BIBLIA

VTRIVSQVE TESTAMENTI. SVMMA CVRA, AC DILIgentia & collatione multorum ac emendatissimorum exemplarium, quam castigatissime fieri potuit excussa. Cum indice epistolarũ, ac euangeliorũ totius anni, necnon argumentis in singula capita percomode adiectis.

INDICEM AVTEM RERVM, ET SENtentiarum copiosissimus; vna cum huberrima nominum Hebræorum, Chaldęorum, Græcorum, ac latinorũ interpretatione, in comunem omniũ vtilitate, seorsum minori forma imprimendũ curauimus.

VENETIIS M. D. XXXXIIII.

AD SIGNVM SPEI.

ORDO LIBRORVM SACRÆ

ſcripturæ qui hucuſque ſeruatur in veteri tranſlatione ab Eccleſia recepta.

VETVS TESTAMENTVM

Hos ueteris teſtamenti libros Chriſtus Ieſus in Legẽ, Prophetas & Pſalmos, ſimplicißime partitus eſt, Matthæi vii,xi,& xxii. & Lucæ ultimo. Hæc ſunt,inquit,verba quę locutus ſum ad uos,quum adhuc eſſem uobiſcũ: quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & pſalmis de me . Quam diſtinctionẽ ſequuti ſunt Apoſtoli,patresq; noſtri Latini. Nec ab hac aliena eſt Hebręorum diſtinctio vocantium Legem,prophetas, hogiographa,inter quæ & Pſalmi Dauid numerantur:autor eſt Hieronymus in Prologo galeato,qui libris Regum præmiſſus eſt.

NOVVM TESTAMENTVM

EPISTOLÆ PAVLI			EPISTOLÆ CATHOLICÆ	
1	Ad Romanos	230		
2	Ad Corinthios II	250	Iacobi epiſtola	345
3	Ad Galatas	283	Petri epiſtolæ II	351
4	Ad Epheſios	290	Ioannis epiſtolę III	360
5	Ad Philippenſes	298	Iudæ epiſtola	367
6	Ad Coloſſenſes	303	Apocalyſis	369

INDEX TESTIMONIORVM A CHRISTO ET

Apostolis in nouo testamẽto citatorum ex veteri, Quæ huc in id congesta sunt, vt pij lectores natiuam quorundam intelligẽtiam facile assequi valeant quæ ab ipso CHRISTO vero interprete, & spiritu eius per Apostolos sit tradita: perspiciantque in quẽ vsum ea adduxerint Apostoli et Euangelistę.

GENESIS.

1 d Masculum & fœminam fecit eos. Mat.19.a Mar.10 a
2 a Requieuit deus die septima ab omnibus operibus suis. Heb.4 b
2 b Factus est primus homo Adam in animam viuentem. 1.Cor.15 f
2 d Dimittet homo patrem, et matrẽ & adhęrebit vxori. Matth.19 a. Mar.10 a Ephe.5 g 1.Cor.6 d
2 d Erunt duo in carne una Mat.19 a Mar.10 a 1.Cor.6 d. Ephe.5 g
11 a Exi de terra tua & de cognatione tua Actu.7 a
12 a Et in semine tuo benedicẽtur omnes gentes Actu.3 a. Gal.3 b
15 b Sic erit semen tuum Rom.4 c
15 b Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam Roma. 4 a. Iac.2 d Gala.3 a
15 c Erit semen suum peregrinum in terra non sua. Actu.7 a
17 a Quia patrem multarum gentiũ constitui te. Rom.4 c
18 b Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Roma.9 b
21 b Eiice ancillam & filium eius. Gala.4 d
21 b In Isaac vocabitur tibi semen. Roma.9 b
22 c Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans &c. Heb.6 c
22 d Quia benedicentur in te omnes, gentes. Gala.3 b Actu 3 d
25 c Quia maior seruiet minori. Rom.9 c

EXODVS.

8 b Ego sum deus Abrahã &c. Matt. 22 c. Mar.12 c. Luc 20 f
9 d In hoc ipsum excitaui te, ut ostendam in te potentiã meã. Rom. 9 d
12 g Os non cõminuetis ex eo. Io.19 f
16 d Qui multũ, non abundauit: &c 2.Cor.8 c
20 c Non mœchaberis Matth.5 d.
20 c Non adulterabis, Non occidęs, Non furtum facies, Non loqueris cõtra proximum tuũ falsum testimoniũ, Non concupisces. Ro.13 c
20 c Non concupisces Rom.7 b
20 c Non occides Matt.5 c. Luc.18 d
20 c Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Matt.15 a Mar.7 b. Eph.6 a
21 c Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Matt.15 a Marc.7 b
21 c Oculum pro oculo, dentem pro dente Mat.5 f
22 d Principi populi tui non maledices Act.23 a
24 e Hic sanguis testamẽti, quod mãdauit ad vos deus. Heb.9 e
25 g vide, omnia facito secundum exẽplar quod tibi ostensum est &c. Heb.8 b. Act.7 f
31 a Fac nobis deos qui precedant nos Actu.7 e
33 d Miserebor cui voluero &c. Rom.9 c
13 c Oẽ masculinum adaperiens uuluã Luc.1 d

34 d Non ſicut Moyſes ponebat vela men ſuper faciem 2.Cor.2 c

LEVIT.

11 g Sci eritis, quoniam ego ſecundus ſum 1.Pet.1 c

18 a Qui fecerit homo, viuet in ea. Rom.10 b. Gala.3 b

19 c Non periurabis Matt.5 a

19 d Diliges proximum tuum ſicut te ipſum Rom.13 d Gal. 5 c Iaco.2 b Matt.22 d. Mar.12 c

19 d Diliges proximũ tuum Mat.5 g

20 b Qui maledixerit patri &c. Mat.15 a

24 d Oculum pro oculo Matt.5 f

26 b Quoniam inhabitabo in illis, & ambæ labo inter eos. 2.Cor.6 d

NVMERI.

9 b Os non cõminuetis ex eo. Ioã.19 f

DEVTER.

4 d Etenim deus noſter ignis cõſumẽs eſt. Heb.12 g

5 b Non concupiſces Rom.7 c.13 e

5 b Non occides Mat.5 c. Luc.18 d

5 b Nõ mœchaberis Mat.5 d. Lu.18 d

5 b Nõ furtũ facies Luc.18 d. Ro.13 e

5 b Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Luc. 18 d. Rom.13 c

5 b Honora patrem & matrem, Mat. 15 a. Mar.7 b. Ephe.6 a

6 a Audi Iſrael, dominus deus tuus deus vnus eſt. Mar.12 c

6 a Diliges dominum deum tuum ex toto corde &c. Mat.22 d. Mar.12 c Luc.10 e

6 c,10 d Dominum deum tuum adora bis, & illi ſoli ſeruies. Matt.4 b. Luc.4 b

6 c Non tentabis dominum deum tuũ Matt.4 b. Luc.4 b

8 a Non in ſolo pane viuit homo. Matt.4 a. Luc.4 a

10 d Deus perſonam hominis nõ accipit. Gala.2 b

18 c Prophetam ſuſcitabit uobis dominus deus. Act.3 d.7 c

19 d In omne duorum uel trium teſtiũ ſtabit omne verbum. 2.Cor.13 a. Matth.18 b. Ioan.8 c

19 d Oculum pro oculo, dentẽ pro dente. Matt.5 f

21 d Maledictus omnis qui pẽdet in ligno. Gal.3 b

25 b Non alligabis os boui trituranti. 1.Cor.9 a. 1.Timo.5 c.

25 b Si quis mortuus fuerit non habẽs filium. Matth.22 c. Marc.12 b. Luc.20 e

27 d Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ &c. Gala.3 b

30 c Quis aſcendet in cœlum? Ro.10 b

30 c Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Rom.10 b

32 c Ego ad ęmulationem vos adducã in non gentem &c. Rom.10 d

32 e Mihi vindictam, ego retribuam. Rom.12 d

IOSVE.

1 a Non te deſeram neq; derelinquam Heb.13 a

REG. II.

7 c Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Heb.1 b

REG. III.

19 b Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria &c. Rom.11 a

19 b Reliqui mihi ſeptem millia virorum. Rom.11 a

IOB.

5 c Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum. 1.Cor.3 d

DAVID.

2 a Quare fremuerunt gentes? Act.4 e

2 b Filius meus es tu, ego hodie genui te Actu.13 e. Heb.1 b.5 b

2 c Reges eos in virga ferrea. Apoc.

2 g.19 c

4 b Irascimini, & nolite peccare. Ephe.4 f

5 c Sepulchrum patens est guttur eorum. Rom.3 b

6 c Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem Matt.7 d.25 d. Luc.13 f

8 b Ex ore infantium & lactentium. Matt.21 b

8 c Quid est homo quod memor es eius? Heb.2 a

8 c Omnia subiecit sub pedibus eius. 1.Cor.15 d

9 e Quorum os maledictione & amaritudine pletum est. Roma.3 c

13 a Non est iustus quisquam non est intelligens. Rom.3 b

13 b Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Rom.3 c

15 c Prouidebam dominum in cõspectu &c. Act.2 d

15 d Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Actu.2 e.13 e

17 a Ego ero fidens in eum. Heb.2 c

17 g Propterea confitebor tibi in gẽtibus nomine. Rom.15 b

18 a Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Rom.10 d

21 a Eli, eli, Lamma sabbacthani. Matth.27 d.Mar.15 c

21 c Diuiserunt sibi vestimenta mea. Matth.27 d.Ioan.19 e

22 c Nuntiabo nomen tuum fratribus meis Heb.2 c

23 a Domini est terra, & plenitudo eius 1.Cor.10 f

24 e Odio habuerunt me gratis. Ioan.15 d

30 a In manus tuas commendo spiritum meum. Luc.23 f

31 a Beati quorum remissæ sunt iniquitates Rom.4 a

33 c Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos 1.Pe.3 b

39 b Ostiam & oblationem noluisti. Heb.10 b

40 c Qui manducat mecum panem Ioan.13 b

43 d Propter te mortificamur tota die ro.8 g

44 b Thronus tuus deus in seculum seculi heb.1 e

50 a Vt iustificeris in sermõibus tuis Roma.3 a

54 d Iacta super dominum curam tuam 1.pet.5 b

61 d Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet 1.cor.3 b

67 d Ascendens in altum captiuã duxit captiuitatem Ephe.4 b

68 b Zelus domus tuæ comedit me ioan.2 d

68 b Improperia improperãtium tibi, ceciderunt super me ro.15 a

68 c Fiat mẽsa eorum coram ipsis in laqueum ro.11 b

68 c Fiat commemoratio eorum deserta. Act.1 d

68 e In siti mea potauerunt me aceto ioan.19 f

77 a Aperiam in parabolis os meum matt.13 e

77 c Panem cœli dedit eis ioan 6 d

81 b Ego dixi, dĳ estis ioan.10 g

88 d Inueni Dauid seruum meum. act.13 d

90 c Angelis suis mandauit de te matt.4 a luc.4 b

93 b Dominus nouit cogitationes sapientiam quoniam vanę sun 1.corinth.3 d

94 d Sicut iuraui in ira mea Heb.4 a

94 d Hodie si vocem eius audieritis Heb.3 b

96 b Et adorent eum omnes angeli eius. Heb.1 c

101 d Tu in principio domine terrã fundasti heb.1 e

103 a Qui facit angelos suos spiritus heb.1 e

108 b Et episcopatum eius accipiat alter Act.1 d
109 a Dixit dominus domino meo matt.22 d.luc.20 g.act. 2 f
109 a Sede a dextris meis Heb.1 d
109 a Donec ponã inimicos tuos scabellum,&c.heb.1 d.1.cor.15 d
109 b Tu es sacerdos in æternum Heb 5 b.7 e
109 b Iurauit dominus,& non pœnitebit eum Heb. 7 e
111 b Dispersit,dedit pauperibus 2.Cor.9 e
115 a Credidi, propter quod locutus sum 2.Cor.4 c
115 a Omnis homo mendax Ro.3 a
116 a Laudate dominum omnes gẽtes Ro.15 c
117 a Dominus mihi adiutor : non timebo quid faciat mihi homo Heb.13 b
117 d Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, mat.21 d.mar.12 a Act.4 b.1.Pet.2 b
117 Hosanna filio Dauid mat.21 b
131 c De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. act.2 e
139 a Venenũ aspidum sub labijs eorum Ro.3 b

PROVER.

3 a Nolite esse prudentes apud uosmet ipsos ro.12 d
3 b Fili mi, noli negligere disciplinam domini &c. heb.12 b
3 b Quem diligit dominus corripit, &c. heb.12 b apoc.3 d
10 b Charitas operit multitudinẽ peccatorum 1.pet.4 b
17 c Videte ne quis malum pro malo alicui reddat 1.thess.5 d.1.pet.3 b
20 c Qui maledixerit patri uel matri. matt.15 a.mar.7 b
25 c Si esurierit inimicus tuus, ciba illum 10.12 d
26 b Canis reuersus ad vomitum 2.pet.2 d

ISAIAS

1 c Nisi dominus sabbaoth reliquisset nobis semen. Ro.9 f
5 d Homo plantauit vineã. matt.21 b luc.20 b.mar.12 a
6 a Sanctus,sanctus,sanctus,dominus deus Apoc.4 c
6 c Auditu audietis, & non intelligetis. matt.13 b.mar.4 b.luc.8 b act.28 f.Ioan.12 f.roma.11 b
7 c Ecce virgo in vtero habebit mat.1 d
8 d Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi deus heb 2 d
9 a Terra zabulon & terra Nephtali matth.4 c
10 e Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris. roma.9 f
11 a Reuelabitur ille iniquus quem dominus interficiet spiritu oris sui. 2.thess.2 c.
11 c Erit radix Iesse ro.15 c.Act.13 d
21 c Cecidit cecidit Babylon illa magna Apoca.14 b
22 d Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. 1.corin.15 e
22 f Hęc dicit sanctus & uerus, qui habet clauem Dauid Apoc.3 b
25 c Absterget dominus omnẽ lachrymam ab oculis &c. Apo.7 d. 21 b
28 c Quoniam in aliis linguis & labijs alijs loquar populo huic 1. corint.14 d
28 d Ecce pono in Sion lapidem offensionis. rom.9 g.1.Pet.2 b.act.4 b
29 d Populus hic labijs me honorat. matt.15 a mar.7 b
29 e Perdam sapientiam sapiẽtum,& prudentiam &c. 1.cor.1 c
33 c Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? 1.cor.1 c
40 a Vox clamantis in deserto matt. 3 a mar.1 a luc.3 a.Ioan.1 c
40 b Oĩs caro fœnũ 1.pet.1 d.iac.1 d
40 d Quis enim cognouit sensum domini, aut quis ĩstruxit eũ? 1. cor.2 d

40 d Quis enim cognoſcit ſenſum do mini,aut quis conſiliarius eius fuit? Ro.11 d

41 b 44 a Ego ſum primus & nouiſſi mus. Apoc.1 d & 22 c

42 a Ecce puer meus quem elegi mat.12 b

43 c Ecce noua facio omnia apoc.21 b. 2.corint.5 d

45 d Viuo ego dicit dominus, quoniã mihi flectetur oẽ genu roma.14 b

45 b Nunquid dicit figmẽtum ei qui ſe finxit,&c. roma.9 d

49 b Poſui te in lucem gentium Act.13 g

49 c Tempore accepto exaudiui te,et in die ſalutis 2.cor.6 a

49 e Non eſurient, neque ſitient am plius. apoc.7 d

50 c Tunc expuerunt in faciem eius matt.26 g

52 b Quàm ſpecioſi pedes euangeliza tium pacem roma.10 e

52 d Propter quod exite de medio eo rum,& ſeparamini,&c. 2.cor.6 d

52 d Nomen dei per vos blaſphemat inter gentes. roma.2 d

52 d Quibus non eſt annuntiatum de eo,videbunt roma.15 e

53 a Domine quis credidit auditui no ſtro? roma.10.c .ioan.12 f

53 b Ipſe infirmitates noſtras accepit matt.8 c

53 c Tanquã ouis ad occiſionẽ act.8 f

53 d Et cũ iniquis reputatus eſt mar. 15 c.luc.22 d

53 e Qui peccatum non fecit,nec inuen tus eſt dolus &c. 1.pet.2 d.1.io.3 a

53 e Qui peccata noſtra pertulit in cor pore ſuo. 1 pet.2 d

54 a Lætare ſterilis quæ non paris Galat.4 d

54 c Et erunt omnes docibiles dei ioan.6 e

55 a Et qui ſitit ueniat:& qui vult,ac cipiat aquam vitæ gratis apoc.22 d

55 b Dabo vobis ſancta Dauid fide lia act.13 e

55 b Domus mea domus orationis vo cabitur.matt.21 b.mar.11 c.luc.19 g

59 b Contritio & infœlicitas in vijs eorum roma.3 c

59 c Galeam ſalutis aſſumite. Ephe. 6 c.1.theſſ.5 b

59 d Veniet ex Sion q̃ eripiat & auer tat impietatem a Iacob ro.11 d

6 e 6 Et portæ eius non claudentur per diem &c. apoc.21 g

61 a Spiritus domini ſuper mè luc.4 c

62 a Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit matt.21 a

6 4 b Quod oculus non vidit, nec au ris audiuit,&c. 1.cor.2 b

65 a Inuentus ſum a non quærentibus me. ro.10 d

65 a Tota die expandi manus meas ad populum nõ credentem. ro.10 d

65 c Nouos vero cœlos & nouam ter ram. 2.pe.3.c.apoc.21 a

66 a Cœlum mihi ſedes eſt act.7 f

66 g Vbi vermis eorum non moritur mat.9 g

60 d Et ciuitas non eget ſole neq; luna apoca.21 g

60 d Nox vltra non erit apoc.22 a

IEREM.

7 b Vos autem feciſtis illam, ſpelun cam latronum matt.21 b.mar.11.c luc.19 g

9 g Qui gloriat, in domino glorieт. 1.cor.1 d 2 Cor.10 d

10 a Quis nõ timebit te dñe? apoc.15 b

17 d Ego ſum ſcrutans renes & corda apoca.2 f

31 c Vox in Rama audita eſt mat.2 d

31 a Ero uobis in patrem,& vos eritis mihi in filios 2.cor.6 d

31 e Ecce dies venient dicit dominus, & conſummabo ſuper domum Iſ rael & ſuper domum Iuda teſta mentum nouum Heb.8 c

81 f Hoc autem teſtamentum quod te-

stabor ad illos, etc. Dabo leges meas in cordibus eorum Heb. 10 c
51 a Cecidit cecidit Babylon magna apoc. 18 a

E Z E C H.

3 a Accipe librum, & deuora illum apoc. 10 d
20 b Qui fecerit homo, viuet in ea rom. 10 b
32 b Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum. matt. 24 c
36 e Nomen dei per uos blasphematur inter gentes. roma. 2 d

D A N I E.

9 g Quum uideritis abominationem desolationis quæ dicta est a Daniele propheta. matt. 24 b, mar. 13 b, luc. 21 d

O S E E.

1 d Et erit, in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos &c. ro. 9 e
1 d Vocabo non plebem meam, plebem meam. ro. 9 e. 1. pet. 2 b
6 c Misericordiam uolo, & non sacrificium. matt. 9 b. 12 a
10 b Tunc incipient dicere mõtibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos Luc. 23 g
11 a Ex Ægypto vocaui filiũ meum matth. 2 e
13 d Absorpta est mors in victoria 1. cor. 15 g

I O E L.

2 g Et erit in nouissimis diebus dicit dñs, effundã de spũ meo act. 2 c
2 g Omnis enim quicunque inuocauerit nomẽ dñi, saluus erit ro. 10 e

A M O S.

5 c Nunquid uictimas & hostias obtulistis mihi &c. act. 7 e
6 a Vę uobis diuitibus luc. 6 d
9 c Posthęc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid act. 15 c

I O N A S.

2 a Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus &c. matth. 12 c. luc. 11 d
3 b Pœnitentiam egerunt in prędicatione Ionę matt. 12. d. Luc. 11 e

M I C H Æ.

5 a Et tu Behtlehem terra Iuda &c. matth. 2 a
7 b Veni separare hominem aduersus patrẽ suũ, & filiã aduersus matrem. matth. 10 d. Luc. 12 g

A G G Æ.

2 b Adhuc semel, & ego mouebo nõ solum terrã, sed & cœlũ heb. 12 g

H A B A C.

1 b Videte contemptores, & admiramini, & dispdimini: quia opus operor ego in diebus vr̃is &c. act. 13 f
2 a Iustus autem ex fide uiuit Ro. 1 c Gal. 3 b

N A H V M.

1 d Quam speciosi pedes euangelizantium pacem rom. 10 c

Z A C H A R.

8 c Loquimini veritatem vnusquisque cũ proximo suo Ephe. 4 f
9 b Ecce rex tuus venit mat. 21 a. ioan. 12 b
11 c Et acceperunt triginta argenteos matth. 27 a
12 c Videbunt in quem cũpunxerũt. ioan. 19 g
13 c Percutiam pastorem matt. 26 c. marc. 14 b

M A L A C H.

1 a Iacob dilexi, Esau autem odio habui. rom. 19 c
3 a Ecce ego mitto angelũ meũ. mat. 11 b mar. 1 a. luc. 7 d. ioan. 1 c
4 b Ipse est Elias qui uenturus erat. matt. 11 b
4 b Quid est quod scribæ dicunt, ꝙ Eliam oporteat primum ve. &c. matt. 17 b. mar. 9 b
4 b Vt conuertat corda patrum in filios luc. 1 b

INDEX ALTER, IN QVO ITIDEM

noui instrumenti testimonia ex Veteri Excerpta annotauimus, si non ad verbum, certe iuxta sententiam, ex quorum collatione cum ijs à quibus videntur desumpta, nō parum lucis accedet Christianis lectoribus.

GENESIS.

**

49 b Quem scripsit Moyses in lege Ioan.1 g
50 d Fide, Ioseph moriens, de profectione filiorũ Israel &c. heb.11 d

EXOD.

2 a Fide, Moyses natus, occultatus est mensibus tribus heb.11 d
2 b Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis heb.11 e
2 b Quum uidisset Moyses quendã iniuriam patientem act.7 c
3 a Expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis act.7 d
12 d Fide celebrauit pascha & sanguinis effusionem heb.11 e
14 e Omnes in Moyse baptizati sunt in nube &c. 1.Cor.10 a
14 e Fide, transierunt mare rubrum heb.11 e
16 c Patres uestri manducauerũt mãna in deserto &c. ioan.6 e
16 d Panem de cœlo dedit eis mãdu. ioan.6 d
16 d Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. 1.cor.10 a
17 b Bibebant de spirituali, consequẽte eos petra 1.corin.10 a
19 b Et si bestia tetigerit montem lapidabitur. heb.12 e
19 c Gens sancta, populus acquisitionis 1.pet.2 b
20 b Non periurabis matth.5 c
20 c Nõ homicidium facies mat. 19 c
20 c Non enim accessistis ad tractabilem montem heb.12 e
24 c Lecto oĩ mandato legis a Moyse. heb.9 e
26 a.36 a Tabernaculum factum est primum heb.9 a
32 b Neque idololatræ efficiamini 1 cor.10 b

LEVIT.

12 a In sabbatho circunciditis hominem ioan.7 c
12 a Postq̃ ĩpleti sunt dies octo luc.2 c
12 a Postquam impleti sunt dies purgationis eius secũdum legẽ luc.2 d
12 c Ut darent hostiam secũdũ quod dictum est in lege domini luc.2 d
14 a Offer munus suum quod præcepit Moyses, &c. matth.8 a. marc. 1 d. luc.5 c
16 d Omnis multitudo populi erat orans foris luc.1 a
16 e Si enim sanguis hircorum & uitulorum. Heb.9 d
19 c Nolite in personarum acceptione, &c. Ia.2 a b
19 d Si peccauerit in te frater tuus, &c. matth.18 b. Luc.17 a
20 a In lege Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare ioan.8 a

NVME.

8 c Omne masculinũ adaperiens uuluam Luc.2 d
9 d Patres nostri omnes sub nube fuerunt 1.Cor.10 a
11 b Panem de cœlo dedit eis mandu. ioan.6 d
12 b Sicut & Moyses in omni domo eius heb.3 a
14 f Cadauera filiorũ Israel prostrata sunt in Heb.3 d
14 f Neq; murmuraueritis sicut quidam eorum. 1.cor.10 c
16 a In cõtradictione Core perierũt. 1 Iudæ epi.d
19 a Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato heb.13 b
20 b Bibebant autẽ de spirituali, consequente eos petra 1.cor.10 a
21 b Neque tentemus Christum sicut quidam 1.cor.10 b
21 e Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto ioan.3 b
22 d Animal mutum subiugale corripuit uesaniam Balaam. 2.Pet.2 c
22 d Errore Balaam mercede effusi sunt. Iudæ epist.d.2.pet.2 c
24 c Balaam docebat Balac mittere scãdalũ corã filijs Israel. apoc.2 d

15 b Neq; fornicemur sicut quidā ex ipsis fornicati sunt 1.Cor.10 b
26 g Prostrati sint ī deserto 1.cor.10 b
28 a Sabbathis sacerdotes in templo sabbathum violant Mat.12 a

DEVTERON.

1c.16 d Nolite in personarum acceptione,&c. Iac. 2 a b
5 b Non periurabis Mat.5 e
10 d Nō est acceptio personarū apud deum Ro.2 b.Act.10 e Coloss.3 d. Eph.6 b.1.pet.1 c
17 b Irritam quis faciens legē Moysi,&c. heb.10 e
18 a Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt 1. cor. 9 b
24 a Quicunque dimiserit vxorem suam,det ei libellū repudij. mat. 5 c.19 b.mar.10 b

IOSVE.

3 a Similiter & Raab meretrix Iaco.2 d
6 c Fide muri Iericho corruerunt heb.11 c
6 d Fide, Raab meretrix non perijt cum incredulis heb.11 f

REGVM I.

21 b Non legistis quid fecerit Dauid quando esurijt matth.12 a.marc. 2 d.luc.6 a

REGVM III.

2 b Liceat audenter dicere ad vos de patriarcha Dauid, quoniam defunctus est act.2 e.& 13 e
10 a Regina Austri uenit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis matt.12 d.luc.11 d
17 a In diebus Heliæ clausum est cœlum Luc.4 d
17 a Elias homo erat similis nobis pasibilis Iac.5 d

REGVM IIII.

4 e Neminem per uiam salutaueritis Luc.10 a
5 d Multi leprosi erant in Israel sub Eliseo propheta &c. Luc.4 e

I. PARALIP.

23 b Nec quisquā sumit sibi honorē, sed qui vocat a Deo, quemadmodum & Aaron heb.5 b

IOB.

1 d Nihil intulimus in hunc mūdum 1.Tim.6 b
5 c Beatus uir qui suffert tētationem Iaco.1 b
34 b Non est personarum acceptor deus act.10 e

DAVID.

40 c Filius hominis vadit, sicut scriptum est, matt.26 b.mar.14 b. luc.22 b
131 a Petijt Dauid ut inueniret tabernaculum dei Iacob. act.7 f

PROVER.

11 d Si iustus vix saluabitur 1.pet.4 d
17 d Sit autem omnis homo velox ad audiendum,tardus autem ad loquendum Iaco.1 c
20 b Si dixerimus quia peccatum nō habemus,&c. 1.ioan.1 d
24 c Nolite in personarum acceptione Iaco.2 a
25 a Quum uocatus fueris ad prandium,vade,recumbe in nouissimo loco luc.14 c

ISAIAS.

8 c Ecce positus est hic in ruinā & in resurrectionem multorū Luc.2 e
13 b Statim post tribulationem dierum illorū sol obscurabitur. mat. 25 c.Mar.13 c.Luc.21 e
41 b Suscepit Israel puerum suum Luc.1 e
54 a Beatę steriles,& uentres qui nō ge. luc.13 d
58 b Esuriui,&dedistis mihi mandu. matt.25 c
63 a Et uestitus erat ueste aspersa san. apo.19 c

IEREM.

2 d Homo erat paterfamilias q̄ plan-

3 tauit vineam Matt.21 d Mar.12 a Luc.20 b

18 a Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit &c. roma.9 d

EZECH.

3 e Et quum consummati fuerit mille anni apoc.20 c

12 f Vbi est promissio aut aduentus eius? 2.pet.3 b

18 b Esuriui,& dedistis mihi mandu. Matth.25 c

DANIEL

7 c Et erat numerus eorũ millia millium apoc.5 d

12 c Et angelus quem uidi stãtem super mare. apoc.10 b

IOEL

3 e Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum. matt.24 c.marc. 13 c.Luc.21 e

MICHAE.

2 c Non habemus hic manentem ciuitatem Heb. 13 e

4 c Regnabit in domo Iacob in aeternum. Luc.1 c

EPISTOLA DIVI HIERONYMI presbyteri ad Paulinum de omnibus diuinæ historiæ libris.

FRATER Ambrosius tua mihi munuscula perferẽs, detulit et suauissimas literas, quę a principio amicitiarum fidem iam probatę fidei & ueteris amicitiæ præferebant. Vera enim illa necessitudo est & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed dei timor & diuinarum scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historijs quosdam lustrasse prouincias, nouos adisse populos, maria trãsisse, ut eos quos ex libris nouerant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphyticos vates, sic Plato Ægyptum & Architã Tarentinum, eamq; oram Italiæ, quę quondã magna Græcia dicebat, laboriosissime peragrauit, ut qui Athenis magister erat & potens, cuiusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens aliena uerecunde discere, q̃ sua impudenter ingerere. Denique cum literas quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis atque venundatus, etiã tyrãno crudelissimo paruit, captiuus, vinctus, & seruus, tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Ad Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de vltimis Hispanię Galliarũq; finibus quosdam venisse nobiles legimus, & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit. Habuit illa ętas inauditũ omnibus seculis celebrandumq; miraculum, vt tantam vrbem ingressi, aliud extra vrbem quęrerent. Apollonius siue ille magus, vt vulgus loquitur, siue philosophus, vt Pythagorici tradũt, intrauit Persas, pertransiuit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetrauit, & ad extremum latissimo Physon amne transmisso, peruenit ad Brachmanas, vt Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus syderum ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæsthinos, reuersus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, vt gymnosophistas & famosissimam solis mensam videret in sabulo. Inuenit ille vir vbique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Philostratus. Quid loquar de seculi hominibus, cum apostolus Paulus, vas electionis & magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur: An experimentum quęritis eius qui in me loquitur Christus? post Damascum Arabiamq; lustratam, ascenderit Ierosolymã, vt uideret Petrũ, & manserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis, futurus gentium prædicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim, assumpto Barnaba & Tito, exposuerit apostolis euangelium, ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis ενεργειας viua vox: & in aures discipuli de autoris ore transfusa fortius sonat. Vnde & Æschynes cum Rhodi exularet, & legeretur illa

Act.9 c
I.Cor.15 a
Gal.1 d
Gal.2 d

Demosthenis oratio quam,aduersus eum habuerat, mirantibus cunctis atq; laudantibus,suspirans ait: Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantem? Hæc non dico,quod sit in me aliquid tale,quod uel possis,vel velis discere,sed quod ardor tuus ac discendi studium etiam absq; nobis per se probari debeat. Ingeniũ docile & sine doctore laudabile est: Non quid inuenias,sed quid quęras,consideramus. Mollis cera & ad formandum facilis,etiam si artificis & plastæ cessent manus: tamẽ uirtute totum est quicquid esse potest. Paulus apostolus ad pedes Gamalielis legẽ domini & prophetas di-
Act.22 a dicisse se gloriatur,vt armatus spiritualibus telis,postea diceret confidenter:
2 Cor.10 b Arma militię, nostrę non carnalia sunt,sed potentia deo, ad destructionem
2 Tim. 3 d munitionum,consilia destruentes,& omnem altitudinem extollentem se ad-
1 Tim. 4 d uersus scientiam dei,& captiuantem omnem intellectũ ad obediendum Chri-
Tit.1 b sto,& subiugare parati cunctam inobedientiam. Ad Timotheum scribit ab infantia sacris literis eruditum,& hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam quę data sit ei per impositionem manus presbyteri. Tito præcipit, vt inter cæteras virtutes episcopi, quem breui sermone depinxit, scientiam quoq; eligat scripturarum: Obtinentem,inquit, eum qui secundum doctrinã est fidelem sermonem,vt potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest,& quantum ædificat ex uitę merito ecclesiam Christi,tantum nocet si destruentibus non
Mala. 2 b resistat. Malachias propheta,imo per Malachiam dominus interrogauit sa-
Deut. 32 a cerdotes legem. Intantum sacerdotis officium est, interrogatum respondere de lege. Et in Deuteronomio legimus: Interroga patrem tuum,& annuntiabit tibi: seniores tuos,& dicent tibi. In psalmo quoq; centesimo decimo octauo: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ,in loco peregrinationis meę. Et
Psal. 1 in descriptione iusti uiri,cum eum Dauid arbori uitæ,quæ est in paradiso cõ-
Dan.12 b pararet,inter cæteras virtutes & hoc intulit: In lege domini uoluntas eius & in lege eius meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis iustos ait fulgere sicut stellas,& intelligentes,hoc est doctos quasi firmamẽtũ. Vides quantum inter se distent iusta rusticitas & docta iustitia? Alij stellis, alij cœlo comparantur. Quanquam iuxta Hebraicam veritatem, vtrunque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus: Qui autem docti fuerint,fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos,quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus apostolus uas
Act.4 c electionis? Nempe quia legis & sanctarum scripturarum armarium est. Pharisæi stupent ad doctrinam domini,& mirantur in Petro & Ioãne, quo mo-
Isa. 54 d do legem sciant,cum literas non didicerint. Quicquid enim alijs exercita-
Iohan.6 e tio & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis spiritus sanctus sugge-
Luc.2 f
2 Cor. 11 b rebat. Et erant iuxta quod scriptum est θεοδίδακτοι. Duodecim annos saluator impleuerat,& in templo senes de quęstionibus legis interrogans, magis
Iohan 1 a docet,dum prudenter interrogat. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum dicimus Ioannem,quorum uterq; dicere poterat: Etsi imperitus sermone,non tamen scientia. Ioannes rusticus,piscator,indoctus? Et unde uox illa obsecro: In principio erat verbum,& verbum erat apud deum,et deus erat uerbum? Logos enim Græce multa significat: Nam & uerbum est,& ratio,& supputatio,et causa uniuscuiusq; rei,per quam sunt singula quę subsistunt,quę uni

uersa recte intelligimus in Christo. Hoc doctus Plato nesciuit, hoc De-
mosthenes eloquens ignorauit. Perdam, inquit, sapientiam sapientium, & Abd.1c
prudentiam prudentium reprobabo. Vera sapientia perdet falsam sapientiã: Isa.29 e 1 Cor.1c
Et quanquam stultitia prędicationis in cruce sit, tamen Paulus sapientiam lo
quitur inter perfectos. Sapientiam autẽ non seculi huius, nec principum isti- 1 Cor.2 b
us, seculi quæ destruitur, sed loquitur dei sapientiam in mysterio absconditã,
quam prædestinauit ante secula. Dei sapientia Christus est. Christus enim
dei uirtus & sapientia est. Hæc sapientia in mysterio abscondita est, de qua
& noni psalmi titulus prænotatur, pro occultis filij: in quo sunt omnes thesau
ri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et qui in mysterio abscõditus erat, prę- Col.2 a
destinatus est ante secula, prædestinatus autẽ & præfiguratus in lege et pro-
phetis. Vnde & prophetę appellabantur uidentes, quia uidebant eum, quẽ
cæteri non uidebant. Abraham uidit diem eius, & lætatus est. Aperiebantur Iohan.8 g Ezech.1 a
cœli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. Reuela, inquit Dauid, ocu- Psal.11 g
los meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim spiritualis est, et re- Rom.7 c
uelatione opus est vt intelligatur, ac reuelata facie dei gloriã contemplemur.
Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur, quem si dederis ho- 2 Cor.3 d
mini scienti literas vt legat, respondebit tibi: Non possum, signatus est enim. Apoc.5 a
Quanti hodie putant se nosse literas, et tenent signatum librum, nec aperire Isa.29 d
possunt, nisi ille reserauerit, qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo clau Apoc.3 b Act.8 e
dit, claudit & nemo aperit? In Actibus apostolorum sanctus eunuchus, imò
vir (sic enim eum scriptura cognominat) cum legeret Isaiam prophetam, in-
terrogatus à Philippo: Putas ne intelligis quę legis? Respondit: Quomodo
possum, nisi aliquis me docuerit? Ego, vt de me loquar interim, nec sanctior
sum hoc eunucho, nec studiosior, qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi
finibus venit ad templum, reliquit aulam regiam, & tantus amator legis di-
uinæq; scientię fuit, vt etiam in vehiculo sacras literas legeret. Et tamen cum
librum teneret, & verba domini cogitatione conciperet, lingua volueret, la-
bijs personaret, ignorabat eũ quem in libro nesciens venerabatur. Venit Phi
lippus, ostendit ei Iesum qui clausus latebat in litera. O mira doctoris virtus
eadem hora credit eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est, ac de
discipulo magister: Plus in deserto fonte ecclesię quam in aurato sinagogæ tẽ
plo reperit. Hæc à me breuiter perstricta sunt (neq; enim epistolaris angustia
euagari longius patiebatur) vt intelligeres te in scripturis sanctis sine præuio
& monstrante semitam, non posse ingredi. Taceo de grammaticis, rheto-
ribus, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, me-
dicis, quorum scientia mortalibus vel vtilissima est, & in tres partes scin-
ditur τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, & quæ
non tam lingua quam manu administratur. Agricolę, cementarij, fabri me-
tallorum, lignorumue cæsores, lanarij quoque & fullones, & cęteri qui uariã
supellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse
quod cupiunt. Quod medicorum est: promittunt medici, tractant fabrilia fa
bri. Sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant.

Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.

Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hãc sophista uerbosus, hanc vniuersi
prę sumunt, lacerant, docent antequã discant. Alij adducto supercilio grandia

verba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis philosophãtur. Alij discũt proh pudor à fœminis, quod viros doceant, et ne parũ hoc sit quadã facilitate verborũ, imò audacia edisserunt alijs quod ipsi nõ intelligũt. Taceo de mei similibus, qui si forte ad scripturas sãctas post seculares literas venerint et sermone cõposito, aurẽ populi mulserint, quicquid dixerint, hoc legẽ dei putãt. Nec scire dignantur quid prophetę, quid apostoli senserint: sed ad sensũ suum incõgrua aptant testimonia, quasi grãde sit et non vitiosissimũ docẽdi genus deprauare sententias, et ad voluntatẽ suã scripturã trahere repugnantẽ. Quasi non legerimus Homerocentonas & Virgiliocentonas, ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.
Iam noua progenies cœlo dimittitur alto.
Et patrem loquentem ad filium:
Nate meę vires, mea magna potentia solus.
Et post verba saluatoris in cruce:
Talia perstabat memorans, fixusq; manebat.

Puerilia sunt hęc, & circulatorum ludo similia, docere quod ignores, imò vt cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias. Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de creatura mũdi, de exordio generis humani, de diuisione terræ, de confusione linguarũ & gentium, usq; ad exitum scribitur Hebræorum. Patet Exodus cum decem plagis, cũ decalogo, cum mysticis diuinisq; pręceptis. In prõptu est Leuiticus liber, in quo singula sacrificia, imò singulæ pene syllabæ, et vestes Aarõ, & totus ordo Leuiticus spirãt cælestia sacramẽta. Numeri vero, nonne totius Arithmeticæ, et prophetiæ Balaam, & quadraginta duarũ per eremum mansionum mysteria continent? Deuteronomium quoq; secunda lex, & euãgelicæ legis pręfiguratio, nonne sic ea habet quæ propria sunt, vt tamẽ noua sint omnia de veteribus? Hucusq; Moyses, hucusq; Pẽtateuchus, quibus quinquę verbis loqui se uelle

1 Cor. 14 d apostolus in ecclesia gloriat. Iob exẽplar patiẽtię, quæ nõ mysteria suo ser

Iob. 19 d mone cõplectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur, omnesq; leges Dialectię, propositione, assumptione, cõfirmatione, conclusione determinat. Singula in eo uerba plena sũt sensibus: et ut de cæteris sileã, resurrectionem corporũ sic prophetat, vt nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit. Scio, inquit, quod redẽptor meus viuit: & in nouissimo die de terra resurrecturus sum, et rursũ circũdabor pelle mea: et in carne mea videbo deũ quẽ visurus sum ego ipse, & oculi mei cõspecturi sunt, & non alius. Reposita est hęc spes mea in sinu meo. Veniã ad Iesum Naue qui typus domini, nõ solum in gestis, sed etiam in nomine, transit Iordanem, hostiũ regna subuertit, diuidit terram uictori populo, & per singulas vrbes, uiculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, ecclesię cœlestisq; Hierusalem spiritualia regna describit. In Iudicum libro quot principes populi, tot figurę sunt. Ruth Maobitis Esaiæ explet uaticinũ dicẽtis: Emitte agnum domine domi-

Isa. 16 a natorẽ terræ, de petra deserti ad mõtem filiæ Sion. Samuel in Heli mortuo,

Reg. 1 et 2 & in occiso Saul, veterẽ legẽ abolitam monstrat. Porrò in Sadoch atque David, noui sacerdotij, nouique imperij sacramenta testatur: Malachin id est

Reg. 3 et 4 Regum tertius, & quartus liber, a Salomone vsque ad Iechoniã, & ab Hie-

roboam filio Nabat, usque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda & regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litera sensum latentem inspexeris, ecclesię paucitas & hæreticorum contra ecclesiam bella narrantur. Duodecim prophetę in unius voluminis angustias coartati, multo aliud quàm sonant in litera, pręfigurant. Osee crebro nominat Ephraim, Samariam, Ioseph, Iezrael, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam & sub veste lugubri uiri: ad se reditum præstolari. Iohel filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante corruptam, & post euersionem prioris populi, effusum spiritum sanctum super seruos dei & ancillas, id est, super centum uiginti credentium nomina, qui effundendus erat in cœnaculo Sion. Qui centum viginti ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur. Amos pastor & rusticus & ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, Gazę, & Tyri & Idumeæ, & filiorum Amon & Moab & in septimo octauoque gradu Iudæę et Israel? Hic loquitur ad uaccas pingues quę sunt in monte Samariæ, & ruituram domum maiorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram, non famem panis nec sitim aquæ, sed audiendi verbum dei. Abdias qui interpretatur seruus dei, pertonat contra Edom sanguineum terrenúmque hominem, fratris quoq; Iacob semper æmulum hasta percutit spirituali. Ionas columba pulcherrima, naufragio suo passionem domini pręfigurans, mundum ad pœnitentiam reuocat, & sub nomine Niniue salutem gentibus nunciat. Michæas de Morasthi, cohęres Christi vastationem annunciat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam, quia maxillam percusserit iudicis Israel. Nahum consolator orbis, increpat ciuitatem sanguinum, & post euersionem illius loquitur: Ecce super montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem. Abachuk luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, vt Christum in cruce contempletur, & dicat: Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra, splēdor eius ut lux erit, cornua ī manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Sophonias speculator & arcanorum domini cognitor, audit clamorem a porta piscium & eiulatum a secunda, & contritionem a collibus, Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt vniuersi qui inuoluti erant argēto. Aggęus festiuus & lętus, qui seminauit in lachrymis, ut in gaudio meteret, destructum templum ædificat, dominumq; patrem inducit loquentem: Adhuc unum modicum, & ego commouebo cœlum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Zacharias memor domini sui, multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem, candelabrumq; aureum cum totidem lucernis quot oculis, duas quoque oliuas a sinistris lampadis cernit & dextris, ut post equos nigros, rufos, varios, & albos: & dissipatas quadrigas

Act. 2 c

Abac. 3 a

Aggæ. 2 b

Malac. 1 c ex Ephraim: & equum de Hierusalem: pauperem regem vaticinetur & prę dicet sedentem super pullum filium asinæ subiugalis. Malachias aperte & in fine omnium prophetarum, de abiectione Israel & vocatione gentium: Nõ est mihi, ait, voluntas in uobis. dicit dominus exercituum, & munus non su scipiam de manu vestra Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Isaiam, Hieremiam, Ezechielem, & Danielem, quis possit vel intelligere vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi uidetur texere, sed euangelium. Secundus virgam nuceam & ollam succẽsam a facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diuersis metris nectit alphabetum. Tertius principia & finem tantis habet obscuritatibus inuoluta, ut apud Hebræos istę partes cum exordio geneseos, ante annos triginta non legantur, Quartus uero, qui & extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius, & totius mundi Philisthoros, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subuertentem, claro sermone pronuntiat. Dauid, Simonides noster, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus & Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio ab inferis suscitat resurgentem. Salomon pacificus & amabilis domini, mores corrigit, naturam docet, ecclesiam iungit & Christum, sanctarumq; nuptiarum dulce canit epithalamium. Hester in ecclesiæ typo populum liberat de periculo, & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas partes conuiuij & diem celebrem mittit in posteros. Paralipomenon liber id est instrumenti ueteris ἐπιτομή tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam scripturarũ sibi uoluerit arogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina iuncturasq; verborum, & prętermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicanť euangelij quęstiones. Esdras & Neemias adiutor videlicet & consolator a domino, in unum volumen coartãtur, instaurant templum, muros extruunt ciuitatis: omnisq; illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum, Leuitarum, Israelis, proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turriũ opera diuisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod uolui. Audiuimus tantum quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere: Cõcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tẽ-
Psal. 118 pore. Cęterum Socraticum illud impletur in nobis: Hoc tãtum scio quod nescio. Tangam & nouum breuiter testamentum Matthęus, Marcus, Lucas et Ioannes, quadriga domini & verum cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totũ corpus oculati sunt, scintillæ emicãt, discurrunt fulgura, pedes habent rectos & in sublime tendentes, terga pẽnata, & vbiq; uolitãtia, tenent se mutuo, sibiq; cõplexi sunt, & quasi rota in rota voluunť, & pergũt quocunq; eos flatus sancti spiritus perduxerit. Paulus apostolus: ad septẽ ecclesias scribit (octaua enim ad Hebręos a plerisq; extra numerum ponitur.) Timothęum instruit, ac Titum. Philemonem pro fugitiuo famulo deprecatur, super quo tacere melius puto, quàm pauca scribere. Actus apostolorũ nudam quidem sonare uidentur historiam, et nascentis ecclesię infantiam texere. Sed si nouerimus scriptorem eorũ Lucam esse medicum, cuius laus est

in euangelio, animaduertemus pariter omnia uerba illius animę languentis esse medicinā. Iacobus, Petrus: Ioannes, Iudas apostoli septem epistolas ediderūt, tam mysticas q̄ succinctas, et breues pariter et lōgas breues in uerbis, longas in sententijs, ut rarus sit qui non in earum lectione cæcutiat. Apocalypsis Ioannis tot habet sacramenta, quod uerba. Parum dixi pro merito uoluminis, laus omnis inferior est. In uerbis singulis multiplices latent intelligētiæ. Oro te frater charissime, inter hęc uiuere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quęrere, nonne tibi uidetur iam hic in terris regni cœlestis habitaculū? Nolo offendaris in scripturis sanctis simplicitate et quasi uilitate uerborum quæ vel uitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent et in una eadēq; sententia, aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans et debes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorū radices in cœlo fixę sunt, sed velle fateor, sedenti me præfero, magistrum renuens comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens inuenit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseueret in cœlo. Obuijs te manibus excipiam, et ut inepte aliquid ac de Hermagoræ tumiditate effundam, quicquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui literarum tuarum mihi gratiam duplicauit, referens honestatem morum tuorum, contemptum seculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam & eloquij venustatē, etiam absq; illo ipsa epistola præferebat. Festina quęso te, & hęrentis in salo nauiculæ funem magis præcide quàm solue. Nemo renunciaturus seculo bene potest vendere, quę contempsit ut uenderet. Quicquid in sumptus de tuo tuleris pro lucro computa. Antiquum dictum est: Auaro tam deest quod habet quam quod non babet. Credenti totus mundus diuitiarum est. Infidelis etiam obolo indiget: Sic uiuamus tanquam nihil habentes, et omnia possidētes. Victus & uestitus, diuitiæ Christianorū. Si habes in potestate rem tuā, vende: si non habes, proijce. Tollenti tunicam et pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu semper recrastinans, & diē de die trahēs, caute & pedetentim tuas possessiunculas uendideris, non habet Christus vnde alat pauperes suos. Totum deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli nauem tantum & retia reliquerunt. Vidua duo ęra misit ad gazophylacium & pręfertur Crœsi diuitijs. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

2.Cor. 6 b
Matth.5 g
Mat.4 c
Marc.12 d
Luc.21 a

HÆC DOCENT SACRA BIBLIORVM SCRIPTA.

Deus
Exod.3
Gene.1
Psal.103
Roma.14
Psal.114
1.Cor.12
Roma.9
Isa.45
Ie.18
Creatio hominis.
Peccatum
Promissus Christus.
gene.1.
Roma.5
gene.3.12
26.28
Heb.2.10.5
Lex.
Exo.19 20
Roma.3
gala.3
1.Cor.1
Christus saluator venit
Luc.2
gala.4
Eph.1 10.5
Tit.3
Ephe.2
Ephe.2
10.15
Agnus, Hostia, Pax, Fides, Spiritus sanctus, Charitas iustitia, Opera
Ioan.1
Isa.53
1.Io.2
Luc.1
Heb.2
Roma.5
Io.3.& 6
1.Timo.1
1.ioan.4
1.Cor.1.& 5
Ephe.1
Ro.8 10.5
1.Cor.13
galat.5
2.cor.5
Tit.2
Luc.1
Ephe.2
2.pet.1
2.Thes.2
2.Cor.5
Matt.25
1.Cor.15
Iudiciū extremum.

DEVM esse qui propter bonitatem suam cūcta creauit, a quo omnia procedunt, sine quo nihil quicquam est: iustum & misericordem: quiq; omnia operetur in omnibus secundum voluntatem suam: cui non liceat dicere quare sic vel sic faciat.

NVNC creasse Adam ad imaginem & similitudinem suam, dominumq; constituisse omnium creatorum in terra: inuidiaq; diaboli & Adæ inobedientia peccatum in hunc mundum intrasse, & per peccatū mortem: omnesq; in Adam & per Adam peccatores esse.

PROMISSVM vero Christum IESVM saluatorē ipsi Adæ, Abrahę, & reliquis patribus, qui credētes liberaret a peccatis, tyrannide diaboli, cui subijciebantur omnes per Adam.

INTERIM dum expectabatur promissa salus, datam legem a Deo, qua cognoscerent homines peccatum, & se esse peccatores: quo fieret ut ardentius sitirent Christi aduentum, qui ipsos a peccatis redimeret.

POSTREMO, Christum illum promissum, tādem missum a patre eo tempore quod constituerat apud se, eo inquam tempore, quo abundabat omnis iniquitas. Missum autem non propter bona cuiusquā opera, (nam omnes erant peccatores) sed vt verax abundantes gratię suæ diuitias, quas promiserat, exhiberet.

IESVS igitur Christus verus agnus, & uera hostia, venit vt nos patri reconciliaret, pœnas peccatis nostris debitas in cruce persoluendo: & liberaret a seruitute diaboli, in filiosq; dei adoptaret: vera mentis pace data per fidem quam dat nobis pater trahens nos ad filium. Dei enim donum est fides illa qua credimus Christum in hunc mundum venisse, vt nos peccatores saluos faceret: tantaq; efficacię est vt qui eam habent cupiant omnia charitatis officia, Christum sequentes, omnibus præstare. Nam accepta fide, datur & spiritus sanctus, quo signantur omnes credentes, quiq; est pignus hæreditatis nostræ: & testimoniū reddit spiritui nostro q̄ simus filij dei: ac diffundit in viscera nostra eam charitatem quam describit Paulus Corinthijs. Propter hanc in Christum fidem quę per charitatem operatur, iustificamur: id est pater ipsius (qui & noster effectus est per ipsum) nos pro filijs & iustis habet, sua gratia non imputans nobis delicta nostra.

VENIT denique vt nos per ipsum purificati a peccatis, & deo patri sanctificati siue consecrati, abnegatis operibus carnis, libere seruiremus ei in iustitia & sanctitate oībus diebus nr̄is: per bona opera (quæ præparauit deus ut ambularemus in illis) ostendentes nos certo ad hanc gratiā vocatos: quæ qui non habet, nec fidem in Christum habet. Qui post interfectum spiritu oris sui hominem peccati sedebit in maiestate sua, omnes iudicaturus, & redditurus vnicuiq; propria corporis prout gessit, siue bonum siue malū, dicturusq; ijs qui a dextris erunt. Vene benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Iis autem qui a sinistris, Discedite a me maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tunc finis erit regnumq; deo & patri tradet.

Hoc

HOC vt cognoſcamus, bonitate dei per ſpiritum eius ſanctum tradita ſunt nobis hæc ſacra Bibliorū ſcripta: ut cognoſcamus inquam, et credamus unū eſſe deum, et quem miſit IESVM Chriſtum: vtique credentes uitam habeamus in nomine eius.

2.Pet.1 Ioan.17 Ioan.20 1.Cor.3 Galat.1 Roma:11 Vita æterna.

PRÆTER hoc fundamentum nemo aliud poteſt ponere. Optatq; Paulus eum anathema eſſe qui aliud annunciauerit, etiam ſi fuerit angelus de cœlo.

Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

AD SACRARVM LITERARVM studium exhortatio ex sacris literis.

CHRISTVS ad populum, Ioan.v.

Scrutamini scripturas: quoniam illę sunt quę testimonium perhibēt de me.

PAVLVS Timotheo, ij. Timoth. iij.

Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructus.

Idem ad Romanos, Rom. xv.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiā & consolationem scripturarum spem habeamus.

SALOMON, Prouer. xxx.

Omnis sermo dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisque mendax.

MOYSES populo, Deut. xij.

Non facietis singuli quod uobis rectum videtur: sed quod pręcipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquam: aut minuas.

DOMINVS ipsi Iosue, Iosue. i.

Non recedat uolumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo, diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges uiam tuam, & intelliges eam. Non declines a uerbis legis huius ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.

Idem populo, Exod. xiij.

Narrabis filio tuo in die illo, dicens, Hoc est quod fecit mihi dominus quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos, & ut lex domini semper sit in ore tuo. In manu enim forti eduxit te dominus de Ægypto.

MOYSES, Deut. xxxi.

Leges uerba legis huius coram omni Israel, audientibus eis, & in unum omni populo cōgregato, tam uiris quàm mulieribus, paruulis & aduenis qui sunt intra portas tuas: vt audientes discant, & timeant dominū deum vestrum, et custodiant, impleantque omnes sermones legis huius.

DIVI HIERONYMI IN PENtateuchum Mosi Præfatio.

D ESIDERII mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsagio futurorum cum Daniele sortitus est nomen, obsecrantis vt translatũ in Latinã de Hebræo sermone Pentateuchum nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certe, & obtrectatorũ meorũ latratibus patens: qui me asserunt in Septuaginta interpretũ suggillationem noua pro veteribus cudere, ita ingeniũ quasi vinum probantes: cũ ego sępissime testatus sim, me pro uirili portiõe in tabernaculo dei offerre quę possim, nec opes alterius aliorũ paupertate fœdari. Quod vt auderẽ, Origenis me studiũ prouocauit, qui ęditioni antiquę translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo opus omne distinguens, dũ aut illucescere facit quę minus ante fuerãt, aut superflua quæque iugulat & confodit, maxime quæ euangelistarum & apostolorum autoritas promulgauit: In quibus multa de veteri testamẽto legimus, quæ in nostris codicibus non habentur, vt est illud: Ex Ægypto vocaui filium meum: & Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: & Flumina de vẽtre eius fluent aquę viuæ, &: Quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit deus diligentibus se, & multa alia quæ proprium σύνταγμα desiderant: Interrogemus ergo eos vbi hæc scripta sint, & cum dicere non potuerint, de libris Hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee, secundum in Esaia, tertium in Zacharia, quartũ in Prouerbijs, quintum æque in Esaia, quod multi ignorantes apocryphorum deliramenta sectantur, & Hiberas næuias libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Iudæi prudenti factum dicunt esse consilio, ne Ptolemæus vnius dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem diuinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Deniquæ ubicũque sacratum aliquid scriptura testatur de patre & filio & spiritusancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt, vt & regi satisfacerent, & arcanũ fidei non vulgarent. Nescio quis primus autor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus diuisi eadem scriptitarint, cum Aristeas eiusdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo post tempore Iosephus, nihil tale retulerint, sed in vna basilica congregatos contulisse scribãt, nõ prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem. Ibi spiritus uentura prædicit, hic eruditio et verborũ copia ea quæ intelligit, transfert. Nisi forte putandus est Tullius Oeconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphõte afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdẽ libris per septuaginta interpretes, aliter per apostolos spiritus sanctus testimonia texuit, vt quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? Damnamus veteres? Minime: Sed post priorũ studia in domo domini quod possumus, laboramus. Illi interpretati sunt ante aduentum Christi, et quod nesciebat, dubijs protulere sententijs: nos vero post passionẽ & resurrectionẽ eius, non tã prophetiam quã historiã scribimus. Aliter enim

audita, aliter uisa narrãtur. Quod melius intelligimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator ausculta. Non damno, nõ reprehendo septua ginta, sed confidenter cunctis illis apostolos præfero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritalia charismata positos lego, in quibus vltimum pene gradum interpretes tenent. Quid liuore torqueris? Quid imperitorum animos contra me cõcitas? Sicubi in translatione tibi uideor errare, interroga Hebræos, diuersarum vrbium magistros cõsule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habent. Aliud est, si cõtra se postea ab apostolis usurpata testimonia probauerũt, et emẽdatiora sunt exẽplaria Latina q̃ Græca et Græca q̃ Hebraica. Verum hæc contra inuidos. Nunc te precor Desideri charissime, vt me quia tantum opus subire fecisti, & a Genesi exordium capere, orationibus iuues, quo possim eodẽ spiritu quo scri pti sunt libri, in Latinum eos transferre sermonem.

LIBER GENESIS HEBRAICE BERESITH.

De creatione cœli & terræ, adeoq; rerum omnium : de mundi opificio, ordineq; pulcherrimo creaturarum per sex dies absoluto, maxime vero de homine cuius gratia cætera omnia creata sunt. Cap. I.

N PRINCIPIO creauit Deus cœlum et terram. A
Terra autem erat inanis & vacua, & tenebrę erant su-
per faciẽ abyssi: & spiritus Dei ferebatur super aquas.
Dixitq; Deus, Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus Hebre.11.a
lucem quòd esset bona: & diuisit lucem à tenebris, ap-
pellauitq; lucem diem, & tenebras noctem : factũq; est
vespere & manè dies vnus. Dixit quoque Deus. Fiat Psal.135.a Hier.10.b
firmamentum in medio aquarum: & diuidat aquas ab Psal.135.b & 33.b.a
aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firma-
mento, ab his, quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocauitque
Deus firmamentum, cœlum, & factum est vespere & mane dies secundus. B
Dixit verò Deus, Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum vnum:
& appareat arida. Et factum est ita. Et vocauit Deus aridam, terram : con-
gregationesque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus quòd esset bonũ;
& ait, Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum po
miferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit su-
per terram. Et factum est ita. Et protulit terra hærbam virentem, & facien-
tem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens vnum-
quodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus quòd esset bonum, C
Et factum est vespere & mane dies tertius. Dixit autem Deus. Fiant lumina
ria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem: & sint in signa & tem
pora, & dies & annos: vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram.
Et factum est ita. Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt
præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti: & stellas, & posuit eas
Deus in firmamento cœli, vt lucerent super terram, & præessent diei ac no-
cti, & diuiderent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quòd esset bonum. Et fa-
ctum est vespere & mane dies quartus. Dixit etiam Deus. Producant aquæ
reptile animę viuentis, & volatile super terram sub firmamento cœli. Crea- D
uitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilem,
quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus
suum. Et vidit Deus quòd esset bonum, benedixitque eis dicens, Crescite &
multiplicamini, & replete aquas maris: auesque multiplicentur super ter-
ram. Et factum est vespere & mane dies quintus: Dixit quoque Deus.
Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia & be-
stias terræ secundũ species suas. Factũque est ita. Et fecit Deus bestias terræ Matt.19.a
iuxta species suas, & iumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Marc.10.a

Sapi.2.d & 10.a Deus quòd esset bonum, & ait. Faciamus hominem ad imaginem & si-
Eccle.17.a militudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & be-
Infr.8.c stijs, vniuersæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra. Et creauit
Eccl.19.c Deus hominē ad imaginē et similitudinē suā, ad imaginē Dei creauit illum,
Marc.7.d B masculum & feminam creauit eos. Benedixitque illis Deus & ait, Cresci-
te & multiplicamini, & replete terram: & subijcite eam, & dominami-
ni piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mo-
uentur super terram. Dixitque Deus, Ecce, dedi vobis omnem herbam af-
ferentē semen super terrā, & vniuersa ligna fructifera, q̄ habent in semetipsis
sementē gñis sui, vt sint vobis in escā, & cunctis animantibus terræ, omni-
A que volucri cæli, & vniuersis, quæ mouenī in terra, & in quibus est anima
viuens, vt habeant ad vescendum. Et factum est ita. Viditq; Deus cuncta,
quæ fecerat: & erant valde bona. Et factum est vespere & mane dies sextus.

De sanctificatione sabbati ac requie, de hortis delitiarum quibus ex-
colendis homo præficitur, deq; creatione Heuę, atq; institu-
tione coniugij. Caput II.

A IGitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum. Comple-
Exo.20.b uitq; Deus die septimo opus suum quod fecerat: & requieuit die septi-
Hebr.4.b mo ab vniuerso opere q̄ patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctifi-
cauit illum: quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus
vt faceret. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatę sunt in die,
quo fecit Dominus Deus cælum & terram, & omne virgultum agri an-
tequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis priusquam germina-
ret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui
operaretur terram: sed fons ascendebat è terra, irrigans vniuersam su-
perficiem terræ. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ,
B & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in ani-
1.Cor.15.f mam viuentem. Plantauerat autem Dominus Deus paradisum volupta-
tis à principio: in quo posuit hominem quem formauerat, produxitq; Do-
minus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum sua-
ue: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumq; scientiæ boni & mali.
Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui
inde diuiditur in quatuor capita, nomen vni Phison: ipse est qui circuit
omnem terram Euilath, vbi nascitur aurum, & aurum terræ illius opti-
mum est, ibiq; inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij se-
Eccl.24.c cundi Gehon: ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ. Nomen vero
fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios, Fluuius autem quar-
C tus ipse est Euphrates. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit
eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum, præce-
pitq; ei, dicens, Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiæ
boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte
morieris. Dixit quoque Dominus Deus, Non est bonum hominem es-
se solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Formatis igitur Dominus
Deus de humo cunctis animantibus terræ & vniuersis volatilibus cæli, ad-
duxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea, omne enim quod vocauit
Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius. Appellauitq; Adam nomi-

nibus suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cæli, & omnes bestias D
terræ: Adæ vero non inueniebatur adiutor similis eius Immisitq; Dominus Deus soporem in Adam: cumq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitq; Adam, Hoc nunc, os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quam ob rem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Erat autem vterq; nudus, Adam scilicet & vxor eius: & non erubescebant.

1.Cor.11.b Matt.19.a Mar.10. Ephe.5.g 1.Cor.6.d

De lapsu hominis ad quem serpens impulit, de pœna vtriusq;, & consolatione seu promissione homini facta.

Caput III.

SEd & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Cui respondit mulier, De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur: de fructu verò ligni, quod est in medio paradisi præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Dixit autem serpens ad mulierem, Nequaquam morte moriemini: scit enim Deus, quòd in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dÿ, scientes bonum & malum. Vidit igitur mulier, quòd bonum esset lignum ad vescendum & pulchrum oculis, & concupiscibile ad prudentiam comparandam: & tulit de fructu illius, & comedit, deditq; viro suo qui comedit. Et aperti oculi sunt amborum. Cumq; cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini Dei inter arbores paradisi. Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait, Vocem tuã Dñe audiui in paradiso: & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dñs, Quis enim indicauit tibi, quòd nudus esses, nisi q ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti? Dixitq; Adam, mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Et ait Dominus Deus ad serpentem, Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius, ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Mulieri quoq; dixit, Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in ope tuo, in laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris ĩ terrã, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Et vocauit Adã nomen vxoris suę, Ehua,

A 1.Cor.11.a B Eccl.25.d C D 1.Cor.14.

eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ & comedat, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitque Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.

Describitur cædes Caini cruenta, adeoque crudele parricidium. Deinde qua sit pœna multatus: Recensetur genealogia eiusdem ad Lamech vsque. Cap. IIII.

A ADam verò cognouit vxorem suam Euam, quæ concepit & peperit Cain, dicens, Possedi hominem per Deum. Rursumque peperit fratrem eius Abel. Fuit autem Abel pastor ouium, & Cain agricola. Factum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum. Quare iratus es? & cur concidit facies

B tua? Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum, Egrediamur foras. Cumque essent in agro, con-

Sapi. 10.a surrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum, Quid fecisti? Vox sanguinis fra-

Mat. 23. d 1. Ioan. 3. b Iudæ 1. d tris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

C Dixitque Cain ad Dominum, maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Ecce eijcis me hodie à facie terræ & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra. Omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus, Nequaquam ita fiet: sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum, omnis qui inuenisset eum. Egressusque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. Cognouit autem Cain vxorem suam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine filij sui, Enoch. Porrò Enoch genuit Irad, & Irad genuit Mauiael & Mauiael genuit

D Mathusael, & Mathusael genuit Lamech: qui accepit duas vxores, nomen vni Ada, & nomen alteri Sella. Genuitque Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentorijs atque pastorum: & nomen fratris eius Iubal, ipse fuit pater canentium cythara & organo. Sella quoque genuit Tubal Cain, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Soror verò Tubal Cain, Noema, Dixitque Lamech vxoribus suis Adæ & Sellæ, Audite vocem meam vxores Lamech, auscultate sermonem meum, si occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum septuplum vltio dabitur de Cain: de Lamech verò septuagies septies, Cognouit quoque adhuc Adam vxorem suam: & peperit

& peperit filium, vocauitq; nomē eius Seth: dicens, Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Sed & Seth natus est filius, quem vocauit Enos, iste cœpit inuocare nomen Domini.

Recensetur genealogia humani generis ab initio ad Noe vsq;. Cap. V. A

HIc est liber generationis Adam: in die qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. Masculum & fœminam creauit eos: et benedixit illis: & vocauit nomē eorum Adam in die quo creati sunt. Vixit autem Adam cētum triginta annis: & genuit filium ad similitudinem Sapi.2.d & imaginem suam, vocauitq; nomen eius Seth. Et facti sunt dies Adam post Eccl.17.a quam genuit Seth, octingenti anni: genuitq; filios & filias. Et factum est om Supr.1.d 1. Para.1.a ne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est. Vixit quoq; Seth centum quinque annis, & genuit Enos. Vixitq; Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis genuitq; filios & filias. Et facti sunt B omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est. Vixit verò Enos nonaginta annis, & genuit Cainan. Post cuius ortū vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias. Factiq; sunt oēs dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est. Vixit quoq; Cainā septuaginta annis, & genuit Malaleel. Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitq; filios & filias. Et facti sunt oēs dies Cainā nongenti decem anni & mortuus est. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Iared. Et vixit Malaleel postq; genuit Iared, octingētis triginta annis: & genuit filios & filias. & facti sunt oēs dies Malaleel octin- C genti nonaginta quinq; anni, & mortuus est. Vixitq; Iared centum sexaginta duobus annis, & genuit Enoch. Et vixit Iared postquam genuit Enoch octingentis annis, & genuit filios & filias. & facti sunt omnes dies Iared nōgenti sexagintaduo anni, & mortuus est. Porrò Enoch vixit sexaginta quin Eccl.44.c que annis, & genuit Mathusalem. Et ambulauit Enoch cum Deo: & vixit Hebr.11.a Enoch postquam genuit Mathusalem trecentis annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Enoch trecenti sexaginta quinq; anni, ambulauitq; cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus. Vixit quoq; Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech. Et vixit Mathusala postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit fi D lios & filias. Et facti sunt omnes dies Mathusalæ nongenti sexagintanouem anni, & mortuus est. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium: vocauitq; nomen eius Noe, dicens, Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus. Vixitq; Lamech, postquam genuit Noe, quingentis nonaginta quinq; annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. Noe verò cum quingentorum esset annorum genuit Sem, Cham & Iaphet.

Describitur malitia & consceleratio humani generis, ob quam diluuium venit, in quo seruatur Noe per arcam, prouidente hoc domino: & destructura arcæ. Cap. VI.

CVumq; cœpissent homines multiplicari super terram, & filias pro- A creassent, videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant; Dixitq; Deus, Non Infr.8.d

permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntq; dies illius centum viginti annorum: Gigantes autem erant super terram in diebus illis. postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæq; genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi. Videns autem Dominus, quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cor-
B dis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quòd hominem fecisset in terra. Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominem, quem creaui à facie terræ, ab homine vsq; ad animantia, à reptili vsque ad volucres cæli. pœnitet enim me fecisse eos.
Eccl.44.c Noe verò inuenit gratiam coram Domino. Hę sunt generationes Noe: Noe vir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit. Et
Eccl.44.c genuit tres filios, Sem, Cham, & Iaphet. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate. Cumq; vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram), Dicit ad Noe. Fi-
C nis vniuersæ carnis uenit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum & ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis leuigatis: mãsiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus. Et sic facies eam, Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summitatem eius: ostium autem arcæ pones ex latere deorsum, cœnacula, & tristega facies in ea. Ecce ego adducam aquas diluuij super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter
D cælum, & vniuersa, quæ in terra sunt, consummentur. Ponamq; fœdus meum tecum: & ingredieris arcam tu, & filij tui, vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum. Et ex cunctis animantibus vniuersæ carnis bina induces in arcam, vt viuant tecum: masculini sexus & fœminini. De volucribus iuxta genus suum, & de iumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum: bina de omnibus ingredientur tecum, vt possint viuere. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi, quàm illis in escam. Fecit igitur Noe omnia, quæ præceperat illi Deus.

Ingreditur Noe arcam iuxta præceptum Domini: venit diluuium, & pereunt omnia preter Noe & quæ cũ eo sunt.

Caput VII.

A DIxitq; Dominus ad eum. Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac, ex omni-
2.Pet.2.b bus animantibus mundis tolles septena & septena, masculum et fœminam: de animantibus verò immundis duo & duo, masculum & fœminam. Sed & de volatilibus cæli septena & septena, masculum & fœmi-
Mat.24.d nam: vt saluetur semen super faciem vniuersæ terræ. Adhuc enim & post
Luc.17.f dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & quadraginta no-
1.Pet.3.d ctibus: & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ. Fecit ergo Noe omnia quæ mandauerat ei Dominus. Eratq; sexcentorum annorum quando diluuij aquæ inundauerunt super terram. Et ingressus est Noe, & filij eius, vxor eius, & vxores filiorum eius cum eo in arcam,
B propter aquas diluuij. De animantibus quoq; mundis & immundis, & de

volucribus, & ex omni, quod mouetur super terram, duo & duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & fœmina, sicut præceperat Dominus Noe. Cumq; transissent septem dies, aquæ diluuij inundauerunt super terram. Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt: & facta est pluuia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus. In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & C
Iaphet filij eius, & vxor illius, & vxores filiorum eius cum eis in arcam: ipsi & omne animal secundum genus suum, vniuersaq; iumenta in genere suo, & omne, quod mouetur super terram in genere suo, cunctumq; volatile secundum genus suum, vniuersæ aues, omnesq; volucres ingressæ sunt ad Noe in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ. Et quæ ingressa sunt, masculus & fœmina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus: & inclusit eum Dominus deforis. Factumq; est diluuium quadraginta diebus super terram: & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt D
arcam in sublime à terra. Vehementer enim inundauerunt, & omnia repleuerunt in superficie terræ: porrò arca ferebatur super aquas. Et aquæ præualuerunt nimis super terram: opertiq; sunt omnes montes excelsi sub vniuerso cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. Sap.10.a Eccl.39.c
Consumptaq; est omnis caro, quæ mouebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumq; reptilium, quæ reptant super terram. Vniuersi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est, in terra mortua sunt, Et deleuit Deus omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noe, & qui cum eo erant, in arca. Obtinueruntq; aquæ terram centum quinquaginta diebus.

Quomodo remiserint aquæ, & quid post egressum Noe ex arca deinceps factum sit. Caput VIII.

Recordatus autē Deus Noe, cunctorūq; animantiū & omniū iumentorū, quę erant cū eo in arca, adduxit spiritū super terrā, & imminutæ sunt aquæ. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cęli: & prohibitæ sunt pluuiæ de cælo. Reuersæq; sunt aquę de terra eūtes et redeūtes, et cęperunt minui post cētū quinquaginta dies. Requieuitq; arca mense septimo, decimoseptimo die mēsis sup mōtes Armenię. At verò aquę ibāt et decrescebāt vsq; ad decimū mēsem: decimo enim mēse, prima die mēsis apparuerunt cacumina montiū. Cumq; trāsissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestrā arcæ, quā fecerat, dimisit coruū: q egrediebatur, et nō reuertebatur, donec siccaretur aquę sup terrā. Emisit quoq; columbā post eū, vt videret, si iam cessassent aquæ super faciē terræ. Quæ cum nō inuenisset, vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcā: aquę enim erāt super vniuersam terrā: extenditq; manū suā, et apprehēsam intulit in arcā. Expectatis autē vltra septē dies alijs, rursum dimisit columbā ex arca. At illa venit ad eū ad vesperam, portās ramorū oliuæ virētibus folijs in ore suo. itellexit ergo Noe, ꝙ cessassēt aquę super terram. Expectauitq; nihilominus septem alios dies: & emisit columbam, quæ nō est reuersa vltra ad eum. Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis imminutæ sunt aquæ super terrā: & aperiēs

C Noe tectum arcæ aspexit, viditq; quòd exiccata esset superficies terræ. Mense secundo, septimo et vicesimo die mensis arefacta est terra. Locutus est autem Dominus ad Noe, dicens, Egredere de arca tu, & vxor tua, filij tui, &
Supr. 1. e,d vxores filiorum tuorum tecum. Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni
Infr. 9. a ni carne tam in volatilibus, quàm in bestijs & vniuersis reptilibus, quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram: crescite & multiplicamini super eam. Egressus est ergo Noe, & filij eius, & vxor illius &
D vxores filiorũ eius cũ eo. Sed & omnia animãtia, iumẽta & reptilia, quæ reptant super terram secundum genus suum, egressa sunt de arca. Ædificauit autẽ Noe altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare, Odoratusq; est Dominus odorem suauitatis,
Supr. 6. a tatis, & ait ad eum, Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines: sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur vltra percutiam omnem animam viuentem sicut feci. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent.

Fœdus init Deus cũ Noe, præcepta ei præscribit: describitur quoq; eius ebrietas & nuditas, filiorũ deniq; execratio & benedictio. Cap. IX.

A BEnedixitq; Deus Noe & filijs eius, & dixit ad eos, Crescite & multi-
Supr. 11. a plicamini, & replete terrã. Et terror vester ac tremor sit super cuncta
8. c. animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. Et omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinẽ enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri & fratris eius requiram animam hominis. Quicunq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem
Matt. 26. c quippe Dei factus est homo, Vos autem crescite & multiplicamini, & ingre
Apoc. 13. c dimini super terram, & implete eam. Hæc quoq; dixit Deus ad Noe, & ad
B filios eius cum eo, Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos: & ad omnem animam viuentem, quæ est vobiscum, tam in volucribus, quàm in iumentis & pecudibus terræ, cunctisq;, quæ egressa sunt de arca, & vniuersis bestijs terræ. Statuam pactum meum vobiscum, & nequaquam vltra interficietur omnis caro aquis diluuij, neq; erit deinceps diluuium dissipans omnem terram. Dixitq; Deus, Hoc est signum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas: Arcum meum ponam in nubibus, & erit
Esa. 54. c signum fœderis inter me & inter terram. Cumq; obduxero nubibus cœlum,
Eccl. 43. b apparebit arcus meus in nubibus cæli, & recordabor fœderis mei quod pepigi vobiscum & cum omni anima viuente, quæ carnem vegetat: & non erunt vltra aquæ diluuij ad delendam vniuersam carnem. Eritq; arcus meus
C in nubibus, & videbo illum, et recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum & omnem animam viuentem vniuersæ carnis, quæ est super terram. Dixitq; Deus ad Noe, Hoc est signum fœderis, quod constitui inter me & omnem carnem super terram. Erant ergo filij Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, et Iaphet: porrò Cham ipse est pater Chanáan, Tres isti,

filij sunt Noe: et ab his disseminatū est omne genus hominū super vniuersam terrā. Cæpitq; Noe vir agricola exercere terrā, & plantauit vineā. Bibensq; vinū inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo. Quod cū vidisset D
Cham pater Chanaan, verēda scilicet patris sui esse nudata, nūtiauit duobus fratribus suis foras. At vero Sem & Iaphet palliū imposuerūt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerūt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erāt, & patris virilia nō viderūt. Euigilans autē Noe ex vino, cū didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait, Maledictus puer Chanaan, seruus seruorū erit fratribus suis. Dixitq;, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet, et habitet in tabernaculis Sē, sitq; Chanaā seruus eius. Vixit autē Noe post diluuiū trecētis quinquaginta annis: & impleti sunt oēs dies eius nongentorū quinquaginta annorum: & mortuus est.

De propagatione generis humani ex Noe & filijs eius, deq; regnorū & monarchiarū in orbe potentissimorū initijs. Cap. X.

HÆ sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, et Iaphet: natiq; sunt A
eis filij post diluuium. Filij Iaphet: Gómer & Magog, & Madái, & Iauā, & Thubal, & Mósoch, & Thiras. Porrò filij Gomer: Ascenez & Riphat & Thogorma. Filij autem Iauan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim. Ab his diuisę sunt insulæ gentium in regionibus suis, vnusquisq; secundum linguam suam & familias suas in nationibus suis. Filij autē, Chā: Chus, & Mesráin, & Phut, & Chanáan. Filij autem Chus: Saba, Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabatharcha. Filij Regma: Saba, & Dadā. Porrò
Chus genuit Nērod: ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus venator B
coram Domino: ab hoc exiuit prouerbium, Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eius Babylon & Arach, et Achad, & Chalāne, in terra Sēnaar. De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniuē, & plateas ciuitatis, & Chale. Resen quoq; inter Niniuem & Chale: hæc est ciuitas magna. At verò Mesráin genuit Ludin, & Ananim, & Laabim, & Nephtuim, & Phethrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthijm, & Caphtorim. Chanáan autē genuit Sidonem primogenitum
suum Hethæum & Iebusæum, & Amorrhæum & Gergesæum & Heuæum C
& Aracæum, Sineum & Aradium, Samaræum, & Amathæū: et per hos disseminati sunt populi Chananæorū. Factiq; sunt termini. Chanaan venientibus à Sidone Gerarā vsq; ad Gazam, donec ingrediaris Sodomā & Gomorrham, & Adamam & Seboim vsq; Lasa. Hi sunt filij Cham in cognationibus & linguis & generationibus terrisq; et gētibus suis. De Sem quoq; nati sunt, patre omniū filiorū Heber, fratre Iapheth maiore. Filij Sem: Ælam & Assur & Arphaxad, Lud et Aram. Filij Arā: Hus & Hul & Gether & Mes.
At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natiq; sunt Heber D
filij duo. nomen vni Phaleg, eo quòd in diebus eius diuisa sit terra: & nomen fratris eius Iectan. Qui Iectan genuit Elmodad & Saleph & Asarmoth, Iare & Adorā & Vzal & Decla & Hebal et Abimael, Saba et Ophir et Euila et Iobab. omnes isti: filij Iectan. Et facta est habitatio eorū de Messa pergentibus vsque Sephar montē orientalē. Isti sunt filij Sem secūdum cognationes & linguas & regiones in gentibus suis. Hæ familiæ Noe iuxta populos & nationes suas, Ab his diuisæ sunt gentes in terra post diluuium.

De structura turris Babylonicæ, deq; linguarum confusione, à fine restricantur generationes à Sem vsq; ad Abraham. Cap. XI.

A ERat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem. Cumq; pro-
ficiscerentur de oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, &
habitauerunt in eo. Dixitq; alter ad proximum suum, Venite, fa-
ciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntq; lateres pro saxis, &
bitumen pro cæmento: & dixerunt, Venite, faciamus nobis ciuitatem &
turrim, cuius culmen pertingat ad cælum: & celebremus nomen no-
strum antequam diuidamur in vniuersas terras. Descendit autem Domi-
nus, vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam, & di-
xit, Ecce vnus est populus, & vnum est labium omnibus: cœperuntq;
hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.
B Venite igitur, descendamus & confundamus ibi linguam eorum, vt non
audiat vnusquisque vocem proximi sui. Atq; ita diuisit eos Dominus ex
illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt ædificare ciuitatem. Et idcircò,
vocatum est nomen loci illius Babel, quia ibi confusum est labium vniuer-
sæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.
Hæ sunt generationes Sem, Sem erat centum annorum, quando genuit
Arphaxad, biennio post diluuium. Vixitq; Sem postquam genuit Ar-
phaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias. Porrò Arphaxad vixit
triginta quinque annis, & genuit Sale. Vixitque Arphaxad postquam
genuit Sale trecentis tribus annis, & genuit filios & filias. Sale quoque vi-
xit triginta annis, & genuit Heber. Vixitque Sale, postquam genuit He-
C ber, quadringentis tribus annis, & genuit filios & filias. Vixit autem
Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg. Et vixit Heber post-
quam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & fi-
lias. Vixit quoq; Phaleg triginta annis: & genuit Reu. Vixitque Phaleg
postquam genuit Reu, ducentis nouem annis, & genuit filios & filias.
Vixit autem Reu triginta quinque annis, & genuit Sarug. Vixit quoq;
Reu, postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios &
filias. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor. Vixitque Sa-
rug, postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.
Vixit autem Nachor viginti nouem annis, & genuit Thare. Vixitque
Nachor postquam genuit Thare, centum decem & nouem annis, & ge-
D nuit filios & filias. Vixitq; Thare, septuaginta annis: & genuit Abram
1. Para.1.b & Nachor & Aran. Hæ sunt autem generationes Thare, Thare genuit
Iosue 24.c Neem. 9.b Abram, Nachor, & Aran. Porrò Aran genuit Lot. Mortuusque est Aran
Iudit 5.a ante Thare patrem suum, in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorum. Du-
xerunt autem Abram & Nachor vxores, nomen vxoris Abram, Sarái: et
nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran patris Melchæ, et patris Ieschę.
Erat autem Sarái sterilis, nec Habebat liberos. Tulit itaque Thare Abrã
filium suum, et Lot filium Aran filium filij sui, et Sarai nurum suam, uxo-
rem Abram, filij sui, et eduxit eos de Vr Chaldæorum, ut irent in terram
Chanàan: veneruntque usq; Haram et habitauerunt ibi. Et facti sunt dies
Thare ducentorum quinq; annorum, et mortuus est in Haran.

Transit Abram ex Charan euocatus a Dño, cui benedixit Dñs. Deinde fame exorta, descendit in Aegyptũ: rapitur vxor eius in aulã Pharaonis, qui admonitus pœnis, viro vxorẽ reddidit. Cap. XII.

DIxit autem Dominus ad Abram, Egredere de terra tua, & de cogna- A
tione tua, & de domo patris tui, et veni in terram, quam monstraue- Act.7.a
ro tibi. Faciamq; te in gentem magnam, & benedicam tibi, & ma-
gnificabo nomen tuum, erisq; benedictus. Benedicam benedicentibus tibi,
& maledicam maledicentibus tibi, atq; in te benedicentur vniuersæ cogna-
tiones terræ. Egressus est itaq; Abram sicut præceperat ei Dominus, & iuit Gala.3.b.
cum eo Lot: septuaginta quinque annorum erat Abram cum egrederetur
de Harã. Tulitq; Sarai vxorem suam, & Lot filium fratris sui, vniuer- Heb.11.b
samq; substantiam, quam possederant, & animas, quas fecerant in Haran: B
& egressi sunt, vt irent in terram Chanaan. Cumq; venissent in eam, per-
transiuit Abram terram vsq; ad locum Sichem, & vsq; ad conuallem illu-
strem: Chananæus autem tunc erat in terra. Apparuit autem Dominus
Abram, & dixit ei, Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificauit ibi altare
Domino, qui apparuerat ei & inuocauit ibi nomen eius. Et inde transgrediẽs
ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suũ
ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificauit quoq; ibi altare
Domino, & inuocauit nomen eius. Perrexitq; Abram vadens et vltra pro- C
grediens ad meridiem. Facta est autem fames in terra: descenditq; Abram in
Ægyptum, vt peregrinaretur ibi: præualuerat enim fames in terra. Cumq;
prope esset, vt ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai vxori suæ, Noui quòd
pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptij, dicturi sunt, Vxor il-
lius est: & interficient me, & te reseruabunt. Dic ergo, obsecro te, quòd so-
ror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui.
Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptij mulierem
quòd esset pulchra nimis. Et nuntiauerunt Principes Pharaoni, & laudaue- D
runt eam apud illum: & sublata est mulier in domum Pharaonis, Abram
verò bene vsi sunt propter illam. Fueruntq; ei oues & boues et asini & serui, Infra 13.d
& famulæ & asinæ & cameli. Flagellauit autem Dominus Pharaonem pla- 15.d.16.a Infra 20.e
gis maximis, & domum eius propter Sarai vxorem Abram. Vocauitq; Pha Deut.34.b
rao Abram, & dixit ei, Quid nam est hoc, quod fecisti mihi? quare non indi-
casti mihi, quòd vxor tua esset. Quam ob causam dixisti esse sororem
tuam, vt tollerem eam mihi in vxorem? nunc igitur, ecce coniunx tua, ac-
cipe eam & vade. Præcepitq; Pharao super Abram viris, & deduxerunt
eum & vxorem illius, & omnia quæ habebat.

Lot in Chanaan regionem, lis inter pastores eorum orta est, & quoniam ea regio pecoribus vsque non suffecit, separatus est alter ab altero. Caput XIII.

AScendit ergo Abrã de Ægypto, ipse & vxor eius, & omnia quæ ha- A
bebat, & Lot cum eo, ad australem plagam. Erat autem diues valde
in possessione auri & argenti: Reuersusq; est per iter, quo vene-
rat à meridie in Bethel, vsq; ad locum, vbi prius fixerat tabernaculum inter
Bethel & Hai: in loco altaris quod fecerat prius, & inuocauit ibi nomẽ Dñi. Supra 12.a
Sed & Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium & armenta & ta- Infra 36.a
bernacula. Nec poterat eos capere terra, vt habitarent simul: erat quippe
substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter. Vnde & facta B
est rixa inter pastores gregũ Abram & Lot. Eo autem tẽpore Chananæus &

Pherezæus habitabãt in terra illa. Dixit ergo Abrã ad Lot, Ne quæso sit iurgium inter me et te, et inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra corã te est, recede à me obsecro, si ad sinistram ieris,
C ego dexterã tenebo: si tu dexterã elegeris, ego ad sinistrã pergã. Eleuatis itaq; Lot oculis, uidit oẽm circa regionẽ Iordanis. q̃ vniuersa irrigabat anteq; subuerteret Dñs Sodomã & Gomorrhã, sicut paradisus Domini, et sicut Ægyptus venietibus in Segor. Elegitq; sibi Lot regionẽ circa Iordanẽ, et recessit ab oriente: diuisiq; sunt alterutrũ à fratre suo. Abram habitauit in terra Chanaan: Lot verò moratus est in oppidis, quæ erãt circa Iordanẽ, & habitauit in Sodomis. Homines aũt Sodomitæ pessimi erãt, et peccatores corã Domino nimis. Dixitq; Dñs ad Abram, postq; diuisus est ab eo Lot, Leua oculos
D tuos in directũ & vide à loco, in quo nunc es ad aquilonẽ & meridiẽ, ad orientem & occidentẽ. Omnem terrã, quã conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsq;
Supra 12.b Infra 15.b & 26.a. in sempiternũ. Faciamq; semen tuum sicut puluerem terræ: si quis potest hominum numerare puluerem terræ: semen quoq; tuũ numerare poterit, Surge ergo, et perambula terrã in longitudine & latitudine sua: qa tibi daturus sum eam. Mouens igitur Abram tabernaculũ suum venit & habitauit iuxta conuallem Mambræ, quæ est in Hebron: ædificauitq; ibi altare Domino.

De bello regum in quo abducitur Lot cum suis. Abram persequens hostes, nepotem suum reducit Melchisedec redeuntes è bello humaniter excipit, cui dat Abram primitias. Caput XIIII.

A FActum est autem in illo tempore, vt Amraphel rex Sẽnaar, & Arioch rex Ponti, et Chodorlahómor rex Ælamitarum, et Thadal rex Gentium inirent bellum contra Bara regẽ Sodomorum, et cõtra Bersa regẽ Gomorrhæ, et contra Senaab regem Adamæ, et contra Semeber regem Seboim, contraq; regem Balæ, ipsa est Segor. Omnes hi conuenerunt in vallem siluestrẽ, quæ nunc est mare salis. Duodecim enim annis seruierant Chodorlahómor, et tertiodecimo anno recesserunt ab eo. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahómor, et reges, qui erant cum eo: percusseruntq; Raphaim in Astaroth Carnáim, et Zuzim cum eis, et Emim in Saue Cariatháim,
B & Corrhaos in montibus Seir, vsque ad campestria Pharan, quæ est in solitudne. Reuersiq; sunt, & venerunt vsque ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalechitarum, & Amorrhæorum qui habitabant in Asason thamar. Et egressi sunt rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexq; Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciẽ cõtra eos in valle siluestri, scilicet aduersus Chodorlahómor regẽ Ælamitarũ, & Thadal regẽ gentium, & Amraphel regẽ Sennaar, & Arioc regẽ Ponti, quatuor reges aduersus quinque. Vallis autẽ syl-
C uestris habebat puteos multos bituminis. Itaq; rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ terga verterunt, cecideruntq; ibi: & qui remanserant, fugerunt ad montẽ. Tulerunt autẽ oẽm substantiã Sodomorũ & Gomorrhæorũ, et vniuersa q̃ ad cibũ pertinent, & abierũt: necnõ & Lot, & substantiã eius, filium fratris Abrã, q habitabat in Sodomis. Et ecce vnus, q euaserat, nũtiauit Abrã Hebræo, qui habitabat in conualle Mambre Amorrhei, fratris Eschol, et fratris Aner: hi enim pepigerãt fœdus cum Abrã. Quod eũ audisset Abram captum

ptum videlicet Lot fratrem suum, numerauit expeditos vernaculos suos tre- D
centos decem & octo: & persecutus est eos vsque Dan. Et diuisis socijs, irruit super eos nocte: percussitq; eos, & persecutus est vsque Choba, quæ est ad leuam Damasci. Reduxitq; omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substātia illius mulieres quoque & populum. Egressus est aūt rex Sodomorum in occursum eius postquam reuersus est a cæde Chodorlahomor, & regum, qui cum eo erant in valle Saue, quæ est vallis regis. At verò Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait, Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum Hebre.7.a
& terram: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus B
tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram, Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui respondit ei, Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quòd à filo vsque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus, quę tua sunt, ne dicas, Ego ditaui Abram, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum, qui venerunt mecū, Aner, Escol, & Mambre: isti accipient partes suas.

Noue promissiones fiunt Abræ vetulo & sterili de prole scilicet & numerosa posteritate, quæ vt adfligenda sit in terra aliena, ita expleto tempore sit magno cum cumulo restituenda & amplificanda. Cap. XV.

His itaq; transactis, factus est sermo Domini ad Abram, per visionem A
dicens. Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Dixitq; Abram, Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam absq; liberis: & filius procuratoris domus meæ, iste Damascus Eliezer. Addiditq; Abram, Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit. Statimq; sermo Domini factus est ad eum dicens, Roma.4.a
Non erit hic hæres tuus: sed qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæ- Gala.3.a.
redem. Eduxitq; eum foras, & ait illi, Suspice cœlum, & numera stellas si po- Iacob.2.d
tes: & dixit ei, Sic erit semen tuum. Credidit Abram Deo, & reputatum Supr.11.d
est illi ad iustitiam. Dixitq; ad eum, Ego Dominus qui eduxit te de Vr Chal B
dæorum, vt darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait, Domine Deus, vnde scire possum, quòd possessurus sim eam? Et respondens Dominus, Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturam quoq; & pullum columbæ. Qui tollens vniuersa hæc, diuisit ea per medium, & vtrasq; partes contra se altrinsecus posuit: aues autem non diuisit. Descenderuntq; volucres super cadauera, & abigebat eas C
Abram. Cumq; sol occumberet, sopor irruit super Abram, & horror ma- Act.7.a
gnus & tenebrosus inuasit eum. Dictumq; est ad eum, Scito prænoscens quòd Exod.12.f
peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua: & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis. Verūtamen, gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo: & posthæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta reuertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum D
vsq; ad præsens tempus. Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter diuisiones illas.

In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens. Semini tuo dabo
terram hanc à fluuio Ægypti, vsq; ad fluuium magnum Euphráten, Ci-
naeos, & Cenezæos, Cedmonæos, & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quo-
q;, & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos, & Iebusæos.

Sterilis Sarài ancillam marito vxorem locat, quum grauida facta esset
contempsit præ se dominam suam, Eiecta è domo, ab angelo
edocta tandem redijt, ac obsequentior fit.

Caput XVI.

A IGitur Sarài vxor Abram non genuerat sibi liberos: sed habens ancil-
lam Ægiptiam nomine Agar, dixit marito suo, Ecce, conclusit me Do-
minus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex il-
la suscipiam filios. Cumq; ille acquiesceret deprecati, tulit Agar Ægyptiam
ancillam suam post annos decem quàm habitare cœperant in terra Cha-
naan: dedit eam viro suo vxorem. Qui ingressus est ad eam. At illa con-
B cepisse se videns, despexit dominam suam. Dixitque Sarài ad Abram,
Iniquè agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ vi-
dens quòd conceperit, despectui me habet, iudicet Dominus inter me &
te. Cui respondens Abram, Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, vtere ea
vt libet. Affligente igitur eam Sarài, fugam inijt. Cumq; inuenisset eam
angelus Dñi iuxta fontẽ aquæ in solitudine, q̃ est in via Sur in deserto, dixit
C ad illam, Agar ancilla Sarài vnde venis? & quò vadis? Quæ respondit,
A facie Sarài dominæ meæ ego fugio. Dixitq; ei Angelus Domini, Reuer-
tere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius. Et rursum, Multi-
plicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ mul-
titudine. Ac deinceps, Ecce, ait, concepisti & paries filium: vocabisq; no-
men eius Ismahel, eò quòd audierit Dominus afflictionem tuam. Hic erit
ferus homo: manus eius contra omneis, & manus omnium contra eum: è
D regione vniuersorũ fratrum suorum figet tabernacula. Vocauit autem Agar
nomen Domini, qui loquebatur ad eam, Tu Deus qui vidisti me. Dixit
enim, profecto hic vidi posteriora videntis me. Propterea appellauit pu-
teum illum, Puteum viuentis & videntis me, ipse est inter Cades & Barad.
Gala.4.c Peperitq; Agar Abræ filium, qui vocauit nomen eius Ismahel. Octoginta
& sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismahelem.

Mutantur nomina Abram & vxori, confirmantur promissiones, init
fœdus cum Abraham dominus, adiuncto symbolo cir-
cuncisionis, & obsignatur fœdus interposi-
to iuramento. Cap. XVII.

A POstquam verò nonaginta & nouem annorum esse cœperat, apparuit
ei Dominus: dixitq; ad eum, Ego Deus omnipotens: ambula corã me,
& esto perfectus. Ponamq; fœdus meum inter me & te, & multiplica
bo te vehementer nimis. Cecidit Abram pronus in faciem. Dixitq; ei Deus.
Ego sum, & ponã pactũ meum tecum, erisq; pater multarũ gentiũ. Nec vl-
Eccl.44.a tra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrem
Rom.4.c multarum gentium constitui te. Faciamq; te crescere vehementissime, & po-
nam te in gentibus, regesq. ex te egredientur. Et statuam pactum meum in-
ter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sem-

pſterno: vt ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te. Daboq́; tibi & ſemini tuo B
poſt te terrã peregrinationis tuæ, & omnẽ terram Chanaã in poſſeſſionem
æternam, eroq́; Deus eorum. Dixitq́; iterum Deus ad Abraham. Et tu ergo
cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis. Hoc
eſt pactum meum, quod obſeruabitis inter me & vos & ſemen tuum poſt
te. Circuncidetur ex vobis omne maſculinum: & circuncidetis carnem præ-
putij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum cir Act.7.a
cuncidetur in vobis, omne maſculinum in generationibus veſtris, tam ver- Roma.4.b
naculus, q̃ emptitius circũcidetur, & quicunque non fuerit de ſtirpe veſtra: Luc.2.c
eritq́; pactum meum in carne veſtra in fœdus æternũ. Maſculus, cuius præ-
putij caro circuncíſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pa-
ctum meum irritum fecit. Dixit quoq; Deus ad Abraham. Sarái vxorem C
tuam non vocabis Sarái, ſed Saram: & benedicam ei, & ex illa dabo tibi fi-
lium, cui benedicturus ſum, eritq́; in nationes, & reges populorum orientur
ex ea. Cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit in corde ſuo dicens. Putáſne
centenario naſcetur filius? & Sará nonagenaria pariet? Dixitq́; ad Deum.
Vtinam Iſmahel viuat coram te. Et ait Deus ad Abraham. Sara vxor tua
pariet tibi filiũ, vocabisq́; nomen eius Iſaac, & conſtituam pactũ meum illi Infra.18.b
in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. Super Iſmahel quoq; exau- & 21.a
diui te: ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde: duodecim
duces generabit, & faciã illum creſcere in gentẽ magnã. Pactum verò meum
ſtatuam ad Iſaac, quem pariet tibi Sara tempore iſto in anno altero. Cumq́; D
finitus eſſet ſermo loquentis cum eo, aſcendit Deus ab Abraham. Tulit au-
tem Abraham Iſmahel filium ſuum, & omnes vernaculos domus ſuæ, vni-
uerſoſq́; quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus ſuæ: & cir-
cuncidit carnem præputij eorum ſtatim in ipſa die, ſicut præceperat ei Deus:
Abraham nonaginta & nouem erat annorum, quando circuncidit carnem
præputij ſui. Et Iſmahel filius ſuus tredecim annos impleuerat tempore cir-
cunciſionis ſuæ. Eadem die circunciſus eſt Abraham & Iſmahel filius eius.
Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quàm emptitij, & alienigenæ pa-
riter circuncíſi ſunt.

Apparet Dominus Abrahæ, & tempus partui Saræ definit. Deinde iudicium Domini in ſodomitas Abrahę manifeſtatur, qui ſerijs precibus pro ipſis interpellat. Cap. XVIII.

APparuit autem ei Dominus in conualle Mambre ſedenti in oſtio ta- A
bernaculi ſui in ipſo feruore diei. Cumq́; eleuaſſet oculos, apparue-
runt ei tres viri ſtantes propè eum: quos cum vidiſſet, cucurrit in
occurſum eorum de oſtio tabernaculi ſui, & adorauit in terra. Et dixit. Do-
mine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas, ſeruum tuum: ſed afferam
pauxillum aquæ, & lauentur pedes veſtri, & requieſcite ſub arbore. Po-
namq́; buccellam panis, vt confortetur cor veſtrum, poſtea tranſibitis: idcir-
cò enim declinaſtis ad ſeruũ veſtrũ. Qui dixerũt. Fac vt locutus es. Feſtina-
uit Abrahã in tabernaculũ ad Sarã, dixitq́; ei. Accelera, tria ſata ſimilæ cõmi-
ſce, & fac ſubcinericios panes. Ipſe vero ad armẽtũ cucurrit, et tulit inde vitu
lũ tenerrimũ & optimũ; deditq́; puero q feſtinauit & coxit illũ. Tulit quoq;

B butyrum,& lac,& vitulum,quem coxerat, & posuit coram eis: ipse vero stabat iuxta eos sub arbore. Cumq; comedissent, dixerunt ad eum. Vbi est Sara vxor tua? ille respondit. Ecce in tabernaculo est. Cui dixit. Reuertens veniam ad te tempore isto vita comite,& habebit filium Sara vxor tua. Sa-
Infra 21. a ra vero hoc audiebat in ostio tabernaculi,quod erat post illum. Erant autem
Rom. 9. b ambo senes prouectaq; ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria. Quæ risit occulte dicens. Postquam consenui,& Dominus meus vetulus est,volupta-ti operam dabo? Dixit autem Dominus ad Abraham. Quare risit Sara, di-cens. Num verè paritura sum anus? Nunquid Deo quicquam est difficile? Iuxta condictum reuertar ad te hoc eodem tempore vita comite,& habebit Sara filium. Negauit Sara dicens. Non risi timore perterrita. Dominus au-tem non est,inquit,ita:sed risisti. Cum ergo surrexissent inde viri,direxerũt
1. Petr. 3. a oculos contra Sodomam:& Abraham simul gradiebatur deducens eos. Di-xitq; Dominus. Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futu-
C rus sit in gentem magnam ac robustissimam, & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ? Scio enim quòd præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se,vt custodiant viam Domini,& faciant iudicium, & iustitiam: vt adducat Dominus super Abraham omnia,quæ locutus est ad eum. Dixit itaq; Dominus, Clamor Sodomorum,et Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me,opere compleuerint:an nõ est ita,vt sciam. Con uerteruntq; se inde,& abierunt Sodomam: Abraham verò adhuc stabat co-ram Domino. Et appropinquans ait. Nunquid perdes iustum cum impio? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate,peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo? Absit à te,vt rem hanc fa-cias, & occidas iustum cum impio, fiatq; iustus,sicut impius. non est hoc
D tuum:nam qui iudicat omnem terram,non faciet iudicium? Dixitq; Domi-nus ad eum. Si inuenero Sodomis quinquaginta iustos in medio ciuitatis, di mittam omni loco propter eos. Respondensq; Abraham,ait. Quia semel cœ pi,loquar ad Dominum meũ,cum sim puluis & cinis. Quid si minus quin quaginta iustis quinq; fuerint? delebis propter quadraginta quinq; vniuer-sam vrbem? Et ait. Non delebo,si inuenero ibi quadraginta quinque. Rur-sumq; locutus est ad eum. Si autem quadraginta ibi inuenti fuerint, quid fa cies? Ait. Non percutiam propter quadraginta. Ne quæso,inquit, indigneris Domine,si loquar. Quid si ibi inuenti fuerint triginta? Respondit. Non fa-ciam,si inuenero ibi triginta. Quia semel,ait,cœpi, loquar ad Dominum meum. Quid si ibi inuenti fuerint viginti? Ait. Non interficiam propter vi-ginti. Obsecro,inquit,ne irascaris Domine, si loquar ad huc semel. Quid si inuenti fuerint ibi decẽ? Et dixit. Non delebo propter decem. Abijtq; Do-minus postq̃ cessauit loqui ad Abraham:& ille reuersus est in locum suum.

Hospitio excipit Lot angelo, pũniuntur scelerati, educitur pius Lot cum suis,& quum vnum periculum effugit,incidit in alterum. Cap. XIX.

A VEneruntq; duo angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus ci-uitatis. Qui cum vidisset eos,surrexit, & iuit obuiam eis: adora-uitq; pronus in terram,& dixit. Obsecro Domini, declinate in do-mum pueri

mum pueri vestri,& manete ibi:lauate pedes vestros, & manè proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt. Minime, sed in platea manebimus. Compulit illos oppidò, vt diuerterent ad eum: ingressisq; domum illius, fecit cõuiuium,& coxit azima, & comederunt. Prius autem quàm irent cubi- B
tum, viri ciuitatis vallauerunt domum illius, à puero vsq; ad senem, omnis populus simul. Vocaueruntq; Lot & dixerunt ei, Vbi sunt viri qui introierũt ad te nocte? Educ illos huc, vt cognoscamus eos. Egressus ad eos Lot post tergum ac ludens ostium, ait, Nolite quæso fratres mei, nolite malum hoc facere: Habeo duas filias, quæ nec dum cognouerunt virum: educam eas ad vos & abutimini eis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis, nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei. At illi dixerunt, Recede illuc. Et rursus. Ingressus es, inquiunt, vt aduena, nũquid vt iudices? te ergo ipsum magis quàm hos affligemus. Vimq; faciebant Lot vehementissimè: iamq; 2.Pet,2,d
propè erat vt effringerent fores. Et ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntq; ostium: et eos qui foris erant, percusserunt cæcitate C
à minimo usq; ad maximum, ita ut ostium inuenire non possent. Dixerunt autem ad Lot, Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut Sapi.19.c
filias, omnes qui tui sunt, educ de urbe hac: delebimus enim locum istum, eò quòd increuerit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos. Egressus itaq; Lot, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias eius, & dixit. Surgite, & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem hanc. Et uisus est eis quasi ludens loqui. Cumq; esset manè, cogebant eum angeli, dicentes. Surge tolle uxorem tuam, & duas filias, quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis. Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum uxoris, ac duarum filiarum eius, eò quòd parceret Dominus illi, eduxeruntq; eum, & posuerũt extra ciuitatem. Ibiq; D
locuti sunt ad eum, dicentes. Salua animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. Dixitq; Lot ad eos. Quæso Domine mi, quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, & magnificasti gloriam & misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut saluares animam meam, nec possum in monte saluari, ne forte apprehendat me malum, & moriar. Est ciuitas hic iuxtà, ad Sap,10.a
quam possum fugere, parua, & saluabor in ea: nunquid non modica est, Sapie.10 a
& uiuet anima mea? Dixitq; ad eum. Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, Isa.13.d
ut non subuertam urbem, pro qua locutus es, Festina, & saluare ibi: quia Hiere.50.f
non potero facere quicq̃, donec ingrediaris illuc. Idcirco uocatum est no- Eze.16.f Ose.11.c
men urbis illius Segor. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Se- E Amos.4.d
gor. Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur, & Luc.17.f
ignem à Domino de cælo: & subuertit ciuitates has, et omnem circa regionẽ Iud.1.c
uniuersos habitatores urbium, & cuncta terræ uirentia. Respiciensq; uxor Luc.17.g Supr.18.a
eius post se, uersa est in statuam salis. Abraham autem consurgens mane, ubi steterat prius cum Domino, intuitus est Sodomam, & Gomorrham, & uniuersam terram regionis illius: uiditq; ascendentem fauillam de terra quasi fornacis fumũ. Et factũ est, cũ enim subuerteret Dominus ciuitates regionis illius, recordatus est Abrahę, & liberauit Lot de subuersione urbiũ in quibus habitauerat. Ascenditq; Lot de Segor, et mansit in monte, due quoq;

F filiæ eius cum eo(timuerat enim manere in Segor)et mansit in spelunca ipse,
& duæ filiæ eius cum eo. Dixitq; maior ad minorẽ. Pater nr̄ senex est, et nul
lus virorum remãsit in terra, qui possit ingredi ad nos iuxta morem vniuer-
sæ terræ. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusq; cum eo: vt seruare possi-
mus ex patre nostro semen. Dederunt itaq; patri suo bibere vinum nocte illa.
& ingressa est maior, dormiuitq; cũ patre: at ille nõ sensit, nec quando accu-
buit filia, nec quãdo surrexit. Altera quoq; die dixit maior ad minorem. Ecce
G dormiui heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiã hac nocte, & dor-
mies cum eo, vt saluemus semen de patre nostro. Dederuntq; etiã & illa no-
cte patri suo bibere vinum, ingressaq; minor filia, dormiuit cũ eo: & nec tũc
quidem sensit, quando concubuerit, vel quando illa surrexit. Conceperũt er-
go duæ filiæ Loth de patre suo. Pepericque maior filium, & vocauit nomen
eius Moab: ipse est pater Moabitarum vsq; in pręsentem diem. Minor quoq;
peperit filium, & vocauit nomen eius Ammon, idest filius populi mei: ipse
est pater Ammonitarum vsq; hodie.

Quum esset incola Abraham in terra Gerara rapta est Sara in aulam regis, credebatur soror eius esse. Rex oraculo admonitur, reddit viro vxorem non sine muneribus, precibusque Abrahæ a mulcta liberatur. Caput XX.

A PRofectus inde Abraham in terram australem, habitauit inter Cades et
Sur: & peregrinatus est in Geraris. Dixitq; de Sara vxore sua, Soror
mea est. Misit ergo Abimélech rex Geraræ, & tulit eam. Venit autem
Deus ad Abimélech per somnium nocte, & ait illi. En morieris propter mu-
lierem, quam tulisti: habet enim virum. Abimélech verò non tetigerat eã, &
ait, Domine, num gentem ignorantem, & iustã interficies? Nonne ipse dixit
mihi. Soror mea est: & ipsa ait. Frater meus est? In simplicitate cordis mei,
B & munditia manuũ mearum feci hoc. Dixitq; ad eum Deus. Et ego scio, quod
simplici corde feceris: & ideo custodiui te, ne peccares in me, & nõ dimisi vt
tangeres eam. Nunc ergo redde viro suo vxorem, & orabit pro te, quia pro-
pheta est: & viues. si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, &
omnia quę tua sunt. Statimq; de nocte cõsurgens Abimélech, vocauit omnes
seruos suos: & locutus est vniuersa verba hæc in auribus eorum, timueruntq;
omnes viri valdè. Vocauit autem Abimélech etiã Abrahã, & dixit ei. Quid
C fecisti nobis? quid peccauimus in te, quia induxisti super me, & super regnũ
meum peccatum grande, quæ nõ debuisti facere, fecisti nobis. Rursumq; ex-
postulans ait. Quid vidisti, vt hoc faceres? Respõdit Abrahã. Cogitaui me-
cum, dicens. Forsitan non est timor Dei in loco isto. & interficient me pro-
pter vxorẽ meam: aliás autem, & verè soror mea est, filia patris mei, & non
filia matris meæ, & duxi eam in vxorem. Postquam autem eduxit me Deus
D de domo patris mei, dixi ad eam. Hanc misericordiam facies mecum. In om-
Supra 12,a ni loco, ad quẽ ingrediemur, dices quod frater tuus sim. Tulit igitur Abimélech
oues, & boues, & seruos, et ancillas, & dedit Abrahã: reddiditque illi Saram
vxorem suam, & ait. Terra coram vobis est, vbicunq; tibi placuerit, habita.
Sarę autem dixit. Ecce mille argẽteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen
oculorum ad omnes, qui tecum sunt: & quocũque perrexeris, memẽto te de-
prehensam. Orante autem Abraham, sanauit Deus Abimélech, & vxorem,
ancillasque eius, & pepererunt. Concluserat enim Deus omnem vuluam do-
mus Abimélech propter Saram vxorem Abrahæ.

Natus Isaac circunciditur & ablactatur. Eijcitur Agar cum filio suo; initur foedus inter Abimelech & Abraham. Caput XXI.

Visitauit autem Dominus Saram sicut promiserat: & impleuit quae locutus est. Concepitque, & peperit filium in senectute sua, tempore quo praedixerat ei Deus. Vocauitque Abraham nomen filij sui, quem genuit ei Sara, Isaac, & circuncidit eum octauo die sicut praeceperat ei Deus, cum centum esset annorum, hac quippe ętate patris, natus est Isaac. Dixitque Sara. Risum fecit mihi Deus, & quicunque audierit, corridebit mihi. Rursumque ait. Quis auditurus crederet Abraham quòd Sara lactaret filium, quem peperit ei iam seni? Creuit igitur puer, & ablactatus est: fecitque Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius. Cumq; vidisset Sara filium Agar Ægyptiae ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham. Eijce ancillam hanc, & filium eius: non enim erit haeres filius ancillae cum filio meo Isaac. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus. Non tibi videatur asperum super puero & super ancilla tua: omnia quae dixerit tibi Sara, audi vocem eius: quia in Isaac vocabitur tibi semen. Sed & filium ancillae faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Surrexit itaq; Abraham mane, & tollens panem, & vtrem aquae, imposuit scapulae eius, tradiditque puerum, & dimisit eam: quae cum abijsset, errabat in solitudine Bersabee. Cumque consumpta esset aqua in vtre, abiecit puerum subter vnam arborem, quae ibi erat. Et abijt, seditque è regione procul quantum potest arcus iacere. Dixit enim. Non videbo morientem puerum, & sedens contrá leuauit vocem suam, & fleuit. Exaudiuit autem Deus vocem pueri: vocauitque Angelus Domini Agar de caelo, dicens. Quid agis Agar? noli timere: exaudiuit enim Deus vocem pueri de loco, in quo est. Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos eius Deus: quae videns puteum aquae, abijt, & impleuit vtrem, deditque puero bibere. Et fuit cum eo: qui creuit, & moratus est in solitudine, factusque est iuuenis sagittarius. Habitauitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua vxorem de terra Ægypti. Eodem tempore dixit Abimélech, & Phichol princeps exercitus eius ad Abraham. Deus tecum est in vniuersis, quae agis. Iura ergo per Deum, ne noceas mihi & posteris meis, stirpiq; meae: sed iuxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi & terrae, in qua versatus es aduena. Dixitq; Abraham, Ego iurabo. Et increpauit Abimélech propter puteum aquae, quem vi abstulerant serui eius. Responditq; Abimélech. Nesciui quis fecerit hãc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audiui praeter hodie. Tulit itaq; Abraham oues & boues, & dedit Abimélech: percusseruntq; ambo foedus. Et statuit Abrahã septem agnas gregis seorsum. Cui dixit Abimélech. Quid sibi volũt septem agnae istae, quas stare fecisti seorsum? At ille. Septẽ, inquit, agnas accipies de manu mea: vt sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee: quia ibi vterq; iurauit. Et inierunt foedus pro puteo iuramenti: surrexit autem Abimélech, & Phichol princeps exercitus eius, reuersiq; sunt in terram Palestinorum. Abraham verò plantauit nemus in Bersabee, & inuocauit ibi nomen Dei aeterni, Et fuit colonus terrae Palestinorum diebus multis.

Marginalia: A — Supra 17.c 18.b — Gala. 4.c — Hebr. 11.c — Matth. 1.a — Supr. 17.d — Gala. 4.d — Roma. 9.b — Hebr. 11.d — B — C — D — Supr. 20.d

Tentatur Abrahæ fides, quum Isaac vnigenitum & dilectissimum filium iugulare iubetur, at ex tam graui periculo liberatur. In fine, sunt quædā de Nachor & Melcha. Cap. XXII.

A QVæ postquam gesta sunt, tentauit Deus Abraham, et dixit ad eum.
Abraham Abraham. At ille respondit, Adsum. Ait illi. Tolle filium
tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis
Iudith. 8.c Hebr. 11.d atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montium, quem mon-
strauero tibi: Igitur Abraham de nocte cōsurgens strauit asinum suum, du-
cens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum: cumque cōcidisset ligna in ho
locaustum, abijt ad locum, quem præceperat ei Deus. Die autem tertio, eleua
tis oculis, uidit locum procul, dixitque ad pueros suos. Expectate hic cū asino:
ego autē, & puer illuc usq; properantes postq; adorauerimus, reuertemur ad
B vos. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit sup Isaac filiū suū: ipse ve-
rò portabat in manibus ignem & gladium. Cumque duo pergerent simul,
dixit Isaac patri suo Pater mi. At ille respondit. Quid uis fili? ecce, inquit,
ignis & ligna: vbi est victima holocausti? Dixit autem Abraham. Deus pro
uidebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter: & vene-
runt ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo ædificauit altare, & desu-
per ligna composuit: cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in al-
tare super struem lignorum. Extenditque manum & arripuit gladium, vt
Iaco.2.d immolaret filium suum. Et ecce angelus Domini de cælo clamauit dicens.
C Abraham Abraham. Qui respondit, Adsum. Dixitque ei. Non extendas
manum tuam super puerum, neque facies illi quicquam: nunc cognoui, quòd
timeas Deum, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me. Leuauit A-
braham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres, hærentem
cornibus: quem assumens, obtulit holocaustum pro filio. Appellauitque no
men loci illius, Dominus videt. Vnde vsque hodie dicitur, In monte Do-
Psa. 104.a minus uidebit. Vocauit autem angelus Domini Abraham secundò de cælo,
Luc.1.g dicens. Per memetipsum iuraui dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, & nō
Eccl.44.d Hebre. 6.c pepcisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo se-
D men tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possi-
1. Mac.2.f debit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine
Luc.1.e tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Reuersus est Abraham ad
Act.3.d Eccl.44.d pueros suos, Abieruntque Bersabee simul, & habitauit ibi. His itaque ge-
stis, nuntiatum est Abrahæ, quòd Melcha quoq; genuisset filios Nachor fra
tri suo, Hus primogenitum, & Buz fratrem eius, & Camuel patrem Sy-
rorum, & Cased, & Azau, Pheldas quoque, & Iedlaph, ac Bathuel, de
quo nata est Rebecca: octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ.
Concubina verò illius nomine Roma, peperit Tabee & Gaam & Thaas
& Maacha.

De morte & sepultura Saræ. Caput XXIII.

A VIxit autem Sara centum vigintiseptem annis. Et mortua est in ciui-
tate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanáan: venitque Abraham
vt plangeret, & fleret eam. Cumque surrexisset Abraham ab officio
funeris, locutus est ad filios Heth, dicens. Aduena sum & peregrinus apud
uos: date mihi ius sepulchri uobiscum, ut sepeliam mortuum meum. Re
sponderunt filij Heth, dicentes. Audi nos domine, princeps Dei es apud
nos: in

nos:in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum, nullusq; te prohibe-
re poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum. Surrexit B
Abraham,& adorauit populum terræ, filios videlicet Heth: dixitq; ad eos:
Si placet animæ vestræ, vt sepeliam mortuum meum,audite me,& interce-
dite pro me apud Ephron filium Seor: vt det mihi speluncam duplicem,
quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi co-
ram vobis in possessionem sepulchri. Habitabat autem Ephron in medio fi-
liorum Heth: responditq; Ephron ad Abraham cunctis audientibus, qui in-
grediebantur portam ciuitatis illius dicens. Nequaquam ita fiet domine mi,
sed tu magis ausculta quod loquor: Agrum trado tibi,& speluncam, quæ in C
eo est, præsentibus filijs populi mei,sepeli mortuum tuum. Adorauit Abra-
ham coram Domino & populo terræ. Et locutus est ad Ephron circunstan-
te plebe eius. Quæso,vt audias me. Dabo pecuniam pro agro,suscipe eam,
& sic sepeliam mortuum meum in eo. Responditq; Ephron. Domine mi,au
di me. Terra,quã postulas,quadringentos siclos argenti valet:istud est pre-
cium inter me & te,sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum. Quod cum
audisset Abraham,appendit pecuniam,quam Ephron postulauerat,audien-
tibus filijs Heth quadringentos siclos argenti probatæ monetę publicæ. Con D
firmatusq; est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex respi-
ciens Mambre: tam ipse quàm spelunca, & omnes arbores eius in cunctis
terminis eius per circuitum Abrahæ in possessionem,videntibus filijs Heth,
& cunctis,qui intrabant portam ciuitatis illius. Atq; ita sepeliuit Abraham
Saram vxorem suam in spelunca agri duplici,quæ respiciebat Mambre,hęc
est Hebron in terra Chanáan. Et confirmatus est ager,& antrum quod erat
in eo,Abrahæ in possessionem monumenti à filijs Heth.

Qualiter Isaac prouidentia patris & cura serui vxor electa sit & adducta. Cap. XXIIII.

Erat autem Abrahã senex dierumq; multorum: et Dominus in cunctis A
benedixerat ei. Dixitq; ad seruũ seniorem domus suæ,qui pręerat om-
nibus quę habebat. Pone manũ tuam subter femur meum: ut adiurẽ
te per Dominum Deum cæli & terræ,vt nõ accipias vxorem filio meo de fi
liabus Chananæorum,inter quos habito:sed ad terram & cognationẽ meam
proficiscaris,& inde accipias vxorẽ filio meo Isaac. Respondit seruus,Si no-
luerit mulier venire mecum in terram hanc: nunquid reducere debeo filium
tuum ad locũ de quo tu egressus es? Dixitq; Abrahã, Caue nequãdo reducas
filium meum illuc. Dominus cæli & terræ,qui tulit me de domo patris mei,
& de terra natiuitatis meæ,qui locutus est mihi,& iurauit mihi,dicẽs. Semi Supr. 12.b
ni tuo dabo terrã hanc:ipse mittet angelum suũ corã te,& accipies inde vxo
rẽ filio meo: sin autẽ mulier noluerit sequi te,non teneberis iuramẽto: filium
meũ tantum ne reducas illuc. Posuit ergo seruus manũ sub femore Abraham
dñi sui,& iurauit illi super sermone hoc. Tulitq; decẽ camelos de grege domi B
ni sui,& abijt,ex omnibus bonis eius portans secum: profectusq; perrexit in
Mesopotamiam ad vrbẽ Nachor. Cumq; camelos fecisset accumbere extra
oppidum iuxta puteum aquæ vespere,eo tempore quo solent mulieres egre-
di ad hauriendam aquam: orauit Dominum dicens, Domine Deus domini
mei Abraham,occurre obsecro mihi hodie,& fac misericordiam cum domi-
no meo Abraham, Ecce ego sto propè fontem aquæ; & filiæ habitatorum

igitur puella cui ego dixero. Inclina hydriam tuam vt bibam. et illa responderit. Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est quam præparasti seruo tuo Isaac, & per hoc intelligam quòd feceris misericordiam cum domino meo Abraham. Necdum intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua: puella decora nimis, virgoq; pulcherrima, et incognita viro: descenderat autē ad fontē, & impleuerat hydriā aqua, ac reuerte-
C batur. Occurritq; ei seruus, & ait, Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quæ respondit. Bibe domine mi. Celeriterq; deposuit hydriam super vlnam suā, & dedit ei potum. Cumq; ille bibisset, adiecit. Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundensq; hydriam in canalibus, recurrit ad puteum vt hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens vtrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos: & armilas totidem pondo siclorum decem. Dixitq; ad eam. Cuius es filia? indica mihi: est in domo patris tui locus ad manendum? Quæ respondit, Filia sum Bathuelis filij Nachor, quem peperit ei Melcha. Et addidit, dicens, Palearum quoque et fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus est ad manendum. Inclinauit se homo, & adorauit Dominum, dicens. Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. Cucurrit itaq; puella, & nuntiauit in domum matris suæ omnia quæ audierat. Habe-
D bat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem vbi erat fons. Cumq; vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis. Hæc locutus est mihi homo: venit ad virum qui stabat iuxta camelos & propè fontem aquæ, dixitq; ad eum, Ingredere benedicte Domini: cur foris stas? præparaui domum & locum camelis tuis. Et introduxit eum in hospitium: ac destrauit camelos, deditq; paleas & fœnum, & aquam ad lauandos pedes camelorum, & virorum qui venerant cum eo. Et appositus est in conspectu eius panis. Qui ait, Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei. Loquere. At ille. Seruus, inquit, Abraham sum. Et Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusq; est: & dedit ei oues & boues, argentum & aurum, seruos & ancillas, camelos & asinos. Et peperit Sara vxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat. Et adiurauit me dominus meus, dicens, Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito: sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies vxorem filio meo. Ego verò respondi domino meo, Quid si noluerit venire mecum mulier? dominus, ait, in cuius conspectu ambulo, mittet
E angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesq; vxorem filio meo de cognatione mea, et de domo patris mei. Innocens eris à maledictione mea cum veneris ad proximos meos, & non dederint tibi. Veni ergo hodie ad fontem aquæ et dixi, Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam in qua nunc ambulo, ecce sto iuxta fontem aquæ, & virgo quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit à me, Da mihi pauxillum aquę ad bi-

bendum de hydria tua:& dixerit mihi. Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparauit Dominus filio domini mei. Dumq; hæc tacitus mecum voluerem, apparuit Rebecca veniens cum hydria quam portabat in scapula, descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et aio ad eam. Da mihi paululum bibere. Quæ festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi. Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, et adaquauit camelos. Interrogauiq; eam, & dixi, Cuius es filia? Quæ respondit, filia Bathuelis sum, filij Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaq; inaures ad ornandam faciem eius, & armillas posui in manibus eius. Pronusq; adoraui F
Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, vt sumerem filiam fratris domini mei filio eius. Quam ob rem si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi, sin autem aliud placet: & hoc dicite mihi, vt vadam ad dexteram, siue ad sinistram. Responderuntq; Laban et Bathuel. A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum eius quicquam aliud loqui tecum. En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & sit vxor filij domini tui, sicut locutus est Dominus. Quod cum audisset puer Abraham, procidens adorauit in terram Dominum. Prolatisq; vasis argenteis & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere: fratribus quoq; eius, & matri dona obtulit. Inito conuiuio vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer, Dimitti te me, vt vadam ad Dominum meum. Responderuntq; fratres eius & mater. Maneat puella saltem decem dies apud nos, & postea proficiscetur. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: dimittite me vt pergam ad Dominum meum. Et dixerunt. Vocemus G
puellam, & quæramus ipsius voluntatem. Cumq; vocata venisset, sciscitati sunt. Vis ire cum homine isto? Quæ ait. Vadam. Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius Deboram, seruumq; Abraham, & comites eius: imprecantes prospera sorori suæ, atq; dicentes. Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum. Igitur Rebecca, & puellæ illius ascensis camelis secutæ sunt virum: qui festinus reuertebatur ad dominum suum. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam, quæ ducit ad puteum, cuius nomen est viuentis & videntis: habitabat enim in terra australi. Et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata iam die: cumq; eleuasset oculos, vidit camelos venientes procul. Rebecca quoque conspecto Isaac, descendit de camelo, & ait ad puerum. Quis est ille homo, qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei. Ipse est dominus meus: At illa tollens cito pallium suum, operuit se. Seruus autem cuncta, quæ gesserat, narrauit domino suo Isaac. Qui introduxit eam in tabernaculum. Saræ matris suæ, & accepit eam vxorem: & intantum dilexit eam, vt dolorem, qui ex morte matris eius acciderat, temperaret.

Abraham ducit aliam vxorem, plures procreat liberos: describuntur interim mors Abrahæ, generationes Ismaelis & Isaac, partus Rebeccæ. Vendit Esau primogenita. Caput XXV.

ABraham verò aliam duxit vxorem nomine Ceturam, quæ peperit ei Zamaram, & Iecsan, & Madan, & Madian, & Iesboc, & Sue. A
Iecsan quoq; genuit Saba & Dadan. Filij Dadan fuerunt Assurim, & Latusim, & Laomin. At verò ex Madian ortus est Epha, & Epher, &

1. Para. 1.c Enoch, & Abida, & Eldaa. omnes hi, filij Cethuræ. Deditq; Abraham cun-
cta quæ possederat, Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera, &
separauit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viueret, ad plagam orienta-
Supra 23.c lem. Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ centum septuagintaquinque anni: Et
deficiens mortuus est in senectute bona, prouectæq; ætatis, & plenus dierum:
congregatusq; est ad populum suum: Et sepelierunt eum Isaac et Ismahel fi-
B lij sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filij Seor Hethæi, è re-
gione Mambræ, quam emerat à filijs Heth. ibi sepultus est ipse, et Sara vxor
eius: Et post obitũ illius benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta
puteum nomine Viuentis & videntis. Hæ sunt generationes Ismahel filij
Abrahæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ: & hæc nomina fi-
liorũ eius in vocabulis & generationibus suis. Primogenitus Ismahelis Na-
Supra 16.d baioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam, Masma quoque, & Duma, &
1. Para. 1.b Massa, Hadad, & Thema, & Ietur, & Naphis, & Cedma. isti sunt filij Isma
helis: & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tri-
buum suarum. Et facti sunt anni vitæ Ismahelis centum trigintaseptem, de-
C ficiensq; mortuus est, & appositus ad populum suum. Habitauit autem ab
Euilah vsq; Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyrios. coram cun
ctis fratribus suis obijt. Hæ quoq; sunt generationes Isaac filij Abraham.
Abraham genuit Isaac: qui cum quadraginta esset annorum, duxit vxorem
Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban. Depre-
catusque est Isaac Dominum pro vxore sua, eo quòd esset sterilis: qui exau-
diuit eum, & dedit conceptum Rebeccę. Sed collidebantur in vtero eius par-
uuli: quæ ait. Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitq;
Roma. 9.c Rebecca vt consuleret Dominum. Qui respondens, ait. Duę gentes sunt in
vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusq; populum supe-
rabit, & maior seruiet minori. Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce gemi
ni in vtero eius reperti sunt. Qui primus egressus est, rufus erat, & totus in
D morem pellis hispidus: vocatũque est nomen eius Esau. Protinus alter egre-
Ose. 12.a diens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexa-
Matth. 1.a genarius erat Isaac, qñ nati sunt ei paruuli. Quibus adultis factus est Esau vir
gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autem vir simplex habitabat in ta
bernaculis. Isaac amabat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: &
Hebr. 12.b Rebecca diligebat Iacob. Coxit autem Iacob pulmentum, ad quem cum ve
nisset Esau de agro lassus, ait. Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò las-
Abd. 1.a sus sum. Quam ob causam vocatum est nomen eius Edom. Cui dixit Ia-
cob, Vende mihi primogenita tua. Ille respondit. En morior, quid mihi pro-
derunt primogenita? Ait Iacob. Iura ergo mihi. Iurauit ei Esau, & vendidit
primogenita. Et sic accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt,
paruipendens, quòd primogenita vendidisset.

Isaac fame compulsus incola fit in Gerar, confirmatur foedus ictum cum Abraham, rapitur vxor in aulam, & quo magis locupletatur a domino, hoc magis est inuisus Palestinis.

Caput XXVI.

A ORta autem fame super terram post eam sterilitatem, quæ acciderat
in diebus Abraham; abijt Isaac ad Abimelech regem Palestinorum
Supra 12.c in Gerara. Apparuitque ei Dominus, & ait. Ne descendas in Ægy-
ptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi. Et peregrinare in ea, eroq; te-

cum,& benedicā tibi: tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, Supra 12.b
complens iuramentum, quod spopondi Abraham patri tuo: Et multiplica- 13.d.15.d
bo semen tuum sicut stellas cæli: daboque posteris tuis vniuersas regiones
has: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obedierit
Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremo-
nias legesque seruauerit. Mansit itaq; Isaac in Geraris. Qui cum interroga- B
retur à viris loci illius super vxore sua, respondit. Soror mea est: timuerat
enim confiteri, quòd sibi esset sociata coniugio: reputans ne fortè interfice-
rent eum propter illius pulchritudinem. Cumque pertrāsissent dies plurimi,
& ibidem moraretur prospiciens Abimélech rex Palæstinorum per fene-
stram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxore sua. Et accersito eo ait. Per-
spicuum est, quòd vxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Re-
spondit. Timui, ne morerer propter eam. Dixitque Abimélech. Quare im- C
posuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum vxore tua, & induxe-
ras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens. Qui te-
tigerit hominis huius vxorem, morte morietur. Seuit autem Isaac in terra
illa, & inuenit in ipso anno cētuplum: benedixitque ei Dñs. Et locupletatus
est homo, & ibat proficiens atq; succrescens: donec magnus vehementer ef-
fectus est, habuitque possessiones ouium & armentorum & familiæ pluri-
mum. Ob hoc inuidentes ei Palestini, omnes puteos, quos foderant serui pa-
tris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: in tantum D
vt ipse Abimélech diceret ad Isaac, Recede à nobis, quoniam potentior no-
bis factus es valde. Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habi-
taretque ibi: rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abra-
ham, & quos illo mortuo olim obstruxerant Philisthĳm: appellauitque eos
eisdem nominibus, quibus antè pater vocauerat. Foderuntque in torrente, et
repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduer-
sus pastores Isaac, dicentium. Nostra est aqua: quam ob rem nomen putei
ex eo, quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium, et pro E
illo quoque rixati sunt, appellauitque eum inimicitias. Profectus inde fodit
alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocauit nomen eius, La-
titudo: dicens. Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super ter-
ram. Ascendit autem Isaac ex illo loco in Bersabee, vbi apparuit ei Do-
minus in ipsa nocte, dicens, Ego sum Deus Abraham patris tui, noli ti-
mere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum
propter seruum meum Abraham. Itaque ædificauit ibi altare Domino: &
inuocato nomine Domini extendit tabernaculum: præcepitque seruis suis F
vt foderent puteum. Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimé-
lech, & Ochozat amicus illius, & Phicol dux militum, locutus est eis
Isaac. Quid venistis ad me hominem, quem odistis, & expulistis à vo-
bis? Qui responderunt. Vidimus tecum esse Dominum: & idcirco nos
diximus. Sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus: vt non facias no-
bis quicquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quòd
te læderet, sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo
eis conuiuium: & post cibum & potum surgentes mane, iurauerunt sibi mu
tuò: dimisitq; eos Isaac pacificè in locū suum. Ecce autē venerunt in ipso die G

serui Isaac annuntiantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes. Inuenimus aquam. Vnde appellauit eum abundantiam: & nomen vrbi impositum est Bersabee, vsque in præsentem diem. Esau verò quadragenarius duxit vxores, duas, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Básemath filiam Elon eiusdem loci: quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

Iacob matris consilio benedictionem præripit fratri, indignabundus Esau de interficiendo fratre consultat. Hoc cum mater rescires, Iacob a se amandat.

Caput XXVII.

A SEnuit autem Isaac & caligauerunt oculi eius, et videre non poterat: vocauitque Esau filium suum maiorem, & dixit ei. Fili mi? Qui respondit. Adsum. Cui pater. Vides, inquit, quòd senuerim, & ignorem diem mortis meæ. Sume arma tua, & pharetram & arcum, & egredere foras. Cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum, sicut velle me nosti, & affer, vt comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar. Quod cum audisset Rebecca, & ille abijsset in agrum, vt iussionem patris impleret, dixit filio suo Iacob. Audiui patrem tuum loquentē cū Esau fratre tuo, & dicentem ei, Affer mihi de venatione tua, & fac cibos, vt comedam, B & benedicam tibi coram Domino antequam moriar. Nunc ergo fili mi acquiesce consilijs meis: & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur: quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquàm moriatur. Cui ille respondit. Nosti quòd Esau frater meus homo pilosus sit, & ego lenis: si attrectauerit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater. In me sit, ait, ista maledictio fili mi: tantum audi vocem meam, & pergens affer quæ dixi. Abijt, & attulit, deditque matri: parauit illa cibos, sicut velle nouerat patrem illius. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit C eum: pelliculasque hœdorum circundedit manibus, & colli nuda protexit. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit. Quibus illatis, dixit. Pater mi? At ille respondit. Audio, quis es tu fili mi? Dixitque Iacob. Ego sum primogenitus tuus Esau: feci tibi sicut præcepisti mihi: surge, sede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Rursumque Isaac ad filium suum. Quomodo, inquit, tam citò inuenire potuisti fili mi? Qui respondit. Voluntas Dei fuit, vt citò occurreret mihi quod volebam. Dixitque Isaac, Accede ad me, vt tangam te fili mi, et probem, utrum tu sis filius meus Esau, an non. Accessit ille ad patrem: & palpato eo, dixit Isaac. Vox quidem, vox Iacob est: sed manus, manus sunt Esau. Et non cognouit eum, quia pilosæ manus similitudinem maioris expresserant. Benedicens ergo illi, ait, Tu es filius D meus Esau? Respondit. Ego sum. At ille, Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua fili mi, vt benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum: quo hausto, dixit ad eum. Accede ad me, & da mihi osculum fili mi: Accessit, & osculatus est eum. Statimque vt sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cæli, & de pingue-
Hebr. 11. d dine terræ abundantiam frumenti, & vini, & olei. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij

matris tuæ: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi,
benedictionibus repleatur. Vix Isaac sermonem impleuerat: et egresso Iacob
foras, venit Esau, coctosque de venatiõe cibos intulit patri dicẽs. Surge pater B
mi, et comede de venatione filij tui: vt benedicat mihi anima tua. Dixitq; illi
Isaac. Quis enim es tu? Qui respõdit. Ego sum filius tuus primogenitus Esau.
Expauit Isaac stupore vehementi: & vltra quàm credi potest admirans, ait.
Quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi
ex omnibus prius quàm tu venires? benedixitq; ei, & erit benedictus. Audi-
tis Esau sermonibus patris, irrugijt clamore magno, & consternatus ait. Be-
nedic etiam & mihi pater mi. Qui ait. Venit germanus tuus fraudulenter, et
accepit benedictionem tuam. At ille subiunxit. Iustè vocatum est nomẽ eius F
Iacob: supplantauit enim me, en altera vice, primogenita mea antè tulit, &
nunc secundò surripuit benedictionem meam. Rursumq; ad patrem. Nun- Supr.26.d
quid non reseruasti, ait, & mihi benedictionem? Respondit Isaac, Dominum
tuum illum constitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiugaui: frumen
to & vino stabiliui eum, et tibi post hęc fili mi vltrà quid faciam? Cui Esau.
Num vnam, inquit, tantum benedictionem habes pater? mihi quoque obse-
cro, vt benedicas. Cumq; eiulatu magno fleret, motus Isaac dixit ad eum. In
pinguedine terræ, & in rore cæli desuper erit benedictio tua. Viues in gladio, Hebr. 11.d
& fratri tuo seruies: tempusq; veniet cum excutias & soluas iugum eius de & 12.e
ceruicibus tuis. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua bene- Abd.1.c
dixerat ei pater: dixitq; in corde suo. Venient dies luctus patris mei, & occi- G
dam Iacob fratrem meum. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens, & vo-
cans Iacob filium suum, dixit ad eum. Ecce Esau frater tuus minatur vt occi-
dat te. Nunc ergo fili mi, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban
fratrem meum in Haran: habitabisq; cum eo dies paucos, donec requiescat fu
ror fratris tui, & cesset indignatio eius, obliuiscaturq; eorum, quæ fecisti in
eum: postea mittã, & adducam te inde huc, cur vtroq; orbabor filio in vno
die? Dixitq; Rebecca ad Isaac, Tædet me vitæ meæ propter filias Heth; si ac-
ceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere.

Amandatur Iacob à patre ad Laban, & quid in via ei contigerit.
Caput XXVIII.

VOcauit itaq; Isaac Iacob, & benedixit eum, præcepitq; ei, dicẽs. Noli A
accipere coniugem de genere Chanáan: sed vade & proficiscere in
Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patrem matris tuæ, &
accipe tibi inde vxorem de filiabus Laban auunculi tui. Deus autem omni-
potens benedicat tibi, & crescere te faciat atq; multiplicet: vt sis in turbas
populorum. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te: vt pos-
sideas terram peregrinationis tuę, quam pollicitus est auo tuo. Cumq; dimi- Ose.12.d
sisset eum Isaac, profectus peruenit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban fi-
lium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. Videns autem Esau, quòd
benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, vt
inde vxorem duceret: & quòd post benedictionẽ præcepisset ei, dicens. Non B
accipies vxorem de filiabus Chanáan: quodq; obediens Iacob parentibus
suis isset in Syriam: probans quoq; quòd non libenter aspiceret filias Cha-
náan pater suus: iuit ad Ismahelem, et duxit vxorem absq; ijs, quas prius ha-

bebat, Maheleth filiam Ismahel filij Abraham, sororem Nabaioth; Igitur egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran. Cumq; venisset ad quendam locum,& vellet in eo requiescere: post solis occubitum,tulit de lapidibus qui
C iacebant,& supponens capiti suo,dormiuit in eodem loco. Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: angelos quoq; Dei ascendentes & descendentes per eam:& Dominum innixum scalæ dicentem sibi. Ego sum Dominus Deus Abrahā patris tui,& Deus Isaac. Terram,in qua dormis,tibi dabo & semini tuo. Eritq; semen tuū quasi puluis terræ: dilataberis ad orientem & occidentem & septentrionem & meri-
Deute.12.e diem,& benedicentur in te & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Et ero cu-
19.c stos tuus quocunq; perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam,
Supra .26 nisi compleuero vniuersa,quæ dixi. Cumque euigilasset Iacob de somno,ait
D verè Dominus est in loco isto,& ego nesciebam. Pauensque. Quàm terribilis est,inquit,locus iste: non est hic aliud,nisi domus Dei,& porta cæli. Surgens ergo Iacob manè,tulit lapidem,quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum,fundens oleum desuper,appellauitque nomen vrbis,Bethel: quæ prius Luza vocabatur. Vouit etiam uotum,dicens. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via,per quam ego ambulo,& dederit mihi panē ad vescendum,& uestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum,& lapis iste,quem erexi in titulū,uocabitur domus Dei: cūctorūq;,quæ dederis mihi,decimas offerā tibi.

Aduentus Iacob in Charan,qualiterque exceptus a Laban: item de vxoribus eius Rachele & Lia. Caput XXIX.

A Profectus ergo Iacob venit in terram orientalem. Et vidit puteum in agro,tres quoq; greges ouium accubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora,& os eius grandi lapide claudebatur. Morisque erat vt cunctis ouibus congregatis deuoluerent lapidem,& refectis gregibus rursum super os putei ponerent. Dixitque ad pastores. Fratres,vnde estis? Qui responderunt. De Haran. Quos interrogans. Nunquid,ait,nostis Laban filium Nachor? Dixerunt. Nouimus. Sanusne est,inquit? Valet,inquiunt: & ecce Rachel filia eius venit cum grege suo. Dixitque Iacob. Adhuc multum
B diei superest,nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date antè potum ouibus,& sic eas ad pastum reducite. Qui responderunt. Non possumus,donec omnia pecora congregentur,& amoueamus lapidem de ore putei,ut adaquemus greges. Adhuc loquebantur,& ecce Rachel ueniebat cum ouibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat. Quam cum uidisset Iacob, & sciret consobrinam suam, ouesque Laban auunculi sui: amouit lapidem, quo puteus claudebatur. Et adaquato grege osculatus est eam: & eleuata uoce fleuit. Et
C indicauit ei,quòd frater esset patris sui,& filius Rebeccæ: at illa festinans nūtiauit patri suo. Qui cum audisset uenisse Iacob filium sororis suæ, occurrit obuiam ei: complexusque eum,& in oscula ruens,duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,respondit,Os meū es,et caro mea. Et postq; impleti sunt dies mēsis vnius,dixit ei. Nū quia frater meus es,gratis serujes mihi? dic quid mercedis accipias. Habebat vero duas filias,nomen maioris, Lia: minor uero appellabatur Rachel. Sed Lia,lippis erat oculis: Rachel decora fa
D cie,& uenusto aspectu. Quam diligens Iacob,ait, Seruiam tibi pro Rachel

filia tua

filia tua minore septem annis. Respōdit Laban. Melius est, vt tibi eam dem,
quàm alteri viro: mane apud me. Seruiuit ergo Iacob pro Rachel septem an
nis. & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitq; ad La-
ban. Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum est, vt ingrediar
ad illam. Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias. E
Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum, dans ancillā filiæ, Zelpham
nomine. Ad quā cum ex more, Iacob fuisset ingressus, facto mane uidit Liā:
et dixit ad socerū suum. Quid est, quod facere uoluisti: nōne pro Rachel ser-
uiui tibi? quare imposuisti mihi? Respondit Laban. Nō est in loco nostro con
suetudinis, ut minores antè tradamus ad nuptias. Imple hebdomadam die- F
rum huius copulę: & hanc quoq; dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi
septem annis alijs. Acquieuit placito: & hebdomada transacta, Rachel duxit
vxorem: cui pater seruam Balam tradiderat. Tandemq; potitus optatis nu-
ptijs, amorem sequentis priori prætulit, seruiēs apud eum septem annis alijs.
Videns autem Dominus, quod despiceret Liam, aperuit vuluam eius, sorore
sterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocauitque nomen eius G
Ruben, dicens. Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir
meus. Rursumque concepit, & peperit filium, & ait. Quoniam audiuit me
Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi, uocauitq; nomē eius,
Simeō. Concepitq; tertio, & genuit alium filium: dixitq;. Nunc quoq; copu-
labitur mihi maritus meus, eò quòd peperim ei tres filios: & idcirco appella-
uit nomen eius Leui. Quarto concepit, & peperit filium, & ait. Modo con-
fitebor Domino: & ob hoc vocauit eum Iudam: cessauitq; párere. Matth. 1.a

Recensentur alij liberi qui nati sunt Iacob. Re litum parat in patriam, perfide cum eo agit, socer.
Dominus vero virum locupletat & fortunat. Caput XXX.

CErnens autem Rachel, quòd infœcunda esset, inuidit sorori suæ, & ait A
marito suo. Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Ia
cob. Num pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui? At il-
la. Habeo, inquit famulam Balam: ingredere ad illam, vt pariat super genua
mea, & habeam ex illa filios. Deditque illi Balam in coniugium: quę ingres-
so ad se viro concepit, & peperit filiū. Dixitque Rachel. Iudicauit mihi Do-
minus, & exaudiuit uocem meam, dans mihi filium: & idcirco appellauit no
men eius Dan. Rursumque Bala concipiens, peperit alterum: pro quo ait Ra
chel. Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui: vocauitque eum B
Nephtalim. Sentiens Lia quòd parere desijsset, Zelpham ancillam suam ma
rito tradidit. Qua post conceptum ædente filium, dixit. Feliciter: & idcirco
uocauit nomen eius Gad, peperit quoq; Zelpha alterum. Dixitque Lia. Hoc
pro beatitudine mea: beatā quippe me dicēt oēs mulieres: ꝓpterea appellauit
eū Aser. Egressus autē Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mā-
dragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel. Da mihi partem de mā-
dragoris filij tui. Illa respondit. Parùmne tibi videtur, quòd præripueris ma
ritum mihi nisi etiam mandragoras filij mei tuleris? Ait Rachel. Dormiat te C
cum hac nocte pro mandragoris filij tui. Redeuntique ad vesperā Iacob de
agro, egressa est in occursum eius Lia, & ait. Ad me, inquit, intrabis: quia
mercede conduxi te pro mādragoris filij mei. dormiuitque cum ea nocte illa.
Et exaudiuit Deus preces eius: concepitque, & peperit filium quintū, & ait.

Dedit Deus mercedem mihi,quia dedi ancillam meã viro meo.appellauitq́;
nomen eius Issachar. Rursum Lia concipiens peperit sextum filium, & ait.
Dotauit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus,eo q́
genuerim ei sex filios.& idcircò appellauit nomen eius Zabulon. Post quem
peperit filiam nomine Dinam. Recordatus quoq; Dominus Rachelis,exau-
diuit eam,& aperuit vuluam eius. Quæ concepit,& peperit filium, dicens.
Abstulit Deus opprobrium meum. Et vocauit nomen eius Ioseph, dicens.
D Addat mihi Dominus filium alterum. Nato autem Ioseph,dixit Iacob soce-
ro suo. Dimitte me, vt reuertar in patriam meam,& ad terram meam. Da
mihi vxores,& liberos meos,pro quibus seruiui tibi,vt abeã: tu verò nosti
seruitutem,qua seruiui tibi. Ait illi Laban. Inueniam gratiã in conspectu tuo:
experimento didici,quia benedixerit mihi Deus propter te:constitue merce-
dem tuam,quam dem tibi. At ille respondit. Tu nosti quomodo seruierim ti
bi,& quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti ante-
quàm venirem ad te,& nunc diues effectus es: benedixitq́; tibi Deus ad in-
troitum meum:iustum est igitur,vt aliquando prouideam etiã domui meæ.
B Dixitq́; Laban. Quid tibi dabo? At ille ait. Nihil volo:sed si feceris quod po
stulo,iterum pascam,& custodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, &
separa cunctas oues varias,& sparso vellere:& quodcunq; furuum,& macu
losum,variumq́; fuerit,tam in ouibus,quàm in capris,erit merces mea. Re-
spondebitq́; mihi cras iustitia mea,quando placiti tempus aduenerit coram
te:& omnia quæ non fuerint varia,& maculosa,& furua,tam in ouibus, q́;
in capris,furti me argues. Dixitq́; Laban. Gratum habeo quod petis. Et se-
parauit in die illa capras et oues,et hircos et arietes uarios,atq; maculosos:cũ
ctum autem gregem vnicolorem,idest albi et nigri velleris, tradidit in ma-
F nu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & gene
rum,qui pascebat reliquos greges eius. Tollens ergo Iacob virgas populeas
virides,et amygdalinas,et ex platanis, ex parte decorticauit eas:detractisq́;
corticibus in his,quæ spoliata fuerãt,candor apparuit,illa vero quæ integra
fuerant,viridia permanserunt,atq; in hunc modum color effectus est varius.
Posuitq́; eas in canalibus,vbi effundebatur aqua:vt cum venissent greges ad
bibendum,ante oculos haberent virgas,& in aspectu earum conciperent. Fa
ctumq́; est ut in ipso calore coitus oues intuerentur virgas,& parerent macu
losa,et uaria,et diuerso colore respersa. Diuisitq́; gregem Iacob,et posuit vir-
G gas in canalibus ante oculos arietum:erant autem alba et nigra queque, La-
ban: cœtera uerò Iacob, separatis inter se gregibus. Igitur quando primo
tempore ascendebantur oues,ponebat Iacob virgas in canalibus aquarũ an-
te oculos arietum et ouium,ut in earũ contemplatione cõciperent. Quando
uerò serotina admissura erat et conceptus extremus,nõ ponebat eas:factaq́;
sunt ea,q̃ erãt serotina,Laban:et q̃ primi tẽporis,Iacob. Ditatusq́; est homo
ultra modum,et habuit greges multos,ancillas et seruos,camelos et asinos.

Simultate soceri intellecta,Iacob reditum in patriam meditatur. Abeuntem cum vxoribus & re-
bus suis Laban insequutus,duriter reprehendit,atque cum eo de furto expostulat, tan-
dem inito fœdere,vterque iter suum conficit. Cap. XXXI.

A POstquam autem audiuit uerba filiorum Laban dicẽtium. Tulit Iacob
omnia,quæ fuerunt patris nostri,et de illius facultate ditatus,factus est
inclytus:animaduertit quoq; faciem Laban, quòd non esset erga se fi-

cut heri & nudiustertius, maximè dicente sibi Domino. Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroq; tecum: misit Iacob, & vocauit Rachel & Liam in agrum, vbi pascebat greges, dixitque eis. Video faciem patris vestri, q non sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autem patris mei fuit mecū. Et ipsæ nostis, q totis viribus meis seruierim patri vestro. Sed & pater vester circūuēnit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus, vt noceret mihi. Si quando dixit. Variæ, erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oues varios fœtus: quādo verò econtrariò ait. Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pepererunt. Tulitq; Deus substantiam patris vestri, et dedit mihi. Postquam enim conceptus ouiū tempus aduenerat, leuaui oculos meos, et vidi in somnis ascēdentes mares super fœminas, varios respersos & maculosos, & diuersorū colorum. Dixitq; angelus Dei ad me in somnis, Iacob? Et ego respōdi. Adsum. Qui ait. Leua oculos tuos, & vide vniuersos masculos ascendentes super fœminas, varios, maculosos, atq; respersos. Vidi enim omnia, quæ fecit tibi Laban. Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et uotum uouisti mihi: nunc ergo surge, & egredere de terra hac, reuertens in terram natiuitatis tuæ. Responderuntq; Rachel, & Lia. Nunquid habemus residui quicquam in facultatibus, & hæreditate domus patris nri? Nonne quasi alienas reputauit nos, & vendidit, comeditq; pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filijs nostris: unde omnia, q̄ præcepit tibi Deus, fac. Surrexit autem Iacob: & impositis liberis, ac coniugibus suis super camelos, abijt. Tulitq; omnem substantiam suam, & greges, & quicquid in Mesopotamia acquisierat, pergēs ad Isaac patrem suum in terram Chanáan. Eo tēpore ierat Laban ad tondēdas oues, & Rachel furata est idola patris sui. Noluitq; Iacob confiteri socero suo, q fugeret. Cumque abijsset tam ipse, quàm omnia, quæ iuris sui erant: & amne transmisso pergeret cōtra montem Galaad: nuntiatum est Laban die tertio, q fugeret Iacob. Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad. Viditq; in somnis dicentem sibi Dominum. Caue ne quicquā asperè loquaris contra Iacob. Iamque Iacob extenderat in monte tabernaculū. cūq; ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Iacob. Quare ita egisti, vt clā me abigeres filias meas quasi captiuas gladio? Cur ignorante me fugere uoluisti, nec indicare mihi: vt prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, et citharis? Non es passus vt oscularer filios meos et filias: stultè operatus es. Et nunc quidem ualet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris tui heri dixit mihi. Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius. Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos? Respondit Iacob. Quòd inscio te profectus sum, timui ne uiolenter auferres filias tuas. Quòd autem furti me arguis: apud quemcūq; inueneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris: scrutare, quicquid tuorum apud me inueneris, aufer: hæc dicens, ignorabat q Rachel furata esset idola. Ingressus itaq; Laban tabernaculum Iacob, et Liæ, et utriusq; famulæ, non inuenit. Cūq; intrasset tentorium Rachelis, illa festinans abscondit idola subter stramēta cameli, et sedit desuper: scrutantique omne tentorium, et nihil inuenienti, ait. Ne irasca-

B C Supr. 28. d D E

tur dominus meus,quòd coram te assurgere nequeo: quia iuxta consuetudi-
nem fœminarum nunc accidit mihi:sic delusa solicitudo quærentis est. Tu-
mensque Iacob,cum iurgio ait.Quam ob culpam meam,& ob quod pecca
tum meum sic exarxisti post me,& scrutatus es omnem supellectilem meã?
Exo. 22.b Quid inuenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus
meis,& fratribus tuis,& iudicent inter me & te. Idcircò viginti annis fui te-
F cum, oues tuæ & capræ steriles non fuerunt,arietes gregis tui non comedi:
nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnũ omne reddebam:quicquid fur-
tim peribat à me exigebas:die noctuque æstu vrgebar,& gelu, fugiebatque
somnus ab oculis meis. Sicque per viginti annos in domo tua seruiui tibi,
quatuordecim pro filiabus,& sex pro gregibus tuis:immutasti quoque mer
cedem meam decem vicibus. Nisi deus patris mei Abraham, & timor Isaac
affuisset mihi,forsitan modo nudum me dimisisses:afflictionem meam & la
borem manuum mearum respexit Deus,& arguit te heri. Respondit ei La-
ban,filiæ meę,& filij et greges tui,& omnia,quæ cernis,mea sunt:quid pos-
sum facere filijs & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus fœdus:vt sit in te
stimonium inter me & te. Tulit itaq; Iacob lapidem,& erexit illum in titu-
lum. Dixitque fratribus suis. Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tu
G mulum, comederũtque super eum. Quem uocauit Laban Tumulum testis:
& Iacob. Aceruum testimonij,vterq; iuxta proprietatem linguæ suæ. Dixit
que Laban Tumulus iste erit testis inter me & te hodie:& idcircò appella-
tum est nomẽ eius Galaad, id est tumulus testis. Et adiecit Laban intueatur
& iudicet Dominus inter nos quãdo recesserimus à nobis, si afflixeris filias
meas, & si introduxeris alias vxores super eas nullus sermonis nostri testis
est absque Deo,qui presens respicit. Dixitque rursus ad Iacob. En tumulus
hic & lapis,quem erexi inter me & te,testis erit. Tumulus inquam iste, &
lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te: aut tu
prætererieris malum mihi cogitans. Deus Abraham,& Deus Nachor iudicet
inter nos Deus patris eorũ. Iurauit ergo Iacob per timorẽ patris sui Isaac:
immolatisque victimis in monte,uocauit fratres suos,vt ederent panẽ. Qui
cum comedissent, manserunt ibi. Laban verò de nocte cõsurgens, osculatus
est filios,et filias suas:& benedixit illis,reuersusque est in locum suum.

Iacob fratrem suum muneribus placat,luctatur cum angelo,& aliud nomen assumit. Cap. XXXII.

A IAcob autem abijt in itinere,quod cœperat: fueruntque ei obuiam angeli
Dei. Quos cum vidisset,ait. Castra Dei sunt hæc:& appellauit nomen
loci illius Mahanáim,id est castra. Misit autem & nũtios ante se ad Esau
fratrem suum in terram Seir in regionem Edom:præcepitque eis,dicens. Sic
loquimini domino meo Esau. Hæc dicit seruus tuus Iacob. Apud Laban pe-
regrinatus sum,& fui usq; in præsentẽ diem. Habeo boues & asinos & oues,
& seruos et ancillas:mittoq; nunc legationem ad dominum meum, vt inue-
niam gratiam in conspectu tuo. Reuersique sunt nuntij ad Iacob,dicẽtes. Ve
nimus ad Esau fratrem tuum, et ecce properat in occursum tuum cum qua-
dringentis viris. Timuit Iacob valde.et perterritus diuisit populum,qui se-
cum erat,greges quoq; et oues et boues et camelos in duas turmas,dicens. Si
B venerit Esau ad unam turmã,et percusserit eam,alia turma,quæ reliqua est,
saluabitur. Dixitque Iacob. Deus patris mei Abraham,et Deus patris mei
Isaac:

Isaac: Domine qui dixisti mihi. Reuertere in terram tuam, & in locum na- Supr.31.c
tiuitatis tuæ, & benefaciam tibi: minor sum cũctis miserationibus tuis, et ue-
ritate tua, quam expleuisti seruo tuo: in baculo meo transiui Iordanem istũ:
& nunc cũ duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei Esau, quia
valde eum timeo: ne forte veniens percutiat, matrem cum filijs. Tu locutus C
es quòd benefaceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ
præ multitudine numerari non potest. Cumque dormisset ibi nocte illa, se-
parauit de his, quæ habebat, munera Esau fratri suo, capras ducentas, hircos
viginti, oues ducentas, & arietes viginti, camelos fœtas cum pullis suis tri-
ginta, vaccas quadraginta, & tauros xx. asinas viginti, & pullos earum de-
cem. Et misit per manus seruorum suorũ singulos seorsum greges, dixitque D
pueris suis. Antecedite me, et sit spatium inter gregem & gregem. Et præce-
pit priori, dicens. Si obuium habueris fratrem meum Esau & interrogauerit
te. Cuius es? aut. Quò vadis? aut. Cuius sunt ista, quæ sequeris? respondebis.
Serui tui Iacob, munera misit domino suo Esau: ipse quoq; post nos venit.
Similiter dedit mandata secundo et tertio, et cunctis, qui sequebãtur greges, E
dicens. Hisdem verbis loquimini ad Esau cum inueneritis eum: et addetis. Ip
se quoq; seruus tuus Iacob iter nostrum insequitur: dixit enim. Placabo illũ
muneribus, quæ præcedunt, & postea uidebo illum, forsitan propitiabitur
mihi. Præcesserunt itaq; munera ante eum, ipse verò mansit nocte illa in ca-
stris. Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas & totidem famulas
cum undecim filijs, et transiuit uadum Iaboch. Traductisque omnibus, quæ
ad se pertinebant, mansit solus: et ecce uir luctabatur cum eo usq; mane. Qui F
cum uideret quòd eum superare non posset, tetigit neruum fœmoris eius &
statim emarcuit. Dixitque ad eum. Dimitte me, iam enim ascendit aurora.
Respondit. Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo. Quod nomen
est tibi? Respondit, Iacob. At ille. Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur
nomen tuum, sed Israel: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis
contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob. Dic mihi quo appella G
ris nomine? Respondit. Cur quæris nomen meum quod est mirabile? Et bene
dixit ei in eodem loco. Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens.
Vidi Deum facie ad faciem, et salua facta est anima mea. Ortusque est ei
statim sol postquàm transgressus est Phanuel: ipse uero claudicabat pede.
Quam ob causam non comedunt neruum filij Israel, qui emarcuit in fœmo
re Iacob, usq; in præsentem diem: eò quòd tetigerit neruum fœmoris eius,
& obstupuerit.

Iacob & Esau reconciliantur & vbi Iacob habitarit. Caput XXXIII.

Eleuans autem Iacob oculos suos, uidit venientem Esau, & cũ eo qua A
dringentos viros: diuisitque filios Liæ et Rachel, ambarumque famu-
larum: et posuit utranq; ancillam et liberos earum in principio; Liam
vero, et filios eius in secundo loco: Rachel autẽ et Ioseph nouissimos. Et ipse
progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater
eius. Currens itaq; Esau obuiã fratri suo, amplexatus est eum: stringensque
collum eius, et osculãs fleuit. Leuatisque oculis vidit mulieres et paruulos ea
rum, et ait. Quid sibi uolunt isti? et si ad te pertinent? Respondit. Paruu- B

li sunt,quos donauit mihi Deus seruo tuo.Et appropinquantes ancillæ & fi-
lij earum incuruati sunt.Accessit quoq; Lia cum pueris suis:& cum similiter
adorassent,extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.Dixitq; Esau.Quænam
sunt istæ turmæ,quas obuiam habui:Respondit.Vt inuenirem gratiam corã
domino meo.At ille ait.Habeo plurima frater mi,sint tua tibi. Dixitq; Ia-
cob.Noli ita obsecro,sed si inueni gratiam in oculis tuis:accipe munusculum
de manibus meis:sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultũ Dei:esto
mihi propitius,& suscipe benedictionem,quam attuli tibi,& quam donauit
mihi Deus,tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens ait.Gradia-
mur simul,eroq; socius itineris tui.Dixitque Iacob.Nosti domine mi,quòd
paruulos habeam teneros,& oues & boues fœtas mecum:quas si plus in am
bulando fecero laborare,morientur vna die cũcti greges. Præcedat dominus
meus ante seruum suum:& ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro
paruulos meos posse,donec veniam ad dominum meum in Seir. Respondit
D Esau.Oro te,ut de populo, qui mecum est,saltem socij remaneant viæ tuæ.
Non est,inquit,necesse:hoc vno tantum indigeo,vt inueniam gratiam in cõ
spectu tuo domine mi.Reuersus est itaq; illo die Esau itinere, quo venerat in
Seir.Et Iacob venit in Socoth:vbi ædificata domo & fixis tentorijs appella
uit nomen loci illius Socoth,id est tabernacula.Trãsiuitq; in Salem vrbem
Sichimorum,quæ est in terra Chanáan, postquam reuersus est de Mesopo-
tamia Syriæ:& habitauit iuxta oppidum.Emitq; partem agri, in qua fixe-
rat tabernacula,à filijs Emor patris Sichem centum agnis.Et erecto ibi alta-
ri,inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.

Dinæ infertur vis quod scelus grauissime vlciscuntur eius fratres. Cap. XXXIIII.

A EGressa est autem Dina filia Liæ, vt videret mulieres regionis illius.
Quam cum vidisset Sichem filius Emor Heuæi,princeps terræ illius,
adamauit eam & rapuit,& dormiuit cum illa,vi opprimẽs virginẽ.
Et conglutinata est anima eius cum ea,tristemq; deliniuit blanditijs. Et per-
gens ad Emor patrem suum.Accipe,inquit,mihi puellã hãc coniugẽ.Quod
cum audisset Iacob,absentibus filijs,& in pastu pecorum occupatis,siluit do
nec redirent.Egresso autem Emor patre Sichem,vt loqueretur ad Iacob,ec-
B ce filij eius veniebant de agro:auditoq;,quod acciderat,irati sunt valde,eò q
fœdam rem operatus esset in Israel,& violata filia Iacob rem illicitam per-
petrasset.Locutus est itaq; Emor ad eos,Sichem filij mei adhæsit anima fi-
liæ vestræ:date eam illi vxorem.Et iungamus vicissim connubia:filias ve-
stras tradite nobis,& filias nostras accipite.Et habitate nobiscũ:terra in po-
testate vestra est,exercete,negotiamini,& possidete eam. Sed & Sichem ad
patrem & ad fratres eius ait.Inueniam gratiam coram uobis,& quæcunque
statueritis dabo.augete dotem,& munera postulate,& libenter tribuã quod
petieritis:tantum date mihi puellam hanc vxorem. Responderunt filij Ia-
C cob Sichem & patri eius in dolo,sæuientes ob stuprum sororis. Non possu-
mus facere qđ petitis,nec dare sororẽ nr̃am homini incircũciso:qđ illicitum
& nephariũ est apud nos.Sed in hoc valebimus fœderari:si volueritis esse si
miles nr̃i,& circũcidat in vobis oĩs masculini sexus.Tũc dabimus et accipie
mus mutuò filias vestras ac nr̃as; & habitabimus vobiscũ,erimusque vnus

populus. Si autem circuncidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus. Placuit oblatio eorum Emor, et Sichem filio eius. Nec distulit adolescẽs quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde, & ipse erat inclitus in omni domo patris sui. Ingressiq; portam vrbis, locuti sunt ad populum. Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negocientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa, & lata cultoribus indiget: filias eorũ accipiemus vxores, & nostras illis dabimus. Vnum est quo differtur tantum bonum. Si circuncidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta, quæ possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, & habitantes simul, vnum efficiamus populum. Assensiq; sunt omnes, circuncisis cunctis maribus. Et ecce, die tertio quando grauissimus vulnerum dolor est arreptis duo filij Iacob, Simeon, & Leui fratres Dinæ, gladijs, ingressi sunt vrbem confidenter: interfectisq; omnibus masculis, Emor, & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus egressis irruerunt super occisos cæteri filij Iacob: & depopulati sunt vrbem in vltionem stupri. Oues eorum, & armenta, & asinos, cunctaq; vastantes, quæ in domibus, & in agris erant: paruulos quoq; eorũ, & vxores duxerunt captiuas. Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon, & Leui. Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ huius nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea. Responderunt. Nunquid vt scorto abuti debuere sorore nostra?

C

D

Iacob vocatus Israel iubet terra obrui Idola, Rachel & partu moritur, & Rubem patris pellici se miscet. Caput. XXXV

A

INterea locutus est Deus ad Iacob. Surge & ascende Bethel, et habita ibi facq; altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum. Iacob verò conuocata omni domo sua, ait. Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate uestimenta vestra, Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei: Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erãt in auribus eorum: at ille infodit eas subter terebinthum quæ est post vrbem Sichem. Cumq; profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates: & non sunt ausi persequi recedentes: Venit igitur Iacob Luzam, quæ est in terra Chanaan: cognomento Bethel: ipse & omnis populus cum eo. Aedificauitq; ibi altare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrẽ suum. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum vocatumq; est nomen loci illius Quercus fletus. Apparuit autem iterum Deus Iacob postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ, & venit in Bethel benedixitq; ei, dicens. Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit eũ Israel, dixitq; ei, Ego Deus omnipotens. Cresce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur. Terramq;, quam dedi Abraham, & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Et recessit ab eo: ille uerò erexit titulũ lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus: libans super eum libamina, & effundens oleum: uocansq; nomen loci illius Bethel. Egressus autẽ, inde uenit

B

Supra, 32.f

C

verno tēpore ad terrā quæ duxit Ephratem:in qua cū parturiret Rachel, ob
diffi cultatē partus periclitari cœpit; Dixitque ei obstetrix. Noli timere, quia
& hūc habebis filiū. Egrediēte autē anima præ dolore, & imminente iā mor
te, vocauit nomen filij sui Benoni, idest filius doloris mei: pater verò appella
uit eū Beniamin, idest filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est
D in via, quæ ducit Ephrátam, hæc est Bethelē. Erexitque Iacob titulū super se
pulchrū eius: hic est titulus monumēti Rachel, vsq; in præsentē diem. Egres-
sus inde fixit tabernaculū trans turrē gregis. Cūq; habitaret in illa regione,
abijt Rubē, et dormiuit cū Bala cōcubina pris sui: quod illū minimè latuit.
Erāt aūt filij Iacob xij. Filij Liæ: primogenitus Rubē, & Simeō & Leui, &
Iudas, & Issachar, et Zabulō. Filij Rachel: Ioseph, et Beniamin. Filij Balæ an
cillæ Rachelis: Dā et Nephthalim. Filij Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser. hi
sūt filij Iacob, q nati sūt ei in Mesopotamia Syriæ. Venit etiā ad Isaac patrē
suū i Mābre ciuitatē Arbee, hæc ē Hebrō: in q pegrinatus ē Abrahā, et Isaac.
Et cōpleti sūt dies Isaac. c. lxxx. ānorū. Cōsūptusq; ætate mortuus ē, et appo
situs ē populo suo senex et plenus dierū: et sepelierūt eū Esau, et Iacob filij sui.

Enumeratio principū qui ex Esau descendunt & quomodo Esau alio migrarit. Cap. XXXVI.

A HAec sunt aūt generationes Esau, ipse est Edō. Esau accepit uxores de fi-
liabus Chanāā, Ada filiā Elō Hethæi, et Oolibama filiā Anæ filij Se-
beō Heuæi: Basemath quoq; filiā Ismahel sororē Nabaioth. Peperit
aūt Ada, Eliphaz. Basemath genuit Rahuel. Oolibama genuit Iehus, et Ihe-
1. Para. 1. c lom, et Core. Hi filij Esau, q nati sunt ei in terra Chanāā. Tulit aūt Esau vxo
res suas, et filios et filias, et oēm animā domus suæ, et substātiam, et pecora, et
cūcta, q habere poterat in terra Chanāā: et abijt in alterā regionē, recessitq;
à fratre suo Iacob. Diuites. n. erāt ualde, et simul habitare nō poterāt; nec su-
stinebat eos terra pegrinationis eorū præ multitudine gregū. Habitauitque
B Supr. 23. a Esau in mōte Seir Esau ipse est Edō. Hæ aūt sunt gnationes Esau patris Edō
in mōte Seir, & hæc nomina filiorū eius: Eliphaz filius Ada vxoris Esau: Ra
huel quoq; filius Basemath vxoris eius. Fuerūtque Eliphaz filij: Themā, O-
mar, Seph, et Gathā, et Senez et Core. Erat aūt Thamna, cōcubina Eliphaz
filij Esau: q peperit ei Amalec. hi sunt filij Ada uxoris Esau. Filij aūt Rahuel;
1. Para. 1. c Nahath et Zara, Samma et Meza. hi filij Basemath uxoris Esau. Isti quoq;
erāt filij Oolibama filiæ Anæ filij Sebeō vxoris Esau: quos genuit ei Iehus et
Ihelom et Core. Hi duces filiorū Esau. Filij Eliphaz primogeniti Esau: dux
Themā, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez, dux Core, dux Gathā, dux A-
malec. hi filij Eliphaz in terra Edō, et hi filij Ada. Hi quoq; filij Rahuel filij
C Esau: dux Nahat, dux Zara, dux Sāma, dux Meza. hi autē duces Rahuel in
terra Edō: isti filij Basemath uxoris Esau. hi aūt filij Oolibama vxoris Esau:
dux Iehus, dux Ihelō, dux Core. Hi duces Oolibama filiæ Anæ uxoris Esau.
Isti sunt filij Esau, et hi duces eorū: ipse est Edō. Isti sunt filij Seir Horræi, ha
bitatoris terræ: Lotan, et Sobal, et Sebeō, & Ana, et Dison, et Aser et Disan.
hi duces Horræi, filij Seir in terra Edom. Facti sunt autē filij Lotan: hori, &
Hemam. erat aūt soror Lotan, Thamna. Et isti filij Sobal: Aluan & Manà-
hath, et Ebal, et Sepho, & Onam. Et hi filij Sebeō: Aia & Ana. Iste est Ana,
1. Para. 1. c q inuenit aquas calidas in solitudine, cū pasceret asinas Sebeō patris sui. Ha-
buitque filiū Dison, & filiam Oolibama. Et isti filij Disan: Hamdan & Ese-

ban &

ban & Iethram & Charan. Hi quoq; filij Eser: Balaan & Zauan & Acan.
Habuit autem filios Disan: Hus, & Aran. Hi duces Horræorum: dux Lotan,
dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Eser, dux Disan. isti duces Horræo-
rum, qui imperauerunt in terra Seir. Reges autem, qui regnauerunt in terra
Edom antequam haberent regem filij Israel, fuerunt hi. Bela filius Beor, no-
menque vrbis eius Denàba. Mortuus est autem Bela, & regnauit pro eo Io-
bab filius Zaræ de Bosra. Cumque mortuus esset Iobab, regnauit pro eo Hu
sam deterra Themanorum. Hoc quoq; mortuo, regnauit pro eo Adad filius
Badad, qui percussit Madian in regione Moab: & nomen vrbis eius Auith. D
Cumque mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de masreca. Hoc quoq;
mortuo: regnauit pro eo Saul defluuio Rohobot. Cumque & hic obijsset, suc
cessit in regnũ Baal Hanan filius Achobor. Isto quoq; mortuo, regnauit pro
eo Adar, nomenq; vrbis eius Phau, & appellabatur vxor eius Meetabel, fi-
lia Matred filiæ Mezaab. Hæc ergo nomina ducum Esau in cognationibus,
& locis, & vocabulis suis: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, dux Ooliba
ma, dux Ela, dux Phinon, dux Cenezdux Themã, dux Mabsar, dux Mag-
diel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperij sui, ipse est Esau
pater Idumçorum. Habitauit autem Iacob in terra Chanáan, in qua pater
suus peregrinatus est. Et hæ sunt generationes eius.

Ioseph Aegyptiis venditur a fratribus. Caput XXXVII.

IOseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis A
ad huc puer: & erat cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui: ac-
cusauitque fratres suos apud patrem crimine pessimo. Israel autem di-
ligebat Ioseph super omnes filios eò quòd in senectute genuisset eum: fecit-
que ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius quòd à patre plus
cunctis filijs amaretur oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè lo-
qui. Accidit quoque, vt visum somnium referret fratribus suis, quæ cau- B
sa maioris odij seminarium fuit. Dixitque Ioseph fratribus suis. Audi-
te somnium meum, quod vidi. Putabam nos ligare manipulos in agro: &
quasi consurgere manipulum meum, & stare: vestrosque manipulos cir-
cunstantes adorare manipulum meum. Responderunt fratres. Nunquid
rex noster eris? aut subijciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum,
atque sermonum, inuidiæ & odij fomitem ministrauit. Aliud quoque vi-
dit somnium, quod narrans fratribus, ait. Vidi per somnium quasi so- C
lem, & lunam, & stellas vndecim adorare me. Quod cum patri suo, &
fratribus retulisset, increpauit eum pater suus, & dixit. Quid sibi vult
hoc somnium, quod vidisti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabi-
mus te super terram? Inuidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus
considerabat. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris moraren-
tur in Sichem, dixit ad eum Israel. Fratres tui pascunt oues in Sichimis:
veni, mittam te ad eos. Quo respondente. Præsto sum: ait ei. Vade, & vi-
de, si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora, & renũtia mihi, quid D
agatur. Missus de valle Hebron, venit in Sichem: inuenitq; eum vir errãtem
in agro, & interrogauit, quid quæreret. At ille respõdit. Fratres meos quæro,
indica mihi, vbi pascant greges. Dixitq; ei vir. Recesserunt de loco isto: au-
diui autẽ eos dicentes, Eamus in Dothain. Perrexit itaq; Ioseph post fratres

suos,& inuenit eos in Dothain.Qui cũ vidissent eum procul, antequam ac-
cederet ad eos,cogitauerunt illum occidere.Et mutuò loquebãtur. Ecce som-
niator venit,venite occidamus eum,& mittamus in cisternam veterem : di-
E cemusque. Fera pessima deuorauit eum : & tunc apparebit,quid illi prosint
somnia sua . Audiens autem hoc Ruben nitebatur liberare eum de manibus
eorum,& dicebat. Non interficiamus animam eius,nec effundamus sangui-
nem:sed proijcite eum in cisternam veterem,quę est in solitudine,manusque
vestras seruate innoxias.hoc autem dicebat,volens eripere eum de manibus
eorum,& reddere patri suo.Confestim igitur vt peruenit ad fratres suos, nu
dauerunt eum tunica talari & polimita : miseruntque eum in cisternam ve-
terem,quæ non habebat aquam.Et sedentes vt comederent panem,viderunt
F Ismahelitas viatores venire de Galaad,& camelos eorum portantes aroma-
ta,& resinam , & stacten in Ægyptũ.Dixit ergo Iudas fratribus suis. Quid
nobis prodest,si occiderimus fratrem nostrum,& celauerimus sanguinem ip
sius?Melius est,vt venundetur Ismahelitis, & manus nostræ nõ polluantur:
Sap. 10.a Psa. 104.b frater enim,& caro nostra est.Acquieuerũt fratres sermonibus illius.Et prę-
tereuntibus Madianitis negociatoribus,extrahentes eum de cisterna, vendi-
derunt eum Ismahelitis triginta argenteis:qui duxerunt eum in Ægyptum.
Reuersusque Ruben ad cisternam , non inuenit puerum : & scissis vestibus
pergens ad fratres suos,ait.Puer non comparet, & ego quò ibo?Tulerunt au
tem tunicam eius,& in sanguinem hœdi,quem occiderant, tinxerunt : mit-
G tentes qui ferrent ad patrem,& dicerent.Hanc inuenimus:vide vtrum tuni-
ca filij tui sit,an non.Quam cum cognouisset pater ait.Tunica filij mei est,
fera pessima comẽdit eum : bestia deuorauit Ioseph.Scissisq; vestibus indu-
tus est cilicio,lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cun-
ctis liberis eius , vt lenirent dolorem patris , noluit consolationem accipere:
sed ait.Descendam ad filium meum,lugens in inferno.Et illo perseuerante in
fletu.Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Phutiphari eunucho Pha-
raonis magistro militum.

Coniugium Iudę & incestus coitus eius cum nuru sua : Caput XXXVIII.

A EOdem tempore descendens Iudas à fratribus suis, diuertit ad virum.
Odollamitem,nomine Hiram. Viditq; ibi filiam hominis Chananæi,
vocabulo Sua,& accepta vxore,ingressus est ad eam.Quæ concepit,
1.Para. 2.a & peperit filium,& vocauit nomen eius Her.Rursumque concepto fœtu,na
tum filium vocauit Onan. Tertium quoque peperit:quem appellauit Sela.
quo nato parere vltra cessauit.Dedit autem Iudas vxorem primogenito suo
Her,nomine Thamar.Fuit quoque Her primogenitus Iudæ,nequam in cõ-
Num.26.c spectu Domini:& ideo ab eo occisus est . Dixit ergo Iudas ad Onan filium
B suum.Ingredere ad vxorem fratris tui,& sociare illi,vt suscites semen fratri
tuo. Ille sciens non sibi nasci filios,introiens ad uxorem fratris sui, semen fun
debat in terram:ne liberi fratris nomine nascerẽtur.Et idcircò percussit eum
Dominus,eò quòd rem detestabilẽ faceret.Quam ob rem dixit Iudas.Tha
mar nurui suæ.Esto vidua in domo patris tui,donec crescat Sela filius meus:
timebat enim ne & ipse moreretũ,sicut fratres eius . Quæ abijt,& habitauit
in domo patris sui.Euolutis autem multis annis mortua est,Sua,vxor Iudę,
C qui post luctum consolatione suscepta,ascendebat ad tonsores ouium suarũ,

ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas. Nuntiatumq; est Thamar, quòd socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oues. Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu sedit in biuio itineris, quod ducit Thamnam: eò q̄ creuisset Sela, & nō eum accepisset maritum. Quam cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricē: operuerat enim uultum suum, ne agnosceretur. Ingrediensque ad eam, ait. Dimitte me, D
vt coeam tecum: nesciebat enim, q̄ nurus sua esset. Qua respondente Quid dabis mihi, vt fruaris concubitu meo? dixit. Mittam tibi hœdū de gregibus. Rursumq; illa dicēte. Patiar quod uis, si dederis mihi, arrabonem, donec mittas quod polliceris: ait Iudas. Quid uis tibi pro arrabone dari? Respondit. Annulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit, & surgens abijt: depositoq; habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus. Misit autem Iudas hœdum per pastorem E
suum Odollamitē, vt reciperet pignus, quod dederat mulieri: qui cū non inuenisset eam, interrogauit homines loci illius. Vbi est mulier, quæ sedebat in biuio? Respondentibus cunctis. Non fuit in loco isto meretrix: reuersus est ad Iudam, & dixit ei. Non inueni eam, sed & homines loci illius dixerunt mihi nunquam sedisse ibi scortum. Ait Iudas. Habeat sibi, certe mendacij arguere F
nos non potest: ego misi hœdum, quem promiserā, & tu non inuenisti eam. Ecce autem post tres menses nuntiauerūt Iudę, dicentes. Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere. Dixitq; Iudas. Producite eam, vt comburatur. Quæ, cum duceretur ad pœnam, misit ad socerum suum, dicens. De viro, cuius hæc sunt, concepi: cognosce cuius sit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis muneribus, ait. Iustior me est: quia non tra G
didi eam Sela filio meo. Attamen vltrà non cognouit eam. Instante aūt par- Math. 1.a
tu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium vnus protulit manum, in qua obstetrix ligauit coccinum, dicēs. Iste egredietur prior. Illo verò retrahente manum egressus est alter: dixitq; mulier. Quare diuisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocauit nomen eius Phares. Postea egressus ē frater eius, in cuius manu erat coccinū: quē appellauit Zara. 1.Para. 2.a

Ioseph heri sui thalamum renuit fœdare. Caput. XXXIX.

IGitur Ioseph ductus est in Aegyptum, emitq; eum Phutiphar eunuchus A
Pharaonis, princeps exercitus sui, vir Ægyptius, de manu Ismahelitarū à quibus perductus erat. Fuitq; Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens: habitauitq; in domo domini sui, qui optimè nouerat dominū esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius. Inuenitq; Ioseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei: à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant: benedixitque Dominus domui Ægyptij propter Ioseph, & multiplicauit tam B
in ædibus, q̄ in agris cunctā eius substātiam. Nec quicquā aliud nouerat, nisi panē, quo vescebatˉ. Erat autē Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. Post multos itaq; dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait. Dormi mecū. Qui nequaquā aquiescens operi nephario, dixit ad eā. Ecce dn̄s meus omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo sua: nec quicquā est, quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, preter te, quæ uxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum?

Hiuſcemodi verbis per ſingulos dies loquebatur,& mulier moleſtia erat ado
leſcenti,& ille recuſabat ſtuprum. Accidit autem quadam die, vt intraret Io
C ſeph domum,& operis quippiam abſq; arbitris faceret:& illa apprehenſa la
cinia veſtimenti eius, diceret. Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pal-
lio, fugit, & egreſſus eſt foras. Cumq; vidiſſet mulier veſtē in manibus ſuis
& ſe eſſe cōtēptā vocauit ad ſe homines domus ſuæ,& ait ad eos. En introdu
xit virū Hebræū,vt illuderet nobis:ingreſſus eſt ad me,vt coiret mecum:cū
q; ego ſubclamaſſem,& audiſſet vocem meam,reliquit pallium quod tene
bat, & fugit foras. In argumētum ergo fidei retentum pallium oſtendit ma
rito reuertenti domum,& ait. Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus,quem ad-
D duxiſti,vt illuderet mihi:cumq; audiſſet me clamare quod tenebam,reliquit
pallium,& fugit foras. His auditis dominus & nimium credulus verbis con-
iugis,iratus eſt valde,tradiditq; Ioſeph in carcerem, vbi vincti regis cuſto-
diebantur,& erat ibi clauſus. Fuit autem Dominus cum Ioſeph, & miſertus
eſt illius:& dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris. Qui tradidit in
Pſal.104.b manu illius vniuerſos vinctos,qui in cuſtodia tenebantur:et quicquid fiebāt
ſub ipſo erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis: Dominus enim erat cū
illo,& omnia opera eius dirigebat.

Ioſeph duobus con captiuis ſomnia interpretatur. Caput. XL.

A His itaq; geſtis,accidit vt peccarent duo eunuchi,pincerna regis Aegy
pti,& piſtor,domino ſuo. Iratusq; contrà eos Pharao(nam alter pin-
cernis præerat,alter piſtoribus)miſit eos in carcerem principis mili-
tū,in quo erat vinctus & Ioſeph. At cuſtos carceris tradidit eos Ioſeph,qui
& miniſtrabat eis:aliquantulum temporis fluxerat,& illi in cuſtodia tenebā
tur. Viderunt q; ambo ſomnium nocte vna iuxta interpretationem congruū
ſibi. Ad quos cū introiſſet Ioſeph mane,& vidiſſet eos triſtes,ſciſcitatus eſt
eos,dicens. Cur triſtior eſt hodie ſolito facies ueſtra? Qui reſponderunt. Som
B nium vidimus,et non eſt qui interpretetur nobis. Dixitq; ad eos Ioſeph. Nū
quid nō Dei eſt interpretatio? referte mihi quid videritis. Narrauit prior, prę
poſitus pincernarum ſomnium ſuum: Videbam coram me uitem,in qua erāt
tres propagines,creſcere paulatim in gemmas,& poſt flores vuas matureſce
re:calicemq; Pharaonis in manu mea. tuli ergo vuas,& expreſſi in calicem.
quem tenebam,& tradidi poculum Pharaoni. Reſpondit Ioſeph. Hæc eſt in-
terpretatio ſomnij. Tres propagines,tres adhuc dies ſunt, poſt quos recorda-
bitur Pharao miniſterij tui et reſtituet te in gradum priſtinum:dabiſq; ei ca
licem iuxta officium tuum,ſicut ante facere conſueueras. Tantum memento
C mei,cum tibi bene fuerit:& facies mecum miſericordiam: vt ſuggeras Pha-
raoni,vt educat me de iſto carcere:quia furtim ſublatus ſum de terra Hebręo
rum,& hic innocens in lacum miſſus ſum. Videns piſtorum magiſter quòd
prudēter ſomnium diſſoluiſſet,ait. Et ego vidi ſomnium. Quòd tria caniſtra
farinæ haberem ſuper caput meum:& in vno caniſtro,quod erat excelſius,
portare me putabā omnes cibos,qui fiunt arte piſtoria, aueſq; comedere ex
eo. Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij. Tria caniſtra,tres adhuc
dies ſunt: poſt quos auferet Pharao caput tuum,ac ſuſpendet te in cruce,et la
cerabunt volucres carnes tuas. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat:
D qui faciens grande conuiuium pueris ſuis recordatus eſt inter epulas magiſtri-

pincernarum et pistorum principis. Restituitq; alterum in locū suum, vt porrigeret ei poculum: alterum suspēdit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur. Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

Ioseph ob Pharaonis somnium explicatum toti Egypto præficitur, Cui prouidit Sapientissime. Caput. XLI.

A Post duos annos uidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluuiū, de quo ascendebant septem boues, pulchræ & crassæ nimis, & pascebātur in locis palustribus. Aliæ quoq; septē emergebant de flumine fœdæ, confectæq; macie: & pascebantur in ipsa in amnis ripa in Locis virētibus, deuorauerunt q; eas quarum mira species & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao, rursum dormiuit, & vidit alterum somnium. Septē spicæ pullulabant in culmo vno plenæ atque formosæ. Aliæ quoque totidem spicæ tenues & percussæ vredine oriebantur, deuorantes omnem priorum pulchritudinem. Euigilās Pharao post quietem, & facto mane, pauore perterritus, misit ad omnes coniectores Aegypti cunctosq; sapientes: & accersitis narrauit somnium, nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait. Confiteor peccatum meū. Iratus rex seruis suis, me & magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem principis militū: vbi vna nocte B
uterq; uidimus somnium, præsagium futurorum. Erat ibi puer Hebræus, eiusdem ducis militū famulus: cui narrantes somnia, audiuimus quicquid postea rei probauit euentus, ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph totonderūt ac ueste mutata obtulerunt ei. Cui ille ait. Vidi somnia, nec est qui edisserat; quæ audiui te sapientissimè conijcere. Respōdit Ioseph. Absq; me Deus respō Psal.104.b
debit prospera Pharaoni. Narrauit ergo Pharao quod uiderat. Putabam me stare super ripam fluminis, & septem boues de amne conscēdere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis uireta carpebant: & ecce has sequebātur aliæ septē boues, intantum deformes et macilētæ, ut nunquā tales in terra Aegypti uiderim: quæ deuoratis et consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere uestigiū: sed simili macie et squalore torpebant. Euigilans, rursus C
sopore depressus, uidi somnium. Septē spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atq; pulcherrimæ: aliæ quoq; septem tenues et percussæ uredine, oriebantur è stipula: quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus somnium, & nemo est, qui edisserat. Respondit Ioseph. Somnium regis unū est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni. Septē boues pulchræ, & septē spicæ plenæ: septem ubertatis anni sunt, eādemq; uim somnij cōprehendunt: A
Septem quoque boues tenues atq; macilentæ, quæ ascenderunt post eas, et septem spicæ tenues, et uento urente percussæ: septem anni uenturæ sunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ecce septem anni uenient fertilitatis magnæ in uniuersa terra Ægypti: quos sequētur septē anni alij tātę sterilitatis, ut obliuioni tradatur cuncta retro abūdātia: consumptura est enim fames omnē ter D
ram, et ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo. Quod autē uidisti secundo ad eandem rem pertinens somniū: firmitatis indiciū est, eo q fiat sermo Dei, et uelocius impleatur. Nūc ergo prouideat rex uirū sapiētē et industriū, et præficiat eū terræ Aegypti. Qui cōstituat præpositos p cūctas re

giones:& quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri sunt, congreget in horrea:& omne frumentum sub Pharaonis
E potestate condatur, serueturq; in urbibus. Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Aegyptum,& non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris eius: locutusq; est ad eos. Num inuenire poterimus talem uirum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Ioseph. Quia ostendit tibi Deus omnia, quæ locutus es, nunquid sapiētiorē & cōsimilem tui inuenire potero? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam. Dixitq; rursum Pharao ad Ioseph. Ecce, constitui te super uniuersam terram Aegypti. Tulitq; annulum de manu sua,& dedit eum in manu eius: uestiuitq; eum stola byssina,& collo torquem auream circumposuit. Fecitq; eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes

Psal.104.b
1.Marc.2.f
Actuū.7.b

F coram eo genu flecterent,& præpositum esse scirent uniuersæ terræ Aegypti. Dixit quoque rex Aegypti ad Ioseph. Ego sum Pharao: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Vertitq; nomen eius:& uocauit eum lingua Aegyptiaca, Saluatorem mundi. Deditq; illi uxorem Asenech filiam Phutipharis sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaq; Ioseph ad terram Aegypti (triginta autem annorum erat, quando stetit in cōspectu regis Pharaonis)& circuiuit omnes regiones Aegypti. Venitq; fertilitas septem annorum:& in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Aegypti. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus cōdita est. Tantaq; fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur,& copia mensuram excederet. Natiq; sunt autem Ioseph filij duo antequam ueniret fames: quos peperit ei Asenech filia Phutipharis sacerdotis Heliopoleos.

Psal.80.a
Infra.46.c

G Vocauitq; nomen primogeniti. Manasses, dicens. Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum,& domus patris mei. Nomen quoq; secundi appellauit Ephráim, dicens. Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto, cœperunt uenire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph: & in uniuerso orbe fames præualuit, in cuncta autem terra Aegypti fames erat. Qua esuriente clamauit populus ad Pharaonem alimenta petens. Quibus ille respondit. Ite ad Ioseph:& quicquid ipse uobis dixerit, facite. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitq; Ioseph uniuersa horrea,& uendebat Aegyptijs: nā & illos oppresserat fames. Omnesq; prouinciæ ueniebant in Aegyptum, ut emerent escas,& malum inopiæ temperarent.

A Iacob filij pro annona in Aegyptum missi, grauia incidere pericula apud fratrem. Cap. XLII.

Actu.7.b AVdiens autem Iacob, quòd alimenta uenderētur in Ægypto, dixit filijs suis. Quare negligitis? audiui, quòd triticum uenundetur in Ægypto: descendite,& emite nobis necessaria, ut possimus uiuere, et non consumamur inopia. Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto, Beniamin domi retento à Iacob, qui dixerat fratribus eius. Ne fortè in itinere quicquam patiatur mali: ingressi sunt terram Ægypti cum alijs, qui pergebant ad emendū. erat autem fames in terra Chanaán. Et Ioseph erat princeps in terra Ægypti, atq; ad eius nutum frumenta populis uendebātur. Cumq; adorassent eum fratres sui,& agnouisset eos, quasi ad

alienos durius loquebatur,interrogans eos. Vnde uenistis? Qui responderũt. De terra Chanaán,vt emamus uictui necessaria. Et tamen fratres ipse cogno scens,non est agnitus ab eis,Recordatusq; somniorum,quæ aliquando uide- B rat,ait ad eos. Exploratores estis:vt videatis infirmiora terræ venistis. Qui dixerunt. Non est ita domine,sed serui tui venerunt,vt emerẽt cibos. Omnes filij vnius viri sumus:pacifici venimus,nec quicquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille respondit. Aliter est:immunita terræ huius consyderare venistis. At illi dixerunt. Duodecim: inquiunt. fratres serui tui sumus filij viri vnius in terra Chanáan,minimus cum patre nostro est, alius non est super. Hoc est,ait,quod locutus sum,exploratores estis:iam nunc experimentum vestri capiam:per salutem Pharaonis,non egrediemini hinc,donec ve- C niat frater vester minimus. Mittite ex uobis unum,& adducat eum:uos autẽ eritis in uinculis,donec probentur quæ dixistis,utrum uera an falsa sint:alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus. Die autem tertio,eductis de carcere,ait. Facite quæ dixit, & ui uetis:Deum enim timeo. Si pacifici estis,frater uester unus ligetur in carcere uos autem abite,& ferte frumenta.quæ emistis,in domos uestras,& fratrem vestrum minimum ad me adducite:ut possim uestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat, & locuti sunt ad inuicem , Meritò hæc D patimur,quia peccauimus in fratrem nostrum,uidentes angustias animæ illius dum deprecaretur nos,& non audiuimus:idcircò uenit super nos ista tribulatio. E quibus unus,Ruben,ait. Nunquid non dixi uobis. Nolite peccare Sup.37:d in puer:& nõ audistis me?en sanguis eius exquiritur. Nesciebant enim quòd intelligeret Ioseph:eò quod per interpretem loqueretur ad eos . Auertitq; se parumper,& fleuit:& reuersus locutus est ad eos. Tollensq; Simeon:& ligãs illis præsentibus,iussit ministris,ut implerent eorum saccos tritico,& reponerent pecunias singulorum in sacculis suis,datis supra cibarijs in uia :qui fece- E runt ita. At illi portantes frumenta in asinis suis,profecti sunt. Apertoq; unus sacco,ut daret iumento pabulum in diuersorio,contemplatus pecuniam in ore sacculi,dixit fratribus suis:Reddita est mihi pecunia mea , en habetur in sacco. Et obstupefacti,turbaticq; mutuò dixernnt. Quidnam est hoc,quod fecit nobis Deus? Veneruntq; ad Iacob patrem suum in terra Chanáan, &narrauerunt ei omnia,quæ accidissent sibi , dicente. Locutus est nobis dominus terrę durè,& putauit nos exploratores esse prouinciæ. Cui respondimus. Pa- F cifici sumus,nec ullas molimur insidias . Duodecim fratres uno patre geniti sumus,unus non est super,minimus cum patre nostro est in terra Chanáan . Qui ait nobis. Sic probabo,quòd pacifici sitis. Fratrem uestrum unum dimittite apud me,& cibaria domibus uestris necessaria sumite,& abite , fratremq; uestrum minimum adducite ad me,ut sciam,quòd non sitis exploratores,& istum,qui tenetur in uinculis,recipere possitis,ac deinceps,quæ uultis,emendi habeatis licentiam. His dictis cum frumenta effunderent , singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias.exterritisq; simul omnibus, di- G xit pater Iacob. Absq; liberis me esse fecistis,Ioseph non est super , Simeon tenetur in uinculis,& Beniamin auferetis:in me hæc omnia mala reciderunt. Cui respondit Ruben. Duos filios meos interfice,si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea,& ego eum tibi restituam. At ille. Non descendet,

inquit: filius meus vobiscum: frater eius mortuus est, & ipse solus remansit:
si qd ei aduersitatis acciderit in terra, ad quā pergitis, deducetis canos meos
cum dolore ad inferos.

Filii Iacob secundo redeunt ad fratrem adducto secum Beniamin, grauiusque affliguntur. Cap. XLIII.

A INterim fames omnem terram vehementer premebat. Consumptisq́; ci-
bis quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos. Reuertimini,
& emite nobis pauxillum escarum. Respondit Iudas. Denuntiauit nobis
vir ille sub attestatione iusiurandi, dicens. Non videbitis faciem meam, nisi
fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. Si ergo vis eum mittere
nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria. Si autem non vis,
non ibimus: vir enim, vt sæpe diximus, denuntiauit nobis, dicens. Non vide-
Supr. 41.d bitis faciem meam absque fratre vestro minimo. Dixit eis Israel. In meam
hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei & alium habere vos fratrem. At illi re
B sponderunt. Interrogauit nos homo per ordinem nostram progeniem, si pa-
ter viueret, si haberemus fratrem: & nos respondimus ei consequenter iuxta
id quod fuerat sciscitatus: nunquid scire poteramus quod dicturus esset: Adduci-
te fratrem vestrum vobiscum. Iudas quoque dixit patri suo. Mitte puerum
mecum, vt proficiscamur, & possimus viuere, ne moriamur nos, & paruuli
nostri: Ego suscipio puerum: de manu mea require illū: nisi reduxero & red-
didero eū tibi, ero peccati reus in te omni tēpore. Si nō intercessisset dilatio,
iam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit ad eos. Si sic ne-
C cesse est, facite qd' vultis: sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris,
& deferte viro munera: modicum resinæ & mellis & storacis, stactes & the
rebinthi & amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum: &
illam, quam inuenistis in sacculis, reportate, ne fortè errore factum sit. Sed et
fratrem vestrum tollite, & ite ad virum. Deus autem meus omnipotens fa-
ciat vobis eum placabilem: & remittat vobiscum fratrem vestrum, quem te
net in vinculis, & hunc Beniamin: ego autē quasi orbatus absque liberis ero.
Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Beniamin: descende-
D runtq́; in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph. Quos cum ille vidisset, &
Beniamin simul, præcepit dispensatori domus suæ, dicens. Introduc viros do
mum, & occide victimas, & instrue conuiuium: quoniam hodie mecum sunt
comesturi meridie. Fecit ille sicut sibi fuerat imperatum, & introduxit viros
domum. Ibiq; exterriti, dixerunt mutuò. Propter pecuniā, quam retulimus
prius in saccis nostris, introducti sumus: vt deuoluat in nos calumniā, & vio
lenter subijciat seruituti & nos, & asinos nostros. Quam ob rem in ipsis fo-
ribus accedentes ad dispensatorē locuti sunt. Oramus domine, vt audias nos.
Supr. 42.a Iam ante descēdimus vt emeremus escas. Quibus emptis, cum venissemus
E ad diuersorium, aperuimus saccos nostros, & inuenimus pecuniam in ore sac
corum, quam nunc eodem pondere reportauimus. Sed & aliud attulimus ar-
gentum, vt emamus, quæ nobis necessaria sunt: non est in nostra conscientia,
quis posuerit eam in marsupijs nostris. At ille respondit. Pax vobiscum, no-
lite timere: Deus vester, & Deus patris vestri, dedit vobis thesauros in sac-
cis vestris: nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Edu-
xitq; ad eos Simeon, & introductis domum, attulit aquam, & lauerūt pedes
suos, deditq́; pabulum asinis eorum. Illi verò parabant munera, donec ingre

deretur

deretur Ioseph meridie. Audierant enim quòd ibi comesturi essent panẽ. Igitur ingressus est Ioseph domũ suam, obtuleruntq; ei munera, tenentes in manibus suis: & adorauerunt proni in terram. At ille clementer resalutatis eis, interrogauit eos, dicẽs. Sanúsne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc viuit? Qui responderunt. Sospes est seruus tuus pater noster, adhuc uiuit. Et incuruati, adorauerunt eum. Attolens autem Ioseph oculos, vidit Beniamin fratrem suum vterinum, & ait. Iste est frater uester paruulus: de quo dixeratis mihi? Et rursum. Deus, inquit, misereatur tui fili mi. Festinauitque in domũ quia commota fuerant uiscera eius super fratre suo, & erumpebant lachrymæ: & introiens cubiculum fleuit. Rursumque lota facie egressus, continuit se, & ait. Ponite panes. Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus Ægyptijs quoque, qui vescebãtur simul seorsum (illicitum est enim Ægyptijs comedere cum Hebræis, & prophanum putant huiuscemodi conuiuium) sederunt coràm eo primogenitus, iuxta primogenita sua, & minimus, iuxta ætatem suam. Et mirabantur nimis, sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiorque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet. Biberuntque, & inebriati sunt cum eo. F G

Dimissos fratres insequitur & capit rursumque vexat. Caput XLIIII.

PRæcepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens. Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere, & pone pecuniam singulorum in summitate sacci. Cyphum autem meum argenteum, & pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci sacci iunioris, factumque est ita. Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis. Iamque vrbem exierant: & processerant paululum, tunc Ioseph accersito dispensatore domus, ait. Surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis dicito. Quare reddidistis malum pro bono? Cyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet, pessimam rem fecistis. Fecit ille, vt iusserat. Et apprehensis per ordinem, locutus est. Qui responderunt. Quare sic loquitur dominus noster, vt serui tui tantum flagitij commiserint? Pecuniam, quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaan: & quomodo consequens est, vt furati simus de domo domini tui aurum, vel argentum? Apud quencũque fuerit inuentum seruorum tuorum, quod quæris, moriatur, & nos erimus serui domini nostri. Qui dixit eis. Fiat iuxta vestram sententiam, apud quencunque fuerit inuentum, ipse sit seruus meus, vos autem eritis innoxij. Itaq; festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli. Quos scrutatus, incipiens à maiore vsq; ad minimũ, inuenit Cyphum in sacco Beniamin. At illi scissis vestibus, oneratisq; rursum asinis reuersi sunt in oppidum. Primusq; Iudas cum fratribus ingressus est ad Ioseph, necdum enim de loco abierat, omnesq; ante eum pariter in terrã corruerunt. Quibus ille ait. Cur sic agere voluistis? an ignoratis, quod non sit similis mei in augurãdi scientia? Cui Iudas. Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut iustè poterimus obtendere? Deus inuenit iniquitatem seruorum tuorũ: an oẽs serui sumus dñi mei, & nos, & apud quẽ inuentus est cyphus. Respõditq; Ioseph. Absit à me ut sic agã: qui furatus est cyphum, ipse sit seruus meus, vos autẽ abite liberi ad patrẽ vestrum. Accedens autẽ propius Iudas, confidenter ait. Oro domine audi me, vt loquatur seruus A B C D E

tuus verbum in auribus tuis,& ne irascaris famulo tuo:tu es enim post Pha
Supr. 42.c raonē,dominus meus. Interrogasti prius seruos tuos.Habetis patrē aut fratremq́;& nos respondimus tibi domino meo.Est nobis pater senex, & puer paruulus,qui in senectute illius natus est,cuius vterinus frater mortuus est, & ipsum solum habet mater sua,pater verò tenerè diligit eum. Dixistiq́; ser-
F uis tuis.Adducite eum ad me,& ponam oculos meos super illum. Suggessimus tibi domino meo.Non potest puer relinquere patrem suum:si enim illū
Supr. 43.a dimiserit,morietur.Et dixisti seruis tuis.Nisi venerit frater vester minimus vobiscum,non uidebitis amplius faciem meam.Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narrauimus ei omnia, quæ locutus est dominus meus.Et dixit pater noster.Reuertimini,& emite nobis parum tritici.Cui diximus.Ire non possumus,si frater noster minimus descenderit nobiscum,proficiscemur simul:alioquin illo absente,non audemus uidere faciē uiri.At ille respondit. Vos scitis, quòd duos filios genuerit mihi uxor mea.
G Egressus est unus,et dixistis.Bestia deuorauit eum:et hucusq; nō comparet. Si tuleritis & istum,& aliquid ei in uia contigerit, deducetis canos meos cū
Supr. 37.e mærore ad inferos.Igitur si intrauero ad seruum tuum patrem nostrum, & puer defuerit,cum anima illius ex huius anima dependeat,uideritque eū non esse nobiscum,morietur,& deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos.Ego propriè seruus tuus sim,qui in meam hunc recepi fidem,& spopō
Supr. 43.b di,dicens.Nisi reduxero eum,peccati reus ero in patrem meum omni tempore.Manebo itaque seruus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis.Non enim possum redire ad patrē absente puero:ne calamitatis,quæ oppressura est patrem meum,testis assistam.

Ioseph fratribus se aperit,patrem que ad se vocatum exhilarat. Caput XLV.

A NOn se poterat ultra cohibere Ioseph multis corām astantibus:unde præcepit,ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.Eleuauitq́; uocem cum fletu,quam audierūt Ægyptij,omnisq́; domus Pharaonis,et dicit fratribus suis.Ego sum Ioseph:adhuc pater meus uiuit?Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.
Actu.7.b Ad quos ille clementer.Accedite,inquit,ad me. Et cum accessissent propè.
B Ego sum,ait,Ioseph frater uester,quem uendidistis in Ægyptum.Nolite pa
Infr.50.c uere, neque uobis durum esse uideatur, q uendidistis me in his regionibus: pro salute enim uestra misit me Deus ante uos in Ægyptum. Biennium est enim,q cœpit fames in terra esse:& adhuc quinq; anni restant, quibus nec arari poterit,nec meti.Præmisitq́; me Deus,ut reseruemini super terram,& escas ad uiuendum habere possitis.Non uestro cōsilio,sed Dei uoluntate huc missus sum:qui fecit me quasi patrem Pharaonis,et dominum uniuersæ do-
C mus eius,ac principem in omni terra Ægypti.Festinate, et ascendite ad patrem meum,et dicetis ei.Hæc mandat filius tuus Ioseph,Deus fecit me dominum uniuersæ terræ Ægypti,descende ad me,ne moreris, et habitabis in terra Gessen:erisque iuxta me tu,et filij tui,et filij filiorum tuorum,oues tuæ,et armenta tua,et uniuersa,quæ possides. Ibiq́; te pascam(adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne et tu pereas,et omnis domus tua,et omnia, quæ possides.En oculi uestri et oculi fratris mei Beniamin uident, q os meum lo
D quatur ad uos.Nuntiate patri meo uniuersam gloriam meam,et cuncta,quę

uidiſtis in Ægypto : feſtinate et adducite eum ad me. Cumque amplexatus
cecidiſſet in collum Beniamin fratris ſui,fleuit:illo quoque ſimiliter flente ſu
per collum eius.Oſculatuſq; eſt Ioſeph omnes fratres ſuos,et plorauit ſuper B
ſingulos:poſt quę auſi ſunt loqui ad eum.Auditumque eſt et celebri ſermo-
ne uulgatū in aula regis.Venerunt fratres Ioſeph.et gauiſus eſt Pharao,atq;
omnis familia eius. Dixitque ad Ioſeph,ut imperaret fratribus ſuis,dicens.
Onerantes iumenta ite in terram Chanáan. Et tollite inde patrem ueſtrum
et cognationem,et uenite ad me:et ego dabo uobis omnia bona Ægypti, ut
comedatis medullam terræ. Præcipe etiam,ut tollant plauſtra de terra Ægy
pti,ad ſubuectionem paruulorum ſuorum ac coniugum,et dicito,Tollite pa
trem ueſtrum,et properate quantocius uenientes, nec dimittatis quicquam F
de ſupellectili ueſtra:quia omnes opes Ægypti,ueſtræ erunt.Feceruntq; filij
Iſrael,ut eis mandatum fuerat.Quibus dedit Ioſeph plauſtra ſecundū Pha-
raonis imperium:et cibaria in itinere. Singulis quoque proferri iuſſit binas
ſtolas:Beniamin uero dedit trecentos argēteos cum quinque ſtolis optimis:
tantundem pecuniæ et ueſtium mittēs patri ſuo,addens ei aſinos decem, qui
ſubueherent ex omnibus diuitijs Ægypti,et totidem aſinas:triticum in itine
re,paneſq; portantes. Dimiſit ergo fratres ſuos,et proficiſcentibus ait.Ne ira
ſcamini in uia.Qui aſcendentes ex Ægypto, uenerunt in terram Chanáan, G
ad patrem ſuum Iacob.Et nunciauerunt ei,dicentes.Ioſeph filius tuus uiuit:
& ipſe dominatur in omni terra Ægypti.Quo audito Iacob, quaſi de graui
ſomno euigilans,tamen non credebat eis. Illi econtrà referebant omnem or-
dinem rei.Cumque vidiſſet plauſtra & vniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiri-
tus eius,& ait.Sufficit mihi ſi adhuc Ioſeph filius meus uiuit:vadam & vi-
debo illum antequam moriar.

Iacob cū vniuerſa familia in Aegyptū profectus quomodo a filio Ioſeph exceptus ſit. Ca.XLVI. A

PRofectuſq; Iſrael cum omnibus,quæ habebat, venit ad puteum iura-
menti:& mactatis ibi victimis Deo patris ſui Iſaac,audiuit eū per ui-
ſionem nocte uocantem ſe,& dicentem ſibi,Iacob Iacob? Cui reſpon-
dit.Ecce adſum.Ait illi Deus. Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui : noli ti-
mere,ſed deſcende in Ægyptum,quia in gentem magnam faciam te ibi.Ego Act.7.b
deſcendam tecum illuc,& ego inde adducam te reuertentem:Ioſeph quoque
ponet manus ſuas ſuper oculos tuos.Surrexit autem Iacob mane à puteo iu-
ramenti:tuleruntq; eum filij cum paruulis & uxoribus ſuis in plauſtris, quæ
miſerat Pharao ad portandum ſenem,& omnia quæ poſſederat in terra Cha Exod. 1.a
náan:venitque in Ægyptum cum omni ſemine ſuo,filij eius & nepotes, fi-
liæ & cuncta ſimul progenies. Hæc ſunt autem nomina filiorum Iſrael, qui B
ingreſſi ſunt in Ægyptum,ipſe cum liberis ſuis. Primogenitus Ruben. Filij Num.26.a
Ruben:Enoch & Phallu & Eſron & Charmi. Filij Simeon:Iamel & Ia- 1.Para.5.a
min & Iami,& Ahod & Iachin & Sohar, & Saul filius Chananitidis. Fi- Exod. 6.c
lij Leui:Gerſon & Chaath & Merari. Filij Iuda:Her & Onan & Sela & 1.Par.4.d
Phares & Zara.Mortui ſunt autem Her & Onan in terra Chanáan. Nati-
que ſunt filij Phares:Eſron & Hamul.Filij Iſſachar: Thola & Phua & Iob
& Simeron.Filij Zabulon:Sared & Elon & Iahelel. Hi filij Liæ,quos ge-
nuit in Meſopotamia Syriæ cum Dina filia ſua:omnes animæ filiorum eius
& filiarum,triginta tres. Filij Gad : Sephon & Aggi & Eſebon & Suni &

1.Para.6.a Heri & Arodi & Areli. Filij Aser: Iemna & Iesua & Iesui & Beria, Sara
1.Para.2.a &.4.a quocꝫ soror eorum. Filij Beria: Heber & Melchiel. Hi filij Zelphæ, quã dedit
Supr.38.a Laben Liæ filiæ suæ: & hos genuit Iacob sedecim animas. Filij Rachel uxo-
1.Par.7.a ris Iacob: Ioseph & Beniamin. Natiq; sunt Ioseph filij in terra Aegypti,
1.Para.7.f Supr.41.f quos genuit ei Aseneth filia Phutipharis sacerdotis Heliopoleos: Manasses,
1.Par.7.b &.8.a & Ephráim. Filij Beniamin: Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naamam
C & Echi, & Ros, & Mophim, & Ophim, & Ared. Hi filij Rachel, quos ge-
nuit Iacob, omnes animæ quatuordecim. Filij Dã: Vsim. Filij Nephtalim: Ia
siel & Guni & Ieser & Sallem. Hi filij Bale, quam dedit Laban Racheli fi-
liæ suæ: & hos genuit Iacob, omnes animæ, septem. Cunctæq; animæ, quæ in
gressæ sunt cum Iacob in Aegyptum & egressæ sunt de fœmore illius, absq;
vxoribus filiorũ eius sexagintasex. Filij autem Ioseph, qui nati sunt ei in ter
ra Aegypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in
Aegyptum, fuere septuaginta. Misit autem Iacob Iudam ante se ad Ioseph
in Aegyptum, vt nuntiaret ei, & ille occurreret in Gessen. Quò cum per-
Deu.10.d uenisset, iuncto Ioseph curru suo, ascendit obuiam patri suo ad eundem locũ,
D vidensq; eũ irruit super collum eius, & inter amplexus fleuit. Dixitq; pater
ad Ioseph. Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relin-
quo. At ille locutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui. Ascẽ
dam, & nuntiabo Pharaoni: dicamq; ei. Fratres mei & domus patris mei,
qui erant in terra Chanáan venerunt ad me: & sunt viri pastores ouium, cu
ramq; habent alendorum gregum: pecora sua & armenta, & omnia, quæ ha
bere potuerunt, adduxerunt secum. Cumq; vocauerit vos, & dixerit. Quod
est opus vestrum? respondebitis. Viri pastores sumus serui tui ab infantia no
stra vsq; in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis vt habitare
possitis in terra Gessen: quia detestantur Aegyptij omnes pastores ouium.

Familiæ Iacob terram Gessæ donat Pharao, Dira fame affligitur Aegyptus. Caput. XLVII.

A INgressus ergo Ioseph nuntiauit Pharaoni, dicẽs. Pater meus & fratres,
oues eorum & armenta & cuncta, quæ possident, uenerunt de terra Cha
náan: et ecce consistũt in terra Gessen: Extremos quoq; fratrum suorum
quinq; viros cõstituit corã rege: quos ille interrogauit. Quid habetis operis?
Responderunt. Pastores ouium sumus serui tui, & nos & patres nostri, ad pe
regrinandum in terram tuam venimus: quoniam non est herba gregibus ser
uorum tuorum, ingrauescente fame in terra Chanáan: petimusq;, vt esse nos
iubeas seruos tuos in terra Gessen. Dixit itaq; rex ad Ioseph. Pater tuus &
fratres tui venerunt ad te. Terra Aegypti in conspectu tuo est: in optimo lo-
B co fac habitare eos. & trade eis terram Gessen: quòd si nosti in eis esse viros
industrios, constitue illos magistros pecorum meorum. Post hæc introduxit
Ioseph patrem suum ad regem, & statuit eum coràm eo: qui benedicens illi,
& interrogatus ab eo. Quot sunt dies annorum vitæ tuæ? respondit. Dies pe
regrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt, parui & mali: et non
peruenerunt vsq; ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt. Et bene-
dicto rege egressus est foras. Ioseph uerò patri et fratribus suis dedit possessio
nem in Aegypto in optimo terræ loco Ramesses, vt præceperat Pharao. Et
alebat eos, omnemq; domũ patris sui, præbens cibaria singulis. In toto enim
C orbe panis deerat, et oppresserat fames terrã, maximè Aegypti et Chanáan,

E quibus

E quibus omnem pecuniam congregauit pro venditione frumenti, & intu-
lit eam in ærarium regis. Cumque defecisset emptoribus precium, venit cun- D
cta Aegyptus ad Ioseph, dicens. Da nobis panes: quare morimur coràm te,
deficiente pecunia? Quibus ille respondit. Adducite pecora vestra, & dabo
vobis pro eis cibos, si precium non habetis. Quæ cum adduxissent, dedit
eis alimenta pro equis & ouibus & bobus & asinis: sustentauitque eos illo
anno pro commutatione pecorum. Venerunt quoque anno secundo, & di-
xerunt ei. Non celamus Domino nostro, quòd deficiente pecunia, pecora
simul defecerunt: nec clam te est, quòd absque corporibus & terra nihil ha- E
beamus. Cur ergo morimur te vidente? & nos, & terra nostra tui erimus:
eme nos in seruitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore rediga-
tur terra in solitudinem. Emit igitur Ioseph omnem terram Ægypti ven-
dentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subiecitque eam
Pharaoni, & cunctos populos eius à nouissimis terminis Ægypti vsque ad
extremos fines eius: pter terrã sacerdotũ, q̃ à rege tradita fuerat eis quibus &
statuta cibaria ex horreis publicis præbebãtur, & idcircò nõ sunt cõpulsi vẽ-
dere possessiones suas. Dixit ergo Ioseph ad populos. En, vt cernitis, & uos
& terram vestram Pharao possidet: accipite semina & serite agros vt fru- F
ges habere possitis. quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto
vobis in sementem, & in cibum familijs & liberis uestris. Qui responde-
runt. Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantum Dominus noster, &
læti seruiemus regi. Ex eo tempore usque in præsentem diem in vniuersa ter-
ra Aegypti, regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem: absq;
terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Habitauit ergo Israel in
Aegypto, id est in terra Gessen, & possedit eam: auctusque est & multipli-
catus est. Et uixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies uitæ G
illius, centum quadragintaseptem annorum. Cumque appropinquare cerne-
ret diem mortis suæ, vocauit filium suum Ioseph, & dixit ad eum. Si inueni
gratiam in conspectu tuo, pone manũ tuam sub fœmore meo: & facies mihi
misericordiam & veritatem, ut non sepelias me in Aegypto, sed dormiam
cum patribus meis, et auferas me de terra hac, condasque in sepulchro maio-
rum merum. Cui respondit Ioseph: Ego faciam quod iussisti. Et ille: Iura er-
go, inquit, mihi. Quo iurante, adorauit Israel Dominum, conuersus ad le-
ctuli caput.

Iacob morbo correptus filiis Ioseph Benedicit. Caput XLVIII.

His itaq; transactis nunciatum est Ioseph, q aegrotaret pater suus: qui A
assumptis duobus filijs Manasse & Ephráim, ire perrexit. Dictumq;
est seni. Ecce filius tuus Ioseph uenit ad te. Qui confortatus sedit in le-
ctulo. Et ingresso ad se Ioseph, ait: Deus omnipotẽs apparuit mihi in Luza, Suprà 28
quæ est in terra Chanáan: benedixitq; mihi, & ait. Ego te augebo, & multi-
plicabo, & faciam te in turbas populorum: daboq; tibi terram hanc, et semi-
ni tuo post te in possessionem sempiternam. Duo ergo filij tui, qui nati sunt
tibi in terra Aegypti antequã huc uenirem ad te, mei erunt: Ephráim & Ma- B
nasses sicut Ruben & Simeon reputabũtur mihi. Reliquos aũt, quos genue-
ris post eos, tui erunt, & nomine fratrũ suorũ uocabuntur in possessionibus
suis. Mihi enim quando ueniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in

Supr.35.e terra Chanáan in ipso itinere, eratq; vernum tempus. Et ingrediebar Ephra
tham & sepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Beth
lehem. Videns autem filios eius dixit ad eum. Qui sunt isti? Respondit. Filij
mei sunt, quos donauit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, vt
benedicam illis. Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute, et clarè vi
dere non poterat. Applicitosq; ad se, deosculatus & circũplexus, eos dixit
C ad filium suum non sum fraudatus aspectu tuo, insuper ostẽdit mihi Deus se
men tuum. Cumq; tulisset eos Ioseph de gremio patris, adorauit pronus in
terram: Et posuit Ephráim ad dexteram suam, id est ad sinistram Israel: Ma
nassen verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitq; ambos ad
eum. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephráim mino
ris fratris: sinistram autem super caput Manasse, qui maior natu erat, com
Heb.11 d mutans manus. Benedixitq; Iacob filijs Ioseph, et ait: Deus, in cuius conspe
D ctu ambulauerunt patres mei Abraham et Isaac, Deus, qui pascit me ab ado
lescentia mea vsq; in præsentem diem, angelus, qui eruit me de cunctis malis
benedicat pueris istis: & inuocetur super eos nomẽ meum, nomina quoq; pa
trum meorum Abraham & Isaac, & crescãt in multitudinem super terram.
Videns autem Ioseph, quòd posuisset pater suus dexteram manum super ca
put Ephráim, grauiter accepit: & apprehensam manum patris leuare cona
tus est de capite Ephráim, & transferre super caput Manasse. Dixitq; ad pa
trem. Non ita conuenit pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuã
B super caput eius: Qui renuens ait. Scio fili mi, scio: & iste quippe erit in po
pulos & multiplicabitur: sed frater eius minor maior erit illo, & semen illius
crescet ingentes. Benedixitq; eis in tẽpore illo, dicens, In te benedicetur Israel
atque dicetur. Faciat tibi Deus sicut Ephràim & sicut Manasse. Cõstituitq;
Ephráim ante Manassen: & ait ad Ioseph filium suũ. En ego morior, & erit
Deus vobiscum, reducetq; vos ad terram patrum vestrorum: Do tibi partẽ
Ioan.4.a vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Iacob sub mortem vocatis ad se filiis sua fata singulis prædixit. Caput. XLIX.

A VOcauit autem Iacob filios suos, & ait eis, Congregamini, vt annun
tiem quę ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Congregamini et
audite filij Iacob, audite Israel patrem vestrum, Ruben primogeni
tus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior
in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui
& maculasti stratum eius. Simeon et Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia.
In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit glo
Supr.35.b ria, mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in uoluntate sua suffoderunt
murum. Maledictus furor eorum. quia pertinax: & indignatio eorum, quia
Supr.34.d dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Iuda, te laudabunt fra
tres tui: manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabũt te filij patris
B tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti
vt leo & quasi leæna, quis suscitabit eum. Non auferetur sceptrum de Iuda,
& dux de fœmore eius: donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expecta
tio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem ò fili mi asinam
suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. pul
chriore sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Zabulon in lit

tore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsq; ad Sidonem. Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem quòd esset bona & terram quòd optima: & supposuit humerum suum ad portãdum, factusq; C
est tributis seruiens. Dan iudicabit populũ suum sicut & alia tribus in Israel Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine. Gad accinctus prælia bitur ante eum: & ipse accingetur retrorsum. Aser pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. Nephtalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu: filię discurrerunt super murum. Sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuiderunt q; illi habẽtes iacula. Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Iacob: inde pastor egressus est lapis Israel. Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictiõibus cęli desup, benedictiõibus abyssi iacẽtis deorsum, benedictionibus uberũ et vuluę. Benedictiões patris tui cõfortate sunt benedictionibus D
patrũ eius donec veniret desideriũ colliũ æternorũ fiãt in capite Ioseph te in uertice Nazarei inter fratres suos. Beniamin lupus rapax, manè comedet prę dã, & uespere diuidet spolia. Oẽs hi in tribubus Israel duodecim: hæc locutus est eis pater suus, benedixitq; singulis benedictiõibus ,pprijs, & præcepit eis, dicẽs. Ego cõgregor ad populũ meũ: sepelite me cum patribus meis in spelũca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi, contra Mãbre in terra Chanaán Act.7.b
quam Emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri. Ibi sepelierunt eum, & Saram vxorem eius: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua: ibi & Lia condita iacet, Finitisq;, mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obijt: appositusq; est ad populum suum.

Ioseph parentis funus curat, fratribus ignoscit, ac moritur. Capit. L.

QVod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens & deosculans eũ. A
Præcepitq; seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explẽtibus, trãsierũt quadraginta dies: iste qppe mos erat cadauerum conditorum: fleuitq; eum Aegyptus septuaginta diebus. Et exple Sup.47.g
to plãctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis. Si inueni gratiã in conspestu vestro loquimini in auribus Pharaonis: eò quòd pater meus adiurauerit dicẽs. En morior, in sepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaán, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac reuertar. Dixitq; ei Pharao. Ascende, & sepeli patrem tuum, sicut adiuratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctiq; maiores natu terræ Aegypti, domus Ioseph cum fratribus suis, absque paruulis & gregibus atque armentis, quæ de reliquerunt in terra Gessen. Habuit quoque in comitatu currus & equites: & facta est turba non modica. Veneruntq; ad aream Atad, quæ B
sita est trans Iordanem: vbi celebrantes exequias planctu magno atq; vehementi impleuerunt septem dies. Quod cum vidissent habitatores terræ Chanaán, dixerunt. Planctus magnus est iste Aegyptijs. Et idcirco vocatum est nomen loci illius, Planctus Aegypti. Fecerunt ergo filij Supr.23.d

Supr. 23. a Iacob sicut præceperat eis: & portantes eum in terram Chanaán, sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambræ. Reuersusque est Ioseph in Aegyptum cũ fratribus suis & omni comitatu, sepulto patre. Quo mor-
C tuo, timentes fratres eius & mutuò colloquentes. Ne fortè memor sit iniuriæ quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus, mandauerunt ei dicentes. Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus. Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitię quam exercuerunt in te: nos quoque oramus, vt seruo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis fleuit Ioseph, veneruntque ad eum fratres sui: & proni adorantes in terram, dixerunt. Serui tui sumus.
Supr. 45. b Quibus ille respondit. Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum: vt exaltaret me sicut impræsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos.
D Nolite timere: ego pascam vos & paruulos vestros: consolatusque est eos, & blandè ac leniter est locutus. Et habitauit in Ægypto cum omni domo patris sui: vixitq; cẽtum decẽ annis. Et vidit Ephráim filios usq; ad tertiã generationem. Filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph.
Num. 32. g Hebr. c. 11. d Exod. 13. d Iosue 24. g Quibus transactis locutus est fratribus suis. Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere uos faciet de terra ista ad terram quã iurauit Abraham, Isaac, & Iacob. Cumque adiurasset eos, atque dixisset. Deus uisitabit uos, asportare ossa mea vobiscum de loco isto: mortuus est expletis centum decem vitæ suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

LIBER EXODVS
HEBRAICE VEELLESEMOTH.

Nouus Pharao filios Israel numero crescentes opprimi iubet. Caput I.

A Gen. 46. a HÆC Sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob: singuli cũ domibus suis introierunt: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Issachar, Zabulon, & Beniamin, Dan, & Nephthalim, Gad, & Aser. Erãt igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt, de fœmore Iacob, septuaginta: Ioseph autem in Ægypto erat. Quo mortuo, & vniuersis fratribus eius, omnique cognatione sua filij Israel creuerunt, & quasi germinantes
B multiplicati sunt: ac roborati nimis, impleuerũt terrã. Surrexit interea rex nouus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph: et ait ad populum suum. Ecce populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum: ne fortè multiplicetur: et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra. Prępositi
Act. 7. c itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaueruntque urbes tabernaculorum Pharaoni Phithom, & Ramesses. Quantoque

opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, et crescebant. oderantq; fi-
lios Israel Ægyptij, et affligebant illudentes eis et inuidentes. Atq; ad amari-
tudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti et lateris, omnique C
famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autem rex Ægypti ob-
stetricibus Hebræorum: quarum vna uocabatur Sephora, altera Phua, præ-
cipiens eis. Quando obstetricabitis Hebræas, et partus tempus aduenerit: si
masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Timuerunt autem ob-
stetrices Deum, et non fecerunt iuxta præceptum regis Ægypti: sed conserua Sapie.18.b
bant mares. Quibus accersitis ad se rex, ait. Quid nam est hoc, quod facere
voluistis, vt pueros seruaretis? Quæ responderunt. Non sunt Hebreæ, sicut D
Aegyptiæ mulieres: ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, et priusquam
veniamus ad eas, pariunt. Bene ergo fecit Deus obstetricibus: et creuit popu-
lus, confortatusque est nimis. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædifica-
uit eis domos. Præcepit ergo Pharao omni populo suo, dicens. Quicquid
masculini sexus natũ fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

Mosis natiuitas, homicidium & coniugium filiorum Israel, clamor ad Deum. Caput II.

EGressus est post hęc vir de domo Leui. Et accepit vxorem stirpis suę, A
quæ concepit, et peperit filium: et videns eum elegantẽ, abscondit tri- Infra 6.c
bus mensibus. Cumque iam cœlare non posset, sumpsit fiscellam scir- Num. 23.g
peam, et liniuit eam bitumine ac pice: posuitque intus infantulum, et expo- 1.Par. 23.b
suit eũ in carecto ripæ fluminis, stante procul sorore eius, et consyderãte euen
tum rei. Ecce autem descendebat filia Pharaonis, vt lauaretur in flumine: et Sapi. 17.b
puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei. Quæ cum uidisset fiscellam Actu.7.c
in papyrione, misit vnam è famulabus suis: et allatam aperiens, cernensq; in Hebr. 11.d
ea paruulum vagientem, miserta eius, ait. De infantibus Hebręorum est hic.
Cui soror pueri. Vis, inquit, vt vadam, et vocem tibi mulierem Hebræam,
quæ nutrire possit infantulum? Respondit. Vade. Perrexit puella, et uocauit
matrem suam. Ad quam loquuta filia Pharaonis. Accipe, ait, puerum istũ, B
et nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, et nutriuit pue
rum: adultumque, tradidit filiæ Pharaonis. Quem illa adoptauit in locũ fi-
lij, vocauitq; nomen eius Moyses, dicens. Quia de aqua tuli eum. In diebus
illis postq̃ creuerat Moyses, egressus est ad fratres suos, uiditque afflictionẽ
eorum, et virum Aegyptium percutientem quendam de Hebræis fratribus
suis. Cumque circunspexisset huc atque illuc, et nullum adesse vidisset, per- Actu.7.d
cussum Aegyptium, abscondit sabulo. Et egressus die altero, conspexit duos
Hebræos rixantes: dixitque ei, qui faciebat iniuriam. Quare percutis proxi- Hebr.11.e
mum tuum? Qui respondit. Quis cõstituit te principem et iudicẽ super nos? C
num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptiũ? timuit Moyses, et ait.
Quomodo palàm factum est verbum istud? Audiuitque Pharao sermonem
hunc, et quærebat occidere Moysen: qui fugiens de cõspectu eius, moratus est
in terra Madian, et sedit iuxta puteum. Erant autem sacerdoti Madian septẽ
filiæ, quæ venerant ad hauriendã aquã: et impletis canalibus, adaquare cupie
bant greges patris sui. Superuenere pastores, et eiecerũt eas: surrexitq; Moy
ses, et defensis puellis, adaquauit oues earũ. Quę cũ reuertissẽt ad Iethro prẽm
suũ, dixit ad eas. Cur velocius venistis solito? Responderunt. Vir Ægyptius
liberauit nos de manu pastorũ; insup et hausit aquã nobiscũ, potũq; dedit oui

D bus. At ille. Vbi est, inquit? quare dimisistis hominem? vocate eum, vt comedat panem. Iurauit ergo Moyses, quòd habitaret cum eo. Accepitque Sephoram filiam eius uxorem: quæ peperit ei filium, quem vocauit Gersam, dicēs. Aduena fui in terra aliena. Alterum vero peperit quem vocauit Eliezer, dicens, Deus enim patris mei adiutor meus et eripuit me de manu Pharaonis. Post multum verò temporis, mortuus est rex Ægypti: et ingemiscentes filij Israel, propter opera vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus. Et audiuit gemitum eorum, ac recordatus est fœderis, quod pepigit cū Abrahā, Isaac, et Iacob. Et respexit Dñs filios Israel, et liberauit eos.

Infra 18. a
1. Par. 23. b

Mosem Deus ex rubo ardenti instituit qua via Israelitas liberet. Caput. III.

A MOyses autē pascebat oues Iethro soceri sui sacerdotis Madiā: Cūq; minasset gregem ad interiora deserti, uenit ad montem Dei Horeb. Apparuitq; ei Dominus in flamma ignis de medio rubi: et videbat, quòd rubus arderet, & non combureretur. Dixit ergo Moyses. Vadā, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus: q̄ pergeret ad videndum, vocauit eū de medio rubi, & ait. Moyses Moyses? Qui respondit. Adsum. At ille. Ne appropies, inquit, huc: solue

B calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Et ait. Ego sum Deus patris tui, Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum. Cui ait Dominus. Vidi afflictionē populi mei in Ægypto, & clamorē eius audiui propter duritiam eorum, qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius, descē-

C di: vt liberem eum de manibus Ægyptiorū, & educam de terra illa in terrā bonam, & spatiosam, in terram, quæ fluit lacte & melle ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi. Clamor ergo filiorum Israel uenit ad me: vidique afflictionem eorū, qua ab Ægyptijs opprimuntur. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meū filios Israel de Ægypto. Dixitque Moyses ad Deum. Quis sum ego, vt vadā ad Pharaonem, & educam filios Israel de Ægypto? Qui dixit ei. Ego ero te

D cum: & hoc habebis signum, q̄ miserim te. Cum eduxeris populum meum de Ægypto, imolabis Deo super montem istum. Ait Moyses ad Deum. Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis. Deus patrum vestrorū misit me ad vos. Si dixerint mihi. Quod est nomen eius? quid dicam eis? Dixit Dominus ad Moysen, Ego sum qui sum. Ait, sic dices filijs Israel. Qui est misit me ad vos. Dixitque iterum Deus ad Moysem. Hæc dices filijs Israel. Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob,

E misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Vade: congrega seniores Israel, & dices ad eos. Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, dicens. Visitans visitaui uos, & vidi omnia, quę acciderunt uobis in Ægypto: & dixi, vt educam uos de afflictione Ægypti, in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuęi, & Iebusæi, ad terram fluentem lacte & melle. Et audient vocē tuam: ingredierisq; tu et seniores Israel ad regem Ægypti, et dices ad eum. Dominus Deus Hebræorum vocauit nos ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro, Sed ego scio q̄ non dimittet uos rex Ægypti vt

Actu. 7. d
Matt. 22. c
Marc. 12. c
Luc. 20 f

eatis,nisi per manum validam. Extendamque manum meam,et percutiam G
Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum:
post hoc dimittet vos, daboque gratiam populo huic coram Ægyptijs:et cũ
egrediemini,non exibitis uacui, sed postulabit mulier à vicina sua et ab ho- Infra 11.a
spita sua vasa argentea et aurea,ac vestes:ponetisque eas super filios et filias &12.e
vestras,et spoliabitis Ægyptum.

Deus Mosi munus suum recusanti animum addit & dexteritatem. Caput IIII.

RESpondens Moyses ait,Non credent mihi,neq; audient vocẽ meã:sed A
dicent. Nõ apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eũ,Quid est quod
tenes in manu tua? Respondit, Virga. Dixitque Dominus,Projce eã
in terrã. Proiecit,et versa est in colubrum,ita vt fugeret Moyses. Dixitque
Dominus. Extende manum tuam,et apprehẽde caudam eius. Extendit,et te-
nuit,versaq; est in uirgam. Vt credant,inquit,quód apparuerit tibi Domi-
nus Deus patrum tuorum,Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob. Di
xitq; Dominus rursum. Mitte manum tuam in sinum tuũ. Quam cum mi- B
sisset in sinum,protulit leprosam instar niuis. Retrahe ait, manũ tuam in si-
num tuum. Retraxit et protulit iterũ,et erat similis carni reliquæ. Si nõ cre-
diderint,inquit,tibi,neq; audierint sermonem signi prioris,credent uerbo si
gni sequentis. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint,neq; audie
rint uocem tuam:sume aquam fluminis,et effunde eam super aridam,et quic
quid hauseris de fluuio,vertetur in sanguinem. Ait Moyses,obsecro Domine
non sum eloquẽs ab heri et nudiustertius:et ex quo locutus es ad seruum tuũ
impeditioris et tardioris linguæ sum. Dixit Dominus ad eum. Quis fecit os C
hominis?aut quis fabricatus est mutum et surdum,uidentem,et cæcum?nõne
ego?Perge igitur, et ego ero in ore tuo:doceboque te quid loquaris. At ille, Mat.10.c
Obsecro Domine,inquit,mitte quem missurus es. Iratus Dominus in Moy
sen,ait,Aaron frater tuus leuites,scio q̃ eloquens sit:ecce ipse egredietur in oc
cursum tuum uidensque te,lætabitur corde. Loquere ad eum,et pone verba Eccl. 45.a
mea in ore eius:et ego ero in ore tuo, et in ore illius, et ostendam uobis quid
agere debeatis. Et ipse loquetur pro te ad populum,et erit os tuum:tu autem D
eris ei in ijs quę ad Deum pertinent. Virgam quoq; hanc sume in manu tua, Infra 7.a
in qua facturus es signa. Abijt Moyses,et reuersus est ad Iethro socerum suũ:
dixitque ei,Vadam et reuertar ad fratres meos in Ægyptũ,ut uideã si adhuc
viuãt. Cui ait Iethro. Vade in pace. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Ma
dian,Vade & reuertere in Ægyptum : mortui sunt enim omnes qui quære-
bant animam tuam. Tulit ergo Moyses vxorem suam,& filios suos,& im- E
posuit eos super asinum:reuersusq; est in Ægyptum,portans virgam Dei in
manu sua. Dixitque ei Dominus,reuertenti in Ægyptũ,uide vt omnia ostẽ
ta quæ posui in manu tua,facias coram Pharaone:ego indurabo cor eius, &
non dimittet populum. Dicesq; ad eum,Hæc dicit Dominus,Filius meus pri
mogenitus Israel. Dixi tibi,Dimitte filium meum,vt seruiat mihi:& nolui
sti dimittere eum,ecce ego inteficiam filium tuum primogeni tum. Cumq;
esset in itinere in diuersorio,occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.
Tulit illico Sephora acutissimam petram,& circuncidit præputium filij sui, F
tetigitque pedes eius,& ait. Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum
postquam dixerat. Sponsus sanguinum tu mihi es,ob circuncisionẽ. Dixitq;

G Dominus ad Aron. Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obuiam ei in montem Dei, & osculatus est eum. Narrauitque Moyses Aron omnia verba Domini, pro quibus miserat eum, & signa quæ mandauerat. Veneruntq; simul, & congregauerunt cunctos seniores filiorum Israel. Locutusque est ad Aaron omnia verba, quæ dixerat Dñs ad Moysen: & fecit signa coram populo, et credidit populus. Audieruntque q̃ uisitasset Dominus filios Israel, & quòd respexisset afflictionem illorum: & proni adorauerunt.

Moyses & Aaron mandata Dei exequuntur, apud regem, sed frustra. Caput V.

A POst hæc ingressi sunt Moyses & Aron, & dixerunt Pharaoni. Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. At ille respondit. Quis est Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? nescio Dominum, & Israel non dimittam. Dixeruntque. Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro, ne fortè accidat nobis pestis aut gladius. Ait ad eos rex Aegypti, Quare Moyses & Aron solicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra. Dixitque Pharao. Multus est populus terræ; videtis quòd turba succreuerit:
B quantò magis si dederitis ei requiem ab operibus? Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens. Nequaquam vltrà dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius: sed ipsi vadant & colligant stipulas. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quicquam: vacant enim, & idcirco vociferantur, dicentes. Eamus & sacrificemus Deo nostro. Opprimantur operibus, & expleant ea: vt non acquiescant verbis mendacibus. Igitur egressi præfecti operum & exactores, ad populum dixerunt. Sic dicit Pharao. Non do uobis paleas. Ite, & colligite sicubi inuenire poteritis: nec minuetur
C quicquam de opere vestro. Dispersusque est populus in omnem terram Ægypti ad colligendas paleas. Præfecti quoque operum instabant, dicentes, Complete opus vestrum quotidie, vt prius facere solebatis quando dabantur vobis paleæ. Flagellatique sunt qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus. Quare non impleſtis mensuram laterum sicut prius, nec heri nec hodie? Veneruntque præpositi filiorum Israel, & vociferati sunt ad Pharonem dicentes. Cur ita agis contra seruos tuos? Paleæ non dantur nobis, & lateres similiter imperantur: en famuli tui flagellis cædimur, & iniustè agitur contra populum tuum. Qui ait. Vaca-
D tis otio, & idcircò dicitis, Eamus & sacrificemus Domino. Ite ergo, & operamini: paleæ non dabuntur vobis, & reddetis consuetum numerum laterum. Videbantque se præpositi filiorum Israel in malum, eo quòd diceretur eis. Non minuetur quicquam operis de lateribus per singulos dies. Occurreruntque Moysi & Aron, qui stabant ex aduerso, egredientes à Pharaone: & dixerunt ad eos, Videat Dominus & iudicet, quoniam fœtere fecisti odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius, & præbuistis ei gladium vt occideret nos. Reuersusque est Moyses ad Dominum, et ait. Domine cur afflixisti populum istum? quare misisti me? Ex eo enim, quo ingressus sum ad Pharaonem vt loquerer ex nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

Latius instituitur Moyses a Deo & recensetur genealogia Israelitica. Caput VI.

DIxitque Dominus ad Moysen. Nunc videbis quæ facturus sum A
Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robu-
sta eijciet illos de terra sua. Locutusque est Dominus ad Moysen, di-
cens, Ego Dominus qui apparui Abraham, Isaac & Iacob in Deo omni-
potente: & nomen meum A D O N A I non indicaui eis. Pepigique fœ-
dus cum eis, vt darem eis terram Chanáan, terram peregrinationis eo-
rum, in qua fuerunt aduenæ. Ego audiui gemitum filiorum Israel, quo Æ-
gyptij oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei. Ideo dic filijs Israel.
Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de ser-
uitute: ac redimam in brachio excelso & iudicijs magnis. Et assumam vos B
mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis quòd ego sum Dominus
Deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum: & induxerim
vos in terram, super quam leuaui manum meam, vt darem eam Abraham,
Isaac, & Iacob: daboque illam possidendam vobis, ego Dominus. Nar-
rauit ergo Moyses omnia filijs Israel: qui non acquieuerunt ei propter an-
gustiam spiritus, & opus durissimum. Locutusque est Dominus ad Moy-
sen, dicens. Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Ægypti, vt di-
mittat filios Israel de terra sua. Respondit Moyses coram Domino. Ecce fi-
lij Israel non audiunt me: & quomodo audiet Pharao, præsertim cum in-
circuncisus sim labijs. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron: & C
dedit mandatum ad filios Israel, & ad Pharaonem regem Aegypti vt edu-
cerent filios Israel de terra Aegypti. Isti sunt principes domorum per fami- Gen.46.a Num.29.b
lias suas. Filij Ruben primogeniti Israelis: Enoch & Phallu, Esron & Char- 1.Para.5.d
mi. Hæ cognationes Rubē. Filij Simeō: Iamuel, & Iamin & Iami & Ahod, 1.Para.4.a
& Iachin, & Sohar, & Saul filius Chananitidis. Hæ progenies Simeon. Et 1.Para.6.a & 23.a
hæc nomina filiorum Leui per cognationes suas. Gerson, & Caath, & Me- Nume.3.c
rari. Anni autem vitæ Leui fuerunt, centum triginta septem. Filij Gerson: Num.26.g
Lobini & Semei, per cognationes suas. Filij Caath: Amram, & Isaar, & 1.Para.6.a & 23.c
Hebron & Oziel, anni quoque vitæ Caath c.xxxiij. Filij Merari: Moho- Nume.3.a
li & Musi. hæ cognationes Leui per familias suas. Accepit autem Amram
vxorē Iochabed patruelē suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen & Mariā.
Fueruntq; anni vitæ Amrā. c.xxxvij. Filij quoque Isaar. Core, & Nepheg, D
& Zechri. Filij quoque Oziel: M[illegible]el, et Elisaphan, et Sethri. Accepit autem
Aaron vxorem Elisabeth filiam Aminadab, sororem Naason, quæ peperit
ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, et Ithamar. Filij quoque Core: Aser, & El-
cana, et Abiasaph. Hæ sunt cognationes Coritarum. At verò Eleazar filius
Aaron accepit vxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees. hi sunt
principes familiarum Leuiticarum per cognationes suas. Iste est Aaron &
Moyses, quibus præcepit Dominus, vt educerent filios Israel de terra Ægy-
pti per turmas suas. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti,
vt educat filios Israel de Aegypto: iste est Moyses et Aaron in die qua lo-
cutus est Dominus ad Moysen in terra Aegypti. Et locutus est Dominus ad
Moysen, dicens. Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Aegypti, E
omnia, quæ ego loquor tibi. Et ait Moyses coram Domino. En incircun-
cisus labijs sum, quomodo audiet me Pharao?

Moses & Aaron suis miraculis nihil efficiant apud Pharaonem. Caput. VII.

A DIxitq; Dominus ad Moysen. Ecce constitui te deum Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Tu loqueris ei omnia, quæ mã do tibi: & ille loquetur ad Pharaonem, vt dimittat filios Israel de terra sua. Sed ego indurabo cor eius, & multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti, & nõ audiet uos: immittamq; manum meam super Aegyptum, & educam exercitum & populum meum filios Israel de terra Aegypti per iudicia maxima. Et scient Aegyptij, quia ego sum Dominus, qui extẽderim manum meam super Aegyptum, & eduxerim filios Israel de medio eorum. Fecit itaque Moyses & Aaron, sicut præceperat Dominus: ita egerunt. Erat autem Moyses octoginta annorum, & Aaron octogintatrium, quãdo locuti

B sunt ad Pharaonem. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron. Cum dixerit uobis Pharao. Ostendite signa. dices ad Aaron. Tolle uirgam tuam, & proijce eam coram Pharaone, ac uertatur in colubrum. Ingressi itaq; Moyses & Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat Dominus. Tulitq; Aaron uirgam coram Pharaone et seruis eius, quę uersa est in colubrum. Vocauit au

2.Tim.3.b tem Pharao sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Egyptiacas & arcana quædam similiter. Proieceruntq; singuli uirgas suas, quæ uersæ sunt in dracones: sed deuorauit uirga Aaron uirgas eorum. Induratumq; est cor Pharaonis, & non audiuit eos, sicut præceperat Dominus. Dixit autem Dominus ad Moysen, Ingrauatum est cor Pharaonis, et non uult dimittere populum. Vade ad eum mane: ecce, egredietur ad aquas: & stabis in occursum eius super ripam fluminis, & uirgam, quæ conuersa est in draconem, tolles in manu tua, dicesq; ad eum. Dominus Deus Hebræorum misit

C me ad te, dicens. Dimitte populum meũ, ut sacrificet mihi in deserto: & usq; ad pręsens audire noluisti. Hęc igitur dicit Dominus In hoc scies, q̃ sim Dominus: ecce percutiam uirga quæ in manu mea est, aquam fluminis, & uertetur in sanguinem. Pisces quoq;, qui sunt in fluuio, morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Aegyptij bibentes aquam fluminis: Dixit quoq; Dominus ad Moysen. Dic ad Aaron. Tolle uirgam tuam, & extende manũ tuam super aquas Aegypti, & super fluuios eorum, & riuos ac paludes, & omnes lacus aquarum, ut uertantur in sanguinem: & sit cruor in omni terra

Psal.77.c Ægypti, tam in ligneis uasis q̃ in saxeis. Feceruntq; Moyses & Aaron, sicut præceperat Dominus: & eleuans uirgam percussit aquam fluminis coràm Pharaone & seruis eius: quæ uersa est in sanguinem. Et pisces, qui erant in

Sap.17.b flumine, mortui sunt: computruitq; fluuius, & non poterant Aegyptij bibere

D aquam fluminis, & fuit sanguis in tota terra Aegypti. Feceruntq; similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis: & induratum est cor Pharaonis nec audiuit eos, sicut præceperat Dominus. Auertitq; se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac uice. Foderunt autẽ omnes Ægyptij per circuitum fluminis aquam ut biberẽt: non enim poterant bibere aquam fluminis. Impletiq; sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluuium.

Pharao plagis tertius flectitur, quibus cessantibus mox redit ad ingenium. Caput. VIII.

A DIxit quoq; Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum. Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Si autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes termi-

nos tuos ranis. Et ebulliet fluuius ranas: quæ ascendent, et ingredientur domũ
tuam, et cubiculum lectuli tui, et super stratum tuum, et in domos seruorum
tuorum, & in populum tuum & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuo- B
rum: & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes seruos tuos intrabunt ranæ.
Dixitq; Dominus ad Moysen. Dic ad Aaron. Extende manum tuam super
fluuios ac super riuos & paludes, & educ ranas super terrã Aegypti. Et extẽ
dit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntq;
terram Aegypti: Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter
eduxeruntq; ranas super terram Aegypti. Vocauit autem Pharao Moysen Sapi.17.b
& Aaron, & dixit eis. Orate Dominum, ut auferat ranas à me, & à populo
meo: & dimittam populum, ut sacrificet Domino. Dixitq; Moyses ad Pha- C
raonem. Constitue mihi quando deprecer pro te, & pro seruis suis, & pro po
pulo tuo, ut abigantur ranæ à te & à domo tua, & à seruis tuis & à populo
tuo, & tantum in flumine remaneant. Qui respondit. Cras. At ille. Iuxta, in
quit, uerbum tuum faciam: ut scias, quoniam nõ est sicut Dominus Deus no
ster. Et recedent ranę à te, & à domo tua, & à seruis tuis, & à populo tuo: &
tantum in flumine remanebunt. Egressiq; sunt Moyses & Aaron à Pharao-
ne: & clamauit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condi-
xerat Pharaoni. Fecitq; Dominus iuxta uerbum Moisi: & mortuæ sunt ra- D
næ de domibus, & de uillis, & de agris. Congregaueruntq; eas in immensos
aggeres, & computruit terra. Videns autem Pharao, quòd data esset requies
ingrauauit cor suum, & non audiuit eos, sicut præceperat Dominus. Dixitq;
Dominus ad Moysen. Loquere ad Aaron. Extende uirgam tuam, & percu-
te puluerem terræ: & sint cyniphes in uniuersa terra Aegypti. Fecerũtq; ita.
Et extendit Aaron manum, uirgam tenens: percussitq; puluerem terræ, & fa
cti sunt cyniphes in hominibus et in iumentis: omnis puluis terræ uersus est
in cyniphes per totam terram Aegypti. Feceruntq; similiter malefici incan-
tationibus suis, ut educerent cyniphes, et non potuerunt: erantq; cyniphes tã E
in hominibus q̃ in iumentis. Et dixerunt malefici ad Pharaonem. Digitus
Dei est hic. Induratumq; est cor Pharaonis, et non audiuit eos, sicut præcepe
rat Dominus. Dixit quoq; Dominus ad Moysen. Consurge diluculo, et sta
coram Pharaone, egredietur enim ad aquas, et dices ad eum. Hæc dicit Do-
minus. Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Quòd si non dimiseris
eum: ecce, ego immittã in te, et in seruos tuos, et in populum tuum, et in do-
mos tuas omne genus muscarum: et implebuntur omnes domus Aegyptiorũ
muscis diuersi generis: et uniuersa terra in qua fuerint. Faciamq; mirabilem
in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, vt non sint ibi muscæ: et F
scias quoniam ego Dominus in medio terræ. Ponamq; diuisionem inter po-
pulum meum, & populum tuum: cras erit signum istud Fecitq;. Dominus
ita. Et uenit musca grauissima in domos Pharaonis & seruorum eius, & in
omnem terram Aegypti: corruptaq; est terra ab huiuscemodi muscis Voca- Sapi.16.b
uitq; Pharao Moysen & Aaron, & ait eis. Ite et sacrificate Deo uestro in ter
ra hac: Et ait Moyses. Non potest ita fieri: abominationes enim Aegypiorũ
immolabimus Domino Deo nostro? quòd si mactauerimus ea, quæ colunt
Aegyptij coram eis, lapidibus nos obruent. Viam trium dierum pergemus G
in solitudinem; et sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis.

Supra 3.f Dixitque Pharao. Ego dimittam vos, vt sacrificetis Domino Deo vestro in
deserto: veruntamen longius ne abeatis, rogate pro me. Et ait Moyses. Egres-
sus à te orabo Dominum, & recedet musca à Pharaone, & à seruis suis, & à
populo eius cras: veruntamen noli vltrà fallere, vt non dimittas populum sa-
crificare Domino. Egressusque Moyses à Pharaone, orauit Dominum. Qui
fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, et a
populo eius non superfuit ne vna quidem. Et ingrauatum est cor Pharaonis,
ita vt nec hac quidem vice dimitteret populum.

Grauioribus plagis ingruentibus, Pharao promittit Israelitis dimissionem nec tñ præstat. Cap. IX.

A Dixit autem Dominus ad Moysen. Ingredere ad Pharaonẽ, et loque-
re ad eum. Hæc dicit Dñs Deus Hebræorũ. Dimitte populũ meũ,
vt sacrificet mihi. Quòd si adhuc renuis, & retines eos: ecce manus
mea erit super agros et sup equos, & asinos, & camelos, & oues, & boues pe-
stis valde grauis. Et faciet Dñs mirabile inter Israel, & possessiones Aegy-
ptiorum, vt nihil omnino pereat ex his, quæ pertinent ad filios Israel. Con-
stituitq; Dominus tempus, dicens. Cras faciet Dominus verbũ istud in ter-
ra. Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die: mortuaque sunt omnia ani-
mãtia Ægyptiorum: de animalibus verò filiorum Israel nihil omnino perijt.
B Et misit Pharao ad videndum: nec erat quicquam mortuum de his, quę pos-
sidebat Israel. Ingrauatumque est cor Pharaonis, & non dimisit populum.
Et dixit Dominus ad Moysen, & Aaron. Tollite plenas manus cineris de ca-
mino & spargat illum Moyses in cœlum coram Pharaone. Sitque puluis su-
per omnem terram Aegypti: erunt enim in hominibus, & iumentis vlcera,
& vesicæ turgentes in vniuersa terra Aegypti. Tuleruntque cinerem de ca-
mino, et steterunt coràm Pharaone, & sparsit illum Moyses in cœlum: facta
que sunt vlcera vesicarum turgentium in hominibus, & iumentis: nec pote-
rant malefici stare coram Moyse propter vlcera, quæ in illis erant, & in om-
C ni terra Aegypti. Indurauitque Dominus cor Pharaonis: & nõ audiuit eos,
sicut locutus est Dominus ad Moysen. Dixitque Dominus ad Moysen. Ma-
nè consurge, et sta corã Pharaone, & dices ad eũ. Hæc dicit Dominus Deus
Hebræorum. Dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Quia in hac uice
mittam omnes plagas meas super cor tuum, et super seruos tuos, et super po-
pulum tuum: ut scias quòd non sit similis mei in omni terra. Nunc enim ex-
tendens manum meam percutiam te, et populum tuũ peste, peribitisque de
terra. Idcircò autem posui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, et narre-
Rom.9.d D ur nomen meum in omni terra. Adhuc retines populum meum: et nõ uis di
mittere eum. En pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis: qualis
non fuit in Ægypto à die qua fundata est, vsq; in præsens tempus. Mitte er-
go iam nunc, et congrega iumenta tua, et omnia quæ habes in agro: homines
enim, et iumenta, et vniuersaque inuẽta fuerint foris, nec cõgregata de agris,
cecideritque super ea grando, morientur. Qui timuit verbum Domini de ser
uis Pharaonis, fecit confugere seruos suos, et iumenta in domos: qui autẽ ne-
glexit sermonem Domini, dimisit seruos suos, et iumenta in agris. Et dixit
E Dominus ad Moysen. Extende manum tuã in cœlum, vt fiat grando in vni-
Sapi. 16.c & 19.d uersa terra Ægypti super homines, et super iumenta, et super omnem herbã
agri in terra Ægypti. Extenditq; Moyses uirgam in cœlum, et Dominus de-
dit tonitrua,

dit tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti. Et grando et ignis mista pariter ferebantur: tantæque fuit magnitudinis, quanta ante nunquam apparuit F
in uniuersa terra Ægypti ex quo gens illa condita est. Et percussit grando in omni terra Aegypti cuncta, quæ fuerunt in agris, ab homine usq; ad iumentum, cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit. Tantum in terra Gessen, vbi erant filij Israel, grando non cecidit. Misitque Pharao, et uocauit Moysen et Aaron, dicens ad eos. Peccaui etiam nunc. Dominus, iustus: et ego et populus meus, impij. Orate Dominum, ut desinant tonitrua Dei, et grando ut dimittam uos, et nequaquam hic ultrà maneatis. Ait Moyses. Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas
meas ad Dominum, et cessabunt tonitrua, et grando non erit: ut scias quia G
Domini est terra. Noui autem quòd et tu, et serui tui necdum timeatis Dominum Deum. Linum ergo, et hordeum læsum est, eò quòd hordeum esset uirens, et linum iam folliculos germinaret. Triticum autem, et far non sunt læsa, quia serotina erant. Egressusque Moyses à Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum: et cessauerunt tonitrua et grando, nec ultrà stillauit pluuia super terram. Videns autem Pharao quòd cessasset pluuia, et grando et tonitrua, auxit peccatum: et ingrauatum est cor eius, et seruorum illius. Et induratum nimis, nec dimisit filios Israel, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

Ostentis aliis incitatus Rex Moysi interdicit ne vnquam in suum prodeat conspectu. Cap. X

ET dixit Dominus ad Moysen. Ingredere ad Pharaonem: ego enim in A
duraui cor eius et seruorum illius: vt faciã signa mea hæc in eo, & narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum, quotiens contriuerim Aegyptios, & signa mea fecerim in eis: & sciatis quia ego Dominus. Introierunt ergo Moyses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei. Hæc dicit Do- Sapi.16.b.
minus Deus Hebræorum, vsquequò non vis subijci mihi? dimitte populum meum, vt sacrificet mihi. Sin autem resistis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducam cras locustam in fines tuos: quæ operiet superficiem terræ, ne quicquam eius appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini, corrodet enim omnia ligna, quæ germinant in agris. Et implebunt domos tuas,
& seruorum tuorum, & omnium Aegyptiorum, quantam non viderunt pa- B
tres tui, & aui, ex quo orti sunt super terram, vsq; in præsentem diem. Auertitq; se, & egressus est à Pharaone. Dixerunt autem serui Pharaonis ad eum. Vsquequò patiemur hoc scandalum? Dimitte homines, vt sacrificent Domino Deo suo, nonne vides quòd perierit Aegyptus? Reuocaueruntq; Moysen, & Aaron ad Pharaonem: qui dixit eis. Ite sacrificate Domino, Deo vestro, quinam sunt, qui ituri sunt? Ait Moyses. Cum paruulis nostris, & senioribus pergemus, cum filijs & filiabus, cum ouibus & armentis: est enim solennitas Domini Dei nostri Et respondit Pharao. Sic
Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, & paruulos vestros: C
cui dubium est quòd pessimè cogitetis? Non fiat ita, sed ite tantũ viri & sacrificate Dño: hoc enim et ipsi petistis: Statimq; eiecti sunt de cõspectu Pharaonis. Dixit autem Dominus ad Moysen, Extende manum tuam super terram Aegypti ad locustam, ut descendat super terram, et deuoret omnẽ herbã quæ

D residua fuerit grandini. Et extendit Moyses virgam super terrã Ægypti: & Dominus induxit ventum vrentem tota die illa, et nocte: et manè facto, ventus vrens leuauit locustas. Quæ ascenderunt super vniuersam terram Aegypti: et sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futuræ sunt. Operueruntque vniuersam superficiem terræ, vastãtes omnia. Deuorata est igitur hærba terræ, et quicquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat: nihil quoq; omni-
E no uirens relictum est in lignis, et in hęrbis terræ, in cuncta Aegypto. Quam ob rẽ festinus Pharao vocauit Moysen et Aaron, et dixit eis. Peccaui in Dominum Deum vestrum, et in vos: sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum uestrum, ut auferat à me mortem istam. Egressusque est Moyses de conspectu Pharaonis, et orauit Dominũ. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustã proiecit in mare rubrum: non remansit nec una quidẽ in cunctis finibus Æ-
F gypti. Et indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel. Dixit autem Dominus ad Moysen. Extende manum tuam in cælum: et sint tenebræ super terram Aegypti tam densæ, ut palpari queant. Extenditque Moyses manum in cęlum: et factæ sunt tenebræ horribiles in uniuersa terra Aegy-
Sap.17.a pti tribus diebus. Nemo uidit fratrẽ suum, nec mouit se de loco in quo erat:
Sap.18.a ubicunq; aũt habitabant filij Israel, lux erat. Vocauitque Pharao Moysen et Aarõ et dixit eis. Itę, sacrificate Dño: oues tantũ uestræ, et armẽta remaneãt
G paruuli vestri eant vobiscum. Ait Moyses. Hostias quoq; & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro. Cuncti greges pergẽt nobiscum: non remanebit ex eis vngula, quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri: pręsertim cum ignoremus quid debeat immolari: donec ad ipsum locum perueniamus. Indurauit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Dixitque Pharao ad Moysen. Recede à me, & caue ne vltra videas faciem meam, quocunq; die apparueris mihi, morieris. Respondit Moyses. Ita fiat vt locutus es, non videbo ultra faciem tuam.

Dominus iubet spoliare Aegyptios. Caput XI.

A ET dixit Dominus ad Moysen. Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Aegyptum, & post hæc dimittet uos & exire compellet. Dices ergo omni plebi vt postulet uir ab amico suo, & mulier à uicina sua uasa argẽtea & aurea & vestem. Dabit autẽ Dominus gratiam populo suo co-
B ram Aegyptijs. Fuitq; Moyses uir magnus ualde in terra Aegypti corã ser-
Supra 5.g
Infra 12.e uis Pharaonis, et omni populo. Et ait. Hæc dicit Dominus. Media nocte in-
Eccl. 45.a grediar in Aegyptum: et morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam & omnia primogenita iumentorum. Eritque
C clamor magnus in uniuersa terra Aegypti, qualis nec antè fuit, nec postea futurus est. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus, ut sciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios & Israel. Descendentq; omnes serui tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes. Egredere tu & omnis populus qui subiectus est tibi: post hæc egrediemur. Et exiuit
D à Pharaone iratus nimis. Dixit autẽ Dominus ad Moysen. Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in terra Aegypti. Moyses autem & Aaron fe-

cerunt omnia ſigna & oſtenta quæ ſcripta ſunt, coram Pharaone: & indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael de terra ſua.

Paſcha inſtituitur, Aegypti primogenita ac theſauri intereunt, Et Iſraelitæ expelluntur. Capur. XII.

DIxit quoq; Dominus ad Moyſen & Aaron in terra Aegypti. Men- A
ſis iſte, vobis principium menſium, primus erit in mēſibus anni. Lo
quimini ad vniuerſum cœtum filiorum Iſrael, & dicite eis. Decima
die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnum per familias et domos ſuas. Sin au
tem minor eſt numerus vt ſufficere poſſit ad ueſcendum agnum, aſſumet vi
cinum ſuum qui coniunctus eſt domui ſuæ iuxta numerum animarum quæ
ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autem agnus abſq; macula, maſculus an-
niculus: Iuxta quem ritum tolletis & hœdum, & ſeruabitis eum uſq; ad quar
tamdecimam diem menſis huius: immolabitq; eum vniuerſa multitudo filio
rum Iſrael ad veſperam. Et ſument de ſanguine eius, ac ponent ſuper utrunq;
poſtem, & in ſuperliminaribus domorum in quibus comedent illum. Et edēt
carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Non B
comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tātum igni: caput
cū pedibus eius & inteſtinis vorabitis. Nec remanebit quicquam ex eo vſq;
manè: ſi quid reſiduum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum.
Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes ba-
culos in manibus, & comedetis feſtinantes: eſt enim phaſe, id eſt trāſitus Do
mini Et tranſibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamq; omne primoge
nitum in terra Aegypti ab homine uſq; ad pecus, & in cunctis dijs Aegypti
faciam iudicia, ego Dominus, Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus
in quibus eritis: & videbo ſanguinem & tranſibo vos: nec erit in vobis pla-
ga diſperdens, quando percuſſero terram Aegypti. Habebitis autem hūc diē
in monimentum: & celebrabitis eam ſolennem Domino in generationibus
veſtris cultu ſempiterno. Septem diebus azyma comedetis in die primo non C
erit fermentum in domibus veſtris. quicunq; comederit fermentatum, peri-
bit anima illa de Iſrael, à primo die vſq; ad diem ſeptimum. Dies prima erit
ſancta atq;, & dies ſeptima eadem feſtiuitate venerabilis: nihil operis facietis
in eis, exceptis his quæ ad veſcendum pertinent. Et obſeruabitis azyma: in ea
dem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Aegypti, & cuſtodie Leui.23. a
tis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe, quarta- Num.28. c
decima die menſis ad veſperam comedetis azyma vſq; ad diem viceſimam
primam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentatum non in-
uenietur in domibus veſtris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius
de cœtu Iſrael, tam de aduenis quàm de indigenis terræ, Omne fermentatum
non comedetis: in cunctis habitaculis veſtris edetis azyma. Vocauit autem
Moyſes omnes ſeniores filiorum Iſrael, & dixit ad eos. Ite tollentes animal Heb.11.e
per familias veſtras, & immolate phaſe. Faſciculumq; hyſsòpi tingite in ſan D
guine qui eſt in limine, & aſpergite ex eo ſuperliminare, & vtrunq; poſtem:
nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ vſq; manè. Trāſibit enim Do
minus percutiens Aegyptios: cumq; viderit ſanguinem in ſuperliminari &
in vtroq; poſte, tranſcendet oſtium domus, & non ſinet percuſſorem ingre-
di domos veſtras & lædere. Cuſtodi verbum iſtud legitimum tibi & filijs

tuis vsq; in æternum. Cumq; introieritis terram quam Dominus Deus datu-
rus est vobis vt pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas. Et cum dixerint
vobis filij vestri: Quæ est ista religio? dicetis eis. Victima transitus Domini
est, quando transiuit super domos filiorum Israel in Aegypto percutiens Ae
gyptios: & domos nostras liberans. Incuruatusq; populus adorauit. Et egres
B si filij Israel fecerũt sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron. Factum est
autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Ae-
Sapi.18.b gypti, à primogenito Pharaonis qui in solio eius sedebat, vsq; ad primogeni
tum captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. Sur-
rexitq; Pharao nocte & omnes serui eius, cũctaq; Aegyptus: & ortus est cla
mor magnus in Aegypto, neq; enim erat domus in qua nõ iaceret mortuus.
Vocatisq; Pharao, Moyse & Aaron nocte, ait: Surgite, egredimini à populo
meo: & vos & filij Israel: ite & immolate Dño sicut dicitis. Oues vestras &
armenta assumite vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Vrgebantq; Ae
gyptij populum Israel de terra exire velociter: dicentes. Omnes moriemur.
Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur: & ligãs
in pallijs posuit super humeros suos. Feceruntq; filij Israel sicut præceperat
Sapi.11.a Dominus Moysi: & petierunt ab Aegyptijs vasa argentea & aurea, vestem
q; plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coràm Aegyptijs vt cõ
F modarent eis: & spoliauerunt Aegyptios. Profectiq; sunt filij Israel de Ra-
messe in Socoth sexcenta ferè millia peditum virorum absq; paruulis & mu
lieribus. Sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, oues &
armenta & animantia diuersi generis multa nimis. Coxeruntq; farinam
quam dudum de Aegypto conspersam tulerant: & fecerunt subcinericios pa
nes azymos, neq; enim poterat fermentari cogentibus exire Aegyptijs, &
nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quicquam occurrerat præpa-
rare. Habitatio autem filiorum Israel qua manserunt in Aegypto, fuit qua-
dringẽtorum triginta annorum. Quibus expletis, eadem die egressus est om
nis exercitus Domini de terra Aegypti. Nox ista est obseruabilis Domini,
quando eduxit eos de terra Aegypti: hanc obseruare debent omnes filij Israel
G in generationibus suis. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron. Hæc est re-
ligio phase. Omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem seruus em-
ptitius circuncidetur, & sic comedet. Aduena & mercenarius nõ edent ex eo.
In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius con-
fringetis. Omnis cœtu filiorum Israel faciet illud. Quòd si quis peregrino-
rum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phase Domini, circun-
Num.9.b cidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè celebrabit: eritq; sicut indi-
Ioan.19.f gena terræ. Si quis autem circuncisus non fuerit, non vescetur ex eo. Eadem
lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos. Fecerũtq; omnes fi-
lij Israel sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron. Et eadem die eduxit
Dominus filios Israel de terra Aegypti per turmas suas.

Primogenita Deo sacranda, & quomodo, Israelitas Deus Die noctuq; præcesserit. Cap. XIII.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Sanctifica mihi omne pri-
mogenitum quod aperit vuluam in filijs Israel, tam de hominibus
quàm de iumentis: mea sunt enim omnia. Et ait Moyses ad populum.
Mementote diei huius in qua egressi estis de Aegypto & de domo seruitutis
quoniam

domo seruitutis, quoniam in manu forti eduxit uos Dominus de loco isto: vt non comedatis fermentatum panem. Hodie egredimini mense nouarum frugum. Cumq; introduxerit te Dominus in terram Chananaei et Hethaei & Amorrhaei et Heuaei et Iebusaei, quam iurauit patribus tuis vt daret tibi terrã fluentem lacte & melle, celebrabitis hunc morem sacrorum mense isto. Septem diebus vesceris azymis: & in die septimo erit solennitas Domini. Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatũ nec in cunctis finibus tuis. Narrabisque filio tuo in die illo, dicens, Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos: & vt lex Domini, semper sit in ore tuo: in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto. Custodies huiuscemodi cultum statuto tempore à diebus in dies. Cumq; introduxerit te Dominus in terrã Chananaei, sicut iurauit tibi et patribus tuis, & dederit tibi eam: separabis omne quod aperit vuluam. Domino, & quod primitiuum est in pecoribus tuis: quicquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. Primogenitum asini mutabis oue: quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filijs tuis, pretio redimes. Cumq; interrogauerit te filius tuus cras, dicens. Quid est hoc? respõdebis ei: In manu forti eduxit nos Dñs de terra Aegypti, de domo seruitutis. Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti à primogenito hominis, usque ad primogenitum iumentorũ: idcircò immolo Domino omne quod aperit vuluam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorũ redimo: Erit igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem, ante oculos tuos: eò quòd in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto. Igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per uiam terrae Philisthijm quae vicina est: reputans ne forte poeniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere & reuerteretur in Ægyptũ. Sed circumduxit per uiam deserti, quae est iuxta mare rubrum: & armati ascenderunt filij Israel de terra Ægypti. Tulit quoq; Moyses ossa Ioseph secũ: eo q; adiurasset filios Israel, dicens. Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. Profectiq; de Socoth castrametati sunt in Ethã in extremis finibus solitudinis. Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & p noctẽ in columna ignis: vt dux esset itineris vtroq; tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, neq; columna ignis per noctem, corã populo.

Margin: Infra 34.c; Num. 9.c; Luc. 2.d — B — C — D — Gene. 50.d; Num. 14.c; 1. Cor. 10.a; Neem. 9.a

Pharaonem insequentem Israelitas Deus perdit. Caput XIIII

LOcutus est autem Dominus ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel. Reuersi castrametentur è regione Phihahiroth quae est inter Magdalum & mare contra Beelsephon, in conspectu eius castra ponetis super mare. Dicturusque est Pharao super filijs Israel. Coartati sunt in terra: conclusit eos desertum. Et indurabo cor eius ac persequetur uos: & glorificabor in Pharaone & in omni exercitu eius: scientque Aegyptij quia ego sum Dominus. Feceruntq; ita. Et nuntiatum est regi Aegyptiorum quòd fugisset populus: immutatumque est cor Pharaonis & seruorum eius super populum, & dixerunt. Quid voluimus facere ut dimitteremus Israel, ne seruiret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secũ.

Margin: A — B

E

1. Machab. 14.a. Tulitque sexcentos currus electos,& quicquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exercitus. Indurauitq; Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, & persecutus est filios Israel, at illi egressi erant in manu excelsa. Cumque persequerentur Ægyptij vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare: omnis equitatus & currus Pharaonis,& vniuersus exercitus erāt in Phihahiroth cōtra Beel sephon. Cumque appropinquasset Pharao leuantes filij Israel oculos,viderunt Aegyptios post se:& timuerunt valde,clamaC uerunt que ad Dominum,& dixerunt ad Moysen. Forsitan non erant sepulchra in Aegypto,ideo tulisti nos,vt moreremur in solitudine: quid hoc facere voluisti, vt educeres nos ex Aegypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes. Recede à nobis vt seruiamus Ægyptijs? multò enim melius erat seruire eis, quàm mori in solitudine. Et ait Moyses ad populum. Nolite timere: state, et uidete magnalia Domini quæ facturus est hodie. Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam vltrà videbitis D vsque in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Dixitque Dominus ad Moysen. Quid clamas ad me? loquere filijs Israel vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare,& diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum vt persequantur vos: et glorificabor in Pharaone,& in omni exercitu eius, & in curribus & in equitibus illius. Sapi.10.d & 18.a Et scient Aegyptij quia egò sum Dominus: cū glorificatus fuero in Pharaone, et in curribus atq; in equitibus eius. Tollensque se angelus Domini qui Psal. 77.b & 104.d præcedebat castra Israel, abijt post eos: et cū eo pariter columna nubis, prioE rà dimittens, post tergum. Stetit inter castra Ægyptiorum & castra Israel, & erat nubes tenebrosa & illuminans noctem, ita vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrēte tota nocte, & vertit in siccum: diuisaque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & leua. Persequentesque Aegyptij ingressi sunt post eos, & omnis equitatus PhaF raonis, currus eius & equites per medium maris. Iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per Eccl.39.c Heb.11.c columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas Iudit 5.b curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Aegyptij. Fugia-Psal. 77.d mus Israelem. Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et ait Dominus Sapi.18.b ad Moysen. Extende manum tuam super mare: ut reuertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum. Cumque extendisset Moyses maG num contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusq; Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersæq; sunt aquæ,& operuerūt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec unus quidem superfuit ex eis. Filij autem Israel perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à sinistris: liberauitq; Dominus in die illa Israel de manu Aegyptiorum. Et viderunt Aegyptios mortuos super litus maris,& manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos: timuitq; populus Dominum,& crediderunt Domino,& Moysi seruo eius.

Epinitium deo cantant Israelitæ. aquæ amaræ in mara dulcescunt. Cap. XV.

TVnc cecinit Moyses & filij Israel carmen hoc Domino, & dixerunt. A
Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est, equum & ascen-
sorem deiecit in mare. Fortitudo mea, & laus mea Dominus: & fa- Sapi.10.d Esa.12.a
ctus est mihi in salutem: iste Deus meus & glorificabo eum. Deus patris Sal.117.c
mei & exaltabo eum. Dominus quasi vir pugnator. Omnipotens nomen
eius. Currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare: electi princi-
pes eius submersi sunt in mari rubro. Abissi operuerunt eos, descenderunt
in profundum quasi lapis. Dextera tua Domine magnificata est in fortitu
dine: dextera tua Domine percussit inimicum. Et in multitudine gloriæ tuæ
deposuisti aduersarios meos: misisti iram tuam, quæ deuorauit eos sicut sti-
pulam. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ: stetit unda fluens,
congregatæ sunt abyssi in medio mari. Dixit inimicus. Persequar & com- B
prehendam: diuidā spolia, implebitur anima mea: euaginabo gladiū meū,
interficiet eos manus mea. Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare: sub-
mersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Quis similis tui in for-
tibus Domine? quis similis tui? magnificus in sanctitate, terribilis atque lau-
dabilis, faciens mirabilia. Extendisti manum tuam, & deuorauit eos ter-
ra. Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti, & portasti eum
in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum. Ascenderunt populi, &
irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philisthijm. Tunc conturbati
sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt om-
nes habitatores Chanáan. Irruat super eos formido & pauor: in magnitu-
dine brachij tui fiant immobiles quasi lapis: donec pertranseat populus tuus C
Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti. Introdu-
ces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo,
quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmauerunt
manus tuæ. Dominus regnabit in æternum & ultrà. Ingressus est enim
eques, Pharao cum curribus & equitibus eius in mare, & reduxit super
eos Dominus aquas maris: filij autem Israel ambulauerunt per siccum in
medio eius. Sumpsit ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in
manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum typanis & cho-
ris, quibus præcinebat, dicens. Cantemus Domino: gloriose enim ma-
gnificatus est, equum & ascensorem eius deiecit in mare. Tulit autem Moy-
ses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaueruntque
tribus diebus per solitudinem, & non inueniebant aquam. Et venerunt in D
Mara: nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amaræ: unde &
congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est amaritudinem.
Et murmurauit populus contra Moysen, dicens. Quid bibemus? At ille
clamauit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod cum misisset in aquas,
in dulcedinem versæ sunt: ibi constituit ei præcepta, atque iudicia, & ibi ten-
tauit eum, dicens. Si audieris uocem Domini Dei tui, & quod rectum est Iudith 5.c
coram eo feceris, & obedieris mandatis eius, custodierisque omnia præce- Eccl.38.a
pta illius, cunctum langorem, quem posui in Aegypto, non inducam su-
per te. Ego enim sum Dominus Deus sanator tuus. Venerunt autem in
Elim filij Israel, vbi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta pal-

mæ, & castrametati sunt iuxta aquas.

Populus Israel inedia concitatus dum obloquitur Moysi cælitus manna & coturnicibus pascitur. Caput XVI.

A PRofectique sunt de Elim, & venit omnis multitudo filiorum Israel in
desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai: quintodecimo die mensis
secundi, postquam egressi sunt de terra Aegypti. Et murmurauit om-
Sapi.1.a nis congregatio filiorum Israel contra Moysen & Aaron in solitudine. Di-
xeruntque filij Israel ad eos. Vtinam mortui essemus per manum Domini
in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus
panem in saturitate: cur induxistis nos in desertum istud, vt occideretis
omnem multitudinem fame? Dixit autem Dominus ad Moysen. Ecce ego
pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt
B per singulos dies: vt tentem eum, vtrum ambulet in lege mea, an non.
Die autem sexto parent quod inferant: & fit duplum quàm colligere sole-
bant per singulos dies. Dixeruntque Moyses & Aaron ad omnes filios Is-
rael. Vespere scietis, quòd Dominus eduxerit vos de terra Aegypti. Et ma-
nè videbitis gloriam Domini: audiui enim murmur vestrum contra Do-
minum: nos verò quid sumus, quia mussitastis contra nos? Et ait Moyses.
Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & manè panes in saturitate
eò, quòd audierit murmurationes vestras, quibus murmurati estis contra
C eum. Nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed con-
Eccl. 45.2 tra Dominum. Dixit quoque Moyses ad Aaron. Dic vniuersæ congrega-
tioni filiorum Israel. Accedite coràm Domino: audiuit enim murmur ve-
strum. Cumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, re-
spexerunt ad solitudinem: & ecce gloria Domini apparuit in nube. Locu-
Num.11.b tus est autem Dominus ad Moysen, dicens. Audiui murmurationes filio-
Psal.77.c rum Israel, loquere ad eos. Vespere comedetis carnes, & manè saturabi-
Sap.16.c
Ioan.6,d mini panibus: scietisque, quòd ego sum Dominus Deus vester. Factum est
1.Cor. 10.a ergo vespere, & ascendens coturnix, cooperuit castra: manè quoque ros ia-
cuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset superficiem terræ appa-
ruit in solitudine minutum & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ su-
D per terram. Quod cum vidissent filij Israel, dixerunt ad inuicem. Man
hu? quod significat. Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus
ait Moyses. Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. Hic
est sermo, quem præcepit vobis Dominus. Colligat vnusquisque ex eo, quã-
tum sufficit ad vescendum, gomor per singula capita, iuxta numerum ani-
2.Cor.8.d marum vestrarum, quæ habitant in tabernaculo sic tolletis. Feceruntque
ita filij Israel, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad men-
suram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus pa-
rauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id, quod edere poterant, congre-
gauerunt. Dixitque Moyses ad eos. Nullus relinquat ex eo in manè. Qui
E non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis vsque mane, & scatere
cœpit vermibus, atque computruit: & iratus est contra eos Moyses. Collige-
bant autem manè singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: cumque
incaluisset sol, liquefiebat. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est
duo gomor per singulos homines: venerũt autem omnes principes multitu-
dinis,

dinis,et narrauerũt Moysi. Qui ait eis. Hoc est, quod locutus est Dominus: requies sabbati sanctificata est Domino cras. Quod cumque operandum est: facite,& quæ coquenda sunt,coquite:quicquid autem reliquum fuerit,reponite vsque in manè. Feceruntque ita vt præceperat Moyses, & non computruit,neque vermis inuentus est in eo. Dixitque Moyses. Comedite illud hodie,quia sabbatum est Domini:nõ inuenietur hodie,in agro. Sex diebus colligite:in die autem septimo sabbatum est Domini, idcircò non inuenietur. Venitque septima dies:et egressi de populo vt colligerent, non inuenerunt. B

Dixit autem Dominus ad Moysen, vsquequo non vultis custodire mandata mea,et legem meam? Videte quod Dominus dederit vobis sabbatum, & propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices: maneat vnusquisque apud semetipsum,et nullus egrediatur de loco suo die septimo. Et sabbatizabit populus die septimo. Appellauitque domus Israel nomen eius Man: quod erat quasi semen coriandri album,gustusque eius quasi simile cum melle. Dixit autem Moyses. Iste est sermo,quẽ præcepit Dominus. Imple gomor ex eo, G et custodiatur in futuras retro generationes:vt nouerint panem,quo alui uos in solitudine,quãdo educti estis de terra Aegypti. Dixitq; Moyses ad Aaron Sume vas vnum, & mitte ibi Man,quantum potest capere gomor:& repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras,sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reseruandum. Filij autem Israel comederunt Man quadraginta annis: donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti sunt,vsquequo tangerent fines terræ Chanáan. Gomor autem decima pars est Ephi.

Aqua petræ refocillati Israelitæ cum Amalechitis arma conferunt. Capet XVII.

IGitur profecta oĩs multitudo filiorũ Israel de deserto Sin,p mãsiões suas, A iuxta sermonẽ Dñi castrametati sunt in Raphidim, ubi nõ erat aqua ad bibendũ populo. Qui iurgatus cõtra Moysen,ait. Da nobis aquã,vt bibamus. Quibus respondit Moyses. Quid iurgamini contra me?cur tentatis Dñm?Sitiuit ergo ibi populus præ aquæ penuria:et murmurauit cõtra Moysen,dicẽs.Cur fecisti nos exire de Ægypto,vt occideres nos, et liberos nr̃os, ac iumenta siti?Clamauit aũt Moyses ad Dominum,dicens.Quid faciã populo huic?adhuc paululũ,& lapidabit me. Et ait Dominus ad Moysen. Antecede populum,et sume tecum de senioribus Israel:et uirgam,qua percussisti fluuiũ,tolle in manu tua,et vade. En ego stabo ibi corã te,supra petrã Horeb:percutiesque petram,et exibit ex ea aqua,ut bibat populus. Fecit Moyses ita coràm senioribus Israel. Et uocauit nomen loci illius tentatio,propter iurgiũ filiorũ Israel,et quia tentauerunt Dñm dicentes. Est ne Dñs in nobis an nõ?Venit aũt Amalec,et pugnabat contra filios Israel in Raphidim. Dixitq; Moyses ad Iosue. Elige uiros,et egressus pugna cõtra Amalec:cras ego stabo in uertice collis,habẽs uirgã Dei in manu mea. Fecit Iosue,ut locutus erat Moyses,et pugnauit cõtra Amalec:Moyses aũt,et Aaron,et Hur ascenderũt super verticẽ collis. Cumq; leuaret Moyses manus,uincebat Israel:sin autem paululum remisisset,superabat Amalec. Manus aũt Moysi erant graues:sumẽtes igitur lapidẽ,posuerunt subter eũ,in quo sedit. Aaron autem,et Hur sustentabant manus eius ex utraq; parte. Et factũ est, ut manus illius non lassarẽtur,usq; ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec,et populũ eius D

B Num. 20. a

Sup. 14. c. Psal. 77. b 1. Cor. 10. a

C Iudi. 4. d Sap. 11. a Deut. 25. d

in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moysen. Scribe hoc ob monimẽtum
in libro, et trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub coelo.
Aedificauitque Moyses altare: et uocauit nomen eius, Dominus exaltatio
mea: dicens. Quia manus solius Domini, et bellum Domini erit contra
Amalec, à generatione in generationem.

Ietro Mosem generum inuisit, suadetque vt sui oneris partem in commilitones reiiciat. Cap. XVIII.

A CVmque audisset Iethro sacerdos Madiam, socer Moysi, omnia, quæ
fecerat Deus Moysi, et Israeli populo suo, et ꝙ eduxisset Dñs Israel
de Aegypto: tulit Sephorã vxorẽ Moysi, quã remiserat: et duos filios
eius, quorũ unus uocabaẽ Gersam, dicẽte pr̃e. Aduena fui in terra aliena, alter
Supra 2. d uerò Eliezer. Deus n. ait patris mei adiutor meus, & eruit me de gladio Pha
raonis. Venit ergo Iethro socer Moysi et filij eius et vxor eius ad Moysen
in desertũ, vbi erat castrametatus iuxta montẽ Dei. Et mandauit Moysi, di-
cens. Ego Iethro socer tuus venio ad te, & vxor tua, & duo filij tui cum ea.
Qui egressus in occursum soceri sui, adorauit, & osculatus est eum: salutaue-
runtque se mutuò verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum, narrauit
B Moyses socero suo cuncta, quæ fecerat Dominus Pharaoni & Ægyptijs pro
ter Israel: vniuersumque laborem, qui accidisset eis in itinere, & ꝙ liberaue-
rát eos Dominus. Lætatusque est Iethro super omnibus bonis quæ fecerat
Dominus Israeli, eò quòd eruisset eum de manu Ægyptiorum & ait. Benedi
ctus Dominus, qui liberauit vos de manu Aegyptiorum, & de manu Pha-
raonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti. Nunc cognoui, quia ma-
gnus Dominus super omnes deos, eò quòd superbè egerint cõntra illos. Ob-
tulit ergo Iethro socer Moysi holocausta & hostias Deo: venerũtque Aaron
& omnes seniores filiorum Israel, vt comederent panẽ cum eo coràm Deo.
Altera autem die sedit Moyses, vt iudicaret populum qui assistebat Moysi à
manè vsq; ad vesperam. Quod cum vidisset socer eius omnia scilicet, quæ
C agebat in populo, ait. Quid est quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis
populus præstolatur de manè vsq; ad vesperam? Cui respondit Moyses. Ve-
nit ad me popolus quærens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua di-
ceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, &
leges eius. At ille. Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris &
tu, & populus iste, qui tecum est: vltra vires tuas est negotiũ, solus illud non
poteris sustinere. Sed audi uerba mea atq; consilia, & erit Dominus tecum.
Deut. 1. b Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur, ad
eum: ostendasque populo ceremonias & ritum colendi, viãq; per quã ingre-
di debeant, & opus quod facere debeãt. Prouide autẽ de omni plebe viros po
tentes & timẽtes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiã. & con
D stitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Qui
iudicẽt populum omni tempore: quicquid aũt maius fuerit, referant ad te, &
ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque sit tibi, partito in alios onere. Si
hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta eius poteris sustentare: &
omni hic populus reuertetur ad loca sua cum pace. Quibus auditis. Moyses
fecit omnia, quæ ille suggesserat. Et electis viris strenuis de cuncto Israel, con
stituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, &
decanos. Qui iudicarent plebem Domini omni tempore; quicquid autem

grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. Dimisitq;
socerum suum: qui reuersus abijt in terram suam.

Tertio mense ad montem Synai perueniunt illic multa Deus profert Mosi, quæ ipse dehinc populo promulgat. Caput XIX.

MEnse tertio egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, in die hac A
venerunt in solitudinem Sinai. Nam profecti de Raphidim, & per Nume.33
uenientes vsq; in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco,
ibique Israel fixit tentoria è regione montis. Moyses autem ascendit in mon
tem ad Deum: vocauitque eum Dominus de monte, & ait, Hæc dices Do Act.7.e
mui Iacob, & annuntiabis filijs Israel. Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægy Deut.29.a
ptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi.
Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi 1.Pet.2.b
in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi
in regnum sacerdotale, & gens sancta. Hæc sunt verba, quæ loqueris ad filios
Israel. Venit Moyses: & conuocatis maioribus natu populi, exposuit omnes
sermones, quos mandauerat Dominus. Respondítque omnis populus simul. B
Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses uer
ba populi ad Dominum, ait ei Dominus. Iam nunc veniam ad te in caligine
nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum.
Nuntiauit ergo Moyses verba populi ad Dominum. Qui dixit ei. Vade ad
populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauentque uestimenta sua. Et sint
parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coràm omni
plebe super montem Sinai. Constituesque terminos populo per circuitum,
& dices ad eos. Cauete, ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius, om Heb.12.e
nis, qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tangent eum, sed la
pidibus opprimetur, aut confodietur iaculis: siue iumentum fuerit siue ho C
mo, non viuet, cum cœperit clangere buccina, tunc ascendant in montē. De-
scenditq; Moyses de monte ad populum, & sanctificauit eum. Cumque la-
uissent vestimenta sua, ait ad eos. Estote parati in diem tertium, & ne appro
pinquetis vxoribus vestris. Iamque aduenerat tertius dies, & manè inclarue
rat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima
operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrepebat: & timuit
omnis populus qui erat in castris. Cumque eduxisset eos Moyses in occur- Deut.4.b
sum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis. Totus autem mons
Sinai fumabat: eò quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne, &
ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis mons terribilis. Et
sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius, & prolixius tendebatur. Moy- D
ses loquebatur, & Deus respondebat ei. Descenditque Dominus super mon-
tem Sinai in ipso montis vertice, & vocauit Moysen in cacumen eius. Quò
cum ascendisset, dixit ad eum. Descende & contestare populum: ne forte ve
lit transcendere terminos ad uidendum Dominum, & pereat ex eis plurima
multitudo. Sacerdotes quoq; & populus qui accedunt ad Dominum, sancti-
ficentur, ne percutiat eos. Dixitque Moyses ad Dominum. Non poterit vul-
gus ascendere in montem Sinai: tu enim testificatus es & iussisti, dicens. Po-
ne terminos circa montem, & sanctifica illum. Cui ait Dominus. Vade, de-
scende: ascendesque tu, & Aaron tecum sacerdotes autem & populus ne tran

scant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos. Descenditque Moyses ad populum, & omnia narrauit eis.

Legem tabulas binas tradit Mosi Deus. Caput XX.

A Deut.5.a Psal.80.c Leui.26.a Deut.5.a Psal.96.b Deut.5.b Leuit.19.c Mat.5.e Eze.20.b Deut.5.b Infra 31.b Gen.2.a LOcutusque est Dominus cunctos sermones hos. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coràm me. Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorũ quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neq; coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Nõ assumes nomen Domini Dei tui in uanum, nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Memento vt diem sabbati sanctifi-

B Deut.5.b Mat.15.a Ephe.6.a Mat.5.c.d Roma.7.b 13.c Heb.12.e Deut.18.c ces. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autẽ die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuũ & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terrã & mare, & omnia quæ in eis sunt: et requieuit in die septimo, idcircò benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Nõ

C moechaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, et sonitum buccinæ, montemq; fumantẽ, & perterriti ac pauore concussi steterunt procul, dicentes Moysi. Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. Et ait Moyses ad populum. Nolite timere: vt enim probaret vos venit Deus, & vt terror illius esset in vobis & non

D peccaretis. Stetitq; populus de longè. Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moysen. Hæc dices filijs Israel, Vos vidistis quòd de cœlo locutus sim vobis. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oues vestras & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi. Quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim

Deut.27.a Iosue 8.f leuaueris cultrum super eum, polluetur. Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua.

Traduntur hic & aliæ leges. Caput XXI.

A Deut.15.c Hier.34.c HÆc sunt iudicia quæ propones eis. Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intrauerit, cum tali exeat, si habens vxorem: & vxor egredietur simul. Sin autem dominus dederit illi vxorem & peperit filios & filias: mulier & liberi eius erunt domini sui, ipse verò exibit cum vestitu suo. Quòd si dixerit seruus. Diligo dominum meum & vxorem ac liberos, non egrediar liber: offeret eum dominus dijs, & applicabitur ad ostium & postes, perforabitque aurem eius subula, & erit ei seruus in sæculum. Si quis uendiderit fi-

liam ſuam in famulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueuerunt. Si di
ſplicuerit oculis domini ſui, cui tradita fuerat dimittet eam populo autẽ alie-
no uendendi non habebit poteſtatem, ſi ſpreuerit eam. Sinautem filio ſuo de-
ſponderit eam, iuxta morem filiarum faciet illi. Quòd ſi alteram ei accepe- B
rit, prouidebit puellæ nuptias, & ueſtimenta, & pretium pudicitiæ non ne-
gabit. Si tria iſta non fecerit, egredietur gratis abſq; pecunia. Qui percuſſe-
rit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidia- Leui.24.c
tus, ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum in quem
fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per in-
ſidias: ab altari meo euelles eum ut moriatur. Qui percuſſerit patrem ſuum
aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri ſuo uel matri, morte
moriatur. Qui furatus fuerit hominem, & uendiderit eum, conuictus noxæ,
morte moriatur. Si rixati fuerint uiri, & percuſſerit alter proximum ſuum
lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed iacuerit in lectulo: ſi ſurrexe C
rit & ambulauerit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit qui percuſſerit, Leui.20.b
ita tamen ut operas eius, & impenſas in medicos, reſtituat. Qui percuſſerit Prou.20.c
ſeruum ſuum, uel ancillam uirga, & mortui fuerint in manibus eius, crimi- Mat.5.a
nis reus erit. Sinautem vno die vel duobus ſuperuixerit, non ſubiacebit pœ- Mat.7.a
næ, quia pecunia illius eſt. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem
prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit: ſubiacebit dam- Leui.24.d
no quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sinautem Deut.19.d
mors eius fuerit ſubſecuta, reddat animam pro anima, oculum pro oculo, den
tem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtio-
ne, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Si percuſſerit quiſpiam oculum
ſerui ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem
eruit. Dentem quoque ſi excuſſerit ſeruo vel ancillæ ſuæ, ſimiliter dimittet
eos liberos. Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint
lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius, dominus quoque bouis D
innocens erit. Quòd ſi bos cornupeta fuerit ab heri & nudiuſtertius, & con-
teſtati ſunt dominum eius, nec recluſerit eum, occideritque virum aut mulie-
rem: bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. Quòd ſi pretium
fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus. Filium
quoque & filiam ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit. Si ſeruum
ancillamque inuaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit, bos vero lapidi-
bus opprimetur. Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eã,
cecideritque bos aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretium iumen-
torum: quod autem mortuum eſt, ipſius erit. Si bos alienus bouem alterius
vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: vendent bouem viuum, & diuident pre
tium, cadauer autem mortui inter ſe diſpertient. Si autem ſciebat quòd bos
cornupeta eſſet ab heri & nudiuſtertius, & nõ cuſtodiuit eum dominus ſuus,
reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

Pœnæ furti, damni, depoſiti, commodati & aliorum. Caput XXII.

SI quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit, vel vendiderit: quin- A
que boues pro uno boue reſtituet, & quatuor oues pro una oue. Si ef-
fringens fur domum ſiue ſuffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere
mortuus fuerit: percuſſor non erit reus ſanguinis. Quòd ſi orto ſole hoc fece-

rit, homicidium perpetrauit & ipse morietur, si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venundabitur, si inuentum fuerit apud eum quod furatus est viuens, siue bos, siue asinus, siue ouis: duplum restituet. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum vt depascatur aliena: quicquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni æstimatione restituet. Si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehēderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris: reddet damnum qui ignem succenderit. Si quis commendauerit amico pecuniam aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperat, furto ablata fuerint: si inuenitur fur, duplum reddet: si latet fur, dominus

B domus applicabitur ad deos, & iurabit quòd non extenderit manum in rem proximi sui: ad perpetrandam fraudem, tam in boue quàm in asino, & oue ac vestimento, & quicquid damnum inferre potest, ad Deos vtriusque causa perueniet: & si illi iudicauerint, duplum restituet proximo suo. Si quis commendauerit proximo suo asinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, & debilitatū, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit: iusiurandum erit in medio quòd non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietque dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur, quòd si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino, si comestum à bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet. Qui à proximo suo

Gene.31.f

quicquid horum mutuo postulauerit, & debilitatum aut mortuum fuerit, domino non præsente, reddere compelletur. Quòd si in præsentiarum dominus

C fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui. Si seduxerit quis virginem, necdum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam uirgines accipere cōsueuerunt. Maleficos non patieris uiuere. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Qui immolat dijs, occidetur, præterquam domino soli. Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ et pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, uociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum

Leuit.16.g & indignabitur furor meus, percutiamque uos gladio, & erunt uxores uestræ uiduæ, et filij uestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

D Si pignus à proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddes

Zach.7.c ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumētū carnis eius, nec habet aliud

Act.23.a in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiā eum, quia misericors sum. Dijs

Leui.22.b

Eze.44.g non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere: primogenitum filiorum tuorū dabis mihi. De bobus quoque, & ouibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi. Viri sancti eritis mihi: carnem, quæ à bestijs fuerit prægustata, non comedetis, sed proijcietis canibus.

Et hic variæ leges feruntur. Caput. XXIII.

Non suscipies uocem mendacij: nec iunges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum

A malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut à uero deuies. Pauperis quoque non misereberis in iudicio. Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si uideris asinum odientis te, iacere sub onere,

non pertransibis: sed sublenabis cum eo. Nō declinabis in iudicium pauperis.
Mendacium fugies: Insontem & iustum non occides, quia auersor impium:
Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt uerba iu Deut.22. a
storum. Peregrino molestus non eris, scitis enim aduenarum animas: quia & Dani.13.f
ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. Sex annis seminabis terram tuam, & Deut.16.d
congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, et requiescere fa Eccle.20.d
cies, vt comedant paupere popoli tui: & quicquid reliquum fuerit, edant be- Gen.46. a
stiæ agri, ita facies in vinea, & in olíueto tuo. Sex diebus operaberis: septimo
die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus. & refrigeretur filius ancillæ tuæ
& aduena. Omnia quæ dixi uobis, custodite, & per nomen externorum deo-
rū nō iurabitis, neq; audietur ex ore uestro. Tribus uicibus per singulos an
nos mihi festa celebrabitis: Solemnitatem quoq; azymorum custodies. Se-
ptem diebus comedetis azyma, sicut præcepi tibi tempore mensis nouorum,
quando egressus es de Aegypto: non apparebis in cōspectu meo uaccuus. Et B
solemnitatem mesis primitiuorum operis tui, quæcunq; seminaueris in agro Infra.34.c
solennitatem quoq; in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas Deut.16.d
de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuū coràm Domino Deo Eccle.35.a
tuo: Non immolabis super fermento sanguinem uictimæ tuæ, nec remanebit
adeps solennitatis meæ usq; manè. Primitias frugum terræ tuæ deferes in do
mum Domini Dei tui: non coques hœdum in lacte matris suæ. Ecce ego mit- Deut.14.c
tam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in lo Infra.34.c
cum quem præparaui. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendū
putes: quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo. Quod si
audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis,
& affligam affligentes te. Præcedetq; te angelus meus, & introducet te ad
Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumq;, & Heuæum, et C
Iebusæum, quos ego conteram. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non Infra.33.a
facies opera eorum; sed destrues eos: & confringes statuas eorum. Seruietisq; Iosue.24.c
Domino Deo vestro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infir Deut.7.c
mitatem de medio tui. Non erit in fœcunda, nec sterilis in terra tua: numerū Deut.7.c
dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, &
occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumq; inimicorum
tuorum coràm te terga vertam, emittens crabones prius, qui fugabunt He-
uæum, & Chananæum, & Hethæum, anteq; introeas. Non eijciam eos à fa-
cie tua anno vno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te be-
stiæ. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas
terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro vsq; ad mare Palestino- D
rum, & à deserto vsq; ad fluuium: tradam in manibus vestris habitatores ter
ræ, & eijciam eos de conspectu vestro. Nō inibis cum eis fœdus, nec cum dijs
eorum. Nō habitent in terra tua, ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris
dijs eorum: quod tibi certe erit in scandalum. Deut.7.a

De libro ac sanguine fœderis. Caput. XXIIII. Infra.34.b

MOysi quoq; dixit. Ascende ad Dominum tu & Aaron, Nadab &
Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabitis procul. Solusq; A
Moyses ascendet ad dominum, & illi non appropinquabunt: nec po
pulus ascendet cum eo. Venit ergo Moyses, & narrauit plebi omnia verba

aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Vtrũque latus propitiatorĳ tegant expandentes alas & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Inde præcipiam & loquar ad te supra propitiatorium ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonĳ: cunctaq; mandabo per te filĳs Israel. Facies & mensam de lignis setim habẽtem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem. Et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum, & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis & super illam alteram coronam aureolam. Quatuor quoq; circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis eiusdem mensæ per singulos pedes. Subter coronam erunt circuli aurei, vt mittantur vectes per eos, & possit mensa portari. Ipsos quoq; vectes facies de lignis setim, & circumdabis auro ad subuehendam mensam. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo: & pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper. Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile eius, & calamos, cyphos & sphærulas, ac lilia ex ipso præcedentia. Sex calami egrediẽtur de lateribus, tres ex vno latere, & tres ex altero. Tres cyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphærulaq; simul, & lilia. Et tres similiter cyphi instar nucis in calamo altero, sphærulaq; simul & lilia hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili. In ipso autem candelabro erunt quatuor ciphi in nucis modum, sphærulæq; per singulos & lilia. Sphærulæ sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt procedentes de hastili vno. Et sphærulæ igitur & calami ex ipso erunt, vniuersa ductilia, de auro purissimo Facies & lucernas septem, et pones eas super candelabrum, vt luceant ex aduerso. Emunctoria quoq; et vbi quæ emuncta sunt extinguantur, fiant auro purissimo. Omne pondus candelabri cum vniuersis vasis suis habebit talentum auri purissimi. Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.

C D Heb.8.b Act.7.f

Tabernaculi eiusq; partium descriptio. Caput. XXVI.

TAbernaculum uerò ita facies. Decem cortinas de bysso retorta et hyacincho, ac purpura coccoq; bis tincto, uariatas opere plumario facies. Longitudo cortinæ unius, habebit uigintiocto cubitos: latitudo quatuor cubitorum erit. Vnius mensuræ fient vniuersa tentoria. Quinq; cortinæ sibi iungentur mutuò, et aliæ quinq; nexu simili cohærebunt. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, vt possint inuicem copulari. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraq; parte, ita insertas, ut ansa contra ansam ueniat, et altera alteri possit adaptari. Facies et quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum uela iungenda sunt, unum tabernaculum fiat. Faciet et saga cilicina xi. ad operiendum tectum tabernaculi. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos et latitudo quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium. E quibus quinq; iunges seorsum et sex, sibi mutuò copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti

A B

duplices. Facies & quinquaginta ansas in ora sagi vnius, vt coniugi cum al
tero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, vt cum altero copule-
C tur. Facies & quinquaginta fibulas æneas quibus iungantur ansæ, vt vnum
ex omnibus operimentum fiat. Quod autem superfuerit in sagis quæ paran
tur tecto, id est vnum sagum quod amplius est, ex medietate eius operies po
steriora tabernaculi. Et cubitus ex vna parte pendebit, & alter ex altera qui
plus est in sagorum longitudine, vtrunq; latus tabernaculi protegens. Fa-
cie & operimentum aliud tecto de pellibus arietũ rubricatis: & super hoc rur
sum aliud operimentum de hyacinthinis pellibus. Facies & tabulas stantes
tabernaculi de lignis setim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeãt,
D & in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ duæ incastraturæ
fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atq; in hunc modum cunctæ ta
bulæ parabuntur. Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad
austrum. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, vt binæ bases singu-
lis tabulis per duos angulos subijciantur. In latere quoq; secundo tabernaculi
quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt. quadraginta habentes bases
argenteas: binæ bases singulis tabulis supponentur. Ad occidentalem verò
E plagã tabernaculi facies sex tabulas, & rursum alias duas quæ in angulis eri-
gantur post tergũ tabernaculi. Eruntq; sibi coniunctæ à deorsum vsq; sursum
& vna omnes compago retinebit. Duabus quoq; tabulis quæ in angulis po
nendæ sunt, similis iunctura seruabitur. Et erunt simul tabulæ octo, bases ea-
rum argenteæ sedecim, duabus basibus per vnam tabulam supputatis. Facies
& vectes de lignis setim quinq; ad continendas tabulas in vno latere taber-
naculi, & quinq; alios in altero, & eiusdem numeri ad occidentalem plagam
qui mittentur per medias tabulas à summo vsq; ad summum. Ipsas quoq; ta
F bulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos per quos vectes tabulata cõ
tineant, quos operies laminis aureis. Et eriges tabernaculum iuxta exemplar
quod tibi in monte monstratum est. Facies & velum de hyacintho, & pur-
pura, coccoq; bis tincto, & bisso retorta opere plumario & pulchra varieta-
te contextum: quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ip
sæ quidem de auratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas. In
feretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonij, quo et
sanctuarium & sanctuarij sanctuaria diuidetur. Pones & propitiatorium su-
G per arcam testimonij in sancta sanctorum: mensamq; extra velum: et contra
mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in
parte aquilonis. Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et
purpura coccoq; bis tincto, et bisso retorta opere plumarij. Et quinq; colum
nas de aurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt
capita aurea et bases æneæ.

Et hic tabernaculi quædam partes ac altare delineantur. Caput. XXVII.

A Facies et altare de lignis setim, quod habebit quinq; cubitos in longitu
dine, & totidem in latitudine, id est quadrum, et tres cubitos in altitu-
dine. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt, et operies illud
ære. Faciesq; in vsus eius lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atq; fusci
nulas et ignium receptacula. omnia vasa, ex ære fabricabis. Craticulamq; in
modum retis æneam: per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,

quos pones subter arulam altaris eritq; craticula. Vsq; ad altaris medium. Fa
cies et vectes altaris de lignis setim duos quos operies laminis æneis: et indu- B
ces per circulos, eruntq; ex vtroq; latere altaris ad portandum. Non solidum
sed inane et cauum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratũ est.
Facies et atrium tabernaculi, in cuius australi plaga contra meridiem erunt
tentoria de bysso retorta. Centum cubitos vnum latus tenebit in lon-
gitudine, et columnas viginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum cę
laturis suis habebunt argentea. Similiter et in latere aquilonis per longum
erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, et bases æneæ eiusdem
numeri, et capita earum cum cælaturis suis argentea. In latitudine verò atrij
quod respicit ad occidentem erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et co- C
lumnæ decem, basesq; totidẽ. In ea quoq; atrij latitudine quæ respicit ad oriẽ-
tem, quinqtaginta cubiti erunt, in quibus quindecim cubitorum tentoria la-
teri vno deputabuntur, colũnęq; tres et bases totidem, et in latere altero erũt
tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres & bases totidem. In in
troitu verò atrij fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura
coccoque bis tincto, & bysso retorta opere plumarij: columnas habebit qua-
tuor, cum basibus totidem. Omnes columnæ atrij per circuitũ vestitæ erunt
argenteis laminis, capitibus argenteis: & basibus æneis. In longitudine occu- D
pabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta altitudo quinq; cu
bitorũ erit: fietq; de bysso retorta, & habebit bases ęneas. Cuncta vasa taber
naculi in omnes vsus & ceremonias, tam pacillos eius quàm atrij, ex ære fa-
cies. Præcipe filijs Israel vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum puris- Leui.6.b
simum piloque contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimo-
nij extra velum quod oppansum est testimonio & collocabunt eam Aaron
& filij eius vt vsque manè luceat coràm Domino. Perpetuus erit cultus per
successiones coram filijs Israel.

Cultus sacerdotalis descriptio. Caput XXVIII.

APplica quoq; ad te Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio fi- A
liorum Israel, vt sacerdotio fungantur mihi Aaron. Nadab & Abiu
Eleazar, & Ithamar. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in
gloriam & decorem. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiri
tu prudentiæ, vt faciant vestes Aaron in quibus sanctificatus ministret mi-
hi. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient. Rationale & superhumerale,
tunicam & lineam strictam, cidarim & baltheum. Facient vestimenta san-
cta fratri tuo Aaron & filijs eius, vt sacerdotio fungantur mihi. Accipientq;
aurum & hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum & byssum. Fa-
cient autem superhumerale de auro & hyacintho & purpura, coccoque bis B
tincto, & bysso retorta opere polymito. Duas oras iunctas habebit in vtro-
que latere summitatum: vt in vnum redeant. Ipsa quoq; textura & cuncta
operis varietas erit ex auro & hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, &
bysso retorta. Sumesque duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina fi
liorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordi-
nem natiuitatis eorum. Opere sculptoris & cælatura gemmarij, sculpes eos no Sapi.18.d
minibus filiorum Israel, inclusos auro atq; circundatos, & pones in vtroque
latere superhumeralis, memoriale filijs Israel. Portabitque Aaron nomina

C eorum coràm Domino super vtrunq; humerum, ob recordationem. Facies
& vncinos ex auro,& duas catenulas auri purissimi sub inuicem cohęrentes
quas inseres vncinis. Ratiōale quoq; iudicij facies opere polymito,iuxta tex
turam superhumeralis ex auro,hyacintho,& purpura,coccoq; bis tincto,&
bisso retorta. Quadrangulum erit & duplex:mensuram palmi habebit tam
in longitudine quàm in latitudine. Ponesq; in eo quatuor ordines lapidum:
in primo versu erit lapis sardius,& topazius, & smaragdus:in secundo: car
bunculus,sapphirus,& iaspis:in tertio:ligurius,achates, & amethystus: in
quarto:chrysolitus,onychinus,& beryllus:inclusi auro erunt p ordines suos.
Habebuntq; nomina filiorum Israel. Duodecim nominibus cælabuntur,sin-
D guli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus. Facies in rationali
catenas sibi inuicem cohærentes ex auro purissimo, & duos annulos aureos
quos pones in vtraq; rationalis summitate catenasq; aureas iunges annulis
qui sunt in marginibus eius,& ipsarum catenarum extrema duobus copula-
bis vncinis,in utroq; latere superhumeralis,quod rationale respicit. Facies et
duos annulos aureos quos pones in summitatibus rationalis, in oris quæ è
regione sunt suphumeralis & posteriora eius aspiciunt:nec non & alios duos
annulos aureos qui ponendi sunt in vtroq; latere superhumeralis deorsum,
quod respicit contra faciem iuncturæ inferioris,vt aptari possit cum superhu
merali,& stringatur rationale annullis suis cum annulis superhumeralis vit-
E ta hyacinthina,vt maneat iunctura fabrefacta, & à se inuicem rationale &
superhumerale nequeant separari. Portabitq; Aaron nomina filiorum Israel
in rationali iudicij super pectus suum,quādo ingredietur sanctuarium memo
riale coràm Domino in æternum. Pones autem in rationali iudicij Doctrinā
& veritatem,quæ erunt in pectore Aaron quando ingredietur coràm Domi
no & gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini
semper. Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam in cuius me
dio supra erit capitium,et ora per gyrum eius textilis,sicut fieri solet in extre
mis vestium partibus,ne facile rumpatur. Deorsum verò ad pedes eiusdem
tunicæ per circuitum quasi mala punica facies ex hyacintho,& purpura, &
F cocco bis tincto,et bisso retorta mistis in medio tintinnabulis,ita ut tintinnā
bulū sit aureū et malū punicū.rursumq; tintinnabulū aliud aureū & malum
Eccl.45.b punicum. Et vestietur ea Aaron in officio ministerij,vt audiatur sonitus quā
do ingreditur & egreditur sanctuarium in conspectu Domini,& non moria
tur. Facies & laminam de auro purissimo:in qua sculpes opere cælatoris. Sā
ctum Domino. Ligabisq; eam vitta hyacinthina,& erit super tiaram, im-
minens fronti pontificis Portabitq; Aaron iniquitates eorum,quæ obtulerūt
& sanctificauerunt filij Israel,in cunctis muneribus & donarijs suis Erit au-
tem lamina semper in fronte eius,vt placatus sit ei Dominus. Stringesq; tu
nicam bysso,& facies tiaram byssinam,& baltheum opere plumarij. Porrò
G filijs Aaron tunicas lineas parabis & baltheos ac tiaras in gloriam & decorē,
vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum & filios eius cum eo,& cuncto-
rum consecrabis manus,sanctificabisq; illos vt sacerdotio fungantur mihi. Fa
cies & feminalia linea,vt operiāt carnem turpitudinis suæ à renibus vsq; ad
femora:& vtentur eis Aaron & filij eius quando ingredientur tabernaculum
testimonij,vel quando appropinquant ad altare vt ministrent in sanctuario,
ne iniquitatis

ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini
eius post eum.

Modus initiandi sacerdotes. Caput. XXIX.

SEd et hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. Tolle vitulum vnũ A
de armento, et arietes duos immaculatos, panesq; azymos, et crustulam Leui.9.a
absq; fermento, quæ cõspersa sit oleo, lagana quoq; azyma oleo lita. De
sim'la triticea cuncta facies, & posita in canistro offeres vitulum autem &
duos arietes. Et Aaron, ac filios eius applicabis ad ostiũ tabernaculi testimo-
nij. Cumq; laueris patrem cum filijs suis aqua, indues Aarõ vestimentis suis,
id est linea & tunica & superhumerali & rationali, quod cõstringes baltheo
& pones tiaram in capite eius, & laminam sanctam super tiaram, & oleum
vnctiõis fundes super caput eius, atq; hoc ritu cõsecrabitur. Filios quoq; illius
applicabis & indues tunicis lineis, cingesq; baltheo. Aaron scilicet & liberos B
eius, & impones eis mitas, eruntq; sacerdotes mihi religione perpetua. Post Leui.1.b
quam initiaueris manus eorum, applicabis & vitulum coràm tabernaculo
testimonij. Imponẽtq; Aaron & filij eius manus super caput illius, & mactа
bis eum in conspectu Domini, iuxta ostium tabernaculi testimonij: sumptũ
q; de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo, & reliquum autẽ
sanguinem fundes iuxta basim eius. Sumes & adipem totum qui operit intе Leui.3.a
stina, & reticulum iecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offe
res incensum super altare. carnes verò vituli & corium & fimum combures
foris extra castra, eo quod ꝑ peccato sit. Vnũ quoq; arietẽ sumes, sup cuius ca C
put ponẽt Aarõ et filij eius manus, quẽ cũ mactaueris, tolles de sanguine eius
& fundes circa altare, ipsum autem arietem secabis in frusta. Lotaq; intesti-
na eius ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius, & offeres
totum arietem in incensum super altare, oblatio est Domino, odor suauissi-
mus victime Domini: Tolles quoq; arietem alterum, super cuius caput Aa-
ron & filij eius ponent manus. Quem cum immolaueris, sumes de sanguine
eius, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum eius, &
super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesq; sanguinem super altare
per circuitum. Cumq; tuleris de sanguine qui est super altare & de oleo vn-
ctionis, asperges Aaron & vestes eius, filios & vestimenta eorum. Consecra D
tisq; ipsis & vestibus, tolles adipem de ariete, et caudam et aruinam quæ ope
rit vitalia, ac reticulũ iecoris, et duos renes, atque adipem qui super eos est, ar
mumq; dextrum, eò quòd sit aries consecrationis, tortamq; panis unius,
crustulam conspersam oleo, laganum de canystro azymorum, quod po-
situm est in conspectu Domini ponesq; omnia super manus Aaron et fi-
liorum eius, et sanctificabis eos eleuans coràm Domino. Suscipiesq; vni-
uersa de manibus eorum, et incendes super altare in holocaustum. odorem
suauissimum in conspectu Domini, quia oblatio eius est. Sumes quo-
que pectusculum de ariete quo initiatus est Aaron, sanctificabisq; il-
lud eleuatum coràm Domino, et cedet in partem tuam. Sanctifica-
bisque et pectusculum consecratum, et armum quam de ariete separa- E
sti, quo initiatus est Aaron et filij eius, cedentque in partem Aaron et
filiorum eius iure perpetuo à filijs Israel, quia primitiua sunt et initia
de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino. Vestem autem san-

F

ctam qua vtetur Aaron habebunt filij eius post eum, vt vngantur in ea & consecrentur manus eorum. Septem diebus vtetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filijs eius, & qui ingredietur tabernaculum testimonij

Leui.8.f. vt minister in sanctuario. Arietem autem consecrationum tolles & coques carnes eius in loco sancto, quibus vescetur Aaron & filij eius. Panes quoque qui sunt in canistro. in vestibulo tabernaculi testimonij comedent, vt sit placabile sacrificium & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non

F vescetur ex eis, quia sancti sunt. Quòd si remanserit de carnibus consecratis siue de panibus vsque manè, combures reliquias igni. Non comedentur, quia sanctificata sunt. Omnia quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filijs eius. Septem diebus consecrabis manus eorum: & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem. Septem diebus expiabis altare & sanctificabis, & erit sanctum sanctornm, omnis qui tetigerit illud, sanctificabitur. Hoc est quod facies in altari Agnos anniculos duos per singulos dies iugiter, vnum agnum manè, & alterum vespere, decimam par-

Num.28.a G tem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mēsuram quartam partem hin, & vinum ad libandum eiusdem mensuræ in agno vno. Alterum verò agnum offeres ad vesperam iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem suauitatis, sacrificium est Domino deo oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonij coràm Domino, vbi constituam vt loquar ad te. Ibique præcipiam filijs Israel, & sanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altari, & Aaron cum filijs suis, vt sacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Israel, eroque eis Deus, & scient quia ego Dominus Deus eorū, q eduxi eos de terra Aegyti, vt manerē inter illos, ego Dn̄s Deus ipsorū.

Quomodo ara thymiamatis, labrum æneum, Sacrum oleum & thimiama fiant. Cap. XXX.

A FAcies quoque altare ad adolendum thymiama de lignis setim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent, vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam eius, quàm parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, vt mittantur in eos vectes, & altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & inaurabis, Ponesq; altare cōtra velum, quod ante arcam pendent testimonij coram propitiatorio quo tegitur testimonium, vbi loquar tibi. Et adolebit incensum super eo Aaron, suaue

B fragrans. Mane quando componet lucernas incendet illud: & quando collocabit eas ad vesperum, vret thymiama sempiternum coràm Domino in generationes vestras. Non offereris super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem & victimam, nec libabitis libamina. Et deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum in sanguine, quod oblatum est pro peccato & placabit super eo in generationibus vestris, sanctum sancto-

Nume.1.a rum erit Domino. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Quando tu-

Leui.27.c Nume.3.g leris summam filiorum Israel iuxta numerum, dabunt singuli pretium pro

Eze.45.a animabus suis Domino & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli iuxta mensuram

templi. Siclus, viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis & supra, dabit pretium Diues non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet. Susceptamq; pecuniam quæ collata est a filijs Israel, trades in vsus tabernaculi testimonij, vt sit monimentum C
eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens. Facies & labium æneum cum basi sua ad lauandum, ponesq; illud inter tabernaculum testimonij & altare. Et missa aqua lauabunt in ea Aaron, & filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare, vt offerant in eo thymiama Domino, ne fortè moriantur, legitimum sempiternum erit ipsi, & semini eius per successiones. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens. D
Sume tibi aromata primæ myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta siclos, casiæ autem quingentos siclos in pondere sanctuarij, oleum de oliuetis mensuram hin: faciesq; vnctionis oleum sanctum vnguentum compositum opere vnguentarij, & vnges ex eo tabernaculum testimonij, & arcam testamenti, mensamq; cum vasis suis, candelabrum, & vtensilia eius, altaria thymiamatis, & holocausti, & vniuersam suppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet sanctificabisq; omnia, & erunt sancta san- B
ctorum, qui tetigerit ea, sanctificabitur. Aaron & filios eius vnges, sanctificabisq; eos, vt sacerdotio fungantur mihi: Filijs quoque Israel, dices. Hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctum est, & sanctum erit vobis. Homo quicunque tale composuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo. Dixitq; Dominus ad Moysen. Sume tibi aromata, stacten & onychan, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia: faciesq; thymiama composi- F
tum opere vnguentarij mistum diligenter, & purum & sanctificatione dignissimum. Cumq; in tenuissimum puluerem vniuersa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonij, in loco quo apparebo, tibi sanctum sanctorum erit vobis talem thymiama talem compositionem non facietis in vsus vestros quia sanctum est Domino. Homo quicunq; fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

Deus artifices sacris conficiendis indicat, Sabbati obseruationẽ mandat, & dat Mosi tabulas lapideas. Cap. XXXI.

LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens. Ecce, vocaui ex nomine A
Beseleel filium Vri filii Hur de tribu Iuda, & impleui eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere ad excogitandum quicquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære, marmore & gemmis, & diuersitate lignorum. Dediq; ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: vt faciant cuncta quæ præcepi tibi, tabernaculum fœderis, & arcam testimonii, & propitiatorium quod super eam est, & cuncta vasa tabernaculi, mensamq;, & vasa eius, candelabrum purissimum cum vasis suis, & altare thymiamatis, et holocausti, & omnia vasa eorum, labium cum basi sua, & vestes sanctas in mynisterio Aharon sacerdoti & filiis eius ut fungantur officio suo in sacris

B oleum vnctionis, & thymiama aromatum in sanctuario omnia, quæ præce-
pi tibi, facient. Et locutus est Dominus ad Moysen: dicēs. Loquere filijs Isra-
el, & dices ad eos. Videte vt sabbatum meum custodiatis, quia signum est in
Gen. 2. d ter me & vos in generationibus vestris, vt sciatis quia ego Dominus, qui
Deut. 9. b sanctifico vos. Custodite sabbatum meum, sanctum est enim vobis: qui pol-
luerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de me
dio populi sui. Sex diebus facietis opus, in die septimo sabbatum est, requies
sancta Domino: omnis, qui fecerit opus in hac die, morietur. Custodiant filij
Israel sabbatum & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempi-
ternum inter me & filios Israel, signumque perpetuum, sex enim diebus fe-
C cit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab omni opere cessauit. Dedit
quoque Dominus Moysi completis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai
duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei.

Ob vitulū aureū cōmotus Moses tabulas lapideas cōfringit & Idolatras interficit. Cap. XXXII.

A Videns autem populus quòd morā faceret descendendi de monte Moy
ses, congregatus aduersus Aaron, ait. Surge, fac nobis Deos qui nos
Act. 7. e præcedant: Moysi enim huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti,
Psal. 105. b ignoramus quid acciderit ei. Dixitque ad eos Aaron, tollite inaures aureas
de vxorum filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.
Fecitque populus quæ iusserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille ac
cepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis vitulū conflatilē. Dixeruntque.
Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod cum vidis-
set Aaron, ædificauit altare coràm eo, & preconis voce clamauit, dicēs. Cras
B solennitas Domini est. Surgentesque manè, obtulerunt holocausta, & hostias
pacificas, et sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Lo-
1. Cor. 10. b cutus est autem Dominus ad Moysen, dicens. Vade, descende, peccauit popu
Deut. 9. b lus tuus quem eduxisti de terra Aegypti: recesserunt citò de via, quam osten
3. Reg. 12. g disti eis: feceruntque sibi vitulum conflatilem, et adorauerunt, atque immolan
Infra 33. a tes hostias ei, dixerunt. Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra
Psal. 105. b Aegypti. Rursumque ait Dominnus ad Moysen. Cerno quòd pupulus iste,
Num. 14. c duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & de-
Gene. 48. c Gene. 15. b Gene. 12. b
C leam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Domi-
num Deum suum, dicens. Cur Domine irascitur furor tuus contra popu-
lum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in ma-
nu robusta? Ne quæso dicant Aegyptij. Callidè eduxit eos, vt interficeret in
montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia
populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum, quibus iu
rasti per temetipsum, dicens. Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cœli:
& vniuersam terram hanc, de qua locutus sum. Dabo semini vestro, & pos-
sidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum, quod locu-
tus fuerat aduersus populum suum. Et reuersus est Moyses de monte portans
D duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas ope
re Domini. Scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis. Audiens autē Iosue
tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen. Vlulatus pugnæ auditur in
castris. Qui respondit. Non est clamor adortantium ad pugnam, neque
vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio.
Cumque

Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros, iratusque val
de, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. Arripiensꝗ
que vitulum quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quē
sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Israel. Dixitq́; ad Aaron. Quid
tibi fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum maximum? Cui ille
respōdit. Ne indignetur dominus meus: tu enim nosti populum istum quòd R
pronus sit ad malum, dixerunt mihi. Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic
enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit. Qui-
bus ego dixi. Quis vestrum habet aurum? tulerūt & dederunt mihi, & pro-
ieci illud in ignem, egressusq; est hic vitulus. Videns ergo Moyses populum
quòd esset nudatus (spoliauerat enim eum Aaron propter ignominiā sordis,
& inter hostes nudum constituerat) & stans in porta castrorum, ait. Si quis F
est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui:
quibus ait. Hæc dicit Dominus Deus Israel. Ponat vir gladiū super fœmur
suum: ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & oc-
cidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque fi-
lij Leui iuxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi triginta tria
millia hominum. Et ait Moyses. Consecrastis manus vestras hodie Domi-
no, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio. Facto au
tem altero die, locutus est Moyses ad populum. Peccastis peccatum maxi- G
mum, ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eum deprecari pro sce-
lere vestro. Reuersusque ad Dominum, ait. Obsecro Domine peccauit popu
lus iste peccatum maximum, feceruntq; sibi deos aureos, aut dimitte eis hāc
noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit
Dominus. Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, &
duc populum istum quò locutus sum tibi, angelus meus præcedet te. Ego au-
tem in die vltionis visitabo et hoc peccatum eorum. Percussit ergo Domi-
nus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

Populus luget & Moses figit tentoria, cui Deus loquitur in columna nubis. Cap. XXXIII.

LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens. Vade, descēde de loco isto A
tu & populus tuus quem eduxisti de terra Ægypti in terrā quam iura
ui Abraham, Isaac, & Iacob, dicens. Semini tuo dabo eam, & mittam
præcursorē tui angelū, vt ejciā Chananæum, & Amorrhæū, & Hethæū, & Gene. 12.b Supra 23.c
Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæū, & intres in terrā fluentē lacte & mel- Iosue 24.c
le. Non enim ascendam tecū, quia populus duræ ceruicis est, ne forte disperdā Deut. 7.c,
te in via. Audiensq; populus sermonē hūc pessimum, luxit: & nullus ex mo- Supra 32,a
re indutus est cultu suo. Dixitq; Dn̄s ad Moysen. Loquere filijs Israel. Po-
pulus duræ ceruicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Iam nūc de
pone ornatū tuū, vt sciam quid faciam tibi. Deposuerunt ergo filij Israel or- B
natū suum à monte Horeb. Moyses quoq; tollens tabernaculū, tetendit extra
castra procul, vocauitq́; nomē eius Tabernaculū fœderis. Et omnis populus
qui habebat aliquā quæstionē, egrediebatur ad tabernaculū fœderis extra ca
stra. Cūq; egrederet Moyses ad tabernaculū, surgebat vniuersa plebs, & sta
bat unusquisq; ī ostio papilionis sui, aspiciebātq; tergū Moysi, donec īgrederet
tentoriū. Ingresso aūt illo tabernaculū fœderis, descēdebat colūna nubis, et sta
bat ad ostiū, loqbaturq; Dn̄s cū Moyse, cernētibus uniuersis q columna nu-

bis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reuerteretur in castra, minister eius Iosue filius Nun, puer non recedebat de tabernaculo. Dixit autem Moyses ad Dominum. Praecipis vt educam populum istum, & non indicas mihi quem missurus es mecum, praesertim cum dixeris. No-
C ui te ex nomine, & inuenisti gratiam coràm me. Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt sciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos: respice populum tuum gentem hanc. Dixitque Dominus. Facies mea praecedet te, & requiem dabo tibi. Et ait Moyses. Si non tuipse praecedas, ne educas nos de loco isto. In quo enim scire poterimus ego & populus tuus inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum, vt glorificemur ab omnibus populis qui habitant super terram? Dixit autem Dominus ad Moysen. Et verbum istud quod locutus es, faciam: inuenisti enim gratiam coràm me, & teipsum noui ex nomine. Qui ait.
D Ostende mihi gloriam tuam. Respondit. Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coràm te, & miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Rursumque ait. Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet. Et iterum. Ecce, inquit,
Roma. 9.c est locus apud me, & stabis supra petram. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea, donec transeam: tollamque manum meam, & videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.

Conspectū Mosis nouas tabulas promulgantis populus non sustinuit Cap. XXXIIII.

A HAC deinceps praecide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba quae habuerunt tabulae quas fregisti. Esto paratus manè, vt ascendas statim in montē Sinai, stabisque mecum
Deut. 10.a super verticem montis. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem, boues quoq; & oues non pascantur econtra. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai sicut praeceperat ei Dominus, portans secum duas tabulas. Cumque descēdisset Dñs per nubem, stetit Moyses cū eo, inuocans nomen
Psal. 142.a Hiere. 32.c Deut. 5.a Domini quo transeunte coràm eo ait dominator Domine Deus misericors & clemens, patiens, & multae miserationis, ac verus qui custodis misericordiā in millia, q aufers iniquitatem & scelera, atq; peccata, nullusque apud te per se innocens est qui reddis iniquitatem patrum filijs, ac nepotibus in ter-
B tiam & quartam progeniē. Festinusque Moyses, curuatus est pronus in terram, & adorans ait. Si inueni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro vt gradiaris nobiscū, populus enim durae ceruicis est: vt auferas iniquitates nostras atq; peccata, nosque possideas. Respondit Dominus. Ego inibo pactum uidentibus cunctis signa faciam quae nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus: vt cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum. Obserua cuncta, quae hodie mandaui tibi: ego ipse eijciam ante faciem tuam Amorrhaeum, & Chananaeum, & Hethaeum, Pherezaeum quoque, & Heuaeum, & Iebusaeum. Caue ne unquam cum habitatoribus terrae illius iungas amicitias, quae sint tibi in ruinam, sed & aras

eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide. Noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen eius. Deus est æmulator. Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum: ne cum fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint simulachra eorum, vocet te quispiam vt comedas de immolatis. Nec vxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis: ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. Deos conflatiles non facies tibi. Solennitatem azymorum custodies. Septem diebus vesceris azymis, sicut præcepi tibi in tempore mensis nouorum: mense enim verni temporis egressus es de Aegypto. Omne quod aperit vuluam generis masculini, meum erit. De cunctis animātibus tam de bobus, quàm de ouibus, meū erit. Primogenitum asini redimes oue: sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec apparebis in conspectu meo vacuus. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare & metere. Solennitatem hebdomadarum facies tibi in primitijs frugum messis tuæ triticeæ, & solennitatem quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuū in conspectu omnipotentis Domini Dei Israel. Cum enim tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus īsidiabitˀ terræ tuæ, ascendēte & apparēte in cōspectu Domini Dei tui ter in anno. Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ: neq; residebit manè de victimis solennitatis phase. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. Non coques hœdum in lacte matris suæ. Dixitq; Dominus ad Moysen. Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cū Domino Moyses quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem. Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas lapideas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. Videntes autē Aaron & filij Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere. Vocatique ab eo, reuersi sunt tam Aaron, quàm principes synagogæ. Et postquam locutus est ad eos, venerunt ad eum etiam omnes filij Israel: quibus præcepit cuncta quæ audierat à Domino in monte Sinai. Impletisque sermonibus posuit velamen super faciem suam. Quod ingressus ad Dominum, & loquens cum eo auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israel omnia quæ sibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egrediētis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

Supra 23.d; Deut. 7.a; 3. Reg. 11.a; O; Supra 23.b; Deut. 16.b; Eccl. 35.a; Supra 23.c; Deut. 14.c; Supr. 34.d; D; 2. Cor. 3.c

Moses populum conferre ad tabernaculi constructionem iussum experitur beneuolum, & conuocat artifices: Caput XXXV.

A Igitur congregata omni turba filiorum Israel, dixit ad eos. Hæc sunt quæ iussit Dominus fieri. Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati. Et ait Moyses ad omnem cateruam filiorum Israel. Iste est sermo quem præcepit Dominus, dicens. Separate apud vos primitias Domino. Omnis voluntarius & prono animo offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs, hyacinthum & purpuram, coccumq; bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, pellesque arietum rubricatas, & hyacinthinas, ligna setim, et oleum ad lumi-

naria concinnanda, & vt conficiatur vnguentum, & thymiama suauissimũ
Quisquis vestrum sapiens est, veniat & faciat quod Dominus imperauit,
tabernaculum scilicet, & tectum eius, atque operimentum, annulos & tabu-
B lata cum vectibus, paxillos & bases, arcam & vectes, propitiatorium, & ve
lum quod ante illud oppanditur mensam cum vectibus & vasis & proposi
tionis panibus, candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius & lucer-
nas, & oleum ad nutrimenta ignium, altare thymiamatis, & vectes, & oleũ
vnctionis & thymiama ex aromatibus, tentorium ad ostium tabernaculi, al
tare holocausti, & craticulam eius æneam cum vectibus & vasis suis, labrũ
& basim eius, cortinas atrij cum columnis & basibus, tentorium in foribus
vestibuli, paxillos tabernaculi, & atrij cum funiculis suis, vestimenta quorũ
vsus est in ministerio sanctuarij, vestes Aaron pontificis ac filiorum eius vt
sacerdotio fungantur mihi: Egressaq; omnis multitudo filiorum Israel de cõ
spectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atq; deuota primitias Domi
C no, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad ve
stes sanctas necessarium erat, uiri cum mulieribus præbuerunt armillas, & in
aures, annulos, & dextralia, omne vas aureum in donaria Domini separatũ,
est, si quis habebat aurum hyacinthum & purpuram, coccumq; bis tinctũ
byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & hyacinthinas, arge
ti & auri ærisq; metalla obtulerunt Domino, lignaq; setim in varios vsus.
Sed & mulieres doctæ quæ neuerant, dederunt hyacinthum, purpuram, &
vermiculum ac byssum, & pilos caprarum sponte propria cuncta tribuen-
tes. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhume
rale & rationale, aromataq;, & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præ
D parandum unguentum, ac thymiama odoris suauissimi componendum. Om
nes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ
iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel voluntaria Domi-
Supra, 31, a no dedicauerunt: Dixitq; Moyses ad filios Israel. Ecce vocauit Dominus ex
nomine Beseleel filium Vri filij Hur de tribu Iuda: impleuitq; eum spiritu
Dei, sapientia & intelligentia & scientia, & omni doctrina ad excogitandũ,
& faciendum opus in auro & argento, & ære, & ferro sculpendisq; lapidibus
& opere carpentario: quicquid fabrè adinueniri potest, dedit in corde eius
Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan, ambos erudiuit sapientia,
vt faciant opera abietarij, polymitarij, ac plumarij de hyacintho ac purpura
coccoq; bis tincto, & bysso, & texant omnia, ac noua quæque reperiant.

Tabernaculi eiusq; necessariorum constructio. Caput XXXVI.

A Fecit ergo Beseleel & Ooliab & omnis vir sapiens, quibus dedit do-
minus sapientiam & intellectum, vt scirent fabrè operari quæ in vsus
sanctuarij necessaria sunt, & quæ præcepit dominus. Cumq; vocas-
set eos Moyses, & omnem eruditum uirum cui dederat dominus sa-
pientiam, & qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus, tradidit
eis vniuersa donaria filiorum Israel. Qui cum instarent operi, quotidie
manè uota populus offerebat. Vnde artifices venire compulsi, dixerunt Moy
si: Plus offert populus quàm necessarium est. Iussit ergo Moyses præconis
voce cantari: Nec vir nec mulier quicquam offerat vltro in opere sanctua-
rij. Sicq; cessatum est à muneribus offerendis, eo quòd oblata sufficerent & su

perabundarent. Feceruntq; omnes corde ſapientes ad explendum opus taber B
naculi, cortinas decem de byſſo retorta & hyacintho et purpura, coccoq; bis
tincto, opere uario & arte polymita: quarum una habebat in longitudine ui
gintiocto cubitos & in latitudine quatuor: una menſura erat omnium corti-
narum. Coniunxitq; cortinas quinq;, alteram alteri, & alias quinq; ſibi inui
cem copulauit. Fecit & anſas hyacinthinas in ora cortinæ unius ex utroq; la
tere, & in ora cortinæ alterius ſimiliter, ut contra ſe inuicem uenirent anſæ, et
mutuò iungerentur. unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morde-
rent cortinarum anſas, & fieret unum tabernaculum. Fecit & ſaga undecim
de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi: unum ſagum in longi
tudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor: unius men
ſuræ erant omnia ſaga: quorum quinq; iunxit ſeorſum, et ſex alia ſeparatim: C
Fecitq; anſas quinquaginta in ora ſagi unius, & quinquaginta in ora ſagi al
terius, ut ſibi inuicem iungerentur. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus ne
cteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus ſagis fieret. Fecit et opertoriū
tabernaculi de pellibus arietum rubricatis: aliudq; deſuper uelamentum de
pellibus hyacinthinis. Fecit tabulas et tabernaculi de lignis ſetim ſtātes. Decē
cubitorum erat longitudo tabulæ unius: & unum ac ſemis cubitum latitudo
retinebat. Binæ incaſtraturæ erant per ſingulas tabulas, ut alteri altera iunge
retur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis. E quibus uiginti ad plagam
meridianam erant contra auſtrum cum quadraginta baſibus argenteis. Duæ
baſes ſub una tabula ponebantur ex utraq; parte angulorum, ubi incaſtratu-
ræ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoq; tabernaculi quæ reſpi D
cit ad aquilonem, fecit uiginti tabulas cum quadraginta baſibus argenteis,
duas baſes per ſingulas tabulas. Contra occidentem uerò, id eſt ad eam partē
tabernaculi quæ mare reſpicit, fecit ſex tabulas, et duas alias per ſingulos an-
gulos tabernaculi retro: quæ iunctæ erāt à deorſum uſque ſurſum: et in unam
compaginem pariter ferebantur, Ita fecit ex utraque parte per angulos:
ut octo eſſent ſimul tabulæ, & haberent baſes argenteas ſedecim, binas
ſcilicet baſes ſub ſingulis tabulis. Fecit & uectes de lignis ſetim, quinque ad
continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinq; alios ad alterius late-
ris coaptandas tabulas et extra hos quinque, alios uectes ad occidētalem pla-
gam tabernaculi contra mare. Fecit quoq; uectem alium, qui per medias ta- E
bulas ab angulo uſq; ad angulum perueniret. Ipſa autem tabulata deaurauit
fuſis baſibus earum argēteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos uectes
induci poſſent: quos et ipſos laminis aureis operuit. Fecit et uelum de hyacin
tho et purpura, uermiculo ac byſſo retorta, opere polymitario: uarium atq;
diſtinctum: et quatuor columnas de lignis ſetim, quas cum capitibus deaura
uit: fuſſis baſibus earū argēteis. Fecit et tētoriū in introitu tabernaculi ex hya
cintho, purpura, uermiculo, byſſoq; retorta ope plumarij: & colūnas qnq; cū
capitibus ſuis, quas operuit auro, baſeſq; earū fudit æneas quas et operuit auro.

Arcæ teſtimonii cum ſuis neceſſariis fabricatio, & compoſitio thymia-
matis. Caput. XXXVI.

FEcit aūt Beſeleel & arcā de lignis ſetim, habētē duos et ſemis cubitos in A
lōgitudine, et cubitū ac ſemiſſē in latitudine, altitudo quoq; unius cubiti
fuit & dimidij: ueſtiuitq; eam auro puriſſimo intus ac foris, Et fecit illi

coronam auream per gyrum,conflans quatuor annulos aureos per quatuor
angulos eius:duos annulos in latere vno,& duos in altero. Vectes quoq; fecit
de lignis setim quos vestiuit auro,& quos misit in annulos, qui erant in late
ribus arcæ,ad portandum eam. Fecit & propitiatorium,id est oraculum , de
auro mundissimo,duorum cubitorum & dimidij in longitudine:& cubiti ac
semis in latitudine. Duos etiã cherubim ex auro ductili,quos posuit ex vtra-
B q; parte propitiatorij,cherub vnum in summitate vnius partis,& cherub al
terum in summitate partis alterius:duos cherubim in singulis summitatibus
propitiatorij extendentes alas,& tegentes propitiatorium, seq; mutuò & il-
lud respicientes. Fecit & mensam de lignis & setim in longitudine duorum
cubitorum,& in latitudine vnius cubiti,quæ habebat in altitudine cubitum
ac semissem circundeditq; eam auro mundissimo,& fecit illi labium aureum
per gyrum,ipsiq; labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum,et
super eandem alteram coronam auream . Fudit & quatuor circulos aureos ,
quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ contra coronam ,
misitq; in eos vectes,vt possit mensa portari. Ipsos quoq; vectes fecit de li-
C gnis setim,& circundedit eos auro. Et vasa ad diuersos vsus mensæ,acetabu-
la,phialas & cyathos & thuribula,ex auro puro,in quibus offerenda sunt li
bamina. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo . De cuius vecte
calami,scyphi,sphærulæq; simul & lilia procedebãt:sex in vtroq; latere,tres
calami ex parte vna,& tres ex altera: tres scyphi in nucis modum per cala-
mos singulos,sphærulæq; simul et lilia:& tres scyphi instar nucis in calamo
altero,spærulæq; simul & lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui proce
debant de stipite candelabri. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nu
cis modum,sphærulæq; per singulos simul & lilia:& sphærulæ sub duobus
calamis per loca tria,qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte vno :
D & sphærulæ igitur,& calami ex ipso erant vniuersa ductilia ex auro purissi
mo. Fecit & lucernas septem cum emunctorijs suis,et vasa vbi ea quæ emun
cta sunt,extinguantur,de auro mundissimo, Talentum auri appendebat can
delabrũ cum omnibus uasis suis. Fecit et altare thymiamatis de lignis setim ,
per quadrum singulos habens cubitos, & in altitudine duos:e cuius angulis
procedebant cornua. Vestiuitq; illud auro purissimo cum craticula ac parie
tibus & cornibus. Fecitq; ei coronam aureolam per gyrum,& duos annulos
aureos sub corona per singula latera,ut mittantur in eos vectes, & possit al-
tare portari. Ipsos autẽ uectes fecit de lignis setim,& operuit laminis aureis.
Composuit et oleum ad sanctificationis unguentum,et thymiamata de aro-
matibus mundissimis opere pigmentarij.

Fabricatio altaris holocausti, & summa impensarum in tabernaculi ædifi-
cationem. Caput. XXXVIII.

A FEcit et altare holocausti de lignis setim,quinq; cubitorum per quadrũ
et trium in altitudine:cuius cornua de angulis procedebant , operuitq;
illud laminis æneis. Et in usus eius parauit ex ære uasa diuersa,lebetes ,
forcipes,fuscinulas,uncinos,et ignium receptacula. Craticulamq; eius in mo
dum retis fecit æneam,et subter eam in altaris medio arulam , fusis quatuor
æneis annulis per totidem retiaculi summitates , ad immittendos uectes ad
portandum:quos & ipsos fecit de lignis setim,et operuit laminis æneis: indu

xitque in circulos qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare nō B
erat solidum, sed cauum ex tabulatis, & intus vacuū. Fecit & labrum ęneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Fecit & atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum, columnæ æneæ viginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis cælatura argentea. Æquè ad septentrionalem plagam tētoria, columnæ basesque, & capita columnarum eiusdem mensuræ, & operis ac metalli erant. In ea verò plaga quæ ad occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum basibus suis æneæ, & capita columnarum, & tota operis cælatura argentea. Porrò cōtra orientem quinquaginta cubitorum parauit tentoria, è quibus, quindecim cubitos columnarum trium cum basibus suis unū tenebant latus: & in parte altera, quia inter vtraque introitum tabernaculi fecit, quindecim æquè cubitorum erant tentoria, columnæque tres, & bases totidē. Cuncta atrij tentoria byssus retorta texuerat. C
Bases columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cunctis cælaturis suis argentea, sed & ipsas columnas atrij vestiuit argento. Et in introitu eius opere plumario fecit tentoriū ex hyacintho, purpura, vermiculo ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo verò quinque cubitorum erat iuxta mensuram quam cuncta atrij tentoria habebant. Colūnæ autem in ingressu fuere quatuor cum basibus æneis, capitaque earum & cælaturæ argenteæ: paxillos quoque tabernaculi & atrij per gyrū fecit æneos, Hæc sunt instrumēta tabernaculi testimonij, quæ enumerata sunt iuxta præceptum Moysi in ceremonias Leuitarum per manū Ithamar filij Aaron sacerdotis: quæ Beseleel filius Vri filij Hur de tribu Iuda domino per Moysen iubente cōpleuerat, iuncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan:
qui & ipse artifex liguorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius D
ex hyacintho, purpura, vermiculo & bysso. Omne aurum quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donarijs, viginti nouem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum ad mensuram sanctuarij. Oblatum est autem ab his qui transierūt ad numerum à viginti annis & supra, de sexcentis tribus millibus, & quingentis quinquaginta armatorum. Fuerunt præterea centū talenta argenti, è quibus conflatæ sunt bases sanctuarij & introitus vbi velum pendet. Centum bases factæ sunt de talentis centū, singuli talentis per bases singulas supputatis. De mille autem septingentis, et septuagintaquinque siclis fecit capita columnarum, quas & ipsas vestiuit argento. Æris quoque oblata sunt talenta septuagintaduo millia, & quadringēti suprà sicli, ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonij, & altare æneum cum craticula sua, omniaque vasa quę ad vsum eius pertinent, & bases atrij tam in circuitu quàm in ingressu eius, & paxilli tabernaculi atque atrij per gyrum.

Cultus sacerdotalis fit, & absolutum tabernaculum populus domino offert. Caput XXXIX.

DE hyacintho verò & purpura, vermiculo ac bysso fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut præcepit dominus Moysi. Fecit igitur & superhumerale de auro, hyacintho et purpura, coccoque bis tincto & bysso retorta, opere polymitario. Inciditque bracteas aureas, et extenuauit in fila, vt possent torqueri cum priorum colo- A

rum subtegmine,duasque oras sibi inuicem copulatas in vtroque latere sum-
mitatum,& baltheum ex eisdem coloribus,sicut præceperat dominus Moy-
si. Parauit & duos lapides onychinos, astrictos & inclusos auro,& sculptos
B arte gemmaria nominibus filiorum Israel. Sex nomina in lapide vno & sex
in altero iuxta ordinem natiuitatis eorum. Posuitque eos in lateribus super-
humeralis in monimentum filiorum Israel,sicut præceperat dominus Moy-
si. Fecit & rationale opere polymito iuxta opus superhumeralis,ex auro,hya-
cintho,purpura,coccoque bis tincto & bysso retorta,quadrangulum duplex
mensuræ palmi. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor, in primo ver-
su erat sardius,topazius,smaragdus:in secundo,carbunculus,saphyrus & ia-
spis:in tertio,ligyrius,acathes & amethystus:in quarto,chrysolithus, ony-
C chinus & berillus,circundati & inclusi auro per ordines suos. Ipsiq; lapides
duodecim sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israel,singuli per no-
mina singulorum. Fecerunt in rationali & catenulas sibi inuicem cohæren-
tes,de auro purissimo,& duos vncinos, totidemque annulos aureos. Porrò
annulos posuerunt in utroq; latere rationalis,è quibus penderent duæ catenæ
aureæ, quas inseruerunt vncinis qui in superhumeralis angulis eminebant.
Hæc & ante & retro ita conueniebant sibi, vt superhumerale & rationale
D mutuò necterentur,stricta ad baltheum & annulis fortius copulata,quos iun
gebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent & à se inuicem mouerentur, sicut
præceperat dominus Moysi. Feceruntq; tunicam superhumeralis totam hya
cinthinam:& capitium in superiori parte contra medium,oramque per gy-
rum capitij textilem:deorsum autē ad pedes mala punica ex hyacintho, pur
E pura,vermiculo ac bysso retorta:& tintinnabula de auro purissimo,quæ po
suerunt inter malo granata in extrema parte tunicæ per gyrum:tintinnabu-
lum autem aureum & malum punicum,quibus ornatus incedebat pontifex
quando ministerio fungebatur,sicut præceperat dominus Moysi. Fecerunt et
tunicas byssinas opere textili Aaron & filijs eius:& mitras cū coronulis suis
ex bysso:feminalia quoq; linea,byssina:cingulū verò de bysso retorta,hya-
cintho,purpura ac vermiculo distinctum arte plumaria, sicut præceperat do
F minus Moysi. Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo,
scripseruntque in ea opere gemmario,Sanctum domini: & strinxerunt eam
cum mitra vitta hyacinthina,sicut præceperat dominus Moysi. Perfectum
est igitur omne opus tabernaculi & tecti testimonij. Feceruntque filij Israel
cuncta quæ præceperat dominus Moysi. Et obtulerunt tabernaculum & te-
ctum & uniuersam suppellectilem,annulos,tabulas,vectes,columnas ac ba-
ses,opertorium de pellibus arietū rubricatis,& aliud operimentū de hyacin
thinis pellibus,velum:arcam,vectes, propitiatorium,mensam cū vasis suis
G & propositionis panibus:candelabrum,lucernas, & vtensilia earū cū oleo:
altare aureum & vnguentum,& thymiama ex aromatibus,et tentorium in
introitu tabernaculi:altare æneum,retiaculum,vectes,& uasa eius omnia,la
brum cum basi sua:tentoria atrij & columnas cum basibus suis, tētorium in
introitu atrij,funiculosque illius & paxillos. Nihil ex vasis defuit quæ in mi
nisteriū tabernaculi,& in tectū fœderis iussa sunt fieri. Vestes quoq; quibus
sacerdotes vtunē in sanctuario,Aarō scilicet & filij eius obtulerūt filij Israel,
sicut præceperat dñs. Quę postq̄ Moyses cūcta vidit cōpleta,benedixit eis.

Tabernaculum

Tabernaculum erigitur,& gloria domini id operit. Caput XL.

LOcutus est dominus ad Moysen,dicens: Mense primo,prima die men A
sis eriges tabernaculum testimonij,& pones in eo arcam,demittesque
ante illam velum:& illata mensa pones super eam quæ rite præcepta
sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis, & altare aureum in quo adole-
tur incensum coram arca testimonij. Tentorium in introitu tabernaculi te-
stimonij pones,et ante illud altare holocausti:labrum inter altare et taberna-
culum,quod implebis aqua. Circundabisque atrium tentorij et ingressum eius.
Et assumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vasis suis,vt sanctifi-
centur altare holocausti et omnia vasa eius:labrum cum basi sua:omnia vn-
ctionis oleo consecrabis,ut sint sancta sanctorum. Applicabisque Aaron et fi B
lios eius ad fores tabernaculi testimonij, & lotos aqua indues sanctis vesti-
bus,ut ministrent mihi,& vnctio eorum in sacerdotium sempiternum pro-
ficiat. Fecitque Moyses omnia quæ præceperat dominus. Igitur mense pri-
mo anni secundi,in prima die mensis collocatum est tabernaculum. Erexitque Num.7.a
Moyses illud,et posuit tabulas ac vases & vectes, statuitque columnas, &
expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut
dominus imperauerat. Posuit & testimonium in arca subditis infra vecti-
bus,et oraculum desuper. Cumque intulisset arcam in tabernaculum testi-
monij, appendit ante eam velum,vt expleret domini iussionem. Posuit et Exo.25.b C
mensam in tabernaculo testimonij ad plagam septētrionalem extra velum,
ordinatis coram propositionis panibus, sicut præceperat dominus Moysi.
Posuit et candelabrum in tabernaculo testimonij e regione mensæ in parte
australi,locatis per ordinem lucernis,iuxta præceptum domini. Posuit et al-
tare aureum sub tecto testimonij contra velum,et adoleuit super eo incensum
aromatum,sicut iusserat dominus Moysi. Posuit et tentorium in introitu ta-
bernaculi testimonij,et altare holocausti in vestibulo testimonij, offerens in
eo holocaustum et sacrificia,vt dominus imperauerat. Labrum quoque sta-
tuit inter tabernaculum testimonij et altare,implens illud aqua. Laueruntque
in eo Moyses et Aaron ac filij eius manus suas et pedes,cum ingrederentur te D
ctum fœderis,et accederent ad altare,sicut præceperat dominus Moysi. Ere-
xit et atrium per gyrum tabernaculi et altaris, ducto in introitu eius tento-
rio. Postquàm omnia perfecta sunt,operuit nubes tabernaculum testimonij Num.9.a
et gloria domini impleuit illud. Nec poterat Moyses ingredi tectum fœde- 3.Reg.8.b
ris,nube operiente omnia,et maiestate domini coruscante,quia cuncta nubes
operuerat. Siquando nubes tabernaculum deserebat,proficiscebantur filij Is-
rael per turmas suas: si pendebat desuper,manebant in eodem loco. Nubes
quippe domini incubabat per diem tabernaculo,et ignis in nocte,uidentibus
cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

LEVITICVS
HEBRAICE VAICRA.

Holocaustomata siue hostias animatas offerendi ritus. Cap. I.

A VOCAVIT Autem Moysen, & locutus est ei do-
minus de tabernaculo testimonij, dicens: Loquere filijs
Israel, & dices ad eos: Homo qui obtulerit ex vobis
hostiam domino de pecoribus, id est de bobus & oui-
bus offerens victimas: si holocaustum fuerit eius obla-
tio ac de armento, masculum immaculatum offeret ad
Exo. 29.b ostium tabernaculi testimonij, ad placãdum sibi domi-
num: ponetq; manus super caput hostiæ & acceptabilis
B erit, atq; in expiationem eius proficiens. Immolabitq; vitulum coram domi-
no, & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius, fundentes per altaris
circuitum, quod est ante ostium tabernaculi. detractaq; pelle hostiæ, artus in
frusta concident, & subijcient in altari ignem, strue lignorum antè composi-
ta: & membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes: caput videlicet & cuncta
quæ adhærent iecori, intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitq; ea sacerdos
super altare in holocaustum & suauem odorẽ domino. Quòd si de pecoribus
C oblatio est, de ouibus siue de capris holocaustum: masculum & absque ma-
cula offeret: immolabitq; ad latus altaris quod respicit aquilonem, corã do-
mino. sanguinem verò illius fundent super altare filij Aaron per circuitum:
diuidentq; membra, caput & omnia quæ adhærent iecori: & imponent super
ligna, quibus subijciendus est ignis: intestina verò & pedes lauabunt aqua.
Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum & odorem
suauissimum domino. Si autem de auibus holocausti oblatio fuerit domino:
D de turturibus & pullis columbæ offeret eam sacerdos ad altare: & retorto ad
collum capite, ac rupto vulneris loco decurrere faciet sanguinem super cre-
pidinem altaris: vesiculam verò gutturis & pulmas proijciat prope altare ad
orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent. confringetq; ascellas
eius, & non secabit, neq; ferro diuidet eam, & adolebit super altare, lignis
igne supposito. Holocaustum est & oblatio suauissimi odoris domino.

Sacrificiorum vescorum ex farina aut thure offerendorum mos. Cap. II.

A ANima cum obtulerit oblationem sacrificij domino, simila erit eius
oblatio. funderq; super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios
Aaron sacerdotis: quorum vnus tollet pugillum plenum similæ &
olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum
domino: quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum
eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini. Cum autem obtuleris sa-
B crificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absq; fermento consper-
sos oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua fuerit de sartagine: similæ
conspersæ oleo & absq; fermento, diuides eam minutatim, & fundes super
eam oleum. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æquè simila oleo con-
spergetur, quam offerens domino, trades manibus sacerdotis. Qui cum ob-

tulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem C
suauitatis domino. quicquid autem reliquum est, erit Aaron & filiorũ eius,
sanctum sanctorum de oblatiõibus domini. Omnis oblatio quæ offertur domino, absq; fermento fiet, nec quicquã fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare verò non imponẽtur in odorem suauitatis. Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal fœderis dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum domino, de D
spicis adhuc virentibus torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas domino, fundens super ea oleum & thus imponens, quia oblatio domini est. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti & olei ac totum thus.

De hostiis pacificorum varii generis. Cap. III.

QVod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit A
offerre marem siue fœminam, immaculata offeret coram domino. Ponetq; manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonij. fundentq; filij Aaron sacerdotis, sanguinem per altaris circuitum. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem domino adipem qui operit vitalia, & quicquid pinguedinis est intrinsecus: duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis. Adolebuntq; ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito: in oblationem suauissimi odoris domino. Si vero de ouibus fuerit eius oblatio et pacifico- B
rum hostia, siue masculum obtulerit siue fœminam, immaculata erunt oĩa. Si agnum obtulerit corã domino, ponet manum suam super caput victimę suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonij: fundentq; filij Aaron sanguinem eius per circuitum altaris. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium domino: adipem et caudam totam cum renibus, et pinguedinem quæ operit ventrem atq; vniuersa vitalia, et vtrũq; renunculum cum adipe qui est iuxta ilia, reticulumq; iecoris cum renunculis, et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis domini. Si capra fuerit eius obla- C
tio, et obtulerit eam domino, ponet manum suam super caput eius, immolabitq; eam in introitu tabernaculi testimonij. Et effundẽt filij Aaron sanguinem eius super altaris circuitum. Tollentq; ex ea in pastum ignis dominici adipem qui operit ventrem, et qui tegit vniuersa vitalia. Duos renunculos cum reticulo quod est super eos iuxta ilia, et aruinam iecoris cum renunculis: adolebitq; ea super altare sacerdos in alimoniam ignis et suauissimi odoris. Omnis adeps, domini erit iure perpetuo in generationibus et cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem nec adipem omnino comedetis. Gen. 9. a

De sacrificiis pro peccatis. Cap. IIII.

LOcutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel: Anima A
cum peccauerit per ignorantiam, et de vniuersis mandatis domini quæ præcepit vt non fierent, quippiam fecerit: Si sacerdos qui vnctus est peccauerit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum domino. et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram domino, ponetq; manum super caput eius, et immolabit eum domino. Hauriet quoq; de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculũ testimonij.

B Cumque intinxerit digitum in sanguinem asperget eũ septies coram domi-
no contra velum sanctuarij: ponetque de eodem sanguine super cornua alta-
ris thymiamatis gratissimi domino, quod est in tabernaculo testimonij. om-
nem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introi
tu tabernaculi. Et adipem vituli offeret pro peccato, tam eum qui vitalia
operit, quàm omnia quæ intrinsecus sunt. Duos renunculos & reticulum,
quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut offertur
C de vitulo hostiæ pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti. Pellem
verò & omnes carnes cum capite & pedibus & intestinis & fimo et reliquo
corpore efferet extra castra in locum mundum, vbi cineres effundi solent: in-
cendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum crema-
Num. 15. c buntur. Quòd si omnis turba filiorum Israel ignorauerit, et per imperitiam
fecerit quod contra mandatum domini est, & postea intellexerit peccatum
A suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium taberna-
culi. Et ponent seniores populi manus super caput eius coram domino. Im-
D molatoque vitulo in conspectu domini, inferet sacerdos qui vnctus est, de san
guine eius in tabernaculum testimonij, tincto digito aspergens septies contra
velum. ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram do-
mino in tabernaculo testimonij. reliquum autem sanguinem fundet iuxta ba
sim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij. Omnem
que eius adipem tollet, & adolebit super altare: sic faciens & de hoc vitulo
quomodo fecit & prius. & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis domi
nus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut &
priorem vitulum: quia est pro peccato multitudinis. Si peccauerit princeps,
& fecerit vnum è pluribus per ignorantiam, quod domini lege prohibe-
tur: & postea intellexerit peccatum suum, efferet hostiam domino, hircum
de capris immaculatum. Ponetque manum suam super caput eius: cumque
immolauerit eum in loco vbi solet mactari holocaustum coram domino
quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro pec-
cato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim eius.
F Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: roga-
bitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si pec-
cauerit anima per ignorantiam de populo terræ, vt faciat quicquam de his
quæ domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum
suum, offeret capram immaculatam. Ponetque manus super caput hostiæ
quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolletque sacer-
dos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum
fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de
G victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis domino: ro-
A gabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autẽ de pecoribus obtulerit victimam
pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, &
immolabit eam in loco vbi solent cædi holocaustorum hostiæ. Sumetq; sacer
dos de sanguine eius digito suo, & tangẽs cornua altaris holocausti, reliquum
fundet ad basim eius. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet
adeps arietis qui immolatur pro pacificis: et cremabit super altare incensum
domini: rogabitque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.

De victimis

De victimis peierantium & reliquis expiationum generibus. Cap. V. A
SI peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisq; fuerit quòd aut
ipse vidit, aut conscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.
Anima quæ tetigerit aliquid immũdum, siue quod occisum à bestia est,
aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, & oblita fuerit immunditiæ
suæ, rea est, & deliquit. & si tetigerit quicquam de immunditia hominis iux-
ta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaq; cognouerit postea, subiace-
bit delicto. Anima quæ iurauerit & protulerit labijs suis vt vel male quid fa-
ceret vel bene, & idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaq; postea
intellexerit delictum suũ, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregi-
bus agnam siue capram: orabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius. sin au- B
tem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures vel duos pullos colũba-
rum domino, vnum pro peccato, & alterũ in holocaustũ, dabitq; eos sacer-
doti. Qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas,
ita vt collo adhæreat, & non penitus abrumpatur. Et asperget de sanguine
eius parietem altaris quicquid autem reliquũ fuerit, faciet distillare ad fun-
damentũ eius, quia pro peccato est. Alterum vero in holocaustum adolebit,
vt fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei.
Quod si non quiuerit manus eius duos offerre turtures, aut duos pullos co- C
lumbarũ offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam. non mittet in
eam oleum nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est: tradetq; eam sa-
cerdoti. qui plenũ ex ea pugillũ hauriens, cremabit super altare in monimẽ-
tum eius qui obtulit, rogans pro illo & expians, reliquam verò partem ipse
habebit in munere. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Anima si præ-
uaricans ceremonias per errorem in his quæ domino sunt sanctificata pecca-
uerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatũ de gregibus, qui emi potest
duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumq; quod intulit damni restituet,
& quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offe- D
rens arietem, & dimittetur ei. Anima quæ peccauerit per ignorantiam, fece-
ritq; vnum ex his quæ domini lege prohibentur, & peccati rea, intellexerit
iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta
mensuram æstimationemq; peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit:
& dimittetur ei, quia per errorem deliquit domino.

Et holocausti & aliarum victimarũ, tum eius quæ in unctione sacerdotis fit, modi. Cap. VI. A
LOcutus est dominus ad Moysen, dicẽs: Anima quæ peccauerit, & con-
tempto domino negauerit proximo suo depositũ, quod fidei eius cre-
ditũ fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calũniam fecerit, siue rem per-
ditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex plu-
ribus fecerit in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia
quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domi-
no cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immacula-
tum de grege, et dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuramq; deli-
cti: qui rogabit pro eo coram domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciẽ- B
do peccauit. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Præcipe Aaron & fi-
lijs eius, Hæc est lex holocausti, Cremabitur in altari tota nocte vsq; mane.
ignis, in eodem altari erit, vestietur tunica sacerdos & feminalibus li-

neis:telletq; cineres,quos voràs ignis exussit,& ponẽs iuxta altare,spoliabit prioribus vestimẽtis,indutusq; alijs efferet eos extra castra in loco mũdissimo vsq; ad fauilã cõsumi faciet. Ignis aũt in altari semp ardebit, quẽ nutriet sacerdos subijciẽs ligna manè p singulos dies,& imposito holocausto desup, adolebit adipes pacificorum. ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Hæc est lex sacrificij & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram domino,& coram altari, Tollet sacerdos pugillum similæ,quæ consper-
C sa est oleo,et totum thus,quod super similam positum est: adolebitque illud in altari in monimentum odoris suauissimi domino. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis, absq; fermento:& comedet in loco sancto,in atrio tabernaculi. ideo autem non fermentabitur,quia pars eius in domini offertur incensum. sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atq; delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternũ erit in generationibus vestris de sacrificijs domini. omnis q tetigerit illa, sanctificabitur. Loquutusque est dominus ad Moysen, dicens, Hęc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent domino in die vnctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane,& medium eius vespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum domino sacerdos, qui iure
D patri successerit,& tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo. Loquutus est autem dominus ad Moysen, dicens, Loquere Aaron & filijs eius, Ista est lex hostiæ pro peccato, In loco vbi offertur holocaustum, immolabitur oblatio coram domino. sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, illud super quod aspersum fuerit lauabitur in loco sancto. Vas autem fictile in quo cocta est, confringetur. quod si vas æneum fuerit, defricabitur & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia sanctum sanctorum est: Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

Lex Hostiæ pro delicto. Caput VII.

A HÆc quoq; est lex hostię pro delicto, sancta sanctorum est: idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto, sanguis eius per gyrum altaris fundetur. Offerent ex ea caudam & adipem qui operit vitalia. Duos renunculos, & pinguedinẽ quæ iuxta ilia est, reticulumq; iecoris cum renunculis remouebit, & adolebit ea sacerdos super altare: incensum est domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctũ sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: vtriusq; hostiæ lex vna erit ad sacerdotem qui eam obtulerit, pertinebit. Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in cli-
B bano,& quicquid in craticula, vel in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis à quo offertur: siue oleo conspersa, siue arida fuerit: cunctis filijs Aaron mensura æqua per singulos diuidetur. Hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offertur domino. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerẽt panes absq;

fermento consperfos oleo, & lagana azyma vncta oleo, coctamq; similam, & collyridas olei admistione consperfas, panes quoq; fermentatos cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis: ex quibus vnus ex omni oblatione pro primitijs offertur domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem. cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quicquam vsq; mane. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est: quicquid autē tertius inuenerit dies, ignis absumet. & si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet eius oblatio, nec proderit offerenti. quin potius quæcunq; anima tali se edulio contaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni. qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est domino, peribit de populis suis. Et quæ tetigerit immunditiam hominis vel iumenti, siue omnis rei quæ pollucre potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Loquere filijs Israel, Adipē ouis, & bouis, & capræ non comedetis. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis quod à bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinē quoq; omnis animalis non sumetis in cibo, tā de auibus, q̄; de pecoribus. Omnis anima quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Loquere filijs Israel, dicēs, Qui offert victimam pacificorum domino, offerat simul & sacrificium, id est libamenta eius. tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum, cumq; ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron & filiorum eius. armus quoq; dexter de pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis. Qui obtulerit sanguinem & adipem filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua. Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli à filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filijs eius lege ꝑpetua ab omni populo Israel. Hæc est vnctio Aaron & filiorum eius in ceremonijs domini in die quo obtulit eos Moyses, vt sacerdotio fungerētur, & quæ præcepit eis dari dominus à filijs Israel religione perpetua in generationibus suis. Ista est lex holocausti, & sacrificij pro peccato atq; delicto, & pro consecratione & pacificorum victimis, quam constituit dominus Moysi in monte Sinai quando mandauit filijs Israel vt offerrent oblationes suas domino in deserto Sinai.

C — Leuit. 17. c 19. f Deut. 12. b — D — Nume. 18. c

De Aaronis eiusque filiorum consecratione ac habitatione. Caput VIII.

Locutusq; est dominus ad Moysen, dicēs, Tolle Aaron cum filijs suis, vestes eorum, & vnctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, & congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi. Fecit Moyses vt dominus imperauerat, Congregataq; omni turba ante fores tabernaculi, ait, Iste est sermo quē dominus iussit fieri. Statimq; obtulit Aaron & filios eius. Cumq; lauisset eos, vestiuit pontificem subucula linea, accingens eum baltheo, & induens eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringēs cingulo aptauit rationali, in quo erat doctrina & veritas, Cidari quoq; texit caput: & super eam, contra frontem

A

B posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei
dominus. Tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni
Eccl.45.c supellectili sua. Cumq; sanctificans aspersisset altare septem vicibus, vnxit
illud, & omnia vasa eius, labrumq; cum basi sua sanctificauit oleo. Quod
fundens super caput Aaron: vnxit eum, & consecrauit. filios quoq; eius
oblatos vestiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitq; mitras, vt ius-
serat dominus. Obtulit & vitulum pro peccato. cumq; super caput eius
posuisset Aaron, & filij eius manus suas, immolauit eum: hauriens sangui-
nem, & tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum. quo expiato & san-
C ctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. Adipem verò qui
erat super vitalia, & reticulum iecoris, duosq; renunculos cum aruinulis
suis adoleuit super altare: vitulum cum pelle & carnibus, & fimo, cremans
extra castra, sicut præceperat dominus. Obtulit & arietem in holocaustum:
super cuius caput cum imposuissent Aaron & filij eius manus suas, immo-
lauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris. Ipsumq; arietem
in frusta concidēs, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, lotis prius in-
testinis & pedibus. totumq; simul arietem incendit super altare, eo quod es-
Exo.29.b set holocaustum suauissimi odoris domino, sicut præceperat ei. Obtulit &
D arietem secundum, in consecrationem sacerdotum: posueruntq; super caput
eius Aaron & filij eius manus suas. quem cum immolasset Moyses, sumens
de sanguine eius, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron & pollicem ma-
nus eius dextræ, similiter, & pedis. Obtulit & filios Aaron. cumq; de san-
guine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, &
pollicis manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum:
adipem verò, & caudam, omnemq; pinguedinem, quæ operit intestina,
reticulumq; iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro sepa-
rauit. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram domino, pa-
E nem absque fermento vnum, & collyridam conspersam oleo, laganumq;
posuit super adipes, & armum dextrum, tradens simul omnia Aaron & fi-
lijs eius. Qui postquam leuauerunt ea coram domino, rursum suscepta de
manibus eorum, adoleuit super altare holocausti, eo quod consecrationis es-
set oblatio in odorem suauitatis sacrificij domini. Tulitq; pectusculum ele-
uans illud coram domino de ariete consecrationis in partem suam, sicut præ-
ceperat ei dominus. Assumensq; vnguentum, & sanguinem qui erat in al-
tari, aspersit super Aaron & vestimenta eius, & super filios illius ac ve-
F stes eorum. Cumq; sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens,
Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. panes quo-
que consecrationis, edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi
dominus, dicens, Aaron & filij eius comedent eos, quicquid autem reli-
quum fuerit de carne & panibus, ignis absumet. De ostio quoq; taber-
naculi non exibitis septem diebus, vsq; ad diem quo complebitur tem-
pus consecrationis vestræ. septem enim diebus finitur consecratio: sicut
in præsentiarum factum est, vt ritus sacrificij compleretur. Die ac nocte
manebitis in tabernaculo obseruantes custodias domini, ne moriamini: sic
G enim mihi præceptum est. Feceruntq; Aaron & filij eius cuncta quæ locutus
est dominus per manum Moysi.

Prima Aaronis immolatio, & quomodo ignis cælo descendens victimas absumit Cap. IX.

FActo autem octauo die, vocauit Moyses Aaron & filios eius, ac maiores natu Israel, dixitq; ad Aaron, Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, vtrumque immaculatum, & offer illos coram domino. Et ad filios Israel loqueris, Tollite hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculum, & sine macula in holocaustū, bouem et arietem pro pacificis: & immolate eos coram domino in sacrificio singulorum similam consperfam oleo offerentes hodie enim dominus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta quæ iusserat Moyses ad ostium tabernaculi: vbi cum omnis multitudo astaret, ait Moyses Iste est sermo quem præcepit dominus: facite, & apparebit vobis gloria eius. Et dixit ad Aarō, Accede ad altare: & immola pro peccato tuo. offer holocaustum, & deprecare pro te & pro populo. cumq; mactaueris hostiam populi, ora pro eis, sicut præcepit dominus. Statimq; Aaron accedens ad altare, immolauit vitulū pro peccato suo cuius sanguinem obtulerūt ei filij sui. in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basin eius. Adipemq;, & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut præceperat dominus Moysi carnes verò & pellem eius, extra castra combussit igni. Immolauit & holocausti victimam: obtuleruntq; ei filij sui sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & mēbris singulis obtulerunt: quę omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis & pedibus. Et pro peccato populi offerens, mactauit hircum: expiatoq; altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absq; ceremonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem atque arietem hostias pacificas populi. obtuleruntq; ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum. Adipem autem bouis et caudam arietis, renunculosq; cum adipibus suis, et reticulum iecoris posuerūt super pectora, cumq; cremati essent adipes super altare, pectora eorum & armos dextros separauit Aaron, eleuans coram domino, sicut præceperat Moyses. Et extendens manum ad populum, benedixit ei. Sicq; completis hostijs pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit. Ingressi autem Moyses & Aaron in tabernaculum testimonij, & deinceps egressi benedixerūt populo. Apparuitq; gloria domini omni multitudini: & ecce egressus ignis à domino, deuorauit holocaustum, & adipes qui erant super altare. Quod cum vidissent turbæ, laudauerunt dominum, ruentes in facies suas.

Nadab & Abiu interimuntur, sacerdotibus vino interdicitur, & adscribitur portio victimarum. Cap. X.

ARreptisq; Nadab & Abiu filij Aaron thuribulis, imposuerunt ignē et incensum desuper offerentes coram domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egressusq; ignis à domino, deuorauit eos, et mortui sunt coram domino. Dixitq; Moyses ad Aarō, Hoc est quod locutus est dominus. Sanctificabor in ijs qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiēs, tacuit Aaron. Vocatis autem Moyses Misaele, & Elisaphā filijs Oziel, patrui Aaron, ait ad eos, Ite, & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarij, & asportate extra castra. Confestimq;

pergentes,tulerunt eos ſicut iacebant,veſtitos lineis tunicis, & eiecerunt foras,vt ſibi fuerat imperatum. Locutuſq; eſt Moyſes ad Aaron, & ad Elea-
B zar,& Ithamar filios eius:Capita veſtra nolite nudare, & veſtimenta nolite ſcindere,ne forte moriamini,& ſuper omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres veſtri,& omnis domus Iſrael plãgant incendiũ quod dñs ſuſcitauit: vos autẽ non egrediemini fores tabernaculi,alioquin peribitis. oleũ quippe ſanctę vnctionis eſt ſuper vos. Qui fecerunt oĩa iuxta præceptum Moyſi. Dixitq; dominus ad Aaron,Vinum & omne quod inebriare poteſt non bibetis tu & filij tui,quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini:quia pr ceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras,Et ut habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanũ,inter pollutũ & mundum:doceatisq; filios Iſrael omnia legitima mea quæ locutus ſum ad eos per
C manum Moyſi.Locutuſq; eſt Moyſes ad Aaron,& ad Eleazar & Ithamar filios eius,qui erant reſidui.Tollite ſacrificium quod remanſit de oblatione domini,& comedite illud abſq; fermento iuxta altare, quia ſanctum ſanctorum eſt.Comedetis autem in loco ſancto quod datum eſt tibi & filijs tuis de oblationibus domini,ſicut præceptum eſt mihi.Pectuſculũ quoq; quod oblatum eſt,& armum qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundiſſimo tu & filij tui,& filiæ tuæ tecum.tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtijs ſalutaribus filiorũ Iſrael:eo quod armũ & pectus,& adipes qui cremantur in altari,eleuauerunt corã domino,& pertineant ad te,& ad filios tuos lege perpetua,ſicut præcepit dominus.Inter hæc hircum qui oblatus fuerat pro pec-
D cato cum quæreret Moyſes,exuſtum reperit:iratuſq; cõtra Eleazar & Ithamar filios Aaron qui remanſerant,ait,Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto,quæ ſancta ſanctorum eſt, et data vobis vt portetis iniquitatem multitudinis,& rogetis pro ea in conſpectu domini, præſertim cũ de ſanguine illius non ſit illatum intra ſancta,& comedere debueratis eam in ſanctuario,ſicut præceptum eſt mihi? Reſpondit Aaron, Oblata eſt hodie victima pro peccato et holocauſtum coram domino,mihi autẽ accidit quod vides.quomodo potui comedere eam, aut placere dño in ceremoniis mente lugubri?Quod cum audiſſet Moyſes,recepit ſatisfactionem.

Mundorum ab immundis definitio. Cap. XI.

A LOcutuſq; eſt dominus ad Moyſen et Aaron,dicẽs,Dicite filiis Iſrael, Hæc ſunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terrę,Omne quod habet diuiſam vngulam et ruminat in pecoribus comedetis.Quicquid autẽ ruminat, et habet vngulam, ſed non diuidit eã, ſicut camelus et cætera,nõ comedetis illud,et inter imunda reputabitis. Chœrogryllus qui ruminat,vngulamq; non diuidit,immundus eſt.Lepus quoq;: nam et ipſe ruminat,ſed vngulã non diuidit.Et ſus:qui cũ vngulam diuidat, non ruminat.horum carnibus non veſcimini,nec cadauera contingetis, quia
B immunda ſunt vobis.Hæc etiã ſunt quę gignuntur in aquis, et veſci licitum eſt.Omne quod habet pinnulas et ſquamas,tam in mari quàm in fluminibus et ſtagnis,comedetis.Quicquid autẽ pinnulas et ſquamas nõ habet eorum quę in aquis mouentur et viuunt, abominabile vobis execrandumq; erit.carnes eorum non comedetis,et morticina vitabitis. Cuncta quæ non habent pinnulas et ſquamas in aquis,polluta erunt. Hęc ſunt quę de auibus

comedere non debetis,et vitanda sunt vobis,Aquilam , et gryphem , et haliæetum,et miluum ac vulturem iuxta genus suum,et omne coruini generis in similitudinem suam,struthionem,et noctuam et larum,et accipitrem iuxta genus suum,bubonẽ,et mergulum,et ibin,et cygnum,et onocrotalum, & porphyrionem herodionem,et charadrion iuxta genus suum,vpupam quoq; et vespertilionem.Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes,abominabile erit vobis.Quicquid autem ambulat quidẽ super quatuor pedes,sed habet longiora retro crura , per quę salit super terram , comedere debetis,vt est bruchus in genere suo,et attacus atque ophiomacus , ac locusta,singula iuxta genus suum.Quicquid autem ex volucribus quatuor tantũ habet pedes,execrabile erit vobis:et quicunque morticina eorũ tetigerit, polluetur,et erit immundus vsq; ad vesperũ:et si necesse fuerit vt portet quippiam mortuum,lauabit vestimenta sua,et immundus erit vsque ad occasum solis.Omne animal quod habet quidem vngulam,sed non diuidit eam , nec ruminat,immundum erit:et quicquid tetigerit illud,contaminabitur. Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus , quę incedunt quadrupedia, immundum erit:qui tetigerit morticina eorum,polluetur vsque ad vesperũ. Et qui portauerit huiusmodi cadauera,lauabit vestimenta sua,et immundus erit vsque ad vesperum,quia omnia hęc immunda sunt vobis . Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quę mouentur in terra, mustela et mus et crocodilus,singula iuxta genus suum,mygalæ,et chamęleon, et stellio , et lacerta,et talpa:omnia hæc immunda sunt.Qui tetigerit morticina eorũ , immundus erit vsq; ad vesperum:& super quod ceciderit quicq̃ de morticinis eorũ,polluetur tam vas ligneum et uestimentum,quàm pelles et cilicia: et in quocunq; fit opus,tingentur aqua,et polluta erunt vsq; ad vesperum , et sic postea mundabuntur.Vas autem fictile in quod horum quicquam intro ceciderit,polluetur,et idcirco frangendum est . Omnis cibus quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua,immundus erit : et omne liquens quod bibitur de vniuerso vase,immundum erit . Et quicquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud,immundũ erit,siue clibani,siue chytropodes,destruẽtur, & imundi erunt. Fontes verò & cisternæ, & oĩs aquarũ congregatio munda erit.Qui morticinum eorũ tetigerit,polluetur. Si ceciderit super sementem, non polluet eam.Si autẽ quispiam aqua sementẽ perfuderit , & postea morticinis tacta fuerit,ilicò polluetur.Si mortuũ fuerit animal quod licet vobis comedere,qui cadauer eius tetigerit,imundus erit vsq; ad vesperũ.& qui comederit ex eo quippiam siue portauerit:lauabit vestimenta sua, & imundus erit vsq; ad vesperũ.Omne quod reptat super terrã,abominabile erit,nec assumetur in cibũ.Quicquid super pectus quadrupes graditur , & multos habet pedes,siue per humũ trahitur,non comedetis,quia abominabile est.Nolite contaminare aĩas vestras,nec tangatis quicquã eorũ,ne imũdi sitis , Ego enim sum dominus deus vester.Sancti estote,quia ego sanctus sum . Ne polluatis animas vestras in omni reptili,quod mouetur super terram. Ego enim sum dominus,qui eduxi vos de terra Aegypti,vt essem vobis in deũ. Sancti eritis,quia ego sanctus sum.Ista est lex animãtiũ ac volucrũ, & oĩs animæ viuẽtis,q̃ mouetur in aqua,& reptat in terra,vt differẽtias noueritis mũdi et immundi,& sciatis quid comedere & quid respuere debeatis.

B C Leuit.5.a D E F G

Puerperæ purgationis tempus & oblatio. Cap. XII.

A LOcutusq́; est dominus ad Moysen,dicens,Loquere filijs Israel, & dices ad eos,Mulier si suscepto semine pepererit masculum, imunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstruæ.Et die octauo circuncidetur infantulus.ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine pu-
B rificationis suæ.Omne sanctum non tanget,nec ingredietur in sanctuariũ donec impleantur dies purificationis suæ.Sinautem fœminam peperit,immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui , & sexaginta sex
C diebus manebit in sanguine purificationis suæ . Cumq́; expleti fuerint dies
Luc.2.d. purificationis suæ,pro filio siue pro filia deferet agnum anniculum in holocaustum,& pullum columbæ siue turturem pro peccato ad ostium tabernaculi testimonij,& tradet sacerdoti:qui offeret illa coram domino , & orabit
D pro ea,& sic mundabitur à profluuio sanguinis sui.ista est lex parientis masculum aut fœminam.Quod si non inuenerit manus eius,nec potuerit offerre
Leuit.5.b agnũ,sumet duos turtures vel duos pullos colũbarũ,vnũ in holocaustum, & alterum pro peccato.orabitq́; pro ea sacerdos,& sic mundabitur.

Consideratio leprarum. Cap. XIII.

A LOcutusq́; est dominus ad Moysen & Aaron , dicens,Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula , aut quasi lucens quippiam,id est plaga lepræ,adducetur ad Aaron sacerdotem , vel ad vnum quemlibet filiorum eius . Qui cum viderit lepram in cute & pilos in album mutatos colorem,ipsamq́; speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua,plaga lepræ est,& ad arbitrium eius separabitur . Sinautem lucens candor fuerit in cute,nec humilior carne reliqua,& pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus,& consyderabit die septimo . & si quidem
B lepra vltra non creuerit , nec transierit in cute priores terminos , rursum recludet eum septem diebus alijs , & die septimo contemplabitur . si obscurior fuerit lepra,& non creuerit in cute,mundabit eam:quia scabies est: lauabitq́; homo vestimenta sua,& mundus erit. Quod si postquam á sacerdote visus est & redditus mũditiæ,iterum lepra creuerit:adducetur ad eum,& immunditiæ condemnabitur. Plaga lepræ si fuerit in homine,adducetur ad sacerdotem,& videbit eum.Cumque color albus in cute fuerit , & capillorum mutauerit aspectum,ipsa,quoque caro viua apparuerit:lepra vetustissima iudi-
C cabitur atque inolita cuti.Contaminabit itaque eum sacerdos , & non recludet,quia perspicuæ immunditiæ est.Sinautem effloruerit discurrens lepra in cute,& operuerit omnem carnem à capite vsque ad pedes , quicquid sub aspectum oculorum cadit,consyderabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit:eo quod omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit.Quando verò caro viuens in eo apparuerit , tunc sacerdotis iudicio polluetur,& inter immũdos reputabitur.caro enim viua si lepra aspergitur,
D immunda est Quod si rursum versa fuerit in alborem , & totum hominem operuerit,consyderabit eum sacerdos,& mundum esse decernet.Caro autem & cutis in qua vlcus natum est & sanatum , & in loco vlceris cicatrix alba apparuerit siue subrufa,adducetur homo ad sacerdotem:qui cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua,& pilos versos in candorem, contaminabit eum:plaga enim lepræ orta est in vlcere,Quod si pilus,coloris est pristi-

ni,& cicatrix subobscura,& vicina carne non est humilior,recludet eũ septẽ diebus.& si quidem creuerit,adiudicabit eum lepræ. sinautem steterit in loco suo,vlceris est cicatrix, & homo mundus erit. Caro autem & cutis quam ignis exusserit,& sanata albam siue rufam habuerit cicatricem,consyderabit eam sacerdos,& ecce versa est in alborem,& locus eius reliqua cute est humilior:contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est.Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura,recludet eum septem diebus,& die septimo contemplabitur.si creuerit in cute lepra,contaminabit eum.sinautem in loco suo candor steterit non satis clarus,plaga combustionis est,& idcirco mũdabitur,quia cicatrix est combusturæ. Vir siue mulier in cuius capite vel barba germinauerit lepra,videbit eos sacerdos.& si quidem humilior fuerit locus carne reliqua,& capillus flauus solitoq; subtilior:cõtaminabit eos,q̃a lepra capitis ac barbæ est.Sinautem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum:recludet eos septem diebus, & die septimo intuebitur. Si non creuerit macula,et capillus sui coloris est,& locus plagæ carni reliquę æqualis:radetur homo absque loco maculæ, & includetur septẽ diebus alijs. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum:lotisq; vestibus suis mundus erit.Sinautem post emũdationem rursus creuerit macula in cute,non quæret amplius vtrum capillus in flauum colorem sit commutatus, quia aperte immundus est. Porro si steterit macula,& capilli nigri fuerint,nouerit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum. Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit,intuebitur eos sacerdos.si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute,sciat non esse lepram,sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Vir de cuius capite capilli fluunt,caluus & mundus est:& si à frõte ceciderint pili,recaluaster & mundus est.Sinautem in caluitio siue in recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus,& hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ,quæ orta est in caluitio. Quicunque ergo maculatus fuerit lepra,& separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta,caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit. Omni tempore quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra. Vestis lanea siue linea, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur ostenderurq; sacerdoti. qui consideratam recludet septem diebus: & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit creuisse, lepra perseuerans est: pollutum iudicabit vestimentum & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flammis. Quod si eam viderit non creuisse, præcipiet, et lauabunt id in quo lepra est, recludetq; illud septem diebus alijs. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reuersam, nec tamen creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum lepra. Sinautem obscurior fuerit locus leprę postquam vestis est lota, abrumpet eum & á solido diuidet. Quod si vltrà apparuerit in his locis,quæ prius immaculata erant,lepra volatilis & vaga:debet igne comburi.si cessauerit,lauabit aqua ea quę pura sunt,secun-

do, et mūda erūt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei et linei, staminis atq; subtegminis, omnisq; supellectilis pelliceę, quō mūdari debeat vel contaminari.

A Leprosi mundandi & expiandi ritus. Caput XIIII.

Matth. 8. a Marc. 1. d Luc. 5. c 17. b

LOcutusque est dominus ad Moysen, dicens, Hic est ritus leprosi quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem: qui egressus de castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, et lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies: vt iure purgetur, & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet. Cumque lauerit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lauabitur aqua: purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat vt maneat extra tabernaculum suum septem diebus, & die septi-

B mo radat capillos capitis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus et corpore, die octauo assumet duos agnos immaculatos, & ouem anniculam absque macula, et tres decimas similæ in sacrificiū quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium. Cumque sacerdos purificās hominem statuerit eum, & hæc omnia corā domino in ostio tabernaculi testimonij, tollet agnum et offeret eum pro delicto, oleique sextarium. Et oblatis ante dominum omnibus, immolabit agnū vbi solet immolari hostia pro peccato & holocaustum, id est in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: sancta sanctorum est. Assumensq;

C sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, et super pollices manus dextræ & pedis, & de olei sextario mittet in manum suam sinistram, tingetque digitū dextrum in eo, & asperget coram domino septies. quod autem reliquum est olei in leua manu, fundet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextri, et super sanguinē qui effusus est pro delicto, et super caput eius. Rogabitq; pro eo sacerdos coram domino, et faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud

Leuit. 5. b 12. d

in altari cum libamentis suis, & homo rite mūdabitur. Quod si pauper est, & non potest manus eius inuenire quæ dicta sunt pro delicto, assumet agnū ad oblationem vt roget pro eo sacerdos, decimamque partem similæ consper-

D sæ oleo in sacrificium, & olei sextarium, duosque turtures siue duos pullos columbæ, quorum vnus sit pro peccato, & alter in holocaustum: offeretque ea die octauo purificationis suæ sacerdoti ad ostium tabernaculi testimonij corā domino. qui suscipiens agnum pro delicto & sextarium olei, leuabit simul: immolatoque agno de sanguine eius ponet super extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & super pollices manus eius ac pedis dextri. olei vero partem mittet in manum suam sinistram, in quo tingens digitū dextræ manus asperget septies coram domino: tangetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis qui effusus est pro delicto: reliquam autem partem olei quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, vt placet pro eo dominum: & turturem siue pullum columbæ offeret, vnum pro delicto, & alterum in holocaustum cum li-

bamentis suis. hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui. Locutusque est dominus ad Moysen & Aaron, dicens. Cumque ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius est domus, nuntians sacerdoti, & dicet, Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet vt efferantur uniuersa de domo priusquam ingrediatur eam, & videat vtrum leprosa sit ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitque postea, vt consideret lepram domus: & cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus. Reuersusq; die septimo considerabit eam. si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides in quibus lepra est, & proijci eos extra ciuitatem in locum immundum, domũ autem ipsam rapi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra vrbem in locum immundum, lapidesq; alios reponi pro his qui ablati fuerint: & luto alio liniri domum. Si autem postquam eruti sunt lapides, et pulujs elatus, & alia terra lita, ingressus sacerdos viderit reuersam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseuerans, & immunda domus: quam statim destruent, & lapides eius ac ligna, atq; vniuersum puluerem proijcient extra oppidum in locum immundum. Qui intrauerit domum quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperum: & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lauabit vestimenta sua. Quod si introiens sacerdos uiderit lepram non creuisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam redditа sanitate: & in purificatione eius sumet duos passeres, lignumque cedrinum, & vermiculum atq; hyssopum: & immolato vno passere in uase fictili super aquas uiuas, tollet lignum cedrinum, & hyssopum & coccum et passerem uiuum, & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viuentibus, & asperget domum septies, purificabitque tam in sanguine passeris, quàm in aquis viuentibus, & in passere uiuo lignoque cedrino & hyssopo atque vermiculo. Cumque dimiserit passerem auolare in agrum liberè, orabit pro domo, & iure mundabitur. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ, lepræ uestium et domorum, cicatricis & erumpentium papularum lucenti: maculæ & in uarias species coloribus immutatis, ut possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

Virorum quibus genitura fluit & mulierum menstruosarum purgationis modus. Cap. XV.

LOcutusque est dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Loquimini filijs Israel, & dicite eis, Vir qui patitur fluxum seminis, immũdus erit. Et tunc iudicabitur huic vitio subiacere, cũ per singula momenta adhæserit carni eius, atque concreuerit fœdus humor. Omne stratũ in quo dormierit, immundum erit, & vbicunque sederit. Si quis hominum tetigerit lectum eius, lauabit vestimenta sua: et lotus aqua, immundus erit vsque ad vesperum. Si sederit ubi ille sederat, et ipse lauabit uestimẽta sua: et lotus aqua, immundus erit usque ad uesperum. Qui tetigerit carnem eius, lauabit vestimenta sua: et ipse lotus aqua immundus erit usque ad uesperum. Si saliuam huiuscemodi homo iecerit super eum qui mundus est, lauabit uestimenta sua, et lotus aqua immundus erit usque ad uesperum. Sagma super quod sederit, immundum erit; et quicquid sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur,

pollutum erit vsq; ad vesperum. Qui portauerit horum aliquid, lauabit ve
stimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit vsque ad vesperum. Omnis
quem tetigerit qui talis est, non lotis ante manibus, lauabit vestimenta sua:
& lotus aqua, immundus erit vsque ad vesperum. Vas fictile quod tetige-
rit, confringetur: vas autem ligneum lauabitur aqua. Si sanatus fuerit qui hu
iuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem
sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viuentibus, erit mundus. Die
autem octauo sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, & ueniet in con
spectum domini ad ostium tabernaculi testimonij, dabitq; eos sacerdoti. qui
faciet vnum pro peccato, et alterum in holocaustum, rogabitq; pro eo coram
domino, vt emundetur à fluxu seminis sui. Vir de quo egreditur semē coitus,
lauabit aqua omne corpus suum: & immundus erit vsq; ad vesperum. Vestē
C & pellem quam habuerit, lauabit aqua, & immunda erit vsq; ad vesperum.
Mulier cum qua coierit, lauabitur aqua, & immunda erit vsq; ad vesperum.
Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis septem diebus separa-
bitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit vsque ad vesperum: & locus
Leui.18.c in quo dormierit vel sederit diebus separationis suæ, polluetur. Qui teti gerit
lectum suum, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit usq;
ad vesperum. Omne vas super quod illa sederit, quisquis attigerit, lauabit ve
stimenta sua: & ipse lotus aqua, pollutus erit vsq; ad vesperum. Si coierit
cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus: &
omne stratum in quo dormierit, polluetur. Mulier quę patitur multis diebus
fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum san
guinem fluere non cessat, quandiu subiacet huic passioni, immunda erit qua-
si sit in tempore menstruo. omne stratum in quo dormierit, & vas in quo
D sederit, pollutum erit. quicunque tetigerit eam, lauabit vestimenta sua: &
ipse lotus aqua, immundus erit vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, &
fluere cessauerit, numerabit septem dies purificationis suæ, & die octauo of-
feret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum ad ostium
tabernaculi testimonij: qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holo-
caustum, rogabitque pro ea coram domino, & pro fluxu immunditiæ eius.
Docebitis ergo filios Israel vt caueant immunditias, & non moriantur
in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.
Ista est lex eius qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu, & quæ
menstruis temporibus separatur, vel quæ iugi fluit sanguine, & hominis
qui dormierit cum ea.

Sanctuarium quomodo ingrediendum sacerdoti & de duplici ducrum hircorum imolatio
ne, deq; septimi mensis ieiunio Cap. XVI.

A Locutusq; est dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aa
ron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt: et præcepit ei di
cens, Loquere ad Aaron fratrem tuum ne omni tempore ingrediatur
sanctuarium quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, vt
non moriatur (quia in nube apparebo super oraculum) nisi hæc ante fecerit,
Vitulum pro peccato offeret, et arietem in holocaustum. Tunica linea vestiē
tur, feminalibus lineis uerēda celabit: accingetur zona linea, cidarim lineā im
ponet capiti: hæc enim vestimēta sunt sancta: quibus cunctis, cū lotus fuerit,

induetur,

Iduet. Suscipietq; ab vniuersa multitudie filiorũ Israel duos hircos ꝑ peccato,
et vnũ ariet ĩ holocaustũ. Cũq; obtulerit vitulũ, et orauerit ꝑ se et ꝑ domo B
sua, duos hircos stare faciet coram dño ĩ ostio tabernaculi testimonij: mittẽsq; B
sup vtrũq; sortẽ, vnã dño, et alterã capro emissario: cuius exierit sors dño, of
feret illũ ꝑ peccato: cuius aũt ĩ caprũ emissariũ, statuet eũ viuũ corã dño, vt
fundat p̃ces sup eũ, et emittat eũ ĩ solitudinẽ. His rite celebratis, offeret uitulũ
et rogãs ꝑ se et ꝑ domo sua, ĩmolabit eũ. assũptoq; thuribulo, qḋ de prunis al
taris impleuerit, et hauriens manu cõpositũ thimiama ĩ incẽsũ, vltra velũ ĩ- C
trabit ĩ sctã: vt positis sup ignẽ aromatibus nebula eorũ et uapor opiat oracu Leui. 4.a
lũ qḋ ẽ supra testimoniũ, et nõ moriat. Tollet quoq; de sãguine vituli, et aspget C
digito septies cõtra ꝑpiciatoriũ ad oriẽtẽ. Cũq; mactauerit hircũ ꝑ peccato
populi, ĩferet sãguinẽ eius ĩtra velũ, sicut p̃ceptũ ẽ de sãguine vituli, vt asper
gat eregiõe oraculi, et expiet sãctuariũ ab ĩmũditijs filiorũ israel, et à p̃uarica
tiõibus eorũ, cũctisq; pc̃tis. Iuxta hũc ritũ faciet tabernaculo testimõij, qḋ f- D
xũ ẽ ĩter eos ĩ medio sordiũ habitatiõis eorũ. Nullus hoĩum sit ĩ tabernaculo
qñ põtifex sãctuariũ ĩgredit, vt roget ꝑ se et ꝑ domo sua, et ꝑ Israel, donec
egrediat. Cũ aũt exierit ad altare qḋ corã dño ẽ, oret ꝑ se, et sũptũ sãguinẽ vi
tuli atq; hirci fũdat sup cornua eius ꝑ gyrũ: aspgẽsq; digito septies, expiet, &
sãctificet illḋ ab ĩmũditijs filiorũ Israel. Postq; emũdauerit sãctuariũ et ta-
bernaculũ et altare, tũc offerat hircũ viuẽtẽ: et posita vtraq; mãu sup caput
eius, cõfiteat oẽs iniqtates filiorũ Israel, et uniuersa delicta atq; peccata eorũ: E
q̃ ĩprecãs capiti eius, emittet illũ ꝑ hoĩem patũ, ĩ desertũ. Cũq; portauerit hir
cus oẽs iniqtates eorũ ĩ terrã solitariã, et dimissus fuerit ĩ deserto, reuertet ĩ ta
bernaculũ testimõij, et depositis uestibus qbus prius ĩdutus erat cũ ĩtraret sã
ctuariũ, relictisq; ibi, lauabit carnẽ suã in loco sctõ, ĩduetq; uestibus suis. Et
postq; egressus obtulerit holocaustũ suũ ac plebis, rogabit tã ꝑ se q̃ ꝑ popu-
lo: et adipẽ q oblatus ẽ ꝑ peccatis, adolebit sup altare. Ille verò q dimiserit ca Eze. 43.d
prũ emissariũ, lauabit vestimẽta sua et corpus aq̃, et sic ĩgrediet ĩ castra. Vi- F
tulũ aũt et hircũ q ꝑ pc̃tõ fuerãt ĩmolati, et q̃rũ sãguis illatus ẽ in sãctuariũ
vt expiatio cõpleret, asportabũt foras castra, et cõburẽt igni, tã pelles q̃ car
nes eorũ ac fimũ: et qcũq; cõbusserit ea, lauabit vestimẽta sua et carnẽ aq̃, et
sic ĩgrediet castra. Eritq; vobis hoc legitimũ sẽpiternũ. Mẽse aũt vij. decima
die mẽsis affligetis aĩas v̄ras, nullũq; opus facietis, siue ĩdigena siue aduẽa q G
peregrinat ĩter vos. In hac die expiatio erit v̄ri atq; mũdatio, ab oĩbus pc̃tis
v̄ris corã dño mũdabimini. sabbathũ. n. reqetionis ẽ, & affligetis aĩas v̄ras re
ligiõe ꝑpetua. Expiabit aũt sacerdos q vnctus fuerit, et cuius manus initiatæ H
sũt ut sacerdotio fungat ꝑ p̄re suo: indueturq; stola linea et uestibus sãctis, et
expiabit sãctuariũ et tabernaculũ testimõij atq; altare, sacerdotes quoq; et vni-
uersum populũ. Eritq; uobis hoc legitimũ sẽpiternũ, ut oretis ꝑ filijs Israel,
& ꝑ cũctis peccatis eorũ semel in anno. Fecit igit sicut p̃ceperat dñs Moysi.

Vbi, & cui sacrificandum, sanguineque & morticino abstinendum. Caput XVII. A

ET locutus est dñs ad Moysen, dicẽs, Loquere Aarõ & filijs eius, & cũ
ctis filijs Israel, dicẽs ad eos. Iste est sermo quẽ mãdauit dñs, dicẽs, Ho
mo quilibet de domo Israel, si occiderit bouẽ aut ouẽ, siue caprã in ca-
stris vel extra castra, & nõ obtulerit ad ostiũ tabernaculi oblationẽ dño, san
guinis reus erit: q̃si si sãguinẽ fuderit, sic pibit de medio populi sui. Ideo sacer
doti offerre debẽt filij Israel hostias suas q̃s occidũt ĩ agro, ut sãctificẽt dño

ante hostium tabernaculi testimonij,& immolent eas hostias pacificas domi
no. Funderq; sacerdos sanguinem super altare domini ad ostium tabernaculi
B testimonij,& adolebit adipem in odorem suauitatis domino,& nequaquam
vltra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Le-
gitimum sempiternum erit illis,& posteris eorum. Et ad ipsos dices, Homo
de domo Israel & de aduenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit ho
locaustum siue victimam, & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxe
rit eã, vt offeratur domino, interibit de populo suo. Homo quilibet de domo
Israel, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, si comederit sanguinem,
C obfirmabo faciem meam contra animam illius,& disperdam eam de popu-
lo suo, quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, vt su-
per altare meum expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ pia-
culo sit. Idcirco dixi filijs Israel, Omnis anima ex vobis non comedet sangui
nem, nec ex aduenis qui peregrinãtur apud vos. Homo quicunque de filijs
Gen.9.a Israel & de aduenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio
Leuit.3.7.19. ceperit feram vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, &
operiat illum terra. anima enim omnis carnis in sanguine est. Vnde dixi filijs
D Israel, Sanguinem vniuersæ carnis non comedetis, quia anima carnis in san-
guine est: & quicunque comederit illum, interibit. Anima quæ comederit
morticinum vel captum à bestia, tam de indigenis quàm de aduenis, laua-
bit vestimenta sua & semetipsum aqua, & contaminatus erit vsq; ad ve-
sperum: & hoc ordine, mundus fiet. Quod si non lauerit vestimenta sua vel
corpus, portabit iniquitatem suam,

Agnationis grados & quibuscum non licet habere rem. Cap. XVIII.

A LOcutus est dominus ad Moysen, dicẽs loquere filijs Israel,& dices ad
eos: Ego sum dominus deus vester: iuxta consuetudinem terræ Aegy
pti in qua habitastis, non facietis,& iuxta morẽ regionis Chanaán,
ad quam ego introducturus sum uos, non agetis, nec in legitimis eorum am-
bulabitis. Facietis iudicia mea,& præcepta mea seruabitis,& ambulabitis in
eis, ego dominus deus uester. Custodite leges meas atq; iudicia, quæ faciẽs ho
mo, viuet in eis. ego dominus. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non
accedet, vt reuelet turpitudinem eius. ego dominus, Turpitudinem patris tui
et turpitudinem matris tuæ non discooperies. mater tua est, non reuelabis tur
pitudinem eius. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies, turpitudo
enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre siue ex matre quæ do
B mi uel foris genita est, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filij tui uel neptis
ex filia non reuelabis: quia turpitudo tua est. Turpitudinem filiæ uxoris
patris tui, quam peperit patri tuo,& est soror tua, non reuelabis. Turpitu-
dinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui. Turpitudi-
nem sororis matris tuæ non reuelabis: eo quod caro sit matris tuę. Turpitudi
nem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad uxorem eius quæ tibi affinitate
coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ nõ reuelabis, quia uxor filij tui est: nec
discooperies ignominiam eius. Turpitudinem uxoris fratris tui non reuela-
bis quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinẽ uxoris tuæ et filiæ eius nõ reue
labis. Filiã filij eius,& filiam filiæ illius nõ sumes, vt reueles ignominiã eius:
qa caro illius sunt,& talis coitus in cæstus est. Sororẽ vxoris tuæ in pellicatũ

illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa uiuente. Ad mu C
lierem quæ patitur menstrua nō accedes, nec reuelabis fœditatem eius. Cum
uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis. De se-
mine tuo non dabis ut consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen dei tui.
ego dominus. Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abomi-
natio est. Cum omni pecore non coibis nec maculaberis cum eo. Mulier non
succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in om
nibus his quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante
conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo,
vt euomat habitatores suos. Custodite legitima mea atq; iudicia, & non fa- D
ciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quàm colonus qui
peregrinatur apud vos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ ter-
ræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo ne & vos similiter
euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gentem quæ fuit ante vos. Omnis
anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio po-
puli sui. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt
ante vos, & ne polluamini in eis. ego dominus deus vester.

Sanctis quæ facienda, quæque vitanda sint. Caput XIX.

LOcutus est dn̄s ad Moysen, dicens, Loquere ad omnem cœtum filiorū A
Israel, & dices ad eos, Sancti estote, qa ego sanctus sum dominus deus
vester. Vnusquisq; patrem suum & matrem suam timeat. Sabbatha
mea custodite. ego dominus deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos
conflatiles faciatis vobis. ego dominus deus vester. Si immolaueritis hostiam
pacificorum domino vt sit placabilis: eo die quo fuerit immolata, comedetis
eam, & die altero: quicquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne com
buretis. si quis post biduum comederit ex ea, prophanus erit & impietatis B
reus: portabitq; iniquitatem suam, quia sanctum domini polluit, & peribit
anima illa de populo suo. Cumq; messueris segetes terræ tuæ, non tondebis
vsq; ad solum superficiem terræ: nec remanentes spicas colliges. Neq; in vi-
nea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregri
nis carpenda dimittes, ego dominus deus vester. Non facietis furtum. Non
mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. Nō periurabis in no-
mine meo, nec pollues nomen dei tui: ego dominus. Non facies calumniā pro Exo. 20. a Deut. 5. b
ximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercennarij tui apud C
te vsq; mane. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: sed
timebis dominum deum tuum, quia ego sum dominus. Non facies quod ini-
quum est, nec iniuste iudicabis. Non consyderes personam pauperis, nec ho-
nores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec
susurrro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui, ego dominus.
Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas su-
per illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuiū tuo-
rum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. ego dominus. Leges meas custodi
te. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum D
tuum non feres diuerso semine. Veste quæ ex duobus texta est, non indueris.
Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nobilis,
& tamen pretio non redempta, nec libertate donata; vapulabunt ambo, &

non morientur, quia non fuit libera. pro delicto autem suo offeret domino ad
E ostium tabernaculi testimonij arietem: orabitq́; pro eo sacerdos & pro peccato eius coram domino, & repropitiabitur ei, dimittetur q́; peccatū. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. ego dominus deus vester. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Neq; in rotundū attondebitis comā: nec radetis
F barbam. Et super mortuo non incidetis carnes vestras, neq; figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis. ego dominus. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. Sabbatha mea custodite, & sanctuarium meum metuite. ego dominus. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. ego dominus deus vester. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time domi-
Exo.22.c. num deum tuum, ego sum dominus. Si habitauerit aduena in terra vestra,
G & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eum quasi vosmetipsos. fuistis enim & vos aduenæ in terra Aegypti. ego dominus deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquusq; sextarius. ego dominus deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti. Custodite omnia præcepta mea, & vniuersa iudicia, & facite ea. ego dominus.

Moloch idolo ne sacrificent, nonnullaq; alia scelera prohibentur. Cap. XX.

A LOcutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Hæc loqueris filijs Israel, Homo de filijs Israel, & de aduenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum, & ego ponam faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, & contaminauerit sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem eius, succidamq; & ipsum, & omnes qui consenserunt ei vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. Anima quæ declinauerit ad magos
B & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini, & estote sancti, quia & ego sum sanctus dominus deus vester. Custodite præcepta mea, & facite ea: Ego dominus qui sanctifico vos. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. patri matriq; qui maledixerit, sanguis eius sit
Deut.22.d super eum. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo. sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, vterque moriatur, quia scelus operati sunt, sanguis eorum sit
C super eos. Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nephas,

nephas morte moriantur: sit sanguis eorũ super eos. Qui supra vxorẽ filiã, duxerit matrem eius, scelus operatus est: viuus ardebit cũ eis, nec permanebit tãtũ nefas in medio vestri. Qui cũ iumẽto & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoq; occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur, cũ eo sanguis eorũ sit super eos. Qui acceperit sororẽ suam filiã patris sui, vel filiã matris suæ & viderit turpitudinẽ eius, illaq; conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt, occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinẽ suam mutuò reuelauerint, & portabũt iniquitatem suam. Qui coierit cũ muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem D
eius, ipsaq; aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Turpitudinem materteræ, & amitæ tuæ nõ discooperies. qui hoc fecerit, ignominiã carnis suæ nudauit, portabũt ambo iniquitatẽ suam. Qui coierit cũ vxore patrui, vel auunculi sui, & reuelauerit ignominiã cognationis suæ, portabunt ambo peccatũ suũ: absq; liberis morientur. Qui duxerit vxorẽ fratris sui, rẽ facit illicitã, turpitudinẽ fratris sui reuelauit: absq; liberis erunt. Custodite leges meas, atque iudicia, & facite ea: ne & vos euomat terra quã intraturi estis et habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, Deut. 35. a
quas ego expulsurus sum ante vos. Oĩa enim hæc fecerũt, et abominatus sum eas. Vobis autẽ loquor, Possidete terrã eorũ, quã dabo vobis in hæreditatẽ, B
terram fluentem lacte & melle. ego dominus deus vester, qui separaui vos a cæteris populis. Separate ergo & vos iumentũ mundũ ab immũdo, & auẽ mundam ab immũda: ne polluatis animas vestras in pecore et auibus, et cũctis quæ mouentur in terra, et quę vobis ostendi esse polluta. Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego dominus, et separaui vos a cæteris populis, vt essetis mei. Vir siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: sanguis eorũ sit super illos.

Sacerdos qualis sit. Cap. XXI.

DIxit quoq; dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, A
& dices ad eos, Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantũ in consanguineis ac propinquis, idest super patrem et matrem et filium et filiam, fratrem quoq; et sororem virginem, quæ non est nupta viro, sed nec in principe populi sui contaminabitur. Nec radent caput nec barbã, neq; in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt deo suo, et non polluent nomen eius. Incensum enim domini, et panes dei sui offerũt, et ideo sancti erunt. Scortum et vile prostribulũ non ducet vxorem, nec eã quæ repudiata est a marito: quia consecratus est deo suo, et panes propositionis offert. Sit ergo sanctus, quia et ego sanctus sum dominus. qui sanctifico vos. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violauerit nomen patris sui, flammis exuretur. Pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, et cuius manus in sacerdotio cõsecratæ sunt, vestitusq; est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimẽta sua non scindet, et ad omnem mortuum non ingredietur omnino. super patre quoque suo et matre non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne B
polluat sanctuarium dei sui, quia oleum sanctæ vnctionis dei super eum est: ego dominus. Virginem ducet vxorem; viduam autem et repudiatam Ezec. 44. f
et sordidam atque meretricem non accipiet; sed puellam de populo suo;

ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego dominus qui sanctifico eum. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias suas, qui habuerit maculam non offe-
D ret panes deo suo, nec accedet ad ministerium eius: si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grādi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, nō accedet offerre hostias domino, nec panes deo suo: vescetur tamē panibus qui offeruntur in sanctuario, ita duntaxat vt intra velū non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculā habet, & contaminare non debet sanctuarium meū. Ego dominus qui sanctifico eos. Locutus est ergo Moyses ad Aaron & ad filios eius & ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

Rursus de sacerdotibus & eorum familia ac sacrificiis. Cap. XXII.

A LOcutus quoq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron & ad filios eius, vt caueant ab his, quæ consecrata sunt filiorum Israel, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt ego dominus. Dic ad eos & ad posteros eorum. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quę consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel domino, in quo est immunditia, peribit coram domino: ego sum dominus. Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit īmundū super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, immundus erit vsq; ad vesperum, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed cum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia
Exo. 22. d Eze. 44. g. cibus illius est. Morticinum & captum à bestia non comedent, nec polluentur in eis: ego sum dominus. Custodiāt præcepta mea, vt non subiaceant pec-
B cato, & moriantur in sanctuario, cum polluerint illud: ego dominus qui sanctifico eos. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis: inquilinus sacerdotis & mercennarius non vescentur ex eis. Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit, hi comedēt ex eis. si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. si autem vidua vel repudiata & absq; liberis reuersa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena, comedendi ex eis non habet potestatem. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offeruntur domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint, ego dominus qui sanctifico eos. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron & filios eius & ad omnes filios Isra-
C el, dicesq; ad eos, Homo de domo Israel, & de aduenis q habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota soluens, vel spōte offerens, quicquid illud obtulerit in holocaustū domini, vt offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus & ouibus & ex capris: si maculam habuerit, non offeretis, neq; erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimā pacificorū domino,
Deut. 15. d & 17. a. vel vota soluens, vel sponte offerens, tā de bobus quàm de ouibus, īmaculatū

offeret, vt acceptabile sit omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fra-
ctum, si cicatricem habens, si papulas aut scabiem aut impetiginem: non offe
retis ea domino, nec adolebitis ex eis super altare domini. Bouem & ouem,
aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potes: votum autem ex ijs solui
non potest. Omne animal quod vel contritis vel tunsis vel sectis, ablatisque te
sticulis est, non offeretis domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis.
De manu alienigenæ non offeretis panes deo vestro, & quicquid aliud dare
voluerit: quia corrupta, & maculata sunt omnia: nō suscipietis ea. Locutusque D
est dominus ad Moysen, dicens: Bos, ouis & capra cum genita fuerint, septē
diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octauo, & deinceps offerri pote
runt domino. Siue illa bos siue ouis, nō immolabuntur vna die cum fœtibus
suis. Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione domino, vt possit es-
se placabilis eodem die comedetis eam, non remanebit quicquam in mane al
terius diei: ego dominus. Custodite mandata mea, & facite ea: ego dominus.
Ne polluatis nomen meum sanctum, vt sanctificer in medio filiorum Israel.
Ego dominus, qui sanctifico vos, & eduxi de terra Aegypti, vt essem vobis
in deum: ego dominus.

De sabbati ac festorum reliquorum obseruatione. Cap. XXIII. A

LOcutusque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, et dices
ad eos, Hæ sunt feriæ domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facie
tis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus, om
ne opus non facietis in eo. sabbatū domini est in cunctis habitationibus ve-
stris. Hæ sunt ergo feriæ domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus
suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperū, phase domini est: & Exo. 12. a
quintadecima die mensis huius solennitas azymorum domini est. Septē die- Num. 28. c
bus azyma comedetis. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque omne B
opus seruile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne domino septem
diebus. dies autem septimus erit celebrior & sanctior: nullumque seruile opus
facietis in eo. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel
& dices ad eos Cum ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis: & mes-
sueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacer
dotem. qui eleuabit fasciculum coram domino, vt acceptabile sit pro vobis,
altero die sabbati, & sanctificabit illum. Atque in eodem die quo manipulus
consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum domini, C
& libamenta offerentur cum eo duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incen-
sum domini, odoremque suauissimum: liba quoque uini quarta pars hin. Panem
& polentā & pultes non comedetis ex segete usque ad diem qua offeretis ex ea
deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habi-
taculis vestris. Numerabitis ergo ab altero die sabbati in quo obtulistis ma-
nipulum primitiarum septem hebdomadas plenas, vsque ad alteram diem ex
pletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies: & sic offeretis sacri
ficium nouum domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum D
duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias do-
mini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vi-
tulum de armento vnum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum liba
mentis suis, in odorem suauissimum domino. Facietis & hircum pro pecca-

to, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cumque eleuauerit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram domino, cedent in usum eius. Et uocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum, omne opus seruile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis & generationibus uestris. Postquàm autem messueritis segetem terræ uestræ, non secabitis eam usque ad solum: nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. ego sum dominus deus vester. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, Mense septimo, prima die mensis erit uobis sabbatum memoriale, clangentibus tubis, & uo-
E cabitur sanctum: omne opus seruile non facietis in eo, & offeretis holocau-
Num. 29.b stum domino. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum domino. omne opus seruile non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, ut propitietur uobis dominus deus uester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit uobis in cunctis generationibus et habitationibus uestris. sabbatũ requietionis est, et affligetis animas uestras. Die nono mẽsis septimi a uespera usque ad uesperam, celebrabitis sabbata uestra. Et locutus est do-
F minus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, A quintodecimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus domino. dies primus uocabitur celeberrimus atque sanctissimus. omne opus seruile non facietis in eo: & septem diebus offeretis holocausta domino. dies quoque octauus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum domino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus seruile non facietis in ea. Hæ sunt feriæ domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusque diei, exceptis sabbatis domini, donisque vestris, & quæ offeretis ex uoto, vel quæ sponte tribuetis domino. A quintodecimo ergo die
G mensis septimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias domini septem diebus. Die primo & die octauo erit sabbatum, id est requies. Sumetisq; vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram domino deo vestro: celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabibitis, & habitabitis in vmbraculis septem diebus. Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, vt discant posteri vestri quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Aegypti. ego dominus deus vester. Locutusque est Moyses super solennitatibus domini ad filios Israel.

Lucernę ac panes propositionis quo paratur, deque blasphemi & homicidæ aliorũq; pœna. Ca. XXIIII.

A ET locutus est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleũ de oliuis purissimum ac lucidũ, ad concinãdas lucernas iugiter. Extra velũ testimonij in tabernaculo fœderis, ponet eas Aaron à vespere vsq; in mane coram dño, cultu rituq; perpetuo in generationibus vestris,

vestris. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in cōspectu domini. Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas: quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, vt sit panis in monumentum oblationis domini. Per singula sabbata mutabuntur coram domino suscepti à filijs Israel fœdere sempiterno: eruntque Aaron & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est de sacrificijs domini iure perpetuo. Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cum viro Israelite. Cumque blasphemasset nomen domini, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan. Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid iuberet dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loqueris: Homo qui maledixerit deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur. Qui percusserit & occiderit hominē, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est animam pro anima. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum: sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam talem sustinere cogetur. Qui percusserit iumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur. Æquum iudicium sit inter vos, siue peregrinus siue ciuis peccauerit: quia ego sum dominus deus vester. Locutusq; est Moyses ad filios Israel, et eduxerunt ei qui blasphemauerat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntq; filij Israel sicut præceperat dominus Moysi.

B C D Exo.21.c Deut.19.d

De anni septimi & quinquagesimi sanctificatiōe, de que emptiōibus & venditionibus. Cap. XXV.

Locutusque est dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos, Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizetis sabbatum domino. Sex annis seres agrū tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius: septimo autem anno sabbatum erit terræ requietionis domini: agrum non seres, et vineā non putabis. Quę sponte gignet humus, nō metes: & vuas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terræ est. sed erunt vobis in cibum, tibi & seruo tuo, ancillæ tuæ & mercenario tuo, et aduenæ qui peregrinatur apud te: iumentis tuis & pecoribus omnia quæ nascuntur, præbebunt cibum. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt quadragintanouem: & clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ vestrę, ipse est enim iubileus. Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque rediet ad familiam pristinā: quia iubileus est & quinquagesimus annus. Non seretis atque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis, ob sanctificationem iubilei, sed statim oblata comedetis. Anno iubilei redient om-

A Deut.15.a B Eze.46.c

nes ad possessiones suas. Quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo,
C ne contristes fratrem tuum, sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo,
& iuxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plures anni remanse-
rint post iubileum, tanto crescet & pretium: quanto minus temporis nume-
raueris, tanto minoris & emptio constabit. tempus enim frugum vendet ti-
bi. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat vnusquisque deum suum,
quia ego dominus deus vester. Facite præcepta mea, & iudicia custodite, &
implete ea, vt habitare possitis in terra absque vllo pauore, & gignat vobis
humus fructus suos, quibus vescamini vsque ad saturitatem, nullius impetum
formidantes. Quòd si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non
seuerimus neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam
vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum: seretisque anno octa-
uo, & comedetis veteres fruges vsque ad nonum annum: donec noua na-
scantur, edetis vetera. Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea
D est, & vos aduenæ & coloni mei estis. vnde cuncta regio possessionis vestræ
sub redemptionis conditione vendetur. Si attenuatus frater tuus vendiderit
possessiunculam suam, & voluerit propinquus eius, potest redimere quod
ille vendiderat. sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad re-
dimendum potuerit inuenire: computabuntur fructus ex eo tempore quo
vendidit: & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessio-
nem suam. quòd si non inuenerit manus eius vt reddet pretium, habebit em
ptor quod emerat vsque ad annum iubileum. in ipso enim omnis venditio
redibit ad dominum, & ad possessorem pristinum. Qui vendiderit domum
intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur an-
nus. si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit
eam, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in iubileo.
E Sin autem in villa fuerit domus quæ muros non habet, agrorum iure vende-
tur, si antè redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dominum suum.
Ædes Leuitarum quæ in vrbibus sunt, semper possunt redimi: si redem-
ptæ non fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos, quia domus vrbium Le-
uiticarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. Suburbana autem eo-
rum non væneant, quia possessio sempiterna est. Si attenuatus fuerit frater
tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum,
& vixerit tecum, ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti. time
Exo.27.c. deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis
Deut.27.c ei ad vsuram, & frugum abundantiam non exiges. Ego dominus deus ve-
ster, qui eduxi vos de terra Ægypti, vt darem vobis terram Chanaan, & es-
F sem vester deus. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non
eum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit.
vsque ad annum iubileum operabitur apud te, & postea egredietur cum li-
beris suis, & reuertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum:
mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti. non væneant condi-
tione seruorum: ne affligas eum per potentiam, sed metuito deum tuum. Ser-
uus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt. Et de ad-
uenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra,
hos habebitis famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac

possidebitis in æternum fratres autem vestros filios Israel, ne opprimatis per potentiam. Si inualuerit apud vos manus aduenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe eius: post uen ditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum & patruus & patruelis & consanguineus & affinis. Sinautem & ipse po- G
tuerit, redimet se, supputatis duntaxat annis à tempore venditionis suæ vsq; in annum iubileum. & pecunia qua venditus fuerat, iuxta annorum numerum & rationem mercennarij supputata. Si plures fuerint anni qui remanent vsq; ad iubileum, secundum hos reddet & pretium. si pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum, quibus antè seruiuit mercedibus imputatis: non affliget eum violenter in conspectu tuo. Quòd si per hæc redimi non potuerit, anno iubileo egredietur cũ liberis suis. Mei enim sunt serui filij Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

Quæ præmia dei cultores, quæ calamitates eius contemptores sint secuturæ. Cap. XXVI.

EGo dominus deus vester: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt ado- A
retis eum. ego enim sum dominus deus vester. Custodite sabbata mea & pauete ad sanctuarium meum. ego dominus. Si in præceptis meis ambula ueritis, & mandata mea custodieritis & feceritis, dabo vobis pluuias tempo ribus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exter- Exo.20.a
reat. Auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros. Per- Deut.5.a
sequemini inimicos uestros, & corruent coram vobis. persequẽtur quinq; de B
vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplica bimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, et uetera nouis superuenientibus projcietis. Ponam tabernaculum meũ in medio vestri, & non abjciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero deus vester, vosq; eritis populus meus. Ego dominus deus vester, qui eduxi vos de terra Ægyptiorum, ne seruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis erecti. Quòd si non audieritis me, nec feceritis om C
nia mandata mea, sed spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseri- Deut.28.b
tis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis Malac.2.a
pactum meum, ego quoq; hæc faciam uobis, Visitabo uos uelociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos uestros, & consumat animas uestras. Frustra feretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam cõtra uos, & corruetis coram hostibus uestris, & subjciemini his qui oderint uos. fugietis nemine persequente. Sinautem nec sic obedieritis mihi addam correptiones uestras septuplum propter peccata uestra, & conteram superbiam duritiæ uestræ. Daboq; uobis cœlum desuper sicut ferrum, & ter- D
ram æneam. Consumetur in cassum labor uester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec uolueritis audire me, addam plagas uestras usque in septuplum

propter peccata vestra:emittamq; in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant,desertæq; fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinã, sed ambulaueritis ex aduerso mihi:ego quoq; cõtra vos aduersus incedam,& percutiam vos septies propter peccata vestra,inducamq; super uos gladium vltorem fœderis mei. Cumq; confugeritis in vrbes,mittam pestilentiam in medio vestri,et trademini in manibus hostiũ, postq; confregero baculum panis vestri:ita vt decẽ mulieres in vno clibano coquant panes,& reddant eos ad põdus, & comedetis,& non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me,& ego incedam aduersus vos in furore contrario,& corripiã
E vos septem plagis propter peccata vestra, ita vt comedatis carnes filiorũ vestrorum & filiarum vestrarum. destruam excelsa vestra, & simulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorũ, & abominabitur vos anima mea,intantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciã sanctuaria vestra,nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Disperdámque terram vestram,& stupebunt super ea inimici vestri,cum habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes,& euaginabo post vos gladiũ,eritq; terra vestra deserta,& ciuitates vestræ dirutæ. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ:quando fueritis in terra hostili, sabbatizabit,& requiescet in sabbatis solitudinis suæ,eo q non requieuerit in sabba
F tis vestris quando habitabatis in ea. Et qui de vobis remanserint,dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis,& ita fugient quasi gladium. cadent nullo persequente,& corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. nemo vestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes,& hostilis vos terra consumet. Quòd si et de ijs aliqui remanserint,tabescent in iniquitatibus suis,in terra inimicorum suorum,& propter peccata patrum suorum & sua affligentur:donec confiteantur iniquitates suas & maiorũ suorũ,quibus præuaricati sunt in me,et ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos,et inducã illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum: tunc orabunt
G pro impietatibus suis. Et recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob &
Deut. 4.c Isaac & Abrahã. Terræ quoq; memor ero:quæ cum relicta fuerit ab eis,complacebit sibi in sabbatis suis,patiens solitudinem propter illos. Ipsi verò rogabunt pro peccatis suis,eo q abiecerint iudicia mea,& leges meas despexerint. Attamen etiam cum essent in terra hostili,non penitus abieci eos,neque sic despexi,ut consumerentur,& irritum facerem pactum meum cũ eis. Ego enim sum dominus deus eorum,& recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti in conspectu gentium,vt essem deus eorum. ego dominus deus. Hæc sunt iudicia atque præcepta & leges,quas dedit dominus inter se & inter filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

De variis votis & redemptione eorundem,deque decimis. Cap. XXVII.

A Locutusque est dominus ad Moysen,dicens: Loquere filijs Israel,& dices ad eos, Homo qui votum fecerit & spoponderit deo animam suã, sub æstimatione dabit pretium. Si fuerit masculus à vicesimo anno vsq; ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensurã sanctuarij: si mulier,triginta, A quinto autem anno vsq; ad vicesimum, ma-

sculus dabit viginti siclos: fœmina decem. Ab vno mense vsq; ad annū quin
tum, pro masculo dabūtur quinq; sicli: pro fœmina tres. Sexagenarius & vl
trà, masculus dabit quindecim siclos: fœmina decē. Si pauper fuerit, & æsti-
mationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æsti- B
mauerit & viderit eum posse reddere, tantum dabit. Animal autem quod im
molari potest domino, si quis vouerit domino, sanctum erit, & mutari non
poterit, id est nec melius malo, nec peius bono. q; si mutauerit: & ipsum qđ
mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit domino. Ani-
mal immundum quod immolari domino non potest, si quis vouerit, adduce-
tur ante sacerdotem: qui dijudicans vtrum bonum an malum sit, statuet pre-
tium. q; si redimere voluerit is qui offert, addet super ęstimationem quintam
partem. Homo si vouerit domum suam, & sanctificauerit domino, conside-
rabit eam sacerdos vtrum bona an mala sit, & iuxta prætiū quod ab eo fue-
rit constitutum, venundabitur. sin autē ille qui vouerat, uoluerit redimere eā,
dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domū. Quòd si agrū
possessionis suæ uouerit, & consecrauerit domino: iuxta mensuram sementis
æstimabitur pretium. si triginta modijs hordei seritur terra, quinquaginta si- C
clis vænundetur argenti. Si statim ab anno incipientis iubilei vouerit agrū,
quantum ualere potest, tanto æstimabitur. sin autem post aliquantulum tem
poris, supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorum qui reliqui sunt nume-
rum vsq; ad iubileum. & detrahetur ex pretio. Quòd si uoluerit redimere
agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & posside
bit eum. Sin autē noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit vænundatus: vl-
tra eum qui vouerat, redimere non poterit. quia cum iubilei venerit dies, san
ctificatus erit domino, & possessio consacrata ad ius pertinet sacerdotum. Si
ager emptus est, et non de possessione maiorum, sanctificatus fuerit domino:
supputabit sacerdos iuxta annorum numerū usq; ad iubileum, pretiū: & da-
bit ille qui vouerat eum, domino. in iubileo autem reuertetur ad priorē domi
num qui uendiderat eum, et habuerat in sorte possessionis suæ. Omnis æsti- Exo:30.b
matio siclo sanctuarij ponderabitur. Siclus, uiginti obolos habet. Primogeni Num.3.g
ta quæ ad deum per inent, nemo sanctificare poterit & uouere, siue bos siue Eze.45.d D
ouis fuerit: domini sunt. Quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit
iuxta æstimationem suam, & addet quintam partem pretij. si redimere nolue
rit, uendetur alteri quantumcūq; fuerit antè æstimatum. Omne quod domi-
no consecratur, siue homo fuerit siue animal siue ager, non uæniet, nec redimi
poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit dño. Et
omnis consecratio quæ offertur ab homine: non redimetur, sed morte morie-
tur. Omnes decimæ terræ siue de pomis arborum siue de frugibus, dñi sunt,
& illi sanctificantur. Si quis autē uoluerit redimere decimas suas, addet quin
tam partē earum. Omnium decimarum bouis & ouis & capræ, quæ sub pa
storis uirga transeunt, quicquid decimū uenerit, sanctificabitur domino. Nō
eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. si quis mutauerit:
& quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur domino, &
non redimetur. Hæc sunt præcepta quæ mandauit dominus Moysi ad filios
Israel in monte Sinai.

NVMERI
HEBRAICE VAIEDABBER.

Recenſetur Iſraelitæ militiæ idonei,& duces creantur Tribus Leui præficitur ſacris. Cap. I.

A Ocutuſq; eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sinai in
tabernaculo fœderis,prima die menſis ſecundi, anno al
tero egreſsionis eorum ex Ægypto,dicens: Tollite ſum
1 mam vniuerſæ congregationis filiorum Iſrael per co-
gnationes & domos ſuas,& nomina ſingulorum quic-
quid ſexus eſt maſculini à viceſimo anno & ſuprà, om
nium virorũ fortium ex Iſrael, & numerabitis eos per
turmas ſuas,tu & Aaron. Eruntq; vobiſcum principes
tribuum ac domorum in cognationibus ſuis,quorum iſta ſunt nomina : De
tribu Rubẽ,Eliſur filius Sedeur. de tribu Simeon,Salamiel filius Suriſaddai.
B de tribu Iuda,Naaſſon filius Aminadab.de tribu Iſſachar, Nathanael filius
Suar.de tribu Zabulon,Eliab filius Helon. Filiorum autem Ioſeph, de tribu
Ephraim,Eliſama filius Ammiud. de tribu Manaſſe,Gamaliel filius Phadaſ
ſur.de tribu Beniamin,Abidan filius Gedeonis.de tribu Dan,Ahiezer filius
Ammiſaddai.de tribu Aſer,Phegiel filius Ochran.de tribu Gad,Eliaſaph fi-
lius Duel.de tribu Nephthali,Ahira filius Enan. Hi nobiliſsimi principes
multitudinis per tribus & cognationes ſuas,& capita exercitus Iſrael : quos
tulerunt Moyſes & Aaron cum omni vulgi multitudine,& congregauerunt
primo die menſis ſecundi,recenſentes eos per cognationes & domos ac fami
lias & capita & nomina ſingulorum à viceſimo anno & ſuprà,ſicut præce-
C perat dominus Moyſi. Numeratiq; ſunt in deſerto Sinai. De Ruben primo-
genito Iſraelis per generationes & familias ac domos ſuas,& nomina capi-
tum ſingulorũ omne quod ſexus eſt maſculini à viceſimo anno et ſuprà,pro
cedentium ad bellum quadragintaſex millia quingenti. De filijs Simeon per
generationes & familias ac domos cognationũ ſuarum recenſiti ſunt per no-
mina & capita ſingulorum,omne quod ſexus eſt maſculini à viceſimo anno
& ſuprà,procedentium ad bellum,quinquagintanouem millia trecenti. De
filijs Gad per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recẽ-
ſiti ſunt per nomina ſingulorum à viginti annis & ſuprà,omnes qui ad bel-
la procederent.quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta. De filijs
D Iuda per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum per nomi
na ſingulorum à viceſimo anno & ſuprà,omnes qui poterant ad bella pro-
cedere,recenſiti ſunt ſeptuagintaquatuor millia ſexcenti. De filijs Iſſachar p
generationes & familias ac domos cognationum ſuarum per nomina ſingu-
lorum à viceſimo anno & ſupra, omnes qui ad bella procederent, recenſiti
ſunt quinquagintaquatuor millia quadringenti. De filijs Zabulon per gene-
rationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomi-
na ſingulorum à viceſimo anno & ſupra,omnes qui poterant ad bella proce
dere, quinquagintaſeptem millia quadringenti. De filijs Ioſeph filiorum
Ephraim per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recẽ-

siti sunt per nomina singulorum à vicesimo anno & suprà, omnes qui po- B
terant ad bella procedere, quadraginta millia quingẽti. Porrò filiorum Ma-
nasse per generationes & familias ac domos cognitionum suarum recensiti
sunt per nomina singulorum a viginti annis & supra, omnes qui poterant
ad bella procedere, trigintaduo millia ducenti. De filijs Beniamin per gene-
rationes, & familias ac domos cognationum suarum recẽsiti sunt nominibus
singulorum a vicesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procede-
re, triginta quinq; millia quadringenti. De filijs Dan per generationes & fa-
milias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulo-
rum a vicesimo anno, & supra, omnes qui poterant ad bella procede-
re, sexagintaduo millia septingenti. De filijs Aser per generationes &
familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina sin- F
gulorum a vicesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,
quadraginta millia & mille quingenti. De filijs Nephthali per generationes
& familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singu-
lorum a vicesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,
quinquagintatria millia quadringenti. Hi sunt quos numerauerunt Moyses
& Aaron & duodecim principes Israel, singulos per domos cognationũ sua-
rum. Fueruntq; omnes filij Israel per domos & familias suas à vicesimo anno
et supra, qui poterant ad bella procedere, sexcentatria millia virorũ quingen-
ti quinquaginta. Leuitæ autem in tribubus familiarũ suarũ nõ sunt numera-
ti cũ eis. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicẽs: Tribum Leui noli nume- G
rare, neque pones summam eorum cum filijs Israel; sed constitues eos super
tabernaculũ testimonij & cuncta vasa eius, et quicquid ad ceremonias perti- 1.Par.24.d
net. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia vtensilia eius: et erunt in mini-
sterio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendũ fuerit, de-
ponent Leuitæ tabernaculum: cum castrametandum, erigent. quisquis exter-
norum accesserit, occidetur: Metabuntur autem castra filij Israel, vnusquisq;
per turmas & cuneos atq; exercitum suum. Porrò Leuitæ per gyrum taber-
naculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel,
& excubabunt in custodijs tabernaculi testimonij. Fecerunt ergo filij Israel
iuxta omnia quæ præceperat dominus Moysi.

De castrorum metatione. Cap. II.

LOcutusq; est dñs ad Moysen & Aaron, dicens: Singuli p turmas, signa
atque vexilla & domos cognationũ suarũ castrametabũtur filij Isra- A
el per gyrum tabernaculi fœderis. Ad orientem Iudas figet tentoria
per turmas exercitus sui: eritq; princeps filiorum eius Naasson filius Ami-
nadab. et omnis de stirpe eius summa pugnantium, septuagintaquatuor mil-
lia sexcenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorũ princeps
fuit Nathanael filius Suar. & omnis numerus pugnatorum eius, quinqua-
gintaquatuor millia quadringenti. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab fi-
lius Helon, omnisque de stirpe eius exercitus pugnatorum, quinquagintase-
ptem millia quadringẽti. Vniuersi qui in castris Iudæ annumerati sunt, fue- B
runt centum octogintasex millia quadringenti per turmas suas: primi egre-
dientur. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Eli-
sur filius Sedeur, et cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt,

quadragintasex millia quingenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Simeon:quorũ princeps fuit Salamiel filius Surisaddai:et cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt,quinquagintanouem millia trecenti. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel. & cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, quadragintaquinq; millia sexcenti quinquaginta. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas,in secundo loco proficiscẽ
C tur. Leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum & turmas eorum. quomodo erigetur,ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscẽtur. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps erit Elisama filius Ammiud. cunctus exercitus pugnatorũ eius qui numerati sunt,quadraginta millia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. cunctusq; exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt,trigintaduo millia ducenti. In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abidã filius Gedeonis. & cunctus exercitus pugnatorum eius qui recensiti sunt,trigintaquinq; millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim,centum octo millia centum per turmas suas:tertij proficiscentur. Ad aquilonis partem castrametati sunt filij Dan:quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai. cunctusq;
D exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, sexagintaduo millia septingẽti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser,quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran. cunctusq; exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enã. cunctus exercitus pugnatorum eius, quinquagintatria millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Dan,fuerunt centũ quinquaginta septem millia sexcenti:& nouissimi proficiscentur. Hic numerus filiorum Israel,per domos cognationum suarum & turmas diuisi exercitus,sexcentatria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non sunt nu-
Num.1.g merati inter filios Israel:sic enim pceperat dominus Moysi. Fecerũtq; Israel iuxta omnia quæ mandauerat dominus. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias ac domos patrum suorum.

Leui & Aaronis filiorum munus ac autoritas Cap. III.

A HÆ sunt generationes Aarõ & Moysi,in die qua locutus est dominus ad Moysen in monte Sinai. Et hęc nomina filiorum Aaron Primogenitus eius Nadab,deinde Abiu & Eleazar & Ithamar. Hæc nomina filiorũ Aarõ sacerdotũ qui vncti sunt,& quorũ repletæ et consecratæ manus vt sacerdotio fungerẽtur. Mortui sunt enim Nadab et Abiu cũ offerrent ignẽ alienũ in conspectu domini in deserto Sinai,absq; liberis:functiq; sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar corã Aaron patre suo. Locutusq; est dñs ad Moysen,dicẽs: Applica tribũ Leui,& fac stare in cõspectu Aarõ sacerdotis,ut ministrẽt ei,& excubẽt & obseruẽt quicquid ad cultũ pertinet multitudinis corã tabernaculo testimonij,& custodiãt vasa tabernaculi,seruiẽtes in ministe
B rio eius. Dabisq; dono Leuitas Aaron & filijs eius,quibus traditi sunt à filijs Israel Aarõ autẽ & filios eius cõstitues super cultũ sacerdotij, Externus qui ad ministrãdũ accesserit,morietur. Locutusq; est dominus ad Moysen:dicẽs
Num.3.b Ego tuli Leuitas à filijs Israel p omni primogenito qui aperit vuluã in filijs

Israel

Israel,eruntq; Leuitę mei. Meum est.n.omne primogenitũ,ex quo percussi pri
mogenita in terra Ægypti:sanctificaui mihi quicquid primũ nascit̃ in Israel
ab homine vsq; ad pecus,mei sunt:ego dñs.Locutusq; est dñs ad Moysen in
deserto Sinai,dicẽs:Numera filios Leui per domos patrũ suorũ & familias,
oẽm masculum ab vno mense & suprà. Numerauit Moyses vt præceperat C
dñs,& inuenti sunt filij Leui per nomina sua:Gerson & Caath & Merari.Fi
lij Gerson:Lobni & Semei. Filij Caath:Amrã & Iesaar, Hebron & Ozi-
el.Filij Merari:Moholi & Musi.De Gerson fuere familię duę,Lobnitica &
Semeitica:quarũ numeratus est populus sexus masculini ab vno mense & su
prà,septem millia quingentorũ. Hi post tabernaculum metabuntur ad occi-
dentem sub principe Heliasaph filio Lael.Et habebũt excubias in tabernacu
lo fœderis,ipsum tabernaculũ & operimentũ eius,tentorium quod trahitur
ante fores tecti fœderis,& cortinas atrij: tentorium quoq; quod appendit̃ in
introitu atrij tabernaculi,& quicquid ad ritũ altaris pertinet,funes taberna-
culi & oĩa vtensilia eius.Cognatio Caath habebit populos Amramitas et Ie
saaritas & Hebronitas & Ozielitas.Hæ sunt familię Caathitarũ, recẽsitæ ꝑ
nomina sua:oẽs generis masculini ab vno mẽse & suprà,octo millia sexcẽti.
habebũt excubias sanctuarij,& castrametabũtur ad meridianã plagã. Prin-
cepsq; eorũ erit Elisaphan filius Oziel.& custodiẽt arcã,mensamq; & cãde
labrũ,altaria & uasa sanctuarij,in quibus ministrat̃,& velũ,cunctamq; hu-
iuscemodi supellectilẽ.Princeps autẽ principũ Leuitarũ Eleazar,filius Aarõ
sacerdotis,erit super excubitores custodiæ sanctuarij. At verò de Merari erũt
populi Moholitæ & Musitæ recẽsiti per nomina sua oẽs generis masculini ab E
vno mense et suprà,sex millia ducẽti.Princeps eorũ Suriel filius Abihaiel:in
plaga septẽtrionali castrametabũtur.Erũt sub custodia eorũ tabulæ taberna
culi & vectes & colũnæ ac bases earũ,& omnia q̃ ad cultũ huiuscemodi per
tinẽt:colũnæq; atrij per circuitũ cũ basibus suis,& paxilli cum funibus. Ca-
strametabunt̃ ante tabernaculũ fœderis,id est ad orientalem plagã, Moyses
& Aaron cũ filijs suis,habentes custodiam sanctuarij in medio filiorũ Israel.
quisquis alienus accesserit,morietur.Omnes Leuitæ quos numerauerũt Moy-
ses & Aarõ iuxta præceptũ dñi per familias suas in gñe masculino à mense
vno & suprà,fuerũt.xxij.millia.Et ait dñs ad Moysen:Numera primogeni F
tos sexus masculini de filijs Israel ab vno mẽse & suprà,et habebis summam
eorũ.Tollesq; Leuitas mihi ꝓ omni primogenito filiorũ Israel,ego sum dñs
et pecora eorũ ꝓ vniuersis primogenitis pecorũ filiorũ Israel.Recẽsuit Moy
ses sicut ꝓceperat dñs primogenitos filiorũ Israel.& fuerũt masculi per noĩa
sua à mense uno & suprà.xxij.millia ducenti septuagintatres. Locutusq; est
dominus ad Moysen,dicens:Tolle leuitas pro primogenitis filiorum Israel,
& pecora leuitarũ pro pecoribus eorum:eruntq; leuitæ mei.Ego sum Domi G
nus.In pretio autẽ ducẽtorum septuagintatrium,qui excedunt numerum le- Exo.30.b Leui.27.c
uitarũ de primogenitis filiorum Israel,accipies quinq; siclos per singula ca- Eze.45.d
pita ad mẽsuram sanctuarij.Siclus habet viginti obolos. Dabisque pecuniã
Aaron & filijs eius pretium eorum qui supà sunt. Tulit igitur Moyses pe-
cuniam eorũ qui fuerant amplius & quos redemerat à leuitis ꝓ primogeni-
tis filiorũ Israel,mille trecentorũ sexagintaquinq; siclorũ iuxta pondus san-
ctuarij,& dedit eã Aaron & filijs eius iuxta verbũ quod ꝓceperat sibi dñs.

Singulis filiorum Leui tribub. propria & quæ officia attribuuntur. Cap. IIII.

A LOcutusq; est dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Tolle summam filiorum Caath de medio leuitarum per domos & familias suas, a tricesimo anno & supra, vsque ad quinquagesimũ annum omnium qui ingrediuntur, vt stent & ministrent in tabernaculo fœderis. Hic est cultus filiorũ Caath: Tabernaculum fœderis & sanctum sanctorũ ingredientur Aaron & filij eius, quando mouenda sunt castra, & deponent velum quod pendet ante fores, inuoluentq; eo arcam testimonij, & operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentq; desuper pallium totum hyacinthinũ, et inducent vectes. Mensam quoq; propositionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos et crateras ad liba fundẽda: panes semper in ea erunt: extendentq; desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamẽto ianthinarum pellium, et inducent vectes. Sument & palliũ hyacinthinũ quo operient candelabrum cũ lucernis et forcipibus suis et emunctorijs et cũctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt: et super omnia ponent operimentũ ianthinarũ pellium, et inducent vectes. Necnon et altare aureũ inuoluent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentũ ianthinarum pelliũ, inducentq; vectes. Omnia vasa quibus ministratur in sanctuario inuoluent hyacinthino pallio, et extẽdẽt desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentq; vectes. Sed et altare mundabũt cinere, et inuoluent illud purpureo vestimento, ponentq; cum eo
B omnia vasa quibus in ministerio eius vtuntur, idest igniũ receptacula, fuscinulas ac tridentes, vncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul uelamine ianthinarũ pellium, et inducent uectes. Cumq; inuoluerint Aaron et filij eius sanctuarium et omnia uasa eius in commotione castrorũ, tũc intrabunt filij Caath vt portent inuoluta: et non tangent uasa sanctuarij, ne moriãtur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis. Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cuius curam pertinet oleũ ad concinnandas lucernas et compositionis incensum et sacrificiũ quod semper offertur, et oleũ unctionis, et quicquid ad cultũ tabernaculi pertinet, omniũq; uasorũ q̃ in sanctuario sunt. Locutusque est dominus ad Moysen et Aaron, dicẽs: Nolite perdere populũ Caath de medio Leuitarũ: sed hoc facite eis, ut uiuant et non moriantur, si tetigerint sancta sanctorũ. Aaron et filij eius intrabunt ipsiq; disponent opera singulorũ, et diuident qd portare quis debeat. Alij nulla curiositate uideant quæ sunt in sanctuario prius q̃ inuoluantur, alioquin morientur. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Tolle summam etiã filiorũ Gerson per domos ac familias et cognationes suas a triginta annis et
Num.8.d supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediũtur et ministrant in tabernaculo fœderis. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, ut portent cortinas tabernaculi et tectũ fœderis operimentũ aliud, et super omnia uelamen ianthinũ, tentoriũq; quod pendet introitu tabernaculi fœderis, cortinas atrij, et uelũ in introitu quod est ante tabernaculũ. Omnia quæ ad al
C tare pertinent funiculos et uasa ministerij, iubente Aaron et filijs eius, portabũt filij Gerson: et scient singuli cui debeant oneri mancipari. Hic est cultus familiæ Gersonitarũ in tabernaculo fœderis, eruntq; sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Filios quoq; Merari per familias et domos patrum suorũ

recensebis à triginta annis & suprà, vsq; ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui & cultū fœderis testimonij. Hæc sunt onera eorum: Portabunt tabulas tabernaculi & vectes eius, colūnas ac bases earum, columnas quoq; atrij per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & suppellectilem ad numerum accipient, sicq; portabunt. hoc est officium familię Meraritarum & ministerium in tabernaculo fœderis: eruntq; sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Recensuerunt igitur Moyses & Aaron & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum à triginta annis & supra, vsq; ad annū quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis: & inuenti sunt duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum fœderis: hos numerauit Moyses & Aaron iuxta sermonem domini per manum Moysi. Numerati sunt & filij Gerson D per cognationes & domos patrū suorum, a triginta annis & supra, vsq; ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur vt ministrent in tabernaculo fœderis: & inuenti sunt duo millia sexcenti triginta. hic est populus Gersonitarum, quos numerauerunt Moyses & Aaron iuxta verbum domini. Numerati sunt & filij Merari per cognationes & domos patrum suorum a triginta annis & supra, vsq; ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis: & inuenti sunt tria millia ducenti. hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses & Aaron iuxta imperium domini per manū Moysi. Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses & Aaron, & principes Israel per cognationes & domus patrum suorum a triginta annis & supra, vsq; ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, et onera portāda, fuerūt simul octomillia qngēti octoginta. Iuxta verbū dn̄i recēsuit eos Moyses, vnūquemq; iuxta officiū & onera sua, sicut p̄ceperat ei dominus.

Qui e castris eiiciendi, & de sacrificio zelo typiæ. Cap. V.

A Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens. Præcipe filijs Israel vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusq; est super mortuo: tam masculum quam fœminam eijcite de castris, ne contaminent ea, cum habitauerint vobiscum. Feceruntq; ita filij Israel, & eiecerunt eos extra castra, sicut locutus erat dominus Moysi. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel: Vir siue mulier cum fecerint Leuit. 5. c ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamq; partem desuper ei in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis, excepto ariete qui offertur pro expiatiōe, vt sit placabilis hostia. Omnes quoq; primitiæ quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinēt: & quicquid in sanctuariū offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel, & B dices ad eos: Vir cuius vxor errauerit, maritumq; contemnens dormierit cū altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa

suspicione appetitur: adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceę. non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium, Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram domino, assumetq; aquã sanctam in vase fictili, & pauxillum terre de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumq; steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione male

C dicta congessit, adiurabitq; eam, et dicet: Si non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti à viro tuo, atq; polluta es, & concubuisti cum altero viro: his maledictionibus subiacebis: Det te dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo. putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur. ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier Amen, amen. Scribetq; sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere.

D Quas cum exhauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponetq; illud super altare: ita duntaxat vt prius pugillum sacrificij tollat de eo quod offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est & cõtẽpto viro adulterij rea, ptrãsibũt eã aquæ maledictionis, & inflato vẽtre cõputrescet femur: eritq; mulier in maledictionẽ & in exẽplũ omni populo. Quòd si polluta nõ fuerit, erit innoxia, & faciet liberos Ista est lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier à viro suo, et si polluta fuerit, maritusq; zelotypię spiritu cõcitatus, adduxerit eã in cõspectũ domini, et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt. maritus absq; culpa erit, et illa recipiet iniquatẽ suã.

A Deo deuotis siue Nazaręis quę obseruanda & quomodo populo benedicendum. Cap. VI.

Locutusq; est dominus ad Moysen, dicẽs: Loquere ad filios Israel, et dices ad eos: Vir siue mulier cum fecerint votũ vt sanctificetur, & se voluerint domino cõsecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt: Acetum ex vino & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, nõ bibent: vuas recentes siccasq; non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino consecrãtur: quicquid ex vinea esse potest, ab uua passa vsq; ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ nouacula nõ transibit super caput eius vsq; ad completum diem quo domino cõsecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis eius. Omni tempore consecrationis suæ

B super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem & matris et fratris sororisq; funere contaminabitur, quia consecratio dei sui super caput eius est, Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit domino. Sinautem mortuus fuerit subito quispiam corã eo, polluetur caput cõsecrationis eius: quod radet ilicò in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. in octaua autẽ die offeret duos turtures vel duos pullos collumbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonij: facietq; sacerdos vnum pro peccato, & alterũ in holocaustũ, & deprecabitur ꝓ eo, quia peccauit sup mortuo: sancticabitq; caput eius in die illo, et cõsecrabit domino dies separationis illius, offerẽs agnũ anniculũ pro peccato

Ita tamen

Ita tamen vt dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius. Ista est lex consecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat, complebuntur: adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem eius domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificam, canistrum quoque panum azymorum, qui conspersi sint oleo, & lagana absque fermento vncta oleo, ac libamina singulorum: quæ offeret sacerdos coram domino, & faciet tam pro peccato quàm in holocaustum. Arietem verò immolabit hostiam pacificam domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta quæ ex more debentur. Tūc radetur nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos eius, & ponet super ignem qui est suppositus sacrificio pacificorum. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento vnam de canistro, & laganum azymum vnum, et tradet in manus nazaræi, postquam rasum fuerit caput eius. Susceptaque rursum ab eo, eleuabit in conspectu domini: & sanctificata, sacerdotis erunt, sicut pectusculū quod separari iussum est, & femur. post hæc potest bibere nazarçus vinū. Ista est lex nazaræi, cum vouerit oblationē suam domino tēpore consecrationis suæ, exceptis his quę inuenerit manus eius. iuxta quod mēte deuouerat, ita faciet ad perfectionē sanctificationis suæ. Locutusque est dominus ad Moysen, dicēs: Loquere Aarō & filijs eius, Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dominus, & custodiat te: ostendat dominus faciē suam tibi, & misereatur tui: cōuertat dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum super filios Israel. & ego benedicā eis. C D

Dum tabernaculum erigeretur quid singuli duces Israelitici obtulerint. Cap. VII.

Factum est autem in die qua compleuit Moses tabernaculum, et erexit illud: unxitque et sanctificauit cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa eius. Obtulerūt principes Israel & capita familiarum quæ erant per singulas tribus, præfecti eorum qui numerati fuerant, munera corā domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Vnum plaustrum obtulere duo duces, & vnum bouem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem dominus ad Moysen: Suscipe ab eis vt seruiant in ministerio tabernaculi, & trades ea Leuitis, iuxta ordinem ministerij sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra & boues, tradidit ea leuitis. Duo plaustra et quatuor boues dedit filijs Gerson, iuxta id quod habebāt necessariū quatuor alia plaustra & octo boues dedit filijs Merari, secundum officia & cultum suum, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. filijs autem Caath non dedit plaustra & boues: quia in sanctuario seruiunt, & onera proprijs portant humeris. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua vnctum est, oblationem suam ante altare, Dixitque dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem suam Naasson filius Aminadab de tribu Iuda: fueruntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos iuxta pondus sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato: & in sacrificio pacificorū A B

boues duos,arietes quinq; hircos quinq; ,agnos anniculos quinq; hæc est ob
latio Naasson filij Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar dux
de tribu Issachar,acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,
phialam argenteam habentem septuaginta siclos , iuxta pondus sanctuarij ,
vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum
habens decens siclos plenum incenso:bouem de armento & arietem,& agnũ
anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:et in sacrificio pacificorũ
boues duos,arietes quinque,hircos quinque,agnos anniculos quinque . hæc
fuit oblatio. Nathanael filij Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulõ,Eliab
filius Helon,obtulit acetabulum argenteum appendeus centũ triginta siclos,
C phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, vtrũ
que plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum appẽ
dens decem siclos plenum incenso:bouem de armento & arietem & agnũ an
niculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in sacrificio pacificorum
boues duos,arietes quinque,hircos quinque,agnos ãniculos quinque.hæc est
oblatio Eliab filij Helon. Die quarto princeps filiorum Ruben , Elisur filius
Sedeur obtulit acetabulum argenteum appẽdens centum triginta siclos,phia
lam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij , vtrunq;
plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum appendẽs
decem siclos plenum incenso:bouem de armento & arietem & agnum anni
culum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorum bo-
ues duos,arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq; hæc fuit obla
tio Elisur filij Sedeur. Die quinto princeps filiorum Simeon , Salamiel filius
Surisaddai,obtulit acetabulum argenteũ appẽdẽs centũ triginta siclos,phia-
lã argenteã habentẽ septuaginta siclos ad pondus sanctuarij,vtrunq; plenum
simila cõspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum appendens decem si
clos plenum incenso:bouẽ de armento,& arietẽ et agnũ anniculũ in holocau
stũ :hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorũ boues duos,arietes quin-
q;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq;.hæc fuit oblatio Salamiel filij Suri
saddai. Die sexto princeps filiorũ Gad, Eliasaph filius Duel, obtulit acetabu
lũ argẽteũ appẽdẽs cẽtũ triginta siclos,phialã argẽteã habẽtẽ septuaginta si-
clos ad põdus sanctuarij,vtrũq; plenũ simila cõspersa oleo in sacrificiũ: mor
tariolũ aureũ appẽdens decẽ siclos plenũ incenso:bouẽ de armẽto,& arietem
D & agnũ anniculũ in holocaustũ:hircumq; pro peccato:& in hostias pacifico
rũ boues duos,arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quicq;.hæc fuit
oblatio Eliasaph filij Duel. Die septimo princeps filiorũ Ephraim Elisama fi
lius Ammiud,obtulit acetabulũ argenteũ appendens centum triginta siclos ,
phialã argenteã habentẽ septuaginta siclos ad põdus sanctuarij,vtrunq; ple-
num simila cõspersa oleo in sacrificiũ:mortariolũ aureũ appendẽs decẽ siclos
plenũ incenso:bouẽ de armẽto,& arietẽ & agnũ anniculũ in holocaustum
hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorum boues duos,arietes quinq;,
hircos quinq;,agnos ãniculos quinq; hæc fuit oblatio Elisama filij Ammiud.
Die octauo princeps filiorum Manasse,Gamaliel filius Phadassur , obtulit
acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,phialam argente-
am habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij,vtrunq; plenum simi
la conspersa oleum in sacrificicium mortariolum aureum apdendens decem

ficlos plenum incenso:bouem de armento,& arietem & agnum anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorum boues duos arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq;.hæc fuit oblatio Cama liel filij Phadassur. Die nono princeps filiorum Beniamin Abidan filius Gedeonis,obtulit acetabulum argenteum appendens cētum triginta siclos,phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij, vtrunq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum appendēs decem siclos plenum incenso:bouem de armento,& arietem & agnum anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorum boues duos,arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq;.hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis. Die decimo princeps filiorum Dan,Ahiezer filius Ammisaddai obtulit acetabulum argenteum appendens centū triginta siclos phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij,vtrūq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso:bouem de armento,& arietem & agnum anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorum boues duos,arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq;.hæc fuit oblatio Ahiezer filij Ammisaddai. Die vndecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Ochran,obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,phialam argēteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij,vtrunq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium:mortariolum aureū appendens decē siclos plenū incenso:bouem de armento,& arietem & agnū anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:et in hostias pacificorum boues duos,arietes quinq;,hircos quinq; agnos anniculos quinq; . hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran. Die duodecimo princeps filiorum Nephtali, Ahira filius Enan,obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pōdus sanctuarij,vtrunq; plenum simila oleo conspersa in sacrificium:mortariolum aureū appendens decem siclos plenum incenso:bouem de armento , & arietem & agnum anniculum in holocaustum:hircumq; pro peccato:& in hostias pacificorū boues duos,arietes quinq;,hircos quinq;,agnos anniculos quinq;.hæc fuit oblatio Ahira filij Enan. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt à principibus Israel , in die qua consecratum est : acetabula argentea duodecim : phialæ argenteæ duodecim : mortariola aurea duodecim : ita vt centum triginta siclos argenti haberet vnum acetabulum , & septuaginta siclos argenti haberet vna phiala , id est in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti , pondere sanctuarij : mortariola aurea duodecim plena incenso , denos siclos appendentia pondere sanctuarij , id est simul auri sicli centum viginti.boues de armento in holocaustum duodecim , arietes duodecim , agni anniculi duodecim , & libamenta eorum. hirci duodecim pro peccato . hostiæ pacificorum , boues vigintiquatuor , arietes sexaginta , hirci sexaginta , agni anniculi sexaginta . Hæc oblata sunt in dedicatione altaris , quando vnctum est. Cumq; ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis , vt consuleret oraculum ,audiebat vocem loquentis ad se de propitiario , quod erat super arcam testimonij inter duos cherubim , vnde & loquebatur ei .

E F G Exo.25.c

De lucernis & candelabro, item de Leuitarum initiatione victimis & ætate. Cap. VIII.

A LOcutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron, & dices ad eum. Cum posueris septem lucernas: contra eam partem quam candelabrum respicit, lucere debebunt. Fecitq; Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, vt præceperat dominus Moysi. Hæc autem erat factura candelabri: ex auro ductili, tam medius stipes q̃ cuncta quæ ex vtroq; calamorum latere nascebantur: iuxta exemplum quod ostendit dominus Moysi, ita operatus est candelabrum. Et locutus est dominus ad Moysen, dicẽs: Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum. Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cumq; lauerint vestimenta sua: & mundati fuerint, tollent bouem de armentis, & libamentum eius similam oleo conspersam: bouem autem alterũ de armẽto tu accipies pro peccato: & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis, cõuocata omni multitudine filiorũ Israel. Cumq; Leuitæ fuerint corã domino, ponent filij Israel manus suas super eos, & offeret Aaron Leuitas, munus in cõspectu domini a filijs Israel, vt seruiant in ministerio eius. Leuitæ quoq; ponent manus suas super capita boum, e quibus vnũ facies pro peccato, & alterum in holocaustũ domini, vt depreceris pro eis. Statuesq; Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos domino, ac separabis de medio filiorũ Israel vt sint mei: & postea ingrediantur tabernaculum fœderis, vt seruiant mihi. Sicq; purificabis & consecrabis eos in oblationẽ domini, quoniam dono donati sunt mihi à filijs Israel. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluã in Israel, accepi eos. Mea sunt enim omnia primogenita filiorũ Israel, tam ex hominibus q̃ ex iumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificaui eos mihi: & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidiq; eos dono Aaron & filijs eius de medio filiorũ Israel, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium. Feceruntq; Moyses & Aaron & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitis quæ preceperat dominus Moysi: purificatiq; sunt, & lauerunt vestimenta sua. Eleuauitq; eos Aaron in conspectu domini, & orauit pro eis vt purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculũ fœderis coram Aaron & filijs eius. Sicut præceperat dñs Moysi de Leuitis, ita factũ est. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Hæc est lex Leuitarũ, A uigintiquinq; annis & suprà. ingredientur vt ministrent in tabernaculo fœderis. Cũq; quinquagesimum annũ ætatis impleuerint, seruire cessabunt, eruntq; ministri fratrũ suorum in tabernaculo fœderis, vt custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. sic dispones Leuitas in custodijs suis.

(Margin, beside C: Exo. 13. a; Luc. 2. d.)

De phase seu paschatis solennitate, & nube tabernaculum operiente. Cap. IX.

A LOcutus est dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postq̃ egressi sunt de terra Ægypti mense primo, dicens: Faciant filij Israel phase in tempore suo, quartadecima die mensis huius ad vesperã iuxta omnes ceremonias & iustificationes eius: Præcepitq; Moyses filijs Israel vt facerent phase. Qui fecerunt tempore suo, quartadecima die mensis ad
Exo. 12. a. vesperã in monte Sinai. Iuxta oĩa quæ mandauerat dominus Moysi, fecerũt filij Israel. Ecce autẽ quidam immundi super anima hoĩs, q̃ nõ poterãt facere

phase

phase in die illo, accedentes ad Moysen & Aaron, dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis: quare fraudamur vt non valeamus oblationem offerre domino in tempore suo inter filios Israel? Quibus respondit Moyses: State, vt consulam quid præcipiat dominus de vobis. Locutusque est dominus B
ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, Homo qui fuerit immundus super anima, siue in via procul in gente vestra, faciat phase domino in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam: cum azymis & lactucis agrestibus comedent illud. nõ relinquent ex eo quippiã vsque mane, & os eius nõ cõfringent, omnem ritum phase obseruabunt. Si quis autem & mundus est, & Exo. 12. g 10. 19 f
in itinere non fuit, & tamen non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo: peccatũ suum ipse portabit. Peregrinus quoque & aduena si fuerint apud vos, facient phase domino iuxta ceremonias & iustificationes suas. Præceptũ idem erit apud vos tam aduenæ quàm indigenæ. Igitur die qua erectum est tabernaculum, C
operuit illud nubes. A vespere autem super tentoriũ erat quasi species ignis Exo. 40. c.
vsque mane. sic fiebat iugiter. per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Cumque ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebãtur filij Israel, & in loco vbi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco: & si euenisset vt multo tempore maneret super illud, erant filij Israel in excubijs domini, & non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes à D
vespere vsque ad mane, & statim diluculò tabernaculum reliquisset, proficiscebantur: & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si verò biduo aut vno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculũ manebant filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autem vt recessisset, mouebant castra. Per verbũ dñi figebant tentoria, & per verbũ illius proficiscebant: erantque in excubijs dñi, iuxta imperium eius per manũ Moysi.

De tubarum argentearum vsu, deque Israelitarum profectione ductu Hobab. Cap. X.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mo- A
uenda sunt castra. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te pricipes & capita multitudinis Israel: si autẽ prolixior atque cõcisus clãgor increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagã. in secũdo autem sonitu & pari vlulatu tubæ, leuabũt tẽtoria qui habitãt ad meridiem. Et iuxta hunc modũ reliqui facient, vlulantibus tubis in profectionẽ. Quãdo autẽ congregãdus est populus, simplex tubarũ clangor erit, & nõ cõcise vlulabunt. Filij autẽ Aaron sacerdotis clãgẽt tubis: eritque hoc legitimũ sempiternũ in generationibus vestris. Si exieritis ad bellũ de terra vestra, cõtra hostes qui dimicant aduersum vos, clãgetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri corã B
dño deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Siquando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem dei vestri:

ego dominus deus vester. Anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis
eleuata est nubes de tabernaculo fœderis: ꝓfectiq; sunt filiȷ Israel per turmas
Supra 1. a suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Moueruntq; ca
stra primi iuxta imperium domini per manũ Moysi. Filiȷ Iuda per turmas
suas, quorum princeps erat Naasson filius Aminadab. In tribu filiorum Issa
char fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps
Eliab filius Helon. Depositũq; est tabernaculum, quod portantes egressi sunt
filiȷ Gerson & Merari. Profectiq; sunt & filiȷ Ruben, per turmas & ordinem
C suum, quorum princeps erat Helisur filius Sedeur. In tribu autem filiorũ Si-
meon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. Porrò in tribu Gad erat prin-
ceps Eliasaph filius Duel. Profectiq; sunt & Caathitæ portãtes sanctuariũ.
Tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum. Mo
uerunt castra & filiȷ Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps
erat Elisama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit
Gamaliel filius Phadassur. & in tribu Beniamin erat dux Abidan filius Ge-
deonis. Nouissimi castrorum omniũ profecti sunt filiȷ Dan per turmas suas,
in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai. In tribu autẽ
filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran. Et in tribu filiorũ Neph-
thali, princeps fuit Ahira filius Enan. Hæc sunt castra & profectiones filiorũ
Israel per turmas suas quando egrediebantur. Dixitq; Moyses Hobab filio
D Raguel Madianitæ cognato suo: Proficiscimur ad locum quem dominus da-
turus est nobis: ueni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia dominus bona pro
misit Israeli. Cui ille respõdit: Non vadam tecum, sed reuertar in terrã meã,
in qua natus sum. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere. tu enim nosti in quibus
locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. Cumq; no
biscum veneris, quicquid optimũ fuerit ex opibus quas nobis traditurus est
dominus, dabimus tibi. Profecti sunt ergo de monte domini viam trium die
rum, arcaq; fœderis domini præcedebat eos, per dies tres prouidens castro-
rum locum. Nubes quoq; domini super eos erat per diem cum incederent,
Cumq; eleuaretur arca, dicebat Moyses: Surge domine, & dissipentur inimi
ci tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua. Cum autem deponeretur, aiebat:
Reuertere domine ad multitudinem exercitus Israel.

Israelitæ rebelles fastidit man carnes flagitant, qui pasti coturnicibus pœnas luunt insolentiæ: se-
ptuaginta Mosi onerum sociis, das prophetiæ donum deus. Caput XI.

A INterea ortum est murmur populi, quasi dolentium, pro labore, cõtra do
minum. Quod cum audisset, iratus est. Et accensus in eos ignis domini,
deuorauit extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad
Moysen, orauit Moyses ad dominum, & absorptus est ignis. Vocauitq; no-
men loci illius Incensio: eo quòd succensus fuisset contra eos ignis domini.
Vulgus quippe promiscuũ quod ascenderat cũ eis, flagrauit desiderio, carniũ
sedens & flens, iunctis sibi pariter filiȷs Israel, & ait: Quis dabit nobis ad ve
scendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gra-
B tis: in mentem nobis veniunt cucumeres & pepones, portiq; & cepe & allia.
Exo. 16 f Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi man. Erat au-
tem man, quasi semen coriandri, coloris bdelliȷ. Circuibatq; populus, & colli
gens illud, frangebat mola, siue terebat in mortario, coquens in olla, & faciẽs

ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumq; descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & man. Audiuit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorij sui. Iratusq; est furor domini ualde: sed & Moysi intoleranda res visa est, & ait ad dominum: Cur afflixisti seruum tuum? quare non inuenio gratiam coram te? & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me: Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum: & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini. Flent contra me, dicentes. Da nobis carnes vt comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populũ quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, tu descendam & loquar tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Populo quoq; dices: Sanctificamini: cras comedetis carnes. ego enim audiui vos dicere, Quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Ægypto Vt det vobis dominus carnes, & comedatis: non vno die nec duobus, vel quinq; aut decẽ, nec viginti quidẽ, sed vsq; ad mẽsem dierum: donec exeat p nares vestras, & vertatur in nauseã, eo q repuleritis dñm qui in medio vestri est, & fleueritis corã eo, dicẽtes, Quare egressi sumus ex Ægypto. Vt piremus in solitudine? Et ait Moyses ad dñm: Sexcẽta millia peditũ huius populi sunt: et tu dicis, Dabo eis esum carniũ mẽse itegro? Nũquid ouiũ et boũ multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum? vel oẽs pisces maris in vnũ congregabuntur, vt eos satient? Cui respondit dominus: Nunquid manus domini inualida est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur: Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descẽditq; dominus per nubẽ, et locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec ultrà cessauerunt. Remanserant autem in castris duo uiri, quorum unus uocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus. nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumq; prophetarẽt in castris, cucurrit puer & nuntiauit Moysi, dicẽs Eldad et Medad prophetãt in castris. Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyses, phibe eos. At ille: Quid, inquit, æmularis p me? quis tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum suum? Reuersusq; est Moyses, & maiores natu Israel in castra. Ventus autem egrediens à domino arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra, itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, uolabantq; in aere duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo & nocte ac die altero, congregauit coturnices: qui parum, decem coros: & siccauerunt eas per gyrum castrorum. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus: & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusq; est ille lo-

[Margin: C; D; Io.6.a; E; Isa.59.a; F; G; Psal.77.a]

cus, Sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum qui deside-rauerat carnes. Egressi autem de Sepulchris concupiscentiæ, venerunt in Haserot, & manserunt ibi.

Aaron & Maria Mosi obloquentes increpantur, Maria leprosa beneficio Mosi reuelatur. Ca. XII.

A Locutaq; est Maria & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Æthiopissam, & dixerunt: Num per solum Moysen locutus est dominus? Nonne & nobis similiter est locutus? Quod cum audisset dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes hoies qui morabantur in terra. Statim locutus est dominus ad eum & ad Aaron &
B & Mariam: Egredimini vos tantum tres in tabernaculum fœderis. Cumq; fuissent egressi, descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum issent, dixit ad eos: Audite sermones meos, Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. ore enim ad os loquor ei: palàm, &
C non per enigmata & figuras, dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Iratusq; contra eos, abijt: nubes quoq; recessit quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra, quasi nix. Cumq; respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus: ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod projicitur de vulua matris suæ. ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra.
D Clamauitq; Moyses ad dominum, dicens: Deus obsecro, sana eam. Cui re-
Leui.13.14 spondit dominus: Si pater eius espuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

Terram Chanaan exploratum missi diuersa referunt. Cap. XIII.

A Profectusq; est populus de Haseroth fixis tentorijs in deserto Pharan. Ibiq; locutus est dominus ad Moysen, dicens: Mitte viros qui considerēt terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel, singulos de singulis tribubus ex principibus. Fecit Moyses quod dominus imperauerat, de de-
B serto Pharan mittens principes viros, quorū ista sunt nomina. de tribu Ruben, Sammua filium Zechur. de tribu Simeon, Saphat filium Huri, de tribu Iuda, Caleb filium Iephone. de tribu Issachar, Igal filium Ioseph. de tribu Ephraim, Osee filium Nun. de tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. de tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi. de tribu Ioseph, sceptri Manasse, Gaddi fi-
C lium Susi. de tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. de tribu Aser, Sthur filium Michael. de tribu Nephthali, Nahabi filium Vapsi. de tribu Gad, Guel filiū Machi. hæc sunt nomina virorum quos misit Moyses ad considerandam terram: vocauitq; Osee filium Nun, Iosue. Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos: Ascendite ad meridianam pla-
D gam. Cumq; veneritis ad montes, considerate terram qualis sit: & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus, pauci numero an plures: ipsa terra, bona an mala: vrbes quales, muratæ, an absq; muris: humus pinguis an sterilis, nemorosa an absq; arboribus. Confortamini, &

afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando iam præcoquæ
vuæ vesci possunt. Cumq; ascendissent, explorauerunt terram á deserto Sin
vsque Rohob intrantibus Emath. Ascenderuntq; ad meridiem, & venerunt
in Hebron vbi erant Achiman & Sisai & Tholmai filij Enac. nam Hebron E
septem annis ante Tanim vrbem Ægypti condita est. Pergentesq; vsq; ad Deut. 1. a
torrentem Botri, absciderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in
vecte duo viri. De malis quoq; granatis & de ficis loci illius tulerunt, qui ap
pellatus est Nehel eschol, id est Torrens botri, eo quòd botrũ portassent in-
de filij Israel. Reuersiq; exploratores terræ post quadraginta dies, omni re-
gione circuita, venerunt ad Moysen & ad Aaron & ad omnẽ cœtum filiorũ
Israel, in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutiq; eis & omni multitu-
dini ostenderunt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes: Venimus in terram F
ad quam misisti nos, quæ re vera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus co-
gnosci potest: sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes atque mura-
tas. Stirpem Enac vidimus ibi: Amalec habitat in meridie, & Hethæus &
Iebusæus & Amorrhæus in montanis. Chananæus verò moratur iuxta ma-
re & circa fluenta Iordanis. Inter hæc Caleb compescẽs murmur populi qui
oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, & possideamus terram, quoniam G
poterimus obtinere eam. Alij verò qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquã
ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntq;
terræ quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes: Terra quam lustra-
uimus, deuorat habitatores suos: populus quem aspeximus, proceræ staturæ
est: ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus
comparati, quasi locustæ videbamur.

Israelitas pusillanimes animãt Iosue & Caleb, Deus punit oblocutores cũ exploratoribus. Ca. XIIII.

IGitur vociferãs omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra A
Moysen & Aaron cuncti filij Israel, dicentes: Vtinam mortui essemus in
Ægypto, & non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus, & non
inducat nos dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores ác
liberi nostri ducantur captiui. Nonne melius est reuerti in Ægyptum?
Dixeruntq; alter ad alterum: Constituamus nobis ducem, & reuerta-
mur in Ægyptum. Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in
terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Iosue filius Nun,
& Caleb filius Iephone, qui & ipsi lustrauerant terram, sciderunt vesti- B
menta sua, & ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt: Ter-
ra quam circuiuimus, valde bona est. si propitius fuerit dominus, indu-
cet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Nolite rebelles
esse contra dominum: neq; timeatis populum terræ huius, quia sicut panem
ita eos possimus deuorare. recessit ab eis omne præsidium: dominus nobis-
cum est: nolite metuere eos. Cumq; clamaret omnis multitudo, & lapidi-
bus eos vellet opprimere, apparuit gloria domini super tectum fœderis cun- C
ctis filijs Israel. Et dixit dominus ad Moysen: Vsq; quo detrahet mihi popu
lus iste? Quousq; non credent mihi in omnibus signis quæ feci coram eis?
Feriam igitur eos pestilentia atq; consumam: te autem faciam princi-
pem super gentem magnam & fortiorem quàm hæc est. Et ait Moyses ad
dominum: Vt audiant Ægyptij de quorum medio eduxisti populum istum,

& habitatores terræ huius, qui audierunt quòd tu domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem: quòd occideris tantam multitudinem quasi vnum hominem, & dicant: Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat, idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, sicut iurasti, dicens: Dominus patiens & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem & scelera, nullumq; innoxium derelinquens: qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Dimitte obsecro, peccatum populi tui huius, secundum magnitudinem misericordiæ tuæ: sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto

D vsq; ad locum istum. Dixitq; dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu

Iosu.14.b secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam: quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mo

E uete castra, & reuertimini in solitudinem per viam maris rubri. Locutusque est dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israel audiui. Dic ergo eis: Viuo ego, ait dominus, sicut locuti estis, audiente me: sic faciam uobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram super quam leuaui manum meam vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone &

Deut.1.f Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis qua-

F draginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recepietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit aduersum me. in solitudine hac deficiet & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt atq; percussi in conspectu domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. Locutusq;

G est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis. Et ecce mane primo surgentes, ascenderunt verticem montis, atq; dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est: quia peccauimus. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbū domini: quod vobis non cedet in prosperum? Nolite ascendere: non enim est dominus uobiscum: ne corruatis coram inimicis vestris. Amalecites & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis: eo quòd nolueritis acquiescere domino: nec erit dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticē mon-

tis. Arca autem testamenti domini & Moyses non recesserunt de castris. Descenditque Amalecites & Chananæus qui habitabat in monte: & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsque Horma.

Victimarum quarundam traditio, sabbati violatoris pœna, & de fimbriis vestimentorum oris assuendis. Caput XV.

Locutus est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terrã habitationis vestrę, quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem domino in holocaustum aut victimam pacificam vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solennitatibus vestris adolentes odorem suauitatis domino, de bobus siue de ouibus: offeret quicunque immolauerit victimam, sacrificium similæ decimam partẽ ephi conspersam oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin: & vinum et liba fundenda eiusdem mensuræ dabit in holocaustum siue in victimam. Per agnos singulos & arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin, & vinum ad libamentum tertiæ partis eiusdem mensuræ offeret in odorem suauitatis domino. Quando uerò de bobus feceris holocaustum aut hostiam, vt impleas votum vel pacificas victimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ in oblationem suauissimi odoris domino. Sic facies per singulos boues et arietes & agnos & hœdos. Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent sacrificia. vnum præceptum erit atque iudicium tam vobis quàm aduenis terræ. Locutus est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Cum veneritis in terram quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias domino de cibis vestris. Sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitiua domino. Quòd si per ignorantiam præterieritis quicquam horum quæ locutus est dominus ad Moysen, & mandauit per eũ ad uos, à die qua cœpit iubere & ultrà, oblitaque fuerit facere multitudo: offeret uitulum de armento holocaustum in odorem suauissimum domino, & sacrificium eius ac liba ut ceremoniæ postulãt, hircumque pro peccato, & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccauerunt, nihilominus offerentes incensum domino pro se & pro peccato atque errore suo: & dimittetur vniuersæ plebi filiorum Israel, & aduenis qui peregrinantur inter eos, quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam. Quòd si anima vna nesciens peccauerit, offeret capram anniculam pro peccato suo, et deprecabitur pro ea sacerdos, quòd inscia peccauerit coram domino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis quàm aduenis vna lex erit omnium qui peccauerint ignorãtes. Anima verò quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: quoniam aduersus dominum rebellis fuit, peribit de populo suo. verbum enim domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Factum est autem cũ essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominẽ colligẽtem ligna in die sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste; obruat eum lapidibus om-

Margin: A — Leuit. 2.a 6.b — B — Leuit. 4.c — C — D

B nis turba extra castra. Cumq; eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut praeceperat dñs. Dixit quoq; dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum domini: ne sequantur cogitationes suas, et oculos per res varias fornicantes, sed magis memores praeceptorum domini faciant ea, sintque sancti deo suo. Ego dominus deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem deus vester.

De seditione ac poena Core, Dathan, Abiron, eorumque sectatorum. Caput XVI.

A Ecce autē Core filius Isaar, filij Caath, filij Leui, & Dathan atq; Abiron filij Eliab, Hon quoq; filius Pheleth de filijs Ruben, surrexerunt contra Moysen, alijq; filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogae, & qui tempore consilij per nomina vocabantur. Cumq; stetissent aduersum Moysen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus: cur eleuamini super populum domini? Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem: locutusq; ad Core & ad omnem multitudinem: Manè, inquit, notum faciet dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropin

B quabunt ei. Hoc igitur facite: Tollat vnusquisq; thuribula sua, tu Core & omne concilium tuum: et hausto cras igne ponite desuper thymiama coram domino: et quemcunq; elegerit, ipse erit sanctus. multum erigimini filij Leui.

Num. 3. a Dixitq; rursum ad Core: Audite filij Leui, Num parum vobis est, quòd separauit uos deus Israel ab omni populo, et iunxit sibi, ut seruiretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei? idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Leui, ut vobis etiam sacerdotium vendicetis, et omnis globus tuus stet contra dominum? quis est enim Aaron ut murmuretis contra eum? Misit ergo Moyses ut uocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui rñderunt: Non venimus. nunquid parum est tibi q̄

C eduxisti nos de terra Aegypti quae lacte et melle manabat, ut occideres i deserto, nisi et dominatus fueris nostri? Reuera induxisti nos in terram quae fluit riuis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum et uinearum an et oculos nostros uis eruere? non venimus. Iratusq; Moyses ualde, ait ad dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis q̄ nec asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitq; ad Core: Tu et omnis congregatio tua state seorsum coram domino, et Aaron die crastino separatim. Tollite singuli thuribula vestra, et ponite super ea incensum offerētes domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum

D suum. Quod cum fecissent, stantibus Moyse et Aaron, et coaceruassent aduersum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria domini. Locutusq; dominus ad Moysen et Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, ut eos repente disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem atq; dixerunt: Fortiss. me deus spirituum vniuersae carnis: num uno peccante, contra omnes ira tua desaeuiet? Et ait dominus ad Moysen: Praecipe uniuerso populo ut separetur a tabernaculis Core et Dathan et Abiron. Surrexitq; Moyses, et abijt ad Dathan et Abiron: et sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum,

& nolite

& nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorũ. Cumque recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omniq; frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga qua & cæteri visitari solent: non misit me dominus. Sin autem nouam rem fecerit dominus, vt aperiens terra os suum deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintq; viuentes in infernum, scietis quod blasphemauerint dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiẽs os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntq; viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti vt tollat thuribula quæ iacent in incendio, & ignem huc illucq; dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum: producatq; ea in laminas & affigat altari, eo quòd oblatum sit in eis incẽsum domino et sanctificata sint, vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea in quibus obtulerant hi quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigens altari: vt haberent postea filij Israel quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio eius, loquente domino ad Moysen. Murmurauit autem omnis multitudo filiorũ Israel sequẽti die cõtra Moysen et Aaron, dicẽs: Vos interfecistis populũ dñi. Cumq; oriret̃ seditio et tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerũt ad tabernaculũ fœderis. Quod postq; ingressi sunt operuit nubes, et apparuit gloria dñi. Dixitq; dñs ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiã nunc delebo eos. Cumq; iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari, mitte incẽsum desuper, pergens cito ad populũ vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à dño, et plaga deseuit. Quod cũ fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediã multitudinẽ quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuẽtes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerũt aũt qui percussi sunt xiiij. milia hoĩum & septingẽti, absq; his q periérãt in seditione Core. Reuersusq; est Aarõ ad Moysen ad ostiũ tabernaculi fœderis postq; qeuit interitus.

B Psal. 105.b Deut. 11.a F G Sapi. 18.d

Aaronis sacerdotium approbatur virga eius germinante. Caput XVII.

ET locutus est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis uirgas singulas per cognationes suas à cũctis principibus tribuum virgas duodecim, & vniuscuiusq; nomen superscribes virgæ suæ: nomen autem Aaron erit in tribu Leui, & vna virga cunctas eorũ familias continebit: ponesq; eas in tabernaculo fœderis coram testimonio vbi loquar ad te. quem ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo à me q̃rimonias filiorũ Israel, quibus cõtra vos murmurãt. Locutusq; est Moyses ad filios Israel; & dederunt ei oẽs principes virgas per singulas tribus: fuerũtq; A B

virgæ duodecim absq; virga Aaron. Quas cum posuisset Moyses coram do
C mino in tabernaculo testimonij, sequēti die regressus inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui: & turgentibus gemmis eruperant flores: qui folijs dilatatis, in amygdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes uirgas de conspectu domini ad cunctos filios Israel: videruntq; & receperūt singuli virgas suas. Dixitq; dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in taber
D naculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur. Fecitq; Moyses sicut præceperat dominus. Dixerunt autem filij Israel ad Moysen: Ecce consumpti sumus: omnes peribimus: quicunq; accedit ad tabernaculum domini moritur. num vsq; ad internecionem cuncti delendi sumus?

De officio ac præmio Aaronis & sacerdotum. Caput XVIII.

A Dixitq; dominus ad Aaron: Tu & filij tui & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri. sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptro patris tui sume tecū, prestoq; sint & ministrent tibi: tu autem et filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Excubabuntq; Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat vt ad vasa sanctuarij & altare non accedant, ne & illi moriantur, & uos pereatis simul. sint autem tecum, & excubent in custodijs tabernaculi, & in omnibus ceremonijs eius. Alienigena non miscebitur vobis. Excubate in custodia sanctuarij, & in ministerio altaris: ne oriatur īdignatio super filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donū domino, vt seruiant in mi-
B nisterijs tabernaculi eius. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrū: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. si quis externus accesserit, occidetur. Locutusq; est dominus ad Aarō: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur à filijs Israel, tradidi tibi & filijs tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his quæ sanctificātur, & oblata sunt domino. Omnis oblatio & sacrificium & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorum, tuum erit & filiorum tuorum. In sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. Primitias autem quas uouerint et obtulerint filij Israel, tibi dedi et filijs tuis ac filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omnem medullam olei et vini ac frumenti quicquid offerunt
C primitiarum domino, tibi dedi. Vniuersa frugum initia quę gignit humus, et domino deportantur, cedent in vsus tuos. qui mundus est in domo tua. vesce
Exo. 43. c tur eis. Omne quod ex uoto reddiderint filij Israel, tuum erit. Quicquid primum erumpet è vulua cunctæ carnis, quam offerunt domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primo genito pretium accipias, et omne animal quod immūdum est redimi facias, cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinq;, pondere sanctuarij. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bouis et ouis et capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt domino. sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipes adolebis in suauissimum odorem domino. Carnes verò in vsum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum et armus

dexter tua erunt. Omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israel domino, tibi dedi & filijs ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram domino, tibi ac filijs tuis. Dixitq; dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis. nec habebitis partem inter eos: ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis: vt non accedant vltra filij Israel ad tabernaculum, nec committant peccatũ mortiferum, solis filijs Leui in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria separaui. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe leuitis, atq; denuntia: Cum acceperitis à filijs Israel decimas quas dedi vobis, primitias earum offerte domino, idest decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum, tam de areis quàm de torcularibus. Et de vniuersis quorum accipitis primitias, offerte domino, & date ea Aaron sacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt cũcta. Dicesq; ad eos. Si præclara & meliora quæq; obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias. & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quàm familiæ vestræ, quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pinguia reseruãtes; ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini. D

De vaccæ rufæ immolatione, & aqua expiationis. Cap. XIX.

Locutusq; est dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Ista est religio victimæ, quam constituit dominus: Præcipe filijs Israel vt adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugum. tradetisq; eam Eleazaro sacerdoti, qui eductã extra castra, immolabit in conspectu omnium: & tingens digitum in sanguine eius, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, comburetq; eam cunctis vidẽtibus, tam pelle & carnibus eius q̃ sanguine & fimo flammæ traditis. Lignũ quoque cedrinum & hyssopum, coccumq; bis tinctum sacerdos mittet in flammam quæ vaccam vorat. Et tunc demum lotis vestibus & corpore suo ingredietur in castra, cõmaculatusq; erit vsq; ad vesperũ. Sed & ille qui cõbusserit eam, lauabit vestimenta sua & corpus, & immundus erit vsque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam & in aquam aspersionis: quia pro peccato vacca combusta est. Cumque lauerit qui vaccæ portauerat cineres vestimenta sua, immundus erit vsq; ad vesperum. Habebunt hoc filij Israel & aduenæ, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus, & aspergetur ex hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac cõmixtione non fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Israel: quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo, Omnes qui in- A B Num. 31. c. C

grediuntur tentorium illius,& vniuersa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus. Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Si quis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius vel sepulchrum, immundus erit septem diebus. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, et mittent aquas viuas super eos in vas: in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium,& cunctam supellectilem,& homines huiusmodi cõtagione pollutos:

D atque hoc modo mundus lustrabit immundũ tertio & septimo die. expiatusque die septimo, lauabit se & vestimenta sua,& immundus erit usque ad vesperũ. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima ipsius de medio ecclesiæ: quia sanctuariũ domini polluit, et non est aqua lustrationis aspersus. erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lauabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsque ad vesperam. Quicquid tetigerit immundus, immundũ faciet: et anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit vsque ad vesperam.

Maria moritur, populo siti concitato aquam petræ fundunt, Moses frustra petit transitum ab Edom,& Aaron excedit e viuis. Caput XX.

A Veneruntq; filij Israel, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo:& mansit populus in Cades. Mortuaq; est ibi Maria, & sepulta in eodem loco. Cumq; indigeret aqua populus, conuenerũt aduersum Moysen et Aaron,& versi in seditionem, dixerũt, Vtinam perijssemus inter fratres nostros coram domino. Cur eduxistis ecclesiam domini in solitudinẽ, vt & nos & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Ægypto,& adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficũ gignit, nec vineas, nec malo granata, insuper & aquã nõ habet ad bibẽdum? Ingressusque Moyses & Aaron dimissa multitudine in tabernaculũ fœderis, corruerũt proni in terram, clamaueruntque ad dñm, atque dixerũt, Domi

B ne deus audi clamorem huius populi, et aperi eis thesaurum tuũ fontẽ aquæ viuæ, vt satiati cesset murmuratio eorũ. Et apparuit gloria dñi super eos. Locutusque est dñs ad Moysen, dicens, Tolle virgam,& cõgrega populum tu et Aaron frates tuus, et loquimini ad petram corã eis,& illa dabit aquas. Cũque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & iumenta eius. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu domini, sicut præceperat ei, cõgregata multitudine ante petram, dixitque eis, Audite rebelles et increduli, Num

Psal. 77.b de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuasset Moyses manum, percutiens uirga bis silicẽ, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque dominus ad Moysen & Aaron. Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, nõ introducetis hos po

C pulos in terram quã dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra dominum, & sanctificatus est in eis. Misit interea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent, Hæc mandat frater tuus Israel, Nosti omnem laborem qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Ægyptũ,& habitauerimus ibi multo tempore: afflixerintque nos Aegyptij,& patres nostros:& quomodo clamauerimus ad dominum, et exaudierit nos, miseritque angelum qui eduxerit nos de Aegypto. Et ecce in vrbe Cades, quę est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus ut nobis trãsire liceat

sire liceat per terram tuam, Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respōdit Edom, Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntq; filij Israel, Per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit, Non transibis. Statimq́; egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos. quam ob rē diuertit ab eo Israel. Cūq; castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edon: vbi locutus est dominus ad Moysen, dicens, Pergat Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filijs Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Tolle Aaron & filiū eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumq; nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat dominus, & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumq; Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

C D

Reges Arad, Sehon, et Og uincuntur ab Israelitis, qui serpentibus ignitis afflicti conspectu ænei reualuere. Cap. XXI.

Quod cū audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiē, uenisse scilicet Israel p exploratorū viam, pugnauit cōtra illū, & victor existens, duxit ex eo prædā. At Israel voto se dño obligans, ait, Si tradideris populū istum in manu mea, delebo vrbes eius. Exaudiuitq; dominus preces Israel, & tradidit Chananæū. quē ille interfecit subuersis vrbibus eius: & vocauit nomen loci illius, Horma, id est anathema. Profecti sunt autem de monte Hor, per viam que ducit ad mare rubrum, vt circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris: locutusque contra dominum & Moysen, ait, Cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquę, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atq; dixerunt, Peccauimus, quia locuti sumus contra dñm & te: ora vt tollat à nobis serpētes. Orauit Moyses p populo, & locutus est dñs ad eū, Fac serpentē æneū, & pone eū pro signo. qui pcussus aspexerit eū, viuet. Fecit ergo Moyses serpētē æneū, & posuit eū pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Profectiq; filij Israel castrametati sunt in Oboth. Vnde egressi fixere tētoria in Ieabarim, in solitudine q̄ respicit Moab cōtra oriētalē plagā. Et inde mouētes venerūt ad torrentē Zared. Quē relinquētes castrametati sunt cōtra Arnon q̄ est in deserto, & pminet in finibus Amorrhæi. siqdē Arnon terminus est Moab, diuidēs Moabitas & Amorrhæos. Vnde dicitur in libro bellorū dñi, sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentiū inclinati sunt ut requiescerent in Arnō, & recūberēt in finibus Moabitarū. Et ex eo loco apparuit puteus, sup quo locutus est dñs ad Moy-

A B 1. Cor. 10. Ioan. 3. b. C

K

ſen, Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Iſrael carmē iſtud,
D Aſcendat puteus. Concinebant, Puteus quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis ſuis. Profectiq; ſunt de ſolitudine, Mathana: de Mathana in haliel: de haliel in Bamoth. Bamoth vallis eſt in regione Moab, in vertice Phaſga, quod reſpicit contra deſertum. Miſit autem Iſrael nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens, Obſecro vt tranſire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & vineas, non bibemus aquas ex puteis. via regia gradiemur, donec tranſea
E mus terminos tuos. Qui concedere noluit vt tranſiret Iſrael per fines ſuos: quin potius exercitu congregato, egreſſus eſt obuiam in deſertum, & venit in Iaſa, pugnauitq; contra eum. A quo percuſſus eſt in ore gladij, et poſſeſſa eſt terra eius ab Arnon vſq; Ieboc, & filios Ammon: quia forti præſidio tenebantur termini Ammonitarum. Tulit ergo Iſrael omnes ciuitate eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Heſebon ſcilicet, & uiculis eius. Vrbs Heſebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit contra regem Moab, & tu-
F lit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, vſq; Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio, Venite in Heſebō, ædificetur, & conſtruatur ciuitas Sehon. Ignis egreſſus eſt de Heſebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelſorum Arnon. Væ tibi Moab, periſti popule Chamos, Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon: Iugum ipſorum diſperijt ab Heſebon vſq; Dibon, laſſi peruenerunt in Nophe, & vſq; Medaba. Habitauit itaque Iſrael in terra Amorrhæi. Miſitq; Moyſes qui explorarent Iazer: cuius ceperunt viculos, &
G poſſederunt habitatores. Verteruntque ſe, & aſcenderunt per viam Baſan, & occurrit eis. Og rex Baſan cum omni populo ſuo, pugnaturus in Edrai. Dixitq; dominus ad Moyſen, Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram eius: faciésque illi ſicut feciſti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Heſebon. Percuſſerunt igitur & hunc cum filijs ſuis, vniuerſumq; populum eius vſq; ad internecionem, & poſſederunt terram illius.

Balaam ariolus maledictum Iſraelitis a Balac miſſus munus ſuum nequit exequi Cap. XXII.

A PRofectiq; caſtrametati ſunt in campeſtribus Moab, vbi trans Iordanē Iericho ſita eſt. Vidēs aūt Balac filius Sephor omnia quę fecerat Iſrael Amorrhæo, & quod pertimuiſſent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non poſſent. dixit ad maiores natu Madian, Ita delebit hic populus omnes qui in noſtris finibus commorantur, quomodo ſolet bos herbas vſq; ad radices carpere. Ipſe autem erat eo tempore rex in Moab. Miſit ergo nuntios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon, vt vocarent eum & dicerent, Ecce egreſſus eſt populus ex Aegypto
B qui operuit ſuperficiem terræ, ſedens contra me. Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me eſt: ſi quomodo poſſim percutere et eijcere eum de terra mea. noui enim quod benedictus ſit, cui benedixeris: & maledictus in quem maledicta congeſſeris. Perrexerúntque ſeniores Moab, & maiores natu Madian habentes diuinationis pretium in manibus. Cúmque veniſſent ad Balaam, & narraſſent ei omnia verba Balac, ille reſpondit, Manete hic nocte, & reſpondebo quicquid mihi dixerit dominus, Manentibus au-

tem illis apud Balaam,venit deus,& ait ad eum, Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit, Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me,dicens,Ecce populus qui egressus est de Ægypto,operuit superficiem terræ:veni,& maledic ei,si quo modo possim pugnans abijcere eum. Dixitq; deus ad Balaam,Noli ire cum eis,neque maledicas populo quia benedictus est.Qui mane cõsurgens dixit ad principes,ite in terram vestram, quia prohibuit me dominus venire vobiscum.Reuersi principes dixerunt ad Balac, Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures & nobiliores quàm ante miserat,misit.Qui cũ venissent ad Balaã,dixerunt, Sic dicit Balac filius Sephor.Ne cuncteris venire ad me:paratus sum honorare te,& quicquid volueris dabo tibi:veni,& maledic populo isti.Respõdit Balaã,Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum domini dei mei,vt vel plus vel minus loquar. Obsecro vt hic maneatis etiam hac nocte,& scire queam quid mihi rursum respondeat dominus.Venit ergo deus ad Balaam nocte,& ait ei:Si vocare te venerint homines isti,surge,& vade cum eis:ita duntaxat,vt quod tibi præcepero facias. Surrexit Balaam mane,& strata asina profectus est cum eis. Et iratus est deus. Stetitq; angelus domini in via contra Balaam,qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum.Cernens asina angelum stantem in via euaginato gladio,auertit se de itinere,& ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam,& vellet ad semitam reducere, stetit angelus in angustijs duarum maceriarum,quibus vineæ cingebantur.Quem videns asina iunxit se parieti,& atriuit sedentis pedem.At ille iterũ verberabat eam, & nihilominus angelus ad locum angustum transiens,vbi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deuiari,obuius stetit.Cumq; vidisset asina stantẽ angelum,concidit sub pedibus sedentis.Qui iratus,vehementius cædebat fuste latera eius.Aperuitq; dominus os asinæ,& locuta est, Quid feci tibi? cur percutis me ecce iam tertio? Respondit Balaam,Quia commeruisti & illusisti mihi: vtinam haberẽ gladiũ vt te percuterem.Dixit asina,Nonne animal tuũ sum,cui semper sedere consueuisti vsque in præsentem diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait,Nunquã. Protinus aperuit dñs oculos Balaam,& vidit angelum stantem in via euaginato gladio,adorauitq; eum pronus in terram. Cui angelus,Cur,inquit,tertio verberasti asinã tuã? Ego veni vt aduersarer tibi,quia peruersa est via tua,mihiq; contraria. & nisi asina declinasset de via,dans locũ resistẽti,te occidissem,& illa viueret. Dixit Balaã,Peccaui, nesciens quod tu stares contra me:& nunc si displicet tibi vt vadã, reuertar. Ait angelus,Vade cũ istis,& caue ne aliud quã præcepero tibi loquaris. Iuit igitur cũ principibus.Quod cum audisset Balac,egressus est in occursum eius in oppido Moabitarũ,quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitq; ad Balaam,Misi nuntios vt vocarent te,cur non statim venisti ad me? an quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit, Ecce adsum: nunquid loqui potero aliud,nisi quod deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul,& venerũt in vrbẽ q̃ in extremis regni eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues,& oues,misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant,munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

C D E F G

Num.23.c.

Balaam maledicere iussus benedicit Israel. Cap. XXIII.

A Dixitq; Balaam ad Balac, Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, eiusdemq; numeri arietes. Cumq; fecisset iuxta sermonẽ Balaam imposuerunt simul vitulum & arietem super aram. Dixitq; Balaam ad Balac. Sta paulisper iuxta holocaustũ tuum donec vadam, si forte occurrat mihi dominus, & quodcũque mihi imperauerit loquar tibi. Cũq; abijsset velociter, occurrit illi deus. Locutusq; ad eum Balaã, Septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulũ & arietẽ desuper. Dñs aũt posuit verbũ in ore eius, & ait. Reuertere ad Balac, & hæc loqueris. Reuersus inuenit stãtẽ Balac iuxta holocaustũ suũ, & oẽs principes Moabitarum: assumptaq; parabola sua, dixit. De Aram adduxit me Balac rex Moabitarũ, de montibus oriẽtis.

B Veni, inquit, & maledic Iacob: propera & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit deus? Qua ratione detester, quẽ dominus non detestatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus consyderabo illũ. Populus solus habitabit, & inter gentes nõ reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horũ similia. Dixitq; Balac ad Balaã, Quid est hoc qđ agis? Vt malediceres inimicis meis vocaui te: & tu ecõtrario benedicis eis. Cui ille respondit, Num aliud possum loqui nisi quod iusserit dominus? Dixit ergo Balac, Veni mecum in alterum locum, vnde partẽ Israel videas, & totum uidere non possis, & inde maledicito ei. Cumq; duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga, ædificauit Balaã

C septem aras, & impositis supra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac. Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergam. Cui cum dñs occurrisset, posuissetq; verbum in ore eius, ait, Reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei. Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac, Quid, inquit, locutus est dominus? At ille assumpta parabola sua, ait, Sta Balac & ausculta, audi fili Sephor, Nõ

1.Cor.2.a. 10.b. est deus quasi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit? Ad benedicendũ adductus sum, benedictionem prohibere non ualeo. Non est idolum in Iacob, nec uidetur simulachrum in Israel. Dominus deus eius cum eo est, & clangor uictoriæ re-

D gis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob & Israeli quid operatus sit deus. Ecce populus vt leæna cõsurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec deuoret pdam, & occisorum sanguinẽ bibat. Dixitq; Balac ad Balaam, Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille ait, Nonne dixi tibi quod quicqd mihi deus imperaret hoc facerem? Et ait Balac ad eũ, Veni & ducam te ad aliũ locum: si forte placeat deo ut inde maledicas eis. Cumq; duxisset eum super uerticem montis Phogor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaam, Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem uitulos, eiusdemque numeri arietes. Fecit Balac ut Balaam dixerat: imposuitq; uitulos, & arietes per singulas aras.

A Maledictio Balaam conuertitur in benedictionem, & rex in prophetam cõmouetur. Cap. XXIIII.

Cumq; audisset Balaam quod placeret domino ut benediceret Israeli, nequaquam abijt ut antè perrexerat, ut auguriũ quæreret: sed dirigens

contra desertum vultum suum, & eleuans oculos vidit Israel in tentorijs commorantem per tribus suas, & irruente in se spirito dei assumpta parabola ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit & sic aperiuntur oculi eius. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel: vt valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit dominus, quasi cedri prope aquas. Fluet aqua de B situla eius, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaq; eorum confringent, & perforabunt sagittis. Accubans dormiuit vt leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit tibi, in maledictione reputabitur. Iratusq; Balac contra Balaam, complosis manibus, ait, Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus econtrario tertiò benedixisti: reuertere ad locum tuum, Decreueram quidem magnificè honorare te, sed dominus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam ad Balac, Nonne nuntijs tuis, quos misisti ad me, dixi, Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem domini dei mei, vt vel boni quid, vel mali pro- C feram ex corde meo, sed quicquid dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meum, dabo tibi consilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. Sumpta igitur parabola, rursum ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonum dei, qui nouit doctrinam altissimi, et visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos, Videbo eum, sed nõ modo: intuebor illum, sed non propè. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel: & percutiet duces Moab, vastabitq; omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius. hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel verò fortiter aget. De Iacob erit qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis. Cumq; vidisset Amalec, assumens parabolam, ait, Principium gentium Amalec, cuius extrema per- D dentur. Vidit quoque Cinæum: & assumpta parabola, ait Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te. Assumptaque parabola iterum locutus est, Heu quis victurus est quando ista faciet deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assirios, vastabuntq; Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitq; Balaam, & reuersus est in locum suum Balac quoq; via qua venerat redijt.

24000. Israelitæ Moabitarum mulieribus se miscentes & ipsorum idolo seruientes occiduntur. Phinees ipse zelo percitus par fornicantium interemit. Cap. XXV.

Morabatur autem eo tempore Israel, in Setim, & fornicatus est popu- A lus cũ filiabus Moab, q̃ vocauerũt eos ad sacrificia sua. At illi comederũt & adorauerunt deos earũ. Initiatusq; est Israel Beelphegor, et iratus dñs ait ad Moysen, Tolle cũctos principes populi, & suspẽde eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitq; Moyses ad iudices Israel, Occidat vnusquisq; ꝓximos suos, q initati sunt Beelphegor. B Et ecce vnus de filijs Israel intrauit, corã fratribus suis ad scortũ Madianitidẽ

vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cũ vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitq; plaga à filijs Israel, & occisi sunt viginti quatuor milia hominum. Dixitq; dominus ad Moysen, Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, vt nõ ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eũ, Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro deo suo, et expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitæ qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis. Porrò mulier Madiatis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicẽs: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerũt cõtra vos, & deceperunt insidijs per idolum Phogor & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

Recensentur rursum filii Israel terram Chanaan ingressuri. Cap. XXVI.

POstquam noxiorum sanguis effusus est, dixit dominus ad Moysen & Eleazarum filium Aaron sacerdotem, Numerate omnem summam filiorum Israel à viginti annis & suprà, per domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaq; Moyses & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho ad eos qui erant à viginti annis & supra, sicut dominus imperauerat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel. huius filius, Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum: & Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inuentus est quadraginta tria millia & septingenti triginta. Filius Phallu, Eliab. huius filij, Namuel & Dathan & Abiron. Isti sunt Dathan & Abiron principes populi qui surrexerũt cõtra Moysen & Aaron in seditione Core, quando aduersus dominum rebellauerunt: & aperiens terra os suum deuorauit Core morientibus plurimis, quãdo cõbussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte, filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas, Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit viginti duo millia ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Heri, ab hoc familia Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. istæ sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta millia quingenti. Filij Iuda, Her & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Eueruntq; filij Iuda per cognationes suas: Sela, a quo familia Selaitarum: Phares, a quo familia Pharesitarum; Zare, a quo familia Zareitarum. Por-

ro filij Phares Hesron, a quo familia Hesronitarum: & Hamul, a quo familia Hamulitarum. istæ sunt familiæ Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti. Filij Issachar per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum: Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti. Filij Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia D
Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filij Ioseph per cognationes suas, Manasse & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios: Iezer, Iosue.17.a
a quo familia Iezeritarum: & Helec, a quo familia Helecitarum: & Asriel, a quo familia Asrielitarum: & Sechem, a quo familia Sechemitarum: & Semida, a quo familia Semidaitarum: & Hepher, a quo familia Hepheritarum. Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina, Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum quinquaginta duo millia septingenti. Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalaitarum: Becher, a quo familia Becheritarum: Tehen, a quo familia Tehenitarum. Porrò filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. hæ sunt cognationes filiorum Ephraim: quarum numerus fuit trigintaduo millia quingentorum. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. Filij Beniemin in cognationibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum: Asbel, a quo familia Asbelitarum: Achiram, a quo familia Achiramitarum: Supham, a quo familia Suphamitarum: Huphan, a quo familia Huphamitarum. Filij Bela, Hered & Noeman. de Hered familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum. hi sunt filij Beniamin per cognationes suas, quorum numerus fuit quadraginta quinque millia sexcenti. F
Filij Dan per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhamitarum. hæ sunt cognationes Dan per familias suas. omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat sexaginta quatuor milia quadringenti. Filij Aser per cognationes suas: Iemna, a quo familia Iemnaitarum: Iessui, a quo familia Iessuitarum: Brie, a quo familia Brieitarum. Filij Brie: Heber, a quo familia Heberitarum: & Melchiel, a quo familia Melchielitarū. Nomen autē filiæ Aser, fuit Sara. hæ sunt cognationes filiorū Aser, & numerus eorū quinquagintatria millia quadringenti. Filij Nephtali per cognationes suas: Iesiel, a quo familia Iesielitarū: Guni, a quo familia Gunitarum: Ieser a quo familia Ieseritarū: Sellē, a quo familia Sellemitarū. hæ sunt cognatiōes filiorū Nephtali p familias suas: quarū numerus q̄draginta qnq; millia q̄dringēti. Ista est summa filiorū Israel, qui recēsiti sunt sexcenta millia, & mille septingenti G
triginta. Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorē partem dabis, & paucioribus minorem: singulis sicut nunc recensiti sunt tradetur possessio: ita dūtaxat vt sors terrā tribubus diuidat & familijs. Quicquid sorte cō

tigerit,hoc vel plures accipiāt,vel pauciores. Hic quoq; est numerus filiorū
Leui p familias suas: Gerson,à quo familia Gersonitarū: Caath,à quo fami-
lia Caathitarū: Merari à quo familia Meraritarū. hę sunt familię Leui. Fami
lia Lobni,familia Hebroni,familia Moholi,familia Musi,familia Core. At
verò Caath genuit Amrā: q habuit vxorē Iochabed filiā Leui, quæ nata est
ei in Aegypto. hæc genuit Amrā viro suo,filios Aarō & Moysen, & Mariā
sororē eorū. De Aarō orti sunt Nadab & Abiu & Eleazar & Ithamar: quo
H rū Nadab & Abiu mortui sunt,cū obtulissent ignē alienū corā dño. Fuerunt
q; omnes qui numerati sunt,viginti tria millia generis masculini ab vno mē
se & suprà: quia non sunt recensiti inter filios Israel,nec eis cum cæteris data
possessio est. Hic est numerus filiorū Israel, qui descripti sunt a Moyse &
Eleazaro sacerdote,in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho:
inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Moyse & Aaron in de
serto Sinai. Prædixerat enim dominus quod omnes morerentur in solitudi-
ne. Nullusq; remansit ex eis,nisi Caleb filius Iephone,& Iosue filius Nun.

Legitima hæreditatis successio transfertur ostenditur terra promissionis Mosi,qui Iosue con
stituet populi principem. Cap. XXVII.

A Ccesserūt autē filiæ Salphaad,filij Hepher,filij Galaad,filij Machir
filij Manasse,q fuit filius Ioseph: quarū sunt nomina. Maala & Noa
& Hegla & Melcha & Thersa. Steterūtq; corā Moyse & Eleazaro
sacerdote,& cūctis principibus populi ad ostiū tabernaculi fœderis, atq; di-
xerūt, Pater noster mortuus ē in deserto, nec fuit i seditiōe q cōcitata ē cōtra
dūm sub Core,sed i peccato suo mortuus est: hic nō habuit mares filios. Cur
tollit nomē illius de familia sua quia non habet filiū? Date nobis possessionē
B inter cognatos patris nostri. Retulitq; Moyses causā earū ad iudiciū dñi. Qui
dixit ad eū, Iustā rē postulāt filiæ Salphaad: da eis possessionē iter cognatos
patris sui,& ei in hæreditatē succedāt: Ad filios autē Israel loqueris hæc, Ho-
mo cū mortuus fuerit absq; filio,ad filiā eius trāsibit hæreditas. si filiā nō ha-
buerit,habebit successores fratres suos: q & si fratres nō fuerint,dabitis hære
ditatē fratribus patris eius. sin aūt nec patruos habuerit,dabit hæreditas his q
ei pximi sunt. eritq; hoc filijs Israel sāctū lege ppetua,sicut pcepit dñs Moysi
Dixit quoq; dñs ad Moysen, Ascēde in mōtē istū Abarim,& cōtēplare inde
C terrā q daturus sum filijs Israel: cūq; videris eā,ibis & tu ad populū tuū,si-
cut iuit frater tuus Aarō: quia offēdistis me i deserto Sin in cōtradictiōe mul-
titudinis,nec sanctificare me voluistis corā ea sup aquas. hæ sunt aquæ cōtra
dictiōis in Cades deserti Sin. Cui respōdit Moyses, Prouideat dñs deus spiri
tuū omnis carnis,hominē qui sit sup multitudinē hāc: & possit exire et intra
Deut. 3. d re ante eos,& educere eos vel introducere,ne sit populus dñi sicut oues absq;
pastore. Dixitq; dñs ad eū. Tolle Iosue filiū Nū uirū in quo ē spiritus Dei,et
pone manū tuā sup eū. Qui stabit corā Eleazaro sacerdote et omni multitudi
D ne,& dabis ei pcepta cūctis vidētibus,& partē gloriæ tuæ,vt audiat eū om-
nis synagoga filiorū Israel. Pro hoc si quid agēdū erit,Eleazar sacerdos cōsu
let dominum. Ad verbum eius egredietur & ingredietur ipse, & omnes filij
Israel cū eo,& cætera multitudo. Fecit Moyses ut pręceperat ei dominus. Cū
q. tulisset Iosue,statuit eū corā Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi.
Et impositis capiti eius manibus,cūcta replicauit quæ mādauerat dominus.

Quales quibuslibet anni temporibus victimae. Cap. XXVIII.

Dixit quoq; dominus ad Moysen, Praecipe filijs Israel, & dices ad eos, Oblationem meam & panes, et incensum odoris suauissimi offerte p tempora sua. Haec sunt sacrificia quae offerre debetis, Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: Vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimã partem ephi similae, quae cõspersa sit oleo purissimo, & habeat quartã partẽ hin. holocaustum iuge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi domini. et libabitis vini quartã partem hin per agnos singulos in sanctuario domini. Alterunq; agnũ similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritũ sacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem suauissimi odoris domino. Die autem sabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similae oleo conspersae in sacrificio, & liba quae ritè funduntur per singula sabbatha in holocaustum sempiternum. In calendis autem, id est in mensium exordijs, offeretis holocaustum domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similae oleo conspersae in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas similę oleo conspersae per singulos arietes: & decimam decimae similae ex oleo in sacrificio per agnos singulos. holocaustum suauissimi odoris atq; incensi est domino. Libamenta autem vini quae per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt; Media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum: hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoq; offeretur domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. Mẽse autem primo, quartadecima die mensis phase domini erit, & quintadecima die solennitas: septem diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea, Offeretisq; incensum holocaustum domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: & sacrificia singulorum ex simila quae conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimae per agnos singulos, id est per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, praeter holocaustum matutinum quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum domino: qui surget de holocausto & de libationibus singulorum Dies quoq; septimus celeberrimus & sanctus erit vobis: omne opus seruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum quando offeretis nouas fruges domino, expletis hebdomadibus venerabilis & sancta erit. omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisq; holocaustum in odorem suauissimum domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, atq; in sacrificijs eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, per agnos decimam decimae, qui simul sunt agni septem. hircum quoq; unum qui mactatur pro expiatione: praeter holocaustum sempiternum & liba eius. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

A B Exo. 12. c Leuit. 23. c C D

Septimus mensis quomodo celebrandus. Cap. XXIX.

Mensis etiã septimi prima dies venerabilis et sãcta erit uobis oẽ opus seruile nõ facietis in ea, quia dies clãgoris est & tubarũ. Offeretisq; A

holocaustum in odorem suauissimum domino, vitulum de armento vnum, arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: et in sacrificijs eorũ similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas p arietem, vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi: præter holocaustum calendarũ cum sacrificijs suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem ceremonijs offeretis in odorem suauissimum incensum domino. Deci
B ma quoque dies mensis huius septimi erit uobis sancta atque venerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus seruile nõ facietis in ea. Offeretisque holocaustum domino in odorem suauissimum, vitulum de armẽto vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septẽ. & in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietẽ, decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem: & hircum pro peccato. absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem: & holocausto sempiterno, et sacrificio et libaminibus eorum. Quintadecima verò die mensis septimi, quæ uobis sancta erit atque venerabilis, omne opus seruile non facietis in ea: sed celebrabitis solennitatẽ domino septem diebus. offeretisque holocaustum in odorem suauissimum domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui
C sunt simul vituli tredecim: et duas decimas arieti uno, id est simul arietibus duobus, et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim: & hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, et sacrificio et libamine eius. In die altero offeretis vitulos de armẽto duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiáque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabitis, et hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine eius. Die tertio offeretis vitulos vndecim, arietes duos, agnos anniculos ímaculatos quatuordecim: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes et agnos ritè celebrabitis: et hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, sacrificioq; et libamine eius. Die quarto offeretis vitulos decẽ, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabitis: et hircum pro peccato. absq; holocausto sempiterno, sacrificioque eius et libamine. Die quinto offeretis ui
D tulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaq; & libamina singulorum per vitulos & arietes et agnos ritè celebrabitis: et hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius et libamine. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaq; & libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, sacrificioq; eius et libamine. Die septimo offeretis vitulos septẽ, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato. absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius et libamine. Die octauo qui est celeberrimus, omne opus seruile non facietis, offerẽtes holocaustum in odorem suauissimum domino, vitulum unum, arietem unũ,

Leui. 16. g & 23. e

agnos anniculos immaculatos septem: sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis: et hircum pro peccato. absq; holocausto sempiterno, sacrificioque eius & libamine. Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris. preter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostijs pacificis.

De votis reddendis. Caput XXX.

NArrauitque Moyses filijs Israel omnia quæ ei dominus imperarat, & locutus est ad principes tribuum filiorũ Israel, Iste est sermo quẽ præcepit dominus, Si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento: non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit. Mulier si quippiam vouerit, & se constrinxerit iuramento quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognouerit pater votum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, et ta cuerit, voti rea erit: quicquid pollicita est & iurauit, opere complebit. sinautem statim vt audierit contradixerit pater: & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater. Si maritum habuerit, & uouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetq; quodcunq; promiserat. sinautẽ audiens statim contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes eius, verbaq; quibus obstrinxerat animam suam: propitius erit ei dominus. Vidua et repudiata quicquid vouerint reddent. Vxor in domo viri cum se uoto constrinxerit & iuramento, si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat. sinautem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & dominus ei propitius erit. Si vouerit, et iuramento se constrinxerit vt per ieiunium vel cæterarum rerum abstinentiã affligat animam suam: in arbitrio viri erit siue faciat, siue non faciat: quod si audiẽs vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quicquid vouerat atq; promiserat, reddet: quia statim vt audiuit tacuit. sinautem contradixerit postquam resciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istæ sunt leges quas constituit dominus Moysi inter virum & vxorem, inter patrem & filiam quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

(A and B, C, D in margin: A beside first line of chapter; B beside "cuerit, voti rea erit"; C beside "dixerit, et irritas"; D beside "mam suam: in arbitrio")

De crudeli Madianitarum & Balaã strage, deque spoliorũ diuisione & magnitudine. Cap. XXXI.

LOcutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimq; Moyses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem domini expetere de Madianitis. mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. Dederũtq; millenos de singulis tribubus, id est duodecim millia expeditorum ad pugnam: quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaq; sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei. Cumq; pugnassent cõtra Madianitas atq; vicissent, omnes mares occiderũt & reges eorum Eui & Recem & Sur et Hur et Rebe, quinque principes gẽtis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntq; mulieres eorum et paruulos, omniaque pecora et cunctam supellectilem, quicquid habere potuerant depopulati sunt. tam vrbes, quàm viculos et castella flãma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa quæ ceperant tam ex hominibus

quàm ex iumentis, et adduxerunt ad Moysen et Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab, iuxta Iordanem cōtra Iericho. Egressi sunt autem Moyses et Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerāt de bello, ait, Cur fœminas reseruastis? Nōne istæ sunt quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in dominum super peccato Phogor, vnde & percussus est populus? Ergo cunctos interficite quicquid est generis masculini etiā in paruulis: & mulieres quæ nouerunt uiros in coitu, iugulate: puellas autem et omnes fœminas virgines reseruate uobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo. Et de omni præda siue vestimentum fuerit siue vas, et aliquid in vtensilia præparatum de caprarum pellibus & pilis & ligno, expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est, Hoc est præceptum legis quod mādauit dominus Moysi, Aurum & argentum & æs et ferrum et plumbum & stannum, & omne quod potest transire per flāmas, igne purgabitur. quicquid autem ignem nō potest sustinere, aqua expiationis san

D ctificabitur: & lauabitis uestimenta uestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis. Dixitque dominus ad Moysen, Tolle summam eorum quæ capta sunt ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & omnes principes uulgi: diuidesq; ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt, egressiq; sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem: & separabis partē domino ab his qui pugnauerunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus & asinis et ouibus, et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum et boum et asinorum

E et ouium, cunctorumque animantium: et dabis ea Leuitis, qui excubāt in custodijs tabernaculi domini. Feceruntq; Moyses et Eleazar, sicut præceperat dominus. Fuit autem præda quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuaginta quinq; millia, boum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta millia & mille: animæ hominum sexus fœminei, quæ non cognouerant uiros, triginta duo millia, dataq; est media pars his qui in prælio fuerant, ouium trecenta triginta septem millia quingentæ: e quibus in partem domini supputatæ sunt oues sexcentæ septuagintaquinq;. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta et duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta vnus: de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem domini

F triginta duæ animæ. Tradiditq; Moyses numerum primitiarū domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum ex media parte filiorum Israel, quā separauerat his qui in prælio fuerant. De media uerò parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est de ouibus trecentis triginta septem millibus quingētis, et de bobus triginta sex millibus, et de asinis triginta millibus quingētis, et de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, et dedit Leuitis qui excubabant in tabernaculo domini, sicut præceperat dominus. Cumq; accessissent principes exercitus ad Moysen, et tribuni, centurionesque, dixerunt, Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos

habuimus

habuimus sub manu nostra: & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs domini singuli quod in præda auri potuimus inuenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia ac murenulas, ut depreceris pro nobis dominum. Susceperuntque Moyses & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondo sedecim millia septingentos quinquaginta siclos à tribunis & centurionibus. Vnusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij, in monimentum filiorum Israel coram domino. G

Rubenitis, Gaditis & dimidiæ tribui Manasse adscribitur natio trans Iordanem. Caput XXXII.

Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumētis infinita substantia. Cumq; vidissent Iazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerūt ad Moysen & ad Eleazarum sacerdotē, et principes multitudinis, atq; dixerūt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, & Hesebon, & Eleale, & Sabam, & Nebo, et Beon, terra quā percussit dñs in conspectu filiorum Israel, regionis vberrimæ est ad pastum animaliū: & nos serui tui habemus iumenta plurima: precamurq; si inuenimus gratiā corā te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionē, nec facias nos trāsire Iordanē. Quibus respondit Moyses, Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnā, et uos hic sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeāt in locum quem eis daturus est dominus? nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram: Cumque venissent usque ad vallem Botri lustrata omni regione, subuerterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent fines quos eis dominus dedit. Qui iratus iurauit, dicens, Si uidebūt homines isti qui ascenderunt ex Aegypto à viginti annis & supra, terram quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob: & noluerunt sequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezæum, & Iosue filium Nun: isti impleuerunt voluntatem meam. Iratusq; dominus aduersum Israel, circunduxit eū per desertum quadraginta annis, donec consumeretur uniuersa generatio quę fecerat malū in cōspectu eius. Et ecce, inquit, uos surrexistis pro patribus uestris incremēta, et alūni hominū peccatorū, ut augeretis furorē dñi cōtra Israel. Quod si nolueritis sequi eū, in solitudine populū derelinquet, & uos causa eritis necis omniū. At illi propè accedētes, dixerūt, Caulas ouiū fabricabimus et stabula iumētorū, paruulis quoq; nr̄is urbes munitas: nos aūt ipsi armati et accincti pgemus ad prœliū ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri & quicquid habere possumus, erūt in urbibus munitis, propter habitatorū insidias. Non reuertemur in domos nr̄as, vsq; dum possideāt filij Israel hæreditatē suam: nec quicquā quæremus trans Iordanem, quia iam habemus nostram possessionem in orientali eius plaga. Quibus Moyses ait, Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram dño ad pugnam: & omnis uir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat dominus inimicos suos, & subijciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud dominum et apud Israel, & obtinebitis regiones quas vultis coram domino. Sin autem quod dicis non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in deum: & scitote quoniam peccatū vestrum apprehendet vos. Aedificate ergo vrbes paruulis uestris, et caulas et stabula ouibus ac iumētis: et quod polliciti estis, implete. Dixerūtq; filij Gad et Rubē ad Moysen, Serui tui sumus,

A (Filij autem Ruben) · B (corā te) · C (sequi me) · D (bricabimus) · Iosue 1.a · E (les apud dominum)

faciemus quod iubet dominus noster. Paruulos nostros & mulieres, & peco
ra, ac iumenta relinquemus in vrbibus Galaad: nos autem famuli tui omnes
F expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine loqueris. Praecepit ergo Moy-
ses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum per tri
bus Israel, & dixit ad eos, Si transierint filij Gad, & filij Ruben vobiscũ Ior-
danem omnes armati ad bellum corã domino, & vobis fuerit terra subiecta:
date eis Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transire armati vobis-
cum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. Responderuntq;
filij Gad, & filij Ruben, sicut locutus est dominus seruis tuis, ita faciemus: ip-
si armati pergemus coram domino in terram Chanaan, & possessionẽ iam
suscepisse nos confitemur trans Iordanem. Dedit itaq; Moyses filijs Gad &
Rubẽ, & dimidiae tribui Manasse filij Ioseph regnũ Sehon regis Amorrhaei,
G & regnum Og regis Basan, et terram eorũ cum vrbibus suis per circuitum.
Igitur extruxerunt filij Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer, & Roth, & So-
phan, & Iazer, & Iegbaa, & Bethnemra & Betharan, vrbes munitas, et co
las pecoribus suis. Filij verò Ruben aedificauerunt Hesebon, & Eleale, &
Chariathaim, & Nabo, & Baalmeon versis nominibus, Sabama quoq; im
ponentes vocabula vrbibus quas extruxẽrant. Porrò filij Machir, filij Ma-
nasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Amorrhaeo ha-
bitatore eius. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui
habitauit in ea. Iair autem filius Manasse abijt, et occupauit vicos eius, quos
appellauit Hauothiair, id est villas Iair. Nobe quoq; perrexit, & apprehen-
dit Canath cum viculis suis: vocauitq; eam ex nomine suo Nobe.

Castrorum Israel metationes enumerantur, & terra Chanaan funditus vastari iubetur. Ca. XXXIII

A HAE sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per tur
mas suas in manu Moysi et Aaron, quas descripsit Moyses iuxta ca-
strorum loca, quae domini iussione mutabant. Profecti igitur de Ra-
messe mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die phase, filij Is-
rael in manu excelsa, videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primo-
Exod. 12. 13. 14. 15. 16 17. 17. genitos quos percusserat dominus, (nam & in dijs eorum exercuerat vltio-
nem) castrametati sunt in Socoth. Et de Socoth venerunt in Etham, quae est
in extremis finibus solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phihahiroth,
quae respicit Beelsephon, et castrametati sunt ante Magdalum. Profectiq; de
B Phihahiroth transierunt per medium mare in solitudinem: & ambulãtes tri-
bus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara. Profectique de
Mara venerunt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmae se-
ptuaginta: ibiq; castrametati sunt. Sed & inde egressi fixerunt tentoria super
mare rubrũ. Profectiq; de mari rubro, castrametati sunt in deserto Sinai. Vn
de egressi venerunt in Daphca. Profectiq; de Daphca castrametati sunt in
Alus. Egressiq; de Alus, Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua
ad bibendum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai.
Num. 10. 11 12. 20. 21. 25. 26. Sed & de solitudine Sinai egressi, venerunt ad sepulchra concupiscentiae. Pro
fectiq; de Sepulchris concupiscentiae, castrametati sunt in Haseroth. Et de Ha
C seroth venerunt in Rethma. Profectiq; de Rethma, castrametati sunt in Rẽ-
monphares. Vnde egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt
in Ressa. Egressiq; de Ressa, venerunt in Ceelatha. Vnde profecti, castrame-

tati sũt in mõte Sepher. Egressi de mõte Sepher, venerũt in Harada. Inde profi ciscẽtes, castrametati sũt ĩ Maceloth. Profectiq; de Maceloth, venerũt ĩ Thahath. De Thahath castrametati sunt in Thare. Vñ egressi, fixere tẽtoria in Methca. Et de Methca castrametati sũt ĩ Hesmona. Profectiq; de Hesmona, venerũt ĩ Moseroth. Et de Moseroth castrametati sũt ĩ Beneiaacã. Profectiq; de Beneiaacã venerunt in montem Gadgad. Vnde profecti castrametati sunt in Ietebatha. Et de Ietebatha venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber. Inde profecti venerunt in Desertum Sin, hæc est Cades. Egressique de Cades castrametati sunt in monte Hor in extremis finibus terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino: & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto, mense quinto, prima die mensis, cum esset annorum centum vigintitrium. Audiuitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor, castrameṭati sũt ĩ Salmona. Vñ egressi venerũt ĩ Phunõ. Profectiq; de Phunõ castrametati sunt in Oboth et de Oboth venerũt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum. Profectique de Ieabarim fixere tentoria in Dibongad. Vnde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim. Egressiq; de Helmõdeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo. Profectiq; de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, supra Iordanem contra Iericho. Ibiq; castrametati sunt de Bethsimoth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locutus est dominus ad Moysen: Præcipe filijs Israel, & dic ad eos, Quando transieritis Iordanem, intrantes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitantes in ea. ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. Si autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur uobis in terra habitationis vestræ: & quicquid illis cogitaueram facere, uobis faciam.

D

B

Iosue 16.b

E

Terræ Chanaan limites & à quibus diuidenda. Caput XXXIIII.

LOcutusq; est dominus ad Moysen, dicens, Præcipe filijs Israel, & dices ad eos. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur, Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: & habebit terminos contra orientem mare salsissimum: qui circuibunt australem plagam per ascensum scorpionis, ita vt transeant in Senna, et perueniant ad meridiem vsq; ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & tendent usq; ad Asemona. ibique per gyrum terminus ab Asemona usq; ad torrentem Ægypti, et magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, et ipso fine claudetur. Porrò ad septentrionalem plagam à mari magno termini incipient, peruenientes usque ad montem altissimum, à quo venient in Emath vsque ad terminos Sedada, ibuntque confinia usque ad Ebrona & uillam Enan. hi erunt termini in parte aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam, de uilla Enan usque Sephama, & de Se-

A

B

phama descendent termini in Reblatha contra fontem Daphnim:inde perue nient contra orientem ad mare Cenereth,& tendent usque ad Iordanem, & ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hãc habebitis terram per fines suos
C in circuitu. Præcepitq; Moyses filijs Israel,dicens:Hæc erit terra quam possidebitis sorte,et quam iussit dominus dari nouem tribubus,& dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, et tribus filiorum Gad iuxta cognationũ numerum,media quoq; tribus Manasse, id est duæ semis tribus,acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad orienta-
Iosu.14.a lem plagam. Et ait dominus ad Moysen:Hæc sunt nomina uirorum qui terram uobis diuidẽt:Eleazar sacerdos,et Iosue filius Nun, et singuli principes
D de tribubus singulis,quorum ista sunt uocabula:De tribu Iuda, Caleb filius Iephone.de tribu Simeõ,Samuel filius Ammiud.de tribu Beniamin, Elidad filius Chaselon.de tribu filiorum Dan,Bocci filius Iogli.filiorum Ioseph de tribu Manasse,Haniel filius Ephod.de tribu Ephraim,Camuel filius Sephtan.de tribu Zabulõ,Elisaphan filius Pharnach.de tribu Issachar dux Phaltiel filius Ozan.de tribu Aser,Ahiud filius Salomi.de tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi sunt quibus præceperat dominus, ut diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Leuitis sue ciuitates,homicidis & fuge p asylis adscribũtur,& de discrimine homicidarũ. Cap.xxxv.

A HÆc quoq; locutus ẽ dominus ad Moysen in cãpestribus Moab supra Iordanem cõtra Iericho: Præcipe filijs Israel,ut dent Leuitis de possessionibus suis urbes ad habitãdum,& suburbana earum per circuitum:ut ipsi in oppidis maneant,et suburbana sint pecoribus ac iumẽtis:quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. contra orientem duo millia erunt cubiti, et contra meridiem similiter erunt duo millia:ad mare quoq; quod respicit ad occidentem,eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur.,eruntq; urbes in medio, et
Iosu.20.a foris suburbana. De ipsis autem oppidis,quæ Leuitis dabitis, sex erunt in fugitiuorum auxilia separata,ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem:et exceptis
B his alia quadragintaduo oppida,id est simul quadragintaocto cum suburbanis suis. Ipsæq; urbes quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel, ab his qui plus habent,plures auferentur:et qui minus,pauciores. singuli iuxta mẽsuram hæreditatis suæ dabunt oppida Leuitis. Ait dominus ad Moysen:Lo-
Deut.19.a quere filijs Israel,et dices ad eos:Quãdo transgressi fueritis Iordanẽ in terrã Chanaan,decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum,qui nolentes,sanguinem fuderint: in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere,donec stet in conspectu multitudinis,et causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem,& tres in terra Chanaan, tam filijs Israel,q̃ aduenis atq; peregrinis:ut cõfugiat ad eas,qui nolens,sanguinem fuderit. Si quis ferro percusserit,& mortuus. fuerit qui percussus est:reus erit homicidij, &
C ipse morietur. Si lapidem iecerit,& ictus occubuerit:similiter punietur. Si ligno percussus interierit:percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominẽ impulerit,vel iecerit quippiam in eũ per insidias,aut cũ esset inimicus,manu ꝑcusserit,et ille mortuus fuerit:ꝑcussor, homicidij reus erit.

erit.cognatus occisi statim vt inuenerit eum,iugulabit. Quod si fortuitu & absque odio & inimicitiis quicquam horum fecerit ,& hoc audiente populo fuerit comprobatum,atq; inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata:liberabitur innocens de vltoris manu,& reducetur per sententiam in vrbem ad quam confugerat:manebit q; ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est,moriatur . Si interfector extra fines vrbium quæ exulibus deputatæ sunt,fuerit inuentus,& percussus ab eo qui ultor est sanguinis:absq; noxa erit,qui eum occiderit.debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere. postquam autem ille obierit , homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt,& legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur:ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis : statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem pontificis,nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt:ne polluatis terrã habitationis vestræ ,quæ insontium cruore maculatur:nec aliter expiari potest,nisi per eius sanguinem qui alterius sanguinem fuderit. Atq; ita emundabitur vestra possessio,me cõ morante vobiscum. ego enim sum dominus,qui habito inter filios Israel. D Deut. 17.b & 19c

Connubiorum & hæreditatum apud Israelitas lex. Cap. XXXVI.

ACcesserunt autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Ioseph:locutiq; sunt Moysi coram principibus Israel,atq; dixerunt: Tibi domino nostro præcepit dominus ut terram sorte diuideres filiis Israel,& vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri:quas si alterius tribus homines vxores acceperint,sequetur possessio sua,& translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur:atq; ita fiet,vt cum iubileus,id est quinquagesimus annus remissionis aduenerit , confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat. Respondit Moyses filiis Israel , & domino præcipiente ait : Recte tribus filiorum Ioseph locuta est:& hæc lex super filiabus Salphaad à domino promulgata est: Nubant quibus volunt.tantum vt suæ tribus hominibus:ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum . Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione sua,& cunctæ fœminę de eadem tribu maritos accipient:vt hereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus,sed ita maneant vt à domino separatæ sunt . Feceruntq; filiæ Salphaad vt sibi fuerat imperatum:& nupserunt Maala et Thersa & Hegla & Melcha & Noa filiis patrui sui,de familia Manasse,qui fuit filius Ioseph: et possessio quæ illis fuerat attributa,mansit in tribu & familia patris earum Hęc sunt mandata atq; iudicia quæ mandauit dominus per manum Moysi ad filios Israel,in campestribus Moab supra Iordanem contra Hiericho . A B C D

DEVTERO-NOMIVM.

HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

Moses refricat Israelitis dei beneficia, arguitq́; eos ingratitudinis & diffidentiæ. Cap. I.

A ÆC SVNT VERBA Quæ locutus est Moy-
ses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine cam-
pestri, contra mare rubrum, inter Pharan & Thophel
& Laban & Haseroth, vbi auri est plurimum. vnde-
h cim diebus de Horeb per viam montis Seir vsq; ad
Cadesbarne. Quadragesimo anno, vndecimo mense,
prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israel
omnia quæ præceperat illi dominus vt diceret eis: post-
quàm percussit Seon regem Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon: &
Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, & in Edrai trans Iordanem in ter
B ra Moab. Cœpitq́; Moyses explanare legem, & dicere. Dominus deus no-
ster locutus est ad nos in Horeb, dicens, Sufficit vobis quòd in hoc monte
mansistis: reuertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cætera
quæ ei proxima sunt campestria atq; montana & humiliora loca contra me-
ridiem, & iuxta littus maris, terram Chananæorum, & Libani vsque ad flu-
men magnum Euphraten. En, inquit, tradidi vobis: ingredimini & possidete
Exo.18.c. eam, super qua iurauit dominus patribus vestris Abraham, Isaac & Iacob,
vt daret illam eis, & semini eorum post eos. Dixiq́; vobis illo in tempore:
Non possum solus sustinere vos: quia dñs deus vester multiplicauit uos, &
estis hodie sicut stellæ cœli, plurimi. Dominus deus patrum vestrorum ad-
C dat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis sicut locutus est. Nõ
valeo solus negotia vestra sustinere, & põdus ac iurgia. Date ex uobis viros
sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris,
vt ponam eos vobis principes. Tunc respondistis mihi: Bona res est quam
vis facere. Tulitq́; de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui
eos principes, tribunos & centuriones & quinquagenarios ac decanos, qui
docerent uos singula. Præcepiq́; eis, dicens: Audite illos. & quod iustum est,
iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarũ, ita
paruum audietis vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia dei
a iudiciũ est. Quòd si difficile vobis uisum aliqd fuerit, referte ad me, & ego
D audiã. Præcepiq́; uobis oïa q̃ facerẽ deberetis. Profecti ãt de Horeb, trãsiuimus
p eremũ terribilẽ & maximã solitudinẽ q̃ uidistis, p uiã mõtis Amorrhæi, si-
cut pceperat dñs deus noster nobis. Cũq; uenissemus n Cadesbarne, dixi uo
bis: Venistis ad montẽ Amorrhęi, quẽ dñs deus noster daturus est nobis. Vi-
de terram quã dñs deus tuus dabit tibi: ascende & posside eam, sicut locutus
est dñs deus noster patribus tuis: noli timere, nec quicquã paueas. Et accessi-
Num.13.a. stis ad me oẽs, atq; dixistis: Mittamus uiros qui considerent terrã, & renun-
tient p quod iter debeamus ascẽdere, & ad quas pgere ciuitates. Cũq; mihi

sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis.
Qui cum perrexissent & ascendissent in montana, venerunt vsque ad vallem B
botri: & considerata terra sumentes de fructibus eius, vt ostenderent uberta-
tem, attulerunt ad nos, atque dixerũt: Bona est terra, quã dominus deus noster
daturus est nobis. Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonẽ dñi dei no-
stri murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos dominus, &
idcirco eduxit nos de terra Ægypti, vt traderet nos in manu Amorrhæi, atque
deleret. Quò ascendemus? nuntij terruerunt cor nostrum, dicentes: Maxima
multitudo est, & nobis statura procerior: vrbes magnæ, & ad cœlum vsque
munitæ: filios Enacim uidimus ibi. Et dixi uobis: Nolite metuere, nec timea- F
tis eos: dominus deus qui ductor est uester, pro uobis ipse pugnabit, sicut fe-
cit in Ægypto cunctis uidentibus, & in solitudine ipsi uidistis. Portauit te
dominus deus tuus, ut solet homo gestare paruulum filium suum, in omni uia
per quam ambulastis, donec ueniretis ad locũ istũ. Et nec sic quidem credidi- Exod.13.d
stis domino deo uestro, qui præcessit uos in uia, & metatus est locum in quo
tentoria figere deberetis, nocte ostendens uobis iter per ignem, & die per co-
lumnam nubis. Cumque audisset dominus uocẽ sermonũ uestrorum, iratus iu-
rauit, & ait: Non videbit quispiam de hominibus generationis huius pessi-
mæ terram bonam, quam sub iuramento pollicitus sum patribus vestris: præ Num.14.d
ter Caleb filium Iephone. ipse enim uidebit eam, & ipsi dabo terram quam G
calcauit, & filijs eius, quia secutus est dominum. Nec miranda indignatio in
populũ, cum mihi quoque iratus dominus propter vos dixerit: Nec tu ingre-
dieris illuc: sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te. hunc exhor-
tare & robora, & ipse sorte terram diuidet Israeli. Paruuli uestri, de quibus di
xistis quòd captiui ducerentur, & filij qui hodie boni ac mali ignorant distã
tiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt eam. Vos autem
reuertimini, & abite in solitudinem per uiam maris rubri. Et respondistis mi
hi: Peccauimus domino: ascendemus & pugnabimus, sicut pcepit dominus
deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, ait mihi dominus: H
Dic ad eos, Nolite ascendere, neque pugnetis: non enim sum vobiscum: ne cada
tis coram inimicis vestris. Locutus sum, & non audistis, sed aduersantes im-
perio domini, & tumentes superbia ascendistis in montem. Itaque egressus
Amorrhæus qui habitabat in montibus, & obuiam ueniens persecutus est
vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir usque Horma. Cumque reuer-
si ploraretis coram domino, non audiuit vos, nec uoci uestræ uoluit acquiesce
re. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Idem facit quod in præcedenti capite. Cap. II.

Profectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrũ, sicut A
mihi dixerat dñs. & circuiuimus montẽ Seir longo tempore. Dixitque
dñs ad me: Sufficit uobis circuire montem istum: ite contra aquilonẽ,
& populo præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorũ filio-
rum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt uos. Videte ergo diligenter ne
moueamini contra eos, neque enim dabo uobis de terra eorum quantum po-
test unius pedis calcare uestigium: quia in possesſionẽ Esau dedi montẽ Seir.
Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis,
& bibetis. Dominus deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum B

tuarum: nouit iter tuum quomodo transieris solitudinẽ hanc magnã per quadraginta annos, & habitans tecum dominus deus tuus, & nihil tibi defuit. Cũq; transissemus fratres nostros, filios Esau, qui habitant in Seir, ꝑ viam cãpestrem de Elath, & de Asiongaber, uenimus ad iter quod ducit in desertum Moab. Dixit dominus ad me: Non pugnes contra Moabitas, nec in eas aduersus eos prælium: non enim dabo tibi quicquam de terra eorũ, quia filijs Lot tradidi Ar in possessionem. Emim primi fuerunt habitatores eius pupulus magnus & validus, & tam excelsus ut Enacim stirpe quasi gigantes crederẽtur, & essent similes filiorum Enacim. Deniq; Moabitæ appellãt eos Emim. In Seir autẽ prius habitauerunt Horrhæi: quibus expulsis atq; deletis habitauerunt filij Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam dedit illi dominus. Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum. Tempus autem quo ambulauimus de Cadesbarne usque ad transitum torrẽtis Zared, triginta & octo annorum fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut iurauerat dominus: cuius manus fuit aduersum eos, vt interirent de castrorum medio. Postquàm autem uniuersi ceciderunt pugnatores, locutus est dominus ad me, dicens: Tu transibis hodie terminos Moab urbem nomine Ar: & accedẽs in uicina filiorum Ammon, caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium. non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filijs Lot dedi eam in possessionem. Terra gigantum reputata est: & in ipsa olim habitauerunt gigantes, quos Ammonitæ uocant Zomzommin, populus magnus & proceræ longitudinis, sicut Enacim: quos deleuit dominus à facie eorum: & fecit illos habitare pro eis, sicut fecerat filijs Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident vsq; in præsens. Heuæos quoq; qui habitabant in Aserim vsque Gazam, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro illis. Surgite & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere, & committe aduersus eum prelium. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos qui habitant sub omni cœlo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur. Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens: Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via: non declinabimus neque ad dextram neque ad sinistram. Alimenta pretio uende nobis, vt uescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus. Tantum est ut nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitãt in Seir, & Moabitæ qui morantur in Ar: donec ueniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram quã dominus deus noster daturus est nobis. Noluitq; Sehon rex Hesebon dare nobis transitum: quia indurauerat dominus deus tuus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius, ita vt traderetur in manus tuas, sicut nũc vides. Dixitq; dñs ad me: Ecce cœpi tibi tradere Sehon & terrã eius, incipe possidere eã. Egressusq; est Sehon obuiam nobis cum omni populo suo ad prælium in Iasa. Et tradidit eum dominus deus noster nobis: percussimusq; eum cum filijs suis & omni populo suo. Cunctasque urbes in tempore illo cœpimus, interfectis habitatoribus earum, uiris ac mulieribus & paruulis, non

Marginalia: Gen. 15.c. — C — D — Gen. 36.d. — Gen. 36.d. — B — Num. 21.c. — F — Amos. 2.c

lis. non reliquimus in eis quicquam: Absq; iumentis, quæ in partem venere prædantium: & spolijs vrbium, quas cepimus ab Aroer, quæ est super ripam G
torrentis Arnon, & oppido quod in valle situm est, vsque Galaad, Non fuit vicus & ciuitas quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit dominus deus noster nobis. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: & cunctis quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus montanis, vniuersisq; locis, à quibus nos prohibuit dominus deus noster.

Repetitur interitus Og, Rubenitis, Gaditis & dimidiæ tribui Manasse datur sua portio, ac Mosi succedit Iosue in principatum. Cap. III.

ITaque conuersi ascendimus per iter Basan: egressusq; est Og rex Basan A
in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. Dixitq; dominus ad me: Ne timeas eum, quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesq; ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon. Tradidit ergo dominus deus noster in manibus nostris etiam Og regẽ Basan, & vniuersum populum eius: percussimusq; eos vsque ad internecionem, vastantes cunctas ciuitatis illius vno tempore. non fuit oppidum quod nos effugeret: sexaginta vrbes, & omnem regionem Argob regni Og in Basan. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisq; & vectibus, absq; oppidis ĩnumeris q̃ nõ habebãt muros. Et deleuimus eos sicut feceramus Sehon regi Hesebon disperdentes omnem ciuitatem, virosq; ac mulieres & paruulos, iumẽta autem & spolia vrbiũ diripuimus. Tulimusq; illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum qui erant trans Iordanem: à torrente Arnon vsq; ad montem Hermon, quem Sidonij
Sarion uocant, & Amorrhæi Sanir: omnes ciuitates quæ sitę sunt in planitie, B
& uniuersam terrã Galaad & Basan vsque ad Selcha, & Edrai ciuitates regni Og in Basan. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Et monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus. Terramq; possedimus in tempore illo, ab Aroer quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & ciuitates illius dedi Ruben & Gad. Reliquam autem partem Galaad, & omnem
Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: Num. 32.
cunctaq; Basan uocabatur terra gigantum. Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri & Machati. Vocauitq; ex nomine suo Basan, Hauot Iair, id est Villas Iair, usque in præsentem diem. Machir quoq; dedi Galaad Et tribubus Ruben & Gad dedi de terra Galaad vsque ad torrentem Arnon medium torrentis & confinium usque ad torrentem Ieboc, qui est terminus filiorum Ammon: & planitiem solitudinis atque Iordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimũ,
ad radices montis Phasga contra orientem. Præcepiq; uobis in tempore illo, C
dicens: Dominus deus vester dat uobis terram hanc in hæreditatem, expediti præcedite fratres uestros filios Israel omnes uiri robusti: absque uxoribus & paruulis atq; iumentis. Noui enim quod plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi uobis: donec requiem tribuat dñs fratribus uestris, sicut uobis tribuit: & possideãt ipsi etiã terrã quam

daturus est eis trans Iordanẽ: tunc reuertetur vnusquisq; in possessionẽ suam quam dedi vobis. Iosue quoq; in tempore illo præcepi, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit dominus deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis ad quæ trãsiturus es. Ne timeas eos: dominus enim deus vester pugnabit pro uobis: Precatusq; sum dominum in tempore illo, dicens. Domine deus, tu cœpisti ostendere seruo tuo magnitudinẽ tuã, manumq; fortissimam. neq; enim est alius deus vel in cœlo uel in terra, qui possit facere opera tua, et
D comparari fortitudini tuæ. Transibo igitur & uidebo terram hanc optimam trans Iordanem, & montem istum egregium & Libanum. Iratusq; est dominus mihi propter uos, nec exaudiuit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi, nequaquã ultrà loquaris de hac re ad me. Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circunfer ad occidentem & aquilonem, austrumq; & orientem, & aspice. nec enim transibis Iordanem istum. Præcipe Iosue, & corrobora eum atq; conforta: quia ipse præcedet populum istum, & diuidet eis terram quam uisurus es. Mansimusq; in valle contra Fanum Phogor.

Enumeratis dei beneficiis adhortatur populum ad cultum eius vnius, & homicidis certa refugia constituit. Cap. IIII.

A ET nunc Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te: vt faciẽs ea, viuas, & ingrediens possideas terram quam dominus deus patrũ uestrorum daturus est uobis. Non addetis ad uerbũ quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata domini dei uestri, quæ ego præcipio vobis. Oculi uestri uiderunt omnia quæ fecit dominus contra Beelphegor, quomodo cõtriuerit omnes cultores eius de medio uestri. Vos autẽ qui adhæretis domino deo uestro, uiuitis uniuersi usq; in præsentem diem. Scitis quod docuerim uos præcepta atq; iustitias, sicut mandauit mihi dominus deus meus: sic facietis ea in terra quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis,
B ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant. En populus sapiens & intelligẽs, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut dominus deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta ut habeat ceremonias, iustaq; iudicia, & uniuersam legem, quã ego proponam hodie ante oculos uestros? Custodi igitur temetipsum, & animam tuam solicitè. Ne obliuiscaris uerborum quæ uiderunt
Exo. 19. c. oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitę tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetisti coram domino deo tuo in Horeb, quando dominus locutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tẽpore quo uiuunt in terra, doceantq; filios suos. Et accessistis ad radices montis qui ardebat usque ad cœ
C. lum erãtq; in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutusq; est dominus ad uos de medio ignis. Vocẽ uerborũ eius audistis, & formã penitus non uidistis. Et ostẽdit uobis pactũ suum quod præcepit ut faceretis, & decẽ uerba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihiq; mandauit in illo tẽpore, ut docerẽ uos ceremonias & iudicia quæ facere deberetis in terra quã possessuri estis. Custodite igitur solicitè animas uestras. Non uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est uobis dominus in Horeb de medio ignis: ne forte decepti faciatis uobis sculptam similitudinem aut imaginem masculi uel fœminæ, si-

militudinem omnium iumẽtorum quæ sunt super terram,vel auium sub cœlo volantium atq; reptilium quæ mouentur in terra,siue piscium qui sub terra morantur in aquis:ne forte eleuatis oculis ad cœlum videas solem & lunã, & omnia astra cœli,& errore deceptus adores ea & colas,quæ creauit dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus quę sub cœlo sunt. Vos autem tulit dominus,& eduxit de fornace ferrea Ægypti, vt haberet populum hęreditarium, sicut est in præsenti die. Iratusque est dominus contra me propter sermones vestros, & iurauit vt non transirem Iordanem, nec ingrederer terram optimam quam daturus est vobis. Ecce morior in hac humo,non transibo Iordanem:vos transibitis et possidebitis terram egregiam. Caue ne quando obliuiscaris pacti domini dei tui, quod pepigit tecum : & facias tibi sculptam similitudinem eorum,quæ fieri dominus prohibuit. quia dominus deus tuus,ignis consumens est, deus æmulator. Si genueritis filios ac nepotes,& morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram domino deo vestro, vt eum ad iracundiam prouocetis:testes inuoco hodie cœlum et terram,cito perituros uos esse de terra,quam transito Iordane possessuri estis. non habitabitis in ea longo tempore,sed delebit vos dominus atque disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus ad quas vos ducturus est dominus. ibique seruietis dijs qui hominum manu fabricati sunt ligno & lapidi,qui non vident nec audiunt nec comedunt nec odorantur. Cumque quæsieris ibi dominum deum tuum,inuenies eum : si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Postquàm te inuenerint omnia quæ prædicta sunt, nouissimo autem tempore reuerteris ad dominum deum tuum,et audies vocem eius. Quia deus misericors dominus deus tuus est, non dimittet te,nec omnino delebit, neque obliuiscetur pacti in quo iurauit patribus tuis. Interroga de diebus antiquis,qui fuerunt ante te, ex die quo creauit dominus deus hominem super terram,à summo cœlo vsque ad summum eius,si facta est aliquãdo huiuscemodi res,aut vnquam cognitum est, vt audiret populus vocem dei loquentis de medio ignis,sicut tu audisti:& vidisti. si fecit deus vt ingrederetur, & tolleret sibi gentem de medio nationum per tentationes, signa atque portenta,per pugnam & robustam manum,extentumque brachium,& horribiles visiones,iuxta omnia quæ fecit pro vobis dominus deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis:ut scires quoniã dominus,ipse est deus,et non est alius præter vnũ. De cœlo te fecit audire uocẽ suam,vt doceret te:& in terra ostẽdit tibi ignẽ suum maximum,& audisti verba illius de medio ignis:quia dilexit patres tuos, & elegit semẽ eorũ post eos. Eduxitq; te pcedens in virtute sua magna ex Aegypto,ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo:& introduceret te,daretq; tibi terrã earũ in possessionem, sicut cernis in præsenti die. Scito ergo hodie, et cogitato in corde tuo q dominus ipse est deus in cœlo sursum,& in terra deorsum,& nõ est alius. Custodi pcepta eius atq; mandata,quæ ego præcipio tibi:ut bene sit tibi,& filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super terrã, quam dominus deus tuus daturus est tibi. Tũc separauit Moyses tres ciuitates trans Iordanẽ ad orientalẽ plagã,ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suũ,nec sibi fuerit inimicus ante vnum & alterum diem, & ad harũ aliquã vrbiũ possit euadere:Bosor,

in solitudine, quæ sita est in terra campestri, de tribu Ruben: & Ramoth, in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan, in Basan, quæ est in tribu Manasse. Ista est lex quam proposuit Moyses coram filijs Israel, & hæc testimonia & ceremoniæ atque iudicia quæ locutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Ægypto trans Iordanem in valle contra Fanum Phogor, in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitauit in Hesebon, quē percussit Moyses. Filij quoq; Israel egressi ex Aegypto possederunt terram eius, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem ad solis ortū: ab Aroer quæ sita est super ripam torrentis Arnon, vsque ad montem Sion, qui est & Hermon, omnem planitiem trans Iordanem ad orientalem plagā, vsque ad mare solitudinis, & vsque ad radices montis Phasga.

Decalogum repetit, & hortatur eos ut sedulo eum obseruent. Caput V.

A Vocauitque Moyses omnem Israelem, & dixit ad eum: Audi Israel ceremonias atq; iudicia, quę ego loquor in auribus uestris hodie: discite ea, & opere complete. Dominus deus noster pepigit nobiscum foedus in Horeb. Non cum patribus nostris inijt pactum: sed vobiscum, qui in præsentiarum sumus & viuimus. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. Ego sequester & medius fui inter dominum & vos in tempore illo vt annuntiarem vobis verba eius. timuistis enim ignem, & nō ascēdistis in montem. Et ait: Ego dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti de domo seruitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omniū quæ in coelo sunt desuper, & quæ

Exo. 34.a in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, et nō

B coles: Ego enim sum dominus deus tuus, deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationē his qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me & custodientibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen domini dei tui frustra: quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diem sabbati, vt sanctifices eum sicut præcepit tibi dominus deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies sabbati est, id est requies domini dei tui. Nō facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus, & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde dominus deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcirco præcepit tibi vt obseruares diem sab-

Exo. 20. c bati. Honora patrem tuum & matrē, sicut præcepit tibi dominus deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra quam dominus deus tuus da

C turus est tibi. Non occides. Neq; mœchaberis. Furtum nō facies. Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces vxorem proximi tui. non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouē, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt. Hæc verba locutus est dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis & nubis & caliginis voce magna, nihil addens amplius: & scripsit ea in duabus tabulis lapideis quas tradidit mihi. Vos autem postquàm audistis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum & maiores natu, atq; dixistis: Ecce ostēdit nobis dominus deus noster

maiestatem & magnitudinem suam. vocem enim eius audiuimus de medio
ignis, & probauimus hodie quòd loquente deo cum homine vixerit homo.
Cur ergo moriemur,& deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audieri-
mus vltrà vocem domini dei nostri,moriemur.Quid est omnis caro, vt au-
diat uocem dei uiuentis,qui de medio ignis loquitur sicut nos audiuimus, &
possit viuere? Tu magis accede,& audi cuncta quæ dixerit dominus deus no D
ster tibi:loquerisq; ad nos,& nos audientes faciemus ea. Quod cum audisset
dominus,ait ad me: Audiui vocem verborum populi huius quæ locuti sunt
tibi:bene omnia sunt locuti. Quis det talem eos habere mentem vt timeant
me,& custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore,vt bene sit eis &
filijs eorum in sempiternum? Vade ergo, & dic eis: Reuertimini in tētoria ve
stra. Tu verò hic sta mecum, & loquar tibi omia mandata mea & ceremo-
nias atque iudicia: quæ docebis eos ut faciant ea in terra quā dabo illis in pos
sessionem. Custodite igitur & facite ea quæ præcepit dominus deus vobis: Deut. 17.c
non declinabitis neq; ad dexteram neq; ad sinistram: sed per viam quam prę
cepit dominus deus vester ambulabitis,vt viuatis,& bene sit vobis,& pro-
telentur dies vestri in terra possessionis vestræ.

Hic iterum enumerat dei præcepta ac ceremonias,vultque ea obseruari & tradi posteris. Cap. VI.

HÆc sunt præcepta & ceremoniæ atq; iudicia,quæ mādauit dominus A
deus vester vt docerem vos,vt faciatis ea in terra,ad quam trangre-
dimini possidendam: Vt timeas dominum deum tuum, & custodias
omnia mādata & præcepta eius,quæ ego præcipio tibi & filijs ac nepotibus
tuis cunctis diebus vitæ tuæ,vt prolongētur dies tui. Audi Israel, & obserua
vt facias: et bene sit tibi,et multipliceris amplius,sicut pollicitus est dñs deus
patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israel: Dominus Matt. 22.d
deus vester,dominus vnus est. Et diliges dominum deum tuum ex toto cor- Mar. 12.c
de tuo & ex tota anima tua & ex tota fortitudine tua. Erūtq; verba hæc quæ Luc. 10.d
ego præcipio tibi hodie,in corde tuo: et narrabis ea filijs tuis, et meditaberis B
sedens in domo tua,et ambulans in itinere,dormiens atq; consurgens. Et liga
bis ea quasi signum in manu tua, eruntq; et mouebuntur inter oculos tuos,
scribesq; ea in limine et ostijs domus tuæ. Cumque introduxerit te dñs deus
tuus in terram pro qua iurauit patribus tuis Abrahā, Isaac et Iacob: et dede
rit tibi ciuitates magnas et optimas q̃s nō ædificasti,domos plenas cunctarū
opū quas nō extruxisti, cisternas q̃s nō fodisti,uineta et olíueta q̃ non plan-
tasti,et comederis et saturatus fueris: caue diligenter ne obliuiscaris dñi qui
eduxit te de terra Ægypti,de domo seruitutis. Dominū deum tuum timebis, Matt. 4.b
et illi soli seruies,ac per nomen illius iurabis. Nō ibitis post deos alienos cun- Luc. 4.b
ctarum gentium,quę in circuitu vestro sunt: quoniam deus æmulator domi- C
nus deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor domini dei tui cōtra te,
et auferat te de superficie terræ. Nō tentabis dominum deum tuum,sicut ten-
tasti in loco tentationis. Custodi præcepta domini dei tui, ac testimonia et ce
remonias quas præcepit tibi: et fac quod placitum est et bonum in conspectu
domini,vt bene sit tibi: et ingressus possideas terram optimam,de qua iura-
uit dominus patribus tuis,ut deleret omnes inimicos tuos coram te,sicut locu
tus est. Cum interrogauerit te filius tuus cras dicens: Quid sibi volunt testi-
monia hæc,et ceremoniæ atq; iudicia quę præcepit dominus deus noster vo-

D bis: dices ei: Serui eramus Pharaoni in Ægypto, & eduxit nos dominus de Ægypto in manu forti: fecitq́; signa atq; prodigia magna & pessima in Ægypto contra Pharaonem & omnem domum illius in conspectu nostro, & eduxit nos inde, vt introductis daret terram super qua iurauit patribus nostris. Præcepitq; nobis dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus dominum deum nostrum, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. Eritq; nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram domino deo nostro, sicut mandauit nobis.

Terram promissam vbi attigerint, radicitus eam gentem extirpent iubet. Cap. VII.

A CVm verò introduxerit te dominus deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, & deleuerit gentes multas coram te, Hethæum & Gergezæum & Ammorrhæum, Chananæum & Pherezæum & Heuæum & Iebuzæum, septem gentes multo maioris numeri quàm tu es, & robustiores te: tradideritq; eas dominus deus tuus tibi, percuties eas vsq; ad internecionem. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neq; sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuũ, ne sequatur me, & vt magis seruiat dijs alienis: irasceturq; furor domini, & delebit te cito. Quin potius hæc facietis eis:

B Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia

Deut. 14.a & 26 d comburite. Quia populus sanctus es domino deo tuo. Te elegit dominus deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est dominus, & elegit vos, cum sitis omnibus populis pauciores: sed quia dilexit vos dominus, et custodiuit iuramentum quod iurauit patribus vestris. Eduxitque vos in manu forti, & redemit de domo seruitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti. Et scies quia dominus deus tuus, ipse est deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiũt præcepta eius

C in mille generationes: & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat, protinus eis restituens quod merentur. Custodi ergo præcepta & ceremonias atque iudicia quæ ego mando tibi hodie, vt facias ea. Si postquã audieris hæc iudicia, custodieris ea & feceris, custodiet & dominus deus tuus pactum tibi & misericordiam quam iurauit patribus tuis: et diliget te ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui & fructui terræ tuæ, frumento tuo atque vindemiæ, oleo & armentis, gregibus ouium tuarum, super terram pro qua iurauit patribus tuis, vt daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus

D quam in gregibus tuis. Auferet dominus a te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas quas nouisti, nõ inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. Deuorabis omnes populos quos dominus deus tuus daturus est tibi. Nõ parcet eis oculus tuus, nec seruies dijs eorum, ne sint in ruinam tui. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istæ quam ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, sed recordare quæ fecerit dominus deus tuus Pharaoni & cunctis Ægyptijs, plagas maximas quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam & extentum brachium vt educeret te dominus deus

Iosu. 24.c tuus. sic faciet cunctis populis quos metuis. Insuper & crabrones mittet dominus deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint et

latere potuerint. Non timebis eos, quia dominus deus tuus in medio tui est,
deus magnus & terribilis: ipse consumet nationes has in conspectu tuo pau- B
latim atq; per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur
contra te bestiæ terræ. Dabitq; eos dominus deus tuus in conspectu tuo: & in
terficiet illos, donec penitus deleantur. Tradetq; reges eorum in manus tuas,
& disperdes nomina eorum sub cœlo: nullus poterit resistere tibi, donec con
teras eos. Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & au
rum de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas:
propterea quia abominatio est domini dei tui. Nec inferes quippiam ex ido
lo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est: Quasi spurcitiam
detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia
anathema est.

Dei beneficia iterum recenset & eis curæ iubet esse mandata ipsius, tum de-
scribit terram promissionis. Cap. VIII. A

Omne mandatum quod ego præcipio tibi hodie, caue diligenter vt fa
cias: vt possitis viuere, & multiplicemini: ingressiq; possideatis ter-
ram, pro qua iurauit dominus patribus vestris. Et recordaberis cun-
cti itineris per quod adduxit te dominus deus tuus quadraginta annis per de
sertum, vt affligeret te, atq; tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo versa-
bantur, vtrum custodires mandata illius, an non. Afflixit te penuria, & dedit
tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi, quòd
non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore domi
ni. Vestimẽtum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes B
tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est. Vt recogites in corde tuo
quia sicut erudit filiũ suũ homo, sic dominus deus tuus erudiuit te, vt custodias
mandata domini dei tui, & ambules in vijs eius, & timeas eum. Dominus
enim deus tuus introducet te in terram bonam, terram riuorum, aquarumq; Deut.11.b
& fontium: in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyssi, terrã
frumenti, hordei ac vinearum, in qua ficus & malo granata & olіueta nascũ
tur, terram olei ac mellis: vbi absq; vlla penuria comedes panem tuum, & re
rum omnium abundantia perfrueris: cuius lapides ferrum sunt, & de monti-
bus eius æris metalla fodiuntur: vt cum comederis, & satiatus fueris, benedi- C
cas domino deo tuo pro terra optima quã dedit tibi. Obserua, et caue nequã
do obliuiscaris domini dei tui, & negligas mandata eius atq; iudicia & cere-
monias quas ego præcipio tibi hodie: ne postquàm comederis & satiatus fue
ris, domos pulchras ædificaueris, et habitaueris in eis, habuerisq; armenta bo
um & ouium greges, argenti & auri, cunctarumq; rerum copiam, eleuetur
cor tuum, & non reminiscaris domini dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, Num.21.b
de domo seruitutis: & ductor tuus fuit in solitudine magna atq; terribili, in
qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ:
qui eduxit riuos de petra durissima, & cibauit te manna in solitudine, quod D
nescierunt patres tui. Et postquàm afflixit ac probauit te, ad extremum mi-
sertus est tui: ne diceres in corde tuo, Fortitudo mea, et robur manus meæ hæc
mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis domini dei tui, quòd ipse vires tibi
præbuerit: vt impleret pactũ suum, super quo iurauit patribus tuis: sicut præ
sens indicat dies. Sin autem oblitus domini dei tui, secutus fueris deos alienos,

colueris q; illos & adoraueris: ecce nunc prædico tibi, quòd omnino dispereas
Sicut gentes quas deleuit dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si ino
bedientes fueritis voci domini dei vestri.

Vni deo cuncta adscribenda. meritis ac hominum iustitiæ penitus nihil docet. Capi IX.

A AVdi Israel: Tu transgredieris hodie Iordanem, vt possideas nationes
maximas & fortiores te, ciuitates ingentes, & ad cœlum vsq; mura
tas, populum magnum atq; sublimem, filios Enacim quos ipse vidi
sti et audisti, quibus nullus potest ex aduerso resistere. Scies ergo hodie quòd
dominus deus tuus ipse transibit ante te ignis deuorans atq; consumes, qui cō
terat eos & deleat atq; disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est
tibi. Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus deus tuus in conspectu
tuo: Propter iustitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc possi
derem, cum propter impietates suas, istæ deletæ sint nationes. Neq; enim pro
pter iustitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingredieris vt possideas terras ea
B rum: sed quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt: & vt compleret
verbū suum dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abra
ham, Isaac & Iacob. Scito ergo q; non propter iustitias tuas dominus deus
tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cer
uicis sis populus. Memento, & ne obliuiscaris quomodo ad iracundiam pro
uocaueris dominum deum tuum in solitudine: ex eo die quo egressus es de
Ægypto vsq; ad locum istum semper aduersum dominum contēdisti. Nam
& in Horeb prouocasti eum, et iratus delere te voluit, quando ascendi in mō
tem vt acciperem duas tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum dn̄s:
& perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non come
dens, & aquam non bibens. Deditq; mihi dominus duas tabulas lapideas scri
C ptas digito dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte
Exo.19 c de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumque transissent
& 24 a & 31 d quadraginta dies & totidem noctes, dedit mihi dominus duas tabulas lapi
& 32 b deas, tabulas fœderis: dixitque mihi: Surge, & descende hinc cito: quia popu
lus tuus quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam, quam demō
strasti eis: feceruntque sibi conflatile. Rursumque ait dominus ad me: Cerno
quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt conteram eum, & deleam
nomen eius de sub cœlo, & cōstituam te super gentem, quæ hac maior & for
tior sit. Cumque de monte ardente descēderem, & duas tabulas fœderis vtra
que tenerem manu, vidissemque vos peccasse domino deo vestro, & fecisse
vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis
D ostenderat: proieci tabulas de manibus meis, confregiq; eas in conspectu ve
stro. Et procidi ante dominum sicut prius quadraginta diebus & noctibus,
panem non comedens & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra
quæ gessistis contra dominum, & eum ad iracundiam prouocastis. timui
enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos
voluit. Et exaudiuit me dominus etiam hac vice. Aduersum Aaron quoq; ve
hementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum.
Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne com
bussi, & in frusta comminuens, omninoque in puluerem redigens, proieci in
torrentem qui de monte descendit. In incendio quoque, & in tentatione, &

in Sepulchris

in Sepulchris concupiscentiæ prouocastis dominum:& quando misit vos de Num.11.13
Cadesbarne,dicens: Ascendite,& possidete terram quam dedi vobis,& con- &.16.1
tempsistis imperium domini dei vestri,et non credidistis ei:neq; vocem eius &.14.1
audire voluistis,sed semper fuistis rebelles à die qua nosse vos cœpi. Et iacui coram domino quadraginta diebus ac noctibus,quibus eum suppliciter deprecabar,ne deleret vos vt fuerat comminatus:& orans dixit Domine deus, ne disperdas populum tuum & hæreditatem tuam,quam redemisti in magnitudine tua,quos eduxisti de Ægypto in manu forti. Recordare seruorum tuorum. Abraham,Isaac et Iacob. Ne aspicias duritiam populi huius,& impietatem atq; peccatum:ne forte dicant habitatores terræ,de qua eduxisti nos, Nō poterat dominus introducere eos in terram quam pollicitus est eis ,& oderat illos : idcirco eduxit , vt interficeret eos in solitudine. qui sunt populus tuus & hæreditas tua , quos eduxisti in fortitudine tua magna ,& in brachio tuo extento.

Pergit enumerare Israelitarum scelera & profectiones. Cap. X.

A
IN tempore illo dixit dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt,& ascende ad me in montem. faciesq; arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti,ponesq; eas in arca. Feci igitur arcam de lignis setim. Cumq; dolassem duas tabulas lapideas instar priorum,ascendi in montem,habēs eas in manibus. Scripsitq; in tabulis iuxta id quod prius scripserat,verba decē,quæ locutus est dominus ad vos in monte de medio ignis,quando populus congregatus erat , & dedit eas mihi . Reuersusq; de monte , descendi , & posui tabulas in arcam quam feceram,quæ hucusq; ibi sunt,sicut mihi præcepit dominus. Filij autem Israel mouerunt castra ex Beroth filiorum Iacan in Mosera,vbi Aaron mortuus & sepultus est pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius eius . Inde B
venerunt in Gadgad:de quo loco profecti , castrametati sunt in Ietabatha , in terra aquarum atq; torrentium? Eo tempore separauit tribum Leui , vt portaret arcam fœderis domini,& staret coram eo in ministerio , ac benediceret in nomine illius vsque in præsentem diem . Quam ob rem non habuit Leui partem neq; possessionem cum fratribus suis:quia ipse dominus,posses- Num.18.2
sio eius est:sicut promisit ei dominus deus tuus.Ego autem steti in monte, sicut prius,quadraginta diebus ac noctibus : exaudiuitque me dominus etiam hac vice , & te perdere noluit . Dixitque mihi: Vade,& præcede populum , vt ingrediatur & possideat terram quam iuraui patribus eorum , vt trade- C
rem eis. Et nunc Israel quid dominus deus tuus petit à te , nisi vt timeas dominum deum tuum,& ambules in vijs eius,et diligas eum,ac seruias domino deo tuo in toto corde tuo,& in tota anima tua:custodiasq; mādata domini,& ceremonias eius quas ego hodie præcipio tibi,vt bene sit tibi? En domini dei tui cœlum est,& cœlum cœli,terra & omnia quæ in ea sunt.& tamen patribus tuis conglutinatus est dominus,& amauit eos,elegitq; semen eorum post eos , id est vos,de cunctis gentibus , sicut hodie comprobatur . Circuncidite igitur præputium cordis vestri , & ceruicem vestram ne induretis amplius : quia dominus deus vester , ipse est deus deorum & dominus dominantium, deus magnus & potens & terribilis, qui personam non accipit nec munera. D
Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum , & dat ei victum at-

que vestitum.& vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in
Mat.4.b terra Aegypti. Dominum deum tuum timebis,& ei soli seruies: ipsi adhære-
Luc.4.b bis,iurabisq; in nomine illius. Ipse est laus tua & deus tuus,qui fecit tibi hæc
magnalia & terribilia quæ viderunt oculi tui. In septuaginta animabus de-
scenderunt patres tui in Aegyptum: & ecce nunc multiplicauit te dominus
deus tuus sicut astra cœli.

Iterum variis modis inculcat obseruationem præceptorum dei. Caput XI.

A AMa itaq; dominum deum tuum,& obserua præcepta eius et ceremo
nias,iudicia atque mandata omni tempore. Cognoscite hodie quæ
ignorant filij vestri,qui nō viderunt disciplinam domini dei vestri,
magnalia eius & robustam manum, extentumq; brachium, signa & opera
quæ fecit in medio Aegypti Pharaoni regi & vniuersæ terræ eius, omnique
exercitui Aegyptiorum,& equis ac curribus: quomodo operuerint eos aquæ
maris rubri cum vos persequerentur, & deleuerit eos dominus usq; in præ-
Num.16.c sentem diem: vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc lo-
& 12.b cum: & Dathan atq; Abiron filijs Eliab,qui fuit filius Ruben: quos aperto
ore suo terra absorbuit cum domibus & tabernaculis,& vniuersa substantia
eorum, quam habebant in medio Israel. Oculi vestri viderunt omnia ope-
ra domini magna quæ fecit,vt custodiatis vniuersa mandata illius, quæ ego
B hodie præcipio vobis: & possitis introire & possidere terram ad quā ingre-
dimini, multoque in ea viuatis tempore: quam sub iuramento pollicitus est
dominus patribus vestris & semini eorum,lacte & melle manantem. Terra
enim ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Aegypti de qua
existi,vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: sed mon
tuosa est & campestris,de cœlo expectans pluuias,quam dominus deus tuus
semper inuisit,& oculi illius in ea sunt à principio anni usque ad finem eius.
Si ergo obedieritis mandatis meis,quæ ego hodie præcipio vobis, vt diliga-
tis dominum deum vestrum,& seruiatis ei in toto corde vestro et in tota ani
ma vestra: dabit pluuiam terræ vestræ temporaneam & serotinam, ut colli-
gatis frumentum et vinum & oleum,fœnumq; ex agris ad pascenda iumen
ta,et ut ipsi comedatis ac saturemini. Cauete ne forte decipiatur cor vestrū,
& recedatis à domino,seruiatisque dijs alienis,& adoretis eos: iratusque do-
C minus claudat cœlum,& pluuiæ non descendant,nec terra det germē suum,
Prouer.3.a pereatisq; velociter de terra optima quam dominus daturus est uobis. Poni-
te hæc verba mea in cordibus & in animis vestris,et suspendite ea pro signo
in manibus,& inter oculos uestros collocate. Docete filios uestros, ut illa me
ditentur,quādo sederis in domo tua,& ambulaueris in uia, et accubueris at-
que surrexeris. Scribes ea per postes et ianuas domus tuæ: ut multiplicētur
dies tui et filiorum tuorum,in terra quam iurauit dominus patribus tuis, ut
daret eis quamdiu cœlum imminet terræ. Si enim custodieritis mandata quę
ego præcipio uobis,et feceritis ea,ut diligatis dominum deū uestrum,et am-
buletis in omnibus uijs eius,adhærentes ei, disperdet dominus omnes gentes
istas ante faciem uestram, et possidebitis eas quæ maiores & fortiores uobis
Iof.1.a sunt. Omnis locus quem calcauerit pes uester,uester erit. A deserto & a Liba
no,a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale, erunt termini ue-
stri. Nullus stabit contra uos: terrorem uestrum et formidinem dabit domi-

nus deus uester super oēm terram q̄ calcaturi estis: sicut locutus est uobis. D
En propono in conspectu uestro hodie benedictionem et maledictionem: benedictionem, si obedieritis mandatis domini dei uestri, quæ ego hodie præcipio uobis: maledictionem, si non obedieritis mandatis domini dei vestri, sed recesseritis de via quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaueritis post deos alienos, quos ignoratis. Cum verò introduxerit te dominus deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal: qui sunt trans Iordanem, post viam quæ uergit ad solis occubitum in terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est iuxta uallem tendentem & intrantem procul. Vos enim transibitis Iordanem, vt possideatis terram quam dominus deus uester daturus est uobis, ut habeatis & possideatis illam. Videte ergo ut impleatis ceremonias atq; iudicia, q̄ ego hodie ponā in cōspectu uestro.

Pariter & hic dei iussis obtemperandum docet. Caput XII.

HÆc sunt præcepta atq; iudicia quę facere debetis in terra quam domi- A
nus deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eā cunctis diebus quibus super humum gradieris. Subuertite omnia loca in quibus coluerunt gentes quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis illis. Non facietis ita domino deo vestro: sed ad locum quē elegerit dominus deus uester de cunctis tribubus uestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis: & offeretis in loco illo holocausta & uictimas uestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & uota atq; donaria, primogenita boum & ouium, Et comedetis ibi in conspectu domini dei uestri: ac lætabimini in cunctis ad quæ miseritis manū uos & domus uestræ, in qui- B
bus benedixerit vobis dominus deus uester. Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. Neq; enim vsque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem quam dominus deus uester daturus est vobis. Transibitis Iordanem, & habitabitis in terra quam dominus deus uester daturus est uobis, ut requiescatis à cūctis hostibus uestris per circuitum: & absq; ullo timore habitetis in loco quem elegerit dominus deus uester, ut sit nomen eius in eo. Illuc omnia quæ præcipio conferetis, holocausta & hostias ac decimas & primitias manuum vestrarum: & quicquid prę cipuum est in muneribus quæ uouistis domino. Ibi epulabimini coram domino deo uestro, uos & filij ac filiæ uestræ, famuli & famulæ atque Leuites qui in urbibus uestris commorantur. neq; enim habet aliam partem & pos- Supra 10.b
sessionem inter vos. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem vide-
ris: sed in eo quem elegerit dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, C
& facies quæcunq; præcipio tibi. Si autem comedere volueris, et te esus carnium delectauerit, occide et comede iuxta benedictionem domini dei tui, quā dedit tibi in urbibus tuis: siue immundum fuerit, hoc est maculatum et debile: siue mundum, hoc est integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et ceruum, comedes, absq; esu duntaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti et uini et olei tui, primogenita armentorum et pecorum et omnia quæ

uoueris, & sponte offerre uolueris, & primitias manuum tuarum: sed coram domino deo tuo comedes ea in loco quem elegerit dominus deus tuus, tu & filius tuus & filia, seruus et famula atque Leuites qui manet in vrbibus tuis: et lætaberis, et reficieris coram domino deo tuo in cunctis ad quæ extenderis
Eccl. 7. d manum tuam. Caue ne derelinquas Leuitē in omni tempore quo versaris in terra. Quando dilatauerit dominus deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et uolueris vesci carnibus quas desiderat anima tua: locus autem quē elegerit dominus deus tuus, ut sit nomen eius ibi, si procul fuerit, occides de armentis et pecoribus quæ habueris, sicut præcepi tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. Sicut comeditur caprea et ceruus, ita uesceris eis. et mundus et immundus in commune vescentur. Hoc solum caue ne sanguinem comedas. sanguis enim eorum pro anima est: et idcirco non debes animam co-
D medere cum carnibus: sed super terram fundes quasi aquam, ut bene sit tibi et filijs tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu domini. Quæ autē
A sanctificaueris et uoueris domino, tolles et uenies ad locum quem elegerit dominus, et offeres oblationes tuas carnem et sanguinem super altare domini dei tui: sanguinem hostiarum tuarum fundes in altari: carnibus autem ipse uesceris. Obserua et audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi et filijs tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in con-
Deut. 18. b spectu domini dei tui. Quando disperdiderit dominus deus tuus ante faciem
Iosu. 23. d tuam gentes ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas, atque habitaueris in terra earum: caue ne imiteris eas, postquàm te fuerint introeūte subuersæ, et requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita et ego colam. Non facies similiter domino deo tuo. Omnes enim abominationes quas auersatur dominus, fecerūt dijs suis, offerētes filios et filias, et comburentes igni. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquam nec minuas.

Pseudoprophetæ quomodo dignoscendi & quomodo puniendi cū suis fedatoribus. Cap. XIII

A SI surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium uidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum, et euenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et seruiamus eis: non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat uos dominus deus uester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima uestra. Dominum deum uestrum sequimini, et ipsum timete, et mādata illius custodite, et audite uocē eius: ipsi seruietis, et ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est ut uos auerteret a domino deo uestro, qui eduxit uos de terra Aegypti, et redemit uos de domo seruitutis: ut errare te faceret de uia quam tibi præcepit dominus deus tuus: et auferes malū de medio tui. Si tibi uoluerit persuadere frater tuus
B filius matris tuæ, aut filius tuus uel filia, siue uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, et seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu et patres tui, cunctarū in circuitu gentium quæ iuxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum, sed statim interficies. sit primum manus tua super eum, et post te omnis populus mittat manū. Lapidibus obrutus necabitur: quia uoluit te abstrahere à domino deo tuo, qui

eduxit

eduxit te de terra Aegypti de domo seruitutis: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, C
dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & seruiamus dijs alienis quos ignoratis: quære solicite, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniaque quæ in illa sunt vsque ad pecora. quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas domino deo tuo, & sit tumulus sempiternus. non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua, vt auertatur dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodie, vt facies quod placitum est in conspectu Domini Dei tui. D

Gentium ritum damnat, quæ munda item sint, & decimæ quibus debentur, docet. Cap. XIIII.

Filij estote Domini Dei vestri: Non vos incidetis, nec facietis caluitiū super mortuo. Quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo: & te elegit ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus quæ sunt super terram. Ne comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem & ouem & capram, ceruum & capream, bubulam, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit ungulam & ruminat, comedetis. De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chœrogryllium: quia ruminant, & non diuidunt ungulam, immunda erunt uobis. Sus quoque quoniam diuidit ungulam, & non ruminat, immunda erit, carnibus eorum non uescemini, & cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex oībus quæ morantur in aqs. Quæ habent pinnulas et squamas, comedite: quæ absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis: quia immūda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, et gryphem, & haliæetum, ixon, & uulturem ac miluum iuxta genus suum: & omne coruini generis & struthionem ac noctuam & larum atque accipitrem iuxta genus suum: herodium ac cygnum, et ibin ac mergulum, porphyrionem et nycticoracem, onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo: upupam quoque et uespertilionem. Et omne quod reptat et pennulas habet, immundum erit et nō comedetur. Omne quod mundum est comedite. Quicquid autem morticinum est, ne uescamini ex eo. Peregrino qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut uende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hœdum in lacte matris suæ. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis tuis quę nascūtur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius inuocetur, decimam frumenti tui et uini et olei, et primogenita de armentis et ouibus tuis: ut discas timere dominum deum tuū in omni tempore. Cum autem longior fuerit uia, et locus quem elegerit dominus deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum hęc cuncta portare, A B C Deut. 26. c

M

uendes omnia, & in pretium rediges, portabisq; manu tua, & proficisceris ad
D locum quem elegerit dominus deus tuus: & emes ex eadem pecunia quicquid
tibi placuerit, siue ex armentis, siue ex ouibus, vinum quoq; & siceram, &
omne quod desiderat anima tua: & comedes coram domino deo tuo, & epu-
laberis tu & domus tua, & Leuita qui intra portas tuas est. caue ne dereliu-
quas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua. Anno tertio sepa-
rabis aliam decimam, ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones
intra ianuas tuas. Venietq; Leuites qui aliam non habet partem nec possessio
nem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua qui intra portas tuas sunt, &
comedent, & saturabuntur: vt benedicat tibi dominus deus tuus in cūctis ope
ribus manuum tuarum quæ feceris.

De septimi anni sabbato, & quomodo agendum sit cum debitorib. egenis & seruis. Cap. XV.

A SEptimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur Cui debe
tur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere nō poterit: quia
annus remissionis est domini: A peregrino & aduena exiges: ciuem &
propinquum repetendi non habebis potestatem. Et omnino indigens & men
dicus non erit inter vos: vt benedicat tibi dominus in terra quam traditurus
Leui.25.a est tibi in possessionem: Si tamen audieris vocem domini dei tui, & custodie
ris vniuersa quæ iussit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi vt polli
citus est. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum. Domi
naberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur. Si vnus de fratribus
tuis qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam dominus deus tuus
daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec con-
B trahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere
perspexeris. Caue ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo
Appropinquat septimus annus remissionis: & auertas oculos tuos à paupere
fratre tuo, nolens ei quod postulat, mutuum commodare: ne clamet cōtra te
Rom.12.b ad dominum, et fiat tibi in peccatum: Sed dabis ei: nec ages quippiam callide
in eius necessitatibus subleuandis: vt benedicat tibi dominus deus tuus in om
ni tempore, et in cunctis ad quæ manum miseris. Nō deerunt pauperes in ter
ra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi vt aperies manū fratri tuo ege
no et pauperi, qui tecum versatur in terra. Cū tibi venditus fuerit frater tuus
Hebræus aut Hebræa, et sex annis seruierit tibi, in septimo anno dimittes eum
C liberum: et quem libertate donaueris, nequaquam vacuum abire patieris,
sed dabis viaticum de gregibus, et de area et torculari tuo, quibus domi-
nus deus tuus benedixerit tibi. Memento quòd et ipse seruieris in terra Ægy
Exo.21.a pti, et liberauerit te dominus deus tuus, et idcirco ego nunc præcipio tibi.
Sin autem dixerit: Nolo egredi eo quòd diligat te et domum tuam, et be-
ne sibi apud te esse sentiat: assumes subulam, et per forabis aurem eius in ia-
nua domus tuæ, et seruiet tibi vsque in æternum. ancillæ quoq; similiter fa-
cies: Non auertas ab eis oculos tuos quando dimiseris eos liberos: quoniam
iuxta mercedem mercennarij per sex annos seruiuit tibi: vt benedicat tibi do
minus deus tuus in cunctis operibus quæ agis. De primogenitis quæ nascun
tur in armentis et ouibus tuis, quicquid est sexus masculini, sanctificabis do
mino deo tuo. Non operaberis in primogenito bouis, et non tondebis pri-
mogenita ouium. In conspectu domini dei tui comedes ea per annos sin-

gulos in loco quem elegerit dominus, tu & domus tua. Sinautem habuerit D
maculam,& vel claudum fuerit vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel
debile,non immolabitur domino deo tuo. sed intra portas vrbis tuæ comedes
illud: tam mundus quàm immundus similiter vescentur eis quasi caprea &
ceruo,Hoc solum obseruabis,vt sanguinem eorum non comedas,sed effundes
in terram quasi aquam.

De trium festorum principalium obseruatione & institutione magistratuum. Cap. XVI.

OBserua mensem nouarum frugum,& verni primum temporis,vt fa A
cias Phase domino deo tuo:quoniam in isto mense eduxit te dominus
deus tuus de Ægypto nocte. Immolabisq; phase domino deo tuo de
ouibus & de bobus in loco quem elegerit dominus deus tuus, vt habitet no-
men eius ibi. Non comedes in eo panem fermentatum. Septem diebus come-
des absq; fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Æ-
gypto: vt memineris diei egressionis tuæ de Ægypto omnibus diebus vitæ
tuæ. Non apparebit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus,
& non remanebit de carnibus eius quod immolatum est vespere in die primo
vsque mane. Non poteris immolare phase in qualibet vrbium tuarum,
quas dominus deus tuus daturus est tibi: sed in loco quem elegerit dominus B
deus tuus,vt habitet nomen eius ibi: immolabisq; phase vespere ad solis oc-
casum,quando egressus es de Ægypto. Et coques,& comedes in loco quem
elegerit dominus deus tuus,maneq; consurgens vades in tabernacula tua. Sex
diebus comedes azyma: & in die septimo, quia collecta est domini dei tui,
non facies opus. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem
in segetem miseris, & celebrabis diem festum hebdomadarum domino deo
tuo,oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem
domini dei tui: & epulaberis coram domino deo tuo, tu & filius tuus &
filia tua & seruus tuus & ancilla tua & Leuites qui est intra portas tuas,
& aduena & pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem C
elegerit dominus deus tuus, vt habitet nomen eius ibi: & recordaberis quo
niam seruus fueris in Ægypto:custodiesq; ac facies quæ præcepta sunt. So-
lennitatem quoq; tabernaculorum celebrabis per septem dies quando colle-
geris de area & torculari fruges tuas:& epulaberis in festiuitate tua tu & fi-
lius tuus & filia,& seruus tuus & ancilla,Leuites quoq; & aduena & pupil
lus ac vidua,qui intra portas tuas sunt. Septem diebus domino deo tuo fe-
sta celebrabis in loco quem elegerit dominus: benedicetq; tibi dominus deus
tuus in cũctis frugibus tuis,et ĩ omni opere manuũ tuarũ,erisq; in lætitia. Tri
bus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu do- D
mini dei tui in loco quem elegerit,in solennitate azymorum,& in solennita-
te hebdomadarum, & in solennitate tabernaculorum: Non apparebit ante
dominum vacuus: sed offeret vnusquisque secundum quod habuerit iuxta be
nedictionem domini dei sui, quam dederit ei. Iudices & magistros con-
stitues in omnibus portis tuis, quas dominus deus tuus dederit tibi per sin-
gulas tribus tuas. vt iudicent populum iusto iudicio,nec in alteram partem
declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant
oculos sapientũ, & mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est,per-
sequeris: vt viuas,& possideas terram quam dominus deus tuus dederit tibi.

Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare domini dei tui: Nec
facies tibi atq; constitues statuam, quæ odit dominus deus tuus.

De delinquentibus & testibus, deq; regis & iudicis officio. Cap. XVII.

A NOn immolabis domino deo tuo bouem & ouem, in quo est macula
aut quippiam vitij: quia abominatio est domino deo tuo. Cumq; re-
perti fuerint apud te intra vnam portarum tuarum, quas dominus
deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu domini
dei tui, & transgrediantur pactum illius vt vadant, & seruiant dijs alienis &
adorent eos, solem & lunam, & omnẽ militiam cœli, quæ non præcepi: et hoc
tibi fuerit nuntiatum, audiensq; inquisieris diligenter, & verũ esse repereris,
& abominatio facta est in Israel: educes virum ac mulierem qui rem scelera-
Mat.18.b tissimam perpetrarunt, ad portas ciuitatis tuæ, et lapidibus obruentur. In ore
duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno con
B tra se dicente testimonium. Manus testium prima interficiet eum, & manus
reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. Si difficile et
ambiguum apud te iudiciũ esse ꝓspexeris inter sanguinẽ & sanguinẽ, causam
& causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris uerba
variari surge, & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, ueniesq;
ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quæresq;
ab eis qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunq; dixerint qui
præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, se-
querisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neq; ad sinistram.
C Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore
ministrat domino deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & au-
feres malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps
intumescat & superbiat. Cum ingressus fueris terram quam dominus deus tuus
dabit tibi, & possederis eam, habitauerisq; in illa, & dixeris, Constituam
super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues
quem dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris al
terius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumq; fuerit
constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum
equitatus numero subleuatus, præsertim cum dominus præceperit vobis, vt
D nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Non habebit vxores
Gen.6.a plurimas quæ alliciant animum eius, neque argenti & auri immensa ponde-
ra. Postquàm autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomi-
um legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tri-
bus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat time
re dominum deum suum, & custodire verba & ceremonias eius quæ in lege
præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque
declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse &
filij eius super Israel.

De sorte Leuitarum & propheta venturo, deq; discernendis pseudoprophetis. Cap. XVIII.

A NOn habebunt sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de eadẽ tribu sunt,
partem & hæreditatẽ cũ Israel: quia sacrificia domini, & oblationes
eius comedent, & nihil aliud accipiẽt de possessiõe fratrũ suorũ domi
nus. n. ipse ẽ hæreditas eorũ; sicut locutus est illis, Hoc erit iudiciũ sacerdotũ à

populo,

populo, & ab his qui offerunt victimas: siue bouem, siue ouem immola- uerint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum: primitias frumenti, vini & olei, & lanarum partem ex ouium tonsione. Ipsum enim elegit Domi- nus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, vt stet & ministret nomini domini, B ipsi & filij eius in sempiternum. Si exierit Leuites ex vna vrbium tuarum Exo.32,f ex omni Israel in qua habitat, & voluerit venire, desiderans locum quem elegerit dominus, ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres eius Leuitæ, qui stabunt eo tempore coram Domino. Partem ci- borum eandem accipiet quam & cæteri: excepto eo quod in vrbe sua ex pa- terna ei successione debetur. Quando ingressus fueris terram quam domi- Leui. 20,d nus deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gen- tium, nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit C maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. omnia hæc abominatur dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo: perfectus eris, & absque ma- cula cum domino deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à domino deo tuo aliter institutus es. Prophe- tam de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus: ipsum audies vt petisti à domino deo tuo in Horeb, quando concio con gregata est, atque dixisti: Vltra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum D suorum similem tui: & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Propheta autem qui arrogantia Deut.13,a deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt di- ceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. Quòd si tacita co- gitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum quod domi- nus non est locutus? hoc habebis signum: Quod in nomine domini prophe- ta ille prædixerit, & non euenerit: hoc dominus non est locutus, sed per tu- morem animi sui propheta confinxit: & idcirco non timebis eum.

Asyla & discrimina homicidarum, item de testimoniorum pondere & falsi testis pœna. Caput XIX.

CVm disperdiderit dominus deus tuus gentes, quarum tibi traditurus A est terram, & possederis eam, habitaueris'q; in vrbibus earum & in ædibus: tres ciuitates separabis tibi in medio terræ, quam dominus deus tuus dabit tibi in possessionem, sternens diligenter viã: & in tres æqua- liter partes totam terræ tuæ prouinciam diuides, ut habeat è vicino qui pro- pter homicidium profugus est, quo possit euadere. Hæc erit lex homicidæ fu- gientis, cuius vita seruanda est: Qui percusserit proximum suum, nesciens: et qui heri et nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur: sed abijsse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cædenda, & in succisione li- B gnorum securis fugerit manum, ferrumq; lapsum de manubrio amicum eius percusserit, et occiderit: hic ad vnam supradictarũ vrbiũ confugiet, et uiuet: ne forsitã ꝓximus eius cuius effusus est sãguis, dolore stimulatus, ꝑsequatur,

& apprehendat eum si longior uia fuerit, & percutiat animam eius qui non est reus mortis: quia nullum contra eum qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. Idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas: Cum autem dilatauerit dominus deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis: & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est (si tamen custodieris mandata eius & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas dominum deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarum trium urbium numerum dupli-

C cabis: ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ quam dominus deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus. Si quis autē odio habens proximum suum insidiatus fuerit vitæ eius, surgensq; percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritq; ad unam de supradictis vrbibus, mittēt seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradētq; in manus proximi cuius sanguis effusus est, & morietur. Non misereberis eius, & auferes innoxium sanguinem de Israel, ut bene sit tibi. Non assumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua quam dominus deus tuus dabit tibi in terra quam acceperis possidendam. Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum

D rum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est, ante dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cumq; diligentissime perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrē suū mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

Quo modo & iure belligerandum sit. Cap. XX.

A SI exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & currus, & maiorem quàm tu habeas aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos: quia dominus deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Ægypti. Appropinquante autem iam prælio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum: Audi Israel, Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formideris eos: quia dominus deus uester in medio uestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Duces quoq; per singulas turmas audiēte exercitu proclamabūt. Quis est hō q ædificauit domū nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne fortè

B moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis est homo qui plantauit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua uesci omnibus liceat? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo qui despondit vxorem, & non accepit eam? uadat, & reuertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquentur

Iudic. 7. a ad populum. Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timo-

re præteritus est. Cumq; siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, vnusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit & aperuerit C tibi portas, cunctus populus qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, opugnabis eam. Cumq; tradiderit dominus deus tuus illam in manu tua, percuties omne quòd in ea generis masculini est, in ore gladij, absq; mulieribus & infantibus iumentis et cæteris quæ in ciuitate sunt Omnem prædam exercitui diuides, et comedes de spolijs hostium tuorum, quæ dominus deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his vrbibus quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladij, Hethæū D videlicet & Amorrhæū & Chananæū Pherezæū et Heuæū & Iebusæū, sicut præcepit tibi dominus deus tuus: ne fortè doceant vos facere cunctas abominationes quas ipsi operati sunt dijs suis, & peccetis in dominum deum vestrum. Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circundederis vt expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes uastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta vsus, succide, et instrue machinas, donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat.

Deut. 7. a.

De expiatione homicidii incerti & coniugio captiuæ, tum de iure primogeniti tum et cadauere suspensi sepeliendo Cap. X. X I.

QVando inuētum fuerit in terra quam dominus deus tuus daturus est A tibi hominis cadauer occisi, & ignorabitur cædis reus, egredientur maiores natu & iudices tui, & metientur à loco cadaueris singularū per circuitum spatia ciuitatum: et quam viciniorem cæteris esse perspexerint seniores ciuitatis illius tollent uitulā de armento, quæ nō traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperā atq; saxosam, quæ nunquā arata est nec sementem recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ: accedentq; sacerdotes filij Leui, quos elegerit dominus deus tuus vt ministrent ei, et benedicant in nomine eius, & ad verbum eorum omne negotium pendet: & quic- B quid mundum vel inmundum est, iudicetur. Et venient maiores natu ciuitatis illius ad interfectum, lauabuntq; manus suas super vitulam quæ in valle percussa est, & dicent: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. Et auferetur ab eis reatus sanguinis: tu autem alienus eris ab innocentis cruore qui fusus est, cum feceris quod præcepit dominus. Si egressus fueris ad pugnam contra C inimicos tuos, & tradiderit eos dominus deus tuus in manu tua, captiuosque duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueri sque habere vxorem, introduces eam in domum tuam: quæ radet cæsariem, & circuncidet vngues, & deponet vestem in qua capta est: sedensq; in domo tua, flebit patrem & matrem suam vno mēse, & postea intrabis ad eam, dormiesq; cum illa, & erit vxor tua. Si autem postea non

Quòd si uerum est quod obijcit, et non est in puella inuenta uirginitas:
ejicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciui-
tatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in
domo patris sui: & auferes malum de medio tui. Si dormierit uir cum vxo- Leui.20.a.
re alterius, vterque morietur: id est adulter & adultera: & auferes ma-
lum de Israel. Si puellam virginem desponderit vir, & inuenerint eam
aliquis in ciuitate: & concubuerit cum ea: educes vtrunque ad portam ciui-
tatis illius, & lapidibus obruentur: puella, quia non clamauit cum esset
in ciuitate: vir, quia humiliauit uxorem proximi sui, & auferes malum D
de medio tui. Sin autem in agro repererit uir puellam quæ desponsata est,
& apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus; puella nihil
patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem
suum, & occidit animam eius: ita & puella perpessa est: sola erat in agro:
clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si inuenerit uir puellam uir-
ginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, Exo.22.c.
& res ad iudicium uenerit: & dabit qui dormiuit cum ea, patri puellæ quin-
quaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliauit illam:
non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. Non accipiet homo
uxorem patris sui, nec reuelabit operimentum eius.

Qui non admittendi in cœtum domini, aliaque nonnulla traditiones. Cap. XXIII.

NOn intrabit eunuchus attritis uel amputatis testiculis, & absciß- C
so ueretro ecclesiam domini. Non ingredietur mamzer, hoc est de
scorto natus, in ecclesiam domini vsque ad decimam generatio-
nem. Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intra
bunt ecclesiam domini in æternum: quia noluerunt uobis occurrere cum
pane & aqua in uia quando egressi estis de Ægypto: & quia conduxerunt Num.22.a.
contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi:
& noluit dominus deus tuus audire Balaam, uertitque maledictionem eius in
benedictionem tuam, eò quod diligeret te. Non facies cum eis pacem, nec quæ-
ras eis bona cunctis diebus uitæ tuæ in sempiternum. Non abominaberis
Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptum, quia aduena fuisti in
terra eius. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in eccle-
siam domini. Quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, B
custodies te ab omni re mala. Si fuerit inter uos homo qui nocturno
pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur prius quam
ad uesperam lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra. Ha
bebis locum extra castra ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens
paxillum in balteo. cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo
operies quo releuatus es (Dominus enim deus tuus ambulat in medio ca-
strorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua san-
cta: et nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te. Non trades seruum
domino suo, qui ad te confugerit. habitabit tecum in loco qui ei placuerit, et
in una urbium tuarum requiescet ne contristes eum. Non erit meretrix de
filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. Non offeres mercedem prostibu-
li, nec pretium canis in domo domini dei tui, quicquid illud est quod uoue-
rint, quia abominatio est utrunque, apud dominum deum tuum. Non fœnerabis Exo.22.c.

fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alie
D no. Fratri autem tuo absque vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat
tibi dominus deus tuus in omni opere tuo, in terra ad quam ingredieris possi
dendam. Cum votum uoueris domino deo tuo, non tardabis reddere: quia re
quiret illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in pec-
catum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autē semel egressum
est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti domino deo tuo, & pro
pria voluntate & ore tuo locutus es. Ingressus vineam proximi tui, comede
vuas quantum tibi placuerit: foras ne efferas tecum. Si intraueris segetem
amici tui, franges spicas, & manu conteres: falce autem non metes.

De repudio & prærogatiua noui coniugis, deque aliis charitatis officiis — Caput XXIIII.

A SI acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam
ante oculos eius propter aliquam fœditatem: scribet libellum repudij, &
dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumq; egressa alterū
maritum duxerit, & ille quoq; oderit eam, deditq; ei libellum repudij, & di
miserit de domo sua, uel certè mortuus fuerit: non poterit prior maritus reci-
pere eam in uxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est coram domi
no: ne peccare facias terram tuam quam dominus deus tuus tradiderit tibi
possidendam. Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum,
nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicè: sed vacabit absq; culpa do-
B mui suæ, vt vno anno lætetur cum uxore sua. Non accipies loco pignoris in
feriorem & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi. Si depre-
hensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filijs Israel, & vendito eo acce
perit pretium: interficietur, & auferes malum de medio tui. Obserua diligen-
ter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcunq; docuerint te sacerdotes Le
uitici generis, iuxta id quod præcepi eis, & imple solicitè. Memento quæ fe-
cerit dominus deus tuus Mariæ, in uia cum egrederemini de Aegypto. Cum
repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris do-
mum eius ut pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habue-
rit. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes
C ei ante solis occasum: ut dormiens in uestimento suo, benedicat tibi, & ha-
Leuit. 18.c beas iustitiam coram domino deo tuo. Non negabis mercedem indigentis &
pauperis fratris tui siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas
tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia
pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad domi-
num, & reputetur tibi in peccatum. Non occidentur patres pro filijs, nec filij
2.Reg.4.b pro patribus: sed unusquisq; pro peccato suo morietur. Non peruertes iudi-
2.Par.25.b cium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ uestimentum. Me-
Eze.18.c
D mento quòd seruieris in Aegypto, & eruerit te dominus deus tuus inde. Id-
circo præcipio tibi vt facias hanc rem. Quando messueris segetem in agro
tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris vt tollas illum: sed adue
nam & pupillum & uiduam auferre patieris, ut benedicat tibi dominus deus
tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris oliuarum, quic-
quid remanserit in arboribus, non reuerteris ut colligas: sed relinques adue-
næ, pupillo ac uiduæ. Sin uindemiaueris uineam tuam, non colliges remanen
tes racemos, sed cedent in usus aduenæ, pupilli ac viduæ. Memento quòd &

tu seruieris in Ægypto,& idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem.

De iudicum officio, boue triturante, fratris semine excitando, æquis ponderib. & Amalecitis extirpandis. Caput XXV.

SI fuerit causa inter aliquos,& interpellauerint iudices: quem iustum esse A
perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt : quem impium, condemnabunt impietatis. Sin autem eum qui peccauit, dignum uiderint plagis:
prosternent,& coram se facient uerberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus: ita duntaxat ut quadragenarium numerum non excedant: ne
fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas. Quando habitauerint fratres simul,& unus ex eis
absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam
frater eius, & suscitabit semen fratris sui:& primogenitum ex ea filium no- B
mine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam
ciuitatis,& interpellabit maiores natu, dicetque: Non uult frater uiri mei suscitare nomen fratris sui in Israel: nec me in coniugem sumere. Statimq; accersiri eum facient,& interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere: accedet mulier ad eum coram senioribus,& tollet calceamentum de pede eius, sputetq; in faciem illius,& dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui. Et uocabitur nomen illius in Israel, Domus discalceati. Si ha- C
buerint inter se iurgium uiri duo, & unus contra alterum rixari cœperit: uolensq; uxor alterius eruere uirum suum de manu fortioris, miseritq; manum,
& apprehenderit uerenda eius: abscindes manum illius, nec flecteris super eã
ulla misericordia. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus:
nec erit in domo tua modius maior & minor. pondus habebis iustum & verum,& modius æqualis & uerus erit tibi: ut multo uiuas tempore super terram quam dominus deus tuus dederit tibi. abominatur enim dominus deus D
tuus eum qui facit hæc,& auersatur omnem iniustitiam. Memento quæ fece- Exo. 17.c
rit tibi Amalec in uia quando egrediebaris ex Ægypto: quomodo occurrerit
tibi,& extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quãdo tu eras fame & labore confectus,& nõ timuerit deum. Cum ergo dominus deus tuus
dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra
quam tibi pollicitus est: delebis nomen eius sub cœlo. Caue ne obliuiscaris.

Primitiæ & decimæ dandæ. Caput XXVI.

CVmq; intraueris terram quã dominus deus tuus tibi daturus est possi- A
dendam,& obtinueris eam, atq; habitaueris in ea, tolles de cũctis frugibus tuis primitias,& pones in cartalo, pergesq; ad locum quem dominus deus tuus elegerit, ut ibi inuocetur nomen eius : accedesq; ad sacerdotem qui fuerit in diebus illis,& dices ad eum: Profiteor hodie coram domino
deo tuo, quòd ingressus sum in terram pro qua iurauit dominus patribus nostris ut daret eam nobis. Suscipiensq; sacerdos cartalum de manu tua, ponet
ante altare domini dei tui,& loqueris in conspectu domini dei tui: Syrus per Gene. 42 46.
sequebatur patrem meum qui descendit in Ægyptum, et ibi peregrinatus est
in paucissimo numero: creuitq; in gentem magnam ac robustam ac infinitæ
multitudinis. Afflixeruntq; nos Ægyptij,& persecuti sunt, imponentes one- B
ra grauissima :& clamauimus ad dominum deum patrum nostrorum, qui
exaudiuit nos,& respexit humilitatem nostram & laborem atq; angustias:

& eduxit nos de Ægypto in manu forti, & brachio extento, in ingenti pauo
re, in signis atque portentis, & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis
terram lacte & melle manantem. Et idcirco nunc offero primitias frugũ ter-
ræ quam dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu domini dei tui: &
adorato domino deo tuo, epulaberis in omnibus bonis q̃ dominus deus tuus
Deut. 14.c dederit tibi & domui tuæ, tu & Leuites & aduena qui tecum est. Quando
C compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio
dabis Leuitæ & aduenæ & pupillo & viduæ, ut comedant intra portas tuas,
& saturentur: loquerisque in conspectu domini dei tui, Attuli quod sanctifi-
catũ est de domo mea, & dedi illud Leuitæ & aduenæ & pupillo ac viduæ,
sicut iussisti mihi: non præteriui mandata tua, nec sum oblitus imperij tui.
Non comedi ex eis in luctu meo, nec separaui ea in qualibet immunditia, nec
expendi ex his quicquam in re funebri. Obediui voci domini dei mei, & feci
omnia sicut præcepisti mihi. Respice de sanctuario tuo, & de excelso cœlorũ
habitaculo, & benedic populo tuo Israel, & terræ quam dedisti nobis, sicut
D iurasti patribus nostris, terræ lacte & melle mananti. Hodie dominus deus
tuus præcepit tibi vt facias mãdata hæc atq; iudicia: & custodias & impleas
ex toto corde tuo & ex tota anima tua. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi
deus, & ambules in vijs eius, & custodias ceremonias illius & mandata atq;
iudicia, & obedias eius imperio. Et dominus elegit te hodie ut sis ei populus
peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: & faciat
te excelsiorem cunctis gentibus quas creauit in laudem, & nomen & gloriã
suam, vt sis populus sanctus domini dei tui, sicut locutus est.

Transmisso Iordane tram ac columnas deo erigere iubentur, benedictionisque & maledictionis loca constituuntur. Caput XXVII.

A Præcepit autem Moyses & seniores Israel populo, dicentes: Custodite
omne mandatũ quod præcipio vobis hodie. Cumq; transieritis Iorda-
nem in terram quam dominus deus tuus dabit tibi, eriges ingentes la-
pides, & calce leuigabis eos, vt possis in eis scribere omnia verba legis huius,
Iordane transmisso: vt introeas terram quam dominus deus tuus dabit tibi,
Iosu. 8.f terram lacte & melle manantem, sicut iurauit patribus tuis. Quando ergo
transieritis Iordanem, erigite lapides quos ego hodie præcipio vobis in mon
te Hebal, & leuigabis eos calce: & ædificabis ibi altare domino deo tuo de la-
pidibus quos ferrum non tetigit, & de saxis informibus & impolitis. & offe
res super eo holocausta domino deo tuo, & immolabis hostias pacificas co-
medesq; ibi, & epulaberis coram domino deo tuo. Et scribes super lapides om
B nia verba legis huius planè & lucide. Dixeruntq; Moyses & sacerdotes Le-
uitici generis ad omnem Israelem: Attende, & audi Israel, Hodie factus es po
pulus domini dei tui. audies vocem eius, & facies mãdata atq; iustitias quas
ego præcipio tibi hodie. Præcepitq; Moyses populo in die illo, dicens: Hi sta-
bunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Iordane trãsmisso:
Simeon, Leui, Iudas, Issachar, Ioseph, & Beniamin. Et è regione isti stabunt
ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad & Aser & Zabulon, Dan et
Nephthali. Et pronuntiabunt Leuitæ, dicentq; ad omnes viros Israel excel-
Exo. 20.a sa voce: Maledictus homo qui faciet sculptile & conflatile abominatiõe do-
Isa. 57. mini, opus manuũ artificum, ponetq; illud in abscondito. & respõdebit om-
nis populus,

nis populus, et dicet, Amen. Maledictus qui non honorat patrem suum, et matrem suam. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui transfert terminos proximi sui. et dicet ois populus, Amen. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui peruertit iudicium aduenę, pupilli et uiduę. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & reuelat operimentum lectuli eius. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cum omni iumento. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cum sorore sua filia patris sui uel matris suę. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cum socru sua. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui clam percusserit proximum suum. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis. et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. & dicet omnis populus, Amen.

C D Gal 3.b.

Quæ premia pios, quæ calamitates impios sint secutura docetur. Cap. XXVIII.

A

SI autem audieris vocem domini dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te dominus deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus uētris tui, & fructus terræ tuæ, fructusq; iumentorū tuorū, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarū. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit dominus inimicos tuos, qui consurgunt aduersum te, corruentes in conspectu tuo. per unam viam venient contra te, & per septem fugiēt à facie tua. Emittet dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarū: benedicetq; tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te dominus sibi in populum sanctū, sicut iurauit tibi: si custodieris mādata domini dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbuntq; omnes terrarum populi q nomen domini inuocatū sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorū, fructu terræ tuæ quam iurauit dominus patribus tuis vt daret tibi. Aperiet dominus thesaurū suum optimum, cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicetq; cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Cōstituet te dominus in caput, & non in caudā: & eris semper suprà, & non subter: si audieris mandata dñi dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis nec ad dexterā nec ad sinistrā, nec secutus fueris deos alienos, neq; colueris eos. Quòd si audire nolueris vocem dñi dei tui, vt custodias & facias oīa mandata eius, & ceremonias quas ego pcipio tibi hodie, venient super te oēs maledictiones istæ, & apprehendēt te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictū horreū tuū, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorū, & greges ouium tuarū. Maledictus eris ingrediēs, & maledictus egrediēs. Mittet dñs super te famē & esuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies: donec conterat te & perdat velociter, propter

Leui. 26.b.

adinuentiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. Adiungat tibi dominus
pestilentiam, donec consumat te de terra ad quam ingrederis possidendam.
C Percutiat te dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu & aere corru-
pto ac rubigine, & persequatur donec pereas. Sit cœlum quod supra te est,
æneum: & terra quam calcas, ferrea. Det dominus imbrem terræ tuæ pul-
uerem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris. Tradat te domi
nus corruentem ante hostes tuos: & per vnam uiam egrediaris contra eos, &
per septē fugias, & dispergaris per omnia regna terræ. sitq; cadauer tuum in
escam cunctis volatilibus cœli & bestijs terræ, & non sit qui abigat. Percu-
tiat te dñs vlcere Ægypti, & partē corporis per quā stercora egeruntur, sca-
bie quoq; & prurigine: ita ut curari nequeas. Percutiat te dñs amētia & cæ-
citate ac furore mētis, & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tene-
bris, & non dirigas uias tuas. Omniq; tempore calumniam sustineas, & op-
D primaris uiolētia, nec habeas qui liberet te. Vxorē accipias, & alius dormiat
cum ea. Domū ędifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non uinde-
mies eam. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus
rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis tu-
is, & non sit qui te adiuuet. Filij tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo vidē
tibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectū eorum tota die, & non sit for
titudo in manu tua. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat popu-
lus quem ignoras: & sis semper calumniā sustinens, & oppressus cunctis die-
bus, & stupens ad terrorem eorum quæ uidebunt oculi tui. Percutiat te domi
nus vlcere pessimo in genibus & in suris, sanariq; non possis à planta pedis
usque ad uerticem tuum. Ducet te dominus, & regem tuū quem cōstitues su
per te, in gētem quam ignoras tu & patres tui: et seruies ibi dijs alienis ligno
E et lapidi. Et eris perditus in prouerbiū ac fabulam omnibus populis, ad quos
Mich.6.d. te introduxerit dominus. Sementē multam iacies in terram, et modicū cōgre
Agg.1.b. gabis: quia locustæ deuorabunt omnia. Vineam plantabis et fodies, et uinum
non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniā uastabitur uermibus. Oliuas
habebis in omnibus terminis tuis, et non ungeris oleo: quia defluent et deperi
bunt. Filios generabis, et filias, et non frueris eis: quoniā ducētur in captiuita-
tem: Omnes arbores tuas et fruges terræ tuæ rubigo consumet. Aduena qui
tecum uersatur in terra, ascendet super te, eritq; sublimior: tu autē descendes,
et eris inferior. Ipse fœnerabit tibi, et tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput,
et tu eris ei in caudam. Et uenient super te omnes maledictiones istæ, et perse
quentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti uocem domini dei
tui, nec seruasti mandata eius et ceremonias quas præcepit tibi. Et erunt in te
signa atq; prodigia, et in semine tuo usq; in sempiternum: eo quod non ser-
F uieris dño deo tuo in gaudio, cordisq; lætitia, propter rerum omnium abun-
dantiam. Seruies inimico tuo quem emittet tibi dominus, in fame et siti et
nuditate et omni penuria, et ponet iugum ferreū super ceruicem tuā, donec
Hier.5.c. te conterat. Adducet dominus super te gentem de longinquo, et de extremis
terræ finibus in similitudinem aquilæ uolantis cum impetu: cuius linguam
intelligere non possis gentem procacissimā, quæ non deferat seni, nec miserea
tur paruuli, et deuoret fructū iumētorū tuorū, ac fruges terræ tuæ: donec inte
reas, et non relinquat tibi triticū, uinū et oleū, armēta boum et greges ouium

donec te diſperdat, & conterat in cunctis vrbibus tuis, & deſtruantur muri
tui firmi atq; ſublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obſi-
deberis intra portas tuas in omni terra quam dabit tibi dominus deus tuus: G
& comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum tuorum & filiarum tuarũ,
quas dederit tibi dominus deus tuus, in anguſtia & vaſtitate qua opprimet
te hoſtis tuus. Homo delicatus in te, et luxurioſus valde inuidebit fratri ſuo,
et uxori quæ cubat in ſinu ſuo, ne det eis de carnibus filiorum ſuorum quas
comedet: eo quod nihil aliud habeat in obſidione et penuria qua vaſtauerint
te inimici tui intra omnes portas tuas. Tenera mulier et delicata quæ ſuper
terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollitiam
et teneritudinem nimiam, inuidebit viro ſuo, qui cubat in ſinu eius ſuper fi-
lijs et filiæ carnibus, et illuuie ſecundinarum quæ egrediuntur de medio femi-
num eius, et ſuper liberis qui eadem hora nati ſunt. comedent enim eos clàm
propter rerum omnium penuriam, in obſidione et vaſtitate qua opprimet te
inimicus tuus intra portas tuas. Niſi cuſtodieris, et feceris omnia verba legis
huius quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, et timueris nomen eius glorioſum et
terribile, hoc eſt dominum deum tuum: augebit dominus plagas tuas, et pla- H
gas ſeminis tui, plagas magnas et perſeuerantes, infirmitates peſſimas et per
petuas, et conuertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuiſti, et adhæ-
rebunt tibi. Inſuper et vniuerſos languores, et plagas quæ non ſunt ſcriptæ in
volumine legis huius, inducet dominus ſuper te, donec te conterat: et remane
bitis pauci numero, qui prius eratis ſicut aſtra cœli præ multitudine: quoniã
non audiſti uocẽ domini dei tui. Et ſicut antè lætatus eſt dominus ſuper vos, Hiere.31.c
bene vobis faciens, voſq; multiplicans: ſic lætabitur diſperdens vos atq; ſub-
uertens, vt auferamini de terra ad quam ingredieris poſſidendam. Diſperget
te dominus in omnes populos à ſummitate terræ uſq; ad terminos eius: et ſer
uies ibi dijs alienis, quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidibus. In gen
tibus quoq; illis nõ quieſces, neq; erit requies veſtigio pedis tui, Dabit enim
tibi dominus ibi cor pauidum, et deficientes oculos, et animam conſumptam
mœrore, et erit vita tua quaſi pendens ante te. Timebis nocte et die, et non
credes uitæ tuæ. Manè dices, Quis mihi det veſperum? et veſpere, Quis mi-
hi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea
quæ tuis videbis oculis. Reducet te dominus claſſibus in Aegyptum per viã
de qua dixit tibi ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in
ſeruos et ancillas, et non erit qui emat.

Commemoratio fœderis dei cum Iſrael hortatur eos ad obſeruationem legis, quę neglecta iram dei inducit. Caput XXIX.

HÆc ſunt uerba fœderis quod pręcepit dominus Moyſi, ut feriret cum A
filijs Iſrael in terra Moab: præter illud fœdus quod cum eis pepigit in
Horeb. Vocauitq; Moyſes omnem Iſrael, et dixit ad eos, Vos vidi-
ſtis vniuerſa quæ fecit dominus coram vobis in terra Aegypti Pharaoni, et
omnibus ſeruis eius, vniuerſæq; terræ illius, tentationes magnas quas vide-
runt oculi tui, ſigna illa portentaq; ingentia, et non dedit vobis dominus cor
intelligens, et oculos uidentes, et aures quæ poſſint audire vſq; in præſentem
diem. Adduxit vos quadraginta annis per deſertum: non ſunt attrita veſtimẽ
ta veſtra, nec calceamenta pedum veſtrorum vetuſtate conſumpta ſunt. Pa-

obtinebis eã:& benedicens tibi maioris numeri te esse faciet, quã fuerint pa-
tres tui. Circũcidet dñs deus tuus cor tuũ,& cor seminis tui: vt diligas dñm B
deum tuũ ex toto corde tuo,& in tota anima tua vt possis viuere. Omnes au-
tem maledictiones has cõuertet super inimicos tuos,& eos qui oderũt te, &
persequuntur. Tu autẽ reuerteris,& audies vocem dñi dei tui: faciesq; vniuer-
sa mãdata q̃ ego p̃cipio tibi hodie,& abũdare te faciet dñs deus tuus in cun-
ctis operibus manuũ tuarũ,in sobole vteri tui,& in fructu iumẽtorũ tuorũ,
in vbertate terræ tuæ,& in rerum omniũ largitate. Reuertetur enim dñs, vt Hiere,32,e
gaudeat sup te in omnibus bonis,sicut gauisus est in patribus tuis: si tamẽ au-
dieris uocẽ domini dei tui,& custodieris p̃cepta eius, & ceremonias q̃ in hac
lege scripta sunt:& reuertaris ad dñm deũ tuum in toto corde tuo, & in tota
anima tua. Mandatum hoc quod ego p̃cipio tibi hodie,nõ supra te est,neque C
p̃cul positũ,neq; in cœlo sitũ,vt possis dicere,Quis nostrum valet ad cœlũ
ascendere,vt deferat illud ad nos,vt audiamus atq; opere cõpleamus? Neque
trans mare positũ: vt causeris,& dicas,Quis ẽ nobis poterit trãsfretare mare,
& illud ad nos vsq; deferre: vt possimus audire,& facere quod p̃ceptum est?
Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo,vt facias illũ. Cõside-
ra quod hodie p̃posuerim in cõspectu tuo vitã & bonũ,& econtrario mortẽ
& malum: vt diligas dñm deum tuũ, & ambules in vijs eius, & custodias
mandata illius ac ceremonias atq; iudicia:& viuas,atq; multiplicet te,bene-
dicatq; tibi in terra ad quã igredieris possidendã. Si autẽ auersum fuerit cor D
tuum,& audire nolueris,atq; errore deceptus adoraueris deos alienos, & ser-
uieris eis,p̃dico tibi hodie quod pereas,& paruo tẽpore moreris in terra, ad
quam Iordane transmisso ingredieris possidendã. Testes inuoco hodie cœlũ Deute,4,d
& terrã,quod proposuerim vobis vitã & mortem,benedictionẽ & maledi- 31,g
ctionem. Elige ergo vitã,vt & tu viuas,& semen tuũ:& diligas dñm deum
tuũ,atq; obedias voci eius,& illi adhæreas (ipse est enim vita tua, & longi-
tudo dierum tuorum) vt habites in terra pro qua iurauit dñs patribus tuis
Abrahã Isaac,& Iacob,ut daret eam illis.

Moses cognito sibi mortẽ istaĩ cõuocatis magnatibus p̃fecit pp̃lo Iosue,p̃dictq; eis sua fata. Ca.xxxi.

ABijt itaq; Moyses,& locutus est oĩa uerba hęc ad uniuersũ Israel, & A
dixit ad eos,Cẽtũ uiginti ãnorũ sũ hodie,nõ possũ ultra egredi et in-
gredi,p̃sertim cũ et dñs dixerit mihi,Nõ trãsibis Iordanẽ istũ. Dñs
ergo deus tuus trãsibit ante te.ipse delebit oẽs gẽtes has ĩ cõspectu tuo, & pos
sidebis eas Iosue iste trãsibit ante,sicut locutus est dñs. Facietq; dñs eis sicut
fecit Sehõ & Og regibus Amorrhæorũ,et terrę eorũ,delebitq; eos. Cũ ergo
et hos tradiderit uobis,similiter facietis eis sicut p̃cepi uobis. Viriliter agite,et B
cõfortamini: nolite timere,nec paueatis ad cõspectũ eorũ: qa dñs deus tuus ip
se est ductor tuus,& nõ dimittet,nec derelinq̃t te. Vocauitq; Moyses Iosue,et
dixit ei corã oĩ Israel. Cõfortare,et esto robustus: tu enim introduces populũ
istũ ĩ terrã q̃ daturũ se patribus eorũ iurauit dñs,et tu eã sorte diuides. Et dñs
q ductor est uester ipse erit secũ: nõ dimittet,nec derelinq̃t te: noli timere, nec
paueas. Scripsit itaq; Moyses legẽ hãc,et tradidit eã sacerdotibus filijs Leui,q
portabant arcã fœderis domini,& cunctis senioribus Israel. Præcepitq; eis C
dicens,Post septem annos anno remissionis,in solẽnitate tabernaculorũ,cõ-
uenientibus cunctis ex Israel,ut appareant in conspectu domini dei tui in lo-

co quem elegerit dominus:leges verba legis huius coram omni Israel,audiẽti bus eis,& in vnũ omni populo cõgregato tã viris quàm mulieribus,paruulis & aduenis qui sunt intra portas tuas:vt audiẽtes discãt,& timeãt dominũ deum
D vestrũ,& custodiãt impleãtq; omnes sermones legis huius.filij quoq; eorum qui nunc ignorãt:ut audire possint,& timeãt dominũ deũ suũ cunctis diebus quibus versantur in terra ad quã vos Iordane trãsmisso pergitis obtinẽdam. Et ait dominus ad Moysen,Ecce prope sunt dies mortis tuæ:voca Iosue et sta te in tabernaculo testimonij,vt præcipiã ei.Abierunt ergo Moyses & Iosue, & steterũt in tabernaculo testimonij:apparuitq; dominus ibi in colũna nubis quæ stetit in introitu tabernaculi.Dixitq; dominus ad Moysen, Ecce tu dormies cũ patribus tuis,& populus iste cõsurgẽs fornicabitur post deos alienos in terra ad quã ingredietur vt habitet in ea:ibi derelinquet me:& irritũ faciet
E fœdus quod pepigi cum eo.Et irascetur furor meus cõtra eũ in die illo:et dere linquã eũ:& abscondã faciẽ meam ab eo,& erit in deuorationẽ: inuenient eũ omnia mala & afflictiones:ita vt dicat in illo die, Vere quia nõ est deus mecũ,inuenerunt me hæc mala·Ego autẽ abscondã,& celabo faciẽ meam in die illo propter omnia mala quę fecit,quia secutus est deos alienos.Nũc itaq; scri bite vobis canticũ istud,& docete filios Israel:vt memoriter teneãt & ore de cãtent,& sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel.Introducam enim eũ in terrã pro qua iuraui patribus eius,lacte et melle manantẽ. Cumq; comederint et saturati,crassiq; fuerint,auertẽtur ad deos alienos,et seruiẽt eis:
F detrahentq; mihi,et irritũ faciẽt pactũ meũ Postquam inuenerint eum mala multa & afflictiones,respondebit ei canticum istud pro testimonio,quod nul la delebit obliuio ex ore seminis sui.Scio enim cogitationes eius quæ facturus sit hodie antequàm introducã eum in terram quã ei pollicitus sum.Scripsit er go Moyses cãticũ,et docuit filios Israel.Præcepitq; dominus Iosue filio Nun & ait,Confortare:& esto robustus:tu enim introduces filios Israel in terram quã pollicitus sum, & ego ero tecum.Postquàm ergo scripsit Moyses verba
4.Reg.17c Mala.3.b legis huius in volumine,atq; compleuit, præcepit Leuitis, qui portabãt arcã fœderis domini,dicens,Tollite librũ istum,& ponite eum in latere arcę fœde
G ris domini dei vestri:vt sit ibi contra te in testimoniũ.Ego enim scio contentionẽ tuam,& ceruicem tuam durissimam,Adhuc viuente me & ingrediente uobiscum,semper contentiose egistis contra dominum:quanto magis cũ mor tuus fuero?Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras,atq; do ctores,& loquar audiẽtibus eis sermones istos,& inuocabo cõtra eos cœlũ & terrã. Noui.n. quod post mortẽ meã inique agetis,et declinabitis cito de via quam præcepi vobis:& occurrẽt vobis mala in extremo tẽpore quando feceritis malũ in cõspectu dñi,vt irritetis eũ per opera manuũ vestrarũ.Locutus ẽ ergo Moyses audiente vniuerso cœtu Israel verba carminis huius,et ad finẽ vsq; cõpleuit.

Moseos cantio populum ad dei cultum incitat. Cap. XXXII.

A Audite cœli quæ loquor,audiat terra verba oris mei,
Cõcrescat in pluuiã doctrina mea,fluat vt ros eloquium meum, qua si imber super herbam,& quasi stillæ super gramina.
Quia nomen domini inuocabo:date magnificentiam deo nostro.
Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia; deus fidelis,& absq; vlla iniquitate,iustus & rectus.

Peccauerunt ei non filij eius in sordibus,generatio praua atq; peruersa.
Heccine reddis domino popule stulte & insipiens? nunquid non ipse est pater tuus,qui possedit te,& fecit,& creauit te?
Memento dierum antiquorum,cogita generationes singulas, interroga patrem tuum,et annunciabit tibi:maiores tuos,et dicent tibi. B
Quando diuidebat altissimus gentes:quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel.
Pars autem Domini,populus eius:Iacob funiculus hæreditatis eius.
Inuenit eum in terra deserta,in loco horroris,et uastæ solitudinis.
Circunduxit eum,et docuit:et custodiuit quasi pupillam oculi sui,
Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos suos,et super eos uolitans, expãdit alas suas:et assumpsit eum,atq; portauit in humeris suis.
Dominus solus dux eius fuit:et non erat cum eo deus alienus.
Constituit eum super excelsam terram,ut comederet fructus agrorum , et sugeret mel de petra,oleumq; de saxo durissimo.
Butyrum de armento,et lac de ouibus cum adipe agnorũ,et arietũ filiorũ Basan,et hircos cũ medulla tritici,et sanguinẽ vuę biberet meracissimum. Deut. 6.c C
Incrassatus est dilectus,et recalcitrauit,incrassatus, impinguatus , dilatatus: dereliquit deum factorem suũ,et recessit a deo salutari suo.
Prouocauerũt eũ in dijs alienis,et ĩ abominatiõibus ad iracũdiã cõcitauerũt.
Immolauerunt dæmonijs & non deo,dijs quos ignorabant:noui recentesque venerunt,quos non coluerunt patres eorum.
Deum qui te genuit dereliquisti,& oblitus es domini creatoris tui.
Vidit dñs,& ad iracundiã cõcitatus est:qa prouocauerũt eũ filij sui & filiæ.
Et ait,Abscondam faciem meam ab eis,& considerabo nouissima eorum: generatio enim peruersa est,& infideles filij.
Ipsi me ꝓuocauerũt in eo q nõ erat deus,& irritauerũt in vanitatibus suis: & ego ꝓuocabo eos ĩ eo q nõ est populus,& in gente stulta irritabo illos.
Ignis succensus est in furore meo,& ardebit vsq; ad inferni nouissima: deuorabitq; terram cũ germine suo,& montium fundamenta comburet. D
Congregabo super eos mala,& sagittas meas complebo in eis.
Consumentur fame,& deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittã in eos,cũ furore trahentiũ sup terram,atq; serpentium. Hiere.5.b.
Foris vastabit eos gladius,& intus pauor,iuuenem simul ac virginem , lactentem cum homine sene.
Et dixi,Vbi nam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.
Sed propter iram inimicorũ distuli:ne forte superbirent hostes eorum,& dicerent,Manus nostra excelsa,& non dominus,fecit hæc omnia.
Gens absq; consilio est,& sine prudentia:vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.
Quomodo persequatur vnus mille,& duo fugarent decem millia? nõne ideo, quia deus suus vendidit eos,& dominus conclusit illos? non enim est deus noster vt dij eorum:& inimici nostri sunt iudices. E
De vinea Sodomorum,vinea eorum,& de suburbanis Gomorrhæ , vua eorum vua fellis,& botri amarissimi.
Fel draconum vinum eorum,& venenum aspidum insanabile.

Rom.12.d. Hebr.10.8. Nonne hæc condita sunt apud me,& signata in thesauris meis?
Mea est vltio,& ego retribuam in tempore,vt labatur pes eorum:iuxta est
dies perditionis,& adesse festinant tempora.
Iudicabit dñs populũ suum,& in seruis suis miserebitur,videbit quod infir-
a mata sit manus,& clausi quoq; defecerunt,residuiq; consumpti sunt.
Et dicet,Vbi sunt dĳ eorum,in quibus habebant fiduciam?
De quorum victimis comedebant adipes,& bibebant vinum libaminũ. sur
F gant,& opitulentur vobis,& in necessitate vos protegant.
1.Reg.2.a. Iob.10.a. Videte quod ego sim solus,& nõ sit alius deus pter me:ego occidã,et ego vi-
uere faciã:percutiã,& ego sanabo,& nõ est q de manu mea possit eruere.
Leuabo ad cœlum manum meam,& dicam,Viuo ego in æternum.
Si acuero vt fulgur gladium meũ,& arripuerit iudicium manus mea: reddã
vltionem hostibus meis,& his qui oderunt me retribuam.
Inebriabo sagittas meas sanguine,& gladius meus deuorabit carnes,de cruo
re occisorum,& de captiuitate,nudati inimicorum capitis.
Laudate gentes populum eius,quia sanguinem seruorũ suorum vlciscetur:et
vindictam retribuet in hostes eorũ,& propitius erit terræ populi sui.
Venit ergo Moyses,& locutus est omnia verba cãtici huius in auribus popu
li,ipse & Iosue filius Nun.Cõpleuitq; omnes sermones istos,loquẽs ad vni-
uersum Israel.& dixit ad eos.Ponite corda vestra in oĩa verba q̃ ego testifi-
G cor vobis hodie:vt mãdetis ea filĳs vestris custodire,& facere,& implere vni
uersa q̃ scripta sunt in volumine legis huius:quia non incassum pcepta sunt
vobis,sed vt singuli in eis uiuerẽt:q̃ faciẽtes longo pseueretis tẽpore in terrã
ad quã Iordane trãsmisso ingredimini possidẽdã. Locutusq; est dominus ad
Moysen in eadem die,dicens,Ascende in montem istũ Abarim,id est transi-
tuũ,in montẽ Nebo,qui est in terra Moab cõtra Iericho:& uide terrã Cha-
naan quã ego tradã filĳs Israel obtinẽdã,& morere in monte.Quẽ cõscẽdẽs
a iũgeris populis tuis,sicut mortuus est Aaron frater tuus in mõte Hor,& ap-
positus populis suis:quia puaricati estis cõtra me in medio filiorũ Israel, ad
aquas cõtradictionis in Cades deserti Sin:& nõ sanctificastis me inter filios
Israel.Ecõtra uidebis terrã,et nõ ingredieris in eã quã ego dabo filĳs Israel.

A Moyses ante mortem quibus verbis bene precatus sit singulis tribubus Israel. Cap. XXXIII.

HÆc est benedictio qua benedixit Moyses homo dei filĳs Israel ante
mortẽ suã. Et ait,Dñs de Sinai venit,et de Seir ortus est nobis:appa-
ruit de monte Pharan,et cũ eo sanctorũ millia. In dextera eius ignea
lex. Dilexit populos,oẽs sancti in manu illius sunt:et qui appropinquãt pedi
bus eius,accipient de doctrina illius.Legẽ pcepit nobis Moyses hæreditatem
multitudinis Iacob.Erit apud rectissimũ rex,congregatis principibus popu-
li cũ tribubus Israel. Viuat Ruben,& nõ moriatur,et sit paruus in numero.
Num.20.a Hæc est Iudæ benedictio,Audi domini uocẽ Iudę,et ad populũ suũ introduc
eũ:manus eius pugnabunt pro eo,et adiutor illius cõtra aduersarios eius erit.
Leui quoque ait,Profectio tua et doctrina tua uiro sancto tuo quem proba-
sti in tentatione,et iudicasti ad aquas contradictionis.Qui dixit patri suo,et
matri suę,Nescio uos:et fratribus suis,Ignoro illos: & nescierunt filios suos.
Hi custodierunt eloquium tuum,et pactum tuum seruauerunt, iudicia tua o
Iacob,et legẽ tuã o Israel.ponent thymiama in furore tuo,et holocaustũ sup

altare

altare tuū. Benedic dñe fortitudini eius, et opera manuū illius suscipe. Percute dorsa inimicorū eius, & qui oderūt eū nō cōsurgāt. Et Beniamin ait, Amātissimus dñi habitabit cōfidēter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescet. Ioseph quoq; ait, De benedictiōe dñi terra eius, de pomis cœli, & rore atq; abysso subiacēte. De pomis fructuū solis ac lunæ, C
de uertice antiquorū mōtiū, de pomis colliū æternorū, & de frugibus terræ, et de plenitudine eius: Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat sup caput Ioseph, & sup verticē nazarei iter fratres suos. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinoce rotis cornua illius: in ipsis ventilabit gētes vsq; ad terminos terræ. hæ sunt multitudines Ephraim, & hæc millia Manasse. Et Zabulō ait, Lætare Zabulō in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis. Populos vocabūt ad mōtē: ibi immolabūt victimas iustitiæ. Qui inūdatiōem maris quasi Lac sugēt, et thesauros abscōditos arenarū. Et Gad ait, Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requieuit, cœpitq; brachiū & verticē. Et vidit principatū suū, q in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cū principibus populi & fecit iustitias dñi, & iudiciū suū cū Israel: Dā quoq; ait, Dā catulus leonis D
fluet largiter de Basan. Et nephtali dixit, Nephthali abūdātia pfruetur, & plenus erit benedictionibus dñi: mare & meridiē possidebit. Aser quoq; ait, Benedictus in filijs Aser, sit placēs fratribus suis, et tingat in oleo pedē suū. Ferrū & æs calceamētum eius. Sicut dies iuuētutis tuæ, ita & senectus tua. Non est deus alius vt deus rectissimi: ascensor cœli auxiliator tuus. Magnificētia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: ejciet à facie tua inimicum, dicetq;, Conterere. Habitabit Israel confidenter, & solus. Oculus Iacob in terra frumenti & vini, cœliq; caligabunt rore. Beatus es tu Israel: quis similis tui popule, qui saluaris in domino? scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ. negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

Moses cōspecto mōte & cōsiderata promissionis terra moritur, et lugetur ab Israelitis Cap. XXXIIII.

AScendit ergo Moyses de campestribus Moab super mōtem Nebo, in verticem Phasga contra Iericho: ostenditq; ei dominus omnem terrā Galaad vsq; Dan, & vniuersum Nephthali, terràmq; Ephraim & Manasse, & omnē terram Iuda vsq; ad mare nouissimum, & australem partem, & latitudinē campi Iericho ciuitatis palmarum vsq; Segor. Dixitq; dominus ad eum, Hęc est terra, pro qua iuraui Abraham, Isaac, & Iacob, dicēs. Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, & non transibis ad illam. A B

Mortuusque est ibi Moyses seruus domini in terra Moab, iubente domino Num, 20.b
& sepeliuit eum in valle terræ Moab contra Phogor: & non cognouit homo sepulchrum eius vsq; in præsentem diem. Moyses centum & viginti annorū erat, quando mortuus est: non caligauit oculus eius, nec dētes illius moti sunt. C
Fleueruntq; eum filij Israel in campestribus Moab triginta diebus: et completi sunt dies planctus lugētium Moysen. Iosue verò filius Nun repletus est spiritu sapientiæ quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierūt ei filij Num, 27.d
Israel, feceruntq; sicut præcepit dominus Moysi. Et nō surrexit vltrà propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem in omnibus signis atq; portentis, quæ misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, D
& omnibus seruis eius, vniuersæq; terræ illius, & cūctam manum robustam, magnaq; mirabilia, quæ fecit Moyses coram vniuerso Israel.

TANDEM finito Pentatheuco Moysi, velut grandi fœnore liberati, ad Iesum filium Naue manum mittimus: quam Hebræi, Iehosua Bennun, id est, Iosue filium Nun, vocant: et ad iudicum librum, quem Soptim appellãt: ad Ruth quoq; & Esther, quos eisdem nominibus efferũt. Monemusq; lectorem vt syluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas, diligens scriptor conseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et vt in primis, quod sæpe testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum noua cudere, sicut inimici mei criminantur: sed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus, quos tamen nostra delectent, vt pro Græcorum ἑξαπλοῖς quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes inueniant quod requirunt: maxime cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices: & vnusquisq; pro arbitrio suo uel addiderit vel subtraxerit quod ei visum est: & vtiq; non possit verum esse quod dissonat. Vnde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius & sanctũ opus venenata carpe lingua desistat vel suscipiẽs, si placet: vel cotẽnens, si displicet: memineritq; illorum versuum: Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris: & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique ꝙ ero tui similis? arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis vtilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare: dolere Iudæos quòd calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio, & ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare vnde aduersarij torqueantur? Quod si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet: & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ sub asteriscis & obelis vel addita sunt vel amputata, legunt & negligunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem, ecclesiæ susceperunt? Cur Origenem mirantur, & Eusebium Pamphili: cũctas editiones similiter differentes? Aut quæ fuit stultitia: postquam vera dixerint, proferre quæ falsa sunt? Vnde autem in nouo testamento probare poterunt assumpta testimonia quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Cæterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cuius vita, virtutis exemplum est: & hos libros quos Eustochio virgini Christi negare non potui: decreuimus dum spiritus hos regit artus, prophetarum explanationi incumbere: et omissum iam diu opus, quasi quodam postliminio, repetere: præsertim cum & admirabilis, sanctusq; vir Pammachius, hoc idẽ literis flagitet & nos ad patriam festinantes mortiferos sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

ARGVMENTVM IN IOSVE.

Iesus filius Naue, typum domini non solum in gestis, verumetiam in nomine gerens, transit Iordanẽ, hostium regna subuertit, diuidit terram victori populo: & per singulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atq; confinia, ecclesiæ, cœlestisq; Ierusalem spiritalia regna describit.

IOSVE HEBRAICE

IEHOSVA.

Mortuo Mose Dominus incitat Iosue ad expeditionem in Chanaan. Caput I.

ET FACTVM EST post mortem Moysi serui A
Domini,ut loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun,
ministrũ Moysi, et diceret ei, Moyses seruus meus mor
c tuus est:surge, & transi Iordanem istum tu & omnis
populus tecum in terram quam ego dabo filijs Israel.
Omnem locum quem calcauerit vestigiũ pedis uestri,
vobis tradã,sicut locutus sum Moysi, A deserto & Li-
bano usq; ad fluuium magnum Euphraten, omnis ter- Deut.11.c
ra Hethæorum usq; ad mare magnum contra solis occasum erit terminus ve
ster. Nullus poterit uobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ:sicut fui cũ Moy-
se,ita ero tecum:non dimittam,nec derelinquam te. Confortare & esto robu Heb.13.a
stus : tu enim sorte diuides populo huic terram pro qua iuraui patribus tuis B
vt traderem eam illis. Confortare igitur,et esto robustus valde:vt custodias,
& facias omnem legem quam præcepit tibi Moyses seruus meus:ne declines
ab ea ad dexteram vel ad sinistram,ut intelligas cuncta quæ agis. Non rece-
dat volumen legis huius ab ore tuo,sed meditaberis in eo diebus ac noctibus,
ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo:tunc diriges viam tuam,
& intelliges eam. Ecce præcipio tibi,confortare & esto robustus. Noli metue
re,& noli timere:quoniã tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæ
cunque perrexeris. Præcepitq; Iosue principibus populi,dicens,Transite per
medium castrorum,& imperate populo,ac dicite, Præparate vobis cibaria: C
quoniam post diem tertium transibitis Iordanem,& intrabitis ad possiden-
dam terram quam Dominus Deus uester daturus est uobis. Rubenitis quo-
que,& Gadditis,et dimidiæ tribui Manasse ait,Mementote sermonis quē p̃-
cepit uobis Moyses famulus dñi,dicēs, Dñs Deus uester dedit uobis requiē:
& omnem terram hanc. Vxores vestræ,& filij, ac iumēta manebunt in ter-
ra quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem : vos autem transite armati
ante fratres uestros,omnes fortes manu,& pugnate pro eis, donec det Domi
nus requiē fratribus uestris sicut & uobis dedit,& possideant ipsi quoq; ter
ram quam Dominus Deus vester daturus est eis. & sic reuertimini in terrã D
possessionis uestræ,& habitabitis in ea quã uobis dedit Moyses famulus dñi
trans Iordanem contra solis ortum. Responderuntq; ad Iosue, atq; dixerunt,
Omnia quæ præcepisti nobis,faciemus:& quocunque miseris,ibimus. Sicut Deut.5.d
obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi:tantũ sit dñs deus tuus
tecũ,sicut fuit cũ Moyse. Qui cõtradixerit ori tuo,& nõ obedierit cũctis ser
monibus tuis quos p̃ceperis ei,moriatur. tu tantũ confortare,& uiriliter age.

Duo exploratores mittuntur Iericho, qui hospitæ Rahab beneficio seruantur. Caput II.

MIsit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in ab A
scondito:& dixit eis,Ite, & considerate terram,vrbemq; Iericho.
Qui pergētes ĩgressi sunt domũ mulieris meretricis,noĩe Rahab, et

quieuerunt apud eã. Nũtiatumq; est regi Iericho, & dictũ, Ecce viri ingressi
sunt huc p nocte de filijs Israel, vt explorarent terram. Misitq; rex Iericho ad
Rahab, meretricẽ dicẽs, Educ viros qui venerũt ad te, & ingressi sunt domũ
tuam: exploratores quippe sunt, & omnẽ terram consyderare venerunt. Tol
lensq; mulier viros, abscondit, & ait, Fateor, venerunt ad me, sed nesciebã vn
de essent. cumq; porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio
B quo abierunt: persequimini cito, & comprehendetis eos. Ipsa autẽ fecit ascen
dere viros in solarium domus suæ, operuitq; eos stipula lini quæ ibi erat. Hi
autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viã quæ ducit ad vada Iordanis:
illisq; egressis statim porta clausa est. Necdum obdormierant qui latebãt, &
ecce mulier ascendit ad eos, & ait, Noui quod dñs tradiderit vobis terram:
etenim irruit in nos terror uester, & elanguerũt omnes habitatores terræ. Au
diuimus quod siccauerit dominus aquas maris rubri ad uestrum introitum,
quando egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum re-
gibus qui erant trans Iordanẽ, Sehon & Og, quos interfecistis. Et hæc audiẽ
tes pertimuimus, & elanguit cor nostrũ, nec remansit in nobis spiritus ad in-
troitũ vestrũ: dñs enim deus uester ipse est deus in cœlo sursum, & in terra
deorsum. Nunc ergo iurate mihi per dominũ, ut quomodo ego misericordiã
feci vobiscum, ita & uos faciatis cum domo patris mei, detisq; mihi verum
C signum, & saluetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & om
nia quæ illorũ sunt, & eruatis animas nostras à morte. Qui respondérũt ei,
Anima nostra sit pro vobis in mortẽ: si tamen non prodideris nos. cumq; tra
diderit nobis dominus terram, faciemus in te misericordiam & veritatẽ. De-
misit ergo eos per funem de fenestra: domus enim eius hærebat muro. Dixit
que ad eos, Ad montana conscendite, ne fortè occurrant uobis reuertentes: ibi
que latitate tribus diebus donec redeant, & sic ibitis per viam vestram. Qui
dixerunt ad eam, Innoxij erimus à iuramento hoc quo adiurasti nos, si ingre
dientibus nobis terram, signũ fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eũ
in fenestra, per quam demisisti nos: & patrem tuũ ac matrem, fratresque, &
omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam. Qui ostiũ do-
mus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput eius, et nos erimus alieni.
D Cunctorum autem sanguis qui tecũ in domo fuerint, redũdabit in caput no-
strum, si eos aliquis tetigerit. Quod si nos prodere uolueris, et sermonem istũ
proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramẽto quo adiurasti nos. Et il-
la respondit, Sicut locuti estis, ita fiat. Dimittensq; eos ut pergerent, appẽdit
funiculum coccineum in fenestra. Illi verò ambulantes peruenerunt ad mon-
tana, et manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant persecuti:
quærentes enim per omnem viam, non repererunt eos. Quibus urbem in-
gressis, reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte: & trãsmisso Ior
dane venerunt ad Iosue filium Nun, narraueruntque ei omnia quæ accide-
rant sibi atque dixerunt. Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus
nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

Israelitarum acies instruitur, quib. Iordanis transitum præbet. Caput III.

A IGitur Iosue de nocte consurgens mouit castra: egredientesq; de Setim,
venerunt ad Iordanem ipse, & omnes filij Israel, & morati sunt ibi per
tres dies. Quibus euolutis transierunt præcones per castrorum medium

& clamare cœperũt,Quãdo uideritis arcã fœderis dñi dei uestri, et sacerdotes
stirpis Leuiticæ portãtes eã,vos quoqꝫ cõsurgite,& sequimini pcædẽtes:sitqꝫ
inter vos & arcã spatiũ cubitorũ duũ millium:vt pcul magis videre possitis
& nosse p q̃ viã ingrediamini:quia prius nõ ambulastis p eã,et cauete ne ap B
ppinquetis ad arcã:Dixitqꝫ Iosue ad populũ,Sãctificamini:cras enim faciet
dñs inter vos mirabilia. Et ait ad sacerdotes,Tollite arcã fœderis,et præcedite
populũ.Qui iussa cõplẽtes,tulerũt & ambulauerunt ante eos. Dixitqꝫ dñs ad
Iosue,Hodie icipiã exaltare te corã omni Israel:vt sciãt q sicut cũ Moyse fui
ita,& tecũ sim.Tu autẽ pcipe sacerdotibus qui portãt arcã fœderis,& dic eis
Cũ ingressi fueritis partẽ aquæ Iordãis,state i ea.Dixitqꝫ Iosue ad filios Isra
el,Accedite huc,& audite verbũ domini dei vestri.Et rursum,In hoc,inquit
scietis q dominus deus viuens in medio vestri est,& disperdet in conspectu
vestro Chananæum & Hethæum Heuæũ & Pherezæũ,Gergezeũ quoqꝫ et C
Iebusęũ,et Amorrheũ.Ecce arca fœderis domini omnis terrę antecedet uos p
Iordanem. Parate duodecim viros de tribubus Israel,singulos p singulas tri-
bus.Et cũ posuerint uestigia pedũ suorũ sacerdotes qui portãt arcã fœderis do
mini dei vniuersæ terræ in aquis Iordanis,aquæ quæ inferiores sunt, decurrẽt
atqꝫ deficiẽt:quæ autẽ de sup veniũt,in vna mole cõsistẽt. Igitur egressus est
populus de tabernaculis suis,vt trãsiret Iordanẽ:& sacerdotes qui portabant
arcã fœderis pgebãt ante eũ.Ingressisqꝫ eis Iordanẽ,& pedibus eorũ in parte
aquæ tinctis(Iordanis autẽ ripas alueí sui tẽpore messis impleuerat(steterunt Deut.37.a
aquæ descẽdẽtes in loco vno,& ad instar mõtis intumescẽtes apparebãt pro- D
cul ab vrbe quæ vocatur Adam,vsqꝫ ad latus Sarthan, quæ autem inferiores
erant,in mare solitudinis(quod nunc vocatur mortuum)descenderunt, vsque
quo omnino deficerent. Populus autem incedebat contra Iericho:& sacerdo-
tes qui portabant arcam fœderis domini,stabant super siccam humum in me
dio Iordanis accincti,omnisqꝫ populus per arentem alueum transibat.

In memoriam transitus Iordanis XII.lapides eriguntur. Cap. IIII.

QVibus transgressis dixit dñs ad Iosue,Elige duodecim uiros singulos A
p singulas tribus,& pcipe eis vt tollãt de medio Iordanis alueo vbi
steterũt pedes sacerdotũ,duodecim durissimos lapides, quos ponetis
in loco castrorũ vbi fixeritis hac nocte tẽtoria. Vocauitqꝫ Iosue duodecim ui
ros,quos elegerat de filijs Israel singulos de singulis tribus,et ait ad eos,Ite
ante arcã dñi dei vestri ad Iordanis mediũ,& portate inde singuli singulos la Psal.113.a
pides i numeris vestris,iuxta numerũ filiorũ Israel,vt sit signũ inter vos.Et
qñ iterrogauerint vos filij vestri cras,dicẽtes:Quid sibi volũt isti lapides?Re
spõdebitis eis,Defecerũt aquæ Iordanis ante arcã fœderis dñi,cũ trãsiet eũ:
idcirco positi sunt lapides isti in monimẽtũ filiorũ Israel vsqꝫ in æternũ.Fece
runt ergo filij Israel sicut præcepit eis Iosue,portãtes de medio Iordanis alueo
duodecim lapides,ut dominus ei imperarat,iuxta numerũ filiorũ Israel,vsqꝫ B
in locũ quo castrametati sunt.ibiqꝫ posuerũt eos.Alios quoqꝫ duodecim lapi-
des posuit Iosue in medio Iordanis alueo , vbi steterunt sacerdotes , qui por-
tabant arcam fœderis,& sunt ibi vsqꝫ in præsentem diem . Sacerdotes autem
qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio,donec omnia compleren-
tur,quæ Iosue, ut loqueretur ad populum,præceperat dominus,vt dixerat ei

Moyses. Festinauitque populus, & transijt. Cumque transissent omnes, transiuit & arca domini, sacerdotes quoque pergebãt ante populum. Filij quoque Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati, præcedebant fratres suos filios Israel, sicut ei præceperat Moyses: & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos incedebant per plana atque campestria vrbis Iericho.
C in die illo magnificauit dominus Iosue coram omni Israel, vt timerent eum, sicut timuerant Moysen dum adhuc viueret. Dixitque ad eum, Præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis, vt ascendant de Iordane. Qui præcepit eis, dicens, Ascendite de Iordane. Cumque ascendissent portantes arcam fœderis domini, & siccam humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueũ suum, & fluebant sicut ante consueuerant. Populus autem ascendit de Iordane decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam vrbis Iericho. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis al-
D ueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad filios Israel, Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis, Quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos, atque dicetis, Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, siccante domino deo vestro aquas eius in cõspectu vestro, donec transiretis: sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: vt discant omnes terrarum populi fortissimam domini manum, vt et vos timeatis dominum deum vestrum omni tempore.

Terrentur reges Chanaan Israelitæ secundo circunciduntur & celebrant phase, deficit manna, ac deo loquitur Iosue. Cap. V.

A POstquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabãt trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quod siccasset dominus fluenta Iordanis coram filijs Israel donec transirent, dissolutum est cor eorũ, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel. Eo tempore ait dominus ad Iosue, Fac tibi cultros lapideos, & circuncide secundo filios Israel. Fecitque quod iusserat dominus, & circuncidit filios Israel in colle præputiorum. Hæc autem causa est secundæ circuncisionis, Omnis populus qui egressus est de Aegypto generis masculini, vniuersi bellatores viri, mor-
B tui sunt in deserto, per longissimos viæ circuitus qui omnes circuncisi erant. Populus autem qui natus est in deserto, per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit: donec consumerentur qui non audierant vocem domini, & quibus ante iurauerat vt ostenderet eis terrã lacte & melle manantem. Horum filij in locum successerunt patrum, & circuncisi sunt à Iosue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circunciderat. Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur. Dixitque dominus ad Iosue, Hodie abstuli opprobriũ Aegypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, vsque in præsentem diem. Manseruntque filij Israel in Galgalis, & fecerunt phase quartadeci-
C ma die mensis ad vesperum in campestribus Iericho: & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquàm comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltrà cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan. Cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum

stantem contra se euaginatum tenentem gladium, perrexitq; ad eum, & ait, D
Noster es an aduersariorum? Qui respondit, Nequaquam, sed sum princeps
exercitus domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans
ait. Quid dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamen
tum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas sanctus est. Fecitq; Io- Exo,3,2.
sue sicut sibi fuerat imperatum.

Ierichuntis excidium, seruatur Rahab cum sua familia. Cap. VI.

IEricho autem clausa erat atq; munita timore filiorum Israel, & nullus A
egredi audebat aut ingredi. Dixitq; dominus ad Iosue, Ecce dedi in ma-
nus tuas Iericho, & regem eius, omnesq; fortes viros. Circuite vrbẽ cun-
cti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus. Septimo autem die sacer
dotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in iubileo, & præcedent ar-
cam fœderis: septiesq; circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis.
Cumq; insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris in
crepuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri fun-
ditus corruent ciuitatis, ingredienturq; singuli per locum contra quem stete-
rint. Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos, Tollite arcam
fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem iubileorum buccinas, & ince
dant ante arcam domini. Ad populum quoque ait, Ite, & circuite ciuitatem
armati, præcedentes arcam domini. Cumq; Iosue verba finisset, & septem sa
cerdotes septẽ buccinis clangerent ante arcam fœderis dñi, omnisq; populus
pcederet armati exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis
omnia concrepabant. Præceperat autem Iosue, populo, dicens, Non clamabi-
tis, nec audietur vox vestra, neq; vllus sermo ex ore vestro egredietur: donec B
veniat dies in quo dicam vobis, clamate & vociferamini. Circuiuit ergo ar-
ca domini ciuitatem semel per diem, & reuersa in castra mansit ibi. Igitur
Iosue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam domini, & septẽ ex eis
septem buccinas, quarum in iubileo vsus est: præcedebantq; arcam domini
ambulantes atq; clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem
reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat. Circuierũtq; ciuitatem
secundo die semel, & reuersi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. Die autẽ
septimo diluculo consurgentes, circuierunt vrbem, sicut dispositum erat, se-
pties. Cumq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad
omnem Israel, Vociferamini: tradidit enim vobis dominus ciuitatem: sitq;
ciuitas hæc anathema: & omnia q̃ in ea sunt, domino. sola Rahab meretrix
viuat cum vniuersis qui cum ea in domo sunt: abscondit enim nuntios quos
direximus. Vos autem cauete ne de his quæ præcepta sunt, quippiam contin
gatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atq;
turbentur. Quicquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac C
ferri, domino consecretur, repositum in thesauris eius. Igitur omni populo Hebr.11.f.
vociferante, & clangentibus tubis, postq̃ in aures multitudinis vox sonitusq;
increpuit, muri ilicò corruerunt: & ascendit vnusquisq; per locum qui contra
se erat: ceperuntq; ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro
vsq; ad mulierem, ab infante vsq; ad senem. Boues quoq; & oues, & asinos in
ore gladij percusserunt. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant,
dixit Iosue; Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, &

omnia quæ illius sunt, sicut illi iuramento firmastis. Ingressíq; iuuenes, edu-
xerunt Rahab, & parentes eius, fratres quoq;, & cunctã suppellectilem ac co
gnationem illius, & extra castra Israel manere fecerunt. Vrbem autem, &
omnia quæ inuenta sunt in ea, succenderunt: absq; auro & argento, & vasis
æneis, ac ferro, quæ in ærarium domini consecrarunt. Rahab vero meretricẽ,
D & domum patris eius, & omnia quæ habebat, fecit Iosue viuere, & habita-
uerunt in medio Israel vsque in præsentem diem: eo quod absconderit nun-
tios quos miserat ut explorarent Iericho. In tempore illo imprecatus est Io-
sue, dicens, Maledictus vir coram domino, qui suscitauerit, & ædificauerit ci
uitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissi-
mo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo dominus cum Iosue, & nomen
eius uulgatum est in omni terra.

Exploratur Hai, Israelitæ fugantur, & Achan anathematum fur lapidatur. Cap. VII.

A Filij autẽ Israel p̄uaricati sunt mandatũ, & usurpauerũt de anathemate.
Nam achan filius Charmi filij Zabdi filij Zare de tribu Iuda tulit ali
quid de anathemate: Iratusq; est dominus contra filios Israel. Cumque
mitteret Iosue de Iericho uiros contra Hai, quę est iuxta Bethauen, ad orien
talem plagam oppidi Bethel, dixit eis, Ascendite & explorate terram. Qui
præcepta complentes explorauerunt Hai. Et reuersi dixerunt ei, Non ascen-
dat omnis populus, sed duo uel tria millia uirorum pergant, & deleant ciuita
tem: quare omnis populus frustra uexabitur contra hostes paucissimos? Ascẽ
derunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga uertentes, percussi
sunt à uiris urbis Hai, & corruerunt ex eis triginta & sex homines: persecu-
Psal. 21.b. tíq; sunt eos aduersarij de porta usque ad Sabarim, & ceciderunt per prona
fugientes: pertimuitq; cor populi, & ad instar aquæ liquefactum est. Iosue ue
ro scidit uestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca domini usq;
ad uesperam, tam ipse quàm omnes senes Israel: miseruntq; puluerem super
capita sua, & dixit Iosue, Heu domine deus, quid uoluisti traducere populũ
B istum Iordanem fluuium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes?
utinam ut cœpimus mansissemus trans Iordanem. Mi domine deus, quid di
cam, uidens Israelem hostibus suis terga uertentem? Audient Chananæi, &
omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circundabunt nos, atq; dele-
bunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? Dixitq; do
minus ad Iosue, Surge, cur iaces pronus in terra? Peccauit Israel, & præuari
catus est pactum meum: tuleruntq; de anathemate, & furati sunt atq; menti-
ti, & absconderunt inter uasa suá. Nec poterit Israel stare ante hostes suos,
eosq; fugiet. quia pollutus est anathemate. non ero ultra uobiscum, donec cõ-
Deut.13. c teratis eum qui huius sceleris reus est. Surge sanctifica populum, & dic eis,
17.b. Sanctificamini in crastinum: hæc enim dicit dominus deus Israel, Anathe-
ma in medio tui est Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec delea
tur ex te qui hoc contaminatus est scelere. Accedetisq; mane singuli per
tribus uestras: & quamcunq; tribuũ sors inuenerit, accedet per cognationes
suas, & cognatio per domos, domusq; per uiros. Et quicunq; ille in hoc faci-
C nore fuerit deprehensus, comburetur igni cũ omni substantia sua: quoniam
præuaricatus est pactũ domini, & fecit nephas in Israel. Surgens itaq; Iosue
manè applicuit Israel per tribus suas, & inuenta est tribus Iuda. Quæ cum

iuxta

iuxta familias suas esset oblata, inuenta est familia Zare. Illam quoque per do
mos offerens, reperit Zabdi: cuius domum in singulos diuidens viros, inuenit
Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda. Et ait Iosue ad
Achan, Fili mi, da gloriam domino deo Israel, & confitere, atque indica mihi
quid feceris, ne abscondas. Responditque Achan Iosue, & dixit ei, Verè ego
peccaui domino deo Israel, & sic feci. vidi enim inter spolia pallium cocci-
neum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinqua-
ginta siclorum: & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium
tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui. Misit ergo Iosue ministros: D
qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem
loco, & argentum simul. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Iosue, & ad
omnes filios Israel, proieceruntque ante dominum. Tollens itaque Iosue Achan
filium Zare, argentumque & palliū, & auream regulam, filios quoque & filias
eius, boues & asinos & oues, ipsumque tabernaculum, & cunctam suppellecti-
lem: & omnis Israel cum eo, duxerunt eos ad vallem Achor, vbi dixit Iosue,
Quia turbasti nos, exturbet te dñs in die hac. Lapidauitque eū omnis Israel:
& cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt: Congregaueruntque super eū
aceruū magnum lapidum, qui permanet usque in præsentē diē. Et auersus est
furor domini ab eis. Vocatūque est nomen loci illius, Vallis Achor, usque hodie.

Hai quomodo expugnata, & rex eius suspensus. Iosue construit aram iuxta iussum domini. Ca. VIII.

Dixit autem dñs ad Iosue, Ne timeas, neque formides: tolle tecum om A
nem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum
Hai. ecce tradidi in manum tuam regē eius, et populum, vrbemque,
& terram. Faciesque urbi Hai, & regi eius, sicut fecisti Iericho, et regi illius:
prædam uerò, & omnia animātia diripietis uobis, pone insidias urbi post eā.
Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorū cum eo, ut ascenderēt in Hai:
& electa triginta millia uirorum fortiū misit nocte, præcepitque eis dicēs, Po-
nite insidias post ciuitatē: nec longius recedatis, et eritis oēs parati. ego autē
et reliqua multitudo, quæ mecum est, ascendemus ex aduerso contra urbem. B
Cumque exierint cōtra nos, sicut ante fecimus, fugiemus et terga uertemus, do
nec persequētes ab urbe lōgius ꝓtrahant. putabūt.n. nos fugere sicut prius.
Nobis ergo fugientibus et illis persequētibus, consurgetis de insidijs, et uasta
bitis ciuitatē: tradetque eā dñs deus uester in maus uestras. Cumque ceperitis,
succēdite eā, et sic omnia facietis ut iussi. Dimisitque eos, et perrexerūt ad lo-
cū insidiarū, sederūtque inter Bethel et Hai, ad occidentalē plagā urbis Hai:
Iosue autē nocte illa in medio mansit populi, surgensque diluculo recensuit so
cios, et ascēdit cum senioribus in frōte exercitus, vallatus auxilio pugnatorū.
Cumque uenissent, et ascēdissent ex aduerso ciuitatis, steterūt ad septētriona C
lem urbis plagā, inter quā et eos erat uallis media. Quinque aūt millia viros
elegerat, et posuerat in insidijs inter Bethel et Hai ex occidentali parte eiusdē
ciuitatis: omnis uerò reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut
nouissimi multitudinis occidentalem plagam vrbis attingerēt. Abijt ergo Io
sue nocte illa, et stetit in uallis medio. Quod cum uidisset rex Hai, festinauit
mane, et egressus est cum omni exercitu ciuitatis, direxitque actē cōtra deser-
tum, ignorans quod post tergum laterent insidiæ: Iosue uerò et omnis Israel
cesserunt loco, simulantes metum, et fugientes per solitudinis uiā. At illi uo-

ciferantes pariter, & se mutuò cohortãtes, persecuti sunt eos. Cumq; recessis-
sent à ciuitate, & ne vnus quidem in vrbe Hai, & Bethel remansisset qui nõ
persequeretur Israel sicut eruperant aperta oppida relinquentes, dixit dominus
D ad Iosue: Leua clypeum qui in manu tua est contra vrbem Hai, quoniam ti-
bi tradam eam. Cumq; eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidię quæ la-
tebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt: & succen-
derunt eam. Viri autem ciuitatis qui persequebantur Iosue, respicientes & ui-
dentes fumum vrbis ad cœlum vsq; conscendere, non potuerunt vltra huc il-
lucq; diffugere: præsertim cum hi qui simulauerant fugam & tendebãt ad so-
litudinem, contra persequentes fortissimè restitissent. Vidensq; Iosue & om-
nis Israel quòd capta esset ciuitas, et fumus vrbis ascenderet, reuersus percus-
sit viros Hai. Siquidem & illi qui ceperant & succenderant ciuitatem, egres-
E si ex vrbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cum ergo ex utraq;
parte aduersarij cæderentur, ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur, re-
gem quoq; vrbis Hai apprehenderunt viuentem, & obtulerunt Iosue. Igi-
tur omnibus interfectis qui Israelem ad deserta tendentem fuerant persecu-
ti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuersi filij Israel percusserunt ciui-
tatem. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro vsq; ad mulierem,
duodecim millia hominum, omnes vrbis Hai. Iosue verò non contraxit ma-
num, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerẽtur om-
F nes habitatores Hai. Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij
Israel, sicut præceperat dominus Iosue. Qui succendit vrbem, & fecit eã tu-
mulum sempiternum: regem quoq; eius suspẽdit in patibulo usque ad vespe-
ram & solis occasum. Præcepitq; Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cru-
ce: proieceruntq; in ipso introitu ciuitatis, congesto super eo magno aceruo la
Exo. 20.d pidum, qui permanet vsq; in præsentem diem. Tunc ædificauit Iosue altare
Deut. 27.a domino deo Israel in monte Hebal, sicut præceperat Moyses famulus domi-
ni filijs Israel, & scriptum est in volumine legis Moysi, altare de lapidibus
impolitis quos ferrum non tetigit: & obtulit super eo holocausta domino, im
G molauitq; pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deuteronomium le-
gis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel. Omnis autem populus, &
omnes maiores natu, ducesq; ac iudices stabant ex vtraq; parte arcæ in con-
spectu sacerdotum qui portabãt arcam fœderis domini, vt aduena ita & in-
digena. Media pars eorum iuxta montem Garizim, & media iuxta montem
Hebal, sicut præceperat Moyses famulus domini. Et primum quidem bene-
dixit populo Israel. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictio
nis, & cuncta quæ scripta fuerant in legis volumine. Nihil ex his quæ Moy-
ses iusserat reliquit intactum, sed uniuersa replicauit coram omni multitudi-
ne Israel, mulieribus ac paruulis et aduenis qui inter eos morabantur.

Reges gentiũ instruũt se aduersus Israelitas, Gabaonitę cõsulunt suæ saluti, licet fraudulẽter. Cap. IX.

A QVibus auditis, cuncti reges trans Iordanem qui versabantur in mon
tanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quo-
que qui habitabant iuxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Cha-
nanæus, Pherezęus et Heuęus & Iebusęus congregati sunt pariter, ut pugna
rent contra Iosue & Israel vno animo, eademq; sententia. At hi qui habita-
bãt in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Hai; & calli-

de cogitantes tulerũt sibi cibaria,saccos veteres asinis imponẽtes,& vtres vi
narios scissos atq; consutos,calceamentaq; perantiqua quæ ad indicium vetu
statis pitacijs consuta erant , induti veteribus vestimentis:panes quoq; quos
portabant obuiaticum,duri erant,& in frusta comminuti : perrexeruntq; ad
Iosue qui tunc morabatur in castris Galgalæ,& dixerunt ei,atq; simul omni
Israeli:De terra longinqua venimus,pacem vobiscum facere cupientes. Re- B
sponderuntq; filij Israel ad eos,atq; dixerunt:Ne fortè in terra quæ nobis sor
te debetur,habitetis,& non possimus fœdus inire vobiscum.At illi ad Iosue:
Serui,inquiunt,tui sumus.Quibus Iosue ait:Quinam estis vos?aut vnde ue
nistis?Responderunt: De terra longinqua valde venerunt serui tui in nomine
domini dei tui.Audiuimus enim famã potentiæ eius,cũcta quæ fecit in Ægy
pto,& duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanẽ,Sehon re-
gi Hesebon & Og regi Basan,qui erant in Astaroth:dixerũtq; nobis senio-
res,& omnes habitatores terrę nostrę:Tollite in manibus vestris cibaria ob
longissimam uiam & occurrite eis,& dicite: Serui vestri sumus, fœdus inite
nobiscum.En panes quando egressi sumus de domibus nostris,vt ueniremus
ad vos:calidos sumpsimus , nunc sicci facti sunt,& uetustate nimia commi-
nuti.vtres vini nouos impleuimus,nunc rupti sunt & soluti.vestes & calcea
menta quibus induimur & quæ habemus in pedibus , ob longitudinem lon- C
gioris viæ trita sunt,& penè consumpta.Susceperunt igitur de cibarijs eorũ,
& os domini non interrogauerunt.Fecitq; Iosue cum eis pacem, & inito fœ
dere pollicitus est ut non occiderentur:principes quoq; multitudinis iuraue-
runt eis.Post dies autem tres initi fœderis audierunt q; in vicino habitarent,
& inter eos futuri essent.Moueruntq; castra filij Israel,& venerunt in ciuita
tes eorum die tertio,quarum hæc vocabula sunt:Gabaon,et Caphira, et Be-
roth,et Cariathiarim. Et non percusserunt eos,eo q; iurassent eis principes
multitudinis in nomine domini dei Israel.Murmurauit itaq; omne uulgus cõ
tra principes.Qui responderunt eis:Iurauimus eis in nomine domini dei Is-
rael,& idcirco non possumus eos contingere.Sed hoc faciemus eis:Reseruen- Deut.29.b
tur quidẽ ut uiuant,ne cõtra nos ira domini concitetur, si peierauerimus eis:
sed sic uiuant,ut in usus uniuersæ multitudinis ligna cædant,aquasq; compor
tent.Quibus hæc loquentibus uocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis ; Cur D
nos decipere fraude uoluistis,ut diceretis:Procul ualde habitamus à uobis:cũ
in medio nostri sitis?Itaq; sub maledictione eritis, & nõ deficiet de stirpe ue
stra ligna cædens,aquasq; comportans in domum dei mei . Qui responderũt:
Nuntiatum est nobis seruis tuis , q; promisisset Dominus Deus tuus Moysi
seruo suo ut traderet uobis omnem terram, & disperderet cunctos habitato-
res eius.Timuimus igitur ualde,& prouidimus animabus nostris,uestro ter
rore compulsi:& hoc consilium iniuimus . nunc autem in manu tua sumus:
quod tibi bonũ & rectũ uidetur,fac nobis.Fecit ergo Iosue ut dixerat,et libe
rauit eos de manibus filiorum Israel, ut non occiderentur . Decreuitq; in illo
die eos esse in ministerio cuncti populi & altaris domini,cædentes ligna , &
aquas comportantes usq; in præsens tempus in loco quem dominus elegisset.

Israelitæ Gabaonitas obsidione liberant,& aliquot urbes capiunt, pluit lapidibus sol sistit cursum suum,& quinque reges suspenduntur. Caput X.

QVæ cum audisset Adonisedec rex Ierusalem, q; scilicet cepisset Iosue A

Hai,& subuertisset eam (Sicut enim fecerat Iericho et regi eius,sic fecit Hai
& regi illius)& q͞ transfugissent Gabaonitæ ad Israel,et essent fœderati eo-
rũ,timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon,& una ciuitatũ regalium,
& maior oppido Hai, omnesq; bellatores eius fortissimi. Misit ergo Adoni-
sedec rex Ierusalem ad Oham regem Hebrõ , & ad Pharam regẽ Ierimoth,
ad Iaphia quoq; regem Lachis,& ad Dabir regẽ Eglon,dicens:Ad me ascẽ-
dite:& ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Io-
B sue & ad filios Israel. Congregati igitur ascenderũt quinq; reges Amorrhæo-
rum:rex Ierusalem,rex Hebron,rex Ierimoth,rex Lachis,rex Eglon , simul
cum exercitibus suis,& castrametati sunt circa Gabaon , oppugnantes eam.
Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ miserunt ad Iosue, qui tunc mora-
batur in castris apud Galgalam,& dixerunt ei : Ne retrahas manus tuas ab
auxilio seruorum tuorum:ascende cito,& libera nos,ferq; præsidium:conue-
nerunt enim aduersum nos omnes reges Amorrhæorũ , qui habitant in mon
tanis. Ascenditq; Iosue de Galgalis,et omnis exercitus bellatorum cum eo vi-
ri fortissimi. Dixitq; dñs ad Iosue:Ne timeas eos:in manus enim tuas tradidi
illos:nullus enim ex eis tibi resistere poterit. Irruit itaq; Iosue super eos repẽ-
C te,tota nocte ascendẽs de Galgalis. Et cõturbauit eos dominus à facie Israel:
contriuitq; plaga magna in Gabaon,ac persecutus est eos per viam ascensus
Bethhoron,& percussit usq; Azeca & Maceda. Cumq; fugerẽt filios Israel,
& essent in descensu Bethhoron,dominus misit super eos lapides magnos de
cœlo vsq; ad Azeca:& mortui sunt multò plures lapidibus grãdinis,q̃ quos
gladio percusserant filij Israel. Tunc locutus est Iosue domino in die qua tra-
didit Amorrhæũ in conspectu filiorũ Israel,dixitq; coram eis: Sol cõtra Ga-
baon ne mouearis,& luna contra vallem Aialon. Steteruntq; sol & luna,do-
nec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptũ est hoc in libro iusto-
rũ?Stetit itaq; sol in medio cœli,& nõ festinauit occũbere spatio vnius diei.
D Non fuit antea & postea tam longa dies obediente dño voci hominis,& pu
gnãte pro Israel. Reuersusq; est Iosue cũ omni Israel in castra Galgalæ. Fuge-
rant enim quinque reges,et se absconderant in spelunca vrbis Maceda. Nun
tiatumque est Iosue q͞ inuenti essent quinque reges latentes in spelũca Mace
da. Qui præcepit socijs,et ait: Voluite saxa ingentia ad os spelũcæ, & ponite
viros industrios qui clausos custodiant,uos aũt nolite stare,sed persequimini
hostes,et extremos quosquẽ fugientiũ cędite:nec dimittatis eos vrbiũ suarũ
intrare præsidia,quos tradidit dominus deus in manus uestras. Cæsis ergo ad
uersarijs plaga magna,& usque ad internecionem penè cõsumptis,hi qui Is-
rael effugere potuerunt,ingressi sunt ciuitates munitas. Reuersusque est om-
E nis exercitus ad Iosue in Maceda,vbi tunc erant castra,sani & integro nume
ro:nullusque cõtra filios Israel mutire ausus est. Præcepitque Iosue , dicens:
Aperite os speluncæ,& producite ad me quinque reges qui in ea latitant. Fe-
ceruntque ministri ut sibi fuerat imperatũ:& eduxerũt ad eũ quinque reges
de spelunca,regẽ Ierusalẽ,regẽ Hebron,regem Ierimoth,regem Lachis,regẽ
Eglon. Cumque educti essent ad eum,uocauit cẽs uiros Israel,& ait ad prin-
cipes exercitus qui secũ erant: Ite,et ponite pedes super colla regũ istorũ. Qui
cum perrexissent,& subiectorum colla pedibus calcarent,rursum ait ad eos:
Nolite timere,nec paueatis,cõfortamini et estote robusti:sic enim faciet dñs
cunctis

cunctis hostibus uestris aduersum quos dimicabitis. Percussitq; Iosue, & interfecit eos: atque suspendit super quinque stipites: fueruntq; suspensi usque ad uesperum. Cumq; occumberet sol, præcepit socijs ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecerunt in speluncam in qua latuerant, & posuerunt super os eius saxa ingentia, quæ permanent usque in presens. Eodem die Macedam quoque cepit Iosue, & percussit in ore gladij, regemque illius interfecit, et omnes habitatores eius: non dimisit in ea saltem paruas reliquias. Fecitq; regi Maceda sicut fecerat regi Iericho. Transiuit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna, & pugnabat cõtra eam: quam tradidit dominus cum rege suo in manus Israel. percusserũtque urbẽ in ore gladij, et omnes habitatores eius. non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna sicut fecerant regi Iericho. De Lebna transiuit in Lachis cũ omni Israel: & exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam. Tradiditque dñs Lachis in manus Israel, et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladij, omnemq; animam quę fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. Eo tempore ascendit Horã rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis: quem percussit Iosue cũ omni populo eius usque ad internecionem. Transiuitque de Lachis in Eglon, et circũdedit atque expugnauit eam in eadem die: percussitque in ore gladij omnes animas quæ erant in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in Hebron, et pugnauit cõtra eam, cepitque, & percussit in ore gladij, regem quoque eius, et omnia oppida regionis illius, uniuersasque animas quę in ea fuerant cõmoratæ: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit et Hebron, cuncta quæ in ea reperit, consumẽs gladio. Inde reuersus in Dabir, cepit eam, atq; uastauit: regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij: non dimisit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus earum, sic fecit Dabir et regi illius. Percussit itaque Iosue omnem terram montanam et meridianam atq; campestrem, et Asedoth cum regibus suis: non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne qđ spirare poterat, interfecit, sicut pceperat ei dñs deus Israel, a Cadesbarne usq; Gazam. Omnẽ terrã Gosen usq; Gabaon, uniuersosq; reges et regiones eorũ uno impetu cepit atq; vastauit dominus enim deus Israel pugnabat ꝑ eo. Reuersusq; est cũ omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

F G Deut. 20. c.

Reliqui gentium reges et copiæ funduntur & ciuitates capiuntur. Cap. XI.

A

Quę cũ audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regẽ Madõ et ad regẽ Semerõ, atq; ad regẽ Acsaph: ad reges quoq; aqlonis, q habitabãt in mõtanis et i planitie cõtra meridiẽ Ceneroth, i cãpestribus quoq;, et regionibus Dor iuxta mare: Chananæũ quoq; ab oriẽte et occidẽte et Amorrhæũ atq; Hetheũ ac Pherezæũ et Iebusæũ i mõtanis: Heuæũ quoq; q habitabat ad radices Hermõ i terra Maspha. Egressiq; sũt oẽs cũ turmis suis, populus multus nimis sicut arena q̃ est in littore maris, eq quoq; et currus imensæ multitudinis. Cõuenerũtq; oẽs reges isti i unũ ad aqs Merõ, ut pugnarẽt cõtra Israel. Dixitq; dñs ad Iosue: Ne timeas eos: cras enim hac eadẽ hora ego tradam omnes istos vulnerãdos in conspectu Israel: equos eorũ, subneruabis, et currus igne combures: Venitq; Iosue et omnis exercitus cum eo aduersus illos ad aquas Merom subitò, et irruerũt sup eos, tradiditque illos dominus in manus Israel. Qui percusserunt eos, et persecuti sunt usque ad Sidonem ma- B

gnam & aquas Maserephoth,campumq; Masphæ,qui est ad orientalem illius partem. Itaq; percussit omnes,vt nullas dimitteret ex eis reliquias:fecitq; sicut præceperat ei dominus,equos eorum subneruauit,currusq; combussit igni. Reuersusq; statim cœpit Asor:& regē eius percusiit gladio Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. Percusiitq; omnes animas quæ ibidem morabatur: non dimisit in ea vllas reliquias, sed vsq;
C ad internecionem vniuersa vastauit,ipsamq; urbem peremit incendio. Et oēs per circuitum ciuitates,reges quoq; earum cepit,percussit atq; deleuit,sicut p̄ceperat ei Moyses famulus domini. Absque vrbibus quæ erant in collibus & in tumulis sitæ,cæteras succendit Israel: vnam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit. Omnemq; prædam istarum urbium ac iumenta diuiserunt sibi filij Israel,cunctis hominibus interfectis. Sicut præceperat dominus Moysi seruo suo,ita præcepit Moyses Iosue,& ille vniuersa cōpleuit:nō prēterijt de vniuersis mandatis nec vnū quidem verbum quod iusserat dominus Moysi. Cepit itaque Iosue omnem terram montanam & meridianam:terrāq; Gosen & planitiem et occidentalem plagam,montemq; Israel & campestria eius,& partem montis quæ ascendit Seir vsque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon:omnes reges eorum cepit,percusiit & occi-
D dit. Multo tempore pugnauit Iosue contra reges istos. Non fuit ciuitas quæ
Ios.9.a. se non traderet filijs Israel,præter Heuæum qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. Dn̄i enim sententia fuerat, ut indurarētur corda eorum & pugnarent contra Israel, & caderent: & non mererentur vllam clementiam,ac perirent,sicut præceperat dominus Moysi. In illo tempore venit Iosue,& interfecit Enacim de montanis Hebron & Dabir & Anab,& de omni monte Iuda & Israel,vrbesque eorum deleuit. Non reliquit vllum de stirpe Enacim,in terra filiorū Israel:absque ciuitatibus Gaza & Geth & Azoto,in quibus solū relicti sunt. Cepit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est dominus ad Moysen,& tradidit eam in possessionem filijs Israel secundū partes & tribus suas,quieuitque terra a prēlijs.

A Catalogus regum interemptorum a filiis Israel trans Iordanem. Cap. XII.

HI sunt reges,quos percusserunt filij Israel,et possederunt terram eorū trans Iordanem ad solis ortum,à torrente Arnon vsque ad montem Hermon,& omnem orientalem plagam quæ respicit solitudinem. Sehon rex Amorrhæorum,qui habitabat in Hesebon,dominatus est ab Aroer quæ sita est super ripam torrentis Arnon,& mediæ partis in valle,dimidiæque Galaad,vsque ad torrētē Ieboc q est terminus filiorū Ammon, & à
B solitudine vsque ad mare Ceneroth cōtra orientē,& vsque ad mare deserti, qd' est mare salsissimū,ad orientalē plagā per viam q̄ ducit Betsimoth:& ab australi parte,quæ subiacet Asedoth usque Phasga. Terminus Og regis Basan,de reliquijs Raphaim,qui habitauit in Astaroth & in Edrai.et dominatus est in monte Hermon et in Salecha atque in uniuersa Basan,usque ad terminos Gessuri et Machati,et dimidiæ partis Galaad,et terminū Sehon regis Hesebon Moyses famulus dn̄i,et filij Israel percusserunt eos,tradiditque terram eorū Moyses in possessionē Rubenitis & Gadditis et dimidiē tribui Ma
C nasse. Hi sunt reges terræ quos p̄cussit Iosue et filij Israel trās Iordanē ad occidentalē plagā,à Baalgad in cāpo Libani,vsque ad montē Libani cuius pars

ascendit in Seir: tradiditq; eam Iosue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis quàm in planis atq; campestribus. In Aseroth, & in solitudine ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus & Iebusæus. Rex Iericho vnus: rex Hai, quæ est latere Bethel, vnus: rex Ierusalem vnus, rex Hebron vnus, rex Ierimoth vnus, rex D
Lachis vnus, rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, rex Dabir vnus, rex Gader vnus, rex Herma unus, rex Hered unus, rex Lebna unus, rex Adullam unus, rex Maceda unus, rex Bethel unus, rex Taphua unus, rex Hepher unus, rex Aphec unus, rex Saron unus, rex Madon unus, rex Asor unus, rex Semeron unus, rex Acsaph, unus rex Thenac rex Mageddo unus, rex Cedes unus, rex Iachanā Carmeli unus, rex Dor & prouinciæ Dor unus, rex gētium Gal gal unus, rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

Enumeratio & diuisio terræ trans Iordanem deuictæ. Cap. XIII.

IOsue senex prouectæq; ætatis erat, & dixit dominus ad eum: Senuisti, & A
longæuus es, terraq; latissima derelicta est, quæ necdum sorte diuisa est: omnis uidelicet Galilæa, Philisthijm, & uniuersa Gessuri. A fluuio turbido qui irrigat Ægyptum, usq; ad terminos Accaron contra aquilonem, terra Chanaan: quæ in quinq; regulos Philisthijm diuiditur, Gazæos & Azotios, Ascalonitas, Gethæos & Accaronitas. Ad meridiē uerò sunt Heuæi, omnis terra Chanaan & Maara Sidoniorū, usq; Apheca & terminos Amorræi, eiusq; confinia Libani quoq; regio contra orientem à Baalgad sub monte Hermō, donec ingrediaris Emath. Omniū qui habitabant in monte à Libano, usque ad aquas Maserephoth, uniuersiq; Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israel. Veniat ergo in partem hæreditatis Israel, sicut præcepi tibi. Et nunc diuide terram in possessionem nouē tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus domini trans fluenta Iordanis, ad orientalem plagā. ab Aroer q̄ sita est B
in ripa torrentis Arnon, & in uallis medio, uniuersaq; campestria Medaba, usque Dibon. & cunctas ciuitates Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montē Hermon & uniuersam Basan, usque ad Salecha, omne regnū Og in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquijs Raphaim: pcussitq; eos Moyses, atq; deleuit. Noluerūtq; disperdere filij Israel Gessuri et Machati, & habitauerūt in medio Israel usque in p̄sentem diem. Tribui autē Leui non dedit possessionē: sed sacrificia & uictimæ domini dei Israel, ipsa est eius hæreditas, sicut locutus est illi. Dedit ergo Moyses possessionē tribui filiorū Ruben iuxta cognatiōes suas. Fuitq; ter- Num. 18. c.
minus eorū ab Aroer, q̄ sita est in ripa torrentis Arnon, & in ualle eiusdē torrentis media: uniuersam planitiem quæ ducit Medaba. & Hesebon, cunctosq; uiculos earum qui sunt in campestribus: Dibon quoque & Bamothbaal & C
oppidum Baalmeon & Iassa & Cedimoth & Mephaat & Cariathaim & Sabama & Sarathasar in monte conuallis. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethienmoth. & omnes urbes campestres, uniuersaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Heuæum & Recem et Sur et Hur & Rebe duces Sehon habitatores terræ. Et Balaam filium Beor ariolum occi-

derunt filij Israel gladio cum cæteris interfectis. Factusq; est terminus filiorū Ruben Iordanis fluuius. Hæc est possessio Rubenitarū per cognationes suas vrbium & viculorū, Dedit itaq; Moyses tribui Gad & filijs eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: Terminus Iazer, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon : vsq; ad Aroer quæ est contra Rabba. & ab Hesebon vsq; Ramoth, Masphe & Betonim: et à Manaim vsq; ad terminos Dabir. In valle quoq; Betharam & Bethnemra & Socoth & Saphon reliquā partem regni. Sehon regis Hesebon. huius quoq; finis, Iordanis est vsq; ad extremam partem maris Cenereth trans Iorda
D nem ad orientalem plagam. hæc est possessio filiorum Gad per familias suas & ciuitates & villæ earum. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filijsq; eius iuxta cognationes suas possessionem, cuius hoc principiū est: A Manaim vniuersam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesq; vicos Iair qui sunt in Basan: sexaginta oppida. & dimidiam partem Galaad & Astaroth & Edrai vrbes regni Og in Basan: filijs Machir, filij Manasse dimidiæ parti filiorum Machir iuxta cognationes suas. Hanc possessionem diuisit Moyses in campestribus Moab, trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam. Tribui autem Leui nō dedit possessionem, quoniam dominus deus Israel ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

Repetitio partitionis terræ & quantum præ cæteris acceperit Caleb. Cap XIIII.

A HOc est quod posséderunt filij Israel in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, et Iosue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israel: sorte omnia diuidentes, sicut pceperat dñs in manu Moysi, nouē tribubus & dimidiæ tribui Manasse. Duabus enim tribubus et dimidię dederat Moyses trans Iordanem possessionem: absq; Leuitis qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos, sed in eorum successerūt locum filij Ioseph in duas diuisi tribus, Manasse & Ephraim: nec acceperunt Leuitæ aliam in ter
B ra partem, nisi vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda iumēta & pecora sua: Sicut præceperat dominus Moysi, ita fecerunt filij Israel, & di
Num. 14. d uiserunt terram. Accesserunt itaq; filij Iuda ad Iosue in Galgala, locutusq; est ad eum Caleb filius Iephone Cenezæus : Nosti quid locutus sit dominus ad Moysen hominem dei de me & te in Cadesbarne. Quadraginta annorum erā quando misit me Moyses famulus domini de Cadesbarne, vt considerarem
C terram : nuntiauiq; ei quod mihi verum videbatur. Fratres autem mei qui ascenderant mecum, dissoluerunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum dominum deum meum. Iurauitq; Moyses in die illo, dicens: Terra quam calcauit pes tuus, erit possessio tua & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es dominum deum meum. Concessit ergo dominus vitam mihi, sicut pollicitus est, vsq; in præsentem diem. Quadraginta & quinq; anni sunt, ex quo locutus est dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israel per
D solitudinem : hodie octogintaquinque annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum : illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat, tam ad bellandum quam ad gradiendum. Da ergo mihi montem istum quem pollicitus est dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque munitæ: si fortè sit dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi: Benedixitq; ei Iosue ;

& tradidit

& tradidit ei Hebron in possessionem, atque ex eo fuit Hebron Caleb filio
Iephone Cenezæo vsque in præsentem diem: quia secutus est dominũ deum
Israel. Nomen Hebron, antè uocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & terra cessauit à prælijs.

Sortis filiorum Iudæ descriptio. Caput XV.

IGitur sors filiorũ Iudæ per cognationes suas ista fuit: A termino Edom A
usque ad desertum Sin contra meridiem, & vsque ad extremam partem
australis plagæ. initium eius à summitate maris salsissimi, & à lingua
eius quæ respicit meridiem. Egrediturque contra ascensum scorpionis, & per
transit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & peruenit in Esron, ascendens
ad Addar, & circuiens Carcaa, atq; inde pertransiens in Asemona, & perue
niens ad torrentem Ægypti: eruntq; termini eius mare magnum, hic erit finis
meridianæ plagæ. Ab oriente verò erit initium mare salsissimum vsq; ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad aquilonẽ à lingua maris vsq; ad eun B
dem Iordanis fluuium. ascenditq; terminus in Bethhagla, & transit ab aquilone in Betharaba: ascendens ad lapidem Boen filij Ruben: & tendens vsque
ad terminos Debera de valle Achor, contra aquilonem respiciens Galgala, q
est ex aduerso ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis: transibitq;
aquas quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus eius ad fontẽ Rogel. ascẽditq;
per vallem filij Ennom ex latere Iebusæi ad meridiem, hæc est Ierusalem: &
inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Gehennom ad occidentem
in summitate vallis Raphaim contra aquilonem. pertransitq; à vertice mon
tis vsque ad fontẽ aquæ Nephtoa: et peruenit vsq; ad vicos montis Ephron:
inclinaturq; in Baala, quæ est Cariathiarim, id est vrbs syluarum, & circuit
de Baala contra occidentem, vsq; ad montem Seir: transitq; iuxta latus mon
tis Iarim ad aquilonem in Cheslon: & descendit in Beth sames, transitque in A
Thamna. & peruenit contra aquilonẽ partis Accaron ex latere, inclinaturq;
Sechrona, & transit montem Baala: peruenitque in Iebneel, & magni maris
contra occidentem fine concluditur. hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis. Caleb verò filio Iephone dedit partem in medio Iud.1.b
filiorum Iuda, sicut præceperat ei dominus: Cariatharbe patris Enac, ipsa est
Hebron. Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman & Thol- D
mai de stirpe Enac. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ
prius vocabatur Cariathsepher, id est ciuitas literarum. Dixitque Caleb:
Qui percusserit Cariathsepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam
vxorem. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditque
ei Axam filiam suam vxorem. Qui cum pergerent simul, suasa est à viro
suo vt peteret à patre suo agrum, suspirauitque vt sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit? At illa respondit: Da mihi benedictionem. terram
australem et arentem dedisti mihi, iunge et irriguam. Dedit itaq; ei Caleb irriguum superius et inferius. Hæc est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas. Erantq; ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta termi
nos Edom à meridie: Cabseel & Eder & Iagur et Cina et Dimona et Adada
et Cedes et Asor et Iethnan, Ziph et Telen et Baloth, Asor noua et Carioth A
Hesron, hæc est Asor: Amam, Sama et Molada et Asergadda et Hassemon
& Bethphelet et Hasersual et Bethsabee, et Baziothia et Baala et Iim &

Esem & Eltholad & Cesil & Harma & Siceleg & Medemena & Sensenna &
Ios.19.a Lebaoth & Selim & Aen & Remō. omnes ciuitates viginti nouem, & villæ
earum. In campestribus verò: Estaol & Sarea & Asena & Zanoe & Engan-
nim & Taphua & Enaim & Ierimoth & Adullam, Socho & Azeca & Sa-
raim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: vrbes quatuordecim, & villę
F earū: Sanā & Hadassa & Magdalgad, Deleā & Masepha & Iecthel, Lachis
& Bascath & Eglon, Chebbon & Leheman et Cethlis et Gideroth et Beth
dagon et Naama et Maceda: ciuitates sedecim, et villæ earū. Labana et Ether
et Asan, Iephta et Esna et Nesib et Ceila et Achzib et Maresa: ciuitates nouē
et villæ earum. Accaron cum vicis et villulis suis. Ab Accaron vsq; ad mare:
omnia quæ vergunt ad Azotum et viculos eius. Azotus cum vicis et villulis
suis. Gaza cum vicis et villulis suis, vsq; ad torrentem Ægypti: et mare ma-
gnum terminus eius. Et in monte: Samir et Iether et Socoth et Danna, &
Cariath senna, hæc est Dabir: Anab & Istemo & Anim, Gosen & Olon &
Gilo: ciuitates vndecim & villæ earū. Arab & Ruma & Esaan et Ianum et
G Beththaphua et Apheca, Athmatha, et Chariatharbe, hæc est Hebrō. et Sior
ciuitates nouem et villæ earum. Maon et Charmel et Ziph et Iota, Iezrael et
Iucadam et Zanoe, Accain, Gabaa et Thamna ciuitates decem, et villę earū.
Halhul et Bethsur et Gedor, Mareth et Bethanoth et Elthecon: ciuitates sex
et villæ earum. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim vrbs syluarum, et Arebba;
ciuitates duæ, et villæ earum. In deserto: Betharabba Meddin et Sachachā et
Nebsan, et ciuitas salis, et Engaddi: ciuitates sex, et uillæ earum fiūt simul certū
quindecim. Iebusęū autē habitatorem Ierusalem non potuerūt filij Iuda dele
re: habitauitq; Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalem vsq; in præsentem diē.

Sors Ephraim quæ. Cap. XVI.

A CEcidit quoq; sors filiorum Ioseph ab Iordane cōtra Iericho & aquas
eius, ab oriēte: solitudo quæ ascēdit de Iericho ad montē Bethel et egre
ditur de Bethel Luzam: transitq; terminum Archiataroth: et descendit
ad occidentem iuxta terminum Iephleti, vsq; ad terminos Bethhoron inferio
ris, et Gazer: finiūturq; regiones eius mari magno possederūtq; filij Ioseph
B Manasses & Ephraim. Et factus est terminus filiorū Ephraim per cognatio-
nes suas: et possessio eorum contra orientem Ataroth Addar vsq; Bethhoron
superiorem. Egrediunturq; confinia in mare: Machmethath verò aquilonem
respicit, & circuit terminos contra orientem in Thanathselo: et pertransit ab
C oriente Ianoe. descenditq; de Ianoe in Ataroth et Naaratha: et peruenit in Ie-
richo, egrediturq; ad Iordanem. De Taphua pertransit contra mare in valle
arundineti, suntq; egressus eius in mare salsissimum hæc est possessio tribus fi
liorū Ephraim per familias suas. Vrbesq; separatæ sunt filijs Ephraim in me-
D dio possessionis filiorū Manasse, et villæ earū. Et non interfecerunt filij Ephra
im Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitauitq; Chananæus in medio
Ephraim vsq; in diem hanc tributarius.

Dimidię trib. Manasse & Salphaad filiarum sors. Cap. XVII.

A CEcidit autem sors tribui Manasse (ipse enim est primogenitus Ioseph)
Machir primogenito Manasse patri Calaad, qui fuit uir pugnator, ha
buitq; possessionē Galaad et Basan. & reliquit filiorū Manasse iuxta
familias suas, filijs Abiezer, et filijs Helec, et filijs Esriel, & filijs Sechē, & filijs

Hepher,& filiĳ Semida. isti sunt filiĳ Manasse filiĳ Ioseph, mares, ꝑ cognatio Num. 26. d
nes suas. Salphaad verò filio Hepher filiĳ Galaad filiĳ Machir filiĳ Manasse 27. a. 36. a
non erant filiĳ, sed solæ filiæ: quarũ ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla
& Melcha & Thersa. Venerũtq; in cõspectu Eleazari sacerdotis & Iosue fi
liĳ Nun,& principum dicentes: Dominus præcepit per manum Moysi, vt da
retur nobis possessio in medio fratrũ nostrorum. Deditq; eis iuxta imperium B
domini possessionem in mediũ fratrũ patris earum. Et ceciderũt funiculi Ma
nasse, decem, absq; terra Galaad et Basan trans Iordanẽ. Filiæ enim Manasse
possederũt hæreditatem in medio filiorũ eius. Terra autem Galaad cecidit in
sortem filiorum Manasse qui reliqui erãt. Fuitq; terminus Manasse ab Aser
Machmathath, quæ respicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitato
res fontis Taphuæ. Etenim in sortẽ Manasse ceciderat terra Taphuæ, quæ est
iuxta terminos Manasse filiorum Ephraim. Descenditq; terminus vallis arũ
dineti in meridiem torrentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio sunt vrbium
Manasse: terminus Manasse ab aquilone torrẽtis,& exitus eius pergit ad ma
re: ita vt possessio Ephraim sit ab austro,& ab aquilone Manasse,& vtrãq; C
claudat mare,& coniũgantur sibi in tribu Aser ab aquilone,& in tribu Issa
char ab oriẽte. Fuitq; hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan et vi
culi eius,& Ieblaam cum viculis suis,& habitatores Dor cum oppidis suis, Iud. 1. c
habitatores quoq; Endor cum uiculis suis: similiterq; habitatores Tenac cum
viculis suis,& habitatores Mageddo cum viculis suis, et tertia pars vrbis No
pheth. Nec potuerunt filiĳ Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chana
næus habitare in terra ista: Postquàm autem conualuerunt filiĳ Israel, subie
cerunt Chananæos,& fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos. Locu
tiq; sunt filiĳ Ioseph ad Iosue,& dixerunt. Quare dedisti mihi possessionem
sortis & funiculi vnius, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi do D
minus? Ad quos Iosue ait: Si populus multus es, ascende in syluam, & succide
tibi spatia in terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est possessio montis
Ephraim. Cui responderunt filiĳ Ioseph: Non poterimus ad montana consçen
dere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi qui habitant in terra campestri,
in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis,& Iezrael mediam possidẽs uallem
Dixitq; Iosue ad domum Ioseph & Ephraim & Manasse: Populus multus
es & magnæ fortitudinis, non habebis sortem vnam, sed transibis ad mõtem
& succides tibi, atq; purgabis ad habitandum spatia: & poteris vltrà proce
dere cum subuerteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus & esse
fortissimum.

Tabernaculum in Silo erigitur,& reliquum terræ occupatæ distribuitur in cæteras septem tribus. Cap. XVIII.

Congregatiq; sunt oẽs filiĳ Israel in Silo, ibiq; fixerunt tabernaculũ te- A
stimoniĳ & fuit eis terra subiecta. Remanserunt autem filiorum Israel
septẽ tribus, q̃ nec dũ acceperant possessiones suas. Ad quos Iosue ait:
Vsquequo marcetis ignauia,& nõ intratis ad possidẽdã terrã, quam dominus
deus patrũ vestrorũ dedit vobis? Eligite de singulis tribubus ternos viros: vt
mittam eos,& pergant atq; circumeant terrã,& describant eam iuxta nume
rum vniuscuiusq; multitudinis: referantq; ad me quod descripserint. Diuidi
te vobis terram in septem partes; Iudas sit in terminis suis ab australi plaga,

& domus Ioseph ab aquilone: mediam inter hos terram in septem partes de-
scribite: & huc venietis ad me, vt coram domino deo vestro mittam vobis
hic sortem: quia non est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium domini,
B est eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse iam
acceperant possessiones suas trans Iordanem ad orientalem plagam: quas de-
dit eis Moyses famulus domini. Cumq; surrexissent viri vt pergerent ad de-
scribendam terram, præcepit eis Iosue, dicens: Circuite terram, & describite
eam, ac reuertimini ad me: vt hic corã domino in Silo mittam vobis sortem.
Itaq; perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes diuiserunt, scribentes
in volumine Reuersiq; sunt ad Iosue in castra Silo. Qui misit sortes coram
dño in Silo, diuisitq; terrã filijs Israel in septẽ partes. Et ascendit sors prima fi
liorũ Beniamin ꝑ familias suas, vt possiderent terram inter filios Iuda et filios
Ioseph. Fuitq; terminus eorum contra aquilonem à Iordane: pergens iuxta
latus Iericho septentrionalis plagæ, & inde contra occidentem ad montana
conscendens, & perueniens ad solitudinem Bethauen atque pertrãsiens iuxta
Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel: descenditq; in Ataroth Addar, in mon-
C tem qui est ad meridiem Bethhoron inferioris. Et inclinatur circuiens contra
mare ad meridiem montis qui respicit Bethhoron contra Africum: suntque
exitus in Cariathbaal, quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda:
hæc est plaga contra mare ad occidentem. A meridie autem ex parte Caria-
thiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vsq; ad fontem aquarũ
Nephtoa. Descenditq; in partem montis qui respicit vallem filiorũ Ennom:
& est cõtra septentrionalem plagam in extrema parte uallis Raphaim. De-
scenditq; Geennom, id est uallis Ennom, iuxta latus Iebusæi ad austrum: & ꝑ
uenit ad fontem Rogel, transiens ad aquilonem, & egrediens ad Ensemes, id
est fontẽ solis: & ꝑtransit usq; ad tumulos qui sunt e regione ascensus Adom-
mim: descenditq; Abenboen, id est lapidem Boen filij Ruben. & pertrãsit ex
latere aquilonis ad campestria: descenditq; in planitiem, & prætergreditur
D contra aquilonem Bethhagla: suntq; exitus eius contra linguam maris salsis-
simi ab aquilone in fine Iordanis ad australẽ plagam: qui est terminus illius
ab oriẽte. hęc est possessio filiorũ Beniamin ꝑ terminos suos in circuitu, et fa
milias suas. Fueruntq; ciuitates eius, Iericho & Betthagla & uallis Casis, Be
tharaba & Samaraim & Bethel & Auim & Aphara, & Ophera, uilla He-
mona & Ophni & Gabee. ciuitates duodecim, & uillæ earum, Gabaon &
Rama & Beroth et Mesphe et Caphara et Amosa et Recẽ, Iarephel et Thare
la et Sela, Eleph, et Iebus, quæ est Ierusalem, Gabaat et Cariath: ciuitates
quatuordecim, et uilæ earum. Hæc est possessio filiorum Beniamin iux-
A ta familias suas.

Quid sorte obtigerit Simeon, Zabulon, Issachar, Aser, Nephthali, Dan. Cap. XIX.

ET egressa est sors secunda filiorũ Simeon per cognationes suas: fuitq;
hæreditas eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee et Sa-
bee et Molada et Hasersual, Bala et Asẽ et Eltholad, Bethul et harma et
Siceleg et Bethmarchaboth et Hasersusa et Bethlebaoth et Sarohen: ciuitates
tredecim, et uillæ earũ. Ain et Remmon et Athar et Asan: ciuitates quatuor,
et uillæ earũ: omnes uiculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath,
Beer ramath cõtra australẽ plagã. hæc est hæreditas filiorũ Simeon iuxta co-

gnationes suas, in possessione & funiculo filiorũ Iuda: quia maior erat. & id- Gen. 49. b
circo filij Simeon posséderunt in medio hæreditatis eorum. Cecidítq; sors ter
tia filiorum Zabulõ per cognationes suas: & factus est terminus possessionis
eorum vsq; Sarid. Ascenditq; de mari, & Merala, & peruenit io Debbaseth:
vsq; ad torrentem, qui est contra Ieconam, Et reuertitur de Sarid contra oriẽ
tem in finem Cheseleththabor: & egreditur ad Dabereth, ascẽditq; contra Ia B
phie. Et inde pertransit vsq; ad oriẽtalem plagam Gethhepher et Tacasin: et
egreditur in Remmon. Amthar & Noa. Et circuit ad aquilonẽ Hanathon:
suntq; egressus eius vallis Ieptahel & Cateth & Naalol & Semeron & Ieda
la & Bethlehem: ciuitates duodecim, & villę earum. Hęc est hæreditas tribus
filiorũ Zabulõ per cognationes suas vrbes, & viculi earum. Issachar egressa
est sors quarta per cognatiões suas: fuitq; eius hæreditas Iezrael & Gasaloth
& Sunem & Hapharaim & Seõ & Anaharath & Rabbot & Cesion, Abes
& Rameth & Engannim & Enhadda & Bethpheses, Et peruenit terminus
eius vsq; Thabor & Sehesima & Bethsemes: eruntq; exitus eius Iordanis: ci-
uitates sedecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorũ Issachar per cogna-
tiones suas, vrbes, & viculi earum. Cecidítq; sors quinta tribui filiorum Aser
per cognationes suas: fuitq; terminus eorum Halcath & Chali & Bethen &
Axaph & Elmelech & Amaad & Messal: & peruenit vsq; ad Carmelũ ma-
ris & Sihor & Labanath. Ac reuertitur contra orientem Bethdagon: & per
transit vsq; Zabulon & vallem Iephtahel contra aquilonem in Bethemec
& Nehiel. Egreditúrq; ad leuam Cabul et Abran et Rohob et Hamon et Ca C
na, vsq; ad Sidonem magnam: reuertitúrq; in Horma vsq; ad ciuitatem mũ
nitissimam Tyrum et vsq; Hosa: erũtq; exitus eius in mare de funiculo Ach-
ziba: et Amma et Aphec et Rohob: ciuitates viginti duæ, et villæ earum. Hęc
est possessio filiorum Aser per cognationes suas, vrbesq; et viculi earum. Fi-
liorum Nephthali sexta pars cecidit per familias suas: et cœpit terminus de
Heleph et Elon in Saananim et Adami, quæ est Neceb, et Iebnael vsq; Le-
cum: et egressus eorum vsq; ad Iordanem, reuertiturq; terminus contra occi-
dentem in Azanoththabor; atq; inde egreditur in Hucuca, et pertransit in
Zabulon contra meridiem, et in Aser contra occidentem; et in Iuda ad Ior-
danem contra ortum solis. ciuitates munitissime; Assedim; Ser et Emath
et Reccath et Cenereth et Edema et Arama, Asor et Cedes et Edrai, Enhasor
et Ieron et Magdalel, Horem et Bethanath et Bethsames: ciuitates decem et
nouem, et villæ earum. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per
cognationes suas, vrbes et viculi earum. Tribui filiorum Dan per familias
suas egressa est sors septima: & fuit terminus possessionis eius Saraa, et Esta
ol, et Hirsemes, id est ciuitas solis: Selebin et Aialon et Iethela, Elon et Them
na et Acron, Elthece, Gebbethon et Baalath et Iud et Bane et Barac et Ge-
thremmon: et aquæ Iercon et Aracon, cum termino qui respicit Ioppen, et D
ipso fine concluditur. Ascenderuntque filij Dan, et pugnauerunt contra
Lesem, ceperuntque eam, et percusserunt eam in ore gladij, et possederunt,
et habitauerunt in ea vocantes nomen eius Lesemdan, ex nomine Dan patris
sui. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, vrbes et vi-
culi earum. Cumque complesset sorte diuidere terram singulis per tribus suas
dederũt filij Israel possessionem Iosue filio Nun in medio sui, iuxta præceptũ

domini, urbem quã postulauit, Thamnathsaraa in monte Ephraim: & ædificauit ciuitatem, habitauitque in ea. Hæ sunt possessiones quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & principes familiarum ac tribuum filiorum Israel, in Silo, coram domino ad ostium tabernaculi testimonij, partitique sunt terram.

Ciuitates refugii constituuntur. Caput. XX.

A ET locutus est dominus ad Iosue, dicens: Loquere filijs Israel, & dic eis, Separate urbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad uos per manum Moysi, ut confugiat ad eas quicunque animam percusserit nescius: et possit euadere iram proximi qui ultor est sanguinis, cum ad unam harum confugerit ciuitatum: stabitque ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus
B urbis illius ea quæ se cõprobent innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locũ ad habitandum. Cumque ultor sanguinis eum fuerit psecutus, non tradent in manus eius: quia ignorans pcussit pximum eius, nec ante biduum triduumue eius probatur inimicus. Et habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, et ingredietur ciuitatem & domum
C suam, de qua fugerat. Decreueruntque Cedes in Galilæa montis Nepthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebrõ in mõte Iuda. Et trans Iordanem contra orientalem plagam Iericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu
Deut. 4.g. D Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse. Hæ ciuitates constituti sunt cunctis filijs Israel & aduenis qui habitabant inter eos: ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi effusum sanguinem uindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suã.

Quæ ciuitates ac suburbia Leuitis permissa. Cap. XXI.

A ACcesseruntque principes familiarum Leui ad Eleazarum sacerdotem, et Iosue filium Nun, et ad duces cognationũ per singulas tribus filiorum Israel: locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerũt: Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandũ, et suburbana earũ ad alenda iumenta. Dederuntque filij Israel de possessionibus suis iuxta ĩperiũ dñi, ciuitates & suburbana earũ. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis de tribu Iuda & Simeon et Beniamin, ciuitates tredecim. Et reliquis filiorum Caath, id est Leuitis qui superfuerant de tribubus Ephraim & Dan et dimidiæ tribus Manasse, ciuitates decem. Porrò filijs Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar & Aser et Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan ciuitates numero tredecim. Et filijs Merari per cognationes suas de tribubus Ruben et
B Gad et Zabulon urbes duodecim. Dederuntque filij Israel Leuitis ciuitates & suburbana earũ, sicut præcepit dominus per manum Moysi singulis sorte tribuentes. De tribubus filiorum Iuda et Simeon dedit Iosue ciuitates: quarum ista sunt nomina filijs Aaron p familias Caath Leuitici generis (prima enim sors illis egressa est) Cariatharbe patris Enac, quæ uocatur Hebron, in monte Iuda, & suburbana eius per circuitum. Agros uerò et uillas eius dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. Dedit ergo filijs Aaron sacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac suburbana eius: & Lobnam cum subur-

banis suis: & Iether & Esthemo & Holon & Dabir & Ain & Ieta et Beth- a
sames, cum suburbanis suis: ciuitates nouem de tribubus, vt dictum est, dua-
bus. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon & Gabae & Anathoth &
Almon, cum suburbanis suis: ciuitates quatuor. Omnes simul ciuitates filio-
rum Aaron sacerdoti tredecim, cum suburbanis suis. Reliquis verò per fa- b
milias filiorũ Caath Leuitici generis hęc est data possessio: De tribu Ephra-
im vrbes confugij Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer
& Cibsaim & Bethhoron, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu c
quoq; Dan: Eltheco & Gabathon & Aialon & Gethremmon, cum suburba-
nis suis, ciuitates q̃tuor. Porrò de dimidia tribu Manasse, Thanach & Geth-
remmon, cum suburbanis suis, ciuitates duæ. Omnes ciuitates decem, & sub-
urbana earũ datæ sunt filijs Caath inferioris gradus. Filijs quoq; Gerson Le-
uitici generis dedit de dimidia tribu Manasse cõfugij ciuitates, Gaulon in Ba-
san & Bosram, cum suburbanis suis, ciuitates duas. Porrò de tribu Issachar:
Cesion & Dabereth & Iaramoth & Engannim, cum suburbanis suis, ciuita-
tes quatuor. De tribu autem Aser: Messal & Abdon et Helcath & Rohob,
cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. De tribu quoq; Nephthali ciuitates
confugij, Cedes in Galilæa & Ammothdor & Carthan, cũ suburbanis suis,
ciuitates tres. Omnes vrbes familiarũ Gerson, tredecim, cũ suburbanis suis.
Filijs autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias suas data est de tri- D
bu Zabulon, Iechnam et Cartha et Damna et Naalol, ciuitates quatuor cũ
suburbanis suis. De tribu Gad ciuitates confugij, Ramoth in Galaad, et Ma-
naim et Hesebon et Iazer, ciuitates quatuor, cum suburbanis suis. De tribu
Ruben ultra Iordanẽ cõtra Iericho ciuitates refugij, Bosor in solitudine, Mi-
sor & Iazer & Iethson et Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis.
Omnes vrbes filiorũ Merari p familias et cognationes suas, duodecim. Itaq;
ciuitates vniuersæ Leuitarum in medio possessiõis filiorũ Israel fuerunt qua-
dragintaocto cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ. Deditque
dominus deus Israeli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum iu-
rauerat: & possederunt illam, atq; habitauerunt in ea. Dataque est ab eo pax
in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est, sed
cuncti in eorum ditionem redacti sunt. Ne unum quidem verbum quod illis
præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

Duę tribus cum dimidia remissi ad sua construunt ingens altare domino. Caput XXII. A

EOdem tempore uocauit Iosue Rubenitas et Gadditas, et dimidiam tribũ Manasse, dixitque ad eos: Fecistis omnia quę uobis Moyses famulus domini: mihi quoq; in omnibus obedistis: nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usq; in præsentem diem, custodientes imperium domini dei uestri. Quia igitur dedit dominus deus vester fratibus uestris quietem et pacem, sicut pollicitus est: reuertimini, et ite in tabernacula uestra, et in terrã possessionis quam tradidit vobis Moyses famulus domini trans Iordanẽ: ita duntaxat, ut custodiatis attentè et operè compleatis mandatum et legem quã præcepit uobis Moyses famulus domini, Vt diligatis dominũ deum uestrũ, et ambuletis in omnibus vijs eius, et obseruetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac seruiatis in omni corde et in omni anima uestra. Benedixitq; eis Iosue, et dimisit eos. Qui reuersi sunt in tabernacula sua. Dimidiæ autẽ tribui Ma-

B nasse possessionem Moyses dederat in Basan:et idcirco mediæ quæ superfuit,
dedit Iosue sortem inter cæteros fratres suos trans Iordanem ad occidentalem
eius plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, et benedixisset eis,
dixit ad eos: In multa substantia atque diuitijs reuertimini ad sedes uestras,
cum argento et auro, ære ac ferro, et ueste multiplici: diuidite prædam hostiũ
cum fratribus vestris. Reuersique sunt, et abierunt filij Ruben et filij Gad et
dimidia tribus Manasse, à filijs Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut in-
trarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant iuxta imperium
domini in manu Moysi. Cumq; uenissent ad tumulos Iordanis in terrã Cha-
C naan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod cũ
audissent filij Israel, et ad eos certi nuntij detulissent ædificasse filios Rubẽ, et
Gad, et dimidiæ tribus Manasse altare in terra Chanaan, super Iordanis tu-
mulos, contra filios Israel: conuenerunt omnes in Silo, vt ascenderent et dimi-
carent contra eos. Et interim miserũt ad illos in terram Galaad Phinees filiũ
Eleazari sacerdotis, et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.
Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse in terram
Galaad, dixeruntque ad eos: Hæc mandat omnis populus domini: Quæ est
ista transgressio? Cur reliquistis dominum deum Israel, ædificantes altare sa-
crilegum, et a cultu illius recedentes? An parum uobis est, ꝙ peccastis in Beel
D phegor, et usq; in præsentem diem macula huius sceleris in nobis permanet,
multique de populo corruerunt? Et uos hodie reliquistis dominum, et cras in
vniuersum Israel ira eius desæuiet. Quòd si putatis immundam esse terram
possessionis vestræ, transite ad terram in qua tabernaculum domini est, et ha-
bitate inter nos: tantum ut a domino, et a nostro consortio non recedatis, ædi-
ficato altari præter altare domini dei vestri. Nónne Achan filius Zare præ-
terijt mandatum domini, et super omnem populum Israel ira eius incubuit?
Et ille erat vnus homo, atque vtinam solus perijsset in scelere suo. Responde-
runtq; filij Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse principibus legationis
B Israel: Fortissimus deus dominus, fortissimus deus dominus ipse nouit, et Is-
rael simul intelliget: si præuaricationis animo hoc altare construximus, non
custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: et si ea mente fecimus, ut holocausta
et sacrificium et pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat et iu-
dicet: et non ea magis cogitatione atque tractatu, vt diceremus, Cras dicẽt fi-
lij vestri filijs nostris, Quid vobis et domino deo Israel? terminum posuit do-
minus inter nos et uos ò filij Ruben et filij Gad Iordanem fluuium: et idcirco
partem non habetis in domino. Et per hanc occasionem auertent filij vestri
filios nostros a timore domini. Putauimus itaq; melius, et diximus: Extrua-
mus nobis altare, non in holocausta neq; ad victimas offerendas, sed in testi-
moniũ inter nos et uos, et sobolẽ nostrã vestrãq; progenẽ, ut seruiamus do-
F mino, et iuris nostri sit offerre et holocausta et uictimas et pacificas hostias:
et nequaquam dicant cras filij vestri filijs nostris, Non est uobis pars in do-
mino. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare domini quod fe-
cerunt patres nostri, non in holocausta neque in sacrificium, sed in testimo-
nium nostrum ac vestrum. Absit a nobis hoc scelus vt recedamus a domino,
et eius vestigia relinquamus extructo altari ad holocausta et sacrificia, et vi-
ctimas offerendas, præter altare domini dei nostri quod extructũ est ante ta-

bernaculum

bernaculũ eius. Quibus auditis. Phinees sacerdos, & principes legatiõis Israel
qui erant cũ eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben & Gad & dimidiæ tri
bus Manasse, libẽtissime susceperũt. Dixitq; Phinees filius Eleazari sacerdos
ad eos: Nunc scimus quòd nobiscum sit dominus, quoniã alieni estis à præua-
ricatiõe hac, & liberastis filios Israel de manu domini. Reuersusq; est cũ prin G
cipibus à filijs Ruben et Gad deterra Galaad, in terrã Chanaã ad filios Israel
& retulit eis, Placuitq; sermo cunctis audiẽtibus. Et laudauerũt deũ filij Israel
& nequaquam vltrà dixerunt vt ascenderent contra eos atq; pugnarẽt, & de
lerent terram possessionis eorum. Vocaueruntq; filij Ruben & filij Gad altare
quod extruxerant, Testimonium nostrum quòd dominus ipse sit deus.

Iosue iam morti vicinus instruit populum quo pacto se gerant vt placeant domino. Cap. XXIII.

EVoluto autem multo tẽpore, postquam pacẽ dederat dominus Israeli, A
subiectis in gyro nationibus vniuersis. & Iosue iam longæuo, & perse
nilis ætatis, vocauit Iosue omnem Israelẽ, maioresq; natu & principes
ac duces & magistros, dixitq; ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum:
vosq; cernitis omnia quæ fecerit dominus deus vester cũctis per circuitũ na-
tionibus, quomodo pro vobis ipse pugnauerit: & nũc quia vobis sorte diuisi
omnẽ terram, ab orientali parte Iordanis vsq; ad mare magnum, multaq; ad
huc super sunt nationes: dominus deus vester disperdet eas, & auferet a facie
vestra, & possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est. tantum conforta- B
mini, & estote solliciti vt custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine le-
gis Moysi: & non declinetis ab eis neq; ad dexteram neq; ad sinistrã: ne post-
quã intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorũ
earum, & seruiatis eis, & adoretis illos: Sed adhæreatis domino deo vestro, q
fecistis vsq; in diem hanc. Et tunc auferet dominus deus in conspectu vestro
gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit. Vnus è vo
bis persequetur hostiũ millæ viros: quia dominus deus vester pro vobis ipse
pugnabit, sicut pollicitus est. Hoc tantum diligentissime præcauete, vt diliga- C
tis dominum deũ vestrum. Quòd si volueritis gẽtium harum quæ inter vos
habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia atq; amicitias co-
pulare: iam tunc scitote quòd dominus deus vester non eas deleat ante faciem
vestram, sed erunt vobis in foueam ac laqueum & offendiculum ex latere ue
stro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atq; disperdat de terra hac
optima quam tradidit vobis. En ego hodie ingredior viam vniuersæ terræ, et
toto animo cognoscetis quòd de omnibus verbis quæ se dominus præstiturũ D
vobis esse pollicitus est, vnum non prætererit incassum. Sicut ergo impleuit
opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super uos quic
quid malorum comminatus est, donec vos auferat atq; disperdat de terra hac
optima quam tradidit vobis, eo quòd prætereritis pactum domini dei vestri
quod pepigit vobiscum, & seruieritis dijs alienis, & adoraueritis eos: cito at-
q; velociter cõsurget in vos furor domini, & auferemini ab hac terra optima
quam tradidit vobis.

Cõmemoratis dei beneficiis, & fœdere cũ domino renouato, moritur Iosue & Eleazar. Cap. XXIIII.

COngregauitq; Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocauit maio- A
res natu ac principes & iudices et magistros: steteruntq; in conspectu
domini, & ad populum sic locutus est: Hæc dicit dominus deus Israel.

Trans fluuium habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham
& Nachor: seruieruntque dijs alienis. Tuli ergo patrem vestrum Abraham
de Mesopotamiæ finibus: et adduxi eum in terram Chanaan: multiplicauiq́;
semen eius, & dedi ei Isaac: illique rursum dedi Iacob & Esau. E quibus, Esau
B dedi montem Seir ad possidendum; Iacob verò & filij eius descenderunt in
Gen. 21.a Ægyptum. Misique Moysen & Aaron, et percussi Ægyptum multis signis
25.d. 36.a 46.a atque portentis. Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad
Exo.7. mare: persecutique sunt Ægyptij patres vestros cum curribus & equitatu,
vsque ad mare rubrum. Clamauerunt autem ad dominum filij Israel: qui po
suit tenebras inter vos & Ægyptios: & adduxit super eos mare, & operuit
eos. Viderunt oculi uestri cuncta quæ in Aegypto fecerim, & habitastis in so
litudine multo tempore: & introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habita-
bat trans Iordanem. Cumque pugnarent contra vos tradidi eos in manus ue
C stras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. Surrexit autem Ba
lac filius Sephor rex Moab, & pugnauit contra Israelem. Misitque & voca
Num.22.a uit Balaam filium Beor, vt malediceret vobis: & ego nolui audire eum, sed
econtrario per illũ benedixi vobis, & liberaui vos de manu eius. Transistis-
que Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugnaueruntque contra vos viri ciui
tatis eius, Amorrhæus & Pherezæus & Chananæus & Hethæus & Gerge-
sæus & Heuæus & Iebusæus: & tradidi illos in manus vestras. Misique ante
vos crabrones: & eieci eos de locis suis duos reges Amorrhæorum, non in gla
dio & in arcu tuo. Dedique vobis terrã in qua non laborastis, & vrbes quas
non ædificastis, vt habitaretis in eis, vineas & olíueta quæ non plantastis.
D Nunc ergo timete dominum, & seruite ei perfecto corde atque verissimo: &
auferte deos quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia et in Aegypto,
ac seruite domino. Sin autẽ malum vobis videtur vt domino seruiatis, optio
vobis datur: eligite hodie quod placet, cui seruire potissimum debeatis, vtrũ
dijs quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an dijs Amorrhæorum,
in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus domino. Re-
sponditque populus, & ait: Absit a nobis vt relinquamus dominũ, & seruia-
mus dijs alienis. Dominus deus noster ipse eduxit nos et patres nostros de ter
ra Aegypti de domo seruitutis: fecitq́; videntibus nobis signa ingentia, & cu
E stodiuit nos in omni via per quam ambulauimus, & in cunctis populis per
quos transiuimus. Et eiecit vniuersas gẽtes, Amorrhæũ habitatorẽ terræ quã
nos intrauimus. Seruiemus igitur domino, quia ipse est deus noster. Dixitq́;
Iosue ad populum: Non poteritis seruire domino: deus enim sanctus & fortis
æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis. Si dimiseritis do-
minum, & seruieritis dijs alienis, cõuertet se & affliget vos, atque subuertet
postquam vobis præstiterit bona. Dixitque populus ad Iosue: Nequaquam
ita vt loqueris erit, sed domino seruiemus. Et Iosue ad populum: Testes, in-
F quit, vos estis: quia ipsi elegeritis uobis dominum, vt seruiatis ei. Responde-
runtq́;: Testes. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, & inclina
te corda vestra ad dominum deum Israel. Dixitque populus ad Iosue: Domi
no deo nostro seruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. Percussit ergo
4.Re.23.b Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichẽ.
Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis domini: et tulit lapidem

pergrandem, posuitque eum subtèr quercum quę erat in sanctuario domini, & dixit ad omnem populum, En lapis iste erit vobis in testimonium quòd audierit omnia verba domini quæ locutus est uobis: ne fortè postea negare velitis: & mentiri domino vestro. Dimisitque populum singulos in possessionem suam. Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun seruus domini. centum & decem annorum: sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare, quæ sita est in monte Ephraim, a septentrionali parte montis Gaas. Seruiuitq; Israel domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerant tempore post Iosue, et qui nouerāt omnia opera domini quæ fecerat in Israel. Ossa quoq; Ioseph, quæ tulerant filij Israel de Aegypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus, et fuit in possessionem filiorum Ioseph. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: et sepelierūt eum in Gabaath Phinees filii eius, quæ data est ei in monte Ephraim. G Gen.50.d

LIBER IVDICVM

HEBRAICE SOPHETIM.

Præfectus populo Iudas, capit Chananæos & Hierusalem, parcitque Chananęis, contra iussum domini tributariis factis. Caput I.

POST MORTEM IOSVE consuluerunt filij Israel dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitque dominus: Iudas ascendet: ecce tradidi terram in manus eius. Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortē meā, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecū in sorte tua. Et abijt cum eo Simeon. Ascenditq; Iudas, & tradidit dominus Chananæum ac Pherezæū in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum. Inueneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi dominus. Adduxeruntque eum in Hierusalem, & ibi mortuus est. Oppugnātes ergo filij Iuda Hierusalem, cœperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctā incendio ciuitatem. Et postea descendentes pugnauerunt contra Chananæū, qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus. Pergensq; Iudas contra Chananæum qui habitabat in Hebron (cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: atq; inde profectus abijt ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariathsepher, id est ciuitas literarum. Dixitq; Caleb: Qui percusserit Cariathsepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cumq; cœpisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugem. Quam pergentem in itinere monuit vir suus, vt peteret a patre suo agrum. Quæ A B C

cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa respondit
Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam
aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius & irriguum inferius. Filij autē
Deut. 34.a Cinaei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum, cū filijs Iuda in de-
D sertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerūt cum eo. Abijt
autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserūt simul Chananaeum qui
habitabat in Sephath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen vrbis,
Horma, id est anathema. Coepitq; Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalo
nem, atq; Accaron cum terminis suis. Fuitq; dominus cum Iuda & montana
possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abunda-
bant. Dederuntq; Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses: qui deleuit ex ea tres
filios Enac. Iebusaeum autem habitatorem Hierusalē non deleuerunt filij Be-
niamin: habitauitq; Iebusaeus cum filijs Beniamin in Hierusalem usque in p̄-
E sentem diem. Domus quoq; Ioseph ascendit in Bethel, fuitq; dominus cū eis.
Nam cum obsiderent vrbem, quae prius Luza vocabatur, viderunt hominē
egredientem de ciuitate, dixeruntq; ad eum: Ostende nobis introitum ciuita-
tis, & faciemus tecum misericordiam. Qui cum ostendisset eis, percusserunt
vrbem in ore gladij: hominem autem illum, & omnem cognationem eius di-
miserunt. Qui dimissus, abijt in terram Hethim, et aedificauit ibi ciuitatem,
vocauitq; eam Luzam: quae ita appellatur vsq; in praesentem diem. Manas-
ses quoq; non deleuit Bethsan, & Tanach cū viculis suis, & habitatores Dor
& Ieblaam & Mageddo cum viculis suis, coepitq; Chananęus habitare cum
F eis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere no
luit. Ephraim etiam non interfecit Chananaeum qui habitabat in Gazer, sed
habitauit cum eo. Zabulon non deleuit habitatores Cetron & Naalol: sed ha
bitauit Chananaeus in medio eius, factusque est ei tributarius. Aser quoq; nō
deleuit habitatores Accho & Sidonis, Ahalab & Achazib & Helba & A-
phec & Rohob, habitauitque in medio Chananęi habitatoris illius terrę, nec
G interfecit eum. Nephthali quoq; non deleuit habitatores Bethsemes & Bet-
hanath, & habitauit inter Chananęum habitatorem terrae, fueruntq; ei Beth-
semitę et Bethanitę tributarij. Artauitque Amorrhęus filios Dan in monte,
nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent: habitauitque in monte Ha-
res, quod interpretatur testatio, in Aialō et Salebim. Et aggrauata est manus
domus Ioseph, factusque est ei tributarius. Fuit autem terminus Amorrhęi
ab ascensu scorpionis Petra, et superiora loca.

Israelitae ab angelo domini increpantur, fiunt idololatrae, & hostib. subduntur. Caput II.

A Ascenditque angelus domini de Galgalis ad locum flentiū, et ait: Edu-
xi vos de Aegypto, et introduxi in terrā pro qua iuraui patribus ve-
stris: et pollicitus sum vt non facerem irritum pactum meum vobis-
cum in sempiternum: ita duntaxat vt non feriretis foedus cum habitatoribus
terrę huius, et aras eorum subuerteretis: et noluistis audire vocem meam. cur
hoc fecistis? Quam ob rem nolui delere eos a facie vestra: vt habeatis hostes,
et dij eorum sint vobis in ruinā. Cumq; loqueretur angelus domini hęc ver-
ba ad omnes filios Israel, eleuauerunt vocem suam, et fleuerunt. Et vocatum
Iosue 24.g est nomē loci illius, locus Flentiū siue lachrymarū: immolaueruntq; ibi hostias
domino. Dimisit ergo Iosue populum, et abierunt filii Israel vnusquisque in
possessionem

possessionem suam, vt obtinerent eam: seruieruntq; domino cunctis diebus
eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia
opera domini quæ fecerat cum Israel. Mortuus est autem Iosue filius Nun,
famulus domini, centum & decem annorum, & sepelierunt eum in finibus
possessionis suæ in Tamnathhares in monte Ephraim, à septentrionali plaga B
montis Gaas. Omnisq; illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt
alij, qui non nouerunt dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Feceruntq;
filij Israel malum in conspectu domini, & seruierunt Baalim. Ac dimiserunt
dominum deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti:
& secuti sunt deos alienos, deos quoque populorum qui habitabāt in circuitu
eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt dominum,
dimittentes eum, & seruientes Baal & Astaroth. Iratusq; dominus contra
Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt
hostibus qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersarijs suis: C
sed quocunq; pergere voluissent, manus domini super eos erat, sicut locutus
est, & iurauit eis: & uehementer afflicti sunt. Suscitauitq; dominus iudices
qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire uoluerunt, fornicantes
cum dijs alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt uiam per quam
ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata domini, omnia fecere
contraria. Cumq; dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur
misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.
Postquàm autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo
faciebant peiora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, seruientes
eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinuentiones suas, et viam D
durissimam per quam ambulare consueuerant. Iratusque est furor domini
in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum quod pepigeram
cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit, et ego
non delebo gētes quas dimisit Iosue, et mortuus est: ut i ipsis experiar Israel,
vtrum custodiant viam domini, et ambulent in ea, sicut custodierunt patres
eorum, an non. Dimisit ergo dominus omnes nationes has, et cito subuertere
noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Quantum negotii Israelitis facesserint gentes relictæ, & quomodo nunc seruierint, nunc rursum imperauerint. Cap. III.

HÆ sunt gentes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, A
omnes qui non nouerant bella Chananæorū: et postea discerent filij
eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem p̄liandi: quinque
satrapas Philistinorum, omnemq; Chananæū et Sidonium atq; Heueum
qui habitabant in monte Libano, de monte Baalhermon vsq; ad introitum
Emath. Dimisitq; eos, vt in ipsis experiretur Israelē utrū audirent mandata
domini quæ preceperat patribus eorum per manū Moysi, an non. Itaq;
filij Israel habitauerunt in medio Chananæi et Hethæi et Amorrhæi et Pherezæi
et Heuæi et Iebusæi: et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas
filijs eorum tradiderunt, et seruierunt dijs eorum. Feceruntque malum in
conspectu domini, et obliti sunt dei sui, seruiētes Baalim et Astaroth. Iratusq;
contra Israel dominus tradidit eos in manus Chusanrasathaim regis Mesopotamiæ,
seruieruntque ei octo annis. Et clamauerunt ad dominum, qui

suscitauit eis saluatorem,& liberauit eos,Othoniel videlicet filiũ Cenez,fratrem Caleb minorem:fuitq; in eo spiritus domini,& iudicauit Israel. Egressusq; est ad pugnam,& tradidit dominus in manus eius Chusanrasathaim re
B gem Syriæ,& oppressit eum.Quieuitq; terra quadraginta annis, et mortuus est Othoniel filius Cenez.Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu domini:qui confortauit aduersum eos Eglō regem Moab:quia fecerũt malum in conspectu eius.Et copulauit sibi filios Ammon,& Amalec: abijtq; & percussit Israel,atq; possedit vrbem palmarũ.Seruierũtq; filij Israel Eglō regi Moab decem & octo annis:& postea clamauerunt ad dominum:qui suscitauit eis saluatorem vocabulo Aod,filium Gera filij Iemini,qui vtraq; manu pro dextera vtebatur.Miseruntq; filij Israel per illum munera Eglon regi Moab.Qui fecit sibi gladium ancipitem,habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus,& accinctus est eo subter sagum in dextro femore.Obtulitq; munera Eglō regi Moab.Erat autem Eglon crassus nimis. Cũq; obtulisset ei munera,prosecutus est socios qui cum eo venerant.Et reuersus de Gal
C galis,vbi erant idola,dixit ad regem:Verbum secretum habeo ad te,ò rex.Et
2.Reg.3.c ille imperauit silentium:egressisq; omnibus qui circa eum erant,ingressus est Aod ad eum.sedebat autem in æstiuo cœnaculo solus,dixitq;.Verbum dei habeo ad te.Qui statim surrexit de throno.Extenditq; Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro femore suo,infixitq; eam in ventrem eius tam valdè vt capulus sequeretur ferrũ in vulnere,ac pinguissimo adipe stringeretẽ. Nec eduxit gladium,sed ita vt percusserat,reliquit in corpore,statimq; per secreta naturæ alui stercora proruperunt.Aod autem clausis diligentissimè ostijs cœnaculi,& obfirmatis sera per posticũ egressus est.Seruique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi,atque dixerunt:Forsitan purgat aluum in æstiuo cœnaculo.Expectãtes que diu donec erubescerent,& videntes quòd nullus aperiret,tulerunt clauem:& aperientes inuenerunt dominũ suum in terra ia-
D centem mortuum.Aod autem dum illi turbarentur,effugit,& pertransit locũ idolorum vnde reuersus fuerat.Venitque in Seirath:& statim insonuit buccina in monte Ephraim:descenderuntque cum eo filij Israel,ipso in fronte gradiente.Qui dixit ad eos:Sequimini me:tradidit enim dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras.Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis quæ transmittunt in Moab : & non dimiserunt transire quemquam,sed percusserunt Moabitas in tempore illo circiter decem millia, omnes robustos et fortes viros.nullus eorũ euadere potuit : Humiliatusq; est Moab in die illo sub manu Israel: & quieuit terra octoginta annis. Post hunc fuit Samgar filius Anath,qui percussit de Philistijm sexcentos viros vomere & ipse quoque defendit Israel.

Israelitæ iterum ad idola deficientes in seruitutem aguntur,eos Debora prophetissa auxilio Barac liberat,& Iahel occidit Sisaram. Cap. IIII.

A ADdideruntque filij Israel facere malum in conspectu domini post mortem Aod, & tradidit illos dominus in manus Iabin regis Chanaan, qui regnauit in Asor : habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram,ipse autem habitabat in Haroseth gentium.Clamaueruntque filij Israel ad dominum.nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos.Erat autem Debora prophetis vxor La-

pidoth, quę iudicabat populum in illo tempore. Et sedebat sub palma, quę nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: ascēdebant quæ ad eam filij Israel in omne iudicium. Quæ misit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cedes Nephtali: dixitq; ad eū: Præcepit tibi dominus deus Israel, Vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesq; tecum decem millia pugnatorum de filijs Nephthali, & de filijs Zabulon: ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atq; omnem multitudinem, & tradā eos in manu tua. Dixitq; ad eam Barac: B
Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum: sed in hac vice victoria nō reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaq; Debora, & perrexit cum Barac in Cedes. Qui accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Deboram in comitatu suo. Haber autem Cinęus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis filijs Hobab, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsq; ad vallem quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. Nuntiatumq; est Sisaræ quòd ascendisset Barac filius Abinoem, in montem Thabor: & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison. Dixitq; Debora ad Barac: Num. 10. d
Surge, hæc est enim dies in qua tradidit dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaq; Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cū eo. Perterruitq; dominus Sisaram & omnes currus eius, vniuersamq; multitudinem in ore gladij ad conspectū Barac: intantum vt Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, et Barac persequeretur fugientes currus, et exercitum vsq; ad Haroseth gentium, et omnis hostium multitudo vsq; ad internecionem caderet. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Asor, & domum Haber Cinæi. Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum. Intra ad me, domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, dixit ad eā: Da mihi obsecro paululū aquæ, quia sitio valde. Quę aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, et operuit illum. Dixitq; Sisara ad eā: Sta C
ante ostium tabernaculi: & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens: Nūquid hic est aliquis? respondebis. Nullus est. Tulit itaq; Iahel vxor Haber clāuum tabernaculi, assumens pariter & malleum. & ingressa abscondite, & cū silentio posuit supra tempus capitis eius clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrum vsq; ad terram: qui soporem morti sociās defecit, & mortuus est. Et ecce Barac sequēs Sisarā veniebat: egressaq; Iahel in occursum eius, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauū infixum in tēpore eius. Humiliauit ergo deus in die illo Iabin regem Chanaan corā filijs Israel: qui crescebāt quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec delerent eū. D

Epinicion Deboræ ac Barac. Cap. V.

CEcineruntq; Debora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes: A
Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite domino.

Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ domino canam, psallam domino deo Israel.

Domine cum exires de Seir,& transires per regiones Edom, terra mota est, cœliq; ac nubes distillauerunt aquis.

Montes fluxerunt à facie domini,& Sinai à facie domini dei Israel.

In diebus Samgar filij Anath,in diebus Iahel quieuerũt semitæ, & qui ingrediebantur per eas,ambulauerunt per calles deuios:

Cessauerunt fortes in Israel,& quieuerunt:donec surgeret Debora, surgeret mater in Israel.

B Noua bella elegit dominus,et portas hostium ipse subuertit:clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.

Cor meum diligit principes Israel:qui propria uoluntate obtulistis uos discrimini,benedicite domino.

Qui ascenditis super nitentes asinos,& sedetis supra in iudicio, & ambulatis in via loquimini:

Vbi collisi sunt currus,& hostium suffocatus est exercitus,ibi narrentur iustitiæ domini,et clementiæ fortis Israel:tũc descendit populus domini ad portas,& obtinuit principatum.

Surge,surge Debora:surge,surge,& loquere canticum. surge Barac,et apprehẽde captiuos tuos fili Abinoem. Saluatæ sunt reliquiæ populi,dominus in fortibus dimicauit.

Ex Ephraim deleuit eos in Amalec,& post eũ ex Beniamin in populos tuos, ò Amalec:de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitũ ducerent ad bellandum:

C Duces Issachar fuere cum Debora,& Barac vestigia sunt secuti,qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit:diuiso cõtra se Ruben,magnanimorum reperta est contentio.

Quare habitas inter duos terminos,vt audias sibilos gregum?diuiso cõtra se Ruben,magnanimorum reperta est contentio.

Galaad trans Iordanem quiescebat & Dan vacabat nauibus: Aser habitabat in littore maris,& in portubus morabatur:

Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

Venerunt reges,& pugnauerunt:pugnauerunt reges Chanaã in Tanach,iuxta aquas Mageddo:& tamen nihil tulere prædantes.

De cœlo dimicatum est contra eos:stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sisaram pugnauerunt.

Torrens Cison traxit cadauera eorum,torrens Cadumim,torrens Cison:conculca anima mea robustos:

Vngulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu,& per præceps ruentibus fortissimis hostium.

D Maledicite terræ Meroz,dixit angelus domini,maledicite habitatoribus eius quia nõ venerunt ad auxilium domini,in adiutorium fortissimorum eius,

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo.

Aquam petenti,lac dedit,& in phiala principum obtulit butyrum.

Sinistram manum misit ad clauum,et dextram ad fabrorum malleos,percussitq; Sisaram,quærens in capite vulneri locum,& tempus validè pforans;

Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus est: voluebatur ante pedes eius. & iacebat exanimis & miserabilis.

Per fenestrã respiciens, vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

Vna sapientior cæteris vxoribus eius, hæc socrui verba respondit: Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcherrima fœminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

Sic pereant omnes inimici tui domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

Quieuitq; terra per quadraginta annos.

Israelitæ ad idola relapsi, opprimũtur a Madian, inde resipiscẽtes deum vt liberẽtur implorãt. Ca. VI.

FEcerunt autem filij Israel malum in cõspectu domini: qui tradidit illos A
in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis. Fecerũtq;
sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum
loca. Cumq; seuisset Israel, ascendebat Madian & Amalec, cæteriq; orienta-
lium nationum: & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta va
stabant usque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens re-
linquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos. Ipsi enim & vniuersi
greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuer-
sa complebant, innumera multitudo hominum & camelorum quicquid teti- B
gerant deuastantes. Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Et
clamauit ad dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad Exo.13.14
eos virũ prophetã, & locutus est. Hæc dicit dominus deus Israel: Ego vos fe-
ci cõscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de ma
nu Ægyptiorum, & omnium inimicorũ qui affligebãt vos: eieciq; eos ad in-
troitũ vestrum, & tradidi vobis terrã eorum. Et dixi, Ego dominus deus ve
ster, ne timeatis deos Amorthæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis
audire vocem meam. Venit autem angelus domini, & sedit sub quercu quæ
erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon C
filius eius excuteret atq; purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian,
apparuit ei angelus domini: & ait: Dominus tecum, virorũ fortissime. Dixit
que ei Gedeon: Obsecro mi domine, si dñs nobiscum est, cur ergo apprehen-
derunt nos hæc omnia? vbi sunt mirabilia eius quæ narrauerũt patres nostri,
atq; dixerunt. De Aegypto eduxit nos dominus? Nunc autem dereliquit nos
dominus, & tradidit in manus Madiam. Respexitq; ad eum dominus, & ait:
Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito quòd
miserim te. Qui respondens ait: Obsecro mi domine, in quo liberabo Israel?
ecce familia mea infima est in Manasse, et ego minimus in domo patris mei. D
Dixitq; ei dominus: Ego ero tecum, et percuties Madian quasi vnum virum.
Et ille: Si inueni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quòd tu sis qui lo
queris ad me. Ne recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, &
offerens tibi. Qui respondit: Ego præstolabor aduentũ tuum. Ingressus est ita
que Gedeon, & coxit hœdũ, & de farinæ modio azymos panes: carnesq; po-
nens in canistro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, &
obtulit ei. Cui dixit angelus domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone

supra petram illam,& ius desuper funde. Cumque fecisset ita, extendit angelus domini summitatem virgæ quam tenebat in manu,& tetigit carnes et panes azymos,ascenditque ignis de petra,& carnes,azymosque panes cōsumpsit: angelus autem domini euanuit ex oculis eius. Vidensque Gedeon quòd esset an
B gelus domini,ait: Heu mi domine deus,quia vidi angelum domini facie ad faciem. Dixitque ei dominus: Pax tecum ne timeas,nō morieris. Ædificauit ergo ibi Gedeon altare domino,uocauitque illud, Domini pax : usque in præsentē diem. Cumque adhuc esset in Ephra quæ est familiæ Ezri,nocte illa dixit dominus ad eum: Tolle taurum patris tui,& alterū taurum annorum septem, destruesque aram Baal quæ est patris tui:& nemus quod circa arā est succide:& ædificabis altare domino deo tuo in summitate petre huius , super quā antè sacrificium posuisti: tollesque taurū secundum:& offeres holocaustū super struem lignorum quæ de nemore succideris, Assumptis ergo Gedeon decē viris de seruis suis fecit sicut præceperat ei dominus. Timens autē domū patris sui,& homines illius ciuitatis,per diem noluit facere, sed omnia nocte cōpleuit. Cumque surrexissent viri oppidi eius manè, viderunt destructā arā Baal, lucumque succisum,& taurum alterum impositum super altare quod tūc ædi
F ficatum erat. Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit? Cūque perquirerent auctorem facti,dictū est: Gedeō filius Ioas fecit hęc omnia. Et dixerūt ad Ioas: Produc filium tuū huc, vt moriatur: quia destruxit aram Baal,& succidit nemus. Quibus ille respondit: Nunquid vltores estis Baal, vt pugnetis pro eo? Qui aduersarius est eius, moriatur antequàm lux crastina veniat si deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius. Ex die illo uocatus est Gedeon, Ierobaal: eo quòd dixisset Ioas: Vlciscatur se de eo Baal , qui suffodit aram eius. Igitur omnis Madiā & Amalec,& orientales populi congregati sunt simul. & transeuntes Iordanem, castrametati sunt in valle Iezrael. Spiritus autem domini induit Gedeon, qui clangens buccina cōuocauit domū Abiezer, vt se
Iudic.8.a. queretur se. Misitque nuntios in uniuersum Manassen , qui & ipse secutus est eum.& alios nuntios in Aser & Zabulon & Nephthali: qui occurrerunt ei.
G Dixitque Gedeon ad deum: Si saluū facis per manū meā populum Israel, sicut locutus es, ponam hoc uellus lanæ in area: si ros in solo uellere fuerit, et in omni terra siccitas, sciā quòd per manū meā, sicut locutus es, liberabis Israel. Factūque est ita: Et de nocte cōsurgēs expresso uellere , conchā rore impleuit. Dixitque rursus ad dominum: Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentauero, signum quærens in Vellere: Oro ut solum uellus siccum sit ,& omnis terra rore madens. Fecitque dominus nocte illa ut postulauerat:& fuit siccitas in solo uellere,& ros in omni terra.

Quo pacto Gedeon disposuerit suum exercitum,& Madianitas strauerit. Cap. VII.

A IGitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte cōsurgens, et omnis populus cū eo, uenit ad fontē qui uocatur Harad. erant autē castra Madian in valle ad septentrionalē plagam collis excelsi. Dixitque dñs ad Gedeon: Multus tecū est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur cōtra me Israel, et dicat: Meis uiribus liberatus sum. Loquere ad populū, et cūctis audientibus prædica. Qui formidolosus & timidus est , reuertatur . Recesseruntque
B de monte Galaad,& reuersi sunt ex populo uigintiduo millia uirorū , et tantum decem millia remanserunt, Dixitque dominus ad Gedeon ; Adhuc po-

pulus multus est: duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi vt tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, reuertatur. Cumq; descendisset populus ad aquas, dixit dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autē curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaq; numerus eorum qui manu ad C os proijciente aquas, lambuerant, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lābuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madiā: omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. Sumptis itaque pro numero cibarijs & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis uiris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle. Eadem nocte dixit dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur D manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. Madian autem & Amalec, & omnes orientales populi fusi iacebant in valle, vt locustarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant, sicut arena quę iacet in littore maris. Cumq; venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat q; viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo uolui, & in castra Madian descendere: cumq; peruenissent ad tabernaculū, percussit illud atq; subuertit, & terrę funditus coæquauit. Respondit is cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius E Gedeonis filij Ioas uiri Israelitę: tradidit enim dominus in manus eius Madiā & omnia castra eius. Cumq; audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius, adorauit: & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite: tradidit enim dominus in manus nostras castra Madian. Diuisitq; trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasq; vacuas, ac lampades in medio lagenarum. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorū, & quod fecero, sectamini. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoq; per castrorum circuitum clangite, & conclamate: Domino & Gedeoni. Ingressusq; est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo in F partem castrorum, incipientibus vigilijs noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas: Cumq; p gyrū castrorū in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerūt sinistris manibus lampades, & dextris sonātes tubas, clamaueruntq;, Gladius domini et Gedeonis: stantes singuli in loco suo per circuitū castrorum hostiliū. Omnia itaq; castra turbata sunt, & vociferantes, vlulantesq; fugerunt: & nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. Immisitq; dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant, fugientes vsq; ad G Bethseta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath, Conclamantes autem viri Israel de Nephthali & Aser, & omni Manasse persequebantur Madian. Misitq; Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursū Madiā, & occupate aquas vsq; Bethbera atq; Iordanē. Clamauitq; oīs Ephraim, & præoccupauit aquas atq; Iordanē vsq; Bethbera. Apprehēsosq; duos viros Madiā, Oreb & Zeb: interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb verò in

torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

Ephraimitas offensos placat Gedeon, Zebee & Salmana cum multis aliis interficit & inde moritur. Caput. VIII.

A Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti,
vt nos non vocares cum ad pugnā pergeres contra Madian? iurgātes
fortiter, & propè vim inferentes, Quibus ille respondit: Quid enim
tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus Ephraim, uindemijs Abiezer? In manus vestras dñs tradidit principes Madian, Oreb &
Zeb: quid tale facere potui, quale uos fecistis? Quod cū locutus esset, requieuit spiritus eorū, quo tumebāt contra eū. Cumque uenisset Gedeon ad Iordanem, transiuit eum cū trecentis uiris qui secū erant: & præ lassitudine, fugientes persequi nō poterant. Dixitque ad uiros Socoth, Date obsecro panes popu
B lo qui mecum est, quia valde defecerunt: vt possimus psequi Zebee & Salmana reges Madian. Responderunt principes Socoth: Forsitan palmę manuum
Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco postulas vt demus exercitui
tuo panes? Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit dominus Zebee & Salmana
in manus meas, conterā carnes uestras cum spinis tribulisque deserti. Et inde
conscendens, uenit in Phanuel: locutusque est ad uiros loci illius similia. Cui &
illi responderunt sicut responderant uiri Soccoth. Dixit itaque eis: Cum re-
Ost,10.d. uersus fuero uictor in pace, destruam turrim hanc. Zebee autem & Salmana
requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia uiri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, cęsis centum uiginti millibus bellatorū, & educentium gladium. Ascendensque Gedeon per uiam eorū
C qui in tabernaculis morabantur ad orientalem partē Nobe, et Iegbaa, percussit castra hostium qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur. Fugeruntque
Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni
exercitu eorum. Reuertensque de bello ante solis ortum, apprehendit puerum
de uiris Socoth: interrogauitque eum nomina principum & seniorum Socoth,
& descripsit septuagintaseptē uiros. Venitque ad Socoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forsitan manus
Zebee & Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas ut demus uiris
qui lassi sunt, & defecerunt, panes? Tulit ergo seniores ciuitatis, & spinas de-
D serti ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit uiros Socoth. Turrim
quoque Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis. Dixitque ad Zebee &
Salmana: Quales fuerunt uiri quos occidistis in Thabor? Qui responderunt:
Similes tui, & unus ex eis quasi filius regis. Quibus ille respondit: Fratres
mei fuerunt, filij matris meę. Viuit dominus, quia si seruassetis eos, non uos
occiderem. Dixitque Iether primogenito suo, Surge, & interfice eos. Qui non
eduxit gladiū: timebat enim, quia adhuc puer erat. Dixeruntque Zebee &
Salmana: Tu surge, & irrue in nos: quia iuxta ætatem robur est hominis.
E Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas quibus colla regalium camelorum decorari solent. Dixeruntque omnes uiri Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filij tui: quia
liberasti nos de manu Madian. Quibus ille ait: Nō dominabor uestri, nec dominabitur in uos filius meus, sed dominabitur uobis dominus. Dixitque ad eos:

Vnam petitionem postulo à vobis: Date mihi inaures ex præda vestra. Inau- Exo. 32.2.
res enim aureas Ismaelitæ habere cõsueuerant. Qui respõderunt. Libentissi-
me dabimus. Expãdentesq; sup terrã pallium, proiecerunt in eo inaures de p̃-
da: & fuit pondus postulatarũ inaurium, mille septingenti auri sicli, absq; or-
namentis & monilibus & veste purpurea, quibus reges Madian vti soliti
erant, & p̃ter torques aureas camelorũ. Fecitq; ex eo Gedeon ephod, & po- F
suit illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusq; est omnis Israel, in eo, & factũ
est Gedeoni & omni domui eius in ruinam. Humiliatus est autem Madian
corã filijs Israel, nec potuerunt vltrà ceruices eleuare: sed quieuit terra p̃ qua- 4.Re.10.2.
draginta annos, quibus Gedeon p̃fuit. Abijt itaq; Ierobaal filius Ioas, & ha-
bitauit in domo sua: habuitq; septuaginta filios, qui egressi sunt de femore ei-
us, eo quòd plures haberet uxores. Concubina autem illius, quam habebat in
Sichem, genuit ei filiũ nomine Abimelech. Mortuusq; est Gedeon filius Ioas
in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de fa- G
milia Ezri. Postquàm autẽ mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel, et for
nicati sunt in Baalim. Percusseruntq; cum Baal fœdus, vt esset eis in deum:
nec recordati sunt nomini dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorũ
omnium per circuitum: nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Ge
deon, iuxta omnia bona quæ fecerat Israeli.

Abimelech filius Gedeonis vt principatu potiretur occidit suos fratres, ex-
pugnat Sichimitas ac Thebes, vbi & ipse interiit. Cap. IX.

ABijt autẽ Abimelech filius Ierobaal in Sichẽ ad fratres matris suæ, et A
locutus est ad eos, & ad oẽm cognationẽ domus patris matrisq; suæ,
dicens: Loquimini ad omnes uiros Sichẽ: Quid uobis est melius, vt
dominetur uestri septuaginta viri omnes, filij Ierobaal: an ut dominetur uo-
bis vnus vir? simulq; cõsiderate quòd os uestrũ, & caro vestra sum. Locutiq;
sunt fratres matris eius de eo ad oẽs viros Sichem vniuersos sermones istos,
& inclinauerunt cor eorũ post Abimelech, dicentes: Frater noster est. Dede-
runtq; illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberith. Qui cõduxit sibi
ex eo uiros inopes & uagos, secutiq; sunt eũ. Et venit in domũ patris sui in
Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros super lapidem
unũ, remansitq; Ioatham filius Ierobaal minimus, & abscõditus est. Cõgre-
gati sunt autẽ omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ urbis Mello: abierũt-
q;, & cõstituerunt regẽ Abimelech iuxta quercũ q̃ stabat in Sichem. Quod
cũ nunciatũ esset Ioatham, iuit & stetit in vertice mõtis Garizim: eleuataq;
uoce, clamauit & dixit: Audite me viri Sichem, ita vt audiat uos deus. Ierunt
ligna, vt ungerẽt super se regẽ: dixeruntq; oliuę, Impera nobis. Quæ respõdit:
Nũquid possum deserere pinguedinẽ meã, qua & dij utuntur & homines: & B
venire vt inter ligna p̃mouear. Dixerũtq; ligna ad arborẽ ficũ: Veni, & sup
nos regnũ accipe. Quæ respõdit eis: Nũquid possum deserere dulcedinẽ me-
am, fructusq; suauissimos, & ire vt inter cætera ligna promouear? Locutaq;
sunt ligna ad uitẽ: Veni, & impera nobis. Quæ respondit eis: Nunquid possũ
deserere vinũ meũ, quod lætificat deũ & homines, & inter ligna cætera pro-
moueri? Dixeruntq; omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos.
Quæ respondit eis: Si verè me regem uobis constituitis, venite, & sub umbra

mea requiescite. si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et deuoret
C cedros Libani. Nunc igitur si rectè et absq; peccato constituistis super vos re
gem Abimelech, et bene egistis cum Ierobaal, et cum domo eius, & reddidi-
stis vicem beneficijs eius qui pugnauit pro vobis, & animam suã dedit peri-
culis, vt erueret vos de manu Madian, qui nunc surrexistis contra domũ pa-
tris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros super vnum lapidem, &
constituistis regem Abimelech filium ancillæ eius super habitatores Sichem,
eo quòd frater vester sit: si ergo rectè, & absq; vitio egistis cum Ierobaal, &
domo eius, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in uobis. sinautẽ per-
uerse, egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum
Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret
Abimelec. Quæ cum dixisset, fugit, & abijt in Bera: habitauitq; ibi ob metũ
Abimelech fratris sui. Regnauit itaque Abimelech super Israel tribus annis.
Esa, 45.a Misitq; dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichẽ:
qui cœperunt eum detestari, & scelus interfectionis septuaginta filiorum Ie-
robaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem eorũ,
& in cæteros Sichimorum principes qui eum adiuuerant. Posueruntq; insi-
D dias aduersum eum in summitate montium: & dum illius præstolabãtur ad-
uentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus. Nuntiatũ-
que est Abimelech. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & trã-
siuit in Sichimam. Ad cuius aduẽtum erecti habitatores Sichem, egressi sunt
in agros vastantes vineas, vuasque calcantes: & factis cantantium choris in
gressi sunt fanum dei sui, & inter epulas & pocula male dicebãt Abimelech,
clamante Gaal filio Obed: Quis est iste Abimelech, & quæ est Sichem, vt ser
uiamus ei? nunquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul ser
uum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo seruiemus ei? vtinam
daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abime-
lech. Dictumq; est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.
Gen, 34.a Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est
valde, & misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce Gaal filius Obed,
venit in Sichimam cũ fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatẽ. Sur-
ge itaq; nocte cũ populo qui tecum est, & latita in agro: & primo mane oriẽ
E te sole, irrue super ciuitatem, illo autem egrediente aduersum te cum populo
suo, fac ei quod potueris. Surrexit itaq; Abimelech cũ omni exercitu suo, &
tetendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis. Egressusq; est Gaal filius
Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimelech, & om
nis exercitus cum eo de insidiarũ loco. Cumq; vidisset populum Gaal, dixit
ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Vmbras
montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis. Rursumque
Gaal ait: Ecce populus de vmbilico terræ descẽdit, & vnus cuneus venit per
viam quæ respicit quercum. Cui dixit Zebul: Vbi est nunc os tuum, quo lo-
quebaris. Quis est Abimelech vt seruiamus ei? Nonne hic populus est quem
despiciebas? Egredere, & pugna contra eum: Abijt ergo Gaal, spectante Sichi
morum populo, & pugnauit contra Abimelech, qui persecutus est eum fu-
gientem, & in vrbem compulit: cecideruntq; ex parte eius plurimi, vsq; ad
portam ciuitatis, & Abimelech sedit in Ruma. Zebul autem Gaal & socios

eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari. Sequēti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nunciatū esset Abimelech, tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas tēdens insidias in agris. Vidensq; quòd egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & irruit in eos, cum cuneo suo, oppugnans & obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem: quam cœpit, interfectis habitatoribus eius, ipsaq; destructa, ita vt sal in ea dispergeret. Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. Abimelech quoq; audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascēdit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumq; ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, cito facite. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circundantes præsidium, succenderunt: atq; ita factum est vt fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter & mulieres habitatorum turris Sichem. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circundans obsidebat exercitu. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. Accedensq; Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: & ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Qui vocauit cito armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuū, & percute me, ne fortè dicatur q; à fœmina interfectus sum. Qui iussa perficiēs, interfecit eum. illo quoq; mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suos: & reddidit deus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoq; quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioathan filij Ierobaal.

F

Iudic. 7. c

G

Thola & Iair præsunt populo, qui ad idola deficiens luit pœnas peccati. Cap. X.

Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim: & iudicauit Israelē viginti & tribus annis: mortuusq; est, ac sepultus in Samir. Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israelē per viginti & duos annos habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quę ex nomine eius sunt appellatę Auoth Iair, id est oppida Iair, vsque in præsentem diem in terra Galaad. Mortuusq; est Iair: ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu domini, & seruierunt idolis Baalim & Astaroth, & dijs Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & Philistijm: dimiseruntque dominum, & non coluerunt eum. Contra quos dominus iratus, tradidit eos in manus Philistijm & filiorum Ammon. Afflictiq; sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, quæ est in Galaad: intantum vt filij Ammon Iordane transmisso vastarent Iudā et Beniamin et Ephraim: afflictusq; est Israel nimis. Et clamantes ad dominum, dixerunt: Peccauimus

A

Iudic. 10. d

B

C tibi:quia dereliquimus deum nostrum,& seruiuimus Baalim. Quibus locutus est dominus: Nunquid nō Ægyptij & Amorrhæi, filijq; Ammon & Philisthijm, Sidonij quoq; & Amalec & Chanaan oppresserūt vos: & clamastis ad me,& erui vos de manu eorum? Et tamen reliquistis me,& coluistis deos alienos: idcirco non addam vt vltra vos liberē. ite,& inuocate deos quos elegistis, ipsi vos liberent in tempore angustiæ vestræ. Dixerūtq; filij Israel ad dominum: Peccauimus: redde tu nobis quicquid tibi placet: tantum nunc li-
D bera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt,& seruierunt domino deo: qui doluit super miserijs eorum. Itaque filij Ammon conclamantes, in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha castrametati sunt. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

Iephte spurius præficitur populo, ac vincit Ammonitas & immolat suam filiam: Caput XI.

A FVit itaq; illo in tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atq; pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autē Galaad vxorem, de qua suscepit filios: qui postquàm creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes: Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. Quos ille fugiens atq; deuitans, habitauit in terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes,& quasi principem sequebantur. In illis diebus pugnabant filij Ammon cōtra Israel. Quibus acriter instantibus perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de terra Tob: dixeruntq; ad eum: Veni,& esto princeps noster,& pugna contra filios Ammon. Quibus ille respondit: Nonne vos estis qui odi-
B stis me,& eiecistis de domo patris mei,& nunc venistis ad me necessitate cō pulsi? Dixeruntq; principes Galaad ad Iephte, Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, vt proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisq; dux omnium qui habitant in Galaad. Iephte quoq; dixit eis: Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritq; eos dominus in manus meas, ego ero vester princeps? Qui responderunt ei: Dominus qui hæc audit, ipse mediator ac testis est quòd nostra promissa faciemus. Abijt itaq; Iephte cum principibus Galaad, fecitq; eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iephte omnes sermones suos corā domino in Maspha. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua diceret.
C Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, vt vastares terram meam? Quibus ille respondit: Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto à finibus Arnon vsq; Ieboc atq; Iordanem: nūc ergo cum pace redde mihi eam. Per quos rursum mandauit Iephte,& imperauit eis vt dicerent regi Ammon. Hæc dicit Iephte: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorū Ammon: sed quando de Aegypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsq; ad mare rubrum,& venit in Cades. Misitque nuntios ad regem Edom dicens: Dimitte vt transeam terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoq; ad regem Mōab, qui & ipse transitum præbere cōtempsit. Mansit itaq; in Cades,& circuiuit ex latere terram Edom & terram Moab,
Nume.21.c venitq; ad orientalem plagā terræ Moab,& castrametatus est trans Arnon:
&c nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe cōfinium est terræ Moab.

Misit

Misit itaque Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon,& dixerunt ei: Dimitte vt transeam per terram tuam vsque ad fluuium. Qui & ipse Israel verba despiens,non dimisit eum transire per terminos suos:sed infinita multitudine congregata,egressus est cõtra eum in Iasa,& fortiter resistebat. Tradiditq; eum dominus in manus Israel cum omni exercitu suo,& percussit eum,& possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius,& vniuersos fines eius de Arnon vsq; Ieboc,& de solitudine vsq; ad Iordanem. Dominus ergo deus Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel,& tu nunc vis possidere terrã eius? Nonne ea quæ possedit Chamos deus tuus,tibi iure debentur? Quæ autẽ dominus deus noster victor obtinuit,in nostram cedent possessionem:nisi fortè melior est Balac filio Sephor rege Moab:aut docere potes,quòd iurgatus sit contra Israel,& pugnauerit contra eum,quando habitauit in Hesebon & viculis illius,& in Aroer & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentasti? Igitur non ego pecco in te,sed tu cõtra me male agis,indicens mihi bella non iusta. Iudicet dominus arbiter huius diei inter Israel & inter filios Ammon. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per nuntios mandauerat. Factus est ergo super Iephte spiritus domini, & circuiens Galaad & Manasse,Maspha quoq; Galaad,et inde transiens ad filios Ammon,votum vouit domino,dicens:Si tradideris filios Ammon in manus meas:quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ,mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offeram domino. Transiuitq; Iephte ad filios Ammon,vt pugnaret contra eos:quos tradidit dominus in manus eius. Percussitq; ab Aroer vsq; dum venias in Mennith,viginti ciuitates & vsq; ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis.humiliatiq; sunt filij Ammon à filijs Israel. Reuertẽti autem Iephte in Maspha domum suam,occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris.non enim habebat alios liberos. Qua visa scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mi,decepisti me,& ipsa decepta es.aperui enim os meũ ad dominum,& aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi,si aperuisti os tuum ad dñm,fac mihi quodcunq; pollicitus es, concessa tibi vltione atq; victoria de hostibus tuis. Dixitq; ad patrem: Hoc solũ mihi præsta quod deprecor,Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, & plangã virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eã duobus mensibus. Cumq; abijsset cum socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. Expletisque duobus mensibus, reuersa est ad patrẽ suum,& fecit ei sicut vouerat:quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Israel,& consuetudo seruata est, ut post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel,& plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

D

E Num. 21. a

F

G

Ephraimitarum contra Iephte insurgentium occiduntur 42000. moritur Iephte,& succedit ei Abesan,inde Elon postea Abdon. Cap. XII.

ECce autem in Ephraim orta est seditio. nam transeuntes contra aquilonem,dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon,vocare nos noluisti,vt pergeremus tecum? Igitur incendemus te & domum tuã. Quibus ille respondit; Disceptatio erat mihi & populo meo

contra filios Ammon uehemens: uocauiq; uos ut præberetis mihi auxilium,
& facere noluistis. Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, trã
siuiq; ad filios Ammon, & tradidit eos dominus in manus meas. Quid com
merui, ut aduersum me consurgatis in prælium? Vocatis itaq; ad se cunctis
B uiris de Galaad, pugnabat contra Ephraim: pcusseruntq; uiri Galaad Ephra
im, quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio E-
phraim & Manasse. Occupaueruntq; Galaaditæ uada Iordanis, per q̃ Ephra-
im reuersurus erat, Cumq; uenisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atq;
dixisset: Obsecro ut me transire permittas. dicebant ei Galaaditæ, Nunquid
Ephrathæus es? Quo dicente: Non sum. interrogabant eum, Dic ergo Schib-
boleth: quod interpretatur spica. Qui respondebat, Sibboleth: eadem litera
C spicam exprimere non ualens. Statimq; apprehensum iugulabant in ipso Ior
danis transitu. Et ceciderunt in illo tẽpore de Ephraim quadragintaduo mil-
lia. Iudicauit itaq; Iephte Galaadites Israel sex annis: & mortuus est ac sepul
tus in ciuitate sua Galaad. Post hunc iudicauit Israel Abesan de Bethlehẽ: qui
habuit triginta filios & totidem filias: quas emittens foras, maritis dedit, &
eiusdem numeri filijs suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui
septem annis iudicauit Israel, mortuusq; est, ac sepultus in Bethlehem. Cui
D successit Elon Zabulonites: & iudicauit Israel decem annis: mortuusq; est ac
Iudic.10.2. sepultus in Zabulon. Post hunc iudicauit Israel Abdon, filius Elel Pharatho
nites: qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes su
per septuaginta pullos asinarũ, & iudicauit Israel octo annis: mortuusq; est
ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

A Denuo Israelitæ facti idololatræ, Philistæis subduntur, Samsonis describitur natiuitas. Cap. XIII.

Rursumq; filij Israel fecerunt malum in conspectu domini: qui tradi-
didit eos in manus Philistinorum quadraginta annis. Erat autẽ qui-
dam uir de Saraa, et de stirpe Dan nomine Manue, habens uxorem
sterilem. Cui apparuit angelus domini, & dixit ad eam: Sterilis es & abs-
que liberis: sed concipies et paries filium. caue ergo ne bibas uinum ac sice-
ram, nec immundum quicquam comedas: quia concipies et paries filium,
cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazaræus dei ab infantia sua,
& ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum.
Quæ cum uenisset ad maritum suum, dixit ei: Vir dei uenit ad me, ha-
bens uultum angelicum, terribilis nimis: Quem cum interrogassem quis
esset, et unde uenisset, et quo nomine uocaretur, noluit mihi dicere, sed hoc
respondit: Ecce concipies et paries filium: caue ne uinum bibas nec sice-
ram, & ne aliquo uescaris immundo: erit enim puer nazaræus dei ab infan
B tia sua, et ex utero matris suæ, usque ad diem mortis suæ. Orauit itaque Ma
nue dominum, et ait: Obsecro domine, ut uir dei quem misisti, ueniat ite-
rum, et doceat nos quid debeamus facere de puero qui nasciturus est. Exau-
diuitq; dominus deprecantem Manue, et apparuit rursum angelus dei uxori
eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quę cum
uidisset angelum, festinauit, et cucurrit ad uirum suum: nuntiauitque ei, di-
cens: Ecce apparuit mihi uir quem antè uideram. Qui surrexit, et secutus est
uxorem suam: ueniensq; ad uirum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et il
le respondit; Ego sum. Cui Manue: Quando, inquit sermo tuus fuerit ex

pletus, quid vis vt faciat puer? aut à quo ſe obſeruare debebit? Dixitq; ange- C
lus domini ad Manue: Ab omnibus quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe:
quicquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat, nul-
lo veſcatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atq; cuſtodiat. Dixit itaq;
Manue ad angelum domini: Obſecro te vt acquieſcas precibus meis, & facia
mus tibi hœdum de capris. Cui reſpondit angelus: Si me cogis, nõ comedam
panes tuos: ſi autem uis holocauſtum facere, offer illud domino. Et neſciebat
Manue quòd angelus domini eſſet. Dixitq; ad eum: Quod eſt tibi nomen,
vt ſi ſermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille reſpondit: Cur quæris Gen.32.e
nomen meum, quod eſt mirabile? Tulit itaq; Manue hœdum de capris, & li- Exo.3.c
bamenta, & poſuit ſuper petram, offerens domino qui facit mirabilia: ipſe au D
tem & vxor eius intuebantur. Cumque aſcenderet flamma altaris in cœlum, Ioſue 6.d
angelus domini pariter in flamma aſcendit. Quod cũ vidiſſet Manue et vxor
eius, proni ceciderunt in terram, & vltra eis non apparuit angelus domini.
Statimque intellexit Manue angelum domini eſſe, & dixit ad uxorem ſuam:
Morte moriemur, quia vidimus dominum. Cui reſpõdit mulier: Si dominus
nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum & libamenta non ſuſce-
piſſet, nec oſtendiſſet nobis hæc omnia, neque ea quæ ſunt ventura, dixiſſet.
Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samſon. Creuitq; puer, & be-
nedixit ei dominus. Cœpitque ſpiritus domini eſſe cum eo in caſtris Dan in-
ter Saraa & Eſthaol.

Samſon leonis catulo diſcerpto nuptias celebrat, & ſociis problema proponit, vbi vxoris experitur perfidiam. Caput XIIII.

A
DEſcendit ergo Samſon in Thamnatha: vidensq; ibi mulierem de filia
bus Philiſtijm, aſcendit, & nuntiauit patri ſuo & matri ſuæ, dicens:
Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philiſtinorum: quã quæſo
vt mihi accipiatis vxorem. Cui dixerunt pater ſuus & mater: Nunquid non
eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo, quia vis acci-
pere uxorem de Philiſtijm, qui incircuncisi ſunt? Dixitque Samſon ad patrẽ
ſuum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis. Parentes autem eius neſcie
bant q́ res à domino fieret, & quæreret occaſionẽ contra Philiſtijm. eo enim
tempore Philiſtijm dominabantur Iſraeli. Deſcendit itaq; Samſon cum pa- 1.Reg.17.a
tre ſuo & matre in Thamnatha. Cumq; veniſſent ad vineas oppidi, appa-
ruit catulus leonis ſæuus & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem ſpiritus domi
ni in Samſon, & dilacerauit leonem, quaſi hœdum in fruſta decerperet, nihil B
omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare. Deſcenditq;,
& locutus eſt mulieri quæ placuerat oculis eius. Et poſt aliquot dies reuertẽs
vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum
in ore leonis erat ac fauus mellis. Quẽ cum ſumpſiſſet in manibus, comede-
bat in via: veniensq; ad patrem ſuum et matrem, dedit eis partem, qui et ipſi
comederunt: nec tamen eis voluit indicare q́ mel de corpore leonis aſſumpſe
rat. Deſcendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon conui-
uium, ſic enim iuuenes facere conſueuerant. Cum ergo ciues loci illius vidiſ-
ſent eum, dederunt ei ſodales triginta qui eſſent cum eo. Quibus locutus eſt
Samſon: Proponã uobis problema: quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies
conuiuij, dabo vobis triginta ſindones & totidem tunicas: ſin autem non po-

tueritis soluere, vos dabitis mihi triginta sindones & eiusdē numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, vt audiamus. Dixitq; eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem soluere. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad vxorē Samson: Blandire viro tuo, & suade ei vt indicet tibi quid significet problema. quod si facere nolueris, incendemus te & domum patris tui. an idcirco vocastis nos ad nuptias vt spoliaretis? Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur, dicens: Odisti me, & non diligis: idcirco problema quod proposuisti filijs populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero? Septē igiē diebus conuiuij flebat ante eū: tandemq; die septimo cum ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicauit ciuibus suis. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitū: Quid dulcius melle? & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. Irruit itaq; in eū spiritus domini, descenditq; Ascalonem, & percussit ibi triginta viros: quorū ablatas vestes dedit ijs qui problema soluerant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui: vxor autem eius accepit maritū vnum de amicis eius et pronubis.

D

Populatis Philistæorum agris occidit eorum mille maxilla asini, & uxor eius cōburitur. Cap. XV.

A Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, venit Samson inuisere uolens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumq; cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens: Putaui quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior et pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me cōtra Philistæos: faciam enim vobis mala. Perrexitque, & cœpit trecentas vulpes, caudasq; earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: quas igne succendens dimisit ut huc illucq; discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis, & cōportatæ iam fruges, et adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, intantum vt vineas quoq; & olíueta flamma consumeret. Dixeruntque Philistijm: Quis fecit hāc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit uxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderūtq; Philistijm: & combusserunt tam mulierem quàm patrem eius. Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionē, & tunc quiescam. Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitauit in spelunca petræ Etam. Igitur ascendentes Philistijm in terrā Iuda castrametati sunt in loco, qui postea uocatus est Lechi, id est maxilla: ubi eorum fusus est exercitus. Dixeruntque ad eos de tribu Iuda: Cur ascendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson uenimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est. Descenderūt ergo tria millia uirorum de Iuda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis q Philistijm imperent nobis? quare ergo hoc facere uoluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. Ligare, inquiunt, te uenimus, & tradere in manus Philistinorum. Quibus Samson: Iurate, ait, & spondete mihi, q non occidatis me. Dixerunt: Non te occidemus, sed uinctum trademus. Ligauerunt que eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. Qui cum uenisset ad locum Maxillæ, & Philistijm uociferantes occurrissent ei, irruit spiritus

B

C

Leu. 14.d
Iu.lic.1.b

ritus domini in eum: & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi, ita vin-
cula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta. Inuentamq; maxillam, id est
mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, & ait:
In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille ui
ros. Cumq; hæc uerba canens complesset, proiecit mandibulam de manu, &
uocauit nomẽ loci illius Ramathlechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. D
Sitiensq; ualde, clamauit ad dñm, & ait: Tu dedisti ĩ manu serui tui salutẽ hãc
maximã atque victoriam: & en siti morior, incidamq; in manus incircunci-
sorum. Aperuit itaq; dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ
sunt ex eo aquæ. Quibus haustis refocillauit spiritũ suũ, & uires recepit. Id-
circo appellatũ est nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla: usque in præ
sentem diem. Iudicauitq; Israel in diebus Philisthijm viginti annis.

Portas Gazæ perfert in montem, Dalilæ amasiæ dolis circumuentus capitur & excæcatur, quam iniuriam morte multorum etiam sua ipsius est vltus. Cap. XVI. A

ABijt quoq; in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricẽ, ingressusq;
est ad eam. Quod cum audissent Philisthijm & percrebuisset apud
eos, intrasse urbem Samson, circũdederunt eũ, positis in porta ciuita
tis custodibus: & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane ex-
euntem occiderent. Dormiuit autem Sãson vsq; ad medium noctis: & inde
consurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & sera, impo-
sitasq; humeris suis portauit ad verticẽ mõtis qui respicit Hebron. Post hæc
amauit mulierem, quæ habitabat in ualle Sorec, & uocabatur Dalila. Vene-
runtq; ad eam principes Philisthinorum, atq; dixerunt. Decipe eũ, & disce ab B
illo in quo habeat tantam fortitudinem, et quomodo eũ superare valeamus,
et uinctum affligere: quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centũ argen
teos. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi obsecro, in quo sit tua ma
xima fortitudo, et quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Cui respondit Sam
son, Si septem neruiceis funibus necdum siccis, & adhuc humentibus ligatus
fuero, infirmus ero ut cæteri homines. Attuleruntq; ad eam satrapæ Philisti
norum septem funes, ut dixerat: quibus uinxit eum, latentibus apud se insi-
dijs, & in cubiculo finem rei expectantibus: clamauitq; ad eum: Philisthijm C
super te Samson. Qui rupit uincula quomodo si rumpat quis filum de stupa
tortum sputamine cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo
esset fortitudo eius. Dixitq; ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locu
tus es: saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. Cui ille respondit: Si liga-
tus fuero nouis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, et aliorũ
hominũ similis. Quibus rursum Dalila uinxit eũ, & clamauit: Philisthijm
super te Sãson: in cubiculo insidijs pparatis. Qui ita rupit uincula, quasi fila
telarum. Dixitq; Dalila rursum ad eũ: Vsquequo decipis me, & falsum loq̃-
ris? ostende quo uinciri debeas. Cui respõdit Sãson: Si, inquit, septẽ crines ca- D
pitis mei cũ licio plexueris, & clauũ his circũligatum terræ fixeris, infirmus
ero. Quod cũ fecisset Dalila, dixit ad eũ: Philisthijm sup te Sãson. Qui con
surgens de somno, extraxit clauum cũ crinibus & licio. Dixitq; ad eum Da-
lila. Quomodo dicis quòd amas me, cũ animus tuus non sit mecum? Per tres
vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua.
Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad

quietem non tribuens,defecit anima eius:& ad mortem vsq; lassata est.Tūc
aperiens veritatem rei, dixit ad eam : Ferrum nunquam ascendit super caput
meum , quia nazaræus,id est consecratus domino sum de vtero matris meę:si
rasum fuerit caput meum,recedet à me fortitudo mea,et deficiam, eroq; sicut
cæteri homines.Vidensq; illa quòd confessus ei esset omnem animum suum,
misit ad principes Philisthinorum ac mandauit,Ascendite adhuc semel:quia
E nunc mihi apperuit cor suum.Qui ascenderunt assumpta pecunia quam pro
miserant.At illa dormire eum fecit super genua sua,et in sinu suo reclinare ca
put.Vocauitq; tonsorem,& rasit septem crines eius.& cœpit abigere eum,et
à se repellere:statim enim ab eo fortitudo discessit,dixitq; : Philisthijm super
te Samson.Qui de somno consurgens,dixit in animo suo: Egrediar sicut an
tè feci,& me excutiam:nesciens quòd recessisset ab eo dominus. Quem cum
apprehendissent Philisthijm,statim eruerunt oculos eius,& duxerunt Gazā
vinctum catenis,& clausum in carcere molere fecerunt.Iamq; capilli eius re
nasci cœperant,& principes Philisthinorum conuenerunt in vnum ut immo
larent hostias magnas Dagon deo suo,et epularentur,dicentes:Tradidit deus
F noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.Quod etiam populus ui
dens,laudabat deum suum,eademq; dicebat : Tradidit deus noster aduersariū
nostrum in manus nostras,qui deleuit terram nostram,& occidit plurimos.
Lætantesq; per conuiuia,sumptis iam epulis præceperunt vt vocaretur Sam
son,& ante eos luderet.Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntq;
eum stare inter duas columnas.Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimit
te,me vt tangam columnas quibus omnis imminet domus , et reclinet super
eas,& paululum requiescam.Domus autem erat plena virorum ac mulierū,
& erant ibi omnes principes Philisthinorū,ac de tecto & solario circiter tria
millia vtriusq; sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato domino,
G ait:Domine deus meus memento mei,& redde mihi nunc fortitudinem meā
pristinam deus meus,vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duo
rum luminum vnam vltionem recipiam.Et apprehendens ambas columnas
quibus innitebatur domus,alteramq; earum dextera,& alteram leua tenens
ait: Moriatur anima mea cum Philisthijm. Concussisque fortiter columnis,
cecidit domus super omnes principes & cæteram multitudinem quæ ibi erat,
multoque plures interfecit moriens,quam antè viuus occiderat , Descenden
tes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius , & sepelie
runt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: iudicauitq; Israel
viginti annis.

De Michæ idololatria & Israelitarum anarchia Cap. XVII.

A FVitq; eo in tēpore uir quidā de mōte Ephraim nomine Michas,q̄ dixit
matri suę:Mille & cētū argēteos quos separaueras tibi,& sup q̄bus me
audiēte iuraueras,ecce ego habeo,et apud me sunt.Cui illa respōdit Be
nedictus filius meus dn̄o.Reddidit ergo eos matri suę,quę dixerat ei:Cōsecra
ui,et voui hoc argētū domino,vt de manu mea suscipiat filius meus,et faciat
B sculptile atq; cōflatile:& nūc trado illud tibi Reddidit igitur eos matri suæ :
quæ tulit ducētos argēteos,& dedit eos argentario, vt faceret ex eis sculptile
atq; conflatile,quod fuit in domo Michę.Qui ædiculam quoq; in ea deo sepa
rauit,& fecit ephod & theraphim,id est vestem sacerdotalem,& idola : im

pleuitq; unius filiorũ suorum manum,& factus est ei sacerdos. In diebus illis non erat rex in Israel,sed vnusquisq; quod sibi rectum uidebatur, hoc faciebat. Fuit quoq; alter adolescens de Bethlehem Iuda ex cognatione eius:eratq; ipse Leuites,& habitabat ibi. Egressusq; de ciuitate Bethlehem,peregrinari voluit ubicunq; sibi cõmodum reperisset. Cumq; venisset in mõtẽ Ephraim iter faciens,& declinasset parumper in domum Michæ, interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Leuita sum de Bethlehẽ Iuda, & vado vt habitem vbi potuero & vtile mihi prospexero. Dixitq; Michas: Mane apud me,& esto mihi parens ac sacerdos:daboq; tibi per annos singulos decem argenteos ac vestem duplicem,& quæ ad victũ sunt necessaria. Acquieuit,& mansit apud hominem,fuitq; illi quasi vnus de filijs Impleuitq; Michas manum eius,& habuit puerum sacerdotem apud se, Nunc scio, dicens, quòd benefaciet mihi deus habenti Leuitici generis sacerdotem. C D

Tribus Dan quærit sibi possessionẽ,aufert Michæ idolum cũ sacerdote,& Lais deuastatur. Ca.XVIII. A

IN diebus illis non erat rex in Israel,& tribus Dan quærebat possessionẽ sibi,vt habitaret in ea. Vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. Miserũt ergo filij Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol,ut explorarent terram, & diligenter inspicerent:dixeruntq; eis:Ite,& considerate terram. Qui cum pergentes uenissent in montem Ephraim,& intrassent domũ Michæ,requieuerunt ibi: & agnoscentes uocem adolescentis Leuitæ,utentesq; illius diuersorio, dixerũt ad eum: Quis te huc adduxit?quid hic agis?quam ob causam huc uenire uoluisti? Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit ut sim ei sacerdos. Rogauerunt autem eũ ut consuleret dñm,& scire possent an prospero itinere pergerent,& res habere effectum. Qui respõdit eis: Ite cum pace,dominus respicit uiam uestram & iter quo pergitis. Euntes igitur quinque uiri,uenerunt Lais:uideruntque populum habitantem in ea absque ullo timore,iuxta consuetudinem Sidoniorum,securum & quietum, nullo ei penitus resistente,magnarumq; opum,et procul à Sidone,atque à cũctis hominibus separatum. Reuersiq; ad fratres suos in Saraa et Esthaol,quid egissent suscitantibus responderunt: Surgite,et ascendamus ad eos. uidimus enim terram ualde opulentam et uberem:nolite negligere, nolite cessare. eamus,et possideamus eam,nullus erit labor. Intrabimus ad securos in regionẽ latissimam,tradetq; nobis dominus locum,in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est de Saraa et Esthaol sexcenti uiri accincti armis bellicis,ascendentesque manserunt in Cariathiarim Iudæ:qui locus ex eo tẽpore castrorum Dan, nomen accepit,et est post tergũ Cariathiarim. Inde transierunt in montẽ Ephraim. Cumque uenissent ad domũ Michæ,dixerunt quinq; uiri qui prius missi fuerant ad considerandã terrã Lais,cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod,& theraphim et sculptile atq; cõflatile:uidete qd uobis placeat. Et cũ paululũ declinassent,ingressi sunt domũ adolescẽtis Leuitæ,q erat in domo Michæ:salutaueruntque eum uerbis pacificis. Sexcenti autem viri ita ut erant armati,stabant ante ostium. At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis,sculptile et ephod et theraphim,atque cõflatile tollere nitebãtur,et sacerdos stabat ante ostium,sexcentis uiris fortissimis haud procul expectan- B Num.13.c. D

tibus. Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos; Quid facitis? Cui responderunt: Tace, & pone di-
E gitum super os tuũ: ueníque nobiscum, vt habeamus te patrem ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israel? Quod cum audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit ephod & idola ac sculptile, & profectus est cũ eis. Qui cũ pergeret, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat ptiosum, iamque à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, & post tergum clamare cœperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi uis? cur clamas? Qui respondit: Deos meos quos mihi
F feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo: & dicitis, Quid tibi est? Dixeruntque ei filij Dan, caue ne ultrà loquaris ad nos, & ueniant ad te uiri animo concitati, et ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam. Sexcenti autem uiri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus, veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: urbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præsidiũ, eo
G quòd procul habitarent a Sidone, et cum nullo hominum haberent quicquã societatis ac negotij. Erat autem ciuitas sita in regione Rohob: quam rursum extruentes, habitauerunt in ea, uocato nomine ciuitatis Dan, iuxta uocabulũ patris sui quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntque sibi sculptile, & Ionathan filium Gersom filij Moysi, ac filios eius sacerdotes in
Iosu. 19. d tribu Dan usque ad diem captiuitatis suæ. Mansitque apud eos idolũ Michæ omni tẽpore quo fuit domus dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel.

De nefando Gabaonitarum scelere in uxorem Leuitæ perpetrato. Cap. XIX.

A FVit quidam vir Leuites, habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem de Bethlehem Iuda: quę reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in Bethlehẽ Iuda, mansitque apud eũ quatuor mẽsibus. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum: & introduxit in domũ patris sui. Quod cũ audisset socer eius, eumque uidisset, occurrit ei lætus et amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus
Gen. 18. a. diebus comedens cum eo et bibens familiariter. Die autem quarto de nocte
B consurgens, proficisci uoluit. Quem tenuit socer, et ait ad eũ: Gusta prius pusillum panis, et conforta stomachum, et sic proficisceris. Sederuntque simul, ac comederunt, et biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hic maneas, pariterque lætemur. At ille consurgens cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, et apud se fecit manere. Mane autem facto parabat Leuites iter. Cui socer rursum: Obsecro, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis uiribus, donec increscat dies, postea proficisca-
C ris. Comederunt ergo simul. Surrexitque adolescens, vt pergeret cum uxore sua et puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quod dies ad occasum decliuior sit, et propinquat ad uesperum: mane apud me etiam hodie, et duc lætum diem, et cras proficisceris vt vadas in domum tuam. Noluit gener acquiescere sermonibus eius: sed statim surrexit, et uenit contra Iebus, quæ altero nomine uocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos

onustos,

onustos,& concubinam. Iamq; aderāt iuxta Iebus,& dies mutabatur in noctem: dixitq; puer ad dominum suum, Veni, obsecro, declinemus ad urbē Iebusæorum,& maneamus in ea. Cui respondit dominus, Nō ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel: sed transibo usq; Gabaa, & cū illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in urbe Rama. Transierunt ergo D
Iebus,& cœptum carpebant iter, occubuitq; eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin: diuerteruntq; ad eam, ut manerent ibi. Quò cū intrassent, sedebant in platea ciuitatis,& nullus eos recipere uolebat hospitio. Et ecce apparuit homo senex, reuertens de agro & de opere suo uesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim,& peregrinus habitabat in Gabaa. homines autem regionis illius erant filij Iemini. Eleuatisq; oculis, uidit senex sedentem hominē cum sarcinulis suis in platea ciuitatis,& dixit ad eum: Vnde uenis? & quò uadis? Qui respondit ei. Profecti sumus de Bethlehem Iuda,& pergimus ad locum nostrū, qui est in latere montis Ephraim, unde ieramus in Bethlehē: & E
nunc uadimus ad domum dei, nullusq; sub tectū suum nos uult recipere, habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum,& panem ac uinum in meos & ancillæ tuæ usus,& pueri qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio. Cui respondet senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt; tantum quæso ne in platea maneas. Introduxitq; eum in domum suā, et pabulum asinis pbuit: ac postquā lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuiū. Illis epulātibus, et post laborē itineris, cibo et potu reficientibus corpora, uenerūt uiri ciuitatis illius filij Belial, id est absq; iugo: et circundantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ Gen. 19.b.
uirum qui ingressus est domū tuam, ut abutamur eo. Egressusq; est ad eos F
senex, et ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac stultitia: habeo filiam uirginem, et hic homo habet concubinam, educam eas ad uos, ut humilietis eas, et uestram libidinem compleatis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in uirum. Nolebant acquiescere sermonibus illius: quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, et eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. At mulier recedentibus tenebris, uenit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, et ibi corruit. Mane facto, surrexit homo, et aperuit ostium, ut cœptam expleret uiam: et ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Cui ille putans eam G
quiescere, loquebatur, Surge, ut ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, et imposuit asino, reuersusq; est in domum suam. Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, et cadauer uxoris cū ossibus suis in duodecim partes ac frusta cōcidens, misit in omnes terminos Israel. Quod cum uidissent singuli, conclamabant: Nūquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usq; in psens tēpus: ferte sententiam, et in commune decernite quid facto opus sit.

Gabaonitarum facinoris ultio,& quanta Beniamitarum strages sit facta. Caput. XX.

EGressi itaque sunt omnes filij Israel, et pariter congregati quasi uir A
vnus de Dan usque Bersabee, et terra Galaad ad dominū in Maspha: ocsq; anguli populorum et cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi

dei conuenerunt quadraginta millia peditum pugnatorum. Nec latuit filios Beniamin quòd ascendissent filij Israel in Maspha. Interrogatusque Leuita maritus mulieris interfectæ quomodo tantum scelus perpetratum esset, respõdit: Veni in Gabaa Beniamin, cum uxore mea, illucq; diuerti: & ecce, homines ciuitatis illius circundederunt nocte domum in qua manebã, volentes me occidere, & uxorem meã incredibili furore libidinis uexantes, denicq; mortua

B est. Quam arreptam in frusta concidi, misiq; partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis. Stansque omnis populus, & quasi unius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum: sed hoc contra Gabaa in commune faciemus: Decem uiri eligantur è centũ, ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, Vt cõportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere quod meretur. Conuenitq; uniuersus Israel ad ciuita-

Iosf. 22. d. tem, quasi homo Vnus eadem mente, Vnoq; consilio, & miserunt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nephas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiũ perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malũ de Israel. Qui noluerunt fratrũ suorũ filiorũ Israel audire mandatũ: sed ex cunctis urbibus quæ sortis suæ erant conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxiliũ, & contra Vniuersum populũ Israel dimicarent. Inuentiq; sunt vigintiquinq; millia de Beniamin educentium gladium,

C præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra ut dextra præliantes. & sic fundis lapides ad certũ iacientes, ut capillum quoq; possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorũ quoq; Israel, absque filijs Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentiũ gladios, & paratorũ ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum dei, hoc est in Silo: consuluerunt que dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus respondit dominus: Iudas sit dux vester. Statimq; filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt. Egressiq; filij Beniamin de Gabaa, occiderunt de filij Israel die illo vigintiduo millia virorum. Rursum filij Israel & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco in quo prius certauerant, aciem direxerunt: ita tamen vt prius ascenderent, & flerent coram dño vsque ad noctẽ: consulerentq; eum, et dicerent: Debeo vltra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fatres meos, an non? Quibus ille respõdit:

D Ascendite ad eos, & inite certamen. Cumq; filij Israel altera die contra filios Beniamin ad præliũ processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrentes eis tanta in illos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia uirorum educentiũ gladiũ prosternerent. Quã ab rẽ omnes filij Israel venerũt in domum dei, & sedentes flebant coram domino: ieiunaueruntq; die illo vsq; ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta atq; pacificas victimas, & sup statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis dñi, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerũt igitur dñm, atq; dixerunt. Exire ultrà debemus ad pugnã cõtra filios Beniamin fratres nostros

an quieſcere?Q uibus ait dominus: Aſcendite : cras enim tradã eos in manus
veſtras. Poſueruntq; filij Iſrael inſidias per circuitum vrbis Gabaa: & tertia
vice,ſicut ſemel & bis,contra Beniamin exercitũ produxerũt. Sed & filij Be
niamin audacter eruperunt de ciuitate,& fugiẽtes aduerſarios longius ꝑſecu-
ti ſunt: ita vt vulnerarẽt ex eis ſicut primo die & ſecundo,& cæderent ꝑ duas
ſemitas vertentes terga,quarum una ferebatur in Bethel,& altera in Gabaa,
atq; ꝓſternerent triginta circiter viros. putauerunt enim ſolito eos more cæ- B
dere. Qui fugã arte ſimulãtes inierunt cõſiliũ ut abſtraherẽt eos de ciuitate,&
quaſi fugiẽtes ad ſupradictas ſemitas ꝑducerẽt. Omnes itaq; filij Iſrael ſurgẽ
tes de ſedibus ſuis,tetẽderũt aciẽ in loco q vocatur Baalthamar. Inſidiæ quoq;
q̃ circa vrbẽ erant, paulatim ſe aperire cœperunt,& ab occidẽtali vrbis par-
te ꝓcedere. Sed & alia decẽ millia virorum de vniuerſo Iſrael habitores vr-
bis ad certamina ꝓuocabant. Ingrauatũq; eſt bellum cõtra filios Beniamin:
& non intellexerunt quòd ex omni parte illis inſtaret interitus. Percuſſitque
eos dominus in cõſpectu filiorũ Iſrael, & interfecerunt ex eis in illo die vigin
tiquinq; millia,& cẽtum viros,oẽs bellatores & educentes gladiũ. Fili autẽ
Beniamin cũ ſe inferiores eſſe vidiſſent,cœperunt fugere. Q uod cernentes fi
lij Iſrael,dederunt eis ad fugiẽdum locũ , ut ad p̃paratas inſidias deuenirent,
quas iuxta vrbẽ poſuerant. Q ui cum repẽte de latibulis ſurrexiſſent, & Be- F
niamin terga cędẽtibus daret, ingreſſi ſunt ciuitatẽ,& ꝑcuſſerunt eam in ore
gladij. Signum autẽ dederant filij Iſrael his quos in inſidijs collocauerant , vt
poſtquã vrbẽ cepiſſent,ignẽ accenderent: vt aſcendẽte in altum fumo , captã
vrbẽ demonſtrarent. Q uod cum cernerent filij Iſrael in ipſo certamine poſi
ti(putauerunt enim filij Beniamin eos fugere,& inſtantius ꝑſequebantur cæ
ſis de exercitu eorũ triginta viris)& uiderunt quaſi columnam fumi de ciui-
tate conſcẽdere: Beniamin quoq; reſpiciens retro,cum captam cerneret ciuita
tem,& flammas in ſublime ferri: qui prius ſimulauerant fugã,verſa facie for
tius reſiſtebãt. Quod cũ vidiſſent filij Beniamin,in fugã verſi ſunt, & ad viã
deſerti ille cœperunt,illuc quoq; eos aduerſarijs ꝑſequẽtibus. ſed & hi qui vr
bẽ ſuccenderant,occurrerunt eis. Atq; ita factũ eſt,vt ex utraq; parte ab ho-
ſtibus cæderẽtur,nec erat ulla requies morientiũ. Ceciderũt atq; ꝓſtrati ſunt
ad orientalẽ plagã vrbis Gabaa. Fuerunt autẽ qui in eodẽ loco interfecti ſunt G
decẽ & octo millia virorum,oẽs robuſtiſſimi pugnatores. Q uod cũ vidiſſẽt
qui remanſerant de Beniamin,fugerunt in ſolitudinẽ: & ꝑgebant ad petram,
cuius uocabulum eſt Remmon. In illa quoq; fuga palantes,& in diuerſa tẽdẽ
tes,occiderunt quinq; millia viros. Et cũ ultrà tenderent,ꝑſecuti ſunt eos ,&
interfecerũt etiã alia duo millia. Et ſic factũ eſt, vt oẽs qui ceciderãt de Benia
min ĩ diuerſis locis,eſſent uigintiquinq; millia pugnatores ad bella ꝓmptiſſi
mi. Remãſerunt itaq; de oĩ numero Beniamin,q euadere potuerũt , & fugere
in ſolitudinẽ,ſexcẽti uiri: ſederũtq; in petra Rẽmon mẽſibus q̃tuor . Regreſſi
aũt filij Iſrael,oẽs reliquias ciuitatis à uiris uſq; ad iumenta gladio percuſſe-
runt,cunctaſq; urbes & uiculos Beniamin uorax flamma conſumpſit.

Iſraelitæ miſerti Beniamitarum permittunt eis ſuas filias nubere contra quam iurauerant. Cap. XXI.

IVrauerunt quoq; filij Iſrael in Maſpha,& dixerũt: Nullus noſtrũ dabit A
filijs Beniamin de filiabus ſuis uxorem. Veneruntq; omnes ad domũ dei
in Silo : & in conſpectu eius ſedentes uſque ad ueſperam , leuauerunt

vocem, & magno vlulatu cœperunt flere, dicentes: Quare domine deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculò consurgentes extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta & pacificas victimas, & dixerunt: Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Beniamin, cœperunt dicere: Ablata est tribus vna de Israel, vnde vxores accipient? Omnes enim in commune iurauimus, non daturos nos his filias nostras. Idcirco dixerunt: Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. Eo quoque tempore cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum: Et hoc erit quod obseruare debebitis: Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros, interficite. Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan. Miseruntque nuntios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis vt eas susciperent in pace. Veneruntque filij Beniamin in illo tempore, & datæ sunt eis uxores de filiabus Jabes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent. Vniuersusque Israel valde doluit, & egit pœnitentiam super interfectione vnius tribus ex Israel. Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores? omnes in Beniamin fœminæ conciderunt, & magna nobis cura ingentique studio prouidendum est, ne vna tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento & maledictione qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis vxorem Beniamin. Ceperuntque consilium atque dixerunt: Ecce solennitas domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad septentrionem vrbis Bethel, ad orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona. Præceperuntque filijs Beniamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis singuli vxores singulas, & pergite in terram Beniamin. Cumque venerint patres earum ac fratres, & aduersum vos queri cœperint atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus vt acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est. Feceruntque filij Beniamin vt sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros vxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes vrbes & habitantes in eis. Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

LIBER RVTH.

De Elimelech Bethleemitæ tēpore famis peregrinationibus,& quomodo Ruth suā socrū coluerit. Cap. I

IN DIEBVS VNIVS IVDICIS quando A
iudices præerant,facta est fames in terra. Abijtq; homo
de Bethlehem Iuda,vt peregrinaretur in regione Moa-
bitide cum vxore sua,ac duobus liberis. ipse vocabatur
Elimelech,& vxor eius Noemi:& duo filij,alter Maha
lon,& alter Chelion ,Ephratæi de Bethlehem Iuda. In-
gressiq; regionem Moabitidem,morabātur ibi. Et mor
tuus est Elimelech maritus Noemi:remāsitq; ipsa cum
duobus filijs. Qui acceperunt vxores Moabitidas,quarum vna vocabatur
Orpha,altera Ruth. Manseruntq; ibi decem annis,& ambo mortui sunt,Ma
halon videlicet & Chelion:remansitq; mulier orbata duobus liberis ac mari-
to. Et surrexit vt in patriam pergeret cum vtraq; nuru sua de regione Moa- B
bitide:audierat enim quòd respexisset dominus populum suum,et dedisset eis
escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ cum vtraq; nuru: & iam
in via reuertendi posita in terram Iuda,dixit ad eas:Ite in domum matris ve
stræ:faciat vobiscum dominus misericordiam , sicut fecistis cum mortuis &
mecum. Det uobis inuenire requiem in domibus virorū,quos sorti turę estis.
Et osculata est eas. Quæ eleuata voce,flere cœperunt & dicere:Tecum perge
mus ad populum tuum. Quibus illa respondit:Reuertimini filiæ meæ:cur ue
nitis mecum?num vltrà habebo filios in vtero meo , vt viros ex me sperare
possitis?Reuertimini filię meę,& abite:iam enim senectute confecta sum,nec
apta vinculo coniugali. etiam si possem hac nocte concipere & parere filios,
si eos expectare velitis donec crescant,& annos pubertatis impleant,antè eri C
tis vetulæ quàm nubatis. Nolite quæso filiæ meæ facere hoc : quia vestra an-
gustia magis me premit,& egressa est manus domini contra me. Eleuata igi-
tur voce,rursum flere cœperunt. Orpha osculata est socrum , ac Reuersa est.
Ruth adhæsit socrui suæ. Cui dixit Noemi:En reuersa est cognata tua ad po-
pulum suum & ad deos suos,vade cum ea. Quæ respondit: Ne aduerseris mi
hi,vt relinquam te & abeam: quocunque enim perrexeris , pergam : & vbi
morata fueris,& ego pariter morabor. Populus tuus,populus meus : & deus
tuus,deus meus. Quæ te terra moriētem susceperit,in ea moriar: ibiq; locum
accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat deus,& hæc addat , si non sola mors me
et te separauerit. Videns ergo Noemi,quòd obstinato animo Ruth decreuis- D
set secum pergere,aduersari noluit,nec ad suos vltra reditum persuadere:pro-
fectæq; sunt simul,& venerunt in Bethlehem. Quibus vrbem ingressis,ve-
lox apud cunctos fama percrebuit : dicebantq; mulieres Hæc est illa Noemi,
Quibus ait:Ne vocetis me Noemi,id est pulchram:sed vocate me Mara id
est amarā,quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Egressa sum ple
na,& vacuam reduxit me dominus. Cur ergo uocatis me Noemi, quam do-
minus humiliauit,& afflixit omnipotēs?Venit ergo Noemi cum Ruth Moa
bitide nuru sua,de terra peregrinationis suę.ac reuersa est in Bethlehem,quan
do primum hordea metebantur.

A Erat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si iubes, vadam in agrum, & colligam spicas quæ fugerint manus metentium, vbicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mi. Abijt itaque & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem vt ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi dominus. Dixitque Booz iuueni qui messoribus præerat: Cuius est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide: & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane vsque nunc, stat in agro: & nec ad momentum quidem domum

B reuersa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco. sed iungere puellis meis, & vbi messuerint, sequere. Mandaui enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas de quibus & pueri mei bibunt. Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quòd reliqueris parẽtes tuos, & terram in qua nata es. & veneris ad populum quem antea nesciebas. Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à domino deo

C Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. Quæ ait: Inueniam gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puellarum tuarum. Dixitque ad eam Booz. Quando hora vescendi fuerit, veni huc, & comede panem: & intinge bucellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias. Atque inde surrexit vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, nec prohibeatis eam: & de vestris quoque manipulis projcite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. Collegit ergo in agro vsque ad vesperã: & quæ collegerat virga cædens & excutiens, inuenit hordei quasi ephi

D mensuram, id est tres modios: quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquijs cibi sui quo saturata fuerat. Dixitque ei socrus sua: Vbi hodie collegisti? & vbi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitque ei apud quem esset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur. Cui respondit Noemi: Benedictus sit à domino: quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo. Et Ruth: Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tandiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. Cui dixit socrus: Melius est, filia mi, vt cum puellis eius exeas ad metendum, nec in alieno agro quispiam resistat tibi. Iuncta est itaque puellis Booz: & tandiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

Ruth socrus suæ suasu accumbit ad pedes Booz, qui eam sex hordei mensuris donet. Cap. III.

POstquàm autẽ reuersa est ad socrum suam, audiuit ab ea: Filia mi, quæ A
ram tibi requiem, & prouidebo ut bene sit tibi. Booz iste, cuius puellis
in agro iuncta es, propinquus noster est, et hac nocte aream hordei uen
tilat. Lauare igitur & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descen-
de in aream. non te uideat homo, donec esum potumq; finierit. Quando au-
tem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: ueniesq;, & discoope-
ries pallium quo operitur à parte pedum, & proijcies te, & ibi iacebis: ipse
autem dicet tibi quid agere debeas. Quæ respondit: Quicquid præceperis, fa B.
ciam. Descenditq; in aream, & fecit omnia quæ sibi imperauerat socrus. Cũ-
que comedisset Booz & bibisset, & factus esset hilarior, issetq; ad dormien-
dum iuxta aceruum manipulorum, venit absconditè, & discooperto pallio à
pedibus eius, se proiecit. Et ecce nocte iam media expauit homo, & conturba
tus est: uiditq; mulierem iacentem ad pedes suos, & ait illi: Quæ es? Illaq; re-
spondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuũ super famulam tuã,
quia propinquus es. Et ille: Benedicta, inquit, es a domino filia, & priorẽ mi C
sericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes siue di-
uites. Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi, faciã tibi. Scit enim om-
nis populus qui habitat intra portas urbis meæ, mulierẽ te esse uirtutis. Nec
abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte: &
facto mane, si te uoluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sinau
tem ille noluerit, ego te absq; ulla dubitatione suscipiam, uiuit dominus. dor-
mi usq; mane. Dormiuit itaq; ad pedes eius, usq; ad noctis abscessum. Surre- D
xit itaq; antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz: Caue ne
quis nouerit quòd huc ueneris. Et rursum: Expande, inquit, pallium tuũ, quo
operiris, & tene utraq; manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex mo
dios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, & ue-
nit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narrauitq; ei omnia quæ
sibi fecisset homo. Et ait, Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait, Nolo ua-
cuã te reuerti ad socrũ tuã. Dixitq; Noemi, Expecta filia, dõec uideamus quẽ
res exitũ habeat. neq; enim cessabit homo nisi compleuerit qđ locutus est.

Booz ducit Ruth in vxorẽ & nascitur eis filius Obed. Itẽ de modo cedẽdi propinquitatis. Ca. IIII.

AScendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque uidisset propin A
quum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum, Decli
na paulisper, & sede hic: uocans eum nomine suo. Qui diuertit, & se-
dit. Tollẽs autẽ Booz decem uiros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos, Sedete
hic. Quibus residentibus locutus est ad propinquum, Partem agri fratris no-
stri Elimelech uendit Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide. quod au
dire te uolui, & tibi dicere coram cũctis sedentibus, & maioribus natu de po
pulo meo. Si uis possidere iure propinquitatis: eme, & posside. sinautem di-
splicet tibi hoc ipsum, indica mihi, ut sciam quid facere debeam. nullus enim
est propinquus excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum. At ille re-
spondit, Ego agrum emam. Cui dixit Booz, Quando emeris agrum de ma-
nu mulieris, Ruth quoq; Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipe-
re: ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua. Qui respondit, Cedo Deut. 25.a
iuri ꝓpinquitatis; neq; enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. tu meo

B vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos anti-
quitus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat:
vt esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat pro-
pinquo suo. hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo
suo Booz, Tolle calceamentum. Quod statim soluit de pede suo. At ille ma-
ioribus natu, & vniuerso populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quod posse-
derim omnia quæ fuerint Elimelech & Chelion & Mahalon, tradente Noe-
mi, & Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugiũ sumpserim, vt su-
C scitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum eius de familia sua,
ac fratribus & populo deleatur. vos inquam, huius rei testes estis. Respondit
omnis populus qui erat in porta, et maiores natu, Nos testes sumus: faciat do
minus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel, & Liam,
quæ ædificauerunt domum Israel: vt sit exemplum virtutis in Ephrata, et ha
beat celebre nomen in Bethlehem: fiatque domus tua, sicut domus Phares,
quẽ Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit dominus ex hac puel
Ge.29.30. la. Tulit itaq; Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusq; est ad eam & de-
dit illi dominus vt conciperet & pareret filium. Dixeruntque mulieres ad
Noemi. Benedictus dominus qui non est passus vt deficeret successor familię
D tuæ, & vocaretur nomen eius in Israel: & habeas qui consoletur animã tuã,
& enutriat senectutem. de nuru enim tua natus est, qui te diliget: & multo ti-
bi melior est, quam si septem haberes filios. Susceptumque Noemi puerum
posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. Vicinæ autem mu
E lieres congratulantes ei, & dicentes, Natus est filius Noemi: uocauerunt no-
men eius Obed, hic est pater Isai, patris Dauid. Hæ sunt generationes Pha-
res: Phares genuit Esron, Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Ami
nadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon, Salmon genuit Booz,
Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid.

HIERONYMI IN LIB. REGVM PRÆFATIO.

VIGINTI & duas literas esse apud Hebræos, Syrorum quoq; &
Chaldæorum lingua testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis
est. nam & ipsi, vigintiduo elementa habent, eodem sono, sed diuer-
A sis characteribus. Samaritani etiam pentateuchum Moysi totidẽ literis scri-
ptitant: figuris tantum & apicibus discrepantes. certumq; est Esdram scribã,
legisq; doctorem, post captam Ierosolymam & instaurationem templi sub
Zorobabel, alias literas reperisse quibus nunc vtimur, cum ad illud vsq; tem
pus ĩdem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro Nu-
merorum hæc eadem supputatio, sub Leuitarum ac sacerdotum censu, mysti
ce ostenditur. Et nomen domini tetragrammaton in quibusdam Græcis vo-
luminibus usque hodie antiquis expressum literis inuenimus. Sed & psalmi
tricesimussextus, & centesimusdecimus, & centesimusundecimus, & centesi-
mus decimusoctauus, & centesimusquadragesimusquartus, quanquam diuer
so scribantur metro, tamen eiusdem numeri texũtur alphabeto. Et Hieremiæ
lamentationes, & oratio eius: Salomonis quoq; in fine prouerbia, ab eo loco
in quo ait, Mulierem fortẽ quis inueniet ? ĩsdem alphabetis vel incisiõnibu
supputantur. Porrò quinq; literæ duplices apud Hebræos sunt: Caph, Mem
Nun,

Nun, Pe, Sade. aliter enim scribuntur per has principia medietatesq; verborum, aliter fines. Vnde & quinque à plerisque libri, duplices æstimantur, Samuel, Malachim, Dibre haiamim, Esdras, Ieremias, cũ Cinoth, id est, lamentationibus suis. Quomodo igitur vigintiduo elemẽta sunt per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initijs vox humana comprehẽditur: ita vigintiduo volumina supputantur, quibus quasi literis & exordijs in dei doctrina, tenera adhuc & lactẽs viri iusti eruditur infantia. Primus apud eos liber vocatur Beresith, quem nos Genesim dicimus. Secundus, Velle Semoth, qui Exodus appellat̃. Tertius, Vaicra, id est Leuiticus. Quartus, Vaiedabber, quem Numeros vocamus. Quintus. Elle Haddebarim, qui Deuteronomium prænotatur. Hi sunt quinq; libri Moysi: quos proprie Thorah, id est legem appellant. Secundum prophetarum ordinẽ faciunt: & incipiunt ab Iesu filio Naue: qui apud eos Iehosua Ben Nun dicitur. Deinde subtexunt Sophtim, id est Iudicũ librum. Et in eundem cõpingunt Ruth: quia in diebus Iudicum, facta eius narratur historia. Tertius sequitur Samuel, quem nos Regum primum & secundum dicimus. Quartus Melachim, id est Regũ: qui tertio & quarto Regum uolumine continetur. Meliusq; multo est Melachim, id est Regum: q̃ Malachoth, id est regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna: sed vnius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur. Quintus est Isaias. Sextus Ieremias. Septimus, Ezechiel. Octauus, liber duodecim prophetarum: qui apud illos vocatur There Asar. Tertius ordo, agiographa possidet. Et primus liber incipit ab Iob. Secundus à Dauid, quem quinq; incisionibus, & vno psalmorũ volumine comprehendunt. Tertius est Salomon, tres libros habẽs, Prouerbia, quę illi parabolas, id est Mille appellant. Quartus Ecclesiasten, id est Coheleth. Quintus, canticum canticorum, quem titulo Sir Hasirim prænotant. Sextus est Daniel. Septimus, Dibrehaiamin, id est, verba dierum: quod significantius Chronicon totius diuinæ Historię possumus appellare. qui liber, apud nos Paralipomenon primus & secundus inscribitur. Octauus, Esdras: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos, in duos libros diuisus est. Nonus, Ester. Atque ita fiunt pariter veteris legis libri vigintiduo, id est Moysi quinque, & prophetarum octo, agiographorum nouem. Quanquã nonnulli Ruth & Cinoth inter agiographa scriptitent, & hos libros in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscę legis libros vigintiquatuor: quos sub numero uigintiquatuor seniorum Apocalipsis Ioannis inducit adorantes agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes, stantibus coram quatuor animalibus oculatis ante & retro, id est in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessa voce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus dñs deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. Hic prologus, scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum, conuenire potest: vt scire valeamus quicquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Sirach, liber, & Iudith, & Thobias, & Pastor: non sunt in canone. Machabæorum primum librũ, Hebraicũ reperi. Secundus Græcus est: quod ex ipsa quoq; phrasi probari potest. Quæ cũ ita se habeant, obsecro te, lector, ne laborẽ meũ, reprehensionem existimes antiquorũ. In templo dei offert vnusquisq; quod potest; alij

aurum & argentum & lapides preciosos, alij byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agetur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria iudicat. Vnde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species ecclesię pręsentis futurę que distinctio, pellibus tegitur & cilicijs: ardoremque solis & iniuriam imbrium ea quæ viliora sunt prohibent. Lege ergo primum Samuel & Melachim meum. meum inquam, meũ. Quicquid enim crebrius vertendo & emendando solicitius & didicimus & tenemus: nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas: vel interpretem me existimato, si gratus es: vel paraphrastẽ, si ingratus. quanquam mihi omnino conscius nõ sim mutasse me quippiam de Hebraica ueritate. Certè si incredulus es, lege Græcos codices & Latinos: & confer cum his opusculis quæ nuper emẽdauimus. & vbicunque discrepare inter se videris, interroga quemlibet Hebręorum, cui magis accommodare debeas fidem. Et si nostra firmauerit, puto quod eum non existimes coniectorem, vt in eodem loco mecum similiter diuinarit. Sed & vos famulas Christi rogo, quæ domini discumbentis pretiosissima fidei myrra vngitis caput, quæ nequaquam saluatorem quæritis in sepulchro, quibus iam ad patrem Christus ascendit: vt contra latrantes canes qui aduersum me rabido ore desæuiunt, & circumeunt ciuitatem, atque in eo se doctos arbitrantur si alijs detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego sciẽs humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor, Dixi, custodiã vias meas: vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me, Obmutui, & humiliatus sum: et silui à bonis.

LIBER I. SAMVELIS

QVEM NOS PRIMVM REGVM DICIMVS.

Elcanę uxorum inter se æmulatio. Anna filium Samuelem deo deuouet. Cap. I.

VIT VIR VNVS de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim et nomen eius Elcana, filius Ierobam, filij Eliu, filij Thohu, filij Suph Ephrathæus: & habuit
f duas vxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filij: Annę autem non erãt liberi. Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret & sacrificaret domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni & Phinees, sacerdotes domini. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditque Phenennæ
B vxori suæ, & cunctis filijs eius, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autẽ concluserat uuluã eius.
Ge. 29, 30. Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, intantum vt exprobraret quod dominus conclusisset vuluam eius: sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderent ad templum domini: & sic prouocabat eam. porrò illa flebat, & non capiebat cibum. Dixit ergo ei Elcana uir suus, Anna cur fles? & quare non comedis? & quã ob rem affligitur cor tuũ? nunquid non ego melior tibi sum quàm decẽ filij? Surrexit autẽ Anna post-

quam comederat,& biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedēte super sellam an- C
te postes templi domini, cum esset Anna amaro animo, orauit ad dominum
flens largiter,& votum vouit, dicens, Domine exercituum, si respiciens vide
ris afflictionem famulæ tuæ,& recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuę,
dederisq; seruæ tuæ sexum virilem: dabo eum domino omnibus diebus vitæ
eius,& nouacula non ascendet super caput eius. Factum est autem, cum illa Num.6.a
multiplicaret preces coram domino, vt Heli obseruaret os eius. Porrò Anna Iud.13.a
loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur,& vox penitus
non audiebatur. Aestimauit ergo eam Heli temulentam, dixitq; ei, Vsquequo
ebria eris? digere paulisper vinum quo mades. Respōdens Anna, Nequaquā,
inquit, domine mi: nam mulier infœlix nimis ego sum, vinum et omne quod
inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu domini. Ne
reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine do D
loris,& mœroris mei locuta sum vsque in præsens. Tunc Heli ait ei, Vade in
pace,& deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. At illa di-
xit, Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abijt mulier in viā
suam,& comedit, vultusque illius non sunt amplius in diuersa mutati. Et sur-
rexerunt mane,& adorauerunt coram domino: reuersiq; sunt,& venerunt in
domum suam in Ramatha. Cognouit autem Elcana Annam vxorem suam:
& recordatus est eius dominus. Et factum est post circulum dierum, concepit
Anna,& peperit filium, uocauitque nomen eius Samuel: eo quod à domino po
stulasset eum. Ascendit autē vir eius Elcana & omnis domus eius, vt immo-
laret domino hostiam solennem & votum suum,& Anna non ascendit: di-
xit enim viro suo, Non vadam, donec ablactetur infans: & ducam eum, vt E
appareat ante conspectum domini,& maneat ibi iugiter. Et ait ei Elcana vir
suus, Fac quod bonum tibi videtur,& mane donec ablactes eum: precorque ut
impleat dominus verbum suum: Mansit ergo mulier,& lactauit filium suū,
donec amoueret eum a lacte. Et adduxit eum secum postquam ablactauerat,
vitulis tribus,& vno modio farinæ,& amphora vini,& adduxit eum ad do
mum domini in Silo. Puer autem adhuc erat infantulus:& immolauerunt ui
tulum,& obtulerunt puerum Heli. Et ait, Obsecro mi domine, viuit anima
tua domine: ego sum illa mulier quæ steti coram te hic orans dominum. Pro
puero isto oraui,& dedit mihi dominus petitionem meam, quam postulaui
eum. Idcirco & ego cōmodaui eum domino cunctis diebus, quibus fuerit ac-
commodatus domino. Et adorauerunt ibi dominum. Et orauit Anna,& ait.

Anna deo agit gratias, Heli cum filiis priuatur munere sacerdotali, suscitatur Sadoc fidelis minister domini. Cap. II. A

Exultauit cor meum in domino,& exaltatum est cornu meum in do-
mino: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum
in salutari tuo.
Non est sanctus vt est dominus: neque enim est alius extra te,& nō est for.
tis sicut deus noster.
Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera de ore uestro:
quia deus scientiarum dominus est,& ipsi præparantur cogitationes.
Arcus fortium superatus est,& infirmi accincti sunt robore.
Saturati prius, pro panibus se locauerunt; et famelici, saturati sunt: donec ste-

B rilis peperit plurimos: et quæ multos habebat filios, infirmata est.
Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.
Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat & subleuat.
Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.
Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent: quia nõ in fortitudine roborabitur vir.
Dominũ formidabunt aduersarij eius, super ipsos in cœlis tonabit: dñs iudica
C bit fines terræ, & dabit imperiũ regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.
Et abijt Elcana in Ramatha, in domum suam: puer autẽ erat minister in conspectu domini ante faciem Heli sacerdotis. Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes dominum, neq; officium sacerdotum ad populum: sed quicunque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, siue in cacabum: & omne quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. sic faciebant vniuerso Israeli venientium in Silo. Etiam antequã adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis, & dicebat immolanti, Da mihi carnem, vt coquam sacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam. Dicebátque illi immolans: Incendatur primum iuxta morẽ ho
D die adeps, & tolle tibi quantumcunq; desyderat anima tua. Qui respondens aiebat ei, Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis corã domino: quia detrahebant homines sacrificio domini. Samuel autem ministrabat ante faciem domini: puer accinctus ephod lineo. Et tunicam paruam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solennem. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori eius, dixitque ei, Reddat tibi dñs semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti domino. Et abierunt in locum suũ. Visitauit ergo dominus Annam, & cõcepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est puer Samuel apud dñm. Heli autem erat senex valde, &
E audiuit omnia quæ faciebant filij sui vniuerso Israeli: & quo dormiebant cũ mulieribus quæ obseruabant ad ostium tabernaculi, & dixit eis, Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? Nolite filij mei: nõ enim est bona fama quam ego audio, ut transgredi faciatis populum domini. Si peccauerit vir in virum, placari potest ei deus: si autẽ in dñm peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et non audierũt uocem patris sui: quia voluit dominus occidere eos. Puer autem Samuel proficiebat, atq; crescebat, & placebat tam deo quàm hominibus. Venit autẽ uir dei ad Heli, & ait ad eũ, Hæc dicit dominus, Nunquid nõ apertè reuelatus sum domui patris tui, cũ essent in
F Ægypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotẽ, ut ascenderet ad altare meũ, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod corã me: et dedi domui patris tui omnia de sacrificijs filiorũ Israel. Quare calce abiecistis uictimã meã, & munera mea quæ præcepi ut offerrent in templo: & magis honorasti filios tuos quàm me, ut comederetis primitias omnis sacrificij Israel populi mei? Propterea ait dñs deus Israel, Loquẽs locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, usq; in sempiternum.

sempiternũ. Nunc aũt, dicit dñs, absit hoc a me. sed quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autẽ contẽnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies ueniunt, & pcidã brachiũ tuũ, & brachiũ domus patris tui, vt nõ sit senex ĩ domo tua. Et uidebis æmulũ tuũ in tẽplo, in uniuersis psperis Israel: & non erit senex in domo tua omnibus diebus. Veruntamẽ non auferã penitus virũ ex te ab altari meo: sed vt deficiant oculi tui, & tabescat anima tua, & pars magna domus tuæ morietur cũ ad virilẽ ætatẽ uenerit. Hoc autẽ erit tibi signũ quod venturũ est duobus filijs tuis Ophni & Phinees. In die vno morientur ambo. Et suscitabo mihi sacerdotẽ fidelẽ, qui iuxta cor meum, & animã meã faciet: & ædificabo ei domũ fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Futurum est autẽ, vt quicunque remãserit ĩ domo tua, veniat ut oretur p eo, & offerat nummũ argẽteum, & tortã panis, dicatq;, Dimitte me obsecro ad unã partẽ sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

Samuel a domino uocatus ad prophetiam prædicit filiis Heli quę eis pœna ingruat. Cap. III.

PVer autẽ Samuel ministrabat domino corã Heli, & sermo domini erat pretiosus in diebus illis, nõ erat uisio manifesta. Factum est ergo in die quadã, Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerãt, nec poterat uidere lucernã dei antequã extingueretur. Samuel aũt dormiebat in templo domini, vbi erat arca dei. Et uocauit dominus Samuel. Qui respondens ait, Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, et dixit, Ecce ego: uocasti enim me. Qui dixit, Non vocaui: reuertere, & dormi. Et abijt & dormiuit. Et adiecit dñs rursum uocare Samuelẽ. Cõsurgensq; Samuel abijt ad Heli, et dixit, Ecce ego: quia uocasti me. Qui respõdit, Nõ uocaui te fili mi: reuertere & dormi. Porrò Samuel necdũ sciebat dñm, necq; reuelatus fuerat ei sermo dñi. Et adiecit dominus, & vocauit adhuc Samuelẽ tertio. Qui cõsurgẽs abijt ad Heli, & ait, Ecce ego quia uocasti me. Intellexit ergo Heli qa dñs uocaret puerũ: & ait ad Samuelẽ, Vade, & dormi: & si deinceps uocauerit te, dices, Loquere dñe quia audit seruus tuus. Abijt ergo Samuel, & dormiuit in loco suo. Et venit dñs, & stetit: et uocauit sicut uocauerat secundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel, Loquere, quia audit seruus tuus. Et dixit dñs ad Samuelẽ, Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli, oĩa q̃ locutus sum sup domũ eius: incipiã et cõplebo. Prædixi enim ei quod iudicaturus essem domũ eius in æternũ, pter iniquitatẽ, eo quod nouerat indigne agere filios suos, et nõ corripuerit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quod nõ expietur iniquitas domus eius victimis et muneribus vsque in ęternũ. Dormiuit aũt Samuel usque mane, aperuitq; ostia domus dñi. Et Samuel timebat ĩdicare uisionẽ Heli. Vocauit ergo Heli Samuelẽ, et dixit, Samuel fili mi? Qui respõdẽs, ait, Præsto sum. Et interrogauit eũ, Quis est sermo qui dictus est ad te? oro te ne celaueris me. hęc faciat tibi deus, et hæc addat, si abscõderis a me sermonẽ ex omnibus uerbis q̃ dicta sunt tibi. Indicauit itaque ei Samuel uniuersos sermones, et nõ abscõdit ab eo. Et ille respondit, Dñs est: quod bonũ est in oculis suis, faciat. Creuit aũt Samuel, et dominus erat cum eo, et nõ cecidit ex oĩbus uerbis eius in terrã. Et cognouit uniuersus Israel à Dan, vsque Bersabee, qd' fidelis Samuel ppheta esset dñi. Et addidit dñs vt appareret in Silo, quoniã reuelatus fuerat dñs Samueli in Silo, iuxta verbum domini. Et euenit sermo Samuelis uniuerso Israeli.

Israelitæ a Philisthæis bis prælio victi amittunt arcam domini. Filii Heli ipso cum patre intereunt. Ca. IIII.

A ET factum est in diebus illis, conuenerunt Philisthijm in pugna. Egressus est nanque Israel obuiã Philisthijm ĩ prælium, & castrametatus est iuxta lapidẽ adiutorij. Porró Philisthijm uenerũt in Aphec, & instruxerunt aciem contra Israel. Inito autẽ certamine, terga uertit Israel Philisthæis: & cæsa sunt in certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum. Et reuersus est populus ad castra: dixeruntque maiores natu de Israel, Quare pcussit nos dñs corã Philisthijm? Afferamus ad nos de Silo arcã fœderis domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis domini exercituum sedentis super cherubin: erantque duo filij Heli cũ arca fœderis domini, Ophni & Phinees. Cumque uenisset arca fœderis dñi in castra, uociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit terra. Et audierunt Philisthijm vocẽ clamoris, dixeruntque, Quænã est hæc uox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerunt quod arca domini venisset in castra, Timueruntque Philisthijm, dicentes, Venit deus in castra. Et ingemuerunt dicentes: Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius: uæ nobis. Quis nos saluabit de manu deorum sublimiũ istorũ? hi sunt dij qui pcusserunt Ægyptum omni plaga in deserto. Confortamini, & estote viri, Philisthijm: ne seruiatis Hebræis, sicut & illi seruierunt nobis: confortamini, & bellate. Pugnauerunt ergo Philisthijm, & cæsus est Israel, & fugit unusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israel triginta millia peditum. Et arca dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt,

C Ophni & Phinees. Currens autem vir de Beniamin ex acie venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus puluere caput. Cúmque ille venisset, Heli sedebat super sellã contra viã spectans. Erat enim cor eius pauẽs pro arca dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nuntiauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. Et audiuit Heli sonitum clamoris, dixitque, Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, et uenit, & nuntiauit Heli. Heli autẽ erat nonaginta & octo annorum, & oculi eius caligauerant, et videre nõ poterat. Et dixit ad Heli, ego sum qui veni de prælio, et ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait, Quid actum est fili mi? Respondẽs autẽ ille qui nuntiabat, Fugit, inquit Israel coram Philisthijm, et ruina magna facta est in populo: insuper, et duo filij tui mortui sunt, Ophni et Phinees, et arca dei capta est. Cumque ille nomi-

D nasset arcam dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, et fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat uir, et grãdæuus: et ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Nurus autẽ eius vxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui: et audito nuntio quod capta esset arca dei, et mortuus esset socer suus, et vir suus, incuruauit se et peperit. irruerãt enim in eã dolores subiti. In ipso autẽ momento mortis eius, dixerunt ei q̃ stabant circa eã, Ne timeas, qa filiũ peperisti. Quæ nõ respõdit eis, neque animaduertit. Et uocauit puerũ Ichabod, dicẽs, Trãslata est gloria de Israel, qa capta est arca dei, et ꝓ socero suo, et pro viro suo. Ait, Translata est gloria ab Israel, eo quod capta esset arca dei.

Dagon præceps corruit arcam domini in suũ templũ illata Philisthæi plagis terrentur & affligũt. Ca. V

A PHilisthijm autem tulerunt arcam dei, et asportauerunt eã à Lapide adiutorij in Azotũ. Tuleruntque Philisthijm arcam dei, et intulerunt eam

in tēplum Dagon,& statuerunt eā iuxta Dagon. Cumq́ surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcā dñi: & tulerunt Dagon, & restituerunt eū in locū suum. Rursumq́ mane die altera consurgētes, inuenerunt Dagon iacentē super faciē suam in terra coram arca domini: caput autē Dagon: & duæ palmæ manuū eius abscissæ erāt super limē: B
porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hāc causam nō calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur tēplum eius super limē Dagon in Azoto, vsq; in hodiernum diē. Aggrauata est autē manus domini super Azotios, & demolitus est eos: & percussit in secretiori parte natiū Azotum, & fines eius. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati Deut. 32. d.
sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate. Videntes autem viri Azotij huiuscemodi plagam, dixerunt, Non maneat arca dei Israel apud nos: quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon deum nostrum. C
Et mittentes congregauerunt omnes satrapas Philistinorum ad se, & dixerunt, Quid faciemus de arca dei Israel? Responderuntq́ Gethei, Circunducatur arca dei Israel. Et circunduxerunt arcā dei Israel. Illis autē circunducentibus eam, fiebat manus domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros vniuscuiusq; vrbis, à paruo vsq; ad maiorē, & cōputrescebant prominentes extales eorū. Inieruntq; Gethæi cōsiliū, & fecerunt sibi sedes pelliceas. Miserunt ergo arcā dei in Accaron. Cumq; uenisset D
arca dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicētes, Adduxerunt ad nos arcam dei Israel, vt interficiat nos & populum nostrum. Miserunt itaq; , & congregauerunt omnes satrapas Philistinorum: qui dixerunt, Dimittite arcā dei Israel, & reuertatur in locum suum, vt non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valde manus dei. viri quoque qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, & ascendebat vlulatus vniuscuiusq; ciuitatis in cœlum.

Philistæi remittunt arcam Israelitis cum donis. Cap. VI.

FVit ergo arca domini in regione Philistinorum septem mensibus. Et A
vocauerunt Philisthijm sacerdotes & diuinos, dicentes, Quid faciemus de arca domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locū suum. Qui dixerūt, Si remittitis arcā dei Israel, nolite dimittere eā uacuā, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini. & scietis quare non recedat manus eius, à vobis. Qui dixerunt, Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntq́ illi, Iuxta numerū prouinciarū Philisthinorū quinq; anos aureos facietis, & quinq; mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus uobis, & satrapis vestris. Facietisq́ similitudines anorum vestrorū, & similitudines muriū qui demoliti sunt terrā, et dabitis deo Israel gloriā, si forte releuet manum suā à vobis, & à dijs vestris, & à terra vestra. Quare aggrauatis corda vestra sicut aggrauauit Aegyptus, & Pharao cor suū: nonne B
postq̄ percussus ē, tūc dimisit eos, & abierūt? Nūc ergo arripite et facite plaustrū nouū: et duas uaccas fœtas, qbus nō ē īpositū iugū, iūgite ī plaustro, et recludite uitulos earū domi. Tolletisq; arcā dñi, et pōetis ī plaustro et uasa aurea q̄ exoluistis ei p delicto, pōetis ī capsellā ad latus eius: et dimittite eā ut uadat. Et aspicietis: et si qdē p uiā finiū suorū ascēderit cōtra Bethsames; ipse fecit nobis hoc malū grāde. sin autē, minime: sciemus quia nequaquam manus eius

tetigit nos ſed caſu accidit. Fecerunt ergo illi hoc modo:& tollentes duas vac
cas quæ lactabant vitulos iunxerunt ad plauſtrũ,uituloſq; earũ concluſerunt
domi. Et poſuerunt arcam dei ſuper plauſtrum,& capſellã quæ habebat mu-
C res aureos & ſimilitudinem anorum. Ibant autem in directum uaccæ per uiã
quæ ducit Bethſames,& itinere uno gradiebantur,pergẽtes & mugiẽtes: &
non declinabant neq; ad dexteram neq; ad ſiniſtrã:ſed et ſatrapæ Philiſthijm
ſequebantur,uſq; ad terminos Bethſames. Porrò Bethſamitæ metebant triti-
cum in ualle:& eleuantes oculos ſuos,uiderunt arcã,& gauiſi ſunt cum uidiſ-
ſent. Et plauſtrum uenit in agrm Ioſue Bethſamitæ, et ſtetit ibi. Erat autẽ ibi
lapis magnus,& conciderunt ligna plauſtri,uaccaſq; impoſuerũt ſuper ea ho
locauſtum domino. Leuitæ autem depoſuerunt arcam dei, & capſellam quæ
erat iuxta eam in qua erant uaſa aurea, & poſuerunt ſuper lapidem grandẽ.
Viri autẽ Bethſamitæ obtulerũt holocauſta,et immolauerũt uictimas in die
illa domino. Et quinque ſatrapæ Philiſthinorum uiderunt, et reuerſi ſunt in
D Accaron in die illa. Hi ſunt autẽ ani aurei,quos reddiderunt Philiſthijm pro
delicto,domino: Azotus vnum,Gaza vnum, Aſcalon vnum, Geth vnum,
Accaron vnũ:& mures aureos ſecundũ numerũ vrbium Philiſthijm quinq;
prouinciarũ,ab vrbe murata,vſq; ad villam quæ erat abſq; muro,& uſq; ad
Abel magnum ſuper quẽ poſuerunt arcam domini quæ erat vſq; in die illa in
agro Ioſue Bethſamitis. Percuſſit aũt dñs de viris Bethſamitibus,eo quod ui
diſſent arcã dñi:& percuſſit de populo ſeptuaginta viros,et qnquaginta mil
lia plebis. Luxitq; populus,eo q dñs percuſſiſſet plebẽ plaga magna. Et dixe
runt viri Bethſamitæ. Quis poterit ſtare in cõſpectu dñi dei ſancti huius? &
ad quẽ aſcendet à nobis? Miſerũtq; nuntios ad habitatores Cariathiarim,di-
cẽtes,Reduxerunt Philiſthijm arcã domini,deſcendite & reducite eã ad vos.

Arca in domo Abinadab allata, filius eius Eleazar conſtituitur ſacerdos, & Samuel inſtruit populum ad verum dei cultum. Cap. VII.

A VEnerũt ergo Viri Cariathiarim,et reduxerũt arcã dñi,& intulerũt eã
in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum aũt filiũ eius ſanctifica-
uerunt,vt cuſtodiret arcam dñi. Et factũ eſt, ex qua die manſit arca
domini in Cariathiarim multiplicati ſunt dies,erat quippe iam annus viceſi
mus:& requieuit omnis domus Iſrael poſt dñm. Ait aũt Samuel ad vniuer-
ſam domum Iſrael,dicẽs,Si in toto corde veſtro reuertimini ad dñm, auferte
deos alienos de medio veſtri,Baalim & Aſtaroth:& pparate corda vrã dño,
et ſeruite ei ſoli,et eruet vos de manu Philiſthijm. Abſtulerũt ergo filij Iſrael
Baalim & Aſtaroth & ſeruierũt dño ſoli. Dixit aũt Samuel, Cõgregate uni
B uerſum Iſrael in Maſphath,ut orem pro vobis dñm. Et conuenerũt in Maſ-
phath:hauſeruntq; aquam,& effuderunt in conſpectu dñi,& ieiunauerunt in
die illa,atq; dixerunt ibi, Peccauimus dño. Iudicauitq; Samuel filios Iſrael in
Maſphath. Et audierunt Philiſthijm qđ congregati eſſent filij Iſrael in Maſ-
phath,& aſcẽderunt ſatrapæ Philiſtinorum ad Iſrael. Quod cum audiſſent
filij Iſrael,timuerunt à facie Philiſthinorum. Dixeruntq; ad Samuelem, Ne
ceſſes pro nobis clamare ad dominũ deum noſtrũ,ut ſaluet nos de manu Phi
liſthinorum. Tulit autẽ Samuel agnum lactantẽ unum,& obtulit illum holo
cauſtum integrum domino:& clamauit Samuel ad dominum pro Iſrael, &
exaudiuit eum dominus. Factum eſt autem, cũ Samuel offerret holocauſtũ,

Philiſthĳm iniere prælium contra Iſrael: intonuit autem dñs fragore magno C
in die illa ſuper Philiſthĳm, & exterruit eos, & cæſi ſunt à filĳs Iſrael. Egreſ-
ſiq; filĳ Iſrael de Maſphath perſecuti ſunt Philiſthæos, & percuſſerunt eos
uſque ad locum qui erat ſubter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidē vnum,
& poſuit eum inter Maſphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, La
pis adiutorii. Dixitque, Hucuſque auxiliatus eſt nobis dominus. Et humilia-
ti ſunt Philiſthĳm, nec appoſuerunt vltra ut uenirent in terminos Iſrael: fa-
cta eſt itaque manus domini ſuper Philiſthæos, cunctis diebus Samuelis. Et D
redditæ ſunt urbes quas tulerant Philiſthĳm ab Iſrael, Iſraeli, ab Accaron
vſq; Geth, & terminos ſuos: liberauitque Iſrael de manu Philiſtinorū, eratq;
pax inter Iſrael & Amorrhæum. Iudicabat quoq; Samuel Iſraelem cunctis
diebus uitæ ſuæ: & ibat per ſingulos annos circuiens Bethel & Galgala &
Maſphath, et iudicabat Iſraelē ī ſupradictis locis. Reuertebaturq; ī Ramatha
ibi.n. erat domus eius, et ibi iudicabat Iſraelē: ędificauit etiam ibi altare dño.

Filiĳ Samuelis iudices conſtituti, auaritia ſua Iſraelitas permouere vt regem cupierint habere, quod Samuel diſſuadet. Cap. VIII.

FActum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices ſuper A
Iſrael Fuitq; nomen filĳ eius primogeniti Ioel: & nomen ſecūdi Abia,
iudicum in Berſabee. Et non ambulauerunt filii illius in vĳs eius: ſed de
clinauerunt poſt auaritiam, acceperuntq; munera, & peruerterunt iudicium.
Congregati ergo vniuerſi maiores natu Iſrael, venerunt ad Samuelem in Ra
matha. Dixerūtque ei, Ecce tu ſenuiſti & filii tui non ambulant in viis tuis.
Conſtitue nobis regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes. Di B
ſplicuitque ſermo in oculis Samuelis, eo q dixiſſent, Da nobis regem, ut iu-
dicet nos. Et orauit Samuel ad dominum. Dixit autem dominus ad Samue-
lem, Audi uocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. non enim te abiece-
runt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Iuxta omnia opera ſua quæ fecerunt a die
qua eduxi eos de Aegypto vſq; ad diē hanc: ſicut dereliquerūt me, & ſeruie-
runt me, & ſeruierunt diis alienis, ſic faciunt etiam tibi. Nunc ergo vocē eorū
audi: uerūtamen cōteſtare eos, & prędic eis ius regis qui regnaturus eſt ſuper C
eos. Dixit itaq; Samuel omnia verba dñi ad populū qui petierat a ſe regē, et
ait, Hoc erit ius regis qui imperaturus eſt uobis, Filios ueſtros tollet, & po-
net in curribus ſuis, facietque ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarū
& conſtituet ſibi tribunos & centuriones, & aratores agrorū ſuorū, & meſ-
ſores ſegetū, et fabros armorū & curruū ſuorū. Filias quoq; ueſtras faciet ſi-
bi unguētarias et focarias & panificas. Agros quoq; veſtros, & uineas, et oli
ueta optima tollet, et dabit ſeruis ſuis. Sed et ſegetes ueſtras et uinearū reddi-
tus addecimabit, ut det Eunuchis & famulis ſuis. Seruos etiā ueſtros, et ancil-
las, et iuuenes optimos, et aſinos auferet, et ponet in opere ſuo, Greges quoq; D
ueſtros addecimabit, uoſq; eritis ei ſerui. Et clamabitis in die illa a facie regis
vr̄i quē elegiſtis uobis: et nō exaudiet uos dñs in die illa. Noluit aūt populus
audire vocē Samuelis, ſed dixerūt, Nequaquā. rex.n. erit ſuper nos. et erimus
nos quoq; ſicut oēs gētes: et iudicabit nos rex nr̄, et egredieť ane nos, et pugna
bit bella nr̄a p nobis. Et audiuit Samuel oīa uerba populi, et locutus eſt ea in
auribus dñi. Dixit aūt dñs ad Samuelē, Audi vocē eorū, & conſtitue ſup eos
regē, Et ait Samuel ad uiros Iſrael, Vadat vnuſquiſq; in ciuitatē ſuam.

Sauli asinas paternas inquirenti Samuel, in quem forte inciderat, indicat eum futurum regem. Cap. IX.

A ET erat vir de Beniamin, nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Becho
rath, filij Aphia, filij viri Iemini, fortis robore. Et erat ei filius vocabu
lo Saul, electus & bonus: & non erat vir de filijs Israel melior illo. ab
humero & sursum, eminebat super omnem populum. Perierant autem asinæ
Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium suum. Tolle tecum vnum de pue
ris, & consurgens vade & quære asinas. Qui cũ transissent per montẽ Ephra
im, & per terram Salisa, & non inuenissent, transierunt etiam per terram Sa
lim, & non erant: sed & per terram Iemini, & minime repererunt. Cum autẽ
venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo, Veni, & re
uertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & sollicitus sit pro nobis. Qui
ait, Ecce vir dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur sine ambi
B guitate venit. nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra pro-
pter quam venimus. Dixitq; Saul ad puerum suum, Ecce ibimus: quid fere-
mus ad virum dei? panis deficit in sitarcijs nostris: & sportulam nõ habemus
vt demus homini dei, nec quicquam aliud. Rursum puer respondit Sauli, &
ait, Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini
dei, vt indicet nobis viam nostram. Olim in Israel sic loquebatur vnusquisq;
vadens consulere deũ, Venite, & eamus ad videntem. Qui enim propheta di
citur hodie, vocabatur olim videns. Et dixit Saul ad puerum suum, Optimus
sermo tuus: veni, eamus. Et ierũt in ciuitatem in qua erat vir dei. Cumq; ascẽ
derent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam
& dixerunt eis, Num hic est videns? Quæ respondentes, dixerũt illis, Hic est
C ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in ciuitatem. quia sacrificium est
hodie populi in excelso. Ingredientes vrbem, statim inuenietis eũ anteq; ascẽ
dat excelsum ad uescẽdũ. neq; enim comesturus est populus donec ille ueniat.
quia ipse benedicet hostiæ, & deinceps comedent qui vocati sunt. Nunc ergo
ascẽdite, quia hodie reperietis eum. Et ascẽderũt in ciuitatẽ. Cumq; illi ambu
larẽt in medio vrbis, apparuit Samuel egrediẽs obuiã eis vt ascẽderet in excel
sum. Dñs autẽ reuelauerat auriculã Samuelis ante vnã diẽ q̃ veniret Saul, di-
cẽs, Hac ipsa hora quæ nũc est, cras mittã virũ ad te de terra Beniamin, et un
ges eũ ducẽ sup populũ meũ Israel: & saluabit populũ meum de manu Phili
sthinorũ: quia respexi populũ meũ: venit enim clamor eorum ad me. Cumq;
aspexisset Samuel Saulẽ, dñs dixit ei, Ecce vir quẽ dixerã tibi, iste dominabi
D tur populo meo. Accessit autẽ Saul ad Samuelẽ in medio portæ, & ait, Indica
oro, mihi, vbi est domus uidẽtis? Et respõdit Samuel Sauli, dicẽs, Ego sum vi
dẽs: ascẽde ante me in excelsum, ut comedatis mecũ hodie, & dimittã te mane
& omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de asinis quas nudiustertius
pdidisti, ne solicitus sis. quia inuẽtæ sunt. Et cuius erũt optima quæq; Israel?
nonne tibi, & omni domui, patris tui? Respõdẽs autẽ Saul ait, Nũquid nõ fi-
lius Iemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter
oẽs familias de tribu Beniamin? quare ergo locutus es mihi sermonẽ istũ? Assu
mẽs itaq; Samuel Saulẽ & puerũ eius, introduxit eos in tricliniũ, & dedit eis
locũ in capite eorũ qui fuerant inuitati. erãt enim quasi triginta uiri. Dixitq;
Samuel coco, Da partẽ q̃ dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te.

Leuauit autẽ cocus armũ,& posuit ante Saul. Dixitq; Samuel, Ecce q̃ remã
sit. pone ante te,& comede: quia de idustria seruatũ est tibi, quãdo populũ uo
caui. Et comedit Saul cũ Samuele in die illa. Et descẽderũt de excelso in oppi-
dũ,& locutus est cum Saule in solario. Cùmque mane surrexissent, & iã dies
lucesceret, uocauit Samuel Saulem in solario, dicens, Surge,& dimittam te. Et
surrexit Saul: egressiq; sunt ambo, ipse videlicet & Samuel. Cumq; descende-
rent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul. Dic puero vt antecedat
nos,& transeat: tu autem subsiste paulisper, vt indicem tibi verbum dei.

Saulem in regem vnctum Samuel offert populo,& prædicit ei fata sua. Cap X.

TVlit autem Samuel lenticulam olei,& effudit super caput eius,& deo- A
sculatus est eum, et ait, Ecce vnxit te dominus super hæreditatem suam
in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorũ eius,
qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signũ, quia unxit te dominus in principẽ.
Cũ abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta sepulchrũ Rachel in finibus Gen.35.d
Beniamin in meridie, dicentq; tibi, Inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirẽ
das: & intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro uobis & dicit, Quid faciã
de filio meo? Cúmq; abieris inde & vltrà transieris, & veneris ad quercum
Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad deum in Bethel, vnus portãs
tres hœdos,& alius tres tortas panis,& alius portans lagenam vini. Cumq;
te salutauerint, dabunt tibi duos panes,& accipies de manu eorum. Post hæc
venies in collem dei, vbi est statio Philisthinorum: & cum ingressus fueris
ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso,
& ante eos psalterium & tympanum,& tibiam,& citharam, ipsosq; prophe B
tantes: Et insiliet in te spiritus domini, & prophetabis cum eis,& mutabe-
ris in virum alium. Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæ-
cunque inuenerit manus tua, quia dominus tecum est. Et descendes ante me
in Galgala: (ego quippe descendam ad te) vt offeras oblationem & immoles
victimas pacificas: septem diebus expectabis donec veniam ad te, & osten-
dam tibi quid facias. Itaq; cum auertisset humerum suum vt abiret à Samue
le, immutauit ei deus cor aliud.& venerunt omnia signa hæc in die illa. Vene
runtq; ad prædictum collem,& ecce cuneus prophetarum obuius ei: & insi-
luit super eum spiritus domini, & prophetauit in medio eorum. Videntes
autem omnes qui nouerant eum heri et nudiustertius, quod esset cum pro-
phetis,& prophetaret, dixerunt adinuicem, Quæ nam res accidit filio Cis?
num & Saul inter prophetas? Respondit alius ad alterum, dicens, Et quis pa-
ter eorum? Propterea uersum est in prouerbiũ, Num et Saul inter prophetas? C
Cessauit autem ꝓphetare,& venit ad excelsum. Dixitq; patruus Saul ad eũ
& ad puerum eius, Quò abistis? Qui responderunt, Quærere asinas: quas cũ
non reperissemus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei patruus suus, Indica mi
hi quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruum suum, Indicauit nobis q̃
inuentæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei quem locutus
fuerat ei Samuel. Et conuocauit Samuel populum ad dominum in Masphat,
& ait ad filios Israel, Hæc dicit dominus deus Israel, Ego eduxi Israel de Ae-
gypto & erui vos de manu Aegyptiorum, & de manu omnium regum qui
affligebant vos. Vos autem hodie proiecistis dominum deum vestrum qui 1.Reg.2.b
solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris: & dixistis,

Nequaquam, sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram domino
per tribus vestras, & per familias: Et applicuit Samuel omnes tribus Israel,
& cecidit sors super tribum Beniamin. Et applicuit tribum Beniamin & co-
gnationes eius, & cecidit sors sup cognationem Metri: & puenit vsq; ad Saul
filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inuentus. Et consuluerunt post
hęc dominum vtrumnam uenturus esset illuc. Responditq; dominus, Ecce ab
sconditus est domi. Cucurrerunt itaq;. & tulerunt eum inde: stetitq; in medio
populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero et sursum. Et ait Samuel ad
omnem populũ, Certe videtis quem elegit dominus, quoniam non sit similis
D illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, et ait, Viuat rex. Locutus est
autem Samuel ad populũ legem regni. & scripsit in libro, & reposuit corã do
mino: & dimisit Samuel omnem populum singulos in domũ suã. sed & Saul
abijt in domum suam in Gabaa. & abijt cum eo pars exercitus, quorum teti-
gerat deus corda. Filij vero Belial dixerunt, Num saluare nos poterit iste?
Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille vero dissimulabat se
audire.

Saul fusis Ammonitis liberat Iabes obsidione cinctam. Cap. XI.

A ET ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduersum Iabes Ga
laad. Dixeruntq; omnes viri Iabes ad Naas, Habeto nos fœderatos, et
seruiemus tibi. Et respõdit ad eos Naas Ammonites, In hoc feriam vo
biscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamq; vos op-
probrium in vniuerso Israel, Et dixerunt ad eum seniores Iabes, Concede no
bis septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel: & si non
fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te. Venerunt ergo nuntij in Gabaa
B Saulis, & locuti sunt verba hæc audiente populo: & leuauit omnis populus
vocem suam, & fleuit. Et ecce Saul veniebat, sequens boues de agro, & ait,
Quid habet populus quod plorat? Et narrauerunt ei verba virorum Iabes.
Et insiluit spiritus domini in Saul, cum audisset verba hæc, & iratus est furor
eius nimis. Et assumens vtrunq; bouem, concidit in frusta, misitq; in omnes
terminos Israel per manum nuntiorum, dicens, Quicunque non exierit, et se
cutus fuerit Saul et Samuel, sic fiet bobus eius. Inuasit ergo timor domini po
C pulum, & egressi sunt quasi vir vnus. Et recensuit eos in Bezec: fueruntq; fi-
liorum Israel trecenta millia: virorum autem Iuda triginta millia. Et dixe-
runt nuntijs qui venerãt, Sic dicetis viris qui sunt in Iabes Galaad, Cras erit
vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiauerunt uiris
Iabes: qui lætati sunt. Et dixerũt, Mane exibimus ad vos: et facietis nobis om
ne quod placuerit vobis. Et factum est, cum dies crastinus uenisset, constituit
Saul populum in tres partes: et ingressus est media castra in uigilia matu-
D tina & percussit Ammon usq; dũ incalesceret dies, reliqui autem dispersi
sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter, Et ait populus ad Sa-
muelem, Quis est iste qui dixit, Saul num regnabit super nos? Date uiros,
& interficiemus eos. Et ait Saul, Non occidetur quisquam in die hac, quia
hodie fecit dominus salutem in Israel. Dixit autem Samuel ad populum, Ve-
nite, & eamus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram domino in Gal-
gala, & immolauerunt ibi uictimas pacificas corã domino, Et lætatus est ibi
Saul, & cuncti uiri Israel nimis.

Samuel coram vniuersis Israelitis commemorata sua innocentia refricat eis memoriam beneficiorum dei & instigat vt constanter illi inseruiant. Cap. XII.

DIxit autem Samuel ad Vniuersum Israel, Ecce audiui vocem vestrã A
iuxta omnia quæ locuti estis ad me,& constitui super vos regem. Et
nunc rex graditur ante vos:ego autem senui, & incanui, porrò filij
mei uobiscum sunt:itaq; conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsq;
ad hanc diem,ecce præsto sum. Loquimini de me coram domino, & coram
Christo eius,vtrum bouem cuiusquã tulerim,aut asinũ,si quempiã calũniatus
sum,si oppressi aliquẽ si de manu cuiusquã munus accepi:& contemnam
illud hodie,restituamq; uobis. Et dixerunt, Non es calumniatus nos,neq; oppressisti,
neq; tulisti de manu alicuius quippiã. Dixitq; ad eos, Testis est dominus
aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis
in manu mea quippiam. Et dixerunt, Testis. Et ait Samuel ad populum, Dominus
qui fecit Moysen & Aarõ,& eduxit patres nostros de terra Ægypti. B
Nunc ergo state,vt iudicio contẽdam aduersum vos coram dño de omnibus
misericordijs domini,quas fecit vobiscũ,& cum patribus vestris: quomodo
Iacob ingressus est ĩ Ægyptũ,& clamauerũt patres vestri ad dominũ:& mi
sit dominus Moysen & Aaron,& eduxit patres vestros de Ægypto,& collo Iud.4.a.
cauit eos in loco hoc. Qui obliti sunt domini dei sui,& tradidit eos in manus
Sisaræ magistri militiæ Hasor,& in manu Philistinorum, & in manu regis
Moab,& pugnauerunt aduersum eos. Postea autem clamauerũt ad dominũ,
& dixerunt peccauimus,quia dereliquimus dominũ, & seruiuimus Baalim
& Astaroth:nunc erue nos de manu inimicorum nostrorum,& seruiemus tibi.
Et misit dominus Ierobaal & Badan & Iepte & Samuel, & eruit uos de
manu inimicorum vestrorũ p circuitum,& habitastis confidenter. Videntes
autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum uos,dixistis mihi,
Nequaquã sed rex imperabit nobis:cum dominus deus vester regnaret in C
vobis. Nunc ergo pñto est rex vester,quẽ elegistis et petistis:ecce dedit uobis
dominus regẽ. Si timueritis dominum,et seruieritis ei,& audieritis uocẽ eius,
et nõ exasperaueritis os domini: eritis et uos et rex qui imperat uobis sequentes
dominum deum Vestrum. si autẽ non audieritis uocem domini,sed exasperaueritis
sermones eius,erit manus domini super uos,& super patres uestros.
Sed et nunc state,et uidete rẽ istam grandẽ quã facturus est dominus in conspectu
uestro. Nunquid nõ messis tritici est hodie?inuocabo dominum et dabit
uoces,et pluuias:et scietis et uidebitis quia grãde malũ feceritis uobis in
conspectu domini,petentes super uos regem. Et clamauit Samuel ad dominũ
et dedit dominus uoces,et pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis
dominum et Samuelem. Et dixit vniuersus populus ad Samuelem, Ora pro
seruis tuis ad dominum deum tuum,vt non moriamur. addidimus enim uniuersis
peccatis nostris malum:ut peteremus nobis regem. Dixit autem Samuel
ad populũ, Nolite timere. uos fecistis uniuersum malũ hoc:ueruntamen nolite D
recedere à tergo domini,sed seruite dño in omni corde uestro. Et nolite declinare
post uana,quæ non proderunt uobis, neq; eruẽt uos,quia uana sunt.
Et nõ derelinquet dominus populum suũ ,ppter nomẽ suũ magnũ:quia iurauit
dñs facere uos sibi populum. Absit aũt à me hoc peccatum in domino, ut
cessem orare pro uobis,et docebo uos uiam bonam et rectam. Igitur timete

dominũ,& seruite ei in ueritate,ex toto corde vestro. vidistis enim magnifica,quæ in uobis gesserit. Quod si perseueraueritis in malitia:& vos et rex uester pariter peribitis:

A Philisthinorum & Isralitarum pugnæ ancipites, Saul increpatur a Samuele. Cap. XIII.

Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset,duobus autẽ annis regnauit super Israel. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel,& erant cũ Saul duo millia in Machmas,& in monte Bethel:mille autem cum Ionatha in Gabaa Beniamin. porrò cæterum populũ emisit vnunquenq; in tabernacula sua. Et percussit Ionathas stationẽ Philisthinorum,quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthijm,Saul cecinit buccina in omni terra, dicens,Audiant Hebræi. Et uniuersus Israel audiuit huiusmodi famã,Percussit Saul stationẽ Philisthinorũ:& erexit se Israel aduersus Philisthijm. Clamauit ergo populus post Saul in Galgala. Et Philisthijm congregati sunt ad prælĩadum cõtra Israel,triginta millia curuum,et sex millia equitum, et reliquum vulgus,sicut arena q̃ est in litore maris plurima. Et ascendentes castra

B metati sunt in Machmas ad orientem Bethauen. Quod cum uidissent uiri Israel se in arcto positos(afflictus enim erat populus)absconderunt se in speluncis,& in abditis,in petris quoque,& in antris,et in cisternis. Hebræi autem trãsierunt Iordanẽ in terrã Gad & Galaad. Cũque adhuc esset Saul in Galgala,vniuersus populus perterritus est qui sequebatur eum. Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuelis,& nõ venit Samuel in Galgala,dilapsusque est populus ab eo. Ait ergo Saul,Afferte mihi holocaustũ,& pacifica. Et obtulit holocaustũ. Cumq; cõplesset offerens holocaustũ ecce Samuel veniebat:& egressus est Saul obuiã ei,vt salutaret eũ. Locutusq; est ad eũ Samuel,Quid fecisti? Respõdit Saul,quia uidi quod populus dilaberetur a me, et tu nõ ueneras iuxta placitos dies,porrò Philisthijm congregati fuerant in

C Machmas:dixi,Nunc descendẽt Philisthijm ad me in Galgala,et faciem dñi non placaui. Necessitate cõpulsus,obtuli holocaustum dño. Dixitq; Samuel ad Saul,Stulte egisti,nec custodisti mãdata dñi dei tui,quæ pcepit tibi. Quod si nõ fecisses,iã nunc præparasset dñs regnum tuum super Israel in sempiternum,sed nequaquam regnum tuum vltra cõsurget. Quæsiuit dominus sibi virum iuxta cor suũ:& præcepit ei dominus ut esset dux super populum suum,eo quod non seruaueris quę præcepit dominus. Surrexit autem Samuel, & ascendit de Galgalis in Gabaa Beniamin. Et reliqui populi ascẽderũt post Saul obuiam populo, qui expugnabant eos uenientes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin. E recensuit Saul populum qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos uiros:& Saul,& Ionathas filius eius, populusque qui inuentus fuerat cum eis,erat in Gabaa Beniamin: porrò Philisthijm cõsederant in

D Machmas. Et egressi sunt ad præliandum de castris Philisthinorũ tres cunei. unus cuneus pergebat cõtra uiam Ephraim ad terram Saul. porrò alius ingrediebatur per uiam Bethoron. tertius autẽ uerterat se ad iter termini imminentis ualli Seboim contra desertũ. Porrò faber ferrarius nõ inueniebatur in omni terra Israel. cauerant enim Philisthijm ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthijm,vt exacueret unusquisque uomerem suum, & ligonẽ,et securim,et sarculũ. Retusæ itaque erãt acies uomerum et ligonũ,et tridentum,et securium, usque ad stimulũ cor-

rigendum. Cumq; venisset dies prælij, non est inuentus ensis & lancea in manu totius populi qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius. Egressa est autem statio Philisthijm, vt transcenderet in Machmas.

Ionathas Philistæos profligat, & contra parentis Saulis edictum vescitur fauo mellis, vnde in graue discrimen incidit. Cap. XIIII.

A ET accidit in quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum, Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicauit. Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malo granato, quę erat in agro Gabaa: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote domini in Silo, portabat Ephod. Sed & populus ignorabat quo isset Ionathas. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex utraq; parte, et quasi in modum dentium scopuli hinc inde prærupti, nomen vni Boses, & nomen alteri Sene, unus scopulus prominens ad aquilonem ex aduerso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum, Veni, transeamus ad stationem incircuncisorum horũ, si forte faciat dominus pro nobis: quia non est domino difficile saluare vel in multis, vel in paucis. Dixitq; ei armiger suus, Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum vbicunq; volueris. Et ait Ionathas, Ecce nos transimus ad uiros istos. Cumq; apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos, Manete, donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. si autem dixerint, Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eos dominus in manibus nostris, & hoc erit nobis signum. Apparuit igitur vterq; stationi Philisthinorum: dixeruntq; Philisthijm, En Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus absconditi fuerant. Et locuti sunt viri de statione ad Ionathan, & ad armigerum suum, dixeruntq;, Ascendite ad nos, & ostẽdemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum, Ascendamus, sequere me: tradidit enim dominus eos in manus Israel. Ascendit autem Ionathas manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaq; cum vidissent faciem Ionathæ, alij cadebant ante Ionathan, alios armiger interficiebat sequens eum. Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas & armiger eius, quasi viginti virorum in media parte iugeris, quam par boum in die arare consueuit. Et factum est miraculum in castris per agros: sed & omnis populus stationis eorum qui ierant ad prædandum, obstupuit & conturbata est terra, & accidit quasi miraculum à deo. Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucq; diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo, Requirite & uidete quis abierit ex nobis. Cumq; requisissent, repertum est non adesse Ionathan, & armigerum eius. Et ait Saul ad Achim, Applica arcam dei. Erat enim ibi arca dei in die illa cum filijs Israel. Cumq; loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorũ: crescebatq; paulatim, & clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem, Contrahe manum tuam. Clamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt usque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusq; ad proximum suum & cædes magna nimis. Sed

C & Hebræi qui fuerant cum Philisthijm heri & nudiustertius, ascenderantq; cúm eis in castris, reuersi sunt ut essent cũ Israel hijs qui erant cũ Saul & Ionatha. Omnes quoq; Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prælio. Et saluauit dominus deus Israel in die illa pugna autem peruenit usque ad Bethauen. Et viri Israel sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens, Maledictus uir qui comedit panem usque ad uesperum, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem: omnéque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaq; populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusq; applicuit manum ad os suum: timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem uirgę, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. Respondensq; unus de populo ait, Iureiurando con
D strinxit pater tuus populum, dicens, Maledictus vir qui comederit panẽ hodie. defecerat autem populus. Dixitque Ionathas, Turbauit pater meus terram: uidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustauerim paululũ de melle isto: quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? nõnne maior plaga facta fuisset in Philisthijm? Percusserunt ergo in die illa Philistæos à Machmis usque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis, & versus ad prædam tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra, comeditque populus cum sanguine. Nuntiauerunt autem Sauli dicentes quod populus peccasset domino, comedens cum sanguine. Qui ait, præuaricati estis: voluite ad me iam nunc saxum grande. Et dixit Saul, Dispergimini in vulgus, & dicite eis ut adducat ad me unusquisque bouem suum & arietem, & occidite super istud, & uescimini, & non peccabitis domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bouem in manu sua usque ad noctem, & occiderunt ibi. Aedificauit autem Saul altare domino: tuncq; primum cœpit ædificare altare domino. Et
E dixit Saul, Irruamus super Philisthæos nocte, & uastemus eos usque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitq; populus, Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos, Accedamus huc ad deum. Et consuluit Saul dominum, Num persequar Philisthijm? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa. Dixitque Saul, Applicate huc uniuersos angulos populi, & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Viuit dominus saluator Israel, quia si per Ionathan filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus cõtradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israel, Separamini uos in partem unã, & ego cũ Ionatha filio meo ero in parte altera. Respondítq; populus ad Saul, Quod bonum uidetur in oculis tuis fac. Et dixit Saul ad dominum deum Israel, Domine deus da iudicium, quid est quod non responderis seruo tuo hodie. Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostentionem. aut si hæc iniquitas est in populo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul, Mittite sortem inter me, & inter Ionathan filium meũ Et captus est Ionathas. Dixit autẽ Saul ad Ionathan, Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait, Gustans, gustaui in summitate

vurgæ,

virgæ, quæ erat in manu mea, paululũ mellis, & ecce ego morior. Et ait Saul,
Hæc faciat mihi deus, & hęc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitq; po
pulus ad Saul, Ergòne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in
Israel? hoc nephas est: viuit dominus, si ceciderit capillus de capite eius in ter-
ram, quia cum deo operatus est hodie. Liberauit ergo populus Ionathan, vt
non moreretur: Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthǿm: porrò Phili-
sthǿm abierunt in loca sua. Et Saul confirmato regno super Israel, pugnabat G
per circuitum aduersum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammõ,
& Edõ, & reges Soba, & Philisthæos: & quocunq; se uerterat superabat. Cõ
gregatoq; exercitu pcussit Amalec, et eruit Israel de manu uastatorũ eius. Fue
runt autem filij Saul, Ionathas, & Iessui, & Melchisua: et nomina duarũ filia
rum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. Et nomen 1.Reg.101
uxoris Saul, Achinoã filia Achimaas: et nomẽ principis militiæ eius Abner, fi
lius Ner, patruelis Saul. Porrò Cis fuit pater Saul, & Ner pater Ab-
ner, filius Abiel. Erat autẽ bellum potens aduersum Philisthæos omnibus
diebus Saul. Nam quencunq; viderat Saul uirũ fortem & aptũ ad prælium,
sociabat eum sibi.

Saulem iubet pater excindere Amalech qui parentis iussa præteriens regno pellitur,
& Samuel secat Agag regem in frusta. Cap. XV.

ET dixit Samuel ad Saul, Me misit dominus, ut vngerem te in regem su A
per populum eius Israel: nunc ergo audi vocem domini. Hæc dicit do-
minus exercituum, Recensui quæcunq; fecit Amalec Israeli, quomodo
restitit ei in via cũ ascenderet de Aegypto. Nunc ergo vade, & percute Ama
lec, & demolire uniuersa eius, non parcas ei, & non cõcupiscas ex rebus ipsius
aliquid: sed interfice à uiro usq; ad mulierem, & paruulum atq; lactentem, bo
uem & ouem, camelũ et asinũ. Pręcepit itaq; Saul populo, & recẽsuit eos qua
si agnos: ducẽta millia peditum, & decem millia uirorum Iuda. Cumq; uenis
set Saul usq; ad ciuitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. Dixitq; Saul
Cinæo, Abite, recedite atq; discedite ab Amalec: ne fortè inuoluam te cum eo. B
tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de
Aegypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec. Percussitq; Saul Amalec ab
Heuila, donec uenias ad Sur, quę est e regione Aegypti. Et apprehendit Agag
regem Amalec uiuum: omne autem uulgus interfecit in ore gladij. Et peper-
cit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, &
vestibus & arietibus, & uniuersis quæ pulchra erant, nec uoluerunt disperde
re ea. quicquid uero uile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est au-
tem uerbum domini ad Samuel, dicens, Pœnitet me quod constituerim Saul
regem. quia dereliquit me, & uerba mea opere non impleuit. Contristatusq;
est Samuel, & clamauit ad dominum tota nocte. Cumq; de nocte surrexisset C.
Samuel ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, eo quod uenisset Saul
in Carmelum & erexisset sibi fornicem triumphalem, & reuersus transis-
set: & descendissetq; in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offere-
bat holocaustum domino de initijs prædarum quæ attulerat ex Amalech. Et
cum uenisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul, Benedictus tu a domino, impleui
uerbum domini. Dixitq; Samuel, Et quæ est hæc uox gregum quæ resonat in
auribus meis, & armentorũ quam ego audio? Et ait Saul, De Amalec addu-

D xerunt ea: pepercit enim populus meus melioribus ouibus & armentis ut im
molarentur domino deo tuo, reliqua vero occidimus. Ait autem Samuel ad
Saul, Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit dominus ad me nocte. Dixitq;
ei, Loquere. Et ait Samuel. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in
tribubus Israel factus es? unxitque te dominus in regem super Israel, & misit
te dominus in uiam, & ait, Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugna-
bis contra eos vsq; ad internecionem eorum. Quare ergo non audisti vocem
domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis domini? Et ait
Saul ad Samuelem, Imò audiui vocem domini, & ambulaui in uia per quam
E misit me dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. Tu-
lit autem de præda populus oues & boues primitias eorum quæ cæsa sunt, vt
immolet domino deo tuo in Galgalis. Et ait ad Samuel, Nunquid vult domi
nus holocausta & uictimas, & non potius vt obediatur voci domini? Melior
est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipē
arietum. quoniam quasi peccatū ariolandi est, repugnare: & quasi scelus ido
lolatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abiecisti sermonem domini, abie
cit te ne sis rex. Dixitq; Saul ad Samuelem, Peccaui, quia præuaricatus sum
F sermonem domini & verba tua, timens populum, & obediens uoci eorum.
Sed nunc porta quæso peccatum meum, & reuertere mecum vt adorem do-
minum. Et ait Samuel ad Saul, Non reuertar tecum, quia proiecisti sermonē
domini, & proiecit te dominus ne sis rex super Israel. Et cōuersus est Samuel
vt abiret: ille autem apprehendit summitatem pallij eius, quæ & scissa est. Et
ait ad eum Samuel, Scidit dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud
proximo tuo meliori te. Porrò triumphator in Israel non parcet, & pœnitu-
dine non flectetur: neque enim homo est vt agat pœnitentiā. At ille ait, Pec-
G caui: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & re
uertere mecum, ut adorem dominum deum tuum. Reuersus ergo Samuel se-
cutus est Saulem: & adorauit Saul dominum. Dixitq; Samuel, Adducite ad
me Agag regē Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus. Et dixit Agag,
Siccine separat amara mors? Et ait Samuel, Sicut fecit absque liberis mulie-
res gladius tuus, sic absq; liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta cō-
cidit eum Samuel coram domino in Galgalis. Abijt autem Samuel in Rama-
tha, Saul uero ascendit in domum suam in Gabaa. Et non uidit Samuel ultra
Saul usque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniā
dominum pœnitebat quod constituisset regem Saul super Israel.

Samuel Saulem lugens obiurgatur a domino. Dauid ungitur in regem, quo cithara canente cessat
Saul dæmonio agitari. Cap. XVI.

DIxitque dominus ad Samuelem, Vsquequo tu luges Saul, cum ego
A proiecerim eum ne regnet super Israel? imple cornu tuum oleo, & ue
ni, ut mittā te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filijs eius mihi
regem. Et ait Samuel, quomodo uadam? audiet enim Saul, & interficiet me.
Et ait dominus, Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immo-
landum domino ueni. Et uocabis Isai ad victimam, & ego ostendā tibi quid
facias: & unges quemcūq; monstrauero tibi. Fecit ergo Samuel sicut locutus
est ei dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores ciuitatis,
occurrentes ei, dixeruntque, Pacificus ne est ingressus tuus? Et ait, Pacificus:

ad immolandum domino ueni,sanctificamini,& uenite mecū ut immolem. B
Sanctificauit ergo Isai & filios eius, & uocauit eos ad sacrificium, Cumque
ingressi essent,vidit Eliab & ait,Num corā domino est Christus eius?Et di-
xit dominus ad Samuelem,Ne respicias vultum eius,neq; altitudinem statu
ræ eius:quoniam abieci eum,nec iuxta intuitum hominis ego iudico. homo
enim videt ea quæ parent,dominus autem intuetur cor. Et vocauit Isai Abi-
nadab,& adduxit eum coram Samule. Qui dixit,Nec hunc elegit dominus.
Adduxit autem Isai Samma.de quo ait,Etiam hunc nō elegit dominus. Ad-
duxit itaq; Isai septem filios suos coram Samuele:& ait Samuel ad Isai,Non
elegit dominus ex istis.Dixitq; Samuel ad Isai, Nunquid iam completi sunt
filij?Qui respondit,Adhuc reliquus est paruulus,et pascit oues. Et ait Samuel C
ad Isai.Mitte,& adduc eum:nec enim discumbemus prius,quàm huc ille ve
niat.Misit ergo & adduxit eum.Erat autem rufus,& pulcher aspectu, deco-
ráque facie,& ait dominus,Surge,& vnge eum,ipse est enim.Tulit ergo Sa
muel cornu olei,& vnxit eum in medio fratrum eius:& directus est spiritus
domini à die illa in Dauid,& deinceps:surgénsq; Samuel abijt in Ramatha.
spiritus autem domini recessit a Saul, & exagitabat eum spiritus nequam a
domino. Dixeruntque serui Saul ad eum. Ecce spiritus domini malus exagi-
tat te.Iubeat dominus noster,& serui tui qui coram te sunt,quærent hominē
scientem psallere cithara:ut quando arripuerit te spiritus domini malus, psal
lat manu sua,& leuius feras. Et ait Saul ad seruos suos. Prouidete ergo mihi D
aliquem bene psallentem,& adducite eum ad me.Et respōdens vnus de pue-
ris,ait,Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimū
robore,& virum bellicosum,& prudentem in verbis, & virum pulchrum:
& dominus est cum eo.Misit ergo Saul nuntios ad Isai dicens, Mitte ad me
Dauid filium tuum,qui est in pascuis.Tulit ergo Isai asinum plenum pani-
bus,& lagenam uini,& hœdum de capris vnum, & misit per manum Da-
uid filij sui Sauli.Et venit Dauid ad Saul,& stetit coram eo:at ille dilexit eū
nimis,& factus est eius armiger,Misitque Saul ad Isai dicens, Stet Dauid in
conspectu meo:inuenit enim gratiam in oculis meis.Igitur quandocūq; spi-
ritus dñi arripiebat Saul,Dauid tollebat citharā,& percutiebat manu sua,et
refocillabatur Saul,& leuius habebat.recedebat enim ab eo spiritus malus.

Goliath a Dauide sternitur,Philistæi fugientes cæduntur. Cap. XVII.

CONgregantes autem Philisthijm agmina sua in prælium, conuenerūt A
in Socho Iudæ:& castrametati sunt inter Socho & Azeca in finibus
Dommim. Porrò Saul & filij Israel congregati venerunt in vallem
Terebinthi,& direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthijm. Et Phi-
listhijm stabant super montem ex parte hac,& Israel stabat supra montem
ex altera parte: vallisq; erat inter eos. Et egressus est vir spurius de castris B
Philisthinorum nomine Goliath,de Geth,altitudinis sex cubitorum & pal- 2.Re.21.d
mi:& cassis ærea super caput eius:& lorica squamata induebatur.porrò pon-
dus loricæ eius,quinq; millia siclorū æris erat.& ocreas æreas habebat in cru-
ribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. hastile autem hastæ eius erat
quasi liciatorium texentium.ipsum autem ferrum hastæ eius sexcētos siclos
habebat ferri:et armiger eius antecedebat eum. Stansq; clamabat aduersum
phalangas Israel,& dicebat eis,Quare venistis parati ad prælium?nunquid.

B ego non ſum Philiſthæus,& vos ſerui Saul? Eligite ex vobis virum, & deſcē
dat ad ſingulare certamen. ſi quiuerit pugnare mecum,& percuſſerit me, eri
mus vobis ſerui: ſi autem ego præualuero,& percuſſero eum,vos ſerui eritis,
& ſeruietis nobis. Et aiebat Philiſthæus, Ego exprobaui agminibus Iſrael ho
die, Date mihi virum , & ineat mecum ſingulare certamen . Audiens autem
Saul,& omne Iſraelitæ ſermones Philiſthæi huiuſcemodi,ſtupebāt,& metue
bant nimis. Dauid autem erat filius viri Ephrathæi,de quo ſupra dictum eſt,
de Bethlehem Iuda,cui nomen erat Iſai,qui habebat octo filios.& erat uir in
diebus Saul ſenex,& grandæuus inter viros. Abierunt autem tres filij eius ma
iores poſt Saul in prælium:& nomina trium filiorum eius qui perrexerūt ad
bellum,Eliab primogenitus,& ſecūdus Abinadab,tertius quoq; Samma. Da
uid autem erat minimus. Tribus ergo maioribus ſecutis Saulem, abijt Dauid
C & reuerſus eſt a Saul,vt paſceret gregē patris ſui in Bethlehem . Procedebat
vero Philiſthæus manè & veſpere,& ſtabat quadraginta diebus. Dixit autē
Iſai ad Dauid filium ſuum, Accipe fratribus tuis ephi polentæ,& decē panes
iſtos,& curre in caſtra ad fratres tuos,& decem formellas caſei has deferes ad
tribunū:& fratres tuos viſitabis ſi rectè agant,& cum quibus ordinati ſunt,
diſce. Saul autem,& illi,& omnes filij Iſrael,in valle Terebinthi pugnabant
aduerſum Philiſthijm. Surrexit itaq; Dauid mane,& commendauit gregem
cuſtodi:& onuſtus abijt: ſicut præceperat ei Iſai. Et venit ad locū Magala, &
ad exercitum qui egreſſus ad pugnam vociferatus erat in certamine. Direxe-
rat enim aciem Iſrael,ſed & Philiſthijm ex aduerſo fuerant præparati: Dere-
linquens ; ergo Dauid vaſa quæ attulerat ſub manu cuſtodis ad ſarcinas ;
ſeucurrit ad locum certaminis , et interrogabat ſi omnia rectè agerentur er
ga fratres ſuos. Cumq; adhuc ille loqueretur eis,apparuit vir ille ſpurius aſcē
dens, Goliath nomine, Philiſthæus,de Geth,de caſtris Philiſthinorum:& lo
D quente eo hæc eadem verba,audiuit Dauid. Omnes autem Iſraelitæ, cum vi-
diſſent virum,fugerunt à facie eius timētes eum valde. Et dixit vnus quiſpiā
de Iſrael, Num vidiſtis virum hunc qui aſcendit? ad exprobrādū enim Iſraeli
aſcendit. Virum ergo qui percuſſerit eum,ditabit rex diuitijs magnis,& filiā
ſuam dabit ei,& domum patris eius faciet abſq; tributo in Iſrael. Et ait Da-
uid ad viros qui ſtabant ſecum,dicens, Quid dabitur viro qui percuſſerit Phi
liſthæum hunc,& tulerit opprobrium de Iſrael? quis eſt enim hic Philiſthæ-
E us incircunciſus qui exprobauit aciem dei viuētis? Referebat autem ei populus
eundem ſermonem,dicens, Hæc dabuntur uiro qui percuſſerit eum: Quod cū
audiſſet Eliab frater eius maior,loquente eo cum alijs,iratus eſt contra Dauid
& ait, Quare veniſti,& quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? ego
noui ſuperbiam tuam,et nequitiam cordis tui: quia vt videres prælium,deſcē
F diſti. Et dixit Dauid, Quid feci? nunquid non verbum eſt? Et declinauit paulu
lum ab eo ad alium? dixitq; eundem ſermonem. Et reſpōdit ei populus uerbū
ſicut prius. Audita ſunt autē verba quę locutus eſt Dauid,& annūtiata in cō
ſpectu Saul. Ad quē cū fuiſſet adductus,locutus eſt ei, Nō cōcidat cor cuiuſq;
in eo: ego ſeruus tuus vadam,& pugnabo aduerſus Philiſthæū. Et ait Saul ad
Dauid, Nō uales reſiſtere Philiſthæo iſti,nec pugnare aduerſus eū: quia puer
es,hic aūt uir bellator eſt ab adoleſcētia ſua. Dixitq; Dauid ad Saul Paſcebat
ſeruus tuus patris ſui gregem ; & ueniebat leo uel urſus , & tollebat arietem
de medio

de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, B
& suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircuncisus, qui ausus est maledicere exercitui dei viuentis. Et ait Dauid, Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dixit autem Saul ad Dauid, Vade, & dominus tecum sit. Et induit Saul Dauid vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput eius, & vestiuit eum lorica. Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestem suam cœpit tentare si armatus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitq; Dauid ad Saul, Non possum sic incedere, quia non vsum habeo. Et deposuit ea, & tulit baculum suũ quem semper habebat in manibus: & elegit sibi quinq; limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem quam habebat secum, & fundam manu tulit: & processit aduersum Philisthæum. Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans aduersum Dauid, & armiger eius ante eum. Cumq; inspexisset F
Philisthæus, & vidisset Dauid, despexit eum. Erat autem adolescens rufus, et pulcher aspectu. Et dixit Philisthæus ad Dauid, Nunquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus Dauid in dijs suis, dixitque ad Dauid, Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli, et bestijs terræ. Dixit autem Dauid ad Philisthæum. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine domini exercituum dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie: & dabit te dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuũ à te: & dabo cadauera castrorum Philisthijm hodie volatilibus cœli, & bestijs terræ: vt sciat omnis terra quia est deus in Israel. Et nouerit vniuersa ecclesia hæc quia non in gladio nec in hasta saluat dominus: ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras. Cum ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra Dauid, festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philisthæi. Et misit manum suam in peram, tulitque vnum lapidem, & funda G
iecit, & percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte eius, & cecidit in faciem suam super terram. Præualuitque Dauid aduersum Philisthæum in funda & lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu Dauid, cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de vagina sua: & interfecit eum, præsciditque caput eius. Videntes autem Philisthijm quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Et consurgentes viri Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, & usque ad portas Accaron: cecideruntque vulnerati de Philisthijm in via Saraim, & vsque ad Geth, & vsque ad Accaron. Et reuertentes filij Israel postquam persecuti fuerant Philisthæos, inuaserunt castra eorum. Assumens autem Dauid caput Philisthæi, attulit illud in Ierusalem: arma vero eius posuit in tabernaculo suo. Eo autem tempore quo viderat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ, De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitque Abner, Viuit anima tua rex, si noui. Et

ait rex, Interroga tu, cuius filius sit iste puer. Cumq; regressus esset Dauid, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit corã Saule, caput Philisthæi habentem in manu sua. Et ait ad eum Saul, de qua progenie es ô adolescens? Dixitq; Dauid, Filius serui tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

Ionathas Dauid fœderatur. Dauid ob prudenter ad ministratum imperium diligitur a populo Saul vero odio prosequitur. Cap. XVIII.

A ET factum est cum complesset loqui ad Saul, anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam.
Tulitq; eum Saul in die illa, et non concessit ei ut reuerteretur in domũ
patris sui. Inierunt autem Dauid & Ionathas, fœdus: diligebat enim eũ qua
si animam suam. Nam expoliauit se Ionathas tunica qua erat indutus, & de
dit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua vsq; ad gladium, & arcum suum,
& vsq; ad baltheum. Egrediebatur quoq; Dauid ad omnia quæcunq; missis
B set eum Saul, & prudenter se agebat: posuitq; eum Saul super viros belli et ac
ceptus erat in oculis uniuersi populi, maximèq; in cõspectu famulorum Saul.
Porrò cum reuerteretur percusso Philisthæo Dauid, egressæ sunt mulieres de
vniuersis vrbibus Israel, cantantes, chorosq; ducentes in occursum Saul regis
in tympanis lætitiæ & in sistris. Et præcinebant mulieres ludentes, atq; dicen
tes, Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis,
& displicuit in oculis eius sermo iste: dixitq;, Dederunt Dauid decem millia,
& mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum? Non rectis ergo
C oculis Saul aspiciebat Dauid à die illa & deinceps. Post diem autem alteram
inuasit spiritus dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suę: Dauit au
tem psallebat manu sua sicut per singulos dies. Tenebatq; Saul lanceã, & mi
sit eam, putans quod configere posset Dauid cum pariete: & declinauit Da
uid à facie eius secundo. Et timuit Saul Dauid: eo quod dominus esset cum eo
& à se recessisset. Amouit ergo eum Saul a se, et fecit eum tribunum super mil
le viros: & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi. In omnibus
quoq; vijs suis Dauid prudenter agebat, & dominus erat cum eo. Vidit ita
D q; Saul quod prudens esset nimis, & cœpit cauere eum: Omnis autem Israel
& Iuda diligebat Dauid: ipse autem egrediebatur & ingrediebatur ante eos:
Dixitq; Saul ad Dauid, Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi vxorẽ
tantummodo esto fortis, & præliare bella domini. Saul autem reputabat,
dicens, Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum. Ait autem Dauid ad Saul, Quis ego sum, aut quæ est vita mea,
aut cognatio patris mei in Israel, vt fiam gener regis? Factum est autem tem
pus cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadrieli Molathitæ
E vxor. Dilexit autem Dauid Michol filiã Saul alterã, Et nuntiatum est Saul
& placuit ei. Dixitq; Saul, dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum, & sit super
eum manus Philisthinorum. Dixitq; Saul ad Dauid, In duabus rebus ge
ner meus eris hodie. Et mandauit Saul seruis suis, Loquimini ad Dauid
clam me, dicentes, Ecce places regi, & omnes serui eius diligunt te. Nunc
ergo esto gener regis. Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid omnia ver
ba hæc: & ait Dauid, Num parum videtur vobis generum esse regis? ego au
tem sum vir pauper et tenuis. Et renuntiauerunt serui Saul, dicentes, Huiuscemodi verba locutus est Dauid. Dixit autem Saul, Sic loquimini ad Da-

uid, Non habet rex sponsalia necesse, nisi centum præputia Philisthinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manibus Philisthinorum. Cùmque renuntiassent serui eius Dauit verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis Dauid, vt fieret gener regis. Et post paucos dies surgens Dauid, abijt cum viris qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthijm ducentos viros: & attulit eorum præputia, & anumerauit ea regi, vt esset gener eius, Dedit itaq; Saul ei Michol filiam suam vxorem. Et vidit Saul, & intellexit quod dominus esset cum Dauid, Michol autem filia Saul, diligebat eũ. Et Saul magis cœpit timere Dauid: factusq; est Saul inimicus Dauid cunctis diebus. Et egressi sunt principes Philisthinorum, à principio autem egressionis eorum, prudentius se gerebat Dauid, quam omnes serui Saul & celebre factum est nomen eius nimis. F

Dauidem occidere omnibus viis tentat Saul, Dauid periculis effugit beneficio Ionathæ & Michol. Cap. XIX. A

LOcutus est autem Saul ad Ionathan filium suum, & ad omnes seruos suos vt occiderent Dauid. Porrò Ionathas filius Saul. diligebat Dauid valde. Et indicauit Ionathas Dauid, dicens, Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter obserua te quæso manè, & manebis clam & absconderis. Ego autem egrediens, stabo iuxta patrem meum in agro, vbicunq; fueris: & ego loquar de te ad patrem meum, & quodcunq; videro, nũtiabo tibi. Locutus est ergo Ionathas de Dauid bona, ad Saul patrem suum: dixitq; ad eum, Ne peccet rex in seruum suum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua: & percussit Philisthæum, & fecit dominus salutem magnam vniuerso Israeli. vidisti, & lætatus es. quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens Dauid, qui est absq; culpa? Quod cum audisset Saul, placatus uoce Ionathæ, iurauit. Viuit dominus, quia non occidetur. Vocauit itaq; Ionathas Dauid, & indicauit ei omnia uerba hęc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, et fuit ante eũ, sicut erit heri et nudiustertius. Motũ est autẽ rursũ bellũ: et egressus Dauid, pugnauit aduersum Philisthijm: pcussitq; eos plaga magna, & fugerũt à facie eius. Et factus est spiritus dñi malus in Saul: sedebat autẽ in domo sua, & tenebat lanceã, porro Dauid psallebat manu sua. Nisusq; est Saul configere Dauid lãcea in pariete: & declinauit Dauid a facie Saul: lãcea autẽ casso vulnere plata est in pariete, & Dauid fugit, & saluatus est nocte illa. Misit ergo Saul satellites suos in domũ Dauid, vt custodirẽt eũ, & interficeretur mane. Quod cum annuntiasset Dauid Michol uxor sua, dicẽs, Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris: deposuit eum per fenestram, porró ille abijt et aufugit, atq; saluatus est. Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, et operuit eam vestimentis. Misit autem Saul apparitores qui raperent Dauid: & responsum est quod ægrotaret. Rursumq; misit Saul nuntios ut uiderent Dauid, dicens, Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur. Cumq; venissent nuntij: inuentum est simulachrũ super lectum, & pelles caprarum ad caput eius, Dixitq; Saul ad Michol, Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum, vt fugeret: Et respondit Michol ad Saul, Quia ipse locutus est mihi, Dimitte me, alioquin interficiam te, Danid autem fugiens, saluatus est, & uenit ad Samuel in Ramatha, & nuntiauit ei om

(B and C margin letters: B beside "absq; culpa" line; C beside "rieris" line)

nia quæ fecerat sibi Saul:et abierũt ipse et Samuel,et morati sunt in Naioth.
Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus, Ecce Dauid in Naioth in Rama-
tha. Misit ergo Saul lictores vt raperent Dauid:qui cum uidissent cuneũ pro-
phetarum vaticinantium,et Samuelem stantem super eos,factus est etiã spi-
ritus domini in illis,et prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod cum nuntia-
tum esset Sauli,misit et alios nuntios:prophetauerũt autem et illi. Et rursum
D misit Saul tertios nuntios:qui et ipsi prophetauerũt. Abijt etiam ipse in Ra-
matha,et uenit usque ad cisternam magnam quæ est in Socho, et interroga-
uit,et dixit,In quo loco sunt Samuel et Dauid? Dictumque est ei,Ecce in Na-
ioth sunt in Ramatha. Et abijt in Naioth in Ramatha,et factus est etiam su-
per eum spiritus domini,et ambulabat ingrediens, et prophetabat usq; dum
veniret in Naioth in Ramatha. Et expoliauit etiam ipse se vestimentis suis,
et prophetauit cũ cæteris coram Samuele,et cecinit nudus tota die illa et no-
cte. Vnde et exiuit prouerbium,Num et Saul inter prophetas?

Saul persequitur Dauid,et etiam Ionathan patrocinantem ei conatur interimere. Cap. XX.

A FVgit autem Dauid de Naioth quæ est in Ramatha, veniensq; locutus
est coram Ionatha, Quid feci? quæ est iniquitas mea,et quod peccatum
meum in patrem tuum,quia quærit animam meam? Qui dixit ei,Ab-
sit,non morieris:neque enim faciet pater meus quicquã grande vel paruum,
nisi prius indicauerit mihi. hũc ergo cælauit a me pater meus sermonem tan-
tummodo? nequaquã erit istud. Et iurauit rursum Dauidi:et ille ait,Scit pro-
fecto pater tuus quia inueni gratiam in oculis tuis,et dicet, Nesciat hoc Iona-
thas,ne forte tristetur. Quinimò viuit dominus,et uiuit anima tua,quia uno
tantum (vt ita dicam) gradu,ego morsque diuidimur. Et ait Ionathas ad Da-
uid, Quodcunque dixerit mihi anima tua faciam tibi. Dixit autem Dauid
B ad Ionathan,Ecce calendæ sunt crastino,et ego ex more sedere soleo iuxta re-
gem ad vescendum:dimitte ergo me vt abscondar in agro usque ad vesperã
diei tertiæ. Si respiciens requisierit me pater tuus,respondebis ei, Rogauit me
Luc.2.a. Dauid,ut iret celeriter in Bethlehem ciuitatem suam : quia uictimæ solennes
ibi sunt uniuersis cõtribulibus suis. Si dixerit,Bene:pax erit seruo tuo. si autẽ
fuerit iratus,scito quia cõpleta est malitia eius. Fac ergo misericordiam in ser-
uum tuũ:quia fœdus dñi me famulum tuum tecum inire fecisti. si aũt est ini-
quitas aliqua in me,tu me interfice,et ad patrẽ tuum ne introducas me. Et ait
Ionathas,Absit hoc a te:neq; enim fieri potest,ut si certe cognouero comple-
C tam esse patris mei malitiã contra te,non annuntiem tibi. Responditque Da-
uid ad Ionathan,Quis renuntiabit mihi, si quid fortè responderit tibi pater
tuus durè? Et ait Ionathas ad Dauid,Veni,et egrediamur foras in agrũ. Cum-
que exissent ambo in agrũ ait Ionathas ad Dauid,Domine deus Israel,si in-
uestigauero sententiam patris mei crastino uel perendie:et aliquid boni fue-
rit super Dauid,et nõ statim misero ad te,et notũ fecero,hæc faciat dominus
Ionathæ, et hæc augeat. Si autẽ perseuerauerit patris mei malitia aduersum
te,reuelabo aurem tuam,et dimittã te,ut uadas in pace, et sit dominus tecũ,
sicut fuit cum patre meo. Et si uixero,facies mihi misericordiã domini:si ue-
ro mortuus fuero,non auferes misericordiam tuã a domo mea usq; in sempi-
ternum,quãdo eradicauerit dominus inimicos Dauid, unumquẽq; de terra.
Pepigit ergo Ionathas fœdus cũ domo Dauid:et requisiuit dominus de ma-
nu inimicorum

nu inimicorum David. Et addidit Ionathas deierare David: eo quod dilige- D
ret illum: sicut enim animã suam, ita diligebat eũ. Dixitq; ad eum Ionathas,
Cras calendæ sunt, & requireris, requiretur enim sessio tua vsq; perendie. De-
scendens ergo festinus, & venies in locum vbi celandus es in die quando ope
rari licet, & sedebis iuxta lapidẽ cui nomen est Ezel. Et ego tres sagittas mit-
tam iuxta eum, & iaciã quasi exercens me ad signũ. Mittam quoq; et puerũ,
dicens ei, Vade & affer mihi sagittas. Si dixero puero, Ecce sagittæ intra te
sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, viuit dñs. Si
autẽ sic locutus fuero puero, Ecce sagittæ vltra te sunt: vade in pace, quia di-
misit te dñs. De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit dñs inter me
& te, vsq; in sempiternum. Absconditus est ergo David in agro, & venerũt
calendæ, & sedit rex ad comedendum panẽ. Cumq; sedisset rex super cathe-
dram suam secundum consuetudinem, quæ erat iuxta parietẽ, surrexit Iona- E
thas, & sedit Abner ex latere Saul, uacuusq; apparuit locus David. Et nõ est
locutus Saul quicquã in die illa: cogitabat enim quod forte euenisset ei ut nõ
esset mundus, nec purificatus. Cumq; illuxisset dies secũda post calendas, rur
sus apparuit uacuus locus David. Dixitque Saul ad Ionathan filium suum,
Cur non uenit filius Isai neq; heri, nec hodie ad uescendum? Responditq; Iona
thas Sauli, Rogauit me obnixè, ut iret in Bethlehẽ, & ait, Dimitte me quo-
niam sacrificium solenne est in ciuitate, vnus de fratribus meis accersiuit me:
nũc ergo si inueni gratiam in oculis tuis, uadam cito, & uidebo fratres meos,
ob hanc causam non uenit ad mensam regis. Iratus autem Saul aduersum Io
nathan dixit ei, Fili mulieris uirum ultrò rapientis, numquid ignoro quia di-
ligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionẽ ignominiosæ matris F
tuæ? Omnibus enim diebus quibus filius Isai uixerit super terram, non stabi-
lieris tu, neque regnum tuum: itaq; iam nũc mitte, & adduc eum ad me: quia
filius mortis est. Respondens autem Ionathas Sauli patri suo, ait, Quare mo
rietur? quid fecit? Et arripuit Saul lanceam, vt percuteret eum. Et intellexit Io
nathas quod definitum esset à patre suo ut interficeret David. Surrexit ergo
Ionathas à mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secunda
panem. Contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater
suus. Cumque illuxisset mane, uenit Ionathas in agrum iuxta placitum Da-
uid, & puer paruulus cum eo. Et ait ad puerum suum, Vade & affer mihi sa-
gittas quas ego iacio. Cumque puer cucurrisset, iecit aliam sagittam trans
puerum. Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas: & clama G
uit Ionathas post tergum pueri, & ait, Ecce ibi est sagitta porrò ultra te. Cla
mauitque iterum Ionathas post tergum pueri dicens, Festina uelociter, ne ste
teris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suum: &
quid ageretur, penitus ignorabat, tãtummodo enim Ionathas & David rem
nouerant. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei, Vade, & defer in
ciuitatem. Cumque abiisset puer, surrexit David de loco qui uergebat ad au
strum, & cadens pronus in terram, adorauit tertio: & osculantes se alterutrũ,
fleuerunt pariter, David autem amplius. Dixit ergo Ionathas ad David, Va-
de in pace: quæcunq; iurauimus ambo in nomine domini, dicentes, Dominus
sit inter me & te, & inter semen tuum, & semen meum usq; in sempiternũ.
Et surrexit David, & abiit: sed & Ionathas ingressus est ciuitatem.

David fugiens ad Achimelech pascitur panibus propositionis, apud Achis simulat insaniam. Cap. XXI.

A VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem:& obstupuit
Achimelech,eo quod venisset Dauid. Et dixit ei,Quare tu solus, &
nullus est tecũ? Et ait Dauid ad Achimelech sacerdotẽ,Rex p̃cepit mi
hi sermonẽ,& dixit,Nemo sciat rẽ propter quã missus es a me,& cuiusmodi
p̃cepta tibi dederim:nã & pueris meis cõdixi in illum & illũ locũ. Nunc er
go si quid habes ad manum vel quinq; panes da mihi,aut quicquid ĩueneris.
Et respõdens sacerdos ad Dauid,ait illi:nõ habeo laicos panes ad manum,sed
B tantum panẽ sanctum:si mundi sunt pueri,maxime a mulieribus? Et respon-
dit Dauid sacerdoti,& dixit ei,Equidẽ si de mulieribus agitur, continuimus
nos ab heri & nudiustertius,quando egrediebamur,& fuerunt vasa puerorũ
Mat 12.a. sancta.porrò via hec,polluta est,sed & ipsa hodie sanctificabitur ĩ vasis. De
Mar. 2.e. dit ergo ei sacerdos sanctificatũ panẽ,neq; enim erat ibi panis,nisi tãtum pa
nes propositionis,qui sublati fuerant a facie domini,vt ponerentur panes ca-
lidi. Erat autẽ ibi vir quidam de seruis Saul,in die illa intus in tabernaculo do
C mini:& nomen eius Doeg Idumæus,potentissimus pastorũ Saul. Dixit autẽ
Dauid ad Achimelech,Si habes hic ad manũ hastã aut gladium? quia gladiũ
meum,& arma mea non tuli mecum.sermo enim regis urgebat. Et dixit sa-
cerdos,Ecce gladius Goliath Philisthæi, quẽ percussisti in valle terebinthi,
est inuolutus pallio post ephod.si istum vis tollere,tolle.neque enim hic est
alius absq; eo. Et ait Dauid,Non est huic alter similis:da mihi eum. Surrexit
itaq; Dauid,& fugit in die illa a facie Saul, & uenit ad Achis regem Geth,
dixeruntq; serui Achis ad eum,Nunquid non iste est Dauid rex terræ? nonne
D huic cantabant per choros,dicentes,Percussit Saul mille,& Dauid decẽ mil-
lia? Posuit autẽ Dauid sermones istos in corde suo,& extimuit valde a facie
Achis regis Geth. Et immutauit os suum coram Achis,& collabebatur inter
manus eorum:& impingebat in ostia portę,defluebantq; saliuæ eius in bar-
bam. Et ait Achis ad seruos suos. Vidistis hominem insanum:quare adduxi-
stis eum ad me? An desunt nobis furiosi,quod introduxistis istum, vt fureret
me præsente? hiccine ingredietur domum meam.

David fugit Odollam,comitantur eum obærati,regi moabitarum committit parentes,proditur Sauli a Doeg,sacerdotes occiduntur. Abiathar autem effugit. Cap. XXII.

A ABijt ergo Dauid inde,& fugit in speluncam Odollam. Quod cum au
dissent fratres eius, & omnis domus patris eius, descenderũt ad eũ
illuc. Et conuenerunt ad eum oẽs qui erant in angustia constituti, &
oppressi ære alieno,& amaro animo.& factus est eorum princeps:fueruntq;
cum eo quasi quadringenti viri. Et profectus est Dauid inde in Maspha
q̃ est Moab. et dixit ad regẽ Moab,Maneat oro pater meus & mater mea uo
biscũ,donec sciã quid faciat mihi deus. Et reliquit eos ante faciẽ regis Moab:
mãseruntq; apud eum cunctis diebus quibus Dauid fuit in præsidio. Dixitq;
Gad propheta ad Dauid. Noli manere in præsidio proficiscere,& vade in ter
ram Iuda. Et profectus est Dauid,& venit in saltum Hareth. Et audiuit Sa-
ul quod apparuisset Dauid, & uiri qui erant cum eo. Saul autem cum mane
ret in Gabaa,& esset in nemore quod est in Rama,hastam manu tenẽs,cun-
ctique serui eius circunstarent eum, ait ad seruos suos qui assistebant ei,

Audite me nunc filij Iemini: nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas, & vniuersos vos faciet tribunos, & centuriones: quoniam coniura stis omnes aduersum me, & non est qui mihi renunciet, maxime cum et filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi eo quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me, insidiantem mihi vsque hodie. Respondens autem Doeg Idumæus qui assistebat, & erat primus inter seruos Saul, Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimelech filium Achitob. Qui consuluit pro eo dominum, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius sacerdotum qui erant in Nobe. qui vniuersi venerunt ad regem. Et ait Saul, Audi fili Achitob. Qui respondit, Præsto sum domine. Dixitque ad eum Saul, Quare coniurastis aduersum me tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consuluisti pro eo deum, vt consurgeret aduersum me insidiator vsque hodie permanens? Respondensque Achimelech regi, ait. Et quis in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? Non hodie cœpi pro eo consulere dominum? absit hoc à me: ne suspicetur rex aduersus seruum suum rem huiuscemodi, in vniuersa domo patris mei. non enim sciuit seruus tuus quicquàm super hoc negotio, vel modicum vel grande. Dixitque rex, Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui. Et ait rex emissarijs, qui circunstabant eum, Conuertimini, & interficite sacerdotes domini: nam manus eorum cum Dauid est: scientes quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes domini. Et ait rex ad Doeg, Conuertere tu, & irrue in sacerdotes. Conuersusque Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros vestitos ephod lineo: Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & asinum, & ouem in ore gladij. Euadens autem vnus filius Achimelech filij Achitob, cuius nomē erat Abiathar, fugit ad Dauid, & annunciauit ei quod occidisset Saul sacerdotes domini. Et ait Dauid ad Abiathar, Sciebam in die illa, quod cū ibi esset Doeg Idumæus proculdubio annunciaret Sauli: ego sum reus omniū animarum domus patris tui. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animā meam, quæret & animam tuam, mecumque seruaberis.

Ceilam oppugnatam liberat Dauid, persequitur eum vbique Saul, frustra tamen licet sæpe proderetur. Cap. XXIII.

ET annunciauerunt Dauid, dicentes, Ecce Philisthijm oppugnant Ceilā et diripiunt areas. Consuluit ergo Dauid dominum, dicens, Num uadā & percutiā Philisthæos istos? Et ait dominus ad Dauid, Vade, et percuties Philisthæos, & Ceilam saluabis. Et dixerunt viri qui erant cum Dauid, ad eum, Ecce nos hic in Iudæa cōsistētes timemus: quanto magis si ierimus in Ceilam aduersum agmina Philisthinorum? Rursum ergo Dauid consuluit dominū, Qui respōdēs, ait ei, Surge: et uade in Ceilā: ego enim tradā Philisthæos in manu tua. Abijt ergo Dauid, et viri eius in Ceilam, & pugnauit aduersum Philisthæos et abegit iumenta eorum, et percussit eos plaga magna: et saluauit Dauid habitatores Ceilæ. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius

Achimelech ad David in Ceilam,ephod secũ habens descenderat. Nuntiatũ est autẽ Sauli quod venisset David in Ceilã:& ait Saul,Tradidit eum dñs in manus meas,conclusus⁊ est introgressus vrbem in qua portæ & seræ sunt. Et pcepit Saul omni populo vt ad pugnam descenderet in Ceilam,& obsideret David & viros eius. Quod cũ David rescisset quia pararet ei Saul clã malum,dixit ad Abiathar sacerdotem, Applica Ephod. Et ait David, Dñe deus Israel,audiuit famã seruus tuus quod disponat Saul venire in Ceilã, vt
B euertat vrbẽ propter me. Si tradent me viri Ceilæ in manus eius? & si descendet Saul,sicut audiuit seruus tuus? dñe deus Israel indica seruo tuo. Et ait dominus,Descendet. Dixit⁊ David,Si tradent me viri Ceilæ,& viros qui sũt mecum,in manus Saul? Et dixit dominus, Tradent. Surrexit ergo David & viri eius quasi sexcenti,& egressi de Ceila,huc atque illuc vagabantur incerti:nuntiatũ⁊ est Sauli quod fugisset David de Ceila & saluatus esset:quam ob rem dissimulauit exire. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis,mansit⁊ in monte solitudinis Ziph,quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum dominus in manus eius. Et vidit David quod egressus esset Saul vt quæreret animam eius. Porrò David erat in deserto Ziph in sylua. Et surrexit Ionathas filius Saul,& abijt ad David in syluam,& confortauit manus eius in deo,dixit⁊ ei,Ne timeas,ne⁊ enim inueniet
C te manus Saul patris mei:& tu regnabis super Israel,& ego ero tibi secũdus:sed & Saul pater meus scit hoc. Percussit ergo vter⁊ fœdus corã dño:mãsit⁊ David in sylua,Ionathas reuersus est in domum suã. Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa,dicẽtes,Nonne David latitat apud nos in locis tutissimis syluæ,in colle Hachile,quæ est ad dexterã deserti? Nunc ergo sicut desyderauit anima tua vt descẽderes,descende:nostrũ autẽ erit vt tradamus eũ in manus regis. Dixit⁊ Saul,Benedicti vos a domino,quia doluistis vicem meã. Abite ergo oro,& diligentius præparate,& curiosius agite, & consyderate locum vbi sit pes eius, vel quis uiderit eum ibi, recogitat enim de me, quod callide insidier ei. Consyderate,& videte omnia latibula eius,in quibus abscõditur:& reuertimini ad me rẽ certam,vt vadam vobiscum:quod si etiã in terram se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. At illi
D surgentes abierunt in Ziph ante Saul: David autẽ & viri eius erant in deserto Maon,in campestribus ad dexteram Iesimon. Iuit ergo Saul & socij eius ad quærendum eum:& nuntiatum est David,statim⁊ descendit ad petrã,& versabatur in deserto Maon. quod cũ audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon. Et ibat Saul ad latus montis ex parte una, David autem & viri erant in latere montis ex parte altera:porrò David desperabat se posse euadere a facie Saul:ita⁊ Saul,& viri eius in modum coronæ cingebant David, & viros eius,vt caperent eos. Et nuntius venit ad Saul,dicens, Festina & veni,quoniam infuderunt se Philisthijm super terram. Reuersus est ergo Saul, desistens persequi David,& perrexit in occursum Philisthinorum: propter hoc vocauerunt locum illum petram diuidentem.

(Marginal note beside D: Ps.114.2.)

David nactus occasionẽ occidendi Saulis,parcit ei,& redit cum eo in gratiam. Cap. XXIIII.

A Ascendit ergo David inde: & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Cum⁊ reuersus esset Saul,postquã persecutus est Philisthæos,nuntiauerunt ei,dicẽtes,Ecce,David in deserto est Engaddi. Assumẽs ergo

Saul tria millia electorum uirorum ex omni Israel, perrexit ad inuestigandũ
Dauid & viros eius, etiã super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus per-
uiæ sunt. Et venit ad caulas ouium, quæ se offerebant uianti, eratq; ibi spelun
ca, quam ingressus est Saul ut purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius
in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt serui Dauid ad eum, Ecce
dies de qua locutus est dominus ad te, Ego tradam tibi inimicum tuum, vt fa
cias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid & præscidit orã chla
mydis Saul. Dixitq; ad viros suos, Propitius sit mihi dominus, ne faciã hanc B
rem domino meo Christo domini vt mittam manũ meã in eũ, quia christus
domini est. Viuit dominus, quia nisi dominus percusserit eum, aut dies eius
venerit vt moriatur, aut descendens in prælium perierit: propitius mihi sit
dominus vt non mittam manum meam in christum domini. Et cõfregit Da
uid viros suos sermonibus, & non permisit eos vt consurgerent in Saul: por-
rò Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere. Surrexit autem Dauid
post eum: & egressus de spelunca, clamauit post tergum Saul dicens, Domi-
ne mi rex. Et respexit Saul post se. & inclinans se Dauid pronus in terram,
adorauit, dixitq; ad Saul, Quare audis verba hominum loquentium, Dauid
quærit malum aduersum te? Ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te
dominus in manu mea in spelunca: & cogitaui vt occiderem te, sed pepercit
tibi oculus meus: dixi enim, Non extendam manum meam in dominum me-
um, quia Christus domini est. Quin potius pater mi, vide & cognosce oram C
chlamydis tuæ i manu mea: quoniã cũ præscinderem summitatẽ chlamydis
tuæ, nolui extendere manum meã in te: animaduerte, & vide quoniam non
est in manu meã malũ, neq; iniquitas, neq; peccaui in te: tu autem insidiaris
animæ meæ vt auferas eam. Iudicet dominus inter me & te, & vlciscatur me
dominus ex te: manus autem mea nõ sit in te. Sicut & in prouerbio antiquo
dicitur, Ab impijs egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Quem
persequeris rex Israel? quem psequeris? canem mortuum psequeris, & pulicẽ
unum. Sit dominus iudex, & iudicet inter me & te: & videat, & iudicet cau-
sam meã, & eruat me de manu tua. Cum autem cõplesset Dauid loquens ser
mones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul, Nunquid uox hæc tua est fili mi Da
uid? Et leuauit Saul uocem suã, & fleuit, dixitq; ad Dauid, Iustior tu es q̃ ego D
tu enim tribuisti mihi bona, ego autẽ reddidi tibi mala. Et tu indicasti hodie
quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me dominus in manum tuam, &
non occideris me. Quis enim cũ inuenerit inimicum suum, dimittet eum i uia
bona? Sed dñs reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus
es in me. Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in
manu tua regnum Israel: iura mihi in dño ne deleas semen meũ post me, neq;
auferas nomẽ meũ de domo patris mei. Et iurauit Dauid Sauli. Abijt ergo
Saul in domum suam: & Dauid & viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

Samuel moritur, impius Nabal offendit Dauidem, quem Abigail reconciliat & mortuo
Nabal nubit ei, & Michol traditur alii uiro. Cap. XXV.

Mortuus est autem Samuel, & cõgregatus est uniuersus Israel, & plã A
xerunt eum, & sepelierunt eũ in domo sua in Ramatha. Cõsurgensq;
Dauid descendit in desertum Pharan. Erat autem vir quispiam

in solitudine Maon, et possessio eius in Carmelo, et homo ille magnus nimis,
erantq; ei oues tria millia, et mille capræ: et accidit vt tonderetur grex eius in
Carmelo. Nomen autem uiri illius erat Nabal: et nomē vxoris eius, Abigail:
eratq; mulier illa prudentissima et speciosa: porrò vir eius durus, et pessimus,
et malitiosus: erat autem de genere Caleb. Cum autem audisset Dauid in de-
serto quod tonderet Nabal gregem suū, misit decē iuuenes, et dixit eis, Ascē-
dite in Carmelum, et venietis ad Nabal, et salutabitis eū ex nomine meo pa-
B cifice. Et sic dicetis, Sit fratribus meis, et tibi pax, et domui tuæ pax, et omni-
bus quæcūq; habes, sit pax. Audiui quod tonderent pastores tui qui erant no-
biscum in deserto: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quiquā
eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiscū in Carmelo. Interroga pue-
Iudic.8.b ros tuos, et indicabunt tibi. Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis
1.Re. 21.a tuis: in die enim bona uenimus. quodcūq; inuenerit manus tua, da seruis tuis,
et filio tuo Dauid. Cumq; venissent pueri Dauid, locuti sunt ad Nabal om-
nia verba hæc ex nomine Dauid et siluerunt. Respondens autem Nabal pue-
ris Dauid, ait, Quis est Dauid? et quis est filius Isai? hodie increuerunt serui
qui fugiūt dominos suos. Tollam ergo panes meos, et aquas meas, et carnes
pecorum quæ occidi tonsoribus meis, et dabo uiris quos nescio unde sint? Re-
gressi sunt itaq; pueri Dauid per viam suam, et reuersi venerūt, et annuntia-
C uerunt ei omnia verba quæ dixerat Nabal. Tunc ait Dauid pueris suis, Ac-
cingatur vnusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladijs suis, accin-
ctusq; est et Dauid ense suo: et secuti sunt Dauid quasi quadringēti viri, por-
rò ducēti remanserūt ad sarcinas: Abigail autem vxori Nabal nūtiauit vnus
de pueris suis, dicens, Ecce Dauid misit nūtios de deserto, vt benedicerent do-
mino nostro, et auersatus est eos. homines isti boni satis fuerūt nobis, et non
molesti: nec quicquam aliquando perijt omni tempore quo fuimus conuersa-
ti cum eis in deserto. pro muro erāt nobis tam in nocte quàm in die, omnibus die-
bus quibus pauimus apud eos greges. Quam ob rem considera, & recogita
quid facias: quoniam completa est malitia aduersum uirum tuū: et aduersum
domum tuam, & ipse est filius Belial, ita vt nemo possit ei loqui. Festinauit
igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinq; arietes
coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas uuæ passæ, & ducentas
D massas caricarū, & imposuit super asinos, dixitq; pueris suis, Præcedite me,
& ecce, ego post tergum sequar vos. viro autem suo Nabal non indicauit.
Cum ergo ascendisset asinum, & descenderet ad radicem montis, Dauid &
viri eius descēdebant in occursum eius, quibus & illa occurrit. Et ait Dauid,
Vere frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto, & non perijt quicquā
de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono. Hæc
faciat deus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad ip-
sum pertinent vsque mane mingentem ad parietem. Cum autē uidisset Abi-
gail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super
faciem suam, & adorauit super terrā, & cecidit ad pedes eius, & dixit, In me
sit domine hæc iniquitas: loquatur obsecro ancilla tua in auribus tuis, & au-
di verba famulæ tuæ. Ne ponat oro dominus meus rex cor suū super uirum
istum iniquum Nabal: quia secūdum nomen suum stultus est, & stultitia est
cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos domine mi quos misisti.

Nunc ergo domine mi viuit dominus, & viuit anima tua, qui prohibuit te ne venires in sanguinem, & saluauit manum tuam tibi: & nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo. et da pueris qui sequuntur te dominum meum. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini domine mi tu prœliaris: malitia ergo nõ inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ: Si enim surrexerit aliquando homo persequens te & quærens animã tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viuentium apud dominum deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ. Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia hæc quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultũ, & in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris: & cum benefecerit dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. Et ait Dauid ad Abigail, Benedictus dominus deus Israel, qui misit hodie te in occursum meum, & benedictũ eloquiũ tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. Alioquin viuit dominus deus Israel qui prohibuit me malum facerem tibi: nisi cito venisses in occursum mihi, nõ remansisset Nabal vsque ad lucem matutinam mingens ad parietem. Suscepit ergo Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitq́; ei, Vade pacificè in domum tuam: ecce audiui vocem tuam, & honoraui faciem tuam. Venit autem Abigail ad Nabal: & ecce erat ei conuiuium in domo eius quasi cõuiuium regis, & cor Nabal iucundum, erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei verbum pusillum aut grande vsque mane. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis Cumque pertransissent decem dies, percussit dominus Nabal, & mortuus est. Quod cum audisset Dauid mortuum Nabal, ait, Benedictus dominus qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, & malitiam Nabal reddidit dominus in caput eius. Misit ergo Dauid, & locutus est ad Abigail, vt sumeret eam sibi in vxorem. Et venerũt pueri Dauid ad Abigail in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes, Dauid misit nos ad te, vt accipiat te sibi in vxorem. Quæ consurgens adorauit prona in terram, & ait, Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei. Et festinauit, & surrexit Abigail, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedisequæ eius, et secuta est nũtios Dauid: & facta est illi vxor. Sed & Achinoam accepit Dauid de Iezrahel: & fuit vtraque vxor eius. Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem Dauid, Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

Ziphæi produnt Dauid, hic Saul dormientẽ ne occideretur defendit, armis tamẽ exuit. Ca. XXVI.

A ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes, Ecce, Dauid absconditus est in colle Hachilæ, quæ est ex aduerso solitudinis. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, et cum eo tria millia uirorum de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph. et castrametatus est Saul in Gabaa Hachilæ, quę erat ex aduerso solitudinis in via: Dauid autem habitabat in deserto. Videns autem quod venisset Saul post se in desertum, misit ex-

B ploratores,& didicit quòd venisset certissimè. Et surrexit Dauid, et venit ad
locum vbi erat Saul: cumq; vidisset locum in quo dormiebat Saul,& Abner
filius Ner princeps militiæ eius,& Saulem dormientem in tentorio, & reli-
quum vulgus per circuitum eius, ait Dauid ad Achimelech Hethæum, &
Abisai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens; Quis descendet mecum ad Saul
in castra? Dixitque Abisai, Ego descendam tecum. Venerunt ergo Dauid &
Abisai ad populum nocte,& inuenerunt Saul iacentem & dormientẽ in ten-
torio,& hastam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & populum dor
mientes in circuitu eius. Dixitque Abisai ad Dauid, Conclusit deus inimicũ
tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, et
secundo opus non erit. Et dixit Dauid ad Abisai, Ne interficias eũ: quis enim
C extendet manum suam in Christũ domini,& innocens erit? Et dixit Dauid,
Viuit dominus, quia nisi dominus percusserit eũ, aut dies eius venerit vt mo
riatur, aut in prælium descendens perierit, propitius sit mihi dominus ne ex-
tendam manum meam in Christum domini. nũc igitur tolle hastam quæ est
ad caput eius,& scyphum aquæ,& abeamus. Tulit igitur Dauid hastam,&
scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quisquã qui
videret,& intelligeret,& euigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor domi
ni irruerat super eos. Cumq; transisset Dauid ex aduerso, et stetisset in verti-
cẽ montis de longe,& esset grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad
populum,& ad Abner filium Ner, dicens, Nónne respondebis Abner? Et re-
spondens Abner, ait, Quis es tu qui clamas,& inquietas regem? Et ait Da-
D uid ad Abner, Nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare
ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim vnus de turba
vt interficeret regem dominum tuum. Non est bonum hoc quod fecisti: vi-
uit dominus quoniam filij mortis estis vos, qui non custodistis dominum ve
strum Christum domini. nunc ergo vide vbi sit hasta regis, & vbi sit scy-
phus aquæ, qui erat ad caput eius. Cognouit autem Saul vocem Dauid, &
dixit, Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid? Et ait Dauid. Vox mea domine
mi rex. Et ait, Quam ob causam dominus meus persequitur seruum suum?
Quid feci? aut quod est malũ in manu mea? Nunc ergo audi oro domine mi
rex verba serui tui. Si dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium.
si autem filij hominum: maledicti sunt in conspectu domini, quia eiecerũt me
hodie, vt non habitem in hæreditate domini, dicentes, Vade, serui dijs alienis.
E Et nunc non effundatur sanguis meus in terra coram domino: quia egressus
est rex Israel vt quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in mõtibus.
Et Saul, Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltra tibi malefa
ciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim q̃
stultè egerim,& ignorauerim multa nimis. Et respondens Dauid, ait, Ecce
hasta regis: transeat vnus de pueris regis,& tollat eam. Dominus autem re-
F tribuet vnicuiq; secundum iustitiam suam et fidem: tradidit enim te dominus
hodie in manum meam,& nolui extendere manum meam in Christum do-
mini. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnifice-
tur anima mea in oculis dñi,& liberet me de omni angustia. Ait ergo Saul
ad Dauid, Benedictus tu fili mi Dauid; equidem faciens facies,& potens po-
teris. Abijt autem Dauid in uiam suam, & Saul reuersus est in locum suum.

David diffidens Sauli fugit ad Achis, qui ei ciuitatem Siceleg dat, ex hac inuadit & prædatur Philisthæos Cap. XXVII.

ET ait Dauid in corde suo, Aliquando incidam vna die in manus Saul, A
nonne melius est vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, & desperet Saul, cesset que me quærere in cunctis finibus Israel: fugiam ergo
manus eius. Et surrexit Dauid, & abijt ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis
filium Maoch regem Geth. Et habitauit Dauid cũ Achis in Geth, ipse & viri eius, vir & domus eius. Dauid & duæ vxores eius, Achinoẽ Iezraelitis, &
Abigail vxor Nabal Carmeli. Et nũtiatum est Saul quod fugisset Dauid in
Geth, & non addidit vltra quærere eũ. Dixit autẽ Dauid ad Achis, Si inueni B
gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in vna vrbium regionis huius, vt habitem ibi: cur enim manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? Dedit itaq; ei
Achis in die illa Siceleg: propter quam caussam facta est Siceleg regum Iuda
vsq; in diem hanc. Fuit autem numerus dierum quibus habitauit Dauid in
regione Philisthinorum, quatuor mensium. Et ascendit Dauid, & viri eius, et
agebant prædas de Gessuri, & de Gezri, & de Amalecitis: hi enim pagi habi
tabantur in terra antiquitus, euntibus Sur vsq; ad terram Aegypti. Et percu- C
tiebat Dauid omnem terram, nec relinquebat viuentem virum & mulierem
tollensq; oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes, reuertebatur, & ve-
niebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis In quem irruisti hodie? Responde-
bat Dauid, Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel & contra
meridiem Ceni. Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat D
in Geth, dicẽs, Ne forte loquãtur aduersum nos. Hæc fecit Dauid: & hoc erat
decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philisthinorũ. Cre
didit ergo Achis Dauid, dicens, Multa mala operatus est contra populum suũ
Israel; erit igitur mihi seruus sempiternus.

Dauid præficitur exercitui Achis, Saul sublatis e medio magis Pythonissam cõsulit, quæ & Samuelem resuscitat Cap. XXVIII.

FActum est autẽ in diebus illis, congregauerunt Philisthijm agmina sua A
vt præpararẽtur ad bellum contra Israel: dixitq; Achis ad Dauid, Sciẽs
nunc scito quoniam mecum egredieris in castris tu & viri tui. Dixitq;
Dauid ad Achis, nunc scies quæ facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid, Et ego custodem capitis mei ponam te cũctis diebus. Samuel autem mor
tuus est, planxitq; eum omnis Israel, & sepelierunt eum in Ramatha urbe sua
Et Saul abstulit magos & ariolos de terra. Congregati q; sunt Philisthijm, &
venerũt, & castrametati sunt in Sunã: congregauit autem & Saul uniuersum
Israel, & uenit i Gelboe. Et uidit Saul castra Philisthijm, et timuit, et expauit
cor eius nimis. Cõsuluitq; dominũ, & nõ respõdit ei, neq; p somnia, neq; p sa B
cerdotes, neq; p prophetas. Dixitq; Saul seruis suis, Quærite mihi mulierẽ ha
bẽtẽ pythonẽ, & uadã ad eã, & sciscitabor per illã. Et dixerũt serui eius ad eũ,
Est mulier pythonẽ habens, i Endor. Mutauit ergo habitũ suũ, vestitusq; est
alijs uestimẽtis, & abijt ipse, & duo uiri cum eo, uenerũtq; ad mulierẽ nocte,
& ait illi, Diuina mihi in pythone, & suscita mihi quẽ dixero tibi. Et ait mu
lier ad eum, Ecce tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos, &
ariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar. Et iurauit ei Saul
in dño, dicẽs, Viuit dominus quia nõ eueniet tibi quicquàm mali ppter hanc

rem. Dixitq́ꝫ ei mulier, Quem ſuſcitabo tibi? Qui ait, Samuelem mihi ſuſci
ta. Cum autem uidiſſet mulier Samuelem, exclamauit voce magna, & dixit
B ad Saul. Quare impoſuiſti mihi? Tu es enim Saul. Dixitq́ꝫ ei rex, Noli time
re: quid vidiſti? Et ait mulier ad Saul, Deos vidi aſcendentes de terra. Dixitq́ꝫ
ei, Qualis eſt forma eius? Quæ ait, Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt
pallio. Et intellexit Saul quod Samuel eſſet, & inclinauit ſe ſuper faciem ſuā
in terra, & adorauit. Dixit aūt Samuel ad Saul, Quare inquietaſti me vt ſu-
ſcitarer? Et ait Saul, Coartor nimis: ſiquidē Philiſthijm pugnāt aduerſū me,
C & deus receſſit a me, & exaudire me noluit, neq́ꝫ in manu ꝓphetarū, neq́ꝫ ꝑ
ſomnia: uocaui ergo te, ut oſtēderes mihi quid faciā. Et ait Samuel, Quid in
terogas me, cum dñs receſſerit a te, & tranſierit ad æmulū tuū? Faciet enim
tibi dñs ſicut locutus eſt in manu mea, & ſcindet regnū tuū de manu tua; &
dabit illud ꝓximo tuo Dauid: qa nō obediſti uoci dñi, neq́ꝫ feciſti irā furoris
eius in Amalec. idcirco quod pateris fecit tibi dñs hodie. Et dabit dñs etiā Iſ-
rael tecū in manus Philiſthijm: cras autē tu & filij tui mecū eritis: ſed & ca-
ſtra Iſrael tradet dñs in manus Philiſthijm. Statim Saul cecidit porrectus in
terrā: extimuerat enim valde verba Samuelis, & robur nō erat in eo, qa non
comederat panē tota die illa. Ingreſſa eſt itaq́ꝫ mulier illa ad Saul, & vidit (cō
D turbatus enim erat valde) dixitq́ꝫ ad eū, Ecce obediuit ancilla tua uoci tuæ, &
poſui animā meā ī manu mea: & audiui ſermōes tuos quos locutus es ad me.
Nunc igitur audi & tu uocē ancillæ tuæ, & ponā coram te bucellam panis,
vt comedens conualeſcas, & poſſis iter agere. Qui renuit, & ait, Non comedā
Coegerunt autem eum ſerui ſui & mulier, & tandem audita uoce eorum ſur
rexit de terra, & ſedit ſuper lectum. Mulier autem illa habebat vitulum pa-
ſcualem in domo, & feſtinauit, & occidit eum: tollenſq́ꝫ farinam, miſcuit eā,
& coxit azyma, & poſuit ante Saul, & ante ſeruos eius. Qui cū comediſſēt,
ſurrexerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

Dauid cum Philiſthæis contra Saulem pugnaturus, ab exercitu remittitur. Cap. XXIX.

A CONgregata ſunt ergo Philiſthijm vniuerſa agmina in Aphec: ſed &
Iſrael caſtrametatus eſt ſuꝑ fontē qui erat in Iezrael. Et ſatrapę quidē
Philiſthijm incedebāt ī cēturijs & millibus: Dauid aūt et viri eius erāt
in nouiſſimo agmine cū Achis. Dixerūtq́ꝫ principes Philiſthijm. Quid ſibi uo
lūt Hebræi iſti? Et ait Achis ad principes Philiſthijm, Nūquid ignoratis Da
uid, q̄ fuit ſeruus Saul regis Iſrael, & ē apud me multis diebus vel annis, et nō
īueni ī eo qcquā mali, ex die q̄ trāsfugit ad me, uſq́ꝫ ad diē hāc. Irati ſūt aūt ad
B uerſus eū pricipes Philiſthijm, & dixerūt ei, Reuertatur vir, et ſedeat in loco
ſuo, in quo cōſtituiſti eū, & nō deſcēdat nobiſcū ī ꝓliū, ne fiat nobis aduerſa-
rius, cū ꝓliari cœperimus: qūo enim aliter poterit placare dñm ſuū, niſi in ca
ptibus noſtris? Nōne iſte eſt Dauid cui cātabāt ī choris dicētes, Percuſſit Sa-
ul in millibus ſuis, et Dauid in decē millibus ſuis? Vocauit ergo Achis Dauid,
1.Re.18.b. 21.d. & ait ei, Viuit dñs, quia rectus es tu, & bonus in cōſpecto meo: & exitus tu-
C us, & introitus tuus mecum eſt in caſtris: & non inueni in te quicquam ma
li ex die qua ueniſti ad me, vſque in diem hanc: ſed ſatrapis non places. Re-
uertere ergo, et uade in pace, & non offendes oculos ſatraparū Philiſthijm.
Dixitque Dauid ad Achis, Quid enim feci, & quid inueniſti in me ſer-
uo tuo a die qua fui in conſpectu tuo vſque in diem hanc, vt non veniam,

& pugnem contra inimicos domini mei regis? Respondens autem Achis, lo- D
cutus est ad Dauid, Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus dei: sed
principes Philisthinorum dixerunt, Non ascendet nobiscum in prælium. Igi-
tur consurge mane, tu & serui domini tui, qui venerunt tecum: & cum de no-
cte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pergite. Surrexit itaque de nocte Da-
uid ipse & viri eius, vt proficiscerentur mane, & reuerterentur ad terrã Phi-
listhijm: Philisthijm autem ascenderunt in Iezrael.

Dauid absente Amalecitæ Siceleg incenderant & spoliarant, quos e uestigio insequens strauit, & prædam recuperat. Cap. XXX.

CVmq; venissent Dauid & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ A
impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserãt Siceleg:
& succenderant eam igni. Et captiuas duxerant mulieres ex ea à mini
mo vsq; ad magnum: & non interfecerant quenquam sed secum duxerant, et
pergebant itinere suo. Cum ergo venisset Dauid & viri eius ad ciuitatem, &
inuenissent eam succensam igni, & vxores suas, & filios suos, & filias ductas
esse captiuas, leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo, voces suas, &
planxerunt donec deficerent in eis lachrymæ. Siquidem & duæ vxores Da-
uid captiuæ ductæ fuerant, Achinoẽ Iezraelitis, & Abigail vxor Nabal Car
meli. Et contristatus est Dauid valde: volebat enim eum populus lapidare,
quia amara erat anima vniuscuiusq; viri super filijs suis, & filiabus: confor- B
tatus est autem Dauid in domino deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotem fi-
liũ Achimelech, Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Da
uid, & consuluit Dauid dominum, dicens, Persequar latrunculos hos, & com
prehendam eos an non? Dixitq; ei dominus, Persequere: absque dubio enim
comprehendes eos, & excuties prædam. Abijt ergo Dauid ipse & sexcenti ui
ri qui erant cum eo, & venerunt vsq; ad torrentem Besor: & lassi quidã sub-
stiterunt. Persecutus est autem Dauid ipse & quadringenti uiri: substiterant
enim ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor. Et inuenerunt C
virum Aegyptium in agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntque ei pa
nem vt comederet, & biberet aquam, sed & fragmen massæ caricarum, &
duas ligaturas vuæ passæ. Quæ cum comedisset reuersus est spiritus eius, &
refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam tribus die
bus et noctibus. Dixit itaq; ei Dauid, Cuius es tu? uel unde? Qui ait, Puer Æ-
gyptius ego sum, seruus viri Amalecitæ: dereliquit autẽ me dominus meus,
quia ægrotare cœpi nudiustertius. Siquidem nos erupimus ad australem pla
gam Cerethi, et contra Iudam, et ad meridiem Caleb, et Siceleg succendimus
igni. Dixitque ei Dauid, Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait, Iura D
mihi per deum, quod non occidas me, et nõ tradas me in manus domini mei,
et ego ducam te ad cuneum istum. Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbe
bant super faciem uniuersæ terræ comedentes et bibentes, et quasi festum ce-
lebrantes diẽ, pro cuncta præda, et spolijs quæ ceperant de terra Philisthijm
et de terra Iuda. Et percussit eos Dauid à uespere usque ad uesperam alterius
diei, et non euasit ex eis quisquã, nisi quadringenti uiri adolescentes, qui ascẽ-
derant camelos, et fugerant. Eruit ergo Dauid omnia quæ tulerant Amaleci-
tæ, et duas uxores suas eruit. Nec defuit quicquam à paruo usque ad magnũ,
tam de filijs quam de filiabus, et de spolijs: et quæcunq; rapuerãt, omnia re-

E duxit Dauid: Et tulit vniuersos greges & armenta, & minauit ante faciem
suam: dixeruntque, Hæc est præda Dauid. Venit autem Dauid ad ducentos
viros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerãt Dauid, & residere eos iusserat
in torrente Besor, qui egressi sunt obuiam Dauid, et populo qui erat cum eo:
Accedens autem Dauid ad populum, salutauit eos pacifice. Respõdensq; om-
nis vir pessimus, & iniquus de viris qui ierant cum Dauid, dixit, Quia non
F venerunt nobiscum, non dabimus eis quicquam de præda quam eruimus: sed
sufficiat vnicuique vxor sua & filij, quos cum acceperint, recedant. Dixit au
tem Dauid, Non sic facietis fratres mei de his quæ tradidit nobis dominus,
& custodiuit nos, & dedit latrunculos qui eruperãt aduersum nos, in manus
nostras, nec audiet vos quisquam super sermone hoc. æqua enim pars erit de
scendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuident. Et fa
ctum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex
G in Israel vsque in diem hanc. Venit ergo Dauid in Siceleg, & misit dona de
præda senioribus Iuda proximis suis, dicens, Accipite benedictionem de præ-
da hostium domini: His qui erant in Bethel, et qui in Ramoth ad meridiem,
& qui in Gether, & qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Esthamo,
et qui in Rachal, & qui in vrbibus Ierameel, & qui in vrbibus Ceni, et qui
H in Harama, & qui in lacu Asan, & qui in Atach, & qui in Hebron: & reli-
quis qui erãt in his locis in quibus cõmoratus fuerat Dauid ipse & viri eius.

In pugna Philisthinorum contra Israelitas Saul cum suis filiis occumbit. Cap. XXXI.

A PHilisthijm autẽ pugnabant aduersum Israel: et fugerunt filij Israel an-
te faciem Philisthijm, et ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Irrue-
runtque Philisthijm iis Saul, et in filios eius, et percusserunt Ionathan
et Abinadab et Melchisua filios Saul, totumque pondus prælij versum est in
Saul: et consecuti sunt eum viri sagittarij, et vulneratus est vehementer a sa-
gittarijs. Dixitque Saul ad armigerum suum, euagina gladium tuum, et per-
B cute me: ne forte veniant incircuncisi isti, et interficiant me illudentes mihi.
Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore perterritus. arripuit itaque
Saul gladium suum, et irruit super eum. Quod cum vidisset armiger eius, ui
Iudic. 9. g delicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladiũ suum, et mor-
tuus est cum eo. Mortuus est ergo Saul, et tres filij eius, et armiger illius, et
C vniuersi uiri eius in die illa pariter. Vidẽtes autem uiri Israel qui erant trans
vallem et trans Iordanem, quod fugissent uiri Israelitæ, et quod mortuus es-
set Saul, et tres filij eius reliquerũt ciuitates suas et fugerũt: venerũtque Phili
1. Par. 11. b sthijm, et habitauerunt ibi. Facta autem die altera, venerunt Philisthijm vt
expoliarent interfectos, et inuenerunt Saul et tres filios eius iacentes in mon-
te Gelboe. Et præciderunt caput Saul, et expoliauerũt eum armis: et miserũt
in terram Philisthinorum per circuitum, vt annuntiaretur in templo idolo-
D rum, et in populis. Et posuerunt arma eius in templo Astaroth, corpus vero
eius suspenderunt in muro Bethsan. Quod cum audissent habitatores Iabes
Galaad, quæcunque fecerant Philisthijm Saul, surrexerunt omnes uiri fortis-
simi, et ambulauerunt tota nocte, et tulerunt cadauer Saul, et cadauera filio-
rum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, et combusserunt ea
ibi: et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Iabes, et ieiunauerunt se-
ptem diebus.

Samuelis

SAMVELIS LIBER SECVNDVS

QVEM NOS SECVNDVM REGVM DICIMVS.

David luget mortem Saulis & occidi iubet eum qui Saulem a se interfectum mentiebatur. Cap. I.

ACTVM EST AVTEM postquam mortuus A
est Saul, vt Dauid reuerteretur a cæde Amalec, & ma-
neret in Siceleg duos dies. In die autem tertia apparuit
f homo veniens de castris Saul ueste conscissa, & puluere
consperſus caput. & vt venit ad Dauid, cecidit super fa
ciem suam, & adorauit. Dixitq; ad eũ Dauid, Vnde ve
nis? Qui ait ad eum, De castris Israel fugi. Et dixit ad
eum Dauid, Quod est verbum quod factum est? indi-
ca mihi. Qui ait. fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mor
tui sunt: sed & Saul & Ionathas filius eius interierunt. Dixitq; Dauid ad ado
lescentem qui nuntiabat ei, Vnde scis quia mortuus est Saul & Ionathas fi-
lius eius? Et ait adolescens qui nuntiabat ei, Casu veni in montem Gelboe, &
Saul incumbebat super hastam suam: porrò currus & equites appropinqua-
bant ei, & conuersus post tergum suum, videnſque me vocauit. Cui cum re- B
spondissem, Adsum: dixit mihi, Quisnam es tu? Et aio ad eum, Amalecites
ego sum. Et locutus est mihi, Sta super me, & interfice me: quoniam tenent
me angustiæ, & adhuc tota anima mea in me est. Stanſque super eum occidi
illum: sciebam enim quod viuere non poterat post ruinam: & tuli diadema
quod erat in capite eius, & armillam de brachio illius, & attuli ad te domi-
num meum huc. Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit omnesq;
viri qui erant cum eo, & planxerunt & fleuerunt, & ieiunauerunt vsq; ad ve
speram super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum domini,
& super domum Israel, eo quod corruissent gladio. Dixitque Dauid ad iuue
nem qui nuntiauerat ei, Vnde es tu? Qui respondit, Filius hominis aduenæ
Amalecitæ ego sum. Et ait ad eum Dauid, Quare non timuisti mittere manũ
tuam vt occideres christum domini? Vocansq; Dauid vnum de pueris suis,
ait, Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, et mortuus est. Et ait ad eum C
Dauid, Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est aduersum
te, dicens, Ego interfeci christum domini.

Planxit autem Dauid planctum huiuscemodi super Saul, & super Ionathan
filium eius: & præcepit vt docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est
in libro iustorum.

Et ait, Considera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.
Incliti Israel super montes tuos interfecti sunt, quõ ceciderunt fortes.

Nolite annuntiare in Geth, neq; annuntietis in compitis Ascalonis: ne fortè
lætentur filiæ Philisthijm, ne exultent filiæ incircuncisorum.

Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos, neque sint agri pri-
mitiarum: quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul quasi non
esset vnctus oleo.

A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Ionathæ nũquam redijt
retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis.

T

Saul & Ionathas amabiles,decori valde in vita sua,in morte quoq; non sunt diuisi:aquilis velociores,leonibus fortiores.
Filiæ Israel super Saul flete,qui uestiebat vos coccino in delicijs,qui præbebat
D ornamenta aurea cultui vestro.
Quomodo ceciderunt fortes in prælio,Ionathas in excelsis tuis occisus est.
Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum.
Sicut mater vnicum amat filium suum,ita ego te diligebam.
Quomodo ceciderunt robusti,& perierunt arma bellica.

David reuersus in Hebron vngitur in regem, Abner autem Isboseth Saulis filium regno præficere molitur. Cap. II.

A IGitur post hęc consuluit Dauid dominum,dicens,Num ascendã in unam
de ciuitatibus Iudæ?Et ait dominus ad eum,Ascẽde.Dixitq; Dauid, Quo
ascendam?Et respondit ei,In Hebron.Ascendit ergo Dauid,& duæ vxo
res eius,Achinoë Iezrahelitis,& Abigail vxor Nabal Carmeli:sed & viros
qui erant cum eo,duxit Dauid singulos cum domo sua: & manserũt in oppi
dis Hebron.Veneruntq; viri Iuda,& vnxerunt ibi Dauid,vt regnaret super
domũ Iuda.Et nuntiatũ est Dauid ꝙ viri Iabes Galaad sepelissent Saul.Mi-
B sit ergo Dauid nũtios ad viros Iabes Galaad,dixitq; ad eos, Benedicti vos à
domino,qui fecistis misericordiam hanc cũ domino vestro Saul, & sepelistis
eum.Et nunc retribuet vobis quidem dominus misericordiam & veritatem:
sed & ego reddam gratiam,eo quod fecistis verbum istud. Confortentur ma
nus vestræ,& estote filij fortitudinis: licet enim mortuus sit dominus vester
Saul,tamẽ me vnxit domus Iuda in regem sibi.Abner autem filius Ner prin
C ceps exercitus Saul,tulit Isboseth filium Saul,& circunduxit eũ per castra:
regemq; constituit super Galaad,& super Assuri, & super Iezrael, & super
Ephraim,& super Beniamin,et super Israel uniuersum.Quadraginta annorũ
erat Isboseth filius Saul,cum regnare cœpisset super Israel, & duobus annis
regnauit:sola autem domus Iuda sequebatur Dauid. Et fuit numerus dierum
quos commoratus est Dauid,imperans in Hebron super domum Iuda, septẽ
1.Par.3.b annorum & sex mensium.Egressusq; est Abner filius Ner,& pueri Isboseth
D filij Saul de castris in Gabaõ.Porrò Ioab filius Saruiæ,& pueri Dauid,egres
si sunt,& occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon.Et cum in vnum conuenis
sent,eregione sederũt,hi in vna parte piscinæ,& illi ex altera. Dixitq; Abner
ad Ioab,Surgant pueri,& ludant coram nobis.Et respondit Ioab, Surgant.
Surrexerunt ergo,& transierunt numero duodecim de Beniamin,ex parte Is
boseth filij Saul,& duodecim de pueris Dauid.Apprehensoq; vnusquisq; ca-
pite comparis sui,defixit gladium in latus contrarij & ceciderunt simul: vo-
catumq; est nomen loci illius,Ager robustorum,in Gabaon.Et ortum est bel
E lum durum satis in die illa:fugatusq; est Abner & viri Israel à pueris Dauid.
Erant autem ibi tres filij Saruiæ,Ioab,& Abisai,& Asael:porrò Asael cursor
velocissimus fuit,quasi vnus de capreis quæ morantur in syluis. Persequeba
tur autem Asael Abner,& nõ declinauit ad dexteram neq; ad sinistram omit
tens persequi Abner,Respexit itaq; Abner post tergum suum,& ait,Tune es
Asael?Qui respondit,Ego sum.Dixitq; ei Abner, Vade ad dexteram, siue ad
sinistram,& apprehende vnum de adolescentibus, & tolle tibi spolia eius.

Noluit autem Asael omittere quin vrgeret eum. Rursumq; locutus est Abner ad Asael Recede, & noli me sequi, ne forte compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. Qui audire contẽpsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, et transfodit, & mortuus est in eodem loco: omnesq; qui transibãt per locum in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebãt, Persequentibus autem Ioab F
& Abisai fugientem Abner, sol occubuit. & venerunt vsq; ad collem aquæductus, qui est ex aduerso vallis, itineris deserti in Gabaon, Congregatiq; sunt filij Beniamin ad Abner: & conglobati in vnum cuneum, steterunt in summitate tumuli vnius. Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait, Num vsq; ad internicionem tuus mucro desæuiet? an ignoras quod periculosa sit desperatio? vsque quo non dicis populo vt omittat persequi fratres suos? Et ait Ioab, Viuit dominus, si locutus fuisses, mane recessisset populus persequẽs fratrem suum. Insonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt vltrà Israel, neq; iniere certamen. Abner autem & viri eius abierunt per cãpestria, tota nocte illa, et transierunt Iordanem, & lustrata omni Bethoron, uenerunt G
ad castra. Porrò Ioab reuersus omisso Abner, congregauit omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Asaele. Serui autem Dauid percusserunt de Beniamin, & de viris qui erant cum Abner trecẽtos sexaginta viros, qui & mortui sunt. Tuleruntq; Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem & ambulauerunt tota nocte Ioab, & viri qui erant cum eo, & in ipso crepusculo peruenerunt in Hebron.

Abner deficit ad Dauidem vbi ab Ioab interficitur. Cap III.

FActa est ergo lõga cõcertatio inter domũ Dauid, & inter domum Saulis: Dauid proficiens et semper seipso robustior, domus autẽ Saul decrescẽs quotidie. Natiq; sunt sex filij Dauid in Hebron, fuit primogenitus eius Amnon de Achinoem Iezraelitide. Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli: porrò tertius Absalon filius Maacha filiæ Tholmai regis Gessur. Quartus autẽ Adonias, filius Haggith: et quintus Saphatia, filius Abital, Sextus quoq; Iethraã de Egla vxore Dauid. hi nati sunt Dauid in Hebrõ Cũ ergo esset prælũ inter domũ Saul & domum Dauid, Abner filius Ner regebat domũ Saul. Fuerat autẽ Sauli cõcubina nomine Respha, filia Aia. Dixitq; Isboseth ad Abner, Quare ingressus es ad cõcubinã patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait, Nunquid caput canis ego sum aduersũ Iudã hodie, qui fecerim misericordiã super domũ Saul patris tui: & super fratres & proximos eius, & non tradidi te in manus Dauid, & tu requisisti in B
me quod arguetes pro muliere hodie. Hæc faciat deus Abner, & hæc addat ei, nisi quomodo iurauit dominus Dauid, sic faciam cum eo, vt transferatur regnũ de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid super Israel, & super Iudam, à Dan vsq; Bersabee. Et nõ potuit respondere ei quicquam: quia metuebat illũ Misit ergo Abner nuntios ad Dauid pro se dicentes, Cuius est terra? Et vt loquerẽtur, Fac mecũ amicitias. & erit manus mea tecũ, & reducam ad te vniuersum Israel. Qui ait, Optime: ego faciam tecum amicitias: sed vnam rem peto a te dicens, Non videbis faciem meam antequã adduxeris mihi Michol filiam Saul: & sic uenies, & uidebis me. Misit autem Dauid nuntios ad Isboseth filium Saul, dicens, Redde uxorem meam Michol quam despondit mihi

1.Reg.18.g centum præputijs Philiſthijm. Miſit ergo Isboſeth, & tulit eam a viro ſuo
Phaltiel,filio Lais.Sequebaturq; eam uir ſuus,plorans vſq; Bahurim.& di-
C xit ad eum Abner,Vade,& reuertere.Qui reuerſus eſt. Sermonem quoq; in-
tulit Abner ad ſeniores Iſrael, dicens, Tam heri q̃ nudiuſtertius quærebatis
Dauid,ut regnaret ſuper uos.Nũc ergo facite:qm̃ dñs locutus eſt ad Dauid,
dicẽs,In manu ſerui mei Dauid ſaluabo populum meũ Iſrael de Philiſthijm,
et omnium inimicorum eius.Locutus eſt autem Abner etiam ad Beniamin.
Et abijt vt loqueretur ad Dauid in Hebron omnia quæ placuerant Iſraeli &
uniuerſo Beniamin. Venitq; ad Dauid in Hebron cum uiginti uiris: & fecit
Dauid Abner,& uiris eius qui uenerant cum eo,conuiuium. Et dixit Abner
D ad Dauid,Surgam,ut congregem ad te dominum meum regem omnem Iſ-
rael,& ineam tecum foedus,& imperes omnibus,ſicut deſyderat anima tua.
Cum ergo deduxiſſet Dauid Abner,& ille iſſet in pace, ſtatim pueri Dauid
& Ioab uenerunt cæſis latronibus,cum præda magna nimis:Abner autẽ non
erat cum Dauid in Hebron,quia iam dimiſerat eũ, & profectus fuerat in pa
ce.Et Ioab & omnis exercitus qui erant cum eo,poſtea uenerant:nuntiatum
eſt itaque Ioab a narrantibus, Venit Abner filius Ner ad regem, & dimiſit
eum,& abijt in pace.Et ingreſſus eſt Ioab ad regem,& ait,Quid feciſti?ecce
uenit Abner ad te:quare dimiſiſti eum,& abijt & receſsit?ignoras Abner fi-
E lium Ner,quoniam ad hoc uenit ut deciperet te,& ſciret exitum tuum et in-
troitum tuum,& noſſet omnia quæ agis?Egreſſus itaq; Ioab a Dauid, miſit
nuntios poſt Abner,& reduxit eum a ciſterna Sira,ignorãte Dauid. Cumq;
redijſſet Abner in Hebron ſeorſum adduxit eũ Ioab ad medium portæ,ut lo-
quereretur ei in dolo:& percuſsit illum ibi in inguine,et mortuus eſt in ultionẽ
ſanguinis Aſael fratris eius.Quod cum audiſſet Dauid rem iam geſtam,ait:
Mundus ego ſum, et regnum meum apud deum uſq; in ſempiternum a ſan-
guine Abner filij Ner,et ueniat ſuper caput Ioab,et ſuper omnem domũ pa-
tris eius nec deficiat de domo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinẽs,et leproſus,et te-
F nens fuſum et cadens gladio,et indigẽs pane.Igitur Ioab et Abiſai frater eius
Sup.2.c interfecerũt Abner,eo q; occidiſſet Aſael fratrem eorũ in Gabaon in prælio.
Dixit autem Dauid ad Ioab,et ad omnem populum qui erat cum eo,Scindi
te ueſtimenta ueſtra, et accingimini ſaccis:et plangite ante exequias Abner:
porrò rex Dauid ſequebatur feretrum. Cumq; ſepeliſſent Abner in Hebron,
leuauit rex uocem ſuam,et fleuit ſuper tumulum Abner: fleuit autẽ et omnis
populus. Plangenſq; rex Abner,ait,Nequaquam ut mori ſolent ignaui, mor
tuus eſt Abner,Manus tuæ ligatæ non ſunt,et pedes tui nõ ſunt compedibus
aggrauati:ſed ſicut ſolent cadere coram filijs iniquitatis,ſic corruiſti.Conge-
G minansq; omnis populus fleuit ſuper eum. Cumq; ueniſſet uniuerſa multitu
do cibum capere cũ Dauid,clara adhuc die,iurauit Dauid,dicens,Hæc faciat
mihi deus,et hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panẽ uel aliud quic-
quam.Omniſq; populus audiuit,et placuerũt eis cuncta quæ fecit rex in con
ſpectu totius populi. Et cognouit omne vulgus,et uniuerſus Iſrael in die illa
quoniã non actũ fuiſſet a rege ut occideretur Abner filius Ner. Dixit quoq;
rex ad ſeruos ſuos. Num ignoratis quoniam princeps et maximus cecidit ho
die in Iſrael?Ego autẽ adhuc delicatus et unctus rex:porrò uiri iſti filij Saruiæ
duri ſunt mihi:retribuat dominus facienti malum iuxta malitiam ſuam.

Turbatur

Turbatur Israel ob mortem Saulis, & proditores Isboseth plectuntur a Dauid. Cap. IIII.

AVdiuit autem filius Saul quod cecidisset Abner in Hebron, et dissolu A
tæ sunt manus eius, omnisq; Israel pturbatus est. Duo autē viri prin
cipes latronū erant filio Saul, nomen vni Baana, & nomē alteri Re-
chab, filij Remmon Berothitæ de filijs Beniamin, siquidē & Beroth reputata
est in Beniamin. et fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntq; ibi aduenę usq;
ad tempus illud. Erat autem Ionathę filio Saul filius debilis pedibus: quinquē
nis enim fuit, quādo venit nūtius de Saul et Ionatha ex Iezrahel. tollens itaq;
eū nutrix sua, fugit: cūq; festinaret vt fugeret, cecidit, & claudus effectus est:
habuitq; vocabulum Miphiboset. Venientes igitur filij Remmon Berothitæ B
Rechab & Baana ingressi sunt feruente die domū Isboseth: qui dormiebat su
per stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgans triticum, obdormiuit:
Ingressi sunt autem domū latenter assumentes spicas tritici, et percusserūt eū
in inguine Rechab & Baana frater eius, & fugerunt: Cū autem ingressi fuis-
sent domū, ille dormiebat super lectum suum in conclaui, & percutiētes inter
fecerunt eum: sublatoq; capite eius abierunt per viam deserti tota nocte, et at C
tulerunt caput Isboseth ad Dauid in Hebrō. dixeruntq; ad regem; Ecce caput
Isboseth filij Saul inimici tui; qui quærebat animam tuam: et dedit Dominus
domino meo regi vltionē hodie de Saul, et de semine eius. Respondens autem
Dauid Rechab, & Baanæ fratri eius filijs Remmō Berothitę, dixit ad eos, Vi
uit dominus qui eruit animā meā de omni angustia: quoniam eum qui annū
ciauerat mihi, & dixerat, Mortuus est Saul: qui putabat se prospera nunciare
tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nūtio: Quā D
to magis nunc cum homines impij interfecerunt virum innoxium, in domo
sua, super lectum suum, non quæram sanguinem eius de manu vestra, & aufe
ram vos de terra? Præcepit itaq; Dauid pueris suis, & interfecerunt eos: præci
dentesq; manus & pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron:
caput autem Isboseth tulerunt, & sepelierunt in sepulchro Abner in Hebrō.

Dauid declaratur rex Ierusalem potiturque vniuerso regno, & fundit ali-
quot stragibus Philisthæos. Cap. V.

ET venerunt vniuersæ tribus Israel ad Dauid in Hebron, dicētes, Ecce A
nos os tuum, & caro tua sumus. Sed & heri & nudiustertius cum esset
Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israel: dixit autem domi
nus ad te. Tu pasces populum meū Israel, & tu eris dux super Israel. Venerūt
quoq; & seniores Israel ad regem in Hebron, et percussit cū eis rex Dauid fœ
dus in Hebron coram domino: vnxeruntq; Dauid in regem super Israel. Filius
triginta annorū erat Dauid, cū regnare cœpisset, & quadraginta annis regna
uit. In Hebron regnauit super Iudam septem annis, & sex mensibus: in Ierusa
lem autem regnauit triginta tribus annis super omnē Israel & Iudā. Et abijt B
rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Ierusalē ad Iebusæum habitatorē ter-
ræ: dictumq; est Dauid ab eis, Nō ingredieris huc, nisi abstuleris cęcos et clau
dos, dicentes, Non ingredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion,
hæc est ciuitas Dauid. Proposuerat enim Dauid in die illa præmium, qui per
cussisset Iebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstulisset cęcos et clau
dos odientes animam Dauid. idcirco dicitur in prouerbio, Cęcus & claudus
nō intrabunt in templum. Habitauit autem Dauid in arce, & vocauit eam,

Ciuitatem Dauid:& ædificauit per gyrum a Mello & intrinsecus. Et ingre-
diebatur proficiens atq; succrescens,& dominus deus exercituum erat cū eo.
Misit quoq; Hirā rex Tyri nuntios ad Dauid,& ligna cedrina,& artifices li
gnorū,artificesq; lapidū ad parietes:& ædificauerūt domū Dauid. Et cogno
uit Dauid quoniā cōfirmasset eū dominus regē sup Israel,& quoniā exaltas-
set regnū eius super populū suū Israel. Accepit ergo Dauid adhuc concubinas
& vxores de Ierusalem, postquam uenerat de Hebron:natiq; sunt Dauid et
alij filij & filiæ:& hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem, Samua
C & Sobab & Nathan & Salomō & Iebahar & Elisua & Nepheg & Iaphia
& Elisama & Elioda & Eliphalet. Audierunt ergo Philisthijm quod vnxis-
sent Dauid in regem super Israel:& ascenderunt vniuersi vt quærerent Da-
uid, quod cum audisset Dauid, descendit in præsidium. Philisthijm autem
venientes,diffusi sunt in valle Raphaim. Et consuluit Dauid dominum,dicēs
Si ascendam ad Philisthijm?& si dabis eos in manu mea? Et dixit dominus
ad Dauid,Ascende,quia tradens Dabo Philisthijm in manu tua. Venit ergo
Dauid in Baalpharasim,& percussit eos ibi,& dixit,Diuisit dominus inimi
cos meos coram me,sicut diuiduntur aquæ. Propterea vocatum est nomen lo
D ci illius Baalpharasim Et reliquerunt ibi sculptilia sua:quæ tulit Dauid, & vi
ri eius. Et addiderunt adhuc Philisthijm vt ascenderent,& diffusi sunt in val
le Raphaim. Consuluit autem Dauid dominum, Si ascendam contra Phili-
sthæos,& tradas eos in manus meas? Qui respondit, Non ascendas contra
eos,sed gyra post tergum eorum,& venies ad eos ex aduerso pyrorum. Et cū
audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum,tunc inibis prælium: quia
tunc egredietur dominus ante faciem tuam,vt percutiat castra Philisthijm.
Fecit itaq; Dauid sicut præceperat ei dominus,& percussit Philistijm de Ga
baa,vsq; dum venias Gezer.

Dum arca domini ex ædibus Aminadab efferretur,Oza eam attingens percutitur, et Da-
uid coram domino saltans ridetur a Michol vxore. Cap. XI.

B CONgregauit autem rursum Dauid omnes electos ex Israel triginta mil
lia. Surrexitq; Dauid,& abijt,& vniuersus populus qui erat cū eo de
viris Iuda,vt adducerent arcam dei,super quam inuocatum est nomē
domini exercituū sedentis in cherubim super eam. Et imposuerunt arcam dei
super plaustrū nouū:tuleruntq; eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa.
Oza autē,& Ahio filij Abinadab,minabant plaustrū nouū,Cumq; tulissent
eam de domo Abinadab,qui erat in Gabaa custodiens arcā dei,Ahio præcede
bat arcam. Dauid autem et omnis Israel ludebant coram domino in omnibus
lignis fabrefactis,& citharis,& lyris & tympāis & sistris & cymbalis. Post
quam autē venerunt ad areā Nachō,extendit Oza manū ad arcam dei,& te
B nuit eam:quoniā calcitrabāt boues. Iratusq; est indignatione dominus contra
Ozā,et percussit eum super temeritate:qui mortuus est ibi iuxta arcā dei. Cō
tristatus est autē Dauid eo quod percussisset dominus Ozam,& vocatū est no
mē loci illius percussio Ozæ:vsq; in diē hāc. Et extimuit Dauid dominū in die
illa dicēs,Quomodo ingredietur ad me arca domini? Et noluit diuertere ad se
arcā domini in ciuitatē Dauid sed diuertit eā in domū Obededom Gethæi. Et
habitauit arca domini in domo Obededō Gethæi tribus mēsibus:& benedi-
xit dominus Obededom,& omnem domum eius. Nuntiatumq; est regi Da-

uid quod benedixiſſet dominus Obededom,& omnia eius propter arcam dei
Abijt ergo Dauid,& adduxit arcam dei de domo Obededom in ciuitatē Da
uid cum gaudio:& erant cum Dauid ſeptem chori,& victima vituli.Cumq; 1.Par.15.16
tranſcendiſſent,qui portabant arcam domini ſex paſſus,immolabat bouem, 17.
& arietem,& Dauid percutiebat in organis armigatis,& ſaltabat totis viri-
bus ante dominum,porrò Dauid erat accinctus Ephod lineo.Et Dauid,et om C
nis domus Iſrael ducebāt arcā teſtamenti domini in iubilo, et in clangore buc
cinæ.Cumq; intraſſet arca domini in ciuitatē Dauid,Michol filia Saul ꝓſpi-
ciens per feneſtrā,vidit regem Dauid ſubſilientē,atq; ſaltantem corā domino
& deſpexit eum in corde ſuo.Et introduxerunt arcam domini,& impoſuerūt
eam in loco ſuo in medio tabernaculi,quod tetēderat ei Dauid: & obtulit Da
uid holocauſta,et pacifica corā domino.Cúmq; cōpleſſet offerens holocauſtū
& pacifica benedixit populo in nomine domini exercituū.Et partitus eſt vni
uerſæ multitudini Iſrael tam viro q̃ mulieri ſingulis collyridam panis vnam
& aſſaturam bubalæ carnis vnam,& ſimilam frixam oleo:& abijt omnis po D
pulus vnuſquiſq; in domum ſuā.Reuerſuſq; eſt Dauid vt benediceret domui
ſuæ:& egreſſa Michol filia Saul in occurſum Dauid,ait, Quam glorioſus fuit
hodie rex Iſrael diſcoperiēs ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum,et nudatus eſt,
quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Dixitq; Dauid ad Michol,Ante dominum q
elegit me potius,quam patrem tuū,et quā omnē domū eius,et præcepit mihi
ut eſſem dux ſup populū domini in Iſrael,et Iudā,et vilior fiā plus quā factus
ſum:et ero humilis in oculis meis:et cū ancillis,de quibus locuta es,glorioſior
apparebo.Igit̃ Michol filiæ Saul nō eſt natus filius vſq; in diē mortis ſuæ.

Dauid non permittitur domino ædem extruere,ſed in ſuum filium id di-
fferre iubetur. Cap. VII.

FActū eſt autem cum ſediſſet rex in domo ſua,et dominus dediſſet ei re- A
quiem vndiq; ab vniuerſis inimicis ſuis,dixit ad Nathan prophetam,
Videſne quod ego habitem in domo cedrina,et arca dei poſita ſit in me
dio pellium?Dixitq; Nathan ad regem,Omne quod eſt in corde tuo,uade fac
quia dominus tecum eſt.Factum eſt autem in illa nocte:et ecce ſermo domi-
ni ad Nathan,dicens,Vade,et loquere ad ſeruum meum Dauid,Hæc dicit do
minus,Nunquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum?Neq; enim ha-
bitaui in domo ex die illa,qua eduxi filios Iſrael de terra Aegypti,vſq; in diē
hanc:ſed ambulabam in tabernaculo,et in tentorio,per cuncta loca quæ tran
ſiui cum omnibus filijs Iſrael:nunquid loquens locutus ſum ad vnam de tri-
bubus Iſrael,cui præcepi vt paſceret populum meum Iſrael,dicens,Quare nō B
ædificaſtis mihi domum cedrinam?Et nunc hæc dices ſeruo meo Dauid, Hęc
dicit dominus exercituum, Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges , vt eſſes
dux ſuper populum meum Iſrael:et fui tecum in omnibus vbicumq; ambu-
laſti, et interfeci vniuerſos inimicos tuos a facie tua:fecíq; tibi nomen grande
iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra.Et ponam locū populo meo Iſrael
et plantabo eum,et habitabit ſub eo , et non turbabitur amplius : nec addent
filij iniquitatis vt affligant eum ſicut prius ex die qua conſtitui iudices ſuper
populum meum Iſrael:et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis , præ-
dicitq; tibi dominus, quod domum faciat tibi dominus.Cumq; completi fue
rint dies tui,et dormieris cum patribus tuis,ſuſcitabo ſemen tuū poſt te,quod

egredietur de vtero tuo,& firmabo regnum eius. Ipse ædificabit domum no
mini meo,& stabiliam thronum regni eius vsq; in sempiternum. Ego ero ei
in patrem,& ipse erit mihi in filium: qui si iniquè aliquid gesserit, arguam
C eum in virga virorum,& in plagis filiorum hominum. Misericordiam autem
meam non auferam ab eo,sicut abstuli à Saul,quem amoui à facie tua. Et fi-
delis erit domus tua,& regnum tuum vsque in æternum ante faciem tuam,
& thronus tuus erit firmus iugiter. Secundũ omnia verba hæc,& iuxta vni
uersam visionem istam sic locutus est Nathan ad Dauid. Ingressus est autẽ
rex Dauid,& sedit coram domino,& dixit, Quis ego domine sum deus,&
quæ domus mea,quia adduxisti me hucusq;? Sed & hoc parum visum est in
conspectu tuo domine deus,nisi loquereris etiam de domo serui tui in longin
quum: ista est enim lex Adam domine deus? Quid ergo addere poterit ad-
huc Dauid, vt loquatur ad te? tu enim scis seruum tuum domine deus. Pro-
pter verbum tuum, & secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita
vt notum faceres seruo tuo. Idcirco magnificatus es domine deus,quia nõ est
similis tui,neq; est deus extra te,in omnibus quæ audiuimus auribus nostris.
Quæ est autem vt populus tuus Israel,gens in terra,propter quam iuit deus
D vt redimeret eam sibi in populum,& poneret sibi nomen,faceretque eis ma
gnalia,& horribilia super terram à facie populi tui, quem redemisti tibi ex
Ægypto, gentibus, & diis eius? Firmasti enim tibi populum tuum Israel in
populum sempiternum:& tu domine deus factus es eis in deum. Nunc ergo
domine deus verbum quod locutus es,super seruum tuum, & super domum
eius,suscita in sempiternum: & fac sicut locutus es, ut magnificetur nomen
tuum vsq; in sempiternũ,atq; dicatur,Dominus exercituum, deus super Is-
rael,Et domus serui tui Dauid erit stabilita coram domino, quia tu domine
exercituum deus Israel reuelasti auriculam serui tui,dicens,Domum ædifica-
bo tibi: propterea inuenit seruus tuus cor suum ut oraret te oratione hac. Nũc
ergo domine deus,tu es deus:& verba tua erunt vera: locutus es enim ad ser-
uum tuum bona hæc. Incipe ergo,& benedic domui serui tui,vt sit in sempi
ternum coram te: quia tu domine deus locutus es,& benedictione tua benedi
cetur domus serui tui in sempiternum.

Dauid subditis suo imperio Philisthæis & cæteris nationibus confinibus constituit præfectos; Ca. VIII

A FActum est autem post hęc percussit Dauid Philisthĳm,& humiliauit
eos, & tulit Dauid frenum tributi de manu Philisthĳm. Et percussit
Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ: mensus est autem
duos funiculos,vnum ad occidendum,& vnum ad viuificandum, factusque
est Moab Dauid seruiens sub tributo. Et percussit Dauid Adarezer filiũ Ro-
hob regem Soba,quando profectus est vt dominaretur super flumen Euphra
ten. Et captis Dauid ex parte eius mille septingẽtis equitibus,& viginti mil
libus peditum,subneruauit omnes iugales curruum: dereliquit autem ex eis
B centum currus. Venit quoque Syria Damasci,vt præsidium ferret Adarezer
regi Soba: et percussit Dauid de Syria viginti duo millia virorum. Et posuit
Dauid præsidium in Syria Damasci: factaq; est Syria Dauid seruiens sub tri
buto: seruauitq; dñs Dauid in omnibus ad quæcũq; profectus est. Et tulit Da
uid arma aurea, quæ habebant serui Adarezer, & detulit ea in Ierusalem.
Et de Bete,& de Beroth ciuitatibus Adarezer tulit rex Dauid æs multum ni-

mis,de quo fecit Salomon omnia vasa ærea in templo:& mare æneum,& co- G
lumnas & altare. Audiuit autem Thou rex Emath,quod percussisset Dauid
omne robur Adarezer,& misit Thou Ioram filium suum ad regem Dauid,
vt salutaret eum congratulans,& gratias ageret:eo quod expugnasset Adare
zer,& percussisset eũ. Hostis quippe erat Thou Adarezer, & in manu eius
erant vasa aurea,& vasa argentea,& vasa ærea:quę & ipsa sanctificauit rex
Dauid dño cum argento & auro,quæ sanctificauerat de vniuersis gentibus
quas subegerat,de Syria,& Moab,& filijs Ammon,& Philisthijm,et Ama
lec,& de manubijs Adarezer filij Rohob regis Soba. Fecit quoq; sibi Dauid D
nomen,cũ reuerteretur capta Syria in valle Salinarũ,cæsis decẽ & octo mil-
libus:& posuit in Idumæa custodes,statuitq; præsidiũ : & facta est vniuersa
Idumæa seruiẽs Dauid. et seruauit dñs Dauid in oĩbus ad quęcũq; profectus
est. Et regnauit Dauid super oẽm Israel:faciebat quoq; Dauid iudiciũ,& iu
stitiam omni populo suo. Ioab autẽ filius Saruiæ erat super exercitum:porrò
Iosaphat filius Ahilud,erat à commẽtarijs:& Sadoc filius Achitob, & Achi
melech filius Abiathar,erant sacerdotes:& Saraias scriba:Banaias autem fi-
lius Ioiadæ super Cerethi & Phelethi. filij autem Dauid,sacerdotes erant.

Miphiboseth filio Ionathę restituit Dauid omnes Saulis agros,tum & reliquis familiæ Saulis be-
neficum se præstat. Capi IX.

ET dixit Dauid, Putásne est aliquis qui remanserit de domo Saul,vt fa- A
ciam cũ eo misericordiam propter Ionathan? Erat aũt de domo Saul,
seruus nomine Siba:quẽ cũ vocasset rex ad se,dixit ei, Tune es Siba?
Et ille respondit,Ego sum seruus tuus. Et ait rex,Nũquid superest aliquis de
domo Saul vt faciam cũ eo misericordiam dei? Dixitq; Siba regi,Superest fi
lius Ionathæ debilis pedibus. Vbi inquit,est? Et Siba ad regẽ,Ecce,ait,in do
mo est Machir filij Ammiel in Lodabar. Misit ergo rex Dauid,& tulit eum B
de domo Machir filij Ammiel de Lodabar. Cum autem venisset Miphibo-
seth filius Ionathæ filij Saul ad Dauid,corruit in faciem suam , & adorauit.
Dixitq; Dauid,Miphiboseth. Qui respõdit,Adsum seruus tuus. Et ait ei Da
uid,Ne timeas,quia faciens faciam in te misericordiã propter Ionathan pa-
trem tuum,& restituam tibi omnes agros Saul patris tui,& tu comedes pa-
nẽ in mensa mea semper. Qui adorãs eum,dixit, Quis ego sum seruus tuus, C
quoniam respexisti super canẽ mortuum similem mei? Vocauit itaq; rex Si-
ban puerum Saul,& dixit ei,omnia quæcunque fuerunt Saul,& vniuersam
domum eius,dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram tu, & filij tui, &
serui tui:& inferes filio domini tui cibos vt alatur: Miphiboseth autem filius
domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ D
quindecim filij,& viginti serui. Dixitq; Siba ad regem , Sicut iussisti domi-
ne mi rex seruo tuo,sic faciet seruus tuus:& Miphiboseth comedet super mẽ-
sam meam quasi vnus de filijs regis. Habebat autẽ Miphiboseth filium par-
uulum nomine Micha,omnis vero cognatio domus Sibæ seruiebat Miphi-
boseth . Porrò Miphiboseth habitabat in Ierusalem : quia de mensa regis iu
giter vescebatur:& erat claudus vtroq; pede.

Legatis suis oblatam iniuriam vlciscitur Dauid. Capi X.

FActum est autem post hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon, & re- A
gnauit Hanon filius eius pro eo. Dixitque Dauid , Faciam misericor-
diam cũ Hanon filio Naas, sicut fecit pater eius mecũ misericordiam.

A Misit ergo Dauid, consolans eum per seruos suos super patris interitu. Cum
autem venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerũt principes
B filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem
patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò vt te inuestigaret, &
exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit
itaq; Hanon seruos Dauid, rasitq; dimidiam partem barbę eorum, et præscidit vestes eorum medias vsq; ad nates, & dimisit eos. Quod cum nuntiatum
esset Dauid, misit in occursum eorum: erant enim uiri confusi turpiter ualde:
& mandauit eis Dauid, Manete in Iericho, donec crescat barba vestra, et tũc
reuertimini. Videntes autem filij Ammon, q iniuriam fecissent Dauid, miserunt & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba viginti millia peditum, & à rege Maacha mille uiros, & ab Istob decem millia virorũ.
Quod cum audisset Dauid, misit Ioab & omnẽ exercitum bellatorũ. Egres-
C si sunt ergo filij Ammon, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ:
Syrus autem Soba, & Rohob, & Istob, et Maacha seorsum erant in campo.
Videns igitur Ioab quòd pręparatum esset aduersum se prælũ, & ex aduerso & post tergum, elegit sibi ex omnibus electis Israel, & instruxit aciẽ contra Syrum: reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo: qui direxit aciẽ aduersus filios Ammon. Et ait Ioab: Si prævaluerint aduersum me
Syri, eris mihi in adiutorium: si autem filij Ammon prævaluerint aduersum
te, auxiliabor tibi. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & ciuitate dei nostri: dominus autẽ faciet quod bonum est in cõspectu suo. Inijt itaq;
Ioab & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerũt
à facie eius. Filij autem Ammon videntes quia fugissent Syri, fugerũt & ipsi
D a facie Abisai, & ingressi sunt ciuitatem: reuersusq; est Ioab a filijs Ammon,
& venit Ierusalem. Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israel,
congregati sunt pariter. Misitque Adarezer, & eduxit Syros qui erant trans
fluuium, & adduxit eorum exercitum: Sobach autem magister militiæ Adarezer, erat princeps eorum. Quod cum nuntiatũ esset Dauid, contraxit omnem Israelem, & transiuit Iordanem, venitq; in Helam: & direxerunt aciem
Syri ex aduerso Dauid, & pugnauerunt contra eum. Fugeruntq; Syri a facie
Israel, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia
equitum: & Sobach principem militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab
Israel, fecerunt pacem cum Israel: & seruierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra filijs Ammon.

Commisso adulterio cum Bethsabee Dauid Vriam cum literis ablegat vt occidatur, & adulteram ducit. Cap. XI.

A FActum est autem vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella
procedere, misit Dauid Ioab & seruos suos cũ eo, & vniuersum Israel,
& vastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: Dauid autẽ remã
sit in Ierusalem. Dum hæc agerentur, accidit quadam die ut surgeret Dauid
de stratu suo post meridiem, & deambularet in solario domus regię: viditq;
mulierem se lauantem ex aduerso super solarium suũ: erat autem mulier pulchra valde. Misit ergo rex, & requisiuit quæ esset mulier. Nũtiatumq; est ei
quòd ipsa esset Bethsabee filia Eliam, vxor Vriæ Hethæi. Missis itaq; Dauid

nunciis tulit eam: quæ cum ingressa esset ad illum, dormiuit cum ea: statimq; B
sanctificata est ab immunditia sua, & reuersa est in domum suã concepto foetu. Mittensq; nũtiauit Dauid, & ait: Cõcepi. Misit autem Dauid ad Ioab, dicens: Mitte ad me Vriã Hethæũ. Misitq; Ioab Vriã ad Dauid. Et uenit Vrias ad Dauid: quæsiuitq; Dauid q̃ recte ageret Ioab, & populus, & quõ administraretur bellum. Et dixit Dauid ad Vriam: Vade in domũ tuam, & laua pedes tuos. Et egressus est Vrias de domo regis, secutusq; est eum cibus regius. Dormiuit aũt Vrias ante portam domus regiæ cum aliis seruis domini sui, & non descendit ad domum suam. Nũtiatumq; est Dauid a dicẽtibus: Non iuit Vrias in domũ suam. Et ait Dauid ad Vriã: Nunquid nõ de via venisti? quare non descendisti in domum tuam? Et ait Vrias ad Dauid: Arca, & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab, & serui domini mei super faciem terræ manẽt: & ego ingrediar domum meam, vt comedã & bibam, & dormiam cũ vxore mea? Per salutem tuã, & per salutẽ animæ tuæ, C
non faciam rem hanc. Ait ergo Dauid ad Vriam: Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Mansit autem Vrias in Ierusalem in die illa & altera, et uocauit eũ Dauid vt comederet coram se & biberet, et inebriauit eũ: qui egressus vespere, dormiuit in stratu suo cum seruis domini sui, & in domum suam non descendit. Factum est ergo mane, & scripsit Dauid epistolã ad Ioab: misitque per manũ Vriæ, scribẽs in epistola: Ponite Vriam ex aduerso belli, ubi fortissimum est prælium: et derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cũ Ioab obsideret urbẽ, posuit Vriam in loco vbi sciebat uiros esse fortissimos. Egressiq; uiri de ciuitate, bellabant aduersum Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vrias Hethæus. Misit itaq; Ioab, & nuntiauit Dauid omnia verba prælii, præcepitq; nuntio, dicens: Cum compleueris uniuersos sermones belli ad regem, si eum videris indignari, & dixerit: Quare accessistis ad murum, vt prælia'remini? an ignorabatis, q̃ multa desu D
per ex muro tela mittantur? Quis percu sit Abimelech filium Ierobeseth? Iudi.9.g
nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, et interfecit eũ in Thebes? quare iuxta murũ accessistis? dices: Etiam seruus tuus Vrias Hethæus occubuit. Abiit ergo nuntius, et venit, & narrauit Dauid omnia quæ ei præceperat Ioab: Et dixit nũtius ad Dauid: Præualuerũt aduersum nos uiri, et egressi sunt ad nos in agrum: nos autẽ facto impetu persecuti eos sumus usque ad portã ciuitatis. Et direxerũt iacula sagittarii ad seruos tuos ex muro desuper: mortuiq; sunt de seruis regis, quin etiam seruus tuus Vrias Hethæus mortuus est. Et dixit Dauid ad nuntiũ: Hæc dices Ioab: Non te frangat ista res: uarius enim euentus est belli, et nunc hunc & nunc illum consumit gladius: conforta bellatores tuos aduersus vrbem, vt destruas eam, et exhortare eos. Audiuit autem vxor Vriæ, q̃ mortuus esset Vrias vir suus, et planxit eum. Trãsactoq; luctu misit Dauid, et introduxit eã in domũ suã, et facta est ei uxor, peperitq; filium. et displicuit uerbum hoc quod fecerat Dauid, coram domino.

Nathan obiurgat Dauidem, ille agnoscit scelus & exorat ueniam, mortuum infantem luget, & gignit Salomonem. Cap. XII.

MIsit ergo dominus Nathan ad Dauid: qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo uiri erant in ciuitate una, unus diues, et alter pauper. Diues habebat oues et boues plurimos valde. Pauper autem nihil ha- A

bebat omnino, præter ouem vnam paruulam quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens, eratq; illi sicut filia. Cum autē peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus & de bo-
B bus suis, ut exhiberet conuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini illi qui venerat ad se. Iratus autē indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit dominus, quoniam filius mortis est uir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eo q́ fecerit verbum istud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad Dauid: Tu es ille vir. Hæc dicit dominus deus Israel: Ego vnxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domū domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israel & Iuda: & si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora. Quare ergo contempsisti verbum domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, &
C vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eū gladio filiorū Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usq; in sempiternum, eo q́ despexeris me, & tuleris uxorem Vriæ Hethæi, ut esset uxor tua. Itaq; hæc dicit dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cū uxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondite: ego autē faciam uerbū istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis. Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui domino. Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoq; transtulit peccatum tuum: nō morieris. Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen domini: propter uerbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoq; dominus paruulum quem pepererat uxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusq; est
D Dauid dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum ut surgeret de terra, qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Accidit autem die septima ut moreretur infans: timueruntq; serui Dauid nūtiare ei q́ mortuus esset paruulus, dixerūt enim: Ecce cum paruulus adhuc uiueret, loquebamur ad eum, & non audiebat uocem nostrā: quantomagis si dixerimus, Mortuus est puer: se affliget? Cum ergo Dauid uidisset seruos suos mussitantes, intellexit q́ mortuus esset infantulus: dixitq; ad seruos suos, Nū mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est. Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus unctusq; est: cumq; mutasset uestes, ingressus est domum domini: & adorauit,
E & uenit in domum suam, petiuitq; ut ponerent ei panem, & comedit. Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo quem fecisti? propter infantem, cum adhuc uiueret, ieiunasti, & flebas: mortuo autem puero surrexisti, & comedisti panem? Qui ait: Propter infantem dum adhuc uiueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim, Quis scit si forte donet eū mihi dominus, & uiuat infans? Nūc autem quia mortuus est, quare ieiuno? nunquid potero reuocare eū amplius? ego uadam magis ad eū: ille uerò non reuertetur ad me, Et consolatus est Dauid Bethsabee uxorem suam, ingressusq; ad eam, dormiuit cū ea: quæ genuit filium, & uocauit nomen eius Salomon, et dominus dilexit eum. Misitque eū in manu Nathan prophetæ, & uocauit nomen eius Amabilis domino: eo q́

diligeret

diligeret eum dominus. Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Am- G
mon, & expugnabat vrbem regiam. Misitq; Ioab nuntios ad Dauid, dicens:
Dimicaui aduersum Rabbath, & capienda est vrbs aquarum: Nunc igitur
congrega reliquam partem populi, & obside ciuitatem, & cape eam: ne cum
a me vastata fuerit vrbs, nomini meo ascribatur victoria. Congregauit itaq;
Dauid omnem populum, & profectus est aduersum Rabbath: cumq; dimicas-
set, cepit eam. Et tulit diadema regis eorum de capite eius pondo auri talentũ,
habens gemmas preciosissimas, & impositum est super caput Dauid. Sed &
prædam ciuitatis asportauit multam valde, populum quoq; eius adducens
serrauit, & circumegit super eos ferrata carpenta: diuisitq; cultris, & traduxit
in typo laterum: sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammõ: & reuersus est
Dauid & omnis exercitus in Ierusalem.

Amnon sororem suam Thamar vbi oppresserat abiicit, quapropter ab Absa-
lone fratre est interfectus. Cap. XIII.

FActum est autem post hæc, vt Absalon filij Dauid sororem speciosissi- A
mam vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius Dauid, & deperiret
in eam valde, ita vt propter amorem eius ægrotaret: quia cum esset vir
go, difficile ei videbatur ut quippiam inhoneste ageret cum ea. Erat autẽ Am
non amicus, nomine Ionadab, filius Semaa fratris Dauid, vir prudens valde.
Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis, p singulos dies? cur nõ
indicas mihi? Dixitq; Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.
Cui respondit Ionadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: cum
q; venerit pater tuus vt uisitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea: vt
det mihi cibum, & faciat pulmentum, & comedã de manu eius. Accubuit ita
q; Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cumq; venisset rex ad visitandum eum,
ait Amnon ad regem: Veniat obsecro Thamar soror mea, ut faciat in oculis B
meis duas sorbitiunculas, & cibũ capiam de manu eius. Misit ergo Dauid ad
Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmẽ
tum. Venitq; Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem iacebat: quæ
tollens farinam commiscuit, et liquefaciens in oculis eius, coxit sorbitiũculas.
Tollensq; quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere. Di-
xitq; Amnon: Ejicite uniuersos a me. Cumq; eiecissent omnes, dixit Amnon
ad Thamar: Infer cibum in conclaui, ut uescar de manu tua. Tulit ergo Tha-
mar sorbitiunculas quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in con-
claui. Cumq; obtulisset ei cibum, apprehendit eam, et ait: Veni, cuba mecum C
soror mea. Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me: neq; enim
hoc fas est in Israel: noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre nõ potero op-
probrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israel: quin potius
loquere ad regem, & non negabit me tibi. Noluit autem acquiescere precibus
eius, sed præualens uiribus oppressit eam, & cubauit cum ea. Et exosam eam
habuit Amnon odio magno nimis: ita ut maius esset odium quo oderat eã,
amore quo antè dilexerat. Dixitq; ei Amnon: Surge, & uade. Quæ respon-
dit ei. Maius est hoc malum quod nunc agis aduersum me, quam quod ante
fecisti, expellens me. Et noluit audire eam: sed uocato puero, qui ministrabat
ei, dixit: Ejice hanc a me foras: & claude ostium post eam. Quæ induta erat
talari tunica: huiuscemodi enim filiæ regis uirgines uestibus utebantur.

D Eiecit itaq; eam minister illius foras: clausitq; fores post eam. Quę aspergēs
cinerem capiti suo, scissa talari tunica manibus, impositisq; super caput suum
ibat ingrediens, & clamans. Dixit autem ei Absalom frater suus: Nunquid
Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est: neq;
affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaq; Thamar contabescens in domo
Absalom fratris sui. Cum aũtem audisset rex Dauid verba hæc, contristat us
est valde, & noluit contristare spiritum Ammon filij sui, quoniam diligebat
eum, quia primogenitus erat ei. Porrò non est locutus Absalom ad Ammon,
nec malum, nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo q violasset Tha-
mar sororem suam. Factũ est autem post tempus biennij, ut tonderentur oues
E Absalom in Baalhasor, quæ est iuxta Ephraim: & vocauit Absalom omnes
filios regis, venitq; ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oues serui tui: ve
niat, oro, rex cum seruis suis ad seruum suum. Dixitq; rex ad Absalom: Noli
fili mi, noli rogare vt veniamus omnes, & grauemus te. Cum autem cogeret
eum, & noluisset ire, benedixit ei. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat
obsecro nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitq; ad eum rex: Non est
necesse vt vadat tecum. Coegit itaq; Absalom eum, & dimisit cum eo Am-
non & vniuersos filios regis. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicēs:
Obseruate cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero uobis, Percutite
eum, & interficite: nolite timere, ego enim sum qui præcipio vobis: robora-
mini, & estote viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalom aduersum Amnon,
F sicut præceperat eis Absalom: surgentesq; omnes filij regis, ascenderunt singu
li mulas suas, & fugerunt. Cumq; adhuc pergerent in itinere, fama peruenit
ad Dauid, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex
eis saltem vnus. Surrexit itaq; rex, & scidit vestimenta sua: & cecidit super
2.Reg.1.b 3.b terram: & omnes serui illius qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua. Re-
spondens autem Ionadab filius Sammaa fratris Dauid, dixit: Ne æstimet do
minus meus rex q omnes pueri filij regis occisi sint: Amnon solus mortuus
est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar soro-
G rem eius. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum
istud, dicens: Omnes filij regis occisi sunt. quoniam Amnon solus mortuus
est. Fugit autem Absalom, & eleuauit puer speculator oculos suos, et aspexit:
& ecce populus multus veniebat per iter deuium ex latere montis. Dixit au-
tem Ionadab ad regem: Ecce filij regis adsunt: iuxta verbum serui tui, sic fa-
ctum est. Cumq; cessasset loqui, apparuerunt & filij regis: & intrantes leua-
uerunt uocem suam, & fleuerunt: sed & rex & omnes serui eius fleuerunt plo
ratu magno nimis. Porrò Absalom fugiens, abijt ad Tholomai filium Am-
miud regem Gessur, Luxit ergo Dauid filium suum multis diebus. Absalom
autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cessauitq; rex
Dauid persequi Absalom, eo q consolatus esset super Amnon interitu.

Quomodo patri recõciliatus Absalom, qua fuerit forma, & quõ nessem Ioab incenderit. Ca. XIIII.

A INtelligens autem Ioab filius Saruiæ, q cor regis versum esset ad Absa-
lom, misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem, dixitq; ad eam:
Lugere te simula, & induere veste lugubri, et ne vngaris oleo, ut sis qua-
si mulier plurimo iam tempore lugens mortuum: & ingredieris ad regem, et
loqueris ad eum sermones huiuscemodi. Posuit autē Ioab verba in ore eius.

Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super
terram, & adorauit, & dixit: Serua me rex. Et ait ad eam rex: Quid causę ha
bes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.
Et ancillæ tuę erant duo filij: qui rixati sunt aduersum se in agro, nullusque erat
qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum. Et ecce B
consurgens vniuersa cognatio aduersum ancillam tuam, dicit: Trade eum qui
percussit fratrem suum, vt occidamus eum pro anima fratris sui quem inter-
fecit, & deleamus hæredem: & quærunt extinguere scintillam meam quæ re-
licta est, vt non supersit viro meo nomen, et reliquiæ super terram. Et ait rex
ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego iubebo pro te. Dixitque mulier
Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, et in domum patris
mei: rex autem & thronus eius sit innocens. Et ait rex: Qui contradixerit ti-
bi, adduc eum ad me, & vltra non addet vt tangat te. Quæ ait: Recordetur
rex domini dei sui, vt non multiplicentur proximi sanguinis ad vlciscēdum,
& nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Viuit dominus, quia nō ca C
det de capillis filij tui super terram. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua
ad dominum meum regem, verbum. Et ait: Loquere. Dixitque mulier: Qua-
re cogitasti huiuscemodi rem contra populum dei, & locutus est rex verbum
istud vt peccet, & non reducat eiectum suū? Omnes morimur, & quasi aquæ Ezec. 18.g 33.e
dilabimur in terram quæ non reuertuntur: nec vult deus perire animam, sed
retractat cogitans, ne penitus pereat qui abiectus est. Nunc igitur ueni ut lo-
quar ad dominum meum regem verbum hoc præsente populo. Et dixit ancil
la tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillæ suæ. Et audi
uit rex, vt liberaret ancillam suam de manu omnium qui volebant de hære-
ditate dei delere me & filium meum simul. Dicat ergo ancilla tua, vt fiat ver
bum domini mei regis sicut sacrificiū. Sicut enim angelus domini, sic est do- D
minus meus rex, vt nec benedictione nec maledictione moueatur: vnde et do
minus deus tuus est tecum. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscon
das à me verbum quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi
rex. Et ait rex: Nunquid manus Ioab tecum est in omnibus istis? Respondit
mulier, & ait: Per salutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram nec
ad dexteram est ex omnibus his quæ locutus est dn̄s meus rex: seruus enim
tuus Ioab, ipse p̄cepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hęc.
Vt verterem figuram sermonis huius, seruus tuus Ioab præcepit istud: tu au
tem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus dei, vt intelli-
gas omnia super terram. Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuū:
vade ergo, & reuoca puerum Absalom. Cadensque Ioab super faciem suam in E
terrā, adorauit, & benedixit regi: & dixit Ioab, Hodie intellexit seruus tuus,
quia inueni gratiam in oculis tuis domine mi rex: fecisti enim sermonem rex
serui tui. Surrexit ergo Ioab, & abijt in Gessur, & adduxit Absalom in Ieru
salem. Dixit autem rex: Reuertatur in domum suam: & faciem meam nō ui-
deat. Reuersus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non uidit.
Porrò sicut Absalom, uir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis:
à uestigio pedis usque ad verticem, non erat in eo macula. Et quando tonde-
bat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæsaries)
ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico. Nati sunt au-

tem Absalom filij tres,& filia una,nomine Thamar,elegantis formæ. Mansitq; Absalom in Ierusalem duobus annis,& faciẽ regis non uidit. Misit itaq; ad Ioab,ut mitteret eum ad regem:qui noluit uenire ad eum . Cumq; secũdò
G misisset : & ille noluisset uenire ad eum,dixit seruis suis : Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum,habentem messem hordei:ite igitur, & succendite eum igni. Succenderunt ergo serui Absalom segetem igni. Et uenientes serui Ioab scissis uestibus suis,dixerunt:Succenderunt serui Absalom partem agri igni. Surrexitq; Ioab,& venit ad Absalom in domum eius, & dixit:Quare succẽderunt serui tui segetẽ meam igni?Et respondit Absalom ad Ioab: Misi ad te, obsecrans vt venires ad me, & mitterem te ad regẽ,vt diceres ei:Quare veni de Gessur?melius mihi erat ibi esse:obsecro ergo, vt uideam faciem regis: quòd si memor est iniquitatis meæ,interficiat me. Ingressus itaq; Ioab ad regem,nuntiauit ei omnia:vocatusq; est Absalom,& intrauit ad regem,& adorauit super faciem terræ coram eo:osculatusq; est rex Absalom.

Absalome regnum paternum affectante Dauid cum suis fugit. Cap. XV.

A IGitur post hæc fecit sibi Absalom currus & equites,& quinquaginta viros qui præcederent eum. Et mane consurgens Absalom,stabat iuxta introitum portæ in via,& omnem virum qui habebat negotium vt veniret ad regis iudicium,vocabat Absalom ad se,& dicebat : De qua ciuitate es tu?Qui respondens,aiebat:Ex vna tribu Israel ego sum seruus tuus. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & iusti, sed non est qui te audiat constitutus à rege. Dicebatq; Absalom:Quis me constituat iudicem super terram,vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iustè iudicem?Sed & cum accederet ad eum homo vt salutaret illum,extendebat ma
B num suam,& apprehendens,osculabatur eum. Faciebatq; hoc omni Israel uenienti ad iudicium vt audiretur à rege, & sollicitabat corda virorum Israel. Post quadraginta autem annos,dixit Absalom ad regem Dauid: Vadam,& reddam vota mea quæ voui domino in Hebron . Vouens enim vouit seruus tuus cum esset in Gessur Syriæ,dicens:Si reduxerit me dominus in Ierusalẽ, sacrificabo domino. Dixitq; ei rex Dauid: Vade in pace. Et surrexit, & abijt in Hebron. Misit autem Absalom exploratores in vniuersas tribus Israel,dicens : Statim vt audieritis clangorem buccinæ,dicite : Regnauit Absalom in Hebron. Porrò cum Absalom ierunt ducenti viri de Ierusalem vocati, euntes simplici corde,& causam penitus ignorantes. Accersiuit quoq; Absalom
C Achitophel Gilonitem cõsiliarium Dauid de ciuitate sua Gilo,cum immolaret victimas:& facta est coniuratio valida, populusq; concurrens augebatur cum Absalom. Venit igitur nuntius ad Dauid, dicens:Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalom. Et ait Dauid seruis suis qui erant cum eo in Ierusalem:Surgite,fugiamus:neque enim erit nobis effugium a facie Absalom:festinate egredi,ne fortè veniens occupet nos,& impellat super nos ruinã,& percutiat ciuitatem in ore gladij. Dixeruntque serui regis ad eum : Omnia quæcunq; præceperit dominus noster rex,libenter exequimur serui tui. Egressus est ergo rex & vniuersa domus eius pedibus suis:et dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum. Egressusque rex & omnis Israel pedibus suis, stetit procul a domo : & uniuersi serui eius ambulabant iuxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi , & omnes Gethæi pugnatores validi

sexcenti viri,qui secuti eum fuerant de Geth pedites,præcedebant regem. Di Infra.19.a
xit autem rex ad Ethai Gethæum. Cur venis nobiscum? reuertere, & habita
cum rege,quia peregrinus es,& egressus es loco tuo. Heri venisti,& hodie cõ D
pelleris nobiscum egredi? ego autem vadam quò iturus sum,reuertere, & re-
duc tecum fratres tuos,& dominus faciet tecum misericordiam & veritatem
quia ostendisti gratiam & fidem. Et respondit Ethai regi,dicens: Viuit domi
nus, & viuit dominus meus rex: quoniam in quocunq; loco fueris domine,
mi rex,siue in morte siue in vita,ibi erit seruus tuus. Et ait Dauid Ethai: Ve-
ni, & transi. Et transiuit Ethai Gethæus & omnes viri qui cum eo erant, &
reliqua multitudo. Omnesq; flebant voce magna,& vniuersus populus trãsi
bat:rex quoq; transgrediebatur torrentem Cedron,et cunctus populus incede
bat contra viam quæ respicit ad desertum. Venit autem & Sadoc sacerdos & E
vniuersi Leuitæ cum eo,portantes arcam fœderis dei,& deposuerunt arcam
dei,et ascendit Abiathar,donec expletus esset omnis populus qui egressus fue
rat de ciuitate. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcã dei in vrbem: si inuenero
gratiam in oculis domini,reducet me,& ostendet mihi eam et tabernaculum
suum. Si autem dixerit mihi: Non places: præsto sum, faciat mihi quod bo-
nũ est coram se. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns reuertere in ciui
tatem in pace: & Achimaas filius tuus,& Ionathan filius Abiathar duo filij
vestri,sint vobiscum. Ecce ego abscondar in campestribus deserti,donec ve-
niat sermo a vobis,indicans mihi. Reportauerunt ergo Sadoc & Abiathar ar- F
cam dei in Ierusalem,& manserunt ibi Porro Dauid ascendebat cliuum oli
uarum,scandens & flens,nudis pedibus incedens,& operto capite,sed & om
nis populus qui erat cum eo,operto capite ascendebat plorans. Nuntiatũ est
autem Dauid quod Achitophel esset in coniuratione cum Absalom: dixitq;
Dauid, Infatua quæso domine consilium Achitophel. Cumq; ascenderet Da-
uid summitatem montis in quo adoraturus erat deum,ecce occurrit ei Chusai
Arachites,scissa veste,& terra pleno capite. Et dixit ei Dauid: Si veneris me
cum,eris mihi oneri: si autem in ciuitatem reuertaris,& dixeris Absalom: Ser
uus tuus sum ego rex,sicut fui seruus patris tui,sic ero seruus tuus: dissipabis G
consilium Achitophel. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes: &
omne verbum quodcunq; audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abia-
thar sacerdotibus. Sunt enim cum eis duo filij eorum Achimaas filius Sadoc,
& Ionathan filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum quod
audieritis. Veniente ergo Chusai amico Dauid in ciuitatem: Absalom quoq;
ingressus est Ierusalem.

Siba donat bona Miphiboseth,& iniuriam Semei patienter fert Dauid, Absalom habet rem cum concubinis patris. Cap. XVI.

CVmq; Dauid trãsisset paululũ mõtis verticẽ,apparuit Siba,puer Mi A
phiboseth,in occursum eius,cũ duobus asinis,qui onerati erãt ducẽtis
panibus,& cẽtũ alligaturis vuæ passæ,& cẽtũ massis palatarum, &
vtre vini. Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Respõditq; Siba: Asini,do
mestici regis vt sedeãt,& panes & palatæ ad vescẽdũ pueris,vinũ autẽ vt bi
bat,si quis defecerit in deserto. Et ait rex: Vbi est filius domini tui? Respõditq;
Siba regi: Remansit in Ierusalem,dicens, Hodie restituet mihi domus Israel
regnum patris mei. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphibo-

seth. Dixitq; Siba: Oro vt inueniam gratiam apud te, domine mi rex. Venit ergo rex Dauid vsq; Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebat egrediēs, & maledicebat. Mittebatq; lapides contra Dauid, & cōtra vniuersos seruos regis Dauid, om
B nis autem populus, & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum & vir belial. Reddidit tibi dominus vniuersum sanguinē domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit dominus regnum in manu Absalom filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autē Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius: Et ait rex: Quid mihi & vobis est, filii Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid. & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai & vniuersis seruis suis. Ecce filius meus qui egressus est de vtero
3 Reg. 2. b. meo, quærit animam meam. quāto magis hic filius Iemini? dimittite eum vt
C maledicat iuxta præceptum domini, si fortè respiciat dominus afflictionē meā & reddat mihi dominus bonum pro maledictione, hac die hodierna. Ambulabat itaq; Dauid & socij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens et mittēs lapides aduersum eum, terramq; spargens. Venit itaq; rex Dauid, & vniuersus populus cum eo, & refocillati sunt ibi. Absalom autem & omnis populus eius ingressi sunt Ierusalem, sed & Achitophel cum eo. Cum autem venisset Chusai Arachites amicus Dauid ad Absalom, locutus est ad eum: Salue rex, salue rex. Ad quem Absalom: Hæc est inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non iuisti cum amico tuo? Respondit q; Chusai ad Absalom: Nequaquam quia illius ero quē elegit dominus & omnis hic populus & vniuersus Israel, & cum eo manebo.
D Sed vt & hoc inferam, Cui ego seruiturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cum audierit omnis Israel quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusq; ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret deum: sic erat omne consilium Achitophel, et cum esset cum Dauid et cum esset cum Absalom.

Consilium Achitophel malum cōsultori pessimum, proditur a Chusai, Achimaas & Ionathan in puteo conduntur. Amasa coit cum Abigail. Cap. XVII.

A DIxit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, et consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est et solutis manibus) percutiam eum cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodo vnus homo reuerti solet. vnum enim virum tu quæris: et omnis populus erit in pace. Placuitque sermo eius Absalom, et cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate et Chusai Arachitem, et audiamus quid etiam ipse dicat. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum; Huiusce-

modi sermonē locutus est Achitophel: facere debemus, an nō? quod das consi B
silium? Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonū consiliū quod dedit Achi-
tophel hac vice. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuū, & viros qui
cum eo sunt esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa captis catulis in
saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cū populo. For-
sitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco: & cū ceciderit vnus
quilibet in principio, audiet quicunque audierit, & dicet: Facta est plaga in po
pulo qui sequebatur Absalom. Et fortissimus ipse, cuius cor est quasi leonis,
pauore soluetur. scit enim omnis Israel fortem esse patrem tuum, & robustos
omnes qui cum eo sunt. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium. Congre C
getur ad te vniuersus Israel, a Dan vsque Bersabee, quasi arena maris innume
rabilis: et tu eris in medio eorum. Et irruemus super eum in quocūque loco in-
uentus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & nō re-
linquemus de viris qui cum eo sunt, ne vnum quidem. Quod si vrbem ali-
quam fuerit ingressus, circundabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahe-
mus eam in torrentem, vt non reperiatur nec calculus quidem ex ea. Dixitque
Absalom, & omnes viri Israel: Melius est cōsilium Chusai Arachitæ, consi-
lio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consiliū Achitophel vti- D
le, vt induceret dominus super Absalom malū. Et ait Chusai Sadoc & Abia-
thar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom et
senioribus Israel: & ego tale & tale dedi consilium. Nunc ergo mittite cito, et
nuntiate Dauid, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed
absque dilatione trāsgredere: ne forte absorbeatur rex, & omnis populus qui
cum eo est. Ionathan autem & Achimaas stabant iuxta fontem Rogel: abijt
ancilla, & nuntiauit eis: & illi profecti sunt, vt referrent ad regem Dauid nū-
tium: non enim poterant videri aut introire ciuitatem. Vidit autem eos qui- E
dam puer, & indicauit Absalom: illi vero concito gradu ingressi sunt domū
cuiusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descen-
derunt in eum. Tulit autem mulier, et expandit velamen super os putei, qua-
si siccans ptisanas: & sic latuit res. Cumque venissent serui Absalom in do-
mum ad mulierem, dixerunt: Vbi est Achimaas & Ionathan? Et respondit
eis mulier: Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui quæ-
rebant, cum non reperissent, reuersi sunt in Ierusalem. Cumque abijssent, ascē F
derunt illi de puteo, & pergentes nuntiauerunt regi Dauid, & dixerunt: Sur-
gite, & transite cito fluuium: quoniam huiuscemodi dedit consilium contra
uos Achitophel. Surrexit ergo Dauid, & omnis populus qui cum eo erat, &
transierunt Iordanem, donec dilucesceret: & ne unus quidem residuus fuit,
qui non transisset fluuium. Porro Achitophel uidens quod non fuisset factū
consilium suum, strauit asinum suum, surrexitque & abijt in domum suam &
in ciuitatem suam: & disposita domo sua, suspendio interijt, & sepultus est in
sepulchro patris sui. Dauid autem uenit in castra, & Absalom transijt Iorda
nem, ipse & omnes uiri Israel cum eo. Amasam vero cōstituit Absalom pro G
Ioab super exercitum: Amasa autem erat filius cuiusdam uiri, qui uocabatur
Ietra de Israeli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororē Saruiæ, quæ
fuit mater Ioab. Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad.
Cumque uenisset Dauid in castra, Sobi filius Naas de Rabath filiorum

Ammõ,& Machir filius Amihel de Lodabar,& Berzellai Galaadites de Rogelim,obtulerunt ei stratoria & tapetia & vasa fictilia, frumentum & hordeum & farinam & polentam & fabam & lentem & frixum oleo cicer & mel & butyrum, oues & pingues vitulos. dederuntq; Dauid & populo qui cum eo erat,ad vescendum:suspicati enim sunt populum fame & siti fatigari in deserto.

David committit prælium cum filio, Absalom in fuga arbore hærens confoditur eum pater ingenti prosequitur luctu, Cap. XVIII.

A IGitur considerato Dauid populo suo,constituit super eos tribunos & centuriones,& dedit populi tertiam partem sub manu Ioab,& tertiam partem sub manu Abisai filij Saruiæ fratris Ioab,& tertiam partem sub manu Ethai,qui erat de Geth:dixitq; rex ad populum:Egrediar et ego vobiscũ. Et respondit populus: Non exibis:siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit:siue media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt: quia tu vnus solus pro decem millibus computaris:melius est igitur vt sis nobis in vrbe præsidio,Ad quos rex ait.Quod vobis videtur rectum, hoc faciã

B Stetit ergo rex iuxta portam:egrediebaturq; populus per turmas suas centeni & milleni.Et præcepit rex Ioab & Abisai & Ethai,dicens:Seruate mihi puerum Absalom.Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.Itaq; egressus est populus in campum contra Israel,et factum est prælium in saltu Ephraim.Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu Dauid, factaq; est plaga magna in die illa viginti millium: Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ,& multò plures erant quos saltus consumpserat de populo,quam hi quos vorauerat gladius in die illa.

C Accidit autem vt occurreret Absalom seruis Dauid,sedens mulo: cumq; ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput eius quercui:& illo suspenso inter cœlum & terram,mulus cui insederat, pertransiuit. Vidit autem hoc quispiam,et nũtiauit Ioab,dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.Et ait Ioab viro qui nuntiauerat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra?& ego dedissem tibi decem argenti siclos,& unum baltheum.Qui dixit ad Ioab:Si appenderes in manibus meis mille argenteos nequaquam mitterem manum meam in filium regis:audientibus enim nobis

D præcepit rex tibi & Abisai & Ethai,dicens:Custodite mihi puerum Absalõ. Sed & si fecissem contra animam meam audacter,nequaquam hoc regem latere potuisset,& tu stares ex aduerso.Et ait Ioab:Nõ sicut tu vis, sed aggrediar eũ corã te.Tulit ergo tres lanceas in manu sua,& infixit eas in corde Absalõ:cumq; adhuc palpitaret hærens in quercu,concurrerunt decẽ iuuenes armigeri Ioab,& percutientes interfecerunt eum.Cecinit autem Ioab buccina, & retinuit populum,ne persequeretur fugientem Israel,volens parcere multitudini.Et tulerunt Absalõ,& proiecerũt eum in saltu in foueam grandem,&

E comportauerunt super eum aceruum lapidum magnum nimis:omnis autem Israel fugit in tabernacula sua. Porro Absalom erexerat sibi,cum adhuc viueret,titulum,qui est in valle regis:dixerat enim,Non habeo filium,& hoc erit monimentum nominis mei. Vocauitq; titulum nomine suo, & appellatur, Manus Absalom: vsq; ad hanc diem. Achimaas autem filius Sadoc,ait Curram, & nuntiabo regi quia iudicium fecerit ei dominus de manu inimicorum

rum eius Ad quẽ Ioab dixit: Non eris nuntius in hac die, ſed nuntiabis in alia
hodie nolo te nuntiare, filius enim regis eſt mortuus. Et ait Ioab Chuſi: Vade
& nuntia regi quæ vidiſti. Adorauit Chuſi Ioab, & cucurrit. Rurſus autem
Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab: Quid impedit ſi etiam ego curram poſt
Chuſi? Dixitq́; ei Ioab: Quid vis currere, fili mi? Veni huc, non eris boni nũ
tij baiulus. Qui reſpõdit: Quid enim ſi cucurrero? Et ait ei: Curre. Currẽs ergo F
Achimaas per viam compendij, tranſiuit Chuſi. Dauid autem ſedebat inter
duas portas: ſpeculator verò qui erat in faſtigio portæ ſuper murum eleuans
oculos, vidit hominẽ currentem ſolũ. Et exclamans indicauit regi: dixitq́; rex
Si ſolus eſt, bonus eſt nuntius in ore eius. Properante autem illo, & accedente
propius, vidit ſpeculator hominem alterum currentem, & vociferans in cul-
mine, ait: Apparet mihi alter homo currens ſolus. Dixitq́; rex: Et iſte bonus
eſt nuntius. Speculator autem: Contemplor, ait, curſum prioris, quaſi curſum
Achimaas filij Sadoc. Et ait rex: Vir bonus eſt: & nuntium portans bonum,
venit. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salue rex. Et adorãs regem
coram eo pronus in terram, ait: Benedictus dominus deus tuus, qui concluſit
homines qui leuauerunt manus ſuas contra dominum meum regem. Et ait
rex: Eſtne pax puero Abſalom? Dixitq́; Achimaas: Vidi tumultum magnum
cum mitteret Ioab ſeruus tuus, ò rex me ſeruum tuum: neſcio aliud. Ad quem G
rex: Tranſi, ait: & ſta hic. Cumq́; ille tranſiſſet, & ſtaret, apparuit Chuſi: &
veniens ait: Bonum apporto nuntium domine mi rex: iudicauit enim pro te
dominus de manu omnium qui ſurrexerunt contra te. Dixit autem rex ad
Chuſi: Eſtne pax puero Abſalom? Cui reſpondens Chuſi: Fiant, inquit, ſicut
puer, inimici domini mei regis: & vniuerſi qui conſurgunt aduerſum eum in
malum. Contriſtatus itaq; rex, aſcendit cœnaculum portæ, & fleuit. Et ſic lo
quebatur, uadens: Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi: quis mihi tribuat vt ego
moriar pro te? Abſalom fili mi, fili mi Abſalom.

Mœrentẽ Dauidẽ obiurgat Ioab. Dauid hoſtibus ignoſcit & Amaſa cõſtituitur princeps. Cap. XIX.

NVntiatum eſt autem Ioab quòd rex fleret, & lugeret filium ſuum: & A
verſa eſt victoria in luctum in die illa omni populo. audiuit enim po-
pulus in die illa dici, Dolet rex ſuper filio ſuo. Et declinauit populus
in die illa ingredi ciuitatem, quomodo declinare ſolet populus verſus, & fugie
ns de prælio. Porrò rex operuit caput ſuum, et clamauit voce magna: Fili mi
Abſalom, Abſalom fili mi. Ingreſſus ergo Ioab ad regem in domum, dixit:
Confudiſti hodie vultus omnium ſeruorum tuorum, qui ſaluam fecerunt ani
mam tuam, & animam filiorum tuorum & filiarum tuarum, & animã vxo
rum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis odientes te, & odio
habes diligentes te: & oſtendiſti hodie quia non curas de ducibus tuis & de B
ſeruis tuis: & verè cognoui modò, quia ſi Abſalom viueret, & omnes nos oc-
cubuiſſemus, tunc placeret tibi. Nunc igitur ſurge, & procede: & allo-
quens ſatisfac ſeruis tuis: iuro enim tibi per dominum, quod ſi non exieris,
ne vnus quidem remanſurus ſit tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quam
omnia mala quæ venerunt ſuper te ab adoleſcentia tua vſque in præſens.
Surrexit ergo rex, & ſedit in porta: & omni populo nuntiatum eſt, quod rex
ſederet in porta: venitq́; vniuerſa multitudo coram rege: Iſrael autem fugit
in tabernacula ſua. Omnis quoq; populus certabat in cunctis tribubus Iſ-

rael,dicens: Rex liberauit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse saluauit
nos de manu Philisthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom. Absa-
lom autem quem vnximus super nos, mortuus est in bello: vsquequo siletis,
C & non reducitis regem? Rex verò Dauid misit ad Sadoc & Abiathar sacer-
dotes, dicens: Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes: Cur venitis nouissi-
mi ad reducendum regem in domum suam? Sermo autem omnis Israel per-
uenerat ad regem, in domum eius, quia dixerat rex: Hæc dicetis ad populum
Iuda: Fratres mei vos, os meum & caro mea vos: quare nouissimi reducitis
regem? Et Amasæ dicite: Nonne os meum & caro mea es? Hæc faciat mihi
deus, & hæc addat: si non magister militiæ fueris corā me omni tempore pro
Ioab. Et inclinauit cor omnium virorum Iuda, quasi viri vnius: miseruntq;
ad regem, dicentes: Reuertere tu & omnes serui tui. Et reuersus est rex: & ve-
3. Aeg. 2. b nit vsq; ad Iordanem, & omnis Iuda venit vsq; in Galgala, vt occurreret re-
gi, & traduceret eum Iordanem. Festinauit autem Semei filius Gera filij Ie-
mini de Bahurim, & descendit cum viris Iuda in occursum regis Dauid cū
D mille viris de Beniamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filij eius,
ac viginti serui erant cum eo: & irrumpentes Iordanem, ante regem transie-
runt vada, vt traducerent domum regis, & facerent iuxta iussionem eius: Se-
mei autem filius Gera prostratus coram rege, cum iam transisset Iordanem,
dixit ad eum: Ne repures mihi domine mi iniquitatem, neque memineris in-
iuriarum serui tui in die qua egressus es domine mi rex de Ierusalem, neque
ponas rex in corde tuo. Agnosco enim seruus tuus peccatum meum: & idcir-
co hodie primus veni de omni domo Ioseph, descendiq; in occursum domini
mei regis. Respondens verò Abisai filius Saruiæ, dixit: Nunquid pro his ver-
bis nō occidetur Semei, quia maledixit Christo domini? Et ait Dauid: Quid
mihi & vobis, fili Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in satan? ergò ne hodie in
B terficietur vir in Israel? an ignoro hodie me factum regem super Israel? Et ait
rex Semei: Non morieris. Iurauitq; ei. Miphiboseth quoq; filius Saul descen-
dit in occursum regis illotis pedibus, & intonsa barba: vestesq; suas non laue-
rat, à die qua egressus fuerat rex, usq; ad diem reuersionis eius in pace. Cumq;
Ierusalē occurisset regi, dixit ei rex. Quare non venisti mecum Miphiboseth?
Et respōdens ait: Domine mi rex, seruus meus cōtempsit me: dixi q; ei ego fa
mulus tuus vt sterneret mihi asinum, et ascendens abirē cū rege: claudus enim
sum seruus tuus. Insuper et accusauit me seruum tuum ad te dominum meum
regem: tu autem domine mi rex, sicut angelus dei es; fac quod placitū est tibi.
Neq; enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia dn̄o meo regi: tu autē
posuisti me seruū tuū inter conuiuas mensæ tuæ: quid ergo habeo iustæ quere
F læ? aut quid possum vltrà vociferari ad regem? Ait ergo ei rex. Quid vltrà lo-
queris? fixū est quod locutus sum: tu et Siba diuidite possessiones. Respōditq;
Miphiboseth regi: Etiā cūcta accipiat, postq; reuersus est dominus meus rex
pacificè in domum suam. Berzellai quoq; Galaadites, descēdens de Rogelim
traduxit regē Iordanem, paratus etiam vltra fluuiū prosequi eum. Erat autē
Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius, & ipse præbuit alimēta
regi, cum moraretur in castris: fuit quippe vir diues nimis. Dixit itaq; rex ad
Berzellai: Veni mecum, vt requiescas securè mecum in Ierusalem. Et ait Ber
zellai ad regē. Quot sunt dies annorum vitæ meæ, vt ascendē cum rege in Ie-

rusalem? Octogenarius sum hodie: nunquid vigent sensus mei ad discernendũ
suaue aut amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus & potus? vel audi
re possum vltrà vocem cantorum atq; cantatricum? quare seruus tuus sit one
ri domino meo regi? Paululum procedat famulus tuus ab Iordane tecum: non
indigeo hac vicissitudine, sed obsecro vt reuertar seruus tuus, & moriar in ci
uitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei & matris meæ. Est autem
seruus tuus Chamaam, ipse uadat tecum, domine mi rex: & fac ei quicquid ti
bi bonũ videtur. Dixit itaq; rex Mecũ trãseat Chamã, & ego faciã ei quicquid
tibi placuerit: & omne quod petieris à me, impetrabis, Cũq; trãsisset vniuer
sus populus et rex Iordanẽ, osculatus ẽ rex Berzellai, et benedixit ei: et ille re G
uersus est in locum suum. Transiuit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cũ
eo: omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & media tãtum pars affue
rat de populo Israel. Itaq; omnes viri Israel concurrentes ad regem, dixerunt
ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Iuda, & traduxerunt regem & do-
mum eius Iordanem, omnesq; viros Dauid cum eo? Et respõdit omnis vir Iu
da ad viros Israel. Quia mihi propior est rex: cur irasceris super hac re? nun-
quid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt? Et respõdit vir
Israel ad viros Iuda, & ait: Decem partibus maior ego sum apud regem, ma
gisq; ad me pertinet Dauid, quàm ad te: cur fecisti mihi iniuriam, & non mi
hi nuntiatum est priori, vt reducerem regem meum? Durius autem responde
runt viri Iuda viris Israel.

Seba seditiosus obsidetur, Abelenses caput eius mittunt ad Ioab, Amasæ interfectorem. Cap. XX.

ACcidit quoq; vt ibi esset vir Belial nomine Seba filius Bochri, uir Ie
mineus: & cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in Dauid, neq; A
hęreditas in filio Isai: reuertere in tabernacula tua Israel. Et separatus
est omnis Israel à Dauid, secutusq; est Seba filium Bochri: viri autem Iuda
adhęserũt regi suo à Iordane usq; Ierusalẽ, Cumq; uenisset rex in domũ suam
in Ierusalẽ, tulit decẽ mulieres concubinas suas, quas dereliquerat ad custodiẽ
dam domũ, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens: & non est in-
gressus ad eas, sed erant clausæ vsq; in diem mortis suæ in viduitate viuentes. B
Dixit autem rex Amasæ. Conuoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium,
& tu adesto præsens Abijt ergo Amasa vt conuocaret Iudam, & moratus est
extra placitũ quod ei constituerat. Ait autẽ Dauid ad Abisai: Nunc magis af
flicturus est nos Seba filius Bochri, quàm Absalom tolle igitur seruos domini
tui: & persequere eũ, ne fortè inueniat ciuitates munitas, et effugiat nos. Egres
si sunt ergo cum eo viri Ioab, Cerethi quoq;, & Phelethi: & oẽs robusti exie C
runt de Ierusalẽ ad persequendũ Seba filiũ Bochri. Cumq; illi essent iuxta la
pidẽ grandẽ qui est in Gabaõ, Amasa ueniẽs occurrit eis. Porrò Ioab uestitus
erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio depẽ
dente vsq; ad ilia in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percute
re. Dixit itaq; Ioab ad Amasam: Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mẽ
tum Amasæ, quasi osculans eũ, Porrò Amasa nõ obseruauit gladiũ quem ha- D
bebat Ioab: qui percussit eũ in latere & effudit intestina eius in terrã, & mor
tuus est, nec secundum vulnus apposuit. Ioab autem, & Abisai frater eius per
secuti sunt Seba filium Bochri. Interea quidam viri cum stetissent iuxta ca-
dauer Amasæ de socijs Ioab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Ioab comes

B Dauid. Amasa autem conspersus sanguine, iacebat in media via. Vidit hoc
quidam vir quòd subsisteret omnis populus ad videndum, & amouit Ama-
sam de via in agrum: operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes
propter eũ. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab ad per-
sequendum Seba filium Bochri. Porrò ille transierat per omnes tribus Israel
vsque in Abelam, & Bethmaacha: omnesque viri electi congregati fuerunt
ad eum. Venerunt itaque, & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha,
& circumdederunt munitionibus ciuitatem, & obsessa est vrbs: omnis autem
F turba quæ erat cum Ioab, moliebatur destruere muros. Et exclamauit mulier
sapiens de ciuitate. Audite, audite: dicite Ioab, Appropinqua huc, & loquar
tecum. Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Ioab? Et ille respondit: Ego
sum. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respõdit: Audio.
Rursumque illa: Sermo, inquit, dicebatur in ueteri prouerbio: Qui interrogãt,
interrogẽt in Abela: & sic proficiebãt. Nónne ego sum quæ respondeo verita-
tem in Israel? & tu quæris subuertere ciuitatem, & euertere matrem in Israel?
quare præcipitas hæreditatem domini? Respondensque Ioab, ait: Absit, absit
hoc à me: nõ præcipito, neque demolior. Non sic se habet res, sed homo de mõ-
G te Ephraim Seba filius Bochri cognomine, leuauit manum suam contra re-
gem Dauid: tradite illũ solum, et recedemus a ciuitate. Et ait mulier ad Ioab:
Ecce caput eius mittetur ad te per murum. Ingressa est ergo ad omnem po-
pulum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Sebæ filij Bochri pro-
iecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & recesserunt ab vrbe, vnusquisque in ta-
bernacula sua: Ioab autem reuersus est Ierusalem ad regem. Fuit ergo Ioab su-
per omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Ioiadæ super Ceretheos
& Phelethæos: Aduram verò super tributa: porrò Iosaphat filius Ahilud, a
commentarijs: Siua autem, scriba: Sadoc verò & Abiathar, sacerdotes: Ira
autem Iairites erat sacerdos Dauid.

Fames triennis Dauid expiat scelus Saulis suspendio septem virorum ex eius familia, & pugnat cum Philisthæis. Cap. XXI.

A FActa est quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: et consuluit
Dauid oraculum domini. Dixitque dominus: Propter Saul, et domum
eius sanguinũ, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis rex,
dixit ad eos. (Porrò Gabaonitæ non erant de filijs Israel, sed reliquiæ Amor-
rhæorum: filij quippe Israel iurauerant eis, & voluit Saul percutere eos zelo,
quasi pro filijs Israel & Iuda.) Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas: Quid faciã
uobis? & quod erit vestri piaculum, vt benedicatis hæreditati domini? Dixe-
runtque ei Gabaonitæ, Non est nobis super argento & auro quæstio, sed con-
B tra Saul & contra domũ eius: neque volumus vt interficiatur homo de Israel.
Ad quos ait: Quid ergo vultis vt faciam vobis? Qui dixerunt regi: Virum
qui attriuit nos & oppressit inique, ita delere debemus, vt ne vnus quidem
residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israel. Dentur nobis septem viri
de filijs eius, vt crucifigamus eos domino in Gabaa Saul quondam electi do-
1.Reg.18.a mini. Et ait rex: Ego dabo. Pepercitque rex Miphiboseth filio Ionathę filij Saul,
propter iusiurandum domini quod fuit inter Dauid & inter Ionathan filiũ
Saul. Tulit itaque rex duos filios Respha filię Aia, quos peperit Sauli, Armo-
ni, & Miphiboseth: & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Ha-

drieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manibus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei. Tollens autem Respha filia Aia, cilicium, substrauit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de coelo: & nō dimisit aues lacerare eos C
per diem, neque bestias per noctem. Et nuntiata sunt Dauid quæ fecerat Respha filia Aia concubina Saul. Et abijt Dauid, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius a uiris Iabes Galaad, qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthijm cum interfecissent Saul in Gelboe, et asportauit inde ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius: & colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant, sepelierunt ea cum ossibus Saul, & Ionathæ filij eius, in terra Beniamin, in latere, in sepulchro Cis patris eius: feceruntque omnia quæ præceperat rex, & repropitiatus est deus terræ post hæc. Factum est autem rursum prælium Philisthinorum aduersum Israel, & descendit Dauid & serui eius cum eo, & pugnabant contra Philisthijm. Deficiente autem Dauid, Iesbibenob, qui fuit de genere Arapha, cuius hasta trecentas vncias appendebat, et accinctus erat ense nouo, nisus est percutere Dauid. Præsidioque ei fuit D
Abisai filius Saruiæ, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc iurauerūt viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel. Secundum quoque bellū fuit in Gob contra Philisthæos: tūc percussit Sobochai de Husathi, Saph de stirpe Arapha. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæū, cuius hastile hastæ erat quasi liciatorium texentium. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est uigintiquatuor, & erat de origine Arapha. Et blasphemauit Israel: percussit autem eum Ionathā filius Samaa fratris Dauid. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid, & seruorum eius.

Canticum Dauid pro liberatione ab omnibus inimicis. Cap. XXII. A

Locutus est autem Dauid domino uerba carminis huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul. Et ait:

Dominus petra mea, & robur meum, & saluator meus.

Deus fortis meus sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meæ: eleuator meus, & refugium meum: saluator meus, de iniquitate liberabis me. Psal. 17. a

Laudabilem inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Quia circundederūt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerūt me.

Funes inferi circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocabo dominum, & ad deum meū clamabo: & exaudiet de templo suo uocem meam, & clamor meus ueniet ad aures eius.

Commota est, & contremuit terra, & fundamenta montium concussa sunt, & commota, quoniam iratus est eis.

Ascendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius uorabit: carbones succensi sunt ab eo.

Et inclinauit coelos, & descendit: & caligo sub pedibus eius.

Et ascendit super cherubim, & uolauit: & lapsus est super pennas uenti.

B Posuit tenebras in circuitu suo latibulum: cribrãs aquas de nubibus cœlorũ.
Præ fulgore in conspectu eius, succensi sunt carbones ignis.
Tonabit de cœlo dominus, & excelsus dabit vocem suam.
Misit sagittas, & dissipauit eos: fulgur, & consumpsit eos.
Et apparuerunt effusiones maris, & reuelata sunt fundamenta orbis ab increpatione domini, ab inspiratione spiritus furoris eius.
Misit de summo, & assumpsit me, & extraxit me de aquis multis.
Liberauit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.
Præuenit me in die afflictionis meæ, et factus est dominus firmamentũ meũ, & eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei.
Retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum munditiã manuum mearum reddet mihi.
Quia custodiui vias domini, & non egi impie a deo meo.
Omnia enim iudicia eius in conspectu meo, et præcepta eius nõ amoui a me.
C Et ero perfectus coram eo, & custodiam me ab iniquitate mea.
Et restituet mihi dominus secundum iustitiam meam: & secundum munditiã manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.
Cum sancto sanctus eris, & cum robusto perfectus.
Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.
Et populum pauperem saluum facies, oculisq́; tuis excelsos humiliabis.
Quia tu lucerna mea domine, & tu domine illuminabis tenebras meas.
In te enim curram accinctus, in deo meo transiliam murum.
Deus immaculata via eius, eloquium domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.
Quis est deus, præter dominum? & quis deus fortis, præter deum nostrum?
Deus qui accinxit me fortitudine, & complanauit perfectam viam meam.
Coæquans pedes meos ceruis, & super excelsa mea statuens me.
Docens manus meas ad prælium, et cõponens quasi arcũ æreũ brachia mea.
Dedisti mihi clypeum salutis tuæ, & mansuetudo tua multiplicauit me.
Dilatasti gressus meos subtus me, & non deficient tali mei.
D Persequar inimicos meos, & conteram, & non reuertar donec consumã eos.
Consumam eos & confringam, vt non consurgant: cadent sub pedibus meis.
Accinxisti me fortitudine ad prælium, incuruasti resistentes mihi subtus me.
Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos.
Clamabunt, & non erit qui saluet: ad dominum, & non exaudiet eos.
Delebo eos vt puluerem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
Saluabis me a contradictionibus populi mei: custodies me in caput gentium: populus quem ignoro, seruiet mihi.
Filij alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.
Filij alieni defluxerunt, & contrahentur in angustijs suis.
Viuit dñs & benedictus deus meus, & exaltabitur deus fortis salutis meæ.
Deus qui das uindictas mihi, & deijcis populos sub me.
Qui educis me ab inimicis meis, & a resistentibus mihi eleuas me: a viro iniquo liberabis me.

Propterea confitebor tibi domine in gentibus,& nomini tuo cantabo.
Magnificans salutes regis sui,& faciens misericordiam Christo suo Dauid,
& semini eius in sempiternum.

Dauidis verba nouissima,& fortes eius recensentur. Cap. XXIII.

HÆc autem sunt verba nouissima quę dixit Dauid filius Isai: Dixit uir A
cui constitutum est de Christo dei Iacob,egregius psaltes Israel. Spi-
ritus domini locutus est per me,& sermo eius per linguam meam. Di
xit deus Israel: Mihi locutus est fortis Israel:dominator hominum, iustus do
minator in timore dei. Sicut lux auroræ oriente sole,mane absq; nubibus ru-
tilat,& sicut pluuijs germinat herba de terra. Nec tanta est domus mea apud
deum,vt pactum æternum iniret mecum firmum in omnibus atq; munitũ:
cuncta enim salus mea,& omnis voluntas:nec est quicquam ex ea quod nõ
germinet. Præuaricatores autem quasi spinæ euellentur vniuersi:quæ nõ tol- A
luntur manibus. Et si quis tangere uoluerit eas,armabitur ferro,& ligno lan-
ceato,igneq; succensæ comburentur vsq; ad nihilum. Hæc nomina fortium 1. Par.11.b
Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est
quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. B
Post hunc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes,qui erant cum
Dauid quando exprobrauerunt Philisthijm,& congregati sunt illuc in præ-
lium. Cumq; ascendissent viri Israel,ipse stetit & percussit Philisthæos do-
nec deficeret manus eius,& obrigesceret cum gladio: fecitq; dominus salutem
magnam die illa:& populus qui fugerat,reuersus est ad cæsorum spolia detra
henda. Et post hunc,Semma filius Age de Arari. cõgregati sunt Philisthijm
in statione,erat quippe ibi ager lente plenus. Cumq; fugisset populus a facie
Philisthijm,stetit ille in medio agri, & tutatus est eum, percussitque Phili-
sthæos:& fecit dominus salutem magnam. Necnõ & ante descenderant tres,
qui erant principes inter triginta,& venerant tẽpore messis ad Dauid in spe
luncam Odollam:castra autem Philisthinorum erant posita in valle Gigan
tum. Et Dauid erat in præsidio:porrò statio Philistinorum tunc erat in Beth
lehem. Desiderauit ergo Dauid,& ait: O si quis mihi daret potum aquæ de C
cisterna quæ est in Bethlehem iuxta portam. Irruperunt ergo tres fortes ca-
stra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat
iuxta portam,& attulerunt ad Dauid: at ille noluit bibere,sed libauit eã dño,
dicens: Propitius sit mihi dominus,ne faciam hoc:num sanguinẽ hoĩum isto
rum qui profecti sunt,& animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere.
hæc fecerunt tres robustissimi. Abisai quoq; frater Ioab filius Saruiæ, prin-
ceps erat de tribus:ipse est qui leuauit hastam suam contra trecẽtos,quos in-
terfecit,nominatus in tribus,et inter tres nobilior,eratq; eorum princeps,sed
vsq; ad tres primos non peruenerat. Et Banaias filius Ioiadæ uiri fortissimi
magnorum operum de Cabseel:ipse percussit duos leones Moab, & ipse de-
scendit,& percussit leonem in media cisterna in diebus niuis. Ipse quoq; in-
terfecit virum Ægyptium,uirum dignum spectaculo,habentem in manu ha-
stam:itaq; cum descẽdisset ad eum in virga,vi extorsit hastã de manu Ægy-
ptij,& interfecit eum hasta sua. hæc fecit Banaias filius Ioiadæ. Et ipse nomi-
natus inter tres robustos,qui erant inter triginta nobiliores:verũtamen vsq;
ad tres non peruenerat; fecitq; eum sibi Dauid auricularium a secreto. Asael

D frater Ioab inter triginta, Elchanan filius patrui eius de Bethlehem, Samma
de Harodi, Elica de Harodi, Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,
Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husathi, Selmō Ahohites, Maharai Ne
tophathites: Haled filius Baana, & ipse Netophathites: Ithai filius Ribai de
Gabaath filiorū Beniamin, Banaia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,
Abialbon Arbathites, Azmaueth de Beromi, Eliaba de Salaboni. Filij Iassen
Ionathan. Semma de Orori, Ahiam filius Sarar Ararites, Elipheleth filius
Aasbai filij Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites, Hesrai de Carme-
lo, Pharai de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba. Bani de Gadi, Selec de Am-
moni, Naharai Berothites armiger Ioab filij Saruiæ, Ira Iethrites, Gareb &
ipse Iethrites, Vrias Hethæus. Omnes triginta septem.

Dauid populū numerādo offendit deū, ei ex tribus pœnarū generib. optio datur a deo. Ca. XXIIII.

A ET addidit furor domini irasci contra Israel, commouitque Dauid in eis
dicentem ad Ioab: Vade, numera Israel & Iudam. Dixitq; rex ad Ioab
principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israel a Dan vsque
Bersabee, & numerate populum, vt sciam numerum eius. Dixitque Ioab re-
gi: Adaugeat dominus deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterum
que centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus
rex vult in re huiuscemodi? Obtinuit autem sermo regis verba Ioab, & prin
cipum exercitus: egressusq; est Ioab, & principes militū a facie regis, vt nu-
merarent populum Israel. Cumq; pertransissent Iordanē, venerunt in Aroer
ad dexteram vrbis quæ est in valle Gad: & per Iazer transierunt in Galaad,
& in terram inferiorem Hadsi, & venerunt in Dan syluestria. Circumeun-
B tesque iuxta Sidonem transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terrā He-
uæi & Chananæi, veneruntq; ad meridiem Iuda in Bersabee: & lustrata vni
uersa terra affuerunt post nouem menses & viginti dies in Ierusalem. Dedit
ergo Ioab numerum descriptionis populi regi, & inuenta sunt de Israel octin
genta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Iuda quingenta
millia pugnatorum. Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus
est populus: & dixit Dauid ad Dominū: Peccaui valde in hoc facto: sed pre
cor domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surre-
xit itaq; Dauid mane, & sermo domini factus est ad Gad prophetam & vi-
dentem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit dominus: Triū
tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumq; ve-
nisset Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames
C in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequen-
tur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, et
vide quem respondeam ei qui misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad:
Coartor nimis: sed melius est vt incidam in manus domini (multæ enim mi-
sericordiæ eius sunt) quam in manus hominum. Immisitq; dominus pestilen-
tiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex po-
pulo a Dan vsque Bersabee septuaginta millia virorum. Cumq; extendisset
manum suam angelus domini super Ierusalem vt disperderet eam, misertus
est dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum: Sufficit,
nunc contine manum tuam. Erat autem angelus domini iuxta aream Areu-
na Iebusæi. Dixitq; Dauid ad dominum, cum vidisset angelum cædentē po-
pulum:

pulum: Ego sum qui peccaui, & inique egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt?
Vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Venit
autem Gad propheta ad Dauid in die illa, & dixit ei: Ascende, & constitue D
altare domino in area Areuna Iebusæi. Et ascēdit Dauid iuxta sermonē Gad,
quem præceperat ei dominus. Conspiciensque Areuna, animaduertit regē &
seruos eius transire ad se: & egressus adorauit regem prono vultu in terram,
& ait: Quid causæ est vt veniat dominus meus rex ad seruū suum? Cui Da-
uid ait: Vt emam a te aream, & ędificem altare domino, & cesset interfectio
quę grassatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat, & offerat domi-
nus meus rex, sicut placet ei: habes boues in holocaustum, & plaustrū & iu-
ga boum in vsum lignorum. Omnia dedit Areuna regi: dixitq; Areuna ad re
gem: Dominus deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex, ait: Ne-
quaquam vt vis, sed emam pretio a te, & non offeram domino deo meo ho-
locausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues, argenti siclis quinqua-
ginta: & ædificauit ibi Dauid altare domino, & obtulit holocausta & pacifi-
ca: & propitiatus est dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel.

REGVM LIBER TERTIVS

HEBRÆIS PRIMVS MALACHIM.

Dauidem senem calefacit iuuencula Abisag, Adonias regnum eius inuadit frustra, & Salomon rex declaratur. Cap I.

ET REX DAVID SENVERAT, habebatq; A
ætatis plurimos dies: cumq; operiretur vestibus, non ca
lefiebat. Dixerunt ergo ei serui sui. Quęramus domino
nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram re-
ge, & foueat eum, dormiatq; in sinu tuo, & calefaciat
dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescē
tulam speciosam in omnibus finibus Israel, & inuene-
runt Abisag Sunamitidem, & adduxerūt eam ad regē.
Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatq; cum rege, & ministrabat ei:
rex uero non cognouit eam. Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens:
Ego regnabo. Fecitq; sibi currū & equites, & quinquaginta viros q currerēt
ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquādo, dicens: Quare hoc fecisti? B
Erat autem & ipse pulcher valde, secūdus natu post Absalom. Et sermo eius
cum Ioab filio Saruiæ, & cū Abiathar sacerdote, qui adiuuabant partes Ado
niæ. Sadoc vero sacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, &
Semei & Rei, & omne robur exercitus Dauid non erat cum Adonia. Immo
latis ergo Adonias arietibus et vitulis, & vniuersis pinguibus iuxta lapidem Iosue 15.b
Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit vniuersos fratres suos filios 18.c
regis, & omnes viros Iuda seruos regis. Nathan autem prophetam, et Bana-
iam, & robustos quosque, & Salomonem fratrem suum non vocauit. Dixit
itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti q regnauerit
Adonias filius Haggith, & dominus noster hoc ignorat? Nūc ergo veni, ac-
cipe cōsilium a me, & salua animam tuam, filijq; tui Salomonis. Vade & in-

C gredere ad regem Dauid,& dic ei: Nonne tu domine mi rex iurasti mihi an-
cillæ tuæ,dicens:Quod Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit
in solio meo?quare ergo regnat Adonias?Et adhuc ibi te loquente cum rege,
ego ueniam post te,& complebo sermones tuos. Ingressa est itaq; Bethsabee
ad regem in cubiculo:rex autem senuerat nimis,& Abisag Sunamitis mini-
strabat ei. Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regem. Ad quam rex: Quid
tibi,inquit,uis?Quæ respondens ait:Domine mi,tu iurasti per dominū deū
ancillę tuæ:Salomon filius tuus regnabit post me,et ipse sedebit in solio meo.
Et ecce nunc Adonias regnat,te domine mi rex ignorante. Mactauit boues et
pinguia quæque,& arietes plurimos,& uocauit omnes filios regis,Abiethar
quoq; sacerdotem, & Ioab principem militiæ. Salomonem autem seruū tuū
non uocauit. Verumtamen domine mi rex,in te oculi respiciūt totius Israel,
ut indices eis quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex, post te. Eritque
cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego & filius
meus Salomon peccatores. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta
D uenit. Et nuntiauerunt regi, dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque in-
troisset in conspectum regis,& adorasset eum pronus in terram, dixit Na-
than:Domine mi rex,tu dixisti:Adonias regnet post me,& ipse sedeat super
thronum meum? Quia descendit hodie, & immolauit boues & pinguia &
arietes plurimos,et uocauit uniuersos filios regis,et principes exercitus,Abia
thar quoque sacerdotem:illisque uescentibus & bibentibus coram eo, & di-
centibus:Viuat rex Adonias:me seruum tuum & Sadoc sacerdotem, & Ba-
naiam filium Ioiadæ,& Salomonem famulum tuum non uocauit. Nunquid
a domino meo rege exiuit hoc uerbum, et mihi non indicasti seruo tuo quis
sessurus esset super thronum domini mei regis post eū?Et respondit rex Da-
uid,dicens:Vocate ad me Bethsabee. Quæ cum fuisset ingressa coram rege,
et stetisset ante eum,iurauit rex,et ait: Viuit dominus qui eruit animam meā
de omni angustia, quia sicut iuraui tibi per dominum deum Israel, dicens:
Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum
pro me: sic faciam hodie. Summissoque Bethsabee in terram uultu,adorauit
E regem,dicens: Viuat dominus meus rex Dauid in æternum. Dixit quoque
rex Dauid: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam, et Ba-
naiam filium Ioiadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege, dixit ad eos:
Tollite uobiscum seruos domini uestri, et imponite Salomonem filium meū
super mulam meam,et ducite eum in Gihon. Et ungat eum ibi Sadoc sacer-
dos et Nathan propheta in regem super Israel:et canetis buccinā,atque dice-
tis:Viuat rex Salomon. Et ascendetis post eum,et ueniet, et sedebit super so-
lium meum, et ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Is-
rael et super Iudam. Et respondit Banaias filius Ioiadæ, regi,dicens, Amen:
sic loquatur dominus deus domini mei regis. Quomodo fuit dominus cū do-
mino meo rege,sic sit cum Salomone, et sublimius faciat solium eius a solio
domini mei regis Dauid. Descendit ergo Sadoc sacerdos et Nathan prophe-
pheta et Banaias filius Ioiadæ et Cerethi et Phelethi:et imposuerūt Salomo-
nem super mulam regis Dauid, et adduxerunt eum in Gion. Sumpsitq; Sa-
doc sacerdos cornu olei de tabernaculo,et unxit Salomonē: et cecinerūt buc-
cina,et dixit omnis populus; Viuat rex Salomon. Et ascendit uniuersa multi-

tudo post eum, & populus canentium tibijs, & lætantium gaudio magno, 1.Reg.1.c.
& insonuit terra a clamore eorum. Audiuit autem Adonias, & omnes qui F
inuitati fuerant ab eo: iamque conuiuium finitum erat: sed & Ioab, audita
voce tubæ ait: Quid sibi vult clamor ciuitatis tumultuantis? Adhuc illo lo-
quente, Ionathan filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingre-
dere, quia vir fortis es, & bona nuntians. Responditque Ionathan Adoniæ:
Nequaquam: dominus enim noster rex David regem constituit Salomo-
nem: misitque cum eo Sadoc sacerdotem et Nathan prophetam & Banaiam
filium Ioiadæ & Cerethi & Phelethi, & imposuerunt eum super mulam re-
gis. Vnxeruntque eum Sadoc sacerdos, & Nathan propheta regem in Gi-
hon: & ascenderunt inde lætantes, & insonuit ciuitas: hæc est vox quam au-
distis. Sed & Salomon sedet super solium regni. Et ingressi serui regis, be-
nedixerunt domino nostro regi Dauid, dicentes: Amplificet deus nomen
Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum eius super thronum G
tuum. Et adorauit rex Dauid in lectulo suo: insuper & hæc locutus est: Bene-
dictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videnti-
tibus oculis meis. Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui inuitati fue-
rant ab Adonia, & iuit vnusquisque in viam suam. Adonias autem timens
Salomonem, surrexit, & abijt in tabernaculum Domini, tenuitque cornu
altaris. Et nuntiauerunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem
Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Iuret mihi rex Salomon hodie, quod
non interficiat seruum suum gladio. Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus,
non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram: sin autem malum inuen-
tum fuerit in eo, morietur. Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab alta-
ri, & ingressus adorauit regem Salomonem: dixitque ei Salomon: Vade
in domum tuam.

*Moriturus iamiam Dauid instituit Salomonem quomodo se gerere debeat, Abiathar priuatur sa-
cerdotio, Adonias, Ioab & Semei interficiuntur.* Cap. II.

APpropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur, præcepitque A
Salomoni filio suo dicens: Ecce ego ingredior viam vniuersæ ter-
ræ: confortare, & esto vir. Et obserua vt custodias mandata Do-
mini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & custodias ceremonias eius, & præ-
cepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi: vt in-
telligas vniuersa quæ facis, & quocunque te verteris. Vt confirmet Domi-
nus sermones suos, quos locutus est de me, dicens: Si custodierint filij tui
viam suam, & ambulauerint coram me in veritate, in omni corde suo &
in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israel. Tu quoque nosti
quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exer- B
citus Israel, Abner filio Ner, & Amasæ filio Iether: quos occidit, & effu-
dit sanguinem belli in pace, & posuit cruorem prælij in baltheo suo qui erat
circa lumbos eius, & in calciamento suo quod erat in pedibus eius. Facies
ergo iuxta sapientiam tuam, & non deduces canitiem eius pacifice ad infe-
ros. Sed & filijs Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntq; comedentes
in mensa tua: occurrerunt enim mihi, quando fugiebam a facie Absalom fra-
tris tui. Habes quoque apud te Semei filium Gera filij Iemini de Bahu-
rim, qui maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad castra: sed

quia descendit mihi in occursum cum transirem Iordanem, & iuraui ei per
C dominum, dicens: Non te interficiam gladio: tu noli pati eum esse innoxium.
Vir autem sapiens es, & scies quæ facies ei, deducesque canos eius cum sanguine ad inferos: Dormiuit igitur Dauid cum patribus suis, & sepultus est in ciuitate Dauid. Dies autem quibus regnauit Dauid super Israel, quadraginta anni sunt: in Hebron regnauit septem annis: in Ierusalem, trigintatribus. Salomon autem sedit super thronum Dauid patris sui, & firmatum est regnum eius nimis. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salominis. Quæ dixit ei: Pacificus ne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille: Tu, inquit, nosti quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regẽ: sed translatum regnum, & factum est fratris mei: a domino enim constitutũ est ei. Nũc ergo petitionem vnam deprecor a te: ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum: Loquere. Et ille ait: Precor vt dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quicquam potest) vt det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.
D Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum eius, adorauitque eam, & sedit super thronũ suum: positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram eius. Dixitque ei: Petitionem unam paruulam ego deprecor a te, ne confundas faciem meã. Et dixit ei rex: Pete mater mea: neque enim fas est ut auertam faciem tuam. Quæ ait: Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor. Responditque rex Salomon, & dixit matri suæ:
3.Reg.1.a Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnũ: ipse est enim frater meus maior me, & habet Abiathar sacerdotẽ, & Ioab filiũ Saruiæ. Iurauit itaque rex Salomon per dominum, dicẽs: Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias uerbum hoc. Et nunc uiuit dominus qui firmauit me & collocauit me super soliũ Dauid patris mei, et qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias. Misitque rex Salomon per manum Banaiæ filij Ioiadæ, qui interfecit eũ, & mortuus est. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad
E agrum tuum, es quidem uir mortis: sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam domini dei coram Dauid patre meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laborauit pater meus. Eiecit ergo Salomon Abiathar, ut nõ esset sacerdos domini, ut impleretur sermo domini quem locutus est super domum Heli in Silo. Venit autem nuntius ad Salomonem quod Ioab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset: fugit ergo Ioab in tabernaculum domini, et apprehendit cornu altaris. Nuntiatumque est regi Salomoni quod fugisset Ioab in tabernaculum domini, et esset iuxta altare: misitque Salomon Banaiam filium Ioiadæ, dicẽs: Vade, interfice eũ. Et uenit Banaias ad tabernaculum domini, et dixit ei, Hæc dicit rex, Egredere. Qui ait: Non egrediar, sed hic moriar. Renuntiauit Banaias regi sermonem, dicens: Hæc locutus est Ioab, et hæc respondit mihi. Dixitque ei rex: Fac sicut locutus est: et interfice eum, et sepeli: et amouebis sanguinem innocentem, qui effusus est a Ioab, a me et a domo patris mei. Et reddet dominus sanguinem eius super caput eius, quia interfecit duos uiros iustos, melioresque se: et occidit eos gladio,
2.Reg.3.e 20.a patre meo Dauid ignorante: Abner filium Ner principem Israel, et Amasam

filium

filium Iether principem exercitus Iuda: & reuertetur sanguis illorum in caput Ioab, & in caput seminis eius in sempiternum. Dauid autē et semini eius & domui & throno illius, sit pax vsq; in ęternum a domino. Ascendit itaque Banaias filius Ioiadę, & aggressus eum interfecit, sepultusq; est in domo sua in deserto. Et constituit rex Banaiam filiū Ioiadę pro eo super exercitum, & Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar. Misit quoq; rex, & vocauit Semei, dixitq; ei: Aedifica tibi domum in Ierusalem, & habita ibi, & non egredieris inde huc atque illuc: quacunq; autem die egressus fueris, & transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum: sanguis tuus erit super caput tuum. Dixitq; Semei regi: Bonus sermo: sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet seruus tuus. Habitauit itaq; Semei in Ierusalem diebus multis. Factum est autem post annos três vt fugerent serui Semei ad Achis filium Maacha regem Geth. nunciatumq; est Semei q́ serui eius issent in Geth. Et surrexit Semei, G & strauit asinum suum, iuitq; ad Achis in Geth ad requirendū seruos suos, et adduxit eos de Geth. Nunciatum est autem regi Salomoni quòd isset Semei D in Geth de Ierusalem, & rediisset. Et mittens vocauit eum, dixitq; illi: Nonne testificatus sum tibi per dominum, & prędixi tibi: Quacunque die egressus fueris huc et illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi: Bonus sermo quem audiui. Quare ergo non custodisti iusiurandum domini, & pręceptū quod pręceperam tibi? Dixitq; rex ad Semei: Tu nosti omne malum, cuius tibi conscium est cor tuum, quod fecisti Dauid patri meo: reddiditque dominus malitiam tuam in caput tuum. Et rex Salomon benedictus, et thronus Dauid erit stabilis coram domino usque in sempiternum. Iussit itaq; rex Banaię filio Ioiadę: qui egressus, percussit eum, et mortuus est.

Regno suo gliscente Salomon a deo efflagitat sapientiam & prudenter discutit causam duarum meretricum, Cap. III.

A CONfirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, et affinitate coniunctus est Pharaoni regi Aegypti: accepit namq; filiā eius, et adduxit in ciuitatem Dauid, donec compleret ędificans domū suam et domum domini et murum Ierusalem per circuitum. Attamen populus immolabat in excelsis: nō enim ędificatum erat templum nomini domini vsq; in diē illum. Dilexit autem Salomon dominum, ambulans in pręceptis Dauid patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, et accendebat thymiama. Abijt itaq; Salomon in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximum: mille hostias in holocaustū obtulit Salomon super altare illud in Gabaon. Apparuit autem dominus Salomoni per somniū nocte, dicens: Postula quod vis vt dem tibi. Et ait Salomon: Tu fecisti cum seruo tuo Dauid B patre meo misericordiā magnā, sicut ambulauit in conspectu tuo in veritate et iustitia et recto corde tecum: custodisti enim ei misericordiā grandem, et dedisti ei filium sedentē super thronum eius, sicut est hodie. Et nunc domine deus meus, tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid patre meo: ego autem sum puer paruulus, et ignorans egressum et introitū meum. Et seruus tuus in medio est populi quem elegisti, populi infiniti, qui numerari et supputari nō potest prę multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possit, et discernere inter bonum et malum. quis enim potest iudicare populum istum, populum tuum hunc multum? Placuit ergo sermo coram do-

Mat.6.d mino, ꝙ Salomon postulasset huiuscemodi rem. Et dixit dominus Salomoni:
Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut
animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum
iudiciũ: ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiẽs & intel
B ligens, intantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.
Sed & hęc quæ non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & gloriam, ut nemo
fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. Si autem ambulaueris in uijs
meis, & custodieris pręcepta mea & mãdata mea, sicut ambulauit Dauid pa
ter tuus, longos faciã dies tuos. Igitur euigilauit Salomon, et intellexit ꝙ esset
somnium: cumq; venisset Ierusalem, stetit coram arca fœderis domini, et ob-
tulit holocausta, & fecit victimas pacificas & grande conuiuiũ vniuersis fa-
mulis suis. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regẽ, steterũtq; coram
eo, quarum vna ait: Obsecro mi domine, ego & mulier hęc habitabamus in
domo vna, & peperi apud eam in cubiculo. Tertia autem die postquam ego
C peperi, peperit & hæc: & eramus simul, nullusque alius nobiscũ in domo, ex
ceptis nobis duabus. Mortuus est autem filius mulieris huius nocte, dormiẽs
quippe oppressit eum. Et consurgens intempestę noctis silentio, tulit filium
meum de latere meo ancillę tuę dormientis, & collocauit in sinu suo: suũ autẽ
filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo Cumq; surrexissem mane, ut da-
rem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentius intuens clara luce, de-
prehendi non esse meum quem genueram. Responditque altera mulier: Non
est ita vt dicis, sed filius tuus mortuus est: meus autem viuit. Econtrario illa
dicebat: Mentiris: filius quippe meus uiuit, & filius tuus mortuus est. Atq; in
hunc modum contendebant coram rege. Tunc rex ait: Hęc dicit, Filius meus
viuit, & filius tuus mortuus est. Et ista respondit: Nõ, sed filius tuus mortuus
D est, meus autem viuit. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumq; attulis-
sent gladium corã rege: Diuidite, inquit, infantem viuũ in duas partes, & da-
Gen.43.e te dimidiam partem vni, et dimidiam partẽ alteri. Dixit autem mulier cuius
filius erat viuus, ad regem (commota sunt quippe viscera eius super filio suo)
Obsecro domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum. Econtra
rio illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed diuidatur. Respondit rex, & ait: Da
te huic infantem viuum, & non occidatur: hęc est enim mater eius. Audiuit
itaq; omnis Israel iudicium quod iudicasset rex, & timuerunt regem, viden-
tes sapientiam dei esse in eo ad faciendum iudicium.

Salomonis regni præfecturæ, item eius magnificentia & sapientia describuntur. Cap. IIII.

A ERat autẽ rex Salomon regnãs super omnẽ Israel: & hi principes quos
habebat: Azarias filius Sadoc, sacerdos: Elihoreph & Ahia filij Sisa,
scribæ: Iosaphat filius Ahilud, a cõmentarijs: Banaias filius Ioiadæ, su-
per exercitũ: Sadoc aũt & Abiathar, sacerdotes: Azarias filius Nathan, super
eos qui assistebãt regi: Zabud filius Nathan sacerdos amicus regis: & Ahisar
præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa. Habebat aũt Sa-
lomon duodecim præfectos super omnem Israel qui præbebant annonam re-
gi, & domui eius: per singulos enim menses in anno, singuli necessaria mini-
strabãt. Et hęc nomina eorũ: Benhur, in monte Ephraim. Bendecar, in Mac
ces, & in Salebim, & in Bethsames & in Elon & in Bethhanan. Benhesed in
Aruboth: ipsius enim erat Socho, & omnis terra Epher. Benabinadab, cuius

omnis Nephathdor, Tapheth filiã Salomonis habebat vxorem. Bana filius B
Ahilud regebat Tanach & Mageddo, & vniuersam Bethsan, quæ est iuxta
Sarthana subter Iezrael, a Bethsan usq; Abelmehula e regiõe Iecmaam. Ben-
gaber in Ramothgalaad: habebat Auothiair filij Manasse in Galaad, ipse
præerat in omni regione Argob, quę est in Basan, sexaginta ciuitatibus ma-
gnis atq; muratis, quę habebãt seras ęreas. Ahinadab filius Addo præerat in
Manaim. Achimaas in Nephthali: sed et ipse habebat Basemath filiã Salomo
nis in coniugio. Baana filius Husi, in Aser, & in Baloth. Iosaphat filius Phar
ue, in Issachar. Semei filius Ela, in Beniamin. Gaber filius Vri, in terra Ga-
laad, & in terra Sehon regis Amorrhęi, & Og regis Basan super omnia quæ
erant in illa terra. Iuda & Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitu-
dine comedẽtes & bibentes, atq; lętantes. Salomon aũt erat in ditione sua, ha
bens omnia regna, a flumine terrę Philisthijm vsq; ad terminũ Ægypti: offe C
rentium sibi munera, et seruientiũ ei cunctis diebus uitæ eius. Erat autẽ cibus
Salomonis per dies singulos triginta cori similę, & sexaginta cori farinę, de-
cem boues pingues, & uiginti boues pascuales, & centum arietes, excepta ue
natione ceruorum, caprearũ, atq; bubalorum, et auiũ altilium. Ipse enim ob-
tinebat omnẽ regionẽ quę erat trans flumen, a Taphsa usq; ad Gazã, & cun-
ctos reges illarũ regionũ: & habebat pacẽ ex omni parte in circuitu. Habita
batq; Iuda & Israel absq; timore ullo, unusquisq; sub uite sua, & sub ficu sua
a Dan usq; Bersabee cunctis diebus Salomonis. Et habebat Salomon quadra
ginta millia pręsepia equorum currilium, & duodecim millia equestriũ. Nu
triebantq; eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomo
nis cum ingenti cura præbebant in tempore suo. Hordeum quoq; & paleas
equorum & iumentorum deferebant in locum ubi erat rex, iuxta constitutũ D
sibi. Dedit quoq; deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis,
& latitudinem cordis, quasi arenam quę est in littore maris. Et pręcedebat sa
pientia Salomonis sapientiam omnium orientalium & Aegyptiorũ, & erat
sapientior cunctis hominibus: sapiẽtior Ethan Ezrahite, & Heman & Chal-
col, & Dorda filijs Mahol: et erat nominatus in uniuersis gẽtibus per circui-
tũ. Locutus est quoq; Salomon tria millia parabolas: et fuerunt carmina eius
quinque millia. Et disputauit super lignis, a cedro quæ est in Libano, usq; ad
hyssopum quę egreditur de pariete: et disseruit de iumentis et uolucribus et
reptilibus et piscibus. Et ueniebant de cunctis populis ad audiendam sapien-
tiam Salomonis, et ab uniuersis regibus terrę, qui audiebant sapientiam eius.

Hiram gratulatur Salomoni, mittitque ei ligna & artifices ad structuram templi. Cap. V.

MIsit quoq; Hirã rex Tyri seruos suos ad Salomonẽ: audiuit enim q́ A
ipsum unxissẽt regẽ pro patre eius: quia amicus fuerat Hiram Da-
uidi omni tẽpore. Misit autẽ Salomon ad Hiram, dicẽs: Tu scis uo-
luntatẽ Dauid patris mei, et quia nõ potuit ędificare domum nomini dñi dei
sui, propter bella imminentia per circuitum, donec daret dñs eos sub uestigio
pedum eius. Nunc autem requiẽ dedit deus meus mihi per circuitũ: et non est
satan, neq; occursus malus. Quam ob rem cogito ædificare templum nomini
dñi dei mei, sicut locutus est dñs Dauid patri meo, dicẽs: Filius tuus quẽ da-
bo pro te super soliũ tuum, ipse ædificabit domum nomini meo. Pręcipe igi-
tur ut pręcidant mihi serui tui cedros de Libano, et serui mei sint cum seruis

B tuis: mercedem autem seruorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris: scis
enim quomodo non est in populo meo vir qui nouerit ligna cædere sicut Si-
donij. Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis: lætatus est valde, & ait:
Benedictus dñs deus hodie, qui dedit Dauid filium sapiētissimum super po-
pulum hūc plurimum. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audiui quæ-
cunque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedri-
nis & abiegnis. Serui mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componā
ea in ratibus in mari, vsque ad locum quem significaueris mihi, & applica-
C bo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisque necessaria mihi, vt detur cibus domui
meæ. Itaq; Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta om-
nem voluntatem eius. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia coros
tritici in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Sa-
lomon Hiram per singulos annos. Dedit quoq; dominus sapientiā Salomo-
ni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, et percusserūt
ambo fœdus. Elegitq; rex Salomon operarios de omni Israel, & erat indictio
triginta millia virorum. Mittebatq; eos in Libanum decem millia per men-
D ses singulos vicissim, ita vt duobus mensibus essent in domibus suis: & Ado
niram erat super huiuscemodi indictionē. Fuerunt itaq; Salomoni septuagin-
3.Reg.4.a 12.c ta millia, eorum qui onera portabant: & octoginta millia latomorū in mon-
te: absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium milliū &
trecentorum præcipientium populo, & his qui faciebant opus. Præcepitque
rex vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, &
quadrarent eos: quos dolauerunt cæmentarij Salomonis & cæmentarij Hirā:
porrò Giblij præparauerunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

Quot annis & qua forma templum fuerit ædificatum. Cap. VI.

A FActum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis fi-
liorum Israel de terra Aegypti, in anno quarto, mēse Zio (ipse est men-
sis secūdus) regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum dño.
domus autem quam ædificabat rex Salomō domino, habebat sexaginta cubi
tos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in alti
tudine. Et porticus erat ante tēplum viginti cubitorū longitudinis, iuxta mē-
suram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciē tem
pli. Fecitq; in templo fenestras obliquas. Et ædificauit super parietem templi
tabulata per gyrum in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, &
fecit latera in circuitu. Tabulatum quod subter erat, quinq; cubitos habebat
latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabu
latum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autē posuit in domo per cir
cuitum forinsecus, vt non hærerent muris templi. Domus autem cum ædifica
retur, de lapidibus dolatis atq; perfectis ædificata est: & malleus, & securis, et
omne ferramentum non sunt audita in domo cum ædificaretur. Ostium late-
ris medij in parte erat domus dextræ: & per cochleam ascendebant in mediū
cœnaculum, & a medio in tertium. Et ædificauit domum, & cōsummauit eā:
texit quoq; domum laquearibus cedrinis. Et ædificauit tabulatum super om-
nem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.
Et factus est sermo domini ad Salomonem, dicens: Domus hæc quam ædi-
ficas; si ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & custodieris

omnia mandata mea, gradiens per ea, firmabo sermonem meum tibi, quem B
locutus sum ad Dauid patrem tuũ. Et habitabo in medio filiorũ Israel, & nõ 2.Reg.7.b
derelinquam populum meũ Israel. Igitur ædificauit Salomon domũ, & consummauit eam. Et ædificauit parietes domus intrinsecus, tabulatis cedrinis: a pauimento domus vsque ad summitatem parietũ, et vsque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinsecus: & texit pauimentũ domus tabulis abiegnis. Ædificauitque viginti cubitorũ ad posteriorem partem templi tabulata cedrina, a pauimento vsque ad superiora: & fecit interiorem domum oraculi in sanctum sanctorũ. Porrò quadraginta cubitorũ erat ipsum templum pro foribus oraculi. Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas & iuncturas suas fabrefactas, & cælaturas eminentes, omnia cedrinis tabulis vestiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete. Oraculũ autem in medio domus in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcã fœderis domini. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitu- C
dinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atque vestiuit auro purissimo. sed & altare vestiuit cedro. Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, et affixit laminas clauis aureis. Nihilque erat in tẽplo quod nõ auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro. Et fecit in oraculo duos che- Exo. 25.b
rubim de lignis oliuarum decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala cherub vna, & quinque cubitorum ala cherub altera: id est decem cubitos habentes, a summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatẽ. Decẽ quoque cubitorum erat cherub secũdus, in mensura pari: & opus vnũ erat in duobus cherubim, id est altitudinem habebat vnus cherub decem cubitorum, et similiter cherub secundus. Posuitque cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autẽ alteræ in media parte templi se inuicem contingebant. Texit quoque cherubim auro. Et omnes parietes tem- D
pli per circuitum sculpsit varijs cælaturis, & torno. Et fecit in eis cherubim et palmas & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes. Sed et pauimentum domus texit auro intrinsecus, & extrinsecus. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum: postesque angulorũ quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum: & sculpsit in eis picturam cherubim, & palmarum species, & anaglypha valde prominentia, & texit ea auro: & operuit tam cherubim quam palmas & cætera, auro. Fecitque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos. Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & vtrumque ostium duplex erat, & se inuicem tenens aperiebatur. Et sculpsit cherubim, et palmas, & cælaturas valde eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Et ædificauit atriũ interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri. Anno quarto fundata est domus domini in mense Zio: & in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octauus) perfecta est domus in omni opere suo, & in vniuersis vtensilibus suis: ædificauitque eam annis septem.

Aedes tum sibi tum vxori, denique & uasa templi parat Salomon. Cap. VII.

Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfe- A
ctum vsque perduxit. Aedificauit quoque domũ saltus Libani centũ cubitorũ longitudinis, & quinquaginta cubitorũ latitudinis, et triginta

cubitorum altitudinis: & quatuor deambulatoria inter columnas cedrinas: li
gna quippe cedrina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis vestiuit to-
tam cameram, quæ quadragintaquinque columnis sustentabatur. Vnus au-
tem ordo habebat columnas quindecim contra se inuicem positas, et è regio-
ne se respicientes, æquali spatio inter columnas, & super columnas quadran-
gulata ligna in cunctis æqualia. Et porticum columnarum fecit quinquagin-
ta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram por
ticum in facie maioris porticus: & columnas, & epistylia super columnas fe-
B cit. Porticũ quoq; solij, in qua tribunal est, fecit: & texit lignis cedrinis a pa-
uimento vsque ad summitatem. Et domuncula in qua sederetur ad iudican-
dum, erat in media porticu simili opere. Domum quoq; fecit filię Pharaonis
(q̃ vxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. Omnia la
pidibus pretiosis, qui ad normam quandã atq; mensuram tam intrinsecus q̃
extrinsecus serrati erant: a fundamento vsq; ad summitatem parietum, et in-
trinsecus vsq; ad atrium maius. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, la
pidibus magnis decem siue octo cubitorum. Et desuper lapides pretiosi æqua
lis mensuræ secti erant, similiterq; de cedro. Et atrium maius rotũdum trium
ordinum de lapidibus sectis, & vnius ordinis de dolata cedro: necnon & in
1 Par. 2.c atrio domus domini interiori, & porticu domus. Misit quoq; rex Salomon,
& tulit Hiram de Tyro, filiũ mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Ty-
rio, artificem ærarium, & plenum sapientia & intelligentia & doctrina ad
C faciendum omne opus ex ære. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit
omne opus eius. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum al-
titudinis columnam vnam: & linea duodecim cubitorum ambiebat colum-
nam vtranque. Duo quoq; capitella fecit, quæ ponerentur super capita co-
lumnarum fusilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum vnum,
& quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum: & quasi in modum
retis, & catenarum sibi inuicem miro opere contextarum. Vtrũq; capitel-
lum columnarum, fusile erat: septena versuum retiacula in capitello vno, &
septena retiacula in capitello altero. Et perfecit columnas, et duos ordines per
circuitum retiaculorũ singulorum, vt tegerent capitella quæ erant super sum
mitatem malo granatorum: eodem modo fecit & capitello secundo. Ca-
pitella autem quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilij fabricata
erant in porticu, quatuor cubitorũ. Et rursum alia capitella in summitate co-
D lumnarum desuper iuxta mensuram columnæ contra retiacula: malo gra-
natorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi. Et statuit
duas columnas in porticu templi: cumq; statuisset columnam dexteram, uo-
cauit eam nomine Iachin: similiter erexit columnã secundam, & vocauit no
men eius Booz. Et super capita columnarum opus in modũ lilij posuit: perfe
ctumq; est opus columnarum. Fecit quoq; mare fusile decem cubitorum a la
2. Par. 4.a bio vsque ad labium rotundum in circuitu: quinq; cubitorũ altitudo eius, &
resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. Et sculptura subter
labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarũ
histriatarum erant fusiles. Et stabat super duodecim boues, è quibus tres re-
spiciebant ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres
ad orientem: & mare super eos desuper erat: quorum posteriora vniuersa in-

trinſecus latitabant. Groſsitudo autem luteris, trium unciarum erat: labiumq; B
eius, quaſi labium calicis, et folium repandi lilij: duo millia batos capiebat. Et
fecit baſes æneas, quatuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, & quatuor
cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis. Et ipſum opus baſiũ,
interraſile erat: & ſculpturæ inter iuncturas. Et inter coronulas & plectas, leo
nes & boues & cherubim: & in iuncturis ſimiliter deſuper: & ſubter leones
& boues quaſi lora ex ære depẽdentia. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, &
axes ærei & per quatuor partes quaſi humeruli ſubter luterem fuſiles, contra
ſe inuicem reſpectantes. Os quoq; luteris intrinſecus erat in capitis ſummita-
te: & quod forinſecus apparebat, vnius cubiti erat, totum rotũdum, pariterq;
habebat vnum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ
cælaturæ erant: & media intercolũnia, quadrata non rotũda. Quatuor quoq;
rotę, quę per quatuor angulos baſis erant, cohęrebant ſibi ſubter baſim: vna
rota habebat altitudinis cubitum & ſemis. Tales autem rotę erant, quales ſo
lent in curru fieri: & axes earum, & radij & canthi, & modioli, omnia fuſi-
lia. Nam et humeruli illi quatuor per ſingulos angulos baſis unius, ex ipſa F
baſi fuſiles et coniuncti erant. In ſummitate autem baſis erat quædam rotun-
ditas vnius et dimidij cubiti, ita fabrefacta, vt luter deſuper poſſet imponi,
habens cęlaturas ſuas, variaſque ſculpturas ex ſemetipſa. Sculpſit quoq; in ta
bulatis illis quę erãt ex ęre, et in angulis cherubim, et leones, et palmas, quaſi
in ſimilitudinem hominis ſtantis, vt non cęlata, ſed appoſita per circuitũ ui-
derentur. In hunc modum fecit decem baſes, fuſura una et menſura, ſculptura
que conſimili. Fecit quoq; decem luteres ęneos: quadraginta batos capiebat
luter unus, eratq; quatuor cubitorum: ſingulos quoq; luteres per ſingulas, id
eſt decem baſes, poſuit. Et conſtituit decem baſes, quinq; ad dexteram partẽ
templi, et quinq; ad ſiniſtram: mare autem poſuit ad dexteram partem tem-
pli contra orientẽ ad meridiem. Fecit quoq; Hiram lebetes, et ſcutras, et amu
las, et perfecit omne opus regis Salomonis in tẽplo domini. Columnas duas,
et funiculos capitellorum ſuper capitella columnarum duos, et retiacula duo,
vt operirent duos funiculos, qui erãt ſuper capita columnarum. Et malo gra-
nata quadringenta in duobus retiaculis: duos verſus malo granatorum G
in retiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum qui erant ſuper ca
pita columnarum. Et baſes decem, et luteres decem ſuper baſes. Et mare unũ,
et boues duodecim ſubter mare. Et lebetes et ſcutras et amulas. omnia uaſa
quę fecit Hiram regi Salomoni in domũ domini, de aurichalco erant. In cam
peſtri regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra inter Sochoth et Sar-
than. Et poſuit Salomon omnia uaſa: propter multitudinem autem nimiam
non erat pondus ęris. Fecitque Salomon omnia uaſa in domo domini: altare
aureum, et menſam ſuper quam ponerentur panes propoſitionis auream: et
candelabra aurea, quinque ad dexteram et quinque ad ſiniſtrã cõtra oraculũ
ex auro puro: et quaſi lilij flores, et lucernas deſuper aureas: et forcipes aureos
et hydrias et fuſcinulas et phialas et mortariola et thuribula de auro puriſsi-
mo: et cardines oſtiorum domus interioris ſanctificatorum, et oſtiorum do-
mus templi, ex auro erãt. Et perfecit omne opus quod faciebat rex Salomon
in domo domini, et intulit quę ſanctificauerat Dauid pater ſuus, argentũ et
aurum et uaſa, repoſuitque in theſauris domus domini.

Arca domini quæ pôpa illata in tēplum, Salomon adorat deum, & tēplum sanctificat. Cap. VIII.

A TVnc congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad regem Salomonem in Ierusalem: vt deferrēt arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, id est de Sion. Conueneruntq; ad regem Salomonem vniuersus Israel in mense Ethanim, in solenni die, ipse est mensis septimus. Veneruntq; cūcti senes de Israel, & tulerunt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam domini & tabernaculū fœderis, & omnia vasa sanctuarij quę erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuitæ. Rex autē Salomon, & omnis multitudo Israel quæ conuenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oues & boues absque æstimatione & numero. Et intulerunt sacerdotes arcā fœderis domini in locum suum, in oraculum templi, in sanctum sanctorum subter alas cherubim. Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcā, & vectes eius desuper. Cumq; eminerent vectes, & apparerēt summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant vltra extrinsecus, qui & fuerunt ibi vsq; in præsentem diem. In arca autem nō erat
B aliud nisi duę tabulæ lapideę quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit dominus fœdus cum filijs Israel, cum egrederentur de terra Ægypti.
Exo. 34. d Factum est autem, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit domum domini, & non poterāt sacerdotes stare & ministrare propter nebulā: impleuerat enim gloria domini domum domini. Tunc ait Salomon: Dominus dixit vt habitaret in nebula. Ædificans ædificaui domum in habitaculū tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum. Conuertitq; rex faciē suā, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat. Et ait: Benedictus dominus deus Israel qui locutus est ore suo ad Dauid patrem meū, & in manibus eius perfecit, dicēs: A die qua eduxi populum meum Israel de Aegypto, non elegi ciuitatem de vniuersis tribubus Israel, vt ędificaretur domus, & esset nomen meum ibi: sed elegi Dauid vt esset super populum meū Israel. Voluitq; Dauid pater meus ędificare domum nomini domini dei Israel: & ait dominus ad Dauid patrem meum: Quòd cogitasti in corde tuo
C ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans. Verumtamen tu non ędificabis domum, sed filius tuus qui egredietur de renibus tuis, ipse ędificabit domum nomini meo. Confirmauit dominus sermonem suum, quem locutus est: stetiq; pro Dauid patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est dominus: & ædificaui domum nomini domini dei Israel. Et constitui ibi locum arcę, in qua fœdus domini est, quod percussit cū patribus nostris quādo egressi sunt de terra Aegypti. Stetit autem Salomon ante altare domini in conspectu ecclesiæ Israel, & expandit manus suas in cœlum, & ait: Domine deus Israel, non est similis tui deus in cœlo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactū & misericordiam seruis tuis qui ambulant corā te in toto corde suo. Qui custodisti seruo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfecisti, vt hæc dies probat. Nunc igitur domine deus Israel, conserua famulo tuo Dauid patri meo quę locutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamē si custodierint filij tui viam suam, vt ambulent corā me sicut tu ambulasti in conspectu meo. Et nunc domine deus Israel firmentur

verba tua quę locutus es seruo tuo Dauid patri meo. Ergó ne putandum est quod uerè deus habitet super terram? si enim cœlum & cęli cœlorũ te capere nõ possunt, quanto magis domus hęc quam ędificaui? Sed respice ad orationem serui tui, & ad preces eius domine deus meus: audi hymnum & orationem quam seruus tuus orat coram te hodie, Vt sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die: super domum de qua dixisti, Erit nomen meũ ibi: Vt exau D
dias orationem, quam orat in loco isto ad te seruus tuus. Vt exaudias depre- Deut. 12.b
cationem serui tui & populi tui Israel, quodcunque orauerint in loco isto, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo: & cum exaudieris, propitius eris. Si peccauerit homo in proximum suum, & habuerit aliquod iuramentum quo teneatur astrictus: & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domũ tuam, tu exaudies in cœlo: & facies, & iudicabis seruos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput eius, iustificansque iustum, & retribuens ei secundum iustitiã suam. Si fugerit populus tuus Israel inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & cõfitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac: exaudi in cœlo, et dimitte peccatum populi tui Israel, & reduces eos in terram quam dedisti patribus eorum. Si clausum fuerit cœlum, & non pluerit propter peccata eorũ, & orantes in loco isto pœnitentiã egerint nomini tuo, & a peccatis suis conuersi fuerint propter afflictionem suam: exaudi eos in cœlo, et dimitte peccata seruorum tuorum, et populi tui Israel: et ostende eis viam bonam per quã ambulent, et da pluuiam super terram quam dedisti populo tuo in possessionem. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilẽtia, aut corruptus aer, aut ęrugo, aut locusta, vel rubigo, et afflixerit eũ inimicus eius portas obsidens, om- E
nis plaga, uniuersa infirmitas, cuncta deuoratio et imprecatio quę acciderit omni homini de populo tuo Israel: si quis cognouerit plagã cordis sui, et expãderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cęlo in loco habitationis tuę, et repropitiaberis, et facies ut des unicuique secundum omnes uias suas, sicut uideris cor eius (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum) ut timeãt te cunctis diebus quibus uiuunt super faciem terrę quam dedisti patribus nostris. Insuper et alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnũ, et manus tua fortis, et brachium tuum extentum vbique) Cum venerit ergo, et orauerit in hoc loco, tu exaudies in cœlo, in firmamento habitaculi tui, et facies omnia pro quibus inuocauerit te alienigena: ut discant uniuersi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israel, et probent quia nomen tuũ inuocatũ est super domum hanc quam ędificaui. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per uiam, quocunque miseris eos, orabunt te contra uiam ciuitatis quam elegisti, et contra domum quam ędificaui nomini tuo, et exaudies in cœlo orationes eorũ et preces eorum et facies iudiciũ eorum. Quòd si peccauerint tibi (non est enim homo qui nõ peccet) F
et iratus tradideris eos inimicis suis, et captiui ducti fuerint in terrã inimico- Io. 1.d
rum longè vel prope, et egerint pœnitentiã in corde suo in loco captiuitatis, et conuersi deprecati te fuerint in captiuitate sua, dicẽtes: Peccauimus, iniquè egimus, impiè gessimus: et reuersi fuerint ad te in uniuerso corde suo et tota anima sua in terra inimicorũ suorum, ad quam captiui ducti fuerint: et ora-

uerint te contra viam terræ suę quam dedisti patribus eorum,et ciuitatis quā elegisti,& templi quod ædificaui nomini tuo:exaudies in cœlo, in firmamento solij tui orationes eorum & preces eorum,& facies iudicium eorum:et propitiaberis populo tuo qui peccauit tibi & omnibus iniquitatibus eorum quibus præuaricati sunt in te:& dabis misericordiam coram eis qui eos captiuos habuerint,vt misereantur eis. Populus enim tuus est,& hæreditas tua, quos eduxisti de terra Ægypti,de medio fornacis ferreæ. Vt sint oculi tui aperti ad deprecationem serui tui & populi tui Israel,& exaudias eos in vniuersis pro quibus inuocauerint te. Tu enim separasti eos tibi in hæreditatem de vniuer-
F sis populis terræ,sicut locutus es per Moysen seruum tuum,quando eduxisti patres nostros de Ægypto domine deus. Factum est autem cum complesset Salomon orans dominum omnem orationem & deprecationem,hāc surrexit de conspectu altaris domini:vtrunq; enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cœlum. Stetit ergo,& benedixit omni ecclesiæ Israel voce magna,dicens:Benedictus dominus qui dedit requiem populo suo Israel, iuxta omnia quæ locutus est:non cecidit ne vnus quidem sermo ex omnibus bonis quæ locutus est per Moysen seruum suum. Sit dominus deus noster nobiscum sicut fuit cum patribus nostris,non derelinquens nos neq; proijciens. Sed inclinet corda nostra ad se,vt ambulemus in vniuersis vijs eius, et custodiamus mandata eius & ceremonias eius & iudicia quæcunq; mandauit patribus nostris. Et sint sermones mei isti quibus deprecatus sum coram domino,appropinquātes domino deo nostro die ac nocte,vt faciat iudicium seruo suo & populo suo Israel per singulos dies: & sciant omnes populi terræ quia dominus ipse est deus,& non est vltrà absq; eo. Sit quoq; cor nostrum perfectum cum
G domino deo nostro,vt ambulemus in decretis eius & custodiamus mandata eius,sicut & hodie. Igitur rex & omnis Israel cum eo,immolabant victimas coram domino. Mactauitq; Salomon hostias pacificas, quas immolauit domino,boum viginti duo millia,& ouium centum viginti millia:& dedicauerunt templum domini rex et omnes filij Israel. In die illa sanctificauit rex medium atrij quod erat ante domum domini:fecit quippe holocaustum ibi & sacrificium & adipem pacificorum:quoniam altare ęreum quod erat coram domino,minus erat,et capere nō poterat holocaustum et sacrificium et adipem pacificorum. Fecit ergo Salomō in tempore illo festiuitatem celebrem, et omnis Israel cum eo multitudo magna ab introitu Emath vsq; ad riuum Ægypti coram domino deo nostro,septem diebus et septem diebus, id est quatuordecim diebus. Et in die octaua dimisit populos:qui benedicentes regi,profecti sunt in tabernacula sua lætantes,et alacri corde super omnibus bonis quæ fecerat dominus Dauid seruo suo,et Israel populo suo.

Dominus secundo apparens Salomoni,magnam ei spem inserit,Salomō donat regem Hiram viginti oppidis. Cap. IX.

A FActum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus domini, et ædificium regis,et omne quod optauerat et voluerat facere, apparuit ei dominus secundò sicut apparuerat ei in Gabaon. Dixitq; dominus ad eum:Exaudiui orationem tuam et deprecationem tuam,quam deprecatus es coram me:sanctificaui domum hanc quam ædificasti,vt ponerem nomen meum ibi in sempiternum,et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.

Tu quoq; si ambulaueris corā me, sicut ambulauit Dauid pater tuus, in simplicitate cordis & in æquitate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea & iudicia mea seruaueris, Ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut locutus sum Dauid patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel. Si autem auersione auersi fueritis vos & filij uestri, nō sequentes me, nec custodientes mādata mea, & ceremonias quas proposui vobis, sed abieritis & colueritis deos alienos & adoraueritis eos: auferam Israel de superficie terræ quam dedi eis, & templum quod sanctificaui nomini meo proijciam à conspectu meo, eritq; Israel in prouerbium, et in fabulam cunctis populis: Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eam, stupebit & sibilabit, & dicet: Quare fecit dominus sic terræ huic & domui huic? Et respondebunt: Quia dereliquerunt dominum deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & secuti sunt deos alienos, & adorauerunt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit dominus super eos omne malum hoc. Expletis autem annis viginti postquàm ædificauerat Salomon duas domos, id est domū domini & domum regis, Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat: tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ. Et egressus est Hiram de Tyro, vt videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait: Heccine sunt ciuitates quas dedisti mihi frater? Et appellauit eas Terram Chabul, vsq; in diem hanc. Misit quoq; Hiram ad regem Salomonem centum uiginti talenta auri: Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum domini & domum suam & Mello & murum Ierusalem & Heser & Mageddo & Gazer. Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditq; eam igni: & Chananæum qui habitabat in ciuitate, interfecit, & eā in dotē filiæ suæ vxori Salomonis. Ædificauit ergo Salomō Gazer & dedit Bethhoron inferiorem et Baalath & Palmiram in terra solitudinis. Et omnes vicos qui ad se pertinebant & erant absq; muro, muniuit, & ciuitates curruū & ciuitates equitum, & quodcūq; ei placuit vt ædificaret in Ierusalem & in Libano & in omni terra potestatis suę. Vniuersum populum qui remanserat de Amorrhæis & de Hethæis & Pherezæis & Heuæis & Iebusæis, qui non sunt de filijs Israel: horum filios qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filij Israel exterminare: fecit Salomon tributarios vsq; in diem hanc. De filijs autem Israel non constituit Salomon seruire quenquam, sed erant viri bellatores & ministri eius & principes & duces, & præfecti curruum & equorum. Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi, quingenti quinquaginta qui habebant subiectum populū, & statutis operibus imperabant. Filia autem Pharaonis ascendit de ciuitate Dauid in domū suam quam ædificauerat ei Salomon: tunc ædificauit Mello Offerebat quoq; Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas super altare quod ædificauerat domino, & adolebat thymiama corā domino: perfectumq; est templum. Classem quoq; fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Ahilam in littore maris rubri, in terra Idumæę. Misitq; Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros maris, cū seruis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorū uiginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

Audita Salomonis sapiẽtia inuisit eum regina Saba cum muneribus & de suis-mensis opibus vtriusque. Cap. X.

A SEd & regina Saba audita fama Salomonis in nomine dominí, venit ten
tare eum in ænigmatibus. Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu &
diuitijs, camelis portantibus aromata & aurum infinitum nimis & gem
mas pretiosas, venit ad Salomonem, & locuta est ei vniuersa quæ habebat in
corde suo. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit ser
mo qui regem posset latere & non responderet ei. Vidẽs autem regina Saba
omnem sapientiam Salomonis & domum quam ædificauerat & cibos men-
sæ eius & habitacula seruorum & ordines ministrantium, vestesq; eorum &
pincernas & holocausta quæ offerebat in domo domini: nõ habebat vltrà spi
ritum: dixitq; ad regem, Verus est sermo quem audiui in terra mea super ser-
B monibus tuis & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, do-
nec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probaui quòd media pars mihi nuntiata
non fuerit: maior est sapientia & opera tua, quàm rumor quem audiui. Beati
viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper & audiunt sapiẽtiam
tuam, Sit dominus deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super
thronum Israel, eo quod dilexerit dominus Israel in sempiternum, & consti-
tuit te regem, vt faceres iudicium & iustitiam. Dedit ergo regi centum vi-
ginti talenta auri & aromata multa nimis & gemmas pretiosas: non sunt al-
lata vltrà aromata tam multa quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomo-
ni. Sed & classis Hiram quæ portabat aurũ de Ophir, attulit ex Ophir ligna
thyina multa nimis et gẽmas pretiosas. Fecitq; rex de lignis thyinis fulcra do-
C mus domini & domus regiæ, & citharas lyrasq; cantoribus: non sunt allata
huiuscemodi ligna thyina neq; visa vsq; in præsentem diem. Rex autem Salo
mon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit & petiuit ab eo: exceptis his quæ
vltrò obtulerat ei munere regio. Quæ reuersa est, & abijt in terram suam cum
seruis suis. Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per annos sin
gulos sexcentorum sexagintasex talentorum auri: excepto eo quod afferebant
viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, vniuersiq; scruta vendentes,
& omnes reges Arabiæ ducesq; terræ. Fecit quoq; rex Salomon ducenta scuta
de auro purissimo: sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti vnius. Et trecen
tas peltas ex auro probato: trecentæq; minæ auri vnam peltam vestiebant:
posuitq; eas rex in domo saltus Libani. Fecit etiam rex Salomon thronum de
ebore grandem: & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus: &
summitas throni rotunda erat in parte posteriori & duæ manus hinc atq; in
de tenentes sedile: & duo leones stabant iuxta manus singulas. Et duodecim
leunculi stantes super sex gradus hinc atq; inde: non est factũ tale opus in vni
uersis regnis. Sed et omnia vasa de quibus potabat rex Salomon, erant aurea:
et vniuersa supellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argen-
tum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis: quia classis regis per
mare cum classe Hiram, semel per tres annos ibat in Tharsis, deferẽs inde au
rum et argentum et dentes elephãtorum et simias et pauos. Magnificatus est
ergo rex Salomon super omnes reges terræ diuitijs et sapientia: Et vniuersa
terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius, quam dede-
rat deus in corde eius. Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea et aurea

vestes

uestes & arma bellica, aromata quoque & equos et mulos per annos singulos. Supra 4.c
Congregauitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringen-
ti currus, & duodecim millia equitum: et disposuit eos per ciuitates munitas,
& cum rege in Ierusalem. Fecitque vt tanta esset abundantia argenti in Ieru
salem, quanta & lapidum: & cedrorum praebuit multitudinem, quasi syco-
moros quae nascuntur in cāpestribus. Et educebantur equi Salomoni de Ægy
pto & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio
perducebant. Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argē B
ti, & equus centum quinquagintā. Atque in hunc modum cuncti reges He-
thaeorum & Syriae equos venundabant.

Aduersus Salomonē ad idola deficiētē deus multos excitat hostes, el mortuo succedit Robo. Ca. XI.

Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiā quoque A
Pharaonis & Moabitidas & Ammonitidas, Idumaeas & Sidonias &
Cethaeas: de gentibus super quibus dixit dominus filijs Israel, Non in-
grediemini ad eas, nec de illis ingredientur ad uestras: certissimè enim auer-
tent corda vestra, vt sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon
ardentissimo amore. Fueruntque ei vxores quasi reginae septingentae, & concu
binae trecentae: & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam esset senex, depra
uatū est cor eius per mulieres vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius per
fectū cū dño deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astar B
then deam Sidoniorum, et Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon
quod non placuerat coram domino, & non adimpleuit vt sequeretur domi-
num, sicut Dauid pater eius. Tunc aedificauit Salomon fanum Chamos idolo
Moab, in monte qui est contra Ierusalem, & Moloch idolo filiorū Ammon.
Atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis quae adolebāt
thura & immolabant dijs suis. Igitur iratus est dominus Salomoni, quod auersa
esset mens eius a domino deo Israel, qui apparuerat ei secundò; & praeceperat
de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos: & non custodiuit quae mandauit ei
dominus. Dixit itaque dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & nō C
custodisti pactum meum, & praecepta mea quae mādaui tibi, disrumpēs scin-
dam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Verūtamen in diebus tuis non fa
ciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui scindam illud, nec totum
regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter Dauid seruū meū,
& Ierusalem quam elegi. Suscitauit autem dominus aduersarium Salomoni
Adad Idumaeum de semine regio, qui erat in Edom. Cum enim esset Dauid
in Idumaea, & ascendisset Ioab princeps militiae ad sepeliendum eos qui fue-
rant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumaea (sex enim mensi-
bus ibi moratus est Ioab & omnis Israel, donec interimeret omne masculinū D
in Idumaea) fugit Adad ipse, & viri Idumaei de seruis patris eius cum eo, vt
ingrederetur Ægyptum: erat autē Adad puer paruulus. Cumque surrexissent
de Madian, venerunt in Pharan: tuleruntque secum viros de Pharan, & introie
runt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti: qui dedit ei domum, et cibos
constituit, & terram delegauit. Et inuenit Adad gratiam coram Pharaone
valde, intantum vt daret ei vxorem, sororem vxoris suae germanam Taph-
nes reginae. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, & nutriuit eum
Taphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem

cum filijs eius. Cumq; audisset Adad in Ægypto dormisse Dauid cum patri
bus suis,& mortuum esse Ioab principem militiæ, dixit Pharaoni: Dimitte
me,vt vadam in terram meam. Dixitq; ei Pharao: Qua enim re apud me in-
diges,vt quæras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla. sed obsecro te vt
dimittas me. Suscitauit quoq; ei deus aduersarium Razō filium Eliada qui fu
gerat Adadezer regem Soba dominum suum:& congregauit contra eum vi-
ros,& factus est princeps latronum cum interficeret eos Dauid; abieruntq;
B Damascum, & habitauerunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco,
eratq; aduersarius Israeli cunctis diebus Salomonis:& hoc est malum Adad,
& odium contra Israel, regnauitq; in Syria. Ieroboam quoq; filius Nabat,
Ephratheus, de Sareda, seruus Salomonis, cuius mater erat nomine Serua, mu
lier vidua: leuauit manum contra regem. Et hæc est causa rebellionis aduersus
eum, quia Salomon ædificauit Mello,& coæquauit voraginem ciuitatis Da-
uid patris sui. Erat autem Ieroboam, vir fortis & potens, vidensq; Salomon
adolescentem bonæ indolis & industrium, constituerat eum præfectum super
tributa vniuersæ domus Ioseph. Factum est igitur in tempore illo, vt Ierobo
am egrederetur de Ierusalem,& inueniret eum Ahias Silonites propheta, in
via, opertus pallio nouo: erant autem duo tantum in agro. Apprehendensq;
Ahias pallium suum nouum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.
Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit dominus deus
Israel, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis,& dabo tibi decem tri
bus. Porrò vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid, et propter
Ierusalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israel: eo quód dereli-
querit me,& adorauerit Astarthen deam Sidoniorum, et Chamos deum Mo
ab;& Moloch deum filiorum Ammon:& non ambulauerit in vijs meis, vt
faceret iustitiam corā me,& præcepta mea & iudicia sicut Dauid pater eius.
Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis die
bus vitę suę, propter Dauid seruum meum quem elegi, qui custodiuit manda-
ta mea & pręcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo
tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna
Dauid seruo meo cunctis diebus coram me, in Ierusalem ciuitate quam elegi,
vt esset nomen meum ibi. Te autem assumam,& regnabis super omnia quæ
desiderat anima tua, erisq; rex super Israel: Si igitur audieris omnia quę prę-
cepero tibi,& ambulaueris in vijs meis,& feceris quod rectum est coram me
custodiens mandata mea et pręcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus: ero
G tecum, et ędificabo tibi domum fidelem, quomodo ędificaui Dauid domum,
et tradam tibi Israel: et affligam semem Dauid super hoc, veruntamen non
cunctis diebus. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: qui surrexit et au-
fugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, et fuit in Ægypto vsq; ad mor-
tem Salomonis. Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia quę fecit,
et sapiētia eius: ecce vniuersa scripta sunt in libro verborum Salomonis. Dies
autem quos regnauit Salomon in Ierusalem super omnem Israel quadragin-
ta anni sunt. Dormiuitq; Salomon cum patribus suis, et sepultus est in ciuita
te Dauid patris sui, regnauitq; Roboam filius eius pro eo.

Roboam senib. præferens iuuenes consultores populum a se facit desciscere ad Ieroboam
qui postea idololatriam instituit Cap. XII.

VEnit autem Roboam in Sichem : illuc enim congregatus erat omnis A
Israel,ad constituendum eum regem. At uerò Ieroboam filius Nabat
cũ adhuc esset in Ægypto ,pfugus à facie regis Salomonis,audita mor
te eius reuersus est de Ægypto. Miserũtq; et vocauerũt eũ:venit ergo Ieroboã
& omnis multitudo Israel,& locuti sunt ad Roboam,dicentes: Pater tuus du
rissimum iugum imposuit nobis:tu itaq; nunc imminue paululum de impe-
rio patris tui durissimo & de iugo grauissimo quod imposuit nobis,& serui e
mus tibi: Qui ait eis: Ite vsq; ad tertium diẽ , & reuertimini ad me . Cumq;
abijsset populus,inijt consilium rex Roboam cum senioribus qui assistebant
coram Salomone patre eius,cum adhuc viueret,& ait: Quod datis mihi con
silium,vt respondeam populo huic? Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris popu B
lo huic,& seruieris,et petitioni eorum cesseris , locutusq; fueris ad eos verba
lenia,erunt tibi serui cunctis diebus. Qui dereliquit cõsilium senum quod de
derant ei ,et adhibuit adolescentes qui nutriti fuerant cum eo et assistebant il-
li,dixitq; ad eos: Quod mihi datis consilium,vt respõdeam populo huic,qui
dixerunt mihi: Leuius fac iugum quod imposuit pater tuus super nos? Et dixe
runt ei iuuenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loquere populo huic,qui locu-
ti sunt ad te,dicẽtes: Pater tuus aggrauauit iugum nostrum,tu releua nos. Sic
loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Et nunc
pater meus posuit super vos iugum graue,ego autem addam super iugum ve
strum: pater meus cecidit vos flagellis,ego autem cædam vos scorpionibus . C
Venit ergo Ierobam,et omnis populus ad Roboã die tertia,sicut locutus fue-
rat rex,dicens: Reuertimini ad me die tertia. Responditq; rex populo dura,de
relicto consilio seniorum quod ei dederant,& locutus est eis secundum consi-
lium iuuenum,dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum,ego autem ad
dam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scor
pionibus, Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum domi-
nus, vt suscitaret verbum suum quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ
ad Ieroboam filium Nabat . Videns itaq; populus quòd noluisset eos audire
rex,respondit ei,dicens: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hęreditas in filio
Isai? Vade in tabernacula tua Israel,nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt D
Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel,quicunq; habitabant in ci
uitatibus Iuda,regnauit Roboam. Misit ergo rex Roboam Aduram qui erat
super tributa:& lapidauit eum omnis Israel,& mortuus est : Porrò rex Ro-
boam festinus ascẽdit currum,& fugit in Ierusalem,recessitq; Israel à domo
Dauid vsq; in præsentem diem. Factum est autem cum audisset omnis Israel
quòd reuersus esset Ieroboam,miserunt & vocauerunt eum congregato cœ-
tu,& constituerũt eum regem super omnem Israel,nec secutus est quispiam
domum Dauid,præter tribum Iuda solam. Venit autem Roboam Ierusalem
& congregauit vniuersam domum Iuda, & tribum Beniamin centum octo- E
ginta millia electorum virorum & bellatorum,vt pugnarent contra domum
Israel,& reducerent regnum Roboam filio Salomonis. Factus est autem ser-
mo domini ad Semeiam virum dei,dicens: Loquere ad Roboam filium Salo
monis regem Iuda,& ad omnem domum Iuda,& Beniamin, & reliquos de
populo,dicens : Hæc dicit dominus,Non ascendetis,neq; bellabitis cõtra fra
tres vestros filios Israel;reuertatur vir in domũ suam , a me enim factum est

A verbum hoc: Audierunt sermonem domini, & reuersi sunt de itinere sicut eis
præceperat dominus. Ædificauit autem Ieroboam Sichem in mõte Ephraim
F & habitauit ibi: & egressus inde ædificauit Phanuel. Dixitq; Ieroboã in cor-
de suo: Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste
vt faciat sacrificia in domo domini in Ierusalem: & cõuertetur cor populi hu-
ius ad dominum suum Roboam regem Iuda, interficientq; me, et reuertentur
ad eum. Et excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite
Exo,32,b. vltrà ascendere in Ierusalem Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægy
pti. Posuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan: & factum est verbum hoc
in peccatum: ibat enim populus ad orãdum vitulum, vsq; in Dan: & fecit fa-
G na in excelsis, & sacerdotes de extremis populi qui non erant de filijs Leui. Cõ-
stituitq; diem solennem in mense octauo, quintadecima die mensis, in similitu-
dinem solennitatis quæ celebrabatur in Iuda: Et ascendens, altare similiter fe-
cit in Bethel, vt immolaret vitulis quos fabricatus fuerat: constituitq; in Be-
thel sacerdotes excelsorum quæ fecerat. Et ascendit super altare quod extruxe
rat in Bethel quintadecima die mensis octaui, quem finxerat de corde suo: &
fecit solennitatem filijs Israel, & ascendit super altare, vt adoleret incensum.

Ieroboam prophetę spreti dat pœnas: propheta deo inobediens a leone discerpitur. Cap. XIII.

A ET ecce vir dei venit de Iuda in sermone domini in Bethel, Ieroboam
stante super altare, & thus iaciente: Et exclamauit contra altare in ser-
mone domini, & ait: Altare, altare, hæc dicit dominus: Ecce filius nasce
tur domui Dauid, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorũ,
qui nunc in te thura succendunt, & ossa hominum super te incendet. Deditq;
in illa die signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est dominus. Ecce al
tare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est. Cumq; audisset rex sermonem
B hominis dei quem inclamauerat contra altare in Bethel, extendit manum suã
de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus eius quam extenderat
contra eum: nec valuit retrahere eam ad se. Altare quoq; scissum est, & effu-
sus est cinis de altari, iuxta signum quod prædixerat vir dei in sermone domi-
ni. Et ait rex ad virum dei: Deprecare faciem domini dei tui, & ora pro me,
vt restituatur manus mea mihi. Orauitq; vir dei faciem domini, et reuersa est
C manus regis ad eum, & facta est sicut prius fuerat. Locutus est autem rex ad
4.Reg.5.d. virum dei: Veni mecum domum vt prandeas, & dabo tibi munera. Respon-
ditq; vir dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non ve-
niam tecum nec comedam panem, neq; bibam aquam in loco isto: sic enim
mandatum est mihi in sermone domini præcipientis: Non comedes panem,
neq; bibes aquam, nec reuerteris per viam qua venisti. Abijt ergo per aliam
viam, & non est reuersus per iter quo venerat in Bethel. Prophetes autẽ qui-
dam senex habitabat in Bethel, ad quẽ venit filius suus, & narrauit ei omnia
D opera quæ fecerat vir dei illa die in Bethel, & verba quæ locutus fuerat ad re-
gem, & narrauerũt patri suo. Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abijt?
Ostenderunt ei filij sui viam per quam abierat vir dei, qui venerat de Iuda.
Et ait filijs suis: Sternite mihi asinum. Qui cum strauissent, ascendit, & abijt
post virum dei, & inuenit eum sedentem subtus terebinthum & ait illi: Tú
ne es vir dei: qui venisti de Iuda? Respondit ille: Ego sum. Dixitq; ad eum:
Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait: Non possum reuerti,

neq;

neq; venire tecum, nec comedam panem, neq; bibam aquã in loco isto: quia B
locutus est dñs ad me in sermone domini, dicens: Non comedes panẽ, & non
bibes aquam ibi, nec reuerteris per viã qua ieris. Qui ait illi: Et ego prophe-
ta sum similis tui: & angelus locutus est mihi in sermone domini, dicens: Re-
duc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefel-
lit eum, & reduxit secum: comedit ergo panem in domo eius, et bibit aquam.
Cúmque sederent ad mensam, factus est sermo domini ad prophetam, qui re
duxerat eum. Et exclamauit ad virum dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hęc
dicit dñs, Quia non obediens fuisti ori domini, & non custodisti mandatum
quod praecepit tibi dominus deus tuus: & reuersus es, & comedisti panem, et
bibisti aquam in loco in quo pręcepit tibi ne comederes panem, neq; biberes
aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum. Cumq; F
comedisset & bibisset, strauit asinum suum propheta quem reduxerat. Qui
cum abijsset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectũ
in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer. Et ec-
ce, viri transeuntes viderunt cadauer proiectum in via, & leonẽ stantem iu-
xta cadauer. Et venerunt, & diuulgauerunt in ciuitate in qua prophetes ille
senex habitabat. Quod cũ audisset propheta ille qui reduxerat eum de uia,
ait: Vir dei est, qui inobediens fuit ori domini, & tradidit eum dominus leo-
ni, et confregit eum, & occidit, iuxta verbum domini quod locutus est ei. Di
xitque ad filios suos: Sternite mihi asinum. Qui cum strauissent, et ille abijs-
set, inuenit cadauer eius proiectum in via, & asinum & leonem stantes iuxta
cadauer: non comedit leo de cadauere, nec laesit asinum. Tulit quoq; prophe- G
tes cadauer viri dei, & posuit illud super asinum, & reuersus intulit in ciuita-
tem prophetes senex, vt plangerent eum. Et posuit cadauer eius in sepulchro
suo: & planxerunt eum, Heu mi frater. Cumq; planxissent eũ, dixit ad filios
suos: Cũ mortuus fuero, sepelite me in sepulchro in quo vir dei sepultus est:
iuxta ossa eius ponite ossa mea. Profectò enim veniet sermo quem prędixit
in sermone domini contra altare quod est in Bethel, et contra omnia fana ex-
celsorum quę sunt in vrbibus Samarię. Post uerba hęc non est reuersus Iero
boam de uia sua pessima, sed econtrario fecit de nouissimis populi sacerdotes
excelsorum: quicunque uolebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos
excelsorum. Et propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa
est, & deleta de superficie terrę.

Ieroboami domus excidium & filii eius mortem pręcinit Ahia: Sesac diripit templum domini & Ieroboam moritur cum Roboam. Cap. XIIII.

IN tẽpore illo ęgrotauit Abia filius Ieroboã. Dixitq; Ieroboã vxori suae: A
Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Ieroboã, et uade
in Silo, ubi est Ahias propheta qui locutus est mihi quod regnaturus essem
super populũ hunc. Tolle quoq; in manu tua decẽ panes et crustulam et uas
mellis, et uade ad illũ: ipse enim indicabit tibi quid euenturũ sit puero huic.
Fecit ut dixerat, uxor Ieroboam, et consurgens abijt in Silo, et uenit in domũ
Ahię: at ille non poterat uidere, quia caligauerant oculi eius prae senectute. Di
xit autem dñs ad Ahiam: Ecce uxor Ieroboã ingreditur, ut consulat te super
filio suo qui ęgrotat: haec et hęc loqueris ei. Cũ ergo illa intraret, et dissimula
ret se esse quę erat, audiuit Ahias sonitũ pedũ eius introeũtis per ostiũ, et ait:

B Ingredere vxor Ieroboam.quare aliam te esse simulas? ego autẽ missus sum ad te durus nuntius. Vade,& dic Ieroboam: Hęc dicit dominus deus Israel, Quia exaltaui te de medio populi,& dedi te ducem super populum meũ Israel:& scidi regnum domus Dauid,& dedi illud tibi,& nõ fuisti sicut seruus meus Dauid,qui custodiuit mandata mea,et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo:sed operatus es ma e super omnes qui fuerunt ante te,& fecisti tibi deos alienos & conflatiles,vt me ad iracundiam prouocares,me autem proiecisti post tergũ tuum : idcirco ecce ego
C inducam mala super domum Ieroboam,& percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem & clausum & nouissimum in Israel:& mundabo reliquias domus Ieroboam, sicut mundari solet fimus vsque ad purum . Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate,comedẽt eos canes:qui autem mortui fuerint in agro,vorabunt eos aues coeli : quia dominus locutus est. Tu igitur surge, & vade in domum tuam:& in ipso introitu pedum tuorum in vrbem , morietur puer,& planget eum omnis Israel,& sepeliet:iste enim solus inferetur de Ieroboam in sepulchrum,quia inuentus est super eo sermo bonus à domino deo Israel in domo Ieroboam. Constituet autem sibi dominus regem su-
D per Israel,qui percutiet domum Ieroboam in hac die & in hoc tempore : & percutiet dominus deus Israel,sicut moueri solet arũdo in aqua:& euellet Israel de terra bona hac,quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos trans flumen:quia fecerũt sibi lucos,vt irritarent dominum.Et tradet dominus Israel propter peccata Ieroboam,qui peccauit,& peccare fecit Israel.Surrexit itaque vxor Ieroboam,& abijt,& venit in Thersa : cumq; illa ingrederetur limen domus,puer mortuus est,& sepelierunt eum.Et planxit eum omnis Israel iuxta sermonẽ domini quẽ locutus est in manu serui sui Ahiæ prophetæ. Reliqua autem verborum Ieroboam quomodo pugnauerit,& quomodo
E 2. Par.13.a regnauerit,ecce scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel. Dies autem quibus regnauit Ieroboam, vigintiduo anni sunt:& dormiuit cum patribus suis:regnauitq; Nadab filius eius pro eo . Porrò Roboam filius Salomonis regnauit in Iuda:quadraginta & vnius anni erat Roboam,cũ regnare coepisset:decem & septem annos regnauit in Ierusalem ciuitate,quam elegit dominus vt poneret nomen suum ibi , ex omnibus tribubus Israel. Nomen autem matris eius Naama Ammanitis.Et fecit Iudas malum coram do
F mino,& irritauerunt eum super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis suis quę peccauerunt.Ædificauerunt enim & ipsi sibi aras & statuas & lucos super omnem collem excelsum,& subter omnem arborem frondosam: sed & effoeminati fuerunt in terra,feceruntq; omnes abominationes gentium quas attriuit dominus ante faciem filiorum Israel.In quinto autem anno regni Roboam,ascendit Sesac rex Ægypti in Ierusalem, & tulit thesauros domus domini,& thesauros regios,& vniuersa diripuit:scuta quoq; aurea quæ fecerat Salomon,pro quibus fecit rex Roboã scuta ærea:& tradidit ea in ma
G num ducum scutariorum ,& eorum qui excubabant ante ostium domus regis.Cumque ingrederetur rex in domum domini, portabant ea qui præeundi habebant officium:& postea reportabant ad armamentariũ scutariorum. Reliqua autem sermonum Roboam,& omnia quæ fecit , ecce scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda;Fuitque bellum inter Roboam et Iero-

boam cunctis diebus. Dormiuitq; Roboam cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid: nomen autem matris eius Naama Ammanitis: & regnauit Abiam filius eius pro eo.

Post Roboam qui reges successerint, quidque gesserint. Cap. XV. A

IGitur in octauodecimo anno regni Ieroboã filij Nabat, regnauit Abiam super Iudam. Tribus annis regnauit in Ierusalẽ: nomẽ matris eius Maacha filia Abessalõ. Ambulauitq; in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum domino deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei dominus deus suus lucernam in Ierusalem, vt suscitaret filiũ eius post eũ, et statueret Ierusalẽ: eo q; fecisset Dauid rectũ in oculis domini, et non declinasset ab omnibus quæ præceperat ei, cunctis diebus vitę suę, excepto sermone Vrię Hethæi. Attamen bellum fuit inter Roboam et Ieroboam omni tempore uitę eius. Reliqua autẽ sermonum B Abiam, et omnia quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborũ dierum 2.Par.14.a regum Iuda? Fuitq; prælium inter Abiam et inter Ieroboã. Et dormiuit Abiã cum patribus suis, et sepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Asa filius eius pro eo. In anno ergo vicesimo Ieroboã regis Israel regnauit Asa rex Iuda: et quadraginta et uno anno regnauit in Ierusalẽ. Nomẽ matris eius Maacha, filia Abessalom. Et fecit Asa rectum ante conspectum domini, sicut Dauid pater eius: et Abstulit effœminatos de terra, purgauitq; uniuersas sordes idolorum quæ fecerãt patres eius. Insuper et Maacham matrẽ suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi, et in luco eius quẽ cõsecrauerat: subuertitq; C specum eius, et confregit simulachrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron: excelsa autem non abstulit. Veruntamen cor Asa perfectum erat cũ domino cunctis diebus suis: et intulit ea quæ sanctificauerat pater suus, et uouerat in domum domini, argẽtum et aurum et uasa. Bellum autem erat inter Asa et Baasa regem Israel cunctis diebus eorũ. Ascendit quoq; Baasa rex Israel in Iudam, et ędificauit Rama, ut non posset quispiam egredi uel ingredi de parte Asa regis Iudæ. Tollens itaque Asa omne argentum et aurum quod remanserat in thesauris domus domini, et in thesauris domus regiæ, dedit illud in manus seruorum suorum: et misit ad Benadad filium Tabremon filij D Hezion regem Syrię, qui habitabat in Damasco, dicens: Fœdus est inter me et te inter patrem meum et patrem tuum, ideo misi tibi munera argentum et aurum, et peto ut uenias et irritum facias fœdus quod habes cum Baasa rege Israel, et recedat a me. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in ciuitates Israel, et percusserunt Ahion et Dan et Abel, domum Maacha, et uniuersam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali. Quod cum audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, et reuersus est in Thersa. Rex E autem Asa nuntium misit in omnem Iudam, dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama, et ligna eius quibus ędificauerat Baasa, et extruxit de eis rex Asa, Gabaa, Beniamin et Maspha. Reliqua autem omnium sermonum Asa, et uniuersæ fortitudinis eius, et cuncta quę fecit, et ciuitates quas extruxit, nónne hæc scripta sunt in libro uerborum dierum regum Iuda? Veruntamen in tempore senectutis suę doluit pedes. Et dormiuit Asa cum patribus suis, et sepultus est cum eis in ciuitate Dauid patris sui. Regnauitque Iosaphat filius eius pro eo. Nadab uerò filius Ieroboã regnauit super Israel an- 2.Par.14.a

F no secũdo Asa regis Iuda: regnauitq; super Israel duobus annis. Et fecit quod
malum est in conspectu dñi, et ambulauit in uijs patris sui, et in peccatis eius
qbus peccare fecit Israel. Insidiatus est autẽ ei Baasa filius Ahię de domo Issa
char, & percussit eũ in Gebbethon, quæ est vrbs Philisthinorum: siquidem
Nadab & omnis Israel obsidebant Gebbethon. Interfecit ergo illum Baasa
in anno tertio Asa regis Iuda, & regnauit pro eo. Cumq; regnasset, percussit
omnem domum Ieroboam: non dimisit nec vnam quidem animam de semi-
ne eius, donec deleret eum iuxta verbum domini quod locutus fuerat in ma-
G nu serui sui Ahiæ Silonitis, propter peccata Ieroboam quę peccauerat, & q-
bus peccare fecerat Israel: & propter delictum quo irritauerat dominum deũ
Israel. Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est: nonne
hæc scripta sunt in libro verborũ dierũ regũ Israel? Fuitq; bellũ inter Asa &
Baasa regẽ Israel cũctis diebus eorum. Anno tertio Asa regis Iuda regnauit
Baasa filius Ahię sup omẽ Israel in Thersa xxiiij. annis. Et fecit malũ coram
dño, ambulauitq; in vijs Ieroboã, et in peccatis eius qbus peccare fecit Israel.

Baasa iuxta vaticiniũ, succedit Iehu moritur Ela, inde Zambri, inde Amri, postea Achab. Ca XVI.

A FActus est autem sermo domini ad Iehu filium Hanani cõtra Baasa, di-
cens: Pro eo q exaltaui te de puluere, et posui te ducem super populum
meum Israel, tu autẽ ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti po
pulum meũ Israel, vt me irritares in peccatis eorũ: ecce, ego demetam poste-
riora Baasa, & posteriora domus eius: & faciam domum tuam sicut domum
Ieroboam filij Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eũ
canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eũ volucres cœli. Re-
B liqua autem sermonum Baasa, & quæcũq; fecit, & prælia eius: nõne hęc scri
pta sunt in libro verborũ dierũ regum Israel? Dormiuit ergo Baasa cum pa-
tribus suis, sepultusq; est in Thersa: & regnauit Ela filius eius pro eo. Cum au
tem in manu Iehu filij Hanani prophetę verbum domini factum esset cõtra
domum eius, & contra omne malum quod fecerat coram domino ad irritan-
dum eum in operibus manuum suarum, vt fieret sicut domus Ieroboam: ob
4.Reg.9.g hanc causam occidit eum, hoc est Iehu filium Hanani prophetam. Anno vi-
C cesimosexto Asa regis Iuda regnauit Ela filius Baasa super Israel in Thersa
duobus annis. Et rebellauit contra eum seruus suus Zambri dux medię partis
equitum erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus in domo Arsa præ-
fecti Thersa. Irruens ergo Zambri, percussit & occidit eum anno vicesimo-
septimo Asa regis Iuda, et regnauit pro eo. Cumq; regnasset & sedisset super
solium eius, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingen
tem ad parietem, & propinquos & amicos eius. Deleuitq; Zambri omnẽ do
mũ Baasa, iuxta verbũ domini quod locutus fuerat ad Baasa in manu Iehu
D prophetę propter vniuersa peccata Baasa, & peccata Ela filij eius, qui pecca-
uerũt & peccare fecerũt Israel, prouocantes dñm deum Israel in vanitatibus
suis. Reliqua autẽ sermonum Ela, & omnia quę fecit, nõnne hæc scripta sunt
in libro verborum dierum regum Israel? Anno vicesimoseptimo Asa regis Iu-
da, regnauit Zambri septẽ diebus in Thersa: porrò exercitus obsidebat Geb
bethon vrbem Philisthinorũ. Cũq; audisset rebellasse Zambri, & occidisse
regẽ, fecit sibi regẽ omnis Israel Amri, qui erat princeps militię super Israel
in die illa in castris. Ascẽdit ergo Amri, & omnis Israel cũ eo de Gebbethon,

& obsidebant

et obsidebant Thersa. Videns autem Zambri quod expugnanda esset ciui- B
tas, ingressus est palatium, et succendit se cum domo regia: et mortuus est in
peccatis suis quę peccauerat faciens malum coram domino, et ambulans in
uia Ieroboam, et in peccato eius, quo fecit peccare Israel. Reliqua autem ser-
monum Zambri, et insidiarum eius, et tyrannidis, nónne hęc scripta sunt in
libro uerborum dierum regum Israel? Tunc diuisus est populus Israel in duas
partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, vt constitueret
eum regem: & media pars, Amri. Pręualuit autem populus qui erat cũ Am-
ri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth: mortuusque est Thebni, &
regnauit Amri. Anno tricesimoprimo Asa regis Iuda regnauit Amri super
Israel duodecim annis: in Thersa regnauit sex annis. Emitq; montem Sama- F
rię à Semer duobus talentis argenti, & ędificauit eum, & vocauit nomen ci-
uitatis quam extruxerat, nomine Semer domini montis Samariæ. Fecit autẽ
Amri malum in conspectu domini, & operatus est nequiter super omnes qui
fuerunt ante eũ. Ambulauitq; in omni via Ieroboam filij Nabat, & in pecca
tis eius quibus peccare fecerat Israel: vt irritaret dominum deum Israel in va
nitatibus suis. Reliqua autem sermonum Amri, & prǽlia eius quæ gessit, nõ-
ne hæc scripta sunt in libro verborum dierũ regum Israel? Dormiuitq; Amri
cũ patribus suis, et sepultus est in Samaria: regnauitque Achab filius eius pro
eo. Achab vero filius Amri, regnauit super Israel anno trigesimooctauo Asa
regis Iuda. Et regnauit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti & G
duobus annis. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu domini super
omnes qui fuerunt ante eũ. Nec suffecit ei vt ambularet in peccatis Ieroboã
filij Nabat: insuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorũ.
Et abijt, & seruiuit Baal, & adorauit eũ. Et posuit aram Baal in templo Baal,
quod ædificauerat in Samaria, & plantauit lucum: & addidit Achab in ope-
re suo, irritans dominum deum Israel super omnes reges Israel, qui fuerũt an-
te eum. In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primiti-
uo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta ver-
bum domini quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.

Famem prædicit Helias, ea vrgente ipse a coruis pascitur, & vidua Sareptana cui filium mortuum suscitat. Cap. XVII.

ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad, ad Achab: viuit dñs A
deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros et pluuia, nisi iu-
xta oris mei verba. Et factum est verbum domini ad eum, dicens: Re-
cede hinc, & vade contra orientem, & abscondere in torrente Carith, qui est
cõtra Iordanẽ, et ibi de torrente bibes: coruisq; præcepi vt pascãt te ibi. Abijt
ergo, & fecit iuxta verbum domini: cumq; abijsset, sedit in torrente Carith,
qui est cõtra Iordanẽ. Corui quoq; deferebant ei panẽ & carnes manè, simili
ter panem & carnes vesperi, & bibebat de torrẽte. Post dies autem siccatus B
est torrens: non enim pluerat super terram. Factus est ergo sermo domini ad
eum, dicens: Surge, & vade in Sareptha Sidoniorum, & manebis ibi: pręce-
pi enim ibi mulieri viduę vt pascat te. Surrexit, & abijt in Sarepta. Cumq;
venisset ad portã ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & uoca
uit eã, dixitq; ei: Da mihi paululũ aquæ in vase, ut bibam. Cumq; illa perge-
ret, vt afferret, clamauit post tergũ eius, dicẽs: Affer mihi obsecro & buccellã

panis in manu tua. Quę respondit: Viuit dominus deus tuus, quia nō habeo
panem, nisi quantū pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei
in lecytho: en colligo duo ligna vt ingrediar, & faciā illud mihi & filio meo,
C vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, &
fac sicut dixisti: verūtamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium
panem paruulum, & affer ad me: tibi autem et filio tuo facies postea. Hæc au
tem dicit dn̄s deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minue
tur vsq; ad diem in qua dominus daturus est pluuiam super faciē terrę. Quæ
abijt, & fecit iuxta verbum Elię: & comedit ipse & illa & domus eius: & ex
illa die hydria farinę non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta
uerbum dn̄i quod locutus fuerat in manu Elię. Factum est autem post verba
hæc, ægrotauit filius mulieris matris familias, et erat languor eius fortissimus
ita vt non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi
vir dei? ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interfice-
D res filiū meum? Et ait ad eam: Da mihi filium tuum. Tulitq; eū de sinu eius,
& portauit in cœnaculum vbi ipse manebat, & posuit super lectulum suū, et
clamauit ad dominum, & dixit: Domine deus meus, etiam ne viduam apud
quam ego vtcūq; sustentor, afflixisti, vt interficeres filium eius? Et expandit
se, atq; mensus est super puerum tribus vicibus, & clamauit ad dn̄m, & ait:
4. Re. 4. d Domine deus meus reuertatur obsecro anima pueri huius in uiscera eius. Et
exaudiuit dominus uocem Elię: & reuersa est anima pueri intra eum, & reui-
xit. Tulitq; Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorē domum,
& tradidit matri suę, et ait illi: En viuit filius tuus. Dixitq; mulier ad Eliam:
Nunc in isto cognoui quoniā vir dei es tu, & verbū dn̄i in ore tuo verū est.

Elię iussu Achab pmittit sacerdotes Baal omnes interfici, inde impetrata est pluuia. Cap. XVIII.

A POst dies multos factū est verbum domini ad Eliā, in anno tertio dicēs:
Vade, & ostende te Achab, vt dem pluuiam super faciē terrę. Iuit ergo
Elias, vt ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria:
Vocauitq; Achab Abdiam dispensatorem domus suę: Abdias autem timebat
dn̄m deum valde. Nam cum interficeret Iezabel prophetas domini, tulit ille
centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in spe-
luncis, & pauit eos pane & aqua. Dixit ergo Achab ad Abdiā: Vade in terrā
ad vniuersos fontes aquarum, & in cunctas valles: si fortè possimus inuenire
herbam, & saluare equos & mulos, & non penitus iumenta intereant. Diui-
seruntq; sibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per viam vnā, & Abdias
B per uiam alteram seorsum. Cumq; esset Abdias in via, Elias occurrit ei: qui
cum cognouisset eum, cecidit super faciem suam, & ait: Nō tu es, domine mi,
Elias? Cui ille respondit: Ego. vade, & dic dn̄o tuo: Adest Alias. Et ille: Quid
peccaui, inquit, quoniam tradis me seruum tuum in manu Achab, ut interfi-
ciat me? Viuit dominus deus tuus, quia non est gens aut regnum, in quo non
miserit dominus meus te requirens: & respondentibus cunctis, Non est hic:
adiurauit regna singula & gentes, eo q; minime reperieris. Et nunc tu dicis
mihi: Vade, & dic domino tuo, Adest Elias. Cumq; recessero a te, spiritus do
mini asportabit te in locū quem ego ignoro: & ingressus nuntiabo Achab: et
non inueniens te, interficiet me: seruus autem tuus timet dominum ab infan-
tia sua. Nunquid non indicatum est tibi domino meo quid fecerim cū interfi-

ceret Iezabel prophetas domini,quod abscõderim de prophetis domini centum C
viros quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pauerim eos pane &
aqua? Et nũc tu dicis: Vade, et dic domino tuo, Adest Elias. vt interficiat me.
Et dixit Elias: Viuit dominus exercituum, ante cuius vultum sto, quia hodie
apparebo ei. Abijt ergo Abdias in occursum Achab: & indicauit ei: venitque
Achab in occursum Eliæ. Et cum vidisset eum, ait: Tú ne es ille, qui contur-
bas Israel? Et ille ait: Non ego turbaui Israel, sed tu & domus pa tris tui, qui Amos 7.b
dereliquistis mandata domini, & secuti estis Baalim. Verũtamen nũc mitte, Ierem. 4.c
& congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal
quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui co-
medũt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, et congregauit
prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnẽ populũ Israel, D
ait: Vsquequo claudicatis in duas partes? si dominus est deus, sequimini eum: Ios. 24.d
si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait
rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta domini solus: prophetę autẽ
Baal, quadringenti et quinquaginta uiri sunt. Dentur nobis duo boues, et illi
eligant sibi bouẽ vnum, et in frusta cędentes ponant super ligna, ignem autẽ
non supponant: et ego faciam bouem alterum, et imponã super ligna, ignem
autem non supponam. Inuocate nomina deorum uestrorum, et ego inuocabo
nomen domini: et deus qui exaudierit per ignem, ipse sit deus. Respondens
omnis populus, ait: Optima propositio. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eli
gite bouem unum, et facite primi, quia uos plures estis: et inuocate nomina
deorum uestrorum, ignemque non supponatis. Qui cum tulissent bouem,
quem dederat eis, fecerunt: et inuocabant nomen Baal de mane usque ad me-
ridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat uox, nec qui responderet: transi
liebantque altare quod fecerant. Cũque esset iam meridies, illudebat illis Elias, E
dicens: Clamate uoce maiore: deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diuer-
sorio est, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur. Clamabant ergo uoce
magna, et incidebant se iuxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunde
rentur sanguine. Postquam autem transiit meridies, et illis prophetantibus
uenerat tempus quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur uox, nec aliquis
respondebat, nec attendebat orantes: dixit Elias omni populo, Venite ad me.
Et accedente ad se populo, curauit altare domini, quod destructum fuerat. Et
tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem fa
ctus est sermo domini, dicens: Israel erit nomen tuum. Et ędificauit de lapidi- Gen. 32.f
bus altare in nomine domini: fecitque aquæductum, quasi per duas aratiuncu- F
las in circuitu altaris, et composuit ligna: diuisitque per membra bouem, et po
suit super ligna, et ait: Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holo-
caustum et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundò hoc facite. Qui cũ
fecissent secundò, ait: Etiam tertiò idipsum facite. Feceruntque et tertiò, et cur-
rebant aquę circum altare, et fossa aquęductus repleta est. Cumque iam tem
pus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta ait: Domine
Deus Abraham et Isaac et Israel, ostende hodie quia tu es deus Israel, et ego
seruus tuus, et iuxta pręceptum tuum feci omnia uerba hęc. Exaudi me Do-
mine, exaudi me: ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, et tu con-
uertisti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini, & uorauit holocau-

ſtum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens. Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt deus, dñs ipſe eſt deus. Dixitq; Elias ad eos, Apprehen
G dite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehẽdiſſent, duxit eos Elias ad torrẽtem Ciſon, & interfecit eos ibi. Et ait Elias ad Achab, Aſcẽde, comede, et bibe: quia ſonus multæ pluuię eſt. Aſcẽdit Achab, vt comederet et biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, et pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua, & dixit ad puerum ſuũ, Aſcende & proſpice contra mare. Qui cum aſcendiſſet, & contemplatus eſſet, ait, Non eſt quicquam. Et rurſum ait illi, Reuertere ſeptem vicibus. In ſeptima autem vice ecce nebula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. Qui ait, Aſcende, & dic Achab, Iunge currum & deſcende, ne occupet te pluuia. Cumque ſe verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati ſunt et nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis. Aſcendens itaque Achab abijt in Iezrahel, & manus domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrael.

Iezabelis minas fugientem Eliam angelus paſcit, reges ab eo vnguntur, & vocatur Eliſeus ad prophetiam, Cap. XIX.

A NVnciauit autem Achab Iezabel omnia quę fecerat Elias, & quomodo occidiſſet vniuerſos prophetas Baal gladio. Miſitq; Iezabel nuntium ad Eliã dicens, Hæc mihi faciãt dij, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animã tuam ſicut animam vnius ex illis. Timuit ergo Elias, & ſurgens abijt quocũq; eum ferebat volũtas: venitq; in Berſabee Iuda, & dimiſit ibi puerum ſuũ, & perrexit in deſertũ viam vnius diei. Cũq; veniſſet, & ſederet ſubter unã iuniperum, petiuit animæ ſuæ vt moreretur, & ait, Sufficit mihi domine, tolle animam meam: neq; enim melior ſum q̃ patres mei. Proiecitq; ſe, & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce angelus tetigit eũ, & dixit illi, Surge, & comede. Et reſpexit, & ecce ad caput ſuũ ſubcinericius pa
B nis, & uas aquę: comedit ergo, & bibit, et rurſum obdormiuit. Reuerſuſq; eſt angelus dñi ſecundo, & tetigit eum, dixitq; illi, Surge, comede: grandis enim tibi reſtat uia. Qui cũ ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus uſq; ad montẽ dei Horeb. Cumq; veniſſet illuc, manſit in ſpelunca: & ecce ſermo dñi ad eũ
Rom. 11. a dixitq; illi, Quid hic agis Elia? At ille reſpõdit, Zelo zelatus ſum pro dño deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderũt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, et quęrunt animam meam ut auferant eam. Et ait ei, Egredere, & ſta in monte co
C ram domino: & ecce dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertẽs montes, & conterens petras ante dñm: non in ſpiritu dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione dñs. Et poſt commotionem ignis: nõ in igne dñs, & poſt ignẽ ſibilus auræ tenuis. Quod cum audiſſet Elias, operuit vultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce uox ad eum dicẽs, Quid hic agis Elia? Et ille reſpondit, Zelo zelatus ſum pro dño deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quęrunt animam meam ut auferant eam. Et ait dominus ad eum, Vade, & reuertere

in viam tuam per desertum in Damascum: cumque perueneris illuc, vnges Hazael regem super Syriam, & Iehu filium Namsi vnges regem super Israel: Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, vnges prophetam D
pro te. Et erit, quicunque fugerit gladium Hazael, occidet eũ Iehu: & quicũque fugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliseus. Et derelinquã mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat arantem in duodecim iugis boum, & ipse in duodecim iugis boum arantibus vnus erat: cumq; venisset Elias ad eũ, misit pallium suum super illum. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliã, & ait, Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei, Vade, & reuertere: quod enim meum erat, feci tibi. Reuersus autem ab eo, tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederũt: consurgensq; abijt, & secutus est Eliã, & ministrabat ei.

Achab dedit se Benadadi, dehinc mutata fortuna Benadad agnoscit Achab victorē. Cap. XX.

Porrò Benadad rex Syriç, congregauit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnauit contra Samariã, & obsedit eã. Mittensq; nũtios ad Achab regẽ Israel in ciuitatem, ait, Hæc dicit Benadad, Argentũ tuum, & aurum tuum meum est: A
vxores tuç, & filij tui optimi, mei sunt. Responditq; rex Israel, Iuxta verbũ tuum domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea. Reuertentesq; nũtij, dixerunt, Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te, Argentũ tuum, & aurum tuũ, & vxores tuas, & filios tuos dabis mihi. Cras igitur hac eadẽ hora mittã seruos meos ad te, & scrutabũtur domũ tuã, & domũ seruorum tuorũ: & omne quod eis placuerit, ponẽt in manibus suis, & auferent. Vocauit aũt rex Israel omnes seniores terrç, & ait, Animaduertite & videte qm̃ insidiet nobis. mi- B
sit enim ad me pro vxoribus meis, & filijs, & pro argento et auro: & nõ abnui. Dixerũtq; omnes maiores natu, & vniuersus populus ad eũ. Nõ audias, neque acquiescas illi. Respondit itaq; nuntijs Benadad, Dicite dño meo regi, Omnia propter quç misisti ad me seruum tuum in initio, faciã: hanc aũt rem facere non possum. Reuersiq; nuntij retulerunt ei. Qui remisit, & ait, Hæc fa 4. Re.6.8
ciãt mihi dij, & hçc addant, si suffecerit puluis Samariç pugillis omnis populi qui sequitur me. Et respondens rex Israel, ait, Dicite ei, Ne glorietur accinctus æque vt discinctus. Factũ est aũt cum audisset verbũ istud, bibebat ipse et reges in vmbraculis, et ait seruis suis. Circũdate ciuitatẽ. Et circundederũt C
eam. Et ecce propheta vnus accedens ad Achab regẽ Israel, ait, Hæc dicit dominus, Certè vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manum tuã hodie, vt scias quia ego sum dominus. Et ait Achab, Per quem? Dixitq; ei, Hæc dicit dominus, Per pedissequos principũ prouinciarũ: Et ait, Quis incipiet præliari? Et ille dixit, Tu. Recẽsuit ergo pueros principum prouinciarum, & reperit numerum ducentorum trigintaduorum: recensuit post eos populum, omnes filios Israel septẽ millia: & egressi sunt meridie. Benadad autẽ bibebat temulentus in vmbraculo suo, & reges triginta duo cũ eo, qui ad auxiliũ eius venerant. Egressi sunt aũt pueri principũ prouinciarũ in prima frõte. Misit itaq; Benadad. Qui nũtiauerũt ei, dicẽtes, Viri egressi sunt de Samaria. At ille ait: Siue ꝓ pace ueniũt, apprehẽdite eos uiuos:

siue vt prælientur, viuos eos capite. Egressi sunt ergo pueri principum prouinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur eos: & percussit vnusquisque virum qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persecutus est eos Israel. Fugit quoque Ben adad rex Syriæ in equo cum equitibus suis. Nec non egressus rex Israel
D el percussit equos, & currus: & percussit Syriam plaga magna nimis. Accedens autem propheta ad regem Israel dixit ei, Vade, & confortare, & scito, et vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te. Serui verò regis Syriæ dixerunt ei, Dij montium sunt dij eorum, ideo superauerunt nos: sed melius est vt pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos. Tu ergo verbum hoc fac, Amoue reges singulos ab exercitu tuo, et pone principes pro eis: & instaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundum currus quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & videbis quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum & fecit ita. Igitur postquam annus transierat, recensuit Ben adad Syros, & ascendit in Aphec, vt pugnaret contra Israel. Porrò filij
E lij Israel recensiti sunt, & acceptis cibarijs profecti ex aduerso castraque metati sunt cōtra eos, quasi duo parui greges caprarū. Syri autem repleuerūt terram Et accedens vir dei, dixit ad regem Israel, Hæc dicit dominus, Quia dixerunt Syri, Deus montium est dominus, & nō est deus vallium: dabo omnem multitudinum hanc grandem in manu tua, & scietis quia ego sum dominus Dirigebant itaque septem diebus ex aduerso hi, atque illi acies, septima autem die cōmissum est bellum: percusseruntque filij Israel de Syris centum millia peditum in die vna. Fugerunt autem Syri qui remanserunt in Aphec, in ciuitatem: & cecidit murus super viginti septem millia hominum qui remanserant. Porrò Ben adad fugiēs ingressus est ciuitatem in cubiculum quod erat intra cubiculum, dixeruntque ei serui sui, Ecce, audiuimus quod reges do-
F mus Israel clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, et funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel: forsitan saluabit animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israel, & dixerūt ei: Seruus tuus Benadad dicit: Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc viuit, frater meus est: Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, & leuauit eum in currum suum. Qui dixit ei. Ciuitates quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit
G ergo fœdus, & dimisit eum. Tunc vir quidam de filijs prophetarum dixit ad socium suum in sermone domini: Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait Quia noluisti audire vocem domini, ecce recedes à me & percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, inuenit eum leo atque percussit: Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum & vulnerauit. Abijt ergo propheta & occurrit regi in via, & mutauit aspersiōe pulueris oculos suos. Cumque rex transisset, clamauit ad regem, et ait: Seruus tuus egressus est ad præliandū cōinus: cumque fugisset vir vnus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appēdes. Dum autem ego turbatus huc

illucq; me verterem, subitò non comparuit. Et ait rex Israel ad eum: Hoc est
iudicium tuum, quod ipse decreuisti. At ille statim Abstersit puluerem de fa-
cie sua. & cognouit eum rex Israel quòd esset de prophetis, Qui ait ad eum:
Hæc dicit dominus, Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit
anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Reuersus est igi-
tur rex Israel in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in
Samariam.

Achab ob occisum Naboth increpatur ab Elia, agendo pœnitentiam redi-
mit se a malis. Cap. XXI.

Post verba autem hæc, vinea erat Naboth Iezrahelitę, qui erat in Iezra A
hel, iuxta palatium Achab regis Samariæ. Locutus est ergo Achab ad
Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi ortum olerum
quia vicina est & prope domum meam, daboq; tibi pro ea vineam meliorē:
aut si commodius tibi putas, argenti pretium quantum digna est, dabo. Cui
respondit Naboth: Propitius sit mihi dominus, ne dem hæreditatem patruu
meorum tibi. Venit ergo Achab in domum suam indignans & frēdens super
verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens: Non dabo ti- B
bi hæreditatem patrum meorum. Et proijciens se in lectulum suum, auertit fa
ciem suam ad parietem, & nō comedit panem. Ingressa est autem ad eum Ie
zabel vxor sua, dixitq; ei: Quid est hoc, vnde anima tua contristata est? &
quare non comedis panem? Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Iezrahe-
litæ, et dixi ei. Da mihi vineam tuam, accepta pecunia: aut si tibi placet, dabo
tibi vineam pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam. Dixit ergo ad
eum Iezabel vxor eius: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israel:
surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth C
Iezrahelitæ, Scripsit itaq; literas ex nomine Achab, et signauit eas ānulo eius
& misit ad maiores natu & optimates qui erant in ciuitate eius & habitabāt
cum Naboth. Literarum autem hæc erat sententia: Prædicate ieiunium, & se
dere facite Naboth inter primos populi: & submittite duos viros filios belial
contra eum, & falsum testimonium dicant: Benedixit deo & regi: & educite
eum, et lapidate, sicq; moriatur. Fecerunt ergo ciues eius maiores natu, et opti
mates qui habitabant cum eo in vrbe, sicut præceperat eis Iezabel, & sicut
scriptum erat in literis quas miserat ad eos: prædicauerunt ieiunium, et sedere D
fecerunt Naboth inter primos populi: Et adductis duobus viris filijs diaboli,
fecerunt eos sedere contra eum: at illi, scilicet vt viri diabolici, dixerunt cōtra
eum testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth deo & regi: quam
ob rem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Miserunt
q; ad Iezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, & mortuus est. Factum est au
tem cum audisset Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta est Achab
Surge, posside vineam Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & da
re eam accepta pecunia: non enim viuit Naboth, sed mortuus est: Quod cum E
audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vi-
neam Naboth Iezrahelitæ, vt possideret eam. Factus est igitur sermo domi-
ni ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis If
rael. qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, vt possideat eam:
& loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit dominus deus, Occidisti, insuper &

chęa, ire debemus in Ramoth Galaad ad pręliandum, an ceſſare? Cui ille re- C
ſpondit: Aſcende, & vade proſperè, & tradet dñs in manus regis. Dixit autē
rex ad eũ: Iterum atq; iterum adiuro te, vt non loquaris mihi niſi quod verũ
eſt, in nomine domini. Et ille ait: Vidi cunctum Iſrael diſperſum in montibus
quaſi oues non habentes paſtorem: & ait dñs, Non habent iſti dominum, re-
uertatur vnuſquiſq; in domum ſuam in pace. Dixit ergo rex Iſrael ad Ioſa-
phat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonũ, ſed ſemper ma
lum? Ille verò addens, ait: Propterea audi ſermonem domini: Vidi dominum
ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cęli aſſiſtentē ei à dextris
& à ſiniſtris: & ait dominus: Quis decipiet Achab regem Iſrael, ut aſcendat
& cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, et alius aliter. D
Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram domino, & ait: Ego decipiam il-
lum. Cui locutus eſt dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar, et ero ſpiritus men
dax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus: Decipies, & præua
lebis: egredere & fac ita. Nunc igitur ecce dedit dominus ſpiritum mendacij Ezec. 14. b
in ore omnium prophetarum tuorũ qui hic ſunt, & dominus locutus eſt con-
tra te malum. Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & percuſsit Michęã
in maxillam, & dixit: Mé ne ergo dimiſit ſpiritus domini, & locutus eſt tibi?
Et ait Michęas: Viſurus es in die illa quando ingredieris in cubiculum intra
cubiculum, vt abſcondaris. Et ait rex Iſrael: Tollite Michæam, & maneat
apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amelech, & dicite eis:
Hæc dicit rex, Mittite virum iſtum in carcerem, & ſuſtentate eum pane tri- E
bulationis & aqua anguſtiæ, donec reuertar in pace. Dixitq; Michæas: Si re-
uerſus fueris in pace, non eſt locutus in me dñs. Et ait: Audite populi omnes.
Aſcendit itaq; rex Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixit ita
que rex Iſrael ad Ioſaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere ve
ſtibus tuis. porrò rex Iſrael mutauit habitũ ſuum, & ingreſſus eſt bellũ. Rex
autem Syrię præceperat principibus curruũ trigintaduobus, dicens: Non pu
gnabitis contra minorē & maiorē quempiã, niſi contra regem Iſrael ſolum.
Cum ergo vidiſſent principes curruum Ioſaphat, ſuſpicati ſunt ꝙ ipſe eſſet
rex Iſrael, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamauit Ioſaphat.
Intellexeruntq; principes curruum quòd non eſſet rex Iſrael, & ceſſauerunt
ab eo. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum ſagittam dirigens, &
caſu percuſſit regem Iſrael inter pulmonem & ſtomachum. At ille dixit au- F
rigę ſuo: Verte manum tuam & eijce me de exercitu, quia grauiter vulnera-
tus ſum. Commiſſum eſt ergo prælium in die illa: & rex Iſrael ſtabat in cur-
ru ſuo contra Syros, & mortuus eſt veſpere: fluebat autem ſanguis plagę in
ſinum currus, & pręco inſonuit in vniuerſo exercitu anteq; ſol occũberet, di-
cens: Vnuſquiſque reuertatur in ciuitatem, & in terrã ſuam. Mortuus eſt au-
tem rex, & perlatus eſt in Samariam: ſepelieruntq; regē in Samaria, & laue-
runt currũ eius in piſcina Samarię, & linxerunt canes ſanguinem eius, & ha Supra. 21. e
benas lauerunt, iuxta verbum domini quod locutus fuerat. Reliqua autē ſer-
monum Achab, & vniuerſa quæ fecit, & domus eburnea quã ædificauit, cun
ctarumq; vrbium quas extruxit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum
dierum regum Iſrael? Dormiuit ergo Achab cum patribus ſuis, & regnauit
Ochozias filius eius pro eo. Ioſaphat verò filius Aſa regnare cęperat ſup Iu-

dam, anno quarto Achab regis Israel. Triginta quinq; annorum erat cum re-
gnare cœpisset, & vigintiquinq; annis regnauit in Ierusalem: nomen matris
eius Azuba filia Salai. Et ambulauit in omni via Asa patris sui, & non
declinauit ex ea: fecitq; quod rectum erat in conspectu domini. Veruntamen
excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat & adolebat incensum
in excelsis. Pacemq; habuit Iosaphat cum rege Israel. Reliqua autem verbo-
rum Iosaphat, & opera eius quæ gessit, & prælia, nonne hæc scripta sunt in li
bro verborum dierum regum Iuda? Sed & reliquias effœminatorum, qui re-
manserant in diebus Asa patris eius, abstulit de terra. Nec erat tunc rex con-
stitutus in Edom. Rex verò Iosaphat fecerat classes in mari, quæ nauigarent
C in Ophir propter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ sunt in Asion
gaber. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat: Vadant serui mei cum
G seruis tuis in nauibus. Et noluit Iosaphat. Dormiuitq; Iosaphat cum patribus
suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid patris sui: regnauitq; Ioram fi-
lius eius pro eo. Ochozias autē filius Achab regnare cœperat super Israel in
Samaria, anno septimodecimo Iosaphat regis Iuda, regnauitq; super Israel
duobus annis. Et fecit malum in conspectu domini, & ambulauit in via pa-
tris sui & matris suæ, & in via Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel.
Seruiuit quoq; Baal, & adorauit eum, & irritauit dominum deum Israel iux
ta omnia quæ fecerat pater eius.

REGVM LIBER QVARTVS
QVEM HEBRAEI VOCANT
SECVNDVM MALACHIM

Ochozias & frater eius, qui ei in regno successit quomodo gesserint imperium. Cap. I.

A PRAEVARICATVS EST autem Moab, in
Israel, postquàm mortuus est Achab. Ceciditq; Ocho-
zias per cancellos cœnaculi sui quod habebat in Sama-
ria, & ægrotauit: misitq; nuntios dicens, ad eos, Ite, con
sulite Beelzebub deum Accaron, vtrum viuere queam
de infirmitate mea hac. Angelus autem domini locutus
est ad Eliam Thesbitem, dicens: Surge, & ascende in oc
cursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Nun
quid non est deus in Israel, vt eatis ad cōsulendum Beelzebub deum Accarō?
B Quam ob rem hæc dicit dominus: De lectulo super quem ascendisti, non de-
scendes, sed morte morieris. Et abijt Elias. Reuersiq; sunt nuntij ad Ochoziā.
Qui dixit eis: Quare reuersi estis? At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis,
& dixit ad nos: Ite, & reuertimini ad regem qui misit vos, & dicetis ei: Hæc
dicit dominus, Nunquid quia non erat deus in Israel, mittis vt cōsulatur Beel
zebub deus Accaron? Idcirco de lectulo super quem ascendisti, non descendes,
Mat.3.a. sed morte morieris. Qui dixit eis: Cuius figuræ & habitus est vir ille qui oc
currit vobis, & locutus est verba hæc. At illi dixerunt: Vir pilosus, & zona
pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est. Misitq; ad eum quin
quagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad

eum,ſedentiq; in vertice montis,ait:Homo dei,rex præcepit vt deſcendas.
Reſpondenſq; Elias,dixit quinquagenario:Si homo dei ſum,deſcendat ignis
de cœlo,& deuoret te & quinquaginta tuos. Deſcendit itaq; ignis de cœlo,et
deuorauit eum & quinquaginta qui erant cum eo. Rurſumq; miſit ad eum
principem quinquagenarium alterum & quinquaginta cum eo. Qui locutus C
eſt illi:Homo dei,hæc dicit rex:Feſtina,deſcende. Reſpondens Elias,ait:Si ho
mo dei ego ſum,deſcendat ignis de cœlo,& deuoret te & quinquaginta tuos.
Deſcendit ergo ignis de cœlo, & deuorauit illum & quinquaginta eius. Ite-
rum miſit principem quinquagenarium tertium,& quinquaginta qui erant
cum eo. Qui cum veniſſet,curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eũ
& ait:Homo dei,noli deſpicere animam meam & animas ſeruorum tuorum
qui mecum ſunt. Ecce deſcendit ignis de cœlo, & deuorauit duos principes
quinquagenarios primos,& quinquagenos qui cum eis erant:ſed nunc obſe-
cro vt miſerearis animæ meæ. Locutus eſt autem angelus domini ad Eliam,di
cens:Deſcende cum eo,ne timeas. Surrexit igitur, & deſcendit cum eo ad re-
gem,& locutus eſt ei:Hæc dicit dominus Quia miſiſti nuntios ad conſulen D
dum Beelzebub deum Accaron,quaſi non eſſet deus in Iſrael,à quo poſſes in
terrogare ſermonem:ideò de lectulo ſuper quem aſcendiſti,non deſcendes, ſed
morte morieris. Mortuus eſt autem iuxta ſermonem domini quem locutus
eſt Elias,& regnauit Ioram frater eius pro eo, anno ſecundo Ioram filij Io-
ſaphat regis Iudæ:non enim habebat filium. Reliqua autem uerborum Ocho
ziæ quæ operatus eſt,nònne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum re-
gum Iſrael.

Elias curru ignito in cœlum raptus pallium & ſpiritum ſuum reliquit Eli-
ſeo,item de miraculis Eliſei. Cap. II.

FActum eſt autem cum leuare vellet dominus Eliam per turbinem in cœ A
lum,ibant Elias & Eliſeus de Galgalis. Dixitq; Elias ad Eliſeum: Sede
hic,quia dominus miſit me vſq; in Bethel. Cui ait Eliſeus: Viuit domi-
nus,& viuit anima tua,quia non derelinquam te. Cumq; deſcendiſſent Be-
thel,egreſſi ſunt filij prophetarum qui erant in Bethel,ad Eliſeum,& dixerũt
ei:Nunquid noſti,quia hodie dominus tollet dominum tuum à te? Qui reſpõ
dit:Et ego noui:ſilete. Dixit autem Elias ad Eliſeum:Sede hic,quia dominus
miſit me in Iericho. Et ille ait:Viuit dominus, & viuit anima tua, quia non
derelinquam te. Cumq; veniſſent Iericho,acceſſerunt filij prophetarum qui B
erant in Iericho,ad Eliſeum,& dixerunt ei:Nunquid noſti quia dominus ho
die tollet dominum tuum à te? Et ait:Et ego noui:ſilete. Dixit autem ei Elias:
Sede hic,quia dominus miſit me vſq; ad Iordanem, qui ait:Viuit dominus,
& viuit anima tua,quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, &
quinquaginta viri de filijs prophetarum ſecuti ſunt eos,qui & ſteterunt econ
tra longe:illi autem ambo ſtabant ſuper Iordanem. Tolitq; Elias pallium ſuũ
& inuoluit illud,& percuſſit aquas,quæ diuiſæ ſunt in vtranq; partem,& trã
ſierunt ambo per ſiccum. Cumq; tranſiſſent,Elias dixit ad Eliſeum: Poſtula C
quod vis vt faciam tibi,antequam tollar à te. Dixitq; Eliſeus: Obſecro vt
fiat in me duplex ſpiritus tuus. Qui reſpondit:Rem difficilem poſtulaſti:at-
tamen ſi videris me quando tollar à te,erit tibi quod petiſti:ſi autem non vi-
deris,non erit. Cumq; pergerent,& incedentes ſermocinarentur, ecce currus

igneus & equi ignei diuiſerunt vtrunq;: & aſcendit Elias per turbinem in coe
lum. Eliſeus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Iſrael &
D auriga eius. Et non vidit eum amplius: apprehenditq; veſtimenta ſua, & ſci-
dit illa in duas partes: Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuerſuſq; ſte
tit ſuper ripam Iordanis, & pallio Eliæ quod ceciderat ei, percuſſit aquas, &
non ſunt diuiſæ: & dixit, Vbi eſt deus Eliæ etiam nunc? Percuſſitq; aquas, &
diuiſæ ſunt huc atq; illuc, & tranſiit Eliſeus: Videntes autem filij prophetarũ
qui erant in Iericho econtra, dixerunt: Requieuit ſpiritus Eliç ſuper Eliſeum.
Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni in terram, dixeruntq;
illi: Ecce, cum ſeruis tuis ſunt quinquaginta viri fortes, qui poſſunt ire & quę
E rere dominum tuum, ne fortè tulerit eum ſpiritus domini, & proiecerit eum
in vnum montium aut in vnam vallium. Qui ait: Nolite mittere. Coegerunt
q; eum donec acquieſceret, & diceret: Mittite. Et miſerunt quinquaginta vi-
ros: qui cum quæſiſſent tribus diebus, non inuenerunt. Et reuerſi ſunt ad eum:
at ille habitabat in Iericho, & dixit eis: Nunquid non dixi vobis: Nolite mit-
tere? Dixerunt quoq; viri ciuitatis ad Eliſeum: Ecce habitatio ciuitatis huius
optima eſt, ſicut tu ipſe domine proſpicis: ſed aquæ peſſimæ ſunt, & terra ſte-
rilis. At ille ait: Afferte mihi vas nouũ, et mittite in illud ſal. Quod cũ attuliſ-
F ſent, egreſſus ad fontem aquarum miſit in illum ſal, & ait: Hæc dicit dominus
Sanaui aquas has, & nõ erit vltra in eis mors neq; ſterilitas. Sanatæ ſunt ergo
aquæ vſq; in diem hanc, iuxta verbum Eliſei quod locutus eſt. Aſcendit autẽ
inde Eliſeus in Bethel: cumq; aſcenderet per viam, pueri parui egreſſi ſunt de
ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Aſcende calue, aſcende calue. Qui cum reſpe
xiſſet, vidit eos, & maledixit eis in nomine domini: egreſſiq; ſunt duo vrſi de
ſaltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros: Abijt autem inde in mõ
tem carmeli, & inde reuerſus eſt in Samariam.

Quid Eliſeus prædixerit regib. Iſrael cum Moabitis belligerantibus, & quo
modo eis aquam ſuppeditauit. Cap. III.

A IOrã uerò filius Achab regnauit ſuper Iſrael in Samaria anno decimoocta
uo Ioſaphat regis Iudę. Regnauitq; duodecim annis: Et fecit malum corã
domino, ſed non ſicut pater ſuus & mater: tulit enim ſtatuas Baal quas fe
cerat pater eius. Veruntamen in peccatis Ieroboam filij Nabat. qui peccare fe
cit Iſrael, adhæſit, nec receſſit ab eis. Porrò Meſa rex Moab, nutriebat peco
ra multa, & ſoluebat regi Iſrael centum millia agnorum, & cẽtum millia arie
tum cum velleribus ſuis. Cumq; mortuus fuiſſet Achab prǽuaricatus eſt fœ-
dus quod habebat cum rege Iſrael. Egreſſus eſt igitur rex Ioram in die illa de
Samaria, & recenſuit vniuerſum Iſrael. Miſitq; ad Ioſaphat regem Iuda, di-
cens: Rex Moab receſſit a me veni mecum contra eum ad prælium. Qui re-
ſpondit. Aſcendam. qui meus eſt, tuus eſt: populus meus, populus tuus: et equi
3.Reg.22.a mei, equi tui. Dixitq;: Per quam viam aſcendemus? At ille reſpondit: Per de-
ſertum Idumææ. Perrexerunt igitur rex Iſrael & rex Iuda & rex Edom, &
B circuierunt per viam ſeptem dierum, nec erat aqua exercitui & iumentis quę
ſequebantur eos. Dixitq; rex Iſrael: Heu heu heu, congregauit nos dominus
tres reges, vt traderet in manu Moab. Et ait Ioſaphat: Eſt ne hic propheta do
mini, vt deprecemur dominum per eum: Et reſpondit vnus de ſeruis regis
Iſrael: Eſt hic Eliſeus filius Saphat, qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ.

Et ait

Et ait Iosaphat: Est apud eum sermo domini? Descenditq; ad eũ rex Israel & C
Iosaphat & rex Edom. Dixit autẽ Eliseus ad regẽ Israel: Quid mihi & tibi
est? Vade ad prophetas patris tui & matris tuę. Et ait illi rex Israel: Quare
congregauit dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab? Dixitq;
ad eum Eliseus: Viuit dominus exercituum, in cuius conspectu sto, q̃ si non
vultum Iosaphat regis Iudę erubescerem, non attendissem quidem te, nec re
spexissem. Nunc aũt adducite mihi psaltẽ. Cumq; caneret psaltes, facta est su
per eũ manus domini, & ait: Hæc dicit dominus, Facite alueũ torrentis huius
fossas & fossas. Hæc enim dicit dominus: Non videbitis ventũ, neq; pluuiã:
& alueus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familię vestræ, & iumenta
vestra. Parumq; est hoc in conspectu domini: insuper tradet etiam Moab in
manus vestras. Et percutietis omnẽ ciuitatẽ munitã, & omnẽ vrbem electã,
& vniuersum lignum fructiferum succidetis cunctosq; fontes aquarum obtu
rabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus. Factũ est igitur ma
ne, quando sacrificium offerri solet: et ecce, aquæ veniebant per viam Edom:
& repleta est terra aquis. Vniuersi autem Moabitæ audientes q̃ ascendissent
reges vt pugnarent aduersum eos, conuocauerũt omnes qui accincti erãt bal D
theo desuper, & steterunt in terminis. Primoq; mane surgentes, & orto iam
sole ex aduerso aquarum, viderunt Moabitę econtra aquas rubras, quasi san-
guinem, dixeruntque: Sanguis gladij est: pugnauerunt reges contra se, et cęsi
sunt mutuo: nunc perge ad prędam Moab. Perrexerũtq; in castra Israel: por
ro consurgens Israel, percussit Moab: at illi fugerũt coram eis. Venerunt igi-
tur qui vicerant, et percusserunt Moab, et ciuitates destruxerunt: et omnem
agrũ optimũ, mittẽtes singuli lapides, et repleuerũt: et uniuersos fontes aqua-
rum obturauerunt: et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum
fictiles remanerent: et circundata est ciuitas a fundibularijs, et magna ex par
te percussa. Quod cum uidisset rex Moab pręualuisse scilicet hostes, tulit se-
cum septingentos uiros educentes gladios, ut irrumperent ad regem Edom: et
non potuerunt. Arripiensq; filium suum primogenitum, qui regnaturus erat
pro eo, obtulit holocaustum super murum: et facta est indignatio magna in
Israel, statimq; recesserunt ab eo, et reuersi sunt in terram suam.

Quomodo duabus mulierculis alteri viduæ ære alieno oppressæ succurrerit, alteri sterili fœcunditatem impetrarit & excitarit puerum mortuum. Cap. IIII.

MVlier autem quędam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eli- A
seum, dicens: Seruus tuus uir meus mortuus est, et tu nosti quia ser-
uus tuus fuit, timens dominum: et ecce creditor uenit ut tollat duos
filios meos ad seruiẽdũ sibi. Cui dixit Eliseus: Quid uis ut faciã tibi? Dic mi-
hi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quicquã
in domo mea, nisi parum olei quo ungar. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omni
bus uicinis tuis vasa uacua nõ pauca. Et ingredere, et claude ostium tuũ, cum
intrinsecus fueris tu et filij tui: et mitte inde in omnia uasa hęc: et cũ plena fue
rint, tolles. Iuit itaq; mulier, et clausit ostium super se et super filios suos: illi
offerebãt uasa, et illa infundebat. Cũq; plena fuissent uasa, dixit ad filiũ suũ:
Affer mihi adhuc uas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitq; oleũ. Venit au-
tem illa, et indicauit homini dei. Et ille: Vade, inquit, uende oleum, & red-
de creditori tuo: tu autem & filij tui viuite de reliquo. Facta est autem quæ-

B dā dies,& transibat Eliseus per Sunā ciuitatē:erat autem ibi mulier magna q̄
tenuit eum vt comederet panem:cumq; frequenter inde transiret,diuertebat
ad eam vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suum: Animaduerto q̄ uir
dei sanctus est iste,qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo ei cœnacu-
lum paruum,& ponamus ei in eo lectulum & mensam & sellam & candela-
brum,ut cum venerit ad nos,maneat ibi. Facta est ergo dies quędam, & ve-
niens diuertit in cœnaculum,& requieuit ibi. Dixitq; ad Giezi puerū suum:
Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam,& illa stetisset corā eo,di
xit ad puerū suum: Loquere ad eam, Ecce sedulè in omnibus ministrasti no-
bis,quid vis vt faciam tibi? nunquid habes negotium & vis vt loquar regi,
siue principi militię? Quę respōdit: In medio populi mei habito. Et ait: Quid
C ergo vult vt faciam ei? Dixitq; Giezi. Ne quęras: filiū enim nō habet,& uir
eius senex est. Pręcepit itaq; vt vocaret eam: quæ cū vocata fuisset, & stetis-
set ante ostium,dixit ad eam: In tempore isto,in hac eadē hora,si vita comes
fuerit,habebis in vtero filiū. At illa respondit: Noli quæso domine mi uir dei,
noli mentiri ancillę tuę. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, &
in hora eadē qua dixerat ei Eliseus. Creuit autē puer. Et cum esset quędā dies,
et egressus isset ad patrem suum,ad messores,ait patri suo: Caput meū,caput
meū. At ille dixit puero: Tolle,duc eum ad matrem suam. Qui cū tulisset,&
duxisset eum ad matrem suam,posuit eum illa super genua sua vsq; ad meri-
diem,& mortuus est. Ascendit autem & collocauit eū super lectulum homi-
D nis dei, & clausit ostium: et egressa uocauit virū suum,& ait: Mitte mecum
obsecro vnum de pueris & asinam,vt excurrā vsq; ad hominē dei,& reuer-
tar. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie nō sunt calendæ neq;
sabbathum. Quę respondit: Vadam. Strauitq; asinam,& præcepit puero: Mi
na,& propera ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio ti-
bi. Profecta est igitur,& venit ad virum dei in montem Carmeli: cūq; uidis-
set eam uir dei econtra,ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa. Vade
ergo in occursum eius,& dic ei: Rectène agitur circa te, et circa uirum tuum,
et circa filium tuū? Quę respondit: Recte. Cumq; uenisset ad virū dei in mon
tem,apprehendit pedes eius,& accessit Giezi vt amoueret eam. Et ait homo
dei: Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine est,& dominus celauit
à me,& non indicauit mihi. Quę dixit illi. Nunquid petiui filium à domino
E meo? nunquid non dixi tibi: Ne illudas me? Et ille ait ad Giezi: Accinge lum
bos tuos,& tolle baculū meū in manu tua,& vade. Si occurrerit tibi homo,
non salutes eum: & si salutauerit te quispiam,non respōdeas illi,& pones ba-
culum meum super faciem pueri. Porrò mater pueri ait: Viuit dominus,et ui
uit anima tua,non dimittam te. Surrexit ergo,& secutus est eam. Giezi autē
præcesserat ante eos,& posuerat baculum super faciē pueri: & non erat uox,
neq; sensus: reuersusque est in occursum eius,& nuntiauit ei, dicens: Non sur-
rexit puer. Ingressus est ergo Eliseus domum , & ecce puer mortuus iacebat
in lectulo eius: ingressusq; clausit ostium super se & super puerum : & orauit
ad dominum. Et ascendit & incubuit super puerum: posuitq; os suū super os
eius & oculos suos super oculos eius & manus suas super manus eius: et incur
uauit se super eum,& calefacta est caro pueri. At ille reuersus,deambulauit in
domo semel huc atq; illuc: & ascendit,& incubuit super eū: & oscitauit puer

ſeptties,aperuitque oculos. Et ille uocauit Giezi,& dixit ei: Voca Sunamiti- F
dē hanc. Quę uocata,ingreſſa eſt ad eū. Qui ait: Tolle filiū tuū. Venit illa,&
corruit ad pedes eius,& adorauit ſuper terram: tulitq; filium ſuū, & egreſſa
eſt,& Eliſeus reuerſus eſt in Galgala. Erat autē fames in terra,& filij prophe
tarum habitabant coram eo,dixitque uni de pueris: Pone ollam grandem,&
coque pulmentū filijs prophetarū. Et egreſſus eſt vnus in agrū vt colligeret
herbas agreſtes: inuenitq; quaſi uitē ſyluestrē, & collegit ex ea colocyntidas
agri,& impleuit pallium ſuum,& reuerſus conſcidit in ollā pulmenti: neſcie-
bat enim quid eſſet. Infuderunt ergo ſocijs,vt comederēt: cumque guſtaſſent
de coctione,exclamauerunt dicentes: Mors in olla uir dei. Et non potuerūt co G
medere. At ille: Afferte,inquit,farinam. Cumque tuliſſent,miſit in ollam, &
ait: Infunde turbę,ut comedant. Et non fuit amplius quicquam amaritudinis
in olla. Vir autem quidam uenit de Baalſaliſa deferens uiro dei panes primi-
tiarum,& uiginti panes hordeaceos,& frumentum nouum in pera ſua. At il-
le dixit: Da populo,ut comedat. Reſponditque ei miniſter eius: Quātum eſt
hoc,ut apponam coram centū uiris? Rurſum ille ait: Da populo,ut comedat:
hęc enim dicit dominus, Comedent,et ſupererit. Poſuit itaque coram eis: qui
comederunt,& ſuperfuit iuxta uerbum domini.

Eliſeus mundarat lepra Naamā gratis, Giezi famulus Eliſei pro eo beneficio accipiens pecuniam
lue ipſa afficitur. Cap. V.

NAaman autem princeps militię regis Syrię,erat uir magnus apud do A
minum ſuum, & honoratus: per illum enim dedit dominus ſalutem
Syriæ: erat autē uir fortis & diues,ſed leproſus. Porro de Syria egreſ
ſi fuerāt latrunculi,& captiuam duxerant de terra Iſrael puellam paruulam,
quæ erat in obſequio uxoris Naaman,quę ait ad dominam ſuam: Vtinā fuiſ-
ſet dominus meus ad prophetam qui eſt in Samaria: profectò curaſſet eum à
lepra quam habet. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum,et nun-
tiauit ei,dicens: Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſrael. Dixitque ei rex Sy
riæ. Vade,et mittam literas ad regem Iſrael: Qui cum profectus eſſet,et tuliſ-
ſet ſecum decem talenta argenti,& ſex millia aureos,& decem mutatoria ue B
ſtimentorū: detulit literas ad regem Iſrael: in hæc uerba: Cum acceperis epi-
ſtolam hanc,ſcito q; miſerim ad te Naaman ſeruum meum,ut cures eum à le
pra ſua. Cumque legiſſet rex Iſrael literas,ſcidit ueſtimenta ſua,& ait: Nun-
quid deus ego ſum,ut occidere poſsim & uiuificare: quia iſte miſit ad me, ut
curem hominem à lepra ſua? animaduertite et uidete q; occaſiones quęrat ad-
uerſum me. Quod cum audiſſet Eliſeus uir dei,ſcidiſſe uidelicet regē Iſrael ue
ſtimenta ſua,miſit ad eum,dicēs: Quare ſcidiſti ueſtimēta tua? ueniat ad me,
& ſciat eſſe prophetam in Iſrael. Venit ergo Naamā cum equis et curribus,
& ſtetit ad oſtium domus Eliſei: miſitque ad eum Eliſeus nuntiū,dicens: Va- C
de & lauare ſepties in Iordane, et recipiet ſanitatem caro tua,atque munda-
beris. Iratus Naaman recedebat,dicēs: Putabā q; egrederetur ad me, et ſtans
inuocaret nomen domini dei ſui, & tangeret manu ſua locū lepræ, et curaret
me. Nunquid non meliores ſunt Abana et Pharphar fluuij Damaſci omni-
bus aquis Iſrael,ut lauer in eis,et munder? Cum ergo uertiſſet ſe et abiret in-
dignans,acceſſerunt ad eum ſerui ſui, et locuti ſunt ei: Pater, ſi rem grandem
dixiſſet tibi propheta,certè facere debueras: quanto magis quia nūc dixit ti-

Luc.4.e. bi, Lauare, & mūdaberis? Descendit & lauit in Iordane septies, iuxta sermo-
D nē uiri dei, & restituta est caro eius sicut caro pueri paruuli, et mundatus est.
Reuersusque ad virum dei cum vniuerso comitatu suo venit, & stetit coram
eo, & ait: Verè scio quòd non sit deus in vniuersa terra, nisi tantum in Israel.
Obsecro itaq; vt accipias benedictionem a seruo tuo. At ille respondit: Viuit
dominus ante quem sto, quia non accipiam. Cumq; vim faceret, penitus nō
acquieuit. Dixitque Naaman: Vt vis: sed obsecro concede mihi seruo tuo, vt
tollam onus duorum burdonum de terra: nō enim faciet vltra seruus tuus ho
E locaustum aut victimam diis alienis, nisi domino. Hoc autē solum est de quo
depreceris dominum pro seruo tuo, Quando ingredietur dominus meus tem-
plum Remmon, vt adoret: et illo innitente super manum meam, si adorauero
in templo Remmon, adorante eo in eodē loco, vt ignoscat mihi dominus ser-
uo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace. Abijt ergo ab eo electo terrę tem
pore. Dixitque Giezi puer viri dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro
isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit dominus, quia curram post eū,
& accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem
F cum vidisset ille currentem ad se, desilijt de curru in occursum eius, & ait: Re
ctène sunt omnia? Et ille ait: Rectè. dominus meus misit me ad te, dicens: Mo-
dò venerunt ad me duo adolescētes de monte Ephraim ex filijs prophetarū:
da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices. Dixitque Naaman:
Melius est vt accipias duo talenta. Et coegit eum, ligauitq; duo talenta argen
ti in duobus saccis, & duplicia vestimenta, & imposuit duobus pueris suis,
qui & portauerunt coram eo. Cumq; venisset iam uesperi, tulit de manu eo-
G rum, & reposuit in domo, dimisitq; viros, & abierunt: ipse autem ingressus,
stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Vnde venis Giezi? Qui respondit:
Non iuit seruus tuus quoquam. At ille ait: Nonne cor meum in pręsenti erat,
quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepi-
sti argentum & accepisti vestes, vt emas oliueta & vineas & oues & boues
& seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhęrebit tibi & semini tuo usq;
in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Securis fluitat Eliseum capturi percutiuntur cæcitate, & fames ingens describitur. Cap. VI.

A DIxerūt aūt filij prophetarū ad Eliseum: Ecce locus in quo habitamus
coram te, angustus est nobis. Eamus vsq; ad Iordanē, & tollant sin-
guli de sylua materias singulas: vt ędificemus nobis ibi locū ad habi-
tandū. Qui dixit: Ite. Et ait vnus ex illis: Veni ergo & tu cum seruis tuis. Re
spondit: Ego veniā. Et abijt cū eis. Cumq; venissent ad Iordanē, cædebant li-
gna. Accidit autē vt cū vnus materiam succidisset, caderet ferrum securis in
aquā: exclamauitq; ille, & ait, Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuò
acceperā. Dixit autē homo dei: Vbi cecidit? At ille monstrauit ei locum: pręci-
B cidit ergo lignū, & misit illuc, natauitq; ferrū, & ait: Tolle. Qui extendit ma-
nū, & tulit illud. Rex autē Syrię pugnabat contra Israel, consiliumq; inijt cū
seruis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaq; uir dei ad
regē Israel, dicens: Caue ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidijs
sunt. Misit itaq; rex Israel ad locū quē dixerat ei uir dei, & præoccupauit eū,
& obseruauit se ibi non semel neq; bis. Conturbatūq; est cor regis Syrię pro
hac re, & conuocatis seruis suis, ait; Quare non indicatis mihi quis proditor
mei sit

mei sit apud regem Israel. Dixitq; vnus seruorum eius, Nequaquam domine C
mi rex, sed Eliseus ꝓpheta qui est in Israel, idicat regi Israel omnia verba q̃cũq; locutus fueris in cõclaui tuo. Dixitq; eis, Ite, et videte vbi sit, vt mittam & capiam eum. Annuntiauerũtq; ei, dicentes, Ecce in Dothain. Misit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cum venissent nocte, circũdederunt ciuitatem. Consurgens autem diluculo minister viri dei, egressus est viditq; exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus: nuntiauitq; ei, dicẽs, Heu heu heu dñe mi, qd faciemus? At ille respondit, Noli timere: plures enim 1.Par.32.b
nobiscũ sunt, q̃ cũ illis. Cumq; orasset Eliseus, ait, Domine, aperi oculos hu- D
ius, vt videat. Et aperuit dñs oculos pueri, & uidit: & ecce mons plenus equorũ, et curruum igneorũ in circuitu Elisei. Hostes vero descenderũt ad eũ: porrò Eliseus orauit ad dñm, dicẽs, Percute obsecro gentẽ hanc cæcitate. Percussitq; eos dominus, ne viderent, iuxta verbum Elisei. Dixit autem ad eos Eliseus, Non est hęc via, neq; ista est ciuitas: sequimini me, & ostendã uobis uirum quẽ quæritis. Duxit ergo eos in Samariã: cũq; ingressi fuissent in Samariã, dixit Eliseus, Domine aperi oculos istorũ, ut uideant. Aperuitq; dñs ocu-
los eorum, et uiderunt se esse in medio Samarię. Dixitq; rex Israel ad Eliseũ, E
cum uidisset eos, Nũquid percutiam eos pater mi? Et ille ait, Non percuties: neq; enim cepisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias: sed pone panẽ & aquã coram eis, ut comedant, et bibant, et uadant ad dominum suum. Appositaq; est eis ciborũ magna præparatio, & comederunt, et biberunt, et dimisit eos, abieruntq; ad dominum suum. Et ultra non uenerunt latrones Syriæ in terram Israel. Factum est autẽ post hæc, cõgregauit Benadad rex Syrię uniuer-
sum exercitũ suum, et ascendit et obsidebat Samariam. Factaq; est fames ma F
gna in Samaria: & tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinq; argenteis. Cumq; rex Israel transiret per murum, mulier quędam exclamauit ad eũ, dicens, Salua me domine mi rex. Qui ait, Nõ: te saluet Dominus: vnde te possum saluare? de area, uel de torculari? Dixitq; ad eam rex, Quid tibi uis? Quæ respondit, Mulier ista dixit mihi, Da filium tuũ, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. Coximus ergo filium meũ, et comedimus. Dixitq; ei die altera, Da filium tuum ut comedamus eum. Quę abscõdit fi-
lium suũ. Quod cum audisset rex, scidit uestimenta sua, & transibat per mu G
rum. Viditq; omnis populus ciliciũ, quo uestitus erat rex ad carnem intrinsecus. Et ait rex, Hæc mihi faciat deus, et hæc addat, si steterit caput Elisei filij Saphat sup ipsum hodie. Eliseus aũt sedebat in domo sua, et senes sedebant cũ eo. Pręmisit itaq; uirũ: et anteq̃ ueniret nũtius ille, dixit ad senes, Nũquid scitis quod miserit filius homicidę huc, ut pręcidatur caput meũ? videte ergo, cũ uenerit nũtius, claudite ostiũ, et nõ sinatis eũ introire: ecce enim sonitus pedũ dñi eius post eũ est. Adhuc illo loquẽte eis, apparuit nuntius, qui ueniebat ad eum, et ait, Ecce, tantũ malum a domino est, quid amplius expectabo a dño.

Eliseo annonæ vilitatem nunciãti non credens punitur. Quatuor leprosi adacti inedia, Syrorum castra inuadunt. Cap. VII.

DIxit autem Eliseus, Audite uerbum dñi, Hæc dixit dñs, In tẽpore hoc A
cras modius similæ uno statere erit, & duo modij hordei statere uno in porta Samariæ, Respondens unus de ducibus, super cuius manum

rex incumbebat, homini dei ait, Si dominus fecerit etiam cataractas in cœlo,
nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait, Videbis oculis tuis, & inde non
comedes. Quatuor ergo viri erant leprosi iuxta introitū portæ: qui dixerunt
adinuicē, Quid hic esse volumus donec moriamur? Siue ingredi voluerimus
ciuitatem, fame moriemur: siue manserimus hic, moriendum nobis est: veni-
te ergo, & transfugiamus ad castra Syrię. si pepercerint nobis, viuemus: si
autem occidere voluerint, nihilominus moriemur. Surrexerunt ergo vesperi
B vt venirēt ad castra Syrię. Cumq́ꝫ venissent ad principium castrorū Syriæ,
nullum ibidem repererūt. Siquidem dominus sonitū audiri fecerat in castris
Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi: dixeruntq́ꝫ adinuicē, Ecce
mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Ægyptio-
rum, & venerunt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, et de-
reliquerunt tentoria sua, & equos & asinos in castris, fugeruntq́ꝫ, animas tan
tum suas saluare cupientes. Igitur cum venissent leprosi illi ad principiū ca-
strorum, ingressi sunt vnum tabernaculum, & comederunt et biberunt: tule-
runtq́ꝫ inde argentū, & aurum, & vestes, & abierūt, & absconderūt: & rur-
sum reuersi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconde
runt. Dixeruntq́ꝫ adinuicē, Non rectè facimus: hęc enim dies boni nuntij est.
Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare usq́ꝫ mane, sceleris arguemur: venit,
C & nuntiemus in aula regis. Cumq́ꝫ venissent ad portā ciuitatis, narrauerunt
eis, dicentes, Iuimus ad castra Syriæ, et nullum ibidem reperimus hominem,
nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria. Ierunt ergo portarij, & nūtia-
uerunt in palatio regis intrinsecus. Qui surrexit nocte, & ait ad seruos suos,
Dico vobis quid fecerint nobis Syri, Sciunt quia fame laboramus, & idcirco
egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes, Cum egressi fuerint de ci-
uitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatē ingredi poterimus. Respondit au
tem vnus seruorum eius, Tollamus quinque equos, qui remanserunt in vrbe
(quia ipsi tm̄ sunt in vniuersa multitudine Israel, alij enim cōsumpti sunt) &
mittentes explorare poterimus. Adduxerūt ergo duos equos, misitq́ꝫ rex in ca
stra Syrorū, dicens, Ite, & videte, Qui abierūt post eos vsq́ꝫ ad Iordanē: ecce
D autem omnis via plena erat vestibus, & vasis quæ proiecerant Syri cum tur
barentur: reuersiq́ꝫ nūtij indicauerūt regi, Et egressus populus diripuit castra
Syrię: factusq́ꝫ est modius similæ statere uno, et duo modij hordei statere uno
iuxta verbum domini. Porrò rex ducem illum, in cuius manu incumbebat,
constituit ad portam: quem conculcauit turba in introitu portæ, & mortuus
est, iuxta quod locutus fuerat vir dei, quando descenderat rex ad eum. Factū-
4.Reg.7.a que est secundum sermonem viri dei, quem dixerat regi, quādo ait, Duo mo
dij hordei statere vno erunt, & modius similę statere vno, hoc eodem tempo
re cras in porta Samarię: quando responderat dux ille viro dei, & dixerat,
Etiam si dominus fecerit cataractas in cœlo, nunquid poterit fieri quod loque
ris? Et dixit ei, Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Euenit ergo ei sicut
prædictum erat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus est.

Multa futura prædicit Eliseus. Et de malitia Hasaelis & Ochoziæ. Cap. VIII.

A ELiseus autem locutus est ad mulierem cuius uiuere fecerat filiū, dicens,
Surge, & vade, tu & domus tua, & peregrinare vbicunq́ꝫ repereris: vo
cauit enim dominus famem, & veniet super terram septem annis. Quę

surrexit, & fecit iuxta verbum hominis dei: & vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthijm diebus multis. Cumq; finiti essent anni septẽ, reuersa est mulier de terra Philisthijm, & egressa est ut interpellaret regẽ pro domo sua et pro agris suis. Rex autem loquebatur cum Gizei puero viri dei, dicens, Narra mihi omnia magnalia quę fecit Eliseus. Cumq; ille narraret regi quomodo mortuũ suscitasset, apparuit mulier cuius viuificauerat filium, B
clamans ad regẽ pro domo sua, & pro agris suis: dixitque Gizei, Domine mi rex, hęc est mulier, & hic est filius eius quem suscitauit Eliseus. Et interrogauit rex mulierem: quę narrauit ei. Deditq; ei rex eunuchum vnũ, dicens, Restitue ei omnia quę sua sunt, et vniuersos redditus agrorum à die qua reliquit terram, usq; ad præsens. Venit quoq; Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ęgrotabat: nuntiauerũtq; ei, dicẽtes, Venit vir dei huc. Et ait rex ad Hazael, Tolle tecum munera, & vade in occursum viri dei, et consule dominum per eum, dicens, Si euadere potero de infirmitate mea hac? Iuit igitur Hazael C
in occursum eius habens secum munera, et omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorũ. Cumq; stetisset corã eo, ait, Filius tuus Benadad rex Syrię, misit me ad te, dicens, Si sanari potero de infirmitate mea hac? Dixitque Eliseus, Vade dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi dominus quia morte morietur. Stetitq; cũ eo, & conturbatus est vsq; ad suffusionẽ uultus: fleuitq; uir dei. Cui Hazael ait, Quare dñs meus flet? At ille dixit, Quia scio quæ facturus sis filijs Israel mala, ciuitates eorũ munitas igne succendes, & iuuenes eorũ interficies gladio, & paruulos eorũ elides, et prægnãtes diuides. Dixitque Hazael, Quid enim sum seruus tuus canis, vt faciam rem istã magnã? Et ait Eliseus, Ostendit mihi dñs te regem Syrię fore. Qui cum recessisset ab Eliseo, D
venit ad dñm suum: qui ait ei, Quid dixit tibi Eliseus? At ille respõdit, Dixit mihi, Recipies sanitatem. Cumq; uenisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, et expandit super faciẽ eius: quo mortuo regnauit Hazael pro eo.
Anno quinto Ioram filij Achab regis Israel, regnauit Iorã filius Iosaphath rex Iuda. Triginta duorum annorum erat cum regnare cœpisset, et octo annis regnauit in Ierusalem. Ambulauitq; in uijs regũ Israel, sicut ambulauerat domus Achab: filia enim Achab erat uxor eius. & fecit quod malũ est in conspectu domini, Noluit autem dominus disperdere Iudam propter Dauid seruum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, & filijs eius cunctis diebus. In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda, & constituit sibi regem. 2.Par.21.b 2.Reg.7.b E
Venitq; Ioram Seira, & omnis currus cum eo: & surrexit nocte, percussitq; Idumæos qui eum circũdederãt, & principes curruum, populus autẽ fugit in tabernacula sua. Recessit ergo Edom, ne esset sub Iuda, usq; ad diẽ hanc. Tũc recessit & Lobna in tempore illo. Reliqua autem sermonũ Ioram, & uniuersa quę fecit, nonne hęc scripta sunt in libro verborũ dierũ regũ Iuda? Et dormiuit Ioram cum patribus suis, sepultusq; est cum eis in ciuitatę Dauid, et regnauit Ochozias filius eius pro eo. Anno duodecimo Ioram filij Achab regis F
Israel regnauit Ochozias filius Ioram regis Iudę. Viginti duorum annorum erat Ochozias, cũ regnare cœpisset, & uno anno regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Athalia filia Amri regis Israel. Et ambulauit in uijs domus Achab: et fecit quod malũ est corã Domino, sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. Abijt quoq; cum Ioram filio Achab, ad prælandum con-

Supra 1.a

tra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulnerauerunt Syri Ioram.
qui reuersus est vt curaretur in Iezrael: quia vulnerauerũt eum Syri in Ramoth prçliantem contra Hazael regem Syrię. Porro Ochozias filius Ioram rex Iuda, descendit inuisere Iorã filiũ Achab in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

Iehu rex declaratus quomodo extirpauit omnem familiam Achab & Iezabelis. Cap. IX.

A ELiseus autem propheta uocauit unum de filijs prophetarum, & ait illi, Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulã olei hanc in manu tua, & uade in Ramoth Galaad. Cumq; ueneris illuc, uidebis Iehu filium Iosaphath filij Namsi: et ingressus suscitabis eũ de medio fratrũ suorũ, et introduces in interius cubiculum. Tenensque lenticulam olei fundes super caput eius, et dices, Hæc dicit dñs, Vnxi te regẽ sup Israel. Aperiesq; ostium, et fugies, et non ibi subsistes. Abijt ergo adolescens puer prophetę in Ramoth Galaad, et ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebãt, et ait, Verbũ mihi ad te ô princeps. Dixitque Iehu, Ad quẽ ex omnibus nobis? At ille dixit, Ad te o princeps. Et surrexit, et ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super
3.Reg.21.f caput eius, et ait, Hæc dicit dominus deus Israel, Vnxi te regem super popu-
B lum domini Israel, et percuties domum Achab domini tui: et ulciscar sanguinem seruorum meorum prophetarum, et sanguinẽ omnium seruorũ domini de manu Iezabel. Perdamque omnẽ domum Achab: et interficiam de Achab mingẽtẽ ad parietẽ, et clausum, et nouissimũ in Israel. Et dabo domũ Achab, sicut domum Ieroboam filij Nabat, et sicut domum Baasa filij Ahia: Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitque ostium et fugit. Iehu autem egressus est ad seruos dñi sui: qui dixerunt ei, Rectene sunt omnia? qd uenit insanus iste ad te? Qui ait eis, Nostis hominẽ, et quid locutus sit. At illi responderunt, Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis, Hæc et hæc locutus est mihi: et ait: Hæc dicit dominus, Vnxi te regem super Israel. Festinauerunt itaque, et unusquisque tollens palliũ suũ posuerũt
C sub pedibus eius, in similitudinẽ tribunalis, et cecinerunt tuba, atque dixerũt, Regnauit Iehu. Côiurauit ergo Iehu filius Iosaphath filij Namsi cõtra Iorã. Porro Iorã obsederat Ramoth Galaad, ipse et omnis Israel contra regẽ Syrię: et reuersus fuerat, ut curarẽt in Iezrahel, ppter uulnera, quia pcusserãt eũ Syri, prçliantem cõtra Hazael regem Syrię. Dixitque Iehu, Si placet uobis nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne uadat et nuntiet in Iezrahel. Et ascẽdit, et profectus est in Iezrahel: Ioram enim ægrotabat ibi, et Ochozias rex Iuda descenderat ad uisitandũ Ioram. Igitur speculator qui stabat super turrim Iezrahel, uidit globum Iehu uenientis, et ait, Video ego globũ. Dixitque
D Ioram, Tolle currum, et mitte in occursum eorum, et dicat uadens, Rectene sunt omnia? Abijt ergo qui ascenderat currũ, in occursum eius, et ait, Hęc dicit rex, Pacatáne sunt omnia? Dixitque Iehu, Quid tibi et paci? trãsi et sequere me. Nuntiauit quoque speculator dicens, Venit nuntius ad eos, et non reuertitur. Misit etiam currum equorũ secundum: uenitque ad eos, et ait, Hęc dicit rex, Nũquid pax est? Et ait Iehu, Quid tibi et paci? trãsi et sequere me. Nuntiauit autem speculator, dicens, Venit usque ad eos, et non reuertitur: est autem incessus quasi incessus Iehu filij Namsi, præceps enim graditur. Et ait Ioram, Iunge currum. Iunxitque currum eius, et egressus est Ioram rex Israel, et Ochozias rex Iuda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occur-

sum Iehu,& inuenerunt eum in agro Naboth Iezraelitę. Cumq; vidisset Ioram Iehu,dixit,Pax est Iehu? At ille respondit, Quę pax? adhuc fornicationes Iezabel matris tuę,& veneficia eius multa vigent. Conuertit autem Ioram manum suam,& fugiēs ait ad Ochoziam,Insidię Ochozia. Porrò Iehu tetendit arcum manu,& percussit Ioram inter scapulas:& egressa est sagitta per cor eius, statimq; corruit in curru suo. Dixitq; Iehu ad Badacer ducem, Tolle,proijce eum in agro Naboth Iezraelitæ:memini enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius, quod dominus onus hoc leuauerit super eum,dicens,Si non pro sanguine Naboth,& pro sanguine filiorum eius,quem vidi heri, ait dominus,reddam tibi in agro isto dicit dñs. Nunc ergo tolle,& proijce eum in agrum iuxta verbum domini. Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusque est eum Iehu, & ait, Etiam hunc percutite in curru suo. Et percusserunt eum in ascensu Gur qui est iuxta Ieblaam: qui fugit in Mageddo,et mortuus est ibi. Et imposuerunt eum serui eius super currum suũ, & tulerunt in Ierusalem: sepelierunt q; eum in sepulchro cum patribus suis in ciuitate Dauid. Anno undecimo Ioram filij Achab regis Israel,regnauit Ochozias super Iudam,venitq; Iehu in Iezrahel. Porrò Iezabel introitu eius audito,depinxit oculos suos stibio,& ornauit caput suum,& respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam, & ait, Nunquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dñm suum? Leuauitq; Iehu faciem suam ad fenestram,& ait,Quę est ista? Et inclinauerunt se ad eũ duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis, Præcipitate eam deorsum. Et pręcipitauerunt eam, aspersusq; est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam, Cumq; introgressus esset vt comederet,biberetque,ait, Ite,& videte maledictam illam,& sepelite eam: quia filia regis est. Cumque issent,vt sepelirent eam, non inuenerunt nisi caluariam & pedes,& summas manus. Reuersique nuntiauerunt ei. Et ait Iehu,Sermo domini est, quem locutus est per seruum suum Eliam Thesbiten,dicens,In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel:& erunt carnes Iezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Iezrahel,ita vt prætereuntes dicant,Hęccine est illa Iezabel?

B C 3.Reg.21.f F G

Iehu 70.filios Achab,42.fratres Ochoziæ & omnes sacerdotes Baal interficit, ipsoque Baal cum sua æde subuerso moritur, succedit filius Ioachaz. Cap. X.

ERant autem Achab septuaginta filij in Samaria: scripsit ergo Iehu literas,& misit in Samariã,ad optimates ciuitatis,& ad maiores natu,& ad nutritios Achab,dicens,Statim vt acceperitis literas has, qui habetis filios dñi vestri,& currus & equos, & ciuitates firmas,& arma, eligite meliorē,& eum qui vobis placuerit de filijs domini vestri,& eum ponite super soliũ patris sui,& pugnate pro domo dñi uestri. Timuerunt illi vehemēter,& dixerunt,Ecce duo reges non potuerunt stare corā eo,et quomodo nos valebimus resistere? Miserunt ergo præpositi domus,& pręfecti ciuitatis, & maiores natu,& nutritij ad Iehu,dicentes,Serui tui sumus,quęcunq; iusseris faciemus,nec cōstituemus nobis regem: quæcunq; tibi placent, fac. Rescripsit autem eis literas secundo,dicens, Si mei estis,& obeditis mihi,tollite capita filiorum domini vestri,& venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel. Porro filij regis septuaginta uiri apud optimates ciuitatis nutriebantur. Dumq; venissent literę ad eos,tulerunt filios regis,& occiderũt septuaginta viros,&

A B

posuerunt capita eorum in cophinis,et miserunt ad eum in Iezrahel. Venit au
tem nuntius,& indicauit ei dicens,Attulerunt capita filiorum regis. Qui re-
spondit, Ponite ea ad duos aceruos iuxta introitum portæ vsq; mane, Cumq;
illuxisset,egressus est,& stans dixit ad omnem populum, Iusti estis?si ego cõ
iuraui contra dominum meum,& interfeci eum,qui percussit omnes hos?Vi
dete ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus domini in terram, quos
C locutus est dominus super domum Achab ,& dominus fecit quod locutus est
in manu serui sui Eliæ. Percussit igitur Iehu omnes qui reliqui erant de domo
Achab in Iezrahel,& vniuersos optimates eius & notos & sacerdotes, donec
non remanerent ex eo reliquiæ. Et surrexit,& venit in Samariam:cumq; ve-
nisset ad cameram pastorum,in via inuenit fratres Ochoziæ regis Iuda,dixit
q; ad eos, Quinam estis vos? Qui responderunt, Fratres Ochoziæ regis su-
mus,& descendimus ad salutandos filios regis,& filios reginæ. Qui ait, Com
prehendite eos viuos. Quos cum comprehendissent viuos , iugulauerunt eos
in cisterna iuxta cameram,quadraginta duos viros,& non reliquit ex eis quē
quam. Cùmque abisset inde,inuenit Ionadab filium Rechab in occursum si-
bi,& benedixit ei. Et ait Iehu ad eum, Nunquid est cor tuum rectũ, sicut cor
D meum cum corde tuo? Et ait Ionadab, Est. Si est,inquit:da mihi manum tuã.
Qui dedit ei manum suam. At ille leuauit eum ad se in currum,dixitq; ad eũ,
Veni mecum,& vide zelum meum pro domino , Et impositum currui suo ,
duxit in Samariã, Et percussit omnes qui reliqui fuerãt de Achab in Samaria
vsq; ad vnũ,iuxta verbũ domini quod locutus est p Eliam. Cõgregauit ergo
Iehu omnem populum,& dixit ad eos: Achab coluit Baal parum,ego autem
colam eum amplius. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & vniuersos seruos
eius,& cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me:nullus sit qui non veniat,sacri
ficium enim grande est mihi Baal:quicunq; defuerit,non viuet . Porrò Iehu
faciebat hoc insidiose,vt disperderet cultores Baal. Et dixit, Sanctificate diem
solennem Baal. Vocauitq;,& misit in vniuersos terminos Israel,& venerunt
E cuncti serui Baal:non fuit residuus ne vnus quidem qui non ueniret. Et ingres
si sunt templum Baal:& repleta est domus Baal,a summo vsq; ad summum.
Dixitq; his qui præerãt super vestes, Proferte vestimẽta vniuersis serui Baal
Et protulerunt eis vestes. Ingressusq; Iehu,& Ionadab filius Rechab templũ
Baal,ait cultoribus Baal , Perquirite,& videte ne quis forte vobiscum sit de
seruis domini,sed vt sint serui Baal soli. Ingressi sunt igitur vt facerent victi-
mas & holocausta: Iehu autem præparauerat sibi foris octoginta viros,& di
xerat eis , Quicunq; fugerit de hominibus his quos ego adduxero in manus
vestras,anima eius erit pro anima illius. Factum est autem :cum completum
esset holocaustum,præcepit Iehu militibus & ducibus suis, Ingredimini , &
percutite eos,nullus euadat. Percusseruntq; eos in ore gladij , & proiecerunt
F milites & duces:& ierunt in ciuitatem templi Baal , & protulerunt statuam
de phano Baal,& combusserunt,& comminuerunt eam. Destruxerunt quo-
q; ædem Baal,& fecerunt pro ea latrinas vsq; in diem hanc, Deleuit itaq; Ie-
hu Baal de Israel : ueruntamen a peccatis Ieroboam filij Nabat , qui pecca-
re fecit Israel , non recessit,nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel
& in Dan . Dixit autem dominus ad Iehu , quia studiose egisti quod re-
ctum erat & placebat in oculis meis , & omnia quæ erant in corde meo feci-

sti contra domum Achab: filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Porrò Iehu non custodiuit vt ambularet in lege domini dei Israel in toto corde suo: non enim recessit a peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Israel. In diebus illis cœpit dominus tedere super Israel: percussitque eos Hazael in vniuersis finibus Israel, a Iordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Aroer quæ est super torrentem Arnon, & Galaad & Basan. Reliqua autem verborum Iehu, & vniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Et dormiuit Iehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria. & regnauit Ioachaz filius eius pro eo. Dies autem quos regnauit Iehu super Israel, viginti, & octo anni sunt in Samaria. G

Athalia ob regiam stirpem interemptam occiditur, Ioas constituitur rex, & Mathan sacrificus Baal iugulatur. Cap. XI.

ATthalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Tollens autem Iosaba filia regis Ioram, soror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem eius de triclinio: & abscondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur. Erátque cum ea sex annis clam in domo dñi: porro Athalia regnauit sup terrã septẽ annis. Anno autẽ septimo misit Ioiada, et assumens centuriones & milites introduxit ad se in templum domini, pepigitque cum eis fœdus: & adiuráns eos in domo domini, ostendit eis filiũ regis, & præcepit illis, dicens, Iste est sermo quem facere debetis, Tertia pars vestrum introeat sabbatho, et obseruet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur: & tertia pars sit ad portam quæ est post habitaculum scutariorum: & custodietis excubias domus Messa. Duæ verò partes è vobis omnes egredientes sabbatho custodiant excubias domus domini circa regem. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris. si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur: eritisque cum rege introeunte, & egrediente. Et fecerunt centuriones iuxta omnia quæ præceperat eis Ioiada sacerdos: & assumẽtes singuli viros suos, qui ingrediebantur ad sabbathum cũ his qui egrediebantur è sabbatho, venerunt ad Ioiadam sacerdotem. Qui dedit eis hastas, & arma regis Dauid, qui erant in domo domini. Et steterũt singuli habentes arma in manu sua à parte templi dextera, vsque ad sinistram altaris, & ædis circum regem. Produxitque filium regis, & posuit super eum diadema & testimonium: feceruntque eum regem, & vnxerunt: & plaudentes manu dixerunt, Viuat rex. Audiuit autem Athalia vocem populi currentis & ingressa ad turbas in templum domini, vidit regem stantem super tribunal iuxta morem. & cantores & tubas prope, omnemq; populum terræ lætantem: & canentem tubis: et scidit vestimenta sua, clamauitq;, Coniuratio, coniuratio. Præcepit autem Ioiada sacerdos centurionibus qui erant super exercitum, & ait eis, Educite eam extra septa templi, & quicunque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos, Non occidatur in templo domini. Imposuerũt que ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum, iuxta palatiũ, & interfecta est ibi. Pepigit ergo Ioiada fœdus inter dominum & regem. & inter populum, vt esset populus domini, & inter regem & populum. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras eius, &

imagines contriuerunt valide. Mathan quoque sacerdotem Baal, occiderunt co
D ram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo domini: Tulitque centuriones,
& Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntque re-
gem de domo domini. & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium
& sedit super thronum regum. Lætatus est omnis populus terræ, & ciuitas cō
quieuit. Athalia autem occisa est gladio in domo regis. Septémque annorum
erat Ioas, cum regnare cœpisset.

Ioas quam bene administrauerit imperium, de que morte eius & successore. & de Ioiada sacerdote. Cap. XII.

A ANno septimo Iehu regnauit Ioas quadraginta annis regnauit in Ieru
salem: nomen matris eius Sebia de Bersabee. Fecitque Ioas rectum co-
ram domino cunctis diebus quibus docuit eum Ioiada sacerdos. Ve-
runtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat
in excelsis incensum. Dixitque Ioas ad sacerdotes, Omnem pecuniam sanctorū
quæ illata fuerat in templum domini à prætereuntibus: quæ offertur pro pre-
tio animę, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum domi-
ni: accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, et instaurent sartatecta do
mus si quid necessarium viderint instauratione. Igitur vsque ad vicesimumter
B tium annum regis Ioas, non instaurauerunt sacerdotes sartatecta templi. Vo-
cauitque rex Ioas Ioiadam pontificem, & sacerdotes, dicens eis, Quare sartate
cta non instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordi
nem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam. Prohibitique sunt sa-
cerdotes vltrà accipere pecuniam a populo, & instaurare sartatecta domus.
Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium vnum, aperuitque foramen desuper,
& posuit illud super altare ad dexteram ingredientium domum domini, mit-
tebantque in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quæ defe
C rebatur ad templum domini. Cumque viderent nimiam pecuniam esse in ga-
zophylacio, ascendebat scriba regis & pontifex, effundebantque, & numera-
bant pecuniam quæ inueniebatur in domo domini: & dabant eam iuxta nu-
merum atque mensuram in manu eorum qui præerant cæmentarijs domus do-
mini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentarijs ijs qui ope
rabantur in domo domini, & sartatecta faciebant: & in ijs qui cædebant saxa
& vt emerent ligna & lapides qui excidebantur: ita vt impleretur instaura-
tio domus domini in vniuersis quæ indigebant expensa ad muniendam do-
mum. Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi domini, &
D fuscinulæ & thuribula & tubæ, & omne vas aureum & argenteum, de pecu-
nia quæ inferebatur in templum domini. Iis enim qui faciebāt opus, dabatur,
vt instauraretur templum domini: & non fiebat ratio ijs hominibus qui acci
piebant pecuniam vt distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabāt eam.
Pecuniam vero pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in tem
plum domini, quia sacerdotum erat. Tunc ascendit Hazael rex Syriæ, et pu-
gnabat contra Geth: cepitque eam. et direxit faciem suam vt ascenderet in Ie-
rusalem. Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecra
uerant Iosaphat, et Ioram, et Ochozias patres eius reges Iuda, et quæ ipse ob
tulerat: et vniuersum aurum quod inueniri potuit in thesauris templi domini
et in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, et recessit ab Ierusalem: Reli-

qua

qua autem sermonum Ioas, & uniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro uerborum dierum regum Iudæ? Surrexerunt autē serui eius, & coniurauerunt inter se, percusseruntq; Ioas in domo Mello in descensu Sella. Iosachar nanq; filius Semaath, & Iozabad filius Somer serui eius, percusserunt eum & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in ciuitate Dauid, regnauitq; Amasias filius eius pro eo.

Ioachaz à Syrorum captiuitate liberat dominus, Heliseus moritur, eius ossibus contactis reuixit cadauer. Cap. XIII.

ANno uicesimotertio Ioas filij Ochoziæ regis Iudę, regnauit Ioachaz A
filius Iehu super Israel in Samaria decē & septē annis. Et fecit malū coram domino: secutusq; est peccata Ieroboā filij Nabat, qui peccare fecit Israel, & nō declinauit ab eis. Iratusq; est furor domini contra Israel, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filij Hazael cunctis diebus. Deprecatus est aūt Ioachaz faciē dn̄i, & audiuit eū dominus: uidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos rex Syriæ, & dedit dn̄s saluatorem Israeli, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaueruntq; filij Israel in tabernaculis suis, sicut heri & nudiustertius. Veruntamen non recesserunt à peccatis domus Ieroboā, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauerūt: siquidē & lucus permansit in Samaria. Et non sunt derelicti Ioachaz de po- B
pulo, nisi quinquaginta equites, & decē currus, & decē millia peditū: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in tritura areæ. Reliqua autem sermonū Ioachaz, & uniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, nōne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Dormiuitq; Ioachaz cū patribus suis, & sepelierūt eū in Samaria: regnauitq; Ioas filius eius pro eo. Anno tricesimoseptimo Ioas regis Iuda, regnauit Ioas filius Ioachaz super Israel in Samaria sedecim annis: & fecit quod malū est in cōspectu domini: non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboā filij Nabat, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauit. Reliqua autem sermonum Ioas, & uniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, quomodo pugnauerit contra Amasiā regē Iuda, nonne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? & dormiuit C
Ioas cum patribus suis. Ieroboam autem sedit super solium eius. Porrò Ioas sepultus est in Samaria cum regibus Israel. Eliseus autē egrotabat infirmitate, qua & mortuus est: descenditq; ad eum Ioas rex Israel, & flebat coram eo, dicebatq;, Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius. Et ait illi Eliseus, Affer arcum & sagittas. Cumq; attulisset ad eum arcum & sagittas, dixit ad regem Israel, Pone manum tuam super arcū. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis, & ait, Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus, Iace sagittam. Et iecit. Et ait Eliseus, Sagitta salutis domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesq; Syriam in Aphec, donec consumas eam. Et ait, Tolle sagittas. Qui cum tu- D
lisset, rursum dixit ei, Percute iaculo terram. Et cum percussisset tribus uicibus, & stetisset, iratus est uir dei contra eū, & ait, Si percussisses quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriam usque ad consumationem: nunc autem tribus uicibus percuties eam. Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autē de Moab venerūt in terrā in ipso anno. Quidam autem sepelientes hominem, uiderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in

Eccl.48.b. ſepulchro Eliſei. Quod cum tetigiſſet oſſa Eliſæi, reuixit homo, & ſtetit ſu
per pedes ſuos. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Iſrael cunctis diebus Ioachas
& miſertus eſt dominus eorum, & reuerſus eſt ad eos propter pactum ſuum
quod habebat cum Abraham & Iſaac et Iacob: & noluit diſperdere eos, neq;
proijcere penitus vſq; in præſens tempus. Mortuus eſt autem Hazael rex Sy-
riæ, & regnauit Benadad filius eius pro eo. Porrò Ioas filius Ioachaz, tulit vr
bes de manu Benadad filij Hazael, quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui
iure prælij: tribus vicibus percuſſit eum Ioas, & reddidit ciuitates Iſrael.

Amaſias patris ſui ſublatis interfectoribus & ipſe occiditur. Azarias filius ſuccedit. Ierobo[a]m liberatis Iſraelitis moritur, Zacharias filius ſubſtituitur ei. Cap. XIIII.

A IN anno ſecundo Ioas filij Ioachaz regis Iſrael, regnauit Amaſias filius Io
as regis Iuda. vigintiquinq; annorum erat cum regnare cœpiſſet: viginti
autem & nouem annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ioadan
de Ieruſalem. Et fecit rectum coram domino, veruntamen non vt Dauid pa-
ter eius. Iuxta omnia quæ fecit Ioas pater ſuus fecit: niſi hoc tantum quòd ex
celſa non abſtulit: adhuc enim populus adolebat & immolabat incenſum in
excelſis. Cumq; obtinuiſſet regnum, percuſſit ſeruos ſuos qui interfecerant re
gem patrem ſuum: filios autem eorum qui occiderant non occidit, iuxta quod
B ſcriptum eſt in libro legis Moyſi, ſicut præcepit dominus, dicens, Non moriē
tur patres pro filijs, neq; filij morientur pro patribus: ſed vnuſquiſq; in pecca
to ſuo morietur. Ipſe percuſſit Edom in valle Salinarum decem millia, & ap-
prehendit Petram in prælio, vocauitq; nomen eius Iecteel, vſq; in præſentem
diem. Tunc miſit Amaſias nuntios ad Ioas filium Ioachaz, filij Iehu regis
Iſrael, dicens, Veni & videamus nos. Remiſitq; Ioas rex Iſrael ad Amaſiam
regem Iuda dicens, Carduus Libani miſit ad cedrum quę eſt in Libano, dicēs
C Da filiam tuam filio meo vxorem. Transieruntq; beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in
Libano, & conculcauerunt carduum. Percutiens inualuiſti ſuper Edom, &
ſubleuauit te cor tuum: contentus eſto gloria, & ſede in domo tua: quare pro-
uocas malum, vt cadas tu & Iudas tecum? Et non acquieuit Amaſias: aſcēdit
q; Ioas rex Iſrael, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias rex Iuda in Bethſames op
pido Iudæ. Percuſſuſq; eſt Iuda coram Iſrael, et fugerunt vnuſquiſq; in taber
nacula ſua. Amaſiam verò regē Iuda filium Ioas filij Ochoſiæ cepit Ioas rex
Iſrael in Bethſames, & adduxit eum in Ieruſalem: & interrupit murum Ieru
D ſalem, à porta Ephraim vſq; ad portam anguli, quadringentis cubitis. Tulit-
q; omne aurum & argentum, & vniuerſa vaſa quæ inuenta ſunt in domo do
mini, & in theſauris regis, et obſides, & reuerſus eſt in Samariam. Reliqua au
tem verborum Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amaſiā
regem Iuda, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?
Dormiuitq; Ioas cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum regibus
Iſrael: & regnauit Ieroboam filius eius pro eo. Vixit autem Amaſias filius Io
as rex Iuda, poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz regis Iſrael viginti-
quinq; annis. Reliqua autem ſermonum Amaſiæ, nonne hæc ſcripta ſunt in li
E bro ſermonum dierum regum Iuda? Factaq; eſt contra eum coniuratio in Ie-
ruſalem: at ille fugit in Lachis. Miſeruntq; poſt eum in Lachis, & interfece-
runt eum ibi. Et aſportauerunt in equis, ſepultuſq; eſt in Ieruſalem cum patri
bus ſuis in ciuitate Dauid. Tulit autē vniuerſus populus Iudæ Azariam an-

nos natum sedecim,& constituerunt eum regem pro patre eius Amasia. Ipse ædificauit Ailam,& restituit eam Iudæ,postquam dormiuit rex cum patribus suis. Anno quintodecimo Amasiæ filij Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboā filius Ioas regis Israel in Samaria quadraginta & vno anno: & fecit quod malum est coram domino. Non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat,qui peccare fecit Israel. Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath,vsq; ad mare solitudinis,iuxta sermonem domini dei Israel, quem locutus est per seruum suum Ionam filium Amathi prophetam qui erat de Geth quę est in Hepher. Vidit enim dominus afflictionē Israel amaram nimis,& quod consumpti essent vsq; ad clausos carcere & extremos.& non esset qui auxiliaretur Israeli. Nec locutus est dominus ut deleret nomen Israel de sub cœlo,sed saluauit eos in manu Ieroboam filij Ioas. Reliqua autem sermonum Ieroboā, & vniuersa quę fecit,& fortitudo eius qua prœliatus est, & quomodo restituit Damascum,& Emath Iudę in Israel,nonne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Dormiuitq; Ieroboam cum patribus suis regibus Israel,& regnauit Zacharias filius eius pro eo.

De gestis & factis multorum regum,& quomodo Teglath phalasar ciuitates Israel subegerit. Cap. XV.

ANno uicesimoseptimo Ieroboam regis Israel,regnauit Azarias filius Amasiæ regis Iuda. Sedecim annorum erat cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalem,nomē matris eius Iechelia,de Ierusalem. Fecitq; quod erat placitum coram domino, iuxta omnia quę fecit Amasias pater eius, Veruntamen excelsa non est demolitus:adhuc populus sacrificabat,& adolebat incēsum in excelsis. Percussit autem dominus regem,& fuit leprosus vsq; in diem mortis suæ, & habitabat in domo libera seorsum: Ioatham verò filius regis gubernabat palatium, et iudicabat populum terrę. Reliqua autem sermonum Azariæ et vniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Et dormiuit Azarias cum patribus suis:sepelieruntq; eum cum maioribus suis in ciuitate Dauid,et regnauit Ioatham filius eius pro eo. Anno tricesimooctauo Azariæ regis Iudæ,regnauit Zacharias filius Ieroboam super Israel in Samaria sex mēsibus:et fecit quod malum est coram domino,sicut fecerant patres eius: nō recessit à peccatis Ieroboam filij Nabat,qui peccare fecit Israel. Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes:percussitq; eum palam,& interfecit, regnauitq; pro eo. Reliqua autem verborum Zachariæ,nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Iste est sermo domini quem locutus est ad Iehu,dicens, Filij tui vsq; ad quartam generationem sedebunt de te super thronum Israel. Factumq; est ita. Sellum filius Iabes regnauit tricesimo nono anno Azariæ regis Iudæ:regnauit autem vno mēse in Samaria. Et ascendit Manaham filius Gadi de Thersa:venitq; in Samariam,& percussit Sellū filium Iabes in Samaria,& interfecit eum:regnauitq; pro eo. Reliqua autē verborum Sellum,& coniuratio eius,per quam tetendit insidias:nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Tunc percussit Manaham Thapsā,& omnes qui erant in ea,& terminos eius de Thersa,noluerāt enim aperire ei:& interfecit omnes prægnantes eius,& scidit eas. Anno tricesimo nono Azariæ regis Iudæ regnauit Manaham filius Gadi super Israel decem

annis in Samaria. Fecitq; quod erat malum coram domino: nō recessit a pec-
catis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel, cunctis diebus eius. Venie
bat Phul rex Assyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta
argenti, vt esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius. Indixitq; Manahem
argentum super Israel cunctis potentibus & diuitibus, vt daret regi Assyrio-
B rum, quinquaginta siclos argēti per singulos: reuersusq; est rex Assyriorum
& non est moratus in terra. Reliqua autem sermonum Manahem, &
vniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum
Israel? Et dormiuit Manahē cum patribus suis: regnauitq; Phaceia filius eius
pro eo. Anno quinquagesimo Azariæ regis Iudę, regnauit Phaceia filius Ma
nahem super Israel in Samaria biennio: & fecit quod erat malum coram do-
mino: non recessit a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel.
Coniurauit autem aduersus eum Phacee filius Romeliæ dux eius, & percus-
sit eum in Samaria in turre domus regiæ iuxta Argob, & iuxta Arie: & cum
eo quinquaginta viros de filijs Galaaditarum, & interfecit eum, regnauitq;
pro eo. Reliqua autem sermonum Phaceia, & vniuersa quæ fecit, nonne hæc
F scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Anno quinquagesimo-
secundo Azariæ regis Iudę, regnauit Phacee filius Romelię super Israel in Sa
maria viginti annis. Et fecit quod erat malum coram domino: non recessit a
peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel. In diebus Phacee re-
gis Israel venit Theglathphalasar rex Assur, et cepit Aion, & Abel, domum
Maacha, & Ianoe, & Cedes, & Asor, & Galaad, & Galilæam, & vniuersam
terram Nephthali: & transtulit eos in Assyrios. Coniurauit autem, & teten-
dit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romelię, & percussit eum, et
interfecit: regnauitq; pro eo vicesimo anno Ioatham filij Oziæ. Reliqua autē
sermonum Phacee, & vniuersa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro ser-
G monum dierum regū Israel? Anno secūdo Phacee filij Romeliæ regis Israel re
gnauit Ioathā filius Ozię regis Iuda. Vigintiquinq; annorū erat, cum regna
re cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalem: nomē matris eius, Ierusa
filia Sadoc. Fecitq; quod erat placitum coram domino: iuxta omnia quę fece
rat Ozias pater suus, operatus est. Veruntamē excelsa non abstulit, adhuc po
pulus immolabat, & adolebat incensum in excelsis: ipse ædificauit portam do
mus domini sublimissimam. Reliqua autem sermonum Ioatham, & vniuer-
sa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborū dierum regum Iuda? In
diebus illis cœpit dominus mittere in Iudam Rasim regem Syrię, & Phacee
filium Romeliæ. Et dormiuit Ioathā cum patribus suis, sepultusq; est cum eis
in ciuitate Dauid patris sui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

A Achaz scelera quantum calamitatis induxerint, ei succedit Ezechias. Rasin interimitur. Cap. XVI.

ANno decimoseptimo Phacee filij Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioa
C thā regis Iuda. Viginti annorū erat Achaz, cū regnare cœpisset, & se
decim annis regnauit in Ierusalē: non fecit quod erat placitū in cōspe
ctu domini dei sui, sicut Dauid pater eius. Sed ambulauit in uia regū Israel: in
super et filiū suū consecrauit, transferēs per ignē secundū idola gentiū, quę dis
sipauit dominus corā filijs Israel. Immolabat quoq; victimas, & adolebat in
cēsum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frōdoso. Tunc ascendit Ra
sin rex Syrię, & Phacee filius Romelię rex Israel in Ierusalē ad prœliandum:

cumq;

cumq; obsiderent Achaz,non valuerunt superare eum. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ Ailam Syriæ,& eiecit Iudæos de Aila:& Idumæi venerunt in Ailam,& habitauerunt ibi vsq; in diē hanc. Misit autē Achaz nūtios ad Teglathphalasar regem Assyriorū, dicens,Seruus tuus,& filius tuus ego sum:ascende,& saluum me fac de manu regis Syriæ,& de manu regis Israel, qui consurrexerunt aduersum me. Et cum collegisset Achaz argentū & aurū quod inueniri potuit in domo dñi,& in thesauris regis,misit regi Assyriorū munera. Qui & acquieuit voluntati eius:ascēdit enim rex Assyriorū in Damascum,& vastauit eam:& trāstulit habitatores eius Cyrenem, Rasin autē interfecit. Perrexitq; rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascū,cūq; vidisset altare Damasci,misit rex Achaz ad Vriā sacerdotē exēplar eius,& similitudinē iuxta omne opus eius. Extruxitq; Vrias sacerdos altare:iuxta oīa q̄ pceperat rex Achaz de Damasco,ita fecit sacerdos Vrias,donec veniret rex Achaz de Damasco. Cumq; venisset rex de Damasco,vidit altare,& veneratus est illud:ascenditq;,& imolauit holocausta, & sacrificium suū,& libauit libamina,& fudit sanguinē pacificorū, quæ obtulerat sup altare. Porrò altare æreū,quod erat corā dño transtulit de facie tēpli,& de loco altaris,& de loco tēpli dñi:posuitq; illud ex latere altaris ad aquilonē. Præcepit quoque rex Achaz Vriæ sacerdoti,dicens,Sup altare maius offer holocaustū matutinū,& sacrificiū vesptinū,& holocaustū regis,& sacrificiū eius,& holocaustū vniuersi populi terræ,& sacrificia eorū,& libamina eorū & oēm sanguinē holocausti,& vniuersū sanguinē victimæ sup illud effundes:altare uero æreū erit paratū ad voluntatem meā. Fecit igitur Vrias sacerdos iuxta omnia quæ pceperat rex Achaz. Tulit autē rex Achaz cælatas bases,& luterē,qui erat desuper:& mare deposuit de bobus æreis,qui sustentabant illud,& posuit super pauimentum stratū lapide. Musach quoq; sabbathi,quod ædificauerat in templo:& ingressum regis exterius,conuertit in templum domini propter regem Assyriorum. Reliqua autem verborum Achaz quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Dormiuitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid,& regnauit Ezechias filius eius pro eo.

Osee rex Israel captus,una cum regno trasfertur in Assyrios. Cap. XVII.

ANno duodecimo Achaz regis Iuda,regnauit Osee filius Ela in Samaria super Israel nouem annis. Fecitq; malū corā dño: sed non sicut reges Israel,qui ante eū fuerunt. Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorū,& factus est ei Osee seruus,reddebatq; illi tributa. Cūq; deprehendisset rex Assyriorū Osee,quod rebellare nitens,misisset nuntios ad Sua regē Aegypti,ne præstaret tributa regi Assyriorū sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum,& uinctū misit in carcerē. Peruagatusq; est omnē terrā:& ascēdens Samariā,obsedit eā tribus annis. Anno autē nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariā,& trāstulit Israel in Assyrios:posuitque eos in Hala, & in Habor,iuxta fluuiū Gozan,in ciuitatibus Medorū. Factū est enim cū peccassent filij Israel domino deo suo,qui eduxerat eos de terra Aegypti de manu Pharaonis regis Aegypti coluerunt deos alienos. Et ambulauerunt iuxta ritū gentium quas consumpserat dominus in conspectu filiorū Israel, & regū Israel. quia similiter fecerant. Et irritauerunt filij Israel verbis nō rectis domi-

num deum suum: & ædificauerunt sibi excelsa in cunctis vrbibus suis à turre custodũ usq; ad ciuitatẽ munitã. Feceruntq; sibi statuas & lucos in omni colle sublimi, & subter omne lignũ nemorosum: & adolebant ibi incensum super aras in more gentiũ quas transtulerat dñs à facie eorũ: feceruntq; verba pessima irritantes dñm, & coluerunt immũditias de quibus pceperat ei dñs ne facerent verbũ hoc. Et testificatus est dominus in Israel & in Iuda per manum omniũ prophetarũ & videntiũ, dicens, Reuertimini à vijs vestris pes-
Iere, 25.b. C simis, & custodite præcepta mea & ceremonias, iuxta oẽm legẽ quã præcepi patribus vestris: & sicut misi ad uos in manu seruorũ meorum prophetarũ. Qui nõ audierunt, sed indurauerunt ceruicẽ suam iuxta ceruicẽ patrum suorum qui noluerunt obedire domino deo suo. Et abiecerũt legitima eius, & pactum quod pepigit cum patribus eorũ, & testificationes quibus testificatus est eos: secutiq; sunt vanitates, & vane egerunt: & secuti sunt gentes q̃ erant per circuitũ eorum, sup quibus pceperat dñs eis, vt nõ facerẽt sicut & illæ faciebant. Et dereliquerunt oĩa præcepta dñi dei sui: feceruntq; sibi cõflatiles duos vitulos, & lucos, & adorauerunt uniuersam militiã cœli: seruierũtq; Baal, & cõsecrauerunt filios suos, & filias suas p ignẽ: et diuinationibus inseruiebãt & augurijs: et tradiderunt se vt facerent malum corã dño, vt irritarent eum.
D Iratusq; est dominus uehemẽter Israeli, et abstulit eos à cõspectu suo, et nõ remansit nisi tribus Iuda tantũmodo. Sed nec ipse Iuda custodiuit mãdata dñi sui: verũ ambulauit in erroribus Israel quos operatus fuerat. Proiecitq; dñs
3.Re. 12.c. oẽ semen Israel, et afflixit eos, et tradidit eos in manu diripientiũ, donec pijceret eos à facie sua: ex eo iã tẽpore, quo scissus est Israel à domo Dauid, et constituerunt sibi regẽ Ieroboã filiũ Nabat: separauit enim Ieroboã Israel à domino, et peccare eos fecit peccatũ magnũ. Et ambulauerunt filij Israel in uniuersis peccatis Ieroboã q̃ fecerat: et nõ recesserũt ab eis, usq; quo dñs auferret Israel à facie sua, sicut locutus fuerat in manu oĩum seruorũ suorũ, pphetarũ: translatusq; est Israel de terra sua in Assyrios vsq; in diẽ hanc. Adduxit autẽ rex Assyriorũ de Babylone, et de Cutha, et de Aua et de Emath, et de Sepharuaim: et collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filijs Israel qui possederunt
E Samariã, et habitauerunt in vrbibus eius. Cumq; ibi habitare cœpissent, non timebant dominũ: et immisit in eos dominus leones qui interficiebant eos. Nuntiatũq; est regi Assyriorum, et dictũ, Gentes quas transtulisti, et habitare fecisti in ciuitatibus Samariæ, ignorãt legitima dei terrę, et immisit in eos dominus leones, et ecce, interficiunt eos, eo quod ignorent ritũ dei terræ. Præcepit autẽ rex Assyriorũ, dicens, Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos idẽ captiuos adduxistis, et uadat, et habitet cũ eis: et doceat eos legitima dei terrę. Igitur cũ venisset vnus de sacerdotibus his qui captiui ducti fuerãt de Samaria, habitauit in Bethel, et docebat eos quomodo colerent dñm. Et vnaquęq; gens fabricata est deum suũ: posueruntq; eos in phanis excelsis q̃ fecerãt Samaritæ gẽs et gens in vrbibus suis in quibus habitabat. Viri enim Babylonij fecerunt Socoth benoth: uiri aũt Cuthæi fecerũt Nergel: et uiri de Emath
F fecerunt Asima. Porrò Heuæi fecerunt Nebahaz et Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharuaim, cõburebant filios suos igni, Adramelech et Anamelech dijs Sepharuaim, et nihilominus colebãt dñm. Fecerunt autem sibi de nouissimis sacerdotes excelsorũ, et ponebãt eos in phanis sublimibus. Et cũ dominũ

colerent, dijs quoque suis seruiebant iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariã. Vsque in psentem diem, morẽ sequuntur antiquũ: nõ timent dominum, neq; custodiunt ceremonias eius, atq; iudicia et legẽ et mandatum quod praeceperat dominus filijs Iacob, quẽ cognominauit Israel: et percusserat cum eis pactum, et mãdauerat eis, dicens, Nolite timere deos alienos, et non adoretis eos, neque colatis eos, et non immoletis eis. Sed dñm deum uestrum qui eduxit uos de terra Aegypti in fortitudine magna, et in G
brachio extento: ipsum timete, et illum adorate, et ipsi immolate. Ceremonias quoque, et iudicia et legẽ et mandatum quod scripsi uobis, custodite vt faciatis cunctis diebus: et nõ timeatis deos alienos. Et pactum quod percussit uobiscum, nolite obliuisci: nec colatis deos alienos; sed dominum deum vestrum timete, et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum. Illi uero non audierunt, sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem dominum, sed nihilominus et idolis suis seruientes: nam filij eorum, et nepotes, sicut fecerunt patres sui; ita faciunt usque in præsentem diem.

Ezechias rex pius, idolorum extirpator superatur ab Assyriis. Cap. XVIII.

ANno tertio Osee filij Ela regis Israel, regnauit Ezechias filius Achaz A
regis Iuda. Vigintiquinque annorũ erat cũ regnare cœpisset: et uigintinouẽ annis regnauit in Ierusalẽ: nomẽ matris eius Abi filia Zachariæ. Fecitque quod erat bonum corã domino iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. Ipse dissipauit excelsa, et cõtriuit statuas, et succidit lucos, confregitq; serpentẽ æneũ, quẽ fecerat Moyses; siquidẽ usq; ad illud tẽpus filij Israel adolebãt ei incensum: uocauitq; nomen eius Nehustã. In dño deo Israel 2. Par. 29.
sperauit: itaque post eũ nõ fuit similis ei de cunctis regibus Iuda; sed neq; in a.
his qui ante eum fuerunt: et adhæsit dño, et nõ recessit à uestigijs eius, fecitque mandata eius q̃ pceperat dñs Moysi. Vnde et erat dñs cũ eo, et in cunctis ad
quæ pcedebat sapiẽter se agebat. Rebellauit quoque cõtra regẽ Assyriorũ, et B
nõ seruiuit ei. Ipse pcussit Philisthæos usque ad Gazã et oẽs terminos eorũ, a turre custodũ vsque ad ciuitatẽ munitã. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filij Ela regis Israel, ascẽdit Salmanasar rex Assyriorum in Samariã, et oppugnauit eã, et cepit. Nã post ãnos tres, anno sexto Ezechiæ, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria: et trãstulit rex Assyriorum Israel in Assyrios, collocauitq; eos in Hala, et in Habor fluuijs Gozan i ciuitatibus Medorũ: quia nõ audierunt uocẽ domini dei sui, sed prætergressi
sunt pactũ eius. omnia quæ pceperat Moyses seruus domini, nõ audierũt ne- C
que fecerũt. Anno quartodecimo regis Ezechiæ, ascẽdit Sennacherib rex Assyriorũ, ad uniuersas ciuitates Iuda munitas: et cepit eas. Tũc misit Ezechias rex Iuda nũtios an regẽ Assyriorũ in Lachis, dicẽs, Peccaui, recede a me; et oẽ qđ iposueris mihi, ferã. Indixit itaque rex Assyriorũ Ezechiæ regi Iudæ,
treceñta talẽta argẽti, et triginta talẽta auri. Deditque Ezechias oẽ argẽtũ qđ 2. Par. 32. a
repertũ fuerat in domo dñi, et in thesauris regis. In tẽpore illo cõfregit Ezechias ualuas templi dñi, et laminas auri quas ipse affixerat, et dedit eas regi
Assyriorũ. Misit autẽ rex Assyriorum Tharthan, et Rabsaris, et Rabsacen D
de Lachis ad regẽ Ezechiam cum manu ualida, Ierusalem: qui cũ ascẽdissent, uenerunt in Ierusalem, et steterunt iuxta aquæductum piscinæ superioris,

quæ est in via agri fullonis. Vocaueruntq; regem : egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph à cõmentarijs. Dixitq; ad eos Rabsaces, Loquimini Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus rex Assyriorũ. Quæ est ista fiducia qua niteris? Forsitan inisti
Esa.36.a. cõsiliũ, vt pares te ad pliũ: in quo cõfidis, ut audeas rebellare? An speras in baculo arundineo atque cõfracto Aegypto? super quẽ si incubuerit homo, cõminutus igredietur manũ eius, & pforabit eã: sic est Pharao rex Aegypti,
E oĩbus qui cõfidunt in se. Quod si dixeritis mihi, In dño deo nostro habemus fiduciã: nõne iste est cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? & pcepit Iudę & Ierusalem, Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem? Nũc igitur transite ad dñm meũ regẽ Assyriorũ, & dabo uobis duo millia equorũ, & uidete an habere ualeatis ascẽsores eorũ. Et quomodo potestis resistere ante unũ satrapam de seruis dñi mei minimis? An fiduciã habes in Aegypto ppter currus & equites? Nũquid sine Dñi uoluntate ascẽdi ad locũ istũ, ut demolirer eũ? dñs dixit mihi, Ascẽde ad terrã hanc, & demolire eã. Dixerunt aũt Eliacim filius Helcię, & Sobna scriba, & Ioahe, Rabsaci, Precamur ut loquaris nobis seruis tuis Syriace siquidẽ itelligimus hãc linguã: & nõ loquaris nobis Iudaice audiẽ-
F te populo qui est sup murũ. Respõditq; eis Rabsaces, dicẽs, Nunquid ad dñm tuũ, & ad te misit me dñs meus, ut loquerer sermones hos, & nõ potius ad uiros qui sedent sup murũ, ut comedãt stercora sua, & bibãt urinã suã uobiscũ? Stetit itaq; Rabsaces, & exclamauit uoce magna Iudaice, & ait, Audite uerba regis magni, regis Assyriorũ. Hæc dicit rex, Nõ uos seducat Ezechias: nõ enim poterit uos eruere de manu mea. Neq; fiduciam uobis tribuat sup dominum, dicẽs, Eruens liberabit nos dñs, & nõ tradetur ciuitas hęc in manu regis Assyriorũ. Nolite audire Ezechiã. Hęc enim dicit rex Assyriorũ, Facite mecum quod uobis est utile, & egredimini ad me : & comedet unusquisque de uinea sua, & de ficu sua: & bibetis aquas de cisternis uestris, donec ueniã,
G et transferam uos in terram quæ similis est terræ uestrę, in terrã fructiferam & fertilẽ uini, terrã panis & uinearum, terram oliuarum, & olei ac mellis: et uiuetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui uos decipit, dicens, Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerũt dij gentium terrã suã de manu regis Assyriorũ? Vbi est deus Emat, et Arphad? Vbi est deus Sepharuaim,
Esa.10.b. Ana et Aua? Nunquid liberauerunt Samariam de manu mea? Quinam illi sunt in uniuersis dijs terrarũ, qui eruerunt regionem suã de manu mea, ut possit eruere dñs Ierusalem de manu mea? Tacuit itaq; populus, et nõ respondit ei quicquã: siquidẽ præceptũ regis acceperant ut nõ responderent ei. Venitq; Eliacim filius Helciæ, ppositus domus, et Sobna scriba, et Ioahe filius Asaph à cõmentarijs, ad Ezechiã scissis uestibus, et nuntiauerũt ei uerba Rabsacis.

Ezechiam consolatur Isaias, & deus redimit. Cap. XIX.

A QVæ cum audisset Ezechias rex, scidit uestimenta sua, et opertus est sacco, igressusq; est domũ domini. Et misit Eliacim ppositũ domus, et Sobnam scribã, et senes de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam prophetã filium Amos. Qui dixerunt ei. Hęc dicit Ezechias, Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiæ dies iste. uenerunt filij usque ad artũ, & uires non habet parturiens. Si forte audiat dominus deus tuus uniuersa uerba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret deum

uiuentem,

viuentem,& argueret verbis quæ audiuit dominus deus tuus:& fac orationẽ
pro reliquijs quę repertæ sunt. Venerunt ergo serui regis Ezechiæ ad Isaiam.
Dixitq; eis Isaias, Hæc dicetis domino vestro, Hæc dicit dominus, Noli time
re à facie sermonum quos audistis, quibus blasphemauerunt pueri regis Assy
riorum me. Ecce ego immittam ei spiritum,& audiet nuntium,& reuertetur B
in terram suam,& deijciam eum gladio in terra sua. Reuersus est ergo Rabsa
ces, & inuenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam: audierat enim Esa.37.a
quòd recessisset de Lachis. Cumq; audisset de Tharaca rege Aethiopiæ, dicen
tes, Ecce egressus est vt pugnet aduersum te:& iret contra eum, misit nuntios
ad Ezechiam, dicens, Hæc dicite Ezechiæ regi Iuda, Non te seducat deus tuus
in quo habes fiduciam: neq; dicas, Non tradetur Ierusalem in manus regis As
syriorum. Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum vniuersis ter
ris, quomodo vastauerunt eas: tu ergo solus poteris liberari. Nunquid libera-
uerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei. Gozan videlicet C
& Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar? Vbi est rex
Emath & rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuaim, Ana, & Aua? Ita-
q; cum accepisset Ezechias literas de manu nuntiorum,& legisset eas, ascen-
dit in domum domini, & expandit eas coram domino, & orauit in conspe-
ctu eius, dicens, Domine deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es deus
solus regum omnium terræ: tu fecisti cœlum & terram. Inclina aurem tuam
& audi: aperi domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Senna-
cherib, qui misit vt exprobraret deum viuentem. Vere domine dissipaue-
runt reges Assyriorum gentes, & terras earum. Et miserunt deos eorum in D
ignem: non enim erant dij, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide,
& perdiderunt eos. Nunc igitur dñe deus noster, saluos nos fac de manu eius,
vt sciant omnia regna terræ quia tu es dominus deus solus. Misit autẽ Isaias fi
lius Amos ad Ezechiã, dicens, Hęc dicit dominus deus Israel. Quę depcatus es
me super Senacherib rege Assyriorũ, audiui. Iste est sermo quẽ locutus est do
minus de eo, Spreuit te,& subsannauit te filia Sion. post tergum tuum caput
mouit filia Ierusalem. Cui exprobrasti,& quem blasphemasti? contra quem
exaltasti vocem tuam,& eleuasti in excelsum oculos tuos? cõtra sanctum Isra E
el. Per manum seruorum tuorum exprobrasti domino,& dixisti, In multitu
dine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani,& suc
cidi sublimes cedros eius,& electas abietes illius. Et ingressus sum vsq; ad ter-
minos eius,& saltũ Carmeli eius ego succidi. Et bibi aquas alienas,& siccaui
vestigijs pedum meorum omnes aquas clausas. Nunquid audisti quid ab ini-
tio fecerim? Ex diebus antiquis plasmaui illud,& nunc adduxi: eruntq; in rui
nam collium compugnantium ciuitates munitæ. Et qui sedent in eis, humiles
manu: contremuerunt & confusi sunt. facti sunt velut fœnum agri,& virens
herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem. Habita F
culum tuum,& egressum tuũ, et introitum tuum, et viam tuam ego pręsciui
et furorẽ tuũ cõtra me. Insanisti in me, et supbia tua ascẽdit in aures meas: po
nã itaq; circulum in naribus tuis, et camũ in labijs tuis, et reducam te in viam
per quam venisti. Tibi autẽ Ezechia hoc erit signum, Comede hoc anno quę
repereris: in secundo autem anno quæ sponte nascuntur: porrò in tertio anno
seminate et metite: plãtate vineas, et comedite fructum earum. Et quodcunq;

reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicē deorsum, & faciet fructum sursum. De Ierusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod saluetur de monte Sion: zelus domini exercituum faciet hoc. Quam ob rem hæc dicit dominus de rege Assyriorum, Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittā, nec occupabit eam clypeus, nec circundabit eam munitio. Per uiam qua uenit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit dominus. Protegamq;
G urbem hanc, et saluabo eam propter me, & propter Dauid seruum meū. Factum est igitur in nocte illa, uenit angelus domini, et percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumq; diluculo surrexisset, uidit omnia corpora mortuorum: & recedens abijt, et reuersus est Sennacherib rex Assyriorū, & mansit in Niniue, Cumq; adoraret in tēplo Nesroch deū suū: Adramelech et Sarasar filij eius percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, et regnauit Asrahaddon filius eius pro eo.

Ezechias impetrata vitæ prolongatione, offendit deum, prædicitur ei captiuitas Babylonica & moritur. Cap. XX.

A IN diebus illis ægrotauit Ezechias usque ad mortem, et uenit ad eum Isaias filius Amos, ꝑpheta, dixitq; ei, Hæc dicit dominus, Præcipe domui tuæ: morieris enim tu et non uiues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, et orauit dñm, dicens, Obsecro domine, memēto quæso quomodo ambulauerim coram te in ueritate, et in corde perfecto, et quod placitū est corā te fecerim. Fleuit itaq; Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Isaias
2.Par.32.f. mediam partē atrij, factus est sermo dñi ad eum, dicens, Reuertere et dic Eze-
Isa.38.a. chiæ duci populi mei, Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, uidi lachrymam tuam: ecce, sanaui te, die tertio ascendes tēplū domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et ciuitatem hanc, et protegam urbem istam propter
B me, et propter Dauid seruum meum. Dixitque Isaias, Afferte massam ficorum. Quā cū attulissent, & posuissent super ulcus eius, curatus est. Dixit autem Ezechias ad Isaiam, Quod erit signū quia dñs me sanabit, et quia ascensurus sum die tertia tēplum domini? Cui ait Isaias, Hoc erit signum à domino, quod facturus sit dominus sermonem quē locutus est: uis ut ascendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidē gradibus? Et ait Ezechias, facile est vmbram crescere decem lineis: nec hoc volo vt fiat, sed vt reuertatur retrorsum decē gradibus. Inuocauit itaq; Isaias propheta dominū, et reduxit vmbram
Isa.39.a. per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus. In tēpore illo misit Berodach Baladan filius Baladan rex Babyloniorum, literas, et munera ad Ezechiā: audierat enim quod egrotasset Ezechias. Lætatus est aūt in aduentu eorū Ezechias, et ostendit eis domū aromatū, et
C aurū, et argentū, et pigmenta uaria, vnguenta quoq;, et domū vasorū suorū, et omnia q̄ habere poterat in thesauris suis. Non fuit verbū quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua. Venit aūt Isaias ꝑpheta ad regē Ezechiā, dixitq; ei, Quid dixerūt viri isti? aut vnde venerūt ad te? Cui ait Ezechias, De terra longinqua uenerunt ad me de Babylone. At ille respōdit, Quid uiderunt in domo tua? Ait Ezechias, Omnia q̄cunq; sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non monstrauerim eis in thesauris meis. Dixit itaq; Isaias Ezechiæ, Audi sermonē domini, Ecce dies uenient, et aufe-

rentur omnia quæ sunt in domo tua,& quę condiderunt patres tui vsq; in diē
hanc,in Babylonem:non remanebit quicquam,ait dominus. Sed & de filijs Dan.1.a
tuis qui egredientur ex te,quos generabis,tollent,& erunt eunuchi in palatio D
regis Babylonis. Dixitq; Ezechias ad Isaiam:Bonus sermo domini,quem lo
cutus es:fit pax & veritas in diebus meis. Reliquā autem sermonū Ezechiæ,
& omnis fortitudo eius,& quomodo fecerit piscinam & aquęductum,& in
troduxerit aquas in ciuitatem,nónne hęc scripta sunt in libro sermonum die-
rum regum Iuda? Dormiuitq; Ezechias cum patribus suis,& regnauit Ma-
nasses filius eius pro eo.

Ezechiæ successor Manasses restaurat idola & moritur, Amon succedens interfi-
citur & substituitur Iosias. Cap. XXI.

A DVodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset,& quinqua
gintaquinq; annis regnauit in Ierusalem:nomen matris eius Haphsi
ba. Fecitq; malum in conspectu domini,iuxta idola gentium,quas de
leuit dominus a facie filiorum Israel. Conuersusq; est,et ędificauit excelsa quę
dissipauerat Ezechias pater eius:& erexit aras Baal:et fecit lucos sicut fecerat
Achab rex Israel:& adorauit omnem militiam cœli,& coluit eā. Extruxitq;
aras in domo domini,de qua dixit dominus: In Ierusalem ponā nomen meū.
Et extruxit altaria vniuersæ militiæ cœli in duobus atrijs templi domini. Et
traduxit filium suum per ignem:& ariolatus est,& obseruauit auguria, & fe
cit pythones & aruspices multiplicauit,vt faceret malum coram domino,&
irritaret eum. Posuit quoq; idolum luci,quem fecerat in templo domini, su-
per quo locutus est dominus ad Dauid & ad Salomonem filium eius: In tem
plo hoc & in Ierusalem quam elegi de cunctis tribubus Israel,ponam nomen B
meum in sempiternum. Et vltra non faciam commoueri pedem Israel de ter-
ra quam dedi patribus eorum. si tamen custodierint opere omnia quę pręcepi
eis,& vniuersam legem quam mandauit eis seruus meus Moyses. Illi verò nō Iet.15.a
audierunt:sed seducti sunt a Manasse,vt facerent malum super gentes quas cō
triuit dominus a facie filiorum Israel. Locutusq; est dominus in manu seruo-
rum suorum prophetarum,dicens: Quia fecit Manasses rex Iuda abomina-
tiones istas pessimas super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & pec-
care fecit etiam Iudam in immunditijs suis:propterea hæc dicit dominus deus
Israel:Ecce ego inducam mala super Ierusalem & Iudam:vt quicunq; audie-
rit,tinniant ambæ aures eius. Et extendam super Ierusalem funiculum Sama-
rię,& pondus domus Achab:& delebo Ierusalem sicut deleri solent tabulę:de
lens vertam,& ducam crebrius stylum super faciem eius. Dimittam vero re
liquias hæreditatis meæ,& tradam eas in manus inimicorum eius:eruntq; in C
vastitatem,& in rapinam cunctis aduersarijs suis:eo quod fecerint malum co
ram me,et perseuerauerint irritantes me,ex die qua egressi sunt patres eorum
ex Ægypto, vsq; ad hanc diem:Insuper & sanguinem innoxium fudit Ma-
nasses multum nimis, donec impleret Ierusalem vsq; ad os:absq; peccatis
suis quibus peccare fecit Iudam.vt faceret malū coram domino. Reliqua au-
tem sermonum Manasse,& vniuersa quæ fecit,& peccatum eius quod pecca
uit,nónne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Dormiuit
q; Manasses cum patribus suis,& sepultus est in horto domus suę, in horto
Oza:et regnauit Amō filius eius pro eo. Vigintiduorum annorum erat Amō

cum regnare cœpisset:duobus quoq; annis regnauit in Ierusalem. nomē matris eius Messalemeth filia Harus de Iateba. Fecitq; malum in conspectu domini,sicut fecerat Manasses pater eius. Et ambulauit in omni via per quam
D ambulauerat pater eius:seruiuitq; immūdiţijs,quibus seruierat pater eius,& adorauit eas,& dereliquit dominum deum patrum suorum,& non ambulauit in via domini. Tetenderuntq; ei insidias serui sui, & interfecerunt regem in domo sua. Percussit autem populus terræ omnes qui coniurauerant contra regem Amon:& constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit,nonne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Sepelieruntque eum in sepulchro suo in horto Oza:& regnauit Iosias filius eius pro eo.

Iosiæ pietas & honestas in administrando regno. Cap. XXII.

A OCto annorum erat Iosias cum regnare cœpisset,& triginta vno anno regnauit in Ierusalem:nomē matris eius Idida,filia Adaia de Bescath. Fecitq; quod placitum erat coram domino, & ambulauit per
2.Par.34.a omnes vias Dauid patris sui:non declinauit ad dexteram siue ad sinistram. Anno autem octauodecimo regis Iosię,misit rex,Saphan filium Asalia, filij Messulam scribam templi domini,dicens: Vade ad Helciam sacerdotem magnum,vt confletur pecunia quę illata est in templum domini,quam collegerunt ianitores tēpli à populo,deturq; fabris per præpositos in domo dñi:qui & distribuant eam qui operantur in templo domini,ad instauranda sartatecta templi:lignarijs uidelicet & cementarijs,& ijs qui interrupta componūt: & vt emantur ligna & lapides de lapicidinis ad instaurandum templum domini. Veruntamen non supputetur eis argentum quod accipiunt,sed in pote
B state habeant & in fide. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librū legis reperi in domo domini. Deditq; Helcias uolumen Saphan, qui & legit illud. Venit quoq; Saphan scriba ad regem, & renuntiauit ei quod pręceperat,& ait: Conflauerunt serui tui pecuniam,quæ reperta est in domo domini:& dederunt vt distribueretur fabris à præfectis operum templi domini. Narrauit quoque Saphan scriba regi,dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege, & audisset rex uerba libri legis domini,scidit vestimēta sua. Et præcepit Helciæ sacerdoti,& Ahicam filio Saphaa,& Achobor filio Michaia,& Saphan scribę, & Asaiæ ser-
Ier.21.2. uo regis,dicens: Ite & consulite dominum super me,et super populo,et super omni Iuda,de verbis voluminis istius quod inuentum est: magna enim ira domini succensa est contra nos:quia non audierunt patres nostri uerba libri
C huius,ut facerent omne quod scriptum est nobis. Ierunt itaque Helcias sacer dos & Ahicam & Achobor et Saphan et Asaia ad Holdam prophetidē vxorem Sellum filij Thecue,filij Araas custodis vestium, quæ habitabat in Ierusalem,in Secūda:locutiq; sunt ad eā. Et illa respondit eis: Hæc dicit dominus deus Israel, Dicite viro qui misit uos ad me, Hæc dicit dominus, Ecce, ego adducam mala super locum istum et super habitatores eius,omnia verba legis quæ legit rex Iuda:quia dereliquerunt me,et sacrificauerunt dijs alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum:et succendetur indignatio mea in loco hoc,et non extinguetur. Regi autem Iuda q misit vos ut cōsuleretis dñm, sic dicetis: Hæc dicit dominus deus Israel, Pro eo quòd au-

disti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram D
domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores eius, quòd
videlicet fierent in stuporem & in maledictum:& scidisti vestimenta tua,et
fleuisti coram me, & ego audiui,ait dominus : idcirco colligam te ad patres
tuos,& colligeris ad sepulchrum tuum in pace,vt non videant oculi tui om-
nia mala quæ inducturus sum super locum istum.

Iosias Deuteronomii lege promulgata idololatriam subuertit, & veri dei cul-
tum instituit. Cap. XXIII.

ET renuntiauerunt regi quod dixerat. Qui misit:et congregati sunt ad A
eum omnes senes Iuda & Ierusalem. Ascenditq; rex templum domini
& omnes viri Iuda, vniuersiq; qui habitabant in Ierusalem cum eo sa
cerdotes & prophetæ,& omnis populus à paruo vsq; ad magnum : legitque
cunctis audientibus omnia verba libri fœderis,qui inuentus est in domo do-
mini. Stetitq; rex super gradum:& fœdus percussit coram domino,vt ambu
larent post dominum,& custodirent præcepta eius,& testimonia,& ceremo
monias in omni corde,& in tota anima, & suscitarent verba fœderis huius, 2.Par.34.f
quæ scripta erāt in libro illo:acquieuitq; populus pacto. Et præcepit rex Hel
ciæ pontifici,& sacerdotibus secundi ordinis,& ianitoribus , vt proiiceret de
templo domini omnia uasa quæ facta fuerant Baal,& luco,& vniuersę mili-
tiæ cœli:& combussit ea foris Ierusalem in conualle Cedron , & tulit pulue- B
rem eorum in Bethel. Et deleuit aruspices quos posuerant reges Iuda ad sacri
ficandū in excelsis per ciuitates Iuda & in circuitu Ierusalem:& eos qui ado
lebant incensum Baal & soli & lunę & duodecim signis & omni militiæ cœ
li. Et efferri fecit lucum de domo domini foras Ierusalem in conualle Cedron
et combussit eum ibi,et redegit in puluerem,et proiecit super sepulchra vul-
gi. Destruxit quoq; ædiculas effœminatorū,quæ erant in domo domini,pro
quibus mulieres texebant quasi domunculas luci. Cōgregauitq; omnes sacer
dotes de ciuitatibus Iuda:et contaminauit excelsa,vbi sacrificabant sacerdo-
tes,de Gabaa vsq; Bersabee:et destruxit aras portarum in introitu ostii Io-
sue principis ciuitatis,quod erat ad sinistrā portę ciuitatis. Veruntamen non
ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare domini in Ierusalem:sed tantum
comedebant azyma in medio fratrum suorum. Contaminauit quoque Tho-
pheth,quod est in conualle filii Ennom:vt nemo consecraret filiū suū aut fi- C
liam per ignem,Moloch. Abstulit quoq; equos quos dederant reges Iudæ, so
li,in introitu templi domini,iuxta exedram Nathanmelech eunuchi,qui erat
in Pharurim:currus autem solis combussit igni. Altaria quoq; quę erant su-
per tecta cœnaculi Achaz,quæ fecerant reges Iuda,et altaria quę fecerat Ma
nasses in duobus atriis templi domini destruxit rex:et cucurrit inde,et disper
sit cinerem eorum in torrentem Cedron. Excelsa quoque quæ erant in Ieru-
salem ad dexteram partē montis Offensionis,quæ ędificauerat Salomon rex
Israel Astaroth idolo Sidoniorum,et Chamos offensioni Moab,et Melchom
abominationi filiorum Ammon,polluit rex. Et contriuit statuas, et succidit
lucos:repleuitq; loca eorum ossibus mortuorum. Insuper et altare quod erat 3.Reg.13.g
in Bethel , et excelsum quod fecerat Ieroboam filius Nabat , qui peccare fe-
cit Israel:& altare illud excelsum destruxit atque combussit,& comminuit
in puluerem, succenditque etiam lucum. Et conuersus Iosias,uidit ibi sepul-

D chra quæ erant in monte: misitque,& tulit ossa de sepulchris, & combussit
ea super altare, & polluit illud iuxta verbum Domini quod locutus est vir
dei,qui prædixerat verba hæc. Et ait: Quis est titulus ille quem video? Re-
sponderuntque ei ciues vrbis illius: Sepulchrum est hominis dei, qui venit
de Iuda,& prædixit verba hæc quę fecisti super altare Bethel. Et ait: Dimit-
tite eum,nemo commoueat ossa eius. Et intacta manserũt ossa illius cum ossi
bus prophetæ qui venerat de Samaria. Insuper & omnia fana excelsorũ quæ
erant in ciuitatibus Samariæ,quæ fecerant reges Israel ad irritandum domi-
num,abstulit Iosias: & fecit eis secũdum omnia opera quæ fecerat in Bethel.
Et occidit uniuersos sacerdotes excelsorum,qui erãt ibi,super altaria: & com-
bussit ossa humana super ea: reuersusque est Ierusalem. Et præcepit omni po
2.Par.35.a pulo,dicens: Facite phase Domino Deo vestro,secundum quod scriptum est
B in libro fœderis huius. Nec enim factum est phase tale à diebus iudicum,qui
iudicauerunt Israel,& omnium dierum regum Israel & regum Iuda,sicut in
octauodecimo anno regis Iosię factum est phase istud domino in Ierusalem.
Sed & pythones & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abo-
minationes quæ fuerant in terra Iuda & Ierusalem,abstulit Iosias: ut statue-
ret verba legis, quæ scripta sunt in libro quem inuenit Helcias sacerdos in
templo Domini. Similis illi non fuit ante eum rex,qui reuerteretur ad domi
C num in omni corde suo,& in tota anima sua,& in vniuersa virtute sua iux-
ta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi. Veruntamen
nõ est auersus dominus ab ira furoris sui magni,quo iratus est furor eius con
tra Iudam: propter irritationes quibus prouocauerat eum Manasses. Dixit
F itaque dominus: Etiam Iudam auferã a facie mea,sicut abstuli Israel: & proijciam ciuitatem hanc quam elegi Ierusalem,& domum de qua dixi,Erit no-
men meum ibi. Reliqua verò sermonum Iosiæ,& vniuersa quæ fecit, nónne
hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? In diebus eius ascen
dit Pharao Nechao rex Ægypti contra regem Assyriorum ad flumẽ Ephra
tem: & abijt Iosias rex in occursum eius: & occisus est in Mageddo cum vi-
disset eum. Et portauerunt eum serui sui mortuum de Mageddo: & pertule-
runt in Ierusalem,& sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus ter-
ræ Ioachaz filium Iosiæ: & vnxerunt eum,& constituerunt eum regem pro
patre suo. Vigintitrium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpisset,& tri
G bus mensibus regnauit in Ierusalem: nomẽ matris eius Amital,filia Ieremiæ
de Lobna. Et fecit malum coram domino, iuxta omnia quæ fecerant patres
eius. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath,ne
regnaret in Ierusalem: & imposuit mulctam terræ centum talentis argenti,
& talento auri. Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Iosiæ,
pro Iosia patre eius,vertitque nomen eius Ioacim: porro Ioachaz tulit,et du
xit in Ægyptum. Argentum autem & aurum dedit Ioacim Pharaoni, cum
indixisset terrę per singulos, ut conferretur iuxta præceptum Pharaonis: &
vnumquenq; iuxta vires suas exegit,tam argentum quam aurum de popu-
lo terræ: vt daret Pharaoni Nechao. Vigintiquinq; annorum erat Iacim cũ
regnare cœpisset: et vndecim annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius
Zebda filia Phadaia de Ruma. Et fecit malum coram domino, iuxta omnia
quæ fecerant patres eius.

Nabuchodonosor impetit bello Eliacim, & filium eius Ioachin abducit Babylonem cum magnatibus & artificibus. Cap. XXIIII.

IN diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis,& factus est ei Ioacim seruus tribus annis:& rursum rebellauit contra eum. Immisitq; ei dominus latrunculos Chaldæorum & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab,& latrunculos filiorum Ammon:& immisit eos in Iudam, vt disperderent eum,iuxta verbũ domini quod locutus fuerat per seruos suos prophetas. Factum est autem hoc per verbum domini contra Iudam,vt auferret eum corã se,propter peccata Manasse vniuersa quæ fecit:& propter sanguinem innoxium quem effudit,& impleuit Ierusalem cruore innocentium : & ob hanc rem noluit dominus propitiari. Reliqua autem sermonum Ioacim, & vniuersa quę fecit,nónne hęc scripta sunt in libro sermonum dierum regũ Iuda? Et dormiuit Ioacim cum patribus suis : & regnauit Ioachin filius eius pro eo. Et ultra non addidit rex Ægypti vt egrederetur de terra sua : tulerat enim rex Babylonis a riuo Ægypti, usq; ad fluuium Euphraten omnia quæ fuerant regis Ægypti. Decem & octo annorum erat Iachin cum regnare cœpisset:& tribus mensibus regnauit in Ierusalem:nomen matris eius Nehusta filia Elnathan de Ierusalem. Et fecit malum coram domino,iuxta omnia quę fecerat pater eius. In tempore illo ascenderunt serui Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalem, et circundata est vrbs munitionibus. Venitq; Nabuchodonosor rex Babylonis ad ciuitatem, cum serui eius oppugnarẽt eam. Egressusque est Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipse et mater eius et serui eius et principes eius et eunuchi eius:et suscepit eum rex Babylonis anno octauo regni sui. Et protulit inde omnes thesauros domus domini,et thesauros domus regiæ:et concidit vniuersa vasa aurea quę fecerat Salomon rex Israel in templo domini iuxta verbum domini. Et transtulit omnem Ierusalem,et uniuersos principes,et omnes fortes exercitus,decem millia in captiuitatem:et omnem artificem et inclusorem:nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quoque Ioachin in Babylonem,et matrem regis,et uxores regis,et eunuchos regis:et iudices terrę duxit in captiuitatem de Ierusalem in Babylonem. Et omnes uiros robustos,septem millia,et artifices et inclusores mille,omnes uiros fortes et bellatores:duxitque eos rex Babylonis captiuos in Babylonem. Et constituit Matthaniã patruum eius pro eo:imposuitque nomen ei Sedeciã. Vicesimum et primum annum ætatis habebat Sedecias,cum regnare cœpisset, et undecim annis regnauit in Ierusalem:nomen matris eius erat Amital,filia Ieremię de Lobna. Et fecit malum coram domino,iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. Irascebatur enim dominus contra Ierusalem et contra Iudam, donec proijceret eos à facie sua:recessitq; Sedecias a rege Babylonis.

Nabuchodonosor tertio Ierusalem expugnatam igni exurit, eiusque habitatores cum Babylonem traducit. Cap. XXV.

FActum est autem anno nono regni eius,mense decimo,decima die mensis,uenit Nabuchodonosor rex Babylonis,ipse et omnis exercitus eius in Ierusalem,et circundederunt eam:et extruxerunt in circuitu eius munitiones. Et clausa est ciuitas atque uallata,usque ad undecimum annum regis Sedecię,nona die mensis,prǽualuitq; fames in ciuitate,nec erat panis populo terrę. Et interrupta est ciuitas:et omnes uiri bellatores nocte fugerunt

B per viam portę quę est inter duplicem murū ad hortum regis (porro Chal-
dęi obsidebant in circuitu ciuitatem) fugit itaq; Sedecias per viam quę ducit
ad campestria solitudinis. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regē: com
prehenditq; eum in planitie Iericho: et omnes bellatores qui erant cū eo, di-
spersi sunt, et reliquerunt eum. Apprehēsum ergo regem duxerunt ad regem
Babylonis in Reblatha: qui locutus est cum eo iudicium. Filios autem Sede-
cię occidit coram eo, et oculos eius effodit: uinxitq; eum catenis, et adduxit in
Babylonem. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonusdeci-
mus regis Babylonis: uenit Nabuzardan princeps exercitus, seruus regis
C Babylonis in Ierusalem. Et succendit domum Domini, et domum regis:
& omnes domos Ierusalem, omnemque domum magnam combussit igni.
Et muros Ierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldęorum qui
erat cum principe militum. Reliquam autem populi partem quæ rema-
nserat in ciuitate & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, et reli-
quum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ. Et de pauperibus
terrę reliquit vinitores & agricolas. Columnas autem ęreas quę erant in tem
plo domini & bases, & mare ęreum quod erat in domo domini, confregerūt
Chaldęi, & transtulerunt ęs omne in Babylonem. Ollas quoque æreas &
trullas & tridētes & scyphos & mortariola et omnia uasa ęrea in quibus mi
D nistrabant, tulerunt. Necnon & thuribula et phialas: quę aurea, aurea: et quę
argentea, argentea tulit princeps militiæ: id est, columnas duas, mare vnum,
& bases quas fecerat Salomon in templo domini. non erat pondus æris om-
nium vasorum. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna vna: &
capitellum ęreum super se altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & ma
logranata super capitellum columnę, omnia ærea: similem & columna secun
da habebat ornatum. Tulit quoq; princeps militiæ Saraiam sacerdotem pri-
mum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres ianitores. Et de ciuitate
eunuchum vnum qui erat præfectus super bellatores viros: & quinque viros
de his qui steterāt coram rege, quos reperit in ciuitate: & Sopher principem
E exercitus, qui probabat tyrones de populo terrę: & sexaginta viros è vulgo,
qui inuenti fuerāt in ciuitate. Quos tollens Nabuzardan princeps militum,
duxit ad regem Babylonis in Reblatha. Percussitque eos rex Babylonis, &
interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Iuda de terra sua.
Populo autem qui relictus est in terra Iuda, quem dimiserat Nabuchodono-
sor rex Babylonis, pręfecit Godoliam filium Ahicam filij Saphan. Quod cū
audissent omnes duces militum, ipsi & uiri qui erant cum eis, videlicet quòd
constituisset rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maspha,
Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanan filius Caree, & Saraia filius Thanehu-
F meth Netophathites, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & socij eorum. Iura
uitque Godolias ipsis & socijs eorum, dicens: Nolite timere seruire Chaldęis:
manete, & seruite regi Babylonis, & bene erit vobis. Factum est autem in
mense septimo, uenit Ismahel filius Nathaniæ filij Elisama de semine regio
& decem uiri cum eo: percusserūtq; Godoliam, qui & mortuus est: sed & Iu
dæos & Chaldæos qui erant cum eo in Maspha. Consurgensq; omnis popu-
lus a paruo vsque ad magnum & principes militum venerunt in Ægyptum
timentes Chaldæos. Factum est vero in anno tricesimoseptimo transmigra
tionis

tionis Ioachin regis Iudę, mense duodecimo, vicesima septima die mẽsis, subleuauit Euilmerodach rex Babylonis anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. Et locutus est ei benignè: & posuit thronum eius super thronum regum qui erant cum eo in Babylone. Et mutauit vestes eius quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitę suę. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies omnibus diebus vitę suę.

DIVI HIERONYMI IN LIBRVM PARALIpomenon ad Chromatium præfatio.

SI septuaginta interpretum pura, & ut ab eis in Grecum versa est, æditio permaneret, superflue me, Chromati episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres vt Hebræa tibi volumina Latino sermone transferem. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis ecclesiæ roborauerat fidem: iustum erat etiam nostro silentio comprobari. Nũc vero cum pro varietate regionũ diuersa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaq; translatio corrupta sit atque violata: nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid verum sit, aut nouum opus in veteri opere condere, illudentibusque Iudęis, cornicum, vt dicitur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat authorẽ. Constantinopolis vsque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Medię inter has prouinciæ Palæsthinos codices legũt: quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totusq; orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certè Origenes non solum exemplaria composuit quatuor æditionum, è regione singula verba describens, ut vnus dissentiens, statim cæteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod maioris audacię est, in æditione Septuaginta, Theodotionis æditionem miscuit, asteriscis designans quę minus fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Si igitur alijs licuit non tenere quod semel susceperant: et post septuaginta cellulas, quæ vulgò sine authore iactãtur, singulas cellulas aperuere, hocq; in ecclesiis legitur quod Septuaginta nescierunt: cur me non suscipiant Latini mei, qui inuiolata æditione veteri ita nouam condidi, vt laborem meum Hebręis, &, quod his maius est, apostolis authoribus comprobem? Scripsi nuper librum De optimo genere interpretandi, ostendens illa de Euangelio: Ex Ægypto vocaui filium meum. &, Quoniam Nazaræus vocabitur. &, Videbunt in quem compunxerunt. & illud Apostoli, Quę oculus non vidit, nec auris audiuit, & nec in cor hominis ascenderunt quę pręparauit deus diligentibus se: cęteraque his similia in Hebręorum libris inueniri. Certè Apostoli & Euangelistę Septuaginta interpretes nouerant: et vnde eis hęc quæ in Septuaginta interpretibus non habentur? Christus dominus noster vtriusque Testamenti conditor, in Euangelio secundum Ioannem: Qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquę viuę. Vtique scriptum est, quod saluator scriptum esse testatur. Vbi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit ecclesia. Ad Hebręos igitur reuertendum est, vnde & dominus loquitur, & discipuli exempla pręsumunt. Hęc pace veterum loquor: & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodũt, in publico.

detrahentes, & legentes in angulis, ijdem & accusatores & defensores, cum in alijs probent quòd in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum authore mutetur. Cęterum memini ęditionem Septuaginta translatorum, olim de Gręco emendatam, tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum quos in cōuentu fratrum semper edissero. Et quod nunc Dibrehaiamin, id est Verba dierum, interpretatus sum: idcirco feci, vt inextricabiles moras, & syluam nominum, quę scriptorum confusa sunt vitio, sensuūq; barbariem apertius, & per versuum cola digererem, mihimet ipsi et meis iuxta Ismeniam canens, si aures surdę sunt cæterorum.

AD DOMNIONEM ET ROGATIANVM IN librum Paralipomenon præfatio Diui hieronimi.

Quomodo Græcorum historias magis intelligunt qui Athenas viderint: & tertium Virgilij librum qui a Troade per Leucatē, & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad ostia Tyberis nauigauerint: ita sanctam scripturam lucidius intuebitur qui Iudæam oculis contēplatus sit, & antiquarū vrbiū memorias, locorumq;, vel eadē vocabula, vel mutata cognouerit. Vnde & nobis curæ fuit cum eruditissimis Hebręorum hunc laborem subire: vt circumiremus prouinciam, quam vniuersę Christi ecclesię sonant. Fateor enim mi Domniō & Rogatiane charissimi, nunquam me in diuinis voluminibus, proprijs viribus credidisse: nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum, quāto magis de his super quibus anceps eram? Deniq;, cum a me nuper literis flagitassetis, vt vobis librū Paralipomenō Latino sermone trāsferrē: de Tyberiade quendam legis Doctorē, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & contuli cum eo, a vertice, vt aiunt, vsq; ad extremum vnguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod iubebatis. Libere enim vobis loquor: ita in Græcis & in Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, vt non tā Hebræa quam Barbara quædam & Sarmatica nomina coniecta arbitrandum sit. Nec hoc Septuaginta īterpretibus, qui spiritusancto pleni, ea quę vera fuerunt, transtulerunt: sed scriptorum culpę adscribendum, dū emendatis inemendata scriptitant: & sępe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in vnum vocabulum cogunt: vel è regione vnum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula diuidunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, vt pleriq; existimant: sed vrbes, & regiones, & saltus, & prouincias sonant: & obliquę sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiæ: de quibus in Regnorum libro dicitur: Nonne ecce hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Quæ vtiq; in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quòd apud Hebræos, Paralipomenon liber, vnus sit & apud illos vocatus Dibrehaiamim, id est Verba dierum: qui propter magnitudinem apud nos diuisus est, quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo faciunt, vt eum in tres partes secent, cum vnus a suo authore sit æditus. Deinde etiam illud attendendum, quòd frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, vt dixi, significantias sonant. Ad extremum quod omnis eruditio scripturarū in hoc cōtinetur: et historię quę vel ptermissę sunt in suis locis, vel perstrictę leuiter, hic per quędā verborum compendia explicentur:

Orationum itaq; vestrarum adiutus auxilio,misi librum beneuolis placiturũ tamen inuidis displiciturum esse non ambigo.Optima enim quęq;,vt ait Plinius,malunt contemnere pleriq;,quàm discere.Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere,interroget Hebræos,suam cõscientiam recolat, videat ordinẽ textumq; sermonis:& tunc nostro labori,si potuerit,detrahat. Vbicunq; ergo asteriscos,id est stellas,radiare in hoc volumine videritis: ibi sciatis de Hebræo additum,quod in Latinis codicibus non habetur.Vbi verò obelus,transuersa scilicet virga præposita est,illic signatur quid Septuaginta interpretes addiderint,vel ob decoris gratiam,vel ob spiritus sancti authoritatem,licet in Hebræis voluminibus non legatur:

PARALIPOMENON LIBER PRIMVS, HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

Id est, Verba dierum.

Ennmeratio genealogiæ Adam vsq; ad filios Iacob. Cap. I.

ADAM,SETH,ENOS, Cainan, Malaleel, Iared, A
Henoch,Mathusale,Lamech,Noe,Sem,Cham & Iapheth.Filij Iaphet:Gomer & Magog & Madai & Iauan,Thubal,Mosoch,Thiras.Porro filij Gomer:Ascenez & Rhiphath & Thogorma.Filij autem Iauan: Elisa & Tharsis,Cethim & Dodanim.Filij Cham:Chus & Mesraim & Phut & Chanaan.Filij autem Chus:Saba & Heuila,Sabatha & Regma & Sabatacha. Porro filij Regma:Saba & Dadan.Chus autem genuit Nemrod:iste cœpit esse potens in terra.Mesraim vero genuit Ludim & Anamin & Laabim et Nephtuim,Phethrusim quoq; et Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthim et
Caphtorim.Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum Hethęum B
quoq;,Iebusæum et Amorrhæum et Gergesæum,Heuęumq; et Aracęũ et Sinęum,Aradium quoq; et Samaræũ et Hamathęũ.Filij Sẽ:Ælam et Assur et Arphaxad et Lud et Arã,Hus et Hul et Gether et Mosoch.Arphaxad aũt genuit Sale,qui et ipse genuit Heber.Porro Heber nati sunt duo filij, nomẽ vni Phaleg,quia in diebus eius diuisa est terra:et nomen fratris eius Iectan.Iectã autem genuit Elmodad et Saleph et Asarmoth et Iare. Adorã quoq; et Vzal et Decla.Hebal etiam et Abimael et Saba,necnon et Ophir et Heuila et Iobab.omnes isti,filij Iectam.Sem,Arphaxad,Sale,Heber,Phaleg,Ragau,Serug,Nachor,Thare,Abram,iste est Abraham.Filij autẽ Abraham; Isaac et
Ismahel.Et hæ generationes eorum. Primogenitus Ismahelis, Nabaioth et C
Cedar et Adbeel et Mabsam et Masma et Duma,Massa,Hadad et Thema, Ietur,Naphis,Cedma.hi sunt filij Ismahelis. Filij autem Ceturæ concubinæ Abraham,quos genuit:Zamran,Iecsan,Madan,Madian,Iesboc et Sue.Porrò filij Iecsan:Saba et Dadã.Filij autem Dadan:Assurim et Latussim et Laomim.Filij autem Madian:Epha et Epher et Henoch et Abida et Eldaa.omnes hi,filij Ceturę.Genuit autem Abraham Isaac:cuius fuerũt filij Esau et Israel. Filij Esau:Eliphaz,Rahuel,Iehus, Ihelom et Core,Filij Eliphaz; Theman,

Omar, Sephi, Gatham, Cenez, Thamna, Amalech. Filij Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza. Filij Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan. Filij Lotan: Hori, Homam. soror autẽ Lotan, fuit Thamna. Filij Sobal:
D Aliã & Manahath & Ebal, Sephi & Onã. Filij Sebeõ: Aia & Ana. Filij Ana Dison: Filij Dison Hamrã & Esebã & Iethrã & Charan. Filij Eser: Balaã & Zauan & Iacan. Filij Dison: Hus & Aran. Isti sunt reges q imperauerũt in terra Edom, anteq̃ esset rex super filios Israel. Bela filius Beor: & nomen ciuitatis eius, Denaba. Mortuus est autem Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Bosra. Cumq; & Iobab fuisset mortuus, regnauit pro eo Husam de terra Themanorum. Obijt quoq; & Husam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: & nomen ciuitatis eius, Auith. Cumq; et Adad fuisset mortuus, regnauit pro eo Semla de Masreca. Sed et Semla mortuus est, et regnauit pro eo Saul de Rohoboth quę iuxta amnem sita est. Mortuo quoq; Saul, regnauit pro eo Balanã filius Achobor. Sed et hic mortuus est, et regnauit pro eo Adad: cuius vrbis nomẽ fuit Phai, et appellata est vxor eius Meetabel filia Matred filię Mezaab. Adad autem
E mortuo, duces pro regibus in Edom esse cœperunt: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

Persequitur recensere posteritatem Iacob & Iudæ. Cap. II.

A Filij aũt Israel: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Issachar & Zabulon, Dan, Ioseph, Beniamin, Nephthali, Gad & Aser. Filij Iuda: Her, Onan & Sela. hi tres, nati sunt ei de filia Sue Chananitidis. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram domino, & occidit eum. Thamar autem nurus eius peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filij Iuda, quinq;. Filij autem Phares: Hesron & Hamul. Filij quoque Zaræ: Zambri & Ethan & Eman, Chalchol quoq; & Dara, simul quinque. Filij Charmi: Achar, qui turbauit Israel, & peccauit in furto anathematis. Filij Ethan: Azarias. Filii autẽ Hes-
B ron qui nati sunt ei: Ierameel & Ram & Calubai. Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson principem filiorum Iuda. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz. Booz vero genuit Obed, qui & ipse genuit Isai. Isai autem genuit primogenitũ Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa, quartũ Nathanael, quintum Raddai, sextũ Asom, septimum Dauid. quorum sorores fuerunt Saruia et Abigail. Filii Saruiæ: Abisai, Ioab & Asahel, tres. Abigail autem genuit Amasa, cuius pater fuit Iether Ismahelites. Caleb vero filius Hesron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth: fueruntq; filii eius Iaser & Sobab & Ardon. Cumque mortua fuisset Azuba, accepit vxorẽ Caleb, Ephratha: quę peperit ei. Hur.
C Porro Hur genuit Vri: & Vri genuit Beseleel. Post hæc ingressus est Hesron ad filiam Machir patris Galaad, et accepit eam cum esset annorum sexaginta: quæ peperit ei Segub. Sed et Segub genuit Iair, & possedit vigintitres ciuitates in terra Galaad. Cepitq; Gessur & Aram oppida Iair, & Canath et viculos eius sexaginta ciuitatũ. omnes isti, filii Machir patris Galaad. Cum autem mortuus esset Hesron: ingressus est Caleb ad Ephratha. Habuit quo-
2. Par. 4. a que Hesron vxorem Abia, quę peperit ei Ashur patrem Thecuæ. Nati sunt autem filii Ierameel primogeniti Hesron, Ram primogenitus eius, & Buna

& Arau

& Atan & Asom & Achia. Duxit quoque uxorem alteram Gerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam. Sed & filij Ram primogeniti Ierameel, fuerunt Moos, Iamin & Acar. Onam autē habuit filios Semei & Iada. Filij autem Semei: Nadab & Abisur. Nomē vero vxoris Abisur, Abihail quę peperit Ahobban & Molid. Filii autem Nadab fuerunt Saled & Apphaim. Mortuus est autē Saled absquę liberis. Filius vero Apphaim, Iesi: qui Iesi, genuit Sesan. Porrò Sesan genuit Oholai. Filij autē Iada fratris Semei: Iether et Ionathan. Sed & Iether mortuus est absque liberis. Porro Ionathan genuit Phaleth & Ziza. isti fuerunt filii Ierameel. Sesan autem non habuit filios, sed filias: & seruum Ægyptiū, nomine Ieraa. Deditque ei filiam suam vxorem: quę peperit ei Ethei. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad. Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed, Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam, Azarias gennit Helles, & Helles genuit Elasa, Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum, Sellum genuit Icamia, Icamia autem genuit Elisama. Filii autē Caleb fratris Ierameel: Mesa primogenitus eius, ipse est pater Ziph: & filii Maresa patris Hebron. Porro filii Hebron: Core & Taphua & Recem & Samma. Samma autē genuit Raham patrem Iercaā, & Recem genuit Sammai. Filius autē Sammai, Maon: & Maon pater Bethsur. Epha autem concubina Caleb peperit Haron & Mosa et Gezez. Porro Haran genuit Gezez. Filii autem Iahaddai: Regom & Ioatham et Gesan & Phalet & Epha et Saaph, Concubina Caleb Maacha, peperit Seber et Tharana. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena et patrē Gabaa. Filia vero Caleb, fuit Achsa. Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim, Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum. Et de cognatione Cariathiarim, Iethrei et Phutei et Semathei et Maserei. Ex his egressi sunt Saraitę et Esthaolitę. Filii Salma: Bethlehem, et Netophati coronæ domus Ioab, dimidium requietionis Sarai. Cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes, canentes atque resonantes, et in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de calore patris domus Rechab.

Catalogus Dauidis minorum, & regum Iuda — Cap. III.

Dauid uero hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron: primogenitū Amnon ex Achinoam Iezralitide: secundum Daniel de Abigail Carmelitide, tertium Absalom filiū Maacha filiæ Tholomai regis Gessur, quartum Adoniam filium Aggith, quintum Saphatiam ex Abital, sextū Iethraham de Egla vxore sua. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, vbi regnauit septem annis et sex mensibus, Triginta autē et tribus annis regnauit in Ierusalem. Porro in Ierusalē nati sunt ei filii Simmaa et Sobab et Nathan et Salomon, quatuor de Bethusa filia Ammiel. Iebaar quoque et Elisama et Eliphalet et Noge et Nepheg et Iaphia, necnon Elisama et Eliada et Eliphelet, nouem. omnes hi filii Dauid, absque filiis concubinarum: habuerūtque sororē Thamar. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius, genuit Asa. De hoc quoque natus est Iosaphat pater Ioram: qui Ioram, genuit Ochoziā, ex quo ortus est Ioas: et huius Amasias filius, genuit Azariam. Porro Azariæ filius Ioatham, procreauit Achaz patrem Ezechię, de quo natus est Manasses.

D E F G A B 2. Reg. 3a.

Sed & Manasses genuit Amon patrem Iosię. Filij autem Iosiæ fuerunt primogenitus Iohanan, secundus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellū. De Ioacim natus est Iechonias & Sedecias, Filij Iechoniæ fuerunt: Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Sennefer & Iecemia, Hosama & Nadabia, De Phadaia orti sunt Zorobabel & Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, et Salomith sororem eorum. Hasabam quoq; et Ohol et Barachiam et Hasadiam, Iosabhesed, quinq;. Filius autem Hananiæ, Phaltias pater Ieseiæ, cuius filius Raphaia. huius quoq; filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cuius filius fuit Sechenias. Filius Secheniæ, Semeia: cuius filij Hattus & Iegaal & Baria & Naaria & Saphat, sex numero. Filius Naariæ, Elioenai & Ezechias & Ezricam, tres. Filius Elioenai, Oduia & Eliasub & Pheleia & Accub & Iohanan & Dalaia & Anani, septem.

Genealogia filiorum Iudæ & Simeonis. Cap. IIII.

A FIlij Iuda: Phares, Hesron & Charmi & Hur & Sobal. Raia vero filius Sobal genuit Iahath, de quo nati sunt Ahumai & Laad. hæ cognationes Sarathi. Ista quoq; stirps Etam: Iezrahel & Iesema et Iedebos. Nomen quoq; sororis eorum, Asalelphuni, Phanuel autem pater Gedor, et Ezer pater Hosa isti sunt filij Hur primogeniti Ephrata patris Bethlehē. Ashur vero patri Thecuæ erant duæ vxores, Halaa & Naara. Peperit autē ei Naara, Oozā & Hepher & Themani & Ahasthari. isti sunt filii Naara. Porro filii Halaa. Sereth, & Sahar & Ethnan. Cos autem genuit Anob et Soboba, et cognationes Aharehel filij Arum. Fuit autē Iabes inclytus prę fratribus suis, et mater eius vocauit nomen illius Iabes, dicens: Quia peperi eum in dolore. Inuocauit ergo Iabes deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, et dilataueris terminos meos, et fuerit manus tua mecum, et feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit deus quæ precatus est. Caleb autē frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthō. Porro Esthon genuit Bethrapha et Phesse et Tehinna patrē vrbis Naas. hi sunt viri Recha: Filii autem Cenez: Othoniel et Saraia. Porro filii Othoniel. Hathath et Maonathi. Maonathi genuit Ophra Saraia autem genuit Ioab patrem vallis artificum: ibi quippe artifices erant. Filij vero Caleb filii Iephone: Hir et Ela et Naham. Filii quoq; Ela: Cenez. Filii quoq; Ialeleel: Ziph & Zipha, Thiria et Asrael: Et filii Ezra: Iether et Mered et Epher et Ialon, genuitq; Mariam et Sammai et Iesba patrē Esthamo. Vxor quoq; eius Iudaia, peperit Iared patrem Gedor, et Heber patrē Socho, et Icuthiel patrem Zanoe. hi autem filii Bethię filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. Et filii uxoris Odaię sororis Naham patris Ceila, Garmi, et Esthamo qui fuit de Machathi. Filii quoq; Simon: Amnon et Rinna filius Hanam, et Tilon. Et filii Iesi. Zoheth et Benzoheth. Filii Sela, filii Iudæ: Her pater Lecha, et Laada pater Maresa et cognationes domus operantium byssum in domo iuramenti. Et qui stare fecit solem, viriq; mendacii et Securus et Incendens, qui principes fuerunt in Moab, et qui reuersi sunt in Lahem. hæc autem verba vetera: Hi sunt figuli habitantes in plantationibus et in sepibus apud regem in operibus eius, commoratiq; sunt ibi. Filii Simeon: Namuel et Iamin, Iarib, Zara, Saul. Sellum filius eius, Mabsam filius eius, Masma filius eius. Filii Masma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. Filii Semei sedecim, et filiæ sex: fratres autem eius non habuerunt filios mul-

tos, & vniuersa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Iuda. Habitauerunt autem in Bersabee & Molada & Hasarsuhal, & in Bala & in Asom & in Tholad & in Bathuel & in Horma et in Siceleg et in Bethmarchaboth et in Hasarsusim et in Bethberai et in Saarim: hæ ciuitates eorum vsque ad regem Dauid. Villæ quoque eorum: Etam et Aen, Remmon et Tochen et Asan, ciuitates quinque. Et vniuersi viculi eorum per circuitum ciuitatum istarum vsque ad Baal: hęc est habitatio eorum, et sedium distributio. Mosobab quoque et Iemlech, et Iosa filius Amasiæ, et Ioel, Iehu filius Iosabiæ filij Saraiæ filij Asiel, et Elioenai et Iacoba et Isuhaia et Asaia et Adiel et Isimiel et Banaia, Ziza quoque filius Sephei filij Allon filij Idaia filij Semri filij Samaia. Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, et in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer. Et profecti sunt vt ingrederentur in Gador vsque ad orientem vallis, vt quærerent pascua gregibus suis. Inueneruntque pascuas uberes et valde bonas et terram latissimam, et quietam & fertilem, in qua ante habitauerant de stirpe Cham. Hi ergo venerũt, quos suprà descripsimus nominatim, in diebus Ezechię regis Iuda: & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inuenti fuerant ibi & deleuerunt eos vsque in præsentem diem: habitaueruntque pro eis, quoniam vberrimas pascuas ibidem repererunt. De filijs quoque Simeon abierunt in mõtem Seir viri quingenti, habẽtes principes Phaltiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Iesi: & percusserunt reliquias quæ euadere potuerant, Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis vsque ad diem hanc. B F G

Rubenitarum, Gaditarum, & tribus Manasses catalogus. Cap. V.

Filij quoque Rubẽ primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus eius sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph filij Israel, & non est ille reputatus in primogenitum. Porro Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Ioseph) filij ergo Ruben primogeniti Israel Enoch et Phallu, Esrõ et Charmi. Filij Ioel: Samaia filius eius, Gog filius eius Semei filius eius, Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, Beera filius eius, quem captiuum duxit Thelgathphalnasar rex Assyriorum, et fuit princeps in tribu Ruben. Fratres autem eius, et vniuersa cognatio eius quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes Iehiel et Zachariam, Porro Bala filius Azaz, filij Sammaa, filij Ioel. ipse habitauit in Aroer usque ad Nebo et Beelmeon. Contra orientalem quoque plagam habitauit vsque ad introitũ eremi et flumen Euphraten. Multum quippe iumentorum numerum possidebant in terra Galaad. In diebus autem Saul præliati sunt contra Agarenos, et interfecerunt illos, habitaueruntque pro eis in tabernaculis eorum in omni plaga quæ respicit ad orientem Galaad. Filij vero Gad è regione eorum habitauerunt in terra Basan vsque Selcha: Ioel in capite, et Sapham secundus: Ianai autem et Saphat in Basan. Fratres uerò eorum secundum domos cognationum suarum, Michael et Mosollam et Sebe et Iorai et Iachan et Zie et Heber, septem. Hi filij Abihail, filii Huri, filii Iara filij Galaad, filij Michael, filij Iesesi, filij Ieddo, filii Buz. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, principes domus in familiis suis. Et habitauerunt in Galaad et in Basan et in uiculis eius, et in cunctis suburbanis Saron usque ad terminos. Omnes hi, nu- A B C

merati sunt in diebus Ioatham regis Iuda,& in diebus Ieroboam regis Israel. Filij Rubē & Gad & dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes & gladios & tendentes arcū, eruditiq; ad prælia quadragintaquatuor millia & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam. Dimicauerunt contra Agarenos: Ituræi uerò & Naphis & Nodab præbuerunt eis auxilium. Traditiq; sunt in manus eorum Agareni,& vniuersi qui fuerant cū eis, quia deū inuocauerunt cum pliarentur: & exaudiuit eos, eo quòd credidissent in eum. Ceperuntq; omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia,
D & ouium ducenta quinquaginta millia,& asinos duo millia, & animas hominum centum millia. Vulnerati autē multi corruerunt. fuit enim bellum domini. Habitaueruntq; pro eis vsq. ad transmigrationem. Filij quoq; dimidiæ tribus Manasse posséderunt terram à finibus Basan vsque Baal, Hermon & Sanir,& montem Hermon. ingens quippe numerus erat. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, Iesi & Eliel & Ezriel & Ieremia & Odoia & Iediel viri fortissimi & potentes,& nominati duces in familijs suis. Reliquerunt autem deum patrum suorum,& fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit deus coram eis. & suscitauit deus Israel spiritū Phul regis Assyriorū,& spiritū Thelgathphalnasar regis Assur: et trāstulit Ruben & Gad, et dimidiam tribum Manasse,& adduxit eos in Lahela et in Habor et Ara et fluuium Gozan, vsque ad diem hanc.

Leuitarum genealogia & refugii urbes describuntur. Cap. VI.

A Filij Leui: Gerson, Caath et Merari. Filij Caath: Amram, Isaar, Hebron et Oziel: Filij Amram: Aaron, Moyses et Maria. Filij Aron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. Eleazar genuit Phinees, et Phinees genuit Abisue. Abisue uerò genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi, Ozi genuit Zaraiam et Zaraias genuit Maraioth. Porrò Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc,& Sadoc genuit Achimaas, Achimaas, genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, Iohanan genuit Azariam. ipse est qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalē. Genuit aūt Azarias Amariā, et Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sa-
B doc,& Sadoc genuit Sellū, Sellum genuit Helciā, et Helcias genuit Azariā, Azarias genuit Saraiā, et Sarias genuit Iosedec. Porrò Iosedec egressus est, qn̄ transtulit dn̄s Iudam et Ierusalem p manus Nabuchodonosor. Filij ergo
Exo.6.c. Leui: Gerson, Caath et Merari. Et hæc nomina filiorū Gerson: Lobni et Semei. Filij Caath: Amram et Isaar et Hebrō et Oziel. Filij Merari: Moholi et Musi. Hæ aūt generationes Leui, secūdū familias eorū Gerson, Lobni filius eius, Iahath filius eius, Zamma filius eius, Iohah filius eius, Addo filius eius, Zara filius eius, Iethrai filius eius. Filij Caath: Aminadab filius eius, Core filius eius, Asir filius eius, Elcana filius eius, Abiasaph filius eius, Asir filius eius Thahath filius eius, Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. Filij El-
C cana: Amasai: et Achimoth & Elcana. Filij Elcana, Sophai filius eius, Nahat filius eius, Eliab filius eius, Ierohā filius eius, Elcana filius eius. Filij Samuel: primogenitus Vasseni et Abia. Filij autē Merari: Moholi, Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, Sāmaa filius eius, Haggia filius eius, Asaia filius eius. Isti sunt quos cōstituit Dauid sup cātores domus dn̄i, ex quo collocata est arca: et ministrabant coram tabernaculo testimonij, canentes do-

nec ædificaret

nec ędificaret Salomon domum domini in Ierusalem: stabant autem iuxta or D
dinem suum in ministerio. Hi uero sunt qui assistebant cum filijs suis, de filijs
Caath, Heman cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Ieroham, filij
Eliel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Iohel, filij Mahath, filij Amasai,
filij Elcana, filij Iohel, filij Azarię, filij Sophoniæ, filii Thahath, filii Asir, filij
Abiasaph, filii Core, filii Isaar, filij Caath, filii Leui, filii Israel. Et frater eius
Asaph, qui stabat à dextris eius. Asaph filius Barachię: filii Samaa, filii Mi-
chael, filii Basaię, filii Melchię, filii Athanai, filii Zara, filii Adaia, filii Ethan,
filii Zammaa, filii Semei, filii Ieth, filii Gerson, filii Leui. Filii autem Merari
fratres eorum, ad sinistram: Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch, filii Ha
sabiæ, filii Amasiæ, filii Helciæ, filii Amasai, & filii Boni, filii Somer, filii
Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Leui. Fratres quoque eorum Leuitæ, qui
ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus domini. Aaron ve
rò, & filii eius adolebant incēsum super altare holocausti, & super altare thy
miamatis in omne opus sancti sanctorum: & vt precarentur pro Israel iuxta
omnia quæ pręceperat Moyses seruus dei. Hi sunt autem filii Aaron, Eleazar E
filius eius, Phinees filius eius, Abisue filius eius, Bocci filius eius, Ozi filius
eius, Zarahaia filius eius, Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob
filius eius, Sadoc filius eius, Achimaas filius eius. Et hæc habitacula eorū per
vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, iuxta cognationes Caathitarū:
ipsis enim sorte contigerant. Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda et sub
urbana eius per circuitum: agros autem ciuitatis, & villas, Caleb filio Iepho
ne. Porro filiis Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum, Hebron & Lob-
na & suburbana eius, Iether quoque & Esthemo cum suburbanis suis, sed & Iosue 14.d
Helon & Dabir cum suburbanis suis, Asan quoque & Bethsemes & subur- 21.b
bana earū. De tribu autem Beniamin: Gabee & suburbana eius, & Almath
cum suburbanis suis. Anathoth quoque cum suburbanis suis. omnes ciuita-
tes, tredecim per cognationes suas. Filiis autē Caath residuis de cognatione
sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem vrbes decem. Porro
filiis Gerson per cognationes suas de tribu Issachar & de tribu Aser & de tri
bu Nephthali & de tribu Manasse in Basan, vrbes tredecim. Filiis autē Me- F
rari per cognationes suas de tribu Ruben & de tribu Gad & de tribu Zabu-
lon, dederunt sorte ciuitates duodecim. Dederunt quoque filii Israel Leuitis
ciuitates, & suburbana earum. Dederuntq; per sortem, ex tribu filiorum Iu-
da, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Beniamin, vrbes has
quas vocauerūt nominibus suis, et his qui erant de cognatione filiorū Caath,
fueruntq; ciuitates in terminis eorum de tribu Ephraim. Dederunt ergo eis
vrbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim: &
Gazer cum suburbanis suis, Iecmaam quoq; cum suburbanis suis, & Beth-
horon similiter, necnon & Aialon cum suburbanis suis, & Gethremmon
in eundem modum. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner et suburbana
eius, Balaam & suburbana eius: his videlicet qui de cognatione filiorum
Caath reliqui erant. Filiis autem Gersom de cognatione dimidiæ tribus Ma-
nasse, Gaulon in Basan, & suburbana eius, & Astaroth cum suburbanis suis.
De tribu Issachar, Cedes & suburbana eius, & Dabereth cum suburba-
nis suis, Ramoth quoque & suburbana eius. Et Anem cum suburbanis

ſuis. De tribu verò Aſer, Maſal cum ſuburbanis ſuis, & Abdon ſimiliter, Ha-
coc quoq; & ſuburbana eius, & Rohob cum ſuburbanis ſuis. Porrò de tribu
G Nephthali. Cedes in Galilęa & ſuburbana eius, Hamon cum ſuburbanis ſuis
& Cariathaim, & ſuburbana eius. Filijs autem Merari reſiduis: de tribu Za-
bulon, Remmono & ſuburbana eius, & Thabor cum ſuburbanis ſuis. trans
Iordanem quoq; ex aduerſo Iericho contra orientem Iordanis, de tribu Ru-
ben, Boſor in ſolitudine cum ſuburbanis ſuis, et Iaſſa cum ſuburbanis ſuis,
Cademoth quoq. et ſuburbana eius, et Mephaath cum ſuburbanis ſuis. Nec
non de tribu Gad, Ramoth in Galaad et ſuburbana eius, et Manaim cum
ſuburbanis ſuis, ſed et Heſebon cum ſuburbanis ſuis, et Iezer cum ſuburba-
nis ſuis.

Ex Iſſachar, Nephthalim, Manaſſe, Ephraim & Aſer qui prodierint. Cap. VII.

A PORRO filij Iſſachar: Thola & Phua, Iaſub & Simeron, quatuor. Filij
Thola: Ozi & Raphaia & Ieriel & Iemai & Iebſem & Samuel, prin
cipes per domos cognationum ſuarum. De ſtirpe Thola viri fortiſſimi
numerati ſunt in diebus Dauid, vigintiduo millia ſexcenti. Filij Ozi: Izrahia
de quo nati ſunt Michael et Obadia et Ioel et Ieſia, quinq; omnes principes.
Cũ eis per familias et populos ſuos, accincti ad pręliũ viri fortiſſimi, triginta
et ſex millia, multas enim habuerũt vxores et filias. Fratres quoq; eorum per
B omnem cognationem Iſſachar, robuſtiſſimi ad pugnãdum octoginta ſeptem
millia numerati ſunt Filij Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadihel, tres. Filij Be
la, Esbon & Ozi & Oziel & Ierimoth & Irai, quinq; principes familiarum
& ad pugnandum robuſtiſſimi: numerus autem eorum, vigintiduo millia et
trigintaquatuor. Porrò filij Bechor. Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elioenai,
& Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath. oẽs hi, filij Bechor.
Numerati ſunt autẽ per familias ſuas principes cognationũ ſuarũ ad bella for
C tiſſimi, viginti millia & ducenti. Porrò filij Iadihel: Balã. Filij autẽ Balam Ie
hus, & Beniamin, & Aod, & Chanaana, & Zethan, & Tharſis, & Ahiſahar
omnes hi, filij Iadihel principes cognationũ ſuarum, viri fortiſſimi, decem &
ſeptem millia, & ducenti ad pręlium procedentes: Sepham quoq; et Hapham
filij Hir: & Haſim filij Aher. Filij autẽ Nephthali: Iaſiel, & Guni, & Ieſer, et
Sellum, filij Bala. Porrò filius Manaſſe, Eſriel: concubinaq; eius Syra peperit
D Machir patrem Galaab. Machir autem accepit uxorem filijs ſuis Happhim
& Sapham: & habuit ſororẽ nomine Maacha: nomen autem ſecundi, Salpha
ad, nataeq; ſunt Salphaad filię. & peperit Maacha vxor Machir filium, voca
uitq; nomen eius Phares: porrò nomen fratris eius, Sares: & filij eius, Vlam,
& Recem. Filius autem Vlam, Badan. hi ſunt filij Galaad, filij Machir, filij
Manaſſe. Soror autem eius regina peperit Virum decorum & Abiezer, &
Mohola. Erant autem filii Semida: Ahin & Sechẽ, & Leci & Aniam. Filii au
E tem Ephraim Suthala, Bared filius eius, Thahath filius eius, Elada filius eius,
Thahath filius eius, & huius filius Zabad, & huius filius Suthala, & huius fi
lius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia deſcenderãt
vt inuaderent poſſeſſiones eorum Luxit igitur Ephraim pater eorum multis
diebus, & venerunt fratres eius vt conſolarentur eum: Ingreſſusq; eſt ad vxo
rem ſuam: quæ concepit & peperit filiũ, & vocauit nomẽ eius Beria, eo quod
in malis domus eius ortus eſſet; filia autem eius fuit Sara, quę ædificauit Beth

horon inferiorem & superiorem, & Ozen sara. Porro filius eius Rapha, et Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan, qui genuit Laadan, huius quoque filius Ammiud qui genuit Elisama, de quo ortus est Nun, qui habuit filium Iosue. Possessio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus suis, & contra orientem Noran, ad occidentalem plagam Gazer & filiæ eius, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aia cũ filiabus eius. Iuxta filios quoque Manasse Bethsan & filias eius, Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius, Dor & filias eius: in his habitauerunt filii Ioseph, filii Israel. Filii Aser: Iemna, & Iesua & Iessui, & Baria, & Sara soror eorum. Filii autẽ Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barzaith. Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Horam, et Suaa sororem eorum. Filii Iephlat: Phosech, & Bamaal, & Asoth: hi filii Iephlat. Porro filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram. Filii autẽ Helem fratris eius: Supha, & Iemna, & Selles, et Amal. Filii Supha: Sue, Harnapher et Sual, & Beri, & Iamra, Bosor, et Hod, et Sãma. et Salusa, et Iethrã, et Bera Filii Iether: Iephõne, et Phaspha, et Ara. Filii autem Olla: Aree, & Haniel, et Resia. Oẽs hi filii Aser, principes cognationũ electi atque fortissimi duces ducũ numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, vigintisex millia. F G

Beniaminitarum soboles repetitur, aliter quam supra. Cap. VIII.

Beniamin autem genuit Bela primogenitum suum, Asbel secundũ. Ahara tertium. Nohaa quartum, et Rapha quintum. Fueruntque filii Bela: Addar, et Gera, et Abiud Abisue quoque, et Naaman, et Ahoe, sed et Gera, et Sephuphan, et Huram. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui trãslati sunt in Manahath. Naamã autem et Achia, et Gera ipse transtulit eos et genuit Oza et Ahihud. Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquã dimisit Husim et Bara vxores suas. Genuit autẽ de Hodes vxore sua, Iobab, et Sebia, et Mosa, et Molchom, Iehus quoque et Sechia, et Marma. hi sunt filii eius principes in familijs suis. Mehusim vero genuit Abitod, et Elphaal. Porro filij Elphaal: Heber, et Misaam, et Samad: hic ędificauit Ono, et Lod, et filias eius. Baria autem et Sama principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugauerunt habitatores Geth. Et Ahio, et Sesac, et Ierimoth, et Zabadia, et Arod, et Heber, Michael quoque et Iespha, et Ioha filij Baria. Et Zabadia, et Mosollam, et Hezeci, et Heber, et Iesamari et Iezlia, et Iobab filij Elphaal. Et Iacim, et Zechri, et Zabdi, et Elioenai, et Selethai, et Eliel, et Adaia, et Baraia et Samarath filij Semei. Et Iesphan, et Heber, et Eliel, et Abdon, et Zechri, et Hanan, et Hanania, et Aelam, et Anathothia, et Iephdaia, et Phanuel filij Sesac. et Samsari, et Sohoria, et Otholia, et Iersia, et Elia, et Zechri filij Ieroham. hi patriarchæ et cognationũ principes qui habitauerunt in Ierusalem. In Gabaon autem habitauerunt Abigabaon, et nomen vxoris eius Maacha: filiusque eius primogenitus Abdõ. et Sur et Cis, et Baal, et Nadab, Gedor quoque et Ahio, et Zacher, et Macelloth: et Macelloth genuit Samaa: habitaueruntque ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis. Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Ionathan, et Melchisua, et Abinadab, et Esbaal. Filius autem Ionathan, Meribbaal: et Meribbaal genuit Micha. Filij Micha: Phiton, et Melech, et Tharaa, et Ahaz. Et Ahaz genuit Ioada: et Ioada genuit Alamath, et Azmoth, et Zamri: porro Zamri genuit Mosa, et Mosa gẽuit Banaa, cuius filius A B C D 1.Re.14.g.

fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel. Porro Asel sex filij fue-
runt, his nominibus, Ezricam, Bochru, Ismael, Saria, Obdia, & Hanan: om-
nes hi, filij Asel. Filij autem Esec fratris eius, Vlam primogenitus, & Iehus,
secundus, & Eliphalet tertius. Fueruntq; filij Vlam viri robustissimi, & ma-
gno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes usq; ad cē-
tum quinquaginta millia. Omnes hi filij Beniamin.

**Enumeratio uniuersorum Israelitarum Babylonem traductorum, deque sacer-
dotum & Leuitarum munere. Cap. IX.**

A VNiuersus ergo Israel dinumeratus est: & summa eorum scripta est in
libro regum Israel, & Iuda, translatiq; sunt in Babylonem propter
delictum suū. Qui autē habitauerunt primi in possessionibus: & in
vrbibus suis Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinei. Cōmorati sunt in
Ierusalē de filijs Iuda, & filijs Beniamin de filijs quoq; Ephraim, & Manas-
se. Othei filius Ammiud, filius Amri, filij Omrai, filij Bonni, de filijs Phares
2.Esd.11.b filii Iuda. Et de Siloni: Asara primogenitus, & filij eius. De filijs autē Zara:
Iahuel, & fratres eorū, sexcēti nonaginta. Porro de filijs Beniamin: Salo fili-
us Mosollā, filij Oduia, filij Asana: & Iobania filius Ierohā: & Ela filius Ozi
filij Mochori: & Mosollā filius Saphatiæ, filij Rahuel, filij Iebaniæ. & fratres
eorū p familias suas, nōgēti qnquagintasex. Oēs hi principes cognationū p
domos patrū suorū. De sacerdotibus aūt: Iedaia. Ioiarib, & Iachin: Azarias
B quoq; filius Helciæ, filij Mosollam, filij Sadoc, filij Maraioth filij Achitob,
pōtifex domus dei. Porro Adaias filius Ierohā, filij Phassur, filij Melchiæ: &
Maasai filius Adiel, filij Iezra, filij Mosollam, filij Mosollamith: filij Emmer.
fratres quoq; eorū principes p familias suas, mille septingēti sexaginta: fortis
simi robore ad faciendū opus ministerij ī domo dei. De Leuitis autē: Seme-
ia filius Hassub filij Ezricā, filii Hasebia de filiis Merari. Bacbacar quoq; car
pētarius, et Galal, et Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph: et Ob-
dia filius Semeiæ filii Galal, filii Idithū: et Barachia filius Asa, filii Elcana, q
habitauit in atriis Netophati. Ianitores aūt Sellum & Accub, & Telmon, et
Ahiman: & frater eorū Sellum princeps. vsq; ad illud tēpus ī porta regis ad
orientē obseruabant p uices suas de filiis Leui. Sellum vero filius Core filii
Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, & domo patris sui, hi sunt Coritæ su
C per opera ministerii custodes uestibulorum tabernaculi: & familiæ eorum p
vices castrorum dñi custodiētes introitum. Phinees autē filius Eleazari, erat
dux eorum corā dño. Porrò Zacharias filius Mosollamia, ianitor portę taber
naculi testimonii. Oēs hi electi in ostiarios p portas, ducēti duodecim: et de-
scripti in villis propriis: quos cōstituerunt Dauid, et Samuel videns, in fide
sua tā ipsos, q̄ filios eorum in ostijs domus domini, et in tabernaculo vicibus
suis. Per quatuor ventos erant ostiarii: id est ad orientē, et occidentem, et ad
aquilonem, et ad austrum. Fratres autem eorum in viculis morabātur, et ve-
niebant in sabbathis suis de tēpore vsq; ad tempus His quatuor Leuitis cre-
ditus erat omnis numerus ianitorum, et erant super exedras, et thesauros do-
mus domini. Per gyrum quoq; templi domini morabantur in custodiis suis:
D vt cum tēpus fuisset, ipsi mane aperirent fores. De horum grege erant et su-
per vasa ministerii ad numerum enim et inferebantur uasa, et efferebantur.
De ipsis et qui credita habebant vtensilia sanctuarii, præerāt similæ, et uino,

& oleo, & thuri, & aromatibus. Filij autẽ sacerdotum vnguenta ex aromati- B
bus cõficiebant. Et Mathathias Leuites primogenitus Sellũ Coritæ pfectus
erat eorũ quæ in sartagine frigebantur. Porrò de filiis Caath fratribus eorũ,
super panes erant propositionis, vt semper nouos p singula sabbatha pparã-
rent. Hi sunt principes cantorũ p familias Leuitarum, qui in exedris morabã
tur, vt die ac nocte iugiter suo ministerio deseruirent. Capita Leuitarum, per
familias suas principes, manserunt in Ierusalẽ. In Gabaon autẽ cõmorati sũt
pater Gabaon Iehiel, & nomen vxoris eius Maacha. Filius primogenitus ei-
us Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, Gedor quoq;, & Ahio,
& Zacharias, & Macelloth. Porrò Macelloth genuit Samaam: isti habitaue
runt eregione fratrũ suorũ in Ierusalẽ cum fratribus suis. Ner autem genuit F
Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathã, & Melchisua, & Abinadab
& Esbaal. Filius autẽ Ionathã, Meribaal: & Meribaal genuit Micha. Porrò
filij Micha, Phitõ, & Melech, & Tharaa, & Ahaz. Ahaz aũt genuit Iara: et
Iara genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa:
Mosa verò genuit Banaa: cuius filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est
Asel. Porrò Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bochru, Ismael,
Saria, Obdia, Hanan. hi sunt filii Asel.

Pugnans Saul contra Philisthæos occiditur cum filiis. Cap. X.

PHilisthiim autẽ pugnabant contra Israel, fugeruntq; filii Israel Phili- A
sthæos, & ceciderunt vulnerati in mõte Gelboe. Cũq; appropinquassẽt
Philisthæi psequẽtes Saul & filios eius, pcusserunt Ionathan, & Abi- 2.Re.31.a
nadab, & Melchisua filios Saul. Et aggrauatum est pliũ cõtra Saul, inuene
runtq; eũ sagittarii, & vulnerauerunt iaculis. Et dixit Saul ad armigerũ suũ.
Euagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircuncisi isti, & B
illudant mihi. Noluit autẽ armiger eius hoc facere, timore pterritus: arripuit
ergo Saul ensem, & irruit in eũ. Quod cũ vidisset armiger eius, videlicet mor-
tuũ esse Saul, irruit etiã ipse i gladiũ suũ, & mortuus est. Interiit ergo Saul,
& tres filii eius, & oĩs domus illius pariter cõcidit. Quod cũ vidissẽt viri Isra
el q habitabãt i cãpestribus, fugerũt: & Saul ac filiis eius mortuis, dereliqrũt
vrbes suas, & huc illucq; dispsi sunt: venerũtq; Philisthijm, & habitauerũt in C
eis. Die igit altero detrahentes Philisthijm spolia cæsorũ, iuenerũt Saul, et fi-
lios eius iacẽtes i mõte Gelboe. Cũq; spoliassẽt eũ, et amputassent caput, ar-
misq; nudasẽt, miserũt i terrã suã, ut circũferret, & oñderet idolorũ tẽplis &
populis: arma autẽ eius cõsecrauerũt i phano dei sui, et caput affixerũt i tẽplo
Dagon. Hoc cũ audissent viri Iabes Galaad, oĩa scilicet q Philisthijm fecerãt 2.Reg.10.a D
sup Saul, cõsurrexerũt singuli virorũ fortiũ, et tulerũt cadauera Saul et filio-
rũ eius: attulerũtq; ea i Iabes, et sepelierũt ossa eorũ subter quercũ q erat i Ia-
bes, et ieiunauerũt septẽ diebus. Mortuus est ergo Saul ppter iniqtates suas:
eo qd puaricatus sit mandatũ dñi quod pceperat, et nõ custodierit: illud sed
insup etiã pythonissam consuluerit, nec sperauerit in domino, propter quod
interfecit eum, et transtulit regnum eius ad Dauid filium Isai.

Dauid unctus in regem quo modo gesserit imperium. Cap. XI.

COngregatus est igitur omnis Israel ad Dauid in Hebron dicens, Os A
tuũ sumus et caro tua, Heri, quoq; et nudiustertius cũ adhuc regnaret
Saul tu eras q educebas et itroducebas Israel; tibi enim dixit dñs deus

tuus. Tu pasces populum meum Israel, & tu eris princeps super eum. Venerunt ergo omnes maiores natu Israel ad regem in Hebron, & iniit Dauid cũ e s fœdus coram domino: vnxeruntq; eum regem super Israel, iuxta sermonem domini quem locutus est in manu Samuel. Abiit quoq; Dauid, & omnis Israel in Ierusalem, hęc est Iebus, vbi erant Iebusæi habitatores terrę. Di
B xeruntq; qui habitabant in Iebus ad Dauid, Non ingredieris huc. Porrò Dauid cepit arcem Sion, quæ est ciuitas Dauid, dixitq;, Omnis qui percusserit Iebusęum in primis, erit princeps & dux. Ascendit igitur primus Ioab filius Saruię, & factus est princeps. Habitauit autem Dauid in arce, & idcirco appellata est ciuitas Dauid. Aedificauitq; vrbem in circuitu à Mello, vsque ad gyrum: Ioab autem reliqua vrbis extruxit. Proficiebatq; Dauid vadens & crescens, & dominus exercituum erat cum eo. Hi principes virorum fortium Dauid, qui adiuuerunt eum vt rex fieret super omnem Israel, iuxta verbum domini quo locutus est ad Israel. Et iste numerus robustorum Dauid: Iesbaā
C filius Hachumoni princeps inter triginta: iste leuauit hastam suam super trecentos vulneratos vna vice. Et post eum Eleazar filius patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes, iste fuit cum Dauid in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philisthinorum. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumq; percussissent Philisthæos, dedit dominus salutem magnam populo suo. Descenderunt autē tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in valle Raphaim. Porro Dauid erat in præsi-
D dio, & statio Philisthinorum in Bethlehem. Desiderauit igitur Dauid, & dixit, O si quis daret mihi aquā de cisterna Bethlehem, quæ est in porta. Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quę erat in porta, & attulerūt ad Dauid vt biberet: qui noluit, sed magis libauit illam domino, dicens, absit vt in conspectu dei mei hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam: quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hāc causam noluit bibere. hęc fecerunt tres robustissimi. Abisai quoq; frater Ioab ipse erat princeps trium,
E & ipse leuauit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus, & inter tres secundus inclytus, & princeps eorum: veruntamen vsq; ad tres primos non peruenerat. Banaia filius Ioiadę viri robustissimi, q multa opera perpetrarat, de Cabseel: ipse pcussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore niuis. Et ipse percussit virum Ægyptium cuius statura erat quinq; cubitorum, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cum virga, et
F rapuit hastam quam tenebat manu, & interfecit eum hasta sua. Hæc fecit Banaia filius Ioiada, qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus, veruntamen ad tres vsq; non peruenerat: posuit autem eum Dauid ad auriculam suam. Porro fortissimi viri in exercitu Asael frater Ioab, & Elchanan filius patrui eius de Bethlehem, Sammoth Arorites, Helles Phalonites, Ira filius Aacces Thecuites, Abiezer Anathothites, Sobbochai Husathites, Ilai Ahohites, Maharai Netophatites, Heled filius Baana Netophathites Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banaia Pharathonites,

Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. Filii Assem Gezonites, Ionathan filius Sage Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites. Eliphal filius Vr, Hepher Mecharathites. Ahia Phelonites, Hesro Carmelites, Naarai filius Azbai, Ioel frater Nathan, Mibahar filius Agarai, Selec Ammonites, Naharai Berothites armiger Ioab filii Saruię, Ira Iethręus, Gareb Iethręus, Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: Hanan filius Maacha, et Iosaphat Mathanites, Ozia Astarothites, Samma & Iehiel filii Hotham Arorites, Iedihel filius Samri, & Ioha frater eius Thosaites, Eliel Mahumites, & Ieribai & Iosaia filii Elnaā, & Iethma Moabites, Eliel & Obed, & Iasiel de Masobia. G

Dauidis fortium & principum qui eum secuti sunt catalogus. Cap. XII.

HI quoq; venerunt ad Dauid in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filiū Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores, tendentes arcum, & vtraq; manu fundis saxa iacientes, & dirigentes sagittas de fratribus Saul ex tribu Beniamin. Prīceps Ahiezer, et Ioas filii Samaa, Gabaathites: et Iaziel & Phallet filii Azmoth. & Baracha et Iehu Anathothites. Samaias quoq; Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta. Ieremias & Iehezièl & Iohanan & Iezabad Gaderothites: & Eluzai & Ierimuth, & Baalia & Samaria & Saphatia Haruphites. Elcana & Iesia & Azareel & Ioezer & Iesbaā de Carehim: Ioela quoq; & Zabadia filii Ieroham de Gedor. Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cum lateret in deserto, uiri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & ueloces quasi capreę in montibus: Ezer princeps, Obdias secūdus, Eliab tertius, Masmana quartus, Ieremias quintus, Ethi sextus, Eliel septimus, Iohanan octauus, Elzebad nonus, Ieremias decimus, Mathbanai vndecimus. hi de filiis Gad principes exercitus: nouissimus cētum militibus præerat, & maximus mille. Isti sunt qui transierunt Iordanem mense primo, quando inundare consueuit super ripas suas, & omnes fugauerunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam et occidentalem. Venerunt autem et de Beniamin et de Iuda ad præsidium in quo morabatur Dauid. Egressusq; est Dauid obuiam eis, et ait, Si pacifice venistis ad me vt auxiliemini mihi, cor meū iungatur uobis. Si autē insidiamini mihi pro aduersariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat deus patrū nostrorum, et iudicet. Spiritus vero induit Amasai principem inter triginta, et ait, Tui sumus o Dauid, et tecum fili Isai, pax pax tibi, et pax adiutoribus tuis. te enim adiuuat deus tuus. Suscepit ergo eos Dauid, et constituit principes turmę. Porro de Manasse transfugerunt ad Dauid, quādo veniebat cum Philisthiim aduersus Saul, vt pugnaret: et non dimicauit cum eis, quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes, Periculo capitis nostri reuertetur ad dominum suum Saul. Quando igitur reuersus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, et Iozabad, et Iedihel, et Michael et Iozabad, et Eliu, et Salathi, principes militū in Manasse. hi præbuerunt auxilium Dauid aduersus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu. Sed et per singulos dies veniebant ad Dauid, ad auxiliandum ei, vsque dum fieret grādis numerus quasi exercitus dei.

Margin: A; 1.Re. 27.a; B; C; D; 1.Re. 29.b

B Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad Dauid, cum
esset in Hebron, vt transferrent regnum Saul ad eum iuxta verbum domini.
Filii Iuda portantes clypeū & hastam, sex millia octingenti expediti ad præ.
lium. De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem mil-
lia centum. De filiis Leui, quatuor millia sexcenti. Ioiada quoq; princeps de
stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti. Sadoc etiam puer egregię in-
dolis, & domus patris eius principes vigintiduo. De filiis autem Beniamin
fratribus Saul, tria millia. magna enim pars eorum adhuc sequebatur domū
Saul. Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, vi
F ri nominati in cognationibus suis. Et ex dimidia parte tribus Manasse, decem
& octo millia, singuli per nomina sua venerunt vt constituerent regem Da-
uid. De filiis quoque Issachar, viri eruditi qui nouerant singula tempora ad
pręcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti: omnis autem re-
liqua tribus, eorum consilium sequebatur. Porro de Zabulon qui egrediebàn
tur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta mil
lia, & venerunt in auxilium non in corde duplici, Et de Nephtali, principes
mille: & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septē millia. De Dan
etiam præparati ad pręlium, viginti octo millia sexcenti. Et de Aser egredię-
tes ad pugnam & in acie prouocantes, quadraginta millia. Trans Iordanem
G autem de filiis Ruben, et de Gad, & dimidia parte tribus Manasse instructi
armis bellicis, centum viginti millia. Omnes isti viri bellatores expediti ad
pugnandum corde perfecto venerunt in Hebron, vt constituerent regem Da
uid super vniuersum Israel: sed & omnes reliqui ex Israel, uno corde erant ut
rex fieret Dauid. Fueruntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes &
bibentes præparauerant enim eis fratres sui. Sed & qui iuxta eos erant, vsq;
ad Issachar & Zabulon & Nephtali, afferebant panes in asinis, & camelis,
& mulis, & bobus ad vescendum: farinam, palathas, vuam passam, vinum,
oleum, boues, arietes ad omnem copiam gaudium quippe erat in Israel.

Reliquę familię Israel vocantur, & reducitur arca de Cariathiarim. Cap. XIII.

A INiit autem consilium Dauid cum tribunis & centurionibus, & vniuer-
sis principibus, & ait ad omnem cœtum Israel, Si placet vobis, & a do-
mino deo nostro egredietur sermo quem loquor: mittamus ad fratres no-
stros reliquos in vniuersas regiones Israel: & ad sacerdotes & Leuitas qui
habitant in suburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, & reducamus arcā
B dei nostri ad nos: non enim requisiuimus eā in diebus Saul. Et respondit vni
1. Reg. 6. a uersa multitudo vt ita fieret: placuerat enim sermo omni populo. Congrega-
uit ergo Dauid cunctū Israel a Sihor Ægypti vsq; dum ingrediaris Emath,
vt adduceret arcam dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid et omnis vir Is-
rael ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret inde arcā domini dei
sedentis super cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntq; ar-
C cam dei super plaustrum nouum de domo Abinadab: Oza autē et frater eius
minabant plaustrum. Porro Dauid et uniuersus Israel, ludebant coram deo
omni virtute, in canticis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis
et tubis. Cum autem peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum
suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciuiens, paululum inclinauerat eā.
Iratus est itaq; dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset
arcam:

arcam, et mortuus est ibi coram deo. Contristatúsque est Dauid, eo quod di- D
uisisset dominus Ozam: vocauitq; locum illum, Diuisio Ozæ, vsq; in præ-
sentem diem. Et timuit deum tūc temporis dicens, Quomodo possum ad me
introducere arcam dei? Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est in
ciuitatem Dauid, sed auertit in domum Obededom Gethæi. Mansit ergo ar-
ca dei in domo Obededō tribus mensibus: et benedixit dominus domui eius,
et omnibus quę habebat.

Quomodo Hirā miserit Dauidi ligna, & de polygamia eius & prælijs cum Philisthæis. Cap. XIIII.

MIsit quoq; Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & A
artifices parietū lignorumq;: vt ædificarent ei domum. Cognouitq;
Dauid eo quòd confirmasset eum dominus in regem super Israel, &
sublevatum est regnum suum super populum eius Israel. Accepit quoq; Da-
uid alias vxores in Ierusalem: genuitq; filios & filias. Et hæc nomina eorum B
qui nati sunt ei in Ierusalem: Samua & Sobab, Nathā & Salomon, Iebahar, 2. Reg.5.c
& Elisua, & Eliphalet, Noga quoq; & Napheg, & Iaphia, Elisama, & Baal
iada, & Eliphalet. Audientes autē Philisthĳm quod vnctus esset Dauid in re
gem super vniuersum Israel, ascenderunt oēs vt quærerent eū: quod cum au-
disset Dauid, egressus est obuiā eis. Porrò Philisthĳm venientes, diffusi sunt
in valle Raphaim. Cōsuluitq; Dauid dn̄m dicēs, Si ascendā ad Philisthæos, C
& si trades eos in manu mea? Et dixit ei dominus, Ascende, & tradam eos in
manu tua. Cumq; illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi Dauid,
& dixit, Diuisit deus inimicos meos per manum meā, sicut diuiduntur aquę,
& idcirco vocatum est nomen loci illius Baalpharasim, Dereliqueruntq; ibi
deos suos, quos Dauid iussit exuri. Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, &
diffusi sunt in valle. Consuluitq; rursum Dauid deum: & dixit ei deus, Non D
ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex aduerso pyrorum.
Cumq; audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad
bellum. egressus est enim deus ante te, vt percutiat castra Philisthiim. Fecit
ergo Dauid, sicut præceperat ei deus, & percussit castra Philisthinorum, de
Gabaon vsq; Gazera. Diuulgatumq; est nomen Dauid in vniuersis regioni
bus: & dominus dedit pauorem eius super omnes gentes.

Quibus ceremonijs arca dei sit relata, & quomodo Dauid a Michol irrisus. Cap. XV.

FEcit quoq; sibi domos in ciuitate Dauid: & ędificauit locū arcę dei, te- A
tenditq; ei tabernaculum. Tunc dixit Dauid, Illicitum est vt à quocū-
que portetur arca dei, nisi a Leuitis: quos elegit dn̄s ad portandum eā,
& ad ministrandum sibi, vsq; in æternū. Congregauitq; vniuersum Israel in
Ierusalem, vt afferretur arca dei in locū suum quem pręparauerat ei. Necnon
& filios Aaron & Leuitas. de filiis Caath, Vriel princeps fuit: & fratres eius 2. Reg.6.c
centū viginti. De filiis Merari, Asaia princeps: et fratres eius ducenti uiginti.
De filiis Gersom, Ioel princeps: & fratres eius centū triginta. De filiis Elisa- B
phan, Semeias princeps: & fratres eius ducenti. De filiis Hebron, Eliel prin-
ceps & fratres eius octoginta. De filiis Oziel, Aminadab princeps: & fratres
eius centum duodecim. Vocauitq; Dauid Sadoc & Abiathar sacerdotes, &
Leuitas, Vriel, Asaiam, Ioel, Semeiam, Eliel, & Aminadab: & dixit ad eos,
Vos qui estis principes familiarum Leuiticarum, sanctificamini cū fratribus
vestris, & afferte arcā dn̄i dei Israel ad locū q ei pręparatus est: ne vt à prin-

cipio, quia non eratis præsentes, percussit nos dominus: sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. Sãctificati sunt ergo sacerdotes & Leuitæ, ut portarent arcam domini dei Israel. Et tulerunt filij Leui arcam dei, sicut præceperat Moyses iuxta uerbum domini, humeris suis, in vectibus. Dixitq; Dauid principibus Leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, vt resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. Constitueruntq; Leuitas: Hemam filium Ioel, & de fratribus eius Asaph. filium Barachiæ. de filijs vero Merari, fratribus eorũ Ethã
C filium Casaiæ. Et cum eis fratres eorum, in secundo ordine, Zachariam & Ben & Iaziel & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, Eliab & Banaiam & Maasiam & Mathathiam & Eliphalu & Maceniam & Obededom & Iehiel ianitores. Porro cantores, Heman, Asaph, & Ethan: in cymbalis æneis concrepantes. Zacharias autem & Oziel, & Semiramoth et Iahiel et Ani et Eliab et Maasias et Banaias in nablis arcana cantabant. Porrò Mathathias et Eliphalu et Macenias et Obededom et Iehiel et Ozaziu: in citharis pro octaua canebant Epinicion. Chonenias autem princeps Leuitarum, prophetiæ p̃erat, et ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens. Et Barachias, et Elcana: ianitores arcæ. Porrò Sebenias et Iosaphat et Nathanael et Amasai et Zacharias et Banaias et Eliazer sacerdotes, clangebant tubis coram arca dei: et Obededom et Iehias erant ianitores arcæ. Igitur Dauid et maiores
D natu Israel, et tribuni, ierunt ad deportandã arcã fœderis dñi de domo Obed edom cũ lætitia. Cumq; adiuuisset deus Leuitas qui portabant arcam fœderis domini, immolabantur septem tauri et septem arietes. Porrò Dauid erat indutus stola byssina, et uniuersi Leuitæ qui portabant arcam, cantoresq;, et Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: Dauid aũt indutus erat ephod lineo. Vniuersusq; Israel deducebant arcam fœderis domini in iubilo, et sonitu buccinæ, et tubis, et cymbalis, et Nablis et citharis concrepantes. Cumque peruenisset arca fœderis domini vsq; ad ciuitatem Dauid: Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid saltantem atque ludentem, et despexit eum in corde suo.

Quantis præconiis excepta sit arca domini. Cap. XVI.

A Attulerunt igitur arcam dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei Dauid: et obtulerunt holocausta et pacifica coram deo. Cumque complesset Dauid offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine domini. Et diuisit vniuersis per singulos à viro usq; ad mulierem tortam panis, et partẽ assæ carnis bubalæ, et frixã oleo
2.Re.6.d. similam. Constituitq; coram arca domini de Leuitis, qui ministrarent et recordarentur operum eius, et glorificarent, atq; laudarent dominum deum Israel. Asaph principem, et secundum eius Zachariam. Porrò Iahiel et Semiramoth Iehiel et Nathathiam et Eliab et Banaiam et Obededom, et Iehiel super organa psalterij et lyras: Asaph autem, vt cymbalis personaret: Banaiam verò et Iahaziel sacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis dei. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum domino, Asaph, et fratres eius.
Ps.10.4.b Confitemini domino, et inuocate nomen eius: notas facite in populis adinuen
Isa.12.a. tiones eius.
B Cantate ei, et psallite ei: et narrate omnia mirabilia eius.

Laudate nomen sanctum eius:lætetur cor quærentium dominum.
Quærite dominum,et virtutem eius:quærite faciem eius semper.
Recordamini mirabilium eius quæ fecit:signorũ illius,et iudiciorũ oris eius.
Semen Israel serui eius:filij Iacob electi eius.
Ipse dominus deus noster:in vniuersa terra iudicia eius.
Recordamini in sempiternum pacti eius: sermonis quem præcepit in mille generationes.
Quem pepigit cum Abraham:et iuramenti illius cum Isaac.
Et constituit illud Iacob in præceptum:et Israeli in pactum sempiternum.
Dicens,tibi dabo terram Chanaan,funiculum hæreditatis vestræ.
Cum essent pauci numero,parui et coloni eius.
Et transierunt de gente in gentem,et de regno ad populum alterum.
Non dimisit quenquam calumniari eos:sed increpauit pro eis reges. C
Nolite tangere christos meos:et in prophetis meis nolite malignari.
Cantate domino omnis terra:annuntiate ex die in diem salutare eius.
Narrate in gentibus gloriam eius:in cunctis populis mirabilia eius.
Quia magnus dominus et laudabilis nimis:et horribilis super omnes deos.
Omnes enim dij populorum idola.dominus autem cœlos fecit.
Confessio & magnificentia coram eo:fortitudo et gaudium in loco eius.
Afferte domino familiæ populorum:afferte domino gloriam et imperium.
Date domino gloriam nomini eius,leuate sacrificium, et venite in conspectu eius:et adorate dominum in decore sancto.
Commoueatur à facie eius omnis terra:ipse enim fundauit orbẽ immobilem.
Lætentur cœli,et exultet terra:et dicant in nationibus,Dominus regnauit.
Tonet mare,et plenitudo eius:exultent agri,et omnia quæ in eis sunt.
Tunc laudabunt ligna saltus coram domino:quia venit iudicare terram.
Confitemini domino quoniam bonus:quoniam in ęternũ misericordia eius.
Et dicite,Salua nos deus saluator noster:et congrega nos,et erue de gentibus, D
vt cõfiteamur nomini sancto tuo,et exultemus in carminibus tuis.
Benedictus dominus deus Israel ab æterno,et usq; in æternum:et dicat omnis populus Amen,et hymnum domino.

Dereliquit itaq; ibi coram arca fœderis domini Asaph et fratres eius: vt ministrarent in conspectu arcæ iugiter per singulos dies,et uices suas. Porrò Obededom,et fratres eius sexaginta octo:et Obededom filium Idithum, et Hosa constituit ianitores. Sadoc autem sacerdotem,et fratres eius sacerdotes, (Num. 28.a) coram tabernaculo domini in excelso,quod erat in Gabaon:vt offerrent ho- (Exod. 29.g) locausta domino super altare holocaustomatis iugiter manè et vespere, iuxta omnia quæ scripta sunt in lege domini, quam præcepit Israeli. Et post eum Heman et Idithun et reliquos electos, unumquenque uocabulo suo ad confitendum domino:quoniam inæternum misericordia eius. Heman quoque et Idithun canẽtes tuba,et quatiẽtes cymbala:et oĩa musicorum organa ad canendum deo:filios autem Idithun fecit esse portarios. Reuersusq; est omnis populus in domum suam:et Dauid,vt benediceret etiam domui suæ.

Dauidis institutum in ædificatione ædis domini inhibetur. Cap. XVII.

CVm autẽ habitaret Dauid in domo sua,dixit ad Nathan prophetam, A
Ecce ego habito in domo cedrina:arca autem fœderis domini sub pel-

libus est. Et ait Nathan ad Dauid, Omnia q̃ in corde tuo sunt, fac: deus enim tecũ est. Igitur nocte illa factus est sermo dei ad Nathan dicẽs, Vade et loquere Dauid seruo meo, Hæc dicit dñs, Non ædificabis tu mihi domũ ad habitandũ. Neq; enim mansi in domo ex eo tẽpore quo eduxi Israel vsq; in diẽ hãc: sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manẽs cũ omni Israel. Nunquid locutus sum saltẽ vni iudicum Israel, quibus præceperam vt pascerent populum meũ, & dixi, Quare non ędificastis mihi domũ cedrinã? Nunc itaq; sic loqueris ad seruũ meum Dauid: Hęc dicit dominus exercituum, Ego
B tuli te, cũ in pascuis sequereris gregẽ: vt esses dux populi mei Israel. Et fui tecum quocunq; perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos corã te, fecíq; tibi nomen quasi vnius magnorũ qui celebrantur in terra. Et dedi locum populo meo Israel: plantabitur, & habitabit in eo, & vltra non cõmouebitur: nec filii iniquitatis atterent eos, sicut à principio ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israel, & humiliaui vniuersos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod ędificaturus sit tibi dñs domũ. Cumq; impleueris dies tuos, ut uadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnũ eius, Ipse ædificabit mihi domũ, & firmabo soliũ eius vsq; in ęternũ. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filiũ: & misericordiã meam nõ auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit. Et statuam eũ in domo mea,
C & in regno meo usq; in sempiternum: & thronus eius erit firmissimus in perpetuum. Iuxta omnia verba hęc, & iuxta vniuersam visionẽ istam, sic locutus est Nathan ad Dauid. Cumq; venisset rex Dauid, & sedisset coram dño, dixit, Quis ego sum domine deus, & quę domus mea, vt præstares mihi talia? Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoq; locutus es super domum serui tui etiam in futurum: & fecisti me spectabilẽ super omnes homines domine deus. Quid vltra addere potest Dauid, cum ita glorificaueris seruum tuum, & cognoueris eum? Domine propter famulum tuum iuxta cor tuũ fecisti omnem magnificentiã hanc, & nota esse voluisti vniuersa magnalia. Domine non est similis tui: & nõ est alius deus absq; te ex omnibus quos audiuimus auribus nostris, Quis enim est alius, vt populus tuus Israel, gens
D vna in terra, ad quã perrexit deus, vt liberaret, & faceret populũ sibi, & magnitudine sua, atq; terroribus eijceret nationes a facie eius, quem de Ægypto liberarat? Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usq; in ęternum, & tu domine factus es deus eius. Nunc igitur domine, sermo quem locutus es famulo tuo, & super domum eius, confirmetur in perpetuum, et fac sicut locutus es. Permaneatq;, et magnificetur nomen tuum vsq; in sempiternum: et dicatur, Dominus exercituum deus Israel, et domus Dauid serui eius permanẽs coram eo. Tu enim domine deus meus reuelasti auriculam serui tui, vt ędificares ei domum: idcirco inuenit seruus tuus fiduciam, vt oret coram te. Nunc ergo Domine tu es deus: et locutus es ad seruum tuum tanta beneficia. Et cœpisti benedicere domui serui tui, vt sit semper coram te: te enim domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Expugnat Dauid vicinas ciuitates. Cap. XVIII.

A FActum est autem post hæc, vt percuteret Dauid Philisthijm, et humiliaret eos, et tolleret Geth et filias eius de manu Philisthijm: pcuteretq;
2.Reg. 8.a Moab et fierẽt Moabitę serui Dauid, offerentes ei munera. Eo tempore

percussit

percussit Dauid etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperiũ suum vsq; ad flumen Euphratẽ. Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius & septem millia equitum: ac viginti millia virorũ peditum: subneruauitq; omnes equos curruum, exceptis centũ quadrigis quas reseruauit sibi. Superuenit autem & Syrus Damascenus, vt auxilium praeberet Adarezer regi Soba: sed & huius percussit Dauid vigintiduo millia uirorum B
Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoq; seruiret sibi, & offerret munera. Adiuuitq; eum dominus in cũctis ad quę perrexerat. Tulit quoq; Dauid pharethras aureas, quas habuerant serui Adarezer: & attulit eas in Ierusalem
Necnon de Thebat & Chun urbibus Adarezer aeris plurimum, de quo fecit Salomon mare aeneum, & columnas, & uasa ęnea. Quod cum audisset Thou rex Hemath, percussisse uidelicet Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba misit Adoram filium suum ad regem Dauid, ut postularet ab eo pacem C
& congratularetur ei q; percussisset, & expugnasset Adarezer: aduersarius quippe erat Thou Adarezer. Sed & omnia uasa aurea, & argentea, & ęnea consecrauit Dauid rex domino cum argẽto & auro quod tulerat ex uniuersis gentibus, tam de Idumęa & Moab, & filijs Ammon, quam de Philisthijm et Amalech. Abisai uero filius Saruię percussit Edom in ualle salinarum, decem & octo millia: & cõstituit in Edom pręsidium, ut seruiret Idumęa Dauid: saluauitq; dominus Dauid in cunctis ad quę perrexerat. Regnauit ergo Dauid D
super uniuersum Israel, et faciebat iudicium atq; iustitiam cuncto populo suo
Porrò Ioab filius Saruię erat super exercitum & Iosaphat filius Ahilud a cõmentarijs, Sadoc autem filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, sacerdotes: et Susa, scriba: Banaias quoq; filius Ioiadę sup legiones Cerethi et Phelethi: porrò filij Dauid primi ad manum regis.

Dauid legatos ab Hanone iniuria affectos ulciscit. Cap. XIX.

A Ccidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, et regnaret filius eius pro eo, Dixitq; Dauid, Faciam misericordiam cum Hanõ filio Naas pręstitit enim mihi pater eius gratiam. Misitq; Dauid nuntios ad consolandũ eum super morte patris sui. Qui cũ peruenissent in terrã filiorũ Ammon ut cõsolarentur Hanon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon, Tu forsitan putas quòd Dauid honoris causa in patrem tuũ miserit qui consolarentur te: nec animaduertis quod ut explorent, & inuestigent, & scrutentur terram tuam uenerint ad te serui eius. Igitur Hanon pueros Dauid decaluauit & rasit, & pręscidit tunicas eorum a natibus usq; ad pedes, & B
dimisit eos. Qui cum abijssent & hoc mandassent Dauid, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & pręcepit ut manerent in Ierichò, donec cresceret barba eorum, & tunc reuerterentur. Videntes autem filij Ammon quod iniuriam fecissent Dauid, tam Hanon quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba currus & equites. Conduxerunt q; triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo eius. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filij quoq; Ammon congregati de vrbibus suis, uenerunt ad bellum. Quod cum audisset Dauid, misit Ioab C
& omnem exercitum uirorum fortium: egressiq; filij Ammon, direxerũt aciẽ iuxta portam ciuitatis: reges autẽ qui ad auxilium eius uenerãt, separatim in

C agro ſteterunt. Igitur Ioab intelligens bellum ex aduerſo, et poſt tergum con
tra ſe fieri, elegit viros fortiſsimos de vniuerſo Iſrael, et perrexit contra Sy-
rum. reliquam autem partē populi dedit ſub manu Abiſai fratris ſui: et perre
xerunt contra filios Ammon. Dixitq́; Si uicerit me Syrus, auxilio eris mihi:
ſi autem ſuperauerint te filii Ammon, ero tibi in præſidium. Confortare, et
agamus viriliter pro populo noſtro, et pro vrbibus dei noſtri: dominus autē
quod in conſpectu ſuo bonum eſt, faciat. Perrexit ergo Ioab, et populus qui
cum eo erat, contra Syrum ad prælium: et fugauit eos. Porro filii Ammon vi
dentes quod fugiſſet Syrus, ipſi quoq́; fugerūt Abiſai fratrem eius, et ingreſsi
D ſunt ciuitatem: reuerſuſque eſt etiam Ioab in Ieruſalem. Videns autem Syrus
quod cecidiſſet coram Iſrael, miſit nuntios, et adduxit Syrum qui erat trans
fluuium: Sophach autem princeps militię Adarezer, erat dux eorum. Quod
cum annuntiatum eſſet Dauid, congregauit vniuerſum Iſrael, et trāſiuit Ior-
danem, irruitque in eos, et direxit ex aduerſo aciem, illis contra pugnantibus.
Fugit autem Syrus Iſrael: et interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruū,
et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principē. Videntes au-
tem ſerui Adarezer ſe ab Iſrael eſſę ſuperatos, transfugerunt ad Dauid, et ſer
uierunt ei: noluitque vltra Syria auxilium præbere filiis Ammon.

Deſcribuntur & hic nonnulla Dauidis magnifica geſta. Cap. XX.

A FActum eſt autem poſt anni circulum, eo tempore quo ſolent reges ad
bella procedere, congregauit Ioab exercitū & robur militiæ, & vaſta-
uit terram filiorum Ammon: perrexitq́; & obſedit Rabba: portò Da-
uid manebat in Ieruſalem, quando Ioab percuſsit Rabba, & deſtruxit eam.
B Tulit autem Dauid coronā Melchon de capite eius, & inuenit in ea auri pon
do talentum, & pretioſiſsimas gemmas: fecitq́; ſibi inde diadema: manubias
quoq́; vrbis plurimas tulit. Populum autem qui erat in ea, eduxit: & fecit ſu
per eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarentur et
contererētur: ſic fecit Dauid cunctis vrbibus filiorū Ammon: & reuerſus eſt
C cum omni populo ſuo in Ieruſalem. Poſt hæc initū eſt bellum in Gazer ad-
uerſum Philiſthæos: in quo percuſsit Sobochai Huſathites, Saphai de genere
Raphaim, & humiliauit eos. Aliud quoq́; bellum geſtum eſt aduerſus Phi-
liſthæos, in quo percuſsit Adeodatus filius Saltus Lehemitem fratrem Go-
D liath Gethæi, cuius haſtæ lignum erat quaſi liciatorium texentium. Sed &
aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longiſsimus ſenos habens di-
gitos, id eſt ſimul vigintiquatuor: qui & ipſe de Rapha fuerat ſtirpe genera-
tus. Hic blaſphemauit Iſrael: & pcuſsit eū Ionathan filius Samaa fratris Da
uid. Hi ſunt filij Rapha in Geth, q ceciderūt in manu Dauid & ſeruorū eius.

Numerando populum Dauid offendit deum, quapropter Iſrael grauiter affligitur. Cap. XXI.

A COnſurrexit autem ſatan contra Iſrael: & incitauit Dauid vt numera-
ret Iſrael. Dixitque Dauid ad Ioab, & ad principes populi, Ite, & nu
merate Iſrael a Berſabee, vſque Dan: & afferte mihi numerum, vt
ſciam. Reſponditque Ioab, augeat dominus populum ſuum centuplum, quā
ſunt: nonne domine mi rex, omnes ſerui tui ſunt? quare hoc quærit dominus
meus, quod in peccatum reputetur Iſraeli? Sed ſermo regis magis præualuit:
egreſſuſque eſt Ioab, & circuiuit vniuerſum Iſrael: et reuerſus eſt Ieruſalem.
Deditq́; Dauidi numerum eorum quos circuierat; & inuentus eſt omnis nu-

merus Israel mille millia,& centum millia virorum educentium gladium: de 2.Re.24.a
Iuda autem quadringēta septuaginta millia bellatorum. Nam Leui & Benia
min non numerauit eo, q Ioab inuitus exequeretur regis imperiū. Displicuit A
autē deo quod iussum erat:& percussit Israel. Dixitq; Dauid ad deū. Pecca-
ui nimis vt hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem serui tui, quia insipienter
egi. Et locutus est dominus ad Gad videntem Dauidis, dicens, Vade, et loque
re ad Dauid,& dic ei, Hæc dicit dominus, Trium tibi optionem do: vnum
quod volueris elige,& faciam tibi. Cumq; venisset Gad ad Dauid, dixit ei; B
Hęc dicit dominus, Elige quod volueris: Aut tribus annis pestilentiam famis:
aut tribus mensibus te fugere hostes tuos,& gladium eorum non posse euade
re: aut tribus diebus gladium domini,& mortem versari in terra,& angelum
domini interficere in vniuersis finibus Israel: nunc igitur uide quid respondeā
ei qui misit me. Et dixit Dauid ad Gad, Ex omni parte me angustiæ premūt:
sed melius mihi est vt incidam in manus domini, quia multę sunt miseratio-
nes eius: quàm in manus hominum. Misit ergo dominus pestilentiā in Israel:
& ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Misit quoq; angelum in
Ierusalem, vt percuteret eam: cumq; percuteretur, vidit dominus,& misertus
est super magnitudine mali:& imperauit angelo qui percutiebat, Sufficit, iā
cesset manus tua. Porrò angelus domini stabat iuxta aream Ornan Iebusæi.
Leuansq; Dauid oculos suos, vidit angelum domini stantem inter coelum &
terram & euaginatum gladium in manu eius,& versum contra Ierusalem:
& ceciderunt tam ipse quàm maiores natu vestiti cilicijs proni in terram. Di
xitq; Dauid ad deū, Nōne ego sum, qui iussi ut numeraretur populus? Ego'q C.
peccaui, ego qui malum feci: iste grex quid commeruit? Domine deus meus
vertatur obsecro manus tua in me,& in domum patris mei; populus autem
tuus non percutiatur. Angelus autem domini pręcepit Gad vt diceret Daui-
di vt ascenderet, extrueretq; altare domino deo in area Ornan Iebusęi. Ascen
dit ergo Dauid iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine do-
mini. Porrò Ornan cum suspexisset,& vidisset angelum, quatuorq; filij eius
cum eo absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum. Igitur cum
veniret Dauid ad Ornan, conspexit eum Ornan,& processit ei obuiam de
area,& adorauit eū pronus in terrā, Dixitq; ei Dauid Da mihi locū areę tuę
vt ædificē in ea altare domino: ita vt quantū valet argenti accipias,& cesset
plaga a populo. Dixit autem Ornā ad Dauid, Tolle, et faciat dominus meus
rex quodcunq; ei placet: sed & boues do in holocaustum,& tribulas in ligna,
& triticum in sacrificium, omnia libens prębebo. Dixitq; ei rex Dauid, Ne-
quaquam ita fiet, sed argentum dabo quātum valet: neq; enim tibi auferre de D
beo,& sic offerre domino holocausta gratuita. Dedit ergo Dauid Ornā, pro
loco, siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. Et ædificauit ibi altare domino:
obtulitq; holocausta,& pacifica: et inuocauit dominū, et exaudiuit eū in igne A
de coelo sup altare holocausti. Præcepitq; dominus angelo:& cōuertit gladiū
suū in vaginā. Protinus ergo Dauid, videns q exaudisset eū dominus in area
Ornan Iebusęi immolauit ibi victimas. Tabernaculum autem domini, quod
fecerat Moyses in deserto,& altare holocaustorum, ea tempestate erat in ex-
celso Gabaon. Et nō præualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obsecraret deum: ni
mio enim fuerat timore perterritus, videns gladium angeli domini.

David adornat templo extruendo neceſſaria & Salomoni eius ædificandi curam committit. Cap. XXII.

A Dixitq; Dauid, Hæc eſt domus dei, & hoc altare in holocauſtum Iſrael.
Et præcepit vt congregarentur omnes proſelyti de terra Iſrael, & con
ſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliẽdos, vt ędificaretur
domus dei. Ferrum quoq; plurimum ad clauos ianuarum, & ad commiſſuras
atq; iuncturas pręparauit Dauid: et ęris põdus innumerabile. Ligna quoq; ce
drina non poterant æſtimari, quæ Sidonij & Tyrij deportauerant ad Dauid.
Et dixit Dauid, Salomõ filius meus puer paruulus eſt & delicatus: domus aũt
quam ędificare volo domino, talis eſſe debet vt in cunctis regionibus nomi-
netur, præparabo ergo ei neceſſaria. Et ob hanc cauſam, ante mortem ſuã om
nes pręparauit impenſas. Vocauitq; Salomonem filium ſuum: & pręcepit ei
B vt ędificaret domum domino deo Iſrael. Dixitq; Dauid ad Salomonem, Fili
2.Reg.7.a. mi, voluntatis meę fuit vt ædificarem domum nomini dei mei. Sed factus eſt
ſermo domini ad me, dicẽs, Multum ſanguinem effudiſti, et plurima bella bel
3.Reg.5.a. laſti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram
me: filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus: faciam enim eum requieſcere
ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabi
tur: & pacem, & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius: Ipſe ędificabit do-
mum nomini meo: & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firma
boq; ſolium regni eius ſuper Iſrael in ęternum. Nũc ergo fili mi, ſit dominus
C tecum, & proſperare, & ædifica domum domino deo tuo, ſicut locutus eſt de
te. Det quoq; tibi dominus prudentiã & ſenſum, vt regere poſſis Iſrael, & cu
ſtodire legem domini dei tui. Tunc enim proficere poteris, ſi cuſtodieris man
data, & iudicia quæ præcepit dominus Moyſi vt doceret Iſrael: confortare &
uiriliter age, ne timeas, neq; paueas. Ecce ego in paupertate mea pręparaui im
penſas domus domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talẽ
torum: ęris verò, & ferri non eſt pondus: vincit enim numerus magnitudine:
ligna & lapides pręparaui ad vniuerſa impẽdia. Habes quoq; plurimos artifi
D ces latomos, & cęmẽtarios, artificeſq; lignorum, & omnium artiũ ad facien-
dum opus prudentiſſimos in auro & argento & ære: & ferro, cuius non eſt nu
merus. Surge igitur, & fac, & erit dominus tecum. Pręcepit quoq; Dauid cũ
ctis principibus Iſrael, vt adiuuarent Salomonem filium ſuum, Cernitiſ, in-
quiens, quod dominus deus veſter vobiſcum ſit, & dederit vobis requiẽ per
circuitum, & tradiderit omnes in manus veſtras, & ſubiecta ſit terra corã do
mino, & corã populo eius. Præbete igitur corda veſtra et animas veſtras vt
quæratis dominum deum veſtrum: & conſurgite & ędificate ſanctuarium do
mino deo: vt introducatur arca fœderis domini, & vaſa deo conſecrata in do
mum quæ ædificatur nomini domini.

David ſenex regem conſtituit Salomonem, & Leuitis officia aſſignat. Cap. XXIII.

A Igitur Dauid ſenex & plenus dierum, regem conſtituit Salomonem fi-
lium ſuum ſuper Iſrael. Et congregauit omnes principes Iſrael, & ſa-
cerdotes atq; Leuitas, Numeratiq; ſunt Leuitæ à triginta annis, & ſu-
pra: & inuenta ſunt trigintaocto millia virorum. Ex his electi ſunt, & diſtri-
buti in miniſterium domus domini vigintiquatuor millia, præpoſitorum aũt
& iudicũ, ſex millia. Porrò quatuor millia ianitores: & totidẽ pſaltes canẽtes
dño in organis quę fecerat ad canendũ. Et diſtribuit eos Dauid p vices filio-
rum

rum Leui, Gerson uidelicet et Caath, et Merari. Filij Gersō. Leedā, et Semei. Filij Leedā: princeps Iahiel et Zetham, & Ioel, tres. Filij Semei: Salomith & Hoziel & Aram, tres: isti principes familiarum Leedan. Porrò filij Semei: B
Iehelh, & Zina, & Iaus, & Baria: isti filij Semei, quatuor. Erat aūt Iehelh prior, Zina secūdus: porrò Iaus & Baria nō habuerūt plurimos filios, & idcirco i vna familia unaq; domo cōputati sunt. Filij Caath: Amram & Isaar, Hebron & Oziel, quatuor. Filij Amram, Aaron, & Moyses. Separatusq; est Aaron vt ministraret in sanctosanctorū, ipse & filij eius in sempiternum, & adoleret incēsum dño secūdū ritū suū, ac benediceret nomini eius in sempiternū, Moysi quoq; hoīs dei filij annumerati sunt ī tribu Leui. Filij Moysi: Gersom & Eliezer. Filij Gersom: Subuel primus. Fuerunt aūt filij Eliezer: Rohobia primus: & non erāt Eliezer filij aliȷ. porrò filij Rohobia multiplicati sunt nimis. Filij Isaar: Salomith primus. Filij Hebron: Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. Filij Oziel: Micha primus, Iesia C
secundus. Filij Merari: Moholi & Musi. Filij Moholi: Eleazar & Cis. Mortuus est autē Eleazar, & nō habuit filios, sed filias: acceperuntq; eas filij Cis fratres earū. Filij Musi: Moholi & Eder & Ierimoth, tres. Hi filij Leui in cognationibus & familijs suis, principes p vices & numerū capitū singulorū q faciebāt opera ministerij domus dñi à viginti ānis, & suprà. Dixit enim Dauid, Requiē dedit dñs deus Israel populo suo, & habitationē Ierusalē vsq; in æternū. Nec erit officij Leuitarū vt vltrà portēt tabernaculū, et oīa vasa eius ad ministrandū. Iuxta pcepta quoq; Dauid nouissima supputabitur numerus filiorū Leui à viginti annis et suprà. Et erūt sub manu filiorū Aaron in cultum domus domini, in vestibulis et in exedris, et in loco purificationis, D
& in sanctuario, et in vniuersis operibus ministerij tēpli dei. Sacerdotes aūt, sup panes propositionis, et ad similæ sacrificiū, et ad lagana et azyma et sartaginem, et ad torrendum et sup omne pōdus atq; mensuram. Leuitæ vero, vt stent mane ad confitendū, et canēdum domino: similiterq; ad vesperam, tā in oblatione holocaustorum domini, quàm in Sabbathis et Calendis et solennitatibus reliquis iuxta numerum et ceremonias vniuscuiusq; rei iugiter corā dño. Et custodiant obseruationes tabernaculi fœderis, et ritū sanctuarij, et obseruationem filiorū Aaron fratrum suorū vt ministrent in domo domini.

Exod. 2. a; 6. c. Hebr. 5. b.

Præscribuntur filiis Aaron & principibus sacerdotum sua officia. Cap. XXIIII.

PORro filijs Aaron hæ partitiones erant. Filij Aaron: Nadab et Abiu et Eleazar et Ithamar. Mortui sunt aūt Nadab et Abiu ante patrem suū A
absq; liberis. sacerdotioq; functus est Eleazar et Ithamar. Et diuisit eos Dauid et Sadoc de filijs Eleazari, et Ahimelech de filijs Ithamar secundū vices suas et ministeriū. Inuētiq; sunt multo plures filij Eleazar in principibus viris, quā filij Ithamar. Diuisit autē eis, hoc est filijs Eleazar principes p familias sedecim: et filijs Ithamar p familias et domos suas octo. Porro diuisit utrasq; inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarij, et principes dei tam de filijs Eleazar quàm de filijs Ithamar. Descripsitq; eos Semeias B
filius Nathanael scriba Leuites coram rege et principibus, et Sadoc sacerdote, et Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium et Leuiticarum: vnam domum, quæ cæteris præerat, Eleazar: et alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, Ithamar. Exiuit autem sors prima

Ioiarib,secunda Iedeie,tertia Harim,quarta Seorim, quinta Melchia, sexta Maimã,septima Accos,octaua Abia,nona Iesua,decima Sechenia,vndecima Eliasib,duodecima Iacim,tredecima Hoppha,decimaquarta Isbaab,decima
C quinta Belga, decimasexta Emmer, decimaseptima Hezir, decimaoctaua Aphses,decimanona Pheteia,vicesima Hezechiel,vicesimaprima Iachin,vicesimasecũda Gamul,vicesimatertia Dalaiau. vicesimaquarta Maaziau. Hæ vices eorũ secundum ministeria sua,vt ingrediantur domũ domini iuxta ritũ suũ sub manu Aaron patris eorum:sicut præcepit dominus deus Israel. Porrò filiorum Leui,qui reliqui fuerant:de filijs Amram erat Subael:& de filijs Subael,Iehedeia. De filijs quoq; Rohobiæ princeps Iesias. Isaari vero filius Salemoth:filius q; Salemoth Iahath:filiusq; Ieriau primus,Amarias secundus,Iaziel tertius,Iecman quartus. Filius Oziel,Micha,filius Micha,Samir. Fra
D ter Micha,Iesia:filiusq; Iesię,Zacharias. Filij Merari:Moholi & Musi filius Oziau.Benno. Filius quoq; Merari:Oziau & Soam & Zacchur & Hebri. Porrò Moholi filius Eleazar:qui non habebat liberos. Filius verò Cis, Ierameel. Filij Musi:Moholi,Eder & Ierimoth. isti filij Leui secundum domos familiarum suarum. Miseruntq; et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram Dauid rege,& Sadoc,& Abimelech, & principibus familiarum sacerdotalium & Leuiticarum, tam maiores,quam minores, omnes sors æqualiter diuidebat.

Filiorum Asaph,Idithun & Heman quæ fuerint munia. Cap. XXV.

A IGitur Dauid & magistratus exercitus segregauerunt in ministeriũ filios Asaph & Heman & Idithun:qui prophetarent in citharis, & psalterijs, & cymbalis secundũ numerum suum dedicato sibi officio seruiẽtes. De filijs Asaph:Zachur & Ioseph & Nathania & Asarela,filij Asaph:sub manu Asaph prophetantis iuxta regẽ. Porrò Idithũ:filij Idithun,Godolias,Sori,Ieseias,& Hasabias,& Mathathias,sex,sub manu patris sui Idithun,qui in cithara prophetabat super cõfitẽtes & laudãtes dominũ. Hemã quoq; :filij He
B mã,Bocciau,Mathaniau,Oziel,Subuel,et Ierimoth,Hananias,Hanani,Eliata,Gedelthi,& Romẽriezer,Iesbacassa,Melothi,Othir,Mahazioth:omnes isti,filij Heman videntis regis in sermonibus dei,vt exaltaret cornu. deditq; deus Hemã filios quatuordecim:et filias tres, Vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo domini distributi erant in cymbalis,& psalterijs, & citharis in ministeria domus dei iuxta regẽ:Asaph videlicet,& Idithun & Hemã. Fuit autẽ numerus eorũ cum fratribus suis,qui erudiebãt canticũ domini
C cuncti doctores ducẽti octogintaocto. Miseruntq; sortes p vices suas,ex ęquo tam maior quam minor,doctus pariter & indoctus. Egressaq; est sors prima Ioseph,qui erat de Asaph. Secũda Godoliæ,ipsi & filijs eius, et fratribus eius duodecim. Tertia Zachur,filijs & fratribus eius duodecim. Quarta Isari,filijs & fratribus eius duodecim. Quinta Nathanię,filijs et fratribus eius duodecim Sexta Bocciau,filijs & fratribus eius duodecim. Septima Isreela, filijs & fratribus eius duodecim. Octaua Iesaiæ,filiis & fratribus eius duodecim. Nona
D Mathanię,filijs & fratribus eius duodecim. Decima Semiæ,filijs & fratribus eius duodecim. Vndecima Azareel,filijs & fratribus eius duodecim. Duodecima tribus Hasabię,filijs & fratribus eius duodecim. Tertiadecima Subael,filij et fratribus eius duodecim. Quartadecima Mathathię,filijs et fratribus eius

duodecim. Quintadecima Ierimoth, filijs & fratribus eius duodecim. Sextadecima Hananiæ, filijs & fratribus eius duodecim. Septimadecima Iesbacasse, filijs & fratribus eius duodecim. Octauadecima Hanani, filijs & fratribus eius duodecim. Nonadecima Mellothi, filijs & fratribus eius duodecim. Vicesima Eliatha, filijs & fratribus eius duodecim. Vicesimaprima Othir, filijs & fratribus eius duodecim. Vicesimasecunda Geddelthi: filijs & fratribus eius duodecim. Vicesimatertia Mahazioth, filijs & fratribus eius duodecim. Vicesimaquarta Romemthiezer, filijs & fratribus eius duodecim.

Ianitorum institutio & munus Cap. XXVI.

Diuisiones autem ianitorum de. Coritis Meselemia, filius Core, de filijs Asaph. Filij Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Iadiel secundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus, Aelã quintus, Iohanã sextus, Elioenai septimus: Filij autẽ Obededom: Semeias primogenitus, Iozabad secundus Ioaha tertius Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi dñs. Semeiæ autẽ filio eius nati sunt filij, pręfecti familiarũ suarũ: erãt enim viri fortissimi. Filij ergo Semeię: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, et fratres eius viri fortissimi. Eliu quoque, & Samachias. oẽs hi, de filijs Obededõ: ipsi & filij, et fratres eorũ fortissimi, ad ministrãdũ, sexagintaduo de Obededõ. Porrò Meselemię filij, et fratres eorũ robustissimi, decẽ & octo. De Hosa autẽ, id est de filijs Merari: Seri princeps, (non enim habuerat primogenitum, & idcirco posuerat eum pater eius in principẽ. Helcias secũdus, Tabelias tertius, Zacharias quartus: omnes hi filij, & fratres Hosa, tredecim. Hi diuisi sunt in Ianitores, vt semp principes custodiarũ, sicut & fratres eorũ ministrarẽt in domo dñi. Missę sunt ergo sortes ex æquo, & paruis & magnis per familias suas in vnãquãq; portarũ. Cecidit ergo sors orientalis, Selemiæ. Porrò Zachariæ filio eius, viro prudẽtissimo, & erudito, sortito obtigit plaga septentrionalis. Obededom verò, & filijs eius ad austrũ: in qua parte domus, erat seniorũ cõcilium. Sephim, & Hosa, ad occidentẽ, iuxta portam quę ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiã. Ad orientẽ verò, Leuitę sex: & ad aquilonẽ, quatuor p̃ diẽ: atq; ad meridiẽ similiter in die, quatuor: & vbi erat cõciliũ, bini & bini. In cellulis quoq; ianitorũ ad occidentẽ, quatuor in uia: biniq; per cellulas. Hę sunt diuisiones ianitorum filiorũ Core, & Merari. Porrò Achias erat super thesauros domus dei, et vasa sanctorũ. Filij quoq; Ledan, filij Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan & Gersonni, Iehieli. Filij Iehieli: Zathã, & Ioel fratres eius super thesauros domus domini, Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis & Ozielitis Subael autẽ filius Gerson, filij Moysi, prępositus thesauris. Fratres quoq; eius Eliezer, cuius filius Rahabia, & huius filius Isaias, & huius filius Ioram, huius quoq; filius Zechri, & huius filius Selemith. ipse Selemith, & fratres eius super thesauros sanctorũ, quę sanctificauit Dauid rex, & principes familiarũ & tribuni, & cẽturiones, & duces exercitus, de bellis & manubijs præliorum quæ consecrauerant ad instaurationẽ & supellectilẽ tẽpli domini. Hæc autem vniuersa sanctificauit Samuel vidẽs, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, et Ioab filius Saruiæ: omnes qui sanctificauerant ea p̃ manũ Selemith, & fratrũ eius. Isaaritis verò præerat Chonenias, & filij eius ad opera forinsecus super Israel ad docendũ, & iudicandũ eos. Porrò de Hebronitis Hasabias, et fratres

eius viri fortissimi, mille septingenti præerant Israeli trans Iordanem contra occidentem, in cunctis operibus domini, & in ministerium regis. Hebronitarum autē princeps fuit Ieria secundum familias & cognationes eorū. Quadragesimo āno regni Dauid recensiti sunt: & inuēti sunt viri fortissimi in Iazer Galaad, fratresq; eius robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos Dauid rex Rubenitis & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse in omne ministerium dei & regis.

Quæ præfectorum, principum & quorumcūque ministeriorum Dauidis fuerint officia. Cap. XXVII.

A
Filij autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi iuxta turmas suas, ingredientes & egredientes p singulos menses in anno: vigintiquatuor millibus singuli præerant. Primæ turmæ in primo mense Iesboam ꝑerat filius Zabdiel: & sub eo viginti quatuor millia. De filijs Phares, princeps cūctorum principum exercitus mense primo. Secundi mēsis habebat turmam Dudia Ahohites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partē exercitus vigintiquatuor millium. Dux quoq; turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Ioiadæ sacerdos: & in diuisione sua vigintiquatuor millia. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta, præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius eius. Quartus mense quarto, Azahel frater Ioab, & Zabadias filius eius post eum: & in turma eius vigintiquatuor millia. Quintus mense quinto, princeps Samaoth Iezerites, & in turma eius vigintiquatuor millia. Sextus mēse sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in tur-
B
ma eius vigintiquatuor millia. Septimus mēse septimo, Helles Phallonites de filijs Ephraim: & in turma eius vigintiquatuor millia. Octauus mēse octauo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: & in turma eius vigintiquatuor millia. Nonus mense nono, Abiezer Anathothites de filijs Iemini: et in turma eius vigintiquatuor millia. Decimus, mēse decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarahi: et in turma eius vigintiquatuor millia. Vndecimus, mēse vndecimo, Banaias Pharathonites de filijs Ephraim: et ī turma eius vigintiquatuor millia. Duodecimus, mēse duodecimo, Holdai Netophatites de stirpe Gothoniel: et in turma eius vigintiquatuor millia. Porrò tribubus ꝑerant in Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: Leuitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc: Iudaitis Eliu frater Dauid: Isacharitis, Amri filius Michael: Zabulonitis, Iesmaias filius Abdiæ: Nepththalitibus, Ierimoth filius Ozriel: filijs Ephraī, Osee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manasse Iohel filius Phadaiæ: et dimidiæ tribui Ma-
C
nasse in Galaad, Iaddo filius Zachariæ. Beniamin autem, Iasiel filius Abner: Dan verò, Ezriel filius Ieroham. hi principes filiorum Israel. Noluit autem Dauid numerare eos à viginti annis inferius: quia dixerat dominus vt multiplicaret Israel quasi stellas cœli, Ioab filius Saruiæ cœperat numerare, nec cōpleuit: quia super hoc ira Dei irruerat in Israel: et idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, nō est relatus in fastos regis Dauid. Super thesauros autē regis fuit Azmoth filius Adiel. his autē thesauris qui erant in vrbibus, et in vicis, et in thurribus præsidebat Ionathā filius Oziæ. Operi autē rustico, et agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub. Vinearumq; cultoribus, Semeias Ramathites: cellis autem vinarijs, Zabdias

Sephomites, Nam super oliueta et ficeta, quæ erāt in campestribus, Balanan
Gederites: super apothecas autem olei, Ioas. Porro armentis quę pascebantur
in Saron, præpositus fuit Setrai Saronites: et super boues in vallibus, Saphat D
filius Adli: super camelos verò, Vbil Ismaelites: & super asinos, Iadias Mero
nathites: super oues quoq; Iaziz Agarenus. omnes hi, principes substantiæ re
gis Dauid: Ionathan autē patruus Dauid consiliarius, vir prudens et litera-
tus: ipse et Iahiel filius Hachamoni, erant cū filijs regis. Achitophel etiam cō
siliarius regis, et Chusai Arachites amicus regis. Post Achitophel fuit Ioiada
filius Banaiæ, et Abiathar, Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

Dauid omnes suo imperio subditos hortatur ad templi
ædificationem. Cap. XXVIII.

CONuocauit igitur Dauid omnes principes Israel, duces tribuum, et præ A
positos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoq; et centurio-
nes, & qui præerant substantiæ, & possessionibus regis: filiosq; suos cū
eunuchis, et potentes, et robustissimos quosq; in exercitu, Ierusalē. Cūq; surre
xisset rex, et stetisset, ait, Audite me fratres mei, & populus meus. Cogitaui 2.Reg.7.a
vt ædificarē domū in qua requiesceret arcā fœderis dñi, et scabellū pedū dei Supra,22.b
nostri: et ad ædificandum omnia præparaui. Deus autē dixit mihi, Nō ædifi-
cabis domum nomini meo: eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis. Sed
& elegit dñs deus Israel me de vniuersa domo patris mei: vt essem rex super
Israel in sempiternū: de Iuda enim elegit principē: porrò de domo Iuda, do-
mum patris mei: et de filiis patris mei, placuit ei, vt me eligeret regē super cun
ctū Israel. Sed & de filijs meis (filios enim mihi multos dedit dñs) elegit Salo-
monē filiū meū, vt sederet in throno regni domini super Israel: dixitq; mihi, B
Salomō filius tuus ædificabit domū meam, et atria mea: ipsum enim elegi mi
hi in filiū, et ego ero ei in patrē. Et firmabo regnū eius vsq; in æternū, si pseue
rauerit facere præcepta mea et iudicia, sicut et hodie. Nunc ergo corā vniuer-
so cœtu Israel audiente deo nostro, custodite et pquirite cūcta mādata dñi dei
vestri: vt possideatis terrā bonā, et relinquatis eā filiis vestris post uos usq; in
sempiternū. Tu aūt Salomon fili mi, scito deū patris tui, et serui ei corde pfe-
cto, et animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur dñs, et vniuersas men
tium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris
eum, proijciet te inæternum. Nunc ergo quia elegit te dominus vt ędificares
domū sanctuarii, confortare et pfice. Dedit autē Dauid Salomoni filio suo de
scriptionē porticus, et tēpli, et cellariorū, et cœnaculi, et cubiculorū in adytis,
et domus propitiationis, necnon et omniū quæ cogitauerat atriorū et exedra
rum per circuitum in thesauros domus dei et in thesauros sanctorum: diuisio C
numq; sacerdotalium et Leuiticarū in omnia opera domus domini, et in uni-
uersa uasa ministerii templi dñi. Aurum in pōdere per singula vasa ministe-
rii, Argenti quoq; pondus pro vasorum et operū diuersitate. Sed et in cande-
labra aurea, et ad lucernas eorum, aurum pro mēsura uniuscuiusq; candelabri
et lucernarum. Similiter et in candelabra argētea, et in lucernas eorū, p diuer
sitate mensuræ, pōdus argenti tradidit. Aurū quoq; dedit in mēsas proposi-
tionis pro diuersitate mensarum: Similiter et argentum in alias mensas argen
teas. Ad fuscinulas quoq;, et phialas, et thuribula ex auro purissimo, et leuncu-
los aureos pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum et le-

D unculum. Similiter & in leones argenteos diuersum argenti pondus separa-
uit. Altari autem in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: & vt
ex ipso fieret similitudo quadrigę cherubim extēdentium alas, & velantium
arcam fœderis domini. Omnia (inquit) venerūt scripta manu domini ad me,
vt intelligerem vniuersa opera exemplaris. Dixit quoq; Dauid Salomoni fi
lio suo, Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas & ne paueas. Dominus
enim deus meus tecum erit, & nō dimittet te, nec derelinquet, donec perficias
omne opus ministerij domus domini. Ecce diuisiones sacerdotum & Leuita-
tum, in omne ministerium domus dei assistunt tibi, & parati sunt, & noue-
runt tam princeps quàm populus facere omnia præcepta tua.

Quæ Dauid eiusque principes obtulerunt in templi ędificationem. Cap. XXIX.

A LOcutúsq; est Dauid rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meū
vnum elegit deus, adhuc puerum & tenellum: opus enim grande est,
neq; enim homini pręparatur habitatio, sed domino deo. Ego autem
totis viribus meis pręparaui impēsas domus dei mei. Aurum ad vasa aurea,
& argentum in argentea, ęs in ęnea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapi-
des onychinos, & quasi stibinos, & diuersorum colorum, omnemque pretio-
sum lapidem, & marmor parium abundantissime. & super hęc quæ obtuli in
domum dei mei, de peculio meo aurum & argentum do in templum dei mei,
B exceptis his quę præparaui in ędem sanctam. Tria millia talenta auri de au-
ro Ophir: & septem millia talentorum argēti probatissimi, ad deaurandos pa
rietes templi. Et vbicunque opus est aurum de auro, & vbicunque opus est
argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte of-
fert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit domino. Polliciti
sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel, tribuni quoq;
& centuriones, & principes possessionum regis. Dederuntque in opera do-
mus dei auri talenta quinque millia: & solidos decem millia: argenti talenta
decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum mil-
C lia talentorum. Et apud quencunq; inuenti sunt lapides, dederunt in thesau-
ros domus domini per manum Iahiel Gersonitis. Lætatusque est populus,
cum vota sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea domino: sed &
Dauid rex lętatus est gaudio magno. Et benedixit domino coram vniuersa
multitudine: & ait, Benedictus es domine deus Israel patris nostri ab æterno
in æternum. Tua est domine magnificentia, & potentia, & gloria, atq; victo
ria, & tibi laus: cuncta enim quæ in cœlo sunt, & in terra, tua sunt, tuum do-
mine regnum, & tu es super omnes principes. Tuæ diuitię, & tua est gloria:
tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia, in manu tua magnitu
D do & imperium omnium. Nunc igitur deus noster confitemur tibi, & lauda
Gen. 15. & 47. b mus nomen tuum inclytum, Quis ego, & quis populus meus, vt possimus
hęc tibi vniuersa promittere? tua sunt omnia: et quæ de manu tua accepimus,
dedimus tibi. Peregrini enim sumus coram te & aduenæ sicut omnes patres
nostri. Dies nostri quasi vmbra super terrā, & nulla est mora. Domine deus
noster, omnis hæc copia, quam parauimus vt ędificaretur domus nomini san
cto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia. Scio deus meus quod probes cor-
da, & simplicitatem diligas, vnde & ego in simplicitate cordis mei lętus ob-
tuli vniuersa hęc: et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cū ingenti gau-

dio tibi offerre donaria. Domine deus Abraham, & Isaac, & Israel patrum nostrorum: custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in veneratione tui mens ista permaneat. Salomoni quoq; filio meo da cor perfectum, vt custodiat mandata tua, testimonia tua, & ceremonias tuas, et faciat vniuersa: & ędificet ędem, cuius impensas paraui. Pręcepit autē Dauid vniuersæ ecclesiæ, Benedicite domino deo vero. Et benedixit omnis ecclesia domino deo patrum suorum: et inclinauerunt se, & adorauerunt dominum, et deinde regem. Immolaueruntque victimas domino: et obtulerunt holocausta die sequenti tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, & vniuerso ritu abundantissime in omnem Israel. Et comederunt, & biberunt coram domino in die illo cum grandi lętitia. Et vnxerunt secundo Salomonē filium Dauid. Vnxerunt autem eum domino in principem, & Sadoc in pontificem. Seditq; Salomon super solium domini in regē pro Dauid patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israel. Sed & vniuersi principes et potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, et subiecti fuerunt Salomoni regi. Magnificauit ergo dominus Salomonē super omnem Israel: et dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eū rex Israel. Igitur Dauid filius Isai regnauit super vniuersum Israel. Et dies quibus regnauit super Israel, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnauit septem annis et in Ierusalem annis triginta tribus. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et diuitijs, et gloria. Et regnauit Salomon filius eius pro eo. Gesta autem Dauid regis priora et nouissima scripta sunt in libro Samuelis videntis, et in libro Nathan prophetę, atq; in volumine Gad videntis: vniuersique regni eius et fortitudinis, et temporum quæ transierunt sub eo, siue in Israel, siue in cunctis regnis terrarum.

B; F; 3. Reg. 1. e 2. c; G

PARALIPOMENON

LIBER SECVNDVS.

Salomon quomodo administrarit regnum, & quid ex deo impetrauerit. Cap. I.

Confortatus est ergo Salomō filius Dauid in regno suo, et Dominus Deus eius erat cum eo, et magnificauit eū in excelsum. Pręcepitque Salomon vniuerso Israeli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum: et abiit cum vniuersa multitudine in excelsum Gabaon, vbi erat tabernaculū fœderis dei, quod fecit Moyses famulus dei in solitudine. Arcam autē dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locū quem præparauerat ei, et vbi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Ierusalem. Altare quoq; æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Vri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo domini: quod et requisiuit Salomon, et omnis ecclesia. Ascenditq; Salomon ad altare ęneum coram tabernaculo fœderis domini, et obtulit in eo mille hostias. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei deus, dicens, Postula quod vis, vt dem tibi. Dixitque Salomon deo, Tu feci-

A; B 3. Reg. 3. a; Exo. 38. a; Sap. 9. b

sti cum Dauid patre meo misericordiam magnam:& constituisti me regem pro eo. Nunc ergo domine deus impleatur sermo tuus quem pollicitus es Da
C uid patri meo:tu enim me fecisti regem super populum tuum multum,qui tā innumerabilis est,quàm puluis terræ. Da mihi sapientiam & intelligentiam, Vt ingrediar & egrediar coram populo tuo:quis enim potest hunc populum dignè,qui tam grandis est,iudicare?Dixit autē deus ad Salamonē,Quia hoc magis placuit cordi tuo,& non postulasti diuitias,& substantiam,& gloriā, neq; animas eorum qui te oderunt,sed nec dies vitæ plurimos : petisti autem sapientiam & scientiam,vt iudicare possis populum meum,super quem con stitui te regem,Sapientia & scientia data sunt tibi:diuitias autem, & substan tiam,& gloriam dabo tibi,ita vt nullus in regibus nec ante te,nec post te fue rit similis tui. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Ierusalem coram ta
D bernaculo fœderis,& regnauit super Israel. Congregauitq; sibi currus et equi tes:& facti sunt ei mille quadringenti currus,& duodecim millia equitum:& fecit eos esse in vrbibus quadrigarum, & cum rege in Ierusalem. Præbuitq; rex argentum & aurum in Ierusalem quasi lapides,& cedros quasi sycomo- ros,quæ nascuntur in campestribus multitudine magna. Adducebātur autem ei equi de Aegypto,& de Coa à negotiatoribus regis,qui ibant, & emebant pretio quadrigā equorū sexcentis argenteis,et equū centū quinquaginta:simi liter de vniuersis regnis Hethæorū,& à regibus Syriæ emptio celebrabatur.

Dispositis operariis Salomon ad.Hiram pro materia & artificib.mittit Cap. II.

A DEcreuit autem Salomon ædificare domum nomini domini,& palatiū sibi. Et numerauit septuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosq; eorum tria millia sexcentos. Misit quoq; ad Hiram regem Tyri,dicēs, Sicut egisti cum Dauid patre meo,& misisti ei ligna cedrina,vt ædificaret sibi do- mum,in qua & habitauit:sic fac mecum vt ædificem domum nomini domi- ni dei mei,vt consecrem eam ad adolendum incensum coram illo,& fumigan da aromata,& ad propositionem panum sempiternam, & holocaustomata mane et vespere,sabbathis quoq;,& neomenijs,& solennitatibus domini dei nostri in sempiternum ,quæ mandata sunt Israeli. Domus enim quam ædifi-
B care cupio,magna est:magnus est enim deus noster super omnes deos. Quis ergo poterit præualere,vt ædificet ei dignam domum?si cœlum,& cœli cœlo rum capere eum nequeunt:quantus ego sum,vt possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum,vt adoleatur incensum coram illo. Mitte ergo mihi virum eruditum,qui nouerit operari in auro & argento,ære & ferro,purpura, cocci no,& hyacintho,& qui sciat sculpere cælaturas cum his artificibus quos me cum habeo in Iudæa & Ierusalem,quos præparauit Dauid pater meus. Sed et ligna cedrina mitte mihi,& arceuthina,& pinea de Libano:scio enim q̄ ser- ui tui nouerint cædere ligna de Libano,& erunt serui mei cum seruis tuis , vt parentur mihi ligna plurima. Domus enim quam cupio ædificare, magna est
C nimis & inclyta. Præterea operarijs qui cæsuri sunt ligna seruis tuis dabo in ci baria tritici coros viginti millia,& hordei coros totidem,et vini viginti mil lia metretas,olei q; sata viginti millia:Dixit autem Hiram rex Tyri per lyte ras,quas miserat Salomoni,Quia dilexit dominus populum suum,idcirco te regnare fecit super eum. Et addidit,dicens,Benedictus dominus deus Israel.

qui

qui fecit cœlum & terram, qui dedit Dauid regi filium sapientem & erudi-
tum & sensatum atq; prudentem, vt ędificaret domum domino, et palatium
sibi. Misi ergo tibi virum prudentem: et scientissimum Hiram patrem meũ,
filium mulieris de filiabus Dan: cuius pater fuit Tyrius, qui nouerit operari D
in auro & argento, ære & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoq; &
hyacintho, & bysso & coccino: & qui sciat cælare omnem sculpturã, & adin
uenire prudenter quodcunq; in opere necessarium est cum artificibus tuis, &
cum artificibus domini mei Dauid patris tui. Triticum ergo & ordeum, &
vinum, quæ pollicitus es domine mi mitte seruis tuis. Nos autem cædemus li
gna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per ma
re in Ioppe, tuum autem erit trãsferre ea in Ierusalem. Numerauit igitur Sa-
lomon omnes viros proselytos qui erant in terra Israel, post dinumeratione
quam dinumerauit Dauid pater eius: & inuenti sunt centum quinquaginta
tria millia & sexcenti. Fecitq; ex eis septuaginta millia, qui humeris onera
portarent, & octoginta millia qui lapides de montibus cæderent; tria autem
millia & sexcentos prępositos operum populi.

Vbi, quando, qua materia & forma templum fuerit extructum. Cap. III.

ET cœpit Salomon ędificare domum domini in Ierusalem, in monte A
Moria. qui demonstratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem para-
uerat Dauid in area Ornan Iebusęi. Cœpit autem ędificare mense se-
cundo, anno quarto regni sui. Et hęc sunt fundamenta quę iecit Salomon, vt
ędificaret domum dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, lati-
tudinis cubitos viginti. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in lon- 3.Reg. 7.a
gum iuxta mensuram latitudinis domus cubitorũ viginti: porrò altitudo cen
tum viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinsecus auro mundissimo. B
Domum quoq; maiorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obri
zi affixit per totum: sculpsitque in ea palmas, & quasi catenulas se inuicem
complectentes. Strauit quoq; pauimentũ templi pretiosissimo marmore de-
core multo. Porrò aurum erat probatissimũ, de cuius laminis texit domum,
& trabes eius, & postes, & parietes, & ostia: & cęlauit cherubim in parieti-
bus. Fecit quoq; domum sanctificatorum: longitudinẽ iuxta latitudinem do-
mus, cubitorũ viginti: & latitudinẽ similiter viginti cubitorũ. & laminis au C
reis texit eam, quasi talentis sexcentis. Sed & clauos fecit aureos, ita vt singu
li claui siclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro. Fecit
etiam in domo sanctisanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos
auro. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita vt vna ala haberet cu-
bitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos ha-
bens, alam tangeret alterius cherub. Similiter Cherub alterius ala, quinq; ha
bebat cubitos, & tangebat parietem: & ala eius altera quinque cubitorum,
alam cherub alterius cõtingebat. Igitur alę vtriusq; cherubim expansę erãt, D
& extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, &
facies eorum erant versæ ad exteriorem domum. Fecit quoq; velũ ex hyacin
tho, purpura cocco et bysso: & intexuit ei cherubim. Ante fores etiã tẽpli duas 3.Reg. 7.b
colũnas, quæ triginta & quinq; cubitos habebant altitudinis: porrò capita
earũ, quinq; cubitorũ. Necnon & quasi catenulas in oraculo, & superposuit
eas capitibus columnarũ: malogranata etiã centũ, quę catenulis interposuit.

die solenni mensis septimi. Cumq; venissent cuncti seniorum Israel, portauerunt Leuitæ arcam, & intulerunt eam & omnem paraturã tabernaculi. Porro vasa sanctuarij, quæ erant in tabernaculo, portauerunt sacerdotes cum Leuitis. Rex autem Salomon, & vniuersus cœtus Israel, & omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes & boues absq; vllo numero, tanta enim erat multitudo victimarum. Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis domini in locum suum, id est ad oraculum templi in sancta sanctorum subter alas cherubim: ita vt cherubim expanderent alas suas super locum in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vectibus eius. Vectium autẽ quibus portabatur arca, quia paululũ longiores erant, capita parebant ante oraculum: si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi vsque in præsentem diem. Nihilque erat aliud in arca nisi duę tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit dominus filijs Israel egredientibus ex Ægypto. Egressis autem sacerdotibus de sanctuario (omnes enim sacerdotes qui ibi poterãt inueniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos diuisus erat) tam Leuitæ, quã cantores, id est & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman, & qui sub Idithun, filij, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalterijs, & citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdotes centum viginti canentes tubis. Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, ita vt cum dominũ laudare cœpissent, & dicere, Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius: impleretur domus domini nube, ne possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria domini domum dei.

3. Reg. 7. g 8. a.

B

C

D

Salomon benedicit plebi, & rogat deum, vt illic orantes, exaudiat. Cap. VI.

TVnc Salomon ait, Dominus pollicitus est vt habitaret in caligine: ego autem ædificaui domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuum. Et conuertit rex faciem suã, & benedixit vniuersę multitudini Israel (nam omnis turba stabat intenta) & ait, Benedictus dominus deus Israel, qui quod locutus est Dauid patri meo, opere compleuit, dicens, A die qua eduxi populum meum de terra Aegypti, nõ elegi ciuitatem de cunctis tribubus Israel vt ædificaretur in ea domus nomini meo: neq; elegi quẽquam alium virum, vt esset dux in populo meo Israel: sed elegi Ierusalem vt sit nomen meũ in ea, & elegi Dauid, ut constituerem eum super populum meũ Israel. Cumque fuisset voluntatis Dauid patris mei, vt ędificaret domum nomini domini dei Israel, dixit dominus ad eum, Quia hęc fuit voluntas tua, vt ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti huiuscemodi habere voluntatem: sed non tu ędificabis mihi domum, veruntamen filius tuus qui egredietur de lumbis tuis, ipse ędificabit domum nomini meo. Compleuit ergo dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro patre meo Dauid, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est dominus: & ędificaui domum nomini domini dei Israel. Et posui in ea arcam, in qua est pactũ domini quod pepigit cum filijs Israel. Stetit ergo coram altari domini ex aduerso vniuersę multitudinis Israel, & extendit manus suas. Siquidem fecerat Sa-

A

3. Reg. 8. b

B

lomon basim æneam,& posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque
latitudinis,& tres cubitos altitudinis: stetitq; super eam,& deinde flexis geni
bus contra vniuersam multitudinem Israel, & palmis in cœlum leuatis, ait,
C Domine deus Israel, non est similis tui deus in cœlo & in terra: qui custodis
pactum & misericordiam cum seruis tuis qui ambulant coram te in toto cor
de suo. Qui præstitisti seruo tuo Dauid patri meo quęcunque locutus fueras
ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut et pręsens tempus probat.
Nunc ergo domine deus Israel imple seruo tuo patri meo Dauid quæcunque
locutus es, dicens, Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum
Israel: ita tamen si custodierint filij tui viam suã, et ambulauerit in lege mea,
sicut et tu ambulasti coram me. Et nunc domine deus Israel firmetur sermo
tuus quem locutus es seruo tuo Dauid. Ergóne credibile est vt habitet deus
cum hominibus super terram? Si cœlum et cœli cœlorũ non te capiunt: quan
to magis domus ista quam ædificaui? Sed ad hoc tantum facta est, vt respi-
cias orationem serui tui, et obsecrationem eius domine deus meus: et audias
preces quas fundit famulus tuus coram te: vt aperias oculos tuos super domũ
D istam diebus ac noctibus, super locum in quo pollicitus es vt inuocetur no-
men tuum: et exaudires orationem quam seruus tuus orat in eo, et exaudias
preces famuli tui, et populi tui Israel. Quicunque orauerit in loco isto, exaudi
de habitaculo tuo, id est de cœlis, et propitiare. Si peccauerit quispiam in pro
ximum suum, et iurare contra eum paratus venerit, seq; maledicto constrin-
3.Reg.8.c Exo.22.b xerit coram altari in domo ista, tu audies de cœlo, et facies iudicium seruorũ
tuorum, ita vt reddas iniquo viam suam in caput proprium, et vlciscaris iu-
stum, retribuens ei secũdum iustitiam suam. Si superatus fuerit populus tuus
Israel ab *inimicis* (peccabunt enim tibi) & conuersi egerint pœnitentiam, &
obsecrauerint nomen tuum, & fuerint deprecati te in loco isto, tu exaudies de
cœlo, & propitiare peccato populi tui Israel, & reduc eos in terram quã de-
A disti eis, & patribus eorum. Si clauso cœlo pluuia non fluxerit propter pecca
ta populi tui, & deprecati te fuerint in loco isto, & cõfessi nomini tuo, et con
uersi à peccatis suis, cum eos afflixeris: exaudi de cœlo domine, & dimitte pec
B cata seruis tuis et populi tui Israel, et doce eos viam bonam per quam ingre-
diantur, et da pluuiam terrę quam dedisti populo tuo ad possidẽdum. Fames
Isa 20.b si orta fuerit in terra, et pestilentia, ærugo et aurugo, et locusta, et brucus, et
hostes vastatis regionibus, portas obsederint ciuitatis, omnisq; plaga, et infir
mitas presserit: si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens pla-
gam, et infirmitatem suam, et expanderit manus suas in domo hac: tu exau-
dies de cœlo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare, et redde vnicui-
que secundum vias suas quas nosti eum habere in corde suo: tu enim solus no
sti corda filiorum hominum. Vt timeant te, et ambulent in vijs tuis cunctis
diebus quibus viuunt super faciem terrę quam dedisti patribus nostris. Ex-
ternum quoq; qui non est de populo tuo Israel, si uenerit de terra longinqua,
propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et bra-
chium tuum extentum, et adoraraueri in loco isto: tu exaudies de cœlo fir-
missimo habitaculo tuo, et facies cuncta pro quibus inuocauerit te ille pere-
grinus: vt sciant omnes populi terræ nomen tuum, et timeant te sicut popu-
lus tuus Israel, et cognoscant quia nomen tuum inuocatum est super domum
hanc

hanc quam ædificaui. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra aduer
sarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam in qua ciui
tas hæc est quam elegisti & domus quam ędificaui nomini tuo: & exaudies
de cœlo preces eorum, & obsecrationem, et vlciscaris. Si autem peccauerint ti F
bi (neq; enim est homo qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hosti
bus, & captiuos duxerint in terram longinquam vel certe quę iuxta est: & cō
uersi in corde suo in terra ad quam captiui ducti fuerant, egerint pœnitentiā,
& deprecati te fuerint in terra captiuitatis suæ, dicētes, Peccauimus, inique fe
cimus, iniuste egimus: & reuersi fuerint ad te in toto cordę suo, & in tota ani
ma sua, in terra captiuitatis suę ad quā ducti sunt, adorabunt te cōtra viā ter
rę suæ quam dedisti patribus eorum, & vrbis quam elegisti, & domus quam
ędificaui nomini tuo tu exaudies de cœlo, hoc est de firmo habitaculo tuo pre G
ces eorum, & facias iudicium, & dimittas populo quamuis peccatori. Tu es
enim deus meus, aperiantur quęso oculi tui, & aures tuę intentę sint ad oratio
nem quæ fit in loco isto. Nunc igitur consurge domine deus in requiem tuam
tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui domine deus induantur salutem, &
sancti tui lætentur in bonis. Domine deus meus ne auerteris faciē christi tui:
memento misericordiarum Dauid serui tui.

Ignis deuorat sacrificium in dedicatione templi, & Salomonis preces exaudit deus. Cap. VII.

CVmq; complesset Salomon fundens preces, ignis descendit dę cœlo, & A
deuorauit holocausta & victimas et maiestas domini impleuit domū,
Nec poterant sacerdotes ingredi templum domini, eo quod implesset
maiestas domini templum domini. Sed & omnes filij Israel videbant descēdē
tem ignē, & gloriam domini super domum: & corruētes proni in terrā super
pauimentum stratum lapide, adorauerunt: & laudauerunt dominū quoniam
bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Rex autē, & omnis populus im
molabant victimas corā domino. Mactauit igitur rex Salomon hostias, boū
vigintiduo millia, arietum centum viginti millia: & dedicauit domū dei rex
& vniuersus populus. Sacerdotes autē stabāt in officijs suis: & Leuitę in orga
nis carminū domini, quę fecit Dauid rex ad laudandū dñm quoniā in ęternū B
misericordia eius, hymnos Dauid canētes per manus suas: porrò sacerdotes ca
nebāt tubis ante eos, cūctusq; Israel stabat: Sāctificauit quoq; Salomō mediū
atrij ante tēplū domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipes pacificorum:
quia altare æneum quod fecerat, non poterat sustinere holocausta & sacrificia
& adipes. Fecit ergo Salomon solennitatem in tempore illo septem diebus, &
omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath vsq; ad torren
tē Aegypti. Fecitq; die octauo collectā, eo quod dedicasset altare septē diebus
& solennitatē celebrasset diebus septē. Igitur in die vicesimotertio mēsis septi
mi, dimisit populos ad tabernacula sua lętātes atq; gaudētes super bono quod
fecerat dominus Dauidi, & Salomoni, & Israeli populo suo. Cōpleuitq; Salo C
mō domum domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo
vt faceret in domo domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autē
dominus nocte, & ait, Audiui orationē tuā, & elegi locum istum mihi in do
mū sacrificij. Si clausero cœlū, & pluuia non fluxerit, & mandauero & pręce
pero locustæ vt deuoret terram, & misero pestilentiā in populū meū: conuer
sus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, depreca-

tus me fuerit,& exquisierit faciem meam,& egerit pœnitētiā à vijs suis pes
simis:& ego exaudiam de cœlo,& propitius ero peccatis eorū,& sanabo ter-
ram eorum. Oculi quoq; mei erunt aperti,& aures meæ erectę ad orationem
eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim,& sanctificaui locū istum,vt sit no-
men meum ibi in sempiternum,& permaneant oculi mei,et cor meum ibi cū
ctis diebus. Tu quoq; si ambulaueris coram me,sicut ambulauit Dauid pater
tuus,& feceris iuxta omnia quę pręcepi tibi,& iustitias meas,iudiciaq; serua
D ueris:suscitabo thronum regni tui,sicut pollicitus sum Dauid patri tuo,dicēs,
Non auferetur de stirpe tua vir,qui non sit princeps in Israel. Si autem auersi
fueritis,& dereliqueritis iustitias meas,& pręcepta mea quę proposui vobis
& abeūtes seruieritis dijs alienis,& adoraueritis eos:euellam vos de terra mea
quam dedi vobis,& domum hanc quam sanctificaui nomini meo, projiciā à
facie mea,& tradam eam in parabolā,& in exēplū cūctis populis, Et domus
ista erit in ꝓuerbiū vniuersis trāseūtibus:& dicēt stupētes, Quare fecit domi
nus sic terræ huic,et domui huic. Respōdebuntq;:Quia dereliquerūt dn̄m deū
patrū suorū,qui eduxit eos de terra Aegypti,et apprehēderūt deos alienos,et
adorauerunt eos,& coluerunt. idcirco venerūt super eos vniuersa hęc mala.

Salomon ædificat ciuitates,& subijcit sibi gentes, Item de principibus & vxore eius. Cap. VIII.

A EXpletis autem viginti annis postquam ędificauit Salomō domū domi
ni & domū suā:ciuitates quas dederat Hyrā Salomōi,ędificauit,& ha
bitare ibi fecit filios Israel. Abijt quoq; in Emath Suba, & obtinuit eā
Et ædificauit Palmirā in deserto, & alias ciuitates munitissimas ædificauit in
Emath. Extruxitq; Bethhorō superiorē,& Bethhorō inferiorē,ciuitates mu-
ratas habētes portas & vectes & seras. Balaath etiā & oēs vrbes firmissimas
quę fuerūt Salomōis,cūctasq; vrbes quadrigarū,et vrbes æquitū. Oīa quęcū
B q; voluit,fecit rex Salomō atq; disposuit:ędificauit in Ierusalē & in Libano,
& in vniuersa terra potestatis suæ. Omnē populū qui derelictus fuerat de He
thæis,& Amorrhæis,& Pherezæis,& Heuęis,et Iebusæis,qui nō erāt de stir
pe Israel,& filijs eorū:& de posteris quos nō interfecerant filij Israel,subiuga
uit Salomō in tributarios,vsq; in diē hāc. Porrò de filijs Israel nō posuit ut ser
uirēt operibus regis:ipsi enim erāt viri bellatores,& duces primi et principes
C quadrigarū & equitū eius. Omnes autē principes exercitus regis Salomonis
fuerunt ducenti quinquaginta,qui erudiebant populum. Filiam uerò Pharao
nis transtulit de ciuitate Dauid in domum quam ædificauerat ei. Dixit enim
Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Israel,eo quòd sanctificata sit
quia ingressa est in eam arca domini. Tunc obtulit Salomon holocausta do-
mino super altare domini,quod extruxerat ante porticū,vt per singulos dies
offerretur in eo iuxta pręceptū Moysi in sabbathis,& in calendis,& in festis
D diebus ter per annum,id est in solennitate azymorum & solennitate hebdo-
madarum,& in solennitate tabernaculorum. Et constituit iuxta dispositionē
Dauid patris sui officia sacerdotū in ministerijs suis:& Leuitas in ordine suo
vt laudarent, & ministrarent coram sacerdotibus iuxta ritum vniuscuiusq;
diei:& ianitores in diuisionibus suis per portam & portam:sic enim pręcepe
rat Dauid homo dei. Nec prętergressi sunt de mandatis regis tā sacerdotes q̄
Leuitę,ex omnibus quæ pręceperat,et in custodijs thesaurorum, Omnes im-

pensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundauit domum domini, vsque in diem quo perfecit eam. Tunc abijt Salomon in Asiongaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom. Misit ergo ei Hiram per manus seruorum suorum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum seruis Salomonis in Ophir: tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

Audita Salomonis sapientia conuenit eum regina Austri, & mutuis inuicem se conciliant muneribus inde moritur. Cap. IX.

Regina quoq; Saba cum audisset famam Salomonis, venit vt tentaret eum in ænigmatibus in Ierusalem: cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata & auri plurimum, gemmasq; pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcunq; erant in corde suo. Et exposuit ei Salomon omnia quę proposuerat: nec quicquam fuit quod nō perspicuum ei fecerit. Quę postquam vidit sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam ędificauerat, necnon & cibaria mensę eius, & habitacula seruorum, & officium ministrorum eius & vestimenta eorum, pincernas quoque & vestes eorum, & victimas quas immolabat in domo domini: nō erat præ stupore vltra in ea spiritus. Dixitque ad regem, Verus est sermo quem audieram in terra mea de virtutibus & sapientia tua. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei: & proba ssem vix medietatem sapientię tuę mihi fuisse narratam: vicisti famā virtutibus tuis. Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui assistunt coram te omni tempore, & audiunt sapientiam tuā. Sit dominus deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum regem domini dei tui. Quia diligit deus Israel, & vult seruare eū in æternum: idcirco posuit te super eum regem, vt facias iudicia atq; iustitiā. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia, vt hęc quæ dedit regina Saba regi Salomoni. Sed & serui Hiram cum seruis Salomonis attulerūt aurū de Ophir, & ligna thpina, & gēmas pretiosissimas. De quibus fecit rex, de lignis scilicet thpinis, gradus ī domo dn̄i & in domo regia: citharas quoq; & psalteria cantoribus: nunquam visa sunt in terra Iuda ligna talia. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cūcta quæ voluit, & quę postulauit, & multo plura q̄ attulerat ad eum: quę reuersa abijt in terrā suam cum seruis suis. Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri: excepta ea summa quam legati diuersarum gentium, & negociatores afferre consueuerant, omnesque reges Arabię, & satrapæ terrarum qui comportabant aurum & argentum Salomoni. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur. Trecenta quoq; scuta aurea trecentorū aureorum quibus tegebantur singula scuta: posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore. Fecit quoq; rex solium eburneum grande: et vestiuit illud auro mundissimo. Sex quoq; gradus, quibus ascendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola: sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex vtraq; parte. non fuit tale solium in vniuersis regnis. Omnia quoq; vasa conuiuij regis erant aurea: & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo,

Margin: A; 3.Reg.10.a Matt.12.d B; C; D; E

F Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. Siquidem naues regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pauos. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ diuitijs, & gloria. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis: vt audirent sapientiam quam dederat deus in corde eius. Et deferebant ei munera, vasa argentea & aurea, et vestes, & arma, & aromata, equos & mulos, per singulos annos. Habuit quoq; Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum: equitumque duodecim millia: constituitque eos in vrbibus quadrigarum, & vbi erat rex in Ierusalem. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges à flumi
G ne Euphrate usque ad terram Philisthinorum, & usque ad terminos Aegypti. Tantamque copiam præbuit argenti in Ierusalem quasi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem uelut sycomororum quę gignuntur in campestribus. Adducebantur autem ei equi de Aegypto, cunctisq; regionibus. Reliqua autem opera Salomonis priorum & nouissimorum scripta sunt in uerbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in uisione quoq; Addo uidentis, contra Ieroboam filium Nabat. Regnauit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israel quadraginta annis. Dormiuitq; cum patribus suis: & sepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Roboam filius eius pro eo.

Roboam Salomonis successor iuuenum consilijs paret, & populum ab se alienat. Cap. X.

A PRofectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israel conuenerat, ut constitueret eum regē. Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reuersus est. Vocaueruntque eum, & venit cum uniuerso Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes, Pater tuus durissimo iugo nos pressit: tu leuiora
3.Reg.12.a impera patrē tuo, qui nobis imposuit grauem seruitutē, & paululum de onere subleua, ut seruiamus tibi. Qui ait, Post tres dies reuertimini ad me. Cumque abijsset populus, inijt consiliū cum senibus qui steterant corā patre eius
B Salomone, dum adhuc uiueret, dicens. Quod datis consiliū, ut respondeā populo? Qui dixerunt ei, Si placueris populo huic, et lenieris eos uerbis clementibus, seruient tibi omni tēpore. At ille reliquit consiliū seniū, et cū iuuenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius. Dixitq; ad eos, Quid uobis uidetur? uel quid respondere debeo populo huic, qui dixit mihi, Subleua iugū quod imposuit nobis pater tuus? At illi respōderunt iuuenes, et nutriti cum eo in delicijs, atq; dixerūt, Sic loqueris populo qui dixit tibi, Pater tuus aggrauauit iugū nostrū, tu subleua: et sic respōdebis eis, Mini
C mus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pater meus imposuit uobis graue iugū, et ego maius pondus apponā: pater meus cecidit uos flagellis, ego uero cædā uos scorpionibus. Venit ergo Ieroboā, et uniuersus populus ad Roboā die tertio, sicut præceperat eis. Responditq; rex dura, derelicto cōsilio seniorū, locutusq; est iuxta iuuenū uolūtatē, Pater meus graue uobis imposuit iugum, quod ego grauius faciam: pater meus cecidit uos flagellis, ego uero cædam uos scorpionibus. Et non acquieuit populi precibus: erat enim uoluntatis dei, ut cōpleretur sermo eius, quē locutus fuerat per manū Ahiæ Silonitis ad Ieroboā filiū Nabat. Populus autē uniuersus rege duriora dicēte, sic locutus est ad eū, Nō est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai. Reuertere in

tere in

tere in tabernacula tua Israel, tu autem pasce domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, qui habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, et lapidauerunt eum filij Israel, et mortuus est: porro rex Roboam currum festinauit ascendere, et fugit in Ierusalem. Recessitque Israel à domo Dauid usque ad diem hanc. D

Roboam ne contra Ieroboam pugnet admonitus extruit ciuitates & ducit vxores. Cap. XI.

Venit autem Roboam in Ierusalem, et conuocauit uniuersam domum Iuda et Beniamin centum octoginta millia electorum, atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, et conuerteret ad se regnum suum. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem dei dicens, Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda, et ad uniuersum Israel qui est in Iuda et Beniamin: Hęc dicit dominus, Non ascendetis neque pugnabitis contra fratres vestros: reuertatur vnusquisque in domum suam, quia mea hoc gestũ est voluntate. Qui cum audissent sermonem domini, reuersi sunt nec perrexerunt contra Ieroboam. Habitauit autem Roboam in Ierusalem, & ædificauit ciuitates muratas in Iuda. Extruxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue, Bethsur quoque, & Socho, & Odollam, necnon & Geth, & Maresa, et Ziph: sed & Adurã, & Lachis, & Azeca: Saraa quoque & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda et Beniamin ciuitates munitissimas. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est olei, et vini. Sed et in singulis vrbibus fecit armamentaria scutorum, et hastarum: firmauitque eas summa diligentia, et imperauit super Iudam, et Beniamin. Sacerdotes autem et Leuitæ qui erant in vniuerso Israel, venerunt ad eũ de cunctis sedibus suis, relinquentes suburbana et possessiones suas, et transeuntes ad Iudam et Ierusalem: eo quod abiecisset eos Ieroboam, et posteri eius, ne sacerdorio domini fungerentur. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum et dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat. Sed et de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suum vt quærerent dominum deum Israel, venerũt in Ierusalem ad immolandum uictimas suas coram domino deo patrum suorum. Et roborauerunt regnum Iuda: et confirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulauerunt enim in vijs Dauid et Salomonis annis tantum tribus. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Ierimoth filij Dauid: Abihail quoque filiam Eliab filij Isai, quæ peperit ei filios Ieus, et Somoriam, et Zoom. Post hãc quoque accepit Maacha filiam Absalõ, quæ peperit ei Abia, et Ethai, et Ziza, et Salomith. Amauit autem Roboam Maacha filiam Absalom super omnes uxores suas et concubinas: nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta: et genuit uigintiocto filios et sexaginta filias. Constituit uero in capite, Abiam filium Maacha ducẽ super omnes fratres suos, ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit et pontentior super oẽs filios eius, et in cunctis finibus Iuda et Beniamin, et in uniuersis ciuitatibus muratis: prębuitque eis escas plurimas, et multas petiuit uxores.

A 2. Re. 12. c B C D

Sesac terram Israel inuadit ac vincit, templumque diripit, Roboam moritur. Cap. XII.

Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem domini, et omnis Israel cum eo. Anno autem quinto regni Roboam ascẽdit Sesac rex Ægypti in Ierusalem (quia peccauerant dño) A

cum mille ducentis curribus & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cũ eo ex Ægypto, Libyes scilicet & Troglodytæ & Æthiopes. Cepitq; ciuitates munitissimas in Iuda, & venit vsq; in Ierusalẽ.
B Semeias autẽ ꝓpheta ingressus est ad Roboã et principes Iuda, q cõgregati fuerãt in Ierusalẽ, fugiẽtes Sesac: dixitq; ad eos: Hæc dicit dñs, Vos reliquistis me, & ego reliq vos in manu Sesac. Cõsternatiq; principes Israel, & rex, dixerunt: Iustus dominus. Cumq; vidisset dominus quòd humiliati essent, factus est sermo domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos: daboq; eis pauxillum auxilij, & non stillabit furor meus super Ierusalem per manum Sesac. Veruntamen seruient ei: vt sciant distantiam seruitu
C tis meæ, & seruitutis regni terrarum. Recessit itaq; Sesac rex Aegypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus domini & domus regis, omniaq; secum tulit: & clypeos aureos quos fecerat Salomon, pro quibus fecit rex æneos, et tradidit illos principibus scutariorum qui custodiebant vestibulũ palatij. Cumque introiret rex domum domini, veniebant scutarij, & tollebant eos: iterumque referebant eos ad armamentarium suum. Veruntamen quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira domini, nec deleti sunt penitus: siquidem in Iuda inuenta sunt opera bona. Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atq;
D regnauit: quadraginta autem & vnius anni erat cum regnare cœpisset: et decem & septem annis regnauit in Ierusalem vrbe quã elegit dominus, vt confirmaret nomen suum ibi de cunctis tribubus Israel: nomen autẽ matris eius Naama Ammanitis. Fecitq; malum, & non præparauit cor suum vt quæreret dominum. Opera vero Roboam prima & nouissima scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ et Addo videntis, et diligenter exposita: pugnaueruntq; aduersum se Roboam et Ieroboam cunctis diebus. Et dormiuit Roboam cũ patribus suis: sepultusq; est in ciuitate David. Et regnauit Abia filius eius ꝓ eo.

Abia successor Roboam quomodo vicerit Ieroboam. Cap. XIII.

A ANno octauodecimo regis Ieroboam, regnauit Abia super Iudã. Tribus annis regnauit in Ierusalem: nomenque matris eius Michaia, filia Vriel de Gabaa: et erat bellum inter Abiam et Ieroboam. Cumq;
3.Reg.15.a iniisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et electorum quadraginta millia: Ieroboam instruxit ecõtra aciem octoginta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi. Stetit ergo Abia super montem Semerum, qui erat in Ephraim, et ait: Audi Ieroboam et omnis Israel, Num ignoratis quòd dominus deus Israel dederit regnũ David super Israel in sempiternum, ipsi et filijs eius in pactum salis? (Et surrexit Ieroboam filius Na-
B bat, seruus Salomonis filij David: et rebellauit contra dominum suum. Congregatique sunt ad eum uiri vanissimi, et filij belial: et præualuerũt cõtra Roboam filium Salomonis: porro Roboam erat rudis et corde pauido, nec potuit resistere eis.) Nunc ergo vos dicitis, quod resistere possitis regno domini, quod possidet per filios David: habetisque grandem populi multitudinẽ, atque vitulos aureos quos fecit vobis Ieroboam in deos. Et eiecistis sacerdotes domini, filios Aaron atque Leuitas: et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicunque venerit, et initiauerit manum suam in tauro de bobus, et in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui nõ sunt dij. Noster autem dominus deus est, quem non relinquimus: sacerdotesq; ministrant do-

mino de filijs Aaron: et Leuitę sunt in ordine suo. Holocausta quoq; offerunt domino per singulos dies mane & vespere: et thymiama iuxta legis pręcepta confectum, & proponuntur panes in mensa mundissima, estq; apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, vt accendantur semper ad vesperam: nos quippe custodimus pręcepta domini dei nostri, quem vos reliquistis. Ergo in exercitu nostro dux deus est, & sacerdotes eius qui clangunt tubis, & resonāt contra vos: filij Israel nolite pugnare contra dominum deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit. Hæc illo loquente, Ieroboam retrò moliebatur insidias. Cumq; ex aduerso hostium staret, ignorantem Iudam suo ambiebat exercitu. Respiciensq; Iudas, vidit instare bellum ex aduerso & post tergum, & clamauit ad dominum: ac sacerdotes tubis canere cœperunt. Omnesq; viri Iuda vociferati sunt: & ecce, illis clamantibus perterruit deus Ieroboam, & omnem Israel qui stabat ex aduerso Abia & Iuda. Fugeruntq; filij Israel Iudam, & tradidit eos deus in manu eorum. Percussit ergo eos Abia, et populus eius plaga magna: & corruerūt vulnerati ex Israel quinq̄ginta millia virorū fortium. Humiliatiq; sunt filij Israel in tempore illo: & vehementissime confortati filij Iuda, eo quod sperassent in domino deo patrum suorum. Persecutus est autem Abia fugientē Ieroboam: & cepit ciuitates eius, Bethel & filias eius: & Iesana cum filiabus suis: Ephron quoq; & filias eius. Nec ualuit vltrà resistere Ieroboām in diebus Abia: quem percussit dominus, & mortuus est. Igitur Abia, cōfortato imperio suo, accepit vxores quatuordecim: procreauitq; vigintiduos filios, & sedecim filias: Reliqua autem sermonum Abia, viarūq; & operum eius, scripta sunt diligentissimè in libro Addo prophetę.

Abia moritur suscipit regimen Asa pius & sternit Aethiopes. Cap. XIIII.

DOrmiuit autem Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Asa filius eius pro eo, in cuius diebus quieuit terra annis decem. Fecit ergo Asa quod bonum & placitum erat in conspectu dei sui, & subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa, & confregit statuas, lucosq; succidit. Et pręcepit Iudę vt quæreret dominum deū patrū suorum, & faceret legem & vniuersa mādata. Et abstulit de cūctis vrbibus Iuda aras & fana, & regnauit in pace. Ædificauit quoq; vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat & nulla temporibus eius bella surrexerant, pacem domino largiente. Dixit autem Iudæ: Ædificemus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus & portis & seris: donec à bellis quieta sunt omnia, eo quod quæsierimus dominum deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacē per gyrum. Ædificauerunt igitur, & nullum in extruendo impedimentū fuit. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas, de Iuda trecenta millia: de Beniamin verò scutariorum & sagittariorum, ducenta octoginta millia: omnesq; isti viri fortissimi. Egressus est autem cōtra eos Zara Æthiops cum exercitu suo decies centena millia, & curribus trecentis. & venit vsq; Maresa. Porrò Asa perrexit obuiam ei, & instruxit aciem ad bellum in valle Sephatha, quæ est iuxta Maresa. Et inuocauit dominum deum, & ait: Domine non est apud te vlla distantia, vtrum in paucis auxilieris an in pluribus: adiuua nos domine deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem. Domine, deus noster tu es, non pręualeat contra te homo. Exterruit itaq; dominus Æthiopes coram Asa &

Margin: C; D; A; 3.Reg.15.b; B; C

Iuda: fugeruntque Æthiopes. Et persecutus est eos Asa & populus qui cum eo
D erat, usque Gerara: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia domino
cædente contriti sunt, & exercitu illius prœliante: tulerunt ergo spolia multa. Et
percusserunt ciuitates omnes per circuitum Geraræ. grandis quippe cunctos
terror inuaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportauerunt. Sed
& caulas ouium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, et ca
melorum: reuersique sunt in Ierusalem.

Azarias vaticinatur & Asa ferit fœdus cum domino. Cap. XV.

A AZarias autem filius Obed facto in se spiritu dei, egressus est in occur-
sum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin: Do
minus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si
autē dereliqueritis, derelinquet vos. Trāsibūt aūt multi dies in Israel absque deo
vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege. Cūque reuersi fuerint in angustia
sua ad dominū deū Israel, & quæsierint eum, reperient eum: In tempore illo
non erit pax egredienti, & ingredienti: sed terrores undique in cunctis habita-
toribus terrarum. Pugnabit enim gens contra gentem, & ciuitas contra ciui-
B tatem: quia dominus conturbabit eos in omni angustia. Vos ergo confortami
ni, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro. Quod cū
audisset Asa, verba scilicet, & prophetiam Azariæ filij Obed prophetæ, cōfor
tatus est, & abstulit idola de omni terra Iuda & de Beniamin, & ex urbibus
quas ceperat mōtis Ephraim: & dedicauit altare domini quod erat ante porti
cū domini. Cōgregauitque vniuersum Iudā & Beniamin, & aduenas cum eis
de Ephraim & de Manasse & de Simeon: plures enim ad eum cōfugerant ex
Israel, videntes quòd dominus deus illius esset cū eo. Cumque venissent in Ieru
C salē mense tertio, anno decimoquinto regni Asa, immolauerunt domino in die
illa de manubijs & præda quam adduxerant, boues septingentos & arietes se
ptem millia. Et intrauit ex more ad corroborandum fœdus, vt quærerent do-
minum deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua. Si quis autē
inquit, non quæsierit dominum deum Israel, moriatur, à minimo usque ad ma-
ximum, à viro usque ad mulierem. Iurauerunt que domino voce magna in iubi-
lo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum omnes qui erant in Iuda cū
execratione: in omni enim corde suo iurauerunt, et in tota voluntate quæsierūt
D eum & inuenerunt: præstititque eis dominus requiem per circuitū. Sed et Maa
cham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quòd fecisset in luco
simulachrum Priapi: quod omne contriuit, & in frusta comminuens combus
sit in torrente Cedron. Excelsa autem derelicta sunt in Israel: attamen cor Asa
erat perfectum cunctis diebus eius. Eaque quæ vouerat pater suus, & ipse, intu
lit in domum domini: argentum & aurum, vasorumque diuersam supellectilē.
Bellum verò non fuit usque ad tricesimumquintum annum regni Asa.

Asa pusillanimis init fœdus cum Benadad eo offendit deum et moritur. Cap. XVI.

A ANno autem tricesimosexto regni eius ascendit Baasa rex Israel in Iu-
dam, & muro circundabat Rama, vt nullus tutè posset egredi, & in-
gredi de regno Asa. Protulit autem Asa argētum & aurum de thesau
ris domus domini, et de thesauris regijs: misitque ad Benadad regem Syriæ, qui
habitabat in Damasco, dicens: Fœdus inter me & te est, pater quoque meus et
pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentū & aurum, vt

rupto fœdere quod habes cum Baasa rege Israel,facias eum a me recedere. B
Quo comperto Benadad misit principes exercituum suorum ad vrbes Israel qui percusserunt Ahiō & Dan & Abelmaim,& vniuersas vrbes Nephthali muratas. Quod cū audisset Baasa,desiit ędificare Rama, & intermisit opus suum. Porrò Asa rex assumpsit vniuersum Iudam,& tulerunt lapides de Rama,& ligna quæ ædificationi pręparauerat Baasa: ędificauitq; ex eis Gabaa & Maspha. In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Iuda,et dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ,& non in domino deo tuo: idcirco euasit Syriæ regis exercitus de manu tua. Nonne Æthiopes et Libyes multo plures erant quadrigis & equitibus,et multitudine nimia: quos,cū in domino credidisses,tradidit in manu tua? Oculi enim domini contēplantur vniuersam terram,& prębent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella cō surgent. Iratusq; Asa aduersus uidentem,iussit eum mitti in neruū: valde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tēpore illo plurimos. Opera autem Asa prima & nouissima scripta sunt in libro regū Iuda & Israel. Ægrotauit etiam Asa anno tricesimonono regni sui, dolore pedum vehementissimo,& nec in infirmitate sua quæsiuit dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. Dormiuitq; cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimoprimo regni sui. Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in ciuitate Dauid: posueruntque eum super lectum suum plenū aromatibus & vnguentis meretricijs,quæ erant pigmētariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.

C (margin, beside "co euasit Syriæ regis…")
D (margin, beside "el. Ægrotauit etiam Asa…")

Iosaphat regnum & fiducia in deum. Cap. XVII.

Regnauit autem Iosaphat filius eius pro eo,& inualuit cōtra Israel. Cōstituitq; militum numeros in cunctis vrbibus Iuda,quæ erant vallatę muris. Pręsidiaq; disposuit in terra Iuda , & in ciuitatibus Ephraim quas ceperat Asa pater eius. Et fuit dominus cū Iosaphat,quia ambulauit in vijs Dauid patris sui primis: et non sperauit in Baalim,sed in deo patris sui,et perrexit in præceptis illius,et nō iuxta peccata Israel. Cōfirmauitq; dominus regnū in manu eius: et dedit omnis Iuda munera Iosaphat: factaq; sunt ei infinitæ diuitię,et multa gloria. Cumq; sumpsisset cor eius audaciā propter vias domini,etiā excelsa et lucos de Iuda abstulit. Tertio autē anno regni sui misit de principibus suis Benhail et Obdiā et Zachariam et Nathanael et Micheā, vt docerent in ciuitatibus Iuda: et cum eis Leuitas,Semeiam et Nathaniam et Zabadiam,Asahel quoq; et Semiramoth et Ionathā,Adoniamq; et Tobiā et Thobadoniam Leuitas: et cum eis Elisama et Ioram sacerdotes: docebātq; populum in Iuda,habentes librum legis domini: et circuibant cunctas vrbes Iuda,atq; erudiebant populum. Itaque factus est pauor domini super omnia regna terrarum quæ erant per gyrum Iuda: nec audebant bellare contra Iosaphat. Sed et Philisthæi,Iosaphat munera deferebant,et vectigal argenti: Arabes quoque adducebāt pecora arietum septem millia septingētos,et hircos totidem. Creuit ergo Iosaphat,et magnificatus est vsque in sublime: atque ædificauit in Iuda domos ad instar turrium,vrbesque muratas. Et multa opera patrauit in vrbibus Iuda: viri quoque bellatores et robusti erāt in Ierusalem, quorū iste numerus p domos ac familias singulorū. In Iuda principes exerci-

A (margin, beside "Regnauit")
3.Reg.15.a (margin, beside "vijs Dauid patris sui")
B (margin, beside "nitæ diuitię")
C (margin, beside "Iuda,atq; erudiebant populum")

D tus Ednas dux,& cum eo robustissimi viri trecenta millia. Post hunc, Iohanan princeps,& cum eo ducenta octoginta millia. Post illum quoque Amasias filius Zechri,consecratus domino,& cum eo ducenta millia virorum fortium. Hunc sequebatur robustus ad prœlia Eliada, & cum eo tenentium arcū & clypeum ducenta millia. Post istum etiam,Iozabad:& cum eo centū octoginta millia expeditorum militum. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis quos posuerat in vrbibus muratis,in vniuerso Iuda.

Iosaphat affinitate cum Achab parta cum eo socia arma hostib. intulit, Michæas incarceratur & Achab moritur, Cap XVIII.

A FVit ergo Iosaphat diues & inclytus multum, & affinitate coniunctus
est Achab. Descenditq; post annos ad eum in Samariam: ad cuius ad-
uentum mactauit Achab arietes,& boues plurimos ipsi & populo qui
venerant cum eo:persuasitque illi vt ascenderet in Ramoth Galaad. Dixitq;
Achab rex Israel ad Iosaphat regem Iuda:Veni mecum in Ramoth Galaad.
Cui ille respondit:Vt ego,& tu:sicut populus tuus,sic & populus meus: te-
cumq; erimus in bello. Dixit Iosaphat ad regem Israel:Consule obsecro im-
3.Re.22.a præsentiarum sermonem domini. Congregauit igitur rex Israel prophetarū
B quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire
debemus,an quiescere? At illi:Ascende,inquiunt, & tradet deus in manu re-
gis. Dixitque Iosaphat: Nunquid non est hic propheta domini,vt ab illo
etiam requiramus?Et ait rex Israel ad Iosaphat: Est vir vnus à quo possu-
mus quærere domini voluntatem:sed ego odi eum,quia non prophetat mihi
bonum,sed malum omni tempore:est autem Michæas filius Iemla. Dixitq;
Iosaphat:Ne loquaris rex hoc modo. Vocauit ergo rex Israel vnum de eunu
chis,& dixit ei:Voca cito Michæam filium Iemla. Porrò rex Israel, & Iosa
phat rex Iuda vterq; sedebant in solio suo, vestiti cultu regio, sedebant autē
in area iuxta portam Samariæ, omnesque prophetæ vaticinabantur coram
C eis. Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea,& ait:Hæc dicit do
minus,His ventilabis Syriam,donec conteras eam. Omnesque prophetæ si-
militer prophetabant,atq; dicebant:Ascende in Ramoth Galaad,& prospe-
raberis,& tradet eos dominus in manu regis. Nuntius autem qui ierat ad vo
candum Michæam,ait illi:En,verba omnium prophetarum vno ore bona re
gi annuntiant:quæso ergo te vt & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisq;
que prospera. Cui respondit Michæas,Viuit dominus, quia quodcunq; dixe
rit mihi deus meus,hoc loquar. Venit ergo ad regē. Cui rex ait,Michæa, ire
debemus in Ramoth Galaad ad bellandum,an quiescere? Cui ille respondit,
D Ascendite cuncta enim prospera euenient, & tradentur hostes in manus ve-
stras. Dixitque rex,Iterum atque iterum te adiuro,vt mihi nō loquaris, nisi
quod verum est in nomine domini. At ille ait,Vidi vniuersum Israel disper-
sum in montibus,sicut oues absq; pastore:& dixit dominus,Non habent isti
dominos,reuertatur vnusquisq; in domum suam in pace. Et ait rex Israel ad
Iosaphat,Nonne dixi tibi quod non prophetaret iste mihi quicquam boni,
sed ea quæ mala sunt?At ille,Idcirco,ait,audite verbum domini. Vidi domi-
num sedentem in solio suo,& omnem exercitum cœli assistentem ei à dextris
Eз.6.a & à sinistris. Et dixit dominus,Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascen
dat & corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret vnus hoc modo,& alter

alio:processit spiritus,& stetit coram domino,& ait,Ego decipiam eũ. Cui dominus,In quo,inquit,decipies?At ille respondit, Egrediar,& ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Dixitque dominus,Decipies,& præualebis:egredere, & fac ita. Nunc igitur ecce dominus dedit spiritũ mendacij in ore omnium prophetarum tuorum:& dominus locutus est de te mala. Accessit autem Sedecias filius Chanaana,& percussit Michææ maxillam & ait. Per quam viam transiuit spiritus domini à me,vt loqueretur tibi?Dixitq; Michæas,Tu ipse videbis in die illo , quando ingressus fueris cubiculũ de cubiculo,vt abscondaris. Præcepit autem rex Israel,dicens, Tollite Michæam,& ducite eum ad Amon principem ciuitatis,& ad Ioas filium Amelech. Et dicetis,Hęc dicit rex, Mittite hũc in carcerem,& date ei panis modicum,& aquæ pauxillum,donec reuertar in pace. Dixitque Michæas,Si reuersus fueris in pace,non est locutus dominus in me. Et ait.Audite omnes populi.Igitur ascenderunt rex Israel,& Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixitq; rex Israel ad Iosaphat.Mutabo habitum,& sic ad pugnam vadam: tu autem induere vestibus tuis.Mutatoq; rex Israel habitu,venit ad bellum. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui,dicens, Ne pugnetis contra minimum,aut maximum,nisi contra solum regem Israel.Itaq; cum vidissent principes equitatus Iosaphat,dixerunt, Rex Israel est iste. Et circundederunt eum dimicantes : at ille clamauit ad dominum, & auxiliatus est ei, atq; auertit eos ab illo. Cum enim vidissent duces equitatus quod non esset rex Israel,reliquerunt eum. Accidit autem vt vnus è populo sagittam in incertum iaceret, & percuteret regem Israel inter ceruicem , & scapulas:at ille aurigæ suo ait, Conuerte manum tuam & educ me de acie , quia vulneratus sum. Et finita est pugna in die illo : porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros vsque ad vesperam,& mortuus est occidente sole.

B

Ezec.14.a

F

G

Iosaphat obiurgatus a Iehu,reuocat populum ad cultum dei. Cap. XIX.

Reuersus est autem Iosaphat rex Iuda in domum suam pacificè in Ierusalem. Cui occurrit Iehu filius Hanani videns , & ait ad eum,Impio præbes auxilium,& his qui oderunt dominum amicitia iungeris: & idcirco iram quidem domini merebaris:sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda,& præparaueris cor tuum vt requireres deum. Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem:rursumq; egressus est ad populum de Bersabee vsq; ad montem Ephraim,& reuocauit eos ad dominum deum patrum suorum. Constituitq; iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca,& præcipiens iudicibus,Videte,ait,quid faciatis:nõ enim hominis exercetis iudicium,sed domini:et quodcunque iudicaueritis,in vos redundabit. Sit timor domini vobiscum:et cum diligentia cuncta facite: non est enim apud dominum deum nostrum iniquitas,nec personarum acceptio,nec cupido munerum. In Ierusalem quoq; constituit Iosaphat Leuitas et sacerdotes,et principes familiarum ex Israel,vt iudicium et causam domini iudicaret habitatoribus eius. Præcepitq; eis,dicens. Sic agetis in timore domini fideliter,et corde perfecto. Omnem causam quæ uenerit ad vos fratrum vestrorum qui habitant in vrbibus suis,inter cognationem et cognationem, vbicũq; quæstio est de lege,de mandato,de ceremonijs,de iustificationibus: ostendite eis,vt non peccent in dñm , et ne veniat ira super vos et super fra-

A

B

2. Pa.12.b

C

D tres vestros:sic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem sacerdos et pontifex vester, in his quæ ad deum pertinent præsidebit: porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit quæ ad regis officium pertinent: habetisque magistros Leuitas coram vobis, confortamini, et agite diligenter: et erit dominus cum bonis

Iosaphat dei implorato auxilio, multarum gentium cædit victor, hostibus semetipsos suis telis inuicem confodientibus. Cap. XX.

A POst hæc congregati sunt filij Moab, et filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarent contra eum. Veneruntq; nuntij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes, Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusq; est Iudas ad deprecandum dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumq; stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ, & Ierusalem in domo domini ante atrium nouum, ait, Domine deus patrum
B nostrorum, tu es deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentium: in manu tua est fortitudo, & potentia, nec quisquā tibi potest resistere. Nōne tu deus noster interfecisti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Israel, et dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum? Habitaueruntq; in ea, et extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes, Si irruerint super nos mala, gladius iudicij, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua inuocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tri-
Deut.2.a bulationibus nostris, & exaudies nos, saluosq; facies. Nunc igitur ecce filij Ammon & Moab, & mons Seir, per quos non concessisti filijs Israel vt trāsirent quando egrediebantur de Ægypto, sed declinauerunt ab eis, & non in-
C terfecerunt illos: econtrario agunt, et nitūtur eijcere nos de possesione quam tradidisti nobis. Deus noster, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem nō est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solū habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis uero Iuda stabat coram domino cū paruulis, et uxoribus, et liberis suis. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filij Banaiæ, filij Iehiel, filij Mathaniæ, Leuites de filijs Asaph, super quem factus est spiritus domini in medio turbæ, et ait, Attendite omnis Iuda, et qui habitatis in Ierusalem, et tu rex Iosaphat: hæc dicit dominus vobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed dei. Cras descen-
D detis contra eos: ascensuri enim sunt per cliuum nomine Sis, et inuenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Ieruel. Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, et uidebitis auxilium domini super vos, ò Iuda, et Ierusalem: nolite timere, nec paueatis: cras egredimini contra eos, et dominus erit uobiscum. Iosaphat ergo, et Iuda, et omnes habitatores Ierusalem ceciderunt proni in terram corā domino, et adorauerunt eū. Porro Leuitæ de filijs Cauth, et de filijs Core laudabant dominum deum Israel voce magna in excelsum. Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecua: profectisq; eis, stans Iosaphat in medio eorum, dixit, Audite me uiri Iuda, et omnes habitatores Ierusalem: credite in domino deo ve-

stro,& securi eritis:credite prophetis eius,et cuncta euenient prospera. Dedit
q; consilium populo,& statuit cantores domini,vt laudarent eum in turmis
suis,& antecederent exercitum,ac voce consona dicerent,Confitemini domi
no quoniam in æternũ misericordia eius. Cũq; cœpissent laudes canere,vertit B
dominus insidias eorũ in semetipsos,filiorũ scilicet Ammõ,& Moab,& mon
tis Seir:qui egressi fuerant vt pugnarẽt contra Iudã,& percussi sunt. Nanq;
filij Ammõ,& Moab consurrexerunt aduersum habitatores montis Seir, vt
interficerent,& delerent eos:cumq; hoc opere perpetrassent,etiam in semetip
sos versi,mutuis concidere vulneribus. Porrò Iuda cum venisset ad speculã
quę respicit solitudinem,vidit procul omnem latè regionem plenã cadaueri-
bus,nec superesse quẽquam qui necẽ potuisset euadere. Venit ergo Iosaphat, D
& omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum:inueneruntq; in
ter cadauera,variam supellectilem,vestes quoq;,& vasa pretiosissima:& di
ripuerunt,ita vt omnia portare non possent,nec p tres dies spolia auferre prę
prædę magnitudine. Die autem quarto cõgregati sunt in Valle benedictionis E
etenim quoniam ibi benedixerant domino,vocauerunt locum illũ Vallis be-
nedictionis,vsq; in pręsentem diem. Reuersusq; est omnis vir Iuda,& habita
tores Ierusalem,& Iosaphat ante eos in Ierusalem cũ lætitia magna, eo quod
dedisset eis dominus gaudium de inimicis suis. Ingressiq; sunt in Ierusalem
cum psalterijs,& citharis,& tubis in domum domini. Irruit autem pauor dei
super vniuersa regna terrarum,cum audissent quòd pugnasset dominus con- F
tra inimicos Israel. Quieuitq; regnum Iosaphat & prębuit ei deus pacẽ per
circuitum. Regnauit igitur Iosaphat super Iudam,& erat trigintaquinq; an
norum cum regnare cœpisset,viginti autem & quinq; annis regnauit in Ie-
rusalem:& nomen matris eius Azuba filia Selahi. Et ambulauit in via patris
sui Asa,nec declinauit ab ea,faciens quæ placita erant corã dño. Verũtamẽ ex G
celsa nõ abstulit,& adhuc populus nõ direxerat cor suũ ad deũ patrũ suorũ.
Reliqua autem gestorũ Iosaphat priorum & nouissimorũ scripta sunt in ver
bis Iehu filij Hanani,quę digessit in libro regũ Israel. Post hæc inijt amicitias
Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel,cuius opera fuerunt impijssima.
Et particeps fuit vt faceret naues quæ irent in Tharsis:feceruntq; classem in
Asion gaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat
dicens,Quia habuisti fœdus cum Ochozia percussit dominus opera tua,cõ A
tritęq; sunt naues,nec potuerunt ire in Tharsis.

Mortuo Iosaphat imperat Ioram,occidit fratres & deficit ad idola,vltionem ingru-entem nunciat ei Elias Cap. XXI.

DOrmiuit autem Iosaphat cum patribus suis,et sepultus est cum eis in A
ciuitate Dauid regnauitq; Ioram filius eius pro eo. Qui habuit fratres
filios Iosaphat,Azariã,& Iahiel,& Zachariam,& Azariã, & Mi-
chael,& Saphariã:oẽs hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditq; eis pater suus mul B
ta munera argẽti,et auri,et pẽsationes cũ ciuitatibus munitissimis in Iuda,re
gnũ autem tradidit Ioram,eo quod esset primogenitus. Surrexit autẽ Ioram
super regnum patris sui:cumq; se confirmasset,occidit omnes fratres suos gla
dio,et quosdam de principibus Israel. Trigintaduorum annorum erat, Io-
ram, cum regnare cœpisset: et octo annis regnauit in Ierusalem. Ambula-
uitq; in vijs regum Israel, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab

B erat uxor eius: et fecit malum in conspectu domini. Noluit autem dominus disperdere domum Dauid propter pactum quod inierat cum eo: et quia promiserat vt daret ei lucernam, & filijs eius omni tempore. In diebus illis rebellauit Edom, ne esset subditus Iudæ, & constituit sibi regem. Cumque transiret Ioram cum principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circũdederat, et omnes duces equitatus eius. Attamen rebellauit Edom, ne esset sub ditione Iuda vsque ad hanc diem: eo tempore & Lobna recessit, ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim dominum deum patrum suorum, insuper & excelsa fabricatus est in vrbibus Iuda, & fornicari fecit habitatores Hierusalem, & præuaricari Iudam. Allatæ

C sunt autem ei literæ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat, Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, Quoniam non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui, & in vijs Asa regis Iuda, sed incessisti per iter regum Israel, & fornicari fecisti Iudam, & habitatores Ierusalem, imitatus fornicationem domus Achab: insuper & fratres tuos domum patris tui meliores te occidisti: ecce dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuersáq; substantia tua. tu autem ęgrotabis pessimo languore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies. Suscitauit ergo dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Aethiopibus. & ascenderunt in terram Iuda, & vastauerũt eam: diripuerunt

D que cunctam substantiã quæ inuenta est in domo regis, insuper & filios eius, et vxores: nec remansit ei filius nisi Ioachaz, qui minimus natu erat. Et super hęc omnia percussit eum dominus alui languore insanabili. Cumque diei succederet dies, & temporum spatia voluerentur, duorum annorum expletus est circulus, & sic longa consumptus tabe, ita vt egereret etiam viscera sua, languore pariter, & vita caruit. Mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. Trigintaduorum annorum fuit, cum regnare cœpisset: & octo annis regnauit in Ierusalem. Ambulauitq; non recte, & sepelierunt eum in ciuitate Dauid: veruntamen non in sepulchro regum.

Ochozias quomodo regnum adeptus sit & interierit. Item de matre eius. Cap. XXII.

A Constituerunt autem habitatores Ierusalem Ochoziam filium eius minimum regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eũ fuerant, interfecerunt latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnauitque Ochozias filius Ioram regis Iuda. Quadraginta duorum annorũ erat Ochozias cum regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem: & nomẽ matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impie ageret. Fecit igitur malum in conspectu domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem

4.Reg.8.d

B patris sui in interitum eius. Ambulauitque in consilijs eorum. Et perrexit cũ Ioram filio Achab rege Israel in bellum contra Hazael regem Syrię in Ramoth Galaad: vulnerauerunt que Syri Ioram. Qui reuersus est vt curaretur in Iezrael: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda descẽdit, vt inuiseret Ioram filium Achab in Iezrahel ęgrotantem. Voluntatis quippe fuit dei aduersus Ochoziam, vt veniret ad Ioram: & cum venisset, egressus est cũ eo aduersum Iehu filiũ Namsi,

quem vnxit dominus vt deleret domũ Achab. Cum ergo euerteret Iehu domum Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumq; ad se, occidit, & sepelierunt eum: eò quòd esset filius Iosaphat, qui quęsierat dominum in toto corde suo. nec erat vltra spes aliqua vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ. siquidem Athalia mater eius videns quòd mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnẽ stirpem regiam domus Iuda. Porrò Iosabeth filia regis tulit Ioas filiũ Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Iosabeth autem quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadę pontificis, soror Ochozię. & idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo dei absconditus sex annis, quibus regnauit Athalia super terram. G D

Ioas fit rex, Athalia interimitur, & ædes Baal destruuntur. Cap. XXIII.

ANno autem septimo confortatus Ioiada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Ieroham, & Ismahel filium Iohannan, Azariam quoque filium Obed, & Maasiam filium Adaiæ, & Elisaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus. Qui circumeuntes Iudam, congregauerunt Leuitas de cunctis vrbibus Iuda, & principes familiarum Israel: veneruntque in Ierusalem. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo domini cum rege: dixitque ad eos Ioiada, Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est dominus super filios Dauid. Iste est ergo sermo quem facietis: Tertia pars vestrum qui veniunt ad sabbathum, sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum erit in portis: tertia verò pars ad domum regis: & tertia ad portam quæ appellatur Fundamenti. omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus domini, nisi sacerdotes, & qui ministrant de Leuitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum vulgus obseruet custodias domini. Leuitæ autem circũdent regem, habentes singuli arma sua. Et si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur: sintque cum rege & intrante & egrediente. Fecerunt ergo Leuitæ, et vniuersus Iuda iuxta omnia quæ præceperat Ioiada pontifex: & assumpserunt singuli viros qui sub se erant, & veniebãt per ordinem sabbathi, cum his qui impleuerant sabbathũ, & egressuri erãt. siquidem Ioiada pontifex non dimiserat abire turmas quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant. Deditque Ioiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque & peltas regis Dauid, quas consecrauerat in domo dei. Constituitque omnem populum tenentium pugiones à parte templi dextra, vsque ad partem templi sinistram, coram altari, & templo per circuitũ regis. Et eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, et testimonium, dederuntque in manu eius tenendam legem: & constituerunt eum regem: vnxit quoque illum Ioiada pontifex, & filii eius: imprecatique sunt ei, atque dixerunt, Viuat rex. Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum domini. Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, & principes, turmasque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem atque clangentem tubis, & diuersi generis organis concinentem, vocemque laudantiũ, scidit vestimenta sua, & ait; Insidię, insidiæ. Egressus autem Ioiada pontifex ad centuriones & A 2.Reg.7.c B C

D principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra septa templi, & interficia-
tur foris gladio. Præcepitq; sacerdos ne occideretur in domo domini. Et im-
posuerunt ceruicibus eius manus: cumq; intrasset portam equorum domus re
gis, interfecerunt eam ibi. Pepigit autem Ioiada fœdus inter se, vniuersumq;
populum & regem, vt esset populus domini. Itaq; ingressus est omnis popu
lus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulachra illius contre-
gerunt: Mathan quoq; sacerdotem Baal interfecerunt ante aras. Constituit
autem Ioiada præpositos in domo domini, sub manibus sacerdotum & Leui
tarum, quos distribuit Dauid in domo domini: vt offerrent holocausta domi
B no, sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio & canticis, iuxta dispositionē
Dauid. Constituit quoq; ianitores in portis domus domini, vt non ingredere
tur eam immundus in omni re. Assumpsitq; centuriones & fortissimos
viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere re-
gem de domo domini, & introire per medium portæ superioris in domum re
A gis, & collocauerunt eum in solio regali. Lætatusq; est omnis populus terræ,
& vrbs quieuit: porrò Athalia interfecta est gladio.

Superstite Ioiada honeste regit Ioas, eo mortuo omnibus vitiis immersum occidisse serui Ca. XXIIII.

A SEptem annorum erat Ioas cum regnare cœpisset: & quadraginta annis
regnauit in Ierusalē: nomen matris eius Sebia de Bersabee. Fecitq; quod
bonum est coram domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis. Accepit au-
tem ei Ioiada vxores duas, è quibus genuit filios & filias. Post quæ placuit
Ioas vt instauraret domum domini. Congregauitq; sacerdotes & Leuitas, et
dixit eis: Egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de vniuerso Israel pecu-
B niam ad sartatecta templi dei vestri per singulos annos, festinatoq; hoc faci-
te: porro Leuitæ egere negligentius. Vocauitq; rex Ioiadam principem, &
dixit ei: Quare tibi non fuit curæ vt cogeres Leuitas inferre de Iuda & Ieru-
salem pecuniam quæ constituta est à Moyse seruo domini, vt inferret eā om-
nis multitudo Israel in tabernaculum testimonij? Athalia enim impijssima, &
filij eius destruxerunt domum dei, & de vniuersis quæ sanctificata fuerant in
templo domini, ornauerunt phanū Baalim. Præcepit ergo rex, & fecerunt ar-
cam: posueruntque eam iuxta portam domus domini forinsecus. Et prædica-
C tum est in Iuda & Ierusalem vt deferrent singuli pretium domino, quod con
stituit Moyses seruus dei super omnem Israel in deserto. Lætatiq; sunt cuncti
principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam domini, atque
miserunt, ita vt impleretur. Cumq; tempus esset vt deferrent arcā coram re-
ge per manus Leuitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur
scriba regis, & quem primus sacerdos constituerat: effundebantq; pecuniam
quę erat in arca: porro arcam reportabant ad locum suum: sicq; faciebant per
singulos dies, & congregata est infinita pecunia. Quam dederunt rex, & Io
D iada his qui præerant operibus domus domini: at illi conducebant ex ea cæso-
res lapidum, & artifices operum singulorum, vt instaurarent domum domi-
ni: fabros quoq; ferri & æris: vt quod cadere cœperat, fulciretur. Egeruntque
hi qui operabantur industriè, & obducebatur parietum cicatrix per manus
eorum: ac suscitauerunt domum domini in statum pristinum, & firmiter eā
stare fecerunt. Cumq; complessent omnia opera, detulerunt corā rege & Io-
iada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt uasa templi in ministerium
ad holocausta

ad holocausta, phialæ quoq;, & cętera vasa aurea & argentea: & offerebātur holocausta in domo domini iugiter cunctis diebus Ioiadæ. Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum esset centum triginta annorum: sepelierūtq; eum in ciuitate Dauid cum regibus, eo quòd fecisset bonum cum Israel et cum domo eius. Postquam autem obijt Ioiada, ingressi sunt principes Iuda, et adorauerunt regem: qui delinitus obsequijs eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt templum domini dei patrum suorum, seruieruntq; lucis et sculptilibus: et facta est ira contra Iudam et Ierusalem propter hoc peccatum: Mittebatq; eis prophetas, vt reuerterentur ad dominum: quos protestantes illi audire nolebant. Spiritus itaq; dei induit Zachariam filium Ioiadę sacerdotē, et stetit in conspectu populi, et dixit eis: Hæc dicit dominus deus: Quare trāsgredimini præceptū domini, quod vobis nō proderit: et dereliquistis dominū, vt derelinqueret vos? Qui congregati aduersus eum, miserūt lapides iuxta regis imperium in atrio domus domini. Et non est recordatus Ioas rex, misericordiæ quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait: Videat dominus, et requirat. Cumq; euolutus esset annus, ascēdit contra eum exercitus Syrię: venitq; in Iudā et Ierusalem: et interfecit cunctos principes populi, atq; vniuersam prędam miserunt regi in Damascum. Et certè cū per modicus venisset numerus Syrorū, tradidit dominus in manibus eorum infinitā multitudinē: eo quòd dereliquissent dominum deū patrū suorum: in Ioas quoq; ignominiosa exercuere iudicia. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis: surrexerunt autem contra eum serui sui in vltionem sanguinis filij Ioiade sacerdotis, et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est: sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid, sed non in sepulchris regum. Insidiati verò sunt ei Zabad filius Semaath Ammonitidis, et Iozabad filius Semarith Moabitidis. Porrò filij eius, ac summa pecūia quæ adunata fuerat sub eo, et instauratio domus dei scripta sunt diligētius in libro regum: regnauit autem Amasias filius eius pro eo.

Amasias regni gubernacula tenens fit idololatra capitur ab hostibus & interficitur. Cap: XXV.

VIgintiquinq; annorū erat Amasias cū regnare cœpisset, et vigintinouē annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Ioadan de Ierusalē. Fecitq; bonū in cōspectu domini, veruntamē nō in corde perfecto. Cumq; roboratum sibi videret imperiū, iugulauit seruos qui occiderāt regem patrē suum. Sed filios eorum nō interfecit, sicut scriptū est in libro legis Moysi, vbi pręcepit dominus, dicēs: Non occidentur patres pro filijs, neq; filij pro patribus suis: sed vnusquisq; in suo peccato morietur. Cōgregauit igitur Amasias Iudam et constituit eos per familias, tribunosq; et cēturiones in vniuerso Iuda et Beniamin: et recensuit a viginti annis sursum, inuenitq; trecēta millia iuuenū qui egrederētur ad pugnā, et tenerent hastam et clypeū: Mercede quoq; conduxit de Israel centum millia robustorū centum talentis argenti. Venit autem homo dei ad illum, et ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non est enim dominus cum Israel, et cunctis filijs Ephraim: Quod si putas in robore exercitus bella cōsistere, superari te faciet deus ab hostibus: dei quippe est et adiuuare, et in fugam conuertere. Dixitq; Amasias ad hominem dei: Quid ergo fiet de centum talentis quę dedi militibus Israel? Et respondit ei homo dei: Habet dominus vnde tibi dare possit multo his plura. Separauit

C itaque Amasias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum suum: at illi contra Iudam vehementer irati, reuersi sunt in regionē suam. Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & abijt in vallem Salinarum, percussitq; filios Seir decem millia. Et alia decem millia virorum ceperunt filij Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petræ, præcipitaueruntque eos de summo in præceps, qui vniuersi crepuerunt. At ille exercitus quem remiserat Amasias, ne secum iret ad prælium, diffusus est in ciui-
D tatibus Iuda, a Samaria vsque ad Bethhoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam. Amasias vero post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum. Quam ob rem iratus dominus contra Amasiam, misit ad illū prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos qui non liberauerunt populum suum de manu tua? Cumq; hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te. Discedensq; propheta: Scio, inquit, quòd cogitauerit deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieui-
E sti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo cōsilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filij Iehu regem Israel, dicens: Veni videamus nos mutuo. At ille remisit nuntios, dicens: Carduus qui est in Libano misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem: & ecce, bestiæ quæ erant in sylua Libani transierunt, & conculcauerunt carduum. Dixisti: Percussi Edom: & idcirco erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua, cur malum ad-
F uersum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecū? Noluit autem audire Amasias, eo quòd domini esset voluntas vt traderetur in manus hostium propter deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel, & mutuos sibi præbuere conspectus: Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruitque Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Porro Amasiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalē: destruxitque murum eius a porta Ephraim vsq; ad portam anguli quadringentis cubitis. Omne quoque aurum & argentum, & vniuersa vasa quæ re-
G pererat in domo dei & apud Obededom, in thesauris etiam domus regiæ, nec non & filios obsidum reduxit in Samariam. Vixit autē Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz rex Israel quindecim annis. Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum & nouissimorum scripta sunt in libro regum Iuda & Israel. Qui postquam recessit a domino, tetenderunt ei insidias in Ierusalem. Cumque fugisset in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi. Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in ciuitate Dauid.

Oziæ regnum & gesta, quomodoque lepræ fuerit tactus & mortuus. Cap. XXVI.

A OMnis autem populus Iuda filium eius Oziam annorum sedecim constituit regem pro Amasia patre suo. Ipse ædificauit Ailath, & restituit eam ditioni Iudæ, postquam dormiuit rex cum patribus suis. Se-
4.Re.14.d decim annorū erat Ozias, cū regnare cœpisset, et quinquagintaduobus annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Iechelia de Ierusalē. Fecitque quod erat rectum in oculis domini, iuxta omnia quæ fecerat Amasias pater eius. Et exquisiuit deum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis deum: cumque requireret dominum direxit eum in omnibus, Deniq; egressus est, et pugna-

uit contra Philisthijm, & destruxit murum Geth & murũ Iabniç, murumque Azoti: ædificauit quoq; oppida in Azoto et in Philisthijm. Et adiuuit eũ deus contra Philisthijm, & contra Arabes qui habitabant in Gurbaal, & cõ tra Ammonitas. Appendebantque Ammonitę munera Ozię: & diuulgatum est nomen eius vsque ad introitum Aegypti propter crebras victorias. Aedi ficauitque Ozias turres in Ierusalem super portam anguli & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauitq; eas. Extruxit etiã turres in solitudine, et effodit cisternas plurimas, eo quòd haberet multa pecora tam in campestribus, q̃ in eremi vastitate: vineas quoque habuit, & vinitores in montibus & in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad pręlia sub manu Iehiel scribæ, Maasiæq; doctoris, & sub manu Hananiæ qui erat de ducibus regis. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium duorum millium sex centorum. Et sub eis vniuersus exercitus trecentorum, & septem milliũ quin gentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra aduersarios dimicabãt. Pręparauit quoq; eis Ozias, id est cuncto exercitui clypeos & hastas & galeas & loricas, arcusq; & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit in Ierusalem di uersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorũ, vt mitterent sagittas & saxa grandia: egressumque est nomen eius procul, eo q; auxiliaretur ei dominus, & corroborasset illum. Sed cum corroboratus esset, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit dominum deum suum: ingressusq; templum domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimq; ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes domini octoginta viri fortissimi, restiterunt regi, atq; dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum dño: sed sacerdotum, hoc est filiorũ Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministeriũ: egredere de sanctuario, ne con tempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a domino deo. Iratusque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur sacer dotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo domini super altare thymiamatis. Cumq; respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eo quod sensisset ilico plagam domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsq; ad diem mortis suę, et habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo domini. Porro Ioatham filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terræ. Reliqua autem sermonũ Ozię priorum & nouissimorũ scripsit Isaias filius Amos propheta. Dormiuitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quod esset leprosus: regnauitq; Ioatham filius eius pro eo.

B C D 4.Re. 15.a

De regno & morte pii Ioatham: Capi XXVII.

VIgintiquinq; annorum erat Ioatham cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalem: nomẽ matris eius Ierusa filia Sadoc. A
Fecitq; quod rectum erat corã dño, iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus: excepto quod non est ingressus templum domini: & adhuc populus delinquebat. Ipse ędificauit portam domus domini excelsam: & in muro Ophel multa construxit. Vrbes quoq; ædificauit in montibus Iuda: et in sal- 4.Re.15.g

B tibus castella, & turres. Ipse pugnauit contra regem filiorum Ammon, & vi
cit eos: dederuntque ei filij Ammon in tempore illo centum talenta argenti, &
C decem milia coros tritici, ac totidem coros hordei: hęc ei prębuerũt filij Am-
mon in anno secundo & tertio. Corroboratusque est Ioatham, eo quod dire-
xisset vias suas coram domino deo suo. Reliqua autem sermonum Ioatham,
D & omnes pugnæ eius & opera, scripta sunt in libro regum Israel & Iuda. Vi
gintiquinque annorum erat cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit
in Ierusalem. Dormiuitque Ioatham cum patribus suis, & sepelierunt eum
in ciuitate Dauid: & regnauit Achaz filius eius pro eo.

Achaz rex sua impietate calamitosus populo moritur. Cap. XXVIII.

A Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset: & sedecim annis
regnauit in Ierusalem: non fecit rectum in conspectu domini sicut
Dauid pater eius. Sed ambulauit in vijs regum Israel, insuper & sta-
tuas fudit Baalim. Ipse est qui adoleuit incensum in valle Benennom: & lu-
strauit filios suos in igne iuxta ritum gẽtium, quas interfecit dominus in ad-
uentu filiorum Israel. Sacrificabat quoque, & thymiama succendebat in ex-
4.Re.16.a celsis & in collibus & sub omni ligno frondoso. Tradiditque eum dominus
deus eius in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prędam cepit
de eius imperio: et adduxit in Damascum: manibus quoque regis Israel tradi-
tus est, & percussus plaga grandi. Occiditque Phacee filius Romeliæ, de Iu-
da cẽtum viginti millia in die vno, omnes viros bellatores: eo quod reliquis-
sent dominum deum patrum suorum. Eodem tempore occidit Zechri vir po
B tens ex Ephraim Maasiam filium regis, & Ezricam ducem domus eius, Elca
nan quoque secundum a rege. Ceperuntque filij Israel de fratribus suis ducenta
millia mulierum, puerorum & puellarum & infinitam prædam: pertulerunt-
que eam in Samariam. Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine
Obed: qui egressus obuiam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce,
iratus dominus deus patrum vestrorum contra Iudam, tradidit eos in mani-
bus vestris, & occidistis eos atrociter, ita vt ad cœlum pertingeret uestra cru
delitas. Insuper filios Iuda & Ierusalem vultis vobis subijcere in seruos & an
cillas: quod nequaquam facto opus est. peccastis enim super hoc domino deo
vestro. Sed audite consilium meum, & reducite captiuos quos adduxistis de
fratribus vestris: quia magnus furor Domini imminet vobis. Steterunt ita-
C que viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Bara-
chias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amasa filius Hadali,
contra eos qui veniebant de prębio, & dixerunt eis: Non introducetis huc ca-
ptiuos, ne peccemus domino. Quare vultis adijcere super peccata nostra, &
vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domi-
ni imminet super Israel. Dimiseruntque uiri bellatores prędam & vniuersa
quæ ceperant coram principibus & omni multitudine. Steteruntque uiri quos
supra memorauimus: et apprehendentes captiuos, omnesque qui nudi erant,
vestierunt de spolijs: cumque vestissent eos, et calceassent, et refecissent cibo ac
potu, vnxissentque propter laborem, et adhibuissent eis curam: quicunque am-
bulare non poterant, et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos iumentis,
et adduxerunt Iericho ciuitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reuersi
4.Re.16.b sunt in Samariam. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum,

postulans

postulans auxilium. Veneruntq; Idumæi,& percusserunt multos ex Iuda,& D
ceperūt prædam magnam. Philisthijm quoq; diffusi sunt per vrbes campestres,& ad meridiem Iudæ:ceperūtq; Bethsames & Aialon et Gaderoth, Socho quoq; & Thamnan & Gamzo cum viculis suis:& habitauerunt in eis. Humiliauerat enim dominus Iudam propter Achaz regē Iuda,eo q̄ nudasset eum auxilio,& contemptui habuisset dominum. Adduxitq; contra eum Thelgathphalnasar regem Assyriorū,qui & afflixit eum,& nullo resistente vastauit. Igitur Achaz spoliata domo domini et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorū munera:et tamen nihil ei profuit. Insuper et tēpore angustiæ suæ auxit contemptum in dñm,ipse per se rex Achaz. Immolauitque dijs Damasci victimas percussoribus suis,et dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis,quos ego placabo hostijs,et aderunt mihi. cum econtrario ipsi fuerint ruinæ ei,et vniuerso Israel. Direptis itaq; Achaz omnibus vasis domus dei, B
atq; confractis,clausit ianuas templi dei:et fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalem. In omnibus quoq; vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus,atq; ad iracundiam prouocauit dominum deum patrum suorum. Reliqua autem sermonum eius et omnium operum suorum priorum et nouissimorum,scripta sunt in libro regum Iuda et Israel. Dormiuitq; Achaz cū patribus suis,et sepelierunt eum in ciuitate Ierusalem:neq; enim receperunt eū in sepulchra regum Israel. Regnauitq; Ezechias filius eius pro eo.

Impio Achaz succedens pius Ezechias templum dei vastatum restituit. Cap. XXIX.

IGitur Ezechias regnare cœpit cum vigintiquinq; esset annorum, et vigintinouem annis regnauit in Ierusalē:nomen matris eius Abia,filia Zachariæ. Fecitque quod erat placitum in conspectu domini, iuxta omnia A
quæ fecerat Dauid pater eius. In ipso anno et mense primo regni sui aperuit valuas domus domini,et instaurauit eas. Adduxitq; sacerdotes atq; Leuitas, 4.Re. 18.a
et congregauit eos in plateam orientalem. Dixitq; ad eos: Audite me Leuitę, sanctificamini, mundate domum domini dei patrū vestrorum,et auferte omnem immunditiam de sanctuario. Peccauerunt patres nostri,et fecerunt malum in conspectu domini dei nostri,derelinquentes eum:auerterūt facies suas B
à tabernaculo domini, et prębuerunt dorsum. Clauserunt ostia quæ erant in porticu,et extinxerunt lucernas:incensumque non adoleuerunt,et holocausta non obtulerunt in sanctuario deo Israel. Concitatus est itaq; furor domini super Iudam et Ierusalem:tradiditq; eos in commotionem et in interitum et in sibilum,sicut ipsi cernitis oculis vestris. En,corruerunt patres nostri gladijs: filij nostri et filiæ nostræ et coniuges,captiuæ ductæ sunt propter hoc scelus. Nunc ergo placet mihi,vt ineamus fœdus cum domino deo Israel, et auertet à nobis furorem iræ suæ. Filij mei,nolite negligere:vos elegit dominus, vt stetis coram eo,et ministretis illi,colatisque eum,et cremetis ei incensum. Surre C Num.18.a
xerūt ergo Leuitę: Maath filius Amasai,et Ioel filius Azariæ,de filijs Caath. Porrò de filijs Merari: Cis filius Abdi,et Azarias filius Ialalel. De filijs autem Gerson: Ioah filius Zemma, et Eden filius Ioah. At uero de filijs Elisaphan: Samri et Iahiel. De filijs quoq; Asaph: Zacharias et Mathanias. Necnō de filijs Heman, Iahiel et Semei,sed et de filijs Idithun, Semeias et Oziel. Congregauerūtq; fratres suos, et sanctificati sunt,et ingressi iuxta mandatū regis et imperium dñi,vt expiarent domum dei. Sacerdotes quoque ingressi

templum domini vt sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam
quam intrò repererant in vestibulo domus domini: quam tulerunt Leuitæ,
& asportauerunt ad torrentem Cedron foras. Cœperunt autem prima die
mensis primi mundare, & in die octauo eiusdem mensis ingressi sunt porti-
cum templi domini: expiaueruntque templum diebus octo, & in die sextadeci-
ma mensis eiusdem, quod cœperant, impleuerunt. Ingressi quoque sunt ad Eze
D chiam regem, & dixerunt ei. Sanctificauimus omnem domum domini, & al
tare holocausti, vasaque eius, necnon & mensam propositionis cum omnibus
vasis suis, cunctamque templi supellectilem quam polluerat rex Achab in re-
gno suo, postquàm præuaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram alta-
ri domini. Consurgensque diluculò Ezechias rex, adunauit omnes principes
ciuitatis, & ascendit in domum domini: obtuleruntque simul tauros septem &
arietes septem, agnos septem et hircos septem pro peccato, pro regno, pro san
ctuario, pro Iuda: dixitque sacerdotibus filijs Aaron, Vt offerrent super altare
domini. Mactauerunt igitur tauros, & susceperunt sanguinem sacerdotes, &
fuderunt illum super altare: mactauerunt etiam arietes, & illorum sanguinem
super altare fuderunt: immolauerunt agnos, & fuderunt super altare sangui-
E nem. Applicuerunt hircos pro peccato coram rege & vniuersa multitudine:
imposueruntque manus suas super eos Et immolauerũt illos sacerdotes, et asper
serunt sanguinem eorum altari pro piaculo vniuersi Israelis: pro omni quip-
pe Israel præceperat rex vt holocaustum fieret, & pro peccato. Cõstituit quo
que Leuitas in domo domini cum cymbalis & psalterijs & citharis secundum
dispositionem Dauid regis & Gad videntis & Nathan prophetæ: siquidem
domini præceptum fuit per manum prophetarum eius. Steteruntque Leuitæ te
nentes organa Dauid, & sacerdotes tubas. Et iussit Ezechias vt offerrent ho
locausta super altare: cumque offerrentur holocausta, cœperunt laudes ca-
nere domino, & clangere tubis, atque in diuersis organis quæ Dauid rex Isra
el repererat, concrepare. Omni autem turba adorante, cantores, & hi qui
F tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum. Cumque
finita esset oblatio, incuruatus est rex & omnes qui erant cum eo, & ado-
rauerunt. Præcepitque Ezechias & principes Leuitis, vt laudarent dominum
sermonibus Dauid & Asaph videntis: qui laudauerunt deum magna lætitia,
& incuruato genu adorauerunt. Ezechias autem etiam hæc addidit: Imple-
stis manus vestras domino, accedite, & offerte victimas & laudes in domo
domini. Obtulit ergo vniuersa multitudo hostias & laudes & holocausta
mente deuota. Porrò numerus holocaustorum quæ obtulit multitudo, hic
fuit: Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos. Sanctificaueruntque
domino boues sexcentos & oues tria millia. Sacerdotes verò pauci erant,
nec poterant sufficere vt pelles holocaustorum detraherent: vnde & Leui-
G tæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur
antistites: Leuitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm sacerdotes. Fue-
runt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorũ
& completus est cultus domus domini. Lætatusque est Ezechias, & omnis
populus, eo quod ministerium dei esset expletum. derepente quippe hoc fie-
ri placuerat.

Ezechias phase celebrat, & populum ad verum dei cultum reuocat. Cap. XXX.

MIsit quoque Ezechias ad omnem Israel & Iudam: scripsitque epistolas ad Ephraim & Manassen vt venirent ad domum domini in Ierusalem, & facerent phase domino deo Israel. Inito ergo consilio regis et principum & vniuersi cœtus Ierusalem, decreuerunt vt facerent phase mensi secundo. Non enim occurrerant facere in tempore suo: quia sacerdotes qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus necdum cōgregatus erat in Ierusalē. Placuitque sermo regi & omni multitudini. Et decreuerunt vt mitterent nuntios in vniuersum Israel de Bersabee vsque Dan, vt venirent & facerent phase domino deo Israel in Ierusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio & principum eius in vniuersum Israel & Iudam, iuxta id quod rex iusserat, prędicantes: Filij Israel, reuertimini ad dominum deum Abraham & Isaac et Israel: et reuertetur ad reliquias quæ effugerunt manus regis Assyriorum. Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a domino deo patrum suorum, et tradidit eos in interitum, vt ipsi cernitis. Nolite indurare ceruices vestras, sicut patres vestri, tradite manus domino, et venite ad sanctuarium eius quod sanctificauit in æternum: seruite domino deo patrum vestrorum, et auertetur a vobis ira furoris eius. Si enim vos reuersi fueritis ad dominum, fratres vestri et filij habebunt misericordiam coram dominis suis qui illos duxerunt captiuos, et reuertentur in terram hanc: pius enim et clemens est dominus deus vester, & non auertet faciem suam a vobis, si reuersi fueritis ad eum. Igitur cursores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem per terram Ephraim & Manasse, vsque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos. Attamen quidam viri ex Aser & Manasse & Zabulon acquiescentes consilio venerunt Ierusalem. In Iuda verò facta est manus domini, vt daret eis cor vnum, vt facerent iuxta præceptum regis & principum verbum domini. Congregatique sunt in Ierusalem populi multi, vt facerent solennitatem azymorum in mense secundo. Et surgentes destruxerunt altaria quæ erant in Ierusalem: atque vniuersa in quibus idolis adolebatur incensum, subuertentes, proiecerunt in torrentem Cedron. Immolauerunt autem phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ, tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo domini. Steteruntque in ordine suo iuxta dispositionem & legem Moysi hominis dei: sacerdotes verò suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Leuitarum. Eo quòd multa turba sanctificata non esset: & idcirco immolarent Leuitę phase his qui non potuerant sanctificari domino. Magna enim pars populi de Ephraim de Manasse & Issachar & Zabulon: quę sanctificata non fuerat, comedit phase, non iuxta quod scriptum est: & orauit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum deum patrum suorum: & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. Quem exaudiuit dominus, & placatus est populo. Feceruntque filij Israel qui inuenti sunt in Ierusalem, solennitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes dominum per singulos dies, Leuitę quoque & sacerdotes per organa quæ suo officio congruebant. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Leuitarum qui habebant intelligentiam bonam super domino, & comederunt septem diebus solennitatis immolantes victimas pacificorum,

& laudantes dominum deum patrum suorum. Placuitq; vniuersæ multitudi
ni vt celebrarent etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gau-
dio. Ezechias autem rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, et septē mil
D lia ouium: principes verò dederant populo tauros mille, & oues decem milla:
sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo. Et hilaritate perfusa om
nis turba Iuda tam sacerdotum & Leuitarum quàm vniuersę frequētiæ quæ
venerat ex Israel: proselytorum quoq; de terra Israel, & habitantium in Iu-
da. Factaq; est grandis celebritas in Ierusalem, qualis à diebus Salomonis filij
Dauid regis Israel in ea vrbe non fuerat. Surrexerunt autē sacerdotes atq; Le
uitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum, peruenitq; oratio in ha
bitaculum sanctum cœli.

Ara cū idolis & lucis subuertūtur, & institutis sacerdotibus, decimæ adscribūtur ꝑ Ezechiā. C. XXXI.

A Cumq; hæc fuissent ritè celebrata, egressus est omnis Israel, qui inuen-
tus fuerat in vrbibus Iuda, & fregerunt simulachra, succiderūtq; lucos
demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt: non solū de vniuerso Iu
da & Beniamin, sed & de Ephraim quoq; & Manasse, donec penitus euerte-
rēt: reuersiq; sunt oēs filij Israel in possessiones & ciuitates suas. Ezechias au-
tē cōstituit turmas sacerdotales & Leuiticas per diuisiones suas, vnumquēq;
in officio proprio, tam sacerdotum videlicet quàm Leuitarum, ad holocau-
sta & pacifica, vt ministrarent & confiterentur, canerētq; in portis castrorū
1. Par. 14 domini. Pars autem regis erat, vt de propria eius substātia offerretur holocau
17. 33. stum mane semper, & vespere, sabbathis quoq; & calendis, et solennitatibus
cęteris, sicut scriptum est in lege domini. Præcepit etiam populo habitantium
Ierusalem, vt darent partes sacerdotibus & Leuitis, vt possent vacare legi do
mini. Quod cū percrebruisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere pri
B mitias filij Israel, frumenti, vini & olei, mellis quoq;, & omnium quæ gignit
humus decimas obtulerunt. Sed & filij Israel & Iuda, qui habitabāt in vrbi-
bus Iuda, obtulerunt decimas boum & ouium, decimasq; sanctorum quæ vo-
uerāt domino deo suo: atq; vniuersa portantes, fecerunt aceruos plurimos. Mē
se tertio cœperunt aceruorum iacere fundamenta, et mense septimo compleue
runt eos. Cumq; ingressi fuissent Ezechias & principes eius, viderunt acer-
uos, & benedixerunt domino ac populo eius Israel. Interrogauitq; Ezechias
sacerdotes & Leuitas, cur ita iacerent acerui. Respondit illi Azarias sacerdos
primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperūt offerri primitiæ in domo do
mini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima: eo quòd benedi
xerit dominus populo suo: reliquiarum autē copia est ista, quam cernis. Præ-
cepit igitur Ezechias vt præpararent horrea in domo domini. Quod cum fe
cissent intulerunt tam primitias quam decimas: & quæcunq; vouerant fideli
C ter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Leuita, & Semei frater eius secū
dus: post quem Iahiel & Azazias & Nahath et Asael & Ierimoth, Iozabad
quoq; & Eliel & Iesmachias & Mahath & Bananias, præpositi sub mani-
bus Choneniæ & Semei fratris eius, ex imperio Ezechię regis & Azarię pon
tificis domus dei, ad quos omnia pertinebant. Core verò filius Iemna Leui-
tes, & ianitor orientalis portæ, præpositus erat ijs quę sponte offerebātur deo,
primitijsq; & consecratis in sancta sanctorum. Et sub cura eius Eden &
Beniamin, Iesue & Semeias, Amarias quoq; & Sechenias, in ciuitatibus

ſacerdotum:vt fideliter diſtribuerēt fratribus ſuis partes minoribus atq; ma- D
ioribus:exceptis maribus ab annis tribus & ſupra,cunctisq; qui ingrediebā
tur templum domini,& quicquid per ſingulos dies conducebat in miniſterio
atq; obſeruationibus iuxta diuiſiones ſuas ſacerdotibus per familias, et Leui-
tis a viceſimo anno et ſupra per ordines & turmas ſuas, vniuerſæq; multitu-
dini tam vxoribus quam liberis eorū vtriuſq; ſexus, fideliter cibi de his quæ
ſanctificata fuerant,præbebantur. Sed & filiorum Aaron per agros & ſubur-
bana vrbium ſingulatum diſpoſiti erant viri, qui partes diſtribuerent vni-
uerſo ſexui maſculino,de ſacerdotibus & Leuitis. Fecit ergo Ezechias vniuer
ſa quę diximus in omni Iuda:operatuſq; eſt bonum & rectum et verū corā
dn̄o deo ſuo,in vniuerſa cultura miniſterij domus domini,iuxta legē et cere-
monias,volens requirere deū ſuū in toto corde ſuo:fecitq;,et proſperatus eſt.

Sennacherib blaſphemus inuadit Iudam,dein a filiis interimitur, Ezechias a morbo reualeſcit, tandem moritur. Cap. XXXII.

POſt quæ et huiuſcemodi veritatem,venit Sennacherib rex Aſſyriorū, A
et ingreſſus Iudam,obſedit ciuitates munitas,volēs eas capere. Quod
cum vidiſſet Ezechias,veniſſe ſcilicet Sennacherib,et totum belli im-
petum verti contra Ieruſalem:inito cum principibus conſilio, viriſq; fortiſsi
mis,vt obturarent capita fontium qui erant extra vrbem:et hoc omniū de-
cernente ſententia,congregauit plurimam multitudinem,et obturauerūt cun
ctos fontes,et riuū qui fluebat in medio terræ,dicentes: Ne veniant reges Aſ-
ſyriorum,et inueniant aquarum abundantiam. Ædificauit quoq; agens indu 4. Re.18.c
ſtriè omnem murum qui fuerat diſsipatus,et extruxit turres deſuper,et forin
ſecus alterum murum:inſtaurauitq; Mello in ciuitate Dauid,et fecit vniuer- B
ſi generis armaturam et clypeos. Conſtituitq; principes bellatorum in exer-
citu. Et conuocauit vniuerſos in platea portę ciuitatis,ac locutus eſt ad cor eo
rum,dicens: Viriliter agite,et cōfortamini,nolite timere, nec paueatis regem
Aſſyriorum et vniuerſam multitudinem quæ eſt cum eo:multo enim plures
nobiſcum,q̄ cum illo. Cum illo enim eſt brachium carneum, nobiſcum do-
minus deus noſter qui auxiliator eſt noſter,pugnatque pro nobis. Conforta-
tuſq; eſt populus huiuſcemodi verbis Ezechię regis Iuda. Quę poſtq̄ geſta
ſunt,miſit Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruos ſuos in Ieruſalem (ipſe enim
cum vniuerſo exercitu obſidebat Lachis) ad Ezechiam regem et ad omnem
populum qui erat in vrbe,dicens: Hęc dicit Sennacherib rex Aſſyriorum,In
quo habentes fiduciam, ſedetis obſeſsi in Ieruſalem? Num Ezechias decepit C
vos,vt tradat morti in fame et ſiti,affirmans quòd dominus deus veſter libe
ret vos de manu regis Aſſyriorū? Nunquid non iſte eſt Ezechias qui deſtru
xit excelſa illius,et altaria,et præcepit Iudę et Ieruſalem,dicens: Coram alta-
ri vno adorabitis,et in ipſo comburetis incenſum? An ignoratis quę ego fece-
rim,et patres mei cunctis terrarum populis? nunquid præualuerunt dij gen-
tium,omniumq; terrarum liberare regionem ſuam de manu mea? Quis eſt
de vniuerſis dijs gentium, quas vaſtauerunt patres mei, qui potuerit eruere
populum ſuum de manu mea, vt poſsit etiam deus veſter eruere vos de hac
manu? Non vos ergo decipiat Ezechias,nec vana perſuaſione deludat, neq;
credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorū li-
berare populum ſuum de manu mea,et de manu patrū meorum,conſequen-

D ter nec deus vester poterit eruere vos de manu mea. Sed et alia multa locuti sunt serui eius contra dominum deum et contra Ezechiam seruum eius. Epistolas quoq; scripsit plenas blasphemiæ in dominũ deum Israel, et locutus est aduersum eum: Sicut dij gentium cęterarum nõ potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic et deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum de manu ista. Insuper et clamore magno lingua Iudaica cõtra populum, qui sedebat in muris Ierusalem, personabat, ut terreret eos et caperet ciuitatem. Locutusq; est contra deum Ierusalem, sicut aduersum deos populorum terrę opera manuum hominum. Orauerunt igitur Ezechias rex et Isaias filius Amos
E prophetes aduersum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usq; in cœlum. Et misit dominus angelum qui percussit omnem uirum robustum et bellatorẽ, et principem exercitus regis Assyriorum. Reuersusq; est cũ ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, filij qui egressi fuerant de utero eius, interfecerunt eum gladio. Saluauitq; dominus Ezechiam et habita
4.Re.19.b tores Ierusalem, de manu Sennacherib regis Assyriorum, et de manu omniũ, et præstitit ei quietem per circuitum. Multi etiam deferebant hostias, et sacrificia domino in Ierusalẽ, et munera Ezechiæ regi Iuda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus. In diebus illis ægrotauit Ezechias usq; ad mor
F tem, et orauit dominum: exaudiuitque eum, et dedit ei signum. Sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum est cor eius: et facta est contra eum ira et contra Iudam et Ierusalem. Humiliatusque est postea, eo quòd exaltatum fuisset cor eius, tam ipse, quam habitatores Ierusalẽ: et idcirco non uenit super eos ira domini in diebus Ezechiæ. Fuit autẽ Ezechias diues et inclytus ualde et thesauros sibi plurimos congregauit, argenti et auri et lapidis pretiosi, aromatum et armorum uniuersi generis et uasorũ magni pretij. Apothecas quoq; frumenti, uini et olei et præsepia omnium iumentorum, caulasque pecorum, et urbes ædificauit sibi, habebat quippe greges ouium et armẽtorum innumerabiles, eo quod dedisset ei dominus substantiam multam ni
G mis. Ipse est Ezechias qui obturauit superiorem fontem aquarum Gihon, et auertit eas subter ad occidentem urbis Dauid: in omnibus operibus suis fecit prospere quæ uoluit. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento quod acciderat super terrã, dereliquit eum deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erãt in corde eius. Reliqua autem sermonum Ezechię, et misericordiarum eius scripta sunt in ui
D sione Isaię filii Amos prophetæ, et in libro regum Iuda et Israel. Dormiuitque Ezechias cum patribus suis, & sepelierunt eum super sepulchra filiorum Dauid: & celebrauit eius exequias uniuersus Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: regnauitq; Manasses filius eius pro eo.

Manasses idololatra abducitur Babylonẽ, hinc resipisci. & moritur: succedit longe deterior Amon, quia suis seruis e medio est sublatus. Cap. XXXIII.

A Duodecim annorum erat Manasses, cum regnare cœpisset: et quinquagintaquinque annis regnauit in Ierusalem. Fecit autem malum coram Domino, iuxta abominationes gentium quas subuertit Dominus coram filijs Israel. Et conuersus, instaurauit excelsa quæ demolitus fuerat Ezechias pater eius: construxitque aras Baalim, & fecit lucos: & adorauit omnem militiam cœli, & coluit eam. Ædificauit quoq; altaria in domo Do-

mini,de qua dixerat dominus: In Ierusalem erit nomen meum in æternum. Ædificauit autem ea cuncto exercitui cœli, in duobus atrijs domus domini. Transireque fecit filios suos per ignem,in valle Benennom:obseruabat somnia,sectabatur auguria,maleficis artibus inseruiebat:habebat secum magos, & incantatores:multaq́; mala operatus est coram domino,vt irritaret eum. Sculptile quoque & conflatile signum posuit in domo dei, de qua locutus est dominus ad Dauid & ad Salomonem filium eius,dicens: In domo hac & in Ierusalem quam elegi de cunctis tribubus Israel,ponam nomen meũ in sempiternum. Et mouere non faciam pedem Israel, de terra quam tradidi patribus eorum:ita duntaxat,si custodierint facere quę præcepi eis,cunctamq́; legem & ceremonias atque iudicia quę mandaui per manum Moysi. Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem,vt facerent malum super omnes gentes quas subuerterat dominus à facie filiorum Israel. Locutusque est dominus ad eum,& ad populum illius:& attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: cœperuntque Manassen; & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit dominum deum suum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrũ suorũ. Deprecatusque est eum,& obsecrauit intente:& exaudiuit orationem eius, reduxitq́; eum Ierusalem in regnum suũ. & cognouit Manasses quòd dominus, ipse esset deus. Post hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid,ad occidentem Gihon,in conualle:ab introitu portæ piscium per circuitum vsque ad Ophel,et exaltauit illum vehementer:constituitque principes exercitus in cunctis ciuitatibus Iuda munitis. Et abstulit deos alienos,& simulachrum de domo domini:aras quoque quas fecerat in monte domus domini, & in Ierusalem: & proiecit omnia extra vrbem. Porrò instaurauit altare domini, & immolauit super illud victimas & pacifica & laudem:præcepitq́; Iudæ vt seruiret domino deo Israel. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis domino deo suo. Reliqua autem gestorum Manasse:& obsecratio eius ad deum suum: verba quoque videntium, qui loquebantur ad eum in nomine domini dei Israel,continentur in sermonibus regum Israel. Oratio quoque eius & exauditio & cuncta peccata atq; contemptus,loca etiam in quibus ędificauit excelsa:& fecit lucos & statuas antequam ageret pœnitentiam,scripta sunt in sermonibus Hozai. Dormiuit ergo Manasses cum patribus suis,& sepelierunt eum in domo sua: regnauitque pro eo filius eius Amon. Vigintiduorum annorum erat Amon, cum regnare cœpisset:& duobus annis regnauit in Ierusalem. Fecitque malum in conspectu domini,sicut fecerat Manasses pater eius:et cunctis idolis quæ Manasses fuerat fabricatus,immolauit,atque seruiuit: Et nõ est reueritus faciem domini, sicut reueritus est Manasses pater eius: & multo maiora deliquit. Cumque coniurassent aduersus eum serui sui,interfecerũt eum in domo sua. Porro reliqua populi multitudo, cæsis ijs qui Amon percusserant,constituit regem Iosiam filium eius pro eo.

B (margin)

C (margin)

D (margin)

Iosias quibuscunque modis viam & legem domini sectatur, & in prælio contra regem Aegypti occumbit. Cap. XXXIIII.

A (margin)

OCto annorum erat Iosias cũ regnare cœpisset:& triginta & uno anno regnauit in Ierusalẽ. Fecitq; quod erat rectũ in conspectu domini

& ambulauit in vijs Dauid patris sui: non declinauit neq; ad dexteram neq;
ad sinistram. Octauo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, cępit quæ-
rere deum patris sui Dauid: & duodecimo anno postquam cœperat, munda-
uit Iudã & Ierusalem ab excelsis & lucis, simulachrisq; & sculptilibus. De-
struxeruntq; coram eo aras Baalim: & simulachra quæ superposita fuerant,
demoliti sunt: lucos etiam & sculptilia succidit atq; comminuit: & super tu-
mulos eorum qui eis immolare consueuerant, fragmenta dispersit. Ossa præ-
B terea sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundauitq; Iudam & Ie
rusalem. Sed & in vrbibus Manasse & Ephraim & Simeon vsq; Nephtha-
li cuncta subuertit. Cumq; altaria dissipasset & lucos & sculptilia contriuis-
set in frusta, cunctaq; delubra demolitus esset de vniuersa terra Israel, reuer-
sus est in Ierusalem. Igitur anno octauodecimo regni sui, mundata iam terra
& templo domini, misit Saphan filium Eselię & Maasiam principem ciuita
tis, & Ioha filium Ioachaz a commentarijs: vt instaurarent domum domini
dei sui. Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum: acceptaq; ab eo pe-
cunia, quę illata fuerat in domum domini, & quam congregauerant Leui-
tę, & ianitores de Manasse & Ephraim & vniuersis reliquijs Israel, ab om-
C ni quoq; Iuda & Beniamin & habitatoribus Ierusalem: tradiderunt in mani
bus eorum qui præerant operarijs in domo domini, vt instaurarēt templum,
& infirma quęq; farcirent. At illi dederunt eam artificibus & cementarijs, ut
emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commissuras ędificij, & ad conti-
gnationem domorum quas destruxerant reges Iuda. Qui fideliter cuncta fa
ciebant. Erant autem prępositi operantium, Iahath & Abdias de filijs Mera-
ri: Zacharias & Mosollam de filijs Caath, qui vrgebant opus: omnes Leuitę
scientes organis canere. Super eos verò qui ad diuersos vsus onera portabāt,
erant scribę & magistri de Leuitis ianitores. Cumq; efferrent pecuniam quæ
D illata fuerat in templum domini, reperit Helcias sacerdos librum legis domi-
ni, qui datus fuerat per manum Moysi. Et ait ad Saphā scribam: Librum le-
gis inueni in domo domini. Et tradidit ei. At ille intulit volumen ad regem,
& nuntiauit ei, dicens: Omnia quæ dedisti in manu seruorum tuorū, ecce com
plentur. Argentum quod repertum est in domo domini, conflauerunt: datum
que est præfectis artificum, & diuersa opera fabricantium. Præterea tradidit
mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cum rege præsente recitasset, au-
dissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua: & præcepit Helcię, & Ahicā
filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribę & Asaię seruo re
gis, dicens: Ite, & orate dominum pro me & pro reliquijs Israel & Iuda, su-
E per vniuersis sermonibus libri istius qui repertus est: magnus enim furor do-
mini stillauit super nos, eo q; non custodierint patres nostri verba domini, ut
facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine. Abijt ergo Helcias, & hi
qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, vxorem Sellum filij
Thecuath, filij Hasra custodis vestium: quæ habitabat in Ierusalem in Secū-
da: & locuti sunt ei verba quę supra narrauimus. At illa respondit eis: Hęc di
cit dominus deus Israel, dicite viro qui misit vos ad me, Hæc dicit dominus,
Ecce, ego inducam mala super locum istum & super habitatores eius, cuncta
A que maledicta quæ scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iu-
da: quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt dijs alienis, vt me ad iracūdiam
prouocarent

prouocarent in cūctis operibus manuum suarum. idcirco stillabit furor meus F
super locum istum, & non extinguetur. Ad regem autem Iuda, qui misit vos pro domino deprecando, sic loquimini: Hęc dicit dominus deus Israel, Quoniam audisti verba voluminis, atq; emollitum est cor tuum: & humiliatus es in conspectu dei super his quæ dicta sunt contra locum hunc & habitatores Ierusalem, reueritusq; faciem meam scidisti vestimenta tua, et fleuisti coram me: ego quoq; exaudiui te, dicit dominus. Iam enim colligā te ad patres tuos & infereris in sepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum quod ego inducturus sum super locum istum & super habitatores eius. Retulerunt itaq; regi cuncta quæ dixerat. At ille conuocatis vniuersis maioribus natu Iuda & Ierusalem, ascendit in domum domini, vnaq; omnes viri Iuda & habitatores Ierusalem, sacerdotes & Leuitæ, & cunctus populus à minimo vsq; ad maximum. Quibus audientibus in domo domini, legit rex omnia verba voluminis. Et stans in tribunali suo, percussit fœdus coram domino, vt ambularet post eum, & custodiret pręcepta & testimonia & iustificationes eius in toto corde suo & in tota anima sua, faceretq; quę scripta sunt in volumine illo quod legerat. Adiurauit quoq; super hoc omnes qui reperti fuerant in Ierusalem & Beniamin: & fecerunt habitatores Ierusalem iuxta pactum domini dei patrum suorum. Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de vniuersis regionibus filiorum Israel: & fecit omnes qui residui erant in Israel, seruire domino deo suo. Cunctis diebus vitę eius non recesserunt a domino deo patrum suorum.

Iosias phase celebrato & sacerdotibus institutis expeditionem ducit in Aegyptios in qua interiit. Cap. XXXV.

Fecit autem Iosias in Ierusalem phase domino, quod immolatum est quartadecima die mensis primi. Et constituit sacerdotes in officiis suis: hortatusq; est eos vt ministrarent in domo domini. Leuitis quoq;, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi quod ædificauit Salomon filius Dauid, rex Israel: nequaquam enim eam vltrà portabitis: nunc ergo ministrate domino deo vestro & populo eius Israel. Et præparate vos per domos & cognationes vestras in diuisionibus singulorum, sicut præcepit Dauid rex Israel, & descripsit Salomon filius eius. Et ministrate in sanctuario eius per familias turmasq; Leuiticas, & sanctificati immolate phase: fratres etiam vestros, vt possint iuxta verba quæ locutus est dominus in manu Moysi facere, pręparate. Dedit præterea Iosias omni populo qui ibi fuerat inuentus in solennitate phase, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoq; tria millia. hæc de regis vniuersa substantia. Duces quoq; eius spontè quod vouerant obtulerunt, tam populo, q̃ sacerdotibus & Leuitis. Porrò Helcias B
& Zacharias & Iahiel principes domus domini dederunt sacerdotibus ad faciendum phase pecora commixtim duo millia sexcenta, & boues trecentos. Chonenias autem & Semeias, etiam & Nathanael fratres eius: necnon Hasabias & Iehiel & Iozabad principes Leuitarum, dederunt cæteris Leuitis ad celebrandum phase quinq; millia pecorum, & boues quingentos. Pręparatūq; est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo: Leuitæ quoq; in turmis iuxta regis imperium. Et immolatum est phase, asperseruntq; sacerdotes

manu sua sanguinem: & Leuitę detraxerunt pelles holocaustorum. Et separa
uerunt ea vt darent per domos & familias singulorum & offerrentur domi-
no, sicut scriptum est in libro Moysi. de bobus quoque fecerunt similiter. Et
assauerunt phase super ignem, iuxta quod in lege praeceptum est: pacificas ve
ro hostias coxerunt in lebetibus & cacabis & ollis, & festinato distribuerunt
C vniuersę plebi. Sibi autem & sacerdotibus postea parauerunt. nam in oblatio
ne holocaustorum & adipum, vsque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati:
vnde Leuitae sibi & sacerdotibus filijs Aaron parauerunt nouissimis. Porro
cantores filij Asaph stabant in ordine suo, iuxta prçceptum Dauid & Asaph
& Heman & Idithun prophetae regis Dauid: ianitores vero per portas sin-
gulas obseruabant, ita vt nec puncto quidem discederent a ministerio: quam
ob rem & fratres eorum Leuitę parauerunt eis cibos. Omnis igitur cultura
domini rite completa est in die illa, vt facerent phase, & offerrent holocausta
super altare domini, iuxta praeceptum regis Iosiae. Feceruntque filij Israel qui
reperti fuerant ibi, phase in tempore illo, & solennitatem azymorum septem
diebus. Non fuit phase simile huic in Israel, a diebus Samuelis prophetę: sed
nec quispiam de cunctis regibus Israel fecit phase sicut Iosias sacerdotibus,
& Leuitis, & omni Iudae, & Israel qui repertus fuerat, & habitantibus in Ie
rusalem. Octauodecimo anno regni Iosiae, hoc phase celebratum est. Postquam
instaurauerat Iosias templum, ascendit Nechao rex Aegypti ad pugnandum
D in Charcamis iuxta Euphraten, & processit in occursum eius Iosias. At ille
missis ad eum nuntijs, ait: Quid mihi & tibi est, rex Iuda? Non aduersum te
hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me deus festinato ire
praecepit: desine aduersum deum facere, qui mecum est, ne interficiat te. No-
E luit Iosias reuerti, sed praeparauit contra eum bellum: nec acquieuit sermoni-
bus Nechao ex ore dei: verum perrexit, vt dimicaret in cāpo Mageddo. Ibique
vulneratus a sagittarijs, dixit pueris suis: Educite me de praelio, quia oppido
vulneratus sum. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui se-
quebatur eum more regio, & asportauerunt eum in Ierusalem, mortuusque
est: & sepultus in Mausoleo patrum suorum: & vniuersus Iuda & Ierusalem
luxerunt eum, Ieremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices vsque
Zach. 12. d in prçsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obti-
nuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentationibus. Reliqua autē sermo-
num Iosię & misericordiarū eius, quae lege praecepta sunt domini, opera quo
que illius prima & nouissima, scripta sunt in libro regum Iuda & Israel.

Succedit Ioachaz trimestris rex, qui hunc sunt secuti, Babylonem perducti sunt captiui.

Caput XXXVI.

A TVlit ergo populus terrae Ioachaz filium Iosię: & cōstituit regem pro
patre suo in Ierusalem. Vigintitrium annorum erat Ioachaz cum re-
E gnare coepisset: & tribus mensibus regnauit in Ierusalem. Amouit au-
tem eum rex Aegypti cum venisset in Ierusalem, & condemnauit terram cen
tum talentis argenti, & talento auri. Constituitque pro eo regem, Eliacim fra-
trem eius, super Iudam & Ierusalem: & vertit nomen eius Ioacim. ipsum ve
4. Re. 23. f ro Ioachaz tulit secum, & abduxit in Aegyptum. Vigintiquinque annorum
erat Ioacim cum regnare coepisset, & vndecim annis regnauit in Ierusalem:
fecitque malum coram domino deo suo. Contra hunc ascendit Nabuchodono-

sor rex Chaldæorum: & vinctum catenis duxit in Babylonem. Ad quam & vasa domini transtulit, & posuit ea in templo suo. Reliqua autem verborum Ioacim & abominationum eius quas operatus est & quæ inuenta sunt in eo, continẽtur in libro regum Iuda & Israel. Regnauit autem Ioachin filius eius pro eo. Octo annorum erat Ioachin cum regnare cœpisset: & tribus mensibus, ac decem diebus regnauit in Ierusalem: fecitque malum in conspectu domini. Cumque anni circulus volueretur, misit Nabuchodonosor rex nuntios, qui & adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus domini. Regem verò constituit Sedeciam patruum eius super Iudam et Ierusalem. Viginti & vnius anni erat Sedecias, cum regnare cœpisset: & vndecim annis regnauit in Ierusalem. Fecitque malũ in oculis domini dei sui: nec erubuit faciem Ieremiæ prophetæ loquentis ad se ex ore domini. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per deum: & indurauit ceruicem suam & cor, vt non reuerteretur ad dominum deum Israel. Sed & vniuersi principes sacerdotum & populus præuaricati sunt inique, iuxta vniuersas abominationes gentium: & polluerunt domum domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. Mittebat autem dominus deus patruum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eo quod parceret populo & habitaculo suo. At illi subsannabãt nuntios dei, & paruipendebant sermones eius, illudebantque prophetis: donec ascenderet furor domini in populum eius, & esset nulla curatio. Adduxit enim super eos regem Chaldeorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo sanctuarij sui: non est misertus adolescentis, et virginis, & senis, nec decrepiti quidem sed omnes tradidit in manibus eius. Vniuersaque vasa domus domini, tam maiora, quam minora, & thesauros templi, & regis & principum transtulit in Babylonem. Incenderunt hostes domum dei, destruxeruntque murum Ierusalem: vniuersas turres combusserunt, & quicquid prætiosum fuerat, demoliti sunt. Si quis euaserat gladium, ductus in Babylonem seruiuit regi et filijs eius donec imperaret rex Persarum. Vt cõpleretur sermo domini ex ore Ieremiæ: & celebraret terra sabbatha sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbathum, vsque dum complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem domini, quem locutus fuerat per os Ieremię suscitauit dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui iussit prædicari in vniuerso regno suo, etiam per scripturã, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum, Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli: & ipse præcepit mihi vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa: quis ex vobis est in omni populo eius? sit dominus deus suus cum eo, & ascendat.

FINIS.

ORATIO MANASSES REGIS IVDA CVM CAptus teneretur in Babylone, quæ neque in Hebræo neq; in Græco habetur.

OMINE Deus omnipotens patrum nostrorum Abrahā, Isaac & Iacob, & semini eorum iusto, qui fecisti cœlum &
d terram cum omni ornatu eorū, qui signasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti terribili & laudabili nomini tuo quod omnes pauent & tremūt à vultu virtutis tuæ: et insustentabilis ira super peccatores comminationis tuæ, immensa verò & inuestigabilis misericordia promissionis tuę: quoniam tu es dominus deus altissimus super omnē terram, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitiam hominum. Tu autem domine secundum bonitatem tuam promisisti pœnitentiam remissionis peccatorum, & tu deus iustorum non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac & Iacob, his qui tibi non peccauerunt: quoniam peccaui super numerū arenæ maris, multiplicatę sunt iniquitates meæ, incuruatus sum multo vinculo ferri, & non est respiratio mihi, quia excitaui iracundiam tuam, & malum coram te feci, statuens abominationes, & multiplicans offensiones. Et nunc flecto genua cordis mei, precans à te bonitatem, domine. Peccaui domine, peccaui, & iniquitatē meam agnosco. Peto rogās te domine, remitte mihi, remitte mihi: ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reserues mala mihi, quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitę meæ: quoniā te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in secula seculorum. Amen.

AD DOMNIONEM ET ROGATIANVM IN Esdram & Neemiam præfatio diui Hieronymi.

VTrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neq; vobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: & magnitudo oneris impositi ita ceruices premit, vt ante sub fasce ruendū sit, q̄ leuandum. Accedunt ad hoc inuidorū studia, qui omne quod scribimus, reprehendendum putant. Et interdum contra se, conscientia repugnante, publicè lacerant, quæ occultè legunt: intantum vt clamare compellar, & dicere: Domine, libera animam meā à labijs iniquis & a lingua dolosa. Tertius annus est, quòd semper scribitis atque rescribitis, vt Esdræ librum & Esther vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina: aut quicquid illud est quod a nobis vertitur, nō statim ab omnibus cōspuendum sit. Frustra autem, vt ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quęrere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos mi Domnion & Rogatiane charissimi, vt priuata lectione contenti, librum non efferatis in publicum, nec fastidiosis cibos ingeratis: vitetisque eorum supercilium qui iudicare tantum de alijs, & ipsi nihil facere nouerunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar: admonentes vt Hebręa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distinctè & per interualla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librariorum diligentia conseruetur. Nec quenquam moueat, quòd vnus a nobis liber æditus est: nec apocryphorū tertij & quarti libri somnijs delectetur: quia

& apud

Hebræos Esdræ Nehemiæq; sermones in vnum volumen coartantur:& quæ non habentur apud illos,nec de vigintiquatuor senibus sunt,procul abijcienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inuersa demonstrat:nec potest vtiq; verũ asseri quod diuersum est mittite eum ad Euangelia:in quibus multa ponuntur quasi de veteri testamento,quæ apud Septuaginta interpretes nõ habentur. velut illud:Quoniam Nazareus vocabitur.&, Ex Aegypto vocaui filium meum.&,Videbunt in quem compunxerunt.multaq; alia,quę latiori operi reseruamus:& quęrite ab eo,vbi ea scripta sunt.Cumq; proferre non potuerit,vos legite de his exemplaribus quę nuper a nobis ædita,maledicorũ quotidie linguis confodiuntur.Sed vt ad compendium veniam, certè quod illaturus sum,ęquissimum est.Aedidi aliquid quod non habetur in Græco,aut aliter habetur q̃ a me versum est. Quid interpretem laniant?Interrogent Hebræos:& ipsis authoribus, translationi meę vel arrogent vel derogent fidẽ. Porro aliud est,si clausis,quod dicitur,oculis mihi volunt maledicere, & nõ imitantur Græcorum studium & beneuolentiam,qui post Septuaginta translatores,iam Christi euangelio coruscante,Iudæos & Hebionitas legis veteris interpretes,Aquilam videlicet,& Symmachum,& Theodotionẽ, & curiose legunt,& per Origenis laborem in hexaplis,ecclesiis dedicarunt. Quantomagis Latini grati esse deberent,q exultantem cernerent Græciam a se aliquid mutuari?Primum enim magnorum sumptuum est & infinitæ difficultatis,exemplaria posse habere omnia:deinde etiam qui habuerint,& Hebręi sermonis ignari sunt,magis errabunt,ignorãtes quis è multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit,vt interdum scripturæ sensum relinquens,vniuscuiuslibet interpretis sequeretur errorem: Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem paruam habemus scientiam,& Latinus nobis vtcunque sermo non deest,& de alijs magis possumus iudicare, & ea ipsi quę intelligimus,in nostra lingua promere.Itaque licet hydra sibilet, victorq; Sinon incendia iactet:nunquam meum,iuuante Christo,silebit eloquium:etiam pręcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt:qui nolunt , abijciant.Euentilent apices:literas calumnientur.Magis vestra charitate prouocabor ad studium,q̃ illorum detractione & odio deterrebor.

ESDRAE LIBER PRIMVS

Cyrus spiritu dei actus remittit Ierusalem captiuum populum, & redditis vasis iubet restaurare templum. Cap. I.

I N anno primo Cyri regis Persarum , vt compleretur verbum domini ex ore Ieremiæ,suscitauit dominus spiritum Cyri regis Persarum:& traduxit vocem in omni regno suo,etiam per scripturã,dicens:Hæc dixit Cyrus rex Persarum,Omnia regna terrę dedit mihi dominus deus cœli,& ipse pręcepit mihi,vt ædificarẽ ei domum in Ierusalem, quę est in Iudęa. Quis est in vobis de uniuerso populo eius?Sit deus illius cum ipso.Ascendat in Ierusalem quæ est in Iudæa,& ędificet domum domini dei Israel , ipse A

est deus qui est in Ierusalem. Et omnes reliqui in cunctis locis vbicunq; habi
tant, adiuuent eum viri de loco suo, argento & auro & substantia & pecori-
B bus, excepto quod voluntarie offerunt templo dei, quod est in Ierusalem. Et
surrexerunt principes patrum de Iuda & Beniamin, & sacerdotes & Leuitę
& omnis cuius deus suscitauit spiritum vt ascenderet ad ædificandum tem-
plum domini, quod erat in Ierusalem. Vniuersique qui erant in circuitu, adiu
uerunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & iumentis,
C in supellectili, exceptis his quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protu-
lit vasa templi domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posue-
rat ea in templo dei sui. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum
Mithridatis filij Gazabar, & annumerauit ea Sassabasar principi Iudæ. Et
hic est numerus eorum: Phialę aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri
D vigintinouem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi quadringenti de
cem: vasa alia mille. Omnia vasa aurea & argentea, quinq; millia quadringē
ta: vniuersa tulit Sassabasar cum his qui ascendebant de transmigratione Ba-
bylonis in Ierusalem.

Numerus reuertentium ex captiuitate. Cap. II.

A HI sunt autem prouinciæ filij, qui ascenderunt de captiuitate quam tran
stulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonē, & reuersi sunt
in Ierusalem & Iudæam vnusquisque in ciuitatem suam: Qui vene-
runt cum Zorobabel, Iesua, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan,
Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israel: Filij Pha
ros duo millia cētum septuagintaduo. Filij Sephatia, trecenti septuagintaduo.
Filij Area, septingenti septuagintaquinque. Filij Phahathmoab, filiorum Io-
sue Ioab duo millia octingenti duodecim. Filij Ælam, mille ducenti quinqua-
gintaquatuor. Filij Zethua nongenti quadragintaquinque. Filij Zacchai, se-
ptingenti sexaginta. Filij Bani, sexcenti quadragintaduo. Filij Bebai, sexcenti
vigintitres. Filij Azgad, mille ducenti vigintiduo. Filij Adonicam, sexcenti se
B xagintasex. Filij Beguai, duo millia quinquaginta sex. Filij Adin quadringen-
ti quinquagintaquatuor. Filij Ater, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto. Fi-
lij Besai, trecenti vigintitres. Filij Iora, centum duodecim. Filij Hasum, ducen
ti vigintitres. Filij Gebbar, nonagintaquinque. Filij Bethlehem, centum vi-
gintitres. Viri Netupha, quinquagintasex. Viri Anathoth, centum viginti-
octo. Filij Azmaueth, quadragintaduo. Filij Cariathiarim, Cephira et Beroth
septingenti quadragintatres. Filij Rama & Gabaa, sexcenti viginti vnus. Vi
ri Machmas, centum viginti duo. Viri Bethel & Hai, ducenti vigintitres. Fi-
lij Nebo, quinquagintaduo. Filij Megbis, centum quinquagintasex. Filij Ælā
alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor. Filij Harim, trecenti viginti. Fi
lij Lodhadid & Ono, septingenti vigintiquinq;. Filij Hiericho, trecenti qua-
C dragintaquinque. Filij Senaa, tria millia sexcenti triginta. Sacerdotes: Filij Ia
daia in domo Iesue, nongenti septuagintatres. Filij Emmer, mille quinquagin
taduo. Filij Pheshur, mille ducenti quadragintaseptem. Filij Harim mille de-
cem & septem. Leuitę: Filij Iesue & Cedmiel filiorum Odouiæ septuaginta-
quatuor. Cantores: filij Asaph, centum vigintiocto. Filij ianitorum: filij Sellū
filij Ater, filij Telmon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai: vniuersi centum tri
gintanouem. Nathingei: filij Siha, filij Hasupha, filij Tabbaoth, filij Ceros, filij

Siaa, filij Phadon, filij Lebana, filij Hagaba, filij Accub, filij Hagab, filij Semlai, filij Hanan, filij Gaddel, filij Gaher, filij Raaia, filij Rasin, filij Necoda, filij Gazã, filij Aza, filij Phasea, filij Besee, filij Asena, filij Munim, filij Nephusim filij Bacbuc, filij Hacupha, filij Hathur, filij Besluth, filij Mahida, filij Harsa, filij Bercos, filij Sisara, filij Thema filij Nasia, filij Haripha, filij seruorũ Salomonis, filijs Sotai, filij Sopheret, filij Pharuda, filij Iala, filij Dercon, filij Geddel, filij Saphatia, filij Hatil, filij Phochereth, q erãt de Asebaim filij Ami. omnes Nathinæi, & filij seruorũ Salomonis, trecẽti nonagintaduo. Et hi qui ascẽderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub & Adon & Emer: & non potuerũt indicare domũ patrũ suorum & semen suum, verũ ex Israel essent. Filij Dalaia, filij Tobia, filij Necoda, sexcẽti quinquagintaduo. Et de filijs sacerdotũ: filij Hobia, filij Accos, filij Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorẽ, & vocatus est nomine eorũ. hi quæsierunt scripturã genealogiæ suæ, et nõ inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et dixit Athersatha eis ut nõ comederẽt de sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atq; perfectus. Omnis multitudo quasi vir vnus quadragintaduo millia trecẽti sexaginta: exceptis seruis eorũ & ancillis, qui erant septẽ millia trecenti triginta septem: et in ipsis cantores atq; cãtatrices ducẽti. Equi eorũ septingẽti trigintasex, muli eorũ, ducenti quadragintaquinq;, cameli eorũ, quadringenti trigintaquinq;, asini eorũ, sex millia septingẽti viginti. Et de principibus patrũ cũ ingrederẽtur templũ domini quod est in Ierusalẽ, sponte obtulerunt in domũ dei ad extruẽdã eam in loco suo. Secundũ vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta millia & mille, argẽti mnas quinq; millia, & vestes sacerdotales cẽtum. Habitauerunt ergo sacerdotes & Leuitæ & de populo & cantores & ianitores & Nathinæi in vrbibus suis, vniuersusq; Israel in ciuitatibus suis.

Conuocato populo Ierusalẽ, sacerdotes altare construunt & deo immolant, festaq; celebrant. Cap. III.

Iamq; venerat mẽsis septimus, & erãt filii Israel ĩ ciuitatibus suis: cõgregatus est ergo populus quasi vir vnus ĩ Ierusalẽ. Et surrexit Iosue filius Iosedec, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, et fratres eius & ædificauerũt altare dei Israel, vt offerrẽt ĩ eo holocaustomata, sicut scriptũ est in lege Moysi viri dei. Collocauerũt autẽ altare dei sup bases suas, deterrẽtibus eos p circuitũ populis terrarũ, & obtulerũt sup illud holocaustũ dño mane & vespere. Fecerũtq; solẽnitatẽ tabernaculorũ, sicut scriptũ est: et holocaustum diebus singulis per ordinẽ secundũ præceptum, opus diei in die suo. Et post hæc holocaustum iuge, tam in calendis quàm in vniuersis solennitatibus domini quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus vltrò offerebatur munus domino: A primo die mẽsis septimi cœperunt offerre holocaustũ domino porrò tẽplum dei nondũ fundatum erat. Dederunt autẽ pecunias latomis & cæmentarijs: cibũ quoq; & potum & oleũ Sidonijs Tyriisq;, vt deferrẽt ligna cedrina de Libano ad mare Ioppen, iuxta quod præceperat Cyrus rex Persarũ eis. Anno autẽ secũdo aduentus eorum ad templum dei in Ierusalem, mẽse secundo, cœperũt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & reliqui de fratribus eorum sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui venerant de captiuitate in Ierusalem: & constituerunt Leuitas à viginti annis & suprà, vt vrgerẽt opus domini. Stetitq; Iosue & filii eius & fratres eius, Cedmihel & filii eius, filii Iuda, quasi uir unus, vt instarẽt super eos qui faciebãt opus ĩ tẽplo dei fi-

lij Henadad,& filij eorum,& fratres eorum Leuitę. Fundato igitur à cęmen-
tarijs templo domini,steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Leuitæ
D filij Asaph in cymbalis,vt laudarent deum per manus Dauid regis Israel. Et
concinebant in hymnis,& confessione domino,quoniam bonus, quoniam in
æternum misericordia eius super Israel Omnis quoque populus vociferabatur
clamore magno in laudando dominum,eo quòd fundatum esset templum do-
mini. Plurimi etiam de sacerdotibus et Leuitis et principes patrum,et senio-
res qui viderant templum prius cum fundatum esset,et hoc templum in ocu
lis eorum,flebant voce magna: et multi vociferantes in lætitia, eleuabant vo-
cem. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lętantium, et vocem
fletus populi: cõmixtum enim populus vociferabatur clamore magno, et vox
audiebatur procul.

A Impeditur ædificatio templi & Ierusalem. Cap. IIII.

AVdierunt autem hostes Iudæ et Beniamin,quia filij captiuitatis ædifi
carent templum domino deo Israel. Et accedẽtes ad Zorobabel et ad
principes patrum,dixerunt eis: Ædificemus vobiscũ,quia ita vt vos
quęrimus deum vestrum: ecce nos immolauimus victimas à diebus Asorhad
dan regis Assur,qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel & Iosue & reli
qui principes patrum Israel: Non est vobis & nobis vt ædificemus domum
deo nostro: sed nos ipsi soli ędificabimus domino deo nostro Israel,sicut præ-
cepit nobis Cyrus rex Persarum. Factum est igitur vt populus terræ impedi
ret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt quoque
aduersus eos consiliatores,vt destruerent consiliũ eorum omnibus diebus Cy
ri regis Persarum,& vsque ad regnum Darij regis Persarum. In regnò autem
B Assueri,in principio regni eius,scripserũt accusationem aduersus habitatores
Iudę & Ierusalem. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates &
Tabeel & reliqui qui erant in consilio eorum,ad Artaxerxem regem Persa-
rum epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermone
Syro. Reum Beelteem & Samsai scriba scripserunt epistolam vnam de Ieru-
salem Artaxerxi regi,huiuscemodi: Reum Beelteem,& Samsai scriba, & reli
qui consiliatores eorum, Dinæi et Apharsathachæi,Terphalęi,Apharsæi,Er
chuęi, Babylonij,Susanechæi, Dieui et Ælamitæ: et cęteri de gentibus quas
transtulit Asenaphar magnus et gloriosus: et habitare eas fecit in ciuitatibus
Samariæ, et in reliquis regionibus trans flumen in pace: (Hoc est exemplar
epistolæ,quam miserunt ad eum.) Artaxerxi regi,serui tui,viri qui sunt trans
fluuium, salutem dicunt, Notum sit regi,quia Iudęi qui ascenderunt a te ad
C nos,venerunt in Ierusalem ciuitatem rebellem et pessimam, quam ædificant
extruentes muros eius,et parietes componentes. Nunc igitur notum sit regi,
quia si ciuitas illa ędificata fuerit,et muri eius instaurati,tributum et uectigal
et annuos redditus non dabunt, et vsque ad reges hæc noxa perueniet. Nos
autem memores salis quod in palatio comedimus, et quia læsiones regis vi-
dere nefas ducimus: idcirco misimus et nuntiauimus regi, vt recenseas in li-
bris historiarum patrum tuorum, et inuenies scriptum in commentarijs: et
scies quoniam vrbs illa, vrbs rebellis est, et nocens regibus et prouincijs, et
bella concitantur in ea ex diebus antiquis,quam ob rem et ciuitas ipsa destru
cta est. Nũtiamus nos regi,quoniã si ciuitas illa ędificata fuerit,et muri ipsius
instaurati,

instaurati, possessionem trans fluuium non habebis. Verbū misit rex ad Reum Beelteem & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans fluuium, salutem dicens & pacem: Accusationem quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me. & a me præceptum est: & recensuerunt, inueneruntq; quoniam ciuitas illa a diebus antiquis aduersum reges rebellat, & seditiones & prælia concitentur in ea. Nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalem: qui & dominati sunt omni regioni quæ trans fluuium est. Tributum quoq; & vectigal & redditus accipiebant. D
Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur, donec si forte a me iussum fuerit. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges. Itaq; exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum & Samsai scriba & consiliarijs eorum, & abierunt festini in Ierusalem ad Iudæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore. Tunc intermissum est opus domus dei in Ierusalem, & non fiebat vsq; ad annum secundum regni Darij regis Persarum.

Prophetarum instinctu pergunt ædificare, repugnantibus quantumuis præfectis. Cap. V.

A
Prophetauerūt autem Aggæus propheta, & Zacharias filius Addo prophetantes ad Iudæos qui erant in Iuda & Ierusalem, in nomine dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec; & cœperunt ædificare templū dei in Ierusalem, & cum eis prophetæ dei adiuuantes eos. In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai qui erat dux trans flumen, et Stharbuzanai, et cōsiliarij eorum: sicq; dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium, vt domum hanc ædificaretis, et muros eius instauraretis? Ad quod respondimus eis quæ essent nomina hominum authorum ædificationis illius. Oculus autem dei eorum factus est super senes Iudæorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitq; vt res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent aduersus accusationem illam. Exemplar epistolę quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, et Stharbuzanai, et consiliatores eius Arphasachæi qui erant trans flumen, ad Darium regem. Sermo quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis. Notum sit regi, isse nos ad Iudeam prouinciam, ad domum dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus: opusq; illud diligenter extruitur, et crescit in manibus eorum. Interrogauimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem vt domum hāc ędificaretis, et muros hos instauraretis? Sed et nomina eorum quæsiuimus ab eis, vt nūtiaremus tibi: scripsimusq; nomina eorum virorum qui sunt principes in eis. Huiuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus serui dei cœli & terrę, et ędificamus templum quod erat exructum ante hos annos multos: quodq; rex Israel magnus ædificauerat & exstruxerat. Postquam autem ad iracūdiam prouocauerūt patres nostri deū cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldęi: domum quoq; hāc destruxit, et populum eius trāstulit in Babylonem. Anno autem primo Cyri regis Babylonis. Cyrus rex proposuit edictū vt domus dei ædificaretur. Nam et vasa templi dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo quod erat in Ierusalem, et asportauerat ea in templum Babylonis; protulit Cyrus rex de templo Babylonis, et data sunt Sassabassar vocabulo, quem et principem constituit, dixitq; ei; Hæc vasa tolle, et vade. et

pone ea in templo quod est in Ierusalem,& domus dei ædificetur in loco suo.
Tunc itaque Sassabasar ille venit,& posuit fundamenta templi dei in Ierusalē
& ex eo tempore vsque nunc ędificatur,& necdum completum est. Nunc er-
go si videtur regi bonum,recenseat in bibliotheca regis,quæ est in Babylone
vtrùm nam à Cyro rege iussum fuerit,vt ædificaretur domus dei in Ierusalē
& voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

Darius Cyri decretum approbans iubet & ipse templum extrui. Cap. VI.

A TVnc Darius rex pręcepit:& recensuerunt in bibliotheca librorum,qui
erant repositi in Babylone,& inuentum est in Ecbatanis,quod est ca-
strum in Medena prouincia,volumen vnum,talisque scriptus erat in eo
commentarius. Anno primo Cyri regis,Cyrus rex decreuit,vt domus dei ędi
ficaretur,quæ est in Ierusalem,in loco vbi immolant hostias,& vt ponāt fun
damenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta,& latitudinem cubi
torum sexaginta ,ordines de lapidibus impolitis tres , & sic ordines de lignis
nouis: sumptus autem , de domo regis dabuntur . Sed & vasa templi dei au-
rea & argentea,quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Ierusalem,et attule-
rat ea in Babylonem , reddantur , & referantur in templum Ierusalem in lo-
cum suum,quæ & posita sunt in templo dei . Nunc ergo Thathanai dux re
B gionis quæ est trans flumen , Stharbuzanai , & consiliarij vestri Apharsa-
chæi , qui estis trans flumen , procul recedite ab illis , & dimittite fieri tem-
plum dei illud a duce Iudæorum & à senibus eorum , & domum dei illam
ædificent in loco suo . Sed & a me præceptum est quid oporteat fieri a presby
teris Iudęorum illis , vt ædificetur domus dei , scilicet vt de arca regis , id est
de tributis quæ dantur de regione trans flumen , studiose sumptus dentur vi
ris illis ,ne impediatur opus . Quòd si necesse fuerit & vitulos & agnos &
hœdos in holocaustum deo cœli , frumentum , sal , vinum & oleum ,secun-
dum ritum sacerdotum qui sunt in Ierusalem , detur eis per singulos dies : ne
sit in aliquo querimonia . Et offerant oblationes deo cœli , orentque pro vi-
C ta regis & filiorum eius. A me ergo positum est decretum : Vt omnis homo
qui hanc mutauerit iussionem,tollatur lignum de domo ipsius,& erigatur,
& configatur in eo, domus autem eius publicetur:Deus autem qui habitare
fecit nomen suum ibi , dissipet omnia regna,& populum qui extenderit ma-
num suam vt repugnet et dissipet domū dei illam quę est in Ierusalem . Ego
Darius statui decretum,quod studiose impleri volo : Igitur Thathanai dux
regionis trans flumen , & Starbuzanai ,& consiliarij eius , secundum quod
præceperat Darius rex , sic diligenter executi sunt . Seniores autem Iudæo-
rum ædificabant , & prosperabantur iuxta prophetiam Aggæi prophetę,&
Zachariæ filij Addo:& ædificauerunt & construxerunt iubente deo Israel &
iubente Cyro et Dario,et Artaxerxe regibus Persarum:et compleuerunt do
D mum dei istam,vsque ad diem tertium mensis Adar , qui est annus sextus re-
gni Darij regis. Fecerunt autem filij Israel sacerdotes et Leuitę , et reliqui fi-
liorum transmigrationis dedicationem domus dei in gaudio . Et obtulerunt
in dedicatione domus dei , vitulos centum , arietes ducentos,agnos quadrin-
gentos , hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim , iuxta nume-
rum tribuum Israel . Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis , et Leuitas
in vicibus suis super opera dei in Ierusalem,sicut scriptum est in libro Moysi

Fecerunt autem filij Israel transmigrationis pascha, quartadecima die mensis primi. Purificati enim fuerant sacerdotes & Leuitę quasi vnus: omnes mundi ad immolandum pascha vniuersis filijs transmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibi. Et comederũt filij Israel qui reuersi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separauerant a coinquinatione gentium terrę ad eos vt quærerent dominum deum Israel. Et fecerunt solennitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lętificauerat eos dominus, & conuerterat cor regis Assur ad eos, vt adiuuaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel. B

Esdras edicto regis Artaxerxis impetrato sumptisque comitibus ascendit Ierusalem. Cap. VII.

POst hęc autem verba in regno Artaxerxis regis Persarũ, Esdras filius Saraiæ, filij Azarię, filij Helciæ, filij Sellum, filij Sadoc, filii Achitob, filii Amarię, filii Azarię, filii Maraioth, filii Zarahię, filii Ozi, filii Bocci, filij Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in lege Mosi quam Dominus Deus dedit Israel: & dedit ei rex secũdum manum domini dei eius super eum, omnem petitionem eius. Et ascenderunt de filiis Israel & de filiis sacerdotum & de filiis Leuitarum & de cantoribus & de ianitoribus & de Nathinæis in Ierusalem anno septimo Artaxerxis regis. Et venerunt in Ierusalē mense quinto, ipse est annus septimus regis. Quia in primo die mēsis primi cœpit ascēdere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Ierusalē, iuxta manum dei sui bonam super se. Esdras autem parauit cor suum, vt inuestigaret legem domini, & faceret & doceret in Israel pręceptum et iudicium. Hoc est autē exēplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdrę sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus & præceptis domini, & ceremoniis in Israel. Artaxerxe, rex regum Esdræ sacerdoti, scribæ legis dei cœli doctissimo, salutē. A me decretum est, vt cuicũque placuerit in regno meo de populo Israel & de sacerdotibus eius & de Leuitis ire in Ierusalem, tecum vadat. A facie enim regis, & septem consiliatorum eius missus es, vt visites Iudęam & Ierusalem in lege dei tui, quę est in manu tua: vt feras argentũ & aurum quod rex & consiliatores eius sponte obtulerũt deo Israel, cuius in Ierusalem tabernaculum est. Et omne argentum & aurum quodcunque inueneris in vniuersa prouincia Babylonis & populus offerre voluerit, & de sacerdotibus qui sponte obtulerint domui dei sui quæ est in Ierusalem, libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos & sacrificia & libamina eorũ, & offer ea super altare templi dei vestri quod est in Ierusalē. Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro vt faciatis, iuxta voluntatem dei vestri facite. Vasa quoque quę dantur tibi in ministeriũ domus dei tui, trade in conspectu dei tui in Ierusalem. Sed et cætera quibus opus fuerit in domo dei tui quantumcũque necesse est vt expendas, dabis de thesauro & de fisco regis & a me. Ego Artaxerxes rex statui atque decreui omnibus custodibus arcę publicæ, qui sunt trans flumen, vt quodcunque petierit a uobis Esdras sacerdos scriba legis dei cœli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad vini batos centũ, & vsque ad batos olei centũ, sal verò absque mensura. Omne quod ad ritũ dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo dei cœli: ne forte irascatur contra regnũ regis & filiorum

D eius. Vobis quoq; notum facimus de uniuersis sacerdotibus & Leuitis et can
toribus et ianitoribus, Nathinęis, & ministris domus dei huius, ut uectigal
& tributum & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu
autem Esdra secundum sapientiam dei tui, quæ est in manu tua, constitue iu-
dices et præsides, ut iudicent omni populo qui est trans flumen, his uidelicet
qui nouerunt legem dei tui, sed et imperitos docete libere. Et omnis qui nõ fe
cerit legem dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, siue in mor-
tem, siue in exilium, siue in condemnationem substantię eius, uel certè in car-
cerem. Benedictus dominus deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde
regis ut glorificaret domum domini quæ est in Ierusalem, et in me inclinauit
misericordiam suam coram rege et consiliatoribus eius, et uniuersis principi-
bus regis potẽtibus: et ego confortatus manu domini dei mei quæ erat in me,
congregaui de Israel principes qui ascenderent mecum.

Qui cum Esdra ascenderint Ierosolymam & quid illic actum. Cap. VIII.

A HI sunt ergo principes familiarum et genealogia eorũ qui ascenderunt
mecũ in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filijs Phinees, Ger-
som. De filijs Ithamar, Daniel. De filiis Dauid, Hattus. De filiis Se-
cheniæ, et de filiis Pharaos, Zacharias: et cum eo numerati sunt uiri centum
quinquaginta De filiis Phahathmoab, Elioenai filius Zarehe: et cum eo du-
centi uiri. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel: et cum eo trecenti uiri. De filiis
Adan; Abed filius Ionathã: et cũ eo quinquaginta uiri. De filiis Alam, Isaias
filius Athaliæ: et cum eo septuaginta uiri. De filiis Saphariç, Zebedia filius
B Michael: et cũ eo octoginta uiri. De filiis Ioab, Obedia filius Iehiel: et cũ eo
ducenti decem et octo uiri. De filiis Selomith, filius Iosphię: et cum eo centũ
sexaginta uiri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai: et cum eo uigintiocto
uiri. De filiis Azgad, Iohanan filius Eccetan: et cum eo centum et decem ui-
ri. De filiis Adonicam, qui erant nouissimi, et hęc nomina eorum, Eliphelet
et Iehiel et Samaias: et cum eis sexaginta uiri. De filiis Begui, Vthai et Za-
chur: et cum eis septuaginta uiri. Congregaui autem eos ad fluuium qui de-
currit ad Ahaua, et mansimus ibi tribus diebus: quęsiuiq; in populo, et in sa-
C cerdotibus de filiis Leui, et nõ inueni ibi. Itaq; misi Eliezer et Ariel et Semeiã
et Elnathan et Iarib et alterum Elnathan et Nathan et Zachariam et Mosol
lam principes, et Ioiarib et Elnathan sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est
primus in Chasphiæ loco: et posui in ore eorũ uerba quæ loquerentur ad Ed-
do et ad fratres eius Nathinęos in loco Chasphiæ, ut adducerent nobis mini-
stros domus dei nostri. Et adduxerunt nobis per manum dei nostri bonam su
per nos, uirum doctissimum de filiis Moholi filii Leui filii Israel, et Sarabiã
et filios eius, et fratres eius decem et octo: et Hasabiã, et cum eo Isaiam de fi-
D liis Merari, fratresq; eius, et filios eius uiginti. Et de Nathinęis quos dederat
Dauid, et principes ad ministeria Leuitarũ, Nathinæos ducentos uiginti. om
nes hi suis nominibus uocabantur. Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium
Ahaua, ut affligeremur coram domino deo nostro, et peteremus ab eo uiam
rectam nobis et filiis nostris, uniuersæq; substantiæ nostræ. Erubui enim pete
re a rege auxilium et equites, qui defenderent nos ab inimico in uia. quia di-
xeramus regi: Manus dei nostri est super omnes qui quęrunt eum in bonita-
te: et imperium eius et fortitudo eius et furor super omnes qui derelinquunt

eum. Ieiunauimus autem & rogauimus deum nostrum pro hoc: & euenit no B
bis prosperè. Et separaui de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam &
Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem, appendique eis argentum
& aurum, & vasa consecrata domus dei nostri, quę obtulerat rex & consilia
tores eius & principes eius, vniuersusque Israel eorum qui inuenti fuerant, et
appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa
argentea centum, auri centum talenta: & crateres aureos uiginti, qui habebāt
solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo pulchra, vt aurum. Et dixi
eis: Vos sancti domini, & vasa sancta, & argentum & aurum quod sponte F
oblatum est domino deo patrum vestrorum: vigilate & custodite, donec ap-
pendatis coram principibus sacerdotum & Leuitarum & ducibus familia-
rum Israel in Ierusalem, in thesaurum domus domini. Susceperunt autem sa-
cerdotes & Leuitę pondus argenti & auri & vasorum, vt deferrent Ierusa-
lem in domū dei nostri. Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die
mensis primi, vt pergeremus Ierusalem: & manus dei nostri fuit super nos,
& liberauit nos de manu inimici & insidiatoris in via. Et venimus Ierusalē,
& mansimus ibi tribus diebus. Die autem quarta appensum est argen-
tum & aurum, & vasa in domo dei nostri per manum Meremoth filij Vriæ G
sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, & cum eis Iozabed filius Iosue,
et Noadaia filius Bennoi Leuitæ, iuxta numerum et pondus omnium. Descri
ptumque est omne pondus in tempore illo. Sed et qui uenerant de captiuita-
te filij transmigrationis, obtulerunt holocaustomata deo Israel, uitulos duode
cim pro omni populo Israel, arietes nonagintasex, agnos septuagintaseptem,
hircos pro peccato duodecim, omnia in holocaustum domino. Dederunt au-
tem edicta regis satrapis qui erant de conspectu regis et ducibus trans flumē,
et eleuauerunt populum et domum dei.

Dolet Esdras a deo populum defecisse, et cum gentibus commistum. Cap. IX.

POstquàm autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicen A
tes: Non est separatus populus Israel et sacerdotes et Leuitæ à populis
terrarum, et de abominationibus eorum, Chananæi videlicet et Hethęi
et Pherezæi et Iebusęi et Ammonitarum et Moabitarum et Aegyptiorum
et Amorrhęorum. tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commi
scuerunt semen sanctum cum populis terrarum. Manus etiam principum et
magistratuum fuit in transgressione hac prima. Cumque audissem sermo-
nem istum, scidi pallium meum et tunicā, et euelli capillos capitis mei et bar-
bæ, et sedi mœrens. Conuenerunt autem ad me omnes qui timebant verbum
dei Israel pro transgressione eorum qui de captiuitate venerant: et ego sedebā B
tristis, vsque ad sacrificium uespertinum. Et in sacrificio uespertino surrexi de
afflictione mea, et scisso pallio et tunica, curuaui genua mea et expandi ma-
nus meas ad Dominum Deum meum, et dixi: Deus meus confundor et eru-
besco leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostrę multiplicatæ
sunt super caput nostrum, et delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum a die-
bus patrum nostrorum. Sed et nosipsi peccauimus grauiter vsque ad diem
hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi et reges nostri et sacerdo-
tes nostri in manum regum terrarum, et in gladium, in captiuitatem et ra-
pinam et confusionem vultus, sicut et die hac. Et nunc quasi parum et ad

C momentum facta est deprecatio nostra apud dominum deum nostrũ, vt di-
mitterentur nobis reliquiæ, & daretur paxillus in loco sancto eius, & illumi-
naret oculos nostros deus noster: & daret nobis vitam modicam in seruitute
nostra, quia serui sumus, & in seruitute nostra non dereliquit nos deus no-
ster: & inclinauit super nos misericordiam coram rege Persarum, vt daret
nobis vitam, & sublimaret domum dei nostri, & extrueret solitudines eius,
& daret nobis septem in Iuda & Ierusalem. Et nunc quid dicemus Domine
deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua quæ præcepisti in ma-
Deut.7.a nu seruorum tuorum prophetarum, dicens: Terra ad quam vos ingredimini
vt possideatis eam, terra immunda est iuxta immunditiam populorum, cæte-
rarumq; terrarum, abominationibus eorum qui repleuerunt eam ab ore vsq;
ad os coinquinatione sua. Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & fi-
D lias eorum ne accipiatis filiis uestris: & non quæratis pacem eorũ, & prospe-
ritatem eorum vsque in æternum, vt confortemini, & comedatis quæ bona
sunt terræ, & hæredes habeatis filios vestros vsq; in seculum. Et post omnia
quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro ma
gno, quia tu deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis sa-
E lutem sicut est hodie, vt nõ conuerteremur, & irrita faceremus mandata tua,
neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum: Nun
quid iratus es nobis vsque ad consumptionem, ne dimitteres nobis reliquias
ad salutem? Domine deus Israel iustus es tu: quoniam derelicti sumus, qui sal
uaremur sicut die hac. Ecce corã te sumus in delicto nostro. nõ enim stari po-
test coram te super hoc.

Populum peccati pœnitet, & vxores alienigenas a se abiicit. Cap. X.

A SIc ergo orante Esdra, & implorante deum, & flente, & iacente ante tem-
plum dei collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum &
mulierum & puerorum: & fleuit populus fletu multo. Et respondit Se-
A chenias filius Iahiel de filiis Ælam, & dixit Esdræ: Nos præuaricati sumus in
deum nostrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ: & nũc si est
pœnitentia in Israel super hoc percutiamus fœdus cum domino deo nostro,
vt proiiciamus vniuersas vxores, et eos qui de his nati sunt, iuxta volũtatem
domini, & eorum qui timent præceptum domini dei nostri: secundum legem
fiat. Surge: tuum est discernere: nosque erimus tecum: confortare, & fac. Sur-
rexit ergo Esdras, & adiurauit principes sacerdotum & Leuitarum, & om-
3.Esd.9.a nem Israel, vt facerent secundum verbum hoc: & iurauerunt. Et surrexit Es-
B dras ante domum dei, & abiit ad cubiculum Iohanan filii Eliasib, & ingres-
C sus est illuc: panem non comedit, & aquam nõ bibit: lugebat enim transgres-
sionem eorum qui venerant de captiuitate. Et missa est vox in Iuda et Ierusa
lem omnibus filiis transmigrationis vt congregarentur in Ierusalem: Et om-
nis qui non venerit in tribus diebus iuxta consilium principum et seniorum,
auferetur vniuersa substãtia eius, et ipse abiicietur de cœtu transmigrationis.
Conuenerunt igitur omnes viri Iuda et Beniamin in Ierusalẽ tribus diebus,
ipse est mensis nonus, uicesima die mensis: et sedit omnis populus in platea do
mus dei, trementes pro peccato et pluuiis. Et surrexit Esdras sacerdos, et dixit
ad eos: Vos trãsgressi estis, et duxistis vxores alienigenas, vt adderetis super
delictum Israel. Et nunc date confessionem domino deo patrũ vestrorum, &

facite placitũ eius : et ſeparamini a populis terræ, et ab vxoribus alienigenis. C
Et reſpondit uniuerſa multitudo,dixitq; uoce magna: Iuxta uerbum tuum ad
nos,ſic fiat. Veruntamen quia populus multus eſt,et tempus pluuiæ , et non
ſuſtinemus ſtare foris,et opus non eſt diei unius uel duorum(uehemẽter quip
pe peccauimus in ſermone iſto)conſtituantur principes in uniuerſa multitudi
ne:et omnes in ciuitatibus noſtris qui duxerunt uxores alienigenas , ueniant
in temporibus ſtatutis,& cum his ſeniores per ciuitatem et ciuitatem , et iu-
dices eius,donec auertatur ira dei noſtri a nobis ſuper peccato hoc. Igitur Io-
nathan filius Azahel,& Iaazia filius Thecuæ ſteterunt ſuper hoc,& Meſol-
lam & Sebethai Leuites adiuuerunt eos: feceruntq; ſic filij tranſmigrationis.
Et abierunt Eſdras ſacerdos,et uiri principes familiarum in domos patrũ ſuo
rum,et omnes per nomina ſua:et ſederunt in die primo menſis decimi,ut quę
rerent rem. Et conſummati ſunt omnes uiri qui duxerunt uxores alienigenas,
uſque ad diem primam menſis primi. Et inuenti ſunt de filijs ſacerdotum,qui
duxerant uxores alienigenas. De filijs Ioſue filij Ioſedec,et fratres eius, Maa-
ſia et Eliezer et Iarib et Godolia. Et dederunt manus ſuas, ut eijcerent uxores
ſuas,et pro delicto ſuo arietem de ouibus offerrent. Et de filijs Emmer,Hana-
ni et Zebedia. Et de filijs Harim,Maaſia et Elia et Semeia et Iehiel et Ozias. D
Et de filijs Pheshur: Elioenai,Maaſia,Iſmahel,Nathanahel, Iozabed et Ela-
ſa. Et de filijs Leuitarum,Iozabed et Semei et Celaia,ipſe eſt Calita: Phatha
ia,Iuda et Eliezer. Et de cantoribus,Eliaſib. Et de ianitoribus,Sellum et Te-
lem et Vri. Et ex Iſrael,de filijs Pharos, Remeia et Iezia et Melchia et Mia-
min et Eliezer et Melchia et Banea. Et de filijs Aelam: Mathania, Zacharias
et Iehiel et Abdi et Ierimoth et Elia. Et de filijs Zethua,Elioenai,Eliaſib,Ma
thania et Ierimuth et Zabad et Aziza. Et de filiis Bebai: Iohanan,Hanania,
Zabbai,Athalai. Et de filiis Bani,Moſolla et Melluch et Adaia, Iaſub et Saal
et Ramoth . Et de filiis Phahathmoab,Edna et Chalal,Banaias et Maaſias,
Mathanaias, Beſeleel , Bennui et Manaſſe. Et de filiis Herem,Eliezer,Ieſue,
Melchias,Semeias,Simeõ,Beniamin,Maloch,Samarias. Et de filiis Haſom,
Mathanai,Mathata,Zabad,Eliphelet,Iermai,Manaſſe,Semei. De filiis Ba
ni,Maaddi,Amrani et Vel,Baneas et Badaias,Cheliau,Vanaia, Marimuth
et Eliaſib,Mathanaias,Mathanai et Iaſi et Bani et Bennui,Semei et Salmias
et Nathan et Adaias et Mechnedebai,Siſai,Sarai,Ezrael et Selemaiu,Seme-
ria,Sellum,Amaria,Ioſeph. De filiis Nebo,Iehiel,Mathathias,Zabad, Za-
bina,Ieddu et Ioel et Banaia. Omnes hi acceperant uxores alienigenas,et fue
runt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

LIBER NEHEMIAE QVI ET ESDRÆ SECVNDVS DICITVR.

Nehemias populi in vastata Ierusalem relicti afflictionem deplorat. Cap. I.

A Verba Nehemiæ filij Hecheliæ. Et factum est in mense
Casleu, anno vicesimo, & ego eram in Susis castro. Et
venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse, et viri ex Iu
da: & interrogaui eos de Iudæis qui remanserant, & su-
pererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerũt mihi:
Qui remanserunt & derelicti sunt de captiuitate ibi in
B prouincia: in afflictione magna sunt, & in opprobrio:
& murus Ierusalem dissipatus est: & portæ eius com-
bustæ sunt igni. Cumq; audissem verba huiuscemodi, sedi, & fleui, & luxi die
bus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciẽ dei cœli. Et dixi: Quæso do-
mine deus cœli fortis, magne atq; terribilis, qui custodis pactum & miseri-
cordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua: fiant aures tuę
auscultantes, & oculi tui aperti, vt audias orationem serui tui, quam ego oro
C coram te hodie, nocte & die pro filijs Israel seruis tuis, & confiteor pro pecca
tis filiorum Israel, quibus peccauerunt tibi, & ego, & domus patris mei pec-
cauimus, vanitate seducti sumus, et non custodiuimus mandatum, & ceremo
nias, & iudicia quę pręcepisti Moysi famulo tuo. Memento verbi quod man
dasti Moysi seruo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego disperdam vos in
populos. Et si reuertamini ad me, & custodiatis pręcepta mea, & faciatis ea:
D etiam si abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, & reducam
in locum quem elegi vt habitaret nomen meum ibi. Et ipsi serui tui & popu
lus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna & in manu tua valida. Ob
secro domine, sit auris tua attendens ad orationem serui tui & ad orationem
seruorum tuorum qui volunt timere nomen tuum: & dirige seruum tuũ ho-
die, & da ei misericordiam ante virum hunc. ego enim eram pincerna regis.

Nehemias impetratis ab Artaxerxe literis ad præfectos adit Ierusalem, & ciuitatem reficit. Cap. II.

A Factum est autẽ in mense Nisa, anno vicesimo Artaxerxis regis, & vi-
num erat ante eum: leuaui vinum, & dedi regi: & eram quasi langui-
dus ante faciem eius. Dixitq; mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cũ
te ęgrotum non videam? Non est hoc frustra, sed malum nescio quod in cor-
de tuo est. Et timui valde, ac nimis, & dixi regi: Rex in ęternum uiue: quare
non mœreat uultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorum patris mei deser-
ta est, & portę eius combustę sunt igni? Et ait mihi rex: Pro qua re postulas?
Et oraui deum cœli: & dixi ad regem, Si videtur regi bonum, & si placet ser-
uus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Iudæam ad ciuitatẽ sepulchri pa-
B tris mei, & ædificabo eam. Dixitq; mihi rex & regina quæ sedebat iuxta eũ:
Vsq; ad quod tempus erit iter tuũ, & quando reuerteris? Et placuit ante uul-
tum regis, & misit me, & constitui ei tempus. Et dixi regi: Si regi uidetur bo
num, epistolas det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me, do-
nec ueniam in Iudęam: & epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det
mihi ligna, ut tegere possim portas templi, turres domus, & muros ciuitatis,

& domum

& domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manum dei mei bo
nam mecum. Et veni ad duces regionis trans flumen, dediq; eis epistolas re-
gis. Miserat autem rex mecum principes militum, & equites. Et audierunt Sa
naballat Horonites, & Tobias seruus Ammanites, & contristati sunt afflictio
ne magna, quòd venisset homo qui quæreret prosperitatem filiorum Israel.
Et veni Ierusalem, & eram ibi tribus diebus: & surrexi nocte ego, & uiri pau
ci mecum, & non indicaui cuiquam quid dominus dedisset in corde meo vt C
facerem in Ierusalem: & iumentum non erat mecum, nisi animal cui inside-
bam. Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad
portam stercoris: & considerabam murum Ierusalem dissipatum, & portas
eius consumptas igni. Et transiui ad portam fontis, & ad aquæductum regis,
& non erat locus iumento cui sedebam, vt transiret. Et ascendi per torrentem
nocte, & considerabam murum: & reuersus veni ad portam vallis, & redij.
Magistratus autem nesciebant quò abijssem, aut quid ego facerem: sed & Iu-
dæis & sacerdotibus & optimatibus & magistratibus, & reliquis qui facie-
bant opus, vsq; ad id loci nihil indicaueram. Et dixi eis: Vos nostis afflictionē
in qua sumus: quia Ierusalem deserta est, & portæ eius consumptæ sunt igni:
venite, & ædificemus muros Ierusalem, & non simus vltra opprobrium. Et D
indicaui eis manum dei mei quòd esset bona mecum, & verba regis quæ locu
tus esset mihi, & aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eo-
rum in bono. Audierunt autem Sanaballat Horonites, & Tobias seruus Am-
manites, & Gosem Arabs: & subsannauerunt nos, & despexerunt, dixerūtq;:
Quæ est hæc res quam facitis? nunquid contra regem vos rebellatis? Et reddi
di eis sermonem, dixiq; ad eos: Deus coeli ipse nos iuuat: et nos serui eius su-
mus, surgamus, et ædificemus: vobis autem nō est pars, et iustitia et memoria
in Ierusalem.

Catalogus eorum qui muros ædificarunt. Cap. III.

ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, et fratres eius sacerdotes: et ædifica A
uerunt portam gregis: ipsi sanctificauerunt eam, et statuerunt valuas
eius, & vsq; ad turrim centum cubitorum sanctificauerūt eam, vsq; ad
turrim Hananeel. Et iuxta eum ędificauerunt viri Iericho, et iuxta eum ædifi
cauit Zacchur filius Amri. Portam autem piscium ædificauerunt filij Asnaa:
ipsi texerunt eam, et statuerunt valuas eius & seras et vectes. Et iuxta eos ędi
ficauit Marimuth filius Vrię, filij Accus. Et iuxta eos ædificauit Mosollam fi
lius Bararhiæ, filij Mezebel: et iuxta eos ædificauit Sadoc filius Baana. Et B
iuxta eos ędificauerunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt
colla sua in opere domini sui. Et portam ueterem ędificauerunt Ioiada filius
Phasea, et Mosollam filius Besodia: ipsi texuerunt eam, et statuerunt valuas
eius, et seras et vectes. Et iuxta eos ędificauerūt Meltias Gabaonites, et Iadon
Meronathites, viri de Gabaon et Maspha: pro duce qui erat in regione trans
flumen. Et iuxta eum ædificauit Eziel filius Araia aurifex: et iuxta eum ædifi-
uit Ananias filius pigmentarij: & dimiserunt Ierusalem usq; ad murum pla- C
teæ latioris. Et iuxta eos ædificauit Raphaia filius Hur princeps uici Ierusalē:
Et iuxta eos ædificauit Iedaia filius Haromaph cōtra domum suam: & iuxta
eum ædificauit Hattus filius Haseboniæ. Mediam partem uici ædificauit Mel
chias filius Heren, & Hasub filius Phahathmoab, et turrim furnorū. Et iuxta

D eum ædificauit Sellum filius Alohes princeps mediȩ partis uici Ierusalē, ipse et filiȩ eius. Et portam uallis ædificauit Hanū, et habitatores Zanoe: ipsi ædificauerunt eam, & statuerunt ualuas eius et seras & uectes, & mille cubitos in muro, usq; ad portam sterquilinij. Et portam sterquilinij ædificauit Melchias filius Rechab, princeps uici Betbacharem: ipse ædificauit eam, & statuit ualuas eius et seras et uectes. Et portam fontis ædificauit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificauit eam, et texit, et statuit ualuas eius & seras & uectes, et muros piscinæ Siloe in hortum regis, & usq; ad gradus qui descendunt de ciuitate Dauid. Post eum ædificauit Nehemias filius Azboc princeps dimidiȩ partis uici Bethsur, usque cōtra sepulchrū Dauid, et usque ad piscinam quæ grandi opere constructa est, et usq; ad domum

B fortium. Post eum ȩdificauerunt Leuitæ, Rehum filius Benni: post eum ædificauit Hasebias princeps dimidiȩ patris uici Ceilȩ in uico suo. Post eum ȩdificauerunt fratres eorū Banai filius Henadad, princeps dimidiæ partis Ceilȩ. Et ædificauit iuxta eum Azer filius Iosue, princeps Maspha mensurā secundam, contra ascensum firmissimi anguli. Post eum in monte ȩdificauit Baruch filius Zachai mensurā secūdam, ab angulo usq; ad portā domus Eliasib

C sacerdotis magni. Post eū ȩdificauit Merimuth filius Vriȩ filij Haccus mensuram secundam, a porta domus Eliasib, donec extēderetur domus Eliasib. Et

F post eū ȩdificauerunt sacerdotes uiri de campestribus Iordanis. Post eos ȩdificauit Beniamin et Hasub contra domum suam: et post eum ædificauit Azarias filius Maasiȩ filij Ananiȩ cōtra domum suam, Post eum ædificauit Bennui filius Henadad mensuram secundam, a domo Azariȩ usq; ad flexuram, et usq; ad angulum. Post eum ædificauit Phalel filius Ozi contra flexuram et turrim quȩ eminet de domo regis excelsa, id est in atrio carceris: post eū Phadaia filius Pharus. Nathinæi autem habitabant in Ophel, usq; cōtra portam aquarum ad orientem, et turrim quæ prominebat. Post eum ȩdificauerunt Thecueni mensuram secundam ė regione, a turre magna et eminenti usq; ad

G murum templi. Sursum autem ad portam equorum ædificauerūt sacerdotes, unusquisq; contra domum suam. Post eos ȩdificauit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum ȩdificauit Semaia filius Secheniȩ, custos portȩ orientalis. Post eum ȩdificauit Hanania filius Selemiæ, et Hanun filius Seleph sextus mensuram secundam: post eum ȩdificauit Mosollam filius Barachiæ, contra gazophylacium suum. Post eum ædificauit Melchias filius aurificis, usque ad domum Nathineorum, et scruta uendentium contra portam iudicialem, et usq; ad cœnaculum anguli. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ȩdificauerunt aurifices et negotiatores.

Propter insidias Sanaballat & Tobiæ præfectorum, Iudæi armati coguntur ædificare. Cap. IIII.

A FActum est autem cum audisset Sanaballat q; ȩdificaremus murum, iratus est ualde; et motus nimis subsannauit Iudȩos, et dixit coram fratribus suis, et frequentia Samaritanorum: Quid Iudȩi faciunt imbecilles? num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, et complebūt in una die? Nun quid ȩdificare poterunt lapides de aceruis pulueris, qui combusti sunt? Sed et Tobias Ammanites proximus eius, ait: Ædificent; si ascenderit uulpes, transiliet murum eorum lapideum. Audi deus noster, quia facti sumus despectui: conuerte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra

captiuitatis. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie B
tua non deleatur: quia irriserunt ædificantes. Itaque ędificauimus murum, & coniunximus totum vsque ad partem dimidiam: & prouocatum est cor populi ad operandum. Factum est autem cum audisset Sanaballat & Tobias & Arabes & Ammonitę & Azotij quòd obducta esset cicatrix muri Ierusalem, & quòd cœpissent interrupta concludi: irati sunt nimis. Et congregati sunt omnes pariter, vt venirent & pugnarent contra Ierusalem, & molirentur insidias. Et orauimus deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Dixit autem Iudas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est & nos non poterimus ędificare murum. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant & ignorent, donec veniamus in medium eorum, &
interficiamus eos, & cessare faciamus opus. Factum est autem venientibus C
Iudæis qui habitabant iuxta eos, & dicentibus nobis per decem uices ex omnibus locis quibus venerant ad nos, statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladijs suis & lanceis & arcubus. Et perspexi atque surrexi: & aio ad optimates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus vestris, filijs vestris & filiabus vestris & vxoribus vestris & domibus vestris. Factum est autem cum audissent inimici nostri nunciatum esse nobis, dissipauit deus consilium eorum. Et reuersi sumus omnes ad muros, vnusquisque ad opus suum. Et factum est à die illa, media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum & lan-
ceæ & scuta & arcus & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ędi D
ficantium in muro & portantium onera & imponentium: vna manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium. Ædificantium enim vnusquisque gladio erat accinctus renes: Et ędificabant & clangebant buccina iuxta me. Et dixi ad optimates & ad magistratus & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero: in loco quocunque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos.
Deus noster pugnabit pro nobis. Et nos ipsi faciamus opus: & media pars Exo. 14.c
nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediantur astra. In tempore quoque illo dixi populo: Vnusquisq; cum puero suo maneat in medio Ierusalem, & sint nobis vices per noctem & per diem ad operandum. Ego autem & fratres mei & pueri mei & custodes qui erant post me, non depone-
bamus vestimenta nostra: vnusquisque tantum nudabatur ad baptismum. A

Populus laborans fame, vsuris cogitur viuere, ob id arguit eos Nehemias. Cap. V.

ET factus est clamor populi et vxorũ eius magnus aduersus fratres suos A
Iudæos. Et erant qui dicerent: Filij nostri et filię nostrę multę sunt nimis: accipiamus pro pretio eorũ frumentũ, et comedamus et uiuamus.
Et erant qui dicerẽt: Agros nr̃os et vineas et domos nr̃as opponamus: et acci B
piamus frumentũ in fame. Et alij dicebant: Mutuò sumamus pecunias in tributa regis, demusq; agros nr̃os et vineas: et nũc sicut carnes fratrũ nostrorũ, sic carnes nostræ sunt: & sicut filij eorum, ita & filij nr̃i. ecce nos subiugamus filios nostros et filias nr̃as in seruitutẽ, et de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros et vineas nr̃as alij possident.

B Et iratus sum nimis cum audissem clamorem eorum secũdum verba hęc, co
gitauitq; cor meum,& increpaui optimates & magistratus, & dixi eis: Vsu
ras ne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregaui aduersum eos concio
nem magnã,& dixi eis: Nos, vt scitis, redemimus fratres nostros Iudæos qui
venditi fuerant gentibus secundum posibilitatem nostrã: & vos igitur ven
detis fratres vestros,& redimemus eos? Et siluerunt, nec inuenerunt quid re
sponderent. Dixitq; ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare nõ in timo
re dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis a gentibus inimicis nostris? Et
ego & fratres mei & pueri mei commodauimus plurimis pecuniam & fru
mentum: non repetamus in commune istud. æs alienũ concedamus, quod de
C betur nobis. Reddite eis hodie agros suos & uineas suas & oliueta sua,& do
mos suas: quin potius & centesimam pecuniæ, frumenti, vini & olei, quam
exigere soletis ab eis, date pro illis. Et dixerũt: Reddemus, et ab eis nihil quę
remus: sicq; faciemus vt loqueris. Et vocaui sacerdotes,& adiuraui eos vt fa
cerent iuxta quod dixeram. Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excu
tiat deus omnem virum qui non compleuerit uerbum istud de domo sua &
de laboribus suis: sic excutiatur,& vacuus fiat. Et dixit vniuersa multitudo:
Amen. Et laudauerunt dominum. Fecit ergo populus sicut erat dictum. A die
autem illa qua præceperat rex mihi vt essem dux in terra Iuda, ab anno vice
simo usq; ad annum tricesimum secundum Artaxerxis regis per annos duo
decim, ego & fratres mei annonas q̃ ducibus debebantur, nõ comedimus. Du
D ces autem primi, qui fuerant ante me, grauauerunt populum, & acceperunt
ab eis in pane & vino & pecunia quotidie siclos quadraginta: sed & mini
stri eorum depresserant populum: Ego autem non feci ita, propter timorem
dei: quin potius in opere muri ædificaui, & agrum non emi & omnes pueri
mei congregati ad opus erant. Iudęi quoque & magistratus centũ quinqua
ginta uiri,& qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt,
in mensa mea erant. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arie
tes sex electi, exceptis uolatilibus, et inter dies decẽ uina diuersa,& alia mul
ta tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quæsiui. ualde enim atte
nuatus erat populus. Memento mei deus meus in bonum secundum omnia
quæ feci populo huic.

Iterum ædificationem impedire moliuntur præfecti, at Nehemias in cœpto perfistit. Cap. VI.

A FActum est autem cũ audisset Sanaballat & Tobias & Gossem Arabs,
& cęteri inimici nostri, q̃ ędificassem ego murum,& non esset in ipso
residua interruptio (usq; ad tempus autem illud ualuas non posuerã in
portis) miserunt Sanaballat & Gossem Arabs ad me, dicentes: Veni, & per
cutiamus fœdus pariter in uiculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut
facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego fa
cio, et non possum descendere: ne forte negligatur, cum uenero, et descendero
B ad uos. Miserunt autem ad me secũdum uerbum hoc, per quatuor uices: et re
spondi eis iuxta sermonem priorẽ. Et misit ad me Sanaballat iuxta uerbum
prius quinta uice puerum suum, et epistolam habebat in manu sua scriptam
hoc modo: In gentibus auditum est, et Gossem dixit, q̃ tu et Iudæi cogitetis
rebellare, et propterea ędifices murũ, et leuare te uelis super eos regẽ: propter
quã causam et ꝓphetas posueris qui prædicent de te in Ierusalẽ, dicẽtes: Rex
in Iudæa

in Iudęa est. Auditurus est rex verba hæc: idcirco nunc veni, ut ineamus con
silium pariter. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba hæc
quæ tu loqueris. de corde enim tuo tu componis hæc. Omnes enim hi terre-
bant nos, cogitantes q; cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus.
Quam ob causam magis confortaui manus meas: & ingressus sum domum C
Semaiæ filij Dalaiæ filij Metabeel secretò. Qui ait: Tractemus nobiscum in
domo dei in medio tẽpli, & claudamus portas ædis: quia venturi sunt vt in-
terficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam
similis mei fugit? & quis vt ego, ingredietur templum, & viuet? Non ingre-
diar, Et intellexi q; deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset
ad me, & Tobias & Sanaballat conduxissent eum. Acceperat enim pretium,
vt territus facerem, & peccarem, & haberent malum quod exprobrarent mi
hi. Memento mei deus pro Tobia & Sanaballat, iuxta opera eorum talia: sed
& Noadiæ prophetæ & cæterorum prophetarum qui terrebant me. Comple
tus est autem murus vicesimoquinto die mensis Elul, quinquagintaduobus D
diebus. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, vt timerent vni
uersę gentes quæ erant in circuitu nostro, & cõciderent intra semetipsos, et sci
rent quod à deo factum esset opus hoc. Sed & in diebus illis multæ optimatũ
Iudęorum epistolę mittebantur ad Tobiã, & à Tobia veniebant ad eos. Mul
ti enim erant in Iudęa habentes iuramentum eius, quia gener erat Sechenię fi
lij Area, & Iohanan filius eius acceperat filiam Mosollam filij Barachię, sed
& laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabãt ei: & Tobias mittebat
epistolas, vt terreret me.

Perfecto muro applicantur custodes per Nehemiam. Capi VII.

POstquàm autem ædificatus est murus, & posui valuas, & recensui iani A
tores & cantores & Leuitas. præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ
principi domus de Ierusalem (ipse enim quasi vir verax & timens deũ
plus cæteris videbatur) & dixi eis: Non aperiãtur portæ Ierusalem vsq; ad ca
lorem solis: Cumq; adhuc assisterent, clausæ portæ sunt & oppilatę: & posui
custodes de habitatoribus Ierusalem, singulos per vices suas, & vnumquenq;
contra domũ suam. Ciuitas autẽ erat lata nimis & grãdis, & populus paruus
in medio eius, & non erant domus ædificatæ. Deus autem dedit in corde meo,
& cõgregaui optimates & magistratus & vulgus, vt recenserem eos: & inue
ni librum census eorum qui ascenderant primum, & inuentum est scriptũ in
eo: Isti filij prouinciæ, qui ascenderunt de captiuitate migrantium, quos tran-
stulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reuersi sunt in Ierusalẽ & in Iu- B
dæam, vnusquisque in ciuitatem suam. Qui venerunt cùm Zorobabel, Io-
sue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belsan, Mespha
rat, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel: Filij Pha-
ros duo millia centum septuagintaduo. Filij Saphatia, trecẽti septuagintaduo
Filij Area, sexcenti quinquagintaduo. Filij Phahathmoab, filiorum Iosue &
Ioab, duo millia octingenti decem & octo. Filij Ælam, mille ducenti quinqua
gintaquatuor. Filij Zethua, octingenti quadragintaquinq;. Filij Zacchai, se-
ptingenti sexaginta. Filij Bannui, sexcenti quadragintaocto. Filij Bebai, sex-
centi vigintiocto. Filij Azgad, duo millia trecenti vigintiduo. Filij Adonicam
sexcenti sexagintaseptem. Filij Beguai, duo millia sexaginta septem. Filij

Adin,ſexcenti quinquagintaquinq;. Filij Ater,filij Hezeciæ,nonagintaocto.
Filij Haſem,trecenti vigintiocto. Filij Beſai,trecenti vigintiquatuor. Filij Ha
reph,centum duodecim. Filij Gabaon,nonagintaquinq;. Filij Bethlehem &
Netupha,centum octogintaocto. Viri Anathoth,centum vigintiocto. Viri
Bethazmoth,quadragintaduo. Viri Cariathiarim,Cephira et Beroth,ſeptin
C genti quadragintatres. Viri Rama & Geba,ſexcenti viginti vnus. Viri Ma
chmas,centum vigintiduo. Viri Bethel & Hai,centum vigintitres. Viri Ne
bo alterius,quinquagintaduo. Viri Ælam alterius,mille ducenti quinquagin
taquatuor. Filij Harem, trecenti viginti. Filij Iericho, trecenti quadragin-
taquinque. Filij Lodhadid & Ono,ſeptingenti vigintiunus. Filij Senaa,tria
millia nongenti triginta. Sacerdotes: Filij Iadaia in domo Ieſua, nongenti
ſeptuagintatres. Filij Emmer, mille quinquagintaduo. Filij Phashur, mille
ducenti quadragintaſeptem. Filij Arem,mille decem & ſeptem. Leuitę: Filij
Ioſue & Cedmiel filiorum Oduiæ ſeptuagintaquatuor. Cantores: Filij A-
D ſaph, centum quadragintaocto. Ianitores: Filij Sellum, filij Ater,filij Tel
mon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai:centum trigintaocto. Nathinæi:
filij Soha,filij Haſupha,filij Tebbaoth,filij Ceros,filij Siaa,filij Phadon, filij
Lebana, filij Hagaba,filij Selmai, filij Hanan,filij Geddel, filij Gaher, filij
Raaia,filij Raſin,filij Necoda,filij Gezem,filij Aza,filij Phaſea,filij Beſai,fi-
lij Munim,filij Nephuſſim,filij Bacbuc,filij Hacupha,filij Harhur, filij Bes-
loth,filij,Mahida,filij Harſa,filij Bercos,filij Siſara,filij Thema, filij Naſia,
filij Hatipha,filij ſeruorum Salomonis,filij Sotai, filij Sophereth, filij Pha-
E rida, filij Iahala, filij Darcon, filij Ieddel, filij Saphatia,filij Hatil,filij Pho
chereth, qui erat ortus ex Sabaim filij Amon. omnes Nathinæi, & filij ſer-
uorum Salomonis, trecenti nonagintaduo. Hi autem ſunt qui aſcenderunt
de Thelmela, Thelharſa, Cherub, Addon & Emmer: & non potuerunt
indicare domum patrum ſuorum, & ſemen ſuum, vtrum ex Iſrael eſſent.
Filij Dalaia, filij Tobia, filij Necoda, ſexcenti quadragintaduo. Et de ſa-
cerdotibus: filij Habia, filij Accos, filij Berzellai, qui accepit de filiabus
Berzellai Galaaditis vxorem: & vocatus eſt nomine eorum. hi quæſierunt
ſcripturam ſuam in cenſu, & non inuenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio.
F Dixitq; Atherſatha eis, vt non manducarent de ſanctis ſanctorum, donec
ſtaret ſacerdos doctus & eruditus. Omnis multitudo quaſi vir vnus qua-
dragintaduo millia trecenti ſexaginta abſq; ſeruis & ancillis eorum, qui
erant ſeptem millia trecenti trigintaſeptem: & inter eos cantores & can-
tatrices ducenti quadragintaquinque. Equi eorum, ſeptingenti triginta-
ſex: muli eorum, ducenti quadragintaquinque. cameli eorum, quadringen-
ti trigintaquinque. aſini, ſex millia ſeptingenti viginti. Nonnulli autem de
principibus familiarum dederunt in opus. Atherſatha dedit in theſaurum,
auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas ſacerdotales quingentas
G triginta. Et de principibus familiarum dederunt in theſaurum operis,auri dra
chmas viginti millia,& argenti mnas duo millia ducentas. Et quod dedit reli
quus populus, auri drachmas viginti millia,& argenti mnas duo millia, &
tunicas ſacerdotales ſexagintaſeptem. Habitauerunt autem ſacerdotes & Le-
uitę & ianitores & cantores & reliquum vulgus & Nathinęi & omnis Iſrael
in ciuitatibus ſuis.

ET venerat mensis septimus: filij autem Israel in ciuitatibus suis. Con- A
gregatusque est omnis populus, quasi vir vnus, ad plateam quæ est
ante portam aquarum: & dixerunt Esdræ scribæ, vt afferret librum
legis Moysi, quam præceperat dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sacerdos
legem coram multitudine uirorum & mulierum, cunctisque qui poterant in-
telligere, in die prima mensis septimi. Et legit in eo aperte in platea quæ erat
ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem in conspectu viro-
rum & mulierum & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad li-
brum. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum quem fecerat ad lo-
quendum: & steterunt iuxta eum Mathathias & Semeia & Ania & Vria
& Helcia & Maasia, ad dextram eius: & ad sinistram, Phadaia, Misael
& Melchia & Hasum & Hasbadana, Zacharia & Mosollam. Et aperuit B
Esdras librum coram omni populo: super vniuersum quippe populum emi-
nebat. Et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Esdras do-
mino deo magno: & respondit omnis populus, Amen, amen: eleuans manus
suas, & incuruati sunt, & adorauerunt deum proni in terram. Porrò Iosue &
Bani & Serebia, Iamin, Accub, Sebthai, Odia, Maasia, Celita, Azarias,
Iozabed, Hanan, Phalaia, Leuitæ, silentium faciebant in populo ad audien-
dam legem: populus autem stabat in gradu suo. Et legerunt in libro legis
dei distinctè & appositè ad intelligendum: & intellexerunt cum legeretur.
Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) & Esdras sacerdos & scriba
& Leuitę interpretantes vniuerso populo: Dies sanctificatus est Domino C
Deo vestro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum au
diret uerba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mit
tite partes his qui non pręparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est,
& nolite contristari. gaudium etenim Domini est, fortitudo vestra. Leui-
tę autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies san-
ctus est: & nolite dolere. Abijt itaque omnis populus, ut comederet & bibe-
ret, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant uer-
ba quæ docuerat eos. Et in die secundo, congregati sunt principes familiarum
uniuersi populi, sacerdotes & Leuitæ ad Esdram scribam, ut interpretaretur
eis uerba legis. Et inuenerunt scriptum in lege, præcepisse dominum in manu Leuit. 23. f
Moysi, ut habitent filij Israel in tabernaculis, in die solenni, mense septimo: et
ut prædicent et diuulgent uocem in uniuersis urbibus suis, & in Ierusalem, di D
centes: Egredimini in montem, & afferte frondes oliuę, & frondes ligni pul-
cherrimi, frondes myrti & ramos palmarum & frondes ligni nemorosi, ut
fiant tabernacula, sicut scriptum est. Et egressus est populus, & attulerunt.
Feceruntque sibi tabernacula, unusquisque in domate suo & in atrijs suis &
in atrijs domus dei & in platea portæ aquarum & in platea portę Ephraim.
Fecit ergo uniuersa ecclesia eorum qui redierant de captiuitate, tabernacu-
la, & habitauerunt in tabernaculis: non enim fecerant a diebus Iosue filij
Nun taliter filij Israel usque ad diem illum. Et fuit lętitia magna nimis. Le-
git autem in libro legis dei per dies singulos, a die primo usque ad diem no-
uissimum. & fecerunt solemnitatem septem diebus, & in die octauo colle-
ctam iuxta ritum.

Populus pœnitens, vxores alienigenas abiicit & deo fœderatur. Cap. IX.

A IN die autem uicesimoquarto mensis huius conuenerunt filij Israel in ieiu
nio, & in saccis, & humus super eos. Et separatum est semen filiorum Is-
rael ab omni filio alienigena, & steterunt, & confitebantur peccata sua,
& iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum: & legerũt in
uolumine legis domini dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & ado-
rabant dominum deum suũ. Surrexerunt autem super gradum Leuitarũ Io-
sue & Bani & Cedmiel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani & Chanani: & cla-
mauerunt uoce magna ad dominum deum suum. Et dixerũt Leuitæ Iosue &
Cedmiel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, bene
dicite domino deo uestro ab æterno usque in æternum: & benedicant nomini
gloriæ tuę excelso in omni benedictione & laude. Tu ipse domine solus tu fe-
cisti cœlum & cœlum cœlorum, & omnem exercitum eorum: terrã, & uni-
uersa quę in ea sunt: maria, et omnia quæ in eis sunt: et tu uiuificas omnia hęc
& exercitus cœli te adorat. Tu ipse domine deus, qui elegisti Abram, & edu
B xisti eum de igne Chaldęorum: & posuisti nomen eius Abraham. Et inueni-
sti cor eius fidele coram te: & percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terrã Cha
nanæi, Hethæi & Heuęi & Amorrhęi & Pherezęi & Iebusęi & Gergesęi,
ut dares semini eius: & implesti uerba tua, quoniam iustus es. Et uidisti affli-
ctionem patrum nostrorum in Ægypto: clamoremq́; eorũ audisti super ma-
re rubrum. Et dedisti signa atq; portenta in Pharaone, & in uniuersis seruis
eius, & in omni populo terrę illius: cognouisti enim quia superbè egerãt con
tra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die. Et mare diuisisti ante eos, &
transierunt per mediũ maris in sicco: persecutores autẽ proiecisti in profun-
dum, quasi lapidẽ in aquas ualidas. Et in colũna nubis ductor eorũ fuisti per
diẽ: & in colũna ignis per noctẽ: ut appareret eis uia per quam ingredieban-
Gene. 15. 17, 24 tur. Ad montem quoq; Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cœlo: et de-
disti eis iudicia recta, & legẽ ueritatis, ceremonias, & pręcepta bona. Et sab-
bathum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & le-
gem pręcepisti eis in manu Moysi serui tui. Panẽ quoq; de cœlo dedisti eis
C in fame eorum, & aquam de petra eduxisti eis sitientibus: et dixisti eis ut in-
grederentur & possiderent terram super quam leuasti manũ tuam, ut trade-
res eis. Ipsi uero & patres nostri superbè egerũt, et indurauerũt ceruices suas,
& non audierunt mandata tua. Et noluerunt audire: & non sunt recordati mi
rabilium tuorum, quæ feceras eis. Et indurauerunt ceruices suas, & dederunt
caput ut conuerterentur ad seruitutem suam quasi per contentionem. Tu au-
tem deus propitius, clemens & misericors, longanimis, & multę miserationis
nõ dereliquisti eos, & quidem cum fecissent sibi uitulum conflatilẽ, & dixis-
sent: Iste est deus tuus, qui eduxit te de Aegypto: Fecerũtq; blasphemias ma
gnas. Tu autem in misericordijs tuis multis non dimisisti eos in deserto: co-
lumna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in uiam: & columna
ignis per noctẽ, ut ostenderet eis iter per quod ingrederẽtur. Et spiritum tuũ
bonum dedisti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuisti ab ore eorũ,
& aquam dedisti eis in siti. Quadraginta annis pauisti eos in deserto, nihilq;
eis defuit: uestimenta eorũ non inueterauerunt, & pedes eorũ nõ sunt attriti.
Et dedisti eis regna & populos, & partitus es eis sortes; & possederũt terram

Schon, &

Sehon,& terram regis Hesebon,& terram Og regis Basan. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cœli, & adduxisti eos ad terram de qua dixeras patribus eorum vt ingrederentur & possiderent. Et venerunt filij, & possederunt terram,& humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedisti eos in manu eorum,& reges eorum,& populos terræ, vt facerent eis sicut placebat illis. Ceperunt itaque vrbes munitas & humum pinguem,& possederunt domos plenas cunctis bonis:cisternas ab eis fabricatas,vineas,et olíueta D
& ligna pomifera multa:& comederunt,& saturati sunt,& impinguati sunt & abundauerunt delicijs in bonitate tua magna. Prouocauerunt autem te ad iracundiam,& recesserunt à te,& proiecerunt legem tuam post terga sua: & prophetas tuos occiderunt,qui contestabantur eos vt reuerterentur ad te :feceruntque blasphemias grandes. Et dedisti eos in manum hostium suorum,et afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suę clamauerunt ad te, et tu de cœlo audisti,et secundum miserationes tuas multas dedisti eis saluatores qui saluarent eos de manu hostium suorum. Cumque requieuissent,reuersi sunt vt facerent malum in conspectu tuo:et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum E
et possederunt eos. Conuersique sunt, et clamauerunt ad te: tu autem de cœlo exaudisti,et liberasti eos in misericordijs tuis multis temporibus. Et contestatus es eos vt reuerterentur ad legem tuam. Ipsi verò superbè egerunt, et non audierunt mandata tua,et in iudicijs tuis peccauerunt,quæ faciet homo, et viuet in eis:et dederunt humerum recedentem,et ceruicem suam indurauerunt, nec audierunt. Et protraxisti super eos annos multos, et contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum:et non audierunt, et tradidisti eos in manum populorum terrarum. In misericordijs autem tuis plurimis nõ fecisti eos in consumptionem,nec dereliquisti eos:quoniam deus miserationũ F
et clemẽs es tu. Nunc itaque deus noster magne,fortis et terribilis, custodiẽs pactum et misericordiam,ne auertas à facie tua omnem laborẽ qui inuenit nos, reges nostros et principes nostros et sacerdotes nostros et prophetas nostros et patres nostros et omnem populum tuum a diebus regis Assur,usque in diem hanc. Et tu iustus es in omnibus quæ venerunt super nos:quia veritatem fecisti nobis,nos autem impiè egimus. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri,et patres nostri non fecerunt legem tuam,et non attenderunt mandata tua,et testimonia tua quę testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis bonis, et in bonitate tua multa quam dederas eis, et in terra latissima et pingui quam G
tradideras in conspectu eorũ,non seruierunt tibi,nec reuersi sunt a studijs suis pessimis. Ecce nos ipsi hodie serui sumus:et terra quã dedisti patribus nostris vt comederent panem eius et quæ bona sunt eius,et nos ipsi serui sumus in ea. Et fruges eius multiplicantur regibus quos posuisti super nos propter peccata nostra,et corporibus nostris dominantur,et iumentis nostris secundum voluntatem suam,et in tribulatione magna sumus. Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus fœdus et scribimus,et signant principes nostri,Leuitę nostri et sacerdotes nostri.

Signatores fœderis qui,& quid in eo contentum. Cap. X.

SIgnatores autem fuerunt Nehemias,Athersatha filius Hachelai et Sedecias,Saraias,Azarias,Ieremias, Pheshur,Amarias,Melchias,Hahon, A
Sebenia, Melluch, Harem, Merimuth, Obdias, Daniel, Genthon,

Baruch,Mosollam,Abia,Miamin,Maazia,Belgai,Semeia hi sacerdotes. Por
rò Leuitæ, Iosue filius Azaniç,Bennui de filijs Henadad,Cedmiel: & fratres
eorum,Sebenia,Odaia,Celita,Phalaia,Hanam,Micha,Rohob,Hasebia,Za
chur,Serebia,Sabania,Odaia,Bani,Baninu.Capita populi,Pharos,Phaha-
thmoab,Ælã,Zethu,Bani Bonni,Azgad,Bebai,Adonia,Begoai,Adin,Ater
Hezecia,Azur,Odaia,Hasum,Besai,Hareph,Anathoth,Nebai,Megphias,
Mosollam,Hazir,Mesizabel,Sadoc,Ieddua,Pheltia,Hanã,Anaia,Osee,Ha
B nania,Hasub,Alohes,Phalea,Sobec,Rehum,Maasia,Echaia,Hanam,Anã,
Melluch,Haram,Baana:& reliqui de populo,sacerdotes,Leuitæ, ianitores,
& cantores,nathinæi,& omnes qui se separauerunt de populis terrarum ad le
gem dei,vxores eorum,filij eorum,& filiæ eorum, omnes qui poterant sape-
re spondentes pro fratribus suis,optimates eorum,& qui veniebant ad polli-
cendum & iurandum vt ambularent in lege dei quam dederat in manu Moy
si serui sui,vt facerent & custodirent vniuersa mandata domini dei nostri,&
iudicia eius & ceremonias eius, & vt non daremus filias nostras populo ter-
ræ,& filias eorum non acciperemus filijs nostris. Populi quoq; terræ, qui im
portant venalia,& omnia ad vsum per diẽ sabbathi vt vendant, non accipie
mus ab eis in sabbatho & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimũ,
C & exactionem vniuersæ manus. Et statuemus super nos præcepta, vt demus
tertiam partẽ sicli per annum ad opus domus dei nostri ad panes propositio-
nis,& ad sacrificium sempiternum,& in holocaustum sempiternum in sabba
this,in calendis,in solennitatibus,& in sanctificatis,& pro peccato: vt exore
tur pro Israel,& in omnem vsum domus dei nostri. Sortes ergo misimus su-
per oblationem lignorum inter sacerdotes,Leuitas,& populum,ut inferrẽtur
in domum dei nostri per domos patrum nostrorum,per tempora à tempori-
bus anni vsq; ad annum: vt arderent super altare domini dei nostri,sicut scri-
ptum est in lege Moysi.& vt afferremus primogenita terræ nostræ,& primi
tiua vniuersi fructus omnis ligni ab anno in annum,in domo domini:& pri-
mitiua filiorum nostrorum,& pecorum nostrorum sicut scriptum est in lege
D & primitiua boum nostrorum & ouium nostrarum,vt offerrentur in domo
dei nostri sacerdotibus qui ministrãt in domo dei nostri. Et primitias ciborũ
nostrorum & libaminum nostrorum,& poma omnis ligni,vindemiæ quoq;
& olei afferemus sacerdotibus ad gazophylacium dei nostri,& decimam par
tem terræ nostræ Leuitis:Ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitati-
bus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Leuitis in deci
mis Leuitarum,& Leuitç offerent decimam partem decimæ suæ in domo dei
nostri,ad gazophylacium in domo thesauri. Ad gazophilacium enim depor
tabunt filij Israel & filij Leui primitias frumenti,vini & olei:& ibi erunt va
sa domini sanctificata,& sacerdotes & cantores & ianitores & ministri, &
non dimittemus domum dei nostri.

Qui in instaurata Ierusalem habitauerint,& qui alibi. Cap. XI.

A HAbitauerunt autem principes populi in Ierusalem:reliqua verò plebs
misit sortem,vt tolleret unam partem de decem,qui habitaturi essent
in Ierusalem ciuitate sancta,nouem verò partes in ciuitatibus. Bene-
dixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant vt habitarent in
Ierusalem. Hi sunt itaq; principes prouinciæ qui habitauerunt in Ierusalem,

& in ciuitatibus Iuda. Habitauit autem vnusquisque in possessione sua, in vrbibus suis Israel, sacerdotes, Leuitę, nathinęi, & filii seruorum Salomonis. Et in Ierusalem habitauerunt de filiis Iuda & de filiis Beniamin: & de filiis Iuda, Athaias filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amarię, filii Saphatię, filii Malaleel. de filiis Phares, Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Ioiarib, filius Zachariæ, filius Silonites. omnes hi, filii Phares, qui habitauerunt in Ierusalem, quadringenti sexagintaocto viri fortes. B

Hi sunt autem filii Beniamin: Sellu filius Mosollā, filius Ioed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia, & post eum Gebbai, Sellai, nongenti vigintiocto. & Ioel filius Zechri præpositus eorum, & Iudas filius Senua super ciuitatem secundus. Et de sacerdotibus, Idaia filius Ioarib, Iachin, Saraia filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus dei, & fratres eorum facientes opera templi: octingenti vigintiduo. Et Adaia filius Ieroham, filius Phelclia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ, & fratres eius principes patrū: ducenti quadragintaduo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer, & fratres eorum potentes nimis: centum vigintiocto, & pręposítus eorū Zabdiel filius potentiū. Et de Leuitis Semeia filius Hasub, filius Azaricā, filius Hasabia, filius Boni, & Sabbathai, & Iozabed, super omnia opera quæ erant forinsecus in domo dei a principibus Leuitarum. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph princeps ad laudādum et ad confitendum in oratione, et Becbecia secundus de fratribus eius, & Abda filius Sammua filius Gaal, filius Idithun. omnes Leuitæ in ciuitate sancta, ducenti octogintaquatuor. Et ianitores, Accub, Telmon, & fratres eorum qui custodiebāt ostia: centū septuagintaduo. Et reliqui ex Israel sacerdotes & Leuitæ in vniuersis ciuitatibus Iuda, unusquisque in possessione sua. Et nathinęi qui habitabant in Ophel & Siha & Gaspha de nathinęis. Et episcopus Leuitarum in Ierusalē, Azzi filius Bani, filius Hasabię, filius Mathanię, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus dei. Pręceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos, et Phathahia filius Mesezebel de filiis Zara filii Iuda in manu regis, iuxta omne verbum populi, & in domibus per omnes regiones eorū. De filiis Iuda habitauerunt in Cariatharbe & in filiabus eius, & in Dibon & in filiabus eius, & in Cabseel & in viculis eius, & in Iesue & in Molada & in Bethphalet & in Hasersual & in Bersabee & i filiabus eius, et in Sicelech & in Mochona et in filiabus eius, & in Remmon & in Saraa & in Ierimuth, Zanoa, Odollam & in villis earum, Lachis & in regionibus eius, Azeca & in filiabus eius. Et manserunt in Bersabee vsque ad vallem Ennom. Filii autem Beniamin, a Geba, Mechmas & Hai & Bethel, et filiabus eius: Anathoth, Nob, Anania, Asor, Rama, Gethaim, Hadid, Seboim & Neballat, Lod et Ono valle artificum. et de Leuitis portiones Iudæ et Beniamin.

1. Para. 9. d

C

D

Enumerantur sacerdotes & Leuitæ qui cum Zorobabel venerunt Ierusalem & dedicatur murus. Cap. XII.

HI sunt autem sacerdotes et Leuitę, qui ascenderunt cū Zorobabel filio Salathiel, et Iosue: Saraia, Ieremias, Esdras, Amaria, Melluch, Hattus, Sebenias, Rehum, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, Miamin, A

Madia,Belga,Semeia et Ioiarib,Idaia,Sellũ,Amoc,Helcias,Idaia. Isti prin
cipes sacerdotum,et fratres eorum in diebus Iosue. Porro Leuitæ,Iesua,Ben-
nui,Cedmiel,Sarebia,Iuda,Mathanias,super hymnos ipsi et fratres eorum,
et Becbecia atq; Hanni et fratres eorum unusquisque in officio suo. Iosue au-
tem genuit Ioacim, et Ioacim genuit Eliasib, et Eliasib genuit Ioiada,
et Ioiada genuit Ionathan, et Ionathan genuit Ieddoa. In diebus autem
Ioacim erant sacerdotes et principes familiarum: Saraia, Maraia: Ieremia,
Hanania: Esdra, Mosollam: Amaria, Iohanan: Milico, Ionathan: Sebenie, Io
seph; Haram, Edna: Maraioth, Helci: Adaia, Zacharia: Genthon, Mosollam:
B Abia, Zechri: Miamin et Moadia, Phelti: Belga, Sammua: Semaia, Ionathã:
Ioiarib, Mathanai: Iodaia, Azzi: Sellai, Celai: Amoc, Heber: Helcie, Hase-
bia: Idaia, Nathanael. Leuitę in diebus Eliasib, et Ioiada et Iohanan et Ied-
doa scripti principes familiarum, et sacerdotes in regno Darii Persæ. Filii Le
ui principes familiarum, scripti in libro verborum dierum, et usq; ad dies Io
nathan filii Eliasib. Et principes Leuitarum, Hasebia, Serebia et Iesue filius
Cedmiel; et fratres eorum per uices suas, ut laudarent et confiterentur iuxta
pręceptum Dauid uiri dei, et obseruarent æquè per ordinem. Mathania, Bec-
becia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum et uestibulo-
rum ante portas. Hi in diebus Ioacim filii Iosue, filii Iosedec, et in diebus Ne
hemiæ ducis, et Esdræ sacerdotis scribęq;. In dedicatione autem muri Ierusa
lem requierunt Leuitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Ierusa-
lem, et facerent dedicationem et lętitiam in actione gratiarum, et cantico, et
in cymbalis, psalteriis, et citharis. Congregati sunt autem filii cantorum, de
C campestribus circa Ierusalem, et de villis Netuphati, et de domo Galgal, et
de regionibus Geba et Azmaueth: quoniam villas ædificauerunt sibi canto-
res in circuitu Ierusalem. Et mundati sunt sacerdotes et Leuitę, et mundaue-
runt populum, et portas, et murum. Ascendere autem feci principes Iuda
super murum, et statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad de-
xteram super murum ad portam sterquilinii. Et iuit post eos Osaias, et me-
dia pars principum Iudę et Azarias, Esdras et Mosollam, Iuda et Beniamin
et Semeia et Ieremias. Et de filiis sacerdotum in tubis Zacharias filius Iona-
thã, filius Semeię, filius Mathanię, filius Michaię, filius Zechur, filius Asaph
et fratres eius Semeia et Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, et Iuda,
et Hanani, in uasis cantici Dauid uiri dei: et Esdras scriba ante eos in porta
fontis. Et contra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis Dauid in ascensu muri
super domum Dauid, et usque ad portam Aquarum ad orientem. Et chorus
secundus gratias referentium ibat ex aduerso, et ego post eum, et media pars
D populi super murum et super turrim furnorum, et usque ad murum latissi-
mum, et super portam Ephraim, et super portam antiquam, et super portam
piscium et turrim Hananeel, et turrim Emath, et usque ad portam gregis: et
steterunt in porta custodiæ. steteruntq; duo chori laudantium in domo dei, et
ego et dimidia pars magistratuum mecum. Et sacerdotes Eliacim, Maasia,
Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis et Maasia et Semeia
et Eleazar et Azzi et Iohanan et Melchia et Aelam et Ezer. Et clare cecine-
runt cantores et Iezraia prępositus: et immolauerunt in die illa uictimas ma
gnas, et læti sunt; deus enim lętificauerat eos lætitia magna. Sed et uxores

eorum et liberi gauisi sunt, et audita est lætitia Ierusalem procul. Recensuerũt
quoq; in die illa viros super gazophylacia thesauri, ad libamina et ad primi- B
tias et ad decimas, vt introferrent per eos principes ciuitatis in decore gratia-
rum actiones, sacerdotes et Leuitas: quia lætificatus est Iuda in sacerdotibus
et Leuitis astantibus. Et custodierũt obseruationem dei sui, et obseruationem
expiationis, & cantores & ianitores iuxta præceptum Dauid, & Salomonis
filij eius: quia in diebus Dauid et Asaph ab exordio erant principes constituti
cantorum in carmine laudantium & confitentium deo. Et omnis Israel in die
bus Zorobabel & in diebus Nehemiæ dabant partes cantoribus & ianitori-
bus per dies singulos, et sanctificabant Leuitas, & Leuitæ sanctificabant fi-
lios Aaron.

Separantur alienigenę & dantur leuitis suæ portiones. Cap: XIII.

In die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo: et inuẽ A
tum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonitæ et Moabi
tæ in ecclesiam dei, vsq; in æternum: eo quòd non occurrerint filijs Israel
cum pane et aqua: et conduxerint aduersum eos Balaam ad maledicẽdum eis,
& conuertit deus noster maledictionem in benedictionem. Factum est autem
cum audissent legem, separauerunt omnem alienigenam ab Israel. Et super
hoc erat Eliasib sacerdos qui fuerat præpositus in gazophylacio domus dei
nostri, et proximus Tobiæ. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erãt
ante eum reponentes munera et thus et vasa et decimam frumẽti, vini et olei,
partes Leuitarum et cantorum et ianitorum, et primitias sacerdotales. In om
nibus autem his non fui in Ierusalem, quia anno tricesimosecundo Artaxer-
xis regis Babylonis veni ad regem: et in fine dierum rogaui regem. Et veni
in Ierusalem, et intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobiæ, vt faceret ei the
saurum in vestibulis domus dei. Et malũ mihi visum est valde. Et proieci va
sa domus Tobiæ foras de gazophylacio. Præcepiq; et emundauerunt gazo-
phylacium: et retuli ibi vasa domus dei, sacrificium, et thus. Et cognoui quòd
partes Leuitarum non fuissent datę: et fugisset vnusquisq; in regionem suam
de Leuitis, et cantoribus, et de his qui ministrabant: et egi causam aduersum
magistratus, et dixi: Quare dereliquimus domum dei? Et congregaui eos: et
feci stare in stationibus suis. Et omnis Iuda apportabat decimam frumenti, B
vini et olei in horrea. Et constituimus super horrea Selemiam sacerdotem,
et Sadoc scribam et Phadaiam de Leuitis, et iuxta eos Hanan filium Zachur
filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, et ipsis creditæ sunt par-
tes fratrum suorum. Memento mei deus meus pro hoc, et ne deleas miseratio-
nes meas quas feci in domo dei mei, et in ceremonijs eius. In diebus illis vidi
in Iuda calcantes torcularia in sabbatho portantes aceruos, et onerantes super
asinos vinum et vuas et ficus et omne onus: et inferentes in Ierusalem die
sabbathi. Et contestatus sum vt in die qua vendere liceret, venderent. Et
Tyrij habitauerunt in ea, inferentes pisces, et omnia venalia: et vendebant
in sabbathis filijs Iuda et Ierusalem: et obiurgaui optimates Iuda, et dixi
eis: Quæ est hęc res mala quam vos facitis, et prophanatis diem sabbathi?
Nunquid non hęc fecerunt patres nostri, et adduxit deus noster super nos om
ne malum hoc, et super ciuitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Isra-
el violando sabbathum. Factum est autem cum quieuissent portæ Ieru-

C salem in die sabbathi, dixi: & clauserunt ianuas, & præcepi vt non aperirent
eas vsq; post sabbathum: & de pueris meis constitui super portas, vt nullus
inferret onus in die sabbathi. Et manserũt negotiatores & vendentes vniuer
sa venalia foris Ierusalem semel & bis. Et contestatus sum eos, & dixi eis:
Quare manetis ex aduerso muri? si secundò hoc feceritis, manum mittam in
vos. Itaq; ex tempore illo non venerunt in sabbatho. Dixi quoq; Leuitis vt
mundarentur, & venirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem
sabbathi: & pro hoc ergo memento mei deus meus, & parce mihi secundum
multitudinem miserationum tuarum. Sed & in diebus illis vidi Iudæos du-
centes vxores Azotidas, Ammonitidas & Moabitidas. Et filij eorum ex me-
dia parte loquebantur Azoticè, & nesciebant loqui Iudaicè, & loquebantur
iuxta linguam populi & populi. Et obiurgaui eos, & maledixi. Et cecidi ex
eis viros, & decaluaui eos, & adiuraui in deo vt non darent filias suas filiis
D eorum, & non acciperent de filiabus eorum filiis suis, & sibimetipsis, dicens:
Nunquid non in huiuscemodi peccauit Salomon rex Israel? & certè in genti-
bus multis non erat rex similis ei: & dilectus deo suo erat, & posuit eum deus
regem super omnẽ Israel: & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alie
nigenæ. Nunquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, vt
præuaricemur in deo nostro, & ducamus vxores peregrinas? De filiis autem
Ioiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem
fugaui à me. Recordare domine deus meus aduersum eos qui polluunt sacer-
dotium, iusq; sacerdotale, & Leuiticum. Igitur mundaui eos ab omnibus alie
nigenis: & constitui ordines sacerdotum & Leuitarum, unumquenq; in mi-
nisterio suo: & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primi
tiis: memento mei deus meus in bonum: Amen.

ESDRAE LIBER TERTIVS
QVI PONITVR INTER APOCRYPHA.

Quanto studio Iosias cultum diuinum restaurarit quomodo imperarit Iechonias & sub Sedecia populus rursum Babylonem actus. Cap. I.

A E T fecit Iosias pascha in Ierosolymis domino, et immo-
lauit phase quartadecima luna primi mensis, statuens
sacerdotes per uices dierum stolis amictos in templo do
e mini: & dixit Leuitis sacris seruis Israel, vt sanctifica-
rent se domino in positione sanctæ arcę domini, in do-
mo quam ędificauit Salomon filius Dauid rex. Non
erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deseruite
domino vestro, et cura agite gentis illius Israel, ex par-
te secundum pagos & tribus uestras, secundum scripturam Dauid regis Is-
rael, secundum magnificentiam Salomonis filii eius, omnẽ templo, & secun-
dum particulam principatus paternam vestram eorum, qui stant in conspe-
ctu fratrum filiorum Israel. Immolate pascha, & sacrificia parate fratribus
vestris, & facite secũdum præceptum domini, quod datum est Moysi. Et do-
nauit Iosias in plebem quę inuenta est, ouium, agnorum & hœdorum et ca-

prarum triginta millia, Vitulos tria millia. hęc de regalibus data sunt secundum promißionem populo: & sacerdotibus in pascha, oues numero duo millia, ac vituli centum. Et Iechonias & Semeias et Nathanael fratres, & Hasabias & Oziel & Coraba in phase, oues quinq; millia, uitulos quingentos. Et hæc cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes & Leuitæ, habentes azyma per tribus. Et secundum partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant domino, secundum ea quę in libro Moysi scripta sunt: & assauerunt phase igni, prout oportebat: & hostias coxerunt in emolis, & in ollis cum beneuolentia: & attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & post hæc parauerũt sibi & sacerdotibus. Sacerdotes enim offerebant adipes, vsque dum finita esset hora: & Leuitæ parauerunt sibi & fratribus suis filiis Aaron. Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundum præceptum Dauid, & Asaph & Zacharias & Ieddimus qui erat a rege. Et ostiarii per singulas ianuas, ita vt non pręuaricaretur vnusquisque suam. fratres enim illorum parauerunt illis. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificiũ domini. In illa die egerunt phase, & offerebant hostias super domini sacrificium, secundum pręceptum regis Iosiæ. Et egerunt filii Israel, qui inuenti sunt in tempore illo, phase: & diem festum azymorum per dies septem: & non est celebratum phase tale in Israel, a temporibus Samuel prophetę: & omnes reges Israel non celebrauerunt tale pascha, quale egit Iosias & sacerdotes & Leuitæ & Iudæi & omnis Israel, qui inuenti sunt in commoratione Ierosolymis. Octauodecimo anno, regnante Iosia, celebratum est phase. Et directa sunt opera Iosiæ in conspectu domini sui in corde pleno metuentia: & quæ circa illum quidem conscripta sunt in pristinis temporibus de eis qui peccauerunt, quique irreligiosi fuerunt in dominum præ omni gente, & qui non quæsierunt verba domini super Israel. Et post omnem actum hunc Iosię, ascẽdit Pharao rex Aegypti, veniẽs in Charcamis ab itinere super Euphraten, & exiit obuiam illi Iosias. Et misit rex Aegypti ad Iosiam, dicens: Quid mihi & tibi est rex Iudæ? Non sum missus a domino ut pugnem contra te: super Euphraten enim bellũ meũ est, festinans descende. Et non est reuersus Iosias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetę ex ore domini: sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam. Et dixit rex pueris suis: Amouete me a prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amouerunt eum pueri ipsius de acie. Et ascendit super currũ secundarium suum: & perueniens Ierosolymam, vita functus est, & sepultus est in paterno sepulchro. Et in tota Iudæa lugebant Iosiam: & qui pręsidebant, cum vxoribus lamentabant eum vsque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel. Hęc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Iudæ: & singula gesta actus Iosiæ, et eius gloria, & intellectus eius in lege domini: quæq; gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israel & Iudę. Et assumentes qui erant ex gente Iechoniam filium Iosię, constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum trigintatriũ. Et regnauit super Israel mensibus tribus. Et amouit eum rex Aegypti ne regnaret in Ierosolymis: & mulctauit gentem argenti talenta centum, & auri talentum vnum. Et cõstituit rex Aegypti Ioacim fratrem ipsius, regem Iudæ & Ierusalem: & alligauit magistratus Ioacim, et Zaracelem fratrem suũ,

F & apprehendens reduxit in Aegyptum. Annorum erat Ioacim vigintiquinque, cum regnare cœpisset in terra Iuda & Ierusalem: & fecit malum in conspectu domini. Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in ęreo vinculo, perduxit in Babyloniam: & sacra vasa domini accepit Nabuchodonosor, & consecrauit in templo suo in Babylonia. Nam de immunditia illius & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum. Et regnauit Ioachin filius eius pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum decem & octo. Regnauit autem menses tres & dies decem in Ierusalem. & fecit malum in conspectu domini: & post annũ mittens Nabuchodonosor, transmigrauit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis domini. Et constituit Sedeciam regem Iuda & Ierusalem, cum esset annorum vigintiunius. Regnauit autem annis vndecim. Et fecit malum in cõspectu do
Ier.38.a mini, & non est veritus a verbis quæ dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore domini: & adiuratus a rege Nabuchodonosor, periurans discessit: & indurata ceruice sua & corde suo, transgressus est legitima domini dei Israel. Et duces populi domini multa iniquè gesserunt, & impiè egerunt super omnes immũ
G ditias gentium: & polluerunt templum domini, quod sanctum erat in Ierosolymis. Et misit deus patrum ipsorum per angelum suum reuocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo. Ipsi vero subsannabant in angelis suis: & qua die locutus est dominus erant illudentes prophetis eius. Qui vsq; ad iracundiam concitatus est super gentem suam, propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum. Hi occiderũt iuuenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt iuueni & seni virgini & adolescenti: sed omnes traditi sunt in manus ipsorum, & omnia sacra vasa domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam, & incenderunt domum domini, & demolierunt muros Ierusalem: & turres eius incenderunt igne, & consummauerunt omnia honorifica eius, & ad nihilum redegerunt, & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem. Et erãt serui illius vsque dum regnarent Persę in repletione verbi domini in ore Ieremiæ, quousque benignè ageret terra sabbatha sua, omni tempore desertionis suæ sabbathizauit in applicatione annorum septuagintaseptem.

Cyrus dimittit Iudæos captiuos, licet multum reluctantibus præfectis. Cap. II.

A Regnante Cyro rege Persarum in consummatione verbi domini in ore Ieremię, suscitauit dominus spiritum Cyri regis Persarum, et prędicauit in toto regno suo simul per scripturam, dicens: Hęc dicit Cyrus rex Persarum, Me constituit regem orbi terrarum dominus Israel, dominus excelsus, & significauit mihi ędificare domum sibi in Ierusalem, quæ est in Iudęa. Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem. Quotquot ergo circa loca habitant, adiuuent eos qui sunt in loco ipso, in auro & argento, in dationibus cum equis & iumentis, cumq; alijs quæ secundum vota apponuntur in ædem domini quę est in Ierusalem. Et stantes principes tribuum, pagorum & Iudææ ex tribu Beniamin, & sacerdotes & Leuitę, quos excitauit dominus ascendere, & ædificare domum domini quæ est in Ierusalem, & qui erant in circuitu eorum, adiuuerunt in omni auro & argento eius & iumentis, & votis compluribus, multi quorum sensus excitatus est. Et Cyrus rex protulit vasa sacra domini, quæ transtulit Nabuchodonosor

riosor rex Babylonis ex Ierusalem,& consecrauit ea idolo suo. et proferens ea
Cyrus rex Persarũ,tradidit Mithridatho,qui erat super thesauros ipsius. Per
hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidi Iudeę:Horũ autẽ hic numerus
Libatoria argentea duo millia quadringẽta , achiseæ argẽteę . triginta phialę
aureę triginta,itẽ argenteę,duo millia quadringẽtę,& alia vasa mille.omnia B
autẽ vasa aurea & argẽtea,quinq; millia octingenta sexaginta. Et enumerata
sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captiuitate Babyloniæ venerãt in Ie
rosolymam. In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserũt ei de
his qui habitabant in Iudęa & Ierusalẽ. Balsamus & Mithridathus & Sabel
lius & Rathimus,Balthemius,Samelius scriba,& reliqui habitantes in Sama
ria,& cæteris locis subiectã epistolam regi Artaxerxi. Domine,pueri tui Ra
thimus ab accidentibus & Sabellius scriba,& reliqui curię tuę iudices in Coe
lesyria & Phœnice. Et nunc notum sit domino regi quoniam Iudęi qui ascen
derunt à vobis ad nos,venientes in Ierusalẽ ciuitatem refugam & pessimam
ædificant furnos eius,& statuunt muros,& templũ suscitant. Quod si ciuitas C
ista & muri consummati fuerint,non tantũ tributa non sustinebunt pendere,
sed etiam regibus resistent. Et quia id agitur circa templum,rectè haberi arbi
trati sumus nõ despicere hoc ipsum:sed notum facere domino regi, vt si vide
bitur rex,quæratur in libris patrum tuorum,& inuenies in admonitionibus
scripta de his, & scies quoniã ciuitas ista fuit refuga,& reges & ciuitates con
cutiens,& Iudęi refugæ,et pręlia cõmittentes in ea ab ęterno,ob quã causam
ciuitas ista deserta est. Nũc ergo notum facimus domine rex quoniam si ciui-
tas hæc ædificata fuerit,& huius muri erecti fuerint,descensus tibi non erit in
Coelesyriam & Phœnicen. Tunc scripsit rex Rathimo,qui scribebat acciden
tia & Balthemo & Sabellio scriba,& cæteris constitutis,& habitantibus in
Syria & Phœnice,ea quæ subiecta sunt. Legi epistolam quam misistis mihi. D
Præcepi ergo inquiri.& inuẽtum est quoniam ciuitas illa est ab æuo regibus
resistens,& homines refugæ,et prælia in ea efficientes,& reges fortissimi erãt
in Ierusalem dominantes,& tributa exigentes à Coelesyria et Phœnice. Nũc
ergo præcepi prohibere homines illos ędificare ciuitatẽ,& prohibere ne quid
vltra hæc fiat,sed nec procedant in plurimum,ex quo sunt malitiæ,ita vt regi
bus molestia importetur. Tunc recitatis his quę a rege Artaxerxe scripta fue
rant,Rathimus,& Sabellius scriba,& qui cum his constituti erant iungentes
festinanter uenerunt in Ierusalem cum equitatu & turba & agmine:cœperũt
que ædificantes prohibere,& vacabant ab ædificatione templi in Ierusalem,
vsq; secundo anno regni Darij regis Persarum.

De conuiuio Darii & disputatione satellitum eius de fortitudine. Cap. III. A

REx Darius fecit cœnã magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus
magistratibus Medię & Persidis,& omnibus purpuratis,et prætori-
bus,et consulibus,et præfectis sub illo ab India vsq; Æthiopiam ,cen
tum vigintiseptem prouinciis. Et cum manducassent et bibissent, et satiati re
uerterentur,tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum,et dormiuit, et ex-
pergefactus est. Tunc illi tres iuuenes corporis custodes,qui custodiebant cor
pus regis dixerunt alter alteri . Dicamus vnusquisq; nostrum sermonem qui
pręcellat:et cuiuscunq; apparuerit sermo sapientior alterius,dabit illi rex Da
rius dona magna , purpura cooperiri , et in auro bibere , et super aurum

B dormire,& currum aureo freno,& cydarim byssinam,et torquem circa col-
lum:& secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, & cognatus
Darij vocabitur. Tunc scribentes singuli suum verbum signauerunt, & po-
suerunt subtus ceruical Darij regis,& dixerunt: Cumque surrexerit rex,dabi
mus illi scripta nostra:& quodcunque iudicauerit rex è tribus,& magistra-
tus Persidis,quoniam verbum eius sapientius est,ipsi dabitur victoria, sicut
scriptum est. Vnus scripsit: Forte est vinum. Alius scripsit: Fortior est rex:
C Tertius scripsit: Fortiores sunt mulieres. super omnia autem vincit veritas.
Et cum surrexisset rex,acceperunt scripta sua,& dederũt illi,& legit. Et mit-
tens,vocauit omnes magistratus Persarum,& Medos,& purpuratos,& prę
tores,& pręfectos,et sederunt in concilio:& lecta sunt scripta coram ipsis. Et
dixit: Vocate adolescentes,& ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt,& in-
troierunt. Et dixit illis: Indicate nobis de his quæ scripta sunt. Et cœpit prior
qui dixerat de fortitudine vini,& dixit: Viri quàm præualet vinum omni-
bus hominibus qui bibunt illud? Seducit mentem. Itemque regis & orphani
D facit mentem vanam. Item serui ac liberi, pauperis ac diuitis,& omnẽ men-
tem conuertit in securitatem & iucunditatem,& non meminit omnem tristi
tiam & debitum,et omnia pręcordia facit honesta, & non meminit regem,
nec magistratum,& omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt cum
biberunt,amicitiam nec fraternitatem: sed non multum post sumũt gladios:
& cum a vino merserint,et surrexerint,nũ meminerunt quę gesserunt. O vi
ri, num pręcellit vinum? Quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

Disputatione audita indicat rex,& victor loco præmii impetrat restaurationẽ Ierosolymæ. Cap. IIII.

A ET inchoauit sequens dicere,qui dixit de fortitudine regis. O viri, num
præcellunt homines qui terram et mare obtinent et omnia quæ in eis
sunt? Rex autem super omnia pręcellit, et dominatur eorum: et omne
quodcunque dixerit illis, faciunt. Et si miserit illos ad bellatores, vadunt et de-
moliunt montes et muros et turres. Iugulantur et iugulant, et regis verbum
non prætereunt. nam si vicerint, afferunt regi omnia quæcunque prędati fue
rint. Similiter et alij omnes,et quotquot non militant nec pugnant,sed colunt
terram: rursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi: et ipse vnus solus
si dixerit, occidite: occidunt. dixerit, remittite, remittunt. dixerit, percutite:
percutiunt. dixerit, exterminate: exterminant. dixerit, ędificate: ędificant. di-
xerit, excidite: excidunt. dixerit, plantate: plantant. et omnis plebs et virtutes
B eum obaudiunt,et super hoc ipse recumbit et bibit et dormit. Hi autem custo
diunt in circuitu eum,et non possunt ire singuli et facere opera sua, sed in di-
cto obaudientes sunt ei. Viri, quomodo non pręcellit rex, qui sic diffamatur?
Et tacuit. Tertius qui dixerat de mulieribus et veritate, hic est Zorobabel, cę
pit loqui. Viri, non magnus rex, et multi homines, nec vinum præcellit. Quis
est ergo qui dominatur eorum? Nonne mulieres genuerunt regem et omnem
populum qui dominatur mari et terræ: et ex illis nati sunt, et ipsę educauerũt
eos qui plantauerunt vineas, ex quibus uinum fit? Et ipsę faciunt stolas om-
nium hominum, et ipsæ faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines
separari a mulieribus. Si congregauerint aurum et argentum et omnem rem
speciosam, et uiderint mulierem unam bono habitu et bona specie, omnia hęc
relinquentes in eam intendunt, et aperto ore conspiciunt et eam allicunt ma

gis quàm aurum et argentum et omnem rem pretiosam. Homo patrem suū relinquit qui enutrijt illum et suam regionem, et ad mulierem se coniungit. C
Et cum muliere remittit animam: et neq; patrem meminit neq; matrem neq; regionem. Et hinc oportet vos scire, quoniam mulieres dominantur vestri. Nónne doletis? Et accipit homo gladium suum: et uadit in viam facere furta et homicida et mare nauigare et flumina et leonem uidet et in tenebris ingreditur: et cum furtum fecerit et fraudes et rapinas, amabili suæ affert. Et iterū: diligit homo vxorem suam magis quam patrem aut matrem. Et multi dementes facti sunt propter vxores suas: et serui facti sunt propter illas: et multi perierunt et iugulati sunt et peccauerunt propter mulieres. Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verentur tangere eum. Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis sedentem iuxta regem ad dexteram, et auferentem diadema de capite eius, et imponentem sibi, et palmis cædebat regem de sinistra manu. Et super hęc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet. nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: quis ista agit? Et tunc D
rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoauit loqui de veritate. O viri, nónne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: & velox cursus solis, conuertit in gyro cœlum in locum suū in vna die. Nónne magnificus est qui hæc facit? Et veritas magna, & fortior præ omnibus. Omnis terra veritatem inuocat, cœlum etiam ipsam benedicit, et omnia opera mouentur & tremunt eam, & non est cum ea quicquam iniquum. Vinū iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non est in ipsis veritas, & in sua iniquitate peribunt: & veritas manet, & inualescit in æternum, & viuit, & obtinet in secula seculorum. Nec est apud eam accipere personas, neq; differētias: sed quæ iusta sunt, facit omnibus, iniustis ac malignis & omnes benignantur in operibus eius. Et non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo & regnum & potestas & maiestas omnium æuorum. Benedictus deus veritatis. Et desiit loquendo. Et omnes populi clamauerunt, & dixerunt: Magna est veritas, & pręualet. Tunc rex ait illi: Pete, si quid uis amplius quàm quæ scripta sunt, E
& dabo tibi, secundum quòd inuentus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis. Tunc ait regi: Memor esto voti tui, quod uouisti, ędificare Ierusalem in die qua regnum accepisti: & omnia vasa quæ accepta sunt ex Ierusalem, remittere quæ separauit Cyrus, quando mactauit Babyloniam, & voluit remittere ea ibi. Et tu uouisti ędificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Iudæa a Chaldęis. Et nunc hoc est quod postulo domine, & quod peto, hoc est maiestas quod a te postulo, ut facias uotum quod uouisti regi cœli ex ore tuo. Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolam ad omnes dispensatores & pręfectos & purpuratos, ut deducerent eum, & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes ędificare Ierusalem. Et omnibus pręfectis qui erant in Syria & Phœnice et Libano scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Ierusalem, vt ædificarēt cum eis ciuitatem. Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendebant a regno in Iudęam pro libertate, omnem potentem et magistra-

F tum & prefectum non superuenire ad ianuas ipsorum, & omnem regionem
quam obtinuerant immunem esse eis, & Idumaei relinquant castella quę ob-
tinent Idumaeorum, & in structuram templi dare per singulos annos talentā
viginti, vsque dum praędificaretur: & super sacrarium holocaustomata ho-
stilare quotidie, sicut habent praeceptum, alia talenta decem offerre per singu
los annos, & omnibus qui procedunt a Babylonia condere ciuitatem: vt es-
set libertas tam ipsis quam filijs eorum, & omnibus sacerdotibus qui prece-
dunt. Scripsit autem & quantitatem, & sacram stolam iussit dari in qua de-
seruirent, & Leuitis scripsit dare praecepta, vsque in diem qua consummabi-
tur domus, & Ierusalem extruetur: & omnibus custodientibus ciuitatem, scri
psit dari ei sortes & stipendia. Et dimisit omnia vasa quęcunque separauerat
G Cyrus a Babylonia, & omnia quaecunque dixit Cyrus, & ipse pręcepit fieri,
& mitti Ierusalem. Et cum processisset ille adolescens, eleuans faciem in Ieru-
salem, benedixit regem coeli, & dixit: Abs te est uictoria, & abs te est sapien-
tia & claritas. Et ego seruus tuus sum. Benedictus es, qui dedisti mihi sapien-
tiam, & tibi confitebor domine deus patrum nostrorum. Et accepit episto-
las, & profectus est in Babyloniam. Et venit, & nuntiauit fratribus suis om-
nibus qui fuerunt in Babylonia: & benedixerunt deum patrum suorum, quo
niam dedit illis remissionem & refrigerium, vt ascenderent & ędificarent Ie
rusalem, & templum vbi nominatum est nomen eius in ipso, & exultauerūt
cum musicis & lętitia diebus septem.

Qui & quot e captiuitate Babylonica reuersi sunt Ierusalem. Cap. V.

A POst haec autem electi sunt, vt ascenderent principes pagorum per do-
mos & tribus suas & vxores illorum, & filij & filię eorum, & serui &
ancillę ipsorum & pecora eorum. Et Darius rex misit una cū eis equi-
tes mille, donec deducerent eos in Ierusalem cum pace & cum musicis et cum
tympanis & tibijs: & omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascendere si-
mul cum eis. Et haec sunt nomina virorum qui ascenderunt per pagos suos in
tribus, & in partem principatus ipsorū. Sacerdotes: filij Phinees, filij Aaron,
Iesus filius Iosedec, Ioacim filius Zorobabel filij Salathiel de domo Dauid,
ex progenie Phares, de tribu Iuda qui locutus est sub Dario rege Persarum
sermones mirificos in secundo anno regni ipsius, mense Nisan primo. Sunt
autem hi qui ascenderunt ex Iudęa de captiuitate transmigrationis, quos trā-
smigrauit Nabuchodonosor rex Babyloniae in Babylonem, & reuersus est in
B Ierusalem. Et requisiuit partem Iudęę unusquisque in ciuitatē suam, qui ue-
nerunt cum Zorobabel & Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mar
docheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro, Emonia unus de principibus eo-
rum. Et numerus à gentilibus eorum, ex praepositis eorum filij Phares, duo
millia centum septuagintaduo: filij Ares, tria millia centum quinquagintase-
ptem: filij Phoemo, centum quadragintaduo: in filijs Iesu & Ioabes, mille tre
centiduo: filij Demu, duo millia quadringenti septuaginta: filij Choraba, du-
centi quinque: filij Banica, centum sexagintaocto: filij Bebech, quadringenti
tres: filij Archad, quadringenti vigintiseptem: filii Chan, trigintaseptem: filii
Zoroar, duo millia sexaginta septem: filii Adinu, quadringēti sexagintaunus:
filii Aderectis, centum octo, filii Ciaso et Zelas, centum septem: filii Azoroc,
quadringenti trigintanouem: filii Iedarbone, centū trigintaduo. filii Ananię,

centum

centum triginta: filij Asoni, nonaginta: filij Marsar, quadringenti vigintiduo: filij Zabarus, nonagintaquinque: filij Sepolemon, cētum vigintitres: filij Nepopas, quinquagintaquinque: filij Hechanatus, centum quinquagintaocto: filij Cebethamus, centum trigintaduo. filij Crearpatros, qui Enocadies & Modię, quadringenti vigintitres: qui ex Gramas & Gabea, centum uigintiunus qui ex Besselon & Geagge, sexagintaquinque: qui est Bastaro, centum vigintiduo. Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filij Liptis, centum quinquagintaquinque: filij Labonni, trecenti quinquagintaseptem: filij Sichem, C
trecenti septuaginta: filij Suadon & Chomus, trecenti septuagintaocto: filij Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filij Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes: filij Ieddus, filij Euther, filij Eliasib, trecenti septuagintaduo: filij Emerus, ducenti quinquagintaduo: filij Phasurij, trecenti quinquagintaseptem: filij Caree, ducenti vigintiseptem. Leuitæ: filij Iesu in Caduhel & Bamis & Serebias & Esdias, septuagintaquatuor. omnis numerus à duodecimo anno, triginta millia quadringenti sexagintaduo. Filij & filię & vxores, omnis computatio, quadringenta millia ducenti quadragintaduo. Filij sacerdotum, qui psallebant in templo: filij Asaph, centum vigintiocto. Ostiarij vero: filij Esmenni, filij Azer, filij Amon, filij Accuba, Topa filij Tobi, omnes centum triginta nouem. Sacerdotes seruientes in templo: filij Sel, filij Gaspha, filij Tobloch, filij Cariæ, filij Su, filij Hellu, filij Labana, filij Armacha, filij Accub, filij Vtha, filij Cetha, filij Aggab, filij Obal, filij Anani, filij Canna, filij Geddu, filij An, filij Radin, filij Desanon, filij Nachoba, filij Caseba, filij Gaze, filij Ozui, filij Sinone, filij Attre, filij Hastem, filij Asiana, filij Manei, filij Nasisim, filij Accusu, filij Agista, filij Azui, filij Fauon, filij Phasalom filij Meedda, filij Phusa, filij Caree, filij Barcus, filij Saree, filij Coesi, filij Nasith, filij Agisti, filij Pedon. Salomon filij eius filij Asophot, filij Phazida, filij Celi, filij Dedon, filij Gaddahel, filij Sephegi, filij Aggia, filij Sachareth, filij Sabathen, filij Caroneth, filij Malsith, filij Amę, filij Sasus filij Addus, D
filij Suba, filij Eura, filij Rahotis, filij Phasphat, filij Malmon. omnes sacro seruientes, & pueri Salomonis, quadringenti octoginta duo. Hi sunt filij qui ascenderunt à Thelmela, Thelarsa: principes eorum, Carmellam, & Careth: & non poterant edicere ciuitates suas & progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filij Dalari, filij Tubal, filij Nechodaici, ex sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio: & non sunt inuenti filij Obia, filij Achisos, filij Addin, qui accepit vxorem ex filiabus Phargeleu: & vocati sunt in nomine eius. & horum quæsita est generis scriptura in prædatura, & non est inuenta, & prohibiti sunt sacerdotio fungi. Et dixit illis Nehemias & Astharas Ne participentur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem & veritatem. Omnis autem Israel erat, exceptis seruis & ancillis, quadragintaduo millia trecenti quadraginta. Serui horum & ancillę: septem millia trecenti trigintaseptem. Cantores et cantatrices: ducenti sexagintaquinque. Cameli, quadringenti trigintaquinque. Equi, septem millia trigintasex. Muli, ducēta millia quadragintaquinque. Subiugalia, quinque millia vigintiquinque. Et de prępositis ipsis per pagos, dum venirent in templum dei, quod erat in Ierusalem innouare, & suscitare templum in loco suo, secundum suam virtutem: & dari in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim millia, &

E mnas argenti quinq; millia,& stolas sacerdotales centum. Et habitauerũt sa
cerdotes & Leuitæ,& qui exierant de plebe in Ierusalem & in regione,& sa
1. Esd.3.a cri cantores,& ostiarij,& omnis Israel in regionibus suis. Instante autẽ septi
mo mense,cumq; essent filij Israel vnusquisq; in suis rebus,conuenerunt vna
nimes in atrium,quod erat ante ianuã orientalẽ.Et stãtes Iesus filius Iosedec,
& fratres eius sacerdotes,& Zorobabel filius Salathiel,& huius fratres,para
uerunt altare,vt offerrent super illud holocaustomata , secundum quod in li
bro Moysi hominis dei scripta sunt.Et conuenerũt ibi ex alijs nationibus ter
ræ,& erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant ho-
stias & holocaustomata domino matutina.Et egerunt scenopegiam,& diem
solennem,sicut pręceptũ est in lege:& sacrificia quotidie sicut oportebat : &
post hęc oblationes institutas,& hostias sabbathorũ,& neomeniarũ, & die
rum solennium omnium sanctificatorũ.Et quotquot uouebant dño à neome
nia septimi mensis,cœperunt hostias offerre deo,& templum domini nondũ
erat ędificatum.Et dederunt pecuniam lapidarijs & fabris,& potum,& pa-
bula cum gaudio.Et dederunt carra Sidonijs,& Tyrijs,vt transueherent illis
F de Libano trabes cedrinas,& facerent rates in Ioppe portu, secundum decre
tum quod scriptum erat eis à Cyro rege Persarum . Et in secundo anno ve-
nientes in templum dei in Ierusalem mense secundo inchoauit Zorobabel fi-
lius Salathiel,& Iosue filius Iosedec,& fratres ipsorum,& sacerdotes, & Le
uitæ,& omnes qui venerant de captiuitate in Ierusalem:& fundauerunt tem
plum dei nouilunio secundi mensis secundi anni,cum venissent in Iudæam et
Ierusalem.Et statuerunt Leuitas à viginti annis,super opera domini:& ste-
tit Iesus & filius eius,& fratres omnes Leuitę conspirantes,& executores le-
gis:facientes opera in domo domini.Et steterũt sacerdotes habentes stolas cũ
tubis:& Leuitæ filij Asaph,habentes cymbala collaudantes dominum,& be
nedicentes secundum Dauid regem Israel.Et cantabant canticũ domino,quo
niam dulcedo eius & honor in secula super omnem Israel. Et omnis populus
tuba cecinerunt,& proclamauerũt voce magna,collaudantes dominum in su
scitatione domus domini. Et venerunt ex sacerdotibus & Leuitis, & præsi-
G dentibus secundum pagos senioribus, qui viderant pristinam domum:& ad
huius ædificationẽ cum clamore & planctu magno,& multi cũ tubis & gau
dio magno:intantũ ut populus non audiret tubas propter planctum populi.
Turba enim erat tubis canens magnificè,ita ut longe audiretur.Et audierunt
inimici tribus Iudæ & Beniamin, & venerunt scire quæ esset uox tubarum.
Et cognouerũt,Quoniam qui erant ex captiuitate,ædificant templum domi
no deo Israel.Et accedentes ad Zorobabel & Iesum & prępositos pagorũ,di
xerunt eis:Aedificabimus una uobiscũ : similiter enim audiuimus dominum
vestrũ,& ipsi pariter incedimus a diebus Asbazareth regis Assyriorum,qui
transmigrauit nos huc.Et dixit illis Zorobabel & Iesus,& principes pagorũ
Israel.Non est nobis & uobis ędificare domũ dei nostri.nos enim soli ædifi-
1.Esd.1.a cabimus dño Israel secũdum ea quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarũ. Gen
tes autẽ terrę incumbentes his qui sunt in Iudęa,& leuantes opus ædificatio-
nis,& insidias,& populos adducentes,prohibebãt eos ædificare, & aggressu
ras exercentes impedierunt,ne cõsummaretur ædificiũ omni tẽpore uitę Cy-
ri regis,& protraxerunt structuram per biennium,usq; ad Darij regnum.

Præfectos suos tēpli ædificationē inhibēdā esse suadētes nō audit Darius, & Cyri edictū approbat. Ca. VI

IN secundo autem anno regni Darij prophetauit Aggæus & Zacharias filius Addin prophetæ apud Iudæam & Ierusalem in nomine dei Israel super eos: Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, inchoauerunt ędificare domum domini, quę est in Ierusalem: cum adessent eis prophetę domini, & adiuuarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ & Phœnices, & Satrabuzanes, & sodales eius, & dixerunt eis: Quo pręcipiente vobis domū hanc ędificatis, & tectum istud, & alia omnia perficitis? Et qui sunt structores, qui hæc ædificant? Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captiuitate a domino seniores Iudæorum, & non sunt impediti ędificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, et responsum acciperetur. Exemplum epistolę quam miserunt Dario. Sisennes subregulus Syrię & Phœnices & Satrabuzanes, & sodales eius in Syria & Phœnice præsides, regi Dario salutem. Omnia nota sint domino regi, quòd cum venissemus in regionem Iudęę, & introissemus in Ierusalē, inuenimus ędificantes domum dei magnam: & templum ex lapidibus politis et magnis & pratiosis materijs in parietibus, & opera illa instanter fieri, & suffragare, & prosperare in manibus eorum, & in omni gloria quam diligētissimè perfici. Tunc interrogauimus seniores, dicentes: Quo permittente vobis ædificatis domū istam, & opera hæc fundatis? Ideo autem interrogauimus eos, vt notum faceremus tibi. homines & prępositos & nominū scripturam prępositorum postulauimus illos. At illi responderunt nobis, dicentes: Nos sumus serui domini, qui fecit cœlum & terrā, & ędificabatur hęc domus ante annos istos multos a rege Israel magno & fortissimo, & consummata est. Et quoniam patres nostri exacerbantes erant, & peccauerunt in deum Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloniæ, regis Chaldęorum, & domum istam demolientes incenderunt, & populum captiuum duxerunt in Babylonē. In primo anno regnāte Cyro rege Babylonię, scripsit Cyrus rex, domum hanc ædificare: & illa sacra vasa aurea & argentea quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Ierusalem, & consecrauerat ea in suo tēplo, rursus protulit ea Cyrus rex de tēplo quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zorobabel, & Salmanasaro subregulo. & pręceptum est eis vt offerrent hęc vasa, & reponerent in templo quod erat in Ierusalem, & ipsum templum dei ædificare in loco suo. Tunc Salmanasarus subiecit fundamenta domus domini, quæ est in Ierusalem: & exinde vsq; nunc ædificatur, & non accepit consummationem. Nunc ergo si iudicatur a te, ò rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis quæ sunt in Babylonia: & si inuentum fuerit cōsilio Cyri regis cœptam esse structuram domus domini, quæ est Ierusalem, & iudicabitur a domino rege nostro scribat de his nobis. Tunc Darius rex pręcepit inquiri in bibliothecis, & inuentus est in Ecbathanis oppido, quod est in Media regione, locus vnus in quo scripta erant ista: Anno primo regnante Cyro rex Cyrus pręcepit domum domini quæ est in Ierusalem ædificare, vbi incendebant igni assiduo, cuius altitudo sit cubitorum decem, & latitudo cubitorū sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo eiusdē regionis, & meniano vno nouo, & impendia dari de domo Cyri regis: & sacra vasa domus domini tam aurea quam argentea, quæ extulit Nabuchodonosor in

A B C

1. Esd. 5. a

domum domini,quæ eſt in Ieruſalem,vbi erant poſita,vt ponantur illic: & præcepit curam agere Siſennem ſubregulum Syriæ & Phœnices & Satrabuzanem & ſodales eius,& qui ordinati erant in Syria & Phœnice præſides,
D vt abſtinerent ſe ab eodem loco.Et ego quoq; præcepi in totum ædificare: & proſpexi,vt adiuuent eos qui ſunt ex captiuitate Iudęorum:donec cõſummetur templum ædis domini:& a vexatione tributorum Cœleſyriæ & Phœnices,diligenter quantitatem dari his hominibus ad ſacrificium domini,Zorobabel pręfecto,ad tauros & arietes & agnos,ſimiliter autem & frumẽtum et ſal & vinum & oleum inſtãter per ſingulos annos,prout ſacerdotes qui ſunt in Ieruſalem,dictauerunt conſumi quotidie ſine vlla dilatione,ut offerantur libationes ſummo deo pro rege & pueris eius,& orent pro ipſorum vita:& denuntietur,vt quicunq; tranſgreſſi fuerint aliquid ex his quæ ſcripta ſunt aut ſpreuerint,accipiatur lignum de ſuis proprijs,& ſuſpendatur,& bona ipſorũ regi aſcribantur. Propterea & dominus,cuius nomẽ inuocatum eſt ibi, exterminet omnem regem & gentem,qui manum ſuam extenderit prohibere, aut male tractare domum domini illam quæ eſt in Ieruſalem.Ego Darius rex decreui quam diligentiſſime ſecundum hæc fieri.

Iuſſis regis obſequentes præfecti opus iuuant,templum abſolutum Deo dedicatur. Cap. VII.

A TVnc Siſennes ſubregulus Cœleſyriæ & Phœnices & Satrabuzanes et ſodales obſecuti his quæ a Dario rege erant decreta,inſiſtebãt ſacroſanctis operibus diligentiſſime,cooperantes cum ſenioribus Iudęorũ principibus Syrię,& proſperata ſunt ſacroſancta opera,prophetãtibus Aggęo & Zacharia prophetis. Et conſummauerunt omnia per pręceptum domini dei Iſrael,& ex conſilio Cyri & Darij & Artaxerxis regis Perſarum .Et cõſum
1.Eſd.6.c mata eſt domus noſtra vſq; ad tertiã & viceſimam diem menſis Adar, ſexto
B anno Darij regis.Et fecerunt filij Iſrael & ſacerdotes & Leuitæ,& cæteri qui erant ex captiuitate,qui appoſiti ſunt ſecundum ea quæ ſcripta ſunt in libro Moyſi.Et obtulerunt in dedicationem templi domini,tauros centum , arietes ducentos,agnos quadringentos,& hœdos pro peccatis vniuerſi Iſrael duodecim,ſecundum numerum tribuum Iſrael. Et ſteterunt ſacerdotes & Leuitæ
C amicti ſtolis per tribus ſuper omnia opera domini dei Iſrael ſecũdum librum Moyſi,& oſtiarij per ſingulas ianuas.Et egerunt filij Iſrael cum his qui erãt ex captiuitate illud phaſe quartadecima luna menſis primi,quando ſanctificati ſunt ſacerdotes & Leuitæ.Omnes filii captiuitatis non ſunt ſimul ſanctificati,quia Leuitę omnes ſimul ſanctificati ſunt. Et immolauerunt phaſe vniuerſi filii captiuitatis & fratribus ſuis ſacerdotibus,& ſibimetipſis. Et mãducauerunt filii Iſrael,qui erant ex captiuitate omnes qui remanſerant ab omni
D bus execrationibus gentium terrę quærentes dominum,et celebrauerunt diem feſtum azymorum ſeptem diebus epulantes in conſpectu domini, quoniam conuertit conſilium regis Aſſyriorum in eos,cõfortaræ manus eorum ad opera domini dei Iſrael.

Eſdræ Ieroſolymam aſcendenti Artaxerxes literas ſuæ beneuolentiæ teſtes tradit. Cap. VIII.

A ET poſt hunc regnante Artaxerxe Perſarum rege acceſſit Eſdras filius Azarię,filii Helciæ,filii Solome,filii Sadoc,filii Achitob,filii Ameri, filii Azahel,filii Bocci,filii Abiſue,filii Phinees,filii Eleazari, filii Aaron primi ſacerdotis ; hic Eſdras aſcendit de Babylonia, cum eſſet ſcriba,

& ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a domino deo Israel docere & facere. Et dedit ei rex gloriam quòd inuenisset gratiam in omni dignitate & desiderio in conspectu eius. Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israel, & sacerdotibus & Leuitis & sacri. cantoribus templi et ostiariis et seruis templi in Ierusalem. Anno septimo regnante Artaxerxe in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia nouilunio quinti mensis, uenerunt Ierosolymam iuxta præceptum illius secundum prosperitatem itineris a domino ipsorum datam eis. In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prętermitteret quicquam eorum, quæ essent ex lege domini et pręceptis: et docendo uniuersum Israel, omnem iustitiam et iudicium. Accedentes autem qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptũ quod obuenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem et lectorem legis domini, B
cuius exẽplũ subiectũ est. Rex Artaxerxes Esdrę sacerdoti et lectori legis domini salutem. Humanior ego iudicans in beneficiis pręcepi eis qui desiderant ex gente Iudæorum sua sponte, et ex sacerdotibus et Leuitis qui sunt in regno meo, comitari tecum in Ierusalem. Si qui ergo cupiũt ire tecum, conueniant et proficiscantur sicut placuit mihi et septem amicis meis consiliariis, ut uisitent ea quæ aguntur secundum Iudæam et Ierusalem, obseruantes sicut habes in lege domini, & ferant munera domino deo Israel, quæ uoui ego & amici Ierusalem: & omne aurum & argentum, quod inuentum fuerit in regione Babyloniæ domino in Ierusalem cum illo, quod est donatum pro ipsa gente in templo Domini eorum quod est in Ierusalem: ut colligatur hoc aurum & argentum & tauros & arietes & agnos et hœdos, et quæ his sunt congruentia, ut offerant hostias domino super altare domini ipsorum, quod est in Ierusalem. Et omnia quæcunque uolueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice pro uoluntate tua secundum pręceptum Domini Dei tui: et sacrosancta uasa, quę data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quę est in Ierusalem, et cętera quęcunque tibi subuenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio: cum uolueris cum fratribus tuis facere auro et C
argento, perfice secundum uoluntatem domini. Et ego quidem rex Artaxerxes pręcepi custodibus thesaurorum Syrię et Phœnices, ut quęcunque scripserit Esdras sacerdos, et lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri: et usque ad frumenti modios centum, et uini amphoras centum, et alia quęcunque abundant sine taxatione. Omnia secundum legem dei fiant deo altissimo, ne fortè exurgat ira in regno regis et filii et filiorum eius. Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus et Leuitis et sacris cantoribus et seruis templi, et scribis templi huius nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatẽ obiicere eis quicquam. Tu autem Esdra secundum sapientiã dei constitue iudices, et arbitros in tota Syria et Phœnice: et omnes qui legem dei tui non nouerunt, doce: ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur siue morte siue cruciatu siue etiam pecuniæ multatione uel abductione. Et dixit Esdras scriba: Benedictus deus patrum nostrorum, qui dedit hanc uoluntatem in cor regis, clarificare domum suam quę est in Ierusalem, et me honorificauit in conspectu regis et consiliariorum & amicorum & purpuratorum eius, et ego constans animo factus sum secũdum opitulationem domini

dei mei,& congregaui ex Iſrael viros,vt ſimul aſcenderẽt mecum. Et hi ſunt
præpoſiti ſecundum ſuas patrias,& principatus portionales eorum qui mecũ
aſcẽderunt de Babylonia in regno Artaxerxis.Et ex filĳs Phares,Gerſomus:
ex filĳs Siemarith , Amenus:filiorum David Acchus filius Scecilię:ex filĳs
Phares,Zacharias,& cum eo reuerſi ſunt viri centum quinquaginta:ex filĳs
ductoris Moabilionis Zaraei, & cum ipſo viri ducenti quinquaginta : ex fi-
lĳs Zachues,Iechonias Zechoeli,& cum ipſo viri ducenti quinquaginta:ex-
filĳs Sala,Maaſias Gotholiæ,& cum ipſo viri ſeptuaginta:ex filĳs Saphatiæ
Zarias Micheli,& cum ipſo viri octoginta:ex filĳs Iob,Abdias Ieheli,& cũ
ipſo viri ducenti duodecim:ex filĳs Banię,Salimoth,filius Ioſaphiæ ,& cum
D ipſo viri centum ſexaginta:ex filĳs Beer,Zacharias Bebei , & cum ipſo viri
ducenti octo:ex filĳs Ezead Iohannes Ecceran,& cum ipſo viri centũdecem,
ex filĳs Adonicam ipſis poſtremis,& hæc ſunt nomina eorum,Eliphalan,fi-
lius Gebel,& Semeias,& cum ipſo viri ſeptuaginta.Et congregaui eos ad flu
uium qui dicitur Thia,& metati fuimus illic triduo & recognoui eos. Et ex
filĳs ſacerdotum & Leuitarum non inueni illic.Et miſi ad Eleazarum & Ec
celon & Maſman & Maloban & Enaathan & Samea & Ioribum,Nathan
Enuagã,Zachariam & Moſolamum ipſos ductores & peritos:& dixi eis vt
venirent ad Loddeum qui erat apud locum gazophylacĳ . Et mandaui eis vt
dicerent Loddeo & fratribus eius,& illis qui erãt in gazophylacio, vt mitte
rẽt nobis eos qui ſacerdotio fungerẽtur in domo domini dei noſtri,et adduxe-
rũt nobis ſecundum manum ualidam domini dei noſtri viros peritos:ex filĳs
Moholi,filĳ Leui,filĳ Iſrael,Sebebian,et filios et fratres, qui erant decem &
octo:Asbiam & Amin ex filĳs filiorum Chananęi,& filĳ eorũ viri viginti .
Et ex his qui templo ſeruiebant,quos dedit David,& ipſi principes ad opera
tionem Leuitis templo ſeruiẽtiũ ducenti viginti.Omnia nomina ſignificata
ſunt in ſcripturis.Et voui illic ieiuniũ iuuenibus in cõſpectu dei,vt quęrerem
ab eo bonũ iter nobis,et quì nobiſcũ erãt,et filiis,et pecoribus ꝓpter inſidias
Erubui enim petere à rege pedites et equites in comitatu,tutelæ gratia contra
B aduerſarios noſtros. Diximus enim regi,quoniam virtus domini erit cum eis
qui inquirunt eum in omni affectu.Et iterum deprecati ſumus dominum deũ
noſtrum ſecundum hæc:quem et propitium habuimus,et compotes facti ſu-
mus deo noſtro.Et ſeparaui ex plebis prępoſitis,et ſacerdotibus templi viros
duodecim,et Sedebiam,et Aſannam,et cum eis ex fratribus eorum viros de-
cem .et appendi eis aurum et argentum et vaſa ſacerdotalia domus dei noſtri
quæ donauerat rex,et conſiliarii eius,et principes,et omnis Iſrael.Et cum ap
pendiſſem,tradidi argenti talenta centum quinquaginta,et vaſa argentea ta-
lentorum centum et auri talenta centum,et vaſorum aureorum ſepties vigin-
ti,et vaſa ęrea de bono æramento ſplendentia,duodecim,auri ſpeciem redden
tia:et dixit eis:Et vos ſancti eſtis domino,et vaſa ſunt ſancta,et aurum et ar-
gẽtum votum eſt domino deo patrum noſtrorũ. Vigilate et cuſtodite, donec
tradatis ex plebis præpoſitis et ſacerdotibus et Leuitis et principibus ciuitatũ
Iſrael in Ieruſalem,in paſtophorio domus dei noſtri.Et hi qui ſuſceperunt ſa
cerdotes et Leuitę aurum et argentum et vaſa,intulerunt in Ieruſalem in tem
plũ domini.Et promouimus a fluuio Thia,die duodecima menſis primi,vſq;
quo introiuimus in Ieruſalem.Et cum factus fuiſſet tertius dies,quarta autem

die ponderatum aurum & argentũ traditum est in domo dñi dei nostri Ma- F
rimoth filio Iori sacerdoti: & cum ipso erat Eleazar filius Phinees: & erant
cum ipsis Iosadus filius Iesu & Medias & Banni filius Leuitę ad numerũ, et
ad pondus vniuersa. Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora. Qui autẽ
venerũt ex captiuitate, obtulerunt sacrificiũ dño deo Israel, tauros duodecim 1.Esd.9.2
pro omni Israel, arietes octogintasex, agnos septuagintaduos, hircos pro pec-
cato duodecim, & pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium domini.
Et relegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, & subregulis Coele-
syrię & Phoenices: & honorificauerunt gentẽ, & tẽplum dñi. Et confirmatis
his, accesserũt ad me prępositi, dicẽtes: Non segregauerũt genus Israel et prin
cipes & sacerdotes & Leuitę & alienigenę gentes & nationes terrę immũdi
tias suas a Chananęis & Hethæis & Pherezęis & Iebusęis & Moabitis &
Aegyptiis & Idumæis. coniuncti enim sunt filiabus eorum & ipsi & filii eo
rum: & mistum est semen sanctum alienis gentibus terrę, & participes erãt
prępositi & magistratus iniquitatis eius ab initio ipsius regni. Et mox ut au
diui ista, conscidi uestimenta & sacram tunicam: & lacerans capillos capitis
& barbã, sedi dolens & moestus. Et conuenerunt quotquot tunc mouebantur
in verbo dñi dei Israel ad me lugentem super iniquitatẽ istã, & sedebam tri-
stis usq; ad sacrificiũ uespertinum. Et consurgens a ieiunio, conscissa habens
uestimẽta & sacrã tunicam, ingeniculans & extendens manum ad dñm, dice
bam: Domine confusus sum, & reueritus sum ante faciem tuã. Peccata enim
nostra multiplicata sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltatæ
sunt usq; ad coelum, quoniã a temporibus patrum nostrorũ sumus in magno G
peccato usq; ad diem hunc. Et propter peccata nostra & patrum nostrorũ su
mus traditi cum fratribus nostris & cum sacerdotibus nostris regibus terræ
in gladium & captiuitatẽ & deprędationem cum confusione vsq; in hodier-
num diem. Et nunc quantum est hoc quod cõtigit nobis misericordia abs te
domine deus, & relinque nobis radicem & nomen in locum sanctificationis
tuæ, detegere luminare nostrum in domo domini dei nostri, dare nobis cibũ
in omni tempore seruitutis nostrę. Et cum seruiremus, non fuimus derelicti a
domino deo nostro: sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum
dare cibũ, & clarificare tẽplum domini dei nostri, & ædificare deserta Sion,
dare nobis stabilitatẽ in Iudæa & Ierusalẽ. Et nũc quid dicimus domine, ha-
bentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus pue
rorũ tuorum prophetarũ, dicẽs: Quoniam terra in quam introistis possidere
re hęreditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarũ terræ, Deut.7.12
& immunditię illorum repleuerunt eam totam immunditia sua. Et nunc fi-
lias uestras non coniungetis filiis eorum, & filias eorum non accipietis filiis
vestris, & non inquiretis pacẽ habere cum illis omni tempore, vt inualescen
tes manducetis optima terræ, & hæreditatẽ distribuatis filiis uestris vsque in
ęuum. Et quę contingunt nobis, omnia fiũt propter opera nostra maligna, et
magna peccata nostra. Et dedisti nobis talem radicẽ, et rursum reuersi sumus
transgredi legitima tua, uti cõmisceremur immunditię alienarũ gentium ter-
ræ huius. Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusq; non relinquatur ra-
dix, & nomẽ nostrũ? Dñe deus Israel verax es. Derelicta est enim radix usq;
in hodiernũ diem. Ecce, nunc sumus in cõspectu tuo in iniquitatibus nostris.

Non eſt enim adhuc ſtare ante te in his: Et cum adorando cõfiteretur Eſdras
flens, humiproſtratus ante templum, congregati ſunt ante eum ex Ieruſalem
turba magna valde, viri & mulieres & iuuenes & iuuẽculę. Fletus enim erat
magnus in ipſa multitudine. Et cũ clamaſſet, Iechonias Ieheli ex filijs Iſrael,
dixit Eſdrę: Nos in dominum peccauimus, quòd collocauimus nobis in matri
monium mulieres alienigenas ex gentibus terrę. Et nunc es ſuper omnem Iſra
el. In his ergo ſit iuſiurandum à domino, expellere omnes vxores noſtras quę
ex alienigenis ſunt, cum filijs earum: Sicut tibi decretum eſt a maioribus ſecũ
dum legem domini, exurgens explica. Ad te enim ſpectat negotium: & nos te
cum ſumus, viriliter fac. Et exurgens Eſdras adiurauit principes ſacerdotum
& Leuitas & omnem Iſrael, facere ſecundum hæc. & iurauerunt.

Conſultatur ſuper illegitimis connubiis diſſoluendis. Cap. IX.

A ET exurgẽs Eſdras ab ante atrium templi, abijt in paſtophorium Iona
thæ filij Naſabi, & hoſpitatus illic non guſtauit panem, nec aquam bi
bit ſuper iniquitatem multitudinis. Et facta eſt prædicatio in omni Iu
dęa & in Ieruſalẽ omnibus qui erant ex captiuitate in Ieruſalẽ cõgregati, vt
quicunq; non occurrerit biduo vel triduo diei ſecundum iudiciũ aſſidentium
ſeniorum, tollerẽtur facultates ſuæ, & ipſe alienus iudicaretur a multitudine ca
ptiuitatis. Et cõgregati ſunt oẽs qui erãt ex tribu Iuda & Beniamin in tribus
diebus in Ieruſalem. hic mẽſis eſt nonus, dies menſis viceſimus. Et ſedit omnis
multitudo in area templi trementes propter hyemem præſentem. Et exurgens
B Eſdras dixit illis: Vos iniquè feciſtis collocantes vobis in matrimonium vxo
res alienigenas, vt adderetis ad peccata Iſrael. Et nunc date confeſſionem &
magnificentiam domino deo patrum noſtrorum & perficite voluntatem ip
ſius, & diſcedite a gentibus terrę & ab vxoribus alienigenis. Et clamauit om
nis multitudo, & dixerunt voce magna. Sicut dixiſti, faciemus. Sed quoniam
multitudo magna eſt, & tempus hybernum, & nõ poſſumus inſubſidiati ſta
re: & hoc opus nõ eſt nobis vnius diei, neq; bidui, multũ enim in his peccaui
mus: ſtent præpoſiti multitudinis, & omnes qui nobiſcum inhabitãt; & quot
quot habent vxores apud ſe alienigenas, & aſſiſtant accepto tẽpore ex omni
loco preſbyteri & iudices, vſq; quo ſoluant iram domini negotij huius: Ionå
C thas autẽ filius Ezeli, & Ozias Thecam ſuſceperunt ſecundum hæc: & Boſo
ramus, & Leuis, & Sabbatheus ſimul cooperati ſunt cum illis. Et ſteterunt ſe
cundum hæc omnia vniuerſi qui erant ex captiuitate. Et elegit ſibi viros Eſ
dras ſacerdos principes magnos de patribus eorum ſecundum nomina: & con
ſederunt nouilunio menſis decimi examinare negotium iſtud. Et determinatũ
eſt de viris qui habebant vxores alienigenas, vſq; ad neomeniam primi men
ſis: & inuẽti ſunt ex ſacerdotibus permiſti, qui habebant alienigenas vxores.
Ex filijs Ieſu filij Ioſedec, & fratribus eius: Maſeas, & Eliozerus, & Ioribus,
& Ioadeus, & iniecerunt manus, vt expellerent vxores ſuas: & ad litandum
in exorationem arietem pro ignorantia ſua. & ex filijs Semmeri: Maſeas &
D Eſſes & Ieelech Azarias. & ex filijs Foſere: Limoſias, Hiſmaenis, & Natha
nee, Iuſſio, Reddus, & Tallas. & ex Leuitis: Iorabdus & Semeis & Colnis
& Calitas & Facteas et Coſuas et Elionas. et ex ſacris cantoribus, Eliaſib, Za
carus. & ex oſtiarijs, Salumus & Tolbanes. & ex Iſrael: ex filij Foro: Ozi &
Remias & Geddias & Melchias & Michelus Eleazarus & Iammebias &

Bannas. & ex filijs Iolamani: Chamas et Zacharias et Iezrelus et Ioddius et
Erimoth et Helias. et ex filijs Zathoim: Eliadas et Liasumus: Zochias et La
mimoth et Zabdis et Tebedias. et ex filijs Zebes: Iohannes et Amanias et
Zabdias et Emēs. et ex filijs Banni: Olamus et Maluchus et Ieddeus et Iasub
et Asabus et Ierimoth. et ex filijs Addi: Naathus et Moosias et Caleus et Raa
nas, Maseas, Mathathias et Beseel et Bonnus et Manasses. et ex filijs Nuae:
Noneas et Aseas et Melchias et Sameas et Simon, Beniamin et Malchus et A
Maaras. et ex filijs Asom: Carianeus, Mathathias et Bannus et Eliphalach et B
Manasses et Semei. et ex filijs Banni. Ieremias et Moadias et Abramus et Io
hel et Baneas et Pelias et Ionas et Marimoth et Eliasib et Mathaneus et Elia
sis et Orizas et Dielus et Semedius et Zambris et Iosephus. et ex filijs Nobei
Idelus et Mathathias et Sabadus et Zecheda. Sedmi et Iessei, Baneas. omnes
isti coniunxerūt sibi vxores alienigenas, et dimiserunt eas cum filijs. Et inha
bitauerunt sacerdotes et Leuitę: et qui erant ex Israel in Ierusalem, et in tota
vna regione nouilunio mensis septimi. Et erant filij Israel in commorationi-
bus suis. Et congregata est omni multitudo simul in aream quę est ab oriente
portæ sacrę: et dixerunt Esdræ pontifici et lectori, vt afferret legem Moysi,
quæ tradita est à domino deo Israel. Et attulit Esdras pontifex legē omni mul
titudini eorum à viro vsq; ad mulierem, et omnibus sacerdotibus audire legē
nouilunio mensis septimi. Et legebat in area quæ est ante sacram portam tem
pli, à prima luce vsq; ad vesperam coram viris et mulieribus. Et dederūt om F
nes sensum ad legem. Et stetit Esdras sacerdos, et lector legis super ligneum tri
bunal, quod fabricatum erat. Et steterunt ad eum Mathathias, et Samus, Ana
nias, Azarias, Vrias, Ezechias, et Balsamus ad dexteram: et ad sinistram Fal-
deus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, et Zacharias. Et assum-
psit Esdras librum coram omni multitudine: pręsidebant enim in gloria in cō
spectu omnium. Et cum absoluisset legē, omnes erecti steterunt: et benedixit
Esdras dominum deum altissimum, deum Sabaoth omnipotentem. Et respon
dit omnis populus: Amen. Et eleuatis sursum manibus procidentes in terram,
adorauerunt dominum: Iesus et Banaeus et Sarebias et Iaddimus et Accubus
et Sabbatheus et Calithes et Azarias et Ioradus et Ananias et Philias Leui-
tæ, qui docebant legem domini, et in multitudine legebant legem domini, et
præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionē. Et dixit Atharathes Esdræ
pontifici et lectori et Leuitis, qui docebant multitudinem, dicens: Dies hic G
sanctus est domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. Et dixit Esdras:
Digressi ergo manducate pinguissima quæq;, et bibite dulcissima quæq;, &
mittite munera his qui non habent: Sanctus enim est hic dies domini, et noli
te mœsti esse. Dominus enim clarificabit vos. Et Leuitæ denuntiabant in pu
blico omnibus, dicētes: Dies hic sanctus est nolite mœsti esse. Et abierunt om
nes manducare et bibere et epulari, et dare munera his qui non habebant, vt
epulentur. Magnificè enim sunt exaltati verbis, quibus edocti sunt. Et congre
gati sunt vniuersi in Ierusalem celebrare lętitiam, secundum testamentum do
mini dei Israel.

ESDRAE LIBER QVARTVS
QVI ETIAM PONITVR INTER APOCRYPHA.

Variis modis reuocat deus populum ad sui culturam cum minis tum pollicitationibus, Cap. I.

A Iber Esdrę Prophetæ secundus, filii Sarei, filii Azarei,
filii Helchiæ, filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii Achitob, fi
lii Achię, filii Phinees, filii Heli, filii Amerię, filii Asiei,
1 filii Marimoth, filii Arna, filii Oziæ, filii Borith, filii
Abisei, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron ex tribu
Leui: qui fuit captiuus in regione Medorum, in regno
Artaxerxis regis Persarum. Et factum est verbum do-
mini ad me, dicens: Vade, & nuntia populo meo facino
ra ipsorum, & filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntient fi
liis filiorum: quia peccata parentum ipsorum in illis creuerunt. Obliti enim
mei sacrificauerunt dĳs alienis. Nónne ego eduxi eos de terra Aegypti de do
mo seruitutis? Ipsi autem irritauerunt me, & consilia mea spreuerunt. Tu au
tem excute comam capitis tui, & proiice omnia mala super illos: quoniã non
B obedierunt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus. Vsquequo eos susti-
nebo, quibus tanta beneficia contuli? Reges multos propter eos subuerti. Pha
raonem cum pueris suis, & omnem exercitum eius percussi. Omnes gentes a
facie eorum perdidi, & in oriente prouinciarum duarum populos Tyri & Si
donis dissipaui, & omnes aduersarios eorum interfeci. Tu vero loquere ad
eos, dicens: Hæc dicit dominus, Nempe ego vos per mare transmeaui, & pla-
teas uobis initio munitas exhibui: ducem vobis dedi Moysen, & Aaron sacer
Num. 18.a dotem: lucem uobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in
uobis: uos autem mei obliti estis, dicit dominus. Hæc dicit dominus omnipo-
tens: Coturnix uobis in signo fuit, castra uobis ad tutelam dedi, & illic mur-
murastis: & non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum ve
strorum, sed adhuc nunc usque murmurastis. Vbi sunt beneficia, quæ præsti-
ti uobis? Nónne in deserto cũ esurirétis, proclamastis ad me, dicẽtes: Vt quid
nos in desertũ istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat seruire Æ-
C gyptiis, q̃ mori in deserto hoc. Ego dolui gemitus vestros, et dedi vobis man
na in escam. Panem angelorum manducastis. Nónne cum sitieritis, petrã ex-
cidi, & fluxerunt aquę in saturitate? Propter ęstus foliis arborũ uos texi. Di-
uisi uobis terras pingues: Chananęos & Pherezęos & Philisthæos a facie ue
stra proieci. quid faciam uobis adhuc, dicit dominus? Hęc dicit dominus om-
nipotens: In deserto cum essetis in flumine Amorrhæo sitientes & blasphemã
tes nomen meum, non ignem uobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum
in aquam, dulce feci flumen. Quid tibi faciam Iacob? Noluisti obedire Iuda.
Transferam me ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, vt custodiant legi
tima mea. Quoniam me dereliquistis, & ego uos derelinquã. Petentibus uo-
bis a me misericordiam, non miserebor. Quando inuocabitis me, ego nõ exau
diam vos. Maculastis enim manus uestras sanguine, & pedes uestri impigri
sunt ad committenda homicidia. Nõ quasi me dereliquistis, sed vosipsos, di-

cit dominus. Hæc dicit dominus omnipotens: Nónne ego uos rogaui ut pater D
filios & ut mater filias & ut nutrix paruulos suos, vt essetis mihi in populū,
& ego uobis in deum: et uos mihi in filios, et ego uobis in patrem? Ita uos col
legi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modò autem quid faciā uobis? Proijciam uos a facie mea. Oblationem cum mihi attuleritis, auertam faciem meā a uobis. Dies enim festos uestros, et neomenias & circuncisiones repudiaui. Ego misi pueros meos prophetas ad uos, quos acceptos interfecistis, et laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit dominus. Hęc dicit dominus omnipotens: Domus uestra deserta est. Proijciam uos sicut uentus stipulam, et filij procreationem non facient, quoniam mandatum meum neglexerunt, et quod malum est coram me, fecerunt. Tradā domos uestras populo uenienti, qui me non audientes credunt, quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi. Prophetas non uiderunt, et memorabuntur iniquitatum eorum. Testor populi uenientis gratiam, cuius paruuli exultant cum lętitia, me non uidentes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quę dixi. Et nunc frater aspice, quæ gloria: et uide populum uenientem ab oriente, quibus dabo ducatum Abraham, Isaac et Iacob, et Oseæ et Amos et Micheæ et Ioel et Abdię et Ionæ et Naum et Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, et Malachiæ, qui et angelus domini uocatus est.

Matt. 13.d

Synagoga lamentatur se desolatum iri & gentes in suum locum recipi. Cap. II.

HÆc dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de seruitute, quibus A
mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. Mater quæ eos generauit, dicit illis: Ite filii, quia ego uidua sum & derelicta. Educaui vos cum lętitia, & amisi uos cū luctu & tristitia, quoniam peccastis coram domino deo vestro, & quod malum est coram eo fecistis. Modò autem quid faciam vobis? Ego uidua sum & derelicta: ite filii, & petite a domino misericordiam. Ego autem te pater, testē inuoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum seruare, ut des eis confusionem, & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorū fiat. Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra: quoniam spreuerunt sacramentum meum. Væ tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim Sodomę & Gomorrhæ, quorum terra iacet in piceis glebis & aggeribus cinerum. sic dabo eos qui me nō audierūt, dicit dominus omnipotens. Hęc dicit dominus ad Esdram: Nuntia populo B
meo, quoniam dabo eis regnum Ierusalem, quod daturus eram Israel. Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaueram illis. Lignum vitę erit illis in odore vnguenti, & non laborauerunt neq; fatigabuntur. Ite, & accipietis. Rogate vobis dies paucos, vt immorentur. Iam paratum est vobis regnum: vigilate. Testare cœlum & terram. Contriui enim malum, & creaui bonum, quia viuo ego dicit dominus. Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lętitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit dominus. Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognoui nomen meum in Israel. Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit dominus. Mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam & Ieremiam, ad quorum consilium sanctificaui, & paraui tibi arbores duodecim grauatas uariis fructibus, & totidem fontes

Gen. 19.e

fluentes lac & mel: & montes immensos septem, habentes rosam & lilium, in
quibus gaudio implebo filios tuos. Viduã iustifica, pupillo iudica, egenti da,
C orphanum tuere, nudum uesti, confractum & debilem cura, claudum irridere
noli, tutare mancum; & cæcum ad uisionem claritatis meę admitte. Senem et
iuuenem intra muros tuos serua: mortuos vbi inueneris signans commẽda se
pulchro, & dabo tibi primam sessionẽ in resurrectione mea. Pausa & quiesce
populus meus, quia veniet requies tua. Nutrix bona nutri filios tuos, confir-
ma pedes eorum. Seruos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet. ego enim eos re-
quiram de numero tuo. Noli fatigari. Cum enim ueneris dies pressurę & an
gustiæ, alij plorabunt, & tristes erunt: tu autem hilaris & copiosa eris. Zela-
bunt gentes, & nil aduersus te poterunt, dicit dominus. Manus meæ tegẽt te,
ne filij tui gehennam uideant. Iucundare mater cum filijs tuis, quia ego te eri-
piam, dicit dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos edu
cam de lateribus terrę, & misericordiam cum illis faciam: quoniã misericors
sum, dicit dominus omnipotens. Amplectere natos tuos usque dum uenio, &
prȩstem illis misericordiam: quoniam exuberãt fontes mei, & gratia mea nõ
deficiet. Ego Esdras prȩceptum accepi a domino in monte Oreb, ut irem ad
Israel: ad quos cum uenirem, reprobauerunt me, & respuerunt mandatũ do-
mini. Ideoq; uobis dico gentes, quæ auditis & intelligitis: Expectate pastorẽ
vestrum, requiem ȩternitatis dabit uobis: quoniam in proximo est ille, qui
in fine seculi adueniet. Parati estote ad prȩmia regni, quia lux perpetua luce-
D bit uobis per æternitatem temporis Fugite umbram seculi huius: accipite iu-
cunditatem gloriæ uestræ. Ego testor palam saluatorem meum. Commenda-
tum donum accipite & iucundamini, gratias agentes ei, qui uos ad cœlestia
regna vocauit. Surgite & state, & uidete numerum signatorum in conuiuio
domini. Qui se de umbra seculi transtulerunt, splendidas tunicas a Domino
acceperunt. Recipe Sion numerum tuum, & conclude candidatos tuos, qui le
gem domini compleuerunt. Filiorum tuorum quos optabas plenus est nume-
rus. Roga imperium domini, vt sanctificetur populus tuus, qui vocatus est
ab initio. Ego Esdras uidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare
non potui, & omnes canticis collaudabant dominum. Et in medio eorum erat
iuuenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus
imponebat coronas, & magis exaltabatur. Ego autẽ miraculo tenebar. Tunc
interrogaui angelũ, & dixi: Qui sunt hi domine? Qui respõdens, dixit mihi:
Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, &
confessi sunt nomen dei. Modo coronantur, & accipiunt palmas. Et dixi an-
gelo: Ille iuuenis quis est qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit?
Et respondens dixit mihi: Ipse est filius dei, quem in seculo confessi sunt: ego
autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine domini steterunt. Tũc
dixit mihi angelus: Vade, annuntia populo meo, qualia & quanta mirabilia
domini dei vestri.

Esdras enumerans dei beneficia, miratur quare Babylonijs & ipsis peccatoribus submit-
tantur Iudæi. Cap. III.

A ANno tricesimo ruinę ciuitatis eram in Babylone, & cõturbatus sum
super cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ ascendebant su-
per cor meum: quoniam uidi desertionem Sion, & abundantiam eo-
rum qui

rum qui habitabãt in Babylone, et ventilatus est spiritus meus valde, et cępi loqui ad altissimũ verba timorata, et dixi: O dominator dñe, tu dixisti ab initio, qñ plantasti terrã, & hoc solus, & imperasti populo, & dedisti Adã corpus mortuum: sed & ipsum figmentũ manuũ tuarũ erat, et insufflasti in eum spiritũ vitę, & factus est viuens coram te, & induxisti eum in paradiso, quẽ plantauerat dextera tua antequã terra aduentaret. Et huic mãdasti diligere viã tuã, et prętериuit eam, & statim instituisti in eo mortẽ & in nationibus eius, & natæ sunt gentes & tribus & populi, & cognationes quarũ non est numerus. Et ambulauit unaquæque gens in voluntate sua, & mira agebãt corã te, et spernebãt præcepta tua. Iterũ autẽ in tempore induxisti diluuium super inhabitãtes seculũ, & perdidisti eos. Et factũ est in vnoquoque eorũ, sicut Adę mori, sic his diluuium. Dereliquisti autẽ vnũ ex his Noe cũ domo sua, & ex eo iusti omnes. Et factũ est cũ cœpissent multiplicari, qui habitabãt super terrã et multiplicauerũt filios et populos et gentes multas: et cœperunt iterato impietatẽ facere plus quã priores. Et factũ est cum iniquitatem facerent corã te, elegisti tibi virũ ex his cui nomen erat Abraham. Et dilexisti eũ, et demonstrasti ei soli voluntatẽ tuã: et disposuisti ei testamentũ ęternum, et dixisti ei vt non vnquam derelinqueres semen eius. Et dedisti ei Isaac et Isaac dedisti Iacob et Esau. Et segregasti tibi Iacob, Esau autem separasti. Et factus est Iacob in multitudine magna. Et factũ est cũ educeres semen eius ex Aegypto, adduxisti super montẽ Sina. Et inclinasti cœlos, et statuisti terrã, et cõmouisti orbẽ, et tremere fecisti abyssos, et cõturbasti seculum, et transit gloria tua portas quatuor ignis et terræ motus et spiritus et gelu, vt dares semini Iacob legẽ, et generationi Israel diligentiã. Et nõ abstulisti ab eis cor malignũ, ut faceret lex tua in eis fructũ. Cor enim malignũ baiulans primus Adã trãsgressus et victus est, sed et oẽs qui de eo nati sunt. Et facta est permanẽs infirmitas et lex cũ corde populi, cũ malignitate radicis, et discessit quod bonũ est, et mãsit malignũ. Et transierũt tẽpora, et finiti sunt anni: et suscitasti tibi seruum nomine Dauid, et dixisti ei ędificare ciuitatẽ nominis tui, et offerre tibi in eadẽ thus et oblationes. Et factũ est hoc annis multis, et dereliquerũt qui habitabãt ciuitatẽ, in omnibus faciẽtes sicut fecit Adã et oẽs generationes eius, utebãtur enim et ipsi corde maligno. Et tradidisti ciuitatẽ tuã in manibus inimicorũ tuorũ. Nũquid meliora faciũt, qui habitãt Babylonẽ? Et propter hoc dominabitur Sion. Factũ est cũ venissem huc, et vidissem impietates, quarũ nõ est numerus: et delinquẽtes multos uidit anima mea hoc tricesimo anno, et excessit cor meũ: quoniã vidi quomodo sustines eos peccãtes, et pepercisti impię agẽtibus, et perdidisti populum tuũ, et conseruasti inimicos tuos, et nõ significasti. Nihil memini quomodo debeat derelinqui uia hæc. Nũquid meliora facit Babylõ, quã Sion? aut alia gens cognouit te præter Israel? Aut quæ tribus crediderũt testamentis tuis, sicut Iacob? Quarum merces non comparuit, neque labor fructificauit. Pertransiens enim pertransiui in gentibus, et uidi abundantes eas, et non memorantes mandatorũ tuorum. Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, et eorum qui habitant in seculo: et non inuenietur nomen tuum, nisi in Israel. Aut quando non peccauerunt in conspectu tuo, qui habitant terrã? aut quæ gens sic obseruauit mãdata tua? Hos quidem per nomina inuenies seruasse mandata tua, gentes autem non inuenies.

B

C

1.Reg.6.c
2.Reg.5.a
D

Arguitur ab Angelo Eſdras quod iudicia dei ſcrutari tentet, tantis coꝛnibus impar. Cap. IIII.

A E T reſpondit ad me angelus qui miſſus eſt ad me, cui nomen Vriel, & dixit mihi: Excedens exceſsit cor tuum in ſeculo hoc, & comprehende re cogitas uiam altiſsimi. Et dixi: Ita domine meus. Et reſpondit mihi, & dixit: Tres vias miſſus ſum oſtendere tibi, & tres ſimilitudines proponere coram te: de quibus mihi ſi renuntiaueris unam ex his, & ego tibi demonſtrabo uiam quam deſideras uidere, & docebo te vnde ſit cor malignū. Et dixi: Loquere domine meus. Et dixit ad me: Vade, pondera mihi ignis pondus, aut menſura mihi flatum venti, aut reuoca mihi diē quę præterijt. Et reſpondi, & dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? Et dixit ad me: Si eſſem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes ſunt in corde maris, aut quantę venæ ſunt in principio abyſsi, aut quantę venę ſunt ſuper firmamentum, aut qui ſunt exitus paradiſi: diceres mihi fortaſsis, In abyſſum non deſcendi, neque in infernum adhuc, neque in cœlum vnquam aſcendi. Nunc autem non interrogaui te, niſi de igne & vento & die, per quem tranſiſti, & a quibus ſeparari nō potes: & nō reſpōdiſti mihi de eis. Et dixit mihi: Tu quę tua ſunt, tecum coadoleſcentia, nō potes cognoſcere: & quomodo poterit vas tuum capere altiſsimi uiam, & iam exterius corrupto ſeculo intelligere corruptionem euidentem in facie mea? Et dixi illi: Melius erat nos non eſſe, quàm adhuc viuentes viuere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re. Et reſpondit ad me, & dixit: Proficiſcens profectus ſum ad ſyluam lignorum campi, & cogitauerunt cogitationem, & dixerunt: Venite, & eamus, & faciamus ad mare bellum, vt recedat coram nobis, et faciamus nobis
B alias ſyluas. Et ſimiliter fluctus maris & ipſi cogitauerunt cogitationem, & dixerunt: Venite, aſcendentes debellemus ſyluas campi, vt & ibi conſummemus nobiſmetipſis aliam regionem. Et factus eſt cogitatus ſyluæ in vanum. venit enim ignis, & conſumpſit eam. Similiter et cogitatus fluctuum maris. ſtetit enim arena, & prohibuit eos. Si enim eſſes iudex horum, quem inciperes iuſtificare, aut quem condemnare? Et reſpondi, & dixi: Vtique vanā cogitationem cogitauerunt. Terra enim data eſt ſyluæ, & mari locus portare fluctus ſuos. Et reſpondit ad me, & dixit: Bene tu iudicaſti. & quare non iudicaſti tibimetipſi. Quemadmodum enim terra ſyluæ data eſt, & mare fluctibus ſuis: ſic qui ſuper terram inhabitant, quę ſunt ſuper terram, intelligere ſo-
Eſa. 55.c lummodo poſſunt: & qui ſuper cœlos, quę ſuper altitudinem cœlorum. Et dixi: Deprecor te Domine, vt mihi detur ſenſus intelligendi. nō enim volui interrogare de ſuperioribus tuis, ſed de his quę pertranſeunt per nos quotidie: propter quid Iſrael datus in opprobrium gentibus, quem dilexiſti populum datus eſt tribubus impijs, et lex patrum noſtrorum in interitum deducta eſt, & diſpoſitiones ſcriptæ nuſquam ſunt: & pertranſiuimus de ſeculo, vt locuſtę, & vita noſtra ſtupor & pauor, & nec digni ſumus miſericordiam conſequi. Sed quid faciet nomini ſuo, quod inuocatum eſt ſuper nos? Et de his interrogaui. Et reſpondit ad me, & dixit: Si fueris plurimum ſcrutatus, frequenter miraberis: quoniam feſtinans feſtinat ſeculum pertranſire, & non cupit portare quę in futuris temporibus iuſtis repromiſſa ſunt: quoniam plenum iniuſtitia eſt ſeculum hoc, et infirmitatibus. De quibus autem interrogas, dicam: Seminatum enim eſt malum, & necdum venit deſtructio ipſius. Si ergo

non inuersum fuerit quod seminatum est, & discesserit locus vbi seminatum est malum: non veniet vbi seminatum est bonum. Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generauit vsque nunc, & generat vsque cum veniat area? Aestima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generauit: quando secatæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quam magnam aream incipiet facere? Et respondi, & dixi: Quomodo, & quãdo hęc? Quare modici & mali anni nostri? Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum. nam excessus tuus multus. Nonne de his interrogauerunt animę iustorum in promptuarijs suis, dicentes: Vsquequo spero sic, & quando veniet fructus areę mercedis nostræ? Et respondit ad ea Ieremiel archangelus, & dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam in statera ponderauit seculum, & mensura mensurauit tempora, & numero numerauit tempora, & non commouit nec excitauit vsquedum impleatur prędicta mensura? Et respondi, & dixi: O dominator domine, sed & nos omnes pleni sumus impietate. Et ne fortè propter nos non impleantur iustorum areæ, propter peccata inhabitantium super terram. Et respondit ad me, & dixit: Vade, & interroga pręgnantem, si quando impleuerit nouem menses suos, adhuc poterit matrix eius retinere partum in semetipsa? Et dixi: Non potest domine. Et dixit ad me: In inferno promptuaria animarum matrici assimilata sunt. Quemadmodum enim illa festinat quę parit, effugere necessitatem partus: sic & hęc festinat reddere ea quæ commendata sunt. Ab initio tibi demonstrabitur de his quæ concupiscis videre. Et respondi, & dixi: Si inueni gratiam ante oculos tuos, & si possibile est, & si idoneus sum, demonstra mihi, si plus quam præteritum sit habet venire, aut plura pertransierunt supra quam futurum est. Quid pertrãsiuit, scio: quid autem futurum sit, ignoro. Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, & demonstrabo tibi interpretationem similitudinis. Et steti, & vidi: & ecce fornax ardens transiit coram me. & factum est cum transiret flamma, uidi, & ecce superauit fumus. Post hæc transiit coram me nubes plena aquę, & immisit pluuiam impetu multam, & cum transisset impetus pluuiæ, superauerunt in ea guttæ. Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluuia amplius quàm guttę, & ignis quam fumus: sic superabundauit quę transiuit mensura. Superauerunt autem guttæ & fumus: & oraui, & dixi: Putas uiuo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis? Respondit ad me: & dixit: De signis de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere: de uita autem tua, non sum missus dicere tibi, sed nescio.

Describitur & hoc capite colloquium Esdrę cum angelo. Cap. V.

De signis autem, ecce dies venient in quibus apprehendentur qui inhabitant terram incensu multo: & abscondetur veritatis uia: & sterilis erit a fide regio: & multiplicabitur iniustitia super hãc quam ipse tu vides, & super quam audisti olim: & erit impositio vestigio quam nunc vides regnare regionem, & uidebunt eam desertam. Si autem tibi dederit altissimus viuere, videbis post tertiam tubam, & relucescet subito sol noctu, & luna ter in die, & de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit uocem suam, et populi commouebuntur: & regnabit, quem non sperant qui inhabitant super

terram, & volatilia commigrationem facient:& mare Sodomiticum pisces
reijciet,& dabit vocem noctu, quam non nouerant mulri. omnes autem au-
dient vocem eius,& chaos fiet per loca multa,et ignis frequenter remittetur,
& bestiæ agrestes transmigrabunt,et mulieres menstruatæ parient monstra,
& in dulcibus aquis salsę inuenientur , & amici omnes semetipsos expugna-
bunt:& abscondetur tunc sensus,& intellectus separabitur in promptuarium
suum:& quęretur à multis,& non inuenietur : & multiplicabitur iniustitia,
& incontinentia super terram. Et intertogabit regio proximam suam, & di-
cet: Nunquid per te pertransiit iustitia iustum faciens? Et hoc negabit. Et erit
in illo tempore,& sperabunt homines, & non impetrabunt: laborabunt , &
non dirigentur viæ eorum. Hæc signa dicere tibi permissum est mihi : & si
oraueris iterum & ploraueris,sicut & nunc,& ieiunaueris septem diebus, au
B dies iterato horum maiora Et euigilaui,& corpus meum horruit valde : &
anima mea laborauit, vt deficeret:& tenuit me qui venit angelus qui loque-
batur in me,& confortauit me,& statuit me super pedes. Et factũ est in no-
cte secunda,& venit ad me Salathiel dux populi,& dixit mihi, Vbi eras? &
quare vultus tuus tristis? An nescis quoniam tibi creditus est Israel in regio-
ne transmigrationis eorum? Exurge ergo,& gusta panem, & nõ derelinquas
nos,sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum. Et dixi ei:
Vade à me, & non appropies ad me. Et audiuit,vt dixi : & recessit a me,&
ego ieiunaui diebus septem vlulans & plorãs,sicut mihi mandauit Vriel an-
gelus. Et factum est post dies septem,& iterum cogitationes cordis mei mo-
lestę erant mihi valde,& resumpsit anima mea spiritum intellectus:& iterũ
cœpi loqui coram altissimo sermones,& dixi : Dominator domine ex omni
sylua terræ & omnibus arboribus eius,elegisti vineam vnicam : & ex omni
terra orbis, elegisti tibi foueam vnam:& ex omnibus floribus orbis , elegisti
tibi lilium vnum:& ex omnibus abyssis maris,replesti tibi riuum vnum:&
ex omnibus ædificatis ciuitatibus,sanctificasti tibimetipsi Sion:& ex omni-
bus creatis volatilibus,nominasti tibi columbam vnam:& ex omnibus psal
C matis pecoribus,prouidisti tibi ouem vnam:& ex omnibus multiplicatis po
pulis,acquisiuisti tibi populum vnum:& ab omnibus probatam legem do-
nasti huic,quem desiderasti populo. Et nunc domine,vt quid tradidisti vnũ
pluribus? Et pręparasti super vnam radicem alias,et disperdidisti vnicũ tuũ
in multis:et conculcauerunt eum,qui contradicebant sponsionibus tuis,quiq;
tuis testamentis non credebant. Et si odiens odisti populum tuum,tuis mani-
bus debet castigari . Et factum est cum locutus essem sermones, et missus est
angelus ad me qui antè venerat ad me pręterita nocte , et dixit mihi : Audi
me,et instruam te:et intende mihi:et adijciam coram te. Et dixi: Loquere do
mine meus. Et dixit ad me: Valde tu in excessu mentis factus es pro Israel:an
plus dilexisti eum,quam qui eum fecit? Et dixi ad eum: Non domine,sed do-
lens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam quęrentẽ
apprehendere semitam altissimi, et inuestigare partem iudicii eius. Et dixit
ad me: Non potes. Et dixi: Quare domine? ad quid nascebar? aut quare non
fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum,vt nõ viderem laborem Iacob,
et defatigationem generis Israel? Et dixit ad me: Numera mihi quæ necdum
venerũt,et collige mihi dispersas guttas et reuirida mihi aridos flores, et ape-
ri mihi

ri mihi clausa promptuaria,& produc mihi inclusos in eis flatus, demonstra mihi vocis imaginem:& tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre. Et dixi: Dominator domine,quis enim est qui potest hæc scire,nisi qui cum hominibus habitationem non habet?Ego autem insipiens : & quomodo potero dicere de his quibus me interrogasti?Et dixit ad me:Quomodo non potes facere vnum de his quæ dicta sunt:sic non poteris inuenire iudicium meum,aut in fine charitatem,quam populo promisi. Et dixi: Sed ecce domine, tu prope es his qui in finẽ sunt:& quid facient qui ante me fuerunt,aut nos aut hi post nos?Et dixit ad me. Coronæ adsimilabo iudicium meum . Sicut non nouissimorum tarditas,sic nec priorum velocitas. Et respondi,& dixi : Nec poteras facere eos qui facti sunt & qui sunt & qui futuri sunt,in vnum,vt celerius iudicium tuum ostendas?Et respondit ad me,& dixit: Nõ potest festinare creatura super creatorem,nec sustinere seculum eos qui in eo creandi sunt,in vnũ. D
Et dixi:Quomodo dixisti seruo tuo,quoniam viuificans viuificasti à te creatam,creaturam in vnum,& sustinebat creatura:poterit & nunc portare præsentes in vnum. Et dixit ad me: Interroga matricẽ mulieris,& dices ad eam . Et si paris,quare per tempus?Roga ergo eam,vt det decem in vnum. Et dixi Non vtiq; poterit,sed secundum tempus.Et dixit ad me :Et ego dedi matricẽ terrę his,qui seminati sunt super eam per tempus.Quemadmodũ enim infans non parit ea,quæ senum sunt:sic ego disposui à me creatum seculum. Et interrogaui,& dixi:Cum iam dederis mihi viam,loquar coram te:nam mater nostra,de qua dixisti mihi,Adhuc iuuenis est:iam senectuti appropinquat. Et respondit ad me & dixit: Interroga eam quæ parit,& dicet tibi. Dices enim ei Quare quos peperisti,nunc non sunt similes his qui ante te,sed minores statura?Et dicet tibi & ipsa ,Alij sunt qui in iuuentute virtutis nati sunt : & alij qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati. Considera ergo & tu quoniam minori statura estis prę his qui ante vos & qui post vos minori q̃ vos,quasi iam senescentes creaturæ,& fortitudinem iuuentutis prętereuntes. Et dixi: Rogo domine,si inueni gratiam ante oculos tuos,demõstra seruo tuo per quem visites creaturam tuam.

Angelus discutit Esdræ sua problemata. Cap. VI.

ET dixit ad me: Initio terreni orbis,& antequam starẽt exitus seculi,et antequam spirarent conuentiones ventorum,& antequam sonarẽt voces tonitruum,& antequam splenderẽt nitores coruscationum,& ante q̃ confirmarentur fundamenta paradisi,& antequam viderẽtur decori flores & antequã confirmarentur motæ virtutes,& antequã colligerẽtur innumerabiles militiæ angelorũ,& antequã extollerẽtur altitudines aeris, & anteq̃ nominarẽtur mensuræ firmamentorũ,& antequã æstuarent camini in Sion, & antequam inuestigarentur præsentes anni,& antequam abalienarentur eorũ qui nunc peccant adinuentiones,& consignati essent qui fidem thesaurizauerunt:tunc cogitaui,& facta sunt per me solum,& non per alium: & finis per me,& non per alium. Et respondi,& dixi:Quę erit separatio temporum?aut quando prioris finis,& sequentis initium? Et dixit ad me : Ab Abraam vsq; ad Isaac,quando nati sunt ab eo Iacob et Esau,manus Iacob tenebat ab initio calcaneum Esau:finis enim huius seculi Esau,& principium sequentis Iacob. Hominis manus inter calcaneũ et manũ. Aliud noli quęrere Esdra. Et respon- A

di,& dixi:O dominator domine,si inueni gratiam ante oculos tuos,oro ut de
monstres seruo tuo finem signorum tuorum,quorum partem mihi demõstra
sti nocte præcedenti.Et respõdit,& dixit ad me:Surge super pedes tuos,et au
di vocem plenissimã sonitus.Et erit sicut commotio,nec commouebitur locus
in quo stes super eum .Ideo cum loquitur, tu non expaueas, quoniam de fine
B verbũ & fundamentũ terræ intelligitur,quoniam de ipsis sermo tremiscit &
commouetur.Scit enim quoniam finem eorum oportet commutari.Et factũ
est cum audissem,surrexi super pedes meos,& audiui,& ecce vox loquens,et
sonus eius sicut sonus aquarum multarum,& dixit:Ecce dies veniunt, & erit
quando appropinquare incipiam,vt visitem habitantes in terra : & quando
inquirere incipiam ab eis,qui iniusti nocuerunt iniustitia sua, & quando sup
pleta fuerit humilitas Siõ,& cum supersignabitur seculum quod incipiet per
transire,hęc signa faciam:Libri aperientur ante faciem firmamenti , & om-
nes videbunt simul,& anniculi infantes loquentur vocibus suis,& prægnan-
tes immaturos parient infantes trium & quatuor mensium,& viuent et susci
tabuntur.Et subitò apparebunt seminata loca non seminata , & plena prom-
ptuaria subitò inuenientur vacua:& tuba canet cum sono ,quam cum omnes
audierint,subitò expauescent.Et erit in illo tempore ,debellabunt amici ami-
cos vt inimici,& expauescet terra cum his:& venæ fontium stabunt, & non
decurrent in horis tribus.& erit,omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis
quibus prędixi tibi,ipse saluabitur & videbit salutare meum, & finem seculi
vestri.Et videbunt qui recepti sunt homines,qui mortem non gustauerunt à
natiuitate sua,& mutabitur cor inhabitantium et conuertetur in sensum aliũ.
Delebitur enim malum,& extinguetur dolus Florebit autẽ fides,& vincetur
corruptela,& ostẽdetur veritas quæ sine fructu fuit diebus tantis . Et factum
est cum loqueretur mihi,& ecce paulatim intuebar super eum ante quem sta
bam,et dixit ad me hæc:Veni tibi ostendere tempus venturę noctis . Si ergo
iterum rogaueris,et iterum ieiunaueris septem diebus,iterum tibi renuntiabo
horum maiora per diem quam audiui.Audita est enim vox tua apud altissi-
mum.Vidit enim fortis directionem tuam,& prouidit pudicitiam,quã à iu-
uentute tua habuisti:et propter hoc misit me demõstrare tibi hæc omnia,et di
cere tibi:Confide,& noli timere,& noli festinare cum prioribus temporibus
C cogitare vana,vt non properes a nouissimis temporibus . Et factum est post
hęc,& fleui iterum:& similiter ieiunaui septẽ diebus,vt suppleam tres hebdo
madas,quæ dictę sunt mihi.Et factum est in octaua nocte,& cor meũ turba-
batur iterato in me,& cœpi loqui coram altissimo.Inflammabatur enim spi
ritus meus valde,et anima mea anxiabatur,et dixi:O domine,loquẽs locutus
es ab initio creaturæ in primo die,dicens:Fiat cœlum & terra:et tuum verbũ
opus perfectum.Et erat tunc spiritus,& tenebræ circunferebantur,& silentiũ
sonus vocis hominis nondum erat abs te.Tũc dixisti de thesauris tuis profer
ri lumen luminosum,quo appareret opus tuum.Et die secundo creasti spiritũ
firmamenti,& imperasti ei vt diuideret & diuisionem faceret inter aquas,vt
pars quædam sursum recederet,pars verò deorsum maneret.Et tertia die im-
perasti aquis congregari in septima parte terræ:sex uerò partes siccasti et con
seruasti,vt ex his sint coram te ministrantia seminata a deo,et culta.Verbum
enim tuum processit , & opus statim fiebat . Processit enim subitò fructus

multitudinis immensus, & concupiscentię gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti inuestigabilis. & die tertia hęc facta sunt. Quarta autem die imperasti fieri solis splendorē, lunæ lumē, stellarū dispositionē: & imperasti eis, vt deseruirent futuro psalmato homini. Quinto die dixisti septimæ parti, vbi erat aqua congregata, vt procrearet animalia, & uolatilia, & pisces: & ita fiebat. aqua muta & sine anima quę dei nutu iubebantur, animalia faciebat, vt ex hoc mirabilia tua nationes enarrēt. Et tunc conseruasti duas animas, nomen vni uocasti Enoch, & nomen secundæ vocasti Leuiathā, & separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars, vbi erat aqua congregata, capere ea. Et dedisti Enoch unam partē quæ siccata est tertio die, vt habitet in ea vbi sunt montes mille. Leuiathā autem dedisti septimā partem humidam, & seruasti eā, vt fiat in deuorationē quibus uis, & quando vis. Sexto autem die imperasti terrę, ut crearet corā te iumenta & bestias & reptilia: & super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis quę fecisti, & ex eo educimur nos omnes, quemq; elegisti populum. Hęc autē omnia dixi coram te domine, quia propter nos creasti seculum. Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniā saliuę assimilatę sunt, & quasi stillicidium de uase similasti abundantiam eorum. Et nunc domine, ecce, istę gentes quæ in nihilum deputatę sunt, cœperunt dominari nostri, & deuorare: nos autem populus tuus quem uocasti primogenitum unigenitum ęmulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorū: & si propter nos creatum est seculum, quare non hæreditatem possidemus cum seculo? Vsquequo hęc?

Arcana quædam & futura aperit Esdræ angelus. Cap. VII.

ET factū est cū finissem loqui verba hęc, missus est ad me angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus, & dixit ad me: Surge Esdra, et audi sermones quos ueni loqui ad te. Et dixi: Loquere deus meus. Et dixit ad me: Mare positū est in spatioso loco, vt esset altum & immensum: erit aūt ei introitus in angusto loco positus, vt esset similis fluminibus. Quis enim volens voluerit ingredi mare, & uidere eū uel dominari eius: si non transierit angustū, in latitudinē quomodo venire poterit? Itē aliud: Ciuitas est ędificata & posita in loco campestri: est autē plena omniū bonorum. introitus eius angustus & in pręcipiti positus, ut esset a dextris quidē ignis, a sinistris aqua alta: semita autem est una sola inter eos posita, hoc est inter ignem et aquam, vt non capiat semita, nisi solummodo uestigium hominis. Si autem dabitur ciuitas homini in hęreditatem, si nunquam ante positum periculum pertransierit, quomodo accipiet hęreditatē suam? Et dixi: Sic domine. Et dixit ad me: Sic est & Israel pars. Propter eos enim feci seculum: & quando transgressus est Adā constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. Et facti sunt introitus huius seculi angusti & dolentes & laboriosi: pauci autem & mali & periculorū pleni, & labore magnopere fulti. nam maioris seculi introitus spatiosi et securi, et facientes immortalitatis fructū. Si ergo ingredientes non fuerint ingressi qui uiuūt, angusta et uana hæc: nō poterūt recipere quæ sunt reposita. Nunc ergo quare tu cōturbaris, cū sis corruptibilis? & quid moueris tu cū sis mortalis? Et quare nō accepisti in corde tuo quod est futurū, sed qđ in præsenti? Respondi & dixi: Dominator dñe, ecce disposuisti lege tua, quo- Deut. 8. a

B niam iusti hęreditabunt hæc, impij autem peribunt: iusti autem ferent angusta, sperantes spatiosa, qui enim impiè gesserunt, & angusta passi sunt: & spatiosa non uidebunt. Et dixit ad me: Non est iudex super deum, neq; intelligẽs super altissimum. Pereunt enim multi præsentes, quia negligitur quę antepo sita est dei lex. Mandans enim mandauit deus uenientibus, quando uenerunt quid facientes uiuerent, & quid obseruantes non punirentur. Hi autem non sunt persuasi, & contradixerunt ei, et constituerunt sibi cogitamem uanitatis, & proposuerunt sibi circũuentiones delictorũ, & superinduxerunt altissimo non esse, & uias eius non cognouerunt, et legem eius spreuerunt, et sponsiones eius abnegauerunt, et in legitimis eius fidem non habuerunt, et opera eius nõ perfecerunt propter hoc Esdra uacua uacuis et plena plenis. Ecce tempus ueniet, et erit, quando uenient signa quę prædixi tibi, et apparebit sponsa, et apparescens ostendetur quæ nunc subducitur terra: et omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse uidebit mirabilia mea. Reuelabitur enim filius meus Iesus, cũ his qui cũ eo sunt: et iucũdabunt qui relicti sunt in annis quadringentis. Et erit post annos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes qui spiramentũ habẽt homines: et conuertetur seculũ in antiquũ silentiũ diebus septẽ, sicut in prioribus iudicijs, ita ut nemo derelinquat. Et erit post dies septem, et excitabitur quod nõdum uigilat seculum, et morietur corruptum. et terra reddet quæ in ea dormiunt, et puluis quę in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quę eis cõmmendatę sunt animę. Et reuelabitur altissimus super sedẽ iudicij, et pertransibunt miseriæ, et longanimitas congregabitur. Iudicium autẽ solũ remanebit, ueritas stabit et fides conualescet. et opus subsequetur, et merces ostendetur, et iustitiæ uigilabunt, et iniustitię non do-

C minabuntur. Et dixi: Primus Abraham propter Sodomitas orauit, et Moyses pro patribus qui in deserto peccauerunt, et qui post eum pro Israel in diebus Achaz et Samuelis, et Dauid pro cõfractione, et Salomon pro eis qui uenerunt in sanctificationẽ, et Elias pro his qui pluuiã acceperũt, et pro mortuo ut uiueret, et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis. Si ergo modo quando corruptibile increuit, et iniustitia multiplicata est, et orauerunt iusti pro impijs: quare et nunc sic non erit? Et respondit ad me, et dixit: Pręsens seculũ non est finis, gloria in eo frequens manet, propter hoc orauerunt pro inualidis. Dies enim iudicij erit finis temporis huius, et initiũ temporis futuræ immortalitatis, in quo transiuit corruptela, soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas, creuit autem iustitia, orta est ueritas. tunc enim nemo poterit saluare eum qui perijt, neq; demergere qui uicit. Et respõdi, et dixi: Hic est sermo meus primus et nouissimus, quoniã melius erat non dare terram Adam, uel cum iam dedisset coercere eum, ut non peccaret. Quid enim prodest hominibus in pręsenti uiuere in tristitia, et mortuos sperare punitionẽ? O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, nõ est factus solius tuus casus, sed et noster qui ex te aduenimus. Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus, nos autem mortalia opera egimus? Et quoniam prædicta est nobis perennis spes: nos uero pessimi uani facti sumus. Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis et securitatis: nos uero male conuersati sumus. Et quoniam reposita est gloria altissimi protegere eos qui tarde conuersati sunt; nos autem pessimis uijs ambulauimus. Et quoniam

ostendetur

ostendetur paradisus, cuius fructus incorruptus perseuerat, in quo est securi- D
tas & medela: nos uerò non ingrediemur. in ingratis enim locis conuersati su-
mus. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum, qui abstinentiam ha-
buerunt: nostræ autem facies super tenebras nigræ. non enim cogitauimus ui
uentes quando iniquitatem faciebamus, quòd incipiemus post mortem pati.
Et respondit, & dixit: Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit, qui
super terram natus est homo, ut si uictus fuerit, patiatur quod dixisti: si autē
vicerit, recipiet quod dico: quoniam hæc est uita quam Moyses dixit cum ui
ueret, ad populum dicens: Elige tibi uitam, ut uiuas. Non crediderunt autem
ei. sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos: quoniam
non esset tristitia in perditionē eorum, sicut futurum est gaudium super eos,
quibus persuasa est salus. Et respondi, & dixi: Scio domine, quoniam uocatus
est altissimus misericors in eo, quòd misereatur his qui nondum in seculo ad-
uenerunt, & quòd miseretur illis qui conuersionem faciunt in lege eius: &
longanimis est, quoniam longanimitatem pręstat his qui peccauerunt quasi
suis operibus: & munificus est, quoniam quidem donare uult pro exigentijs:
& multæ misericordię, quoniam multiplicat magis misericordias his qui prę
sentes sunt, & qui pręterierunt, & qui futuri sunt. Si enim non multiplicaue
rit misericordias suas, non uiuificabitur seculum cum his qui inhæreditabant
in eo. & donat: quoniam si nō donauerit de bonitate sua, ut alleuientur hi qui
iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus, non poterit decies millesima pars
uiuificari hominum. & iudex si non ignouerit his qui curati sunt uerbo eius,
& deleuerit multitudinem contentionum: non fortassis derelinquerentur in
innumerabili multitudine, nisi pauci ualde.

Esdras orat pro populo, iubens deū potius respicere suā misericordiā, quā hominū malitiā. Ca. VIII.

ET respondit ad me, et dixit: Hoc seculum fecit altissimus propter mul- A
tos, futurum autem propter paucos. Dicam autem coram te similitudi
nem Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quo-
niam dabit terram multam magis unde fiat fictile, paruum autem puluerem
unde aurū fit: sic & actus præsentis seculi. Multi quidem creati sunt, pauci au
tem saluabuntur. Et respondi, & dixi: Absorbe ergo anima sensum, & deuora
quod sapit. conuenisti enim obaudire, & prophetare uolens. Nec enim tibi da
tum est spatium, nisi solūmodo uiuere. O domine, si non permittes seruo tuo,
ut oremus coram te, & des nobis semen cordi, & sensui culturam, unde fru-
ctus fiat, unde uiuere possit omnis corruptus: qui portabit locū hominis? So-
lus enim es, et una psalmatio nos sumus manuū tuarū, sicut locutus es: et quō
nunc in matrice psalmatū est corpus, et præstas membra: cōseruatur in igne
& aqua tua creatio: & nouē mensibus patitur tua psalmatio tuam creaturā
quæ in ea creata est: ipsum autem quod seruat, & quod seruatur, utraq; serua
buntur: seruataq; quandoq; iterum reddit matrix, quę in ea creuerunt. Impe
rasti enim ex ipsis membris, hoc est mammillis præbere lac fructui mamil-
larū, ut nutriatur id quod psalmatum est usq; in tempus aliquod, & postea
disponas eum tuæ misericordiæ, enutristi eum tua iustitia, & erudisti eum in
lege tua, & corripuisti eum tuo intellectu: & mortificabis eum, ut tuam crea
turam: et uiuificabis eum, ut opus tuum. Si ergo perdideris eū qui tantis labo
ribus psalmatus est: tuo iussu facile est ordinari, ut et id quod fiebat, seruaret.

8 Et nunc domine dicam:de omni homine tu magis scis:de populo autem tuo,
ob quem doleo:et de hęreditate tua, propter quam lugeo : et propter Israel,
propter quem tristis sum:et de Iacob, propter quē doleo:ideo incipiam ora-
re coram te pro me, et pro eis:quoniā video lapsus nostros qui inhabitamus
terram. Sed audiui celeritatem iudicis qui futurus est. Ideo audi vocem meā,
et intellige sermonem meum,et loquar coram te. Initium verborum Esdræ
prius quam assumeretur:et dixi, Domine qui inhabitas seculum, cuius oculi
eleuati in superna et aere:et cuius thronus inæstimabilis,et gloria incompre-
hensibilis:cui astat exercitus angelorum cum tremore,quorū seruatio in ven
to et igni conuertitur:cuius verbum verum,et dicta perseuerantia:cuius ius-
sio fortis,et dispositio terribilis:cuius aspectus arefacit abyssos,et indignatio
tabescere facit montes,et veritas testificatur:exaudi orationem serui tui, et au
ribus percipe precationem figmenti tui. Dum enim viuo, loquar:et dum sa-
pio,respondebo. Nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate ser-
uiunt. Nec intendas impia gentium studia,sed qui tua testimonia cum dolo-
ribus custodierunt. Nec cogites qui in conspectu tuo false conuersati sunt,sed
memorare qui ex voluntate tua timorem cognouerunt. Neq; uolueris perde-
re,qui pecudum mores habuerunt:sed respicias eos,qui legem tuam splendi-
dè docuerunt. Nec indigneris eis,qui bestiis peiores iudicati sunt: sed diligas
eos,qui semper in tua iustitia confidunt et gloria. Quoniam nos et patres no-
stri talibus morbis languemus:tu autem propter nos peccatores misericos uo
caberis. Si enim desideraueris vt nostri miserearis,tūc misericors uocaberis,
nobis autem non habētibus opera iustitię. Iusti enim quibus sunt opera mul
3. Reg. 8.g ta reposita,ex propriis operibus recipient mercedem. Quid est enim homo,
2. Par. 6.f vt ei indigneris:aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso? In veritate
G enim nemo de genitis est,qui non impiè gessit:et de confitentibus,qui nō de-
liquit. In hoc enim annuntiabitur iustitia tua,et bonitas tua domine, cū mi-
sertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum. Et respondit
ad me,et dixit: Rectè locutus es aliqua:et iuxta sermones tuos,sic et fiet. quo-
niam non uerè cogitabo super plasma eorum qui peccauerunt ante mortem,
ante iudicium,ante perditionem:sed iucundabor super iustorum figmentum,
et memorabor peregrinationis quoq; et saluationis et mercedis receptionis.
Quomodo ergo locutus sum,sic et est. Sicut enim agricola serit super terram
semina multa,et plantationes multitudinis plantat,sed non in tempore om-
nia quę seminata sunt,saluantur,sed nec omnia quæ plantata sunt,radicabūt:
sic et qui in seculo seminati sunt,non omnes saluabuntur. Et respondi,et dixi:
Si inueni gratiam,loquar. Quo modo semen agricolæ si non ascenderit, aut
non acceperit pluuiam tuam in tempore,aut si corruptum fuerit multitudine
pluuię:sic perit et similiter homo qui manibus tuis psalmatus est,et tu ei ima
go nominatus:quoniam similatus es ei,propter quem omnia psalmasti semi
ni agricolæ. Non irascaris super nos,sed parce populo tuo,et miserere hæredi
tati tuę. Tu autem creaturę tuę misereris. Et respondit ad me,et dixit: Quę
sunt præsentia pręsentibus,et quæ futura futuris. Multum enim tibi restat,ut
possis diligere meam creaturam super me:tibi autem frequenter et ipsi proxi
maui,iniustis autem nunquam. Sed et in hoc mirabilis es corā altissimo,quo
niam humiliasti te sicut decet te:et non iudicasti te, ut inter iustos plurimum

glorificeris. Propter quod miseriæ multæ,& miserabiles efficiētur eis, qui habitabant seculū in nouissimis. quia in multa superbia ambulauerunt. Tu autē pro te intellige,& de similibus tuis inquire gloriam. Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus, prępara ta est abundantia, ædificata est ciuitas, probata est requies, perfecta est bonitas,& perfecta sapientia. Radix mali signata est à vobis: infirmitas,& tinea a vobis abscon sa est:& in infernum fugit corruptio in obliuione. Transierūt dolores,& ostensus est in fine thesaurus immortalitatis Noli ergo adijcere, inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. Nam & ipsi accipientes libertatem, spreuerunt altissimum,& legem eius contempserunt,& vias eius dereliquerunt. Adhuc autem iustos eius conculcauerunt,& dixerūt in corde suo, nō esse deum:& quidem scientes quoniam moriuntur. Sicut enim vos suscipient quę prędicta sunt:& sic eos sitis,& cruciatus quæ præparata sunt. Non enim voluit hominem disperdi. Sed & ipsi qui creati sunt, coinquinauerunt nomen eius qui fecit eos:& ingrati fuerunt ei qui præparauit eis vitam. Quapropter iudicium meum modo appropinquat. Quæ non omnibus demonstraui, nisi tibi,& tibi similibus paucis. Et respondi,& dixi: Ecce, nunc domine demonstrasti mihi multitudinē signorum, quæ incipies facere in nouissimis. sed non demonstrasti mihi quo tempore. D

Indicantur Esdræ quædam futuræ dei vindictæ signa & ostenta Cap. IX.

ET respondit ad me. & dixit: Metiens metire tempus in semetipso:& erit, cum videris, quando transierit pars quædam signornm quæ prædicta sunt, tūc intelliges quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet altissimus visitare seculum quod ab eo factum est. Et quando videbitur in seculo motio locorum & populorum turbatio, tunc intelliges quoniam de his erat altissimus locutus à diebus, qui fuerūt ante te ab initio. Sicut enim omne quod factum est in seculo, initium habet pariter & consummationem,& consummatio est manifesta: sic & altissimi tempora, initia habēt manifesta in prodigijs & in virtutibus,& consummationes in actu & in signis. Et erit, omnis qui saluus factus fuerit,& qui poterit affugere per opera sua,& per fidem in qua credidistis, relinquetur de prędictis periculis, et videbit salutare meum in terra mea,& in finibus meis, quoniam sanctificaui me à seculo. Et tūc miserebuntur, qui nunc abusi sunt vias meas:& in tormentis commorabūtur hi qui eas proiecerunt in contemptu Qui enim non cognouerunt me, viuentes beneficia consecuti:& qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem,& cum adhuc esset eis apertus pœnitentiæ locus non intellexerūt, sed spreuerunt: hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impij cruciabuntur: sed inquire quomodo iusti saluabuntur,& quorum seculum,& propter quos seculum,& quando. Et respondi,& dixi: Olim locutus sum,& nunc dico,& postea dicam: quoniā plures sunt qui pereunt, quā qui saluabuntur: sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me,& dixi: Qualis ager, talia & semina:& quales flores, tales & tincturæ:& qualis operator, talis & creatio:& qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat seculi. Et nunc cum essem parans eis his qui nunc sunt, antequā fieret seculū, in quo habitarēt:& nemo mihi cōtradixit. tūc enim quisque,& nūc creator in mūdo hoc parato,& messe indeficiēti,& lege

A (margin at "ET respondit"); B (margin at "libertatem")

C inuestigabili corrupti sunt mores eorum, Et consideraui seculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo aduenerunt. Et vidi, & peperci eis valde: & seruaui mihi acinum de botro, et plantationẽ de tribu multa. Pereat ergo multitudo, quæ sine causa nata est, & seruetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci. Tu autẽ si adhuc intromittas septẽ dies alios, sed non ieiunabis in eis: ibis in campũ florum, vbi domus non est ędificata: & manducabis solummodo de floribus cãpi, & carnẽ non gustabis, et uinum nõ bibes, sed solummodo flores. deprecare altissimum sine intermissione & veniam, & loquar tecum. Et profectus sum, sicut dixit mihi in campũ qui vocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducaui, & facta est esca earum mihi in saturitatem. Et factum est post dies septẽ, & ego discũbebam supra fœnum, & cor meum iterum turbabatur sicut ante. Et apertum

D est os meum, & inchoaui dicere coram altissimo, & dixi: O domine, te nobis

Deut. 4. b ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur: & infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto; & dicens, dixisti: Tu Israel audi me, & semen Iacob intende sermonibus meis. Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructum, & glorificabimini in eo per seculũ. Nam patres vestri accipientes legem, non seruauerunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniã tuus erat. Nam qui acceperunt, perierunt, nõ custodientes quod in eis seminatũ fuerat. Et ecce, consuetudo est, vt cum acceperit terra semen vel nauem mare, vel vas aliquod, escam vel potum: cum fuerit exterminatũ id, in quo seminatum est, vel in quod missum est: simul id quod seminatum, vel missum est vel quę suscepta sunt, exterminantur, & suscepta iam non manent apud nos. Sed nobis sic non factum est. Nos quidem qui legem accepimus peccantes periuimus, & cor nostrum quod suscepit eam: nam lex non periit, sed permansit

E in suo labore, Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte. & ecce hæc lugebat, et plorabat cum voce magna & animo dolebat valde, & vestimenta eius discissa, & cinis super caput eius. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & cõuersus sum ad eam, & dixi ei: Vt quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad me: Dimitte me dñe meus, vt defleam me, & adijciam dolorem: quoniã valde amaro sum animo, & humiliata sum valde. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me: Sterilis fui ego famula tua, & non peperi, habens maritum annis triginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos hos triginta deprecor altissimum nocte, ac die. Et factum est, post triginta annos exaudiuit me deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meę, & dedit mihi filium: & iucundata sum super eum valde ego, & vir meus, & omnes ciues mei, & honorificabamus ualde fortem. Et nutriui eum cum labore multo. Et factum est, cum creuisset, & venisset accipere vxorem, feci diem epuli.

Colloquium Esdrę cum muliere in somnis visa. Cap. X.

A ET factum est cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est: & euertimus omnes lumina, & surrexerũt omnes ciues mei ad consolandum me: & quieui vsq; in alium diem vsq; nocte. Et factũ est, cum omnes quieuissent, vt me consolarentur vt quiescerẽ: & surrexi nocte, & fugi: & veni sicut vides in campo; & cogito iam non reuerti in ciuitatem, sed

hic consistere: & neq; mãducare neq; bibere, sed sine intermissione lugere, & ieiunare vsq; dũ moriar. Et dereliqui sermones in quibus eram, et respondi cũ iracundia ad eam, & dixi: Stulta super omnes mulieres, nõ uides luctũ nostrũ & quę nobis contingunt? Quoniam Sion mater nostra omni tristitia cõtrista tur, & humilitate humiliata est, & luget validissime. Et nunc quoniã omnes lugemus, & tristes sumus: quoniam omnes contristati sumus, tu autẽ cõtrista ris in vno filio? Interroga enim terrã, & dicet tibi: quoniã hęc est, quæ debeat lugere casum tãtorum super eam germinantiũ. Et ex ipsa ab initio omnes na ti, et alij veniẽt: et ecce, penè omnes in perditionẽ ambulant, et exterminiũ fit multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnã multitudinẽ perdidit, q̃ tu, quę pro vno doles? Si autẽ dicis mihi: Quoniã non est plãctus meus similis terrę: quoniã fructũ uetris mei perdidi, quẽ cũ mœro ribus peperi, et cũ doloribus genui: terra autẽ secũdũ viam terrę, abijtq; in ea multitudo præsens, quomodo euenit: et ego tibi dico, sicut tu cũ dolore peperi sti, sic et terra dat fructũ suũ homini ab initio ei qui fecit eã. Nũc ergo retine apud temetipsam dolorẽ tuũ, et fortiter fer qui tibi cõtigerũt casus. Si enim iustificaueris terminũ dei, et consiliũ suũ recipies in tẽpore, et in talibus col laudaberis. Ingredere ergo in ciuitatẽ ad virũ tuum. Et dixit ad me: Nõ faciã neq; ingrediar ciuitatẽ, sed hic moriar. Et apposui adhuc loqui ad eã, et dixi: Noli facere hũc sermonẽ, sed cõsenti persuadẽti. Quot enim casus Siõ? Cõsola re, ꝓpter dolorẽ Ierusalẽ. Vides enim quoniã sanctificatio nostra, deserta effe cta est, et altare nostrũ demolitũ est, et templũ nostrum destructũ est, et psal teriũ nostrum humiliatũ est, et hymnus conticuit, et exultatio nostra dissolu ta est, et lumẽ candelabri nostri extinctũ est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra cõtaminata sunt, et nomẽ quod inuocatũ est super nos, pe nè ꝓphanatũ est: et liberi nostri cõtumeliã passi sunt, et sacerdotes nostri suc censi sunt et Leuitę nostri in captiuitatẽ abierũt, et virgines nostræ coinqui natę sunt, et mulieres nostrę uim passę sunt, et iusti nostri rapti sunt, et paruu li nostri perditi sunt, et iuuenes nostri seruierunt, et fortes nostri inualidi facti sunt: et quod omnium maius signaculũ Sion, quoniam resignata est de gloria sua. Nam et tradita est ĩ manibus eorũ qui nos oderũt. Tu ergo excute tuam tristitiã multã, et depone abs te multitudinẽ dolorũ, vt tibi repropitietur for tis, et requiẽ faciet tibi altissimus requietionẽ laborum. Et factum est cum lo quebar ad eam, facies eius fulgebat subitò et species, coruscus fiebat visus eius vt essem pauẽs valde ad eam, et cogitarem quid esset hoc: Et ecce, subitò emi sit sonitum vocis magnum timore plenum, vt cõmoueretur terra à mulieris sono. et vidi, et ecce amplius mulier non cõparebat mihi, sed ciuitas ędificaba tur, et locus demonstrabatur de fundamẽtis magnis: et timui, et clamaui voce magna, et dixi: Vbi est Vriel angelus, qui à principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis huius, et factus est finis meus in corruptionẽ, et oratio mea in improperiũ. Et cum essem loquens ego hęc, ecce venit ad me, et vidit me: et ecce erã positus vt mortuus, et intellectus meus alienatus erat, et tenuit dexteram meam, et confortauit me et statuit me super pedes meos, et dixit mihi: Quid tibi est? et quare conturbatus est intelle ctus tuus, et sensus cordis tui? et quare conturbaris? Et dixi: Quoniã dereliqui sti me, et ego quidem feci secundum sermones tuos, et exiui in campũ: et ecce

Margin notes: B (beside "multitudinẽ perdidit"); C (beside "sono. et vidi"); 4.Esd.4.c. (beside "magna, et dixi").

vidi,& video quod non possum enarrare. Et dixit ad me: Sta vt vir, & com
mouebo te. Et dixi: Loquere domine meus tu in me, noli me derelinquere, vt
non frustra moriar: quoniam vidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio.
Aut nunquid sensus meus fallitur, anima mea supremat? Nūc deprecor te, vt
demonstres seruo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit: Audi me,
& doceam te, & dicam tibi de quibus times: quoniam altissimus reuelauit ti
D bi mysteria multa. Vidit rectam viam tuam, quoniā sine intermissione con-
tristabaris pro populo tuo, & valde lugebas propter Sion. Hic ergo intelle-
ctus visionis quę tibi apparuit ante paululum. Quam vidisti lugentem, in-
choasti consolari eam. Nunc autem iam speciem mulieris non vides, sed ap-
paruit tibi ciuitas ædificari: & quoniam enarrabat tibi de casu filij sui, hęc ab
solutio est. Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion: et quoniam dixit tibi quā
& nunc conspicies, vt ciuitatem ædificatam. Et quoniam dixit tibi, quia ste
rilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quando non
erat in ea adhuc oblatio oblata. Et factum est post annos triginta, ædificauit
Salomon ciuitatem, & obtulit oblationes, tunc fuit quando peperit sterilis fi
lium. Et quod tibi dixit, quoniam nutriuit eum cum labore, hoc erat habita-
tio in Ierusalem. Et quoniam dixit, quòd filius meus veniens in suo thalamo
mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat quæ facta est ruina Ierusalem.
Et ecce, vidisti similitudinem eius: & quoniam filium lugeret, inchoasti con
solari eam: & de his quę contigerunt, hęc erant tibi aperienda. Et nunc videt
altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pa-
teris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ eius, & pulchritudinem decoris
eius. Propterea enim dixit tibi vt maneres in campo vbi domus non est ędi
ficata. Sciebam enim ego, quoniam altissimus incipiebat ostendere hęc: pro-
ptrea dixi tibi vt veniens in agrum vbi non est fundamentum ędificij. Nec
enim poterat opus ædificij hominis sustineri in loco, vbi incipiebatur altissi-
mi ciuitas ostendi. Tu ergo noli timere, neq; expauescat cor tuum, sed ingre-
dere, & vide splendorem & magnitudinem ædificij, quantum capax est tibi
visus oculorum videre. & post hęc audies quantum capit auditus auriū tua-
rum audire. Tu enim beatus es prę multis, & vocatus es apud altissimum si-
cut & pauci. Nocte autem quę in crastinum futura est, manebis hic: & osten
det tibi altissimus has visiones supremorum, quę faciet altissimus his qui ha-
bitant super terram a nouissimis diebus. Et dormiui illam noctem & aliam,
sicut dixerat mihi.

Rursus somnium narratur. Cap. XI.

A ET vidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duode-
cim alę pennarum, & capita tria. Et uidi, & ecce expandebat alas suas
in omnem terram, & omnes venti cœli inflabant in eam, & colligebā-
tur. Et uidi & de pennis eius nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ fiebant in
pennaculis minutis & modicis. Nam capita erant quiescentia, & dimidium
caput erat maius aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. Et uidi, & ec-
ce aquila uolauit in pennis suis, & regnauit super terram & super eos qui ha
bitant in ea. Et uidi, quoniam subiecta erant ei omnia sub cœlo, & nemo illi
contradicebat, neq; vnus de creatura quæ est super terram. Et uidi, & ecce sur
rexit aquila super vngues suos, & misit vocē pennis suis, dicens, Nolite om-

nes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus uigilate. Capita autem in nouissimo seruentur. Et uidi, & ecce uox non exibat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. Et numeraui contrarias pennas eius, & ecce ipsæ erant octo. Et vidi, & ecce à dextera parte surrexit una penna, et regnauit super omnem terram. Et factum est cum regnaret, uenit ei finis, & non apparuit locus eius: & sequens exurrexit, & regnabat. Ipsa multum tenuit tempus. Et factum est cum regnaret, & ueniebat finis eius, ut non appareret sicut prior. Et ecce uox emissa est illi, dicens. Audi tu quæ tanto tempore tenuisti terram. hęc annuntio tibi antequam incipias non apparere. Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidiũ eius. Et leuauit tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa. Et sic contingebat & omnibus alijs singulatim principatum gerere, & iterum nusquam comparere. Et uidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur a dextera parte, ut tenerent & ipsę principatum: & ex his erant quę tenebant, sed tamen statim non comparescebant. Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebãt principatum. Et uidi post hęc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula: & nihil superErat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennacula. Et uidi, & ecce sex pennaculis diuisæ sunt duę, & manserunt sub capite, quod est ad dexteram partem. Nam quatuor manserunt in loco suo. Et uidi, & ecce subalares cogitabant se erigere, & tenere principatus. Et uidi, & ecce una erecta est, sed statim non comparuit. Et secundæ uelocius, quam priores non cõparuerunt. Et uidi, & ecce duę quę superauerãt apud semetipsas cogitabant & ipsæ regnare: & in eo cum cogitarent, ecce unũ quiescentium capitum quod erat medium, euigilabat. hoc enim erat duorum capitum maius. Et uidi quoniam complexa sunt duo capita secum: & ecce cõuersum est caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas subalares quæ cogitabant regnare. Hoc etiam caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitabant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quę fuerunt. Et uidi post hæc, & ecce medium caput subito non comparuit, & hoc sicut alę. Superauerunt autem duo capita, quę & ipsa similiter regnauerunt super terram, & super eos qui habitant in ea. Et uidi, & ecce deuorauit caput a dextera parte illud quod a leua. Et audiui uocem dicentem mihi, Conspice contra te, & considera quod uides. Et uidi, & ecce sicut leo concitatus de sylua rugiens: & uidi quoniã emittebat uocem hominis ad aquilam. Et dixit dicens, Audi tu, & loquar ad te, & dicet altissimus tibi, Nonne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quę feceram regnare in seculo meo, & ut per eos ueniret finis temporum eorum? Et quartus deuicit omnia animalia quæ transierunt, et potentatu tenuit seculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitauit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. Et iudicasti terram non cum ueritate. Tribulasti enim mansuetos, & læsisti quiescentes, et dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorũ qui fructificabant: & humiliasti muros eorum, qui te non nocuerunt. Et ascendit contumelia tua usque ad altissimum, & superbia tua ad fortem. Et respexit altissimus superba tempora, & ecce finita sunt, & scelera eius completa sunt. Propterea non appareas tu aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, et ungues ti-

bi pesſimi,& omne corpus tuum vanum,vt refrigeretur omnis terra,& reuertatur liberata de tua vi,& ſperet iudiciũ & miſericordiã eius qui fecit eã.

Quæ hic referuntur, cohærent ſuperioribus Cap. XII.

A ET factum eſt dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi, & ecce quod ſuperauerat caput,& non comparuerũt quatuor alæ. illæ ad eum tranſierunt, & erectæ ſunt vt regnarent: & erat regnum eorum exile,& tumultu plenum. Et vidi,& ecce ipſa non apparebant,& omne corpus aquilæ incendebatur, & expaueſcebat terra valde, & ego à tumultu & exceſſu mentis,& à magno timore vigilaui,& dixi ſpiritui meo:Ecce tu præſtitiſti mihi hoc,in eo quòd ſcrutatis vias altiſsimi.Ecce adhuc fatigatus ſum animo,& ſpiritu meo inualidus ſum valde, & nec modica eſt in me virtus a multo timore,quam expaui nocte hac. Nunc ergo orabo altiſsimum, vt me confortet vſq; in finem.Et dixi:Dominator domine, ſi inueni gratiam ante oculos tuos,& ſi iuſtificatus ſum apud te præ multis,et ſi certè aſcendit deprecatio mea ante faciem tuam,conforta me,& oſtende ſeruo tuo mihi interpretationem & diſtinctionẽ viſus horribilis huius,vt pleniſsimè conſoleris animam meam. Dignum enim me habuiſti oſtendere mihi temporum nouiſsi-
B ma.Et dixit ad me:Hęc eſt interpretatio viſionis huius,Aquilam quam vidiſti aſcendentem de mari,hoc eſt regnum quod viſum eſt in viſione Danieli fratri tuo.Sed non eſt illi interpretatum,quoniam ego nũc tibi interpretor. Ecce dies veniunt,& exurget regnum ſuper terram,& erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eum.Regnabunt autem in ea reges duodecim,vnus poſt vnum.Nam ſecũdus incipiet regnare,& ipſe tenebit amplius tempus pręduodecim.Hęc eſt interpretatio duodecim alarum quas vidiſti: Et quam audiſti vocem,quę locuta eſt,non de capitibus eius exeũtem, ſed de medio corporis eius:hęc eſt interpretatio: quoniam poſt tempus regni illius naſcentur contentiones non modicæ,& periclitabitur vt cadat: & non cadet tunc, ſed iterum conſtituetur in ſuum initium. Et quoniam vidiſti ſubalares octo cohęrẽtes alis eius,hæc eſt interpretatio.exurgẽt in ipſo octo reges, quorum erunt tempora leuia,& anni citati,& duo quidem ex ipſis peribũt.Appropinquante autem tempore medio,quatuor ſeruabuntur in tempore, cum
C incipiet appropinquare tempus eius vt finiatur.duæ uero in finem ſeruabuntur.Et quoniam vidiſti tria capita quieſcentia,hæc eſt interpretatio.in nouiſſimis eius ſuſcitabit altiſsimus tria regna,& reuocabit in ea multa, & dominabuntur terram & qui habitant in ea, cum labore multo ſuper omnes qui fuerunt ante hos.propter hoc,ipſi vocati ſunt capita aquilę. Iſti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius,& qui perficient nouiſsima eius. Et quoniam vidiſti caput maius non apparens,hæc eſt interpretatio eius. quoniam vnus ex eis ſuper lectum ſuum morietur,& tamen cum tormentis.Nam duo qui perſeuerauerint,gladius eos comedet. Vnius enim gladius comedet qui cum eo:ſed tamen hic gladio in nouiſsimis cadet. Et quoniã vidiſti duas ſubalares trajcientes ſuper caput quod eſt in dextera parte, hæc eſt interpretatio.hi ſunt quos conſeruauit altiſsimus in finem ſuum,hoc eſt regnum exile, & turbationis plenum.Sicut uidiſt. & leonem,quem vidiſti de ſylua euigilantem,& loquentem ad aquilam.& arguẽtem eam, & iniuſtitias ipſius per omnes ſermones eius ſicut audiſti:hoc eſt ventus quem ſeruauit altiſsimus in

finem

finem suum, hoc est regnum exile, & turbationis plenum. Sicut vidisti & leonem, quem vidisti de sylua euigilantem, & rugientē, & loquentē ad aquilā et arguentē eam, & iniustitias ipsius per oēs sermones eius sicut audisti: hoc est ventus quē seruauit altissimus in finē ad eos, & impietates ipsorū, & arguet illos, & incutiet coram ipsis discerptiones eorū. Statuet enim eos in iudicio viuos: et erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. nā residuū populū meū liberabit cum miseria, qui saluati sunt super fines meos, & iucundabit eos quoadusque veniet finis dies iudicij: de quo locutus sum tibi ab initio. Hoc somnium quod vidisti, & hæ interpretationes. Tu ergo solus dignus fuisti scire altissimi secretū hoc. Scribe ergo omnia ista in libro quæ vidisti, & pone ea in loco abscondito: & docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere et seruare secreta hæc. Tu aūt adhuc sustine hic alios dies septē, vt tibi ostēdatur quicquid visum fuerit altissimo ostēdere tibi. Et profectus est à me. Et factū est, cum audisset omnis populus quoniā pertrāsierunt septē dies, & ego non fuissem reuersus in ciuitatē, & congregauit se omnis a minimo vsque ad maximum: & venit ad me, & dixerunt mihi, dicentes: Quid peccauimus tibi, et quid iniuste egimus in te, quoniā derelinquēs nos sedisti in loco hoc. Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de uinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & nauis saluata à tempestate. Aut non sufficiunt nobis mala quę contingunt? Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius, si essemus succensi & nos cum incendio Sion? Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et plorauerunt voce magna. Et respondi ad eos, & dixi: Cōfide Israel, et noli tristari tu domus Iacob. Est enim memoria vestri coram altissimo, & fortis non est oblitus vestri in tentatione. Ego enim non dereliqui vos, neque excessi à vobis: sed veni in hunc locum vt deprecarer pro desolatione Sion, vt quærerem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestræ. Et nunc ite vnusquisque vestrum in domum suam & ego veniam ad vos post dies istos. Et profectus est populus, sicut dixi ei, in ciuitatem: ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandauit, & manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

C

D

Aliud somnium quod angelus interpretatur Esdræ. Cap. XIII.

ET factum est post dies septem, et somniaui somnium nocte. Et ecce de mari ventus exurgebat, vt conturbaret omnes fluctus eius. Et vidi, et ecce conualescebat ille homo cū millibus cœli: et vbi vultum suum vertebat vt cōsideraret, tremebāt omnia quę sub eo videbantur: et vbicunque exibat vox de ore eius ardescebant oēs qui audiebāt voces eius, sicut quiescit terra quādo senserit ignē. Et vidi post hęc, et ecce cōgregabatur multitudo hominū, quorum non erat numerus de quatuor ventis cœli, ut debellarent hominē qui ascenderat de mari. Et uidi, et ecce sibimetipsi sculpserat montem magnū et uolauit super eum. Ego autem quæsiui uidere regionem uel locum unde sculptus esset mons, et non potui. Et post hæc uidi, et ecce, omnes qui congregati sunt ad eum, vt expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare. Et ecce, ut uidit impetum multitudinis uenientis non leuauit manum suam, neque frameam tenebat, neque aliquod uas bellicosum, nisi solummodo ut uidi, quoniam emisit de ore suo sicut flatum ignis, et de labijs eius spiri- A

B tus flammę,& de lingua eius emittebat scintillas & tempestates & commi-
sta sunt omnia simul,hic flatus ignis & spiritus flammæ , & multitudo tem-
pestatis:& concidit super multitudinem in impetu , quæ pręparata erat pu-
gnare,& succendit omnes,vt subito nihil videretur de innumerabili multitu
dine,nisi solummodo puluis & fumi odor:& vidi,& extimui.Et post hæc ui
di ipsum hominem descēdentem de monte, & vocantem ad se multitudinem
aliam pacificam , & accedebat ad eum vultus hominum multorum quorun-
dam gaudentium,quorundam tristantium:aliqui vero alligati , aliqui addu-
centes ex eis qui offerebantur.& ægrotaui a multitudine pauoris,& experge
factus sum,& dixi:Tu ab initio demonstrasti seruo tuo mirabilia hæc,& di-
gnum me habuisti vt susciperes deprecationem meam : & nunc demonstra
mihi adhuc interpretationē somnij huius. Sicut enim existimo in sensu meo,
væ qui derelicti,tristes erant.Intelligo nunc quæ sunt reposita in nouissimis
diebus,& occurrent eis, sed & his qui derelicti sunt . Propter hoc venerunt
enim in pericula magna & necessitates multas , sicut ostendunt somnia hæc.
Atttamen facilius est periclitantem venire in hunc,q̄ pertransire,sicut nubē
a seculo,& nunc uidere quę contingunt in nouissimo.Et respondit ad me, &
dixit:Et uisionis interpretationem dicam tibi:& de quibus locutus es,ad ape
riam tibi.Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt,hęc est interpretatio,qui
aufert periculum illo tempore,is se custodiuit.qui in periculo inciderunt, hi
sunt qui habent opera & fidem ad fortissimum. Scito ergo quoniam magis
beatificati sunt,qui derelicti super eos qui mortui sunt . Hę interpretationes
uisionis,quia vidisti uirum ascendentem de corde maris,ipse est quem conser
uat altissimus multis temporibus , qui per semetipsum liberabit creaturam
C suam:et ipse disponet,qui derelicti sunt.Et quoniam vidisti de ore eius exire,
vt spiritum & ignem & tempestatem : & quoniam non tenebat frameam,
neque vas bellicosum:corrupit enim impetus eius multitudinem , quæ vene-
rat expugnare eum,hęc est interpretatio.ecce dies veniunt , quando incipiet
altissimus liberare eos qui super terram sunt : & veniet in excessu mentis su-
per eos qui inhabitant terram.Et alij alios cogitabunt debellare:ciuitas ciui-
tatem,& locus locum,& gens aduersus gentem,& regnum.Et erit,cum fient
hæc,& contingent signa quæ ante ostendi tibi:& tūc reuelabitur filius meus
quem uidisti, vt uirum ascendentem.Et erit, quando audierint omnes gentes
vocem eius:& derelinquet vnusquisq; in regione sua bellum suum, quod ha-
bent ad alterutrum:& colligetur in vnum multitudo innumerabilis,sicut vo
lentes venire & expugnare eum.Ipse autē stabit super cacumen mōtis Sion.
Sion autem veniet, & ostendetur omnibus parata & ędificata : sicut uidisti
montem sculpi sine manibus.Ipse autem filius meus arguet,quę adinuenerūt
gentes, impietates earum has quæ tempestati appropinquauerunt , propter
mala cogitamenta eorum,& cruciamenta,quibus incipient cruciari:quę as-
similatę sunt flammæ,& perdet eos sine labore,per legem quæ igni assimila-
ta est.Et quoniam uidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacifi-
cam, hę sunt decem tribus quę captiuę factę sunt de terra sua , in diem Oseæ
regis, quem captiuum duxit Salmanasar rex Assyriorum : & transtulit eos
trans flumen,& translati sunt in terram aliam.Ipsi autem sibi dederunt con-
silium hoc,vt derelinquerent multitudinem gentium , & proficiscerentur in

vlteriorem regionem, vbi nūquam inhabitauit genus humanum: uel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. Per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt. Fecit enim eis tunc altissimus signa, & statuit venas fluminis vsquequo transirent. Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni vnius & dimidij: nam regio illa vocatur Arsareth. Tunc inhabitauerunt ibi vsq; in nouissimo tempore: & nunc iterum cum cœperint venire, iterum altissimus statuet venas fluminis, vt possint transire: propter hæc uidisti multitudinem cum pace. Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inueniuntur intra terminum meum. Factū erit ergo, quando incipiet perdere multitudinē earum, quę collectæ sunt gentes, proteget eos qui superauerunt populum: & tunc ostendet eis multa plurima portenta. Et dixi ego: Dominator domine, hoc mihi ostende, propter qđ vidi uirum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi: Sicut non potes hęc vel scrutari vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisq; super terram uidere filium meum, uel eos qui cum eo sunt, nisi in tēpore diei. Hæc est interpretatio somnij quod uidisti, & propter quod illuminatus es hic solus. Dereliquisti enim tuam, & circa meam uacasti legem, & quęsisti. Vitā enim tuam disposuisti in sapientia, & sensum tuum uocasti matrem: & propter hoc ostendi tibi merces apud altissimum. erit enim, post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponam tibi grauia & mirabilia. Et profectus sum, & transij in campum, multum glorificans & laudans altissimum de mirabilibus quæ per tempus faciebat: & quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt in temporibus illata, & sedi ibi tribus diebus.

Esdræ loquitur deus e rubo, & docet eum quæ velit fieri. Cap. XIIII.

ET factum est tertio die, & ego sedebam sub quercu. Et ecce, vox exiuit contra me de rubo, & dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego domine. Et surrexi sup pedes meos. Et dixit ad me: Reuelans reuelatus sum sup rubū, & locutus sum Moysi, qn̄ populus meus seruiebat in Ægypto, & misi eum, & eduxi populum meum de Aegypto, & adduxi eum super montē Sina, & detinebam eum apud me diebus multis: & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta, & finem: & pręcepi ei, dicens: Hęc in palam facies verba, & hæc abscondes, Et nunc tibi dico: Signa quæ demonstraui, & somnia quę uidisti, & interpretationes quas tu uidisti, in corde tuo repone ea: tu enim recipieris ab omnibus, conuerteris residuus cum cōsilio meo & cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora. quoniam seculum perdidit iuuentutem suam, & tempora appropinquant senescere. Duodecim enim partibus diuisum est seculum, & transierunt eius decima, & dimidium decimę partis: supersunt autem eius post medium decimę partis. Nunc ergo dispone domum tuam & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, & renuntia iam corruptelæ, & dimitte abs te mortales cogitationes, & projce abs te pondera humana: & exue te iam infirmam naturam: & repone in unam partem molestissima tibi cogitamenta, & festina transmigrare a temporibus his: quæ enim uidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient. quantum enim inualidum fiet esclusum a senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. Prolongauit enim se magis veritas, & appropinquauit mendacium. Iam enim festinat uenire, quam uidisti uisionem.

B Et respondi & dixi coram te domine. Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterũ nati fuerint, quis commonebit? Positum est ergo seculum in tenebris: & qui inhabitant in eo, sine lumine. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipiet opera. Si enim inueni in te gratiam, immitte in me spiritum sanctum, & scribam omne quod factum est in seculo ab initio, quę erant in lege tua scripta, vt possint homines inuenire semitam: & qui voluerint viuere in nouissimis, uiuant. Et respondit ad me, & dixit: Vadens congrega populum, & dices ad eos vt non quęrant te diebus quadraginta. Tu autem prępara tibi buxos multos, & accipe tecũ Saream, Dabriam, Salemiã, Echanũ, & Asiel quinque hos, qui parati sunt ad scribendum velociter: & uenias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quę non extinguetur, quoadusque finiantur, quę incipies scribere. Et tunc perfectis quędam
C palam facies, quędam sapientibus absconse trades. in crastinum enim hac hora incipies scribere. Et profectus sum, sicut mihi pręcepit, & congregaui omnem populum, & dixi: Audi Israel uerba hęc: Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto, & liberati sunt inde: & acceperunt legem vitæ, quam
Deut. 4.5. non custodierunt, quam & uos post eos transgressi estis: & data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, et vos iniquitatem fecistis, & nõ seruastis vias quas pręcepit vobis altissimus: & iustus iudex cum sit, abstulit à vobis in tempore quod donauerat. Et nunc vos estis, & fratres vestri introrsum vestrum sunt. Si ergo imperaueritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, uiui conseruati eritis, et post mortem misericordiam consequimini. Iudicium enim post mortem veniet, quando iterum reuiuiscemus: & tunc iustorum nomina parebunt, & impiorum facta ostendentur. Ad me igitur nemo accedat nunc, neq; requirat me usq; dies quadraginta. Et accepi quinque uiros sicut mandauit mihi, & profecti sumus in campum, & mansimus
D ibi. Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocauit me, dicens: Esdra, aperi os tuum, & bibe quo te potauero. Et aperui os meũ, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem eius vt ignis similis. Et accepi et bibi: & in eo cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conseruabatur memoria. Et apertum est os meum, & non est clausum amplius. Altissimus dedit intellectum quinq; uiris, & scripserunt quæ dicebantur excessiones noctis quas nõ sciebant. Nocte autem manducabant panem, ego autem per diẽ loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor. Et factum est cũ compleuissent quadraginta dies, locutus est altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti, in palam pone, & legant digni & indigni: nouissimos autem septuaginta conseruabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientię fons, & scientię flumen. Et feci sic.

Deus mandat Esdræ vt populo prædicet quę calamitates eos ob sua scelera maneant. Cap. XV.

A Ecce loquere in aures plebis meę sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit dominus, & fac vt in charta scribantur, quoniam fideles & veri sunt. Ne timeas a cogitationibus aduersum te, nec turbent te incredulitates dicentium: Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua

morietur,

morietur. Ecce ego induco, dicit dominus, super orbem terrarum mala; gladium & famem & mortē & interitum: propter quod superpolluit iniquitas omnem terrā, & adimpleta sunt opera nociua illorum. Propterea dicit dominus: Iam non silebo de impietatibus eorū quę irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ inique exercent, ecce sanguis innoxius & tristis clamat ad me, & animę iustorum clamant perseueranter. Vindicans uindicabo illos dicit dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me. Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, iam non patiar illum habitare in terra Ægypti: sed educam eum in manu potenti & brachio excelso, & percutiā plaga sicut prius, & corrumpam omnem terram eius. Lugebit Ægyptus, & fundamenta eius plaga verberata, & castigatione quas inducet ei deus. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab vredine & grandine, & a sydere terribili. Vę seculo, et qui habitant in eo: quia appropinquauit gladius & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum. Erit enim incōstabilitio hominibus & alij alijs inualescentes non curabunt regem suum & principes, viæ gestorū suorum in potentia sua. Concupiscet enim homo in ciuitatem ire, & non poterit: Propter superbiam enim eorum ciuitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum propter famem panis & tribulationem multam, Ecce ego conuoco, dicit deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab oriente & ab austro, ab euro & a Libano, ad conuertendos ad se, & reddere quę dederunt illis: sicut faciunt vsq; hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hęc dicit dominus deus: Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit romphea super effundentes sanguinem innoxium super terram. Exijt ignis ab ira eius & deuorauit fundamenta terrę, & peccatores quasi stramen incensum: Væ eis qui peccant, & non obseruant mandata mea, dicit dominus. non parcam illis. Discedite filij a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam, quoniam nouit dominus omnes qui delinquunt in illum. propterea tradidit eos in mortem & in occisionem. Iam enim venerunt super orbem terrarum mala & manebitis in illis. non enim liberabit vos deus, propter quod peccastis in eum. Ecce visio horribilis, & facies illius ab oriente. Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus eorum numerus fertur super terram, vt iam timeant & trepident omnes qui illos audient carnonij insanientes in ira, & exient vt apri de sylua, & aduenient in virtute magna & constabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terrę Assyriorum. Et post hæc superualescent dracones natiuitatis suæ memores, & conuertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos, Isti turbabuntur & silebunt in virtute illorum, & conuertent pedes suos in fugam, & a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, & consumet vnum ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges ipsorum. Ecce nubes ab oriente & a septentrione vsque ad meridianum, et facies earum horrida valde, plena iræ et procellæ, et collident se inuicem, et collident sydus copiosum super terram, et sydus illorum, et erit sanguis a gladio vsq; ad ventrem, et fimus hominis vsq; ad substramen cameli, et erit timor et tremor multus

KK

C super terram, & horrebunt qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet
illos: & post hęc mouebuntur nimbi copiosi à meridiano & septentrione, &
portio alia ab occidente: & superinualescent venti ab oriente, et recludent eã,
& nubem quam suscitauit in ira, & sydus ad faciendam exterritationem ad
orientalem ventum & occidentem violabitur: & exaltabuntur nubes magnę
& validę plenę irę, & sydus, vt exterreant omnem terram, & inhabitantes
eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sydus terribile,
ignem & grandinem, & rhomphęas volantes, & aquas multas, vt etiam im
pleãtur omnes campi, & omnes riui plenitudine aquarum multarum, & de-
molientur ciuitates & muros & montes & colles & ligna syluarum & fœnũ
pratorum & frumenta eorum. Et transibunt constantes vsq; Babylonem, &
exterent eam: conuenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sydus &
omnem iram super eam, & subibit puluis & fumus vsq; in cœlum, & omnes
in circuitu lugebunt eam: & qui sub ea remanserint, seruient his qui exterrue
runt. Et tu Asia cõcors in spem Babylonis, & gloria personæ eius: væ tibi mi
sera propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione ad pla-
cendum & gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper for-
nicari. Odibilem imitata es in omnibus operibus eius, & in adinuentionibus
eius, propterea dicit deus: Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem &
D famem & gladium & pestẽ, ad deuastandas domos tuas a violatione et mor-
te & gloria uirtutis tuę. Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui emissus
est super te, infirmaberis vt paupercula plagata & castigata a mulieribus, ut
non possint te suscipere potentes & amatores. Nunquid ego sic zelabor te, di
cit dominus: nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussio
nem manuum, & diceres super mortem eorum, cum inebriata esses: Exorna
speciem vultus tui? Merces fornicationis tuę in sinu tuo, propter hoc redditio
nẽ accipies. Sicut facies electis meis, dicit dominus, sic faciet tibi deus, & tra-
det te in malum. Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa cades, & ciuita-
tes tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent. Et qui sunt in mon
tibus, fame peribunt, & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent à fa
me panis & siti aquę. Infelix per maria venies, & rursum accipies mala. Et
in transitu allident ciuitatem occisam, & exterent aliquam portionem terræ
tuę, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum reuertentes conuersam. Et
demolita eris illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis: & deuorabunt te, et ciui
tates tuas, terram tuam, & montes tuos, omnes syluas tuas, & lignum fructi-
ferum igni comburent. Filios tuos captiuos ducent, & censum tuum in præ-
dam habebunt, & gloriam faciei tuę exterminabunt.

Gentibus etiam quæ mala immineant indicatur, & quomodo se gerere tunc debeant Iudęi. Cap. XVI.

A VÆ tibi Babylon & Asia, uæ tibi Aegypte & Syria. Præcingite vos
saccis & cilicijs, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appro-
pinquauit cõtritio uestra. Immissus est uobis gladius, & quis est qui
auertat illum? Immissus est in vobis ignis, & quis est qui extinguat illum?
Immissa sunt uobis mala, & quis est qui repellat ea? Nunquid repel-
let aliquis leonem esurientem in sylua, aut extinguet ignem in stipula
mox quando cœperit ardere? Nunquid repellet aliquis sagittam a sagitta-
rio forti missam? Dominus fortis immittit mala, et quis est qui repellat ea?

Exijt ignis ex iracũdia eius,& quis est qui extinguat eũ? Coruscabit & quis non timebit? Tonabit,& quis non pauebit? Dominus comminabitur,et quis non funditus conteretur a facie ipsius? Terra tremuit,& fundamenta eius,ma re fluctuat de profundo,& fluctus eius disturbabuntur, & pisces eius a facie domini,et a gloria uirtutis eius: quoniam fortis dextera eius quæ arcum tendit,sagittæ eius acutæ quę ab ipso mittuntur,non deficient cum cœperint mitti in fines terræ. Ecce mittuntur mala,et non reuertentur,donec ueniant super terram. Ignis succenditur,et non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ. Quemadmodum non redit sagitta missa a ualido sagittario: sic non reuertentur mala,quæ missa fuerint in terram. Væ mihi,uę mihi: quis me liberabit in illis diebus? Initium dolorum et multi gemitus,initium famis et multi interitus,initium bellorum et formidabunt potestates,initium malorum et trepidabunt omnes. In his quid faciam cum uenerint mala? Ecce fames et plaga,et tribulatio,et angustia missa sunt flagella in emendatione,et in his omnibus se non conuertent ab iniquitatibus suis, neq; flagellorum memores erunt semper. Ecce,erit annonæ uilitas super terram,sic ut putent sibi esse directam pacem,et tunc germinabunt mala super terram,gladius,fames,et magna cõfusio. A fame enim plurimi qui inhabitent terram interient,et gladius perdet cęteros,qui superauerint a fame,et mortui sicut stercora proijcientur, et non erit qui consoletur eos. derelinquetur enim terra deserta, et ciuitates eius deijcientur. Non derelinquetur qui colat terram, et qui seminet eam. Ligna dabũt fructus,et quis uindemiabit illa? Vua matura fiet,et quis calcabit illam? Erit enim locis magna desertio. Cupiet enim homo hominem uidere,uel uocem eius audire. Relinquentur enim de ciuitate decem,et duo de agro qui absconderint se in densis nemoribus,& scissuris petrarũ. quẽadmodũ dum derelinquuntur in oliueto,et singulis arboribus tres aut quatuor oliuæ: aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquuntur ab his qui diligenter vineam scrutantur: sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor scrutantibus domos eorum in romphęa. Et relinquetur terra deserta, & agri eius inueterabunt, & viæ eius & omnes semitæ eius germinabunt spinas,eo quod non transient homines per eam. Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros,lugebunt filię earum non habẽtes adiutorium sponsi earum. in bello consumentur,& uiri earũ in fame exterentur. Audite verò ista, & cognoscite ea serui domini. Ecce verbum domini,excipite illud: ne dijs credatis, de quibus dicit dominus, Ecce appropinquant mala, & non tardant. Quemadmodum prægnans cum parit in nono mense filiũ suum, appropinquante hora partus eius ante horas duas vel tres,dolores circumeunt ventrẽ eius,& prodeunte infante de ventre,non tardabunt vno puncto: sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, & seculum gemet, & dolores circumtenebunt illud. Audite verbum plebs mea, Parate vos in pugnam, & in malis sic estote, quasi aduenę terræ. Qui vendit,quasi qui fugiat: & qui emit quasi qui perditurus. Qui mercatur,quasi qui fructum non capiat: & qui ædificat,quasi non habitaturus. Qui seminat,quasi qui non metet: sic & qui vineam putat,quasi qui non vindemiaturus. Qui nubunt,sicut quasi filios non facturi,& qui non nubunt,sic quasi vidui. Propter quod qui laborant,sine causa laborãt. Fructus enim illorum alienigenæ metent, & substan-

tiam illorum rapient,& domos euertent,& filios eorum captiuabũt, quia in
captiuitate & fame generant natos suos. Et qui negotiantur in rapina,quan-
tum diu exornant ciuitates & domos suas, & possessiones & personas suas,
tanto magis adzelabor eos super peccata sua dicit dominus. Quo modo zela-
tur fornicaria mulierem idoneam & bonam valde, sic zelabitur iustitia ini-
quitatem cum exornat se, & accusat eam in facie, cum venerit qui defendat
exquirentem omne peccatum super terram. Propterea nolite similari ei, nec
D operibus eius: quoniam adhuc pusillum,& tolletur iniquitas a terra, & iusti-
tia regnabit in vos. non dicat peccator se non peccasse: quoniã carbones ignis
comburet super caput eius qui dicit, Non peccaui coram domino deo,& glo-
ria ipsius. Ecce dominus cognoscet omnia opera hominum,& adinuentiones
illorum,& cogitationes illorum,& corda illorum, Dixit enim, Fiat terra, &
facta est. fiat coelum & factum est. Et in verbo illius stellæ fundatæ sunt, &
nouit numerum stellarum. Qui scrutatur abyssum, et thesauros illarum: qui
mensus est mare,& conceptum eius. Qui conclusit mare in medio aquarum,
& suspendit terram super aquas verbo suo. Qui extendit coelum quasi came-
ram, super aquas fundauit eum. Qui posuit in deserto fontes aquarum, & su-
per verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petra, vt
potaret terram. Qui finxit hominem, & posuit cor suum in medio corporis,
& misit ei spiritum, vitam,& intellectum, & spiramen dei omnipotẽtis qui
fecit omnia,& scrutinat omnia absconsa in absconsis terræ. Hic nouit adin-
uentionem vestram,& quæ cogitatis in cordibus vestris, peccantes,& volẽ-
tes occultare peccata vestra. Propter quod dominus scrutinando scrutinauit
omnia opera vestra,& traducet vos omnes, & vos cõfusi eritis cùm proces-
serint peccata vestra coram hominibus,& iniquitates erunt quę accusatores
stabunt in die illo. Quid facietis? aut quomodo absconderis peccata vestra co-
ram deo,& angelis eius? Ecce iudex deus, timete eum. Desinite a peccatis ve-
stris,& obliuiscamini iniquitates vestras iã agere eas in sempiterno, & deus
educet vos,& liberabit de omni tribulatione. Ecce enim incenditur ardor su-
per vos turbę copiosæ,& rapient quosdam ex uobis,& cibabunt idolis occi-
sos: & qui consenserint eis, erunt illis in derisum,& in improperium,& in cõ-
culcationem. erit enim locis locus,& in vicinas ciuitates exurrectio multa su-
per timentes dominum. Erunt quasi insani, nemini parcẽtes: ad diripiendum
& deuastandum adhuc timentes dominũ, quia deuastabunt & diripient sub-
stantias, & de domibus suis eos eijcient. Tunc parebit probatio electorum
meorum, vt aurũ quod probatur ab igne. Audite dilecti mei, dicit dominus:
Ecce adsunt dies tribulationis,& de his liberabo vos. Ne timeatis, nec hæsite-
tis: quoniam deus dux vester est. Et qui seruat mandata & pręcepta mea, di-
cit dominus deus, ne præponderent vos peccata vestra, ne superleuent se ini-
quitates vestrę. Væ qui constringuntur a peccatis suis,& obteguntur ab ini-
quitatibus suis, quemadmodum ager constringitur a sylua, & spinis tegitur
semita eius per quam non transit homo,& excluditur,& mittitur ad deuora-
tionem ignis.

DIVI HIERONYMI AD CHROMATIVM ET Helidorum, in Tobiam præfatio.

Mirari non desino exactionis vestræ instantiam. Exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham, librum utique Tobiæ: quem Hebræi de catalogo diuinarum scripturarum secantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia: et imputant nobis: contra suum canonem Latinis auribus ista transferre, Sed melius esse iudicans Pharisæorum displicere iudicio, et episcoporum iussionibus deseruire: institi ut potui. Et quia uicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraico, utriusq; linguæ peritissimum loquacem reperiens, vnius diei laborem arripui: & quicquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedē huius opis cōpensabo, cū gratū uobis didicero me, q iubere estis dignati, cōplesse. A

LIBER TOBIAE

Tobiæ genus, vita, virtutes, fortuna, & Dei obseruantiā describuntur. Cap. I.

Tobias ex tribu et ciuitate Nephthali, quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentem, in sinistro habens ciuitatem Sephet: cum A
1 captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captiuitate tamen positus, uiam ueritatis non deseruit, ita ut omnia quæ habere poterat, quotidie concaptiuis fratribus, qui erant ex eius genere, impartiret. Cumque esset iunior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: & pergebat in B
Ierusalem ad templum domini, & ibi adorabat dominum deum Israel, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens, ita ut in tertio anno proselytis & aduenis ministraret omnem decimationem. Hæc & his similia secundum legem dei puerulus obseruabat. Cum vero factus fuisset vir, accepit vxorem Annam de tribu sua: genuitq; ex ea filium, nomē suum imponens ei, quem ab infantia timere deum docuit, & abstinere ab omni peccato. Igitur cum per captiuitatem deuenisset cum vxore sua & filio in ciuitatem Niniuē, cum omni tribu sua: & cum omnes ederent ex cibis gentilium, iste custodiuit animam suam, & nunquam contaminatus est in escis eorum. Et quoniā memor fuit domini in toto corde suo, dedit illi deus gratiam in conspectu Salmanasar regis: & dedit illi potestatem quocunque vellet ire, habens libertatē quæcunq; facere voluisset. Pergebat ergo ad omnes qui erāt in captiuitate, et monita salutis dabat eis. Cum autem venisset in Rages ciuitatem Medorum, & ex his quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti, & cū in multa turba generis sui Gabelum egentem uideret qui erat ex tribu eius, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. Post multum uero temporis mortuo Salmanasar rege, cum regnaret Sennacherib filius eius pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo, Tobias quotidie pergebat C A

per omnem cognationẽ ſuam,& cõſolabatur eos,diuidebatq; vnicuiq; prout poterat,de facultatibus ſuis,eſurientes alebat,nudiſq; veſtimenta prębebat,et
D mortuis atq; occiſis ſepulturã ſolicitus exhibebat. Denique cũ reuerſus eſſet rex Sẽnacherib fugiẽs a Iudęa plagã,quã circa eũ fecerat deus ,ppter blaſphemiã
4.Reg 19 8 ſuã,& iratus multos occideret ex filijs Iſrael,Tobias ſepeliebat corpora eorũ.
2.Macc.8.c At vbi nunciatũ eſt regi,iuſſit eum occidi,& tulit omnẽ ſubſtãtiam eius. Tobias verò cũ filio ſuo,& cum vxore fugiẽs,nudus latuit,quia multi diligebãt eum. Poſt dies vero quadraginta quinq; occiderunt regem filij ipſius,et reuerſus eſt Tobias in domum ſuam,omniſq; facultas eius reſtituta eſt ei.

Pius & miſericors Tobias excæcatur,a filiis & ab vxore irridetur. Cap. II.

A POſt hæc verò cum eſſet dies feſtus domini,& factum eſſet prãdium bonum in domo Tobię,dixit filio ſuo,Vade & adduc aliquos de tribu noſtra timentes deum,ut epulentur nobiſcum. Cumq; abijſſet,reuerſus nũtiauit vnum ex filijs Iſrael iugulatũ iacere in platea. Statimq; exiliẽs de accubitu ſuo,relinquens prandium,ieiunus peruenit ad corpus:tolleſq; illud portauit ad domum ſuã occultè,vt dum ſol occubuiſſet,cautè ſepeliret eũ. Cũq; occultaſſet corpus,manducauit panẽ cũ luctu & tremore,memorans illũ ſermonem quem dixit dominus per Amos prophetam, Dies feſti veſtri conuertentur in lamentationẽ & luctum. Cum vero ſol occubuiſſet,abijt et ſepeliuit eũ.
Amos.8.c
B Arguebant autem eum omnes proximi eius,dicentes,Iam huius rei cauſa interfici iuſſus es,& vix effugiſti mortis imperium,& iterum ſepelis mortuos? Sed Tobias plus timens deum q̃ regem,rapiebat corpora occiſorum,et occultabat in domo ſua,& medijs noctibus ſepeliebat ea. Contigit autem vt quadã die fatigatus a ſepultura,veniens in domũ ſuã,iactaſſet ſe iuxta parietẽ,& obdormiſſet:& ex nido hirundinum dormienti illi,calida ſtercora inciderent ſuper oculos eius,fieretq; cæcus. Hanc autem tentationẽ ideo permiſit dominus euenire illi,vt poſteris daret exemplum patientię eius,ſicut & ſancti Iob. Nã
C cum ab infantia ſua ſemper deum timuerit,& mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra deum quod plaga cęcitatis euenerit ei:ſed immobilis in dei timore permanſit,agens gratias deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Nam ſicut
Iob.4.a beato Iob inſultabant reges:ita iſti parentes & cognati eius irridebant vitam eius,dicentes, Vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos,dicens, Nolite ita loqui, quoniam filij ſanctorum ſumus,& uitam illam expectamus,quam deus daturus eſt his qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidie:& de labore manuum ſuarum victum,quem conſequi poterat, defe-
D rebat. Vnde factum eſt, vt hœdum caprarum accipiens detuliſſet domi. Cuius cum vocem balãtis vir eius audiſſet,dixit, Videte ne forte furtiuus ſit:reddite eum dominis ſuis,quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid,aut contingere. Ad hæc vxor eius irata reſpondit, Manifeſte vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modo apparuerunt. Atq; his, & alijs huiuſcemodi verbis exprobrabat ei.

Tobiæ & Saræ filię Raguelis preces ad deum propter oblatas ſibi iniurias. Cap. III.

A TVnc Tobias ingemuit,et cœpit orare cum lachrimis,dicens, Iuſtus es domine,& omnia iudicia tua iuſta ſunt:& omnes vię tuæ miſericordia,& veritas,& iudiciũ. Et nunc dñe memor eſto mei,& ne vindictã

ſumas de peccatis meis,neq; reminiſcaris delicta mea vel parentum meorum
Quoniam non obediuimus præceptis tuis,ideo traditi ſumus in direptionem
& captiuitatem,& mortem,& in fabulam,& in improperium omnibus na-
tionibus,in quibus diſperſiſti nos. Et nunc domine magna iudicia tua, quia
non egimus ſecundum præcepta tua,& non ambulauimus ſynceriter coram B
te. Et nunc domine ſecundum voluntatem tuam fac mecum,& præcipe in pa
ce recipi ſpiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm viuere. Eadẽ
itaq; die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum & ipſa
audiret improperiũ ab una ex ancillis patris ſui,quoniam tradita fuerat ſeptẽ
viris,& dęmonium nomine Aſmodęus occiderat eos mox ut ingreſſi fuiſſent
ad eam. Ergo cum pro culpa ſua increparet puellam,reſpondit ei,dicens. Am
plius ex te non videamus filium,aut filiam ſuper terram, interfectrix virorũ
tuorum. Nunquid & occidere me vis,ſicut iam occidiſti ſeptẽ viros? Ad hãc
vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ:& tribus diebus,& tribus
noctibus non manducauit,neq; bibit:ſed in oratione perſiſtẽs cum lachrymis C
deprecabatur deum,vt ab iſto improperio liberaret eam. Factum eſt autem
die tertia,dum compleret orationem,benedicẽs dominum,dixit, Benedictum
eſt nomen tuum deus patrum noſtrorum:qui cum iratus fueris,miſericordiã
facies,& in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocant te. Ad te
domine faciem meam conuerto,ad te oculos meos dirigo. Peto domine vt de
vinculo improperij huius abſoluas me, aut certe deſuper terram eripias me.
Tu ſcis domine quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui ani-
mam meam ab omni concupiſcentia. Nunquàm cum ludentibus miſcui me
neq; cum his qui in leuitate ambulant participem me prębui. Virum autẽ cũ
timore tuo,non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere. Et aut ego indigna fui il-
lis,aut illi forſitan mihi non fuerunt digni:quia forſitan viro alij conſeruaſti D
me. Non eſt enim in hominis poteſtate conſilium tuum. Hoc autem pro cer- Eſa.8.40.46.
to habet omnis qui te colit,quod vita eius,ſi in probatione fuerit, coronabi-
tur:ſi autem in tribulatione fuerit,liberabitur:et ſi in corruptiõe fuerit,ad mi
ſericordiam tuam venire licebit. Nõ enim delectaris in perditionibus noſtris:
quia poſt tempeſtatẽ tranquillum facis,& poſt lachrymationẽ & fletũ,exul
tationem infundis. Sit nomen tuum deus Iſrael benedictum in ſecula. In illo
tempore exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi dei: &
miſſus eſt angelus domini ſanctus Raphael,vt curaret eos ambos,quorũ uno
tempore ſunt orationes in conſpectu domini recitatę.

Mortem ſibi inſtare ratus Tobias filium inſtituit quomodo vitam innocenter tranſi-
gat,& ſyngrapham debitę pecuniæ indicat. Cap. IIII.

IGitur cum Tobias putaret orationem ſuam exaudiri vt mori potuiſ- A
ſet, uocauit ad ſe Tobiam filium ſuum, dixitque ei, Audi fili mi uerba
oris mei, & ea in corde tuo quaſi fundamentum conſtrue. Cum acce-
perit deus animam meam corpus meum ſepeli: & honorem habebis ma-
tri tuæ omnibus diebus uitæ eius. memor enim eſſe debes quæ & quanta pe-
ricula paſſa ſit propter te in utero ſuo. Cum autem & ipſa compleuerit
tempus uitæ ſuæ,ſepelias eam circa me. Omnibus autem diebus uitæ tuæ in
mente habeto deum:& caue ne aliquando peccato conſentias & prętermittas
præcepta domini dei noſtri. Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli a-

uertere faciem tuam ab vllo paupere:ita enim fiet vt nec a te auertatur facies
B domini. Quomodo potueris, ita esto misericos. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude
Eccle.29.c Premium enim bonū tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & nō patietur animā ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo deo, eleemosyna omnibus facientibus eam Attēde tibi fili mi ab omni fornicatione: & præter vxorē tuam nunquā patiaris crimē scire. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari
C permittas in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Quicunq; tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercennarij tui apud te omnino non remaneat. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando
Deu.24.c. Leuit.19.e alteri facias. Panem tuum cum esurientibus, & egenis comede: & de vestimētis tuis nudos tege. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo mādūcare, & bibere cum peccatoribus: Consiliū semper a sapiente perquire. Omni tempore benedic deum: & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Indico etiam tibi fili mi de
D disse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages ciuitate Medorum, & chirographum eius apud me habeo: & ideo perquire quomodo ad eum peruenias, & recipias ab eo supra memoratum pōdus argēti, et restituas ei chyrographum suum. Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

Tobiæ iuniori patris iussa exequenti angelus se comitem addit. Cap. V.

A TVnc respondit Tobias patri suo, & dixit, Omnia quęcunq; pręcepisti mihi faciam pater. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. ille me nescit, et ego eum ignoro: quod signum dabo ei? Sed neq; viā per quam pergatur illuc, aliquando cognoui. Tunc pater suus respōdit illi, & dixit, Chirographum quidem illius apud me habeo. quod dum illi ostēderis, statim restituet. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salua mercede sua: dum adhuc uiuo, ut recipias eam. Tunc egressus Tobias, inuenit iuuenem splendidum, stantem, pręcinctum, et quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans quod angelus dei esset, salutauit eum, & dixit,
B Vnde te habemus bone iuuenis? At ille respondit, Ex filijs Israel: Et Tobias dixit ei, Nosti viam quæ ducit in regionem Medorum? Cui respondit, Noui, & omnia itinera eius frequenter ambulaui, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum, qui moratur in Rages ciuitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis. Cui Tobias ait, Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo. Tunc ingressus Tobias, indicauit vniuersa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogauit vt introiret ad eum. Ingressus itaq; salutauit eum, & dixit. Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias. Quale gaudium mihi erit, qui
C in tenebris sedeo, & lumen cœli non video? Cui ait iuuenis, Forti animo esto, in proximo est vt à deo cureris. Dixit itaq; illi Tobias, Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages ciuitatem Medorū? Et cum redieris, restituam tibi mercedem tuā. Et dixit ei angelus, Ego ducam, & reducam eū ad te. Cui Tobias respondit, Rogo te indica mihi de qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael angelus dixit, Genus quęris mercennarij, an ipsum

mercennarium qui cum filio tuo eat? Sed ne forte solicitū te reddam, ego sum
Azarias Ananiæ magni filius. Et Tobias respondit, Ex magno genere es tu. D
Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. Dixit autem illi angelus, Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuū. Respondens autē Tobias, ait, Bene ambuletis, & sit deus in itinere vestro, & angelus eius comitetur uobiscū. Tunc paratis oībus q̄ erant in via portāda, fecit Tobias vale patri suo & matri suæ, et ambulauerūt ambo simul. Cumq; profecti essent, cœpit mater eius flere, & dicere, Baculum senectutis nostræ tulisti, & trāsmisisti a nobis. Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra: vt diuitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. Dixitq; ei Tobias. Noli flere, saluus perueniet filius noster, & saluus reuertetur ad nos, & oculi tui videbūt illum. Credo enim quòd angelus dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia quæ circa eum geruntur, ita vt cum gaudio reuertatur ad nos. Ad hanc vocem cessauit mater eius flere, & tacuit. Infra 10.a

Ingentem balænam angeli auxilio Tobias iunior capit, eique eximit cor fel, & iecur. Cap. VI.

PRofectus est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione iuxta fluuiū Tigris. Et exiuit vt lauaret pedes suos, & ecce piscis immanis exiuit ad deuorandum eum. Quem expauescens Tobias, clamauit uoce magna, dicens, Domine inuadit me. Et dixit ei angelus, Apprehende branchiam eius, & trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes eius. Tunc dixit ei angelus, Exentera hunc piscē: & cor eius, & fel, & iecur repone tibi. sunt enim hęc necessaria ad medicamenta vtiliter. Quod cum fecisset, assauit carnes eius, & secum tulerunt in via: cętera salierunt quæ sufficerent eis, quousq; peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. Tunc interrogauit Tobias angelum, & dixit ei, Obsecro te Azaria frater, vt dicas mihi quod remedium habebunt ista quæ de pisce seruare iussisti? Et respondens angelus, dixit ei, Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorū, siue a viro, siue a muliere, ita vt vltra non accedat ad eos. Et fel valet ad vngēdos oculos in quibus fuerit albugo, et sanabūtur. Et dixit ei Tobias, Vbi vis vt maneamus? Respondensq; angelus, ait, Est hic Raguel nomine, uir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram: sed neq; masculū, neq; fœminā vllam habet aliā præter eā. Tibi debetur omnis substantia eius, & oportet eam te accipere coniugem. Pete ergo eam a patre eius, & dabit tibi eā in vxorē. Tūc respōdit Tobias, & dixit, Audio quia tradita est septē uiris, & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia dęmoniū occidit illos. Timeo ergo, ne forte et mihi hęc eueniāt: & cū sim vnicus parentibus meis, deponē senectutē illorū cum tristitia ad inferos. Tunc angelus Raphael dixit ei, Audi me, & ostendā tibi qui sunt quibus pręualere potest dæmonium. Hi nanque qui coniugium ita suscipiunt, vt deū a se, & a sua mente excludant, & suę libidini ita uacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmoniū super eos. Tu autem cum acceperis eā, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. Ipsa autem nocte, incenso iecore piscis, fugabitur dæmonium. Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia autem nocte benedi-

A B C D Psal.31.

ctionem consequeris, vt filij ex vobis procreentur incolumes. Transacta autẽ tertia nocte, accipies virginem cum timore domini, amore filiorum magis q̃ libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.

Tobias a Raguele benigne exceptus, filiam eius uxorem duxit. Cap. VII.

A INgressi sunt autem ad Raguelẽ, & suscepit eos Raguel cum gaudio. Intuensq; Tobiam Raguel, dixit Annę vxori suæ. Quam similis est iuuenis iste consobrino meo. Et cũ hęc dixisset ait. Vnde estis iuuenes fratres nostri? At illi dixerũt, Ex tribu Nephthali sumus, ex captiuitate Niniue: Dixitque eis Raguel, Nostis Tobiam fratrem meũ? Qui dixerũt, Nouimus. Cũq; multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelẽ, Tobias, de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Raguel, & cum lachrymis osculatus est eũ,
B & plorans supra collũ eius, dixit, Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi uiri filius es. Et Anna vxor eius, & Sara ipsorum filia lachrymatę sunt. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari conuiuium. Cumq; hortaretur eos discumbere ad prandium, Tobias dixit, Hic ego hodie non manducabo, neq; bibam, nisi prius petitionem meam confirmes & promittas mihi dare Saram filiam tuã. Quo audito verbo Raguel,
Infra 9.b C expauit sciens quid euenerit illis septem viris qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne forte & huic similiter contingeret. Et cũ nutaret, & non daret petenti vllum responsum, dixit ei angelus. Noli timere dare eã isti, quoniam huic timẽti deum debetur coniunx filia tua: propterea alius non potuit habere illã. Tunc dixit Raguel, Non dubito quod deus preces, et lachrymas meas
Num. 36.c in conspectu suo admiserit. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, vt ista coniungeretur cognationi suæ secundum legẽ Moysi: & nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradã. Et apprehendens dexterã filiæ suæ, dexterę
D Tobiæ tradidit, dicens. Deus Abraham, & deus Isaac, et deus Iacob vobiscũ sit, & ipse cõiungat vos, impleatq; benedictionẽ suã in uobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugij. Et post hęc epulati sunt, benedicentes deum. Vocauitq; Raguel ad se Annam vxorem suam, & præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram filiam suã, & lachrymata est. Dixitque ei, Forti animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tędio quod perpessa es.

Tobias tribus primis noctibus abstinet vxoris commercio: & ita se a morte tuetur. Cap. VIII.

A POstq̃ vero cœnauerunt, introduxerunt iuuenẽ ad eã. Recordatus itaq; Tobias sermonũ angeli, protulit de cassidili suo partẽ iecoris, posuitq; eam super carbones uiuos. Tunc Raphael angelus apprehendit dæmoniũ, & religauit illud in deserto superioris Aegypti. Tũc hortatus est uirginẽ Tobias, dixitq; ei, Sara, exurge, & deprecemur deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus deo iungimur: tertia autem transacta no-
B cte, in nostro erimus coniugio. Filij quippe sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi sicut gentes quæ ignorant deum. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixitq; Tobias, Domi
Gen. 2.b ne deus patrum nostrorum, benedicant te cœli & terrę, mareq; & fontes, & flumina, et omnes creaturæ tuę quę in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terrę dedistique ei adiutorium Euam. Et nunc Domine tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam cõiugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua

benedicatur nomen tuum in secula seculorum. Dixit itaque Sara, Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri iussit Raguel seruos suos, & abierunt cum eo pariter, vt foderent sepulchrum. Dicebāt enim, Ne forte simili modo euenerit ei, quo & cæteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. Cumque parassent fossam, reuersus Raguel ad vxorem suam, dixit ei, Mitte vnam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, vt sepeliam eum antequam illucescat dies. At illa misit vnam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum reperit eos saluos & incolumes, secum pariter dormientes. Et reuersa nuntiauit bonum nuntium, & benedixerunt dominum, Raguel videlicet, & Anna vxor eius, & dixerunt, Benedicimus te domine deus Israel, quia non contingit quemadmodum putabamus. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam & exclusisti a nobis inimicum persequentem nos. Misertus es autem duobus vnicis. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuę, & suę sanitatis offerre, vt cognoscat vniuersitas gentium quia tu es deus solus in vniuersa terra. Statimque præcepit seruis suis Raguel, vt replerent terra fossam quam fecerant, priusquam elucesceret. Vxori autem suę dixit vt instrueret conuiuium, & præpararet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. Duas quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis. Et adiurauit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se. De omnibus autem quæ possidebat Raguel dimidiam partem dedit Tobię, & fecit hanc scripturam, vt pars dimidia quę supererat post obitum eorū, Tobiæ dominio deueniret. C D

Gabelus accepto chirographo numerat debitum, & accedit ad nuptias Tobiæ. Cap. IX.

TVnc vocauit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat: dixitque ei, Azaria frater, peto vt auscultes verba mea: Si meipsum tradam tibi seruum, non ero condignus prouidentię tuę. Tamen obsecro te, vt assumas tibi animalia siue seruitia, vt vadas ad Gabelum in Rages ciuitatem Medorum: reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardauero vna die plus, contristatur anima eius. Et certe vides quomodo adiurauit me Raguel, cuius adiuramentum spernere non possum. Tunc Raphael assumens quatuor ex seruis Raguelis, & duos camelos, in Rages ciuitatem Medorum perrexit: & inueniens Gabelum, dedit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam. Indicauitque ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt, fecitque eum secum venire ad nuptias. Cumque ingressus esset domum Raguelis, inuenit Tobiam discumbentem: & exiliens, osculati sunt se inuicem: & fleuit Gabelus, benedixitque deum, & dixit, Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & iusti & timentis deum, & eleemosynas facientis, & dicatur benedictio super vxorem tuam, & super parentes vestros. & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum, vsque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum a deo Israel, qui regnat in secula seculorum. Cumque omnes dixissent amen, accesserunt ad conuiuium: sed & cum timore domini nuptiarum conuiuium exercebant. A B C D Supra 7.a

Parentes lugent Tobiam propter nuptias diu absentem, tandem dimittit eum socer cum coniuge bene instituta. Cap. X.

A CVm verò moras faceret Tobias causa nuptiarum, solicitus erat pater eius Tobias, dicens, Putas quare moratur filius meus, aut quare detẽtus est ibi? Putasne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniã? Cœpit autem contristari nimis ipse & Anna vxor eius cum eo & cœperunt ambo simul flere, eo quòd die statuto minime reuerteretur filius eorũ ad eos. Flebat igitur mater eius irremediabilibus lachrymis, atque dicebat. Heu heu
B me fili mi, vt quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrę, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostrę? Omnia simul in te vno habentes, te non debuimus dimittere ire a nobis. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est vir ille cũ quo misimus eum. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circũspiciebat & circuibat vias omnes per quas spes remeandi videba-
C tur, vt procul uideret eum, si fieri posset, venientem. At vero Raguel dicebat ad generum suum, Mane hic & ego mittam nũtium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. Cui Tobias ait, Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis. Cumq; verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eũ nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa: & saluum atque gauden-
D tem dimisit eum à se, dicens, Angelus domini sanctus sit in itinere vestro, perducatq; vos incolumes, & inueniatis omnia recte circa parentes vestros, et uideant oculi mei filios vestros priusquam moriar. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire: monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, et seipsam irreprehensibilem exhibere.

Tobias cum vxore reuersus magna hilaritate exceptus, parenti suo visum restituit: inde simul laudant dominum. Cap. XI.

A CVmq; reuerterentur, peruenerunt ad Charan quę est in medio itinere contra Niniuen, vndecimo die. Dixitq; angelus, Tobia frater, scis quẽadmodum reliquisti patrem tuum. Si placet itaque tibi, pręcedamus, & lento gradu insequantur iter nostrum familiæ, simul cum coniuge tua, & cum animalibus. Cumq; hoc placuisset vt irent, dixit Raphael ad Tobiam, Tolle tecum ex felle piscis: erit enim necessarium. Tulit itaq; Tobias ex felle illo, & abierunt. Anna autem sedebat secus viam quotidie in supercilio montis, vnde respicere poterat de longinquo. Et dum ex eodem loco specularetur aduentum eius vidit a longe, & illico agnouit venientem filium suũ: currensq;
B nuntiauit viro suo, dicens, Ecce venit filius tuus. Dixitq; Raphael ad Tobiã, At vbi introieris domum tuam, statim adora dominum deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum. Statimq; lini super oculos eius ex felle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim quoniam mox aperientur oculi eius, & uidebit pater tuus lumen cœli, & in aspectu tuo gaudebit. Tunc præcurrit canis qui simul fuerat in via: & quasi nuntius adueniẽs, blandimento suæ caudæ gaudebat. Et cõsurgens cęcus pater eius, cœpit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obuiam filio suo. Et suscipiens osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt ambo flere pre gaudio.

Cumq; adorassent deum, et gratias egissent, consederunt. Tunc sumens Tobias de felle piscis, liniuit oculos patris sui. Et sustinuit quasi dimidiã fere horã: & cœpit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis eius, statimq; visum recepit. Et glorificabãt deum, ipse videlicet & vxor eius, & omnes qui sciebant eum. Dicebatq; Tobias, Benedico te domine deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me: et ecce, ego video Tobiam filium meum. Ingressa est etiam post septem dies Sara vxor filij eius, & oĩs familia & pecora sana, et cameli, & pecunia multa uxoris, sed & illa pecunia quam receperat a Gabelo: & narrauit parentibus suis omnia beneficia dei quę fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. Veneruntq; Achior et Nabath consobrini Tobiæ, gaudẽtes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis quę circa illum ostenderat deus. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gauisi sunt.

Tobias de præcio comiti numerando consultantibus angelus se declarat quis sit. Cap. XII.

Tunc uocauit ad se Tobias filium suum, dixitq; ei, Quid possumus dare uiro isti sancto, qui uenit tecũ: Respondens Tobias, dixit patri suo, Pater quam mercedem dabimus ei: aut quid dignum poterit esse beneficijs eius? Me duxit, et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorẽ ipse me habere fecit, et dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parẽtibus eius fecit, meipsum a deuoratione piscis eripuit, te quoque uidere fecit lumen cœli, et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hęc poterimus dignum dare? Sed peto te pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatẽ de omnibus quæ allata sunt, sibi assumere. Et uocantes eum, pater scilicet et filius, tulerunt eum in partem: et rogare cœperũt ut dignaretur dimidiam partẽ omnium quæ attulerant, acceptam habere. Tunc dixit eis occultè, Benedicite deũ cœli, et corã omnibus uiuentibus cõfitemini ei, quia fecit uobiscũ misericordiam suã. Etenim sacramentum regis abscondere, bonũ est: opera autẽ dei reuelare et confiteri, honorificũ est. Bona est oratio cum ieiunio: et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere. quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata, et facit inuenire misericordiam et uitam eternam. Qui autem faciũt peccatum et iniquitatem, hostes sunt animę suę. Manifesto ergo uobis ueritatem, et non abscondam a uobis occultum sermonem. Quãdo orabas cum lachrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum: et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam domino. Et quia acceptus eras deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. Et nunc misit me dominus ut curarem te, et Sarã vxorẽ filij tui a dęmonio liberarẽ. Ego enim sum Raphael angelus unus ex septem, qui astamus ante dñm. Cumq; hæc audissent, turbati sunt, et trementes ceciderunt super terram in faciem suam. Dixitque eis Angelus, Pax vobis, nolite timere. Etenim cum essem uobiscum, per voluntatem dei eram: ipsum benedicite, et cantate illi. Videbar quidem uobiscum manducare, et bibere: sed ego cibo inuisibili, et potu, qui ab hominibus uideri nõ potest, utor. Tempus est ergo ut reuertar ad eum qui me misit, uos autem benedicite deũ et narrate omnia mirabilia eius. Et cum hęc dixisset, ab aspectu eorũ ablatus est, et ultra eum uidere nõ potuerunt. Tunc prostrati per horas tres in faciẽ, benedixerunt deum: et exurgentes narrauerunt omnia mirabilia eius.

C D A B C Supra 2, a D

Tobias exemplo suo excitat populum ad benedicendum domino, ac prophetat Hierusalem restaurandam. Cap. XIII.

A Periens autem Tobias senior os suum, benedixit dominum, & dixit, Magnus es domine in æternum, & in omnia secula regnum tuum: quoniam tu flagellas, & saluas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam. Confitemini domino filij Israel, & in cõspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, vt uos enarretis mirabilia eius, & faciatis scire eos quia nõ est alius deus omnipotens prēter eum. Ipse castigauit nos propter iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter misericordiam suam. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, & cum timore & tremore confitemini illi: regemq; seculorum exaltate in operibus vestris. Ego autem in terra captiuitatis meę confitebor illi: quoniam ostendit maiestatem suam in gentem peccatricem. Conuertimini itaq; peccatores, & facite iustitiam coram deo, credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam. Ego autem, et anima mea in eo lętabimur. Benedicite dominum omnes electi eius: agite dies lętitię, & confitemini illi: Ierusalem ciuitas dei, castigauit te dominus in operibus manuum tuarum. Confitere domino in bonis tuis, & benedic deum seculorum, vt reędificet in te tabernaculum suum, & reuocet ad te omnes captiuos, & gaudeas in omnia secula seculorum Luce splendida fulgebis, & omnes fines terræ adorabunt te. Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt. Nomen enim magnum inuocabunt in te. Maledicti erunt qui contēpserint te: & condennati erunt omnes qui blasphemauerint te: benedictiq; erunt qui ędificauerint te. Tu autem lætaberis in filijs tuis, quoniam omnes benedicētur, & cõgregabuntur ad dominum. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua. Anima mea benedic dominum, quoniam liberauit Ierusalem ciuitatem suam à cunctis tribulationibus eius: dominus deus noster. Beatus ero, si fuerint reliquię seminis mei ad videndam claritatem Ierusalem. Portę Ierusalem ex sapphiro, & smaragdo ędificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius. Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur: & per vicos eius halleluia cantabitur. Benedictus dominus, qui exaltauit eam, vt sit regnum eius in secula seculorum super eam. Amen.

Sub mortem suam Tobias vaticinatur Niniuitis excidium, Ierusalem reparationem. Item de ætate eius & morte Cap. XIIII.

A ET cõsummati sunt sermones Tobię. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadragintaduobus, & vidit filios nepotum suorum. Completis itaq; annis centum duobus, sepultus est honorifice in Niniue: Quinquaginta nanq; & sex annorum lumen oculorum amisit: sexagenarius verò recipit. Reliquum verò vitæ suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris dei perrexit in pace. In hora autem mortis suę vocauit ad se Tobiam filium suum, & septem iuuenes filios suos nepotes suos, dixitq; eis, Prope erit interitus Niniue. non enim excidit verbum domini: & fratres nostri qui dispersi sunt à terra Israel, reuertentur ad eam. Omnis autem deserta terra eius replebitur, & domus dei, quę in ea incensa est, iterum reædificabitur, ibiq; reuertentur omnes timentes deum, & relinquent gentes idola sua, & venient in Ierusalem, & inhabitabunt in ea: & gaudebūt in ea omnes reges ter-

rę,adorantes deum Israel. Audite ergo filij mei patrem vestrum: Seruite domino in veritate, & inquirite vt faciatis quæ placita sunt illi: & filijs vestris mandate vt faciant iustitias, & eleemosynas, vt sint memores dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua. Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hic: sed quacunque die sepelieritis matrem vestram circa me in vno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros vt exeatis hinc. Video enim quia iniquitas eius finem dabit ei. Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Niniue cum vxore sua, & filijs, & filiorũ filijs, & reuersus est ad soceros suos. Inuenitque eos incolumes in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. Et completis annis nonagintanouem in timore domini cum gaudio sepelierunt eum. Omnis autem cognatio eius, et omnis generatio eius in bona vita, & in sancta conuersatione permansit, ita vt accepti essent tam deo, quam hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

Deut. 6. c
1. Reg. 7. a
C
D

DIVI HIERONYMI IN LIbrum Iudith præfatio.

APud Hebræos, liber Iudith inter hagiographa legitur, cuius autoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus: inter historias computatur. Sed quia hunc librum synodus Nicena in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, acquieui postulationi vestrę, imò exactioni: & sepositis occupationibus quibus vehementer artabar, huic vnam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputaui: sola ea quæ intelligentia integra in verbis Chaldęis inuenire potui, Latinis expressi. Accipite Iudith viduam, castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconijs declarate. Hanc enim non solum fœminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis eius remunerator, virtutem ei talem tribuit, vt inuictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.

LIBER IVDITH

De magnificentia ciuitatis Ecbatanæ, & incremento regni Nabuchodonosor post deuictum Arphaxadem. Cap. I.

ARphaxad itaque rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse ędificauit ciuitatem potentissimam, quam appellauit Ecbatanis. Ex lapidibus qua- A
a dratis & sectis fecit muros eius, in altitudinem cubitorum septuaginta, et in latitudinem cubitorum triginta: turres vero eius posuit in altitudinem cubitorum centum. Per quadrum verò earum latus vtrunque vicenorum pedum spatio tendebatur. posuitque portas eius in altitudinem turrium. Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum. Anno igitur duodecimo regni sui, Nabucho- B

donosor rex Assyriorum, qui regnabat in Niniue ciuitate magna, pugnauit
contra Arphaxad: & obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau,
C 1.Macc.1.a circa Euphratē, & Tigrin, & Iadason in campo Erioch regis Elicorum. Tūc
exaltatum est regnum Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est: & misit ad
omnes qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano: & ad gen-
tes quę sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilaeam in campo
magno Esdrelon: & ad omnes qui erant in Samaria & trans flumen Iorda-
D nem vsq; ad Ierusalem, & omnem terram Iesse quousq; perueniatur ad ter-
minos Aethiopiæ. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyrio
rum, qui omnes vno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & si-
ne honore abiecerunt. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex ad omnem ter
ram illam, iurauit per thronum & regnum suum, quod defenderet se de omni
bus regionibus his.

Nabuchodonosoris insatiabilis dominandi, & aliena regna inuadendi libido describitur. Cap. II.

A ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die
mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis
Assyriorū, vt defenderet se. Vocauitq; omnes maiores natu, omnesq;
duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. Dixitq; co
gitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod
dictum cum placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem
principem militiæ suæ, & dixit ei, Egredere aduersum omne regnum occiden
Eze.9.b tis: & contra eos pręcipue qui contempserunt imperium meum. Non parcet
B oculus tuus vlli regno, omnemq; vrbem munitam subiugabis mihi. Tūc Ho
lofernes vocauit duces, & magistratus virtutis Assyriorum: & dinumerauit
viros in expeditionem, sicut pręcepit ei rex, cētum viginti millia peditum pu
gnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. Omnemq; expeditionem
suam fecit praire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ
exercitibus sufficerent copiose: boum quoq; armenta, gregesq; ouium, quo-
rum non erat numerus. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari con
C stituit. Aurum verò & argentum, de domo regis assumpsit multum nimis.
Et profectus est ipse & omnis exercitus, cum quadrigis & equitibus, &
sagittarijs, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ. Cumq; pertransis-
set fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro
Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem
A Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauitque omnes fi-
lios Tharsis & filios Ismahel, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum
D terræ Chellon. Et transiuit Euphraten, & venit in Mesopotamiam: & fre-
git omnes ciuitates excelsas quæ erant ibi, à torrente Mambre, vsq; quo per-
uenitur ad mare. & occupauit terminos eius a Cilicia vsq; ad fines Iapheth,
E qui sunt ad austrum. Abduxitq; omnes filios Madiam, & prædauit omnem
locupletationem eorum, omnesq; resistentes sibi occidit in ore gladij. Et post
hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata,
omnesq; arbores & vineas fecit incidi, & cecidit timor illius super omnes in-
habitantes terram.

Multarum

Multarum nationum principes se dedunt in quos miram tyrannidem exercent
Nabuchodonosor & Holofernes. Cap. III.

TVnc miserunt legatos suos vniuersarum vrbium, ac prouinciarum re- A
ges ac principes, Syrię scilicet & Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Li
byę, atque Cilicię, qui venientes ad Holofernem, dixerunt, Desinat indi
gnatio tua circa nos. Melius est enim vt viuêtes seruiamus Nabuchodonosor
regi magno, & subditi simus tibi, quàm morientes cum interitu nostro ipsi
seruitutis nostrę damna patiamur. Omnis ciuitas nostra, omnisque possessio,
omnes montes & colles & campi, & armêta boum, gregesque ouium & capra B
rum, equorumque & camelorum, & vniuersę facultates nostrę atque familiæ in
côspectu tuo sunt, sint omnia nostra sub lege tua. Nos etiam & filij nostri, ser
ui tui sumus. Veni nobis pacificus dominus, & vtere seruitio nostro, sicut pla
cuerit tibi. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, &
obtinuit omnem ciuitatem, & omnem inhabitantem terram. De vniuersis au
tem vrbibus, assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum. Tâ- C
tusque metus prouincijs illis incubuit, vt vniuersarum vrbiû habitatores prin
cipes & honorati simul cum populis exirent in obuiam venienti, excipientes
illum cum coronis & lampadibus ducentes choros in tympanis et tibijs. Nec
ista tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt. Nam & ci
uitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabu-
chodonosor rex, vt omnes deos terrę exterminaret, videlicet vt ipse solus dice D
retur deus ab his nationibus quę potuissent Holofernis potentia subiugari.
Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopo
tamiâ, venit ad Idumęos in terrâ Gabaa, accepitque ciuitates eorû, & sedit ibi
per triginta dies, in quibus diebus adunari pręcepit vniuersû exercitû virtutis suę.

Israelitę sæuitia Nabuchodonosoris territi suas prouincias muniunt, & deum
precibus ac ieiuniis implorant. Cap. IIII.

TVnc audientes hęc filij Israel, qui habitabant in terra Iuda, timuerunt
valde à facie eius. Tremor etiam et horror inuasit sensus eorum, ne hoc A
faceret Ierusalem & templo domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus &
templis eorum. Et miserût in omnem Samariam per circuitum vsque Iericho:
& pręoccupauerunt omnes vertices montium. Et muris circundederunt vi-
cos suos, et congregauerunt frumenta in pręparationem pugnę. Sacerdos etiâ
Eliachim scripsit ad vniuersos qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciê
campi magni, iuxta Dothain, & vniuersos per quos vię transitus esse pote-
rat, ut obtinerent ascensus montium, per quos uia esse poterat ad Ierusalem,
et illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes. Et fecerunt fi-
lij Israel secundum quod constituerat eis sacerdos domini Eliachim. Et clama
uit omnis populus ad dominun instantia magna, & humiliauerunt animas B
suas in ieiunijs et orationibus, ipsi et mulieres eorum. Et induerunt se sacerdo-
tes cilicijs, et infantes prostrauerunt contra faciem templi domini, et altare
domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad dominum deum Israel unani-
miter, ne darentur in prædam infantes eorum, et uxores eorum in diuisio-
nem, et ciuitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem,
et fierent in opprobrium gentibus. Tunc Eliachim sacerdos domini magnus
circuiuit omnem Israel, allocutusque est eos, dicens, Scitote quoniam exaudiet

dominus preces vestras,si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu domini. Memores estote Moysi serui domini, qui Amalech con-
C fidentem in virtute sua, & in potentia sua, et in exercitu suo, et in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. sic erunt uniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecātes dominū permanebant in conspectu domini, ita vt etiam hi qui offerebant domino holocausta, præcincti cilicijs offerrēt sacrificia domino, et erat cinis supra capita eorū. Et ex toto corde suo omnes orabant deū, vt visitaret populū suū Israel.

Holofernes cognoscens Iudæos rebellare paratos incandescit. cui Achior eorum progeniem recenset. Cap. V.

A Nvntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filij Israel præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent: & furore nimio exarsit in iracundia magna: vocauitque omnes principes Moab & duces Ammon, & dixit eis, Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ & quales, & quantæ sint ciuitates eorum: quę etiā sit virtus eorū, aut quę sit multitudo eorū, vel quis rex militiæ illorū & quare prę oībus qui habitāt in oriente, isti cōtēpserūt nos, & non exierūt in obuiā nobis, ut susciperent nos cum pace? Tunc Achior dux omniū filiorū Ammon respondens, ait, Si digneris audire domine mi, dicam ueritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur uer-
Gen.11.a. bum falsum ex ore meo. Populus iste ex progenie Chaldæorum est, hic primum in Mesopotamia habitauit quoniam noluerunt sequi deos patrum suo-
B rum, qui erant in terra Chaldæorum. Deserētes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant, unum deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Aegyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. Cumque grauaret eos rex Aegypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto & latere subiugasset eos, clamauerunt ad dominum suum, & percussit totam ter
Exod.14.e ram Ægypti plagis uarijs. Cumque eiecissent eos Aegyptij à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos uellent capere, & ad suum seruitium reuocare, fugientibus his deus cœli, mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita
C aquis coopertus est, ut non remaneret uel unus qui factum posteris nuntia-
Exo.16.a. ret. Egressus etiam mare rubrum, deserta Sina montis occupauerunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, uel filius hominis requieuit. Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt. Vbicunque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, deus eorum pugnauit pro eis, & uicit. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu domini dei
Iudi.2.3.4 sui. Quotiescunque autem præter ipsum deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura dei sui, dedit eis deus cœli uirtu-
Iosue.12.b. tem resistendi. Denique Chananæum regem, & Iebusæum, & Pherez-

um,& Hethæum,& Heuæum,& Amorrhæum,& omnes potentes in Hesebon prostrauerunt,& terras eorum & ciuitates eorum ipsi possederunt:& vsq; dum non peccarent in conspectu dei sui erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cum recessissent à via quam dederat illis deus,vt ambularent in ea,exterminati sunt prælijs à multis nationibus,& plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reuersi ad dominum deum suum,ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt,& ascenderunt montana hæc omnia,& iterum possident Ierusalem vbi sunt sanctasanctorum. Nūc ergo mi domine,perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu dei eorum:& ascendemus ad illos,quoniam tradēs tradet illos deus eorum tibi,& subiugati erunt sub iugo potentię tuę. Si vero nō est offensio populi huius coram deo suo,non poterimus resistere illis, quoniā deus eorum defendet illos,& erimus in opprobrium uniuersę terrę. Et factum est cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis,& cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum, Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor et exercitibus eius homines inermes,& sine virtute,& sine peritia artis pugnæ? Vt ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transuerberabitur: vt sciat omnis gens quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

1.Esdr.2.a D

Iudæi Achiorem Holofernis iussu arbori alligatum offendentes soluunt,& benigne tractāt dehinc domini auxilium inuocant. Cap. VI.

A

FActum est autem cum cessassent loqui,indignatus Holofernes vehemēter dixit ad Achior,Quoniam prophetasti nobis dicēs,quod gens Israel defendatur à deo suo,vt ostendam tibi quoniam non est deus, nisi Nabuchodonosor,cum percusserimus eos omnes sicut hominem vnum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis: & omnis Israel tecum perditione disperiet:& probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit vniuersæ terrę tuncq; gladius militię meę transiet p latera tua,& cōfixus cades inter uulnera tos Israel,& nō respirabis vltra:donec extermineris cum illis. Porrò autem si prophetiā tuā verā existimas,nō cōcidat vultus tuus, & pallor qui faciē tuā obtinet,abscedat à te,si verba mea hæc putas impleri nō posse. Vt autē noueris quia simul cū illis hæc experies, ecce ex hac hora illorū populo sociaberis vt dū dignas mei gladij pœnas exceperint,ipse simul vltioni subiaceas. Tunc Holofernes pręcepit seruis suis vt cōprehēderēt Achior,et perducerēt eum in Bethuliā,& traderēt eū in manus filiorū Israel. Et accipiētes eū serui Holofernis,profecti sunt per cāpestria:sed cū appropinquassent ad mōtana,exierunt cōtra eos fundibularij:Illi autē diuertētes a latere mōtis, ligauerūt Achior ad arborē manibus ac pedibus,& sic vinctū de restibus dimiserunt eū,& reuersi sunt ad dominū suū. Porrò filij Israel descēdētes de Bethulia,venerunt ad eū. Quē soluētes duxerūt ad Bethuliā,atq; in mediū populi illum statuētes percūctati sunt quid rerū esset quod illum vinctum Assyrij reliquissent. In diebus illis erant illic principes,Ozias filius Micha de tribu Simeon,& Charmi,qui & Gothoniel. In medio itaq; seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus, & qualiter

B

C

Supra.5.b.

D populus Holofernis voluisset propter hoc verbũ interficere eum, & queadmodum ipse Holofernes iusserit eũ Israelitis hac de causa tradi: vt dũ vicerit filios Israel, tunc & ipsum Achior diuersis iubeat interire supplicijs, propter hoc quod dixisset, Deus cœli defensor eorũ est. Cũq; Achior vniuersa hęc exposuisset, omnis populus cecidit in faciẽ, adorantes dominum, & cõmuni lamentatione & fletu vnanimes preces suas domino effuderunt, dicentes, Domine deus cœli & terrę, intuere superbiã eorum, & respice ad nostrã humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam nõ derelinquis præsumentes de te: & pręsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias. Finito itaq; fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior dicentes, Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutẽ prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, vt eorum magis tu interitum videas. Cum vero dñs deus noster dederit hanc libertatem seruis suis, sit et tecũ deus in medio nostri: vt sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conuerseris nobiscum. Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam. Et vocatis omnibus prebsyteris, simul expleto ieiunio refecerunt. Postea vero conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt, petentes auxilium a deo Israel.

Bethuliam obsessam adeo premit Holofernes, vt deditionem cogitarent Iudæi, eam in quinque dies producit Ozia. Cap. VII.

A HOlofernes autem altera die pręcepit exercitibus suis vt ascenderẽt contra Bethuliam. Erant autem pedites bellatorum centũ viginti millia, & equites vigintiduo millia, pręter pręparationes uirorum illorum quos occupauerat captiuitas, & abducti fuerãt de prouincijs, & vrbibus uniuersę iuuentutis. Omnes parauerunt se pariter ad pugnam cõtra filios Israel, & venerunt per crepidinem montis vsq; ad apicem, qui respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma vsq; ad Chelmon, qui est cõtra Esdrelon. Filij autem Israel, vt viderunt multitudinem illorũ, prostrauerunt se super terrã, mittentes cinerẽ super capita sua, vnanimes orantes vt deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. Et assumentes arma sua bellica, sederũt per loca quę ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montuosa, et erant custodientes ea tota die ac nocte. Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons qui influebat, aquęductum illorum a parte australi ex

B tra ciuitatem dirigeret, & incidi pracepit aquęductum illorum. Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquã ad refocillandum potius, q̃ ad potandum. Sed filij Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem dicentes, Filij Israel non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in pręcipitio constituti. Vt ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontiũ, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, uel certe fatigati tradent ciuitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba hęc coram Holoferne, & coram satellitibus eius, & constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. Cumq; ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternę, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam; ita vt non esset intra ciuitatem, vnde satiarentur vel vna die, Quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quoti-

die. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, fœminęq;, iuuenes & paruuli,
omnes simul vna voce dixerunt, Iudicet deus inter nos & te, quoniam fecisti
in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyrijs, & propter hoc vendidit nos
deus in manibus eorum. Et ideo non est qui adiuuet, cum prosternamur ante
oculos eorum in siti, & perditione magna. Et nunc congregate vniuersos qui
in ciuitate sunt, vt sponte tradamus nos omnes populo Holofernis. Melius est
enim vt captiui benedicamus dominum viuentes, quàm moriamur, & simus
opprobrium omni carni, cum viderimus vxores nostras & infantes nostros
mori ante oculos nostros. Contestamur hodie cœlum & terram, & deum pa
trum nostrum, qui vlciscitur nos secundum peccata nostra, vt iam tradatis ci
uitatem in manu militiæ Holofernis, ut sit finis noster breuis in ore gladij, qui
longior efficitur in ariditate sitis. Et cum hęc dixissent, factus est fletus & vlu
latus magnus in ecclesia omnibus, & per multas horas vna voce clamauerũt Psal.105. a
ad deũ, dicẽtes. Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatẽ D
fecimus. Tu quia pius es miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquita-
tes nostras, & noli tradere confitentes te populo qui ignorat te: ut non dicant
inter gentes, Vbi est deus eorum? Et cum fatigati his clamoribus, & his fleti-
bus lassati siluissent, exurgens Ozias, infusus lachrymis, dixit, Aequo animo
estote fratres, & hos quinq; dies expectemus à domino misericordiam. Forsi
tan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo. Si au-
tem transactis quinq; diebus non uenerit adiutorium, faciemus hæc uerba
quæ locuti estis.

Vidua Iudith irata sacerdotibus instruit eos quomodo populus sit animandus, inde con
sultat de vindicandis hostibus. Cap. VIII.

ET factum est, cum audisset hęc uerba Iudith uidua quę erat filia Mera A
ri, filij Idox, filij Ioseph, filij Ozię, filij Elai, filij Iammor, filij Gedeon,
filij Raphaim, filij Achitob, filij Melchię, filij Enan, filij Nathantæ, filij
Salathiel, filij Simeon, filij Rubem: & uir eius fuit Manasses, qui mortuus est
in diebus messis hordeaceę. instabat enim super alligantes manipulos in cãpo
& uenit æstus sup caput eius, et mortuus est in Bethulia ciuitate sua, & sepul
tus est illic cum patribus suis. Erat autem Iudith relicta eius uidua iã annis tri
bus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suę fecit sibi secretũ cubiculũ,
in quo cum puellis suis clausa morabatur: et habens super lumbos suos ciliciũ
ieiunabat omnibus diebus uitę suę, præter sabbatha & neomenias, & festa do
mus Israel. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui uir suus reliquerat diuitias
multas & familiam copiosam, ac possessiones armẽtis boum & gregibus oui
um plenas. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat dominum B
ualde. nec erat qui loqueretur de illa uerbum malum. Hæc itaq; cum audisset
quoniã Ozias promisisset quòd trãsacto quinto die traderet ciuitatem, misit
ad p̃sbyteros Chabri, & Charmi. Et uenerunt ad illam, et dixit illis. Quod est
hoc uerbum, in quo cõsensit Ozias, ut tradat ciuitatem Assyrijs, si intra quin
q; dies non uenerit uobis adiutorium? Et qui estis uos, qui tentatis dominum?
Non est iste sermo qui misericordiam prouocet; sed potius qui iram excitet,
& furorem accendat. Posuistis uos tempus miserationis domini, et in arbitriũ
uestrum diem constituistis ei. Sed quia patiens dominus est, in hoc ipso pœni
teamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. non enim quasi

homo,sic deus comminabitur:neq; sicut filius hominis ad iracundiam inflam
mabitur. Et ideo humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constituti hu-
miliato,seruientes illi dicamus flentes domino,vt secũdum voluntatem suam
sic faciat nobiscum misericordiam suam: vt sicut conturbatum est cor nostrũ
in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur, quoniam non
sumus secuti peccata patrum nostrorum qui dereliquerũt deum suum,& ado
rauerunt deos alienos:pro quo scelere dati sunt in gladium,& in rapinam, &
in cõfusionem inimicis suis.nos autem alterum deum nescimus prẹter ipsum.
Expectemus humiles consolationem eius,& exquiret sanguinem nostrum de
afflictionibus inimicorum nostrorum:& humiliabit omnes gẽtes, quæcunq;
C insurgunt contra nos,& faciet illas sine honore dominus deus noster. Et nunc
fratres quoniam vos estis presbiteri in populo dei,& ex vobis pendet anima
illorum,ad eloquium vestrum corda eorum erigite,vt memores sint quia ten
tati sunt patres nostri,vt probarentur si verè colerent deum suum. Memores
esse debent,quomodo pater noster Abraham tentatus est,et per multas tribu
Gen.22.a lationes probatus,dei amicus effectus est. Sic Isaac,sic Iacob,sic Moyses: &
omnes qui placuerunt deo, per multas tribulationes trãsierunt fideles. Illi au
tem qui tentationes non susceperunt cum timore domini, & impatientiam
suam,& improperium murmurationis suæ contra dominum protulerunt,ex
terminati sunt ab exterminatore,& à serpentibus perierunt. Et nos ergo non
Exo.14.c vlciscamur nos pro his quæ patimur: sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa
supplicia minora esse flagella domini,quibus quasi serui corripimur,ad emen
D dationem,& non ad perditionem nostram euenisse credamus. Et dixerunt illi
Ozias & presbyteri, Omnia quæ locuta es,vera sunt,& non est in sermoni-
bus tuis vlla reprehẽsio. Nunc ergo ora ꝓnobis,quoniam mulier sancta es,et
timens deum. Et dixit illis Iudith, Sicut quod potui loqui,dei esse cognoscitis:
ita quod facere disposui,probate si ex deo est:& orate, vt firmum faciat deus
consilium meum. Stabitis vos ad portam nocte ista,& ego exeam cum abra
mea:& orate,vt sicut dixistis, in diebus quinq; respiciat dominus populum
suum Israel. Vos autem nolo vt scrutemini actum meum:& vsq; dum renun
tiem vobis nihil aliud fiat,nisi oratio pro me ad dominum deum nostrum. Et
dixit ad eam Ozias princeps Iudę, Vade in pace,& dominus sit tecum in vl
tionem inimicorum nostrorum. Et reuertentes abierunt.

Oratio Iudith ad dominum. Cap. IX.

A QVibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum:& induẽs
se cilicio posuit cinerem super caput suum:& prosternens se domino
clamabat ad dominum,dicens, Domine Deus patris mei Simeon,
qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum,qui violatores extite-
runt in coinquinatione sua,& denudauerunt femur virginis in confusionem
& dedisti mulieres illorum in prędam,et filias illorum in captiuitatem:et om
nem prædam in diuisionem seruis tuis,qui zelauerunt zelum tuum: subueni
1.Cor.10.b quęso te domine deus meus mihi viduæ. Tu enim fecisti priora,et illa,post
B illa cogitasti:et hoc factum est quod ipse uoluisti. Omnes enim uiæ tuæ para-
tæ sunt,et tua iudicia in tua prouidentia posuisti. Respice castra Assyriorum
nunc,sicut tunc castra Aegyptiorum uidere dignatus es, quando post seruos
tuos armati currebant,confidentes in quadrigis,et in equitatu suo, et in mul-

titudine bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebrę fatigauerūt
eos. Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos. Sic fiant & isti do
mine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in
scutis, & in sagittis suis, et in lāceis gloriātur, & nesciūt quia tuipse es deus no C
ster, qui conteris bella ab initio, & dominus nomen est tibi. Erige brachium
tuum, sicut ab initio: & allide virtutem illorū in virtute tua: cadat virtus eorū
in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernacu-
lum nominis tui, et deijcere gladio suo cornu altaris tui. Fac domine, vt gladio
proprio eius superbia amputetur, capiatur laqueo oculorum suorum in me, et
percuties eum ex labijs charitatis meæ. Da mihi in animo cōstantiam, vt cō-
temnam illum: & virtutem, vt euertam illum. Erit enim hoc memoriale no- Iudic. 4. d.
minis tui, cum manus fœminæ deiecerit eum. Nō enim in multitudine est vir 5. d.
tus tua domine, neque in equorum viribus voluntas tua est. Nec superbi ab D
initio placuerunt tibi: sed humilium, & mansuetorum semper tibi placuit de-
precatio. Deus cœlorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exau
di me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem. Memento
domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium
corrobora, vt domus tua in sanctificatione tua permaneat, & omnes gentes
agnoscant quia tu es deus, & non est alius præter te.

Iudith post preces splendidissime exculta, comite famula proficiscitur in castra
Holofernis, & capitur. Cap. X.

FActum est autem, cum cessasset clamare ad dominum, surrexit de loco, A
in quo iacuerat prostrata ad dominum. Vocauitq; abram suam, & de-
scendens in domum suam, abstulit à se cilicium, & exuit se vestimentis
viduitatis suę, & lauit corpus suum, & vnxit se myrto optima, & discrimi-
nauit crinem capitis sui, & imposuit mitram super caput suum, & induit se
vestimētis iucunditatis suę, induitq; sandalia pedibus suis, assumpsitq; dextra
riola & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornauit se.
Cui etiam dominus contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio nō
ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideo dominus hanc in illam pulchritu B
dinem ampliauit, vt incomparabili decore omnium oculis appareret. Impo-
suit itaq; abrę suę ascopam vini, & vas olei, & polentam, & palates, & pa
nes, & caseum, & profecta est. Dumq; venissent ad portam ciuitatis, inuene-
runt expectantem Oziam & presbyteros ciuitatis. Qui cum vidissent eam,
stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem eius. Nihil tamen interrogantes
eam, dimiserunt transire dicentes, Deus patrum nostrorum det tibi gratiam,
& omne cōsilium tui cordis sua virtute corroboret, vt glorietur super te Ie- Supra. 9. c.
rusalem, & sit nomen tuum in numero sanctorum & iustorum. Et dixerunt
hi qui illic erant, omnes vna voce: Fiat fiat. Iudith vero orans dominum, trā-
siuit per portas ipsa & abra eius. Factum est autem, cum descenderet montē,
circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenuerunt eam C
dicentes, Vnde venis? aut quò vadis? Quę respondit, Filia sum Hebręorum,
ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futurū agnoui quod denturvobis in de-
prędationem, pro eo quod contemnentes vos, noluerunt vltrò tradere seipsos,
vt inuenirent misericordiam in cōspectu vestro. Hac de causa cogitaui mecū,
dicens, Vadam ad faciem principis Holofernis vt indicem illi secreta illorū, et

D ostendam illi quo aditu possit obtinere eos: ita vt nõ cadat vir vnus de exercitu eius. Et cum audissent viri illi verba eius, considerabant faciem eius, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem eius mirabãtur nimis. Et dixerunt ad eam, conseruasti animam tuam, eo quòd tale reperisti consilium, vt descenderes ad dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniam cũ steteris in conspectu eius, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde eius. Duxeruntq; illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiãtes eam. Cumq; intrasset ante faciem eius, statim captus est in suis oculis Holofernes. Dixerũtq; ad eũ satellites eius. Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, vt non pro his merito pugnare contra eos debeamus? Videns itaque Iudith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum: & cum in faciem eius intendisset, adorauit eum, prosternens se super terram. Et eleuauerunt eam serui Holofernis, iubente domino suo.

Iudith itineris causam astute Holoferni aperit. Cap. XI.

A TVnc Holofernes dixit ei, Aequo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro qui voluit seruire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus si non contempsisset me, non alleuassem lanceam meam super eum. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi vt venires ad nos? Et dixit illi Iudith, Sume uerba ancillæ tuæ: quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet dominus tecum. Viuit enim Nabuchodonosor rex terrę, & viuit virtus
B eius quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines seruiunt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi. Nuntiatur enim animi tui industria vniuersis gentibus, & indicatum est omni seculo quoniam tu solus bonus & potens es in omni regno eius, & disciplina tua omnibus prouincijs prędicatur. Nec hoc latet quod locutus est Achior nec illud ignoratur quod ei iusseris euenire. Constat enim deum nostrum sic
Supra 5.a peccatis offensum, vt mandauerit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis. Et quoniam sciunt se offendisse deum suum filij Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiam fames inuasit eos, & ab ariditate
C aquæ iam inter mortuos computantur. Deniq; hoc ordinant, vt interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum, & sancta domini dei sui, quæ pręcepit deus non contingi, in frumento, vino & oleo, hęc cogitauerunt impendere, & volunt consumere quę nec manibus deberent contingere. ergo quoniam hęc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me dominus hæc ipsa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua deum colo, etiam nũc apud te: & exiet ancilla tua,
D & orabo deum, & dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & veniens nuntiabo tibi, ita vt ego adducam te per mediam Ierusalem, & habebis omnem populum Israel, sicut oues quibus non est pastor, & non latrabit vel vnus canis contra te, quoniam hęc mihi dicta sunt per prouidentiam dei. Et quoniam iratus est illis deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris eius, & mirabantur ad sapientiam eius, & dicebant alter ad alterum, Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. Et dixit ad

illam Holofernes, Benefecit deus, qui misit te ante populum, vt des illum tu in manibus nostris, & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & deus meus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in uniuersa terra.

Holofernes iubet Iudith humaniter tractari, & suo permitti arbitrio, hinc vocat eam ad se conuiuatum, & ipse inebriatur. Cap. XII.

TVnc iussit eam introire vbi repositi erant thesauri eius, et iussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de conuiuio suo. Cui respondit A
Iudith, & dixit, Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem quæ mihi detuli, manducabo. Cui Holofernes ait, Si defecerint tibi ista quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? Et dixit Iudith, Viuit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat deus in manu mea hæc quę cogitaui. Et induxerunt illam serui eius in tabernaculum quod præceperat. Et petijt dum introiret, vt daretur ei copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi dominum. Et præcepit cubicularijs suis, vt sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum deum suum per triduum. Et exi
bat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptizabat se in fonte aquæ. Et vt ascen- B
debat, orabat ad dominum deum Israel, vt dirigeret viam eius ad liberationem populi sui. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, vsque dum acciperet escam suam in vespere. Et factum est in quarto die Holofernes fecit cœnam seruis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum, Vade, & suade Hebręam illam vt sponte consentiat habitare mecum. Fœdum est enim apud Assyrios, si fœmina irrideat virum, agendo vt immunis ab eo transeat. Tunc introiuit
Vagao ad Iudith, & dixit, Non vereatur bona puella introire ad dominum
meum, vt honorificetur ante faciem eius, & manducet cum eo, & bibat vi- C
num in iucunditate. Cui Iudith respondit, Quæ ego sum, vt contradicam domino meo? Omne quod erit ante oculos eius bonum & optimum, faciam: Quicquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meę. Et surrexit & ornauit se vestimēto suo, & ingressa stetit ante faciē eius. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardēs in concupiscentia eius. Et dixit ad eam Holofernes, Bibe nunc, & accumbe in iucunditate: quoniam
inuenisti gratiam coram me. Et dixit Iudith, Bibam domine, quoniam ma- D
gnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit, & manducauit, & bibit coram ipso ea quę parauerat illi ancilla eius. Et iucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquā biberat in vita sua.

Ebrio Holoferni caput abscindit Iudith & suis perfert ciuibus quos ad laudandum deum incitat. Cap. XIII.

VT autem sero factum est, festinauerunt serui illius ad hospitia sua, & A
conclusit Vagao ostia cubiculi, & abijt. erāt autē omnes fatigati à vino. Eratque Iudith sola in cubiculo. Porrò Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. Dixitque Iudith puellæ suę vt staret foris ante cubiculum, & obseruaret. Stetitque Iudith ante lectum orans cum lachrimis, & labiorum motu in silentio dicens, Cōfirma me domine deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuū mearū, vt sicut promisisti, Ierusalē ciuitatem tuā eri-

gas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. Et cum hęc di
xisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, et pugionem eius,
qui in ea ligatus pendebat exoluit. Cumque euaginasset illum, apprehen-
dit comam capitis eius, & ait, Confirma me Domine Deus in hac hora. &
percussit bis in ceruicem eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopeum
B eius a columnis, & euoluit corpus eius truncum. Et post pusillum exiuit, &
tradidit caput Holofernis ancillæ suę, & iussit vt mitteret illud in peram suã.
Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, & tran
sierunt castra & gyrantes vallem, venerunt ad portam ciuitatis. Et dixit Iu
dith a longe custodibus murorum, Aperite portas, quoniam nobiscum est
deus, qui fecit virtutem in Israel. Et factum est, cum audissent viri vocem
eius, vocauerunt presbyteros ciuitatis. Et occurrerunt ad eam omnes, a
minimo vsque ad maximum: quoniam sperabant eam iam non esse ventu-
ram. Et ascendentes luminaria congyrauerunt circa eam vniuersi: illa au-
tem ascendens in eminentiorem locum, iussit fieri silentium. Cumque om-
nes tacuissent, dixit Iudith, Laudate Dominum Deum nostrum, qui non
deseruit sperantes in se: & in me ancilla sua adimpleuit misericordiam suam,
quam promisit Domui Israel, & interfecit in manu mea hostem populi sui
C in hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens, Ec-
ce caput Holofernis principis militię Assyriorum. Et ecce conopeum illius, in
quo recumbebat in ebrietate sua, vbi per manum fœminę percussit eum do-
minus deus noster. Viuit autem ipse dominus, quoniam custodiuit me ange-
lus eius & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem: &
non permisit me dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione pec
cati reuocauit me vobis gaudentem in uictoria sua, in euasione mea, & in li-
beratione uestra. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in secu-
Psal. 105.a & 106.a lum misericordia eius. Vniuersi autem adorãtes dominum, dixerunt ad eam,
Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimi-
cos nostros. Porrò Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam, Benedicta es
tu filia a domino deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Bene-
dictus dominus qui creauit cœlum & terram, qui te direxit in vulnera capi-
tis principis inimicorum nostrorum, quia hodie nomen tuum ita magnifi-
D cauit, vt non recedat laus tua de ore hominum qui memores fuerĩt virtutis
Domini in ęternum, pro quibus non pepercisti animę tuę propter angustias
& tribulationem generis tui, sed subuenisti ruinæ ante conspectum Dei no-
stri. Et dixit omnis populus, Fiat fiat. Porrò Achior vocatus venit, & di-
xit ei Iudith, Deus Israel cui tu testimonium dedisti quod vlciscatur se de
inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit in hac nocte in manu
mea. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu su-
perbiæ suę deum Israel contempsit, & tibi interitum minabatur, dicens. Cum
captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. Videns
autem Achior caput Holofernis, angustiatus præ pauore cecidit in faciem
suam super terram, & ęstuauit anima eius. Postea verò quam resumpto spi
ritu recreatus est, procidit ad pedes eius, & adorauit eam, & dixit, Benedicta
tu a deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniam in omni gente quę audierit
nomen tuum, magnificabitur super te deus Israel.

Caput Holofernis in muro suspenditur, Iudæi obruunt Assyrios, & Achior circũciditur. Ca. XIIII.

DIxit autem Iudith ad omnem populum, Audite me fratres: Suspen- A
dite caput hoc super muros nostros: & erit, cum exierit sol, accipiat
vnusquisque arma sua, & exite cum impetu: non vt descendatis deor
sum, sed quasi impetum facientes. Tunc exploratores necesse erit vt fugiant
ad principem suum excitãdum ad pugnam. Cumq; duces eorum cucurrerint
ad tabernaculum Holofernis, & inuenerint eum truncum in suo sanguine vo
lutatum, decidet super eos timor. Cumq; cognoueritis fugere eos, ite post il-
los securi quoniam dominus conteret eos sub pedibus vestris. Tunc Achior
videns uirtutem quam fecit deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit deo, B
& circuncidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum Israel, et om
nis succesio generis eius vsque in hodiernum diem. Mox autem vt ortus est
dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque vnusquisque
vir arma sua, & egresi sunt cum grandi strepitu & vlulatu. Quod videntes
exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt. Porro hi qui in ta-
bernaculo erant venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes excitan-
di gratia, inquietudinem arte moliebantur, vt non ab excitantibus, sed a so- C
nantibus Holofernes euigilaret. Nullus enim audebat cubiculum uirtutis As-
syriorum pulsando aut intrando aperire. Sed cum venissent eius duces ac tri-
buni, & uniuersi maiores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubicularijs,
Intrate, & excitate illum, quoniam egresi mures de cauernis suis, ausi sunt
prouocare nos ad prælium. Tunc ingressus Vagao cubiculum eius, stetit an-
te cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Iu-
dith dormire. Sed cum nullum motum iacentis sensu aurium caperet, accesit
proximans ad cortinam, & eleuans eam, videnscp cadauer absq; capite Holo D
fernis in suo sanguine tabefactum iacere super terram, exclamauit voce ma-
gna cum fletu, & scidit vestimenta sua. Et ingressus tabernaculum Iudith, nõ
inuenit eam, & exilijt foras ad populum, & dixit, Vna mulier Hebrea fecit
confusionem in domo regis Nabuchodonosor. ecce enim Holofernes iacet in
terra, & caput eius non est in illo. Quod cum audissent principes virtutis As-
syriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor
cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. Et factus est clamor in-
comparabilis in medio castrorum eorum.

Cognita Holofernis morte Assyrii fuga sibi consulunt, eorum spoliis potiuntur Israelitæ, & benedicitur Iudith. Cap. XV.

CVmq; omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens A
et consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium
sumunt, ita vt nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capi-
te, relictis omnibus euadere festinabant Hebræos quos armatos super se veni
re audierant, fugientes per vias camporum & semitas collium. Videntes itaq;
filij Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderũtq; clangentes tubis, & vlu- B
lantes post ipsos. Et quoniam Assyrij non adunati, in fugam ibant præcipi-
tes: filij autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes quos in-
uenire potuissent. Misit itaq; Ozias nuntios per omnes ciuitates & regiones
Israel. Omnis itaq; regio omnisq; vrbs, electam iuuentutem armatam misit
post eos, & persecuti sunt eos in ore gladij, quousq; peruenirẽt ad extremita-

tem finium suorum. Reliqui autem qui erant in Bethulia ingressi sunt castra
C Assyriorum, et prædam quam fugientes Assyrij reliquerant, abstulerunt, et
honestati sunt valde, Hi vero qui victores reuersi sunt ad Bethuliam, omnia
quę erant illorum abstulerunt secum, ita vt non esset numerus in pecoribus,
et iumentis, et vniuersis mobilibus eorum, ut a minimo vsque ad maximum
omnes diuites fierent de prędationibus eorum. Ioachim autem summus pon-
tifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cum uniuersis presbyteris suis, vt vi-
deret Iudith. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna vo-
ce, dicentes. Tu gloria Ierusalem, tu lętitia Israel, tu honorificentia populi no
D stri, quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatē ama
ueris, et post virum tuum, alterum nescieris, ideo et manus domini conforta-
uit te: et ideo eris benedicta inæternum. Et dixit omnis populus, Fiat fiat. Per
dies autem triginta, uix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel. Por
ro autem vniuersa quę Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Iu-
dith in auro, et argento, et uestibus, et gemmis, et omni supellectili, et tradita
sunt omnia illi a populo. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et uir-
ginibus, et iuuenibus, in organis, et citharis.

Iudith canit Domino epinicion, confluit populus Ierusalem vt laudet Dominum, & Iudith moritur. Cap. XVI.

TVnc cantauit canticum hoc domino Iudith, dicens,
A Incipite domino in tympanis, cantate domino in cymbalis, modula-
mini illi psalmum nouum, exultate et inuocate nomen eius.
Dominus conterens bella, dominus nomen est illi.
Qui posuit castra sua in medio populi, vt eriperet nos de manu omnium ini-
micorum nostrorum.
Venit Assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis suę: cuius
Supra 7.c multitudo obturauit torrentes, et equi eorum cooperuerunt valles.
Dixit se incensurum fines meos, et iuuenes meos occisurum gladio, infantes
meos dare in prædam, et uirgines in captiuitatem.
Dominus autem omnipotens nocuit eum, et tradidit eum in manus fœminę,
et confodit eum.
Non enim cecidit potens eorum a iuuenibus, nec filij Titan percusserunt eū,
nec excelsi gigantes imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari in specie fa
B ciei suæ dissoluit eum.
Exuit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento lętitię in exulta
tione filiorum Israel.
Vnxit faciem suam vnguento, et colligauit cincinnos suos mitra, accepit sto-
lam nouam ad decipiendum illum.
Sandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animā
eius, amputauit pugione ceruicem eius.
Horruerunt Persæ constantiam eius, et Medi audaciam eius.
Tunc vlulauerunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei,
arescentes in siti.
Filij puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos,
perierunt in prælio a facie domini dei mei.
Hymnum cantemus domino, hymnum nouum cantemus deo nostro.

Adonai dñe magnus es tu,& pclarus in virtute tua,& quẽ supare nemo põt. C
Tibi seruiat omnis creatura tua: quia dixisti,& facta sunt; misisti spiritum Psal.3.2b
tuum,& creata sunt,& non est qui resistat voci tuę.
Montes a fundamentis mouebuntur cum aquis, petræ sicut cera liquescent
ante faciem tuam.
Qui autem timent te magni erunt apud te per omnia.
Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicauit in eis,in die iudicij visitauit illos.
Dabit enim ignẽ & vermes in carnes eorũ,vt vrãtur & sentiant vsq; in sempiternum. Et factũ est post hęc,omnis populus post victoriã venit in Ierusalem adorare dñm:& mox vt purificati sunt, obtulerũt holocausta, & vota, & repromissiones suas. Porro Iudith vniuersa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus,& conopeum quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema obliuionis. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum & per tres menses gaudiũ huius victoriæ celebratum est cũ Iudith. D
Post dies autẽ illos vnusquisq; redijt in domum suam,& Iudith magna facta est in Bethulia,& pręclarior erat vniuersę terrę Israel. Erat etiã virtuti castitas adiuncta,ita vt nõ cognosceret virũ omnibus diebus vitæ suę, ex quo defunctus est Manasses vir eius. Erat autẽ diebus festis procedẽs cũ magna gloria. Mansit autẽ in domo viri sui,annos centũ quinq;, & dimisit abram suã liberã,& defuncta est ac sepulta cũ viro suo in Bethulia. Luxitq; illã omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vitę eius nõ fuit qui perturbaret Israel,& post mortem eius annis multis. Dies autẽ victoriæ huius festiuitatis,ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudæis ex illo tempore vsq; in pręsentem diem.

DIVI HIERONYMI IN LIBRVM Esther ad Paulam & Eustochium præfatio.

Librum Esther varijs translatoribus cõstat esse vitiatũ: quẽ ego de archiuis Hebręorũ releuans,verbũ è verbo expressius transtuli. Quem librũ ęditio vulgata,laciniosis hincinde verborũ finibus trahit,addens ea quæ ex tẽpore dici poterãt,et audiri: sicut solitũ est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus verbis vti potuit qui iniuriã passus est, vel qui iniuriã fecit. Vos autẽ ò Paula & Eustochium, quoniã tantum bibliothecas Hebræorũ studuistis intrare, & interpretũ certamina comprobastis, tenentes Esther Hebraicũ librum, per singula verba nostrã translationẽ aspicite: vt possitis agnoscere, me nihil etiã augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiã Hebraicã Latinę linguę tradidisse. Nec affectamus laudes hominũ,nec vituperationes expauescimus. deo enim placere curantes,minas hominũ penitus nõ timemus, quoniã deus dissipat ossa eorũ qui hominibus placere desiderãt: & secũdum Apostolum, qui huiusmodi sunt, serui Christi esse nõ possunt. Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio vsq; ad Teth literã fecimus diuersis in locis, volentes scilicet Septuaginta interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim iuxta morem Hebraicum, ordinem prosequi, etiam in Septuaginta æditione maluimus.

LIBER ESTHER

Aſſueri magnificum conuiuium, ad quod accedere vxorem ſuam Vaſthi nolentem repudiat, dehinc edictum promulgat de virorum imperio in vxores. Cap. I.

A IN diebus Aſſueri, qui regnauit ab India vſq; Aethio-
piam ſuper centum viginti ſeptem prouincias: quando
ſedit in ſolio regni ſui, Suſan ciuitas regni eius exordiũ
fuit. Tertio igitur anno imperij ſui fecerat grande conui
uium cunctis principibus, & pueris ſuis fortiſsimis Per
ſarum, & Medorum inclytis, et pręfectis prouinciarum
coram ſe, vt oſtenderet diuitias glorię regni ſui, ac ma-
gnitudinem atq; iactantiam potentiæ ſuæ multo tempo
re, centum videlicet & octoginta diebus. Cumque implerentur dies conuiuij,
inuitauit omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan à maximo vſq; ad mi-
nimum: & iuſsit ſeptem diebus conuiuium præparari in veſtibulo horti, &
nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat. Et pēdebant ex omni par
te tentoria ærei coloris, & charpaſini, ac hyacinthini, ſuſtentata funibus byſ-
B ſinis atq; purpureis, qui eburneis circulis inſerti erant, & columnis marmo-
reis fulciebantur. Lectuli quoq; aurei, & argentei ſuper pauimentũ, ſmarag-
dino, & pario ſtratum lapide diſpoſiti erant: quod mira varietate pictura de-
corabat. Bibebant autem qui inuitati erant, aureis poculis, & alijs atque alijs
vaſis cibi inferebantur. Vinum quoq;, vt magnificentia regia dignum erat,
abundans, & præcipuum ponebatur. Nec erat qui nolentes cogeret ad biben
dum: ſed ſicut rex ſtatuerat, pręponens menſis ſingulos de principibus ſuis,
ut ſumeret vnuſquiſque quod vellet. Vaſthi quoque regina fecit conuiuium
fœminarum in palatio, vbi rex Aſſuerus manere conſueuerat. Itaq; die ſepti-
mo, cum rex eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præ
cepit Mauman & Bazatha & Harbona & Bagatha & Abgatha & Zethar
& Charchas ſeptem eunuchis, qui in conſpectu eius miniſtrabant, vt intro-
ducerent reginam Vaſthi coram rege, poſito ſuper caput eius diademate, vt
C oſtenderet cunctis populis, & principibus pulchritudinem illius: erat enim
pulchra valde. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos man-
dauerat, venire contempſit. Vnde iratus rex, & nimio furore ſuccenſus, inter-
rogauit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorũ faciebat cun
cta conſilio, ſcientium leges, ac iura maiorum (erant autem primi & proxi-
mi, Charſena & Sethar & Admatha & Tharſis & Mares & Marſana &
Mamuchã, ſeptem duces Perſarum, atq; Medorum, qui videbant faciem re-
gis, & primi poſt eum reſidere ſoliti erant) cui ſententiæ Vaſthi regina ſubia
ceret, quę Aſſueri regis imperium, quod per eunuchos mandauerat, facere no
luiſſet. Reſponditq; Mamuchan audiente rege, atq; principibus, Non ſolum
regē læſit regina Vaſthi, ſed & omnes populos, & principes, qui ſunt in cun
ctis prouincijs regis Aſſueri. Egredietur enim ſermo reginæ ad omnes mulie-
res, vt contemnant viros ſuos, & dicãt. Rex Aſſuerus iuſsit vt regina Vaſthi
intraret ad eum, & illa noluit. Atq; hoc exemplo omnes principum cõiuges
Perſarum, atque Medorum paruipendent imperia maritorum: vnde regis iu
ſta eſt indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edictum a facie tua, et ſcri-

batur iuxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, vt nequaquam regina Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnũ illius, altera quæ melior est illa, accipiat. Et hoc in omne (quod latissimum est) prouinciarum tuarum diuulgetur imperium, vt cunctę vxores tam maiorum quam minorum deferant maritis suis honorem. Placuit consilium regi, & principibus: fecitque iuxta consilium Mamuchan, & misit epistolas ad vniuersas prouincias regni sui, vt quæque gens audire & legere poterat diuersis linguis, & literis, esse viros principes, ac maiores in domibus suis: & hoc per cunctos populos diuulgari. D

Esther ex multis puellis imprimis placet Assuero, Mardochæus regi insidias aperit. Cap. II.

His itaque gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & que fecisset, vel quæ passa esset: dixeruntque pueri regis, ac ministri eius, Quęrantur regi puellę virgines, ac speciosæ, et mittantur qui considerent per vniuersas prouincias puellas speciosas, & virgines: & adducant eas ad ciuitatem Susan, & tradant eas in domum fœminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarũ: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad vsus necessaria. & quęcunque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi & ita vt suggesserant, iussit fieri. Erat vir Iudęus in Susan ciuitate, vocabulo Mardochæus, filius Iair, filij Semei, filij Cis, de stirpe Iemini qui translatus fuerat de Ierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissę, quæ altero nomine vocabatur Esther: & vtrunque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuisque patre eius, ac matre, Mardochęus sibi eam adoptauit in filiam. Cumque percrebuisset regis imperium, & iuxta mandatum illius multę pulchræ virgines adducerentur Susan, & Egeo traderentur eunucho: Esther quoque inter cęteras puellas ei tradita est, ut seruaretur in numero fœminarum. Quæ placuit ei, & inuenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho vt accelerаret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimam de domo regis, & tam ipsam, quã pedissequas eius ornaret, atque excoleret. Quæ noluit indicare ei populum, & patriam suam. Mardochęus enim pręceperat vt de hac re omnino reticeret: qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines seruabantur, curam agens salutis Esther & scire uolens quid ei accideret. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, vt intrarent ad regem, expletis omnibus quę ad cultum muliebrem pertinebant, mẽsis duodecimus vertebatur: ita duntaxat, vt sex mensibus oleo vngerentur myrrhino, & alijs sex quibusdam pigmentis, & aromatibus vterẽtur. Ingredientesque ad regem, quicquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebãt: vt eis placuerat, compositæ de triclinio fœminarum ad regis cubiculum transibant. Et quę intrauerat vespere, egrediebatur mane: atque inde in secundas ędes deducebatur, quę sub manu Sasagazi eunuchi erant, qui concubinis regis pręsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire iussisset ex nomine. Euoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quã sibi adoptauerat in filiam, deberet intrare ad regem. Quę non quęsiuit muliebrem

A

4. Regum 24.d

B

C

cultum, sed quæcunque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium
D oculis gratiosa, & amabilis videbatur. Ducta est itaque ad cubiculũ regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni eius. Et adamauit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuitque gratiam, & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius, fecitque eam regnare in loco Vasthi. Et iussit conuiuium præparari per magnificum cunctis principibus, & seruis suis pro coniunctione, & nuptijs Esther. Et dedit requiem vniuersis prouincijs, ac dona largitus est, iuxta magnificentiam principalem. Cumque & secundo quærerentur virgines, & congregarentur, Mardochęus manebat ad ianuam regis. necdum prodiderat Esther patriam & populum suum, iuxta mandatum eius. Quicquid enim ille præcipiebat, obseruabat Esther: & ita cuncta faciebat vt eo tẽpore solita erat quo eam paruulam nutriebat. Eo igitur tempore quo Mardochęus ad regis ianuã morabaĩ, irati sunt Bagathã, & Thares duo Eunuchi regis, qui ianitores erãt & in primo palatij limine præsidebant: volueruntque insurgere in regem, & occidere eum. Quod Mardochęum non latuit: statimque nuntiauit reginæ Esther: & illa regi ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat. Quæsitum est, & inuentum: & appensus est vterque eorum in patibulo. Mandatumque est historijs, & annalibus traditum coram rege.

Infra 6, a

Aman quod non coleretur a Mardochęo, omnium Iudęorũ interitum ex rege impetrat. Cap. III.

A Post hęc rex Assuerus exaltauit Aman filiũ Amadathi, qui erat de stirpe Agag: & posuit solium eius super omnes principes quos habebat. Cunctique serui regis, qui in foribus palatij versabantur, flectebant genua, & adorabãt Aman: sic enim pceperat eis imperator. solus Mardochęus non flectebat genu, neque adorabat eum. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatij præsidebant, Cur præter cæteros non obseruas mandatum regis? Cumque hoc crebrius dicerent, & ille nolet audire, nuntiauerunt Aman, scire cupientes
B vtrum perseueraret in sententia. dixerat enim eis se esse Iudæũ. Quod cum audisset Aman, & experimento probasset quod Mardochęus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit in vnũ Mardochęum mittere manus suas. audierat enim quod esset gentis Iudææ. magisque voluit omnem Iudęorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. Mense primo (cuius vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in vrnam, quæ Hebraice dicitur Phur, coram Aman quo die & quo mense gens Iudęorum deberet interfici: & exiuit mensis duodecimus qui vocatur Adar. Dixitque Aman regi Assuero, Est populus per omnes pro-
C uincias regni tui dispersus, & a se mutuo separatus, nouis vtens legibus & ceremonijs, insuper & regis scita contemnens. Et optime nosti quod non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuę. Tulit ergo rex anulũ quo vtebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixitque ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum sit: de populo age quod tibi placet. Vocatique sunt scribę regis mẽse primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis: & scriptũ est vt iusserat Aman ad omnes satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarumque gentium, vt quæque

gens legere

gens legere poterat & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri, & literæ signatæ ipsius annulo missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias, vt occiderent atq; delerent omnes Iudæos, à puero vsq; ad senem, paruulos & mulieres vno die, hoc est tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autē epistolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent & pararēt se ad prædictā diem. Festinabāt cursores, qui missi erant regis imperium explere. Statimq; in Susan pependit edictum rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis qui in vrbe erant, flentibus. D

Lugent Iudæi eorum causam Mardochæus per Esther agit apud regem. Cap. IIII. A

QVæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco spargens cinerē capiti & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinē animi sui, & hoc eiulatu vsq; ad fores palatij gradiēs. Nō enim erat licitum, indutum sacco aulam regis intrare. In omnibus quoq; prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiuniū, vlulatus, & fletus sacco & cinere multis pro stratu vtentibus. Ingressæ autem sunt puellæ Esther et eunuchi nuntiaueruntq; ei. Quod audiens, consternata est: & vestem misit, vt ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit. Accitoq; Atach eunucho, quem B rex ministrum ei dederat, præcepit vt iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret. Egressusq; Atach, iuit ad Mardochæum stantem in platea ciuitatis ante ostiū palatij, qui indicauit omnia quæ acciderant, quomodo Amā promisisset vt in thesauros regis pro Iudæorum nece inferret argentū. exemplar quoq; edicti quod pēdebat in Susan, dedit ei vt reginæ ostenderet, & moneret eam vt intraret ad regē, & deprecaretur eū pro populo suo. Regressusq; Atach, nuntiauit Esther omnia quæ Mardochæus dixerat. Quæ respondit ei, C & iussit vt diceret Mardochæo: Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, quòd siue vir, siue mulier non vocatus, interius atrium regis intrauerit, absq; vlla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atq; ita possit viuere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non sum uocata ad eum? Quod cum audisset Mardochæus, rursum mandauit Esther, dicens: Ne putes quòd animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabū D tur Iudæi: & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore pararetis? Rursumq; Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus & tribus noctibus: & ego cum ancillulis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens non vocata, tradensq; me morti & periculo. Iuit itaq; Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

Instinctu Esther Aman vocatur a rege ad conuiuium, vbi suum odium in Mardochæum declarat, & patibulum ei suspendēdo extruit. Cap. V. A

DIe autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatij contra ostium domus. Cumq; vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis eius, & extendit cō-

MM

tra eam virgam auream quam tenebat manu. Quę accedens, osculata est summitatem virgæ eius. Dixitq; ad eam rex: Quid vis Esther regina? Quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. At illa re-
B spondit: Si regi placet, obsecro vt venias ad me hodie, & Aman tecum, ad conuiuium quod paraui. Statimq; rex: Vocate, inquit, citò Aman: vt Esther obediat voluntati. Venerunt itaq; rex et Aman ad conuiuium quod eis regina parauerat. Dixitq; ei rex, postquàm vinum biberat abundanter: Quid petis vt detur tibi? & pro qua re postulas? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istæ, Si inueni in conspectu regis gratiam, & si regi placet vt det mihi quod postulo, &
C meam impleat petitionem: veniat rex & Aman ad conuiuium quod paraui eis, & cras aperiam regi voluntatem meam. Egressus est itaq; illo die Aman lætus & alacer. Cumq; vidisset Mardochæum sedentem ante fores palatij, & non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde: & dissimulata ira reuersus in domum suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam: & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumq; turbam, et quanta cum gloria super omnes prin
D cipes & seruos suos rex eleuasset. Et post hæc ait: Regina quoq; Esther nullũ alium vocauit ad cõuiuium cum rege, pręter me: apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quam diu videro Mardochęum Iudęum sedentem ante fores regias. Respõderuntq; ei Zares vxor eius, & cęteri amici: Iube parari excelsam trabem, habẽtem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic mane regi, vt appendatur super eam Mardochæus, et sic ibis cum rege lętus ad cõuiuium. Placuit q; ei consilium, et iussit excelsam pręparari crucem.

In Mardochæum transferuntur summi honores, & Aman eum cogitur prędicare publice, Cap. VI.

A NOctem illam duxit rex insomnem, iussitq; sibi afferri historias & annales priorum temporum. Quæ cum illo presente legerentur, vẽtum est ad illum locum, vbi scriptum erat, quomodo nũtiasset Mardochęus insidias Bagathan & Thares eunuchorum, regem Assuerum iugulare cupientium. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei serui illius, ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit. Statimq; rex: Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe in
B terius atrium domus regiæ intrauerat, vt suggereret regi, & iuberet Mardochæum affigi patibulo quod ei fuerat præparatum. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitq; rex: Ingrediatur. Cumq; esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans quòd nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, respondit: Homo quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regijs, & imponi super equum qui de sella regis est, & accipere regium diadema super ca-
C put suum, & primus de regijs principibus ac tyrannis teneat equum eius: & per plateam ciuitatis incedens, clamet, & dicat: Sic honorabitur, quencunque voluerit rex honorare. Dixitque ei rex: Festina, & sumpta stola & equo, fac ita vt locutus es, Mardochæo Iudęo qui sedet ante fores palatij. Caue ne quicquam de his quæ locutus es prætermittas. Tulit itaque Aman

stolam et equum, indutumq; Mardochæum, in platea ciuitatis, et impositum equo præcedebat, atq; clamabat: Hoc honore condignus est, quencunque rex voluerit honorare. Reuersusq; est Mardochęus ad ianuam palatij: et Aman festinauit ire in domum suam, lugens et operto capite: narrauitq; Zares vxori suę et amicis, omnia quæ euenissent sibi. Cui responderunt sapientes quos secum habebat in consilio, et vxor eius: Si de semine Iudęorum est Mardochęus, ante quem cadere cœpisti: non poteris ei resistere, sed cades in conspectu eius. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, et cito eum ad conuiuium quod regina parauerat, pergere compulerunt. D

Esther & sibi & Iudæis incolumitatem impetrat, & Aman in locum Mardochæi suspenditur. Cap. VII.

INtrauit itaq; rex et Aman, vt biberent cum regina. Dixitq; ei rex etiam secunda die postq; vino incaluerat: Quę est petitio tua Esther, vt detur tibi? et quid vis tibi fieri? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa respondit: Si inueni gratiam in oculis tuis, o rex, et si placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, et populum meũ pro quo obsecro. Traditi enim sumus ego et populus meus, ut cōteramur, iugulemur, et pereamus. Atq; vtinā in seruos et famulas venderemur: esset tolerabile malum, et gemens tacerem. Nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regē. Respondensq; rex Assuerus, ait: Quis est iste: et cuius potentiæ, vt hęc audeat facere? Dixitq; Esther: Hostis et inimicus noster pessimus, iste est Aman. Quod ille audiens, ilico obstupuit, vultum regis ac reginę ferre nō sustinens. Rex autem iratus surrexit, et de loco conuiuij intrauit in hortum arboribus consitum. Aman quoq; surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua. intellexit enim a rege sibi paratum malum. Qui cum reuersus esset de horto nemoribus consito, et intrasset conuiuij locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo iacebat Esther: et ait: Etiam reginam vult opprimere, me pręsente, in domo mea. Necdum uerbum de ore regis exierat, et statim operuerunt faciem eius. Dixitq; Harbona, vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum quod parauerat Mardochęo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. Suspensus est itaq; Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo: et regis ira quieuit. A B C

Bona Aman traduntur Esther, & edicta quę in Iudæorum exitium publicarat Aman reuocantur, inde plurimum gaudent Iudæi Cap. VIII.

DIe illo dedit rex Assuerus Esther reginę domum Aman aduersarij Iudæorum, et Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther, quod esset patruus suus. Tulitq; rex annulum quem ab Aman recipi iusserat, et tradidit Mardochęo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam. Nec his contenta, procidit ad pedes regis: fleuitque, et locuta ad eum orauit ut malitiam Aman Agagitę, et machinationes eius pessimas, quas excogitauerat contra Iudæos, iuberet irritas fieri. At ille ex more sceptrum aureum prętendit manu, quo signum clementię monstrabatur. Illáque consurgens stetit ante eum, et ait: Si placet regi, et si inueni gratiam in oculis eius, et deprecatio mea non ei uidetur esse contraria, obsecro ut nouis epistolis ueteres Aman literę insidiatoris & hostis Iudęorum, quibus eos in cunctis regis prouincijs perire præcepe- A

rat, corrigantur. Quomodo enim potero sustinere necem & interfectionem populi mei? Responditq; rex Assuerus Esther reginę, & Mardochæo Iudæo: Domum Aman concessi Esther reginæ: & ipsum iussi affigi cruci, quia au-
B sus est manum mittere in Iudæos. Scribite ergo Iudæis, sicut vobis placet, ex regis nomine, signantes literas annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, vt epistolis quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erāt, nemo auderet contradicere. Accitisq; scribis & librarijs regis (erat autem tempus tertij mensis, qui appellatur Siban) vicesima & tertia die illius scriptæ sunt epistolæ vt Mardochæus voluerat, ad Iudæos & ad principes, procuratoresq; & iudices, qui centum viginti septem prouincijs ab India vsq;
C ad Æthiopiam pręsidebant, prouinciæ atq; prouincię, populo & populo iuxta linguas & literas suas, & Iudæis, prout legere poterant & audire. Ipsæq; epistolæ quę ex regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, & missæ per veredarios: qui per omnes prouincias discurrentes, veteres literas nouis nuntijs præuenirēt. Quibus imperauit rex, vt conuenirent Iudęos per singulas ciuitates, & in vnum præciperent congregari, vt starent pro animabus suis, & omnes inimicos suos cum coniugibus ac liberis & vniuersis domibus interficerent atq; delerent. Et constituta est per omnes prouincias una ultionis dies, id est tertiadecima mensis duodecimi Adar. Summaq; epistolę hęc fuit, vt in omnibus terris ac populis qui regis Assueri subiacebant imperio, notum fieret paratos esse Iudæos ad capiendam vindi-
D ctam de hostibus suis. Egressiq; sunt veredarij celeres nuntia perferentes, & edictum regis pependit in Susan. Mardochęus autem de palatio & de conspectu regis egrediens fulgebat vestibus regijs, hyacinthinis videlicet & ętinis coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio atq; purpureo. Omnisq; ciuitas exultauit, atq; lętata est. Iudęis autem noua lux oriri uisa est, gaudium, honor & tripudium. Apud omnes populos, urbes atq; prouincias quocunq; regis præcepta ueniebant, mira exultatio, epulæ atque conuiuia & festus dies: intantum ut plures alterius gentis & sectę, eorum religioni & ceremonijs iungerentur. Grandis enim cunctos Iudaici nominis terror inuaserat.

Iudæi de hostibus se ulciscuntur & suspensis filiis Aman cum aliquot aliis inimicorum festa domino celebrant. Ca. IX

A IGitur duodecimi mensis, quem Adar uocari antè iam diximus, tertiadecima die quando cunctis Iudęis interfectio parabatur, & hostes eorum inhiabant sanguini, uersa uice Iudæi superiores esse cœperunt, et se de aduersarijs uindicare. Congregatiq; sunt per singulas ciuitates et oppida et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos. Nullusq; ausus est resistere eo quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetraret. Nam et prouinciarum iudices et duces et procuratores, omnisque dignitas quæ singulis locis ac operibus pręerat, extollebant Iudęos timore Mardochęi quem principem esse palatij, et plurimum posse cognouerant. fama quoque nominis eius crescebat quotidie, et per cunctorum ora uolitabat. Itaque perculserunt Iudæi inimicos suos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi parauerant facere: intantum, ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitę hostis Iudæorum:

quorum

quorum ista sunt nomina, Pharsandatha & Delphon & Esphatha & Phoratha & Adalia & Aridatha & Phermesta & Arisai & Aridai & Iezatha. B
Quos cum occidissent, prędas de substantijs eorũ agere noluerunt. Statimq́ numerus eorũ qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est. Qui dixit reginæ: In vrbe Susan interfecerunt Iudæi quingentos viros, et alios decem filios Aman: quantam putas eos exercere cędem in vniuersis prouincijs? Quid vltra postulas? et quid vis vt fieri iubeam? Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Iudæis, vt sicut fecerunt hodie in Susan, sic & cras faciant, et decem filij Aman in patibulis suspendantur. Pręcepitq́ rex vt ita fieret. Statim que in Susan pependit edictum, & decem filij Aman suspensi sunt. Congrega C
tis Iudęis quartadecima die mensis Adar interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est. Sed & per omnes prouincias quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: intantum vt septuagintaquinque millia occisorũ implerentur, & nullus de substantijs eorum quicquam contingeret. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar vnus apud omnes interfectionis fuit, et quartadecima die cędere desierunt. Quem constituerunt esse solennem, vt in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atq́ conuiuijs. At hi qui in vrbe Susan cædem exercuerant, tertiodecimo & quartodecimo die eiusdem D
mensis in cęde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solennem, epularum atq́ lætitiæ. Hi vero Iudęi qui in oppidis non muratis ac villis morabãtur, quartumdecimum diem mensis Adar conuiuiorum & gaudij decreuerunt, ita vt exultent in eo, & mittant sibi mutuò partes epularum & ciborum. Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & literis comprehensa misit ad Iudęos qui in omnibus regis prouincijs morabantur, tam in vicino positis quam procul, vt quartamdecimam, & quintamdecimã diem mensis Adar pro festis susciperent, & reuertente semper anno solenni celebrarent honore: quia in ipsis diebus se vlti E
sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus atq́ tristitia in hilaritatem gaudiumq́ conuersi sunt, essentq; dies isti epularum atq́ lętitiæ, & mitterent sibi inuicẽ ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperuntq́ Iudæi in solennem ritum cuncta, quæ eo tempore facere cœperãt, & q̃ Mardochęus literis facienda mãdauerat. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis & aduersarius Iudæorũ, cogitauit contra eos malũ, vt occideret illos, atq́ deleret: & misit Phur, quod nostra lingua vertitur in sortem. Et postea ingressa est Esther ad regẽ, obsecrans vt conatus eius, literis regis irriti fierent: & malum quod contra Iudęos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Deniq; et F
ipsum & filios eius affixerunt cruci, atq́ ex illo tẽpore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium: eo quòd phur id est sors, in urnã missa fuerit. Et cuncta quę gesta sunt, epistolæ, id est libri huius volumine cõtinentur: quæq́ sustinuerunt, & quę deinceps immutata sunt, susceperũt Iudęi super se & semẽ suum, & super cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absq́ solennitate transigere: quos scriptura testatur, & cętera expetunt tempora annis sibi iugiter succedentibus. Isti sunt dies, quos nulla vnquam delebit obliuio: & per singulas generationes cũctę in toto orbe prouinciæ celebrabunt: nec est vlla ciuitas, in qua dies phurim, id est sortium,

G non obſeruentur a Iudæis,& ab eorum progenie,quæ his ceremonĳs obliga-
ta eſt.Scripſeruntq; Eſther regina filia Abihail,et Mardochæus Iudęus etiam
ſecundam epiſtolam,vt omni ſtudio dies iſta ſolennis ſanciretur in poſterum
& miſerunt ad omnes Iudæos,qui in centum vigintiſeptem prouincĳs regis
Aſſueri verſabantur,vt haberent pacem & ſuſciperent veritatem,obſeruan-
tes dies ſortium ,& ſuo tempore cum gaudio celebrarent : ſicut conſtituerant
Mardochæus & Eſther,& illi obſeruanda ſuſceperunt a ſe et a ſemine ſuo ieiu
nia & clamores & ſortium dies,& omnia quę libri huius qui vocatur Eſther
hiſtoria continentur .

Aſſueri imperii magnitudo. Cap. X.

A REx verò Aſſuerus omnem terram & cunctas maris inſulas fecit tribu
tarias,cuius fortitudo & imperiū & dignitas atq; ſublimitas,qua exal
tauit Mardochæum,ſcripta ſunt in libris Medorum atq; Perſarum:&
quomodo Mardochęus Iudaici generis ſecundus a rege Aſſuero fuerit: & ma
gnus inter Iudęos,& acceptabilis plebi fratrum ſuorum,quærens bona popu
lo ſuo,& loquens ea quę ad pacem ſeminis ſuis pertinerent.

B Quę habentur in Hebræo,plena fide expreſſi. Hæc autem quę ſequuntur,ſcri
pta reperi in ædit[illegible]ne vulgata,quę Græcorum lingua & literis continentur.
& interim poſt finem libri hoc capitulum ferebatur,quod iuxta conſuetudi
nem noſtram obelo,id eſt veru prænotauimus.

Dixitq; Mardochęus:A deo facta ſunt iſta. Recordatus ſum ſomnĳ quod
videram,hæc eadem ſignificantis: nec eorum quicquam irritum fuit. Paruus
fons qui creuit in fluuium & in lucem ſolemq; conuerſus eſt,& in aquas plu
C rimas redundauit:Eſther eſt, quam rex accepit vxorem , & voluit eſſe regi-
nam. Duo autem dracones :ego ſum & Aman . Gentes quę conuenerant : hi
ſunt qui conati ſunt delere nomen Iudęorum. Gens autem mea: Iſrael eſt,quę
clamauit ad dominum, & ſaluum fecit dominus populum ſuum : liberauitq;
nos ab omnibus malis,& fecit ſigna magna atq; portēta inter gentes:& duas
ſortes eſſe præcepit,vnam populi dei,& alteram cunctarum gentium.venit-
D q; vtraq; ſors in ſtatutum ex illo iam tempore diem coram deo vniuerſis gen
tibus:& recordatus eſt dominus populi ſui,ac miſertus eſt hæreditatis ſuæ.Et
obſeruabuntur dies iſti in mēſe Adar quartadecima.& quintadecima die eiuſ
dem menſis,cum omni ſtudio & gaudio in vnum cœtum populi congregati,
in cunctas deinceps generationes populi Iſrael.

Somnium Mardochęi aliud. Cap. XI

A ANno quarto regnantibus Ptolemæo & Cleopatra , attulerunt Doſi-
theus,qui ſe ſacerdotem & Leuitici generis ferebat,& Ptolemæus fi-
lius eius hanc epiſtolam phurim , quam dixerunt interpretatum eſſe
Lyſimachum Ptolemæi filium in Ieruſalem.

B Hoc quoque principium erat in æditione vulgata, quod nec
in Hebręo,nec apud vllum fertur interpretum.

Anno ſecundo,regnante Artaxerxe maximo,prima die menſis Niſan, vi-
dit ſomnium Mardochæus filius Iairi,filĳ Semei,filĳ Cis de tribu Beniamin
homo Iudæus,qui habitabat in vrbe Suſis,vir magnus,& inter primos aulæ
regię.Erāt autem de eo numero captiuorum , quos tranſtulerat Nabuchodo-
C noſor rex Babylonis de Ieruſalem cum Iechonia rege Iuda:& hoc eius ſom-
nium fuit . Apparuerunt voces & tumultus & tonitrua & terræ motus ,&
conturbatio ſuper terrā;& ecce duo dracones magni,paratiq; cōtra ſe in præ-

ium. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, vt pugnarent cõ-
tra gentem iustorum. Fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis
& angustiæ, & ingens formido super terram. Conturbataq; est gẽs iustorum D
timentium mala sua, & præparata ad mortem. Clamaueruntq; ad deum: &
illis vociferãtibus, fons paruus creuit in fluuiũ maximũ, & in aquas plurimas
redũdauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & deuorauerũt incly
tos. Quod cũ uidisset Mardochęus, et surrexisset de stratu, cogitabat quid deus
facere uellet, & fixũ habebat in animo, scire cupiens quid significaret somniũ.

Mardochęus secundo insidias Artaxerxi structas denudat. Cap. XII.

MOrabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Tha- A
ra eunuchis regis, qui ianitores erant palatij. Cumq; intellexisset cogi
tationes eorum, & curas diligentius peruidisset, didicit quòd conarẽ-
tur in regem Artaxerxem manus mittere: & nuntiauit super eo regi. Qui de B
vtroq; habita quęstione, confessos iussit duci ad mortem. Rex autem quod ge
stũ erat, scripsit in cõmẽtarijs: sed et Mardochæus rei memoriã literis tradidit.
Præcepitq; ei rex, vt in aula palatij moraretur, datis ei ꝓ delatione muneribus. C
Amã verò filius Amadathi Bugęus erat gloriosissimus corã rege, & voluit no-
cere Mardochęo, et populo eius ꝓ duobus eunuchis regis, qui fuerãt interfecti. D

Hucusque proœmium.

Quę sequuntur, in eo loco posita erant, vbi scriptum est in volumine. Et diripuerunt bona vel substantias eorum. quæ in sola vulgata æditione reperimus.

Exemplar epistolæ Artaxerxis contra Iudæos Cap. XIII.

REx maximus Artaxerxes ab India vsq; Æthiopiam, centum viginti A
septem prouinciarum principibus & ducibus, qui eius imperio subie-
cti sunt, salutem. Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuersum
orbem meæ ditioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitu
dine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos: vt absq; vllo terrore vitã
silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Quærente au
tem me a consiliarijs meis, quomodo posset hoc impleri, vnus qui sapientia
& fide cæteros præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine, indi-
cauit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui nouis vteretur
legibus, & contra omnium gentium consuetudinem faciens, regum iussa con- B
temneret, & vniuersarum concordiam nationum sua dissensione violaret.
Quod cũ didicissemus, videntes vnam gentem rebellem aduersus omne ho-
minum genus peruersis vti legibus, nostrisq; iussionibus contraire, & turba
re subiectarum nobis prouinciarum pacem atq; cõcordiam: iussimus vt quo
scunq; Aman, qui omnibus prouincijs præpositus est, & secundus a rege, &
quem patris loco colimus, monstrauerit: cum coniugibus ac liberis deleantur
ab inimicis suis, nullusq; eorum misereatur quartadecima die duodecimi men
sis Adar, anni pręsentis: vt nefarij homines vno die ad inferos descendentes,
reddant imperio nostro pacem, quam turbauerant. C

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, vbi legitur: Pergensq; Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandauerat Esther. Nec tamen habetur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

Oratio Mardochæi.

Mardochęus autem deprecatus est dominum memor omnium operũ eius,
& dixit: Domine, domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt

posita:& nō est qui possit tuę resistere voluntati, si decreueris saluare Israel. Tu fecisti cœlum & terram, & quicquid cœli ambitu continetur: dn̄s oīum es, nec est qui resistat maiestati tuæ. Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumelia, & aliquā gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman superbissimum. libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem. sed timui ne honorem dei mei trāsferrem ad ho
D minem, & ne quenquam adorarem excepto deo meo. Et nunc domine rex, deus Abraham, miserere populi tui: quia volunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuam delere. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & conuerte luctum nostrum in gaudium: vt viuentes laudemus nomen tuum domine, & ne claudas ora te canentium. Omnis quoq; Israel pari mente & obsecratione clamauit ad dominum, eo quòd eis certa mors impenderet.

Oratio esther pro liberatione populi sui. Cap. XIIII.

A Esther quoq; regina confugit ad dominum, pauens periculum quod imminebat. Cumq; deposuisset vestes regias, fletibus, & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput: & corpus suum humiliauit ieiunijs, omniaq; loca in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur dominum deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adiuua me solitariam: & cuius præter te, nullus est auxiliator alius. Periculum meum in manibus meis est. Audiui à patre meo, quòd tu domine tulisses Israel de cunctis gentibus, et patres nostros ex omnibus retrò maioribus suis, vt possideres hæreditatem
B sempiternam: fecistiq; eis sicut locutus es. Peccauimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum: coluimus enim deos eorum. Iustus es domine. Et nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt seruitute, sed robur manuum suarum idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare promissa, & delere hęreditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atq; extinguere gloriam templi & altaris tui, vt aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum. Ne tradas domine sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed conuerte consilium eorum super eos, & eum qui in
C nos cœpit sæuire, disperde. Memento domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam domine rex deorum, & vniuersæ potestatis, tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, vt & ipse pereat & cæteri qui ei consentiunt. Nos autem libera in manu tua, & adiuua me ancillam tuam, nullum aliud auxilium habentem, nisi te. Domine, habes omnem scientiam, & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum, & omnis alienigenę: Tu scis necessitatem meam quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, &
D detester illud quasi pannum menstruatę, & non portem in diebus silentij mei & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit cōuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam lętata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsq; in præsentem diem, nisi in te domine deus Abraham.

Deus fortis super omnes exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habēt & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

Quo pacto Esther ad regem intrauerit, & ad eius aspectum territa fuerit. Cap. XV.

A ET mandauit ei (haud dubium, quin Esther Mardochæus) vt ingrederetur ad regem & rogaret pro populo suo & pro patria sua. Memorare (inquit) dierū humilitatis tuę, quomodo nutrita sis in manu mea: quia Aman secundus à rege locutus est contra nos in mortem: & tu inuoca dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circundata est gloria B sua. Cumq; regio fulgeret habitu, & inuocasset omnium rectorem & saluatorem Deum, assumpsit duas famulas: & super vnam quidem innitebatur, qua si præ delicijs & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens: altera autē famularum sequebatur dominā, defluentia in humum indumenta sustētās. Ipsa autem roseo colore vultū perfusa, et gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum, & nimio timore contractum. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, vbi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regijs, auroq; fulgens & pretiosis lapidibus, eratq; terribilis C aspectu. Cumq; eleuasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinauit caput. Conuertitq; deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exiliuit de solio: & sustentans eam vlnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur: Quid habes Esther. Ego sum frater tuus, noli metuere. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. D Accede igitur, & tange sceptrum. Cumq; illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum eius, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris? Quæ respondit: Vidi te domine quasi angelum dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum. Cumq; loqueretur, rursus corruit, & penè exanimata est. Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur eam.

Exemplar epistolę regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad totas regni sui prouincias misit, quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur. Cap. XVI.

A REx magnus Artaxerxes, ab India vsq; Æthiopiam centum viginti septem prouinciarum ducibus ac principibus qui nostræ iussioni obediunt, salutem dicit: Multi bonitate principum & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subiectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt moliuntur insidias. Nec contenti sunt gratias non agere beneficijs, et humanitatis in se iura violare, sed dei quoq; cuncta cernentis arbitrātur se posse fugere sententiam. Et in tantum vesanię proruperunt, vt eos qui credita sibi officia di- B ligenter obseruant, et ita cuncta agunt, vt omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subuertere dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. Quę res & ex veteribus probatur historijs, & ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia deprauentur. Vnde prouidendum

B est paci omnium prouinciarum. Nec putare debetis, si diuersa iubeamus ex animi nostri ventre leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt rei publicæ poscit vtilitas, ferre sententiam. Et vt manifestius quod dicimus, intelligatis: Aman filius Amadathi, & animo, & gente Macedo, alienúsque à Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est: & tantam in se expertus humanitatem, vt pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus, post regem secundus: qui intantum arrogantiæ tumorē subleuatus est, vt regno priuare nos niteretur, & spiritu. Nam Mardochęum, cuius fide & beneficiis viuimus, & consortem re-
C gni nostri Esther cum omni gente sua nouis quibusdam atq; inauditis machinis expetiuit in mortem: hoc cogitans, vt illis interfectis insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas. Nos autem à pessimo mortaliũ, Iudęos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed econtrario iustis vtentes legibus, & filios altissimi & maximi, sempérque viuentis dei, cuius beneficio, & patribus nostris & nobis regnum est traditum, & vsque hodie custoditur. Vnde eas literas quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas. Pro quo scelere ante portas huius vrbis, id est Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: nō nobis, sed deo reddente ei quod meruit. Hoc autem edictum quod nunc mitti-
D mus, in cunctis vrbibus proponatur, vt liceat Iudęis vti legibus suis. Quibus debetis esse adminiculo, vt eos qui se ad necem eorum parauerant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar. hanc enim diem, deus omnipotens mœroris & luctus eis vertit in gaudium. Vnde et uos inter cæteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, vt & in posterum cognoscatur omnes qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere. Omnis autem prouincia & ciuitas quę noluerit solennitatis huius esse particeps, gladio & igne pereat: & sic deleatur, vt non solum hominibus, sed etiam bestiis inuia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientię.

DIVI HIERONYMI IN LIbrum Iob prȩfatio.

A COGOR per singulos scripturæ diuinæ libros aduersariorum responderе maledictis: qui interpretationem meam, reprehensionem Septuaginta interpretum criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex vtroque commixtum, & mediæ temperatum genus translationis expressérint: & omnia Veteris instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisq; distinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos translationi antiquę inseruit, probans defuisse quod additum est. Discāt igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt: aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neq; enim fieri potest, vt quos plura intermisisse susceperint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur: præcipuè in Iob: cui si ea quę sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima detruncabitur, & hoc duntaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos, ante eam

ranlationem quam sub asteriscis & obelis nuper ædidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt: vt decurtatus & laceratus, corrosusq; liber fœditatem sui publice legentibus præbeat. Hæc autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem: sed ex ipso Hebraico, Arabicoq; sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul vtrunq; resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur, & lubricus: & quod Græci rhetores vocant ἐσχηματισμένος, dum qui aliud loquit, aliud agit: ut si uelis anguillam vel murenulam strictis tenere manibus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam huius uoluminis, Lyddæum quendam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non paruis redemisse nummis: cuius doctrina an aliquid profecerim, nescio. Hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque uoluminis, usque ad uerba Iob, apud Hebræos prosa oratio est. Porro a uerbis Iob, in quibus ait: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo: usque ad eum locum ubi ante finem uoluminis scriptum est, Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere: hexametri uersus sunt, dactylo spondeoq; currentes: et propter linguæ idioma, crebro recipientes & alios pedes, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoq; rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur, numeris pedum solutis: quod metrici magis, quam simplex lector intelligunt. A supradicto autem uersu usque ad finem libri, paruũ comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui uidetur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos: & in morem nostri Flacci, Græciq; Pindari & Alcei & Sapphus, Psalteriũ uel Lamentationes Ieremiæ, uel omnia ferme scripturarum cantica comprehendi: legat Philonem, Iosephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me uerũ dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc uolumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certe scriptorum uitio deprauata, manifestiora nostra interpretatione fierent, qui & Hebræum sermonem ex parte didicimus, & in Latinis pene ab ipsis cunabulis inter grammaticos & rhetores & philosophos detriti sumus. Quod si apud Græcos post Septuaginta æditionem, iam Christi euangelio coruscante, Iudæus Aquila, & Symmachus ac Theodotio Iudaizantes hæretici sunt recepti, qui multa mysteria saluatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in hexaplis habentur apud ecclesias, & explanantur ab ecclesiasticis uiris: quanto magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & uexillum crucis in mea fronte portans (cuius studium fuit omissa repetere, deprauata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone) uel a fastidiosis uel a malignis lectoribus nõ debeo reprobari? Habeant qui uolũt, ueteres libros vel in membranis purpureis auro argẽtoq; descriptos uel uncialibus (ut vulgo aiũt) literis onera magis exarata, q̃ codices: dũmodo mihi meisq; permittãt pauperes habere schedulas, & nõ tã pulchros codices quam emẽdatos. Vtraque autem æditio, et Septuaginta iuxta Græcos, & mea iuxta Hebræos, in Latinũ meo labore translata est. Eligat unusquisq; quod uult: & studiosum me magis, q̃ maleuolũ probet.

ALIA EIVSDEM PRÆFATIO IN eundem librũ è Septuaginta versuum, sed additis notulis.

SI aut fiscellam iunco texerem, aut palmarũ folia complicarem, vt in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus solicita mente pertractarem: nullus morderet, nemo reprehenderet. Nũc autem quia iuxta sententiam saluatoris, volo operari cibum qui non perit, & antiquam diuinorum voluminum viam sentibus virgultisq; purgare: error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum, falsarius vocor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, vt etiam confessa plerisque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices, quàm emendatos. Quapropter ò fratres dilectissimi, vnicũ nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportelisque munusculis monachorũ, spiritalia hęc & mansura dona suscipite: ac beatum Iob, qui adhuc apud Latinos iacebat in stercore, et vermibus scatebat errorum, integrum immaculatumq; gaudete. Quomodo enim post probationem atq; victoriam, duplicia sunt ei vniuersa reddita: ita ego in lingua nostra, vt audacter loquar, feci eum habere quæ amiserat. Igitur & vos & vnumquenq; lectorem solita pręfatione commoneo, & in principijs librorum eadem semper annectens, rogo: vt vbicunque semper pręcedentes virgulas uideritis, sciatis ea quæ subiecta sunt, in Hebraicis voluminibus non haberi. porro ubi stellæ imago præfulserit: ex Hebręo in sermone nostro addita sunt. Necnon & illa quæ haberi uidebantur, & ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus uobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo ecclesiis Christi uenturũ ratus, quàm ex aliorum negotio.

ARGVMENTVM IN LIBRVM IOB

IN terra quidem habitasse Iob Husitidi in finibus Idumeæ & Arabię fertur: & erat ei ante nomen Iobab. Et accepit uxorẽ Arabissam: & genuit filium quem vocauit Ennon. Erat autẽ ipse filius quidem Zaræ, de Esau filijs filius: de matre uero Bosra: ita ut sit quintus ab Abraham. Et hi sunt reges qui regnauerunt in Edom, in qua & ipse regnauit. sed primus in ea regnauit Bela filius Beor: & nomen ciuitatis eiusdem, Denaba. Post hunc autem Bela, Iobab, qui uocatur Iob. Post Iob autem Husam, qui erat dux ex Themanorum regione. Et post illum regnauit Adad filius Badad, qui excidit Madian in campo Moab: & nomẽ ciuitatis eius Auith. In hoc libro hęc quęstio tractatur, anne etiam probis a deo malum accidat. Hic firmissime perstat Iob, quòd deus etiam sine causa, solummodo in laudem suam puniat probos. Contra hoc opponunt se amici eius, & prolixis sermonibus uolunt conuincere, deum esse iustum qui non corripiat ullum probum. Si uero corripiat, necessario consequi quòd ille peccauerit. Et sic tam carnaliter sentiunt de deo & iustitia eius, ac si ipse esset omnino quemadmodum homines sunt, & iudicia eius sicut iudicia illorum. Quanquam etiam Iob, ut qui in angustijs mortis decumberet, ex humana fragilitate nimium contra deum loquitur, & in afflictione peccat: & tamen perstat in eo, quòd tales passiones non meritus sit, sicut etiam uerum erat. Tandem deus iudicat, quòd quæ Iob in afflictione contra deum locutus est, iniuste locutus sit: quod uero cõtra inimicos suos de innocentia

nocentia sua ante afflictionē tutatus est, recte locutus sit. Sic liber iste, solum deum iustum pronuntiat: quamuis etiam homo homini iustus sit etiam coram deo. In cōsolationem nostri scriptus est hic liber, quòd deus sanctos suos permittit aliquando impingere in aduersitate. nam antequàm Iob incidat in angustiam mortis, laudat deum super deprædatione bonorum suorū & morte filiorum suorū, Cum vero obseruatur ob oculos mors, & subduxit se deus, indicant verba eius quales cogitationes subeant hominem quātumuis etiam sanctum, contra deum in anxietate mortis, videlicet homini videtur deus nō esse deus, sed solum iudex, & iracundus tyrannus qui vim exerceat, & non curat cuiuspiam bonam vitam. Hunc librum intelligunt, qui experiuntur & sentiunt quid sit pati iram dei, & occultatam esse gratiam eius.

LIBER IOB

Felicitas Iobis ante afflictionem quam constanter tulerit vtranque fortunam. Cap. I.

Vir erat in terra Hus, nomine Iob: et erat vir ille simplex A
& rectus, ac timens deum. & recedens à malo. Natique sunt ei septem filij & tres filiæ. Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoq; iuga boum, & quingētæ asinæ, ac familia multa nimis: eratq; vir ille magnus inter omnes orientales. Et ibāt filij eius, & faciebant cōuiuia per domos, vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent & biberent cum eis. Cumq; in orbem transissent dies cōuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: consurgensque diluculo, offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quadam autem die, cum venissent filij dei, & assisterēt coram domino, affuit B
inter eós etiam satan. Cui dixit dominus: Vnde venis? Qui respondens, ait: Circuiui terram, & perambulaui eam. Dixitq; dominus ad eum: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra: homo simplex & rectus, ac timens deum, & recedens a malo? Cui respondens satan, ait: Nunquid Iob frustra timet deum? Nónne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq; substantiam eius per circuitum? operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius creuit in terra. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quę possidet, nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Dixit ergo dominus ad satan: Ecce, vniuersa quę habet, in manu tua sunt, tantū in eum ne ex- C
tendas manum tuam. Egressusque est satan a facie domini. Cum autem quadam die filij & filię eius comederent, & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos: & irruerunt Sabęi, tuleruntq; omnia, & pueros percusserūt gladio: & euasi ego solus, vt nuntiarem tibi. Cumq; adhuc ille loqueretur, venit alter & dixit: Ignis dei cecidit è cœlo, & tactas oues puerosque consumpsit: & effugi ego solus, vt nuntiarem tibi. Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserūt camelos, & tulerūt eos, necnon & pueros percusserunt gladio; & ego fugi solus, vt nuntiarem ti-

bi. Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit: Chaldęi fecerunt tres tur-
D mas, & inuaserunt camelos, & tulerũt eos, necnon & pueros percusserũt gla-
dio: & ego fugi solus, vt nuntiarem tibi. Adhuc loquebatur ille: & ecce alius
intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus vescentibus, & bibentibus vinũ in do-
mo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti,
et concussit quatuor angulos domus, quę corruens oppressit liberos tuos, &
mortui sunt: & effugi ego solus, vt nuntiarem tibi. Tunc surrexit Iob & sci-
dit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adorauit, et dixit: Nu-
dus egressus sum de vtero matris meæ, et nudus reuertar illuc. Dominus de-
dit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen do-
mini benedictum. In omnibus his non peccauit Iob: neque stultum quid con-
tra deum locutus est.

Deus permittit satanę vt Iobem affligat qui vlceribus & iniuria vxoris afficitur. Cap. II.

A FActum est autem, cum quadam die venissent filij dei, & starent coram
domino venisset quoq; satan inter eos, & staret in conspectu eius, vt di-
ceret dominus ad satan: Vnde venis? Qui respondens, ait: Circuiui ter-
ram, & perambulaui eam. Et dixit dominus ad satan: Nunquid considerasti
seruum meum Iob, ꝙ non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus, ac ti-
B mens deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem
commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Cui respondens sa-
tan, ait: Pellẽ pro pelle, & cuncta quę habet homo, dabit pro anima sua: alio-
quin mitte manum tuam, & tange os eius & carnem, & tunc videbis ꝙ in fa-
ciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad satan: Ecce, in manu tua est: ve-
runtamen animam illius serua. Egressus igitur satan a facie domini, percussit
C Iob vlcere pessimo, à planta pedis vsque ad verticem eius, qui testa saniem
radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes
in simplicitate tua? Benedic deo, & morere. Qui ait ad illã: Quasi vna de stul-
tis locuta es, si bona suscepimus de manu dei, mala quare non sustineamus? In
omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Igitur audientes tres amici Iob om-
D ne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themani-
tes & Baldad Suhites & Sophar Naamathites. Condixerant enim vt pari-
ter venientes visitarent eum, & consolarentur. Cumq; eleuassent procul ocu-
los suos, non cognouerunt eum: & exclamantes plorauerũt, scissisq; vestibus
sparserunt puluerem super caput suum in cœlum. Et sederunt cum eo in terra
septem diebus & septem noctibus: & nemo loquebatur ei verbum: videbant
enim dolorem esse vehementem.

Iob derelictus a deo in tentatione ad tempus. Cap. III.

A POst hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est:
Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est
homo. Dies ille vertatur in tenebras: non requirat eum deus desuper,
& non illustretur lumine. Obscurent eum tenebrę & vmbra mortis: occu-
pet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus tur-
bo possideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.
Sit nox illa solitaria, nec laude digna: maledicant ei qui maledicunt diei, qui
parati sunt suscitare Leuiathan. Obtenebrentur stellæ caligine eius: expe-

ctet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Quia non conclu-
sit ostia ventris qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare B
re non in vulua mortuus sum, egressus ex vtero non statim perij? Quare
exceptus genibus? cur lactatus vberibus? Nunc enim dormiens silerem, &
somno meo requiescerem Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant si-
bi solitudines: Aut cum principibus qui possident aurum, & replent do-
mos suas argento: Aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem, vel
qui concepti non viderunt lucem. Ibi impij cessauerunt à tumultu, & ibi C
requieuerunt fessi robore. Et quondam vincti pariter sine molestia, qui
non audierunt vocem exactoris. Paruus & magnus ibi sunt, & seruus li-
ber a domino suo. Quare misero data est lux, & vita his qui in amaritu-
dine animæ sunt? Qui expectant mortem, & non venit: quasi effodientes D.
thesaurum, Gaudentque vehementer cum inuenerint sepulchrum, Viro cuius
absconditа est via, & circundedit eum deus tenebris? Antequam come-
dam, suspiro: & tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus; Quia timor
quem timebam euenit mihi: & quod verebar, accidit. Nonne dissimulaui?
nonne silui? nonne quieui? & venit super me indignatio.

Eliaphaz arguit Iobem impatientiæ & iniustitiæ. Cap. IIII.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si cœperimus loqui ti- A
bi, forsitan molestè accipies, sed conceptum sermonem tenere quis po-
terit? Ecce, docuisti multos, & manus lassas roborasti. Vacillan-
tes confirmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti. Nunc au-
tem venit super te plaga & defecisti: tetigit te & conturbatus es. Vbi est
timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? Re-
cordare obsecro te, quis unquam innocens perijt? aut quando recti deleti sunt?
Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & me- B
tunt eos, Flante deo periisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Rugitus
leonis & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris pe-
rijt, eo quòd non haberet prædam: & catuli leonis dissipati sunt. Porro ad
me dictum est verbum absconditum, & quasi furtiuè suscepit auris mea ve-
nas susurrij eius. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupa- C
re homines, Pauor tenuit me, & tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.
Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. Stetit
quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vo-
cem quasi auræ lenis audiui, Nunquid homo, dei comparatione iustificabi- D
tur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, 2.Pet.2.a
& in angelis suis reperit prauitatem. Quanto magis hi, qui habitant do-
mos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea?
De mane vsque ad vesperam succidentur: et quia nullus intelligit, in æter-
num peribunt. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur,
et non in sapientia.

Deum solum iustum omnes homines iniquos, & hunc esse beatum quem Deus castigat. Cap. V.

Voca ergo, si est qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum conuertere. A
Verè stultum interficit iracundia, et paruulum occidit inuidia. Ego vidi
stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim. Longe

B fient filij eius a salute, & contererentur in porta & non erit qui eruat. Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes diuitias eius. Nihil in terra sine causa fit, & de humo non egredietur dolor. Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Quam ob rem ego deprecabor deum, & deum ponam eloquium meum. Qui facit magna, et inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa. Qui ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Per diem incurrent tenebras: & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Porro saluum faciet egenum a gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum. Beatus homo qui corripitur a deo: increpationem ergo domini ne reprobes: Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. In fame, eruet te de morte: & in bello, de manu gladij. A flagello linguę absconderis: & non timebis calamitatem cum venerit. In vastitate, & fame ridebis: & bestias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum: & bestiæ terrę pacificæ erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum: & visitans speciem tuam, non peccabis. Et scies quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. Ecce hoc vt inuestigauimus, ita est. quod auditum mente pertracta.

(C) (1.Cor.3.d) (Iaco.1.b) (D)

Poenam culpa sua grauiorem dicit Iob, & arguit amicorum increpationem. Cap. VI.

A RESpondens autem Iob, dixit, Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas quam patior, in statera: Quasi arena maris hęc grauior appareret: vnde & verba mea dolore sunt plena. Quia sagittę domini in me sunt: quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores domini militant contra me. Nunquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit? Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc prę angustia cibi mei sunt. Quis det vt veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi deus: Et qui cœpit ipse me conterat, soluat manum suam, & succidat me? Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat: nec contradicam sermonibus sancti. Quę est enim fortitudo mea, vt sustineam? aut quis finis meus, vt patienter agam? Nec fortitudo lapidũ fortitudo mea, nec caro mea ęnea est. Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarij quoque mei recesserunt a me. Qui tollit ab amico suo misericordiã, timorem domini derelinquit. Fratres mei præterierunt me, sicut torrẽs qui raptim transit in conuallibus. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Tempore quo fuerint dissipati, peribunt: & vt incaluerint, soluentur de loco suo. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in vacuum, & peribunt. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui: venerunt quoque vsque ad me & pudore cooperti sunt.

(B) (C)

sunt. Nunc venistis: & modo videntes plagam meam timetis. Nunquid dixi, Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi? Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me? Docete me, & ego tacebo, & si quid forte ignoraui, instruite me. Quare detraxisti sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit, qui possit arguere me? D
Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis. Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum vestrum. Veruntamen quod cœpistis: explete: præbete aurem, & videte an mentiar. Respondete obsecro absq; contentione: & loquentes id quod iustum, est iudicate: Et nõ inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personauit. Infra.11.a

Erumnas vitę hominis docet Iob, & a deo rogat veniam. Cap. VII.

A
Militia est vita hominis super terram: & sicut dies mercennarij, dies eius. Sicut ceruus desiderat vmbram, & sicut mercennarius præstolatur finẽ operis sui. Sic & ego habui mẽses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Si dormiero, dicam quando consurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus vsq; ad tenebras. Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta est. Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur, & consumpti sunt absq; vlla spe. Memento quia ventus est vita mea, & non reuertetur oculus meus vt videat bona, Nec aspiciet me visus hominis oculi tui in me, & non subsistam. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos non ascendet, Nec reuertetur vltrà in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei: confabulabor cum amaritudine animę meæ. Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circundedisti me carcere? Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in stratu meo: Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea. Desperaui, nequaquam vltrà iam viuam: parce mihi, nihil enim sunt dies mei. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum? Visitas eum diluculo, & subito probas illum: vsq; quo non parcis mihi, nec dimittis me vt glutiam saliuam meam? Peccaui, quid faciam tibi o custos hominum? Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis? Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce nunc in puluere dormiam: & si mane me quęsieris, non subsistam.

(Margin: Infra.9.c. 14.a. — B — C — D)

Baldad arguit Iobem hypocriseos, putans eum meritas luere pœnas. Cap. VIII.

A
Respondens autem Baldad Suhites, dixit, Vsquequo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui? Nunquid deus supplantat iudicium? aut omnipotens subuertit quod iustum est? Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ? Tu tamẽ si diluculo consurrexeris ad deum, & omnipotentem fuerit deprecatus: Si mundus, & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & paccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ, Intantum vt priora tua fuerint parua, & nouissima tua

multiplicentur nimis. Interroga enim generationem pristinam, et diligen
B ter inuestiga patrum memoriam (Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram) Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia. Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: Sic viæ omnium qui
C obliuiscuntur deum, & spes hypocritę peribit. Non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget. Humectus videtur antequã veniat sol, & in orto suo germen eius egredietur. Super aceruum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet, Non noui te. Hæc est enim lętitia
D viæ eius, vt rursum de terra alij germinentur. Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis, Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Qui oderunt te, induentur confusione: et tabernaculum impiorum non subsistet.

Hominis iustitiam esse nullam apud deum. Cap. IX.

A ET respondens Iob, ait, Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificetur homo compositus deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacẽ habuit? Qui transtulit montes, & nescierũt hi quos subuertit in furore suo. Qui cõmouet terram de loco suo, & columnæ eius cõcutiũtur. Qui pręcipit soli, & nõ oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris. Qui facit
B arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora austri. Qui facit magna, & incõprehẽsibilia, & mirabilia, quorum non est numerus. Si venerit ad me non videbo eũ: si abierit, non intelligã. Si repente interroget, quis respõdebit ei? vel quis dicere ei potest, Cur ita facis? Deus cuius irę nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbẽ. Quãtus ergo sum ego, vt respondeã ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam
C iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quod audierit vocem meam. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa. Non concedit requiescere spiritum meũ, & implet me amaritudinibus. Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si ęquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostẽdere, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitę meæ. Vnum est quod locutus sum, &
D innocentem & impium ipse consumit. Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat. Terra data est in manibus impij, vultum iudicium eius operit. quòd si non ille est, quis ergo est? Dies mei velociores fue
Supr. 7. b runt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum. Pertrãsierunt quasi naues poma portantes, sicut aquila volans ad escam. Cum dixero, Nequaquã ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquẽti. Si autem & sic impius sum, qua

re frustra laboraui? Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mun
dissimæ manus meæ: Tamen sordibus intinges me,& abominabuntur me
vestimenta mea. Neq; enim viro qui similis mei est, respondebo: nec qui
mecum in iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui vtrunq; valeat argue
re, & ponere manum suam in ambobus. Auferat à me virgam suam, &
pauor eius non me terreat: Loquar,& non timebo eum: nec enim possum
metuens respondere.

Argumentatur cum deo Iob tanquam iudice, quare hic tam grauiter puniatur; Cap. X.

TAedet animam meam vitæ meæ, dimittam aduersum me eloquium A
meum,loquar in amaritudine animæ meæ. Dicā deo,Noli me con-
demnare: indica mihi cur me ita iudices. Nunquid bonum tibi vide
tur,si calumnieris me & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium
impiorum adiuues? Nunquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo,
& tu videbis? Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut huma
na sunt tempora, Vt quæras iniquitatē meam, & peccatum meum scrute-
ris? Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua pos
sit eruere. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: B
et sic repente præcipitas me? Memento quæso quòd sicut lutum feceris me,
& in puluerem reduces me. Nōne sicut lac mulsisti me,et sicut caseum me
coagulasti. Pelle & carnibus vestisti me,ossibus et neruis compegisti me.
Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum
meum. Licet hæc celes in corde tuo,tamen scio quia vniuersorum memine
ris. Si peccaui,& ad horam pepercisti mihi cur ab iniquitate mea mundū C
me esse non pateris? Et si impius fuero,væ mihi est: et si iustus,non leuabo Supra, 3.b
caput,saturatus afflictione & miseria. Et propter superbiam quasi leænam
capies me, reuersusq; mirabiliter me crucias. Instauras testes tuos contra
me,& multiplicas iram tuā aduersum me,& pœnæ militant in me. Quare
re de uulua eduxisti me? qui vtinā consumptus essem, ne oculus me videret.
Fuissem quasi non essem,de vtero trāslatus ad tumulum. Nūquid nō pau
citas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, vt plangam paululum
dolorem meum. Antequā vadam, & non reuertar,ad terram tenebrosam, D
& opertam mortis caligine, Terram miseriæ & tenebrarum,vbi vmbra
mortis,& nullus ordo,sed sempiternus horror inhabitat.

Sophar arguit querelas Iobis, hortaturq; eum ad patientiam & pœnitentiam. Cap. XI.

REspondens autē Sophar Naamathites,dixit, Nunquid qui multa lo A
quitur,non & audiet? aut vir verbosus iustificabitur? Tibi soli tace
bunt homines? et cum cæteros irriseris,a nullo cōfutaberis? Dixisti
enim,Purus est sermo meus,et mundus sum in conspectu tuo. Atq; vtinā
deus loqueretur tecum,et aperiret labia sua tibi. Vt ostenderet tibi secreta
sapientiæ,et quòd multiplex esset lex eius, et intelligeres quòd multo minora B
exigaris á deo,quam meretur iniquitas tua. Forsitan vestigia dei compre-
hendes,et vsq; ad perfectum omnipotentem reperies. Excelsior cœlo est,et
quid facies? profundior inferno,et vnde cognosces? Longior terra mēsura,

eius,& latior mari. Si subuerterit omnia, vel in vnum coartauerit, quis contradicet ei? vel quis dicere ei potest, Cur ita facis? Ipse enim nouit homi
C num vanitatem,& videns iniquitatem nonne considerat? Vir vanus in superbiam erigitur,& tanquam pullum onagri se liberum natum putat. Tu autem firmasti cor tuum,& expandisti ad eum manus tuas. Si iniquitatē quæ est in manu tua abstuleris a te,& non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, Tūc leuare poteris faciem tuam absq; macula,& eris stabilis,& nō timebis. Miseriæ quoque obliuisceris,& quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis. Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam:et cū te consumptum putaueris,orieris vt lucifer. Et habebis fiduciam propositā tibi spe,& defossus securus dormies. Requiesces,& nō erit qui te exterreat:& deprecabuntur faciem tuam plurimi. Oculi autem impiorum deficient,& effugium peribit ab eis,& spes illorum abominatio animæ.

Iob negat hominum merita æstimari apud deum,inde suam patientiam,& dei potentiam ostendit. Cap. XII.

A RESpondens autē Iob dixit, Ergo vos estis soli homines,& vobiscū morietur sapientia? Et mihi est cor sicut & vobis, nec inferior vestri sum:quis enim hęc quæ nostis ignorat? Qui deridetur ab amico suo sicut ego,inuocabit deum,et exaudiet eum:deridetur enim iusti simplicitas. Lampas contempta apud cogitationes diuitum,parata ad tēpus statutum. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum. Nimirum interroga iumenta,&
B docebunt te:& volatilia cœli,& indicabunt tibi. Loquere terræ,& respondebit,& narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus domini fecerit? In cuius manu anima omnis viuentis, et spiritus vniuersę carnis hominis. Nonne auris verba dijudicat:& fauces comedentis, saporem? In antiquis est sapientia,& in multo tempore prudentia. Apud ipsum est fortitudo & sapientia,ipse habet consilium & intelligentiam. Si destruxerit,nemo est qui ædificet:si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Si
C continuerit aquas,omnia siccabuntur, & si emiserit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapiētia:ipse nouit & decipientem,& eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Balteum regum dissoluit,et præcingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes inglorios,& optimates supplantat, Cōmutans labium veracium,& doctrinam senum auferens. Effundit despectionem super principes:& eos qui oppressi fuerant,releuat. Qui releuat profunda de tenebris, & producit in lu
D cem vmbram mortis. Qui multiplicat gentes & perdit eas,& subuersas in integrum restituit. Qui immutat cor principum populi terræ, et decipit eos vt frustra incedant per inuium, Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce,et errare eos faciet quasi ebrios.

Suis ipsorum verbis Iob amicos redarguit, & dei maiestatem extollit. Cap. XIII.

A ECce omnia hæc vidit oculus meus,et audiuit auris mea,et intellexit singula. Secundum scientiam vestram et ego noui: nec inferior vestri sum. Sed tamen ad omnipotētem loquar,et disputare cū deo cupio.
Prou.17.d Prius vos ostēdens fabricatores mēdacij, et cultores peruersorum dogmatū.

Atq;

Atq; vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes. Audite ergo correptiones meas, & iudicium labiorum meorũ attendite. Nunquid deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? Nunquid faciem eius accipitis & pro deo iudicare nitimini? Aut placebit ei quem celare nihil potest? aut decipietur, vt homo vestris fraudulentijs? Ipse vos arguet: quoniam in abscondito faciem eius accipitis. Statim vt se commouerit, turbabit vos: et terror eius irruet super vos. Memoria vestra cõparabitur cineri, & redigẽtur in lutũ ceruices vestrę. Tacete paulisper, vt loquar quodcunq; mihi mens suggesserit. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meã porto in manibus meis? Etiã si occiderit me, in ipso sperabo, veruntamen vias meas in conspectu eius arguã, Et ipse erit saluator meus. non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita. Audite sermonem meũ, & ænigmata percipite auribus uestris. Si fuero iudicatus, scio q̃ iustus inueniar: Quis est qui iudicetur mecum? Veniat: quare tacens consumor? Duo tãtum ne facias mihi, & tunc a facie tua non abscondar: Manum tuã lõge fac à me, & formido tua non me terreat. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum? Cõtra folium quod vento rapitur ostẽdis potentiam tuã & stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti, Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimẽtum quod comeditur à tinea.

Miseriam vitæ humanæ describit Iob. Cap. XIIII.

HOmo natus de muliere breui viuẽs tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos: et adducere eum tecum in iudicium? Quis potest facere mundum de immundo cõceptum semine? nonne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt. Recede paululum ab eo vt quiescat, donec optata veniat sicut mercennarij dies eius. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, Ad odorem aquæ germinabit, & faciet coman quasi cum primum plantatum est: Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, vbi quæso est? Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus arescat: Sic homo cum dormierit non resurget, donec atteratur cœlum non euigilabit, nec consurget de somno suo. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus in quo recorderis mei? Putasne mortuus homo rursum viuet? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Mons ca-

Marginalia: B, A, C, D (chapter 13); A, Psal. 50. 1, B, C, Pro. 5. d (chapter 14)

D dens defluit,& saxũ transfertur de loco suo, Lapides excauant aquæ, & al
luuione paulatim terra cõsumitur: et homines ergo similiter perdes. Robora
sti eum paululum, vt in perpetuum transiret: immutabis faciem eius,& emit
tes eũ. Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, nõ intelliget. Attamen
caro eius dum viuet, dolebit,& anima illius super semetipso lugebit.

Eliphaz Iobi obiicit, neminem apud deum insontem, & describit mo-
res impiorum. Cap. XV.

A RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit, Nunquid sapiens respõ
debit quasi inuentum loquens,& implebit ardore stomachum suum?
Arguis verbis eum qui non est ęqualis tibi,& loqueris quod tibi non
expedit. Quantum in te est, euacuasti timorem,& tulisti preces corã deo.
Docuit enim iniquitas tua os tuũ,& imitaris linguã blasphemantiũ. Con-
demnabit te os tuũ,& nõ ego:& labia tua respõdebunt tibi. Nunquid pri-
mus homo tu natus es,& ante colles formatus? Nunquid consiliũ dei audi-
sti,& inferior te erit eius sapiẽtia? Quid nosti quod ignoremus? Quid intelli
gis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores, quã
B patres tui. Nunquid grãde est vt cõsoletur te deus? sed verba tua praua hoc
prohibent. Quid te eleuat cor tuum,& quasi magna cogitãs, attonitos ha
bes oculos? Quid tumet cõtra deũ spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiu-
scemodi sermones? Quid ẽ homo vt immaculatus sit,& vt iustus appareat
natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis,& cœli nõ sunt
mundi in cõspectu eius: Quãtomagis abominabilis, et inutilis homo, qui bi
bit quasi aquas iniquitatẽ? Ostendã tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi.
Sapientes confitẽtur,& non abscõdunt patres suos: Quibus solis data est
terra,& nõ transiuit alienus per eos. Cũctis diebus suis impius superbit, et
C numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semp in auri-
bus illius:& cũ pax sit, ille insidias suspicatur. Non credit quod reuerti possit
de tenebris, circunspectãs vndique gladiũ. Cum se mouerit ad quærendũ pa
nem, nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarũ dies. Terrebit eum tri
bulatio,& angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.
Tetendit enim aduersus deum manum suam,& contra omnipotentẽ robora-
tus est. Cucurrit aduersus eũ erecto collo,& pingui ceruice armatus est.
Operuit faciem eius crassitudo,& de lateribus eius aruina depẽdet. Habita
D uit in ciuitatibus desolatis,& in domibus desertis, quæ in tumulos sunt reda-
ctæ. Non ditabitur, nec pseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicẽ
suam. Nõ recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma,& auferetur spi
ritu oris sui. Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimen-
dus sit. Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius arescet.
Lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proijciens flo-
rem suũ. Congregatio enim hypocritæ sterilis. et ignis deuorabit tabernacu
la eorum qui munera libenter accipiunt. Concepit dolorem & peperit ini-
quitatem,& vterus eius præparat dolos.

Multis aliis se innocentiorem probans Iob, docet, deum iuxta suam voluntatem, non no-
strã merita hic punire. Cap. XVI.

A RESpondens autem Iob, dixit, Audiui frequenter talia: cõsolatores one
rosi omnes vos estis. Nunquid habebunt finem verba ventosa? aut
aliquid tibi molestum est si loquaris? Poteram & ego similia vestri

loqui: atque utinam esset anima vestra pro anima mea, Consolarer & ego vos
sermonibus, & mouerem caput meum super vos. Roborarem vos ore meo
& mouerem labia mea, quasi parcens vobis. Sed quid agam? Si locutus B
fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedat à me. Nunc autē
oppressit me dolor meus, & in nihilū redacti sunt omnes artus mei. Rugæ
meę testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus aduersus faciem
meam contradicens mihi. Collegit furorem suum in me, & cōminans mihi
infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus
est Aperuerunt super me ora sua, exprobrātes percusserunt maxillā meam
satiati sunt poenis meis. Conclusit me deus apud iniquum, & manibus im- C
piorum me tradidit. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum: te
nuit ceruicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum. Cir
cundedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos, & non pepercit, &
effudit in terra viscera mea. Cōscidit me vulnere super vulnus, irruit in me
quasi gigas. Saccū consui super cutem meam, & operui cinere carnem meā
Facies mea intumuit à fletu, & palpebrę meę caligauerūt. Hęc passus sum
absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad deum preces: Terra D
ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus.
Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis. Verbosi amici
mei, ad deum stillat oculus meus. Atque utinam sic iudicaretur vir cum deo
quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Ecce enim breues anni
transeunt: & semitam per quam non reuertar ambulo.

Etiam hic graues mouet querimonias suarum ærumnarum. Cap. XVII.

SPiritus meus attenuabitur dies mei breuiabūtur, & solum mihi superest A
sepulchrum. Nō peccaui, et in amaritudinibus moratur oculus meus.
Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.
Cor eorū longe fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. Prędā pol B
licetur socijs, & oculi filiorum eius deficient. Posuit me quasi in prouerbiū
vulgi, & exemplum sum corā eis. Caligauit ab indignatione oculus meus,
& membra mea quasi in nihilum redacta sunt. Stupebunt iusti super hoc,
& innocens contra hypocritam suscitabitur. Et tenebit iustus viam suam, C
& mundus manibus addet fortitudinē. Igitur omnes vos conuertimini, &
venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem. Dies mei transierunt,
cogitationes meæ dissipatæ sunt torquētes cor meum. Noctē verterunt in
diem, & rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero, infernus domus
mea est, in tenebris straui lectulum meum. Putredini dixi, Pater meus es: D
Mater mea, et soror mea vermibus. Vbi est ergo nunc præstolatio mea, &
patientiam meam quis considerat. In profundissimum infernum descendent
omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi.

Baldad enumerando quæ impiis male debeantur insimulat Iobem impietatis. Cap. XVIII.

REspondens autem Baldad Suhites, dixit, Vsque ad quem finē verba A
iactabitis? intelligite prius, & sic loquamur. Quare reputati sumus
ut iumenta, & sorduimus coram uobis? Qui perdis animā tuam in
furore tuo, nunquid propter te derelinquetur terra, & transferetur rupes de lo
co suo? Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flāma ignis eius? Lux
obtenebrescet in tabernaculo illius: & lucerna quę sup eū est, extinguetur. At-

ctabuntur gressus virtutis eius,& præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos,& in maculis eius ambulat. Tenebitur planta eius laqueo,& exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedi-
C ca eius, & decipula illius super semitam. Vndiq; terrebūt eum formidines,
& inuoluēt pedes eius. Attenuetur fame robur eius,& inedia inuadat costas illius, Deuoret pulchritudinē cutis eius,consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eū quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius socij eius qui non est,aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur,sursum autē atteratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur
D nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras,& de orbe transferet eum. Non erit semen eius,neq; progenies in populo suo, nec vllæ reliquię in regionibus eius. In die eius stupebūt nouissimi,& primos inuadet horror. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui,& iste locus eius q ignorat deū.

Iob suas miserias describit,arguitq; cognates,& vaticinatur resurrectionem mortuorum. Cap. XIX.

A RESpondens autem Iob,dixit, Vsq; quo affligitis animā meam,et atteritis me sermonibus? En, decies confunditis me, & non erubescitis opprimētes me. Nempe si ignoraui, mecū erit ignorantia mea: At uos contra me erigimini,& arguitis me opprobrijs meis. Saltem nunc intelligite quia deus non æquo iudicio afflixerit me,& flagellis suis me cinxerit. Ecce,clamabo vim patiens,& nemo exaudiet: vociferabor, & non est qui iudicet. Semitam meam circumsepsit,& transire non possum,et in calle meo tenebras posuit. Spogliauit me gloria mea, et abstulit coronam de
B capite meo. Destruxit me undiq;,& pereo,& quasi euulsę arbori abstulit spem meam. Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostē suum. Simul venerunt latrones eius,& fecerunt sibi viam per me, & obse-
Psal 37.b. derunt in gyro tabernaculum meum. Fratres meos longe fecit à me,& noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant obliti sunt mei. Inquilini domus meæ,et ancillę meę sicut alienum habuerūt me,& quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruū meū vocaui,& non respondit,ore proprio deprecabar illum. Halitum meū ex-
C horruit vxor mea,& orabā filios vteri mei. Stulti quoq; despiciebant me: & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. Abominati sunt me quondā cōsiliarij mei:& quem maxime diligebam auersatus est me. Pelli meę cōsumptis carnibus adhęsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei,miseremini mei,saltē uos amici mei,quia manus domini tetigit me: Quare persequimini me sicut deus,& carnibus meis saturamini? Quis mihi tribuat vt scribātur sermones mei? quis mihi det vt exarentur in libro? Stylo ferreo,& plumbi lamina,uel certe sculpan-
D tur in silice? Scio enim quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circundabor pelle mea,et in carne mea videbo deum. Quem visurus sum egoipse,& oculi mei conspecturi sunt, & non alius.reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quare ergo nunc dicitis, Persequamur eum,& radicē verbi inueniamus contra eum? Fugite ergo à facie gladij,quoniā vltor iniquitatū gladius est,& scitote esse iudicium.

Scelera torum, hominum nullum eſſe diuturnitatem refert Sophar, Cap. XX.

RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit, Idcirco cogitationes
meæ variȩ ſuccedunt ſibi, & mens in diuerſa rapitur. Doctrinam A
qua me arguis audiam, & ſpiritus intelligentiæ meȩ reſpõdebit mihi.
Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram, Quod laus im
piorum breuis ſit, & gaudium hypocrytæ ad inſtar puncti. Si aſcenderit
vſq; ad coelum ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit: Quaſi ſterquili
nium in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent, Vbi eſt? Velut ſomniũ
auolans non inuenietur, tranſiet ſicut uiſio nocturna. Oculus qui eum vide
rat, non videbit: nec vltrà intuebitur eum locus ſuus. Filij eius atterentur B
egeſtate, & manus illius reddent ei dolorem ſuum. Oſſa eius implebuntur
vitijs adoleſcentiȩ eius, & cum eo in puluere dormient. Cũ enim dulce fue
rit in ore eius malum, abſcondet illud ſub lingua ſua. Parcet illi, & nõ dere
linquet illud, & celabit in gutture ſuo. Panis eius in vtero illius vertetur in
fel aſpidum intrinſecus. Diuitias quas deuorauit euomet, & de vẽtre illius
extrahet eas deus. Caput aſpidum ſuget, occidet eum lingua viperȩ. Nõ C
videat riuos fluminis, torrẽtes mellis, & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec
tamen conſumetur: iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum, ſic et ſuſtine
bit: Quoniam confringens nudauit pauperes: domum rapuit, & non
ædificauit eam. Nec eſt ſatiatus venter eius: & cum habuerit quæ cõcupie
rat, poſſidere non poterit. Non remanſit de cibo eius, et propterea nihil p̃
manebit de bonis eius. Cũ ſatiatus fuerit, arctabitur, æſtuabit, & omnis do
lor irruet ſuper eum. Vtinam impleatur venter eius, & emittat in eum irã Eccl.5.et
furoris ſui, & pluat ſuper illum bellum ſuum. Fugiet arma ferrea, & irruet D
in arcum æreum. Eductus, & egrediens de vagina ſua, et fulgurans in ama
ritudine ſua: vadent & venient ſuper eum horribiles. Omnes tenebræ ab
ſconditæ ſunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non ſuccenditur: afflige
tur relictus in tabernaculo ſuo. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, et terra
cõſurget aduerſus eũ. Apertũ erit germẽ domus illius, detrahetur in die furo
ris dei. Hæc eſt pars hominis impij a deo, et hȩreditas verborũ eius a dño.

Impiorum proſperitatem Iob enarrat. Cap. XXI.

RESpõdens autẽ Iob, dixit, Audite quæſo ſermones meos, et agite pœ A
nitẽtiam. Suſtinete me, et ego loquar: et poſt mea, ſi videbitur, ver
ba, ridete. Nunquid contra hominem diſputatio mea eſt, vt merito
non debeam contriſtari? Attendite me, et obſtupeſcite, et ſuperponite digi
tum ori veſtro. Et ego quando recordatus fuero, pertimeſco, et cõcutit car
nem meam tremor. Quare ergo impij viuunt, ſubleuati ſunt, cõfortatiq; di
uitijs? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, et nepotũ
in conſpectu eorũ. Domus eorũ ſecuræ ſunt, et pacatȩ, et non eſt virga dei
ſuper illos. Bos eorum concepit, et non abortiuit. vacca peperit, et non eſt B
priuata fœtu ſuo. Egrediuntur quaſi greges paruuli eorũ, et infantes eorũ
exultant luſibus. Tenent tympanũ, et citharam, et gaudent ad ſonitũ orga
ni. Ducunt in bonis dies ſuos, et in puncto ad inferna deſcendunt. Qui
dixerunt deo, Recede a nobis, et ſcientiã viarum tuarũ nolumus. Quis eſt Mala.3.d.
omnipotẽs, vt ſeruiamus ei? et quid nobis p̃deſt ſi orauerimus illũ? Verũ
tamen quia non ſunt in manu eorum bona ſua, conſilium impiorum longe

C fit à me. Quotiens lucerna impiorum extinguetur,& superueniet eis inun
datio,& dolores diuidet furoris sui. Eunt sicut paleæ ante faciem venti, &
sicut fauilla quam turbo dispergit. Deus seruabit filijs illius dolorem pa-
tris:& cum reddiderit,tunc sciet. Videbunt oculi eius interfectionem suã,
& de furore omnipotentis bibet. Quid enim ad eum pertinet de domo sua
post se? & si numerus mensium eius dimidietur? Nunquid deum docebit
quispiã scientiã,qui excelsos iudicat? Iste moritur robustus et sanus, diues
& fœlix, Viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur:
Alius vero moritur in amaritudine animæ absque vllis opibus: Et tamen
D simul in puluere dormient,& vermes operient eos. Certè noui cogitatio-
nes vestras, & sententias contra me iniquas. Dicitis enim, Vbi est domus
principis?& vbi tabernacula impiorum? Interrogate quẽlibet de viatori-
bus,& hæc eadem illum intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis
seruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Quis arguet coram eo viam
eius?& quæ fecit,quis reddet illi? Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie
mortuorum vigilabit. Dulcis fugit glareis cocyti,& post se omnem homi
nem trahet,& ante se innumerabiles. Quomodo igitur consolamini me fru
stra,cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

Eliphaz arguit Iob immisericordię, & propterea punitum. Cap. XXII.

A RESpondens autem Eliphaz Themanites,dixit, Nunquid deo potest
comparari homo,etiam cum perfectę fuerit scientię? Quid prodest
deo si iustus fueris?aut quid ei confers si immaculata fuerit via tua?
Nunquid timens te,arguet te, & veniet tecum in iudiciũ, Et non propter
malitiam tuam plurimam,& infinitas iniquitates tuas? Abstulisti enim pi-
gnus fratrum tuorum sine causa,& nudos spoliasti vestibus. Aquam lasso
non dedisti,& esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachij tui possi-
B debas terram, & potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti vacuas,
& lacertos pupillorum comminuisti. Propterea circundatus es laqueis, &
conturbat te formido subita. Et putabas te tenebras non visurum, & impe
tu aquarum inundantium non oppressum iri? An cogitas quòd deus excel-
sior cœlo sit, & super stellarum verticem sublimetur, Et dicis,Quid enim
nouit deus?& quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius, nec no-
stra considerat,& circa cardines cœli perambulat. Nunquid semitam secu
C lorum custodire cupis,quam calcauerunt uiri iniqui? Qui sublati sunt an-
te tempus suum,& fluuius subuertit fundamentum eorum. Qui dicebant
deo,Recede à nobis:& quasi nihil possit facere omnipotens, ęstimabant eũ,
Psal.106,d Cum ille impleßet domos eorum bonis:quorum sententia procul sit a me.
Videbunt iusti & lætabuntur,& innocens subsannabit eos. Nonne succisa
erectio eorum,& reliquias eorum deuorauit ignis? Acquiesce igitur ei, &
D habeto pacẽ,& per hęc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legẽ,
& pone sermones eius in corde tuo. Si reuersus fueris ad omnipotentem,
ædificaberis,& longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo. Dabit pro ter-
ra silicem,& pro silice torrentes aureos. Eritque omnipotens contra hostes
tuos, & argentum coaceruabitur tibi. Tunc super omnipotentem delicijs
afflues,& eleuabis ad deum faciem tuam. Rogabis eum,& exaudiet te, &
vota tua reddes. Decernes rem,& veniet tibi,& in vijs tuis splendebit lu-

men. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur. Saluabitur innocens, saluatur autem in munditia manuum suarum.

Iob, & si secundum homines innocens sit, se tamen vereri ait iudicium. Cap. XXIII.

RESpõdens autẽ Iob, ait, Nũc quoq; in amaritudine est sermo meus, & manus plagę meæ aggrauata est super gemitum meum. Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsq; ad solium eius? Ponam coram eo iudicium, & os meũ replebo increpationibus, Vt sciam verba quę mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat æquitatem contra me, & perueniat ad victoriam iudicium meum. Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum. si me vertam ad dexteram, non videbo illum. Ipse verò scit viam meam, & probabit me quasi aurum quod per ignem transit. Vestigia eius secutus est pes meus, uiam eius custodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quodcunq; voluit hoc fecit. Cumq; expleuerit in me voluntatẽ suam, & alia multa præsto sunt ei: Et idcirco à facie eius turbatus sum: & considerans eũ, timore sollicitor. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

A B 1.Pet.1.b C D

Pios calamitosos, impios fęlices hic esse, & quis eorum sit finis, describit. Cap. XXIIII.

AB omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorãt dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terrę. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suũ, vigilantes ad prędam: pręparant panem liberis. Agrum non suum demetunt: & vineam eius, quem vi oppresserint, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentũ in frigore: Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt deprędantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis incedentibus absq; vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & deus inultum abire non patitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Mane primo consurget homicida, interficiet egenũ & pauperẽ: per noctẽ vero erit quasi fur. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, Non me videbit oculus: & operiet vultum suum. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucẽ. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Leuis est super faciem aquæ: maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uiam vinearum, Ad nimiũ calorem transeat ab aquis niuium, & vsq; ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia, dulcedo illius vermes: non sit in recordatione, sed

A B C

D conteratur quasi lignum infructuosum. Pauit enim sterilem & quæ non
parit, & viduæ bene non fecit. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cum
steterit, non credet vitę suę. Dedit ei deus locum pœnitentię, & ille abuti-
tur eo in superbiam: oculi autem eius sunt in vijs illius. Eleuati sunt ad mo-
E dicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & si-
cut summitates spicarum conterentur. Quod si non est ita, quis me potest
arguere esse mentitum, & ponere ante deum verba mea.

Baldad probat, coram deo neminem esse mundum. Cap. XXV.

A Respondens autem Baldad Suhites, dixit, Potestas & terror apud eũ
est qui facit concordiam in sublimibus suis. Nunquid est numerus
militum eius? & super quem non surget lumen illius? Nunquid iu-
B stificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de mulie-
re? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in spectu eius:
Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis

Iob irridet cognatos suos velut inutiles consultores, & recenset diuinam potestatem. Cap. XXVI.

A Respondens autem Iob, dixit, Cuius adiutor es? nunquid imbecillis? &
sustentas brachium eius qui non est fortis? Cui dedisti consilium?
forsitan illi qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti
plurimam. Quem docere voluisti? nonne eum qui fecit spiramentum?
B Ecce gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis. Nudus est infer-
nus coram illo, et nullum est operimentum perditioni. Qui extendit aqui-
lonem super vacuum, & appendit terram super nihilum. Qui ligat aquas
C in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Qui tenet vultum solij
sui, et expandit super illud nebulam suam. Terminum circundedit aquis
vsq; dum finiantur lux et tenebræ. Columnę cœli cōtremiscunt, et pauent
ad nutum eius. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et pru
D dentia eius percussit superbum. Spiritus eius ornauit cœlos: et obstetrican
te manu eius, eductus est coluber tortuosus. Ecce, hæc ex parte dicta sunt
viarum eius: et cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis po-
terit tonitruum magnitudinis illius intueri?

Deum non omnes hic punire iuxta merita sua probat Iob sua innocentia. Idem agit usque ad cap. 32. Cap. XXVII.

A Addidit quoq; Iob, assumens parabolam suam, et dixit, Viuit deus,
qui abstulit iudicium meum, et omnipotens qui ad amaritudinē ad-
duxit animam meam, Quia donec superest halitus in me et spiritus
dei in naribus meis, Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea
meditabitur mendacium. Absit a me, ut iustos vos esse iudicē: donec de-
B ficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam quam cœ-
pi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita
mea. Sic vt impius inimicus meus, et aduersarius meus quasi iniquus.
Quę est enim spes hypocritę si auare rapiat, et non liberet deus animā eius?
Nunquid deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia.
C Aut poterit in omnipotente delectari, et inuocare Deū omni tempore. Do-
cebo vos per manum dei quæ omnipotens habeat, nec abscondam. Ecce,
vos omnes nostis, et ut quid hęc sine causa vana loquimini. Hęc est pars
hominis impij apud deum, et hęreditas violentorum, quam ab omnipotente
suscipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, et nepotes eius

non

non saturabuntur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelietur in interitu, D
& viduæ illius non plorabunt. Si comportauerit quasi terram argentum,
& sicut lutum præparauerit vestimenta: Præparabit quidem, sed iustus ue Psal. 48.
stietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum 91.
suam, & sicut custos fecit vmbraculum. Diues cum dormierit, nihil secum
auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehēdet eum quasi aqua
inopia, nocte opprimet eum tempestas. Tollet eum ventus vrens, & aufe-
ret, & velut turbo rapiet eum de loco suo. Et mittet super eum, & non par
cet, de manu eius fugiens fugiet. Stringet super eum manus suas, & sibila-
bit super illum intuens locum eius.

Prudentiam & sapientiam a deo esse, & ipsius solius. Cap. XXVIII.

HAbet argentum, venarum suarum principia: & auro locus est in quo A
conflatur. Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs ver
titur. Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse conside-
rat, lapidem quoque caliginis, & vmbræ mortis. Diuidet torrens à populo
peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Terra de
qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Locus sapphiri lapides
eius, et glebę illius aurū. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eā oculus B
vulturis. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam
leæna. Ad silicē extendit manū suam, subuertit a radicibus montes. In pe Eccle.1.a
tris riuos excidit, et omne pretiosum vidit oculus eius. Profunda quoque fluuio 7.c
rū scrutatus est, & abscōdita in lucē produxit. Sapientia vero vbi inuenitur?
& quis est locus intelligentię? Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in
terra suauiter viuentiū, Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur nō
est mecū. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentū in C
commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sar-
donyco pretiosissimo, vel sapphiro. Non adęquabitur ei aurum uel uitrū,
nec cōmutabuntur pro ea vasa auri. Excelsa & eminentia non memorabū-
tur comparatione eius: trahitur autem sapientia de occultis. Non adęqua-
bitur ei topazius de Aethiopia, nec tincturę mundissimæ componetur.
Vnde ergo sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est
ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet. Perditio et mors D
dixerunt, Auribus nostris audiuimus famam eius. Deus intelligit viam
eius, & ipse nouit locum illius. Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia
quæ sub cœlo sunt respicit, Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in
mensura. Quando ponebat pluuijs legem, & viam procellis sonantibus:
Tunc vidit illam & enarrauit, & pręparauit, & inuestigauit. Et dixit ho-
mini, Ecce, timor domini, ipsa est sapientia: & recedere a malo, intelligentia.

Ante actæ vitæ prosperitatem, & quã'em eam egerit enumerat Iob Cap. XXIX.

ADdidit quoque Iob, assumens parabolam suā, & dixit, Quis mihi A
tribuat, ut sim iuxta menses pristinos, secundum dies quibus deus cu
stodiebat me, Quādo splendebat lucerna eius super caput meū, &
ad lumen eius ambulabā in tenebris? Sicut fui in diebus adolescentiæ meę,
qn secreto deus erat in tabernaculo meo. Quando erat omnipotens mecū: &
in circuitu meo pueri mei. Quando lauabam pedes meos butyro, & pe-
tra fundebat mihi riuos olei. Quando procedebam ad portam ciuitatis

B & in platea parabant cathedram mihi, Videbant me iuuenes,& absconde
bantur:& senes assurgentes stabant. Principes cessabãt loqui, & digitum
superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum
gutturi suo adhęrebat. Auris audiens beatificabat me,& oculus videns te-
stimonium reddebat mihi, Eo quòd liberassem pauperem vociferantẽ, &
pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, &
C cor viduę consolatus sum. Iustitia indutus sum:& vestiui me sicut vesti-
mento,& diademate,iudicio meo. Oculus fui cęco,& pedes claudo. Pa-
ter eram pauperum:& causam quam nesciebam,diligentissime inuestigabã.
Conterebam molas iniqui,et de dentibus illius auferebam prędam. Dice-
bãq;,In nidulo meo moriar,& sicut palma multiplicabo dies. Radix mea
aperta est secus aquas,& ros morabitur in messione mea. Gloria mea sem
per innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Qui me au-
D diebant,expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.
Verbis meis addere nihil audebant,& super illos stillabat eloquium meum.
Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem se-
rotinum. Siquando ridebam ad eos non credebant, & lux vultus mei non
cadebat in terram. Si voluissem ire ad eos,sedebam primus: cumq; sederẽ
quasi rex circunstante exercitu,eram tamen mœrentium consolator.

Statum pręsentem,& se contemptum iri ab nihili hominibus Iob luget. Cap. XXX.

A NVnc autem derident me iuniores tempore, quorum non indignabar
patres ponere cum canibus gregis mei: Quorum virtus manuum
mihi erat pro nihilo,& vita ipsa putabantur indigni. Egestate &
fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria.
Et mandebant herbas, & arborum cortices,& radix iuniperorum erat cibus
eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea
cum clamore currebant. In desertis habitabant torrentium,& in cauernis
terrę vel super glaream. Qui inter huiuscemodi lætabantur,& esse sub sen
B tibus delicias computabant. Filij stultorum & ignobilium,& in terra pe-
nitus non parentes. Nunc in eorum canticum versus sum,et factus sum eis
Psal.8.b in prouerbium. Abominantur me,& longè fugiunt à me, et faciem meam
conspuere non verentur. Pharetram enim suam aperuit,& afflixit me, &
frenum posuit in os meum. Ad dexteram orientis calamitatis meæ illico
surrexerunt:pedes meos subuerterunt,& oppresserunt quasi fluctibus semitis
suis. Dissipauerunt itinera mea,insidiati sunt mihi & prępualuerunt,et nõ
fuit qui ferret auxilium. Quasi rupto muro, & aperta ianua irruerunt su-
per me,& ad meas miserias deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum:abstu
C listi quasi ventus desiderium meum,& velut nubes pertransiit salus mea.
Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies affli-
ctionis. Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non
dormiunt. In multitudine eorum consumitur vestimẽtum meum,et quasi
capitio tunicę succinxerunt me. Comparatus sum luto,et assimilatus sum
fauillę et cineri. Clamo ad te,et non exaudis me:sto et non respicis me.
Mutatus es mihi in crudelem,et in duritia manus tuę aduersaris mihi. Ele-
uasti me, quasi super ventum ponens elisisti me valide. Scio quia morti
trades me, vbi constituta est domus omni viuenti. Veruntamen non ad

consumptionem meam emittis manum tuam: et si corruerint, ipse saluabis. D
Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Expectabam bona, et venerunt mihi mala: præstolabar lucem, et eruperunt tenebræ. Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis. Mœrens incedebam, sine furore, consurgens, in turba clamabam. Frater fui draconũ, et socius struthionum. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Ecl.59.b

Iob vult hominibus fortunam ex prouidentia dei esse, non ex suis meritis: seque & si innocentis, sit, tamen grauiter torqueri. Cap. XXXI.

Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. A
Quam enim partem haberet in me deus desuper, & hæreditatem omnipotens de excelsis? Nunquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniustitiam. Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat. Si ambulaui in vanitate, aut festinauit in malo pes meus: Appendat me in statera iusta, et sciat deus simplicitatem meã. Si declinauit gressus meus de via, et si secutus est oculus meus cor meum, et si in manibus meis adhæsit macula: Seram, et alius comedat, et progenies mea eradicetur. Si deceptum est cor meum super muliere: et si ad ostium amici mei insidiatus sum: Scortum alterius sit uxor mea, et super illam incuruent alij: Hoc enim nephas est, et iniquitas maxima: Ignis est vsque ad perditionem deuorans et omnia eradicans genimina. Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, et ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. B
Quid enim faciam, cum surrexerit ad iudicandum deus? et cum quæsierit, quid respondebo illi? Nunquid non in utero fecit me, qui et illum operatus est: et formauit me in vulua vnus. Si negaui quod volebãt pauperibus, et oculos viduæ expectare feci, Si comedi bucellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea, (Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio: et de vtero matris meæ egressa est mecum.) Si despexi pereuntem, eo quòd non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem, Si non bene dixerunt mihi latera eius, et de uelleribus ouium mearum calefactus est: Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem, Humerus meus a iũctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus confringatur. Semper enim quasi tumẽtes super me fluctus timui deũ, et pondus eius ferre non potui. Si putaui aurum robur meum: et obrizo dixi, Fiducia mea: Si lætatus sum super multis diuitijs meis, et quia plurima reperit manus mea: Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clarè. Et lætatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo, Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra deum altissimum. Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat: et exaltaui quod inuenisset eum malum: Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius. Si non dixerunt uiri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius ut saturemur? Foris nõ mansit peregrinus, ostiũ meum uiatori patuit. Si abscondi quasi homo peccatum meum, et celaui in sinu meo iniquitatem meam. Si expaui ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me; et non magis tacui, nec egressus sum C D Pro.17.a

ostium. Quis mihi tribuat auditorem, vt desyderium meum audiat omnipotens: & librum scribat ipse qui iudicat, Vt in humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi? Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum. Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent, Si fructus eius comedi absq; pecunia, & animam agricolarum eius afflixi: Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Finita sunt verba Iob

Cognati Iobis offensi relinquunt eum, arguit & ipsos & Iobem Elïu. Cap. XXXII.

A Miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quod iustus sibi videretur. Et iratus, indignatusq; est Eliu filius Barachel Buzites de cognatione Ram: iratus est autem aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est, quod non inuenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Eliu expectauit Iob loquentem: eo quod seniores essent qui loquebantur. Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer. Respondensq; Eliu filius Barachel Buzites, dixit,
B Iunior sum tempore, vos autem antiquiores: idcirco demisso capite veritus sum vobis indicare meam sententiam. Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam. Sed vt video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Ideo dicam, audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam. Expecta-
C ui enim sermones vestros, audiui prudentiam vestram donec disceptaremini sermonibus: Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed vt video, non est qui possit arguere Iob, & respōdere ex vobis sermonibus eius: Ne forte dicatis, Inuenimus sapientiam, deus proiecit eū, non homo. Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi. Extimuerunt, nec responderunt vltra, abstuleruntq; a se eloquia. Quoniam
D igitur expectaui, et nō sunt locuti: steterūt, nec vltra respōderūt. Respōdebo & ego partē meā, & ostendam scientiā meā. Plenus sum enim sermonibus, & coartat me spiritus vteri mei. En venter meus quasi mustum absq; spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit. Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. Non accipiam personam viri, & deum homini non æquabo. Nescio enim quandiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.

Eliu conatur demōstrare Iobē deliquisse, & docet quōo deus puniat & quōo reconcilietur. Ca. XXXIII.

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce, aperui os meum, loquetur lingua mea in faucibus meis. Simplici corde meo sermones mei, & scientiam puram labia mea loquentur. Spiritus dei fecit me, & spiraculum omnipotentis viuificauit me. Si potes, responde mihi, & aduersus faciem meam consiste. Ecce, & me sicut & te fecit deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea nō sit tibi grauis. Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audiui, Mundus sum ego, absq; delicto immaculatus, & nō est iniquitas in me. Quia querelas in

relas in me reperit, ideò arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas. Hoc est ergo in quo non es iustificatus respondebo tibi, quia maior sit deus homine. Aduersus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi? Semel loquitur deus, & secundò idipsum non repetit. Per somnium in uisione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina, Vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de superbia. Eruens animam eius à corruptione: & vitam illius, vt non transeat in gladium: Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis. Tabescet caro eius, & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur. Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis. Si fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus, vt annuntiet hominis æquitatem, Miserebitur eius, & dicet, Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inueni in quo ei propitier. Consumpta est caro eius à supplicijs, reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. Deprecabitur deum, & placabilis ei erit: & videbit faciem eius in iubilo, & reddet homini iustitiam suam. Respiciet homines, & dicet: Peccaui, & vere deliqui: & vt eram dignus, non recepi. Liberauit animam suam, ne pergeret in interitum, sed viuens lucem videret. Ecce, hæc omnia operatur deus tribus vicibus per singulos, Vt reuocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viuentium. Attende Iob, & audi me: & tace, dum ego loquor. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: volo enim te apparere iustum: Quòd si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

Malis tantum aduersa mitti a deo contendit probare Eliu. Cap. XXXIIII.

Pronuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est, Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me: Auris enim verba probat, & guttur escas gustu dijudicat. Iudicium eligamus nobis, & inter nos videamus quid sit melius. Quia dixit Iob, Iustus sum, & deus subuertit iudicium meum. In iudicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque vllo peccato. Quis est vir vt est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impijs? Dixit enim: Non placebit vir deo etiam si cucurrerit cum eo. Ideò viri cordati audite me, absit à deo impietas, et ab omnipotēte iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Vere enim deus non condemnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudiciū. Quē cōstituit alium super terram? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatū ad se trahet: Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquij mei. Nūquid qui nō amat iudicium, sanari potest? & quomodo tu eum qui iustus est, in tantum cōdēnas. Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios? Qui nō accipit psonas principū: nec cognouit tyrānū, cum disceptaret cōtra pauperem: opus. n. manuū eius sunt vniuersi. Subito morietur, et i media nocte turba-

buntur populi, & pertransibunt, & auferent violentum absque manu.
Oculi enim eius super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.
Non sunt tenebræ, & non est vmbra mortis, vt abscondantur ibi qui operan
tur iniquitatem. Neque enim vltra in hominis potestate est, vt veniat ad
C deum in iudicium. Conteret multos innumerabiles, et stare faciet alios pro
eis. Nouit enim opera eorum: & idcirco inducet noctem, & conterentur
Quasi impios percussit eos in loco videntium. Qui quasi de industria re
cesserunt ab eo, & omnes vias eius intelligere noluerunt, Vt peruenire fa
cerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum. Ipso enim
concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum,
quis est qui contempletur eum & super gentes & super omnes homines?
Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi. Quia
ergo ego locutus sum ad deum, te quoque non prohibebo. Si erraui, tu do
D ce me: si iniquitatem locutus sum, vltrà non addam. Nunquid a te deus
expetet eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quòd si
quid nosti melius, loquere. Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiẽs
audiat me. Iob autem stulte locutus est, & verba illius non sonant discipli
nam. Pater mi, probetur Iob vsque ad finem: ne desinas ab homine iniqui
tatis. Quia addidit super peccata sua blasphemiam: inter nos interim con
stringatur, & tunc ad iudicium prouocet sermonibus suis deum.

Reprehendit Iobem quod se innocentem dixerit. Cap. XXXV.

A IGitur Eliu hæc rursum locutus est: Nunquid æqua tibi videtur tua co
gitatio, vt diceres, Iustior sum deo? Dixisti enim, Nõ tibi placet quod
rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccauero? Itaque ego responde
bo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum. Suspice cœlum & intuere, et cõ
templare æthera quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? & si mul
B tiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porrò si iuste ege
ris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini qui similis tui
est, nocebit impietas tua: & filium hominis adiuuabit iustitia tua. Propter
multitudinem calumniatorum clamabunt. & eiulabunt propter vim brachij
tyrannorum. Et non dixit: Vbi est deus qui fecit me, qui dedit carmina in
C noctæ? Qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cœli erudit
nos. Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum. Nõ
ergo frustra audiet deus, & omnipotẽs causas singulorum intuebitur. Etiã
cum dixeris, Non considerat: iudicare coram illo, & expecta eum. Nunc
D enim non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus valde. Ergo Iob fru
stra aperit os suum, & absque scientia verba multiplicat.

Eliu adhuc perstat in probando; a deo male meritos tantum malis affici. Cap. XXXVI.

A ADdens quoque Eliu, hæc locutus est: Sustine me paululum, & in
dicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro deo loquar. Repetam
scientiam meam a principio, & operatorem meum probabo iustũ.
Verè enim absque mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur ti
bi. Deus potentes nõ abijcit, cũ & ipse sit potens, Sed nõ saluat impios,
& iudicium pauperibus tribuit. Nõ auferet a iusto oculos suos, & reges in
solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur. Et si fuerint in catenis, & vin

ciantur funibus paupertatis, Indicabit eis opera eorum et scelera eorum, quia violenti fuerint. Reuelabit quoque aurem eorum, vt corripiat: & loquetur, vt reuertantur ab iniquitate. Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibũt per gladium, & consumentur in stultitia. Simulatores & callidi prouocant iram dei, neque clamabunt cum vincti fuerint. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effœminatos. Eripiet de angustia sua pauperem, & reuelabit in tribulatione aurem eius. Igitur saluabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se: requies autem mensę tuę erit plena pinguedine. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq; recipies. Non te ergo superet ira, vt aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctem, vt ascendant populi pro eis. Caue ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Ecce, deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari vias eius? aut quis audet ei dicere, Operatus es iniquitatem? Memento quòd ignores opus eius de quo cecinerunt uiri. Omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul. Ecce deus magnus vincens scientiam nostram: numerus annorum eius inæstimabilis. Qui aufert stillas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet? Per hęc enim iudicat populos, & dat escas multis mortalibus. In manibus abscondit lucem, & pręcipit ei vt rursus aduemat. Annuntiat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.

Sapientiam & iudicium dei non posse perscrutari. Cap. XXXVII.

SVper hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo. Audite auditionem in terrore vocis eius, & sonum de ore illius procedentem. Subter omnes cœlos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suę, & non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia, Qui pręcipit niui vt descendat super terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerit singuli opera sua. Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus. Flante deo concrescit gelu, & rursum latissimè funduntur aquæ. Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum. Quæ lustrant per circuitum quocunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod pręcepit illis super faciem orbis terrarum. Siue in vna tribu, siue in terra sua, siue in quocunque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri: Ausculta hæc Iob: sta, & considera mirabilia dei. Nunquid scis quando præcepit deus pluuijs, vt ostenderent lucem nubium eius? Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientia? Nònne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Ostende

nobis quid dicamus illi: nos quippe inuoluimur tenebris. Quis narrabit ei,
D quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, deuorabitur. At nunc non uident
lucem subito aer cogetur in nubes, & ventus transiēs fugabit eas. Ab aqui
lone aurum venit, & ad deum formidolosa laudatio. Digne eum inuenire
non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non po
test. Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui si-
bi videntur esse sapientes.

In hoc & sequentibus tribus capitibus ipse Deus patrocinatur Iobi, & indicat quanta sit maiestatis diuinę prouidentia & sapientia. Cap. XXXVIII.

A RESpondens autem dominus Iob de turbine, dixit, Quis est iste inuo-
luēs sentētias sermonibus imperitis? Accinge sicut vir lumbos tuos
interrogabo te, & responde mihi. Vbi eras quando ponebam funda-
menta terrę? indica mihi, si habes intelligentiā. Quis posuit mensuras eius
si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solida-
tæ sunt? aut quis dimisit lapidem angularem eius, Cum me laudarent simul
astra matutina, & iubilarent omnes filij dei? Quis conclusit ostijs mare,
quando erumpebat quasi de vulua procedens, Cum ponerem, nubem vesti-
mentū eius, & caligine illud quasi pānis infantiæ obuoluerem? Circundedi
illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Et dixi, vsque huc venies, &
B non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Nunquid
post ortum tuum pręcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?
Et tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea? Restitue-
tur vt lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum. Auferetur ab impijs
lux sua, & brachium excelsum confringetur. Nunquid ingressus es profun-
dum maris, & in nouissimis abyssi deambulasti? Nunquid apertę sunt tibi
portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti? Nunquid considerasti latitudines
terrę? indica mihi si nosti omnia, In qua via lux habitet, & tenebrarum quis
locus sit, Vt ducas vnū quodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus
C eius? Sciebas tunc quòd nasciturus esses: & numerum dierum tuorum no-
ueras? Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspe-
xisti, Quæ pręparaui in tempus hostis, in diem pugnæ & belli? Per quam
viam spargitur lux, diuiditur ęstus super terram? Quis dedit vehementissi-
mo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui, Vt plueret super terram absque
homine in deserto, vbi nullus mortalium commoratur, Vt impleret inuiam
& desolatam, & produceret herbas virentes? Quis est pluuię pater? vel quis
genuit stillas roris? De cuius vtero egressa est glacies? & gelu de cœlo quis
genuit? In similitudinem lapidis, aquę durantur, & superficies abyssi con-
stringitur. Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gy-
D rum arcturi poteris dissipare? Nunquid producis luciferum in tempore suo
& vesperum super filios terrę consurgere facis? Nunquid nosti ordinem cœ
li, & pones rationem eius in terra? Nunquid eleuabis ad nebulam vocem
tuam, & impetus aquarum operiet te? Nunquid mittes fulgura, & ibunt:
& reuertentia dicent tibi, ad sumus? Quis posuit in visceribus hominis sa-
pientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam? Quis enarrabit cœlorum ra-
tionem, & concentum cœli quis dormire faciet? Quādo fundebatur puluis
in terra, & glebę compingebantur.

Dei

Dei mirabilia in animalibus. Cap. XXXIX.

NVnquid capies leænæ prædam,& animam catulorum eius implebis. A
Quãdo cubant in antris,& in specubus insidiantur? Quis præpa
rat coruo escam suam,qñ pulli eius clamant ad deum,vagantes eo qꝑ
non habeant cibos? Nũquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel par
turientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earũ, & scisti
tẽpus partus earũ? Incuruantur ad fœtum & pariunt,& rugitus emittunt.
Separantur filij earum,pergunt ad pastum:egrediuntur, & non reuertuntur
ad eas. Quis dimisit onagrum liberum,& vincula eius quis soluit? Cui
dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis. Conte-
mnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. Circunspicit B
montes pascuæ suæ,& virentia quæque perquirit. Nunquid volet Rhinoce-
ros seruire tibi,aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis Rhino
cerota ad arandum loro tuo?aut confringet glebas vallium post te? Nun-
quid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores
tuos. Nunquid credes illi quoniam sementem reddat tibi, & aream tuam
congreget. Penna struthionis similis est pennis herodij, & accipitris.
Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea.
Obliuiscitur quòd pes conculcet ea,aut bestia agri conterat. Duratur ad fi
lios suos quasi nõ sint sui, frustra laborauit nullo timore cogente. Priuauit
enim eam deus sapientia,nec dedit illi intelligentiam. Cum tempus fuerit, C
in altum alas erigit:deridet equum & ascensorem eius. Nunquid præbebis
equo fortitudinem,aut circundabis collo eius hinnitum. Nunquid suscita
bis eum quasi locustas. gloria narium eius terror. Terram vngula fodit,
exultat audacter:in occursum pergit armatis. Contemnit pauorem, nec ce
dit gladio. Super ipsum sonabit pharetra,vibrabit hasta et clypeus. Fer
uens & fremens sorbet terram,nec reputat tubæ sonare clangorẽ: Vbi au-
dierit buccinam,dicit, vah. procul odoratur bellum,exhortationem ducum,
& vlulatum exercitus. Nũquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, D
expandens alas suas ad austrum. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur
aquila,& in arduis ponet nidum suum. In petris manet,& in præruptis si-
licibus commoratur,atque in accessis rupibus. Inde contemplatur escam,
& delonge oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem:& vbi-
cunque cadauer fuerit,statim adest. Et adiecit dominus, & locutus est ad
Iob: Nunquid qui contendit cum deo, tam facilè conquiescit? vtique qui
arguit deum,debet respondere ei. Respondens autem Iob domino, dixit:
Qui leuiter locutus sum,respondere quid possum.manum meam ponam su-
per os meum. Vnum locutus sum, quòd vtinam non dixissem,& alterũ,
quibus vltra non addam.

Collatio humanæ imbecillitatis cum diuina potentia. Cap. XL.

REspondens autem dominus Iob de turbine, dixit: Accinge sicut vir A
lumbos tuos:interrogabo te,& indica mihi. Nunquid irritũ facies Infra 41.
iudiciũ meũ:& condemnabis me,vt tu iustificeris. Et si habes bra-
chiũ sicut deus,& si voce simili tonas. Circunda tibi decorẽ, & in sublime
erigere,& esto gloriosus,& speciosis induere vestibus. Disperge superbos fu
rore tuo,& respiciẽs oẽm arrogantẽ humilia. Respice cunctos superbos,&

B confunde eos, & contere impios in loco suo. Absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam: Et ego confitebor quòd saluare te possit dextera tua. Ecce, Behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius. Stringit caudam suam quasi cedrum, nerui testiculorum eius perplexi sunt. Ossa eius velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreę. Ipse est principium viarũ dei qui fecit eum, applicabit gladium eius. Huic

C montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, circundabunt eum salices torrentis. Ecce, absorbebit fluuium, & non mirabitur: habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius: An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? Nunquid multipli

D cabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Nunquid illudes ei quasi aui? aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, diuident illum negotiatores. Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius? Pone super eum manum tuam: memento belli, nec vltrà addas loqui. Ecce, spes eius frustrabitur eũ, & videntibus cũctis præcipitabitur.

Reprehenditur malitia satanę sub nomine Behemoth. Cap. XLI.

A NOn quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo? Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt. Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Quis reuelabit faciem indumenti eius? & in mediũ oris eius quis intrabit? Portas vultus eius quis aperiet? per gyrum dentiũ eius formido. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se pre

B mentibus: Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas: Vna alteri adhęrebunt, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, et oculi eius vt palpebrę diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedę ignis accensę. De naribus eius procedit fumus sicut ollę succensę atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius

C præcedet egestas. Membra carnium eius cohærentia sibi: mittet contra eũ flumina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cum sublatus fuerit, timebũt angeli, & territi purgabuntur. Quum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit, neque hasta, neque thorax: Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum ęs. Non fugabit eum vir sagittarius, in

D stipulam versi sunt ei lapides fundæ. Quasi stipulam ęstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum: mare ponet quasi cum vnguenta bulliunt. Post eum lucebit semita, ęstimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas quę comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbię.

Iob exorata deo veniam et sibi & amicis, restituuntur ei omnia quæ perdiderat, dupla, & tandem moritur. Cap. XLII.

RESpondens autem Iob domino, dixit: Scio quia omnia potes, & nul A
la te latet cogitatio. Quis est iste qui celat consilium absq; scientia?
ideò insipienter locutus sum, & quę vltra modum excedunt scientiam
meam. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & ostende mihi. Auditu auris
audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, &
ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Postquàm autē locutus est dominus
verba hæc ad Iob: dixit ad Eliphaz Themanitem, Iratus est furor meus in
te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectū, sicut ser B
uus meus Iob. Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, et ite ad
seruum meum Iob, et offerte holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus
orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia: ne
q; enim locuti estis coram me rectum, sicut seruus meus Iob: Abierunt er A
go Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fe-
cerunt sicut locutus fuerat dominus ad eos, & suscepit dominus faciem Iob.
Dominus quoq; conuersus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret ille pro ami C
cis suis. Et addidit dominus omnia quęcunq; fuerant Iob, duplicia. Ve-
nerunt autem ad eum omnes fratres sui, & vniuersæ sorores suę, & cuncti qui
nouerant eum prius: & comederunt cum eo panem in domo eius. & moue-
runt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat
dominus super eum. Et dederunt ei vnusquisq; ouem vnam, et inaurem au
ream vnam. Dominus autem benedixit nouissimis Iob magis, quàm prin
cipio eius. Et facta sunt ei quatuordecim millia ouium, & sex millia came- D
lorum, & mille iuga boum, & millæ asinę: Et fuerunt ei septem filij, & tres
filiæ. Et vocauit nomen vnius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & no-
men tertię Cornu stibij. Non sunt autem inuentę mulieres speciosę sicut fi
lię Iob in vniuersa terra: deditq; eis pater suus hęreditatem inter fratres earū.
Vixit autem Iob post flagella hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios
suos, & filios filiorum suorum, vsq; ad quartam generationem, & mortuus
est senex, & plenus dierum.

DIVI HIERONYMI AD PAVLAM ET eustochium in Psalterium, quod secundum Septuaginta æditionem correxit, Prologus.

PSalterium Romæ dudum positus emendaram: & iuxta Septuaginta in terpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis o Paula & Eustochium, scriptorum vitio deprauatum plusq; antiquum errorē quàm nouam emēdationē valere: me cogitis ut velu ti quodā nouali, scissum iam aruum exerceā, et obliquis sulcis renascentes spi nas eradicem: æquum esse dicentes, vt quód crebò malè pullulat, crebrius suc cidatur. Vnde consueta præfatione commoneo tā vos, quibus fortè labor iste desudat, quàm eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, vt quę diligē ter emendaui, cum cura et diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque uel iacentem lineam, uel radiantia signa, id est obelos uel asteriscos. Et ubicun q; uiderit uirgulam pręcedentem, ab ea usq; ad duo puncta quę impressimus sciat in Septuaginta translatoribus plus haberi. ubi autem perspexerit stellæ

similitudinem:de Hebræis voluminibus additum nouerit æque usq; ad duo puncta,iuxta Theodotionis duntaxat ęditionem:qui simplicitate sermonis à Septuaginta interpretibus nō discordat. Hęc ergo & vobis & studioso cuiqi fecisse me sciens:nō ambigo multos fore,qui vel inuidia uel supercilio malint contemnere videri pręclara,quam discere: & de turbulēto magis riuo,quam de purissimo fonte potare.

LIBER PSALMORVM.

Beati viri descriptio. Psal. 1.

A BEATVS VIR qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit. Sed in lege domini uoluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum:quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet:& omnia quęcunq; faciet, prospe-
B rabuntur. Non sic impij,non sic:sed tanquam puluis quem proijcit ventus a facie terræ. Ideo non resurgent impij in iudicio: neq; peccatores in consilio iustorum. Quoniam nouit dominus viam iustorum & iter impiorum peribit.

Vaticinium de regno Christi cui potentes ne frustra se opponant hortantur. Psal. II

A QVare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ,& principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Dirumpamus vincula eorum,et proijciamus a nobis iugum ipsorum. Qui habitat in cœlis irridebit eos:et dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo
B conturbabit eos. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in
C virga ferrea,& tanquam vas figuli confringes eos. Et nunc reges intelligi te:erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore: & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam,nequando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Cum exarserit in breui ira eius: beati omnes qui confidunt in eo.

Psalmus Dauid cum fugeret a facie Absalom filij sui. 2.Reg.15.

A Res aduersę frangunt,fiducia in deum subleuat nos. Cap. III.

DOmine quid multiplicati sunt qui tribulāt me,multi insurgunt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in deo eius. Tu autem dn̄e susceptor meus es,gloria mea,& exaltans caput meū. Voce mea ad dominum clamaui:& exaudiuit me de monte sancto suo. Ego dormiui,& soporatus sum,& exurrexi:quia dominus suscepit me. Non timebo millia populi circundantis me; exurge domine, saluum me fac de-

us meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa : dentes peccatorum contriuisti. Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua. B

In finem, in carminibus, psalmus Dauid.

Ad pietatis et innocentiæ studium exhortatio. Psal. IIII.

CVm inuocarem exaudiuit me deus iustitiæ meæ : in tribulatione dilatasti mihi, Miserere mei : & exaudi orationem meam. Filij hominum, vsquequo graui corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et scitote quoniam mirificauit dominus sanctum suum : dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Irascimini, & nolite peccare : quæ dicitis in cordibus uestris & in cubilibus vestris compungimini. A
Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. multi dicunt, quis ostendet nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine : dedisti lætitiam in corde meo. A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me. B

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, psalmus Dauid.

Describuntur duæ hæreditates & vtriusque finis. Psal. V.

VErba mea auribus percipe domine: intellige clamorem meum. Intende voci orationis meæ, rex meus & deus meus. Quoniam ad te orabo: domine mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi & videbo : quoniam non deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus : neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. A
Odisti omnes qui operantur iniquitatem : perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam : adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua : propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam. Quoniam non est in ore eorum veritas : cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, iudica illos deus. B
Decidant á cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te domine. Et lætentur omnes qui sperant in te : in æternum exultabunt, & habitabis in eis. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto. Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. C

In finem in carminibus psalmus Dauid post octaua.

Orat vt se tandem exaudiat & exauditus sibi gratulatur. Psal. VI.

DOmine, ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. Miserere mei domine, quoniam infirmus sum : sana me domine quoniã conturbata sunt ossa mea. Et anima mea turbata est valde : sed tu domine vsquequo? Conuertere domine & eripe animam meam: saluũ me fac propter misericordiam tuam. Quoniã non est in morte qui memor sit tui: in inferno autẽ quis confitebitur tibi? Laboraui in gemitu meo, lauabo A

per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.
B Turbatus eſt à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.
Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Exaudiuit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam ſuſcepit. Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubeſcant valde velociter.

Pſalmus Dauid, quē cātauit dño ꝑ verbis Chuſi filij Iemini. 2.Re.16.d.

Teſtitur ſuam innocentiam, iniuriamq́ committit iuſto dei iudicio vindicandā qui nuſquam ceſſat. Pſal. VII.

A DOmine deus meus in te ſperaui: ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me: Ne quando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat. Domine deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam meritò ab inimicis meis inanis, Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat & conculcet in terra vitam meam, & glo-
B riam meam in puluerem deducat. Exurge domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum. Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandaſti: & ſynagoga populorum circundabit te. Et propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos. Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me. Conſumetur nequitia peccatorum, & diriges iuſtum, ſcrutans corda & renes deus. Iuſtum adiutorium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde. Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies? Niſi con-
C uerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum. Et in eo parauit vaſa mortis: ſagittas ſuas ardentibus effecit. Ecce parturijt iniuſtitiam, concepit dolorem: & peperit iniquitatem. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet. Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius: & pſallam nomini domini altiſſimi.

In finem pro torcularibus, pſalmus Dauid.

A Admiratio beneficiorum Dei in hominem cum gratiarum actione. Pſal. VIII.

DOmine dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos. Ex ore infantium et lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos: vt deſtruas inimicum & vltorem. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum: lunam & ſtellas quæ tu fundaſti. Quid eſt homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam uiſitas eum? Minuiſti eum paulominus ab angelis: gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper
B opera manuum tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius: oues & boues vniuerſas: inſuper & pecora campi. Volucres cœli, & piſces maris qui perambulant ſemitas maris. Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.

In finem pro occultis filij, pſalmus Dauid.

Dauid agit gratias deo pro ſua exaltatione. Pſal. IX.

A COnfitebor tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor & exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſſime. In conuertendo inimicum meum retrorſum, infirmabuntur, & peribunt

a facie tua. Quoniam fecisti iudicium meum & causam meam: sedisti sup
thronum qui iudicas iustitiam. Increpasti gentes & perijt impius: nomen
eorum delesti in æternum & in seculum seculi. Inimici defecerunt frameæ
in finẽ: & ciuitates eorũ destruxisti. Perijt memoria eorũ cũ sonitu: & dñs B
in ęternũ pmaẽt. Parauit in iudicio thronũ suũ: & ipse iudicabit orbẽ terræ in
ęquitate, iudicabit populos in iustitia. Et factus ẽ dñs refugiũ pauperi: adiu
tor in opportunitatibus in tribulatione. Et sperent in te qui nouerunt no-
men tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te domine. Psallite domi- Esa.33.a.
no qui habitat in Sion: annuntiate inter gentes studia eius: Quoniam re-
quirens sanguinem eorum recordatus est: non est oblitus clamorem paupe-
rum. Miserere mei domine: vide humilitatem meã de inimicis meis, Qui C
exaltas me de portis mortis, vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis
filię Sion. Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu quem fe-
cerunt. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.
Cognoscetur dominus iudicia faciens: in operibus manuum suarum compre-
hensus est peccator. Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes
quæ obliuiscuntur deum. Quoniam non in finem obliuio erit pauperis: pa-
tientia pauperum non peribit in finem. Exurge domine, non confortetur D
homo: iudicentur gentes in conspectu tuo. Constitue domine legislatorem
super eos: sciant gentes quoniam homines sunt.

Hebræi hic ordiuntur decimum psalmum, hinc fit vt eorum numerus vnitate nostrum superet vsque ad centesimumdecimumtertium, qui iidem in duos distinguũtur. Et centesimus decimusquintus connectitur præcedenti, inde ad suam numerationem redeunt.

Vt quid domine recessisti longe, despicis in opportunitatibus in tribulatione?
Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consilijs qui
bus cogitant. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & ini- B
quus benedicitur. Exacerbauit dominum: peccator secundum multitudinẽ
iræ suæ non quæret. Non est deus in conspectu eius: inquinatæ sunt viæ il-
lius in omni tempore. Auferuntur iudicia tua a facie eius: omnium inimico
rum suorum dominabitur. Dixit enim in corde suo, non mouebor a gene-
ratione in generationem sine malo. Cuius maledictione os plenum est, &
amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor & dolor. Sedet in insidijs cum
diuitibus: in occultis vt interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem re-
spiciunt: insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Insidiatur vt F
rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum in laqueo suo: Hu-
miliabit eum, inclinabit se, & cadet cum dominatus fuerit pauperum. Di-
xit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam ne videat in finẽ.
Exurge domine deus, exaltetur manus tua; ne obliuiscaris pauperum. Pro-
pter quid irritauit impius deum? dixit enim in corde suo, non requiret. Vi-
des, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor. Contere brachium pec
catoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non inuenietur. Dominus G
regnabit in æternum & in seculum seculi: peribitis gentes de terra illius.
Desiderium pauperum exaudiuit dominus: præparationem cordis eorum au
diuit auris tua. Iudicare pupillo & humili: vt non apponat vltra magnifi-
care se homo super terram.

In finem, Psalmus Dauid.

Vt nunquam non impetitur constans fides, ita nunquam succumbit. Psal. X.

A IN domino confido: quomodo dicitis animæ meę, transmigra in montem sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum: parauerũt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Quoniã quæ perfecisti, destruxerunt: iustus autem quid fecit. Dominus in templo
B sancto suo, dominus in cœlo sedes eius. Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebrę eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit: æquitatem vidit vultus eius.

In finem pro octaua, psalmus Dauid.

Detestatur impietatem & commercium perfidorum. Psal. XI.

A SAluum me fac domine, quoniam defecit sanctus, quoniã diminutę sunt veritates a filiis hominum. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximũ suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa, linguam magniloquam. Qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus: labia nostra a nobis sunt, quis noster dominus est.
B Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam: dicit dominus. Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo. Eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terrę, purgatum septuplum. Tu domine seruabis nos: & custodies nos a generatione hac in æternum. In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

In finem, psalmus Dauid.

Longanimitatis oratio est. Psal. XII.

A VSquequo domine obliuisceris me in finem. vsquequo auertis faciem tuam a me. Quandiu ponam cõsilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem. Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me, respice, & exaudi me domine deus meus. Illumina oculos meos ne vnquã
B obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, Prȩualui aduersus eũ. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero. Ego autem in misericordia tua speraui. Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo domino qui bona tribuit mihi: & psallam nomini domini altissimi.

In finem, psalmus Dauid.

Argumentatur omnes esse peccatores, & docet quæ piis quæque impiis sint euentura. Psal. XIII.

A DIxit insipiens in corde suo, Nõ est deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: vt videat si est intelligens aut requirens deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: venenum aspidum
B sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor dei ante oculos eorum. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant

deuorarit plebem meam ſicut eſcam panis? Dominum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore vbi non erat timor. Quoniam dominus in generatione iuſta eſt: conſilium inopis cõfudiſtis, quoniam dominus ſpes eius eſt. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob & lætabitur Iſrael.

Pſalmus Dauid.

Qui vere pii ſint, & quibus obuentura regni cœleſtis hæreditas. Pſal. XIIII. A

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Qui loquitur veritatem in corde ſuo: qui non egit dolũ in lingua ſua, Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus, timentes autem dominum glorificat, Qui iurat proximo ſuo, & non decipit: qui B pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera ſuper innocentem non accepit. Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

Tituli inſcriptio ipſi Dauid.

Mundi rebus nihil fragilius, fiducia in deum nihil firmius. Pſal. XV.

COnſerua me domine, quoniã ſperaui in te. dixi domino, Deus meus A es tu, quoniam bonorum meorum nõ eges. Sanctis qui ſunt in terra eius mirificauit omnes voluntates meas in eis. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum: poſtea accelerauerunt. Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea. Dominus, pars hæreditatis meę & calicis mei, tu es qui reſtitues hęreditatẽ meã mihi. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara eſt mihi; Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum, inſuper & B vſque ad noctem increpuerunt me renes mei. Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi ne commouear. Propter hoc lætatum eſt cor meum & exultauit lingua mea, inſuper et caro mea requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinquens animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionẽ, Notas mihi feciſti vias vitę, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectatiões in dextera tua vſq; in finẽ. C

Oratio Dauid.

Deprecatur tentationes, & petit a domino protectionem. Pſal. XVI. A

EXaudi domine iuſtitiam meam, intende deprecationẽ meam: Auribus percipe orationem meam, non in labijs doloſis. De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte: igne me examinaſti, & non eſt inuẽta in me iniquitas: Vt non loquatur os meum, opera hominum, propter verba labiorum B tuorũ ego cuſtodiui vias duras. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt nõ moueãtur veſtigia mea. Ego clamaui quoniam exaudiſti me deus: inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Mirifica miſericordias tuas, qui ſaluos facis ſperantes in te, A reſiſtentibus dexteræ tuę, cuſtodi me vt pupillam oculi, Sub vmbra alarum tuarũ protege me, à facie impiorum qui C me afflixerunt: Inimici mei animam meam circundederunt, adipem ſuum concluſerunt, os eorum locutum eſt ſuperbiam. Proijcientes me, nunc circundederunt me: oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. Suſceperũt me

D ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut catulus leonis habitans in abditis.
Exurge domine, præueni eum, & ſupplanta eum: eripe animam meam ab im
pio, frameam tuam. Ab inimicis manus tuæ, domine, a paucis de terra di-
uide eos in vita eorum: & de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum:
Saturati ſunt filijs, & dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis. Ego autem in
iuſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cum apparuerit gloria tua.

In finem puero domini Dauid, qui locutus eſt domino uerba can-
tici huius, in die qua eripuit eum dominus de manu omnium ini-
micorum eius, & de manu Saul, & dixit, 2. Reg. 22. a

Gratias agit deo qui eum ex periculis eripuerit, quæ hic enumerans, deſcribit maieſtatem & beneficia dei. Pſal. XVII.

A Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum &
refugium meum & liberator meus: Deus meus, adiutor meus, &
ſperabo in eum: Protector meus, & cornu ſalutis meæ, et ſuſceptor
meus. Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis ſaluus ero. Cir
cundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.
Dolores inferni circũdederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis. In
tribulatione mea inuocaui dominum, et ad deum clamaui, Et exaudiuit de
templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit
in aures eius. Commota eſt & contremuit terra, & fundamenta montium
conturbata ſunt & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis. Aſcendit fumus
in ira eius, & ignis a facie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Inclina
B uit cœlos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus eius. Et aſcendit ſuper cheru-
bim, & volauit: volauit ſuper pennas ventorum. Et poſuit tenebras latibu
lum ſuum, in circuitu eius tabernaculũ eius: tenebroſa aqua in nubibus aeris.
Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, grando & carbones ignis.
Et intonuit de cœlo dominus, & altiſsimus dedit vocem ſuam: grando & car
bones ignis. Et miſit ſagittas ſuas, & diſsipauit eos: fulgura multiplicauit,
& conturbauit eos. Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fun-
damenta orbis terrarum. Ab increpatione tua domine, ab inſpiratione ſpi
C ritus iræ tuæ. Miſit de ſummo, & accepit me: & aſſumpſit me de aquis
multis. Eripuit me de inimicis meis fortiſsimis, & ab his qui oderunt me:
quoniam confortati ſunt ſuper me. Præuenerũt me in die afflictionis meæ,
& factus eſt dominus protector meus. Et eduxit me in latitudinem, ſaluũ
me fecit quoniam voluit me. Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſti-
tiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:
Quia cuſtodiui uias domini, nec impiè geſsi a deo meo. Quoniam omnia
iudicia eius in conſpectu meo: & iuſtitias eius non repuli a me. Et ero im-
D maculatus cum eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi
Dominus ſecundum iuſtitiam meam, & ſecũdum puritatem manuum mea-
rum in cõſpectu oculorum eius. Cum ſancto, ſanctus eris: & cum viro in-
nocente, innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerſo peruer-
ſus eris. Quoniam tu populum humilem ſaluum facies: & oculos ſuperbo
rum humiliabis. Quoniam tu illuminas lucernã meam domine: deus meus
illumina tenebras meas. Quoniam in te eripiar à tentatione: et in deo meo
tranſgrediar murum. Deus meus impolluta via eius: eloquia domini igne

examinata : protector eſt omnium ſperantium in ſe. Quoniam quis deus E
preter dominum? aut quis deus præter deum noſtrum? Deus qui precinxit me virtute: et poſuit immaculatam viam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum: & ſuper excelſa ſtatuens me: Qui docet manus meas ad prælium: & poſuiſti vt arcum ereum brachia mea. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ: & dextera tua ſuſcepit me, Et diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit. Dilataſti greſſus meos ſubtus me: & non ſunt infirmata veſtigia mea. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos: et non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos. Et precinxiſti me virtute ad bellum: ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. Et inimicos meos dediſti mihi dorſum: & odientes me diſperdidiſti. Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret: ad dominum, nec exaudiuit eos. Et comminuam eos vt pulverem ante faciem venti: vt lutum plateaꝝ delebo eos. Eripies me de contradictionibus populi: conſtitues me in caput Gentium: Populus quem
nō cognoui, ſeruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: Filij alieni, mentiti ſunt mihi: filij alieni, inueterati ſunt, & claudicauerunt a ſemitis ſuis. Viuit dominus & benedictus deus meus, et exaltetur deus ſalutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & ſubdis populos ſub me: liberator meus de inimicis meis iracundis: Et ab inſurgentibus in me exaltabis me: a viro iniquo eripies me. Propterea confitebor tibi in nationibus domine: & nomini tuo pſalmum dicam. Magnificās ſalutes regis eius, & faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius vſq; in ſeculum.

In finem, pſalmus Dauid.

Verbum Dei quomodo illuminat & quando ſalutaris ſit virtus eius. Pſal. XVIII.

COeli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat ſcientiā. Non ſunt loquele neq; ſermones, quorum non audiantur voces eorū. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terre verba eorum: In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, Exultauit vt gigas ad currendam viam: a ſummo cœlo egreſsio eius, Et occurſus eius vſque ad ſummum eius: nec eſt qui ſe abſcondat a calore eius. Lex domini immaculata, conuertens animas: teſtimonium domini fidele, ſapientiam preſtans paruulis. Iuſtitie domini rectæ, lætificantes corda: præceptum domini, lucidum, illuminans oculos. Timor domini ſanctus permanens in ſeculū ſeculi: iudicia domini vera, iuſtificata in ſemetipſa. Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum: & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa. Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce ſeruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo. Et erunt vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Domine adiutor meus, & redemptor meus;

In finem, pſalmus Dauid.

Deum suis per omnia benignum futurum promittitur. Psal. XIX.

A EXaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen dei Iacob. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Lætabimur in salutari tuo: & in nomine dei nostri magnificabimur. Impleat dominus om-
B nes petitiones tuas, nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus Christum suum. Exaudiet illum de cœlo sancto suo, in potētatibus salus dexterę eius. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine domini dei nostri inuocabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus. Domine saluum fac regē, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In finem, psalmus Dauid.

Gratias deo pro innumeris beneficiis agit quę partim recenset. Psal. XX.

DOmine in virtute tua lętabitur rex: & super salutare tuum exultabit
A vehementer. Desiderium cordis eius tribuisti ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Quoniam pręuenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Vitam petijt a te: & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi. Magna est gloria eius in salutari tuo: gloriam & magnum de-
B corem impones super eum. Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi: lętificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Quoniam rex sperat in domino: & in misericordia altissimi nō commouebitur. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: dominus in ira sua con-
C turbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum a filijs hominum. Quoniam declinauerunt in te mala: cogitauerunt consilia quę non potuerunt stabilire. Quoniam pones eos dorsum: in reliquijs tuis pręparabis vultum eorū. Exaltare domine in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

In finem pro susceptione matutina, Psalmus Dauid.

Implorat dei auxilium in vltima angustia constitutus vbi Christi passionem deliniat, gentiumque vaticinatur vocationem. Psal XXI.

DEus deus meus respice in me: quare me dereliquisti? lōge à salute mea
A verba delictorum meorum. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi. Ego autem sum vermis & non homo: opprobrium hominū
B & abiectio plebis. Omnes videntes me, deriserunt me locuti sunt labijs, & mouerunt caput, Sperauit in domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum: Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meę. In te proiectus sum ex vtero: de ventre matris meæ deus meus es tu. Ne discesseris a me: quoniam tribulatio proxima est, quo-
C niam non est qui adiuuet. Circundederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera, liquescens in medio ventris mei. Aruit tāquam testa

virtus

virtus mea,& lingua mea adhæsit faucibus meis. & in puluerem mortis de-
duxisti me. Quoniam circundederunt me canes multi :consilium malignã A
tium obsedit me . Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt D
omnia ossa mea. Ipsi uerò considerauerunt,& inspexerunt me: Diuiserũt
sibi vestimenta mea,& super vestem meam miserunt sortem. Tu autẽ do-
mine ne elongaueris auxilium tuum à me:ad defensionem meam conspice.
Erue à framea animam meam:& de manu canis vnicam meam. Salua me
ex ore leonis:& à cornibus vnicornium humilitatem meam . Narrabo no B
men tuum fratribus meis:in medio ecclesiæ laudabo te. Qui timetis deũ lau
date eum:vniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eum omne se-
mẽ Israel: Quoniam nõ spreuit neq; despexit deprecationem pauperis. Nec
auertit faciem suam a me:et cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te Psal.131.a.
laus mea in ecclesia magna:uota mea reddam in conspectu timentium eum. F
Edent pauperes,& saturabuntur,& laudabunt dominum qui requirunt eum
viuent corda eorum in seculum seculi, Reminiscẽt & conuertentur ad do
minum vniuersi fines terræ, Et adorabunt in conspectu eius vniuersę fami
liæ gentium. Quoniam domini est regnum,& ipse dominabitur gentium.
Manducauerunt et adorauerunt omnes pingues terrę,in conspectu eius cadẽt G
omnes qui descendunt in terrã .Et anima mea illi viuet:Et semen meum ser
uiet ipsi. Annuntiabitur domino generatio ventura,& annuntiabunt cœli
iustitiam eius populo qui nascetur,quem fecit dominus.

Psalmus Dauid,

Commemorat immensa dei beneficia. Psal. XXII.

Dominus regit me,& nihil mihi deerit:in loco pascuæ ibi me colloca- A
uit. Super aquam refectionis educauit me:animam meam cõuertit.
Deduxit me super semitas iustitiæ,propter nomen suum . Nam &
si ambulauero in medio vmbrę mortis,non timebo mala quoniã tu mecũ es.
Virga tua & baculus tuus,ipsa me consolata sunt . Parasti in conspectu A
meo mensam aduersus eos qui tribulant me . Impinguasti in oleo caput
meum:& calix meus inebriãs quam prçclarus est. Et misericordia tua sub
sequetur me omnibus diebus vitę meę. Et vt inhabitem in domo domini,
in longitudinem dierum.

Psalmus Dauid prima sabbathi,

Deum omnium esse dominum,solisque innocentibus locum apud ipsum:&
regem gloriæ venturũ. Psal. XXIII.

Domini est terra,& plenitudo eius:orbis terrarum & vniuersi qui ha A
bitant in eo. Quia ipse super maria fundauit eum:& super flumina
prçparauit eũ. Quis ascendet in montẽ domini?aut quis stabit in lo
co sancto eius? Innocens manibus & mundo corde,qui nõ accepit in vano
animam suam,nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionẽ
à domino,& misericordiam a deo salutari suo . Hęc est generatio quærẽn- B
tium eum,quęrentium faciẽ dei Iacob. Attolite portas principes vestras,et A
eleuamini portę ęternales:& introibit rex gloriæ. Quis est iste rex glorię? 1.Cor.10.f
dominus fortis & potens,dominus potens in prælio. Attolite portas princi
pes vestras,& eleuamini portę æternales:& introibit rex glorię.Quis est iste
rex gloriæ?dominus virtutum ipse est rex glorię.

Psalmus Dauid,

Communis oratio & confeſſio. Pſal. XXIIII.

A AD te domine leuaui animam meam: deus meus in te confido non eru
beſcam. Neq; irrideant me inimici mei: Etenim vniuerſi qui ſu-
ſtinent te, non confundentur. Confundantur omnes iniqua agentes
ſuperuacue. Vias tuas domine demonſtra mihi: & ſemitas tua edoce me.
Pſal.30.a Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es deus ſaluator meus, & te ſu
ſtinui tota die. Reminiſcere miſerationum tuarum domine, & miſericordia
rum tuarũ quę à ſeculo ſunt. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas
B ne memineris. Secundum miſericordiam tuam memẽto mei tu, propter bo
nitatem tuam domine. Dulcis & rectus dominus: propter hoc legem dabit
delinquentibus in via. Diriget manſuetos in iudicio: docebit mites vias
ſuas. Vniuerſæ vię domini, miſericordia et veritas requirentibus teſtamen
tum eius, & teſtimonia eius. Propter nomen tuum domine propitiaberis
peccato meo: multum eſt enim. Quis eſt homo qui timet dominum? legem
C ſtatuit ei in via quam elegit. Anima eius in bonis demorabitur: & ſemẽ eius
hæreditabit terram. Firmamentum eſt dominus timentibus eum: et teſtamen
tum ipſius vt manifeſtetur illis. Oculi mei ſemper ad dominum: quoniam ip
ſe euellet de laqueo pedes meos. Reſpice in me, & miſerere mei: quia vnicus
& pauper ſum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatę ſunt: de neceſſi
D tatibus meis erue me. Vide humilitatem meam & laborẽ meum, & dimit
te vniuerſa delicta mea. Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt
& odio iniquo oderunt me. Cuſtodi animam meam & erue me: non erube
ſcam, quoniam ſperaui in te. Innocentes & recti adhęſerunt mihi: quia ſu-
ſtinui te. Libera deus Iſrael, ex omnibus tribulationibus ſuis.

In finem, Pſalmus Dauid.

Orat deum, ne ſibi pereat innocentia ſua quam habet ex fide. Pſal. XXV.

A IVdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in
domino ſperans non infirmabor. Proba me domine & tẽta me: vre re
nes meos & cor meũ. Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt:
Eſa.1.b. & complacui in veritate tua. Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum ini
B qua gerentibus non introibo. Odiui eccleſiam malignantium: & cum im-
pijs non ſedebo. Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo alta-
re tuum domine, Vt audiã vocem laudis tuæ, & enarrem vniuerſa mirabi-
lia tua. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ
tuæ. Ne perdas cum impijs animam meam, & cum viris ſanguinum vitã
C meam: In quorũ manibus iniquitates ſunt: dextera eorum repleta eſt mu-
neribus. Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum: redime me, & miſere
re mei. Pes meus ſtetit in directo: in eccleſijs benedicam te domine.

Pſalmus Dauid priuſquam liniretur.

Experimentum fidei quæ in periculis ſolatur ſe dei patrocinio. Pſal. XXVI.

A DOminus illuminatio mea, & ſalus mea quem timebo? Dominus
protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Dum appropiant ſuper me
nocentes, vt edant carnes meas: qui tribulãt me inimici mei, ipſi infir
mati ſunt & ceciderunt. Si conſiſtant aduerſum me caſtra: nõ timebit cor
meũ. Si exurgat aduerſum me prælium: in hoc ego ſperabo. Vnã petij a do
mino, hanc requiram: vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę

meæ, Vt videam voluptatem domini,& visitem templum eius. Quo- B
niam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in absc͂ō 1.Reg.21,a
dito tabernaculi sui. In petra exaltauit me,& nunc exaltauit caput meum
super inimicos meos. Circuiui,& immolaui in tabernaculo eius hostiã vo
ciferationis:cantabo et psalmum dicam domino. Exaudi domine vocẽ meã
qua clamaui ad te:miserere mei,& exaudi me: Tibi dixit cor meũ,exquisi
uit te facies mea :faciem tuam domine requirã. Ne auertas faciem tuam a C
me,ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor meus esto:ne derelinquas me,ne-
que despicias me deus salutaris meus. Quoniam pater meus & mater mea
dereliquerunt me :dominus autem assumpsit me. Legem pone mihi domine
in via tua,& dirige me in semita recta propter inimicos meos. Ne tradide D
ris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes ini-
qui, & mentita est iniquitas sibi. Credo videre bona domini in terra vi-
uentium. Expecta dominum,viriliter age:& confortetur cor tuum,& su-
stine dominum.

Huic Dauid.

Subito implorat dei auxilium contra fraudulentos. Exauditur & gratias agit. Psal. XXVII

AD te domine clamabo, deus meus ne sileas a me: nequando taceas a A
me,& assimilabor descẽdentibus in lacum. Exaudi domine vocem
deprecationis meæ dum oro ad te,dum extollo manus meas ad tem-
plum sanctum tuum. Ne simul tradas me cum peccatoribus:et cum operã
tibus iniquitatem ne perdas me: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, B
mala autem in cordibus eorum. Da illis secundum opera eorum,& secun-
dum nequitiam adinuentionum ipsorum,Secundum opera manuum eorum
tribue illis: redde retributionem eorum ipsis. Quoniam non intellexerunt
opera domini,& in opera manuum eius,destrues illos et non ędificabis eos.
Benedictus dominus:quoniam exaudiuit vocem deprecationis meę. Domi
nus adiutor meus,& protector meus:& in ipso sperauit cor meũ,& adiutus C
sum. Et refloruit caro mea:& ex voluntate mea confitebor ei. Dominus
fortitudo plebis suę,& protector saluationum CHRISTI sui est. Sal
uum fac populum tuum domine,& benedic hęreditati tuę:& rege eos & ex
tolle illos vsq; in ęternum:

Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.

Potentes inuitat ad cultum vnius dei cuius maiestatem extollat. Psal. XXVIII.

AFferte domino filij dei,afferte domino filios arietum. Afferte domi A
no gloriam & honorem,Afferte domino gloriã nomini eius: Adora
te dominum in atrio sancto eius. Vox domini super aquas,deus ma
iestatis intonuit:dominus super aquas multas. Vox domini in virtute,vox
domini in magnificentia. Vox domini confringentis cedros: & confringet
dominus cedros Libani, Et comminuet eas tanquam vitulum Libani :& B
dilectus quemadmodum filius vnicornium. Vox domini intercidentis flam
mam ignis:vox domini concutientis desertum,& commouebit dominus de-
sertum Cades. Vox domini pręparantis ceruos, & reuelauit condensa: & Num.16,a
in templo eius omnes dicent gloriam. Dominus diluuium inhabitare fecit,
& sedebit dominus rex in ęternum. Dominus virtutem populo suo dabit
dominus benedicet populo suo in pace.

Psalmus cantici in dedicatione domus Dauid.

Gratias agit deo ob acceptum beneficium, & docet omnia pЃs tuta apud deum. Psal. XXIX.

A EXaltabo te domine, quoniã suscepisti me, nec delectasti inimicos meos
super me. Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Domi
ne eduxisti ab inferno animam meam: saluasti me á descendentibus in
lacum. Psallite domino sancti eius, et cõfitemini memorię sanctitatis eius.
Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Ad vesperũ
demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia. Ego autem dixi in abundãtia
B mea, non mouebor in æternum, (Domine in voluntate tua pręstitisti deco
ri meo virtutem) Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.
Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor. Quę vtilitas in san
guine meo dum descendo in corruptionem? nunquid cõfitebitur tibi puluis,
aut annuntiabit veritatem tuam? Audiuit dominus, & misertus est mei: do
minus factus est adiutor meus. Cõuertisti planctum meũ in gaudiũ mihi:
concidisti saccum meum, & circundedisti me lętitia; Vt cantet tibi gloria
mea, & non compungar: domine deus meus in æternum confitebor tibi.

In finem psalmus Dauid.

Orat in graui afflictione constitutus, exaudi me, & gratias agit. Psal. XXX.

A IN te domine speraui, non confundar in ęternum: in iustitia tua libera me.
Inclina ad me aurẽ tuam. accelera vt eruas me. Esto mihi in deũ prote
ctorem, et in domum refugij: vt saluum me facias. Quoniam fortitudo
mea & refugium meum es tu, & propter nomen tuũ deduces me, & enutries
B me, Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi: quoniã tu es prote
Luc. 23. f. ctor meus. In manus tuas commendo spiritum meum, redemisti me domi
ne deus veritatis. Odisti obseruantes vanitates superuacue. Ego autẽ in
domino speraui: Exultabo et lętabor in misericordia tua, quoniã respexisti
humilitatem meam, saluasti de necessitatibus animam meam. Nec conclu
C sisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos. Miserere
mei domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, aĩa mea, et
venter meus: Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemiti
bus, Infirmata est in paupertate virtus mea, & ossa mea conturbata sunt.
D Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde, et ti
mor notis meis. Qui videbant me, foras fugerũt a me. Obliuioni datus
sum tanquã mortuus a corde. Factus sum tanquã vas perditũ: Quoniã
audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. In eo dum
conuenirent simul aduersum me, accipere animam meã consiliati sunt. Ego
E autẽ in te speraui domine: dixi, Deus meus es tu, In manibus tuis sortes meę.
Eripe me de manu inimicorum meorum, & a persequentibus me. Illustra
faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua: Domi
ne non confundar, quoniam inuocaui te. Erubescant impij, et deducãtur in
infernum: Muta fiant labia dolosa quę loquuntur aduersus iustũ iniquitatẽ
F in supbia & in abusiõe. Quã magna multitudo dulcedinis tuę domine, quã
abscondisti timẽtibus te, Perfecisti eis qui sperant in te, in cõspectu filiorũ
hominũ. Abscondes eos in abscondito faciei tuę a conturbatione hominũ.

Proteges

Proteges eos in tabernaculo, à contradictione linguarum. Benedictus dominus: quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. Ego autem dixi in excessu mentis meę, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te. Diligite dominum omnes sancti eius: quoniam veritatem requirit dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino. G

Ipsi Dauid intellectus.

Qualis rex sit agnoscere aut non agnoscere peccata, & quomodo eorum venia impetretur. Psal. XXXI.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. A
Beatus vir cui nō imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus. Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea: dum clamarem tota die. Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Delictum meum cognitum tibi feci: & iniustitiam meam non abscondi. Dixi; Confitebor aduersum me iniustitiam meam domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac B
orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me: exultatio mea erue me à circundantibus me. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus. In chamo & freno maxillas eorum constringe qui non appro C
ximant ad te. Multa flagella peccatoris: sperantem autem in domino misericordia circundabit. Lætamini in domino & exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde.

In finem, Psalmus Dauid.

Hymnus quo dei omnipotentia decantatur. Psal. XXXII.

Exultate iusti in domino: rectos decet collaudatio. Confitemini domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi. Cātate ei A
canticum nouum bene psallite ei in vociferatione. Quia rectū est verbum domini, et omnia opera eius in fide. Diligit misericordiam et iudiciū: misericordia domini plena est terra. Verbo domini cœli firmati sunt: & spi B
ritu oris eius omnis virtus eorū. Congregans sicut in vtre aquas maris: ponens in thesauris abyssos. Timeat dominū omnis terra: ab eo autem commoueātur omnes inhabitantes orbem. Quoniā ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Dominus dissipat consilia gentiū: reprobat aūt ē cogitationes populorū, & reprobat consilia principū. Cōsilium autem do C
mini in æternum manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Beata gens cuius est dominus, deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi. De cœlo respexit dominus: vidit omnes filios hominum.
De pręparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terrā. Qui Pro.16.21
finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum. Non salua D
tur rex per multam virtutem: & gigas nō saluabitur in multitudine virtutis suę. Fallax equus ad salutē: in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super mi-

tetur. Quasi proximum,& quasi fratem nostrum,sic ecmplacebam:quasi C
lugens & contristatus sic humiliabar. Et aduersum me lætari sunt, & cō-
uenerunt,cōgregata sunt super me flagella,& ignoraui. Dissipati sunt nec
compuncti,tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione: frenduerunt
super me dentibus suis. Domine quando respicies? restitue animam meam
à malignitate eorum,a leonibus vnicam meam. Confitebor tibi in eccle-
sia magna,in populo graui laudabo te. Non supergaudeāt mihi qui aduer Apo.15.d.
santur mihi iniquè,qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. Quoniam
mihi quidem pacificè loquebantur: & in iracundia terræ loquentes,dolos co-
gitabant. Et dilatauerunt super me os suum:dixerunt,Euge,euge,viderunt
oculi nostri. Vidisti domine ne sileas: domine ne discedas a me. Exurge D
& intende iudicio meo:deus meus,& dominus meus in causam meam. Iu-
dica me secundum iustitiam tuam domine deus meus: & non supergaudeant
mihi. Non dicant in cordibus suis, Euge euge animæ nostrę: nec dicant,
deuorabimus eum. Erubescant & reuereantur simul qui gratulantur malis
meis. Induantur confusione & reuerentia qui magna loquuntur super me.
Exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam:& dicant semper, magnifi
cetur dominus,qui volunt pacem serui eius. Et lingua mea meditabitur iu
stitiam tuam,tota die laudem tuam.

In finem, seruo domini Dauid.

Impios depingit,& orat pro piis Psal. XXXV.

DIxit iniustus vt delinquat in semetipso,non est timor dei ante oculos A
eius. Quoniam dolose egit in cōspectu eius:vt inueniatur iniquitas
eius ad odium. Verba oris eius iniquitas & dolus:noluit intelligere
vt bene ageret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo:astitit omni viç nō
bonæ,malitiam autem non odiuit. Domine in cœlo misericordia tua:et ve
ritas tua vsque ad nubes. Iustitia tua sicut montes dei: iudicia tua abyssus B
multa. Homines & iumenta saluabis domine:quemadmodum multiplica-
sti misericordiam tuam deus. Filij autem hominum in tegmine alarū tua-
rum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrēte volupta
tis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ:& in lumine tuo vide C
bimus lumen. Prætende misericordiam tuam scientibus te,et iustitiam tuā
his qui recto sunt corde. Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccato
ris non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem: ex-
pulsi sunt,nec potuerunt stare. Ipsi Dauid.

Impios non imitandos & si prosperrime agant, Item quis finis & pium & impium maneat. Psal. XXXVI.

NOli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem. A
Quoniam tanquam fœnum velociter arescent: & quemadmodum
olera herbarum cito decident. Spera in domino, & fac bonitatem,
& inhabita terram,& pasceris in diuitijs eius. Delectare in domino:& da
bit tibi petitiones cordis tui. Reuela domino viam tuam,& spera in eo: &
ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuā, & iudicium tuum tanquā B
meridię: Subditus esto domino, & ora eū. Noli æmulari in eo qui pro-
speratur in via sua,in homine faciente iniustitias. Desine ab ira, & derelinq̄
furorē:noli ęmulari vt maligneris. Quoniā q̄ malignātur,exterminabūtur

sustinentes autem dominum ipsi hæreditabūt terram. Et adhuc pusillum,
& non erit peccator:& quæres locum eius,& non inuenies. Mansueti au-
tem hæreditabunt terram,& delectabuntur in multitudine pacis. Obserua
bit peccator iustum,& stridebit super eum dentibus suis. Dominus autem
irridebit eum:quoniam prospicit quod veniet dies eius. Gladium euagina
C uerunt peccatores,intenderunt arcum suum, Vt deijciant pauperem et ino
pem,vt trucident rectos corde. Gladius eorum intret in corda ipsorum:&
arcus eorum confringatur. Melius est modicum iusto super diuitias pecca
torum multas. Quoniam brachia peccatorum conterentur:confirmat au-
tem iustos dominus. Nouit dominus dies immaculatorum: & hæreditas
eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus
famis saturabuntur: quia peccatores peribunt. Inimici vero domini mox
vt honorificati fuerunt & exaltati: deficientes quemadmodum fumus defi-
D cient. Mutuatur peccator, & non soluet: iustus autem miseretur & retri-
buet. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram:maledicentes autem ei di-
speribunt. Apud dominum gressus hominis dirigentur, & viam eius vo-
let. Cum ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam.
Iunior fui,etenim senui:& non vidi iustum derelictum, nec semen eius quæ-
rens panem. Tota die miseretur & commodat: & semen illius in benedi-
ctione erit. Declina á malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.
Quia dominus amat iudicium,& non derelinquet sanctos suos: in æternum
E conseruabuntur. Iniusti punientur:et semen impiorum peribit. Iusti au
tem hæreditabunt terram: & inhabitabunt in seculum seculi super eam.
Os iusti meditabitur sapientiam,et lingua eius loquetur iudicium. Lex dei
eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Considerat pec-
Esa.51.a cator iustum,& quærit mortificare eum. Dominus autem non derelinquet
eum in manibus eius:nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Expecta do-
F minum,& custodi viam eius:& exaltabit te vt hæreditate capias terram:cū
perierint peccatores videbis. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum
sicut cedros Libani. Et transiui, & ecce non erat:quæsiui eum, & non est
inuentus locus eius. Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam
sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul, reliquiæ
impiorum interibunt. Salus autem iustorum a domino:et protector eorū
in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos, &
eruet eos a peccatoribus,& saluabit eos:quia sperauerunt in eo.

Psalmus Dauid in rememoratione, die sabbathi.

Explorat seipsum & confitetur crimen cedit malis ac in deum omnem
fiduciam collocat. Psal. XXXVII.

A DOmine,ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.
Quoniam sagittę tuę infixę sunt mihi, & confirmasti super me ma
num tuā. Non est sanitas in carne mea a facie irę tuę: non est pax
ossibus meis a facie peccatorum meorū. Quoniam iniquitates meę super-
gressę sunt caput meū,& sicut onus graue grauatę sunt super me. Putrue-
runt & corruptę sunt cicatrices meę a facie insipientię meę. Miser factus
sum & curuatus sum vsq; in finē:tota die contristatus ingrediebar. Quoniā
B lumbi mei impleti sunt illusionibus:& non est sanitas in carne mea. Afflictus

ſum & humiliatus ſum nimis:rugiebā a gemitu cordis mei. Domine,ante
te omne deſiderium meum:& gemitus meus a te non eſt abſconditus. Cor
meum conturbatum eſt,dereliquit me virtus mea:& lumen oculorum meo- Iob 19.b
rum & ipſum non eſt mecum. Amici mei & proximi mei aduerſum me Pſal.54.b
appropinquauerunt & ſteterunt. Et qui iuxta me erant,de longe ſteterūt: C
Et vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala
mihi,locuti ſunt vanitates,& dolos tota die meditabantur. Ego autem tan
quam ſurdus non audiebam:& ſicut mutus nō aperiens os ſuum. Et factus
ſum ſicut homo non audiens,& non habēs in ore ſuo redargutiones. Quo
niam in te domine ſperaui,tu exaudies me domine deus meus. Quia dixi,
Nequando ſupergaudeant mihi inimici mei:& dum cōmouentur pedes mei,
ſuper me magna locuti ſunt. Quoniam ego in flagella paratus ſum:& do- D
lor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annun-
tiabo,& cogitabo pro peccato meo, Inimici autem mei viuunt,& confir-
mati ſunt ſuper me:& multiplicati ſunt qui oderunt me iniquè. Qui retri
buunt mala pro bonis,detrahebant mihi, quoniam ſequebar bonitatem.
Ne derelinquas me domine deus meus:ne diſceſſeris a me. Intende in adiu-
torium meum,domine deus ſalutis meę.

In finem pro Idithun canticum Dauid.

Agnoſcit ſe quotidie peccare & verbera mereri,ob id implorat miſericordiam domini.
Pſalmus XXXVIII.

DIxi,Cuſtodiam vias meas:vt non delinquam in lingua mea. Po- A
ſui ori meo cuſtodiam cum conſiſteret peccator aduerſum me. Ob
mutui & humiliatus ſum, & ſilui a bonis: & dolor meus renouatus
eſt. Concaluit cor meum intra me:& in meditatione mea exardeſcet ignis.
Locutus ſum in lingua mea,notum fac mihi domine finem meum,& nume-
rum dierum meorum quis eſt:vt ſciam quid deſit mihi. Ecce menſurabi-
les poſuiſti dies meos:& ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te. Verun
tamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Veruntamen in imagine per
tranſit homo:ſed & fruſtra conturbatur. Theſaurizat,& ignorat cui con-
gregabit ea. Et nunc quæ eſt expectatio mea?nonne dominus, & ſubſtan- B
tia mea apud te eſt? Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:opprobrium
inſipienti dediſti me. Obmutui,& non aperui os meum,quoniam tu feci-
ſti:amoue a me plagas tuas. A fortitudine enim manus tuę ego defeci:
In increpationibus propter iniquitatem,corripuiſti hominem. Et tabeſce-
re feciſti ſicut araneam animam eius: veruntamen vanè conturbatur omnis
homo. Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam auri-
bus percipe.lachrymas meas. Ne ſileas:quoniam aduena ego ſum apud te,
& peregrinus, ſicut omnes patres mei. Remitte mihi,vt refrigerer priuſ-
quam abeam,& amplius non ero.

In finem,pſalmus Dauid.

Hac confeſsione laudatur deus & docetur quomodo colendus ſit & inuocandus. Pſal. XXXIX.

EXpectans expectaui dominum & intendit mihi, Et exaudiuit pre- A
ces meas:& eduxit me de lacu miſerię, & de luto fecis. Et ſtatuit ſu
per petram pedes meos, & direxit greſſus meos. Et immiſit in os
meum canticum nouum,carmen deo noſtro. Videbunt multi,& timebūt:

B & sperabūt in domino. Beatus vir cuius est nomē domini spes eius:& nō
respexit in vanitates & insanias falsas. Multa fecisti tu domine deus meus
Hier. 17.b mirabilia tua,& cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. Annuntia
ui & locutus sum:multiplicatæ sunt super numerum. Sacrificium & obla
tionem noluisti:aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato
non postulasti:tunc dixi,ecce venio. In capite libri scriptum est de me vt
C facerem voluntatem tuā,deus meus volui,& legē tuam in medio cordis mei.
Annuntiaui iustitiam tuam in ecclesia magna,ecce labia mea nō prohibebo,
domine tu scisti. Iustitiam tuam non abscondi in corde meo:veritatem tuā
& salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiam tuā & veritatem tuā
à concilio multo. Tu autē domine ne longe facias miserationes tuas a me:
misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Quoniam circun-
dederunt me mala quorum non est numerus:comprehenderunt me iniquita-
tes meæ,& non potui vt viderem. Multiplicatę sunt super capillos capitis
D mei:& cor meum dereliquit me. Complaceat tibi domine vt eruas me:do
mine ad adiuuandum me respice. Confundantur & reuereantur simul, qui
quærunt animam meam vt auferant eam. Conuertantur retrorsum & re-
uereantur qui volunt mihi mala. Ferant confestim confusionem suam, qui
dicunt mihi,Euge,euge. Exultent & lætentur super te omnes quęrentes te:
& dicant semper,magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego
autem mendicus sum & pauper:dominus solicitus est mei. Adiutor meus
& protector meus tu es:deus meus ne tardaueris.

In finem,Psalmus Dauid.

In ægritudine inuocat dominum vt sui misereatur, quoniam & ipse misertus sit pauperum.
Psalmus XL.

A BEatus vir qui intelligit super egenum & pauperem:in die mala libera
bit eum dominus. Dominus conseruet eū,& viuificet eū, & beatū
faciat eum in terra:& non tradat eum in animam inimicorum eius.
Dominus opē ferat illi super lectū doloris eius:vniuersum stratū eius versa-
sti in infirmitate eius. Ego dixi, Domine miserere mei:sana animā meam,
B quia peccaui tibi. Inimici mei dixerūt mala mihi,qn morietur & peribit
nomen eius? Et si ingrediebatur vt videret,vana loquebatur cor eius:con-
gregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur: In idipsum
Aduersum me susurrabant omnes inimici mei,aduersum me cogitabant ma-
la mihi. Verbum iniquum constituerūt aduersum me,nūquid qui dormit
C nō adijciet vt resurgat? Etenim homo pacis meę in quo speraui,qui edebat
Mat. 26.b panes meos:magnificauit super me supplantationem. Tu autē domine mi-
serere mei,& resuscita me,& retribuam eis. In hoc cognoui quoniam vo-
luisti me:quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Me autem pro-
pter innocentiam suscepisti:& confirmasti me in conspectu tuo in ęternum.
Benedictus dominus deus Israel a seculo & vsq; in seculum:fiat,fiat.

In finem,intellectus filijs Core.

Queritur se contumeliis inimicorum perturbatū esse,spe tamen immota sustentari. Psal. XLI.

A QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū:ita desiderat ani
ma mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum:
quando veniam & apparebo ante faciem dei? Fuerunt mihi la-

chrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Hæc recordatus sum: & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. In voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus tui, & deus meus. Ad meipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm a monte modico. Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. In die mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius apud me, oratio deo vitę meę. Dicam deo, Susceptor meus es, quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus? Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei. Dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est Deus tuus? quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus. B C

Psalmus Dauid,

Eiusdem argumenti cum precedente. Psal. XLII.

IVdica me deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me. Quia tu es deus fortitudo mea: quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Et introibo ad altare dei: ad deum qui lætificat iuuentutē meam. Confitebor tibi in cithara deus deus meus: quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & deus meus. A B Sap.4.d

In finem, filijs Core ad intellectum.

Pia expostulatione a deo petitur, vt iuxta fœdus cū patribus initū auxilietur afflictis. Psal. XLIII.

DEus auribus nostris audiuimus: patres nostri annuntiauerunt nobis Opus quod operatus es in diebus eorū, in diebus antiquis. Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos. Nec enim in gladio suo possederūt terrā, et brachiū eorum nō saluauit eos, Sed dextera tua, & brachiū tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam cōplacuisti in eis. Tu es ipse rex meus et deus meus: qui mādas salutes Iacob. In te inimicos nostros ventilabimus cornu: & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus nō saluabit me. Saluasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos, confudisti. In deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in secula. Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris deus in virtutibus nostris: Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos diripiebant sibi. Dedisti nos tanquam oues escarum: et in gentibus dispersisti nos. Vendidisti populū tuum sine pretio: & nō fuit multitudo in commutationibus eorū. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro. Posuisti nos in similitudinē gentibus: cōmotionē capitis in populis. Tota die verecundia mea cōtra me est, & confusio faciei meę cooperuit me A voce exprobrātis & obloquē. A B

C tis, a facie inimici & persequentis. Hæc omnia venerũt super nos, nec obli
ti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo, Et non recessit retrò
cor nostrum: & declinasti semitas nostras a via tua. Quoniam humiliasti
nos in loco afflictionis: & cooperuit nos vmbra mortis. Si obliti sumus no
men dei nostri: & si expandimus manus nostras ad deum alienum, Nonne
D deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis. Quoniam propter te
Psal. 8.a mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis. Exurge, qua
re obdormis domine? exurge: & ne repellas in finem. Quare faciem tuam
auertis, obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ? Quoniam hu
miliata est in puluere anima nostra: conglutinatus est in terra venter noster,
Exurge domine adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.

In finem, pro ijs qui commutabuntur, filijs Core ad intellectum, canticum pro dilecto.

Laus veri regis Christi ac sponsæ eius ecclesiæ, sub persona regis & reginæ. Psal. XLIIII.

A ERuctauit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. Lin
gua mea calamus scribæ velociter scribentis. Speciosus forma præ
filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea benedixit te
deus in æternum. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.
Specie tua & pulchritudine tua, intende prospere, procede, & regna. Pro
B pter veritatem & mansuetudinẽ & iustitiam: & deducet te mirabiliter dex
tera tua. Sagittæ tuæ acutæ (populi sub te) cadent in corda inimicorum re
gis. Sedes tua deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui.
Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propter ea vnxit te deus tuus oleo
lætitiæ præ consortibus tuis. Myrrha et gutta & casia a vestimentis, tuis a
domibus eburneis, ex quibus delectauerũt te, filiæ regũ in honore tuo. Asti
C tit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Audi fi
lia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, et domum
patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniã ipse est dominus deus
tuus & adorabunt eum. Et filia Tyri in muneribus: vultum tuum depre
cabũtur omnes diuites plebis. Omnis gloria filiæ regis abintus, in fimbrijs
D aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eã: pro
ximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur
in templum regis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos prin
cipes super omnem terram. Memor ero nominis tui in omni generatione
& generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in
seculum seculi.

In finem, filijs Core pro arcanis Psalmus.

Ecclesiæ per allegoriam munitæ vrbis, noceri non posse, dominum enim ei adesse. Psal. XLV.

A DEus noster refugium & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inue
nerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur ter
ra, & transferẽtur montes in cor maris. Sonuerunt et turbatæ sunt
aquæ eorum: conturbati sunt montes in fortitudine eius. Fluminis impetus
lætificat ciuitatem dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Deus
B in medio eius non commouebitur: adiuuabit eam deus mane diluculo. Con
turbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna: dedit vocẽ suam, mota est terra.
Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster deus Iacob. Venite, & vide
te opera

te opera domini, quę posuit prodigia super terram:auferens bella vsq; ad fi-
nem terræ. Arcum conteret,& confringet arma:& scuta comburet igni.
Vacate,& videte quoniã ego sum deus:exaltabor in gentibus, & exaltabor
in terra. Dominus virtutum nobiscum:susceptor noster deus Iacob.

In finem,pro filijs Core Psalmus.

Gratulatio super aliqua victoria,quę tibi rerum Christi est. Psal. XLVI.

OMnes gentes plaudite manibus:iubilate deo in voce exultationis. A
Quoniam dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem
terram. Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris,
Elegit nobis hęreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. Ascendit
Deus in iubilo: Dominus in voce tubæ. Psallite deo nostro, psallite:psal- B
lite regi nostro,psallite. Quoniam rex omnis terræ Deus:psallite sapien-
ter. Regnauit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.
Principes populorum congregati sunt cum deo Abraham: quoniam dij for-
tes terrę,vehementer eleuati sunt.

Psalmus cantici filijs Core secunda sabbathi.

Encomium Hierosolymæ,quæ figura est ecclesiæ & cuiuslibet fidelis animę. Psal. XLVII.

MAgnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate dei nostri, in monte A
sancto eius. Fundatur exultatione vniuersæ terræ:mons Sion late
ra aquilonis,ciuitas regis magni. Deus in domibus eius cognosce
tur:cũ suscipiet eã. Quoniã ecce reges terrę congregati sunt: conuenerũt in
vnum. Ipsi videntes sic admirati sunt,cõturbati sunt,cõmoti sunt:tremor B
apprehẽdit eos. Ibi dolores vt parturiẽtis,in spiritu vehemẽti cõteres na-
ues Tharsis. Sicut audiuimus sic vidimus in ciuitate dñi virtutũ,in ciuita-
te dei nostri:deus fundauit eã in ęternum. Suscepimus deus misericordiam
tuam in medio templi tui. Secundum nomen tuum deus, sic & laus tua in
fines terræ:iustitia plena est dextera tua. Lętetur mons Sion,& exultent fi C
liæ Iudæ:propter iudicia tua domine. Circũdate Sion, & cõplectimini eã:
narrate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius:& distribuite
domos eius,vt enarretis in progenie altera. Quoniam hic est deus,deus no
ster in æternum & in seculum seculi:ipse reget nos in secula.

In finem filijs Core Psalmus.

Rerum terrenarum contemptus. Psal. XLVIII.

AVdite hęc omnes gẽtes:auribus percipite omnes qui habitatis orbẽ, A
Quicq; terrigenæ & filij hominum:simul in vnum diues & pauper.
Os meum loquetur sapientiam:& meditatio cordis mei prudentiã.
Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem
meam. Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me,
Qui confidunt in virtute sua: & in multitudine diuitiarũ suarũ gloriantur.
Frater nõn redimit,redimet homo? non dabit deo placationem suã, Et pre
tium redemptionis animæ suæ:& laborabit in ęternum:& viuet adhuc in fi-
nem. Non videbit interitũ,cum viderit sapientes morientes:simul insipiẽs
& stultus peribunt. Et relinquent alienis diuitias suas:& sepulchra eorum
domus illorum in ęternum. Tabernacula eorum in progenie & progenie,
vocauerunt nomina sua in terris. Et homo cum in honore esset non intel-
lexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

B Hæc via illorum scandalum ipsis:& postea in ore suo complacebũt: Sicut
oues in inferno positi sunt:mors depascet eos. Et dominabuntur eorum iu-
sti in matutino:et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorũ. Ve-
runtamen deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me.
Ne timueris cum diues factus fuerit homo:& cum multiplicata fuerit gloria
C domus eius. Quoniam cum interierit,non sumet omnia, neque descendet
cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur:confitebi-
tur tibi cum benefeceris ei. Introibit vsque in progenies patrum suorum:
& vsque in æternum non videbit lumen. Homo cum in honore esset, non
intellexit:comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis.

Psalmus Asaph.

Comminatur deum venturum in vltionem nostrę iniustitiæ, quod eum præpostere colamus.
Psalmus XLIX.

A DEus deorum dominus locutus est:& vocauit terram. A solis ortu
vsque ad occasum:ex Sion species decoris eius. Deus manifestè ve
niet deus noster,& non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet:
& in circuitu eius tempestas valida. Aduocauit cœlum desursum, & ter-
ram discernere populum suum. Congregate illi sanctos eius: qui ordinant
testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cœli iustitiã eius:quo-
B niam deus iudex est. Audi populus meus,& loquar:Israel, & testificabor
tibi:deus deus tuus ego sum. Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta
autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitu
los: neque de gregibus tuis hircos. Quoniam meę sunt omnes ferę sylua-
rum,iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cœli:et pul
chritudo agri mecum est. Si esuriero,non dicam tibi: meus est enim orbis
C terrę,& plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum?aut sangui
nem hircorum potabo? Immola deo sacrificium laudis: & redde altissimo
vota tua. Et inuoca me in die tribulationis:eruam te,& honorificabis me.
Peccatori autem dixit deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis te-
stamentum meum per os tuum. Tu verò odisti disciplinam: & proiecisti
sermones meos retrorsum. Si videbas furem,currebas cũ eo:& cum adul-
D teris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit malitia:& lingua tua
concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduer-
sus filium matris tuę ponebas scandalum:hęc fecisti,& tacui. Existimasti
iniquè quòd ero tui similis:arguam te,& statuam cõtra faciem tuam. In-
telligite hęc qui obliuiscimini deum:nequando rapiat,& non sit qui eripiat.
Sacrificium laudis honorificabit me:& illic iter quo ostendã illi salutare dei.

In finem, Psalmus Dauid cum venit ad eum Nathan propheta,
quando intrauit ad Bethsabee. 2. Reg.12.

Adulterii & homicidii sibi conscius anxie orat veniam & animi tranquillitatem. Psal. L.

A MIserere mei deus secundum magnam misericordiam tuã. Et secun
dum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.
Amplius laua me ab iniquitate mea:& a peccato meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam ego cognosco:& peccatum meum contra me
est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in
sermonibus tuis,& vincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus con-

ceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatem di lexisti: incerta & occulta sapientię tuę manifestasti mihi. Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, et super niuem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium, & lętitiam, & exultabunt ossa humiliata. Auerte faciem tuā à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me deus, et spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proijcias me a facie tua, & spiritum sanctum tuū ne auferas a me. Redde mihi lętitiam salutaris tui: & spiritu principali cōfirma me. Docebo iniquos vias tuas: et impij ad te cōuertentur. Libera me de sanguinibus deus deus salutis meę: et exultabit lingua mea iustitiam tuam. Domine, labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam si voluisses sacrificiū, dedissem: vtiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo, spiritus cōtribulatus: cor cōtritum & humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion: vt ędificentur muri Hierusalē. Tunc acceptabis sacrificiū iustitię, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

B 1.Pet.3.c. C D

In finem, intellectus Dauid, cum venit Doeg Idumæus, & annuntiauit Sauli, & dixit, Venit Dauid in domum Achimelech. 1.Re.22.b.

Obiurgat impiæ linguæ temeritatem, & nunciat ei imminere excidium. Psal. LI.

QVid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolū. Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quā loqui ęquitatē. Dilexisti omnia verba pręcipitationis, lingua dolosa: Propterea deus destruet te in finem euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Videbūt iusti & timebunt, & super eū ridebunt: & dicent, Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarū suarum: & pręualuit in vanitate sua. Ego autē sicut oliua fructifera in domo dei, speraui in misericordia dei in æternū, & in seculum seculi. Confitebor tibi in seculum quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

A B

In finem, pro Mahalath intelligentia Dauid.

Peccatores nos oēs esse, dei timorē simulare potius q̄ hēre, Et salutē piorū eē a dño. Psal. LII.

DIxit insipiens in corde suo, non est deus. Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in iniquitatibus: & non est qui faciat bonum. Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: nō est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam vt cibum panis? Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore vbi non erat timor. Quoniā deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniā deus spreuit eos. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum conuerterit deus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

A B 2.Re.23.d

In finē, in carminibus intellectus Dauid cū venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul, Nonne Dauid absconditus est apud nos?

Inuocatio in magna nēcessitate, & beneficiorum agnitio. Psal. LIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac: & in virtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei.

A

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam
B meã. Et non proposuerunt deum ante conspectum suum. Ecce enim deus adiuuat me: & dominus susceptor est animæ meæ. Auerte mala inimicis meis: & in veritate tua disperde illos. Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

In finem, in carminibus intellectus Dauid.

Anxia oratio est dum grauius vrgent amici alienati quam hostes. Psal. LIIII.

A EXaudi deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: Intende mihi, & exaudi me. Cõtristatus sum in exercitatione mea: & cõturbatus sum a voce inimici, et a tribulatione peccatoris. Quoniã declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Cor meũ conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me. Timor & tremor venerũt super me: & contexerunt me tenebræ: Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut columbæ: & volabo & requiescam? Ecce elongaui fugiens: &
B mansi in solitudine, Expectabam eum qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate. Præcipita domine, diuide linguas eorum: quoniã vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit eam super muros eius: iniquitas & labor in medio eius, & iniustitia. Et nõ defecit de plateis eius vsura & dolus. Quoniam si inimicus maledixisset mihi: sustinuissem vtiq;. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscõdissem me forsitan ab eo. Tu verò homo unanimis, dux meus
C & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cum consensu. Veniat mors super illos: & descendant in infernum viuentes. quoniam nequitiæ in habitaculis eorum in medio eorum. Ego autem ad deum clamaui: & dominus saluabit me. Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocẽ meam. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi: quoniã inter multos erant mecum. Exaudiet deus, & humiliabit illos qui est ante secula. Non enim
D est illis commutatio, & non timuerunt deum: extendit manum suam in retribuendo. Contaminauerunt testamentũ eius: diuisi sunt ab ira vultus eius: & appropinquauit cor illius. Molliti sunt sermones eius super oleum: & ipsi sunt iacula. Iacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem iusto. Tu vero deduces eos in puteum interitus. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te domine.

In finem, pro populo qui a sanctis longè factus est, Dauid in tituli inscriptione, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

Orat dominum vt sibi adsit, cum innocens appetitur. Psal. LV.

A MIserere mei deus, quoniã conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me. Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduersum me. Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo. In deo laudabo sermones meos, in deo speraui: nõ timebo quid faciat mihi caro. Tota die verba mea execrabantur: aduersum me omnes cogitationes eorum in malum. Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo

saluos

saluos facies illos:in ira populos confringes. Deus, vitam meam annun- B
tiaui tibi: posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, Sicut & in promis-
sione tua: tunc conuertentur inimici mei retrorsum, In quacunque die in-
uocauero te:ecce cognoui quoniam deus meus es. In deo laudabo verbum,
in domino laudabo sermonem: in deo speraui, non timebo quid faciat mihi C
homo. In me sunt deus vota tua,quæ reddam laudationes tibi. Quoniã
eripuisti animam meam de morte,et pedes meos de lapsu,vt placeam coram
deo in lumine viuentium.

In finem, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret
à facie Saul in speluncam.

Ob liberationem a periculis agit gratias deo. Psal. LVI.

MIserere mei deus,miserere mei quoniam in te confidit anima mea. A
Et in vmbra alarum tuarum sperabo: donec transeat iniquitas.
Clamabo ad deum altissimum:deum qui benefecit mihi. Misit de
cœlo, & liberauit me: dedit in opprobrium conculcantes me. Misit deus
misericordiam suam & veritatem suam: & eripuit animam meam de me-
dio catulorum leonum: dormiui conturbatus. Filij hominum, dentes eo-
rum arma & sagittæ:& lingua eorum,gladius acutus. Exaltare super cœ-
los deus: & in omnem terram gloria tua. Laqueum parauerunt pedibus B
meis: & incuruauerunt animam meam. Foderunt ante faciem meam fo-
ueam:& inciderunt in eam. Paratum cor meum deus,paratum cor meum,
cantabo & psalmum dicam. Exurge gloria mea, exurge psalterium &
cithara: exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis domine: psalmum
dicam tibi in gentibus: Quoniam magnificata est vsque ad cœlos miseri-
cordia tua,& vsque ad nubes veritas tua. Exaltare super cœlos deus; & su
per omnem terram gloria tua.

In finem,ne disperdas,Dauid in tituli inscriptione.

Impiorum,eorumque exitus descriptio. Psal. LVII.

SI vere vtique iustitiam loquimini:recta iudicate filij hominum. Ete- A
nim in corde iniquitates operamini: in terra iniustitias manus vestræ
concinnant. Alienati sunt peccatores a vulua:errauerunt ab vtero, lo
cuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis
surdæ,& obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium,
& venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipso-
rum: molas leonum confringet dominus. Ad nihilum deuenient tanquam B
aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur. Sicut cera quæ
fluit,auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem. Prius quàm
intelligerent spinæ vestræ rhamnum:sicut viuentes,sic in ira absorbet eos.
Lætabitur iustus cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine
peccatoris, Et dicet homo, si vtique est fructus iusto? vtique est deus
iudicans eos in terra.

In finem,ne disperdas,Dauid in tituli inscriptione, quando misit
Saul,& custodiuit domum eius vt interficeret eum.

Orat auxilium contra hostes suos quos cupit penitus sublatos,
& agit gratias; Psal. LVIII.

ERipe me de inimicis meis deus meus:& ab insurgentibus in me,libera A
me. Eripe me de operantibus iniquitatem; & de viris sanguinum

8 ſalua me. Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes.
Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine. ſine iniquitate cucur-
ri & direxi. Exurge in occurſum meum, & vide: & tu domine deus virtu
B tum deus Iſrael, Intende ad viſitandas omnes gentes, non miſerearis omni-
bus qui operantur iniquitatem. Conuertentur ad veſperam: & famem pa
tientur vt canes, & circuibunt ciuitatem. Ecce loquentur in ore ſuo, & gla
dius in labijs eorum: quoniam quis audiuit? Et tu domine deridebis eos: &
ad nihilum deduces omnes gentes. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam,
quia deus ſuſceptor meus es: deus meus miſericordia eius præueniet me.
Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos: nequando obliui-
C ſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua: & depone eos protector
meus domine: Delictum oris eorum, ſermonem labiorum ipſorum, &
comprehendantur in ſuperbia ſua. Et de execratione & mendacio annun-
tiabuntur in conſummatione: in ira conſummationis, & non erunt. Et ſci-
ent quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ: Conuertentur ad ve-
D ſperam, & famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem. Ipſi di-
ſpergentur ad manducandum: ſi vero non fuerint ſaturati, & murmura-
bunt. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſeri-
cordiam tuam: Quia factus es ſuſceptor meus, & refugium meum in die
tribulationis meæ: Adiutor meus tibi pſallam, quia deus ſuſceptor meus es:
deus meus miſericordia mea.

In finem, pro ijs qui immutabuntur, in tituli inſcriptione Dauid in doctrinam, cum ſuccendit Syriam Meſopotamiæ, & Syriam Soba, & conuertit Ioab, & percuſſit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

Precatur dominum vt regnum ſuum ab hoſtibus afflictum ſibi reſtituat. Pſal. LIX.

A DEus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis.
Commouiſti terram, et conturbaſti eam: ſana contritiones eius, quia
commota eſt. Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino com-
punctionis. Dediſti metuentibus te ſignificationem: vt fugiant á facie ar-
cus. Vt liberētur dilecti tui: ſaluum fac dextera tua, & exaudi me. Deus
B locutus eſt in ſancto ſuo, lætabor, & partibor Sichimam & conuallem taber
naculorum metibor: Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes: & Ephraim
fortitudo capitis mei. Iuda rex meus: Moab olla ſpei meę. In Idumęā
extendam calceamentum meum: mihi alienigenę ſubditi ſunt. Quis deducet
me in ciuitatem munitam? quis deducet me vſq; in Idumæam? Nonne tu
C deus qui repuliſti nos: & non egredieris deus in virtutibus noſtris? Da no
bis auxilium de tribulatiōe: quia vana ſalus hominis. In deo faciemus vir-
tutem. & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

In finem, in hymnis Dauid.

Ex fidei fontibus oratio eſt & gratiarum actio pro Meſſię promiſſione. Pſal. LX.

A EXaudi deus deprecationem meam: intende orationi meæ. A finibus
terræ ad te clamaui: dum anxiaretur cor meum in petra exaltaſti me,
Deduxiſti me: quia factus es ſpes mea: turris fortitudinis a facie ini-
mici. Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula: protegar in velamento

alarum tuarum. Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Dies super dies regis adijcies: annos eius vsque in diem generationis & generationis. Permanet in æternum in conspectu dei: misericordiam & veritatem eius quis requiret? Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi: vt reddam vota mea de die in diem. B

In finem, pro Idithun, psalmus Dauid.

Spiritualis insultatio est, quæ ex fidei penetralibus proficiscitur. Psal. LXI.

NOnne deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Nam & ipse deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non mouebor amplius. Quousque irruitis in hominem? interficitis vniuersi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ? Veruntamen pretium meũ cogitauerunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Veruntamen deo subiecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea. Quia ipse deus meus & saluator meus: adiutor meus, non emigrabo. In deo salutare meũ, & gloria mea: deus auxilij mei, & spes mea in deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: deus adiutor noster in æternum. Veruntamen vani filij hominũ mendaces filij hominum in stateris: vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Semel locutus est deus, duo hæc audiui, quia potestas dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua. A B C

Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumææ.

Gratias agit deo quod se nusquam deserat. Psal. LXII.

DEus deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea, In terra deserta & inuia & inaquosa: sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam. Quoniam melior est misericordia tua super vitas. labia mea laudabunt te. Sic benedicã te in vita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum. Sic memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Et in velamento alarum tuarum exultabo: adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Ipsi verò in vanum quæsierunt animã meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt. Rex verò lætabitur in deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua. A B C

In finem. psalmus Dauid.

Orat vt se dominus ab inimicorum insidiis liberet, comminatur etiam illis sua mala. Psal. LXIII.

EXaudi deus orationem meam cũ deprecor, à timore inimici eripe animam meam. Protexisti me à conuentu malignãtium: a multitudine operantiũ iniquitatẽ. Qui exacuerunt vt gladium linguas suas, intẽderunt arcũ rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatũ. Subitò sagittabunt eũ, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequã: Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt, quis videbit eos? Scrutati sunt A

diet dominus. Propterea exaudiuit deus: & attendit voci deprecationis meæ. Benedictus deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam a me.

In finem, in hymnis, psalmus cantici Dauid.

Orat ut se dominus cunctis gentibus manifestet. Psal: LXVI.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri: Vt cognoscamus in terra uiam tuam in omnibus gentibus salutare tuum. Confiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in ęquitate, & gentes in terra dirigis. Confiteantur tibi populi deus, cōfiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suū. Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus: & metuant eū omnes fines terræ. A

In finem, psalmus cantici Dauid.

Fidei super deo suo & gestis eius iactatio est, qua gentibus deditionem sui prænunciat. Psal. LXVII.

EXurgat deus & dissipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum, a facie eius. Sicut deficit fumus deficiāt: sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie dei. Et iusti epulentur, & exultent in cōspectu dei: & delectentur in lætitia. Cantate deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei qui ascendit super occasum: dominus nomen illi. Exultate in conspectu eius, turbabuntur a facie eius, patris orphanorum & iudicis viduarum. Deus in loco sancto suo: deus inhabitare facit vnius moris in domo. A B

Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitāt in sepulchris. Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto: Terra mota est, etenim cœli distillauerunt a facie dei Sinai, a facie dei Israel. Pluuiam voluntariam segregabis deus hęreditati tuę: & infirmata est, tu verò perfecisti eam. Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi deus. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Rex virtutū dilecti dilecti: & speciei domus diuidere spolia. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbę deargentatę, & posteriora dorsi eius in pallore auri: Dum discernit cœlestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon: mons dei, mōs pinguis, Mons coagulatus, mōs pinguis: vt quid suspicamini mōtes coagulatos? Mons in quo beneplacitum est deo habitare in eo: etenim dominus habitabit in finem. Currus dei decem millibus multiplex, millia lætantium: dominus in eis in Sinai in sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem: accepisti dona in hominibus: etenim non credentes inhabitare dominum deum. Benedictus dominus die quotidie: prosperū iter faciet nobis, deus salutarium nostrorum. Deus noster deus saluos faciē di: & domini domini exitus mortis. Veruntamen deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in delictis suis. Dixit dominus, ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris: Vt intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Viderūt ingressus tuos deus, ingressus dei mei, regis mei qui est in sancto. Prę uenerūt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularū tympanistriarum. In ecclesiis benedicite deo, domino de fontibus Israel. Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda, duces eorum: principes C D E Iud.10.

Zabulon,principes Nephthali. Manda deus virtuti tuæ: confirma hoc deus quod operatus es in nobis. A templo tuo in Ierusalem, tibi offerent reges munera. Increpa feras arundinis,congregatio taurorum in vaccis populo rum: vt excludant eos qui probati sunt argento. Dissipa gentes quæ bella
F uolunt:venient legati ex Ægypto:Æthiopia preueniet manus eius deo. Re gna terræ cantate deo:psallite domino, Psallite deo,qui ascendit super cœlum cœli,ad orie̅tem. Ecce dabit voci suę vocem virtutis: Date gloriam deo super Israel magnificentia eius,& virtus eius in nubibus. Mirabilis de us in sanctis suis, deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ: benedictus deus.

In finem,pro ijs qui commutabuntur,Dauid.

Oratio est in sũma diuturnaque angustia quæ Christi passionũ me̅brorũq; eius typus est:Psal.LXVIII.

A SAluum me fac deus,quoniam intrauerunt aquæ vsq; ad animã meam. Infixus sum in limo profundi:& non est substantia. Veni in altitudinem maris:& tempestas demersit me. Laboraui clamans,raucę factę sunt fauces meæ. defecerũt oculi mei,dum spero in deũ meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis: Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniustè:quæ non rapui,tunc exoluebã. Deus
B tu scis insipientiam meam: & delicta mea à te non sunt abscondita. Non erubescant in me qui expectant te domine:domine virtutum, Non confun dantur super me qui quęrunt te,deus Israel. Quoniam propter te sustinuit op probrium:operuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis,& peregrinus filijs matris meæ. Quoniam zelus domus tuę comedit
C me:& opprobria exprobrantium tibi,ceciderunt super me. Et operui in ie iunio animam meam:& factum est in opprobrium mihi. Et posui uestime̅tum meum cilicium:& factus sum illis in parabolam. Aduersum me loque bantur qui sedebant in porta:& in me psallebant qui bibebant vinum. Ego verò orationem meam ad te domine:tempus beneplaciti deus. In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me:in veritate salutis tuæ: Eripe me de luto,
D vt non infigar:libera me ab his qui oderunt me,& de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquæ,neq; absorbeat me profundum:neq; vrgeat super me puteus os suũ. Exaudi me domine,quoniam benigna est misericordia tua:secundum multitudinem miserationum tuarum respice me. Et ne auertas faciem tuam à puero tuo:quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ,& libera eam: propter inimicos eripe me. Tu
E scis improperium meum,& confusionem meam,& reuerentiam meam: In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,et in retributionem & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant: &
F dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta:& in tabernaculis eo rum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti,persecuti sunt: et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & non intrent in iustitia tua. Deleantur de libro

viuentium:& cum iustis non scribantur. Ego sum pauper & dolens: salus tua deus suscepit me. Laudabo nomen dei cum cantico:& magnificabo eũ in laude : Et placebit deo super vitulum nouellum cornua producentem G
& vngulas: Videant pauperes & lętentur:quærite deum , & viuet anima vestra, Quoniam exaudiuit pauperes dominus,& vinctos suos non despe xit. Laudent illum cœli & terra,mare,& omnia reptilia in eis . Quoniã deus saluam faciet Sion,& ædificabuntur ciuitates Iudæ . Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam . Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

In finem,Dauid,in rememoratiõe,eo,quòd saluum me fecit dñs.

Eiusdem argumenti cum superiore psalmo: Psal. LXIX.

DEus in adiutorium meum intende:domine ad adiuuãdum me festina. A
Confundantur & reuereantur qui quærunt animam meam. Auertantur retrorsum & erubescant qui volunt mihi mala. Auertantur statim erubescentes:qui dicunt mihi,euge euge . Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te,& dicant semper,magnificetur dominus qui diligunt B
salutare tuũ. Ego verò egenus & pauper sum, deus adiuua me . Adiutor meus & liberator meus es tu,domine ne moreris.

Psalmus Dauid,filiorum Ionadab,& priorum captiuorum.

Orat deum vt sibi perpetuo velit adesse. Psal. LXX.

IN te domine speraui,non confundar in æternum:in iustitia tua libera me A
& eripe me. Inclina ad me aurem tuam , & salua me . Esto mihi in deum protectorem,& in locum munitum:vt saluum me facias . Quoniam firmamentum & refugium meum es tu . Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui : Quoniam tu es patientia mea domine : domine spes mea à iuuentute mea . In te confirmatus sum ex vtero:de ventre matris meæ tu es protector meus . In te cantatio mea semper:tanquam prodigium factus sum multis, et tu adiutor meus B
fortis. Repleatur os meum laude,vt cantem gloriam tuam,tota die magnitudinem tuam . Ne proijcias me in tempore senectutis:cum defecerit virtus mea,ne derelinquas me: Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animã meam,consilium fecerunt in vnum, Dicentes, deus dereliquit eum:persequimini,& comprehendite eum:quia non est qui eripiat . Deus ne elongeris à me:deus meus in auxilium meum respice. Confundantur & deficiãt detrahentes animę meę:operiantur confusione & pudore qui quęrũt C
mala mihi. Ego autem semper sperabo: & adijciam super omnem laudem tuam. Os meum annunciabit iustitiam tuam:tota die salutare tuũ. Quoniam non cognoui literaturam,introibo in potentias domini : domine memorabor iustitię tuę solius. Deus docuisti me a iuuentute mea: & vsque nunc pronuntiabo mirabilia tua, Et vsq; in senectam & senium: deus ne derelinquas me, Donec annunciem brachium tuum generationi omni quę ventura est:potentiam tuam, Et iustitiam tuam deus vsq; in altissima quę fecisti D
magnalia:deus quis similis tibi? Quãtas ostendisti mihi tribulationes multas et malas:et cõuersus viuificasti me:et de abyssis terrę iterũ reduxisti me: Multiplicasti magnificentiam tuam:& conuersus consolatus es me . Nam

& ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam deus: psallam tibi in cithara sanctus Israel. Exultabunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea quã redemisti. Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuã: cum confusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

Psalmus Salomoni.

Salomonis oratio est pro se ac populo, quibus Christus & ecclesia significantur. Psal. LXXI.

A DEus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum & humiliabit calumniatorem. Et permanebit cum sole & ante lunam in generatione & generationem.
B Descendet sicut pluuia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis: donec auferatur luna. Et dominabitur a mari vsque ad mare: & a flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Æthiopes: & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei.
C Quia liberabit pauperem a potente, & pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum saluas faciet. Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo. Et viuet & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei. Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.
D Sit nomen eius benedictum in secula: ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat fiat.

Defecerunt laudes Dauid filij Iesse. Psalmus Asaph.

Fidei experimentum est quam impiorum felicitas offendit nonnihil, at vbi adse redit piorum impiorumque exitu se solatur. Psal. LXXII.

A QVàm bonus Israel deus his qui recto sunt corde. Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei, Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt: & cũ hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate & impietate sua. Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis. Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum: et lingua eorum
B transiuit in terra. Ideo conuertetur populus meus hic: & dies pleni inuenientur in eis. Et dixerunt, quomodo scit deus, & si est scientia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo: obtinuerunt diuitias. Et dixi, ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: Et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis. Si dicebam, narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobaui. Existimabam vt cognoscerem hoc: labor est ante me, Donec intrem in sanctuarium dei: & in-

telligam in nouissimis eorum. Veruntamen propter dolos posuisti eis:deie C
cisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem subitò de-
fecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium
domine,in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Quia in-
flammatum est cor meum,& renes mei commutati sunt: Et ego ad nihilum
redactus sum,& nesciui, Vt iumentum factus sum apud te:& ego semper
tecum. Tenuisti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxisti
me:& cum gloria suscepisti me. Quid enim mihi est in cœlo? & a te quid D
volui super terram? Defecit caro mea & cor meum: deus cordis mei, &
pars mea deus in æternum. Quia ecce,qui elongant se a te, peribunt: per-
didisti omnes qui fornicātur abs te. Mihi autem adhærere deo bonum est:
ponere in domino deo spem meam. Vt annuntiem omnes prædicationes
tuas in portis filiæ Sion.

Intellectus Asaph.

Oratio est ex Babylonica captiuitate,ne deus perpetuo sinat suos affligi. Psal. LXXIII. A

VT quid deus repulisti in finē: iratus est furor tuus super oues pascuæ
tuæ? Memor esto congregationis tuæ,quam possedisti ab initio.
Redemisti virgam hæreditatis tuæ:mons Siō in quo habitasti in eo.
Leua manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimi-
cus in sancto, Et gloriati sunt qui oderunt te,in medio solennitatis tuæ.
Posuerunt signa sua,signa:& non cognouerunt sicut in exitu super summū. B
Quasi in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum:in secu-
ri & ascia deiecerunt eum. Incenderunt igni sanctuarium tuum; in terra 4.Re.25.c.
polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo cognatio eo-
rum simul,quiescere faciamus omnes dies festos dei a terra. Signa nostra
non vidimus,iam non est propheta: & nos non cognoscet amplius. Vs-
quequo deus improperabit inimicus: irritat aduersarius nomen tuum in fi-
nem? Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo C
in finem? Deus autem rex noster ante secula: operatus est salutē in medio
terræ. Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum
in aquis. Tu cōfregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthio-
pum. Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios Ethan. Tuus
est dies,& tua est nox:tu fabricatus es auroram & solem. Tu fecisti om-
nes terminos terræ:æstatem & ver tu plasmasti ea. Memor esto huius, ini
micus improperauit domino:& populus insipiens incitauit nomen tuum. D
Ne tradas bestijs animas confitentium tibi: & animas pauperum tuorum ne
obliuiscaris in finem. Respice in testamentum tuum:quia repleti sunt,qui
obscurati sunt terræ domibus iniquitatum. Ne auertatur humilis factus
confusus: pauper & inops laudabunt nomen tuum. Exurge deus, iudica
causam tuam:memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipien-
te sunt tota die. Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorū
qui te oderunt ascendit semper.

In finem, ne corrumpas, psalmus Asaph cantici.

Orat dominum vt se in pristinum statum restituat. Psal. LXXIIII.

COnfitebimur tibi deus,confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. A
Narrabimus mirabilia tua:cū accepero tēpus, ego iustitias iudicabo.

Liquefacta est terra,& omnes qui habitant in ea:ego confirmaui columnas
eius. Dixi iniquis,nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare
B cornu, Nolite extollere in altum cornu vestrum:nolite loqui aduersus deū
iniquitatem: Quia neque ab oriente,neque ab occidente, neque à desertis
montibus:quoniam deus iudex est. Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia
calix in manu domini vini meri plenus misto. Et inclinauit ex hoc in hoc:
veruntamen fex eius non est exinanita,bibēt omnes peccatores terrę. Ego
autem annuntiabo in seculum,cantabo deo Iacob. Et omnia cornua pecca
torum confringam,& exaltabuntur cornua iusti.

In finem,in laudibus,psalmus Asaph,canticum.

Epinicion insignis alicuius victoriæ. Psal. LXXV.

A NOtus in Iudæa deus:in Israel magnum nomen eius. Et factus est in
pace locus eius: & habitatio eius in Sion. Ibi confregit potentias
arcuum,scutum,gladium,& bellum. Illuminans tu mirabiliter à
montibus ęternis:turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt som-
num suum:& nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Ab
increpatione tua deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos. Tu ter
B ribilis es,& quis resistet tibi?ex tunc ira tua. De cœlo auditum fecisti iudi-
cium:terra tremuit & quieuit. Cum exurgeret in iudicium deus:vt saluos
faceret omnes mansuetos terrę. Quoniam cogitatio hominis confitebitur
tibi:& reliquię cogitationis diem festum agent tibi. Vouete,& reddite do-
mino deo vestro:omnes qui in circuitu eius affertis munera. Terribili & ei
qui aufert spiritum principum,terribili apud reges terræ.

In finem,pro Idithun,psalmus Asaph.

Fidei lucta,quę tandem consideratione omnipotentiæ & prouidentiæ dei vincit. Psal. LXXVI.

A VOce mea ad dominum clamaui:voce mea ad deum,& intendit mihi.
In die tribulationis meę deum exquisiui,manibus meis nocte contra
eum: & non sum deceptus: Renuit consolari anima mea, memor
fui dei & delectatus sum,& exercitatus sum:& defecit spiritus meus. An-
ticipauerunt vigilias oculi mei:turbatus sum,& non sum locutus. Cogita-
ui dies antiquos:& annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte
B cum corde meo:& exercitabar,& scopebam spiritum meum. Nunquid in
æternum proijciet deus?aut non apponet vt complacitior sit adhuc? Aut in
finem misericordiam suam abscindet,à generatione in generationem? Aut
obliuiscetur misereri deus?aut continebit in ira sua misericordias suas? Et di
C xi,nunc cœpi:hæc mutatio dexterę excelsi. Memor fui operum domini:
quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus
operibus tuis:& in adinuētionibus tuis exercebor. Deus in sancto via tua:
quis deus magnus sicut deus noster?tu es deus qui facis mirabilia. Notam
fecisti in populis virtutem tuam:redemisti in brachio tuo populum tuum fi-
D lios Iacob & Ioseph. Viderunt te aquæ deus,viderunt te aquę: & timue-
runt,& turbatæ sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum:vocem dederunt
nubes. Etenim sagittę tuæ transeunt:vox tonitrui tui in rota. Illuxerunt
coruscationes tuæ orbi terræ:commota est & cōtremuit terra. In mari via
tua,& semitę tuę in aquis multis:& vestigia tua non cognoscentur. Dedu
xisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron.

Intellectus Asaph.

Oratio est ad populum, admonens vt exemplis maiorum docti in viam redeant. Psal. LXXVII.

ATtendite popule meus legem meam: inclinate aurem vestram in ver A
ba oris mei. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones
ab initio. Quanta audiuimus & cognouimus ea: & patres nostri
narrauerunt nobis, Non sunt occultata a filijs eorum in generatione altera,
Narrãtes laudes domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quę fecit. Et su-
scitauit testimonium in Iacob: & legem posuit in Israel, Quanta manda-
uit patribus nostris nota facere ea filijs suis: vt cognoscat generatio altera,
Filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis, Vt ponant in deo
spem suam, & non obliuiscantur operum dei, & mandata eius exquirant.
Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua & exasperãs, Generatio quæ
non direxit cor suum, & non est creditus cũ deo spiritus eius. Filij Ephrem
intendentes & mittentes arcum: conuersi sunt in die belli. Non custodierũt B
testamentum dei: & in lege eius noluerunt ambulare. Et obliti sunt benefa
ctorum eius: & mirabilium eius quę ostendit eis. Coram patribus eorum
fecit mirabilia in terra Aegypti, in cãpo Taneos. Interrupit mare & per-
duxit eos: & statuit aquas quasi in vtre. Et deduxit eos in nube diei: & to-
ta nocte in illuminatiõe ignis. Interrupit petrã in eremo: & adaquauit eos
velut in abysso multa. Et eduxit aquam de petra: & eduxit tanquam flu-
mina aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitauerunt excel-
sum in inaquoso. Et tentauerunt deũ in cordibus suis, vt peterent escas ani-
mabus suis. Et male locuti sunt de deo, dixerunt, nunquid poterit deus para
re mensam in deserto. Quoniam percussit petram, & fluxerũt aquę, & tor
rentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam C
populo suo. Ideo audiuit dominus, & distulit: & ignis accensus est in Ia-
cob, & ira ascendit in Israel: Quia non crediderunt in deo, nec sperauerunt
in salutari eius. Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit: Et
pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Panem ange
lorum manducauit homo: cibaria misit eis in abundantia. Transtulit Au-
strum de cœlo: & induxit in virtute sua Africum. Et pluit super eos sicut
puluerem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata, Et ceciderunt in
medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducauerunt &
saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati a deside
rio suo. Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum: & ira dei ascendit super Nume. 11. g
eos, Et occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. In omnibus
his peccaueunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus eius. Er defecerũt in D
vanitate dies eorum: et anni eorum cum festinatione. Cum occideret eos
quærebant eum: et reuertebantur, et diluculo veniebant ad deum. Et reme
morati sunt, quia deus adiutor est eorum: et deus excelsus redemptor eorum
est. Et dilexerũt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei, Cor autem
eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento eius.
Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorũ, et nõ disperdet eos.
Et abundauit vt auerteret iram suam, et non accendit omnem iram suam.
Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens. Quoties
exacerbauerunt eum in deserto: in iram concitauerũt eum in inaquoso? Et

E conuersi sunt, & tentauerunt deum, & sanctum Israel exacerbauerunt.
Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.
Sicut posuit in Aegypto signa sua: & prodigia sua in campo Taneos. Et
conuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent. Mi-
sit in eos cynomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. Et de-
dit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustę. Et occidit in grandi-
ne vineas eorum, & moros eorum in pruina. Et tradidit grandini iumenta
eorum: & possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ:
indignationem, & iram, & tribulationem: immissiones per angelos malos.
Viam fecit semitę irę suæ, & non pepercit à morte animabus eorum: & iu-
menta eorum in morte conclusit. Et percussit omne primogenitum in ter-
F ra Aegypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. Et ab-
stulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tanquam gregem in deserto.
Et eduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.
Et induxit eos in montem sanctificationis suę: montem quem acquisiuit dex-
tera eius. Et eiecit à facie eorum gentes: & sorte diuisit eis terram in funicu
lo distributionis. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel. Et
tentauerunt, & exacerbauerunt deum excelsum: & testimonia eius non custo
dierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmodum pa-
tres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in
collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.
Audiuit deus & spreuit: & ad nihilum redegit valde Israel. Et repulit ta-
bernaculum Silo, tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus. Et tra-
G didit in captiuitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus
inimici. Et conclusit in gladio populum suum: & hæreditatem suam spre-
uit. Iuuenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.
Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur.
Et excitatus est tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus a
vino. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum
dedit illis. Et repulit tabernaculum Ioseph: et tribum Ephraim non elegit:
Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quē dilexit. Et ędificauit sicut vni-
cornium sanctificium suum in terra: quam fundauit in secula. Et elegit Da
uid seruum suum, et sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit
eum, Pascere Iacob seruum suum, et Israel hæreditatem suam. Et pauit
eos in innocentia cordis sui: et in intellectibus manuum suarū deduxit eos.

Psalmus Asaph.

Querimonia ob destructam Ierusalem, & captiuitatis grumnam. PSAL. LXXVIII.

A DEus venerunt gentes in hęreditatem tuam, polluerunt templum san-
ctum tuum: posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. Posue-
runt morticina seruorum tuorū escas volatilibus cœli, carnes sancto-
rum tuorum bestijs terræ. Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam
in circuitu Ierusalem, et non erat qui sepeliret. Facti sumus opprobrium ui
cinis nostris: subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt. Vsque-
quo domine irasceris in finem, accendetur velut ignis zelus tuus? Effunde
iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, et in regna quę nomen tuum non
inuocauerunt. Quia comederunt Iacob: & locum eius desolauerunt.

Ne memineris

Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, citò anticipent nos mi- B
sericordię tuę: quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos deus salutaris
noster: propter gloriam nominis tui domine libera nos, & propitius esto pec
catis nostris propter nomen tuum: Ne forte dicant in gentibus, vbi est
deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris. Vltio sangui
nis seruorum tuorum qui effusus est: introeat in conspectu tuo gemitus com- C
peditorum. Secundum magnitudinem brachij tui posside filios mortifica-
torum. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorũ: improperium ip-
sorum quod exprobrauerunt tibi domine. Nos autẽ populus tuus & oues
pascuæ tuæ confitebimur tibi in seculum, In generatione & generationem
annuntiabimus laudem tuam.

In finem, pro ijs qui commutabuntur, testimonium Asaph.

Oratio ad deum ex captiuitate, liberationem exemplo Aegyptiacæ. Psal. LXXIX.

QVi regis Israel intende: qui deducis velut ouem, Ioseph. Qui se- A
des super cherubim, manifestare coram Ephraim, Beniamin & Ma
nasse. Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos:
Deus conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus: Domine
Deus virtutum, quousque irasceris super orationem serui tui? Cibabis nos
pane lachrymarum: & potum dabis nobis in lachrymis in mensura? Po- B
suisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannauerũt
nos. Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, et salui erimus.
Vineam de Aegypto trãstulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam. Dux iti-
neris fuisti in conspectu eius: & plantasti radices eius, & impleuit terram. C
Operuit montes vmbra eius: & arbusta eius cedros dei. Extendit palmites
suos vsque ad mare: & vsque ad flumen propagines eius. Vt quid destru-
xisti maceriam eius: & vindemiant eam omnes qui prętergrediuntur viam?
Exterminauit eã aper de sylua: & singularis ferus depastus est eam. Deus
virtutum conuertere: respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam: Et D
perfice eam quam plantauit dextera tua: & super filium hominis quem con-
firmasti tibi. Incensa igni & suffossa, ab increpatione vultus tui peribunt.
Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: & super filium hominis quem con
firmasti tibi. Et non discedimus a te: uiuificabis nos, & nomen tuum in-
uocabimus. Domine deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuã,
& salui erimus.

In finem, pro torcularibus psalmus Asaph, quinta sabbathi.

Torcularis gratulatio, qua monemur deum omnia abunde suppeditaturum, si nos ad eius volun-
tatem componamus Psal. LXXX.

EXultate deo adiutori nostro: iubilate deo Iacob. Sumite psalmum, et A
date tympanũ: psalteriũ iucundum cum cithara. Buccinate in neo-
menia tuba, in insigni die solẽnitatis vestræ. Quia pręceptũ in Is-
rael est, & iudicium deo Iacob. Testimoniũ in Ioseph posuit illud, cũ exi-
ret de terra Aegypti: linguam quam non nouerat, audiuit. Diuertit ab one
ribus dorsum eius: manus eius in cophino seruierũt. In tribulatione inuoca B
sti me, & liberaui te, exaudiui te in abscondito tempestatis: probaui te apud
aquam contradictionis. Audi populus meus, & cõtestabor te: Israel si au-
dieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis deum alienum.

C Ego enim sum dn̄s deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti: dilata os tuum, & implebo illud. Et non audiuit populus meus vocem meam: & Israel nō intendit mihi. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Si populus meus audisset me, Israel si in vijs meis ambulasset: Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam. Inimici domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in secula. Et cibauit eos ex adipe frumenti: & de petra melle saturauit eos.

Psalmus Asaph.

Increpatio est principum ac iudicum, visionisque diuinæ comminatio. Psal. LXXXI.

A Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat. Vsquequo iudicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo: humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. Nescierunt neque intel
B lexerunt, in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini: & sicut vnus de principibus cadetis. Surge deus, iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Canticum, psalmus Asaph.

Inuocatio est diuini auxilii, hostibus bello irruentibus. Psal. LXXXII.

A Deus quis similis erit tibi? ne taceas, neq; compescaris deus. Quoniā ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Dixerunt, venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel vltra. Quoniam cogitauerunt vnanimiter: simul aduersus te testamentū disposuerunt tabernacula Idumæorum & Ismaelitę.
B Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adiutorium filijs Lot. Fac illis sicut Madiā & Sisaræ: sicut Iabin in torrēte Cisson. Disperierunt in Endor: facti sunt vt stercus terrę. Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb, & Zebee & Salmana: Omnes principes eorum, qui dixerūt, hæreditate possideamus sanctuarium dei. Deus meus pone illos vt rotam,
C & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit syluam, & sicut flamma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia: & quęrent nomen tuum domine. Erubescant & conturbentur in seculum seculi: & confundantur & pereant. Et cognoscant quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus in omni terra.

In finem, pro torcularibus filijs Core.

Tranquillitatis animarum deo uiuentium delineatio. Psal. LXXXIII.

A Quàm dilecta tabernacula tua, domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum. Etenim passer inuenit sibi domum: & turtur nidum sibi, vbi ponat pullos suos. Altaria tua, domine virtutum: rex meus & deus meus. Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. Beatus vir cuius est auxilium abs te: ascēsiones in cor

de suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quem posuit. Etenim bene- B
dictionem dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem: videbitur deus deo-
rum in Sion. Domine deus virtutum exaudi orationem meã: auribus per-
cipe deus Iacob. Protector noster aspice deus, & respice in faciem Christi
tui: Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus es-
se in domo dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorũ. Quia
misericordiã & veritatem diligit deus: gratiã et gloriam dabit dominus.
Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: domine virtutum, bea-
tus homo qui sperat in te.

In finem, filijs Core.

Anxia oratio pro liberatione captiuitatis. Psal. LXXXIIII.

BEnedixisti domine terram tuam: auertisti captiuitatem Iacob. Re- A
misisti iniquitatem plebis tuę: operuisti omnia peccata eorum. Mi-
tigasti oẽm irã tuã: auertisti ab ira indignationis tuę. Conuerte nos
deus salutaris noster: & auerte iram tuam a nobis: Nunquid in æternũ ira-
sceris nobis? aut extendes iram tuam a generatione in generationem? Deus
tu conuersus viuificabis nos: & plebs tua lętabitur in te. Ostende nobis do
mine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis. Audiam quid loqua B
tur in me dominus deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et su-
per sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Veruntamen prope ti-
mentes eum salutare ipsius: vt inhabitet gloria in terra nostra. Misericor-
dia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatę sunt. Veritas de ter
ra orta est: & iustitia de cœlo prospexit. Etenim dominus dabit benignita
tem: & terra nostra dabit fructum suum. Iustitia ante eum ambulabit: &
ponet in via gressus suos.

Oratio ipsi Dauid.

Orat liberari ab insidiis hostium Psal. LXXXV.

INclina domine aurem tuam, & exaudi me: quoniã inops & pauper sum A
ego. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: saluum fac seruũ
tuum deus meus sperantem in te. Miserere mei domine, quoniam ad te
clamaui tota die: lętifica animam serui tui, quoniam ad te domine animam
meam leuaui. Quoniam tu domine suauis & mitis, & multæ misericordię
omnibus inuocantibus te. Auribus percipe domine orationem meam: &
intende voci deprecationis meæ, In die tribulationis meæ clamaui ad te: B
quia exaudisti me. Non est similis tui in dijs, domine: & non est secũdum
opera tua. Omnes gentes quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram
te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu, & fa-
ciens mirabilia, tu es deus solus. Deduc me domine in via tua, & ingrediar
in veritate tua, lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum. Confitebor tibi
domine deus meus in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in ęternũ,
Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex in- C
ferno inferiori. Deus iniqui surrexerunt super me, et synagoga potentium
quęsierunt animam meam, et non proposuerunt te in conspectu suo. Et tu
Domine Deus miserator et misericors, patiens, et multæ misericordiæ
et verax, Respice in me, et miserere mei, da imperium tuum puero tuo, et
saluum fac filium ancillę tuę. Fac mecum signum in bonum, vt videant

qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

Filijs Core psalmus cantici.

Encomium Ierusalem, quæ fuit ecclesiæ typus. Psal. LXXXVI.

A Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. Ecce alienigenę & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic. Nunquid Sion dicet, homo & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam altissimus? Dominus narrabit in scripturis populorum & principum, horum qui fuerũt in ea. Sicut lętantium omnium, habitatio est in te.

Canticum psalmi filijs Core, in finem pro Mahalath ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.

Lamentatio supra modum afflicti. Psal. LXXXVII.

A Domine deus salutis meę, in die clamaui & nocte coram te: Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam. Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquauit. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio: inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorũ non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in vmbra mortis. Super me
B confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me. Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum, & non egrediebar: Oculi mei languerunt pręinopia. Clamaui ad te domine tota die: expandi ad te manus meas. Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?
C Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra obliuionis? Et ego ad te domine clamaui: & mane oratio mea pręueniet te. Vt quid domine repellis orationem meam, auertis faciem tuam à me? Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus. In me transierunt irę tuæ: & terrores tui conturbauerunt me. Circundederunt me sicut aqua: tota die circundederunt me simul. Elongasti a me amicum & proximum: & notos meos a miseria.

Intellectus Ethan Ezrahitę.

Maiestatem dei canit, atque requirit misericordiam. Psal. LXXXVIII.

A Misericordias domini in æternum cãtabo. In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur: in coelis pręparabitur veritas tua in eis. Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo, Vsque in æternum pręparabo semen tuum, Et ędificabo in generatione & generationem sedem tuam. Confitebuntur coeli mirabilia tua domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum, Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino, similis erit deo in filijs dei? Deus qui glorificatur in concilio sanctorum: magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt. Domine deus virtutum, quis similis tibi? potens es domine, & veritas tua

tas tua

tas tua in circuitu tuo. Tu dominaris potestati maris:motũ autem fluctuũ C
eius tu mitigas. Tu humiliasti sicut vulneratum,superbum:in brachio vir
tutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui sunt cœli & tua est terra,orbem ter A
ræ & plenitudinem eius tu fundasti:aquilonem et mare tu creasti. Thabor
& Hermon in nomine tuo exultabunt:tuum brachium cum potentia. Fir-
metur manus tua,& exaltetur dextera tua:iustitia & iudicium præparatio se
dis tuę. Misericordia & veritas pręcedent faciem tuã : beatus populus qui
scit iubilationem. Domine in lumine vultus tui ambulabunt , & in nomi-
ne tuo exultabunt tota die,& in iustitia tua exaltabuntur. Quoniam glo- D
ria virtutis eorum tu es,& in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.
Quia domini est assumptio nostra,& sancti Israel regis nostri. Tunc locu
tus es in visione sanctis tuis,& dixisti,posui adiutorium in potente:& exalta
ui electum de plebe mea. Inueni Dauid seruum meũ:oleo sancto meo unxi
eum. Manus enim mea auxiliabitur ei:& brachium meum confortabit eũ.
Nihil proficiet inimicus in eo:& filius iniquitatis non apponet nocere ei.
Et concidam à facie ipsius inimicos eius:et odientes eum,in fugam conuertã.
Et veritas mea,& misericordia mea cum ipso:& in nomine meo exaltabitur B
cornu eius. Et ponam in mari manum eius:& in fluminibus dexterã eius.
Ipse inuocauit me,pater meus es tu:deus meus & susceptor salutis meæ. Et
ego primogenitum ponam illum:excelsum prę regibus terrę. In æternum
seruabo illi misericordiam meam:& testamentum meum fidele ipsi. Et po
nam in seculum seculi semen eius:& thronum eius sicut dies cœli. Si autem
dereliquerint filij eius legem meam:& in iudicijs meis non ambulauerint.
Si iustitias meas prophanauerint,& mandata mea non custodierint: Visi-
tabo in virga iniquitates eorum,& in verberibus peccata eorum. Miseri-
cordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, F
Neq; prophanabo testamentum meum,& quæ procedunt de labijs meis non
faciam irrita. Semel iuraui in sancto meo,si Dauid mentiar : semen eius in
æternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna 2. Reg.7.d
perfecta in ęternum:& testis in cœlo fidelis. Tu verò repulisti & despexi-
sti:distulisti Christum tuum. Auertisti testamentum serui tui:prophana-
sti in terra sanctuarium eius. Destruxisti omnes sepes eius:posuisti firma-
mentum eius formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam : fa-
ctus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexteram deprimentium eum:
lętificasti omnes inimicos eius. Auertisti adiutorium gladij eius:& non es G
auxiliatus ei in bello. Destruxisti eum ab emundatione : & sedem eius in
terra collisisti. Minorasti dies temporis eius:perfudisti eum confusione.
Vsquequo domine auertis in finem:exardescet sicut ignis ira tua? Memora
re quę mea substantia:nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominũ?
Quis est homo qui viuet,& non videbit mortem:eruet animã suam de ma-
nu inferi? Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquę domine : sicut iurasti Dauid
in veritate tua? Memor esto domine opprobrij seruorũ tuorum,quod con-
tinui in sinu meo,multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui A
domine, quod exprobrauerunt commutationem Christi tui. Benedictus
dominus in æternum:fiat,fiat.

Oratio Moysi hominis dei.

Dei magnificatio, hominis defectio, atq; ad Deum recursus. Psal. LXXXIX.

DOmine, refugium factus es nobis a generatione in generationem.
A Prius quàm montes fierent, aut formaretur terra, & orbis: a seculo et
vsq; in seculum tu es deus. Ne auertas hominem in humilitatem, et
dixisti, conuertimini filij hominum. Quoniam mille anni ante oculos tuos,
tanquam dies hesterna quę præterijt. Et custodia in nocte, quæ pro nihilo
habentur, eorum anni erunt. Mane sicut herba transeat, mane floreat et trã
B seat: vespere decidat, induret, & arescat. Quia defecimus in ira tua, et in fu
rore tuo turbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: secu
lum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defe
cerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies
annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Si autem in potentatibus,
C octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor. Quoniam superuenit
mansuetudo & corripiemur. Quis nouit potestatem iræ tuę, & prę timore
tuo iram tuam dinumerare? Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos cor
de in sapientia. Conuertere domine, vsquequo? & deprecabilis esto super
seruos tuos. Repleti sumus mane misericordia tua: & exultauimus & dele
D ctati sumus omnibus diebus nostris. Lætati sumus pro diebus quibus nos
humiliasti: annis quibus vidimus mala. Respice in seruos tuos, & in opera
tua: & dirige filios eorũ. Et sit splendor domini dei nostri super nos, et ope
ra manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuũ nostrarum dirige.

Laus cantici Dauid.

Fideles ab omni metu liberos esse. Psal. XC.

A QVi habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei coeli commora
bitur. Dicet domino, susceptor meus es tu, & refugium meũ, deus
meus sperabo in eum. Quoniam ipse liberauit me de laqueo ve
nantium, & a verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis
eius sperabis. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis a timore noctur
no: A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris: ab incursu
B & dæmonio meridiano. Cadet a latere tuo mille, & decem millia a dextris
tuis: ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis considera
bis: & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes
mea: altissimum posuisti refugium tuum. Non accedet ad te malum, & fla
gellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis man
C dauit de te: vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te:
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem & basiliscũ am
bulabis, & conculcabis leonem & draconem: Quoniam in me sperauit, li
berabo eũ, protegã eũ, quoniã cognouit nomen meum. Clamauit ad me,
& ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatiõe: eripiam eum, & glorifi
cabo eũ. Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Psalmus cantici in die sabbathi.

Generalis gratulatio populi & fidei confessio. Psal. XCI.

A BOnum est confiteri domino: & psallere nomini tuo altissime: Ad an
nuntiandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctẽ.
In decachordo, psalterio, cum cantico, in cithara. Quia delectasti
me domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.

Quàm magnificata sunt opera tua domine: nimis profundę factæ sunt cogi-
tationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.
Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, & apparuerint omnes qui ope- B
rantur iniquitatem: Vt intereant in seculum seculi: (tu autem altissimus in
æternum domine). Quoniā ecce inimici tui domine, quoniam ecce inimici
tui peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. Et exalta
bitur sicut vnicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia vberi.
Et despexit oculus meus inimicos meos: & insurgentibus in me malignanti- C
bus, audiet auris mea. Iustus vt palma florebit: sicut cedrus Libani multi-
plicabitur. Plantati in domo domini, in atrijs domus dei nostri florebunt.
Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi & bene patientes erunt: Vt an-
nuntient quoniam rectus dominus deus noster: & non est iniquitas in eo.

Laus cantici Dauid in die ante sabbathum, quando inhabita-
ta est terra.

Deo fidem non fallere, quantacunque licet pericula ingruant. Psal. XCII.

Dominus regnauit, decore indutus est: indutus est dominus fortitudi- A
nem, & precinxit se. Etenim firmauit orbem terrę, qui non com-
mouebitur. Parata sedes tua deus ex tunc: a seculo tu es: Eleuaue
runt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem suam, Eleuauerūt flumi
na fluctus suos, à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris:
mirabilis in altis dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: do-
mum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.

Psalmus Dauid quarta sabbathi.

Oppressus inuocat deum vt se iuuet. Psal. XCIII.

Deus vltionū dominus: deus vltionū libere egit. Exaltare qui iudicas A
terrā: redde retributionē superbis. Vsquequo peccatores dn̄e, vsque
quo peccatores gloriabuntur: Effabuntur, et loquentur iniquitatē: lo
quentur oēs qui operantur iniustitiam? Populū tuū domine humiliauerunt:
& hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt: &
pupillos occiderunt. Et dixerunt, non videbit dominus: nec intelliget deus B
Iacob. Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite. Qui
plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non considerat? Qui
corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam? Dominus scit
cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Beatus homo quem tu eru
dieris domine, & de lege tua docueris eum. Vt mitiges ei a diebus malis
donec fodiatur peccatori fouea. Quia non repellet dominus plebem C
suam, & hæreditatem suam non derelinquet: Quoadusque iustitia con-
uertatur in iudicium: & qui iuxta illam? omnes qui recto sunt corde.
Quis consurget mihi aduersus malignantes? aut quis stabit mecum aduer-
sus operantes iniquitatem? Nisi quia dominus adiuuit me: paulominus
habitasset in inferno anima mea. Si dicebam, motus est pes meus: mise- D
ricordia tua domine adiuuabat me. Secundum multitudinem dolorum
meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.
Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?
Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt.
Et factus est mihi dominus in refugium: deus meus in adiutorium spei

mex. Et reddet illis iniquitatem ipsorum : & in malitia eorũ disperdet eos: disperdet illos dominus deus noster.

Laus cantici ipsi Dauid.

Excitatio est fidelis populi ad vere laudandum deum. Psal. XCIIII.

A VEnite,exultemus domino,iubilemus deo salutari nostro. Praeoccupemus faciem eius in confessione:& in psalmis iubilemus ei. Quoniam deus magnus dominus : & rex magnus super omnes deos : Quia in manu eius sunt fines terrae : & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare,& ipse fecit illud:& siccam manus eius formauerunt: Venite,adoremus, & procidamus , & ploremus ante dominum qui fecit nos : quia ipse est dominus deus noster , Et nos populus pascuae eius,
B & oues manus eius. Hodie si vocem eius audieritis , nolite obdurare corda vestra . Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto : Vbi tentauerunt me patres vestri : probauerunt & viderunt opera mea . Quadraginta annis offensus fui generationi illi : & dixi , semper hi errant corde . Et isti non cognouerunt vias meas : vt iuraui in ira mea , si introibunt in requiem meam.

Canticum Dauid quando domus aedificabatur post captiuitatem . 1.Paral.16.c.

Omnes nationes exhortantur ad laudandum deum qui venturus est iudex. Psal. XCV.

A CAntate domino canticũ nouum:cantate domino omnis terra. Cantate domino,& benedicite nomini eius:annuntiate de die in diem salutare eius. Annuntiate inter gentes gloriam eius : in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. Quoniam omnes dĳ gentium daemonia:dominus autem coelos fecit. Confessio et pulchritudo in conspectu eius:sanctimonia
B & magnificentia in sanctificatione eius . Afferte domino patriae gentium, afferte domino gloriam & honorem:afferte domino gloriam nomini eius. Tollite hostias,& introite in atria eius:adorate dominũ in atrio sancto eius. Commoueatur à facie eius vniuersa terra:dicite in gentibus quia dominus regnauit. Etenim correxit orbem terrae qui non commouebitur:iudicabit po
C pulos in aequitate . Laetentur coeli & exultet terra , commoueatur mare & plenitudo eius:gaudebunt campi,& omnia quae in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini,quia venit,quoniam venit iudicare terram. Iudicabit orbem terrę in ęquitate:& populos in veritate sua.

Huic Dauid quando terra eius restituta est .

Israelis deum esse verum & omnipotentem,eiusq; cultores iustitiam colere, reliquos non esse deos. Psal. XCVI.

A DOminus regnauit,exultet terra:lętentur insulę multę, Nubes & caligo in circuitu eius:iustitia & iudicium correctio sedis eius . Ignis ante ipsum pręcedet:& inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terrę:vidit,& commota est terra . Montes sicut cera fluxerunt à facie domini:a facie domini omnis terra. Annuntiauerunt coeli iustitiam eius,& viderunt omnes populi gloriam eius . Confundãtur
B omnes qui adorant sculptilia:& qui gloriãtur in simulachris suis. Adorate eum omnes angeli eius.audiuit,et lętata est Sion. Et exultauerũt filię Iudę propter iudicia tua dñe: Quoniã tu dominus altissimus super omnẽ terram,

nimis

nimis exaltatus es super omnes deos. Qui diligitis dominum odite malum
custodit dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit
eos. Lux orta est iusto:& rectis corde lętitia. Lętamini iusti in domino
& confitemini memorię sanctificationis eius.

Psalmus ipsi Dauid.

Omnia excitantur ad laudes dei, sicut supra psl.95. Psal. XCVII.

CAntate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi A
dextera eius,& brachium sanctum eius. Notum fecit dominus salu
tare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiā suam. Recordatus
est misericordiæ suę,& veritatis suę domui Israel: Viderunt omnes termi
ni terræ salutare dei nostri. Iubilate deo omnis terra: cantate & exultate et
psallite. Psallite domino in cithara, in cithara & voce psalmi: in tubis du- B
ctilibus,& voce tubę corneæ. Iubilate in cōspectu regis domini: moueatur
mare & plenitudo eius: orbis terrarum,& qui habitāt in eo. Flumina plau
dent manu, simul montes exultabūt à conspectu domini: quoniam venit iudi
care terram. Iudicabit orbem terrarum in iustitia,& populos in æquitate.

Psalmus Dauid.

Laudatur a bonitate deus, quod suos semper exaudiat. Psal. XCVIII.

DOminus regnauit, irascātur populi, qui sedet super cherubim, mouea A
tur terra. Dominus in Siō magnus,& excelsus super omnes popu
los. Confiteātur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum
est:& honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones, iudicium & iu
stitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate dominum deum nostrum, & adorate
scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Moyses & Aaron in sacerdo
tibus eius,& Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant domi-
num,& ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodie B
bāt testimonia eius,& pręceptum quod dedit illis. Domine deus noster tu
exaudiebas eos, deus tu propitius: fuisti eis,& vlciscens in omnes adinuentio-
nes eorum: Exaltate dominum deum nostrū,& adorate in monte sancto eius
quoniam sanctus dominus deus noster.

Psalmus in confessione.

Hymnus quem apparet in celebritatibus cani solitum fuisse Psal. XCIX.

IVbilate deo omnis terra, seruite domino in lętitia. Introite in conspe- A
ctu eius in exultatione. Scitote quoniam dominus ipse est deus: ipse fe
cit nos,& non ipsi nos. Populus eius & oues pascuæ eius, Introite por
tas eius in confessione: atria eius in hymnis confitemini illi. Laudate nomen
eius, quoniam suauis est dominus, in ęternum misericordia eius,& vsq; in ge
neratione & generationem veritas eius.

Psalmus ipsi Dauid.

Principis & magistratus formula depingitur. Psal. C.

MIsericordiam & iudicium cātabo tibi domine. Psallam,& intelli A
gā in via immaculata, quādo venies ad me. Perambulabā in inno
cētia cordis mei, in medio domus meæ. Non proponebā ante ocu
los meos rē iniustā, facientes pręuaricationes odiui. Non adhæsit mihi cor
prauum, declinantem à me malignum non cognoscebam. Detrahentem
secreto proximo suo, hunc persequebar. Superbo oculo & insatiabili cor-
de cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum:

ambulans in via immaculata,hic mihi ministrabit. Non habitabit in me-
B dio domus meę qui facit superbiam,qui loquitur iniqua non direxit in cõspe
ctu oculorum meorum. In matutino interficiebam omnes peccatores terrę
Vt disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Oratio pauperis cum anxiatus fuerit, & coram domino effuderit
precem suam.

Titulus ipse argumentum est. Psal. CI.

A DOmine exaudi orationem meam,& clamor meus ad te veniat. Non
auertas faciem tuam à me:in quacunq; die tribulor,inclina ad me au-
rem tuam. In quacunq; die inuocauero,te velociter exaudi me.
Quia defecerunt sicut fumus dies mei,& ossa mea sicut cremium aruerunt.
Percussus sum vt fœnum,& aruit cor meum,quia oblitus sum comedere pa-
nẽ meũ. A voce gemitus mei adhęsit os meum carni meę. Similis factus
sum pelicano solitudinis:factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vigilaui
& factus sum sicut passer solitarius in tecto.Tota die exprobrabant mihi ini
B mici mei,& qui laudabant me,aduersum me iurabant. Quia cinerẽ tanquã
panem manducabam,& potum meũ cũ fletu miscebã A facie iræ indigna
tionis tuę,quia eleuans allisisti me. Dies mei sicut vmbra declinauerunt,et
ego sicut fœnum arui. Tu autẽ domine in ęternũ permanes,& memoriale
tuum in generatione & generationẽ. Tu exurgens misereberis Sion, quia
tempus miserendi eius,quia venit tẽpus. Quoniã placuerunt seruis tuis la-
pides eius,& terræ eius miserebũtur. Et timebunt gentes nomen tuum do-
C mine,& omnes reges terræ gloriam tuam. Quia ędificauit dominus Sion,
& videbitur in gloria sua. Respexit in orationem humilium,& nõ spreuit
precem eorũ. Scribãtur hæc in generatione altera,& populus qui creabitur
laudabit dominum, Quia prospexit de excelso sancto suo,dominus de cœlo
in terram aspexit: Vt audiret gemitus cumpeditorum,vt solueret filios in-
teremptorum: Vt annuntient in Sion nomen domini,& laudem eius in Ie
rusalem, In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant domino.
Respondit ei in via virtutis suæ,paucitatem dierum meorum nuntia mihi.
D Ne reuoces me in dimidio dierum meorum:in generatione & generationem
anni tui. Initio tu domine terram fundasti:& opera manuum tuarum sunt
cœli. Ipsi peribunt,tu autem permanes:& omnes sicut vestimentum ve-
terascent. Et sicut opertorium mutabis eos,& mutabuntur:tu autem idem
ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum habitabunt; &
semen eorum in seculum dirigetur.

Ipsi Dauid.

Laus dei est,qua eius beneficia in hominem commemorantur Psal. CII.

A BEnedic anima mea domino,et omnia quę intra me sunt nomini sancto
eius. Benedic anima mea domino:& noli obliuisci omnes retributio
nes eius: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis:q sanat omnes
infirmitates tuas Qui redimit de interitu uitam tuã,qui coronat te in miseri
cordia & miserationibus. Qui replet in bonis desideriũ tuũ,renouabitur ut
aquilę iuuentus tua. Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus
iniuriam patientibus: Notas fecit vias suas Moysi: filijs Israel voluntates
suas. Miserator & misericors dominus, longanimis & multũ misericors.

Non in perpetuum irascetur,neq; in æternum comminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœli a terra,corroborauit misericordiam suam super timentes se. Quantum distat ortus ab occidente:longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorum,miser tus est dominus timentibus se: quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus,homo sicut fœnum dies eius, tãquam flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo,& non subsistet,& nõ cognoscet amplius locum suum. Misericordia autem domini ab æterno & vsq; in ęternum super timentes eum. Et iustitia illius in filios filiorum: his qui seruant testamentum eius, Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. Dominus in cœlo parauit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur. Benedicite domino omnes angeli eius:potentes virtute,facientes verbum illius,ad audiendam vocem sermonum eius. Benedicite domino omnes virtutes eius: ministri eius qui facitis voluntatem eius. Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius benedic anima mea domino.

B C D

Ipsi Dauid.

Encomium dei,commendans cum multis dotibus Psal. CIII.

BEnedic anima mea domino,domine deus meus magnificatus es vehementer. Confessionem et decorem induisti,amictus lumine sicut vestimento. Extendens cœlum sicut pellem : qui tegis aquis superiora eius. Qui ponis nubem ascensum tuum,qui ambulas super pennas ventorum. Qui facis angelos tuos spiritus,& ministros tuos ignem vrentem. Qui fundasti terram super stabilitatem suam:non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut vestimẽtum amictus eius,super montes stabunt aquę. Ab increpatione tua fugient:a voce tonitrui tui formidabunt. Ascendunt montes & descendunt campi in locum quem fundasti eis: Terminum posuisti quem non transgredientur, neq; conuertentur operire terram. Qui emittis fontes in conuallibus,inter medium montium pertransibunt aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri:expectabunt onagri in siti sua. Super ea volucres cœli habitabunt:de medio petrarum dabunt voces. Rigans montes de superioribus suis,de fructu operum tuorum satiabitur terra. Producens fœnum iumentis,& herbam seruituti hominum, Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis, Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna campi,& cedri Libani quas plantauit:illic passeres nidificabũt. Herodij domus dux est eorum, montes excelsi ceruis:petra refugium herinacijs. Fecit lunam in tempora: sol cognouit occasum suum. Posuisti tenebras, & facta est nox:in ipsa pertransibũt omnes bestiæ syluæ, Catuli leonum rugientes vt rapiant,& quærant a deo escam sibi. Ortus est sol,& congregati sunt,et in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum,et ad operationem suam vsq; ad vesperã. Quam magnificata sunt opera tua domine:omnia in sapientia fecisti:impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnum,& spatiosum manibus:illic reptilia,quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt. Draco iste quem formasti ad illudendum ei:omnia a

A B C

D te expectant vt des illis escam in tempore. Dante te illis, colliget: aperien-
te te manum tuam, omnia replebuntur bonitate. Auertente autem te faciē,
turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, et in puluerem suum reuer
tentur. Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terrę.
Sit gloria domini in seculum: lætabitur dominus in operibus suis. Qui re-
spicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant. Canta
bo domino in vita mea: psallam deo meo quandiu sum. Iucūdum sit ei elo
quium meum: ego verò delectabor in domino. Deficient peccatores à ter-
ra & iniqui, ita vt non sint: benedic anima mea domino. Halleluia.

Gratulatio super fœdere dei cū Abraham, qua cōmemorantur primitiæ patrum suorū. Psal. CIIII.

A Confitemini domino, & inuocate nomen eius: annuntiate inter gentes
opera eius. Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius.
Laudamini in nomine sancto eius: lætętur cor quærentium dominum.
Quærite dominū, & confirmamini: quærite faciem eius semper. Memen-
tote mirabiliū eius quę fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semē Abra
ham, serui eius: filij Iacob electi eius. Ipse dn̄s deus noster: in vniuersa terra
iudicia eius. Memor fuit in seculū testamēti sui, verbi qđ mādauit in mil-
le generationes: Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac:
Et statuit illud Iacob in præceptū, & Israeli in testamentū æternum, Dicēs,
B tibi dabo terram Chanaan, funiculum hęreditatis vestræ. Cum essent nu-
mero breui, paucissimi, & incolę eius: Et pertransierūt de gente in gentē,
& de regno ad populum alterū. Non reliquit hominem nocere eis: & corri
puit pro eis reges. Nolite tangere christos meos, & in prophetis meis noli-
te malignari. Et vocauit famem super terram: & omne firmamentū panis
contriuit. Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph. Hu-
miliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertrāsiit animam eius, donec
veniret verbum eius. Eloquium domini inflammauit eū: misit rex, & sol-
uit eum: princeps populorū, & dimisit eum. Constituit eum dn̄m domus
suæ, & principem omnis possessionis suæ: Vt erudiret principes eius sicut
C semetipsum, & senes eius prudentiam doceret: Et intrauit Israel in Aegy-
ptum, & Iacob accola fuit in terra Cham. Et auxit populum suum vehe-
menter: & firmauit eum super inimicos eius. Conuertit cor eorum vt odi
rent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Misit Moysen seruum
suū, Aarō quē elegit ipsum. Posuit in eis verba signorū suorū, & prodigio
rū in terra Cham. Misit tenebras, & obscurauit, & nō exacerbauit sermo-
nes suos. Conuertit aquas eorū in sanguinē, & occidit pisces eorū. Aedi-
dit terra eorum ranas in penetralibus regū ipsorum. Dixit, & venit cyno
myia, & ciniphes in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorum gran-
D dinem, ignē comburentē in terra ipsorum. Et percussit vineas eorum & fi
culneas eorū, & contriuit lignum finium eorū. Dixit, & venit locusta &
brucus, cuius nō erat numerus: Et comedit omne fœnū in terra eorū, & co
medit omnem fructum terrę eorum. Et percussit omne primogenitum in
terra eorū: primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos cum argento &
auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Lętata est Aegyptus in pro
fectione eorū, quia incubuit timor eorum super eos. Expandit nubem in pro-
tectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. Petierunt, & venit

coturnix,& pane cœli saturauit eos. Dirupit petrã,& fluxerunt aquæ,abie Num.20.c
runt in sicco flumina. Quoniam memor fuit verbi sancti sui,quod habuit
ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suũ in exultatione,& ele-
ctos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum
possederunt: Vt custodiant iustificationes eius,& legem eius exquirant.
Halleluia,halleluia.

Gratiarum actio,qua & res maiorum prædicantur,& dei misericordia imploratur. Psal. CV.

CONfitemini dño qm̃ bonus, qm̃ in seculum misericordia eius. Quis A
loquetur potẽtias dñi,auditas faciet omnes laudes eius? Beati qui cu
stodiunt iudiciũ,& faciũt iustitiã in omni tempore. Memento no-
stri dñe in beneplacito populi tui,visita nos in salutari tuo: Ad videndum
in bonitate electorũ tuorũ,ad lętãdum in lętitia gẽtis tuæ,vt lauderis cum hę
reditate tua. Peccauimus cum patribus nostris,iniuste egimus, iniquitatẽ
fecimus. Patres nostri in Ægypto nõ intellexerũt mirabilia tua,nõ fuerũt
memores multitudinis misericordiæ tuæ. Et irritauerũt ascẽdentes in mare, B
mare rubrũ. Et saluauit eos propter nomen suũ,vt notam faceret potentiã
suam. Et increpuit mare rubrum,& exiccatũ est: & deduxit eos in abys-
sis sicut in deserto. Et saluauit eos de manu odientiũ,& redemit eos de ma-
nu inimici. Et operuit aqua tribulantes eos:vnus ex eis nõ remansit. Et
crediderũt verbis eius,& laudauerũt laudem eius. Citò fecerũt,obliti sunt
operũ eius,& non sustinuerũt consiliũ eius. Et concupierũt concupiscentiã Exo.17.a C
in deserto,& tentauerũt deũ in inaquoso: Et dedit eis petitionẽ ipsorũ, &
misit saturitatẽ in animas eorum. Et irritauerũt Moysen in castris,Aaron
sanctũ dñi. Aperta est terra,& deglutiuit Dathan,& operuit super cõgre
gationẽ Abiron. Et exarsit ignis in synagoga eorum,flamma cõbussit pec
catores. Et fecerũt vitulũ in Horeb,& adorauerũt sculptile. Et mutaue
runt gloriam suam in similitudinẽ vituli comedẽtis fœnũ. Obliti sunt deũ
qui saluauit eos,qui fecit magnalia in Aegypto,mirabilia in terra Cham, ter D
ribilia in mari rubro. Et dixit vt disperderet eos,si nõ Moyses electus eius
stetisset in cõfractione in conspectu eius, Vt auerteret irã eius ne disperde-
ret eos. Et pro nihilo habuerũt terrã desiderabilem. Non crediderũt ver
bo eius:et murmurauerũt in tabernaculis suis,nõ exaudierũt uocem domini.
Et eleuauit manũ suam super eos,vt prosterneret eos in deserto, Et vt deij
ceret semen eorum in nationibus,et disperderet eos in regionibus. Et initia E
ti sunt Beelphegor, et comederunt sacrificia mortuorum. Et irritauerunt Num.20.a
eum in adinuentionibus suis,et multiplicata est in eis ruina. Et stetit Phi-
nees,et placauit,et cessauit quassatio. Et reputatũ est ei in iustitiam in ge-
neratione et generationẽ,vsq; in sempiternũ, Et irritauerũt eum ad aquas
contradictionis,et vexatus est Moyses propter eos,quia exacerbauerũt spiri
tum eius. Et distinxit in labijs suis,nõ disperdiderũt gentes quas dixit do- F
minus illis. Et commisti sunt inter gentes,et didicerunt opera eorum,et ser
uierũt sculptilibus eorum,et factũ est illis in scandalum. Et immolauerunt
filios suos,et filias suas dęmonijs. Et effuderunt sanguinem innocentem,san
guinem filiorum suorum et filiarum suarum,quas sacrificauerũt sculptilibus
Chanaan. Et infecta est terra in sanguinibus,et contaminata est in operi-
bus eorũ,et fornicati sunt in adinuentionibus suis. Et iratus est furore do-

G minus in populum suum,& abominatus est hęreditatem suam. Et tradidit
eos in manus gentium,& dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et tribu-
lauerunt eos inimici eorum,& humiliati sunt sub manibus eorum:sæpe libe-
rauit eos, Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo,et humiliati sunt
in iniquitatibus suis. Et vidit cum tribularentur, & audiuit orationem eo-
rum. Et memor fuit testamenti sui,& pœnituit eum secundum multitudi-
nem misericordiæ suę. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium
qui ceperant eos. Saluos nos fac domine deus noster,et congrega nos de na
tionibus: Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua.
Benedictus Dominus Deus Israel a seculo et usque in seculum ,et dicet omnis
populus, fiat fiat. Halleluia.

Deum suos nunquam destituere. Psal. CVI.

A CONfitemini domino quoniam bonus,quoniam in seculum misericor-
dia eius. Dicant qui redempti sunt a domino,quos redemit de ma-
nu inimici,& de regionibus congregauit eos. A solis ortu & occa-
su,ab aquilone & mari. Errauerunt in solitudine in inaquoso,viam ciuita-
tis habitaculi non inuenerunt, Esurientes & sitientes,anima eorum in ipsis
defecit. Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur,& de necessitati-
bus eorum eripuit eos. Et deduxit eos in viam rectam , vt irent in ciuitatē
habitationis . Confiteantur domino misericordiæ eius,& mirabilia eius fi-
lijs hominum. Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem sa-
tiauit bonis, Sedentes in tenebris & in vmbra mortis,vinctos in mendici
tate & ferro: Quia exacerbauerunt eloquia dei:&consilium altissimi irri-
B tauerūt. Et humiliatum est in laboribus cor eorum:infirmati sunt, nec fuit
qui adiuuaret. Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur : & de ne-
cessitatibus eorum liberauit eos. Et eduxit eos de tenebris & vmbra mor-
tis:& vincula eorum disrupit. Confiteantur domino misericordiæ eius : &
mirabilia eius filijs hominū. Quia cōtriuit portas ęreas:& vectes ferreos cō
fregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum:propter iniustitias enim suas
humiliati sunt. Omnem escam abominata est anima eorum:& appropin-
quauerunt vsque ad portas mortis. Et clamauerunt ad dominum cum tri-
bularentur:& de necessitatibus eorum liberauit eos. Misit verbum suum,
& sanauit eos:& eripuit eos de interitionibus eorum. Confiteantur domi-
no misericordiæ eius:et mirabilia eius filijs hominum: Et sacrificent sacrifi
C cium laudis:& annuntient opera eius in exultatione. Qui descendunt ma-
re in nauibus,facientes operationem in aquis multis , Ipsi viderunt opera
domini,& mirabilia eius in profundo. Dixit,& stetit spiritus procellę:&
exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad cœlos , & descendunt vsque
ad abyssos:anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt si
cut ebrius:& omnis sapientia eorum deuorata est . Et clamauerunt ad do-
minum cum tribularentur:& de necessitatibus eorum eduxit eos . Et sta-
tuit procellam eius in auram:& siluerunt fluctus eius. Lętati sunt,quia silue
runt : & deduxit eos in portum voluntatis eorum . Confiteantur domino
misericordię eius:et mirabilia eius filijs hominum: Et exaltent eum in ec-
clesia plebis:et in cathedra seniorum laudent eum. Posuit flumina in deser-
tum,et exitus aquarum in sitim: Terram fructiferam in salsuginem,à ma-

litia inhabitantium in ea. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram
sine aqua in exitus aquarum. Et collocauit illic esurientes: & constituerunt D
ciuitatem habitationis. Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, &
fecerunt fructum natiuitatis. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis,
& iumenta eorum non minorauit. Et pauci facti sunt, & vexati sunt a tri-
bulatione malorum & dolore. Effusa est contentio super principes, & erra
re fecit eos in inuio, & non in via, Et adiuuit pauperem de inopia: & po-
suit sicut oues familias. Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas
oppilabit os suum. Quis sapiens, & custodiet hæc: & intelliget miseri-
cordias domini?

Canticum, psalmus Dauid.

Psalmus hic similis est. LIX. Psal. CVII.

PAratum cor meum deus, paratum cor meum: cantabo et psallam in glo
ria mea. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam A
diluculo. Confitebor tibi in populis domine, & psallam tibi in natio
nibus. Quia magna est super cœlos misericordia tua: & vsque ad nubes veri
tas tua. Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua: vt li
berentur dilecti tui. Saluum fac dextera tua, & exaudi me: deus locutus est
in sancto suo. Exultabo, & diuidam Sichimam: & conuallem tabernacu- B
lorum dimetiar. Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim for-
titudo capitis mei. Iuda rex meus: Moab lebes spei meæ. In Idumæam
extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt. Quis de-
ducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vsque in Idumæam? Nonne
tu deus qui repulisti nos? & non exibis Deus in virtutibus nostris? Da no- C
bis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis. In deo faciemus vir-
tutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

In finem, psalmus Dauid.

Vocat deum in vltionem eorum, qui benefactores suos violenter oppri-
munt, & agit Deo gratias pro liberatione. Psal. CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris: Quia os peccatoris & os dolosi su-
per me apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & ser A
monibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis.
Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Et posue-
runt aduersum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea. Consti-
tue super eum peccatorem: & diabolus stet a dextris eius. Cum iudicatur,
exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci:
& episcopatum eius accipiat alter. Fiant filij eius orphani, et vxor eius vi
dua. Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: & eijciantur de habita
tionibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius: & diripiant B
alieni labores eius. Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius:
Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius. In
memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum
matris eius non deleatur. Fiant contra dominum semper, & dispereat de
terra memoria eorum: pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam,
Et persecutus est hominem inopem & mendicum, & compunctum corde
mortificare. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictio-

dus homo qui miferetur & commodat, difponet fermones fuos i iudicio: quia B
in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iuftus: ab auditio
ne mala non timebit. Paratum cor eius fperare in domino: confirmatum
eft cor eius: non commouebitur donec defpiciat inimicos fuos. Difperfit de
dit pauperibus: iuftitia eius manet in feculum feculi: cornu eius exaltabitur in
gloria. Peccator videbit, & irafcetur, dentibus fuis fremet & tabefcet: defi
derium peccatorum peribit. Halleluia.

Laudat dominum ab omnipotentia. Pfal. CXII.

LAudate pueri dominum: laudate nomen domini. Sit nomen domini A
benedictum ex hoc nunc & vfq; in feculum. A folis ortu vfq; ad oc
cafum: laudabile nomē domini. Excelfus fuper omnes gētes dominus:
& fuper cœlos gloria eius. Quis ficut dominus deus nofter qui in altis ha-
bitat: & humilia refpicit in cœlo & in terra? Sufcitans à terra inopem, &
de ftercore erigens pauperem: Vt collocet eum cum principibus, cum prin
cipibus populi fui. Qui habitare facit fterilem in domo, matrem filiorum
lætantem. Halleluia. B

Laus & gratulatio qua fidelium fpes fulcitur. Pfal. CXIII.

IN exitu Ifrael de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro: Facta eft A
Iudæa fanctificatio eius, Ifrael poteftas eius. Mare vidit & fugit: Ior-
danis conuerfus eft retrorfum. Montes exultauerunt vt arietes: & col-
les ficut agni ouium. Quid eft tibi mare quòd fugifti: & tu Iordanis, quia A
conuerfus es retrorfum? Montes exultaftis ficut arietes: & colles ficut agni
ouium. A facie domini mota eft terra: à facie dei Iacob. Qui conuertit pe
tram in ftagna aquarum: & rupem in fontes aquarum.

Hebræis hic incipit pfalmus centefimusdecimusquartus. B

Non nobis domine, nō nobis: fed nomini tuo da gloriam, Super mifericordia
tua & veritate tua: nequando dicant gentes, vbi eft deus eorum? Deus au
tem nofter in cœlo: omnia quæcunq; voluit fecit. Simulachra gentium ar-
gentum & aurum: opera manuum hominū. Os habent, & non loquentur:
oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares ha-
bent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent,
& non ambulabunt: non clamabunt in gutture fuo. Similes illis fiant qui fa C
ciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Domus Ifrael fperauit in domino:
adiutor eorum & protector eorum eft. Domus Aaron fperauit in domino
adiutor eorum & protector eorum eft. Qui timent dominum fperauerunt
in domino: adiutor eorum & protector eorum eft. Dominus memor fuit no
ftri: & benedixit nobis, Benedixit domui Ifrael: benedixit domui Aaron.
Benedixit omnibus qui timent dominum, pufillis cum maioribus. Adijciat
dominus fuper vos: fuper vos & fuper filios veftros. Benedicti vos à domi D
no qui fecit cœlum & terram. Cœlum cœli domino: terram autem dedit
filijs hominum. Non mortui laudabunt te domine, neq; omnes qui defcen
dunt in infernum. Sed nos qui viuimus, benedicimus domino ex hoc nunc
& vfq; in feculum. Halleluia.

Gratiarum actio pro liberatione ex anguftiis. Pfal. CXIIII.

DIlexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meę. Quia incli A
nauit aurem fuam mihi: & in diebus meis inuocabo. Circundede-
runt me dolores mortis: & pericula inferni inuenerunt me: tribulatio

nem & dolorem inueni. Et nomen domini inuocaui, ò domine libera ani-
mam meam. Misericors dominus & iustus,& deus noster miseretur. Cu
stodiēs paruulos dominus:humiliatus sum,& liberauit me. Conuertere ani
ma mea in requiem tuam:quia dominus benefecit tibi. Quia eripuit animā
meam de morte,oculos meos a lachrymis,pedes meos à lapsu. Placebo do-
mino in regione viuorum.

Hunc psalmum Hebræi annectunt præcedenti.

Halleluia:

Hęc gratiarum actio Christo maxime congruit. Psal. CXV.

A CRedidi,propter quod locutus sum:ego autem humiliatus sum nimis.
Ego dixi in excessu meo,omnis homo mendax: Quid retribuam do
mino pro omnibus quę retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam
& nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam coram omni po-
pulo eius. Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. O domine
quia ego seruus tuus:ego seruus tuus, & filius ancillę tuę., dirupisti vincula
B mea: Tibi sacrificabo hostiam laudis:& nomē domini inuocabo. Vota
mea domino reddam in conspectu omnis populi eius:in atrijs domus domini
A in medio tui Ierusalem.

Halleluia:

Hymnus est quo gentium vocatio vaticinatur. Psal. CXVI.

A LAudate dominum omnes gētes:laudate eum omnes populi. Quoniam
confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in
æternum. Halleluia.

Publica gratiarum actio pro liberatione aliqua. Psal. CXVII.

A COnfitemini domino quoniam bonus,quoniam in seculum misericor-
dia eius. Dicat nunc Israel quoniam bonus:quoniam in seculum mi
sericordia eius. Dicat nunc domus Aaron:quoniam in seculum mise
ricordia eius. Dicant nunc qui timent dominum:quoniam in seculum mi-
sericordia eius. De tribulatione inuocaui dominum:& exaudiuit me in la-
titudine dominus. Dominus mihi adiutor,non timebo quid faciat mihi ho
mo. Dominus mihi adiutor:et ego despiciam inimicos meos Bonum est
confidere in domino:quam confidere in homine. Bonum est sperare in do-
mino:quam sperare in principibus. Omnes gentes circuierunt me: & in no
B mine,domini quia vltus sum in eos. Circundantes circundederunt me: &
in nomine domini,quia vltus sum in eos. Circundederunt me sicut apes,et
exarserunt sicut ignis in spinis:& in nomine domini,quia vltus sum in eos.
Impulsus euersus sum vt caderem:& dominus suscepit me. Fortitudo mea
& laus mea dominus & factus est mihi in salutem. Vox exultationis &
salutis in tabernaculis iustorum. Dextera domini fecit virtutē,dextera do-
mini exaltauit me,dextera domini fecit virtutem. Non moriar,sed viuam
& narrabo opera domini. Castigans castigauit me dominus:& morti
non tradidit me. Aperite mihi portas iustitię, ingressus in eas confitebor
C domino hæc porta domini, iusti intrabunt in eam. Confitebor tibi, quo-
niam exaudisti me:& factus es mihi in salutem. Lapidem quem reproba
A uerunt ędificantes:hic factus est in caput anguli. A domino factū est istud
& est mirabile in oculis nostris. Hæc est dies quam fecit dominus: exulte-
mus & lętemur in ea. O domine saluum me fac,ò domine bene prospera-

te: Benedictus qui venit in nomine domini. Benediximus vobis de domo D
domini: deus dominus, & illuxit nobis. Constituite diem solennem in con-
densis: vsque ad cornu altaris. Deus meus es tu, & confitebor tibi: deus
meus es tu, & exaltabo te. Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & fa-
ctus es mihi in salutem. Confitemini domino quoniam bonus: quoniam
in seculum misericordia eius.

Halleluia. Aleph.

Anxia confessio est, quam nihil sint humana absque verbo & doctrina dei, & quam vehementer ardeat fidelis mentis illius desiderio. CXVIII.

Beati immaculati in via: qui ambulāt in lege domini. Beati qui seru- A
tantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum. Non enim qui
operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. Tu mādasti man-
data tua custodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iusti-
ficationes tuas. Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis
tuis. Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ.
Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

Beth.

In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos. B
In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis. In cor-
de meo abscondi eloquia tua: vt non peccem tibi. Benedictus es domi-
ne: doce me iustificationes tuas. In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia
oris tui. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus di-
uitijs. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. In iustifica-
tionibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

Gimel.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos. Reuela C
oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Incola ego sum Gen.47.b
in terra: nō abscondas a me mandata tua. Cōcupiuit anima mea de-
siderare iustificationes tuas in omni tempore. Increpasti superbos: maledi-
cti qui declinant a mandatis tuis. Aufer a me opprobrium & contemptū:
quia testimonia tua exquisiui. Etenim sederunt principes, & aduersum me
loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Nam
& testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tuæ.

Daleth.

Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuū. D
Vias meas enuntiaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.
Viam iustificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabili-
bus tuis. Dormitauit anima mea præ tędio: confirma me in verbis tuis.
Viam iniquitatis amoue a me: & de lege tua miserere mei. Viam veritatis
elegi: iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimonijs tuis domine: noli me
confundere. Viam mandatorū tuorū cucurri: cū dilatasti cor meum.

He.

Legem pone mihi domine viam iustificationū tuarum: & exquiram E
eam semper. Dà mihi intellectū, & scrutabor legem tuam: & custo-
diam illā in toto corde meo. Deduc me in semita mandatorū tuorū:
quia ipsam volui. Inclina cor meum in testimonia tua, & nō in auaritiam.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem:in via tua viuifica me. Statue
seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Amputa opprobrium meũ quod
suspicatus sum:quia iudicia tua iucunda. Ecce concupiui mandata tua; in
æquitate tua viuifica me.

Vau.

F ET veniat super me misericordia tua domine, salutare tuum secundum
1.Pet.3.b eloquium tuum. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum,quia
speraui in sermonibus tuis. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis
vsquequaque: quia in iudicijs tuis supersperaui. Et custodiam legem
A tuam semper:in seculum & in seculum seculi. Et ambulabam in latitudine:
quia mandata tua exquisiui. Et loquebar in testimonijs tuis in conspectu
regum:& non confundebar. Et meditabar in mandatis tuis: quę dilexi.
Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebor in iustificationibus tuis.

Zain.

MEmor esto verbi tui seruo tuo,in quo mihi spem dedisti. Hęc me
G consolata est in humilitate mea:quia eloquium tuũ viuificauit me.
Superbi inique agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui.
Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: & consolatus sum.
Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles
mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meę. Memor
fui nocte nominis tui domine:et custodiui legem tuam. Hęc facta est mihi,
quia iustificationes tuas exquisiui.

Heth.

POrtio mea domine,dixi,custodire legem tuam. Deprecatus sum fa-
H ciem tuam in toto corde meo:miserere mei secundum eloquium tuum.
Cogitaui vias meas:& conuerti pedes meos in testimonia tua. Para
tus sum,& non sum turbatus:vt custodiam mandata tua. Funes peccatorum
circumplexi sunt me:& legem tuam non sum oblitus. Media nocte
surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuę. Particeps
Psal. 62.a ego sum omnium timentium te:& custodientium mandata tua. Misericor
dia tua domine plena est terra:iustificationes tuas doce me.

Teth.

BOnitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum tuum.
I Bonitatem,& disciplinam, & scientiam doce me: quia mandatis tuis
credidi. Prius quam humiliarer ego deliqui: propterea eloquiũ tuũ
custodiui. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.
Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autẽ in toto corde meo
scrutabor mandata tua. Coagulatum est sicut lac cor eorũ:ego vero legem
tuam meditatus sum. Bonum mihi,quia humiliasti me:vt discam iustificationes
tuas. Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti.

Iod.

K MAnus tuę fecerunt me,& plasmauerunt me:da mihi intellectum, vt
Iob 10.a discam mandata tua. Qui timent te videbunt me, & lętabũtur:
quia in verba tua supersperaui. Cognoui domine quia ęquitas
iudicia tua,& in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia tua vt consoletur

soletur me:secundum eloquium tuum seruo tuo. Veniant mihi miserationes tuę,& viuam:quia lex tua meditatio mea est. Confundantur superbi quia iniuste iniquitatem fecerunt in me:ego autem exercebor in mandatis tuis. Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua. Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis,vt non confundar.

Caph.

DEfecit in salutare tuum anima mea:et in verbum tuum supersperaui. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes,quando consolaberis me? Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus. Quot sunt dies serui tui,quando facies de presequentibus me iudicium? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:sed non vt lex tua. Omnia mandata tua veritas:iniqui persecuti sunt me,adiuua me. Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua. Secundum misericordiam tuam viuifica me:& custodiā testimonia oris tui.

Lamed.

IN ęternū domine verbū tuū permanet in cœlo. In generatione et generationē veritas tua:fundasti terram et permanet. Ordinatione tua pse uerat dies: quoniā omnia seruiunt tibi, Nisi ꝙ lex tua meditatio mea est:tunc forte perijssem in humilitate mea. In ęternū non obliuiscar iustificationes tuas:quia in ipsis viuificasti me. Tuus sum ego,saluū me fac:quoniā iustificationes tuas exquisiui. Me expectauerunt peccatores vt pderēt me:testimonia tua intellexi. Oīs consummationis vidi finē:latum mandatum tuum nimis. M Psal.52.b.

Mem.

QVomodo dilexi legē tuam dñe:tota die meditatio mea est. Super inimicos meos prudētē me fecisti mādato tuo:qa inęternū mihi est. Sup oēs docētes me intellexi:quia testimōia tua meditatio mea est. Sup senes intellexi:quia mādata tua quęsiui. Ab omni via mala ꝓhibui pedes meos:vt custodiā verba tua. A iudicijs tuis nō declinaui:quia tu legem posuisti mihi. Quám dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: A mandatis tuis intellexi:propterea odiui omnem viam iniquitatis. N

Nun.

LVcerna pedibus meis verbū tuū:& lumē semitis meis. Iuraui & statui custodire iudicia iustitię tuę. Humiliatus sum vsquequaq; dñe:viuifica me secūdū verbū tuū. Voluntaria oris mei beneplacita fac dñe:& iudicia tua doce me. Aīa mea in manibus meis semper: & legē tuam non sum oblitus. Posuerunt peccatores laqueū mihi:et de mandatis tuis non erraui. Hęreditate acquisiui testimonia tua in æternū:quia exultatio cordis mei sūt. Inclinaui cor meū ad faciēdas iustificationes tuas in ęternū pp retributionē. O Psal.18.b.

Samech.

INiquos odio habui:& legē tuā dilexi. Adiutor et susceptor meus es tu: & in verbū tuū supersperaui. Declinate à me maligni:& scrutabor mādata dei mei. Suscipe me secundū eloquiū tuū,& viuā:& nō cōfundas me ab expectatione mea. Adiuua me,& saluus ero:& meditabor in iustificationibus tuis semp. Spreuisti oēs discedentes á iudicijs tuis:quia iniusta cogitatio eorū. Prçuaricātes reputaui oēs peccatores terræ:ideo dilexi testimonia tua. Confige timore tuo carnes meas:à iudicijs enim tuis timui. P

Ain.

Q F Eci iudicium & iustitiā: non tradas me calumniantibus me. Suscipe
seruū tuū in bonum: nō calumnientur me superbi. Oculi mei defece-
runt in salutare tuū: & in eloquiū iustitię tuę. Fac cum seruo tuo se-
cundum misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me. Seruus tuus
sum ego, da mihi intellectū, vt sciā testimonia tua. Tēpus faciēdi dñe: dissi
pauerunt legem tuam. Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.
Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: oēm viam iniquam odio habui.

Phe.

R M Irabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Declara-
tio sermonū tuorū illuminat, & intellectū dat paruulis. Os meū
aperui, & attraxi spiritū, quia mādata tua desiderabam. Aspice
in me & miserere mei secundum iudicium diligētium nomen tuū. Gressus
meos dirige secundum eloquiū tuū, & non dominetur mei omnis iniustitia.
Redime me a calumnijs hominum, vt custodiam mandata tua. Faciem tuā
illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas. Exitus aqua-
rum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Sade.

S I Vstus es domine: & rectum iudicium tuū. Mandasti iustitiā testimo-
nia tua, & veritatē tuā nimis. Tabescere me fecit zelus meus, qa obli-
ti sunt verba tua inimici mei. Ignitum eloquium tuum vehementer,
& seruus tuus dilexit illud. Adolescentulus sum ego & contemptus, iustifi
cationes tuas non sum oblitus. Iustitia tua iustitia in æternū: & lex tua ve
ritas. Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea
est. Aequitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

Coph.

T C Lamaui in toto corde, Exaudi me domine: iustificationes tuas requi-
rā. Clamaui ad te, Saluū me fac: vt custodiā mādata tua. Prąueni in
maturitate, & clamaui: qa in verba tua supsperaui. Prąuenerūt ocu-
li mei ad te diluculo: vt meditarer eloqa tua. Vocē meā audi secūdū miseri-
cordiā tuā dñe: et secūdū iudiciū tuū viuifica me. Appropinquauerūt perse-
quētes me iniquitati: a lege aūt tua longe facti sunt. Prope es tu dñe: & oēs
viæ tuę veritas. Initio cognoui de testimonijs tuis: qa in ęternū fundasti ea.

Res.

V V Ide humilitatē meam, & eripe me: quia legē tuam non sum oblitus.
Iudica iudicium meū, & redime me, propter eloquiū tuum viuifica
me. Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non ex-
quisierunt. Misericordię tuę multæ domine: secundum iudicium tuū vi-
uifica me. Multi qui persequuntur me, tribulant me, a testimonijs tuis non
declinaui. Vidi prævaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custo-
dierūt. Vidi qm̄ mandata tua dilexi domine: in misericordia tua viuifica
me. Principium verborū tuorū veritas: in ęternū oīa iudicia iustitię tuę.

Sin.

X P Rincipes persecuti sunt me gratis: & a verbis tuis formidauit cor
meum. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia mul-
ta. Iniquitatem odio habui & abominatus sum; legem autem tuam

dilexi. Septies in die laudē dixi tibi super iudicia iusticiæ tuę. Pax multa diligentibus legem tuam:& non est illis scandalum Expectabam salutare tuum domine:& mandata tua dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua,& dilexit ea vehementer. Seruaui mādata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meę in conspectu tuo.

Thau

APpropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo domine: iuxta eloquiū tuum da mihi intellectum. Intret postulatio mea in conspectu tuo secundū eloquium tuū eripe me. Eructabunt labia mea hymnū,cū docueris me iustificationes tuas. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuū: quia omnia mandata tua ęquitas. Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. Concupiui salutare tuum domine:& lex tua meditatio mea est. Viuet anima mea & laudabit te:& iudicia tua adiuuabūt me. Erraui sicut ouis quę perijt. quęre seruū tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Y

Canticum graduum.

Inuocatio diuini auxilii. Psal. CXIX.

AD dominum cū tribularer clamaui,& exaudiuit me, Domine libera animā meam à labijs iniquis & à lingua dolosa. Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguā dolosam? Sagittę potētis acutæ: cū carbonibus desolatorijs. Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. Cū his quis oderunt pacē eram pacificus: cum loquebar illis impugnabant me gratis. A B

Canticum graduum,

Vnde homini auxilium veniat. Psal. CXX.

LEuaui oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi. Auxiliū meum à domino: qui fecit cœlum & terram, Non det in commotionem pedem tuum, neq; dormitet qui custodit te. Ecce non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Per diem sol non vret te: neq; luna per noctem: Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum: ex hoc nūc & vsq; in seculum. A 2.Par.20.c B

Canticum graduum.

Laus Hierosolimæ, id est ecclesiæ & cuiuslibet ciuitatis. Psal. CXXI.

LÆtatus sum in his quę dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Stātes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem. Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini: testimonium Israel, ad confitendū nomini domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domū Dauid Rogate quæ ad pacē sunt Ierusalem: & abundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua: et abundātia in turribus tuis. Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te. Propter domum domini dei nostri quęsiui bona tibi. A B

Canticum graduum

Expectatio diuini auxilii. Psal. CXXII.

AD te leuaui oculos meos: qui habitas in cœlis. Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec miserea A

Benedicat tibi dominus ex Sion: & videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. Et videas filios filiorum tuorum: pacem super Israel: Num.6.d.

Canticum graduum.

Israelem sæpenumero afflictum esse, sed semper liberatum. Psal. CXXVIII.

SÆpe expugnauerunt me a iuuentute mea, dicat nunc Israel, Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam. Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: confundantur & cõuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorũ: quod priusquam euellatur exaruit. De quo nõ impleuit manum suam qui metit, & sinũ suum qui manipulos colligit. Et non dixerũt qui præteribãt, Benedictio domini super vos: benediximus vobis in nomine domini. A

Canticum graduum.

Assidua imploratio pro peccatorum remissione est. Psal. CXXIX.

DE profundis clamaui ad te domine: domine exaudi vocem meam, Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: Si iniquitates obseruaueris domine: domine quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te domine. Sustinuit anima mea in verbo eius: sperauit anima mea in domino. A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in domino. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. A

Canticum graduum.

Fidelium studium in humilitate exercetur. Psal. CXXX.

DOmine non est exaltatum cor meũ: neq; elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus sup me. Si non humiliter sentiebã, sed exaltaui animã meã: Sicut ablactatus est sup matre sua ita retributio in aĩa mea. Speret Israel in dño, ex hoc nunc et vsq; in seculũ. A

Canticum graduum.

Deliberatio super ædificatione templi iuncta diuini seminis ac regni eius promissione. Psal. CXXXI.

MEmento domine Dauid & omnis mansuetudinis eius, Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob: Si introiero in tabernaculũ domus meę, si ascendero in lectum strati mei, Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, Et requiẽ temporibus meis: donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob. Ecce audiuimus eam in Ephrata: inuenimus eam in cãpis syluę. Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Surge domine in requiem tuam: tu & arca sanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induantur iustitia: & sancti tui exultent. Propter Dauid seruum tuum: non auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamentum meum: & testimonia mea hęc quę docebo eos. Et filij eorũ vsq; in seculum sedebunt super sedem tuam. Quoniam elegit dominus Siõ, elegit eã in habitationẽ sibi. Hęc requies mea in seculũ seculi hic habitabo: quoniã elegi eã. Viduã eius benedicẽs benedicã: paupes eius saturabo panibus. Sacerdotes eius induã salutari: & sancti eius exultatiõe exultabũt. Illuc pducã A B 1.Par.6.g. C

cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo. Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

Canticum graduum.

Charitate nihil esse antiquius. Psal. CXXXII.

A ECce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: Quod descendit in oram vestimenti eius: Sicut ros Hermõ, qui descendit in montẽ Sion. Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & vitam vsque in seculum.

Canticum graduum.

Exhortatio excubiarum ad laudem dei. Psal. CXXXIII.

A ECce nunc benedicite dominum: omnes serui domini, Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta: & benedicite dominum. Benedicat te dominus ex Sion qui fecit cœlum & terram.

Halleluia.

Laus publica vnius ac veri dei. Psal. CXXXIIII.

A LAudate nomen domini, laudate serui dominum, Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri, Laudate dominum, quia bonus dominus: psallite nomini eius quoniam suaue. Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi. Quia ego cognoui quòd magnus est dominus: & deus noster præ omnibus dijs. Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

Hiere.10.c. B Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de thesauris suis: Qui percussit primogenita Aegypti ab homine vsque ad pecus. Emisit signa & prodigia in medio tui Aegypte: in Pharaonem, & in omnes seruos eius. Qui percussit gentes multas: & occidit reges fortes, Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaam. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo. Domine nomen tuum in æternum: domine memoriale tuum

C in generatione & generationem. Quia iudicabit dominus populum suum,

Psal. 113.b. & in seruis suis deprecabitur. Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquentur: oculos habent, et non videbunt. Aures habent, et non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel benedicite domino: domus Aaron benedicite domino. Domus leui benedicite domino: qui timetis dominum, benedicite domino. Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Ierusalem.

Halleluia.

Publica gratiarum actio est. Psal. CXXXV.

A COnfitemini domino quoniam bonus: quoniã in seculum misericordia eius. Confitemini deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius. Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia eius. Qui fecit cœlos in intellectu: quoniã in æternũ misericordia eius. Qui firmauit terram super aquas, quoniam in æternum misericordia eius. Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius.

Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia eius. Lu-
nam & stellas, in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia
eius. Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum, quoniam in
æternum misericordia eius. Qui eduxit Israel de medio eorum, quoniam
in ęternum misericordia eius. In manu potenti & brachio excelso, quo-
niam in æternum misericordia eius. Qui diuisit mare rubrum in diuisio- B
nes, quoniam in æternum misericordia eius. Et eduxit Israel per medium
eius: quoniam in æternum misericordia eius. Et excussit Pharaonem &
virtutem eius in mari rubro, quoniam in æternum misericordia eius. Qui
traduxit populum suum per desertum, quoniã in æternum misericordia eius.
Qui percussit reges magnos, quoniam in ęternum misericordia eius. Et oc
cidit reges fortes: quoniam in æternũ misericordia eius. Sehon regẽ Amor
rhęorum: quoniam in æternum misericordia eius. Et Og regem Basan, quo
niam in æternum misericordia eius. Et dedit terram eorum hæreditatem: C
quoniam in ęternum misericordia eius. Hęreditatem Israel seruo suo: quo
niam in æternum misericordia eius. Quia in humilitate nostra memor fuit
nostri, quoniam in ęternum misericordia eius. Et redemit nos ab inimicis no
stris: quoniã in æternum misericordia eius. Qui dat escam omni carni, quo
niam in ęternum misericordia eius. Confitemini deo cœli, quoniam in ęter
num misericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in ęter
num misericordia eius.

Ieremię.

Planctus captiuorum in Ierusalem cum comminatione vindictę dei. Psal. CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur A
tui Sion. In salicibus in medio eius suspendimus argana nostra. Quia
illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum:
Et qui abduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomo
do cantabimus canticum domini in terra aliena? Si oblitus fuero tui Ierusa
lem: obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis si nõ
meminero tui. Si non proposuero Ierusalem in principio lętitiæ meæ.
Memor esto domine filiorum Edom, in die Ierusalem: Qui dicunt, Exina- B
nite, exinanite vsq; ad fundamentum in ea. Filia Babylonis misera: beatus
qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui te
nebit & allidet paruulos tuos ad petram.

Ipsi Dauid.

Gratiarum actio pro quotidianis beneficiis. Psal. CXXXVII.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti uerba oris A
mei. In conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum
sanctum tuum, & confitebor nomini tuo Super misericordia tua &
veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen, sanctum tuum.
In quacunque die inuocauero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea
virtutem. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quia audierunt
omnia verba oris tui. Et cantent in viis domini: quoniam magna est glo
ria domini. Quoniam excelsus dominus: & humilia respicit, & alta à lon
ge cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me, & su
per iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fe

cit dextera tua. Dominus retribuet pro me: domine misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum ne despicias.

In finem psalmus Dauid.

Dei perspicacia & bonitas describitur, annexa precatione aduersus impium. PSAL. CXXXVIII.

A Domine probasti me & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meã, & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas delonge: semitam meam & funiculum meum inuestigasti. Et omnes vias meas preuidisti: quia non est sermo in lingua mea. Ecce tu domine cognouisti omnia, nouissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & nõ po-
B tero ad eam. Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi, forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Quia tenebrę nõ ob-
C scurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumẽ eius. Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de vtero matris meę. Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis. Nõ est occultatum os meum à te quod fecisti in occulto: & substantia mea in inferioribus terrę. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in
D eis. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc sum tecum. Si occideris deus peccatores: viri sanguinum declinate a me. Quia dicitis in cogitatione: accipient in vanitate ciuitates suas. Nonne qui oderunt te domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi. Proba me deus, & scito cor meum: interroga me: & cognosce semitas meas. Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.

In finem psalmus Dauid.

Orat liberari a sycophantis, tum pios tum impios quis finis maneat docens. Psal. CXXXIX.

A Eripe me domine ab homine malo, a viro iniquo eripe me. Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia. Acuerũt linguas suas sicut serpentes: venenum aspidum sub labijs eorum. Custodi me domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitauerunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueum
B mihi. Et funes extenderunt in laqueũ: iuxta iter scandalũ posuerunt mihi. Dixi domino, deus meus es tu: exaudi domine vocem deprecationis meæ. Domine deus virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli. Ne tradas me domine a desiderio meo peccatori: cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Caput circuitus eorum: labor labiorũ
C ipsorum operiet eos. Cadent super eos carbones: in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent. Vir linguosus non dirigetur in terra: virum iniustum mala capient in interitu. Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis: & vindictam pauperum. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.

Pſalmus Dauid.

Rogat dei auxilium ne lingua peccet, & ne in malos incidat. Pſal. CXL.

DOmine, clamaui ad te, exaudi me: intende voci meæ, cum clamauero ad te. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtiũ circunſtantię labijs meis. Non declines cor meũ in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum. Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: Abſorpti ſunt iuncti petrę iudices eorum: Audient verba mea quoniam potuerunt: ſicut craſsitudo terræ erupta eſt ſuper terram. Diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum: quia ad te domine domine oculi mei, in te ſperaui, non auferas animam meam. Cuſtodi me a laqueo quem ſtatuerũt mihi & a ſcandalis operantium iniquitatem. Cadent in retiacula eius peccatores: ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

(Margin markers: A at "Domine, clamaui"; B at "Quoniam adhuc")

Intellectus Dauid cum eſſet in ſpelunca oratio.

Oratio in anguſtia conſtituti. Pſal. CXLI.

VOce mea ad dominum clamaui: voce mea ad dominum deprecatus ſum: Effundo in conſpectu eius orationẽ meã, & tribulationẽ meã ante ipſum pronuntio. In deficiendo ex me ſpiritum meũ, & tu cognouiſti ſemitas meas. In via hac qua ambulabã, abſconderunt laqueum mihi. Conſiderabam ad dexterã, & videbam: & non erat qui cognoſceret me. Perijt fuga a me, & non eſt qui requirat animam meam. Clamaui ad te domine, dixi: Tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium. Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus ſum nimis. Libera me a perſequẽtibus meis: quia cõfortati ſunt ſuper me. Educ de cuſtodia animã meã, ad confitendum nomini tuo: me expectant iuſti, donec retribuas mihi.

(Margin markers: A at "Voce mea"; B at "Clamaui ad te")

Pſalmus Dauid quando eum filius ſuus perſequebatur.

Oratio in vehementi Anguſtia. Pſal. CXLII.

DOmine exaudi orationem meam: auribus percipe obſecrationẽ meã in veritate tua, exaudi me in tua iuſtitia. Et non intres in iudicium cũ ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quia perſecutus eſt inimicus animã meã, humiliauit in terra vitã meã. Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi, & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus: in me turbatũ eſt cor meũ. Memor fui dierum antiquorũ, meditatus ſum in omnibus operibus tuis, in factis manuũ tuarũ meditabar. Expandi manus meas ad te, anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Velociter exaudi me dñe: defecit ſpiritus meus. Non auertas faciem tuam a me, et ſimilis ero deſcendentibus in lacum. Auditam fac mihi mane miſericordiã tuã: quia in te ſperaui. Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animã meam. Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi: doce me facere voluntatẽ tuã, quia deus meus es tu. Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectã: propter nomen tuum domine viuificabis me, in æquitate tua. Educes de tribulatione animã meam, et in miſericordia tua diſperdes oẽs inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animã meã: qm̃ ego ſeruus tuus ſum.

(Margin markers: A at "Domine exaudi"; B at "Collocauit"; C at "deſcendentibus in lacum")

David aduerfus Goliath.

Orat liberationem ab inimicis,& ne defint fibi vitæ neceffaria. Pfal. CXLIIII.

A BEnedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium , &
digitos meos ad bellum. Mifericordia mea & refugium meum:fufce
ptor meus , & liberator meus . Protector meus , & in ipfo fperaui,
qui fubdit populum meum fub me. Domine quid eft homo quia innotui-
fti ei,aut filius hominis quia reputas eum ? Homo vanitati fimilis factus
eft:dies eius ficut vmbra prætereunt. Domine inclina cœlos tuos,& defcē-
de:tange montes,& fumigabunt. Fulgura corrufcationē,& difsipabis eos,
B emitte fagittas tuas,& conturbabis eos. Emitte manum tuam de alto, eri-
pe me,& libera me de aquis multis,de manu filiorum alienorum. Quorum
os locutum eft vanitatem,& dextera eorum dextera iniquitatis . Deus can
ticum nouum cantabo tibi:in pfalterio decachordo pfallam tibi . Qui das
falutem regibus:qui redemifti Dauid feruum tuum de gladio maligno eripe
me, Et erue me de manu filiorum alienorum,quorum os loquutum eft va
C nitatem:& dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ficut nouellæ
plantationes in iuuentute fua. Filiæ eorum compofitę:circumornatæ vt fi-
Deut. 28.a militudo templi , Promptuaria eorum plena , eructantia ex hoc in illud.
Oues eorū fœtofæ , abundantes in egrefsibus fuis:boues eorū craffę . Non
eft ruina maceriæ,necꝗ tranfitus,neq; clamor in plateis eorum. Beatū dixe
runt populum cui hęc funt:beatus populus cuius dominus deus eius.

Laudatio ipfi Dauid.

Collaudatur deus ab omnipotentia, bonitate,prouidentia,& iuftitia. Pfal. CXLIIII.

A EXaltabo te deus meus rex:& benedicam nomini tuo in feculum , & in
feculum feculi. Per fingulos dies benedicam tibi:& laudabo nomen
tuum in feculum,& in feculum feculi. Magnus dominus & laudabi-
lis nimis:& magnitudinis eius non eft finis. Generatio & generatio lauda
bit opera tua:& potentiam tuam pronuntiabunt. Magnificentiam gloriæ
B fanctitatis tuæ loquentur : & mirabilia tua narrabunt . virtutem terribiliū
tuorum dicent & magnitudinem tuam narrabunt . Memoriam abundan-
Exo. 34.c tię fuauitatis tuæ eructabunt:& iuftitia tua exultabunt. Miferator & mife
ricors dominus,patiens & multum mifericors. Suauis dominus vniuerfis:
& miferationes eius fuper omnia opera eius. Confiteantur tibi domine om
nia opera tua,& fancti tui benedicant tibi. Gloriam regni tui dicēt, & po
C tentiam tuam loquentur, Vt notam faciant filijs hominum potētiam tuā,
& gloriam magnificentiæ regni tui. Regnum tuum regnum omnium fecu
lorum,& dominatio tua in omni generatione & generationem. Fidelis do
minus in omnibus verbis fuis:& fanctus in omnibus operibus fuis . Alle-
uat dominus omnes qui corruunt,& erigit omnes elifos. Oculi omnium in
te fperant domine,& tu das efcam illorum in tempore opportuno. Aperis
D tu manum tuam:& imples omne animal benedictione. Iuftus dominus in
omnibus vijs fuis,& fanctus in omnibus operibus fuis. Prope eft dominus
omnibus inuocantibus eum,omnibus inuocantibus eum in veritate . Vo-
luntatem timentium fe faciet,& deprecationem eorum exaudiet:& faluos fa-
ciet eos. Cuftodit dominus omnes diligētes fe,& omnes peccatores difper-
det. Laudationem domini loquetur os meum:et benedicat omnis caro no-

mini sancto eius in seculum & in seculum seculi.

Halleluia Aggæi & Zachariæ.

Soli deo fidendum esse. Psal. CXLV.

LAuda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea, psallam A
deo meo quandiu fuero. Nolite confidere in principibus: in filijs ho
minum, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius & reuertetur in
terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Beatus cuius
deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino deo ipsius, Qui fecit cœlum &
terram, mare, et omnia quæ in eis sunt. Qui custodit veritatem in seculum, B
facit iudicium iniuriam patientibus: dat escam esurientibus. Dominus sol-
uit compeditos: dominus illuminat cæcos. Dominus erigit elisos: dominus
diligit iustos. Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet,
et vias peccatorum disperdet. Regnabit dominus in secula deus tuus Sion,
in generatione & generationem. Halleluia.

Idem cum centesimo quadragesimoquarto. Psal. CXLVI.

LAudate dominum quoniam bonus est psalmus deo nostro: sit iucun- A
da decoraq; laudatio. Aedificans Ierusalem dominus: dispersiones
Israelis congregabit. Qui sanat contritos corde: & alligat contri-
tiones eorum. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis no-
mina vocat. Magnus dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ
eius non est numerus. Suscipiens mansuetos dominus: humilians autē pec- B
catores vsq; ad terram. Præcinite domino in confessione, psallite deo no-
stro in cithara. Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.
Qui producit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. Qui Iob 38.d
dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Non
in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibijs viri beneplacitū erit ei.
Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eis qui sperant super mi
sericordia eius. Halleluia.

Idem cum præcedente. Psal. CXLVII.

LAuda Ierusalem dominum: lauda deum tuum Sion. Quoniam con- A
fortauit seras portarum tuarum: benedixit filijs tuis in te. Qui po-
suit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te: Qui emittit elo-
quium suum terræ: velociter currit sermo eius. Qui dat niuem sicut lanā,
nebulam sicut cinerem spargit. Mittit crystallum suū sicut buccellas: ante B
faciem frigoris eius quis sustinebit? Emittet verbum suum: & liquefaciet
ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Qui annuntiat verbum suum Iacob: Deut. 4,a
iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua
non manifestauit eis. Halleluia.

Inuitatio vniuersarum rerum ad laudem dei. CXLVIII.

LAudate dominum de cœlis: laudate eum in excelsis. Laudate eum om- A
nes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol &
luna: laudate eum omnes stellę & lumen. Laudate eum cœli cœlorū,
& aquæ quę super cœlos sunt, laudent nomen domini. Quia ipse dixit, &
facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in æternum & in secu-
lum seculi: præceptum posuit, & non præteribit. Laudate dominum de ter-
ra: dracones & omnes abyssi, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarū:
quæ faciunt verbum eius. Montes & omnes colles, ligna fructifera, & om-

B nes cedri. Bestię,& vniuersa pecora, serpentes,& volucres pennatæ, Reges terræ,& omnes populi, principes,& omnes iudices terræ. Iuuenes,& virgines, senes cum iunioribus, laudent nomen domini. quia exaltatum est nomē eius solius. Confessio eius super cœlum & terram: & exaltauit cornu populi sui. Hymnus omnibus sanctis eius: filijs Israel populo appropinquanti sibi. Halleluia.

Laus dei ab ecclesia & oratio vt detur eis esse victoribus. Psal. CXLIX.

A CAntate domino canticum nouum: laus eius in ecclesia sanctorum. Lætetur Israel in eo qui fecit eum:& filij Sion exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro: in tympano & psalterio psallant ei. Quia beneplacitum est domino in populo suo,& exaltauit mansuetos in salutem. Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes dei in gutture eorum,& gladij ancipites in manibus eorum: Ad faciendam
B vindictā in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus,& nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciāt in eis iudicium conscriptum: gloria hęc est omnibus sanctis eius.

Halleluia.

Cohortatio ad laudem dei. Psal. CL.

A LAudate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis benesonātibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.

EPISTOLA DIVI HIERONYMI AD CHROmatium & Heliodorum episcopos de Libris Salomonis.

IVngat epistola quos iungit sacerdotium, immo charta non diuidat quos Christi nectit amor. Commentarios in Osee, Amos,& Zachariam, Malachiam quoq; poscitis. Scripsissem, si licuisset præ valetudine, Mittitis solatia sumptuum, notarios nostros & librarios sustentatis, vt vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diuersa poscentium, quasi aut ęquum sit me vobis esurientibus alijs laborare, aut in ratione dati et accepti cuiquā pręter vos obnoxius sim. Itaq; longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecraui, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, Misle quod Hebręi parabolas, uulgata autem ęditio Prouerbia vocat, Coeleth quem Gręce Ecclesiasten, Latine cōcionatorem possumus dicere, Sir Hasirim quod in lingua nostra vertitur Canticū cāticorū. Fertur et panęretos Iesu filij Sirach liber,& alius pseudepigraphus, qui sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem Hebraicum reperi, nō ecclesiasticum vt apud latinos, sed parabolas prænotatum. Cui iuncti erant Ecclesiastes & canticum canticorum, vt similitudinem Salomonis non solum numero librorum, sed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nusquam est quin & ipse stilus Græcam eloquentiam redolet,& nōnulli scriptorum veterum hunc esse Iudęi Philonis affirmant. Sicut ergo Iudith,& To-

biæ,& Machabæorũ libros legit quidem ecclesia,sed eos inter canonicas scripturas non recipit:sic & hæc duo volumina legat ad ædificationẽ plebis,non ad autoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sanè Septuaginta interpretum magis ędítio placet,habet eam à nobis olim emendatam.Neque enim noua sic cudimus,vt vetera destruamus. Et tamen cum diligentißime legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prælo purißimę commendata testę, suum saporem seruauerint.

PROLOGVS IN LIBROS EOSDEM.

Hic prologus ex commentarijs Hieronymi in Ecclesiasten huc relatus est.

TRibus nominibus vocatum fuisse Salomonem scripturę manifestißime docent: Pacificum.id est Idida, hoc est dilectum domini,& quod nunc dicitur Coeleth,idest Ecclesiasten. Ecclesiastes autem Gręco sermone est appellatus,quia cœtum.id est ecclesiam congreget, quem nos nũcupare possumus concionatorem,eo quod loquatur ad populum, & sermo eius non specialiter ad vnum,sed ad vniuersos dirigatur generaliter. Porrò pacificus & dilectus domini,ab eo quod regno eius pax fuerit,& eum dominus dilexerit,appellatus est: nam & psalmus xliiij. & lxxi. dilecti & pacifici titulõ prænotantur. Qui tamen etsi ad prophetiam Christi ecclesięq; pertinentẽs fœlicitatem & vires Salomonis excedunt, tamen secundum historiam super Salomonem scripti sunt. Itaq; iuxta numerum vocabulorum,tria volumina ędidit,Prouerbia,Ecclesiasten,Canticum canticorum. In prouerbijs paruulum docens,& quasi de officijs per sententias erudiens. Vnde & ad filium sermo crebro repetitur. In Ecclesiaste verò maturæ virum ætatis instituens, ne quicquam in mundi rebus putet esse perpetuum,sed caduca & breuia vniuersa quę cernimus. Ad extremum iam consummatum virum, & calcato seculo præparatum,in Canticis canticorum sponsæ iungit amplexibus. Nisi enim prius reliquerimus vitia,& pompis seculi renunciantes,expeditos nos ad aduentum pręparauerimus,non possumus cantare Canticum canticorum. Sed & hoc diligentius attendendum,tres libros autore diuerso esse intitulatos. In prouerbijs enim notantur prouerbia Salomonis, filij Dauid regis Israel. In Ecclesiaste verò Verba Ecclesiastis, filij Dauid regis Ierusalem, Superfluum quippe est Israel hic,quod male in Gręcis & Latinis codicibus inuenitur. In Cantico autem cãticorum nec filius Dauid,nec rex Israel siue Ierusalem præscribitur,sed tantum,Canticum canticorum Salomonis. Sicut enim prouerbia & rudis institutio ad duodecim tribus,& ad totũ pertinet Israel,& quomodo contemptus mundi non nisi metropolitis conuenit, hoc est habitatoribus Ierusalem,ita Canticum canticorum ad eós proprie pertinet, qui tãtum superna desiderant. Ad incipientes & proficientes,& paterna dignitas & regni proprij merito vendicatur autoritas. Ad perfectos verò,vbi non timore eruditur,sed amore,proprium nomen sufficit,& æqualis magister est,& nescit se esse regem. Quę omnia referuntur ad Christum.

TRes libros Salomonis, id est Prouerbia, Ecclesiasten, & Canticum canticorum veteri Septuaginta interpretum autoritati reddidi, vel antepositis lineis superflua quæque designans, vel stellis titulo prænotatis ea quæ minus habeantur interserens, vt plenius Paula & Eustochium cognoscatis quid in libris nostris minus sit, quidue redundet. Necnon etiam illa quę imperiti translatores male in linguam nostram de Gręco sermone verterant, obliterans & antiquās curiosissima veritate correxi. Et vbi præpostero ordine atq; peruerso sententiarum fuerat lumen ereptum, suis locis restituens feci intelligi quod latebat. Porrò in eo libro qui à plerisq; sapiētia Salomonis inscribitur, & in Ecclesiastico, quem esse Iesu filij Sirach nullus ignorat, calamum temperaui, tantummodo canonicas scripturas vobis emendare desiderans, & studium meum certis magis q̃ dubijs commendare. Ideo in Græco & Hæbreo præfatiuncula vtroq; in libro præmissa est, quia nonnulla de Gręco hoc ad illuminationem sensus, & legentis ædificationem vel inserta Hebraicæ translationi, vel extrinsecus iuncta sunt. Et idcirco qui legis semper peregrina memento.

Noti hic, quemcunque versum hoc in libro offenderis his notulis ( ) inclusum, nec apud Hebræos, nec in vetustibus exemplaribus haberi.

LIBER PROVERBIORVM QVEM HEBRAEI APPELLANT MISLE.

Docet quomodo cauenda sint & fugienda sceleratorum commercia, quos hic depingit.

A PARABOLAE Salomonis filij Dauid regis Israel: ad sciendam sapientiam & disciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, iustitiam, & iudicium, & æquitatem: vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus. Audiens sapiens sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. Animaduertet parabolam & interpretationem, verba sapientum & enigmata eorum. Timor domini,
B principium sapientiæ. Sapientiam atq; doctrinam stulti despiciunt. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: vt addatur gratia
Psal.1.a. capiti tuo, & torques collo tuo. Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra: Deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendentem in lacum. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsu
C pium vnum sit omnium nostrum. Fili mi ne ambules cum eis, prohibe pedē tuum à semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant
Isa.59.b. vt effundant sanguinem. Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoq; contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas. Sic semitæ omnis auari, animas possidentium rapiunt. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in

foribus portarum vrbis profert verba sua, dicens, Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupiunt, & imprudentes odibunt scientiam? Conuertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritũ meum, & ostendam vobis verba mea, Quia vocaui & renuistis: extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret. Despexisti omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quòd timebatis aduenerit, Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me: eo quòd exosam habuerint disciplinam, & timorẽ domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint vniuersæ correptioni meę. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisq; consiliis saturabũtur. auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. Qui autem me audierit, absq; terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato. D

Sapientia quomodo paretur, & quis eius sit vsus. Cap. II.

FIlii mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, vt audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illã: Tunc intelliges timorem domini, & scientiam dei inuenies. quia dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, seruans semitas iustitiæ, & vias sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, et prudentia seruabit te. Vt eruaris à via mala, ab homine qui peruersa loquitur. Qui relinquunt iter rectum & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum. Vt eruaris à muliere aliena, & ab extranea quæ mollit sermones suos, & relinquit ducem pubertatis suæ, & pacti dei sui oblita est. inclinata est enim ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius. omnes qui ingrediuntur ad eam non reuertentur, nec apprehendent semitas vitæ. Vt ambules in via bona, & calles iustorum custodias. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea. Impii vero de terra perdentur, & qui iniquè agunt auferentur ex ea. A Psal.118. B C

Inuitat ad legis dei obseruationẽ, ad patientiam, & ad studium sapientię. Cap. III.

FIlii mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi. Misericordia & veritas te non deserant, circunda eas gutturi tuo: et describe in tabulis cordis tui: & inuenies gratiam et disciplinam bonam coram deo & hominibus. Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo & ne innitaris prudentiæ tuę. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud temetipsum: Time dominum, & recede à malo. sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum. Honora dominũ de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum (da pauperibus:) A Rom.12.d.

B & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Disciplinam domini, fili mi, ne abijcias, nec deficias cū ab eo corriperis. quē enim diligit dominus, & corripit: & quasi pater in filio complacet sibi. Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui effluit prudentiam. melior est acquisitio eius negociatione argenti, & auro primo fructus eius. pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitię & gloria. Viæ eius viæ pulchrę, & omnes semitę illius pacificæ. Lignum vitæ est his qui apprehen-
C derint eam: & qui tenuerint eam, beati. Dominus sapientia fundauit terram, stabiliuit cœlos prudentia. Sapientia illius eruperunt abyssi, & nubes rore cōcrescunt. Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis. Custodi legem atque consiliū: & erit vita animæ tuę, & gratia faucibus tuis. tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget. si dormieris, non timebis: quiesces, & suauis erit somnus tuus, ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi ruinas impiorum: dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Noli prohibere benefacere eum qui potest. si vales, & ipse benefac. Nec
D dicas amico tuo, Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. Non contendas aduersus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit. Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas a domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

Sapientiam eiusque fructum sectandū, & omnem peccati occasionem fugiendam. Cap. IIII.

A Audite filij disciplinam patris, & attendite: vt sciatis prudentiam. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea: & docebat me, atq; dicebat, Suscipiat verba mea cor tuū, custodi pręcepta mea, & viues. Posside sapientiam, posside prudentiam. ne obliuiscaris, neque declines a verbis oris mei. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conser-
B uabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam. arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eā fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. Audi fili mi, & suscipe verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ, Viam sapientiæ monstraui tibi, & duxi te per semitas ęquitatis, quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipsa est vita tua.
C Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via. Fuge ab ea, nec transeas per illam, declina & desere eā. non enim dormiunt nisi malefecerint: & non rapitur somnus ab eis nisi supplantauerint. comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. Iustorum autem semita quasi lux splēdens, procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui, uita enim sunt inuenientibus ea, & vniuersæ carni sanitas. Omni custodia serua cor tuum:

cor tuum:quia ex ipſo vita procedit. Remoue à te os prauum, & detrahen-
tia labia ſint procul à te. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuę pręcedant
greſſus tuos. Dirige ſemitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ ſtabilientur.
Ne declines ad dexteram, neq; ad ſiniſtram: auerte pedem tuũ à malo. (Vi
as enim quę à dextris ſunt, nouit dominus: peruerſę verò ſunt quę à ſiniſtris
ſunt.) Ipſe enim rectos faciet curſus tuos, itinera autẽ tua in pace ꝑducet.

Scortationem vitandam, coniugi adhærendum, & laboribus ſuis vitam ſuſtentandam. Cap. V.

FIli mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem A
tuam: vt cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſeruent.
(Ne intẽderis fallacię mulieris: fauus enim diſtillans labia meretricis, et
nitidius oleo guttur eius.) Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium,
& lingua eius acuta quaſi gladius biceps. Pedes eius deſcendunt in mortem,
& ad inferos greſſus eius penetrant. Per ſemitam vitę nõ ambulat, vagi ſunt B
greſſus eius & inueſtigabiles. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas a ver
bis oris mei. Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus
eius. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Ne forte implean-
tur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena, et gemas in nouiſ-
ſimis quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum, et dicas, Cur deteſta
tus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui C
vocem docentium me, & magiſtris non inclinaui aurem meam? Pene fui in
omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogę. Bibe aquam de ciſterna tua, &
fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.
Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & lęta
re cum muliere adoleſcentiæ tuæ: ceruа chariſſima, & gratiſſimus hinnulus: D
ubera eius inebrient te in omni tempore, in amore eius delectare iugiter. Qua
re ſeduceris fili mi ab aliena, & foueris in ſinu alterius? Reſpicit dominus vias
hominis, & omnes greſſus eius conſiderat. Iniquitates ſuę capiunt impium,
et funibus peccatorum ſuorum conſtringitur. Ipſe morietur, quia non habuit
diſciplinam, et in multitudine ſtultitiæ ſuę decipietur.

Sponſorem inſtituit, pigrum ab ignauia deterret, delationem & adulterium fugere præcipit. Cap. VI.

FIli fili, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manũ A
tuam, illaqueatus es verbis oris tui, et captus proprijs ſermonibus.
Fac ergo quod dico fili mi, et temetipſum libera, quia incidiſti in ma-
num proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum: ne dederis ſom-
num oculis tuis; nec dormitent palpebræ tuæ. Erue te quaſi damula de
manu, et quaſi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ò piger, et con-
ſidera vias eius, et diſce ſapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præ-
ceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, et congregat in meſ-
ſe quod comedat. Vſquequo piger dormies? quando conſurges è ſomno B
tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus
tuas vt dormias: et veniet tibi quaſi viator egeſtas, & pauperies quaſi vir ar
matus. (Si verò impiger fueris, veniet vt fons meſſis tua, & egeſtas longe
fugiet a te.) Homo apoſtata, vir inutilis, graditur ore peruerſo, annuit ocu
lis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tem
pore iurgia ſeminat. huic ex templo veniet perditio ſua, & ſubito contere tur,
nec habebit vltra medicinam. Sex ſunt quę odit dominus, & ſeptimum

detestatur anima eius:oculos sublimes,linguam mendacem,manus effundentes innoxium sanguinem,cor machinās cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum proferentem mendacia,testem fallacem,& eum qui
C seminat inter fratres discordias. Conserua fili mi praecepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuę. Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Cum ambulaueris, gradiantur tecum:cum dormieris,custodiant te, & euigilans loquere cum eis: quia mandatum lucerna est,& lex lux, & via vitae increpatio disciplinae: Vt custodiant te à muliere mala, et a blanda lingua extraneę. Non concupiscat pulchritudinē eius cor tuum,ne capiaris nutibus illius.pretium enim scorti vix est vnius panis:mulier autē viri, pretiosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignē in sinu suo, vt
D vestimenta illius non ardeant?aut ambulare super prunas, & non comburentur plantę eius?sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoq; reddet septuplum, & omnem substantiam domus suę tradet.Qui autem adulter est propter cordis inopiā perdet animā suam,turpitudinē & ignominiā cōgregat sibi,& opprobriū illius nō delebitur:quia zelus et furor viri nō parcet in die vindictę, nec acquiescet cuiusquā precibus,nec suscipiet pro redēptione dona plurima.

Exhortatio ad sapientiam & dehortatio a scortatione. Cap. VII.

A FIli mi,custodi sermones meos,et pręcepta mea reconde tibi. (Fili honora dominum,& valebis:praeter eum verò ne timueris alienum.) Serua mandata mea,& viues:& legem meā quasi pupillam oculi tui: liga ea in digitis tuis, scribe illa in tabulis cordis tui. Dic sapientiae, Soror mea es & prudentiā voca amicā tuam,Vt custodiat te a muliere extranea,et ab aliena quę verba sua dulcia facit. De fenestra enim domus meę per cancellos
B prospexi,Et video paruulos,considero vecordem iuuenem,qui trāsit per plateas iuxta angulum,& prope viā domus illius graditur in obscuro,ad vesperascente die, in noctis tenebris,& caligine. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio,pręparata ad decipiendas animas,garrula & vaga, quietis impatiens,nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis,nunc iuxta angulos insidians. Apprehensumq; deosculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur, dicens: Victimas pro salute deuoui, hodie reddidi
C vota mea:idcirco egressa sum in occursum tuum,desiderans te videre,et reperi,Intexui funibus lectulum meum,straui tapetibus pictis ex Aegypto:aspersi cubile meum myrrha & aloe & cinnamomo:veni inebriemur vberibus,et fruamur cupitis amplexibus,donec illucescat dies.non est enim vir in domo sua,abijt via longissima:sacculum pecuniae secum tulit:in die plenę lunę reuersurus est in domum suam: Irretiuit eum multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victi
D mam,& quasi agnus lasciuiens:& ignorat quòd ad vincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta iecur eius:velut si auis festinet ad laqueum,& nescit quòd de periculo animae illius agitur. Nunc ergo fili mi, audi me, & attēde verbis oris mei. Ne abstrahatur in vijs illius mens tua, neq; decipiaris semitis eius,multos enim vulneratos deiecit,& fortissimi quiq; interfecti sunt ab ea. Vię inferi domus eius,penetrantes interiora mortis.

Sapientia seipsam pulcherrime commendat. Cap. VIII.

NVnquid non sapientia clamitat,& prudentia dat vocē suam? In sum A
mis excelsisq; verticibus supra viam, in medijs semitis stans, iuxta
portas ciuitatis in ipsis foribus loquitur, dicens: O viri ad vos clami
to,& vox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli astutiam, & insipien-
tes animaduertite. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum: & ape-
rientur labia mea, vt recta prædicent. Veritatem meditabitur guttur meum,
& labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est
in eis prauum quid, neq; peruersum. recti sunt intelligentibus, & æqui inue-
nientibus scientiam. Accipite disciplinam meam,& non pecuniam; doctrinā B
magis quàm aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissi-
mis:& omne desiderabile, ei non potest comparari. Ego sapientia habito in
consilio,& eruditis intersum cogitationibus. Timor domini odit malum: ar
rogantiam & superbiam et viam prauam, et os bilingue detestor. Meum est
consiliū & æquitas, mea est prudētia, mea est fortitudo. Per me reges regnāt,
& legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potētes
decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui mane vigilauerint ad
me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbę et iustitia. Me
lior est enim fructus meus auro & lapide pretioso, & genimina mea argento C
electo. In vijs iustitiæ ambulabo, in medio semitarum iudicij, vt ditem dilig
tes me, & thesauros eorum repleam. Dominus possedit me in initio viarum Sap.9.b.
suarum, antequàm quicquam faceret á principio. Ab æterno ordinata sum,
& ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi: et ego iam conce
pta eram: necdum fontes aquarum eruperant. Necdum montes graui mole
constiterant, ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat & flumi-
na & cardines orbis terræ. Quando præparabat cœlos, aderam: quando cer-
ta lege & gyro vallabat abyssos: quādo æthera firmabat sursum, & librabat
fontes aquarum. Quando circundabat mari terminum suum,& legem pone
bat aquis, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terrę, Cū D
eo eram cuncta componens:& delectabar per singulos dies, ludens coram eo
omni tempore: ludens in orbe terrarum: & delicię meę, esse cum filijs homi-
num. Nunc ergo filij audite me. Beati qui custodiunt vias meas. Audite disci-
plinam,& estote sapientes, & nolite abijcere eam. Beatus homo qui audit
me, qui vigilat ad fores meas quotidie & obseruat ad postes ostij mei. Qui
me inuenerit, inueniet vitam,& hauriet salutem à domino, qui autem in me
peccauerit, lędet animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

Sapientia omnes ad se inuitat,& describitur stultitia. Cap. IX.

SApientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Immolauit A
victimas suas, miscuit vinum,& proposuit mēsam suam. Misit ancillas
suas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis: Si quis est paruulus,
veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum, &
bibite vinum quod miscui vobis. Relinquite infantiam,& viuite,& ambula
te per vias prudentiæ. Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui B
arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te.
Argue sapientem, et diliget te. Da sapienti occasionem,& addetur ei sapiētia.
Doce iustum,& festinabit accipere. Principium sapientiæ, timor domini: &

Psal.110.c. scietia sanctorum prudentia. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addẽtur tibi anni vitę. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris: si autem illusor, solus portabis malum. Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suæ super sellam in excelso vrbis loco, vt vocet transeuntes per viam & pergentes in itinere suo, Quis est paruulus, declinet
D ad me. Et vecordi locuta est, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Et ignorauit q͡ ibi sint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius. (Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos: nam qui abscesserit ab ea, saluabitur.)

PARABOLAE SALAMONIS.

Ab hoc capite vsque ad. 11. innumeræ feruntur sententiæ, quibus sapientiæ vtilitas & insipientię calamitas ob oculos ponuntur. Cap. X.

A FILIVS sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ. Nihil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte. Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium, diuitias parat. (Qui nititur mendacijs, hic pascit ventos, idem autẽ ipse sequitur aues volantes.) Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui
1.Pet.4.b. 1.Cor.13.b autem stertit æstate, filius confusionis. Benedictio super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas. Memoria iusti cum laudibus: & nomen impiorũ putrescet. Sapiens corde præcepta suscipiet: stultus caeditur labijs.
B Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autẽ deprauat vias suas, manifestus erit. Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultus labijs, verberabitur. Vena vitæ, os iusti: os autem impiorum operit iniquitatem. Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas. In labijs sapientis inuenitur sapientia: & virga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti confusioni proximum est. Substantia diuitis, vrbs fortitudinis eius: pauor pauperum, egestas eorum. Opus iusti, ad vitam: fructus autem impij ad peccatum. Via vitę, custodienti disci
C plinam: qui autem increpationes relinquit, errat. Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Argentum electum lingua iusti, cor autem impiorum pro nihilo. Labia iusti erudiunt plurimos: qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur. Benedictio domini diuites facit, nec sociabitur ei afflictio. Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia. Quod timet impius, veniet super eum: desiderium suum iustis dabitur. Quasi tempestas
D transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum. Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, via domini, & pauor his qui operantur malum. Iustus in ęternum non commouebitur: impij autem non habitabunt super terram. Os iusti parturiet sapientiam, & lingua prauorum peribit. Labia iusti considerant placita: & os impiorum peruersa.

Perfectio

Perfectio Rectorum. Cap. XI.

STatera dolosa abominatio est apud dominum, & pondus æquum uolun- A
tas eius. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: ubi autẽ est humili
tas, ibi & sapientia. Simplicitas iustorum diriget eos, & supplantatio
peruersorũ vastabit illos. Non proderunt diuitię in die vltionis: iustitia au
tẽ liberabit à morte. Iustitia simplicis diriget viã eius: & in impietate sua
corruet impius. Iustitia rectorũ liberabit eos: & in insidijs suis capietur ini
qui. Mortuo homine impio nulla erit vltra spes, & expectatio sollicitorum
peribit. Iustus de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo. Simula
tor ore decipit amicum suum: iusti autem liberabuntur scientia. In bonis iu B
storũ exultabit ciuitas: & in perditione impiorũ erit laudatio: Benedictione
iustorum exaltabitur ciuitas: & ore impiorum subuertetur. Qui despicit
amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit. Qui ambu-
lat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, cęlat amici cõmissum.
Vbi non est gubernator, populus corruet, salus autem vbi multa consilia.
Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cauet laqueos, secu-
rus erit. Mulier gratiosa inueniet gloriam, & robusti habebũt diuitias. Be
nefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos C
abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiã merces fidelis.
Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem. Abominabile do
mino cor prauum, & voluntas eius in his qui simpliciter ambulant. Manus
in manu non erit innocens malus: semen autem iustorum saluabitur. Circu
lus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Desiderium iustorũ om
ne bonum est: pręstolatio impiorum furor. Alij diuidunt propria, & ditio
res fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Anima quę bene
dicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Qui abscõdit D
frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vẽdentium.
Bene consurgit diluculo qui quærit bona: qui autem inuestigator malorum
est, opprimetur ab eis. Qui confidit in diuitijs suis, corruet: iusti autem qua
si virens folium germinabunt. Qui conturbat domum suam, possidebit vẽ
tos: & qui stultus est seruiet sapienti. Fructus iusti lignum vitæ, & qui su-
scipit animas sapiens est. Si iustus in terra recipit, quanto magis impius
& peccator?

Deus virum malis habentem cogitationes condemnabit. Cap. XII.

QVi diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpatio- A
nes, insipiens est. Qui bonus est, hauriet gratiam a domino. qui au
tem confidit in cogitationibus suis, impiè agit. Nõ roborabitur ho
mo ex impietate: & radix iustorũ non cõmouebitur. Mulier diligẽs corona
est viro suo: & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit. Co
gitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorũ, fraudulenta. Verba im-
piorum insidiantur sanguini: os iustorum liberabit eos. Verte impios, & nõ
erunt: domus autem iustorum permanebit. Doctrina sua noscetur vir: qui
autem uanus & excors est, patebit contẽptui. Melior est pauper & sufficiẽs
sibi, quam gloriosus & indigens pane. Nouit iustus iumentorum suorum
animas: viscera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram suam, satia
bitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est. Qui suauis est

B in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliã.) Desi-
derium impĳ monimentũ est pessimorum: radix autẽ iustorum proficiet.
Propter peccata labiorũ ruina proximat malo: effugiet autẽ iustus de angu-
stia. De fructu oris sui vnusquisq; replebitur bonis, & iuxta opera manuũ
suarum retribuetur ei. Via stulti recta in oculis eius: qui autẽ sapiens est, au
dit consilia. Fatuus statim indicat irã suam: qui autem dissimulat iniuriã,
C callidus est. Qui quod nouit, loquitur, iudex iustitiæ est: qui autẽ mentitur,
testis est fraudulentus. Est qui promittit, et quasi gladio pungitur conscien
tię: lingua aũt sapientium sanitas est. Labium veritatis firmũ erit in perpe
tuũ: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacĳ. Dolus,
in corde cogitantiũ mala: qui autẽ pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudiũ.
Non contristabit iustũ quicquid ei acciderit: impĳ autem replebuntur malo.
D Abominatio est domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placẽt ei.
Homo versutus cælat scientiam: & cor insipientiũ prouocat stultitiã. Ma-
nus fortiũ dominabitur: quę autem remissa est, tributis seruiet. Mœror in
corde viri humiliabit illũ, & sermone bono lętificabitur. Qui negligit dam
num propter amicũ, iustus est: iter autem impiorum decipiet eos. Non in-
ueniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri pretium. In se-
mita iustitiæ, vita: iter autem deuium ducit ad mortem.

Concupiscit piger & non est, ei quod concupiscit anima eius. Cap. XIII.

A Filius sapiens, doctrina patris: qui autẽ illusor est, nõ audit cũ arguitur.
De fructu oris homo satiabitur bonis: anima autem præuaricatorũ ini
qua. Qui custodit os suum, custodit animã suam: qui autem incõside
ratus est ad loquendũ, sentiet mala. Vult & non vult piger: anima autem
operantium impinguabitur. Verbum mendax iustus detestabitur: impius
autẽ confundit, et confundetur. Iustitia custodit innocentis viam: impietas
B autem peccatorem supplantat. Est quasi diues cũ nihil habeat: & est quasi
Iob.22.a. pauper, cum in multis diuitĳs sit. Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ: qui
autem pauper est, increpationem non sustinet. Lux iustorum lętificat: lu-
cerna autẽ impiorum extinguetur. Inter superbos semper iurgia sunt: qui
autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Substantia festinatã
minuetur: quę autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Spes quę
differtur, affligit animam, lignum vitę desiderium veniens. Qui detrahit
C alicui rei, ipse se in futurum obligat: qui autem timet pręceptum, in pace ver
sabitur. (Animę dolosę errant in peccatis, iusti autem misericordes sunt &
miserant.) Lex sapiẽtis fons vitę, vt declinet à ruina mortis. Doctrina bõa
dabit gratiã: in itinere contẽptorũ vorago. Astutus oĩa agit cũ cõsilio: qui
aũt fatuus est aperit stultitiã. Nuntius impĳ cadet in malũ: legatus autem
fidelis, sanitas. Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinã: qui autẽ acqui
D escit arguenti, glorificabitur. Desideriũ si cõpleatur, delectat animã: dete-
stantur stulti eos qui fugiunt mala. Qui cũ sapientibus graditur, sapiẽs erit:
amicus stultorum similis efficietur. Peccatores persequetur malũ: & iustis
retribuentur bona. Bonus relinquet hęredes filios & nepotes: & custoditur
iusto substantia peccatoris. Multi cibi in noualibus patrũ: & alĳs cõgregã
tur absq; iudicio. Qui parcit virgę, odit filiũ suũ: qui aũt diligit illũ, instãter
erudit. Iustus comedit et replet aĩam suã: vẽter aũt ipiorũ isaturabilis.

Qui timet Dominum ambulat in semita recta qui autem contemnit eum, declinat a viis eius. Cap. XIIII.

SApiens mulier ædificauit domum suam: insipiens extructam quoq; ma A
nibus destruet. Ambulans recto itinere, & timēs dominum despicitur Iob.12.a
ab eo qui infami graditur via. In ore stulti virga superbiæ: labia autē
sapientum custodiunt eos. Vbi non sunt boues, præsepe vacuū est: vbi aūt
plurimę segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis. Testis fidelis non mētie
tur: profert autem mendacium dolosus testis. Quærit derisor sapientiam,
& non inuenit: doctrina prudentium facilis. Vade contra virum stultum
& nescito labia prudentiæ. Sapientia callidi, est intelligere viam suam: &
imprudentia stultorum errās. Stultus illudet peccatum, & inter iustos mo
rabitur gratia. Cor quod nouit amaritudinem animæ suę, in gaudio eius B
non miscebitur extraneus. Domus impiorū delebitur, tabernacula iustorū
germinabunt. Est via quæ videtur homini iusta: nouissima autem eius dedu-
cūt ad mortem. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit.
Vijs suis replebitur stultus, & super eū erit vir bonus. Innocens credit om
ni verbo: astutus considerat gressus suos. (Filio doloso nihil erit boni: seruo au
tem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via eius.) Sapiens timet, & de
clinat à malo: stultus transilit & confidit. Impatiēs operabitur stultitiam:
& vir versutus odiosus est. Possidebunt paruuli stultitiā: & expectabunt Psal.40.a
astuti scientiam. Iacebunt mali ante bonos: et impij ante portas iustorum. C
Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici verò diuitum multi. Qui despi
cit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. (Qui
credit in domino, misericordiā diligit.) Errant qui operantur malū: misericor
dia & veritas pręparant bona. In omni opere erit abundantia: vbi autem
verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. Corona sapientum, diuitiæ eorū:
fatuitas stultorum, imprudētia. Liberat animas testis fidelis: & profert mē
dacia versipellis. In timore domini fiducia fortitudinis, et filijs eius erit spes.
Timor domini fons uitę, vt declinet a ruina mortis. In multitudine populi
dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis. Qui patiens est, D
multa gubernatur sapientia: qui autē impatiens est, exaltat stultitiam suam.
Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Qui calumniatur
egentem exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.
In malitia sua repelletur impius: sperat autem iustus in morte sua. In corde
prudenti requiescit sapientia, & indoctos quosq; erudiet. Iustitia eleuat gē
tem: miseros autem facit populos peccatum. Acceptus est regi minister in
telligens: iracundiam eius inutilis sustinebit.

Cap. XV.

REsponsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Lingua A
sapientum ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. In omni
loco oculi domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis
lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conterit spiritum. Stultus irridet
disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. (In abū
danti iustitia virtus maxima est, cogitationes autem impiorum eradicabun-
tur.) Domus iusti plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio. La Eccli.34.
bia sapientum disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

B Victimę impiorū abominabiles domino: vota iustorū placabilia. Abomi-
natio est dn̄o via impij: qui sequitur iustitiā diligitur ab eo. Doctrina ma-
la deserentiū viam: qui increpationes odit, morietur. Infernus & perditio
corā domino: quanto magis corda filiorum hominū? Non amat pestilens
eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Cor gaudens exhilarat faciem:
in mœrore animi deijcitur spiritus. Cor sapiens quęret doctrinā: & os stul
torum pascetur imperitia. Omnes dies pauperis, mali: secura mens quasi iu
ge conuiuium. Melius est parū cum timore domini, q̄ thesauri magni &
C insatiabiles. Melius est vocari ad olera cum charitate, q̄ ad vitulum sagina-
tum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat susci
tatas. Iter pigrorū quasi sepes spinarum: via iustorū absq; offendiculo. Fi-
lius sapiens lętificat patrē: et stultus homo despicit matrē suā. Stultitia gau
diū stulto: & vir prudens dirigit gressus suos. Dissipantur cogitationes vbi
non est consilium: vbi verò sunt plures consiliarij, cōfirmātur. Lętatur ho
mo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus. Semita vitę sup
eruditum, vt declinet de inferno nouissimo. Domum superborū demolietur
D dominus: & firmos faciet terminos viduę. Abominatio domini cogitatiōes
malę: & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo. Cōturbat domū suā
qui sectatur auaritiā: qui autē odit munera, viuet. (Per misericordiā & fidē
purgantur peccata: per timorē autē domini declinat oīs à malo.) Mēs iusti
Infra.16.a meditabitur sapientiam: os impiorum redundat malis. Longè est dominus
ab impijs: & orationes iustorum exaudiet. Lux oculorum lętificat aīam:
fama bona impinguat ossa. Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio
sapientum commorabitur. Qui abijcit disciplinam, despicit animam suā:
qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Timor domini
disciplina sapiētię, & gloriā precedit humilitas. Cap. XVI.

A HOminis est animā pręparare, & domini gubernare linguam. Oēs
viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est dominus.
Reuela domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuæ. Vniuersa
propter semetipsum operatus est dominus: impium quoq; ad diē malum.
Abominatio domini est omnis arrogans: etiā si manus ad manum fuerit, non
erit innocens. (Initium vię bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud
deum magis, q̄ immolare hostias.) Misericordia & veritate redimitur ini
quitas: & in timore domini declinatur à malo. Cū placuerint domino viæ
Supra 15.d hominis, inimicos quoq; eius conuertet ad pacem. Melius est parum cum
B iustitia, q̄ multi fructus cum iniquitate. Cor hominis disponit viam suam,
sed domini est dirigere gressus eius. Diuinatio in labijs regis, in iudicio nō
errabit os eius. Pondus & statera iudicia domini sunt: et opera eius omnes
lapides sacculi. Abominabiles regi qui agunt impie: quoniā iustitia firmatur
solium. Voluntas regum labia iusta: qui recta loquitur, diliget. Indigna-
tio regis, nuntij mortis: & vir sapiens placabit eam. In hilaritate vultus re
gis, vita: & clementia eius quasi imber serotinus. Posside sapientiam, quia
C auro melior est: et acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. Semita
iustorum declinat mala, custos animę suæ seruat viam suam. Contritionē
præcedit superbia, & ante ruinam exaltabitur spiritus. Melius est humilia
ri cum mitibus, q̄ diuidere spolia cum superbis. Eruditus in verbo reperiet

bonat: & qui sperat in domino, beatus est. Qui sapiēs est corde, appellabit
prudens: & qui dulcis eloquio, maiora reperiet. Fons vitæ eruditio possidē
tis: doctrina stultorum, fatuitas. Cor sapientis erudiet os eius, & labijs eius
addet gratiam. Fauus mellis composita verba, dulcedo animæ & sanitas
ossium. Est via quę videtur homini recta, & nouissima eius ducūt ad mor Supr.14.b.
tem. Anima laborantis laborat sibi, quia cōpulit eum os suum. Vir insi
piens fodit malum, & in labijs eius ignis ardescit. Homo peruersus suscitat
lites, & verbosus separat principes. Vir iniquus lactat amicū suum, & du
cit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens
labia sua perficiet malum. Corona dignitatis senectus quæ in vijs iustitiæ
reperietur. Melior est patiens viro forti: et qui dominatur animo suo, expu
gnatore vrbiū. Sortes mittuntur in sinum, sed à domino temperantur.

Cap. XVII.

MElior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cū iur Eccle.10.d A
gio. Seruus sapiens dominabitur filijs stultis, & inter fratres hęre
ditatē diuidet. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino,
ita corda probat dominus. Malus obedit linguæ iniquę: & fallax obtempe
rat labijs mendacibus. Qui despicit pauperē, exprobrat factori eius: et qui
in ruina lętatur alterius, non erit impunitus. Corona senū, filij filiorum: &
gloria filiorum, patres eorum. Nō decēt stultum verba cōposita, nec prin
cipē labium mentiens. Gemma gratissima expectatio prestolantis: quocūq; B
se vertit, prudenter intelligit. Qui celat delictum, quęrit amicitias: qui al
tero sermone repetit, separat foederatos. Plus proficit correctio apud prudē
tem, quàm centum plagæ apud stultum. Semper iurgia quęrit malus: angelus
autē crudelis mittetur contra eum. Expedit magis vrsę occurrere raptis foe Ierem.5.
tibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Qui reddit mala pro bonis,
nō recedet malum de domo eius. Qui dimittit aquā, caput est iurgiorum; C
et antequàm patiatur contumeliā, iudicium deserit. Qui iustificat impium, et
qui condēmnat iustum, abominabilis est vterq; apud deum. Quid prodest
stulto habere diuitias, cum sapientiā emere non possit? Qui altā facit do
mum suam, quærit ruinam: & qui euitat discere, incidet in mala. Omni tē
pore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur. Stultus ho
mo plaudet manibus, cum spoponderit pro amico suo. Qui meditatur di
scordias, diligit rixas, & qui exaltat ostium, quęrit ruinam. Qui peruersi
cordis est, nō inueniet bonum, & qui vertit linguā, incidet in malum. Na D
tus est stultus in ignominiā suam, sed nec pater in fatuo lętabitur. Animus
gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exiccat ossa. Munera de sinu
impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. In facie prudentis lucet sapien Ib.1.c.
tia, oculi stultorum in finibus terrę. Ira patris filius stultus, & dolor matris
quę genuit eum. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere prin
cipem qui recta iudicat. Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens
est, & pretiosi spiritus, vir eruditus. Stultus quoq; si tacuerit, sapiens repu
tabitur: & si cōpresserit labia sua, intelligens. Cap. XVIII.

OCcasiones quærit qui vult recedere ab amico, omni tempore erit ex A
probrabilis. Nō recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ
versantur in corde eius. Impius cū in profundū venerit peccatorū,

contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium. Aqua profunda
verba ex ore viri: & torrēs redundans fons sapientiæ. Accipere personā im-
pij non est bonum, vt declines à veritate iudicij. Labia stulti miscent se ri-
B xis: & os eius iurgia prouocat. Os stulti contritio eius, & labia ipsius rui-
na animę eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque
ad interiora ventris. (Pigrum deijcit timor: animæ autem effœminatorū
esurient.) Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dis-
sipantis. Turris fortissima nomen domini: ad ipsam currit iustus, & exalta-
bitur. Substantia diuitis vrbs roboris eius, & quasi murus validus circun-
dans eum. Antequàm conteratur, exaltatur cor hominis: & antequàm glo
C rificetur, humiliatur. Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse de-
Eccli. 11. a monstrat, & cōfusione dignum. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suā:
spiritum verò ad irascendum facilem quis poterit sustinere? Cor prudens
possidebit scientiam, & auris sapientium quærit doctrinam. Donum ho-
minis dilatat viam eius, & ante principes spatium ei facit. Iustus prior est
accusator sui: venit amicus eius, & inuestigauit eum. Contradictiones com-
primit sors, & inter potentes quoq; dijudicat. Frater qui adiuuatur a fratre,
D quasi ciuitas firma: & iudicia quasi vectes vrbium. De fructu oris viri re-
plebitur venter eius, & genimina labiorum ipsius saturabunt eum. Mors
& vita in manibus linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus eius. Qui
inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, et hauriet iucunditatem a domino.
Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram,
stultus est & insipiens. Cum obsecrationibus loquetur pauper, & diues ef-
fabitur rigide. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, q̄ frater.

Cap. XIX.

A MElior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm torquens la-
bia sua, & insipiens. Vbi non est scientia, animæ non est bonum:
& qui festinus est pedibus, offendet. Stultitia hominis supplantat
gressus eius: & contra dominū feruet animo suo. Diuitiæ addunt amicos plu-
rimos: à paupere autem & hi quos habuit, separantur. Testis falsus non
erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet. Multi colunt per-
Dan. 13. g B sonam potentis, & amici sunt dona tribuentis. Fratres omnes pauperis ode-
runt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Qui tantum verba
sectatur, nihil habebit: qui autem possessor est mentis, diligit animam suam,
& custos prudentiæ inueniet bona. Falsus testis non erit impunitus: & qui
loquitur mendacia peribit. Non decent stultum deliciæ, nec seruum domi-
nari principibus. Doctrina viri per patientiam noscitur, & gloria eius est
iniqua prætergredi. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super
herbā, ita & hilaritas eius. Dolor patris filius stultus: & tecta iugiter per-
C stillantia, litigiosa mulier. Domus & diuitię dantur a parentibus, a domi-
no autem propriè vxor prudens. Pigredo immittit soporem, et anima dis-
soluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem
negligit viam suā, mortificabitur. Fœneratur domino, qui miseretur pau-
peris, & vicissitudinem suam reddet ei. Erudi filium tuum, ne desperes: ad
interfectionem autem eius ne ponas animam tuam. Qui enim impatiens
est, sustinebit damnum: & cum rapuerit, aliud apponet. Audi consilium,

& suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis: Multæ cogitatio- D
nes in corde viri: voluntas autem domini in æternum permanebit. Homo
indigens, misericors est: & melior est pauper quam vir mendax. Timor do-
mini ad vitam: & in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessimi.
Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eã. Pe-
stilente flagellato stultus sapientior erit: si autem corripueris sapientem, intel-
liget sapientiam. Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus erit
& infœlix. Non cesses audire fili doctrinam, nec ignores sermones sciẽtię.
Testis iniquus deridet iudicium: et os impiorum deuorat iniquitatem. Pa-
rata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.

Cap. XX.

LVxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, A
non erit sapiens. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis, qui prouo-
cat eum, peccat in animam suam. Honor est homini qui separat se
a contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis. Propter fri-
gus piger arare noluit, mendicabit ergo ęstate, & non dabitur illi. Sicut
aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiens exhauriet illud.
Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet?
Iustus qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquit. Rex B
qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Quis potest di-
cere, mundum est cor meum, purus sum a peccato? Pondus & pondus, mẽ-
sura & mensura, vtrunque abominabile est apud dominum. Ex studiis suis
intelligitur puer, si munda & recta sint opera eius. Aurem audientem &
oculum videntem, dominus fecit vtrunque. Noli diligere somnum, ne te
egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus. Malum est, ma-
lum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, gloriabitur. Est aurum, &
multitudo gemmarum: vas autem pretiosum labia scientię. Tolle vesti- C
mentum eius qui fideiussor extitit alieni, et pro extraneis aufer pignus ab eo.
Suauis est homini panis mẽdacii, & postea implebitur os eius calculo. Co-
gitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractãda sunt bella. Ei qui
reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscea-
ris. Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lumen eius in mediis te-
nebris. Hęreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedi-
ctione carebit. Ne dicas, reddam malum: expecta dominũ, & liberabit te.
Abominatio est apud dominum pondus & pondus, statera dolosa non est D
bona. A domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere
potest viam suam? Ruina est homini deuorare sanctos: & post, vota retra-
ctare. Dissipat impios rex sapiens, & incuruat super eos fornicẽ. Lucer-
na domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Mi-
sericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius.
Exultatio iuuenum fortitudo eorum, & dignitas senũ canities. Liuor vul-
neris absterget mala, & plagę in secretioribus ventris. Cap. XXI.

SIcut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini: quocunque volue- A
rit, inclinabit illud. Omnis via viri, recta sibi videtur: appendit autẽ
corda dominus. Facere iustitiam & iudicium magis placet domino, quã
victimę. Exaltatio oculorum & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatũ.

Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger, in egestate est. Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus et excors est, & impingetur ad laqueos mortis. Rapinæ impiorũ detrahent eos, quia noluerũt facere iudicium. Peruersa via viri, aliena est: qui autẽ mundus est, rectum
B opus eius. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Anima impij desiderat malum, non miserebitur proximo suo. Mulctato pestilente sapientior erit paruulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam. Excogitat iustus de domo impij, vt detrahat impios à malo. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Munus absconditũ extinguit iras: & donum in sinu indignationem maximam. Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu
C gigantium cõmorabitur. Qui diligit epulas in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur. Pro iusto datur impius: & pro recto iniquus. Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti: & imprudẽs homo dissipabit illud. Qui sequitur iustitiam & misericordiã, inueniet vitam, iustitiam & gloriam. Ciuitatem fortium ascendit sapiens, destruxitq; robur fiduciæ eius. Qui custodit os suum & linguam suam, custodit ab
D angustijs animã suam. Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam. Desideria occidunt pigrum: Noluerũt enim quicquã manus eius operari. Tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit. Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere. Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam. Vir impius procaciter obfirmat vultũ suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Equus paratur ad diem belli: dominus autem salutem tribuit.

Cap. XXII.

A MElius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. super argentum enim & aurum, gratia bona. Diues & pauper obuiauerunt sibi: utriusque operator est dominus. Callidus vidit malum, & abscondit se: innocẽs pertransijt, & afflictus est damno. Finis modestiæ timor domini, diuitiæ et gloria & vita. Arma et gladij in via peruersi: custos autem animæ suæ longe
B recedet ab eis. Prouerbium est, adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis. Qui seminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ suæ consummabitur. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. (Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium.) Ejice derisorem, et exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ et contumeliæ. Qui diligit cordis
C mũditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicũ regem. Oculi domini custodiunt scientiam, et supplantãtur verba iniqui. Dicit piger, leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Fouea profunda os alienæ: cui iratus est dominus, incidet in eam. Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinæ fugabit eam. Qui calũniatur pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipsi ditiori, et egebit. Inclina aurem tuam, et audi

verba

verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam. Quæ pulchra B
erit tibi cum seruaueris eā in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis. Vt sit
in domino fiducia tua, vnde & ostendam tibi hodie. Ecce descripsi eam ti-
bi tripliciter, in cogitationibus & scientia, vt ostenderem tibi firmitatem &
eloquia veritatis, respondere ex his illis qui miserunt te. Non facias violen- A
tiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta: quia iudica-
bit dominus causam eius, & configet eos qui confixerunt animam eius.
Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne fortè
discas semitas eius, & sumas scandalum animę tuæ. Noli esse cum his qui Eccli. 8.c
defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Si enim non ha-
bes vnde restituas, quid causę est vt tollat operimentum de cubili tuo? Ne
transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Vidisti vi-
rum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

Cap. XXIII.

QVando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ po- A
sita sunt ante faciē tuam: & statue cultrum in gutture tuo, si tamen
habes in potestate animam tuā. Ne desideres de cibis eius, in quo
est panis mendacij. Noli laborare vt diteris: sed prudentię tuę pone modū.
Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere: quia facient sibi pennas
quasi aquilæ, & volabunt in cœlum. Ne comedas cum homine inuido, & B
ne desideres cibos eius: quoniam in similitudinem arioli & coniectoris ęsti-
mat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi: et mens eius non est tecum.
Cibos quos comederas euomes, & perdes pulchros sermones tuos. In auri-
bus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquij tui. Ne attin-
gas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas. Propinquus
enim illorum fortis est: & ipse iudicabit contra te causam illorū. Ingredia-
tur ad doctrinam cor tuū, & aures tuę ad verba scientiæ. Noli subtrahere a Eccli. 30.a
puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga
percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Fili mi, si sapiens fue- C
rit animus tuus, gaudebit tecū cor meū. Et exultabunt renes mei, cum lo-
cuta fuerint rectum labia tua. Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in ti-
more domini esto tota die. Quia habebis spem in nouissimo, & pręstola-
tio tua non auferetur. Audi fili mi, & esto sapiens, & dirige in via animū.
Noli esse in conuiuijs potatorū, nec in comessationibus eorum qui carnes ad
vescendū conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur
& vestietur pannis dormitatio. Audi patrem tuum qui genuit te: & ne
contemnas cum senuerit mater tua. Veritatem eme, & noli vendere: sapiē-
tiam, & doctrinam, & intelligentiam. Exultat gaudio pater iusti: & qui D
sapientē genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exul-
tet quæ genuit te. Præbe fili mi cor tuum mihi, & oculi tui vias meas cu-
stodiant. Fouea enim profunda est meretrix, & puteus angustus aliena.
Insidiatur in uia quasi latro, & quos incautos inuenerit, interficiet. Cui væ?
cuius patri væ? cui rixę? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorū?
nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne
intuearis uinum quādo flauescit, cum splenduerit in uitro color eius: ingredi-
tur blande, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena

diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

Cap. XXIIII.

A NE æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis, quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur. Sapientia ædificabitur domus, & prudentia roborabitur. In doctrina replebuntur cellaria, vniuersa substantia pretiosa & pulcherrima. Vir sapiens, fortis est: vir doctus, robustus & validus. Quia cum dispositione initur bellum, & erit salus vbi multa consilia sunt. Excelsa stulto sapiẽtia, in porta non aperiet os suum. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor. Si desperaueris lapsus in die angustiæ, imminuetur fortitudo tua. Erue eos qui du-
B cuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris, Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetq; homini iuxta opera sua. Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo. Sic & doctrina sapientię, animæ tuę: quam cum inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit. Ne insidieris, & quæras impietatẽ in domo iusti, neque vastes requiem eius. septies enim cadet iustus, & resurget: impij autem corruent in malum. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne forte videat dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios, quo-
C niam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur. Time dominum fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum, & ruinam vtriusq; quis nouit?

Hæc quoq; sapientibus:

Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet: Prępara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ędifices domum tuam. Ne sis testis frustra contra
D proximum tuum, nec lactes quenquam labijs tuis. Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuiq; secundum opus suum. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrticę, operuerant superficiem eius spinę, et maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. (Vsquequo piger dormies, vsquequo de somno consurges?) Parum inquã dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, vt quiescas: Et veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.

Hæ quoq; parabolę Salomonis quas transtulerunt viri Ezechię regis Iuda.

Cap. XXV.

A GLoria dei est cęlare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Cœlum sursum, & terra deorsum, et cor regum inscrutabile. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum: aufer impieta-

tem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Ne gloriosus appa
reas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim vt dica
tur tibi, ascende huc: quam vt humilieris coram principe, quæ viderunt ocu-
li tui. Ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, cum deho
nestaueris amicum tuum. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretũ B
extraneo ne reueles: ne forte insultet tibi cũ audierit, & exprobrare nõ cesset.
(Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias.) Mala
aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris au-
rea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.
Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei qui miserit eum, animam
ipsius requiescere facit. Nubes & ventus, & pluuię non sequentes, vir glo
riosus, & promissa non complens. Patientia lenietur princeps; & lingua
mollis confringet duritiam. Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi: ne for C
tè satiatus euomas illud. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne-
quando satiatus oderit te. Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui
loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Dens putridus, &
pes lassus, qui sperat super infideli in die angustię. Et amittit pallium in die
frigoris, acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. (Sicut tinea
vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.) Si esurierit ini- 1.Pet.2.d
micus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congrega- D
bis super caput eius, & dñs reddet tibi. Ventus aquilo dissipat pluuias, &
facies tristis linguam detrahentem. Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa & in domo communi. Aqua frigida animæ
sitienti, & nuntius bonus de terra longinqua. Fons turbatus pede, & vena
corrupta, iustus cadens coram impio. Sicut qui mel multum comedit, non
est ei bonum; sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria. Sicut
vrbs patens & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo
cohibere spiritum suum.

Cap. XXVI.

QVomodo nix in æstate, & pluuię in messe, sic indecens est stulto glo A
ria. Sicut auis ad alia transuolans, & passer quò libet vadens: sic
maledictum frustra prolatum in quempiam superueniet. Flagel-
lum equo, & camus asino, & virga dorso imprudentium. Ne respondeas
stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta
stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Claudus pedibus, & iniqui-
tatem bibens, qui mittit verba p nuntiũ stultum. Quomodo pulchras fru
stra habet claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola. Sicut
qui mittit lapidem in aceruum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorem.
Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorũ. B
Iudicium determinat causas: et qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Rom.12.d
Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stulti-
tiam suam. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habe
bit insipiens. Dicit piger, leo est in via, & leęna in itineribus: sicut ostium
vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub
ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger ui
detur septem uiris loquentibus sententias. Sicut qui apprehendit auribus
canem, sic qui transit impatiens & cõmiscetur rixæ alterius. Sicut noxius

C Eccli.38.b est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus dicit, ludens feci. Cum defecerunt ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima cordis.

D Quomodo si argento sordido ornare velis uas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. Labijs suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos: quando submiserit vocem suam, ne credideris ei: quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio. Qui fodit foueam incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum. Lingua fallax non amat veritatem: & os lubricum operatur ruinas.

Cap. XXVII.

A NE glorieris in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetū concitati ferre quis poterit? Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora

Iob 6.b sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Sicut auis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locū suum. Vnguento

B & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris, & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est vicinus iuxta quam frater procul. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum, vt possim exprobranti respondere sermonem. Astutus videns malum, absconditus est, paruuli transeuntes sustinuerunt dispendia. Tolle vestimentum eius qui spo-

C pondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur: qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexteræ suę vocet. Ferrum exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Qui seruat ficum, comedet fructus eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

Eccli.14.b Infernus & perditio nunquam implentur, similiter et oculi hominum insatia-

D biles. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. (Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.) Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera: non enim habebis iugiter potestatem, sed corona tribuetur in generatione & generationem. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus. Agni ad vestimentum tuum: & hœdi, ad agri pretium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

Cap. XXVIII.

A FVgit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo cōfidens, absque terrore erit. Propter peccata terræ multi principes eius: & propter hominis

hominis sapientiam & horum scientiã quę dicuntur, vita ducis longior erit. Vir pauper calumnias pauperes, similis est imbri vehementi in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum. Viri mali non cogitant iudicium, qui autem inquirunt dominum animaduertunt omnia. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, q̃ diues in prauis itineribus: Qui custodit legem, filius sapiens est: B
qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum. Qui coaceruat diuitias vsuris, & fœnore liberali, in pauperes congregat eas. Qui declinat aures suas ne audiat legẽ, oratio eius erit execrabilis. Qui decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona. Sapiens sibi videtur vir diues: pauper autem prudens scrutabitur eum. In exultatione iustorum multa gloria est: regnantibus impijs ruinę hominum. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Beatus homo qui semper est pauidus: qui vero mẽtis est durę corruet in malum. C
Leo rugiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Dux indigens prudẽtia, multos opprimet per calumniam, qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius. Hominem qui calumniatur animę sanguinũ, si vsq; ad lacum fugerit, nemo sustinet. Qui ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur vijs, concidet semel. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autẽ sectatur otiũ, replebitur egestate. Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens. Qui cognoscit in iudicio faciem, non benefacit, iste & D
pro buccella panis deserit veritatẽ. Vir qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat q; egestas superueniet ei. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, q̃ ille qui per linguę blandimenta decipit. Qui subtrahit aliquid á patre suo, & matre, & dicit hoc non esse peccatum: particeps homicidę est. Qui se iactat & dilatat, iurgia cõcitat: qui verò sperat in domino, sanabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem gradit̃ sapienter, ipse saluabitur. Qui dat pauperi, non indigebit, qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti. Cap. XXIX.

Viro qui corripiẽtẽ dura ceruice contẽnit, repentinus ei supueniet interitus, & eũ sanitas non sequet̃. In multiplicatione iustorũ lętabitur vulgus: cũ impij sumpserint principatũ gemet populus. Vir q amat sapientiã, lætificat patrẽ suũ: qui autẽ nutrit scorta, perdet substantiã. Rex iustus erigit terrã, vir auarus destruit eã. Homo q blãdis fictisq; sermonibus loqtur amico suo, rete expãdit gressibus suis. Peccãtẽ virũ iniquũ inuoluet laqueus, & iustus laudabit atq; gaudebit. Nouit iustus causam pauperũ impius ignorat sciẽtiã. Hoies pestilẽtes dissipant ciuitatem, sapientes verò auerrunt furorẽ. Vir sapiens si cũ stulto cõtẽderit, siue irascatur, siue rideat, B
nõ inueniet requiẽ. Viri sanguinũ oderũt simplicẽ: iusti autẽ quærunt aiam eius. Totũ spiritũ suũ profert stultus: sapiẽs differt & reseruat in posterum. Princeps qui libenter audit verba mẽdacij, oẽs ministros habet ipios. Paup et creditor obuiauerũt sibi: vtriusq; illuminator ẽ dñs. Rex q iudicat i veritate paupes, thronus eius i ęternũ firmabit̃. Virga atq; correctio tribuit sapiẽtiã. Puer aũt q dimittit̃ volũtati suę cõfũdit matrẽ suã. In multiplicatiõe ipiorũ

C multiplicabuntur scelera,& iusti ruinas eorum videbunt. Erudi filium tuũ,
Ecc.3.c. & refrigerabit te:& dabit delitias animę tuę. Cum prophetia defecerit,dis
sipabitur populus:qui verò custodit legem beatus est. Seruus verbis non
potest erudiri:quia quod dicis intelligit,& respondere contẽnit. Vidisti ho
minẽ velocẽ ad loquendum?stultitia magis sperãda est, q̃ illius correctio.
Qui delicate á pueritia sua nutrit seruum suũ,postea sentiet eũ contumacem.
Vir iracundus prouocat rixas:& qui ad indignãdũ facilis est, erit ad peccata
D procliuior. Superbũ sequitur humilitas,& humilẽ spiritu suscipiet gloria.
Qui cum fure partitur,odit animam suam:adiurantem audit, & nõ indicat.
Qui timet hominẽ,cito corruet:qui sperat in domino,subleuabitur. Multi
requirunt faciẽ principis, & iudiciũ à dño egredit̃ singulorũ. Abominant̃
iusti virum impium:et abominantur impij eos qui in recta sunt via. (Ver
bum custodiens filius,extra perditionẽ erit.) Cap. XXX.

A Verba Congregantis filij Vomentis. Visio quã locutus est vir Cũ
quo est deus,& Qui deo secum morante Confortatus,ait, Stultis
simus sum virorũ,& sapientia hominũ non est mecũ. Non didici
sapientiã,et non noui scientiã sanctorum: Quis ascendit in cœlum, atq; de
scendit? quis continuit spiritũ in manibus suis?quis colligauit aquas quasi in
vestimẽto?quis suscitauit oẽs terminos terrę? quod nomẽ est eius,& quod no
Psal.18.119 men filij eius, si nosti? Oĩs sermo dei ignitus,clypeus est sperantibus in se:
Deu.4.a. Ne addas quicquã verbis illius,et arguaris,inueniarisq; mẽdax. Duo roga
ui te,ne deneges mihi antequã moriar, Vanitatẽ, & verba mendacij longe
B fac à me. Mendicitatẽ,& diuitias ne dederis mihi:tribue tantũ victui meo
necessaria.ne forte satiatus illiciar ad negandũ,et dicã, Quis est dominus?
aut egestate cõpulsus furer,& periurẽ nomen dei mei. Nec accuses seruum
ad dominũ suũ,ne forte maledicat tibi,et corruas. Generatio quę patri suo
maledicit,& quę matri suæ nõ benedicit. Generatio quę sibi munda videt̃,
& tamen non est lota à sordibus suis. Generatio cuius excelsi sunt oculi,&
palpebræ eius in alta surrectę. Generatio quę pro dentibus gladios habet,
& cõmandit molaribus suis,vt comedat inopes de terra, & pauperes ex ho
C minibus. Sanguisugę duę sunt filię,dicentes, Affer,affer. Tria sunt in
saturabilia,& quartũ quod nunquã dicit Sufficit, Infernus,et os vuluę,et
terra quę non satiatur aqua:ignis verò nunquã dicit Sufficit. Oculum qui
subsannat patrem,& qui despicit partum matris suæ, suffodiãt eum corui de
Sap.5.b. torrentibus,& comedant eum filiæ aqlæ. Tria sunt difficilia mihi,& quar
tum penitus ignoro, Viã aquilæ in cœlo,viã colubri super petram, viã na
uis in medio mari,& viã viri in adolescentula. Talis est via mulieris adul
terę,quę comedit,& tergens os suum dicit, Non sum operata malum.
Per tria mouetur terra,& quartum non potest sustinere, Per seruum cum
D regnauerit:per stultũ cum saturatus fuerit cibo:& per odiosam mulierẽ cum
in matrimonium fuerit assumpta:et per ancillã cum fuerit hęres dominę suę.
Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formicæ
populus infirmus,qui præparat in messe cibũ suum:lepusculus plebs inualida,
qui collocat in petra cubile suum:regẽ locusta nõ habet,et egredit̃ uniuersa p
turmas suas:stellio manibus nititur,et morat̃ in ędibus regis. Tria sunt quę
bñ gradiunt̃,et quartũ qđ icedit fœliciter:leo fortissimus bestiarũ,ad nullius

pauebit occursum: gallus succinctus lumbos suos: & aries, nec est rex qui resi stat ei. Et qui stultus apparuerit postquam eleuatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum. Qui autem fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat iras, producit discordias.

VERBA LAMVELIS REGIS. VISIO qua Erudiuit eum mater sua.

Dehortatur a commercio meretricum & exprimit mores honestæ coniugis. Cap. XXXI.

QVID dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum? Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & vias tuas ad delendos reges. Noli regibus ò Lamuel, noli regibus dare vinũ: quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas: ne fortè bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis. Date siceram mœrentibus & vinum his qui amaro sunt animo: bibant & obliuiscantur egestatis suę, & doloris sui non recordentur amplius. Aperi os tuum muto, & causis omniũ filiorum qui pertranseunt: aperi os tuum, decerne quod iustum est, & vindica inopem, & pauperem. A

Mulierem fortem quis inueniet? procul, de vltimis finibus pretium eius.
Confidit in ea cor viri sui, & spolijs non indigebit. B
Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.
Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum.
Facta est quasi nauis institoris delonge portans panem suum.
De nocte surrexit, deditq; prędam domesticis suis, et cibaria ancillis suis.
Considerauit agrum, & emit eum, de fructu manuum suarum plantauit vineam.
Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum.
Gustauit quoniam bona est negociatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius.
Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum.
Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. C
Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.
Stragulatam vestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum eius.
Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.
Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Chananęo.
Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.
Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.
Considerat semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.
Surrexerunt filij eius, et beatissimam prædicauerunt: vir eius, et laudauit eam.
Multę filię congregauerunt diuitias: tu supergressa es vniuersas. D
Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens dominum ipsa laudabitur.
Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera eius.

DIVI HIERONYMI IN LIBRVM ECCLEsiasten ad Paulam & Eustochium Prologus.

MEMINI me ante hoc fermè quinquennium, cum adhuc Romę essem, & Ecclesiasten sanctæ Blesillæ legerem, vt eam ad conteptum mundi huius prouocarē, & omne quod in mūdo cerneret, putaret esse pro nihilo, rogatum ab ea ut in morem cōmentarioli obscura quęque dissererē, vt absq; me posset intelligere quæ legebat. Itaq; quoniā in ꝓcinctu nostri operis subita morte subtracta est, & vbi nō meruimus ò Paula & Eustochiū talem vitæ nostrę habere consortē, tanto vulnere tunc percussus obmutui, & nunc in Bethleē positus, angustiore videlicet ciuitate, et illius memorię & vobis reddo q debeo: Hoc breuiter admonēs, quod nullus autoritatē secutus sum sed de Hebręo trāsferens, maxime Septuaginta interpretum consuetudini me coaptaui, in his duntaxat quæ non multū ab Hebraicis discrepabāt. Interdū Aquilæ quoq; & Symmachi & Theodotionis recordatus sum, vt nec nouitate nimia, lectoris studium deterrerem: nec rursum contra conscietiam meam fonte veritatis omisso, opinionum riuulos consectarer.

ECCLESIASTES

HEBRAICE COHELETH

Quomodocunque expendas, omnia vanitas, nihil autem vanius homine. Cap. I.

A VERBA Ecclesiastę filij Dauid regis Ierusalem. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub sole? Generatio pręterit, et generatio aduenit terra autē in ęternum stat. Oritur sol, et occidit, & ad locū suū reuertitur, ibiq; renascēs, gyrat ꝑ

B meridiē, et flectitur ad aquilonē, lustrans uniuersa in cir

Iob.14.b cuitu pgit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Omnia flumina intrāt in mare, & mare nō redūdat, ad locū vnde exeunt flumina, reuertūtur vt iterū fluāt. Cunctæ res difficiles: nō potest eas homo explicare sermone. Nō oculus uisu, nec auris auditu impletur. Quid est quod fuit? ipsum q futurū est. Quid est quod factū est? ipsum quod faciēdū est. Nihil sub sole no

C uū, nec ualet quisquā dicere, Ecce hoc recēs est iā enim pręcessit in seculis, quę fuerūt ante nos. Non est priorū memoria: sed nec eorum quidē quę postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Ierusalem, & proposui in animo meo quęrere & inuestigare sapiēter de omnibus quę fiunt sub sole. Hanc occupationē pessimam dedit deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Vidi cuncta quę fiunt sub sole

D & ecce uniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Peruersi difficile corriguntur, et stultorum infinitus est numerus. Locutus sum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus sum, & pręcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalem, & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici. Dediq; cor meū vt scirem prudētiam atq; doctrinam, erroresq; & stultitiam: & agnoui quod in his quoq; esset labor, & afflictio spiritus, eo quod in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & dolorem.

Quicquid

DIxi ergo in corde meo,Vadam & affluam delicijs,& fruar bonis. A
Et vidi quod hoc quoq; esset vanitas. Risum reputaui errorem,&
gaudio dixi,Quid frustra deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere a vino carnem meam,vt animũ meũ transferrem ad sapientiam, deuitaremq; stultitiam,donec viderem quid esset vtile filijs hominum,quod facto opus est sub sole numero dierũ vitæ suæ. Magnificaui opera mea,& ædificaui mihi domos,& plantaui vineas.feci hortos & pomaria,& cõseui ea cũcti generis arboribus. Extruxi mihi piscinas aquarum,vt irrigarẽ syluam lignorum germinantiũ. Possedi seruos & ancillas,multamq; familiam habui:armenta quoq; & magnos ouiũ greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruaui mihi argentũ & aurũ,& substãtias regũ et prouinciarũ. Feci mihi cantores,& cãtatrices,& delicias filiorũ hominũ scyphos,& vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalẽ.sapientia quoq; perseuerauit mecum. Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei,non negaui eis:nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur,& oblectaret se in his quę pręparaueram:& hanc ratus sum partem meam,si vterer labore meo. Cumq; me cõuertissem ad vniuersa opera quę fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustra sudaueram,vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi,& nihil permanere sub sole. Transiui ad contemplandam sapientiã, erroresq; & stultitiam. (Quid est inquam,homo vt sequi possit regem factorem suum?) Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantũ differt lux a tenebris. Sapientis oculi in capite eius:stultus in tenebris ambulat. Et didici quod vnus vtriusque esset interitus. Et dixi in corde meo,Si vnus & stulti & meus occasus erit,quid mihi prodest quod maiorem sapientię dedi operam? Locutusque cum mente mea,animaduerti quod hoc quoque esset vanitas. Non enim erit memoria sapientis similiter vt stulti in perpetuũ,& futura tẽpora obliuione cuncta pariter operient:morit doctus similiter. Et idcirco tæduit me vitę meæ videntẽ mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens an stultus futurus sit.& dominabitur in laboribus meis quibus desudaui & solicitus fui. & est quicquam tam vanum? Vnde cessaui, renuntiauitque cor meum vltra laborare sub sole. Nam cum alius laboret in sapientia & doctrina & solicitudine, homini otioso quęsita dimittit. & hoc quoque vanitas & magnum malum. Quid enim proderit homini de vniuerso labore suo & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est? Cuncti dies eius doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit. & hoc nonne vanitas est? Nonne melius est comedere, & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu dei est. Quis ita vorabit & delicijs affluet vt ego? Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam & scientiam & lætitiam:peccatori autem dedit afflictionem & curam superfluam, vt addat & congreget & tradat ei qui placuit deo. sed & hoc vanitas est & cassa solicitudo mentis.

B C D

Oia suo prouenire & interire tēpore, ac deū exercere homines laboribus. Cap. III.

A OMnia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub cœlo.
Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tē
pus euellendi quod plantatum est. Tempus occidēdi, & tempus sa
nandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi, & tē
pus ridendi. Tempus plangendi, et tempus saltandi. Tempus spargendi
lapides, & tempus colligendi. Tēpus amplexandi, & tempus longe fieri ab
amplexibus. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custo
diendi, & tempus abijciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi.
B Tempus tacendi, et tempus loquendi. Tempus dilectionis, et tempus odij.
Tempus belli, & tempus pacis. Quid habet amplius homo de labore suo?
Vidi afflictionem quam dedit deus filijs hominum, vt distendantur in ea.
Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum,
vt non inueniat homo opus, quod operatus est deus ab initio vsq; ad finem.
Et cognoui quod non esset melius nisi lætari; & facere bene in vita sua. Oīs
enim homo qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum
dei est. Didici quod omnia opera quæ fecit deus, perseuerent in perpetuū;
C non possumus eis quicquam addere, nec auferre, quæ fecit deus vt timeatur.
Supra. 1. a. Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, iam fuerunt: & deus in
staurat quod abijt. Vidi sub sole in loco iudicij impietatem, & in loco iusti
tiæ iniquitatem. Et dixi in corde meo, Iustū & impium iudicabit deus;
& tempus omni rei tunc erit. Dixi in corde meo de filijs hominum, vt pro
baret eos deus, & ostenderet similes esse bestijs. Idcirco vnus interitus est
hominis & iumentorum, & æqua vtriusq; conditio sicut moritur homo, sic
& illa moriuntur. similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento am
D plius. cuncta subiacent vanitati. Et omnia pergunt ad vnum locum: de ter
ra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Quis nouit si spiritus filio
rum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum?
Et deprehendi nihil esse melius q̄ lętari hominem in opere suo, & hanc esse
partem illius. Quis enim eum adducet, vt post se futura cognoscat?

Optimum non nasci, & de solitarii molestia. Cap. IIII.

A VErti me ad alia, & vidi calūnias quæ sub sole geruntur, & lachrymas
innocentium, & neminem consolatorē: nec posse resistere eorum vio
lentiæ, cunctorum auxilio destitutos. Et laudaui magis mortuos, q̄
viuentes: & feliciorem vtroq; iudicaui qui necdum natus est, nec vidit mala
quę sub sole fiunt. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, et
B industrias animaduerti patere inuidię proximi. & in hoc ergo vanitas, & cu
ra superflua est. Stultus cōplicat manus suas, & comedit carnes suas, dicēs,
Melior est pugillus cum requie, q̄ plena vtraq; manus cum labore, & affli
ctione animi. Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole: vnus est, &
secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat,
nec satiantur oculi eius diuitijs: nec recogitat, dicens, Cui laboro & fraudo
animam meam bonis? & in hoc quoq; vanitas est, & afflictio pessima. Me
C lius est ergo duos esse simul, q̄ vnum: habent enim emolumentum societatis
suę, si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. væ soli: quia cum ceciderit, non habet
subleuantem se. Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo; vnus quomodo

calefiet? Et si quispiam præualuerit cõtra vnum, duo resistent ei: funiculus triplex difficile rumpitur. Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit prævidere in posterum. Quòd & de carcere, catenisq; interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopia consumatur. Vidi cunctos viuentes qui ambulant sub sole cum adolescente secundo qui consurget pro eo. Infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo, sed & hoc vanitas & afflictio spiritus. Custodi pedem tuum ingrediens domum dei, et appropinqua vt audias. Multo enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali. 2.Par.33.c. D

De votis temerariis, & multitudine sceleratorum: deq; auaris ac diuitibus. Cap. V.

NE temere quid loquaris, neq; cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram deo. Deus enim in cœlo, et tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus inuenietur stultitia. Si quid nouisti deo, ne moreris reddere. displicet enim ei infidelis et stulta promissio. Sed quodcũq; voueris redde. multoq; melius est non vouere q̃ post votũ promissa non reddere. Ne dederis os tuum vt peccare facias carnem tuam: neq; dicas coram angelo, Nõ est prouidentia: ne forte iratus deus contra sermones tuos dissipet cuncta opera manuum tuarum. Vbi multa sunt somnia, plurimę sunt vanitates, et sermones innumeri: tu verò deum time. Si videris calumnias egenorũ et violenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoq; eminentiores sunt alij, & insuper vniuersę terrę rex imperat seruienti. Auarus non implebitur pecunia: et qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. & hoc ergo vanitas. Vbi multę sunt opes, multi qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, siue parũ, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire. Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: diuitię conseruatę in malum dñi sui. Pereũt enim in afflictione pessima. generauit filium, qui in summa egestate erit. Sicut egressus est nudus de vtero matris suę, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas, Quomodo venit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei q laborauit in ventum? Cunctis diebus vitę suę comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atq; tristitia. Hoc itaq; visum est mihi bonũ vt comedat quis & bibat, et fruatur lętitia ex labore suo quo laborauit ipse sub sole numero dierum uitæ suæ, quos dedit ei deus, et hęc est pars illius. Et omni homini cui dedit deus diuitias, atq; substantiã, potestatẽq; ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lętetur de labore suo, hoc est donum dei. Non enim satis recordabitũ dierum uitæ suę, eo quòd deus occupet delicijs cor eius. A B C Iob.20.b. D

Auari diuitis miseria quanta. Cap. VI.

EST & aliud malum quod uidi sub sole, et quidem frequens apud homines, Vir cui dedit deus diuitias et substantiam et honorem, et nihil deest animę suę ex omnibus quę desiderat: nec tribuit ei potestatẽ deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus uorabit illud. hoc uanitas, et miseria magna est. Si genuerit q̃spiã cẽtũ liberos, et uixerit multos annos, et plures A

dies ætatis habuerit,& anima illius non vtatur bonis substantiæ suæ,sepultu
B raq; careat: de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortiuus. Frustra enim venit,& pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius. Nõ vidit solem,neq; cognouit distantiam boni et mali: etiam si duobus millibus
C annis vixerit,& non fuerit perfruitus bonis. nonne ad vnum locum properant omnia? Omnis labor hominis in ore eius: sed anima eius non implebitur. Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper nisi vt pergat illuc, vbi est vita? Melius est videre quod cupias quàm desiderare quod
D nescias.sed & hoc vanitas est,& præsumptio spiritus. Qui futurus est, iã vocatum est nomen eius: & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se in iudicio contendere. Verba sunt plurima, multamq; in dispu-
tando habentia vanitatem.

Viribus suis maiora non quærenda; Item de præstantia uiri honesti, & periculo mulieris. Cap. VII.

A QVid necesse est homini maiora se quærere,cum ignorat quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, & tempore quod velut vmbra prgterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit? Melius est nomen bonum,quàm vnguenta pretiosa, & dies mortis die natiuitatis. Melius est ire ad domum luctus quàm ad domum conuiuij. In illa enim finis cunctorum admonetur hominum,& viuens cogitat quid futurum sit. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia. Melius est à sapiente corripi,quàm stultorum adulatione deci-
B pi: quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti. sed & hoc vanitas. Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius. Melior est finis orationis quàm principium. Melior est patiens arrogante. Ne sis velox ad irascendũ: quia ira in sinu stulti requiescit. Ne dicas, Quid putas causę est q; priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est huiuscemodi interrogatio. Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. hoc autem plus habet eruditio & sapientia,q; vitam tribuunt possessori suo. Considera opera dei,quod nemo possit corrigere,quem ille despexerit. In die bona fruere bonis,& malum diem pręcaue. sicut enim hanc, sic & illam fecit deus,vt non inueniat homo contra eũ iustas querimonias. Hęc quoq;
C vidi in diebus uanitatis meę. Iustus perit in iustitia sua, & impius multo uiuit tempore in malitia sua. Noli esse iustus multum: neq; plus sapias, quàm necesse est,ne obstupescas. Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. Bonum est te sustentare istum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuã: quia qui timet deum,nihil negligit. Sapiẽtia cõfortauit sapientem,super decem principes ciuitatis. Non est enim homo iustus in terra,qui faciat bonum & non peccet. Sed & cũctis sermonibus qui dicuntur, ne accõmodes cor tuum: ne forte audias seruum tuum maledicentẽ
3.Reg.8.g tibi, scit enim conscientia tua quia & tu crebro maledixisti alijs. Cuncta tẽtaui in sapientia, Dixi, Sapiẽs efficiar: & ipsa longius recessit à me multo magis quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eã? Lustraui uniuersa animo meo,ut scirẽ & considerarẽ,& quęrerẽ sapientiã & rationẽ,et ut cognoscerẽ

impietatem stulti,& errorem imprudẽtium:& inueni amariorem morte mu
lierem,quę laqueus venatorum est,& sagena cor eius, vincula sunt manus il
lius.qui placet deo,effugiet illam:qui autem peccator est,capietur ab illa. Ec D
ce hoc inueni,dixit Ecclesiastes,vnũ & alterum,vt inuenirem rationem, quã
adhuc quęrit anima mea,& non inueni. Virum de mille vnum reperi:mu
lierẽ ex omnibus non inueni. Solummodo hoc inueni,quòd fecerit deus ho
minem rectum,& ipse se infinitis miscuerit quęstionibus. Quis talis vt sa
piens est?& quis cognouit solutionem verbi.

De obedientia & iurisiurandi obseruatione, Longanimitatem dei religiose timen
dam, ac non inuestiganda dei opera. Cap. VIII.

SApientia hominis lucet in vultu eius,& potentissimus faciem illius com A
mutabit. Ego os regis obseruo,& praecepta iuramẽti dei. Ne festines
recedere à facie eius,neq; permaneas in opere malo:quia,omne quod vo
luerit faciet,& sermo illius potestate plenus est:nec dicere ei quisquam potest
Quare ita facis? Qui custodit praeceptum,non experietur quicquam mali.
Tempus ad responsionem cor sapientis intelliget: Omni enim negotio tẽpus
est,& opportunitas:& multa hominis afflictio:quia ignorat pręterita,& fu
tura nullo scire potest nuntio. Non est in hominis potestate prohibere spiri B
tum,nec habet potestatem in die mortis,nec finitur quiescere ingruente bello
neq; saluabit impietas impium. Omnia haec consideraui,& dedi cor meum
in cunctis operibus quae fiunt sub sole:Interdum dominatur homo homini in
malum suum. Vidi impios sepultos:qui etiam cum adhuc viuerent,in loco
sancto erant,& laudabãtur in ciuitate quasi iustorum operum.sed & hoc va
nitas est. Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absq; ti C
more vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd cẽ
ties facit malum,& per patiẽtiam sustentatur,ego cognoui quod erit bonum
timentibus deum qui verentur faciem eius. Non sit bonum impio,nec pro
longentur dies eius,sed quasi vmbra transeant qui non timet faciem domini.
Est & alia vanitas,quae fit super terram.sunt iusti quibus mala proueniunt,
quasi opera egerint impiorum:& sunt impij qui ita securi sunt,quasi iustorũ
facta habeant.sed & hoc vanissimum iudico. Laudaui igitur lętitiã: quod
non esset homini bonum sub sole,nisi quod comederet,& biberet,atq; gaude D
ret:& hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitae suę quos dedit ei
deus sub sole. Et apposui cor meum vt scirem sapientiam & intelligerem
distentionem quae versatur in terra.est homo qui diebus & noctibus somnũ
non capit oculis. Et intellexi quod omnium operum dei nullam possit ho
mo inuenire rationem eorum quae fiunt sub sole: & quantò plus laborauerit
ad quaerendum,tanto minus inueniet.etiam si dixerit sapiens se nosse,non po
terit reperire.

Eandem esse sortem omnium viuendum similiter, sed cum ratione sapien
tiam uincere omnia. Cap. IX.

OMnia haec tractaui in corde meo,vt curiose intelligerem:Sunt iusti, A
atq; sapientes,& opera eorum in manu dei:et tamẽ nescit homo utrũ
amore,an odio dignus sit:sed omnia in futurum seruantur incerta eo
quòd vniuersa ęque eueniãt iusto et impio,bono et malo,mũdo et immũdo
immolanti victimas et sacrificia contemnenti sicut bonus,sic et peccator :vt
periurus,ita et ille qui verum deierat. Hoc est pessimum inter omnia quę

sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominũ
implentur malitia, & cõtemptu in vita sua, et post hæc ad inferos deducũtur.
Nemo est qui semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciã: melior est canis
viuus leone mortuo. Viuẽtes enim sciunt se esse morituros, mortui verò ni
B hil nouerunt amplius, nec habẽt vltrà mercedẽ: quia obliuioni tradita est me
moria eorũ. Amor quoq;, & odium, & inuidiæ simul perierunt, nec habẽt
partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. Vade ergo, & co
mede in lætitia panẽ tuũ, & bibe cum gaudio vinum tuum: quia deo placent
opera tua. Omni tẽpore sint vestimenta tua candida, & oleũ de capite tuo
non deficiat. Perfruere vita cum vxore quam diligis cũctis diebus vitę in
stabilitatis tuæ, q̃ dati sunt tibi sub sole omni tẽpore vanitatis tuæ: hæc est .n.
pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole. Quodcunq; facere potest
C manus tua, instãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec sciẽtia
erunt apud inferos, quo tu properas. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec
velocium esse cursum, nec fortium bellũ, nec sapientium panem, nec doctorũ
diuitias, nec artificum gratiam: sed tempus, casumq; in omnibus. Nescit ho
mo finem suum, sed sicut pisces capiũtur hamo, & sicut aues laqueo compre
henduntur: sic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo superue
nerit. Hanc quoq; sub sole vidi sapientiam, & probaui maximam: Ciuitas
parua, & pauci in ea viri. venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, ex
D truxitq; munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inuentusq; est in eã
vir pauper & sapiens, & liberauit urbem per sapientiam suam, & nullus de
inceps recordatus est hominis illius pauperis. Et dicebam ego, meliorem es
Sap.6.a. se sapiẽtiam fortitudine: quomodo ergo sapiẽtia pauperis contẽpta est, & uer
ba eius non sunt auditę? Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm
clamor principis inter stultos. Melior est sapientia, quam arma bellica, &
qui in uno peccauerit, multa bona perdet.

Hoc & sequenti capite varię ac diuersæ sententiæ sunt, quę ad hominis vitam instituendam conducunt. Cap. X.

A Mvscę morientes perdunt suauitatem unguenti. Pretiosior est sa
pientia & gloria, parua & ad tẽpus stultitia. Cor sapientis in dex
tera eius, & cor stulti in sinistra illius. Sed in uia stultus ambulãs, cũ
ipse insipiens sit, omnes stultos ęstimat. Si spiritus potestatẽ habentis ascẽ
derit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata ma
xima. Est malum quod uidi sub sole, quasi per errorẽ egrediens a facie prin
B cipis: positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Vidi
seruos in equis: & principes ambulantes super terram quasi seruos. Qui fo
dit foueam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui
transfert lapides, affligetur in eis: et qui scindit ligna, uulnerabitur ab eis. Si
retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius sed hebetatum fuerit, multo labo
C re exacuetur, et post industriam sequetur sapientia. Si mordeat serpens in
silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit. Verba oris sapientis
gratia: et labia insipientis pręcipitabunt eum. Initium uerborum eius stul
titia, et nouissimũ oris illius error pessimus. Stultus uerba multiplicat. Igno
rat homo quid ante se fuerit: et q̃d post se futurũ sit quis ei poterit idicare? La
Esa.3.d bor stultorum affliget eos: qui nesciunt in vrbem pergere. Væ tibi terra,

cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius
rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, D
& non ad luxuriam. In pigritijs humiliatur contignatio, & in infirmitate
manuum perstillabit domus. In risu faciunt panem, & vinum vt epulentur
viuentes: & pecuniæ obediunt omnia. In cogitatione tua regi ne detrahas,
& in secreto cubiculi tui non maledixeris diuiti: quia & auis cœli portabit
vocem & qui habet pennas annunciabit sententiam. Cap. XI.

MItte panem tuũ super transeuntes aquas quia post tẽpora multa inuenies illũ. A
Da partem, septẽ, necnon & octo: quia ignoras quid
futurũ sit mali super terram. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super
terrã effundent. Si ceciderit lignum ad austrũ, aut ad aquilonẽ, in quocũq; loco ceciderit, ibi erit. Qui obseruat ventũ, non seminat: & qui consyderat nubes, B
nunquã metet. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, et qua
ratione compingantur ossa in ventre prægnãtis: sic nescis opera dei qui fabri
cator est omniũ. Mane semina sementẽ tuam, & vespere ne cesset manus
tua: quia nescis quid magis oriat̃, hoc an illud: & si vtrũq; simul, melius erit. C
Dulce lumẽ, & delectabile est oculis videre solem. Si annis multis vixerit
homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, et Eccli. 11. d
dierũ multorũ: qui cũ venerint, vanitatis arguẽtur præterita. Lætare ergo D
iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuę,
& ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorũ, & scito q; pro omnibus
his adducet te deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam
à carne tua: Adolescentia enim, & voluptas vana sunt.

Nihil vsquam firmum preter deum, eius mandata vsque dum viuimus semper obseruanda. Cap. XII.

MEmento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequã veniat tẽpus A
afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi
placent. antequam tenebrescat sol, & lumen, & stellæ, & luna, & re
uertantur nubes post pluuiã: qñ cõmouebuntur custodes domus, et nutabunt
viri fortissimi, et otiosę erunt molentes in minuto numero, et tenebrescent uidentes
per foramina. Et claudẽt ostia in platea, in humilitate vocis molentis,
et consurgent ad uocem uolucris, et obsurdescent oẽs filię carminis. Ex B
celsa quoq; timebunt, et formidabũt in uia; florebit amygdalus, impinguabit
locusta, et dissipabitur capparis (qm̃ ibit homo in domum ęternitatis suæ, et
circuibunt in platea plangentes.) Antequã rumpatur funiculus argẽteus, et
recurrat uitta aurea, et conteratur hydria super fontem, et confringatur rota
super cisternam. Et reuertatur puluis in terram suã unde erat, et spiritus re C
deat ad deum qui dedit illum. Vanitas uanitatum dixit Ecclesiastes, et omnia
uanitas. Cumq; esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populũ, et enarrauit
quæ fecerat: et inuestigans cõposuit parabolas multas. Quęsiuit uerba
utilia, et conscripsit sermones rectissimos, ac ueritate plenos. Verba sapientium,
sicut stimuli, et quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum D
concilium data sunt a pastore uno. His amplius fili mi ne requiras. Faciendi
plures libros nullus est finis: frequensq; meditatio, carnis afflictio est.
Finem loquendi, pariter audiamus. Deum time, et mandata eius obserua:
hoc est enim omnis homo. et cuncta quę fiunt, adducet deus in iudicium pro
omni abscondito, siue bonum siue malum sit.

CANTICVM CANTICORVM
SALOMONIS HEBRAICE SIR HASIRIM.

Hoc canticum totum est mysticum Christi,& sponsæ suę ecclesiæ. Cap. I.

A Sculetur me osculo oris sui: quia meliora sunt vbera tua
vino, fragrantia vnguentis optimis. Oleum effusum no
men tuum: ideo adolescentulę dilexerunt te. Trahe me:
post te curremus. Introduxit me rex in cellaria sua:
exultabimus & lętabimur in te, memores vberum tuo
Gen. 25.b rum super vinum: recti diligunt te. Nigra sum, sed for-
B mosa filię Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pel-
les Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decolorauit me sol, filij matris meę pugnauerunt contra me, posuerunt
me custodem in vineis: vineam meam non custodiui. Indica mihi, quem di-
C ligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne uagari incipiã post gre-
ges sodalium tuorum. Si ignoras te ò pulchra inter mulieres, egredere & abi
post uestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pasto-
rũ. Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea. Pulchrę
Exo. 14.d sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia. Murenulas aureas fa
D ciemus tibi, uermiculatas argento. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea
dedit odorem suum. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea
commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Ecce tu
pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. Ecce tu pul-
cher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noster floridus: tigna domorũ nostra-
rum cedrina, laquearia nostra cypressina. Cap. II.

A EGo flos campi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter spinas, sic ami-
ca mea inter filias. Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus
inter filios. Sub umbra illius quem desideraueram, sedi: & fructus eius
dulcis gutturi meo. Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me cha-
ritatem. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo. Leua eius
B sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro uos filię Ierusalẽ
Infra 8.a per capreas, ceruosque camporum, ne suscitetis neque euigilare faciatis dile-
ctam, donec ipsa uelit. Vox dilecti mei, ecce iste uenit saliens in montibus, trã
siliens colles. Similis est dilectus meus capreę, hinnuloq; ceruorũ. en ipse stat
C post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Et
dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera amica mea, formosa mea, & ue-
ni. iam enim hyems transiit, imber abijt, & recessit. Flores apparuerũt in ter
ra, tẽpus putationis aduenit: uox turturis audita est in terra nostra: ficus pro-
tulit grossos suos, uineæ florentes dederunt odorem suum. Surge amica mea,
D speciosa mea, & ueni. Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna mace-
rię, ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis: uox enim tua
dulcis, & facies tua decora. Capite nobis uulpes paruulas quæ demoliuntur
uineas. nam uinea nostra floruit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur
inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbrę. Reuertere: similis esto di-
lecte mi capreæ, hinnuloq; ceruorum super montes Bethel.

In lectulo

Cap. III.

IN lectulo meo per noctes quęſiui quem diligit anima mea: quęſiui illũ A
& non inueni. Surgam, & circuibo ciuitatem: per vicos & plateas quęrã
quem diligit anima mea. quęſiui illum, & non inueni. Inuenerunt me vi
giles, qui cuſtodiunt ciuitatem, Numquem diligit anima mea, vidiſtis? Pau- B
lulum cum pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea: tenui eum, nec
dimittam, donec introducam illum in domum matris meę, & in cubiculũ ge Sup.1.b
nitricis meę. Adiuro vos filię Ieruſalem per capreas, ceruosq; camporum, ne
ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. Quę eſt iſta quæ
aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhę & thuris, et C
vniuerſi pulueris pigmentarij? En lectulum Salomonis ſexaginta fortes am-
biunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi. vni
uſcuiuſq; enſis ſup femur ſuũ pp timores nocturnos. Ferculũ fecit ſibi rex Sa D
lomõ de lignis Libãi. Colũnas eius fecit argẽteas, reclinatoriũ aureũ, aſcẽſum
purpureũ: media, charitate cõſtrauit pp filias Ieruſalẽ. Egredimini, et videte
filię Siõ, regẽ Salomonẽ in diademate, quo coronauit illũ mater ſua in die de-
ſponſationis illius, & in die lętitię cordis eius. Cap. IIII.

QVam pulchra es amica mea, quã pulchra es. Oculi tui columbarum, A
absq; eo quod intrinſecus latet. Capilli tui ſicut greges caprarũ quæ Cant.6.a
aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui, ſicut greges tõſarum, quæ
aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.
Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali
punici, ita genę tuę, absq; eo quod intrinſecus latet. Sicut turris Dauid collũ Cant.7.a
tuum, quę ædificata eſt cum propugnaculis. mille clypei pendẽt ex ea, omnis B
armatura fortiũ. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreę gemelli, qui paſcũ
tur in lilijs, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbrę. Vadam ad mõtem myr
rhę, & ad collem thuris. Tota pulchra es amica mea, et macula non eſt in te.
Veni de Libão ſpõſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Ama
na, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorũ.
Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculo- C
rum tuorum, & in vno crine colli tui. Quàm pulchrę ſunt mammę tuę ſoror
mea ſponſa: pulchriora ſunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum
ſuper omnia aromata. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua
tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Hortus concluſus ſo-
ror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus, Emiſſiones tuę paradiſus ma D
lorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo nardus et cro
cus: fiſtula, & cinamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloe cũ
omnibus primis vnguentis. Fons hortorum: puteus aquarum viuẽtium, quę
fluunt impetu de Libano. Surge aquilo, et veni auſter, perfla hortum meũ, et
fluent aromata eius. Cap. V.

VEniat dilectus meus in hortum ſuum, et comedat fructum pomorum A
ſuorum. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham
meam cum aromatibus meis: Comedi fauum meum cum melle meo
bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini
chariſſimi. Ego dormio, & cor meũ vigilat: vox dilecti mei pulſantis. Aperi
mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meũ

plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea,
quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus
B meus misit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum
eius. Surrexi, ut aperirem dilecto meo: manus meæ stillauerunt myrrham, &
digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. Pessulum ostij mei aperui dilecto
meo: at ille declinauerat atq; transierat. Anima mea liquefacta est ut dilectus
locutus est: quæsiui, & non inueni illum: vocaui, & non respondit mihi. Inue
nerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me, & vulneraue
C runt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. Adiuro vos filiæ
Ierusalem, si inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei quia amore langueo.
Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ò pulcherrima mulierum? Qualis est dile
ctus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Dilectus meus candidus & rubi-
cundus, electus ex millibus. Caput eius aurum optimum. Comæ eius sicut ela
tæ palmarũ, nigræ quasi coruus. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aqua
rum, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima. Genæ illius sicut
D areolæ aromatum consitæ à pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myr-
rham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius
Eccle.16.c eburneus, distinctus saphiris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ
sunt super bases aureas. Species eius vt Libani, electus vt cedri. Guttur illius
suauissimum, & totus desyderabilis. talis est dilectus meus, & iste est amicus
meus filiæ Ierusalem. Quò abijt dilectus tuus ò pulcherrima mulierum? quo
declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

Cap. VI.

A Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, vt pa
scatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus
mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea, suauis & decora
sicut Ierusalem: terribilis vt castrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos a
B me, quia ipsi me auolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ appa-
Supra 4.a ruerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges ouium quæ ascenderunt de laua-
cro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. Sicut cortex mali puni-
3.Reg.11.a ci, sic genæ tuæ absque occultis tuis. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta con-
C cubinæ, & adolescentularum non est numerus. Vna est columba mea, perfe-
cta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam filiæ, & beatis-
simam prædicauerunt: reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam. Quæ est
ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol,
D terribilis vt castrorum acies ordinata? Descendi in hortum nucum, vt viderẽ
poma conuallis, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala puni
ca. Nesciui: anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Reuer
tere, reuertere Sulamitis: reuertere reuertere vt intueamur te.

Cap. VII.

A Quid uidebis in Sulamite, nisi choros castrorũ? Quam pulchri sunt
gressus tui in calceamentis, filia principis. Iuncturæ feminum tuo-
rũ, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus
crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus sicut aceruus tritici,
B vallatus lilijs. Duo vbera, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collum tuum si-
Sup.4.a cut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ
multitudinis. Nasus tuus sicut turris libani, quæ respicit contra Damascum.

Caput tuum vt carmelus: & comæ capitis tui, sicut purpura regis iuncta canalibus. Quàm pulchra es, & quàm decora charissima in delicijs. Statura C
tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Dixi, Ascendam in palmam, et apprehendam fructus eius: & erunt vbera tua sicut botri vineæ: & odor oris tui sicut odor malorum. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsq;, & dentibus illius ad ruminandum: Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi vbera mea. D
Mandragorę dederunt odorem. In portis nostris omnia poma, noua & vetera dilecte mi seruaui tibi.

Cap. VIII.

Quis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te, etiam me nemo despiciat? Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum. A
Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.
Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum? sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum: quia fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio: lampades eius, lampades ignis, atq; flammarum. Aquę multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domus suę pro dilectione, quasi nihil despiciet eum. Soror nostra parua, & vbera non habet. quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eam propugnacula argentea: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. Ego murus: & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Vinea fuit Pacifico, in ea quę habet populos: tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea coram me est. Mille tui Pacifice, & ducenti his qui custodiunt fructus eius. Quę habitas in hortis, amici auscultāt, fac me audire vocem tuam. Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloque ceruorum super montes aromatum. B C D

Prologus in librum Sapientiæ.

Liber Sapientiæ apud Hebræos nusquam est: vnde & ipse stylus Græcam magis eloquentiam redolet. Hunc Iudęi Philonis esse affirmant. Qui proinde Sapiētię nominatur, quia in eo Christi aduentus qui est sapientia patris, & passio eius euidenter exprimitur.

LIBER SAPIENTIAE

Exhortatur iudices & magnates ad studium sapientiæ, quæ odit hypocritas & calumniatores. Cap. I.

A D Iligite iustitiam qui iudicatis terram. Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum: apparet autem eis qui fidem habent in illum. peruersę enim cogitationes separant à deo: probata autem virtus corripit insipientes. quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinę effugiet fictum,
B & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientię, & nō liberabit maledicum à labijs suis: quoniam renum illius testis est deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ eius auditor. Quoniam spiritus domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter
C hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur. Custodite ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parci-
Luc. 13.a te linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem quod mentitur, occidit animam. Nolite zelare mortē in errore vitæ vestræ, neq; acqui
D ratis perditionem in operibus manuum vestrarum. Quoniam deus mortem non fecit, nec lętatur in perditione viuorum. Creauit enim, vt essent, omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorū regnum in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis: iniustitia autem, mortis est acquisitio, impij autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt qui sunt ex parte illius.

Impiorum studium & vita describitur. Cap. II.

A D Ixerunt enim impij cogitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & nō est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam si non fuerimus: quoniam fumus afflatus est in naribus nostris: & sermo, scintillę ad commouēdum cor nostrum: qua extincta cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam mollis aer, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est à radijs solis & a calore illius aggrauata: & nomen no-
B strum obliuionem accipiet per tempus, et nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbrę enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Venite ergo, & fruamur bonis quę sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, et non prętereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequàm marcescant: nullum pratum sit quod non

pertranseat

pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrum exors sit luxuriæ nostræ: vbiq; re linquamus signa lætitię: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra. Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec veterani reue reamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra: lex iniustitię. quod enim infirmum est, inutile inuenitur. Circũueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, et improperat nobis pec cata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiã dei habere, & filium dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogita tionum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimi lis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstima ti sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & præ fert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere deum. Videamus er go si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius dei, suscipiet illum, & libe rabit illum de manu contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte tur pissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescie runt sacramenta dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Quoniam deus creauit hominem inexter minabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Inuidia autem dia boli mors introiuit in orbem terrarum, imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Piorum felicitas, & quæ eos præmia maneant, quæ etiam impiis. Cap. III.

IVstorum autem animę in manu dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, & existimata est afflictio, exi tus illorum. Et ab itinere iusto abierunt in exterminium, & quod à nobis est iter exterminij: illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorũ immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniam deus tentauit eos, et inuenit illos dignos se. Tanq; aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, et tãquam scintillę in arũ dineto discurrent. Iudicabunt nationes, et dominabuntur populis, et regnabit dominus illorum in perpetuum. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donũ & pax est electis eius. Impij autem secundum quę cogitauerunt, correptionem habebunt: qui negle xerunt iustum, & à domino recesserũt. Sapientiam enim, & disciplinam qui abijcit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. Mulieres eorũ insensatę sunt, & nequissimi filij illorum. Male dicta creatura eorũ: quoniã felix est sterilis & incoinquinata quę nesciuit tho rum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & spa do qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit aduersus deũ nequissima. dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo dei acce ptissima. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quę non concidit radix sapiẽtię. Filij autem adulterorum in cõsummatione erunt, et ab iniquo thoro semen exterminabitur. Et si quidem lõge vitę erunt, in nihilum cõpu

C D A B C Esa. 56. b. D

tabuntur, & ſine honore erit nouiſsima ſenectus illorum. Et ſi celerius defun
cti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die agnitionis allocutionem. Nationis
enim iniquæ, diræ ſunt conſummationes.

Honeſtatis & virtutum ſtudium commendat. Cap. IIII.

A O Quàm pulchra eſt caſta generatio cũ claritate, immortalis eſt enim
memoria illius: quoniam & apud deum nota eſt, & apud homines.
Cum præſens eſt, imitantur illam: et deſiderant eam cum ſe eduxerit,
& in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præ-
mium vincens. Multigena autem impiorum multitudo nõ erit vtilis, & adul
terinæ plantationes non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentũ colloca
bunt. Et ſi in ramis in tempore germinauerint: infirmiter poſita, à vento cõ-
B mouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim
rami inconſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandũ, et
ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij qui naſcuntur, teſtes ſunt nequi-
tiæ aduerſus parentes in interrogatione ſua. Iuſtus autem ſi morte præoccupa
tus fuerit, in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neq;
annorum numero computata. cani autem ſunt ſenſus hominis: & ætas ſene-
ctutis, vita immaculata. Placens deo factus dilectus, & viuens inter peccato-
C res translatus eſt. raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aût ne fictio
deciperet animam illius. Faſcinatio enim nugacitatis obſcurat bona. & incõ-
ſtantia concupiſcentiæ tranſuertit ſenſum ſine malitia. Conſummatus in bre
ui expleuit tẽpora multa placita enim erat deo anima illius propter hoc pro-
perauit educere illum de medio iniquitatum. populi autẽ uidentes & nõ intel
ligentes, nec ponentes in præcordijs talia. Quoniã gratia dei & miſericordia
in ſanctos eius, & reſpectus in electos illius. Condemnat autẽ iuſtus mortuus
viuos impios, & iuuentus celerius conſummata longã vitã iniuſti. Videbũt
D enim finem ſapientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo deus, & quã-
re munierit illum dominus. Videbunt enim, & contemnent eum: illos autem
dominus irridebit. & erunt poſt hæc decidentes ſine honore, & in contumeliã
inter mortuos in perpetuum, quoniam diſrumpet illos inflatos ſine voce, &
commouebit illos à fundamentis, & vſq; ad ſupremum deſolabuntur: & erũt
gementes, & memoria illorum periet. Veniẽt in cogitatione peccatorum ſuo
rum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum.

De conſtantia & beatitudine iuſtorum, deque tremore & ſera pœnitentia impiorum. Cap. V.

A TVnc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiaue
runt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore
horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatę ſalutis, gementes prę
anguſtia ſpiritus: dicẽtes intra ſe, pœnitentiã agentes, et præ anguſtia ſpiritus
gementes, dicentes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimili
tudinẽ improperij. Nos inſenſati vitam illorum ęſtimabamus inſaniam & fi
nem illorum ſine honore: ecce quõ computati ſunt inter filios dei, & inter ſan
ctos ſors illorum eſt. Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitię lumen nõ lu-
xit nobis, & ſol intelligentię non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniqui
tatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autẽ domini igno-
rauimus. Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid con-
tulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius

percurrens:& tanquam nauis quę pertransit fluctuantem aquam:cuius,cum
præterierit,non est vestigium inuenire, neq; semitam carinæ illius in fluctibus.
aut tanquam auis quę transuolat in aere,cuius nullum inuenitur argumē
tum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum: & B
scindens per vim itineris aerem,commotis alis transuolauit,& post hoc nul
lum signum inuenitur itineris illius:aut tanquam sagitta emissa in locū desti
natum:diuisus aer continuo in se reclusus est,vt ignoretur transitus illius: sic
& nos nati continuò desinimus esse, & virtutis quidem nullum signum va
luimus ostendere,in malignitate autem nostra consumpti sumus. ¶ alia dixe
runt in inferno hi qui peccauerunt:quoniam spes impij tanquam lanugo est,
quæ a vento tollitur:& tanquam spuma gracilis,quæ a procella dispergitur: Prouer. 11.a
& tanquam fumus qui a vēto diffusus est:et tanquā memoria hospitis vnius C
diei prętereuntis. Iusti autem in perpetuum viuent, & apud dominum est
merces eorum,& cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum
decoris,& diadema speciei de manu domini,quoniam dextera sua teget eos,
& brachio sancto suo defendet illos. Accipiet armaturam zelus illius,et arma
bit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam,& acci
piet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile æquitatē acuet
autem diram iram in lanceam,et pugnabit cum illo orbis terrarum contra in D
sensatos. Ibunt directè emissiones fulgurum,& tanquam a bene curuato arcu
nubium exterminabuntur,& ad certum locum insilient. Et a petrosa ira ple
næ mittentur grandines,excandescet in illos aqua maris,et flumina concurrēt
duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet
illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum,& malignitas
euertet sedes potentium.

Magnates ad iustitiam & sapientiam hortatur. Cap. VI.

Melior est sapientia quàm vires,& vir prudens quàm fortis. Audite A
ergo reges,& intelligite,discite iudices finium terrę. Prębete aures
vos qui continetis multitudines,et placetis vobis in turbis nationū
quoniā data est à dño potestas vobis,et virtus ab altissimo,qui interrogabit
opera vestra,& cogitationes scrutabitur: quoniā cum essetis ministri regni
illius, nō rectè iudicastis,nec custodistis legem iustitiæ,neq; secundum volun
tatem dei ambulastis. Horrende & citò apparebit vobis:quoniam iudicium B
durissimū in his qui pręsunt,fiet: Exiguo.n.conceditur misericordia: potētes
aūt potēter tormēta patienē. Non.n.subtrahet personam cuiusquā deus, qui Deut. 10. d.
est omnium dominator,nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam
pusillum & magnum ipse fecit,& æqualiter cura est illi de omnibus. For
tioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones
mei,vt discatis sapientiam,et non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam
iuste iudicabuntur:& qui didicerint iusta,inuenient quid respondeant. Con C
cupiscite ergo sermones meos,diligite illos, & habebitis disciplinam. Clara
est,& quę nunquam marcescit sapientia,& facile videtur ab his qui diligunt
eā,et inuenitur ab his qui quęrūt illā. Pręoccupat qui se concupiscunt,vt illis
se prior ostēdat. Qui de luce vigilauerit ad illā,non laborabit assidētem enim
illam foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus: &
qui vigilauerit propter illam,cito securus erit. Quoniam dignos se, ipsa cir-

cuit quęrens,& in uijs ostendet se illis hilariter,& in omni prouidentia occur ret illis. Initium enim illius verissima est disciplinæ concupiscẽtia. Cura ergo disciplinę, dilectio est:& dilectio, custodia legum illius est: custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est: incorruptio autem, facit esse proximũ deo. Concupiscentia itaq; sapiẽtię deducit ad regnum perpetuum. Si ergo de

D lectamini sedibus & sceptris ò reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit, referam:& nõ abscondam à vobis sacramenta dei, sed ab initio natiuitatis inuestigabo, & ponam in lucem scientiã illius, et non præteribo veritatem: neq; quidem cum inuidia tabescẽte iter habebo: quoniã talis homo non erit particeps sapiẽtiæ. Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

Mortalium omnium eandem esse conditionem, per sapientiam tamen alios aliis pręstare, & de sapientiæ laudibus vsque ad cap. 11. Cap. VII.

A SVm quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terre no illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. Et ego natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans: in inuolumẽtis nutritus sum, & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapiẽtię: & præposui illam regnis & sedibus & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem

B pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem, & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lętatus sum in omnibus: quoniã antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Quam sine fictione didici, et sine inuidia communico, et honestatem illius non abscondo. Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ dei, propter disciplinæ dona commendati. Mihi autem dedit deus dicere ex sententia, et præsumere digna horum, quę mihi dãtur: quoniã ipse es sapientiæ dux est, et sapientium emendator in manus enim illius et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientię disciplina. Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram, vt sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum: initium et consummationẽ et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, et mutationem omnium, morum mutationes, & diuisiones temporum, anni cursus, et stellarum dispositiones. naturas animalium, et iras bestiarum, vim ventorum, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum, et quæcunque sunt absconsa et improuisa, didici. Omnium enim artifex docuit me sapientia. Est enim in illa spiritus intelligentię, sanctus multiplex, vnicus subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suauis, amans bonum,

acutus,

acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia. attingit autem vbiq; propter suam mundiciam. Vapor est enim virtutis dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis dei syncera: et ideo nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cũ sit vna, omnia potest: & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos dei et prophetas constituit. Neminem enim diligit deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnẽ dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

Sapientiam sectandam, quod eius possessio & hominibus, & deo hominem commendet. Cap. VIII.

Attingit ergo á fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter. Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui in sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Generositatem illius glorificat, contubernium habens dei: sed et omnium dominus dilexit illam. doctrix enim est disciplinę dei, & electrix operum illius. Et si diuitię appetuntur in vita: quid sapientia locupletius, quę operatur omnia? Si aũt sensus operatur: quis horum quę sunt, magis q̃ illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim, et sapiẽtiam docet, & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Et si multitudinem scientiæ desiderat quis: scit præterita, et de futuris ęstimat: scit versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum: signa & mõstra scit anteq̃ fiant, & euentus temporum & seculorum. Proposui ergo hãc adducere mihi ad cõuiuendum. sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tedij mei. Habebo propter hanc claritatẽ ad turbas, & honorem apud seniores iuuenis: & acutus inueniar in iudicio, et in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabũtur me. tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent. Præterea habebo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his qui post me futuri sunt, relinquam. Disponã populos: et nationes mihi erunt subditæ. Timebunt me audientes reges horrẽdi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis. Intrãs in domum meam, cõquiescam cum illa. non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam & gaudium. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo quoniam immortalitas est in cognitione sapientiæ, & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione, & in certamine loquelę illius sapientia, & pręclaritas in communicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, vt mihi illam assumerem. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et cũ essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Et vt sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum. adij dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis.

Oratio pro sapientia obtinenda. Cap. IX.

A DEus patrum meorum,& domine,misericordiæ tuę, qui fecisti omnia verbo tuo,& sapientia tua constituisti hominē, vt dominaretur creaturę quę à te facta est,vt disponat orbem terrarum in ęquitate & iustitia,& in directione cordis iudicium iudicet:da mihi sedium tuarū assistricem sapientiam,et noli me reprobare à pueris tuis: quoniam seruus tuus sum ego,& filius ancillę tuæ,homo infirmus,& exigui temporis,& minor ad intellectum iudicij et legum. Et si quis erit consummatus inter filios hominum,
B si ab illo abfuerit sapientia tua,in nihilum computabitur. Tu elegisti me regem populo tuo,& iudicem filiorum tuorum,& filiarum.& dixisti me ędificare templum in monte sancto tuo,& in ciuitate habitationis tuę altare,similitudinem tabernaculi sancti tui quod pręparasti ab initio:et tecum sapientia tua,quę nouit opera tua,quę & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis,et quid directum in pręceptis tuis. Mitte illam de cœlis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuę, vt mecum sit & me
C cum laboret,vt sciam quid acceptum sit apud te.scit enim illa omnia,et intelligit,& deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia. Et erunt accepta opera mea,& disponam populum tuum iustè,et ero dignus sedium patris mei.Quis enim hominum poterit scire consilium dei?aut quis poterit cogitare quid velit deus?Cogitationes enim mortalium timidę, & incertę prouidentię nostrę.Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animā: et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile ęstima
D mus quę in terra sunt:& quę in prospectu sunt,inuenimus cum labore.Quę autem in cœlis sunt,quis inuestigabit?Sensum autē tuum quis scit,nisi tu dederis sapientiam,& miseris spiritum sanctum tuum de altissimis:& si correcti sint semitæ eorum qui sunt in terris,& quæ tibi placent,didicerint homines? Nam per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerint tibi domine à principio.

Quæ commoda hominibus proueniant ex sapientia. Cap. X.

A HÆc,illum qui primus formatus est à deo pater orbis terrarum,cū solus esset creatus,custodiuit, & eduxit illū à delicto suo. Et eduxit illū de limo terrę,& dedit illi virtutem cōtinendi omnia.Ab hac vt recessit iniustus in ira sua,per iram homicidij fraternitatis deperijt. Propter quod
Gen.1.2.4 .7.11.19. cum aqua deleret terram,sanauit iterum sapientia,p cōtemptibile lignū iustū gubernans.Hęc & in consensu supbiæ,cū se nationes extulissent,sciuit iustū, & conseruauit sine querela deo,et in filijs misericordiā fortē custodiuit. Hęc, iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in pentapolin:quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra,et
B incerto tēpore fructus habentes arbores, & incredibilis animę memoria stās figmentum salis. Sapientiam enim prætereuntes nō tantum in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona:sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriā, vt in his quæ peccauerunt, nec latere potuissent. Sapientia autem hos qui se obseruant,a doloribus liberauit. Hæc autem,profugum irę fratris iustum deduxit per vias rectas,& ostendit illi regnum dei,& dedit illi scietiam sanctorum,honestauit illum in laboribus,& cōpleuit labores illius. In fraude circūuenientiū illum affuit illi,& honestū fecit illū. Custodiuit illū ab inimicis,&

à seductoribus tutauit illum,& certamen forte dedit illi vt vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed a peccatoribus liberauit eum: descenditq; cum illo in foueã, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: et mendaces ostendit qui maculauerunt illũ & dedit illi claritatem æternam. Hæc, populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum opprimebant. Intrauit in animam serui dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in uelamento diei, & in luce stellarum per noctem. & transtulit illos per mare rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauerunt domine nomẽ sanctum tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter. quoniam sapiẽtia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. C D

Piis dux est sapientia, impios punit deus, & de eius misericordia. Cap. XI.

A. DIrexit opera eorum in manibus prophetę sancti. Iter fecerunt per deserta, quę non habitabantur: & in locis desertis fixerunt casas. Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicauerunt. Sitierunt, & inuocauerunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum, a defectione potus sui: in eis, cum abundarent filij Israel, lætati sunt. Per hæc, cum illis deessent, bene cum illis actum est. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti iniustis. Qui cum minuerẽtur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperate: ostendens per sitim quæ tũc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & aduersarios illorum necares. Cum enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum ira iudicati impij tormenta paterentur. Hos quidẽ tanquam pater monens probasti: illos autem tanquam durus rex interrogans condemnasti: Absentes enim, & præsentes similiter torquebantur. Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoria pręteritorum. Cum enim audirent per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt dominũ admirantes in fine exitus. Quem enim in expositione praua proiectum deriserunt, in finem euentus mirati sunt: non similiter iustis faciens, pro cogitationibus autem insensatis iniquitates illorum. Quod quidam errãtes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam: vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, aut ignotas bestias, aut vaporem igneum spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes: quarum non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus per timorem occidere. Sed et sine his vno spiritu poterant occidi persecutionem passi ab ipsis factis suis, et dispergi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura et numero et pondere disposuisti. Multum enim valere tibi soli super erat semper: et virtuti brachij tui quis B Deut. 8, a C D

resistet? Quoniam tanquam momentum staterę, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram. Sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Diligis enim omnia quę sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum nõ esset, conseruaretur? Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt domine, qui amas animas.

Quam sit in omnibus longanimis & benignus dominus. Cap. XII.

A O Quam bonus & suauis est domine spiritus tuus in omnibus. Ideoq; eos qui exerrant partibus, corripis: & de quibus peccant, admones et alloqueris, vt relicta malitia, credãt in te domine. Illos enim antiquos
Deut.9.12.18. inhabitatores terrę sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hominum, & deuoratores sanguinis, & authores parentes animarum inauxiliatarum perdere uoluisti à medio sacramento tuo per manus parentum nostrorum, vt dignam perciperent peregrinationem puerorum dei, quæ tibi omnium charior est terra. Sed & his tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas,
B vt illos paulatim exterminarent. Non quia impotens eras in bello subijcere impios iustis, aut bestijs sæuis, aut verbo duro simul exterminare: sed partibus iudicans dabas locum pœnitentię, non ignorans quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. Semen enim erat maledictum ab initio, nec timens aliquem: veniam dabas peccatis illorum. Quis enim dicet tibi: Quid fecisti? Aut quis stabit contra iudicium tuum? Aut quis in conspectum tuum ueniet vindex iniquorum hominum? Aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fecisti? Nec enim est alius deus, quam tu, cui cura est de omnibus:
C vt ostendas quoniam non iniuste iudicas iudicium. Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his quos perdidisti. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoq; qui non debet puniri, condemnas, & exterum æstimas à tua virtute. Virtus enim tua, iustitię initium est: & ob hoc quod omnium dominus es, omnibus te parcere facis. Virtutẽ enim ostendis tu, qui nõ crederis esse in virtute consummatus, & horum qui te nesciunt, audaciam traducis. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudica, & cum magna reuerentia disponis nos. Subest enim tibi cum volueris posse. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustũ esse, & humanum, & bonę spei fecisti filios tuos: quoniam das locum in peccatis pœniten
D tię. Si enim inimicos seruorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, & liberasti, dans tempus & locum per quæ possent mutari a malitia: cum quanta diligentia iudicasti filios tuos, quorum parentibus iuramenta & conuentiones dedisti bonarum promissionum? Cum ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, vt bonitatem tuam cogitemus iudicantes: & cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam tuam. Vnde & illis qui in vita sua insensate & iniuste vixerunt, per hæc quę coluerunt, dedisti summa tormenta. Etenim in erroris via diutius errauerunt, deos
Rom.1.a

æstimantes hæc quæ in animalibus sunt superuacua, infantium insensatorum more viuentes. Propter hoc tanquam pueris insensatis, iudicium in derisum dedisti. Qui autem ludibrijs increpationis non sunt correcti: dignum dei iudicium experti sunt. in his enim quę patiebantur, moleste ferebant, in quibus patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipsis cum exterminarentur videntes, illum quem olim negabant se nosse, verum deum agnouerunt: propter quod & finis condemnationis illorum veniet super illos.

Vanos qui deum ignorant, & eius creaturas magnificant. Cap. XIII.

Vani autem sunt omnes homines, in quibus non est scientia dei, & de his quę videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attēdentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem aut spiritum aut citatum aerem aut gyrum stellarum aut nimiam aquam aut solem & lunam, rectores orbis terrarum deos putauerunt. Quorum & si specie delectati deos putauerunt: sciant quanto his dominator eorum speciosior est. speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem & opera eorum mirati sunt: intelligant ab illis quoniā qui hæc fecit, fortior est illis. a magnitudine enim speciei, & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri, sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, deum quęrentes & volentes inuenire: Etenim cum in operibus illius conuersentur, inquirunt, & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur. Iterum autem nec hic debet ignosci. Si enim tantum potuerunt scire, vt possent ęstimare seculum: quomodo huius dominum non facilius inuenerunt? Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum, aurum et argentum, artis inuentionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Aut si quis artifex faber de sylua lignum rectum secuerit, & huius docte eradat omnem corticem, & arte sua vsus diligenter fabricet vas vtile in conuersationem vitę, reliquijs autem huius operis ad præparationem escę abutatur: et reliquum horum quod ad nullum vsum facit lignum curuum, & verticibus plenum sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suę artis figuret illud, et assimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam quę in illo est perliniens: & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne forte cadat prospiciens illi, sciens quoniam non potest adiuuare se. imago enim est, & opus est illi adiutorium. Et de substantia sua, & de filijs suis, & de nuptijs votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est: & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adiutorium inutilem inuocat: & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo qui in omnibus est inutilis.

Idolorum & fabris & cultoribus maledicitur, quę eorum origo, quęque ex eis mala, describitur. Cap. XIIII.

Iterum alius nauigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se fragilius lignum inuocat. Illud enim cupiditas acquirendi excogitauit, & artifex sapientia fabricauit sua. Tua autem

Fidelium & infidelium, siue idololatrarum descriptio. Cap. XV.

TV autem deus noster, suauis & verus es, patiens & in misericordia di- A
sponens omnia. Etenim si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudi
nem tuam: & si non peccauerimus, scimus quoniã apud te sumus com
putati. Nosse enim te, consummata iustitia est: & scire iustitiam & virtutem
tuam, radix est immortalitatis. Non enim in errorem induxit nos hominum
malæ artis excogitatio, nec vmbra picturæ labor sine fructu, & effigies scul-
pta per varios colores, cuius aspectus insensato dat concupiscentiam, & dili-
git mortuæ imaginis effigiem sine anima. Malorũ amatores digni sunt mor-
te, qui spem habent in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui co-
lunt. Sed & figulus mollem terram premens, laboriose fingit ad vsus nostros B
vnumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in vsum vasa,
& similiter quæ his sunt contraria. horum autem vasorum quis sit vsus, iu-
dex est figulus. Et cum labore vano deum fingit de eodem luto: ille qui paulo
ante de terra factus fuerat, & post pusillum reducit vnde acceptus est, repeti
tus animę debitum quam habebat. Sed cura est illi, nõ quia laboraturus est,
nec quoniam breuis illi vita est, sed concertatur aurificibus & argentarijs: sed
& ærarios imitatur, & gloriam præfert, quoniam res superuacuas fingit. Ci-
nis est enim cor eius, & terra superuacua spes illius, & luto vilior vita eius: C
quoniam ignorauit qui se finxit, & qui inspirauit illi aimam quę operatur,
& qui insufflauit ei spiritum vitalem. Sed & æstimauerunt lusum esse vitam
nostram, & conuersationem vitę compositam ad lucrum, & oportere vnde-
cunq; etiam ex malo acquirere. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui
ex terrę materia fragilia vasa, & sculptilia fingit. Omnes enim insipientes & Psal.113.&
infelices supramodum animę superbi sunt, inimici populi tui, & imperantes 114.
illi: quoniam omnia idola nationum deos ęstimauerunt, quibus neq; oculo-
rum visus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neq; au- D
res ad audiendum, neq; digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorũ pi-
gri ad ambulandum: homo enim fecit illos; & qui spiritum mutuatus est, is
finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit deum fingere. Cum enim
sit mortalis, mortuũ fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his quos
colit: quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam. Sed &
animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.
Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt
autem dei laudem, & benedictionem eius.

Quomodo deus iniquos pœnis afficiat, & iustos seruet. Cap. XVI.

PRopter hęc & his similia passi sunt digne tormenta, & per multitudi- A
nem bestiarum exterminati sunt. Pro quibus tormentis bene disposui-
sti populum tuum, quibus dedisti concupiscentiam delectamẽti sui no-
uum saporem, escam parans eis ortygometram: vt illi quidem concupiscen-
tes escam propter ea quę illis ostensa & missa sunt, etiam a necessaria concu-
piscentia auerterentur. Hi autem in breui inopes facti, nouam gustauerunt
escam. Oportebat enim illis sine excusatione quidem superuenire interitum
exercentibus tyrannidem: his autem tantum ostendere quemadmodum ini-
mici eorum exterminabantur. Etenim cum illis superuenit sæua bestiarũ ira, Num. 21.b
morsibus peruersorum colubrorum exterminabantur. Sed non in perpetuum

ira tua permansit, sed ad correptionem in breui turbati sunt, signum habētes salutis ad commemorationem mandati legis tuę. Qui enim conuersus est, non per hoc quod videbat sanabatur, sed per te omnium saluatorem. in hoc autē ostendisti inimicis tuis, quia tu es qui liberas ab omni malo. Illos enim locustarum & muscarum occiderunt morsus, & non est inuenta sanitas animæ illorum: quia digni erant ab huiusmodi exterminari. Filios autem tuos, nec draconū venenatorum vicerunt dentes. misericordia enim tua adueniens sanabat illos. In memoria enim sermonum tuorum exterminabantur, & velociter sa-
B nabantur, ne in altam incidentes obliuionem non possent vti tuo adiutorio. etenim neq; herba, neq; malagma sanauit eos, sed tuus domine sermo, qui sanat omnia. Tu es enim domine, qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis: homo autem occidit quidem per malitiam animam suam, & cum exierit spiritus, non reuertetur, nec reuocabit animam quæ recepta est. sed tuam manum effugere impossibile est. Negantes enim te nosse impij, per fortitudinē brachij tui flagellati sunt nouis aquis, & grandinibus, & pluuijs persecutionem passi. & per ignem cōsumpti. Quod enim mirabile erat: in aqua, quę omnia extinguit, plus ignis valebat. vindex est enim orbis iustorum. Quodam enim tempore mansuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios missa erant animalia: sed vt ip-
C si videntes, scirent quoniam dei iudicio patiuntur persecutionem. Et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis exardescebat vndiq;, vt iniquam terrę nationem exterminaret. Pro quibus angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem. & omnis saporis suauitatem. Substantia enim tua dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebat: & deseruiēs vniuscuiusq; voluntati, ad quod quisq; volebat conuertebatur. Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant: vt scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluuia coruscans. Hoc autem iterum, vt nutrirentur iusti, ignis etiam suæ virtutis oblitus est. Creatu-
D ra enim tibi factori deseruiens, exardescit in tormentum aduersus iniustos: & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant ad voluntatem eorum qui a te desiderati sunt: vt scirent filij tui, quos dilexisti domine, quoniam non natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos qui in te crediderint conseruat. Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat: ut notum omnibus esset quoniam oportet pręuenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te ibi adorare. Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua superuacua.

De dei iudicio & pœnis impios expectantibus. Cap. XVII.

A Magna sunt enim iudicia tua domine, & inenarrabilia verba tua, propter hoc indisciplinatæ animæ errauerūt. Dum enim persuasum habent iniqui, posse dominari nationi sanctę: vinculis tenebrarum, et longę noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitiui perpetuę prouidentię iacuerunt. Et dum putant se latere in obscuris peccatis tenebroso obliuionis velamento dispersi sunt, pauentes horrende, & cū admiratione nimia perturbati.

Neq; enim quę cōtinebat illos spelūca, sine timore custodiebat: qm̄ sonitus descēdens perturbabat illos, & personæ tristes illis apparētes, pauorē illis pręstabant. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumē præbere, nec syderū limpidę flāmæ illuminare poterāt illam noctē horrendā. Apparebat aūt illis subitaneus ignis, timore plenus: & timore percussi illius quę nō videbāt faciei, ęstimabant deteriora esse quę videbantur: & magicę artis appositi erant derisus & sapientię gloria correptio cum contumelia. Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere se ab anima languente, hi cum derisu pleni timore languebant. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat: transitu animalium & serpentiū sibilatione cōmoti, tremebundi peribant, & aerē quem nulla ratione quis effugere posset, negātes se videre. Frequenter enim pręoccupant pessima, redarguente conscientia. Cum enim sit timida nequitia, dat testimoniū condemnata. semper enim præsumit sæua perturbata cōscientia. Nihil enim est timor, nisi præsumptionis adiutoriū, proditio cogitationis auxiliorum. Et dum ab intro minor est expectatio, maiorem computat sententiam eius causæ de qua tormentum præstat. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infimis & ab altissimis inferis superuenientem eundem somniū dormientes, aliquando monstrorum exagitabantur timore, aliquando animę deficiebant traductione. subitaneus enim illis, & insperatus timor superuenerat. Deinde si quisquā ex illis decidisset, custodiebaē in carcere sine ferro reclusus. Si enim rusticus quis erat aut pastor, aut agri laborum operarius pręoccupatus esset: ineffugibilem sustinebat necessitatem. Vna enim catena tenebrarum omnes erant colligati. Siue spiritus sibilans, aut inter spissos arborū ramos auium sonus suauis, aut vis aquę decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus inuisus, aut mugientium valida bestiarū vox, aut resonans de altissimis montibus Echo: deficientes faciebant illos præ timore. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur. Solis autem illis superposita erat grauis nox, imago tenebrarum, quæ superuentura illis erat. Ipsi ergo sibi erant grauiores tenebris.

B

C Psal. 45.a

D

Quomodo Deus & Aegyptiorum & Israelitarum scelera vltus sit, tum quomodo Israelitis per Mosen reconciliatus fuerit. Cap XVIII.

Sanctis autem tuis maxima erat lux, & horū quidē vocē inimici audiebat, sed figurā nō videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant te: & qui antè lęsi erant, quia nō lædebantur, gratias agebāt tibi: & vt esset differentia, te deum petebant. Propter quod ignis ardentē columnā ducē habuerunt ignotæ vię, & solem sine lęsura boni hospitiꝫ pręstitisti. Digni quidem illi carere luce, et pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen seculo dari. Cum cogitarent iustorum occidere infantes: & vno exposito filio, sed liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorū abstulisti, & pariter illos perdidisti in aqua valida. Illa enim nox antè cognita est a patribus nr̄is: vt verè scientes quibus iuramētis crediderūt, animæquiores essent. Suscepta est autem a populo tuo sanitas quidem iustorum, iniustorum autē exterminatio. Sicut enim lęsisti aduersarios nostros: sic & nos prouocans magnificasti. Absconse enim sacrificabant iusti pueri bonorum, & iustitiæ legem in

A

B

concordia dispoſuerunt: ſimiliter & bona & mala recepturos iuſtos, patrum iam decantantes laudes. Reſonabat autem inconueniens inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium. Simili autem pœna ſeruus cum domino afflictus eſt, & popularis homo regi ſimilia paſſus. Similiter ergo omnes vno nomine mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad

Exo,12.c. ſepeliendum viui ſufficiebant: quoniam vno momento quæ erat præclarior

C natio illorum, exterminata eſt. De omnibus enim non credentes propter beneficia, tunc cum primum fuit exterminium primogenitorum, ſpopõderunt populum dei ſe eſſe. Cum enim quietum ſilentim contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus domine exiliens de cœlo à regalibus ſedibus, durus debellator in mediam exterminĳ terrã proſiliuit, gladius acutus inſimulatum imperium tuum portans, & ſtans repleuit omnia morte, & vſq; ad cœlum attingebat ſtans in terra. Tunc continuo viſus ſomniorum malorum turbauerunt illos, & timores ſuperuenerunt inſperati. Et alius alibi proiectus ſemiuiuus, propter quam moriebatur cauſam demonſtrabat mortis. Viſiones enim quę illos turbauerunt, hæc præmonebant, ne inſcĳ quare mala patiebantur, perirent. Tetigit autem tunc & iuſtos tentatio mortis, & commotio in eremo facta eſt multitudinis: ſed non diu permã

D ſit ira tua. Properans enim homo ſine querela deprecari pro populis, proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, & per incenſum deprecationem alligãs reſtitit irę, & finem impoſuit neceſſitati, oſtendens quoniam tuus eſt famulus. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armatura potentiæ: ſed verbo illum qui ſe vexabat, ſubiecit: iuramenta parentum, & teſtamentum commemorans. Cum enim iam aceruatim cecidiſſent ſuper alterutrum mortui, interſtitit, & amputauit impetum, & diuiſit illam quæ ad viuos ducebat viam. In veſte enim põderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta, & magnificẽtia tua in diademate capitis illius ſcripta erat. His autem ceſſit qui exterminabat, & hęc extimuit. erat enim ſola tentatio irę ſufficiens.

De fato impiorum & piorum. Cap. XIX.

A Impĳs autem vſq; in nouiſſimum ſine miſericordia ira ſuperuenit. Præſciebat enim & futura illorum quoniam cum ipſi permiſiſſent vt ſe educerent, & cum magna ſolicitudine præmiſiſſent illos, conſequebantur illos pœnitentiæ actus. Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorãtes ad monumenta mortuorum, aliam ſibi aſſumpſerũt cogitationem inſciẽtiæ: & quos rogantes proiecerant, hos tanquam fugitiuos perſequebantur. ducebat enim illos ad hunc finem digna neceſſitas: & horum quæ acciderant cõmemorationem amittebant, vt quæ deerant tormentis, repleret punitio, & populus quidem tuus mirabiliter tranſiret, illi autem nouam mortem inueni

B rent. Omnis enim creatura ad ſuum genus ab initio refigurabatur, deſeruiens tuis præceptis, vt pueri tui cuſtodirentur illæſi. Nam nubes caſtra illorum obumbrabat, & ex aqua quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via ſine impedimẽto, & campus germinans de profundo nimio. per quẽ omnis natio trãſiuit quę tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia & mõſtra. Tanquam enim equi depauerunt eſcam, & tanquam agni exultauerunt magnificãtes te dñe, qui liberaſti illos. Memores enim erãt adhuc eorum quæ

in incolatu illorum facta fuerat, quemadmodum pro natione animaliũ produxit terra muscas, & pro piscibus eructauit fluuius multitudinem ranarum. C Num.11.g.
Nouissimè autem viderunt nouam creaturam auium, cum adducti concupiscentia postulauerunt escas epulationis. In allocutione enim desiderij ascendit illis de mari ortygometra, & vexationes peccatoribus superuenerunt, non sine illis quæ antè facta erant argumentis per vim fulminum. iustè enim patiebantur secundum suas nequitias. Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt. alij quidem ignotos non recipiebant aduenas, alij autem bonos hospites in seruitutem redigebant. Et non solum hæc, sed & alius quidem respectus illorum erat: quoniam inuiti recipiebant extraneos. Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem vsi erant institutis, sæuissimis afflixerunt D
doloribus. Percussi sunt autem cæcitate: sicut illi in foribus iusti cum subitaneis cooperti essent tenebris, vnusquisque trãsitũ ostij sui quærebat. In se enim Gen.19.c.
elementa dum conuertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt. vnde æstimari ex ipso visu certo potest. Agrestia enim in aquatica conuertebantur: & quæcunque erant natantia, in terram transibant. Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiscebatur. Flammæ econtrario, corruptibilium animalium nõ vexauerunt carnes coambulantium, nec dissoluebant illam quæ facile dissoluebatur, sicut glacies bonam escam. In omnibus enim magnificasti populũ tuum domine, & honorasti, & non despexisti in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

IN LIBRVM ECCLESIASTICVM IESV filij Sirach prologus cuiusdam Iudæi, qui hunc librum de Hebræo in Græcum vertit sermonem.

MVLTORVM nobis & magnorum per legem & prophetas aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demõstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapientiæ causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et discentes et scribẽtes doctissimos fieri. Auus meus Iesu, postquam se amplius dedit ad diligẽtiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à patribus nostris traditi sunt. voluit & ipse scribere aliquid horum quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent: vt desiderantes discere, & illorũ periti fieri, magis magisque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cũ beneuolentia, et attentiori studio lectionẽ facere: et veniã habere in illis in quibus videmur sequẽtes imaginẽ sapiẽtiæ, et deficere in verborũ cõpositione. Nã deficiunt et verba Hebraica qñ fuerint trãslata ad alterã linguã. Non aũt solũ hæc, sed et ipsa lex, et ꝓphetæ, cæteraque aliorũ librorũ non paruã habent differentiã qñ inter se dicunt. Nã in octauo et tricesimo anno tẽporibus Ptolemæi Euergetis regis: postquã perueni in Aegyptum, et cũ multum tẽporis ibi fuissem, inueni ibi libros relictos non paruæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum, et necessariũ putaui et ipse aliquã addere dilıgẽtiã et laborẽ interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare: et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores qui secundum legem domini proposuerint vitam agere.

ECCLESIASTICVS

Sapientia a Deo solo, quem vereri innumera præstat bona. Cap. I.

A OMnis sapientia à domino deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Arenam maris & pluuiæ guttas, & dies seculi quis dinumerauit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundũ abyssi quis dimensus est? Sapientiam dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Prior omniũ creata est sapientia, & intellectus prudentię ab æuo. Fons sapientię verbum dei in excelsis, & ingressus illius mandata ęterna. Radix sapientiæ, cui reuelata est, & astutias illius quis agnouit? Disciplina sapientiæ cui reuelata est, et manifestata? & multiplicationem ingressus illius quis intellexit? Vnus est altissimus creator omniũ omnipotens, & rex potens, & metuẽdus nimis, sedẽs

Rom. 11.d

B super thronũ illius & dominans deus. Ipse creauit illã in spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super oẽm carnẽ secundum datũ suũ, & prębuit illam diligentibus se. Timor domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Timor domini delectabit cor, & dabit lętitiam & gaudiũ & longitudinem dierũ. Timenti dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. Dilectio dei, honorabilis sapientia. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eã in visione, & in agnitione magnalium suorum. Initium sapientię, timor domini, & cum fidelibus in vulua concreatus est, & cum electis fœminis graditur, et cum iustis & fidelibus agnoscitur. Timor domini, scientię religiositas. Religiositas custodiet, & iustificabit cor, iucunditatem atq; gaudium dabit.

Prouer. 1.a 9.c Psal. 110.

C Timenti dominum bene erit, & in diebus consummationis illius benedicet. Plenitudo sapientię est, timere deum, & plenitudo a fructibus illius. Omnem domum illius implebit a generationibus, & receptacula a thesauris illius. Corona sapientiæ, timor domini, replens pacem, & salutis fructum: & vidit, & dinumerauit eam. vtraque autem sunt dona dei. Scientiam & intellectũ prudentię sapientia compartietur: & gloriam tenentium se, exaltat. Radix sapiẽtię est, timere dominum: & rami illius longęui. In thesauris sapientię intellectus, & scientiæ religiositas: execratio autem peccatoribus sapientia. Timor Domini expellit peccatum. nam qui sine timore est, non poterit iustificari. iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est. Vsque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Bonus sensus vsque in tempus

D abscondet verba illius, & labia multorum enarrabunt sensum illius. In thesauris sapientię significatio disciplinę: execratio autem peccatori, cultura dei. Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus pręebebit illam tibi. Sapientia enim & disciplina timor domini: et quod beneplacitum est illi, fides et mansuetudo, et adimplebit thesauros illius. Contumax non sis, et incredibilis timori dei: et ne accesseris ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris in labijs tuis. Attende in illis: ne fortè cadas, et adducas animę tuę inhonorationem, et reuelet deus absconsa tua, et in medio synagogę elidat te: quoniam accessisti maligne ad dominũ, et cor tuum plenum est dolo et fallacia.

Quæ

Quæ deceant eum qui volet placere deo. Cap. II.

FIlii accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia, & in timore, & præpara A
animam tuam ad tentationem. Deprime cor tuum, & sustine: & incli-
na aurem tuam, & suscipe verba intellectus, & ne festines in tempus
obductionis. Sustine sustentationes dei, coniungere deo, & sustine, vt crescat
in nouissimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore
sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur au
rum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. Crede B
deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam & spera in illum. Serua timorem
illius, & in illo veterasce. Metuentes dominum sustinete misericordiam eius:
& non deflectatis ab illo, ne cadatis. Qui timetis dominum, credite illi: &
non euacuabitur merces vestra. Qui timetis dominum, sperate in illum: &
in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis dominum, diligite
illum: & illuminabuntur corda vestra. Respicite filij nationes hominum: &
scitote quia nullus sperauit in domino, & confusus est. Quis enim permansit Psal.36.
in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, et despexit illum? C
Quoniam pius et misericors est deus, et remittit in die tribulationis peccata:
et protector est omnibus exquirentibus se in veritate. Væ duplici corde, et la-
bijs scelestis, et manibus malefacientibus, et peccatori terram ingredienti dua
bus vijs. Væ dissolutis corde, qui non credunt deo: & ideo non protegentur
ab eo. Væ his qui perdiderunt sustinentiam, & qui deliquerunt vias rectas, et
diuerterunt in vias prauas. Et quid facietis, cum inspicere cœperit dominus?
Qui timent dominum, non erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt il D
lum, conseruabunt vias illius. Qui timent dominum, inquirent quæ benepla
cita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent domi- Iob.14.b.
nũ præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.
Qui timent dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt
vsq; ad inspectionem illius, dicentes, Si pœnitentiam non egerimus, incide-
mus in manus domini, & non in manus hominum. Secundum enim magni-
tudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

De parentibus honorandis, & mansuetudine, tum eleemosyna. Cap. III

FIlij sapientiæ, ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. A
Iudicium patris audite filij, et sic facite vt salui sitis. Deus enim honora
uit patrem in filijs: et iudicium matris exquirẽs, firmauit in filios. Qui
diligit deum, exorabit pro peccatis, et cõtinebit se ab illis, et in oratione dierũ
exaudietur. et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam. Qui
honorat patrem suum, iucundabitur in filijs, et in die orationis suæ exaudiet.
Qui honorat patrẽ suum, vita viuet lõgiore: et qui obedit patri, refrigerabit
matrẽ. Qui timet dñm honorat parẽtes, et quasi dominis seruiet his qui se ge B
nuerũt. In opere et sermõe et omni patiẽtia honora patrẽ tuũ, vt superueniat
tibi benedictio à deo, et benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio pa
tris firmat domos filiorum maledictio autem matris eradicat fundamẽta. Ne
glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, sed cõfusio. gloria
enim hominis ex honore patris tui, et dedecus filij pater sine honore. Fili, susci
pe senectã patris tui, et nõ cõtristes eũ in vita illius: et si defecerit sensu, veniã
da: et ne spernas eũ in virtute tua. eleemosyna enim patris nõ erit in obliuio-

ne. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, et in iustitia ędificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui, & sicut in sereno glacies, sol uentur peccata tua. Quàm malæ famę est qui dereliquit patrem: & est maledi
C ctus à deo, qui exasperat matrem: Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris. Quanto magnus es, humilia te in omnibus & coram deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia dei solius, & ab humilibus honoratur. Altiora te ne quęsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi deus, illa cogita semper. & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. non est enim tibi necessarium ea quę abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, et in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplãtauit suspicio illorũ, & in vanitate detinuit sensus illorum. Cor durum habebit male in nouissimo: et qui amat periculum, in
D illo peribit. Cor ingrediẽs duas vias, non habebit successus, & prauum cor in illis scandalizabitur. Cor nequã grauabitur in doloribus, & peccator adĳciet ad peccandum. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur. Cor sapientis intelligetur in sapientia & auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. Sapiẽs cor, & intelligibile abstinebit se a peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & deus prospector est eius, qui reddidit gratiam. Meminit in posterum, et in tempore casus sui inueniet firmamentum.

Non auertendum oculum a paupere, & iustitiam vita etiam vindicandam. Cap. IIII.

A FIli eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transuertas a paupere. Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abĳcias: & nõ auertas faciẽ tuã ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter irã: & non relinquas quęrẽtibus tibi, retro maledicere. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius, exaudiet autẽ eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuã, & magnato humilia caput tuũ. Declina pauperi sine tristitia aurẽ tuam, & redde debitum
B tuũ, & responde illi pacificè in mãsuetudine. Libera eũ qui iniuriã patitur, de manu superbi: & nõ accidè feras in anima tua. In iudicãdo esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum; & eris tu velut filius altissimi obediẽs, & miserebitur tui magis q̃ mater. Sapiẽtia filĳs suis vitã inspirat, & suscipit exquirẽtes se, & præibit in via iustitiæ. & qui illã diligit, diligit vitam & qui vigilauerint ad illã, complectẽtur placorẽ eius. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt. & quò introibit, benedicet deus. Qui seruiunt ei, obsequentes erunt sancto: & eos qui diligunt illam, diligit deus. Qui audit illam, iudicabit gentes: & qui intuetur illam, permanebit cõfidens. Si crediderit ei, hæredi
C tabit illam, & erunt in confirmatione creaturę illorũ: quoniã in tẽtatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum, Timorẽ & metum, et probationẽ inducet super illum, & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animę illius. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum, & denudabit abscondita

sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum iustitiæ. Si autē Leuit.19.d
oberrauerit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui. Fili, conser C
ua tempus, & deuita à malo. Pro anima tua ne confundaris dicere verum. est
enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gra-
tiam. Ne accipias faciem aduersus faciem tuam, nec aduersus animam tuam
mēdacium. Ne reuerearis proximum tuum in casu suo: nec retineas verbum
in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo. In lingua
enim sapientia dignoscitur: & sensus & scientia, & doctrina in verbo sensati,
& firmamentum in operibus iustitiæ. Non contradicas verbo veritatis vl- D
lo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Non confundaris
confiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato. Noli resi-
stere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluuij. Pro iustitia ago
nizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & deus expu-
gnabit pro te inimicos tuos. Noli citatus esse in lingua tua: & inutilis, & re-
missus in operibus tuis. Noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos
tuos, & opprimens subiectos tibi. Non sit porrecta manus tua ad accipien-
dum, & ad dandum collecta.

Opibus non fidendum, dei indulgentia non abutendum, & humaniter agendum cum proximo. Cap. V.

NOli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris, Est mihi suffi- A
ciens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.
Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui: & ne dixe
ris, Quomodo potui? aut quis me subijciet propter facta mea. Deus enim vin
dicans vindicabit. Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissi-
mus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, B
neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Miseratio domini ma-
gna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim,
& ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes
conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem. subitò enim veniet ira
illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitijs iniu-
stis. non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ. Non ventiles C
te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. sic enim omnis peccator
probatur in duplici lingua. Esto firmus in via domini, & in veritate sensus
tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus Iac.1.b.
ad audiendum verbum dei, vt intelligas: & cum sapientia profer respon-
sum verum. Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua
super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Honor & D
gloria in sermone sensati, lingua verò imprudentis subuersio est ipsius. Non
appelleris susurro in vita tua, & lingua tua ne capiaris & confundaris. Su-
per furem enim est confusio, & pœnitentia, & deuoratio pessima super bilin-
guem: susurratori autem odium, & inimicitia & contumelia. Iustifica pusil-
lum, & magnum similiter.

De syncera & fucata amicitia: Item exhortatio ad studium sapientiæ. Cap. VI.

NOli fieri pro amico inimicus proximo. improperium enim, & contu A
meliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus et bilinguis.
Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne fortè elidat

virtus tua per stultitiam,& folia tua comedat,& fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo,anima enim nequam disperdet qui se habet,& in gaudium inimicis dat illum,& deducet in sortem impiorum. Verbum dulce multiplicat amicos & mitigat inimicos et lingua gratiosa in bono homine abundat. Multi pacifici sint tibi,& consiliarius sit tibi vnus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum,& ne facile credas ei te ipsum. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die
B tribulationis: Et est amicus qui couertitur ad inimicitiam:& est amicus qui odium & rixam & conuitia denudabit. Est autem amicus socius mensę, et non permanebit in die necessitatis. Amicus si permanserit fixus, erit tibi qua si coęqualis,et in domesticis tuis fiducialiter aget. si humiliauerit se contra te, et a facie tua absconderit se,vnanimem habebis amicitiam bonam. Ab inimicis tuis separare,et ab amicis tuis attende. Amicus fidelis,protectio fortis:qui autem inuenit illum,inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio,et non est digna ponderatio auri et argenti cōtra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum vitę,et immortalitatis:et qui metuunt dominum, inuenient illum. Qui timet deum,aeque habebit amicitiam bonam: quoniam secundum illum erit amicus illius. Fili,a iuuentute tua excipe doctrinam, et vsque ad canos inuenies sapientiam. Quasi is qui arat, et qui seminat, accede ad
C eam,et sustine bonos fructus illius,in opere enim ipsius exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius. Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus,et non permanebit in illa excors: Quasi lapidis virtus probatio erit in illis,et non demorabuntur proijcere illam. Sapientia enim doctrinę secundum nomen est eius,et non est multis manifesta. quibus autem cognita, permanet vsque ad conspectum dei. Audi fili,et accipe consilium intellectus, et ne abijcias consilium meum. inijce pedem tuum in compedes illius,et in torques illius collum tuum. subijce humerum tuum,et porta illam,et ne acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, et in omni virtute tua conserua vias eius. Inuestiga illam,et manifestabitur tibi,et continens factus ne derelinquas eam, in nouissimis enim inuenies requiem in ea,et conuertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes eius in protectionem for-
D titudinis, et bases virtutis,et torques illius in stolam gloriæ. decor enim vitæ est in illa, et vincula illius alligatura salutaris. Stola gloriæ indues eam, et coronam gratulationis super pone tibi. Fili, si attenderis mihi, disces. et si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: et si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiæ illorum ex corde coniungere,vt omnem narrationem dei possis audire,et prouerbia laudis non effugiant a te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, et gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis dei, et in mandatis illius maxime assiduus esto: et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientię dabitur tibi.

Infra,8.b.

Institutiones variæ ad pie viuendum. Cap. VII.

A Noli facere mala, et non te apprehendent. Discede ab iniquo, et deficient mala abs te. Fili,non semines mala in sulcis iniustitię, et non metes ea in septuplū. Noli quęrere ab homine ducatum,neque a rege cathedram

cathedram honoris. Nõ te iustifices ante deum, quoniam agnitor cordis ipse est: & penes regem noli velle videri sapiens. Noli quærere fieri iudex nisi va leas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & po nas scandalum in agilitate tua. Non pecces in multitudinem ciuitatis, nec te immittas in populum, neq; alliges duplicia peccata: nec enim in vno eris immunis. Noli esse pusillanimis in animo tuo. Exorare, & facere eleemosynam ne despicias. Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet deus, & offerente me deo altissimo, munera mea suscipiet. Non irrideas hominem in amaritudine animæ: est enim qui humiliat & exaltat, circunspector deus. Noli arare mendacium aduersus fratrem tuum: neq; in amicum similiter facias. Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius nõ est bona. Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tua. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo. Non te reputes in multitudine indisciplinatorum. Memento iræ, quoniam non tardabit. Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis. Noli præuaricari in amicum pecuniam differentem, neq; fratrem charissimum in auro spreueris. Noli discedere à muliere sensata & bona quam sortitus es in timore domini, gratia enim verecundiæ illius super aurũ. Non lædes seruum in veritate operantem, neq; mercenarium dantem animã suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neq; inopem derelinquas illum. Pecora tibi sunt, attende illis: & si sunt vtilia, perseuerent apud te. Filij tibi sunt erudi illos: & curua illos à pueritia eorum. Filiæ tibi sunt, serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proijcias illam: & odibili non credas te in toto corde tuo. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi: In tota anima tua time dominum, & sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros eius non derelinquas. Honora deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs, Da illis partem, sicut mandatum est tibi primitiarum & purgationis: et de negligentia tua purga cum paucis. Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres domino, et initia sanctorum: et pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia dati in conspectu omnis viuentis, & mortuo nõ prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

B C Leuit.19.c D Leuit.2.a Matt.25.d

Lites, calumnias ac sponsiones fugiendas: tum vitanda temerariorum, iracundorum ac stolidorum commercia. Cap. VIII.

A N On litiges cũ homine potente, ne forte incidas in manus illius. Non contendas cum viro locuplete, ne forte econtra constituat litẽ tibi. multos enim perdidit aurum et argentum, et vsq; ad cor regũ extendit, et conuertit. Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna. Non communices homini indocto, ne mala de progenie tua loquatur.

Ne despicias hominem auertentem se á peccato, neque improperes ei. me-
B mento quoniam omnes in corruptione sumus. Ne spernas hominem in sua
senectute: etenim ex nobis senescunt. Noli de mortuo inimico tuo gaudere:
Supra,6,d sciens quoniam omnes morimur,& in gaudium volumus venire. Ne despi-
cias narrationem presbyterorum sapientium,& in prouerbijs eorum conuer
sare. ab ipsis enim disces sapientiam,& doctrinam intellectus,& seruire ma-
gnatis sine querela. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didice-
runt à patribus suis. quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore ne-
C cessitatis dare responsum. Non incendas carbones peccatorum arguens eos,
& ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. Ne contra faciem stes
contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo. Noli fœnerari homini for-
tiori te: quòd si fœneraueris, quasi perditum habe. Non spondeas super vir-
tutem tuam: quòd si spoponderis, quasi restituens cogita. Non iudices con-
tra iudicem: quoniam secundum quod iustum est, iudicat. Cum audace non
eas in via, ne forte grauet mala sua in te: ipse enim secundum voluntatem
D suam vadit,& simul cum stultitia illius peries. Cum iracundo non facias ri-
xam,& cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum
sanguis,& vbi non est adiutorium, elidet te. Cum fatuis consilium non ha-
beas. non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent. Coram extraneo non
facies consilium: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manife
stes: ne forte inferat tibi gratiam falsam,& conuitietur.

Mulieres aliaq; offendicula cauenda, veteres amicos non prætereundos,& quibuscum non conuersandum sit. Cap. IX.

A Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctri-
næ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingredia-
tur in virtute tua, & confundaris. Ne respicias mulierem multiuo-
lam: ne forte incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec au-
dias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginem ne conspicias, ne for-
tè scandalizeris in decore illius. Ne des fornicarijs animam tuam in vllo, ne
perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec
B oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta,& ne cir-
cunspicias speciem alienam. propter speciem mulieris multi perierunt: & ex
hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier quæ est fornicaria,
quasi stercus in via ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Speciem mu
lieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. colloquium enim illius quasi
ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedeas omnino, nec accumbas cum
ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuũ
in illam,& sanguine tuo labaris in perditionem. Ne derelinquas amicum an
C tiquum: nouus enim non erit similis illi. Vinum nouum, amicus nouus: vete-
rascet,& cum suauitate bibes illud. Non zeles gloriam, & opes peccatoris.
non enim scis quæ futura sit illius subuersio. Non placeat tibi iniuria iniu-
storum, sciens quoniam vsque ad inferos non placebit impius. Longe abesto
á homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mor-
tis.& si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam
tuam. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredie-
ris,& super dolentium arma ambulabis. Secundum virtutem tuam caue te à

proximo tuo,& cum sapientibus & prudentibus tracta. Viri iusti sint tibi D
conuiug,& in timore dei sit tibi gloriatio,& in sensu sit tibi cogitatus dei, &
omnis enarratio tua in pceptis altissimi. In manu artificũ opa laudabuntur et
princeps populi in sapiẽtia sermonis sui,in sensu verò seniorũ verbũ. Terribi
lis est in ciuitate sua homo linguosus.& temerarius in uerbo suo odibilis erit.

Iudicum & magistratuum officia describit,arrogantiam & auaritiam detestatur. Cap. X.

IVdex sapiens iudicabit populũ suum,& principatus sensati stabilis erit. A
Secundum iudicem populi,sic & ministri eius:& qualis rector est ciuita
tis,tales & inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populũ suum:& ciui
tates inhabitabuntur per sensum prudẽtiũ. In manu dei potestas terrę & exe
crabilis omnis iniquitas gẽtium,& vtilem rectorẽ suscitabit in tempus super
illam. In manu dei potestas hominis,& super faciem scribæ imponet honorẽ
suum. Omnis iniuriæ proximi ne memineris,& nihil agas in operibus iniu-
riæ. Odibilis coram deo est & hominibus superbia:& execrabilis omnis ini-
quitas gentium Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias,et
iniurias,& cõtumelias, & diuersos dolos. Auaro autẽ nihil est scelestius. Quid B
superbit terra et cinis? Nihil est iniquius,quam amare pecuniam. hic enim et
animam suam venalem habet:quoniam in vita sua proiecit intima sua. Om
nis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum Breuem lan
guorem pręcidit medicus,sic & rex hodie est,& cras morietur. Cũ enim mo
rietur homo,hæreditabit serpentes,& bestias, & vermes. Initium superbiæ
hominis,apostatare a deo quoniam ab eo qui fecit illum,recessit cor eius,quo
niam initium omnis peccati est superbia:qui tenuerit illam,adimplebitur ma
ledictis,& subuertet eum in finem. Propterea exhonorauit dominus conuen-
tus malorum,et destruxit eos usq; in finem. Sedes ducum superborum destru C
xit deus,et sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarũ arefecit deus Luc,1,d.
et plantauit humiles ex ipsis gentibus. Terras gentium euertit dominus, et
perdidit eas vsq; ad fundamentum. Arefecit deus ex ipsis, et disperdidit eos,
et cessare fecit memoriam eorum a terra. Memoriam superborum perdidit
deus,et reliquit memoriam humilium sensu. Non est creata hominibus su-
perbia: neq; iracundia nationi mulierum. Semen hominum honorabitur hoc
quod timet deum: semen autem hoc exhonorabitur, quòd præterit mandata
domini. In medio fratrum rector illorum in honore. et qui timent dominum,
erunt in oculis illius. Gloria diuitum,honoratorum, et pauperum, timor dei
est: non despicere hominem iustum pauperem,et non magnificare uirum pec Pro,17,a
catorem diuitem. Magnus est iudex,et potens est in honore: et non est maior
illo qui timet deum. Seruo sensato liberi seruient: et vir prudens et disciplina- D
tus non murmurabit correptus,et inscius non honorabitur. Noli extollere te
in faciẽdo opere tuo,et noli cunctari in tempore angustiæ. Melior est qui ope
ratur,et abundat in omnibus,quam qui gloriatur,et eget pane. Fili mi,in mã
suetudine serua animam tuam,et da illi honorem secundum meritum suum.
Peccantem in animam suam quis iustificabit? et quis honorificabit exhono-
rantem animam suam? Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum et
est homo qui honorificatur propter substantiam suam. Qui autem gloriatur
in paupertate,quanto magis in substantia? Et qui gloriatur in substãtia, pau
pertatem vereatur.

Multiplices & diuersæ institutiones quæ homini studiose sunt obseruandæ. Cap. XI.

A SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum cõsesedere illum faciet. Non laudes virum in specie sua, neq; spernas hominẽ in visu suo. breuis in uolatilibus est apis, et initiũ dulcoris habet fructus illius. In vestitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniã mirabilia opera altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, et inuisa opera illius. Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portauit diadema, Multi potentes oppressi sunt valide, & gloriosi traditi sunt in manus alterorum. Priusq̃ interroges, ne vituperes quenquam: et cum interrogaueris, corripe iuste. Priusquam audias ne respondeas verbum, et in medio sermonum ne adijcias loqui. De ea re, quæ te non molestat, ne certeris: et in iudicio peccantium ne consistas. Fili, ne in multis sint actus tui: & si diues fueris, non eris immu-
B nis à delicto. Si enim secutus fueris, non apprehendes: & nõ effugies si præcurreris. Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tanto magis non abundabit. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate, & oculus dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput: & mirati sunt in illo multi, et honorauerunt deum. Bona & mala, vita, & mors, paupertas et honestas, à deo sunt. Sapientia & disciplina, & scientia legis apud deum. Dilectio & viæ bonorum apud ipsum. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exultãt in malis, consenescunt in malo. Datio dei permanet iustis, & profectus illius
Luc.12.c. successus habebit in æternũ. Est qui locupletaĩ parce agendo, & hæc est pars
C mercedis illius in eo q; dicit, Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus, & nescit q; tempus prætereat illum, & mors appropinquet, & relinquet omnia alijs, & morietur. Sta in testamẽto tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorũ veterasce. Ne manseris in operibus peccatorum. Confide autem in deo, & mane in loco tuo. Facile est enim in oculis dei subito honestare pauperem. Benedictio dei in mercedẽ iusti festinat, & in honore veloci processus illius fructificat. Ne dicas. Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas, Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor? In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum nõ immemor sis bonorum: quoniam facile est corã deo in die obitus retribuere vni
D cuiq; secundum vias suas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius. Ante mortẽ ne laudes hominem quenquam, quoniam in filijs suis agnoscitur vir. Nõ omnem hominem inducas in domum tuam. multæ enim sunt insidiæ dolosi. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & vt caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui. Bona.n. in mala cõuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, et ab vno doloso augetur sanguis. homo verò peccator sanguini insidiatur. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala: ne fortè inducat super te subsannationem in perpetuum. Admitte ad te alienigenam, & subuertet te in turbine, & abalienabit te à tuis proprijs.

In quos beneficia collocanda sint. Cap. XII.

A SI bene feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certe à dño,

Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti:
quoniam & altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.
Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impijs, & peccatoribus redde
vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis pec- B
catorem. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dare, ne in
ipsis potentior te sit. nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis, quæcun-
que feceris illi: quoniam & altissimus odio habet peccatores, & impijs red-
det vindictam. Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in ma-
lis inimicus. In bonis viri, inimici illius: in tristitia, & in malitia illius, ami-
cus agnitus est. Non credas inimico tuo in æternum. sicut enim æramentum, C
æruginat nequitia illius. & si humiliatus vadat curuus, adijce animum tuum,
& custodi te ab illo. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuã,
ne conuersus stet in loco tuo: ne fortè conuersus in locum tuum, inquirat ca-
thedram tuam, & in nouissimo cognoscas verba mea, & in sermonibus meis
stimuleris. Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, et omnibus qui
appropiant bestijs? sic & qui comitatur cum viro iniquo, & obuolutus est in
peccatis eius. Vna hora tecum permanebit: si autem declinaueris, non suppor D
tabit. In labijs suis indulcat inimicus, & in corde suo insidiatur, vt subuertat
te in foueam. In oculis suis lachrymatur inimicus, et si inuenerit tempus, non Hier.41.b.
satiabitur sanguine. et si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem et
quasi adiuuans suffodiet plãtas tuas. Caput suum mouebit, et plaudet manu,
et multa susurrans commutabit vultum suum.

Diuitum ac potentum conuersationem fugiendam. Cap. XIII.

QVi tetigerit picẽ, inquinabitur ab ea: et qui communicauerit superbo, A
induet superbiam. Pondus super te tollet, qui honestiori se communi
cat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit caccabus ad ol
lam? quando enim se colliserint, cõfringetur. Diues iniustè egit, et fremet: pau
per autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: et si nõ habueris, derelin
quet te. Si habes, conuiuet tecum, et euacuabit te, et ipse non dolebit super te.
Si necessarius illi fueris, supplantabit te, et subridens spem dabit narrans tibi
omnia bona, et dicet, Quid opus est tibi? Et cõfundet te in cibis suis, donec te
exinaniat bis, et ter: et in nouissimo deridebit te. postea videns derelinquet te, B
et caput suum mouebit ad te. Humiliare deo, et expecta manus eius. Attende,
ne seductus in stultitia humilieris. Noli esse humilis in sapientia tua, ne humi
liatus in stultitiam seducaris. Aduocatus a potentiore discede: ex hoc enim ma
gis te aduocabit. Ne improbus sis, ne impingueris: et ne lõge sis ab eo, ne eas
in obliuionem. Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis
illius. ex multa enim loquela tentabit te, et subridens interrogabit te de abscõ
ditis tuis. Immitis animus illius conseruabit verba tua: et non parcet de mali C
tia, et de vinculis. Caue tibi, et attende diligenter auditui tuo: quoniam cũ sub
uersione tua ambulas. Audiens verò verba illa, quasi in somnis vide: et vigila
bis. Omni vita tua dilige deũ, et inuoca illũ in salute tua. Omne animal diligit
simile sibi: sic et oĩs homo proximũ sibi. Omnis caro ad similẽ sibi cõiungetur,
et oĩs homo simili sui sociabitur. Si cõmunicabit lupus agno aliqñ: sic pecca- 2.Cor.6.c.
tor iusto. Quæ cõmunicatio sancto homini ad canẽ? aut quæ pars bona diuiti
ad pauperẽ? Venatio leonis onager in eremo; sic et pascua diuitum, sunt pau-

D peres. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & execratio diuitis pauper. Diues commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit, expelletur et à notis. Diuiti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & iustificauerunt illum. humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensate, & non est datus ei locus. Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsq; ad nubes perducent. pauper locutus est, & dicunt, Quis est hic? & si offenderit, subuertunt illum. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia, & nequissima paupertas in ore impij. Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficile inuenies, & cum labore.

Malitiam auarorum diuitum execratur, & inuitat ad honestas actiones, & sectandam sapientiam. Cap. XIIII.

A Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti. Foelix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua. Viro cupido & tenaci, sine ratione est substantia, & homini liuido ad quid aurum? Qui aceruat ex animo suo iniuste, alijs congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? & nō iucundabitur in bonis suis. Qui sibi inuidet, nihil est illo nequius, & hęc redditio est malitiæ illius: & si bene fecerit, ignoranter, & non volens facit, & in nouissimo manifestat malitiam suam. Nequam est oculus liuidi,
B & auertens faciem suam, & despiciens animam suam. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. Oculus malus ad mala: & non satiabitur pane indigens, & in tristitia erit super mensam suam. Fili, si habes, benefac tecū, & deo dignas oblationes offer. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi. testamentum enim huius mundi morte morietur. Ante mortem benefac amico tuo, & secundum vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis a die bono, & particula bonę diei non te prętereat.
C Nónne alijs relinques dolores, & labores tuos? In diuisione sortis da, & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo. Et omne opus electum iustificabitur: & qui operatur illud honorabitur in illo. Beatus vir, qui in sapiētia morabitur: & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu
D suo cogitabit circunspectionem dei. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconsis suis intelligēs, vadens post illam quasi inuestigator, & in vijs illius consistens: qui respicit per fenestras illius, & in ianuis illius audiens: qui requiescit iuxta domum illius, & in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona per æuum, statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis eius morabitur, protegetur sub tegmine illius à feruore, & in gloria eius requiescet.

Quanta sit vtilitas timoris dei. Cap. XV.

A Qui timet deum, faciet bona: & qui continens est iustitię, apprehendet illam, & obuiabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier

a virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ,& intellectus:& aqua sapientię salutaris potabit illum,& firmabitur in illo,& non flectetur:& con tinebit illum,& non confundetur:et exaltabit illum apud proximos suos, et in medio ecclesiæ aperiet os eius,et adimplebit illum spiritu sapientiæ et intel lectus,et stola gloriæ vestiet illum. Iucunditatem et exultationem thesauriza bit super illum,et nomine æterno hæreditabit illum. Homines stulti non apprehendent illam,et homines sensati obuiabunt illi. homines stulti non videbunt eam,longe enim abest a superbia et dolo:uiri mendaces non erunt illius memores,et uiri veraces inuenientur in illa, et successum habebunt vsque ad inspectionem dei. Non est speciosa laus in ore peccatoris,quoniam a deo profecta est sapientia. sapientię enim dei astabit laus,et in ore fideli abundabit, et dominator dabit eam illi. Non dixeris,Per deum abest, quę enim odit ne feceris. Non dicas,Ille me implanauit:nō enim necessarij sunt ei homines impij. Omne execramentum erroris odit dominus,et non erit amabile timentibus eum. Deus ab initio constituit hominem,et reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata,et præcepta sua. si volueris mandata seruare,conseruabunt te,et in perpetuum fidem placitā seruare. Apposuit tibi aquam et ignē: ad quod volueris,porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonū et malum. quod placuerit ei dabitur illi:quoniam multa sapientia dei, et fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Oculi domini ad timentes eum,et ipse agnoscit omnem operam hominis. Nemini mandauit impie agere,et nemini dedit spatium peccandi. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium et inutilium.

B C Gen.1.2; D Iere.21.c

Præstat habere vnicum bonum filium,quam multos malos. Item de dei longanimitate. Cap. XVI.

NE iucunderis in filijs impijs, si multiplicentur:nec oblecteris super ipsos,si non est timor dei in illis. Non credas vitæ illorum, et ne respexeris in labores eorum, Melior est enim vnus timens deum, quam mille filij impij. Et vtile est mori sine filijs,quam relinquere filios impios. Ab vno sensato inhabitabitur patria,et a tribus impijs deseretur. Multa talia vidit oculus meus,et fortiora his audiuit auris mea. In synagoga peccantium exardebit ignis,et in gente incredibili exardescet ira. Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes,qui destructi sunt confidentes suę virtuti:et non pepercit peregrinationi illorum, et execratus est eos prę superbia verbi illorum. Non misertus est illis gentem totam perdens,et extollentē se in peccatis suis. Et sicut sexcenta millia peditum qui congregati sunt in duritia cordis sui: et si vnus fuisset ceruicatus,mirum si fuisset immunis. misericordia enim et ira est cum illo. Potens exoratio,et effundens iram secūdum misericordiam suā: sic et correptio illius, hominem secundum opera sua iudicat. Non effugiet in rapina peccator et non retardabit sufferentia misericordiam facientis. Omnis misericordia faciet locum unicuiq; secundum meritum operum suorum,et secundum intellectum peregrinationis ipsius. Non dicas, A deo abscondar,et ex summo quis mei memorabitur?in populo magno non agnoscar: quę est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce, cœlum, et cœli cœlorum, abyssus et vniuersa terra,et quæ in eis sunt,in conspectu illius commouebuntur, montes simul et colles et fundamenta terrę:et cum conspexerit illa deus, tremore concutientur. Et in omnibus his insensatum est cor:et omne cor in-

A B 1.Pet.3.a b

C telligitur ab illo:& vias illius quis intelligit, & procellam quam nec oculus
videbit hominis? Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera iusti-
tiæ eius quis enunciabit? aut quis sustinebit? Longe enim est testamentum à
quibusdam,& interrogatio omnium in consummatione est. Qui minoratur
corde,cogitat inania: & vir imprudens & errans cogitat stulta. Audi me fi-
li,& disce disciplinam sensus,& in verbis meis attende in corde tuo, & dicā
in æquitate disciplinam,& scrutabor enarrare sapientiam. & in verbis meis
D attende in corde tuo,& dico in ęquitate spiritus virtutes quas posuit deus in
opera sua ab initio,& in veritate enuntio scientiam eius. In iudicio dei opera
eius ab initio,& ab institutione ipsorum distinxit partes illorum,& initia eo-
rum in gentibus suis. Ornauit in æternum opera illorum,nec esurierunt, nec
laborauerunt,& non destiterunt ab operibus suis. Vnusquisque proximum si-
bi non angustiabit vsque in ęternum. Non sis incredibilis verbo illius. Post
hæc deus in terram respexit,& impleuit illam bonis suis. Anima autem om-
nis vitalis denuntiabit ante faciem ipsius,& ipsa iterum reuersio illorum.

Deus cum conderet hominem,pluribus ornauit eum donis,suamque ei aperuit voluntatem: præ cunctis autem nationibus elegit Israel. Cap. XVII.

A Deus creauit de terra hominem,& secundum imaginem suam fecit il-
lum. Et iterum conuertit illum in ipsam,& secundum se vestiuit illū
virtute. Numerum dierum & tempus dedit illi,& dedit potestatem
eorum quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem,
& dominatus est bestiarum & volatilium. Creauit ex ipso adiutorium simi-
le sibi: consilium & linguam,& oculos,et aures,& cor dedit illis excogitan-
di:& disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus,& sen
su impleuit cor illorum & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum suum
super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum,vt nomen san-
B ctificationis collaudent & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrēt
operum eius. Addidit illis disciplinam,& legem vitę hęreditauit illos. Testa-
mentum ęternum constituit cum illis,& iustitiam & iudicia sua ostendit il-
lis. Et magnalia honoris eius vidit oculus illorum, et honorem vocis audie-
runt aures illorum,et dixit illis, Attendite ab omni iniquo. Et mandauit illis
vnicuique de proximo suo. Vię illorum,coram illo sunt semper,& nō sunt ab-
sconsæ ab oculis ipsius. In vnamquamque gentem præposuit rectorem: et pars
dei Israel facta est manifesta. Et omnia opera illorum velut sol in conspectu
dei,et oculi eius sine intermissione inspicientes in vijs eorum. Non sunt ab-
sconsa testamenta,propter iniquitatem illorum,et omnes iniquitates eorum
C in conspectu dei. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso,et gratiam homi-
nis quasi pupillam conseruabit: et postea resurget,et retribuet illis retributio
nem,vnicuique in caput ipsorum,et conuertet in inferiores partes terrę. Pœ-
nitentibus autem dedit viam iustitię, et confirmauit deficientes sustinere, et
destinauit illis sortem veritatis. Conuertere ad dominum et relinque peccata
tua,precare ante faciem domini,et minue offendicula. Reuertere ad dominū,
et auertere ab iniustitia,et nimis odito execrationem: et cognosce iustitias et
iudicia dei,et sta in sorte ꝓpositionis,et orationis altissimi dei. In partes va-
de seculi sancti,cum uiuis et dantibus cōfessionem deo. Non demoreris in er-
rore impiorum,ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confes-

sio. Confiteberis

sio. Confiteberis viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis deum, & D
gloriaberis in miserationibus illius. Quàm magna misericordia domini, & A
propitiatio illius conuertentibus ad se. Nec enim omnia possunt esse in homi
nibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ pla
cuerunt. Quid lucidius sole? & hic deficit. Aut quid nequius, quam quod ex-
cogitauit caro, & sanguis? & hoc arguitur. Virtutem altitudinis cœli ipse con
spicit: & omnes homines terra & cinis.

De sapientia & operibus dei inperscrutabilibus, deque eius indulgentia & amore erga homines &c. Cap. XVIII.

QVi viuit in æternum, creauit omnia simul. Deus solus iustificabitur, A
& manet inuictus rex in æternum. Quis sufficit enarrare opera il-
lius? Quis enim inuestigabit magnalia eius? Virtutem autem ma-
gnitudinis eius quis enuntiabit? aut quis adijciet enarrare misericordiã eius?
Non est minuere, neq; adijcere, nec est inuenire magnalia dei. Cum cõsumma
uerit homo, tunc incipiet: & cũ quieuerit, operabitur. Quid est homo, & quæ
est gratia illius? & quid est bonũ, aut quid nequam illius? Numerus dierũ ho
minũ, vt multum centũ anni: quasi guttæ aquæ maris deputati sunt: & sicut Psal. 89.
calculus arenæ, sic exigui anni in die æui. Propter hoc patiens est deus in illis,
& effundit super eos misericordiam suam. Vidit præsumptionẽ cordis eorum B
q̃m mala est, & cognouit subuersionem illorum q̃m nequam est. ideò adim-
pleuit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam æquitatis. Miseratio
hominis, circa proximũ suum: misericordia autẽ dei super omnem carnẽ. Qui
misericordiã habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suũ. Miseretur exci-
pientis doctrinã miserationis, et qui festinat in iudicijs eius. Fili, in bonis non
des querelam, et in omni dato non des tristitiam verbi mali. Nonne ardorem
refrigerabit ros? sic et verbum melius, q̃ datum. Nonne ecce verbum super
datum bonum? et vtraq; cum homine iustificato. Stultus acriter impropera-
bit, et datus indisciplinati tabescere facit oculos. Ante iudicium para iustitiã C
tibi, et antequam loquaris disce. Ante languorem adhibe medicinam, et ante
iudicium interroga teipsum, et in cõspectu dei inuenies propitiationem. Ante
languorem humilia te, et in tempore infirmitatis ostẽde conuersationem tuã.
Non impediaris orare semper, et ne verearis vsq; ad mortem iustificari: quo-
niam merces dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuam
et noli esse quasi homo qui tentat deum. Memento iræ in die consummatio-
nis, et tempus retributionis in conuersione faciei. Memento paupertatis in
tempore abundantiæ, et necessitatem paupertatis in die diuitiarum. A mane
vsq; ad vesperam mutabitur tempus, et hæc omnia citata in oculis dei. Ho- D
mo sapiens in omnibus metuet, et in diebus delictorum attendet ab inertia.
Omnis astutus agnoscit sapientiam, et inuenienti eam dabit confessionẽ. Sen
sati in verbis et ipsi sapienter egerunt, et intellexerunt veritatem, et iustitiã,
et implorauerunt prouerbia et iudicia. Post concupiscentias tuas non eas, et a
voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in
gaudium inimicis tuis. Ne oblecteris in turbis nec immodicis: assidua enim
est commissio illorum. Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, et non
est tibi nihil in sceculo: eris enim inuidus animæ tuæ.

Multę & variæ ad ſapientiam parandam ſententiæ idoneæ. Cap. XIX.

A Operarius ebrioſus non locupletabitur: & qui ſpernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos: & qui ſe iungit fornicarijs, erit nequam. putredo & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius. Qui credit cito, leuis corde minorabitur: & qui delinquit in animam ſuam, inſuper habebitur. Qui gaudet iniquitate, denotabitur: & qui odit correptionem, minuetur vita: & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Qui peccat in animam ſuam, pœnitebit: & qui iucundatur in malitia denotabitur. Ne iteres verbum nequam & durum, & non minorabe

B ris. Amico & inimico noli narrare ſenſum tuum: & ſi eſt tibi delictum, noli denudare. audiet enim te, & cuſtodiet te, & quaſi defendens peccatum odiet te, & ſic aderit tibi ſemper. Audiſti verbum aduerſus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori canis, ſic verbum in corde ſtulti. Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat, Non feci: aut ſi fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non di-

C xerit: & ſi dixerit, ne forte iteret. Corripe amicum: ſæpe enim fit commiſsio:

Iac.3.a. & non omni verbo credas. Eſt qui labitur lingua ſua, ſed non ex animo. Quis eſt enim qui non deliquerit in lingua ſua? Corripe proximum antequam cōmineris. Et da locum timori altiſsimi: quia omnis ſapientia timor dei, & in illa timere deum, & in omni ſapientia diſpoſitio legis. Et non eſt ſapientia nequitię diſciplina: & non eſt cogitatus peccatorum prudentia. Eſt nequitia, & ipſa execratio: & eſt inſipiens qui minuitur ſapientia. Melior eſt homo qui minuitur ſapientia, & deficiens ſenſu in timore dei, quàm qui abundat ſenſu, & tranſgreditur legem altiſsimi. Eſt ſolertia certa, & ipſa iniqua. Et eſt qui

D emittit verbum certū enarrans veritatem. Eſt q nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo. & eſt iuſtus qui ſe nimium ſubmittit à multa humilitate: & eſt iuſtus qui inclinat faciem ſuam, & fingit ſe non videre quod ignoratum eſt: & ſi ab imbecillitate virium vetetur peccare, ſi inuenerit tempus malefaciendi malefaciet. Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Amictus corporis, & riſus dentium & ingreſſus hominis enuntiant de illo. Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt iudicium quod non probatur eſſe bonum: & eſt tacens, & ipſe eſt prudens.

Arguere decet, ſed citra iram, & in tempore. Item rationem loquendi eſſe habendam & ſilentii: indecens eſſe mentiri, & capere munera. Cap. XX.

A Quàm bonum eſt arguere, quàm iraſci: & confitentem in oratione non prohibere. Concupiſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam: ſic qui facit per vim iudicium iniquum. Quam bonum eſt correptum manifeſtare pœnitentiam: ſic enim effugies voluntarium peccatum. Eſt tacens, qui inuenitur ſapiens: & eſt odibilis, qui procax eſt ad loquendū. Eſt autem tacens, non habens ſenſum loquelę: & eſt tacens ſciēs tempus apti temporis. Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus: laſciuus autem, & imprudens non ſeruabit tempus. Qui multis vtitur verbis, lędet animam ſuam: & qui poteſtatem ſibi ſumit iniuſte, odietur. Eſt proceſsio in malis viro indiſciplinato, & eſt inuentio in detrimentum. Eſt datum quod non eſt vtile: & eſt

datum, cuius retributio duplex. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab
humilitate leuabit caput. Est qui multa redimat modico pretio, & restituens B
ea in septuplum. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratię autem fa-
tuorum effundentur. Datus insipientis non erit vtilis tibi: oculi enim illius se
ptemplices sunt. exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius
inflammatio est. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo
huiusmodi. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Qui enim
edunt panē illius: falsæ linguę sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neq;
enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod nō erat
habendum. Lapsus falsę linguę, quasi qui in pauimento cadens: sic casus ma- C.
lorum festinanter venient. Homo acharis quasi fabula vana: & in ore indisci
plinatorum assidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit
illam in tempore suo. Est qui vetatur peccare prę inopia, & in requie sua sti
mulabitur. Est qui perdet animā suam prę confusione, & ab imprudenti per-
sona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se. Est qui prę confusione
promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis. Opprobrium nequā
in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assidue erit. Potior fur q̄
assiduitas viri mendacis, perditionem autem ambo hęreditabunt. Mores ho- D
minum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermis-
sione. Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magna
tis. Qui operatur terram suam, inaltabit aceruum frugum: et qui operatur
iustitiam, ipse exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem.
Xenia et dona excęcant oculos iudicum, et quasi mutus in ore auertit corre-
ptiones eorum. Sapientia absconsa et thesaurus inuisus: quę vtilitas in vtris-
que? Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sa-
pientiam suam.

Omnium peccati occasionem fugiendam, deque discrimine sapientis & stulti. Cap XXI.

Filli peccasti? non adijcias iterum: sed et de pristinis deprecare vt tibi di- A
mittantur. Quasi a facie colubri fuge peccata: et si accesseris ad illa, su
scipient te. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.
Quasi romphęa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas. Ob-
iurgatio et iniurię annullabunt substantiam: et domus quæ nimis locuples
est, annullabitur superbia: sic substātia superbi eradicabitur. Deprecatio pau
peris ex ore vsque ad aures eius perueniet, et iudicium festinatò adueniet illi.
Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris, et qui timet deum conuer B
tetur ad cor suum. Notus a longe potens lingua audaci: et sensatus scit labi se
ab ipso. Qui ędificat domum suam impendijs alienis, quasi qui colligit lapi-
des suos in hyeme. Stupa collecta synagoga peccantium, et consummatio il-
lorum flamma ignis. Via peccantium complanata lapidibus, et in fine illorū
inferi et tenebrę et pœnæ. Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius.
Consummatio timoris dei sapientia et sensus. Non erudietur qui non est sa- C
piens in bono. Est autem insipientia, quæ abundat in malo: et non est sensus
vbi abundat amaritudo. Scientia sapienti, tanquam inundatio abundabit, et
consilium illius sicut fons vitæ permanet. Cor fatui quasi vas confractum, et
omnem sapientiam non tenebit. Verbum sapiens quodcunque audierit scius
laudabit, et ad se adijciet: audiuit luxuriosus, et displicebit illi, et proijciet illud

D post dorsum suum. Narratio fatui quasi sarcina in via. nam in labijs sensati
inuenietur gratia. Os prudentis quęritur in ecclesia, & verba illius cogitabūt
in cordibus suis. Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: & scien-
tia insensati inenarrabilia verba. Compedes in pedibus, stulto doctrina, &
quasi vincula manuum super manum dexteram. Fatuus in risu exaltat vo-
cem suam: vir autem sapiens vix tacitè ridebit. Ornamentum aureum pru-
denti doctrina: & quasi brachiale in brachio dextro. Pes fatui facilis in do-
mum proximi: & homo peritus confundetur à persona potentis. Stultus à fe-
nestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit. Stultitia hominis
auscultare per ostium: & prudens grauabitur contumelia. Labia imprudén-
tum stulta narrabunt: verba autem prudentium statera ponderabuntur. In
ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum. Dum maledicit
impius diabolum: maledicit ipse animam suam. Susurro coinquinabit ani-
mam suam, & in omnibus odietur: & qui permanserit, odiosus erit: tacitus &
sensatus honorabitur.

Stolidos non ferre monitiones, cum proximo candido agendum. Cap. XXII.

A IN lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernatio-
nem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit
eum, excutiet manus suas. Confusio patris est de filio indisciplinato: filia
autem fatua in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo. nam quę
confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax,
& ab impijs non minorabitur, ab vtriusque autem inhonorabitur. Musica in
luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapiētia. Qui
docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. Qui narrat verbum non audi-
dienti, quasi qui excitat dormientem de graui somno. Cum dormiente loqui-
B tur, qui enarrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit, Quis est hic?
Super mortuum plora, defecit enim lux eius: & super fatuum plora, deficit
enim sensu. Modicum plora supra mortuum, quoniam requieuit. Nequissimi
enim nequissima vita, super mortem fatui. Luctus mortui septem dies: fatui
autem, & impij omnes dies vitę illorum. Cum stulto ne multum loquaris, et
cum insensato ne abieris. Serua te ab illo, vt non molestiam habeas, & non
coinquinaberis peccato illius. Deflecte ab illo, & inuenies requiem, & non
Pro.17.a acediaberis in stultitia illius. Super plumbum grauabitur: & quod illi aliud
nomen, quàm fatuus? Arenam: & salem, & massam ferri facilius est ferre, quā
hominem imprudentem, & fatuum, & impium. Sicut loramentum ligneum
C colligatum in fundamento ędificij non dissoluetur: sic & cor confirmatum in
cogitatione consilij. Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non depra-
uabitur. Sicut ornatus arenosus in pariete limpido, & sicut pali in excelsis, et
cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt: sic &
cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Cor
trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet: sic & qui in præce
ptis dei permanet semper. Pungens oculum, deducit lachrymas: & qui pun-
git cor, profert sensum. Mittens lapidē in volatilia, deijciet illa: sic & qui con-
uitiatur amico, dissoluit amicitiam. Ad amicum si produxeris gladium, non
desperes. est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, non timeas.
est enim concordatio: excepto conuitio, et improperio & superbia, & myste-
rij reuelatione,

rij reuelatione,& plaga dolosa .in ijs omnibus effugiet amicus. Fidem posside D
cum amico in paupertate illius,vt & in bonis illius læteris. In tempore tribu
lationis illius permane illi fidelis, vt & in hæreditate illius cohæres sis. Ante
ignem camini vapor & fumus ignis inaltatur: sic & ante sanguinem male-
dicta,& contumeliæ,& minæ. Amicum salutare non confundaris. A facie il-
lius non me abscondam:& si mala mihi euenerint per illum,sustinebo. Om-
nis qui audiet,cauebit se ab eo. Quis dabit ori meo custodiam, & super la-
bia mea signaculum certum,vt nō cadam in ipsis, & lingua mea perdat me?

Implorat deum vt sibi det linguam & cor cohibere a peccando,in se docet quam scelesta
res sit adulterium. Cap. XXIII.

Domine pater & dominator vitæ meæ ne derelinquas me in cogitatu A
& consilio eorum: nec sinas me cadere in illa exprobratione. Quis
superponit in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sa-
pientiæ,vt ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareant deli-
cta eorum,& ne adincrescant ignorantiæ meæ,et multiplicentur delicta mea,
& peccata mea abundent,& incidam in conspectum aduersariorum meorū,
& gaudeat inimicus meus? Domine pater,& deus vitæ meæ, ne derelinquas
me in cogitatu illorum. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, &
omne desiderium prauum auerte à me. Aufer à me ventris concupiscentias
& concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreuerenti &
infrunitæ ne tradas me. Doctrinam oris audite filij: & qui custodierit il-
lam non periet labijs, nec scandalizabitur in operibus nequissimis. In vani- B
tate sua apprehendetur peccator, & superbus & maledicus scandalizabitur
in illis. Iurationi non assuescat os tuum. multi enim casus in illa. Nominatio
verò dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscea-
ris: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assi-
duè,à liuore non minuitur: sic omnis iurans, & nominans, in toto á peccato
non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet a
domo illius plaga. Et si frustrauerit fratrem,delictum illius super ipsum erit:
& si dissimulauerit,delinquet dupliciter,& si in vacuum iurauerit, non iusti
ficabitur. replebitur enim retributione domus illius. Est & alia loquela con-
traria morti,nō inueniatur in hæreditate Iacob. Etenim a misericordibus om
nia hæc auferentur,& in delictis non volutabuntur. Indisciplinatæ loquelæ
non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Memento patris & C
matris tuæ, in medio enim magnatorum consistis: ne fortè obliuiscatur te
deus in conspectu illorum,& assiduitate tua infatuatus improperium patia-
ris,& malluisses non nasci,et diem natiuitatis tuę maledicas. Homo assuetus
in verbis improperij,in omnibus diebus suis non erudietur. Duo genera abū
dant in peccatis,et tertium adducit iram,et perditionem: Anima calida quasi
ignis ardens non extinguetur,donec aliquid glutiat: Et homo nequam in ore
carnis suæ non desinet donec incendat ignem: Homini fornicario omnis
panis dulcis, non fatigabitur transgrediens vsque ad finem. Omnis ho-
mo qui transgreditur lectum suum, contemnens animam suam, et dicens:
Quis me videt? tenebræ circundant me, et parietes cooperiunt me,et nemo
circunspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur altissi-
mus. Et non intellexit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expel-

lit à se timorem dei huiusmodi hominis timor; & oculi hominum timentes
illum: & non cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores sunt su-
per solem, circunspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, &
hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim deo ante-
quàm crearentur omnia, sunt agnita: sic & post perfectum perspicit omnia.
D Hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: &
vbi non sperauit, apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quòd non intel
lexerit timorem domini. Sic & mulier omnis relinquens virum suum, & sta
tuens hæreditatem ex alieno matrimonio. primò enim in lege altissimi incre-
dibilis fuit: & secundò in virum suum deliquit: tertiò in adulterio fornicata
est, & ex alio viro filios statuit sibi. Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios
eius respicietur. Non tradent filij eius radices, & rami eius non dabunt fru-
ctum. derelinquent in maledictum memoriam eius, & dedecus illius non de-
lebitur. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quàm ti-
mor dei: & nihil dulcius, quàm respicere in mandatis domini. Gloria magna
est sequi dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

Encomium sapientiæ. Cap. XXIIII.

A SApientia laudabit animam suam, & in deo honorabitur, & in medio po
puli sui gloriabitur, & in ecclesiis altissimi aperiet os suum, & in conspe
ctu virtutis illius gloriabitur, & in medio populi sui exaltabitur, & in
plenitudine sancta admirabitur, et in multitudine electorum habebit laudem,
& inter benedictos benedicetur, dicens: Ego ex ore altissimi prodiui, primo-
genita ante omnem creaturam. Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indefi-
ciens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thro
nus meus in columna nubis. Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi
penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni
populo, & in omni gente primatum habui: & omnium excellentium, & hu-
milium corda virtute calcaui, & in his omnibus requiem quæsiui, & in hære
ditate eius morabor. Tunc præcepit & dixit mihi creator omnium: & qui
creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi. In Iacob inhabita,
Prouer. 8. c & in Israel hæreditare, & in electis meis mitte radices. Ab initio & ante secu
la creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam: & in habitatione
sancta coram ipso ministraui. Et sic in Sion firmata sum, & in ciuitate sancti
B ficata similiter requieui, & in Ierusalem potestas mea. Et radicaui in populo
honorificato, & in partes dei mei hæreditas illius, & in plenitudine sanctorũ
detentio mea. Quasi cedrus exaltata sum in Libano: et quasi cypressus in mõ
te Sion. quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Ieri-
cho. Quasi oliua speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta
aquam in plateis. Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem
dedi: quasi myrrha electa, dedi suauitatem odoris: & quasi storax & galba-
nus & vngula & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporaui habitationẽ
meam, & quasi balsamum non mistum odor meus. Ego quasi terebinthus
extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Ego quasi vitis fructifi-
caui suauitatem odoris: & flores mei, fructus honoris & honestatis. Ego ma-
ter pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia
omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Transite ad me

omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. Spiritus C
enim meus sup mel dulcis, & hęreditas mea super mel et fauũ. Memoria mea
in generationes seculorũ. Qui edunt me, adhuc esuriẽt: et qui bibunt me, ad-
huc sitient. Qui audit me, non confundet: & qui operantur in me, non pec-
cabunt. Qui elucidant me, vitã ęternã habebunt. hęc oĩa liber vitę, & testa-
mentũ altissimi, & agnitio veritatis. Legẽ mandauit Moyses in pręceptis iu
stitiarũ, & hęreditatem domui Iacob, & Israel promissiones. Posuit Dauid
puero suo excitare regẽ ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentẽ in
sempiternũ. Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus
nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: qui multiplicat quasi Ior-
danis in tempore messis. Qui mittit disciplinã sicut lucem, & assistens quasi Iosue.3.c.
Gehon in die vindemię. Qui pficit primus scire ipsam, & infirmior non in-
uestigabit eam. A mari enim abundabit cogitatio eius, & consilium illius in D
abysso magna. Ego sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aquę immen-
sę de fluuio, ego quasi fluuius Dorix, et sicut aquæductus exiui de paradiso.
Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum,
Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit
ad mare. quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, et enar-
rabo illam vsq; ad longinquum. Penetrabo omnes inferiores partes terrę, &
inspiciã omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in dño. Adhuc do
ctrinam quasi prophetiam, effundã, et relinquã illam quærentibus sapientiã,
et non desinam in progenies illorum vsq; in æuum sanctum. Videte quoniam
non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.

Vt honesta coniuge nihil præstantius, ita iracunda et impudica nihil nocentius. Cap. XXV.

IN tribus placitum est spiritui meo, quę sunt probata coram deo et homi A
nibus: Cõcordia fratrum: et amor proximorum: et vir et mulier bene sibi
consentientes. Tres species odiuit anima mea, et aggrauor valde animæ il
lorum: Pauperem superbum. et diuitem mendacem: et senem fatuum et insen
satum. Quæ in iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua in-
uenies? Quã speciosum caniciei iudicium, et presbyteris cognoscere consiliũ:
Quã speciosa veteranis sapientia, et gloriosus intellectus, et consilium. Coro
na senum multa peritia: et gloria illorum timor dei. Nouẽ insuspicabilia cor- B
dis magnificaui, et decimum dicam in lingua hominibus: Homo qui iucunda
tur in filijs, viuens et videns subuersionem inimicorum suorum. Beatus qui
habitat cum muliere sensata, et qui lingua sua non est lapsus, et qui non serui
uit indignis se. Beatus qui inuenit amicum verum, et qui enarrat iustitiã auri
audienti. Quã magnus qui inuenit sapientiam et scientiam: sed non est super
timentem dominũ. Timor dei super omnia se superposuit. Beatus homo, cui
donatum est habere timorẽ dei. Qui tenet illum, cui assimilabitur? Timor dei
initium dilectionis eius: fidei autem initium agglutinãdum est ei. Omnis pla C
ga tristicia cordis est: et omnis malitia nequitia mulieris. Et omnem plagam,
et non plagam videbit cordis: et omnem nequitiam, et non nequitiam mulie
ris: et omnem obductum, et non obductum odientium: et omnem vindictam
et non vindictam inimicorum. Non est caput nequius super caput colubri:
et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni et draconi placebit, quã
habitare cum muliere nequam. Nequitia mulieris immutat faciem eius: et

D obcæcabit vultum suum tanquam vrsus: & quasi saccum ostendet in medio proximorum. Ingemuit vir eius, & audiens suspirauit modicum. Breuis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto. Ne Gen.3.b respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie. Mulieris ira, irreuerentia & confusio magna. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. Cor humile & facies tristis, et plaga mortis, mulier nequam. Manus debiles, & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum. A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Non des aquę tuę exitum, nec modicum: nec mulieri nequam veniam prodeundi. Si non ambulauerit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum. A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

Idem fere cum præcedenti capite. Cap. XXVI.

A MVlieris bonę beatus vir: numerus enim annorum illorum duplex. Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium deum, dabitur viro pro factis bonis: diuitis autem & pauperis cor bonū, in omni tempore vultus illorum hilaris. A tribus timuit cor meū, & in quarto facies mea metuit: Delaturam ciuitatis: & collectionem populi: & calumniam mendacem: super mortem omnia grauia. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.
B In muliere zelotypa flagellum linguę, omnibus communicans. Sicut boū iugum quod mouetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem. Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur. In filia non auertente se, firma custodiam: ne inuenta occasione vtatur se. Ab omni irreuerentia oculorum eius caue: & ne mireris si te neglexerit. sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, & ab omni aqua
C proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deficiat. Gratia mulieris sedulę delectauit virum suum, & ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum dei est. Mulier sensata & tacita, nō est immutatio eruditæ animæ. Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animę. Sicut sol oriens mundo in altissimis dei, sic mulieris bonę species in ornamentum domus eius. lucerna splendens super candelabrum sanctum, & spe-
D cies faciei super ætatem stabilem. Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris. Fundamenta ęterna supra petram solidam, sic mandata dei in corde mulieris sanctæ. In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi aduenit: Vir bellator deficiens per inopiam: et vir sensatus contemptus: et qui transgreditur à iustitia ad peccatum, deus parauit eū ad romphæam. Duę species difficiles et periculosę mihi apparuerunt: Difficile exuitur negotians a negligentia: et non iustificabitur caupo à peccatis labiorum.

Multę sententię obseruatu admodum dignæ. Cap. XXVII.

A PRopter inopiam multi deliquerunt: et qui quærit locupletari, auertit oculum suū. Sicut in medio compaginis lapidū palus figitur: sic et inter mediū venditionis et emptionis angustiabitur peccatis. Conteretur cum

eum delinquēte delictum. Si non in timore domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. Sicut in percussura cribri remanebit stercus: sic aporia hominis in cogitatu illius. Vasa figuli probat fornax, et homines iustos tētatio tribulationis. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius: sic verbū B
excogitatu cordis hominis. Ante sermonem non laudes virum: hęc enim tentatio est hominum. Si sequaris iustitiam, apprehendes illam: et indues quasi poderem honoris, et inhabitabis cum ea et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis inuenies firmamentum. Volatilia ad sibi similia conueniunt: et veritas ad eos qui operantur illā, reuertetur. Leo venationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniquitates. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. In medio insensatorum serua verbum tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto. Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in delictis peccati. Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, et irreuerentia ipsius obturatio aurium. Effusio sanguinis in rixa superborum, et maledictio illorum auditus grauis. Qui denudat C
arcana amici, fidem perdit, et non inueniet amicum ad animum suum. Dilige proximum, et coniungere fide cum illo. Quod si denudaueris absconsa illius, non persequaris post eum. Sicut enim homo qui perdit amicum suum: sic et qui perdit amicitiam proximi sui. Et sicut qui dimittit auem de manu sua: sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies. non illum sequaris, quoniam longe abest: effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima eius. vltra, eum non poteris colligare, et maledicti est concordatio. Denudare autem amici mysteria, desperatio est animę infelicis. Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abijciet: in conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissime autem D
peruertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum. Multa audiui, & non coæquaui ei, & dominus odiet illum. Qui in altum mittit lapidē, super caput eius cadet: & plaga dolosa dolosi diuidet vulnera. Et qui foueā fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo suo, offendet in eo: et qui laqueū alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum cōsilium, super ipsum deuoluetur, et non agnoscet vnde adueniet illi. Illusio & improperium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi. Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorū dolor autem consumet illos antequam moriantur. Ira & furor vtraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

Ignoscendum proximo, non rixandum delator, & lingua mendax quam perniciose res Cap. XXVIII

QVi vindicari vult, a domino inueniet vindictam, et peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & a deo quærit A
medelā? In hominem similem sibi non habet misericordiā: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram. & propitiationem petit a deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem dei B
& non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstinete a lite, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam. Secundum enim ligna syluæ, sic ignis exardescit

& secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si suffla-
B ueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur vtraq; ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. qui respicit illam, non habebit requiem, nec habitabit cum requie. Flagelli plaga liuorem fecit;
C plaga autem linguę comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transiuit, & qui non attraxit iugum illius, & in vinculis eius non est ligatus. iugum enim illius, iugum ferreum est, & vinculum illius vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima: & vtilis potius inferus, quàm illa. Perseuerantia illius non permanebit, sed obtinebit vias iniustorum: in flamma sua non comburet iustos.
D Qui derelinquunt dominum incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia & seras auribus tuis. Aurum tuum & argētum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos: & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi. & sit casus tuus insanabilis in mortem.

De beneficiis, de creditorib. & debitorib. deq; fideiussionibus ac mendicitate. Cap. XXIX.

A QVi facit misericordiā, fœneratur proximo suo: et qui prēualet manu mādata seruat. Fœnerare proximo tuo in tēpore necessitatis illius, et iterū redde ꝓximo in tēpore suo. Confirma verbū, et fideliter age cū illo: et in omni tēpore inuenies quod tibi necessariū est. Multi quasi inuētionē ęstimauerunt fœnus, et prēstiterunt molestiam his qui se adiuuerunt. Donec accipiant, osculantur manus dantis, et in promissionibus humiliant vocem suam. Et in tempore redditionis postulabit tempus, et loquetur verba acediæ et murmurationum, et tempus causabitur si autem potuerit reddere, aduersabitur solidi, vix reddet dimidium, et computabit illud quasi inuentionem: sin autem, fraudabit illum pecunia sua, et possidebit illum inimicum gratis, et
B conuitia et maledicta reddet illi, et pro honore et beneficio reddet illi cōtumeliam multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. Veruntamen super humilem animo fortior esto, et pro eleemosyna non trahas illum. Propter mandatum assume pauperem: et propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum. Perde pecuniam propter fratrem et amicum: et non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone thesaurum tuum in prēceptis altissimi, et proderit tibi magis quam aurum. Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: et postea resurget, et retribuet illis retributionem unicuiq; in caput illorum. Super scutum potentis, et super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit.

Vir bonus fidem facit pro proximo suo:& qui perdiderit confusionē,derelin C
quet sibi.Gratiā fideiussoris ne obliuiscaris:dedit enim pro te animam suam.
Repromissorem fugit peccator & immundus.Bona repromissoris sibi adscri
bit peccator:& ingratus sensu,derelinquet liberantem se. Vir repromittit de
proximo suo:& cū perdiderit reuerētiam,derelinquetur ab eo. Repromissio ne
quissima multos perdidit diligentes, & commouit illos quasi fluctus maris.
Viros potentes gyrans migrare fecit,& vagari sunt in gentibus alienis. Pec-
cator transgrediens mandatum domini,incidet in promissionem nequam:&
qui conatur multa agere,incidet in iudicium. Recupera proximum secūdum
virtutem tuam,& attende tibi ne incidas. Initium vitæ hominis, aqua & pa
nis,& vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Melior est victus D
pauperis sub tegmine asserum, quàm epulæ splendidæ in peregrè sine domi-
cilio. Super minimum & magnum placeat tibi,& improperium peregrina-
tionis non audies. Vita nequam hospitandi de domo in domum:& vbi hospi
tabitur,non fiducialiter aget,nec aperiet os. Hospitabitur,& pascet, & por-
tabit ingratos,& ad hæc amara audiet, Transi hospes,& orna mensam, &
quæ in manu habes ciba cęteros. Exi a facie honoris amicorum meorum:ne-
cessitudine domus meæ hospitio mihi factus est frater. Grauia hæc homini
habenti sensum. Correptio domus,& improperium fœneratoris.

Qualem se præstet verus amor erga liberos, & de præstantia sanitatis. Cap. XXX.

QVi diligit filiū suum,assiduat illi flagella,ut lętetur in nouissimo suo, A
& non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabi
tur in illo,& in medio domesticorū in illo gloriabitur. Qui docet fi
lium suū,in zelum mittit inimicū & in medio amicorum gloriabitur in illo.
Mortuus est pater eius,& quasi non est mortuus. similem enim reliquit sibi Pro. 13.d.
post se. In vita sua vidit,& lętatus est in illo. in obitu suo non est cōtristatus, & 23.b
nec cōfusus est corā inimicis. reliquit enim defensorē domus contra inimicos, B
et amicis reddentē gratiā. Pro animabus filiorū colligabit uulnera sua,& sup
oēm vocē turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadet durus, & filius
remissus euadet pręceps. Lacta filiū tuū,& pauentem te faciet: lude cū eo,&
contristabit te. Non corrideas illi:ne condoleas,et in nouissimo obstupescent
dentes tui. Non des illi potestatē in iuuentute:& ne despicias cogitatus illius.
Curua ceruicem eius in iuuentute,& tunde latera eius dum infans est:ne forte C
induret,et nō credat tibi,et erit tibi dolor animę. Doce filiū tuū,et operare in
illo,ne in turpitudinem illius offendas. Melior est pauper sanus & fortis viri-
bus,q̃ diues imbecillis & flagellatus malitia. Salus animę in sanctitate iusti-
tię,et melior est omni auro & argento:& corpus validum,q̃ census immen
sus. Non est census sup censum salutis corporis: et nō est oblectamentū super
cordis gaudiū. Melior est mors,quā vita amara, et requies ęterna quā languor
pseuerās. Bōa ābscōdita in ore clauso,quasi appositiōes epularū circūpositę se D
pulchro. Quid pderit libatio idolo: nec.n. mādūcabit,nec odorabit,sic q effu-
gat a domino, et portans mercedes iniquitatis. Videns oculis, et ingemiscens,
sicut spado complectens virginem suspirans. Tristitiam non des animę tuæ,
et affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis hęc est vita homi-
nis, et thesaurus sine defectione sanctitatis: et exultatio viri est longæuitas.
Miserere animæ tuæ placens deo, et contine,et congrega cor tuum in sancti-

tate eius,& tristitiam longe expelle à te. Multos enim occidit tristitia, & non est vtilitas in illa. Zelus et iracundia minuunt dies,& ante tempus senectam adducet cogitatus. Splendidum cor, bonum in epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt.

De miseria hominis auari, moribus mensæ & modo victus, deque oculo nequam ac liberalitate. Cap. XXXI.

A Vigilia honestatis tabefaciet carnes,& cogitatus illius auferet somnum Cogitatus præscientiæ auertit sensum, & infirmitas grauis sobriam facit animam. Laborauit diues in congregatione substantiæ,& in requie sua replebitur bonis suis. Laborauit pauper in diminutione victus, et in fine inops fit. Qui aurum diligit, non iustificabitur: & qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea. Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorum. Lignum offensionis est aurum sacrificantium. Væ illis qui sectantur illud,& omnis imprudens deperiet in illo Beatus diues, qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia

B & thesauris. Quis est hic,& laudabimus eũ: Fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo,& perfectus inuentus est, & erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi,& nõ est transgressus, et facere mala,& non fecit. Ideò stabilita sunt bona illius in domino,& eleemosinas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum. Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Non dicas, si multa sunt quæ super illam sunt. Memẽto quoniam malus est oculus nequam. Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lachrymabitur, cum viderit. Ne extendas manum tuam prior,& inuidia contaminatus erubescas. Ne comprimaris in conuiuio, vino

C Intellige quę sunt proximi tui ex teipso. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur: vt non cum manducas multum, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinę:& noli nimius esse, ne fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo,& non senties dolorem. Vigilia & cholera, & tortura viro infrunito. somnus sanitatis in homine parco dormiet vsque in mane,& anima illius cum ipso delectabitur. Et si coactus fueris in edendo multum, surge è medio,& vome: & refrigerabit te,& non adduces corpori tuo infirmitatẽ. Audi me fili, & ne spernas me: & in nouissimo inuenies verba mea. In omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.

D Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & testimonium veritatis illius fidele. In nequissimo pane murmurabit ciuitas, & testimonium nequitiæ illius verum est: Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius. Quæ vita est ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corporis, sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatum, Ebrietati animositas, imprudentis offensio,

Psal. 110.b.
Prouer. 31.a

minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & non despicias eum in iucunditate illius: verba improperij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

De officio magistratus & aliis compluribus. Cap. XXXII.

Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic considera, & omni cura tua explicita recumbe: vt læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem consequaris corrogationis. Loquere maior natu: decet enim te. primum verbum diligenti scientiam, & non impedias musicam. Vbi auditus non est, non effundas sermonem, & importune noli extolli in sapientia tua. Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorum in conuiuio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi: sic numerus musicorum in iucundo & moderato vino. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Adolescens loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens. In medio magnatorum loqui non præsumas: & vbi sunt senes, non multum loquaris. Ante tonitruum præibit coruscatio: & ante verecundiam præibit gratia, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Et hora surgendi non te trices: præcurre autem prior in domum tuam, & illic auocare, & illic lude, & age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo. Super his omnibus benedicito dominum qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis suis. Qui timet dominum, excipiet doctrinam eius: & qui vigilauerint ad illum, inuenient benedictionem illius. Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiose agit, scandalizabitur ab ea. Qui timent dominum, inuenient iudicium iustum, & iustitiam quasi lumen accendent. Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inueniet comparationem. Vir cõsilij non disperdet intelligentiam, alienus & superbus non pertimescet timorem. etiam postquàm fecit cum eo sine consilio, & suis insectationibus arguetur. Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. In via ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, nec ponas animæ tuæ scandalum. Et à filijs tuis caue, & à domesticis tuis attende. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. hoc est enim conseruatio mandatorum. Qui credit deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

A B Iob.31.a. C D

De timore dei & legibus & quomodo dei opera contemplanda, & quomodo curanda familia. Cap. XXXIII.

Timenti dominum non occurrent mala, sed in tentatione deus illum cõseruabit, & liberabit à malis. Sapiens non odit mandata et iustitias, et non illidetur quasi in procella nauis. Homo sensatus credit legi dei, & lex illi fidelis. Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur, & conseruabit disciplinam, & tunc respondebit. Præcordia fatui quasi rota carri: & quasi axis versatilis cogitatus illius. Equus emissarius, sic & amicus subsannator, sub omni supersedente hinnit. Quare dies diẽ superat, & iterum lux lucem, & annus annum à sole? A domini scientia separati sunt facto sole, & præceptum custodiente, per dei sapientiam

A

B diuiduntur. Et immutauit tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebrauerunt ad horam. Ex ipsis exaltauit & magnificauit deus, & ex ipsis posuit in numerum dierum, & omnes homines de solo, & ex terra vnde creatus est Adam. In multitudine disciplinæ dominus separauit eos, & immutauit vias eorum. Ex ipsis benedixit & exaltauit, & ex ipsis sanctificauit, & ad se applicauit: & ex ipsis maledixit & humiliauit, & conuertit illos à separatione ipsorum. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere. Omnes viæ eius secundum dispositionem eius: sic homo in manu illius qui se fecit, & reddet illi secundum iudicium suum. Cōtra malum bonum est, & contra vitam mors, sic & contra virum iustum peccator. Et sic intuere in omnia opera altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum: & ego nouissimus euigilaui, & quasi qui colligit acinos post vindemiatores. In benedictione dei & ipse speraui: & quasi qui vindemiat, repleui torcular. Respicite quoniam non mihi soli laboraui, sed & omnibus exquirentibus disciplinam. Audite me magnates & omnes populi, & rectores ecclesiæ auribus percipite. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vita tua: & non dederis alij possessionem tuam: ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro. melius est enim vt filij tui te rogent, quàm te respicere in manibus filiorum tuorum. In omnibus operibus tuis præcellens esto. Ne dederis maculam in gloriam tuã. In die consummationis dierum vitę tuæ, & in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam. Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ. Seruo maleuolo tortura & compedes, mitte illum in operationem, ne vacet. multam enim malitiam docuit ociositas. in opere constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem. Verum sine iudicio nihil facias graue. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrē sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum. Si læseris eum iniustè, in fugam conuertetur. & si extollens discesserit: quem quæras, & in qua via quæras illum, nescis.

Rom. 9. c.

C D

Spem impiorum vanam, piorum autem certam: deum non victimis placari, sed vitæ innocentia. Cap. XXXIIII.

A VAna spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes. Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia. hoc secundum hoc visio somniorum. Ante faciem hominis similitudo alterius hominis. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Diuinatio erroris & auguria, mendacia & somnia malefacientium, vanitas est. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur: nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum. multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis fatuus est, multiplica-

maliti am.Q ui tentatus non eſt,qualia ſcit?Q ui implanatus eſt , abundabit B
nequitia. Multa vidi errando,& plurimas verborum conſuetudines. Aliquo-
ties vſq; ad mortem periclitatus ſum horum cauſa , & liberatus ſum gratia
dei. Spiritus timentium deum quæritur,& in cõſpectu illius benedicetur: ſpes
enim illorum in ſaluantem illos,& oculi dei in diligentes ſe. Q ui timet domi
num,nihil trepidabit,& non pauebit : quoniam ipſe eſt ſpes eius. Timentis
dominum beata eſt anima eius. Ad quem reſpicit , & quis eſt fortitudo eius?
Oculi domini ſuper timentes eum,protector potentiæ, firmamentum virtu- C
tis,tegimen ardoris , & vmbraculum meridiani , deprecatio offenſionis , &
adiutorium caſus,exaltans animam,& illuminans oculos, dans ſanitatem &
vitam & benedictionem. Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata,& non
ſunt beneplacitæ ſubſannationes iniuſtorum. Dominus ſolus ſuſtinentibus ſe
in via veritatis & iuſtitiæ. Dona iniquorum non probat altiſſimus,nec reſpi Prouer.15.b
cit in oblationes iniquorum , nec in multitudine ſacrificiorum eorum propi-
tiabitur peccatis. Q ui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum , quaſi qui
victimat filium in conſpectu patris ſui. Panis egentium , vita pauperis eſt: D
qui defraudat illum,homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panẽ, quaſi qui
occidit proximum ſuum. Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mer-
cenario fratres ſunt. Vnus ædificans,& vnus deſtruens: quid prodeſt illis,ni-
ſi labor? Vnus orans,& vnus maledicens: cuius vocem exaudiet deus? Qui ba
ptizatur à mortuo,& iterum tangit mortuum,quid proficit lauatio illius? ſic
homo qui ieiunat in peccatis ſuis: & iterum eadem faciens, quid proficit hu-
miliando ſe? orationem illius quis exaudiet?

Quales victimas deus amet quos protegat,& quorum preces exaudiat. Cap. XXXV. A

QVi conſeruat legem: multiplicat orationem. Sacrificium ſalutare eſt
attendere mandatis,& diſcedere ab omni iniquitate: & propitiatio-
nem litare ſacrificijs ſuper iniuſtitias: & deprecatio pro peccatis, re-
cedere ab iniuſtitia. Retribuet gratiam , qui offert ſimilaginem ; & qui facit
miſericordiam,offert ſacrificium. Beneplacitum eſt domino recedere ab ini-
quitate: et deprecatio pro peccatis recedere ab iniuſtitia. Non apparebis ante
conſpectum domini vacuus. Hæc enim omnia propter mandatum dei fiunt.
Oblatio iuſti impinguat altare , et odor ſuauitatis eſt in conſpectu altiſſimi. B
Sacrificium iuſti acceptum eſt,et memoriam eius non obliuiſcetur dominus.
Bono animo gloriam redde deo: et non minuas primitias manuum tuarum.
In omni dato hilarem fac vultum tuum , et in exultatione ſanctifica decimas
tuas. Da altiſſimo ſecundum datum eius,et in bono oculo adinuentionem fa-
cito manuum tuarum : quoniam dominus retribuens eſt , & ſepties tantum
reddet tibi. Noli offerre munera praua,non enim ſuſcipiet illa. Et noli inſpice
re ſacrificium iniuſtum , quoniam dominus iudex eſt , et non eſt apud illum C
gloria perſonæ. Non accipiet dominus perſonam in pauperem, et deprecatio
nem læſi exaudiet. Non deſpiciet preces pupilli: nec viduam,ſi effundat loque
lam gemitus. Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt , et exclama-
tio eius ſuper deducentem eas? A maxilla enim aſcendunt vſq; ad cœlum, et
dominus exauditor delectabitur in illis. Q ui adorat deum in oblectatione,ſu
ſcipietur. et deprecatio illius vſq; ad nubes propinquabit . Oratio humiliãtis Act.10.a.
ſe,nubes penetrabit; et donec propinquet, non conſolabitur , et non diſcedet,

D donec altissimus aspiciat. Et dominus non elongabit, sed iudicabit iustos, & faciet iudicium. & fortissimus non habebit in illis patientiam, quousque contribulet dorsum ipsorum, & gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, & sceptra iniquorum contribulet, donec reddat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adę, & secundum pręsumptionem illius, donec iudicet iudicium plebis suę, & oblectabit iustos misericordia dei: in tempore tribulationis quasi nubes pluuię in tempore siccitatis.

Flagitat subsidium a deo ad supprimendum hostes, & extollit laudibus honestam mulierem.

Cap. XXXVI.

A MIserere nostri deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum, & immitte timorem tuum super gentes quę non exquisierunt te: vt cognoscant quia nō est deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam super gentes alienas, vt videant potentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est deus pręter te domine. Innoua signa, & immuta mi-
B rabilia. Glorifica manum, & brachium dextrum. Excita furorem, & effunde iram. Extolle aduersarium, & afflige inimicum. Festina tempus, & memento finis, vt enarrent mirabilia tua. In ira flammę deuoretur qui saluatur: & qui pessimant plebem tuam, inueniant perditionem. Contere caput principum, & inimicorum dicentium, Non est alius pręter nos. Congrega omnes tribus Iacob: & cognoscant quia non est deus, nisi tu: vt enarrent magnalia tua: & hęreditabis eos, sicut ab initio. Miserere plebi tuæ, super quam inuocatum est nomen tuum: & Israel, quem coęquasti primogenito tuo. Miserere
C ciuitati sanctificationis tuę Ierusalē, ciuitati requiei tuæ. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum. Da testimonium quia ab initio creaturæ tuę sunt, & suscita precationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetę priores. Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur, & exaudi orationes seruorum tuorum. Secundum benedictionem Aaron da populo tuo, & dirige nos viam iustitię: vt sciant omnes qui habitant terram, quia tu deus conspector seculorum. Omnem escam manducabit venter, & est cibus cibo melior. Fauces contingunt cibum feræ, & cor insensatum verba mendacia. Cor prauum dabit tristitiam, & homo peritus resi-
D stet illi. Omnem masculum excipiet mulier: & est filia melior filia. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium. Si est lingua curationis, est & mitigationis, & misericordiæ, non est vir illius secundum filios hominum. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem: adiutorium secundum illum est, & columna vt requies. Vbi non est sepes, diripietur possessio: & vbi non est mulier, ingemiscet egens. Cui credit, qui non habet nidum? Et deflectens vbicunque obscurauerit, quasi succinctus latro exiliens de ciuitate in ciuitatem.

Quę vera & quę falsa amicitia, vnde petendum consilium, deque sapientia ac modestia.

Cap. XXXVII.

A OMnis amicus dicet, Et ego amicitiam copulaui, sed est amicus, solo nomine amicus. Nōne tristitia inest vsque ad mortem? Sodalis autem, & amicus, ad inimicitiam conuertentur. O præsumptio nequissima vnde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate illius? Sodalis amico

coniucundabitur

coniucundabitur in oblectationibus, et in tempore tribulationis aduersarius
erit. Sodalis amico condolet causa ventris, et contra hostem accipiet scutum.
Non obliuiscaris amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in operi-
bus tuis. Noli consiliari cum socero tuo, et à zelantibus te absconde consiliũ,
Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A con-
siliario serua animam tuam. prius scito quæ sit illius necessitas: et ipse enim B
in animo suo cogitabit ne fortè mittat sudem in terram, et dicat tibi Bona est
via tua. et stet econtrario videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tra-
cta de sanctitate, et cum iniusto de iustitia, et cum muliere de ea quæ æmula-
tur: cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de vẽ
ditione, cum viro liuido de gratijs agendis, cum impio de pietate, cum inhone
sto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali
de consummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione, non attendas
his in omni consilio. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoue
ris obseruantem timorem dei, cuius anima est secundum animam tuam, qui
cum titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Et cor boni consilij statue tecum C
non est enim tibi aliud pluris illo. Anima viri sancti enuntiat aliquando ve-
ra, quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculãdum. Et in his
omnibus deprecare altissimum, vt dirigat in veritate viam tuam. Ante om-
nia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabi
le. Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonum
et malum, vita et mors, et dominatrix illorum est assidua lingua. Vir peritus
multos erudit, et animę suæ suauis est. Qui sophistice loquitur odibilis est: in
omni re defraudabitur. non est enim illi data à domino gratia: omni enim sa-
pientia defraudatus est. Est sapiens, animæ suę sapiens: et fructus sensus illius
laudabilis. Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus sensus illius fideles D
sunt. Vir sapiens implebitur benedictionibus, et videntes illum laudabunt.
Vita viri in numero dierum: dies autem Israel innumerabiles sunt. Sapiens
in populo hæreditabit honorem, et nomen illius erit viuens in æternum. Fili
mi in vita tua tenta animam tuam: et si fuerit nequam. non des illi potestatẽ
non enim omnibus omnia expediunt, et non omni animę omne genus pla-
cet. Noli auidus esse in omni epulatione, et non te effundas super omnem
escam. in multis enim escis erit infirmitas, et auiditas appropinquabit vsque
ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adij
ciet vitam.

De medicinę excellentia & luctu mortuorum, item in quem vsum artes exercendæ sunt & sapientiæ studendum. Cap. XXXVIII.

HOnora medicum propter necessitatem. etenim illũ creauit altissimus. A
A deo est enim omnis medela, et a rege accipiet donationem. Discipli
na medici exaltabit caput illius, et in cõspectu magnatorum collauda
bitur. Altissimus creauit de terra medicinã, et vir prudens non abhorrebit il-
lam. Nònne a ligno indulcata est àqua amara? Ad agnitionem hominum vir
tus illorum, et dedit hominibus scientiam altissimus, honorari in mirabilibus
suis. In his curans mitigabit dolorem, et vnguentarius faciet pigmenta suaui
tatis, et vnctiones conficiet sanitatis, et nõ consummabuntur opera eius. Pax
enim dei super faciem terrę. Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed

ora dominum,& ipse curabit te. Auerte à delicto,& dirige manus,& ab om
ni delicto munda cor tuum. Da suauitatem & memoriam similaginis, & im
pingua oblationem,& da locum medico. etenim illum dominus creauit: &
non discedat à te,quia opera eius sunt necessaria. Est enim tempus quando in
manus illorum incurras: ipsi verò dominum deprecabuntur, vt dirigat re-
quiem eorum & sanitatem, propter conuersationem illorum. Qui delinquit
in conspectu eius qui fecit eum,incidet in manus medici. Fili in mortuum pro
duc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium
contege corpus illius,& non despicias sepulturam illius. Propter delaturam
B autem amare fer luctum illius vno die,& consolare propter tristitiã,& fac lu
Prou.12: d 15,b & 17. ctum secundũ meritum eius vno die vel duobus propter detractionẽ. A tristi
tia enim festinat mors,& cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit ceruí-
cem. In abductione permanet tristitia:& substantia inopis secũdum cor eius.
Ne dederis in tristitia cor tuum,sed repelle eã à te:& memẽto nouissimorũ,
& noli obliuisci.neq; enim est conuersio,& huic nihil proderit,et teipsum pes
simabis. Memor esto iudicij mei:sic enim erit & tuum.mihi heri, & tibi ho-
die: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in
exitu spiritus sui. Sapientiã scribe in tẽpore vacuitatis:& qui minoratur actu
C sapientiã percipiet:quia sapiẽtia replebitur. Qui tenet aratrũ,& qui gloriatur
in iaculo,stimulo boues agitat,& conuersatur in operibus eorũ, & enarratio
eius in filijs taurorũ. Cor suum dabit ad versandos sulcos,& vigilia eius in sa
gina vaccarum. Sic omnis faber & architectus qui noctem tanquam diem
transigit,qui sculpit signacula sculptilia,& assiduitas eius variat picturam.
cor suũ dabit in similitudinẽ picturę,& vigilia sua perficit opus. Sic faber fer
rarius sedens iuxta incudem,& considerans opus ferri. Vapor ignis vret car-
nes eius,& in calore fornacis concertatur. Vox mallei innouat aurem eius, &
cõtra similitudinem vasis oculus eius. Cor suum dabit in consummationẽ ope
rũ,& vigilia sua ornabit imperfectionẽ. Sic figulus sedens ad opus suũ, con-
uertens pedibus suis rotã,qui in solicitudine positus est semper propter opus
D suum,et innumera est omnis operatio eius. In brachio suo formabit lutum,et
ante pedes suos curuabit virtutem suam. Cor suum dabit vt consummet lini
tionem,& vigilia sua mundabit fornacem. Omnes hi in manibus suis spera-
uerunt,et vnusquisq; in arte sua sapiẽs est. Sine his omnibus non ędificatur ci
uitas. Et non inhabitabunt,nec inambulabunt,et in ecclesiam non transilient
Super sellam iudicis non sedebunt,et testamentum iudicij non intelligent,ne-
q; palam facient disciplinam et iudicium,et in parabolis non inuenientur:sed
creaturam ęui confirmabunt et deprecatio illorum in operatione artis accom
modantes animas suas.et conquirentes in lege altissimi.

Sapiens quibus rebus vacet,& quomodo deus collaudandus qui cuncta in vsum piorum condide-
ris,quibus in suam perniciem abutuntur impii. Cap. XXXIX.

A SApientiam omnium antiquorum exquiret sapiens,et in prophetis vaca
bit. Narrationem virorum nominatorum conseruabit,et in versutias pa
rabolarum simul introibit. Occulta prouerbiorum exquiret,et in abscon
ditis parabolarum conuersabitur. In medio magnatorum ministrabit,et in
conspectu prǽsidis apparebit. In terram alienigenarũ gentiũ pertransiet,bo-
na enim,et mala in omnibus tentabit. Cor suum tradet ad vigilandum dilu-

culo ad dominum qui fecit illum,& in conspectu altissimi deprecabitur. Ap-
eriet os suũ in oratione,et pro delictis suis deprecabitur. Si enim dñs magnus a
voluerit,spiritu intelligentię replebit illum:& ipse tanquã imbres mittet elo- B
quia sapientiæ suæ,& in oratione confitebitur domino. Et ipse diriget consi-
lium eius,& disciplinã,& in absconditis suis consiliabitur. Ipse palam faciet
disciplinam doctrinæ suæ,& in lege testamenti domini gloriabitur. Collauda
bunt multi sapientiam eius,& vsq; in seculum nõ delebitur. Non recedet me
moria eius,& nomen eius requiretur a generatione in generationem. Sapien
tiam eius enarrabunt gentes,& laudem eius enuntiabit ecclesia. Si permanse
rit nomẽ eius,derelinquet plus quam mille:et si requieuerit,proderit illi. Ad-
huc consiliabor,vt enarrem:vt furore enim repletus sum. In voce dicit,Ob-
audite me diuini fructus,et quasi rosa plantata super riuos aquarum fructifi-
cate. Quasi Libanus odorem suauitatis habete. Florete flores,quasi lilium, et c
date odorem,et frondete in gratiam,et collaudate canticum, et benedicite do C
minum in operibus suis. Date nomini eius magnificentiam,et confitemini il
li in voce labiorum vestrorum,et in canticis labiorum,et citharis,et sic dice-
tis in cõfessione,Opera domini vniuersa,bona valde, In verbo enim eius ste
tit aqua,sicut cõgeries:et in sermone oris illius, sicut exceptoria aquarũ: qm
in præcepto ipsius placor fit,et non est minoratio in salute ipsius. Opera om
nis carnis coram illo,et non est quicquam absconditũ ab oculis eius. A seculo
vsq; in seculum respicit,et nihil est mirabile in conspectu eius. Non est dice-
re: Quid est hoc,aut quid istud? omnia enim in tempore suo quærentur. Be-
nedictio illius quasi fluuius inundabit:et quo modo cataclysmus aridam ine- d
briauit,sic ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum,hęreditabit. Quo mo
do conuertit aquas in siccitatem,& siccata est terra,et viæ illius. viįs illorum
directę sunt:sic peccatoribus offensiões in ira eius. Bona bonis creata sunt ab
initio,sic nequissimis bona & mala. Initiũ necessarię rei vitę hominũ,aqua,
ignis & ferrũ,sal,lac,& panis similagineus,& mel,& botrus vuæ,et oleum, D
et vestimentũ. Hęc omnia sanctis in bona: sic & impijs, & peccatoribus in
mala conuertentur. Sunt spiritus qui ad vindictã creati sunt, & in furore suo
confirmauerũt tormenta sua:& in tempore consummationis effundent virtu
tẽ:& furorem eius qui fecit illos,confundent. Ignis,grando,fames, & mors,
omnia hæc ad vindictam creata sunt. bestiarũ dentes,& scorpij, & serpentes
& romphæa vindicans in exterminium impios. In mandatis eius epulabun-
tur,& super terram in necessitate præparabuntur,& in temporibus suis non a
præterient verbũ. Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum,
et cogitaui,et scripta dimisi. Omnia opera domini bona,& omne opus hora
sua subministrauit. Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tem-
pore suo comprobabuntur. Et nunc in omni corde & ore collaudate,& bene-
dicite nomen domini.

Cap. XL.

Occupatio magna creata est omnibus hominibus,& iugum graue su- A
per filios Adam a die exitus de ventre matris eorum,vsq; in diem se-
pulturæ in matrem omnium. Cogitationes eorum,& timores cordis
adinuentiones expectationis,& dies finitionis. a pręsidente super sedẽ glorio-
sam,vsq; ad humiliatum in terram,& cinerẽ:ab eo eo qui vtitur hyacintho,
et portat coronam,vsq; ad eum qui operitur lino crudo. Furor,zelus, tumul-

tus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseuerans, & cōtentio, & in tem
B pore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam eius. Modicum
autem tanquam nihil in requie, & ab eo in somnis, quasi in die respectus.
Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui euaserit in die belli. In tem
pore salutis suæ exurrexit, & admirans ad nullum timorem cum omni carne,
ab homine vsque ad pecus, & super peccatores septuplum. Ad hęc mors, san-
guis, contentio, & romphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella: su-
per iniquos creata sunt hæc omnia, & propter illos factus est cataclysmus.
Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur, & omnes aquę in mare cō
uertentur. Omne munus, & iniquitas delebitur, & fides in seculum stabit.
Substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, & sicut tonitruum magnū
in pluuia personabunt. In aperiendo manus suas, lętabitur, sic præuaricato-
C res in consummatione tabescent. Nepotes impiorum non multiplicabunt ra-
mos, & radices immundæ super cacumen petræ sonant. Super omnem aquā
viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum euelletur. Gratia sicut para
disus in benedictionibus, & misericordia in seculo permanet. Vita sibi sufficiē
tis operarij condulcabitur, & in ea inuenies thesaurum Filij, ędificatio ciuita
tis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata computabitur. Vi-
num & musica lætificant cor, & super vtraq; dilectio sapientię. Tibię et psal
terium suauem faciunt melodiam, & super vtraq; lingua suauis. Gratiam &
speciem desiderabit oculus tuus, & super hæc virides sationes. Amicus & so-
dalis in tempore conuenientes, & super vtrosq; mulier cum viro. Fratres in
D adiutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberabit. Au-
rum & argentum est constitutio pedum: & super vtrunq; consilium benepla
citum. Facultates & virtutes exaltant cor, & super hęc timor domini. Non
est in timore domini minoratio, & nō est in eo inquirere adiutorium. Timor
domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt il
lum. Fili, in tempore vitę tuæ ne indigeas. melius est enim mori, quàm indi-
gere. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita eius in cogitatione vi-
ctus. alit enim animam suam cibis alienis. Vir autem disciplinatus, & erudi-
ditus custodiet se. In ore imprudentis condulcabitur inopia, & in ventre eius
ignis ardebit.

De morte & vita hominis, de piorum liberalitate & impiorum auaritia. Cap. XLI.

A O Mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in sub-
stantijs suis: viro quieto, & cuius vię directæ sunt in omnibus, & ad-
huc valenti accipere cibum. O mors bonum est iudicium tuum ho-
mini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus
cura est, & incredibili, qui perdit sapientiam. Noli metuere iudicium mortis.
Memento quę ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium a
domino omni carni. & qui superueniet tibi in beneplacito altissimi, siue de-
B cem, siue centum, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitę. Fi-
lij abominationum fiunt filij peccatorum, & qui conuersantur secus domos
impiorum: Filiorum peccatorum periet hęreditas, & cum semine illorum as-
siduitas opprobrij. De patre impio queruntur filij, quoniam propter illum
sunt in opprobrio. Vę vobis viri impij, qui dereliquistis legem domini altis-
simi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: si mortui fueritis, in male-
ctione

dictione erit pars vestra. Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur: C
sic impij à maledicto in perditionem. Luctus hominum in corpore ipsorum,
nomen autem impiorum delebitur. Curam habe de bono nomine. hoc enim
magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni. Bonę vitę nu
merus dierum: bonum autem nomen permanebit in æuum. Disciplinam in
pace conseruate filij. sapientia enim abscondita, & thesaurus inuisus, quę vti-
litas in vtrisque? Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quàm homo qui
abscondit sapientiam suã. Veruntamen reuertimini in his quę procedunt de
ore meo. Non est enim bonum omnem irreuerentiam obseruare: & non om-
nia omnibus bene placent in fide. Erubescite a patre, & a matre de fornicatio D
ne: & a præsidente & a potente de mendacio, a principe & a iudice de deli-
cto: a synagoga & plebe de iniquitate: a socio & amico de iniustitia: & de lo-
co in quo habitas, de furto, de veritate dei, & testamento, de discubitu in pa-
nibus, & ab obfuscatione dati & accepti: a salutantibus de silentio: a respectu
mulieris fornicariæ: et ab auersione vultus cognati. Ne auertas faciem tuam
a proximo tuo, et ab auferendo partem, et non restituendo. Ne respicias mu-
lierem alieni viri, et ne scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.
Caue ab amicis de sermonibus improperij: et cum dederis, ne improperes.

De cura rei familiaris & difficili eluctatione puellæ falacis, de potentia ac sapientia dei multisque aliis. Cap. XLII.

NOn duplices sermonem auditus de reuelatione sermonis absconditi, A
et eris verè sine confusione, et inuenies gratiam in conspectu omniũ
hominum: ne pro his omnibus confundaris. et ne accipias personam,
vt delinquas. De lege altissimi, et testamento, et de iudicio iustificare impiũ,
et de verbo sociorum et viatorum, et de datione hęreditatis amicorum, de
æqualitate staterę et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum, de
correptione emptionis et negotiatorum, et de multa disciplina filiorum, et
seruo pessimo latus sanguinare. Super mulierem nequam bonum est signũ.
Vbi manus multę sunt, claude: et quodcunque trades, numera et appende: da B
tum verò, et acceptum omne describe. De displina insensati et fatui, et de se-
nioribus qui iudicantur ab adolescentibus: et eris eruditus in omnibus, et pro
babilis in conspectu omnium virorum. Filia patris abscondita est. vigilia et
solicitudo eius aufert somnum, ne forte in adolescentia sua adultera efficia-
tur, et cum viro commorata odibilis fiat: nequando polluatur in virginitate
sua, et in paternis suis grauida inueniatur, ne forte cum viro commorata
transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. Super filiam luxuriosam confirma
custodiam: nequando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione
in ciuitate, et obiectione plebis, et confundat te in multitudine populi. Omni C
homini noli intendere in speciem: et in medio mulierum noli commorari. de
vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas uiri. Melior est enim
iniquitas viri, quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobri-
um. Memor ero igitur operum domini, et quę vidi annunciabo in sermoni-
bus domini opera eius Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini
plenum est opus eius. Nonne dominus facit sanctos enarrare omnia mirabi-
lia sua, quę confirmauit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? Abys-
sum, et cor hominum inuestigauit: et in astutia eorum excogitauit. Co-

D gnouit enim dominus omnem ſcientiam,& inſpexit in ſinum æui,annuntiãs quæ prçterierunt & quæ ſuperuentura ſunt, reuelans veſtigia oculorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo.
Eſa.29.c. Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit: qui eſt ante ſeculum & vſq; in ſeculum, neq; adiectum eſt neq; minuitur,& non eget alicuius conſilio. Quã deſiderabilia omnia opera eius,& tanquam ſcintilla quæ eſt conſiderare. Omnia hæc viuunt, & manent in ſeculum, & in omni neceſſitate omnia obaudiunt ei. Omnia duplicia,vnum contra vnum,& non fecit quicquam deeſſe. Vniuſcuiuſq; confirmauit bona. Et quis ſatiabitur videns gloriam eius?

De cœli aſtrorumq; & reliquorum dei operum ornatu,vnde dei agnoſcitur & extollitur magnificentia. Cap. XLIII.

A ALtitudinis firmamentum pulchritudo eius eſt, ſpecies cœli in viſione glorię. Sol in aſpectu annuntians in exitu, vas admirabile opus excelſi. In meridiano exuret terram,et in conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris. Tripliciter ſol exurens montes,radios igneos exuſſlans & refulgens,radijs ſuis obcæcat oculos. Magnus dominus qui fecit illum, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Et luna in omnibus tempore ſuo, oſtenſio temporis, & ſignum æui. A luna ſignum diei feſti,luminare quod minuitur in conſummatione. Menſis ſecundum nomen eius eſt creſcens mirabiliter in conſummatione. Vas caſtrorum in excelſis,in firmamento cœli reſplendens. Species cœli gloria ſtellarum mũ
B dum illuminans in excelſis dominus. In verbis ſanctis ſtabunt ad iudicium, et non exardeſcent in vigilijs ſuis. Vide arcum,& benedic eum qui fecit illũ: valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo. Gyrauit cœlũ in circuitu glorię ſuę, ma
Gen.9.b. nus excelſi aperuerunt illum. Imperio ſuo accelerauit niuem,& accelerat coruſcationes emittere iudicij ſui. Propterea aperti ſunt theſauri, et euolauerunt nebulæ ſicut aues. In magnitudine ſua poſuit nubes, & confracti ſunt lapides grandinis. In conſpectu eius commouebuntur montes, & in voluntate eius aſpirauit Notus. Vox tonitrui eius verberauit terram, tempeſtas aquilonis, & congregatio ſpiritus,et ſicut auis deponens ad ſedendum, aſpergit niuem, et ſicut locuſta demergens deſcenſus eius. Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus,et ſuper imbrem eius expaueſcit cor. Gelu ſicut ſalem effundet ſuper terram: et dum gelauerit, fiet tanquam acumina tribuli. Frigidus ventus aquilo flauit,et gelauit cryſtallus ab aqua. ſuper omnem congregationem aquarum requieſcet,et ſicut lorica induet ſe aquis. Et deuorabit montes,
C et exuret deſertum,et extinguet viride ſicut ignem. Medicina omnium in feſtinatione nebulę.et ros obuians ab ardore venienti humilem efficiet eum. In ſermone eius ſiluit ventus, et cogitatione ſua placauit abyſſum, et plantauit illum dominus Ieſus. Qui nauigant mare,enarrant pericula eius: et audientes auribus noſtris admirabimur. Illic præclara opera,et mirabilia: varia beſtiarum genera,et omnium pecorum, et creatura beluarum. Propter ipſum confirmatus eſt itineris finis,et in ſermone eius compoſita ſunt omnia. Multa dicemus, et deficiemus in verbis, conſummatio autem ſermonum ipſe eſt in omnibus. Glorîantes ad quid valebimus? ipſe enim omnipotens ſuper omnia opera ſua. Terribilis dominus,et magnus vehementer,et mirabilis potentia ipſius. Glorificantes dominum quantumcunque potueritis, ſuperualebit

adhuc,& admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum, exaltate D
illum quantum potestis. maior enim est omni laude. Exaltantes eum replemi
ni virtute. Ne laboretis, non enim comprehendetis. Quis videbit eum, et enar
rabit? & quis magnificabit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt ma
iora his: pauca enim videmus operum eius. Omnia autem dominus fecit, &
piè agentibus dedit sapientiam.

Veterum patrum virorum fortium & magnificorum mentio brevis. Cap. XLIIII.

LAudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Multā A
gloriam fecit dominus magnificentia sua à seculo. Dominantes in pote-
statibus suis homines magni virtute, & prudentia sua præditi nuntiātes
in prophetis dignitatem prophetarum, & imperantes in præsenti populo, &
in virtute prudentiæ populis sanctissima verba. In peritia sua requirētes mo
dos musicos, & narrantes carmina in scriptura. Homines diuites in virtute
pulchritudinis studium habentes: pacificantes in domibus suis. Omnes isti in
generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in B
laudibus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. &
sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint, & nati sunt
quasi non nati, & filij eorum cum ipsis. Sed illi viri misericordiæ sunt, quorū
pietates non defuerunt, & cum semine eorum permanet bona hæreditas, &
nepotum ipsorum semen in testamēto stetit: & filiorum ipsorum semen pro-
pter illos vsq; in ęternum manet: semen eorum, & gloria eorum non derelin-
quetur. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum viuet in gene C
rationem & generationem. Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem
eorum nunciet ecclesia. Enoch placuit deo, & translatus est in paradisum, vt
det gentibus pœnitentiam. Noe inuentus est perfectus, iustus, & in tempore
iracundiæ factus est reconciliatio. Ideo dimissum est reliquum terræ, cum fa-
ctum est diluuium. Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit Gen.17.a.
diluuio omnis caro. Abraham magnus pater multitudinis gentium, & nō est
inuentus similis illi in gloria, qui conseruauit legem excelsi, & fuit in testamē
to cum illo. In carne eius stare fecit testamentum, & in tentatione inuentus D
est fidelis. Ideo iureiurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum qua
si terræ cumulum, & vt stellas exaltare semen eius, & hæreditare illos à mari
vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrę. Et Isaac eodem mo
do fecit propter Abraham patrem eius. Benedictionem omnium gentium
dedit illi dominus, & testamentum suum confirmauit super caput Iacob.
Agnouit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hæreditatem, et diuisit illi
partem in tribubus duodecim. Et conseruauit illi homines misericordię, inue
nientes gratiam in oculis omnis carnis.

Commemoratio Mosis ac Aaronis, deque institutione sacerdotii & seditiosorum pœna. Cap. XLV. A

DIlectus deo et hominibus Moyses, cuius memoria in benedictiōe est.
Similem illum fecit in gloria sanctorum, et magnificauit eum in ti-
more inimicorum, et in verbis suis monstra placauit. Glorificauit il
lum in conspectu regum, et iussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriā
suam. In fide et lenitate ipsius sanctū fecit illum, et elegit eum ex omni carne.
Audiuit enim eum, et vocem ipsius, et induxit illum in nubē. Et dedit illi co-

Exo.6.7.8 11.16.& 19 tam præcepta,& legem vitæ,& disciplinæ docere Iacob testamentum suum & iudicia sua Israel. Excelsum fecit Aaron fratrem suum, & similem sibi de tribu Leui. Statuit ei testamentum æternum, & dedit illi sacerdotium gentis & beatificauit illum in gloria, & circumcinxit eum zona iustitiæ, & induit ei stolam gloriæ,& coronauit eum in vasis virtutis. Circumpedes & femora lia,& humerale posuit ei,& cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gy
B ro,dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filijs gētis suæ. Stolam sanctam auro & hiacintho,& purpura opus textile,viri sapientis iudicio et veritate præditi. Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri,et opere lapidarij sculptis in memoriā secundum numerum tribuum Israel. Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis:& gloria honoris,& opus virtutis, desideria oculorum ornata. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia vsq; ad originem. Non est indutus illa alienigena aliquis,sed tantùm filij ipsius soli, & nepotes eius per omne tempus. Sacrificia ipsius consummata sunt igne quotidie. Compleuit
C Moyses manus eius,& vnxit illum oleo sancto. Factum est illi in testamentum æternum,& semini eius sicut dies cœli fungi sacerdotio,& habere laudē, et glorificare populū suum in nomine suo. Ipsum elegit ab omni viuente offerre sacrificium deo,incensum,& bonum odorem in memoriam placare pro populo suo:& dedit illi in præceptis suis potestatem,in testamentis iudiciorum,docere Iacob testimonia,et in lege sua lucem dare Israel. Quia contra illum steterunt alieni et propter inuidiam circundederunt illum homines in deserto qui erant cū Dathan et Abiron,et congregatio Corę in iracūdia. Vidit dominus deus,et non placuit illi,et consumpti sunt in impetu iracūdię. Fecit illis monstra,& consumpsit illos in flamma ignis. Et addidit Aaron gloriam et dedit illi hæreditatem,et primitias frugum terræ diuisit illi. Panem ipsius
D in primis parauit in satietatem: nam et sacrificia domini edent,quæ dedit illi et semini eius. Cęterum inter gentes non hęreditabit,et pars non est illi in gēte. ipse est enim pars eius et hęreditas. Phinees filius Eleazari tertius in gloria est,imitando eum in timore domini:et stare in reuerētia gentis in bonitate et alacritate animę suę placuit deo Israel. Ideo statuit illi testamentū pacis,principem sanctorum et gentis suæ, vt sit illi et semini eius sacerdotij dignitas in æternum. Et testamentum Dauid regi filio Iessę de tribu Iuda,hęreditas ipsi et semini eius,vt daret sapientiam in cor nostrum iudicare gētem suam in iustitia:ne abolerentur bona ipsorum,et gloriam ipsorum in gentē eorum ęternam fecit.

Iosue & Caleb iudiciumque Israelis vsque ad Samuelem gesta perstringuntur. Cap. XLVI.

A FOrtis in bello Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum,maximus in salutem electorum dei, expugnare insurgentes hostes,vt consequeretur hæreditatem Israel. Quā gloriam adeptus est extollendo manus suas,et iactando contra ciuitates rompheas? Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse dominus perduxit. Aut non in iracundia eius impeditus est sol,et vnus dies factus est quasi duo? Inuocauit altissimum potentem in oppugnando inimicos vndiq;, et audiuit illum magnus et sanctus deus in saxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem, et in descensu perdidit contrarios,

vt

vt cognoſcant gentes potentiam eius, quia contra deum pugnare non eſt facile: et ſecutus eſt à tergo potentes. Et in diebus Moyſi miſericordiam fecit ipſe et Caleb filius Iephone, ſtare contra hoſtem, et prohibere gentem a peccatis et perfringere murmur malitiæ. Et ipſi duo conſtituti, a periculo liberati ſunt, a numero ſexcentorum millium peditum inducere illos in hæreditatẽ, in terram quæ manat lac et mel. Et dedit dominus ipſi Caleb fortitudinem, et vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excelſum terræ locum, et ſemen ipſius obtinuit hæreditatem: vt viderent omnes filij Iſrael, quia bonum eſt obſequi ſancto deo. Et iudices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor, qui non auerſi ſunt a domino, vt ſit memoria illorũ in benedictione, et oſſa eorum pullulent de loco ſuo, et nomen eorum permaneat in æternum, permanente ad filios illorum ſanctorum virorum gloria. Dilectus a domino deo ſuo Samuel propheta domini, renouauit imperium, et vnxit principes in gente ſua. In lege domini congregationem iudicauit, et vidit dominus Iacob, & in fide ſua probatus eſt propheta. Et cognitus eſt in verbis ſuis fidelis, quia vidit deum lucis, & inuocauit dominum omnipotentem in oppugnando hoſtes circunſtantes vndiq;, in oblatione viri inuiolati. Et intonuit de cœlo dominus, & in ſonitu magno auditam fecit vocem ſuã, & contriuit principes Tyriorum & omnes duces Philiſthijm. Et ante tempus finis vitæ ſuæ & ſeculi teſtimonium præbuit in conſpectu domini, & Chriſti pecunias et vſq; ad calceamenta ab omni carne non accepit, et non accuſauit illum homo. Et poſt hæc dormiuit, et notum fecit regi, et oſtẽdit illi finem vitæ ſuæ, et exaltauit vocem eius de terra in prophetia delere impietatem gentis.

B C 1.Re.10.16. D

De propheta Natan, ac Dauide eiusq; filio Salomone. Cap. XLVII.

POſt hæc ſurrexit Nathan propheta in diebus Dauid. Et quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic Dauid a filijs Iſrael. Cum leonibus luſit quaſi cum agnis: et in Vrſis ſimiliter fecit ſicut in agnis ouium in iuuentute ſua. Nunquid non occidit gigantem, et abſtulit opprobrium de gente? In tollendo manum in ſaxo fundę, deiecit exultationem Goliæ, vbi inuocauit dominũ omnipotentem, et dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis ſuæ. Sic in decem millibus glorificauit eum, et laudauit eum in benedictionibus domini, in offerendo illi coronam gloriæ. contriuit enim inimicos vndiq;, et extirpauit Philiſthijm contrarios vſq; in hodiernũ diem: contriuit cornu ipſorum vſq; in æternum. In omni opere dedit confeſſionem ſancto et excelſo in verbo gloriæ. De omni corde ſuo laudauit dominum, et dilexit deum qui fecit illum, et dedit illi contra inimicos potentiam: et ſtare fecit cantores contra altare, et in ſono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, et ornauit tempora vſq; in conſummationem vitæ, vt laudarent nomen ſanctum domini, et amplificarent mane dei ſanctitatem. Chriſtus purgauit peccata ipſius, et exaltauit in æternum cornu eius: et dedit illi teſtamentum regni, et ſedem gloriæ in Iſrael. Poſt ipſum ſurrexit filius ſenſatus, et propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum. Salomon imperauit in diebus pacis, cui ſubiecit deus omnes hoſtes, vt cõderet domum in nomine ſuo, et pararet ſanctitatem in ſempiternum, quemadmodum eruditus eſt in iuuentute ſua. Et impletus eſt quaſi flumen ſapientia, et ter-

A 1.Reg.17.d. 2.Reg.12.a B 3.Reg 4.c.

ram retexit anima tua. Et replesti in comparationibus ænigmata, ad insulas longe diuulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua. In cantilenis, et
C prouerbijs, & comparationibus, & interpretatiõibus miratę sunt terrę, & in nomine dei: cui est cognomen, Deus Israel. Collegisti quasi aurichalcum aurum, & vt plumbum complesti argentum, & inclinasti femora tua mulieribus. Potestatem habuisti in corpore tuo. Dedisti maculam in gloria tua, et prophanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & in cæteris stultitiam tuam, vt faceres imperium bipartitum, et ex Ephraim imperare imperium durum. Durus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui: & semen eius qui diligit dominum, non corrumpet. Dedit au-
D tem reliquum Iacob, & Dauid de ipsa stirpe. Et finem habuit Salomon cum patribus suis. Et dereliquit post se de semine suo gentis stultitiam, & imminutum prudentia Roboam, qui auertit gentem consilio suo, & Ieroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israel, & dedit viam peccandi Ephraim, et plurima redundauerunt peccata ipsorum. Valde enim auerterunt illos a terra sua. Et quęsiuit omnes nequitias, vsquedum perueniret ad illos defensio, et ab omnibus peccatis liberauit eos.

De prophetis Helia & Isaia deque pio rege Ezechia. Cap. XLVIII

A ET surrexit Elias propheta, quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & imitantes illum inuidia sua, pauci facti sunt non enim poterant sustinere præcepta domini. Verbo domini exaltauit cœlum, et deiecit à se ignem terræ: sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et plus quis potest similiter sic gloriari tibi? Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis, in verbo domini dei. Qui deiecisti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo. Qui audis in Sina iudicium, & in Horeb iudicia defensionis. Qui vngis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te. Qui rece-
B ptus es in turbine ignis in curru equorum igneorum. Qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam domini, conciliare cor patris ad filium,
4.Re.18.a & restituere tribus Iacob. Beati sunt qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt. nam nos vita viuimus tantum, post mortem autem non erit tale nomen nostrum. Elias qui in turbine tectus, & in Elisæo completus est spiritus eius: in diebus suis non pertimuit principem, & potentia nemo vicit illum. Nec superauit illum verbum aliquod, & mortuum prophetauit corpus eius. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est. In omnibus
C istis non pœnituit populus, & non recesserunt a peccatis suis vsquedum eiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram, & relicta est gens per pauca, & princeps in domo Dauid. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret deo: alij autem multa commiserunt peccata. Ezechias muniuit ciuitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificauit ad aquam puteum. In diebus ipsis ascendit Sennacherib, & misit Rabsacen, & sustulit manum suam contra illos, & extulit manum suam in Sion, & superbus factus est potentia sua. Tunc mota sunt corda, & manus ipsorũ: & doluerunt quasi parturientes mulieres. Et inuocauerunt dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cœlum; & sanctus

dominus deus audiuit citò vocem ipsorum. Non est commemoratus peccato rum illorum, neq; dedit illos inimicis suis, sed purgauit eos in manu Isaię san cti prophetæ. Deiecit castra Assyriorum, & contriuit illos angelus domini. nam fecit Ezechias quod placuit deo, & fortiter iuit in via Dauid patris sui, quam mandauit illi Isaias propheta magnus & fidelis in conspectu dei. In diebus ipsius retro rediit sol, & addidit regi vitam. Spiritu magno vidit vltima, & consolatus est lugentes in Sion, vsq; in sempiternum. Ostendit futura, & abscondita antequàm euenirent. D 4. Re.19.g.

De Iosia aliisque viris illustribus deque Ierusalem destructa, & restaurata. Cap. XLIX.

Memoria Iosię in compositione odoris facta opus pigmētarij. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in conuiuio vini. Ipse est directus diuinitus in pœnitentia gētis, & tulit abominatiōes impietatis. Et gubernauit ad dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroborauit pietatem. Præter Dauid & Ezechiam & Iosiam, oēs peccatum commiserunt. nam reliquerunt legem altissimi reges Iuda, & contempserunt timorem dei. Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenę genti. Incenderunt electam sanctitatis ciuitatem, et desertas fecerūt vias ipsius in manu Ieremię. Nam male tractauerunt illum, qui à ventre matris consecratus est propheta, euertere & eruere, & perdere, & iterum ędificare, & renouare. Ezechiel qui vidit conspectum glorię, quā ostendit illi in curru Cherubim. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias. Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo nā corroborauerunt Iacob, & redemerūt se in fide virtutis suę. Quomodo amplificemus Zorobabel? nā & ipse quasi signum in dextera manu Israel. Et Iesum filiū Iosedech? qui in diebus suis ędificauerunt domum, & exaltauerunt templum sanctum domino paratum in gloriam sempiternam. Et Nehemias in memoria multi tēporis, q erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras. Nemo natus est in terra qualis Enoch. nā & ipse receptus est à terra. Et Ioseph, qui natus est homo, princeps fratrum firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi, et ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetauerunt. Seth & Sem apud homines gloriam adepti sunt, & super omnem animam in origine Adam.

A 4. Reg 22, 23. 25. Ezech.1. C Nehē.7.a D

De Simone Oniæ filio. Cap. L.

Simon Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroborauit templum. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, & excelsi parietes templi. In diebus ipsius remanauerunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum. Qui curauit gentem suam, et liberauit eam à perditione. Qui præualuit amplificare ciuitatem, qui adeptus est gloriam in conuersatione gentis: et ingressum domus, et atrii amplificauit. Quasi stella matutina in medio nebulæ, et quasi luna plena in diebus suis lucet. Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo dei. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, et quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, et quasi thus redolens in diebus æstatis. Quasi ignis effulgens, et quasi thus ardens in igne. Quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso. Quasi oliua pullu-

A 2. Macab. 3.4.

lans,& cypressus in altitudinem se extollẽs in accipiendo ipsum stolam glo
riæ,& vestiri eum consummatione virtutis. In ascensu altaris sancti gloriam
dedit sanctitatis amictum. In accipiendo autem partes de manu sacerdotũ,et
ipse stans iuxta aram. Circa illũ corona fratrum:& quasi plantatio cedri in
B monte Libano,sic circa illũ steterunt quasi rami palmæ,& omnes filij Aarõ
in gloria sua. Oblatio autem domini in manibus ipsorum,coram omni syna
goga Israel,& consummationẽ fungens in ara,amplificare oblationem ex-
celsi regis porrexit manum suam in libatione,& libauit de sanguine vuæ.
Effundit in fundamento altaris odorem diuinum excelso principi. Tunc ex-
clamauerunt filij Aaron,in tubis ductilibus sonuerunt, & auditam fecerunt
vocem magnam in memoriã corã domino. Tunc omnis populus simul pro
perauerunt,& ceciderunt in faciem super terrã,adorare dominũ deum suum
C & dare preces omnipotenti deo excelso. Et amplificauerunt psallentes in vo
cibus suis,& in magna domo auctus est sonus suauitatis plenus. Et rogauit
populus dominum excelsum in prece vsq; dum perfectus est honor domini,
et munus suum perfecerunt. Tunc descendens,manus suas extulit in omnem
congregationem filiorum Israel dare gloriam deo à labijs suis,& in nomine
ipsius gloriari.et iterauit orationem suã volens ostendere uirtutẽ dei. Et plus
orauit deũ omniũ,qui magna fecit in omni terra,qui auxit dies nostros à ve
tre matris nostræ,& fecit nobiscũ secundũ suam misericordiam. det nobis iu
cunditatẽ cordis,& fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiter-
D nos:credere Israel nobiscum esse dei misericordiam, vt liberet nos in diebus
suis. Duas gentes odit anima mea:tertia autem non est gens,quã oderim. qui
sedent in monte Seir:& Philisthijm:& stultus populus qui habitat in Sichi
mis. Doctrinam sapientię & disciplinę scripsit in codice isto Iesus filius Si-
rach Ierosolymita, qui renouauit sapientiã de corde suo. Beatus qui in istis
versatur bonis. qui ponit illa in corde suo,sapiens erit semper. Si enim hęc fe
cerit:ad omnia valebit. quia lux dei, vestigium eius est.

Oratio Iesu filij Sirach.

Sapientia inuitat ad se imperitos. Cap. LI.

A CONfitebor tibi domine rex,& collaudabo te deum saluatorem meũ.
Confitebor nomini tuo:quoniam adiutor & protector factus es mihi
& liberasti corpus meũ à pditione,a laqueo linguę iniquę,& a labijs
operantiũ mendaciũ,& in cõspectu astantiũ factus es mihi adiutor. Et libera
sti me secundũ multitudinẽ misericordię nominis tui a rugientibus prępara-
tis ad escam de manibus quęrentium animam meam, & de portis tribulatio
num quę circundederunt me:a pressura flammæ,quæ circundedit me, & in
medio ignis non sum ęstuatus. De altitudine ventris inferi,& a lingua coin-
quinata,& a verbo mendacij,a rege iniquo,& a lingua iniusta. Laudabit vs-
B q; ad mortem anima mea dominũ,& vita mea appropinquans erat in infer
no deorsum. Circundederunt me vndiq;,& nõ erat qui adiuuaret. Respiciẽs
eram ad adiutorium hominũ,& non erat. Memoratus sum misericordię tuæ
domine,& operationis tuæ quę a seculo sunt:quoniam eruis sustinentes te do
mine,et liberas eos de manibus gentium. Exaltasti super terram habitationẽ
meam,& pro morte defluente deprecatus sum. Inuocaui dominum patrem
domini mei vt non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore

superborũ sine adiutorio. Laudabo nomen tuũ assiduè, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea. Et liberasti me de perditione, & eruisti me de tẽpore iniquo. Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini domini. Cum adhuc iunior sum, prius q̃ oberrarẽ, quæsiui sapientiam palam in oratione mea. Ante tempus postulabam pro illa, & vsque in nouissimis inquirã eam, & florebit tanquam præcox vua. Lætatũ est cor meum in ea, ambulauit pes meus iter rectum, à iuuentute mea inuestigabam eam. Inclinaui modice aurem meam, & excepi illam. Multam inueni in meipso sapientiam, & multum profeci in ea. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Consiliatus sum enim ut facerem illam: zelatus sum bonum, & non cõfundar. Colluctata est anima mea in illa, & in faciendo eam cõfirmatus sum. Manus mea extendi in altum, & in sapientia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminaui. Animam meam direxi ad illã, & agnitione inueni eam. Possedi cũ ipsa cor ab initio: propter hoc non derelinquar. Venter meus conturbatus est quærendo illam: propterea bonã possidebo possessionẽ. Dedit enim mihi dominus linguam mercedẽ meã, & in ipsa laudabo eum. Appropriate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ, quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his: animæ vestræ sitiunt vehementer. Aperui os meum, & locutus sum, Comparate vobis sine argento, et collum uestrũ subijcite iugo, & suscipiat anima vestra disciplinam, in proximo est enim inuenire eam. Videte oculis uestris, quia modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. Assumite disciplinam in multo numero argenti, & copiosum aurum possidete in ea. Lætetur anima vestra in misericordia eius, & nõ confundemini in laude ipsius. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit uobis mercedem vestram in tempore suo.

DIVI HIERONYMI AD PAVLAM ET EVSTOchium in translationem Isaiæ ex Hebraica veritate, præfatio.

Nemo cum prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebræos ligari, & aliqd simile habere de Psalmis vel operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tullio solet fieri, ut per cola scribantur & cõmata, qui vtiq; prosa & nõ versibus conscripserũt. Nos quoq; vtilitati legentiũ prouidentes, interpretationem nouam, nouo scribẽdi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, q͂ in sermone suo disertus sit: quippe vt vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quicquam in eloquio rusticitatis admistum. Vnde accidit, vt præ cæteris, florem sermonis eius, translatio nõ potuerit conseruare. Deinde etiã hoc adijciendũ: q͂ nõ tam propheta dicendus sit, q̃ euangelista. Ita enim vniuersa Christi ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est: vt non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiã texere. Vnde conijcio noluisse tũc temporis Septuaginta interpretes fidei suæ sacramenta perspicue Ethnicis prodere: ne sanctũ canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animaduertetis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit antequã legerit: nos quoq; patere morsibus plurimorũ; qui stimulante inuidia, quod consequi nõ valent despiciunt. Sciens ergo & prudens in flãmam

mitto manum: & nihilominus hoc à fastidiosis lectoribus precor, vt quomodo Graeci post septuaginta translatores Aquilam & Symmachum & Theodotionem legunt vel ob studium doctrinę suę, vel vt Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem vnum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant, ne videantur non ex iudicio, sed ex odij pręsumptione ignorata damnare. Prophetauit autem Isaias in Ierusalem, & in Iudęa, necdū decem tribus in captiuitatem ductis: ac de vtroq; regno, nunc commistim nunc separatim texit oraculum. Et cum interdum ad pręsentem respiciat historiam, & post Babylonię captiuitatem reditū populi significet in Iudaeam: tamen omnis eius cura de vocatione gentium, & aduentu Christi est. Quem quanto plus amatis o Paula & Eustochium, tanto magis ab eo petite, vt pro obtrectatione praesenti, qua me indesinenter ęmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro: qui scit me ob hoc in peregrinae linguae eruditione sudasse, ne Iudaei de falsitate scripturarum ecclesijs eius diutius insultarent.

ARGVMENTVM IN ISAIAM.

Isaias in Ierusalem nobili genere ortus est, ibique prophetauit. Sub Manasse rege sectus in duas partes, occubuit. Sepultusque est sub quercu Rogel, iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex iacto obstruxerat puluere.

PROPHETIA ISAIAE

Arguit populum Israel, & vaticinatur eis futuras calamitates eorum. Cap. I.

A Visio Isaiae filij Amos, quam vidit super Iudam & Ierusalem, in diebus Oziae, Ioatham, Achaz, & Ezechię regum Iuda. Audite coeli, & auribus percipe terra, quoniam dominus locutus est: Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus pręsepe domini sui: Israel autem nō cognouit, & populus meus non intellexit. Vae genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos vltra, addentes pręuaricationē? Omne caput languidum, & omne cor moerens. A planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas. Vulnus, & liuor, & plaga tumens: non est circumligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Terra vestra deserta: ciuitates vestrae succensę sunt igni. Regionem vestram coram vobis alieni deuorant: & desolabitur sicut in vastitate hostili. Et derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas quae vastatur. Nisi dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. Audite verbum domini principes Sodomorum: percipite auribus legem dei nostri populus Gomorrhae. Quò

B

C

Gen.19.c

mihi multitudinem victimarum, dicit domi[...] sum holocausto arie D
tum, & adipe pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum
nolui. Cum veneritis ante conspectum meum, quis quęsiuit hęc de manibus
vestris: vt ambularetis in atrijs meis? Ne offeratis vltra sacrificium frustra.
incensum, abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates
alias non feram. iniqui sunt coetus v[...]ri. Calendas vestras, & solennitates ue
stras odiuit anima mea. facta sunt mihi molesta: laboraui sustinens. Et cum
extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis: & cum multipli-
caueritis orationem, non exaudiam. Manus vestrę sanguine plenę sunt. La- E
uamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarũ ab oculis meis.
Quiescite agere peruerse: discite benefacere: quęrite iudicium, subuenite op-
presso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit do-
minus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum: quasi nix dealbabuntur. & si
fuerint rubra sicut vermiculus: velut lana, alba erunt. Si volueritis, & audie-
ritis, bona terrę comedetis. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam prouoca
ueritis: gladius deuorabit vos, quia os domini locutum est. Quomodo facta
est meretrix ciuitas fidelis: plena iudicij: iustitia habitauit in ea, nunc autem F
homicidæ. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est
aqua. Principes tui infideles, socij furum. Omnes diligunt munera, sequuntur
retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos.
Propter hoc ait dominus deus exercituum fortis Israel: Heu consolabor su-
per hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. & conuertam manum
meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stan-
num tuum, & restituam iudices tuos vt fuerunt prius, & consiliarios tuos si- G
cut antiquitus. Post hęc vocaberis Ciuitas iusti, vrbs fidelis. Sion in iudicio
redimetur, & reducent eam in iustitia. Et conteret scelestos, & peccatores si-
mul: & qui dereliquerunt dominum, consumentur. Confundentur enim ab
idolis quibus sacrificauerunt: & erubescetis super hortis quos elegeratis, cum
fueritis velut quercus defluentibus folijs, & velut hortus absque aqua. Et erit
fortitudo uestra ut fauilla stupę, & opus uestrum quasi scintilla: & succende-
tur utrunque simul, & non erit qui extinguat.

Vocantur gentes ad ecclesiam ac vindicantur & grauiter plectuntur Iudæi ob idololatriam ac arrogantiam. Cap. II.

VErbum quod vidit Isaias filius Amos super Iudam & Ierusalem. Et A
erit in nouissimis diebus pręparatus mons domus domini in vertice
montium, & eleuabitur super colles Et fluent ad eum omnes gentes.
Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem domini,
& ad domum dei Iacob, & docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis
eius: quia de Sion exibit lex, & uerbum domini de Ierusalem. Et iudicabit
gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in uomeres, & B
lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exerce-
buntur ultra ad pręlium. Domus Iacob uenite, et ambulemus in lumine do-
mini. Proiecisti enim populum tuum domũ Iacob: quia repleti sunt ut olim,
et augures habuerunt ut Philisthijm, et pueris alienis adhęserunt. Et re-
pleta est terra eius argento et auro, et non est finis thesaurorum eius. Et re-
pleta est terra eius equis, et innumerabiles quadrigę eius. Et repleta est ter-

C ra eius idolis. Opus manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incuruauit ſe homo, et humiliatus eſt uir. Ne ergo dimittas eis. Ingredere in petram et abſcondere in foſſa humo a facie timoris domini, et a gloria maieſtatis eius. Oculi ſublimes hominis humiliati ſunt, et incuruabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa. Quia dies domini exercituum ſuper omnem ſuperbum et excelſum, et ſuper omnem arrogātem, et humiliabitur: Et ſuper omnes cedros Libani ſublimes et erectas, et ſuper omnes quercus Baſan, Et ſuper omnes montes excelſos, et ſuper omnes colles eleuatos, Et ſuper omnem turrim excelſam, et ſuper omnem murum munitum, et ſuper omnes naues Tharſis, et ſuper omne quod uiſu pulchrum eſt. Et incuruabitur ſublimitas hominum, et humiliabitur altitudo uirorum: Et eleuabitur dominus ſolus in die illa. Et idola penitus conterentur. Et introibunt in ſpeluncas petrarum, et in uoragines terrę a facie formidinis domini, et a gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram. In die illa proijciet homo idola argenti ſui, et ſimulachra auri ſui, quę fecerat ſibi ut adoraret, talpas et ueſpertiliones. Et ingredietur ſciſſuras petrarū et in cauernas ſaxorum a facie formidinis domini, et a gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram. Quieſcite ergo ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt: quia excelſus reputatus eſt ipſe.

Quomodo deus ſit ulturus populi delicta, & maxime mulierum faſtum & luxum. Cap. III.

A ECce enim dominator dominus exercituum auferet a Ieruſalem et a Iuda ualidum et fortem, omne robur panis, et omne robur aquę: Fortem et uirum bellatorem, iudicem, et prophetam, et ariolum, et ſenem: Principem ſuper quinquaginta, et honorabilem uultu, et conſiliarium, et ſapientem de architectis, et prudentem eloquij myſtici. Et dabo pueros principes eorum, et effœminati dominabuntur eis. Et corruet populus, uir ad uirum, et unuſquiſque ad proximum ſuum: tumultuabitur puer contra ſenem, et ignobilis contra nobilem. Apprehendet enim uir fratrem ſuum domeſticum patris ſui, Veſtimentum tibi eſt, princeps eſto noſter, ruina autem hęc ſub manu tua. Reſpondebit in die illa, dicens: Non ſum medicus, et in domo mea nō eſt panis neq; ueſtimentum: nolite me conſtituere principem populi. Ruit enim Ieruſalem, et Iudas concidit: quia lingua eorum, et adinuentiones eorū contra dominum, ut prouocarent oculos maieſtatis eius. Agnitio uultus eorum reſpondit eis: et peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt. uæ animę eorum: quoniā reddita ſunt eis mala. Dicite iuſto quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum ſuarum comedet. Vę impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei. Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt, et mulieres dominatę ſunt eius. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, et uiam greſſuum tuorum diſſipant. Stat ad iudicandum dominus, et ſtat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium ueniet cum ſenibus populi ſui, et principibus eius: uos enim depaſti eſtis uineam, rapina pauperis in domo ueſtra. Quare atteritis populum meū, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus exercituum? Et dixit dominus, Pro eo quod eleuatę ſunt filiæ Sion, et ambulauerunt extento collo, et nutibus oculorum, ibant et plaudebant, ambulabant, et pedibus ſuis compoſito gradu incedebant: Decaluabit dominus uerticem filiarum Sion, et dominus crinē earum nudabit.

rum nudabit. In die illa auferet dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas: & mitras, & discriminalia, & pe- D
riscelides. & murenulas, & olfactoriola, & inaures: & annulos, et gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus: & specu-la, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit, pro suaui odore foetor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atq; lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

Plures inde calamitates secuturas vaticinatur. & de gratia per Christum. Cap. IIII.

ET apprehendent septem mulieres virum vnum in die illa, dicentes: A
Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur: tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. In die illa erit germen domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his qui saluati fuerint de Israel. Et erit: omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Ierusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Ierusalem: Si abluerit dominus sordem filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et creabit dominus super omnem locum montis Sion, & vbi inuocatus est, nubem per diem, & fumum & splendorem ignis flammãtis in nocte. Super omnem enim gloriam protectio. Et tabernaculum erit in vmbraculũ diei ab æstu, & in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuia.

Quam beneficum habuerit deum, quamq; ipsi fuerint ingrati, & quę dei contemptores ęrumnę maneant, docet. Cap. V.

CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei vineę suæ, Vinea facta A
est dilecto meo in cornu filio olei. Et sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electam: & ædificauit turrim in medio eius, et torcular extruxit in ea, & expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas. Nũc ergo habitatores Ierusalem, et viri Iuda, iudicate inter me et vineam meam. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, et non feci ei? An quòd expectaui vt faceret vuas, et fecit labruscas? Et nunc ostendam vobis quid ego faciã B
vineæ meæ, Auferam sepem eius, et erit in direptionem: diruam maceriam Ier. 2. d.
eius, et erit in conculcationem. Et ponam eam desertam: non putabitur, et Mat. 21. d.
non fodietur: et ascendent super eam vepres et spinæ: et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. Vinea enim domini exercituum, domus Israel est: et vir Iuda, germen eius delectabile. Et expectaui vt faceret iudicium, et ecce iniquitas: et iustitiam, et ecce clamor. Væ qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Numquid habitabitis vos soli in medio terrę? In auribus meis sunt hæc domini exercituum: C
Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes et pulchrę, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient laguunculam vnam, et triginta modij sementis facient modios tres. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, et lyra, et timpanum, et tibia, et vinum in conuiuijs vestris: et opus Amos. 6. a
domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles eius interierũt fame, et multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus ani-

D mam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino. Et deſcendent fortes
eius,& populus eius, & ſublimes glorioſique eius ad eum. Et incuruabitur
homo,& humiliabitur vir,& oculi ſublimium deprimentur. Et exaltabitur
dominus exercituum in iudicio,& deus ſanctus ſanctificabitur in iuſtitia. Et
paſcentur agni iuxta ordinem ſuum,& deſerta in vbertatem verſa aduenæ co
medent. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vincu-
lum plauſtri peccatũ. Qui dicitis, Feſtinet,& citò veniat opus eius,vt videa
E mus:& appropiet,& veniat conſiliũ ſancti Iſrael,et ſciemus illud. Væ q dici
tis malũ bonũ,et bonũ malũ:ponentes tenebras lucẽ et lucẽ tenebras ponẽtes
amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui ſapientes eſtis in oculis ve-
ſtris,& coram vobiſmetipſis prudentes. Vę qui potentes eſtis ad bibendum
vinum,& viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Qui iuſtificatis impium pro
muneribus,& iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Propter hoc ſicut deuorat ſtipu-
lam lingua ignis,& calor flammæ exurit: ſic radix eorum quaſi fauilla erit,
F & germen eorum vt puluis aſcendet. Abiecerunt enim legem domini exerci-
tuum,& eloquium ſancti Iſrael blaſphemauerunt. Ideò iratus eſt furor domi
ni in populum ſuum,& extendit manum ſuam ſuper eum,& percuſsit eum:
&' conturbati ſunt montes, & facta ſunt morticinia eorum quaſi ſtercus in
medio platearum. In his omnibus non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc ma-
nus eius extenta. Et eleuabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eũ
de finibus terrę:& ecce feſtinus velociter ueniet. Non eſt deficiens neque la-
borans in eo:non dormitabit neq; dormiet, neque ſoluetur cingulum renum
G eius,nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittę eius acutę, & omnes ar
cus eius extenti. Vngulę equorum eius ut ſilex, & rotę eius quaſi impetus
tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis,rugiet ut catuli leonum:& frendet, & te-
nebit prędam,& amplexabitur,& non erit qui eruat. Et ſonabit ſuper eum
in die illa ſicut ſonitus maris:aſpiciemus in terram,& ecce tenebrę tribulatio
nis,& lux obtenebrata eſt in caligine eius.

Spam miſsionem in ſicut,& populi duritiam & inobedientiam. Cap. VI.

A IN anno quo mortuus eſt rex Ozias, uidi dominum ſedentem ſuper ſoliũ
excelſum & eleuatum:& ea quę ſub ipſo erant, replebant templum. Se-
raphim ſtabant ſuper illud:ſex alę uni, & ſex alę alteri, duabus uelabant
faciem eius,& duabus uelabant pedes eius,& duabus uolabant. Et clamabat
alter ad alterum,& dicebat:Sanctus, ſanctus,ſanctus, dominus deus exerci-
tuum,plena eſt omnis terra gloria eius. Et commota ſunt ſuper liminaria car
B dinum a uoce clamantis,& domus repleta eſt fumo. Et dixi: Væ mihi,quia
tacui,quia uir pollutus labijs ego ſum, & in medio populi polluta labia ha-
bentis ego habito,& regem dominum exercituum vidi oculis meis. Et uola-
uit ad me unus de Seraphim,& in manu eius calculus, quẽ forcipe tulerat de
altari. Et tetigit os meũ,& dixit:Ecce,tetigit hoc labia tua,& auferet iniqui-
tas tua, & peccatum tuum mundabitur. Et audiui uocem domini dicentis:
C Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi:Ecce ego,mitte me. Et dixit:Va-
de,& dices populo huic:Audite audientes,& nolite intelligere: & uidete ui-
ſionem,& nolite cognoſcere. Excęca cor populi huius,& aures eius aggraua
Mat.13.b & oculos eius claude:ne forte uideat oculis ſuis,& auribus ſuis audiat,& cor
de ſuo intelligat,& conuertatur, & ſanem eum. Et dixi, Vſquequo Domine?

Et dixit: Donec desolentur ciuitates absq; habitatore, et domus sine homine, D
& terra relinquetur deserta. Et longe faciet dominus homines, & multiplica
bitur quę derelicta fuerat in medio terræ. Et adhuc in ea decimatio, & conuer
tetur, & erit in ostensionem sicut terebinthus, & sicut quercus quæ expandit
ramos suos: semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

Regis Ierusalem timorem arguit, & proponit ei signum liberationis, virginis partum, id contemnen ti prędicit regni excidium. Cap. VII.

ET factum est in diebus Achaz filij Ioathan, filij Oziæ regis Iuda, ascē A
dit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel in Ierusalem
ad præliandum contra eam: & non potuerunt debellare eam. Et nun-
tiauerunt domui Dauid, dicentes: Requieuit Syria super Ephraim, et commo
tum est cor eius, & cor populi eius: sicut mouentur ligna syluarum à facie
venti. Et dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui
derelictus est Iasub filius tuus, ad extremum aquæductus piscinæ superioris
in via agri fullonis. Et dices ad eum: Vide vt sileas: noli timere, & cor tuum
ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris
Rasin regis Syriæ, & filij Romelię: eo quòd consilium inierit contra te Syria B
in malum, Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes: Ascendamus ad Iudam, & 4.Reg.16.
suscitemus eum, & auellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius
filium Tabeel. Hæc dicit dominus deus: Non stabit, & non erit istud: sed
caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin. Et adhuc sexaginta &
quinque anni, & desinet Ephraim esse populus. & caput Ephraim Sama-
ria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis.
Et adiecit dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi signum à domino deo
tuo in profundum inferni, siue in excelsum suprà. Et dixit Achaz. Nō petam,
& non tentabo dominum. Et dixit: Audite ergo domus Dauid: Nunquid pa-
rum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & deo meo? Pro-
pter hoc dabit dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet & pariet fi C
lium, & vocabitur nomē eius Emmanuel Butyrum & mel comedet, vt sciat Mat.1.c.
reprobare malum et eligere bonum. Quia antequàm sciat puer reprobare ma
lum et eligere bonum, derelinquetur terra quam tu detestaris à facie duorum
regum suorum. Adducet dominus super te, & super populum tuum, & super
domum patris tui, dies qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Iu
da cum rege Assyriorum. Et erit in die illa: sibilabit dominus muscę, quę est
in extremo fluminum Ægypti: & api, quæ est in terra Assur, & venient, &
requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarum, & in om
nibus frutetis, & in vniuersis foraminibus. In die illa radet dominus in noua
cula conducta in his quæ trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & D
pilos pedum, & barbam vniuersam. Et erit in die illa: nutriet homo vac-
cam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis comedet butyrum. butyrum
enim et mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ. Et erit in
die illa: omnis locus vbi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas & in ve
pres erunt. Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim, & spinæ
erunt in uniuersa terra. Et omnes montes qui in sarculo sarrientur, non ueniet
illuc terror spinarum & veprium. & erit in pascua bouis, & in conculcatio-
nem pecoris.

Arguit populum quod relicto deo ab impiis auxilium quaesierit: & vnde sit petendum subsidium. Cap. VIII.

A ET dixit dominus ad me: Sume tibi librum grandē, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahere, citò praedari. Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachię: & accessi ad prophetissam, & cōcepit, & peperit filium. Et dixit dominus ad me: Voca nomen eius. Accelera spolia detrahere, festina prędari. Quia antequā sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samarię coram rege Assyriorum. Et adiecit dominus loqui ad me adhuc, dicens: Pro eo quòd abiecit populus iste aquas Siloe, quę vadunt
B cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliae, propter hoc ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam eius: & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super vniuersas ripas eius, & ibit per Iudam, inundans & transiens vsque ad collum veniet. Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terrę tuę ò Emmanuel. Congregamini populi, & vincimini, & audite vniuersae procul terrę: confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini: inite consiliū, & dissipabitur: loquimini verbum, & nō fiet: quia nobiscum deus. Hęc enim
C ait dominus ad me, sicut in manu forti, erudiuit me, ne irem in uia populi huius, dicens: Ne dicatis, coniuratio. omnia enim quę loquitur populus iste, coniuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate. ipse pauor vester, & ipse terror vester: & erit uobis in sanctificationem. In lapidem autem offensionis & petrā scandali duabus domibus Israel, in laqueum & in ruinam habitantibus Ierusalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capienť. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Et expectabo dominum
D qui abscondit faciem suam a domo Iacob, & praestolabor eum. Ecce, ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus in signum, & in portentum Israel a domino exercituum, qui habitat in monte Sion. Et cum dixerint ad vos: Quaerite a pythonibus, & a diuinis qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus a deo suo requiret visionem: pro viuis a mortuis? Ad legem magis, & ad testimonium. Quòd si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Et transibit per eam, & corruet, & esuriet: & cum esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & deo suo, & suspiciet sursum. Et ad terram intuebitur: & ecce tribulatio & tenebrae, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua.

Luc.2.e

Enumeratione praeteritorum malorum monet eos vt caueant futura, praenunciat regnum Christi. Cap. IX.

A PRimo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Nephthali, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilaeae gentiū. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbrę mortis lux orta est eis. Multiplicasti gentem, non magnificasti laetitiam. Lętabuntur coram te, sicut qui laetantur in messe, sicut exultāt victores capta pręda, quādo diuidunt spolia. Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Quia omnis violenta prędatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem & cibus ignis. Paruulus enim natus est nobis, & filius

& filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vo- B
cabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus, fortis, pater futuri seculi,
princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Su-
per solium Dauid, & super regnum eius sedebit: vt confirmet illud, & corro-
boret in iudicio & iustitia amodo & vsque in sempiternum. zelus domini
exercituum facit hoc. Verbum misit dominus in Iacob, & cecidit in Israel.
Et sciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samariam in superbia & ma
gnitudine cordis, dicentes: Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædifica-
bimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus. Et eleuabit domi-
nus hostes Rasin super eum, & inimicos eius in tumulum vertet, Syriam ab C
oriente, & Philisthijm ab occidente, & deuorabunt Israel toto ore. In omni-
bus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta: & populus
non est reuersus ad percutientem se, & dominum exercituum non exquisie-
runt. Et disperdet dominus ab Israel caput & caudam incuruantem & de-
prauantem die vna. Longæuus & honorabilis, ipse est caput; & propheta
docens mendacium, ipse est cauda. Et erunt qui beatificant populum istum,
seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc super adolescentu-
lis eius non lætabitur dominus: & pupillorum eius, & viduarum non mise-
rebitur: quia omnis hypocrita est et nequam, et vniuersum os locutum est D
stultitiam. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius
extenta. Succēsa est enim quasi ignis impietas, vepres et spinam vorabit: et
succendetur in densitate saltus, et conuoluetur in superbia fumi. In ira domini
exercituum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis. Vir fratri
suo non parcet, et declinabit ad dexteram, et esuriet: et comedet ad sinistram,
et non saturabitur. Vnusquisq; carnem brachij sui vorabit: Manasses Ephra-
im et Ephraim Manassen, simul ipsi contra Iudam. In omnibus his non est
auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

Queritur de iniquitate magnatum, ac minatur eis vltionem: regis Assyrii insolentiam fore frangendam predicit, & liberandum Israel. Cap. X.

VAe qui condunt leges iniquas: et scribentes, iniustitiam scripserunt. A
vt opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent causæ humilium
populi mei: vt essent viduæ præda eorum, et pupillis diriperent.
Quid facietis in die visitationis, et calamitatis de longe venientis? Ad cuius
confugietis auxilium? et vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruemi-
ni sub vinculo, et cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auer-
sus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Væ Assur, virga furoris mei et B
baculus ipse, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam
eum, et contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, et diri-
piat prædam, et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Ipse
autem non sic arbitrabitur, et cor eius non ita existimabit: sed ad conteren-
dum erit cor eius, et ad internecionem gentium non paucarum. Dicet enim:
Nunquid non principes mei simul reges sunt? Nunquid non vt Charcamis, C
sic Calano: et vt Arphad, sic Emath? Nunquid non est Damascus, sic Sama-
ria? Quo modo inuenit manus mea regna idoli, sic et simulachra eorū de Ie-
rusalem et de Samaria. Nūquid non sicut feci Samarię et idolis eius, sic faciā
Ierusalē et simulachris eius? Et erit, cum impleuerit dominus cūcta opa sua

in monte Siō & in Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis
Ezec.29.b Assur, et super gloriam altitudinis oculorum eius. Dixit enim: In fortitudine
D manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorū,
& principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi resi-
dentes. Et inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: et sicut
colliguntur oua, quę derelicta sunt, sic vniuersam terram ego congregaui: &
Rom:9 e non fuit qui moueret pennā, & aperiet os & ganniret. Nunquid gloriabitur
securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo tra
hitur? quomodo si eleuetur uirga contra eleuātem se, & exaltetur baculus qui
vtique lignum est. Propter hoc mittet dominator dominus exercituum in pin
guibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combu
B stio ignis. Et erit lumen Israel in ignem, & sanctus eius in flammam. Et succē
detur & deuorabitur spina eius, & vepres in die vna. Et gloria saltus eius, et
carmeli eius ab anima vsque ad carnem consumetur, & erit terrore profugus:
Et reliquię ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eas.
Et erit in die illa: non adijciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo Ia
cob, inniti super eo qui percutit eos: sed innitetur super dominum sanctum
Israel in veritate. Reliquiæ conuertentur, reliquiæ in quam Iacob ad deum
fortem. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ conuer
tentur ex eo, consummatio abbreuiata inundabit iustitiam. Consummationē
F enim & abbreuiationem dominus deus exercituū faciet in medio omnis ter-
ræ. Propter hoc, hæc dicit dominus deus exercituū: Noli timere populus me-
us habitator Sion, ab Assur, in virga enim percutiet te, & baculum suum le-
uabit super te in via Ægypti. Adhuc enim paululum modicumque, & cōsum
mabitur indignatio & furor meus super scelus eorum. Et suscitabit super eū
dominus exercituum flagellum, iuxta plagam Madian in petra Oreb, & vir
gam suam super mare, et leuabit eam in via Ægypti. Et erit in die illa, aufere
tur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, & cōputrescet iugū
à facie olei. Veniet in Aiath, transibit in Magron: apud Machmas commēda
G bit vasa sua. Transierunt cursim Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaa
th Saulis fugit. Hinni voce tua filia Gallim, attende Laisa paupercula Ana-
thoth. Migrauit Medemena: habitatores Gabim confortamini. Adhuc dies
est vt in Nobe stetur: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem
Ierusalem. Ecce dominator dominus exercituum confringet lagūculam in ter
rore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabūtur. Et subuertētur
condensa saltus eius ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

Vaticinium de aduentu Christi & eius administratione. Cap. XI.

A ET egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et
requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus
spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis. Et re-
plebit eum spiritus timoris domini. Non secundum visionem oculorum iu-
dicabit, neque secūdum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pau
peres, & arguet in ęquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terrā virga oris
sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et erit iustitia cingulum
lumborum eius: & fides cinctorium renum eius. Habitabit lupus cum agno:
& pardus cum hœdo accubabit: vitulus, et leo, et ouis simul morabuntur

& puer paruulus minabit eos. Vitulus & vrsus pascentur: simul requiescent B
catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbe
re super foramine aspidis. & in cauernam reguli, qui ablactatus fuerit, ma-
num suam mittet. Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte san-
cto meo, quia repleta est terra scientia domini, sicut aqua maris operientis.
In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes depreca- Rom.15.c.
buntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Et erit in die illa: adijcet dominus
secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinque- C
tur ab Assyrijs, & ab Aegypto, & à Phethros, & ab Aethiopia, & ab Aelā,
& a Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris. Et leuabit signum in natio-
nes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget a quatuor pla
gis terræ. Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Iuda peribunt. Ephraim nō
æmulabitur Iudam, & Iudas non pugnabit contra Ephraim: & volabunt in
humeros Philisthijm per mare, simul prædabuntur filios orientis. Idumæa D
et Moab præceptum manus eorum, & filij Ammon obedientes erunt. Et de-
solabit dominus linguam maris Aegypti, & leuabit manum suam super flu-
men in fortitudine spiritus sui: et percutiet eum in septem riuis, ita vt tran-
seant per eum calceati. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab As
syrijs: sicut fuit Israeli in die illa qua ascendit de terra Aegypti.

Laudant dominum & gratias agunt fideles. Cap. XII.

ET dices in die illa: Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi: A
conuersus est furor tuus, et consolatus es me. Ecce deus saluator meus,
fiducialiter agam, et non timebo: quia fortitudo mea et laus mea domi
nus deus, et factus est mihi in salutem. Haurietis aquas in gaudio de fontibus
saluatoris. Et dicetis in die illa: Confitemini domino, et inuocate nomen eius.
notas facite in populis adinuentiones eius: mementote quoniam excelsum est
nomen eius. Cantate domino, quoniam magnifice fecit: annūtiate hoc in vni
uersa terra. Exulta, et lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui san-
ctus Israel.

Babylon destruenda prædicitur. Cap. XIII.

ONus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos. Super montē caligi- A
nosum leuate signum, exaltate vocē, leuate manum, et ingrediantur
portas duces. Ego mandaui sanctificatis meis, et vocaui fortes meos
in ira mea, exultantes in gloria mea. Vox multitudinis in mōtibus, quasi po
pulorum frequentium, vox sonitus regū gentium congregatarū: dn̄s exerci-
tuum pręcepit militię belli. Venientibus de terra procul, a summitate cœli do
minus, et vasa furoris eius, vt disperdat omnē terram. Vlulate, quia propè est
dies dn̄i: quasi vastitas a dn̄o veniet. Propter hoc oēs manus dissoluentur, et B
omne cor hominis contabescet et conteretur: torsiones et dolores tenebūt eos,
quasi parturiens dolebūt. Vnusquisq; ad proximum suū stupebit, facies cō-
bustę vultus eorum. Ecce dies domini venit, crudelis, et indignationis ple-
nus, et irę furorisq; ad ponendam terrā in solitudinem, et peccatores eius cō-
terendos de ea: quoniam stellę cœli, et splendor earum non expandent lumen
suum. Obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendebit in lumine suo. Ezec:32.b
Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatē eorū, et quiescere fa
ciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo. Pretiosior

erit vir auro,& homo mundo obrizo. Super hoc, cœlum turbabo,& moue-
bitur terra de loco suo, propter indignationem domini exercituum, & pro-
C ter diem irę furoris eius. Et erit quasi damula fugiens,& quasi ouis: et nõ erit
qui congreget. Vnusquisq; ad populum suum conuertetur, et singuli ad terrã
suam fugient. Omnis qui inuentus fuerit, occidetur:& omnis qui superuene-
rit, cadet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripientur do
mus eorum,& vxores eorum violabuntur. Ecce ego suscitabo super eos Me
dos, qui argentum non quęrant, nec aurum velint: sed sagittis paruulos inter
ficient,& lactentibus vteri non miserebuntur, & super filios non parcet ocu
lus eorum. Et erit Babylõ illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldęo
D rum, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrham. Non habitabitur
vsq; in finem,& non fundabitur vsq; ad generationem et generationem: nec
ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. Sed requiescent ibi be
stię,& replebuntur domus eorum draconibus: et habitabunt ibi struthiones
& pilosi saltabunt ibi,& respondebunt ibi vlulę in ędibus eius,& sirenes in
delubris voluptatis.

Pollicetur Iudæis dei misericordiam ac internecionem hostium eorum & minitatur Palęstinæ. Cap. XIIII.

A PRopè est vt veniat tempus eius,& dies eius non elongabuntur. Misere
bitur enim dominus Iacob,& eliget adhuc de Israel,& requiescere eos
faciet super humum suam adiungetur aduena ad eos,& adhærebit do-
mui Iacob. Et tenebunt eos populi,& adducent eos in locũ suũ:& possidebit
eos domus Israel super terram domini in seruos & ancillas, et erunt capientes
eos qui se ceperant,& subijcient exactores suos, Et erit in die illa: cum requiē
dederit tibi dominus à labore tuo,& à cõcussione tua, et à seruitute dura qua
antè seruisti, sumes parabolam istam contra regem Babylonis,& dices: Quo
B modo cessauit exactor, quieuit tributum? Contriuit dominus baculum impio
rum, virgam dominantium, cædentem populos in indignatione, plaga insana
bili, subijcientem in furore gentes, persequentem crudeliter. Conquieuit & si
luit omnis terra, gauisa est & exultauit: abietes quoq; lætatæ sunt super te, et
cedri Libani. ex quo dormisti, non ascendit qui succidat nos. Infernus subter
conturbatus est in occursum aduentus tui, suscitauit tibi gigantes. Omnes
principes terræ surrexerunt de solijs suis, omnes principes nationum. Vniuer
C si respondebunt,& dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis
effectus es. Detracta est ad inferos superbia tua concidit cadauer tuum: subter
te sternetur tinea,& operimentum tuũ erunt vermes. Quomodo cecidisti de
Luc.10.b cœlo lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui uulnerabas gētes:
qui dicebas in corde tuo. In cœlum conscendam, super astra dei exaltabo so-
lium meum, & sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascen-
dam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Verumtamen ad infer-
num detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teq;
D prospicient: Nunquid iste est uir qui conturbauit terram, qui cõcussit regna:
qui posuit orbem desertum,& vrbes eius destruxit, vinctis eius non aperuit
carcerem? Omnes reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo
sua: tu autē proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & ob
uolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta
laci,

laci, quasi cadauer putridum. Non habebis consortium neque cum eis in sepul B
tura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vo-
cabitur in aeternum semen pessimorum. Praeparate filios eius occisioni in ini
quitate patrum suorum: non consurgent, nec haereditabunt terram, neque im
plebunt faciem orbis ciuitatum. Et consurgam super eos, dicit dominus exer
cituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & proge-
niem: dicit dominus. Et ponam eam in possessionem erinacii, & in paludes
aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit dominus exercituum. Iu-
rauit dominus exercituum, dicens: Si non vt putaui, ita erit: & quomodo mē F
te tractaui, sic eueniet: Vt conteram Assyrium in terra mea, & in montibus
meis cōculcem eum, & auferetur ab eis iugum eius, & onus illius ab humero
eorum tolletur. Hoc consilium quod cogitaui super omnem terram, & haec
est manus extenta super vniuersas gentes. Dominus enim exercituum decre
uit, & quis poterit infirmare? & manus eius extenta: & quis auertet eam?
In anno quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud: Ne laeteris Phi- Ier.47.a
listhaea omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice
enim colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrem. Et pa- G
scentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent: & in-
terire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam. Vlula
porta, clama ciuitas: prostrata est Philisthaea omnis: ab aquilone enim fu-
mus veniet, & non est qui effugiet agmen eius. Et quid respondebitur nun-
tiis gentis? Quia dominus fundauit Sion, & in ipsa sperabunt pauperes
populi eius.

Moabitarum ruina praedicitur. Cap. XV.

ONus Moab. Quia nocte vastata est Armoab, conticuit: quia nocte ua A
status est murus Moab, conticuit. Ascendit domus & Dibon ad ex-
celsa in planctum: super Nabo, & super Medaba, Moab vlulabit: in
cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur. In triuiis eius accin
cti sunt sacco: super tecta eius, & in plateis eius omnis vlulat, descendit in fle-
tum. Clamabit Hesebon & Eleale, vsque Iasa audita est vox eorū. Super hoc
expediti Moab vlulabunt, anima eius vlulabit sibi. Cor meum ad Moab cla
mabit, vectes eius vsque ad Segor vitulam conternantem. Per ascensum enim
Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis leuabunt. A- B
quę enim Nemrim desertę erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror om
nis interiit. Secundum magnitudinem operis & visitatio eorum: ad torrentē
salicum ducent eos. Quoniam circuibit clamor terminum Moab: vsque ad Gallim
vlulatus eius, & vsque ad puteum Elim clamor eius. Quia aquae Dibon reple-
tae sunt sanguine. ponam enim super Dibon additamenta: his qui fugerint de
Moab leonem, & reliquiis terrę.

Moabitarum timor & excidium. Cap. XVI.

EMitte agnum dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae A
Sion. Et erit: sicut auis fugiens, et pulli de nido auolantes: sic erunt filię
Moab in transcensu Arnon. Ini consilium, coge consilium: pone quasi
noctem vmbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas.
Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorū à facie vastato-
ris finitus est. enim puluis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat

B terram. Et preparabitur in misericordia soliũ, & sedebit super eũ in veritate
in tabernaculo Dauid iudicans & quętens iudiciũ, & velociter reddēs quod
iustũ est. Audiuimus superbiā Moab superbus est valde: superbia eius & ar
Ezec.25.b. rogātia eius, & indignatio, plus quàm fortitudo eius. Idcirco vlulabit Moab
ad Moab, vniuersus vlulabit: his qui lętantur super muros cocti lateris, lo-
quimini plagas suas. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam
Sabama domini gentium exciderunt, flagella eius: vsq; ad Iazer peruenerunt
C errauerunt in deserto, ꝓpagines eius relictę sunt, transierunt mare. Super hoc
plorabo in fletu Iazer, vineam Sabama: inebriabo te lachryma mea Hesebō
& Eleale, quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox cal
cantium irruit. Et auferetur lętitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non
exultabit neq; iubilabit, vinum in torculari non calcabit qui calcare cōsueue
rat: vocem calcantium abstuli. Super hoc venter meus ad Moab quasi cytha
ra sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris. Et erit: cũ apparuerit quod
D laborauit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua vt obsecret, &
non valebit. Hoc verbũ quod locutus est dñs ad Moab extũc. Et nũc locutus
est dñs, dicens In tribus annis quasi anni mercennarij auferetur gloria Moab
sup omni populo multo, et relinquetur paruus & modicus, nequaq; multus.

Damasci & Syriæ deuastatio nunciatur. Cap. XVII.

A ONus Damasci. Ecce Damascus desinet esse ciuitas, & erit sicut acer-
uus lapidum in ruina. Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt; &
requiescent ibi, & non erit qui exterreat, Et cessabit adiutorium ab
Ephraim, & regnũ à Damasco: & reliquiæ Syriæ, sicut gloria filiorũ Israel
erũt, dicit dominus exercituũ. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Iacob, &
pinguedo carnis eius emarcescet. Et erit sicut cōgregans in messe, quod resti-
terit, & brachiũ eius spicas leget: & erit sicut quærens spicas in valle Rapha
B im. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarũ vel trium
oliuarũ in summitate rami, siue quatuor aut quinq; in cacuminibus eius fru-
ctus eius dicit dominus deus Israel. In die illa inclinabitur homo ad factorem
suum, & oculi eius ad sanctum Israel respicient: & nō inclinabitur ad altaria
4.Reg.7.b quę fecerunt manus eius, & quæ operati sunt digiti eius: non respiciet lucos
& delubra. In die illa erunt ciuitates fortitudinis eius derelictæ sicut aratra, et
C segetes quæ derelictæ sunt à facie filiorum Israel, & erit deserta. Quia oblita
es dei saluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata: propterea planta
bis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis. In die plantationis
tuę labrusca, & mane semē tuum florebit: ablata est messis in die hæreditatis,
& dolebit grauiter. Væ multitudini populorum multorum, vt multitudo ma
D ris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum. Sona-
bunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eũ, & fugiet
procul: & rapietur sicut puluis montium à facie venti, & sicut turbo coram
tempestate. In tempore vesperę, et ecce turbatio: in matutino, et non subsi-
stent. hęc est pars eorum qui vastauerunt nos, et sors diripientium nos.

Aegypto vastitas prędicitur & uocantur gentes. Cap. XVIII.

A VÆ terræ cymbalo alarum quæ est trās flumina Æthiopiæ, qui mittit
in mare legatos, et in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad
gentem conuulsam, et dilaceratam; ad populum terribilē, post quem

non est alius:ad gentem expectantem & conculcatam,cuius diripuerunt flumina terram eius. Omnes habitatores orbis qui moramini in terra, cum eleuatum fuerit signum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis: quia hæc dicit dominus ad me:Ego quiescam, & considerabo in loco meo sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis. Ante messem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & procidentur ramusculi eius falcibus:& quæ derelicta fuerint,abscindētur, et excutientur. Et relinquentur simul auibus montium,et bestijs terræ,et æstate perpetua erunt super eum volucres, et omnes bestiæ terræ super illam hyemabunt. In tempore illo deferetur munus domino exercituum á populo diuulso et dilacerato: à populo terribili,post quem non fuit alius a gente expectante, expectante et conculcata,cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis domini exercituum montem Sion. B

Idem cum præcedente. Cap. XIX.

ONus Ægypti. Ecce dominus ascendet super nubem leuem,et ingredietur Ægyptum,et mouebuntur simulachra Ægypti a facie eius,et cor Ægypti tabescet in medio eius. Et concurrere faciam Ægyptios aduersus Ægyptios:et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicū suum,ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus regnum. Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus eius,et consilium eius præcipitabo: et interrogabunt simulachra sua, et diuinos suos, et pythones et ariolos. Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, et rex fortis dominabitur eorū, ait dominus deus exercituum. Et arescet aqua de mari, et fluuius desolabitur atq; siccabitur. Et deficient flumina:et attenuabuntur,et siccabuntur riui aggerum. Calamus et iuncus marcescet,nudabitur alueus riui a fonte suo:et omnis sementis irrigua siccabitur,arescet,et non erit. Et mœrebunt piscatores,et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum,et expandentes rete super faciē aquarum emarcescent. Confundentur qui operantur linum,plectentes, et texentes subtilia. Et erunt irrigua eius flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens. quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego,filius regum antiquorum? Vbi nunc sunt sapientes tui:annuntient & indicent tibi quid cogitauerit dominus exercituum super Ægyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum,angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens. Et non erit Ægypto opus quod faciat caput et caudam incuruantem et refrenantem. In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, et stupebunt et timebunt a facie commotionis manus domini exercituum quam ipse mouebit super eam,et erit terra Iuda Ægypto in pauorem. Omnis qui illius fuerit recordatus,pauebit a facie consilij domini exercituum,quod ipse cogitauit super eam. In die illa erunt quinque ciuitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan,et iurantes per dominum exercituum:ciuitas solis vocabitur vna. In die illa erit altare domini in medio terræ Ægypti, et titulus domini iuxta terminū eius:et erit in signum et in testimonium domino exercituum in terra Aegypti. Clamabūt enim ad dominū a facie tribulātis,et mit-

[Margin: A; Iere.46.a. Ezec.29.a; A; B; 3.Re.22.d.; C]

D tet eis saluatorem & propugnatorem qui liberet eos. Et cognoscetur dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptij dominum die illa, & colent eum in hostijs & in muneribus: & vota vouebunt domino, & soluent. Et percutiet dominus Ægyptum plaga, & sanabit eam, & reuertentur ad dominum, & placabitur eis, & sanabit eos. In die illa erit via de Ægypto in Assyrios; & intrabit Assyrius in Ægyptũ, & Ægyptius in Assyrios, & seruient Ægyptij Assur. In die illa erit Israel tertius Ægyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ, cui benedixit dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrius, hæreditas autem mea Israel.

Aegyptiorum & Aethiopum expugnatio prædicitur. Cap. XX.

A IN anno quo ingressus est Thartan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam: in tempore illo locutus est dominus in manu Isaiæ filij Amos, dicens: Vade, & solue saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus, & discalceatus. Et dixit dominus: Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus & discalceatus, trium annorum signum & portenB tum erit super Ægyptum & super Æthiopiam, sic minabit rex Assyriorum captiuitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, iuuenem & senem, nudum & discalceatum discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti. Et timebunt, & confundentur ab Aethiopia spe sua, & ab Aegypto gloria sua. Et dicet habitator insulæ huius in die illa: Ecce, hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, vt liberarent nos à facie regis Assyriorum. & quomodo effugere poterimus nos?

Babylonis, Idumeæ & Arabiæ desolatio vaticinatur. Cap. XXI.

A ONus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili. Visio dura nũtiata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: et qui depopulator est, vastat. Ascende Aelam, obside Mede: omnem gemitũ eius cessare fecit. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, et angustia possedit me sicut angustia parturientis. Corrui cum audirẽ,
B conturbatus sum cum viderem. Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea, posita est mihi in miraculum. Pone mẽsam, contẽplare in specula: comedentes & bibentes surgite principes, arripite clypeum. Hæc enim dixit mihi dominus: Vade, & pone speculatorem: & quodcunque viderit, annunciet. Et vidit curuum duorum equitum, ascẽsorem asini, & ascẽsorem cameli: & contemplatus est diligenter multo intuitu. Et clamauit leo,
C Super speculam domini ego sum, stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ecce, iste venit ascẽsor vir bigæ equitũ, & respondit, & dixit: Cecidit, cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum
Iere. 49.b. eius contrita sunt in terra. Tritura mea, & filius areę meę, quę audiui à domino exercituum deo Israel, annunciaui vobis. Onus Duma. Ad me clamat rex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos: Venit mane
D et nox: si quęritis, quęrite: cõuertimini, et venite. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugiẽti. A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladij imminentis, a facie arcus extẽti, a facie grauis prælij: quoniam hęc dicit dominus ad me: Adhuc in vno anno, quasi in anno

mercenarĳ, & auferetur omnis gloria Cedar. Et reliquię numeri sagittariorū E
fortium de filĳs Cedar imminuentur: dominus enim deus Israel locutus est.

Obsidetur Ierusalem a Sennacherib. Sobna officio priuatur & substituitur Eliacim. Cap. XXII.

ONus vallis visionis. Quidnā quoq; tibi est, quia ascendisti & tu om- A
nis in tecta? clamoris plena, vrbs frequens, ciuitas exultans: interfecti
tui, nō interfecti gladio: nec mortui tui, in bello. Cuncti principes tui
fugerunt simul, dure q; ligati sunt: omnes qui inuēti sunt, vincti sunt pariter,
procul fugerūt. Propterea dixi: Recedite a me: amare flebo: nolite incumbere
vt consolemini me super vastitate filię populi mei. Dies enim interfectionis
& conculcationis, & fletuum domino deo exercituum in valle visionis, scru- B
tans murum, & magnificus super mōtem. Et Aelam sumpsit pharetram, cur
rum hominis equitis, & parietem nudauit clypeus. Et erunt electę valles tuæ
plenæ quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta. Et reuelabitur ope-
rimen tum Iudę, et videbis in die illa armamentarium domus saltus: et scissu C
ras ciuitatis Dauid videbitis, quia multiplicatę sunt. Et cōgregastis aquas pi 2.Reg.5.b
scinę inferioris, et domos Ierusalem numerastis, et destruxistis domos admu-
niendum murum. Et lacum fecistis inter duos muros, ad aquam piscinę vete
ris: et non suspexistis ad eum qui fecerat eam, et operatorem eius de longe nō
vidistis. Et vocabit dominus deus exercituum in die illa ad fletum, et ad plan
ctum, ad caluitium, et ad cingulum sacci: et ecce, gaudium et lætitia occidere D
vitulos et iugulare arietes, comedere carnes, et bibere vinum. Comedamus et
bibamus, cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox domini
exercituum: Si dimittetur iniquitas hęc vobis, donec moriamini: dicit domi-
nus exercituum. Hęc dicit dominus Dominus exercituū: Vade, ingredere ad
eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnā pręposittum templi, et dices ad eū, E
Quid tu hic? aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti
in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. Ecce dominus
asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, et quasi amictum sic
subleuabit te. Coronās coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in ter-
ram latam et spaciosam: ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia F
domus domini tui. Et expellam te de statione tua: et de ministerio tuo depo-
nam te. Et erit in die illa: vocabo seruum meum Eliacim filium Helcię, et in-
duam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatē tuam da-
bo in manus eius: et erit quasi pater habitantibus Ierusalem, et domui Iuda.
Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius: et aperiet, et non erit qui Iob.12.b
claudat: et claudet, et non erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fi- G
deli, et erit in solium gloriæ domui patris sui. Et suspendent super eum omnē
gloriam domus patris eius, vasorū diuersa genera, omne vas paruulum a va-
sis craterarum vsq; ad omne vas musicorum. In die illa dicit dominus exerci
tuum, auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli: et frangetur, et cadet,
et peribit quod pependerat in eo, quia dominus locutus est.

Tyri excidium & reparatio, deq; aliis maritimis ciuitatibus & insulis. Cap. XXIII.

ONus Tyri. Vlulate naues maris, quia vastata est domus vnde venire A
consueuerant: de terra Cethim reuelatum est eis. Tacete qui habitatis
in insula: negotiatio Sidonis transfretantes mare, repleuerunt te,

B In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges eius: & facta es negotiatio gentium. Erubesce Sion, ait enim mare, fortitudo maris, dicens, Non parturiui, & non peperi, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum perduxi virgines. Cum auditum fuerit in Aegypto, dolebunt cum audierint de Tyro. Transite maria, vlulate qui habitatis in insula: nunquid nõ vestra hęc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? ducẽt eam pedes sui longe ad peregrinandum. Quis cogitauit hoc super Tyrum quondam corona-
C tam, cuius negotiatores principes, institores eius inclyti terræ? Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vniuersos inclytos terræ. Transi terram tuam quasi flumen, filia maris, non est cingulum vltra tibi. Manum suam extendit super mare, & conturbauit regna: dominus mandauit aduersus Chanaan, vt contereret fortes eius, & dixit: Non adijcies vltra vt glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoq; non erit requies tibi. Ecce, terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundauit eam: in captiuitatem traduxerunt robustos eius, suffoderunt domos eius, posuerunt
D eam in ruinam. Vlulate naues maris, quia deuastata est fortitudo vestra. Et erit in die illa: in obliuione eris ò Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis. Sume citharam, circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita. bene cane, frequenta canticum, vt memoria tui sit. Et erit post septuaginta annos, visitabit dominus Tyrum, & reducet eam ad merces suas: & rursum fornicabitur cum vniuersis regnis super faciem terræ. Et erunt negotiatio eius, & merces eius sanctificatæ domino, non condentur, neque reponentur; quia his qui habitauerint coram domino, erit negotiatio eius, vt manducent in saturitatem, & vestiantur vsque ad uetustatem.

Desolationem totius orbis describit. Cap. XXIIII.

A Ecce dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciẽ eius, & disperget habitatores eius. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius: & sicut ancilla, sic domina eius: sicut emẽs, sic ille qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet. Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prędabitur. dominus enim locutus est verbum hoc. Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terrę. Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia trangressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habita-
B tores eius. ideoq; insanient cultores eius, & relinquentur homines pauci. Luxit vindemia, infirmata est uitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde. Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonitus lętantium, conticuit dulcedo citharæ. Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus illam. Attrita est ciuitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lętitia, translatum est gaudium terræ. Relicta est in vrbe solitudo, & calamitas opprimet portas. Quia hæc erunt in medio terrę, in medio populorum, quo modo si paucæ oliuæ quę remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi cum fuerit finita vindemia. Hi leuabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit do-

minus,hinnient de mari. Propter hoc in doctrinis glorificate dominum: in C
insulis maris nomen domini dei Israel. A finibus terræ laudes audiuimus, glo
riam iusti. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, vę mihi: præ
uaricantes pręuaricati sunt, & pręuaricatione transgressorũ pręuaricati sunt.
Formido & fouea, & laqueus super te qui habitator es terræ. Et erit: qui fuge Iere.48.g
rit a facie formidinis, cadet in foueam: & qui se explicauerit de fouea, tenebi-
tur laqueo: quia cataractę de excelsis apertę sunt, & concutientur fundamen-
ta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, com-
motione commouebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & au- D
feretur quasi tabernaculum vnius noctis: & grauabit eam iniquitas sua, &
corruet, et non adijciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit dominus super
militiam cœli in excelso: et super reges terræ qui sunt super terram. Et congre
gabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, et claudentur ibi in carce-
re: et post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, et confundetur sol, cum
regnauerit dominus exercituum in monte Sion, et in Ierusalem, et in conspe-
ctu senum suorum fuerit glorificatus.

Gratulatur & uaticinatur uocationem gentium ac extirpationem Moabitarum. Cap. XXV.

DOmine deus meus es tu, exaltabo te, et confitebor nomini tuo, quo- A
niam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen. Quia po
suisti ciuitatem in tumulum, vrbem fortem in ruinam, domum alie-
norum: vt non sit ciuitas, et in sempiternum non ædificetur. Super hoc lauda
bit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum timebit te. Quia factus es
fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes a turbine, umbra- B
culum ab ęstu. Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.
Sicut ęstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: et quasi calore sub nube
torrente propaginem fortium marcescere facies. Et faciet dominus exercituũ
omnibus populis in monte hoc, conuiuium pinguium, cõuiuium vindemiæ,
pinguium medullatorum, vindemię defecatę. Et pręcipitabit in monte isto C
faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam quam orditus est su- Osee 13.c
per omnes nationes. Præcipitabit mortem in sempiternum: et auferet domi- 1.Cor.15.
nus deus lachrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de vni
uersa terra: qa dominus loquutus est. Et dicet in die illa: Ecce deus noster iste,
expectauimus eum, et saluabit nos: iste dominus, sustinuimus eum, et exulta- D
bimus, et lętabimur in salutari eius. Quia requiescet manus domini in mon-
te isto: et triturabitur Moab sub eo, sicut teruntur paleę in plaustro. Et exten
det manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: et humiliabit glo-
riam eius cum allisione manuum eius. Et munimenta sublimium murorum
tuorum concident, et humiliabuntur, et detrahentur in terrã vsq; ad puluerẽ.

Deo fidendum, qui suos in angustia constitutos sustinet. Cap. XXVI.

IN die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda: Vrbs fortitudinis no- A
stræ saluator, ponetur in ea murus et antemurale. Aperite portas, et ingre
diatur gens iusta, custodiens ueritatem. Vetus error abijt: seruabis pacem
pacẽ, quia in te sperauimus. Sperastis in domino in seculis ęternis, in domino
deo forti in perpetuum. Quia incuruabit habitantes in excelso, ciuitatem sub
limem humiliabit: humiliabit eam vsq; ad terram, detrahet eam vsque ad
puluerem. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum. Semita

B iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. Et in semita iudiciorum tuo
rum domine sustinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio
animæ. Anima mea desiderauit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordijs
meis de mane vigilabo ad te: cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discēt
habitatores orbis. Misereamur impio, & non discet iustitiam facere, in terra
sanctorum iniqua gessit: & non videbit gloriam domini. Domine exaltetur
manus tua vt non videant: videant, & confundantur zelantes populi, & ignis
C hostes tuos deuoret. Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra
operatus es nobis. Domine deus noster possederunt nos domini absque te, tan
tum in te recordemur nominis tui. Morientes non viuant, gigantes non resur
gant: propterea visitasti & contriuisti eos, & perdidisti omnem memoriam
eorum. Indulsisti genti domine, indulsisti genti: nunquid glorificatus es? elon
gasti omnes terminos terræ. Domine, in angustia requisierunt te, in tribula
tione murmuris doctrina tua eis. Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit
Ioan. 16.c ad partum, dolēs clamat in doloribus suis: sic facti sumus a facie tua domine.
D Concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum: salutes non fe
cimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ. Viuent mortui tui, in
terfecti mei resurgēt: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere: quia
ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam. Vade populus
meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad
Mich.1.a momentum, donec pertranseat indignatio. Ecce enim dominus egredietur de
loco suo, vt visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & reuelabit ter
ra sanguinem suum, & non operiet vltra interfectos suos.

De perdendo Leuiathan seruando Israel & necandis gentibus. Cap. XXVII.

A IN die illa visitabit dominus in gladio suo duro, & grandi & forti, super
leuiathan serpentem vectem, & super leuiathan serpentem tortuosum, &
occidet cetum qui in mari est. In die illa vinea meri cantabit ei: Ego do
minus qui seruo eam, repente propinabo ei: ne forte visitetur contra eam, no
cte & die seruo eam. Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam & ve
B prem in prælio: gradiar super eam, succendam eam pariter? An potius tenebit
Iob 40.b fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi? Qui egrediuntur
impetu a Iacob, florebit & germinabit Israel, & implebunt faciem orbis se
mine. Nunquid iuxta plagam percutientis se, percussit eum? aut sicut occidit
interfectos eius, sic occisus est? In mensura contra mensuram cum abiecta fue
C rit, iudicabit eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus. Idcirco su
per hoc dimittetur iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus vt auferatur
peccatum eius, cū posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos,
non stabunt luci & delubra. Ciuitas enim munita desolata erit, speciosa, relin
quetur & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit &
consumet summitates eius. In siccitate messes illius conterentur: mulieres ve
D nientes, & docentes eam: non est enim populus sapiens, propterea non mise
rebitur eius qui fecit eum: & qui formauit eum, non parcet ei. Et erit: in die il
la percutiet dominus ab alueo fluminis vsque ad torrentem Aegypti, & vos
congregabimini unus & unus filij Israel. Et erit: in die illa clangetur in tuba
magna, & uenient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui eiecti erāt
de terra Aegypti, & adorabunt dominum in monte sancto Ierusalem.

Quæ pœna

Quę pœna Ephraimitas, quę sacerdotes suo munere abutentes, item dei & eius ministrorum contemptores maneat. Cap. XXVIII.

VÆ coronæ superbiæ, ebrijs Ephraim, et flori decidenti, glorię exulta- A
tionis eius, qui erāt in vertice vallis pinguissimæ errātes a vino. Ecce
validus et fortis dominus sicut impetus grandinis: turbo confringēs,
sicut impetus aquarum multarum inundantium et emissarum super terram
spatiosam. Pedibus cōculcabitur corona superbię ebriorum Ephraim. Et erit
flos decidens gloriæ exultationis eius, qui est super verticem vallis pinguiū,
quasi temporaneum ante maturitatem autumni: quod cum aspexerit videns,
statim vt manu tenuerit, deuorabit illud. In die illa erit dominus exercituum
corona glorię, et sertum exultationis residuo populi sui: et spiritus iudicij se- B
denti super iudiciū, et fortitudo reuertentibus de bello ad portam. Verum hi
quoq; præ vino nescierunt, et prę ebrietate errauerunt. Sacerdos et propheta
nescierunt prę ebrietate, absorpti sunt a uino, errauerunt in ebrietate, nescie-
runt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ replete sunt vo-
mitu sordiumq;, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam? et quē
intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, auulsos ab vberibus. Quia man
da remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicū C
ibi, modicum ibi. In loquela enim labij, et lingua altera loquetur ad popu-
lum istum: cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, et hoc est meum re
frigerium: et noluerunt audire. Et erit eis verbum Domini: Manda reman-
da, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, mo
dicum ibi: ut uadant, et cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur, et ca
piantur. Propter hoc audite verbum domini viri illusores, qui dominamini
super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim: Percussimus fœ- D
dus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum
transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, et
mendacio protecti sumus. Idcirco hæc dicit dominus deus: Ecce, ego mittam
in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in
fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet. Et ponam in pondere iu
dicium, et iustitiam in mensura: et subuertet grando spem mendacij: et prote-
ctionem, aquę inundabunt. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, et pa-
ctum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit, E
eritis ei in conculcationem. Quandocunque pertransierit, tollet vos: quo-
niam mane diluculo pertransibit in die et in nocte, et tantummodo sola ve-
xatio intellectum dabit auditui. Coangustatum est enim stratum, ita vt al-
ter decidat, et pallium breue vtrunque operire non potest. Sicut enim in mon
te Diuisionum, stabit Dominus: sicut in valle quę est in Gabaon irascetur:
vt faciat opus suum, alienum opus eius: ut operetur opus suum, peregrinum
opus eius ab eo. Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula ve- F
stra. consummationem enim et abbreuiationem audiui a Domino Deo exer
cituum super vniuersam terram. Auribus percipite, et audite uocem meam.
Attendite et audite eloquium meum: Nunquid tota die arabit arans ut serat,
proscindet et sarriet humum suam? Nonne cum adęquauerit faciem eius, et
seret gith, et cyminum sparget, et ponet triticum per ordinem, et horde-
um, et millium, et uitiam in finibus suis? Et erudiet illum in iudicio, Deus

G suus docebit illum. Non enim in ferris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit: sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo. Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, neque vngulis suis comminuet eum. Et hoc a domino deo exercituum exiuit, vt mirabile faceret consilium, et magnificaret iustitiam.

Indicat Ierusalem suum excidium ob relicta dei iussa & sectatas hominum traditiones. Ca. XXIX.

A VÆ Ariel, Ariel, ciuitas quam expugnauit Dauid: additus est annus ad annum, solennitates euolutæ sunt. Et circumuallabo Ariel, & erit tristis & mœrens, & erit mihi quasi Ariel. Et circundabo quasi sphęram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam. Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quasi Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum mussitabit. Et erit sicut puluis tenuis multitudo ventilantium te: & sicut fauilla pertransiens multitudo eorum qui contra te pręualuerunt: eritque repente confestim. A domino exercituum visitabitur in tonitruo, &
B commotione terræ, & uoce magna turbinis & tempestatis, & flamma ignis
Psal. 72. deuorantis. Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium quæ dimicauerunt contra Ariel, & omnes qui militauerunt, & obsederunt, & pręualuerunt aduersus eam. Et sicut somniat esuriens & comedit, cũ autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens, & bibit: & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est: sic erit multitudo omnium gentium quæ dimicauerunt contra montem Sion. Obstupescite, & admiramini: fluctuate, & vacillate: inebriamini & non a uino: mouemini, & non ab ebrietate: quoniam miscuit uobis dominus spiritum soporis. Claudet oculos vestros: prophetas & principes uestros
C qui uident uisiones, operiet. Et erit uobis visio omnium sicut uerba libri signati: quem cum dederint scienti literas, dicent: Lege istum. & respondebit; Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei: Lege. & respondebit, Nescio literas. Et dixit dominus: Eo quòd appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timuerunt me mandato hominum et doctrinis: ideo ecce ego addam vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscõdetur. Vę qui profundi estis corde, vt a domino abscondatis cõsilium, quorum sunt
Abdiæ 1. c D in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos? & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me. & figmentũ dicat factori suo: Non intelligis. Nõne adhuc in modico & in breui conuertetur Libanus in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur? Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris et caligine oculi cęcorum videbunt. Et addent mites in domino lętitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt: quoniam defecit qui præualebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui uigilabant super iniquitatem, qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinauerũt frustra a iusto. Propter hoc, hęc dicit dominus ad domum Iacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Iacob, nec mo-

dò vultus eius erubescet: sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum
in medio sui sanctificantes nomē meum, & sanctificabunt sanctum Iacob, et
deum Israel prædicabunt, & scient errantes spiritu intellectum, & mussitato-
res discent legem.

Increpat populum q̄ posthabito deo apud gentes auxilium quæsierit, & exhortatur ad resipiscentiam, describitque iræ diuinæ seueritatem. Cap. XXX.

VÆ filij desertores, dicit dominus, vt faceretis consilium, & nō ex me: A
& ordiremini telam, & non per spiritum meum, vt adderetis pecca-
tum super peccatum. qui ambulatis vt descendatis in Aegyptum, &
os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, &
habentes fiduciam in umbra Aegypti. Et erit uobis fortitudo Pharaonis in
confusionem, & fiducia vmbræ Aegypti in ignominiam. Erant enim in Ta-
ni principes tui, & nuntij tui vsque ad Hanes peruenerunt. Omnes confusi
sunt super populo qui eis prodesse non poterat: non fuerunt in auxilium, & B
in aliquam vtilitatem, sed in confusionem & in opprobrium. Onus iumento
rum austri. In terra tribulationis & angustiæ, leæna & leo ex eis, vipera &
regulus volans, portantes super humeros iumentorum diuitias suas, & super
gibbum camelorum thesauros suos ad populum qui eis prodesse non poterit
Aegyptus enim frustra & uanè auxiliabitur: ideò clamaui super hoc: Super-
bia tantum est, quiesce. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, & in li-
bro diligenter exara illud, & erit in die nouissimo in testimonium vsque in
ęternum. Populus enim ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij
nolentes audire legem dei. Qui dicunt videntibus: Nolite videre. & aspicien C
tibus: Nolite aspicere nobis ea quę recta sunt: loquimini nobis placentia, vi-
dete nobis errores. Auferte a me uiam, declinate a me semitam, cesset a facie
nostra sanctus Israel. Propterea hęc dicit sanctus Israel: Pro eo quod repro-
bastis verbum hoc, & sperastis in calumnia & in tumultu, & innixi estis su
per eo: propterea erit uobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requi-
sita in muro excelso: quoniam subito dum non speratur, ueniet cōtritio eius:
& comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: & non D
inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut Psal.2.b
hauriatur parum aquę de fouea: quia hęc dicit dominus deus sanctus Israel:
Si reuertamini & quiescatis, salui eritis: in silentio, & in spe erit fortitudo ve
stra. Et noluistis: & dixistis: Nequaquā, sed ad equos fugiemus. ideo fugietis.
Et super veloces ascendemus, ideo uelociores erunt, qui persequētur vos. Mil
le homines a facie terroris unius: & a facie terroris quinq; fugietis, donec re-
linquamini quasi malus nauis in uertice montis, & quasi signum super col-
lem. Propterea expectat dominus vt misereatur vestri: & ideo exaltabitur
parcens uobis: quia deus iudicij dominus: Beati omnes qui expectant eum. E
Populus enim Sion habitabit in Ierusalem, plorans nequaquā plorabis, mi-
serans miserebitur tui: ad uocem clamoris tui statim vt audierit, respondebit
tibi. Et dabit uobis dominus panem arctum, & aquam breuem. Et non faciet
auolare a te ultra doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes pręceptorem
tuum, & aures tuæ audient uerbum post tergum monentis. Hęc est uia, am-
bulate in ea: & non declinetis neq; ad dexteram, neque ad sinistram. Et con-
taminabis laminas sculptilium argenti tui, & vestimentū conflatilis auri tui,

F & disperges ea sicut immunditiam menstruatę. Egredere, dices ei. Et dabitur pluuia semini tuo vbicunque seminaueris in terra, & panis frugum terrę erit vberrimus & pinguis. pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose: & tauri tui, & pulli asinorum qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est. Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem eleuatum riui currentium aquarum in die interfectionis multorum cum ceciderint turres. Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum in die qua alligauerit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Ecce nomē domini venit de longinquo, ardens furor eius, & grauis ad portādum: labia eius
G repleta sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis deuorās. Spiritus eius uelut torrens inundans vsque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, & frenum erroris quod erat in maxillis populorum. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solennitatis, & lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia vt intret in montem domini ad fortem Israel. Et auditam faciet dominus gloriam uocis suæ, & terrorem brachij sui ostendet in comminatione furoris, & flāma ignis deuorantis: allidet in turbine & in lapide grandinis. A voce enim domini pauebit Assur uirga percussus. Et erit trāsitus virgę fundatus, quam requiescere faciet dominus super eū in tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos. Pręparata est enim ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta eius igni & ligna multa, flatus domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

Idem agit quod in præcedenti & monet vt ad deum confugiant fidelissimum protectorem.
Cap. XXXI.

A VÆ qui descendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: & super equitibus quia prævalidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israel, et dominum non requisierunt. Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba nō abstulit. Et consurget contra domū pessimorum, & contra auxilium operan
B tium iniquitatem. Aegyptus, homo, & non deus: & equi eorum, caro, & nō spiritus. Et dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet
Gen. 49.b cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur. Quia hęc dicit dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, cū
C occurrerit ei multitudo pastorum, a uoce eorum non formidabit, & a multitudine eorum non pauebit: sic descendet dominus exercituum vt pręlietur super montem Sion, & super collem eius. Sicut aues volantes, sic proteget dominus exercituum Ierusalem, protegens & liberās, transiens & saluans. Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel. In die enim illa abijciet
D vir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerūt vobis manus vestræ in peccatum. Et cadet Assur in gladio non viri, & gladius non hominis uorabit eū: et fugiet non a facie gladij, & iuuenes eius vectigales erunt: et fortitudo eius a terrore transibit, et pauebunt fugientes principes eius: dixit dominus, cuius ignis est in Sion, et caminus eius in Ierusalem.

De imperio regis iustitiæ. Cap. XXXII.

A ECce in iustitia regnabit rex, et principes in iudicio præerūt. Et erit uir sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate, sicut riui aquarum in

rum in siti,& vmbra petræ prominentis in terra deserta. Non caligabūt ocu B
li videntiū,& aures audientium diligenter auscultabunt. Et cor stultorum in
telliget scientiam,& lingua balborum velocitet loquetur & plane. Non vo-
cabitur vltrà is qui insipiens est, princeps: neq; fraudulentus, appellabitur
maior. Stultus enim fatua loquetur,& cor eius faciet iniquitatē, vt perficiat
simulationem,& loquatur ad dominum fraudulenter,& vacuam faciat ani
mam esurientis, et potum sitienti auferat. Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse
enim cogitationes concinnauit ad perdendos mittes in sermone mendacij, cū
loqueretur pauper iudicium. Princeps verò, ea quæ digna sunt principe cogi
tabit,& ipse super duces stabit. Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem C
meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum, Post dies & an-
num vos conturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, colle
ctio vltrà non veniet. Obstupescite opulentæ, conturbamini cōfidentes exui
te vos, et confundimini, accingite lūbos vestros. Super vbera plangite, super
regione desiderabili, super vinea feruli. Super humum populi mei spinę et ue
pres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudij ciuitatis exultantis
Domus enim dimissa est, multitudo vrbis relicta est, tenebrę & palpatio fa-
ctæ sunt super speluncas vsq; in æternum. Gaudium onagrorum pascua gre- D
gum, donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in Char
mel,& Charmel in saltum reputabitur. Et habitabit in solitudine iudicium,
& iustitia in Charmel sedebit. Et erit opus iustitiæ pax,& cultus iustitiæ si-
lētium,& securitas vsq; in sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchri
tudine pacis, & in tabernaculis fiducię,& in requie opulenta. Grando autem
in descēsione saltus, et humilitate humiliabitur ciuitas. Beati qui seminatis su
per omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.

Etiam eos fore puniendos qui alios puniuerint, ostendit, & opem diuinam implorat. Cap. XXXIII. A

VÆ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne &
ipse sperneris? Cum cōsummaueris deprędationem, deprædaberis. cū
fatigatus desieris contemnere, contēneris. Domine, miserere nostri: te
enim expectauimus. esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tem
pore tribulationis. A voce angeli fugerūt populi, et ab exaltatione tua disper
sę sunt gentes: Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, ve-
lut eum fossæ plenæ fuerint de eo. Magnificatus est dominus, quoniam habi-
tauit in excelso: impleuit Sion iudicio & iustitia. Et erit fides in temporibus
tuis: diuitiæ salutis sapientia & scientia: timor domini ipse est thesaurus eius.
Ecce, videntes clamabunt foris, angeli pacis amare flebūt. Dissipatæ sunt uię B
cessauit transiens per semitam, irritum factum est pactum, proiecit ciuitates
non reputauit homines. Luxit,& elanguit terra: cōfusus est Libanus,& ob-
surduit: & factus est Sarō sicut desertum: et concussa est Basan, et Carmelus.
Nunc consurgam dicit dominus, nunc exaltabor, nunc subleuabor. Concipie
tis ardorem, et parietis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit uos. Et erūt
populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatę igni comburentur. Audite
qui longe estis, quæ fecerim, et cognoscite vicini fortitudinē meā. Conterriti
sunt in Siō peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de
vobis cū igne deuorante? quis habitauit ex vobis cū ardoribus sempiternis?
Qui ambulat in iustitijs et loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex

C calumnia, et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquę eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longe. Cor tuum meditabitur timorem: vbi est literatus? vbi est legis verba ponderās? vbi est doctor paruulorum? Populum imprudentem non videbis, popu-
1.Cor.1.c lum alti sermonis: ita vt non possis intelligere disertitudinem linguæ eius, in quo nulla est sapientia. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostrę. Oculi tui videbunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequa-
D quam transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur: quia solummodo ibi magnificus est dominus noster: locus fluuiorum riui latissimi, & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neque trieris magna transgredietur eum. Dominus enim iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster: ipse saluabit nos. Laxati sunt funiculi tui, sed non praualebunt: sic erit malus tuus, vt dilatare signum non queas. Tunc diuidentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam: nec dicet vicinus, Elangui. Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

Gentibus suam calamitatem futuram vaticinatur. Cap. XXXIIII.

A ACcedite gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo eius, orbis, & omne germen eius. Quia indignatio domini super omnes gentes, & furor super vniuersam militiam eorum: interfecit eos, & dedit eos in occisionem. Interfecti eorum proijcientur, & de cadaueribus eorum ascendet foetor. Tabescent montes à sanguine eorum, & tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea & de ficu: quoniam inebria-
B tus est in cœlo gladius meus. Ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meę ad iudicium. Gladius domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom. Et descendent vnicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebria-
C bitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium: quia dies vltionis domini, annus retributionum iudicij Sion. Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur: et erit terra eius in picem ardentem, nocte & die non extinguetur. In sempiternum ascendet fumus eius: a generatione in generationem desolabitur, in secula seculorum non erit transiens per eam. Et possidebunt illam onocrotalus, & ericius: & ibis, et coruus habitabunt in ea. Et extendetur super eam mensura, vt redigatur ad nihilum, et per
D pendiculum in desolationem. Nobiles eius non erunt ibi: regem potius inuocabunt, & omnes principes eius erunt in nihilum. Et orietur in domibus eius spinę, et vrticæ, et paliurus in munitionibus eius: et erit cubile draconum et pascua struthionum. Et occurrent dæmonia, onocentaurus, et pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia, et inuenit sibi requiem. Ibi habuit foueam ericius, et enutriuit catulos, et circunfodit, et fouit in vmbra eius: illuc congregati sunt milui, alter ad alterum. Requirite diligenter in libro domini, et legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsiuit, quia quod ex

ore meo procedit, ille mandauit, & spiritus eius ipse congregauit ea. Et ipse misit eis in sortẽ, & manus eius diuisit eam illis in mensuram: vsque in æternum possidebunt eam, in generatione & generationem habitabunt in ea.

Obscure adumbratur vocatio gentium & Christi aduentus. Cap. XXXV.

LÆtabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. A
Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data ei, decor Carmeli & Saron: ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem dei nostri. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.
Dicite pusillanimis: Confortamini, nolite timere. ecce deus vester vltionem B
adducet retributionis: deus ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus. & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in
solitudine. Et quæ erat arida erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In C
cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et iunci. Et erit tibi semita & via, & via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via, ita vt stulti non errent per eam. Non erit
ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec inuenietur ibi: & ambulabunt qui liberati fuerint. Et redempti a domino, conuertentur & venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, et fugiet dolor & gemitus. D

Dum oppugnaret Ierusalem Sennacherib, Rabsaces Iudæis deditionem blasphemis verbis persuadere conatur. Cap. XXXVI.

ET factum est: in quartodecimo anno regis Ezechiæ, ascendit Sennache A
rib rex Assyriorum super omnes ciuitates Iuda munitas, & cepit eas. Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Ierusalem, ad regem Ezechiã in manu graui, & stetit in aquæductu piscinę superioris in via agri fullonis. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph à commentarijs. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum, Quę est ista fiducia qua confidis? aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti à me? Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: sic Pharao rex Ægypti omnibus
qui confidunt in eo. Quòd si responderis mihi, In domino deo nostro confidimus: nónne ipse est cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Iudę & Ierusalem, Coram altari isto adorabitis? Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te prębere ascensores eorum: & quomodo sustinebis faciem iudicis vnius loci ex seruis domini mei minoribus? Quòd si confidis in Aegypto, in quadriga et in equitibus: & nunc nunquid sine domino ascendi ad terram istam, vt disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam. Et dixit Eliacim & Sobna & Ioahe ad Rabsacen: Loquere ad seruos tuos Syra lingua: intelligimus enim. ne loquaris ad nos Iudaicè in auribus populi qui est super murum. Et dixit ad eos Rabsaces: Nunquid ad Dominum tuum et ad te, misit me Dominus meus, vt loquerer omnia uerba ista: et non po- B

tius ad viros qui sedent in muro, vt comedant stercora sua, et bibāt vrinam
pedum suorum vobiscum? Et stetit Rabsaces, & clamauit voce magna Iudaice, & dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum: Hæc dixit
res, Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos: & non vobis
tribuat fiduciam Ezechias super domino, dicens: Eruens liberabit nos do-
C minus, non dabitur ciuitas ista in manu regis Assyriorum. Nolite audire
Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem,
& egredimini ad me, & comedite vnusquisq; vineam suam, & vnusquisq;
ficum suam: et bibite vnusquisq; aquam cisternæ suæ, donec veniam et tol-
lam vos ad terram, quæ est vt terra vestra, terram frumenti et vini, terram
panum et uinearum. Nec conturbet uos Ezechias, dicens: Dominus libera-
bit nos. Nunquid liberauerunt dij gentium unusquisq; terram suam de ma-
nu regis Assyriorum? Vbi est deus Emath et Arphad? Vbi est deus Sepha-
D ruaim? Nunquid liberauerunt Samariam de manu mea? Quis est ex omni-
bus dijs terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, vt eruat
dominus Ierusalem de manu mea? Et siluerunt, et non responderunt ei uer-
bum. Mandauerat enim eis rex, dicens: Ne respondeatis ei. Et ingressus est
Eliacim filius Helciæ qui erat super domum, et Sobna scriba, et Ioahe fi-
lius Asaph à commentarijs, ad Ezechiam scissis uestibus, et nuntiauerunt ei
uerba Rabsacis.

Ezechias obsessa Ierusalem consulit Isaiam & orat a domino vltionem blasphemiæ; sternitur exercitus eius ab angelo, & ipse interficitur a filiis. Cap. XXXVII.

A ET factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit uestimenta sua, et ob-
uolutus est sacco, et intrauit in domum domini. Et misit Eliacim qui
erat super domum, et Sobnā scribam, et seniores de sacerdotibus oper-
tos saccis ad Isaiam filium Amos prophetam, et dixerunt ad eum: Hęc dixit
Ezechias, Dies tribulationis et correptionis et blasphemiæ, dies hæc: quia
uenerunt filij usque ad partum, et uirtus non est pariendi. Si quomodo au-
diat dominus deus tuus uerba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum domi-
nus suus ad blasphemandum dominum deum uiuentem, et exprobrandum
sermonibus quos audiuit dominus deus tuus: leua ergo orationem pro reli-
quijs quę repertę sunt. Et uenerunt serui regis Ezechiæ ad Isaiam, et dixit ad
eos Isaias. Hæc dicetis domino uestro, Hæc dicit dominus, Ne timeas a
B facie uerborum quæ audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assy-
riorum me. Ecce, ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et reuertetur
ad terram suam, et corruere eum faciam gladio in terra sua. Reuersus est au-
tem Rabsaces, et inuenit regem Assyriorum pręliantem aduersus Lobnam.
Audierat enim quia profectus esset de Lachis, et audiuit de Tharaca rege
Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset mi
sit nuntios ad Ezechiam, dicens. Hęc dicetis Ezechiæ regi Iudæ, dicentes:
Non te decipiat deus tuus, in quo tu confidis, dicens, Non dabitur Ierusa-
lem in manu regis Assyriorum. Ecce, tu audisti omnia quæ fecerunt reges
Assyriorū omnibus terris quas subuerterunt, et tu poteris liberari? Nunquid
eruerunt eos dij gentium, quos subuerterunt patres mei Gozam et Haran et
Reseph, et filios Eden qui erant in Thalassar? Vbi est rex Emath, et rex
Arphad,

Arphaxad,& rex urbis Sepharuaim,Ana et Aua? Et tulit Ezechias libros de C
manu nuntiorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini , & expandit
eos Ezechias coram Domino. Et orauit ad Dominum,dicens:Domine exer-
cituum Deus Israel, qui sedes super cherubim : tu es Deus solus omnium re-
gnorum terrę,tu fecisti coelum & terram. Inclina Domine aurem tuam , &
audi : aperi Domine oculos tuos , & vide, & audi omnia verba Sennache-
rib,quæ misit ad blasphemandum Deum viuentem.verè enim Domine de-
sertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum. Et dederunt deos
earum igni:non enim erant dij,sed opera manuum hominum , lignum & la-
pis, & comminuerunt eos. Et nunc Domine Deus noster salua nos de manu D
eius:& cognoscant omnia regna terræ,quia tu es dominus solus. Et misit Isa-
ias filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hęc dicit Dominus Deus Israel , Pro
quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum , hoc est verbum quod
locutus est Dominus super eum : Despexit te,& subsannauit te , virgo filia
Sion:post te caput mouit filia Ierusalem. Cui exprobrasti,& quem blasphe-
masti,& super quem exaltasti vocem tuam,et leuasti altitudinem oculorum
tuorum? Ad sanctum Israel:in manu seruorum tuorum exprobrasti domino.
Et dixisti : In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi in altitudinem
montium iuga Libani : & succidam excelsa cedrorum eius , & electas abie- E
tes illius,& introibo altitudinem summitatis eius , saltum carmeli eius . Ego
fodi,& bibi aquam , & exiccaui vestigio pedis mei omnes riuos aggerum.
Nunquid non audisti quæ olim fecerim ei ? ex diebus antiquis ego plasmaui
illud:& nunc adduxi,& factum est in eradicationem collium compugnan-
tium,& ciuitatum munitarum . Habitatores earum breuiata manu contre-
muerunt & confusi sunt: facti sunt sicut foenum agri , & gramen pascuę , &
herba tectorum quæ exaruit antequàm maturesceret . Habitationem tuam,
& egressum tuum,& introitum tuum ego cognoui,et insaniam tuam contra
me. Cum fureres aduersum me , superbia tua ascendit in aures meas ; ponam F
ergo circulum in naribus tuis,& frenum in labijs tuis,& reducam te in uiam
per quam venisti. Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc anno quæ spon
te nascuntur,& in anno secundo pomis vescere:in anno autem tertio semina-
te & metite , & plantate uineas , & comedite fructum earum , Et mittet id
quod saluatum fuerit de domo Iuda,& quod reliquum est , mittet radicem
deorsum , & faciet fructum sursum : quia de Ierusalem exibunt reliquiæ , &
saluatio de monte Siō :zelus Domini exercituum faciet istud. Propterea hęc
dicit Dominus de rege Assyriorum . Non intrabit ciuitatem hanc , & non
iaciet ibi sagittam ; & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu G
eius aggerem. In uia qua venit , per eam reuertetur , & ciuitatem hanc non
ingredietur , dicit Dominus , Et protegam ciuitatem istam , vt saluem eam
propter me , & propter Dauid seruum meum. Egressus est autem angelus
Domini , & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinq; mil-
lia. Et surrexerunt mane,et ecce omnes cadauera mortuorum. Et egressus est,
& abijt:& reuersus est Sennacherib rex Assyriorum , & habitauit in Nini-
ue. Et factum est,cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech A
& Sarasar filij eius percusserunt eum gladio,fugeruntq; in terram Ararat, &
regnauit Asarhaddon filius eius pro eo.

Ezechiæ ęgrotanti nuntiat Isaias mortem instare, addit ei quindecim annos dominus, & restituit eū sanitati, cui gratulatorium carmen canit: Cap. XXXVIII.

A IN diebus illis ægrotauit Ezechias vsq; ad mortem : & introiuit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit dominus, Dispone domui tuę, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suā ad parietem, & orauit ad dominum, et dixit: Obsecro domine, memento quęso quomodo ambulauerim coram te in ueritate, et in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factū est verbum domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ, Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & uidi lachrymas tuas. ecce, ego adijciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eam. Hoc autem tibi erit signum

B á domino, quia faciet dominus verbum hoc quod locutus est: Ecce ego reuer

4.Reg.20 ti faciā vmbrā linearū, per quas descēderat in horologio Achaz in sole retror

2.Par.32.f. sum decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descēderat.

Scriptura Ezechię regis Iuda cū egrotasset, & cōualuisset de infirmitate sua:

Ego dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi : quæsiui residuum annorum meorum.

Dixi, Non videbo dominum deum in terra viuentium, non aspiciam hominem vltrà et habitatorem quietis.

Generatio mea ablata est: & conuoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum: præcisa est velut à texente, vita mea: dū adhuc ordirer, succidit me

C de mane vsq; ad vesperam finies me.

Sperabam vsq; ad mane, quasi leo, sic contriuit omnia ossa mea: de mane vsque ad vesperam finies me.

Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt colūba: attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum: domine vim patior, sponde pro me.

Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit? recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

Domine si sic viuitur, et in talibus vita spiritus mei, corripies me, et viuificabis me.

Ecce, in pace, amaritudo mea amarissima : tu autem eruisti animam meam vt non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

D

Psa.16.87 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabūt

113. qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

Viuens, viuens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie: pater filijs notam faciet veritatem tuam.

Domine saluum me fac, et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus uitæ nostrę in domo domini.

Et iussit Isaias ut tollerent massam de ficis, et cataplasmarent super uulnus eius, et sanaretur.

Et dixit Ezechias: Quod erit signum, quia ascendam in domum domini.

Ezechias commonstrans Merodach legatis suos thesauros offendit deum, & prędicitur ei captiuitas Ierosolymæ. Cap. XXXIX.

A IN tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset, et conualuisset: Lætatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aro-

matum & argenti & auri & odoramentorum & vnguenti optimi,et omnes B
apothecas supellectilis suæ,& uniuersa quæ inuenta sunt in thesauris eius.Nõ
fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua,& in omni pote
state sua . Introiuit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei :
Quid dixerunt viri isti,& vnde venerunt ad te? Et dixit Ezechias de terra lõ
ginqua venerunt ad me de Babylone. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? C
Et dixit Ezechias: Omnia quæ in domo mea sunt,viderunt: non fuit res quã
non ostenderim eis in thesauris meis: Et dixit Isaias ad Ezechiam, Audi ver-
bum domini exercituum: Ecce dies venient, & auferentur omnia quę in do-
mo tua sunt,& quę thesaurizauerunt patres tui vsq; ad diem hanc, in Baby
lonem.non relinquetur quicquam,dicit dominus. Et de filijs tuis qui exibunt D
de te,quos genueris,tollent,& erunt eunuchi in palatio regis Babylonis . Et
dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum domini quod locutus est. Et dixit
Fiat tantum pax & veritas & in diebus meis.

Prophetat aduentum liberationis & salutis,ac inuitat ad pœnitentiam,minaturq; ue di-
ra nisi resipuerint. Cap. X L.

CONsolamini,consolamini popule meus,dicit deus vester . Loquimini A
ad cor Ierusalem,& aduocate eam: quoniam completa est militia eius
dimissa est iniquitas illius: Suscepit de manu domini duplicia pro om
nibus peccatis suis. Vox clamantis in deserto: Parate viam domini, rectas fa
cite in solitudine semitas dei nostri. Omnis uallis exaltabitur,& omnis mons
& collis humiliabitur,& erunt praua in directa,& aspera in vias planas. Et
reuelabitur gloria domini,& videbit omnis caro pariter quod os domini lo-
cutum est. Vox dicentis: Clama . Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœ- B
num,& omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum , & cecidit
flos,quia spiritus domini sufflauit in eo. Vere fœnum est populus: exiccatum
est fœnum,& cecidit flos: verbum autem dei nostri manet in æternum. Su-
per montem excelsum ascende tu quæ euangelizas Sion: exalta in fortitudine
vocem tuam , quæ euangelizas Ierusalem: exalta , noli timere . Dic ciuitati-
bus Iudę : Ecce deus vester: ecce dominus deus in fortitudine veniet,& bra- C
chium eius dominabitur . Ecce,merces eius cum eo , & opus illius coram il-
lo . Sicut pastor,gregem suum pascet : in brachio suo congregabit agnos,&
in sinu suo leuabit: fœtas ipse portabit . Quis mensus est pugillo aquas , &
cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ , & li-
brauit in pondere montes,& colles in statera? Quis adiuuit spiritum domi-
ni? aut quis consiliarius eius fuit,& ostendit illi? Cum quo inijt consilium, & D
instruxit eum,& docuit eum semitam iustitiæ , & erudiuit eum scientia , &
uiam prudentiæ ostendit illi? Ecce gentes quasi stilla situlæ ,& quasi momen
tum stateræ reputatæ sunt: ecce insulę quasi puluis exiguus . Et Libanus non
sufficiet ad succendendum , & animalia eius non sufficient ad holocaustum .
Omnes gentes quasi non sint , sic sunt coram eo , & quasi nihilum & inane
reputatæ sunt ei . Cui ergo similem fecistis deum? aut quam imaginem po- E
netis ei? Nunquid sculptile conflabit faber? aut aurifex auro figurabit illud,et
laminis argenteis argentarius? Forte lignum & imputribile elegit: artifex sa-
piens quęrit quomodo statuat simulachrum quod non moueatur. Nunquid
non scietis? nunquid non audietis? nunquid non annuntiatum est vobis ab

initio? numquid non intellexistis fundamenta terræ? Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores eius sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum. Qui dat secretorum
F rum scrutatores quasi non sint, iudices terræ velut inane fecit: equidem neque plantatos, neque satos, neque radicato in terra trunco eorū: repente flauit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos. Et cui assimilastis me, et adæquastis, dicit sanctus? Leuate in excelsum oculos vestros, et videte quis creauit hæc: qui ducit in numero militiā eorum, & omnes ex nomine vocat præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque eius, neque vnum reliquū fuit. Quare dicis Iacob, & loqueris Israel: Abscondita est via mea à domino, & à deo meo iudicium meum trāsiuit? Nunquid nescis, aut non audisti, deus sem-
G piternus dominus, qui creauit terminos terræ, non deficiet, neque laborabit, neque est inuestigatio sapientiæ eius? Qui dat lasso uirtutem: & his qui nō sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, et iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & nō deficient.

Disceptatio tanquam coram iudice, qua & Iudæis & gentibus suam ingratitudinem erga deum exprobrat. Cap. XLI.

A TAceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem: accedant, et tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus. Quis suscitauit ab oriente iustum, vocauit eum vt sequeretur se? dabit in cōspectu eius gentes, & reges obtinebit: dabit quasi puluerem gladio eius, sicut stipulam vento raptam arcui eius. Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit. Quis hæc operatus est & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego dominus, primus & nouissimus ego sum. Viderunt insulæ, & timuerunt,
B extrema terræ obstupuerūt, & appropinquauerunt, et accesserūt. Vnusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicet: Confortare. Confortauit faber ærarius percutiens malleo, eum qui cudebat tunc temporis, dicens glutino: Bonum est: & confortauit eum clauis, vt non moueatur. Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Ne timeas, quia ego tecum
C sum: ne declines, quia ego deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepi te dextera iusti mei. Ecce, confundentur & erubescent omnes qui pugnant aduersum te: erunt quasi non sint, et peribunt viri qui contradicunt tibi. Quæres eos, & non inuenies: viros rebelles tuos, & erunt quasi non sint: & veluti consumptio, homines bellantes aduersum te: Quia ego dominus deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel: ego au-
D xiliatus sum tibi, dicit dominus & redemptor tuus sanctus Israel. Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum, habens rostra serrantia: triturabis montes & comminues: & colles quasi puluerem pones. Ventilabis eos, & uentus tollet eos, & turbo disperget eos: & tu exultabis in domino, & in sancto Israel lætaberis. Egeni & pauperes quærunt aquas, & non sunt: lingua eorum siti aruit, Ego dominus exaudiam eos, deus Israel non derelinquam

eos. Aperiam in supremis collibus flumina, et in medio camporũ fontes. Po- B
nam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. Da-
bo in solitudinem cedrum & spinam & myrtum et lignum oliuæ: ponam in
deserto abietem, vlmum & buxum simul: Vt videant, & sciant, & recogitẽt,
et intelligant pariter, quia manus domini fecit hęc, et sanctus Israel creauit il
lud. Prope facite iudicium vestrum, dicit dominus: afferte, si quid fortè habe
tis, dixit rex Iacob. Accedant, et nuntient nobis quęcunq; ventura sunt: prio- F
ra quę fuerunt, nũtiate: et ponemus cor nostrum, et sciemus nouissima eorũ,
et quæ ventura sunt, indicate nobis. Annuntiate q̃ ventura sunt in futurũ, et
sciemus qa dij estis vos. Bene quoq; aut male, si potestis, facite: et loquamur
et videamus simul. Ecce, vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo quod non
est: abominatio est qui elegit vos. Suscitaui ab aquilone, et venier, ab ortu so
lis uocabit nomẽ meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plastes G
conculcans humum. Quis annuntiauit ab exordio, vt sciamus: et a princi-
pio, vt dicamus, Iustus es? Non est annuntians, neq; prædicens, neq; audiens A
sermones uestros. Primus ad Sion dicet, Ecce adsum, et Ierusalem euangeli-
stam dabo. Et vidi, et non erat ex istis quisquam qui iniret consilium, et in-
terrogatus responderet verbum. Ecce omnes iniusti, et uana opera eorũ, ven-
tus et inane simulachra eorum.

Christi aduentus & maiestas exprimitur, ac incredulis Iudęis minę graues occinuntur. Cap. XLII.

ECce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, cõplacuit sibi in illo ani A
ma mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet.
Non clamabit, neq; accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Ca
lamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet: in verita-
te educet iudicium. Non erit tristis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iu
dicium: et legem eius insulæ expectabunt. Hęc dicit dominus deus creans cœ-
los, et extendens eos: firmans terram, et quæ germinant ex ea: dans flatũ po-
pulo qui est super eam, et spiritum calcantibus eam. Ego dominus vocaui te,
in iustitia, et apprehendi manum tuam, et seruaui te. Et dedi te in fœdus po- B
puli, in lucem gentium: vt aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusio-
ne vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. Ego dominus, hoc est no-
men meum. Gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus.
Quę prima fuerunt, ecce venerunt: noua quoq; ego annũtio: antequam oriã
tur audita vobis faciam. Cantate domino canticum nouũ, laus eius ab extre-
mis terrę, qui descenditis in mare, et plenitudo eius: insulæ, et habitatores ea-
rum. Lætetur desertum, et ciuitates: in domibus habitabit Cedar: laudate ha-
bitatores Petrę, de vertice montium clamabunt. Ponent domino gloriam et C
laudem eius in insulis nuntiabunt. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir
prœliator suscitabit zelum: vociferabitur, et clamabit: super inimicos suos cõ-
fortabitur. Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo,
et absorbebo simul. Desertos faciam montes et colles, et omne gramẽ eorum
exiccabo: et ponam flumina in insulas, et stagna arefaciam. Et educam cę-
cos in viam quam nesciunt: et in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos fa-
ciam: ponam tenebras coram eis in lucem, et praua in recta. hæc verba feci
eis, et non dereliqui eos. Conuersi sunt retrorsum: confundantur confusione,
qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dij nostri. Surdi audite,

D & cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus, nisi seruus meus? & surdus, nisi
ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæ-
cus, nisi seruus domini? Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes
aures, nonne audies? Et dominus voluit vt sanctificaret eum, & magnificaret
legem, & extolleret. Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus iuue-
num omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam,
nec est qui eruat: in direptionem, nec est qui dicat, redde. Quis est in vobis
qui audiat hoc, attendat, & auscultet futura? Quis dedit in direptionem Ia-
cob, & Israel vastantibus? nonne dominus ipse, cui peccauimus? Et noluerũt
in vijs eius ambulare & non adierunt legem eius. Et effudit super eum indi-
gnationem furoris sui, & forte bellum: & combussit eum in circuitu, & non
cognouit: & succendit eum, & non intellexit.

Nuntiatur salus futura & vocatio gentium, ac confirmatur eum qui venturus est verum esse deũ, inuitatque vt ei credant. Cap. XLIII.

A ET nunc hęc dicit dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli
timere, quia redemi te, & vocaui nomine tuo: meus es tu. Cum transie
ris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Cum ambulaue-
ris in igne non combureris, & flamma non ardebit in te: quia dominus deus
tuus sanctus Israel saluator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptũ, Æthio
piam & Saba pro te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & glorio-
sus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli ti-
mere, quia ego tecum sum: ab oriente adducam semen tuum, & ab occidente
congregabo te. Dicam aquiloni, Da. & austro, Noli prohibere, affert filios
B meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Et omnem qui in-
uocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, et feci eum.
Educ foras populum cæcum, & oculos habentem: surdum, & aures ei sunt.
Omnes gentes congregatę sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis
annuntiet istud, & quæ prima sunt, audire nos faciet? Dent testes eorum, &
iustificentur, & audiant, & dicant: Vere. Vos testes mei, dicit dominus, et ser
uus meus quem elegi: vt sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse
sum. Ante me non est formator deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum
Osee 13. b dominus, & non est absq; me saluator. Ego annuntiaui, & saluaui: auditum fe
ci, & non fuit in vobis alienus: Vos testes mei, dicit dominus, & ego deus. Et
ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auer-
tet illud? Hæc dicit dominus redẽptor vester sanctus Israel: Propter vos emisi
C in Babylonem, & detraxi vectes vniuersos, & Chaldęos in nauibus suis glo
riantes. Ego dominus sanctus vester, creans Israel rex vester. Hæc dicit domi
nus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam. Qui eduxit qua
drigam & equum: agmen robustumq; simul obdormierunt, nec resurgent:
contriti sunt quasi lignum, & extincti sunt. Ne memineritis priorum, & an-
tiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua, & nunc orientur, vtiq; cognoscetis
ea: ponam in deserto viam, & in inuio flumina. Glorificabit me bestia agri,
dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in inuio, vt darẽ
potum populo meo, electo meo. Populum istum formaui mihi, laudem meã
narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel: Non obtulisti
mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te ser-

uire feci in oblatione,nec laborem tibi prębui in thure. Non emisti mihi argento calamum,& adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis,præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum,ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam, & iudicemur simul:narra si quid habes vt iustificeris. Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuaricati sunt in me. Et contaminaui principes sanctos, & dedi ad internecionem Iacob,& Israel in blasphemiam.

Indicat Iudæis cur in eorum possessionem admissæ sint gentes, & describit idolorum vanitatem. Caput XLIIII.

A

ET nunc audi Iacob serue meus, & Israel quem elegi: Hæc dicit dominus faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob,& rectissime quem elegi. Effundam enim aquas super sitientem,& fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuū, & benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas quasi salices iuxta præterfluētes aquas. Iste dicet: Domini ego sum,& ille vocabit in nomine Iacob. Et hic scribet manu sua,domino, & in nomine Israel assimilabitur. Hæc dicit dominus rex Israel,& redemptor eius dominus exercituum: Ego primus,& ego nouissimus,& absque me non est deus. Quis similis mei? vocet & annuntiet:& ordinem exponat mihi,ex quo constitui populum antiquum: ventura & quę futura sunt,annuntient eis. Nolite timere, B
neq; conturbemini: extunc audire te feci, & annuntiaui: vos estis testes mei. nunquid est deus absque me,& formator quem ego nō nouerim? Plastæ idoli omnes nihil sunt,& amantissima eorum non proderunt eis. Ipsi sunt testes eorum quia non vident neq; intelligunt, vt confundantur. Quis formauit deum,& sculptile conflauit ad nihil vtile? Ecce omnes participes eius confundentur: fabri enim sunt ex hominibus: conuenient enim omnes,stabunt et pauebunt,& confundentur simul. Faber ferrarius lima operatus est: in prunis, & in malleis formauit illud,et operatus est in brachio fortitudinis suę: esuriet & deficiet,non bibet aquam,& lassescet. Artifex lignarius extendit normam formauit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornauit illud:& fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo. C
Succidit cedros,tulit ilicem,& quercum quæ steterat inter ligna saltus. Plantauit pinum,quam pluuia nutriuit,& facta est hominibus in focum. sumpsit ex eis,& calefactus est:& succendit,& coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adorauit: fecit sculptile, & curuatus est ante illud. Medium eius combussit igni,& de medio eius carnes comedit: coxit pulmentum,& saturatus est,& calefactus est,& dixit: Vah,calefactus sum,vidi focum. Reliquum autem eius deum fecit & sculptile sibi: curuatur ante illud,& adorat illud,& obsecrat,dicens: Libera me,quia deus meus es tu. Nescierunt, neq; intellexerunt: obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo. Non recogitant in mente sua,neq; cognoscunt, neq; sentiunt, vt dicant, Medietatem eius combussi igni,& coxi super carbones eius panes: coxi carnes & comedi,& de reliquo eius idolum faciam,ante truncum ligni procidā: Pars eius cinis est: cor insipiens adorabit illud,& non liberabit animam suā: neq; dicet, Fortè mendacium est in dextera mea. Memento horum Iacob &

Sap,13,c

D Israel,quoniam seruus meus es tu.formaui te,seruus meus es tu Israel, nõ obliuiscaris mei. Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata
Rom.11. d tua:reuertere ad me,quoniam redemi te. Laudate cœli,quoniam fecit dominus:iubilate extrema terrę:resonate montes laudationem, saltus & omne lignum eius:quoniam redemit dominus Iacob,& Israel gloriabitur. Hęc dicit dominus redemptor tuus,& formator tuus ex vtero: Ego sum dominus faciens omnia,extẽdens cœlos solus,stabiliens terram,& nullus mecum. Irrita faciens signa diuinorum,& ariolos in furorem vertens. Conuertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens. Suscitans verbum serui sui,& consilium nunciorum suorum complens. Qui dico Ierusalem, Habitaberis:& ciuitatibus Iudæ:ædificabimini,& deserta eius suscitabo. Qui dico profundo: Desolare,& flumina tua arefaciam. Qui dico Cyro: Pastor meus es:& omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem: Ædificaberis,& templo, Fundaberis.

De restituendo Israel,& vero deo certo futurorum uate. Cap. XLV.

A HÆc dicit dominus christo meo Cyro,cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes,& dorsa regum vertam, et aperiam coram eo ianuas,& portę non claudentur. Ego ante te ibo:& gloriosos terrę humiliabo:portas ęreas conteram,& vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos,& arcana secretorum: vt scias quia ego dominus qui voco nomen tuum deus Israel. propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum,& vocaui te nomine tuo:assimilaui te, & non cognouisti me. Ego dominus,& non est amplius:extra me non est deus:accinxi te,& non cognouisti me:ut sciant hi qui ab ortu solis,& qui ab occidente, quoniã absque me non est. Ego dominus,& non est alter: formans lucem, & creans
B tenebras:faciens pacem, & creans malum: ego dominus faciens omnia hęc.
Rorate cœli desuper,& nubes pluant iustum:aperiatur terra,& germinet sal
Ierem.18.a uatorem:& iustitia oriatur simul.ego dominus creaui eum. Vę qui contradicit factori suo,testa de samijs terræ.nunquid dicet lutum figulo suo: Quid facis,& opus tuum absque manibus est? Vę qui dicit patri: Quid generas? & mulieri,Quid parturis? Hæc dicit dominus sanctus Israel plastes eius: Ventura interrogate me:super filios meos,& super opus manuum mearum mandate mihi. Ego feci terram:& hominem super eam creaui:ego,manus meę tetẽderunt cœlos,et omni militiæ eorum mandaui. Ego suscitaui eum ad iustitiã, & omnes vias eius dirigam. Ipse ędificabit ciuitatem meam,& captiuitatem meam dimittet,non in pretio,neq; in muneribus,dicit dominus deus exerci-
C tuum: Hæc dicit dominus, Labor Ægypti & negotiatio Aethiopiæ, & Sabaim uiri sublimes ad te transibunt,& tui erunt. Post te ambulabunt, vincti manicis pergent,& te adorabunt,teq; deprecabũtur: Tantum in te est deus & non est absque te,deus Israel. Verè tu es deus absconditus,deus Israel saluator. Confusi sunt,& erubuerunt omnes:simul abierunt in confusionem fabricatores errorum. Israel saluatus est in domino salute æterna:non confundemini & non erubescetis vsque in seculum seculi:quia hęc dicit dominus creans cœlos,ipse deus formans terram,& faciens eam,ipse plastes eius:non in vanum creauit eam:vt habitetur formauit eam. ego dominus, & non est alius. Non in abscondito locutus sum,in loco terrę tenebroso. Non dixi semini Iacob: Frustra

cob: Frustra quærite me. ego dominus loquens iustitiam, annuntians recta. D
Congregamini,& venite, & accedite simul qui saluati estis ex gentibus: nescierunt qui leuant lignum sculpturę suę,& rogant deum nō saluantem. Annuntiate & venite,& consiliamini simul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? nunquid non ego dominus,& non est vltra deus absque me? Deus iustus & saluans non est, pręter me. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego deus,& non est alius. In memetipso iuraui, egredietur de ore meo iustitiæ verbum,& non reuertetur: quia mihi curuabitur omne genu,& iurabit omnis lingua. Ergo in domino, dicet, meę sunt iustitiæ & imperium: ad eum venient: & confundentur omnes qui repugnant ei. In domino iustificabitur & laudabitur omne semen Israel. A

Idolorum vanitas,& veri dei magnificentia. Cap. XLVI.

CONfractus est Bel, cōtritus est Nabo: facta sunt simulachra eorum bestijs & iumentis, onera vestra, graui pondere vsq; ad lassitudinē. Contabuerunt,& contrita sunt simul: non potuerunt saluare portantem, & anima eorum in captiuitatem ibit. Audite me domus Iacob, et omne residuum domus Israel, qui portamini a meo vtero, qui gestamini a mea vulua. B
Vsque ad senectam ego ipse, et vsque ad canos ego portabo: ego feci, et ego feram: ego portabo, et saluabo. Cui assimilastis me, et adęquastis et comparastis me, et fecistis similem? Qui confertis aurum de sacculo, et argentū in statera ponderatis: conducentes aurificem, vt faciat deum: et procidunt et adorant. Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo, et stabit, ac de loco suo non mouebitur. Sed et cum clamauerint ad eum, non audiet: de tribulatione non saluabit eos. Mementote istud, et confundamini: redite præuaricatores ad cor. Recordamini prioris seculi, quoniam ego sum deus, et nō est vltra deus, nec est similis mei: annuntians ab exordio nouissimum, et ab initio quæ needum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet: Vocans ab oriente auem, et de terra longinqua virum voluntatis meę. Et locutus sum, et adducam illud: creaui, et faciam illud. Audite me duri corde, qui longe estis a iustitia. Prope feci iustitiam meam, non elongabitur: et salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, et in Israel gloriam meam.

Babylonis excidium vaticinatur, nec posse eis auxiliari sua idola. Cap: XLVII.

DEscende, sede in puluere uirgo filia Babylon, sede in terra: non est solium filię Chaldæorū, quia ultra non uocaberis mollis et tenera. Tolle molam, et mole farinam: denuda turpitudinem tuā, discooperi humerum, reuela crura, transi flumina. Reuelabitur ignominia tua, et uidebitur opprobrium tuum, ultionem capiam, et non resistet mihi homo. Redemptor noster, dominus exercituum nomen illius, sanctus Israel. Sede tacens, et intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non uocaberis ultra domina regnorum. B
Iratus sum super populum meum, contaminaui hæreditatem meam, et dedi eos in manu tua. Non posuisti eis misericordias: super senem aggrauasti iugum tuum ualde, et dixisti: In sempiternum ero domina. Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hęc delicata, et habitans confidenter, quę dicis in corde tuo: Ego sum, et non est præter me amplius: non sedebo uidua et ignorabo sterilitatem. Venient tibi duo

C hęc subitò in die vna, sterilitas, & viduitas. Vniuersa venerunt super te, pro-
pter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorũ
tuorum vehementem. Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est
qui videat me. Sapientia tua & scientia tua hęc decepit te. Et dixisti in corde
tuo: Ego sum, & pręter me non est altera. Veniet super te malum, & nescies
ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. veniet su
per te repente miseria quam nescies. Sta cum incãtatoribus tuis, & cum mul
titudine maleficiorum tuorum in quibus laborasti ab adolescentia tua, si for-
D tè quid prosit tibi, & si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consilio-
rum tuorum: Stent & saluent te augures coeli, qui contemplabantur sydera,
& supputabant menses, vt ex eis annuntiarẽt vẽtura tibi. Ecce facti sunt qua
si stipula, ignis combussit eos: nõ liberabunt animam suam de manu flammę:
non sunt prunæ quibus calefiant, nec focus, vt sedeant ad eum. Sic facta sunt
tibi in quibuscunq; laboraueras: negotiatores tui ab adolescẽtia tua, vnusquis
q; in via sua errauerunt, non est qui saluet te.

Quod monitis suis non paruerint, nuntiat imminere poenam. Cap. XLVIII.

A Vdite hęc domus Iacob, qui uocamini nomine Israel, & de aquis Iu
da existis: qui iuratis in nomine domini et dei Israel, recordamini nõ
in veritate neq; in iustitia. De ciuitate enim sancta vocati sunt, & su
per deum Israel constabiliti sunt dominus exercituum nomẽ eius. Priora ex
tunc anuntiaui, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repẽte operatus sum
& venerunt. Sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua: et frõs
tua ærea: Prædixi tibi extunc: antequàm venirent indicaui tibi, ne fortè dice
res: Idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandauerũt ista.
B Quæ audisti, vide omnia: vos autem num annuntiastis? Audita feci tibi noua
extunc, & conseruata sunt quæ nescis: nunc creata sunt, & non extunc: & an
te diem, & non audisti ea, ne fortè dicas. Ecce, ego cognoui ea. Neq; audisti,
neq; cognouisti neq; extunc aperta est auris tua. Scio enim quia pręuaricans
præuaricaberis, & transgressorem ex vtero vocaui te. Propter nomẽ meum
longè faciam furorem meum: & laude mea infrenabo te, ne intereas. Ecce, ex
coxi te, sed non quasi argentum: elegi te in camino paupertatis. Propter me,
C propter me faciam, vt non blasphemer: & gloriam meam alteri non dabo.
Audi me Iacob, & Israel quem ego voco. Ego ipse, ego primus, & ego nouis
simus. Manus quoq; mea fundauit terram, & dextera mea mensa est coelos:
ego vocabo eos, & stabunt simul. Congregamini omnes vos, & audite: quis
de eis annuntiauit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Ba
bylone, & brachiũ suum in Chaldęis. Ego, ego locutus sum, & vocaui eum:
adduxi eum, & directa est via eius: Accedite ad me, & audite hęc: non à prin
cipio in abscondito locutus sum: ex tempore antequàm fieret, ibi eram, &
D nunc dominus deus misit me, & spiritus eius. Hæc dicit dominus, redemptor
tuus sanctus Israel: Ego dominus deus tuus docens te vtilia, gubernans te in
via qua ambulas. Vtinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumẽ
pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris, & fuisset quasi arena semen tuũ
& stirps vteri tui vt lapilli eius: non interiisset & non fuisset attritum nomen
eius à facie mea. Egredimini de Babylone, fugite à Chaldęis, in voce exulta-
tionis annuntiate; auditum facite hoc, & efferte illud vsq; ad extrema terræ.

Dicite, Redemit dominus seruum suum Iacob. Non sitierunt in deserto cum
educeret eos: aquam de petra produxit eis, & scidit petram, & fluxerũt aquę.
Non est pax impijs, dicit dominus.

Aduentus & munus Christi describitur, ac salus tam gentibus quã Iudæis promittitur. Cap. XLIX.

Audite insulæ, & attendite populi de longe. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. Et posuit os meum quasi gladium acutum: in vmbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam. In pharetra sua abscondit me, & dixit mihi: Seruus meus es tu Israel, quia in te glorificabor. Et ego dixi: In vacuũ laboraui, sine causa, & uane fortitudinem meam consumpsi: ergo iudicium meum cum domino, & opus meum cum deo meo. Et nũc hęc dicit dominus, formans me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eũ, & Israel nõ congregabitur: & glorificatus sum in oculis domini, & deus meus factus est fortitudo mea. Et dixit: Parum est ut sis mihi seruus ad suscitãdas tribus Iacob, & feces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum terrę. Hęc dicit dominus redemptor Israel, sanctus eius, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad seruum dominorum: Reges videbunt, & consurgent principes, et adorabunt propter dominum, quia fidelis est, & sanctum Israel qui elegit te. Hęc dicit dominus: In tempore placito exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tui. Et seruaui te, & dedi te in fœdus populi, vt suscitares terram, & possideres hęreditates dissipatas: vt diceres his qui vincti sunt, Exite: et his qui in tenebris, Reuelamini. Super uias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum. Non esurient, neq; sitient, & non percutiet eos ęstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum portabit eos. Et ponam omnes montes meos in uiam, & semitæ meæ exaltabuntur. Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab aquilone & mari, & isti de terra australi. Laudate cœli & exulta terra, iubilate montes laudem: quia consolatus est dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur. Et dixit Sion: Dereliquit me dominus, & dominus oblitus est mei. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce, in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper. Venerũt structores tui: destruentes te & dissipantes a te exibunt. Leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Viuo ego, dicit dominus, quia omnibus his velut ornamento uestieris, & circundabis tibi eos quasi sponsa. Quia deserta tua, & solitudines tuæ & terra ruinæ tuę nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longe fugabuntur qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuę: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi vt habitem. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, et nõ pariens, transmigrata & captiua: et istos quis enutriuit? Ego destituta et sola: et isti vbi hic erant? Hęc dicit dominus deus: Ecce, leuabo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in vlnis, et filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ. Vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego dominus, super quo non confundentur qui expectant eum. Nũquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit à robu-

G fto, saluum esse poterit? Quia hæc dicit dominus: Equidem & captiuitas à
forti tolletur: & quod ablatum fuerit a robusto saluabitur. Eos verò qui iudi-
cauerunt te, ego iudicabo, & filios tuos ego saluabo. Et cibabo hostes tuos car
A nibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur. Et sciet omnis caro,
quia ego dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob.

Synagoga quare a deo reiecta. Cap. L.

A HÆc dicit dominus: Quis est hic liber repudij matris vestræ, quo di-
misi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce enim in ini
quitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrē
vestram: quia veni, & non erat vir: vocaui, & non erat qui audiret. Nūquid
abbreuiata & paruula facta est manus mea, vt non possim redimere? aut nō
B est in me virtus ad liberandum? Ecce, in increpatione mea desertum faciam
mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morien-
tur in siti. Induam cœlos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.
Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum qui lassus
est, verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrū.
Dominus deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum nō
C abij. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem
meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus. Dominus deus auxi-
liator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam vt petram du-
rissimam, & scio quoniam non confundar. Iuxta est qui iustificat me, quis
cōtradicet mihi? stemus simul. quis est aduersarius meus? accedat ad me. Ecce
D dominus deus, auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes qua-
si vestimentum conterentur, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens domi-
num, audiens vocem serui sui qui ambulauit in tenebris, & non est lumen ei?
C sperет in nomine domini, & innitatur super deum suum. Ecce vos omnes ac-
cendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in
flammis quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in dolori-
bus dormietis.

Comprobat nunquam derelictum Israel, & animat eos ad constanciam, se nunquam defuturum si-
bi innitentibus pollicens. Cap. LI.

A AVdite me qui sequimini quod iustum est, & quęritis dominum. At-
tendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernam laci de qua prę-
cisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ
peperit vos: quia vnum vocaui eum, & benedixi, & multiplicaui eum. Con
solabitur ergo dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius: et ponet de-
sertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum domini. Gaudiū
& lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Attendite ad me
B populе meus, & tribus mea me audite: quia lex a me exiet, & iudicium meū
in lucem populorum requiescet. Prope est iustus meus, egressus est saluator
meus, & brachia mea populos iudicabunt: Me insulæ expectabunt, & bra-
chium meum sustinebunt. Leuate in cœlum oculos vestros, & videte sub ter
ra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum at-
Psal 36.c teretur, & habitatores eius sicut hęc interibunt: Salus autem mea in sempi-
ternum erit, & iustitia mea non deficiet. Audite me qui scitis iustum, popu-
lus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominū, & bla-
sphemias

ſphemias eorum ne metuatis. Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos C
vermis: & ſicut lanam, ſic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea in generationes generationum. Conſurge, conſurge, induere fortitudinem brachium domini: conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſeculorum. Nunquid non tu percuſsiſti ſuperbum, vulneraſti draconem? Nunquid non tu ſiccaſti mare aquam abyſſi
vehementis: qui poſuiſti profundum maris viam, vt tranſirent liberati? D
Et nunc qui redempti ſunt a domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus. Ego, ego ipſe conſolabor vos. quis tu vt timeres ab homine mortali, & a filio hominis, qui quaſi fœnum ita areſcet? Et oblitus es domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundauit terram: &
formidaſti iugiter tota die a facie furoris eius qui te tribulabat, & parauerat E
ad perdendum. vbi nunc eſt furor tribulantis? Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet vſque ad internecionem, nec deficiet panis eius. Ego autem ſum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumeſcunt fluctus eius. Dominus exercituum nomen meum. Poſui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cœlos, & fundes terram: & dicas ad Sion, Populus meus es tu. Eleuare, eleuare, conſurge Ieruſa-
lem, quę bibiſti de manu domini calicem iræ eius: vſque ad fundum calicis F
ſoporis bibiſti, & potaſti vſque ad feces. Non eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus filijs quos genuit: & non eſt qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs quos enutriuit. Duo ſunt quæ occurrerunt tibi: quis contriſtabitur ſuper te? vaſtitas & contritio, & fames, & gladius: quis conſolabitur te? Filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarum, ſicut oryx illaqueatus: pleni indignatione domini, increpatione dei tui. Idcirco audi
hoc paupercula & ebria non à vino. Hæc dicit dominator tuus dominus, & G
deus tuus, qui pugnauit pro populo ſuo: Ecce, tuli de manu tua calicem ſoporis, fundum calicis indignationis meæ, non adijcies vt bibas illum vltra. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliauerunt, & dixerunt animæ tuę: Incuruare, vt tranſeamus: & poſuiſti vt terram corpus tuum, & quaſi viam tranſeuntibus.

Excitat Iudæos vt attente expectent aduentum Meſſię. Cap. LII.

Conſurge, conſurge, induere fortitudine tua Sion: induere veſtimentis A
gloriæ tuæ Ieruſalem ciuitas ſancti, quia non adijciet vltra vt pertranſeat per te incircuncifus & immundus. Excutere de puluere, conſurge, ſede Ieruſalem: ſolue vincula colli tui captiua filia Sion: quia hęc dicit dominus: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Quia hęc dicit dominus deus: In Ægyptum deſcendit populus meus in principio, vt colonus eſſet ibi: et Aſſur abſque vlla cauſa calumniatus eſt eum. Et nunc quid mi
hi eſt hic, dicit dominus: quoniam ablatus eſt populus meus gratis? Domina B
tores eius inique agunt, dicit dominus: & iugiter tota die nomen meum blaſphematur. Propter hoc ſciet populus meus nomē meum in die illa: quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Quam pulchri ſuper montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem: annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis Sion: Regnabit deus tuus. Vox ſpeculatorum tuorum, leuauerunt vo-

cem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum conuerterit, do-
C minus Sion. Gaudete & laudate simul deserta Ierusalem: quia consolatus est
dominus populum suum, redemit Ierusalem. Parauit dominus brachium san
ctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ salu-
tare dei nostri. Recedite, recedite, exite inde pollutum nolite tangere: exi-
te de medio eius, mundamini, qui fertis vasa domini. Quoniam non in
tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos dominus,
D & congregabit vos deus Israel. Ecce, intelliget seruus meus, exaltabitur
& eleuabitur, & sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic
inglorius erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum.
Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum: quia
quibus non est narratum de eo, viderunt: & qui non audierunt, contempla-
ti sunt.

Arguit incredulitatem Iudæorum, describitque Christi tum humilitatem tum sublimitatem. Cap. LIII.

A QVis credidit auditui nostro? & brachium domini cui reuelatum est?
Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitien-
ti, non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspe-
ctus, & desiderauimus eum. Despectum & nouissimum virorum, virum do
lorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despe-
ctus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolo-
B res nostros ipse portauit: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percus
sum à deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates no-
stras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, &
liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viã
suam declinauit: & posuit dominus in eo iniquitatem omniũ nostrum, Obla
tus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem duce
C tur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum.
De angustia et de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit quia
abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum. Et
dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eo quòd iniquitatem
non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Et dominus voluit conterere eum in
infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum
& volũtas domini in manu eius dirigetur. Pro eo quòd laborauit anima eius
D videbit & saturabitur. In sciẽtia sua iustificabit ipse iustus seruus meus mul
tos, & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispartiam ei plurimos, & for-
tium diuidet spolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, & cum
sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressori-
bus rogauit.

Christi sponsa ecclesia ex Iudæis & gentibus coacta quibus præmiis done-tur a suo sponso. Cap. LIIII

A LAuda sterilis quæ non paris: decanta laudem & hinni quæ non parie-
bas: quoniam multi filij desertæ magis quàm eius quæ habebat virum
dicit dominus: Dilata locum tentorij tui, et pelles tabernaculorum tuo
rum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida.
Ad dexteram enim & ad læuam penetrabis: & semen tuum gentes hæredita-
bit, & ciuitates desertas inhabitabit. Noli timere, quia non confunderis, ne-

que erubesces: non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ obliui
sceris, & opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis amplius. Quia domina Gen.9.d
bitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen eius: & redemptor tuus,
sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur, Quia vt mulierem derelictam B
& mœrentem spiritu vocauit te dominus, & vxorem ab adolescentia abie-
ctam, dixit deus tuus. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationi
bus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meã
parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit redem-
ptor tuus dominus. Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iuraui ne induce-
rem aquas Noe vltrà super terram: sic iuraui vt non irascar tibi, & non in- C
crepem te. Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent: misericor
dia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meę non mouebitur: dixit mi
serator tuus dominus: Paupercula tempestate conuulsa, absque vlla consola
tione, Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris
& ponam iaspidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos, &
omnes terminos tuos in lapides desiderabiles: vniuersos filios tuos doctos a
domino: et multitudinem pacis filijs tuis. Et in iustitia fundaberis: recede pro
cul a calumnia, quia non timebis: & a pauore, quia non appropinquauit tibi D
Ecce, accola veniet, qui non erat mecum, aduena quondam tuus adiungetur
tibi. Ecce, ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas
in opus suum, & ego creaui interfectorem ad disperdẽdum. Omne vas quod
fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in iu
dicio, iudicabis. Hęc est hęreditas seruorum domini, & iustitia eorum apud
me, dicit dominus.

Inuitat ad conuiuium a Christo instructum, & verbi eius fructum describit. Cap. LV.

OMnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum prope A
rate, emite, & comedite: venite, emite absq; argento, et absq; vlla cõ
mutatione, uinum & lac. Quare appenditis argentum nõ in panibus
& laborem vestrum non in saturitate? Audite audiẽtes me, et comedite bonũ
& delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram, & ue
nite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sem-
piternũ, misericordias Dauid fideles. Ecce testem populis dedi eum, ducem B
ac pręceptorem gentibus. Ecce, gentem quã nesciebas, vocabis: & gẽtes quę
te non cognouerunt, ad te current propter dominum deũ tuum, & sanctum
Israel: quia glorificauit te. Quęrite dominum dum inueniri potest, inuocate
eum dũ prope est. Derelinquat impius viam suam & vir iniquus cogitatio
nes suas, & reuertatur ad dominum, & miserebitur eius, & ad deũ nostrum, C
quoniam multus est ad ignoscendum. Non enim cogitationes meæ: cogita-
tiones uestræ: neq; uiæ uestrę, uię meæ, dicit dominus. Quia sicut exaltantur
cœli a terra, sic exaltatę sunt uię meę a uijs uestris, & cogitationes meę a co-
gitationibus uestris. Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ul
tra non reuertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam fa
cit, & dat semen serenti, & panẽ comedenti: Sic erit uerbum meũ quod egre D
dietur de orę meo: non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcunq; uolui et
prosperabitur in his ad quæ misi illud: Quia in lętitia egrediemini, & in pa-

ce deducemini: montes & colles cantabunt coram uobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu: Pro saliuncula ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus: & erit dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

Christi aduentum expectantibus quæ facienda, & de impia uita eorum qui præsunt aliis. Cap. LVI.

A HÆc dicit dominus: Custodite iudicium & facite iustitiam: quia iuxta est salus mea ut ueniat, & iustitia mea ut reueletur. Beatus uir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehendet istud: custodiens sabbathū ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum. Et nō dicat filius aduenæ: Qui adheret domino? dicens: Separatione diuidet me dominus à populo suo. Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc di-
B cit dominus eunuchis: Qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent domino ut colant eum, & diligant nomen eius, ut sint ei in seruos: omnem custodientem sabbathum ne polluat
C illud, & tenentem fœdus meum: Adducam eos in montem sanctum meum & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & uictimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis uocabi-
Matth.21.b tur cunctis populis. Ait dominus deus qui congregat dispersos Israel: Adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestiæ agri uenite ad deuorandum, uniuersæ bestiæ saltus. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt uni-
D uersi: canes muti non ualentes latrare, uidentes uana, dormientes, & amantes somnia. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: omnes in uiam suam declinauerunt, unusquisque ad auaritiam suam, à summo usque ad nouissimum. Venite sumamus uinū: & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.

Arguit impietatis & promittit dei ueniam reuertentibus a peccatis. Cap. LVII.

A IVstus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & uiri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat: à facie enim malitiæ collectus est iustus. Veniat pax, requiescat in cubili suo qui ambulauit in directione sua. Vos autem accedite huc filij auguratricis, semen adulteri & fornicariæ. Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & eiecistis linguam? nunquid non uos filij scelesti, semen mendax? qui consolamini in dijs subter omne lignum frondosum, immolantes paruulos in torrentibus subter eminentes petras? In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua: & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium nunquid super his non indignabor? Super mon-
B tem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti, vt immolares hostias. Et post ostium, & retropostem posuisti memoriale tuum quia iuxta me discooperuisti & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta. Et ornasti te regio unguento, & multiplicasti pigmenta tua: Misisti legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos. In multitudine uiæ tuæ laborasti: nec dixisti, Quiescam. Vitam manus tuæ inuenisti, propterea non rogasti. Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, & mei non es recordata, neq; cogitasti

in corde

in corde tuo? quia ego tacens, & quasi non videns, & mei oblita es. Ego an- C
nuntiabo iustitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi. Cum clamaue-
ris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura. Qui
autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram, & possidebit montem sanctũ
meum. Et dicam, Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offen-
dicula de via populi mei. Quia hæc dicit excelsus, & sublimis habitans æter-
nitatem: & sanctum nomen eius in excelso & in sancto habitans, & cum
contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, vt viuificet cor
contritorum. Non enim in sempiternum litigabo, neque vsque ad finem ira D
scar: quia spiritus a facie mea egredietur, & flatus ego faciam. Propter iniqui
tatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum, abscondi, & indignatus sum:
& abijt vagus in uia cordis sui. Vias eius vidi, & sanaui eum, & reduxi eum
& reddidi consolationes ipsi, & lugentibus eius. Creaui fructum labiorũ pa-
cem, pacem ei qui longe est & qui prope, dixit dominus, & sanaui eum. Im-
pij autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant flu-
ctus eius in conculcationem & lutum. Non est pax impijs, dicit Domi-
nus Deus.

Concionatorem instigat vt strenue munus suum obeat, & describit quod sit verum & deo gratum ieiunium. Cap. LVIII.

CLama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo A
meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die
in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quæ iustitiam
fecerit, & iudicium dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & ap
propinquare deo volunt. Quare ieiunauimus, et non aspexisti: humiliauimus
animas nostras, & nescisti? Ecce, in die ieiunij vestri inuenitur voluntas ve-
stra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce, ad lites, & ad cõtentiones ieiu B
natis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem,
vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi,
per diem affligere hominem animam suam? nunquid contorquere quasi cir-
culum caput suum, & saccum & cinerem sternere? nunquid istud vocabis
ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc est magis ieiunium
quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes,
dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus dirumpe. Frange esu- C
rienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum vide-
ris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi
mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iusti-
tia tua, & gloria domini colliget te. Tunc inuocabis, & dominus exaudiet te:
clamabis, et dicet: Ecce adsum. Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris
extendere digitũ, & loqui quod non prodest, Cum effuderis esurienti animã D
tuã, & animam afflictã repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ
erunt sicut meridies. Et requiẽ tibi dabit dominus semper, & implebit splen-
doribus animam tuam, et ossa tua liberabit. Et eris quasi hortus irriguus &
sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta
seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis
Ædificator sepiũ, auertens semitas in quietem. Si auerteris a sabbatho pedem
tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaueris sabbathum

delicatum,& sanctum domini gloriosum,& glorificaueris eum dum non facis vias tuas,& non inuenietur voluntas tua vt loquaris sermonem: tunc delectaberis super domino,& sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Os enim domini locutum est.

Cur deus preces hominum non exaudiat. Cap. LIX.

A Ecce, non est abbreuiata manus domini vt saluare nequeat, neq; aggrauata est auris eius vt non exaudiat: sed iniquitates vestræ diuiserũt inter vos & deum vestrum,& peccata vestra absconderunt faciẽ eius a vobis, ne exaudiret. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine,& digiti vestri iniquitate: labia uestra locuta sunt mendacium:& lingua uestra iniquitatem fatur: Non est qui inuocet iustitiam, neq; est qui iudicet vere: sed confidunt in nihili,& loquuntur uanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. Oua aspidum ruperunt,& telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur:& quod confotum est, erumpet in regulum. Telæ eorum non erunt in uestimentum, neq; operientur operibus suis: opera eo

B rum opera inutilia,& opus iniquitatis in manibus eorum, Pedes eorum ad malum currunt,& festinant ut effundant sanguinem innocentem. Cogitationes eorum cogitationes inutiles: uastitas & contritio in uijs eorum. Viam pacis nescierunt,& non est iudicium in gressibus eorum. Semitæ eorum incuruatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem: Propter hoc elongatum est iudicium à nobis,& non apprehendet nos iustitia: expectauimus lucem,& ecce tenebræ: splendorem,& in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut cæci, parietem,& quasi absq; oculis attrectauimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Expectauimus iudicium, &

C non est: salutem, & elongata est à nobis. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te,& peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum,& iniquitates nostras cognouimus, peccare & mentiri contra dominum:& auersi sumus ne iremus post tergum dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde uerba mendacij. Et conuersum est retrorsum iudicium, et iustitia longe stetit quia corruit in platea ueritas,& æquitas non potuit ingredi. Et facta est ueritas in obliuionem:& qui recessit à malo, prædæ patuit. Et uidit dominus,& malum apparuit in oculis eius, quia non est iudicium. Et uidit quia non est uir: & aporiatus est, quia non est qui occurrat: & saluauit sibi brachium suum,& iustitia eius ipsa confirmauit eum. Indutus est iustitia ut lorica, &

D galea salutis in capite eius. Indutus est uestimẽtis ultionis,& opertus est quasi pallio zeli. Sicut ad uindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, et uicissitudinem inimicis suis: insulis uicem reddet. Et timebunt qui ab occidente, nomen domini:& qui ab ortu solis, gloriam eius: cum uenerit quasi fluuius uiolentus, quem spiritus domini cogit, & uenerit Sion redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus: Spiritus meus qui est in te,& uerba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo,& de ore seminis tui,& de ore seminis seminis tui, dicit dominus, amodo & usq; in sempiternum.

Excitat ad occursum dei gratiæ,& indicat quæ bona a Christo credenti-
bus sint obuentura. Cap. LX

SVrge,illuminare Ierusalem :quia venit lumen tuum , & gloria domini A
super te orta est. Quia ecce tenebrę operient terram,& caligo populos :
super te autem orietur dominus,& gloria eius in te videbit. Et ambula
bunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui . Leua in circuitu
oculos tuos,& vide:omnes isti congregati sunt,venerunt tibi. Filij tui de lon
ge venient,& filiæ tuæ de latere surgent.Tunc videbis & afflues, & mirabi
tur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris ,
fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio carmelorum operiet te, dromeda-
rij Madian & Epha: omnes de Saba venient , aurum & thus deferentes , &
laudem domino annuntiantes . Omne pecus Cedar congregabitur tibi,arie- B
tes Nabaioth ministrabunt tibi:offerentur super placabili altari meo,& do-
mum maiestatis meæ glorificabo.Qui sunt isti,qui vt nubes volant,& qua
si columbæ ad fenestras suas : Me enim insulæ expectabunt , & naues maris
in principio,v t adducam filios tuos de longe:argentum eorum et aurum eo-
rum cum eis nomini domini dei tui & sancto Israel, quia glorificauit te . Et
ædificabunt filij peregrinorum muros tuos,& reges eorum ministrabunt ti-
bi . In indignatione enim mea percussi te , & in reconciliatione mea miser-
tus sum tui . Et aperientur portæ tuæ iugiter : die ac nocte non claudentur ,
vt afferatur ad te fortitudo gentium , & reges earum adducantur . Gens
enim & regnum quod non seruierit tibi,peribit:& gentes solitudine vasta- C
buntur.Gloria Libani ad te veniet,abies & buxus & pinus simul,ad ornan
dum locum sanctificationis meæ,& locum pedum meorum glorificabo . Et
venient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te , & adorabunt vestigia
pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi et uocabunt te Ciuitatem domi-
ni,Sion sancti Israel. Pro eo quod fuisti derelicta et odio habita , et non erat
qui per te transiret , ponam te in superbiam seculorum,gaudium in genera-
tionem & generationem. Et suges lac gentium,& mammilla regum lactabe
ris:& scies quia ego dominus saluans te,& redemptor tuus fortis Iacob.Pro
ære afferam aurum,& pro ferro afferam argentum:& pro lignis æs, & pro D
lapidibus ferrum.Et ponam visitationem tuam pacem,et prępositos tuos iu
stitiam.Non audietur vltrà iniquitas in terra tua,uastitas & contritio in ter
minis tuis,& occupabit salus muros tuos,& portas tuas laudatio . Non erit
tibi amplius sol ad lucendum per diem,nec splendor lunæ illuminabit te :sed
erit tibi dominus in lucem sempiternam,& deus tuus in gloriam tuam.Non
occidet vltra sol tuus , & luna tua non minuetur : quia erit tibi dominus in
lucem sempiternam , & complebuntur dies luctus tui . Populus autem tuus
omnes iusti , in perpetuum hęreditabunt terram,germen plantationis meę,
opus manus meę ad glorificandum. Minimus erit in mille,& paruulus in gē
tem fortissimam:Ego dominus,in tempore eius subito faciam istud.

Describitur prophetę munus,quod in Christo absolute,est expressum. Cap. LXI.

SPiritus domini super me,eo quod vnxerit dominns me: ad annuntian- A
dum mansuetis misit me,vt mederer contritis corde, & pręedicarem ca-
ptiuis indulgentiam,et clausis apertionem: Vt pręedicarem annū placa-

B bilem domino, & diem vltionis deo nostro: vt consolarer omnes lugentes:
Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gau-
dij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes
iustitiæ, plantatio domini ad glorificandum. Et ędificabunt deserta à seculo,
& ruinas antiquas erigent, & instaurabunt ciuitates desertas, dissipatas in
generationem & generationem. Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra:
& filij peregrinorum, agricolæ et vinitores vestri erunt. Vos autē sacerdotes
C domini vocabimini: Ministri dei nostri, dicetur vobis: fortitudinē gentiū co
medetis, & in gloria earum superbietis. Pro confusione vestra duplici & ru
bore laudabunt partem eorū: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt lę
titia sempiterna erit eis. Quia ego dominus diligens iudicium, odio habens
rapinam in holocaustum: & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpe-
tuum feriam eis Et scietur in gentibus semen eorum, & germen eorum in me
dio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen
D cui benedixit dominus. Gaudēs gaudebo in domino, & exultabit anima mea
in deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento iustitiæ circun
dedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi spōsam ornatam moni
libus suis. Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum
germinat: sic dominus deus germinabit iustitiam, & laudem coram vniuer-
sis gentibus.

Propheta non cessit docere donec aliquid effecerit, & de aduentu Christi. Cap. LXII.

A PRopter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec
egrediatur vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accenda-
tur. Et videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum:
& vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominabit. Et eris corona
gloriæ in manu domini, & diadema regni in manu dei tui. Non vocaberis vl
trà Derelicta: & terra tua non vocabitur amplius. Desolata: sed vocaberis
B Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata. quia complacuit domino in te:
& terra tua inhabitabitur. Habitabit enim iuuenis cum virgine, & habita-
bunt in te filij tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te
deus tuus. Super muros tuos, Ierusalem, constitui custodes: tota die & to-
ta nocte perpetuo non tacebunt. Qui reminiscimini domini, ne taceа-
C tis, & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Ierusalem lau-
dem in terra. Iurauit dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis
suæ: Si dedero triticum tuum vltra cibum inimicis tuis: & si biberint filij
alieni vinum tuum in quo laborasti. Quia qui congregabunt illud, come-
dent, & laudabunt dominum: & qui comportant illud, bibent in atrijs
sanctis meis. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum
D facite iter, & eligite lapides, & eleuate signum ad populos. Ecce dominus au
ditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion: Ecce saluator tuus venit, ec-
ce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Et vocabunt eos populus
sanctus, redempti a domino. Tu autem vocaberis Quæsita ciuitas, & non
Derelicta.

Exhortatur ad suscipiendum saluatorem, commemorans eius beneficia, Cap. LXIII.

A QVis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formo
sus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suę? Ego qui lo-

quor iustitiam,& propugnator sum ad saluandum. Quare ergo rubrum est
indumentum tuum,et vestimenta tua sicut calcãtium in torculari? Torcular
calcaui solus,& de gentibus non est vir mecum: calcaui eos in furore meo,&
cõculcaui eos in ira mea: et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea:
et omnia indumenta mea inquinaui. Dies enim vltionis in corde meo, annus
redemptionis meæ venit. Circunspexi,et non erat auxiliator: quæsiui, et non B
fuit qui adiuuaret, et saluauit mihi brachium meum , et indignatio mea ipsa
auxiliata est mihi. Et cõculcaui populos in furore meo,et inebriaui eos in in-
dignatione mea,et detraxi in terram virtutem eorum. Miserationum domini
recordabor,laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis dominus,et su
per multitudinem bonorum domui Israel,quæ largitus est secundum indulgẽ
tiam suam et secundum multitudinem misericordiarum suarum. Et dixit, Ve
runtamen populus meus est filij nõ negantes: et factus est eis saluator. In om
ni tribulatione eorum non est tribulatus,et angelus faciei eius saluauit eos: in
dilectione sua,et in indulgentia sua ipse redemit eos,et portauit eos , et eleua- C
uit eos cunctis diebus seculi. Ipsi autem ad iracundiam prouocauerunt, et af-
flixerunt spiritum sanctum eius: et conuersus est eis in inimicũ,et ipse debella
uit eos. Et recordatus est dierum seculi Moysi populi sui: Vbi est qui eduxit
eos de mari cum pastoribus gregis sui? vbi est qui posuit in medio eius spiri-
tum sancti sui? Qui duxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suæ: qui
scidit aquas ante eos, vt faceret sibi nomen sempiternum: qui eduxit eos per
abyssos,quasi equum in deserto non impingentem. Quasi animal in cam-
po descendens,spiritus Domini ductor eius fuit: sic adduxisti populum tuũ,
vt faceres tibi nomen gloriæ. Attende de cœlo, et vide de habitaculo san- D
cto tuo et gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus et fortitudo tua , multitudo uisce-
rum tuorum , et miserationum tuarum? super me continuerunt se. Tu enim
pater noster,et Abraham nesciuit nos,et Israel ignorauit nos: tu Domine pa
ter noster,et redemptor noster,a seculo nomen tuum. Quare errare nos feci-
sti Domine de vijs tuis: indurasti cor nostrum , ne timeremus te? Conuertere
propter seruos tuos,tribus hereditatis tuæ. Quasi nihilum possederunt popu-
lum sanctum tuum: hostes nostri conculcauerunt sanctificationem tuam Fa
cti sumus quasi in principio,cum non dominareris nostri,neque inuocaretur
nomen tuum super nos.

Ingēti ardore optat aduentũ seruatoris,& extollit eius potẽtiã,deinde orat pro populo. Ca. LXIIII. A

VTinam dirumperes cœlos, et descenderes: a facie tua montes deflue-
rent, Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni,ut notum fie
ret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur. Cum
feceris mirabilia,non sustinebimus: descendisti, et a facie tua montes deflu-
xerunt. A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vi- B
dit,deus absque te,quæ præparasti expectantibus te. Occurristi lætanti, et faciẽ
ti iustitiam: in vijs tuis recordabuntur tui: ecce,tu iratus es,et peccauimus: in
ipsis fuimus semper,et saluabimur. Et facti sumus vt immundus omnes nos,
et quasi pannus menstruatæ uniuersæ iustitiæ nostræ: et cecidimus quasi foliũ C
vniuersi,et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Non est qui in-
uocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te: abscondisti faciem tuam
a nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ. Et nunc Domine, pater

D noster es tu, nos verò lutum, & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos: Ne irascaris domine satis, & ne vltra memineris iniquitatis. ecce, respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est. Domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas. Nunquid super his continebis te domine, tacebis & affliges nos vehementer.

Deus respondet precibus prophetæ, vbi apertè docetur Iudæorum reiectio & gentium vocatio. Cap. LXV.

A QVæsierunt me qui antè non interrogabant, inuenerunt qui nō quæsierunt me. Dixi, Ecce ego, ecce ego, ad gentem quę non inuocabat nomen meum. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas: Populus qui ad iracundiam prouocat me ante faciem meam semper. qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres, qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt. qui comedunt carnem suillam, & ius prophanum in vasis eorum.

Rom.10.c Qui dicunt, Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Ecce, scriptum est coram me, Non tacebo, sed reddam & retribuam in sinu eorum iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit dominus, qui sacrificauerunt super montes, & super colles exprobrauerunt mihi, et remetiar opus eorum pri

B mum in sinu eorum. Hæc dicit dominus, Quomodo si inueniatur granum in botro, & dicatur, Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter seruos meos, vt non disperdam totum. Et educam de Iacob semen, & de Iuda possidentem montes meos: & hęreditabunt eam electi mei, & serui mei habitabunt ibi. Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo, qui requisierunt me. Et vos qui dereliquistis dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam: numerabo vos in gladio, & omnes in cęde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quę nolui, elegistis. Propter hoc, hęc dicit dominus deus: Ecce, serui mei comedent, & vos esurietis: Ecce, serui mei bibent: & uos sitietis: Ecce, serui mei lętabuntur, & uos confundemini. Ecce, ser

C ui mei laudabunt prę exultatione cordis: & uos clamabitis prę dolore cordis, & prę contritione spiritus ululabitis. Et dimittetis nomen uestrum in iuramentum electis meis: & interficiet te dominus deus, & seruos suos uocabit nomine alio. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in deo, amen: & qui iurat in terra, iurabit in deo, amen: quia obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis nostris. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis usq; in sempiternum in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium: & exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in ea ultra uox fletus & uox clamoris. Non erit ibi amplius infans dierum, et senex qui non impleat dies suos, quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Et ędificabūt domos, & inha-

bitabunt: & plantabunt vineas, & comedent fructum earum. Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet: secundum enim D
dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inueterabunt electis meis. Non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum domini est, et nepotes eorum cum eis. Eritque antequàm clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. Lupus et agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, & serpenti puluis panis eius: D
non nocebunt neque occident in omni monte sancto meo, dicit dominus.

Ceremonias externas damnat, & instituit verum dei cultum. Cap. LXVI.

HÆc dicit dominus: Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista domus quam ędificabitis mihi? & quis est iste A
locus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit dominus. Ad quem respiciã, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremẽtem sermones meos? Qui immolat bouem, quasi qui interficiat virum, qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hęc omnia elegerunt in vijs suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est. Vnde & ego eligam illusiones eorum: et B
quæ timebant, adducam eis: quia vocaui, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: feceruntque malum in oculis meis: & quæ nolui, elegerunt. Audite verbum domini, qui tremitis ad verbum eius: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abijcientes propter nomen meum: glorificetur dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur. Vox populi de ciuitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. C
Antequàm parturiret, peperit: antequàm veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale? & quis vidit huic simile? Nunquid parturiret terra in die vna? aut parietur gens simul, quia parturiuit & peperit Sion filios suos? Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit dominus? Si ego qui generationẽ cęteris tribuo, sterilis ero, ait dominus deus tuus? Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea, omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio vniuersi, qui lugetis super eam, vt sugatis, et repleamini ab D
vberibus consolationis eius: ut mulgeatis, & delicijs affluatis ab omnimoda gloria eius. Quia hæc dicit dominus: Ecce ego declinabo super eã quasi fluuiũ pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentiũ, quam sugetis: ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quo modo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Ierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis. Quia ecce dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigę eius: reddere in indignatione E
furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à domino. Qui sanctificabãtur, & mundos se putabãt in hortis post vnam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, & abominationẽ & murem: simul consumentur, dicit dominus. Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio vt congregem cum omnibus gẽtibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui

F saluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricam & Lydiam tenẽtes sagittam: in Italiam & Gręciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cũctis gentibus donum domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit dominus, quo modo si inferant filij Israel munus in ua
G se mundo in domum domini. Et assumam ex eis in sacerdotes, & Leuitas, dicit dominus. quia sicut cœli noui & terra noua, quæ ego facio stare corã me, dicit dominus deus: sic stabit semen vestrum, & nomẽ vestrum. Et erit men sis ex mense, & sabbathum ex sabbatho: veniet omnis caro, ut adoret coram
A facie mea, dicit dominus. Et egredientur, & uidebunt cadauera uirorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem uisionis omni carni.

Prophetiæ Isaiæ finis.

DIVI HIERONYMI IN IEREMIAM PROPHETAM Præfatio.

IEREMIAS propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebręos, Isaię & Osee & quibusdam alijs prophetis uidetur esse rusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetauerit. Porrò simplicitas eloquij a loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathotites, qui est usque hodie uiculus, tribus ab Hierosolymis distans millibus: Sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, uirginitate sua euãgelicum uirum Christi ecclesię dedicans. Hic uaticinari exorsus est puer, et captiuitatem urbis atq; Iudææ non solum spiritu, sed et oculis carnis intuitus est. Iam decem tribus Israel Assyrij in Medos transtulerant, iam terras earum colonię gentium possidebant. Vnde in Iuda tantum et in Beniamin prophetauit, et ciuitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos mensuræ metri uersibusque reddidimus. Pręterea ordinem uisionum qui apud Gręcos et Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarij eius, qui apud Hebręos nec legitur nec habetur, prętermisimus. Pro his omnibus maledicta ab æmulis pręstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia uos me cogitis. Cęterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quàm quotidie noui aliquid scriptitantem, inuidorum insaniam prouocare.

ALIVS DIVI HIERONYMI PROlogus in eundem.

Et hic prologus ex Commentariis Hieronymi in Danielem huc relatus est.

IOAKIM filius Iosię, cuius tertiodecimo anno prophetare orsus est Ieremias, sub quo et Olda mulier prophetauit, ipse est qui alio nomine appellatur Eliachim, et regnauit super tribum Iuda et Ierusalem, annis undecim. Cui successit in regnum filius Ioachin, cognomẽto Iechonias, qui tertio mense regni eius die decima, captus a ducibus Nabuchodonosor, ductus est in

est in Babylonem, & in loco eius constitutus est Sedechias filius Iosiæ patruus eius, cuius anno vndecimo Ierusalem capta atque subuersa est. Nemo igitur putet eundem in Danielis principio Ioachin, qui in Ezechielis exordio Ioachim scribitur, Iste extremam syllabam Kim habet, ille chin: & ob hanc causam in Euangelio secundum Matthæum, vna videtur deesse generatio: quia secunda tessaradecas, in Ioakim desinit filium Iosiæ, & tertia incipit a Ioachin filio Ioakim. Quod ignorans Porphyrius calumniam struit ecclesię, suam ostendens imperitiam, dum Euangelistam Matthæum arguere nititur falsitati:. Quodque traditum scribitur Ioakim, monstrat non aduersariorum fortitudinis fuisse victoriam, sed domini voluntatis.

ARGVMENTVM IN IEREMIAM

IEREMIAS Anathotites, qui est viculus tribus a Hierosolymis distans milibus, apud Thamnas in Ægypto à populo lapidibus obrutus occubuit. Iacet verò in eo loco sepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua, defugatis ab eodem loco serpentibus, Aegyptios a tactu aspidum facit securos, magna eum ibi religione Aegyptij venerantur.

PROPHETIA IEREMIAE

Ieremias docet quomodo a Deo fuerit missus ad prophetandum, inde vaticinatur excidium Ierusalem. Cap. I.

VErba Ieremiæ filij Helciæ, de sacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Beniamin. Quod factum est verbum domini ad eum in diebus Iosię filij Amon regis Iuda, in tertiodecimo anno regni eius. Et factum est in diebus Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, vsque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filij Iosię regis Iuda, vsque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto. Et factum est verbum domini ad me, dicens: Prius quàm te formarem in utero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te. Et dixi: A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, Puer sum: quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis: & uniuersa quæcunque mandauero tibi, loqueris. Ne timeas a facie eorum: quia tecum ego sum ut eruam te, dicit dominus. Et misit dominus manum suam, & tetigit os meum: & dixit dominus ad me: Ecce, dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gentes, & super regna: ut euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ędifices, et plantes. Et factū est verbum domini ad me, dicens: Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego uideo. Et dixit dominus ad me: Benè vidisti: quia uigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud. Et factum est verbum domini secundò ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam succensam ego uideo, & faciem eius a facie aquilonis. Et dixit dominus ad me: Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terrę. quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait dominus: & uenient, & ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Ierusalem, et super om-

D nes muros eius in circuitu, & super uniuersas urbes Iuda. Et loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt dijs alienis, & adorauerunt opus manuum suarum. Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quę ego præcipio tibi. Ne formides a facie eorum: nec enim timere te faciam uultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum super omnem terram, regibus Iuda, principibus eius & sacerdotibus, & populo terrę. Et bellabunt aduersum te, & non prę ualebunt: quia ego tecum sum, ait dominus, vt liberem te.

Commemoratis suis beneficijs Deus exprobrat Iudæis ingratitudinem Cap. II.

A ET factum est uerbum domini ad me, dicens: Vade, & clama in auribus Ierusalem, dicens: Hęc dicit dominus, Recordatus sum tui. miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuę, qñ secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur. Sanctus Israel domino primitię frugũ eius: omnes qui deuorant eum, delinquunt: mala uenient super eos, dicit dominus. Audite uerbum domini domus Iacob, & omnes cognationes domus Israel: hæc dicit dominus, Quid inuenerũt patres uestri in me iniquitatis, quia elongauerunt se a me, & ambulauerunt post uanitatem, & uani facti sunt? Et non dixerunt: Vbi est dominus qui ascendere nos fecit de terra Ægypti: qui

B traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit uir, neque habitauit homo? Et induxi uos in terram Carmeli, ut comederetis fructum eius et bona illius: & ingressi contaminástis terram meam, & hęreditatem meã posuistis in abominationẽ. Sacerdotes non dixerunt: Vbi est dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pastores prę uaricati sunt in me: & prophetæ prophetauerunt in Baal, & idola secuti sunt. Propterea adhuc iudicio cõtendam uobiscum, ait dominus: & cum filijs uestris disceptabo. Transite ad insulas Cethim, & uidete: & in Cedar mittite, & cõsiderate uehementer: & uidete si

C factum est huiuscemodi: Si mutauit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dij: Populus uerò meus mutauit gloriã suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini uehementer, dicit dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquę uiuæ, & foderũt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ continere non ualent aquas. Nunquid seruus est Israel, aut uernaculus? quare ergo factus est in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederunt uocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis. Filij quoq; Mempheos & Taphnes constuprauerunt te usque ad uerticem. Nunquid non istud factum

D est tibi, quia dereliquisti dominum deum tuũ eo tempore quo ducebat te per uiam? Et nunc quid tibi uis in uia Ægypti, ut bibas aquã turbidam? & quid tibi cum uia Assyriorum, ut bibas aquam fluminis? Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito, & uide quia malum & amarum est, reliquisse te dominum deum tuum, & non esse timorem mei apud te: dicit Dominus Deus exercituum. A seculo confregisti iugum meum, rupisti uincula mea: et dixisti, Non seruiã. In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, tu prosternabaris meretrix. Ego aũt plantaui te uineã electã, omne semẽ uerũ: quõ ergo conuersa es mihi in prauũ uinea aliena? Si laueris te nitro, et multi-

plicaueris tibi herbã borith: maculata es in iniquitate tua corã me, dicit dñs
deus. Quõ dicis: Nõ sum polluta: post Baalim nõ ambulaui? Vide uias tuas B
in conualle, scito quid feceris: cursor leuis explicãs vias suas. Onager assuetus
in solitudine, in desiderio animę suę attraxit ventũ amoris sui: nullus auertet
eã: oẽs qui quærũt eã, non deficient: in menstruis eius nõ inuenient eã. Prohi-
be pedem tuũ à nuditate, et guttur tuũ a siti. Et dixisti: Desperaui, nequaquã
faciam: adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. Quomodo confundi
tur fur qñ deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi & reges eorum,
principes & sacerdotes, & prophetæ eorũ: dicentes ligno: Pater meus es tu. et
lapidi, Tu me genuisti. Verterunt ad me tergum, & non faciem: & in tempo F
re afflictionis suę dicent: Surge, et libera nos. Vbi sunt dĳ tui, quos fecisti tibi? Zach. 7. c
surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secundum numerũ quippe
ciuitatũ tuarũ erant dĳ tui Iuda. Quid vultis mecũ iudicio contendere? omnes
dereliquistis me, dicit dñs. Frustra percussi filios vestros, disciplinam nõ rece
perunt: deuorauit gladius vester prophetas uestros, quasi leo vastator. Gene
ratio vestra, videte verbum domini. Nũquid solitudo factus sum Israeli, aut
terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ul-
tra ad te? Nunquid obliuiscetur uirgo ornamẽti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis
suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris. Quid niteris bonã G
ostendere uiam tuã ad quęrendam dilectionẽ, quę insuper & malitias tuas do
cuisti uias tuas, & in alis tuis inuentus est sanguis animarũ pauperum & in-
nocentum? Non in fossis inueni eos, sed in omnibus quę supra memoraui. Et
dixisti: Absq; peccato et innocẽs ego sum: & propterea auertatur furor tuus
a me. Ecce, ego iudicio contendam tecum, eo qꝺ dixeris: Non peccaui. Quam
vilis facta es nimis, iterans vias tuas: & ab Ægypto confunderis, sicut confu
sa es ab Assur. Nam & ab ista egredieris, et manus tuę erũt super caput tuũ:
quoniam obtriuit dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum.

Reuocat ad pœnitentiam, qui a deo defciuerant & seruierant peccatis. Cap. III.

Vlgo dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxe A
rit uirũ alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? nunquid non pol-
luta, & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum ama
toribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus. Leua oculos tuos in di
rectum, & uide ubi non prostrata sis: in vĳs sedebas, expectans eos quasi la-
tro in solitudine, & polluisti terrã in fornicationibus tuis, & in malitĳs tuis.
Quam ob rem prohibitæ sunt stillę pluuiarum, & serotinus imber non fuit: B
frons mulieris meretricis facta est tibi, & noluisti erubescere. Ergo saltẽ amo
do voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Nũquid irasceris in per
petuũ, aut perseuerabis in finẽ? Ecce, locuta es, & fecisti malã, & potuisti. Et
dixit dñs ad me in diebus Iosiæ regis: Nũquid vidisti quæ fecerit auersatrix
Israel? abĳt sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno fron
doso, & fornicata est ibi. Et dixi cum fecisset hęc omnia: Ad me reuertere: & C
non est reuersa. Et uidit præuaricatrix soror eius Iuda, quia pro eo quòd
mœchata esset auersatrix Israel, dimisissem eam, & dedissem ei libellum re-
pudĳ: & non timuit pręuaricatrix Iuda soror eius, sed abĳt, & fornicata est
etiã ipsa, & facilitate fornicationis suę cõtaminauit terrã, & mœchata est cũ
lapide & ligno. Et in omnibus his non est reuersa ad me præuaricatrix soror

D eius Iuda in toto corde suo, sed in mēdacio, ait dominus. Et dixit dominus ad
me: Iustificauit animam suam auersatrix Israel, comparatione prçuaricatri-
cis Iuda. Vade, & clama sermones istos contra aquilonem, & dices: Reuerte-
re auersatrix Israel, ait dominus: & non auertam faciem meam à uobis: quia
sanctus ego sum, dicit dominus, & non irascar in perpetuum. Verumtamen
scito iniquitatem tuam, quia in dominum deum tuum prævaricata es: & di-
spersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non au-
disti, ait dominus. Conuertimini filij reuertentes, dicit dominus: quia ego vir
E vester: & assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & introdu
cam vos in Sion. Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos
scientia & doctrina. Cumque multiplicati fueritis, & creueritis in terra in die
bus illis, ait Dominus: non dicent vltra, Arca testamenti Domini: neq; ascen-
det super cor, neq; recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. In tem
pore illo vocabunt Ierusalem Solium domini: & congregabuntur ad eam
omnes gentes in nomine domini in Ierusalem, & non ambulabunt post pra-
uitatem cordis sui pessimi. In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israel,
F & venient simul de terra aquilonis ad terram quam dedi patribus vestris.
Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram de-
siderabilem, hæreditatem prçclaram exercituum gentium? Et dixi: Patrē vo-
cabis me, & post me ingredi non cessabis. Sed quo modo si contemnat mu-
lier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel, dicit dñs. Vox in vijs
audita est, ploratus & vlulatus filiorum Israel: quoniam iniquā fecerunt viā
suam, obliti sunt domini dei sui. Conuertimini filij reuertentes, et sanabo auer
G siones vestras. Ecce, nos venimus ad te: tu enim es dominus deus noster. Ve-
rè mendaces erant colles, & multitudo montiū: verè in dño deo nostro salus
Israel. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra,
greges eorum & armenta eorum, filios eorum & filias eorum. Dormiemus
in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam domino deo
nostro peccauimus nos, & patres nostri ab adolescentia nostra vsq; ad diem
hanc: & non audiuimus vocem domini dei nostri.

Deum offensum quomodo rursus placere queant docet. Cap. IIII.

A SI reuerteris Israel, ait dominus, ad me conuertere. Si abstuleris offendicu
la tua a facie mea, non commoueberis. Et iurabis Viuit dominus, in ve-
ritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumq; lau
dabunt. Hæc enim dicit dñs viro Iuda & Ierusalem: Nouate vobis nouale, et
nolite serere super spinas: circuncidimini domino, & auferte præputia cordiū
vestrorum uiri Iuda, & habitatores Ierusalem: ne fortè egrediatur ut ignis
indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat: propter malitiam
B cogitationum uestrarum. Annuntiate in Iuda & in Ierusalem auditū facite:
loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: Congregamini,
& ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. Confortamini, no-
lite stare, quia malum ego adduco ab aquilone, & contritionē magnā. Ascen-
dit leo de cubili suo, & prædo gentium se leuauit: egressus est de loco suo, vt
ponat terram tuam in solitudinem: ciuitates tuç uastabuntur, remanētes abs-
que habitatore. Super hoc accingite uos cilicijs, plangite & ululate: quia non
est auersa ira furoris domini a nobis. Et erit in die illa, dicit dominus: Peribit
cor regis,

cor regis, & cor principũ: & obstupescent sacerdotes, & prophetę consterna
buntur. Et dixi: Heu, heu, heu domine deus ergò ne decepisti populum istum
& Ierusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce peruenit gladius vsq; ad animā? C
In tempore illo dicetur populo huic, & Ierusalem: Ventus vrens in vijs quæ
sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum:
Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego loquar iudicia mea cum eis.
Ecce, quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius: velociores aquilis
equi illius: væ nobis, quoniam vastati sumus. Laua à malitia cor tuum. Ieru
salem, vt salua fias: vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxię? Vox enim D
annuntiantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim: Dicite
gentibus: Ecce auditum est in Ierusalem custodes venire de terra longinqua,
& dare super ciuitates Iuda vocem suam: Quasi custodes agrorum facti sunt
super eam in gyro: quia me ad iracũdiam prouocauit, dicit dominus: Vię tuę
& cogitationes tuæ fecerũt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit
cor tuum. Ventrē meum, ventrem meũ doleo, sensus cordis mei turbati sunt
in me: non tacebo, quoniam vocem buccinę audiuit anima mea, clamorē prę E
lij. Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repē
te vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meę. Vsq; quo videbo fugientē
audiam vocem buccinæ? Quia stultus populus meus me non cognouit: filij in
sipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere
nescierunt. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili: & cœlos, & non erat
lux in eis. Vidi montes, & ecce mouebantur: & omnes colles conturbati sunt
Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cœli recessit. Aspexi, et ec F
ce Carmelus desertus: & omnes vrbes eius destructæ sunt à facie domini, &
facie iræ furoris eius. Hęc enim dicit dominus: Deserta erit omnis terra, sed ta
men consummationem non faciam. Lugebit terra & mœrebũt cœli desuper
eo quod locutus sum. Cogitaui, & non pœnituit me, nec auersum sum ab eo:
A voce equitis & mittentis sagittam fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua
& ascenderunt rupes: vniuersæ vrbes derelictæ sunt, & non habitat in eis ho
mo. Tu autem vastata quid facies? cum vestieris te coccino, cũ ornata fueris G
monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos: frustra componeris, contempse
runt te amatores tui, animam tuam quærent. Vocem enim quasi parturiētis
audiui, angustias vt puerperæ. Vox filiæ Sion inter morientes, expandētisq;
manus suas: Væ mihi quia defecit anima mea propter interfectos.

Cum omnes ex æquo mali sint tā magnates quā plebs, vniuersorū imminere cladē significat. Cap. V.

Circuite vias Ierusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in pla- A
teis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fi-
dem: & propitius ero ei. Quòd si etiam Viuit dominus, dixerint: &
hoc falsò iurabunt. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non
doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt fa-
cies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autem dixi: Forsitan paupe
res sunt, & stulti ignorātes viam domini, iudicium dei sui. Ibo igitur ad opti
mates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam domini, iudicium dei sui. et
ecce, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Idcirco percus-
sit eos leo de sylua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilans super ci
uitate eorum; omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur, quia multiplicatæ

sunt prçuaricationes eorum,confortatę sunt auersiones eorũ. Super quo pro-
Ezec.22.c pitius tibi esse potero? filij tui dereliquerunt me,& iurant in his qui non sunt
C dij: saturaui eos,& mœchati sunt,et in domo meretricis luxuriabantur. Equi
amatores,& emissarij facti sunt: vnusquisq; ad vxorem proximi sui hinnie-
bat. Nunquid super his non visitabo,dicit dominus? & in gente tali non vlci
scetur anima mea? Ascendite muros eius,& dissipate, consummationem au-
tem nolite facere: auferte propagines eius,quia non sunt domini. Præuarica-
tione enim præuaricata est in me domus Israel,& domus Iuda,ait dominus.
Negauerunt dominum,& dixerunt: Non est ipse: neq; veniet super nos ma-
lum gladium et famem non videbimus. Prophetę fuerunt in ventũ locuti,et
D responsum nõ fuit in eis: hæc ergo euenient illis. Hæc dicit dominus deus exer
cituum. Quia locuti estis verbum istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in
ignem,& populum istum in ligna,& vorabit eos. Ecce ego adducam super
vos gentem de longinquo domus Israel.ait dominus: gentem robustam,gen
tem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam,nec intelliges quid loqua-
tur. Pharetra eius quasi sepulchrum patens: vniuersi fortes. Et comedet sege-
tes tuas,& panem tuum: deuorabit filios tuos,& filias tuas: comedet gregem
tuum,& armenta tua: comedet vineam tuam,& ficum tuam: & conteret vr
E bes munitas tuas,in quibus tu habes fiduciam,gladio. Verumtamen in die-
bus illis,ait dominus,non faciam vos in consummationem. Quòd si dixeri-
tis: Quare fecit nobis dominus deus noster hęc omnia? dices ad eos. Sicut de
reliquistis me, & seruistis deo alieno in terra vestra, sic seruietis dijs alienis
in terra non vestra. Annuntiate hæc domui Iacob,& auditum facite in Iuda
dicentes: Audi popule stulte,qui non habes cor: qui habentes oculos non uide
tis: & aures,& non auditis. Me ergo non timebitis,ait dominus: & à facie
F mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari,prçceptum sempiter-
num quod non prçteribit: & commouebuntur,& non poterunt: & intume-
scent fluctus eius,& non transibunt illud: populo autem huic factum est cor
incredulum & exasperans,recesserunt & abierunt. Et non dixerunt in corde
suo. Metuamus dominum deum nostrum,qui dat nobis pluuiam tempora-
neam et serotinam in tempore suo: plenitudinem annuę messis custodientem
nobis. Iniquitates vestræ declinauerunt hæc: & peccata uestra prohibuerunt
bonum à vobis,quia inuenti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi au
cupes,laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula ple-
G na auibus,sic domus eorum plenę dolo: ideo magnificati sunt & ditati. In-
crassati sunt & impinguati: & prçterierunt sermones meos pessime. Cau-
sam non iudicauerunt,causam pupilli nõ direxerunt,& iudicium pauperum
non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo,dicit dominus? aut super
gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Stupor & mirabilia facta
sunt in terra: prophetę prophetabant mendacium, & sacerdotes applau-
debant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in no-
uissimo eius?

Delinit propheta Iudæis calamitatem venturam,& quamobrem id fiat indicat. Cap. VI.

A Confortamini filij Beniamin in medio Ierusalem,& in Thecua clangi
te buccina,& super Bethacarem leuate vexillum: quia malum visum
est ab aquilone,& cõtritio magna. Speciosę & delicatę assimilaui fi-

liam. Sion. Ad eam uenient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria
in circuitu pascet, unusquisq; eos qui sub manu sua sunt. Sanctificate super eã
bellum consurgire, & ascendamus in meridie: væ nobis, quia declinauit dies, B
quia longiores factæ sunt vmbrę vesperi. Surgite, & ascendamus in nocte, et
dissipemus domos eius. Quia hęc dicit dominus exercituũ: Cędite lignũ eius
& fundite circa Ierusalẽ aggerẽ: hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia
in medio eius. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidã fecit malitiam
suam: iniquitas et vastitas audietur in ea, corã me semper infirmitas et
plaga. Erudire Ierusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponã te de C
sertam terram inhabitabilem. Hęc dicit dominus exercituum: Vsq; ad racemum
colligent quasi in vinea reliquias Israel: conuerte manum tuam, quasi
vindemiator ad cartallum. Cui loquar? et quem contestabor, vt audiat? ecce,
incircuncisæ aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbũ domini factum
est eis in opprobriũ: & nõ suscipient illud. Ideirco furore domini plenus sum
& laboraui sustinens: effunde super paruulũ foris, & super conciliũ iuuenum
simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibũt D
domus eorum ad alteros: agri & uxores pariter: quia extendam manum meã
super habitãtes terram, dicit dominus. A minore quippe vsq; ad maiorẽ om
nes auaritię student: et à propheta vsq; ad sacerdotẽ cuncti faciunt dolum. Et Isa.56.a
curabant cõtritionem filię populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax: et
non erat pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin potius confusione
non sunt confusi, & erubescere nescierunt. Quam ob rẽ cadent inter ruẽ
tes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit dominus: Hæc dicit dominus: E
Stare super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bo
na, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerũt
Non ambulabimus. Et constitui super vos speculatores: Audite uocẽ tubę. Et Mat.11.d
dixerunt: Non audiemus. Ideò audite gentes, & cognoscite congregatio, quã
ta ego faciã eis. Audi terra: Ecce ego adducã mala super populũ istum, fructũ
cogitationũ eius: quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerũt
Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suaue olẽtem de terra longin
qua? Holocaustomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestrę nõ placue F
runt mihi. Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego dabo in populum istũ rui
nas, & ruent in eis patres & filij simul, vicinus & proximus, & peribunt.
Hęc dicit dominus: Ecce populus veniet de terra aquilonis, & gens magna
consurget à finibus terrę. Sagittam et scutum arripiet: crudelis est, et non mi
serebitur. vox eius quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati
quasi vir ad pręlium, aduersum te filia Sion; Audiuimus famam eius, dissolu
tę sunt manus nostrę: tribulatio apprehendit nos, dolores vt parturientem.
Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniã gladius inimici, pauor G
in circuitu. Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum
vnigeniti fac tibi plãctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. Zach.12.c
Probatorem dedi te in populo meo robustum: & scies & probabis vias eorum.
Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrũ:
vniuersi corrupti sunt, Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum,
frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.
Argentum reprobum vocate eos, quia dominus proiecit illos.

De iussu exhortatur populum ad vitæ commutationem, & declarat quo cultu deus delectetur, & quem fastidiat. Cap. VII.

A VErbum qđ factũ est ad Ieremiã à dño,dicẽs:Sta in porta domus dñi
& prædica ibi verbũ istud,et dic:Audite verbum dñi omnis Iuda, q
ingredimini per portas has ut adoretis dñm. Hęc dicit dñs exercituũ
deus Israel:Bonas facite vias vestras,& studia vestra:et habitabo vobiscum
in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij,dicẽtes:Templum dñi,tem-
plum dñi,tẽplum dñi est. Quoniam si bene direxeritis uias uestras & studia
uestra:si feceritis iudiciũ inter uirum et proximũ eius,aduenæ et pupillo et ui
B duæ non feceritis calumniã, nec sanguinẽ innocentem effuderitis in loco hoc,
et post deos alienos non ambulaueritis in malum uobismetipsis:habitabo uo
biscũ in loco isto, in terra quã dedi patribus uestris a seculo usq; in seculum.
Ecce,uos confiditis uobis in sermonibus mendacij:qui non proderunt uobis:
Furari,occidere,adulterari,iurare mendaciter,libare Baal,et ire post deos alie
nos quos ignoratis. Et uenistis,et stetistis coram me in domo hac, in qua in-
uocatũ est nomen meũ,et dixistis: Liberati sumus,eo q̄ fecerimus oẽs abo-
minationes istas. Nunquid ergo spelunca latronũ facta est domus istã,in qua
C inuocatũ est nomen meum in oculis uestris? Ego,ego sum:ego uidi,dicit dñs.
Ite ad locum meum in Silo,ubi habitauit nomen meum a principio:et uide-
te quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel. Et nunc quia fecistis
omnia opera hęc,dicit dominus:et locutus sum ad uos mane consurgens,et lo
quens,et non audistis:et uocaui uos,et non respõdistis:faciam domui huic in
qua inuocatum est nomẽ meum,& in qua uos habetis fiduciam:& loco quẽ
dedi uobis,& patribus vestris,sicut feci Silo:et proijciam uos a facie mea, si-
cut proieci omnes fratres uestros uniuersum semẽ Ephraim. Tu ergo noli ora
D re pro populo hoc, ne assumas pro eis laudem et orationem, et non obsistas
mihi:quia non exaudiam te. Nonne uides quid isti faciunt in ciuitatibus Iu-
da,et in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem,
et mulieres conspergunt adipem,ut faciant placentas reginæ cœli, & libent
dijs alienis,ut me ad iracundiam prouocent. Nunquid me ad iracundiam pro
uocant,dicit dñs? nonne semetipsos, in confusionem uultus sui? Ideo hęc dicit
dñs deus: Ecce,furor meus,& indignatio mea conflatur super locum istum,su
E per uiros,et super iumenta,et super lignum regionis,et super fruges terrę, &
succendetur,et non extinguetur. Hæc dicit Dominus exercituum deus Israel:
Holocaustomata uestra addite uictimis uestris,et comedite carnes: quia non
sum locutus cum patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de
terra Ægypti de uerbo holocaustomatum et uictimarum. sed hoc uerbũ præ
cepi eis,dicẽs: Audite uocem meam,et ero uobis deus,et uos eritis mihi popu
lus:et ambulate in omni uia quam mandaui uobis, ut bene sit uobis. Et non
F audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed abierunt in uoluntatibus & in
prauitate cordis sui mali: factiq; sunt retrorsum & nõ in antè,a die qua egres-
si sunt patres eorum de terra Ægypti,usq; ad diem hanc. Et misi ad uos om-
nes seruos meos prophetas per diem,consurgens diluculo,& mittens. Et non
audierunt me, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem
suam: & peius operati sunt quam patres eorum. Et loqueris ad eos omnia
uerba hæc, & non audient te; & uocabis eos, & non respondebunt tibi. Et

dices

dices ad eos: Hæc est gens quæ non audiuit uocem domini dei sui, nec recepit disciplinam: perijt fides, & ablata est de ore eorum. Tonde capillum tuum, & proijce, & sume in directum tuum planctũ: quia proiecit dominus, & reliquit generationem furoris sui, quia fecerunt filij Iuda malũ in oculis meis, dicit dominus. Posuerunt offendicula sua in domo in qua inuocatũ est nomen meum, ut polluerent eam: & ædificauerunt excelsa Topheth, quę est in ualle G
filij Ennom: ut incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non pręcepi nec cogitaui in corde meo. Ideo ecce dies uenient, dicit dominus, & non dicetur amplius. Topheth & uallis filij Ennom, sed Vallis interfectionis: & sepelient in Topheth, eo quod non sit locus. Et erit morticinum populi huius in cibũ uolucribus cœli & bestijs terræ, & non erit qui abigat. Et quiescere faciam de urbibus Iuda, & de plateis Ierusalem uocem gaudij, & uocem lętitię, uocem sponsi, & uocem sponsę: in desolatione enim erit terra.

Minis inuitat ad resipiscentiam scelera eorum enumerans & pœnam nuncians. Cap. VIII.

IN illo tempore, ait dominus, Eijcient ossa regis Iuda, & ossa principum eius, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis: Et expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cœli quę dilexerunt, & quibus seruierunt, & post quę ambulauerunt, & quę quęsierunt & adorauerunt non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terrę erunt. A
Et eligent magis mortem quàm uitam, omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in uniuersis locis quę derelicta sunt, ad quę eieci eos, dicit dominus exercituum. Et dices ad eos: Hęc dicit dominus, Nunquid qui cadet, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi, & auscultaui: nemo quod bonum est, loquitur: nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu uadens ad prælium. Miluus in cœlo cognouit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stilus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: uerbum enim domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hęredibus: quia a minimo usque ad maximũ, Isa.56.d.
omnes auaritiam sequuntur: a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt, D
mendacium. Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cum non esset pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierũt, idcirco cadent inter corruentes, in tempore uisitationis suę corruent, dicit dominus. Congregans congregabo eos, ait dominus, non est uua in uitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit, & dedi eis quę pretergressa sunt. Quare sedemus? cõuenite, & ingrediamur ciuitatem munitam, & sileamus ibi, quia dominus deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis, peccauimus enim domino. Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelę, & ecce formido. A Dan auditus est fre-

mitus equorum eius, a uoce hinnituum pugnatorũ eius commota est omnis
terra. Et uenerunt, & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius: urbem &
habitatores eius. Quia ecce ego mittam uobis serpentes regulos, quibus non
est incantatio, & mordebunt uos, ait dominus: dolor meus super dolorem, in
me cor meum mœrens. Ecce uox clamoris filiæ populi mei de terra longin-
G qua: Nunquid dominus non est in Sion: aut rex eius non est in ea? Quare er-
go me ad iracundiam concitauerunt in sculptilibus suis, & in uanitatibus
alienis? Transijt messis, finita est æstas: & nos saluati non sumus. Super con-
tritione filiæ populi mei contritus sum & contristatus, stupor obtinuit me.
Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare igitur non
est obducta cicatrix filiæ populi mei?

Querela grauis prophetæ super malitia & perfidia populi. Cap. IX.

A QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum:
& plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Quis dabit me
in solitudine diuersorium uiatorum: & derelinquam populum meũ,
& recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, & cœtus præuaricatorũ. Et ex-
tenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non ueritatis: confortati
sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognouerunt, di-
cit dominus. Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo
B non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis
amicus fraudulenter incedet. Et uir fratrem suum deridebit, et ueritatem non
loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique age-
rent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me,
dicit dominus. Propterea hæc dicit dominus exercituum: Ego, ego conflabo
et probabo eos: quid enim aliud faciam a facie filię populi mei? Sagitta uul-
nerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo lo-
C quitur, et occulte ponit ei insidias. Nunquid super his non uisitabo, dicit do-
Psal. 17. minus? aut in gente huiuscemodi nõ ulciscetur anima mea? Super mõtes assu-
mam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum: quoniam incen
sa sunt, eo quòd non sit uir pertransiens: et non audierunt uocem possidentis:
a uolucre cœli usque ad pecora transmigrauerunt et recesserunt. Et dabo Ie-
rusalem in aceruos arenæ, et cubilia draconum: et ciuitates Iuda dabo in de-
D solationem, eo quòd nõ sit habitator. Quis est uir sapiens qui intelligat hoc,
et ad quem uerbum oris domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra,
et exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat? Et dixit do-
minus: Quia dereliquerunt legem meam quam dedi eis, et non audierunt
uocem meam, et non ambulauerunt in ea: et abierunt post prauitatem cordis
sui, et post Baalim, quod didicerunt a patribus suis. Idcirco hæc dicit domi-
nus exercituum deus Israel: Ecce ego cibabo populum istum absynthio, et
E potum dabo eis aquam fellis. Et dispergam eos in gentibus, quas non noue-
runt ipsi et patres eorum: et mittam post eos gladium donec consumantur.
Hęc dicit dominus exercituum: Contemplamini, et uocate lamentatrices, ut
ueniant: et ad eas quę sapientes sunt, mittite, et properent: festinent, et assu
mant super nos lamentum: deducant oculi nostri lachrymas, et palpebrę no-
stre defluant aquis: Quia uox lamentationis audita est de Sion, Quomodo
uastati sumus et confusi uehementer: quia dereliquimus terram, quoniam de-

iecta sunt tabernacula nostra. Audite ergo mulieres uerbũ dñi, & assumant F
aures uestræ sermonẽ oris eius: & docete filias uestras lamentũ, & unaquæq;
proximã suam planctũ: quia ascendit mors p̃ fenestras ingressa est domos no
stras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Loquere: Hæc dicit do-
minus, Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, &
quasi fœnum post tergum metentis, & nõ est qui colligat. Hæc dicit dñs: Nõ
glorietur sapiens in sapientia sua, & nõ glorietur fortis in fortitudine sua, & G
non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire &
nosse me, quia ego sum dñs qui facio misericordiam & iudiciũ & iustitiã in
terra. hæc enim placent mihi, ait dñs. Ecce dies ueniunt, dicit dominus: & uisi
tabo super omnẽ qui circuncisum habent prę putium, super Ægyptũ, & sup
Iudã, & sup Edom, & super filios Ammon, & sup Moab, & sup omnes qui
attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præ-
putium, omnis autem domus Israel incircuncisi sunt corde.

Gentium ceremonias & idolatriam detestans, ad ueri dei cultum hortatur. Cap. X.

AVdite uerbum quod locutus est dñs super uos domus Israel. Hæc di- A
cit dominus: Iuxta uias gentium nolite discere: & a signis cœli noli-
te metuere, q̃ timẽt gẽtes: quia leges populorũ uanæ sunt: quia lignũ
de saltu p̃cidit opus manus artificis in ascia. Argẽto & auro decorauit illud:
clauis & malleis cõpegit, ut nõ dissoluatur. In similitudinem palmę fabrica-
ta sunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non ualent. Nolite
ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. Non est similis tui, do-
mine: magnus es tu, & magnũ nomẽ tuũ in fortitudine. Quis nõ timebit te,
o rex gentiũ? Tuũ est enim decus. Inter cunctos sapiẽtes gentiũ, & in uniuer B
sis regnis eorũ nullus est similis tui. Pariter insipientes & fatui probabuntur:
doctrina uanitatis eorũ, lignũ est. Argentũ inuolutũ, de Tharsis affertur, &
aurũ de Ophaz: opus artificis, & manus ærarij: hyacinthus & purpura indu
mentum eorũ opus artificũ uniuersa hęc. Dñs autẽ deus uerus est: ipse deus
uiuens, & rex sempiternus. Ab indignatione eius cõmouebitur terra: & nõ su
stinebunt gentes cõminationẽ eius. Sic ergo dicetis eis: Dij qui cœlos & terrã
nõ fecerunt, pereant de terra & de his quæ sub cœlo sunt. Qui facit terram in
fortitudine sua, pręparat orbẽ in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœ- C
los. Ad uocem suam dat multitudinẽ aquarũ in cœlo, & eleuat nebulas ab ex Psal. 134.
tremitatibus terrę: fulgura in pluuiã facit, & educit uentum de thesauris suis.
Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in scul-
ptili: quoniam falsum est quod conflauit, & nõ est spiritus in eis. Vana sunt,
& opus risu dignum: in tempore uisitationis suę peribunt. Non est his simi-
lis pars Iacob: qui enim formauit omnia, ipse est: & Israel uirga hęreditatis
eius: Dominus exercituum nomen illi. Congrega de terra confusionem tuã,
quę habitas in obsidione: quia hęc dicit dominus: Ecce, ego longe projiciam D
habitatores terrę in hac uice: & tribulabo eos, ita ut inueniantur. Vę mihi
super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane hęc
infirmitas mea est, & portabo illam. Tabernaculum meum uastatum
est, omnes funiculi mei dirupti sunt: filij mei exierunt a me, & non subsi
stunt, non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.
Quia stulte egerunt pastores, & dominum non quęsierunt: propterea non.

Intellexerunt,& omnis grex eorum dispersus est. Vox auditionis ecce venit,
& commotio magna de terra aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda in solitudinē
et habitaculum draconū. Scio domine, quia non est hominis uia eius: nec uiri
est ut ambulet,& dirigat gressus suos. Corripe me domine, uerumtamen in
iudicio: et non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. Effunde indigna
tionem tuam super gentes quæ non cognouerunt te, et super prouincias quæ
nomen tuum non inuocauerunt: quia comederunt Iacob, et deuorauerunt eū
et consumpserunt illum, et decus eius dissipauerunt.

Refricat populo fœdus & beneficia dei, & queritur de insidiis sibi a suis structus propter veritatem. Cap. XI.

A VErbum quod factum est à domino ad Ieremiam, dicens: Audite uer-
ba pacti huius, et loquimini ad uiros Iuda, et ad habitatores Ierusa-
lē, et dices ad eos: Hęc dicit dominus deus Israel: Maledictus uir qui
non audierit uerba pacti huius, quod pręcepi patribus uestris, in die qua edu
xi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea, dicens: Audite uocem meam, et fa-
cite omnia quæ præcepi uobis: et eritis mihi in populum, et ego ero uobis in
deum: ut suscitem iuramentum quod iuraui patribus uestris, daturum me eis
terram fluentem lacte et melle, sicut est dies hæc. Et respondi, et dixi: Amen,
domine. Et dixit dn̄s ad me: Vociferare omnia uerba hęc in ciuitatibus Iu-
da,& foris Ierusalē, dicēs: Audite verba pacti huius,& facite illa: qa cōtestās
contestatus sum patres vestros in die qua eduxi eos de terra Ægypti vsq; ad
B diem hanc. Mane consurgens contestatus sum,& dixi: Audite vocem meam
& non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam. sed abierunt vnusquisq; in
prauitate cordis sui mali. Et induxi super eos omnia verba pacti huius, quod
præcepi vt facerent, et non fecerunt. Et dixit dominus ad me: Inuenta est con
iuratio in viris Iuda,& in habitatoribus Ierusalem. Reuersi sunt ad iniquita
tes patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea. Et hi ergo abie
runt post deos alienos, vt seruirent eis: irritum fecerunt domus Israel & do-
mus Iuda pactum meum quod pepigi cum patribus eorum. Quam ob rem
hæc dicit dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non po
terunt.& clamabunt ad me,& non exaudiam eos. Et ibunt ciuitates Iuda &
habitatores Ierusalem, & clamabunt ad deos quibus libant, & non salua-
bunt eos in tempore afflictionis eorum. Secundum numerum enim ciuita-
C tum tuarum erant dij tui Iuda: et secundum numerum viarum Ierusalem po
suisti aras confusionis ad libandum Baalim. Tu ergo noli orare pro populo
hoc,& ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tem-
pore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. Quid est quòd di-
lectus meus in domo mea facit scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent
à te malitias tuas, in quibus gloriata es? Oliuam vberem, pulchram, fructife-
ram, speciosam vocauit dominus nomen tuum. Ad vocem loquelæ, grandis
exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta eius. Et dominus exercituum qui
plantauit te, locutus est super te malum: pro malis domus Israel & domus Iu
da, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim. Tu autem domine
demonstrasti mihi & cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum Et ego qua-
si agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognoui, quia cogi-
tauerunt super me consilia, dicentes; Mittamus lignum in panem eius, et era-

damus eum de terra viuentium,& nomen eius non memoretur amplius. Tu D
autem Domine fabbaoth, qui iudicas iustè,& probas renes & corda, videã
vltionem tuam ex eis:tibi enim reuelaui causam meam. Propterea hæc dicit
Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam,& dicunt: Non
prophetabis in nomine domini, & non morieris in manibus nostris. Pro-
pterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: iuuenes
morientur in gladio,filij eorum & filiæ eorum morientur in fame,et reliquiæ
non erunt ex eis:inducam enim malum super uiros Anathoth,annum uisita-
tionis eorum.

Disceptatio cum deo cur secundæ sint res impiorum,& piorum aduersæ:deque reiectione Iudæorum,& gentium acceptione. Cap. XII.

IVstus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen iusta lo- A
quar ad te: Quare via impiorum prosperatur:bene est omnibus qui præ
uaricantur,& iniquè agũt?Plantasti eos,et radicem miserunt:proficiũt,
& faciũt fructum:prope es tu ori eorum,et longe à renibus eorum. Et tu do-
mine nosti me,vidisti me,et probasti cor meum tecum. Congrega eos quasi
gregem ad victimam,et sanctifica eos in die occisionis. Vsquequo lugebit ter
ra, et herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea?
Consumptum est animal,et uolucre:quoniam dixerũt,Non uidebit nouissi-
ma nostra. Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris B
cum equis? Cum autẽ in terra pacis securus fueris,quid facies in superbia Ior
danis. Nam et fratres tui,et domus patris tui,etiam ipsi pugnauerunt aduer- Iob 21.a Abac.1.a
sum te,et clamauerunt post te plena voce:ne credas eis,cum locuti fuerint ti-
bi bona. Reliqui domum meam,dimisi hæreditatem meam:dedi dilectã ani-
mam meam in manus inimicorum eius. Facta est mihi hæreditas mea quasi
leo in sylua,dedit contra me uocem,ideò odiui eam. Nũquid auis discolor hæ Is.19.e
reditas mea mihi.nunquid auis tincta per totum.uenite, congregamini om-
nes bestiæ terræ,properate ad deuorandum. Pastores multi demoliti sunt vi C
neam meam,conculcauerũt partem meam:dederunt portionem meam desi-
derabilem in desertum solitudinis. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque
super me. desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet
corde. Super omnes vias deserti venerunt omnes vastatores terræ, quia gla-
dius domini deuorabit ab extremo terræ usque ad extremum eius, non est pax
uniuersæ carni. Seminauerunt triticum,et spinas messuerunt,hæreditatẽ acce
perunt,et non eis proderit,confundemini à fructibus uestris,propter iram fu
roris domini. Hæc dicit dominus aduersum omnes uicinos meos pessimos, q D
tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israel, Ecce,ego euellam
eos de terra sua,et domum Iuda euellam de medio eorũ. Et cum euulsero eos,
conuertar,et miserebor eorum,et reducam eos,uirum ad hæreditatem suam,
et uirum in terram suam. Et erit,si eruditi didicerint uias populi mei,ut iurẽt
in nomine meo Viuit dominus, sicut docuerunt populum meum iurare in
Baal:ædificabuntur in medio populi mei. Quod si non audierint,euellam gen
tem illam euulsione et perditione,ait dominus.

Deus aperit prophetæ quo a summo ad infimum de omnibus sit pœnas sumpturus. Cap. XIII.

HÆc dicit Dominus ad me, Vade,et posside tibi lumbare lineum,et po A
nes illud super lumbos tuos, et in aquam non inferes illud. Et possedi

lumbare iuxta uerbum domini,& posui circa lumbos meos. Et factus est sermo domini ad me secundò, dicens: Tolle lumbare quod possedisti, quod est circa lumbos tuos,& surgens vade ad Euphraten,& absconde ibi illud in foramine petrę. Et abij,& abscōdi illud in Euphrate, sicut praeceperat mihi dominus. Et factum est post dies plurimos,dixit dominus ad me: Surge, & vade ad Euphraten:& tolle inde lumbare,quod praecepi tibi ut absconderes illud ibi. Et abij ad Euphraten,& fodi, & tuli lumbare de loco ubi absconderā
B illud:& ecce,computruerat lumbare,ita ut nulli usui aptum esset. Et factum est uerbum domini ad me,dicens: Hęc dicit dominus, Sic computrescere faciam superbiam Iuda, & superbiam Ierusalem multam,populum istū pessimum,qui nolunt audire uerba mea,& ambulāt in prauitate cordis sui: abie
A runtque post deos alienos,ut seruirent eis & adorarent eos:& erunt sicut lumbare istud,quod nulli usui aptum est. Sicut enim adhęret lumbare ad lumbos uiri, sic agglutinaui mihi omnem domum Israel,& omnem domum Iuda, dicit dominus: ut essent mihi in populum,& in nomen,& in laudem, & in gloriam:& non audierunt. Dices ergo ad eos sermonem istum: Haec dicit dominus deus Israel, Omnis laguncula implebitur uino. Et dicent ad te: Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur uino? Et dices ad eos: Haec dicit dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terrę huius & reges qui sedēt
C de stirpe Dauid super thronum eius,& sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Ierusalem, ebrietate:& dispergam eos in uirum à fratre suo et patres,& filios pariter, ait dominus: non parcam, et non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos. Audite,et auribus percipite: Nolite eleuari, quia dominus locutus est. Date domino deo uestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem: et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem. Quod si hoc nō audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae: plorans plorabit, et deducet oculus meus lachrymam, quia captus est grex domini. Dic regi et dominatrici: Humiliamini, sedete: qm̄ descendet de capite uestro corona glorię uestrę. Ciuitates austri clausae sunt, et non est qui aperiat: translata est om
D nis Iuda transmigratione perfecta. Leuate oculos uestros, et uidete qui uenitis ab aquilone: ubi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum. Quid dices cum uisitauerit te. Tu enim docuisti eos aduersum te, et erudisti in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem. Quod si dixeris in corde tuo: Quare uenerunt mihi haec. Propter multitudinem iniquitatis tuae reuelata sunt uerecundiora tua, pollutae sunt plantae tuae. Si mutare potest Æthiops pellē suam, aut pardus uarietates suas: et uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et disseminabo eos, quasi stipulam quę uento raptatur in deserto. Haec sors tua pársque mensurę tuae a me, dicit dominus: quia oblita es mei, et confisa es in mendacio. unde et ego nudaui femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuę: super colles in agro uidi abominationes tuas. Vae tibi Ierusalem: non mundaberis post me: usquequo adhuc.

Penuriā annonę annunciat deus prophetę, & prohibet ne interueniat pro populo. Cap. XIIII.

A QVod factum est uerbum domini ad Ieremiam de sermonibus siccitatis. Luxit Iudęa, et portae eius corruerūt, et obscuratę sunt in ter-

ra,& clamor Ierusalem ascendit. Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum,non inuenerunt aquam,reportauerunt vasa sua vacua:confusi sunt & afflicti,& operuerunt capita sua. Propter terræ vastitatem,quia non venit pluuia in terram,confusi sunt agricolæ,operuerunt capita sua. Nam & cerua in agro peperit,& reliquit: quia non erat herba. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum,quia non erat herba. Si iniquitates nostræ responderint nobis: domine,fac propter nomen tuum,quoniam multæ sunt auersiones nostræ,tibi pec B
cauimus. Expectatio Israel,saluator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra,& quasi uiator declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus, vt fortis qui non potest saluare? Tu autem in nobis es, Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. Hæc dicit dominus populo huic,qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit,& domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum. Et dixit dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocaustomata & uictimas,non suscipiam ea: quoniam gladio,& fame, & peste consumam eos. Et dixi: A,a,a,Domine Deus: Prophetæ dicunt eis, Nō videbitis gladium,et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis C
in loco isto. Et dixit dominus ad me, Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos,et non præcepi eis,neq; locutus sum ad eos: uisionem mendacem,et diuinationem,et fraudulentiam,et seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcirco hęc dicit dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi,dicentes, Gladius et fames non erit in terra hac: In gladio et fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in uijs Ierusalem præ fame et gladio,et nō erit qui sepeliat eos, ipsi et uxores eorum, filij et filiæ eorum, et effundam super eos malum suū. Et dices ad eos verbum istud: Deducant oculi mei lachrymam per noctem et diem,et non taceant: quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. Si egressus fuero ad agros: ecce, oc- D
cisi gladio. et si introiero in ciuitatem: ecce,attenuati fame. Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram quam ignorabant. Nunquid proijciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas. Expectauimus pacem,et nō est bonum: et tempus curationis,et ecce turbatio. Cognouimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum,quia peccauimus tibi. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum,neq; facias nobis contumeliam solij gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant. aut cœli possunt dare imbres. Nōne tu es dominus deus noster,quem expectauimus. Tu enim fecisti omnia hæc.

Renuit deus audire ullum perfido populo patrocinantem,& minatur ei graues ærumnas. Cap. XV

ET dixit dominus ad me: Si steterint Moyses et Samuel coram me,non A
est anima mea ad populum istū. Eijce illos a mea,et egrediātur. Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur. dices ad eos: Hæc dicit dominus, Qui ad mortem,ad mortem: et qui ad gladium,ad gladium,et qui ad famē, ad famem,et qui ad captiuitatem,ad captiuitatem. Et uisitabo super eos qua-

tuor species,dicit Dominus,Gladium ad occisionem,& canes ad lacerandum
& volatilia coeli & bestias terræ ad deuorandum,& dissipandum : & dabo
B eos in feruorem vniuersis regnis terræ propter Manassem filium Ezechiæ re
gis Iuda,super omnibus quę fecit in Ierusalem. Quis enim miserebitur tui Ie
rusalem?aut quis contristabitur pro te?aut quis ibit ad rogandum pro pace
tua?Tu reliquisti me,dicit Dominus:retrorsum abijsti:& extendam manum
meam super te:& interficiam te:laboraui rogans. Et dispergam eos ventila-
bo in portis terrę:interfeci & disperdidi populum meum, & tamē à vijs suis
non sunt reuersi. Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris : in-
duxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie : misi super ciuitates
Amos 8.c repente terrorem. Infirmata est quæ peperit septem,defecit anima eius, occi-
dit ei sol,cum adhuc esset dies:confusa est,& erubuit. Et residuos eius in gla-
dium dabo in conspectu inimicorum eorū,ait dominus. Vę mihi mater mea:
C quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra?non fœne-
rauit mihi quisquam:omnes maledicunt mihi. Dicit Dominus : Si non reli-
quiæ tuæ in bonum,si non occurri tibi in tempore afflictionis , & in tempore
tribulationis aduersus inimicum. Nunquid fœderabitur ferrum ferro ab aqui
lone,& æs?Diuitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis in om
nibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis . Et adducam inimicos tuos
de terra quam nescis:quia ignis succensus est in furore meo,& super vos arde
bit.Tu scis Domine,recordare mei,& uisita me,& tuere me ab his qui per-
sequuntur me. Noli in patientia tua suscipere me:scito quoniam sustinui pro
pter te opprobrium. Inuenti sunt sermones tui,& comedi eos, & factum est
Ezech 3.a mihi uerbum tuum in gaudium & in lætitiam cordis mei:quoniam inuoca-
D tum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum. Non sedi in consi-
lio ludentium, & gloriatus sum a facie manus tuæ:solus sedebam , quoniam
comminatione repleſti me. Quare factus est dolor meus perpetuus,& plaga
mea desperabilis renuit curari?facta est mihi quasi mendacium aquarum in-
fidelium. Propter hoc hęc dicit Dominus: Si conuerteris , conuertam te , &
ante faciem meam stabis:& si separaueris pretiosum à vili , quasi os meum
eris.conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos . Et dabo te populo
huic in murum æreum,fortem,& bellabunt aduersum te,& non pręualebūt:
quia ego tecum sum vt saluem te,& eruam te,dicit Dominus. Et liberabo te
de manu pessimorum,& redimam te de manu fortium.

Prohibetur prophetæ connubium & omne commercium cum populo,quod dominus eum perdi-
turus esset,inque eius locum substituturus gentes. Cap. XVI.

A ET factum est verbum domini ad me , dicens : Non accipies vxorem,
& non erunt tibi filij & filiæ in loco isto. Quia hæc dicit Dominus su
per filios & filias, qui generantut in loco isto : & super matres eorum
quæ genuerunt eos:& super patres eorum,de quorum stirpe sunt nati in ter-
ra hac: Mortibus ęgrotationum morientur:non plangentur,& non sepelien-
tur,in sterquilinium super faciem terræ erunt. Et gladio & fame consumen-
tur:& erit cadauer eorum in escā volatilibus coeli,& bestijs terræ. Hæc enim
dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij,neq; vadas ad plangendum
neq; consoleris eos:quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus,
misericordiam & miserationes. Et morientur grandes, & parui in terra ista:
non

non sepelientur, neq; plangentur, & non se incident, neque caluitium fiet pro B
eis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo:
& non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre. Et
domum conuiuij nõ ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas, & bibas. quia
hæc dicit dominus exercituum deus Israel: Ecce ego auferam de loco isto in
oculis uestris, & in diebus uestris uocem gaudij, & uocem lætitiæ, uocẽ spon-
si & uocem sponsæ. Et cum annuntiaueris populo huic omnia uerba hæc, &
dixerunt tibi: Quare locutus est dominus super nos omne malũ grande istud?
quæ iniquitas nostra? aut quod peccatum nostrum quod peccauimus domi-
no deo nostro? Dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres uestri, ait Domi-
nus: & abierunt post deos alienos, & seruierunt eis, & adorauerũt eos: & me C
dereliquerunt, & legem meam nõ custodierũt. Sed & uos peius operati estis,
quam patres uestri. ecce enim ambulat unusquisque post prauitatem cordis
sui mali, ut me non audiat. Et eijciam uos de terra hac, in terram quam igno
ratis uos & patres uestri: & seruietis ibi dijs alienis die ac nocte, qui non da-
bunt uobis requiem. Propterea ecce dies ueniunt, dicit dominus, & non di-
cetur ultra, Viuit dominus qui eduxit filios Israel de terra Ægypti: sed Vi-
uit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra aquilonis, & de uniuersis terris
ad quas eieci eos: et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.
Ecce, ego mittam piscatores multos, dicit Dñs, & piscabuntur eos. Et post
hæc mittã eis multos uenatores, & uenabunt eos de oĩ mõte et de oĩ colle, &
de cauernis petrarum. Quia oculi mei sunt super omnes uias eorum: non sunt D
absconditę a facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.
Et reddam primum duplices iniquitates & peccata eorum: quia contamina-
uerunt terram meam in morticinis idolorum suorum, & abominationibus
suis impleuerunt hęreditatem meam. Domine fortitudo mea, & robur meũ,
& refugium meum in die tribulationis: ad te gentes uenient ab extremis ter-
ræ, & dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, uanitatem quę eis
non profuit. Nunquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dij? Idcirco ecce
ego ostendam eis per uicem hanc, ostendam eis manum meam, & uirtutem
meam: & scient quia nomen mihi dominus.

Quæ mala deo diffidentes maneãt, & opes iniquæ cõgerentes, deque obseruãdo sabbatho. Ca. XVII.

PEccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in ungue adamãtino, exaratum A
super latitudinem cordis eorum, et in cornibus ararum eorum. Cum re
cordati fuerint filij eorum ararum suarum et lucorum suorum, ligno-
rumq; frondentium in montibus excelsis, sacrificantes in agro: fortitudinem
tuam et omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter pec-
cata in uniuersis finibus tuis. Et relinqueris sola ab hæreditate tua, quam de-
di tibi, et seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignẽ
succendisti in furore meo: usque in æternum ardebit. Hæc dicit dominus: Ma
ledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a
domino recedit cor eius. Erit enim quasi myricæ in deserto, et non uidebit cũ
uenerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto in terra salsuginis et in-
habitabili. Benedictus uir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia
eius. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorẽ
mittit radices suas; et non timebit cũ uenerit æstus. Et erit folium eius uiride,

B & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fru-
ctum. Prauum est cor omnium & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego do-
minus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuiq; iuxta viam suam, &
iuxta fructum adinuentionum suarum. Perdix fouit quæ non peperit: fecit di
uitias, & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in no-
uissimo suo erit insipiens. Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sancti-
ficationis nostræ. Expectatio Israel Domine, omnes qui te derelinquunt, con-
fundentur: recedentes à te, in terra describentur: quoniam dereliquerunt venã
aquarum viuentium Dominum. Sana me Domine, & sanabor: saluum me
fac, & saluus ero: quoniam laus mea es tu. Ecce ipsi dicũt ad me: Vbi est ver-
bum domini? veniat. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem
hominis non desideraui, tu scis. Quod egressum est de labijs meis, rectum in
C conspectu tuo fuit. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu inde afflictionis.
Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paueant illi, &
non paueam ego. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione cõ-
tere eos. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & sta in porta filiorum populi per
quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ierusalẽ:
& dices ad eos. Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iuda, cunctiq;
habitatores Ierusalem qui ingredimini per portas istas. Hæc dicit Dominus:
Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi: nec infe
ratis per portas Ierusalem, & nolite ejcere onera de domibus vestris in die
Exo. 20.b sabbathi, & omne opus non facietis. Sanctificate diem sabbathi, sicut præce-
pi patribus vestris. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed indu
rauerunt ceruicem suam ne audirent me, et ne acciperent disciplinam. Et erit:
D Si audieritis me, dicit Dominus, vt non inferatis onera per portas ciuitatis
huius in die sabbathi; & si sanctificaueritis diem sabbathi, ne faciatis in eo
omne opus: ingredientur per portas ciuitatis huius reges & principes seden-
tes super solium Dauid, & ascendentes in curribus & equis, ipsi & principes
eorum, viri Iuda, & habitatores Ierusalem: & habitabitur ciuitas hæc in sem
piternum. Et venient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Ierusalem & de ter-
ra Beniamin & de campestribus & de montuosis & ab austro, portantes ho
locaustum & victimam & sacrificium & thus & inferent oblationem in do
mum domini. Si autem non audieritis me, vt sanctificetis diem sabbathi, &
ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem die sabbathi: succendã
ignem in portis eius, & deuorabit domos Ierusalem, & non extinguetur.

Ita nos esse in manu Dei, vt lutum inter digitos figuli. Cap. XVIII.

A VErbum quod factum est ad Ieremiam à domino, dicens: Surge, & de
scende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Et descendi in do-
mum figuli, & ecce, ipse faciebat opus super rotã. Et dissipatum est
vas quod ipse faciebat è luto, manibus suis: conuersusque, fecit illud, vas alte-
rum, sicut placuerat in oculis eius vt faceret. Et factum est verbum domini
ad me, dicens: Nunquid sicut figulus iste, non potero uobis facere domus Is-
rael, ait dominus? Ecce, sicut lutũ in manu figuli, sic vos in manu mea, domus
Israel. Repente loquar aduersum gentem & aduersus regnum, ut eradicem &
destruam & disperdam illud. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo suo quod
locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogi-

taui ut facerem ei:& subitò loquar de gente & de regno, ut ædificem & plan
tem illud. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat uocem meam: pœni- B
tentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei. Nunc ergo dic uiro
Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hęc dicit Dominus, Ecce ego fingo
contra uos malum, & cogito contra uos cogitationem. Reuertatur unusquis-
que a uia sua mala, & dirigite uias uestras & studia uestra. Qui dixerunt:
Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque praui-
tatē cordis sui mali faciemus. Ideò hęc dicit Dñs: Interrogate gentes, Quis
audiuit talia horribilia, quę fecit nimis uirgo Israel? Nunquid deficiet de pe-
tra agri nix Libani? aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ & defluen-
tes? Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingētes in uijs C
suis & in semitis seculi, ut ambularent per eas in itinere non trito: Vt fieret
terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum. Omnis qui pręte-
rierit per eam, obstupescet, & mouebit caput suum. Sicut uentus urens disper
gam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditio-
nis eorum. Et dixerunt: Venite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes:
non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a pro-
pheta. uenite, & percutiamus eum lingua, & nō attendamus ad uniuersos ser
mones eius. Attende domine ad me, & audi uocem aduersariorum meorum.
Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animę meæ? Re- D
cordare quòd steterim in conspectu tuo ut loquerer pro eis bonum, & auer-
terem indignationem tuam ab eis. Propterea da filios eorum in famem, &
deduc eos in manus gladij: fiant uxores eorum absque liberis, & uiduę: & uiri
earum interficiantur morte: iuuenes eorū confodiantur gladio in pręlio. Au-
diatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repente:
quia foderunt foueā, ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.
Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne
propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorū a facie tua non deleatur: fiant
corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

Cognoscit propheta Ierosolymæ & Topheth excidium. Cap. XIX.

HÆc dicit Dominus: Vade, et accipe lagunculam figuli testaceam a se- A
nioribus populi, & senioribus sacerdotum: et egredere ad uallem filij
Ennom, quæ est iuxta introitum portæ fictilis: et prędicabis ibi uer-
ba quę ego loquar ad te, et dices: Audite uerbum Domini reges Iuda, et habi
tatores Ierusalem: hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce, ego in-
ducam afflictionem super locum istum: ita ut omnis qui audierit illam, tin-
nient aures eius: eo quòd dereliquerunt me, et alienum fecerunt locum istum,
et libauerunt in eo dijs alienis, deos nescierunt ipsi, et patres eorum, et reges
Iuda, et repleuerunt locum istum sanguine innocentum: et ædificauerunt ex- B
celsa Baal ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baal, quæ non prę
cepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum. Propterea ecce dies ue-
niunt, dicit dominus, et non uocabitur amplius locus iste, Topheth, et Vallis
filij Ennom, sed Vallis occisionis. Et dissipabo consilium Iuda et Ierusalem
in loco isto, et subuertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, et in
manu quęrentium animas eorum, et dabo cadauera eorum escam uolatilibus
cœli, et bestijs terrę. Et ponam ciuitatem hanc in stuporē, et in sibilum, om-

Iet. 18.&49. 50. nis qui pręterierit per eã, obstupescet, & sibilabit super vniuersa plaga eius.
Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum: &
C Vnusquisq; carnes amici sui comedet in obsidione & in angustia in qua concludent eos inimici eorum, & qui quęrunt animas eorum. Et conteres lagunculam in oculis virorum qui ibunt tecum. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum, Sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli quod non potest vltrà instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quòd non sit alius locus ad sepeliendum. Sic faciam loco huic, ait dominus, & habitatoribus eius: & ponam ciuitatem istam sicut Topheth. Et erũt
D domus Ierusalem, & domus regum Iuda sicut locus Topheth immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificauerunt omni militiæ cœli, & libauerunt libamina dijs alienis. Venit autem Ieremias de Tophth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum: Hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego inducam super ciuitatem hanc, & super omnes vrbes eius vniuersa mala quę locutus sum aduersum eam: quoniam indurauerunt ceruicem suam, vt nõ audirent sermones meos.

Phassur sacerdos Ieremiam cædit & conijcit in carcerem, illi ue vaticinatur ingentes calamitates. Cap. XX.

A ET audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui cõstitutus erat princeps in domo dñi, Ieremiã prophetãtem sermones istos. Et percussit Phassur Ieremiam prophetam, & misit eum in neruum, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini. Cumq; illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de neruo. & dixit ad eum Ieremias: Non Phassur vocauit Dominus nomen tuum, sed Pauorem vndiq;: quia hæc dicit Dominus: Ecce, ego dabo te in pauorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt. & omnem Iudam dabo in ma-
B num regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, et percutiet eos gladio. Et dabo uniuersam substantiam ciuitatis huius, & omnem laborem eius, omneq; pretium, & cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent & ducent in Babylonem. Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatem, & in Babylonẽ venies, & ibi morieris: ibique sepelieris tu, et omnes amici tui quibus prophetasti mendacium. Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, et inualuisti, factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me: Quia iam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatẽ clamito. Et factus est mihi
C sermo domini in opprobrium & in derisum tota die. Et dixi: Non recordabor eius, neq; loquar ultra in nomine illius. & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis: & defeci, ferre nõ sustinẽs. Audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu. Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus uiris qui erant pacifici mei, & custodientes latus meũ: si quo modo decipiatur, & pręualeamus aduersus eum, et cõsequamur ultionem ex eo. Dominus autem mecum est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, et infirmi erunt: confundentur vehementer, quia nõ intellexerunt opprobrium sempiternum quod nunquam delebitur. Et tu domine exercituum probator iusti, qui uides renes et cor: uideam quæso ultionem tuam

nem tuã ex eis:tibi enim reuelaui causam meam. Cantate dño, laudate dominum:quia liberauit animam pauperis de manu malorum. Maledicta dies in qua natus sum:dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Maledictus uir qui annunciauit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificauit eum. Sit homo ille vt sunt ciuitates quas subuertit dominus, & non pœnituit eum, audiat clamorem mane, & vlulatum in tempore meridiano: qui non me interfecit a uulua, vt fieret mihi mater mea sepulchrum, & vulua eius conceptus æternus. Quare de uulua egressus sum, ut uiderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei?

Vrbe obsessa quærit rex Sedecias a propheta euentum belli, cum ipsi indicat. Cap. XXI.

VErbum quod factum est ad Ieremiam a domino, quando misit ad eũ rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maasię sacerdotem, dicens: Interroga pro nobis dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis prœliatur aduersum nos: si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, & recedat a nobis. Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ, Hæc dicit dominus deus Israel, Ecce, ego conuertam vasa belli, quę in manibus vestris sunt, et quibus uos pugnatis aduersum regem Babylonis et Chaldęos, qui obsident uos in circuitu murorũ: et congregabo ea in medio ciuitatis huius. Et debellabo ego uos in manu extenta et in brachio forti et in furore et in indignatione, et in ira grandi. Et percutiã habitatores ciuitatis huius: homines et bestiæ pestilentia magna morientur. Et post hoc ait dominus, dabo Sedeciam regem Iuda, et seruos eius, et populum eius, et qui derelicti sunt in ciuitate hac a peste et gladio et fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu inimicorum eorum, et in manu quærentium animam eorum: et percutiet eos in ore gladij, et non flectetur, neque parcet, nec miserebitur. Et ad populum hunc dices: Hæc dicit dominus, Ecce ego do coram uobis uiam uitæ, et uiam mortis. qui habitauerit in vrbe hac, morietur gladio et fame et peste: qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldæos qui obsident uos, uiuet, et erit ei anima sua quasi spolium. Posui enim faciem meam super ciuitatem hanc in malum, et non in bonũ, ait dñs: in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. Et domini regis Iuda: Audite verbum domini. Domus Dauid, hęc dicit dominus, Iudicate mane iudiciũ, et eruite ui oppressum de manu calũniantis: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum. Ecce, ego ad te habitatricẽ vallis solidæ atq; campestris, ait dñs: qui dicitis, Quis percutiet nos? et quis ingredietur domos nostras? Et uisitabo super uos iuxta fructum studiorum uestrorum, dicit dominus: et succendam ignem in saltu eius: et deuorabit omnia in circuitu eius.

Regem cum populo suo exhortatur ad iustitiam & pietatem, enuntiatque fata Sellum & Ioacim. Cap. XXII.

HÆc dicit dominus: Descẽde in domum regis Iuda, et loqueris ibi uerbum hoc, et dices: Audi uerbũ domini rex Iuda, qui sedes super solium Dauid: tu et serui tui, et populus tuus, qui ingredimini p portas istas. Hæc dicit Dominus: Facite iudicium et iustitiam, et liberate ui oppressum de manu calumniatoris: et aduenam, et pupillum, et uiduam nolite contristare, neq; opprimatis iniquè, et sanguinem innocentẽ ne effundatis in loco isto. Si

enim facientes feceritis verbũ istud: ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius, & ascendentes currus & equos, ipsi & serui & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hæc:
B in memetipso iuraui, dicit dominus quia in solitudinem erit domus hęc, Quia hæc dicit dominus super domum regis Iuda, Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, vrbes inhabitabiles: & sanctificabo super te interficientem virum & arma eius: & succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem. Et pertransibunt gentes multę per ciuitatem hanc: & dicet vnusquisq; proximo suo: Quare fecit dominus sic ciuitati huic grandi? Et respondebunt: Eo quòd dereliquerint pactum domini dei sui, & adorauerint
C deos alienos, & seruierint eis. Nolite flere mortuum, neq; lugeatis super eum fletu: plangite eum qui egreditur, quia non reuertetur vltrà, nec videbit terram natiuitatis suæ: quia hæc dicit dominus ad Sellum filium Iosiæ regis Iuda, qui regnauit pro Iosia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non reuertetur huc amplius: sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius. Vę qui ędificat domum suam in iniustitia, et cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius
D non reddet ei. Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitq; sinopide. Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiam tunc cum bene erat ei? Iudicauit causam pauperis & egeni in bonum suum? Nunquid non ideò quia cognouit me, dicit dominus? Tui verò oculi & cor ad auaritiam, & ad sanguinem
E innocentem fundendum & ad calumniam & ad cursum mali operis. Propte
4.Re.24.a rea hæc dicit dominus ad Ioacim filium Iosiæ regem Iuda: Non plangent eum, Væ frater & vę soror: non concrepabunt ei, Væ domine, & væ inclyte. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Ascende Libanum, & clama: & in Basan da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui. Locutus sum ad te in abundantia tua: dixisti, Non audiam. Hæc est via tua ab adolescentia tua, quia nõ audisti vocem meam. Omnes pastores tuos pascet ventus & amatores tui
F in captiuitatem ibunt: & tunc confunderis, & erubesces ab omni malitia tua Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuisti cum venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis. Viuo ego, dicit dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea: inde euellam eum. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldęorum. Et mittam te et matrem tuam quę genuit te, in ter
G ram alienam, in qua nati non estis, ibiq; moriemini: & in terram ad quam ipsi leuant animam suam, vt reuertantur illuc, & non reuertentur. Nunquid vas fictile atq; contritum vir iste Iechonias? Nunquid vas absq; omni voluptate? quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram quam ignorauerunt? Terra, terra, terra audi sermonem domini. Hęc dicit dominus: Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur. nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltrà in Iuda.

VÆ pastoribus qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ,dicit dominus. Ideò hæc dicit dominus deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum, Vos dispersistis gregem meum,& eiecistis eos, & non visitastis eos:ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum,ait dominus. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas eiecero eos illuc:& conuertam eos ad rura sua, & crescent & multiplicabuntur. Et suscitabo super eos pastores,& pascent eos:& non formidabunt vltrà,& non pauebunt:& nullus quæretur ex numero,dicit dominus. Ecce dies veniunt,dicit dominus:& suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit rex,& sapiens erit:& faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda,& Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Propter hoc ecce dies veniunt,dicit dominus:& non dicent vltra,Viuit dominus qui eduxit filios Israel de terra Ægypti:sed,Viuit dominus qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra aquilonis,& de cunctis terris,ad quas eieceram eos illuc:& habitabunt in terra sua. Ad prophetas:Contritum est cor meum in medio mei,contremuerunt omnia ossa mea:factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus a vino,a facie domini,& a facie verborum sanctorum eius. Quia adulteris repleta est terra,quia a facie maledictionis luxit terra,arefacta sunt arua deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis. Propheta namque & sacerdos polluti sunt:& in domo mea inueni malum eorum,ait dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris:impellentur enim et corruent in ea:afferam enim super eos mala,annum visitationis eorum,ait dominus. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem:prophetabant in Baal,et decipiebant populum meum Israel. Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem,adulterium,et iter mendacij:et confortauerunt manus pessimorum,ut non conuerteretur vnusquisque a malitia sua:facti sunt mihi omnes vt Sodoma,et habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit dominus exercituum ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absynthio, et potabo eos felle: a prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terrã. Hæc dicit dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum,qui prophetant uobis,et decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur,non de ore domini. Dicunt his qui blasphemant me:Locutus est dominus, Pax erit vobis,et omnibus qui ambulant in prauitate cordis sui,dixerunt,Non ueniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio domini,et vidit et audiuit sermonem eius? quis considerauit verbum illius,et audiuit? Ecce,turbo dominicæ indignationis egredietur,et tempestas erumpens:super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor domini vsque dum faciat et vsque dum compleat cogitationem cordis sui. in nouissimis diebus intelligetis consilium eius. Nõ mittebam prophetas,et ipsi currebant:non loquebar ad eos,et ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo,et nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtique eos a via sua mala,et a cogitationibus suis pessimis. Putás ne deus è vicino ego sum,dicit dominus,et nõ deus de longe? Si occultabitur,vir in absconditis:et ego non videbo eum,dicit dominus? Nunquid non cœlum et terram ego impleo,dicit dominus: Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in

A
Ezec.34.a
B
C
Deut.32.
D
Iere.14.b & 29. B

nomine meo mendacium,atq; dicentes: Somniaui, somniaui. Vsq;quo istud
E est in corde prophetarum vaticinantium mendacium,& prophetantium se-
ductiones cordis sui? Qui uolunt facere vt obliuiscatur populus meus nominis
mei,propter somnia eorum quæ narrat vnusquisq; ad proximum suum: sicut
obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta qui habet som
nium,narret somnium:& qui habet sermonem meum, loquatur sermonem
F meum verè. quid paleis ad triticum: dicit dominus? Nunquid nõ verba mea
sunt quasi ignis,dicit dominus:& quasi malleus conterens petram? Propte-
rea ecce ego ad prophetas,ait dominus: qui furantur verba mea vnusquisq;
à proximo suo. Ecce ego ad prophetas, ait dominus: qui assumunt linguas
suas,& aiunt: Dicit dominus: Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium
ait dominus: qui narrauerunt ea,& seduxerunt populum meum in mendacio
suo & in miraculis suis: cum ego non misissem eos, nec mandassem eis: qui ni
hil profuerũt populo huic,dicit dominus. Si igitur interrogauerit te populus
iste, vel propheta,aut sacerdos dicens: Quod est onus domini? dices ad eos: Vt
quid onus? proijciam quippe vos,dicit dominus. Et propheta & sacerdos &
G populus,qui dicit: Onus domini: visitabo super virum illum,& super domũ
eius. Hæc dicetis vnusquisq; ad proximum & ad fratrem suum: Quid respon
debit dominus? & quid locutus est dominus? Et onus domini vltrà non me-
morabitur: quia onus erit vnicuiq; sermo suus: & peruertistis verba dei viuẽ
tis,domini exercituum dei nostri. Hęc dices ad prophetam. Quid respondit ti
bi dominus? & quid locutus est dominus? Si autem Onus domini dixeritis:
propter hoc hęc dicit dominus, Quia dixistis sermonem istum, Onus domi
ni:& misi ad vos,dicens, Nolite dicere Onus domini, propterea ecce ego tol
lam vos portans,& derelinquam vos,& ciuitatem quam dedi vobis,& pa-
tribus vestris a facie mea:& dabo vos in opprobriũ sempiternum,et in igno
miniam æternam,quę nunquam obliuione delebitur.

Visionem refert & populi & principis subuersionem significantem. Cap. XXIIII.

A Ostendit mihi dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante
templum domini: postquam transtulit Nabuchodonosor rex Ba-
bylonis Iechoniam filium ioacim regem Iuda,& principes eius,&
fabrum,et inclusorem de Ierusalem,et adduxit eos in Babylonem. Calathus
B vnus,ficus bonas habebat nimis: vt solent ficus esse primi temporis, et cala-
thus vnus,ficus habebat malas nimis,quæ comedi non poterant,eo quod es-
sent malæ. Et dixit dominus ad me: Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Ficus,
ficus bonas,bonas valde: et malas,malas valde,quæ comedi non possunt, eo
quòd sint malæ. Et factum est verbum domini ad me, dicens: Hæc dicit do-
C minus deus Israel: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Iu
da,quem emisi de loco isto in terram Chaldęorum,in bonum. Et ponam ocu
los meos super eos ad placandum: et reducam eos in terram hanc: et ædifica-
bo eos,et non destruam, et plantabo eos, et non euellam. Et dabo eis cor,
vt sciant me, quia ego sum dominus: et erunt mihi in populum, et ego ero
D eis in deum: quia reuertentur ad me in toto corde suo. Et sicut ficus pessimę,
quæ comedi non possunt,eo quòd sint malæ: hæc dicit dominus, sic dabo Se
deciam regem Iuda,et principes eius,et reliquos de Ierusalem, qui remanse-
runt in vrbe hac, et qui habitant in terra Ægypti. Et dabo eos in vexatio-
nem

nem afflictionemq; omnibus regnis terræ, in opprobrium et in parabolam et in prouerbium et in maledictionem in vniuersis locis ad quę eieci eos. Et mittam in eis gladium & famem & pestem, donec consumantur de terra quam dedi eis & patribus eorum.

Arguitur rex cum populo & prædicitur eis captiuitas, simulque Babyloni suum enuntiatur excidium. Cap. XXV.

VErbum quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudę: in anno A
quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iuda, & ad vniuersos habitatores Ierusalem, dicēs: A tertiodecimo anno Iosiæ filij Amon regis Iuda vsq; ad diem hanc: iste tertius et vicesimus annus, factum est verbum domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens & loquens: & non audistis. Et misit dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensq;: & non audistis, neq; inclinastis aures vestras vt audiretis, cum diceret: Reuertimini vnusquisq; a via sua mala, & a pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quam dedit dominus vobis & patribus vestris, a seculo & vsq; in secu- B
lum. Et nolite ire post deos alienos, vt seruiatis eis, adoretisq; eos, neq; me ad iracundiam prouocetis in operibus manuum vestrarum, & non affligam vos. Et non audistis me, dicit dominus: vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum. Propterea hæc dicit dominus exercituum: Pro eo quòd non audistis verba mea, ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes aquilonis, ait dominus, et Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istā, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt & interficiam eos, & ponam eos in stuporem & in sibilum, & in solitudines sempiternas. Perdamq; ex eis vocem gaudij & vocem lętitiæ, vocem C
sponsi & vocem sponsæ, vocem molę & lumen lucernæ. Et erit vniuersa terra hæc in solitudinem & in stuporem: & seruient omnes gentes istæ regi Ba-
bylonis septuaginta annis. Cumq; impleti fuerint septuaginta anni, visita- 2.Par.36.d
bo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldęorum: & ponam illam in solitudines sempiternas. Et adducam super terram illam omnia verba mea quę locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunq; prophetauit Ieremias aduersum omnes gentes: quia seruierunt eis, cum essent gentes multæ & reges magni: & reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta manuum suarum. Quia sic dicit dominus exercituum deus Israel: Sume D
calicem vini furoris huius de manu mea: & propinabis de illo cunctis gentibus ad aquas ego mittam te. Et bibent, & turbabuntur, & insanient: à facie gladij quem ego mittam inter eos. Et accepi calicem de manu domini, & propinaui cunctis gentibus ad quas misit me dominus: Ierusalem, & ciuitatibus Iuda, & regibus eius & principibus eius: vt darem eos in solitudinem & in stuporem & in sibillum & in maledictionem, sicut est dies ista. Pharaoni regi Ægypti & seruis eius & principibus eius & omni populo eius, et vniuersis generaliter: cunctis regibus terrę Ausitidis, & cunctis regibus terrę Philisthijm et Ascalonis et Gazę et Accarō et reliquijs Azoti et Idumęę et Moab

& filijs Ammon,& cunctis regibus Tyri, & vniuersis regibus Sidonis, & regibus terræ insularum qui sunt trãs mare,& Dedan & Thema & Buz & vniuersis qui attonsi sunt in comam,& cunctis regibus Arabiæ,et cunctis re gibus occidentis qui habitant in deserto,& cunctis regibus Zambri,& cun-

E ctis regibus Elam,& cunctis regibus Medorum:cunctis quoq; regibus aqui lonis de prope & de longe,vnicuiq; contra fratrem suum,et omnibus regnis terrę,quę super faciem eius sunt:& rex Sesach bibet post eos. Et dices ad eos Hęc dicit dominus exercituum deus Israel,Bibite & inebriamini,& uomite & cadite,neq; surgatis,à facie gladij quem ego mittam inter vos. Cumq; no

1.Pet.4.d luerint accipere calicem de manu tua vt bibant,dices ad eos, Hęc dicit domi nus exercituum,Bibentes bibetis,quia ecce in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum,ego incipio affligere:& vos quasi innocentes,& immunes eri tis?non eritis immunes gladium enim ego voco super omnes habitatores ter

F ræ,dicit dominus exercituum. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hęc,&

Amos.1.a dices ad illos, Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam:rugiens rugiet super decorem suum:celeusma quasi calcantium concinetur aduersus omnes habitatores terræ. Peruenit sonitus vsq; ad extre ma terræ:quia iudicium domino cum gentibus:iudicatur ipse cum omni car ne,impios tradidi gladio,dicit dominus. Hæc dicit dominus exercituum, Ec- ce afflictio egredietur de gente in gentem:& turbo magnus egredietur à sum mitatibus terrę. Et erunt interfecti domini in die illa a summo terræ vsq; ad summum eius:non plangentur,& non colligentur,neq; sepelietur:in sterqui

G linium super faciem terrę iacebunt. Vlulate pastores,& clamate:& aspergi- te vos cinere optimates gregis:quia completi sunt dies vestri,ut interficiami ni:et dissipationes vestrę,& cadetis quasi vasa pręciosa. Et peribit fuga a pa storibus,& saluatio ab optimatibus gregis. Vox clamoris pastorum,& vlu latus optimatum gregis:quia vastauit dominus pascua eorum, & conticue- runt arua pacis a facie iræ furoris domini. Dereliquit quasi leo vmbraculum suum:quia facta est terra eorum in desolationem a facie irę columbę,& a fa- cie irę furoris domini.

Quod minaretur propheta templum Ierosolymitanum velut Silo perdendum si persisterent in pec- catis,capitur,& tandem rursum liberatur. Cap. XXVI.

A IN principio regni Ioacim filij Iosię regis Iuda,factum est uerbum istud à domino,dicẽs:Hæc dicit dominus,Sta in atrio domus domini,& loque ris ad oẽs ciuitates Iuda,de quibus veniunt vt adorent in domo domini, vniuersos sermones quos ego mãdaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbũ:si forte audiãt & cõuertantur vnusquisq; à via sua mala:et pœniteat

B me mali quod cogito facere eis propter malitiã studiorũ eorũ. Et dices ad eos Hæc dicit dominus, Si non audieritis me vt ambuletis in lege mea quã dedi uobis:ut audiatis sermones seruorũ meorum prophetarum,quos ego misi ad vos de nocte consurgens,& dirigens,& non audistis:dabo domũ istam sicut Silo,& vrbẽ hanc dabo in maledictionẽ cunctis gentibus terrę. Et audierunt

C sacerdotes,& prophetę,& omnis populus Ieremiã loquentem verba hæc in domo domini. Cumq; complesset Ieremias loquens omnia quę pręceperat ei dominus,vt loqueretur ad vniuersum populũ:apprehenderunt eũ sacerdotes & prophetæ,& omnis populus,dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit

in nomine domini? dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & vrbs ista desolabitur eo quòd nō sit habitator. Et cōgregatus est omnis populus aduersus Ieremiā in domo domini. Et audierunt principes Iuda verba hęc: & ascenderūt de do D
mo regis in domum domini, & sederunt in introitu portæ domus domini no uæ. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes & ad omnem populū dicentes: Iudicium mortis est uiro huic: quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. Et ait Ieremias ad omnes principes et ad vniuersum populū, dicēs: Dominus misit me vt prophetarē ad domū istā et ad ciuitatem hanc omnia verba quę audistis. Nūc ergo bonas facite vias ve stras & studia vestra, & audite vocem domini dei vestri: et pœnitebit domi nū mali ꝙ locutus est aduersum vos. Ego autē ecce in manibus vestris sum, E
facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris. Verūtamē scitote et cognoscite, quòd si occideritis me, sanguinē innocentē tradetis contra vosme tipsos, & contra ciuitatem istam, & habitatores eius. in veritate enim misit me dominus ad vos, vt loquerer in auribus uestris omnia verba hęc. Et dixe rūt principes & omnis populus ad sacerdotes et prophetas: Nō est viro huic iudiciū mortis: quia in nomine domini dei nostri locutus est ad nos. Surrexe runt ergo viri de senioribus terræ: et dixerunt ad omnem cœtū populi, loquē tes: Micheas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iuda: & ait F
ad omnē populum Iudę, dicens: Hęc dicit dominus exercituū, Siō quasi ager arabitur: & Ierusalem in aceruum lapidum erit: & mons domus domini in Mich.3.d.
excelsa syluarum. Nunquid morte cōdemnauit eū Ezechias rex Iuda, & om nis Iuda? nunquid non timuerunt dominū, et deprecati sunt faciem domini: et pœnituit dominū mali quod locutus fuerat aduersum eos? Itaq; nos facimus malum grande contra animas nostras. Fuit quoq; vir prophetans in nomine domini, Vrias filius Semei de Cariathiarim: et prophetauit aduersus ciuitatē istam, et aduersus terram hāc iusta omnia verba Ieremię. Et audiuit rex Ioa cim, et omnes potentes et principes eius verba hęc: et quęsiuit rex interficere G
eum. Et audiuit Vrias, et timuit, fugitq;, et ingressus est Ægyptum. Et misit rex Ioacim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum. Et eduxerunt Vriam de Ægypto: et adduxerūt eum ad regem Ioacim, et percussit eum gladio: et proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis. Igitur manus Ahicam filij Saphan fuit cum Ieremia, vt non trade retur in manus populi, et interficerent eum.

Exprimit clarius Iudęorum captiuitatem, & dehortatur ab audiendis pseudoprophetis. Cap. XXVII.

IN principio regni Ioacim filij Iosię regis Iuda, factum est uerbum istud A
ad Ieremiam a domino, dicens: Hæc dicit dominus ad me, Fac tibi vincula et catenas: et pones eas in collo tuo. Et mittes eas ad regem Edom et ad regem Moab et ad regem filiorum Ammon et ad regem Tyri et ad regem Sidonis: in manu nuntiorum qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iu da. et præcipies eis vt ad dominos suos loquantur: Hæc dicit dominus exercituum deus Israel, Hæc dicetis ad dominos vestros, Ego feci terram et homines et iumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna et in brachio meo extento: et dedi eam ei: qui placuit in oculis meis. Et nunc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei, insuper et bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. et seruient ei omnes

B gentes & filio eius & filio filij eius: donec veniat tempus terræ eius & ipsius: & seruient ei gentes multæ & reges magni. Gens autem & regnum quod nõ seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio & in fame & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec cõsumam eos in manu eius. Vos ergo nolite audire prophetas vestros & diuinos & somniatores & augures & maleficos qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. quia mendacium prophetant vobis: vt longe vos faciant de terra vestra, & eijciant vos, & pereatis. Porrò gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruierit ei: dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea.

Iere. 23. & 29.

C Et ad Sedeciam regem Iuda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens: Subijcite colla vestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei et populo eius, & viuetis. Quare moriemini tu & populus tuus gladio & fame & peste, sicut locutus est Dominus ad gentẽ quę seruire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non seruietis regi Babylonis. quia mendaciũ ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetãt in nomine meo mẽdaciter: vt eijciant vos, & pereatis tam vos quã prophetę qui vaticinãtur vobis. Et ad sacerdotes, & ad omnẽ populum istum locutus sum, dicens: Hęc dicit dñs, Nolite audire uerba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa domus dñi reuertentur de Babylone nunc citò. mendacium enim prophetant vobis. Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, vt uiuatis. quare datur hęc ciuitas in solitudinem?

Ierem. 14. 23. 29.

D Et si prophetę sunt, & est uerbũ dñi in eis: occurrant domino exercituum, ut non ueniant uasa quæ derelicta fuerant in domo dñi, & in domo regis Iuda & in Ierusalem, in Babylonem. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas & ad mare & ad bases & ad reliqua uasorum quæ remanserunt in ciuitate hac, quę non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium Ioacim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalẽ. Quia hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad uasa quæ derelicta sunt in domo Domini & in domo regis Iuda & Ierusalem: in Babylonem transferentur, & ibi erũt usque ad diẽ visitationis suę, dicit Dominus: & afferri faciem ea, et restitui in loco isto.

Quomodo Hananias pseudopropheta vaticinium Ieremiæ conatur irritum facere, sed frustra. Caput XXVIII.

A ET factum est in anno illo in principio regni Sedeciæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus & omni populo, dicens: Hęc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Contriui iugũ regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia uasa domus domini quę tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto,

B et transtulit ea in Babylonem. Et Iechoniam filium Ioacim regẽ Iuda, et omnem trãsmigrationem Iudę, qui ingressi sunt in Babylonem, ego conuertam ad locum istum, ait Dominus. conteram enim iugum regis Babylonis. Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini: et ait Ieremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus uerba tua quę prophetasti, ut

referantur uasa in domum domini, & omnis transmigratio de Babylone ad
locum istum. Verumtamen audi uerbũ hoc quod ego loquor in auribus tuis, C
& in auribus uniuersi populi: Prophetæ qui fuerunt ante me & ante te ab
initio, & prophetauerunt super terras multas, & super regna magna, de prę-
lio & de afflictione & de fame. Propheta qui uaticinatus est pacem: cum ue-
nerit uerbum eius, scietur propheta quem misit Dominus in ueritate. Et tulit
Hananias propheta catenam de collo Ieremię prophetę, & confregit eã. Et
ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Hęc dicit Dñs, Sic confrin-
gam iugũ Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de col-
lo omnium gentium, Et abijt Ieremias propheta in uiam suam. Et factũ est
uerbum dñi ad Ieremiam, postq̃ confregit Hananias propheta catenam de D
collo Ieremię prophetæ, dicẽs: Vade, & dices Hananię: Hæc dicit Dominus,
Catenas ligneas contriuisti: & facies pro eis catenas ferreas. Quia hęc dicit
Dominus exercituum Deus Israel: Iugum ferreum posui super collum cun-
ctarum gentium istarum, ut seruiãt Nabuchodonosor regi Babylonis, & ser
uient ei: insuper & bestias terræ dedi ei. Et dixit Ieremias propheta ad Hana
niam prophetam: Audi Hanania: non misit te dominus, & tu confidere feci-
sti populum istum in mendacio. Idcirco hęc dicit dominus: Ecce ego mittam
te à facie terrę: hoc anno morieris. aduersum enim Dominum locutus es. Et
mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

Per literas instruit captiuos quomodo se gerere debeãt, & minatur pseudoprophetis. Cap. XXIX.

ET hæc sunt uerba libri quę misit Ieremias propheta de Ierusalem ad
reliquias seniorum transmigrationis & ad sacerdotes & ad prophetas A
& ad omnem populum quem traduxerat Nabuchodonosor de Ieru-
salem in Babylonem: postquàm egressus est Iechonias rex & domina & eu-
nuchi & principes Iuda & Ierusalem & faber & inclusor de Ierusalẽ: in ma-
nu Elasa filij Saphan & Gamariæ filij Helciæ, quos misit Sedechias rex Iu-
da ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonẽ, dicens: Hęc dicit do-
minus exercituum deus Israel, omni transmigrationi quam transtuli de Ieru
salem in Babylonem: Ædificate domos, et habitate: et plantate hortos, et co-
medite fructum eorum. Accipite uxores, et generate filios et filias: et date fi- B
lijs uestris uxores, et filias uestras date uiris, et pariant filios et filias: et mul-
tiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero. Et quęrite pacẽ ciuitatis, ad quã
transmigrare uos feci: et orate pro ea ad Dominũ: quia in pace illius erit pax
uobis. Hęc enim dicit Dominus Deus exercituum Deus Israel: non uos sedu
cant prophetæ uestri qui sunt in medio uestrũ, et diuini uestri: et ne attenda-
tis ad somnia uestra quę uos somniatis: quia falso ipsi prophetãt uobis in no
mine meo: non misi eos, dicit dominus. Quia hęc dicit dominus, Cum cœpe
rint impleri in Babylone septuaginta anni, uisitabo uos, et suscitabo sup̃ uos C
uerbum meum bonum, ut reducam uos ad locum istum. Ego enim scio cogi-
tationes, quas ego cogito super uos, ait dominus, cogitationes pacis et non af-
flictionis, ut dem uobis finem et patientiã. Et inuocabitis me, et ibitis, et ora-
bitis me, et ego exaudiam uos. Quæretis me, et inuenietis, cum quęsieritis me
in toto corde uestro. Et inueniar a uobis, ait Dominus, et reducam captiuita-
tem uestram, et congregabo uos de uniuersis gentibus, et de cunctis locis ad
quæ expuli uos, dicit Dominus, et reuerti uos faciam de loco ad quem trans-

D migrare vos feci. Quia dixistis: Suscitauit nobis Dominus prophetas in Ba
bylone. Quia hæc dicit Dominus ad regem qui sedet super solium Dauid, &
ad omnem populum habitatorem vrbis huius, ad fratres vestros, qui nõ sunt
egressi vobiscum in trãsmigrationem. Hęc dicit Dominus exercituum: Ecce,
ego mittam in eos gladium & famem & pestem: & ponam eos quasi ficus
malas quæ comedi non possunt, eo quòd pessimæ sint. Et persequar eos in gla
dio & in fame & in pestilentia: & dabo eos in vexationem uniuersis regnis
terræ, in maledictionem & in stuporem & in sibilum & in opprobrium cun
ctis gentibus ad quas ego eieci eos, eo quòd non audierint uerba mea, dicit do
E minus: quæ misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte consurgens &
mittens: & non audistis, dicit Dominus. Vos ergo audite verbum Domini
omnis transmigratio, quam emisi de Ierusalem in Babylonẽ. Hæc dicit Do-
minus exercituum deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium
Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce, ego tradam
eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis ue
stris. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudæ quæ est in
Babylone dicẽtium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam & sicut Achab: quos
frixit rex Babylonis in igne, pro eo quòd fecerint stultitiam in Israel, & mœ
F chati sunt in uxores amicorum suorũ, & locuti sunt verbum in nomine meo
mendaciter quod non mandaui eis. ego sum iudex & testis, dicit Dominus.
Et ad Semeiam Nehelamitẽ dices: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Is-
rael: Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum qui est in
4. Re. 11.a Ierusalem & ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, & ad vniuersos sa-
2. Par. 23.a cerdotes, dicens: Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade sacerdote, ut sis dux
in domo Domini super omnem virum arreptitium & prophetantẽ, ut mit-
tas eum in neruum & in carcerem. Et nunc quare non increpasti Ieremiam
Anathothitem, qui prophetat uobis? Quia super hoc misit in Babylonem ad
G nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, &
comedite fructus eorum. Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in au-
ribus Ieremię prophetę. Et factum est verbum domini ad Ieremiam, dicens:
Mitte ad omnem transmigrationem, dicẽs: Hæc dicit Dominus ad Semeiam
Nehelamitẽ: Pro eo quod prophetauit uobis Semeias, & ego non misi eum: &
fecit uos confidere in mendacio: idcirco hęc dicit Dominus: Ecce ego uisitabo
super Semeiam Nehelamitẽ, & super semen eius: non erit ei vir sedens in me
dio populi huius, & non uidebit bonum quod ego faciam populo meo, ait
Dominus quia præuaricationem locutus est aduersus Dominum.

Describit populo liberationem & vltionem hostium. Cap. XXX.

A HOc verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens: Hæc di
cit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba quæ locu-
tus sum ad te, in libro. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & con
uertam conuersionem populi mei Israel & Iuda, ait Dominus: & conuertam
eos ad terram quam dedi patribus eorum, & possidebunt eam. Et hęc verba
quæ locutus est Dominus ad Israel & Iudam: Quoniam hæc dicit Domi-
nus, Vocem terroris audiuimus: formido, & non est pax. Interrogate & vi-
dete si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum
suum quasi parturientis, & conuersæ sunt vniuersę facies in auruginem? Væ,

quia magna dies illa,nec est similis eius:tempusq; tribulationis est Iacob, & B
ex ipsa saluabitur.Et erit in die illa,ait Dominus exercituum : conteram iugum eius de collo tuo , & vincula eius dirumpam : & non dominabuntur ei amplius alieni:sed seruient Domino deo suo,& Dauid regi suo quem suscitabo eis.Tu ergo nō timeas serue meus Iacob,ait dominus. neq; paueas Israel: Isa.44.a
quia ecce ego saluabo te de terra longinqua,& semen tuum de terra captiuitatis eorum:& reuertetur Iacob,& requiescet,& cunctis affluet bonis , & non erit quem formidet:quoniam tecum ego sum,ait Dominus,vt saluem te. faciam enim consummationem in cunctis gentibus in quibus dispersi te:te autem non faciam in consummationem:sed castigabo te in iudicio , vt non videaris tibi innoxius.Quia hæc dicit Dominus:Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligādum:curationum C
vtilitas non est tibi.Omnes amatores tui obliti sunt tui,teq; non quærent.plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinē iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.Quid clamas super contritione tua?Insanabilis est dolor tuus:propter multitudinem iniqtatis tuæ,& dura peccata tua feci hęc tibi.Propterea omnes qui comedunt te,deuorabuntur:& uniuersi hostes tui in captiuitatem ducentur,et omnes qui te vastant,vastabuntur, cunctosq; prædatores tuos dabo in prædam.Obducam enim cicatricem tibi, et à uulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus . Quia eiectam uocauerunt te Sion,Hęc est quę non habebat requirentem.Hęc dicit dominus,Ecce ego cō-
uertam conuersionem tabernaculorum Iacob,et tectis eius miserebor,et ædificabitur ciuitas in excelso suo,et templum iuxta ordinem suum fundabitur. D
Et egredietur de eis laus,uoxq; ludentium,et multiplicabo eos,et non minuentur,et glorificabo eos,et non attenuabuntur.Et erunt filij eius sicut à principio,et cœtus eius coram me permanebit.Et uisitabo aduersum omnes qui tribulant eum.Et erit dux eius ex eo,et princeps de medio eius producentur , et applicabo eum,et accedet ad me. Quis enim iste est,qui applicet cor suum, ut appropinquet mihi,ait Dominus?Et eritis mihi in populum,et ego ero uobis in deum.Ecce turbo Domini furor egrediens,procella ruens,in capite impiorum conquiescet.Non auertet iram indignationis Dominus,donec faciat Ier.13. 24. 35.
et compleat cogitationem cordis sui.In nouissimo dierum intelligetis ea.

Populum Israelem pristinæ felicitati restituendum,& Christum nascendum prędicit. Cap.XXXI.

IN tempore illo,dicit Dominus,Ero deus uniuersis cognationibus Israel, A
et ipsi erunt mihi in populum. Hæc dicit Dominus , Inuenit gratiam in deserto populus qui remanserat gladio , uadet ad requiem suam Israel. Longe Dominus apparuit mihi , Et in charitate perpetua dilexi te , ideo attraxi te miserans.Rursumq; ædificabo te,et ædificaberis uirgo Israel , adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro ludentium . Adhuc plantabis uineas in montibus Samariæ,plantabūt plantantes,et donec tempus ueniat, nō uindemiabūt.quia erit dies in qua clamabūt custodes in mōte Ephraim, Surgite,et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.Quia hæc dicit Dominus,Exultate in lętitia Iacob,et hinnite contra caput gentium,personate,et canite,et dicite,Salua Domine populum tuū reliquias Israel . Ecce ego adducam eos de terra aquilonis,et congregabo eos ab extremis terræ,inter quos erunt cæcus et claudus, et prægnans & pariens simul,cœtus magnus Isa.2.a

B reuertentium huc. In fletu venient: & in misericordia reducam eos. Et adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea: quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est. Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in insulis quę procul sunt, & dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum: & custodiet eum sicut pastor gregem suum. Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris. Et venient, & laudabunt in monte Sion: & confluent ad bona Domini super frumento & uino & oleo, & fœtu pecorum et armentorum: eritq; anima eorum quasi hortus irriguus, & vltrà non esurient. Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul: & conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lętificabo à dolore suo. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus. Hæc dicit Dominus: Vox in excelso audita est lamentationis, luctus est & fletus Rachel plorantis filios suos: & nolentis consolari super eis, quia non sunt. Hæc dicit Dominus: Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici. Et est spes nouissimis tuis, ait Dominus: & reuertentur filij tui ad terminos suos. Audiens audiui Ephraim transmigrãtem: Castigasti me Domine, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus. Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus

D meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentię meę. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius. idcirco conturbata sunt uiscera mea super eum: miserans miserebor eius, ait Dominus. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectã, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas. Vsque quo delicijs dissolueris filia vaga? quia creauit Dominus nouum super terrã: fœmina circũdabit uirum. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ad-

E huc dicent uerbum istud in terra Iuda, & in vrbibus eius, cum conuertero captiuitatem eorum: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitię, mons sanctus: & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ & minantes greges Quia inebriaui animam lassam: & omnem animam esurientẽ saturaui. Ideò quasi de somno suscitatus sum: & uidi, & somnus meus dulcis mihi. Ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & seminabo domum Israel & domũ Iuda semine hominum & semine iumentorum. Et sicut vigilaui super eos vt euellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affligerem: sic uigilabo super eos vt ędificem & plantem, ait Dominus. In diebus illis non di-

F cent vltra: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur. omnis homo qui comederit vuam acerbam, obstupescent dentes eius. Ecce dies venient, dicit Dominus: & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum. non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum vt educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum.

populum. Et nõ docebit vltrà vir proximum suum, & vir fratrem suum, di- G
cens: Cognoscite dominum, omnes enim cognoscent me à minimo eorũ usq;
ad maximum, ait dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eo
rum non memorabor amplius. Hęc dicit dominus qui dat solem in lumine
diei, ordinem lunę & stellarum in lumine noctis: qui tu rbat mare & sonant
fluctus eius. Dominus exercituum nomen illi. Si defecerint leges istæ coram
me, dicit dominus: tunc & semen Israel deficiet, vt non sit gens corã me cun-
ctis diebus. Hęc dicit dominus: Si mensurari potuerint cœli sursum, & inue-
stigari fundamenta terræ deorsum: & ego abijciam uniuersum semen Israel,
propter omnia quę fecerunt, dicit dominus. Ecce, dies ueniunt, dicit dominus:
& ędificabitur ciuitas dño à turre Hamaneel, vsq; ad portã anguli. Et exibit
ultra normã mensuræ in conspectu eius super collẽ Gareb: & circuibit Goa-
tha, & omnem vallem cadauerum, & cineres, & vniuersam regionem mor-
tis, vsq; ad torrentem Cedron & usque ad angulum portę equorum orienta-
lis: sanctum domini, non euelletur, & non destruetur vltra in perpetuum.

Ieremias captus agrum emendo prænuntiat liberandos Iudæos. Cap. XXXII.

VErbum quod factum est ad Ieremiam à domino in anno decimo Se- A
decię regis Iuda: ipse est annus decimusoctauus Nabuchodonosor.
Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias
propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clause-
rat enim eũ Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens, Hæc dicit do
minus, Ecce ego dabo ciuitatẽ istã in manu regis Babylonis, & capiet eã? Et
Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldęorum: sed tradetur in manus
regis Babylonis: & loquetur os eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius
videbunt. Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitẽ eum, ait
dominus. si autem dimicaueritis aduersum Chaldęos, nihil prosperum habe- B
bitis. Et dixit Ieremias: Factum est verbum domini ad me, dicens: Ecce Ha-
maneel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meũ
qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate vt emas. Et venit
ad me Hamaneel filius patrui mei secundum verbum domini ad uestibulum
carceris, & ait ad me: Posside agrum meum qui est in Anathoth in terra Be- Num. 27.
niamin: quia tibi competit hęreditas, & tu propinquus es ut possideas. Intel- 36.
lexi autem quòd verbum domini esset. Et emi agrum ab Hamaneel filio pa-
trui mei qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem statéres, & de-
cem argenteos. Et scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes: & appendi ar
gentum in statera. Et accepi librũ possessionis signatum, & stipulationes, & C
rata, & signa forinsecus. Et dedi librũ possessiõis Baruch filio Neri filij Maa
siæ in oculis Hamaneel patruelis mei, & in oculis testiũ qui scripti erant in li
bro emptionis, in oculis omniũ Iudæorũ qui sedebãt in atrio carceris. Et prę
cepi Baruch corã eis, dicẽs, Hęc dicit dñs exercituum deus Israel, Sume libros
istos, librum emptionis hunc signatũ, & librum hunc qui apertus est: & po-
nes illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis. Hæc enim dicit do
minus exercituum deus Israel, Adhuc possidebuntur domus, & agri, & uineę
in terra ista. Et oraui ad Dominum postquam tradidi librum possessio-
nis Baruch filio Neri, dicens, Heu, heu, heu, Domine deus: ecce tu fecisti cœ-
lum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extẽto: nõ erit tibi Exo. 34 a

D difficile omne verbum. Qui facis misericordiã in milibus, & reddis iniqui-
tatem patrum in sinum filiorum eorum post eos fortissime, magne & po-
tens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensi-
bilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorũ Adam: vt red-
das vnicuique secundum vias suas, & secundum fructũ adinuentionum eius.
Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti vsque ad diem hanc, & in
Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc. Et eduxisti po
pulum tuum Israel de terra Aegypti, in signis, & in portentis, & in manu ro
busta, & in brachio extento, & in terrore magno. Et dedisti eis terram hanc,
quam iurasti patribus eorum vt dares eis, terram fluentem lacte & melle. Et
ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua
non ambulauerunt: omnia quæ mandasti eis vt facerent, non fecerunt, & eue
E nerunt eis omnia mala hæc. Ecce munitiones extructę sunt aduersum ciuita-
tem, vt capiatur: & vrbs data est in manus Chaldæorum, & in manus regis
Babylonis, qui præliantur aduersus eam à facie gladij, & famis, & pestilen-
tię: & quæcunque locutus es, acciderunt, vt tuipse cernis. Et tu dicis mihi Do
mine Deus, Eme agrum argento, & adhibe testes: cum vrbs data sit in ma-
nus Chaldæorum? Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens, Ecce
ego Dominus vniuersæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbũ? Pro-
pterea hęc dicit Dominus, Ecce ego tradam ciuitatem istam in manus Chal-
dęorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam: & uenient Chaldæi
præliantes aduersum urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eã,
& domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant dijs alienis
libamina ad irritandum me. Erant enim filij Israel & filij Iuda iugiter facien
F tes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filij Israel qui usq; nunc exacer-
bant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. Quia in furore, & in in-
dignatione mea facta est mihi ciuitas hæc a die qua ędificauerunt eam, usque
ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo propter malitiam filiorum
Israel & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi
& reges eorum, & principes eorum & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum
uiri Iuda & habitatores Ierusalem. Et uerterunt ad me terga & non facies:
cum docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire ut acciperent disci-
plinam. Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum
4.Re.21.a ut polluerent eam. Et ædificauerũt excelsa Baal, quę sunt in ualle filij Ennom:
ut initiarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandaui eis, nec ascẽ
G dit in cor meum, ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deduce-
rent Iudam. Et nunc propter ista, hęc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatẽ
hanc de qua uos dicitis quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, et
in fame, & in peste. Ecce, ego congregabo eos de uniuersis terris ad quas eieci
eos in furore meo & in ira mea & in indignatione grandi: & reducam eos ad
locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum,
& ego ero eis in deum. Et dabo eis cor unum & uiam unam, ut timeant me
uniuersis diebus: & bene sit eis & filijs eorum post eos. Et feriam eis pactum
sempiternum: & non desinam eis benefacere: & timorem meum dabo in cor
de eorum, ut non recedant a me. Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: &
plantabo eos in terra ista in ueritate in toto corde meo & in tota anima mea.

Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande:sic adducam super eos omne bonum quod ego loquor ad eos. Et possidebuntur agri in terra ista:de qua uos dicitis quod deserta sit, eo q̃ non remanserit homo & iumentum,et data sit in manus Chaldæorum. Agri emẽtur pecunia,& scribentur in libro, & imprimetur signum, & testes adhibebuntur: in terra Beniamin,et in circuitu Ierusalem,in ciuitatibus Iuda, et in ciuitatibus montanis, & in ciuitatibus campestribus, et in ciuitatibus quæ ad austrum sunt:quia conuertam captiuitatem eorum,ait Dominus.

Iubetur propheta orare pro populo,& promittitur Christus regnumque eius perpetuum. Caput XXXIII.

ET factum est uerbum Domini ad Ieremiam secundo,cum adhuc clausus esset in atrio carceris,dicens: Hęc dicit Dominus qui facturus est: Dominus formaturus illud,et paraturus, Dominus nomẽ eius.Clama ad me,et exaudiam te,et annuntiabo tibi grandia,et firma quæ nescis. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis huius,et ad domos regis Iuda quæ destructę sunt,ad munitiones et ad gladium uenientium,ut dimicent cum Chaldæis,et impleant eas cadaueribus hominum,quos percussi in furore meo et in indignatione mea,abscondens faciem meam a ciuitate hac, propter omnem malitiam eorum. Ecce, ego obducam eis cicatricem et sanitatẽ, et curabo eos:et reuelabo illis deprecationem pacis et ueritatis.Et conuertam conuersionem Iuda et conuersionem Israel:et ędificabo eos sicut a principio. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua,in qua peccauerunt mihi:et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreuerunt me.Et erit mihi in nomen,et in gaudium,et in laudem, et in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierint omnia bona quæ ego facturus sum eis:et pauebunt,et turbabuntur in uniuersis bonis,et in omni pace quam ego faciam eis. Hæc dicit Dominus. Adhuc audietur in loco isto (quem uos dicitis esse desertum,eo quod non sit homo nec iumentum:in ciuitatibus Iuda, et foris Ierusalẽ,quę desolatę sunt absq; homine et absq; habitatore et absq; pecore) uox gaudij et uox lætitię, uox sponsi et uox sponsę, uox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia eius:et portantium uota in domum Domini.reducam enim conuersionem terrę sicut a principio,dicit Dominus. Hęc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absq; homine et absque iumẽto,et in cunctis ciuitatibus eius,habitaculum pastorum accubātium greges. Et in ciuitatibus montuosis,et in ciuitatibus campestribus, et in ciuitatibus quæ ad austrum sunt:et in terra Beniamin,et in circuitu Ierusalem, et in ciuitatibus Iuda adhuc transibunt greges ad manum numerantis,ait Dominus. Ecce,dies uenient,dicit Dominus,et suscitabo uerbum bonum quod locutus sum ad domum Israel et ad domum Iuda. In diebus illis,et in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitię: et faciet iudicium et iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda,et in Ierusalem habitabit confidenter:et hoc est nomen quod uocabunt eam, Dominus iustus noster. Quia hæc dicit Dominus:Non interibit de Dauid uir, qui sedeat super thronum domus Israel. Et de sacerdotibus et Leuitis non interibit uir a facie mea:qui offerat holocaustomata,et incendat sacrificium,et cædat uictimas omnibus diebus, Et

A Isa.43.d B C 1.Pet.2.a.

factum eſt verbum Domini ad Ieremiam,dicens:Hæc dicit Dominus,Si ir-
D ritum poteſt fieri pactum meum cum die,& pactum meum cũ nocte,ut non
ſit dies & nox in tempore ſuo:& pactum meum irritum eſſe poterit cũ Da-
uid ſeruo meo,ut nõ ſit ex eo filius qui regnet in throno eius,& Leuitæ & ſa-
cerdotes miniſtri mei,Sicut enumerari non poſſunt ſtellæ cœli, & metiri are
næ maris:ſic multiplicabo ſemẽ Dauid ſerui mei , & leuitas miniſtros meos.
Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Nunquid non uidiſti
quid populus hic locutus ſit dicens: Duæ cognationes quas elegerat Domi-
nus,abiectæ ſunt,& populum meum deſpexerunt,eo quòd non ſit ultra gens
coram eis. Hęc dicit Dominus:Si pactum meum inter diem & noctem,& le
ges cœli & terræ non poſui : equidem & ſemen Iacob , & Dauid ſerui mei
proijciam,vt non aſſumam de ſemine eius principes ſeminis Abrahã , Iſaac
& Iacob.reducam enim conuerſionem eorum,& miſerebor eis.

Quæ mala & regi & populo immineant ob violatum fœdus Domini. Cap. XXXIIII.

A VErbum quod factum eſt ad Ieremiam à Domino,quando Nabucho
donoſor rex Babylonis,& omnis exercitus eius, vniuerſaq; regna ter
ræ quæ erãt ſub poteſtate manus eius,& omnes populi bellabant con
tra Ieruſalem,& contra omnes urbes eius,dicens:Hæc dicit Dominus Deus
Iſrael:Vade,& loquere ad Sedeciam regem Iuda:& dices ad eum:Hæc dicit
Dominus,Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manu regis Babylonis,& ſuc-
cendet eam igni.Et tu non effugies de manu eius : ſed comprehenſione capie-
ris,& in manu eius traderis:& oculi tui oculos regis Babylonis videbunt,et
C os eius cum ore tuo loquetur,& Babylonem introibis . Attamen audi verbũ
Domini Sedecia rex Iuda:Hæc dicit Dominus ad te , Non morieris in gla-
dio,ſed in pace morieris,& ſecundum combuſtiones patrum tuorum regum
priorum qui fuerunt ante te,ſic comburent te:& væ domine,plangẽt te:quia
verbum ego locutus ſum, dicit Dominus . Et locutus eſt Ieremias propheta
ad Sedeciam regem Iuda uniuerſa verba hæc in Ieruſalem.Et exercitus regis
Babylonis pugnabat contra Ieruſalem, & contra omnes ciuitates Iuda quæ
B reliquæ erant,contra Lachis,& contra Azecha:hæ enim ſupererant de ciuita
tibus Iuda,urbes munitæ. Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à Domi-
no,poſtquàm percuſſit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Ieruſalem,
prędicans eis libertatem:Vt dimitteret vnuſquiſque ſeruum ſuum , & unuſ-
quiſque ancillam ſuam,Hebręum & Hebręam liberos:& nequaquam domi
narentur eis,id eſt in Iudæo & fratre ſuo.Audierunt ergo omnes principes et
vniuerſus populus , qui inierant pactum , ut dimitteret unuſquiſque ſeruum
ſuum & unuſquiſque ancillam ſuam liberos,& ultra non dominarentur eis.
audierunt igitur,& dimiſerunt.Et conuerſi ſunt deinceps:& retraxerunt ſer-
uos ſuos & ancillas ſuas,quos dimiſerunt liberos,& ſubiugauerunt in famu-
los & famulas.Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam a domino,dicẽs:
Hęc dicit Dominus Deus Iſrael,Ego percuſsi fœdus cum patribus veſtris,in
Exo: 21. a die qua eduxi eos de terra Ægypti de domo ſeruitutis, dicens:Cum completi
Deut. 15. c fuerint ſeptem anni,dimittat unuſquiſq; fratrem ſuum Hebræum, qui vendi
tus eſt ei,& ſeruiet tibi ſex annis:& dimittes eum a te liberum.& non audie-
runt patres veſtri me , nec inclinauerunt aurem ſuam . Et conuerſi eſtis vos
hodie , & feciſtis quod rectum eſt in oculis meis , ut prædicaretis libertatem

unuſquiſq;

vnusquisq; ad amicum suum: & inistis pactum in conspectu meo, in domo D
in qua inuocatum est nomen meum super eam. & reuersi estis, & commacu
lastis nomen meũ: & reduxistis vnusquisq; seruum suum, & vnusquisq; an-
cillam suam quos dimiseratis, vt essent liberi & suæ potestatis: & subiugastis
eos, vt sint uobis serui & ancillæ. Propterea hæc dicit dominus: Vos non audi
stis me, vt prædicaretis libertatem vnusquisq; fratri suo, & vnusquisq; ami-
co suo: ecce ego prædico vobis libertatẽ, ait dñs, ad gladium, ad pestem & ad
famẽ: & dabo vos in commotionẽ cũctis regnis terræ. Et dabo viros qui prę Gen.15.b
uaricantur fœdus meum, & non obseruauerunt verba fœderis, quibus assensi
sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transie-
runt inter diuisiones eius, principes Iuda & principes Ierusalem, eunuchi &
sacerdotes, & omnis populus terrę, qui transierunt inter diuisiones vituli: &
dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam
eorum: & erit morticinũ eorũ in escam uolatilibus cœli & bestijs terrę. Et Se
deciam regẽ Iuda & principes eius dabo in manus inimicorum suorum, & in
manus quærentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis,
qui recesserũt à uobis. Ecce, ego pręcipio, dicit dominus: & reducam eos in
ciuitatem hanc, & præliabuntur aduersus eam: & capient eam, & incendent
igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

Rechabitarum exemplo hortatur Ieremias populum ad obseruationem dei. Cap. XXXV.

VErbum quod factum est ad Ieremiam à domino in diebus Ioacim fi A
lij Iosię regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum: & loque
re eis, & introduces eos in domum domini in vnam exedram thesau-
rorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij
Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & uniuersam domum Recha-
bitarum: & introduxi eos in Domum domini, ad gazophylacium filiorum
Hanã filij Iegedelię hominis dei, quod erat iuxta gazophylacium principũ,
super thesaurum Maasię filij Sellum, qui erat custos vestibuli. Et posui corã
filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bi B
bite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Re
chab, pater noster, pręcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij ue-
stri vsque in sempiternum. Et domum non ędificabitis, & sementem non se-
retis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis
cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terrę in qua vos
peregrinamini. Obediuimus ergo uoci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in
omnibus quæ præcepit nobis: ita vt non biberemus uinum cunctis diebus no
stris, nos, & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos C
ad habitandum: & vineam & agrum & sementem non habuimus, sed habi-
tauimus in tabernaculis, & obedientes fecimus iuxta omnia quæ præcepit
nobis Ionadab pater noster. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex
Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, & ingrediamur Ierusalem
à facie exercitus Chaldæorum, & à facie exercitus Syrię: & mansimus in
Ierusalem. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Hęc dicit do-
minus exercituum deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ie-
rusalem: Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit
dominus? Pręualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos pręcepit filijs

suis vt non biberent vinum: & non biberunt vsq; ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de mane cõsurgẽs & loquens: & non obedistis mihi. Misiq; ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensq;, et dicens: Conuertimini vnusquisq; à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neq; colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neq; audistis me. Firmauerũt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit dominus exercituum, deus Israel: Ecce,
D ego adduco super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersum illos: eo quod locutus sum ad illos, & non audierunt vocaui illos, & non responderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit dominus exercituum deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quę pręcepit vobis: propterea hęc dicit dominus exercituum deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Ieremię sermones legendi offeruntur regi & principibus eum audire renuentibus qui librum exurunt, scribitur inde alius, & nuntiatur regi vitio. Cap. XXXVI.

A ET factum est in anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda: factum est verbum hoc ad Ieremiã à domino, dicens. Tolle volumẽ libri, & scribes in eo omnia uerba quę locutus sum tibi aduersum Israel et Iudã, et aduersum omnes gẽtes: à die qua locutus sum ad te ex diebus Iosię vsq; ad diem hanc: si fortè audiente domo Iuda vniuersa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnusquisq; a via sua pessima: & ꝓpitius ero iniquitati, & pec
B cato eorum. Vocauit ergo Ieremias Baruch filiũ Nerię: et scripsit Baruch ex ore Ieremiæ oẽs sermones domini, quos locutus est ad eũ, in volumine libri. Et præcepit Ieremias Baruch, dicens: Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum domini. Ingredere ergo tu, & lege de volumine in quo scripsisti ex ore meo verba domini, audiente populo in domo domini in die ieiunij. insuper et audiente vniuerso Iuda, qui veniunt de ciuitatibus suis. Leges eis, si fortè cadat oratio eorum in conspectu domini, & reuertatur vnusquisq; a uia sua pes
C sima: quoniã magnus furor & indignatio est, quã locutus est dominus aduersus populum hunc. Et fecit Baruch filius Nerię iuxta omnia quę pręceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones domini in domo domini Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prędicauerunt ieiuniũ in conspectu domini omni populo in Ierusalẽ, & vniuersę multitudini quę confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem Legit q; Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo domini in gazophilacio
D Gamarię filij Saphan scribę, in uestibulo superiori, in introitu portę nouę domus domini, audiente omni populo. Cumq; audisset Michęas filius Gamarię filij Saphan omnes sermones domini ex libro: descendit in domũ regis ad gazophylaciũ scribę: et ecce, ibi omnes principes sedebãt, Elisama scriba, et Dalaias filius Semeiæ, et Elnathan filius Achobor, et Gamarias filius Saphan, et Sedecias filius Hananiæ, & uniuersi principes. Et nuntiauit eis Michæas omnia verba quę audiuit, legente Baruch ex volumine in auribus populi. Mise-

runt itaq; omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathaniæ filij Selemię filij Chusi, dicẽtes: Volumen ex quo legisti audiẽte populo, sume in manu tua, et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumẽ in manu sua, et venit ad eos. Et dixerũt ad eum: Sede, & lege hęc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerũt vnusquisq; ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. Et interrogauerunt eum, dicentes: Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius. Dixit autẽ eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: & ego scribebam in volumine, atramento. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, & abscondere tu et Ieremias, et nemo sciat vbi sitis. Et ingressi sunt ad regem in atrium. Porrò volumen commendauerunt in gazophylacio Elisamæ scribę: & nũtiauerunt audiente rege omnes sermones. Misitq; rex Iudi, vt sumeret volumẽ. Qui tollẽs illud de gazophylacio Elisamę scribę, legit audiente rege, & vniuersis principibus qui stabant circa regem. Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis. Cumq; legisset Iudi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribę: & proiecit in ignẽ qui erat super arulam: donec consumeretur omne volumen igni qui erat in ârula. Et non timuerunt, neq; sciderunt vestimenta sua rex, & omnes serui eius qui audierunt vniuersos sermones istos. Veruntamen Elnathan & Dalaias & Gamarias contradixerunt regi, ne combureret librum: et non audiuit eos. Et pręcepit rex Ieremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, vt comprehenderẽt Baruch scribam, & Ieremiam prophetam, abscõdit autem eos dominus. Et factum est verbum domini ad Ieremiam postquàm combusserat rex volumen, & sermones quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens: Rursum tolle volumẽ aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erãt in primo volumine, quod combussit Ioacim rex Iuda. Et ad Ioacim regem Iuda, dicẽs: Hæc dicit dominus, Tu combussisti volumen istud, dicens: Quare scripsisti in eo annuntiãs, Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram hanc: & cessare faciet ex illa hominem & iumentũ? Propterea hæc dicit dominus contra Ioacim regem Iuda: Nõ erit ex eo qui sedeat super solium Dauid & cadauer eius proijcietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. Et visitabo contra eum, & contra semen eius, & cõtra seruos eius iniquitates suas: & adducam super eos & super habitatores Ierusalem, & super viros Iuda omne malũ quod locutus sum ad eos: & non audierunt. Ieremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Nerię scribæ: qui scripsit in eo ex ore Ieremię omnes sermones libri quem combusserat Ioacim rex Iuda igni: & insuper additi sunt sermones multò plures quam antea fuerant.

B · F · G · 4.Re.24.b

Sedecias mittit ad Ieremiam vt pro se oret, prædicit propheta vastationem vrbis & detinetur in carcere. Cap. XXXVII.

A ET regnauit rex Sedecias filius Iosię pro Iechonia filio Ioacim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. Et nõ obediuit ipse, & serui eius, & populus terrę uerbis domini quę locutus est in manu Ieremię prophetę. Et misit rex Sedecias Iuchal filiũ Selemiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem ad Ieremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis dominum deum nostrum. Ieremias autem liberè ambulabat

in medio populi. non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi qui obsidebãt Ierusalẽ, huiuscemodi nuntium, recesserũt ab Ierusalem. Et factum est verbũ domini ad Ieremiam prophetam, dicẽs: Hæc dicit dominus deus Israel, Sic di
B cetis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, reuertetur in terram suã in Ægyptũ: & redient Chaldæi, & bellabunt contra ciuitatẽ hanc: & capient eam, & succendent eam igni. Hæc dicit dominus, Nolite decipere animas vestras, dicẽtes Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abibunt: Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorũ qui præliantur aduersum vos, & de relicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & in tendẽt ciuitatẽ hanc igni: Ergo cũ recessisset exercitus Chaldæorũ ab Ierusalẽ propter exercituũ Pharaonis: Egressus est Ieremias de Ierusalẽ vt iret in terram Beniamin, & diuideret ibi possessionem in conspectu ciuium. Cumq;
C peruenisset ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierias, filius Selemiæ filij Hananiæ: & apprehendit Ieremiã prophetam, dicens Ad Chaldæos profugis. Et respondit Ieremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum: sed comprehendit Ierias Ieremiam, & adduxit eũ ad principes. Quam ob rem irati principes contra Ieremiã, cæsum eum miserunt in carcerẽ qui erat in domo Ionathã scribæ. ipse enim præpositus erat super carcerem: Itaq; ingressus est Ieremias in domũ laci & in ergastulũ: & sedit ibi Ieremias diebus multis. Mittens autem Sedecias rex tulit eum: et interrogauit eum in domo sua abscondite, & dixit: Putás ne est sermo à domino? Et dixit Ieremias: Est. Et ait: In manu regis Babylonis traderis. Et dixit Iere
D mias ad regem Sedeciam. Quid peccaui tibi et seruis tuis et populo tuo, quia misisti me in domum carceris? Vbi sunt prophetæ uestri qui prophetabãt uobis, & dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc? Nunc ergo audi obsecro domine mi rex, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne meremittas in domum Ionathan scribæ, ne moriar ibi. Præcepit ergo rex Sedecias, vt traderetur Ieremias in uestibulo carceris: et daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec cõsumerentur omnes panes de ciuitate: & mansit Ieremias in vestibulo carceris.

¶Cœnoso carceri inditus Ieremias redimitur per Abdemelech, & indicat regi rationem mortis effugiendæ. Cap. XXXVIII.

A Vdiuit autem Saphatias filius Mathan, et Gedelias filius Phassur, et Iuchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populũ, dicens: Hæc dicit dominus, Quicunq; mãserit in ciuitate hac, morietur gladio et fame et peste: qui autem profugerit ad Chaldæos, viuet, & erit anima eius sospes et viuẽs. Hæc dicit dominus: Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam. Et dixerunt principes regi: Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, qui remanserunt in ciuitate hac, & manus vniuersi populi, loquens ad eos vniuersa verba hæc. siqui
B dem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quicquam negare. Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ

chiæ filij Amelech qui erat in vestibulo carceris: et submiserunt Ieremiam in
funibus: & in lacu non erat aqua, sed lutum. descendit itaq; Ieremias in cœnũ
Audiuit autẽ Abdemelech Æthiops vir eunuchus qui erat in domo regis, q
misissent Ieremiã in lacũ: porrò rex sedebat in porta Beniamin. Et egressus
est Abdemelech de domo regis, et locutus est ad regẽ, dicens: Domine mi rex
male fecerunt viri isti omnia quæcunq; perpetrarunt contra Ieremiam pro- C
phetam, mittentes eum in lacum, vt moriatur ibi fame. non sunt enim panes
vltrà in ciuitate. Præcepit itaq; rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecũ
hinc triginta viros, & leua Ieremiam prophetam de lacu, antequã moriatur
Assumptis ergo Abdemelech secũ uiris, ingressus est domum regis, quę erat
sub cellario: & tulit inde veteres pannos, & antiqua vestimenta quæ compu
truerant: & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos. Dixitq; Abde-
melech. Æthiops ad Ieremiam: Pone veteres pannos, & hęc scissa & putrida D
sub cubito manuum tuarum, & subter funes. fecit ergo Ieremias sic. Et extra
xerunt Ieremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu mansit autem Ieremias
in vestibulo carceris. Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Ieremiam prophe-
tam ad ostium tertium, quod erat in domo domini: et dixit rex ad Ieremiam
Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me aliquid. Dixit autẽ Ieremias
ad Sedeciam: Si annuntiauero tibi nunquid nõ interficies me? Et si consilium
dedero tibi, non me audies. Iurauit ergo rex Sedecias Ieremiæ clam, dicens: E
Viuit dominus qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te
in manus uirorum istorum qui quęrunt animam tuam. Et dixit Ieremias ad
Sedeciam: Hęc dicit dominus exercituum deus Israel: Si profectus exieris ad
principes regis Babylonis, viuet anima tua, & ciuitas hęc non succendetur
igni: & saluus eris tu & domus tua. Si autem non exieris ad principes regis
Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum, & succendent eam
igni: & tu non effugies de manu eorum: Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam:
Solicitus sum propter Iudęos qui transfugerunt ad Chaldæos, ne forte tradar
in manus eorum, & illudant mihi. Respondit autem Ieremias, & dixit ad eũ F
Non te tradent. audi quæso vocem domini, quam ego loquor ad te, & bene
tibi erit, & viuet anima tua. Quòd si nolueris egredi: iste est sermo quę ostẽ
dit mihi dominus: Ecce omnes mulieres quę remãserunt in domo regis Iuda
educentur ad principes regis Babylonis: & ipsę dicent: Seduxerunt te, & præ
ualuerunt aduersum te viri pacifici tui: demerserunt in cœno et in lubrico pe
des tuos, & recesserunt à te. Et omnes vxores tuæ, & filij tui educentur ad
Chaldęos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capie-
ris: & ciuitatem hanc comburet igni. Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam: Nul G
lus sciat verba hæc: & non morieris. Si autẽ audierint principes, quia locutus
sum tecum: & venerint ad te, & dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis
cum rege, ne cęles nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecum rex,
dices ad eos, Prostraui ego preces meas coram rege, ne me reduci iuberet in
domum Ionathan, & ibi morerer. Venerunt ergo omnes principes ad Iere-
miam, & interrogauerunt eum: & locutus est eis iuxta omnia verba quę præ
ceperat ei rex, & cessauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum: Mansit verò
Ieremias in uestibulo carceris, vsq; ad diem quo capta est Ierusalem: et factũ
est vt caperetur Ierusalem.

Quomodo capta & deuastata fuerit Ierusalem, deque fato Sedeciæ regis, item Ieremiæ et Abdemelech. Cap. XXXIX.

A ANno nono Sedeciæ regis Iuda, mense decimo, venit Nabuchodono-
sor rex Babylonis, & omnis exercitus eius ad Ierusalem, & obside-
bant eam. Vndecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, nona men
sis aperta est ciuitas. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & se
derunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegar, Nabu, Sarsachim, Rabsa-
res, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.
Cumque vidisset eos Sedecias rex Iuda, & omnes viri bellatores, fugerunt: &
egressi sunt nocte de ciuitate per viam horti regis, & per portam quę erat in
ter duos muros, et egressi sunt ad viam deserti. Persecutus est autem eos exer
B citus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Ieri
chontinę, et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regē Babylonis in Re
blatha, quę est in terra Emath: & locutus est ad eum iudicia. Et occidit rex
Babylonis filios Sedecię in Reblatha in oculis eius; et omnes nobiles Iuda oc
cidit rex Babylonis. Oculos quoque Sedeciæ eruit, et vinxit eum compedibus
vt duceretur in Babylonem. Domum quoque regis, & domum vulgi succen-
derunt Chaldæi igni: & murum Ierusalem subuerterunt. Et reliquias populi
quę remanserat in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad eum, & super-
C fluos vulgi qui remanserant transtulit Nabuzardan magister militum in Ba
bylonem. Et de plebe pauperū, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzar
dan magister militum in terra Iuda: & dedit eis vineas & cisternas in die il-
la. Pręceperat autē Nabuchodonosor rex Babilonis de Ieremia, Nabuzar-
dan magistro militię, dicens: Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, ni-
hilque ei mali facias: sed vt volueris, sic facias ei. Misit ergo Nabuzardan prin
ceps militiæ, & Nabusezbaz, & Rabsares, & Neregel, & Sereser, & Reb-
mag, & omnes optimates regis Babylonis, miserunt, & tulerunt Ieremiā de
vestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filij Saphan, vt
D intraret in domum, et habitaret in populo. Ad Ieremiam autem factus fuerat
sermo domini, cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens: Vade, & dic
Abdemelech Æthiopi, dicens: Hęc dicit dominus exercituum deus Israel, Ec
ce, ego inducam sermones meos super ciuitatem hanc in malum, et non in bo
num: & erunt in conspectu tuo in die illa. Et liberabo te in die illa, ait domi-
nus: & non traderis in manus virorum quos tu formidas: sed eruens liberabo
te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti
fiduciam, ait dominus.

Quid cum Ieremia egerit rex Babylonis, & quomodo præfectus sit vrbis Godolias, cui mortem nunciat Iohanan. Cap. XL.

A SErmo qui factus est ad Ieremiam à domino, postquàm dimissus est à
Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum ca
tenis in medio omnium qui migrabant de Ierusalem & Iuda, & duce-
bantur in Babylonem. Tollens ergo princeps militiæ Ieremiam, dixit ad eū:
Dominus deus tuus locutus est malum hoc super locum istum, & addu-
xit: & fecit dominus sicut locutus est: quia peccastis domino, & non audistis
vocem eius, & factus est vobis sermo hic. Nunc ergo ecce, solui te hodie
de catenis quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi vt venias mecum in Ba-
bylonem, veni: & ponam oculos meos super te, si autem displicet tibi veni-

re mecum in Babylonem, reside: ecce, omnis terra in conspectu tuo est, quod
elegeris, & quò placuerit tibi vt vadas, illuc perge. Et mecum noli uenire: sed B
habita apud Godoliam filium Ahicam filij Saphan, quem præposuit rex Ba
bylonis ciuitatibus Iudæ: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocunque
placuerit tibi vt vadas, vade. Dedit quoque ei magister militię cibaria & mu
nuscula, & dimisit eum. Venit autem Ieremias ad Godoliam filium Ahicam
in Masphath: & habitauit cũ eo in medio populi qui relictus fuerat in terra.
Cumque audissent omnes principes exercitus qui dispersi fuerãt per regiones
ipsi & socij eorũ, quòd prefecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam
terræ: & quòd cõmendasset ei viros, & mulieres, & paruulos, & de pauperi-
bus terrę qui non fuerant translati in Babylonem: venerunt ad Godoliam in
Masphath: & Ismahel filius Nathanię, & Iohanan & Ionathan filij Caree,
& Sareas filius Thanehumeth, & filij Ophi qui erant de Netophati, et Iezo C
nias filius Maachathi, ipsi & uiri eorum. Et iurauit eis Godolias filius Ahicã
filij Sapham, & comitibus eorum dicens: Nolite timere seruire Chaldęis: ha-
bitate in terra, & seruite regi Babylonis, & bene erit vobis. Ecce, ego habito 4.Re.25.f
in Masphath, ut respondeam pręcepto Chaldęorũ qui mittuntur ad nos: uos
autem colligite vindemiam, & messem & oleum, & condite in vasis vestris
& manete in vrbibus vestris quas tenetis. Sed & omnes Iudęi qui erant in
Moab, & in filijs Ammon, & in Idumęa, & in vniuersis regionibus, audito
quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Iudęa, & quod pręposuisset sup eos
Godoliam filium Ahicam filij Saphan: reuersi sunt inquam omnes Iudæi de
vniuersis locis ad quę fugerant: & venerunt in terram Iuda ad Godoliam in
Masphath, & collegerunt uinum, & messem multam nimis. Iohanan autem D
filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus
venerunt ad Godoliam in Masphath, & dixerunt ei: Scito quod Baalim rex
filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animam tuam.
Et non credidit eis Godolias filius Ahicam. Iohanam autem filius Caree, di-
xit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, & percutiam Ismahel
filium Nathaniæ nullo sciente: ne interficiat animam tuam, & dissipētur om
nes Iudęi qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiæ Iuda, Et ait Godo-
lias filius Ahicam ad Iohanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum
enim tu loqueris de Ismahel.

Ismahel occisis Godolia et com pluribus aliis conatur populum ducere captum ad regem eius conatum impedit Iohanan. Cap. XLI.

ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filij Eli A
sama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad
Godoliam filium Ahicam in Masphath: et comederũt ibi panes simul
in Masphath. Surrexit autem Ismahel filius Nathanię, et decem viri qui cũ
eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filij Saphan gladio, et
interfecerunt eum quem prefecerat rex Babylonis terræ. Omnes quoque Iu- B
dæos qui erãt cum Godolia in Masphath, et Chaldæos qui reperti sunt ibi, et
viros bellatores percussit Ismahel. Secundo autem die postquam occiderat
Godoliam nullo adhuc sciente, venerũt viri de Sichem et de Silo et de Sama
ria octoginta viri: rasi barba, et scissis vestibus, et squalentes: et munera et
thus habebant in manu, vt offerrent in domo domini. Egressus ergo Ismahel

B filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat:
cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.
Qui cum venissent ad medium ciuitatis, interfecit eos Ismahel filius Natha
nię circa medium laci, ipsi & viri qui erant cum eo. Decem autem viri reper
ti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus
thesauros in agro, frumenti & hordei & olei & mellis. Et cessauit: & nō in
terfecit eos cum fratribus suis. Lacus autem in quem proiecerat Ismahel om
nia cadauera virorum quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit
rex Asa, propter Baasa regem Israel: ipsum repleuit Ismahel filius Nathanię
occisis. Et captiuas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Mas-
C phath: filias regis, & vniuersum populum qui remāserat in Masphath: quos
commendauerat Nabuzardan princeps militię, Godoliæ filio Ahicam. Et cē
pit eos Ismahel filius Nathaniæ: & abijt vt transiret ad filios Ammon. Audi
uit autem Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cū
eo, omne malum quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ. Et assumptis vniuer
sis viris, profecti sunt vt bellarent aduersum Ismahelem filium Nathaniæ: &
inuenerunt eum ad aquas multas quæ sunt in Gabaon. Cumq; vidisset om-
nis populus qui erat cum Ismahel, Iohanan filium Caree, & vniuersos prin
cipes bellatorum qui erant cum eo, lætati sunt. Et reuersus est omnis populus
quem ceperat Ismahel, in Masphath: reuersusq; abijt ad Iohanan filium Ca-
D ree. Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Iohanan, &
abijt ad filios Ammon. Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes
bellatorum qui erant cum eo, vniuersas reliquias vulgi, quas reduxerat ab
Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquàm percussit Godoliam filium
Ahicam: fortes uiros ad prœlium, & mulieres, & pueros, & eunuchos quos re
duxerat de Gabaon: & abierunt, & sederunt peregrinātes in Chamaam, quæ
est iuxta Bethlehem: vt pergerent, & introirent Ægyptum a facie Chaldęo-
rum. timebāt enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathanię Godoliam
filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

Consulunt principes Ieremiam quid faciendum, eius tamen consilio non parent. Cap. XLII.

A ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, et
Iezonias filius Osaiæ, et reliquum vulgus a paruo vsque ad magnum:
dixeruntque ad Ieremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspe-
ctu tuo: & ora pro nobis ad dominum deum tuū pro uniuersis reliquijs istis,
quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur: & annū-
tiet nobis dominus deus tuus viam per quam pergamus, & verbum quod fa
ciamus. Dixit autem ad eos Ieremias propheta: Audiui: ecce, ego oro ad do-
minum deum vestrum secundum uerba uestra. omne uerbum quodcunq; re-
B sponderit mihi, indicabo uobis: nec celabo uos quicquam. Et illi dixerunt ad
Ieremiam: Sit dominus inter nos testis ueritatis & fidei, si non iuxta omne
verbum in quo miserit te dominus deus tuus ad nos, sic faciemus: siue bonum
est, siue malum, voci domini dei nostri ad quem mittimus te, obediemus: vt
bene sit nobis, cum audierimus uocem domini dei nostri. Cum autem com-
pleti essent decem dies, factum est uerbum domini ad Ieremiam. Vocauitq;
Iohanan filium Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, &
uniuersum populum a minimo usque ad maximum, & dixit ad eos: Hæc di-

est dominus deus Israel, ad quem misistis me, ut prosternerem preces uestras C
in conspectu eius: Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo uos, & non destruam: plantabo, & non euellam: iam enim placatus sum super malo quod feci vobis. Nolite timere a facie regis Babylonis, quem uos pauidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia uobiscum sum ego, ut saluos uos faciam, & eruam de manu eius, & dabo vobis misericordias, & miserebor uestri, & habitare uos faciam in terra uestra. Si autem dixeritis uos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus uocem domini dei nostri, dicentes: Nequaquam, sed ad terram Aegypti pergemus: ubi non uidebimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, & famem non sustinebimus: & ibi habitabimus. Propter hoc nunc audite uerbum Domini reliquiæ Iuda: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Si posueritis faciem uestram, ut ingrediamini Aegyptum, et intraueritis ut ibi habitetis: gladius quem uos formidatis, ibi comprehendet uos in terra Aegypti: & fames pro qua estis solliciti, adhærebit uobis in Aegypto, & ibi moriemini. Omnesque uiri qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi, morientur D
gladio et fame et peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali quod ego afferam super eos. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalem: sic conflabitur indignatio mea super uos, cum ingressi fueritis Aegyptum: & eritis in iusiurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultra uidebitis locum istum. Verbum Domini super uos reliquiæ Iuda: Nolite intrare Aegyptum, scientes scietis quia obtestatus sum uobis hodie, quia decepistis animas uestras. uos enim misistis me ad Dominum Deum uestrum, dicentes, Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & iuxta omnia quæcunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus. Et annūtiaui uobis hodie, & nō audistis uocem dñi dei uestri sup uniuersis pro qbus misit me ad uos. Nūc ergo scientes scietis qa gladio & fame et peste moriemini in loco ad quem uoluistis intrare ut habitaretis ibi.

Reclamante Ieremia, Iohanan abducit reliquias populi in Aegyptum. Cap. XLIII.

Factum est autē, cū compleisset Ieremias loquēs ad populum uniuersos A
sermones dñi dei eorū, pro quibus miserat eum dñs deus eorū ad illos, omnia uerba hæc, dixit Azarias filius Osaiæ, & Iohanā filius Caree, & oēs uiri superbi, dicentes ad Ieremiam, Mendacium tu loqueris, non misit te dñs deus noster, dicens, Ne ingrediamini Aegyptū, ut habitetis illic. Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem. Et non audiuit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & uniuersus populus, uocē domini ut manerent in terra Iuda, sed tollens Iohanan filius Caree, & uniuersi principes bellatorum uniuersos reliquiarū Iuda, qui reuersi fuerant de cunctis gentibus ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Iuda, uiros & mulieres, & paruulos, & filias regis, et omnem animam quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam, filij Saphan, et Ieremiam prophetam, et Baruch filium Neriæ, et ingressi sunt in terram Aegypti, quia non obedierunt uoci domini. Et uenerūt usq; ad Taphnis. Et factus est sermo domini ad Ieremiā in Taphnis, dicens, Sume tibi lapides grandes

C in manu tua, & abſcondes eos in crypta, quæ eſt ſub muro lateritio, in porta
domus Pharaonis in Taphnis: cernentibus uiris Iudæis. Et dices ad eos: Hæc
dicit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce, ego mittam, & aſſumam Nabu-
chodonoſor regem Babylonis ſeruum meum: & ponam thronum eius ſuper
lapides iſtos quos abſcondi, & ſtatuet ſolium ſuum ſuper eos. Veniensq; per-
cutiet terram Aegypti: quos in morte, in mortem, & quos in captiuitate, in
D captiuitatem, & quos in gladio, in gladium. Et ſuccendet ignem in delubris
deorum Aegypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: & amicietur terra
Aegypti, ſicut amicitur paſtor pallio ſuo: & egredietur inde in pace. Et con-
teret ſtatuas domus Solis quę ſunt in terra Ægypti: & delubra deorũ Aegy-
pti comburet igni.

Indicat Iudęis quæ mala ipſis obuentura ſint in Aegypto, & obiurgat eos, ſed fruſtra.

Caput XLIIII.

A VErbum quod factum eſt ad Ieremiam, ad omnes Iudæos qui habita
bant in terra Aegypti, habitantes in Magdalo & in Taphnis & in
Memphis & in terra Phatures, dicens: Hæc dicit dominus exercituũ
deus Iſrael, Vos uidiſtis omne malum iſtud quod adduxi ſuper Ieruſalem, &
ſuper omnes urbes Iuda: & ecce deſertæ ſunt hodie, & non eſt in eis habita-
tor: propter malitiam quam fecerunt, ut me ad iracundiam prouocarent, &
irent, & ſacrificarent, & colerent deos alienos quos neſciebant illi & uos &
patres ueſtri. Et miſi ad uos omnes ſeruos meos prophetas de nocte conſur-
gens, mittensq;, & dicens: Nolite oro facere verbum abominationis huiuſce-
B modi quam odiui. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem ſuam ut conuer
terentur à malis ſuis, & non ſacrificarent dijs alienis. Et conflata eſt indigna-
tio mea & furor meus: & ſuccenſa eſt in ciuitatibus Iuda & in plateis Ieruſa
lem: & uerſę ſunt in ſolitudinem & uaſtitatem ſecundum diem hanc. Et nunc
hęc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Quare uos facitis malum grande
hoc contra animas ueſtras: ut intereat ex uobis uir & mulier, paruulus & la-
ctens de medio Iudæ, nec relinquatur uobis quicquam reſiduum: prouocan-
tes me in operibus manuum ueſtrarũ, ſacrificando dijs alienis in terra Aegy-
pti, in quã ingreſſi eſtis vt habitetis ibi: & diſpereatis, & ſitis in maledictio-
nem & in opprobrium cunctis gentibus terræ? Nunquid obliti eſtis mala pa
trum ueſtrorum, & mala regum Iuda, & mala uxorum eius, & mala ueſtra,
D & mala uxorum ueſtrarum, quę fecerunt in terra Iuda & in regionibus Ie-
ruſalem? Non ſunt mundati uſq; ad diem hanc: & non timuerunt, & non am
bulauerunt in lege domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram uobis & co
ram patribus ueſtris. Ideò hęc dicit dominus exercituũ deus Iſrael, Ecce ego
ponam faciem meam in uobis in malum: & diſperdam omnẽ Iudam. Et aſſu
Amos 9.b mam reliquias Iudæ, qui poſuerunt facies ſuas ut ingrederentur terram Aegy
pti, & habitarent ibi: & conſumentur omnes in terra Aegypti: cadent in gla
dio & in fame: & conſumentur à minimo uſque ad maximum, in fame & in
gladio morientur: & erunt in iuſiurandum & in miraculum et in maledictio
nem et in opprobrium. Et uiſitabo ſuper habitatores terræ Aegypti, ſicut ui-
ſitaui Ieruſalem, in gladio et fame et peſte. Et non erit qui effugiat, et ſi reſi-
duus de reliquijs Iudæorum qui uadunt ut peregrinentur in terra Aegypti:
et reuertantur in terram Iuda ad quam ipſi eleuant animas ſuas, ut reuertan-

tur & habitent ibi. non reuertentur, nisi qui fugerint. Responderunt autem D
Ieremiæ omnes viri, scientes quòd sacrificarent vxores eorum dijs alienis: &
vniuersæ mulieres quarum stabat multitudo grandis: & omnis populus ha-
bitantium in terra Aegypti in Phatures, dicentes: Sermonem quem locutus
es ad nos in nomine domini, non audiemus ex te: sed facientes faciemus omne
verbum quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli, & libe-
mus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri. & principes
nostri in vrbibus Iuda & in plateis Ierusalem: & saturati sumus panibus, &
bene nobis erat, malumq; nõ vidimus. Ex eo autem tempore quo cessauimus
sacrificare reginę cœli, & libare ei libamina, indiguimus omnibus, & gladio
& fame consumpti sumus. Quòd si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus E
ei libamina: nũquid sine uiris nostris facimus ei placentas ad colendum eam,
& libandũ ei libamina? Et dixit Ieremias ad omnẽ populũ, aduersum viros et
aduersum mulieres, & aduersum vniuersam plebẽ, qui respõderãt ei verbũ, di
cens: Nunquid non sacrificiũ quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda & in pla-
teis Ierusalem vos & patres vestri, reges vestri & principes vestri & popu-
lus terræ, horum recordatus est dominus, & ascendit super cor eius? Et nõ po
terat dominus vltrà portare propter malitiam studiorum vestrorum, & pro
pter abominationes quas fecistis: & facta est terra vestra in desolationem &
in stuporem & in maledictum, eo quòd non sit habitator, sicut est dies hæc.
Propterea quod sacrificaueritis idolis, & peccaueritis domino: & non audie-
ritis vocem domini. & in lege & in præceptis & in testimonijs eius non am- F
bulaueritis: idcirco euenerunt uobis mala hæc, sicut est dies hæc. Dixit autem
Ieremias ad omnem populum & ad uniuersas mulieres: Audite verbum do-
mini omnis Iuda, qui estis in terra Aegypti. Hæc dicit dominus exercituum
deus Israel, dicens: Vos, & uxores vestræ locuti estis ore vestro, & manibus
vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra quæ vouimus, vt sacrifice-
mus reginę cœli, & libemus ei libamina. Implestis vota vestra, & opere per
petrastis ea. Ideò audite verbum domini omnis Iuda, qui habitatis in terra
Aegypti: Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequa-
quam ultra uocabitur nomen meum ex ore omnis uiri Iudæi, dicentis: Viuit
dominus deus, in omni terra Aegypti. Ecce, ego vigilabo super eos in malum G
& non in bonum: & consumentur omnes viri Iuda, qui sunt in terra Aegy-
pti, gladio & fame, donec penitus consumantur. Et qui fugerint gladium, re-
uertentur de terra Aegypti in terram Iuda viri pauci: & scient omnes reli-
quię Iuda ingredientium terram Aegypti, vt habitent ibi, cuius sermo com-
pleatur, meus, an illorum. Et hoc vobis signum, ait dominus, quod visitem
ego super vos in loco isto: vt sciatis quia verè complebuntur sermones mei
contra vos in malum. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego tradam Pharaonem
Ephree regem Aegypti in manus inimicorum eius, & in manus quærentium 4.Re.25.a
animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Iuda in manu Nabuchodonosor
regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.

Arguitur Baruch pusillanimitatis, & consolatur. Cap. XLV.

VErbum quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filiũ Neriæ, A
cum scripsisset verba hęc in libro ex ore Ieremię, anno quarto Ioa-
cim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: Hęc dicit Dominus Deus Israel ad

te Baruch, Dixisti, Vę misero mihi, quoniam addidit dominus dolorem dolori meo: laboraui in gemitu meo, & requiem nō inueni. Hęc dicit dominus: Sic dices ad eū: Ecce quos ędificaui, ego destruo: & quos plantaui, ego euello, & vniuersam terrā hanc. Et tu quęris tibi grandia? noli quęrere. quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait dominus: & dabo tibi animā tuam in salutem in omnibus locis ad quæcunq; perrexeris.

Vaticinia Ieremiæ aduersus gentes & in spem Iudæis. Cap. XLVI.

A Vod factum est verbum domini ad Ieremiam prophetam contra gentes ad Aegyptum aduersum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti, qui erat iuxta fluuium Euphraten in Charcamis, quē percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filij Iosię regis Iuda, Præparate scutum & clypeum, & procedite ad bellum, iungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis. Quid igitur? uidi ipsos pauidos & terga uertentes, fortes eorum cæsos: fuge-

B runt conciti, nec respexerunt: terror undiq;, ait dominus. Non fugiat uelox, nec saluari se putet fortis: ad aquilonem iuxta flumen Euphraten uicti sunt, et ruerunt. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & uelut fluuiorum intumescunt gurgites eius? Aegyptus, fluminis instar ascendet, & uelut flumina mouebuntur fluctus eius: & dicet, Ascendens operiam terram: perdam ciuitatem & habitatores eius. Ascendite equos, & exultate in curribus, & procedāt fortes. Aethiopia & Libyes tenentes scutum, & Lydij arripientes, & iacientes

C sagittas. Dies autem ille domini dei exercituum dies ultionis, ut sumat uindictam de inimicis suis: deuorabit gladius & saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum: uictima enim domini dei exercituum in terra aquilonis iuxta flumen Euphraten. Ascende in Galaad, & tolle resinam uirgo filia Aegypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. Audierunt gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus repleuit terram: quia fortis impegit in fortem,

D ambo pariter conciderunt. Verbum quod locutus est dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus terram Aegypti: Annuntiate Aegypto, & auditum facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis: dicite: Sta, & prępara te: quia deuorabit gladius ea quę per circuitum tuum sunt. Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam dominus subuertit eum. Multiplicauit ruen-

E tes, ceciditq; uir ad proximum suum: & dicent: Surge, & reuertamur ad populum nostrum, & ad terram natiuitatis nostrę à facie gladij columbę. Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti tumultum, adduxit tempus. Viuo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen eius) quoniā sicut Thabor in mon

Isa. 48.51. tibus, & sicut Carmelus in mari, ueniet. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti: quia Memphis in solitudine erit, & deseretur, & inhabitabilis erit. Vitula elegans atq; formosa Aegyptus: stimulator ab aquilone ue

F niet ei. Mercenarij quoq; eius qui uersabantur in medio eius, quasi uituli saginati uersi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerūt: quia dies interfectionis eorum uenit super eos, tempus uisitationis eorum. Vox eius quasi ęris sonabit, quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus uenient ei, quasi cædentes ligna, Succiderunt saltum eius, ait dominus, qui supputari non potest, multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus. Confusa est filia

Aegypti,

& tradita in manus populi aquilonis. *Dixit* dominus exercituũ deus Israel: G
Ecce,ego visitabo super tumultum Alexandriæ,& super Pharaonem,& super Aegyptum,& super deos eius,& super reges eius:& super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo. Et dabo eos in manus quærentium animam eorum,& in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manus seruorum eius:& post hæc habitabitur sicut diebus pristinis,ait dominus. Et tu ne timeas serue meus Iacob,& ne paueas Israel: quia ecce ego saluum te faciam de longinquo,& semen tuum de terra captiuitatis suæ,& reuertetur Iacob,et requiescet & prosperabitur, & non erit qui exterreat eum. Et tu noli timere serue meus Iacob,ait dominus:quia tecum ego sum,quia ego consumam cũctas gentes ad quas eieci te:te verò non consumam, sed castigabo te in iudicio,nec quasi innocenti parcam tibi.

Sermo domini contra Palæsthinos. Cap. XLVII.

QVod factum est verbum domini ad Ieremiam prophetam contra A
Palæsthinos,antequàm percuteret Pharao Gazan: Hęc dicit dñs,
Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, & erunt quasi torrens inundãs:
& operient terram & plenitudinem eius,urbem & habitatores eius. Clamabunt Isa.14.c
bunt homines, & vlulabunt omnes habitatores terrę a strepitu pompæ armorum,& B
bellatorum eius,à commotione quadrigarum eius, & multitudine rotarũ illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis,pro aduentu diei in quo vastabuntur omnes Phlisthījm,& dissipabitur Tyrus & Sidon cum omnibus reliquis auxilijs suis. depopulatus est enim dominus Palæsthinos,reliquias insulæ Cappadociæ. Venit caluitium super Gazan: conticuit C
Ascalon,& reliquiæ vallis earum. vsquequo conciderisꝰO mucro domini,usquequo nõ quiescesꝰingredere in vaginã tuam:refrigerare,& sile. Quomodo quiescet,cum dominus præceperit ei aduersus Ascalonem,& aduersum maritimas eius regiones,ibiq; condixerit illiꝰ

Sermo domini contra Moabitas. Cap. XLVIII.

AD Moab. Hęc dicit dominus exercituũ deus Israel: Vę super Nabo, A
quoniã vastata est,& confusa:capta est Cariathaim:confusa est fortis,& tremuit. Non est vltra exultatio in Moab contra Hesebon:cogitauerũt malum,Venite,& disperdamus eam de gente. Ergo silens conticesces,sequeturque te gladius. Vox clamoris de Oronaim,vastitas,et contritio magna. Contrita est Moab,annũtiate clamorem paruulis eius. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu, quoniam in descensu Oronaim hostes vlulatum contritionis audierunt, Fugite,saluate animas uestras,& eritis qua si myricę in deserto. Pro eo enim quod habuisti fiduciã in munitionibus tuis B
& in thesauris tuis,tu quoq; capieris,& ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes eius,& principes eius simul. Et ueniet prędo ad omnem urbem,& urbs nulla saluabitur,& peribunt ualles,& dissipabuntur campestria, qm̃ dixit dominus, Date florem Moab,quia florens egredietur, et ciuitates eius desertæ erũt,et inhabitabiles. Maledictus qui facit opus domini fraudulenter,et maledictus qui prohibet gladium suũ a sanguine. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requieuit in fecibus suis, nec transfusus est de uase in uas, et in transmigrationem non abījt,idcirco permansit gustus eius in eo,et odor eius non est immutatus. Propterea ecce dies veniunt,dicit Dominus,& mittam

C ei ordinatores,& stratores laguncularum, & sternent eum: & vasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident. Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Bethel,in qua habebat fiduciam. Quomodo dicitis: Fortes sumus,& uiri robusti ad præliandum? Vastata est Moab,& ciuitates illius succenderunt: & electi iuuenes eius descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen eius. Prope est interitus Moab, vt ueniat:& malum eius velociter accurret nimis. Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius,& vniuersi qui scitis nomen eius: dicite. Quomodo confracta est virga fortis,baculus gloriosus? Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon. quoniam vastator Moab ascendet ad te, dissipabit munitiones tuas. In via sta,& prospice habitatio Aroer: interroga fugientem, &
D ei qui euasit, dic: Quid accidit? Confusus est Moab, quoniam victus est: vlulate & clamate, annuntiate in Arnon quoniam vastata est Moab. Et iudiciũ venit ad terram campestrem: super Helon,& super Iasa,& super Mephaath & super Dibon,& super Nabo,& super domum Deblathaim,& super Cariathaim,& super Bethgamul,& super Bethmaon,& super Carioth, & super Bosra:& super oẽs ciuitates terræ Moab, quæ longe & prope sunt. Abscissum est cornu Moab:& brachium eius contritum est, ait dominus. Inebriate eum, quoniam contra dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo,& erit in derisum etiam ipse. fuit enim in derisum tibi Israel: quasi inter fures reperisses eum. propter verba ergo tua quæ aduersum illum locutus es, captiuus duceris. Relinquite ciuitates,& habitate in petra habitatores Moab:& estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis. Au
E diuimus superbiam Moab: superbus est valde: sublimitatem eius, & arrogantiam,& superbiam,& altitudinem cordis. Ego scio, ait dominus, iactantiam eius:& quod non sit iuxta eam virtus eius, nec iuxta quod poterat conata sit facere. Ideo super Moab eiulabo, & ad Moab vniuersam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes. De planctu Iazer plorabo tibi uinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Iazer peruenerunt: super messem tuam & uindemiam tuam prædo irruit. Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo & de terra Moab:& vinũ de torcularibus sustuli: nequaquam calcator vuæ solitum celeusma cantabit. De clamore Hesebon vsq; Eleale et Iasa, dederunt uocem suam: à Segor vsq; ad Oronaim vitulam conternantem: aquæ quoq; Nemrim pessimæ erunt. Et auferam de Moab, ait dominus, offe
F rentem in excelsis,& sacrificantem dijs eius. Propterea cor meum ad Moab, quasi tibia æris resonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit quàm potuit, idcirco perierunt. Omne enim caput caluitium, & omnis Barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. Et super omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis planctus: quoniam contriui Moab sicut uas inutile, ait dominus. Quomodo victa est,& ululauerunt? quomodo deiecit ceruicem Moab, & confusus est? eritq; Moab in derisum,& in exẽplum omnibus in circuitu suo. Hæc dicit dominus: Ecce, quasi aquila uolabit, & extendet alas suas ad Moab. Capta est Carioth,& munitiones comprehensæ sunt: et erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis. Et cessabit Moab esse populus: quoniã contra Dominum gloriatus est. Pauor et fouea et laqueus super te, ò habitator

Moab,ait dominus. Qui fugerit a facie pauoris,cadet in foueam : et qui conscenderit de fouea,capietur laqueo. adducam enim super Moab annum uisitationis eorum,ait dominus. In vmbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon,et flãma de medio Sion:et deuorauit partem Moab,et uerticem filiorũ tumultus. Væ tibi Moab,peristi popule Chamos:quia comprehensi sunt filij tui,et filię tuæ in captiuitatem. Et cõuertam captiuitatẽ Moab in nouissimis diebus,ait dominus.Hucusq; iudicia Moab. G

Vaticinia contra Ammonitas,Idumæos,Syros,Cedarenos & Elamitas. Cap. XLIX.

AD filios Ammon.Hæc dicit dominus:Nunquid non filij sunt Israel? aut hæres non est ei?Cur igitur hęreditate possedit Melchom , Gad: et populus eius in urbibus eius habitauit?Ideo ecce dies ueniunt, dicit dominus:et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum pręlij:et erit in tumulum dissipata,filiæq; eius igne succẽdentur,et possidebit Israel possessores suos,ait dominus. Vlula Hesebon, quoniam uastata est Hai. clamate filię Rabbath,accingite uos cilicijs:plãgite,et circuite per sepes:quoniam Melchom in transmigrationẽ ducetur,sacerdotes eius,et principes eius simul. Quid gloriaris in uallibus?Defluxit uallis tua filia delicata:quæ confidebas in thesauris tuis,et dicebas:Quis ueniet ad me?Ecce,ego inducam super te terrorem,ait Dominus Deus exercituum,ab omnibus qui sunt in circuitu tuo:et dispergemini singuli a conspectu uestro,nec erit qui congreget fugientes.Et post hæc reuerti faciam captiuos filiorum Ammon,ait dominus . Ad Idumæam.Hæc dicit dominus exercituum:Nunquid non ultra est sapientia in Theman?Perijt consilium a filijs:inutilis facta est sapientia eorum . Fugite,et terga uertite,descendite in uoraginem habitatores Dedan:quoniam perditionem Esau adduxi super eum,tempus uisitationis eius . Si uindemiatores uenissent super te,nõ reliquissent racemum:si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi.Ego uero discooperui Esau,reuelaui abscondita eius,et celari nõ poterit:uastatum est semen eius,et fratres eius,et uicini eius,et non erit. Relinque pupillos tuos,ego faciam eos uiuere:et uiduę tuę in me sperabũt.Quia hæc dicit dominus,Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem,bibentes bibent,et tu quasi innocens relinqueris?Non eris innocens, sed bibens bibes.Quia per memetipsum iuraui , dicit dominus , quod in solitudinem et in opprobrium et in desertum et in maledictionem erit Bosra , et omnes ciuitates eius erunt in solitudines sempiternas. Auditũ audiui a domino , et legatus ad gentes missus est,Congregamini,et uenite contra eam,et consurgamus in prælium.Ecce enim paruulum dedi te in gentibus,contemptibilem inter homines.Arrogantia tua decepit te,et superbia cordis tui,qui habitas in cauernis petrę,et apprehendere niteris altitudinem collis,cũ exaltaueris quasi aquila nidum tuum,inde detraham te,dicit dominus.Et erit Idumæa deserta,omnis qui transibit per eam,stupebit,et sibilabit super omnes plagas eius.Sicut subuersa est Sodoma et Gomorrha,et uicinæ eius,ait dominus,non habitabit ibi uir,et non incolet eam filius hominis. Ecce,quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam,quia subitò currere faciam eum ad illam:et quis erit electus quem præponam ei?quis enim similis mei?et quis sustinebit me?et quis est iste pastor, qui resistat uultui meo? Propterea audite consilium domini,quod inijt de Edom, et cogitationes eius quas cogitauit de

A B C Gen. 19.e

E habitatoribus Theman, Si non deiecerint eos paruuli gregis, nisi dissipaue-
rint cum eis habitaculum eorum. A uoce ruinæ eorū commota est terra, cla-
mor in mari rubro auditus est uocis eius. Ecce, quasi aquila ascēdet & euola-
bit: & expandet alas suas super Bostram: & erit cor fortium Idumææ in die il
la, quasi cor mulieris parturientis. Ad Damascum. Confusa est Emath & Ar
phad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ solicitudi-
ne quiescere non potuit. Dissoluta est Damascus, uersa est in fugam, tremor
apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientē. Quo
modo dereliquerunt ciuitatem laudabilem, urbem lętitiæ? Ideo cadent iuue-
nes eius in plateis eius, & omnes viri prælij conticescent in die illa, ait domi-
F nus exercituum. Et succendam ignem in muro Damasci, & deuorabit mœ-
nia Benadad. Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor
rex Babylonis, hæc dicit dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate
filios orientis. Tabernacula eorum, & greges eorum capient: pelles eorum, et
omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & uocabunt super eos for-
midinem in circuitu. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete qui ha-
bitatis Asor, ait dominus: inijt enim contra vos Nabuchodonosor rex Baby-
lonis consilium, & cogitauit aduersum uos cogitationes: Consurgite, & ascen
dite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait dominus. non ostia,
nec uectes eis: soli habitant. Et erunt cameli eorum in direptionem, & multi-
tudo iumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt
G attonsi in comam, & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos,
ait dominus. Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta vsque in ęternū:
non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis. Quod factum est verbū
domini ad Ieremiam prophetam aduersus Ælam, in principio regni Sedeciæ
regis Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego confringam ar-
cum Ælam, & summam fortitudinem eorum Et inducā super Ælam quatuor
ventos à quatuor plagis cœli: & ventilabo eos in omnes uentos istos: & non
erit gens ad quam non perueniant profugi Ælam. Et pauere faciam Aelam
coram inimicis suis & in conspectu quærentium animam eorum: & adducā
super eos malum, iram furoris mei, dicit dominus: & mittam post eos gladiū
donec consumam eos. Et ponam solium meum in Aelam: & perdam inde re-
ges & principes, ait Dominus. In nouissimis autem diebus reuerti faciam ca
ptiuos Aelam, dicit dominus.

Præsagia Babylonicæ vastationis & liberationis Iudæorum. Cap. L.

A VErbum quod locutus est dominus de Babylone, & de terra Chaldæo
rum in manu Ieremiæ prophetę. Annuntiate in gentibus, et auditum
facite, leuate signum: prædicate, & nolite celare: dicite, Capta est Ba-
bylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, supe
rata sunt idola eorum. Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone, quæ
ponet terram eius in solitudinem: & non erit qui habitet in ea, ab homine us-
que ad pecus, & moti sunt, & abierunt. In diebus illis, & in tempore illo, ait
dominus, venient filij Israel, ipsi & filij Iuda simul: ambulantes & flentes pro-
perabunt, & dominum deum suum quærent. In Sion interrogabunt viam,
huc facies eorum: venient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno
quod nulla obliuione delebit. Grex perditus factus est populus meus: pasto-
res eorum

res eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui. Omnes qui inuenerunt, comederunt B
eos: & hostes eorum dixerunt, Non peccauimus: pro eo quòd peccauerunt domino decori iustitię, & expectationi patrum eorum domino. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldęorum egredimini: & estote quasi hœdi ante gregem. Quoniam ecce ego suscito, & adducam in Babylonem, congregationem gentium magnarum de terra aquilonis: & præparabuntur aduersus eam, & inde capietur: sagitta eius quasi viri fortis interfectoris, non reuertetur vacua. Et erit Chaldæa in prædam: omnes vastantes eam replebũtur, ait dominus. Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hęreditatem meam: quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugistis sicut tauri. Confusa est mater vestra nimis, & adæquata pulueri, quę genuit vos: ecce C
nouissima erit in gentibus, & deserta, inuia & arens. Ab ira domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem: omnis qui transibit per Babylonẽ, stupebit, & sibilabit super vniuersis plagis eius. Pręparamini contra Babylonem per circuitum, omnes qui tenditis arcum, debellate eam, non parcatis iaculis, quia domino peccauit. Clamate aduersus eam, vbiq; dedit manum, ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniã vltio domini est. vltionem accipite de ea: sicut fecit, facite ei. Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis: à facie gladij columbæ vnusquisq; ad populum suum conuertetur, & singuli ad terram suam fugient. Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum: primus comedit eũ rex Assur: iste nouissimus exossauit eum Nabuchodonosor rex Babylonis. Propterea hęc dicit Domi- D
nus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terram eius: sicut visitaui regem Assur: & reducam Israel ad habitaculum suum: & pascetur Carmelum & Basan, & in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima eius. In diebus illis & in tempore illo, ait dominus, quęretur iniquitas Israel, & non erit: & peccatum Iudą, & non inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. Super terram dominantium ascende, & super habitatores eius visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait dominus: et fac iuxta omnia quæ pręcepi tibi. Vox belli in terra, & contritio magna. Quomodo confractus est, & contritus malleus vniuersę terrę? quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus? Illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas: inuenta es & apprehensa: quoniam Dominum prouocasti. Aperuit dominus thesaurum suum, & protulit vasa irę suę: quoniam opus est domi- B
no deo exercituum in terra Chaldæorum. Venite ad eam ab extremis finibus aperite vt exeant qui cõculcent eam: tollite de via lapides, & redigite in aceruos, & interficite eam: nec sit quicquam reliquum. Dissipate vniuersos fortes eius, descendant in occisionem: vę eis, quia venit dies eorum, tempus uisitationis eorum. Vox fugientium, & eorum qui euaserunt de terra Babylonis: ut annuntient in Sion ultionem domini dei nostri, ultionem templi eius. Annuntiate in Babylonem plurimis omnibus qui tendunt arcum: consistite aduersus eam per gyrũ, & nullus euadat: reddite ei secundum opus suũ: iuxta omnia quæ fecit, facite illi, quia contra Dominum erecta est, aduersum sanctum Israel. Idcirco cadent iuuenes eius in plateis eius, & omnes uiri bellatores eius conticescẽt in die illa, ait dominus. Ecce, ego ad te superbe, dicit domi-

F nus deus exercituum: quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ. Et cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscitet eum: & succendam ignem in urbibus eius, et deuorabit omnia in circuitu eius. Hæc dicit dominus exercituũ: Calumniam sustinent filij Israel & filij Iuda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. Redemptor eorum fortis: Dominus exercituum nomen eius, iudicio defendet causam eorum vt exterreat terram, & commoueat habitatores Babylonis. Gladius ad Chaldęos, ait dominus: & ad habitatores Babylonis, & ad principes, et ad sapiẽtes eius. Gladius ad diuinos eius, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt. Gladius ad equos eius, et ad currus eius, et ad omne uulgus quod est in medio eius, et erũt quasi mulieres: gladius ad thesauros eius, qui diripiẽtur. Siccitas super aquas eius erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur. Propterea habitabunt dracones cum fatuis ficarijs: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur vltrà vsq; in sempiternum, nec extruetur vsque ad generationem & generationem. Sicut subuertit dominus Sodomam et Gomorrhã,

G Gen. 19. c

& vicinas eius, ait dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. Ecce, populus veniet ab aquilone: & gens magna, & reges multi cõsurgent à finibus terræ. Arcum & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit, & super equos ascendet: sicut vir paratus ad prælium cõtra te filia Babylon. Audiuit rex Babylonis famã eorum, & dissolutæ sunt manus eius: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem. Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinẽ robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponam ei? quis est enim similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? Propterea audite cõsilium domini quod mente concepit aduersum Babylonem: & cogitationes eius quas cogitauit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. A voce captiuitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

Idem cum præcedenti argumento. Cap. LI.

A HÆc dicit dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores eius, qui cor suum leuauerunt contra me: quasi ventum pestilentem. Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam, & demolientur terram eius: quoniam venerunt super eam vndiq; in die afflictionis eius. Non tendat qui tendit arcum suum: & non ascendat loricatus. nolite parcere iuuenibus eius, interficite omnem militiam eius. Et cadent interfecti in terra Chaldæorũ: & vulnerati in regionibus eius. Quoniam non fuit viduatus Israel & Iuda a deo suo domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israel. Fugite de medio Babylonis, et saluet unusquisque animam suam. nolite tacere super iniquitatem eius: quoniam tempus vltionis eius est a domino, vicissitudinem ipse retribuet ei. Calix aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram: de uino eius biberunt gentes, & ideo commotæ sunt. Subitò cecidit Babylon, & contrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem eius, si fortè sanetur. Curauimus Babylonem & non est sanata: derelinquamus eam, & eamus vnusquisq; in terram suam: quoniam peruenit vsque ad coelos iudicium eius, & eleuatum est vsq; ad nu-

bes. Protulit dominus iustitias nostras, venite & narremus in Sion opus do- C
mini dei nostri. Acuite sagittas, & implete pharetras: suscitauit dñs spiritũ re
gum Medorum: & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eã: qm̃ vltio
dñi est, vltio templi sui. Super muros Babylonis leuate signum, augete custo
diam. leuate custodes, pręparate insidias: quia cogitauit dñs, & fecit quæcũq;
locutus est contra habitatores Babylonis. Quæ habitas super aquas multas, Amos 6.c
locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuę. Iurauit dñs exer
cituum per animã suam. Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, et su
per te celeusma cantabitur. Qui fecit terram in fortitudine sua, & præparauit
orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. Dante eo vocẽ mul-
tiplicantur aquę in cœlo: qui leuat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiã
fecit: & producit ventos de thesauris suis. Stultus factus est omnis homo a
scientia: confusus est omnis conflator in sculptili: quia mendax est conflatio
eius, nec est spiritus in eis. Vana sunt opera, & risu digna: in tẽpore visitatio
nis suæ peribunt. Non sicut hæc, pars Iacob: qui fecit omnia, ipse est, et Israel
sceptrum hęreditatis eius: Dominus exercituum nomẽ eius. Collidis tu mihi
vasa belli, & ego collidam in te gentes, & disperdam in te regna: & collidam C
in te equum, & equitem eius: & collidam in te currum, & ascensorem eius: et
collidã in te virũ & mulierem, & collidã in te senem & puerum, & collidam
in te iuuenem & virginem, & collidam in te pastorẽ & gregẽ eius, & colli-
dam in te agricolam & iugales eius, & collidam in te duces & magistratus.
Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ, omne malum suum
quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait dominus. Ecce, ego ad te mons pe
stifer, ait dominus, qui corrumpis vniuersam terram: & extendam manum
meam super te, & euoluam te de petris, & dabo te in montẽ combustionis: et
non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamẽto, sed perditus
in æternum eris, ait dñs. Leuate signum in terra, clangite buccina in gẽtibus,
sanctificate super eam gentes: annuntiate contra illã regibus Ararat, Menni et
Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchũ acu-
leatum. sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces eius, & vniuersos
magistratus eius, cunctamq; terram potestatis eius. Et commouebitur terra,
& conturbabitur: quia euigilabit contra Babylonem cogitatio domini, ut po D
nat terram Babylonis desertam & inhabitabilem. Cessauerunt fortes Baby-
lonis a prælio, habitauerunt in præsidijs: deuoratum est robur eorum, & facti
sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula eius, contriti sunt vectes eius.
Currens obuiam currenti ueniet: & nuntius obuius nũtianti: ut annuntiet re-
gi Babylonis, quia capta est ciuitas eius a summo vsq; ad summum: & vada
præoccupata sunt, & paludes incensę sunt igni, & uiri bellatores conturbati
sunt. Quia hæc dicit dñs exercituũ, deus Israel: Filia Babylonis quasi area, tẽ-
pus trituræ eius: adhuc modicũ, & ueniet tẽpus messionis eius. Comedit me,
deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi uas inane:
absorbuit me quasi draco, repleuit uentrẽ suũ teneritudine mea, & eiecit me.
Iniquitas aduersum me, & caro mea super Babylonẽ, dicit habitatio Sion: et
sanguis meus super habitatores Chaldææ dicit Ierusalem. Propterea hęc dicit
dñs: Ecce, ego iudicabo causam tuã, & ulciscar ultionẽ tuam: & desertũ faciã
mare eius, & siccabo uenam eius. Et erit Babylon in tumulos, habitatio dra-

B conum:ſtupor,& ſibilus,eo ꝙ non ſit habitator. Simul ut leones rugient: ex-
cutient comas ueluti catuli leonũ. In calore eorũ ponã potus eorũ & inebria
bo eos,ut ſopiantur,& dormiant ſomnum ſempiternum,& non conſurgant:
dicit dominus. Deducam eos quaſi agnos ad uictimã,quaſi arietes cum hœ-
dis. Quomodo capta eſt Seſach, & comprehenſa eſt inclyta uniuerſę terræ.
quomodo facta eſt in ſtuporem Babylon inter gentes. Aſcendit ſuper Baby-
lonẽ mare: multitudine fluctuũ eius operta eſt. Factæ ſunt ciuitates eius in ſtu
porem: terra inhabitabilis & deſerta,terra in qua nullus habitet, nec tranſeat
per eam filius hominis. Et uiſitabo ſuper Bel in Babylone,& eijciã quod ab-
ſorbuerat de ore eius:& non confluent ad eũ ultra gentes,ſiquidem et murus
Babylonis corruet. Egredimini de medio eius populus meus: ut ſaluet unuſ-
quiſq; animam ſuam ab ira furoris domini. Et ne forte molleſcat cor ueſtrum
& timeatis auditum qui audietur in terra: & ueniet in anno auditio,& poſt
hũc annum auditio:& iniquitas in terra,& dominator ſuper dominatorem.
Propterea ecce dies ueniũt,& uiſitabo ſuper ſculptilia Babylonis: & omnis
F terra eius confundetur,& uniuerſi interfecti eius cadẽt in medio eius. Et lau-
dabũt ſuper Babylonẽ cœli & terra,& omnia quę in eis ſunt: quia ab aquilo
ne uenient ei prædones,ait dñs. Et quomodo fecit Babylon, ut caderent occiſi
in Iſrael: ſic de Babylone cadẽt occiſi in uniuerſa terra. Qui fugiſtis gladiũ,
uenite,nolite ſtare: recordamini procul domini,& Ieruſalẽ aſcendat ſuper cor
ueſtrum. Confuſi ſumus,qm̃ audiuimus opprobrium: operuit ignominia fa-
cies noſtras: quia uenerũt alieni ſuper ſanctificationem domus domini. Pro-
pterea ecce dies uenient,ait dñs: & uiſitabo ſuper ſculptilia eius, & in omni
terra eius mugiet uulneratus. Si aſcenderit Babylon in cœlum, & firmaue-
rit in excelſo robur ſuum: a me uenient uaſtatores eius,ait dominus. Vox cla-
moris de Babylone,& contritio magna de terra Chaldęorum,quoniã uaſta-
uit dominus Babylonem,& perdidit ex ea uocem magnam, & ſonabunt flu
ctus eorum quaſi aquæ multę,dedit ſonitum uox eorum,quia uenit ſuper eã,
id eſt,ſuper Babylonem prædo,& apprehenſi ſunt fortes eius,& emarcuit ar
G cus eorum,quia fortis ultor Dominus reddens retribuet. Et inebriabo prin-
cipes eius,& ſapientes eius,duces eius,& magiſtratus eius, & fortes eius: &
dormient ſomnum ſempiternũ,& nõ expergiſcentur,ait rex: Dominus exer-
cituum nomen eius. Hęc dicit dominus exercituum: Murus Babylonis ille la
tiſsimus ſuffoſsione ſuffodietur, & portæ eius excelſæ igne comburentur, &
labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt & diſperibunt.
Verbum quod præcepit Ieremias propheta: Saratæ filio Neriæ filij Maaſiæ,
cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem,in anno quarto regni eius: Sa
raias autem erat princeps prophetię. Et ſcripſit Ieremias omne malum quod
venturum erat ſuper Babylonem,in libro uno: omnia verba hæc quę ſcripta
ſunt contra Babylonem. Et dixit Ieremias ad Saraiam: Cum veneris in Ba-
bylonem,& videris,& legeris omnia verba hæc,dices: Domine tu locutus es
contra locum iſtum vt diſperderes eũ: ne ſit qui in eo habitet ab homine vſq;
ad pecus,& vt ſit perpetua ſolitudo. Cumq; compleueris legere librum iſtũ,
ligabis ad eum lapidem & proijcies illum in mediũ Euphraten,& dices: Sic
ſubmergetur Babylon,& non conſurget à facie afflictionis quam ego adduco
ſuper eam,& diſſoluetur. Hucuſque uerba Ieremię.

Recapitulatio

Recapitulatio obsidionis & expugnationis Ierusalem, ac catalogus abductorum Babylonem. Cap. LII.

FIlius viginti & vnius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset: et vn- A
decim annis regnauit in Ierusalem: & nomen matris eius Amital, filia
Ieremiæ de Lobna. Et fecit malum in oculis domini, iuxta omnia quæ
fecerat Ioacim. Quoniã furor domini erat in Ierusalem & in Iuda, usquequo
proijceret eos a facie sua: & recessit Sedecias a rege Babylonis. Factum est au
tem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima die mensis: venit Na-
buchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus eius aduersus Ierusalẽ,
& obsederunt eam, & ædificauerũt cõtra eam municiones in circuitu. Et fuit
ciuitas obsessa, vsque ad vndecimum annum regis Sedecię. Mense autem quar B
to, nona die mensis obtinuit fames ciuitatem: & non erant alimenta populo
terræ. Et dirupta est ciuitas, & omnes viri bellatores eius fugerunt, exierunt-
que de ciuitate nocte per viã portæ quę est inter duos muros & ducit ad hor
tum regis (Chaldęis obsidentibus vrbẽ in gyro) & abierunt per viã quæ du-
cit in eremum. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & appre-
henderunt Sedeciam in deserto, quod est iuxta Iericho: & omnis comitatus
eius diffugit ab eo. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regẽ
Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eũ iudicia.
Et iugulauit rex Babylonis filios Sedecię in oculis eius: sed & omnes princi-
pes Iuda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compe- C
dibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem: & posuit eum in domo
carceris vsque ad diem mortis eius. In mense autem quinto, decima mensis,
ipse est annus nonusdecimus Nabuchodonosor regis Babylonis: uenit Nabu
zardan princeps militię, qui stabat coram rege Babylonis in Ierusalem. Et
incendit domum domini, & domum regis, & omnes domos Ierusalem, &
omnem domum magnam igne combussit. Et totum murum Ierusalem per
circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldęorum qui erat cum magistro D
militiæ. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo quod remanserat
in ciuitate, & de profugis qui transfugerant ad regem Babylonis, & cæte-
ros de multitudine: transtulit Nabuzardan princeps militiæ. De pauperibus
verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in vinitores & agricolas.
Columnas quoque æreas, quæ erant in domo domini, & bases, & mare æneum
quod erat in domo domini, confregerunt Chaldęi: et tulerunt omne æs eorum
in Babylonem. Et lebetes & creagras & psalteria & phialas & mortariola,
& omnia vasa ærea quę in ministerio fuerant, tulerunt. Et hydrias & thy-
miamateria & urceos & pelues & candelabra & mortaria & cyathos: quot- E
quot aurea, aurea: & quotquot argentea, argentea: tulit magister militię co-
lumnas duas, & mare vnum, & vitulos duodecim ęreos, qui erant sub basi-
bus quas fecerat rex Salomon in domo Domini, non erat pondus ęris om-
nium horum vasorum. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudi-
nis erant in columna vna: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam,
porrò grossitudo eius, quatuor digitorum: & intrinsecus caua erat. Et capi-
tella super vtranque ærea: & altitudo capitelli vnius, quinque cubitorum:
& retiacula, & malogranata supra coronam in circuitu, omnia ærea: simi-
liter columnæ secundæ & malogranata. Et fuerunt malogranata nonaginta

sex dependentia:& omnia malogranata centum, retiaculis circundabantur.
Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdotem primum,& Sophoniam sacer
E dotem secundum:& tres custodes vestibuli:Et de ciuitate tulit eunuchũ vnũ
qui erat præpositus super viros bellatores:& septem viros de his qui uidebãt
faciem regis,qui inuenti sunt in ciuitate:& scribam principem militum,qui
probabat tyrones:& sexaginta viros de populo terrę,qui inuenti sunt in me
dio ciuitatis.Tulit autẽ eos Nabuzardan magister militię:& duxit eos ad re
F gem Babylonis in Reblatha:& percussit eos rex Babylonis.Et interfecit eos
in Reblatha in terra Emath:& translatus est Iuda de terra sua. Iste est popu
lus quem transtulit Nabuchodonosor,in anno septimo:Iudæos tria millia,et
E uigintitres.In anno octauodecimo Nabuchodonosor,transtulit de Ierusalem
animas octingentas trigintaduas.In anno vicesimotertio Nabuchodonosor,
transtulit Nabuzardan magister militię animas Iudęorum septingẽtas qua-
dragintaquinq́.omnes ergo animę, quatuor millia sexcentæ. Et factum est
in tricesimoseptimo anno transmigrationis Ioachin regis Iuda, duodecimo
mẽse,vicesimaquinta mẽsis,leuauit Euilmerodach rex Babylonis ipso anno
regni sui,caput Ioachin regis Iudę:& eduxit eum de domo carceris.Et locu-
G tus est cum eo bona: & posuit thronum eius super thronos regum qui erant
post se in Babylone.Et mutauit vestimenta carceris eius, & comedebat pa-
D nem coram eo semper cunctis diebus vitæ suę:Et cibaria eius cibaria perpe-
tua dabantur ei à rege Babylonis statuta per singulos dies,vsq; ad diem mor
tis suę cunctis diebus vitæ eius.

THRENI ID EST LAMENTA- TIONES IEREMIÆ QVÆ HEBRAICE INSCRIBVNTVR CINOTH.

A ET factum est,postquàm in captiuitatem redactus est Israel,& Ierusa-
lem deserta est,sedit Ieremias propheta flens,& planxit lamentatione
hac super Ierusalem,& amaro animo suspirans & eiulans dixit;

Hæc verba apud LXX.leguntur. Cap. I.

QVOMODO sedet sola ciuitas plena populo: facta
est quasi vidua domina gẽtium:Princeps prouincia-
rum facta est sub tributo.
Plorans plorauit in nocte, et lachrymę eius in maxillis
B eius non est qui consoletur eã ex omnibus charis eius
oẽs amici eius spreuerunt eã,& facti sunt ei inimici.
Migrauit Iudas propter afflictionem, et multitudinem
seruitutis:habitauit inter gentes nec inuenit requiem
omnes persecutores eius apprehenderunt eum inter angustias.
Vię Sion lugent,eo quòd non sint qui veniant ad solennitatem:omnes portæ
eius destructæ,sacerdotes eius gementes:virgines eius squalidæ,& ipsa op
pressa amaritudine.
Facti sunt hostes eius in capite,inimici eius locupletati sunt:quia dominus lo
cutus est super eam propter multitudinem iniquitatũ eius: paruuli eius du
cti sunt in captiuitatem ante faciem tribulantis.

Et egressus est à filia Sion omnis decor eius. Facti sunt principes eius velut
arietes non inuenientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem
subsequentis. C
Recordata est Ierusalem dierum afflictionis suę,& praeuaricationis: omnium
desiderabilium suorum quæ habuerat à diebus antiquis cum caderet popu
lus eius in manu hostili,& non esset auxiliator: viderunt eam hostes,& de
riserunt sabbatha eius.
Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est: omnes qui glori
ficabant eam, spreuerunt illam, quia viderũt ignominiam eius: ipsa autem
gemens,& conuersa est retrorsum.
Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui: deposita est vehemen-
ter, non habens consolatorem. Vide domine afflictionem meam, quoniam D
erectus est inimicus.
Manũ suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius: quia vidit gẽtes ingres
sas sanctuarium suum, de quibus praeceperas ne intrarẽt in ecclesiã tuam.
Omnis populus eius gemens, et quęrens panem: dederunt pretiosa quęque pro
cibo ad refocillandum animam. Vide domine, & considera, quoniam fa-
cta sum vilis.
O vos omnes qui transitis per viã, attendite,& uidete si est dolor sicut dolor
meus: quoniã uindemiauit me, ut locutus est dominus in die irę furoris sui.
De excelso misit ignẽ in ossibus meis,& erudiuit me: expandit rete pedibus E
meis, cõuertit me retrorsum: posuit me desolatã, tota die mœrore confectã.
Vigilauit iugum iniquitatum mearum: in manu eius conuolutę sunt,& im-
positę collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me dominus in manu de
qua non potero surgere.
Abstulit oẽs magnificos meos dñs de medio mei: vocauit aduersum me tẽpus
vt contereret electos meos: torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda.
Idcirco ego plorans,& oculus meus deducens aquas: quia longe factus est à
me consolator conuertens animam meam: facti sunt filij mei perditi, quo- F
niam inualuit inimicus.
Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandauit dominus
aduersum Iacob, in circuitu eius hostes eius: facta est Ierusalem quasi pol-
luta menstruis inter eos.
Iustus est dominus, quia os eius ad iracũdiam prouocaui. Audite obsecro uni
uersi populi,& videte dolorem meum: virgines meę & iuuenes mei abie-
runt in captiuitatem.
Vocaui amicos meos, ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, et senes mei in urbe
consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi, vt refocillarent animã suam.
Vide domine quoniam contribulor, conturbatus est venter meus: subuersum G
est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interfi
cit gladius,& domi mors similis est.
Audierunt quia ingemisco ego,& non est qui consoletur me: omnes inimici
mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diẽ
consolationis,& fient similes mei.
Ingrediatur omne malũ eorũ corã te:& vindemia eos sicut vindemiasti me
propter omnes iniquitates meas: multi.n. gemitus mei et cor meũ mœrẽs.

Cap. II.

A Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: proiecit de cœlo in terra inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

Præcipitauit dominus nec pepercit, omnia speciosa Iacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terram: polluit regnum, & principes eius.

Confregit in ira furoris omne cornu Israel: auertit retrorsum dexterã suam à facie inimici: & succendit in Iacob quasi ignem flãmę deuorantis in gyro.

B Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmauit dexteram suam quasi hostis: & occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

Factus est dominus velut inimicus: præcipitauit Israel, præcipitauit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius, & repleuit in filia Iuda humiliatum & humiliatam.

Et dissipauit quasi ortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suũ: obliuioni tradidit dominus in Sion festiuitatem & sabbathum: & in opprobrium & in indignationem furoris sui regem & sacerdotem.

C Repulit dominus altare suũ, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manus inimici muros turriũ eius: vocẽ dederunt in domo dñi, sicut in die solenni.

Cogitauit dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non auertit manum suam à perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

Defixę sunt in terram portæ eius: perdidit & contriuit vectes eius, regẽ eius & principes eius in gentibus: non est lex, & prophetę eius non inuenerunt visionem à domino.

Sederunt in terra, conticuerũt senes filiæ Sion: consperserũt cinere capita sua, D accincti sunt cilicijs, abiecerunt in terram capita sua virgines Ierusalem.

Defecerunt prę lachrymis oculi mei, coturbata sunt viscera mea: effusum est in terra iecur meum super contritionem filiæ populi mei, cum deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi.

Matribus suis dixerunt, Vbi est triticum & vinum? cũ deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarẽt animas suas in sinu matrũ suarũ.

Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Ierusalem? cui adæquabo te, & consolabor te virgo filia Sion? Magna est enim velut mare, contritio tua: quis medebitur tui?

Prophetę tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, E vt te ad pœnitentiam prouocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones.

Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt & mouerunt capita sua super filiam Ierusalem: Hæccine est vrbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ?

Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerũt, Deuorabimus: en ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus.

Fecit dominus quæ cogitauit, compleuit sermonem suum quem præceperat à

diebus antiquis: Destruxit, & non pepercit, & lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu hostium tuorum. F
Clamauit cor eorũ ad dñm sup muros filię Sion: Deduc quasi torrẽtẽ lachrymas per diem & noctem: non des requiẽ tibi, neq; taceat pupilla oculi tui.
Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquã cor tuũ ante conspectum domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.
Vide domine, & considera quem vindemiaueris ita. Ergóne comedent mulieres fructum suum, paruulos ad mensuram palmæ? si occiditur in sanctuario domini sacerdos & propheta? G
Iacuerunt in terra foris puer & senex: virgines meę & iuuenes mei ceciderũt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.
Vocasti quasi ad diem solennem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris domini qui effugeret & relinqueretur: quos educaui et enutriui, inimicus meus consumpsit eos.

Cap. III.

EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius. A
Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.
Tantum in me vertit, & conuertit manum suam tota die.
Vetustam fecit pellem meam & carnem meam, contriuit ossa mea.
Ædificauit in gyro meo, & circundedit me felle & labore.
In tenebrosis collocauit me, quasi mortuos sempiternos.
Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar: aggrauauit compedẽ meũ.
Sed & cum clamauero & rogauero, exclusit orationem meam.
Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subuertit.
Vrsus insidians factus est mihi: leo in absconditis.
Semitas meas subuertit, & confregit me, posuit me desolatam. B
Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.
Misit in renibus meis filias pharetrę suæ.
Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.
Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absynthio.
Et fregit ad numerum dentes meos, cibauit me cinere.
Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorum.
Et dixi, Periijt finis meus, & spes mea a domino.
Recordare paupertatis & transgreßionis meæ, absynthij & fellis.
Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. C
Hęc recolens in corde meo, ideo sperabo.
Misericordię Domini, quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes eius.
Noui diluculo, multa est fides tua.
Pars mea dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.
Bonus est dominus sperantibus in eum, animę quærenti illum.
Bonum est pręstolari cum silentio salutare dei.
Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua.
Sedebit solitarius, & tacebit: quia leuauit super se.
Ponet in puluere os suum, si fortè sit spes.

D Dabit percutienti se maxillam,saturabitur opprobrijs.
Quia non repellet in sempiternum dominus:
Quia si abiecit,& miserebitur,secundum multitudinē misericordiarū suarū,
Non enim humiliauit ex corde suo,& abiecit filios hominum,
Vt contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ,
Vt declinaret iudicium viri in conspectu vultus altissimi,
Vt peruerteret hominem in iudicio suo,dominus ignorauit.
Quis est iste qui dixit vt fieret,domino non iubente?
Ex ore altissimi non egredientur nec mala nec bona?
E Quid murmurauit homo viuens,vir pro peccatis suis?
Scrutemur uias nostras,& quæramus,& reuertamur ad dominum.
Leuemus corda nostra,cum manibus ad dominum in cœlos.
Nos iniquè egimus,& ad iracūdiā prouocauimus:idcirco tu inexorabilis es.
Operuisti in furore,& percussisti nos:occidisti,nec pepercisti.
Opposuisti nubem tibi,ne transeat oratio.
Eradicationem & abiectionem posuisti me in medio populorum.
Aperuerunt super nos os suum omnes inimici nostri.
F Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio & contritio.
Diuisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei.
Oculus meus afflictus est,nec tacuit,eo quòd non esset requies,
Donec respiceret & uideret dominus de cœlis.
Oculus meus deprędatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.
Venatione ceperunt me quasi auem inimici mei gratis.
Lapsa est in lacum vita mea,& posuerunt lapidem super me.
Inundauerunt aquę super caput meum:dixi,Perij.
Inuocaui nomen tuum domine,de lacis nouissimis.
G Vocem meam audisti: ne auertas aurem tuā à singultu meo & clamoribus.
Appropinquasti in die quando inuocaui te:dixisti,Ne timeas.
Iudicasti domine causam animę meæ,redemptor vitę meæ.
Vidisti domine iniquitatem illorum aduersum me:iudica iudicium meum.
Vidisti omnem furorem,uniuersas cogitationes eorum aduersum me.
Audisti opprobria eorum domine,omnes cogitationes eorum aduersum me.
Labia insurgentium mihi,& meditationes eorum aduersum me tota die.
Sessionem eorum,& resurrectionem eorum uide,ego sum psalmus eorum.
Reddes eis uicem domine,iuxta opera manuum suarum.
Dabis eis scutum cordis laborem tuum.
Persequeris in furore tuo,& conteres eos sub cœlis domine.

Cap. IIII.

A QVomodo obscuratum est aurū,mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum.
Filij Sion inclyti,& amicti auro primo:quomodo reputati sunt in vasa testea,opus manuum figuli.
Sed & lamiæ nudauerunt mammam,lactauerūt catulos suos:filia populi mei crudelis,quasi struthio in deserto.
Adhęsit lingua lactentis ad palatum eius in siti:paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

Qui uescebantur voluptuose, interierunt in vijs: qui nutriebātur in croceis, B
amplexati sunt stercora.
Et maior effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum: quæ sub
uersa est in momento, & non ceperunt in ea manus.
Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lacte, rubicūdiores ebore antiquo,
sapphiro pulchriores:
Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: ad-
hęsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum.
Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame: quoniam isti extabuerunt
consumpti a sterilitate terræ.
Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum C
in contritione filiæ populi mei.
Compleuit dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succen
dit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius.
Non crediderunt reges terræ, & uniuersi habitatores orbis, quoniam ingrede
retur hostis & inimicus per portas Ierusalem.
Propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, qui effu-
derunt in medio eius sanguinem iustorum.
Errauerunt cæci in plateis, polluti sunt sanguine: cumq; non possent intrare,
tenuerunt lacinias suas.
Recedite polluti, clamauerunt eis, recedite, abite, nolite tangere: iurgati quip-
pe sunt & cōmoti: dixerunt inter gentes, Non addet ultra ut habitet in eis.
Facies domini diuisit eos, non addet vt respiciat eos: facies sacerdotum nō eru D
buerunt, neq; senum miserti sunt.
Cum adhuc subsisteremus defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum va-
num, cum respiceremus attenti ad gentem quę saluare nos non poterat.
Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropin-
quauit finis noster, completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.
Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli: super montes persecuti
sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.
Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris: cui dixi-
mus, In vmbra tua viuemus in gentibus.
Gaude & lætare filia Edom quę habitas in terra Hus: ad te quoq; perueniet
calix, inebriaberis, atque nudaberis.
Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te: visi-
tauit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

Oratio Ieremiæ.

Recordare domine quid acciderit nobis: intuere & respice opprobriū A
nostrum. Hęreditas nostra uersa est ad alienos: domus nostræ ad ex-
traneos. Pupilli facti sumus absq; patre: matres nostræ quasi viduę.
Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparauimus. Cer-
uicibus nostris minabamur, lassis nō dabatur requies. Aegypto dedimus ma
nū, & Assyrijs: vt saturaremur pane. Patres nostri peccauerunt, & non sunt: B
& nos iniquitates eorū portauimus. Serui dominati sunt nostri: non fuit qui
redimeret de manu eorum. In animabus nostris afferebamus panē nobis, a fa
cie gladij in deserto. Pellis nostra quasi clibanus, exusta est a facie tempesta-

tum famis. Mulieres in Sion humiliauerunt,& virgines in ciuitatibus Iuda.
Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt. Adolescentibus
impudicè abusi sunt: et pueri in ligno corruerunt. Senes defecerunt de portis
C iuuenes de choro psallentium. Defecit gaudium cordis nostri: versus est in lu
ctum chorus noster. Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccaui-
mus, Propterea mœstum factum est cor nostrum ideo contenebrati sunt ocu
li nostri. Propter montē Sion quia disperijt: vulpes ambulauerunt in eo, Tu
autem domine in æternum permanebis, solium tuum in generatione & ge-
nerationem. Quare in perpetuum obliuisceris nostri? derelinques nos in
longitudine dierum? Conuerte nos domine ad te, & conuertemur: inno-
ua dies nostros, sicut à principio. Sed proijciens repulisti nos, iratus es con
tra nos vehementer.

D ## PRAEFATIO IN LIBRVM BARVCH PROPH.

LIBER iste qui Baruch nomine prænotatur, in Hebręo canone non
habetur, sed tantum in vulgata æditione: similiter & epistola Ieremię.
Propter notitiam autem legentiū hic scripta sunt, quia multa de Chri
sto, nouissimisq; temporibus indicant.

PROPHETIA BARVCH

Librum Baruch quem in deuastatione Ierusalem scripserat, vbi legi audissent Iudęi capti, miserunt pe cuniam Ierusalem vt & pro se & rege Babylonio supplicarent. Cap. I.

ET HAEC VERBA libri quę scripsit Baruch fi-
A lius Nerię, filij Maasiæ, filij Sedecię, filij Sedei, filij Hel-
ciæ in Babylonia, in anno quinto, in septimo die men-
sis, in tempore quo ceperunt Chaldęi Ierusalem, & suc
cenderunt eam igni. Et legit Baruch verba libri huius
ad aures Iechonię filij Ioacim regis Iuda, & ad aures
vniuersi populi venientis ad librum: & ad aures poten
tium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, et ad
aures populi, à minimo vsq; ad maximum eorum omnium habitantium in
Babylonia, ad flumen Sodi. Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & ora-
bant in conspectu domini. Et collegerunt pecuniam, secundum quod potuit
vniuscuiusq; manus: & miserunt in Ierusalem ad Ioacim filium Helcię filij
B Salom sacerdotem, & ad sacerdotes, & ad omnem populum qui inuenti sunt
cum eo in Ierusalem, cum acciperet vasa templi domini quæ ablata fuerant
de templo, reuocare in terram Iuda decima die mensis Siban, vasa argentea
quæ fecit Sedecias filius Iosiæ rex Iuda, postea quàm cepisset Nabuchodono
sor rex Babylonis Iechoniam & principes, & vinctos & potentes, & popu-
lum terræ ab Ierusalem, & duxit eos in Babylonem. Et dixerunt: Ecce misi-
mus ad vos pecunias, de quibus emite holocaustomata, & thus, & facite mā
na, & offerte pro peccato ad aram domini dei nostri: & orate pro vita Nabu
chodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eo-
rum sicut dies cœli super terram: & vt det dominus virtutem nobis, & illu-
minet oculos nostros, vt viuamus sub vmbra Nabuchodonosor regis Baby
lonis, & sub vmbra Balthasar filij eius: & seruiamus eis multis diebus, et in-

ueniamus gratiam in conspectu eorum. Et pro nobis ipsis orate ad dominum
deum nostrum: quia peccauimus domino deo nostro, & non est auersus furor
eius à nobis vsq; in hūc diem. Et legite librum istum, quem misimus ad vos
recitari in templo domini, in die solēni & in die opportuno, & dicetis: Domi C
no deo nostro iustitia: nobis autem cōfusio faciei nostrę sicut est dies, hęc om
ni Iuda & habitantibus in Ierusalem, regibus nostris, & principibus nostris
et sacerdotibus nostris, & prophetis nostris, et patribus nostris. Peccauimus
ante dominum deum nostrum, & non credidimus, diffidentes in eum: & non
fuimus subiectibiles illi, & non audiuimus vocem domini dei nostri, vt am-
bularemus in mandatis eius quę dedit nobis. A die qua eduxit patres nostros
de terra Ægypti, vsq; ad diem hanc eramus incredibiles ad dominum deum
nostrum: & dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius. Et adhæserunt D
nobis multa mala, & maledictiones quæ cōstituit dominus Moysi seruo suo
qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac et
mel, sicut hodierna die. Et non audiuimus vocem domini dei nostri secundū
omnia verba prophetarum quos misit ad nos: & abiuimus vnusquisq; in sen
sum cordis nostri maligni, operari dijs alienis, facientes mala ante oculos do-
mini dei nostri.

Capti agnoscunt se meritas luere poenas, & rogant a deo veniam. Cap. II.

PRopter quod statuit dominus deus noster verbum suum quod locutus A
est ad nos & ad iudices nostros qui iudicauerunt in Ierusalem, & ad re
ges nostros, & ad principes nostros, & ad omnem Israel et Iuda: vt ad
duceret dominus super nos mala magna quę non sunt facta sub cœlo, quēad-
modum facta sunt in Ierusalem, secundum quæ scripta sunt in lege Moysi, ut
manducaret homo carnes filij sui, et carnes filiæ suæ. Et dedit eos sub manu re
gum omnium qui sunt in circuitu nostro in improperium & in desolationē,
et in omnibus populis in quibus nos dispersit dominus. Et facti sumus subtus B
& non supra: quia peccauimus domino deo nostro, non obaudiendo voci ip-
sius. Domino deo nostro iustitia: nobis autem et patribus nostris confusio fa
ciei, sicut est dies hæc. Quia locutus est dominus super nos omnia mala hæc
quę venerunt super nos: & non sumus deprecati faciem domini dei nostri, ut
reuerteremur vnusquisq; nostrum à vijs nostris pessimis. Et vigilauit domi-
nus in malis, & adduxit ea super nos: quia iustus est dominus in omnibus
operibus suis quæ mandauit nobis: & non audiuimus vocem ipsius, vt ire- C
mus in præceptis domini quæ dedit ante faciē nostram. Et nunc domine deus
Israel, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in si-
gnis, & in prodigijs, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, et fecisti
tibi nomen sicut est dies iste: peccauimus, impiè egimus, iniquè gessimus do-
mine deus noster, in omnibus iustitijs tuis. Auertat ira tua à nobis: quia dere
licti sumus pauci inter gentes, vbi dispersisti nos. Exaudi domine preces no- D
stras et orationes nostras, et educ nos propter te: et da nobis inuenire gratiam
ante faciem eorum qui nos abduxerunt: vt sciat omnis terra, quia tu es do-
minus deus noster, et quia nomen tuum inuocatum est super Israel, et su-
per genus ipsius. Respice domine de domo sancta tua in nos, et inclina aurem
tuam, & exaudi nos. Aperi oculos tuos & vide: quia non mortui qui sunt
in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus suis, dabunt hono-

tem & iustificationem domino:sed anima quæ tristis est super magnitudinē
mali,& incedit curua & infirma,& oculi deficientes, & anima esuriens dat
B tibi gloriam & iustitiam domino. Quia non secundum iustitias patrum no-
strorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum
tuum domine deus noster:sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum su-
per nos,sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum dicens:Sic
dicit dominus:Inclinate humerum vestrum,& ceruicem vestram,& opera
facite regi Babylonis:& sedebitis in terra quam dedi patribus vestris. Quod
si non feceritis,nec audieritis vocem domini dei vestri operari regi Babylo-
niæ:defectionem vestram faciam de ciuitatibus Iuda,& à foris Ierusalem,et
auferam à vobis vocem iucunditatis, & vocem gaudij & vocem sponsi &
vocem sponsę, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam. Et
non audierunt vocem tuam,vt operarentur regi Babylonis:& statuisti ver-
F ba tua quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, vt trans
ferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo, &
ecce proiecta sunt in calore solis,et in gelu noctis:et mortui sunt in doloribus
pessimis,in fame & in gladio & in emissione. Et posuisti templum, in quo
inuocatum est nomē tuum in ipso,sicut hęc dies propter iniquitatem domus
Israel & domus Iuda. Et fecisti in nobis domine deus noster secundum omnē
bonitatem tuam,& secundum omnem miserationem tuam illam magnam:
sicut locutus es in manu pueri tui Moysi,in die qua pręcepisti ei scribere le-
gem tuam coram filijs Israel,dicens:Si non audieritis vocem meam, multitu
do hęc magna conuertetur in minimam inter gentes,quò ego eos disperdam
quia scio quòd me non audiet populus.populus est enim dura ceruice:& con
G uertetur ad cor suum in terra captiuitatis suæ:& sciēt quia ego sum dominus
deus eorum:& dabo eis cor,& intelligent:& aures & audient. Et laudabunt
me in terra captiuitatis suæ,& memores erunt nominis mei. Et auertent se à
dorso suo duro,& à malignitatibus suis:quia reminiscētur viam patrum suo
rum quia peccauerunt in me. Et reuocabo illos in terram quam iuraui patri-
bus eorum Abraham,Isaac & Iacob,et dominabuntur eius: et multiplicabo
eos,& non minorabuntur. Et statuam illis testamentum alterum sempiter-
num,vt sim illis in deum,& ipsi erunt mihi in populum:et non mouebo am
plius populum meum filios Israel à terra quam dedi illis.

Anxia oratio ad dominum pro liberatione, & exhortatio ad populum vt viam commutent. Cap. III.

A ET nunc domine omnipotēs deus Israel,anima in angustijs, & spiritus
anxius clamat ad te:audi domine & miserere, quia deus es misericors,
miserere nostri:quia peccauimus ante te. Quia tu sedes in sempiternū
& nos peribimus in æuum? Domine omnipotens deus Israel,audi nunc ora-
tionem mortuorum Israel,& filiorum ipsorum, qui peccauerunt ante te, &
non audierunt vocem domini dei sui, & agglutinata sunt nobis mala. Noli
meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuę & no-
minis tui in tempore isto:quia tu es dominus deus noster, & laudabimus te
domine,quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris,& ut in
uocemus nomen tuum,& laudemus te in captiuitate nostra, quia conuerti-
mur ab iniquitate patrum nostrorum qui peccauerūt ante te. Ecce nos in ca-

priuitate nostra sumus hodie,qua nos dispersisti in improperium, & in ma-
ledictum,& in peccatum , secundum omnes iniquitates patrum nostrorum
qui discesserunt à te domine deus noster. Audi Israel mandata vitæ : auribus
percipe,vt sciatis prudentiam.Quid est Israel,quòd in terra inimicorum es?
inueterasti in terra aliena,coinquinatus es cum mortuis:deputatus es cum de B
scendentibus in infernum. Dereliquisti fontem sapientię . Nam si in via dei
ambulasses,habitasses vtiq; in pace super terrā.Disce vbi sit prudentia, vbi
sit virtus,vbi sit intellectus : vt scias simul vbi sit longiturnitas vitæ & vi-
ctus,vbi sit lumen oculorum & pax.Quis inuenit locum eius? & quis intra-
uit in thesauros eius?Vbi sunt principes gentium , & qui dominantur super
bestias quæ sunt super terram?qui in auibus cœli ludunt, qui argentum the-
saurizant & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis
eorum?qui argentum fabricant & soliciti sunt,nec est inuentio operum illo-
rum?exterminati sunt,& ad inferos descenderunt,& alÿ loco eorum exurre-
xerunt.Iuuenes viderunt lumen, & habitauerunt super terram,viam autem
disciplinæ ignorauerunt,neq; intellexerunt semitas eius,neq; filÿ eorum susce C
perunt eam,a facie ipsorum longe facta est:non est audita in terra Chanaan,
neq; visa est in Theman . Filÿ quoq; Agar qui exquirunt prudentiam quæ
de terra est,negotiatores terrę & Theman,& fabulatores,& exquisitores in
telligentiæ,viam autem sapientię nescierunt,neq; commemorati sunt semitas
eius.O Israel quam magna est domus dei,& ingens locus possessionis eius .
Magnus est,& non habet finem:excelsus & immensus.Ibi fuerunt gigantes
nominati illi qui ab initio fuerunt,statura magna,scientes bellum . Non hos Psa.144.a
elegit dominus,neq; viam disciplinæ dedit illis:propterea perierunt.Et quo-
niam non habuerunt sapientiam,interierunt propter suam insipientiam.Quis
ascendit in cœlum,& accepit eam,& deduxit eam de nubibus? Quis trans-
fretauit mare:& inuenit illam,& attulit illam super aurum electum?Non est
qui possit scire vias eius,neq; qui exquirat semitas eius:sed qui scit vniuersa, D
nouit eam,& adinuenit eam prudentia sua:qui præparauit terram in ęterno
tempore,& repleuit eam bipedibus,& quadrupedibus:qui emittit lumen,et
vadit:& vocauit illud,et obedit illi in tremore. Stellę autem dederunt lumen
in custodÿs suis,& lætatæ sunt: vocatę sunt,& dixerunt : Adsumus.& luxe-
runt ei cum iucunditate qui fecit illas.Hic est deus noster,et non ęstimabitur
alius aduersus eum.Hic adinuenit omnem viam disciplinę , & tradidit illam
Iacob puero suo,& Israel dilecto suo.Post hęc in terris visus est,& cū homi
nibus conuersatus est.

Solatur populum captum,& hortatur ad patientiam. Cap. IIII.

HIc liber mandatorum dei,& lex quę est in æternum:omnes qui tenēt A
eam,peruenient ad vitam:qui autem dereliquerunt eam,in mortem.
Conuertere Iacob,& apprehende eam, ambula per viam ad splendo
rem eius contra lumen eius . Ne tradas alteri gloriam tuam , & dignitatem
tuam genti alienę.Beati sumus Israel: quia quæ deo placent , manifesta sunt
nobis.Animæquior esto populus dei,memorabilis Israel. Vęnundati estis gē
tibus,non in perditionem:sed propter quod in ira dei ad iracundiam prouo-
castis,dominum,traditi estis aduersarÿs:Exacerbastis enim eū qui fecit vos, B
deum æternum,immolantes dęmonÿs & non deo,Obliti enim estis eum qui

nutriuit vos, & cõtristastis nutricem vestram Ierusalem. Vidit enim iracundiam à deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion: adduxit enim mihi deus luctum magnum: vidi enim captiuitatem populi mei, filiorum meorum & filiarum, quam superduxit illis æternus. Nutriui enim illos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Nemo gaudeat super me viduam & desolatam: a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinauerunt a lege dei. Iustitias autem ipsius nescierunt, nec am-
C bulauerunt per vias mandatorum dei, neq; per semitas veritatis eius cum iustitia ingressi sunt. Veniant confines Sion, & memorentur captiuitatem filiorum & filiarum mearum, quam superduxit illis æternus. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguę: qui nõ sunt reueriti senem, neque puerorum miserti sunt: & adduxerunt dilectos viduæ, & a filijs vnicam desolauerunt. Ego autem quid possum adiuuare uos? Qui enim adduxit super uos mala, ipse uos eripiet de manibus inimicorum
D uestrorum. Ambulate filij, ambulate: ego enim derelicta sum sola. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad altissimum in diebus meis. Animęquiores estote filij, clamate ad dominum, & eripiet uos de manu principum inimicorum. Ego enim speraui in æternum salutem uestram: & uenit mihi gaudium a sancto super misericordia quæ ueniet uobis ab æterno salutari nostro. Emisi enim uos cum luctu & ploratu: reducet autem uos mihi dominus cum gaudio & iucunditate in sempiternũ. Sicut enim
E uiderunt uicinæ Sion captiuitatem uestram a deo, sic uidebunt & in celeritate salutem uestram a deo, quæ superueniet uobis cum honore magno, et splendore ęterno. Filij patienter sustinete iram, quę superuenit uobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed citò uidebitis perditionem ipsius: & super ceruices ipsius ascendes. Delicati mei ambulauerunt uias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis. Animęquiores estote filij, & proclamate ad dominum: erit enim memoria uestra ab eo qui duxit uos. Sicut enim fuit sensus ue-
F ster ut erraretis a deo, decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. Qui enim induxit uobis mala, ipse rursum adducet uobis sempiternam iucunditatem cum salute uestra. Animęquior esto Ierusalem, exhortatur enim te qui te nominauit. Nocentes peribunt, qui te uexauerunt, et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur. Ciuitates quibus seruierunt filij tui, punientur, & quę accepit filios tuos. Sicut enim gauisa est in tua ruina, & lętata est in casu tuo, sic
G cõtristabitur in sua desolatione. Et amputabitur exultatio multitudinis eius, & gaudimonium eius erit in luctum. Ignis enim superueniet ei ab æterno in longitudinis diebus, & habitabitur a dęmonijs in multitudine temporis. Circunspice Ierusalem ad orientem, & uide iucunditatem a deo tibi uenientem. Ecce enim ueniunt filij tui quos dimisisti dispersos, ueniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in uerbo sancti gaudentes in honorem dei.

Facit eis spem liberationis, & indicat uocationem gentium. Cap. V.

A EXue te Ierusalem stola luctus & uexationis tuę, & indue te decore & honore, quę a deo tibi est sempiterna gloria. Circundato te diploide a deo iustitię, et impone mitram capiti tuo honoris æterni. Deus enim ostendet splendorem suum in te, qui sub cœlo est. Nominabitur enim tibi nomen tuum a deo in sempiternum, Pax iustitiæ et honor pietatis. Exurge Ierusalem,

rusalem, & sta in excelso: & circunspice ad orientem, & uide collectos filios B
tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in uerbo sancti gaudentes dei memoria. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autē illos dominus ad te portatos in honorem sicut filios regni. Constituit enim deus humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & conualles replere in æqualitatem terræ: ut ambulet Israel diligenter in honorem dei. Obumbrauerunt autem & syluæ, & omne lignum suauitatis Israel mandato dei. Adducet enim deus Israel cum iucunditate in lumine maiestatis suę cum misericordia & iustitia quæ est ex ipso.

Exemplum epistolæ quam misit Ieremias ad abducendos captiuos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo. Idolorum uanitas describitur hac epistola. Cap. VI.

PRopter peccata quæ peccastis ante deum, abducemini in Babyloniā captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. Ingressi itaq; in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usq; ad generationes septem: post hoc autē educam uos inde cū pace. Nunc autē uidetis in Babylonia deos aureos & argenteos & lapideos & ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus. Videte ergo ne & uos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus uos capiat in ipsis. Visa itaq; turba de retro & ab ante adorantes, dicite in cordibus uestris: Te oportet adorari, domine. Angelus autē meus uobiscum est: ipse autem exquiram animas uestras. Non ligna ipsorū polita a fabro, ipsa etiam inaurata & inargentata falsa sunt: & nō possunt loqui. Et sicut uirgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt. Coronas certè aureas habent super capita sua dij illorū, unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsis. Dant autem & ex ipso prostituris, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos. Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea. Opertis autem illis ueste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter puluerem domus, qui est plurimus inter eos. Sceptrum autē habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interficit. Habet etiam in manu gladium & securim: se autem de bello, & a latronibus nō liberat. Unde uobis notum sit, quia nō sunt dij. Non ergo timueritis eos. Sicut enim uas hominis confractum inutile efficitur: tales sunt & dij illorū. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt puluere a pedibus introeuntium. Et sicut alicui qui regem offendit, circunseptæ sunt ianuæ, aut sicut ad sepulchrū adductum mortuum: ita tutantur sacerdotes ostia clausuris & seris, ne a latronibus expolientur. Lucernas accendunt illis, et quidem multas: ex quibus nullam uidere possunt. sunt autē sicut trabes in domo. Corda uero dicunt elingere serpentes qui de terra sunt, dum comedunt eos & uestimentum ipsorum, & non sentiunt. Nigrę fiunt facies eorum a fumo, qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum uolant noctuæ & hirundines, & aues etiam, similiter & cattæ. Unde sciatis quia non sunt dij. Ne ergo timueritis eos. Aurum etiam quod habent, ad speciem est. nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis. Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea.

Marginal notes and section letters, from top to bottom: A (beside "PRopter peccata…"); Deut. 6.c (beside "ab ante adorantes…"); B (beside "sunt. Coronas certè…"); C (beside "gem offendit…"); Isa. 46.b (beside "neque enim dum conflarentur…").

D Propterea si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis muneri illis apponentur. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neq; mendicanti aliquid impertiunt, de sacrificijs eorum fœtæ & menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his, quia non sunt dĳ, ne timeatis eos. Vnde enim vocantur dĳ? Quia mulieres apponunt dĳs argenteis & aureis & ligneis: & in domibus eorũ sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas & capita & barbam rasam, quorum capita nuda sunt. Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt vxores suas & filios suos. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neq; si quid boni, potuerunt retribuere: neq; regem constituere possunt, neq; auferre. Similiter neque dare diuitias possunt, neq; malum retribuere. Si quis illis uotum uouerit, & non reddiderit: neq; hoc requirunt. Hominem à morte non liberant, neq; infirmum à potentiori eripiunt. Hominem cæcum ad visum non restituunt, de

B necessitate hominem non liberabunt. Viduę non miserebuntur, neq; orphanis benefacient. Lapidibus de monte similes sunt dĳ illorum, lignei et lapidei, & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur. Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum illos esse deos? Adhuc enim ipsis Chaldæis nõ honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui: quasi possint sentire qui non habent motum. & ipsi cum intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dĳ illorũ. Mulieres autem circundatæ funibus, in vĳs sedent, succendentes ossa oliuarũ. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximę suę exprobat ꝙ ea non sit digna habita sicut ipsa, neq; funis eius diruptus sit. Omnia autem quæ illius fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est illos esse deos? A fabris autem & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. Aurifices etiam ipsi qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Nunquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis, esse dĳ? Reliquerunt autem falsa & opprobrium postea futuris. Nam cum superuenerit illis prælium, & mala: cogitant sacerdotes post se, vbi

F se abscondant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dĳ sunt, qui nec de bello se liberant, neq; de malis se eripiunt? Nam cum sint lignea & inaurata & inargentata, scietur post ea quia falsa sunt, ab uniuersis gentibus & regibus: quę manifesta sunt quia non sunt dĳ, sed opera manuum hominum, & nullum dei opus cum illis. Vnde ergo notum est, quia non sunt dĳ, sed opera manuum hominum, & nullum dei opus in ipsis est. Regem regioni non suscitant, neq; pluuiam hominibus dabunt. Iudicium quoq; non discernent, neque regiones liberabũt ab iniuria: quia nihil possunt, sicut corniculę inter medium cœli & terræ. Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorũ, & argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur: ipsi verò sicut trabes in medio comburentur. Regi autem & bello nõ resistent. Quomodo ergo existimandum est, aut recipiendum, quia dĳ sunt? Non à furibus, neq; à latronibus se liberabunt dĳ lignei & lapidei & inaurati & inargentati, quibus iniqui fortiores sunt. Aurum & argentum & vestimentum quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam; aut uas in domo G
vtile, in quo gloriabitur qui possidet illud: uel ostium in domo, quod custodit quæ in pace sunt, quàm falsi dij. Sol quidem & luna ac sydera, cum sint splendida & emissa ad vtilitates, obaudiunt. Similiter & fulgur cum apparuerit, perspicuum est: idipsum autem & spiritus in omni regione spirat. Et nubes quibus cum imperatum fuerit a deo perambulare in uniuersum orbem, perficiunt quod imperatum est eis. Ignis etiam missus desuper vt consumat montes & syluas, facit quod præceptum est ei. Hęc autem, neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt. Vnde neq; existimandum est, neq; dicendum illos esse deos, quando non possunt neq; iudicium iudicare, neque quicquam facere hominibus. Scientes itaq; quia non sunt dij, ne ergo timueritis eos. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent. Signa etiam in cœlo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt vt luna. Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectū, ac prodesse sibi. Nullo itaq; modo nobis est manifestum, quia sunt dij: propter quod ne timeatis eos. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dij illorum lignei & argentei & inaurati. Eodem modo & in horto spina alba, supra quā omnis auis sedet. Similiter & mortuo proiecto in tenebris, similiter sunt dij illorū lignei & inaurati & inargentati. A purpura quoq; & marmore, quæ supra illos tenent, scietis itaque quia non sunt dij. Ipsi etiā postremo comeduntur, & erit opprobrium in regione. Melior est homo iustus, qui non habet simulachra: nam erit longè ab opprobrijs.

D. HIERONY. IN EZECHIELEM PRÆFATIO.

EZechiel propheta cum Ioacim rege Iuda captiuus ductus est in Babylonem: ibiq; his qui cum eo captiui fuerant, prophetauit, pœnitentibus quod ad Ieremiæ vaticinium se vltro aduersarijs tradidissent, & viderent adhuc vrbem Ierosolymam stare, quam ille casurā esse prædixerat. Tricesimo autem ætatis suæ anno, & captiuitatis quinto, exorsus est ad concaptiuos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldæa, Ieremias in Iudęa prophetauerunt. Sermo eius nec satis disertus, nec admodum rusticus est: sed ex vtroq; medie temperatus. Sacerdos & ipse fuit, sicut Ieremias: principia voluminis & finem magnis habens obscuritatibus inuoluta. Sed & vulgata eius editio non multum distat ab Hebraico. Vnde satis miror quid causæ extiterit, vt si eosdem in vniuersis libris habemus interpretes, in alijs eadem, in alijs diuersa transtulerint. Legite igitur & hunc iuxta translationem nostram: quoniam per cola scriptus & commata, manifestiorem legentibus sensum tribuit. Si autem amici mei & hunc subsannauerint: dicite eis quod nemo eos compellat vt scribant. Sed vereor ne illud eis eueniat quod Græce significantius dicitur, ut uocentur φιλολοίδοροι.

Quomodo & quando Deus suam maiestatem conspiciendam Ezechieli exposuerit. Cap. I.

A ET FACTVM est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis. cum essem in medio captiuorũ iuxta fluuium Chobar, aperti sunt coeli, & vidi visiones dei. In quinta mẽsis, ipse est annus quintus trãsmigrationis regis Ioachin, factum est verbum domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar: & facta est super eum ibi manus domini: Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone:

B nubes magna, & ignis inuoluens, & splẽdor in circuitu eius: & de medio eius quasi species electri, id ẽ de medio ignis. Et ex medio eius similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis. Et quatuor facies vni: & quatuor pennę vni. Et pedes eorum pedes recti, & plãta pedis eorum quasi planta pedis vituli, & scintillę quasi aspectus æris candentis. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus: & facies & pennas per quatuor partes habebant: Iunctæq; erant pennæ eorum alterius ad alterum, non reuertebantur cum incederent: sed vnumquodq; ante faciem suam gra-

C diebatur. Similitudo autem vultus eorum, facies hominis: & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis, a sinistris ipsorum quatuor: & facies aquilæ ipsorum quatuor. Et facies eorum: & pennæ eorum extentæ desuper: duæ pennæ singulorum iungebantur, & duæ regebant corpora eorum. Et vnumquodq; eorum coram facie sua ambulabat: vbi erat impetus spiritus illuc gradiebantur: nec reuertebantur cum ambularent. Et similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspe-

D ctus lampadarum: hæc erat visio discurrens in medio animalium splendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Et animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Cumq; aspicerem animalia, apparuit rota vna super terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Et aspectus rotarum, & opus earum, quasi visio maris: & vna similitudo ipsarum quatuor: & aspectus earum & opera, quasi sit rota in medio rotæ. Per quatuor partes earum euntes ibant: & non reuertebantur cum ambularent. Statura quo-

E q; erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus: & totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. Cumq; ambularent animalia, ambulabant pariter & rotę iuxta ea: et cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul et rotæ. Quocunq; ibat spiritus, illuc eunte spiritu, et rotæ pariter eleuabantur, sequentes eum. spiritus enim vitæ erat in rotis. Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant: et cum eleuatis à terra, pariter eleuabantur et rotæ, sequentes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis. Et similitudo super capita animalium, firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, & extenti super

F capita eorum desuper: Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum: vnumquodq; duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis dei cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis vt sonus castrorum. cumq; starent, demittebantur pennæ eorum. Nam cum fieret vox super firmamentum quod erat super caput eorum, stabant,

bant, & submittebant alas suas. Et super firmamentum quod erat imminens G
capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: & super simi
litudinẽ throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et vidi quasi spe-
ciẽ electri, velut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitũ: à lumbis eius & H
desuper, & a lumbis eius vsq; deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis
in circuitu. Velut aspectum arcus cũ fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aspe
ctus splendoris per gyrum. Hæc visio similitudinis glorię domini.

Propheta indicat quomodo & ad quos missus sit. Cap. II.

ET vidi, & cecidi in faciem meam: & audiui vocem loquentis. Et dixit A
ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum. Et ingressus
est in me spiritus postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes
meos: & audiui loquentem ad me, & dicentẽ. Fili hominis, mitto ego te ad fi
lios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me: ipsi & patres eorum
prævaricati sunt pactum meum vsq; ad diem hanc. Et filij dura facie & indo B
mabili corde sunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos: Hęc dicit dñs deus,
Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant, quoniam domus exasperãs est:
& scient quia propheta fuerit in medio eorũ. Tu ergo fili hominis, ne timeas
eos, neq; sermones eorum metuas: quoniam increduli & subuersores sunt te-
cum, & cum scorpionibus habitas verba eorum ne timeas, & vultus eorum C
ne formides: quia domus exasperans est. Loqueris ergo verba mea ad eos, si
fortè audiant & quiescant: quoniam irritatores sunt. Tu autem fili hominis,
audi quæcunq; loquor ad te: et noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix
est: aperi os tuum, & comede quæcunq; ego do tibi. Et vidi, & ecce ma- D
nus missa ad me, in qua erat inuolutus liber: & expandit illum coram me,
qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & car-
men, & væ.

Quod sit prophetæ officium describitur. Cap. III.

ET dixit ad me: Fili hominis, quodcunq; inueneris comede: comede vo A
lumen istud, & vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, &
cibauit me volumine illo: & dixit ad me: Fili hominis, venter tuus co
medet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et co-
medi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce. Et dixit ad me: Fili ho-
minis, vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos. Non enim ad B
populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Isra-
el: neque ad populos multos profundi sermonis & ignotæ linguæ, quorum
non possis audire sermones: & si ad illos mittereris, ipsi audirent te. Do-
mus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me. omnis quippe do-
mus Israel attrita fronte est, & duro corde. Ecce, dedi faciem tuam valen-
tiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vt C
adamantem & vt silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metu-
as à facie eorum: quia domus exasperans est. Et dixit ad me: Fili hominis,
omnes sermones meos quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auri-
bus tuis audi: & vade, ingredere ad transmigrationem ad filios populi tui,
& loqueris ad eos, & dices eis: Hæc dicit dominus deus, Si fortè audiant D
& quiescant. Et assumpsit me spiritus, & audiui post me vocem commo-
tionis magnæ: Benedicta gloria domini de loco suo, & vocem alarum

animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ. Spiritus quoq; leuauit me, et assumpsit me et abij amarus in indignatione spiritus mei: manus enim do
B mini erat mecum, confortans me. Et veni ad transmigrationem ad aceruum nouarum frugum, ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar: & sedi vbi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus, mœrens in medio eorum. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum domini ad me, dicens: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaueris ei, neq; locutus fueris vt auertatur à via sua impia, et viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua,
F & à via sua impia: ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Sed & si conuersus iustus a iustitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur: quia non annuntiasti ei in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris iusto, vt non peccet iustus, & ille non peccauerit: viuens viuet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti. Et facta est super me manus domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum. Et surgens egressus sum in campum: et ecce ibi gloria domini stabat, quasi gloria quã vidi iuxta
G fluuium Chobar: & cecidi in faciem meam. Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, et includere in medio domus tuę. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris in medio eorum. Et linguam tuã adhęrere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum: et dices ad eos: Hæc dicit dominus deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia dominus exasperans est.

Apparent prophetę quæ ærumne immineant Ierusalem. Cap. IIII.

A ET tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo ciuitatem Ierusalem. Et ordinabis aduersus eam obsidionem, ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te et inter ciuitatẽ: et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circundabis eam: signum est domui Israel. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, et pones iniquitates domus Israel super eo: numero dierum quibus dormies super illud, et assumes iniquitates eorum
B Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos et nonaginta dies: et portabis iniquitatem domus Israel. Et cum compleueris hæc, dormies super latus tuum dextrum secũdò: et assumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus. diem pro anno, diem inquã pro anno dedi tibi. Et ad obsidionem Ierusalem conuertes faciem tuam, et brachium tuum erit exertum: et prophetabis aduersus eam. Ecce, circundedi te vinculis: et non te conuertes à latere tuo in latus aliud, donec cõpleas dies obsidionis tuę. Et tu sume tibi frumentum et hordeum et fabam et lentem, et milium et viciam: et

mittes ea in vas vnum, & facies tibi panes numero dierum quibus dormies C
super latus tuum: trecentis & nonaginta diebus comedes illud. Cibus autem
tuus quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die: a tempore vsq; ad
tempus comedes illud. Et aquam in mesura bibes, sextam partem hin: a tem
pore vsq; ad tempus bibes illud. Et quasi subcinericium hordeaceum come-
des illud: & stercore quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum
Hęc dicit dominus: Sic comedent filij Israel panem suum pollutum inter gen
tes ad quas eijciã eos. Et dixi: A, a, a, domine deus ecce anima mea non est pol
luta, & morticinium & laceratum a bestijs non comedi ab infantia mea vsq; D
nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda. Et dixit ad me:
Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis: & facies panem tuum
in eo. Et dixit ad me: Fili hominis, ecce conteram baculum panis in Ierusalē:
& comedent panem suum in pondere, & in solicitudine: & aquam in mensu
ra, & in angustia bibent: vt deficientibus pane & aqua, corruat vnusquisq;
ad fratrem suum, & contabescant in iniquitatibus suis.

Manifestatur etiam hic Ezechieli excidium & Iudæorum, & iræ dei causa. Cap. V.

ET tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos: & assu- A
mes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam. et assumes ti
bi stateram pōderis, & diuides eos. Tertiā partē igni combures in me
dio ciuitatis, iuxta completionē dierum obsidionis: & assumes tertiam partē
& concides gladio in circuitu eius: tertiam verò aliam disperges in ventum,
& gladiū nudabo post eos. Et sumes inde paruū numerum: & ligabis eos in
summitate palij tui. Et ex eis rursum tolles, & proijcies eos in medio ignis, &
combures eos igni: et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel. Hęc di B
cit dominus deus: Ista est Ierusalem, in medio gētium posui eam, & in circui
tu eius terras. Et contēpsit iudicia mea, vt plus esset impia quā gentes: et prę
cepta mea vltra quam terrę quæ in circuitu eius sunt. iudicia enim mea proie
cerunt, & in pręceptis meis nō ambulauerūt. Idcirco hęc dicit dominus deus
Quia superastis gentes quæ in circuitu vestro sunt, & in pręceptis meis non
ambulastis, & iudicia mea non fecistis, & iuxta iudicia gentium quę in cir-
cuitu vestro sunt non estis operati: ideo hæc dicit dominus deus. Ecce ego ad
te, & ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentium: & faciam in te C
quæ non feci, & quibus similia vltra non faciam propter omnes abominatio
nes tuas. Idcò patres comedent filios in medio tui, & filij comedēt patres suos
& faciā in te iudicia, & ventilabo vniuersas reliquias tuas in omnē ventum
Idcirco viuo ego dicit dominus deus: Nisi pro eo quòd sanctum meum viola
sti in omnibus offensionibus tuis, et in cūctis abominationibus tuis: ego quo
q; confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor. Tertia pars tui
peste morietur, & fame consumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio D
cadet in circuitu tuo: tertiam vero partem tuam in omnem uentum dispergā
& gladium euaginabo post eos. Et complebo furorem meū, et requiescere fa
ciā indignationem meam in eis, & consolabor: & scient quia ego dominus lo
cutus sum in zelo meo, cum impleuero omnē indignationem meā in eis. Et
dabo te in desertum & in opprobrium gentibus quę in circuitu tuo sunt in
conspectu omnis prętereuntis. Et eris opprobrium & blasphemia, exemplū
& stupor in gentibus quę in circuitu tuo sunt, cū fecero in te iudicia, in furo-

re & in indignatione,& nō in increpationibus irę:ego dominus locutus sum. quando misero sagittas famis pessimas in eos, quæ erunt mortiferæ, ad quas mittam vt disperdam vos:& famem congregabo super vos, & conteram in uobis baculum panis. Et immittam in vos famem & bestias pessimas vsque ad internecionem:& pestilentia & sanguis transibunt per te,& gladium inducam super te.ego dominus locutus sum.

Minatur ut supra deuastationem Israel. Cap. VI.

A ET factus est sermo domini ad me,dicens: Fili hominis,pone faciem tuā ad montes Israel:& prophetabis ad eos, & dices: Montes Israel audite verbum domini dei: hęc dicit dominus deus de montibus & collibus, rupibus & vallibus; Ecce,ego inducam super vos gladium,& disperdam excelsa vestra,& demoliar aras vestras,& confringentur simulachra vestra:& deijciam interfectos vestros ante idola vestra. Et dabo cadauera filiorum Israel ante faciem simulachrorū vestrorū:& dispergam ossa vestra circa aras

B vestras in omnibus habitationibus uestris. Vrbes desertę erunt,et excelsa demolientur & dissipabuntur:& interibunt aræ vestræ,& confringetur:& cessabunt idola vestra,& conterent delubra vestra,& delebuntur opera vestra. Et cadet interfectus in medio vestri:& scietis quia ego sum dominus. Et relinquam in uobis eos qui fugerint gladium in gentibus,cum dispersero uos in terras. Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus ad quas captiui ducti sunt:quia contriui cor eorum fornicans & recedens à me,& oculos eorū for-

C nicantes post idola sua:& displicebūt sibimet super malis quæ fecerant in uniuersis abominationibus suis, & scient quia ego dominus non frustra locutus sum,ut facerem eis malum hoc. Hæc dicit dominus deus: Percute manu tua, & allide pedem tuum,& dic heu,ad omnes abominationes malorum domus Israel:quia gladio,fame & peste ruituri sunt. Qui longe est,peste morietur: quia autem prope,gladio corruet:& qui relictus fuerit & obsessus,fame mo-

D rietur:et complebo indignationem meam in eis. Et scietis quia ego dominus, cum fuerint interfecti uestri in medio idolorum uestrorum in circuitu ararum uestrarum,in omni colle excelso,& in cunctis summitatibus montiū,& subtus omne lignum nemorosum,& subtus uniuersam quercum frondosam, locum vbi accenderunt thura redolentia uniuersis idolis suis. Et extendam manum meam super eos:& faciam terram desolatam & destitutā à deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum:& scient quia ego dominus.

Idem cum præcedenti. Cap. VII.

A ET factus est sermo domini ad me,dicēs: Et tu fili hominis hęc dicit dominus deus terræ Israel, Finis venit, venit finis super quatuor plagas terrę. Nunc finis super te,& immittam furorem meum in te:& iudicabo te iuxta vias tuas:& ponam contra te omnes abominationes tuas. Et non parcet oculus meus super te,& non miserebor:sed uias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt:& scietis quia ego dominus. Hæc dicit dominus deus: Afflictio mea,afflictio ecce venit, finis venit, venit finis, euigilabit aduersum te:ecce uenit. Venit contritio super te,qui habitas in terra:venit tempus,prope est dies occisionis,& non gloriæ montium. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorē meum in te: & iudicabo te iuxta uias tuas,et imponam tibi omnia scelera tua, Et nō par-

cet oculus meus, nec miserebor: sed uias tuas imponam tibi, et abominationes B
tuę in medio tui erunt: & scietis quia ego sum dominus percutiens. Ecce dies,
ecce venit: egressa est contritio, floruit uirga, germinauit superbia. Iniquitas
surrexit in uirga impietatis: non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eo-
rum: & non erit requies in eis. Venit tempus, appropinquauit dies: qui emit,
non lętetur: & qui uendit, non lugeat: quia ira super omnem populum eius.
Quia qui uendit, ad id quod uendidit non reuertetur: & adhuc in uiuentibus
uita eorum. uisio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur: & uir
in iniquitate uitę suę non confortabitur. Canite tuba, pręparentur omnes,
& non est qui uadat ad prælium: ira enim mea super uniuersum populum
eius. Gladius foris, & pestis & fames intrinsecus. Qui in agro est, gladio mo- C
rietur: & qui in ciuitate, pestilentia & fame deuorabuntur. Et saluabuntur
qui fugerint ex eis, & erunt in montibus quasi columbę conuallium omnes
trepidi, unusquisque in iniquitate sua. Omnes manus dissoluentur, & omnia
genua fluent aquis. Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in om- Isa.15.a
ni facie confusio, & in uniuersis capitibus eorum caluitium. Argentum eo-
rum foris proiicietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eo-
rum & aurum eorum non ualebit liberare eos in die furoris Domini. Ani-
mam suam non saturabunt, & uentres eorum non implebuntur, quia scan-
dalum iniquitatis eorum factum est. Et ornamentum monilium suorum in su-
perbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulachrorum
fecerunt ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiam, et dabo illud in ma-
nus alienorum ad diripiendum, & impiis terrę in prędam, & contamina- D
bunt illud. Et auertam faciem meam ab eis, & uiolabunt arcanum meum:
& introibunt in illud emissarii, & contaminabunt illud. Fac conclusionem,
quoniam terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena iniquitate. Et
adducam pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere
faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. Angustia su-
perueniente requirent pacem, & non erit. Conturbatio super conturbatio-
nem ueniet, & auditus super auditum, & quęrent uisionem de propheta, &
lex peribit a sacerdote, & consilium a senioribus. Rex lugebit, & princeps
induetur mœrore, & manus populi terrę conturbabuntur. Secundum uiam
eorum faciam eis, & secundum iudicia eorum iudicabo eos: & scient quia
ego Dominus.

Dominus reuelat prophetę malitiam populi tam publicam quam priuatam. Cap. VIII.

ET factū est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebā A
in domo mea, et senes Iuda sedebāt corā me, et cecidit ibi super me ma-
nus dñi dei. Et uidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu
lumborū eius et deorsum, ignis: et a lūbis eius et sursum, quasi aspectus splen
doris, ut uisio electri. Et emissa similitudo manus apprehēdit me in cincinno
capitis mei: et eleuauit me spiritus inter terrā et cœlū: et adduxit me in Ierusa
lem in uisione dei, iuxta ostiū interius quod respiciebat ad aquilonē, ubi erat B
statutū idolum zeli ad prouocandū ęmulationē. Et ecce ibi gloria dei Israel
secundum uisionē quam uideram in campo. Et dixit ad me: Fili hominis leua
oculos tuos ad uiā aquilonis. Et leuaui oculos meos ad uiā Aquilonis, & ecce
ab aqlone portæ altaris idolū zeli in ipso introitu. Et dixit ad me: Fili homi-

C nis, putas ne uides tu quid isti faciant abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? et adhuc conuersus uidebis abominationes maiores. Et introduxit me ad ostium atrij, et uidi, et ecce foramē unum in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis, fode parietem. Et cum perfodissem parietem, apparuit ostium unum. Et dixit ad me, Ingredere, et
D uide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Et ingressus uidi, et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio, et uniuersa idola do-
Num. 11. d mus Israel depicta erant in circuitu per totum. Et septuaginta uiri de senioribus domus Israel, et Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas, et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et uapor nebulę de thure consurgebat. Et dixit ad me, Certe uidisti fili hominis, quæ senio-
E res domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubilis sui, dicunt enim, Non uidet dominus nos, dereliquit dominus terram. Et dixit ad me, Adhuc conuersus uidebis abominationes maiores quas isti faciunt. Et introduxit me per ostium portæ domus domini, quod respiciebat ad aquilonē,
F et ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Et dixit ad me, Certe uidisti fili hominis, adhuc conuersus uidebis abominationes maiores his. Et introduxit me in atrium domus domini interius, et ecce in ostio templi domini inter uestibulum et altare, quasi uigintiquinq; uiri dorsa habentes cōtra templum domini, et facies ad orientem, et adorabant ad ortum solis. Et dixit ad
G me, Certe uidisti fili hominis, nunquid leue est hoc domui Iuda, ut facerent abominationes istas quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum me? et ecce applicant ramum ad nares suas. Ergo et ego faciam in furore, non parcet oculus meus, nec miserebor, et cum clamauerint ad aures meas uoce magna, non exaudiam eos.

Ostenditur prophetæ clades populi futura. Cap. IX.

A ET clamauit in auribus meis uoce magna, dicens, Appropinquauerunt uisitationes urbis, et unusquisq; uas interfectionis habet in manu sua. Et ecce, sex uiri ueniebant de uia portę superioris, quæ respicit ad aquilonem, et unusquisq; uas interitus in manu eius, uir quoq; unus in medio eorum uestitus erat lineis, et atramentarium scriptoris ad renes eius, et ingressi sunt, et steterunt iuxta altare æreum. Et gloria domini Israel assumpta est de
B cherub, quæ erat super eum ad limen domus, et uocauit uirum qui indutus erat lineis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. Et dixit dominus ad eum, Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, et signa thau super frontes uirorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus quę fiunt in medio eius. Et illis dixit audiente me, Trāsite per ciuitatem sequentes eum, et percutite, non parcat oculus uester, neq; misereamini. Senē, adolescentulum et uirginem, paruulum et mulieres interficite usq; ad interne-
C cionem, omnem autem super quem uideritis thau, ne occidatis, et a sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo à uiris senioribus, qui erant ante faciem domus. Et dixit ad eos: Contaminate domum, et implete atria interfectis, egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos qui erant in ciuitate. Et cęde completa remansi ego, ruiq; super faciem meam, et clamans aio. Heu, heu, heu domine deus, ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Ierusalem? Et dixit ad me, Iniquitas domus Israel et Iuda magna est

nimis valde, & repleta est terra sanguinibus, & ciuitas repleta est auersione: D
dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt. Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor: viam eorum super caput eorum reddam. Et ecce vir qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens: Feci sicut præcepisti mihi.

Visio de viro e medio rotarum & cherubim prunas accipiente. Cap. X.

ET vidi, & ecce in firmamento quod erat super caput cherubim, quasi A
lapis sapphirus, & quasi species similitudinis solij, apparuit super ea. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum quæ sunt subtus cherubim: & imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter cherubim, & effunde super ciuitatem. ingressusque est in conspectu meo: cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, & nubes impleuit atrium interius. Et eleuata est gloria domini desuper cherub ad limen domus: & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox dei omnipotentis loquentis. Cumque præcepisset uiro qui B
indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit iuxta rotam. Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim. & sumpsit, & dedit in manus eius qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum. & vidi, & ecce quatuor rotæ iuxta cherubim: rota vna iuxta cherub unum, & rota alia iuxta cherub vnum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi. & aspectus earum similitudo vna quatuor: quasi sit rota in medio rotæ. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: & non reuertebantur ambulantes: sed ad locum ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur & cæteræ, nec reuertebantur. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum. Et rotas istas vocauit uolubiles, audiente me. Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ. Et eleuata sunt cherubim: ipsum est animal quod videram iuxta fluuium Chobar. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarent cherubim alas suas, vt exaltarentur de terra, D
non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxta erant. Stantibus illis, stabant: & cum eleuatis eleuabantur: spiritus enim vitæ erat in eis. Et egressa est gloria Domini a limine templi: & stetit super cherubim. Et eleuantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis, & gloria dei Israel erat super ea. Ipsum est animal quod vidi subter deum Israel iuxta fluuium Chobar: & intellexi quia cherubim essent. Quatuor, quatuor vultus vni, & quatuor alæ vni: & similitudo manus hominis sub alis eorum. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Iterum reuelatur prophetæ, excidium populi & impiorum principum. Cap. XI.

ET eleuauit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini A
orientalem, quæ respicit ad solis ortum: et ecce in introitu portæ vigin-

A tiquinq; viri: & vidi in medio eorum Iezoniam filium Azur, & Pheltiam
filium Banaiæ, principes populi. Dixitq; ad me: Fili hominis, hi sunt viri qui
cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in vrbe ista: dicentes,
Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. Idcir-
co vaticinare de eis, vaticinare fili hominis. Et irruit in me spiritus Domini,
& dixit ad me: Loquere, Hæc dicit Dominus, Sic locuti estis domus Israel,
B & cogitationes cordis vestri ego noui. Plurimos occidistis in urbe hac, & im
plestis vias eius interfectis. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti
vestri, quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, & hęc est lebes: & educã
vos de medio eius. Gladium metuistis, & gladium inducam super uos, ait do
minus deus. Et eijciam uos de medio eius, daboq; uos in manu hostium, & fa-
ciam in vobis iudicia. Gladio cadetis: in finibus Israel iudicabo uos, & scietis
quia ego dominus. Hæc non erit vobis in lebetem, & uos non eritis in medio
eius in carnes: in finibus Israel iudicabo uos. Et scietis quia ego dominus: quia
in præceptis meis non ambulastis, & iudicia mea non fecistis, sed iuxta iudi-
Deut. 12.d cia gentium quæ in circuitu vestro sunt, estis operati. Et factum est cum pro
C phetarem, Pheltias filius Banaiæ mortuus est: & cecidi in faciem meam cla-
mans uoce magna, & dixi: Heu, heu, heu domine deus: consummationem tu
facis reliquiarum Israel. Et factũ est verbum Domini ad me, dicens: Fili ho-
minis, fratres tui, fratres tui uiri propinqui tui, et omnis domus Israel uniuer
si, quibus dixerunt habitatores Ierusalẽ: Longè recedite à domino: nobis da-
ta est terra in possessionem. Propterea hæc dicit dominus deus: Quia longe
feci eos in gentibus, & quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem
modicam in terris ad quas uenerunt. Propterea loquere: Hæc dicit dominus
deus, Congregabo uos de populis, & adunabo de terris in qbus dispersi estis:
D daboq; uobis humum Israel. Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensio
nes cunctasq; abominationes eius de illa. Et dabo eis cor unum, & spiritum
nouum tribuam in uisceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eo-
rum, & dabo eis cor carneum: ut in pręceptis meis ambulent, & iudicia mea
custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.
Quorum autem cor post offendicula & abominationes suas ambulat, horũ
viam in capite suo ponam, dicit dominus deus. Et eleuauerunt cherubim alas
suas, & rotæ cum eis: & gloria dei Israel erat super ea. Et ascendit gloria do-
mini de medio ciuitatis, stetitq; super montem qui est ad orientem vrbis. Et
spiritus leuauit me: adduxitq; in Chaldæam ad transmigrationem, in uisione
in spiritu dei: & sublata est a me uisio quam uideram. Et locutus sum ad trã-
smigrationem omnia uerba domini, quę ostenderat mihi.

Fugam, inediam, & alias ærumnas Sedeciæ, eorumque qui sub eo sunt depingit propheta.

Caput. XII.

A ET factus est sermo domini ad me, dicẽs: Fili hominis, in medio domus
exasperantis tu habitas; qui oculos habent ad uidendum, & non uidẽt:
& aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est.
Tu ergo fili hominis, fac tibi uasa transmigrationis, & transmigrabis per
diem coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterũ in conspe-
ctu eorum, si forte aspiciant: quia domus exasperans est. Et efferes foras uasa
tua, quasi uasa transmigrantis per diem in conspectu eorum; tu autem egre-
dieris

dieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans. Ante oculos eorum perfode B
tibi parietem, & egredieris per eum. In conspectu eorum in humeris portabe
ris, in caligine efferreris: faciem tuam velabis, & non videbis terrã: quia por-
tentum dedi te domui Israel. Feci ergo sicut praeceperat mihi Dominus: vasa
mea protuli, quasi vasa transmigrantis per diem: & vespere perfodi mihi pa
rietem manu: in caligine egressus sum, & in humeris portans in conspectu eo
rum. Et factus est sermo domini mane ad me, dicens: Fili hominis, nunquid
non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans: Quid tu facis? Dic ad
eos: Haec dicit dominus deus, Super ducem onus istud, qui est in Ierusalem: &
super omnem domum Israel, quę est in medio eorum. Dic, ego portentum ue Iere.21.24
strum: quomodo feci, sic fiet illis: in transmigrationem & in captiuitatẽ ibũt. 32. & 34.
et dux qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur:
parietem perfodient, vt educant eum: facies eius operietur, vt nõ videat ocu-
lis terram. Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & C
adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum: & ipsam non videbit,
ibiq; morietur. Et omnes qui circa eum sunt, praesidium eius, & agmina eius
dispergam in omnem ventum: & gladium euaginabo post eos. Et scient quia
ego dominus, quando dispersero illos in gentibus, & disseminauero eos in ter
ris. Et relinquam ex eis viros paucos a gladio & fame & pestilentia: ut nar-
rent omnia scelera eorum in gentibus ad quas ingredientur: & sciẽt quia ego
Dominus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, panem
tuum in conturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione & moero
re bibe. Et dices ad populum terrae: Hęc dicit Dominus Deus, ad eos qui ha-
bitant in Ierusalem in terra Israel, Panem suum in solicitudine comedent, &
aquam suam in desolatione bibent: vt desoletur terra à multitudine sua, pro- D
pter iniquitatem omnium qui habitant in ea. Et ciuitates quae nunc habitan
tur, desolatae erunt, terraq; deserta: & scietis quia ego dominus. Et factus est
sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, quod est prouerbium istud vobis
in terra Israel dicentium: In longum differentur dies, & peribit omnis uisio.
Ideo dic ad eos: Haec dicit dominus deus, Quiescere faciam prouerbiũ istud,
neq; uulgo dicetur ultrà in Israel. Et loquere ad eos, quòd appropinquauerint
dies & sermo omnis visionis. Non enim erit vltra omnis uisio cassa, neq; di- 2.Pet.3.a
uinatio ambigua in medio filiorum Israel. Quia ego dominus loquar: quod-
cunque locutus fuero verbum, & fiet: non prolongabitur amplius: sed in die-
bus uestris domus exasperans loquar uerbum, & faciam illud, dicit dominus
deus. Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, ecce domus Is-
rael dicentium: Visio quam hic uidet, in dies multos: & in tempora longa iste
prophetat. Propterea dic ad eos: Hęc dicit Dominus deus, Non prolongabi-
tur ultra omnis sermo meus: uerbum quod locutus fuero, complebitur, dicit
Dominus Deus.

Sermo Domini contra pseudoprophetas. Cap. XIII.

ET factus est sermo dñi ad me, dicens: Fili hominis, uaticinare ad pro- A
phetas Israel qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo:
Audite uerbũ domini, Haec dicit dominus deus, Vę prophetis insipien-
tibus: qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident. Quasi uulpes in deser-
tis, prophetae tui Israel erãt, Non ascẽdistis ex aduerso, neq; opposuistis murũ

pro domo Iſrael:vt ſtaretis in prælio in die domini:Vident vana, & diuinãt
mendacium,dicentes:Ait dominus:cum dominus non miſerit eos: & perſeue
rauerunt confirmare ſermonem.Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis, &
diuinationem mendacem locuti eſtis? & dicitis:Ait dominus : cum ego non
B ſim locutus. Propterea hæc dicit dominus deus:Quia locuti eſtis vana,& vi-
diſtis mendaciũ:ideo ecce ego ad vos,dicit dominus deus:Et erit manus mea
ſuper prophetas qui vident vana,& diuinant mendacium:in concilio popu
li mei non erunt , & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur , nec in terram
Iſrael ingredientur:& ſcietis quia ego dominus deus:eo quòd deceperint po-
pulum meum,dicentes:Pax,& non eſt pax:& ipſe ædificabat parietem , illi
autem liniebant eum luto abſq; paleis.Dic ad eos qui liniunt abſq; tempera-
tura quòd caſurus ſit:erit enim imber inundans,& dabo lapides prægrandes
deſuper irruentes,& ventum procellæ diſſipantem:Siquidem ecce cecidit pa
ries.Nunquid non dicetur vobis:Vbi eſt litura quam liniſtis?Propterea hæc
dicit dominus deus Et erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatio
C ne mea,& imber inundans in furore meo erit:et lapides grandes in ira in con
ſumptionem. Et deſtruam parietem quem liniſtis abſq; temperamento : &
adæquabo eum terræ,& reuelabitur fundamentum eius:& cadet,et conſume
tur in medio eius:& ſcietis quia ego ſum dominus. Et complebo indignatio-
nem meam in pariete,& in his qui liniunt eum abſq; temperamento,dicam-
q; vobis:Non eſt paries:& non ſunt qui liniunt eũ.Prophetæ Iſrael qui pro
phetant ad Ieruſalem,& vident ei viſionem pacis:& non eſt pax, ait domi-
nus deus.Et tu fili hominis,pone faciem tuã contra filias populi tui,quæ pro
phetant de corde ſuo:& vaticinare ſuper eas,& dic:Hæc dicit dominus deus
Væ quæ conſuunt puluillos ſub omni cubito manus:& faciunt ceruicalia ſub
capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas:& cum caperent animas populi
D mei,viuificabant animas eorum.Et violabant me ad populum meum ,pro-
Iſa.5.c pter pugillũ hordei & fragmen panis,vt interficerẽt animas quæ nõ moriun
tur,& viuificarent animas quæ non viuunt,mentientes populo meo creden-
ti mendacijs.Propter hoc hæc dicit dominus deus:Ecce,ego ad puluillos ve-
ſtros quibus vos capitis animas volantes:dirumpam eos de brachijs veſtris:
& dimittam animas quas vos capitis , animas ad volandum.Et dirumpam
ceruicalia veſtra,& liberabo populum meum de manu veſtra,neq; erunt vl
trà in manibus veſtris ad prædandum:& ſcietis quia ego dominus . Pro eo
quòd mœrere feciſtis cor iuſti mendaciter,quem ego non contriſtaui:& con
fortaſtis manus impij,vt non reuerteretur à via ſua mala,& viueret prop̃te
rea vana non videbitis,& diuinationes nõ diuinabitis amplius,& eruam po
pulum meum de manu veſtra:& ſcietis quia ego dominus:

Contemptores verbi ſui dominum non audire,patique eos a pſeudoprophetis ſedu-
ctum iri prophetas. Cap. XIIII.

A ET venerunt ad me viri ſeniorum Iſrael,& ſederunt coram me . Et fa-
ctus eſt ſermo domini ad me ,dicens:Fili hominis , viri iſti poſuerunt
immunditias ſuas in cordibus ſuis,& ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatue
runt contra faciem ſuam:nunquid interrogatus reſpondebo eis?Propter hoc
loquere eis,& dices ad eos:Hæc dicit dominus deus,Homo , homo de domo
Iſrael,qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo,& ſcandalũ iniquitatis ſuæ

ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum B
me:ego dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum: Vt
capiatur domus Iſrael in corde ſuo quo receſſerunt a me in cũctis idolis ſuis.
Propterea dic ad domũ Iſrael, Hæc dicit dominus deus, Conuertimini, & re-
cedite ab idolis veſtris, & ab vniuerſis contaminationibus veſtris auertite fa
cies veſtras. Quis homo, homo de domo Iſrael, et de proſelytis quicunq; adue
na fuerit in Iſrael, ſi alienatus fuerit a me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, &
ſcandalum iniquitatis ſuę ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophe C
tam vt interroget per eum me: ego dominus reſpondebo ei per me. Et ponam
faciem meam ſuper hominem illum, et faciam eum in exemplum & in pro-
uerbium, & diſperdam eum de medio populi mei: & ſcietis quia ego domi- A
nus. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus dece-
pi prophetam illum: & extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum
de medio populi mei Iſrael. Et portabunt iniquitatem ſuam: iuxta iniquita-
tem interrogantis, ſic iniquitas prophetæ erit. vt nõ erret vltra domus Iſrael D
a me, neque polluatur in vniuerſis præuaricationibus ſuis: ſed ſint mihi in po
pulum, & ego ſim eis in deum, ait dominus exercituum. Et factus eſt ſermo
domini ad me, dicens: Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuarica-
retur pręuaricans, extendam manum meam ſuper eam, & conteram virgam
panis eius: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & iu-
mentum. Et ſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob: ipſi iu-
ſtitia ſua liberabunt animas ſuas, ait dominus exercituum. Quod ſi & beſtias B
peſsimas induxero ſuper terram, vt vaſtem eam: & fuerit inuia, eo quòd non
ſit pertranſiens propter beſtias: Tres viri iſti ſi fuerint in ea, viuo ego dicit
dominus deus, quia nec filios nec filias liberabunt: ſed ipſi ſoli liberabuntur,
terra autem deſolabitur. Vel ſi gladium induxero ſuper terram illam, & dixe
ro gladio, Tranſi per terram: & interfecero de ea hominem & iumentum: Et
tres uiri iſti fuerint in medio eius: viuo ego dicit dominus deus, non libera-
bunt filios neq; filias: ſed ipſi ſoli liberabuntur. Si autem & peſtilentiam im- G
miſero ſuper terram illam, & effudero indignationem meam ſuper eã in ſan-
guine, vt auferam ex ea hominem & iumentnm: Et Noe, & Daniel, & Iob
fuerint in medio eius: uiuo ego, dicit dominus deus, quia filium & filiam non
liberabunt: ſed ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas. Quoniam hæc dicit
dominus deus: Quòd & ſi quatuor iudicia mea peſsima, gladium, & famem, F
ac beſtias malas, & peſtilentiam immiſero in Ieruſalem, vt interficiam de ea Iere.17.b
hominem & pecus: Tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & fi-
lias: ecce, ipſi egredientur ad vos, & videbitis uiam eorum, & adinuentiones
eorum: & conſolabimini ſuper malo quod induxi in Ieruſalem, in omnibus
quę importaui ſuper eam. Et conſolabuntur uos, cum uideritis viam eorum
et adinuentiones eorum: et cognoſcetis quod non fruſtra fecerim omnia quæ
feci in ea, ait dominus deus.

Comparatione oſtendit Ieruſalem depopulandam. Cap. XV.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens: Fili hominis, quid fiet de li- A
gno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum?
Nunquid tolletur de ea lignum vt fiat opus, aut fabricabitur de ea pa-
xillus, vt dependeat in eo quodcunq; vas? Ecce, igni datum eſt in eſcã, vtrãq;

partem eius consumpsit ignis, et medietas eius redacta est in fauillam: nun-
B quid utile erit ad opus? Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus:
quanto magis cum illud ignis deuorauerit, et combusserit, nihil ex eo fiet ope
ris? Propterea hæc dicit dominus deus: Quomodo lignum uitis inter ligna
syluarum, quod dedi igni ad deuorandum, sic tradidi habitatores Ierusalem,
Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, et ignis consumet eos. Et
scietis quia ego dominus cum posuero faciem meam in eos, et dedero terram
C inuiam et desolatam: eo quòd præuaricatores extiterint, dicit dominus deus.

Indicat Dominus prophetę quantis bonis affecerit Iudæos, quibus cum ingrati & sceleratissimi omnium gentium sint, grauem minatur pœnam. Cap. XVI.

A ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, notas fac Ierusa
lem abominationes suas, et dices: Hęc dicit dominus deus Ierusalē, Ra
dix tua et generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, et
mater tua Chetæa. Et quando nata es, in die ortus tui non est pręcisus umbi
licus tuus, et in aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pan
nis. Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed
proiecta es super faciē terrę in abiectione animæ tuę in die qua nata es. Tran-
siens autem per te, uidi te conculcari in sanguine tuo: et dixi tibi cum esses in
sanguine tuo. Viue, dixi inquam tibi, In sanguine tuo uiue. Multiplicatam
quasi germen agri dedi te: et multiplicata es, et grandis effecta, et ingressa es,
et peruenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerūt, et pilus tuus ger
B minauit: et eras nuda, et confusione plena. Et transiui per te, et uidi te: et ecce
tempus tuum, tempus amantium: et expandi amictum meū super te, et ope-
rui ignominiam tuam. Et iuraui tibi, et ingressus sum pactum tecum, ait do-
minus deus: et facta es mihi. Et laui te aqua, et emundaui sanguinem tuum ex
te: et unxi te oleo. Et uestiui te discoloribus, et calceaui te hyacintho: et cinxi
te bysso, et indui te subtilibus. Et ornaui te ornamento, et dedi armillas in ma
nibus tuis, et torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum, et
circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro et ar
gento, et uestita es bysso, et polymito, et multis coloribus: similam, et mel, et
oleum comedisti, et decora facta es uehementer nimis: et profecisti in regnū.
Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam: quia perfecta
eras in decore meo quem posueram super te, dicit dominus deus. Et habens fi
C duciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo: et exposuisti fornica
tionem tuam omni transeunti, ut eius fieres. Et sumens de uestimentis tuis, fe-
cisti tibi excelsa hinc inde consuta: et fornicata es super eis, sicut nō est factū,
neq; futurum est. Et tulisti uasa decoris tui, de auro meo atque argento meo,
quæ dedi tibi, et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis, Et sum
psisti uestimenta tua multicoloria, et operuisti illas, et oleum meum et thy-
miama meum posuisti coram eis Et panem meum quem dedi tibi, similam
et oleum et mel quibus enutriui te, posuisti in conspectu eorum in odorē sua-
uitatis, et factum est, ait dominus deus. Et tulisti filios tuos et filias tuas quas
generasti mihi, et immolasti eis ad deuorandum. Nunquid parua est fornica-
tio tua? Immolasti filios meos, et dedisti illos consecrans eis. Et post omnes
abominationes tuas et fornicationes tuas non es recordata dierum adolescen-
tiæ tuæ, quando eras nuda et confusione plena, conculcata in sanguine tuo. Et

accidit

accidit post omnẽ malitiam tuam(væ væ tibi: ait dominus deus)& ædificasti C
tibi lupanar,& fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. Ad omne caput uiæ
ædificasti signum prostitutionis tuę:& abominabilem fecisti decorem tuum:
& diuisisti pedes tuos omni transeunti,& multiplicasti omnes fornicationes
tuas. Et fornicata es cum filijs Aegypti vicinis tuis magnarum carniũ: et mul Infra 23. b
tiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me. Ecce, ego extẽdam manum
meam super te,& auferam ius tuum:& dabo te in animas odientium te filia-
rum Palæsthinarum, quæ erubescunt in uia tua scelerata. Et fornicata es in fi
lijs Assyriorũ,eo quòd necdum fueris expleta:& postquàm fornicata es, nec
sic es satiata. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cũ Chal
dæis:& nec sic satiata es. In quo mundabo cor tuum,ait dominus deus: cum
facias omnia hęc opera mulieris meretricis & procacis? Quia fabricasti lu-
panar tuum in capite omnis uiæ,& excelsum tuum fecisti in omni platea: nec
facta es quasi meretrix fastidio augẽs pretium, sed quasi mulier adultera quæ
super virum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes:
tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, vt D
intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumque est in te contra
consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis,& post te non erit fornica-
tio: in eo enim quod dedisti mercedes,& mercedes non accepisti, factum est
in te contrarium. Propterea meretrix audi verbum domini: Hęc dicit domi-
nus deus, Quia effusum est ęs tuum, & reuelata est ignominia tua in forni-
cationibus tuis super amatores tuos, & super omnia idola abominationum
tuarum in sanguine filiorum tuorum quos dedisti eis: ecce, ego congregabo
omnes amatores tuos quibus commista es,& omnes quos dilexisti cum uni-
uersis quos oderas:& congregabo eos super te undique, & nudabo ignomi-
niam tuam coram eis, & uidebunt omnem turpitudinem tuam. Et iudica-
bo te iudicijs adulterarum & effundentium sanguinem:& dabo te in sangui-
nem furoris & zeli. Et dabo te in manus eorum,& destruent lupanar tuum,
& demolientur prostibulum tuum:& denudabunt te vestimentis tuis, & au
ferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam plenamque ignominia. Et
adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt B
te gladijs suis. Et comburent domos tuas igni,& facient in te iudicia in ocu- 4. Re. 25. b
lis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes vltra non da-
bis. Et requiescet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus a te,& quie-
scam, nec irascar amplius. Eo quod non fueris recordata dierum adolescẽtię
tuę, & prouocasti me in omnibus his: quapropter & ego uias tuas in capi-
te tuo dedi, ait Dominus Deus,& non feci iuxta scelera tua in omnibus abo-
minationibus tuis. Ecce, omnis qui dicit uulgo prouerbium, in te assumet il-
lud, dicens: Sicut mater, ita & filia eius. Filia matris tuę es tu, quę proiecit ui-
rum suum, et filios suos: et soror sororum tuarum es tu, quæ proiecerunt ui-
ros suos et filios suos, mater uestra Cethæa,& pater uester Amorrhæus. Et so
ror tua maior, Samaria, ipsa et filiæ eius quę habitant ad sinistram tuam: so-
ror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma et filię eius. Sed
nec in uijs earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxil-
lum minus, penẽ sceleratiora fecisti in omnibus uijs tuis. Viuo ego, dicit
Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, et filiæ eius si-

F cut fecisti tu & filiæ tuæ. Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: Super-
bia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manũ
egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatę sunt, & fecerunt abominatio-
nes coram me: & abstuli eas sicut vidi. Et Samaria dimidium peccatorum
tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas
in omnibus abominationibus tuis quas operata es. Ergo & tu porta confusio
nem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: iusti
ficatæ sunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ
iustificasti sorores tuas. Et conuertam restituẽs eas conuersione Sodomorum
cum filiabus suis, & conuersione Samarię & filiarum eius: & conuertam re-
uersionem tuam in medio earum, vt portes ignominiam tuam, & confunda-
ris in omnibus quæ fecisti, consolans eas. Et soror tua Sodoma, & filiæ eius re
uertentur ad antiquitatem suam: & Samaria, et filiæ eius reuertentur ad anti-
quitatem suam: et tu et filię tuæ reuertimini ad antiquitatem vestram. Non
G fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuę, antequàm
reuelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syrię, &
cunctarum in circuitu tuo filiarum Palęsthinarum, quę ambiunt te per gy-
rum. Scelus tuum & ignominiam tuam tu portasti, ait dominus deus. Quia
hæc dicit dominus deus: Et faciam tibi sicut despexisti iuramentum, ut irritũ
faceres pactum: & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescẽtię tuæ:
& suscitabo tibi pactum sempiternum. Et recordaberis viarum tuarum, &
confunderis: cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis: & da
bo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo. Et suscitabo ego pactum meum te-
cum: & scies quia ego dominus, vt recorderis & confundaris, & non sit tibi
ultra aperire os prę confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ
fecisti, ait dominus deus.

Perfidia Sedeciæ ob fœdus cum Aegyptiis initum notatur, & vaticinatur de nouo populo per Christum plantato. Cap. XVII.

A ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, propone ęnig-
ma, & narra parabolam ad domum Israel, et dices: Hæc dicit dominus
deus, Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu,
plena plumis & varietate, uenit ad Libanum, & tulit medullam cedri. Sum-
mitatem frondium eius auulsit: & transportauit eam in terram Chanaan, in
vrbe negotiatorum posuit illam. Et tulit de semine terrę, & posuit illud in ter
B ra pro semine: ut firmaret radicem super aquas multas, in superficie posuit il-
lud. Cumque germinasset, creuit in uineam latiorem, humili statura, respi-
cientibus ramis eius ad eam: & radices eius sub illa erant. Facta est ergo vi-
nea, & fructificauit in palmites, & emisit propagines. Et facta est aquila alte
ra grandis, magnis alis, multisque plumis: et ecce uinea ista quasi mittens ra-
dices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis
C germinis sui. In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes
& portet fructũ, ut sit in uineam grandem. Dic: Hęc dicit dominus deus, Er-
go ne prosperabitur? nonne radices eius euellet, & fructus eius distringet, &
siccabit omnes palmites germinis eius, et arescet: & non in brachio grandi,
neque in populo multo, ut euelleret eam radicitus? Ecce, plantata est: ergo ne
prosperabitur? nonne cum tetigerit eam uentus urens siccabitur; & in areis

germinis sui arescet? Et factum est verbum domini ad me, dicens: Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significent? Dic: Ecce, venit rex Babylonis in Ierusalem: & assumet regem, & principes eius, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem. Et tollet de semine regni, ferietque cum eo foedus, & ab eo accipiet iusiurandum, sed & fortes terrae tollet: vt sit regnum humile, et non eleuetur, sed custodiat pactum eius, & seruet illud. Qui recedens ab eo, misit nuntios ad Aegyptum, vt daret sibi equos, & populum multum: Nunquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit haec? & qui dissoluit pactum, nunquid effugiet? Viuo ego dicit dominus deus, quoniam in loco regis qui constituit eum regem, cuius fecit irritum iuramentum, & solui pactũ quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao praelium: in iactu aggeris & in extructione vallorum, vt interficiat animas multas. Spreuerat enim iuramentum, vt solueret foedus, & ecce dedit manum suam, & cum omnia haec fecerit, non effugiet. Propterea haec dicit dominus deus: Viuo ego, quoniam iuramentum quod spreuit, & foedus quod praeuaricatus est, ponam in caput eius. Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in praeuaricatione qua despexit me. Et omnes profugi eius cum vniuerso agmine suo, gladio cadent residui autem in omnem ventum dispergentur: & scietis quia ego dominus locutus sum. Haec dicit dominus deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum eius tenerum distringam, et plantabo super montem excelsum & eminentem. In monte sublimi Israel plantabo illud & erumpet in germen, & faciet fructum, et erit in cedrum magnam: & habitabunt sub eo omnes volucres, & vniuersum volatile sub vmbra frondium eius nidificabit: Et sciet omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile: & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego dominus locutus sum, & feci.

Prouidentiam dei docet, qui malos sed resipiscentes seruat, et bonos a se deficientes perdit. Cap. XVIII.

ET factus est sermo domini ad me, dicens: Quid est quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Viuo ego dicit dominus deus, si erit vltrà vobis parabola haec in prouerbium in Israel. Ecce, omnes animae, meae sunt: vt anima patris ita et anima filij, mea est anima quae peccauerit, ipsa morietur. Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudiciũ & iustitiam, in montibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel: & vxorem proximi sui non violauerit, et ad mulierem menstruatam non accesserit, & hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit, per uim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento, ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter uirum & uirum: & in praeceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, ut faciat ueritatem: hic iustus est, uita uiuet, dicit dominus deus. Quòd si genuerit filium latronem, effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis: & haec quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxo-

rem proximi sui polluentem:egenum & pauperem contristantē, rapientē ra
pinas pignus non reddentem,et ad idola leuantem oculos suos,abominationē
facientem:ad vsurā dantem & amplius accipientem:nunquid viuet? Non vi
uet:cum vniuersa hæc detestanda fecerit,morte morietur,sanguis eius in ipso
erit.Quod si genuerit filium,qui videns omnia peccata patris sui quę fecit,et
timuerit,& non fecerit simile eis:super montes non comederit,et oculos suos
non leuauerit ad idola domus Israel,& vxorem proximi sui,non violauerit,
D & virum non contristauerit,pignus non retinuerit,& rapinā non rapuerit,
panē suum esurienti dederit,& nudū operuerit vestimēto:à pauperis iniuria
auerterit manū suam,usuram & superabundantiā non acceperit,iudicia mea
fecerit,& in pręceptis meis ambulauerit:hic nō morietur in iniquitate patris
sui,sed vita viuet. Pater eius qui calumniatus est,& vim fecit fratri,& malū
operatus est in medio populi sui:ecce,mortuus est in iniquitate sua. Et dicitis
Quare non portabit filius iniquitatē patris? Videlicet quia filius iudicium &
iustitiā operatus est,omnia pręcepta mea custodiuit & fecit illa, viuet vita.
E Anima quę peccauerit,ipsa morietur:filius non portabit iniquitatē patris,et
pater non portabit iniquitatē filij:iustitia iusti super eum erit,et impietas im
pij erit super eum. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis
suis quæ operatus est,& custodierit omnia pręcepta mea,& fecerit iudicium
& iustitiam:vita viuet,& non morietur:Omniū iniquitatum eius quas ope
ratus est,non recordabor:in iustitia sua quā operatus est,viuet. Nunquid vo
lūtatis meę est mors impij,dicit dominus deus,& nō ut cōuertatur à uijs suis
& viuat? Si autē auerterit se iustus a iustitia sua,& fecerit iniquitatē secundū
F omnes abominationes quas operari solet impius,nunquid uiuet? Omnes iusti
tiæ eius quas fecerat,non recordabuntur:in præuaricatione qua præuaricatus
est,et in peccato suo quod peccauit in ipsis morietur. Et dixistis: Nō est ęqua
via domini. Audite ergo domus Israel: Nunquid via mea non est æqua:et nō
magis vię uestrę prauę sunt? Cum enim auerterit se iustus a iustitia sua,& fe
cerit iniquitatē,morietur in eis:in iustitia quā operatus est,morietur. Et cum
auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudiciū &
iustitiā:ipse animā suam viuificabit. Considerās enim,& auertēs se ab omni
G bus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet & non morietur. Et dicūt
filij Israel: Non est æqua via domini. Nunquid vię meę non sunt æquę, do-
mus Israel:& non magis viæ vestræ prauę? Idcirco vnumquenq; iuxta vias
suas iudicabo,domus Israel,ait dominus deus. Conuertimini, & agite pœni-
tentiā ab omnibus iniquitatibus vestris:& non erit vobis in ruinam iniqui-
tas. Proijcite a vobis oēs pręuaricationes vestras,in quibus pręuaricati estis,
& facite vobis cor nouum,& spiritū nouū:& quare moriemini domus Isra
el? Quia nolo mortē morientis,dicit dominus deus:reuertimini,& viuite.

Quæ clades Ioachaz & Ioacim,malosque principes expectent. Cap. XIX.

A ET tu assume planctū super principes Israel,& dices: Quare mater tua
leęna inter leones cubauit? in medio leunculorū enutriuit catulos suos.
Et eduxit vnum de leunculis suis,leo factus est:& didicit capere præ-
dam,hominemq; comedere: Et audierunt de eo gentes,& non absq; vulneri-
bus suis ceperunt eum: & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.
Quæ cum vidisset quoniā infirmata est,& perijt expectatio eius; tulit vnū

de leunculis suis, leonem constituit eum. Qui incedebat inter leones, & factus B
est leo: & didicit prædam capere, & homines deuorare: didicit viduas facere,
& ciuitates eorum in desertũ adducere: & desolata est terra & plenitudo eius
à voce rugitus illius. Et conuenerunt aduersus eum gentes vndiq; de prouin
cijs, & expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est: Et
miserunt eum in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis:
miseruntq; eum in carcerem, ne audiretur vox eius vltrà super mõtes Israel. C
Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus eius
& frondes eius creuerunt ex aquis multis. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sce
ptra dominantium, & exaltata est statura eius inter frondes: & vidit altitudi
nem suam in multitudine palmitum suorum. Et euulsa est in ira, in terramq;
proiecta: & ventus vrens siccauit fructum eius: marcuerunt, & arefactæ sunt
virgæ roboris eius, ignis comedit eam. Et nunc transplantata est in desertum D
in terra inuia, & sitienti: Et egressus est ignis de virga ramorum eius, qui fru
ctum eius comedit: & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominãtium. Plã
ctus est, & erit in planctum.

Increpat propheta malitiam & ingratitudinem Iudæorum, extollitq; bonitatem & longanimitatem dei, ac Ierusalem igne vastandam significat. Cap. XX.

A

ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerunt
viri de senioribus Israel, vt interrogarent dominum, & sederũt coram
me. Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis loquere se-
nioribus Israel, & dices ad eos: Hęc dicit dominus deus, Nũquid ad interro-
gandum me vos venistis? Viuo ego quia non respondebo vobis, ait dominus
deus. Si iudicas eos, si iudicas fili hominis? abominationes patrum eorũ osten
de eis. Et dices ad eos: Hæc dicit dominus deus, In die qua elegi Israel, & leua
ui manum meã pro stirpe domus Iacob: & apparui eis in terra Ægypti, et le
uaui manum meam pro eis, dicens: Ego dñs deus vester in die illa leuaui ma
nũ meam pro eis, ut educerẽ eos de terra Ægypti, in terrã quam prouideram
eis, fluentem lacte & melle, quę est egregia inter omnes terras. Et dixi ad eos
Vnusquisq; offensiones oculorum suorum abijciat, et in idolis Ægypti nolite
pollui: ego dominus deus vester. Et irritauerunt me, nolueruntq; me audire:
vnusquisq; abominationes oculorũ suorum non proiecit, nec idola Ægypti B
reliquerunt: & dixi vt effunderem indignationem meam super eos, & imple
rem iram meã in eis, in medio terrę Ægypti. Et feci propter nomen meũ, vt
nõ violaretur corã gẽtibus, in quarũ medio erãt, & inter quas apparui eis, ut
educerem eos de terra Ægypti. Eieci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi eos
in desertum. Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciens
homo uiuet in eis. Insuper et sabbatha mea dedi eis, vt esset signũ inter me et
eos: et scirẽt quia ego dominus sanctificans eos. Et irritauerunt me domus Is-
rael in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiece-
runt, quę faciens homo, viuet in eis: et sabbatha mea violauerunt vehemẽter
dixi ergo ut effunderem furorẽ meum super eos in deserto, & consumerẽ eos.
Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus eieci
eos in conspectu earum. Ego igitur leuaui manum meam super eos in deserto
ne inducerem eos in terram quam dedi eis fluẽtem lacte & melle, præcipuam
terrarum omnium: quia iudicia mea proiecerunt, & in præceptis meis

non ambulauerunt,& sabbatha mea violauerunt:post idola enim cor eorum
gradiebatur. Et pepercit oculus meus super eos, vt non interficerem eos: nec
consumpsi eos in deserto. Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præce-
ptis patrum vestrorum nolite incedere,nec iudicia eorum custodiatis, nec in
idolis eorum polluamini. Ego dominus deus uester in præceptis meis ambula
C te,& iudicia mea custodite,& facite ea. Et sabbatha mea sanctificate,vt sit si
gnum inter me & vos:& sciatis quia ego sum dominus deus vester. Et exa-
cerbauerunt me filij,& in praeceptis meis non ambulauerunt: & iudicia mea
Num.14.b non custodierunt,vt facerent ea:quæ cum fecerit homo,viuet in eis: & sabba
tha mea violauerunt,& comminatus sum vt effunderem furorem meum su-
per eos,et implerem iram meam in eis in deserto. Auerti autem manum meã
& feci propter nomen meum vt non violaretur coram gentibus, de quibus
eieci eos in oculis earum. Iterum leuaui manum meam in eos in solitudine,vt
dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras:eo quòd iudicia mea
non fecissent,& præcepta mea reprobassent,& sabbatha mea violassent,&
post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo & ego dedi eis præce-
pta non bona,& iudicia in quibus nõ viuẽt:& pollui eos in muneribus suis,
D cum offerrent omne quod aperit vuluam,propter delicta sua: & scient quia
ego dominus. Quam ob rem loquere ad domum Israel fili hominis:& dices
ad eos:Hæc dicit dominus deus,Adhuc et in hoc blasphemauerunt me patres
vestri,cum spreuissent me contemnentes:& induxissem eos in terram super
quam leuaui manum meam vt darem illam eis: viderunt omnem collem ex-
celsum,& omne lignum nemorosum,& immolauerunt ibi victimas suas:&
dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suauitatis
suæ,& libauerunt libationes suas. Et dixi ad eos: Quid est excelsum ad quod
vos ingredimini? Et vocatum est nomen eius Excelsum,vsque ad hanc diem.
Propterea hæc dic ad domum Israel: Hæc dicit dominus deus Certè in uia pa
4.Re.17.a trum vestrorum vos polluimini,& post offendicula eorum vos fornicamini
E Et in oblatione donorum vestrorum cum traducitis filios vestros per ignẽ,
vos polluimini in omnibus idolis vestris vsque hodie:& ego respondebo vo-
bis domus Israel? Viuo ego dicit dominus deus,quia non respondebo vobis.
Neque cogitatio mentis vestræ fiet,dicentium: Erimus sicut gentes, & sicut co
gnationes terræ,vt colamus ligna & lapides. Viuo ego dicit dominus deus,
quoniam in manu forti,& in brachio extento,& in furore effuso regnabo su
per vos. Et educam uos de populis:& congregabo uos de terris,in quibus di
spersi estis.in manu ualida & in brachio extento,& in furore effuso regnabo
super vos. Et adducam vos in desertum populorum,& iudicabor vobiscum
ibi facie ad faciem. Sicut iudicio contendi aduersum patres vestros in deser-
to terræ Ægypti:sic iudicabo vos,dicit dominus deus. Et subijciam vos sce-
ptro meo,& inducam vos in vinculis fœderis. Et eligam de vobis transgres-
F sores & impios,& de terra incolatus eorum educam eos,& in terram Israel
non ingredientur:& scietis quia ego dominus. Et vos domus Israel,hæc dicit
dominus deus: Singuli post idola vestra ambulate, & seruite eis. Quod si &
in hoc non audieritis me,& nomen meum sanctum pollueritis vltra in mu-
neribus vestris & in idolis vestris: in monte sancto meo, in monte excelso
Israel,ait dominus deus,vbi seruiet mihi omnis domus Israel, omnes inquã

in terra in qua placebunt mihi:& ibi quæram primitias vestras, & initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris. In odorem suauitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, & congregauero vos de terris in quas dispersi estis:& sanctificabor in vobis in oculis nationum. Et scietis quia ego dominus, cum induxero vos ad terram Israel, in terram pro qua leuaui manum meam ut darem eã patribus vestris. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: et displicebitis vobis in cõspectu vestro in omnibus malitijs uestris quas fecistis. Et scietis quia ego dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, & non secundum vias vestras malas, neq; secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait dominus deus. Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Aphricum, & propheta ad saltum agri meridiani. Et dices saltui meridiano: Audi verbum domini: hæc dicit dominus deus, Ecce ego succendam in te ignem, et comburam in te omne lignum viride, et omne lignum aridum: non extinguetur flamma succẽsionis: & comburetur in ea omnis facies ab Austro vsq; ad Aquilonem. Et videbit vniuersa caro, quia ego dominus succendi eam, nec extinguetur. Et dixi: A, a, a, domine deus: ipsi dicunt de me: Nunquid nõ per parabolas loquitur iste? G

Indicatur populo qualẽ cladem tertio illaturus sit & ipsis & Ammonitis rex Babylonis. Ca. XXI.

ET factus est sermo domini ad me, dicens Fili hominis, pone faciem tuã ad Ierusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israel. Et dices terræ Israel: Hæc dicit dominus deus: Ecce, ego ad te, & eijciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te iustum et impium. Pro eo autem quod occidi in te iustum & impiũ, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro vsq; ad aquilonẽ: vt sciat omnis caro, quia ego dominus eduxi gladium meum de vagina sua irreuocabilem. Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis. Cumq; dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu: quia venit, & tabescet omne cor, & dissoluentur vniuersæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ: ecce venit, & fiet, ait dominus deus Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, propheta, & dices: Hæc dicit dominus deus, Loquere, Gladius, gladius exacutus est, & limatus. Vt cædat victimas exacutus est, vt splendeat limatus est: qui moues sceptrum filij mei, succidisti omne lignum. Et dedi eum ad leuigãdum, vt teneatur manu: iste exacutus est gladius, & iste limatus est, vt sit in manu interficientis. Clama & vlula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel qui fugerant: gladio traditi sunt cũ populo meo, idcirco plaude super femur: quia probatus est, & hoc cũ sceptrũ subuerterit, & non erit: dicit dominus deus: Tu ergo fili hominis, propheta, & percute manu ad manũ, & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum: hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit, & corde tabescere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladij acuti & limati ad fulgendum, amicti ad cędẽ. Exacuere, vade ad dexterã siue ad sinistram, quocunq; faciei tuæ est appetitus. Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam: ego dominus

A B C Isa. 10. a D

locutus sum. Et factus est sermo domini ad me, dicens: Et tu fili hominis, pone tibi duas vias, vt veniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur ambæ. Et manu capiet coniecturam, in capite uiæ ciuitatis conijciet. Viam pones, vt veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Ierusalem munitissimam. Stetit enim rex Babylonis in biuio, in capite duarũ viarum,
E diuinationem quærens commiscens sagittas: interrogauit idola, exta consuluit. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem, vt ponat arietes vt aperiat os in cæde, vt eleuet vocem in vlulatu, vt ponat arietes contra portas, vt comportet aggerem, vt ædificet munitiones. Eritq; quasi cõsulens frustra oraculum in oculis eorum, et sabbathorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniqtatis ad capiendũ. Idcirco hæc dicit dominus deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, & reuelastis præuaricationes vestras. & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo inquã quod
F recordati estis manu capiemini. Tu autem prophane impie dux Israel, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita: hæc dicit dñs deus: Aufer cidarim tolle coronam: nõnne hæc est quæ humilem subleuauit, & sublimem humiliauit? Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam. & hoc non factũ est donec veniret cuius est iudicium, et tradam ei. Et tu fili hominis, propheta, et dic: Hæc dicit dominus deus ad filios Ammõ, & ad opprobrium eorum: & dices, Mucro, mucro euagina te ad occidẽdum, lima te vt interficias, & fulgeas.
G Cum tibi viderentur vana, & diuinarentur mendacia, vt dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum ueniet dies in tempore iniquitatis præfinita. Reuertere ad vaginam tuã in locum in quo creatus es: in terra natiuitatis tuæ iudicabo te, & effundam super te indignationem meam: in igne furoris mei sufflabo in te, daboq; te in manus hominum insipientium et fabricantiũ interitum. Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, obliuioni traderis: quia ego dominus locutus sum.

Prophetas, sacerdotes, principes & populum Ierosolymæ increpat propter sceleratam quam agebant uitam. Cap. XXII.

A ET factum est uerbum domini ad me, dicens: Et tu fili hominis, nõnne iudicas, nõnne iudicas ciuitatem sanguinum, et ostendens ei omnes abominationes suas? Et dices: Hæc dicit dominus deus. Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, ut ueniat tempus eius: et quæ fecit idola cõtra semetipsam, ut pollueretur. In sanguine tuo qui à te effusus est, deliquisti: et in idolis tuis quæ fecisti, polluta es: et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrisionem uniuersis terris. Quæ iuxta sunt et quæ procul à te, triumphabũt de te: sordida, nobilis, grandis interitu. Ecce, principes Israel singuli in brachio suo
B fuerunt in te, ad effundendũ sanguinem. Patrem et matrem cõtumelijs affecerunt in te, aduenam calumniati sunt in medio tui, pupillum et uiduam contristauerunt apud te: Sanctuaria mea spreuistis, et sabbatha mea polluistis. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, et super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui. Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatæ humiliauerunt in te. Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, et socer nurum suã polluit nefarie, frater sororẽ suam filiam patris sui oppressit in te. Munera acce-

perunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram & superabundantiam C
accepisti, & auarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Do-
minus Deus. Ecce, complosi manus meas super auaritiam tuam quam feci-
sti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor
tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? ego Do-
minus locutus sum, & faciam. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in
terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te. Et possidebo te in conspe
ctu gentium: & scies quia ego Dominus. Et factum est verbum Domini ad D
me, dicens: Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam: omnes isti
æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis, scoria argenti fa-
cti sunt. Propterea hæc dicit Dominus: Eo quòd versi estis omnes in sco-
riam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Ierusalem congregatione
argenti & æris & stanni & ferri & plumbi in medio fornacis: vt succendam
in ea ignem ad conflandum. sic congregabo in furore meo & in ira mea, &
requiescam: & conflabo vos. Et congregabo vos, & succendam uos in igne E
furoris mei, & conflabimini in medio eius. Vt conflatur argentum in medio
fornacis, sic eritis in medio eius: & scietis quia ego Dominus, cum effude-
rim indignationem meam super uos. Et factus est sermo Domini ad me, di-
cens: Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furo-
ris. Coniuratio prophetarum in medio eius: sicut leo rugiens capiensque præ
dam, animas deuorauerunt, opes & pretium acceperunt, viduas eius multi- Mich. 3.c
plicauerunt in medio illius. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, &
polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum non habuerunt di- F
stantiam: & inter pollutum & mundum non intellexerunt: & à sabbathis
meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum. Principes eius
in medio illius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem, &
ad perdendas animas, & auarè sectanda lucra. Prophetę autem eius liniebant
eos absque temperamento videntes vana, & diuinantes eis mendacium, di- G
centes, Hæc dicit Dominus Deus: cum Dominus non sit locutus. Populi
terrę calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter: egenum & pau-
perem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Et
quæsiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me
pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni. Et effudi super eos indignatio-
nem meam, in igne irę meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum red-
didi, ait Dominus Deus.

Obscœnum populum Iudaicum obscœna comparatione arguit. Cap. XXIII.

ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, duæ mulieres fi- A
liæ matris vnius fuerunt. Et fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia
sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammę
pubertatis earum. Nomina autem earum, Oolla maior, & Ooliba soror eius:
& habui eas, et pepererunt filios & filias. Porrò earũ nomina, Samaria Ool-
la, & Ierusalem Ooliba. Fornicata est igitur super me Oolla, & insaniuit in
amatores suos, in Assyrios propinquantes, vestitos hyacintho principes, &
magistratus, iuuenes cupidinis vniuersos, equites, ascensores equorũ. Et dedit
fornicationes suas super eos electos filios Assyriorũ vniuersos: & in omnibus
in quos insaniuit, in immunditijs eorum polluta est. Insuper & fornicationes

B suas quas habuerat in Aegypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea
in adolescentia eius, & illi confregerunt vbera pubertatis eius, & effuderunt
fornicationem suam super eam. Propterea tradidi eam in manus amatorum
suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insaniuit libidine. Ipsi di-
scooperuerunt ignominiam eius, filios & filias eius tulerunt, et ipsam occide-
runt gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & iudicia perpetrauerunt in ea.
Quod cum vidisset soror eius Ooliba, plus quàm illa insaniuit libidine: &
fornicationem suam super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorũ præ-
buit imprudenter, ducibus & magistratibus ad se venientibus indutis veste
varia, equitibus qui vectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egre
gia. Et uidi quòd polluta esset: uia una ambarum. Et auxit fornicationes suas:
C cumq; vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas co
loribus, & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum, formã
ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis terræq; Chaldęorum in
qua orti sunt: insaniuit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit
nuntios ad eos in Chaldæam. Cumq; venissent ad eam filij Babylonis ad cu-
bile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & satura-
ta est anima eius ab illis. Denudauit quoq; fornicationes suas: & discooperuit
ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea à
sorore eius. Multiplicauit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentię
suę, quibus fornicata est in terra Aegypti. Et insaniuit libidine super concubi
tum eorum, quorum carnes sunt vt carnes asinorum: & sicut fluxus equorũ
fluxus eorũ. Et uisitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægy
D pto vbera tua, & confractę sunt mammæ pubertatis tuę. Propterea Ooliba,
hęc dicit dominus deus: Ecce, ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de
quibus satiata est anima tua: & cõgregabo eos aduersum te in circuitu, filios
Babylonis, & vniuersos Chaldęos, nobiles, tyrannosque & principes omnes
filios Assyriorum, iuuenes forma egregia, duces & magistratus vniuersos,
principes principum, & nominatos ascensores equorum. Et venient super te
instructi curru & rota multitudo populorum: lorica & clypeo & galea arma
buntur contra te vndique: & dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudi
cijs suis. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum
tuum & aures tuas præcident: & quę remanserint, gladio cõcident: ipsi filios
E tuos & filias tuas capient, & nouissimum tuum deuorabitur igni. Et denuda
bunt te uestimentis tuis, & tollent uasa gloriæ tuę. Et requiescere faciam sce-
lus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Aegypti: nec leuabis oculos
tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius. Quia hæc dicit dominus
deus: Ecce, ego tradam te in manus eorum quos odisti, in manus de quibus sa
tiata est anima tua, & agent tecum in odio: & tollent omnes labores tuos, &
dimittent te nudam & ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornica
tionum tuarum, scelus tuum & fornicationes tuæ. Fecerunt hæc tibi, quia for
nicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum. In uia sororis tuæ
ambulasti, & dabo calicem eius in manu tua. Hęc dicit dominus deus: Cali-
cem sororis tuæ bibes profundum & latum: eris in derisum & in subsannatio
nem quę est capacissima. Ebrietate & dolore repleberis: calice mœroris &
tristitię, calice sororis tuæ Samarię. Et bibes illum, & potabis usque ad feces,

& fragmenta eius deuorabis, & ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait dominus deus. Propterea hęc dicit dñs deus: Quia oblita es mei, & proiecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum & fornicationes tuas. Et ait dominus ad me, dicens: Fili hominis, nunquid iudicas Oollam et Oolibam, & annuntias eis scelera earum? quia adulteratę sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatę sunt: insuper & filios suos quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad deuorandum. Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, et sabbatha mea prophanauerunt. Cumque immmolarent filios suos idolis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa, ut polluerent illud: etiam hęc fecerunt in medio domus meæ. Miserũt ad uiros uenientes de longe, ad quos nuntios miserant, itaque ecce uenerunt: quibus te lauisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri. Sedisti in lecto pulcherrimo, & mẽsa ornata est ante te: thymiama meũ, & unguentum meum posuisti super eam. Et uox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris qui de multitudine hominum adducebantur & ueniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum. Et dixi ei quę attrita est in adulterijs: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hęc. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem sic ingrediebantur ad Oollam & ad Oolibam mulieres nefarias. Viri ergo iusti sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, & iudicio effundentium sanguinem: quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum. Hęc enim dicit dominus deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum & in rapinam: & lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladijs eorum: filios & filias earum interficient, & domos earum igne succendent. Et auferã scelus de terra: & discent omnes mulieres, ne faciant secundum scelus earum. Et dabunt scelus uestrum super uos, & peccata idolorum uestrorum portabitis: & scietis quia ego dominus deus.

E

G

Leui.20.b

Per ollam liquefactam incendium Ierusalem probat. Cap. XXIIII.

ET factum est verbum domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima mensis, dicens: Fili hominis, scribe tibi nomẽ diei huius, in qua cõfirmatus est rex Babylonis aduersum Ierusalem hodie. Et dices per prouerbium ad domum irritatricem parabolam, & loqueris ad eos: Hæc dicit dominus deus, Pone ollam: pone, inquam, & mitte in eam aquam. Congere frusta eius in eam, omnem partem bonam, femur & armum, electa & ossibus plena. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea: efferbuit coctio eius, & discocta sunt ossa illius in medio eius. Propterea hæc dicit dominus deus: Vę ciuitati sanguinũ, ollę cuius rubigo in ea est, & rubigo eius non exiuit de ea: per partes & per partes suas ejce eam, non cecidit super eam sors. Sanguis enim eius in medio eius est, super limpidissimã petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri puluere. Vt superinducerem indignationem meam, et uindicta ulciscerer: dedi sanguinem eius super petram limpidissimam, ne operiretur. Propterea hęc dicit dominus deus: Vę ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyrã. Congere ossa quæ igne succendam: consumentur carnes, et concoquetur uniuersa compositio, et ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas uacuam, ut incalescat et liquefiat æs eius; et confletur in medio eius inquinamentum eius, &

A

B

C

Nahũ 3.a

D consumatur rubigo eius. Multo labore sudatum est, et non exiuit de ea nimia
rubigo eius, neque per ignem. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te
volui, & nõ es mundata a sordibus tuis: sed nec mũdaberis prius, donec quie-
scere faciam indignationem meam in te. Ego dominus locutus sum: Venit, &
faciã: non transeã, nec parcã, nec placabor: iuxta vias tuas, & iuxta adinuen-
tiones tuas iudicabo te, dicit dominus. Et factum est verbum domini ad me,
dicens: Fili hominis, ecce, ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in pla-
E ga: & non planges, neq; plorabis, neq; fluent lachrymę tuæ. Ingemisce tacẽs,
mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, & calceamen
ta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium co-
medes. Locutus sum ergo ad populum mane, & mortua est vxor mea vespe
re: fecíq; mane sicut præceperat mihi. Et dixit ad me populus: Quare non in-
dicas nobis quid ista significẽt quæ tu facis? Et dixi ad eos: Sermo domini fa-
F ctus est ad me, dicens: Loquere domui Israel, Hæc dicit dominus deus, Ecce,
ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperij vestri, & desiderabile
oculorum vestrorum, & super quo pauet anima uestra: & filij vestri & filiæ
vestræ quas reliquistis, gladio cadent. Et facietis sicut feci, Ora amictu nõ ve-
labitis, & cibos lugentium non comedetis. coronas habebitis in capitibus ve
stris, & calceamenta in pedibus: non plangetis, neq; flebitis, sed tabescetis in
iniquitatibus vestris, & vnusquisque gemet ad fratrem suũ. Eritq; Ezechiel
G vobis in portentum: iuxta omnia quæ fecit, facietis cum venerit istud: & scie-
tis quia ego dominus deus. Et tu fili hominis, ecce, in die qua tollã ab eis for-
titudinem eorum, & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum su-
per quo requiescunt animæ eorum, filios & filias eorum: in die illa cum vene
rit fugiens ad te, vt annuntiet tibi: in die inquam illa aperietur os tuum cum
eo qui fugit, & loqueris, & non silebis ultra: erísque eis in portentum: & scie-
tis quia ego dominus.

Exemplis docet, Deum cum castigat, velle vitæ emendationem, & ne delectetur quispiam dum alicui res male cedit. Cap. XXV.

A ET factus est sermo domini ad me, dicẽs: Fili hominis, pone faciem tuã
contra filios Ammon: & prophetabis de eis. Et dices filijs Ammon: Au
dite uerbum domini dei: Hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd dixisti,
euge, euge, super sanctuarium meum, quia pollutum est: & super terrã Israel,
quoniam desolata est: & super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captiui-
tatem: idcirco ecce ego tradam te filijs orientalibus in hæreditatem, & colloca
bunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fruges tuas,
& ipsi bibent lac tuum. Daboq; Rabbath in habitaculum camelorum, & fi-
B lios Ammon in cubile pecorum: et scietis quia ego dominus. Quia hęc dicit
dominus deus, Pro eo quòd plausisti manu, & percussisti pede, et gauisa es
ex toto affectu super terram Israel, idcirco ecce ego extendam manum meam
super te, et tradam te in direptionem gentium, et interficiam te de populis, et
perdam de terris, et conteram, et scies quia ego dominus. Hæc dicit dominus
deus: Pro eo quod dixerunt Moab et Seir, Ecce sicut omnes gẽtes, domus Iu-
Isa. 15. & 16. da, idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus inquam eius, et
de finibus eius inclytas terræ Bethiesimoth et Beelmeon et Cariathaim, filijs
orientis cum filijs Ammon, et dabo eam in hęreditatem, ut non sit ultra me-
moria

moria filiorum Ammõ in gentibus. Et in Moab faciam iudicia: & sciẽt quia ego dominus. Hęc dicit dominus deus: Pro eo quod fecit Idumęa vltionem, vt se vindicaret de filijs Iuda, peccauitq; delinquens, & uindictam expetiuit de eis: idcirco hæc dicit dominus deus, Extendam manum meam super Idumęam, & auferam de ea hominem & iumentum, et faciam eam desertam ab austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadent: Et dabo vltionem meam super Idumęam per manum populi mei Israel: & facient in Edom iuxta iram meã & furorem meum: & scient vindictam meam, dicit dominus deus. Hæc dicit dominus deus: Pro eo quòd fecerunt Palæsthini vindictam, & vlti se sunt to to animo, interficientes & implentes inimicitias veteres: propterea hęc dicit dominus deus, Ecce, ego extendam manum meam super Palęsthinos, & interficiam interfectores, & perdã reliquias maritimę regionis: faciamq; in eis vltiones magnas arguens in furore: & scient quia ego dominus, cum dedero vindictam meam super eos. C D

Queritur vrbis Tyri casum imminentem. Cap. XXVI.

ET factum est in vndecimo anno, prima mensis, factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Ierusalem, Euge, confractę sunt portæ populorum, conuersa est ad me: implebor, deserta est. propterea hæc dicit dominus deus, Ecce, ego super te Tyre, et ascẽdere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans. Et dissipabunt muros Tyri, & destruẽt turres eius: & radam puluerem eius de ea, et dabo eã in limpidissimam petram. Siccatio sagenarũ erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait dominus deus: & erit in direptionem gẽtibus. Filiæ quoq; eius quę sunt in agro, gladio interficientur: & sciẽt quia ego dominus. Quia hęc dicit dominus deus: Ecce, ego adducã ad Tyrum Nabuchodonosor regẽ Babylonis ab aquilone regem regũ, cum equis et curribus et equitibus & cœtu populoq; magno. Filias tuas quę sunt in agro, gladio interficiet, & circundabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: eleuabit contra te clypeum. Et vineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua. Inundatione equorum eius operiet te puluis eorum: à sonitu equitum & rotarum & curruum mouebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatę. Vngulis equorum suorũ conculcabit omnes plateas tuas: populum tuũ gladio cædet, & statuę tuę nobiles in terram corruent. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas. Et destruent muros tuos, & domos tuas pręclaras subuertent: & lapides tuos, & ligna tua & puluerem tuum in medio aquarum ponent. Et quiescere faciã multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarũ eris, nec ædificaberis vltrà: quia ego dominus locutus sum, ait dominus deus. Hęc dicit dominus deus Tyro: Nunquid non à sonitu ruinæ tuę & gemitu interfectorum tuorum cum occisi fuerint, in medio tui commouebuntur insulę, et descẽdent de sedibus suis omnes principes maris: & auferent exuuias suas, & uestimenta sua varia abijcient, & induentur stupore, in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur? Et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo peristi quæ habitas in mari, vrbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant vniuersi? Nunc

A Isa.23.a Iere.47.b B Ierem.7.g C

ſtupebunt naues in die pauoris tui,et turbabuntur inſulę in mari,eo q̄ nullus
D egrediatur ex te.Q uia hæc dicit dominus deus,Cum dedero te urbem deſola
tam ſicut ciuitates quę non habitantur,et adduxero ſuper te abyſſum, et ope
ruerint te aquę multæ,et detraxero te cum his qui deſcendunt in lacum ad po
pulum ſempiternum,et collocauero te in terra nouiſsima ſicut ſolitudines ue-
teres cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris, porro cum dedero
gloriam in terra uiuentium,in nihilum redigam te,et non eris,et requiſita nō
inuenieris ultra in ſempiternum,dicit dominus deus.

· Hoc capite & ſequenti deflet propheta faſtum & ruinam Tyri regiſque ipſius. Cap. XXVII.

A ET factum eſt verbum domini ad me,dicens:Tu ergo fili hominis, aſ-
ſume ſuper Tyrum lamentum:et dices Tyro, quæ habitat in introitu
maris,negotiationi populorum ad inſulas multas, Hæc dicit dominus
deus,O Tyre,tu dixiſti,Perfecti decoris ego ſum,& in corde maris ſita. Fi-
nitimi tui qui te ędificauerunt,impleuerunt decorem tuum:abietibus de Sa-
nir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris:cedrum de Libano tulerūt
vt facerent tibi malum:quercus de Baſan dolauerunt in remos tuos:& tran-
ſtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico,& prætoriola de inſulis Italiæ, Byſſus
B varia de Aegypto texta eſt tibi in velum,ut poneretur in malo: hyacinthus
& purpura de inſulis Eliſa,facta ſunt operimentum tuum.Habitatores Sido-
nis & Aradij fuerunt remiges tui:ſapientes tui Tyre facti ſunt gubernatores
tui. Senes Giblij & prudentes eius habuerunt nautas ad miniſterium uariæ
ſupellectilis tuę:omnes naues maris & nautæ earum fuerunt in populo nego-
tiationis tuę. Perſæ, & Lydi & Libyes erant in exercitu tuo uiri bellatores
tui:clypeum & galeam ſuſpenderunt in te pro ornatu tuo. Filij Aradij cum
exercitu tuo erant ſuper muros tuos in circuitu:ſed & Pigmæi qui erāt in tur
C ribus tuis,pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum: ipſi comple
uerunt pulchritudinem tuam.Carthaginenſes negotiatores tui à multitudine
cunctarum diuitiarum:argento,ferro,ſtanno,plumboq; repleuerunt nundi-
nas tuas:Græcia & Thubal & Moſoch,ipſi inſtitores tui.mancipia & vaſa
ęrea adduxerunt populo tuo.De domo Thogormę,equos & equites & mu-
los adduxerunt ad forum tuum.Filij Dedan negotiatores tui:inſulæ multę ne
gotiatio manus tuæ:dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in pretio
D tuo.Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum,guttā &
purpuram & ſcutulata & byſſum & ſericum & chodchod propoſuerunt in
mercatu tuo.Iuda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo:balſa-
mum,& mel,& oleum,& reſinam propoſuerunt in nundinis tuis. Damaſce
nus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſa-
rum opum,in vino pingui,in lanis coloris optimi.Dan,& Græcia, & Mo-
zel in nundinis tuis propoſuerunt ferrum fabrefactum:ſtacten,et calamus in
negotiatione tua.Dedan inſtitores tui in tapetibus ad ſedendum. Arabia &
E vniuerſi principes Cedar,ipſi negotiatores manus tuæ:cum agnis & arieti-
bus & hœdis venerunt ad te negotiatores tui. Venditores Saba & Reema ip
ſi negotiatores tui: cum uniuerſis primis aromatibus,& lapide pretioſo &
auro,quod propoſuerunt in mercatu tuo.Haran & Chenne,et Eden negotia
tores tui Saba:Aſſur & Chelmad uenditores tui. Ipſi negotiatores tui multi
fariam,inuolucribus hyacinthi et polymitorum,gazarumq; pretioſarū,quę

obuolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis. Naues maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, et glorificata nimis in corde maris. In aquis multis adduxerunt te remiges tui: uentus auster cõtriuit te in corde maris. Diuitiæ tuæ, et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum, nautæ tui et gubernatores tui qui tenebant supellectilẽ tuam, et populo tuo pręerant: uiri quoq; bellatores tui qui erant in te, cũ uniuersa multitudine tua quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuę. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes, et descendent de nauibus suis omnes qui tenebant remum: nautæ et uniuersi gubernatores maris in terra stabunt, et eiulabunt super te uoce magna, et clamabunt amare: et superiacient puluerem capitibus suis, et cinere conspergentur. G
Et radent super te caluitium, et accingentur cilicijs, et plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo. Et assument super te carmen lugubre, et plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris? Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari, implesti populos multos: in multitudine diuitiarum tuarum, et populorum tuorum ditasti reges terrę: Nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuę, et omnis multitudo tua quæ erat in medio tui, ceciderunt. Vniuersi habitatores insularum obstupuerunt super te, et reges earum omnes tempestate percussi mutauerunt uultus. Negotiatores populorum sibilauerunt super te, ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum.

Caput XXVIII.

ET factus est sermo domini ad me, dicẽs, Fili hominis, dic principi Tyri, Hæc dicit dominus deus, Eo quod eleuatum est cor tuum, et dixisti, A
Deus ego sum, et in cathedra dei sedi in corde maris, cum sis homo et non deus, et dedisti cor tuum quasi cor dei. Ecce, sapientior es tu Daniele, omne secretum non est absconditum a te. In sapientia tua et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem, et acquisisti aurum et argentum in thesauris tuis. In multitudine sapientię tuæ, et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, Dan. 2.
et eleuatum est cor tuum in robore tuo. Propterea hęc dicit dominus deus, B
Eo quòd eleuatum est cor tuum quasi cor dei, idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium, et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuę, et polluent decorem tuum. Interficient et detrahent te, et morieris in interitu occisorum in corde maris. Nunquid dicens loqueris, deus ego sum, coram interficientibus te, cum sis homo et non deus, in manu occidentium te? Morte incircuncisorum morieris in manu alienorum, quia ego locutus sum, ait dominus deus. Et factus est sermo domini ad me, dicens, Fili hominis, leua planctum super regẽ Tyri, et dices ei, Hęc dicit dominus deus, Tu signaculum similitudinis plenus sapientia et perfectus decore. In delicijs C
paradisi dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentũ tuum, sardius, topazius, et iaspis, chrysolitus, et onyx, et berillus, sapphirus, et carbũculus, et smaragdus, aurum opus decoris tui, et foramina tua, in die qua conditus es præparata sunt. Tu cherub extentus et protegens, et posui te in mõte sancto dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in uijs tuis a die cõditionis tuę, Isa. 14. b
donec inuẽta est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuę repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti, et eieci te de mõte dei, et perdidi te ò che-

D rub,protegens de medio lapidum ignitorum. Et eleuatum eſt cor tuũ in deco
re tuo,in terram proieci te,ante faciem regum dedi te,ut cernerent te. In mul
titudine iniquitatum tuarum,& in iniquitate negotiationis tuæ polluiſti ſan-
ctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui qui comedat te, &
dabo te in cinerem ſuper terram in conſpectu omnium videntium te Omnes
E qui nouerint te in gentibus, obſtupeſcent ſuper te:nihil factus es, & non eris
in perpetuum. Et factus eſt ſermo domini ad me,dicens: Fili hominis,pone fa
ciem tuam contra Sidonem:& prophetabis de ea,& dices: Hæc dicit domi-
nus deus:Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui:& ſciẽt quia ego
dominus cum fecero in ea iudicia, & ſanctificatus fuero in ea. Et immittam
F ei peſtilentiam & ſanguinem in plateis eius: & corruent interfecti in medio
eius gladio per circuitum:& ſcient quia ego dominus. Et non erit vltrà do-
mui Iſrael offendiculum amaritudinis,& ſpina dolorem inferens, vndiq; per
circuitum eorum qui aduerſantur eis & ſcient quia ego dominus deus. Hæc
dicit dominus deus. Quando congregauero domum Iſrael de populis in qui
G bus diſperſi ſunt,ſanctificabor in eis coram gentibus: & habitabunt in terra
ſua quam dedi ſeruo meo Iacob. Et habitabunt in ea ſecuri:& ædificabũt do
mos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter,cum fecero iudicia in
omnibus qui aduerſantur eis per circuitum: & ſcient quia ego Dominus
Deus eorum.

Vaticinium hoc minatur Aegyptijs deuaſtationem, promittitque premia uaſtatæ Tyri Nabuchodonoſori. Cap. XXIX.

A IN anno decimo,decimo menſe,duodecima die menſis factum eſt verbũ
domini ad me, dicens. Fili hominis, pone faciem tuam contra Pharaonẽ
regem Aegypti. & prophetabis de eo,et de Aegypto vniuerſa. Loquere,
& dices: Hęc dicit dominus deus, Ecce,ego ad te Pharao rex Aegypti,draco
magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, Meus eſt fluuius, &
ego feci memetipſum. Et ponam frenum in maxillis tuis:& agglutinabo pi-
ſces fluminum tuorũ ſquamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuo-
rum,& uniuerſi piſces tui ſquamis tuis adhęrebunt. Et proijciam te in deſer-
tum,& omnes piſces fluminis tui:ſuper faciem terræ cades,non colligeris,ne-
que congregaberis:beſtijs terrę, & volatilibus cœli dedi te ad deuorandum.
Et ſcient omnes habitatores Aegypti quia ego dominus: pro eo quod fuiſti
B baculus arundineus domui Iſrael Quando apprehenderunt te manu, & con
fractus es,& laceraſti omnem humerum eorum:& innitentibus eis ſuper te,
Iſa.30.31. & 36. comminutus es,& diſſoluiſti omnes renes eorum. Propterea hæc dicit domi
nus deus: Ecce,ego adducam ſuper te gladium:& interficiam de te hominem
& iumentum. Et erit terra Aegypti in deſertum & in ſolitudinem: & ſcient
quia ego dominus:pro eo quod dixerit,Fluuius meus eſt,& ego feci eum. Id-
circo ecce,ego ad te,& ad flumina tua: daboq; terram Aegypti in ſolitudinẽ
gladio diſſipatam,à turre Syenes,vſq; ad terminos Aethiopiæ. Non pertrã
ſibit eam pes hominis, neq; pes iumenti gradietur in ea: & non habitabitur
quadraginta annis. Daboq; terram Aegypti deſertam in medio terrarum de-
ſertarum, & ciuitates eius in medio vrbium ſubuerſarum, & erunt deſolatę
quadraginta annis:& diſpergam Aegyptios in nationes. & ventilabo eos in
terras. Quia hęc dicit dominus deus: Poſt finem quadraginta annorum con-
gregabo

gregabo Ægyptum de populis in quibus disperſi fuerant. Et reducam capti- C
uitatē Aegypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra natiuitatis ſuæ:
& erunt ibi in regnū humile, inter cætera regna erit humillima, & non eleua
bitur vltrà ſuper nationes, & imminuā eos ne imperent gentibus. Neq; erūt
vltra domui Iſrael in confidentia, docentes iniquitatē, vt fugiant & ſequātur
eos: & ſciēt quia ego dominus deus. Et factum eſt in viceſimo & ſeptimo an
no, in primo, in vna menſis: factum eſt verbum domini ad me, dicens: Fili
hominis, Nabuchodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſerui
tute magna aduerſus Tyrum: omne caput decaluatum, et omnis humerus de
pilatus eſt: & merces non eſt reddita ei, neq; exercitui eius de Tyro, pro ſer- D
uitute qua ſeruiuit mihi aduerſus eā. Propterea hęc dicit dominus deus: Ecce
ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Aegypti: & accipiet
multitudinem eius, & deprędabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius: &
erit merces exercitui illius. Et operi quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram
Aegypti pro eo quod laborauerunt mihi, ait dominus deus. In die illo pullula
bit cornu domui Iſrael, & tibi dabo apertum os in medio eorū: et ſcient quia
ego dominus.

Tam hoc quam ſequenti capite mala nunciantur Aegypto & regi eius. Cap. XXX.

ET factum eſt verbum domini ad me, dicens: Fili hominis, propheta, et A
dic, Hęc dicit dominus deus: Vlulate, Vę, vę diei: quia iuxta eſt dies, et
appropinquabit dies domini: dies nubis, tempus gentiū erit. Et veniet
gladius in Aegyptum: & erit pauor in Aethiopia, cū ceciderint vulnerati in
Agypto, & ablata fuerit multitudo illius, & deſtructa fundamenta eius. Ae-
thiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filij ter-
ræ fœderis: cum eis gladio cadēt. Hæc dicit dominus deus: Et corruēt fulciēies B
Aegyptū, et deſtruetur ſuperbia imperij eius: a turre Syenes gladio cadent in
ea, ait dominus deus exercituum. & diſſipabuntur in medio terrarum deſola
tarum, & vrbes eius in medio ciuitatū deſertarum erunt. Et ſciēt quia ego do
minus, cū dedero ignē in Aegypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius.
In die illa egredientur nuntij a facie mea in trieribus ad conterendam Aethio
pię confidentiam, & erit pauor in eis in die Aegypti: quia abſq; dubio ve- C
niet. Hęc dicit dominus deus: Et ceſſare faciam multitudinem Aegypti in ma
nu Nabuchodonoſor regis Babylonis. Ipſe et populus eius cum eo fortiſſimi
gentium adducentur ad diſperdendam terram: et euaginabunt gladios ſuos ſu
per Aegyptum, & implebunt terrā interfectis. Et faciam alueos fluminū ari-
dos, & tradam terram in manus peſſimorum: & diſſipabo terram, et plenitu D
dinem eius in manu alienorum. ego dominus locutus ſum. Hęc dicit dominus
deus: Et diſperdā ſimulachra, & ceſſare faciam idola de Memphis: et dux de
terra Aegypti non erit amplius: et dabo terrorem in terra Aegypti. Et diſper
dam terram Phathures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam iudicia in Ale-
xandria. Et effundam indignationē meam ſuper Peluſium robur Aegypti, et
interficiam multitudinē Alexandriæ. Et dabo ignē in Aegypto: quaſi partu- E
riens dolebit Peluſium et Alexandria erit diſſipata, et in Memphis anguſtiæ
quotidianæ. Iuuenes Heliopoleos, et Pubaſti gladio cadent, et ipſę captiuę du
centur. Et in Taphnis nigreſcet dies, cum contriuero ibi ſceptra Aegypti, et
defecerit in ea ſuperbia potentiæ eius: ipſam nubes operiet, filiæ autem eius in

F captiuitatem ducentur. Et iudicia faciam in Aegypto: & scient quia ego dominus. Et factum est in vndecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, & ecce non est obuolutum, vt restitueretur ei sanitas, vt ligaretur pannis, & fasciretur linteolis, & recepto robore possit tenere gladium. Propterea hęc dicit dominus deus: Ecce, ego ad Pharaonem regem Ægypti: & comminuam brachium eius forte, sed confractum: & deijciam gladium de manu eius. Et dispergam Aegyptum in gentibus, & ventilabo eos in terris. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu eius: & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie eius. Et confortabo brachia regis Babylonis, et brachia Pharaonis concident: & scient quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eũ super terrã Aegypti. Et disperdam Aegyptiũ in nationes, & ventilabo eas in terras: et sciẽt qa ego dñs.

Caput XXXI.

A ET factum est in anno vndecimo, tertio mense, una mensis, factum est verbum domini ad me, dicens: Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti & populo eius: Cui similis factus es in magnitudine tua? Ecce Assur quasi cedrus in Libano pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes eleuatum est cacumen eius. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu B radicum eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis. Propterea eleuata est altitudo eius super omnia ligna regionis: & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius prę aquis multis. Cumque extendisset vmbram suam, in ramis eius fecerunt nidos omnia uolatilia cœli, & sub frondibus eius genuerunt omnes bestię saltuum, & sub vmbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum. Eratq; pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum: erat enim radix illius iuxta aquas multas.
C Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso dei, abietes non adæquauerũt summitatem eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum, & multis condensisque frondibus: & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso dei. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam D virentem atque condensam, & eleuatum est cor eius in altitudine sua: tradidi eum in manus fortissimi gentium, faciens faciet ei iuxta impietatem eius. Ejeci eum, & succident eum alieni & crudelissimi nationum, & proijcient eũ super montes, & in cunctis conuallibus corruent rami eius, & confringentur arbusta eius in uniuersis rupibus terræ, & recedent de vmbraculo eius omnes populi terræ, & relinquent eum. In ruina eius habitauerunt omnia vola- E tilia cœli, & in ramis eius fuerunt vniuersę bestię regionis. Quam ob rem nõ eleuabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia quæ irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram vltimam in medio filiorum hominum ad eos qui descendunt in lacum. Hęc dicit dominus deus; In die quando descendit ad inferos induxi luctum, operui eum

abyſſo:& prohibui flumina eius,& coercui aquas multas:contriſtatus eſt ſu F
per eum Libanus,et omnia ligna agri concuſſa ſunt. A ſonitu ruinæ eius com
moui gentes,cum deducerem eum ad infernum cum his qui deſcendebant in
lacum:& conſolata ſunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atq;
pręclara in Libano,vniuerſa quę irrigantur,aquis. Nam et ipſi cum eo deſcē
dent ad infernum ad interfectos gladio:& brachium vniuſcuiuſq; ſedebit ſub G
vmbraculo eius in medio nationum eius. Cui aſſimilatus es,ò inclyte atq; ſu
blimis inter ligna voluptatis? Ecce, deductus es cū lignis voluptatis ad terrā
vltimam:in medio incircunciſorum dormies,cum eis qui interfecti ſunt gla-
dio. Ipſe eſt Pharao,& omnis multitudo eius:dicit dominus deus.

Luctus prophetæ ſuper Pharaone rege & populo Aegypti. Cap. XXXII.

ET factum eſt:duodecimo anno,in menſe duodecimo,in vna menſis,fa A
ctum eſt verbum domini ad me,dicens: Fili hominis,aſſume lamentū
ſuper Pharaonem regem Ægypti,& dices ad eum: Leoni gentium aſ
ſimilatus es,& draconi qui eſt in mari:& vētilabas cornu in fluminibus tuis
& conturbabas aquas pedibus tuis,& conculcabas flumina eorum: Propte-
rea hęc dicit dominus deus. Expandam ſuper te rete meum in multitudine
populorum multorum,& extraham te in ſagena mea. Et proijciam te in ter-
ram,ſuper faciem agri abijciam te:& habitare faciam ſuper te omnia volati
lia cœli,& ſaturabo de te beſtias vniuerſæ terræ: Et dabo carnes tuas ſuper
montes,& implebo colles tuos ſanie tua. Et irrigabo terram fœtore ſangui- B
nis tui ſuper montes,& valles implebuntur ex te. Et operiam cum extinctus Mat.24.c.
fueris,cœlos:& nigreſcere faciam ſtellas eius:ſolem nube tegam, et luna non
dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te: & dabo
tenebras ſuper terram tuam,dicit dominus deus. Et irritabo cor populorum
multorum,cum induxero contritionem tuam in gentibus ſuper terras quas
neſcis. Et ſtupeſcere faciam ſuper te populos multos,& reges eorum horrore
nimio formidabūt ſuper te cum volare cœperit gladius meus ſuper facies eo
rum:& obſtupeſcent repēte ſinguli pro anima ſua in die ruinæ tuę. Quia hęc
dicit dominus deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi, in gladijs fortium C
deijciam multitudinem tuam, inexpugnabiles omnes gentes hæ: & vaſta-
bunt ſuperbiam Ægypti, & diſſipabitur multitudo eius. Et perdam omnia
iumenta eius quę erant ſuper aquas plurimas:& non conturbabit eas pes ho
minis vltrà,neq; vngula iumentorum turbabit eas. Tunc puriſſimas red-
dam aquas eorum,& flumina eorum quaſi oleum adducam,ait dominus de-
us,cum dedero terram Ægypti deſolatam. Deſeretur autem terra à plenitudi
ne ſua,quādo percuſſero omnes habitatores eius:& ſcient quia ego dominus.
Planctus eſt,& plangent eum:filiæ gentium plangent eum,ſuper Ægyptū,
& ſuper multitudinem eius plangent eum,ait dominus deus. Et factum eſt in D
duodecimo anno,in quintadecima menſis,factum eſt verbum domini ad me
dicens. Fili hominis,cane carmen lugubre ſuper multitudinem Ægypti: et de
trahe eam ipſam,& filias gentium robuſtarum ad terram vltimam cum his
qui deſcendunt in lacum. Quo pulchrior es? deſcende,& dormi cum incircun-
ciſis. In medio interfectorum gladio cadent:gladius datus eſt, attraxerunt eā
& omnes populus eius. Loquentur ei potētiſſimi robuſtorum de medio infer
ni,qui cū auxiliatoribus eius deſcenderunt,& dormierunt incircunciſi,inter-

E fectiq; gladio. Ibi Affur, & omnis multitudo eius: in circuitu illius sepulchra eius: omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio. Quorũ data sunt sepulchra in nouissimis laci: & facta est multitudo eius per gyrum sepulchri eius uniuersi
Dan.3.a interfecti, cadẽtesq; gladio, qui dederant quondam formidinem suam in terra uiuẽtium. Ibi Ælam, & omnis multitudo eius per gyrum sepulchri illius omnes hi interfecti, ruentesq; gladio qui descenderunt incircuncisi ad terram ultimã: qui posuerunt terrorẽ suum in terra viuentiũ, & portauerunt ignominiã suam cum his qui descenderunt in lacum. In medio interfectorum posuerunt cubile eius in vniuersis populis eius, in circuitu eius sepulchrum illius. omnes hi incircuncisi interfectiq; gladio. dederunt enim terrorem suum in terra uiuẽ
F tium, & portauerunt ignominiã suam cum his qui descẽdunt in lacum, in medio interfectorũ positi sunt. Ibi Mosoch & Thubal, & omnis multitudo eius in circuitu eius sepulchra illius. omnes hi incircuncisi interfectiq;, & cadentes gladio: quia dederuut formidinem suam in terra viuentium. Et non dormient cum fortibus, cadentibusq;, & incircuncisis qui descenderunt ad infernũ cum armis suis: & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortiũ facti sunt in terra viuẽtium. Et tu ergo in medio incircuncisorum contereris, & dormies cum interfectis gladio Ibi Idumęa, reges eius et omnes duces eius, qui dati sunt cum exercitu suo cũ interfectis gladio, & qui cum incircuncisis dormierunt, & cum his qui descẽ
G dunt in lacum. Ibi principes aquilonis omnes, & vniuersi venatores: qui deducti sunt cum interfectis, pauentes, & in sua fortitudine cõfusi: quia dormierunt incircuncisi cum interfectis gladio, et portauerunt confusionem suã cum his qui descendunt in lacum. Vidit eos Pharao, et consolatus est super vniuersa multitudine sua, quę interfecta est gladio Pharao & omnis exercitus eius, ait dominus deus: quia dedi terrorem suum in terra viuentium, & dormiuit in medio incircuncisorum cum interfectis gladio Pharao et omnis multitudo eius: ait dominus deus.

Salutem nostram non in operibus nostris, sed in sola dei misericordia sitam, item quòd sit veri pastoris officium. Cap. XXXIII.

A ET factum est verbũ dñi ad me, dicẽs: Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cum induxero super eã gladiũ, & tulerit populus terræ virũ vnũ de nouissimis suis, & constituerit eũ super se speculatorẽ: & ille viderit gladiũ venientẽ super terrã, et cecinerit buccina, et annuntiauerit populo: audiens autẽ quisquis ille est, sonitũ buccinę, & non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonũ buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit: si au
B tẽ se custodierit, animã suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientẽ, & non insonuerit buccina: et populus se non custodierit, veneritq; gladius, et tulerit de eis animã: ille quidẽ in iniquitate sua captus est, sanguinẽ autẽ eius de manu speculatoris requirã. Et tu fili hominis speculatorẽ dedi te domui Israel: audiẽs ergo ex ore meo sermonẽ, annũtiabis eis ex me. Si me dicẽte ad impiũ: Impie, morte morieris: nõ fueris locutus ut se custodiat impius a via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinẽ autem eius de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium vt à vijs suis conuertatur nõ fuerit cõuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur. porrò tu animam

tuam

tuam liberasti. Tu ergo fili hominis, dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes, Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo uiuere poterimus? Dic ad eos: Viuo ego, dicit dominus deus, nolo mortē impij, sed ut couertatur impius a uia sua, & uiuat. Conuertimini, conuertimini a uijs uestris pessimis: et quare moriemini domus Israel? Tu itaq; fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit uiuere in iustitia sua in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto quod uita uiuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatē: omnes iustitię eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam a peccato suo, fecerit que iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamq; reddiderit, in mandatis uitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: uita uiuet, & nō morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, uita uiuet. Et dixerunt filij populi tui: Non est ęqui ponderis uia domini: & ipsorum uia iniusta est. Cum enim recesserit iustus a iustitia sua: feceritq; iniquitates: morietur in eis. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritq; iudicium & iustitiam: uiuet in eis. Et dicitis: Non est recta uia domini: Vnumquenq; iuxta uias suas iudicabo de uobis, domus Israel. Et factū est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis trāsmigrationis nostrę, uenit ad me qui fugerat de Ierusalem, dicens: Vastata est ciuitas. Manus autem domini facta fuerat ad me uespere, antequam ueniret qui fugeret: aperuitq; os meum, donec ueniret ad me mane, et aperto ore meo non silui amplius. Et factum est uerbum domini ad me, dicens: Fili hominis, qui habitant in ruinosis his, super humum Israel loquentes aiunt: Vnus erat Abraham, & hæreditate possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem. Idcirco dices ad eos: Hęc dicit dominus deus, Qui in sanguine comeditis, & oculos uestros leuatis ad immunditias uestras, & sanguinem funditis: nunquid terram hæreditate possidebitis? Stetistis in gladijs uestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit: et terrā hæreditate possidebitis? Hæc dices ad eos: Sic dicit dominus deus, Viuo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent, & qui in agro est, bestijs tradetur ad deuorandum, qui autem in præsidijs & speluncis sunt, peste morientur. Et dabo terram in solitudinem & in desertum, & deficiet superba fortitudo eius, & desolabuntur montes Israel, eo q̄ nullus sit qui per eos transeat. Et scient quia ego dominus, cum dedero terram eorum desolatam & desertam, propter uniuersas abominationes suas quas operati sunt. Et tu fili hominis, filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros, & in ostijs domorum, & dicunt unus ad alterum, uir ad proximum suum loquentes, Venite, et audiamus quis sit sermo egrediens a domino. Et ueniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedent coram te populus meus, et audierūt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticum oris sui uertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carmen musicum, quod suaui dulciq; sono canitur, et audient uerba tua, & non facient ea. Et cum uenerit quod prædictum est (ecce enim uenit) tunc scient quòd prophetes fuerit inter eos.

Margin: C Supra 18.g; D; E; F; G

Arguit sacerdotes & reliquos populi præpositos, describitque veri & falsi pastoris mores. Cap. XXXIIII.

A ET factum est verbum domini ad me, dicens: Fili hominis, propheta de
pastoribus Israel ꝓpheta, et dices pastoribus: Hęc dicit dominus deus.
Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nónne greges à pasto
ribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum
erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit
non consolidastis, & quod ęgrotum non sanastis quod confractum est non al
ligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis
sed cum austeritate imperabatis eis, & cũ potẽtia. Et dispersæ sunt oues meę,
eo quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum
B agri, & dispersę sunt. Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vni-
uerso colle excelso: & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, &
non erat qui requireret: non erat, inquam, qui requireret. Propterea pastores
audite verbum domini: Viuo ego, dicit dominus deus, quia pro eo quòd facti
sunt greges me in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarũ
agri, eo quòd non esset pastor (neq; enim quæsierunt pastores mei gregem
1.Pet.2.&5 meum: sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos nõ pascebant) pro-
pterea pastores audite verbum domini: Hæc dicit dominus deus, Ecce, ego ip
C se super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos fa-
ciam, vt vltra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos:
& liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam. Quia
hæc dicit dominus deus: Ecce, ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas.
Sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium sua
rum dissipatarum: sic visitabo oues meas, et liberabo eas de omnibus locis in
quibus dispersę fuerant in die nubis & caliginis. Et educam eas de populis et
congregabo eas de terris, et inducam eas in terram suam: et pascam eas in mõ
tibus Israel, in riuis & in cunctis sedibus terrę. In pascuis vberrimis pascam
D eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua eorum: ibi requiescent in her
bis virentibus, et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. Ego pa
scam oues meas: & ego eas accubare faciam, dicit dominus deus. Quod perie
rat, requiram: & quod abiectum erat reducam & quod confractum fuerat, al
ligabo: & quod infirmũ fuerat, consolidabo: & quod pingue & forte, custo-
diam: & pascam illas in iudicio. Vos autem: greges mei, hæc dicit dominus
deus. Ecce, ego iudico inter pecus & pecus, arietum & hircorum. Nónne satis
vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum
conculcastis pedibus vestris: & cum purissimam aquam biberetis, reliquam
E pedibus vestris turbabatis. Et oues meæ his quę conculcata pedibus vestris
fuerant, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerant, hęc bibebant. Propte
rea hęc dicit dominus deus ad vos: Ecce, ego ipse iudico inter pecus pingue et
macilẽtum. Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus ve
stris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras: saluabo
Isa.40.& gregem meum, & non erit vltra in rapinã, & iudicabo inter pecus & pecus.
45. Et suscitabo super ea pastorem vnum, qui pascat ea, seruum meum Dauid ip
se pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem dominus ero eis in deum:
& seruus meus Dauid princeps in medio eorum: ego dominus locutus sum.

Et faciam cum eis pactum pacis, et cessare faciam bestias pessimas de terra: F
et qui habitant in deserto, securi dormiẽt in saltibus. Et ponam eos in circui-
tu collis mei benedictionem: et deducam imbrem in tempore suo, pluuiæ be-
nedictionis erunt. Et dabit lignum agri fructum suum, et terra dabit germen
suum, et erunt in terra sua absq; timore: et scient quia ego dominus, cum con
triuero catenas iugi eorum, et eruero eos de manu imperantium sibi. Et non
erunt ultra in rapinam gentibus, neq; bestiæ terrę deuorabunt eos: sed habita G
bunt confidenter absq; vllo terrore. Et suscitabo eis germẽ nominatum: et nõ
erunt ultra imminuti fame in terra, neq; portabunt amplius opprobria gen-
tium. Et scient quia ego dominus deus eorum cum eis, et ipsi populus meus
domus Israel: ait dominus deus. Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ
homines estis: et ego dominus deus uester, dicit dominus deus.

Idumæos reprehendit, quod Iudęos affligant & molestent. Cap. XXXV.

ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuã A
aduersum montem Seir, et prophetabis de eo, et dices illi, Hæc dicit do
minus deus, Ecce, ego ad te mons Seir, et extendam manum meam su-
per te, et dabo te desolatum atq; desertum. Vrbes tuas demoliar, et tu desertus
eris: et scies quia ego dominus. Eo quod fueris inimicus sempiternus, et con-
cluseris filios Israel in manus gladij in tempore afflictionis eorum, in tempo-
re iniquitatis extremæ: propterea uiuo ego, dicit dominus deus, quoniam san B
guini tradam te, et sanguis te persequetur: et cum sanguinem oderis, sanguis
persequetur te. Et dabo montem Seir desolatum atq; desertum: et auferam de
eo euntem et redeuntem. Et implebo montes eius occisorum suorum: in colli-
bus tuis, et in uallibus tuis, atq; in torrentibus interfecti gladio cadent. In so-
litudines sempiternas tradam te, et ciuitates tuæ non habitabuntur; et scietis
quia ego dominus deus. Eo quod dixeris: Duę gentes, et duę terræ meę erũt, C
et hęreditate possidebo eas, cum dominus esset ibi: propterea uiuo ego dicit
dominus deus, quia faciam iuxta iram tuam, et secũdum zelum tuum quem
fecisti, odio habens eos, et notus efficiar per eos cũ te iudicauero. Et scies quia
ego dominus, audiui vniuersa opprobria tua quę locutus es de montibus Is- D
rael, dicens, Deserti, nobis ad deuorandum dati sunt. Et insurrexistis super
me ore uestro, et derogastis aduersum me verba uestra, ego audiui. Hęc dicit
dominus deus, Lętante uniuersa terra, in solitudinem te redigam. Sicuti gaui-
sus es super hæreditatem domus Israel, eo q; fuerit dissipata, sic faciam tibi,
dissipatus eris mons Seir, et Idumęa omnis, et scient quia ego dominus deus.

Promittit Israeli liberationem non ipsorum sed sui nominis gratia. Cap. XXXVI.

TV autem fili hominis propheta super montes Israel, et dices, Montes A
Israel audite verbum domini, Hæc dicit dominus deus, Eo quod dixe-
rit inimicus de uobis, Euge, altitudines sempiternæ in hæreditatem da-
tæ sunt nobis. propterea uaticinare, et dic, Hæc dicit dominus deus, Pro eo q;
desolati estis, et conculcati per circuitum, et facti in hæreditatem reliquis gen
tibus, et ascendistis super labium linguę, et opprobrium populi, propterea
montes Israel audite verbum domini dei, Hæc dicit dominus deus montibus
et collibus, torrentibus, uallibusq; et desertis, parietinis et urbibus derelictis,
quę depopulatæ sunt et subsannatę a reliquis gẽtibus per circuitum. Propterea
hæc dicit dominus deus, Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis

gentibus,et de Idumęa vniuersa quę dederunt terram meam sibi in hęredita
tem cum gaudio,et toto corde,et ex animo,et eiecerunt eam,ut uastarent:id-
circo vaticinare super humum Israel,et dices montibus et collibus, iugis et
uallibus,Hęc dicit dominus deus,Ecce ego in zelo meo et in furore meo locu
tus sum,eo quòd confusionem gentium sustinueritis. Idcirco hæc dicit domi-
nus deus,Ego leuaui manum meã vt gentes quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ
confusionem suam portent. Vos autem montes Israel ramos vestros germi-
netis,& fructum vestrum afferatis populo meo Israel,prope enim est vt ue
niat. Quia ecce ego ad uos,& conuertar ad vos,& arabimini, & accipietis
C sementem. Et multiplicabo in vobis homines,omnemque domum Israel: &
habitabuntur ciuitates,et ruinosa instaurabuntur. Et replebo vos hominibus
& iumentis:& multiplicabuntur, & crescent:& habitare vos faciam sicut à
principio,bonisq; donabo maioribus quàm habuistis ab initio:et scietis quia
ego dominus. Et adducam super vos homines populum meum Israel,& hæ-
reditate possidebunt te:& eris eis in hęreditatem,& non addes vltrà vt absq;
eis sis. Hęc dicit dominus deus: Pro eo quòd dicunt de vobis, Deuoratrix ho-
minum es,& suffocans gentem tuam: propterea homines non comedes am-
plius, & gentem tuam non necabis vltrà,ait dominus deus: nec auditam fa-
D ciam in te amplius confusionem gentium,& opprobrium populorum nequa
quam portabis,& gentem tuam non amittes amplius, ait dominus deus. Et
factum est verbum domini ad me,dicens: Fili hominis,domus Israel habita-
uerunt in humo sua,& polluerunt eam in vijs suis,& in studijs suis:iuxta im
munditiam menstruatę facta est uia eorum coram me. Et effudi indignatio-
nem meam super eos pro sanguine quem fuderunt super terram, & in idolis
suis polluerunt eam.& dispersi eos in gentes,& ventilati sunt in terras:iuxta
Isa.52.c. vias eorum,& adinuentiones eorũ iudicaui eos. Et ingressi sunt ad gentes ad
quas introierunt,& polluerunt nomen sanctum meum cum diceretur de eis:
E Populus domini iste est,& de terra eius egressi sunt. Et peperci nomini san-
cto meo,quod polluerat domus Israel in gentibus ad quas ingressi sunt. Idcir
co dices domui Israel: Hęc dicit dominus deus, Non propter uos ego faciam
domus Israel:sed propter nomen sanctum meum quod polluistis in gentibus
ad quas intrastis. Et sanctificabo nomen meum magnum,quod pollutum est
inter gentes,quod polluistis in medio earum:ut sciant gentes quia ego domi-
nus,ait dominus exercituum,cũ sanctificatus fuero in vobis coram eis. Tol-
lam quippe uos de gentibus,& congregabo vos de vniuersis terris,& addu-
cam vos in terram vestram. Et effundam super vos aquã mundam,& mun-
F dabimini ab omnibus inquinamentis,& ab vniuersis idolis vestris munda-
bo vos. Et dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio ue-
stri:& auferam cor lapideum de carne uestra,& dabo uobis cor carneum. Et
spiritum meum ponam in medio uestri:& faciam ut in pręceptis meis ambu
letis,& iudicia mea custodiatis,& operemini. Et habitabitis in terra quã de-
di patribus vestris:& eritis mihi in populum, & ego ero uobis in deum. Et
saluabo uos ex uniuersis inquinamentis uestris:& uocabo frumentum,& mul
tiplicabo illud,& non imponam uobis famem. Et multiplicabo fructũ ligni,
& genimina agri:ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus. Et re-
cordabimini uiarum uestrarum pessimarum, studiorumq; non bonorum:&

displicebunt vobis iniquitates vestræ & scelera vestra. Nō propter vos ego G
faciam, ait dominus deus, notum sit vobis: confundimini, & erubescite super
vijs vestris domus Israel. Hæc dicit dominus deus: In die qua mūdauero vos
ex omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari fecero vrbes, & instaurauero
ro ruinosa: & terra deserta, fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in ocu
lis omnis viatoris: dicent, Terra illa inculta, facta est vt hortus voluptatis: et
ciuitates desertæ & destructæ atq; subfossę, munitæ sederunt. Et scient gentes
quęcunq; derelictę fuerint in circuitu vestro, quia ego dominus ędificaui dis
sipata, plantauiq; inculta, ego dominus locutus sim & fecerim. Hęc dicit do-
minus deus: Adhuc in hoc inuenient me domus Israel, vt faciam eis: Multipli
cabo eos sicut gregem hominum, vt gregem sanctum, vt gregem Ierusalem
in solennitatibus eius: Sic erunt ciuitates desertæ, plenæ gregibus hominum:
et scient quia ego dominus.

Restaurationem Israelis ostendit per resurrectionem mortuorum. Cap. XXXVII.

Facta est super me manus domini, & eduxit me in spiritu domini: & di A
misit me in medio campi qui erat plenus ossibus, & circunduxit me
per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccaq; ue
hementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putas ne viuent ossa ista? Et dixi: Do
mine deus, tu nosti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Os
sa arida audite uerbum domini, Hęc dicit dominus deus ossibus his, Ecce ego
intromittam in vos spiritum, & viuetis: & dabo super vos neruos, & succre
scere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vo
bis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego dominus. Et prophetaui sicut prę B
ceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio:
& accesserunt ossa ad ossa, vnumquodq; ad iuncturam suam. Et vidi, & ec-
ce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, &
spiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fi
li hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit dominus deus, A quatuor ventis
veni spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. Et prophetaui,
sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & reuixerunt: steterunt C
q; super pedes suos exercitus grandis nimis valde. Et dixit ad me: Fili homi-
nis, ossa hæc vniuersa, domus Israel est: ipsi dicunt, Aruerunt ossa nostra,
& perijt spes nostra, & abscissi sumus. Propterea vaticinare, et dices ad eos.
Hæc dicit dominus deus, Ecce, ego aperiam tumulos vestros, & educam vos
de sepulchris vestris populus meus: & inducam vos in terram Israel. Et scie
tis quia ego dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tu
mulis vestris popule meus: & dedero spiritum meum in vobis, & vixeri-
tis, & requiescere vos faciam super humum vestram: & scietis quia ego do- D
minus locutus sum, & feci, ait dominus deus: Et factus est sermo domini ad
me, dicens: Et tu fili hominis, sume tibi lignum unum: et scribe super illud, Iu
dæ & filiorum Israel sociorum eius & tolle lignum alterum, & scribe super il
lud, Ioseph lignū Ephraim, et cunctę domus Israel, sociorumq; eius. Et adiun
ge illa, vnum ad alterum tibi in lignum unum: et erunt in unionem in manu
tua. Cum autem dixerint ad te filij populi tui loquentes: Nonne indicas no-
bis quid in his tibi uelis? loqueris ad eos: Hæc dicit dominus deus, Ecce,
ego assumam lignum Ioseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israel Ose.1.b

B quæ sunt ei adiunctæ, et dabo eas pariter cum ligno Iuda, et faciam eas in lignum unum, et erunt unum in manu eius. Erunt autem ligna super quę scripseris in manu tua, in oculis eorum. Et dices ad eos, Hęc dicit dominus deus, Ecce, ego assumam filios Israel de medio nationum ad quas abierunt, et congregabo eos vndiq;, & adducam eos ad humum suam. Et faciam eos in gentem vnam in terra in montibus Israel, & rex vnus erit omnibus imperans:

Ioan.10.b

F et non erunt vltrà duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna. Neque polluentur ultra in idolis suis & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis: & saluos eos faciam de vniuersis sedibus suis in quibus peccauerunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis deus. Et seruus meus Dauid rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum: in iudicijs meis ambulabunt, & mandata mea custodient, & facient ea. Et habitabunt super terram quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres vestri: & habi-

G tabunt super eam ipsi & filij eorum, & filij filiorum eorum, vsq; in sempiternum: et Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuum. Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis; & ero eis deus, & ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes quia ego dominus sanctificator Israel cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

Prædicit mala gentibus Iudæos molestantibus postquam e captiuitate Babylonis fuissent liberati. Cap. XXXVIII.

A ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog terram Magog, principem capitis Mosoch & Thubal: & vaticinare de eo, & dices: Hæc dicit dominus deus, Ecce, ego ad te Gog principem capitis Mosoch & Thubal, & circumagam te, & ponam frenum in maxillis tuis: & educam te & omnem exercitum tuum, & equos & equites vestitos loricis uniuersos, multitudinem magnam hastam & clypeum arripientium & gladium. Persæ, Aethiopes, & Libyes cum eis: omnes

B scutati & galeati. Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Thogorma latera Aquilonis, & totum robur eius: populiq; multi tecum. Præpara & instrue te & omnem multitudinem tuam quæ coaceruata est ad te: & esto eis in præceptum. Post dies multos visitaberis: in nouissimo annorum venies ad terram quæ reuersa est à gladio & congregata est de populis multis, ad mõtes Israel, qui fuerunt deserti iugiter: hęc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter vniuersi. Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, vt operias terram tu & omnia agmina tua, et populi multi tecum. Hæc dicit dominus deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum. & cogitabis co

C gitationem pessimam, & dices: Ascendam ad terram absque muro: ueniam ad quiescentes habitantesque securè: hi omnes habitant sine muro, vectes & portæ non sunt eis. Vt diripias spolia, & inuadas prędam, vt inferas manum tuam super eos qui deserti fuerant & postea restituti, & super populum qui est congregatus ex gentibus, qui possidere cœpit & esse habitator vmbilici terræ, Saba & Dedan & negotiatores Tharsis & omnes leones eius dicent tibi: Nunquid ad sumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, vt tollas argentum & aurum, & auferas supel-

lectilem atq; substantiã, et diripias manubias infinitas. Propterea vaticinare D
fili hominis, et dices ad Gog: Hæc dicit dominus deus, Nunquid non in die il
lo, cum habitauerit populus meus Israel confidenter, scies? Et venies de loco
tuo a lateribus aquilonis tu et populi multi tecum, ascensores equorum vni-
uersi, cœtus magnus, et exercitus vehemens. Et ascendes super populum meũ
Israel quasi nubes, ut operias terram. In nouissimis diebus eris, et adducam te
super terram meam: ut sciant gentes me, cum sanctificatus fuero in te in ocu- E
lis eorum, ô Gog. Hæc dicit dominus deus: Tu ergo ille es de quo locutus sum
in diebus antiquis in manu seruorum meorum prophetarum Israel, qui pro-
phetauerunt in diebus illorum temporum, vt adducerem te super eos. Et erit
in die illa: in die aduentus Gog super terram Israel, ait dominus deus, ascẽdet
indignatio mea in furore meo. Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum,
quia in die illa erit commotio magna super terram Israel: et commouebuntur F
a facie mea pisces maris et uolucres cœli et bestię agri et omne reptile quod
mouetur super humum, cunctiq; homines qui sunt super faciem terræ: et sub-
uertentur montes, et cadent sepes, et omnis murus corruet in terram. Et con-
uocabo aduersus eum in cunctis montibus meis gladium, ait dominus deus: G
gladius vniuscuiusque in fratrem suum dirigetur. Et iudicabo eũ peste et san-
guine et imbre vehementi et lapidibus immensis: ignem et sulphur pluam su
per eum et super exercitum eius et super populos multos qui sunt cum eo. Et
magnificabor et sanctificabor, et notus ero in oculis multarum gentium; et
scient quia ego dominus.

Qualis sit futura prædictarum gentium pœna recenset. Cap. XXXIX.

TV autem fili hominis vaticinare aduersum Gog, & dices: Hæc dicit A
dominus deus, Ecce, ego super te Gog principem capitis Mosoch et
Thubal: et circumagam te, et educam te, et ascendere te faciam de late-
ribus aquilonis, et adducam te super montes Israel. Et percutiam arcum tuũ
in manu sinistra tua: et sagittas tuas de manu dextera tua deijciã. Super mon
tes Israel cades tu, et omnia agmina tua, et populi tui qui sunt tecum: feris,
auibus, omniq; volatili, et bestijs terræ dedi te ad deuorandum. Super faciem
agri cades: quia ego locutus sum, ait dominus deus. Et immittam ignem in B
Magog, et in his qui habitant in insulis confidenter: et scient quia ego domi-
nus. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, et
non polluam nomen sanctum meum amplius: et scient gentes quia ego domi
nus sanctus Israel. Ecce, venit, et factum est, ait dominus deus: hæc est dies de
qua locutus sum. Et egredientur habitatores de ciuitatibus Israel, et succen-
dent et comburent arma, clypeum et hastas, arcum et sagittas et baculos ma-
nuum et contos, et succendent ea igni septem annis. Et non portabunt ligna
de regionibus, neq; succident de saltibus: quoniam arma succendent igne, et C
deprædabuntur eos quibus prędæ fuerant, et diripient vastatores suos, ait do
minus deus. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in
Israel: uallem viatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet præte-
reuntes: et sepelient ibi Gog, et omnem multitudinem eius, et uocabitur Val-
lis multitudinis Gog. Et sepelient eos domus Israel, ut mundent terram septẽ
mensibus. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, et erit eis nominata dies
in qua glorificatus sum, ait dominus deus, Et uiros iugiter cõstituent lustran-

D tes terram qui sepeliant,& requirant eos qui remanserant super faciem terræ
vt emundent eam:post menses autem septem quærere incipient. Et circuibūt
peragrantes terram:cumq; viderint os hominis,statuent iuxta illud titulum
donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog. Nomen autem
ciuitatis Amona,& mundabunt terram. Tu ergo fili hominis, hęc dicit do-
minus deus,Dic omni volucri & uniuersis auibus cunctisq; bestijs agri,Con
uenite,properate,concurrite vndiq; ad victimam meam quam ego immolo
vobis,victimam grandem super montes Israel:vt comedatis carnem, & bi-
E batis sanguinem. Carnes fortium comedetis,& sanguinem principum terræ
bibetis:arietum,agnorum & hircorum taurorumq; et altilium & pinguium
omnium. Et comedetis adipem in saturitatem,& bibetis sanguinem in ebrie
tatem,de victima quam ego immolaui vobis:et saturabimini super mensam
meam de equo & equite forti & de vniuersis viris bellatoribus, ait dominus
deus. Et ponam gloriam meam in gentibus:& videbunt omnes gentes iudi-
cium meum quod fecerim, & manum meam quam posuerim super eos. Et
F scient domus Israel,quia ego dominus deus eorum,à die illa & deinceps. Et
scient gentes,quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel:eo quod dere-
liquerint me,& absconderim faciem meam ab eis,& tradiderim eos in ma-
nus hostium,& ceciderint in gladio vniuersi. Iuxta immunditiam eorum &
scelus feci eis & abscondi faciem meam ab illis. Propterea hæc dicit dominus
deus:Nunc reducam captiuitatem Iacob,& miserebor omnis domus Israel:
et assumam zelum pro nomine sancto meo. Et portabunt confusionem suam
G & omnem prævaricationem qua prævaricati sunt in me,cum habitauerint in
terra sua confidenter neminem formidantes,& reduxero eos de populis, &
congregauero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis in
oculis gentium plurimarum. Et sciēt quia ego dominus deus eorum, eo quòd
transtulerim eos in nationes,& congregauerim eos super terram suam,et nō
dereliquerim quenquam ex eis ibi. Et non abscondam vltra faciem meam ab
eis,eo quòd effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait do-
minus deus.

Ab hoc XL. capite vsq; ad finem,reuelatur prophetæ Ierusalem ciuitatis et templi eius restauratio, & quomodo Israel rursum possidebit suam terram, Cap. XL.

A IN vicesimoquinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, de
cima mensis,quartodecimo anno,postquam percussa est ciuitas: in ipsa
hac die facta est super me manus domini,& adduxit me illuc. In visioni
bus dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum
nimis: super quem erat quasi ædificium ciuitatis vergentis ad Austrum. Et
introduxit me illuc:& ecce vir,cuius erat species quasi species æris, & funicu
lus lineus in manu eius, & calamus mensuræ in manu eius: stabat autem in
B porta. Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis,vide oculis tuis,et auribus
tuis audi,& pone cor tuum in omnia quæ ego ostendam tibi:quia vt osten-
dantur tibi,adductus es huc:annuntia omnia quæ tu vides, domui Israel. Et
ecce,murus forinsecus in circuitu domus vndiq; & in manu uiri calamus mē
suræ sex cubitorum & palmo:& mensus est latitudinem ædificij calamo uno
altitudinem quoq; calamo vno. Et venit ad portam quæ respiciebat viā oriē
talem,& ascendit per gradus eius:& mensus est limen portæ calamo vno la-
titudinem,

titudinem,id eſt limen unum calamo uno in latitudine:& thalamum uno ca- B
lamo in longum, & uno calamo in latum:& inter thalamos,quinq; cubitos:
& limẽ portæ iuxta ueſtibulum portæ intrinſecus,calamo uno. Et menſus eſt
ueſtibulum portę octo cubitorum,et frontem eius duobus cubitis:ueſtibulum
autem portæ erat intrinſecus. Porrò thalami portę ad uiam orientalem , tres
hinc & tres inde:menſura una trium,et menſura una frontium ex utraq; par
te.Et mẽſus eſt latitudinem liminis portę decem cubitorum:et longitudinem
portæ tredecim cubitorum.& marginem ante thalamos cubiti unius : & cu-
bitus unus finis utrinq;.thalami autem,ſex cubitorum erant hinc & inde. Et
menſus eſt portam a tecto thalami,uſq; ad tectum eius, latitudinem uiginti-
quinq; cubitorum:oſtium contra oſtium. Et fecit frontes per ſexaginta cubi-
tos:& ad frontem atrium portæ undiq; per circuitum . Et ante faciem portæ C
quæ pertingebat uſq; ad faciem ueſtibuli portæ interioris , quinquaginta cu-
bitos.Et feneſtras obliquas in thalamis et in frontibus eorum quę erant intra
portam undiq; per circuitum;ſimiliter autem erant & in ueſtibulis feneſtrę
per gyrum intrinſecus,& ante frontes pictura palmarũ cęlata . Et eduxit me
ad atrium exterius,et ecce gazophylacia,et pauimentũ ſtratũ lapide in atrio
per circuitum:triginta gazophylacia in circuitu pauimenti. Et pauimentum
in fronte portarum ſecundum longitudinem portarũ erat inferius. Et menſus
eſt latitudinem à facie portæ inferioris uſq; ad frontem atrij interioris extrin-
ſecus,centum cubitos ad orientem & ad aquilonem. Portam quoq; quę reſpi
ciebat uiam aquilonis atrij exterioris,mẽſus eſt tam in longitudine quàm in
latitudine.Et thalamos eius tres hinc & tres inde:& frontem eius et ueſtibu-
lum eius ſecundum menſuram portæ prioris:quinquaginta cubitorum longi D
tudinem eius,& latitudinem uigintiquinq; cubitorum. Feneſtrę autem eius,
& ueſtibulũ,& ſculpturę ſecundum menſurã portæ quæ reſpiciebat ad orien
tem:& ſeptem graduum erat aſcenſus eius,et ueſtibulum ante eam. Et porta
atrii interioris contra portam aquilonis,& orientalem, & menſus eſt à por-
ta uſq; ad portam centũ cubitos.Et eduxit me ad uiam auſtralem, et ecce por
ta quæ reſpiciebat ad auſtrum : & menſus eſt frontem eius , & ueſtibulum
eius iuxta menſuras ſuperiores. Et feneſtras eius et ueſtibula in circuitu,ſicut
feneſtras cæteras:quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine uiginti
quinq; cubitorum.Et in gradibus ſeptem aſcendebatur ad eam:et ueſtibulum
ante fores eius:& cælatæ palmę erant,una hinc , et altera inde in fronte eius.
Et porta atrij interioris in uia auſtrali : et menſus eſt à porta uſq; ad portam E
in uia auſtrali,centum cubitos. Et introduxit me in atrium interius ad portã
auſtralem:et menſus eſt portam iuxta mẽſuras ſuperiores. Thalamum eius,
et frontem eius,et ueſtibulum eius hiſdem menſuris:et feneſtras eius, et ueſti
bulũ eius in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis,et latitudinis uiginti
quinq; cubitos. Et ueſtibulum per gyrum longitudine uigintiquinq; cubito
rum,et latitudine quinq; cubitorum. Et ueſtibulum eius ad atriũ exterius , et
palmas eius in fronte,et octo gradus erãt,quibus aſcẽdebatur per eã. Et intro
duxit me in atrium interius per uiam oriẽtalem:et menſus eſt portã ſecundũ
menſuras ſuperiores. Thalamum eius,et frontẽ eius,et ueſtibulum eius, ſicut
ſuprà:et feneſtras eius,et ueſtibula in circuitu longitudine quinquaginta cu-
bitorum,et latitudine uigintiquinq; cubitorũ. Et ueſtibulum eius,id eſt atrij

F exterioris: & palmæ cælatæ in fronte eius hinc & inde: & in octo gradibus ascensus eius. Et introduxit me ad portam quæ respiciebat ad aquilonem: & mensus est secundum mensuras superiores. Thalamum eius, & frontem eius, & vestibulum eius, & fenestras eius per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum. Et vestibulum eius respiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte eius hinc et inde. & in octo gradibus ascensus eius. Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lauabunt holocaustum. Et in vestibulo portæ duæ mensę hinc, & duę mensę inde: vt immoletur super eas holocaustum, & pro peccato & pro delicto. Et ad latus exterius quod ascēdit ad ostium portę quæ pergit ad aquilonem, duę mensę: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duę mensæ. Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensę inde: per latera portæ octo mensę erant super quas immolabunt. Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ. longitudine cubiti vnius & dimidij, & latitudine cubiti vnius & dimidij, & altitudine cubiti vnius: super quas ponent vasa in quibus immolatur holocaustum & victima. Et labia earum
G palmæ vnius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem, carnes oblationis. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portę respicientis ad aquilonem: & facies eorum contra uiam australem, vna ex latere portę oriētalis quę respiciebat ad uiam aquilonis. Et dixit ad me: Hoc gazophylacium quod respicit uiam meridianam, est sacerdotum qui excubant in custodijs templi. Porrò gazophylaciū
3.Reg.2.f quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris. isti sunt filij Sadoc, qui accedunt de filijs Leui ad dominum, vt ministrent ei. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi. Et introduxit me in uestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinq; cubitis inde: & latitudinem portę trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde. Longitudinem autem vestibuli, viginti cubitorum: & latitudinem vndecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eum. Et columnę erant in frontibus: vna hinc, & altera inde.

Caput XLI.

A ET introduxit me in templum, & mensus est frontes sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi, Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem eius quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum. Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portę duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portę, septem cubitorum. Et mensus est longitudinem eius viginti cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me, Hoc est sanctum sanctorum. Et mensus est parietem domus sex cubitorum: & latitudinem lateris, quatuor cubitorū vndiq; per circuitum domus. Latera autem, latus ad latus, bis trigintatria: & erant eminentia quę ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & nō attingerent parietem templi. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum; idcirco latius

erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora, in medium. Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio: & latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique. Et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad uiam Aquilonis, & ostium unum ad uiam Australem & latitudinem loci ad orationem, quinq; cubitorum in circuitu. Et ædificium quod erat separatum uersumq; ad uiam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum. paries autem ędificij, quinq; cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo eius, nonaginta cubitorum. Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ędificium, & parietes eius, longitudinis centum cubitorum. Latitudo autem ante faciem domus: & eius quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum. Et mensus est longitudinem ędificij contra faciem eius quod erat separatū ad dorsum, ethecas ex utraq; parte centum cubitorum: & templum interius, & uestibula atrij. Limina & fenestras obliquas, et ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscuiusque limen, stratumq; ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestrę clausę super ostia. Et usque ad domum interiorem, & forinsecus: & omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram. Et fabrefacta cherubim & palmæ: & palma inter cherub & cherub, duasq; facies habebat cherub. Faciem hominis iuxta palmam ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte: expressam per omnem domum in circuitu. De terra usque ad superiora portę, cherubim & palmæ cęlatę erant in pariete templi. Limen, quadrangulum: & facies sanctuarij, aspectus contra aspectum. Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo eius, duorum cubitorum: & anguli eius, & longitudo eius, & parietes eius lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram domino. Et duo ostia erant in templo & in sanctuario. Et in duobus ostijs ex utraq; parte bina erant ostiola, quę seinuicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraq; parte ostiorum. Et cælata erant in ipsis ostijs templi cherubim, & sculptura palmarum, sicut in parietibus quoq; expressa erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in uestibuli fronte forinsecus. Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis uestibuli: secundum latera domus, latitudinemque parietem.

B C D Exo.25.c

Cap. XLII.

ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium & contra ædem vergentem ad Aquilonem. In facie longitudinis, centum cubitos ostij Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos: contra viginti cubitos atrij interioris, & contra pauimentum stratū lapide atrij exterioris, vbi erat porticus iūcta porticui triplici. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti vnius. Et ostia eorum ad Aquilonem: vbi erant gazophylacia in supioribus humiliora: quia supportabant porticus quæ ex illis eminebāt de inferioribus, & de medijs ædificij. Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de medijs

A C

B à terra cubitis quinquaginta. Et peribolus exterior, secũdum gazophylacia,
quę erant in uia atrij exterioris ante gazophylacia: longitudo eius, quinqua-
ginta cubitorum. Quia longitudo erat gazophylaciorũ atrij exterioris, quin-
quaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum. Et
erat subter gazophylacia hęc introitus ab Oriente ingredientiũ in ea de atrio
exteriori: in latitudine periboli atrij, quod erat contra viam Orientalem, in
faciem ædificij separati. Et erant ante ędificium gazophylacia: & via ante fa
ciem eorum iuxta similitudinem gazophylaciorum, quę erant in via Aqui-
lonis: secundum longitudinem eorum, sic & latitudo eorum: & omnis introi-
C tus eorum, & similitudines, & ostia eorum secundum ostia gazophylacio-
rum, quæ erant in via respiciente ad Notum: ostium in capite uię, quæ via
erat ante vestibulum separatum per uiam Orientalem ingredientibus. Et di-
xit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante
ædificium separatum: hęc sunt gazophylacia sancta, in quibus vescuntur sa-
cerdotes qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum. ibi ponent
sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim san-
ctus est. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in
atrium exterius: & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia
sancta sunt: vestientúrque vestimentis alijs, & sic procedent ad populum.
D Cumq; complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viã portæ quæ
respiciebat ad viam Orientalem: & mensus est eam vndique per circuitum.
Mensus est autem contra ventum Orientalem calamo mensuræ: quingentos
calamos in calamo mensurę per circuitum. Et mensus est contra ventũ Aqui
lonis quingentos calamos, in calamo mensurę per gyrum. Et ad ventum Au-
stralem mensus est quingentos calamos, in calamo mensuræ per circuitum.
Et ad ventum Occidentalem mensus est quingentos calamos, in calamo mẽ-
surę. Per quatuor ventos mensus est murum eius vndiq; per circuitum, lon-
gitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubito-
rum diuidentem inter sanctuarium & vulgi locum.

Caput XLIII.

A ET duxit me ad portam, quę respiciebat ad viam Orientalem. Et ecce,
gloria dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem: & uox erat ei
quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat à maiestate eius.
Et vidi visionem secundum speciem quam videram, quando uenit vt disper
deret ciuitatem: & species secundum aspectum quem videram iuxta fluuium
Chobar: & cecidi super faciem meam. Et maiestas domini ingressa est tem-
plum per viam portę quæ respiciebat ad Orientem. Et eleuauit me spiritus,
& introduxit me in atriũ interius, & ecce repleta erat gloria domini domus.
B Et audiui loquentem ad me de domo, & uir stabat iuxta me. Et dixit ad me:
Fili hominis, locus solij mei, & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habi-
to in medio filiorum Israel in æternum: & nõ polluent ultrà domus Israel no
men sanctum meum, ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis
regum suorum, & in excelsis. Qui fabricati sunt limẽ suum iuxta limen meũ,
& postes suos iuxta postes meos: & murus erat inter me & eos: & polluerũt
nomen sanctum meum in abominationibus quas fecerunt: propter quod con
sumpsi eos in ira. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas

regum

regum suorum a me:& habitabo in medio eorum semper. Tu autem fili hominis, ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus quæ fecerunt. Figuram domus, et fabricę eius, exitus & introitus, & omnē descriptionē eius, & uniuersa pręcepta eius, cunctumq; ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, et scribes in oculis eorum: vt custodiant omnes descriptiones eius, & præcepta illius, & faciant ea. Ista est lex domus: In summitate montis, omnis finis eius, in circuitu sanctum sanctorum est. Hæc est ergo lex domus. Istę autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum & palmum: in sinu eius erat cubitus, & cubitus in latitudine: & definitio eius vsque ad labium eius, in circuitu palmus vnus. Hæc quoq; erat fossa altaris. Et de sinu terræ vsq; ad crepidinem nouissimam, duo cubiti: & latitudo cubiti vnius: & a crepidine minore vsq; ad crepidinem maiorem, quatuor cubiti, & latitudo cubiti vnius. Ipse autem ariel, quatuor cubitorum: & ab ariel vsq; sursum, cornua quatuor. Et ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis eius: & corona in circuitu eius dimidij cubiti, & sinus eius vnius cubiti per circuitum: gradus autem eius versi ad Orientem. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit dominus deus: Hi sunt ritus altaris, in quacunq; die fabricatum: vt offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis. Et dabis sacerdotibus Leuitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait dominus deus, vt offerant mihi vitulum de armento pro peccato. Et assumēs de sanguine eius pones super quatuor cornua eius & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu: & mundabis illud & expiabis. Et tolles vitulum qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum separato loco domus extra sanctuarium. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & expiabunt altare, sicut expiauerunt in vitulo. Cumq; compleueris expians illud, offeres uitulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum. Et offeres eos in conspectu domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos in holocaustum domino. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de armento, & arietem de pecoribus immaculatos offerent. Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum eius. Expletis autem septem diebus, in die octaua & vltrà, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait dominus deus.

Cap. XLIIII.

ET conuertit me ad viā portæ sanctuarij exterioris, quę respiciebat ad Orientē: & erat clausa. Et dixit dn̄s ad me: Porta hæc, clausa erit: non aperietur, & vir nō transiet per eā: quoniā dominus deus Israel ingressus est per eā, eritq; clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea ut comedat panē coram domino: per viā portę vestibuli ingredietur: & per viam eius egredietur. Et adduxit me per viā portę Aquilonis in conspectu domus: & vidi, & ecce, impleuit gloria domini domum domini: & cecidi in faciem meā. Et dixit ad me dn̄s: Fili hominis, pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus

B tuis audi omnia quę ego loquor ad te de vniuersis ceremonijs domus domini & de cunctis legibus eius: et pones cor tuum in vijs templi, per omnes exitus sanctuarij. Et dices ad exasperantē me domū Israel: Hæc dicit dominus deus, Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel: eo quòd inducitis filios alienos incircuncisos corde et incircuncisos carne, vt sint in sanctuario meo, et polluant domum meam: & offertis panes meos, adipem & sanguinem, & dissoluitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris. Et non seruastis præcepta sanctuarij mei: & posuistis custodes obseruationum mearum in sanctua-
C rio meo vobismetipsis. Hæc dicit dominus deus: Omnis alienigena incircuncisus corde & incircuncisus carne non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel. Sed & Leuitę qui longè recesserunt à me in errore filiorum Israel, & errauerunt à me post idola sua, & portauerunt iniquitatem suā erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus, & ministri domus: ipsi mactabunt holocausta, et uictimas populi: & ipsi stabunt in conspectu eorum, vt ministrent eis. Pro eo quod ministrauerunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israel in
D offendiculum iniquitatis: idcirco leuaui manum meam super eos ait dominus deus, & portauerunt iniquitatem suam. Et non appropinquabunt ad me, vt sacerdotio fungantur mihi, neq; accedent ad omne sanctuarium meum iuxta sancta sanctorum: sed portabunt cōfusionem suam, & scelera sua quę fecerūt. Et dabo eos ianitores domus in omni ministerio eius, & in vniuersis quę fiet in ea: Sacerdotes autem Leuitæ filij Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarij mei cum errarent filij Israel à me: ipsi accedent ad me, vt ministrent
E mihi: & stabunt in conspectu meo, vt offerant mihi adipem & sanguinem, ait dominus deus. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, & ipsi accedent ad mensam meam, vt ministrent mihi, & custodiant ceremonias meas. Cumq; ingredientur portas atrij interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendet super eos quicquam laneum, quando ministrant in portis atrij interioris & in-

Leui.19.& 21. trinsecus. Vittę lineę erunt in capitibus eorum, & fœminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore. Cumq; egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis in quibus ministrauerant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarij, & vestient se vestimentis alijs: et nō
F sanctificabunt populum in vestibus suis. Caput autem suum non radent, neq; comam nutrient: sed tondentes attondent capita sua. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. Et viduam & repudiatam non accipient vxores, sed virgines de semine domus Israel: sed & viduam, quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum: & inter mundum & immundum ostendent eis. Et cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabūt: leges meas, & præcepta mea in omnibus solennitatibus meis custodient, et sab
G batha mea sanctificabunt. Et ad mortuum hominem non ingredientur ne polluantur: nisi ad patrem & matrem, & filium & filiam, & fratrem et sororem quæ alterum virum non habuit: in quibus contaminabuntur. Et postquàm

Num.c8.c fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius vt ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait dominus deus. Erit autem eis hæreditas, ego hæreditas eorum: &

possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israel, ipsorum erit. Et primitiua omnium primogenitorum, & omnia libamẽta ex omnibus quę offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiua ciborum uestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ. Omne morticinum & captum a bestia de auibus & de pecoribus, non comedent sacerdotes.

Caput XLV.

CVmque cœperitis terram diuidere forte, separate primitias Domino sanctificatum de terra longitudine uigintiquinq; millia, & latitudine decem millia: sanctificatum erit in omni termino eius per circuitum. A
Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariã per circuitum: & quinquaginta cubitis in suburbana eius per gyrum. Et a mensura ista mensurabis longitudinem uigintiquinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarij, qui accedunt ad ministerium domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis. B
Vigintiquinque autem millia longitudinis & decem millia latitudinis erunt Leuitis qui ministrant domui: ipsi possidebunt uiginti gazophylacia. Et possessionem ciuitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis uigintiquinque millia, secundum separationem sanctuarij, omni domui Israel. Principi quoque hinc & inde, in separationem sanctuarii, & in possessionem ciuitatis, contra faciem separationis sanctuarij, & contra faciem possessionis urbis: a latere maris usque ad mare, & a latere orientis usque ad orientem: C
longitudinem autem iuxta unamquanque partem a termino occidentali usque ad terminum orientalem. De terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur ultra principes populum meum: sed terram dabũt domui Israel, secundum tribus eorum. Hæc dicit dominus deus: Sufficiat vobis principes Israel; iniquitatem et rapinas intermittite, et iudicium et iustitiam facite, separate confinia uestra a populo meo: ait Dominus Deus. Statera iusta, et D
ephi iustum, et batus iustus erit uobis: ephi et batus ęqualia, et unius mensurę erũt, ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi: iuxta mensuram cori, erit æqua libratio eorum. Siclus autem, uiginti obolos habet. Porro uiginti sicli, et uigintiquinque sicli, et quindecim sicli: mnam faciunt. Et hę sunt primitiæ quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, et sextam partem ephi de coro hordei. Mensura quoque olei: Batus olei, decima pars cori est: et decem bati, corum faciunt: quia decem bati implent corum. Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Israel in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel. Et super principem erunt holocausta et sacrificium, et libamina in solennitatibus, et in calendis, et in sabbathis, et in uniuersis solennitatibus domus Israel. E
ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica: ad expiandum pro domo Israel. Hęc dicit dominus deus: In primo mense, una mensis sumes uitulum de armento immaculatum: et expiabis sanctuarium. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: et ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portę atrii interioris. Et sic fa- F

G cies in septima mensis pro vnoquoque qui ignorauit, & errore deceptus est, & expiabitis pro domo. In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis paschæ solennitas: septem diebus azyma comedentur. Et faciet princeps in die illa pro se & pro vniuerso populo terræ, vitulum pro peccato. Et in septem dierum solennitate faciet holocaustum domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarum quotidie. Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi. Septimo mense, quintadecima die mensis in solennitate faciet sicut supra dicta sunt per septem dies: tam pro peccato quam pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

Caput XLVI.

A HÆc dicit dominus deus: Porta atrij interioris, quę respicit ad orientē erit clausa sex diebus in quibus opus fit: die autem sabbathi aperietur, sed & in die calendarum aperietur. Et intrabit princeps per uiam uestibuli portæ deforis, & stabit in limine portę: & facient sacerdotes holocaustum eius, & pacifica eius: & adorabit super limen portæ, & egredietur: porta autem non claudetur usq; ad uesperam. Et adorabit populus terrę ad ostiū

B portæ illius in sabbathis et in calendis coram domino. Holocaustum autē hoc offeret princeps domino: in die sabbathi sex agnos immaculatos, et arietē immaculatum & sacrificium ephi per arietem: in agnis autem sacrificium quod dederit manus eius: & olei hin, per singula ephi. In die autem calendarum, uitulum de armento immaculatum: & sex agni, et arietes immaculati erunt. Et ephi per uitulum, ephi quoq; per arietem faciet sacrificium: de agnis autem, sicut inuenerit manus eius: et olei hin, per singula ephi. Cumque ingressurus

C est princeps, per uiam uestibuli portæ ingrediatur, & per eandem viā exeat. Et cum intrabit populus terrę in conspectu domini in solennitatibus: qui ingredietur per portam aquilonis, ut adoret, egrediatur per uiam portę meridianæ: porrò qui ingredietur per viam portę meridianę, egrediatur per uiā aquilonis: non reuertetur per uiam portę per quam ingressus est, sed è regione illius egredietur. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur: & cum egredientibus egredietur. Et in nundinis, & in solennitatibus

D erit sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem: in agnis autem erit sacrificium sicut inuenerit manus eius: & olei hin, per singula ephi. Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica uoluntaria Domino: aperietur ei porta quę respicit ad orientem, & faciet holocaustum suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbathi: & egredietur, clauderturque porta postquam exierit. Et agnum eiusdem anni, immaculatum, faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud. Et faciet sacrifi-

E cium super eo cata mane mane sextam partem ephi: & de oleo tertiam partem hin, vt misceatur similę: sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum. Faciet agnum & sacrificium, & oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum. Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filijs suis: hęreditas eius, filiorum suorum erit, possidebunt eam hęreditarie. Si autem dederit legatum de hæreditate sua vni seruorum suorum: erit illius vsque ad annum remissionis, & reuertetur ad principem: hæreditas autem eius, filijs eius erit. Et non accipiet princeps de hæreditate populi

re populi per uiolentiam,& de possessione eorum:sed de possessione sua hære F
ditatem dabit filijs suis:ut non dispergatur populus meus unusquisque à pos-
sessione sua.Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ in gazo
phylacia sanctuarij ad sacerdotes, quę respiciebant ad Aquilonem:& erat ibi
locus uergens ad Occidentem.Et dixit ad me:Iste est locus ubi coquent sacer
dotes pro peccato, & pro delicto:ubi coquent sacrificium , ut non efferant in
atrium exterius,& sanctificetur populus.Et eduxit me in atrium exterius, et G
circunduxit me per quatuor angulos atrij : & ecce, atriolum erat in angulo
atrij , atriola singula per angulos atrij . In quatuor angulis atriola disposita:
quadraginta cubitorum per longum , & triginta per latum : mensuræ unius
quatuor erant.Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola:& culinę fa
bricatę erant subter porticus per gyrum.Et dixit ad me : Hæc est domus cu-
linarum,in qua coquent ministri domus domini victimas populi.

Cap. XLVII.

ET conuertit me ad portam domus , & ecce aquę egrediebantur subter A
limen domus ad orientem:facies enim domus respiciebat ad orientem:
aquę autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem alta-
ris . Et eduxit me per uiam portę aquilonis , & conuertit me ad uiam foras
portam exteriorem,uiam quæ respiciebat ad orientem : & ecce aquæ redun-
dantes a latere dextro.Cum egrederetur uir ad orientem,qui habebat funicu
lum in manu sua,& mensus est mille cubitos;& traduxit me per aquam us-
que ad talos.Rursumq; mensus est mille , & traduxit me per aquam usq; ad
genua:& mensus est mille,& traduxit me per aquam usq; ad renes. Et men-
sus est mille,torrentem quem non potui pertransire : quoniam intumuerant
aquæ profundi torrentis,qui non potest transuadari.Et dixit ad me:Certè ui B
disti,fili hominis.Et eduxit me,& conuertit ad ripā torrētis.Cumq; me con-
uertissem,ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte. Et ait ad
me : Aquæ istę quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis , & descendunt
ad plana deserti,intrabunt mare,& exibūt,& sanabūtur aquæ.Et omnis ani
ma uiuens quę serpit,quocunq; uenerit torrens,uiuet:& erūt pisces multi sa-
tis postq; uenerint illuc aquę istæ,& sanabuntur:& uiuent omnia ad quę ue-
nerit torrens.Et stabunt super illa piscatores, ab Engaddi usq; ad Enagallim
siccatio sagenarum erit:plurimæ species erunt piscium eius,sicut pisces maris
magni,multitudinis nimię:in litoribus autem eius,& in palustribus non sa-
nabuntur,quia in salinas dabuntur.Et super torrētem orietur in ripis eius ex
utraq; parte omne lignum pomiferum:non defluet folium ex eo,& non defi- C
ciet fructus eius:per singulos menses afferet primitiua,quia aquę eius de san-
ctuario egredientur:& erunt fructus eius in cibum, et folia eius ad medicinā.
Hęc dicit dominus deus,Hic est terminus in quo possidebitis terram in duo-
decim tribubus Israel:quia Ioseph duplicē funiculum habet. Possidebitis au-
tem eam singuli ęque ut frater suus:super quam leuaui manum meam ut da-
rem patribus uestris:& cadet terra hęc uobis in possessionem.Hic est autem
terminus terræ:ad plagam septentrionalem, a mari magno uia Hethalon,ue
nientibus Sedada,Emath,Berotha,Sabarim,quæ est inter terminum Dama
sci & confinium Emath , domus Thichon quę est iuxta terminum Auran.
Et erit terminus a mari usq; ad atriū Enon terminus Damasci,& ab aquilo-

D ne ad aquilonem,& terminus Emath:plaga autem septentrionalis. Porrò pla
ga orientalis de medio Auran & de medio Damasci ,& de medio Galaad,&
de medio terrę Israel,Iordanis disterminãs ad mare orientale,metiemini etiã
plagam oriẽtalem.Plaga autẽ australis meridiana,a Thamar vsq; ad aquas
contradictionis Cades:& torrens vsque ad mare magnum:& hæc est plaga
ad meridiem australis. Et plaga maris,mare magnum à confinio per directũ
donec uenias Emath:hęc est plaga maris Et diuidetis terram istam uobis per
tribus Israel : & mittetis eam in hæreditatẽ uobis,& aduenis,qui accesserint
ad uos,qui genuerint filios in medio uestrum:& erũt uobis sicut indigenę in
ter filios Israel:nobiscum diuident possessionem in medio tribuum Israel. In
tribu autem quacunq; fuerit aduena , ibi dabitis possessionem illi,ait domi-
nus . Cap. XLVIII.

A ET hæc nomina tribuum a finibus aquilonis iuxta viam Hechalon per
gentibus Emath atrium Enan terminus Damasci ad aquilonem iuxta
viam Emath.Et erit ei plaga orientalis mare,Dan vna.Et a termino
Dan,a plaga orientali vsq; ad plagã maris,Aser vna & super terminũ Aser,
a plaga oriẽtali vsq; ad plagã maris,Nephthali vna.Et super terminum Ne
phthali,a plaga oriẽtali vsq; ad plagam maris,Manasse vna.Et super termi
num Manasse,a plaga orientali vsq; ad plagam maris:Ephraim vna. Et su-
per terminum Ephraim,a plaga oriẽtali vsq; ad plagã maris,Ruben una.Et
super terminum Ruben a plaga orientali vsq; ad plagã maris,Iuda vna . Et
super terminum Iuda,a plaga orientali vsq; ad plagam maris,erũt primitię
quas separabitis vigintiquinq; millibus latitudinis & longitudinis,sicuti sin
gulę partes a plaga oriẽtali vsq; ad plagam maris:& erit sanctuarium in me
Sup.45.a dio eius. Primitiæ quas separabitis domino,lõgitudo vigintiquinq; millibus
& latitudo decem millibus.Hæ autem erunt primitiæ sanctuarij sacerdotum.
ad aquilonem longitudinis uigintiquinq; millia,et ad mare latitudinis decem
millia,sed et ad orientem latitudinis decem millia,& ad meridiẽ longitudinis
vigintiquinq; millia:et erit sanctuarium domini in medio eius.Sacerdotibus
B sanctuariũ erit de filijs Sadoc,qui custodierunt ceremonias meas,et non erra
uerunt cum errarent filij Israel,sicut errauerunt & Leuitę. Et erunt ei primi
tiæ de primitijs terræ sanctum sanctorum, iuxta terminum Leuitarum. Sed
& Leuitis similiter iuxta fines sacerdotũ vigintiquinq; millia longitudinis ,
& latitudinis decem millia.Omnis longitudo viginti & quinq; millium , &
latitudo decem millium.Et nõ vęnundabunt ex eo,neq; mutabunt,neq; trãs
ferentur primitiæ terræ,quia sanctificatæ sunt domino.Quinq; millia autem
quę supersunt in latitudine per vigintiquinq; millia,prophana erunt in ha-
bitaculum,& in suburbana:& erit ciuitas in medio eius:Et hę mensurę eius.
Ad plagam septentrionalem,quingenta & quatuor millia:& ad plagam me
ridianam,quingenta & quatuor milia:& ad plagam Orientalem, quingen-
ta & quatuor millia : & ad plagam Occidentalem , quingenta & quatuor
millia.Erunt autem suburbana ciuitatis,ad Aquilonem ducenta quinquagin
ta,& ad meridiem ducenta quinquaginta,& ad Orientem ducenta quinqua
ginta millia,& ad mare ducenta quinquaginta. Quod autem reliquum fue
rit in longitudine secundum primitias sanctuarij,decem millia in Orientem,
& decẽ millia in Occidentem,erunt sicut primitiæ sanctuarij:et erunt fruges

eius panes his qui seruierunt ciuitati. Seruientes autem ciuitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel. Omnes primitiæ vigintiquinque millium, per vigintiquinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarij, & possessionem ciuitatis. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarij, & possessionis ciuitatis è regione vigintiquinque millium primitiarum vsque ad terminum orientalem: sed & a mari è regione vigintiquinque millium vsque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit: & erunt primitiæ sanctuarij, & sanctuarium templi in medio eius. De possessione autem Leuitarum & de possessione ciuitatis in medio partium principis erit: inter terminum Iuda, & inter terminum Beniamin, & ad principem pertinebit. Et reliquis tribubus: a plaga orientali, usque ad plagam occidentalem, Beniamin vna. Et contra terminum Beniamin, a plaga orientali vsque ad plagam occidentalem, Simeon vna. Et super terminum Simeonis a plaga orientali vsque ad plagã occidentalem, Issachar vna. Et super terminum Issachar, a plaga orientali vsque ad plagam occidentalẽ, Zabulon una. Et super terminum Zabulon a plaga orientali usque ad plagã maris, Gad una. Et super terminum Gad, ad plagam austri in meridiem: & erit finis de Thamar vsque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare magnum. Hæc est terra quam mittetis in sortem tribubus Israel: & hę partitiones earum, ait dominus deus. Et hi egressus ciuitatis: a plaga septẽtrionali quingentos & quatuor millia mensurabis. Et portę ciuitatis in nominibus tribuum Israel: portę tres a septentrione, porta Ruben una, porta Iuda una, porta Leui una. Et ad plagam orientalem, quingentos & quatuor millia: & portæ tres, porta Ioseph vna, porta Beniamin una, porta Dan una. Et ad plagam meridianã, quingentos & quatuor millia metieris: & portę tres, porta Simonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una. Et ad plagã occidentalem quingentos & quatuor millia: et portę eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephtali una. Per circuitum, decem & octo millia: & nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

C D Num.32.

PROLOGVS DIVI HIERONYMI AD PAVLAM & Eustochium in Danielem prophetam.

DANIELEM prophetam iuxta Septuaginta interpretes, domini saluatoris ecclesię non legunt, utentes Theodotionis æditione: & hoc cur acciderit, nescio. Siue quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerũt Septuaginta interpretes easdem linguę lineas in translatione seruare: siue sub nomine eorum, ab alio nescio quo, non satis Chaldęam linguam sciẽte æditus est liber: siue aliud q̃d causę extiterit, ignorans: hoc unum affirmare possum, q multum à veritate discordet, & recto iudicio repudiatus sit. Sciendum quippe Danielem maximè & Esdram Hebraicis quidem literis, sed Chaldęo sermone conscriptos, et unam Ieremię pericopen, Iob quoq; cum Arabica lingua plurimam habere societatem. Deniq; & ego adolescentulus post Quintiliani & Tullij lectionem ac flores rethoricos, cum me in linguę huius pistrinum reclusissem, & multo sudore, multoq; tempore uix cœpissem anhelantia stridentiaq; verba resonare, & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem,

impegi nouiſsimè in Danielem, & tanto tędio affectus ſum, vt deſperatione ſubita omnem laborem ueterem uoluerim contemnere. Verum adhortãte me quodam Hebręo, & illud mihi crebrius in ſua lingua ingerente, labor omnia improbus uincit: qui mihi uidebar ſciolus inter Hebræos, cœpi rurſus eſſe diſcipulus Chaldaicus. Et ut uerum fatear, uſq; ad præſentem diem magis poſſum ſermonem Chaldaicum legere & intelligere quàm ſonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatem uobis Danielis oſtenderẽ, qui apud Hebræos nec Suſannæ habet hiſtoriam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconis fabulas: quas nos, quia in toto orbe diſperſæ ſunt, veru antepoſito easque iugulante ſubiecimus, ne uideremur apud imperitos magnam partem uoluminis detruncaſſe. Audiui ego quendam de pręceptoribus Iudæorum, cum Suſannæ derideret hiſtoriam, & à Græco neſcio quo, eam diceret eſſe confictam, illud opponere quod Origeni quoq; Aphricanus oppoſuit, ethymologias has, ἀπὸ του σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ του πρίνου πρίσαι, de Græco ſermone deſcendere. Cuius rei nos intelligentiam noſtris hanc poſſumus dare, vt verbi gratia: dicamus de arbore ilice dixiſſe eum, Ilicò pereas: & à lentiſco, In lentẽ te comminuat angelus, vel nõ lente pereas, aut lentus, id eſt flexibilis ducaris ad mortem: ſiue aliud quid ad arboris nomen conueniens. Deinde tantum fuiſſe otij tribus pueris cauillabatur, ut in camino æſtuantis incendij metro luderent, & per ordinem ad laudem dei omnia elementa prouocarent. Aut quod miraculum diuinæq; aſpirationis indicium, vel draconem interfectum offa picis, vel ſacerdotum Belis machinas deprehenſas: quę magis prudentia ſolertis uiri, quàm prophetali eſſent ſpiritu perpetrata. Cum uerò ad Habacuc ueniret, & de Iudęa in Chaldæam raptum diſcophorum lectitaret, quærebat exemplum, ubi legiſſemus in toto Veteri teſtamento quenquam ſanctorũ graui uolaſſe corpore, & in puncto horę tanta terrarum ſpatia tranſiſſe. cui cum quidam è noſtris ſatis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxiſſet in medium, & diceret eum de Chaldæa in Iudęam fuiſſe translatum, riſit hominem, & ex ipſo uolumine demonſtrauit Ezechielem in ſpiritu ſe uidiſſe tranſpoſitum. Denique & Apoſtolum noſtrum uidelicet ut eruditum virũ, & qui legem ab Hebręis didiciſſet, non fuiſſe auſum affirmare ſe raptum in corpore, ſed dixiſſe: Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit. His & talibus argumentis apocryphas in libro eccleſiæ fabulas arguebat. Super qua re, lectoris arbitrio iudicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebręos inter prophetas, ſed inter eos qui hagiographa conſcripſerunt. In tres ſiquidem partes omnis ab eis ſcriptura diuiditur: In legem, in prophetas & in hagiographa: id eſt, in quinq;, & octo, & in undecim libros, de quo non eſt huius temporis diſſerere. Quæ autem ex hoc propheta, imo contra hunc librum Porphyrius obijciat, teſtes ſunt Methodius, Euſebius & Apollinarius, qui multis uerſuum millibus eius veſaniæ reſpondentes, neſcio an curioſo lectori ſatisfecerint. Vnde obſecro uos, ò Paula & Euſtochium, fundatis pro me ad dominum preces, ut quamdiu in hoc corpuſculo ſum, ſcribam aliquid gratum uobis, utile eccleſiæ, dignum poſteris. Pręſentium quippe iudicijs oblatrantium non ſatis moueor, qui in vtranq; partem aut amore labuntur aut odio.

PROPHETIA DANIELIS.

Quomodo Nabuchodonosor Ierusalem ceperit & ex captis pueros aliquot literis erudiendos curauerit, ac de religione Danielis. Cap. I.

NNO TERTIO regni Ioacim regis Iuda, uenit A
Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalē, & obsedit
eam. Et tradidit dominus in manu eius Ioacim regē Iu
dæ, & partem uasorū domus dei: & asportauit ea in ter
a rã Sennaar, in domū dei sui, et vasa intulit in domū the
sauri dei sui. Et ait rex Asphenez pręposito eunuchorū,
vt introduceret de filijs Israel, & de semine regio, & ty
rãnorū pueros in quibus nulla esset macula, decoros for
ma, & eruditos omni sapientia, cautos sciẽtia, & doctos disciplina, & qui pos
sent stare in palatio regis: vt doceret eos literas, & linguā Chaldęorū. Et con
stituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino vnde bibe
bat ipse: ut enutriti tribus annis, postea starēt in conspectu regis. Fuerūt ergo
inter eos de filijs Iudę: Daniel, Ananias, Misael, & Azarias. Et imposuit eis p̄
positus eunuchorum, nomina: Danieli, Baltassar: Ananiæ, Sidrach: Misaeli,
Misach: & Azariæ, Abdenago. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pol
lueretur de mensa regis, neq; de vino potus eius: & rogauit eunuchorum prę
positum, ne contaminaretur. Dedit autē deus Danieli gratiā & misericordiā
in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danie
lem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & po
tum: qui si viderit vultus vestros macilẽtiores prę cæteris adolescentibus coę
uis uestris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quē C
constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem, &
Azariam: Tenta nos obsecro, seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legu
mina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros,
& vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum ser
uis tui. Qui audito sermone huiuscemodi, tentauit eos diebus decem. Post dies
autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores prę om
nibus pueris qui vescebantur cibo regio. Porrò Malasar tollebat cibaria, &
vinum potus eorum: dabatq; eis legumina. Pueris autem his dedit deus scien
tiam & disciplinam in omni libro et sapientia: Danieli autem intelligentiam
omnium visionū et somniorū. Completis itaq; diebus, post quos dixerat rex D
vt introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Na
buchodonosor. Cumq; eis locutus fuisset rex non sunt inuenti tales de uniuer
sis, vt Daniel, Ananias, Misael, & Azarias: et steterunt in conspectu regis: Et
omne verbum sapientiæ & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit
in eis decuplum super cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerso regno
eius. Fuit autem Daniel vsq; ad annum primum Cyri regis.

Regis somnium quod nequeunt explicare omnes eius magi, interpretatur Daniel, quapropter præficitur prouinciis regni eius. Cap. II.

IN anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonor somniū: A
& conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo. Præcepit
autem rex vt conuocarentur arioli, & magi, & malefici, et Chaldæi: vt

indicarent regi somnia sua. Qui cum uenissent steterunt coram rege: & dixit ad eos rex: Vidi somnium: & mente confusus ignoro quid uiderim. Responderuntque Chaldæi regi Syriacè: Rex in sempiternum uiue: dic somnium seruis tuis, & interpretationem eius indicabimus. Et respondens rex ait Chaldæis Sermo recessit a me: nisi indicaueritis mihi somnium & coniecturam eius, peribitis uos, & domus uestræ publicabuntur. Si autem somnium & coniecturam eius narraueritis: præmia & dona, & honorem multum accipietis a me. somnium igitur & interpretationem eius indicate mihi. Responderunt secundò, atque dixerunt: Rex somnium dicat seruis suis, & interpretationem illius indicabimus. Responditque rex: & ait, Certè noui quòd tempus redimitis,
B scientes quòd recesserit a me sermo. Si ergo somnium non indicaueritis mihi, una est de uobis sententia, quòd interpretationē quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertrāseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quòd interpretationem quoque eius ueram loquamini. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens, uerbum huiuscemodi sciscitatur ab omni ariolo & mago & Chaldæo. Sermo enim quem tu quæris, rex, grauis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis dijs, quorum non est cum hominibus conuersatio. Quo audito, rex in furore & in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebaturque Daniel & socij eius, ut perirent. Tunc Da-
C niel requisiuit de lege atque sentētia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis. Et interrogauit eum qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sentētia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogauit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi. Et ingressus est domum suam: Ananiæque & Misaeli & Azariæ socijs suis, indicauit negotium: ut quærerent misericordiam a facie dei cœli super sacramento isto, et non perirent Daniel & socij eius, cum cæteris sapientibus Babylonis. Tunc Danieli mysterium per uisionem nocte reuelatum est: & benedixit Daniel deum cœli, & locutus ait: Sit nomen domini benedictum a seculo & usque in seculum: quia sapientia et fortitudo, eius sunt. Et ipse mutat tempora & æta-
D tes: transfert regna atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiā intelligentibus disciplinam. Ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Tibi deus patrum meorum confitebor, teque laudo: quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi quæ rogauimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis. Post hæc, Daniel ingressus ad Arioch quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei, Inueni hominem de filijs transmigrationis Iudæ, qui solutionem regi annunciet. Respondit rex, & dixit Danieli cuius nomen erat Baltassar, Putás ne uerè potes mihi indicare somnium quod uidi, et interpretationem eius? Et respondens Daniel corā rege, ait, Mysterium quod rex interrogat, sapientes, magi & arioli & aruspices nequeunt indicare regi

sed est deus in cœlo reuelans mysteria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonosor, quę uentura sunt in nouissimis temporibus. Somnium tuum, & uisiones capitis tui in cubili tuo, huiuscemodi sunt: Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc: & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt. Mihi quoque, non in sapientia quæ est in me plus quam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires. Tu rex videbas, & ecce quasi statua vna grandis: statua illa magna & statua sublimis stabat contra te, et intuitus eius erat terribilis. Huius statuæ caput, ex auro optimo erat: pectus autem & brachia, de argento: porro venter & femora ex ære. Tibię autem, ferreę. Pedum quędam pars erat ferrea, quędam autem fictilis. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, ęs, argentum & aurũ, & redacta quasi in fauillam æstiuę areæ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inuentus est eis: lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. F
Hoc est somnium. Interpretationem quoque eius dicemus coram te, rex. Tu rex regum es: & deus cœli regnum & fortitudinem & imperium et gloriam dedit tibi: & omnia in quibus habitant filiĳ hominum & bestię agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa constituit. Tu es ergo caput aureum. Et post te consurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit vniuersę terræ: & regnum quartum erit velut ferreum. Quomodo ferrum comminuit & domat omnia: sic comminuet & conteret omnia hæc. Porro quia uidisti pedum & digitorum partem testeam figuli, & partem ferream: regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto. Et digitos pedum ex parte ferreos et ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum. Quod autem vidisti ferrum mistum testę ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhęrebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ. In diebus autem regnorum illorum suscitabit deus cœli regnum, quod in ęternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet vniuersa regna hæc: et ipsum stabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea, & verum est somnium, & fidelis interpretatio eius. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit: & hostias, & incẽsum pręcepit, ut sacrificarẽt ei. Loquens ergo rex, ait Danieli: Verè deus uester, deus deorum est, & dominus regum, reuelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum & magistrum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulauit a rege: & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis. G

statuam regis adorare nolentes tres iuuenes Iudæi coniiciuntur in æstuantem fornacem,neque ab igne læduntur:quod rex admiratus edicit ne quisquã Deum eorum blasphemet,aut ipsos molestet.Cap.III.

A NAbuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta latitudine cubitorum sex,& statuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis.Itaq; Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas,magistratus & iudices,duces & tyrãnos & præfectos,omnesq; principes regionum,vt conuenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex.Tunc congregati sunt satrapæ,magistratus & iudices,duces & tyranni,& optimates qui erant in potestatibus constituti,& vniuersi principes regionum , vt conuenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex,Stabant autem in cõspectu statuæ quam posuerat Nabuchodonosor rex,& præco clamabat valenter:Vobis dicitur populis, tribubus & linguis:In hora qua audieritis sonitum tubæ et fistulæ & citharæ,sambucę & psalterij & symphoniæ et vniuersi generis musicorum,cadentes adorate statuam auream quam constituit Nabuchodonosor rex . Si quis autem non prostratus adorauerit,eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis . Post hæc igitur statim vt audierunt omnes populi sonitum tubæ , fistulæ & citharę,sambucæ & psalterij,symphonię & omnis generis musicorum: cadẽtes omnes populi,tribus,& linguę adorauerunt statuam auream quam constituerat Nabuchodonosor rex . Statimq; & in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusauerunt Iudæos:dixerunt Nabuchodonosor regi: Rex in æternum viue.tu rex posuisti decretum,vt omnis homo qui audierit sonitum tubæ,fistulæ,& citharæ,sambucæ & psalterij,& symphonię,& vniuersi generis musicorum prosternat se,& adoret statuam aureã: si quis autem non procidens adorauerit,mittatur in fornacem ignis ardentis.Sunt ergo viri Iudæi,

B quos constituisti super opera regis Babylonię,Sidrach,Misach,& Abdenago:viri isti contempserunt,rex,decretum tuum:deos tuos non colunt,& statuam auream quã erexisti,non adorant.Tunc Nabuchodonosor rex in furore & in ira præcepit,vt adducerentur Sidrach,Misach,et Abdenago:qui con-

D festim adducti sunt in conspectu regis: Pronuntiansq; Nabuchodonosor rex, ait eis:Vere ne Sidrach,Misach,& Abdenago,deos meos non colitis:& statuam auream quam constitui,non adoratis? Nunc ergo si estis parati,quacũq; hora audieritis sonitum tubę,fistulæ,citharæ,sambucę & psalterij & symphoniæ,omnisq; generis musicorum,prosternite vos,& adorate statuam quã feci:quòd si non adoraueritis,eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis.& quis est deus,qui eripiet vos de manu mea? Respondentes Sidrach,Misach,& Abdenago,dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi . Ecce enim deus noster quem colimus , potest eripere nos de camino ignis ardẽtis,& de manibus tuis,ò rex,liberare.Quod si noluerit, notum sit tibi rex,quia deos tuos non colimus:& statuam auream quam erexisti,non adoramus.Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach,Misach,& Abdenago . Et præcepit vt succenderetur fornax septuplum quàm succendi consueuerat.Et viris fortissimis de exercitu suo iussit vt ligatis pedibus Sidrach,Misach & Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentis.Et confestim viri illi uincti cum braccis suis,& tiaris,& calceamentis & vestibus,missi sunt in medium for-

nacis

nacis ignis ardentis. nam iussio regis vrgebat: fornax autem succensa erat ni- C
mis: Porrò viros illos qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit
flamma ignis. Viri autem hi tres, id est Sidrach, Misach, & Abdenago, ceci-
derunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

Et ambulabant in medio flammæ laudantes deum, & benedicentes domino. Stans autem Azarias orauit sic, aperiensque os suum in medio ignis ait: Benedictus es domine deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula: quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera. Iudicia enim vera fecisti iuxta omnia quæ induxisti super nos, et super ciuitatem sanctam patrum nostrorum Ierusalem: quia in veritate & in iudicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra. Peccauimus enim & iniquè egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus. & præcepta tua non audiuimus, nec obseruauimus, nec fecimus sicut præceperas nobis, vt bene nobis esset. omnia ergo quæ induxisti super nos, & vniuersa quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum & pessimorum, præuaricatorumque, & regi iniusto & pessimo vltrà omnem terram. Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus seruis tuis, & his qui colunt te. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum: quibus locutus es, pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cœli, & sicut arenam quæ est in littore maris: quia domine imminuti sumus plus-quam omnes gentes, sumusque humiles in vniuersa D
terra hodie propter peccata nostra. Et non est in tempore hoc princeps & dux & propheta, neque holocaustum neque sacrificium neque oblatio neque incensum neque locus primitiarum coram te, vt possimus inuenire misericordiam tuam: sed in anima contrita, & spiritu humilitatis suscipiamur. Sicut in holocausto arietum & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi: quoniam nō est confusio confidentibus in te. Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam. Ne confundas nos: sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo domine: & confundantur omnes qui ostendunt seruis tuis mala, confundantur in omni potentia, & robur eorum conteratur: & sciant quia tu es dominus deus solus, et gloriosus super orbem terrarum. Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha & stuppa & pice & malleolis, & effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta nouem: & erupuit, & incendit quos reperit iuxta fornacem de Chaldæis. Angelus autem domini descendit cum Azaria & socijs eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant & glorificabant et benedicebant deum in fornace, dicentes:

B Benedictus es Domine Deus patrorum nostrorum, & laudabilis & superexaltatus in secula: & benedictum nomen glorię tuę sanctum & laudabile & superexaltatum in omnibus seculis.

Benedictus es in templo sancto gloriæ tuę, & superlaudabilis & supergloriosus in secula.

Benedictus es in throno regni tui, & suplaudabilis & supexaltatus in secula.

Benedictus es qui intueris abyssos, & sedes super cherubim, & laudabilis & superexaltatus in secula.

Benedictus es in firmamento cœli, & laudabilis & gloriosus in secula.

Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite angeli domini domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite cœli domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite aquę omnes quę super cœlos sunt domino, laudate & superexaltate eum in secula.

F Benedicite omnes virtutes Domini Domino. laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite sol & luna domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite stellæ cœli domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnis imber & ros domino, laudate & superexaltate eũ in secula.

Benedicite omnis spiritus dei domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite ignis & æstus domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite frigus & æstas domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite rores & pruina domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite gelu & frigus domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite glacies & niues domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite noctes & dies domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite lux & tenebræ domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite fulgura & nubes domino, laudatę & superexaltate eum in secula.

Benedicat terra dominum, laudet & superexaltet eum in secula.

G Benedicite montes & colles domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite uniuersa germinantia in terra domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite fontes domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite maria & flumina domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite cete & omnia quæ mouentur in aquis domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes uolucres cœli domino, laudate et superexaltate eũ in secula.

Benedicite omnes bestię & pecora dño, laudate & superexaltate eũ in secula.

Benedicite filĳ hominum domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicat Israel dominum, laudet & superexaltet eum in secula.

Benedicite sacerdotes domini domino, laudate et superexaltate eum in secula.

Benedicite serui domini domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite spiritus & animę iustorum Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite sancti & humiles corde dño, laudate & superexaltate eũ in secula.

Benedicite Anania, Azaria, Misael domino, laudate & superexaltate eum in secula: quia eruit nos de inferno, & saluos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.
Confitemini domino quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius.
Benedicite omnes religiosi domino deo deorum, laudate & confitemini ei, quia in omnia secula misericordia eius.

Hucusque in Hebræo non habetur: & quæ posuimus, de Theodotionis æditione translata sunt.

Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit propere, et ait optimatibus suis: Nonne tres uiros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi dixerunt: Vere, rex. Respondit rex, & ait: Ecce ego uideo quatuor uiros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio dei. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostiũ fornacis ignis ardentis, & ait: Sidrach, Misach & Abdenago serui dei excelsi, egredimini, & venite. Statimq; egressi sunt Sidrach, Misach & Abdenago de medio ignis. Et congregati satrapę, & magistratus, & iudices, & potentes regis, contemplabantur uiros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, etiam sarabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach uidelicet Misach & Abdenago, qui misit angelum suum, & eruit seruos suos qui crediderunt in eum: & uerbum regis immutauerunt, & tradiderunt corpora sua ne seruirent & ne adorarent omnem deum, excepto deo suo. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua quæcunq; locuta fuerit blasphemiam contra deum Sidrach, Misach & Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur. neq; enim est alius deus, qui possit ita saluare. Tunc rex promouit Sidrach, Misach & Abdenago in prouincia Babylonis. Nabuchodonosor rex, omnibus populis, gentibus & linguis qui habitãt in vniuersa terra, pax uobis multiplicetur. Signa & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi prędicare signa eius, quia magna sunt: & mirabilia eius, quia fortia: & regnum eius, quia regnum sempiternum, & potestas eius in generatione & generationem.

Aliud somnium explicat regi Daniel. Cap. IIII.

EGo Nabuchodonosor quietus erã in domo mea, & florens in palatio meo: somnium uidi quod perterruit me: & cogitationes meæ in stratu meo, & uisiones capitis mei conturbauerunt me. Et per me propositũ est decretum, ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & vt solutionẽ somnij indicarent mihi. Tunc ingrediebãtur arioli, magi, Chaldęi & aruspices, & somnium narraui in conspectu eorum: & solutionẽ eius non indicauerunt mihi. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar, secundum nomen dei mei qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio, quod spiritum sanctorũ deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: uisiones somniorum meorum quas uidi, & solutionem eorum narra. Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor & fortis; & proceritas eius contingens cœlum; aspectus illius erat

B vsq; ad terminos vniuersę terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius ni-
mius: & esca vniuersorum in ea. subter eam habitabant animalia & bestiæ,
& in ramis eius conuersabantur volucres cœli: & ex ea vescebatur omnis ca
ro. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil & san
ctus de cœlo descendit: clamauit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, et præ-
cidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiant bestiæ
quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Verumtamen germen radi-
cum eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis quę fo-
C ris sunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars eius in herba terrę. Cor eius
ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem tempora mutentur
super eum. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & peti-
tio: donec cognoscant viuentes quoniam dominatur excelsus in regno homi-
num, & cuicunq; voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constitue-
rit super eum. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltas-
sar interpretationẽ narra festinus: quia omnes sapientes regni mei nõ queunt
solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in
te est. Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus
D cogitare quasi vna hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Respondẽs
autem rex, ait: Baltassar, somnium & interpretatio eius non conturbent te.
Respondit Baltassar, & dixit: Domine mi, somnium his qui te oderũt: & in-
terpretatio eius hostibus tuis sit. Arborem quam uidisti sublimem atq; robu
stam, cuius altitudo pertingit ad cœlum, & aspectus illius in omnem terram,
& rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, et esca omnium in ea, subter
eam habitantes bestię agri, & in ramis eius commorãtes aues cœli: tu es rex,
qui magnificatus es, & inualuisti: & magnitudo tua creuit, & peruenit vsq;
ad cœlum, et potestas tua in terminos vniuersę terrę. Quod autem vidit rex
E vigilem, & sanctum descendere de cœlo, & dicere: Succidite arborem, et dis-
sipate illam, attamen germen radicum eius in terra dimittite, et vinciatur fer
ro et ęre in herbis foris, et rore cœli cõspergatur, et cum feris sit pabulũ eius,
donec septem tempora mutentur super eum. hæc est interpretatio sententiæ al
tissimi, quæ peruenit super dominum meum regem: Ejiciẽt te ab hominibus,
et cum bestijs ferisq; erit habitatio tua, et fœnum vt bos comedes, et rore cœ-
li infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias q; do
minetur excelsus super regnum hominum, et cuicunque voluerit det illud.
F Quod autem pręcepit vt relinqueretur germen radicum eius, id est, arboris:
regnum tuum tibi manebit, postquam cognoueris potestatem esse cęlestem.
Quam ob rem, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua eleemosynis
redime, et iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet deus de-
lictis tuis. Omnia hęc venerunt super Nabuchodonosor regem. Post finem
mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Responditq; rex, et ait:
Nõne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ędificaui in domum regni,
in robore fortitudinis meę, et in gloria decoris mei? Cumq; sermo adhuc esset
in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum
tuum transibit a te, et ab hominibus ejicient te, et cum bestijs et feris erit habi
tatio tua: fœnum quasi bos comedes, et septem tempora mutabũtur super te;
donec scias q; dominetur excelsus in regno hominum, et cuicũq; voluerit det
illud.

illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor,& ex homini bus abiectus est,& fœnũ vt bos comedit,& rore cœli corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinẽ aquilarum cresceret,& vngues eius qua si auiũ. Igitur post finem dierũ ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlũ le uaui,& sensus meus redditus est mihi:& altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudaui,& glorificaui: quia potestas eius, potestas sempiterna & regnum eius in generatione & generationem:& omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt. Iuxta volũtatem enim suam facit tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ:& non est qui resistat manui eius,& dicat ei: Quare fecisti? In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me & ad honorem regni mei, decoremq; perueni: et figura mea reuersa est ad me & optimates mei,& magistratus mei requisierunt me, et in regno meo resti tutus sum:& magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabu chodonosor laudo,& magnifico,& glorifico regem cœli: quia omnia opera eius vera,& viæ eius iudicia, et gradientes in superbia potest humiliare. G Iob.42.b

Daniel explicat regi scripturam in pariete pictam. Cap. V.

BAlsasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: et vnusquis q; secundum suam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulẽtus vt af ferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius, de templo quod fuit in Ierusalem, vt biberent in eis rex et optima tes eius, vxoresq; eius & concubinæ: Tunc allata sunt vasa aurea quæ asporta rat de templo, quod fuerat in Ierusalem:& biberunt in eis, rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum,& laudabant deos suos au reos & argenteos, æreos, ferreos, ligneosq; & lapideos. In eadem hora appa ruerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in super fice parietis aulæ regiæ:& rex aspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis commutata est,& cogitationes eius conturbabant eum:& com pages renum eius soluebantur,& genua eius ad seinuicem collidebantur. Ex clamauit itaq; rex fortiter, vt introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicunq; legerit scripturam hanc,& interpretationem eius manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo,& tertius in regno meo erit. Tunc in gressi omnes sapiẽtes regi non potuerunt nec scripturam legere, nec interpre tationem eius indicare regi. Vnde rex Balsasar satis conturbatus est, & vul tus illius immutatus est: sed & optimates eius turbabantur. Regina autem pro re quæ acciderat regi & optimatibus eius, domum conuiuij ingressa est: & proloquens ait: Rex, in æternum viue: non te conturbent cogitationes tuæ neq; facies tua immutetur. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum san ctorum habet in se:& in diebus patris tui, scientia & sapientia inuentæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorum, in cantatorum, Chaldæorum & aruspicum, constituit eum pater inquam tuus, ò rex: quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentiaq;, et interpretatio som niorum,& ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inuentæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar. Nunc itaque Daniel voce tur,& interpretationem narrabit. Igitur introductus est Daniel coram re ge. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel, de filijs captiuitatis Iudæ, quem A B C D

B adduxerat pater meus rex de Iudæa? Audiui de te quoniam spiritum deorum habeas: & scientia, intelligentiaq; ac sapientia ampliores inuentæ sunt in te. Et nunc introgressi sunt in cōspectu meo sapientes Magi, vt scripturam hāc legerent, et interpretationem eius indicarent mihi: et nequiuerunt sensum huius sermonis edicere. Porrò ego audiui de te quod possis obscura interpretari, & ligata dissoluere: si ergo vales scripturam legere, & interpretationē eius indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris. Ad quę respondens Daniel ait corā rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. O rex, deus altissimus regnum et magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo: & propter magnificētiam quam dederat ei, vniuersi populi, tribus et linguæ tremebant, & metuebāt eum. Quos volebat, interficiebat: & quos vo-
F lebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat. Quādo autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est: & à filijs hominum eiectus est sed, & cor eius cum bestijs positum est, & cum onagris erat habitatio eius, fœnum quoq; vt bos comedebat, et rore cœli corpus eius infectum est: donec cognosceret quod potestatem haberet altissimus in regno hominū, & quemcunq; voluerit, suscitabit super illud. Tu quoq; filius eius Balsasar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia: sed aduersum dominatorem cœli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: et tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoq; argenteos, & aureos, & ęreos, & ferreos, ligneosq; & lapideos, qui non vidēt
G neq; audiunt, neq; sentiunt, laudasti: porrò deū qui habet flatum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratum est. Hęc est autem scriptura quę digesta est: Mane, thecel, phares. Et hæc est interpretatio sermonis: Mane: numerauit deus regnum tuum, et compleuit illud: Thecel: appensus es in statera, et inuentus es minus habens. Phares: diuisum est regnum tuum. & datū est Medis et Persis. Tunc iubēte rege, indutus est Daniel purpura, et circundata est torques aurea collo eius: & prædicatū est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo. Eadem nocte interfectus est Balsasar rex Chaldęus. Et Darius Medus successit in regnum, annos natus sexagintaduos.

Daniel pręficitur vniuerso imperio, æmuli eum accusant regi, propter quod leonibus obijcitur, a quibus nulla afficitur iniuria inde eius accusatores iisdem oblati ilico dilaniantur. Cap. VI.

A PLacuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos, principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt satrapæ illis redderēt rationē, & rex non sustineret molestiā. Igitur Daniel superabat oēs principes & satrapas: quia spiritus dei amplior erat in illo: Porrò rex cogitabat constituere eū super omne regnū: vnde principes & satrapę quærebant occasionē vt inuenirent Danieli ex latere regi: nullāq; causam, & suspicionē reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inueniretur in eo. Dixerunt ego viri illi. Non inueniemus Danieli huic aliquā occasionē, nisi forte in lege dei sui. Tūc princi-

pes & satrapę surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex, in æternũ vi- B
ue: consiliũ inierunt omnes principes regni tui, magistratus et satrapæ, senato
res & iudices, ut decretũ imperatorium exeat, & edictum: Vt omnis qui pe-
tierit aliquam petitionem a quocunq; deo & homine, vsque ad triginta dies,
nisi a te, rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaq; rex, confirma sententiam,
& scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est a Medis & Persis,
nec præuaricari cuiquã liceat. Porro rex Darius proposuit edictũ, & statuit.
Quod cũ Daniel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domũ
suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Ierusalem tribus tempori- C
bus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq; corã deo suo sicut
& ante facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerũt Da-
nielem orantem, & obsecrantẽ deum suum. Et accedentes locuti sunt regi su-
per edicto: Rex, nunquid non constituisti vt omnis homo qui rogaret quen-
quã de dijs & hominibus vsq; ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacũ
leonum? Ad quos respondens rex ait: Verus est sermo iuxta decretum Medo-
rum atq; Persarũ, quod pręuaricari non licet. Tunc respondentes dixerũt co
ram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edi- D
cto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.
Quod verbũ cum audisset rex satis cõtristatus est: et pro Daniele posuit cor
ut liberaret eum, et usq; ad occasum solis laborabat ut erueret illum. Viri au-
tem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorũ atq; Per-
sarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tũc
rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum.
Dixitq; rex Danieli: Deus tuus quem colis semper, ipse liberabit te. Allatus- E
que est lapis unus, & positus est super os laci: quẽ obsignauit rex annulo suo,
& annulo optimatum suorum, ne quid fieret cõtra Danielem. Et abijt rex in
domum suam, & dormiuit incœnatus, cibiq; nõ sunt allati coram eo, insuper
& somnus recessit ab eo. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad la-
cum leonum perrexit: appropinquansque lacui, Danielem uoce lachrymabi-
li inclamauit, & affatus est eum, Daniel serue dei viuẽtis, deus tuus cui tu ser
uis semper, putas ne valuit te liberare a leonibus? Et Daniel regi respondens F
ait: Rex in æternum viue: deus meus misit angelum suũ, & conclusit ora leo-
num, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed &
coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehemẽter rex gauisus est super eo, et
Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla lęsio
inuenta est in eo, quia credidit deo suo. Iubente autem rege adducti sunt uiri
illi qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filij, et
vxores eorum: & non peruenerunt usq; ad pauimentum laci, donec arriperẽt
eos leones, & omnia ossa eorum cõminuerunt. Tunc Darius rex scripsit vni- G
uersis populis, tribubus, & linguis habitantibus in uniuersa terra: Pax uobis
multiplicetur. A me constitutum est decretum, ut in uniuerso imperio & re-
gno meo tremiscant, & paueant deum Danielis. Ipse est enim deus uiuens &
æternus in secula: & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usque in
æternum. Ipse liberator atq; saluator, faciens signa & mirabilia in cœlo et in
terra: qui liberauit Danielem de lacu leonum. Porro Daniel perseuerauit usq;
ad regnum Darij, regnumq; Cyri Persæ.

A Visio quatuor bestiarum Danieli ostenditur. Cap. VII.

ANno primo Balsasar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio
autem capitis eius in cubili suo: & somnium scribens, breui sermone
comprehendit, summatimq; perstringens, ait: Videbam in visione
mea nocte, & ecce quatuor vēti cœli pugnabant in mari magno. Et quatuor
bestię grandes ascendebant de mari diuersę inter se. Prima quasi leæna, et alas
habebat aquilæ: aspiciebam donec euulsæ sunt alę eius, & sublata est de terra
B & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. Et ecce bestia
alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus
eius, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas. Post hæc aspiciebam
& ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quatuor super se: & qua
tuor capita erant in bestia, & potestas data est ei. Post hęc aspiciebam in vi
sione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis: dē
tes ferreos habebat magnos, comedens atq; comminuens, & reliqua pedibus
C suis conculcans: dissimilis autem erat cęteris bestijs quas videram ante eam,
& habebat cornua decem. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud par
uulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt a fa
cie eius. & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens
ingentia. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: ve
stimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana mun
da: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluuius igneus ra
D pidusq; egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & decies
millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Aspi
ciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur:
& vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius, & traditum
esset ad comburendum igni. aliarum quoq; bestiarum ablata esset potestas:
& tempora vitę constituta essent eis vsq; ad tempus et tempus. Aspiciebam
ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis venie
bat, & vsq; ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt
E eum. Et dedit ei potestatem & honorem & regnum: & omnes populi, tribus
& linguæ, ipsi seruient: potestas eius, potestas ęterna quę non auferetur, & re
gnum eius quod nō corrumpetur. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus
sum in his, et visiones capitis mei conturbauerunt me: Accessi ad vnum de as
sistentibus, et veritatem quęrebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi in
terpretationem sermonum, et docuit me: Hę quatuor bestiæ magnę: quatuor
sunt regna quæ consurgent de terra. Suscipient autem regnum sancti dei altis
simi: et obtinebunt regnum vsq; in seculum et in seculum seculorū. Post hoc
F volui libenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus
et terribilis nimis: dentes et vngues eius ferrei: comedebat et comminuebat, et
reliqua pedibus suis conculcabat. et de cornibus decem quę habebat in capi
te: et de alio quod ortum fuerat ante quod ceciderant tria cornua: et de cornu
illo quod habebat oculos, et os loquens grandia, et maius erat cæteris. Aspicie
bam: et ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, et pręualebat eis:
donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit sanctis excelsi, & tempus
aduenit, & regnum obtinuerunt sancti. Et sic ait: Bestia quarta, regnum
quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit
vniuersam

vniuersam terram,& cóculcabit,et comminuet eam. Porro cornua decem ip G
sius regni,decem reges erunt:& alius consurget post eos,& ipse potẽtior erit prioribus,& tres reges humiliabit. Et sermones contra excelsum loquetur,et sanctos altissimi conteret:& putabit quòd possit mutare tempora & leges,et tradentur in manu eius vsq; ad tempus & tempora & dimidium temporis. Et iudicium sedebit,vt auferatur potentia,& conteratur,& dispereat vsq; in finem. Regnum autem & potestas,& magnitudo regni quæ est subter omne cœlum,detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum,regnum sempiternum est,& omnes reges seruient ei,& obedient. Hucusq; finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis cõturbabar,& facies mea mutata est in me,uerbum autem in corde meo conseruaui.

Alia Danielis uisio,pugnæ inter arietem & hircum. Cap. VIII.

ANno tertio regni Balsasar regis, visio appuit mihi,ego Daniel,post A
id quod videram in principio. Vidi in visione mea,cum essem in Susan castro quod est in Ælam regione:vidi autẽ in visione esse me super portã Vlai. Et leuaui oculos meos,& vidi:& ecce aries vnus stabat ante paludem,habens cornua excelsa,& vnũ excelsius altero atq; succrescens. Postea vidi arietem cornibus ventilantẽ contra Occidẽtem & contra Aquilonẽ & contra meridiem:& omnes bestiæ non poterãt resistere ei,neq; liberari de manu eius:fecitq; secundum voluntatem suã,et magnificatus est. Et ego intel B
ligebam:ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciẽ totius terræ,et nõ tangebat terrã:porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. Et venit vsq; ad arietẽ illum cornutum,quem videram stantem ante portam,& cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suę:Cumq; appropinquasset prope arietem,efferatus est in eum,& percussit arietem: & comminuit duo cornua eius,& non poterat aries resistere ei: cumq; eum misisset in C
terram,conculcauit et nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis:cumq; creuisset,fractũ est cornu magnũ, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli. De vno autem ex eis egressum est cornu vnum modicum:& factum est grande contra meridiem,et contra orientem,et contra fortitudinem Et magnificatũ est vsq; ad fortitudinem cœli:& deiecit de fortitudine & de stellis,& conculcauit eas. Et vsq; ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo tulit D
iuge sacrificium,& deiecit locum sanctificationis eius. Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata:& prosternetur veritas in terra,& faciet,& prosperabitur. Et audiui vnum de sanctis loquentem:et dixit vnus sanctus alteri nescio cui loquenti: Vsquequo visio, & iuge sacrificium, & peccatum desolationis quæ facta est:& sanctuarium, & fortitudo conculcabitur? Et dixit ei. Vsq; ad vesperam & mane, dies duo millia trecenti: & mundabitur sanctuarium. Factum est autem cum viderem ego Daniel visio E
nem,& quærerem intelligentiam:ecce, stetit in conspectu meo quasi species viri. Et audiui uocem uiri inter Vlai: & clamauit,& ait:Gabriel, fac intelligere istam uisionem. Et uenit, & stetit iuxta ubi ego stabam:cumq; uenisset,pauens corrui in faciem meam,& ait ad me: Intellige fili hominis,quoniã in tẽpore finis complebitur uisio. Cumq; loqueretur ad me,collapsus sum pronus in terram;et tetigit me,et statuit me in gradu meo,dixitq; mihi:Ego

F ostendam tibi quę futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniam habet tẽ
pus finem suum. Aries quem vidisti habere cornua, rex Medorũ est atq; Per
sarum. Porrò hircus caprarum: rex Græcorum est. & cornu grãde quod erat
inter oculos eius ipse est rex primus. Quòd autem fracto illo surrexerunt qua
tuor pro eo: quatuor reges de gente eius consurgent, sed nõ in fortitudine eius
Et post regnnm eorum cum creuerint iniquitates consurget rex impudens fa
cie, & intelligens propositiones. et roborabitur fortitudo eius, sed non in viri
bus suis: & supra quã credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & fa
G ciet. Et interficiet robustos, et populum sanctorum secundum uoluntatem suã
& dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, et in copia rerum
omnium occidet plurimos: et contra principem principum consurget, et sine
manu conteretur. Et visio vespere & mane, quę dicta est, vera est: tu ergo vi
sionem signa, quia post multos dies erit. Et ego Daniel langui, & ęgrotaui p
dies: cumq; surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad visionem, &
non erat qui interpretaretur.

Prophetia de septuaginta annis, quibus actis liberandus esset populus Israel: Cap. IX.

A IN anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit su
per regnum Chaldęorum: Anno uno regni eius ego Daniel intellexi in li
bris numerum annorum de quo factus est sermo domini ad Ieremiã pro
phetam, vt compleretur desolationis Ierusalem septuaginta anni. Et posui fa
ciem meam ad dominũ deum meum, rogare & deprecari in ieiunijs, sacco &
cinere. Et oraui dominum deum meum, & confessus sum, et dixi: Obsecro do
mine deus magne & terribilis, custodiens pactũ & misericordiã diligentibus
te & custodientibus mandata tua. Peccauimus, iniquitatẽ fecimus, impie egi
Iere.25.&.29. mus, & recessimus: & declinauimus a mandatis tuis ac iudicijs. Non obediui
B mus seruis tuis prophetis qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, prin
cipibus nostris, patribus nostris, omniq; populo terræ. Tibi domine iustitia:
nobis autem cõfusio faciei, sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusa
lẽ et omni Israel, his qui ꝓpe sunt, et his qui ꝓcul in vniuersis terris ad quas
eiecisti eos propter iniquitates eorũ, in quibus peccauerunt in te domine. No
bis cõfusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris qui
peccauerunt tibi autẽ domino deo nostro misericordia & propitiatio, quia re
cessimus à te, & non audiuimus vocẽ domini dei nostri, vt ambularemus in
lege eius quã posuit nobis per seruos suos prophetas. Et omnis Israel præuari
C cati sunt legẽ tuam, & declinauerũt ne audirẽt vocem tuam: et stillauit super
Deu.27.&28. nos maledictio et detestatio quæ scripta est in libro Moysi serui dei, quia pec
cauimus ei. Et statuit sermones suos quos locutus est sup nos et sup principes
nostros qui iudicauerũt nos, ut superinduceret in nos magnum malum quale
nunquã fuit sub omni cœlo, secũdum quod factum est in Ierusalẽ. Sicut scri-
ptum est in lege Moysi, omne malum hoc uenit super nos: et non rogauimus
faciẽ tuam domine deus noster, vt reuerteremur ab iniquitatibus nostris, &
cogitaremus veritatem tuam. Et vigilauit dominus super malitiã, et adduxit
eam super nos iustus dominus deus noster in omnibus operibus suis quę fecit
Exo.15.c non enim audiuimus vocẽ eius. Et nunc domine deus noster, qui eduxisti po
pulum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomẽ secundũ diẽ
hãc, peccauimus, iniquitatẽ fecimus, Dñe in omnẽ iustitiã tuã auertatur ob-

secro ira tua & furor tuus a ciuitate tua Ierusalē & a monte sancto tuo. Pro- D
pter peccata enim nostra & iniquitates patrū nostrorum, Ierusalem et popu
lus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitū nostrū. Nunc ergo exaudi
deus noster orationē serui tui, et preces eius: et ostende faciē tuā super sanctua
riū tuum quod desertum est propter temetipsum. Inclina deus meus aurem
tuā et audi: aperi oculos tuos, & vide desolationē nostrā & ciuitatē super quā
inuocatū est nomen tuū. neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus
preces ante faciem tuā, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, pla E
care domine: attende & fac, ne moreris propter temetipsum deus meus: quia
nomen tuum inuocatum est super ciuitatem & super populum tuum. Cum-
que adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea & peccata populi
mei Israel, ut prosternerem preces meas in conspectu dei mei, pro monte san
cto dei mei: adhuc me loquente in oratione mea, ecce vir Gabriel quem uide
ram in uisione a principio, cito uolans tetigit me in tempore sacrificii vesper
tini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq;: Daniel, nunc egressus sum vt F
docerē te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego
autem veni ut indicarē tibi, quia vir desideriorū es: tu ergo animaduerte ser-
monem, & intellige visionē. Septuaginta hebdomades abbreuiatę sunt super
populum tuum & super vrbem sanctam tuā, ut consumetur præuaricatio, &
finē accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiter-
na, & impleatur visio & prophetia: & ungatur sanctus sanctorum. Scito er-
go & animaduerte: ab exitu sermonis vt iterum ędificetur Ierusalem, vsque
ad Christum ducem, hebdomades septē & hebdomades sexagintaduę erunt: G
& rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporū. Et post hebdo-
mades sexagintaduas occidetur Christus: & non erit eius populus qui eū ne-
gaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce ventu
ro: & finis eius vastitas, & post finē belli statuta desolatio. Confirmabit au-
tem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet ho-
stia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsq; ad con
summationem & finem perseuerabit desolatio.

Apparet Danieli uir lineis vestibus indutus. Cap. X.

ANno tertio Cyri regis Persarum, verbū reuelatū est Danieli cogno- A
mento Baltassar, & verbum uerum & fortitudo magna: intellexitq;
sermonē, intelligentia enim est opus in uisione. In diebus illis ego Da
niel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem nō come-
di, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus
sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima et
quarta mēsis primi eram iuxta fluuium magnū qui est Tigris. Et leuaui ocu
los meos, & uidi: & ecce uir unus uestitus lineis, & renes eius accincti auro B
obrizo: & corpus eius quasi chrysolithus, et facies eius uelut species fulguris,
et oculi eius ut lampas ardēs, & brachia eius: & quę deorsum sunt, vsq; ad pe
des, quasi species æris candentis: & vox sermonum eius ut uox multitudinis:
Vidi autē ego Daniel solus uisionem: porro viri qui erant mecum non uide-
runt, sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in absconditum. Ego autē
relictus solus vidi uisionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo,
sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam vi-

rium. Et audiui uocem sermonum eius: & audiens iacebam consternatus su-
C per faciem meam, & uultus meus hęrebat terrę. Et ecce, manus tetigit me, &
erexit me super genua mea, & super articulos manuū mearū. Et dixit ad me:
Daniel vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gra-
Sup. 9. c du tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumq; dixisset mihi sermonem istum,
steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo quo po-
suisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu dei tui, exaudi-
ta sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni
Persarum restitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michael vnus de prin-
cipibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem
Persarum. Veni autem vt docerem te quę ventura sunt populo tuo in nouis-
simis diebus: quoniam adhuc visio in dies. Cumque loqueretur mihi huiusce
modi verbis, deieci vultum meum ad terram, & tacui. Et ecce quasi simili-
tudo filij hominis tetigit labia mea: & aperiens os meum locutus sum, & dixi
D ad eum qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolutę sunt com-
pages meę, & nihil in me remansit virium. Et quomodo poterit seruus do-
mini mei loqui cum domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed &
halitus meus intercluditur. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, &
confortauit me, & dixit: Noli timere vir desideriorum, pax tibi: confortare,
& esto robustus. Cumque loqueretur mecum, conualui, & dixi: Loquere do
mine mi, quia confortasti me. Et ait: Nunquid scis quare uenerim ad te? &
nunc reuertar, vt prælier aduersum principem Persarum. Cum enim egrede-
rer, apparuit princeps Græcorum veniens. Verumtamen annuntiabo tibi
quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in om-
nibus his, nisi Michael princeps vester.

Ostenduntur Danieli quædam futura per visiones. Cap. XI.

A EGo autem ab anno primo Darij Medi stabam vt confortaretur & ro-
boraretur. Et nunc ueritatem annūtiabo tibi. Ecce, adhuc tres reges sta
bunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimijs super omnes: & cū
inualuerit diuitijs suis, concitabit omnes aduersum regnū Gręciæ. Surget ue-
ro rex fortis, & dominabitur potestate multa: & faciet quod placuerit ei. Et
cum steterit, conteretur regnum eius, et diuidetur in quatuor ventos cœli: sed
non in posteros eius, neq; secundum potentiam illius qua dominatus est. La
cerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his. Et confortabitur
rex Austri, & de principibus eius: prævalebit super eum, & dominabitur di-
B tione, multa enim dominatio eius. Et post finem annorum fœderabuntur: fi-
liaq; regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obti-
nebit fortitudinem brachij, nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui ad-
duxerunt eam, adolescentes eius, & qui confortabant eam in temporibus. Et
stabit de germine radicum eius plantatio: & veniet cum exercitu, & ingre-
dietur prouinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit. Insuper &
deos eorum, & sculptilia, uasa quoq; pretiosa auri & argenti, captiua ducet
in Aegyptum: ipse prævalebit aduersus regē Aquilonis. Et intrabit in regnū
rex Austri, & reuertetur ad terram suam. Filij autem eius prouocabuntur, &
congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet properans
& inundans: & reuertetur & concitabitur, & congredietur cum robore eius.

Et prouocatus rex Austri egredietur, et pugnabit aduersus regem Aquilonis, C
& præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu eius. Et
capiet multitudinem & exaltabitur cor eius, & deijciet multa millia: sed non
præualebit. Conuertetur enim rex Aquilonis, et præparabit multitudinẽ mul
to maiorem quam prius: & in fine temporum annorumq; veniet properans 1. Mac. 1. b
cum exercitu magno & opibus nimiis. Et in temporibus illis multi consur-
gent aduersus regem Austri: filij quoq; præuaricatorum populi tui extollen-
tur vt impleant visionem, & corruent. Et veniet rex Aquilonis, & compor-
tabit aggerem, & capiet vrbes munitissimas: & brachia Austri non sustine-
bunt, & consurgent electi eius ad resistendum, & non erit fortitudo. Et faciet
veniens super eum iuxta placitum suum, & non erit qui stet contra faciem
eius: & stabit in terra inclyta, & consumetur in manu eius. Et ponet faciem
suā vt ueniat ad tenendum vniuersum regnum eius, & recta faciet cum eo: &
filiam fœminarũ dabit ei, vt euertat illud: & non stabit, nec illius erit. Et con D
uertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principẽ op-
probrij sui, & opprobrium eius conuertetur in eum. Et conuertet faciem suā
ad imperium terræ suę, & impinget & corruet, & non inuenietur. Et stabit
in loco eius vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus contere-
tur, non in furore nec in prelio. Et stabit in loco eius despectus, & non tribue
tur ei honor regius: & ueniet clàm, & obtinebit regnum in fraudulentia. Et
brachia pugnantis expugnabuntur a facie eius, & cōterentur: insuper & dux
fœderis. Et post amicitias, cum eo faciet dolum: & ascendet, & superabit in
modico populo. Et abundantes & vberes vrbes ingredietur: & faciet quę nō
fecerunt patres eius, & patres patrum eius: rapinas et prædam et diuitias eo-
rum dissipabit, et contra firmissima cogitationes inibit: et hoc, usque ad tem- E
pus. Et concitabitur fortitudo eius et cor eius aduersum regem Austri in exer
citu magno: et rex Austri prouocabitur ad bellum multis auxilijs et fortibus
nimis: et non stabunt, quia inibunt aduersus eum consilia. Et comedentes pa-
nem cum eo, conterent illum, exercitusq; eius opprimetur: et cadent interfecti
plurimi. Duorum quoq; regum cor erit vt malefaciant, et ad mensam vnam
mendacium loquentur, et non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus. Et
reuertetur in terram suam cum opibus multis: et cor eius aduersum testamen
tum sanctum, et faciet, et reuertetur in terram suam. Statuto tempore reuerte
tur, et veniet ad Austrum: et non erit priori simile nouissimum. Et uenient su
per eum trieres et Romani, et percutietur, et reuertetur, et indignabitur con-
tra testamentum sanctuarij, et faciet: reuerteturque, et cogitabit aduersum eos F
qui dereliquerunt testamentum sanctuarij. Et brachia ex eo stabunt, et pol-
luent sanctuarium fortitudinis, et auferent iuge sacrificium: et dabunt abomi
nationem in desolationem. Et impij in testamentũ simulabunt fraudulenter,
populus autem sciens deum suum, obtinebit et faciet. Et docti in populo do-
cebunt plurimos: & ruent in gladio & in flamma & in captiuitate & in ra-
pina dierum. Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo: & appli-
cabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, ut conflentur: & eli-
gantur & dealbentur usq; ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus
erit. Et faciet iuxta uoluntatem suam rex, & eleuabitur & magnificabitur
aduersus omnem Deum; et aduersus Deum Deorum loquetur magnifica,

G & dirigetur, donec compleatur iracundia.perpetrata quippe est definitio. Et deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentijs fœminarum, nec quenquam deorum curabit: quia aduersum vniuersa consurget. Deū autem Maozim in loco suo venerabitur: & deum quē ignorauerunt patres eius colet auro & argēto,& lapide pretioso,rebusq; pretiosis. Et faciet vt muniat Maozim cum deo alieno quem cognouit,& multiplicabit gloriam: et dabit eis potestatem in multis,et terram diuidet gratuito. Et in tempore prǽfinito prœliabitur aduersus eum rex Austri: et quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus et in equitibus et in classe magna: et ingredietur terras,et conteret,et pertransiet. Et introibit in terram gloriosam, et multi corruent: hę autem solę saluabuntur de manu eius, Edom, et Moab, et principiū filiorum Ammon. Et mittet manū suam in terras: et terra Ægypti non effugiet. Et dominabitur thesaurorū auri,& argenti,& in omnibus pretiosis Ægypti: per Libyam quoq; & Æthiopiā transibit. Et fama turbabit eū ab Oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna, ut conterat & interficiat plurimos. Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montē inclytum & sanctum: & ueniet vsq; ad summitatē eius, & nemo auxiliabitur ei.

Idem cum præcedente. Cap. XII.

A IN tempore autē illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui: & veniet tēpus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt usq; ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus,

Mat. 24:c omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi de his qui dormiunt in terrę puluere, euigilabunt: alij in uitam æternam, alij in opprobriū, ut uideant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui

B ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellę in perpetuas æternitates. Tu autem Daniel, claude sermones,& signa librū vsq; ad tempus statutū: plurimi pertransibunt,& multiplex erit scietia. Et uidi ego Daniel,& ecce quasi duo alij stabant: unus hinc super ripam fluminis,& alius inde ex altera ripa fluminis. Et dixit uiro qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Vsque-

Apoc.10.a C quo finis horum mirabilium? Et audiui virum qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum eleuasset dexteram & sinistram suam in cœlū, & iurasset per uiuentem in ęternum, quia in tempus & tempora,& dimidiū temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur uniuersa hæc. Et ego audiui,& nō intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc? Et ait: Vade Daniel: quia clausi sunt, signatique sermones vsque ad

D prǽfinitum tempus. Eligentur & dealbabuntur,& quasi ignis probabuntur multi: & impiè agent impij, neq; intelligent omnes impij, porrò docti intelligent. Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium,& posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille, ducenti nonaginta. Beatus qui expectat & peruenit usq; ad dies mille trecentos trigintaquinq;. Tu autē Daniel, vade ad prǽfinitum: & requiesces,& stabis in sorte tua, in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legis. Quæ sequuntur vsque ad finem libri, de Theodotionis æditione translata sunt.

Susannæ historia. Cap. XIII.

A ET erat uir habitans in Babylone,& nomē eius Ioacim: et accepit vxorem nomine Susannam filiam Helcię, pulchram nimis,& timentem deum. Parentes enim illius cum essent iusti, erudierunt filiam suam se-

cundum legem Moysi. Erat autem Ioacim diues valde, & erat ei pomarium vicinum domui suę: & ad ipsum confluebant Iudæi, eo quod esset honorabilior omnium. Et cōstituti sunt duo senes iudices in illo anno, de quibus locutus est dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Isti frequentabant domum Ioacim, & veniebant ad eum omnes qui habebāt iudicia. Cum autem populus reuertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui. Et videbant eam senes quotidie ingredientem & deambulantem: & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum: & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant B
ergo ambo vulnerati amore eius, nec indicauerūt sibi vicissim dolorem suū: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea, & obseruabant quotidie solicitius videre eam. Dixitq; alter ad alterum: Eamus domum, quia hora prandij est. Et egressi recesserunt a se. Cumque reuertissent, venerunt in vnum: & sciscitantes ab inuicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi statuerunt tempus, quādo eam possent inuenire solam. Factum est autem, cum obseruarent diē aptū, ingressa est aliquando sicut heri & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lauari in pomario. æstus quippe erat: & non erat ibi quispiam, prçter duos senes absconditos, & contemplantes eam. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum & smigmata, & ostia pomarii claudite, ut lauer. Et fecerunt sicut prçceperat: clauseruntque ostia pomarii, & egressę sunt per posticum, vt afferrent quæ iusserat. nesciebatque senes intus esse absconditos. Cum autem egressæ essent puellę, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt: C
Ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & commiscere nobiscum. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuuenis, & ob hanc causam emiseris puellas a te. Ingemuit Susanna, & ait: Angustię sunt mihi vndique. si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quā peccare in conspectu domini. Et exclamauit voce magna Susanna: exclamauerunt autem senes aduersus eā. Et cucurrit vnus ad ostia pomarii, et aperuit. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerūt per posticum, ut uiderent quidnam esset. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerūt serui uehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna. D
Et facta est dies crastina. Cumq; venisset populus ad Ioacim virum eius, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam, ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helcię vxorem Ioacim. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus, & filiis, et vniuersis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie. At iniqui illi iusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) vt vel sic satiarentur decore eius. Flebant igitur sui, & omnes qui nouerant eam. Consurgētes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput eius. Quæ flens suspexit ad cœlum. erat enim cor eius fiduciam habens in domino. Et dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis; & clausit ostia pomarii, & dimisit a se puellas,

E Venitq; ad eam adolescens qui erat absconditus,& concubuit cum ea. Porrò nos cum essemus in angulo pomarij, videntes iniquitatem cucurrimus ad eos & vidimus eos pariter commisceri. Et illum quidem non quiuimus comprehendere, quia fortior nobis erat,& aperto ostio exiliuit: hanc autem cum apprehendissemus, interrogauimus quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis. huius rei testes sumus. Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi,& condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autẽ voce magna Susanna,& dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequàm fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me:& ecce morior cum nihil horum fecerim quæ isti malitiose composuerũt aduersum me. Exaudiuit autem dominus vocem eius. Cumq; duceretur ad mortem, suscitauit dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel:& exclamauit voce magna: Mundus ego sum à sanguine huius. Et cõuersus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo quem tu locutus es

F Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui filij Israel, non iudicantes, neq; quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt aduersus eam. Reuersus est ergo populus cum festinatione,& dixerunt ei senes: Veni,& sede in medio nostrũ & indica nobis: quia tibi deus dedit honorem senectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicem procul,& dijudicabo eos. Cum ergo diuisi essent alter ab altero, vocauit vnum de eis,& dixit ad eum: Inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua quę operabaris prius, iudicans iudicia iniusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente domino: Innocentem & iustum non interficies. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino. Dixit autem Daniel: Rectè

Exo.23.a mentitus es in caput tuum. ecce enim angelus dei accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et amoto eo iussit venire alium,& dixit ei: Semen Chanaan & non Iuda, species decepit te,& concupiscentia subuertit cor tuum. sic faciebatis filiabus Israel,& illę timentes loquebantur vobis: sed filia Iuda non sustinuit iniquitatem uestram. Nunc ergo dic mihi sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino. Dixit autem ei Daniel: Rectè mẽtitus es et tu in caput tuum. manet enim angelus domini, gladium habens, vt secet in medium,& interficiat vos. Exclamauit itaq; omnis coetus voce magna,& benedixerunt deum qui saluat sperantes in se. Et cõsurrexerunt aduersus duos presbyteros (conuicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse te

G

Deut.19.d stimonium) feceruntq; eis sicut malè egerant aduersus proximum, ut facerent secundum legem Moysi:& interfecerunt eos, et saluatus est sanguis innoxius in die illa. Helcias autem,& vxor eius, laudauerunt deum pro filia sua Susanna cum Ioacim marito eius, & cognatis omnibus: quia non esset inuenta in ea res turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi à die illa, & deinceps. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.

Belis idoli historia: Cap. XIIII.

A ERat autẽ Daniel conuiua regis,& honoratus super omnes amicos eius Erat quoq; idolum apud Babylonios nomine Bel:& impẽdebantur in eo per dies singulos, similæ artabę duodecim,& oues quadraginta, viniq;

niq; amphoræ sex. Rex quoq; colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porrò Daniel adorabat deum suum. Dixitq; ei rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viuentē deū qui creauit cœlum & terram, & habet potestatem omnis carnis. Et dixit rex ad eum: Nonne videtur tibi esse Bel, viuens deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie? Et ait Daniel arridens: Ne erres, rex. Iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus ęreus, neq; comedit aliquando. Et iratus rex vocauit sacerdotes eius, & ait eis: Nisi dixeritis mihi quis est iste qui comedat impensas has, moriemini. Si autē ostenderitis quoniam Bel comedat hęc, morietur Daniel, quia blasphemauit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat iuxta uerbum tuum. Erant autē sacerdotes Bel septuaginta, exceptis vxoribus & paruulis & filijs. Et venit rex cum Daniele in templum Belis. Et dixerunt sacerdotes Belis: Ecce, nos egrediemur foras: & tu rex pone escas, & uinum misce, & claude ostium, & signa annulo tuo: & cum ingressus fueris mane, nisi inueneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est aduersum nos. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & deuorabant ea. Factum est igitē postq; egressi sunt illi, & rex posuit cibos ante Bel, pręcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribrauit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte, iuxta consuetudinem suam, & uxores, & filij eorum: & comederunt omnia, & biberunt. Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo. Et ait rex: Salua ne sunt signacula Daniel? Qui respondit: Salua rex. Statimq; cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamauit voce magna: Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel: & tenuit regem, ne ingrederetur intro, & dixit: Ecce pauimentum, animaduerte cuius uestigia sunt hæc. Et dixit rex: Video vestigia virorum & mulierum & infantium. Et iratus est rex. Tunc apprehendit rex sacerdotes, & vxores, & filios eorum: et ostenderunt ei abscondita ostiola per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatē Danielis: qui subuertit eū, & tēplum eius. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij. Et dixit rex Danieli: Ecce, nunc non potes dicere quia iste non sit deus viuens. adora ergo eū. Dixitq; Daniel regi: Dominum deum meum adoro: quia ipse est Deus viuens: iste autem non est deus viuens. Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absq; gladio & fuste. Et ait rex: Do tibi. Tulit ergo Daniel picem & adipem & pilos, & coxit pariter: fecitq; massas, & dedit in os draconis: et diruptus est draco. Et dixit Daniel: Ecce quem colebatis. Quod cum audissent Babylonij, indignati sunt vehementer: & congregati aduersum regem, dixerunt: Iudęus factus est rex. Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te & domum tuam. Vidit ergo rex quod irruerēt in eum vehementer: & necessitate compulsus, tradidit eis Danielem. Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex. Porrò in lacu erant leones septem, & dabātur eis duo corpora quotidie, & duę oues: & tunc nō data sunt eis, ut deuorarent Danielem. Erat autem Habacuc propheta, in Iudæa,

G & ipse coxerat pulmentum, & intriuerat panes in alueolo: & ibat in campum vt ferret messoribus. Dixitq; angelus domini ad Habacuc: Fer prandiũ quod habes, in Babylonem, Danieli qui est in lacu leonum. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum nescio. Et apprehẽdit eum angelus domini in vertice eius, & portauit eum capillo capitis sui, posuitq; eum in Babylonem super lacum in impetu spiritus sui. Et clamauit Habacuc, dicens: Daniel, serue dei, tolle prandium quod misit tibi deus. Et ait Daniel: Recordatus es mei deus, & non dereliquisti diligentes te. Surgensque Daniel comedit. Porro angelus domini restituit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo vt lugeret Danielem: & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedens in medio leonum. Et exclamauit voce magna rex, dicens: Magnus es domine deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum. Porro illos qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacũ, & deuorati sunt in momento coram eo.

PROLOGVS DIVI HIERONYMI AD PAVlam & Eustochium in duodecim prophetas.

NOn est idem ordo duodecim prophetarũ apud Hebręos, qui est apud nos. Vnde secũdum id quod ibi legitur, hic quoq; dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Ioel planus in principijs, in fine obscurior, & usque ad Malachiam habent singuli proprietates suas, quem Esdram scribam legisque doctorẽ Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere, hoc tãtum vos ò Paula & Eustochium admonitas volo, unum librum esse duodecim prophetarum, & Osee synchronũ Isaię, Malachiam verò Aggæi & Zacharię fuisse temporibus. In quibus autem tempus non pręfertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos, prophetauerunt.

ALIVS PROLOGVS

REgulæ sunt hę, sub quibus significationibus nominum, ad quas tribus per prophetas sermo domini dirigatur. Quotienscunq; ad decem tribus tenditur prophetia, sub his nominibus designanĩ, id est Ephraim, Samaria, Israel, Ioseph, Iezrael, Bethel, Bethauen, & interdum Iacob. Quando autem ad duas loquitur tribus, sub his nominibus sermo profertur, id est Iuda, Ierusalem, Beniamin, domus Dauid, & interdum Iacob. Aliquoties Israel ad totas duodecim tribus refertur. Duplex est apud Hebręos sententia de his quatuor versibus qui in capite sunt prænotati. Plerioq; enim dicunt quod ab Esdra scriba in omnibus prophetis sic fuerit titulatũ, vt præscripto vniuscuiusq; nomine, prophetia cuius sit sequens noscatur. Ipse est autẽ Esdras qui vltimus prophetarum Malachiæ nomine scribitur. Alij vero dicunt quod ab ipsis prophetis per spiritum sanctum, vt cætera, sint conscripta.

IN LIBRVM OSEE ARGVMENTVM

TEMPORIBVS Ozię & Ioathã, Achaz et Ezechię regum Iuda, & Ieroboam filij Ioas regis, Osee filius Beeri ad prophetiam dicendam spiritusancto repletus est. De memorato itaq; numero regum, Achaz rex Iuda,

& Ieroboam rex Israel dominum derelinquentes, vt historię Regum & Paralipomenon indicant, etiam Israel idololatrię crimen imperio ac potestate sua admittere coegerunt. Propter quod deus ad Osee hæc locutus est, dicens: Accipe tibi vxorem fornicariam siue fornicationum, & fac filios fornicationis. Fornicariam itaque non electione corporis meretricem, sed gentilem deum ignorantem appellat, quæ dei creatoris sui amore cõtempto, simulachrorum se subiecit desiderijs. Sed cum dei præcepto propheta in hac re paruisset, conceptũ ex ea filium Iezrahel pręcepit nominare, deo pollicẽte post breue tempus sanguinẽ Iezrahel in domo Iehu vindicare. Cuius promissionis hæc causa est. Iehu per Elisęum in regem inuncto, ad defendendum sanguinẽ Naboth ciuis Iezrahel, quę tũc temporis metropolis erat, quem Iezabel Achab regis Israel vxor interemerat, sicut Regum historia exponit. Is cum grauiter iuxta diuinum præceptum vindicandi sanguinis causa, in omnem memorati domum desæuisset, hoc peracto dominum dereliquisse inuenitur, cuius pronepote Ieroboam qui lectione comprehensus est, originis suæ facta imitante, et contra dei pręcepta et religionem cum populo Israel agẽte, sanguis Naboth, qui in loco certo Iezrahel fuerat profusus, in domo Iehu procuratoris memorati Ieroboam pro peccato redundaturus significatur. Hinc factum est vt ira dei vel populo Israel, per denuntiationem prophetę processura deberetur, domui autem Iudę misericordia lectione cõprehensa ob hoc promissa est. Quia Ezechias rex Iuda filius Achaz, sublatis idolis, quę tam pater eius quam cæteri reges consecrauerunt, templum dei purgasse & purificasse monstratur.

PROPHETIA

OSEE.

Dominus indicat prophetæ Iudæos fore repudiandos, & gentes connubio sibi iungendas. Cap. I.

VERBVM DOMINI quod factum est ad Osee filium Beeri, in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechię regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Principium loquendi domini in Osee. Et dixit dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum & fac tibi filios fornicationis: quia fornicans fornicabitur terra à domino. Et abijt, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit ei filium. Et dixit dominus ad eum: Voca nomen eius, Iezrahel: quoniam adhuc modicum, & visitabo sanguinẽ Iezrahel super domum Iehu, et quiescere faciam regnum domus Israel. Et in die illa conteram arcum Israel in valle Iezrahel. Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei: Voca nomen eius, Absque misericordia: quia non addam ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum. Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in domino deo suo: & non saluabo eos in arcu & gladio & in bello & in equis et in equitibus. Et ablactauit eam quæ erat absque misericordia. Et concepit, & peperit filium. Et dixit: Voca nomen eius, Non populus meus; quia vos non populus meus, & ego non ero

A B C — Gen. 49.b; 4. Re. 19.g

D vester. Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris quę sine mensura
est, & non numerabitur. Et erit: in loco vbi dicetur eis, Non populus meus
vos: dicetur eis, Filij dei viuentis. Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israel
pariter: & ponent sibimet caput vnum, & ascendent de terra: quia magnus
dies Iezrahel.

Etiam hic aperit Iudaeis, eos nisi resipuerint reiiciendos, & gentes deo conferendas. Cap. II.

A Dicite fratribus vestris, Populus meus: & sorori vestrę, Misericordiā
consecuta. Iudicate matrem uestram, iudicate. quoniam ipsa nō uxor
mea, & ego nō uir eius. Auferat fornicationes suas a facie sua, & adul
teria sua de medio vberum suorum: ne forte expoliem eam nudam, & statuā
eam secundum diem natiuitatis suę: & ponam eam quasi solitudinem, & sta
tuam eam velut terram inuiam, & interficiam eam siti. Et filiorum illius nō
miserebor: quoniam filij fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum
confusa est quę cōcepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant
panes mihi & aquas meas, lanam meam & linum meum, oleum meū & po-
B tum meum. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam
maceria: & semitas suas non inueniet. Et sequetur amatores suos, & non ap-
prehendet eos: & quęret eos, & non inueniet: & dicet: Vadam, & reuertar ad
virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc. Et hæc
nesciuit, quia ego dedi ei frumentum & vinum & oleum, & argentum mul-
tiplicaui ei & aurum quę fecerunt Baal. Idcirco conuertar, & sumā frumen-
Ezec.16.b tum meum in tempore suo & vinum meum in tempore suo, & liberabo la-
nam meam & linum meum quæ operiebant ignominiam eius. Et nunc reuela-
bo stultitiam eius in oculis amatorū eius: et vir non eruet eam de manu mea,
C & cessare faciam omne gaudium eius, solennitatem eius, neomeniam eius, sab
bathum eius, & omnia festa tempora eius. Et corrumpam vineam eius et fi-
cum eius, de quibus dixit: Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amato
res mei. Et ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri. Et visitabo su
A per eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur inaure sua
& monili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscebatur, dicit domi-
nus. Propter hoc ecce ego lactabo eam & ducam eam in solitudinem: & lo-
quar ad cor eius. Et dabo ei uinitores eius ex eodem loco, et vallem Achor ad
aperiendam spem: & canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascēsio
nis suæ de terra Ægypti. Et erit in die illa, ait dominus: uocabit me, Vir meus
D & non uocabit me ultra Baalim. Et auferam nomina Baalim de ore eius, &
non recordabitur ultra nominis eorum. Et percutiam cum eis fœdus in die il
la cum bestia agri, & cum uolucre cœli, & cum reptili terrę: & arcum, &
gladium, & bellum conteram de terra: & dormire eos faciam fiducialiter. Et
sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio,
& in misericordia, & in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide: & scies
quia ego dominus. Et erit in die illa, exaudiam dicit dominus, exaudiam cœ-
los, & illi exaudient terram. Et terra exaudiet triticum & uinum, & oleum:
& hęc exaudient Iezrahel. Et seminabo eam mihi in terrā, & miserebor eius
quæ fuit absque misericordia. Et dicam, Non populo meo, Populus meus tu:
& ipse dicet, Deus meus es tu.

Arguit

Arguit populum quod relinquit dominum qui adeo diligat eos. Cap. III.

ET dixit dominus ad me: Adhuc vade,& dilige mulierem dilectã ami- A
co & adulteram: ſicut diligit dominus filios Iſrael et ipſi reſpiciunt ad
deos alienos,& diligũt vinacia vuarum. Et fodi eam mihi quindecim
argenteis,& coro hordei,& dimidio coro hordei. Et dixi ad eam. Dies mul-
tos expectabis me: non fornicaberis,& non eris viro: ſed et ego expectabo te
quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege,& ſine principe,& ſine ſacrifi B
cio,& ſine altari,& ſine ephod,& ſine theraphim. Et poſt hæc reuertentur fi
lij Iſrael,& quærent dominum deum ſuum,& Dauid regem ſuum:& paue-
bunt ad dominum,& ad bonum eius in nouiſſimo dierum.

Dominus queritur de ſceleribus et idololatria Iſrael,& minatur vltionem peccatorum. Cap. IIII.

AVdite verbum domini filij Iſrael, quia iudicium domino cum habita A
toribus terræ: non eſt enim veritas,& non eſt miſericordia, & non
eſt ſcientia dei in terra. Maledictum et mendacium et homicidium et
furtum & adulterium inundauerunt,& ſanguis ſanguinem tetigit. Propter
hoc lugebit terra,& infirmabitur omnis qui habitat in ea, in beſtia agri, &
in volucre cœli: ſed et piſces maris congregabuntur. Verũtamen vnuſquiſq;
non iudicet,& non arguatur vir: populus enim tuus, ſicut hi qui contradicũt
ſacerdoti. Et corrues hodie,& corruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci Malac.1 a
matrem tuam. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit ſciẽtiam: quia B
tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi: & oblita es le
gis dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum & ego. Secundum multitudinem eorũ
ſic peccauerunt mihi: gloriam eorum in ignominiam cõmutabo. Peccata po
puli mei comedent,& ad iniquitatem eorum ſubleuabit animas eorũ. Et erit
ſicut populus, ſic ſacerdos: & viſitabo ſuper eũ vias eius,& cogitationes eius Mich.6 c
reddam ei. Et comedent,& non ſaturabuntur: fornicati ſunt, & non ceſſaue-
runt: quoniam dominum dereliquerunt in non cuſtodiendo. Fornicatio, et vi C
num,& ebrietas auferunt cor. Populus meus in ligno ſuo interrogauit,& ba
culus eius annuntiauit ei: ſpiritus enim fornicationum decepit eos, & fornica
ti ſunt à deo ſuo. Super capita montium ſacrificabant,& ſuper colles accende
bant thymiama: ſubtus quercum & populum & terebinthũ, quia bona erat
vmbra eius: ideò fornicabuntur filiæ veſtræ,& ſponſæ veſtræ adulteræ erunt.
Non viſitabo ſuper filias veſtras cum fuerint fornicatæ,& ſuper ſponſas ve-
ſtras cum adulterauerint: quoniam ipſi cum meretricibus conuerſabantur, et
cum effœminatis ſacrificabant,& populus non intelligens vapulabit. Si for D
nicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda: & nolite ingredi in Galgala, &
ne aſcenderitis in Bethauen: neq; iuraueritis: Viuit dominus. Quoniam ſicut
vacca laſciuiens declinauit Iſrael: nunc paſcet eos dominus, quaſi agnum in
latitudine. Princeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum eſt con-
uiuium eorum, fornicatione fornicati ſunt: dilexerunt offerre ignominiam
protectores eius. Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis, & confundentur à ſacri-
ficijs ſuis.

Increpat ſacerdotes & principes, quorum culpa populus erat corruptus. Cap. V.

AVdite hoc ſacerdotes, et attẽdite domus Iſrael,& domus regis auſcul A
tate: quia vobis iudiciũ eſt, quoniã laqueus facti eſtis ſpeculationi, et
ſicut rete expãſum ſup Thabor. Et victimas declinaſtis in profundũ

B & ego eruditor omnium eorum. Ego scio Ephraim, & Israel non est abscon ditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel. Non dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad deum suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & dominum non cognouerunt. Et respondebit arrogantia Israel in facie eius. & Israel & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis. In gregibus suis & in armentis suis vadent ad quærendum dominum, & non inuenient: ablatus est ab eis. In dominum præ-

C uaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: nunc deuorabit eos mensis cum partibus suis. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama: vlulate in Bethauen, post tergum tuum Beniamin, Ephraim in desolatione erit in die correptionis, in tribubus Israel ostendi fidem. Facti sunt principes Iuda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam. Calumniam patiens est Ephraim, fractus iudicio: quoniam cœpit abire post sordes. Et ego quasi tinea Ephraim: & quasi putredo domui. Iuda.

D Et vidit Ephraim languorem suum, & Iudas vinculum suum: & abijt Ephraim ad Assur, & misit ad regem vltorem: & ipse non poterit sanare vos, nec soluere poterit à vobis vinculum. Quia ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda: ego, ego capiam & vadam: tollam, & non est qui eruat. Vadens reuertar ad locũ meum: donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

Exprobrando eis sua beneficia conatur reducere eos ad pœnitentiam. Cap. VI.

A IN tribulatione sua mane consurgent ad me: Venite, & reuertamur ad dominum: quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Sciemus, sequemurque, vt cognoscamus dominum: quasi di-

B luculum præparatus est egressus eius, & veniet quasi imber nobis temporaneus & serotinus terræ. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Propter hoc dolaui in prophetis, occidi eos in verbis oris mei:

C & iudicia tua quasi lux egredientur. Quia misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam dei plus quam holocausta. ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me. Galaad ciuitas operantium idolum, supplantata sanguine. Et quasi fauces virorum latronum,

D particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia scelus operati sunt. In domo Israel uidi horrendum: ibi fornicationes Ephraim, contaminatus est Israel. Sed & Iuda pone messem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.

Queritur populum adeo exulceratum, vt ei mederi nequeat. Cap. VII.

A CVm sanare vellẽ Israel, reuelata est iniquitas Ephraim & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium: & fur ingressus est spolians, latrunculus foris. Et ne forte dicant in cordibus suis omnem malitiam contra me recordatum: nunc circundederunt eos adinuentiones suæ, coram facie mea factæ sunt. In malitia sua lætificauerunt regem & in mendacijs suis principes. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente quieuit paululum ciuitas à commistione fermenti donec fermẽtaretur totum. Die regis nostri cœperunt principes furere à uino; extendit manum suam cum illu-

foribus. Quia applicauerunt quasi clibanũ, cor suum, quũ insidiaretur eis: to B
ta nocte dormiuit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. Om
nes calefacti sunt quasi clibanus, & deuorauerunt iudices suos: omnes reges
eorum ceciderunt, non est qui clamet in eis ad me. Ephraim in populis ipse
commiscebatur: Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur.
Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, &
ipse ignorauit. Et humiliabitur superbia Israel in facie eius: nec reuersi sunt C
ad Dominum Deum suum, & non quęsierunt eum in omnibus his. Et factus
est Ephraim quasi columba seducta, nõ habens cor: Aegyptum inuocabant,
ad Assyrios abierunt. Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meũ:
quasi volucrem cœli detraham eos, cædam eos secundum auditionem cœtus
eorum. Væ eis, quoniam recesserunt a me: uastabuntur, quia prguaricati sunt
in me: & ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Et non cla- D
mauerunt ad me in corde suo, sed vlulabant in cubilibus suis: super triticum
& vinũ ruminabant, recesserunt a me. Et ego erudiui eos, & confortaui bra-
chia eorum: & in me cogitauerunt malitiam. Reuersi sunt, vt essent absq; iu-
go: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, a furore
linguę suę, ista subsannatio eorum in terra Aegypti.

Declarat suam missionem propheta & obiurgat Israel quod ore dominum inuocent, corde vero seruiant idolis. Cap. VIII.

IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum domini: pro eo quod A
transgressi sunt fœdus meum, & legem meam prguaricati sunt. Me inuo
cabunt: Deus meus cognouimus te, Israel. Proiecit Israel bonum, inimi-
cus persequetur eum. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, et
non cognoui: aurum suum & argentum suum fecerunt sibi idola, ut interi-
rent: proiectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos, vsque- B
quo non potuerunt emundari? Quia ex Israel & ipse est: artifex fecit illum,
& non est deus: quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ. Quia ven
tum seminabunt, & turbinem metent: culmus stans non est in eo, germen nõ
faciet farinam: quod & si fecerit, alieni comedent eam. Deuoratus est Israel:
nunc factus est in nationibus quasi vas immundum. Quia ipsi ascenderunt C
ad Assur, onager solitarius sibi: Ephraim munera dederunt amatoribus suis.
Sed & cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescẽt
paulisper ab onere regis & principum. Quia multiplicauit Ephraim altaria
ad peccandum: factę sunt ei aræ in delictum. Scribam ei multiplices leges
meas, quę velut alienæ computatę sunt. Hostias offerent, immolabunt car- D
nes, comedent, & dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis
eorum, & uisitabit peccata eorum, ipsi in Ægyptum cõuertentur. Et oblitus
est Israel factoris sui: & ædificauit delubra: & Iudas multiplicauit vrbes mu
nitas, & mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit ędes illius.

Enumeratis sceleribus ipsorum indicat quę mala instent. Cap. IX.

NOli lætari Israel, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es a deo A
tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici. Area et torcular nõ
pascet eos: & vinum mentietur eis. Non habitabunt in terra Domi-
ni: reuersus est Ephraim in Aegyptum, & in Assyrijs pollutum comedit. Nõ
libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis

lugentium, omnes qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum, animę ipsorum, non intrabit in domum domini. Quid facietis in die solenni, in die festiuitatis domini? Ecce enim profecti sunt a vastitate: Ægyptus
B congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum. Venerunt dies uisitationis, uenerũt dies retributionis: scitote Israel stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuę, & multitudinem amentiæ. Speculator Ephraim cum deo meo: propheta laqueus ruinę factus est super omnes
1.Reg.8.& vias eius, insania in domo dei eius. Profunde peccauerunt, sicut in diebus Ga
10. C baa: recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. Quasi uuas in deserto inueni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine eius uidi patres eorum: ipsi autem intrauerunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Ephraim quasi auis auolauit, gloria eorum a partu, & ab utero, & a conceptu. Quod si & enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & væ eis, cum recessero ab eis, Ephraim (vt vidi) Tyrus erat fundata in pulchritudi-
D ne: & Ephraim educet ad interfectorem filios suos. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam sine liberis, & ubera arentia. Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiiciam eos: non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes. Percussus est Ephraim, radix eorum exiccata est, fructum nequaquam facient. Quod & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. Abiiciet eos deus meus, quia non audierunt eum: & erunt uagi in nationibus.

Obiicit eis ingratitudinem & idololatriam. Cap. X.

A Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicauit altaria, iuxta vbertatem terræ suæ exuberauit simulachris. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulachra eorum, depopulabitur aras eorum. Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timemus Dominum: & rex quid faciet nobis? Loquimini verba uisionis inutilis, & ferietis foedus: & germinabit quasi amaritudo iudicium super sulcos agri. Vaccas Bethauen coluerunt
B habitatores Samarię: quia luxit super eum populus eius, & æditui eius super eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo. Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi vltori confusio Ephraim capiet, & confundetur Israel in uoluntate sua. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel: lappa & tribulus ascendet super aras eorum: & dicent montibus, Operite nos, & collibus, Cadite super nos. Ex diebus Gabaa peccauit Israel, ibi stete-
C runt: non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis. Iuxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego transiui super pulchritudinem colli eius: ascendam super Ephraim, arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. Seminate uobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ, innouate vobis nouale: tempus autẽ requirendi dñm, cum venerit qui docebit uos iustitiam. Arastis impietatem,

iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij: quia confisus es in vijs tuis, in multitudine fortium tuorum. Consurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuę vastabuntur, sicut vastatus est Salmana a domo eius qui vindicauit Baal in die prælij, matre super filios allisa. Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum vestrarum. D

Rursum tentat eos commemoratione beneficiorum reducere. Cap. XI.

SIcut mane, transiit, pertransiit rex Israel. Quia puer Israel, & dilexi eũ: A
& ex Aegypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, sic abierunt a facie eorum: Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachijs meis: & nescierunt quòd curarem eos. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum: & declinaui ad eum vt vesceretur. B
Non reuertetur in terram Aegypti, & Assur ipse rex eius: quoniam noluerunt conuerti. Cœpit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum. Et populus meus pendebit ad reditum meum: iugum autem interponetur eis simul, quod non auferetur. Quo modo dabo te C
Ephraim, protegam te Israel, quo modo dabo te sicut Adama, ponam te vt Gen.19.e
Seboim? Conuersum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea. Non faciam furorem irę meæ: non conuertar vt disperdam Ephraim: quoniam deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar ciuitatem. D
Post dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris. Et auolabunt quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit dominus. Circundedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel: Iudas autem testis descendit cum deo, & cum sanctis fidelis. A

Idem cum præcedenti. Cap. XII.

EPhraim pascit ventum, & sequitur æstum: tota die mendacium & vastitatem multiplicat: & fœdus cum Assyrijs init, & oleum in Aegyptum ferebat. Iudicium ergo Domini cum Iuda, & visitabo super Iacob: iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In vtero supplantauit fratrem suum: & in fortitudine sua directus est cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum, & ibi locutus est nobiscum. Et dominus deus exercituum, dominus memoriale eius. Et tu ad deum tuum conuerteris: misericordiam & iudicium custodi, & spera in deo tuo semper. Chanaan in manu eius statera dolosa, calumniam dilexit. Et dixit Ephraim: Verumtamẽ diues effectus sum, inueni idolum mihi: omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem quam peccaui. Et ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam & altaria eorum quasi acerui super sulcos agri. Fugit Iacob in regionem Syriæ, & seruiuit Israel in vxorem, & in vxorem seruauit. In propheta autem eduxit dominus Israel de Aegypto: & in propheta seruatus est. Ad iracũdiam me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eum veniet, & opprobrium eius restituet ei dominus suus.

A B C D Gen.28.a

Abominationes Israelis ostendit, & exitium minatur. Cap. XIII.

A L Oquente Ephraim, horror inuasit Israel: & deliquit in Baal, & mortuus est. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo, quasi similitudinem idolorum, factura artificum totū est. his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes. Idcirco erunt quasi
B nubes matutina, et sicut ros matutinus præteriens, sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. Ego autem dominus deus tuus ex terra Ægypti: & deum absque me nescies, & saluator non est præter me. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis. Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in uia Assyriorum. Occurram eis quasi ursa raptis catulis
C & dirumpam interiora iecoris eorum: & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos. Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Vbi est rex tuus? maximè nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis: et iudices tui, de quibus dixisti, Da mihi regem & principes. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. Colligata est iniquitas Ephraim, abscondi-
D tum peccatum eius. Dolores parturientis uenient ei: ipse filius non sapiēs. nūc
1. Cor. 15. g enim non stabit in contritione filiorū. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, ô mors: morsus tuus ero, inferne: consolatio abscondita est ab oculis meis. Quia ipse inter fratres diuidet: adducet vrentem ventum dominus, de deserto ascendentem, & siccabit venas eius, & desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum omnis uasis desiderabilis.

Hortatur ut conuertantur & dominum affirmat misertūrum. Cap. XIIII.

A P Ereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit deū suum: in gladio pereant, paruuli eorum elidantur, & fœtæ eius discindātur. Conuertere Israel ad dominum deus tuum: quoniā corruisti in iniquitate tua. Tollite uobiscum verba, & conuertimini ad dominum: dicite ei, Omnem au-
B fer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus uitulos labiorum nostrorum.
Ierem. 18. a Assur non saluabit nos, super equos non ascendemus: nec dicemus ultrà, Dij
Ezech. 18. & 33. nostri opera manuum nostrarum: quia eius qui in te est, misereberis pupilli. Sanabo contritiones eorum, & diligam eos spontaneè: quia auersus est furor
C meus ab eis. Ero quasi ros Israeli, germinabit sicut lilium: & erumpet radix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius: & odor eius vt Libani. Conuertentur sedentes in vmbra eius: viuent tritico, & germina-
D bunt quasi vinea: memoriale eius sicut vinum Libani. Ephraim quid mihi vltra idola? Ego exaudiam, & dirigam eum ego vt abietem virētem. Ex me fructus tuus inuentus est. Quis sapiens, & intelliget ista: intelligens, & sciet hęc? quia rectæ viæ domini, & iusti ambulabunt in eis: pręuaricatores uero corruent in eis.

PROLOGVS D. HIERONYMI in Ioelem prophetam.

SANCTVS Ioel apud Hebræos post Osee ponitur. Et sicut ibi sub nomine Ephraim ad decem tribus confertur vaticinium, quæ vel Samaria vel Israel sæpe memorantur: sic in hoc propheta omne quod dicitur, ad tribum Iuda & ad Ierusalem pertinere credendum est, & nullam omnino Israelis, id est, decem tribuum in hoc fieri mentionem. Tempora quoque quibus prophetauit eadẽ debemus accipere quę in Osee legimus in diebus Oziæ, Ioathã & Achaz, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Porrò factum esse sermonem Domini, ad meritum eius refertur cui fit, non ad conditionem eius qui fieri dicitur, vt alibi legimus: Dominus factus est mihi in salutem. Auditus autem in scripturis sanctis non est iste qui ad aures sonat, sed qui corde percipitur, iuxta illud quod dominus loquitur in Euangelio: Qui habet aures audiendi audiat. Quod autem dicitur Hebraice HAAZINV, Græce ἐνωτίσασθε, & Latine sonat auribus percipite, proprie non aure, sed corde percipitur. Qui senes sunt & cœlestes, audiunt spiritualiter: qui autem habitant in terra, appellãturque terreni, auribus percipiũt. Vbicunque autem hęc duo verba iuncta ponuntur, non ad simplicem tantum verborum sonum, sed ad reconditam quoque dictorum intelligentiam pertinere intelligendum est. In Genesi Lamech loquitur ad vxores suas Ada & Sella. Audite verba mea vxores Lamech, auribus percipite sermones meos. Quia virum occidi in vulnus meum, & iuuenem in liuore meo. Et Isaias: Audite cœli, & auribus percipe terra.

ALIVS PROLOGVS

IOEL filius Phatuel describit terrã duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante consumptam, & post euersionem prioris populi effusum iri spiritum sanctum super seruos dei & ancillas, id est, super centum viginti credentium hominum, & fuerũt viri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti ab vno vsque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur. Ex tribus igitur generibus rhetorũ hæc sumuntur principia, & tres sunt argumentorum partes, ex quibus incipere solet omnis orator. Aut enim dociles, aut beneuolos, aut attentos auditores debet efficere. Hic ergo propheta recte à magnitudine cladis sumens principium, eosque qui audituri erant, uolens ad pœnitentiam prouocare reddit attẽtos, admirans futurorum malum, vt considerantes venturæ cladis asperitatem, ocyus arriperent pœnitentiam. In hoc propheta idcirco nec reges, nec tempora sunt prænotata, quia ijsdem temporibus ac regibus quibus Osee prophetauerat, & ipse prophetauit. Ioel interpretatur incipiens, aut domini descensus. Phatuel vero, aut latitudo, aut ostium dei. Tropologice hoc est, quod qui ostium dei & scientiã domini habuerit apertam, recte incipit prophetare. Natus est autem de tribu Ruben in agro Bethoron, vbi etiam in pace mortuus est & sepultus.

PROPHETIA
IOEL.

Vaticinando interitum Israelis hortatur eos ad pœnitentiam. Cap. I.

A VERBVM DOMINI quod factum est ad Ioel
filium Phathuel. Audite hæc senes, & auribus percipite
omnes habitatores terræ si factum est istud in diebus ue
stris, aut in diebus patrum vestrorum. Super hoc filijs
vestris narrate, & filij vestri filijs suis, & filij eorum ge
nerationi alteræ. Residuum erucæ comedit locusta, & re
siduum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi
comedit rubigo. Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate
B omnes qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam perijt ab ore vestro. Gens
enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis: dentes eius ut den
tes leonis: & molares eius vt catuli leonis. Posuit vineam meam in desertum,
& ficum meam decorticauit: nudans spoliauit eam & proiecit, albi facti sunt
rami eius. Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ. Pe
rijt sacrificium et libatio de domo domini: luxerunt sacerdotes ministri domi
ni. Depopulata est regio, luxit humus: quoniam deuastatum est triticum, cō
fusum est vinum, elanguit oleum. Confusi sunt agricolæ, vlulauerunt vinito
C res super frumento, & hordeo, quia perijt messis agri. Vinea confusa est, & fi
cus elanguit: malogranatum, & palma & malus, et omnia ligna agri aruerūt
quia confusum est gaudium a filijs hominum. Accingite vos, & plangite sa
cerdotes, vlulate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri dei
mei: quoniam interiit de domo dei vestri sacrificium & libatio. Sanctificate
ieiunium vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domū
domini dei vestri: & clamate ad dominū, A, a, a, diei: quia prope est dies do
mini, & quasi vastitas à potente veniet. Nunquid non coram oculis vestris
D alimenta perierunt de domo dei nostri, lætitia & exultatio? Computruerunt
iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea dissipatæ sunt apothecæ: quoniā
confusum est triticum. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti?
Quia non est pascua eis: sed & greges pecorum disperierūt. Ad te domine cla
mabo quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna
regionis. Sed & bestiæ agri quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te: quo
niam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti.

Quam immanis subuersio instet, quam tamen possint euadere si conuertantur docet. Cap. II.

A CAnite tuba in Sion, vlulate in monte sancto meo, conturbentur omnes
habitatores terræ: Quia veniet dies domini, quia prope est dies tene
brarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi mane expansum su
per montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio et post eū
nō erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vo
rans, & post eum exurens flamma: quasi hortus uoluptatis terra coram eo, et
Soph.1.d Amos.5,d, post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. Quasi aspectus equorum
aspectus eorum: et quasi equites sic current. Sicut sonitus quadrigarum super
capita montium exilient, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam, ve

lut populus fortis pręparatus ad pręlium. A facie eius cruciabuntur populi : B
omnes vultus redigentur in ollam. Sicut fortes current : quaſi viri bellatores
aſcendent murũ; viri in vijs ſuis gradiẽtur, & non declinabunt a ſemitis ſuis.
Vnuſquiſq; fratrem ſuum non coartabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt: ſed
& per feneſtras cadent, & non demolientur. Vrbẽ ingredientur, in muro cur
rent: domos conſcendent per feneſtras intrabunt quaſi fur. A facie eius contre
muit terra, moti ſunt cœli: ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt
ſplẽdorẽ ſuum. Et dominus dedit vocem ſuam ante faciem exercitus ſui: quia
multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia, & faciẽtia verbũ eius magnus enim C
dies domini, & terribilis valde: & quis ſuſtinebit eum? Nunc ergo, dicit do-
minus, cõuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu & in plã
ctu. Et ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, & cõuertimini ad do
minum deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multę mi
ſericordię, & præſtabilis ſuper malitia. Quis ſcit ſi conuertatur, et ignoſcat, et
relinquat poſt ſe benedictionem, ſacrificium & libamen domino deo veſtro?
Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate popu
lum, ſanctificate eccleſiam, coadunate ſenes: congregate paruulos, & ſugentes D
vbera: egrediatur ſpõſus de cubili ſuo, & ſpõſa de thalamo ſuo. Inter veſtibu
lũ & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri domini: & dicent, Parce domine,
parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominẽtur
eis nationes quare dicũt in populis, Vbi eſt deus eorum? Zelatus eſt dominus
ſuper terrã ſuam, & pepercit populo ſuo. Et reſpondit dominus, & dixit po-
pulo ſuo, Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, et replebi
mini eo: & nõ dabo vos ultra opprobriũ in gentibus. Et eũ qui ab Aquilone
eſt, procul faciam à vobis: & expellam eum in terram inuiã & deſertam, fa- E
ciem eius contra mare orientale : & extremum eius vſque ad mare nouiſſi-
mum: & aſcendet fœtor eius, & aſcendet putredo eius, quia ſuperbe egit. No
li timere terra, exulta & lætare: quoniã magnificauit dominus vt faceret. No
lite timere animalia regionis: quia germinauerũt ſpecioſa deſerti, quia lignũ
attulit fructũ ſuum, ficus & vinea dederunt virtutem ſuam. Et filij Siõ exul-
tate, & lętamini in domino deo veſtro: quia dedit vobis doctorem iuſtitię, et
deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum et ſerotinum ſicut in principio.
Et implebuntur areæ frumẽto, & redundabũt torcularia vino & oleo. Et red F
dã vobis annos quos comedit locuſta, bruchus & rubigo & eruca: fortitudo
mea magna, quã miſi in vos. Et comedetis veſcentes, & ſaturabimini: & lau
dabitis nomen domini dei veſtri qui fecit mirabilia vobiſcum, & non cõfun
detur populus meus in ſempiternum. Et ſcietis quia in medio Iſrael ego ſum:
& ego dominus deus veſter, & non eſt amplius: & non cõfundetur populus
meus in ęternũ. Et erit poſt hęc: effundam ſpiritum meũ ſuper omnem carnẽ
& prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ: ſenes veſtri ſomnia ſomniabũt, G
& iuuenes veſtri viſiones videbũt. Sed et ſuper ſeruos meos et ancillas in die
bus illis effundam ſpiritum meum. Et dabo prodigia in cœlo et in terra, ſan-
guinem et ignem et uaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, et luna in ſan
guinem: antequam veniat dies domini magnus et horribilis. Et erit: omnis
qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit: quia in monte Sion, et in Ieruſalẽ
erit ſaluatio, ſicut dixit dominus, et in reſiduis quos dominus vocauerit.

De inducendo populo Israel,& hostibus ipsorum. Cap. III.

A QVia ecce in diebus illis & in tem pore illo cum conuertero captiuita
tem Iuda & Ierusalem congregabo omnes gẽtes,& deducam eas in
vallem Iosaphat:& disceptabo cum eis ibi super populo meo,& hę
reditate mea Israel,quos dispferserunt in nationibus, & terram meam diuise
runt.Et super populum meum miserunt sortem:& posuerunt puerum in pro
stibulo,& puellam vendiderunt pro vino vt biberent.Verum quid vobis et
mihi Tyrus & Sidon,& omnis terminus Palæstinorum?nunquid vltionem
vos redditis mihi?& si vlciscimini vos contra me,cito velociter reddam vi-
cissitudinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum & aurum
B tulistis:& desyderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra. Et
filios Iuda,& filios Ierusalem vendidistis filijs Græcorum,vt longe faceretis
eos de finibus suis.Ecce ego suscitabo eos de loco in quo uendidistis eos:& cõ
uertam retributionem vestram in caput vestrum. Et vendam filios vestros
& filias vestras in manibus filiorum Iuda,& vænundabunt eos Sabęis gen-
ti longinquę,quia dominus locutus est.Clamate hæc in gentibus,sanctificate
bellum,suscitate robustos:accedant,ascendant omnes viri bellatores. Conci-
dite aratra uestra in gladios,et ligones uestros in lãceas.Infirmus dicat, Quia
fortis ego sum.Erumpite,& venite omnes gentes de circuitu,& congregami
C ni:ibi occumbere faciet dominus robustos tuos.Consurgant & ascendant gẽ
tes in vallem Iosaphat:quia ibi sedebo,vt iudicem omnes gentes in circuitu.
Mittite falces:quoniam maturauit messis:venite & descendite,quia plenum
est torcular,exuberant torcularia,quia multiplicata est malitia eorum. Po-
puli populi in valle concisionis:quia iuxta est dies domini in valle concisio-
nis.Sol & luna obtenebrati sunt:& stellæ retraxerunt splendorem suum. Et
dominus de Sion rugiet,& de Ierusalem dabit vocem suam:& mouebuntur
cœli & terra,& dominus spes populi sui & fortitudo filiorum Israel Et scie-
tis quia ego dominus deus vester habitans in Sion in monte sancto meo: &
D erit:Ierusalem sancta,et alieni non transibunt per eam amplius.Et erit in die
illa:stilabunt montes dulcedinem,& colles fluent lacte:et per omnes riuos Iu
da ibunt aquæ: & fons de domo domini egredietur,et irrigabit torrentem spi
narum.Ægyptus in desolationem erit,et Idumęa in desertũ perditionis: pro
eo quod inique egerint in filios Iuda,et effuderint sanguinem innocentem in
terra sua.Et Iudæa in ęternum habitabitur,& Ierusalem in generationem &
generationem.Et mundabo sanguinem eorum,quos non mundaueram et do
minus commorabitur in Sion.

PROLOGVS IN AMOS PROPHETIAM.

OZIAS rex cum dei religionem sollicite æmularetur,nimio religio
nis amore prouocatus,contra pręceptum legis Moysi arrepto thuri-
bulo,ut historia libri secundi Paralipomenon ostendit,sacerdotale of
ficium pręsumere conatus est.Ob eam rem terræmotum in templo dei exor
tum constat,cuius etiam Zacharias propheta meminit.Ante hunc itaq; ter-
ræmotum,Amos propheta temproibus prędicti regis, et temporibus Hiero
boam filij Ioas regis Israel,in eas gentes,quę lectione comprehẽsę sunt,iram
dei ob eas causas,quas memorauit,affuturam denunciat.Et quia idẽ prophe-

ta in sequentibus ait: Super tribus impietatibus & super quatuor non conuertam eum: tertio peccatorum indulgentiam deum dare posse significat, quem quarto eadem peccata admittentibus, nec pœnitentiam nec indulgentiam daturum annunciat. Nam per ignis similitudinem, quem in prædictas gentes immittendum prædixit, grauem atq; irreuocabilem dei iram, ad euersionem earundem ciuitatum processuram voluit demonstrare.

ALIVS PROLOGVS

AMOS propheta pastor & rusticus & ruborum moros distringẽs, paucis uerbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria & quatuor scelera Damasci, Gazę, Tyri, Idumęę, filiorum Ammon & Moab, & septimo octauoq; gradu Iudę & Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues quę sunt in monte Samariæ, & ruituram domum maiorem minorẽque testatur. Ipse cernit victorem locustę, & stantem dominum super murũ litum, vel adamantinum, & vncinum pomorum attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terra, non famem panis, neque sitim aquę, sed audiendi verbum domini: Non dixit uerba, sed uerbum. Amos vero interpretatur onustus. Hic Amos spirituali gratia plenus, ꝓphetauit inter cæteros prophetas. Non enim solus ipse erat propheta, sed etiam alij. Esse quippe non poterat propheta, nisi pastor ante fuisset. Qui etiam tuba sua clangit per singulos dies, erudiens et docens in ecclesia. In veritate enim vox omnium prophetarum tanquam tuba spiritualis est, prædicans in ecclesia, secũdum quod scriptum est: Ascende in montem excelsum tu qui euangelizas Sion, exalta vocem tuam qui prędicas Ierusalem.

ALIVS PROLOGVS

HIC AMOS propheta & pastor, non fuit pater Isaiæ prophetę, quanquam & ille propheta extiterit. Nã alijs literis ille, alijs iste apud Hebręos scribitur, quæ differentia literarum apud Latinos non habetur: & ille fortis & robustus, hic vero auulsus interpretatur, quia loquitur cõtra decem tribus, quæ per idololatriam a cultu dei & a regno Dauid erant auulsę. Fuit autem cognatio eius ex oppido Thecue, quod sex miliaribus distat a Bethleem, curam gerens pecorum in latitudine camporũ, qui sunt proximi oppido Thecue, in quibus humi aridæ atq; arenosæ, nihil omnino frugum gignitur, sed uberrimis pascuis abundant, & ideo cuncta sunt plena pastoribus, & sterilitas terræ compensatur pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum fuit Amos, imperitus sermone, sed plenus scientia. Prophetauit autem eisdem temporibus quibus Ioel, Nahum, Ionas, Osee, Isaias. Sed aliquantulum exorsus est prophetare antequam Isaias. Maxime autem contra decem tribus locutus est, pauca de duabus interserens. Hunc ablatum de numero pastorum, misit dominus vt in Samaria prophetaret, quem Amasias sacerdos frequenter plagis afflixit, tandem filius Ozias vecte per tempora transfixit. Post hæc semiuiuus in terram suam euectus, post aliquot dies dolore vulneris expirauit, sepultusque est cum patribus suis.

PROPHETIA
AMOS.

Vaticinatur & Israeli & gentibus plagam dei. Cap. I.

A VERBA AMOS qui fuit in pastoribus Thecue: quæ vidit super Israel in diebus Oziç regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel, & ante duos annos terræmotus. Et dixit, Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & luxerunt speciosa pastorum, & exiccatus est vertex Carmeli. Hęc dicit dominus, super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum: eò quòd triturauerint in plau
B stris ferreis Galaad. Et mittam ignem in domum Azael, & deuorabit domos Benadad. Et conteram vectem Damasci: & disperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriç Cyrenen, dicit dominus. Hæc dicit dominus: Super tribus sceleribus Gazæ, et super quatuor non conuertam eum eò ꝙ transtulerint captiuitatem perfectam, vt concluderent eam in Idumæa. Et mittam ignem in murũ Gazæ, & deuorabit ędes eius. Et disperdam habitatorem de Azoto, & tenentem
C sceptrum de Ascalone, & conuertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthinorum, dicit dominus deus. Hæc dicit dominus, Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non conuertam eum: eo quod conclu serint captiuitatem perfectam in Idumæa, & non sint recordati fœderis fratrum. Et mittam ignem in murũ Tyri, & deuorabit ędes eius. Hęc dicit dominus, Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non conuertam eum: eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, et violauerit misericordiã eius,
D & tenuerit ultra furorem suum, & indignationem suam seruauerit vsq; in finem. Mittam ignem in Theman, & deuorabit ædes Bosræ. Hæc dicit dominus, Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non conuertam eum: eo quod dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum. Et succendam ignem in muro Rabbath: & deuorabit ædes eius in vlulatu in die belli, & in turbine in die commotionis. Et ibit Melchom in captiuitatem ipse, & principes eius simul, dicit dominus.

Quomodo delicta Moab, Iuda & Israel plectenda indicat. Cap. II.

A HÆc dicit dominus, Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor nõ conuertam eum: eo quod incenderit ossa regis Idumææ vsque ad cinerem. Et mittam ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth: & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ: & disperdam iudicem de medio eius, et omnes principes eius interficiam cum eo, dicit dominus. Hæc dicit dominus, Super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor non conuertam eum: eo quod
B abiecierit legem domini, & mandata eius non custodierit: deceperũt enim eos idola sua, post quæ abierant patres eorum. Et mittam ignem in Iudam, et deuorabit ędes Ierusalem. Hęc dicit dominus, Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum: pro eo quod vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calciamentis. Qui conterunt super puluerem terræ

capita

capita pauperum,& viam humilium declinant: & filius ac pater eius ierunt C
ad puellã,vt violarent nomẽ sanctũ meum. Et super vestimentis pignoratis
accubuerũt iuxta omne altare:& uinũ damnatorũ bibebant in domo dei sui.
Ego autem exterminaui Amorrhæum a facie eorũ:cuius altitudo cedrorum,
altitudo eius,& fortis ipse quasi quercus,& contriui fructum eius desuper,et
radices eius subter. Ego sum qui ascendere vos feci de terra Ægypti: & duxi
uos in desertũ quadraginta annis,ut possideretis terram Ammorrhæi. Et su-
scitaui de filiis vestris in prophetas,& de iuuenibus vestris nazaræos,nunqd D
non ita est filii Israel,dicit dominus? Et propinabatis nazaræis vinũ: & pro-
phetis mandabatis,dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego stridebo subter vos,si-
cut stridet plaustrũ onustum fœno. Et peribit fuga a ueloce,& fortis non ob-
tinebit uirtutem suam,& robustus non saluabit animam suam:& tenens ar-
cum non stabit,& velox pedibus suis non saluabitur,& ascensor equi nõ sal
uabit animã suã:et robustus corde iter fortes nudus fugiet ĩ illa die, dicit dñs.

Deum non punire quin præmoneat,vnde nemo inobediens plectitur immerito. Cap. III.

Audite verbum quod locutus est dominus super uos filii Israel: super A
omnem cognationem quam eduxi de terra Ægypti,dicens, Tantum
modo uos cognoui ex omnibus cognationibus terræ:idcirco uisitabo
super uos omnes iniquitates vestras. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi
conuenerit eis? Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? nunquid
dabit catulus leonis uocem de cubili suo,nisi aliquid apprehenderit? Nũquid
cadet auis in laqueum terræ,absque aucupe? nunquid auferetur laqueus de ter B
ra,antequam quid ceperit? Si clanget tuba in ciuitate,& populus non expa-
uescet? si erit malum in ciuitate,quod dominus non fecerit? Quia nõ faciet do-
minus deus verbum, nisi reuelauerit secretũ suum ad seruos suos prophetas.
Leo rugiet,quis non timebit? dominus deus locutus est,quis nõ prophetabit?
Auditum facite in ędibus Azoti,& in ædibus terræ Ægypti:& dicite, Con-
gregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio eius, C
& calumniam patientes in penetralibus eius. Et nescierunt facere rectum di-
cit dominus:thesaurizantes iniquitatem,et rapinas in ædibus suis. Propterea
hęc dixit dominus deus, Tribulabitur & circuietur terra:& detrahetur ex te
fortitudo tua,& diripientur ædes tuę. Hęc dicit dominus, Quomodo si eruat
pastor de ore leonis duo crura,aut extremum auriculę:sic eruentur filii Israel
qui habitant in Samaria,in plaga lectuli & in Damasci grabbato. Audite,et D
cõtestamini in domo Iacob,dicit dominus deus exercituum:quia in die cum
visitare cœpero pręuaricationes Israel, super eum visitabo & super altaria
Bethel:& amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram. Et percutiam
domum hyemalem cum domo æstiua:& peribunt domus eburneæ,& dissi-
pabuntur ędes multæ,dicit dominus.

Inuehitur scelera populi,nunciatque uindictam dei nisi conuertantur. Cap. IIII.

Audite verbum hoc vaccę pingues,quę estis in monte Samarię: quę A
calumniam facitis egenis,& confringitis pauperes:quę dicitis domi
nis uestris, Afferte & bibemus. Iurauit dominus deus in sancto suo,
quia ecce dies uenient super uos, & leuabunt uos in contis, & reliquias ve-
stras in ollis feruentibus. Et per aperturas exibitis altera contra alteram, &
proiiciemini in Armõ,dicit dñs. Venite ad Bethel,et impie agite: ad Galga-

B Iam,& multiplicate preuaricationem:& offerte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras. Et sacrificate de fermentato laudē:& uocate voluntarias oblationes,& annuntiate, sic enim voluistis filij Israel, dicit dominus deus. Vnde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis vrbibus vestris,& indigentiam panum in omnibus locis vestris:& non estis reuersi ad me,dicit dominus. Ego quoque prohibui a uobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent vsque ad messem:& plui super vnam ciuitatem, et super

C alteram ciuitatem non plui:pars una compluta est, & pars super quam non plui,aruit. Et venerunt duę & tres ciuitates ad unam ciuitatem vt biberent aquam,et non sunt satiatæ:et non redistis ad me,dicit dominus. Percussi uos in uento urente et in aurugine, multitudinem hortorum uestrorum et uinearum uestrarum,olíueta uestra et ficeta uestra comedit eruca:et nō redistis ad me,dicit dominus. Misi in uos mortē in uia Ægypti,percussi in gladio iuuenes uestros,usque ad captiuitatem equorum uestrorum:et ascendere feci pu-

D tredinem castrorum uestrorum in nares uestras: et non redistis ad me, dicit dominus. Subuerti uos,sicut subuertit deus Sodomam et Gomorrham,et facti estis quasi torris raptus ab incendio:et non redistis ad me dicit dominus. Quapropter hęc faciam tibi Israel: postquam autem hęc fecero tibi, præpàrate in occursum dei tui Israel. Qui ecce formans montes,et creans ventum, et annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens super excelsa terrę: Dominus deus exercituum nomen eius.

Casum Israelis luget,& inuitat ad vitæ emendationem. Cap. V.

A Vdite uerbū istud quod ego leuo super uos planctum domus Israel. Cecidit,et nō adijciet ut resurgat uirgo Israel: projecta est in terram suam,et non est qui suscitet eam. Quia hęc dicit dominus deus, Vrbs de qua egrediebantur mille,relinquentur in ea centum:et de qua egrediebantur centum,relinquentur in ea decem in domo Israel. Quia hęc dicit dominus deus domui Israel, Quęrite me,& viuetis. Et nolite quęrere Bethel,& in Gal-

B galam nolite intrare,& in Bersabee non transibitis: quia Galgala captiua ducetur,& Bethel erit inutilis. Quęrite dominum, & viuite: ne forte comburatur domus Ioseph vt ignis: & deuorabit, & non erit qui extinguat Bethel. Qui conuertitis in absynthium iudicium, & iustitiam in terra relinquitis. Facientem arcturum,& orionem,& conuertentem in mane tenebras, & diē in noctem mutantem: qui vocat aquas maris,& effundit eas super faciem ter

C ræ: Dominus nomen est eius. Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert. Odio habuerunt corripientē in porta:& loquentem perfecte abominati sunt. Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem,& prędam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis,& non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas,& non bibetis vinum earū. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata uestra:

D hostes iusti accipientes munus,& pauperes deprimentes in porta. Ideo prudens in tempore illo tacebit,quia tempus malum est. Quęrite bonum,& nō malum,vt viuatis: et erit dominus deus exercituum vobiscum, sicut dixistis. Odite malum,& diligite bonum,& constituite in porta iudicium: si forte misereatur dominus deus exercituum reliquijs Ioseph. Propterea hæc dicit dominus deus exercituum dominator, In omnibus plateis planctus; & in cun-

ctis quæ foris sunt, dicetur Væ væ: & vocabunt agricolam ad luctum, & ad B
planctum eos qui sciunt plangere. Et in omnibus vineis erit planctus: quia
pertransibo in medio tui, dicit dominus. Væ desiderantibus diem domini: ad
quid eam uobis? dies domini ista, tenebræ, & non lux. Quomodo si fugiat vir
a facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingrediatur domum, & innitatur manu
sua super parietem, & mordeat eum coluber. Nunquid non tenebræ dies do- F
mini, & non lux: & caligo, & non splendor in ea? Odi & proieci festiuitates
vestras: & non capiam odorem coetuum vestrorũ. Quod si obtuleritis mihi
holocaustomata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestro
rum non respiciam. Aufer a me tumultum carminum tuorum: & cantica ly-
ræ tuæ non audiam. Et reuelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi tor- G
rens fortis. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadra
ginta annis, domus Israel? Et portastis tabernacula Moloch vestro, & imagi
nem idolorum vestrorum, sydus dei vestri: quæ fecistis uobis. Et migrare uos
faciam trans Damascum, dicit dominus, Deus exercituum nomen eius.

Obiurgat imprudentiam & corruptos mores tam optimatum quam vulgi Cap. VI. A

VÆ vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ:
optimates capita populorum, ingredietes pompatice domum Israel.
Transite in Chalanne, & videte, & ite inde in Emath magnam: &
descendite in Geth Palæsthinorum, & ad optima quoque regna horum: si la-
tior terminus eorum termino vestro est. Qui separati estis in diem malum:
& appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciui B
tis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio ar-
menti. Qui canitis ad uocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa
cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil pa
tiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite
transmigrationum: & auferetur factio lasciuientium. Iurauit dominus deus
exercituum, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ci C
uitatem cum habitatoribus suis. Quod si reliqui fuerint decem uiri in domo
vna: & ipsi morientur. Et tollet eum propinquus suus, & comburet eum, ut
efferat ossa de domo: & dicet ei qui in penetralibus domus est, Nunquid ad-
huc est penes te? Et respondebit, Finis est. Et dicet ei, Tace, & non recorderis
nominis domini. Quia ecce dominus mandauit, & percutiet domum maio-
rem ruinis, & domum minorem scissionibus. Nunquid currere queunt in pe- D
tris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam conuertistis in amaritudinem
iudicium, & fructum iustitiæ in absynthium? Qui lætamini in nihili: qui dici
tis, Nunquid nõ in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Ecce enim
suscitabo super vos domus Israel, dicit dominus deus exercituum, gentem: &
conterent uos ab introitu Emath, usq; ad torrentem deserti.

Variis visionibus reuelantur prophetæ calamitates Israeli imminentes. Cap. VII.

HÆc ostẽdit mihi dominus deus: & ecce fictor locustæ in principio ger A
minantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsionem regis. Et
factum est: cum consummasset comedere herbam terræ, dixi, Domi-
ne deus propitius esto obsecro. quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Miser
tus est dominus super hoc: Non erit, dicit dominus. Hæc ostendit mihi domi-
nus deus: & ecce uocabat iudicium ad ignẽ dominus deus, & deuorauit abys-

B fum multam,& comedit simul partem. Et dixi, Domine deus, quiesce obse-
cro: quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Misertus est dominus super hoc:
Sed & istud non erit, dicit dominus deus. Hęc ostendit mihi: & ecce dominus
stans super murum litum, & in manu eius trulla cæmentarij. Et dixit domi-
nus ad me, Quid tu vides Amos? Et dixi, Trullam cęmentarij. Et dixit domi-
nus, Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: non adijciam vltrà
superinducere eum. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israel de
C solabuntur: & consurgam super domum Ieroboam in gladio. Et misit Ama-
sias sacerdos Bethel ad Ieroboam regem Israel, dicens, Rebellauit contra te
Amos in medio domus Israel: non poterit terra sustinere vniuersos sermones
eius. Hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Ieroboam, & Israel ca-
ptiuus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos, Qui vides, grade-
re, fuge in terram Iuda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi. Et in Be-
thel non adijcies ultra vt prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus re-
gni est. Respondit que Amos, & dixit ad Amasiam, Non sum propheta,
D & non sum filius prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans sycomo-
ros. Et tulit me Dominus cum sequerer gregem: & dixit Dominus ad me,
Vade, propheta ad populum meum Israel. Et nunc audi verbum Domi-
ni, Tu dicis, Non prophetabis super Israel, & non stillabis super domum ido
li. Propter hoc hęc dicit dominus, Vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij
tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur: & tu in ter-
ra polluta morieris, & Israel captiuus migrabit de terra sua.

Alia uisio amaris impostoribus minitans, & famem uerbi dei nuncians. Cap. VIII.

A HÆc ostendit mihi dominus deus: & ecce vncinus pomorum. Et dixit,
Quid tu uides Amos? Et dixi, Vncinum pomorum. Et dixit dominus
ad me, Venit finis super populum meum Israel: non adijciam ultra ut
pertranseam eum. Et stridebũt cardines templi in die illa, dicit dominus deus:
multi morientur in omni loco, proiicietur silentium. Audite hoc qui conteri-
tis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mẽ
B sis, & vænundabimus merces: & sabbathum, & aperiemus frumentum: ut
imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolo
sas, vt possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, et quis-
quilias frumenti vendamus? Iurauit dominus in superbiam Iacob. Si oblitus
fuero vsq; in finem omnia opera eorum. Nunquid super isto non commoue-
bitur terra, & lugebit omnis habitator eius: & ascendet quasi fluuius vniuer-
C sus, & eiicietur, & defluet quasi riuus Aegypti? Et erit in die illa dicit domi-
nus deus, occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis,
& conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in plan
ctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput
caluitium: & ponam eam quasi luctum vnigeniti, & nouissima eius quasi
D diem amarum. Et ecce, dies veniunt, dicit dominus: & mittam famem in ter-
ram: non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum domini. Et cõ-
mouebuntur a mari usq; ad mare, & ab Aquilone vsq; ad orientem: circuibũt
quęrentes verbum domini, & non inuenient. In die illa deficiẽt virgines pul-
chræ, & adolescentes in siti. Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt, Viuit
deus tuus Dan, & uiuit via Bersabee, & cadent, & non resurgent vltra.

Vaticinatur

Vaticinatur Iudę & Iſraelis deuaſtationem,quos tamen reſtituere tandē velit dominus. Cap. IX.

VIdi dominum ſtantem ſuper altare:& dixit ,Percute cardinē,& com A
moueantur ſuperliminaria : auaritia enim in capite omnium, & no-
uiſsimum eorum in gladio interficiam:non erit fuga eis qui fugient:
& non ſaluabitur ex eis qui fugerit. Si deſcenderint vſque in infernum,inde
manus mea educet eos:& ſi aſcenderint vſq; ad coelum , inde detraham eos.
Et ſi abſconditi fuerint in vertice carmeli,inde ſcrutās auferā eos:& ſi celaue
rint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti , & mordebit
eos. Et ſi abierint in captiuitatē corā inimicis ſuis,ibi mandabo gladio,& oc- B
cidet eos:& ponam oculos meos ſuper eos in malum,& non in bonum. Et do
minus deus exercituum qui tangit terrā,& tabeſcet:& lugebunt omnes ha-
bitantes in ea:& aſcendet ſicut riuus omnis , & defluet ſicut fluuius Ægypti.
Qui ædificat in coelo aſcenſionem ſuam,& faſciculum ſuum ſuper terram fun
dauit:qui uocat aquas maris,& effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus no
men eius. Nunquid non vt filij Æthiopum vos eſtis mihi filij Iſrael,ait domi
nus?nūquid nō Iſrael aſcendere feci de terra Ægypti:& Palæſthinos de Cap C
padocia,& Syrios de Cyrene?Ecce oculi domini dei ſuper regnum peccans,
& conteram illud a facie terrę:veruntamen conterens non conteram domum
Iacob,dicit dominus.Ecce enim mandabo ego,& concutiam in omnibus gen
tibus domum Iſrael,ſicut concutitur in cribro:& non cadet lapillus ſuper ter
ram. In gladio morientur omnes peccatores populi mei:qui dicunt,Non ap-
propinquabit,& non veniet ſuper nos malum. In die illa ſuſcitabo taberna-
culum Dauid,quod cecidit:& reædificabo aperturas murorū eius, & ea quæ
corruerunt inſtaurabo:& reędificabo eum ſicut in diebus antiquis. Vt poſsi- D
deant reliquias Idumęæ,& omnes nationes,eo q inuocatum ſit nomen meū
ſuper eos:dicit dominus faciens hęc.Ecce dies veniunt,dicit dominus:& com
prehendet arator meſſorem,& calcatos vuæ mittentem ſemen ; & ſtillabunt
montes dulcedinem,& omnes colles culti erunt. Et conuertam captiuitatem
populi mei Iſrael:& ędificabunt ciuitates deſertas, & inhabitabunt & plan-
tabunt vineas,& bibent vinum earum:& facient hortos , & comedent fru-
ctus eorum. Et plantabo eos ſuper humum ſuam:& non euellam eos vltra de
terra ſua quam dedi eis,dicit dominus deus tuus.

Prologus in Abdiam prophetam.

IACOB patriarcha habuit fratrē Eſau , q ob ruborē corporis ſui Edō
Hebræa lingua appellatus eſt,quod latine ſanguineus dicitur. Is memora
tum fratrē ſuum,qui Iſrael nomen acceperat, graui odio cōmotus , inte-
rimere conatus eſt.Qua de cauſa oēs qui populū Iſrael,id eſt, filios patriar-
chæ Iacob,prædicti Eſau odium imitati,perſecuti ſunt,Eſau & Edom appel-
ti ſunt. Et quia populus Iſrael de captiuitate Chaldęorum per Cyrum regem
Perſarū nutu dei reuocatus in Ieruſalē,ab alio regno grauiter afflictus atque
oppreſſus eſt,ideo hoc regnum quod more Eſau prędictū populū perſecutū
eſt,per denunciationem Abdię prophetæ increpatur,quod nō dei indignatio
ne,ſed ſua virtute populum ſuperatum gloriabatur . De quo regno olim per
Dauid in pſalmo. CXXXVI. dictum eſt:Memorare domine filiorū Edom
in die Ieruſalē,nā reliqua lectione comprehenſa, futurum in gentes iudicium

ob causas lectione comprehensas, regnumq; dei in populo Israel significant. Hebręi hunc dicunt esse qui sub rege Samarię Achab & impijssima Iezabel pauit centum prophetas in specubus, qui non curuauerunt genu ante Baal, et de septem milibus erat, quos Elias arguitur ignorasse. Sepulchrũ quoq; eius vsq; hodie cum Mausoleo Elisęi prophetę & baptistę Ioannis in Sebaste ve nerationi habetur, quę olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes rex Antipa tris filius in honorem Augusti Cæsaris gręco nomine vocauit Sebasten, id est augustam. Hic igitur quia centum prophetas pauerat, accepit gratiã prophetalem, & de duce exercitus fit dux ecclesiæ. Tunc in Samaria paruum gre gem pauerat, nunc in toto orbe Christi pascit ecclesias. Et sicut Stephanus co ronam meruit passionis, sic hic de seruitutis dei nomine cum Paulo apostolo gloriatur, quia Abdias, seruus domini in nostro sonat eloquio.

ARGVMENTVM

ABDIAS qui interpretatur seruus domini, personat contra Edom, san guinem terrenumq; fratrem, fratris quoq; Iacob semper ęmulum, hasta percutit spiritali.

PROPHETIA ABDIÆ.

Prophetat contra Edomitas qui afflictis Israelitis multum fuerant molesti. Cap. I.

A VISIO ABDIÆ. Hęc dicit Dominus Deus ad Edom, Auditum audiuimus a domino, & legatũ ad gentes misit, surgite, & consurgamus aduersus eum in prę lium. Ecce paruulum dedi te in gẽtibus: contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te, habitãtem in scissuris petrarum, exaltãtem solium tuum: qui dicis in
B corde tuo, Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fue ris vt aquila, & si inter sydera posueris nidum tuũ: inde detraham te, dicit dominus. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? nõne furati essent sufficiẽtia sibi? si vindemiatores introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau: inuestigauerũt abscondita eius? Vsq; ad terminum emiserunt te
C omnes uiri fœderis tui: illuserunt tibi. Inualuerunt aduersum te uiri pacis tuę: qui comedunt tecũ, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo. Nunqd non in die illa, dicit dominus, perdam sapientes de Idumęa, et prudentiam de monte Esau. Et timebunt fortes tui a meridie, vt intereat vir de monte Esau. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in ęternum. In die cum stares aduersus eum, qñ ca
D piebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Ierusalem mittebant sortem: tu quoq; eras quasi unus ex eis. Et nõ despicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius: et nõ lętaberis super filios Iuda, in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuũ in die angustię. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinę eorum: neq; despicies & tu in

malis eius in die vastitatis illius: & non emitteris aduersus exercitum eius in B
die vastitatis illius. Neq; stabis in exitibus, vt interficias eos qui fugerint: &
non concludes reliquos eius in die tribulationis. Quoniam iuxta est dies do-
mini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi, retributionem tuam conuertet
in caput tuum. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bi-
bent omnes gentes iugiter: & bibent & absorbebunt, & erunt quasi nō sint. F
Et in monte Sion erit saluatio, & erit sanctus: & posidebit domus Iacob eos
qui se possederant. Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flāma, & do-
mus Esau stipula: & succendentur in eis, & deuorabunt eos: & non erunt reli
quiæ domus Esau, quia dominus locutus est. Et hęreditabunt hi qui ad Au-
strum sunt, montem Eau, & qui in campestribus Philisthijm: & posidebūt G
regionem Ephraim & regionem Samariæ: & Beniamin posidebit Galaad.
Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel, omnia loca Chananęorum
vsque ad Sarepthara: & transmigratio Ierusalem, quę in Bosphoro est, posi
debit ciuitates Austri. Et ascendent saluatores in montem Esau: & erit domi-
no regnum.

PROLOGVS IN IONAM PROPHETAM
ex procemio commentariorum Hieronymi in Ionam.

IONAM sanctum Hebręi affirmant filium fuisse mulieris viduę Sareptanę, quem Elias propheta mortuum suscitauit, matre postea dicente ad eum: Nunc cognoui quia vir dei es tu, & verbum dei in ore tuo veritas est. Ob hanc etiam causam ipsum puerum sic uocatū Amathi. Amathi enim in nostra lingua veritatem sonat. Et ex eo quod verum Elias locutus est, ille qui suscitatus est, filius esse dicitur veritatis. Ideo de veritate columba nascitur, quia Ionas columbam sonat. In condemnationem autem Israel Ionas ad gentes mittitur, quod Niniue agente poenitentiam, illi in malitia perseuerant. Temporibus quippe Ieroboā filij Ioas regis Israel, qui deo derelicto cum populo suo in samaria idolis sacrificabat, Ionam prophetā fuisse quartus liber regum indicat. Is cum prophetia illuminante peccatores ciuitatis Niniue dei misericordiam consecuturos videret, ne falsa prędicare videretur, ad denūtiandum interitum eiusdem ciuitatis ire nolebat. Nā sicut deus ad Abraam de impietate Sodomorum & Gomorrhęorum locutus est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum peruenit ad me, ita & de Niniue dicitur, eo quod ascenderit clamor malitiæ eius ad deum. Et quia sententia dei de Sodomis facta minime reuocata est, ita & Ionas aduersum Niniuen prolatā sententiam reuocari nolebat, diuinę dispensationis ignarus, qui salutem hominum ad se conuertentium magis vult quam interitum. Hoc illi acciderat qđ & sancto Elisęo, qui filium Sunamitidis mulieris mortuum ignorauit. Ideo à conspectu dei fugere se Ionas putabat, humanum aliquid passus, dicente Dauid: Quò ibo à spiritu tuo, & a facie tua quò fugiam?

ARGVMENTVM

Ionas columba pulcherrima, naufragio suo passionē dn̄i pręfigurās, mundum ad poenitentiā reuocat, & sub nomine Niniue salutē gētibus denūtiat.

Ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me in æternum: & C
subleuabis de corruptione vitam meam, domine deus meus.
Cum angustiaretur in me anima mea, domini recordatus sum: vt veniat ad
te oratio mea ad templum sanctum tuum.
Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquent. D
Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque voui reddam pro salu-
te Domino.
Et dixit dominus pisci: & euomit Ionam in aridam.

Iona rursum prędicante Niniuitæ agunt pœnitentiam. Cap. III.

ET factum est verbum domini ad Ionam secundò, dicens, Surge, & va A
de in Niniuen ciuitatem magnam: et prędica in ea prędicationem quã
ego loquor ad te. Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum
domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas B
introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit, & dixit, Adhuc quadragin-
ta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in dñm: & præ-
dicauerũt ieiunium, & vestiti sunt saccis a maiore vsq; ad minorẽ. Et perue-
nit verbũ ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum C
suũ a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Nini-
ue ex ore regis & principum eius, dicens, Homines, & iumenta, & boues, &
pecora non gustent quicq̃: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiãt
saccis homines & iumenta, & clament ad deum in fortitudine: & cõuertatur D
vir a uia sua mala & ab iniquitate quę est in manibus eorũ. Quis scit si con Iere.18.b
uertatur, & ignoscat deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?
Et uidit deus opera eorum quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est
deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

Ionas immerito iratus arguitur a domino. Cap. IIII.

ET afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est: et orauit ad dñm, A
& dixit, Obsecro domine, nunquid nõ hoc est verbũ meum, cũ adhuc
essem in terra mea? propter hoc pręoccupaui vt fugerem in Tharsis,
scio enim quia tu deus clemens & misericors es, patiens & multæ miseratio- Ioel 2.c
nis, & ignoscens super malitia. Et nunc domine tolle quęso animam meam
a me, quia melior est mihi mors quam uita. Et dixit dominus, Putasne bene B
irasceris tu? Et egressus est Ionas de ciuitate, & sedit contra orientem ciuita-
tis: & fecit sibimet vmbraculum ibi, & sedebat subter illud in vmbra, donec
videret quid accideret ciuitati. Et præparauit dominus deus hederam, & ascẽ
dit super caput Ionæ, vt esset vmbra super caput eius, & protegeret eum, la-
borauerat enim: & lętatus est Ionas super hedera, lætitia magna. Et parauit C
deus vermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederam, & exaruit.
Et cum ortus esset sol, pręcepit dominus vento calido & vrenti: & percussit
sol super caput Ionę, & æstuabat: & petiuit animæ suæ vt moreretur, & dixit,
Melius est mihi mori quam viuere. Et dixit deus ad Ionã, Putasne bene ira-
sceris tu super hederam? Et dixit, Bene irascor ego vsq; ad mortẽ. Et dixit do D
minus, Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neq; fecisti vt cresceret,
quę sub una nocte nata est, & sub vna nocte perijt: & ego non parcam Nini
ue ciuitati magnę, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominũ, qui
nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & iumenta multa?

TEmporibus Ioathæ & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, Michæã prophetam ad hanc prophetiam spiritu sancto repletum fuisse, lectio ipsa demonstrat. Sed de supradicto numero regum, Ioatham & Ezechiam deo ob religionem placuisse, historia libri quarti Regum & secundi Paralipomenon indicat. Achaz vero relicto deo, idola Samariæ, quibus etiam filios suos in sacrificium igne concremandos obtulerat, coluisse constat. Quam ob rem deus Samariam, quæ reges Israel & Iuda memoratorum simulachrorũ superstitione fefellerat, increpans, indignationem suam in eam processuram comminatus est. Populo etiam Israel prævaricatori & principibus eius qui eundem populum fallaci suasione ad colenda idola impulerant, verbis insequentibus captiuitatem & interitum affuturum denunciat.

ARGVMENTVM

MICHÆAS de Morasthi, cohæres Christi vastationẽ annuntiat filiæ latronis, & obsidionẽ ponit cõtra eã, quia maxillã percusserit iudicis Israel.

PROPHETIA MICHÆÆ.

Arguit scelera Ierusalem & Iuda, prædicitque eorum pœnam. Cap. I.

A Verbum domini quod factum est ad Michæã Morasthitem, in diebus Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regũ Iuda: quod vidit super Samariam & Ierusalem. Audite populi omnes: & attendat terra & plenitudo eius: & sit dominus deus vobis in testem, dominus de templo sancto suo. Quia ecce dominus egreditur de loco suo: & descẽ-
B det, et calcabit super excelsa terræ. Et consumentur montes subtus eũ: & valles scindẽtur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps. In scelere Iacob omne istud, & in peccatis domus Israel. Quod scelus Iacob? nonne Samaria? Et quæ excelsa Iudæ? nõne Ierusalẽ? Et ponam Samariam quasi aceruum lapidum in agro cũ plantatur uinea: & detraham in vallem lapides eius, & fundamẽta eius reuelabo. Et omnia sculptilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburentur
C igne, & omnia idola eius ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedẽ meretricis reuertentur. Super hoc plangam, & ululabo: vadam spoliatus & nudus: faciam planctũ velut draconum, & luctum quasi struthionum: quia desperata est plaga eius, quia venit usque ad Iudam, tetigit portam populi mei usque ad Ierusalem. In Geth nolite annunciare, lachrymis ne ploretis: in domo pulueris puluere uos conspergite. Et transite uobis habitatio pulchra, confusa ignominia: non est egressa quæ
D habitat in exitu: planctũ domus vicinæ accipiet ex uobis, quæ stetit sibimet. Quia infirmata est in bonũ quæ habitat in amaritudinibus: quia descendit malum a domino in portam Ierusalem. Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis: principiũ peccati est filiæ Sion, quia in te inuenta sunt scelera Israel. Propterea dabit emissarios sup hæreditatẽ Geth: domos mẽdacij in deceptionẽ regibus Israel. Adhuc hæredem adducam tibi quæ habitas in Maresa: usque

ad Odollam veniet gloria Israel. Decaluare, & tōdere super filios deliciarum
tuarum: dilata caluitium tuum sicut aquila: quoniā captiui ducti sunt ex te.

Peccata populi recenset, ob quæ flagella prænuntiat. Cap. II.

VÆ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in A
luce matutina faciunt illud, quoniam contra deū est manus eorum.
Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: et
calumniabātur virum & domum eius, virum & hęreditatē eius. Idcirco hęc
dicit dominus, Ecce ego cogito super familiā istā malum. vnde non auferetis
colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. In
die illa sumetur super vos parabola, & cātabitur canticum cum suauitate, di B
centium, Depopulatione uastati sumus: pars populi mei commutata est: quo
modo recedet à me quū reuertatur qui regiones nostras diuidat? Propter hoc
non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu domini. Ne loquamini loquen
tes, Non stilabit super istos, non comprehendet cōfusio. Dicit domus Iacob,
Nūquid abbreuiatus est spiritus domini, aut tales sunt cogitationes eius? Nō
ne uerba mea bona sunt cū eo qui recte graditur? Et econtrario populus meus C
in aduersarium consurrexit, Desuper tunicam pallium sustulistis: & eos qui
transibant simpliciter, cōuertistis in bellum. Mulieres populi mei eiecistis de
domo deliciarum suarum a paruulis earum tulistis laudem meam in perpe-
tuum: Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem propter immunditiā eius
corrumpetur putredine pessima. Vtinam non essem habens spiritum, & mē
dacium potius loquerer: stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem: et erit super D
quem stillatur populus iste. Cōgregatione congregabo Iacob totū te: in unū
cōducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregē in ouili, quasi pe-
cus in medio caularum, tumultuabuntur a multitudine hominum. Ascendet
enim pandens iter ante eos: diuidet, & transibunt portam, et egredientur per
eam: et transibit rex eorum coram eis, & dominus in capite eorum.

Contra principes & prophetas vaticinatur. Cap. III.

ET dixi, audite principes Iacob, & duces domus Israel, Nunquid nō ue A
strum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum
qui violenter tollitis pedes eorum desuper eis, & carnem eorum desu-
per ossibus eorum? Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum de
super excoriauerunt & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebe B
te, & quasi carnē in medio ollę. Tunc clamabunt ad dominum, & non exau-
diet eos: & abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter ege-
runt in adinuentionibus suis. Hæc dicit dominus super prophetas qui sedu-
cunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si
quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum pręliū. Pro C
pterea nox vobis pro visione erit, & tenebrę vobis pro diuinatione: & oc-
cumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et confunden-
tur qui vident visiones, & confundentur diuini: & operient omnes vultus
suos, quia non est responsum dei. Veruntamen ego repletus sum fortitudine
spiritus domini, iudicio & virtute: vt annuntiem Iacob scelus suum, et Israel D
peccatum suum. Audite hæc principes domus Iacob, & iudices domus Isra-
el: qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis. Qui ædificatis Siō
in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate. Principes eius in muneribus

D iudicabant,& sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant: & super dominum requiescebant, dicentes, Nunquid non dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. Propter hoc, causa uestri, Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

Prophetia de Christo, ecclesia, & verbo dei. Isa. 2. a Cap. IIII.

A ET erit in nouissimo dierum erit mons domus domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multę, & dicent, Venite, ascendamus ad montem domini & ad domum dei Iacob: & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum domini de Ierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vsq; in longinquum:
B & concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones: nō sumet gens aduersus gentem gladium, & non discent ultra belligerare. Et sedebit uir subtus vineā suam, & subtus ficum suam, & nō erit qui deterreat: quia os domini exercituum locutum est. Quia omnes populi ambulabūt vnusquisq; in nomine dei sui: nos autem ambulabimus in nomine domini dei nostri in ęternū & ultra. In die illa dicit dominus, congregabo claudicantem: & eam quā eie-
C cceram, colligam, & quam afflixeram. Et ponam claudicantem, in reliquias: & eam quæ laborauerat, in gentem robustā: & regnabit dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & vsq; in æternum. Et tu turris gregis nebulosa filia Sion vsq; ad te veniet: et veniet potestas prima regnum filię Ierusalem. Nunc quare mœrore cōtraheris? nūquid rex nō est tibi, aut consiliarius tuus perijt, quia cōprehendit te dolor sicut parturientē? Dole, & satage filia Sion
D quasi parturiēs: quia nūc egredieris de ciuitate, & habitabis in regione, & venies vsq; ad Babylonē, ibi liberaberis: ibi redimet te dñs de manu inimicorū tuorum. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ: quę dicūt, Lapidetur. & Aspiciat in Sion oculus noster. Ipsi autem cognouerunt cogitationes dñi, & non intellexerunt consilium eius: quia congregauit eos quasi fœnum areę. Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, et ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum domino vniuersæ terræ.

De aduentu & regno Christi virtuteque Euangelii. Cap. V.

A Matt. 2. a Io. 7. f NVnc uastaberis filia latrōis: obsidionē posuerūt sup nos, in uirga percutiēt maxillā iudicis Israel. Et tu Bethlehē Ephrata, paruulus es ī millibus Iuda: ex te mihi egredietur q sit dñator in Israel: et egressus eius ab initio a diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos vsq; ad tēpus, in q parturiēs
B pariet: et reliquę fratrū eius cōuertent ad filios Israel. Et stabit, et pascet in fortitudine dñi, in sublimitate nois dñi dei sui: et cōuertentur, qa nūc magnificabitur vsq; ad terminos terræ. Et erit iste pax: Assyrius quū venerit ī terrā nostrā, et qn calcauerit ī domibus nr̄is: et suscitabimus sup eū septē pastores, et octo primates hoīes. Et pascēt terrā Assur ī gladio, et terrā Nērod ī lāceis eius: et li-
C berabit ab Assur, quū uenerit ī terrā nostrā, et quū calcauerit ī terminis nr̄is. Et erūt reliqę Iacob ī medio populorū multorū q̄si ros a dño, et q̄si stillę sup herbā q nō expectat virū, et nō p̄stolatur filios hoīum. Et erūt reliqæ Iacob in gētibus ī medio populorū multorū, q̄si leo ī iumētis syluarū, et quasi catulus

leonis ĩ gregibus pecorũ:q cũ trãsierit,et cõculcauerit,et cepit,nõ est q̃ eruat.
Exaltabit manus tua sup hostes tuos,et oẽs inimici tui interibũt.Et erit ĩ die D
illa dicit dñs:auferam equos tuos de medio tui, & disperdã quadrigas tuas.
Et perdam ciuitates terræ tuę,& destruã omnes munitiones tuas,& auferam
maleficia de manu tua,& diuinationes nõ erũt in te.Et perire faciam sculpti
lia tua,& statuas tuas de medio tui:& non adorabis vltra opera manuũ tua-
rum.Et euellam lucos tuos de medio tui:& cõteram ciuitates tuas. Et faciam
in furore & in indignatione vltionẽ in omnibus gentibus quę non audierũt.

Inuitat ad audiendum dei iudicium & docet quæ sacrificia deo placeant. Cap. VI.

AVdite quę dominus loquit,Surge,cõtende iudicio aduersum montes, A
& audiãt colles vocem tuã.Audiant montes iudiciũ dñi,& fortia fun
damenta terræ:quia iudiciũ domini cũ populo suo, & cũ Israel dĳu-
dicabit.Popule meus quid feci tibi,aut quid molestus fui tibi?responde mihi.
Quia eduxi te de terra Aegypti,& de domo seruiẽtiũ liberaui te:& misi an-
te faciẽ tuã Moysen,& Aaron,& Mariam.Popule meus memento quęso qd
cogitauerit cõtra te Balach rex Moab:et quid respõderit ei Ballã filius Beor,
de Setim vsq; ad Galgalã,vt cognosceres iustitias dñi. Quid dignũ offeram B
dño?curuabo genu deo excelso?nunquid offerã ei holocaustomata, & vitulos
anniculos?Nũquid placari potest dñs in millibus arietũ,aut in multis milli-
bus hircorũ pinguiũ?Nũquid dabo primogenitũ meum pro scelere meo,fru-
ctũ vẽtris mei pro peccato animæ meæ?Indicabo tibi ò homo quid sit bonũ,
& quid dñs requirat à te,Vtiq; facere iudiciũ,& diligere misericordiã, & so C
licitũ ambulare cũ deo tuo.Vox dñi ad ciuitatem clamat,& salus erit timen-
tibus nomen tuum:audite tribus & quis approbabit illud? Adhuc ignis in do
mo impĳ thesauri iniqtatis,& mẽsura minor iræ plena.Nunquid iustificabo
staterã impiã,& sacculi pondera dolosa? in qbus diuites eius repleti sunt iniq
tate,& habitãtes in ea loquebant mendaciũ,& lingua eorum fraudulenta in
ore eorum.Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis. Tu
comedes & nõ saturaberis,et humiliatio tua ĩ medio tui.Et apprehẽdes,et nõ D
saluabis:et q̃s saluaueris ĩ gladiũ dabo.Tu seminabis,et nõ metes:tu calcabis
oliuã,et nõ vngeris oleo:& mustũ,et nõ bibes vinum:et custodisti præcepta
Amri,et omne opus domus Achab:et ambulasti in volũtatibus eorũ,ut darẽ
te in pditionẽ et habitãtes in ea in sibilũ,et opprobriũ populi mei portabitis.

Prædictorum breuis epilogus, quo docet quam pauci sint vere pij. Cap. VII.

VÆ mihi,qa factus sum sicut q colligit in autũno racemos vindemiæ: A
nõ est botrus ad comedẽdũ, præcoquas ficus desiderauit anima mea.
Perĳt sanctus de terra,et rectus in hoibus nõ est:oẽs in sanguine insi-
diant,vir fratrẽ suũ ad mortem venatur. Malum manuũ suarũ dicũt bonũ:
princeps postulat,& iudex in reddendo est:& magnus locutus est desyderiũ
animæ suę,& cõturbauerũt eã.Qui optimus in eis est,q̃si paliurus:et qui re
ctus,quasi spina de sepe.Dies speculatiõis tuæ,visitatio tua venit:nũc erit ua B
stitas eorũ Nolite credere amico:& nolite cõfidere ĩ duce:ab ea q̃ dormit ĩ si-
nu tuo custodi claustra oris tui. Quia filius cõtumeliã facit pr̃i, et filia cõsur-
get aduersus matrẽ suam,nurus aduersus socrũ suã:et inimici hoĩs domestici
eius.Ego aũt ad dñm aspiciã,expectabo deũ saluatorẽ meum:audiet me deus
meus,Ne læteris inimica super me,qa cecidi:cõsurgã quũ sedero in tenebris,

C dominus lux mea est. Iram domini portabo, quoniam peccaui ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, videbo iustitiam eius. Et aspiciet inimica mea, & operietur cõfusione, quæ dicit ad me, Vbi est dominus deus tuus? Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem, ut lutum platearum. Dies vt ędificētur maceriæ tuæ: in die illa longe fiet lex. In die illa & usque ad te veniet Assur, & vsque ad ciuitates munitas: & a ciuitatibus munitis vsq; ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte. Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum. Pasce populum tuum in uirga tua, gregem hęreditatis tuę, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli: pascētur Ba-
D san & Galaad iuxta dies antiquos. Secundum diem egresſionis tuę de terra Aegypti ostendam ei mirabilia. Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua: ponent manum super os, aures eorum surdę erunt. Lingent puluerem sicut serpentes, velut reptilia terrę proturbabuntur de ędibus suis: dominum deum nostrum desyderabunt, & timebunt te. Quis deus similis tui, qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarũ hæreditatis tuę? non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Reuertetur, & miserebitᷣ nostri, deponet iniquitates nostras: & proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Iacob, misericordiam Abraham: quæ iurasti patribus nostris a diebus antiquis.

PROLOGVS IN NAHVM PROPHETAM.

NAHVM prophetam ante aduentum regis Assyriorum, qui populum Israel captiuum in suam regionem transtulerat, fuisse Hebręorum traditio confirmat. Siquidem in fine huius lectionis prædicti regis aduentum idem propheta annunciare monstratur. Sed cum habitatores Niniue, Iona interitum ciuitatis prædicante, ne diuina ira denunciatum interitum sustinerent, peccatorum & impietatis pœnitentiam egissent, accepta dei misericordia, grauioribus se criminibus implicuerunt. Qua de causa memoratus propheta spiritu sancto plenus, iudicium dei annuncians, ita est locutus: Deus zelans, & vlciscens dominus est, &c. Iam enim decem tribus ab Assyrijs ductę fuerant in captiuitatem sub Ezechia rege Iuda, sub quo etiam nunc in consolationem populi transmigrati, aduersum Niniuem visio cernitur. Nec erat parua consolatio, tam his qui iam Assyrijs seruiebant, quam reliquis qui sub Ezechia de tribu Iuda & Beniamin ab eisdem hostibus obsidebantur, vt audirent Assyrios quoq; a Chaldęis esse capiendos, sicut in sequentibus libri huius demonstrabitur.

ALIVS PROLOGVS

SCIENDVM est quòd Niniue in nostra lingua de Hebræo speciosam sonat. Speciosus autem hic mundus dicitur: Vnde &, apud Gręcos κόσμος ab ornatu nomen accepit. Et quicquid nunc aduersus Niniuen dicitur, de mundo figuraliter prædicari sentiamus. Quam ob causam & assumptio quã L X X. interpretes dicũt λῆμμα & Aquila κἔμα apud Hebræos massa ponitur, id est graue onus, eo quòd eam aduersus quam prophetatur premat, nec sinat leuare ceruicem. Simulq; hoc attendendum, quòd hęc ipsa vel

assumptio vel onus vel pondus prophetæ sit uisio. Nõ enim loquitur propheta in ecstasi, ut Mõtanus & Priscilla Maximillaq; delirant, sed quod prophetat, liber est visionis intelligentis vniuersa quæ loquitur, & pondus hostium facientis suo populo visionem. De consummatione itaque mundi secundum anagogen, in consolationem sanctorũ prophetia texitur, vt quęcunq; in mũdo vident, quasi prætereuntia & caduca contemnant, & pręparent se ad iudicij diem, vbi vltor aduersum veros Assyrios futurus est dominus.

Argumentum in Nahum prophetam.

NAHVM consolator orbis interpretatur. Increpat ciuitatem sanguinum, & post euersionem illius loquitur. Ecce super montes pedes euangelizãtis & annunciantis pacem.

PROPHETIA NAHVM.

Prædicat maiestatem dei enumerando eius beneficia, & Niniuitis minatur. Cap. I.

NVS NINIVE. Liber uisionis Nahum Elcesęi. A
Deus æmulator, & vlciscens dominus, vlciscens dominus & habens furorẽ: vlciscens dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis. Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentem: dominus in tempestate & turbine viæ eius, & nebulę puluis pedum eius. Increpans mare & exiccans illud: & B
omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus: & flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt: & contremuit terra à facie eius, & orbis, & omnes habitantes in eo. Ante faciem indignationis eius quis stabit? & quis resistet in ira furoris eius? indignatio eius effusa est ut ignis: & petrę dissolutæ sunt ab eo. Bonus dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se. Et in C
diluuio prætereunte consummationem faciet loci eius: & inimicos eius persequentur tenebræ. Quid cogitatis contra dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio. Quia sicut spinæ seinuicem complectuntur: sic conuiuium eorum pariter potantium, consumentur quasi stipula ariditate plena. Ex te exibit cogitans contra dominum malitiã: mente pertractans pręuaricationem. Hęc dicit dominus, Si perfecti fuerint: & ita plures, sic quoque attondentur, & pertransibit: afflixi te, & non affligam te ultra. Et nunc D
conteram virgam eius de dorso tuo, & vincula tua disrumpam. Et pręcipiet super te dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius: de domo Dei tui interficiam sculptile & conflatile, ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es. Ecce super montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem: celebra Iuda festiuitates tuas, & redde uota tua: quia non adijciet ultra ut pertranseat in te belial, vniuersus interiit.

Depingit eis imminentem depopulationem. Cap. II.

A Ascendit qui dispergat coram te, qui custodit obsidionem: contempla
re viam, conforta lumbos, robora virtutem valde. Quia reddidit do
minus superbiam Iacob, sicut superbiam Israel: quia uastatores dissi
pauerunt eos, & propagines eorum corruperunt. Clypeus fortium eius igni
tus, viri exercitus in coccineis: igneę habenæ currus in die pręparationis eius
B & agitatores consopiti sunt. In itineribus conturbati sunt, quadrigę collisæ
sunt in plateis: aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia. Re
cordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis: velociter ascēdent muros
eius, & pręparabitur vmbraculum. Portæ fluuiorum apertæ sunt, & templū
ad solum dirutum. Et miles captiuus abductus est: & ancillę eius minabantur
gementes vt columbæ, murmurantes in cordibus suis. Et Niniue quasi pisci
C scina aquarum aquæ eius. ipsi vero fugerunt. State state: & non est qui re
uertatur. Diripite argentum diripite aurum: & non est finis diuitiarū ex om
nibus vasis desyderabilibus. Dissipata est, & scissa, & dilacerata: & cor ta
bescens, & dissolutio geniculorum, et defectio in cunctis renibus: et facies om
nium eorum sicut nigredo ollę. Vbi est habitaculum leonum, & pascua catu
lorum leonum: ad quam iuit leo, vt ingrederetur illuc: catulus leonis, et nō est
D qui exterreat. Leo cepit sufficiēter catulis suis, & necauit leęnis suis: & imple
uit præda speluncas suas, & cubile suum rapina. Ecce ego ad te dicit dominus
exercituum, & succendam vsque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos
comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam & non audietur vl
tra vox nuntiorum tuorum.

Niniuitarum scelera arguit & eorum euersionem prædicit Cap. III.

A Væ ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij dilaceratione plena: non re
cedet à te rapina. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi fremen
tis, & quadrigæ feruentis, & equitis ascendentis: & micantis gladij,
& fulgurantis hastę, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ: nec est finis
Ezec.24b cadauerum, & corruent in corporibus suis. Propter multitudinem fornicatio
Abac.2c num meretricis speciosę, & gratæ, & habentis maleficia, quę vendidit gentes
Esa.47c in fornicationibus suis, & familias in maleficijs suis Ecce ego ad te dicit domi
B nus exercituum: & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in genti
bus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam? Et proijciam super te abo
minationes, & contumelijs te afficiam, et ponam te in exemplum. Et erit om
nis qui viderit te, resiliet a te, & dicet, Vastata est Niniue: quis commouebit
super te caput? vnde quęram consolatorem tibi? Nunquid melior es Alexan
dria populorum, quę habitat in fluminibus? aquæ in circuitu eius: cuius di
uitię, mare: aquę, muri eius. Æthiopia fortitudo eius, & Ægyptus, et non est
C finis: Aphrica & Libyes fuerunt in auxilio tuo. Sed & ipsa in transmigratio
nem ducta est in captiuitatem: paruuli eius elisi sunt in capite omnium via
rum, & super inclytos eius miserunt sortem, et omnes optimates eius confixi
sunt in compedibus. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quęres au
xilium ab inimico: Omnes munitiones tuę sicut ficus cum grossis suis: si
concussæ fuerint, cadent in os comedentis. Ecce populus tuus mulieres in me
dio tui: inimicis tuis ad apertionē pandentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis
vectes tuos. Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas:

intra in lutũ & calca, subigẽs tene laterẽ. Ibi comedet te ignis: peribis gladio, deuorabit te vt bruchus: cõgregare ergo vt bruchus, multiplicare vt locusta. D
Plures fecisti negotiatiões tuas, q̃ stellæ sint cœli: bruchus expãsus est, et auolauit. Custodes tui q̃si locustæ, et paruuli tui quasi locustę locustarũ q̃ considunt in sepibus in die frigoris: sol ortus est & auolauerũt, & nõ est cognitus locus earũ vbi fuerint. Dormitauerũt pastores tui rex Assur sepelient̃ principes tui: latitauit populus tuus in montibus, & nõ est q cõgreget. Nõ est obscura cõtritio tua, pessima est plaga tua: oẽs qui audierũt auditionẽ tuã, compresserũt manum super te: quia super quẽ non transiit malitia tua semper?

Prologus in prophetiam Habacuc.

Ex procemio commentariorum Hieronymi in Habacuc

QVatuor prophetę in xij. prophetarũ volumine sunt, e q̃bus tres in principio λῆμμα, id est, pondus titulũ habẽt, Nahũ, Habacuc & Malachias. Porrò Zacharias in medio & circa finẽ duos huiuscemodi ponit titulos: e q̃bus unus est, onus verbi dñi in terra Adrach & Damasci requiei eius: alter in fine, scilicet, onus verbi dñi super Israel. De Nahũ orõnibus tuis iã liber vnus ęditus est. De Zacharia et Malachia, si vita comes fuerit, disseret̃. Nũc Habacuc habemus in manibus, q vel ex eo q̃ amabilis dñi est, vocat̃ amplexatio, vel q̃ in certamẽ & luctã & (vt ita dicã) amplexũ cũ deo cõgreditur, amplexantis, id est, luctantis, fortius est nomen. Nullus enim tam audaci voce ausus e q̃ deũ ad disceptationẽ iustitiæ prouocare, & dicere ei: Cur in rebus humanis & mũdi istius politia tãta rerũ versatur iniquitas? Vociferabor ad te vim patiens, & nõ saluabis? Quare ostẽdisti mihi iniquitatem & laborẽ videre? Lacerata est lex, & nõ peruenit vsq; ad finẽ iudiciũ, quia impius præualet aduersum iustum, ideo egreditur iudicium peruersum. Vides q̃ temeraria uox sit, & quodammodo blasphemantis creatorem suum ad iudiciũ prouocare, & vas fragile aduersus figulum cur tale uel tale factum sit disputare. Nec non & hoc animaduertendũ q̃ assumptio vel pondus quæ grauia iã esse diximus, prophetæ visio est, & aduersum Montani dogma per uersum intelligit quod videt, nec vt amens loquit̃, nec more insanientium fœminarũ dat sine mente sonũ. Vnde & Apostolus iubet, vt si prophetantibus alijs alij fuerit reuelatũ, taceãt qui prius loquebant̃. Et statim: Nõ est, inquit, dissensionis deus, sed pacis. Ex quo intelligit̃ cum quis volũtate reticet, & alteri locũ dat ad loquendum, posse loqui & tacere cum velit. Qui iam in ecstasi, id est, inuitus loquitur, nec tacere nec loqui in sua potestate habet. Illud quoq; disce, quia semel à me violenter exigis, vt quasi per quosdam gradus & scalas ad altiora nitenti, historiã tibi interpreter, prophetiã esse cõtra Babylonem & Nabuchodonosor regem Chaldæorum, vt quomodo prior propheta Nahum quem Habacuc sequitur, vaticiniũ habuit contra Niniuen & Assyrios, qui vastauerũt decẽ tribus, q̃ vocantur Israel: ita Habacuc prophetiã habeat aduersus Babylonẽ & Nabuchodonosor, à quibus Iuda & Ierusalem tẽplumq; subuersa sunt. Et vt scias eo tempore fuisse Habacuc, quo iam duæ tribus quę vocabantur Iuda, ductæ erãt in captiuitatẽ, Daniel docere te poterit, ad quem in lacum leonum Habacuc cum prandio mittitur. Quanq̃ apud Hebręos hęc ipsa nõ legatur historia. Igitur siue quis recipiat scriptu-

ram illam, siue non recipiat, vtrunq; pro nobis est. Aut enim iam recipit, & post factā rē liber Habacuc texitur. Aut si nō recipit, quasi propheta scribit quę ventura cognoscit. Interim secundū literā causatur aduersum deū, ppheta, cur Nabuchodonosor templū dei vastat & Iudā, cur Ierusalē quodā vrbs domini destruatur, quare clamet populus, & non audiatur: vociferetur ad dominū oppressus à Chaldęis, & non saluetur: quare etiam ipse propheta vel populus ex cuius persona loquitur ad hoc vixerit, & hucusq; pductus sit, vt iniquitatē hostiū & suum laborē videat, cur iniusticia prævalet aduersum se: & hęc dicit prę mentis angustia, nesciens aurū in igne conflari, et tres pueros de camino ignis puriores exisse quā intrauerāt. Sed & hoc generaliter accipere possumus, quod ex persona humanæ impatientiæ loquatur, vt in querulā vocē & plenā doloris erumpat, dicēs: Quare respicis contēptores & taces, cōculcāte impio iustiorē se Hęc autē loquitur nesciens iudicia dei inuestigabilia & profundū diuitiarū sapientiæ & scientiæ eius, quod non ita videat deus vt videt homo. Homo tantū præsentia respicit, deus futura & ęterna cognoscit. Et quomodo si ęgrotans & ęstuās febribus aquā frigidā postulet, & dicat ad medicū: Vim patior, crucior, vror, & exanimor, vsq; quo medice clamabo et non exaudies? Et respōdeat ei sapientissimus & clementissimus medicus, scio quo tēpore dare debeā quod postulas, non misereor modo, quia misericordia ista crudelitas est, & uoluntas tua contra te petit. Ita & deus noster sciens clementiæ suæ pondera atq; mensuras, interdū non exaudit clamantē, vt eū probet, & magis prouocet eum ad rogandum, & quasi igne excoctū iustiorē & puriorem faciat. Quod intelligens Apostolus secundū id quod misericordiam consecutus est à domino, ait: Sed non deficimus. Et benedicimus dominū in omni tempore: Et scit quod qui perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit, & gloriatur in labore & dolore. Et cum Ieremia dicit: Tribulationē & miseriā inuocabo: vt quomodo alius inuocat deū, sicut sanctus vir & bellator inuictus exercendū se & probandū, tribulationē & miseriam inuenire desiderat.

Illud ex principio commēt. Ieronymi in Habacuc.

ARGVMENTVM.

HABACVC luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, et figit gradum super munitionem, vt Christum in cruce cōtempletur, & dicat Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius. ibi abscondita est fortitudo eius.

PROPHETIA

HABACVC

Queritur apud deum de malitia populi cui vltionem diuinam prædicit. Cap. I.

A

O NVS QVOD VIDIT Habacuc propheta. Vsquequo domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, videre prædam & iniustitiam contra me: & factum est iudicium & contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, et nō peruenit vsq; ad finem iudicium: quia impius prævalet aduersus iustum, propterea egreditur iudiciū peruersum. Aspicite in gentibus & videte, & admiramini, & obstupescite: quia opus fa-

ctum est in diebus vestris,quod nemo credet cum narrabitur.Quia ecce ego B
suscitabo Chaldęos,gentem amaram & velocem, ambulantem super latitu-
dinem terræ,vt possideat tabernacula non sua.Horribilis & terribilis est:ex
semetipsa iudicium:& onus eius egredietur.Leuiores pardis equi eius,& ve-
lociores lupis vespertinis,& diffundentur equites eius:equites nanq; eius de
longe venient,volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. Omnes ad
prędam venient,facies eorum ventus vrens: & congregabit quasi arenam, C
captiuitatem.Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt:
ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet
eam.Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit,& corruet: hęc est fortitudo
eius dei sui.Nunquid non tu a principio domine deus meus, sancte meus, &
non moriemur?Domine in iudicium posuisti eum: & fortem vt corriperes,
fundasti eum.Mundi sunt oculi tui,ne videas malum,& respicere ad iniqui- D
tatem non poteris.Quare non respicis super iniqua agentes, & taces deuoran
te impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile
non habens principem.Totum in hamo subleuauit,traxit illud in sagena sua
& congregauit in rete suum. Super hoc lætabitur & exultabit, propterea
immolabit sagenæ suæ,& sacrificabit reti suo:quia in ipsis incrassata est pars
eius,& cibus eius electus. Propter hoc ergo expandit sagenam suam,& sem-
per interficere gentes non cessat.

Obiurgat auaros & impios. Cap: II.

SVper custodiam meam stabo,& figam gradum super munitionem: & A
contemplabor,vt videam quid dicatur mihi,& quid respondeam ad ar
guentem me.Et respondit mihi dominus,& dixit,Scribe visum, & ex-
plana eum super tabulas:vt percurrat qui legerit eũ.Quia adhuc visus pro-
cul,& apparebit in finem,& non mentietur,si moram fecerit,expecta illum:
quia veniens veniet,& non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta
anima eius in semetipso:iustus autem in fide sua viuet. Et quo modo uinum
potantem decipit:sic erit vir superbus, & nõ decorabitur:qui dilatauit quasi B
infernus animam suam:& ipse quasi mors,& non adimpletur:& congrega-
bit ad se omnes gentes,& coaceruabit ad se omnes populos.Nunquid nõ om
nes isti super eum parabolam sument, & loquelam ęnigmatum eius:& dice-
tur, Vę ei qui multiplicat non sua? vsquequo & aggrauat contra se densum
lutum?Nunquid non repente consurgent, qui mordeant te: & suscitabuntur
lacerantes te,et eris in rapinam eis?Quia tu spoliasti gentes multas,spoliabũt
te omnes qui reliqui fuerint de populis:propter sanguinem hominis, & ini-
quitatem terrę ciuitatis, & omnium habitantium in ea. Væ qui congregat
auaritiam malam domui suę,vt sit in excelso nidus eius, & liberari se putat
de manu mali. Cogitasti confusionem domui tuæ, concidistis populos mul- C
tos,& peccauit anima tua. Quia lapis de pariete clamabit: & lignum quod
inter iuncturas ædificiorum est,respondebit. Væ qui ædificat ciuitatem in san
guinibus,& præparat vrbem in iniquitate.Nunquid non sunt hæc a domino
exercituum?Laborabunt enim populi in multo igne:& gentes in vacuum,
& deficient.Quia replebitur terra,vt cognoscant gloriã domini,quasi aquę
operientes mare. Vę qui potum dat amico suo,mittens fel suum et inebrians:
vt aspiciat nuditatem eius,Repletus es ignominia pro gloria:bibe tu quoque

D & consopire: circundabit te calix dexterę domini, & vomitus ignominiæ su
per gloriam tuam. Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium
deterrebit eos de sanguinibus hominis & iniquitate terrę, & ciuitatis & om
nium habitantiũ in ea. Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus:
conflatile, & imaginem falsam: quia sperauit in figmento fictor eius vt face-
ret simulachra muta. Vę qui dicit ligno, Expergiscere: Surge, lapidi tacenti,
nunquid ipse docere poterit. ecce iste coopertus est auro & argento: & omnis
spiritus non est in visceribus eius. Dominus autem in templo sancto suo: si-
leat a facie eius omnis terra.

Oratio Habacuc pro ignorantijs.

De postremo aduentu Christi iudicis. Cap. III.

A DOmine audiui auditionem tuam, & timui, domine opus tuum in me
dio annorum, viuifica illud: in medio annorum notum facies: cum
iratus fueris, misericordię recordaberis. Deus ab austro veniet, & san
ctus de monte Pharan semper: operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena
est terra. Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius: ibi abscondita est
fortitudo eius. Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes
eius. Stetit & mensus est terram: aspexit, & dissoluit gentes, & contriti sunt
montes seculi: incuruati sunt colles mundi, ab itineribus ęternitatis eius. Pro
B iniquitate vidi tentoria Æthiopię, turbabuntur pelles terrę Madian. Nun-
quid in fluminibus iratus es domine? aut in fluminibus furor tuus. vel in ma-
ri indignatio tua: quia ascendes super equos tuos, & quadrigę tuæ saluatio.
Suscitans suscitabis arcum tuum, iuramenta tribubus quæ locutus es: fluuios
scindes terræ. Viderunt te, & doluerunt montes, gurges aquarum transiit, de-
C dit abyssus vocem suam, altitudo manus suas leuauit. Sol & luna steterũt in
habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis ha-
stæ tuę. In fremitu conculcabis terrã, & in furore obstupefacies gẽtes. Egres-
sus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Percussisti caput
de domo impij, denudasti fundamentum vsq; ad collum, semper. Maledixisti
sceptris eius, capiti bellatorum eius, venientibus vt turbo ad dispergendum
me: exultatio eorum, sicut eius qui deuorat pauperem in abscondito. Viam fe
cisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. Audiui, & conturbatus
D est venter meus, a voce contremuerunt labia mea: ingrediatur putredo in os-
sibus meis, & subter me scateat: ut requiescam in die tribulationis, vt ascen-
dam ad populum accinctum nostrum. Ficus enim non florebit, & non erit
germen in vineis. mentietur opus oliuę, & arua non afferent cibum: abscin-
detur de ouili pecus, & non erit armentum in prę sepibus. Ego autem in do-
mino gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo. Deus dominus fortitudo mea, &
ponet pedes meos quasi ceruorum: & super excelsa mea deducet me victor,
in psalmis canentem.

Prologus

TRadunt Hebræi,cuiuscunq; prophetæ pater aut auus ponatur in titulo ipsos quoque prophetas fuisse. Vnde & Amos unum de duodecim prophetis,qui dixit: Nō sum ꝑpheta.nec filius prophetæ,sed pastor capra rum,uelicans sycomoros,patris nomē in titulo non habere. Hoc si uerum est Sophonias propheta est,qui nomine(ut ita dicam)prophetico et gloriosa maiorum suorum stirpe generatus est. Habuit enim patrē Chusi ,auū Godoliā, proauū Amariā,atauū Ezechiam,& talem quadrigam ipse velut extremus auriga cōpleuit. Nomē Sophoniæ,alij speculā,alij arcanū domini trāstulerūt Siue igitur specula,siue absconditū domini interpretetur, vtrunq; prophetæ cōuenit. Dicitur enim ad Ezechielē: Fili hominis,speculatorē te posui domui Israel. Iste ergo propheta qui erat in specula & in sublimibus constitutus,& pouerat mysteria domini,filius erat Chusi,qui interpretaẗ humilitas. Habebat quoq; auū Godoliā,qui dicitur magnitudo domini, et proauū Amariam qui & ipse vertitur in sermonē domini,et atauū Ezechiā,qui sonat fortitudo domini. De fortitudine itaq; domini natus est sermo domini , & de sermone domini nata est magnitudo domini , & de magnitudine domini nata est humilitas,ut cum uenerit aliquis ad perfectum,dicat: Quia non sum dignus uocari apostolus . Et illud in psalmis: Domine non est exaltatū cor meū,neq; elati sunt oculi mei. Iosiam regem Iudæ,cuius temporibus Sophonias prophetasse inuenitur,deo prę omnibus regibus Iudæ placuisse,historia quarti libri Regū & secundi Paralipomenon demōstrat, Iosias simulachra quæ pater suus Amō uel auus Manasses in templo dei colocauerat,deiecta comminuisse mōstratur. In quibus etiā serpētem æneum à Moyse factum,cui errori inductus populus superstitione idolorum detentus, admiserat. Idem custodisse pascha,& intermissis temporibus multis solus celebrasse monstratur Ideo deus per prophetā tēporibus memorati regis quæ prouentura erāt,ostendens gentibus quidem, lectione cōprehēsis affuturū iudicium , populo uero Israel salutem,& ciuitati Ierusal ērestaurationem tunc temporis tribendam,textulectionis denūtauit.

ARGVMENTVM IN EVNDEM.

Sophonias speculator & arcanorū dei cognitor,audit clamorē à porta piscium:& eiulatum à secunda,& contritionē à collibus: Indicit quoq; vlulatū habitatoribus pilę: quia cōticuit omnis populus Chanaan,disperierunt vniuersi qui inuoluti erant argento.

PROPHETIA
SOPHONIAE

Prophetat quæ mala super Iudam ventura sunt Cap. I

VERBVM domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi,filij Godoliæ,filij Amariæ,filij Ezechiæ,in A
diebus Iosię filij Amō regis Iudę Congregās congregabo omnia a facie terrę dicit dominus congregās hominē et pecus,congregās volatilia cœli & pisces maris:et ruinę impiorū erunt:& disperdā homines a facie terræ dicit dominus,Et extendā manū meā super Iudā & super omnes habitantes Ierusalē & disperdā de loco hoc, reliquias Baal , & nomina ędituorum cum sacerdotibus : & eos qui adorant

B super tecta militiam cœli,& adorant,& iurant in domino,& iurant in Melchom:& qui auertuntur de post tergum domini, & qui non quæsierunt dominum,nec inuestigauerũt eum. Silete a facie domini dei:quia iuxta est dies domini,quia præparauit dominus hostiã,sanctificauit vocatos suos . Et erit in die hostię domini visitabo super principes , & super filios regis , & super omnes qui induti sunt veste peregrina:& visitabo super omnem qui arrogãter ingreditur super limen in die illa,qui complent domum domini sui iniqui
C tate & dolo. Et erit in die illa,dicit dominus , vox clamoris a porta piscium, & ululatus a Secunda,& contritio magna a collibus. Vlulate habitatores pilę,conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes inuoluti argento. Et erit in tempore illo:scrutabor Ierusalem in lucernis , & uisitabo super uiros defixos in fecibus suis:qui dicunt in cordibus suis,Non faciet bene dominus,& non faciet male. Et erit fortitudo eorum in direptionem,& domus eorum in desertum:& ædificabunt domos,& non habitabunt:& plantabũt uineas,& non bibent uinum earum. Iuxta est dies domini magnus,iuxta est et
D uelox nimis:uox diei domini amara,tribulabitur ibi fortis. Dies irę dies illa, dies tribulationis & angustię,dies calamitatis & miserię,dies tenebrarum et caliginis,dies nebulę & turbinis:dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas et super angulos excelsos . Et tribulabo homines, et ambulabunt ut cęci, quia domino peccauerunt:et effundetur sanguis eorum sicut humus,et corpora eorum sicut stercora. Sed et argentum eorum, et aurum eorum non poterit liberare eos in die irę domini:in igne zeli eius deuorabitur omnis terra,quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

Exhortatur ad honestatem vitæ,& vaticinatur mala gentibus. Cap. II.

A CONuenite,congregamini gens nõ amabilis:priusq̃ pariat iussio quasi puluerem transeuntem diem, anteq̃ ueniat super uos ira furoris domini,anteq̃ ueniat super uos dies indignationis domini. Quęrite dominum omnes mansueti terrę, qui iudicium eius estis operati : quęrite iustum, quærite mansuetum:si quomodo abscondamini in die furoris domini . Quia Gaza destructa erit, et Ascalon in desertum , Azotum in meridie eijcient, et Accaron eradicabitur. Vę qui habitatis funiculum maris , gens perditorum:
B uerbum domini super uos Chanaan terra Philisthinorum , et disperdam te, ita ut non sit inhabitator. Et erit funiculus maris requies pastorum et caulæ et erit funiculus eius qui remanserit de domo Iuda,ibi pascentur:in domibus Ascalonis ad uesperam requiescent:quia uisitabit eos dominus deus eorum, et auertet captiuitatem eorum. Audiui opprobrium Moab,et blasphemias filiorum Ammon:quæ exprobrauerunt populo meo,et magnificati sunt super terminos eorum . Propterea uiuo ego dicit dominus exercituum deus : quia
C Moab ut Sodoma erit,et filij Ammon quasi Gomorrha,siccitas spinarum et aceruі salis,et desertum usque in ęternum : reliquię populi mei diripient eos, et residui gentes meę possidebunt illos. Hoc eis eueniet pro superbia sua:quia blasphemauerunt , et magnificati sunt super populum domini exercituum. Horribilis dominus super eos, et attenuabit omnes deos terræ : et adorabunt eum uiri de loco suo,omnes insulę gentiũ. Sed et uos Æthiopes interfecti gladio meo eritis. Et extendet manum suam super Aquilonem , et perdet Assur: et ponet speciosam in solitudinem et in inuium et quasi desertum. Et accuba-

bunt in medio eius greges, omnes bestię gentium: & onocrotalus & ericius in liminibus eius morabuntur: vox cantantis in fenestra, coruus in superliminari, quoniam attenuabo robur eius. Hęc est ciuitas gloriosa habitans in confidentia: quæ dicebat in corde suo, Ego sum, & extra me nō est alia amplius: quomodo facta est in desertum cubile bestię? Omnis qui transit per eam, sibilabit, & mouebit manum suam. D

Quare Iudæis relictis dominus gentes assumpserit. Cap. III.

VÆ prouocatrix & redempta ciuitas, columba. Non audiuit vocem, & non suscepit disciplinam: in domino non est confisa, ad deum suū non appropinquauit. Principes eius in medio eius quasi leones rugiētes: iudices eius lupi vespere, non relinquebant in mane. Prophetę eius vesani, viri infideles: sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniuste egerunt contra legem. Dominus iustus in medio eius non faciet iniquitatem: mane mane iudicium suum dabit in lucem, & non abscondetur: nesciuit autem iniquus confusionem. Disperdidit gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat: desolatæ sunt ciuitates eorum remanente viro, neq; vllo habitatore. Dixi, Attamen timebis me, suscipies disciplinam: & non peribit habitaculum eius, propter omnia in quibus visitaui eam: veruntamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas. Quapropter expecta me dicit dominus, in die resurrectionis meę in futurnm, quia iudiciū meum vt congregem gentes, & colligam regna: & effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei: in igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra. Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno. Vltra flumina Æthiopię, inde supplices mei filiį dispersorum meorum deferent munus mihi. In die illa non confunderis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus pręuaricata es in me: quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbię tuę, & nō adijcies exaltari amplius in monte sancto meo. Et derelinquā in medio tui populum pauperem & egenum: & sperabunt in nomine domini. Reliquię Israel non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non inuenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur & accubabunt, et nō erit qui exterreat. Lauda filia Sion, iubila Israel: lętare, & exulta in omni corde filia Ierusalem, Abstulit Dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos: rex Israel Dominus in medio tui, non timebis malum vltra. In die illa dicetur Ierusalem, Noli timere: Sion, non dissoluantur manus tuę. Dominus deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit: gaudebit super te in lętitia, silebit in dilectione tua, & exultabit super te in laude. Nugas qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant: vt nō vltra habeas super eis opprobrium. Ecce ego interficiam omnes qui afflixerunt te in tempore illo: & saluabo claudicātem, & eam quę eiecta fuerat congregabo: & ponam eos in laudem & in nomen, in omni terra confusionis eorum: In tempore illo quo adducam vos, & in tempore quo congregabo vos: dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem vestram coram oculis vestris, dicit dominus.

A — Ezech. 22. Mich. 3. d — B — C — D

Prologus in Aggæum prophetam.

IEREMIAS propheta ob causam periurij Sedechiæ regis (ut histo-
ria libri secundi Paralipomenon indicat) qui fidē promissam Nabucho-
donosor regi Chaldęorum nō seruauerat, populum Israel refert cum me-
morato rege Ierusalem, expugnata Ierusalem, captiuum in Babylonem fuisse
perductum. Sed cum memoratus populus multis temporibus idolis seruien-
do, etiam effusione sanguinis innocentum se grauiter impiasset, uolens deus
generationem uniuersam eiusdem populi ob causas memoratas penitus depe
rire, septuaginta annorum captiuitatem eundē populum in regno Chaldęo-
rum statuit sustinere, hac ratione, ut completo numero annorū, nouus popu-
lus a memoratis peccatis immunis ad renouationē Ierusalē perueniret. Sexa-
gesimo itaq; secundo anno, regno Chaldæorum subuerso, cui adhuc octo an-
ni restabant ad regnandum, quod etiam sexta uisio Danielis ostēdit, propter
causam sacrilegij, quę in eadem uisione continetur, fuisse extinctum, Darius
qui Medis imperabat, ut septima uisio Danielis ostendit, memoratorum in
regno successit. Cuius primo anno regni, ut decima uisio Danielis manifestat
Daniel supputatis annis, uidens appropinquare tempus reuersionis quę per
Ieremiam fuerat promissa, orans tam pro se q̄ pro populo, eandem promis-
sionem a deo postulabat impleri, cui per archangelum Gabrielem in eadem
uisione iuxta preces eiusdem uniuersa completa esse deus dixit. Nam morien-
te supradicto Dario rege Medorum & succedente in regno Cyro rege Per-
sarum, promissione dei completa, per eundem regem populumq; Israel in Ie
rusalem reductum, historia secundi libri Paralipomenon, & initium Ezræ
prophetę confirmant. Cumq; a populo Israel & a senioribus templum dei
ędificari cœpisset, mortuo Cyro rege ac regnante Dario rege Persarum qui
memorato Cyro successerat, uicinę gentes ciuitatis Ierusalem (ut idem Ezras
refert) restaurationem templi & ciuitatis resistendo impedire cœperūt. Qua
ratione deterritus populus Israel, reparationē supradicti templi domini, nec-
dum iuxta promissionem concessam esse credebat. Propter quod in secundo
anno regni memorati Darij regis Persarum, Aggęus propheta a deo mis-
sus ad Zorobabel, qui de tribu Iuda erat, qui potestatem regni suscepturus
erat, & Iesum filium Iosedech summum sacerdotem admonet, ut credant cō
pleto numero annorum tempus restaurationis Ierusalem aduenisse, hoc etiā
addito, ne incredulitatem populi uellent imitari, de quo deus per eum dixit:
Populus hic dicit: Nōdum uenit tempus ut ædificetur domus dei. Omnia au
tem quæ textu huius prophetię continentur, reuersionem populi, ędificatio-
nem templi, renouationem ciuitatis, obseruationem sacerdotalem, & interi-
tum regnorum gentium exterarum significant.

ARGVMENTVM

AGGÆVS festiuus & lętus, qui seminauit in lachrymis ut in gaudio
meteret, destructum templum reædificat, deumq; patrem inducit loquentem:
Adhuc unum modicum est, & ego commouebo coelum & terram, mare &
aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus cunctis gentibus.

Prophetia

PROPHETIA AGGÆI

Increpat Iudæos quod templi restaurationem non acceleterent. Cap. I

I N ANNO SECVNDO Darij regis, in mense A
sexto, in die vna mẽsis factũ est uerbũ domini in manu
Aggęi ,pphetę ad Zorobabel filiũ Salathiel ducẽ Iuda
& ad Iesum filiũ Iosedec sacerdotem magnum, dicens:
1 Hæc ait dominus exercituũ, dicens: Populus iste dicit, 1.Esd.6 a
Nondum venit tempus domus domini ædificandę. Et
factum est verbum domini in manu aggæi prophetę,
dicens: Nunquid tempus vobis est, vt habitetis in do- B
mibus vestris laqueatis, et domus ista deserta? Et nũc hęc dicit dominus exer Deut.28 d
cituũ: Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum & intuli- Mich.6 d
stis parum: comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati. ope
ruisti vos, & non estis calefacti: et qui mercedes congregauit, misit eas in sac
culum pertusum. Hæc dicit dominus exercituum. Ponite corda vestra super
vias vestras, ascendite in montem, portate ligna, & ędificate domum: & ac-
ceptabilis mihi erit, et glorificabor, dicit dominus. Respexistis ad amplius, et C
ecce factum est minus: & intulistis in domũ, & exufflaui illud quam ob cau-
sam, dicit dñs exercituũ? quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnus-
quisq; in domum suam. Propter hoc super vos prohibiti sunt cœli ne darent
rorem, & terra prohibita est ne daret germen suum: & uocaui siccitatem su-
per terram & super mõtes & super triticum & super uinum & super oleũ et
quęcunq; profert humus, & super homines & super iumenta & super om-
nem laborem manuũ. Et audiuit Zorobabel filius Salathiel, et Iesus filius Io D
sedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi uocẽ domini dei sui, & uer
ba Aggęi prophetę, sicut misit eum dominus deus eorum ad eos: et timuit po
pulus a facie domini. Et dixit Aggæus nuntius domini de nuntijs domini, po
pulo dicens: Ego uobiscum sum, dicit dominus. Et suscitauit dominus spiritũ
Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis
magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt, et faciebant
opus in domo domini exercituum dei sui.

Exhortatur eos ad fortitudinem, describitque magnificentiam secundi templi, id est ecclesiæ, Cap. II.

IN die uicesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darij A
regis. In septimo mense, uicesima & prima mensis: factũ est uerbum do
mini in manu Aggæi prophetę, dicens: Loquere ad Zorobabel filiũ Sala
thiel ducẽ Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, & ad reli-
quos populi, dicens: Quis in vobis est derelictus, qui uidit domum istam in
gloria sua prima: & quid vos videtis hanc nunc? Nunquid non ita est, quasi
non sit in oculis uestris? Et nunc confortare Zorobabel, dicit dominus, & cõ
fortare Iesu fili Iosedec sacerdos magne, & cõfortare omnis populus terræ, di
cit dominus exercituum: & facite (quoniam ego uobiscum sum, dicit domi-
nus exercituum) uerbum quod pepigi uobiscum cum egrederemini de terra
Ægypti; & spiritus meus erit in medio uestrum; nolite timere. Quia hæc

B dicit dominus exercituum: Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo coelum & terram & mare & aridam. Et mouebo omnes gentes, et ueniet desideratus cunctis gentibus: & implebo domũ istã gloria, dicit dominus exercituum: Meum est argentum, & meum est aurum, dicit dominus exercituũ. Magna erit gloria domus istius nouissimę plus quàm primæ, dicit dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit dominus exercituum. In vicesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darij regis, factum est verbum domini ad Aggæum prophetam, dicẽs: Hęc dicit dominus deus exercituum, Interroga sacerdotes legem, dicens, Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panem aut pulmentum aut vinum aut oleum aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Respondentes

C autem sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggęus: Si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur. Et respõdit Aggæus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Et nunc ponite corda vestra, a die hac et supra antequam poneretur lapis super lapidem in templo domini: Cum accederetis ad aceruum viginti modiorum, & fierent decẽ: & intraretis ad torcular vt exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebãt vigin

Exo: 10. c & 9. c ti: Percussi vos vento vrente, & aurugine, & grandine omnia opera manuũ vestrarum: & non fuit in uobis qui reuerteretur ad me dicit dñs. Ponite corda

D vestra ex die ista & in futurũ, a die vicesima & quarta noni mẽsis: a die qua fundamenta iacta sunt templi dñi, ponite super cor uestrum: Nũquid iam semen in germine est: & adhuc vinea & ficus & malogranatũ & lignum oliuę non floruit? ex die ista benedicam. Et factum est verbum domini secundò ad Aggæum, in vicesima & quarta mensis, dicẽs: Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens: Ego mouebo coelum pariter & terram. Et subuertam soliũ regnorum, & conteram fortitudinem regni gentium: & subuertam quadrigam & ascensorem eius: & descendent equi & ascensores eorum, vir in gladio fratris sui. In die illa dicit dominus exercituum, assumam te Zorobabel fili Salathiel serue meus, dicit dominus: & ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit dominus exercituum.

Præfatio in Zachariam prophetam.

SECVNDO anno Darij regis Medorum Aggæum & Zachariam prophetasse, lectiones eorundem declarant. Sed hac de causa Aggęus Zacharię in ordine prophetarũ pręlatus esse videtur, quod eum duobus mensibus, vt prędictorũ lectiones ostendunt, in prophetia pręcessisse inuenitur, et ad reparationem templi præcepto dei populum animasse, vt Esdras refert, dicens: In secundo anno Darij regis Persarum prophetauerũt Aggęus & Zacharias filius Addo prophetę, super Iudæos qui erant in Iuda & Ierusalem, super Israel in nomine dei Israel super eos. Tunc surrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, & principes eius, inchoaueruntque ędificare domum dei, quę est in Ierusalem. Quibus cum adessent prophetę, exhortatione sua adiuuerũt eos. Nam & populum Israel ab imitatione paternorum de-

lictorum,per suam admonitionem idem propheta cupiēs reuocare,verbis le ctione comprehensis vsus est. Vidi nocte,et ecce vir ascenderat super equum rubeum &c. Vidit propheta virum equo rubeo sedentem,& stantem in medio myrteti vmbrosi,cuius visionis hęc solutio est: Vir ascendens equum rubeum:licet angelus intelligatur,tamen quia prędicti coloris equum conscendere visus est,vindictam sanguinis in eam gentem significat afferēdam,quæ populum Israel in captiuitatem redegerat. Nam & Isaias propheta, per ruborem vestimentorum,inter gentes vindictam cum sanguine à deo proferendā demonstrans,his verbis vsus est dicens. Quis est iste qui venit de Edō tinctis vestibus de Bosra &c. Stantem vero in medio myrteti vmbranis quod dixit,lętitiā populo affuturam,per myrteti significationem voluit designari Eius ligni Moyses in Leuitico cum faceret mentionem,ait: Accipietis die prima fructus ligni speciosi,vt lætitiam populi,per bene olētis ligni & speciosi vmbraculū demonstraret. Sed hanc visionē quę liberationem populi,& vindictam de aduersarijs affuturā demonstrat,ob hoc noctu propheta se vidisse memorauit,quia populū Israel in prima liberatione de terra Aegypti,noctu discessisse constabat:cuius exempli quia præsens populus aliquam partem in se retinere videbatur,liberatio eiusdem ac reditus captiuitatis de terra Chaldæorum per noctem prophetæ est reuelata.

ZACHARIAS memor domini sui,multiplex in prophetia, Iesum vestibus sordidis vestitum & lampadem oculorum septem, candelabrumq; aureum cum totide lucernis quot oculis, duas quoq; oliuas à sinistris lapidis cernit & à dextris,& post equos rufos varios & albos, & dissipatas quadrigas ex Ephraim,& equum de Ierusalem,pauperē regem vaticinatur,& prędicit regem sedentem super pullum filium asinę subiugalis.

PROPHETIA

ZACHARIÆ

Monet populum vt exemplo maiorum obediant verbis dei & læta nunciat. Cap. I.

IN MENSE octauo in anno secundo Darij,factū est verbū domini ad Zachariā filium Barachiæ filij Addo prophetam,dicens: Iratus est dominus super patres vestros iracundia. Et dices ad eos: Hęc dicit dominus exercituū: Conuertimini ad me,ait dominus exercituum:& conuertar ad vos dicit dominus exercituū. Ne sitis sicut patres vestri,ad quos clamabant prophetæ priores,dicentes: Hæc dicit dominus exercituū: Conuertimini de vijs vestris malis,& de cogitationibus vestris pessimis:et nō audierunt neq; attenderunt ad me dicit dominus. Patres vestri vbi sunt? & ꝓphetę nunquid in sempiternū uiuent? Veruntamen uerba mea & legitima mea quæ mādaui seruis meis prophetis,nunquid non comprehenderunt patres vestros,& conuersi sunt,& dixerunt: Sicut cogitauit dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras,& secundum adinuentiones nostras fecit nobis. In die

B vicesima & quarta vndecimi mensis Sabat:in anno secundo Darij, factũ est verbum dñi ad Zachariam filium Barachię filij Addo prophetã,dicens: Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum,& ipse stabat inter myrteta quæ erant in profundo:& post eum equi rufi,varij & albi. Et dixi: Quid sunt isti,domine mi?Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me:Ego ostendam tibi quid sint hæc.Et respondit vir qui stabat inter myrteta,& dixit:Isti sunt quos misit dominus,vt perambulent terrã. Et responderunt angelo domini,qui stabat inter myrteta,& dixerũt:Perambulauimus terrã,& ecce omnis terra habitatur & quiescit.Et respondit angelus dñi, & dixit:Do

C mine exercituum vsquequo tu nõ misereberis Ierusalẽ & vrbium Iuda, quibus iratus es,iste iam septuagesimus annus est?Et respondit dominus angelo qui loquebaẽ in me verba bona, verba consolatoria. Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me,Clama,dicens:Hæc dicit dominus exercituum: Zelatus sum Ierusalem & Sion zelo magno.Et ira magna ego irascor super gentes opulentas:quia ego iratus sum parum,ipsi verò adiuuerunt in malũ. Propterea hæc dicit dominus:Reuertar ad Ierusalem in misericordijs,domus mea ędificabitur in ea,ait dominus exercituum,& perpendiculum extendetur super Ierusalem.Adhuc clama dicẽs,Hęc dicit dominus exercituum:Adhuc af

D fluent ciuitates meę bonis,& consolabitur adhuc dominus Sion, & eliget adhuc Ierusalem.Et leuaui oculos meos,& vidi,& ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelũ qui loquebatur in me:Quid sunt hæc?Et dixit ad me:Hæc sunt cornua quæ ventilauerunt Iudam & Israel & Ierusalem.Et ostendit mihi dominus quatuor fabros.Et dixi:Quid isti veniunt facere?Qui ait,dicens:Hęc sunt cornua quę ventilauerunt Iudam per singulos viros,& nemo eorum leuauit caput suum, & venerunt isti deterere ea, vt dejciant cornua gentium quę leuauerunt cornu super terram Iuda vt dispergerent eam.

Vaticinia liberationis Ierusalem per Christum. Cap. II.

A ET leuaui oculos meos, & vidi; & ecce vir,& in manu eius funiculus mensorum.Et dixi:Quò tu vadis?Et dixit ad me: Vt metiar Ierusalẽ, & videã quanta sit longitudo eius,& quanta latitudo eius. Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebaẽ in occursum eius.Et dixit ad eum:Curre,loquere ad puerum istum, dicens:Absq;

B muro habitabitur Ierusalem prę multitudine hominum & iumentorum in medio eius.Et ego ero ei,ait dominus,murus ignis in circuitu:et in gloria ero in medio eius.O,ò,fugite de terra Aquilonis,dicit dominus:quoniam in quatuor ventos cœli dispersi vos,dicit dominus. O Sion fuge quæ habitas apud

C filiam Babylonis,quia hęc dicit dominus exercituum, Post gloriã misit me ad gentes quæ spoliauerunt vos:qui enim tetigerit vos tangit pupillam oculi eius:quia ecce ego leuo manum meam super eos,& erunt prædæ his qui seruiebant sibi:& cognoscetis quia dominus exercituum misit me. Lauda & lætare filia Sion:quia ecce ego venio,& habitabo in medio tui,ait dominus.Et

D applicabuntur gentes multæ ad dominum in die illa,& erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & scies quia dominus exercituum misit me ad te.Et possidebit dominus Iudam partem suam in terra sanctificata:& eliget adhuc Ierusalem.Sileat omnis caro à facie domini:quia cõsurrexit de habitaculo sancto suo.

De sacerdotio Christi sub typo Iesu sacerdotis. Cap. III.

ET ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum stantē coram angelo do- A
mini,& satā stabat à dextris eius,vt aduersaretur ei.Et dixit dominus
ad satan, Increpet dominus in te satan:& increpet dominus in te , qui
elegit Ierusalem:nunquid non iste torris,erutus de igne?Et Iesus indutus ve-
stibus sordidis:& stabat ante faciem angeli.Qui respondit,& ait ad eos qui B
stabant coram se,dicens:Auferte vestimenta sordida ab eo . Et dixit ad eum:
Ecce,abstuli a te iniquitatem tuam,& indui te mutatorijs.Et dixit: Ponite ci
darim mundam super caput eius.Et posuerunt cidarim mundam super caput
eius,& induerūt eum vestibus:et angelus domini stabat.Et contestabatur an C
gelus domini Iesum,dicens: Hęc dicit dominus exercituum , Si in vijs meis
ambulaueris, & custodiam meam custodieris : tu quoque iudicabis domum
meam,& custodies atria mea,& dabo tibi ambulantes de his qui nūc hic as-
sistunt.Audi Iesu sacerdos magne,tu & amici tui qui habitāt coram te, quia
viri portendentes sunt.ecce enim ego adducam seruum meum orientē.Quia D
ecce lapis quem dedi coram Iesu:super lapidem vnum septem oculi sunt.ecce
ego cęlabo sculpturam eius,ait dominus exercituum:et auferam iniquitatem
terrę illius in die vna.In die illa dicit dominus exercituum, vocabit vir ami-
cum suum subter vineam & subter ficum.

Visio alia Christum mystice significans. Cap. IIII.

ET reuersus est angelus qui loquebatur in me:& suscitauit me, quasi ui A
rum qui suscitatur de somno suo.Et dixit ad me:Quid tu vides?Et di-
xi:Vidi,& ecce candelabrum aureum totum,& lampas eius super ca-
put ipsius:& septem lucernæ eius super illud:& septē infusoria lucernis quæ
erant super caput eius.& duę oliuę super illud:vna a dextris lāpadis, & una
a sinistris eius.Et respondi,& aio ad angelum qui loquebatur in me , dicens: B
Quid sunt hęc domine mi?Et respondit angelus qui loquebatur in me,& di-
xit ad me:Nunquid nescis quid sunt hæc?Et dixi:Non domine mi. Et respon
dit,& ait ad me,dicens:Hoc est verbum domini ad Zorobabel, dicens:Non
in exercitu,nec in robore:sed in spiritu meo,dicit dominus exercituum. Quis
tu mons magne coram zorobabel in planum?& educet lapidem primarium, C
& exæquabit gratiam gratiæ eius . Et factum est verbum domini ad me,di-
cens:Manus zorobabel fundauerunt domum istam,& manus eius perficient
eam:& scietis quia dominus exercituum misit me ad vos. Quis enim despe
xit dies paruos?& lætabuntur,& videbunt lapidem stanneum in manu zoro D
babel. Septem isti:oculi sunt domini, quia discurrunt in vniuersam terram.
Et respondi, & dixi ad eum:Quid sunt duę oliuę istæ ad dexteram candela-
bri,& ad sinistram eius?Et respondi secundò,& dixi ad eum . Quid sunt duæ
spicę oliuarum,quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex
auro?Et ait ad me,dicens: Nunquid nescis quid sunt hęc ? Et dixi: Non, Do-
mine mi . Et dixit : Isti sunt duo filij olei , qui assistunt dominatori vniuer-
sæ terræ .

Ob scelera hominum offensum esse deum docet. Cap. V.

ET conuersus sum,& leuaui oculos meos:& vidi,& ecce volumen vo- A
lans.Et dixit ad me:Quid tu vides?Et dixi:Ecce ego video volumē vo
lans:longitudo eius uiginti cubitorum,& latitudo eius decē cubitorū.

B Et dixit ad me: Hęc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terrę:
quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eam, & ligna eius & lapides eius.

C Et egressus est angelus qui loquebať in me: & dixit ad me: Leua oculos tuos, & vide: quid est hoc quod egreditur? Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in vniuersa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphorę. Et dixit: Hęc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os eius. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duę mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milui: et leuauerunt amphoram inter terram & cœlum. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quò istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ędificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

D

Potentiæ dei descriptio, quæuis suo nutu moderantis. Cap. VI.

A ET conuersus sum, & leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor quadrigę egredientes de medio duorum montium: & montes, montes ęrei. In quadriga prima equi rufi, in quadriga secunda equi nigri, in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varij & fortes. Et respondi, & dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quid sunt hęc domine mi? Et respōdit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cęli, qui egrediūtur vt stent coram dominatore omnis terræ. In qua erant equi nigri, egrediebātur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varij egressi sunt ad terrā Austri: qui autem erant robustissimi, exierunt, & quęrebāt ire & discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite perambulate terram, & perambulauerunt terrā. Et uocauit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram

B

C Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis. Et factum est verbum domini ad me, dicens: Sume a transmigratione ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Iosię filij Sophonię, qui venerunt de Babylone. Et sumes aurum & argentum, & facies coronas: & pones in capite Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, et loqueris ad eum dicens: Hæc ait dominus exercituum, dicens: Ecce vir oriens nomē eius:

D & subter eum orietur, & ędificabit templum domino. Et ipse extruet templū

Zach.3.b domino, & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo. Et erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos. Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaię, & Hen filio Sophoniæ, memoriale in templo domini. Et qui procul sunt, venient, & ędificabunt in templo domini, & scietis quia dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem domini dei vestri.

Instruit quod sit verum & deo acceptum ieiunium. Cap. VII.

A ET factum est in anno quarto Darij regis, factum est verbum domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est Casleu. Et miserunt ad domum dei Sarasar & Rogommelech, & uiri qui erant cū eo, ad precandum faciem domini: vt dicerent sacerdotibus domus domini exercituum, & prophetis, loquentes: Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel san

ædificare me debeo, sicut iam feci multis annis? Et factum est verbum domini exercituum ad me, dicens: Loquere ad omnem populum terrę, & ad sacerdo B
tes, dicens: Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos: nunquid ieiunium ieiunastis mihi? & cum comedistis & bibistis, nunquid vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis? Nunquid non sunt verba quę locutus est dominus in manu prophetarum priorũ, cum adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa, & vrbes in circuitu eius, et C
ad Austrum & in campestribus habitaretur? Et factum est verbum domini ad Zachariam, dicens: Hæc ait dominus exercituum, dicens: Iudicium uerum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Esa.58.b.
Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, ne audirent. Et cor suum posuerunt vt adamantem, ne audirent legem & verba quę misit domi D
nus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum, et facta est indignatio magna a domino exercituum. Et factum est sicut locutus est, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiam, dicit dominus exercituum. Et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt: & terra desolata est ab eis, eò quod nõ esset trãsiens & reuertens: & posuerunt terrã desyderabilem in desertũ.

Iræ dei causas recenset, quam tamen vitæ cõmutatione affirmat posse placari. Cap. VIII.

ET factum est verbum domini exercituum ad me, dicens: Hęc dicit do A
minus exercituum: Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam. Hęc dicit dominus exercituum: Reuersus sum ad Sion, & habitabo in medio Ierusalem: & vocabitur Ierusalem Ciuitas veritatis, & Mons domini exercituũ mons sanctificatus. Hęc dicit dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Ierusalem, & viri baculus in manu eius præ multitudine dierum. Et plateę ciuitatis complebuntur infantibus & puellis ludentibus in plateis eius. Hęc dicit dominus exercituũ: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi huius in diebus illis, nun B
quid in oculis meis difficile erit, dicit dominus exercituum? Hæc dicit dominus exercituum: Ecce ego saluabo populum meum de terra orientis, & de terra occasus solis. Et adducam eos, & habitabunt in medio Ierusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in deum in veritate & in iustitia. Hæc dicit dominus exercituum: Confortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus Iere.31.f.
sermones istos per os prophetarũ in die qua fundata est domus domini exercituum, vt templum ędificaretur. Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces iumentorum erat, neque introeunti neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines vnumquenque contra proximum C
suum. Nunc autem non iuxta dies priores ego faciam reliquijs populi huius, dicit dominus exercituum, sed semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & coeli dabunt rorem suum: & possidere faciam reliquias populi huius vniuersa hæc. Et erit: sicut eratis maledictio in gentibus, domus Iuda & domus Israel, sic saluabo vos, & eritis benedictio: nolite timere, confortẽtur manus vestrę. Quia hæc dicit dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, cum ad iracundiam prouocassent patres vestri me dicit dominus, & non sum misertus; sic conuersus cogitaui in diebus

D istis vt benefaciam domui Iuda & Ierusalem, nolite timere. Hęc sunt ergo
Ephes. 4.f verba quę facietis: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, ve
ritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris. Et vnusquisque malum
contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris: & iuramentum men-
dax ne diligatis. omnia enim hęc sunt quæ odi, dicit dominus. Et factum est
verbum domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit dominus exercituum,
Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium deci-
mi erit domui Iudæ in gaudium & in lætitiam & in solennitates præclaras,
B veritatem tantum & pacem diligite. Hæc dicit dominus exercituum: Vsque-
quo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores
vnus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem domini, & quæra-
mus dominum exercituum, vadam etiam ego. Et venient populi multi, &
gentes robustę ad quærendum dominum exercituum in Ierusalem, & depre-
candā faciem dñi. Hæc dicit dñs exercituū: In diebus illis, in quibus apprehē-
dent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehēdent fimbriam
viri Iudęi, dicentes, Ibimus uobiscū: audiuimus enim qm̄ deus uobiscum est.

Nunciatur uocatio gentium. Cap. IX.

A ONus uerbi domini in terra Hadrach & Damasci requiei huius: quia
domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israel. Emath quo-
que in terminis eius, & Tyrus, & Sidon: assumpserunt quippe sibi
sapientiam ualde. Et ędificauit Tyrus munitionem suam, & coaceruauit ar-
gentum quasi humum, & aurum ut lutum platearum. Ecce dominus posside
bit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & hæc igni deuorabitur. Vi-
debit Ascalon, & timebit: & Gaza, & dolebit nimis: & Accaron, quoniam
B confusa est spes eius: & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur. Et
sedebit separator in Azoto, & disperdam superbiam Philisthinorum. Et au-
feram sanguinem eius de ore eius, & abominationes eius de medio dentium
eius: & relinquetur etiam ipse deo nostro, & erit quasi dux in Iuda, & Acca-
ron quasi Iebusęus. Et circundabo domum meam ex his qui militant mihi
euntes & reuertentes, & non transibit super eos ultra exactor, quia nunc ui-
di in oculis meis. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem, Ecce rex tuus
C ueniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam & super
pullum filium asinę. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, et equum de Ie
rusalem, & dissipabitur arcus belli, & loquetur pacem in gentibus, & pote-
stas eius a mari usque ad mare, & a fluminibus usque ad fines terrę. Tu quo
que in sanguine testamenti tui, emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est
aqua. Conuertimini ad munitionem uincti spei: hodie quoq; annuntians du-
D plicia reddam tibi. Quoniā extēdi mihi Iudam quasi arcū, impleui Ephraim,
et suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia, et ponam te quasi gla-
dium fortium. Et dominus deus super eos uidebitur, et exibit ut fulgur iacu-
lum eius: et dominus deus in tuba canet, et uadet in turbine Austri. Dominus
exercituum proteget eos: et deuorabunt, et subijcient lapidibus fundæ: et bi-
bentes inebriabuntur quasi a uino, et replebuntur ut phialę, et quasi cornua
altaris. Et saluabit eos dominus deus eorum in die illa, ut gregem populi sui;
quia lapides sancti eleuabunt super terram eius. Quid enim bonū eius est, et
quid pulchrū eius, nisi frumentū electorū, et uinum germinans uirgines.

Dominum

Dominum visitaturum domum Israel & Iuda per Christum. Cap. X.

PEtite a domino pluuiam in tempore serotino, & dominus faciet niues, A
& pluuiam imbris dabit eis, singulis herbã in agro. Quia simulachra
locuta sunt inutile, & diuini viderunt mendacium, & somniatores locu
ti sunt frustra, & vanè consolabantur: idcirco abducti sunt quasi grex, affligẽ
tur, quia non est eis pastor. Super pastores iratus est furor meus, & super hir
cos visitabo, quia visitauit dominus exercituum gregem suum domũ Iuda, B
& posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. Ex ipso angulus, ex ipso paxil
lus, ex ipso arcus prælij, ex ipso egredietur omnis exactor simul. Et erũt quasi
fortes, conculcantes lutum viarum in prælio, & bellabunt, quia dominus cum
eis, & confundentur ascensores equorum. Et confortabo domum Iuda, & do
mum Ioseph saluabo: & conuertam eos, quia miserebor eorum: & erunt si- C
cut fuerunt quando non proiecerã eos, ego enim dominus deus eorũ, & exau
diam eos. Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi a vi-
no: & filij eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Do-
mino. Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos, & multiplicabo eos
sicut ante fuerant multiplicati. Et seminabo eos in populis, & de longè recor D
dabuntur mei: & viuent cum filijs suis, & reuertentur. Et reducam eos de ter
ra Aegypti, & de Assyrijs congregabo eos: & ad terrã Galaad, & libani ad-
ducam eos, & non inuenietur eis locus. Et trãsibit in maris freto, & percutiet
in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis, & humiliabitur
superbia Assur, & sceptrum Aegypti recedet. Confortabo eos in domino, &
in nomine eius ambulabunt, dicit dominus.

De vastando templo secundo, deque Christo pastore. Cap. XI.

APeri Libane portas tuas, & comedet ignis cedros tuas. Vlula abies, A
qa cecidit cedrus, qm̃ magnifici vastati sunt: vlulate quercus Basan,
qm̃ succisus est saltus munitus. Vox vlulatus pastorum, quia vasta-
ta est magnificentia eorum. vox rugitus leonum, quoniam vastata est super-
bia Iordanis. Hæc dicit dominus deus meus: Pasce pecora occisionis, quæ qui
possederant, occidebant, & non dolebant: & vendebant ea, dicentes, Benedi-
ctus dominus diuites facti sumus, & pastores eorum nõ parcebant eis. Et ego
non parcam vltra super habitantes terram, dicit dominus: ecce ego tradam B
homines, vnumquenque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & conci-
dent terram, & non eruam de manu eorum. Et pascam pecus occisionis pro-
pter hoc ò pauperes gregis, & assumpsi mihi duas virgas, vnã vocaui Deco
rẽ, & alterã vocaui Funiculum: & paui gregẽ. Et succidi tres pastores in men
se vno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum varia-
uit in me. Et dixi: Non pascam vos, quod moritur moriatur, & quod succidi
tur, succidatur: & reliqui deuorẽt vnusquisque carnem proximi sui. Et tuli uir-
gam meam, quæ vocabatur Decus, et abscidi eam: vt irritum facerem fœdus C
meum quod percussi cum omnibus populis. Et in irritum deductũ est in die
illa: & cognouerunt sic pauperes gregis qui custodiunt mihi, quia verbum
domini est. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris afferte mercedem
meam, & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argen-
teos. Et dixit Dominus ad me: Proijce illud ad statuarium, Decorum pre-
tium quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci illos

in domo domini, ad statuarium. Et præcidi virgam meam: secũdã quæ appel
labatur Funiculus, ut dissoluerem germanitatem inter Iudam & Israel. Et di
xit dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. Quia ecce ego susci
tabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum uon quæret, &
contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnem pinguium co
medet, & vngulas eorum dissoluet. O pastor & idolum, derelinquens gregẽ:
gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius, brachium eius
ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

De vastatione ac restitutione Ierusalem. Cap. XII.

A ONus verbi domini super Israel. Dixit dominus extendens cœlum, et
fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo: Ecce ego ponam
Ierusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu, sed et
Iuda erit in obsidione contra Ierusalem. Et erit in die illa, ponam Ierusalem
lapidem oneris cunctis populis: omnes qui leuabunt eum, concisione lacera-
buntur & colligentur aduersus eam omnia regna terræ. In die illa dicit domi
B nus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem eius in amentiã:
& super domum Iuda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum
percutiam cæcitate. Et dicent duces Iuda in corde suo: Confortentur mihi ha
bitatores Ierusalem in domino exercituum deo eorum. In die illa ponam du
ces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut faciem ignis in fœno: & deuo
rabunt ad dexteram & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabi-
tur Ierusalem rursus in loco in Ierusalm. Et saluabit dominus tabernacula Iu
C da, sicut in principio, vt non magnifice glorietur domus Dauid, & gloria
habitantium contra Iudam. In die illa proteget dominus habitatores Ieru-
salem: & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi Dauid, & domus Dauid
quasi dei, sicut angelus domini in cõspectu eorum. Et erit in die illa, quæram
conterere omnes gentes quæ veniunt contra Ierusalem. Et effundam super do
mum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum: &
aspicient ad me, quem confixerunt: & plangent eum planctu quasi super
vnigenitum, & dolebunt super eum vt doleri solet in morte primogeniti.
D In die illa magnus erit planctus in Ierusalem, sicut planctus Adadremmom
in cãpo. Mageddõ. Et plãget terra familiæ, familiæ & seorsum: familiæ domus
Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domus Nathan seorsum
& mulieres eorum seorsum: familiæ domus Leui seorsum & mulieres eorum
seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum. Omnes familiæ
reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

De excidio Iudæorum, & instauranda Ierusalem, id est, ecclesia. Cap. XIII.

A IN die illa erit fons patens domui Dauid & habitantibus Ierusalem in ab
lutionem peccatoris & menstruatæ. Et erit in die illa, dicit dominus exer
cituum, Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur
B vltrà: & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra. Et erit
cum prophetauerit quispiam vltrà dicent ei pater eius & mater eius qui ge-
nuerunt eum, Non viues: quia mendacium locutus es in nomine domini &
configent eum pater eius & mater eius genitores eius cum prophetauerit. Et
erit in die illa confundentur prophetæ vnusquisque ex uisione sua cum prophe
tauerint, nec operientur pallio saccino, vt mentiantur: sed dicet, Non sum pro-

pheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adole C
scentia mea. Et dicetur ei, Quid sunt plagę istę in medio manuum tuarum? Et
dicet, His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. Phramea suscita- Matt.26.c
re super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit dominus Mar.14.c
exercituum: percute pastorem, & dispergentur oues: & conuertam manum
meam ad paruulos. Et erunt in omni terra, dicit dominus, partes duę in ea di- D
spergentur & deficient: & tertia pars relinquetur in ea. Et ducā tertiam par-
tem per ignem, & vram eos sicut vritur argentū: & probabo eos sicut pro-
batur aurum. Ipse vocabit nomē meum, & ego exaudiam eum. Dicam, Po
pulus meus es. & ipse dicet, Dominus deus meus.

De excidio Iudæorum, & instauranda Ierusalem id est ecclesia. Cap. XIIII.

Ecce dies domini venit, dicit dominus: & diuidentur spolia tua in me- A
dio tui. Et congregabo omnes gentes ad Ierusalem in prælium, & ca-
pietur ciuitas, & vastabuntur domus, & mulieres violabūtur. Et egre
dietur media pars ciuitatis in captiuitatem, & reliquum populi nō auferetur
ex vrbe. Et egredietur dominus, & præliabitur contra gentes illas: sicut præ-
liatus est in die certaminis. Et stabunt pedes eius in die illa super montem oli
uarum qui est contra Ierusalem ad orientem: & scindetur mons oliuarum ex
media parte sui ad orientem & ad occidentem prærupto grandi valde, & se-
parabitur medium montis ad Aquilonem, & medium eius ad meridiem. Et B
fugietis ad vallem montium eorum, quoniam coniungetur vallis montium
vsque ad proximum: & fugietis sicut fugistis a facie terræmotus in diebus
Ozię regis Iuda: & veniet dominus deus meus omnesq; sancti cū eo. Et erit
in die illa: non erit lux, sed frigus & gelu. Et erit dies vna quę nota est domi-
no, non dies neque nox: & in tempore vesperi erit lux. Et erit in die illa: exi-
bunt aquæ viuæ de Ierusalem: medium earum ad mare orientale, & medium
earum ad mare nouissimum: in ęstate, & in hyeme erūt. Et erit dominus rex
super omnem terram: in die illa erit dominus vnus, et erit nomen eius vnum.
Et reuertetur omnis terra vsque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum C
Ierusalem: & exaltabitur, & dabitur in loco suo, à porta Beniamin vsque ad
locum portæ prioris & vsque ad portam angulorum: & a turre Hananeel 2.Esd.3.a
vsque ad torcularia regis. Et habitabunt in ea, & anathema nō erit amplius:
sed sedebit Ierusalem secura. Et hæc erit plaga qua percutiet dominus omnes
gentes quę pugnauerunt aduersus Ierusalem, Tabescet caro vniuscuiusque
stantis super pedes suos, & oculi eius contabescent in foraminibus suis, & lin
gua eorum contabescet in ore suo. In die illa erit tumultus domini magnus in
eis: & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus eius super
manum proximi sui. Sed & Iudas pugnabit aduersus Ierusalem, & congre- D
gabuntur diuitiæ omnium gentium in circuitu, aurum & argentum & ve-
stes multę satis. Et sic erit ruina equi & muli & cameli & asini, & omnium
iumentorum quæ fuerint in castris illis: sicut ruina hęc. Et omnes qui reliqui
fuerint de vniuersis gentibus quæ venerunt contra Ierusalem, ascendent ab
anno in annum, vt adorent regem dominum exercituum, & celebrent festiui
tatem tabernaculorum. Et erit: qui non ascenderint de familijs terræ Ierusalē,
vt adorent regem dominum exercituum, non erit super eos imber. Quod &
si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit; nec super eos erit, sed erit

g ruina qua percutiet dominus omnes gentes quæ non ascenderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum. Hæc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium gentium quę non ascenderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In die illa erit quod super frenum equi est sanctum domino: & erunt lebetes in domo domini quasi phialę coram altari. Et erit omnis lebes in Ierusalem & in Iuda sanctificatus domino exercituum: & venient omnes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis. & non erit mercator vltra in domo domini exercituum in die illo.

Prologus in Malachiam prophetam.

DEVS per Moysen populo Israel pręceperat, sacerdotes tabernaculi sui omni corporali vitio liberos, hostias omni vitio vacuas sibi offerre. Quibus legem suã ad regendum populum ob hoc dederat, vt per sacrificiorum oblationem internuntij dei & hominum facti, populum præceptis cœlestibus facerent obedire. Vnde sacerdotes angelos dei esse, hoc in loco scriptura testatur, Sed quia tanti muneris gratiam cõtemnentes, supradictus populus ac sacerdotes sacrificia vitio deturpata, ipsi criminibus atque impietatibus maculati, deo offerre cœperunt, ideo per Malachiam prophetam Deus populum suum Israel increpans, ait: Dilexi vos, dicit dominus. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit dominus, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui? Esau autem fratrem Iacob nõ iniqua aut spontanea voluntate odio habitum a deo, vel sine meriti gratia Iacob dilectũ manifestum est, cum secundum præscientiam suam Esau quidem effusionem fraterni sanguinis concupiscere, Iacob autem in sui cognitione obseruandam legem desiderare cognosceret. Cuius rei gratia, supradicto vsus est exemplo, dicens: Dilexi Iacob, Esau autem odio habui. Quamuis ex operibus memoratorum, quorum liber Geneseos meminit, in quo vnusquisque eorum futurus erat proposito, manifeste constet, vt scriptum est: Creuerunt pueri, & erat Esau homo agrestis sciens venari, Iacob autem homo simplex manens in tabernaculo. Nam reliqua quæ lectione comprehẽsa sunt, pręuaricationem populi Israel in obseruandis sacrificijs dei, increpationemq; in eundẽ quod deos alienos coluerit, significant.

ARGVMENTVM

MALACHIAM aperte & in fine omnium prophetarum dicit de abiectione Israel & vocatione gentium. Non est mihi ait voluntas in uobis, dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gẽtibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Prophetia

PROPHETIA
MALACHIÆ.

Arguit ingratitudinem & scelera populi Israel. Cap. I.

o Nus verbi domini ad Israel in manu Malachiæ prophe
tę, Dilexi vos dicit dominus:& dixistis: In quo dilexi- A
sti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit dominus, &
dilexi Iacob? Esau autem odio habui, & posui montes
eius in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones de-
serti. Quod si dixerit Idumæa, Destructi sumus, sed re-
uertentes ædificabimus quę destructa sunt: hęc dicit do
minus exercituum, Isti ædificabunt, & ego destruam, B
& vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus est dominus vsque
in æternum. Et oculi vestri uidebunt, & vos dicetis: Magnificetur dñs super
terminum Israel. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo pa
ter ego sum, vbi est honor meus: & si dominus ego sum, vbi est timor meus:
dicit dominus exercituum ad vos ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum,
& dixistis: In quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum pa-
nem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa do-
mini despecta est. Si offeratis cæcum ad immolandum, nõne malum est? & si C
offeratis claudum & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si pla
cuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit dominus exercituum. Et nũc de-
precamini vultum dei, vt misereatur vestri (de manu enim vestra factum est
hoc) si quo modo suscipiat facies vestras, dicit dominus exercituum. Quis est
in uobis qui claudit ostia, & incendat altare meum gratuito? non est mihi vo
luntas in uobis, dicit dominus exercituum: & munus non suscipiam de ma-
nu vestra. Ab ortu enim solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in Psal. 112.
gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mun- D
da: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum.
Et uos polluistis illud in eo quod dicitis: Mensa domini contaminata est: &
quod superponitur, contemptibile est cum igne qui illud deuorat. Et dixistis:
Ecce de labore, & exufflastis illud, dicit dominus exercituum, & intulistis de
rapinis claudum & languidum, & intulistis munus. nunquid suscipiam illud
de manu vestra, dicit dominus? Maledictus dolosus, q habet in grege suo ma Amos 5.d
sculum, & votum faciens immolat debile domino: qui rex magnus ego, dicit
dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

Sacerdotum peccata describit & obiurgat ac commendat amorem coniugum. Cap. II.

ET nunc ad vos mandatũ hoc, ô sacerdotes. Si nolueritis audire, & si no
lueritis ponere super cor vt detis gloriam nomini meo, ait dñs exerci- A
tuum: mittã in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris,
& maledicam illis: quoniam non posuistis super cor. Ecce, ego projiciam vo-
bis brachium, & dispergam super vultum vestrũ stercus solennitatẽ vestra-
rum, & assumet vos secum. Et scietis quia misi ad vos mãdatum istud: vt es-
set pactum meum cum Leui, dicit dominus exercituum. Pactum meum fuit
cũ eo vitæ & pacis; et dedi ei timorẽ; et timuit me, et a facie nominis mei pa-

B uebat. Lex ueritatis fuit in ore eius, & iniquitas nō est inuenta in labijs eius.
Osee 4.b in pace & in æquitate ambulauit mecum, et multos auertit ab iniquitate. La
bia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia
angelus domini exercituum est. Vos autem recessistis de uia, & scandaliza-
stis plurimos in lege. irritum fecistis pactum Leui, dicit dominus exercituū.
Propter quod & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis,
sicut non seruastis uias meas, & accepistis faciem in lege. Nunquid non pater
unus omnium nostrū? Nunquid non deus unus creauit nos? Quare ergo de-
spicit unusquisq; uestrum fratrem suum, uiolans pactum patrum nostrorū?
C Transgressus est Iuda, et abominatio facta est in Israel et in Ierusalem: quia
contaminauit Iudas sanctificationem domini, quam dilexit, et habuit filiam
dei alieni. Disperdet dominus uirum qui fecerit hoc, magistrum et discipulū
de tabernaculo Iacob, et offerentem munus domino exercituum. Et hoc rur-
sum fecistis: Operiebatis lachrymis altare domini, fletu et mugitu, ita ut non
respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu uestra.
Et dixistis: Quam ob causam? Quia dominus testificatus est inter te et uxo
rem pubertatis tuę, quam tu despexisti: et hęc particeps tua, et uxor fœderis
D tui. Nonne unus fecit, et residuum spiritus eius est? Et quid unus quęrit, nisi
semen dei? Custodite ergo spiritum uestrum, et uxorem adolescentię tuæ noli
despicere. Cum odio habueris, dimitte, dicit dominus deus Israel. operiet autē
iniquitas uestimentum eius, dicit dominus exercituum. Custodite spiritum
uestrum, et nolite despicere. Laborare fecistis dominū in sermonibus uestris.
Et dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit
malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent: aut certe ubi est
deus iudicij?

De aduentu Christi, eiusque iudicio. Cap. III.

A ECce, ego mitto angelum meum, et præparabit uiam ante faciem meā.
Et statim ueniet ad templum suum Dominator quem uos quęritis, et
Matt. 11.b Mar. 1.a angelus testamenti, quem uos uultis. Ecce uenit, dicit Dominus exerci
Luc. 1.b. et tuum: et quis poterit cogitare diem aduentus eius? et quis stabit ad uidendum
7.d eum? Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum: et sedebit con-
Psal. 131. flans et emundans argentum, et purgabit filios Leui, et colabit eos quasi au-
B rum et quasi argentū, et erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Et pla-
cebit domino sacrificium Iuda et Ierusalem, sicut dies seculi, et sicut anni an-
tiqui. Et accedam ad uos in iudicio, et ero testis uelox maleficis et adulteris et
periuris, et qui calumniantur mercedem mercenarij, et humiliāt uiduas et pu
pillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerūt me, dicit dominus exercituū.
Ego enim dominus, et non mutor, et uos filij Iacob non estis consumpti. A
diebus enim patrum uestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodi-
C stis. Reuertimini ad me, et reuertar ad uos, dicit dominus exercituum. Et di-
xistis: In quo reuertemur? Si affigit homo deum, quia uos configitis me? Et
dixistis: In quo confiximus te? In decimis, et in primitijs. Et in pecunia uos
maledicti estis, et me uos configitis gens tota. Inferte omnem decimā in hor-
reum: et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit dominus: si nō
aperuero uobis cataractas coeli, et effudero uobis benedictionē usque ad abun
dantiam, et increpabo pro uobis deuorantem, et non corrumpet fructum ter-

ræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit dominus exercituum, & beatos vos dicent omnes gētes. eritis enim uos terra desiderabilis dicit dominus exercituum. Inualuerunt super me verba vestra, dicit dominus. Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est qui seruit deo: & quod emolumentum, quia custodiuimus pręcepta eius, & quia ambulauimus tristes corā domino exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt deum, et salui facti sunt. Tunc locuti sunt timentes dominum vnusquisq; cum proximo suo. Et attēdit dominus & audiuit: & scriptus est liber monimenti coram eo timentibus dominum et cogitantibus nomen eius. Et erunt mihi, ait dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertemini, & videbitis quid sit inter iustum & impium: et inter seruientem deo, & non seruientem ei.

D Iob.21 b

B

Uidem de aduentu Christi & Baptistę. Cap. IIII.

ECce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: et inflammabit eos dies veniēs dicit dominus exercituum, quę non derelinquet eis radicem et germē. Et orietur uobis timentibus nomē meum sol iustitiæ, & sanitas in penis eius: & egrediemini, & salietis sicut uituli de armento: Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die qua ego facio, dicit dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Israel pręcepta & iudicia. Ecce, ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam et percutiam terram anathemate.

A

B Exo.20 a Matt.17 b Mar.9 c Luc.1 b

PRÆFATIO IN LIBROS MACHABÆORVM.

A

MACHABÆORVM libri duo prænotāt pręlia inter Hebręorum duces gētemq; Persarum, pugnam quoq; sabbathorū & nobiles Machabæi ducis triumphos, ex cuius nomine & libri ijdem sunt nuncupati. Hęc quoq; historia continet etiam inclyta illa gesta Machabæorum fratrum, qui sub Antiocho rege pro sacris legibus dira tormenta perpessi sunt. Quos mater pia, dum diuersis supplicijs urgerentur, non solum non fleuit, sed & gaudens hortabatur ad gloriam passionis.

ALIVS PROLOGVS.

MACHABÆORVM libri licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Prænotant autem prælia inter Hebręorum duces, gentesq; Persarum pugnam quoq; sabbathorum & nobiles Machabęi triumphos, foedus quoq; amicitiarum cum Romanorum ducibus atq; legatis. Machabęi septem fratres ab vna matre Machabęa nomine geniti, custodientes legem patris traditionem, non manducantes carnem porcinam, ob hoc ab Antiocho rege sęuissimo in Antiochia martyrij gloria coronati sunt cum matre sua, atq; sepulti cum magna veneratione ibi quiescunt.

MACHABAEORVM

LIBER PRIMVS

De potentia Alexandri Magni, de fœdere Iudæorum cum gentibus, propter quod grauissime eos deus affligit per Antiochum. Cap. I.

A ET FACTVM est postquam percussit Alexander
Philippi Macedo, qui exiuit de terra Cethim, & percus-
sit Dariū regem Persarum & Medorū. & regnauit in
B loco eius primus in Græcia, & constituit prælia multa,
& obtinuit munitiones, & interfecit reges terræ. et per-
transijt vsq; ad fines terræ, & accepit spolia multitudi
nis gentium: & siluit terra in conspectu eius, & exaltatū
est & eleuatum cor eius. Et congregauit uirtutē, & exer
citum fortem nimis: & obtinuit regiones gentium, & tyrannos: & facti sunt
illi in tributum. Et post hæc decidit i lectum, & cognouit quia moreretur. Et
uocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuētute: & diuisit illis
regnū suū, cum adhuc uiueret. Et regnauit Alexāder annis duodecim, & mor
tuus est. Et obtinuerunt pueri eius regnum unusquisq; in loco suo: et imposue
runt oēs sibi diademata post mortē eius, & filij eorū post eos annis multis, et
B multiplicata sunt mala in terra. Et exijt ex eis radix peccati Antiochus illu-
stris, filius Antiochi regis qui fuerat Romę obses: & regnauit in anno centesi
mo tricesimoseptimo regni Gręcorum. In diebus illis exierūt ex Israel filij ini
qui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum
gētibus quæ circa nos sunt. quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos mul
ta mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de
populo, & abierunt ad regē: & dedit illis potestatem vt facerent iustitiam gē
tium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges nationum
& fecerunt sibi pręputia, & recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt na
tionibus, & venundati sunt vt facerent malum. Et paratum est regnum in cō
spectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Ægypti, vt regnaret super duo re
gna. Et intrauit in Ægyptum in multitudine graui, in curribus & elephan-
tis, & equitibus, & copiosa nauium multitudine: & constituit bellum aduer-
C sus Ptolemæum regem Ægypti, & veritus est Ptolemæus à facie eius: & fu-
git, & ceciderunt vulnerati multi. Et comprehendit ciuitates munitas in ter-
ra Ægypti: & accepit spolia terrę Ægypti. Et cōuertit Antiochus, postquam
percussit Ægyptum in centesimo & quadragesimo tertio anno: & ascendit
2.Mac.5 c ad Israel, & ascendit Ierosolymam in multitudine graui. Et intrauit in sancti
ficationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis,
& vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, &
mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum quod in fa-
cie templi erat: & comminuit omnia. Et accepit argentum & aurum & vasa
concupiscibilia: & accepit thesauros occultos quos inuenit: & sublatis omni-
bus abijt in terram suam. Et fecit cędem hominum, & locutus est in superbia
magna. Et factus est planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum: & in
gemuerūt principes & seniores, & iuuenes & virgines infirmati sunt, et spe-

ciositas

ciositas mulierum immutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum:& quæ D
sedebant in thoro maritali,lugebãt:& commota est terra super habitantes in
ea,& vniuersa domus Iacob induit confusionem.Et post duos annos dierũ
misit rex principem tributorum in ciuitates Iuda,& venit Ierusalem cũ tur
ba magna.Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo:& crediderũt ei.Et ir-
ruit super ciuitatem repẽte,& percussit eam plaga magna,& perdidit popu-
lum multum ex Israel.Et accepit spolia ciuitatis:& succendit eã igni, & de-
struxit domos eius,& muros eius in circuitu:& captiuas duxerunt mulieres,
& natos & pecora possederunt. Et ędificauerũt ciuitatem Dauid muro ma-
gno,& firmo,& turribus firmis,& facta est illis in arcem:& posuerunt illic
gentem peccatricem viros iniquos,& conualuerunt in ea, & posuerũt arma
& escas,& congregauerunt spolia Ierusalem,& reposuerũt illic:& facti sunt
in laqueum magnum.Et factum est hoc ad insidias sanctificationi,& in dia- E
bolum malum in Israel: & effuderunt sanguinem innocentem per circuitum
sanctificationis,& contaminauerũt sanctificationem.Et fugerũt habitatores
Ierusalem propter eos,& facta est habitatio exterorũ, & facta est extera se-
mini suo,& nati eius reliquerunt eam.Sanctificatio eius desolata est sicut so-
litudo,dies festi eius conuersi sunt in luctũ,sabbatha eius in opprobriũ, hono
res eius in nihilum.Secundum gloriã eius multiplicata est ignominia eius:et
sublimitas eius conuersa est in luctum.Et scripsit rex Antiochus omni regno
suo,vt esset omnis populus,unus: & relinquerent vnusquisq; legem suam.Et
consenserunt omnes gentes secundũ verbũ regis Antiochi:& multi ex Israel
consenserunt seruituti eius,& sacrificauerunt idolis,& coinquinauerunt sab- F
bathũ.Et misit rex libros per manus nunciorum in Ierusalem & in omnes ci
uitates Iudę:ut sequerentur leges gentium terrę, et prohiberent holocausta,
et sacrificia,et placationes fieri in templo dei,et prohiberent celebrari sabba
thum,et dies solennes.et iussit coinquinari sancta,et sanctum templum Isra-
el.Et iussit ędificari aras,et templa,et idola,et immolari carnes suillas, et pe-
cora communia.et relinquere filios suos incircuncisos, et coinquinari animas
eorum in omnibus immunditijs et abominationibus,ita ut obliuiscerentur le
gẽ,et immutarent omnes iustificationes dei.Et quicunq; non fecissent secun-
dũ verbũ regis Antiochi,morerentur.Secũdum omnia uerba hęc scripsit om
ni regno suo et præposuit principes populo qui hęc fieri cogerẽt. Et iusserũt
ciuitatibus Iudę sacrificare.Et cõgregati sunt multi de populo ad eos qui de-
reliquerant legem domini:et fecerunt mala super terram:et effugauerunt po- G
pulum Israel in abditis,et in absconditis fugitiuorũ locis. Die quintadecima
mẽsis Casleu,quinto et quadragesimo et centesimo anno,ędificauit rex An-
tiochus abominandũ idolum desolationis super altare dei,et per uniuersas ci-
uitates Iudę in circuitu ędificauerunt aras:et ante ianuas domorum, et in pla
teis incendebant thura, et sacrificabant.et libros legis dei combusserunt igni,
scindentes eos:et apud quencunq; inueniebantur libri testamenti dñi, et qui-
cunq; obseruabant legem domini secundũ edictum regis trucidabant eum in
virtute sua.Secundum hæc faciebant populo Israel qui inueniebatur in omni
mense et mense in ciuitatibus. Et quinta et uicesima die mensis sacrificabant
super aram,quę erat contra altare.Et mulieres quę circũciderant filios suos,
trucidabantur secundum iussum; et suspendebant pueros a ceruicibus per

vniuersas domos eorum:& eos qui circunderant illos,trucidabant. Et multi
de populo Israel definierunt apud se vt non manducarent immundam,& ele
gerunt magis mori,quàm cibis coinquinari immundis:& noluerunt infrin-
gere legem dei sanctam,& trucidati sunt.& facta est ira magna super popu-
lum Israel valde.

Mathathiæ eiusque filiorum zelus pro lege domini,& fortitudo in gerendo
bello demoliendisque idolis. Cap. II.

A IN diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis filij Simeonis, sacerdos
ex filijs Ioarim ab Ierusalem,& consedit in monte Modin:& habebat fi
lios quinque: Ioannem,qui cognominabatur Gaddis:& Simonem , qui
cognominabatur Thassi:& Iudam,qui vocabatur Machabæus, & Eleaza-
rum,qui cognominabatur Abaron:& Ionathan,qui cognominabatur Ap-
phus.hi viderunt mala quæ fiebant in populo Iuda & in Ierusalem. Et dixit
Mathathias,Væ mihi,vt quid natus sum videre contritionem populi mei,et
contritionem ciuitatis sanctæ,& sedere illic,cum datur in manibus inimico-
rum?Sancta in manu extraneorum facta sunt templum eius sicut homo igno
B bilis.Vasa gloriæ eius captiua abducta sunt:trucidati sunt senes eius in plate
is,& iuuenes eius ceciderunt in gladio inimicorum. Quæ gens non hæredita-
uit regnum eius,& non obtinuit spolia eius? Omnis compositio eius ablata
est.Quæ erat libera facta est ancilla.Et ecce sancta nostra,& pulchritudo no-
stra,& claritas nostra desolata est, & coinquinauerunt ea gentes. Quo ergo
nobis adhuc.viuere?Et scidit vestimenta sua Mathathias,& filij eius.& ope
ruerunt se cilicijs,& planxerunt valde.Et venerunt illuc qui missi erant à re
ge Antiocho,vt cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin,immola-
re,& accendere thura,& à lege dei discedere.Et multi de populo Israel con-
C sentientes accesserunt ad eos:sed Mathathias & filij eius constanter steterũt.
Et respondentes qui missi erant ab Antiocho,dixerunt Mathathiæ:Princeps
& clarissimus & magnus es in hac ciuitate,& ornatus filijs,& fratribus:er-
go accede prior,& fac iussum regis,sicut fecerunt omnes gentes, & viri Iu-
da,& qui remanserunt in Ierusalem:& eris tu,& filij tui inter amicos regis
& amplificati auro,& argento,& muneribus multis. Et respondit Matha-
thias,& dixit voce magna:Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt,vt di
scedant vnusquisque à seruitute legis patrum suorum ,et consentiant mandatis
eius:ego et filij mei,et fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.propiti
D us sit nobis deus:non est nobis vtile relinquere legem,& iustitias dei.non au
diemus verba regis Antiochi,nec sacrificabimus transgrediẽtes legis nostræ
mandata,vt eamus altera via.Et ut cessauit loqui uerba hæc,accessit quidam
Iudæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in ciuitate Modin se-
cundum iussum regis:& vidit Mathathias,& doluit,& contremuerũt renes
eius,& accensus est furor eius secundum iudicium legis, & insiliens trucida-
uit eum super aram:sed & virum quem rex Antiochus miserat, qui cogebat
immolare.occidit in ipso tempore:& aram destruxit,& zelatus est legem,si
cut fecit Phinees Zamri filio Salomi.Et exclamauit Mathatias voce magna
in ciuitate,dicens:Omnis qui zelum habet legis statuens testamentum,exeat
post me.Et fugit ipse,& filij eius in montes,& reliquerunt quæcunque habe-
bant in ciuitate.Tunc descenderunt multi quærẽtes iudicium,& iustitiam in

desertum:& sederunt ibi ipsi,& filij eius,& mulieres eorum,& pecora eorũ: D
qm̃ inundauerunt super eos mala, Et renuntiatum est viris regis, & exercitui
qui erat in Ierusalem ciuitate Dauid, quoniam discessissent viri quidam, qui
dissipauerũt mandatum regis in loca occulta in deserto, & abijssent post il-
los multi. Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt aduersus eos prælium
in die sabbathorum,& dixerũt ad eos: Resistitis & nũc adhuc? exite, & faci-
te secundũ verbũ regis Antiochi,& viuetis. Et dixerũt: Non exibimus, neq;
faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbathorũ. Et concitauerũt ad-
uersus eos prælium. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec
oppilauerunt loca occulta, dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra:
& testes erũt super nos cœlũ & terra, quod iniuste perditis nos. Et intulerunt il-
lis bellum sabbathis:& mortui sunt ipsi & vxores eorum & filij eorum, & E
pecora eorum vsq; ad mille animas hominum. Et cognouit Mathathias &
amici eius,& luctum habuerunt super eos valde. Et dixit vir proximo suo:
Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt,& non pugnauerimus aduer
sus gentes pro animabus nostris & iustificationibus nostris: nũc citius disper
dent nos a terra. Et cogitauerunt in die illa, dicentes: Omnis quicunq; venerit
ad nos in bello die sabbathorum, pugnemus aduersus eum:& non moriemur
omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Tũc congregata est ad eos
synagoga Asidæorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege: &
omnes qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos,& facti sunt illis ad firmamẽ
tum. Et collegerunt exercitum,& percusserunt peccatores in ira sua,& viros
iniquos in indignatione sua:& cæteri fugerunt ad nationes, vt euaderent. Et
circuiuit Mathathias,& amici eius,& destruxerunt aras, & circunciderunt F
pueros incircuncisos quotquot inuenerunt in finibus Israel in fortitudine. Et
persecuti sunt filios superbiæ,& prosperatum est opus in manibus eorum:&
obtinuerunt legem de manibus gentium:& de manibus regum:& non dede
runt cornu peccatori. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ dies moriendi,
& dixit filijs suis: Nũc confortata est superbia,& castigatio, & tempus euer
sionis,& ira indignationis. Nunc ergo ô filij, æmulatores estote legis, & date
animas vestras pro testamento patrum vestrorum, & mementote operum
patrum, quæ fecerunt in generationibus suis:& accipietis gloriam magnam,
& nomen æternum. Abraham nõne in tentatione inuentus est fidelis,& repu
tatum est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit manda-
tum:& factus est dominus Ægypti. Phinees pater noster, zelãdo zelum dei,
accepit testamentum sacerdotij æterni. Iesus dum impleuit uerbum, factus est G
dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. Dauid
in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula. Elias dum zelat ze-
lum legis, receptus est in cœlum. Ananias & Azarias & Misael, credentes, li-
berati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.
Et ita cogitate per generationem & generationem: quia omnes qui sperant
in eum, non infirmantur. Et a uerbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria
eius, stercus et uermis est: hodie extollitur,& cras nõn inuenietur: quia con-
uersus est in terrã suam,& cogitatio eius perijt. Vos ergo filij confortamini,
& viriliter agite in lege: quia cum feceritis quæ vobis præcepta sunt in lege a
Domino deo vestro, in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simon frater vester scio

quod vir cōsilij est: ipsum audite semper, et ipse erit uobis pater. Et Iudas Machabęus fortis viribus à iuuentute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellū populi. Et uos adducetis ad uos omnes factores legis: et vindicate vindictam populi vestri. Retribuite retributionem gentibus, & intendite in præceptum legis. Et benedixit eos, et appositus est ad patres suos. Et defunctus est anno cētesimo & quadragesimo sexto: et sepultus est a filijs suis in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

Iudas Machabæus quā strēnue belligeratus sit aduersus Antiochū & eius principes. Cap III.

A ET surrexit Iudas qui vocabatur Machabæus filius eius pro eo: & adiuuabāt eum omnes fratres eius, & uniuersi qui se coniunxerant patri eius, & prędiabantur prælium Israel cum lætitia. Et dilatauit gloriā populo suo, & induit se loricā sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, et protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, et sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutās eos: & qui conturbabant populum suum, omnes succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius prę timore eius, et omnes operarij iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in seculum memoria eius in benedictione. Et perambulabat ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, et auertit iram ab Israel. Et nominatus est vsq; ad nouissimum terræ, & congregauit pereuntes.

B Et congregauit Apollonius gentes, & a Samaria virtutē multā & magnā, ad bellandū contra Israel. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam illi: & percussit, et occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerūt. & accepit spolia eorum: & gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Et audiuit Seron princeps exercitus Syriæ quod congregauit Iudas congregationem fidelium & ecclesiam secum, & ait, Faciam mihi nomē, & glorificabor in regno, & debellabo Iudam, & eos qui cū ipso sunt, qui spernebant verbum regis. Et præparauit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum fortes auxilij, vt facerent vindictam in filios Israel. Et appropinquauerunt vsq; ad Bethoron: & exiuit Iudas obuiam illis cum paucis. Vt autem viderunt exercitum venientem sibi obuiam, dixerunt Iudę, Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem hanc tantam & tam fortem, et nos

C fatigati sumus ieiunio hodie? Et ait Iudas, Facile est concludi multos in manu paucorum: & non est differentia in conspectu dei cœli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci & superbia, vt

2. Pa. 25. b disperdant nos & vxores nostras, & filios nostros, & vt spolient nos. nos uero pugnabimus pro animabus nostris: & legibus nostris & ipse dominus cōteret eos ante faciem nostram. vos autem ne timueritis eos. Vt cessauit autē loqui, insiluit in eos subitò: & contritus est Seron: & exercitus eius in conspectu ipsius: & persecutus est eum in descensu Bethoron vsque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthijm. Et cecidit timor Iudæ ac fratrum eius, & formido super omnes gentes in circuitu eorum & peruenit ad regem nomen eius, & de pręlijs Iudę narrabant omnes gentes. Vt audiuit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregauit exercitum vniuersi regni sui, castra fortia

tia valde: & aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum, & D
mandauit illis vt essent parati ad omnia. Et vidit quòd defecit pecunia de thesauris suis, et tributa regionis modica propter dissensionem et plagam quam fecit in terra, ut tolleret legitima quæ erant a primis diebus. & timuit ne non haberet vt semel & bis in sumptus & donaria quę dederat antè larga manu: et abundauerat super reges, qui ante eum fuerant. Et consternatus erat animo ualde, et cogitauit ire in Persidem, ut acciperet tributa regionum, & congregaret argentum multum. Et reliquit Lysiam hominem nobilem de generę regali, super negotia regia, a flumine Euphrate vsque ad flumen Ægypti: & vt nutriret Antiochum filium suum, donec rediret. Et tradidit ei medium exercitum & elephantos: et mandauit ei de omnibus quę volebat, et de inhabitātibus Iudęam & Ierusalem: & vt mitteret ad eos exercitum ad conterendām & extirpandam uirtutem Israel, et reliquias Ierusalem, et auferendam memoriam eorum de loco: & ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & sorte distribueret terram eorum. Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exiuit ab Antiochia ciuitate regni sui anno centesimo & quadragesimoseptimo: & transfretauit Euphratem flumen, & perambulabat superiores regiones. Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, et Nicanorem et Gorgiam uiros potentes ex amicis regis: et misit cum eis quadraginta millia uirorum, et septem millia equitum: ut uenirent in terram Iuda, et disperderent eam secundum uerbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, et venerūt: et applicuerunt Emmaū in terra campestri. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: et acceperunt argentum et aurum multum ualde, et pueros, et uenerunt in castra, ut acciperent filios Israel in seruos, et additi sunt ad eos exercitus Syrię, et terrę alienigenarum. Et uidit Iudas et fratres eius quia multiplicata sunt mala, et exercitus applicabant ad fines eorum, et cognouerunt uerba regis quę mandauit populo facere in interitum et consummationem: et dixerunt vnusquisq; ad proximum suum, Erigamus deiectionem populi nostri, et pugnemus pro populo nostro, et sanctis nostris. Et congregatus est conuentus, ut essent parati in prœlium: et ut orarent et peterent misericordiam, et miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur et egrederetur de natis eius: et sanctum conculcabatur: et filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: et ablata est uoluptas a Iacob, et defecit tibia et cithara. Et congregati sunt, et uenerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. Et ieiunauerunt illa die, et induerunt se cilicijs, et cinerem imposuerunt capiti suo: et disciderunt uestimenta sua, et G
expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulachrorum suorum: et attulerunt ornamenta sacerdotalia, et primitias, et decimas, et suscitauerunt Nazaręos, qui impleuerant dies, et clamauerunt voce magna in cœlum dicētes, Quid faciemus istis, et quo eos ducemus? et sancta tua conculcata sunt, et contaminata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum et in humilitatem: et ecce nationes conuenerunt aduersum nos, ut nos disperdant, tu scis quę cogitant in nos. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos? Et tubis exclamauerunt voce magna. Et post hæc constituit Iudas duces populi, tribunos, et centuriones, et

Deut. 20.a pentacontarchos,& decuriones.Et dixit his qui ædificabant domos,& spon-
sabant vxores,& plantabant vineas,& formidolosis,vt redirent vnusquisq;
in domum suam secundum legem . Et mouerunt castra , & collocauerunt ad
Austrũ Emmaum.Et ait Iudas,Accingimini,& estote filij potentes,& esto-
te parati in mane : ut pugnetis aduersus nationes has quę conuenerunt aduer
sus nos disperdere nos & sancta nostra:quoniam melius est nos mori in bel-
lo quam videre mala gentis nostræ & sanctorum . Sicut autem fuerit volun
tas in cœlo,sic fiat.

Iudas deuictis Gorgia & Lysia,ciuitatem recuperat ac templum expurgat, inde instruit encænia. Cap. IIII.

A ET assumpsit Gorgias quinque millia virorũ,& mille equites electos:
& mouerunt castra nocte,vt applicarent ad castra Iudæorum, & per
cuterent eos subito.& filij qui erant ex arce,erant illis duces . Et audi-
uit Iudas, & surrexit ipse & potentes percutere virtutem exercituum regis,
qui erant in Emmaum. Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris. Et ve-
nit Gorgias in castra Iudę noctu,& neminẽ inuenit,& quęrebat eos in mon
tibus:quoniam dixit,Fugiunt hi a nobis.Et cũ dies factus esset, apparuit Iu-
das in campo cum tribus millibus virorum tantum : qui tegumenta & gla-
dios non habebant vt volebant.& viderunt castra gentium valida,& lorica
tos,& equitatus in circuitu eorum,& hi docti ad pręlium. Et ait Iudas viris
qui secum erant,Ne timueritis multitudinem eorum,& impetum eorum ne
B formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro,
cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cœlũ:
& miserebitur nostri dominus,& memor erit testamenti patrum nostrorũ,
& conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie:& scient omnes gẽ-
tes quia est qui redimat et liberet Israel.Et eleuauerũt alienigenę oculos suos,
& viderunt eos venientes ex aduerso.Et exierunt de castris in pręlium,& tu
ba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt:& contritę sunt gen-
tes,& fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio,et
persecuti sunt eos vsq; Gezeron,et vsq; in cãpos Idumęę,& Azoti,& Iam-
nię:& ceciderunt ex illis vsq; ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas et
exercitus eius,sequens eum. Dixitq; ad populum:Non concupiscatis spolia:
quia bellum contra nos est , & Gorgias & exercitus eius prope nos in mon-
C te:sed state nũc contra inimicos nostros,& expugnate eos,& sumetis postea
spolia securi.Et adhuc loquente Iuda hęc,ecce apparuit pars quædam prospi
ciens de monte.Et vidit quòd in fugam conuersi sunt, & succẽderunt castra.
fumus enim qui videbatur,declarabat quod factum est. Quibus illi conspe-
ctis timuerunt valde,aspicientes simul & Iudam & exercitum in campo pa
ratum ad prælium.Et fugerunt omnes in campum alienigenarum : & Iudas
reuersus est ad spolia castrorum,& acceperunt aurum multum & argentum
& hyacinthum & purpuram marinam,& opes magnas.Et conuersi, hym-
num canebant , & benedicebant deum in cœlum , quoniam bonus est,quo-
niã in seculum misericordia eius.Et facta est salus magna in Israel in die illa.
Quicunque autem alienigenarum euaserunt,uenerunt, & nuntiauerũt Lysię
vniuersa quę acciderant. Quibus ille auditis consternatus animo deficiebat:
quia non qualia voluit,talia contigerunt in Israel , & qualia mandauit rex.

Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia, D
& equitum quinque millia, vt debellaret eos. Et venerunt in Iudæam, & ca-
stra posuerunt in Bethhoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus vi-
ris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator
Israel, qui contriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidi
sti castra alienigenarum in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius. Con-
clude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundatur in exercitu
suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum,
& commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentium te: & col-
laudent te omnes qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiserunt præ
lium: & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum. Videns au-
tem Lysias fugam suorum, & Iudæorum audaciam, & quòd parati sunt aut
viuere aut mori fortiter, abijt Antiochiam: & elegit milites, vt multiplicati E
rursus venirent in Iudæam. Dixit autem Iudas, & fratres eius: Ecce, contriti
sunt inimici nostri: ascendamus nunc mũdare sancta, & renouare. Et congre-
gatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem Sion. Et viderunt san-
ctificationem desertam, & altare prophanatum, & portas exustas, et in atrijs
virgulta nata sicut in saltu vel in montibus, & pastophoria diruta. Et scide-
runt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem
super caput suum: & ceciderunt in faciem super terram, & exclamauerunt tu
bis signorum. & clamauerunt in cœlum. Tunc ordinauit Iudas viros, vt pu-
gnarent aduersus eos qui erant in arce, donec emundarent sancta. Et elegit sa
cerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege dei: & emundarunt san-
cta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. Et cogitauit
de altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et inci- F
dit illi consilium bonum, ut destruerent illud: ne fortè illis esset in opprobriũ,
quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti sunt illud. Et reposuerunt la
pides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, & respon-
deret de eis. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt
altare nouum secundum illud quod fuit prius: & ædificauerunt sancta, & quæ
intra domum erant intrinsecus: & ædem, & atria sanctificauerunt. Et fecerũt
vasa sancta noua, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & men-
sam in templum. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucer-
nas quæ super candelabrum erant: & lucebant in templo. Et posuerunt super
mensam panes, & appenderunt vela, & consummauerunt omnia opera quæ
fecerant. Et ante matutinum surrexerunt quinta & vicesima die mensis noni
hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octaui anni: & obtulerunt sa- G
crificium secundum legem super altare holocaustorum nouum, quod fecerũt.
Secundum tempus & secundum diem in qua contaminauerunt illud gentes,
in ipsa renouatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. Et ceci-
dit omnis populus in faciem, & adorauerunt & benedixerunt in cœlum, eum
qui prosperauit eis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, et obtulerũt
holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris & laudis. Et ornauerunt faciẽ
templi coronis aureis & scutulis: & dedicauerunt portas & pastophoria, &
imposuerunt eis ianuas. Et facta est lætitia in populo magna valde, & auer-
sum est opprobrium gentium. Et statuit Iudas & fratres eius vniuersa eccle-

sia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in an
num per dies octo, à quinta & vicesima die mẽsis Casleu, cum lętitia & gau
dio. Et ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros
altos & turres firmas: nequando venirent gentes, & conculcarent eum sicut
antea fecerunt. Et collocauit illic exercitum, vt seruarent eum, & muniuit
eum ad custodiendam Bethsuram, vt haberet populus munitionem contra
faciem Idumææ.

Quam feliciter Iudas cum suis fratribus aduersus gentes pugnauerit. Cap V.

A ET factum est, vt audierunt gentes in circuitu, quia ædificatum est alta
re & sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde: & cogitabant tollere
genus Iacob qui erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, &
persequi. Et debellabat Iudas filios Esau in Idumæa, & eos qui erant in Ara-
bathane: quia circunsedebant Israelitas. Et percussit eos plaga magna: & re-
cordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum & in scã
dalum, insidiantes ei in via: & conclusi sunt ab eo in turribus, et applicuit ad
eos, & anathematizauit eos, & incendit turres eorum igni cum omnibus qui
in eis erant. Et transiuit ad filios Ammon, & inuenit manum fortem, & po-
pulum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum: & commisit cum eis præ
lia multa, & contriti sunt in conspectu eorum et percussit eos, & cepit Gazer
ciuitatẽ et filias eius, & reuersus est i Iudæã. Et cõgregatę sunt gẽtes quę sunt
in Galaad, aduersus Israelitas qui erant in finibus eorũ, vt tollerent eos: et fu
B gerunt in Dathemam munitionem, & miserunt literas ad Iudam & fratres
eius, dicentes. Congregatę sunt aduersum nos gẽtes per circuitum, vt nos au
ferant: & parant venire, & occupare munitionem in quam confugimus: &
Timotheus est dux exercitus eorum. Nunc ergo veni, & eripe nos de mani-
bus eorum, quia cecidit multitudo de nobis. Et omnes fratres nostri qui erant
in locis Tubin, interfecti sunt: & captiuas duxerunt vxores eorum, & natos,
& spolia, & peremerunt illic fere mille viros. Et adhuc epistolæ legebantur,
ecce alĳ nuntĳ venerunt de Galilæa conscissis tunicis, nuntiantes secundum
verba hæc dicentes conuenisse aduersum se à Ptolemaida, & Tyro, & Sido-
ne: & repleta est omnis Galilæa alienigenis vt nos consumant. Vt audiuit au
tem Iudas & populus sermones istos, conuenit ecclesia magna cogitare quid
facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.
C Dixitq; Iudas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres
tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Ionathas ibimus in Galaaditim.
Et reliquit Iosephum filium Zachariæ, & Azariam duces populi cum resi-
duo exercitu in Iudęa ad custodiam: & pręcepit illis, dicens: Præstote po-
pulo huic: & nolite bellum committere aduersum gentes, donec reuertamur.
Et partiti sunt Simoni viri tria millia, vt iret in Galilæam: Iudę autem octo
millia in Galaaditim. Et abĳt Simon in Galilęam, & commisit prelia mul-
ta cum gentibus: & contritæ sunt gentes a facie eius, & persecutus est eos vs
q; ad portam Ptolemaidis & ceciderunt de gentibus fere tria millia uirorum
et accepit spolia eorum. et assumpsit eos qui erant in Galilęa et in Arbatis,
cum vxoribus, et natis, et omnibus quæ erant illis. et adduxit in Iudæam cũ
lætitia magna. Et Iudas Machabæus et Ionathas frater eius transierunt Ior-
danem, et abierunt viam trium dierum per desertũ. Et occurrerunt eis Na-
buthæi

thei,& susceperunt eos pacificè,& narrauerũt eis omnia quę acciderant fra- D
tribus eorum in Galaaditide.& quia multi ex eis comprehensi sunt in Bara-
sa,& Bosor & in Alimis,& in Casphor,& Mageth,& Carnain. hæ omnes
ciuitates munitę,& magnę.Sed & in cæteris ciuitatibus Galaaditidis tenen-
tur cõprehensi, & in crastinum constituerunt admouere exercitum ciuitati-
bus his,& cõprehendere,& tollere eos in vna die. Et conuertit Iudas & exer
citus eius viã in desertũ Bosor repente,& occupauit ciuitatẽ, & occidit oẽm
masculum in ore gladij,& accepit omnia spolia eorũ,& succendit eã igni. Et
surrexerunt inde nocte,& ibant vsq; ad munitionẽ.Et factũ est diluculo, cũ
eleuassent oculos suos,& ecce populus multus,cuius nõ erat numerus,portan
tes scalas & machinas vt comprehenderent munitionẽ.et expugnabant eos.
Et vidit Iudas quia cœpit bellum, & clamor belli ascẽdit ad cœlum sicut tu-
ba,& clamor magnus de ciuitate: & dixit exercitui suo, Pugnate hodie pro
fratribus vestris.Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamauerũt tubis,
& clamauerunt in oratione. Et cognouerunt castra Timothei quia Macha-
bęus est,& refugerunt a facie eius,& percusserunt eos plaga magna,& ceci-
derũt ex eis in die illa ferè octo millia virorum.Et diuertit Iudas in Maspha,
& expugnauit,& cepit eam:& occidit omnem masculum eius,& assumpsit
spolia eius,& succẽdit eam igni.Inde perrexit,& cepit Casbon, & Mageth,
& Bosor,& reliquas ciuitates Galaaditidis.Post hęc autem verba, congre-
gauit Timotheus exercitum alium:& castra posuit contra Raphon trans tor
rentem.Et misit Iudas speculari exercitũ:& renuntiauerũt ei,dicentes,Quia
conuenerũt ad eũ omnes gentes quæ in circuitu nostro sunt,& exercitus mul
tus nimis,& Arabas conduxerunt in auxilium sibi,& castra posuerũt trans E
torrentem,parati ad te venire in prælium.Et abijt Iudas obuiam illis. Et ait
Timotheus principibus exercitus sui,Cum appropinquauerit Iudas & exer
citus eius ad torrentem aquę:si transierit ad nos prior, non poterimus sustine
re eum:quia potens poterit aduersum nos.si verò timuerit transire,& posue-
rit castra extra flumen,transfretemus ad eos,et poterimus aduersus illum.Vt
autem appropinquauit Iudas ad torrentem aquę,statuit scribas populi secus
torrentem,& mandauit eis,dicens,Neminem hominum reliqueritis, sed ve-
niant omnes in prælũ.Et transfretauit ad illos prior, & omnis populus post
eum.& contritæ sunt omnes gentes a facie eorum, & proiecerunt arma sua,
& fugerunt ad phanum quod erat in Carnaim. Et occupauit ipsam ciuita-
tem, & phanum succendit igni cum omnibus quę erant in ipso:& oppressa
est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Iudę. Et congregauit
Iudas vniuersos Israelitas qui erant in Galaaditide,à minimo vsque ad ma-
ximum, & vxores eorum,& natos, & vasa, & exercitum magnum valde,
vt venirent in terram Iudę. Et venerunt vsque Ephron: & hęc ciuitas ma- 2. Macha.
gna in ingressu posita,munita valde. & non erat declinare ab ea dextera vel 12.e
sinistra, sed per medium iter erat. Et incluserunt se qui erant in ciuitate, &
obstruxerunt portas lapidibus:& misit ad eos Iudas verbis pacificis,dicens,
Transeamus per terram vestram,vt eamus in terram nostram: & nemo vo
bis nocebit, tantum pedibus transibimus.& nolebant eis aperire. Et præce-
pit Iudas prædicari in castris vt applicarent vnusquisque in quo erat loco.
& applicuerunt se viri virtutis, & oppugnauit ciuitatem illam tota die,

F & tota nocte,& tradita est ciuitas in manu eius,& peremerunt omnem masculum in ore gladij,& eradicauit eam,& accepit spolia eius,& transiuit per totam ciuitatem super interfectos. Et transgressi sunt Iordanē in campo magno,contra faciem Bethsan. Et erat Iudas cōgregans extremos,& exhortabatur populum per totam viam,donec venirent in terram Iuda: & ascenderūt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset donec reuerterentur in pace. Et in diebus quibus erat Iudas & Ionathas in terra Galaad, & Simon frater eius in Galilęa contra faciē Ptolemaidis,audiuit Iosephus Zacharię filius,& Azarias princeps virtutis res bene gestas,& prælia quę facta sunt,& dixit, Faciamus & ipsi nobis nomen,& eamus pugnare aduersus gentes quę in circuitu nostro sunt. Et præcepit his qui erant in exercitu suo,& abierunt Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate,& viri eius obuiam illis in pugnam. Et fugati sunt Iosephus
G & Azarias vsque in fines Iudęę:& ceciderūt illa die de populo Israel ad duo millia viri,& facta est plaga magna in populo:quia non audierunt Iudam, & fratres eius,existimantes fortiter se facturos,ipsi autem non erant de semine virorum illorum,per quos salus facta est Israel. Et vir Iuda & fratres eius magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, & gentium omnium vbi audiebatur nomen eorum. Et conuenerunt ad eos fausta acclamantes. Et exiuit Iudas & fratres eius,& expugnabant filios Esau in terra quę ad Austrum est,& percussit Chebron,& filias eius:& muros eius & turres succendit igni in circuitu. Et mouit castra,vt iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello,dum vult fortiter facere,dum sine consilio exit in prælium. Et declinauit Iudas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni:& cepit spolia ciuitatum,& reuersus est in terram Iuda.

Antiochus obsidens Elymaidem repellitur & moritur. Iudas oppugnat arcem Sion, obsessis iunior Antiochus conatur succurrere. Cap. VI.

A ET rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audiuit esse ciuitatem Elymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento & auro,templumq; in ea locuples valde.& illic velamina aurea, & loricę, & scuta, quę reliquit Alexander Philippi rex Macedo qui regnauit primus in Græcia. Et venit,& quærebat capere ciuitatem,et deprædari eam, & non potuit:quoniam innotuit sermo his qui erant in ciuitate. & surrexerunt in prælium,& fugit inde,& abijt cum tristitia magna,& reuersus est in Babyloniam. Et venit qui nuntiaret ei in Perside, Quia fugata sunt castra quæ erant in terra Iuda:& quia abijt Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est a facie Iudæorum,& inualuerunt armis & viribus,& spolijs multis quæ ceperunt de castris quę exciderunt: & quia diruerunt abominationē quam ędificauerant super altare quod erat in Ierusalem:& sanctificationem, sicut prius circundederunt muris excelsis:sed & Bethsuram ciuitatem suam. Et factum est,vt audiuit rex sermones istos,expauit,& commotus est ualde: & decidit in lectum, & incidit in languorem prę tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat. Et erat illic per dies multos:quia renouata est in eo tristitia magna,& arbitratus est se mori. Et uocauit omnes amicos suos, & dixit illis; Recessit somnus ab oculis meis, & concidi & corrui corde præ so-

licitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deueni, & in B
quos fluctus tristitię in qua nunc sum: qui iucundus eram, & dilectus in po-
testate mea? Nunc verò reminiscor malorum quę feci in Ierusalem, vnde &
abstuli omnia spolia aurea & argentea quę erant in ea, & misi auferre habi-
tantes Iudæam, sine causa. Cognoui ergo quia propterea inuenerunt me ma-
la ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena. Et vocauit Philippum
vnum de amicis suis, & pręposuit eum super vniuersum regnum suum: et de-
dit ei diadema, & stolam suam, & annulum, vt adduceret Antiochum filium
suum, & nutriret eum, & regnaret. Et mortuus est illic Antiochus rex anno
centesimo quadragesimo nono. Et cognouit Lysias quoniã mortuus est rex,
& constituit regnare Antiochum filium eius, quem nutriuit adolescentem: &
vocauit nomen eius Eupatorem. Et hi qui erant in arce, cõcluserant Israel in
circuitu Sanctorum: & quęrebant eis mala semper & firmamentum gentiũ.
Et cognouit Iudas disperdere eos: & conuocauit vniuersum populum, vt ob
siderent eos. Et conuenerunt simul, & obsederunt eos anno cẽtesimo quinqua C
gesimo, & fecerunt balistas & machinas. Et exierunt quidam ex eis qui obsi
debantur: & adiunxerunt se illis aliqui impij ex Israel, & abierunt ad regem,
& dixerunt: Quousque non facis iudicium & vindicas fratres nostros? Nos
decreuimus seruire patri tuo, & ambulare in pręceptis eius, & obsequi edi-
ctis eius: & filij populi nostri propter hoc alienabant se a nobis. & quicunq;
inueniebantur ex nobis, interficiebantur, & hęreditates nostræ diripiebãtur.
Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed & in omnes fines nostros. &
ecce applicuerunt hodie ad arcem in Ierusalem occupare eam, & munitionẽ
in Bethsuram munierunt. & nisi pręueneris eos velocius, maiora quàm hæc
facient, & non poteris obtinere eos. Et iratus est rex vt hæc audiuit: & conuo
cauit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos qui super equites
erant. sed & de regnis alijs, & de insulis maritimis venerunt ad eum exerci-
tus conductitij. Et erat numerus exercitus eius, centum millia peditum, & vi-
ginti millia equitum, & elephanti triginta duo docti ad pręlium. Et venerũt
per Idumęam, & applicuerunt ad Bethsuram, & pugnauerunt dies multos, D
& fecerunt machinas: & exierunt, & succenderunt eas igni, & pugnauerunt
viriliter. Et recessit Iudas ab arce, & mouit castra ad Bethzacharam contra
castra regis. Et surrexit rex ante lucem, & concitauit exercitus in impetum
contra viam Bethzacharam: & comparauerunt se exercitus in pręlium, &
tubis cecinerunt: & elephantis ostenderunt sanguinem vuæ & mori, ad acuẽ
dos eos in pręlium. & diuiserunt bestias per legiones: & astiterũt singulis ele
phantis mille viri in loricis concatenatis, & galeę æreę in capitibus eorum:
& quingenti equites ordinati vnicuiq; bestię electi erant. Hi ante tẽpus vbi-
cunq; erat bestia, ibi erant: & quocunque ibat, ibant, & non discedebant ab
ea. Sed & turres ligneę super eos firmę protegentes super singulas bestias: &
super eas machinæ: & super singulas, viri virtutis trigintaduo, qui pugnabãt
desuper: & intus magister bestię. Et residuum equitatum hinc et inde statuit
in duas partes, tubis exercitũ cõmouere, & purgere cõstipatos in legionibus
eius. Et ut refulsit sol in clypeos aureos et æreos, resplenderũt mõtes ab eis, &
resplẽderũt sicut lãpades ignis. Et distincta est pars exercitus regis per mõtes
excelsos, & alia per loca humilia: & ibant cautè & ordinatè. Et commoue-

B bantur omnes inhabitantes terram a uoce multitudinis eorum,& inceſſu tur
bæ,& colliſione armorum.erat enim exercitus magnus valde & fortis.Et ap
propiauit Iudas , & exercitus eius in prȩlium : & ceciderunt de exercitu re-
gis ſexcenti viri.Et vidit Eleazar filius Saura, vnam de beſtijs loricatam lo-
ricis regis,& erat eminens ſuper cȩteras beſtias.et viſum eſt ei quod in ea eſ-
ſet rex:& dedit ſe vt liberaret populum ſuum,& acquireret ſibi nomen æter
num.Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens a dextris &
a ſiniſtris,& cadebant ab eo huc atque illuc.Et iuit ſub elephantum, & ſup-
poſuit ſe ei,& occidit eum:& cecidit in terram ſuper ipſum , & mortuus eſt
illic.Et videntes virtutem regis,& impetum exercitus eius,diuerterunt ſe ab
eis.Caſtra autem regis aſcenderunt contra eos in Ieruſalem, & applicuerunt
caſtra regis ad Iudȩam & montem Sion.Et fecit pacem cum his qui erāt in
F Bethſura : & exierunt de ciuitate , quia non erant eis ibi alimenta concluſis,
quia ſabbatha erant terræ.Et comprehendit rex Bethſuram, & conſtituit il-
lic cuſtodiam ſeruare eam.Et conuertit caſtra ad locum ſanctificationis dies
multos:& ſtatuit illic baliſtas,& machinas,& ignis iacula , & tormenta ad
lapides iactandos,& ſpicula,& ſcorpios ad mittendas ſagittas & fundibula.
Fecerunt autem et ipſi machinas aduerſus machinas eorum, et pugnauerunt
dies multos.Eſcȩ autē non erant in ciuitate,eò ꝙ ſeptimus annus eſſet:et qui
remanſerant in Iudæa de gentibus,conſumpſerant reliquias eorum quȩ repo
ſitȩ fuerant.Et remanſerunt in ſanctis viri pauci,quoniam obtinuerat eos fa-
mes:et diſperſi ſunt vnuſquiſq; in locum ſuum.Et audiuit Lyſias ꝙ Philip-
pus,quem conſtituerat rex Antiochus cum adhuc viueret,vt nutriret Antio
chum filium ſuum, et regnaret, reuerſus eſt a Perſide et Media , et exercitus
G qui abierat cū ipſo,et quia quȩrebat ſuſcipere regni negotia:et feſtinauit ire,
et dicere ad regem et duces exercitus:Deficimus quotidie,et eſca nobis modi
ca eſt,et locus quem obſidemus eſt munitus , et incumbit nobis ordinare de
regno.Nunc itaq; demus dextras hominibus iſtis , et faciamus cum illis pa-
cem,et cum omni gente eorum:et conſtituamus illis vt ambulēt in legitimis
ſuis ſicut prius.propter legitima enim ipſorum,quæ deſpeximus,irati ſunt,et
fecerunt omnia hæc.Et placuit ſermo in conſpectu regis et principum:et mi-
ſit ad eos pacem facere:et ceperunt illam . Et iurauit illis rex et principes : et
exierunt de munitione.Et intrauit rex montem Sion,et vidit munitionem lo
ci:et rupit citius iuramentum quod iurauit,et mandauit deſtruere murum in
gyro. Et diſceſsit feſtinanter, et reuerſus eſt Antiochiam , et inuenit Philip-
pum dominātem ciuitati:et pugnauit aduerſus eum,et occupauit ciuitatem.

Demetrius interfecto Antiocho & Lyſia, ſeuere & fraudulenter agit cum Iudæis, quibus clara contra Nicanorem victoria obtingit. Cap. VII.

A ANno centeſimo quinquageſimoprimo exijt Demetrius Seleuci filius
ab vrbe Roma,et aſcendit cum paucis viris in ciuitatem maritimā,
et regnauit illic.Et factum eſt : vt ingreſſus eſt domum regni patrū
ſuorum,comprehendit exercitus Antiochum et Lyſiam , ut adducerent eos
ad eum.Et res ei innotuit,et ait:Nolite mihi oſtendere faciem eorum. Et oc-
cidit eos exercitus. Et ſedit Demetrius ſuper ſedem regni ſui , et venerunt ad
eum uiri iniqui et impij ex Iſrael:et Alcimus,dux eorum , qui volebat fieri
ſacerdos.Et accuſauerunt populum apud regem,dicentes : Perdidit Iudas et

fratres eius omnes amicos tuos,& nos disperdidit de terra nostra. Nunc ergo B
mitte virum cui credis,vt eat & videat exterminium omne quod fecit nobis
& regionibus regis:& puniat omnes amicos eius & adiutores eorum. Et ele-
git rex ex amicis suis Bacchidem,qui dominabatur trans flumen magnum in
regno,& fidelem regi:& misit eum et Alcimum impium cōstituit in sacerdo
tium,& mandauit ei facere vltionem in filios Israel.Et surrexerunt,& vene-
runt cum exercitu magno in terram Iuda.& miserunt nuntios,& locuti sunt
ad Iudam & ad fratres eius verbis pacificis in dolo.Et non intenderunt sermo
nibus eorum : viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno . Et conue-
nerunt ad Alcimum & Bacchidem congregatio scribarum requirere quæ iu-
sta sunt:& primi,Assidæi qui erant in filijs Israel:& exquirebant ab eis pacē:
Dixerunt enim:Homo sacerdos de semine Aaron venit,non decipiet nos. Et C
locutus est cum eis verba pacifica:& iurauit illis,dicens:Non inferemus vo-
bis malum,neq; amicis uestris.Et crediderunt ei.Et comprehendit ex eis sexa
ginta viros,& occidit eos in vna die secundum verbum quod scriptum est.
Carnes sanctorum tuorum,& sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Ie-
rusalem,& non erat qui sepeliret.Et incubuit timor & tremor in omnem po Psal.78,a
pulum:quia dixerunt:Non est veritas & iudicium in eis,trāsgressi sunt enim
constitutum,& iusiurandum quod iurauerunt,Et mouit Bacchides castra ab
Ierusalem,& applicuit in Bethzecha:& misit,& comprehēdit multos ex eis
qui ad se refugerant,& quosdam de populo mactauit,et in puteum magnum
proiecit.Et commisit regionem Alcimo,& reliquit cum eo auxilium in adiu
torium ipsi. Et abijt Bacchides ad regem:& satis agebat Alcimus pro princi D
patu sacerdotij sui et conuenerunt ad eum omnes,qui perturbabant populum
suum,& obtinuerunt terram Iuda,& fecerunt plagam magnam in Israel. Et
vidit Iudas omnia mala quæ fecit Alcimus & qui cum eo erant, filijs Israel,
multo plus quam gētes:& exijt in omnes fines Iudææ in circuitu,& fecit vin
dictam in viros desertores,& cessauerunt vltra exire in regionem. Vidit au-
tem Alcimus quod præualuit Iudas & qui cum eo erant:et cognouit quia nō
potest sustinere eos,& regressus est ad regem,& accusauit eos multis crimini
bus.Et misit rex Nicanorem unum ex principibus suis nobilioribus,qui erat 2.Mac.15,a
inimicitias exercens contra Israel:& mādauit ei euertere populū.Et uenit Ni
canor in Ierusalem cum exercitu magno,& misit ad Iudam & ad fratres eius
verbis pacificis cum dolo,dicens. Non sit pugna inter me & vos:veniam cū
viris paucis,vt videam facies vestras cum pace.Et venit ad Iudam,& saluta
uerunt se inuicem pacifice:& hostes parati erāt rapere Iudam.Et innotuit ser E
mo Iudæ quoniam cum dolo venerat ad eum:& conterritus est ab eo, & am
plius noluit uidere faciem eius Et cognouit Nicanor quoniam denudatum est
consilium eius:& exiuit obuiam Iudæ in pugnam iuxta Capharsalama . Et
ceciderunt de Nicanoris exercitu,fere quinq; millia viri, & fugerunt in ciui-
tatem Dauid·Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion: & exie-
runt de sacerdotibus populi salutare eum in pace , & demonstrare ei holo-
caustomata quæ offerebantur pro rege. Et irridens , spreuit eos , & polluit :
& locutus est superbe , & iurauit cum ira,dicens: Nisi traditus fuerit Iudas,
& exercitus eius in manus meas , continuo cum regressus fuero in pace,suc-
cendam domum istam . Et exijt cum ira magna , & intrauerunt sacerdo-

tes,& ſteterunt ante faciem altaris & templi:& flentes dixerunt: Tu domine elegiſti domum iſtam ad inuocandum nomen tuum in ea,vt eſſet domus orationis & obſecrationis populo tuo:fac vindictam in homine iſto, & exercitu eius,& cadant in gladio:memento blaſphemias eorum , & ne dederis : eis vt permaneant. Et exijt Nicanor ab Ieruſalem , & caſtra applicuit ad Bethhoron,& occurrit illi exercitus Syriç. Et Iudas applicuit in Adarſa cum tribus millibus viris,& orauit Iudas,et dixit:Qui miſſi erant à rege Sēnacherib,domine,quia blaſphemauerunt te,exijt angelus,& percuſſit ex eis centum octoginta quinq; millia:ſic contere exercitum iſtum in conſpectu noſtro hodie,et ſciant cęteri quia male locutus eſt ſuper ſancta tua,& iudica illum ſecūdū malitiam illius. Et commiſerunt exercitus prælium tertiadecima menſis Adar:et
G contrita ſunt caſtra Nicanoris,& cecidit ipſe primus in prælio. Vt autem vidit exercitus eius quia cecidiſſet Nicanor,proiecerunt arma ſua,& fugerūt:et perſecuti ſunt eos viam vnius diei ab Adazer,vſquequo veniatur in Gazara & tubis cecinerunt poſt eos cum ſignificationibus & exierunt de omnibus caſtellis Iudæę in circuitu,& ventilabant eos cornibus,et conuertebantur iterū ad eos & ceciderunt omnes gladio,& non eſt relictus ex eis nec vnus. Et acceperunt ſpolia eorum & prędam:& caput Nicanoris amputauerunt, & dextram eius quam extenderat ſuperbe,& attulerunt,& ſuſpenderunt contra Ieruſalem. Et lętatus eſt populus valde,& egerunt diem illam in lętitia magna. Et conſtituit agi omnibus annis diem iſtam tertiadecima menſis Adar. Et ſiluit terra Iuda dies paucos.

Iudas perpenſa Romanorum virtute & fortitudine fœdus cum ipſis init Cap. VIII.

A
ET audiuit Iudas nomen Romanorum quia ſunt potentes uiribus,& acquieſcant ad omnia quæ poſtulantur ab eis:& quicunq; acceſſerunt ad eos,ſtatuerunt cū eis amicitias,& quia ſunt potentes viribus. Et audierunt prælia eorū,et virtutes bonas quas fecerūt in Galatia,quia obtinuerunt eos & duxerunt ſub tributū:& quanta fecerunt in regione Hiſpanię & quod in poteſtatem redegerunt metalla argēti & auri que illic ſunt, & poſſederūt omnem locum conſilio ſuo et patientia:locaq; quę longe erant valde ab eis,et reges qui ſuperuenerant eis ab extremis terrę,cōtriuerunt,et percuſſerunt eos plaga magna. cæteri autem dant eis tributum omnibus annis. Et Philippū et Perſen Cethæorum regē,& cæteros qui aduerſum eos arma tulerant cōtriue
B runt in bello,& obtinuerūt eos et Antiochū magnum regem Aſiæ,qui eis pugnam intulerat,habens centum viginti elephantes,& equitatum,et currus,et exercitum magnum valde,contritum ab eis.& quia ceperunt eum viuum,et ſtatuerunt ei vt daret ipſe et qui regnarent poſt ipſum,tributum magnum,et daret obſides,& conſtitutum & regionem Indorum,& Medos & Lydos de optimis regionibus eorum: & acceptas eas ab eis , dederunt Eumeni regi & quia qui erant apud Helladam,voluerūt tre,& tollere eos :& innotuit ſermo his & miſerunt ad eos ducē vnum,et pugnauerunt cōtra illos,& ceciderūt ex eis multi,& captiuas duxerūt vxores,eorū,& filios , & diripuerunt eos , & terrā eorum poſſederunt , & deſtruxerunt muros eorum, & in ſeruitutē illos redegerunt vſq; in hunc diem:& reſidua regna ,& inſulas quæ aliquando reſtiterant illis,exterminauerunt,et in poteſtatem redegerunt. Cum amicis au-

tem suis,& qui in ipsis requiem habebant,conseruauerunt amicitiam,& ob- C
tinuerunt regna quę erant proxima,& quæ erant longe: quia quicunque audiebant nomen eorum,timebant eos. Quibus uerò vellent auxilio esse ut regnarent,regnabant: quos autem uellent, regno deturbabant. & exaltati sunt valde. Et in omnibus istis nemo portabat diadema,nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerūt sibi, et quotidie cōsulebāt trecentos uiginti consiliū agentes semper de multitudine, ut quę digna sunt,gerant. Et cōmittunt vni homini magistratum suū per singulos annos dominari uniuersæ terrę suæ: et omnes obediunt uni,& non est inuidia neque zelus inter eos. Et elegit Iudas Eupolemum filiū Iohannis filij Iacob, & Iasonem filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiā & societatem: & ut auferrent ab eis iugum Græcorum, quia uiderūt quod in seruitutē premerent regnum Israel. Et abierunt Romā uiam multam ualde,& introierunt curiam,& dixerunt: Iudas Machabæus, & fratres eius,& populus Iudęorum miserunt nos ad uos statuere vobiscum societatem & pacem,& conscribere nos socios & amicos uestros. Et placuit sermo in conspectu eorū. Et hoc rescriptum est,quod rescripserunt in tabulis ęreis: & miserunt in Ierusalem,ut esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis. Bene sit Romanis & genti Iudæorū in mari & in terra in æternum gladiusq; & hostis procul sit D
ab eis. Quod si institerit bellū Romanis prius, aut omnibus socijs eorum in omni dominatione eorū: auxilium feret gens Iudęorū, prout tempus dictauerit,corde pleno,& prœliantibus non dabunt,neq; subministrabunt triticum, arma,pecuniam,naues,sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorū, nihil ab eis accipientes. Similiter autem & si genti Iudęorum prius acciderit bellum,adiuuabunt Romani ex animo,prout eis tempus promiserit: & adiuuantibus non dabitur triticum, arma,pecunia,naues,sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absq; dolo. secundum hæc uerba constituerunt Romani populo Iudæorum. Quòd si post hęc uerba hi aut illi addere,aut demere ad hæc aliquid voluerint,facient ex proposito suo: & quęcunq; addiderint vel dempserint,rata erunt. Sed & de malis quæ Demetrius rex fecit in eos,scripsimus ei, dicentes: Quare grauasti iugum tuum super amicos nostros & socios Iudęos? Si ergo iterum adierint nos aduersum te,faciemus illis iudicium & pugnabimus tecum mari terraq;.

In conflictu perit Iudas: & affliguntur Iudæi, substituitur Ionathas Alcimus paralysi occumbit: Bacchides inde uincitur a Ionatha: & fœdus cum eo pacis perpetuæ ferit. Cap. IX.

INterea ut audiuit Demetrius quia cecidit Nicanor et exercitus eius i prę- A
lio,apposuit & Bacchidem & Alcimū rursum mittere in Iudæam,& dextrum cornu cum illis. Et abierunt uiam quæ ducit in Galgala,& castra posuerunt in Masaloth,quæ est in Arbellis: et occupauerunt eā,& peremerūt animas hominū multas. In mēse primo anni cētesimi & quinquagesimi secūdi applicuerunt exercitum ad Ierusalem: & surrexerunt, & abierunt in Berean viginti millia virorū,& duo millia equitū. Et Iudas posuerat castra in Laisa,& tria millia viri electi cū eo: et uiderunt multitudinē exercitus, quia multi sunt,& timuerūt valde: & multi subtraxerūt se de castris,et nō remanserūt ex eis nisi octingēti uiri. Et uidit Iudas q; defluxit exercitus suus,& bel-

B lum perurgebat eum, et confractus est corde: quia non habebat tempus con
gregandi eos, & dissolutus est. Et dixit his qui residui erant: Surgamus, & ea
mus ad aduersarios nostros, si poterimus pugnare aduersus eos. Et auerte-
bant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, &
reuertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus aduersus eos: nos autem
pauci sumus. Et ait Iudas: Absit istā rem facere, ut fugiamus ab eis: & si ap-
propiauit tēpus nostrū, moriamur in virtute propter fratres nostros, & nō
inferamus crimē glorię nostræ. Et mouit exercitus de castris, & steterunt illis
obuiā: et diuisi sunt equites in duas partes, & fundibularij & sagittarij prę i-
bant exercitū, & primi certaminis omnes potētes. Bacchides autē erat in de-
xtro cornu, & proximauit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis: ex-
clamauerunt autē & hi qui erāt ex parte Iudę etiā ipsi, & cōmota est terra a
voce exercituū: & cōmissum est prælium a mane vsq; ad vesperā. Et vidit Iu-
das quòd firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, et conuenerunt cum
ipso omnes constantes corde: et contrita est dextera pars ab eis & persecutus
est eos vsq; ad montem Azoti. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quod con
C tritum est dextrum cornu, & secuti sunt post Iudam & eos qui cū ipso erāt
a tergo: & ingrauatum est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his &
ex illis. Et Iudas cecidit, & cęteri fugerunt. Et Ionathas, et Simon tulerunt Iu
dam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro patrum suorū in ciuitate
Modin. Et fleuerunt eum omnis populus Israel planctu magno: & lugebant
dies multos, & dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat po
pulum Israel. Et cętera uerba bellorum Iudæ, & virtutū quas fecit, & magni
tudinis eius non sunt descripta. multa enim erant valde. Et factū est: post obi
tum Iudę emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes
qui operabantur iniquitatem. In diebus illis facta est fames magna valde, &
tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis Et elegit Bacchides viros
impios, & constituit eos dominos regionis: & exquirebant & perscrutaban-
tur amicos Iudę, & adducebāt eos ad Bacchidē, & vindicabat in illos, & illu
debat. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis nō fuit ex die qua nō est
visus propheta in Israel. Et congregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerunt
D Ionathę: Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis ei non est qui ex-
eat contra inimicos, Bacchidem, & eos qui inimici sunt gentis nostrę. Nunc
itaq; te hodie eligimus esse pro eo nobis in principem & ducē ad bellandum
bellum nostrum. Et suscepit Ionathas tempore illo principatū, & surrexit lo
co Iudæ fratris sui. Et cognouit Bacchides, & quærebat eū occidere. Et cogno
uit Ionathas & Simon frater eius & oēs qui cū eo erant: & fugerunt in deser-
tum Thecuæ, & consederunt ad aquā lacus Asphar. Et cognouit Bacchides:
& die sabbathorum venit ipse & omnis exercitus eius trans Iordanem: & Io
nathas misit fratrem suum ducē populi, & rogauit Nabuthęos amicos suos,
vt commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus. Et exierunt filij
Iambri ex Madaba, & comprehenderunt Iohannem & omnia quæ habe-
bat, & abierunt habentes ea. Post hæc verba renunciatum est Ionathæ, &
Simoni fratri eius, quia filij Iambri faciunt nuptias magnas, & ducunt spon
sam ex Madaba filiam vnius de magnis principibus Chanaan cum ambitio
ne magna. Et recordati sunt sanguinis Iohannis fratris sui: & ascenderunt,
& absconderunt

& absconderunt se sub tegumento montis. Et eleuauerunt oculos suos, & viderũt: & ecce tumultus, et apparatus multus. & spõsus processit, et amici eius & fratres eius obuiam illis cum tympanis & musicis & armis multis. Et surrexerunt ad eos ex insidijs, & occiderunt eos, et ceciderunt vulnerati multi, et residui fugerunt in mõtes: et acceperunt omnia spolia eorũ et conuersę sunt nuptiæ in luctũ, et vox musicorum ipsorum in lamentum. Et vindicauerunt vindictam sanguinis fratris sui: et reuersi sunt ad ripam Iordanis. Et audiuit Bacchides, et venit die sabbathorum vsq; ad oram Iordanis in virtute magna: Et dixit ad suos Ionathas: Surgamus, et pugnemus contra inimicos nostros. non est enim hodie sicut heri et nudiustertius: ecce enim bellum ex aduerso, aqua vero Iordanis hinc et inde, et ripæ et paludes et saltus: et non est locus diuertendi. Nunc ergo clamate in cœlum, vt liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum. Et extendit Ionathas manum suam percutere Bacchidem, et diuertit ab eo retro: et dissilijt Ionathas et qui cum eo erant in Iordanem, et trãsnatauerunt ad eos Iordanem, et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri: et reuersi sunt in Ierusalem, et ædificauerunt ciuitates munitas in Iudæa, munitionem quæ erat in Iericho & in Ammam et in Bethhoron & in Bethel & Thamnatha & Phara & Thopo muris excelsis & portis & seris. Et posuit custodiam in eis, vt inimicitias exercerent in Israel: & muniuit ciuitatem Bethsuram & Gazaram et arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum: & accepit filios principum regionis obsides, & posuit eos in arce in Ierusalem in custodiam. Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, pręcepit Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum, & cœpit destruere. In tempore illo percussus est Alcimus: & impedita sunt opera illius, & occlusum est os eius, et dissolutus est paralysi, nec vltrà potuit loqui verbum & mandare de domo sua Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno. Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus, & reuersus est ad regem, & siluit terra Iuda annis duobus. Et cogitauerunt omnes iniqui, dicentes: Ecce Ionathas & qui cũ eo sunt, in silentio habitant confidẽter nunc ergo adducamus Bacchidẽ & comprehendet eos omnes vna nocte. Et abierunt, & consiliũ ei dederunt. Et surrexit vt veniret cũ exercitu multo: & misit occulte epistolas socijs suis, qui erant in Iudæa, vt comprehenderent Ionathan & eos qui cũ eo erant, sed non potuerunt, quia innotuit eis consiliũ eorum. Et apprehẽdit de viris regionis, qui principes erant malitiæ quinquaginta viros, & occidit eos & secessit Ionathas & Simon, & qui cũ eo erant in Bethbessen, quę est in deserto: et extruxit diruta eius, & firmauerunt eã. Et cognouit Bacchides, & congregauit vniuersam multitudinem suam: & his qui de Iudæa erant, denuntiauit. Et venit, & castra posuit desuper Bethbessen: & oppugnauit eam dies multos, et fecit machinas. Et reliquit Ionathas Simonem fratrem suum in ciuitate, et exijt in regionem, & venit cum numero, & percussit Odaren & fratres eius, & filios Phaserõ in tabernaculis ipsorũ, & cœpit cedere & crescere in virtutibus. Simõ uero & qui cũ ipsis erant, exierunt de ciuitate, et succẽderunt machinas & pugnauerunt contra Bacchidẽ, & contritus est ab eis, & afflixerunt eũ valde, quoniam consilium eius et cõgressus eius erat inanis. Et iratus cõtra viros iniquos qui ei consiliũ dederant, vt veniret in regionem ipsorum, multos ex

eis occidit: ipse autem cogitauit cum reliquis abire in regionem suam. Et co-
gnouit Ionathas: & misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, & red
dere ei captiuitatem. Et libenter accepit, & fecit secundum verba eius, & iura
uit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitę eius. Et reddidit ei captiui-
tatem quam prius erat prędatus de terra Iuda: & conuersus abijt in terram
suam, & non apposuit amplius uenire in fines eius. Et cessauit gladius ex Isra
el: & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare popu-
lum, & exterminauit impios ex Israel.

**Tum Demetrius tum Alexander ambiunt amicitiam Iudæorum magnis donis, fastidito autem Deme-
trio Alexandri partibus se iungunt, eiusque hostes profligant strenue. Cap. X**

A ET anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui
cognominatus est Nobilis: & occupauit Ptolemaidam, & receperunt
eum, & regnauit illic. Et audiuit Demetrius rex, et congregauit exerci
tum copiosum valde, & exiuit obuiã illi in prælium. Et misit Demetrius epi
stolam ad Ionathan verbis pacificis, vt magnificaret eum. dixit enim, Antici
pemus facere pacem cum eo, prius quam faciat cum Alexãdro aduersum nos
recordabitur enim omnium malorum quæ fecimus in eum & in fratrem eius
& in gentem eius. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, & fabrica-
re arma, & esse ipsum socium eius. & obsides qui erant in arce iussit tradi ei.
Et venit Ionathas in Ierusalem, & legit epistolas in auditu omnis populi &
eorum qui in arce erant. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt q
dedit ei rex potestatem congregandi exercitum: Et traditi sunt Ionathę obsi-
des, et reddidit eos parentibus suis: et habitauit Ionathas in Ierusalem, et cœ-
pit ędificare et innouare ciuitatem. Et dixit facientibus opera, vt extruerent
muros, et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem: et
ita fecerunt. Et fugerunt alienigenæ qui erant in munitionibus quas Bacchi-
des ędificauerat: et reliquit vnusquisq; locum, et abijt in terram suam: tantum
B in Bethsura remanserunt aliqui ex his qui reliquerant legem et pręcepta dei.
erat enim hęc eis ad refugiũ. Et audiuit Alexãder rex promissa quę promisit
Demetrius Ionathæ: & narrauerunt ei prelia & virtutes quas ipse fecit & fra-
tres eius, & labores quos laborauerunt, & ait: Nunquid inueniemus aliquem
virum talem? et nunc faciemus eum amicum & socium nostrum. Et scripsit
epistolam, & misit ei secundum hęc verba, dicens: Rex Alexander fratri Io-
nathæ salutem. Audiuimus de te quod vir potens sis viribus, & aptus es vt
sis amicus noster: & nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis
tuæ, vt amicus voceris regis (& misit ei purpuram, & coronam auream) &
quæ nostra sunt sentias nobiscum, & conserues amicitias ad nos. Et induit se
Ionathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die solen
ni scenopegię: & congregauit exercitum, & fecit arma copiosa. Et audiuit
Demetrius verba ista, & cõtristatus est nimis, et ait: Quid hoc fecimus, quod
pręoccupauit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudęorum ad muni-
men sui? Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: vt
sint mecum in adiutorium. Et scripsit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti
Iudæorum salutem. Quoniam seruastis ad nos pactum, & mansistis in ami-
citia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audiuimus, & gauisi su-
mus. Et nunc perseuerate adhuc conseruare ad nos fidem, & retribuemus

uobis bona pro his quę fecistis nobiscum. Et remittemus uobis prętationes multas,& dabimus uobis donationes. Et nunc absoluo uos & omnes Iudęos a tributis,& pretia salis indulgeo,& coronas remitto, & tertias seminis: & dimidiam partem fructus ligni quod est portionis meę,relinquo uobis ex hodierno die & deinceps,nec accipiatur a terra Iuda et a tribus ciuitatibus quę additę sunt illi ex Samaria et Galilęa ex hodierna die & in totum tempus.& Ierusalē sit sancta & libera cum finibus suis:& decimę et tributa,ipsius sint. Remitto etiam potestatē arcis quę est in Ierusalem:& do eam summo sacerdoti,ut constituat in ea uiros quoscunq; ipse legerit, qui custodiant eam. Et omnem animam Iudęorum,quę captiua est á terra Iuda in omni regno meo relinquo liberā gratis,ut omnes a tributis soluantur,etiam pecorum suorum. Et omnes dies solennes & sabbatha & neomenię & dies decreti, & tres dies ante diem solennem, & tres dies post diem solēnem sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Iudęis qui sunt in regno meo:& nemo habebit potestatem agere aliquid,& mouere negotia aduersus aliquem illorū in omni causa.Et ascribātur ex Iudęis in exercitu regis ad triginta millia uirorum,et dabuntur illis copię ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni, & ex his constituentur super negotia regni quę aguntur ex fide,et principes sint ex eis,& ambulent in legibus suis,sicut pręcepit rex i terra Iuda. Et tres ciuitates quę additę sunt Iudęę ex regione Samariæ,cū Iudęa reputentur:ut sint sub uno,et non obediant alienę potestati nisi summo sacerdoti: Ptolemaida & confines eius, quas dedi donū sanctis qui sunt in Ierusalem ad necessarios sumptus sanctorū. Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argēti de rationibus regis,quę me contingunt: & omne quod reliquum fuerit,quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus,ex hoc dabūt in opera domus.Et super hæc quinque millia siclorum argenti quę accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos:& hæc ad sacerdotes pertineant,qui ministerio funguntur.Et quicunq; confugerit in templū quod est Ierosolymis,et in omnibus finibus eius, obnoxij regi in omni negotio dimittantur, & uniuersa quæ sunt eis in regno meo libera habeant.Et ædificāda uel restauranda opera sanctorū sumptus dabuntur de ratione regis,& ad extruendos muros in Ierusalem et communiendos in circuitu sumptus dabūtur de ratione regis, et ad construēdos muros in Iudæa.Vt audiuit autem Ionathas, & populus sermones istos, non crediderunt eis,nec receperunt eos: quia recordati sunt malitię magnę quam fecerat in Israel & tribulauerat eos ualde.Et complacuit eis in Alexandrū, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus. Et congregauit rex Alexander exercitum magnum, & admouit castra contra Demetrium. Et commiserunt pręliū duo reges, et fugit exercitus Demetrij,et insecutus est eum Alexander,et incubuit super eos. Et inualuit pręlium nimis,donec occidit sol:et cecidit Demetrius in die illa.Et misit Alexander ad Ptolemæū regem Ægypti legatos secundū hęc uerba dicens, Quoniā regressus sum in regnum meū,& sedi in sede patrum meorū,& obtinui principatum,& contriui Demetriū,& possedi regionem nostrā,& commisi pugnam cū eo,& contritus est ipse & castra eius a nobis, et sedemus in sede regni eius:et nūc statuamus adinuicem amicitiam:et da mihi filiam tuā uxorē,

C | Infra 11. d | E | D | E | Supra 7.b

E & ego ero gener tuus,& dabo tibi dona,& ipsi dignitatem. Et respondit rex
Ptolemæus,dicens, Foelix dies in qua reuersus es ad terram patrum tuorum,
& sedisti in sede regni eorum. Et nunc faciam tibi quod scripsisti:sed occur-
re mihi Ptolemaidã,ut uideamus inuicem nos,et spondeam tibi sicut dixisti.
Et exiuit Ptolemæus de Ægypto, ipse & Cleopatra filia eius, & uenit Ptole
maidam anno centesimo sexagesimo secundo. Et occurrit ei Alexander rex,et
dedit ei Cleopatram filiam suam:et fecit nuptias eius Ptolemaidę,sicut reges
in magna gloria. Et scripsit rex Alexãder Ionathę,ut ueniret obuiam sibi. Et
abijt cũ gloria Ptolemaidam,& occurrit ibi duobus regibus, et dedit illis ar-
gentum multũ,& aurum,& dona:& inuenit gratiam in conspectu eorũ. Et
conuenerunt aduersus eũ uiri pestilentes ex Israel,uiri iniqui interpellãtes ad
uersus eũ:& non intendit ad eos rex. Et iussit spoliari Ionathã uestibus suis,
& indui eum purpura:& ita fecerunt. Et collocauit eum rex sedere secum. Di
xitq; principibus suis, Exite cum eo in mediũ ciuitatis,& prędicate ut nemo
aduersus eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla
ratione. Et factum est ut uiderunt qui interpellabant gloriam eius quæ prædi
cabatur, & opertum eũ purpura,fugerunt omnes:& magnificauit eum rex,
& scripsit eũ inter primos amicos,& posuit eum ducẽ, & participem princi
F patus. Et reuersus est Ionathas in Ierusalem cũ pace & lætitia. In anno cente
simo sexagesimo quinto,uenit Demetrius filius Demetrij a Creta in terram
patrum suorũ. Et audiuit Alexãder rex,& contristatus est ualde, & reuersus
supra 3.a est Antiochiam. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducẽ, qui præerat
Cœlesyriæ:& congregauit exercitum magnũ,& accessit ad Iamniã,et misit
ad Ionathan summum sacerdotem dicens, Tu solus resistis nobis:ego autem
factus sum in derisum,et opprobrium,propterea quia tu potestatẽ aduersum
nos exerces in montibus. Nunc ergo si confidis in uirtutibus tuis,descende ad
nos in campum,& comparemus illic inuicẽ: quia mecũ est uirtus bellorum.
Interroga & disce quis sum ego & cæteri qui auxilio sunt mihi, qui dicunt
quia non potest stare pes uester ante faciẽ nostrã,quia bis in fugam conuersi
sunt patres tui in terram suã:& nunc quomodo poteris sustinere equitatũ &
exercitum tantũ in campo,ubi non est lapis,neq; saxum, neq; locus fugien-
di? Vt audiuit autem Ionathas sermones Apollonij motus est animo:& elegit
G decem millia uirorũ,& exijt ab Ierusalem, et occurrit ei Simon frater eius in
adiutorium:& applicuerunt castra in Ioppen,et exclusit eum a ciuitate: quia
custodia Apollonij Ioppe erat,& oppugnauit eã. Exterriti qui erant in ciui-
tate,aperuerunt ei,& obtinuit Ionathas Ioppẽ. Et audiuit Apollonius,& ad-
mouit tria millia equitũ,& exercitum multũ. Et abijt Azotũ tanquam iter
faciens,& statim exijt in campum:eo q; haberet multitudinẽ equitum,& cõ
fideret in eis. Et insecutus est eum Ionathas in Azotum, & commiserunt prę
lium. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte. Et co-
gnouit Ionathas quoniam insidię sunt post se,& circuierunt castra eius, et ie
cerunt iacula in populum a mane usque ad uesperã. Populus autem stabat, si
cut pręceperat Ionathas:et laborauerunt equi eorum. Et eiecit Simon exerci
tum suum,& cõmisit contra legionem,equites enim fatigati erant,& cõtriti
sunt ab eo,et fugerunt. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotũ,
et intrauerunt in Bethdagon idolum suum,ut ibi se liberarent. Et succedit Io

nathas Azot et ciuitates quę erãt in circuitu eius, et accepit spolia eorum, & templũ Dagon: & omnes qui fugerunt in illud, succendit igni. Et fuerunt qui ceciderũt gladio cũ his qui succensi sunt, ferè octo millia uirorũ. Et mouit inde Ionathas castra, & applicuit ea Ascalonẽ: & exierunt de ciuitate obuiam illi in magna gloria. Et reuersus est Ionathas in Ierusalẽ cum suis habentibus spolia multa. Et factum est: ut audiuit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionathan. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron & omnes fines eius in possessionẽ.

Ptolemæus generum suũ Alexandrũ & regno & uita spoliat: amicitiam Ionathę Demetrius qui Ptolemæo successerat uiolans regno pellitur: & Antiocho Alexandri filio restituitur imperium paternum. Cap. XI.

ET rex Ægypti congregauit exercitum, sicut arenam quę est circa orã maris, et naues multas: et quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno suo. Et exijt in Syriam uerbis pacificis, & aperiebant ei ciuitates, & occurrebant ei: quia mandauerat Alexander rex exire ei obuiam, eò quod socer suus esset. Cum autẽ introiret ciuitatẽ Ptolemęus, ponebat custodias militum in singulis ciuitatibus. Et ut appropiauit Azoto, ostenderunt ei templũ Dagon succensum igni, et Azotum, & cætera eius demolita, et corpora proiecta, et eorũ qui cęsi erant in bello tumulos, quos fecerant secus uiam. Et narrauerunt regi quia hæc fecit Ionathas: ut inuidiam facerẽt ei, et tacuit rex. Et occurrit Ionathas regi in Ioppen cum gloria, et inuicem se salutauerũt, & dormierunt illic. Et abijt Ionathas cum rege usque ad fluuiũ qui uocabatur Eleutherus: et reuersus est in Ierusalem. Rex autẽ Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatũ usq; Seleuciam maritimã, et cogitabat in Alexandrum consilia mala. Et misit legatos ad Demetrium, dicẽs, Veni componamus inter nos pactum, et dabo tibi filiam meam quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui: pœnitet enim me, quod dederim illi filiã meam: quæsiuit enim me occidere. Et uituperauit eum, propterea quod concupierat regnum eius. Et abstulit filiam suam, et dedit eam Demetrio, et alienauit se ab Alexandro, et manifestatę sunt inimicitiæ eius. Et intrauit Ptolemęus Antiochiam, et imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti et Asiæ. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis suis. Et audiuit Alexander, et uenit ad eum in bellum: et produxit Ptolemęus rex exercitum, et occurrit ei in manu ualida: et fugauit eũ: Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur: rex autem Ptolemęus exaltatus est. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexãdri, et misit Ptolemęo. Et rex Ptolemęus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus perierunt ab his qui erant in castra. Et regnauit Demetrius anno centesimo sexagesimoseptimo. In diebus illis congregauit Ionathas eos qui erant in Iudæa, ut expugnarent arcem quę est in Ierusalem: & fecerunt contra eam machinas multas. Et abierunt quidam qui oderãt gentem suã uiri iniqui ad regem Demetriũ, et renuntiauerũt ei quod Ionathas obsideret arcem. Et ut audiuit, iratus est, et statim uenit ad Ptolemaidã, scripsit Ionathę ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinato. Vt audiuit autem Ionathas, iussit obsidere: et elegit de senioribus Israel, et de sacerdotibus, et dedit se periculo. Et accepit aurum et argentum, et uestem, et alia xenia multa:

C & abījt ad regem Ptolemaidam,& inuenit gratiam in conſpectu eius. Et in-
terpellabant aduerſus eum quidam iniqui ex gente ſua. Et fecit ei rex ſicut fe-
Sup.10.b cerant ei qui ante eum fuerant:& exaltauit eũ in conſpectu omnium amico-
rum ſuorum , & ſtatuit ei principatum ſacerdotīj, & quęcunque alia habuit
prius pretioſa ,& fecit eum principem amicorum . Et poſtulauit Ionathas a
rege vt immunem faceret Iudęam,& tres toparchias,& Samariã,& cõfines
eius:& promiſit ei talenta trecenta. Et conſenſit rex:& ſcripſit Ionathę epi-
ſtolas de his omnibus,hunc modum continentes. Rex Demetrius fratri Iona
thę ſalutẽ,& genti Iudæorum. Exemplum epiſtolæ,quã ſcripſimus Laſtheni
parenti noſtro de uobis,miſimus ad uos vt ſciretis: Rex Demetrius Laſthe-
ni parenti ſalutẽ. Genti Iudæorum amicis noſtris,& cõſeruantibus quę iuſta
ſunt apud nos,decreuimus benefacere, propter benignitatem ipſorum quam
erga nos habẽt. Statuimus ergo illis omnes fines Iudææ,& tres ciuitates, Ly
dam & Ramathę,quę additę ſunt Iudęę ex Samaria,& omnes confines ea-
rum ſequeſtrari omnibus ſacrificantibus in Ieroſolymis pro his quæ ab eis
prius accipiebat rex per ſingulos annos,& pro fructibus terræ et pomorum:
Et alia quæ ad nos pertinebant decimarũ et tributorum,ex hoc tempore re-
D mittimus eis:et areas ſalinarũ,et coronas quæ nobis deferebantur, omnia ip-
ſis concedimus,et nihil horum irritum erit ex hoc et in omne tempus. Nunc
ergo curate facere horum exemplum,et detur Ionathæ , et ponatur in monte
ſancto,et in loco celebri. Et videns Demetrius rex quod ſiluit terra in conſpe
ctu ſuo,et nihil ei reſtitit,dimiſit totum exercitum ſuum,unumquẽq; in locũ
ſuum,excepto peregrino exercitu quem traxit ab inſulis gentium:et inimici
erant ei omnes exercitus patrum eius. Tryphon autem erat quidam partium
Alexandri prius:et vidit quoniam omnis exercitus murmurauit contra De-
metrium,et iuit ad Emalchuel Arabem,qui nutriebat Antiochum filiũ Ale-
xandri:et aſsidebat ei,vt traderet eũ ipſi,ut regnaret loco patris ſui:et enun-
tiauit ei quanta fecit Demetrius,et inimicitias exercituum eius aduerſus illũ.
Et manſit ibi diebus multis. Et miſit Ionathas ad Demetrium regem vt eij-
ceret eos qui in arce erant in Ieruſalem,et qui in præſidījs erant : quia impu-
gnabant Iſrael. Et miſit Demetrius ad Ionathan,dicens. Non hæc tantum fa
ciam tibi et genti tuę, ſed gloria illuſtrabo te et gẽtem tuam cũ fuerit oppor
E tunũ. Nunc ergo rectè feceris,ſi miſeris in auxilium mihi uiros:quia diſceſsit
omnis exercitus meus. Et miſit ei Ionathas tria millia uirorum fortiũ Antio
chiã,et uenerunt ad regẽ,et delectatus eſt rex in aduentu eorũ. Et cõuenerunt
qui erant de ciuitate,centũ viginti millia uirorum,et uolebant interficere re-
gem. Et fugit rex in aulam:et occupauerunt qui erãt de ciuitate,itinera ciuita
tis,et cœperunt pugnare. Et uocauit rex Iudęos in auxiliũ,et conuenerũt oẽs
ſimul ad eum,et diſperſi ſunt omnes per ciuitatem:et occiderũt in illa die cen
tum millia hominum,et ſuccenderunt ciuitatem, et ceperunt ſpolia multa in
die illa , et liberauerunt regem . Et uiderunt qui erant de ciuitate quod obti-
nuiſſent Iudęi ciuitatem ſicut uolebant:et infirmati ſunt mente ſua, et clama
uerunt ad regem cum precibus, dicentes, Da nobis dextras, et ceſſent Iudæi
oppugnare nos et ciuitatem . Et proiecerunt arma ſua,et fecerunt pacem : et
glorificati ſunt Iudęi in conſpectu regis et in conſpectu omnium qui erant in
regno eius, et nominati ſunt in regno:et regreſsi ſunt in Ieruſalem , habentes

spolia multa. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in conspe F
ctu eius. Et mentitus est omnia quęcunque dixit, & abalienauit se à Ionatha,
& non retribuit ei secundum beneficia quæ sibi tribuerat, & uexabat eum
ualde. Post hæc autem reuersus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer
adolescens, & regnauit, & imposuit sibi diadema. Et congregati sunt ad eum
omnes exercitus quos disperserat Demetrius, & pugnauerunt contra eum:
& fugit, & terga uertit. Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiã:
& scripsit Antiochus adolescens Ionathę, dicens, Cõstituo tibi sacerdotium,
& constituo te super quatuor ciuitates, ut sis de amicis regis. Et misit illi uasa
aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in pur-
pura, & habere fibulam auream: & Simonem fratrem eius constituit ducem
á terminis Tyri usque ad fines Ægypti. Et exijt Ionathas, & perambulabat
trans flumen ciuitates: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in
auxilium, & uenit Ascalonẽ, & occurrerunt ei honorifice de ciuitate. Et abijt
inde Gazam: & concluserunt se qui erant Gazę, & obsedit eam, & succendit
quę erant in circuitu ciuitatis, & prædatus est eam. Et rogauerunt Gazenses
Ionathan. & dedit illis dextram: & accepit filios eorum obsides, & misit il-
los in Ierusalem, & perambulauit regionem usque Damascum. Et audiuit Io- G
nathas, quod pręuaricati sunt principes Demetrij in Cades quæ est in Gali-
lea cum exercitu multo, uolentes eum remouere a negotio regni: & occurrit
illis, fratrem autem suum Simonem reliquit intra prouinciam. Et applicuit
Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos. Et
postulauerunt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & eiecit eos inde, & cepit
ciuitatem, & posuit in ea pręsidium. Et Ionathas & castra eius applicuerũt
ad aquam Genesar, & ante lucem uigilauerunt in campo Asor: & ecce castra
alienigenarum occurrebant ei in campo, & tendebant ei insidias in mõtibus
ipse autem occurrit ex aduerso. Insidiæ uerò exurrexerunt de locis suis, & cõ-
miserunt prælium. Et fugerunt qui erant ex parte Ionathæ, omnes, & nemo
relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, & Iudas filius Calphi
principes militię exercitus. Et scidit Ionathas uestimẽta sua, & posuit terram
in capite suo, & orauit. Et reuersus est Ionathas ad eos in prælium, & conuer
tit eos in fugam, & pugnauerunt. Et uiderunt qui fugiebant partis illius, &
reuersi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra
sua, & peruenerunt usque illuc, & ceciderunt de alienigenis in die illa tria mil
lia uirorum: & reuersus est Ionathas in Ierusalem.

Cum Spartiatis & Romanis fœdera renouat Ionathas, inde in bello contra Demetrium
a Tryphone capitur. Cap. XII.

ET uidit Ionathas quia tempus eum iuuat, & elegit uiros, & misit eos A
Romam statuere & renouare cum eis amicitiam, & ad Spartiatas, &
ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam, & abierunt Ro
mam, & intrauerunt curiam, & dixerunt, Ionathas summus sacerdos, & gẽs
Iudęorum miserunt nos, ut renouaremus amicitiam & societatem secundum
pristinum. Et dederũt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in ter
ram Iuda cum pace. Et hoc est exemplum epistolarũ, quas scripsit Ionathas
Spartiatis Ionathas summus sacerdos, & seniores gentis & sacerdotes, & re-
liquus populus Iudęorum, Spartiatis fratribus salutem. Iampridem missæ

B erant epiſtolæ ad Oniam ſummũ ſacerdotẽ ab Ario qui regnabat apud uos, quoniam eſtis fratres noſtri, ſicut ſcriptum continet quod ſubiectum eſt. Et ſuſcepit Onias uirum qui miſſus fuerat, cum honore: & accepit epiſtolas, in quibus ſignificabatur de ſocietate & amicitia. Nos enim cum nullo horũ indigeremus, habẽtes ſanctos libros qui ſunt in manibus noſtris, maluimus mittere ad uos renouare fraternitatem et amicitiã, ne forte alieni efficiamur à uobis: multa enim tempora tranſierunt, ex quo miſiſtis ad nos. Nos ergo in omni tempore ſine intermiſſione in diebus ſolennibus, et cęteris quibus oportet, memores ſumus ueſtri in ſacrificijs quę offerimus, et in obſeruationibus ſicut fas eſt & decet meminiſſe fratrũ. Lętamur itaq; de gloria ueſtra. Nos autem

C circundederunt multę tribulationes, & multa pręlia, & impugnauerunt nos reges qui ſunt in circuitu noſtro. Noluimus ergo uobis moleſti eſſe, neq; cęteris ſocijs & amicis noſtris in his pręlijs: habuimus enim de cœlo auxiliũ, et liberati ſumus nos, & humiliati inimici noſtri. Elegimus itaq; Numeniũ Antiochi filium, et Antipatrẽ Iaſonis filium, & miſimus ad Romanos renouare cum eis amicitiã & ſocietatem priſtinã. Mandauimus itaq; eis vt veniãt etiã ad uos: & ſalutẽt vos, & reddant vobis epiſtolas noſtras de innouatione fraternitatis noſtrę. Et nunc benefacietis reſpõdentes nobis ad hæc. Et hoc reſcriptũ eſt epiſtolarũ, quod miſit Onias, Rex Spartiatarũ Onias, Ionathę ſacerdoti magno ſalutem. Inuentũ eſt in ſcriptura de Spartiatis & Iudæis quoniã ſunt fratres, & q; ſunt de genere Abraham. Et nunc ex quo hęc cognouimus, benefacitis ſcribentes nobis de pace ueſtra. Sed et nos reſcripſimus vobis: Pe

D cora noſtra & poſſeſsiones noſtrę, ueſtræ ſunt: & ueſtræ, noſtræ. mãdauimus itaq; hæc nuntiari uobis. Et audiuit Ionathas quoniã regreſſi ſunt principes Demetrij cum exercitu multo ſupra q̃ prius, pugnare aduerſus eum: & exijt ab Ieruſalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis ſpatium ut ingrederentur regionem eius. Et miſit ſpeculatores in caſtra eorum: & reuerſi renuntiauerunt q; conſtituunt ſuperuenire illis nocte. Cum occidiſſet autem ſol, præcepit Ionathas, ſuis uigilare et eſſe in armis paratos ad pugnam tota nocte, & poſuit cuſtodes per circuitum caſtrorũ. Et audierunt aduerſarii q; paratus eſt Ionathas cum ſuis in bello: & timuerunt & formidauerunt in corde ſuo, & accenderunt focos in caſtris ſuis. Ionathas autẽ & qui cũ eo erant non cognouerunt uſq; mane: videbant autẽ luminaria ardentia, & ſecutus eſt eos Ionathas, & non cõprehendit eos, tranſierunt enim flumen Eleutherum. Et diuertit Ionathas ad Arabas, qui uocabantur Zabadęi: & percuſ

E ſit eos, & accepit ſpolia eorum. Et iunxit & uenit Damaſcum, & perambulabat omnem regionem illã. Simon autẽ exijt, et uenit uſq; ad Aſcalonem, et ad proxima prędidia: & declinauit in Ioppen, & occupauit eam. (audiuit enim q; uellent prędidium tradere partibus Demetrij) & poſuit ibi cuſtodes, ut cuſtodirent eam. Et reuerſus eſt Ionathas: & conuocauit ſeniores populi, & cogitauit cum eis ędificare prędidia in Iudęa, & ędificare muros in Ieruſalem, & exaltare altitudinem magna inter medium arcis et ciuitatem, vt ſepararet eã a ciuitate, ut eſſet ipſa ſingulariter, & neq; emant neq; uendant. Et conuenerunt vt ędificarent ciuitatẽ: & cecidit murus qui erat ſuper torrẽtem ab ortu

Supra 11 c ſolis, & reparauit eũ qui uocatur Caphetetha: et Simon ædificauit Adiada in Sephela, & muniuit eam, & impoſuit portas et ſeras. Et cũ cogitaſſet Try-

phon

phon regnare Asię & assumere diadema,& extendere manum in Antiochũ F
regem:timens ne forte non permitteret eum Ionathas,sed pugnaret aduersus
eum,quęrebat cõprehẽdere eum et occidere.Et exurgens abijt in Bethsan.Et
exiuit Ionathas obuiã illi cum quadraginta millibus virorũ electorũ in prę-
liũ,et uenit Bethsan.Et vidit Tryphon quia venit Ionathas cũ exercitu mul
to,vt extẽderet in eum manus:&timuit.& accepit eum cũ honore,et cõmen
dauit eũ omnibus amicis suis,et dedit ei munera: & pręcepit exercitibus suis
vt obedirent ei sicut sibi.Et dixit Ionathę:Vt quid vexasti vniuersum popu
lum,cum bellũ nobis non sit?Et nũc remitte eos in domos suas:elige autem ti
bi viros paucos qui tecũ sint,& veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam
tibi,et reliqua præsidia & exercitum et uniuersos prępositos negotij,& con-
uersus abibo,propterea enim veni.Et credidit ei,& fecit sicut dixit:& dimi-
sit exercitum,& abierunt in terram Iuda.retinuit autem secũ tria millia vi-
rorum:ex quibus remisit in Galilęam duo millia,mille autem venerũt cũ eo. G
Vt autem intrauit Ptolemaidam Ionathas,clauserunt portas ciuitatis Ptole-
menses et comprehenderunt eum, & omnes qui cum eo intrauerant, gladio
interfecerunt.Et misit Tryphon exercitum & equites in Galilęam &in cam
pum magnum,vt perderent omnes socios Ionathę. At illi cum cognouissent
quia comprehensus est Ionathas,& perijt,et omnes qui cum eo erant:horta-
ti sunt semetipsos,et exierunt parati in prælium.Et videntes hi qui insequuti
fuerant, quia pro anima res est illis, reuersi sunt: illi autem uenerunt omnes
cum pace in terram Iuda. Et planxerunt Ionathan,& eos qui cum ipso erãt
valde: & luxit Israel luctu magno. Et quęsierunt omnes gentes quæ erant
in circuitu eorum, conterere eos. dixerunt enim: Non habent principem &
adiuuantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus me-
moriam eorum.

Perfidus Tryphon & Ionathan cum liberis, & Antiochum interficit: succedit Simon fratri:
& icto cum Demetrio fœdere obsidet Gazam Cap. XIII

ET audiuit Simon quod congregauit Tryphon exercitũ copiosum, vt A
veniret in terram Iuda &attereret eam. Videns quia in tremore popu
lus est & in timore,ascendit in Ierusalem,et congregauit populum: &
adhortans dixit,Vos scitis quanta ego & fratres mei et domus patris mei fe-
cimus pro legibus & pro sanctis pręlia,& angustias quales vidimus:horum
gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus.
Et nũc non mihi cõtingat parcere animæ meę in omni tẽpore tribulationis:
non enim melior sum fratribus meis. Vindicabo itaq; gentem meã et sancta,
natos quoq; nostros et vxores: quia cõgregatę sunt vniuersę gentes cõterere
nos inimicitiæ gratia.Et accensus est spiritus populi simul vt audiuit sermo- B
nes istos:et respõderunt voce magna,dicẽtes: Tu es dux noster loco Iudę &
Ionathę fratris tui.pugna pręliũ nostrum:et omnia quęcunq; dixeris nobis,
faciemus.Et cõgregans omnes viros bellatores, accelerauit consummare vni
uersos muros Ierusalẽ, & muniuit eã in gyro. Et misit Ionathan filium Ab-
solomi,et cum eo exercitũ nouũ in Ioppen,& eiectis his quę erant in arce,re
mãsit illic ipse Et mouit Tryphon à Ptolemaida cũ exercitu multo,vt ueni-
ret in terrã Iuda,et Ionathas cũ eo in custodia: Simon autẽ applicuit in Ad-
dus contra faciem cãpi.Et vt cognouit Tryphon, quia surrexit Simon loco

eos de ciuitate,& mundauit ędes in quibus fuerant ſimulachra,& tunc intra G
uit in eam cum hymnis benedicēs dominum,& eiecta ab ea omni immundi
tia,collocauit in ea uiros qui legem facerent:& muniuit eam,& fecit ſibi ha-
bitationem. Qui autem erant in arce Ieruſalem, prohibebantur egredi & in-
gredi regionem,& emere & uendere:& eſurierunt ualde, & multi ex eis fa-
me perierunt,& clamauerunt ad Simonem ut dextras acciperet. & dedit il-
lis.& eiecit eos inde,& mundauit arcem a cōtaminationibus,& intrauerunt
in eam tertia & uiceſima die ſecundi menſis, anno centeſimo ſeptuageſimo
primo,cum laude & ramis palmarum & cynniris & cymbalis & nablis &
hymnis & canticis,quia contritus eſt inimicus magnus ex Iſrael. Et conſti-
tuit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lętitia. Et muniuit montem tem
pli,qui erat ſecus arcem & habitauit ibi ipſe,& qui cum eo erāt. Et vidit Si-
mon Iohannem filium ſuum,quod uir prælij eſſet: & poſuit eum ducem uir
tutum uniuerſarum,& habitauit in Gazaris.

Demetrius opprimere conatus Tryphonem capitur. ſub Simone quiete agit Iudæa:
& renouat fœdera cum Spartiatis Romaniſq́. Cap. XIIII.

ANnno centeſimo ſeptuageſimo ſecundo congregauit rex Demetrius A
exercitū ſuū,& abijt in Mediam ad contrahenda ſibi auxilia, ut ex-
pugnaret Tryphonem. Et audiuit Arſaces rex Perſidis & Medię,
quia intrauit Demetrius confines ſuos,& miſit unum de principibus ſuis, ut
comprehenderet eum uiuum. Et abijt,& percuſsit caſtra Demetrii: & cōpre
hendit eum,& duxit eum ad Arſacen,& poſuit eum in cuſtodiā. Et ſiluit om
nis terra Iuda oībus diebus Simonis,& quæſiuit bona genti ſuæ,& placuit il
lis poteſtas eius & gloria eius omnibus diebus. Et cum omni gloria ſua acce-
pit Ioppen in portum,et fecit introitū in inſulis maris. Et dilatauit fines gen
tis ſuę,& obtinuit regionem. Et congregauit captiuitatē multam,& domina
tus eſt Gazarę & Bethſuræ & arci:& abſtulit immunditias ex ea,& nō erat B
qui reſiſteret ei. Et unuſquiſq; colebat terrā ſuam cum pace: & terra Iuda da
bat fructus ſuos,& ligna cāporum fructum ſuum. Seniores in plateis ſedebāt
omnes,& de bonis terrę tractabant,& iuuenes induebant ſe gloriā, & ſtolas
belli. Et ciuitatibus tribuebat alimonias,& conſtituebat eas ut eſſent uaſa mu
nitionis quoaduſq; nominatū eſt nomē glorię eius uſq; ad extremū terræ. Fe
cit pacē ſuper terrā,& lętatus eſt Iſrael lętitia magna. Et ſedit unuſquiſq; ſub
uite ſua,& ſub ficulnea ſua,& non erat qui eos terreret. Defecit impugnans
eos ſuper terrā: reges contriti ſunt in diebus illis. Et cōfirmauit omnes humi- C
les populi ſui,& legem exquiſiuit,& abſtulit omnē iniquum et malū: ſancta
glorificauit,et multiplicauit uaſa ſanctorū. Et auditum eſt Romę quia defun
ctus eſſet Ionathas:& vſq; ad Spartiatas:& contriſtati ſunt ualde. Vt audie-
runt autē q Simon frater eius factus eſſet ſummus ſacerdos loco eius,& ipſe
obtineret omnē regionē,et ciuitates in ea,ſcripſerunt ad eum in tabulis ęreis,
vt renouarent amicitias & ſocietatem quam fecerant cum Iuda & cum Iona
tha fratribus eius. Et lectæ ſunt in conſpectu eccleſię in Ieruſalē. Et hoc exem ſupra 8.12
plum epiſtolarū quas Spartiatę miſerunt. Spartiatarum principes & ciuita-
tes Simoni ſacerdoti magno & ſenioribus & ſacerdotibus & reliquo populo
Iudęorum fratribus,ſalutē. Legati qui miſsi ſunt ad populū noſtrum,nuntia
uerunt nobis de ueſtra gloria & honore & lętitia:& gauiſi ſumus in introitu

D eorum. Et scripsimus quę ab eis erant dicta in cõcilijs populi, sic: Numenius
Antiochi, & Antipater Iasonis filius legati Iudæorum, uenerunt ad nos, reno
uantes nobiscũ amicitiam pristinam. Et placuit populo excipere uiros glorio
se, & ponere exemplum sermonũ eorum in segregatis populi libris, ut sit ad
memoriam populo Spartiatarum. Exemplũ autẽ horum scripsimus Simoni
magno sacerdoti. Post hęc autẽ misit Simon Numeniũ Romam habentem
clypeum aureum magnũ pondo mnarum mille, ad statuendã cum eis societa
tem. Cum autẽ audisset populus Romanus sermones istos, dixerunt. Quam
gratiarum actionẽ reddemus Simoni et filijs eius? Restituit enim ipse fratres
suos, & expugnauit inimicos Israel ab eis, & statuerunt ei libertatem, et de-
E scripserunt in tabulis æreis, et posuerunt in titulis in monte Sion. Et hoc est
exemplũ scripturæ: Octauadecima die mensis Elul, anno centesimo septuage
simo secundo, anno tertio, sub Simone sacerdote magno in Asaramel, in con-
uentu magno sacerdotum & populi et principum gentis et seniorum regio-
nis, nota facta sunt hæc: Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione
nostra: Simon autẽ Mathathiæ filius ex filijs Iarab, et fratres eius dederunt se
periculo, et restiterũt aduersarijs gentis suę, vt starent sancta ipsorum et lex,
et gloria magna glorificauerunt gentem suã. Et congregauit Ionathas gentẽ
suã, et factus est illis sacerdos magnus, et appositus est ad populũ suũ. Et uo-
luerunt inimici eorum calcare et atterere regionem ipsorum, et extendere ma
nus in sancta sanctorũ. Tunc restitit Simon, et pugnauit pro gente sua, et ero
gauit pecunias multas, et armauit viros uirtutis gentis suæ, et dedit illis stipẽ
F dia: et muniuit ciuitates Iudææ, et Bethsuram quæ erat in finibus Iudęæ, vbi
erant arma hostium antea. et posuit illic præsidium viros Iudęos. Et Ioppen
muniuit quæ erat ad mare: et Gazaram quæ est in finibus Azoti, in qua ho-
stes antea habitabant, et collocauit illic Iudæos: et quęcunq; apta erãt ad cor
reptionem eorum, et posuit in eis. Et vidit populus actum Simonis, et gloriã
quam cogitabat facere genti suę, et posuerunt eum ducem suum, et principẽ
sacerdotum, eo quod ipse fecerit hęc omnia et iustitiam et fidem quã conser-
uauit genti suę, et exquisiuit omni modo exaltare populum suũ. Et in diebus
eius prosperatum est in manibus eius ut tollerentur gẽtes de regione ipsorũ,
et qui in ciuitate Dauid erant in Ierusalem in arce, de qua procedebant, et cõ
taminabant omnia quę in circuitu sanctorum sunt, et inferebãt plagam ma-
gnam castitati: et collocauit in ea uiros Iudæos ad tutamentum regionis et ci
uitatis, et exaltauit muros in Ierusalem. Et rex Demetrius statuit illi summũ
G sacerdotium. Secundum hęc fecit eum amicum suum, et glorificauit eum glo
ria magna. Audiuit enim quod appellati sunt Iudæi a Romanis amici & so-
cij et fratres, et quia susceperunt legatos Simonis gloriose: et quia Iudęi et sa-
cerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum et summũ sacerdotem in
æternum, donec surgat propheta fidelis: & vt sit super eos dux, & vt cura es-
set illi pro sanctis, & vt constitueret præpositos super opera eorum & super
regionem & super arma & super præsidia: & cura sit illi de sanctis: & ut
audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine eius omnes conscriptiones in
regione: & vt operiatur purpura & auro: & ne liceat vlli ex populo & ex sa
cerdotibus irritum facere aliquid horum, et contradicere his quæ ab eo dicun
tur, aut conuocare conuentum in regione sine ipso: et vestiri purpura, et vti
fibula

fibula aurea qui autem fecerit extra hæc aut irritum fecerit aliquid horum: reus erit. Et complacuit omni populo statuere Simonē, et facere secundū verba ista. Et suscepit Simon, et placuit ei vt summo sacerdotio fungeretur: et esset dux & princeps gentis Iudæorum & sacerdotum, et præesset omnibus. Et scripturā istā dixerūt ponere in tabulis æreis, et ponere eas in peribolo sanctorum in loco celebri exēplū autē eorū ponere in ærario, vt Simeon et filij eius.

Antiochus Tryphonem regno expellit, ac cum Iudæis fœdus icit, violat Romani regibus nunciant societatem Iudæorum, quorum nationes Cedebæus populatur. Cap. XV.

ET misit rex Antiochus filius Demetrij epistolas ab īsulis maris Simoni sacerdoti, et principi gentis Iudæorū & vniuersæ gēti: et erāt cōtinē- A
tes hūc modū: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno et gēti Iudæorū salutē. Quoniā quidā pestilentes obtinuerunt regnū patrū nostrorū, volo autē vendicare regnū, et restituere illud, sicut erat antea: et electā feci multitudinē exercitus, et feci naues bellicas. Volo autē procedere p regionē, vt vlciscar in eos qui corruperūt regionē nostrā, et qui desolauerūt ciuitates multas in regno meo. Nūc ergo statuo tibi oēs oblationes quas remiserunt tibi ante me omnes reges, et quæcunq; alia dona remiserāt tibi: et pmitto tibi facere p
cussurā proprij numismatis in regione tua: Ierusalē autē sanctā esse et liberā, B
& omnia arma quæ fabricata sunt, et præsidia quæ cōstruxisti, quæ tenes, maneāt tibi. Et omne debitū regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc et in totū tempus remittunē tibi. Cū autē obtinuerimus regnū nostrū, glorificabimus te & gentē tuā, et tēplum gloria magna, ita ut manifestet gloria vestra in uniuersa terra. Anno cētesimo septuagesimoquarto exijt Antiochus ī terrā patrū suorum et cōuenerūt ad eū omnes exercitus, ita vt pauci relicti essent cū Tryphone. Et īsecutus est eū Antiochus rex, et venit Dorā fugiēs p maritimā sciebat.n.
q̄ cōgregata sunt mala ī eū, et reliquit eū exercitus et applicuit Antiochus su- C
per Dorā cū cētū viginti millibus uirorū belligeratorū, et octo millibus equitū et circuiuit ciuitatē, et naues a mari accesserunt: et vexabāt ciuitatē a terra et mari, et neminē sinebāt īgredi vel egredi. Venit aūt Numenius, et qui cū eo fuerāt, ab urbe Roma, habētes epistolas regibus, et regionibus scriptas, in quibus cōtinebātur hæc: Lucius cōsul Romanorū, Ptolemæo regi salutē. Legati Iudæorū venerūt ad nos amici nostri, renouātes pristinā amicitiā et societatē missi a Simone principe sacerdotū, et populo Iudæorū. Attulerunt autem & clypeū aureū mnarū mille. Placuit itaq; nobis scribere regibus et regiōibus,
vt nō inferāt illis mala, neq; impugnēt eos et ciuitates eorū et regiones eorū, D
et ut nō ferāt auxiliū pugnātibus aduersus eos. Visum autē est nobis accipere ab eis clypeū. Si qui ergo pestilētes fugerint de regione ipsorū ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotū, ut uindicet in eos secūdū legē suā. Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi et Attalo et Arabæ & Arsaci et in oēs regiones & Sāpsamæ et Spartiatis et Delo & Mydo et Sicioni et Cariæ et Samū & Pāphiliā et Lyciā et Halicarnassū et Rhodū et Phaselida et Coo et Sidē et Arado et Cortynā et Gnidū et Cyprū et Cyrenen. Exēplū autē eorū scripserunt Simoni principi sacerdotum. Antiochus autē rex applicuit castra in Doram secundo, admouēs ei semper manus, et machinas faciēs: et conclusit Tryphonē, ne procederet, & misit ad eū Simon duo millia virorū electorum in auxilium, & argentum et aurū et uasa copiosa et noluit ea accipere, sed rupit om-

E nia quę pactus est cũ eo antea, et alienauit se ab eo. Et misit ad eũ Athenobiũ vnũ de amicis suis, vt tractaret cũ ipso, dicẽs: Vos tenetis Ioppẽ & Gazarã, & arcẽ quæ est in Ierusalẽ ciuitates regni mei: fines earũ desolastis, & fecistis plagã magnã in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo. Nũc ergo tradite ciuitates, quas occupastis: et tributa locorũ, in qbus dominati estis extra fines Iudææ. sin autẽ, date ꝓ illis quingẽta talẽta argẽti, & exterminij ꝙ exterminastis, & tributorũ ciuitatũ alia talenta quingenta sin autẽ, ueniemus & expugnabimus vos. Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalẽ, & vi-
F dit gloriã Simonis, & claritatẽ in auro & argento, & apparatũ copiosum, et obstupuit: & retulit ei verba regis. Et respõdit ei Simon, et dixit ei: Neq; alienã terrã sumpsimus, neq; alienã detinemus: sed hęreditatẽ patrũ nostrorum,
Iud. 11 d quæ iniuste ab inimicis nostris aliquo tẽpore possessa est. Nos vero tẽpus habentes, vendicamus hæreditatem patrũ nostrorum. Nã de Ioppe & Gazara quę expostulas, ipsi faciebant in populo plagã magnã, & in regione nostra: horũ damus talenta centũ. Et non respondit ei Athenobius verbũ. Reuersus autẽ cũ ira ad regẽ, renuntiauit ei verba ista, & gloriã Simonis, & vniuersa
G quæ vidit: & iratus est rex ira magna. Tryphon autẽ fugit naui in Orthosiada. Et constituit rex Cendebęũ ducẽ maritimũ, & exercitũ peditũ & equitum dedit illi. Et mandauit illi mouere castra contra faciẽ Iudææ: & mãdauit ei ędificare Cedronẽ, & obstruere portas ciuitatis, & debellare populũ. Rex autem persequebatur Triphonem. Et peruenit Cendebæus Iamniam, & cœpit irritare plebem, & conculcare Iudæam, & captiuare populũ, & interficere: & ædificare Cedronem. Et collocauit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent viam Iudææ, sicut constituit ei rex.

Cendebæum e sua regione profligant Iudæi, Ptolemæus dux dolo interimit Simonem cum duobus filiis: eius frater Ioannes interficit sibi insidiantes. Cap. XVI.

A ET ascẽdit Iohãnes de Gazaris, & nuntiauit Simoni patri suo quę fecit Cẽdebæus. Et vocauit Simõ duos filios suos seniores, Iudã & Iohãnẽ: & ait illis: Ego & fratres mei, & domus patris mei expugnauimus hostes Israel ab adolescẽtia vsq; in hũc diẽ: et ꝓsperatũ est in manibus nostris liberare Israel aliquoties. Nũc autẽ senui sed estote loco meo et fratris mei, & egressi pugnate ꝓ gẽte nostra: auxiliũ uero de cœlo vobiscũ sit. Et elegit de regione viginti millia uirorũ bellígeratorũ, et eqtes, et ꝓfecti sunt ad Cẽdebęũ & dormierũt in Modin. Et surrexerũt mane et abierunt in cãpũ: & ecce exer-
B citus copiosus in obuiã illis peditum & equitum, & fluuius torrens erat inter medium ipsoꝝ. Et admouit castra contra faciẽ eoꝝ, ipse et populus eius: et vidit populum trepidantẽ ad transfretãdum torrẽtẽ, et trãsfretauit primus et uiderunt eũ uiri, et trãsierũt post eũ. Et diuisit populũ, et equites in medio peditum erat autẽ equitatus aduersarioꝝ copiosus nimis. Et exclamauerunt sacris tubis: & in fugam conuersus est Cendebęus, & castra eius, et ceciderũt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem fugerunt. Tunc vulneratus est Iudas frater Ioannis: Ioannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem quam ædificauit: et fugerunt vsq; ad turres quæ erant in agris Azoti, et succẽdit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo milia virorum, et reuersus est in Iudęã in pace: et Ptolemęus filius Abobi constitutus erat dux in campo Iericho. et habebat argentũ et aurũ multũ erat enim gener summi sacerdotis. Et exalta-

tum est cor eius,& volebat obtinere regionē, & cogitabat dolū aduersus Si-
monē & filios eius ut tolleret eos. Simon autē perambulās ciuitates quę erāt C
in regione Iudææ & solicitudinē gerens earū,descēdit in Iericho ipse & Ma-
thathias filius eius,& Iudas anno centesimo septuagesimoseptimo, mēse vn
decimo,hic est mensis Sabat. Et suscepit eos filius Abobi in munitiūculā,quę
vocatā Doch,cū dolo,quā ædificauit:& fecit eis conuiuiū magnū,& abscon-
dit illic viros. Et cum inebriatus esset Simon & filii eius,surrexit Ptolemęus
cum suis & sumpserūt arma sua,& intrauerūt in conuiuiū, & occiderūt eū,
& duos filios eius,& quosdā pueros eius,et fecit deceptionē magnā in Israel,
& reddidit mala pro bonis. Et scripsit hęc Ptolemæus , & misit regi vt mit-
teret ei exercitū in auxiliū,& traderet ei regionē,& ciuitates eorū,et tributa. D
Et misit alios in Gazarā tollere Ioānē,& tribunis misit epistolas,vt venirēt
ad se,et daret eis argentum,& aurū,& dona. Et alios misit occupare Ierusalē
& mōtē templi. Et præcurrens quidā, nunciauit Ioāni in Gazara quia perījt
pater eius,& fratres eius,& quia misit te quoq; interfici. Vt audiuit autē,ve
hementer expauit,& comprehendit viros qui venerant perdere eum,& occi
dit eos: cognouit enim quia quærebant eum perdere. Et cætera sermonū Ioā
nis,& bellorum eius,& bonarū uirtutū quibus fortiter gessit,& ædificij mu
rorum quos extruxit,& rerū gestarū eius: ecce hæc scripta sunt in libro dierū
sacerdotij eius ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

MACHABAEORVM

LIBER SECVNDVS.

Iudęi sese mutuis literis solātur:& inde ad Aristobulū scribūt,deq; igne in puteo seruato. Cap. I.

FRATRIBVS qui sunt per Ægyptū Iudęis,salutē A
dicūt fratres qui sunt in Ierosolymis Iudæi,et qui in re
gione Iudæa,& pacem bonā. Benefaciat vobis deus,&
meminerit testamēti sui qđ locutus est ad Abraham,et
Isaac,et Iacob seruorū suorū fideliū,& det uobis cor oī-
bus ut colatis eū:& faciatis eius volūtatē corde magno
& aīo volēti. Adaperiat cor vestrū ī lege sua,& in præ
ceptis suis,& faciat pacē. Exaudiat orōnes vestras,et re B
conciliet uobis,nec uos deserat in tēpore malo. Et nūc hic sumus orātes p vo
bis. Regnante Demetrio anno centesimo sexagesimo nono nos Iudæi scripsi- a
mus uobis in tribulatione & impetu qui superuenit nobis in istis annis,ex quo
recessit Iason a sancta terra & a regno. Portā succenderūt, & effuderunt san
guinē innocentē,& orauimus ad dn̄m,& exauditi sumus,& obtulimus sacri
ficiū & similaginē,& accēdimus lucernas,& proposuimus panes. Et nūc fre
quētate dies scenopegiæ mēsis Casleu, Anno cētesimo octogesimooctauo, po
pulus q est in Ierosolymis,et in Iudæa,senatusq; et Iudas,Aristobolo magro
Ptolemęi regis qui est de genere xp̄orū sacerdotū,et his qui in Ægypto sunt
Iudæis salutē & sanitatem. De magnis periculis a deo liberati magnifice agi
mus gratias ipsi,utpote qui aduersus talē regē dimicauimus. Ipse enim ebulli
re fecit de Perside eos qui pugnauerunt cōtra sanctam ciuitatē. Nam cum in

Perside esset dux ipse & cũ ipso immensus exercitus, cecidit in tẽplo Naneę, D consilio deceptus sacerdotũ Naneæ, etenim cũ ea habitaturus venit ad locum Antiochus & amici eius, ut acciperet pecunias multas dotis noĩe. Cũq; ꝓpo suissent eas sacerdotes Naneę, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitũ phani, clauserũt tẽplũ. Cũ aũt intrasset Antiochus, apertoq; occulto aditu tẽpli mittẽtes lapides ꝑcusserũt ducẽ, & eos qui cũ eo erãt, & diuiserũt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per oĩa benedictus deus, q tradidit impios. Facturi igiť quinta & uicesima die mensis Casleu, purificationẽ tẽpli necessariũ duximus significare uobis: vt & vos quoq; agatis diẽ scenopegiæ, & diẽ ignis, qui datus est qñ Nehemias ædificato tẽplo & altari obtulit sacrificia. Nã cũ in Persidẽ ducerenť patres nostri, sacerdotes qui tũc cultores dei erãt, acceptũ ignẽ de altari occulte abscõderũt in ualle ubi erat pu E teus altus & siccus: & in eo contutati sunt eũ, ita ut in oĩbus ignotus esset locus. Cũ autẽ prętерissent anni multi, & placuit deo ut mitterež Nehemias a rege Persidis: nepotes sacerdotũ illorũ qui absconderãt, misit ad requirendũ ignẽ: & sicut narrauerũt nobis, non inuenerũt ignẽ, sed aquã crassam. Et iussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quę erãt supposita. Vtq; hoc factũ est, & tempus affuit quo sol refulsit qui prius erat in nubilo, accẽsus est ignis magnus, ita ut oẽs mirarenť. Orationẽ aũt faciebãt oẽs sacerdotes, dũ cõsummareť sacrificiũ, Ionatha inchoante, cęteris autẽ respõdentibus. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modũ, Dñe deus oĩum creator, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus rex, solus præstãs, solus iustus, & oĩpotens, & ęternus, qui liberas Israel de oĩ malo, qui fecisti patres electos, & san F ctificasti eos: accipe sacrificiũ pro vniuerso populo tuo Israel, & custodi partẽ tuã, & sanctifica. Congrega dispersionẽ nostrã, libera eos qui seruiunt gen G tibus, & cõtẽptos & abominatos respice: ut sciãt gẽtes quia tu es deus noster. Affligge opprimentes nos & cõtumeliã faciẽtes in superbia. Cõstitue populũ tuũ in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Sacerdotes autẽ psallebãt hymnos vsquequo cõsumptũ esset sacrificiũ. Cũ autẽ cõsumptũ esset sacrificiũ, ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores ꝑfundi. Quod ut factũ est, ex eis flãma accensa est: sed & ex lumine quod refulsit ab altari consumpta est. Vt vero manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum quod in loco in quo ignem absconderant hi qui translati fuerãt sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias & qui cum eo erant, purificauerunt sacrificia. Consyderans autẽ G rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum ut probaret quod factum erat: & cũ probasset, sacerdotibus donauit multa dona, & alia atq; alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. Appellauit autẽ Nehemias hũc locũ Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocať autẽ apud plures Nephi.

Quid Ieremias mandauerit captiuis Iudæis, deq; eorum annalibus. Cap. II.

A INuenitur autẽ in descriptionibus Ieremię prophetæ, quod iussit eos ignẽ accipere q trãsmigrabanť, ut significatũ est & ut mãdauit trãsmigratis. Et dedit illis legẽ ne obliuiscerenť pręcepta dñi, & vt nõ exerrarẽt mentibus uidentes simulachra aurea, & argentea, & ornamenta eorũ. Et alia huiusmodi dicẽs, hortabať ne legẽ amouerent a corde suo. Erat autẽ in ipsa scriptura qũo tabernaculũ & arcã iussit propheta diuino respõso ad se facto comita

ri secū, usquequo exiit in montē in quo Moyses ascēdit, et uidit dei hęreditatē. Et veniēs ibi Ieremias inuenit locū speluncę: et tabernaculū, et arcā & altare incēsi intulit illuc, et ostiū obstruxit. Et accesserūt qdā simul, q sequebant, ut notarent sibi locū: et nō potuerūt inuenire. Vt aūt cognouit Ieremias, culpans illos, dixit, Quod ignotus erit locus, donec cōgreget deus cōgregationē populi, et ꝓpitius fiat. Et tūc dn̄s ostēdet hæc, & apparebit maiestas dn̄i, & nubes erit sicut et Moysi manifestabat, & sicut cū Salomō petiit ut locus sanctificaret magno deo, manifestabat hęc. Magnifice etenim sapientiā tractabat: & ut sapientiā habens, obtulit sacrificiū dedicationis, et cōsummationis tēpli. Sicut et Moyses orabat ad dn̄m, et descendit ignis de cęlo, et cōsumpsit holocaustū: sic et Salomō orauit, et descēdit ignis de cęlo, et cōsumpsit holocaustū. Et dixit Moyses, eo q nō sit comestū qd erat ꝓ peccato, et consumptū est. Similiter et Salomō octo diebus celebrauit dedicationē. Inferebantur aūt in descriptionibus et cōmētariis Nehemiæ hæc eadē, et qualiter cōstruens bibliothecā cōgregauit de regibus libros et ꝓphetarū et Dauid, et epistolas regū, et de donariis. Similiter aūt et Iudas ea q̄ deciderāt p bellū qd nobis acciderat, cōgregauit oīa, et sunt apud nos. Si ergo desyderatis hæc, mittite q per ferāt vobis. Acturi itaq; purificationē scripsimus vobis, bene ergo facietis si egeritis hos dies. Deus autē qui liberauit populū suū, & reddidit hæreditatē oībus, et regnū et sacerdotiū, et sanctificationē, sicut ꝓmisit in lege, speramus q cito nostri miserebit, et cōgregabit de sub cœlo in locū sanctū. Eripuit.n. nos de magnis periculis, et locū purgauit. De Iuda vero Machabæo, et fratribus eius, et de tēpli magni purificatiōe, et de aræ dedicatione: sed et de præliis quæ pertinent ad Antiochū Nobilem, et filiū eius Eupatorem: et de illuminationibus quæ de cœlo factæ ad eos qui pro Iudęis fortiter fecerunt, ut vniuersam regionē cum pauci essent, uindicarent, et barbarā multitudinē fugarent, et famosissimum in toto orbe templū recuperarent, et ciuitatem liberarent, et ut leges quæ abolendæ erant restituerentur, domino cum omni tranquillitate propitio facto illis: Itemq; ab Iasone Cyrenæo, quinq; libris cōprehensa, tentauimus nos uno lumine breuiare. Consyderantes enim multitudinem librorum, et difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum: curauimus volentibus quidem legere: ut esset animi oblectatio: studiosis uero, ut facilius possint memoriæ cōmendare: omnibus autem legentibus vtilitas cōferatur. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breuiandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo vero negotium plenū vigiliarum, et sudoris assumpsimus. Sicut hi qui pręparant conuiuium, et quærunt aliorum voluntati parere, propter multorū gratiā, libenter laborem sustinemus: veritatē quidem de singulis authoribus concedentes, ipsi autē secūdum datam formā breuitati studentes. Sicut enim nouę domus architecto de vniuersa structura curandum est: ei uero qui pingere curat, quę apta sunt ad ornatū exquirenda sunt: ita ęstimandnm est et in nobis. Etenim intellectū colligere, & ordinare sermonem, et curiosius partes singulas quasq; disquirere, historiæ congruit authori: breuitatem vero dictionis sectari, & executiones rerum uitare, breuianti concedendum est. Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantum dixisse sufficiat. stultum etenim est ante historiā effluere: in ipsa autem historia succingi.

De veneratione templi Ierosolimitani, Simone proditore: Heliodorus rapturus thesauros templi a domino percussus precibus Oniæ sanatur. Cap. III.

A IGitur cũ sancta ciuitas habitaret in oĩ pace, leges ẽt adhuc optimę custodirẽtur ,ppter Onię põtificis dispositionẽ & pietatẽ, et animos odio habẽtes mala, fiebat vt & ipsi reges et principes locũ summo honore dignum ducerẽt, & tẽplũ maximis muneribus illustrarẽt: ita vt Seleucus Asię rex de redditibus suis pstaret oẽs sumptus ad ministeriũ sacrificioꝝ ptinẽtes. Simon autẽ de tribu Beniami ppositus tẽpli cõstitutus, cõtẽdebat obsistẽte sibi principe sacerdotũ, iniquũ aliquid in ciuitate moliri. Sed cũ vincere Oniã nõ posset, venit ad Apolloniũ Tharsææ filiũ, qui eo tẽpore erat dux Cœlesyriæ, & Phœnicis: et annũtiauit ei pecuniis innumerabilibus plenũ esse ęrariũ Ierosolymis,
B & cõmunes copias immẽsas esse, quę nõ ptinẽt ad rationẽ sacrificioꝝ: esse autẽ possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cũq; retulisset ad regẽ Apollonius de pecuniis quę delatæ erãt, illę accitũ Heliodorum qui erat super negotia eius, misit cũ mandatis, vt predictã pecuniã transportaret. Statimq; Heliodorus iter est aggressus, specie quidẽ quasi per Cœlesyriã & Phœnicẽ ciuitates esset peragraturus, re vera autẽ regis propositũ perfecturus. Sed cũ venisset Ierosolymã, & benigne a summo sacerdote in ciuitate esset acceptus narrauit de dato indicio pecuniarũ, et cuius rei gratia adesset apuit, interrogabat autẽ si vere hæc ita essẽt. Tũc summus sacerdos ostẽdit deposita esse hęc
C victualia viduaꝝ & pupilloꝝ: quædam vero esse Hyrcani Tobiæ viri valde eminẽtis, in his quæ detulerat impius Simõ: vniuersa autẽ argẽti talenta esse quadringenta, & auri ducenta. decipi vero eos qui credidissent loco & tẽplo, quod per vniuersum mundũ honoratur, pro sui veneratione & sanctitate omnino impossibile esse. At ille ,p his quę habebat in mãdatis a rege dicebat omni genere regi ea esse deferẽda. Cõstituta autẽ die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica vero p vniuersam ciuitatẽ erat trepidatio. Sacerdotes autẽ ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de
D cœlo eũ qui de depositis legẽ posuit, vt his qui deposuerãt ea, salua custodiret Iam vero qui videbat summi sacerdotis vultũ, mẽte uulnerabatur: facies. n. et color immutatus declarabat internũ animi dolorẽ circũfusa enim erat mœstitia quędã viro, & horror corporis: per quę manifestus aspiciẽtibus dolor cordis eius efficiebat. Alii etiã gregatim de domibus cõfluebãt: publica supplicatione obsecrãte, pro eo quod in contẽptũ locus esset vẽturus, Accinctęq; mulieres ciliciis pectus, per plateas cõfluebãt, sed et virgines quę conclusę erãt ,pcurrebant ad Oniã, aliæ autẽ ad muros, quędã uero per fenestras aspiciebant: vniuersę autẽ protẽdentes manus in cœlũ, deprecabãtur: erat enim misera cõ
E mistę multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio. Et hi quidẽ inuocabãt omnipotentẽ deũ vt credita sibi his qui crediderãt cũ omni integritate cõseruarẽtur. Heliodorus autẽ, quod decreuerat perficiebat eodem loco ipse cũ satellitibus circa ęrariũ pręsens. Sed spiritus omnipotentis dei magnã fecit suę ostẽsionis euidentiã, ita vt omnes qui ausi fuerãt parere ei, ruẽtes dei uirtute, in dissolutionẽ et formidinẽ conuerterẽtur. Apparuit. n. illis quidã equus terribilẽ habẽs sessorem, optimis operimẽtis adornatus: isq; cũ impetu Heliodoro priores calces illisit: qui autẽ ei sedebat, uidebatur arma habere aurea. Alij etiã apparuerũt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, speciosiq;

amictu: qui circunsteterũt eũ, & ex utraq; parte flagellabãt, sine intermissio- F
ne multis plagis uerberãtes. Subito aũt Heliodorus cõcidit in terrã: eũq; mul
ta caligine circunfusum rapuerũt, atq; in sella gestatoria positũ eiecerũt. Et is
qui cũ multis cursoribus & satellitibus pdictũ ingressus est ęrariũ, portabãt
nullo sibi auxiliũ ferẽte, manifesta dei cognita uirtute: & ille qdẽ p diuinã uir
tutẽ iacebat mutus, atq; oĩ spe & salute priuatus. Hi aũt dñm benedicebant,
quia magnificauerat locũ suũ, & tẽplum quod paulo ante timore ac tumultu
erat plenũ, apparẽte oĩpotente dño, gaudio & lętitia impletũ est. Tunc vero
ex amicis Heliodori quidã rogabant confestim Oniã, ut inuocaret altissimũ
vt vitã donaret ei qui in supremo spiritu erat constitutus. Consyderãs autem
summus sacerdos ne forte rex suspicaretẽ malitiã aliquã ex Iudæis circa Helio
dorũ consummatã, obtulit pro salute viri hostiã salutarẽ: Cũq; summus sacer
dos exoraret, ĩdem iuuenes eisdẽ vestibus amicti, astãtes Heliodoro dixerũt,
Oniæ sacerdoti gratias age: nã propter eum dñs tibi uitã donauit: tu autem a
deo flagellatus, nuntia oĩbus magnalia dei & potestatẽ. Et his dictis, non com G
paruerunt. Heliodorus autem hostia deo oblata, & uotis magnis promissis ei
qui uiuere illi concesserit, et Onię gratias agens, recepto exercitu repedabat ad
regem. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera ma-
gni dei. Cum autem rex interrogasset Heliodorum quis esset aptus adhuc se
mel Ierosolymam mitti, ait, Si quidem habes hostem, aut regni tui insidiato
rem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eo quòd in lo-
cô sit vere dei quædam virtus. Nam ipse qui habet in cœlis habitationem,
visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciẽdum, percutit ac
perdit. Igitur de Heliodoro & ærarii custodia ità res se habet.

Simon calumniatur Oniæ Iason: Menelaus & Lysimachus scelerati nebulones uiolenter succe-
dunt sibi in sacerdotio & Onias interficitur. Cap. IIII.

Simon autẽ prędictus pecuniarũ & patrię delator, male loqbatẽ de Onia, A
tanq̃ ipse Heliodorũ instigasset ad hæc, et ipse fuisset inuẽtor malorũ: pro
uisoreq; ciuitatis ac defensorẽ gentis suę, & æmulatorem legis dei aude-
bat insidiatorẽ regni dicere. Sed cum inimicitiæ intantũ procederent, ut etiã
per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent: consyderans Onias peri
culũ cõtentionis, & Apolloniũ insanire, vtpote ducẽ Cęles Syrię, & Phœni
cis, ad augendã malitiã Simonis ad regẽ se contulit, nõ ut ciuiũ accusator, sed
cõmunẽ utilitatẽ apud semetipsum vniuersę multitudinis consyderans: vide-
bat enim sine regali prouidẽtia impossibile esse pacẽ rebus dari, nec Simonẽ
posse cessare a stultitia sua. Sed post Seleuci vitę excessum, cũ suscepisset re-
gnũ Antiochus, qui nobilis appellabatẽ, ambiebat Iason frater Oniæ summũ B
sacerdotiũ: adito rege pmittens ei argẽti talẽta trecenta sexaginta, & ex red-
ditibus aliis talenta octoginta, super hoc pmittebat et alia centũ quinquagin
ta, si potestati eius cõcederetẽ gymnasiũ & ephebiã sibi cõstituere, & eos qui
in Ierosolymis erant Antiochenos scribere. Quod cũ rex annuisset, & obti-
nuisset principatũ, statim ad gẽtilẽ ritum cõtribules suos transferre cępit: &
amotis his quę humanitatis causa Iudæis a regibus fuerant cõstituta per Ioã
nẽ patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia & societate functus est
legatione legitima, ciuiũ iura destituens, praua instituta sanciebat. Etenim au
sus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosq; epheborũ in

lupanaribus ponere. Erat aūt hoc nō initiū, ſed incremētū quoddā, & ꝑfe-
C ctus gentilis & alienigenę cōuerſationis, propter impij & nō ſacerdotis Iaſo-
nis nefariū et inauditū ſcelus: ita vt ſacerdotes iam non circa altaris officia de
diti eſſent, ſed contēpto tēplo, & ſacrificijs neglectis feſtinarent participes fie
ri palęſtræ, & prębitionis eius iniuſtę, & in exercitijs diſci: & patrios quidē
honores nihil habētes, Gręcas glorias optimas arbitrabant: quarū gratia peri
culoſa eos cōtentio habebat, & eorū inſtituta ęmulabant, ac per oīa his cōſi-
miles eſſe cupiebāt, quos hoſtes & perēptores habuerāt. In leges enim diui-
nas impie agere impune non cedit: ſed hoc tēpus ſequēs declarabit. Cū autē
quinquēnalis agon Tyro celebraret, & rex pręſens eſſet, miſit Iaſon facino-
roſus ab Ieroſolymis viros peccatores, portātes argēti didrachmas trecentas
in ſacrificiū Herculis: quas poſtulauerūt hi qui aſportauerūt ne in ſacrificijs
D erogarent, quia nō oporteret, ſed in alios ſumptus eas deputari: ſed hęc oblata
ſunt quidē ab eo qui miſerat in ſacrificiū Herculis: ꝓpter pręſentes autē datę
ſunt in fabricā nauiū triremiū. Miſſo autē in Ægyptū Apollonio Mneſthei
filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cū cognouiſſet Antio-
chus alienū ſe a negotijs regni effectū, proprijs utilitatibus cōſulēs, profectus
inde venit Ioppen, & inde Ieroſolymā. Et magnifice ab Iaſone & ciuitate ſu
ſceptus, cū facularū luminibus, & laudibus ingreſſus eſt: & inde in Phœnicē
exercitū conuertit. Et poſt triēnii tēpus miſit Iaſon Menelaū ſupradicti Si-
monis fratrē portātē pecunias regi, & de negotiis neceſſariis reſpōſa perlatu
rū. At ille cōmēdatus regi, cū magnificaſſet faciē poteſtatis eius ī ſemetipſum
retorſit ſummū ſacerdotiū ſuperponēs Iaſoni talēta argēti trecēta. Acceptiſq;
E a rege mādatis venit, nihil quidē habens dignū ſacerdotio: aīos vero crudelis
tyranni, & feræ beluæ irā gerens. Et Iaſon quidē qui propriū fratrē captiua-
uerat, ipſe deceptus, ꝓfugus in Ammanitē expulſus eſt regionē. Menelaus aūt
principatū quidē obtinuit: de pecunijs uero regi ꝓmiſsis, nihil agebat, cū exa
ctionē faceret Soſtratus qui arci erat ꝑpoſitus: nā ad hūc exactio vectigaliū
pertinebat: quā ob cām utriq; ad regē ſunt euocati. Et Menelaus amotus eſt
a ſacerdotio ſuccedēte Lyſimacho frē ſuo: Soſtratus autē ꝑlatus eſt Cypriis.
Et cū hæc agerent, contigit Tharſenſes & Mallotas ſeditionē mouere, eo ꝙ
Antiochi regis concubinę dono eſſent dati. Feſtinanter itaq; rex venit ſedare
illos, relicto ſuffecto uno ex comitibus ſuis Andronico. Ratus autē Menelaus
accepiſſe ſe tēpus opportunū, aurea quædā vaſa e tēplo furatus donauit An-
dronico, & alia vendiderat Tyro, & per uicinas ciuitates. Quod cum certiſsi
F me cognouiſſet Onias, arguebat eū, ipſe in loco tuto ſe continēs Antiochiæ ſe
cus Daphnē, Vnde Menelaus accedēs ad Andronicū, rogabat vt Oniā inter-
ficeret, Qui cū veniſſet ad Oniā, & datis dextris cū iureiurando (quāuis eſſet
ei ſuſpectus) ſuaſiſſet de aſylo procedere, ſtatim eū peremit, nō veritus iuſti-
tiam. Ob quā cauſam non ſolū Iudęi, ſed etiam alię quoq; nationes indigna-
bantur, & moleſte ferebant de nece tāti uiri iniuſta. Sed regreſſum regem de
Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiā, ſimul & Græci: conquerētes de
iniqua nece Oniæ. Contriſtatus itaq; eſt animo Antiochus propter Oniā, &
flexus ad miſericordiā, lachrymas fudit, recordatus defuncti ſobrietatē & mo
deſtiā: accenſiſq; animis Andronicū, purpura exutum, per totā ciuitatē iubet
circūduci, & in eodē loco in quo in Oniā impietatē cōmiſerat, ſacrilegū vita

priuari,dño illi cōdignā retribuēte pęnā. Multis aūt sacrilegiis in tēplo a Ly a
simacho cōmissis Menelai consilio,& diuulgata fama,cōgregata est multitu
do aduersum Lysimachū multo iā auro exportato. Turbis aūt insurgētibus,
& aīs ira repletis,Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis manibus
vti cœpit,duce quodā tyrāno,ætate pariter & demētia pueclo. Sed ut intelle
xerunt conatū Lysimachi,alii lapides alii fustes ualidos arripuere:qdā vero
cinerē in Lysimachū iecere. Et multi quidē vulnerati,quidā autē & pstrati,
oēs uero in fugā cōuersi sunt:ipsum etiā sacrilegum secus ęrariū interfecerūt.
De his ergo cœpit iudiciū aduersus Menelaū agitari. Et cū venisset rex Ty
rum,ad ipsum negotiū detulerūt missi tres viri a senioribus. Et cū superarēt
Menelaus,promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendū regi. Itaq;
Ptolemæus in quodā atrio positū,quasi refrigerandi gratia regē adijt, & de
duxit a sententia: & Menelaū quidē vniuersæ malitiæ reū criminibus absol
uit:miseros autem qui etiā si apud Scythas causam dixissent,innocentes iudi
carentur,hos morte damnauit. Cito ergo iniustam pœnam dederūt,qui pro
ciuitate,& populo,& sacris vasis causam prosecuti sunt. Quam ob rem Ty
rij quoq; indignati,erga sepulturā eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus
autem propter eorum qui in potentia erant auaritiam permanebat in pote
state,crescens in malitia ad insidias ciuium.

Ostenta in nubibus mire apparent: Iason conciues trucidans fugatur & turpiter perit: Antiochus Hierusalem capit & templum spoliat. Cap. V. A

EOdem tēpore Antiochus secūdam profectionē parauit in Ægyptum.
Cōtigit autē per uniuersam Ierosolymorū ciuitatē videri diebus qua
draginta per aera equites discurrentes,auratas stolas habētes,& hastas
quasi cohortes armatas,& cursus equorū per ordines digestos & congressio
nes fieri cominus,& scutorū motus, & galeatorū multitudinē gladijs distri
ctis,& telorū iactus,& aureorū armorū splendorem,omnisq; generis loricarū.
Quapropter omnes rogabant in bonū monstra cōuerti. Sed cū falsus rumor
exisset,tanquā uita excessisset Antiochus, assumptis Iason non minus mille
viris,repente aggressus est ciuitatē:& ciuibus ad murū conuolantibus,ad vl
timū apprehensa ciuitate,Menelaus fugit in arcē: Iason uero non parcebat in
cæde ciuibus suis, nec cogitabat prosperitatē aduersum cognatos malum esse
maximū,arbitrans hostium & non ciuiū se trophæa capturū. Et principatū
quidem non obtinuit,finē vero insidiarū suarū confusionem accepit, & profu
gus iterum abijt in Ammaniten. Ad ultimum in exitiū sui cōclusus ab Are B
ta Arabū tyranno,fugiens de ciuitate in ciuitatē,omnibus odiosus vt refuga
legum & execrabilis,vt patriæ & ciuiū hostis,in Ægyptum extrusus est:&
qui multos de patria sua expulerat,peregre periit; Lacedæmonas profectus,
quasi pro cognatione ibi refugium habiturus; & qui insepultos multos abie
cerat, ipse & illamentatus & insepultus abiicitur, sepultura neq; peregrina
vsus,neq; patrio sepulchro participās. His itaq; gestis,suspicatus est rex so
cietatē deserturos Iudæos:& ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis ci
uitatē quidē armis cepit. Iussit autē militibus interficere, nec parcere occur
santibus,& per domos ascendentes trucidare. Fiebāt ergo cędes iuuenū ac se
niorū,& mulierū & natorū exterminia virginūq; & paruulorum neces. Erāt
autē toto triduo octingenta millia interfecti:quadraginta millia vincti, non

C minus autē venundari; Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiā intrare templum vniuersa terra sanctius Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & scelestis manibus summens sancta uasa quę ab aliis regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indigne & cōtaminabat. Ita alienatus mēte Antiochus, non consyderabat q̄ propter peccata habitantium ciuitatē modicum deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locū despectio. alioquin, nisi cōtigisset eos multis peccatis esse inuolutos: sicut Heliodorus qui missus est a Seleuco rege ad expoliandū ærariū, etiam hic statim adueniens flagellatus, & repulsus utiq; fuisset ab audacia. Verū non propter locū, gentem: sed propter gētem, locum deus elegit. Ideoq; & ipse locus particeps factus est populi malorū, postea autem fiet socius bonorū: & cui derelictus in ira dei omnipotentis est, iterum in magni dei reconciliatione cum summa gloria exaltabit. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, uelociter Antiochiam regressus est, existimās se præ superbia terram ad nauigandū, pelagus vero ad iter agendum, deductū propter mentis

D elationē. Reliquit autem & prępositos ad affligendā gentem, Ierosolymis quidem Philippum genere Phrygē, moribus crudeliorem eo ipso a quo constitutus est; in Garizim autē Andronicū & Menelaū, qui grauius q̄ cæteri imminebant ciuibus. Cumq; appositus esset contra Iudæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu uiginti & duobus millibus, præcipiens oēs perfectę ætatis interficere mulieres ac iuuenes vendere. Qui cum venisset Ierosolymam, pacem simulans, quieuit vsq; ad diem sanctū sabbathi: & tunc feriatis Iudęis, arma capere suis præcepit. Omnesq; simul qui ad spectaculū processerant, trucidauit: & ciuitatem cum armatis discurrens, ingentē multitudinem peremit. Iudas autem Machabęus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibiq; inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

Quātā sæuierit Antiochus tā in reliquas Iudææ ciuitates q̄ Ierusalē, ideq; cōstātia Eleazari. Cap. VI.

A SEd non post multum temporis misit rex senē quendā Antiochenū, qui compelleret Iudęos ut se transferrent a patriis & dei legibus: contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templū, & cognominare Iouis Olympii, & in Garizim, prout erant qui locū inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & uniuersis grauis erat malorū incursio: nam templū luxuria & comessationibus gentiū erat plenū, & scortantiū cū meretricibus, sacratisq; ędibus mulieres se ultro ingerebāt intro ferentes ea quę non licebat. Altare etiam plenū erat illicitis, quę legibus prohibebant. Neq; autem sabbatha custodiebant, neq; dies solennes patrii seruabant, nec simpliciter Iudæum se esse quis-

B quā confitebat. Ducebantur autē cū amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia, & cum Liberi sacra celebrarent, cogebant hedera coronati Libero circuire. Decretū aūt exiit in proximas gentiliū ciuitates, suggerentibus Ptolemais, ut pari modo & ipsis aduersus Iudæos agerēt, ut sacrificarent: eos autem qui nollent transire ad instituta gentiliū, interficerent: erat ergo videre miseriā. Duæ enim mulieres delatę sunt natos suos circuncidisse: quas infantibus ad ubera suspensis, cum publice per ciuitatē circundixissent, per muros præcipitauerunt. Alii uero ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbathi diem celebrātes, cū indicati essent Philippo flāmis succensi sunt: eo q̄ ve-

rebantur propter religionem & obseruantiã, manu sibimet auxilium ferre. C
Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt ne abhorrescant propter ad
uersos casus: sed reputent ea quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad corre-
ptionem esse generis nostri. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus
ex sentẽtia agere, sed statim vltiones adhibere: magni beneficij est iudicium.
Non enim sicut in aliis nationibus dñs patienter expectat, ut eas cum iudicij
dies aduenerit, in plenitudine peccatorũ puniat: ita & in nobis statuit, vt pec
catis nostris in finẽ deuolutis, ita demum in nos uindicet. Propter quod nũq̃ D
quidẽ a nobis misericordiam suã admouet: corripiens vero in aduersis popu
lum suũ, non derelinquit. Sed hæc nobis ad cõmonitionem legentiũ dicta sint
paucis. Iã autem veniẽdũ est ad narrationẽ. Igitur Elezarus unus de primo
ribus scribarũ, vir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians cõpel-
labatur carnẽ porcinam manducare. At ille gloriosissimã mortem q̃ odibilẽ
vitam cõplectens, voluntarie præibat ad suppliciũ. Intuens autẽ quemadmo
dum oporteret accedere patiẽter sustinens destinauit nõ admittere illicita pro E
pter vitę amorem. Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoti pro-
pter antiquã uiri amicitiã, tollentes eum secreto rogabant afferri carnes, qui-
bus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperauerat de sacri
ficij carnibus: vt hoc facto a morte liberaretur, & propter veterem viri ami
citiam hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cępit ætatis ac se-
nectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitę nobilitatis canitiem, atq; a pue
ro optimæ conuersationis actus, & secundũ sanctę, & a deo conditæ legis con F
stituta: respondit cito, dicens pręmitti se velle in infernũ. Non enim ętati no-
strę dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentes, arbitrantes Eleazarum
nonaginta annorum transisse ad uitam alienigenarum, et ipsi propter meam
simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur,
& per hoc maculam atq; execrationem meę senectuti conquiram. Nam & si
in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum omnipotentis
nec viuus, nec defunctus effugiam. Quam ob rem fortiter vita excedendo, se
nectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte re- G
relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legi
bus honesta morte perfungar. His dictis confestim ad supplicium traheba-
tur. Hi autem qui eum ducebant, & pauloante fuerant mitiores, in iram con-
uersi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos
arbitrabantur. Sed cum plagis perimeretur, ingemuit, & dixit, Domine qui
habes sanctam scientiam, manifeste tu scis quia cum a morte possem libera-
ri, duros corporis sustineo dolores: secundum animam vero propter timorem
tuum libenter hęc patior. Et iste quidem hoc modo vita decessit non solum
iuuenibus, sed & vniuersæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtu
tis & fortitudinis derelinquens.

Memorabilis septem fratrum eorumq; matris magnanimitas & constantia. Cap. VIII. A

CONtigit aũt septẽ frẽs una cũ mr̃e sua apprehẽsos, cõpelli a rege edere
cõtra fas carnes porcinas, flagris et taureis cruciatos. Vnus aũt ex illis
qui erat primus, sic ait. Quid q̃ris, & qd vis discere a nobis? parati su
mus mori magis q̃ p̃rias dei leges p̃uaricari. Iratus itaq; rex iussit sartagines
et ollas æneas succendi. Quibus statim succẽsis iussit ei q prior fuerat locutus

B amputari linguã:& cute capitis abstracta,summas quoq; manus & pedes ei
prescindi,ceteris eius fratribus et matre inspiciẽtibus.Et cũ iã per omnia inu
tilis factus esset,iussit ignẽ admoueri,et adhuc spirantẽ torreri in sartagine in
qua cum diu cruciaretur,cæteri vna cũ matre inuicẽ se hortabãtur mori forti
ter,dicentes,Dominus deus aspiciet veritatẽ,& cõsolabitur in nobis,quẽad-
modum in protestatione cãtici declarauit Moyses:et in seruis suis consolabit.
Mortuo itaq; illo primo hoc modo,sequentẽ deducebãt ad illudendũ: & cute
capitis eius cũ capillis abstracta,interrogabãt si mãducaret prius quam toto
corpore p mẽbra singula puniretur.At ille respõdens patria voce,dixit,Non
faciã.Propter quod & iste sequẽti loco primi tormẽta suscepit: & in vltimo
spiritu cõstitutus,sic ait,Tu quidẽ scelestissime in p̃senti vita nos perdis : sed
C rex mundi defunctos nos pro suis legibus,in æternæ vitæ resurrectione susci-
tabit.Post hunc tertius illuditur,& linguã postulatus cito protulit, et manus
constãter extendit:et cũ fiducia ait,E cœlo ista possideo,sed propter dei leges
nũc hæc ipsa despicio,quoniã ab ipso me ea recepturũ spero:ita vt rex,et qui
cũ ipso erant,mirarentur adolescentis animũ, quod tanquã nihilum duceret
cruciatus.Et hoc ita defuncto,quartũ vexabant similiter torquentes .Et cum
iã esset ad mortẽ,sic ait.Potius est ab hominibus morti datos spẽ expectare a
deo iterũ ab ipso resuscitãdos,tibi enim resurrectio ad vitã non erit. Et cũ ad
mouissent quintũ,vexabãt eum.At ille respiciens in eũ dixit,Potestatem in-
ter homines habẽs,cũ sis corruptibilis,facis quod vis:noli autẽ putare genus
nostrũ a deo esse derelictũ:tu autẽ patiẽter sustine et videbis magnã potesta
tẽ ipsius,qualiter te et semẽ tuũ torquebit.Post hũc ducebãt sextũ,et is mori
D incipiẽs,sic ait,Noli frustra errare:nos.n.ꝓpter nosmetipsos hoc patimur pec
cãtes in deũ nostrũ,et digna admiratione facta sunt innobis:tu autẽ ne existi
mes tibi impune futurꝫ,ꝙ cõtra deũ pugnare tẽtaueris.Supra modũ autẽ ma
ter mirabilis,et bonorꝫ memoria digna, quę pereũtes septem filios sub vnius
diei tẽpore cõspiciẽs,bono animo ferebat ꝓpter spẽ quã i deo habebat ,singu
los illorũ hortabat voce patria fortiter,repleta sapiẽtia et fœmineę cogitatiõi
masculinũ animũ iserẽs,dixit ad eos,Nescio qualiter in vtero meo apparuisti
neq; enim ego spiritũ et animam donaui vobis et vitã,et singulorum mẽbra
non ego ipsa compegi:sed enim mundi creator,qui formauit hominis natiui-
tatẽ,quiq; omniũ inuenit originẽ, & spiritum vobis iterũ cum misericordia
reddet & vitam,sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges eius.Antio-
E chus autẽ contemni se arbitratus,simul et exprobantis voce despecta, cũ ad-
huc adolescentior superesset,non solũ verbis hortabatur,sed et cũ iuramento
affirmabat se diuitẽ & beatum facturũ,et translatũ a patrijs legibus amicum
habiturum,& res necessarias ei præbiturũ.Sed ad hęc cum adolescens nequa
quam inclinaretur,vocauit rex matrẽ,et suadebat ei vt adolescẽti fieret in sa
lutem.Cum autẽ multis eã verbis esset hortatus,promisit suasurã se filio suo.
Itaq; inclinata ad illum,irridens crudelem tyrannum,ait patria uoce,Fili mi
miserere mei, quæ te in vtero nouẽ mensibus portaui,& lac triennio dedi &
alui,& in ętatem istam perduxi.Peto nate,vt aspicias ad cœlũ & terram ,&
ad omnia quę in eis sunt:& intelligas quia ex nihilo fecit illa deus et hominũ
genus:ita fiet vt nõ timeas carnificẽ istũ,sed dignus fratribus tuis effectus,su
scipe mortẽ ut in illa miseratiõe cũ fratribus tuis te recipiã.Cũ hęc illa adhuc

diceret,

diceret, ait adolescẽs, Quę sustinetis? nõ obedio pcepto regis, sed pcepto legis, G
quæ data est nobis p Moysen. Tu uero q inuētor oīs malitiæ factus es in He
bræos, nõ effugies manũ dei. Nos enim p peccatis nr̃is hęc patimur. Et si no
bis propter increpationē, & correptionē dñs deus noster modicũ iratus est
sed iterũ reconciliabit̃ seruis suis. Tu autē o scelestę & oīum hominũ flagitio
sissime, noli frustra extolli vanis spebus in seruos eius inflãmatus, nõdũ enim
oipotētis dei & oīa inspiciētis iudiciũ effugisti. Nã fratres mei modico nunc
dolore sustentato, sub testamento æternę uitæ effecti sunt: tu vero iudicio dei
iustas superbię tuę pœnas exolues. Ego autē sicut & fratres mei animã et cor
pus meũ trado pro patriis legibus, inuocãs deum maturius gēti nostræ pro
pitium fieri, teq; cum tormentis & verberibus cõfiteri q ipse est deus solus.
In me vero & in fratribus meis desinet omnipotētis ira, quę super omne ge
nus nostrũ iuste superducta est. Tũc rex accẽsus ira, in hunc super omnes cru
delius desæuit indigne ferens se derisum. Et hic itaq; mundus obiit, per omnia
in domino confidens. Nouissime autem, post filios & mater consumpta est.
Igitur de sacrificiis, & de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

Iudæ Machabæi gesta contra Philippum & Nicanorem. Cap. VIII.

IVdas vero Machabęus, & qui cũ illo erãt, introibãt latēter in castella: et A
cõuocantes cognatos, & eos qui pmãserant in Iudaismo assumentes, edu
xerunt ad se sex millia virorum. Et inuocabant dñm ut respiceret in po
pulũ qui ab oibus calcabat̃, & misereret̃ tēplo quod cõtaminabat̃ ab impiis:
misereret̃ etiã exterminio ciuitatis, quę esset illico cõplanãda, & uocē sangui
nis ad se clamãtis audiret: memoraret̃ quoq; iniquissimas mortes paruulorũ
innocentũ, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaret̃ sup his. At Ma-
chabæus congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebat̃, ira enim
dñi in misericordiã cõuersa est. Et superueniēs castellis & ciuitatibus impro-
uisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, nõ paucas hostiũ strages B
dabat: maxime autē noctibus ad huiuscemodi excursus ferebat̃, & fama uir-
tutis eius ubiq; diffundebat̃. Vidēs autē Philippus paulatim uirũ ad pfectũ
venire, ac frequentius res ei cedere psperę, ad Ptolemęũ ducē Cœlesyriæ &
Phœnicis scripsit ut auxiliũ ferret regiis negotiis. At ille velociter misit Ni-
canorem Patrocli de primoribus amicũ, datis ei de permistis gentibus, arma
tis nõ minus viginti millibus, ut uniuersum Iudęorũ genus deleret, adiuncto C
ei & Gorgia uiro militari, & in bellicis rebus experientissimo. Cõstituit aũt
Nicanor, ut regi tributũ quod Romanis erat dandum, duo millia talētorũ de
captiuitate Iudæorũ suppleret: statimq; ad maritimas ciuitates misit, conuo
cans ad coemptionē Iudaicorũ mãcipiorũ, pmittēs se nonaginta mãcipia talē
to distracturũ, non respiciens ad vindictã quæ eũ ab oipotēte esset cõsecutu
ra. Iudas aũt ubi cõperit, indicauit his qui secũ erant Iudæis, Nicanoris aduē
tum. Ex quibus quidã formidãtes, & nõ credentes dei iustitiæ, in fugã uerte- D
bant̃: alii vero si quid eis supererat vendebant, simulq; dñm deprecabant̃ vt
eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos prius q̃ cominus veniret, vēdiderat,
& si nõ propter eos, propter testamētum tñ quod erat ad patres eorũ, & pro
pter inuocationē sancti & magnifici nois eius super ipsos. Conuocatis autem
Machabęus septem millibus, qui cũ ipso erant, rogabat ne hostibus reconci-
liarent̃, neq; metuerent iniquã venientium aduersum se hostiũ multitudinē,

E sed fortiter contenderent: ante oculos habentes cõtumeliam, quę loco sancto ab his iniuste esset illata, itemq; & ludibrio habitę ciuitatis iniuriã, adhuc et ueterum instituta cõuulsa. Nã illi quidẽ armis confidũt, ait: simul & audacia: nos autem in oĩpotente dño, qui potest & uenientes aduersum nos, & vniuersum mundũ uno nutu delere, cõfidimus. Admonuit autẽ eos & de auxilijs dei, quę facta sunt erga parentes: & q; sub Sennacherib centũ octoginta quinque millia perierunt: & de plio qđ eis aduersus Galatas fuit in Babylonia, ut oẽs ubi ad rẽ ventum est, Macedonibus socijs hęsitãtibus, ipsi sex millia soli peremerunt centũ viginti millia, propter auxiliũ illis datũ de cœlo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt. His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus & patria mori parati. Constituit itaq; fratres suos duces vtriq; ordini, Simonem, & Iosephum, & Ionathan, subiectis vnicuiq; millenis et quingentenis. Ad hoc etiã ab Esdra lecto illis sancto libro, et dato signo adiutorij dei, in pri

F ma acie ipse dux cõmisit cũ Nicanore. Et facto sibi adiutore oĩpotẽte interfecerunt super nouẽ millia hoĩum: maiorẽ autẽ partẽ exercitus Nicanoris vulneribus debilẽ factã fugere cõpulerunt. Pecunijs vero eorũ qui ad emptionẽ ipsorũ venerant sublatis, ipsos usquequaq; persecuti sunt, sed reuersi sunt ora conclusi: nã erat ante sabbathũ, quã ob causam nõ perseuerauerunt insequentes. Arma autem ipsorũ & spolia cõgregantes, sabbathũ agebãt: benedicentes dñm qui liberauit eos in isto die, misericordię initium stillans in eos. Post sabbathum vero debilibus, & orphanis, & uiduis diuiserunt spolia: & residua ipsi cum suis habuere. His itaq; gestis, & cõiter ab oĩbus facta obsecratione, misericordẽ dñm postulabãt vt in finẽ seruis suis recõciliaret. Et ex his qui cum Timotheo & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diuiserunt, æquam portionẽ debilibus, pupillis & uiduis, sed & senioribus facientes. Et cum arma eorũ diligẽter collegissent, omnia cõposuerũt in locis oppor

G tunis, residua vero spolia Ierosolymã detulerunt: & Philarchẽ qui cũ Timotheo erat, interfecerunt virũ scelestum, qui in multis Iudęos affixerat. Et cũ epinicia agerent in Ierosolymis, eos qui sacras ianuas incenderunt, id est Calisthenẽ, cũ in quoddam domicilium refugissent, incẽderunt, digna eis mercede pro impietatibus suis reddita. Facinorosissimus autẽ Nicanor, qui mille negotiantes ad Iudęorum venditionẽ adduxerat humiliatus auxilio domini ab his quos nullos existimauerat, deposita ueste glorię, p mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summã infęlicitatẽ de interitu sui exercitus consecutus. Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captiuitate Ierosolymorum prædicabat nunc protectorem deum habere Iudęos, & ob ipsum inuulnerabiles esse, eo q; sequerentur leges ab ipso constitutas.

Antiochi fastus quomodo depressus sit & finitus. Cap. IX.

A EOdẽ tẽpore Antiochus inhoneste reuertebať de Perside. Intrauerat.n. in eã quæ dr Persepolis, & tentauit expoliare tẽplum, & ciuitatẽ opprimere: sed multitudine ad arma cõcurrente, in fugã versi sunt, & ita contigit, ut Antiochus post fugam turpiter rediret. Et cũ venisset circa Ecbatanã recognouit quę erga Nicanorem & Timotheum gesta sunt. Elatus autẽ in ira, arbitrabať se iniuriã illorũ qui se fugauerãt, posse in Iudæos retorquere ideoq; iussit agitari currũ suũ, sine intermissione agẽs iter, cœlesti cũ iudici

perurgente, eo q ita superbe locutus est de se venturũ Ierosolymã, & cõgeriẽ sepulchri Iudæorũ eã facturũ. Sed qui uniuersa conspicit dñs deus Israel, percussit eũ insanabili & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hũc ipsum sermonem, apprehendit eũ dolor dirus viscerũ, & amara internorũ tormẽta: & quidẽ satis iuste, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorũ torserat uiscera, licet nullo modo a sua malitia cessaret. Super hoc autẽ superbia repletus, ignẽ spirans animo in Iudęos, & præcipiens accelerari negotiũ, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isq́ qui sibi uidebat etiã fluctibus maris imperare, supra humanũ modũ superbia repletus, & montiũ altitudines in statera appendere, nũc humiliatus ad terrã in gestatorio portabat, manifestã dei uirtutem in semetipso contestans: ita vt de corpore impij vermes scaturirent, ac uiuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore et illius & fœtore exercitus grauaret: & qui paulo ante sydera cœli contingere se arbitrabatur, eũ nemo poterat propter intolerãtiã fœtoris portare. Hinc igitur cępit ex graui superbia deductus ad cognitionẽ sui veni re, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmẽta capientibus. & cũ nec ipse iam fœtorẽ suũ ferre posset, ita ait: Iustum est subditum esse deo, & mortalẽ non paria deo sentire. Orabat aũt hic scelestus dñm, C
a quo non esset misericordiã consecuturus. Et ciuitatẽ ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberã reddere: & Iudæos quos nec sepultura quidẽ se dignos habiturũ, sed auibus ac feris diripiendos traditurũ, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicet: templũ etiam sanctũ, quod prius expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis prętaturum; super hæc & Iudæum se futurum, & omnem locũ terræ perambulaturum, et prędicaturũ dei potestatẽ. Sed non cessantibus doloribus (superuenerat enim in eum iustum dei iudicium) desperãs scripsit ad Iudęos in modũ deprecationis epistolã hęc continentem: Optimis ciuibus Iudęis plurimã salutẽ, & bene valere, & esse fęlices, rex & princeps Antiochus. Si bene valetis & filij vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne reuersus de Persidis locis, & in infirmitate graui apprehensus, necessarium duxi pro communi vtilitate curam habere: non desperãs memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem. Respiciens autem quod & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum: ut si quid contrarium accideret, vt difficile nuntiaretẽ, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarẽtur. Ad hęc considerans de proximo potentes quosque & vicinos temporibus insidiantes & euentum expectantes, designaui filium meum Antiochũ regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrũ commẽdabam: & scripsi ad eum quæ subiecta sunt. Oro itaq; uos, & peto memores beneficiorũ publice & priuatim, ut vnusquisq; conseruet fidẽ ad me & ad filiũ meũ. Confido enim eum modeste & humane acturũ & sequentẽ propositum meum & cõmunẽ vobis fore. Igitur homicida & blasphemus pessime percussus, & vt ipse alios tractauerat, peregre in mõtibus, miserabili obitu vita functus est.

transferebat autē corpus Philippus collectaneus eius: qui metuens filiū Antiochi, ad Ptolemęum Philometorem in Ægyptum abiit.

Quomodo ciuitatem sanctam recuperauerit & purgauerit: quæq; de hinc gesserit aduersus Eupatorem & Timotheum. Cap. X.

A MAchabęus aūt & qui cū eo erāt, dño se protegēte, tēplū quidē & ciuitatē recepit: aras aūt quas alienigenę per plateas extruxerāt, itēq; delubra demolitus ē: & purgato tēplo, aliud altare fecerūt: et de igni tis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerūt post biēniū, & incēsum & lucernas & panes ꝓpositionis posuerūt. Quibus gestis, rogabāt dñm prostrati in terrā, ne amplius talibus malis inciderent, sed & si qn̄ peccassent, vt ab ipso mitius corriperent, & nō barbaris ac blasphemis hoībus traderent. Qua die autē templū ab alienigenis pollutū fuerat, contigit eadē die purificationē fieri, vicesimaquinta mensis, qui fuit Casleu, & cū lętitia diebus octo egerūt
B in modū tabernaculoꝝ: recordantes ꝙ ante modicū tēporis diē solennē tabernaculoꝝ in mōtib. & in speluncis more bestiarū egerūt. Propter qd' thyrsos & ramos uirides, & palmas pręferebant ei qui ꝓsperauit mundare locū suū. Et decreuerūt cōi pręcepto & decreto, vniuersę gēti Iudęoꝝ oībus annis agere dies istos. Et Antiochi quidē, qui appellatus est Nobilis, uitę excessus ita se habuit. Nūc autē de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breuiantes mala quæ in bellis gesta sunt. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quendā Phœnicis & Syriæ militiæ principē. Nā Ptolemæus qui dicebat̄ Macer, iusti tenax erga Iudæos esse consti-
C tuit, & pcipue propter iniquitatē quæ facta erat in eos, & pacifice agere cū eis. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorē cū frequēter ꝓditor audiret, eo ꝙ Cyprū creditā sibi a Philometore deseruisset, & ad Antiochū Nobilē translatus etiā ab eo recessisset, veneno uitā finiuit. Gorgias aūt cū esset dux locorū, assumptis aduenis frequēter Iudæos debellabat. Iudęi uero q tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Ierosolymis suscipiebāt, & bellare tentabāt. Hi vero qui erāt cū Machabæo ꝑ orōnes dñm rogātes ut esset sibi adiutor, impetū fecerunt in munitiones Idumæoꝝ: multaq; ui insistentes, lo-
D ca obtinuerūt, occurrētes interemerūt, & oēs simul non minus uigintiquinq; millibus trucidauerūt. Quidā aūt cū cōfugissent in duas turres valde munitas, oēm apparatū ad repugnādū habētes: Machabæus ad eoꝝ expugnationē relicto Simone et Iosepho, itēq; Zacchæo, eisq; qui cū ipsis erāt satis multis, ipse ad eas quæ amplius perurgebant, pugnas cōuersus est. Hi uero qui cū Simone erant, cupiditate ducti, a quibusdā qui in turribus erāt, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserūt quosdā effugere. Cū autē Machabęo nunciatū est qd factū est, principibus populi cōgregatis accusauit ꝙ pecunia fratres vendidissent, aduersarijs eorū dimissis. Hos igit̄
E proditores factos interfecit, & cōfestim duas turres occupauit. Armis aūt ac manibus oīa prospere agendo, in duabus munitionibus, plus q̄ viginti millia peremit. Et Timotheus, qui prius a Iudæis fuerat superatus, cōuocato exercitu peregrinæ multitudinis, & cōgregato equitatu Asiano aduenit, quasi armis Iudęā capturus. Machabæus autē & qui cū ipso erant, appropinquante illo, deprecabant̄ dñm, caput terra aspergētes, lūbosq; cilicijs præcincti, ad altaris crepidinē prouoluti, ut sibi ꝓpitius, inimicis autē eoꝝ esset inimicus, & aduersarijs

uersarijs aduersaret,sicut lex dicit.Et ita post orationē sumptis armis, lōgius F
de ciuitate ꝓcedētes,& ꝓximi hostibus effecti,resederūt. Primo autē solis or
tu vtriq; cōmiserūt:isti quidē victorię et ꝓsperitatis spōsorē cū uirtute dñm
habētes:illi autē ducē belli animū habebāt. Sed cū vehemēs pugna esset, ap-
paruerūt aduersarijs de coelo viri quinq; in equis frenis aureis decori, ducatū
Iudæis pstātes:ex quibus duo Machabæū mediū habētes,armis suis circūse-
ptū incolumē cōseruabāt:i aduersarios autē tela,& fulmina iacebāt,ex quo et
cęcitate cōfusi,et repleti ꝑturbatiōe cadebāt. Interfecti sunt aūt uiginti millia
quingēti,& equites sexcēti. Timotheus vero cōfugit in Gazarā pręsidiū mu
nitū,cui præerat Chæreas. Machabęus autē,& qui cū eo erāt,lætātes obsede-
rūt pręsidiū diebus quatuor. At hi qui itus erāt,loci firmitate cōfisi supra mo
dū maledicebāt,et sermones nefandos iactabāt. Sed cū dies quinta illucesceret G
uiginti iuuenes,ex his qui cū Machabęo erāt,accēsi animis propter blasphe-
miā,viriliter accesserūt ad murū, & feroci animo incedētes ascēdebāt : sed &
alij similiter ascēdētes,turres,portasq; succēdere aggressi sunt,atq; ipsos male
dicos viuos cōcremare. Per cōtinuum autē biduum pręsidio vastato,Timo-
theum occultantē se in quodā repertum loco peremerunt:& fratrē illius Chæ
reā,& Apollophanē occiderūt. Quibus gestis,in hymnis & cōfessionibus be
nedicebāt dominum,qui magna fecit in Israel,& victoriam dedit illis.

Quid Lysias contra Iudæos molitus sit,cum quibus tandem conuenit : deq; quibusdam epistolis ad Iudæos. Cap. XI.

SEd paruo post tēpore,Lysias ꝓcurator regis,et ꝓpinquus,ac negociorū A
ꝓpositus grauiter ferēs de his q̄ acciderāt:cōgregatis octoginta millibus
& equitatu vniuerso ueniebat aduersus Iudęos,existimās se ciuitatē qui
dē captā gētibus habitaculū facturū,tēplū vero in pecunię quęstū,sicut cæte
ra delubra gētiū habiturū,& ꝑ singulos annos uenale sacerdotiū:nusq̄ recogi
tās dei potestatē,sed mēte effrenatus i multitudine peditū & in millibus equi
tū,& in octoginta elephātis cōfidebat. Ingressus autē Iudęā et appropiās Be
thsurę,quæ erat in angusto loco,ab Ierosolyma interuallo quinq; stadiorū, il B
lud pīdiū expugnabat. Vt autē Machabęus et qui cū eo erāt,cognouerūt ex
pugnari præsidia cū fletu & lachrymis rogabāt dñm,& omnis turba simul,
vt bonū angelū mitteret ad salutē Israel. Et ipse primus Machabęus sumptis
armis,cæteros adhortatus est simul secū periculū subire , & ferre auxiliū fra
tribus suis. Cūq; pariter prōpto animo ꝓcederēt,Ierosolymis apparuit ꝓcē-
dēs eos eques in veste cādida,armis aureis hastā vibrās. Tunc oēs simul bene C
dixerūt misericordē dñm,& cōualuerūt animis:nō solū homines, sed & be-
stias ferocissimas et muros ferreos parati penetrare. Ibāt igit̄ prōpti,de coelo
habētes adiutorē,& miserātē super eos dñm. Leonū autē more impetu irruē
tes in hostes,prostrauerūt ex eis vndecim millia peditū,et equitū mille sexcē
tos:vniuersos autē in fugā verterūt,plures autē ex eis uulnerati nudi euaserūt :
Sed & ipse Lysias turpiter fugiēs euasit. Et quia nō insensatus erat, secū ipse D
reputās factā erga se diminutionē,& itelligēs inuictos esse Hebręos,omnipo
tētis dei auxilio innitētes,misit ad eos:ꝓmisitq; se cōsensurū omnibus quæ iu
sta sunt,& regē cōpulsurū amicū fieri. Annuit autē Machabeus ꝑcibus Ly-
się,in oībus vtilitati cōsulēs:& quęcūq; Machabæus scripsit Lysię de Iudęis
ea rex cōcessit. Nā erāt scriptæ Iudæis epistolæ,a Lysia siquidē,hūc modum
cōtinētes Lysias populo Iudęorū salutē. Ioannes & Abesalō qui missi fuerāt

B a vobis tradētes scripta, postulabant ut ea quę per illos significabatur, imple rem. Quęcunque igitur regi poterant perferri, exposui: et quę res pmittebat, cōcessit. Si igitur in negotijs fidē cōseruaueritis, etiā deinceps bonorum vobis causa esse tētabo, De cęteris autē per singula verba mādaui & istis et his qui a me missi sunt colloqui vobiscū. Bene valete. Anno cētesimo quadragesimo octauo, mēsis Dioscori die vicesima & quarta. Regis aūt epistola, ista cōtine bat: Rex Antiochus Lysię fratri salutē. Patre nostro iter deos trāslato nos uo lētes eos qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, et rebus suis adhibere di ligētiā audiuimus Iudęos nō cōsensisse patri meo ut trāsferretur ad ritū Grę corum, sed tenere velle suū īstitutū, ac ,ppterea postulare a nobis cōcedi sibi legi

F tima sua. Volētes igitur hāc quoque gentē quietā esse, statuētes iudicauimus tē plum restitui illis, vt agerent secundū suorum maiorum consuetudinē. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, & dexterā dederis: ut cognita nostra uoluntate, bono animo sint, & vtilitatibus ,pprijs deseruiāt. Ad Iudęos vero regis epistola ta lis erat: Rex Antiochus senatui Iudęorum, & cæteris Iudęis, salutē Si ualetis, sic estis ut uolumus: sed et ipsi bene ualemus. Adijt nos Menelaus, dicēs uelle uos descēdere ad vestros qui sunt apud nos. His igitur qui cōmeāt vsque ad diē tri cesimū mensis Xanthici, damus dextras securitatis, vt Iudaicis vtantur cibis & legibus suis sicut et prius: et nemo eorum vllo modo molestiā patiatur de his quæ per ignorantiā gesta sunt. Misimus autē et Menelaum, qui vos alloquatur

G Valete. Anno cētesimo quadragesimo octauo, Xanthici mēsis quintadecima die. Miserunt autē etiam Romani epistolā ita se habentē: Quintus Memmius & Titus Manilius legati Romanorum, populo Iudæorum salutem: De his quę Lysias cognatus regis cōcessit vobis, & nos cōcessimus. De quibus aūt ad regē iudicauit referendum, confestim aliquem mittite, diligentius inter vos confe rentes: vt decernamus sicut congruit uobis nos. n. Antiochiā accedimus. Ideo que festinate rescribere, vt nos quoque sciamus cuius estis voluntatis. Bene vale te. Anno centesimo quadragesimo octauo quintadecima die mēsis Xanthici.

Timotheus & Apollonius aliique contra Iudæos præter fœdus agentes, a Machabæo plectuntur, captis aliquot eorum oppidis. Cap. XII.

A His factis pactiōibus Lysias pgebat ad regē Iudęi aūt agriculturæ ope rā dabant. Sed qui residerāt Timotheus & Apollonius Gēnęi filius sed et Hieronymus et Demophō super hos, & Nicanor Cypriarches, nō sinebāt eos in silētio agere & quiete Ioppitę vero tale quoddā flagitiū perpe trarūt: rogauerūt Iudęos cū quibus habitabāt, ascēdere scaphas quas parauerant cū vxoribus & filijs, quasi nullis inimicitijs inter eos subiacētibus. Secū dū cōmune itaque decretum ciuitatis, & ipsi acquiescētibus pacisque causa nihil suspectū habentibus: cū in altū processissent, submerserunt nō minus ducētos

B Quā crudelitatē Iudas in suę gentis homines factā ut cognouit, præcepit uiris qui erāt cū ipso: & inuocato iusto iudice deo, venit aduersus interfectores fra trū, & portum quidem nocte succendit, scaphas exussit: eos autē qui ab igne re fugerāt, gladio peremit. Et cū hęc ita egisset, discessit quasi iterum reuersurus, et vniuersos Ioppitas eradicaturus. Sed cū cognouisset & eos qui erant Iamnię velle pari modo facere habitantibus secū Iudæis, Iamnitis quoque nocte super uenit et portū cum nauibus succēdit, ita ut lumē ignis appareret Ierosolymis a stadijs ducentis quadraginta. Inde cū iā abissent nouē stadijs, & iter facerēt ad Timotheū, cōmiserūt cū eo Arabes quinque millia viri, et equites quingē-

ti. Cũq; pugna ualida fieret, et auxilio dei ꝓspere cessisset, residui Arabes victi C
petebãt a Iuda dextras sibi dari, ꝓmittẽtes se pascua daturos, & in cæteris ꝓfu
turos. Iudas aũt arbitratus vere in multis eos utiles, ꝓmisit pacẽ: dextrisq; acce
ptis, discessere ad tabernacula sua. Aggressus est aũt et ciuitatẽ quãdã firmã põ
tibus murisq; circũseptã, q̃ a turbis habitabatur gẽtiũ ꝓmiscuarũ, cui nomẽ Ca-
spin. Hi uero qui itus erãt cõfidẽtes i stabilitate murorũ et apparatu alimoniarũ
remissius agebãt: maledictis lacessentes Iudã, ac blasphemãtes, ac loquẽtes quæ
fas nõ est. Machabæus aũt inuocato magno mũdi principe, qui sine arietibus et
machinis tẽporibus Iesu præcipitauit Iericho, irruit ferociter muris: et capta ci Iosue. 6 c
uitate p dñi volũtatẽ innumerabiles cędes fecit, ita vt adiacens stagnũ stadiorũ
duorum latitudinis sanguine interfectorũ fluere videretur. Inde discesserunt sta
dia septingenta quinquaginta, et venerunt in Characa ad eos qui dicuntur Tu
bianęi, Iudæos: & Timotheũ quidẽ in illis locis non cõprehẽderunt, nulloq; ne
gotio pfecto regressus est, relicto in quodã loco firmissimo pręsidio. Dositheus D
autẽ & Sosipater, qui erant duces cum Machabęo, peremerunt a Timotheo re
lictos in præsidio decem millia viros. At Machabęus ordinatis circũ se sex mil
libus, & constitutis per cohortes, aduersus Timotheum processit, habentem se
cum centum viginti millia peditũ, equitumq; duo millia quingentos. Cognito
autẽ Iudę aduentu Timotheus pręmisit mulieres & filios & reliquũ apparatũ
in præsidiũ quod Carnion dicitur. erat. n. inexpugnabile, & accessu difficile ꝓ
pter locorũ angustias. Cũq; cohors Iudę prima apparuisset, timor hostibus in-
cussus est, ex pñtia dei qui vniuersa cõspicit, & i fugã versi sunt alius ab alio
ita vt magis a suis deijcerentur, & gladiorũ suorũ ictibus debilitarentur. Iudas au
tẽ vehementer instabat, puniẽs prophanos, & prostrauit ex eis triginta millia
virorũ. Ipse vero Timotheus icidit in partes Dosithei et Sosipatris: et multis p E
cibus postulabat vt viuus dimitteretur, eo q̃ multorũ ex Iudęis parẽtes haberet,
ac fratres quos morte eius decipi eueniret. Et cũ fidẽ dedisset restituturũ se eos
secundũ constitutũ, illęsum eum dimiserunt, ꝓpter fratrũ salutẽ. Iudas autẽ re-
gressus est a Carniõ, interfectis viginti quinq; millibus. Post horũ fugã & necẽ
mouit exercitũ ad Ephron ciuitatẽ munitã in qua multitudo diuersarũ gentium
habitabat: & robusti iuuenes ꝓ muris cõsistẽtes fortiter repugnabãt: in hac au
tẽ machinę multę & telorũ erat apparatus. Sed cũ omnipotẽtẽ inuocassent, qui
potestate sua vires hostiũ cõfringit, ceperunt ciuitatẽ: & ex eis qui intus erãt,
uiginti quinq; millia ꝓstrauerũt. Inde ad ciuitatẽ Scytharũ abierũt q̃ ab Ieroso
lymis sexcẽtis stadijs aberat. Cõtestãtibus aũt his qui apud Scythopolitas erãt
Iudęis, quod benigne ab eis haberẽtur, etiã tẽporibus ifelicitatis quod modeste F
secũ egerint: gratias agẽtes eis & exhortati etiã de cętero erga genus suum beni
gnos esse, venerũt Ierosolymã die solẽni septimanarũ instante. Et post penteco
stẽ abierunt contra Gorgiã præpositũ Idumęę. Exiuit autẽ cũ peditibus tribus
millibus, & equitibus quadringẽtis. Quibus congressis, contigit paucos ruere
Iudæorũ. Dositheus vero quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tene
bat: & cum vellet illum capere viuum, eques quidã de Thracibus irruit in eũ,
humerumq; eius amputauit: atq; ita Gorgias effugit in Maresa. At illis qui cũ
Esdrin erãt, diutius pugnãtibus & fatigatis, inuocauit Iudas dñm adiutorẽ, &
ducẽ belli fieri: incipiẽs voce patria, & cũ hymnis clamorẽ extollẽs, fugã Gor-
gię militibus incussit. Iudas autẽ collecto exercitu venit in ciuitatẽ Odollã &
cum septima dies superueniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem

loco sabbathũ egerũt. Et sequẽti die venit cũ suis Iudas, vt corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis. Inuenerũt autẽ
G sub tunicis interfectorũ de donarijs idolorũ, quæ apud Iamniã fuerũt, a quibus lex prohibet Iudęos: omnibus ergo manifestũ factũ est ob hanc causam eos corruisse. Omnes itaq; benedixerũt iustum iudiciũ domini, qui occulta fecerat manifesta. Atq; ita ad preces conuersi, rogauerant vt id quod factũ erat delictum, obliuioni traderetur. At vero fortissimus Iudas hortabatẽ populũ conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorũ qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argẽti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorũ sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitãs (Nisi enim eos qui ceciderãt, resurrecturos speraret, superfluum videretur & uanum orare pro mortuis) & quia cõsiderabat quod hi qui cum pietate dormitionẽ acceperant, optimam haberent repositam gratiã. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vts a peccatis soluantur.

De Iudæ conflictu, cũ Antiocho & Lysia, ac qão redierit in cõcordiã, deq; proditoribus aliquot. Ca. XIII.

A ANno cẽtesimo quadragesimo nono, cognouit Iudas Antiochũ Eupatorẽ venire cum multitudine aduersus Iudęã, et cũ eo Lysiã procuratorẽ & præpositũ negotiorũ, secũ habentẽ peditum cẽtũ decẽ millia, et equitum quinq; millia, & elephãtos vigintiduos, currus cũ falcibus trecẽtos. Commiscuit autẽ se illis & Menelaus: et cum multa fallacia deprecabatur Antiochũ non pro patria salute, sed sperans se cõstitui in principatum. Sed rex regũ suscitauit animos Antiochi in peccatorẽ: & suggerẽte Lysia hunc esse causam om-
B niũ malorũ, iussit (vt eis est consuetudo) apprehensum in eodẽ loco necari. Erat autẽ in eodẽ loco turris quinquaginta cubitorũ, aggestũ vndiq; habens cineris: hęc ꝓspectũ habebat in præceps, inde in cinerẽ deijci iussit sacrilegũ, omnibus eum propellentibus ad interitũ. Et tali lege præuaricatorẽ legis contigit mori, nec terrę dari Menelaum. Et quidẽ satis iuste nã quia multa erga arã dei delicta commisit, cuius ignis & cinis erat sanctus: ipse in cineris morte damnatus est.
C Sed rex mẽte effrenatus veniebat, nequiorẽ se patre suo Iudęis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, pręcepit populo vt die ac nocte dñm inuocarent, quo sicut semper & nũc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctoq; tẽplo priuari verẽrẽtur, ac populũ qui nuper paululũ respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaq; simul id facientibus, et petẽtibus a domino misericordiã cum fletu et ieiunijs per triduũ continuum prostratis, hortatus est
D eos Iudas vt se præpararent ipse vero cũ senioribus cogitauit prius quã rex admoueret exercitũ ad Iudæam, & obtineret ciuitatẽ, exire, & domini iudicio cõmittere exitũ rei. Dans itaq; potestatẽ omniũ deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsq; ad mortẽ pro legibus, tẽplo, ciuitate, patria & ciuibus starẽt: circa Modin exercitũ cõstituit. Et dato signo suis dei victorię iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulã regiã, ĩ castris interfecit uiros
E quatuordecim millia, & maximũ elephãtorum cum his qui superpositi fuerãt: summoq; metu ac ꝑturbatione hostiũ castra repleuerũt, rebusq; ꝓspere gestis abierunt. Hoc autẽ factũ est die illucescente, adiuuãte eum domini protectione. Sed rex accepto gustu audacię Iudæorũ, arte difficultatẽ locorũ tentabat: & Bethsurę quę erat Iudęorũ pręsidium munitũ, castra admouebat: sed fugabatẽ, impingebat, minorabatur. His autem qui intus erant Iudas necessaria mittebat. Enũtiauit autem mysteria hostibus Rhodocus quidã de Iudaico exercitu, qui

requisitus

requiſitus cõprehenſus eſt & concluſus. Iteꝝ rex ſermonem habuit ad eos qui erant in Bethſuris:dextrã dedit:accepit:abijt:cõmiſit cum Iuda,ſuperatus eſt. F
Vt autẽ cognouit rebellaſſe Philippum Antiochię qui relictus erat ſuper negotia mẽte cõſternatus Iudæos deprecãs, ſubdituſq; eis iurat de omnibus quibus iuſtum viſum eſt:& reconciliatus obtulit ſacrificium,honorauit templum, & munera poſuit. Machabęum amplexatus eſt,et fecit eum a Ptolemaide vſq; ad Gerrenos ducem & principem. Vt autem venit Ptolemaidã,grauiter ferebant Ptolemenſes amicitię conuentionem,indignantes ne forte fœdus irrumperent. Tunc aſcendit Lyſias tribunal, & expoſuit rationem,& populum ſedauit,regreſſuſq; eſt Antiochiã:& hoc modo regis profectio & reditus proceſſit. G

Demetrius quid p Nicanorẽ Pręter eius pactũ cõtra Iudęos egerit,deq; magnanimitate Razæ.Ca.XIIII.

SEd poſt triennĳ tempus cognouit Iudas & qui cũ eo erant, Demetriũ Seleuci cum multitudine ualida et nauibus p portũ Tripolis aſcendiſſe ad loca opportũa,& tenuiſſe regiões aduerſus Antiochũ et ducẽ eius Lyſiã. Alcimus autẽ quidã,qui ſummus ſacerdos fuerat,ſed voluntarie coinquinatus eſt tẽporibus cõmiſtionis,conſiderãs nullo modo ſibi eſſe ſalutẽ, neq; acceſſum ad altare,venit ad regẽ Demetrium centeſimo quinquageſimo anno offerẽs ei coronã auream, & palmã,ſuper hæc & talos qui tẽpli eſſe videbãtur. Et ipſa quidem die ſiluit. Tempus autẽ opportunũ dementiæ ſuę nactus,cõuocatus a Demetrio ad conſiliũ,& interrogatus quibus rebus & conſilĳs Iudęi: niterentur: reſpõdit,Ipſi qui dicuntur Aſſidæi Iudæorũ,quibus præeſt Iudas Machabęus bella nutriunt,& ſeditiones mouent,nec patiuntur regnum eſſe quietum: nam & ego defraudatus parentum gloria)dico autem ſummo ſacerdotio)huc veni: primo quidem vtilitatibus regis fidem ſeruans,ſecundo autem etiã ciuibus cõſulens nã illorum prauitate uniuerſum genus noſtrum nõ minime vexatur. Sed his ſingulis,o rex,cognitis,& regioni,& generi ſecundum humanitatem tuam promulgatã omnibus proſpice. nã quamdiu ſupereſt Iudas, impoſſibile eſt pacem eſſe negotĳs. Talibus autem ab hoc dictis,& cæteri amici hoſtiliter ſe habentes aduerſus Iudã,inflammauerunt Demetrium. Qui ſtatim Nicanorẽ prępoſitum elephantorum ducem miſit in Iudęam datis mandatis ut ipſum quidẽ Iudam caperet,eos vero qui cum illo erant,diſpergeret,et conſtitueret Alcimũ maximi templi ſummum ſacerdotem. Tunc gentes quę de Iudæa fugerant Iudam,cũgregatim ſe Nicanori miſcebant,miſerias & clades Iudæorum,proſperitates rerum ſuarum exiſtimantes. Audito itaq; Iudæi Nicanoris aduentu, & conuentu nationum conſperſi terra rogabant eum qui populum ſuum cõſtituit in ęternum cuſtodiret,quiq; ſuam portionem ſignis euidentibus protegit. Imperante autẽ duce,ſtatim inde mouerunt,conueneruntq; ad caſtellum Deſſau. Simon vero frater Iudæ commiſerat cum Nicanore:ſed conterritus eſt repentino aduentu aduerſariorum. Nicanor tamen audiens virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem quã pro patrię certaminibus habebant,ſanguine iudicium facere metuebat. Quã ob rem pręmiſit Poſidonium & Theodotium & Mathiam,vt darent dextras atq; acciperent:Et cum diu de his conſilium ageretur,& ipſe dux ad multitudinem retuliſſet:omnium vna fuit ſententia amicitĳs annuere. Itaq; diẽ conſtituerunt qua ſecreto inter ſe agerent:& ſingulis ſellę prolatę ſunt & poſitę. Pręcepit autem Iudas armatos eſſe locis opportunis,ne forte ab hoſtibus repente mali aliquid oriretur:& cõgruũ colloquium fecerũt. Morabatur autẽ Nicanor Ieroſolymis,nihilq; inique agebat gregeſq; turbarũ A B C D

B quæ congregatę fuerant,dimisit.Habebat autē Iudam semper charū ex animo
& erat viro inclinatus.Rogauitq; eū ducere vxorē,filiosq; procreare.Nuptias
fecit:quiete egit,comiterq; viuebāt.Alcimus autē videns charitatē illorū adin-
uicem & cōuentiones,venit ad Demetrium,& dicebat Nicanorē rebus alienis
assentire, Iudāq; regni insidiatorē successorē sibi destinasse.Itaq; rex exaspera
tus,& pessimis huius criminationibus irritatus,scripsit Nicanori,dicens grati
ter quidem se ferre de amicitię conuentione iubere tamen Machabęū citius uin
ctum mittere Antiochiam.Quibus cognitis Nicanor cōsternabatur et grauiter
ferebat,si ea quę conuenerāt irrita faceret,nihil læsus a uiro sed quia regi resiste
re nō poterat,opportunitatē obseruabat qua præceptum perficeret.At Macha
bæus videns secum austerius agere Nicanorem,& consuetū occursum ferocius
exhibentem,intelligens non ex bono esse austeritatem istā,paucis suorum con
gregatis occultauit se a Nicanore.Quod cum ille cognouit fortiter se a viro pręē
F uentum,venit ad maximum & sanctissimū tēplum:& sacerdotibus solitas ho
stias offerentibus,iussit sibi tradi virū quibus cū iuramento dicentibus nescire
se vbi esset qui quærebat,extēdens manū ad templum,iurauit dicēs: Nisi Iudā
mihi vinctum tradideritis,istud dei fanum in planitiem deducam et altare effo
diam,& templum hoc Libero patri consecrabo.Et his dictis abijt: Sacerdotes
autem protendentes manus in coelum,inuocabant eum qui semper propugna-
tor esset gentis ipsorū,hæc dicentes.Tu domine vniuersorū,qui nullius indiges,
voluisti templū habitationis tuę fieri in nobis.Et nunc sancte sanctorum om-
nium domine,conserua in ęternū impollutam domum istam,quę nuper mūda
ta est.Razias autē quidam de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori,
vir amator ciuitatis,& bene audiēs:qui pro affectu,Pater Iudæorū appellaba
tur.Hic multis temporibus continentię propositum tenuit in Iudaismo,corpusq;
q; & animam tradere contentus pro perseuerantia.Volens autē Nicanor mani
G festare odium quod habebat in Iudæos,misit milites quingentos,vt eum cōpre
henderent putabant enim si illum decepisset,sese cladem Iudæis maximam illa
turum.Turbis autē irruere in domum eius,& ianuam disrumpere atq; ignem
admouere cupientibus,cum iam comprehenderetur,gladio se petijt: eligens no
biliter mori,potius quam subditus fieri peccatoribus,& cōtra natales suos indi
gnis iniurijs agi.Sed cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset,&
turbæ intra ostia irrūperent,recurrēs audacter ad murū pcipitauit semetipsum
viriliter in turbas quibus velociter locum dantibus casui eius,venit per mediā
ceruicem & cum adhuc spiraret,accensus animo,surrexit: & cum sanguis eius
magno fluxu deflueret,& grauissimis vulneribus esset saucius,cursu turbam p
transiit & stans supra quandam petram prærupram,& iam exanguis effectus
cōplexus intestina sua,utrisq; manibus proiecit super turbas,inuocans domina
torem vitæ ac spiritus,vt hęc illi iterum redderet,atq; ita vita defunctus est.

De nephando Nicanoris instituto & digna morte,& quid Machabęo in somnis apparuerit. Cap. XV.

A Nicanor autem vt comperit Iudam esse in locis Samariæ,cogitauit cum
omni impetu die sabbathi committere bellum.Iudęis vero qui illum p
necessitatem sequebantur,dicētibus: Ne ita ferociter & barbare feceris
sed honorem tribue diei sanctificationis,& honora eū qui vniuersa cōspicit: il-
le infœlix interrogauit,si est potens in coelo qui imperauit agi diē sabbathorū.
Et respōdentibus illis:Est dominus vnus ipse in coelo potēs, qui iussit agi septi
mam diem.At ille ait:Et ego potēs sum super terram qui impero sumi arma et

negotia regis impleri. Tamen non obtinuit, vt consiliũ perficeret. Et Nicanor B
quidem cum summa superbia erectus, cogitauerat cõe trophæũ statuere de Iu
da. Machabęus autem semper confidebat cũ omni spe auxilium sibi a deo affu
turum, & hortabatᷣ suos ne formidarent ad aduentum nationũ, sed in mente ha
berẽt adiutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab omnipotente sibi affu-
turã victoriã. Et allocutus eos de lege & ꝓphetis, admonẽs etiã certamina quæ
fecerant prius, prõptiores cõstituit eos, & ita animis eoꝝ erectis simul ostende
bat gentiũ fallaciã, & iuramentorũ pręuaricationẽ. Singulos autẽ illoꝝ arma-
uit, nõ clypei & hastę munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus,
exposito digno fide. somnio, per quod uniuersos lætificauit. Erat autem huiusce
modi visus: Oniã qui fuerat summus sacerdos, virum, bonum & benignũ, ve- C
recundũ visu modestum moribus, & eloquio decoꝝ: & qui a puero in uirtuti-
bus exercitatus sit, manus protẽdentem, orare pro omni populo Iudęoꝝ. Post
hoc apparuisse & alium virũ ętate & gloria mirabilẽ, & magni decoris habi
tudinẽ circa illũ. Respondentẽ vero Oniã dixisse: Hic est fratrũ amator, & po
puli Israel: hic est qui multum orat pro populo & uniuersa sancta ciuitate, Ie-
remias propheta dei. Extendisse autem Ieremiam dextrã, & dedisse Iudę gla-
dium aureum dicentem: Accipe sanctum gladium munus a deo, in quo deijcies
aduersarios populi mei Israel. Exhortati itaq; Iudę sermonibus bonis ualde, de
quibus extolli posset impetus, & animi iuuenum cõfortari, statuerunt dimica- D
re & cõfligere fortiter. ut virtus de negotiis iudicaret, eo q ciuitas sancta, & tẽ
plum periclitarentur. erat enim ꝓ uxoribus & filijs, itemq; pro fratribus et co
gnatis minor solicitudo: maximus vero & primus ꝓ sanctitate timor erat tem
pli. sed & eos qui in ciuitate erant, non minima solicitudo habebat pro his qui
cõgressuri erant. Et cũ iam oẽs sperarent iudicium futurũ, hostesq; adessent, at
que exercitus esset ordinatus, bestię equitesq; opportuno in loco cõpositi, cõsi-
derans Machabæus aduentũ multitudinis, & apparatũ variũ armoꝝ, & fero-
citatẽ bestiaꝝ, extẽdẽs manus in cœlũ prodigia facientẽ dñm inuocauit: qui
non secundum armoꝝ potẽtiam, sed prout ipsi placet: dat dignis victoriã. Di- E
xit autem inuocans hoc modo: Tu dñe, qui misisti angelum tuum sub Ezechia
rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centũ octoginta quinq; millia:
& nũc dñator cœloꝝ mitte angelũ tuũ bonum ante nos in timore & tremore
magnitudinis brachii tui, ut metuant qui cũ blasphemia veniunt aduersus san
ctum populũ tuũ. Et hic quidem ita perorauit. Nicanor autẽ, & qui cum ipso
erant, cum tubis & canticis admouebãt. Iudas vero, & qui cũ eo erant, inuoca
to deo, per orationes congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed dñm cordi-
bus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinq; millia, pręsentia dei ma
gnifice delectati. Cumq; cessassent & cũ gaudio redirent, cognouerunt Nicano F
rem ruisse cum armis suis. Facto itaq; clamore, & pturbatione excitata, patria
voce oĩpotentẽ dñm benedicebant. Præcepit autẽ Iudas qui per oĩa corpore et
aĩo mori pro ciuibus paratus erat, caput Nicanoris, et manũ cũ humero abscis
sam, Ierosolymã perferri. Quo cũ peruenisset, cõuocatis cõtribulibus & sacer-
dotibus ad altare, accersit & eos qui in arce erant. Et ostenso capite Nicanoris,
& manu nefaria quam extenderat contra domũ sanctã oĩpotentis dei, magnifi
ce gloriatus est. Linguã etiã impii Nicanoris præcisam iussit particulatim aui
bus dari: manũ aũt dementis cõtra tẽplũ suspendi. Oẽs igitᷣ cœli benedixerunt
dominum dicentes: Benedictus qui locum suum incontaminatum seruauit:

G Suspendit autē Nicanoris caput in summa arce, ut euidens esset, & manifestū signum auxilij dei. Itaq; omnes cōmuni consilio decreuerunt nullo modo diem istum absq; celebritate prętrire: habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quę dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei. Igitur his erga Nicanorē gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis ciuitate possessa, ego quoque in his faciem finē sermonis. Et si quidē bene, & ut historiæ cōpetit, hoc & ipse velim: si autē minus dignè, concedendū est mihi. Sicut enim vinū semper bibere aut semper aquā cōtrariū est, alternis autē vti delectabile: ita legētibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus

MACHABAEORVM
LIBER TERTIVS.

Hoc libro describitur Ptolomæi regis impij & blasphemi tyrannis: quam exercere statuerat in Iudæos: quod institutum a deo interruptum est qui pœnas de eo sumpsit meritas. Cap. I.

A AT PHILOPATER a referentibus discens factā ab ipso possessorū locorū abstractionē ab Antiocho, denuntians oibus exercitibus, pedestribusq; & equestribus suis, & sororē Arsinoen secū accipiēs, exiuit vsq; ad ea quę secundū Raphian loca, vbi castrametati fuerāt q circa Antiochū. Theodotus aūt quidā cōplere insidias cogitās, assumēs ex suppositis sibi armis Ptolemaicis optima, cōtulit se noctu in Ptolemæi tabernaculū, tanquā solus interfecturus eū, & in hoc dissoluturus bellū. Hunc aūt ducē Dositheus filius Drymeli dictus. genere Iudęus: postea autē cōmutās legitima, & a patriis functionibus alienus factus, ignobilē quendā reclinauit in tabernaculo, quē contigit ferre illius supplicium. Facto aūt forti prælio, & rebus magis bene succedentibus Antiocho, valde Arsinoe obambulās exercitus hortabaē, cum miseria et lachrymis capillos soluta, ut auxiliarenē sibi ipsis & filijs & uxoribus audacter, ꝓmittens se daturā uincentibus cuilibet duas minas auri, & sic contigit aduersarios in manuū pugna perimi, multos autē & captiuos cōprehensos esse. Cōpos factus autē insidiarū iudicauit propinquas ciui

B tates adueniens hortari: faciens aūt hoc, & delubris dona tribuēs, bono esse aio subditos fecit. At Iudęis mittētibus ad eū ex senatu et senioribus salutaturos eū, & munera portaturos, & ꝓ his quæ contigerāt congratulaturos, contingit magis ei in aio sedere, ut citissime ad eos veniret. Peruenies aūt Ierosolymā, & sacrificans maximo deo, & gratias reddens, & eorū q deinde aliquid loco faciēs, & iā veniens in locū, & diligentia & decore stupefactus: miratus autē & tēpli optimā instructionē, cogitauit decernere in tēplū intrare. His aūt dicētibus nō licere fieri hoc, quia neq; his qui ex gēte licet intrare, neq; oibus sacerdotibus, sed soli præposito oium summo sacerdoti, & hoc in anno semel. Ille autē nequaquā persuadebaē, ipsaq; lege spreta, nullatenus cessabat pręferre seipsum oportere intrare, dicens: Et si illi defraudati sunt hoc honore, me nō oportet. Et interrogabat ob quā causam intrantē ipsum in oē fanum nullus ꝓhibuit pręsentiū. Et quidā imprudenter dixit, male ipsum hoc actuꝝ esse. Facto aūt, inquit, hoc propter aliquā causam, nōne omnino ingressuꝝ esse, & uolentibus eis et nō? At sacerdotibus in oibus vestibus ꝓcidētibus, & orantibus maximū deū auxilia-

ri instanti necessitati, et impetū male irruētis cōprimere, clamore et cū lachrymis tēplū implētibus qui in ciuitate relicti erāt, turbati exilierūt, occultū quid existimātes factū. Et inclusę virgines in cubiculis cū matribus egressę sunt, et reddiderunt puluerē, comas spargētes, gemituq; & suspirijs plateas implebāt. Alię autē & nup sepositę, nūc ordinatos thalamos, & decentē pudorē relinquētes, cursum inordinatū in ciuitate cōfecerunt. At infantes ex filijs ipsęq; pręter hos matres & nutrices deferentes aliter atq; aliter, alię qdē p domos, aliæ aūt p uias irreuocabiliter in eminentissimo tēplo cōgregabant. Varia aūt erat in hoc cōgregatorū oratio, p his quę iniuste ab illo tentabant. Cumq; his ex ciuibus audentes nō ferebāt, deniq; eo instāte, & ppositū cōplere cogitāte, clamantes autē impetū ad arma facere, & viriliter p patria lege mori, multā fecerūt in loco exasperationē, vixq; a senibus & psbyteris cohibiti, ad eūdē orōnis affuerūt statum, & qdē turba vt prius in his versabat orās. At qui circa regē seniores, multipliciter tentabāt supbū eius aīum coercere a proposito cōsilio. Induratus autē, & oīa ptermittens, adhuc et impetū faciebat, fine imposituą se existimās prædicto. Hęc igit & qui circa eū existebant uidentes, cōuersi sunt, vt cum nostris inuocarēt eū qui omnē potestatē habet, psentibus auxiliari nō despicientē iniquū & supbum facinus. Ex densissima autē & laboriosa turbarū cōgregata exclamatione, incōparabilis qdā fuit uox. Videre enim erat nō solum hoīes, sed & muros & omne solū resonare, ceu iā oībus tūc mortē cōminantibus pro loci cōtaminatione, & dicebant vnanimiter: Dn̄e, dn̄e rex cęlorū, & dn̄e oīs creaturę, sancte in sanctis, monarcha, oīpotens, intende nobis oppssis ab impio & phano, audacia & fortitudine superbiente. Tu enim qui creasti oīa, & oīum dominans princeps iustus es: & eos q cōtumelia & supbia aliquid agūt, iudicas. Tu illos qui prius impietatē fecerunt, inter quos & gigantes fuerunt robore & audacia confidentes interemisti, superinducēs eis immēsam aquā. Tu superbiā operantes Sodomitas manifestos in iniquitatibus factos, igne & sulphure combussisti, exemplū venturis cōstituens. Tu audacē Pharaonē, qui seruitute oppresserat populū tuum sanctū Israel, varijs & multis tentans supplicijs, notā fecisti potentiā in quibus notificasti magnā tuā fortitudinem, & persequentē eū cum curribus, & turbarū multitudine, inundasti pfundo maris: eos autem qui crediderunt in te omni creaturæ imperāti, saluos reduxisti, qui & cognoscentes opera tuę manus laudauerūt te oīpotentē. Tu rex qui creasti infinitā & immēsam terrā, elegisti ciuitatē hanc, et sanctificasti locū hunc in nomen tibi omniū minime indigenti, & glorificasti apparitione magnifica, cōmendationē faciens eius ad gloriā magni & venerabilis noīs tui, & amans domū Israel, pollicitus es q si esset nobis aduersitas, & cōprehenderet nos afflictio, & venientes in locum hunc oraremus, exaudires orōnē nostrā. Et nunc fidelis es, & uerax, qm̄ autem sæpe oppressis patribus nostris, auxiliatus es ipsis in humilitate, & liberasti eos ex magnis malis. Ecce autem nūc sancte rex, ob multa & magna nostra peccata oppugnamur, & subiecti sumus inimicis nostris, & contēnimur in imbecillitatibus. In nostra aūt ruina audax & prophanus hic studet iniuria afficere in terra designatum nomini glorię tuę sanctū locum. Nā habitaculū tuū, cœlum cœli, incōprehensibile hoībus est sed qm̄ probasti gloriā tuā in populo tuo Israel, sanctificasti locum hunc, nō vlciscaris nos in horū immunditia, neq; punias nos in pollutione, ut nō glorient iniqui in furore suo, neq; exultent superbia linguæ, dicētes. Nos caualsauimus domū sanctificationis, sicut calcant do-

mus abominationũ. Dele peccata nostra, & disperge errores nostros, et ostẽde misericordiã tuã in tempore hoc, cito, præoccupent miserationes tuę, & da laudes in ore procidentium, & cõfractorũ animabus faciens nobis pacẽ. Hic omnium visitator deus, & ante oẽs sanctos in sanctis, exaudiens iustã orationem, contumelia & audacia valde elatum flagellauit eum, hinc & inde uibrans eum vt arundinẽ a vento, adeo ut in solo inutilis adhuc et mẽbris solutus, neq; loqui posset iusto implicatus iudicio. Vnde & amici & corporis custodes celerẽ intuentes cõprehendentem eũ castigationẽ, timentes ne & uitã desereret, cito eũ eduxerunt maximo perculsum timore. In tẽpore aũt postea colligens seipsum, nequaq̃ in pęnitentiã venit improperatus, cũ minis autem acerbis recessit, perueniens uero in Ægyptũ, & malitiã augens per q; prędemonstratos coadiutores & socios ab omni usto motos, nõ solum in infinitis libidinibus perseuerauit, sed & ad tantum audacię processit, ut blasphemias in locis cõmendaret, & multi amicorũ intendentes in regis ꝓpositum, etiã ipsi sequerent ipsius uoluntatem. Proposuit publice cõtra gentem tradere uituperiũ, in ea quę secundum aulam turri columnã erigens: insculpsit scripturã, nullũ eorũ qui non sacrificarent in sancta eorũ ingredi. Omnes aũt Iudęos in populi scriptionem, & seruilem dispositionẽ duci, at cõtradicẽtes vi tractos uita priuari, ipsosq; descriptos signari, & per ignẽ in corpore insigni Dionysĳ hederæ folio, quos & segregare in præcontractã libertatem. Vt autem nõ oĩbus infensus appareret, subscripsit: Si autẽ quispiã ex illis voluerint inter eos qui sacris initiati sunt uersari, hos æquales ciues Alexandrinis esse. Aliqui quidẽ igiẽ in ciuitatẽ ciuitatis pietatis scalas abominati, faciliter seipsos dederunt, tanq̃ magnę cuiusdã participaturi gloriæ ob futurã cum rege cõicationem. At plurimi generosa anima pręualuerunt, & nõ recesserunt a pietate, & pecunias ꝓ uita cõmutantes intrepide, tentabant seipsos liberare ab ascriptionibus, sperantesq; perseuerauerunt auxilium se consequuturos, & eos qui recesserant ab ipsis abominabantẽ, & tanquã hostes gentis iudicabant, & cõi cõuersatione & utilitate priuabant. Quæ & cũ cõperisset impius, adeo iratus est, ut nõ solum his qui Alexandrię indignaretẽ, sed his qui in regione grauius aduersaretur, et iuberet accelerantes congregare omnes in idẽ, et pessima nece uita priuare. His autẽ dispositis fama inimica diuulgabatẽ, contra gentem hoĩbus cõcordibus ad malefaciẽdum, occasione data ad cõstitutionem, tanq̃ a legibus eorũ ꝓhibentibus. At Iudæi quidẽ erga reges beneuolentiã & fidem immutabilem seruabãt. Colentes aũt deum, et in huius lege rempublicã gerentes, separationem faciebant in aliquos, et subuersiones. Ob quã causam aliquibus odiosi videbatẽ. At iustitiæ operatione ornantes conuersationem, omnibus hoĩbus probati extiterunt. Ipsam quidã igitur de genere oĩbus vulgatam modestiã alienigenæ nequaq̃ dinumerauerunt. At de adorationibus et moribus dissensionem diuulgabant, dicentes: Neq; regi, neq; exercitibus amicos hoĩes esse, odiosos autẽ esse, et maxime negotiis aduersantes, et nõ quouis diffamauerunt vituperio. Qui autẽ in ciuitate Græci nihil læsi, turbationem insperatã circa homines uidentes, et concursus subitos factos, auxiliari quidem non poterant. Tyrannica enim erat oppressio: Consolabantur autem et grauiter ferebant, casuraq; hæc existimabant, non enim sic contemnet tale constitutum, qui non ignorauerit. Iam autem et quidam viciniq; et amici, et qui conuersabantur, secrete quosdã attrahentes, fidem dabant protegere, et omne diligens admittere ad auxilium. Ille quidem igiẽ in præsenti ꝓsperitate exul-

tans, & non uidens maximi dei fortitudinem, existimans autem continue in eo dem perseuerare consilio, scripsit contra eos epistolam hanc Rex Ptolemæus Philopator in Ægypto & in loco ducibus & militibus gaudere & valere. Va leo autem & ego ipse, & res nostræ. In Asiam facta nobis expeditione, quam scitis & ipsi, deorum inuisibili auxilio secundum rationem ad finem ducta, pu tauimus non ui lanceæ, benignitate autē & multa humanitate indulgenter tra ctare habitantes Cœlen Syriā & Phœnicię gētes, benefacereq; libenter, & his quæ in ciuitatibus tēplis tribuentes redditus multos. Venimus & Ierosolymā, ascendentes honorare templū scelestorū, et nunq̃ cessantium ab amentia. Illi au tem verbo quidē nostrā libenter suscipientes pręsentiam, at re falso, volentibus nobis intrare in templum eorū, & decentibus & pulcherrimis donis honorare superbijs adducti antiquis prohibuerunt nos ab ingressu, cū inferiores essent nostro robore, ob quod habemus erga oēs homines inimicitiam, at suā in nos amicitiam manifestam statuentes, tanq̃ soli gentium contra reges & suos bene factores ceruicem tollentes, nihil legitimum volunt ferre. Nos autem horū stul stitia adducti, et cum victoria aduenientes in Ægyptum oībus gentibus huma niter occurrentes, vt decebat fecimus. In his autem erga hoīes eiusdem natio nis cum eis obliuionem malorū omnibus notificantes, obq; societatem, & credi ta cum simplicitate ipsis a principio infinita audētes mutare, & participes sem per sacerdotū cōstituere voluimus, & iure ciuitatis eos Alexādrinorum digna ri. Illi autem contrariū sperantes, & ingenita malignitate honestum repellen tes, semper aūt in malū proni, non solū respuerunt inhon [illegible] atā politiam, sed & abominantē, verboq; & tacite in ipsis paucos erga nos legitime dispositos, sem per suspicantes ob infamatā uitam cito nos dissipaturos officia recta, ob quod & coniecturis optime persuasi, hos in oībus dissentire a nobis modis, & proui dentes ne forte subito postea tumultu instāte nobis impios hos ad tergum pro ditores & barbaros habeamus hostes, iussimus simul vt notificata erit episto la hæc, eadem hora habitantes cū vxoribus et filijs, cū contumelia et supplicijs mittere ad nos in uinculis ferreis vndiq; conclusos, ad immedicabilem & igno miniosam decentē inimicis cędem. His enim simul punitis, putamus in futurū tempus perfecte nobis res in bono statu, & optima dispositione constitutū iri. Quicunq; aūt protexerit aliquem Iudæorū a sene vsq; ad puerū, vsq; ad lactā tes, turpissimis tormentis punietur cū tota domo. Nuntiare autem qui volue rit, ob id substantiam incidentis in pœnam accipiet, etiam de regali pecunia drachmas duo mille, & libertate coronabitē. Omnis autem locus vbicunq; de prehēsus fuerit omnino occultatus Iudæus, inaccessibilis & igne cōbustus fiat, & toti mortali naturę penitus inutilis apparebit in sempiternum tēpus. Et qui dem epistolæ typus sic scriptus erat. Omnino autē vbi innotuit hic iussus, po pulare constitutum est gentibus conuiuiū cum iubilationibus & gaudio, tanq̃ inueterata eis diu in mente, cum audacia nunc demonstrata inimicitia. At Iu dæis inceßabilis luctus fuit, & lugubris cū lachrymis, clamor cū gemitibus, in flammato vndiq; ipsorū corde gemētiū insperatā subito eis illatam perniciem. Quę lex, vel vrbs, vel quis omnino habitabilis locus, vel quę uitę planctu & luctibus super eos non implebantē? Sic enim cum acerba & immiti aīa ab his qui per ciuitatē ducibus vnanimiter expellebatē: vt ad extrema supplicia, etiā aliquod inimicorū accipientes ante oculos, cōem misericordiā & cōsiderātes in certum vitæ statum, plorarent, eorū infœlicem expulsionem. Prgibat enim se

num multitudo canicie coopertorum ex senectute, tarditate pedum incuruorum
I conuersionis impetu violentæ absque omni pudore ad velocē abutentiū itinera
tionem. Quæ autē nuper ad vitæ cōionē cōiugalem intrauerāt thalamū puellæ,
ꝓ lætitia suscipientes luctus et puluere vnguentatā mixtā habētes cæsariē, aper
te aūt ductæ, planctū ꝓ hymenæis vnanimiter incipiebāt tanq̄ laceratæ vexa-
tionibus alienigenarum. Vinctæ aūt populares vsque ad immissionē in nauem tra-
hebanṫ cū uiolentia, ipsique harum cōiuges laqueis loco coronarum secundū ceruices
implicati cum florida iuuenili ætate, pro cōuiuio & adolescentiū otio reliquos
nuptiarum dies in luctibus transegerunt, ad pedes iā mortem videntes positā. Ab
ducebanṫ autem ferarum more tracti uinculorum ferreorum necessitatibus, hi quidem
trāstris nauium affixi collis, illi autem secundū pedes insolubilibus cōstricti pe
dicis, item & desuper densa tabula imposita, vt vndique obtenebrati oculos vi-
tam insidiatorum in oī nauigatione acciperent. His aūt ad dictū nauigium actis,
& nauigatione traiecta, sicut fuit sancitum a rege, iussit eos ante ciuitatē in hip
podromo castra figere ingenti existente mensura, & ad manifestū opprobriū
valde opportuno existente oībus pergentibus in ciuitatē, & ab his ad regionē
proficiscentibus ad peregrinationem, ut neque exercituum eius cōicatione, neque
oīno dignarenṫ muris. Postq̄ autem hoc factum est, audiens ciuitatis contribu
les clàm egredientes frequentius lugere ignominiosam fratrum miseriā, iratus
iussit & his simul eodem modo diligenter sicut illis facere, nō diminutis secun-
dum ullum modū illorum supplicio, describi autem omne genus ex noīe, nō enim
ante paulo demōstr..ā operum laboriosam seruitutem, tortos autem denuntiatis
tormentis ad finem delere unius sub tp̄s diei. Facta est quidem igiṫ horum descri-
K ptio cum acerba festinatione & ambitiosa assessione ab ortu solis vsque ad occa
sum, inexpeditum accipiens finem ad dies xl. Maxime autem & continue rex
gaudio repletus cōuiuia in oībus idolis cōstituens errāte ultra ueritatem mēte,
& prophano ore ipsa quidem muta & nō potentia eis loqui vel auxiliari, lau
dans, in maximū antem deum nō decentia loquens. Post prædictū autem tp̄is
interuallum nuntiauerunt scribæ regi, nō ultra posse Iudæorum descriptionem fie
ri ꝓpter immensam eorum multitudinē, cū essent in regione plures adhuc, hi qui
dem in domibus adhuc existentes: hi aūt in loco tanq̄ impossibili existente oī-
bus in Ægypto ducibus. Mināte autē ipsis durius tanq̄ donis corruptis ad ma-
chinationem suffugij cōtigit manifeste ipsum circa hoc paruisse dicentibus cū
demōstratione. & chartā iam & scriptorios calamos in quibus vtebanṫ, defe-
cisse. Hoc autem operatio auxiliantis Iudæis e cœlo prouidentiæ inuictæ, Tūc
vocans Hermonem præpositum elephantorum curæ, graui plenus ira & indi-
gnatione oīno inuertibilis iussit in sequenti die abundantibus pugnis thuris, et
vino multo puro oēs elephātos potare, qui erāt numero quingenti, & efferatos
poculi nimia subministratione adducere ad occursum mortis Iudæorum. Ille qui-
dē hæc iubens uersus est ad cōuiuium cōgregatis maxime ex amicis et exercitu
odiose habentes cōtra Iudæos. At elephātorum p̄positus præceptum apte Hermō
adimplebat, atque ad hæc ministri ad uesperā exeuntes, miserorum ligabāt manus,
& reliquā machinabanṫ circa eos securitatem nocturnū existimātes simul ac-
ceptură gentē terminum mortis. Qui autē omni ꝓtectione destituti videbanṫ
esse gentibus Iudæi, propter vndique opprimentem eos cum uinculis necessita-
tē, omnipotentē, dn̄m & omnis potentiæ dominātē, misericordem deū eorum &
patrem, incessabili uoce omnes cum lachrymis inuocauerūt, orātes quod con-

uerteret

uerteret cõsiliũ impiũ cõtra se,& liberaret eos cũ magnifica apparitione ab ea quę erat ad pedes in prõptu morte, horum quidẽ assidue supplicatio ascẽdit in cęlũ. At Hermon immites elephãtos potans repletos uini abundãti subministratione & thure saturatos, mane ad aulã adfuit de his nuntiate regi. At a seculi tẽpore creationẽ bonã in nocte & die cõcessam ab eo q gratificat oĩbus, quibus ipse vult, somni partẽ misit ad regem,& dulcissimo et pfundo cõprehensus est operatione dñi: iniquo qdẽ pposito ualde fraudatus, ab irreuocabili cogitatiõe maxime deceptus. At Iudæi pfignatã horã cũ effugissent, sanctũ laudabãt deũ suũ,& iterum orabãt facilẽ demõstrare magnipotẽtis suę manus potestatẽ gentibus supbis. Media existente aũt iã decima hora fermè,q ad excitãdũ cõstitutus erat, subito uocatos videns, pupugit accedens regẽ, & uix excitãs, nuntiauit cõuiuii tps iã pterire. De his sermonẽ faciens: quẽ rex reputãs, & uersus in cõuiuiũ, iussit eos qui uenerãt in cõuiuiũ corã accũbere se, quo & facto hortabaẽ in cõuiuiũ dedentes seipsos, psentem cõuiuii summe celebrãtes in lętitia cõsumere partẽ. Lõge aũt pcedente cõuiuio, Hermonẽ accersens rex, cũ acerba cõminatione interrogauit: q̃ ob cãm pmissi sint Iudęi pñtem diẽ superuenire. Ipso aũt nuntiãte nocte, iussionem ad fidem perduxisse, et amicis eius testimonium per hibentibus, crudelitatẽ peiorẽ Phalaridis habens, dixit: Hodierno somno grãm habere eos: sine dilatione aũt aduentum diẽ, similiter ppara elephantos ad scelestorum Iudęorum pniciem. Cũ dixisset aũt rex ultro oẽs cũ gaudio pñtes simul collaudantes, in propriã domum vnusquisque reuersi sunt, & non tã in somno consumpserunt tps noctis, q̃ in oĩmodas excogitãdo miseris existimatis illusiones. Dudum aũt gallus cãtauerat matutinus,& bestias cũ armasset Hermõ in magna porticu expectabat, q̃ autẽ p ciuitatem multitudo cõgregata erat ad miserãdum spectaculum expectãs aurorã cum auiditate. At Iudęi in indiuisibili animo suspensi tẽpore, multilachryma supplicatione in canticis luctuosis tendentes manus in cœlũ orabãt maximum deũ, iterum eis auxiliari breui. Nondũ autẽ solis radij spargebanẽ,& rege amicos excipiẽte, Hermõ adstãs uocabat ad exitum, ostendens voluntatẽ regis in prõptu esse. Ille autẽ cũ pcepisset & obstupuisset in iniquo exitu, oĩno ignorãtia detentus q̃rebat, q̃ cã ob quã hoc illi cũ festinatione cõfectũ est. Hoc autẽ erat operatio cũctorum dominãtis dei, eorum quę prius illi excogitata fuerãt obliuionẽ in mente ponentis. Nuntiauit Hermõ & oẽs amici: feræ & exercitus parati sunt rex secundũ tuum instans ppositum. Ille autem in dictis repletus graui ira, eo q̄ circa hæc pudentia dei dispersus fuisset oĩs eius cogitatus, intuens cum minis, dixit; Quotquot parentes adfuerũt aut filiorum filii, hunc bestiis ferocibus parauerunt abundãtẽ cibũ p irreprehensibilibus mihi & maioribus meis præ se ferentibus cõtinuã firmã fidem eminenter Iudæis, quanquã siquidem nõ ob simul educationis amorẽ et necessitatis uita p his priuari debetes. Sic Hermõ insperatã periculosam sustinuit cõminationẽ,& aspectu & vultu turbatus est. Vnusquisque aũt amicorum cũ tristitia erubescebãt, cõgregatos dimiserunt quẽlibet ad pprium negotiũ, ipsique Iudęi a rege audientes, illustrem deum dñm regem regum laudabãt, velut hanc opem ab eo consecuti. Secundum autẽ has leges rex constituens rursus cõuiuiũ, ad lętitiam verti hortabaẽ, at Hermonẽ aduocãs cum minis dixit; Quoties tibi oportet de his ipsis imperare infœlicissime? Elephantos adhuc et nunc arma in crastinũ ad Iudæorum perniciẽ. At simul discumbentes cognati incõstãtem mentem eius admirantes ptulerunt hęc; Rex usquequo tanquã insensatos nos tentas, iubens iã

autē gentes tuam uirtutem inuictam hodie, venerande, potentiam habens in sal
uatione Iacob generis. Orat te omnis multitudo infantum & horū parentes cū R
lachrymis, demonstretur omnibus gentibus quod nobiscum es domine, & non
auertisti faciem tuam a nobis: sed sicut dixisti, q̄ neq; in terra inimicorum suo
rum existentes, contempsisti eos: sic adimple dn̄e. At Elezaro desinēte iam ab
oratione, rex cū feris & omni exercitus horrore secundū hippodromū aderat,
& aspicientes Iudęi valde in cœlū exclamauerunt, adeo ut & adiacentes cōual
les simul sonantes cōtinuū luctum facerent cū uniuerso exercitu. Tunc glorio-
sus, oīpotens & verax deus, ostendens sanctam suam faciem, aperuit cœli por-
tas, a quibus inclyti duo terribiles aspectu angeli descenderūt, manifesti oībus,
pręterq̄ Iudæis, & restiterunt, & exercitū hostium repleuerunt turbatione, &
timore, & immobilibus ligauerunt pedicis, & horrens etiā regis corpus factū
est, & obliuio audaciam eius grauē cepit. Et cōuerterunt bestias aduersus con- S
sequentes armatos exercitus, & conculcabant illos & interficiebant. Et cōuer-
sa est regis ira in misericordiā & lachrymas pro eis, quæ prius a se excogitata
fuerāt. Audiens enim clamorē, & uidens ꝓnos oēs in perditionē, lachrymās cū
ira, amicis minabaē, dicens: Rege abutimini, & tyrannos trāsgressi estis crude
litate, & meipsum vestrū benefactorē conamini a principatu iā & aīa submo
uere, clā machinantes quæ nō expediunt regno. Quis eos qui obtinuerūt nostrę
in fide regionis munitiones, domo remouens unūquēq; iniuste cōgregauit huc?
Quis eos qui a principio beneuolentia ergo nos in oībus superant oēs gentes,
& qui laboriosissima sępe hominū susceperunt pericula, sic iniquis implicuit
supplicijs? Soluite, dissoluite iniusta vincula, ad ꝓpria cū pace dimittite, ante fa
cta euitātes, dimittite filios oīpotētis cœlestis dei viuentis, Quia nostris vsq; T
nūc maioribus incolumē cū gloria statum exhibet nostris negotijs. Ille quidē
igit̄ hęc dixit, ipsi autē in indiuisibili tp̄e soluti, sanctū saluatorē deū suum bene
dicebāt, nuper mortē euadētes. Postea rex in ciuitatē reuersus, p̄fectū reddituū
accersens, iussit vina & reliqua in cōuiuiū necessaria Iudæis præbere ad dies se-
ptē, indicans eos, in quo loco putauerant mortē suscipere, in hoc in lętitia omni
soteria celebrate. Tunc qui prius cōtumelijs affecti fuerant, et ꝓpe mortem ꝓpo
tius aūt in ipsa ambulauerant pro acerba & lugubri morte cōuiuium salutare
cōstituētes, ad mortem ipsis et sepulturā deputatū locū tentoriis diuiserunt ple
ni gaudio. Finientes autē luctus, gemitosum cantū resumpserunt cātum patriū,
saluatorem & miraculorū factorum laudantes deum, luctumq; omnem et gemi
tum repellentes, choreas cōstituerunt, lætitię pacificæ signum. Eodē modo aūt V
rex pro his symposium magnum congregans, incessanter in cœlum cōfitebaē
magnifice ꝓ inopinata facta ei saluatione. Quiq; prius in perditionem et auiū
escā eos futuros, existimabant, & cū gaudio descripserāt, gemuerunt pudorē in
seipsis induti, et inflāmata audacia inglorie extincti. Et Iudæi, sicut p̄dixímus,
cōstituentes prędictū chorū cum cōuiuio in gratiarū actionibus lętis & psalmis
transigebant, & cōem statuentes de his legem, in omni habitatione sua in ge-
nerationes prædictos dies agere decreuerunt hilares, & non potus causa & gu-
læ, saluationis vero per deum factæ ipsis. Audierunt autem regem, dimissionē
suam ad propria petentes. Describunt autem eos a quinta & vicesima pachon
vsq; ad quartā epiph ad dies quadraginta. Constituunt autem eorum perditio
nem a quinta epiph vsq; ad septimā, diebus tribus, in quibus & gloriose osten
dens misericordiā suā oium princeps, incolumes eos liberauit unanimiter. Co-

X messabant autem oībus ab rege necessarijs donati, usq; ad xiiii. In qua et collo-
quiũ fecerũt de liberatiõe sua. Collaudãsq; eos rex, scripsit eis subscriptã episto
lã ad duces in ciuitatẽ magnanimiter instãtiã habẽtẽ. Rex Ptolemęus Philopa
tor q sunt ĩ Ægypto ducibus, & oībus p̄positis sup negotia, gaudere et valere.
Valemus autẽ & nos et filij nrĩ, psperãte nobis magno deo negotia, sicut volu
mus. Ex amicis quidã malorũ morũ frequẽtius nobis adstãtes, psuaserũt nobis
eos qui sub regno Iudæos cõiũctos in cõgregatione puniẽdos nouis rebellatorũ
supplicijs, p̄tendẽtes nunq̃ bonũ statũ habituras res nrãs, ob inimicitiã quã ha
bent hi cõtra oẽs gẽtes, donec pficiat hoc: q et uinctos adducẽtes eos cũ afflictio
nibus tanq̃ mancipia, potius aũt tanq̃ pditores, sine vllo crimine & inqsitione
conati sunt occidere, lege Scytharũ ferociorẽ induti crudelitatẽ. Nos vero p his
acerbius cõminantes, iuxta quã habemus erga oẽs hoĩes benignitatẽ, vix uitã
eis cõdonantes, & cęlestẽ deũ cognoscẽtes fortiter ptegentẽ Iudęos, ut patrem
pro filijs semper pugnare, & amicitię ob quã habent erga nos firmam & ma-
iores nostros beneuolentiã recolentes, iuste dimisimus omnes iuxta quemcũq;
causę modũ. Et iussimus cuilibet omnia propria cõuertere, in omni loco nullo
eos omnino lędente, neque iniuriari de factis pręter rationem. Scitote enim q
contra hos si quid machinemur malum, vel offendamus eos omnino, nõ homi
nem, sed omnis principem potentiæ deum altissimum aduersantẽ nobis ad vl-
tionem rerum in omnibus ineuitabiliter semper habebimus. Valete.

Y Accipientes autẽ epistolã hanc, nõ festinauerunt statim fieri circa recessum,
sed regẽ orauerũt eos q de genere Iudæorũ sanctũ deũ ultro trãsgressi fuerãt &
dei legẽ cõsequi p eos debitã punitionẽ, asserẽtes ventris causa, diuina trãsgres-
sos p̄cepta nunq̃ beneuolos fore, neq; regis p̄ceptis. Ille autẽ verũ eos dicere per
cipiẽs & collaudãs dedit eis facultatẽ oĩum, vt qui trãsierant dei legẽ, occiderẽt
in oĩ qui sub ditione sua loco cũ audacia citra oẽm regulã, potestatẽ vel visita-
tionẽ. Tũc bene p̄cantes, ei ut decẽs erat, horũ sacerdotes & oĩs multitudo incla
mantes Alleluia, cũ gaudio recesserunt. Sic aũt obuiantẽ ex pollutis cõciuem in
uia puniebãt & cũ exprobrationibus interficiebãt. Illa aũt die occiderũt supra
trecentos uiros, & egerũt lætitiã cũ gaudio pphanos perimẽtes: ipsi aũt q vsq;
ad mortẽ deũ habuerant, integrã saluationis fruitionẽ accipientes, recesserũt ex
ciuitate oĩmodis odoratissimis floribus coronati cũ lætitia & clamore, in laudi-
bus et dulcibus hymnis grãs agentes deo patrũ suorũ sancto saluatori Israel. Cũ
venissent aũt in Ptolemaidã vocatã ob loci pprietatẽ rosiferã, in qua expecta-
uit eos classis secundũ cõe eorũ cõsiliũ dies septem, illic fecerũt cõuiuiũ saluta-
re, rege suppeditãte eis abũde q̃ ad recessum oĩa vnicuiq; usq; ad ppriã domũ.
Delati aũt cũ pace in decentibus gratiarũ actionibus, eodẽ modo & illic statue
runt, & has agere dies ad peregrinationis eorũ tempus lætas, quas & cõsecrãtes
in colũna, in cõuiuii loco uotũ cõfirmãtes, recesserunt illęsi, liberi, iucũdi, perq;
terrã & mare & fluuium saluati regis iussu qlibet in ppriã. Et maiorẽ q̃ prius
in inimicos potestatem habentes, cum gloria & timore, oĩno a nullo excussi a
substantijs, & oĩa sua omnes attulerũt ex descriptione, ita vt habentes aliquid,
cũ timore maximo restituerint eis, magnalia maximo deo faciente pfecte pro
liberatione eorum. Benedictus liberator Israel in sempiterna tempora: Amen.

VETERIS TESTAMENTI
FINIS.

TESTAMENTVM NOVVM

HIERONYMVS IN CATALOGO Scriptorum Ecclesiasticorum.

m ATTHÆVS QVI ET LEVI, EX PVblicano Apostolus, primus in Iudęa propter eos qui ex circuncisione crediderant, Euangelium CHRISTI Hæbraicis literis verbisq; composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hæbraicum habetur vsq; hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè cõfecit. Mihi quoq; à Nazaræis, qui in Beroea vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertendũ quòd vbicunq; euangelista, siue ex persona sua, siue ex p̃sona domini saluatoris, veteris scripturæ testimonijs vtitur, non sequatur Septuaginta translatorum authoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt. Ex Ægypto vocaui filium meum. Et, Quoniam Nazaræus vocabitur.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGElium secundum Mattheum. Caput. I.

l IBER GENERATIONIS IESV A
CHRISTI filij Dauid, filij Abraham. Abraham, Luc.3.e
genuit Isaac. Isaac autem, genuit Iacob. Iacob autem, Gene. 21.e
genuit Iudam & fratres eius. Iudas autem, genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem, genuit Esrõ. Gene.25.g
Esrom autem, genuit Aram. Aram autem, genuit Ami- Gene.29.g Gene.38.g
nadab. Aminadab autem, genuit Naasson. Naasson au- 1.Par.2.a
tem, genuit Salmon. Salmon autem, genuit Booz de Ruth. 4.d.
Raab. Booz autem, genuit Obed ex Ruth. Obed autẽ, genuit Iessæ. Iessę autem, genuit Dauid regem. Dauid autem rex, genuit Salomonem ex ea quæ 2.Re.12.f
fuit Vrię. Salomon autem, genuit Roboam. Roboam autem, genuit Abiam. 1.Para. 3.b
Abia autem, genuit Asa. Asa autem, genuit Iosaphat. Iosaphat autem, genuit
Ioram. Ioram autem, genuit Oziam. Ozias autem, genuit Ioathan. Ioathan B
autem, genuit Achaz. Achaz autem, genuit Ezeciam. Ezecias autem, genuit Manassen. Manasses autem, genuit Amon. Amon autem, genuit Iosiam. Iosias autem, genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis. 2.Pa.36
Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel. Salathiel a.b 1.Para.3.c
autem, genuit Zorobabel. Zorobabel autem, genuit Abiud. Abiud autem, genuit Eliacim. Eliacim autem, genuit Azor. Azor autem, genuit Sadoc. Sadoc autem, genuit Acim. Acim autem, genuit Eliud. Eliud autẽ, genuit Eleazar. Eleazar autem, genuit Matthan. Matthan autem, genuit Iacob. Iacob autẽ, genuit Ioseph virum MARIÆ, de qua natus est IESVS, qui vocatur

CHRISTVS. Omnes itaq; generatiões ab Abrahã vsq; ad Dauid, gene
rationes quatuordecim: & a Dauid vsq; ad trãsmigrationẽ Babylonis, gene
C rationes quatuordecim, & a transmigratione Babylonis, vsq; ad CHRI-
STVM, generationes quatuordecim. CHRISTI autem generatio sic
erat. Cum esset desponsata mater IESV MARIA Ioseph, antequã cõ
uenirent, inuenta est in vtero habẽs de spiritu sancto. Ioseph autẽ vir eius cũ
esset iustus, & nollet eã traducere, voluit occultè dimittere eã. Hæc autẽ eo co
gitante, ecce angelus Dñi apparuit in somnis ei, dicẽs: Ioseph fili Dauid, noli
timere accipere MARIAM coniugẽ tuã: quod enim in ea natũ est, de spi
Luc.1.e ritu sancto est: pariet autẽ filium, & vocabis nomen eius IESVM. Ipse.n.
saluũ faciet populũ suũ a peccatis eorũ. (Hoc autẽ totũ factũ est, vt adimplerẽ
D quod dictum est a domino per prophetam dicentẽ: Ecce virgo in vtero habe
Isa.7.e bit & pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpreta
tum, nobiscum Deus.) Exurgẽs autẽ Ioseph a somno, fecit sicut pcepit ei an-
gelus Domini, et accepit cõiugem suã: Et nõ cognoscebat eam donec peperit
filium suum primogenitum, et vocauit nomen eius IESVM.

Christus a magis adoratur, & pueri ab Herode trucidantur. Cap. II.

A CVm ergo natus esset IESVS in Bethleem Iudæ in diebus Herodis
regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hierosolimã, dicẽtes: Vbi est q
natus ẽ rex Iudæorũ? vidimus.n. stellã eius in oriente, & venimus ado
rare eũ. Audiẽs autẽ Herodes rex turbatus est, & oẽs Hierosolyma cũ illo. Et
congregans oẽs principes sacerdotũ & Scribas populi, sciscitabatur ab eis
vbi CHRISTVS nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethleẽ Iudę: sic.n.
scriptum est p pphetã. Et tu Bethleẽ terra Iuda nequaquã minima es in prin
Mich.5.a Ioan.7.f cipibus Iuda: ex te enim exiet dux, q regat populũ meum Israel. Tunc Hero
B des clã vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tẽpus stellæ q̃ apparuit eis, &
mittẽs eos in Bethleẽ, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, et cum in-
ueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorẽ eum. Qui cum audissent
regẽ, abierũt, & ecce stella quã viderant in oriente, antecedebat eos, vsq; dũ
veniens staret supra vbi erat puer. Videntes aũt stellam, gauisi sunt gaudio
magno valde. Et intrantes domũ, inuenerunt puerũ cum MARIA matre
Psal.71.b eius, & procidentes adorauerunt eũ, & apertis thesauris suis obtulerunt ei mu-
nera, aurum, thus, & myrrham. Et responso accepto in somnis, ne redirent ad
C Herodem per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui cum recessis-
sent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge et accipe
puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum dicam
tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendũ eũ. Qui cõ
surgens, accepit puerum & matrẽ eius nocte, et secessit in Ægyptum. Et erat
ibi vsq; ad obitum Herodis, vt adimpleretur quod dictum est a domino per
prophetam, dicentem, Ex Ægypto vocaui filium meum.

Osee.11.a Tunc Herodes videns quoniã illusus esset a magis, iratus est valde, & mit-
tens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem & in omnibus finibus eius,
a bimatu, & infra secundum tempus quod exquisierat a Magis. Tunc adim
D pletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: Vox in ra-
Iere.31.c ma audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & no-

luit consolari, quia non sunt. Defuncto autem Herode, ecce angelus domini
apparuit in somnis Ioseph in Ægypio, dicens: Surge & accipe puerum &
matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quærebant ani
mam pueri. Qui consurgens, accepit puerũ & matrem eius, & venit in terrã
Israel. Audiens autem q Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo,
timuit illo ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens
habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazaret, vt adimpleretur quod dictum
est per prophetas, quoniam Nazareus vocabitur.

Baptizat Ioannes Christum & turbas, docetque pœnitentiam — Cap. III.

IN diebus autẽ illis venit Ioannes Baptista pdicans in deserto Iudææ, & — A Mat.1.a
dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorũ. Hic — Luc.3.a Isa.21.c
est enim de quo dictũ est p Esaiam prophetam, dicentem. Vox clamãtis — 21.c.45 d
in deserto, Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Ipse aũt Ioãnes ha — Zach.1.a
bebat vestimentum de pilis Camelorũ, & zonam pelliceã circa lũbos suos: — Isa.40.a Ioan.1.c
esca autẽ eius erat, locustæ & mel syluestre: Tunc exibat ad eũ Hierosoly- — Mar.1.a
ma & oĩs Iudæa, et oĩs regio circa Iordanẽ: & baptizabantur ab eo in Iorda
ne, confitentes peccata sua. Videns aũt multos Pharisæorũ & Sadducæorum — B Luc.3.b
venientes ad baptismũ suum, dixit eis, Progenies viperarum, quis demõstra
uit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et
ne velitis dicere intra vos, Patrẽ habemus Abrahã. Dico enim vobis, qm̃ po
tens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iã enim securis ad ra-
dicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructũ bonum,
excidetur, & in ignẽ mittetur. Ego quidẽ baptizo vos in aqua in pœnitẽtiã:
qui aũt post me venturus est, fortior me est, cuius nõ sum dignus calceamẽta — C Mar.1.b
portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in — Luc.3.c
manu sua, et permundabit areã suã: et cõgregabit triticũ in horreũ suum, pa- — Ioan.1.d
leas autẽ cõburet igni inextinguibili. Tunc venit IESVS ã Galilea ĩ Ior
danem, ad Ioannẽ: vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem phibebat eũ dicẽs: — Luc.3.d
Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? Respõdẽs autem IESVS, dixit — D
ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiã. Tunc dimisit eum.
Baptizatus autẽ IESVS, cõfestim ascẽdit de aq̃: et ecce apti sũt ei cœli: et vi — Mar.1.b
dit spiritũ Dei descẽdẽtẽ sicut colũbã, et venictem sup ipsum. Et ecce vox de — Luc.3.d
cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Iesus ieiunat, tentatur, vocat piscatores & curat languores — Cap. IIII.

TVnc IESVS ductus est in desertũ a spiritu, vt tentaretur a diabolo. — A
Et cũ ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea — 2.Pe.1.d Mar.1.d
esuriit. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti — Luc.4.a
panes fiant. Qui respondens, dixit: Scriptum est, Non in solo pane viuit ho-
mo, sed in omni verbo quod pcedit de ore Dei. Tunc assumpsit eũ diabolus — Deu.8.a
in sanctam ciuitatẽ, et statuit eũ sup pinnaculum tẽpli, et dicit ei: Si filius Dei
es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quia angelis suis mandauit de te, et — Psal.90.c
in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedẽ tuũ. Ait illi IESVS
rursum: Scriptum est, Non tentabis dñm Deum tuum. Iterum assumpsit eũ — Deu.6.c
diabolus in montem excelsum valde. & ostendit ei omnia regna mundi, & — B
gloriam eorum, et dicit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. — Deu.6. & 10.d
Tunc dicit ei IESVS: Vade satana: scriptum est enim, Dominum Deum

Mat.1.c tuum adorabis: & illi soli seruies. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli
Luc.4.c accesserunt, & ministrabant ei. Cum autem audisset IESVS quòd Iohā-
Ioan.4.f nes traditus esset, secessit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazaret, venit &
Mar.1.c Luc.4.c habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephta
Isa.9.a lim, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, Terra Zabu-
lon & terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilææ gẽtium, populus
C qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnā: & sedentibus in regione vm-
bræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit IESVS prędicare, & dicere. Pœ
nitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Ambulās autem
Mar.1.a Luc.5.a IESVS iuxta mare Galilææ vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Pe
trus & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores)
& ait illis. Venite post me, & faciā vos piscatores fieri hominum. At illi cō-
tinuo relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fra-
tres, Iacobum Zebedæi & Iohannem fratrem eius in naui cum Zebedæo pa-
D tre eorum reficientes retia sua: & vocauit eos. Illi autem statim relictis reti-
bus & patre, secuti sunt eum.

Et circuibat IESVS totam Galilæam, docens in Synagogis eorum,
& prædicans Euangelium regni: et sanans omnem languorem et omnem in-
firmitatem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam: & obtulerunt ei
omnes male habentes, varijs languoribus & tormentis comprehensos, & qui
dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, et curauit eos: & secutę sunt
eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & Hierosolymis, & de Iudæa, &
trans Iordanem.

Enarrantur octo beatitudines, & Euangelicæ perfectiones. Cap. V.

A Videns autem IESVS turbas ascendit in montem, & cum sedis-
set, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat
Luc.6.d eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœ
lorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent,
quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quo-
niam ipsi saturabuntur. Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam cō-
B sequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici:
1.Pet.3.c quoniam filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis cum maledi-
xerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum ad-
uersum vos mentientes, propter me gaudete & exultate: quoniam merces
Mar.9.g vestra copiosa est in cœlis: sic enim persecuti sunt Prophetas qui fuerunt
Luc.14.g ante vos. Vos estis sal terræ. Quod si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihi-
Mar.4.c lum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos
Luc.8.c &11.e estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque
C accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum,
vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram homini-
bus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in
cœlis est. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut Prophetas: non
Luc.16.d veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœ-
Luc.2.b lum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege, donec om-
nia fiant. Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docue-

rit sic

rit sic homines: minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & D
docuerit: hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Dico autem vobis, quia A
nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum,
non intrabitis in regnum cœlorum.
Audistis quia dictum est antiquis. Non occides: qui autem occiderit, reus Exo.20 c
erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus Deut.5 b
erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, rhaca, reus erit concilio: qui autem
dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare,
& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque
ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliari fratri tuo: & tunc ve
niens offer munus tuum. Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via luc.12 g
cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro,
& in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas no
uissimum quadrantem. B
Audistis quia dictum est antiquis. Non mœchaberis. Ego autem dico vo exod.20 e
bis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœcha
tus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum Infr.18 b
& proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, Mar.9 g
quam totum corpus tuum mittatur in gehennā ignis. Et si dextra manus tua
scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi vt pereat v deut.14.a
num membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Infr.19 b Mar.10.b
Dictum est autem. Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum re luc.16 d
pudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, exce 1.cor.7 b
pta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulte leui.19.c Exo.20 b
rat. Iterum audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis, reddes autem Deu.5.b
domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino: neque per
cœlum: quia thronus Dei est: neque per terram: quia scabellum est pedum eius Iaco.5 c
neque per Hierosolymam quia ciuitas est magni regis, neque per caput tuum iu
raueris: quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem
sermo vester, est est, non non, quod autem his abundantius est, a malo est.
Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego au exo 21 c
tem dico uobis nō resistere malo sed si quis te percusserit in dexteram maxil deu.19 d
lam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contēdere, & leui.14 d
tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicunque te angariauerit luc.6 a
mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui autem petit a te, da ei: & vo
lenti mutuare a te, ne auertaris.
Audistis quia dictum est Diliges proximum tuum, & odio habebis ini G leui.19 d
micum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite Luc.6 d
his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos,
vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit su
per bonos et malos, & pluit super iustos et iniustos. Si enim diligi Luc.6.c
tis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? nonne &
publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros
tantum, quid amplius facitis? nonne ethnici hoc
faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut &
pater vester cœlestis perfectus est.

Iesus leprosum mundat: Centurionis puerum sanat: socrum Petri a febre curat: &c. Cap. VIII.

A
Marc. 1 d luc. 5 c CVm autem descendissent de monte secutę sunt eum turbę multę: & ec
ce leprosus veniens, adorabat eũ, dicẽs: Dñe si uis, potes me mũdare. Et
extẽdẽs IESVS manũ, tetigit eũ, dicens: Volo, Mũdare. Et cõfestim
Le. 14 a mũdata est lepra eius. Et ait illi IESVS. Vide nemini dixeris, sed vade, ostẽ
Luc. 7 a de te sacerdoti, & offer munus tuũ quod pcepit Moyses in testimonium illis.
Cum aũt introisset Capharnaũ, accessit ad eũ Cẽturio, rogãs eũ, & dicẽs:
Dñe, puer meus iacet ĩ domo paralyticus, et male torquet. Et ait illi IESVS:
Ego ueniam, & curabo eũ. Et respondens Centurio ait, Dñe non sum dignus
ut intres sub tectum meum, sed tãtum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nã
& ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico
huic, vade, & vadit: & alio, veni & uenit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Au
diens autem hęc IESVS, miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico uo-
bis non inueni tantã fidem in Israel. Dico aũt vobis quòd multi ab oriente et
occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno
cœlorum, filii autem regni, eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus &
stridor dentium. Et dixit IESVS Centurioni, Vade, & sicut credidisti, fiat ti
mar. 1 c bi. Et sanatus est puer ex illa hora. Et cum venisset IESVS in domum Pe-
luc. 4 f tri, vidit socrum eius iacentem & febricitantem, & tetigit manum eius, & di
misit eam febris, & surrexit & ministrabat eis. Vespere autem facto, obtule-
marc. 1 d luc 4 g runt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo, & omnes male
isa. 53 b habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam,
B dicentem, Ipsę infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras porta-
1. Pet. 2 d uit. Videns autem IESVS turbas multas circum se, iussit discipulos ire
Luc. 9 g trans fretum. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te quocun-
que ieris. Et dicit ei IESVS, Vulpes foueas habent, & volucres cœli ni-
dos: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Alius autem
de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire & sepelire pa-
trem meum. IESVS autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos se-
pelire mortuos suos.
mar. 4 d Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, & ecce motus
Luc. 8 d magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiret fluctibus, ipse uero dormie
bat. Et accesserũt ad eũ discipuli eius, & suscitauerunt eũ, dicentes: Dñe, salua
nos, perimus. Et dicit eis IESVS: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc sur-
gens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna. Porro homi
Mar. 5 a nes mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Et
Luc. 8 d cum uenisset IESVS trans fretum in regionem Gerasenorum, occurre-
runt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita ut ne
mo posset transire per viã illam. Et ecce clamauerũt, dicentes: Quid nobis &
tibi IESV fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autẽ nõ lõge
ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæmones autẽ rogabant eũ dicẽ
tes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi
exeuntes, abierunt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex per
præceps in mare, & mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt, & ve-
nientes in ciuitatem, nunciauerunt hęc omnia, & de iis qui dæmonia habue-

rant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam IESV. Et uiso eo, rogabant eum ut transiret a finibus eorum.

Curantur varii morbi & docentur insci. Cap. IX.

ET ascendens IESVS in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatē suam. Et ecce, offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et uidens IESVS fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. Et cum uidisset IESVS cogitationes eorum dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua an dicere, Surge & ambula? Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatē in terra dimittendi peccata; (Tunc ait paralytico) Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domū suam. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatē talem hominibus. Et cū transiret inde IESVS, vidit hominem sedentē in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi, Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum IESV & discipulis eius. Et uidentes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? At IESVS audiens, ait: Non est opus valentibus medico, sed male habentibus: euntes autē discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni uocare iustos, sed peccatores.

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioānis, dicentes: Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autē tui non ieiunant? Et ait illis IESVS, Nunquid possunt filii sponsi lugere quādiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Nemo aūt immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: & tollit enim plenitudinem eius vestimento, & peior scissura fit. Neq; mittunt vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpunt vtres, & vinū effunditur, & vtres pereunt. Sed vinū nouū in utres nouos mittūt, & ambo conseruant. Hęc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine filia mea modo defuncta est: sed ueni, impone manū tuam super eam & viuet. Et surgens IESVS, sequebatur eum, & discipuli eius. Et ecce, mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim intra se, Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. At IESVS conuersus & uidens eā, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora. Et cum venisset IESVS in domū principis, & uidisset tibicines & turbā tumultuantē, dicit illis: Recedite, nō est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebāt eum. Et cum eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit: Puella, surge. Et surrexit puella. Et exiit fama hæc in vniuersam terram. Et trāseūte inde IESV, secuti sunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Cum autē venisset domū, accesserunt ad eū cæci. Et dicit eis IESVS: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtiq; domine. Tunc tetigit oculos eorū, dicens. Secundum fidem vestrā fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorū: Et comminatus est illis IESVS, dicens: Videte ne quis sciat. Illi autē exeuntes diffamauerunt eū in tota terra illa. Egressis autem illis: ecce obtulerunt ei ho-

A Marc. 2 d Luc. 5 d

B Mar. 2 b Luc. 5 f

Osee 6 c 1. Timo. 1 c Marc. 2 c Luc. 5 f g

C

Marc. 5 b Luc. 8 i

D

Infra 12 b Marc. 3 c Luc. 11 b

minem mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus est mutus
& mirati sunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel. Pharisæi au-
tem dicebant: In principe dæmoniorum eijcit dæmones. Et circumibat I E-
S V S omnes ciuitates & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans
euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem.
Mat.6.e luc.10.a Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati & iacentes sicut
oues non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem mul-
ta, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis vt mittat opera-
rios in messem suam.

Docetur administratio verbi Cap. X.

A Mar.3.b luc.6.b c ET, conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spiri-
tuum immundorum, vt eijcerent eos & curarent omnem languorem &
et omnem infirmitatem. Duodecim autem apostolorum nomina, sunt
hæc, Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Philippus &
Bartholomeus, Iacobus Zebedei & Ioannes frater eius, Thomas & Matthæ
Mar.6.a b Luc.9.a 10.a us publicanus, & Iacobus Alphæi & Thaddæus, Simon Cananæus, & Iudas
Iscariotes, qui & tradidit eum. Hos duodecim misit I E S V S, præcipiens eis
dicens: In viam gentium ne abieritis, et in ciuitates Samaritanorum ne intra
ueritis, sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israel. Euntes autem præ-
dicate dicētes Quia appropinquauit regnum cœlorum. Infirmos curate mor-
tuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite: gratis accepistis, gratis date
B Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis uestris: non
peram in via, neq; duas tunicas, neq; calceamēta, neq; virgam: dignus enim
est operarius cibo suo. In quancunq; autem ciuitatem aut castellum intraue-
luc.10.b ritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Intrantes
Mar.5 c autem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui. Et si quidem fuerit
domus digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax ve
Act.13 g stra reuertetur ad vos. Et quicunq; non receperit uos, neq; audierit sermones
vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus
vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæo
luc.10 a rum in die iudicij, quā illi ciuitati. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio lu
porum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.
Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis
suis flagellabunt vos, & ad præsides et reges ducemini propter me, in testimo
luc.12.b nium illis & gentibus. Cum autem tradent uos, nolite cogitare quomodo aut
C quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, non enim
vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tra-
det autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in pa-
rentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter no-
men meum: qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Cum au-
luc.6.f tem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam, Amen dico vobis non
Ioan.13 b consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipu
& 15.c lus super magistrum, nec seruus super dominum suum: sufficit discipulo ut sit
sicut magister eius, & seruo, sicut dominus eius. Si patrem familias Beelze-
bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos.
Mar.4.c Nihil enim est opertum, quod non reueletur, & occultum, quod non sciatur.

Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædi- D
cate super tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non Mat.4 c
possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus per Luc.8 c et
dere in gehennam. Nonne duo passeres asse væneunt, & vnus ex illis non ca- 12 a
det super terram sine patre vestro? vestri autem & capilli capitis omnes nu-
merati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis uos. Omnis Marc. 8 d
ergo qui confitebitur me coram hominibus: confitebor & ego eum coram luc.9 c. &
patre meo qui in cœlis est: qui autem negauerit me coram hominibus, nega 12 b
bo & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Nolite arbitrari quia pa- Mich. 7 b
cem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium: veni
enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem
suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici hominis domestici eius,
Qui amat patrem aut matrem plus quàm me non est me dignus: & qui a- luc.14.f
mat filium aut filiam super me, non est me dignus: Et qui non accipit cru- Infra.15 d
cem suam, & sequitur me: non est me dignus: Qui inuenit animam suam, luc. 9 c.14
perdet illam, & qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam. Qui f.&17 g
recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui reci ioan.12 d
pit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet: & qui re luc.10 c
cipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum de ioan.13 c
derit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli: mar.9
amen dico vobis non perdet mercedem suam.

Præconium Ioannis. Cap. XI

ET factū est cū consummasset IESVS præcipiens duodecim discipulis luc.7 c
suis transiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorū. Ioannes A
autem cùm audisset in vinculis opera Christi: mittens duos de discipu
lis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens
IESVS ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & uidistis: cęci uidēt:
claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, paupe
res euangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis au-
tem abeuntibus, cœpit IESVS dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis in
desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis uidere? hominē
mollibus vestitū? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed B
quid existis uidere? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetā.
Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciē Mar.1 a
tuā, qui pręparabit viam tuam ante te. Amen dico uobis, non surrexit inter
natos mulierum maior Ioanne Baptista. Qui aūt minor est in regno cœlorū,
maior est illo. A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc regnum cœlo- Luc.16 d
rum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ et lex, vs-
que ad Ioannem prophetauerunt, & si vultis recipere, ipse est Elias qui ven-
turus est. Qui habet aures audiendi, audiat. Cui autem similem æstimabo ge- C
nerationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coæ- Mal.4 a
qualibus suis, dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & luc.17 c
non planxisti. Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, et dicūt:
Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ec
ce homo uorax & potator uini, publicanorum & peccatorū amicus. Et iusti luc.10 c
ficata est sapientia a filiis suis. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus in qui-

bus factæ ſunt plurimę virtutes eius,quia non egiſſent pœnitentiam. Vę ti
bi Chorozaim, vę tibi Bethſaida:quia ſi in Tyro & Sidone factę eſſent vir
tutes quę factę ſunt in vobis,olim in cilicio & cinere pœnitẽtiã egiſſent. Ve-
rũtamẽ dico uobis,Tyro & Sidoni remiſsius erit in die iudicii,q̃ uobis. Et tu
Capharnaũ,nũquid vſq; in cœlũ exaltaberis? Vſq; in infernũ deſcẽdes:quia
ſi in Sodomis factę fuiſſent uirtutes quę factę ſunt in te, forte mãſiſſent vſq;
in hanc diem. Veruntamen dico vobis quia terrę Sodomoꝶ remiſsius erit in
Luc.10 c die iudicii,q̃ tibi. In illo tempore, reſpondens IESVS dixit: Confiteor tibi
D pater domine cœli et terrę,quia abſcondiſti hęc a ſapiẽtibus & prudentibus,
& reuelaſti ea paruulis. Ita pater,quoniam ſic fuit placitum ante te.
luc.10 d Omnia mihi tradita ſunt a patre meo. Et nemo nouit filium,niſi pater:ne
que patrem quis nouit, niſi filius & cui uoluerit filius,reuelare. Venite ad me
Iere.6 c omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tolite iugũ meũ
1.Io.5 a ſuper uos,& diſcite a me,quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis re-
quiem animabus veſtris. Iugum enim meum, ſuaue eſt, & onus meum,leue.

Diſcipulos excuſat medeturque uariis malis: Cap XII.

A IN illo tempore abiit IESVS per ſata ſabbato: diſcipuli aũt eius eſurien
Mar.2 d tes cœperunt uellere ſpicas,& manducare. Phariſæi autẽ uidentes,dixe-
Luc.6 a runt ei: Ecce diſcipuli tui faciunt quod nõ licet eis facere ſabbatis. At ille
1.reg.21 b dixit eis. Non legiſtis quid fecerit Dauid quãdo eſuriit,& qui cum eo erant,
quomodo intrauit in domũ Dei,et panes propoſitionis comedit, quos non li
cebat ei edere,neq; his qui cum eo erant,niſi ſolis ſacerdotibus? Aut non legi
Nu.28 a ſtis in lege,quia ſabbati ſacerdotes in tẽplo ſabbatum uiolant, et ſine crimine
ſunt? Dico aũt uobis,quia tẽplo maior eſt hic. Si autẽ ſciretis quid eſt, Miſe-
Oſee 6 c ricordiam volo et nõ ſacrificium,nunq̃ condemnaſſetis innocentes:dominus
enim eſt filius hominis,etiam ſabbati. Et cum inde tranſiſſet, venit in ſyna
Mar.3 a gogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum
Luc.6 b
B dicentes: Si licet ſabbatis curare? ut accuſarent eum. Ipſe autẽ dixit illis:Quis
erit ex uobis homo qui habeat ouem unam, et ſi ceciderit hæc ſabbatis in fo
ueam, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior eſt homo oue?
Itaque ſabbatis benefacere. Tunc ait homini. Extende manum tuam. Ex-
tendit: Et reſtituta eſt ſanitati,ſicut altera. Exeuntes autem Phariſęi, conſi-
lium faciebant aduerſus eum quomodo perderent eum. IESVS autem ſciens,
ſeceſsit inde: & ſecuti ſunt eum multi & curauit eos omnes. & præcepit eis
ne manifeſtum eum facerent. Vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam
Iſa.42 a Prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo
bene complacuit animę meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudi-
C cium gentibus nunciabit. Non contendet neque clamabit,neque audiet ali-
quis in plateis uocem eius: arundinem quaſſatam non confringet, & linum
fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium:et in nomine
eius gentes ſperabunt. Tunc oblatus eſt ei dęmonium habens,cęcus & mu-
Sup.9 d tus,et curauit eum, ita vt loqueretur et uideret. Et ſtupebant omnes turbæ,
Mar.3 c & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid? Phariſęi autem audientes,dixe-
luc.11 a runt: Hic non eiicit dæmones niſi in Beelzebub principe dęmoniorum. IE-
SVS autẽ ſciens cogitationes eorum dixit eis: Omne regnum diuiſum con-
tra ſe, deſolabitur: et omnis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit.

Et ſi

Et si satanas satanam eijcit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit re-
gnum eius? Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones: filij vestri in quo eijciũt?
Ideo ipsi, iudices vestri erunt: Si autem ego in spiritu Dei eijcio dæmones,
igitur peruenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare
in domum fortis, & vasa eius diripere: nisi prius alligauerit fortem, & tunc
domum illius diripiet? Qui non est mecum, contra me est: & qui non con-
gregat mecum, spargit. Ideo dico vobis: omne peccatum & blasphemia re- C
mittitur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunq; Mar.3.d Luc.12.b
dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit con-
tra spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; i futuro. Aut
facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam,
& fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies vi-
perarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim Luc.6.g
cordis os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona: & malus ho
mo, de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne ver-
bum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iu-
dicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.
Tunc responderunt ei quidam de scribis & Pharisæis, dicentes: Magister,
volumus à te signum videre. Qui respondens ait illis: Generatio mala & Luc.11.d
adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionę prophe
tæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic
erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Nini Ioan.1.a
uitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & cõdemnabunt eam: quia pœ
nitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusq; Ionas hic. Regina au D
stri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit
à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plusquam Salomon hic. Ionæ.3.b.
Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida 2.Par.9.a
quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam vn 3.Re.10.a
de exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam.
Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes
habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit &
generationi huic pessimæ. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius &
fratres stabant foris quærentes loqui ei: Dixit autem ei quidam, Ecce mater 2.Pet.2.d
tua & fratres tui foris stant, quærentes te alloqui, At ipse respondens dicenti Mar.3.d Luc.3.e
sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in
discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit
voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est.

Parabolæ diuersi generis. Cap. XIII.

IN illo die exiens IESVS de domo, sedebat secus mare. Et congregatæ A
sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens sederet: et omnis
turba stabat in littore, & locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce Mar.4.a
exijt qui seminat, seminare. Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, Luc.8.a
& venerunt volucres cœli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petro
sa, vbi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non ha-
bebant altitudinem terræ: sole autem orto, æstuauerunt: & quia non habebãt
radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ &

suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructũ:
B aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures
audiendi, audiat. Et accedentes Discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis
loqueris eis? Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse myste-
Inf.25.c ria regni cœlorum: illis autem non est datum. Qui enim habet, dabitur ei &
abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Ideo in
Isa.6.c parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt,
neque intelligunt, vt adimpleatur in eis Prophetia Esaiæ, dicentis: Auditu
Mar.4.b audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. In-
Luc.8.b crassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & ocu-
Iohan.12.f los suos clauserunt: nequando videant oculis, & auribus audiant, & cor-
Act.28.f de intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Vestri autem beati oculi,
Ro.11.b
Luc.10.b
C quia vident, & aures vestræ quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia
Mar.4.b multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt, et au
Luc.8.b dire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite parabolam seminantis:
Omnis qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus & rapit quod
seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem
super petrosa seminatus est: hic est qui verbum audit, & continuo cum gau-
dio accipit illud, non autem habet in se radicem, sed est temporalis: facta autẽ
tribulatione & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui au-
tem seminatus est in spinis: hic est qui verbum Dei audit, & solicitudo sæculi
istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur. Qui ve-
rò in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, &
D fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum,
aliud verò tricesimum. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factũ
est regnum cœlorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo: cum
autem dormirent homines: venit inimicus eius & superseminauit zizania in
medio tritici, & abijt. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc ap-
paruerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt ei: Do-
mine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?
Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus &
colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum
eis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem: & in tempore
E messis, dicam messoribus, colligite primum zizania, & alligate ea in fa-
Mar.4.d sciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.
Luc.13.d Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum cœlorum gra-
no sinapis quod accipiens homo seminauit in agro suo: quod minimum qui-
Luc.13.c dem est omnibus seminibus, cum autem creuerit, maius est omnibus oleri-
bus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant & habitent in ramis eius.
Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cœlorum fermen-
to, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermen-
Mar.4.d tatum est totum. Hæc omnia locutus est IESVS in parabolis ad turbas:
& sine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur quod dictum est per
prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabò abscon-
Psal.77.a dita à constitutione mundi. Tunc dimissis turbis venit in domum: & ac-
cesserunt ad eum Discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam ziza-

niorum agri. Qui respondens, ait: Qui seminat bonum semen: est filius ho-
minis. Ager autem, est mundus. Bonum vero semen: hi sunt filij regni. Zi- F
zania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminauit ea, est dia-
bolus. Messis verò, consummatio seculi est. Messores autem, angeli sunt. Si- apo.14.c.d
cut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatio-
ne seculi, mittet filius hominis angelos suos: & colligent de regno eius omnia
scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis.
Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Sapi.3.b
patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Simile est regnum cœ-
lorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo abscondit, et præ
gaudio illius vadit & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Ite-
rum simile est regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas mar-
garitas. Inuenta autem vna preciosa margarita, abijt, & vendidit omnia
quæ habuit, & emit eam. Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ mis-
sæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam, cum impleta
esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos
autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & G
separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi
erit fletus & stridor dentium. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: etiam. Mar.6.a
Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regnum cœlorum, similis est homini Luc.4.c
patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Et factum est, Ioan.4.f
cum consummasset IESVS parabolas istas, transiit inde. Et veniens in Iohan.6.c
patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur, & di-
cerent: Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nō-
ne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioseph, & Simon, &
Iudas? & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Vñ ergo huic omnia ista?
& scandalizabantur in eo. IESVS autem dixit eis: Non est propheta
sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes mul-
tas, propter incredulitatem illorum.

Iohannis interitus, & miracula aliquot. Cap. XIIII.

IN illo tempore, audiuit Herodes tetrarcha famam IESV, & ait pue- A Mar.6.b
ris suis: Hic est Iohannes Baptista: ipse surrexit a mortuis: & ideo virtu- Luc.9.a
tes operantur in eo. Herodes enim tenuit Iohannem, & alligauit eum: & Mar.6.e
posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratri sui. Dicebat enim illi Luc.3.d
Iohannes: Non licet tibi habere eam. Et uolens illum occidere, timuit popu- Inf.21.c
lum: quia sicut prophetam eum habebant. Die autem Natalis Herodis, sal-
tauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pol
licitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa præmonita a matre
sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Iohannis Baptistæ. Et contristatus
est rex. Propter iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, iussit
dari. Misitq;, & decollauit Iohannem in carcere. Et allatum est caput eius in
disco: & datum est puellæ, & illa attulit matri suæ. Et accedētes discipuli eius,
tulerūt corpus eius, et sepelierūt illud: et venientes nūciauerūt IESV. Quod
cū audisset IESVS, secessit īde ī nauicula, ī locū desertū seorsū: et cū audisset Luc.9.b
turbæ secutæ sūt eū pedestres de ciuitatibus. Et exiēs vidit turbā multā: et mi- Mar.6.d.e
sertus est eis, & curauit languidos eorū. Vespere autem facto, accesserunt ad Iohan.6.a

Mat.4.c tuum adorabis: & illi soli seruies. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli
Luc.4.c accesserunt, & ministrabant ei. Cum autem audisset IESVS quod Iohā-
Ioan.4.f nes traditus esset, secessit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazaret, venit &
Mar.1.c habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephta
Luc.4.c lim, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, Terra Zabu-
Isa.9.a lon & terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilææ gētium, populus
C qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnā: & sedentibus in regione vm-
bræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit IESVS prędicare, & dicere. Poe
nitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Ambulās autem
Mar.1.a IESVS iuxta mare Galilææ vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Pe
Luc.5.a trus & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores)
& ait illis. Venite post me, & faciā vos piscatores fieri hominum. At illi cō-
tinuo relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fra-
tres, Iacobum Zebedæi & Iohannem fratrem eius in naui cum Zebedæo pa-
D tre eorum reficientes retia sua: & vocauit eos. Illi autem statim relictis reti-
bus & patre, secuti sunt eum.

Et circumibat IESVS totam Galilæam, docens in Synagogis eorum,
& prædicans Euangelium regni: et sanans omnem languorem et omnem in-
firmitatem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam: & obtulerunt ei
omnes male habentes, varijs languoribus & tormentis comprehensos, & qui
dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, et curauit eos: & secutę sunt
eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & Hierosolymis, & de Iudæa, &
trans Iordanem.

A Enarrantur octo beatitudines, & Euangelicæ perfectiones. Cap. V.

Videns autem IESVS turbas ascendit in montem, & cum sedis-
set, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat
Luc.6.d eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœ
lorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent,
quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quo-
niam ipsi saturabuntur. Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam cō-
sequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici:
B
1.Pet.3.c quoniam filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis cum maledi-
xerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum ad-
uersum vos mentientes, propter me gaudete & exultate: quoniam merces
Mar.9.g vestra copiosa est in cœlis: sic enim persecuti sunt Prophetas qui fuerunt
Luc.14.g ante vos. Vos estis sal terræ. Quod si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihi-
Mar.4.c lum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos
Luc.8.c
&11.e estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque
C accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum,
vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram homini-
bus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in
cœlis est. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut Prophetas: non
Luc.16.d veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœ-
Iac.2.b lum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege, donec om-
nia fiant. Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docue-

rit sic

rit sic homines: minimus vocabitur in regno coelorum: qui autem fecerit & D
docuerit: hic magnus vocabitur in regno coelorum. Dico autem vobis, quia A
nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisaeorum,
non intrabitis in regnum coelorum.

Audistis quia dictum est antiquis. Non occides; qui autem occiderit, reus Exo. 20 c
erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus Deut. 5 b
erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, rhaca, reus erit concilio: qui autem
dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare,
& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque
ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliari fratri tuo: & tunc ve
niens offer munus tuum. Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via luc. 12 g
cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro,
& in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas no
uissimum quadrantem. B

Audistis quia dictum est antiquis: Non moechaberis. Ego autem dico vo exod. 20. c
bis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moecha
tus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum Infr. 18 b
& proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, Mar. 9 g
quam totum corpus tuum mittatur in gehennam ignis. Et si dextra manus tua
scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi vt pereat v deut. 14. a
num membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Infr. 19 b Mar. 10. b
Dictum est autem. Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum re luc. 16 d
pudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, exce 1. cor. 7 b
pta fornicationis causa, facit eam moechari: & qui dimissam duxerit, adulte leui. 19. c
rat. Iterum audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis, reddes autem Exo. 20 b Deu. 5. b
domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino: neque per F
coelum: quia thronus Dei est: neque per terram: quia scabellum est pedum eius
neque per Hierosolymam quia ciuitas est magni regis, neque per caput tuum iu Iaco. 5 c
raueris: quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem
sermo vester, est est, non non, quod autem his abundantius est, a malo est.

Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego au exo 21 c
tem dico uobis nō resistere malo sed si quis te percusserit in dexteram maxil deu. 19 d
lam tuam, praebe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contēdere, & leui. 24 d
tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicunque te anagariauerit luc. 6 a
mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui autem petit a te, da ei: & vo
lenti mutuare a te, ne auertaris.

Audistis quia dictum est Diliges proximum tuum, & odio habebis ini G
micum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite leu. 19 d
his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, Luc. 6 d
vt sitis filij patris vestri qui in coelis est, qui solem suum oriri facit su
per bonos et malos, & pluit super iustos et iniustos. Si enim diligi Luc. 6. c
tis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? nonne &
publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros
tantum, quid amplius facitis? nonne ethnici hoc
faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut &
pater vester coelestis perfectus est.

magis vos modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirũt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum, crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi: sufficit diei malitia sua.

Temerarie nemo iudicandus: margaritæ ante porcos non mittendæ. Cap. VII A

NOlite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non con- Luc.6 f
demnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & in Roma. 2 a
qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides fe- mar.4 c
stucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides. Aut quomodo luc.6 f
dices fratri tuo, Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs in
oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.

Nolite dare sanctum canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos. Peti- Infr.21 c
te & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate et aperietur vobis. Omnis mar.11 c
enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis luc.11 b
est ex uobis homo, quem si petierit filius suus panem, nũquid lapidem porri Io.14 b
get ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergo vos cum & 16 e f
sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester qui Iac. 1 a
in cælis est, dabit bona petentibus se? Omnia ergo quæcunque vultis vt fa- b
ciant vobis homines, ita & uos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Luc.6 c
Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quę du- Tob.4 c
cit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quã angusta porta & luc.13 e
arcta via est q̃ ducit ad uitã, & pauci sunt qui inueniũt eã. Attẽdite a falsis p
phetis, qui ueniunt ad vos in vestimentis ouiũ, intrinsecus aũt sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuas, Luc. 6 f g
aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autẽ ar- C
bor malos fructus facit. Non potest arbor bona, malos fructus facere, neq; ar
bor mala, bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructũ bonum excidetur, & in ignem mittet. Igitur ex fructibus eorũ cognoscetis eos. Non oĩs qui dicit mihi, Domine dñe, intrabit in regnũ cęlorũ, sed qui facit uolũtatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnũ cœlorũ. Multi dicent mihi in illa die, Dñe domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine Luc.13 e f
tuo dæmonia eiicimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tũc cõfi D
tebor illis, Quia nunquã noui uos: discedite a me omnes qui operamini iniqui Psal.6 e
tatem. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro Infr.25 d
sapienti qui ædificauit domũ suã super petrã, & descendit pluuia, & venerũt Luc.13 f
flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illã, & non cecidit: fundata Luc. 6 g
enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, Rom. 2 b
similis erit uiro stulto, qui ędificauit domũ suam super arenã, et descendit plu Iac.1 d
uia & venerunt flumina, & flauerunt uenti & irruerunt in domũ illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et factum est cum consumasset IESVS ver mar.1 c
ba hæc, admirabantur turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos sicut Luc. 4 c
potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & Pharisæi.

Iesus leprosum mundat: Centurionis puerum sanat: socrum Petri
a febre curat. &c. Cap. VIII.

A
Marc. 1 d CVm autem descendissent de monte secutę sunt eum turbę multę: & ec
luc. 5 c ce leprosus veniẽs, adorabat eũ, dicẽs: Dñe si uis, potes me mũdare. Et
extẽdẽs IESVS manũ, tetigit eũ, dicens: Volo, Mũdare. Et cõfestim
Le. 14 a mũdata est lepra eius. Et ait illi IESVS. Vide nemini dixeris, sed vade, ostẽ
Luc. 7 a de te sacerdoti, & offer munus tuũ quod pcepit Moyses in testimonium illis.
Cum aũt introisset Capharnaũ, accessit ad eũ Cẽturio, rogãs eũ, & dicẽs:
Dñe, puer meus iacet ĩ domo paralyticus, et male torquet. Et ait illi IESVS:
Ego ueniam, & curabo eũ. Et respondens Centurio ait, Dñe non sum dignus
ut intres sub tectum meum, sed tãtum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nã
& ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico
huic, vade, & vadit: & alio, veni & uenit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Au
diens autem hęc IESVS, miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico uo-
bis non inueni tantã fidem in Israel. Dico aũt vobis quòd multi ab oriente et
occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno
cœlorum, filii autem regni, eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus &
stridor dentium. Et dixit IESVS Centurioni, Vade, & sicut credidisti, fiat ti
mar. 1 c bi. Et sanatus est puer ex illa hora. Et cum venisset IESVS in domum Pe-
luc. 4 f tri, vidit socrum eius iacentem & febricitantem, & tetigit manum eius, & di
misit eam febris, & surrexit & ministrabat eis. Vespere autem facto, obtule-
marc. 1 d runt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo, & omnes male
luc 4 g habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam,
isa. 53 b dicentem, Ipse infirmitates nostras accepit, & ęgrotationes nostras porta-
B uit. Videns autem IESVS turbas multas circum se, iussit discipulos ire
1. Pet. 2 d trans fretum. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te quocun-
Luc. 9 g que ieris. Et dicit ei IESVS, Vulpes foueas habent, & volucres cœli ni-
dos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Alius autem
de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire & sepelire pa-
trem meum. IESVS autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos se-
pelire mortuos suos.
mar. 4 d Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, & ecce motus
Luc. 8 d magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipse uero dormie
bat. Et accesserũt ad eũ discipuli eius, & suscitauerunt eũ, dicentes: Dñe, salua
nos, perimus. Et dicit eis IESVS: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc sur-
gens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna. Porro homi
Mar. 5 a nes mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Et
Luc. 8 d cum uenisset IESVS trans fretum in regionem Gerasenorum, occurre-
runt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita ut ne
mo posset transire per viã illam. Et ecce clamauerũt, dicentes: Quid nobis &
tibi IESV fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autẽ nõ lõge
ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæmones autẽ rogabant eũ dicẽ
tes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi
exeuntes, abierunt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex per
præceps in mare, & mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt, & ve-
nientes in ciuitatem, nunciauerunt hęc omnia, & de iis qui dæmonia habue-

rant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam IESV. Et uiso eo, rogabant eum ut transiret a finibus eorum.

Curantur varii morbi & docentur inscii. Cap. IX.

ET ascēdens IESVS in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatē A
suam. Et ecce, offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et uidens marc.2 d
IESVS fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur ti- Luc.5 d
bi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat:
Et cum vidisset IESVS cogitationes eorum dixit: Vt quid cogitatis mala
in cordibus vestris? Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua
an dicere, Surge & ambula? Vt autem sciatis quia filius hominis habet pote-
statē in terra dimittendi peccata; (Tunc ait paralytico) Surge, tolle lectum
tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domū suam. Videntes
autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatē talem B
hominibus. Et cū transiret inde IESVS, vidit hominem sedentē in telonio, Mar.2 b
Matthæum nomine. Et ait illi, Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et fa- Luc.5 f
ctum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venien
tes, discumbebant cum IESV & discipulis eius. Et uidentes Pharisæi, dice-
bant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magi- Osee 6 c
ster vester? At IESVS audiens, ait: Non est opus valentibus medico, sed ma 1.Timo.1 c
le habentibus: euntes autē discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrifi Mar.2 c
cium. Non enim veni uocare iustos, sed peccatores. luc.5 fg

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioānis, dicentes: Quare nos & Phari-
sæi ieiunamus frequenter, discipuli autē tui non ieiunant? Et ait illis IESVS, C
Nunquid possunt filij sponsū lugere quādiu cum illis est sponsus? Venient au-
tem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Nemo aūt immit
tit commissuram panni rudis in vestimentum vetus; & tollit enim plenitu-
dinem eius vestimento, & peior scissura fit. Neq; mittunt vinum nouum in
vtres veteres: alioquin rumpunt vtres, & vinū effunditur, & vtres pereunt.
Sed vinū nouū in vtres nouos mittūt, & ambo conseruant. Hæc illo loquen Marc.5 b
te ad eos, ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine filia Luc.8 i
mea modo defuncta est: sed ueni, impone manū tuam super eam & viuet. Et
surgens IESVS, sequebatur eum, & discipuli eius. Et ecce, mulier quæ san-
guinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam
vestimenti eius. Dicebat enim intra se, Si tetigero tantum vestimentum
eius, salua ero. At IESVS conuersus & uidēs eā, dixit: Confide filia, fides tua D
te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora. Et cum venisset IESVS
in domū principis, & uidisset tibicines & turbā tumultuantē, dicit illis: Rece
dite, nō est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebāt eum. Et cum eiecta
esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit: Puella, surge. Et surre-
xit puella. Et exiit fama hæc in vniuersam terram. Et trāseūte inde IESV,
secuti sunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miserere nostri fili Dauid.
Cum autē venisset domū, accesserunt ad eū cæci. Et dicit eis IESVS: Credi-
tis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtiq; domine. Tunc tetigit ocu
los eorū, dicens. Secundum fidem vestrā fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorū:
Et cōminatus est illis IESVS, dicens: Videte ne quis sciat. Illi autē exeuntes Infra.12 b
diffamauerunt eū in tota terra illa. Egressis autem illis: ecce obtulerunt ei ho- Marc.3 c Luc.11 b

minem mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus est mutus
& mirati sunt turbæ dicentes; Nunquam apparuit sic in Israel. Pharisæi au-
tem dicebant: In principe dæmoniorum eijcit dæmones. Et circumibat I E-
S V S omnes ciuitates & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans
euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem.
Mar.6 e Luc.10 a Videns autem turbas, misertus est eijs: quia erant vexati & iacentes, sicut
oues non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem mul-
ta, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis vt mittat opera-
rios in messem suam.

Docetur administratio verbi Cap. X.

A Mar.3.b Luc.6.b c ET conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spiri-
tuum immundorum, vt eijcerent eos & curarent omnem languorem,
et omnem infirmitatem. Duodecim autem apostolorum nomina, sunt
hæc. Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Philippus &
Bartholomeus, Iacobus Zebedei & Ioannes frater eius, Thomas & Matthæ
Mar.6 a b Luc.9 a et 10 a us publicanus, & Iacobus Alphæi & Thaddæus, Simon Cananæus, & Iudas
Iscariotes, qui & tradidit eum. Hos duodecim misit I E S V S, præcipiēs eis
dicens: In viam gentium ne abieritis, et in ciuitates Samaritanorum ne intra
ueritis, sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israel. Euntes autem præ-
dicate dicētes Quia appropinquauit regnum cœlorum. Infirmos curate mor
tuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite: gratis accipistis, gratis date
B Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis uestris: non
peram in via, neque duas tunicas, neque calceamēta, neque virgam: dignus enim
est operarius cibo suo. In quancunque autem ciuitatem aut castellum intraue-
Luc.10 b Luc.9 c ritis interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Intrantes
autem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui. Et si quidem fuerit
domus digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax ve
Act.13 g stra reuertetur ad vos. Et quicunque non receperit uos, neque audierit sermones
vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus
vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæo
Luc.10 a rum in die iudicij, quā illi ciuitati. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio lu
porum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.
Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis
suis flagellabunt vos, & ad præsides et reges ducemini propter me, in testimo
Luc.12 b nium illis & gentibus. Cum autem tradent uos, nolite cogitare quomodo aut
C quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, non enim
vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tra-
det autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in pa-
rentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter no-
men meum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Cum au-
Luc.6 f tem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam, Amen dico vobis non
Ioan.13 b consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipu
& 15.c lus super magistrum, nec seruus super dominum suum: sufficit discipulo ut sit
sicut magister eius, & seruo, sicut dominus eius. Si patrem familias Beelze-
bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos.
Mar.4.c Nihil enim est opertum, quod non reueletur, & occultum, quod non sciatur.

Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædi- D
cate super tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non Mat.4 c
possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus per Luc.8 c et
dere in gehennam. Nonne duo passeres asse væneunt, & vnus ex illis non ca- 12 a
det super terram sine patre vestro? vestri autem & capilli capitis omnes nu-
merati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis uos. Omnis Marc. 8 d
ergo qui confitebitur me coram hominibus: confitebor & ego eum coram luc.9.c. &
patre meo qui in cœlis est: qui autem negauerit me coram hominibus, nega 12 b
bo & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Nolite arbitrari quia pa- Mich. 7 b
cem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium: veni
enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem
suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici hominis domestici eius,
Qui amat patrem aut matrem plus quàm me non est me dignus: & qui a- luc.14.f
mat filium aut filiam super me, non est me dignus: Et qui non accipit cru- Infra.15 d
cem suam, & sequitur me: non est me dignus: Qui inuenit animam suam, luc. 9 c 14
perdet illam; & qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam. Qui f. & 17 g
recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui reci ioan.12 d
pit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet: & qui re luc.10 c
cipit iustum in nominę iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunq; potum de ioan.13 c
derit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli: mar.9
amen dico vobis non perdet mercedem suam.

Præconium Ioannis. Cap. XI

ET factũ est cũ consummasset IESVS pręcipiens duodecim discipulis luc.7 c
suis transiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorũ. Ioannes A
autem cùm audisset in vinculis opera Christi: mittens duos de discipu
lis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens
IESVS ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & uidistis: cęci uident:
claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, paupe
res euangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis au-
tem abeuntibus, cœpit IESVS dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis in
desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis uidere? hominẽ
mollibus vestitũ? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed B
quid existis uidere? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetã.
Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciẽ Mar.3 a
tuã, qui pręparabit viam tuam ante te. Amen dico uobis, non surrexit inter
natos mulierum maior Ioanne Baptista. Qui aũt minor est in regno cœlorũ,
maior est illo. A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc regnum cœlo- Luc.16 d
rum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ et lex, vs-
que ad Ioannem prophetauerunt, & si vultis recipere, ipse est Elias qui ven-
turus est. Qui habet aures audiendi, audiat. Cui autem similem æstimabo ge- C
nerationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coæ- Mal.4 a
qualibus suis, dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & luc.17 c
non planxisti,. Venit enim Ioannes neq; manducans, neque bibens, et dicũt:
Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ec
ce homo uorax & portator uini, publicanorum & peccatorũ amicus. Et iusti luc.10 e
ficata est sapientia a filiis suis. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus in qui-

bus factæ sunt plurimę virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. Vę ti
bi Chorozaim, vę tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factę essent vir
tutes quę factę sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitētiā egissent. Ve-
rūtamē dico uobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicii, q̄ uobis. Et tu
Capharnaū, nūquid vsq; in cœlū exaltaberis? Vsq; in infernū descēdes: quia
si in Sodomis factę fuissent uirtutes quę factę sunt in te, forte māsissent vsq;
in hanc diem. Veruntamen dico vobis quia terrę Sodomorū remissius erit in
Luc.10 c die iudicii, q̄ tibi. In illo tempore, respondens IESVS dixit: Confiteor tibi
D pater domine cœli et terrę, q̄ ista abscondisti hęc a sapiētibus & prudentibus,
& reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te.
Iuc.10 d Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Et nemo nouit filium, nisi pater: ne
que patrem quis nouit, nisi filius & cui uoluerit filius, reuelare. Venite ad me
Iere.6 c omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tolite iugū meū
1.Io.5 a super uos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis re-
quiem animabus vestris. Iugum enim meum, suaue est, & onus meum, leue.

Discipulos excusat medeturque uariis malis. Cap. XII.

IN illo tempore abiit IESVS per sata sabbato: discipuli aūt eius esurien
A tes cœperunt uellere spicas, & manducare. Pharisæi autē uidentes, dixe-
Mar.2 d runt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod nō licet eis facere sabbatis. At ille
Luc.6 a
1.reg.21 b dixit eis. Non legistis quid fecerit Dauid quādo esuriit, & qui cum eo erant,
quomodo intrauit in domū Dei, et panes propositionis comedit, quos non li
cebat ei edere, neq; iis qui cū eo erant, nisi solis sacerdotibus? Aut non legi
Nu.28 a stis in lege, quia sabbati sacerdotes in tēplo sabbatum uiolant, et sine crimine
sunt? Dico aūt uobis, quia tēplo maior est hic. Si autē sciretis quid est, Mise-
Osee 6 c ricordiam volo et nō sacrificium, nunq̄ condemnassetis innocentes: dominus
enim est filius hominis, etiam sabbati. Et cum inde transisset, venit in syna
Mar.3 a gogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum
Luc.6 b dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. Ipse autē dixit illis: Quis
B erit ex uobis homo qui habeat ouem unam, et si ceciderit hæc sabbatis in fo
ueam, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue?
Itaque sabbatis benefacere. Tunc ait homini. Extende manum tuam. Ex-
tendit: Et restituta est sanitati, sicut altera. Exeuntes autem Pharisęi, consi-
lium faciebat aduersus eum quomodo perderent eum. IESVS autem sciens,
secessit inde: & secuti sunt eum multi & curauit eos omnes. & præcepit eis
ne manifestum eum facerent. Vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam
Isa.42 a Prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo
bene complacuit animę meæ. Ponam spiritum meum super eum, & iudi-
C cium gentibus nunciabit. Non contendet neque clamabit, neque audiet ali-
quis in plateis uocem eius: arundinem quassatam non confringet, & linum
fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium: et in nomine
eius gentes sperabunt. Tunc oblatus est ei dęmonium habens, cęcus & mu-
Sup.9 d tus, et curauit eum, ita vt loqueretur et uideret. Et stupebant omnes turbæ,
Mar.3 c
luc.11 a & dicebant: Nunquid hic est filius Dauid? Pharisęi autem audientes, dixe-
runt: Hic non eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. IE-
SVS autē sciens cogitationes eorum dixit eis: Omne regnum diuisum con-
tra se, desolabitur: et omnis ciuitas uel domus diuisa contra se, non stabit.

Et si

Et si satanas satanam eijcit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones: filij vestri in quo eijciũt? Ideo ipsi, iudices vestri erunt: Si autem ego in spiritu Dei eijcio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere: nisi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet? Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. Ideo dico vobis: omne peccatum & blasphemia remittitur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque i futuro. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona: & malus homo, de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Tunc responderunt ei quidam de scribis & Pharisæis, dicentes: Magister, volumus à te signum videre. Qui respondens ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & cõdemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plusquam Salomon hic. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris quærentes loqui ei: Dixit autem ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te alloqui, At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est.

C Mar. 3.d Luc. 12.b Luc. 6.f Luc. 11.d Ioan. 2.a D Ionæ 3.b. 3. Para. 9.a 3. Re. 10.a 1. Pet. 1.d Mar. 3.d Luc. 8.e

Parabolæ diuersi generis. Cap. XIII.

IN illo die exiens IESVS de domo, sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens sederet: et omnis turba stabat in littore, & locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exijt qui seminat, seminare. Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ: sole autem orto, æstuauerunt: & quia non habebãt radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ &

A Mar. 4.a Luc. 8.a

suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructũ:
B aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures
audiendi, audiat. Et accedentes Discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis
loqueris eis? Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse myste-
Inf.25.c ria regni coelorum: illis autem non est datum. Qui enim habet, dabitur ei &
abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Ideo in
Isa.6.c parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt,
neque intelligunt, vt adimpleatur in eis Prophetia Esaiæ, dicentis: Auditu
Mar.4.b audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. In-
Luc.8.b crassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & ocu-
Iohan.12.f los suos clauserunt: nequando videant oculis, & auribus audiant, & cor-
Act.28.f de intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Vestri autem beati oculi,
Ro.11.b
Luc.10.b quia vident, & aures vestræ quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia
C
Mar.4.b multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt, et au
Luc.8.b dire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite parabolam seminantis:
Omnis qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus & rapit quod
seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem
super petrosa seminatus est: hic est qui verbum audit, & continuo cum gau-
dio accipit illud, non autem habet in se radicem, sed est temporalis: facta autẽ
tribulatione & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui au-
tem seminatus est in spinis: hic est qui verbum Dei audit, & solicitudo sæculi
istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur. Qui ve-
rò in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, &
D fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum,
aliud verò tricesimum. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factũ
est regnum coelorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo: cum
autem dormirent homines, venit inimicus eius & superseminauit zizania in
medio tritici, & abijt. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset: tūc ap
paruerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt ei: Do
mine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?
Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus &
colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum
eis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem: & in tempore
E messis, dicam messoribus, colligite primum zizania, & alligate ea in fa-
Mar.4.d sciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.
Luc.13.d Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum coelorum gra-
no sinapis quod accipiens homo seminauit in agro suo: quod minimum qui-
Luc.13.c dem est omnibus seminibus, cum autem creuerit, maius est omnibus oleri-
bus, & fit arbor, ita vt volucres coeli veniant & habitent in ramis eius.
Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermen-
to, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermen-
Mar.4.d tatum est totum. Hæc omnia locutus est IESVS in parabolis ad turbas:
& sine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur quod dictum est per
prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabò abscon-
Psal.77.a dita à constitutione mundi. Tunc dimissis turbis venit in domum: & ac-
cesserunt ad eum Discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam ziza-

niorum agri. Qui respondens, ait: Qui seminat bonum semen: est filius ho-
minis. Ager autem, est mundus. Bonum vero semen: hi sunt filij regni. Zi- F
zania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminauit ea, est dia-
bolus. Messis verò, consummatio seculi est. Messores autem, angeli sunt. Si- apo.14.c.d
cut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatio-
ne seculi, mittet filius hominis angelos suos: & colligent de regno eius omnia
scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis.
Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno
patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Simile est regnum cœ- Sapi.3.b
lorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo abscondit, et præ
gaudio illius vadit & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Ite-
rum simile est regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas mar-
garitas. Inuenta autem vna preciosa margarita, abijt, & vendidit omnia
quæ habuit, & emit eam. Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ mis-
sæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam, cum impleta
esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos
autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, &
separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi G
erit fletus & stridor dentium. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: etiam. Mar.6.a
Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regnum cœlorum, similis est homini Luc.4.c
patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Et factum est, Ioan.4.f
cum consummasset IESVS parabolas istas transijt inde. Et veniens in Iohan.6.c
patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur, & di-
cerent: Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nō-
ne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioseph, & Simon, &
Iudas? & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Vñ ergo huic omnia ista?
& scandalizabantur in eo. IESVS autem dixit eis: Non est propheta
sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes mul-
tas, propter incredulitatem illorum.

Iohannis interitus, & miracula aliquot. Cap. XIIII.

IN illo tempore, audiuit Herodes tetrarcha famam IESV, & ait pue- A Mar.6.b
ris suis: Hic est Iohannes Baptista: ipse surrexit a mortuis: & ideo virtu- Luc.9.a
tes operantur in eo. Herodes enim tenuit Iohannem, & alligauit eum: & Mar.6.e
posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui. Dicebat enim illi Luc.3.d
Iohannes: Non licet tibi habere eam. Et uolens illum occidere, timuit popu- inf.21.c
lum: quia sicut prophetam eum habebant. Die autem Natalis Herodis, sal-
tauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pol
licitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa præmonita a matre
sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Iohannis Baptistæ. Et contristatus
est rex. Propter iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, iussit
dari. Misitq;, & decollauit Iohannem in carcere. Et allatum est caput eius in
disco: & datum est puellæ, & illa attulit matri suæ. Et accedētes discipuli eius,
tulerūt corpus eius, et sepelierūt illud: et veniētes nūciauerūt IESV. Quod
cū audisset IESVS, secessit ide ī nauicula, ī locū desertū seorsū: et cū audisset Luc.9.b
turbæ secutę sūt eū pedestres de ciuitatibus. Et exiēs vidit turbā multā: et mi- Mar.6.d.e
sertus est eis, & curauit languidos eorū. Vespere autem facto, accesserunt ad Iohan.6.a

eum Diſcipuli eius, dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt; dimit
te turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. I E S V S autem dixit eis:
Non habent neceſſe ire: date illis vos manducare. Reſponderunt ei: Non habe
mus hic niſi quinq; panes & duos piſces: Qui ait eis; Afferte mihi illos huc. Et
cum iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinq; panibus &
duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum benedixit & fregit, & dedit Diſcipulis
C panes, Diſcipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et
tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantiū
autem fuit numerus quinque milia uirorum, exceptis mulieribus & paruu
Mar.6.f lis. Et ſtatim compulit I E S V S Diſcipulos aſcendere in nauiculam, &
Iohan.6.b præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcen
dit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi: nauicula autem
in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius uentus. Quarta au
tem uigilia noctis, uenit ad eos ambulans ſuper mare. Et uidentes eum ſuper
mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt. Et præ timore
clamauerunt: Statimq; I E S V S locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam,
ego ſum, nolite timere: Reſpondens autem Petrus, dixit: Domine ſi tu es, iu
D be me ad te uenire ſuper aquas. At ipſe ait: Veni. Et deſcendens Petrus de na
uicula, ambulabat ſuper aquam ut ueniret ad I E S V M. Videns uero uentū
ualidum, timuit: & cum cœpiſſet mergi, clamauit, dicēs: Domine, ſaluum me
fac. Et continuo I E S V S extendens manum, apprehendit eum, & ait illi:
Modicæ fidei quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit uen
tus. Qui autem in nauicula erant, uenerunt, & adorauerunt eum, dicentes,
Mar.6 Vere filius Dei es. Et cum transfretaſſent, uenerunt in terram Geneſar. Et cū
cognouiſſent eum uiri loci illius, miſerunt in uniuerſam regionem illam, &
obtulerunt ei omnes male habentes: & rogabant eum ut uel fimbriam ueſti
menti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Traditiones humanę reijciuntur. Cap. XV.

A
Mar.7.a.b TVnc acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis ſcribæ & Phariſei, dicentes.
Quare Diſcipuli tui transgrediuntur traditionem ſeniorum? nō enim
lauant manus ſuas cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait
Exo.20.e illis: Quare & uos transgredimini mādatum Dei propter traditionē ueſtrā?
Deu.5.b Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem, &, Qui maledixerit patri uel
Ephe.6.a matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicunq; dixerit patri uel matri,
Exo.21.c Munus quodcunq; eſt ex me, tibi proderit; & non honorificabit patrem ſuū
Leui.20.c
Pro.20.c aut matrem ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem
ueſtram. Hypocritæ, bene prophetauit de uobis Iſaias, dicens: Populus hic,
Iſa.26.a
B labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. Sine cauſa autem colunt
me, docentes doctrinas & mandata hominum. Et conuocatis ad ſe turbis, di
Mar.7.e xit eis: Audite & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: ſed
quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes Diſcipuli
Ioan.15.a eius dixerunt ei: Scis quia Phariſæi, audito uerbo hoc ſcandalizati ſunt. At il
le reſpondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœleſtis,
Luc.6.f eradicabitur: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum: cæcus autem ſi cæco du
catum præſtet, ambo in foueam cadunt. Reſpondens autem Petrus, dixit ei:
Mar.7.c Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit: Adhuc & uos ſine intellectu
eſtis?

estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in se-
cessum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coin-
quinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adul
teria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: hæc sunt, quæ coinqui
nant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat homi Mar.7.c
nem. Et egressus inde IESVS secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce
mulier Chananea a finibus illis egressa clamauit, dicens ei: Miserere mei do- C
mine fili Dauid: filia mea male à dæmonio vexatur. Qui nõ respondit ei ver
bũ. Et accedentes discipuli eius, rogabant eum, dicentes: dimitte eam: quia cla
mat post nos. Ipse autem respondens ait. Non sum missus nisi ad oues quæ
perierunt domus Israel. At illa venit, et adorauit eum, dicẽs: Domine, adiuua
me. Qui respondens, ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere
canibus. At illa dixit: Etiam domine, nam et catelli edunt de micis, quæ cadũt
de mensa dominorum suorum. Tunc respondens IESVS, ait illi O mulier
magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. Et Mar.7.d
cum transisset inde IESVS, venit secus mare Galilææ, & ascẽdens in mõ Isa.35.b
tem, sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos,
cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, et cu Mar.8.g
rauit eos, ita vt turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulã
tes, cæcos videntes, & magnificabant Deum Israel. IESVS autem conuo
catis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecũ, D
& non habent quod manducent, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in
via. Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt satu-
remus turbam tantam? Et ait illis IESVS: Quot habetis panes? At illi
dixerunt: Septem, & paucos pisciculos. Et præcepit turbæ vt discumberẽt
super terram. Et accipiens septem panes & pisces, & gratias agens fregit,
& dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Et comederũt omnes, &
saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt, septẽ sportas plenas.
Erant autẽ qui manducauerũt, quatuor milia hoĩum, extra paruulos, & mu-
lieres. Et dimissa turba, ascendit in nauiculam, & venit in fines Magedam.

Pharisæis signum cæleste negatur, discipulorumque de Christo opinio. Cap. XVI.

ET accesserunt ad eum Pharisæi & Sadducæi tentantes, & rogauerunt A
eum, vt signum de cœlo ostenderet eis. At ille respondens, ait illis: Mar.8.b
Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœlum. Luc.12.g
Et mane, Hodie tempestas: rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli
dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis? Generatio mala & Ionæ.2.a
adultera signum quærit, & signũ nõ dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.
Et relictis illis, abijt. Et cum venissent, discipuli eius trans fretum, obliti
sunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini & cauete à fermento Phari- Mar.8.b
sæorum & Sadducæorum. At illi cogitabant inter se, dicentes: Quia pa- Luc.12.a
nes non accepimus. Sciens autem IESVS, dixit: Quid cogitatis inter
vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis, neque re B
cordamini quinque panum, & quinq; milium hominum, & quot cophi-
nos sumpsistis? neque septem panum, & quatuor milium hominum, &
quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis quia non de pane dixi vo-
bis? Cauete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum? Tunc intellexerunt

Mar.8.c quia non dixerit cauendum a fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum
Luc.9.c & Sadducæorum. Venit autem IESVS in partes Cæsareæ Philippi, &
interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse, filium ho-
minis? At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij ve-
ro Hieremiam aut vnum ex prophetis: Dicit illis IESVS: Vos autem
quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus fi-
Ioan.6.g C lius Dei viui. Respondens autem IESVS dixit ei: Beatus es Simon Bar
Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis
est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo eccle
siam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo cla
ues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum &
in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Tunc
præcepit discipulis suis vt nemini dicerent, quia ipse esset IESVS Chri-
stus. Exinde cœpit IESVS ostendere discipulis quia oporteret eum ire
Hierosolymam, & multa pati à senioribus & scribis & principibus sacerdo
tum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cœpit in-
crepare illum, dicens: Absit à te domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus,
D dixit Petro: Vade post me satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ
Dei sunt, sed ea quæ hominum. Tunc IESVS dixit discipulis suis: Si
quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & se-
Sup.10.d quatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui
Mar.8.d autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Quid enim pro-
Luc.9.g dest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum
14.f.17.g Ioan.12.d patiatur? Aut quam dabit homo commutationē pro anima sua? Filius enim
Rom.1.a Mar.9.a hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vni
Luc.9.c cuique secundum opera eius. Amen dico vobis, sunt quidam de hic stan-
tibus qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venien-
tem in regno suo.

Iesus transfiguratur, lunaticum curat, et vectigal soluit. Cap. XVII.

A Mar.9.a Luc.9.d ET post dies sex assumpsit IESVS Petrum & Iacobum & Ioan-
nem fratrem eius, & ducit illos in montē excelsum seorsum, & trans-
figuratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta
autem eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses &
Elias cum eo loquentes. Respondens autem Petrus, dixit ad IESVM:
Domine, bonum est nos hic esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi
vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum. Adhuc eo loquente, ecce nubes
lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus
dilectus in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Et audientes discipuli,
B ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit IESVS, & te-
2.Pe.1.d tigit eos, dixitq; eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos suos,
neminem viderunt nisi solum IESVM. Et descendentibus illis de mon-
te, præcepit illis IESVS, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec fi-
lius hominis à mortuis resurgat. Et interrogauerunt eum discipuli dicentes:
Mar.9.b Quid ergo scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire? At ille re-
Mar.4.b spondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia? dico autē
vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt ī eo quæ-

cunque voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexe- C
runt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis. Et cum venisset ad tur- Mar.9.c
bam, accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, Luc.9.c
miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cadit in
ignem, & crebro in aquam, & obtuli eum discipulis tuis, & nõ potuerunt
curare eum. Respondens autem IESVS, ait: O generatio incredula &
peruersa, quousque ero vobiscum? vsquequo patiar vos? Afferte huc illum
ad me. Et increpauit illum IESVS, & exijt ab eo dæmonium, & cura-
tus est puer ex illa hora. Tunc accesserunt discipuli ad IESVM secreto,
& dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis IESVS: Pro
pter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem Luc.17.b
sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc illuc, & transibit, & ni
hil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eijcitur, nisi per orationem Mar.9.e
& ieiunium. Conuersantibus autem eis in Galilæa, dixit illis IESVS: Fi- Luc.9.e
lius hominis tradendus est in manus hominum, et occident eum, & tertia die D
resurget. Et contristati sunt vehementer. Et cum venissent Capharnaum,
accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, et dixerunt ei: Magister
vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, preue
nit eum IESVS, dicens. Quid tibi videtur Simon? reges terræ à quibus
accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab
alienis. Dixit illi IESVS: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandali-
zemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eũ piscem q primus ascenderit,
tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

Docet Christus humilitatem, vitare scandalum, & quomodo peccans arguendus. Cap. XVIII.

IN illa hora accesserunt discipuli ad IESVM, dicentes, Quis putas A
maior est in regno cœlorum? Et aduocans IESVS paruulum, sta- Mar.9.e
tuit eum in medio eorum, et dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi Luc.9.f
fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Qui-
cunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste: hic est maior in regno cœlo-
rum. Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit: Mar.9.f
qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit Luc.7.a
ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum
maris. Væ mundo ab scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala: verũ-
tamen væ homini illi per quem scandalum venit. Si autem manus tua, vel
pes tuus scandalizat te: abscinde eum, et proijce abs te: bonum tibi est ad vi- Supe.5.e Mar.9.g
tam ingredi debilem vel claudum, quàm duas manus vel duos pedes haben-
tem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, &
proijce abs te: bonum tibi est vnum oculum habentem in vitam intrare, quã B
duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnũ
ex his pusillis: dico enim vobis quia angeli eorum in cœlis semper vident
faciem patris mei qui in cœlis est. Venit enim filius hominis saluare quod
perierat. Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oues, et errauerit Luc.19.b
vna ex eis, nonne relinquit nonaginta nouem in montibus, et vadit quære- Luc.15.a
re eam quæ errauit: & si contigerit vt inueniat eam: amen dico vobis, quia
gaudet super eam magis quàm super nonaginta nouem quæ non errauerunt.
Sic non est voluntas ante patrem vestrum qui in cœlis est, ut pereat vnus de

Luc.17.a pusillis istis. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter
Leu.19.d te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non
Eccl.19.b audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium te
Iac.5.d stium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem eccle
Deu.19.b
2.Co.13.a siam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis,
Heb.10.e quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque
Ioan.8.c
Ioan.20.f soblueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Iterũ dico vobis: quia si duo
C ex vobis cõsenserint super terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à
patre meo qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine
meo, ibi sum in medio eorum. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine,
Luc.17.a quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septies? Dicit illi
IESVS: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Ideo assimiliatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cũ seruis suis. Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus qui debebat ei decem millia talenta. Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari & vxorem eius, & filios, et omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille, orabat eum, dicens. Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eũ, et debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis
D suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abijt, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sunt valde, et venerunt, & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequã, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit et te misereri conserui tui, sicut et ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus quoadusque redderet ei vniuersum debitum: Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

A Vxor non dimittenda, mandata Dei obseruanda, & diuitiæ spernendæ. Cap. XIX.

Mar.10.a ET factum est cum consummasset IESVS sermones istos, migrauit a Galilæa, et venit in fines Iudææ trans Iordanem, et secutæ sunt eum turbæ multæ, et curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab ini-
Gen.1.d tio, masculum et fœminam fecit eos? et dixit. Propter hoc, dimittet homo
Gen.2.d
Eph.5.g patrem et matrem, et adhærebit vxori suæ, et erunt duo in carne vna: itaque
1.Cor.6.d iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non sepa-
Deu.24.d
Sap.5.e ret. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij, et dimit-
Mar.10.a tere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiem cordis vestri permisit vobis di-
Luc.16.d
1.Co.7.b mittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia
B quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur, et qui dimissam duxerit mœchatur. Dicũt ei discipuli eius. Si ita est causa hominis cũ vxore, nõ expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris

vtero sic

vtero sic nati sunt, & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnũ cœlorum. Qui potest capere,
capiat. Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autẽ increpabant eos. IESVS vero ait eis: Sinite paruulos, & nolite Mat.10.b Luc.18.c
eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum. Et cum imposuisset eis manus, abijt inde. Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, Mar.10.b Lu.18.d
quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autẽ vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Dicit illi: Quæ? IESVS autẽ dixit: Non homicidiũ facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem Exo.20.c
tuum & matrem, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescẽs:
Omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi IESVS: Si vis perfectus esse, vade, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus,
& habebis thesaurũ in cœlo: & veni, sequere me. Cũ audisset autẽ adolescens
verbum, abijt tristis: erat enim habens multas possessiones. IESVS aũt dixit discipulis suis: Amẽ dico vobis quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Et iterum dico vobis, facilius est camelũ per foramẽ acus trãsire, quàm
diuitem intrare in regnũ cœlorum. Auditis aũt his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Aspiciens aũt IESVS, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud deũ aũt, oĩa possibilia sunt. Tũc D
respõdẽs Petrus, dixit ei: Ecce, nos reliquimus oĩa, & secuti sumus te: qd ergo
erit nobis? IESVS autẽ dixit illis: Amẽ dico vobis, qđ vos qui secuti estis
me, in regeneratione, cũ sederit filius hoĩs in sede maiestatis suæ, sedebitis &
vos sup sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meũ centuplũ accipiet, & vitam æternam possidebit. Multi autem erunt primi, nouissimi: & nouissimi, primi. Mar.10.d Luc.13.f

Operariorum æquale premium, matrisque filiorum Zebedæi petitio. Cap. XX.

Simile est regnũ cœlorũ homini patrifamilias qui exijt primo mane cõducere operarios in vineã suã. Conuentione autem facta cum operarijs A
ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam
tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam
meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. Illi autẽ abierunt. Iterũ autẽ exijt
circa sextam & nonã horam, & fecit similiter. Circa vndecimã vero exijt, &
inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die ociosi? Dicunt ei:
Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineã meam. Cũ sero aũt
factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde
illis mercedem: incipiens à nouissimis vsq; ad primos. Cùm venissent ergo
qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi, acceperunt autẽ B
& ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi vna hora fecerunt: & pares illos nobis fecisti
qui portauimus pondus diei et æstus? At ille respondens, vni eorũ dixit. Amice non facio tibi iniuriã: nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuũ
est, & vade: volo autẽ & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic

C erunt nouissimi, primi: & primi, nouissimi: multi enim sunt vocati, pauci ve
Sup.19.d ro electi. Et ascendens IESVS Hierosolymam, assumpsit duodecim disci-
Mar.10.d pulos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis
Luc.13.f
Mar.10.e tradetur principibus sacerdotum & scribis, et cõdemnabunt eũ morte, & tra
Luc.18.e dent eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum, & ter-
tia die resurget. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs suis,
Mar.10.e adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei. Quid vis? Ait illi: Dic vt se-
deant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno
tuo. Respondens autem IESVS, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibe
re calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem
quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam & sinistram, nõ est
Mar.10.g meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. Et audiẽtes decem in-
Luc.22.c dignati sunt de duobus fratribus. IESVS autem vocauit eos ad se, & ait:
D Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, pote
statem exercent in eos. Non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter uos
maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit
vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, &
dare animam suam in redemptionem pro multis. Et egredientibus illis ab
Mar.10.g Hierico, secuta est eum turba multa: & ecce duo cæci sedentes secus viam,
Luc.18.f.g audierunt quia IESVS transiret: & clamauerunt, dicentes: Domine,
miserere nostri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos vt tacerent. At illi
magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili Dauid. Et stetit
IESVS, & vocauit eos, et ait: Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi
Domine, vt aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum IESVS, te-
tigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Venit Iesus in asino Hierusalem, & eiicit de templo ementes & uendentes. Cap. XXI.

A ET cum appropinquassent Hierosolymis, et venissent Bethphage ad
Mar.11.a montem Oliueti, tunc IESVS misit duos discipulos, dicentes eis: Ite
Luc.19.e in castellum quod contra vos est, et statim inuenietis asinam alliga-
tam & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi: & si quis uobis aliquid dixe
rit, dicite quia dominus his opus habet, et confestim dimittet eos. Hoc autem
factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dici
Esa.62.d te filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pul-
Zach.9.b lum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerũt sicut præcepit illis IE-
Ioan.12.g SVS. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimẽ
ta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vesti
menta sua in via, alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in
B
Psal.117.d via: turbæ aũt quæ p̃cedebant & quæ sequebãtur, clamabãt, dicẽtes: Hosanna
Mar.11.b filio Dauid: benedictus qui venit in nomine domini: Hosanna in altissimis.
Luc.19.g Et cũ intrasset Hierosolymam, cõmota est vniuersa ciuitas, dicens. Quis est
hic? Populi autẽ dicebant: Hic est IESVS propheta à Nazareth Galilææ.
Et intrauit IESVS in templum Dei, & eijciebat omnes vendẽtes & emẽ
tes in tẽplo, & mensas nummulariorum & cathedras vẽdentiũ colũbas euer
Esai.56.c tit, & dicit eis. Scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur: uos au
Iere.7.b tem fecistis illã, speluncam latronum. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in
templo, & sanauit eos. Videntes autem principes sacerdotũ & Scribæ mira-

bilia quæ fecit,& pueros clamantes in templo & dicentes:Hosanna filio Da
uid. Indignati sunt,et dixerunt ei:Audis quid isti dicunt? IESVS autẽ di
xit eis:Vtiq;.Nunquam legistis:Quia ex ore infantiũ et lactentiũ perfecisti Psal.8.b
laudem?Et relictis illis,abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam,ibiq; mãsit. Mar.11.b
Mane autem reuertens in ciuitatem,esurijt. Et videns fici arborem vnam se-
cus viam venit ad eam,& nihil inuenit in ea nisi folia tantũ,et ait illi:Nunq̃
ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est cõtinuo ficulnea. Et vi
dentes discipuli mirati sunt dicentes.Quomodo cõtinuo aruit? Respondens au Mar.11.c
tem IESVS ait eis:Amen dico vobis,si habueritis fidem & non hæsitaue C
ritis,non solum de ficulnea facietis,sed & si monti huic dixeritis:Tolle & ia-
cta te in mare,fiet. Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, acci-
cipietis. Et cum venisset in templum,accesserunt ad eum docentem, princi- Sup.7 a
pes sacerdotum & seniores populi,dicentes:In qua potestate hæc facis? & qs Mar. 11 d
tibi dedit hanc potestatem?Respondens autem IESVS, dixit eis:Interro- Luc.20.a
gabo vos & ego vnum sermonem,quem si dixeritis mihi, et ego uobis dicã
in qua potestate hæc facio.Baptismus Ioannis vnde erat,è cœlo,an ex homi
nibus?At illi cogitabant inter se dicentes: Si dixerimus è cœlo, dicet nobis:
Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus,timemus Sup.14 a
turbam: omnes enim habent Ioannem sicut prophetam. Et respondentes IE
SV, dixerunt:Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis in qua pote-
state hæc facio.Quid autem uobis videtur?Homo quidam habebat duos fi-
lios,et accedens ad primum dixit: Fili,vade hodie operare in vinea mea. Il-
le autem respondens,ait:Nolo postea autem pœnitentia motus,abijt. Acce-
dens autem ad alterum,dixit similiter. At ille respondens,ait: Eo domine; Et
non iuit:Quis ex duobus fecit voluntatem patris?Dicunt ei: Primus. Dicit
illis IESVS: Amen dico vobis,quia publicani & meretrices præcedunt
vos in regno Dei.Venit enim ad uos Ioannes in via iustitiæ, & nõ credidi-
stis ei, publicani autem et meretrices crediderunt ei:vos autem videntes nec Mar.12 a
pœnitentiam habuistis postea,vt crederetis ei.Aliam parabolam audite. Ho Luc.20.b
mo erat paterfamilias qui plantauit vineam,et sepem circundedit ei,et fodit Isa.5.a. Iere.2 d
in ea torcular,et ædificauit turrim,et locauit eam agricolis, et peregre profe- D
ctus est.Cum autem tempus fructuum appropinquasset,misit seruos suos ad
agricolas vt acciperent fructus eius. Et agricolę apprehensis seruis eius, aliũ
ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum misit alios
seruos plures prioribus,& fecerunt illis similiter. Nouissimè autem misit ad
eos filium suum:dicens: Verebuntur filium meum. Agricolę autem videntes
filium,dixerunt intra se:Hic est hæres,venite,occidamus eum, et habebimus
hæreditatem eius,Et apprehensum eum,eiecerunt extra vineam, et occide-
runt. Cum ergo venerit dominus vineæ:quid faciet agricolis illis? Aiunt il-
li:Malos male perdet,et vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei Iere.1 d
fructũ tẽporibus suis. Dicit illis IESVS: Nunquam legistis in scripturis, Psal. 117 d
Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes,hic factus est in caput anguli: A dño Act.4 b
factũ est istud,et est mirabile i oculis nostris?Ideo dico vobis qa auferet à uo Ro.9.g
bis regnũ Dei,et dabit gẽti facienti fructus eius. Et q ceciderit sup lapidẽ istũ, 1.Pe.2.a Isa.28.d
confringetur,super quem vero ceciderit,cõteret eum. Et cũ audissent princi-
pes sacerdotũ & Pharisæi parabolas eius,cognouerũt q de ipsis diceret, Et

quærentes eũ tenere, timuerunt turbas, qm̃ ſicut prophetam eum habebant.

Parabola nuptiarum, cenſus dandus Cęſari, & reſurrectio probatur mortuorum. Cap. XXII.

A
Luc.14.d
Apo.19.b
ET reſpondens IESVS, dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile
factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.
Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire.
Iterum miſit alios ſeruos, dicens. Dicite inuitatis, Ecce prandium meum pa
raui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi
autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuam, alius vero ad negocia-
tionem ſuam: reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occi-
derunt: Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis perdidit
homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ
quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni: ite ergo ad exi-
tus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius
B in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletę
ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes, &
vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi, Amice, quomodo
huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit: Tunc dixit rex
miniſtris, Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exterio-
res: ibi erit fletus & ſtridor dẽtiũ. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.
Mar.12.bc Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Et
Luc.20.d mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia
verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo, non
enim reſpicis perſonam hominum: dic ergo nobis, quid tibi videtur, licet cen
ſum dare Cæſari, an non? Cognita autem IESVS nequitia eorum, ait:
Quid me tentatis hypocritæ? oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerũt
C ei denarium. Et ait illis IESVS: Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio?
Rom.13.c Dicunt ei Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo q̃ ſunt Cæſaris Cæſari, & quę
Mar.12.b ſunt Dei, Deo. Et audientes mirati ſunt, et relicto eo, abierunt. Illo die acceſſe
Luc.10.d
Act.23.b runt ad eum Sadducæi qui dicunt non eſſe reſurrectionem: & interrogauerũt
Deu.25.b eũ, dicentes: magiſter, Moyſes dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filiũ,
vt ducat frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant autem
apud nos ſeptem fratres, & primus vxore ducta defunctus eſt: & non habens
ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo. Similiter ſecundus & tertius vſq;
ad ſeptimum. Nouiſſime autem omnium, & mulier defuncta eſt. In reſur-
rectione ergo, cuius erit de ſeptem, vxor? omnes enim habuerunt eam. Reſpõ
dens autem IESVS, ait illis: Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtu-
tem Dei. In reſurrectione enim neq; nubent, neque nubentur, ſed erunt ſi-
cut angeli Dei in cœlo. De reſurrectione autem mortuorum non legi-
D ſtis quod dictum eſt à Deo, dicente vobis: Ego ſum Deus Abraham, &
Exo.3.b Deus Iſaac, et Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.
Mar.12.c Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius. Phariſæi autem audien-
Luc.10.c tes quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt in vnum, & inter-
rogauit eum vnus ex eis legis doctor tentans eum: Magiſter, quod eſt man-
Deu.6.a datum magnũ in lege? Ait illi IESVS: Diliges dominum Deum tuum
ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc eſt maxi-
mum et primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic. Diliges pro-

ximum tuum ſicut teipſum·In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet &
prophetæ. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos IESVS, di- Leu.19.d Mar.12.c
cens: Quid vobis videtur de CHRISTO? Cuius filius eſt? Dicunt ei:
Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum dominum? di- Mar.12.d
cens: Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis, Donec ponam inimi- Luc.20.d
cos tuos ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum dominũ, quo- Pſal.109.a
modo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere verbum, neque auſus fuit
quiſquam ex illa die eum amplius interrogare.

Phariſæorum hypocriſin execratur. Cap XXIII.

TVnc IESVS locutus eſt ad turbas & ad Diſcipulos ſuos, dicens: A
Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo
quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum opera vero
eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera
grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito au- Luc.11.g
tem ſuo nolunt eã mouere. Omnia vero opera ſua faciunt vt videantur ab
hominibus: dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias. Amant Mar.12.d
autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſa- Luc.11.f
lutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Vos autem nolite vo- &.20.g
cari rabbi: vnus eſt enim magiſter ueſter, omnes autem uos, fratres eſtis. Iac.3.a
Et patrem nolite uocare uobis ſuper terram: unus eſt enim pater ueſter qui
in cœlis eſt. Nec uocemini magiſtri: quia magiſter ueſter, unus eſt
Chriſtus. Qui maior eſt ueſtrum, erit miniſter ueſter. Qui au- Luc.14.c
tem ſe exaltauerit, humiliabitur, & qui ſe humiliauerit, exaltabitur: Vę au- &.18.c
tem vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum B
ante homines. vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Væ vo-
bis Scribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, oratione
longa orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Mar.12.d Luc.20.g
Phariſæi hypocritæ, quia circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum pro-
ſelytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.
Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil
eſt: qui autem iurauerit in auro templi, debitor eſt: Stulti & cæci, quod enim
maius eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum? Et quicunque iuraue
rit in altari, nihil eſt: quicunq; autem iurauerit in dono quod eſt ſuper illud,
debet. Cæci, quod enim maius eſt, donum, an altare quod ſanctificat donum?
Qui ergo iurat in altari, iurat in eo & in omnibus quæ ſuper illud ſunt: & C
quicunque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipſo: &
qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum. Væ vo-
bis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia decimatis mentam & anethum & Luc.11
cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, & miſericordiã,
& fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes ca
licem, Camelum autem glutientes. Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ:
quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem pleni eſtis
rapina & immunditia. Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis &
paropſidis, vt fiat & id quod deforis eſt, mundum. Væ vobis ſcribæ & Pha-
riſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent ho
minibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurci-

D tia: sic & uos à foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis
hypocrisi & iniquitate. Væ uobis scribæ & Pharisęi hypocritę, quia ędifica
tis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si
fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine
prophetarum, itaq; testimonio estis uobisinetipsis, quia filij estis eorum qui
prophetas occiderunt. Et uos implete mensuram patrum uestrorum, Serpen-
tes, genimina uiperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennę? Ideo dico uo-
bis: Ecce ego mitto ad uos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occi-
detis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis uestris, & persequę-
mini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui ef-
Gen.4.b fusus est super terram, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zacharię
Heb.11.a filij Barachię, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis: Ve
2.Par.24.f
Luc.13.g nient hęc omnia super generationem istam. Hierusalem Hierusalem quę oc-
4.Esd.1.e cidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare
filios tuos quemadmodum gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluistis?
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, non me vide
bitis a modo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.

Mundi consummationem multa mala præcurrent. Cap. XXIIII.

A
Mar.13.a ET egressus IESVS de templo, ibat, Et accesserunt discipuli eius vt
Luc.21.b ostenderent ei ædificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis:
Luc.19.g Videtis hęc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super
lapidem qui non destruatur. Sedente autem eo super montem Oliueti, accesse
Ephe.5.b runt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando hęc erunt? & quod
Col.2.d signum aduentus tui, & consummationis seculi? Respondens IESVS, di-
xit eis: Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicen
tes: Ego sum Christus, & multos seducent: audituri enim estis pręlia & opi-
niones pręliorum. Videte ne turbemini, oportet enim hęc fieri: sed nondum
est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pe
stilentię, & fames, & terręmotus per loca: hęc autem omnia initia sunt dolo-
Ioan.15.e rum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident uos, & eritis odio om-
&.16.e
Sap.10.c nibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, et in-
uicem tradent, et odio habebunt inuicem. Et multi pseudoprophetę surgent,
et seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas mul
B torum: qui autem perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Et prędicabitur
hoc euangelium regni in uniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus: et
tunc veniet consummatio. Cum ergo videritis abominationem desolationis,
Mar.13.b quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit intelligat.
Luc.21.d
Dan.9.g Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descendat tol
lere aliquid de domo sua: & qui in agro, nō reuertatur tollere tunicam suam.
Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem vt non
fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato: erit enim tunc tribulatio magna, qua-
lis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent
dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.
Mar.13.e Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere: sur-
Luc.17.e gent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabūt signa magna & pro-
digia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi

vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetra
libus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vſq; in occidē
tem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congrega C
buntur & aquilæ. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcu Mar.13.e
rabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes Luc.21.e
cœlorum commouebuntur: & tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo, & Eze.32.b Iſa.13.b
tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in Ioel.3.c
nubibus cœli cum virtute multa & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum tu Apo.1.b
ba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis
cœlorum vſq; ad terminos eorum. Ab arbore autem fici, diſcite parabolam,
cum iam ramus eius tener fuerit & folia nata, ſcitis quia prope eſt ęſtas. ita et
vos, cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis. Amen dico vo
bis, quia non præteribit generatio hæc donec hæc omnia fiant. Cœlum & ter Mar.13.d
ra tranſibunt: verba autem mea non præteribunt. De die autem illa & hora
nemo ſcit, neque angeli cœlorum, niſi ſolus pater. Sicut autem in diebus Noe Luc.17.f
ita erit & aduentus filij hominis: ſicut enim erant in diebus ante diluuium co Gen.7.b
medentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vſque ad eum diem quo
intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit
omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus aſſu- D
metur, & vnus relinquetur: duæ molentes in mola, vna aſſumetur, & vna re Luc.17.g
linquetur: duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Vigilate ergo, Mar.13.d
quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſcitote, quo- Luc.12.e
niam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, &
non ſineret perfodi domum ſuam. Ideo & vos eſtote parati, quia qua neſcitis
hora filius hominis venturus eſt.

Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſuus ſu
per familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cũ Luc.12.e
venerit dominus eius, inuenerit ſic facientem: Amen dico vobis quoniam ſu-
per omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus ille in cor- Apo.16.g
de ſuo: Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere conſeruos
ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis: veniet dominus ſerui illius in
die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet
cum hypocritis: Illic erit fletus & ſtridor dentium.

Seueritas futuri iudicij per parabolas indicatur. Cap. XXV.

TVnc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes A
lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo. Quinq; autem ex eis erant fa-
tuę, & quinq; prudentes: ſed quinque fatuę, acceptis lampadibus, non
ſumpſerunt oleum ſecum: prudentes verò, acceperunt oleum in vaſis ſuis cũ
lampadibus: Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes ac dormie
runt. Media autem nocte clamor factus eſt. Ecce ſponſus venit, exite obuiam
ei. Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades ſuas. Fa-
tuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro, quia lampades
noſtræ extinguntur. Reſponderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non ſufficiat
nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent
emere, venit ſponſus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, &
clauſa eſt ianua. Nouiſſimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes:

B Domine, domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amē dico vobis, nescio
Luc.19.b vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Sicut enim homo pere-
gre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit
quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicuique secundum pro-
priam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta ac
ceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinq;. Similiter et qui duo
acceperat, lucratus est alia duo. Qui autem vnum acceperat, abiens, fodit in
terram, & abscondit pecuniam domini sui. Post multum verò temporis ve-
nit dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui
quinq; talenta acceperat, obtulit alia quinq; talenta, dicens: Domine quinq;
talenta tradidisti mihi, ecce alia quinq; superlucratus sum. Ait illi dominus
eius: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te
constituam, intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talen-
ta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo super-
lucratus sum: Ait illi dominus eius. Euge serue bone & fidelis, quia super pau-
C ca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Acce
dens autem & qui vnum talētum acceperat, ait: Domine, scio quia homo du-
rus es, metis vbi non seminasti, & congregas vbi nō sparsisti, & timēs abij,
& abscondi talentum tuum in terra, ecce habes quod tuum est. Respōdens au
tem dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas, quia meto vbi nō se-
mino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniā meā
Sup.13.b Mar.4.c Luc.8.c & 19.d nummularijs, & veniēs ego recepissem vtiq; quod meum est cum vsura. Tol
lite itaq; ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta: omni enim habē-
ti, dabitur & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere au-
feretur ab eo. Et inutilem seruum ejcite in tenebras exteriores, illic erit fletus
& stridor dentium: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, &
omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congrega-
buntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor se-
gregat oues ab hœdis, & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à
Isa.58.b sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris
Eze.18.b mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: esuriui enim,
Eccle.7.d D & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi bibere: hospes eram, &
collegistis me: nudus eram, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in car
cere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine,
quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potū?
quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & coope-
ruimus te? aut quādo te vidimus infirmum: aut in carcere, & venimus ad te?
Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his
Psal.6.e fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt:
Sup.7.d Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & an-
Lu.13.f gelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedi-
stis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis
me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei &
ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut ho-
spitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus ti-
bi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiu non feci-

stis vni

ftis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternũ:
iusti autem in vitam æternam.

Cœnat Iesus cum Discipulis, & traditus a Iuda, capitur a Iudæis. Cap. XXVI.

ET factum est, cum consummasset IESVS sermones hos omnes, di- A Mar.14.a
xit Discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius homi Luc.22.a
nis tradetur vt crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacer-
dotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Cai
phas: & consilium fecerunt vt IESVM dolo tenerent, & occiderent. Di-
cebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Cum autẽ Iohan.12.a
IESVS esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier Mar.14.a
habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumben
tis. Videntes autem Discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hæc?
potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem IE- B
SVS, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata
est in me: nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper ha
betis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum
me fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in
toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius. Tunc abijt vnus de Mar.14.b
duodecim qui dicitur Iudas Iscariotes ad principes sacerdotum, & ait illis: Luc.22.a
Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei tri
ginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet. Pri- Mar.14.b
ma autem die Azymorum, accesserunt Discipuli ad IESVM, dicentes: Luc.22.a
Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At IESVS dixit: Ite in ciuitatem
ad quendam, & dicite ei: Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te fa
cio pascha cum Discipulis meis. Et fecerunt Discipuli sicut constituit illis
IESVS, & parauerũt pascha. Vespere autem facto, discumbebat cũ duo- C Mar.14.b
decim Discipulis suis. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus Luc.22.b
vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperũt singuli dicere: Nũ- Ioan.13.b
quid ego sum domine? At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum
in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est Psal.40.c
de illo: Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur: bonũ erat ei,
si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, di-
xit: Nunquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Cœnantibus autem eis, ac- 1.Cor.11.e
cepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit: deditque discipulis suis, & ait:
Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicẽ gratias egit,
& dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui te- D
stamẽti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem
vobis, non bibam a modo de hoc genimine vitis vsque ad diem illum cum il-
lud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. Et hymno dicto, exierunt Mar.14.c
in montem Oliueti. Tunc dicit illis IESVS: Omnes vos scandalum patie Luc.22.d
mini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & disper- Iohan.18.a
gentur oues gregis. Postquàm autem resurrexero, præcedam vos in Galilæã. Iohan.16.g
Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego Zac.13.e
nunquàm scandalizabor. Ait illi IESVS: Amen dico tibi, quia in hac no- Mar.14.c & 16.b
cte antequàm gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiam si oportue- Mar.14.c Luc.22.c
rit me mori tecum, nõ te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Tũc Ioan.13.d

Mar.14.d venit IESVS cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit Di-
Luc.22.d scipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro &
E duobus filijs Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse. Tunc ait illis: Tri-
stis est anima mea vsque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum. Et
progressus pusillum, procidit in faciem suam orans, & dicens: Pater mi, si
possibile est, transeat a me calix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed
sicut tu. Et venit ad Discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit
Petro: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt
non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem
infirma. Iterum secundo abijt, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest
hic calix transire, nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et uenit, & iterum inue
nit eos dormientes; erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum
abijt, & orauit tertio, eundem sermonem dicens. Tunc uenit ad Discipulos
suos, & dicit illis: Dormite iam & requiescite. Ecce appropinquauit hora, &
filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropin
quauit qui me tradet.

Mar.14.e Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba
Luc.22.e multa cum gladijs & fustibus, missi a principibus sacerdotum & senioribus
Ioan.18.a populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quecunque oscu-
F latus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad IESVM, dixit:
Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi IESVS: Amice, ad quid ve-
nisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt
eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum IESV, extendens manum, exemit
gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auricu
Gen.9.a lam eius. Tunc ait illi IESVS: Conuerte gladium tuum in locum suum,
Apo.13.c omnes enim qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. An putas quia non pos-
sum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim le-
Isa.53.c giones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturæ quia sic oportet
fieri? In illa hora dixit IESVS turbis: Tanquàm ad latronem existis cum
gladijs & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in
templo, & non me tenuistis. Hoc autem totum factum est, vt adimplerentur
Thre.4.d scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. At illi te-
Mar.14.f nentes IESVM, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, vbi scribæ
Luc.22.f
Ioan.18.c & seniores conuenerant. Petrus autem sequebatur eum à longe, vsque in atriũ
principis sacerdotum. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris, vt videret fi-
nem. Principes autem sacerdotum & omne concilium quærebant falsum
G testimonium contra IESVM, vt eum morti traderent, & non inuene-
Io.2.d runt, cum multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerunt duo falsi
testes, & dixerunt: Hic dixit, Possum destruere templum Dei, & post tri-
duum reædificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi. Nihil respon-
des ad ea quæ isti aduersum te testificantur? IESVS autem tacebat. Et prin-
ceps sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es
CHRISTVS filius Dei. Dicit illi IESVS: Tu dixisti: veruntamen di
co vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, et
venientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimẽta sua,
dicens: Blasphemauit; qd adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphe-

mis:quid vobis videtur? At illi respondentes,dixerunt: Reus est mortis. Tūc Esa.50.e
expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt: alij autem palmas in fa
ciem eius dederunt,dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percus-
sit? Petrus verò sedebat foris in atrio, & accessit ad eum vna ancilla, dicens:
Et tu cum I E S V Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus,dicens. Ne- Mar.14.g
scio quid dicis. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla,& ait his q Luc.22.f
erant ibi:& hic erat cum I E S V Nazareno. Et iterum negauit cum iuramē Ioan.18.c
to,Quia non noui hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, et di Mar.14.g
xerunt Petro : Verè & tu ex illis es:nam & loquela tua manifestum te facit. Lu.22.f.g
Tunc cœpit detestari & iurare,quia non nouisset hominem. Et continuo gal Iohan.18.c
lus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi I E S V qui dixerat illi. Prius
quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amare.

Iudas se suspendit, & Christus condemnatus Crucifigitur, & sepelitur. Cap. XXVII.

A
MAne autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum Mar.15.a
& seniores populi aduersus I E S V M, vt eum morti traderent. Luc.23.a
Et vinctum adduxerunt eum,& tradiderūt Pontio Pilato præsidi. Iohan.18.e
Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia du-
ctus,retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens,
Peccaui tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu vide-
ris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit. Act.1.e
Principes autem sacerdotum acceptis argenteis,dixerunt: Non licet eos mit-
tere in corbanam, quia precium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt
ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est
ager ille aceldema,hoc est,ager sanguinis, vsque in hodiernum diem. Tunc
impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam,dicentem: Et ac- Zac.11.e
ceperunt triginta argenteos precium appreciati quem appreciauerunt à filijs B
Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus.
I E S V S autem stetit ante præsidem, & interrogauit eum præses dicens:
Tu es rex Iudeorum? Dicit illi I E S V S: Tu dicis. Et cum accusaretur à Mar.15.a
principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pila- Luc.23.a
tus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad Ioan.18.f
vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer. Per diem autem so-
lennem consueuerat præses populo dimittere vnum vinctum quem voluis-
sent, habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barrabas. Con-
gregatis ergo illis,dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barrabam, C
an I E S V M qui dicitur Christus? Sciebat enim quòd per inuidiam tradi-
dissent eum. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius,dicens:
Nihil tibi & iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.
Principes autem sacerdotum & seniores, persuaserunt populo vt peterent
Barrabam, I E S V M verò perderent. Respondens autem præses, ait
illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barrabam. Di-
xit illis Pilatus, Quid igitur faciam de I E S V qui dicitur Christus? Di- Mar.15.b
cunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi ma- Luc.23.b
gis clamabant,dicentes: Crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil pro- Io.19.g
ficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua lauit manus coram populo, &.19.c
dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis. Et respondens

D vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.
Tunc dimisit illis Barrabam: I E S V M autem flagellatum tradidit eis,
Mar.15.b vt Crucifigeretur. Tunc milites præsidis suscipientes I E S V M in præto-
Ioan.19.a rio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem: & exuentes eum, clamydē
coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de spinis, posuerunt su-
per caput eius, & arundinem in dextera eius: & genuflexo ante eum illude-
bant ei, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arun-
dinem, & percutiebant caput eius. Et postquàm illuserunt ei, exuerunt eum
Mar.15.d clamydem, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum vt Crucifi
Luc.23.d gerent. Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonē,
Mar.15.b hunc angariauerunt vt tolleret Crucem eius. Et venerunt in locum qui dici-
Luc.23.d tur Golgotha, quod est Caluariæ locus. Et dederunt ei vinum bibere cum fel
Io.19.d le mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquàm autem Crucifixe-
Mar.15.b runt eum, diuiserunt uestimenta eius sortem mittentes: vt impleretur quod
Luc.23.e dictum est per prophetam dicentem: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & su-
Ioan.19.d per vestem meam miserunt sortem. Et sedentes seruabant eum. Et imposue
Psal.21.c runt super caput eius causam ipsius scriptam: Hic est I E S V S rex Iudæo-
E rum. Tunc Crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus a dextris, & vnus a
sinistris. Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, &
Ioan.2.d dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas, salua
temetipsum: si filius Dei es descende de Cruce. Similiter & principes sacer-
dotum illudentes cum scribis & senioribus, dicebant: Alios saluos fecit, seip-
Sap.2.d sum non potest saluum facere: si rex Israel est, descendat nunc de Cruce, &
Sap.2.c credimus ei: confidit in Deo, liberet nunc eum si vult: dixit enim. Quia filius
Dei sum. Idipsum autem & latrones qui Crucifixi erant cum eo, impropera
bant ei. A sexta autem hora, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsq;
F ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit I E S V S voce magna,
dicēs: Eli, eli, lāma azabatani? Hoc est, Deus meus, Deus meus vt quid dereli
quisti me? Quidam autem illic stantes & audientes, dicebant: Eliam vocat
iste. Et continuo currens vnus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto, &
imposuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri vero dicebant: Sine, videamus
an veniat Elias liberans eum. I E S V S autem iterum clamans voce ma-
gna emisit spiritum. Et ecce velum templi scissum est in duas partes, a sum-
mo vsque deorsum: & terra mota est, & petræ scissæ sunt: & monumenta
aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et
exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciui-
tatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant custo-
G dientes I E S V M, uiso terræmotu & his que fiebant, timuerunt ualde di-
centes: Vere filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ
secutæ erant I E S V M a Galilæa, ministrātes ei, inter quas erat Maria Ma
gdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Cū
Mar.15.d autem sero factū esset, uenit quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Io-
Luc.23.g seph, qui & ipse discipulus erat I E S V: hic accessit ad Pilatum, & petijt cor
Io.19.g pus I E S V. Tūc Pilatus iussit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioseph in-
uoluit illud in sindone munda, & posuit illud in monumento suo nouo, quod
exciderat in petra. Et aduoluit saxum magnum ad ostiū monumēti, & abijt.

Erat

Erat autem ibi Maria Magdalene,& altera Maria,sedētes contra sepulchrū.
Altera autem die quę est post parasceuen conuenerunt principes sacerdotum
& Pharisęi ad Pilatum,dicentes,Domine recordati sumus quia seductor il-
le dixit adhuc viuens,Post tres dies resurgam.Iube ergo custodiri sepulchrū
vsq; in diem tertium,ne forte veniant discipuli eius & furētur eum et dicant
plebi,Surrexit a mortuis & erit nouissimus error peior priore.Ait illis Pila-
tus Habetis custodiam:ite,custodite sicut scitis.Illi autem abeuntes, munie-
runt sepulchrum,signantes lapidem cum custodibus.

Angelus nunciat Christi resurrectionem, Cap. XXVIII.

VEspere autem sabbati quæ lucescit in prima sabbati,uenit Maria Ma A Mar.16.a
gdalene,& altera Maria videre sepulchrum. Et ecce terræmotus fa- Io.20.c
ctus est magnus:angelus enim domini descēdit de cęlo,et accedens,re
uoluit lapidem,et sedebat super eum,erat autem aspectus eius,sicut fulgur,&
vestimētum eius,sicut nix.Præ timore autem eius,exterriti sunt custodes,&
facti sunt velut mortui.Respondens autem angelus dixit mulieribus : Nolite
timere vos:scio enim quod IESVM qui crucifixus est,quęritis: nō est hic B
surrexit enim,sicut dixit:venite,& videte locum,vbi positus erat dominus.
Et cito euntes,dicite discipulis eius quia surrexit,& ecce præcedet vos in Ga
lilæam:ibi eum videbitis:ecce prædixi vobis.Et exierunt cito de monumen-
to cum timore et gaudio magno,currentes nunciare discipulis eius.Ecce IE-
SVS occurrit illis,dicens:Auete.Illę autem accesserunt, & tenuerunt pedes
eius,& adorauerunt eum,Tunc ait illis IESVS:Nolite timere, ite, nunciate
fratribus meis vt eant in Galilęam,ibi me videbunt.Quę cum abijssent,ec- C
ce quidam de custodibus uenerunt in ciuitatem,et nunciauerunt principibus
sacerdotum omnia quæ facta fuerant.Et congregati cum senioribus, consilio
accepto,pecuniam copiosam dederunt militibus,dicentes: Dicite: quia disci-
puli eius nocte venerunt,et furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc au
ditum fuerit a præside,nos suadebimus eis,& securos vos faciemus.At illi ac D
cepta pecunia,fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud
apud Iudęos,vsq; in hodiernum diem.Vndecim autem discipuli abierunt in
Galilæam,in montem,vbi constituerat illis IESVS. Et videntes eum ado
rauerunt,quidam autem dubitauerunt.Et accedens IESVS locutus est eis,
dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra : euntes ergo docete Mar.16.a
omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti,do-
centes eos seruare omnia quęcunq; mandaui vobis,et ecce ego uobiscum sum
omnibus diebus,vsq; ad consummationem seculi.

Euangelij secundum Matthæum,finis.

HIERONYMVS IN CATALOGO scriptorum Ecclesiasticorum.

MArcus discipulus & interpres Petri , iuxta quod Petrum refe-
rentem audierat rogatus Romæ a fratribus, breue scripsit euange-
lium.Quod cum Petrus audisset,probauit,& ecclesię legendū sua
autoritate edidit,sicut Clemēs in sexto hypotyposeō libro scribit. Et Papias

Hierosolymitanus episcopus, meminit huius Marci: & Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis, figuraliter Romam significans, Salutat vos quæ in Babylone coelecta, & Marcus filius meus. Assumpto itaque euangelio quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ CHRISTVM annuncians, constituit ecclesiam, tantę doctrinę & vitę continentia, vt omnes sectatores CHRISTI ad exemplū sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit: & quomodo Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia, sic ille, quod Alexandrię sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autem octauo Neronis anno, & sepultus Alexandrię, succedente sibi Aniano.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM

secundum Marcum.

Baptizatur Iesus, tentatur, vocat discipulos & curat dæmoniacos, atque infirmos. Cap. I.

A INITIVM euangelij IESV Christi filij Dei.
Mat.3 a Luc.3 a Mal.3 a Isa.40 a Ioan.1 c Sicut scriptum est in Isaia propheta. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuā ante te, Vox clamantis in deserto, Parate viam domini rectas facite semitas eius fuit Ioannes in deserto baptizans, & prędicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudęę regio & Hierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab
Mat.3 c illo in Iordanis flumine confitentes peccata sua. Et erat Ioannes vestitus pilis Cameli, & zona pelicea circa lumbos eius, et locustas et mel syluestre edebat. Et prædicabat, dicens: Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizaui uos aqua, ille vero baptizabit vos spiritu sancto. Et factum est, in diebus illis venit IESVS a Nazareth Galilææ, & baptizatus est a Ioanne in Iordane. Et statim
Mat.3 c Luc.3 c Ioan.1 d Matth.3 d Luc.3 d
B ascendens de aqua, uidit cœlos apertos, et spiritum sanctum tanquā colūbam descendentem & manentē in ipso. Et uox facta est de cœlis. Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Et statim spiritus expulit eum in desertum. Et erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur a satana, eratque cum bestijs. Et angeli ministrabant illi. Postquam autē traditus est Ioannes, venit IESVS in Galilęam, prædicans euāgelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite euangelio. Et præteriens secus mare Galilęæ, vidit Simonem & Andream fratrem eius, mittentes retia in mare (erāt enim piscatores) & dixit eis IESVS: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum. Et progressus inde pusillū, vidit Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem eius, & ipsos componentes retia in naui, & statim vocauit illos. Et relicto patre suo Zebedęo in naui cum
Mat.4 a Luc.4 a
Mat.4 b Luc.4 c Ioan.4 f Mat.4 c Luc.5 a

mercenarijs,secuti sunt eum. Et ingrediuntur Capharnaũ,& statim sabbatis C
ingressus in synagogam,docebat eos. Et stupebant super doctrina eius:erat Matth.4 b
enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ. Et erat in sy Luc.4 e
nagoga eorum homo in spiritu immundo,& exclamauit,dicens: Quid nobis Mat. 7 d
& tibi IESV Nazarene venisti perdere nos? scio quòd sis sanctus Dei. Et Luc.4 e
comminatus est ei IESVS, dicens: Obmutesce, & exi de homine. Et di-
scerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna,exijt ab eo. Et
mirati sunt omnes,ita vt conquirerent inter se,dicentes. Quidnam est hoc?
quænam doctrina hęc noua, quia potestate spiritibus immundis imperat,&
obediunt ei? Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ. Et Matth. 8 b
protinus egredientes de synagoga venerunt in domum Simonis & Andreæ Luc.4 f
cum Iacobo & Ioanne. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans, &
statim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius, &
continuo dimisit eam febris,& ministrabat eis. Vespere autem facto,cum oc
cidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes:
& erat omnis ciuitas congregata ad ianuã. Et curauit multos qui vexabantur
varijs langoribus,& dæmonia multa ejciebat,& nõ sinebat ea loqui,quoniã
sciebant eũ. Et diliculo valde surgens,egressus abijt in desertũ locũ:ibiq; ora- D
bat. Et prosecutus est eum Simon,et qui cum illo erant. Et cũ inuenissent eũ,
dixerunt ei: Quia omnes quęrunt te. Et ait illis: Eamus in proximos vicos
& ciuitates,vt & ibi prædicẽ:ad hoc enim veni. Et erat prędicans in synago
gis eorum, in omni Galilæa, & dæmonia ejciens. Et venit ad eum lepro- Matth.8 a
sus deprecans eum,& genu flexo,dicit. Si uis,potes me mundare. IESVS au Luc.5 c
tem misertus eius, extendit manũ suam,& tangens eum,ait illi, Volo, Mun-
dare. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra,& mundatus est. Et commi
natus est ei, statimq; eiecit illum,& dicit ei: Vide nemini dixeris,sed vade, Leui.14 a
ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ pręcepit
Moyses in testimoniũ illis. Et egressus cœpit prædicare & diffamare sermo-
nem, ita ut iam non posset manifeste introire in ciuitatem,sed foris in deser- Luc.4 g
tis locis esse,& conueniebant ad eum vndique.

Sanat Iesus paralyticum,uocat Matthæum,& excusat discipulos. Cap. II.

ET iterũm intrauit Capharnaũ post dies octo,& auditum est q in do- A
mo esset, & confestim conuenerunt multi, ita vt non caperent neque Matt.9 a
ad ianuam,& loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferẽtes pa- Luc.5 d
ralyticum,qui a quatuor portabatur. Et cum non possent offerre eũ illi præ
turba, nudauerunt tectum vbi erat, & patefacientes submiserunt grabatum
in quo paralyticus iacebat. Cum autẽ vidisset IESVS fidem illorum,ait pa
ralytico: Fili,dimittuntur tibi peccata tua. Erat autem illic quidam de Scri-
bis sedentes,& cogitantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur? blasphe-
mat. Quis potest dimittere peccata,nisi solus Deus? Quo statim cognito IE-
SVS spiritu suo,quia sic cogitarent intra se,dixit illis: Quid ista cogitatis
in cordibus vestris? Quid est facilius,dicere paralytico: Dimittuntur tibi pec
cata,an dicere: Surge,tolle grabatũ tuum & ambula? Vt autem sciatis,quia
filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Ait Paralytico.
tibi dico surge,tolle grabatum tuum,& vade in domum tuam. Et statim sur
rexit ille,& sublato grabato, abiit inde coram omnibus, ita vt mirarentur

C omnes,& honorificarent Deum,dicentes: Quia nunquam sic vidimus. Et
Matt.9 a egressus est rursus ad mare: omnisq; turba veniebat ad eum, & docebat eos.
Luc.5 f Et cum preteriret,vidit Leui Alphei sedentem ad telonium,& ait illi: Seque
re me. Et surgens secutus est eum. Et factum est cum accumberet in domo il-
lius,multi publicani & peccatores simul discumbebant cum IESV et disci
pulis eius:erant enim multi qui & sequebant eū. Et Scribæ & Pharisæi vide
1.Timo.1 c tes,quia manducaret cū publicanis & peccatoribus,dixerunt discipulis eius:
Matt.9 b Quare cum publicanis & peccatoribus,manducat & bibit magister vester?
Luc.5 f g Hoc audito,IESVS ait illis:Non necesse habent sani medico,sed qui male
habent:non enim veni uocare iustos,sed peccatores. Et erant discipuli Ioan-
nis & Phariseorū ieiunantes,& veniunt,et dicunt illi. Quare discipuli Ioan
nis & Pharisæorum ieiunant,tui autem discipuli non ieiunant? Et ait illis Ie-
sus: Nunquid possunt filij nuptiarum quandiu sponsus cum illis est ieiunare?
quanto tempore habent secum sponsum,non possunt ieiunare. Venient autē
dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo
assumentum panni rudis assuit vestimento veteri:alioquin aufert supplemē
tum nouum a veteri, & maior scissura fit. Et nemo mittit vinum nouum in
vtres veteres,alioquin dirumpet vinum vtres,& vinum effundetur,et vtres
Matt.12 a peribunt: sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet. Et factum est ite-
Luc.6 a rum, cum sabbatis ambularet per sata, & discipuli eius cœperunt progredi
& vellere spicas. Pharisæi autem dicebant ei: Ecce quid faciunt discipuli
tui sabbatis quod non licet? Et ait illis: Nunquam legistis quid fecerit Dauid,
quando necessitatem habuit, & esurijt ipse, & qui cum eo erant? quomo-
1.reg.21 b do introiuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes pro
positionis manducauit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus,
& dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem
factum est, & non homo propter sabbatum. Itaque dominus est filius ho-
minis,etiam sabbati.

Sanat Christus manum aridam,& prædicat turbis & discipulos instituit. Cap. III.

A ET introiuit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manū ari
Matt.12 a dam: Et obseruabant eum si sabbatis curaret,vt accusarent illum. Et
Luc.6 b ait homini habenti manum aridam. Surge in medium. Et dicit eis: Li
cet sabbatis benefacere,an malefacere? animam saluā facere, an perdere? At illi ta-
cebant. Et circumspiciens eos cum ira,contristatus super cæcitate cordis eo-
rum:dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit,& restituta est manus
illi. Exeuntes autem Pharisęi, statim cum Herodianis consilium faciebant
aduersus eum quomodo eū perderent. Iesus autem cum discipulis suis secessit
ad mare,& multa turba a Galilæa & Iudęa secuta est eum,& ab Hierosoly-
mis & ab Idumæa & trans Iordanem:& qui circa Tyrum et Sidonem mul-
B titudo magna audientes quæ faciebat venerūt ad eū. Et dixit Iesus discipulis
suis vt nauicula sibi deseruiret propter turbam,ne comprimerent eum: mul-
tos enim sanabat,ita vt irruerent in eum, vt illum tangerent quotquot habe
bant plagas. Et spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei,& cla
mabant,dicentes: Tu es filius Dei: Et vehementer comminabatur eis ne ma
nifestarent illum.

Et ascendens in mōtem,vocauit ad se quos voluit ipse:& venerunt ad eū.

Et fecit

& fecit vt essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prędicare. Et dedit il- C
lis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia. Et imposuit Simo Mat.10 a
ni nomen Petrus: & Iacobum Zebedęi & Ioannem fratrem Iacobi, & im- Luc.6 b c
posuit eis nomina Boanerges, quod est, filii tonitrui: & Andream & Philip
pum & Bartholomæum & Matthæum & Thomam & Iacobum Alphæi
& Thaddeum et Simonem Cananęum & Iudam Iscarioten, qui & tradidit Marc.9 d
illum. Et veniunt ad dominum: & conuenit iterum turba, ita vt non pos- 11 b
sent neque panem manducare. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum, di- Luc.11 b
cebant enim: Quoniam in furorem versus est. Et scribę qui ab Hierosoly-
mis descenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet: & quia in principe
dæmoniorum ejicit dęmonia. Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis:
Quomodo potest Satanas Satanam ejicere? Et si regnum in se diuidatur, non
potest regnum illud stare. Et si domus super semetipsam dispartiatur, non D
potest domus illa stare. Et si Satanas consurrexit in semetipsum, dispartitus Matt.12 c
est, & non poterit stare, sed finē habet. Nemo potest vasa fortis ingressus in Luc.12 b
domū diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum eius diripiet. Amen
dico uobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata & blasphe
mię quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctū,
non habebit remissionem in æternum, sed reus erit ęterni delicti, quoniam
dicebant, Spiritum immundum habet. Et veniunt mater eius & fratres, & Matt.12 d
foris stantes, miserunt ad eum vocantes eum. Et sedebat circa eum turba, & Luc.8 c
dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et respondens eis,
ait: Quæ est mater mea & fratres mei? Et circunspiciens eos qui in circumitu
eius sedebant, ait: Ecce mater mea & fratres mei: qui enim fecerit voluntatē
Dei: hic frater meus & soror mea & mater est.

Parabolis eloquitur de semine, grano synapis, & eximit suos e periculis maris. Cap. IIII.

ET, iterum cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum turba mul A
ta, ita vt nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa ma- Matt.13 a
re super terram erat: & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis Luc.8 a
in doctrina sua. Audite, Ecce exijt seminans ad seminandū, & dum seminat,
aliud cecidit circa uiam, & venerūt uolucres cœli & comederunt illud: Aliud
vero cecidit super petrosa ubi non habuit terrā multam, & statim exortum
est, quoniam non habebat altitudinem terræ, & quando exortus est sol, ex ę-
stuauit, & eo quòd non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas,
& ascenderunt spinę & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud ce
cidit in terrā bonā, & dabat fructum ascendentē et crescentem afferebat vnū
trigesimum, et unum sexagesimum, et vnum centesimum. Et dicebat: Qui B
habet aures audiendi, audiat. Et cum esset singularis, interrogauerūt eum hi
qui cum eo erant duodecim parabolam, Et dicebat eis: Vobis datum est nos-
se mysteriū regni dei: illis autem qui foris sunt in parabolis omnia fiunt, vt Isa.6 c
uidentes uideāt, et nō uideant, et audientes audiant: et non intelligant, ne quā Matt.13 b
do conuertanē et dimittātur eis peccata. Et ait illis: Nescitis parabolam hāc? Luc.8 b
et quomodo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat, uerbum seminat. Ioan.12 f Act.28 f
Hi autem sunt qui circa viā, vbi seminatē verbū, et cum audierint, confestim Ro.11 b
venit Satanas et aufert verbū quod seminatū est in cordibus eorū. Et hi sunt

C similiter qui super petrosa seminantur, qui cum audierint verbum, statim cũ gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in se, sed temporales sunt: dein de orta tribulatione vel persecutione propter verbum, confestim scandalizan tur, Et alij sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui verbum audiunt, & ærũ mnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeun tes suffocant verbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bo nam seminati sunt: qui audiunt verbum & suscipiunt, & fructificant, vnum

Matt. 5 b trigesimum, vnum sexagesimum: et unum centesimum. Et dicebat illis: Nun

Luc. 8 c quid venit lucerna vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne vt super can

& 11 e delabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum, quod non manifeste

Mat. 10 c

Luc. 8 c tur: nec factum est occultum, quod non veniat in palam. Si quis habet aures

Mat. 7 a audiendi, audiat? Et dicebat illis: Videte quid audiatis: In qua mensura mensi

Luc. 6 f fueritis, remetietur vobis: Qui enim habet, dabitur illi: et qui non habet etiã

Mat. 13 b

& 25 c quod habet auferetur ab eo. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum

Luc. 8 a si homo iaciat sementem in terra, & dormiat & exurgat nocte et die, et semẽ

& 9 d germinet et increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primũ her bam deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cũ ex se produxe rit fructus, statim mittit falcem, quoniã adest messis. Et dicebat: Cui assimila

D

Matt. 13 e bimus regnũ Dei? aut cui parabolę comparabimus illud Sicut granũ sinapis

Luc. 13 d quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quę sunt in terra: & cum natum fuerit ascendit in arborem, et fit maius omnibus oleri bus, & facit ramos magnos, ita vt possint sub vmbra eius aues cęli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum prout poterant audire: si ne parabola autem non loquebatur eis, seorsum autẽ, discipulis disserebat om

Mat. 8 c nia. Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra: Et dimit

Luc. 8 d tentes turbam, assumunt eum ita vt erat in naui, & alię naues erant cum illo Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt imple retur nauis. Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi: Magister non ad te pertinet, quia perimus? Et exurgens, commina tus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, et dicebant ad alterutrum: Quis putas est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

Christus dæmoniacũ & sanguini fluxum sanat, & puellam suscitat. Cap. V.

A

Matt. 8 d ET venerunt trans fretum maris, in regionem Gerasenorum. Et exeun

Luc. 9 d ti ei de naui, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immun do, qui domicilium habebat in monumentis, & neq; catenis iam quis quam poterat eum ligare: quoniam sepe compedibus et catenis vinctus, diru pisset catenas et compedes comminuisset: et nemo poterat eũ domare, & sem per die ac nocte in monumentis et in montibus erat, clamans et concidens se lapidibus. Videns autem IESVM a longe, cucurrit et adorauit eum, et cla mans uoce magna dixit: Quid mihi et tibi IESV fili Dei altissimi? adiuro te per Deum ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab ho mine isto. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montẽ grex porcorum magnus, pascẽs

in agris. Et deprecabant eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos B
introeamus. Et concessit eis statim IESVS. Et exeuntes spiritus immũdi,
introierũt in porcos, & magno impetu grex pręcipitatus est in mare, ad duo
milia, & suffocati sunt in mare. Qui autẽ pascebãt eos, fugerunt, & nuncia-
uerũt in ciuitatẽ & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum, & vene
runt ad Iesum, & uident illũ qui a dæmonio vexabať, sedentẽ, vestitum, &
sanæ mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum
esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperũt eum vt di-
scederet de finibus eorum. Cũq; ascenderet nauim, cœpit illum deprecari qui
a dęmonio uexatus fuerat vt esset cum illo, & non admisit eũ, sed ait illi: Va-
de in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fecerit, &
misertus sit tui. Et abiit, & cœpit pr̨edicare in Decapoli quanta sibi fecisset
IESVS, & omnes mirabantur. Et cum transcendisset IESVS in naui Matth. 9 c
rursum transfretum, & conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et Luc. 8 f
venit quidã de archisynagogis nomine Iairus, & uidẽs eũ, procidit ad pedes
eius, & deprecabať eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, C
Veni, impone manũ tuã super eã, vt salua sit & viuat. Et abiit cum illo, et se
quebať eum turba multa, & cõprimebãt eum. Et mulier quæ erat in proflu-
uio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa a compluribus medi
cis, et erogauerat omnia sua, nec quicquã profecerat, sed magis deterius habe
bat: cumq; audisset de IESV, venit in turba retro, & tetigit vestimentum
eius: dicebat enim, Quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. Et confe-
stim siccatus est fons sanguinis eius, et sensit corpore quia sanata esset a pla-
ga. Et statim IESVS in semetipso cognoscens uirtutem quæ exierat de il-
lo, conuersus ad turbã aiebat: Quis tetigit uestimenta mea? Et dicebant ei di-
scipuli sui. Vides turbã cõprimentẽ te, et dicis: Quis me tetigit? Et circunspi-
ciebat videre eã quæ hoc fecerat. Mulier uero timens & tremens, sciens quod
factum esset in se, venit & procidit ante eum, et dixit ei omnẽ veritatẽ. Ille
autẽ dixit ei: Filia, fides tua te saluam fecit vade in pace, et esto sana a plaga D
tua. Adhuc eo loquente veniunt nuncii ab archisynagogo, dicentes: Quia
filia tua mortua est, quid vltra vexas magistrum Iesus autem audito verbo
quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere, tantumodo crede. Et non ad
misit quenquam se sequi, nisi Petrum et Iacobum et Ioannem fratrem Iaco
bi. Et veniunt in domum archisynagogi, et uidit tumultum, et flentes, et eiu
lantes multum. Et ingressus ait illis. Quid turbamini et ploratis? puella non
est mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse vero eiectis omnibus assu-
mit patrem et matrem puellæ, et qui secum erant, et ingrediuntur vbi puel-
la erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi. Talitha cumi, quod est inter-
pretatum: Puella (tibi dico) surge. Et confestim surrexit puella, et ambula-
bat, erat autem annorum duodecim. Et obstupuerunt stupore magno. Et
præcepit illis vehementer vt nemo id sciret: et iussit dari illi manducare.

Christus a suis contemptus, propter uirtutes pro Ioanne decollato habetur. Cap. VI.

ET egressus inde, abiit in patriam suam, et sequebantur eum discipuli A
sui. Et facto sabbato, cœpit in synagoga docere, et multi audientes ad Matt. 13 g Luc. 4 c
mirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic hęc omnia? et quæ est Ioan. 4 f

B sapientia quę data est illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. & dicebat illis IESVS: Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos, impositis manibus, curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circumibat castella in circuitu, docens. Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spi-

Matt. 10 a, Luc. 9 a rituum immũdorum. Et pręcepit eis ne quid tollerent in via nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs, sed calceatos sandaliis, & & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in

Act. 13 g domum illic manete donec exeatis inde: & quicunque non receperint vos,

C nec audierint exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Et exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dęmonia

Matt. 14 a, Luc. 9 a multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ęgros, & sanabantur. Et audiuit rex Herodes, manifestum enim factum est nomen eius, & dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexerit a mortuis: & propterea uirtutes operantur in illo. Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decolla

Matt. 14 a, Luc. 5 d ui Ioannem, hic a mortuis resurrexit. Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, ac vinxit, eum in carcere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Ioãnes Herodi: Non licet tibi habe-

D re uxorem fratris tui. Herodias autẽ insidiabatur illi, & volebat occidere eũ, nec poterat. Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum uirum iustum & sanctum, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnã fecit principibus & tribunis & primis Galilęę. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi simulque recumbentibus, rex ait puellę Pete a me quod uis, & dabo tibi, & iurauit illi, Quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cũ exisset, dixit matri suę: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannes Baptistę. Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex. Propter iusiurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare, sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco: & decollauit eum in carcere. Et attulit caput

E eius in disco: & dedit illud puellę, & puella dedit matri suę. Quo audito, discipuli eius venerunt & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumẽto. Et conuenientes apostoli ad IESVM, renunciauerunt ei omnia quę egerãt

Matt. 14 a, Luc. 9 b & docuerant. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant. Et ascendentes in nauim, abierunt in desertum locũ seorsum. Et uiderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & pręuenerunt eos. Et exiens, vidit turbam multam IESVS, & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habentes

Matt. 9 d pastorem, et cœpit illos docere multa. Et cũ iam hora multa fieret, accesserũt, discipuli eius, dicentes: Desertus est locus hic, & iam hora præterit, dimitte

illos,ut exeuntes in proximas villas & uicos emant sibi cibos: quos mandu F
cent. Et respondens ait illis: Date illis manducare. Et dixerunt ei: Euntes ema Matt. 14 b
mus ducentis denariis panes & dabimus illis mãducare. Et dicit eis: Quot pa Luc. 9 b
nes habetis? ite & videte. Et cum cognouissent, dicunt: Quinque, & duos pi Ioan. 6 a
sces. Et præcepit illis vt accũbere facerent omnes secundum cõtubernia super
viride foenũ. Et discubuerũt in partes, per centenos & quinquagenos. Et ac-
ceptis quinq; panibus & duobus piscibus, intuens in coelũ benedixit, & fre-
git panes, & dedit discipulis suis vt ponerent ante eos, & duos pisces diuisit
omnibus. Et manducauerunt omnes saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fra
gmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autẽ qui man-
ducauerunt, quinq; millia virorum. Et statim coegit discipulos suos ascẽdere Matt. 14 c
nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret Ioan. 6 b
populum. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cum sero esset,
erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et videns eos laborantes in re
migando (erat enim ventus cõtrarius eis) & circa quartam vigiliã noctis ve G
nit ad eos ambulans supra mare, & uolebat præterire eos. At illi vt uiderunt
eum ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse, & exclamauerũt.
Omnes enim viderunt eum, et cõturbati sunt. Et statim locutus est cum eis,
& dicit eis: Cõfidite: ego sum nolite timere: Et ascẽdit ad illos nauim, et cessa
uit ventus. Et plus magis intra se stupebant: nõ enim intellexerunt de pani-
bus, erat enim cor eorũ obcæcatum. Et cum transfretassent venerunt in terrã Matt. 14 a
Genesareth, & applicuerunt. Cunq; egressi essent de naui, continuo cognoue
runt eum, & percurrentes uniuersam regionem illã, cœperunt in grabatis eos
qui se male habebant circum ferre vbi audiebant eum esse. Et quocunque in
troibat in vicos vel in uillas aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, et de
precabantur eum ut vel fimbriam vestimenti eius tangerẽt, et quotquot tan
gebant eum salui fiebant.

Exeuntia de corde coinquinant hominem, item curatio dæmoniaca & muti. Cap. VII

ET conueniunt ad eum Pharisæi et quidam de Scribis, veniẽtes ab Hie A
rosolymis. Et cum uidissent quosdam ex discipulis eius et cõmunibus Matt. 15 a
manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Pharisæi
enim et omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus non manducant tenentes tra
ditionem seniorum, et a foro, nisi baptizent, nõ comedunt: et alia multa sunt,
quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicũ et urceorũ, et æramentorum
et lectorũ. Et interrogabant eum Pharisæi et Scribæ, Quare discipuli tui non
ambulant iuxta traditionem seniorũ, sed communibus manibus manducant
panẽ? At ille respondẽs, dixit eis: Bene prophetauit Isaias de vobis hypocri- Isa. 29 d
tis, sicut scriptũ est: Populus hic, labiis me honorat, cor autem eorum, longe
est a me: in vanum autẽ me colunt, docentes doctrinas et præcepta hominũ.
Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum, baptisma
vrceorum et calicum, et alia similia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene
irritum fecistis præceptum Dei: vt traditionem vestrã seruetis. Moyses enim exo. 20 c
dixit: Honora patrem tuum et matrem tuam, et Qui maledixerit patri vel deut. 5 b
matri morte moriatur: Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri vel matri, Eph. 6 a
Corban, quod est donum, quodcunque ex me, tibi profuerit, et ultra non di- exod. 21 c
mittitis eum quicquã facere patri suo aut matri, rescindentes verbũ Dei per leu. 20 b prou. 20 c

C traditionem uestram quam tradidistis. Et similia huiusmodi multa facitis. Et
Mat 15 b aduocans iterũ turbã, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. Nihil est
extra hominẽ introiens in eum, quod possit eũ coinquinare: sed quę de homi
ne procedunt, illa sunt quæ * cõmunicant hominẽ. Si quis habet aures andien
* coinquinant. di, audiat. Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli
eius parabolã. Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis quia
* coinquinare omne extrinsecus introiens in hominẽ, non potest eũ * cõmunicare, quia non
intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgãs oẽs escas?
Dicebat autem quoniã quę de homine exeunt, illa * cõmunicant hominem.
* coinquinant. Ab intus enim de corde hominũ malæ cogitationes procedunt, adulteria, for
nicationes, homicidia, furta auaritiæ, nequitię, dolus, impudicitiæ, oculus ma
Matt. 15 c lus, blasphemia superbia stultitia. Omnia hæc mala ab intus procedunt, * &
* Coinquinant communicant hominem. Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidonis, & in
gressus domum neminem voluit scire, & non potuit latere. Mulier enim sta
tim vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, intrauit & pro
D cidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis. Syrophœnissa genere. Et roga
bat eum ut dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi: Sine prius saturari
filios non est enim bonum sumere panem filiorũ, & mittere canibus. At illa
respondit, & dicit illi: Vtique domine: nam & catelli comedunt sub mensa de
micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem, vade, exiit dæmonium
a filia tua. Et cum abiisset domum, inuenit puellam iacentem supra lectum,
& dæmonium exiisse.

Matt. 15 c Et iterũ exiens de finibus Tyri, venit ꝑ Sidonẽ ad mare Galilæę inter me
dios fines Decapoleos. Et adducũt ei surdũ et mutũ, et deprecabant eũ vt im
ponat illi manũ. Et apprehẽdẽs eũ de turba seorsum, misit digitos suos in au
riculas eius: & expuẽs tetigit linguã eius: & suspiciẽs in cœlũ, ingemuit, et ait
illi: Ephetа, quod est, adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius, et solutũ est
vinculũ linguæ eius, & loquebat recte. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quã
Gene. 1 d to autem eis pręcipiebat, tanto magis plus prędicabant, & eo amplius admi
Eccle. 39 c rabantur, dicentes: Bene omnia fecit audire, & mutos loqui.

Satiatur turba, & corripiuntur discipuli ob incredulitatem. Cap. VIII.

A IN diebus illis iterum cum turba multa esset, nec haberet quod manduca
Matt. 15 d rent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor super turbã quia ecce iã tri
duo sustinent me, nec habent quod manducent, et si dimisero eos ieiunos
in domum suam, deficient in uia: quidam enim ex eis de longe venerunt. Et
responderũt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic saturare panibus in so
litudine? Et interrogauit eos: quot panes habetis? Qui dixerũt: Septẽ. Et prę
cepit turbę discumbere super terrã. Et accipiens septẽ panes, gratias agẽs, fre
git, et dabat discipulis suis vt apponerent et apposuerunt turbę. Et habebant
pisciculos paucos, et ipse benedixit et iussit apponi et manducauerunt et satu
rati sunt, et sustulerunt quod superauerat dę fragmentis septem sportas. Erãt
Matt. 16 a autẽ qui manducauerunt quasi quatuor milia, et dimisit eos. Et statim ascen
Luc. 12 g dens nauim cum discipulis suis, uenit in partes Dalmanutha. Et exierũt Pha
risæi, et cœperunt conquirere cum eo, quęrentes ab illo signum de cœlo, ten
tantes eum. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quęrit?
Amen dico uobis, si dabitur generationi isti signum.

Et dimittentes eos, ascendit iterum nauim, & abijt trans fretum. Et obliti sunt panem sumere, & nisi unum panem non habebant secum in naui. Et B Matt.16 a
præcipiebat eis, dicens: Videte & cauete a fermento Pharisæorum, & fermẽto Herodis. Et cogitabat ad alterutrũ, dicẽtes: Quia panes nõ habemus. Quo cognito, ait illis Iesus. Quid cogitatis quia panes non habetis? nõdum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor uestrũ? oculos habentes non uidetis? & aures habentes non auditis? Nec recordamini quãdo quinque panes Ioan.6 b
fregi in quinque millia, & quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim: Quando & septem panes in quatuor millia, quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem Et dicebat eis: Quomodo nõdum intelligitis? Et ueniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum & expuens in oculos eius positis manibus suis, interrogauit eum si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores, ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cœpit uidere, & restitutus est, ita C
vt clare uideret omnia. Et misit illum in domum suã, dicens: Vade in domum Matt. 16 b Luc.9 c
tuã; & si in uico introieris, nemini dixeris. Et egressus est IESVS & discipuli eius in castella Cæsareæ Philippi, & in via interrogabat discipulos suos, dicentes eis: Quem me dicunt esse homines? Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alij Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. Tunc dicit illis: vos vero, quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es CHRISTVS. Et cõminatus est eis ne cui dicerent de illo. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari a senioribus D
& a summis sacerdotibus & scribis, & occidi, & post tres dies resurgere. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum. Qui conuersus & uidens discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quę sunt homi- Mat.16 d & 10 d
nũ. Et cõuocata turba cũ discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, dene- Luc.9 c
get semetipsum, & tollat crucem suã, & sequat me. Qui enim voluerit animã 14.f. 17 g
suam saluam facere, perdet eã, qui autem perdiderit animam propter me & Ioan. 12 d
euangelium, saluã faciet eam. Quid enim proderit homini, si lucretur mundũ totũ, & detrimentũ animæ suę faciat? Aut quid dabit homo commutationis Matt.10 d
pro anima sua? Qui enim me confusus fuerit, & verba mea in generatione Luc. 9 c 12 b
ista adultera, & peccatrice, & filius hominis confundetur eum cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.

Transfiguratur Iesus, prædicitur aduentus Eliæ, & dæmoniacus curatur. Cap. IX.

ET dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus A
qui non gustabũt mortem donec videant regnum Dei veniens in vir- Matt.16 d Luc.9 c
tute. Et post dies sex assumpsit IESVS Petrum & Iacobum & Matt.17 a
Ioannem, & ducit illos in montẽ excelsum seorsum solos, & trãsfiguratus est Luc.9 d
coram ipsis. Et vestimenta eius facta sunt splendentia & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Et apparuit illis B
Elias cum Moyse, & erant loquentes cum IESV. Et respondens Petrus ait IESV: Rabbi, bonum est nos hic esse, vt faciamus tria tabernacula, tibi vnũ, & Moysi unũ, & Elię vnũ. Nõ enim sciebat q̃d diceret: erãt enim timore exterriti. Et facta est nubes obũbrãs eos, & venit vox de nube, dicẽs: Hic

C est filius meus chariſſimus,audite illum.Et ſtatim circunſpicientes neminem
Mat.17.b amplius viderunt niſi I E S V M tantum, ſecum. Et deſcendentibus illis de
monte pręcepit illis ne cuiquam quod vidiſſent,narrarent,niſi cum filius ho
minis a mortuis reſurrexerit.Et verbum continuerunt apud ſe,conquirentes
mal.4 b quid eſſet Cum a mortuis reſurrexerit.Et interrogabant eum dicẽtes Quid er
go dicunt Phariſęi & Scribę, quia Eliam oportet venire primũ? Qui reſpõ
dens ait illis.Elias cum uenerit primo reſtituet omnia,et quomodo ſcriptum
Eſa:53 b eſt in filium hominis,vt multa patiatur & cõtemnatur.Sed dico vobis quia
& Elias venit,& fecerunt illi quęcunq; voluerunt, ſicut ſcriptum eſt de eo.
mal.4 b Mat.17 c Luc.9 e Et veniens ad diſcipulos ſuos,vidit turbam magnam circa eos,& Scribas cõ
quirentes cum illis.Et confeſtim omnis populus videns I E S V M,ſtupefa-
ctus eſt,& expauerunt,& accurrẽtes ſalutabant eũ.Et interrogauit eos:Quid
D inter vos conquiritis?Et reſpondẽs unus de turba,dixit:Magiſter,attuli filiũ
meum ad te habentem ſpiritum mutum qui ubicunq; eum apprehenderit,al
lidit illum,& ſpumat & ſtridet dentibus & areſcit:& dixi diſcipulis tuis, vt
eijcerent illum,& non potuerunt.Qui reſpondens eis,dixit:O generatio in-
credula,quamdiu apud vos ero?quamdiu vos patiar?afferte illum ad me. Et
attulerunt eum. Et cum uidiſſet eum,ſtatim ſpiritus conturbauit illum,& eli
ſus in terram volutabatur ſpumans.Et interrogauit patrem eius. Quantum
temporis eſt,ex quo ei hoc accidit?At ille ait:Ab infantia et frequẽter eum in
ignem et in aquam miſit ut eum perderet:ſed ſi quid potes,adiuua nos,miſer
tus noſtri.I E S V S autem ait illi:Si potes credere,omnia poſſibilia ſunt cre
E denti.Et cõtinuo exclamans pater pueri,cũ lachrymis aiebat:Credo domine
adiuua incredulitatẽ meã.Et cum uidiſſet I E S V S concurrentẽ turbã cõmi
natus eſt ſpiritui immũdo dicẽs illi:Surde & mute ſpiritus,ego pręcipio tibi
exi ab eo,& ãplius ne introeas in eũ.Et exclamãs et multũ diſcerpẽs eũ,exijt
ab eo,& factus eſt ſicut mortuus,ita vt multi dicerẽt:Quia mortuus eſt.I E-
S V S autẽ tenẽs manũ eius,eleuauit eum,& ſurrexit.Et cũ introiſſet in do-
mum,diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum Quare nos non potuimus eij-
cere eum?Et dixit illis:Hoc genus in nullo poteſt exire,niſi in oratione,et ie-
Matt.17 d iunio.Et inde profecti prętergrediebantur Galilęam:nec uolebat quenquam
Luc.9 e ſcire.Docebat autẽ diſcipulos ſuos,& dicebat illis: Quoniam filius hominis
tradetur in manus hominum,& occident eum,& occiſus tertia die reſurget.
Mat.18 d Luc.9 f At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum. Et venerunt Ca-
F pharnaum.Qui cum domi eſſet,interrogabat eos,Quid in uia tractabatis?
At illi tacebant:ſiquidem in via inter ſe diſputauerãt quis eorũ maior eſſet.
Et reſidens vocauit duodecim,& ait illis:Si quis vult primus eſſe,erit omniũ
nouiſſimus,& omnium miniſter.Et accipiens puerum ſtatuit eum in medio
eorum:quem cum complexus eſſet, ait illis. Quiſquis vnum ex huiuſmodi
pueris receperit in nomine meo,me recipit: & quicunq; me ſuſceperit, non
me ſuſcipit,ſed eum qui miſit me.Reſpondit illi Ioannes dicens:Magiſter,ui
dimus quemdam in nomine tuo eijciẽtẽ dęmonia qui nõ ſequitur nos, et pro
1.cor.11 a hibuimus eum. I E S V S autẽ ait:Nolite prohibere eũ:nemo eſt enim qui fa
ciat virtutem in nomine meo,& poſſit cito male loqui de me: qui enim non
eſt aduerſum vos,pro uobis eſt.Quiſquis enim potum dederit uobis calicem
Matt.10 a aquę in nomine meo quia Chriſti eſtis:amẽ dico uobis nõ ꝑdet mercedẽ ſuã.

Et

Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me, bonũ est G
ei magis si circundaretur mola asinaria collo eius, et in mare mitteretur. Et si Matt. 18 a
scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire luc. 17 a
in vitam, quàm duas manus habẽtem ire in gehennam in ignem inextingui matt. 18 b
bilem, ubi uermis eorũ nõ moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te Isa. 66. g
scandalizat, amputa illũ: bonũ est tibi claudũ introire in uitã æternã, q̃ duos
pedes habentẽ mitti in gehennã ignis inextinguibilis, ubi vermis eorum non
moritur et ignis non extinguitẽ. Quòd si oculus tuus scandalizat te, eĳce eum:
bonum est tibi luscum introire in regnum dei: q̃ duos oculos habentem, mit-
ti in gehennam ignis, vbi vermis eorũ non moritur, et ignis non extinguitur.
Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur. Bonum est sal: q̃
si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in uobis sal, & pacem ha Matt. 5 b
bete inter uos. Luc. 14 g

Repudium prohibitum, paruuli Deo grati, item opes æternę salutis remoræ. Cap. X.

ET inde exurgens venit in fines Iudęę vltra Iordanem, & conueniunt A
iterum turbæ ad eum: & sicut consueuerat, iterum docebat illos. Et ac Matt. 19 a
cedentes Pharisæi interrogabant eum, Si licet uiro uxorem dimittere?
tentantes eum. At ille respõdens, dixit eis: Quid vobis pręcepit Moyses? Qui
dixerunt. Moyses permisit libellum repudĳ scribere, & dimittere. Quibus re deut. 24 a
spondẽs Iesus ait: Ad duritiem cordis uestri scripsit uobis pręceptũ istud: ab
initio autem creaturæ masculum & fœminã fecit eos Deus. Propter hoc, re- Gen. 1 d
linquet homo patrem suũ & matrem, & adhærebit ad uxorem suam, & erũt Gen. 2 d
duo in carne una: Itaq; iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus con 1. corin. 6 d
iunxit, homo non separet. Et in domo iterũ discipuli eius de eodẽ interrogaue Eph. 5 g
runt eũ. Et ait illis: Quicunq; dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adul- B
terium cõmittit super eã. Et si vxor dimiserit uirũ suũ, & alii nupserit, mœ- 1. cor. 7 b
chatur. Et offerebant illi paruulos ut tangeret illos. Discipuli autẽ cõminabã Matt. 19 b
tur offerentibus. Quos cũ uideret Iesus, indigne tulit, & ait illis: Sinite par- Luc. 18 b
uulos uenire ad me, et ne prohibueritis eos: taliũ enim est regnum Dei. Amẽ
dico uobis, quisquis non receperit regnũ Dei, uelut paruulus, non intrabit in
illud. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. C
Et cum egressus esset in uiam, procurrens quidam genu flexo ante eum, roga Matt. 19 b
bat eum, dicens: Magister bone quid faciam vt uitã æternam percipiã? Iesus Luc. 18 d
aũt dixit ei: Quid me dicis bonũ? Nemo bonus, nisi unus deus. Pracepta no-
sti. Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris: Ne exo. 20 c
fraudem feceris, Honora patrem tuũ & matrẽ. At ille respondens, ait illi: Ma
gister hęc omnia obseruaui a iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dile-
xit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest, uade, quæcunque habes: uende, & da
pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me. Qui con-
tristatus in uerbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones. Et D
circunspiciens IESVS, ait discipulis suis. Quàm difficile qui pecunias ha
bent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebant in uer-
bis eius. At IESVS respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est
confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire? Facilius est camelum
per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei. Qui ma-
gis admirabant, dicentes ad semetipsos, Et quis potest saluus fieri? Et intuens

B illos IESVS, ait: Apud homines impoßibile est, sed nō apud Deum: om-
Matt. 19 d nia enim poßibilia sunt apud Deum: & posthæc, cœpit ei Petrus dicere: Ec
ce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respōdens IESVS, ait: Amē di-
co uobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrē,
aut matrem aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui nō
accipiat centies tantum nunc in tempore hoc domos, & fratres, & sorores,
& matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam
Mat. 19 d matt. 20 b Luc. 18 e æternam. Multi autem primi, erunt nouißimi, & nouißimi, primi. Erant au-
tem in via ascendentes Hierosolymam, & præcedebat illos IESVS, & stu-
pebant, & sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, cœpit illis di-
cere quæ essent ei ventura: Quia ecce ascendimus Hierosolymam, & filius
hominis tradetur principibus sacerdotū, & scribis, & senioribus, & damna-
bunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum,
& flagellabunt eum, & interficient eum, et tertia die resurget. Et accedunt ad
Matt. 20 c eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Magister volumus vt quod
cunque petierimus facias nobis. At ille dixit eis. Quid vultis ut faciam vo-
F bis? Et dixerunt: Da nobis vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram
tuam, sedeamus in gloria tua. IESVS autem ait eis: Nescitis quid petatis, po
testis bibere calicem quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, bapti-
zari? At illi dixerunt ei: Possumus. IESVS autē ait eis, Calicem quidē quem
ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini: sedere autē
ad dexterā meam vel ad sinistrā, non est meum dare vobis, sed quibus para-
tum est. Et audientes decem indignati sunt de Iacobo & Ioanne. IESVS aūt
Luc. 22 c vocans eos, ait illis: Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominā
tur eis, & principes eorū, potestatē habent ipsorum. Non ita est autem in vo
bis, sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunque vo
luerit in uobis primus esse, erit omnium seruus. Nam & filius hominis non
G venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam in redē-
Matt. 20 d Luc. 18 f g ptionem pro multis. Et veniunt Hierico, & proficiscente eo de Hierico, &
discipulis eius & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat
iuxta viam mēdicans, Qui cum audisset quia IESVS Nazarenus est, cœpit
clamare & dicere IESV fili Dauid, miserere mei. Et comminabantur ei mul
ti, ut taceret. At ille multo magis clamabat. Fili Dauid, miserere mei. Et stās
IESVS præcepit illum vocari. Et uocant cæcum, dicentes ei: Animæquior
esto surge, vocat te. Qui proiecto uestimento suo, exiliens, venit ad eum. Et
respondens IESVS, dixit illi: Quid tibi uis faciam? Cæcus autem dixit ei:
Rabboni ut uideam. IESVS ait illi: Vade, fides tua te saluum fecit. Et con-
festim vidit, & sequebatur eum in uia.

Excipitur Iesus palmis: asino insidens: & maledicit ficui. Cap. XI.

A
Matt. 21 a Luc. 19 e ET cum appropinquarent Ierosolymæ & Bethaniæ ad montem Oliua
rum, mittit duos ex discipulis suis, & ait illis: Ite in castellum quod
contra uos est, & statim introeuntes illuc inuenietis pullū ligatū, super
quē nemo adhuc hominū sedit, soluite illum, & adducite. Et si quis vobis di-
xerit, Quid facitis? dicite: quia dn̄o necessarius est, & cōtinuo illum dimittet
huc. Et abeuntes, inuenerunt pullum ligatum ante ianuā foris in biuio, & sol
uunt eum. Et quidam de illic stantibus, dicebant illis: Quid facitis, soluentes

pullum? Qui dixerũt eis, ficut præceperat illis IESVS, & dimiferunt eos. B
Et duxerunt pullum ad IESVM, & imponunt illi veftimenta fua, & fedit Ioan.12 b
fuper eum. Multi autem veftimenta fua ftrauerunt in via: alii autem frondes
cędebant de arboribus, & fternebant in via. Et qui præibant, & qui seque-
bantur clamabant, dicentes: Hofanna benedictus qui venit in nomine domi-
ni, benedictum quod uenit regnum patris noftri Dauid, Hofanna in excelfis.
Et introiuit Hierofolymam in templum, et circunfpectis omnibus cũ iam ve Matt. 21 b
fperæ effet hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cum exiret a Luc. 19 g
Bethania, efuriit. Cumque vidiffet a longe ficum habentē folia, venit, fi quid Matt. 21 b
forte inueniret in ea. Et cum veniffet ad eam, nihil inuenit prӕter folia: non
enim erat tempus ficorum. Et refpondens, dixit ei: Iam non amplius in æter-
num ex te fructum quifquam manducet. Et audiebant difcipuli eius. Et ve-
niunt Hierofolymam, & cum introiffet in templum, cœpit eiicere vẽdentes C
& ementes in templo, & menfas nummulariorum, & cathedras vendentium
columbas euertit, & non finebat vt quifquam transferret vas per templum, Isa.56 c
& docebat, dicens eis: Nonne fcriptum eft, Quia domus mea, domus oratio Hie.7 b
nis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem feciftis eam fpeluncã latronũ.
Quo audito, principes facerdotũ et fcribæ quӕrebant quomodo eũ perderẽt:
timebant enim eum, quoniã uniuerfa turba admirabatur fuper doctrina eius.
Cũ vefpera facta effet, egrediebatur de ciuitate. Et cũ mane tranfirẽt, viderũt Matt. 21 c
ficum aridam factam a radicibus. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce
ficus cui maledixifti aruit. Et refpõdens IESVS, ait illis: Habete fidē Dei:
Amen dico uobis quia quicunque dixerit huic mõti, Tollere, & mittere in ma
re, & non hæfitauerit in corde fuo, fed crediderit quia quodcunque dixerit,
fiat, fiet ei. Propterea dico uobis, omnia quӕcunque orantes petitis, credite Matt.7 a &.22 c
quia accipietis, & euenient uobis. Et cum ftabitis ad orandum, dimittite fi Luc. 11 b
quid habetis aduerfus aliquem, vt & pater vefter qui in cœlis eft dimittat Matt.6 b
vobis peccata veftra. Quod fi uos non dimiferitis, nec pater vefter qui in cœ eccle. 28 a
lis eft, dimittet vobis peccata veftra. Et veniunt rurfus Hierofolymam. Et Matt. 21 c
cum ambularet in templo accedunt ad eum fummi facerdotes & fcribӕ & Luc.20 a
feniores, & dicunt ei: In qua poteftate hæc facis? & quis dedit tibi hanc po- D
teftatem vt ifta facias? Iefus autem refpondens, ait illis: Interrogabo vos &
ego unum verbum, & refpondete mihi, & dicam uobis in qua poteftate hӕc
faciam. Baptifmus Ioannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Refpõdete mihi.
At illi cogitabant fecum, dicentes: Si dixerimus de cœlo dicet nobis: Quare er
go non credidiftis ei? Si dixerimus ex hominibus: timemus populum: omnes
enim habebant Ioannem quia vere propheta effet. Et refpondentes: dicunt
Iefu: Nefcimus. Et refpondens Iefus, ait illis: neque ego dico vobis in qua
poteftate hæc faciam.

Parabola vineæ & infidiofæ quæftiones. Cap. XII.

ET cœpit illis in parabolis loqui. Vineam paftinauit homo, & circun- a
dedit fepem & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eã agrico Matt. 21 d
lis, & peregre profectus eft. Et mifit ad agricolas in tẽpore feruum, vt Luc. 20 d
ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehenfum eum ceciderunt, et Isa.5 a
dimiferunt uacuum. Et iterũ mifit ad illos alium feruũ, & illum in capite vul Hier. 2 d
nerauerunt, & contumeliis affecerunt. Et rurfum alium mifit, & illũ occide-

B runt & plures alios, quosdam cędentes, alios vero occidentes. Adhuc ergo
unum habens filium charissimum,& illum misit ad eos nouissimum,dicens:
Quia verebuntur filium meum. Coloni autẽ dixerunt adinuicẽ, Hic est hæres,venite occidamus eum,&nostra erit hęreditas. Et apprehendentes eũ occiderunt,& eiecerunt extra vineam. Quid ergo faciet dominus vineę? Veniet
& perdet colonos,& dabit vineã aliis. Nec scripturam hãc legistis? Lapidem
Psal. 117 d quem reprobauerunt ædificantes,hic factus est in caput anguli. A dño factũ
Isa. 28 d est illud, & est mirabile in oculis nostris. Et quęrebant eum tenere,& timue
Act. 4 b runt turbam,cognouerunt enim quoniã ad eos parabolã hanc dixerit. Et re
Rom. 9 b
1. Pet. 2 a licto eo,abierunt. Et mittunt ad eum quosdã ex Pharisæis & Herodianis,vt
Mat. 22 b eũ caperent in verbo. Qui venientes,dicunt ei Magister, scimus quia verax
Luc. 20 d es,& nõ curas quenquã, nec enim vides in faciem hominum,sed in veritate
viam Dei doces. Licet dare tributum Cęsari,an non dabimus? Qui sciẽs ver
sutiam illorũ,ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denariũ vt videam. At
C illi obtulerunt ei. Et ait illis. Cuius est imago hæc,& inscriptio? Dicunt ei: Cę
Ro. 13 c saris, Respondens autem Iesus,dixit illis: Reddite igitur quę sunt Cęsaris,Cę
Matt. 22 c sari:& quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. Et venerunt ad eum Sad
Luc. 20 d
deu. 25 b ducæi qui dicunt resurrectionem non esse,& interrogabant eum,dicẽtes: Ma
gister, Moyses nobis scripsit, vt si cuius frater mortuus fuerit & dimiserit
vxorem,& filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem,& mortuus est non relicto semine. Et secundus accepit eam, & mortuus est, & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter. Et acceperunt eam
similiter septem,& non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est
& mulier. In resurrectione ergo cũ resurrexerint,cuius de his erit vxor? septẽ
enim habuerunt eam vxorem. Et respondens Iesus,ait illis. Nonne ideo erra
tis,non scientes scripturas neq; uirtutem Dei, Cum enim a mortuis resurrexe
Exo. 3 b rint,neq; nubent,neq; nubent,sed sunt sicut angeli Dei in cœlis. De mortuis
autem quod non resurgant, non legistis in libro Moysi super rubum quomo
Matt. 22 d do dixerit illi Deus,inquiens. Ego sum Deus Abrahã,& deus Isaac,& Deus
Luc. 20 e
D Iacob? Nõ est Deus mortuorum,sed uiuorum. Vos ergo multum erratis. Et
accessit unus de Scribis qui audierat illos conquirentes, & uidens quoniã be
ne illis responderit,interrogauit eum quod esset primum omnium mandatũ.
deut. 6 a Iesus autem respondit ei,quia primum omnium mandatum est, Audi Israel.
Dominus Deus tuus, Deus unus est. Et diliges dominum Deũ tuum ex to
leu. 19 d
mat. 22 to corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mẽte tua, et ex tota uirtute tua.
Ro. 13 c Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi, Diliges proxi
Gal. 5 c mum tuum tanq̃ teipsum. Maius horum aliud mandatum non est. Et ait illi
Iacob 2 b Scriba: Bene,magister,in ueritate dixisti,quia unus est Deus, & nõ est alius
præter eum. Et ut diligatur ex toto corde,& ex toto intellectu, & ex tota ani
ma, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam seipsum: maius
omnibus holocaustomatibus & sacrificiis. Iesus autem uidens quòd sapien
ter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo iam aude
Matt. 22 d bat eum interrogare. Et respondens Iesus dicebat,docens in templo, Quo
Luc. 20 g
Psal. 109 a modo dicunt scribæ Christum filiũ esse Dauid? Ipse enim Dauid dicit in spi
ritu sancto, Dixit dominus domino meo,sede a dextris meis, Donec ponam

inimicos

inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid dicit eum dominum, & vnde est filius eius? Et multa turba eum libenter audiuit.

Et dicebat eis in doctrina sua. Cauete a scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, et primos discubitus in cœnis: qui deuorant domos uiduarum sub obtentu prolixæ orationis, hi accipient prolixius iudicium. Matt.23.a Luc.11.f & 20.g

Et sedens IESVS contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa. Cum venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Et conuocans discipulos suos, ait illis, Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper, plus omnibus misit qui miserunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: hęc vero de penuria sua, omnia quæ habuit misit totum victum suum. Luc.21.a

De consummatione mundi multa prædicuntur. Cap. XIII.

ET cum egrederetur de templo ait illi unus ex discipulis suis. Magister, aspice quales lapides, & quales structurę. Et respondens IESVS ait illi: Vides has omnes magnas ędificationes? Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. Et cum sederet in monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus & Iacobus & Ioãnes & Andreas. Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari? Et respondens IESVS, cœpit dicere illis: Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, & multos seducent. Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri, sed nondum finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hęc. Videte autem vosmetipsos. Tradent enim uos in cõciliis, et in synagogis vapulabitis, et ante pręsides et reges stabitis propter me, in testimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet prędicari euangelium. Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini: non enim vos estis loquentes, sed spiritus sanctus. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio omnibus, propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit. Cum autem videritis abominationem desolationis, stantem vbi non debet (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes; & qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat vt tollat quid de domo sua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum. Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. Orate vero vt hyeme nõ fiant. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus vsque nunc, neque fient. Et nisi breuiasset dominus dies, non fuisset salua omnis caro, sed propter electos quos elegit, breuiauit dies. Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic, ne credideritis.

A Matt.24.a Luc.21.b Luc.19.g B Matt.10.b Matt.24.b Luc.21.b Dan.9.g C Matt.24.b Luc.21.b.c

Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetę, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. Vos ergo videte, ecce prædixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contene-

D brabitur,& luna non dabit splendorem suum,& stellæ cœli erunt decidentes
Ezec.32 b & virtutes quæ in cœlis sunt,mouebuntur. Et tunc uidebunt filium hominis
Isa.13 b venientem in nubibus cũ virtute multa & gloria. Et tũc mittet angelos suos
Ioel.3 c et congregabit electos suos a quatuor ventis,a summo terrę vsq; ad summũ
cœli. A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit,et na
ta fuerint folia,cognoscitis quia in proximo sit æstas: sic & vos cum uideritis
hæc fieri:scitote quod in proximo sit in ostijs. Amen dico vobis,quoniam nõ
transibit generatio hæc,donec omnia ista fiant. Cœlum & terra transibunt,
verba autem mea non transibunt. De die autem illo vel hora nemo scit neq;
angeli in cælo,neq; filius,nisi pater. Videte,vigilate, & orate:nescitis enim
Mat.24 d quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam
& dedit seruis suis potestatem cuiusq; operis,& ianitori præcepit vt vigilet.
Vigilate ergo,nescitis enim quando dominus domus veniat:sero, an media
nocte,an gallicantu,an mane,ne cum venerit repente,inueniat vos dormien
tes. Quod autem vobis dico,omnibus dico,Vigilate.

Post cœnam Christus capitur. Cap. XIIII.

A ERat autem pasca & azyma post biduum, & quærebant summi sacer-
Matt.26 a dotes & scribæ quomodo eum dolo tenerent & occiderent. Dicebant
Luc.22 a autem. Non in die festo,ne forte tumultus fieret in populo. Et cum es-
Matt.26 a set Bethaniæ in domo Simonis Leprosi,& recumberet,venit mulier habens
Ioan.12 a alabastrum vnguenti nardi pisticæ preciosi,& fracto alabastro effudit super
caput eius. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos,et dicẽtes:
Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud ve
nundari plus quam trecentis denarijs,& dari pauperibus. Et fremebant in eã
IESVS autem dixit: Sinite eam quid illi molesti estis? Bonum opus opera
ta est in me:semper enim pauperes habetis vobiscum,& cum volueritis po-
B testis illis benefacere,me autem non semper habetis. Quod habuit, hæc fecit,
præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Amen dico vobis, vbicunque
prædicatum fuerit euangeliũ istud in vniuerso mundo,& quod fecit hęc,nar
Matt.26 b rabitur ĩ memoriam eius. Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abijt ad sum
Luc.22 a mos sacerdotes,vt proderet eum illis. Qui audientes gauisi sunt, & promise
Matt.26 c runt ei pecuniam se daturos. Et quęrebat quomodo illum opportune trade-
Luc.22 c ret. Et primo die azymorum quando pascha immolabant,dicunt ei discipu-
li: Quo vis eamus & paremus tibi vt manduces pascha? Et mittit duos
ex discipulis suis,& dicit eis: Ite in ciuitatem:& occurret vobis homo lage-
nam aquæ baiulans:sequimini eum, & quocunq; introierit, dicite domino
C domus,quia magister dicit: Vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipulis
meis manducem? Et ipse uobis demonstrabit cœnaculum grande stratum,et
illic parate nobis. Et abierunt discipuli eius,& venerunt in ciuitatem,& inue
nerunt sicut dixerat illis,et parauerunt pascha. Vespere autem facto,uenit cũ
Mat.26 b duodecim. Et discumbentibus eis & manducantibus,ait IESVS: Amen di
Luc.22 b co vobis quia vnus ex vobis tradet me qui manducat mecum. At illi cœpe-
Ioan.13 c runt contristari,& dicere ei singulatim: Nunquid ego? Qui ait illis: Vnus ex
duodecim,qui intingit mecum manum in catino: & filius quidem hominis
vadit sicut scriptum est de eo,væ autem homini illi per quem filius hominis
tradetur bonũ erat ei,si non esset natus homo ille. Et manducantibus illis acce

pit IESVS panem,& benedicens fregit,& dedit eis,& ait illis: Sumite, hoc D
est corpus meū. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo Psa.40 c
oēs. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamēti, qui ꝑ multis effundetur 1.Cor.11 c
Amē dico vobis quia iā non bibā de genimine uitis, usq; in diē illum cū illud
bibam nouum in regno Dei. Et hymno dicto exierunt in montē Oliuarū. Et
ait I E S V S: Omnes scādalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est Matt.26 c Luc.22 d
Percutiam pastorē,& dispergentur oues. Sed postquam resurrexero, præce- Ioan.18 a
dam uos in Galilęam. Petrus autē ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint, sed Zac.3 c 1
non ego. Et ait illi I E S V S: Amē dico tibi, quia tu hodie in nocte hac prius Ioan.16 g
quam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loqueba
tur. Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autē & Matt.26 d
omnes dicebant. Et veniunt in prædium cui nomen Gethsemani. Et ait disci Luc.22 d
pulis suis: Sedete hic donec orem. Et assumit Petrum & Iacobum & Ioannē
secum,& cœpit pauere & tædere. Et ait illis: Tristis est anima mea vsq; ad
mortem: sustinete hic,& vigilate, Et cum processisset paulùlum, procidit su-
per terram,& orabat vt si fieri posset transiret ab eo hora, et dixit: Abba pa
ter omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me: sed non quod ego E
volo, sed quod tu. Et venit,& inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon,
dormis? non potuisti Vna hora vigilare? Vigilate,& orate, vt non intretis in
tentationem: spiritus quidem promptus est, caro vero infirma. Et iterū abiēs
orauit eundem sermonem, dicens: Et reuersus denuo inuenit eos dormientes,
erant enim oculi eorum grauati & ignorabant quid responderent ei. Et uenit
tertio,& ait illis: Dormite iam,& requiescite. Sufficit: venit hora, ecce filius
hominis traditur in manus peccatorum. Surgite eamus: ecce qui me tradet,
prope est. Et adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes unus de duodecim, et Matt.26 c
cum eo turba multa cum gladijs & lignis a summis sacerdotibus & scribis et Luc.22 e
senioribus. Dederat autē traditor eius signū eis, dicens: Quencunq; osculatus Ioan.18 a
fuero, ipse est, tenete eum,& ducite caute. Et cum uenisset, statim accedens ad
eum, ait: Rabbi:& osculatus est eum. At illi, manus iniecerunt in I E S V M,
et tenuerunt eum. Vnus autem quidam de circunstantibus, educens gladium
percussit seruum summi sacerdotis, et amputauit illi auriculam. Et respondēs
I E S V S ait illis: Tanquam ad latronē existis cum gladijs & lignis compre F
hendere me? Quotidie eram apud vos in templo docens,& non me tenuistis. Thr.3 c
Sed vt impleantur scripturę, Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fu-
gerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nu
do,& tenuerunt eum. At ille reiecta sindone nudus profugit ab eis.

Et adduxerunt I E S V M ad summū sacerdotem et conuenerunt omnes sa Mat.26 f
cerdotes et scribæ et seniores. Petrus autem a longe secutus est eum usque in Luc.22 f
tro in atriū summi sacerdotis, et sedebat cum ministris ad ignem, et calefacie Ioan.18 c
bat se. Summi Vero sacerdotes et omne concilium quærebant aduersus I E
S V M testimonium, Vt eum morti traderent, nec inueniebant Multi autem
testimonium falsum dicebant aduersus eum, et conuenientia testimonia
non erant. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant aduersus Ioan.2 d
eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam
templum hoc manufactum,& post triduum aliud non manufactum ædifica
bo. Et non erat conueniens testimonium illorum. Et exurgens summus

facerdos in medium,interrogauit I E S V M, dicens: Non respondes quic-
c quam ad ea quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat,& nihil respōdit.
G Rursum summus sacerdos interrogabat eū,& dixit ei: Tu es CHRISTVS
filius Dei benedicti? I E S V S autem dixit illi: Ego sum,& videbitis filium
hominis sedentem a dextris virtutis,& uenientē cum nubibus cæli. Summus
autem sacerdos scindens uestimenta sua,ait: Quid adhuc desideramus testes?
Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eū
esse reum mortis. Et cœperunt quidam conspuere eum:& velare faciem eius
Matt.26 g & colaphis eum cædere,& dicere ei, Prophetiza:& ministri alapis eum cæ-
Luc.22 f debant. Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit vna ex ancillis sum-
Ioan.18 c mi sacerdotis: & cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum,
ait. Et tu cum I E S V Nazareno eras? At ille negauit, dicens: Neq; scio, ne-
Matt.26 g que noui quid dicas. Et exijt foras ante atrium: & gallus cantauit. Rursus
Luc.22 f g autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circunstantibus: Quia hic
Ioan.18 c ex illis est. At ille iterum negauit. Et post pusillum, rursus qui astabant dice-
bant Petro: Vere ex illis es: nam & Galilæus es. Ille autem cœpit anathema-
tizare & iurare, Quia nescio hominem istum quem dicitis: Et statim gallus
iterum cantauit. Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei I E S V S,
Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

Condemnatus dominus Iesus crucifigitur & sepelitur. Cap. X V.

A ET confestim, mane consilium facientes summi sacerdotes cum seniori-
Mat.27 a bus & scribis & vniuerso consilio, vincientes I E S V M, duxerunt &
Luc.22 g tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus, Tu es rex Iudæorum?
Ioan.18 e
Mat.27 b At ille respondens, ait illi: Tu dicis, Et accusabant eum summi sacerdotes in
Luc.23 a
Ioan.18 f multis. Pilatus autem rursum interrogauit eum, dicens: Non respondes quic-
quam? vide in quātis te accusant. IESVS autem amplius nihil respondit, ita
vt miraretur Pilatus: Per diem autem festum solebat dimittere illis vnum,
ex vinctis quencunq. petissent. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cum
seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium. Et cū ascendisset
turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. Pilatus autem respondit eis,&
dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod per inui-
diam tradidissent eum summi sacerdotes. Pontifices autem concitauerunt tur
bam, vt magis Barrabam dimitteret eis. Pilatus autem iterum respōdens ait
B illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt: Cru
Mat.27 c cifige eum. Pilatus vero dicebat illis. Quid enim mali fecit? At illi magis cla
Luc.23 d
Ioan.18 g mabant: Crucifige eum. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis
& 19 c Barrabam,& tradidit I E S V M flagellis cæsum vt crucifigeretur.
Mat.27 c
Ioan.19 e Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam co-
hortem,& induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coro-
nam. Et cœperunt salutare eum: Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput
eius arundine,& conspuebant eum:& ponentes genua, adorabant eum. Et
postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, et induerunt eum uestimētis
suis,& educunt illum vt crucifigerent eum.
Mat.27 d Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum ve-
Luc.23 d nientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem eius. Et per-
Mat.27 d
Luc.23 d ducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum, Caluariæ locus. Et

dabant ei bibere myrrhatum vinum,& nõ accepit. Et crucifigentes eum di C
uiserunt vestimenta eius mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat Ioan. 19 d
autem hora tertia,& crucifixerunt eum. Et erat titulus causæ eius inscriptus. Matt.27 d Luc.23 d
Rex Iudęorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnum a dextris, et aliũ Ioan. 19 d
a sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus Esai.53 d
est. Et prętereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes: Ioan. 26 d
Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reędificas, saluum fac
temetipsum descẽdens de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad
alterutrum cum scribis dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluũ
facere. CHRISTVS rex Israel descendat nunc de cruce, ut uideamus &
credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei. Et facta hora se-
xta, tenebræ factæ sunt per totam terram vsq; in horam nonam. Et hora no-
na, exclamauit IESVS voce magna, dicens: Eloi, eloi lamma azabatani?
quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et
quidã de circunstantibus audientes dicebant: Ecce Eliam vocat. Currẽs autẽ Psal. 21 a
vnus, & implẽs spongiã aceto circumponensq; calamo potũ, dabat ei, dicẽs:
Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendũ eum. IESVS autẽ emissa D
voce magna, expirauit. Et velum tẽpli scissum est in duo a summo vsq; deor
sum. Videns autẽ centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamãs expirasset,
ait: Vere hic homo, filius Dei erat. Erãt autẽ et mulieres de lõge aspicientes,
inter quas erat Maria Magdalene, et Maria, Iacobi minoris et Ioseph mater,
& Salome, & cum esset in Galilæa sequebantur eum, & ministrabant ei, &
aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam.

Et cum iam sero esset factum (quia erat parasceue quod est, ante sabbatũ) Mat. 27 g
venit Ioseph ab Arimathęa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans re- Luc. 23 g
gnum Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus IESV. Pila- Ioan. 19 g
tus autem mirabaẽ si iam obiisset. Et accersito centu rione, interrogauit eũ si
iam mortuus esset. Et cum cognouisset a centurione, donauit corpus Ioseph.
Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum inuoluit sindone, & po
suit eum in monumento quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad
ostium monumenti. Maria autem Magdalene & Maria Ioseph aspiciebant
vbi poneretur.

Resurrectio & Ascensio Christi. Cap. XVI.

ET cum trãsisset sabbatũ, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salo A
me emerunt aromata, vt venientes vngerent IESVM. Et valde Luc. 24 a
mane una sabbatorũ, veniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dice Ioan. 20 a
bant adinuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respi
cientes, uiderũt reuolutũ lapidẽ. Erat quippe magnus valde. Et introeuntes
in monumentũ, viderũt iuuenẽ sedentẽ in dextris, coopertũ stola candida & Mat. 28 a Ioan. 20 c
obstupuerunt. Qui dicit illis: Nolite expauescere IESVM quæritis Naza
renũ crucifixum, surrexit, nõ est hic: ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, B
dicite discipulis eius & Petro, quod præcedet uos in Galilęã: ibi eum videbi
tis, sicut dixit uobis. At illæ exeuntes, fugerũt de monumẽto: inuaserat enim Matt. 26 e
eas tremor & pauor, et nemini quicquã dixerũt: timebant enim. Surgens au sup. 14 c
tem IESVS mane prima sabbati apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de
qua eiecerat septem dæmonia. Illa vadens, nunciauit his qui cum eo fuerant,

C lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia uiueret & visus esset ab ea, nō
Luc. 24 b crediderunt. Posthæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia
effigie, euntibus in villā: & illi eūtes nunciauerūt cæteris, nec illis crediderūt,
Matt. 28 d Luc. 24 f Nouissime autē, recumbētibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incre-
Ioan. 20 e dulitatem eorum & duritiā cordis, quia his qui viderāt eū resurrexisse, non
Matt. 28 d crediderunt. Et dixit eis, Euntes in mūdū vniuersum prędicate euāgeliū om
ni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nō cre
D diderit, cōdēnabitur. Signa autē eos qui crediderint, hęc sequenť, In nomine
meo demonia eÿcient, Linguis loquenť nouis, Serpentes tollēt, Et si mortife
rum quid biberint, non eis nocebit, Super ægros manus imponēt, & bene ha
Luc. 24 g bebunt. Et dominus quidem IESVS postquam locutus est eis, assumptus
est in cœlum, & sedit a dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerūt vbiq;,
domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

EVANGELII SECVNDVM MARCVM

FINIS.

HIERONYMVS IN CATALOGO scriptorum Ecclesiasticorum.

LVCAS medicus Antiochēsis, vt eius scripta indicant, Græci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes, scripsitEuangeliū, de quo idem Paulus, Misimus, inquit, cum illo fratrē, cuius laus est in euangelio per omnes Ecclesias. Et ad Colossenses, Salutat vos Lucas medicus charissimus. Et ad Timothęum, Lucas est mecum solus. Aliud quoque edidit uolumen egregium, quod titulo Praxeis Apostolon pręnotatur, cuius historia vsq; ad biennīū Romę cōmorantis Pauli peruenit, id est, usq; ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem vrbe Librum esse compositum. Igitur Periodus Pauli, & Theclę, & totam baptizati Leonis fabulam inter Apocryphas scripturas cōputamus: Qualem enim est, vt indiuiduus comes Apostoli, inter cæteras eius res, hoc solū ignorauerit? Sed & Tertullianus vicinus eorū tēporū, refert presbyterum quendā in Asia σπουδαστὴν Apostoli Pauli, conuictū apud Ioannē, φ autor esset Libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse quidam suspicātur, quotiescūq; in Epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangeliū meū, de Lucæ significare volumine, et Lucam non solum ab Apostolo Paulo didicisse, euangelium, qui cū domino in carne non fuerat, sed a cęteris Apostolis, quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipsi viderunt. Et ministri fuerunt sermonis. Igiť euangelium sicut audierat, scripsit. Acta vero apostolorum sicut viderat composuit. Vixit octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus est Cōstantinopoli, ad quam vrbem vicesimo Constantii anno, ossa eius cum reliquiis Andręę apostoli translata sunt de Achaia.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SEcundum Lucam.

PRÆFATIO.

QVONIAM QVIDEM Multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt A
& ministri fuerunt sermonis: visum est & missi assequuto omnia, a principio diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile, vt cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.

Concepit & parit Elizabeth, visitaturque a virgine Maria impregnata. Cap. I.

FVit in diebus Herodis regis Iudeę sacerdos quidam nomine Zacharias
de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth.
Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus man
datis & iustificationibus domini sine querela, & non erat illis filius, eo quod
esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Factum est autē
cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secūdū B
cōsuetudinem sacerdotij, sorte exijt vt incensum poneret ingressus in templū Leui.16.d
domini, & omnis multitudo populi erat orans foris hora incēsi. Apparuit au
tem illi angelus domini stans a dextris altaris incensi: Et Zacharias turbatus
est, videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum. Angelus: Ne timeas
Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elizabeth
pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi &
exultatio, et multi in natiuitate eius gaudebunt: erit.n. magnus corā domino
et vinum & sicerā non bibet: & spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero ma
tris suæ, & multos filiorum Israel conuertet ad dominū Deū ipsorū, & ipse prę P sal.131
cedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ, vt cōuertat corda patrum in filios mala.3.a mala.4 b
& incredulos ad prudentiā iustorū, parare domino plebem perfectam. Et di
xit Zacharias ad angelū: Vnde hoc sciam? ego enim sum senex, & vxor mea
processit in diebus suis. Et respondens angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel qui C
asto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce,
eris tacens & non poteris loqui vsque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non
credidisti verbis meis quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expe
ctans Zachariam, & mirabantur quod tardaret ipse in templo. Egressus au
tem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quod visionem vidisset in tē
plo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus. Et factum est, vt impleti
sunt dies officij eius, abijt in domum suam. Post hos autem dies concepit Eli
zabeth vxor eius, & occultabat se mensibus quinque; dicens: Quia sic fecit mi
hi dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.
In mense autem sexto missus est angelus Gabriel a Deo in ciuitatem
Galileę, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam uiro, cui nomē erat
Ioseph, de domo Dauid, & nomē virginis Maria. Et ingressus angelus ad eā

D dixit: Aue gratia plena dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quę cũ
audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et
ait angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud Deum, ecce con
Esa.7 c cipies in utero & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit
Infr. 2 c magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit illi dñs Deus sedem Dauid pa
Daniel. 7. d.g tris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.
Mic.4 c Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non
cognosco? Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te,
& uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum,
vocabitur filius Dei. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium
E in senectute sua, & hic mensis, sextus est illi quæ uocatur sterilis: quia nõ erit
impossibile apud Deum omne verbum Dixit autem Maria: Ecce ancilla do
mini, fiat mihi secundum verbũ tuum, Et discessit ab illa Angelus. Exurgens
autem Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatione in ciuitatem
Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth. Et factum est
vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, exultauit infans in utero eius, &
repleta est spiritu sancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna, et dixit: Be-
nedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mi
hi, vt veniat mater domini mei ad me? Ecce enim, ut facta est vox salutatio
nis tuę in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo, & beata quę
credidisti: quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a domino. Et ait Ma-
ria: Magnificat anima mea dñm Et exultauit spiritus meus in Deo salutari
meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me di
F cent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum
nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies, timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit
potentes de sede & exaltauit humiles, Esurientes impleuit bonis, & diuites di-
Isa.41 b misit inanes: Suscepit Israel puerum suum, memorari misericordię suę. Sicut
Isa.30 d locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula. Mansit au-
54 b tem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.
Iere. 31 a d Psal.131 c Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audie
gene.22 c runt uicini & cognati eius quia magnificauit dñs misericordiã suã cum illa,
& congratulabant ei. Et factum est, in die octauo venerunt circuncidere pue
rum, & uocabant eũ in nomine patris sui, Zachariã. Et respõdens mater eius
G dixit: Nequaquã, sed uocabitur Ioannes: Et dixerũt ad illam: Quia nemo est
in cognatione tua qui uocet hoc nomine. Innuebãt autẽ patri eius quẽ vellet
vocari eũ. Et postulãs pugillarem, scripsit, dicens: Ioannes est nomẽ eius. Et
mirati sunt uniuersi. Apertũ est autem illico os eius, & lingua eius, & loque-
batur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes uicinos eorũ, & su-
per omnia montana Iudęæ diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt
omnes qui audierant in corde suo, dicẽtes: Quia putas puer iste erit? Etenim
manus domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est spiritu san-
Psal.73 c & 131 d cto, & prophetauit dicens: Benedictus dominus Deus Israel, quia uisitauit et
Iere. 23 a fecit redemptionem plebi suę. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid
& 30 b Iere.31 f pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum
gen.22 c eius, Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos, Ad

faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti, Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus il li, In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Et tu puer pro pheta altissimi uocaberis: praeibis enim ante faciem domini parare uias eius, Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum Per viscera misericordię Dei nostri, in quibus uisitauit nos oriens ex alto, Illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suae ad Israel. Mala. 4 a Zacha. 3 d

Christi natiuitas, & circuncisio qui etiamdum puer templo consecratus docet. Cap. II. A

FActum est autem: in diebus illis exiit edictum a Caesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Haec descriptio prima, facta est a praeside Syrię Cyrino: Et ibant omnes vt profiterentur, singuli in suā ciuitatem. Ascendit autem et Ioseph a Galilęa de ciuitate Nazareth, in Iudęam, ciuitatem Dauid quae vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore, prægnante. Factū est autem, cum essent ibi impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in pręsepio: quia B non erat ei locus in diuersorio. Et pastores erant in eadem regione vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce, angelus domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circunfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo uobis gau dium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est CHRISTVS dñs, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutū, & positū in pręsepio. Et subito facta est cū angelo multitudo militiae cœlestis, laudantium Deū & dicentiū: Gloria in al tissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis: Et factū est, vt dis- C cesserunt ab eis angeli in cœlum, pastores loquebatur adinuicē: Transeamus vsq; Bethleem, & uideamus hoc verbū quod factum est, quod fecit dñs & ostendit nobis. Et venerūt festinātes: & inuenerūt Mariā & Ioseph, & infantem positū in praesepio. Videtes autē cognouerunt de uerbo quod dictū erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierāt, mirati sunt, & de his quę dicta erāt a pastoribus ad ipsos. Maria autem conseruabat omnia verba hęc conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum in om nibus quae audierant & viderant, sicut dictum est ab illo. Et postq̄ cōsumma D ti sunt dies octo vt circuncideretur puer uocatum est nomen eius IESVS, quod uocatum est ab angelo priusq̄ in utero cōciperetur. Et postquam impleti Leui. 12 a sunt dies purgationis eius secundum legē Moysi, tulerūt illum in Hierusalē, Supr. 1 c vt sisterent eum domino, sicut scriptū est in lege dñi: Quia omne masculinū Matt. 1 c adaperiens vuluā, sanctum dño vocabitur, & ut darēt hostiā secundū quod di- Leui. 12 a exo. 13 a ctum est in lege domini, par turturū, aut duos pullos columbarū. Et ecce, ho- Nume. 8 c mo erat in Hierusalem, cui nomen Symeon, & homo iste iustus & timora- Leui. 12 c tus, expectans consolationē Israel, & spiritussanctus erat in eo. Et responsum acceperat a spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret CHRISTVM domini. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerū

ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens fructum C
bonum exciditur,& in ignem mittitur. Et interrogabant eum turbæ,dicen-
tes: Quid ergo faciemus? Reſpondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tu
nicas,det non habenti: & qui habet eſcas,ſimiliter faciat. Venerunt autem,
et publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter, quid facie-
mus? Ad ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quòd conſtitutum eſt vobis,
faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus &
nos? Et ait illis. Neminē concutiatis,neq; calūniam faciatis,& contenti eſto D
te ſtipendijs veſtris. Exiſtimante autem populo & cogitantibus omnibus
in cordibus ſuis de Ioāne,ne forte ipſe eſſet CHRISTVS, reſpondit Ioā Matth. 3 c
nes,dicēs omnibus: Ego quidē aqua baptizo vos: veniet aūt fortior me,poſt Marc. 1 b Ioan. 1 d
me,cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorū eius, Ipſe vos ba
ptizabit in ſpiritu ſancto & igni,cuius ventilabrū in manu eius, & purga- Matt. 3 c
bit areā ſuā & cōgregabit triticū in horreū ſuum,paleas autē comburet igni
inextinguibili. Multa quidē & alia exhortans euangelizabat populo. Hero- B
des autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris ſui, Matt. 14 a Marc. 6 c
& de omnibus malis,quę fecit Herodes: adiecit & hoc ſuper omnia & inclu- Matt. 3 d
ſit Ioannem in carcerem. Factum eſt autem cum baptizaretur omnis popu Mar. 1 b
lus, & IESV baptizato & orante apertum eſt cœlum, & deſcendit ſpiri-
tus ſanctus corporali ſpecie ſicut colūba in ipſum,& vox de cœlo facta eſt,
Tu es filius meus dilectus,in te cōplacuit mihi. Et ipſe IESVS erat incipiēs
quaſi annorum triginta,vt putabatur filius Ioſeph,qui fuit Heli,qui fuit Mat F
that,qui fuit Leui,qui fuit Melchi, qui fuit Iannæ,qui fuit Ioſeph, qui fuit
Matthathię,qui fuit Amos,qui fuit Naum,q fuit Heſli,qui fuit Nagge, qui
fuit Maath,qui fuit Mattathię,qui fuit Semei, q fuit Ioſeph, qui fuit Iuda,
qui fuit Iohanna,qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui
fuit Neri,qui fuit Melchi,qui fuit Addi,qui fuit Coſan, qui fuit Helmadan,
qui fuit Her,qui fuit Ieſu,qui fuit Helliezer,qui fuit Iorim,q fuit Matthat,
qui fuit Leui, qui fuit Simeon,qui fuit Iuda, qui fuit Ioſeph,qui fuit Iona, G
qui fuit Heliachim,qui fuit Mecha, qui fuit Menna, qui fuit Matthata,qui
fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe,qui fuit Obed, qui fuit Booz,
qui fuit Salomō,qui fuit Naaſſon,qui fuit Aminadab,qui fuit Arā, qui fuit
Eſrom,qui fuit Phares,qui fuit Iudæ,qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit
Abraham,qui fuit Thare, q fuit Nachor, qui fuit Saruch,qui fuit Ragau,
qui fuit Phalech,qui fuit Heber,qui fuit Sale,qui fuit Chainā, qui fuit Ar-
phazat,qui fuit Sem,qui fuit Noe,qui fuit Lamech, qui fuit Mathuſalem,
qui fuit Enoch,qui fuit Iareth,qui fuit Malaleel,qui fuit Chainam, qui fuit
Enos,qui fuit Seth,qui fuit Adam,qui fuit Dei,

Chriſtus tentatur a diabolo,docet in ſynagoga,& eiicit dæmonia. A

IEſus autem plenus ſpiritu ſancto,regreſſus eſt a Iordane,& agebatur in Matt. 4 a
ſpiritu in deſerto,diebus quadraginta,& tentabatur a diabolo. Et nihil Mar. 1 b
manducauit in diebus illis,& conſummatis illis,poſtea eſuriit. Dixit au
tem illi diabolus, Si filius Dei es,dic lapidi huic vt panis fiat. Et reſpondit
ad illum IESVS: Scriptum eſt, Quia non in pane ſolo uiuit homo, ſed
in omni verbo Dei. Et duxit illum diabolus in montem excelſum, & Deut. 8 a
oſtendit illi omnia regna orbis terrę in momento temporis, & ait illi: Tibi

B dabo potestatē hanc vniuersam,& gloriam illorum:quia mihi tradita sunt,
Deu.6 c et 10.d & cui volo do illa.Tu ergo procidens si adoraueris coram me,erunt tua om-
nia.Et respōdens I E S V S,dixit illi:Scriptum est Dominum Deum tuum
adorabis,& illi soli seruies.Et duxit illum in Hierusalem,& statuit eum su-
Psal.90 c per pinnam templi,& dixit illi:Si filius Dei es,mitte te hinc deorsum. Scri-
ptum est enim:quod angelis suis mandauit de te,vt conseruent te,& quia in
manibus tollent te,ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et respondens
Deut.6 c I E S V S,ait illi:Dictum est,Non tentabis dominum Deum tuum.Et con-
C Mat.4 b summata omni tentatione,diabolus recessit ab illo vsq; ad tempus. Egres-
Mar.1 b sus est I E S V S in virtute spiritus in Galilæam : & fama exijt per vniuer-
Ioan.4 f sam regionem de illo.Et ipse docebat in synagogis eorum et magnificabatur
Mat.13 g Mar.6 a ab omnibus.Et venit Nazareth vbi erat nutritus,& intrauit secundum con
Ioan.4 f suetudinem suam die sabbati in synagogam,et surrexit legere. Et traditus est
illi liber Isaię prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi scriptum
Isa.61 a D erat:Spiritus domini super me,propter quod vnxit me,euangelizare paupe
ribus misit me,sanare contritos corde,prædicare captiuis remissionem,& cę
cis visum,dimittere confractos in remissionem, prædicare annum domini ac
ceptum,& diem retributionis.Et cum plicuisset librum reddidit ministro,et
sedit.Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem
dicere ad illos:Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus uestris.Et om
nes testimonium illi dabant,& mirabantur in verbis gratię,quę procedebāt
de ore ipsius,et dicebant:Nonne hic est filius Ioseph?Et ait illis:Vtiq; dicetis
E mihi hanc similitudinem,Medice, cura teipsum : quanta audiuimus facta in
3.Regum: Capharnaum,fac & hic in patria tua. Ait autem : Amen dico vobis, quia
17.a b Iac.5 d nemo propheta acceptus est in patria sua.In veritate dico vobis, multæ vi-
duę erant in diebus Eliæ in Israel quando clausum est cœlum annis tribus &
mensibus sex,cum facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illa-
4.reg.5 d rum missus est Elias,nisi in Sarepta Sidonis,ad mulierem viduam. Et mul-
ti leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta,& nemo eorum mundatus est,
nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.
F Et surrexerunt,& eiecerunt illum extra ciuitatem,& duxerunt illum usq; ad
supercilium montis super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipita-
rent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat.
Mat.4 b Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat illos sab-
Mar.1 c Mat.7 d batis : Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius.
Mar.1 c Mar.1 c Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit
voce magna,dicens:Sine quid nobis & tibi I E S V Nazarene?venisti per-
dere nos,scio te quia sis sanctus Dei. Et increpauit illum I E S V S, dicens:
G Obmutesce, & exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium,
exijt ab illo, nihilque illum nocuit. Et factus est pauor in omnibus, & col-
Mat.8 b loquebantur adinuicem dicentes : Quod est hoc verbum quia in potesta-
Mar.1 c te & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt : Et diuulgabatur
fama de illo in omnem locum regionis. Surgens autem I E S V S de sy-
nagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur
magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam im-
perauit febri, & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis. Cum

autem

autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, duce-
bant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. Exibant au
tem dæmonia a multis clamantia & dicentia: Quia tu es filius Dei. Et incre- Marc.1 d
pans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Facta autem
die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt
vsque ad ipsum, & detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait: Quia
& aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus
sum. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

Christi concio ex naui, & aliquot miracula. Cap. V.

FActum est autem, cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum A Matt.4 c
Dei, ipse stabat secus stagnum Genesareth. Et uidit duas naues stantes Marc.1 b
secus stagnum, piscatores autem descenderant, & lauabant Retia. Ascē
dens autem in unam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum a terra reducere
pusillum, Et sedens, docebat de nauicula turbas: Vt cessauit autem loqui, di-
xit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respō
dens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepi-
mus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt pi- B
scium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum. Et annue-
runt sociis qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos. Et vene-
runt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt pene mergerentur. Quod cum
videret Simon Petrus, procidit ad genua IESV, dicens: Exi a me domi-
ne, quia homo peccator sum. Stupor enim circundederat eum, & omnes qui
cum illo erant, in captura piscium quam ceperant. Similiter autem Iacobum C
& Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem IE-
SVS. Noli timere ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram Matt.8 a
nauibus relictis omnibus secuti sunt eum. Et factum est, cum esset in vna ci- Marc.1 d
uitatum, & ecce uir plenus lepra, & videns IESVM, & procidens in fa-
ciem suam, rogauit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et exten
dens manum tetigit eum, dicens: Volo, Mundare. Et confestim lepra disces- D
sit ab illo. Et ipse præcepit illi ut nemini diceret, sed vade, ostēde te sacerdoti, Leui.14 a
& offer pro emūdatione tua sicut præcepit Moyses in testimoniū illis. Peram
bulabat autē magis sermo de illo, & cōueniebant turbæ multæ, ut audirēt &
curarent ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. Matt.9 a

Et factū est in una dierū, et ipse sedebat docēs. Et erant Pharisæi sedētes, et Marc.2 a
legis doctores, qui uenerāt ex omni castello Galilææ & Iudææ & Hierusalē,
& uirtus domini erat ad sanandū eos. Et ecce viri portantes in lecto homi-
nē qui erat paralyticus, & quærebat eum inferre, & ponere ante eum. Et nō
inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, B
& per tegulas submiserunt eum cum lecto in medium ante IESVM. Quo
rum fidem vt uidit, dixit: Homo remittunē tibi peccata tua. Et cœperunt co
gitare scribæ & Pharisæi, dicentes: Quis est hic qui loquit blasphemias? quis
potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Vt cognouit autem Iesus cogitatio-
nes eorum, respōdens dixit ad illos. Quid cogitatis in cordibus vestris? Quid
est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt
autē sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata,
ait paralytico, Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuā.

F Et confeſtim cõſurgens corã illis, tulit lectum in quo iacebat,& abijt in do-
mum ſuam magnificans Deũ. Et ſtupor apprehendit omnes,& magnifica-
bant Deum. Et repleti ſunt timore,dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.
Matt.9 a Et poſt hæc exiit,& uidit publicanũ nomine Leui ſedentem ad telonium,&
Marc.2 b ait illi: Sequere me. Et relictis omnibus, ſurgens ſecutus eſt eum: & fecit ei
conuiuium magnum Leui in domo ſua, & erat turba multa publicano rum,
& aliorum, qui cum illis erant diſcumbentes. Et murmurabant Phariſæi &
Scribę eorum,dicentes ad diſcipulos eius: Quare cum publicanis & peccato-
ribus manducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus,dixit ad illos: Non egẽt qui
ſani ſunt medico, ſed qui male habent: Non veni vocare iuſtos, ſed pecca-
tores ad pœnitentiam. At illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioannis ie-
G iunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum, tui
Matt.9 b
Marc. 2 c autem edunt & bibunt? Quibus ipſe ait: Nunquid poteſtis filios ſpõſi,dum
cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cum ablatus
fuerit ab illis ſponſus: tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autem ſimili
tudinem ad illos, Quia nemo commiſſuram a veſtimento nouo immittit in
veſtimentum vetus, alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit
commiſſura a nouo. Et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres, alioquin
rumpet vinum nouum vtres, & vinũ effundetur,& utres peribunt,ſed vi-
num nouum in vtres nouos mittendum eſt,et utraq; conſeruantur. Et nemo
bibens vetus,ſtatim uult nouum: dicit enim, Vetus melius eſt.

Excuſat Chriſtus diſcipulos,ſanat manum aridam,& docet
euangelii pietatem. Cap. VI.

A FActum eſt autẽ in ſabbato ſecundo primo, cum tranſiret per ſata vel
Mat.12 a lebant diſcipuli eius ſpicas, et manducabant confricantes manibus.
Marc. 2 d Quidam autem Phariſęorum dicebant illis. Quid facitis quod non
licet in ſabbatis? Et reſpondens Ieſus ad eos dixit. Nec hoc legiſtis quod fecit
Dauid,cum eſuriſſet ipſe et qui cum illo erant,quomodo intrauit in domum
Dei,et panes propoſitionis ſumpſit et manducauit,et dedit his qui cum ipſo
1.reg. 21 b erant, quos non licet manducare niſi tantum ſacerdotibus? Et dicebat illis,
Matt.12 a Quia dominus eſt filius hominis etiam ſabbati. Factum eſt autem et in alio
Marc. 3 a ſabbato vt intraret in ſynagogam,et doceret. Et erat ibi homo, et manus eius
B dextera erat arida. Obſeruabant autem Scribę et Phariſęi ſi in ſabato cura-
ret,vt inuenirent vnde accuſarent eum. Ipſe vero ſciebat cogitationes eorũ,
et ait homini qui habebat manum aridam: Surge, et ſta in medium. Et ſur
gens, ſtetit. Ait autem ad illos IESVS: Interrogo uos,ſi licet ſabbatis be
nefacere an male, animam ſaluam facere, an perdere? Et circunſpectis omni
bus dixit homini: Extende manum tuam. Et extẽdit, et reſtituta eſt manus
eius. Ipſi autẽ repleti ſunt inſipientia, et colloquebantur adinuicẽ quidnã fa-
C cerent IESV. Factum eſt autem, in illis diebus exiit in montem orare, et
Matt. 10 d erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus eſſet, uocauit diſcipulos
Luc. 3 b ſuos,et elegit duodecim ex ipſis quos et apoſtolos nominauit,Simonem quẽ
cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius et Iacobum et Ioannem,
Philippum et Bartholomęum,Matthæum et Thomam, Iacobum Alphæi,
et Simonem qui uocatur Zelotes, Iudam Iacobi, et Iudam Iſcariotem qui
fuit proditor. Et deſcendens cum illis,ſtetit in loco campeſtri, et turba di-

scipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Hierusalem,
& maritima & Tyri & Sidonis, qui venerant vt audirent eum, & sanaren- D
tur a languoribus suis. Et qui uexabantur a spiritibus immundis, curabãtur.
Et omnis turba quęrebat eum tangere, quia uirtus de illo exibat, & sanabat
omnes. Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes, quia Matt.5.a
vestrũ est regnũ Dei, Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui
nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cũ vos oderint hoĩes, & cũ separauerint
vos & exprobrauerint & eiecerint nomen vestrũ tanq̃ malũ propter filium
hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa est
in cœlo: secundum hęc enim faciebant prophetis patres eorum. Veruntamen
vę uobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Væ uobis qui satura amo.6 a
ti estis, quia esurietis. Vę uobis quia ridetis nũc, quia lugebitis & flebitis. Væ eccle.31 a
cum benedixerint vobis omnes homines: secundum hęc enim faciebant pseu E
doprophetis patres eorum.

Sed uobis dico qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui Matth.5 g
vos oderunt: Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus Matt.5 f
vos. Et qui te percutit in maxillam unam, prębe illi & alteram. Et ab eo qui
aufert tibi uestimentum, etiam tunicã noli prohibere. Omni autẽ petenti te,
tribue: & qui aufert quę tua sunt ne repetas. Et prout uultis vt faciant vo-
bis hoĩes, & facite illis similiter. Et si diligitis eos qui uos diligũt, quę vobis
est gratia? nam & peccatores, diligentes se, diligũt. Et si benefeceritis his qui Matt.7 b
vobis benefaciunt, quę uobis est gratia? siquidẽ & peccatores hoc faciũt. Et Tob.4 c
si mutuũ dederitis his a quibus speratis recipere, quæ gratia est uobis? nã & Matt.6 g
peccatores peccatoribus fœnerant, ut recipiãt ęqualia. Veruntamen diligite F
inimicos vestros, benefacite & mutuũ date nihil inde sperantes, & erit mer- Matt.5
ces vestra multa, & eritis filii altissimi, quia benignus est super ingratos & deute.15 b.
malos. Estote ergo misericordes sicut & pater uester misericors est. Nolite
iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Matt.7 a
Dimittite, & dimittemini. Date, & dabit vobis, Mensuram bonã & confer-
tã & coagitatã & superfluentẽ dabunt in sinũ vestrum. Eadem quippe men
sura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Dicebat autẽ illis & similitudinẽ: Matt.7 a
nunquid potest cęcus cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadunt? Nõ est Marc.4 f c
discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister Matt.10 b
eius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ Matt.1 c
in oculo tuo est, non consideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Fra- Ioan.13 b
ter, sine eiiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabẽ non uides? Hy Matt.7 a
pocrita, eiice primum trabẽ de oculo tuo, & tunc perspicies vt educas festu- G
cam de oculo fratris tui. Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos, Matt.7 c
neq; arbor mala, faciens fructũ bonũ: Vnaquęq; enim arbor, de fructu suo co
gnoscit. Neq; enim de spinis colligũt ficus, neq; de rubo uindemiant vuã. Bo Matt.12 c
nus homo de bono thesauro cordis sui profert bonũ, & malus homo de malo
thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quid autẽ
vocatis me, Domine domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui venit Matt.7 d
ad me, & audit sermones meos & facit eos, ostendam uobis cui similis sit: roma.2 b
similis est homini ædificanti domum qui fodit in altũ, & posuit fundamen- iaco.1 d
tum supra petram; inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi,

& non potuit eam mouere:fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit,similis est domini ędificanti domum suam supra terram sine fundamento:in quam illisus est fluuius,& continuo cecidit,& facta est ruina domus illius magna.

Sanatur a Christo Centurionis puer,suscitatur unicus filius &c. Cap. VII.

A Matt. 8 a CVm autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intrauit Capharnaum,Centurionis autē cuiusdam seruus male habens,erat moriturus,qui illi erat pretiosus.Et cum audisset de Iesu,misit ad eum seniores Iudæorum,rogans eum vt ueniret,& saluaret seruum eius.At illi cum venissent ad Iesum,rogabant eum solicite dicētes ei: Quia dignus est vt hoc illi pręstes:diligit enim gentē nostrā,& synagogā ipse ędificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis.Et cum iam non lōge esset a domo,misit ad eū Centurio amicos,dicens:Domine, noli uexari. Non enim sum dignus vt sub te-
B ctum meum intres: propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus vt uenirē ad te,sed dic uerbo,& sanabitur puer meus:nam & ego homo sum sub potestate cōstitutus,habens sub me milites,& dico huic,vade,& vadit: & alio,veni,& venit:& seruo meo,fac hoc,& facit.Quo audito,IESVS miratus est,& conuersus,sequentibus se turbis dixit:Amen dico uobis,nec in Israel tantā fidem inueni.Et reuersi qui missi fuerāt,domum, inuenerunt seruum qui languerat,sanum.

Et factum est deinceps:ibat Iesus in ciuitatem quę vocatur Naim,et ibāt cum eo discipuli eius:& turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis ecce defunctus efferebatur filius vnicus matri suę.Et hęc uidua erat,
C & turba ciuitatis multa cum illa.Quam cum uidisset dominus, misericordia motus super eam,dixit illi:Noli flere.Et accessit,& tetigit loculū.Hi autem qui portabant,steterūt.Et ait:Adolescens tibi dico,surge. Et resedit qui erat mortuus,& cœpit loqui.Et dedit illum matri suę.Accepit autem omnes timor,& magnificabant Deum,dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. Et exiit hic sermo in uniuer-
Matt.11 a sam Iudæam de eo,& omnem circa regionem.Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his,Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes & misit a Iesum,dicens:Tu es qui vēturus es an alium expectamus? Cum autem venissent ad eum viri,dixerunt:Ioannes Baptista misit nos ad te dicens: Tu es qui uenturus es,an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curauit
D a languoribus suis & plagis,& spiritibus malis: & cęcis multis donauit visum,Et respondens,dixit illis:Euntes renunciate Ioanni quę audistis & vidistis.Quia cęci uident,claudi ambulant,leprosi mundanť,surdi audiunt,mortui resurgunt,pauperes euangelizantur, & beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me.Et cum discessissent nuncii Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatā? Sed quid existis videre?hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui veste pretiosa sunt & delitiis in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere?prophetam? Vtique dico vobis & plusquam prophetā:hic est de quo scriptum est,Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viā
Mal.3 a tuam ante te. Dico enim vobis maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est:qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. Et omnis

omnis populus audiens & publicani iustificauerũt Deum, baptizati baptis- B
mo Ioannis. Pharisęi autem & legis periti, consilium Dei spreuerunt in se-
metipsos, non baptizati ab eo. Ait autem dñs: Cui ergo similes dicam homi- math.11 b
nes generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in
foro, & loquentibus adinuicem, & dicentibus, Cantauimus vobis tibijs, &
non saltastis, lamentauimus, & non plorastis. Venit autem Ioannes Bapti-
sta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium
habet. Venit filius hominis manducans & bibens: & dicitis, Ecce homo de-
uorator & bibens uinum, amicus publicanorum & peccatorum. Et iustifica
ta est sapientia ab omnibus filijs suis. Rogabat autem illum quidam de Pha
risæis vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi, discubuit. Et F
ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd IESVS ac-
cubuit in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguẽti, & stans retro secus pe
des eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat,
& osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autẽ Pharisęus qui
vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiq; quæ &
qualis est mulier quæ tangit eũ, quia peccatrix est. Et respondens IESVS
dixit ad illũ: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic: Duo
debitores erant cuidã fœneratori, unus debebat denarios quingẽtos, & alius
quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisq;. Quis G
ergo eum plus diligit? Et respondens Simon, dixit: Aestimo quia is cui plus
donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicasti. Et conuersus ad mulierem, dixit Si-
moni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis
non dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit.
Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari
pedes meos. Oleo caput meũ non vnxisti, hęc autem vnguento vnxit pedes
meos. Propter quod dico tibi: Remittunt̃ ei peccata multa, qm̃ dilexit mul-
tũ. Cui autem minus dimittit̃, minus diligit. Dixit aũt ad illã: Remittunt̃ ti-
bi peccata. Et cœperũt q̃ simul accũbebãt, dicere intra se: Quis est hic q̃ etiã
peccata dimittit? Dixit autẽ ad mulierẽ: Fides tua te saluã fecit, vade in pace.

Parabola de semine, item sedatur mare & liberatur dæmoniacus. Cap. VIII.

ET factũ est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, prę- A
dicans & Euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulie
res aliquæ quæ erãt curatę a spiritibus malignis, & infirmitatibus Ma
ria quę vocabatur Magdalene, de qua septem dęmonia exierant, & Ioanna
vxor Chusæ procuratoris Herodis. & Susanna, & alię multę quæ ministra-
bant ei de facultatibus suis. Cum autem turba plurima conueniret, de ciui-
tatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exijt qui seminat, semi math.13 a
nare semen suum, & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum marc.4 a
est, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit supra petram, & natũ B
aruit, quia non habebat humorẽ. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exor-
tæ spinę suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terrã bonã, & ortũ fecit fru- Esa.6 c
ctum cẽtuplum. Hæc dicẽs clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. In- math.13 b
terrogabãt autẽ eũ discipuli eius q̃ esset hęc parabola. Quibus ipse dixit: Vo- marc.4 b
bis datũ est nosse mysteriũ regni Dei, cęteris aũt in parabolis, vt uidẽtes, nõ Ioan.12 f
videant, & audientes, non intelligant; Est autem hęc parabola, Semen est Act.20 f Rom.11 b

C verbum Dei,Qui autem secus viam:hi sunt qui audiunt,deinde venit diabo
lus & tollit uerbum de corde eorum,ne credentes salui fiant.Nã qui supra pe
tram,qui cum audierint,cum gaudio suscipiunt verbum,& hi radices nõ ha
bent,quia ad tempus credunt,& in tempore tentationis recedunt.Quod autẽ
in spinas cecidit,hi sunt qui audierunt,& a solicitudinibus & diuitijs & uolu
Matt.5 b ptatibus vitę euntes suffocantur, & non referunt fructũ.Quod autẽ in bonã
Mar.4 c terrã,hi sunt qui in corde bono & optimo audiẽtes uerbũ retinẽt,et fructũ af
Matt.10 c Mar.4 c ferunt in patiẽtia.Nemo autẽ lucernã accendẽs,operit eã vase, aut subtus le
Matt.13 b ctum ponit,sed supra cãdelabrũ ponit,vt intrãtes videãt lumẽ.Non est.n.oc
& 25 c Mar.4 c cultũ,quod nõ manifestẽt :nec abscõditũ,quod nõ cognoscatur & in palã ve
Matt.12 d niat.Videte ergo quid audiatis.Qui enim habet dabitur illi:et quicũq; nõ ha
Mar.3 d bet,etiã quod putat se habere auferetur ab illo.Venerũt autẽ ad illũ mater et
fratres eius,& nõ poterunt adire eũ præ turba.Et nunciatũ est illi:Mater tua
& fratres tui stant foris,volẽtes te videre.Qui respõdens dixit ad eos: Ma
ter mea,& fratres mei,hi sunt,qui verbum Dei audiunt & faciunt.

Factũ est autẽ in vna dierũ,& ipse ascendit in nauiculã,et discipuli eius,et
D Matt.8 c ait ad illos:Transfretemus trans stagnũ.Et ascẽderũt.Et nauigãtibus illis,ob
Mar.4 d dormiuit:& descẽdit procella uẽti in stagnũ & cõplebãtur et periclitabãtur.
Accedentes autẽ suscitauerunt eum,dicentes: Pręceptor,perimus. At ille sur-
gens,increpauit ventũ et tempestatẽ aquę,& cessauit,&:facta est tranquilli-
tas. Dixit autem illis:Vbi est fides uestra?Qui timentes mirati sunt,adinuicẽ
dicentes:Quis putas hic est,quia & ventis & mari imperat,& obediunt ei?

Matt.8 d Et nauigauerunt ad regionẽ Gerasenorũ,quæ est contra Galilæam. Et cũ
Mar.5 a de naui egressus esset ad terrã,occurrit illi vir quidã qui habebat dæmonium
iam temporibus multis,& vestimẽto nõ induebatur,neq; in domo manebat
sed in monumentis.Is vt uidit IESVM,procidit ante illum,& exclamans
uoce magna,dixit:Quid mihi & tibi est IESV fili Dei altissimi?obsecro te
ne me torqueas.Pręcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine.
Multis enim tẽporibus arripiebat illũ,& vinciebatur catenis, & cõpedibus
custoditus,et ruptus uinculis agebatur a dęmonio in deserto.Interrogauit au
E tem illum IESVS,dicens:Quod tibi nomen est? At ille dixit:Legio, quia
intrauerant dęmonia multa in eum.Et rogauerunt illum ne imperaret illis vt
in abyssum irent.Erat autem ibi grex porcorũ multorũ pascentium in mõte
et rogabant eũ ut permitteret eis in illos ingredi.Et pmisit illis.Exierũt ergo
dęmonia ab homine,& intrauerunt in porcos,& impetu abijt grex per pręce
ceps in stagnum,& suffocatus est. Quod vt viderunt factũ qui pascebãt, fu
gerunt,& nunciauerunt in ciuitatẽ et in villas.Exierunt autẽ videre quod fa
ctũ est,& venerunt ad IESVM,et inuenerũt hominẽ sedentẽ a quo dęmo
nia exierãt,vestitũ,ac sana mẽte ad pedes eius,& timuerũt.Nũciauerũt aũt
illis et qui viderãt,quomodo sanus factus fuisset a legione.Et rogauerunt illũ
omnis multitudo regionis Gerasenorũ,vt discederet ab ipsis, quia magno ti
more tenebantur.Ipse autẽ ascendens nauim,reuersus est. Et rogauit illũ vir
a quo dæmonia exierãt,vt cũ eo esset.Dimisit autẽ eum IESVS, dicens:
Redi in domũ tuam,& narra quanta tibi fecit Deus.Et abijt per vniuersam
Matt.9 c ciuitatẽ,prædicans quanta illi fecisset IESVS.Factũ est autẽ cum redijsset
Mar.5 b IESVS,accepit illũ turba;erãt aũt omnes expectãtes eũ.Et ecce uenit uir cui

nomē Iairus,& ipse princeps synagogæ erat,& cecidit ad pedes IESV,rō
gans eū vt intraret in domū eius,quia vnica filia erat ei fere annorū duode- F
cim,et hęc moriebatur. Et cōtigit dum iret a turbis cōprimebatur. Et mulier
quędam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim,quę in medicos erogaue-
rat omnē substantiā suam,nec ab vllo potuit curari, accessit retro & tetigit
fimbriā vestimenti eius,& confestim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait IE-
SVS,Quis est qui me tetigit? Negātibus autē omnibus,dixit Petrus, & qui
cum illo erāt: Præceptor,turbæ te cōprimunt & affligunt,& dicis: Quis me
tetigit? Et dixit IESVS: Tetigit me aliquis,nam & ego noui virtutem de
me exijsse. Vidēs autē mulier quia nō latuit,tremēs venit & procidit ante pe
des eius,& ob quā causam tetigerit eū,indicauit corā omni populo.et quēad
modū confestim sanata sit. At ipse dixit ei: Filia fides tua te saluā fecit. Vade
in pace. Adhuc illo loquēte, venit quidā a principe synagogę,dicens ei: Quia G
mortua est filia tua,noli vexare illum. IESVS autē audito hoc verbo, re-
spondit patri puellæ: Noli timere,crede tantum,& salua erit. Et cum venisset
domum,non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum,& Iacobum,et
Ioannem,& patrem,& matrem puellæ. Flebant autem omnes & plangebāt
illā. At ille dixit. Nolite flere,non est mortua puella,sed dormit. Et deridebāt
eum scientes quod mortua esset. Ipse autem: tenens manum eius,clamauit,di
cens: Puella,surge. Et reuersus est spiritus eius,& surrexit continuo. Et iussit
illi dare manducare. Et stupuerunt parentes eius,quibus pręcepit ne alicui di
cerent quod factum erat.

Instituuntur apostoli ad docendum,& turbę cibantur pane. Cap. IX.

CONuocatis autem IESVS duodecim apostolis,dedit illis virtutem A
& potestatem super omnia dæmonia,& ut languores curarent. Et mi Matt.10 a Mar.3 b
sit illos prędicare regnum Dei,& sanare infirmos. Et ait ad illos: Ni- Matt.10 a
hil tuleritis in via neq; virgam, neq; perā,neq; panem, neq; pecuniam,neq; Mar.6 a b
duas tunicas habeatis. Et in quancūq; domum intraueritis,ibi manete, & in Act.13 g
de ne exeatis. Et quicunq; non receperint vos exeuntes de ciuitate illa, etiam
puluerem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. Egressi aūt
circumibant per castella,euangelizantes & curantes vbiq;. Matt.14 b
Audiuit autē Herodes tetrarcha omnia quę fiebāt ab eo,et hęsitabat eo q̄ Mar.6 a
diceretur a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis: a quibusdam vero:
Quia Elias apparuit: ab alijs autem, Quia propheta vnus de antiquis surre-
xit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui,quis est autē iste de quo ego talia B Matt.14 b
audio? Et quęrebat videre eum. Et reuersi apostoli,narrauerunt illi quęcunq; Mar.6 d e
fecerunt: et assumptis illis secessit seorsum in locum desertū,qui est Bethsaidę
Quod cum cognouissent turbæ,secutę sunt illum,et excepit eos et loquebatur
illis de regno Dei,et eos qui cura indigebāt,sanabat. Dies autē cœperat decli
nare. Et accedentes duodecim,dixerunt illi: Dimitte turbas,vt eūtes in castel Ioan.6 a
la,villasq; quæ circa sunt diuertant et inueniant escas,quia hic in loco deserto
sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt. Nō sunt
nobis plus quā quinq; panes et duo pisces,nisi forte nos eamus et emamus in
omnē hanc turbā escas. Erāt autem fere viri quinq; milia. Ait autem ad disci
pulos suos. Facite illos discūbere per conuiuia quinquagenos. Et ita fecerunt.
Et discubuerūt omnes. Acceptis autē quinq; panibus et duobus piscibus, su-

C spexit in cœlum & benedixit illis,& fregit et distribuit discipulis suis,vt po
nerēt ante turbas.Et manducauerunt omnes,et saturati sunt.Et sublatum est
Mar.8 c quod superfuit illis fragmentorum cophini duodecim.Et factū est,cum solus
Matt.16 b esset orans,erant cum illo & discipuli,& interrogauit illos,dicens: Quem me
dicunt esse turbæ?At illi responderunt & dixerunt: Ioannem Baptistam alij
autē Eliā,alij uero quia vnus propheta de prioribus surrexit.Dixit autē illis:
Vos autē quē me esse dicitis?Respōdēs Simon Petrus,dixit:CHRISTVM
Dei.At ille increpans illos,præcepit ne cui dicerēt hoc,dicēs: Quia oportet fi
Matt.17 d Mar.8 e liū hominis multa pati,& reprobari a senioribus,& principibus sacerdotū,
matt.10 d & scribis,& occidi,& tertia die resurgere.Dicebat autem ad omnes: Si quis
& 16 d Mar.8 d vult post me venire,abneget semetipsum,& tollat crucē suā quotidie,& se-
inf.14 f quatur me.Qui enim uoluerit animā suā saluā facere,perdet illā:nā qui perdi
& 17 g derit animā suā ꝓpter me,saluā faciet illā. Quid.n.proficit homo,si lucretur
Ioan.12 d vniuersum mundū,seipsum aūt perdat,& detrimentū sui faciat? Nā qui me
erubuerit,& meos sermones,hunc filius hominis erubescet cū venerit in ma
D iestate sua & patris & sanctorū angelorū. Dico autē vobis vere, sunt aliqui
matt.10 d hic stātes,qui nō gustabūt mortē donec videāt regnum Dei.Factū est autē,
Mar.8 d post hæc verba fere dies octo,& assumpsit Petrū & Iacobum et Ioannē,&
Matt.16 d Mar.9 a ascendit in mōtē vt oraret.Et facta est dū oraret,species vultus eius,altera et
Matt.17 a vestitus eius albus et refulgēs.Et ecce duo viri loquebātur cū illo: erant autē
Mar.9 a Moyses et Elias,visi in maiestate:et dicebant excessum eius, quē cōpleturus
erat in Ierusalē.Petrus uero et qui cum illo erant,grauati erant somno:Et eui
gilantes,viderunt maiestatem eius,et duos viros qui stabant cum illo. Et fa-
ctum est cum discederent ab illo,ait Petrus ad IESVM Preceptor bonū est
nos hic esse,et faciamus tria tabernacula,vnū tibi, et vnū Moysi, et vnum
Eliæ,nesciēs quid diceret.Hæc autē illo loquēte,facta est nubes, et obūbrauit
eos,et timuerunt intrātibus illis in nubē.Et uox facta est de nube,dicens:Hic
est filius meus dilectus,ipsum audite.Et dū fieret vox,inuentus est IESVS
solus, Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his
E quæ viderant.Factum est autem,in sequenti die,descendentibus illis de mon
Matt.17 d te,occurrit illi turba multa.Et ecce vir de turba exclamauit,dicens:Magister
Mar.9 e obsecro te,respice in filium meū quia vnicus est mihi:et ecce spiritus appre-
hendit eum,et subito clamat,et elidit et dissipat eum cū spuma,et uix discedit
dilanians eum,et rogaui discipulos tuos vt ejicerent illud, et non potuerunt.
Respondēs autem IESVS,dixit:O generatio infidelis et peruersa,vsq; quo
ero apud vos,et patiar uos?Adduc huc filium tuum.Et cum accederet,elisit il
lū dæmoniū et dissipauit. Et increpauit IESVS spiritū immundū, et sanauit
puerū,et reddidit illū patri eius. Stupebāt autē omnes in magnitudine Dei:
omnibusq; mirātibus in omnibusq; faciebat,dixit ad discipulos suos: Ponite
uos in cordibus uestris sermones istos. Filius.n.hominis futurū ut tradatur in
manus hominū. At illi ignorabāt uerbum istud,et erat uelatū ante eos ut nō
sentirēt illud,et timebant eum interrogare de hoc uerbo.Intrauit autē cogita
matt.18 a tio in eos quis eorum maior esset.At IESVS uidens cogitationes cordis il
mar.9 c lorum,apprehendit puerum,et statuit illum secus se,et ait illis: Quicunq; su-
sceperit puerum istum in nomine meo,me recipit.et quicunq; me receperit,
recipit eum qui me misit.Nam qui minor est inter uos omnes,hic maior est,

Respondens

Respondens autem Ioannes, dixit, Preceptor, vidimus quendã in nomine tuo F
eijcientem demonia, & prohibuimus eum, quia nõ sequitur nobiscum. Et ait
ad illos IESVS: Nolite prohibere, qui enim non est aduersum vos, pro vo
bis est. Factum est autem dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse
faciem suam firmauit vt iret in Hierusalem. Et misit nuncios ante conspectũ
suum: & euntes intrauerunt in ciuitatẽ Samaritanorũ ut pararẽt illi. Et nõ re
ceperunt eũ, quia facies eius erat eũtis in Ierusalẽ. Cũ vidissent autẽ discipuli
eius, Iacobus et Ioãnes, dixerũt: Dñe, vis dicamus, vt ignis descẽdat de cœlo
et cõsumat illos? Et cõuersus increpauit illos dicẽs. Nescitis cuius spiritus estis.
Filius hominis nõ uenit animas pdere, sed saluare. Et abierũt i aliud castellũ. G
Factum est autẽ: ambulantibus illis in via: dixit quidam ad illum: Sequar Matt. 8 c
te quocunq; ieris. Dicit illi IESVS: Vulpes foueas habẽt, & uolucres cœli ni
dos: filius autẽ hominis nõ habet ubi caput suum reclinet. Ait autẽ ad alterũ:
Sequere me. Ille autẽ dixit: Domine, permitte mihi primũ ire, & sepelire pa
trẽ meum. Dixitq; ei IESVS: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autẽ
uade, & annũcia regnum Dei. Et ait alter Sequar te domine, sed permitte mi
hi primum renunciare his qui domi sunt. Ait ad illum IESVS: Nemo mit
tens manum suam ad aratrum & aspiciens retro, aptus est regno Dei.

Conditioens docendi verbi præscribuntur, & Legis peritus Christum tentat. Cap. X.

POst hęc autem designauit dominus & alios septuagintaduos, & misit A
illos binos ante faciẽ suam in omnem ciuitatem et locum quo erat ipse
uenturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci:
Rogate ergo dominũ messis, vt mittat operarios in messem suã. Ite, ecce ego Matt. 9 d Matt. 10 a
mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculum, neq; peram, neq; Mar. 6 a b
calceamenta, & neminem per viam salutaueritis. In quancunq; domum in
traueritis, primum dicite, Pax huic domui, & si ibi fuerit filius pacis, requie
scet super illum pax vestra: sin autem ad vos reuertetur. In eadem autem do Matt. 10 b
mo manete edentes & bibẽtes quę apud illos sunt: dignus est enim operarius 1. Tim. 5 c
mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Et in quancunq; ciuitatem B
intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis, & cura
te infirmos qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquauit in vos regnum
Dei. In quancunq; autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, Matt. 11 c
exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate
vestra, extergimus in uos: tamen hoc scitote, Quia appropinquauit regnum
Dei. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi ciuitati.
Væ tibi Chorozaim, vę tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sydone factę fuis
sent virtutes quæ factę sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœni
terent. Veruntamen Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio quam uobis. Et C Matt. 10 d
tu Capharnaum vsq; ad cœlum exaltata, vsq; ad infernum demergeris. Qui Ioan. 13 c
vos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Qui autẽ me spernit, sper
nit eum qui me misit. Reuersi sunt autem septuagintaduo cum gaudio dicẽ
tes: Domine, etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Vi
debam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce dedi vobis potestatẽ cal
cãdi supra serpẽtes & scorpiones, & super omnẽ virtutẽ inimici, & nihil vo
bis nocebit. Veruntamẽ in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subijciũtur
gaudete aũt quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. In ipsa hora exultauit

D Matt.11 d in spiritu sancto,& dixit:Confiteor tibi pater,domine cœli, & terræ ; quod absconditi hæc a sapientibus & prudentibus,et reuelasti ea paruulis.Etiam pater,quoniam sic placuit ante te.

Matt.11 d Omnia mihi tradita sunt a patre meo.Et nemo scit quis sit filius, nisi pater:& quis sit pater nisi filius,& cui voluerit filius reuelare. Et conuersus ad discipulos suos,dixit:Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vo
Mat.13 b Matt.13 b bis quod multi prophetę & reges voluerunt videre quæ vos videtis & non viderunt,& audire quæ auditis,& non audierunt.

B Mat.22 d Mar.12 c Deut.6 a Et ecce quidam legis peritus surrexit,tentans illum,& dicens: Magister, quid faciendo vitam ęternã possidebo?At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est?quomodo legis?Ille respõdens,dixit: Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,et ex omnibus viribus tuis,et ex omni mente tua:& proximum tuum sicut teipsum.Dixitq; illi Recte respondisti:hoc fac,et viues.Ille autem volens iustificare seipsum,dixit ad IESVM: Et quis est meus proximus?Suscipiens autem IESVS,dixit Homo quidã descendebat ab Hierusalem in Hierico,& incidit in latrones,qui etiam despoliauerunt eum,& plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. Accidit autem
E vt sacerdos quidam descenderet eadem via,& viso illo præteriuit. Similiter & Leuita,cum esset secus locum & videret eum,pertransijt,Samaritanus autem quidam iter faciens,venit secus eum,& uidens eum,misericordia motus est.Et appropians,alligauit vulnera eius,infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum duxit in stabulum,et curam eius egit.Et altera die protulit duos denarios,& dedit stabulario,& ait: Curam illius habe & quodcunq; supererogaueris,ego cum rediero reddam tibi. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiã in illum.Et ait illi IESVS:Vade,et tu fac similiter.
C Factum est autem dum irent,& ipse intrauit in quoddam castellum,& mulier quædam Martha nomine,excepit illum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria,quæ etiam sedens secus pedes domini,audiebat verbum illius.Martha autem satagebat circa frequens ministerium:quę stetit, & ait: Domine non est tibi curę quod soror mea relinquit me solam ministrare?dic ergo illi vt me adiuuet.Et respondens dixit illi dominus:Martha, Martha solicita es & turbaris erga plurima.Porro,vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit,quę non auferetur ab ea.

Orandi formulam Christus præscribit. ¶Cap. XI.

A Matt.6 b ET factum est,cum esset in quodam loco orans,vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum:Domine, doce nos orare,sicut docuit Ioãnes discipulos suos.Et ait illis:Cum oratis,dicite Pater,sanctificetur nomẽ tuum.Adueniat regnum tuum.Fiat voluntas tua.Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.Et dimitte nobis peccata nostra siquidem et nos dimittimus omni debenti nobis; Et ne nos inducas in tentationem. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum,& ibit ad illũ media nocte,& dicet illi:Amice,commoda mihi tres panes,quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum,& ille deintus respondens dicat:Noli mihi molestus esse,iam ostium clausum est,& pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi.Et si ille perseuerauerit pulsans,dico vobis,

etſi non dabit illi ſurgens eo quod amicus eius ſit, propter improbitatem ta- B
men eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis:
Petite, & dabitur uobis: quęrite, et inuenietis: pulſate, et aperietur uobis: Oĩs Matt.7 a
enim qui petit, accipit, & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Quis aũt & 21 c
ex vobis patrem petit panẽ, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem, nũquid Mar.11 c
pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcor Io.14 b
pionem? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quan & 16 e
to magis pater ueſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Et erat eii Iaco.1 a
ciẽs dęmonium, et illud erat mutum. Et cum eieciſſet dęmonium, locutus eſt Matt.7 b
mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidam autẽ ex eis dixerunt: In Beelzebub Matt.19 d
principe dęmoniorum eiicit dæmonia. Et alii tentantes, ſignum de cœlo quę- C & 12 b
rebant ab eo. Ipſe autem ut vidit cogitationes eorũ, dixit eis: Omne regnum Mar.3 c
in ſe diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Si autẽ et ſatanas in
ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub
me eiicere dæmonia? Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filii veſtri in
quo eiiciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porro ſi in digito Dei eiicio dęmo
nia, profecto peruenit in uos regnum Dei. Cum fortis armatus cuſtodit atriũ
ſuum in pace ſunt ea quæ poſſidet. Si autem fortior illo ſuperueniens vicerit
eũ, vniuerſa arma eius auferet in quibus confidebat, et ſpolia eius diſtribuet.
Qui non eſt mecum cõtra me eſt, & qui non colligit mecum diſpergit: Cum D
immundus ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquoſa, quærẽs
requiem. Et non inueniẽs, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cũ
venerit, inuenit eam ſcopis mundatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios
ſpiritus ſecum nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima homi
nis illius, peiora prioribus. Factum eſt autem cum hęc diceret, extollens uocẽ
quædã mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quę
ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo beati qui audiunt verbũ Dei, & cuſtodiunt il
lud. Turbis autẽ cõcurrentibus cœpit dicere: Generatio hęc, generatio nequã
eſt: ſignum quęrit, et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionę prophetæ. Nã E Mat.12 c
ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi iſti.
Regina auſtri ſurget in iudicio cum uiris generationis huius, & cõdemnabit
illos, quia venit a finibus terræ audire ſapiẽtiam Salomonis. & ecce plus quã Ionæ 2 a
Salomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & con- 3.reg.10 a
demnabunt illam quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce 2.para.9 a
plus quam Ionas hic. Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neq; Ionę.3 b
ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumẽ videant. Lucer Matt.5 b
na corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus Mar.4 c
tuum lucidum erit: ſi autem nequam fuerit, etiã corpus tuũ tenebroſum erit. Mat.6 c F
Vide ergo ne lumẽ quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lu
cidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarũ, erit lucidũ totum, et ſi
cut lucerna fulgoris illuminabit te. Et cum loqueretur, rogauit illum quidam
Phariſęus vt pranderet apud ſe, IESVS autẽ ingreſſus, recubuit. Phariſæus Mat.23 c
autẽ cœpit intra ſe reputans dicere, quare non baptizatus eſſet ante prandiũ.
Et ait dominus ad illum: Nunc uos Phariſæi quod de foris eſt calicis et catini
mundatis, quod autem intus eſt veſtrũ plenũ eſt rapina & iniquitate. Stulti
nõne qui fecit quod de foris eſt etiã id quid deintus eſt fecit? Veruntamẽ quod

superest date eleemosynā,& ecce omnia mūdi sunt uobis. Sed vę vobis Pha
G risęis,qui decimatis mēthā & ruthā & omne olus, & pteritis iudiciū & cha
ritatē Dei. hæc autē oportuit facere,& illa nō omittere. Vę vobis Pharisęis,
Infr.20 g quia diligitis primas cathedras in synagogis,& salutationes in foro. Vę vo
Matt.23 a bis,quia estis vt monumēta quæ non parent,& homines ambulantes supra
Mar.12 d nesciunt. Respōdens autem quidā ex legis peritis,ait illi. Magister,hæc dicēs
etiā contumeliā nobis facis. At ille ait: Et uobis legis peritis: væ,quia onera
Mat.23 a tis hoīes oneribus quę portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tā
gitis sarcinas. Væ vobis qui ædificatis monumēta prophetarum,patres autē
vestri occiderūt illos: pfecto testificamini q cōsentitis operibus patrū vestro
rū,qm ipsi quidē eos occiderunt, vos autē ædificatis eorū sepulchra. Propte
a rea & sapiētia dei dixit, Mittā ad illos prophetas & apostolos,& ex illis oc
cidēt & persequent,vt inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effu
sus est a constitutione mundi a generatione ista a sanguine Abel, vsq ad san
Gene. 4 b guinem Zacharię,qui periit inter altare & ædem. Item dico uobis, requiret
2.Par.24 f ab hac generatione. Vę vobis legis peritis qui tulistis clauem sciētię, ipsi nō
introistis,& eos qui introibant prohibuistis. Cum hęc ad illos diceret,cœpe
runt Pharisæi & legis periti grauiter insistere, & os eius opprimere de mul
tis,insidiantes ei,& quærentes aliquid capere ex ore eius,vt accusarent eum.

Similitudinibus quibusdam aduersus Antichristum discipulos roborat. Cap. XII.

MVltis autē turbis cōcurrentibus, ita vt se inuicē conculcarēt, cœpit
A dicere ad discipulos suos: Attendite a fermēto Pharisæorū quod est
Matt.16 e hypocrisis. Nihil enim opertū est,quod nō reuelēt: neq absconditū
Marc. 8 b quod nō sciat. Qm quæ in tenebris dixistis,in lumine dicent,& quod in au
Matt.10 c
Marc.4 c re locuti estis in cubiculis,prædicabitē in tectis. Dico autē uobis amicis meis,
Ne terreamini ab his qui occidūt corpus, & post hæc nō habēt amplius qd
faciant. Ostendā autē vobis quē timeatis. Timete eū,qui postq occiderit,ha
bet potestatē mittere in gehennā: ita dico uobis,hunc timete. Nonne quinq
passeres veneunt dipondio,& vnus ex illis non est in obliuione corā deo? Sed
B & capilli capitis vestri oēs numerati sunt. Nolite ergo timere,multis passeri
bus pluris estis Dico autem vobis, omnis quicunq confessus fuerit me co
Matt.10 d ram hoībus, & filius hoīs cōfitebit illū corā angelis Dei: qui autē negauerit
Mar.8 d me corā hoībus,negabitē corā angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in fi
Matt.12 e lium hominis,remittetē illi, ei autē qui in spiritum sanctum blasphemauerit,
Mar.3 d non remittetur: Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus
Matt.10 b
Marc.13 b & potestates,nolite soliciti esse qualiter aut quid respōdeatis, aut qd dicatis:
Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.
C Ait autem ei quidā de turba: Magister dic fratri meo vt diuidat mecū hę
reditatē. At ille dixit ei: Homo quis me cōstituit iudicē aut diuisorem supra
vos? Dixitq ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia,quia nō in abundā
Eccle.11 c tia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem
ad illos,dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit,& co
gitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fru
ctus meos? Et dixit: Hoc faciam: destruam horrea mea,& maiora faciā,et il
luc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ
meæ. Anima habes multa bona posita in annos plurimos,requiesce,comede,
bibe epulare, Dixit autē illi Deus; Stulte, hac nocte animā tuam repetunt a

te,quę autē parasti,cuius erunt?Sic est qui sibi thesaurizat,et non est in deū D
diues. Dixitq; ad discipulos suos. Ideo dico vobis, nolite soliciti esse animæ Matt. 6 c
vestrę quid mâducetis,neq; corpori,quid induamini. Anima plus est q̃ esca, 1.Pet. 5 b
& corpus plus q̃ vestimentū. Considerate coruos, quia non seminant neque P.sal. 54 b
metunt,quibus non est cellariū neq; horreū,et Deus pascit illos. Quanto ma
gis vos pluris estis illis?Quis autē vestrū cogitando potest adijcere ad statu
ram suā cubitum vnum?Si ergo neq; quod minimū est potestis,quid de cæ
teris soliciti estis? Considerate lilia quomodo crescunt, non laborant neque
nent:dico autem uobis, neq; Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut
vnū ex istis. Si autē fœnū quod hodie est in agro & cras in clibanū mittit,
Deus sic uestit,quanto magis vos,pusillę fidei? Et uos nolite quærere quid E
manducetis,aut quid bibatis,& nolite in sublime tolli:hæc autē omnia gen
tes mundi quęrunt. Pater autē vester scit q̃m his indigetis: veruntamē quęri
te primū regnū Dei,& iustitiā eius,& hæc omnia adijcient vobis. Nolite ti
mere pusillus grex,quia cōplacuit patri vestro dare vobis regnum. Vēdite Matt. 6 c
quę possidetis,& date eleemosynā. Facite uobis sacculos qui non ueterascūt,
thesaurū non deficientē in cœlis,quo fur nō appropiat, neq; tinea corrūpit.
Vbi enim thesaurus uester est,ibi et cor uestrū erit. Sint lūbi vestri præcin
cti,et lucernę ardētes in manibus vestris: & uos similes hoībus expectātibus
dñm suū q̃n reuertatur a nuptijs,ut cū uenerit et pulsauerit,cōfestim aperiāt ei.
Beati serui illi, quos cū uenerit dñs,inuenerit uigilātes amē dico uobis,q; præcin
get se,& faciet illos discūbere,& trāsiens ministrabit illis. Et si uenerit in se F
cunda uigilia, et si in tertia uiglia venerit,& ita inuenerit,beati sunt serui il Matt. 14 d
li. Hoc autem scitote,quoniā si sciret paterfamilias qua hora fur ueniret, ui
gilaret utique & non sineret perfodi domum suam. Et uos estote parati,quia
qua hora nō putatis,filius hominis ueniet. Ait autem ei Petrus: Domine,ad
nos dicis hanc parabolam,an & omnes?Dixit autem dominus: Quis putas
est fidelis dispensator & prudens,quem constituit dñs supra familiā suam,ut
det illis in tempore,tritici mensuram?Beatus ille seruus,quē,cum uenerit do
minus inuenerit ita facientē: uere dico uobis quoniā supra omnia quę possi
det,constituet illum. Quod si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit do apo. 16 c
minus meus uenire,& cœperit percutere seruos & ancillas,& edere & bibe
re,& inebriari,ueniet dñs serui illius in die qua non sperat, & hora qua ne G
scit,& diuidet eū,partemq; eius cum infidelibus ponet. Ille autem seruus qui
cognouit uoluntatē dñi sui,& non se præparauit,et non fecit secundū uolun
tatē eius,uapulabit multis,qui autē non cognouit,& fecit digna plagis uapu
labit paucis. Oī autē cui multū datū est,multū quęrētur ab eo,& cui cōmēda
uerūt multū,plus petēt ab eo. Ignē ueni mittere in terrā, et qd uolo nisi ut ac
cendatur?Baptisma aūt habeo baptizari,& q̄uo coartor,vsq; dū pficiatur? Pu
tatis quia pacē ueni mittere i terrā?Nō dico uobis,sed separationē: erūt enim
ex hoc quinq; in domo una diuisi,tres in duos,& duo in tres, diuidentur,pater Matt. 10 d
in filiū,et filius in patrē suū,mater in filiā,et filia in matrē, socrus in nurum
suā,& nurus in socrū suā. Dicebat aūt ad turbas: Cum uideritis nubē orientē
ab occasu, statim dicitis: Nimbus uenit,et ita fiet:et cū austrū flantē,dicitis:
Quia æstus erit:et fit. hypocritæ,faciē cœli et terrę nostis probare,hoc aūt tē Matt. 16 a
pus quomodo non probatis?Quid autem et a uobisipsis n iudicatis nō quod Matt. 3 d

iustum est? Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in uia da
operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exa-
Matt.5 d ctori, et exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde donec etiam
nouissimum minutum reddas.

Adhortatur dominus ad pœnitentiam. Cap. XIII.

A ADerant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis
quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respō
dens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis pecca
tores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis, sed nisi pœnitentiam ha-
bueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit
turris in Siloe, occidit eos, putatis quia & ipsi debitores fuerint præter om-
nes homines habitantes in Hierusalem? Non dico vobis, sed si non pœniten-
B tiam habueritis omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudi-
nem. Arborem fici habebat quidam plantatā in vinea sua, & venit quærens
fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorē uineæ: Ecce anni tres
sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide
ergo illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens dicit illi: Domi
ne, dimitte illam & hoc anno vsq; dum fodiam circa illam, & mittam sterco
ra, & si quidem fecerit fructum, sin autem, in futurum succides eam.

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier quæ habe-
C bat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino
poterat sursum respicere. Quam cum uideret IESVS, vocauit eam ad se,
& ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & cō
festim erecta est, & glorificabat Deum. Respondēs autem archisynagogus,
indignans quia sabbato curasset IESVS, dicebat turbæ: Sex dies sunt in
quibus oportet operari, in his ergo venite & curamini, & nō in die sabbati.
D Respondens autem ad illum dominus, dixit: Hypocritę, vnusquisq; vestrum
sabbato non soluit bouem suum, aut asinum a præsepio, & ducit adaquare?
Hanc autē filiā Abrahæ, quā alligauit satanas ecce decem & octo annis, non
oportuit solui a uinculo isto die sabbati? Et cum hæc diceret, erubescēbant omnes
aduersarij eius, & omnis populus gaudebat in uniuersis quæ gloriose fiebant
Matt.13 e ab eo. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei? & cui simile æstimabo il-
Marc.4 c lud? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum et
E creuit, & factum est in arborem magnam, & volucres cœli requieuerunt in
ramis eius. Et iterū dixit: Cui simile ęstimabo regnū Dei? Simile est fermen
Mat.13 e to quod acceptum mulier abscōdit in farinæ sata tria, donec fermentaretur to
tum. Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Hierusalem.
Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui saluantur? Ipse autem dixit
ad illos: Contendite intrare per angustā portā, quia multi dico uobis, quęrēt
F intrare, & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamilias: & clauserit
Matt.7 b ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes, Domine aperi
nobis, & respōdens dicet vobis, Nescio vos vnde sitis. tunc incipietis dicere:
Matt.7 d Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet
Psal.6 c vobis, Nescio uos vnde sitis, discedite a me omnes operarii iniquitatis. Ibi
Matt.7 b erit fletus & stridor dentium, cum videritis Abraham & Isaac & Iacob &
& 25 d omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab orien-

te & occidente & aquilone & austro,& accumbent in regno Dei. Et ecce, G
sunt nouissimi qui erant primi:& sunt primi,qui erant nouissimi. In ipsa die Matt. 19 d
accesserunt,quidam Pharisæorum dicentes illi: Exi & vade hinc,quia Hero & 20 b
des vult te occidere. Et ait illis. Ite,& dicite vulpi illi: Ecce eijcio dæmonia & Marc. 10 d
sanitates perficio hodie & cras & tertia die consummor. Veruntamen opor
tet me hodie & cras & sequenti die ambulare quia non capit prophetam pe
rire extra Hierusalem. Hierusalem,Hierusalem quę occidis prophetas, & la
pidas eos qui mittuntur ad te, quoties uolui congregare filios tuos quemad Matt. 23 d
modum auis nidum suum sub pennis,& noluisti? Ecce relinquetur vobis do
mus vestra deserta. Dico autem vobis quia non uidebitis me donec veniat
cum dicetis: Benedictus qui venit in nomine domini.

Curatur hydropicus,& docetur humilitas. Cap. XIIII.

ET factum est,cum introisset IESVS in domū cuiusdam principis A
Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.
Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens IE-
SVS,dixit ad legis peritos,& Pharisęos,dicens: Si licet Sabbato curare? At
illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanauit eum,ac dimisit,Et respondens
ad illos,dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non conti
nuo extrahet illum die sabbati? Et non poterant ad hęc respondere illi. Di B
cebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accu
bitus eligerent,dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discum
bas in primo loco,ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniēs is qui
te et illū vocauit,dicat tibi: Da huic locum,& tunc incipias cum rubore no Prou. 25 a Infr. 18 c
uissimum locum tenere: sed cum uocatus fueris,vade, recumbe in nouissimo Matt. 23 b
loco: vt cum venerit qui te inuitauit,dicat tibi: Amice,ascende superius. Tūc Tob. 4 b
erit tibi gloria coram simul discumbentibus: quia omnis qui se exaltat humi Pro. 3 b
liabitur:& qui se humiliat,exaltabitur. Dicebat autem & ei qui se inuitaue C
rat: Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos,neque fratres
tuos,neq; cognatos,neq; uicinos diuites,ne forte te,et ipsi reinuitent, & fiat
tibi retributio: sed cum facis conuiuium,voca pauperes,debiles,claudos, &
cæcos,& beatus eris,quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi
in resurrectione iustorum. Hæc cum audisset quidam de simul discumbenti
bus,dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. At ipse dixit ei: D
Homo quidam fecit cœnam magnam,& vocauit multos. Et misit seruū suū Matt. 22 a
hora cœnę dicere inuitatis vt uenirent,quia iam parata sunt oīa. Et cœperūt Apoc. 19 b
simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi,et necesse habeo exire
et uidere illam: rogo te,habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi
quinque,et eo probare illa rogo te,habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorē
duxi,et ideo non possum venire. Et reuersus seruus, nunciauit hæc dn̄o suo.
Tunc iratus paterfamilias,dixit seruo suo: Exi cito in plateas et uicos ciuita E
tis,et pauperes ac debiles et cæcos et claudos introduc huc. Et ait seruus: Do
mine,factū est ut imperasti,et adhuc locus est. Et ait dominus seruo: Exi in
vias et sepes,et cōpelle intrare,vt impleatur domus mea. Dico autem uobis,
quod nemo virorum illorum qui uocati sunt,gustabit cœnam meam.

Ibant autem turbæ multæ cum eo,et conuersus dixit ad illos: Si quis uenit
ad me,et non odit patrem suum et matrē, et uxorem et filios et fratres et so- Matt. 10 d

F rores,adhuc autem et animam suam,non potest meus esse discipulus : et qui
Matt. 10 d & 16 d non baiulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus.
Marc. 8 d Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens cõputat sum
ptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum ,ne postea quam posue-
rit fundamentum,et non potuerit perficere,omnes qui vident incipiant illu-
dere ei dicentes:Quia hic homo cœpit ędificare et non potuit consummare.
Aut quis rex iturus cõmittere bellum aduersus alium regem,nõ sedens prius
G cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui viginti millibus venit
ad se?alioquin adhuc illo longe agẽte,legationem mittens rogat ea quę pacis
sunt.Sic ergo omnis ex vobis qui nõ renunciat omnibus quę possidet,nõ po
test meus esse discipulus. Bonum est sal. Si autem sal euanuerit,in quo con-
dietur? Neque in terram,neq; in sterquilinium vtile est, sed foras mittetur.
Matth. 5 b Qui habet aures audiendi, audiat.

Pœnitentia nostra lætificat angelos. Cap. XV.

A ERant autem appropinquantes ei publicani et peccatores , vt audirent
illum.Et murmurabant Pharisæi,et scribę dicentes:Quia hic peccato
res recipit et manducat cum illis . Et ait ad illos parabolam istam, di-
Matt. 18 g cens:Quis ex uobis homo qui habet centum oues , & si perdiderit unam ex
illis,nonne dimittit nonagintanouem in deserto,et vadit ad illam,quę perie-
rat,donec inueniat eam?Et cum inuenerit eam,imponit in humeros suos gau
dens,et ueniens domum conuocat amicos et uicinos,dicens illis: Congratula
B mini mihi quia inueni ouem meam quę perierat. Dico uobis , q̃ ita gaudiũ
erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agente, quàm super nonaginta
nouem iustis qui non indigent pœnitẽtia.Aut quæ mulier habens drachmas
decem si perdiderit drachmã vnam,nonne accendit lucernã et euerrit domũ,
et quærit diligenter,donec inueniat eam? Et cum inuenerit,conuocat amicas
et uicinas,dicens: Congratulamini mihi,quia inueni drachmã quã perdide-
ram,Ita dico uobis gaudiũ erit coram angelis Dei super uno peccatore pœ-
nitentiam agente.Ait autem:Homo quidam habuit duos filios,et dixit ado-
C lescentior ex illis,patri: Pater da mihi portionẽ substantię quę me cõtingit.
Et diuisit illis substantiã. Et post non multos dies congregatis omnibus,ado
lescentior filius peregre profectus est in regionẽ longinquã , et ibi dissipauit
substantiã suã viuendo luxuriose.Et postquã omnia consummasset,facta est
fames valida in regione illa,et ipse cœpit egere. Et abijt,et adhæsit vni ciuiũ
regionis illius.Et misit illum in uillã suã vt pasceret porcos.Et cupiebat im-
plere ventrem suũ de siliquis quas porci manducabant,et nemo illi dabat.In
se autẽ reuersus,dixit:Quanti mercenarii in domo patris mei abundant pani
D bus:ego autẽ hic fame pereo?Surgã et ibo ad patrem meũ,et dicã ei : Pater,
peccaui in cœlũ et corã te,iam non sum dignus vocari filius tuus , fac me si-
cut vnum de mercenarijs tuis . Et surgens uenit ad patrem suum . Cum au-
tem adhuc longe esset,uidit illum pater ipsius,et misericordia motus est,et ac
currens cecidit super collum eius,et osculatus est eum. Dixitq; ei filius: Pa-
ter,peccaui in cœlum et coram te,iam nõ sum dignus uocari filius tuus, Di-
xit autem pater ad seruos suos.Cito proferte stolam primam,et induite illũ,
et date anulum in manum eius,et calceamenta in pedes eius,et adducite vitu
lum saginatum et occidite,et manducemus et epulemur,quia hic filius meus

mortuus erat & reuixit,perierat & inuentus est. Et cœperunt epulari. Erat
autẽ filius eius senior in agro:& cũ veniret & appropinquaret domui, audi F
uit symphoniã,& chorũ & uocauit vnũ de seruis,& interrogauit qd hęc es-
sent. Isq; dixit illi: Frater tuus uenit,& occidit pater tuus uitulũ saginatum,
quia saluũ illũ recepit. Indignatus est autẽ,& nolebat introire. Pater ergo il
lius egressus cœpit rogare illũ. At ille respondẽs,dixit patri suo: Ecce tot an-
nis seruio tibi,& nunquã mandatũ tuũ præteriui,& nunq̃ dedisti mihi hœ- G
dũ vt cum amicis meis epularer,sed postq̃ filius tuus hic qui deuorauit sub-
stantiã suam cũ meretricibus,venit,occidisti illi vitulũ saginatũ. At ipse di-
xit illi: Fili,tu semp mecũ es,& oĩa mea tua sunt,epulari aũt & gaudere opor
tebat,quia frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat et inuentus est.

Iuuandus proximus,& soli Deo seruiendum. Cap. XVI.

Dicebat autẽ ad discipulos suos, Homo quidã erat diues qui habebat A
villicũ & hic diffamatus est apud illũ, quasi dissipasset bona ipsius.
Et uocauit illũ,& ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationẽ villica
tionis tuę:iam enim non poteris villicare. Ait autẽ villicus intra se: Quid fa-
ciam,quia dominus meus aufert a me villicationẽ? fodere non valeo,mendi-
care erubesco. Scio quid faciã,vt cum amotus fuero a villicatione, recipiant B
me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus dñi sui,dicebat pri-
mo: Quantũ debes dño meo? At ille dixit: Centũ cados olei. Dixitq; illi: Ac-
cipe cautionẽ tuã,& sede,cito scribæ quinquaginta. Deinde alio dixit: Tu ve
ro quantũ debes? Qui ait: Centũ coros tritici. Ait illi: Accipe literas tuas, &
scribæ octoginta. Et laudauit dñs villicũ iniquitatis quia prudenter fecisset:
quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Et ego C
vobis dico,facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cum defeceritis,
recipiant uos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo,& in maiori
fidelis est:& qui in modico iniquus est:& in maiori iniquus est. Si ergo in
iniquo mãmona fideles non fuistis,quod uerũ est,quis credet uobis? Et si in
alieno fideles nõ fuistis,quod vestrũ est quis dabit uobis? Nemo seruus po- D
test duobus dñis seruire,aut enim vnum odiet,&alterũ diliget:aut vni adhę- Math.6 c
rebit:& alterũ contẽnet.non potestis Deo seruire & mammonę. Audiebant
autem omnia hæc Pharisæi qui erant auari,& deridebant illum. Et ait illis:
Vos estis qui iustificatis vos corã hominibus: Deus autẽ nouit corda uestra:
quia quod hominibus altum est,abominatio est ante Deum. Lex & prophe Mtt. 11 b Matt. 5 c
tæ vsq; ad Ioannem,ex eo regnũ Dei euãgelizatur,et omnis in illud vim fa- Math. 5 e
cit. Facilius est autẽ cœlum et terrã pręterire,q̃ de lege unũ apicẽ cadere. Om- Marc.10 b
nis qui dimittit uxorẽ suam,et alterã ducit,mœchatur:et qui dimissam a ui- 1.Cor.7 b
ro,ducit,mœchatur. Homo quidam erat diues,qui induebatur purpura & E
bysso,et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidã mendicus nomine La-
zarus,qui iacebat ad ianuã eius, vlceribus plenus,cupiens saturari de micis
quæ cadebant de mensa,diuitis, & nemo illi dabat,sed et canes ueniebant et
lingebant ulcera eius. Factũ est autẽ ut moreretᵘ mẽdicus,et portaretᵘ ab ange F
is in sinũ Abrahę. Mortuus est autẽ et diues,et sepultus est in iferno. Eleuãs
aũt oculos suos cũ esset in tormẽtis,vidit Abrahã a lõge: et Lazarũ in sinu
eius,& ipsę clamãs dixit, Pater Abrahã,miserere mei,et mitte Lazaꝝ ut in-
tingat extremum digiti sui in aquã,vt refrigeret linguã meam, quia crucior

Q In hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in
vita tua, & Lazarus similiter mala nunc autem hic consolatur, tu vero cru-
ciaris, & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut hi
qui uolunt hinc transire ad uos non possint, neque inde huc transmeare. Et ait:
Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domũ patris mei: habeo enim quinque
fratres, ut testetur illis ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait
illi Abraham: Habent Moysen & prophetas, audiant illos. At ille dixit, Nõ,
pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitẽtiam agent. Ait au-
tem illi: Si Moysem & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-
surrexerit, credent.

Cauendum a scandalo, remittend a offensa &c. Cap: XVII.

A ET ait ad discipulos suos: impossibile est vt non ueniant scandala: væ
Matt. 18 a autem illi per quem veniũt: utilius est illi, si lapis molaris imponatur
Marc. 9 f circa collum eius & proijciatur in mare, q̃ ut scandalizet unum de pu
Matt. 18 b sillis istis. Attẽdite uobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illũ, & si pœ
Leui. 19 d
Eccle. 19 b nitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccauerit in te, & septies in
Matt. 18 c die conuersus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi. Et dixerunt aposto
B li domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem dominus: Si habueritis fidem
sicut granum sinapis, diceretis huic arbori moro, Eradicare & transplãtare in
Matt. 17 c mare, & obediet uobis. Quis autem uestrum habens seruũ arantem aut pa
scentem boues qui regresso de agro dicat illi: Statim transi & recumbe: & nõ
dicit, Para quod cœnem, & pręcinge te & ministra mihi donec manducem
& bibam, & post hęc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiam habet ser
C uo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & uos cum feceritis om
nia quę præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus fa-
cere, fecimus. Et factum est, dum iret in Hierusalem, transibat per mediam
Samariam & Galilęam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurre-
runt ei decem uiri leprosi, qui steterunt a longe, & leuauerunt vocem, dicen-
tes: IESV pręceptor, miserere nostri. Quos ut uidit, dixit: Ite, ostẽdite uos
D sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificãs Deum,
& cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens, & hic erat Samaritanus.
Respondens autem IESVS, dixit: Nonne decem mundati sunt? & nouem
ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam deo, nisi hic alienige
na. Et ait illi: Surge, uade, quia fides tua te saluum fecit. Interrogatus autem
E a Pharisęis, quando venit regnum Dei, respondens eis dixit: Non ueniet re-
gnum Dei cum obseruatione, neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim
regnum Dei intra uos est. Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desi
deretis videre unum diem filii hominis, & non uidebitis. Et dicent uobis: Ec
Matt. 24 b ce hic & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini: nam sicut fulgur coruscans de
Marc. 13 c sub cœlo in ea quæ sub cœlo sunt, fulget: ita erit filius hominis in die sua.
F Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac. Et
sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus filii hominis. Edebant &
Matt. 24 bibebant, vxores ducebant & dabãtur ad nuptias vsque in diem quã intrauit
Gen. 7 b Noe in arcam, & venit diluuium & perdidit omnes. Similiter sicut factum
Gen. 19 e est in diebus Loth, Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabãt.

& ædificabant : qua die autẽ exiit Loth a Sodomis, pluit ignẽ & sulphur de
cœlo, et omnes perdidit : secundũ hęc erit qua die fil ius hominis reuelabit. G
in illa die qui fuerit in tecto, et vasa eius in domo, ne descendat tolle re illa:et
qui in agro similiter non redeat retro, Memores estote uxoris Loth. Quicun
que quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam:et quicunq; perdide
rit illam uiuificabit eã. Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus Gene. 19 s
assumetur et alter relinquetur: duæ erunt molentes in unum, una assumetur et Sup. 9 c
altera relinquetur: duo in agro, unus assumetur, et alter relinquetur. Respon- Matt. 10 d
dentes dicunt illi: Vbi domine? Qui dixit illis: Vbicunque fuerit corpus, il- Marc. 8 d
luc congregabuntur et aquilę. Ioan. 12 e
Matt. 24 d

Christus docet orare. Cap. XVIII.

Dicebat autem et Parabolam ad illos quoniam oportet semper orare A
et non deficere, dicens, Iudex quidam erat in quadam ciuitate: qui Eccle. 18 c
Deum nõ timebat, et hominem non reuerebatur. Vidua autem quæ- 1. Thes. 5 d
dam erat in ciuitate illa, et veniebat ad eum, dicens, Vindica me de aduersa-
rio meo, Et nolebat per multum tempus. post hęc autem dixit intra se: et si
Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia molesta est mihi hęc
vidua, uindicabo illam, ne in nouissimo ueniens sugillet me. Ait autem dñs:
Audite quid Iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet uindictã electorũ
suorum, clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico B
vobis quia cito faciet uindictam illorum ueruntamen filius hominis ueniẽs,
putas inueniet fidem in terra? Dixit autem et ad quosdam qui in se confide-
bant tanquam iusti et aspernabantur cęteros, parabolam istam, dicens. Duo
homines ascendebant in templum ut orarent, vnus Pharisęus et alter publi-
canus, Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi quia non
sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publica C
nus ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quę possideo. Et publicanus
a longe stãs, nolebat nec oculos ad cęlum leuare, sed percutiebat pectus suũ,
dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustifi-
catus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui
se humiliat, exaltabitur. Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tange- Sup. 14 e
ret. Quod cum uiderent discipuli increpabant illos. IESVS autem conuo Matt. 23 b
cãs illos, dixit: Sinite pueros uenire ad me, et nolite uetare eos: taliũ est enim Matt. 19 b
regnum Dei. Amen dico uobis, quicunque non acceperit regnum Dei sicut Marc. 10 b
puer, non intrabit in illud. Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Ma D
gister bone, quid faciens uitã ęternam possidebo? Dixit autem ei IESVS:
Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Deus. Mandata nosti, Non oc- Matt. 19 b
cides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Marc. 10 b
Honora patrem tuum, et matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui a iuuentu-
te mea. Quo audito IESVS ait ei: Adhuc unum tibi deest, omnia quęcun E
que habes uende, et da pauperibus, et habebis thesaurũ in cœlo, et veni seque Exo. 20 b
re me. His ille auditis contristatus est, quia diues erat ualde, Videns autem
IESVS illum tristem factum dixit: Quam difficile qui pecunias habẽt in
regnum Dei intrabunt? Facilius est enim, camelum per foramen acus transi-
re, quàm diuitem intrare in regnum Dei: et dixerunt qui audiebant: Et quis
potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia

B fiunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia et secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico uobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, et nō recipiat

Matt.20 b
Marc.10 c
multo plura in hoc tempore, et in seculo futuro vitam æternam. Assumpsit autem I E S V S duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur omnia quę scripta sunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gētibus, et illudetur: et flagellabitur, et conspuetur, et postq̄ flagellauerint occidēt eum, et die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. et erat uerbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebant:

G Factum est autem, cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mēdicans. Et cum audiret turbam prętereuntē, interrogabat quid

Matt.20 d
Mar.10 g
hoc esset. Dixerunt autem ei, q̄ I E S V S Nazarenus trāsiret. Et clamauit, dicens: I E S V fili Dauid, miserere mei. Et qui præibant increpabant eū vt eum taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Stās autem I E S V S, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illum dicens: Quid tibi uis faciam? At ille dixit: Domine, ut uideam. Et I E S V S dixit illi: Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deū. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudē Deo.

Christus Zachęi conuiua item parabola de talentis concreditis. Capi. XIX.

A ET ingressus perambulabat Hiericho. Et ecce uir nomine Zacchæus, et hic princeps erat publicanorū: et ipse diues: et quærebat videre I E S V M quis esset, et non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Et pręcurrens ascendit in arborem sycomorū ut uideret eum, quia inde erat transiturus. Et cum uenisset ad locum, suspiciens I E S V S vidit illum, et di

B xit ad illum: Zachęe, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens. Et cū uiderent omnes, murmurabant dicentes, q̄ ad hominem peccatorem diuertisset. Stans autem Zachęus, dixit ad dominum: Ecce dimidium bonorum meorum domi

math.18 b ne do pauperibus, et si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplū. Ait I E S V S ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quòd ipse filius sit

matt. 25 b
C
Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere et saluum facere quod perierat. Hęc illis audientibus adijciens dixit parabolam, eo q̄ esset prope Hierusalē, et quia existimarent q̄ confestim regnum Dei manifestaretur. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reuerti. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos, Negociamini dum uenio. Ciues autem eius oderant eum, et miserunt legationem post illum dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est vt rediret accepto regno, et iussit uocari seruos quibus dedit pecuniam,

D ut sciret quantum quisq; negotiatus esset. Venit autem primus, dicens: Dn̄e mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens supra decem ciuitates. Et alter venit dicens: Domine mna tua fecit quinq; mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinq; ciuitates. Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositā in sudario timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequā: sciebas q̄ ego homo austerus sum, tollens quod non posui, et metens quod nō semi-

nauí

mui,& quare non dedisti pecuniam meam ad mensam,& ego veniens cum B
vsuris vtiq; exegissem illud? Et astātibus dixit,Auferte ab illo mnam & da- Supr. 8 c
te illi qui decem mnas habet. Et dixerūt ei: Dñe,habet decem mnas. Dico au Mat. 13 b & 25 c
tem vobis quia omni habenti dabitur, & abūdabit,ab eo autem qui non ha Marc. 4 c
bet, & quod habet,auferetur ab eo. Veruntamen inimicos meos illos qui no
luerunt me regnare super se,adducite huc,& interficite ante me.

. Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam. Et factum est,cum ap Matt. 21 a
propinquasset ad Betphage & Bethania ad montē qui uocatur Oliueti,mi Marc. 11 a
sit duos discipulos suos,dicens: Ite in castellū quod cōtra uos est, in quod in-
troeuntes inuenietis pullum asinę alligatū,cui nemo vnq̄ hominem sedit, sol
uite illum,& adducite. Et si quis uos interrogauerit,quare soluitis? sic dicetis F
ei: Quia dñs operam eius desiderat. Abierunt autem qui missi erāt, & inue-
nerunt sicut dixit illis,stantē pullū. Soluentibus autē illis pullū, dixerūt dñi
eius ad illos: Quid soluitis pullū? At illi dixerunt: Quia dñs eum necessariū
habet. Et duxerūt illū ad IESVM. Et iactantes uestimenta sua supra pul- Ioan. 12 b
lum,imposuerunt IESVM. Eūte autem illo substernebant vestimenta sua
in uia. Et cū appropinquaret iam ad descēsum montis Oliueti,cœperunt oēs
turbæ descendentiū gaudentes laudare Deum uocē magna super oībus quas
viderant uirtutibus,dicentes: Benedictus qui uenit rex in noīe dñi,pax in cœ
lo & gloria in excelsis. Et quidam pharisæorum de turbis dixerunt ad illum:
Magister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico uobis quia si hi tacue
rint,lapides clamabunt. Et ut appropinquauit,vidēs ciuitatem, fleuit super G
illam,dicens: Quia si cognouisses & tu,& quidem in hac die tua,quę ad pa Infr. 21 b
cem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, Matt. 24 a
& circundabunt te inimici tui vallo,& circundabunt te,& coangustabūt te Marc. 13 a
vndiq;,& ad terrā prosternēt te,& filios tuos qui in te sunt & non relinquēt Matt. 21 b
in te lapidē super lapidē,eo q̄ non cognoueris tēpus visitationis tuæ. Et in- Mar. 11 b
gressus in tēplum,cœpit eiicere vendentes & emētes,dicēs illis: Scriptū est, Esa. 56 c
Quia domus mea,domus orationis est, Vos autē fecistis illā speluncā latronū. Hier. 7 b

. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum & scribæ
& principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid face-
rent illi. Omnis enim populus suspensus erat,audiens illum.

Disceptat Iesus cum Iudæis æmulis suis. Cap. XX.

A
ET factum est in una dierū docente illo populum in templo & euange- Matt. 21 c
lizante,conuenerunt principes sacerdotum & scribæ cū senioribus,& Marc. 11 d
aiunt,dicētes ad illū: Dic nobis in qua potestate hęc facis? aut quis est
qui dedit tibi hanc potestatē? Respōdēs autē IESVS,dixit ad illos: Interro
gabo vos & ego vnū verbum. Respōdete mihi: Baptismus Ioannis,de cœlo
erat,an ex hoībus? At illi cogitabant intra se dicentes: Quia si dixerimus de
cœlo,dicet: Quare ergo non credidistis illi? Si autē dixerimus ex hominibus, B
plebs uniuersa lapidabit nos certi sunt enim Ioannē prophetā esse. Et respō-
derunt se nescire vnde se esset. Et IESVS ait illis: Neq; ego dico uobis in qua
potestate hæc facio. Cœpit autē dicere ad plebē,parabolam hanc Homo qui Matt. 21 d
dam plantauit vineā,& locauit eā colonis & ipse peregre fuit multis tēpori- Mar. 12 a
bus, Et in tēpore misit ad cultores seruum, vt de fructu uineæ darēt illi. Qui Esa. 5 a
cæsum dimiserūt eum inanem. Et addidit alterum seruū mittere. Illi aūt hūc Hier. 2 d

C quoque cadentes,& afficientes contumelia,dimiserunt,inanem. Et addidit tertium mittere,qui & illum vulnerantes eiecerunt. Dixit autem dominus vineæ. Quid faciam?mittam filium meum dilectum,forsitan cum hunc viderint,verebuntur. Quem cum vidissent coloni,cogitauerunt intra se, dicentes:Hic est hæres, occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra vineam,occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?veniet et
Psal.117 d perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito dixerunt illi:Absit.
Act.4 b
Rom.9 g Ille autem aspiciens eos,ait:Quid est ergo hoc quod scriptum est, Lapidem
1.Pet.2 c quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui
Esa.28 d ceciderit supra illum lapidem,conquassabitur, supra quem autem ceciderit,
D comminuet illum. Et quærebant principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus illa hora, & timuerunt populum: cognouerunt enim quod ad
Matt.22 b ipsos dixerit similitudinem hanc. Et obseruantes miserunt insidiatores qui se
Mar.12 b iustos simularent,vt caperent eum in sermone, & traderent illum principatui & potestati præsidis. Et interrogauerunt eum,dicentes: Magister scimus quia recte dicis & doces,& non accipis personam, sed uiam Dei in veritate doces:licet nobis tributum dare Cæsari,an non?Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos, Quid me tentatis? ostendite mihi denarium. Cuius
E habet imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei, Cæsa-
Rom.13 c ris. Et ait illis:Reddite ergo quæ sunt Cæsaris,Cæsari,& quæ sunt dei, Deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in re-
Matt.22 c
Mar.12 b sponso eius,tacuerunt. Accesserunt autem quidam Sadducæorum qui ne-
Deut.25 b gant esse resurrectionem,& interrogauerunt eum,dicentes:Magister, Moyses scripsit nobis,Si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem,& hic sine liberis fuerit,vt accipiat eam frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo:septem ergo fratres erant,& primus accepit vxorem,& mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam,& ipse mortuus est sine filio. Et tertius ac-
F cepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui,sunt nouissime omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor? siquidem septem habuerunt eam vxorem. Et ait illis IESVS:Filii huius seculi nubunt,& traduntur ad nuptias, illi vero qui digni habebuntur seculo illo,& resurrectione ex mortuis,neque nubent,neque ducent vxores,neque vltra mori poterunt,æquales enim angelis sunt,& filii sunt Dei,cum sint filii resurrectionis. Quod vero resurgant mortui,& Moyses
Exo.3 b ostẽdit secus rubum,sicut dicit dominum Deum Abraham,& Deum Isaac, et Deum Iacob. Deus autem,non est mortuorum,sed uiuorum:omnes enim
G viuunt ei. Respondentes autem quidam Scribarum,dixerunt ei: Magister, benedixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare. Dixit
Matt.22 d autem ad illos:Quomodo dicunt CHRISTVM, filium esse Dauid,&
Marc.12 d ipse Dauid dicit in libro Psalmorum: Dixit dominus domino meo, sede a de
Psal.109 a xtris meis,Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? Dauid
Supra 11 f ergo dominum illum vocat,& quomodo filius eius est?Audiente autem om
Matt.23 a
Mar.12 d ni populo,dixit discipulis suis:Attẽdite a Scribis qui volunt ambulare in stolis,& amãt salutationes in foro,& primas cathedras in synagogis,et primos discubitus in conuiuiis:qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

Diem extremum multa mala prǽcedent. Cap. XXI.

RESpiciens autem, vidit eos qui mittebat munera sua in gazophyla- A
cium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam, mittẽ matt.12 d
tem æra minuta duo. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc pau-
per, plus quam omnes misit: nã omnes hi ex abundantis sibi miserunt in mu
nera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victũ suum quem habuit
misit. Et quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidibus & donis or Mat.24 a Mar.13 a
natum esset, dixit: Hęc quæ videtis uenient dies in quibus non relinquetur la supra.19 g
pis super lapidem qui non destruatur. Interrogauerunt autẽ illum, dicentes: B
Prǽceptor, quando hęc erunt, & quod signum cum fieri incipient? Qui dixit
Videte ne seducamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego
sum, & tempus appropinquauit: nolite ire post eos. Cum autẽ audieritis prę
lia & seditiones, nolite terreri, oportet primum hæc fieri: sed nondum statim
finis. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentẽ, et regnum aduersus regnũ
& terręmotus magni erunt per loca, & pestilentię & fames, terroresq;, & si C
gna de cœlo magna erunt. Sed ante hęc omnia, iniĳcient vobis manus suas, et
persequentur tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges et prę si
des propter nomen meum: continget autem vobis in testimonium. Ponite er
go in cordibus uestris non pręmeditari quemadmodum respondeatis: ego.n.
dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere om-
nes aduersarĳ uestri. Trademini autem a parentibus & fratribus et cognatis
& amicis, & morte afficient ex vobis: et eritis odio omnibus propter nomen D
meum: & capillus de capite vestro non peribit. In patientia uestra possidebi
tis animas vestras. Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem,
tũc scitote quia appropinquauit desolatio eius: tunc qui in Iudęa, sunt, fugiãt matt.24 b
ad mõtes: et qui in medio eius, discedãt: et qui in regionibus, nõ intrent in eã. Mar.13 b Dan.9 g
quia dies vltionis hi sunt, ut impleantur omnia quę scripta sunt. Vę autẽ prę
gnãtibus et nutriẽtibus in illis diebus: erit.n. pressura magna super terrã, et E
ira populo huic. Et cadẽt in ore gladĳ, et captiui ducẽtur in oẽs gẽtes: et Ieru
salẽ calcabitẽ a gẽtibus, donec impleãtur tẽpora nationũ. Et erũt signa in sole
et luna et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et Matt.24 c Mar.13 c
fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, et expectatione quæ superue- Esa.13 b
nient vniuerso orbi: nam virtutes cælorũ mouebuntur: et tunc videbunt filiũ Eze.32 b
hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate. His autem Ioel.3 c F
fieri incipientibus, suspicite et leuate capita vestra, quoniam appropinquat
redẽptio uestra. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneã et omnes arbores
cum producũt iam ex se fructũ, scitis quoniã prope est ęstas, Ita et vos cũ ui
deritis hæc fieri: scitote quoniã prope est regnum dei. Amen dico vobis, quia
non pręteribit generatio hęc, donec omnia fiant: Cœlum et terra transibunt,
verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis ne forte grauen-
tur corda vestra in crapula, et ebrietate et curis huius uitæ, et superueniat in G Rom.13 d
uos repentina dies illa tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui se-
dent super faciem omnis terræ. Vigilate itaq;, omni tempore orãtes, ut digni
habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante filium hominis.
Erat autẽ diebus docẽs in templo, noctibus vero exiẽs, morabatur in mõte
qui uocatur Oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eũ in tẽplo audire eum.

A APpropinquabat autem dies festus azymorum,qui dicitur pascha,et
Matt.26 a quęrebant principes sacerdotum & scribę quomodo eum interfice-
Mar.14 a rent,timebant vero plebem. Intrauit autem Satanas in Iudam: qui
Matt.26 b cognominabatur Iscariotes, vnum de duodecim,et abijt, et locutus est cum
Mar.14 b principibus sacerdotũ & magistratibus,quemadmodum illum traderet eis.
Et gauisi sunt,& pacti sunt pecuniam illi dare. Et spopondit. Et quęrebat op
Matt.26 b portunitatem,vt traderet illum sine turbis. Venit autem dies azymorum,in
Mar.14 b qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrum & Ioannẽ dicens: Euntes pa
rate nobis pascha,vt mãducemus. At illi dixerunt: Vbi uis paremus? Et dixit
ad eos, Ecce introeuntibus vobis in ciuitatẽ occurret vobis homo amphorã
aquæ portãs, sequimini eũ in domũ in quã intrat,et dicetis patrifamilias do-
B mus. Dicit tibi magister, Vbi ẽ diuersoriũ ubi pascha cũ discipulis meis mã
ducẽ? Et ipse ostẽdet vobis cœnaculũ magnũ stratũ,& ibi parate. Euntes au
Matt.26 b tẽ inuenerũt sicut dixit illis,& parauerũt pascha. Et cũ facta esset hora,discu
Mar.14 b buit & duodecim apostoli cũ eo,& ait illis: Desiderio desideraui hoc pascha
1.Cor.11 e mãducare vobiscũ,anteq̃ patiar. Dico.n.vobis quia ex hoc nõ mãducabo il
lud donec impleaẽ in regno dei. Et accepto calice gratias egit,& dixit, Accipi
te et diuidite inter vos: dico.n.vobis q̃ nõ bibã de generatiõe uitis,donec re
gnũ. Dei ueniat. Et accepto pane gratias egit,& fregit,et dedit eis,dicẽs Hoc
est corpus meũ,quod ꝓ vobis daẽ: hoc facite in meã cõmemorationẽ. Simili
ter & calicẽ post quã cœnauit,dicẽs: Hic est calix nouũ testamẽtũ in sangui
Matt.26 b ne meo,qui ꝓ vobis fundetur. Veruntamẽ ecce manus tradẽtis me,mecũ est
Mar.14 b in mẽsa. Et quidẽ filius hominis secundũ quod definitũ est,vadit: veruntamẽ
Ioan.13 c væ homini illi per quem tradetur. Et ipsi cœperunt quærere inter se,quis es-
Psal.40 c
C set ex eis qui hoc facturus esset. Facta est autem & contẽtio inter eos,quis eo
Matt.20 d rum uideretur esse maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorũ
Mar.10 f & qui potestatem habent super eos,benefici vocantur, Vos autẽ non sic: sed
qui maior est in vobis,fiat sicut iunior,& qui p̃cessor est,sicut ministrator.
Nã quis maior est,qui recũbit,an qui ministrat? nõne qui recũbit? Ego au-
tem in medio vestrum sum sicut qui ministrat: uos autẽ estis qui permãsistis
mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pa-
ter meus regnum,vt edatis & bibatis super mensam meã in regno meo, et se
deatis sup thronos iudicãtes duodecim tribus Israel. Ait autẽ dominus Simo
D ni: Simon,ecce satanas expetiuit uos,vt cribraret sicut triticũ,ego autẽ roga
ui pro te,vt nõ deficiat fides tua,& tu aliquando conuersus,confirma fratres
tuos. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem & in mor-
Matt.26 c tem ire. Et ille dixit: Dico tibi Petre non cantabit hodie gallus,donec ter ab-
Mar.14 e neges nosse me. Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo & pera & cal-
ceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo
eis: Sed nunc qui habet sacculum,tollat, similiter & peram: & qui non ha-
bet,uendat tunicam suam & emat gladium. Dico enim uobis,quoniã adhuc
Esa.53 d
Mat.25 c hoc quod scriptum est oportet impleri in me. Et cum iniquis deputatus est.
Mar.14 c Etenim ea quæ sunt de me finem habent. At illi dixerunt, Domine, ecce duo
Ioan.18 a
Matt.26 d gladij hic. At ille dixit eis, Satis est. Et egressus ibat secundum cõsuetudinẽ in
Mar.14 d mõtem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. Et cũ peruenisset ad
locum

locum,dixit illis: Orate ne intretis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis E
quantum iactus est lapidis,et positis genibus orabat,dicens. Pater, si vis trãs
fer calicem istum a me. Veruntamen nõ mea voluntas,sed tua fiat. Apparuit
autem illi angelus de cœlo confortans eum. Et factus in agonia,prolixius ora
bat. Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et
cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dor-
mientes prę tristitia. Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate ne intretis in tẽ Matt.26 e Mar.14 c
tationẽ. Adhuc eo loquẽte,ecce turba,et qui vocabatur Iudas,vnus de duode Ioan.18 a
cim,antecedebat eos,& appropinquauit IESV vt oscularetur eũ. IESVS
autem dixit illi Iuda osculo filium hominis tradis? Videntes autẽ hi qui circa
ipsum erant quod futurũ erat,dixerunt eis: Domine si pcutimus in gladio. Et
percussit vnus ex illis seruũ principis sacerdotũ, & amputauit auriculã eius
dexterã: Respondẽs autẽ IESVS,ait: Sinite vsq; huc. Et cũ tetigisset auriculã F
eius,sanauit eũ. Dixit autẽ IESVS ad eos qui venerãt ad se,principes sacer-
dotũ & magistratus templi & seniores. Quasi ad latronẽ existis cũ gladijs &
fustibus? Cum quotidie vobiscum fuerim in templo non extendistis manus
in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Comprehendentes Mat.26 f
autem eum,duxerunt ad domum principis sacerdotum, Petrus uero sequeba Mar.14 f
tur eum a longe. Accenso autem igne in medio atrij,et circunsedentibus illis, Ioan.18 e
erat Petrus in medio eorum. Quem cum vidisset ancilla quędam sedẽtem ad Matt.26 g Mar.14 g
lumen,& cum fuisset intuita,dixit: Et hic cum illo erat. At ille negauit eum, Ioan.18 c
dicens, Mulier,nõ noui illum. Et post pusillum alius videns eum,dixit: Et tu Matt.26 g Mar.14 g
de illis es. Petrus vero ait, O homo non sum. Et interuallo facto, quasi horæ Ioan.18 e
unius,alius quidẽ affirmabat,dicẽs: Vere et hic cũ illo erat: nã et Galilęus est.
Et ait Petrus, Homo,nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cãta
uit gallus, Et cõuersus dominus respexit Petrũ. Et recordatus est Petrus ver- G
bi domini sicut dixerat: Quia prius quã gallus cãtet,ter me negabis. Et egres-
sus foras Petrus,fleuit amare. Et viri qui tenebãt IESVM: illudebãt ei cęden
tes. Et velauerunt eũ,& percutiebant faciẽ eius,& interrogabant eum,dicen
tes: Prophetiza, quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dice- Matt.27 a Mar.15 a
bant in eum. Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis & principes Ioan.18 c
sacerdotum & scribę,& duxerunt illũ in conciliũ suũ dicentes: Si tu es Chri
stus,dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixero non credetis mihi si autem et inter
rogauero non respondebitis mihi,neq; dimittetis: ex hoc autem erit filius ho
minis sedens a dextris virtutis Dei. Dixerũt autem omnes: Tu ergo es filius
Dei? Qui ait: Vos dicitis,quia ego sum: At illi dixerunt: Quid adhuc desidera
mus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius.

Iesus morti adiudicatus crucifigitur. Cap. XXIII.

ET surgens omnis multitudo eorũ duxerunt illum ad Pilatũ. Cœperũt A
autẽ illum accusare,dicentes: Hunc inuenimus subuertentẽ gentẽ no- Matt.22 c Mar.12 b
strã,& prohibẽtem tributa dare Cęsari,& dicentẽ se CHRISTVM Mat.27 b
regem esse. Pilatus autem interrogauit eum,dicens, Tu es rex Iudęorum? At Mar.15 a
ille respondens ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum & Ioan.18 f
turbas: Nihil inuenio causę in hoc homine. At illi inualescebant,dicentes: Cõ
mouet populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens a Galilæa vsque
huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit, si homo Galilæus

B effet. Et vt cognouit quod de Herodis potesta te esset, remisit eum ad Hero-
dem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso IESV,
gauisus est valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod
audiret multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interroga
bat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. Stabant au
tem principes Sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum. Spreuit au
tem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste alba, & remi-
Matt.27 c sit ad Pilatum. Et facti sunt amici Pilatus & Herodes in ipsa die: nam antea
Mar.15 b inimici erant adinuicem. Pilatus autem cõuocatis principibus sacerdotum et
Ioan.18 d magistratibus & plebe, dixit ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem, quasi
& 19 c auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, nullã causam in-
C uenio in homine isto, ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes: nam
remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum
ergo illum dimittam. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum,
vnum. Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimit
te nobis Barrabam, qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitate
& homicidium, missus in carcerem. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos
volens dimittere IESVM. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, cruci
fige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam
causam mortis inuenio in eo, corripiam ergo illum & dimittam: At illi insta
bant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur, & inualescebãt voces eo
rum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum
qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerẽ quem pete-
D bant, IESVM vero tradidit uoluntati eorũ. Et cum ducerent eum apprehen
Mat.27 d derunt Simonẽ quendam Cyrenensem venientẽ de villa, & imposuerunt illi
Mar.15 b crucẽ portare post IESVM. Sequebatur autẽ illũ multa turba populi, et mu
lierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autẽ ad illas IE-
SVS, dixit: Filię Hierusalem, nolite flere super me, sed super vosipsas flete, et
super filios vestros: quoniam ecce venient dies in quibus dicẽt: Beatę steriles
Isa.54 a & ventres qui non genuerunt, et vbera quę non lactauerunt. Tunc incipient
Isa.2 d dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, operite nos. Quia si in viridi
Osee.10 b ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo nequam
Apo.9 b cum eo, vt interficerentur. Et postquam venerunt in locum qui vocatur Cal
Mat.27 d uarię: ibi crucifixerunt eum, & latrones, vnum a dextris & alterum a sini-
Mar.15 b
Io.19 d stris. IESVS autẽ dicebat: Pater dimitte illis, nõ enim sciunt quid faciũt: Di
B uidentes vero vestimenta eius, miserunt sortes: Et stabat populus expectans,
Mat.27 d & deridebant eum principes cum eis, dicentes. Alios saluos fecit, se saluum
Mar.15 b
Ioan.19 d faciat, si hic est CHRISTVS Dei electus. Illudebant autem ei & milites ac
cedentes & acetum offerentes ei, & dicentes: Si tu es rex Iudæorum, saluum
te fac. Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Græcis & Lati-
nis & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum. Vnus autem de his qui pendebant
latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es CHRISTVS, saluum
fac teipsum & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Neque tu
times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuste: nam digna
factis recipimus, hic vero nihil mali gessit? Et dicebat ad IESVM: Domi
ne, memento mei cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi IESVS: Amẽ

dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Erat autem fere hora sexta & tene- B
bræ factæ sunt in vniuersam terram vsq; in horam nonam: Et obscuratus est Psal.30 a
sol, et velum templi scissum est medium. Et clamans voce magna IESVS,
ait: Pater in manus tuas cõmẽdo spiritũ meum. Et hæc dicens, expirauit. Vi-
dens autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Vere,
hic homo iustus erat. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculũ
istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Sta-
bant autem omnes noti eius a longe, & mulieres quę secutæ eum erant a Ga
lilæa hæc videntes. Et ecce vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus et Mat. 27 g
iustus, hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Marc. 15 d Ioan. 19 g
Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum, & petijt G
corpus Iesu, & depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento
exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat. Et dies erat parasceues, &
sabbatum illucescebat. Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de
Galilęa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus
eius, Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta, & sabbato quidem si-
luerunt secundum mandatum.

Resurrectio Christi multis probatur argumentis. Cap. XXIIII.

VNa autem sabbati ualde diluculo uenerunt ad monumentũ, portan- A
tes quę parauerant aromata, & inuenerũt lapidem reuolutũ a monu Marc. 16 a
mento. Et regressæ, non inuenerunt corpus domini Iesu. Et factũ est, Ioan. 20 a
dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo uiri steterunt secus illas in ve
ste fulgenti. Cum timuerunt autẽ & declinarent uultũ in terrã, dixerunt ad il
las: Quid quæritis viuentem cũ mortuis? non est hic, sed surrexit: recordami
ni qualiter locutus est uobis, cum adhuc in Galilęa esset, dicens: Quia oportet Mat. 17 a
filium hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi, & tertia die Marc. 9 e
resurgere. Et recordatę sunt uerborũ eius. Et regressæ a monumento, nuncia- Supr. 9 e
uerunt hęc omnia illis vndecim, & cęteris omnibus. Erat autem Maria Ma- B
gdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quę cum eis erant, quę dice-
bant ad apostolos hęc. Et uisa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista,
non crediderunt illis. Petrus autem surgens cucurrit ad monumẽtum, & pro
cumbens vidit linteamina sola posita, & abijt secum mirans quod factũ fue-
rat. Et ecce duo ex illis ibãt ipsa die in castellum quod erat spatio stadiorum Marc. 16 c
sexaginta ab Hierusalem, nomine Emmaus, & ipsi loquebant adinuicem de C
his omnibus quę acciderant. Et factum est, dum fabularentur & secum quæ
rerent, & ipse Iesus appropinquans, ibat cum illis: oculi autem illorum tene-
bantur, ne eum cognoscerent. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos cõfer
tis adinuicẽ, ambulantes, & estis tristes? Et respõdens unus cui nomen Cleo-
phas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quę fa
cta sunt in illa, his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Iesu Na-
zareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone coram Deo, & D
omni populo. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes
nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum: nos autem sperabamus
quia ipse esset redempturus Israel, & nũc super hęc omnia, tertia dies est ho
die q hæc facta sunt. Sed & mulieres quędam ex nostris, terruerũt nos, quę
ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, uenerunt

B dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eũ vivere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum uero non inuenerunt. Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quę locuti sunt prophetæ: nonne hæc oportuit pati CHRISTVM, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse, & omnibus prophetis, interpretabat illis in oĩbus scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum est, dum recumberet cũ eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt

F oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Et dixerunt adinuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadẽ hora regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant, dicentes: Quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Dum autem hęc loquuntur, stetit, IESVS in medio eorum, & dicit: Pax

Matt. 28 d Marc. 16 c Ioan. 20 e uobis, ego sum, nolite timere. Conturbati vero, & conterriti, existimabant se spiritum uidere. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum, palpate & videte, quia spiritus, carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et cum

G hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus prę gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod mãducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumẽs reliquias dedit eis. Et dixit ad eos: Hęc sunt uerba quę locutus sum ad uos cum adhuc essem uobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam si scriptum est, et

Psal. 18 b sic oportebat CHRISTVM pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorum in omnes

Act. 1 a Ioan. 15 d gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Vos autem testes estis horum. Et ego mittam promissum patris mei in uos: vos autẽ sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis

Act. 1 a Mar. 16 d manibus suis benedixit eis. Et factum est, dũ benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlũ. Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, et erant semper in tẽplo laudantes & benedicẽtes Deũ. Amen.

Euangelij secundum Lucam, Finis.

HIERONYMVS IN CATALOGO scriptorum Ecclesiasticorum.

IOannes apostolus, quem IESVS amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quem Herodes post passionem domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit Euangelium, rogatus ab Asiæ episcopis aduersus Cerinthũ, aliosq; hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt CHRISTVM ante Mariam non fuisse.

Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturę ferunt, quod cum legisset Matthęi, Marci, & lucę volumina, probauerit quidem textum hystoriæ, et uera eos dixisse firmauerit, sed vnius tantum anni, in quo & passus est post carcerem Ioannis hystoriam texisse prætermisso itaque anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis ante quam Ioānes clauderetur in carcerem, gesta narrauit: sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quatuor euangeliorum volumina legerint: Quæ res etiam Diaphoniam, quæ uidetur Ioannis esse cum cęteris, tollit. Scripsit autem & vnā epistolā, cuius exordiū est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo vitæ, quæ ab vniuersis ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquę autem duę, quarū principium est: Senior electæ dominę & natis eius. & sequentis, Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate: Ioannis presbyteri asseruntur, cuius & hodie alterū sepulchrum apud Ephesum ostenditꝰ, & nonnulli putāt duas memorias eiusdem Ioannis Euangelistę esse, super qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius ventum fuerit, disseremus. Quartodecimo igitur anno, secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano in Pathmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretantur Iustinus martyr, & Irenęus. Interfecto autem Domitiano, et actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis, sub Pertinace principe redit Ephesum, ibique vsque ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit, rexitque ecclesias, & cōfectus senio, sexagesimooctauo post passionē dñi anno, mortuus iuxta eādē vrbē sepultus est.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SEcundum Ioannem.

Christus deus & homo Cap. I.

1 IN principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū. Hoc erat in principio apud Deū. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Quod factū est in ipso uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehenderunt. A

Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in testimoniū, vt testimoniū perhiberet de lumine, ut oēs crederent per illū: non erat ille lux, sed ut testimoniū perhiberet de lumine. Erat lux uera quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundū: in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, & mundus eū nō cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatē filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex uolūtate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius gloriā quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ et veritatis. Ioannes testimonium perhibent de ipso, et clamat, dicēs, Hic erat eum dixiꝰ Qui post Matt. 3 a Marc. 1 a B Matt. 1 e Luc. 3 d

C me uenturus eſt,ante me factus eſt,quia prior me erat.Et de plenitudine eius
1.Ti.6 d nos omnes accepimus.& gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt,
gratia & veritas per I E S V M Chriſtum facta eſt. Deum nemo uidit vn-
quam.Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit. Et hoc eſt teſti
1 Tim. 6 c moniũ Ioannis quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes & Le-
1.Io.4 c uitas ad eum,ut interrogarent eũ. Tu quis es? Et confeſſus eſt,& non nega-
uit.Et confeſſus eſt,Quia non ſum ego C H R I S T V S. Et interrogaue-
runt eum.Quid ergo? Elias es tu? Et dixit:Non ſum. Propheta es tu? Et re-
D ſpondit:Non.Dixerunt ergo ei: Quis es,ut reſponſum demus his qui miſe-
runt nos? quid dicis de te ipſo? Ait:Ego uox clamantis in deſerto dirigite viã
Marc.1 a dñi ſicut dixit Iſaias propheta.Et qui miſsi fuerãt,erant ex Phariſæis. Et in-
Luc.3 a terrogauerunt eum,& dixerunt ei:Quid ergo baptizas, ſi tu nõ es C H R I
Matt.3 c
Marc.1 b S T V S,neq; Elias,neq; ꝓpheta? Reſpõdit eis Ioannes,dicens:Ego baptizo
Luc.3 c in aqua,medius autem veſtrũ ſtetit quem vos neſcitis, Ipſe eſt qui poſt me
venturus eſt,qui ante me factus eſt, cuius ego nõ ſum dignus vt ſoluam eius
corrigiam calceamenti.Hęc in Bethabara facta ſunt trans Iordanẽ, vbi erat
E Ioannes baptizans. Altera die uidit Ioannes I E S V M venientem ad ſe,et
ait:Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.Hic eſt de quo dixi, Poſt
me venit vir,qui ante me factus eſt: quia prior me erat:& ego neſciebã eũ,
ſed ut manifeſtetur in Iſrael,propterea veni ego in aqua baptizans. Et teſti-
monium perhibuit Ioannes,dicens: Quia uidi ſpiritum deſcendentem quaſi
Matt.3 b colũbã de cœlo,& mãſit ſuper eũ.Et ego neſciebã eũ, ſed qui miſit me bapti
Marc.1 b zare in aqua,ille mihi dixit,Super quẽ uideris ſpiritũ deſcendentẽ & manen
Luc.3 d tem ſuper eum,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Et ego uidi et teſtimo-
nium perhibui,quia hic eſt filius Dei. Altera die iterũ ſtabat Ioannes,& ex
diſcipulis eius duo.Et reſpiciẽs I E S V M ambulãtẽ, dicit:Ecce agnus Dei.
F Et audierunt eum duo diſcipuli loquentẽ,& ſecuti ſunt I E S V M cõuerſus
autem I E S V S,& videns eos ſequentes ſe dicit eis:Quid quæritis? Qui di-
xerunt ei:Rabbi:(quod dicitur interpretatũ magiſter)ubi habitas? Dicit eis:
Venite & uidete.Venerunt & uiderunt ubi maneret,& apud eum manſerũt
de illo:hora autem erat quaſi decima.Erat autẽ Andreas frater Simonis Pe-
tri vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & ſecuti fuerant eum.
Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem,& dicit ei:Inuenimus Meſ-
ſiam,quod eſt interpretatũ C H R I S T V S: Et adduxit eũ ad IESVM.
Intuitus autem eum I E S V S,dixit:Tu es Simon filius Iona, tu uocaberis
Cephas, quod interpretatur Petrus.
G In craſtinũ uoluit exire in Galilęã,& inuenit Philippum. Et dicit ei I E-
S V S:Sequere me.Erat autẽ Philippus a Bethſaida,ciuitate Andręę & Pe-
tri.Inuenit Philippus Nathanael,et dicit ei:Quẽ ſcripſit Moyſes in lege,&
Gen.49 b prophetæ,inuenimus I E S V M filiũ Ioſeph a Nazareth. Et dixit ei Natha
Deut.18 c nael:A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus:Veni & vide.
Iſa.45 c
& 44 b Vidit I E S V S Nathanael venientẽ ad ſe,& dixit de eo: Ecce vere Iſraeli-
Hiero.23 a ta in quo dolus non eſt.Dixit ei Nathanael,vnde me noſti? Reſpõdit Ieſus,
Ezec.34 f & dixit ei:Prius q̃ te Philippus uocaret, cũ eſſes ſub ficu vidi te. Reſpõdit
& 37 f
Dan.9 f ei Nathanael & ait Rabbi,tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Reſpondit Ieſus
& dixit ei:Quia dixi tibi,Vidi te ſub ficu,credis,maius his videbis. Et dicit

ei: Amen amen dico uobis,uidebitis cœlum apertum,& angelos Dei ascendentes et descendentes supra filium hominis.

Iesus honorat nuptias. Cap. II.

ET die tertia nuptię factę sunt in Cana Galilæę, & erat mater IESV ibi. Vocatus est autem & IESVS, & discipuli eius ad nuptias. Et deficiente uino, dicit mater IESV ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei IESVS: Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunque dixerit uobis facite. Erant autem ibi lapideę hydriæ sex positę secundum purificationem Iudęorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis IESVS, Imple te hydrias aqua: Et impleuerũt eas vsq; ad summum, Et dicit eis IESVS: Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquã, vocat sponsum Architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum, bonũ uinũ ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruasti bonum uinum usque adhuc. Hoc fecit initiũ signorum IESVS in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suã, & crediderunt in eum discipuli eius.

A

B

Posthęc descendit Capharnaum ipse et mater eius, & frater eius, & discipuli eius, & ibi miserũt non multis diebus. Et prope erat pascha Iudæorum, & ascendit IESVS Hierosolymam, & inuenit in templo vendentes oues & boues et columbas, et nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque et boues, et nummulariorum effudit æs, et mensas subuertit. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Recordati sunt uero discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. Responderunt ergo Iudæi. et dixeruut ei, Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? Respondit IESVS, et dixit eis: Soluite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudęi: Quadraginta et sex annis ędificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, et crediderunt scripturæ, et sermoni quem dixit IESVS. Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius quæ faciebat. Ipse autem IESVS non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.

C

Psal.68 b

Matt. 26 f & 27 e

Mar.14 f & 15 c

D

Regeneratio ad salutem necessaria. Cap. III.

ERat autem homo ex Pharisęis, Nicodemus nomine, princeps Iudęorum. Hic venit ad IESVM nocte et dixit ei: Rabbi scimus quia a Deo uenisti magister: nemo enim potest hęc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respõdit IESVS et dixit ei: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus. Quomodo potest homo nasci cũ sit senex? nunquid potest in uentrem matri suę iterato introire et renasci? Respondit IESVS, Amen

A

Psal.3 b & 56 c

amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest
introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum
B est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos nasci de-
nuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde ueniat, aut
quo vadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, &
dixit ei: Quomodo possunt hęc fieri? Respondit IESVS, et dixit ei: Tu es
magister in Israel, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi: quia quod scimus
loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipi-
tis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia,
Num.21 c credetis? Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius homi-
nis, q̃ est in cœlo. Et sicut Moyses exaltauit serpētē ĩ deserto, ita exaltari opor
Ioan.4 b tet filiũ hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitã æter
nã. Sic enim Deus dilexit mũdũ, vt filium suũ vnigenitũ daret, ut omnis qui
credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus
filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ip-
sum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus
C est, quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc est autem iudicium
quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lu
cem: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui mala agit, odit lucem,
& non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius: qui autem facit verita-
tem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.
Post hæc venit IESVS & discipuli eius in Iudæam terram, & illic mo-
rabatur cum eis & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon
iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur.
Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. Facta est autem quæstio
ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et venerunt ad Ioannem,
& dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium per-
hibuisti, ecce hic baptizat: & omnes veniunt ad eum. Respondit Ioannes, &
D dixit: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi
vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim: Non sum ego Christus, sed
supra.1 c quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam sponsus est: amicus autem
sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Hoc ergo
gaudium meum impletum est: Illum oportet crescere, me autem minui. Qui
desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra lo-
quitur, qui de cœlo venit super omnes est. Et quod vidit & audiuit, hoc testa
tur, & testimonium eius nemo accipit. Qui autem accepit eius testimo-
Rom.3 a nium signauit, quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei
Ioan.5 b loquitur, non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit filium, &
omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui
autem incredulus est filio non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Colloquium Christi cum Samaritana. Cap. IIII.

A VT ergo cognouit IESVS quia audierunt Pharisæi quod IESVS
plures discipulos facit & baptizat quam Ioannes (quanquam IE-
SVS non baptizaret, sed discipuli eius) reliquit Iudæam, & abijt ite
rum in Galilæam: oportebat autem eum transire per mediam Samariam.
Venit ergo in ciuitatē Samariæ quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod
dedit

dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi, fons Iacob. I E S V S autem fati B
gatus ex itinere, sedebat sic supra fontē. Hora autē erat quasi sexta. Venit au Gen. 48 f
tē mulier de Samaria haurire aquā. Dicit ei I E S V S: Da mihi bibere, Di-
scipuli enim eius abierāt in ciuitatē vt cibos emerēt. Dicit ergo ei mulier illa
Samaritana, Quomodo tu Iudæus cū sis, bibere a me poscis, quę sum mulier
Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Respōdit I E S V S, &
dixit ei: Si scires donū Dei, & quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forsi
tan petisses ab eo, & dedisset tibi aquā viuam. Dicit ei mulier: Dñe neq; in
quo haurias habes, & puteus altus est, vnde ergo habes aquā viuā? Nunquid C
tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteū, & ipse ex eo bibit, &
filii eius, & pecora eius? Respondit I E S V S, et dixit ei: Omnis qui bibit ex
aqua hac: sitiet iterū: qui autē biberit ex aqua, quā ego dabo ei, non sitiet in
ęternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ saliētis in uitā æter
nam. Dicit ad eum mulier: Dñe da mihi hanc aquā, vt non sitiā: neq; veniā
huc haurire. Dicit ei I E S V S: Vade, voca uirum tuū, & veni huc. Respon
dit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei I E S V S: Bene dixisti,
Quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, & nunc quem ha- D
bes, non est tuus vir: hoc vere dixisti, Dicit ei mulier: Domine, video quia
propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia
Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet. Dicit ei I E S V S: Mulier, cre
de mihi quia veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosoly-
mis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod sci-
mus, quia salus ex Iudæis. Sed uenit hora & nunc est, quando veri adora-
tores adorabunt patrem in spiritu & veritate: nam & pater tales quęrit, qui
adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ve E
ritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit, qui dici- 2. Cor. 3 d
tur Christus: cum ergo venerit, ille annunciabit nobis omnia. Dicit ei I E-
S V S: Ego sum qui loquor tecum. Et continuo uenerunt discipuli eius, &
mirabantur quia cum muliere loquebatur: nemo tamen dixit, Quid quæris,
aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in
ciuitatem, & dicit illis hominibus. Venite, & uidete hominem qui dixit
mihi omnia quæcunque feci: nunquid ipse est C H R I S T V S? Exierunt
ergo de ciuitate: & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli dicen
tes. Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare
quem uos nescitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem: Nunquid aliquis at- F
tulit ei manducare? Dicit eis I E S V S, Meus cibus est, ut faciam uolunta-
tem eius qui misit me, ut perficiam opus eius. Nonne uos dicitis quod adhuc
quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico uobis, leuate oculos vestros,
& uidete regiones quia albę sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem ac
cipit, & congregat fructum in uitam æternam, ut qui seminat simul gaudeat
& qui metit: in hoc quoniā est verbum verū, quia alius est qui seminat, &
alius est qui metit. Ego misi uos metere quod uos non laborastis: alii labora-
uerunt, & uos in labores eorum introistis. Ex ciuitate autem illa multi credi-
derunt in eum, Samaritanorum, propter verbum mulieris testimoniū per-
hibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum venissent ergo ad
illum Samaritani, rogauerunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

G Et multo plures crediderunt propter sermonẽ eius. Et mulieri dicebãt, Quia
iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus, & scimus
quia hic est uere saluator mundi. Post duos autem dies exijt inde, & abijt in
Matt. 13 g Galilęam. Ipse enim I E S V S testimonium perhibuit quia propheta in sua
Marc. 6 a patria honorem non habet. Cum ergo uenisset in Galilæam, exceperunt eũ
Luc. 4 c Galilęi, cum omnia vidissent quę fecerat Hierosolymis in die festo: & ipsi
Matt. 4 b enim uenerant ad diem festum. Venit ergo iterum in Cana Galilęę, vbi fecit
Marc. 1 b aquam vinum. Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Caphar-
Luc. 4 c naum. Hic cũ audisset quia I E S V S adueniret a Iudæa in Galilęam, abijt
ad eum & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filiũ eius: incipiebat enim
mori, Dixit ergo I E S V S ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, nõ cre
ditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius q̃ moriatur filius meus.
Dicit ei I E S V S: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni quẽ di-
xit ei I E S V S, & ibat. Iam autẽ eo descendente, serui occurrerunt ei & nun
ciauerunt dicentes quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis
in qua melius habuerit, Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum
febris. Cognouit ergo pater quia illa hora erat in qua dixit ei I E S V S, Fi-
lius tuus viuit: & credidit ipse & domus eius tota. Hoc iterum secundum si-
gnum fecit I E S V S, cum venisset a Iudæa in Galilæam.

Sanat Iesus apud Probaticam piscinam. Cap. V.

A POst hęc erat dies festus Iudęorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.
Est autẽ in Hierosolymis Probatica piscina quæ cognominatur Hæ-
braice Betesda, quinq; porticus habens. In his iacebat multitudo ma-
gna languentium, cęcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ mo-
tum. Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam, &
mouebatur aqua. Et qui primus descẽdisset in piscinam post motionẽ aquę,
sanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo
ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum vidisset Ie-
sus iacentem, & cognouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis
B sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cũ tur
bata fuerit aqua mittat me in piscinam: dum uenio enim ego, alius ante me
descendit. Dicit ei Iesus. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim
sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat au
tem sabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, illi qui sanatus fuerat, Sabba
tum est: non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis: Qui me sanum
fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum & ambula. Interrogauerũt ergo
C eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambula?
Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinauit a
turba constituta in loco. Postea inuenit eum Iesus in templo, & dixit illi: Ec-
ce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abijt
ille homo, et nunciauit Iudęis quia Iesus esset qui fecit eum sanũ. Propterea
persequebãtur Iudæi Iesum, quia hęc faciebat in sabbato. Iesus autem respõ
dit eis: Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Propterea ergo ma-
gis quærebant eum Iudęi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed
& patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaq; Ie-
sus, et dixit eis: Amen amen dico uobis, nõ potest filius a se facere quicq̃, nisi

quod uiderit patrem facientem:quęcunq; enim ille facit,hęc et filius simili- D
ter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quę ipse facit, et
maiora his demõstrabit et opera,ut uos miremini. Sicut enim pater suscitat
mortuos et uiuificat:sic et filius quos vult,viuificat. Neq; enim pater iudicat
quenquã : sed omne iudicium dedit filio vt oẽs honorificent filiũ, sicut hono
rificant patrem:qui nõ honorificat filium,non honorificat patrem qui misit
illum. Amen amen dico uobis quia qui uerbum meum audit, et credit ei qui
misit me,habet uitam æternam, et in iudicium non venit,sed transiit a mor
te in uitã. Amen amẽ dico uobis,quia venit hora et nunc est, quando mortui
audient uocem filii Dei, et qui audierint uiuent . Sicut enim pater habet ui- E
tam in semetipso,sic dedit & filio habere uitam in semetipso,et potestatẽ de-
dit ei iudicium facere. Quia filius hominis est,nolite mirari hoc , quia uenit
hora in qua omnes qui in monumentis sunt,audient vocem filij Dei, et pro-
cedent qui bona fecerunt,in resurrectionem uitę:qui uero mala egerunt,in re-
surrectionem iudicij. Non possum ego a meipso facere quicquam . Sicut au-
dio,iudico,et iudicium meum iustum est:quia non quæro volũtatem meam,
sed uoluntatem eius qui misit me. Si ego testimonium perhibeo de me,testi-
monium meum non est uerum. Alius est qui testimonium perhibet de me,et
scio quia uerum est testimonium eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Matt. 3 d
Ioannem,et testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine te- Sup. 1 c
stimonium accipio:sed hæc dico , vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens F
et lucens. Vos autem uoluistis ad horam exultare in luce eius. Ego autem ha
beo testimonium maius Ioannis . Opera enim quæ dedit mihi pater ut per-
ficiam ea:ipsa opera quę ego facio, testimonium perhibent de me , quia pa-
ter misit me:et qui misit me pater,ipse testimonium perhibuit de me,neque Matt. 3 d
vocem eius vnquam audistis,neq; speciem eius uidistis, et uerbum eius non
habetis in uobis manens:quia quem misit ille, huic uos non creditis. Scruta-
mini scripturas quia vos putatis in ipsis uitam ęternam habere . Et illæ sunt
quæ testimonium perhibent de me,et non vultis uenire ad me vt vitam ha- G
beatis. Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui vos quia dilectio
nem Dei non habetis in uobis. Ego veni in nomine patris mei,et non accepi
stis me:si alius venerit in nomine suo,illum accipietis. Quomodo uos pote-
stis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, et gloriam quę a solo Deo est
non quęritis? Nolite putare quia ego accusaturus sum vos apud patrem,est
qui accusat uos Moyses in quo uos speratis. Si enim crederetis Moysi,crede-
retis forsitan et mihi:de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non credi-
tis,quomodo uerbis meis non credetis?

Christus corpus & animam cibat. Cap. VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilæę,quod est Tyberiadis, et seque A
batur eum multitudo magna , quia uidebant signa que faciebat super Matt. 14 b Mar. 6 e
his qui infirmabantur. Subiit ergo in montem Iesus,et ibi sedebat cum Luc. 9 b
discipulis suis. Erat autem proximũ pascha dies festus Iudęorum. Cum suble
uasset ergo oculos Iesus,et uidisset quia multitudo maxima venit ad eũ, di-
cit ad Philippum : Vnde ememus panes ut manducent hi? Hoc autem dice-
bat tentans eũ:ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus:
Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis,vt unusquisque modicum

B quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces: sed hęc quid sunt inter tantos? Dicit ergo Iesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo uiri, numeri quasi quinque milia. Accepit ergo IESVS panes, & cum gratias egisset distribuit discũbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebãt. Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quę superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, et impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis quæ superfuerunt his qui manducauerant. Illi ergo homi-

math. 14 c Mar. 6 I nes cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui uenturus est in mundum. IESVS ergo cum cognouisset quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Vt autem sero factum est, descenderũt discipuli eius ad mare.

C Et cum ascendissent nauim, venerunt trans mare in Capharnaum, & tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Mare autem uento magno flante, exurgebat. Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut triginta, vident Iesum ambulantem supra mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & statim nauis fuit ad terram in quam ibant. Altera die turba quę stabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, nisi una, & quia nõ introisset cum discipulis suis Iesus in nauim, sed soli discipuli eius abiissent: aliæ uero superauerunt naues a Tyberiade, iuxta locum vbi manducauerant panem, gratias agentes Deo. Cum ergo uidisset turba quia Ie-

D sus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt in nauicula & venerunt Capharnaum quęrentes Iesum. Et cum inuenissent eum trãs mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc venisti? Respondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico uobis, quęritis me non quia vidistis signa, sed quia mãducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit vobis: hunc enim pater signauit Deus.

I. Io. 3 d Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus vt operemur opera Dei? Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille. Dixerũt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, vt uideamus & credamus tibi?

Exo. 16 c Nu. 11 b Psal. 77 c sup. 6 c Eccle. 24 c quid operaris? Patres nostri manducauerunt mãna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis mãducare. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico uobis, non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo verum. Panis enim verus est qui de cœlo descẽdit, & dat uitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

E Dixit autẽ eis Iesus: Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Sed dixi uobis, quia & uidistis me, & nõ credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet: & eũ qui uenit ad me, non eiiciam foras, quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Hæc est enim uoluntas eius qui misit me, patris, vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitẽ illud in nouissimo die. Hęc est autẽ uoluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat uitam ęternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Murmurabant ergo Iudęi de illo, quia dixisset: Ego sum

panis

panis viuus qui de cœlo descendi:& dicebant, Nonne hic est filius Ioseph, F
cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de Matt. 13.
cœlo descendi? Respondit ergo IESVS,& dixit eis, Nolite murmurare in inuicem, nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit
eum,& ego resuscitabo eum in nouissimo die. Est scriptum in prophetis:Et Esa.54 d
erunt omnes docibiles Dei, Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad Hiere.31.
me. Non quia patrem uidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit patrē:
Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Ego sum pa Exo.16.
nis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt.
Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex
hoc pane, uiuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi uita. Litigabant ergo Iudæi adinuicē, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis IESVS: Amen
amen dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
sanguinem, non habebitis vitam in uobis. Qui manducat meam carnem &
bibit meum sanguinem, habet uitam æternā, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea vere est cibus: & sanguis meus vere est potus:
qui manducat meam carnē & bibit meū sanguinem, in me manet, & ego in
illo. Sicut misit me viuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Hic est panis qui de cœlo descendit. Nō
sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat G
hunc panem, viuet in æternum.

Hęc dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eū audire? Sciēs autem IESVS apud semetipsum quia murmurarēt de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc uos scandalizat? Si ergo uideritis filium hominis ascendentem vbi erat prius? Spiritus est qui viuificat caro, non prodest quicquam: verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & uita sunt. Sed sunt quidam ex uobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio IESVS qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Et dicebat: Propterea dixi uobis, quia nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum a patre meo. Et hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo IESVS ad duodecim. Nunquid & uos uultis abire? Respondit ergo ei Simon Matt. 16
Petrus: Domine, ad quē ibimus? verba uitę æternæ habes, & nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. Respondit eis IESVS: Nonne ego vos duodecim elegi & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariotæ: hic enim erat traditurus eū, cum esset unus ex duodecim.

Christus in die festo, expostulat cum Iudæis. Cap. VII.

POst hæc autē ambulabat Iesus in Galilæā: nō enim volebat in Iudæā ambulare, quia quærebant eū Iudæi interficere. Erat autē in proximo dies festus Iudæorū, scænophegia. Dixerunt autem ad eū fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudęam, ut discipuli tui videant opera tua quę facis. Nemo quippe in oculto quid facit & quærit ipse in palam esse, si hæc A
facis manifesta teipsum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum.

B Dixit ergo eis IESVS. Tempus meũ nondum aduenit, tempus autẽ ve-
ſtrum ſemper eſt paratũ. Non poteſt mundus odiſſe uos, me autẽ odit: quia
ego teſtimonium perhibeo de illo, quod opera eius mala ſunt: Vos aſcendi-
te ad diem feſtum hunc: ego enim non aſcẽdam ad diem feſtum iſtum: quia
meum tempus nondum impletum eſt. Hec cum dixiſſet, ipſe manſit in Ga-
lilęa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem fe-
ſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto. Iudęi ergo quærebant eum in die
feſto, & dicebant: Vbi eſt ille? Et murmur multũ erat in turba de eo. Quidã
enim dicebant: Quia bonus eſt. Alii autem dicebant: Non, ſed ſeducit tur-
bas. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorum.
Iam autem die ſeſto mediante, aſcendit IESVS in templum, & doce-
C bat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non
didicerit? Reſpondit eis IESVS, & dixit: Mea doctrina non eſt mea,
ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit uoluntatem eius facere, cognoſcet de
doctrina, vtrum ex Deo ſit, an ego a meipſo loquar. Qui a ſemetipſo loqui
tur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius qui miſit
eum, hic uerax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt. Nonne Moyſes dedit vo-
bis legem, & nemo ex vobis facit legem. Quid me quęritis interficere? Re-
ſpondit turba, & dixit: Dæmonium habes, quis te quęrit interficere? Re-
ſpondit IESVS, & dixit eis: Vnum opus feci & omnes miramini. Pro-
pterea Moyſes dedit uobis circuncisionem nõ quia ex Moyſe eſt, ſed ex pa-
Leui. 12 a tribus, & in ſabbato circunciditis hominem. Si circunciſionem accipit ho-
mo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum
D Deut. 1 c hominem ſanum feci in ſabbato? Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iu-
ſtum iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymitis: Nonne
hic eſt quem quærunt interficere? Ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt:
Nunquid vere cognouerunt principes quia hic eſt Chriſtus? Sed hunc ſci-
mus vnde ſit, Chriſtus autem cum uenerit, nemo ſit unde ſit. Clamabat
ergo IESVS in templo docens, & dicens: Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis,
et a meipſo non veni, ſed eſt vetus qui miſit me quem vos neſcitis. Ego ſcio
eum, & ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis vobis mendax, ſed ſcio eum,
quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit, Quęrebant ergo eum apprehendere, &
nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. De turba au-
B tem multi crediderunt in eum & dicebant: Chriſtus cum uenerit, nunquid
plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit? Audierunt Phariſęi turbam mur-
murantem de illo hęc: & miſerunt principes & Phariſęi miniſtros vt ap-
prehenderent IESVM. Dixit ergo eis IESVS: Adhuc modicum tem-
Infr. 13 d pus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui me miſit. Quæretis me & non
inuenietis, & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerunt ergo Iudæi
ad ſemetipſos, Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? nunquid in
diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo
quem dixit, Quęretis me & non inuenietis & vbi ſum ego, vos non pote-
ſtis venire? In nouiſsimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat IESVS, &
2. Par. 16 c clamabat, dicens: Si quis ſitit veniat ad me & bibat. Qui credit in me ſi-
cut dicit ſcriptura: flumina de uentre eius fluent aquę uiuæ. Hoc autem di-
xit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum: nõdum enim: erat ſpi-

ritus datus: quia IESVS nondum erat glorificatus. Ex illa ergo turba
cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est uere propheta. Alii F
dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Nunquid a Galilæa
venit Christus? Nonne scriptura dicit quia ex semine Dauid & de Bethle-
em castello vbi erat Dauid, venit Christus? Dissensio itaque facta est in tur
ba propter eum. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum, sed
nemo misit super eum manus. Venerunt ergo ministri ad pontifices &
Pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt
ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo. Responderunt er- G
go eis Pharisæi: Nunquid & vos seducti estis? nunquid ex principibus ali
quis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit le-
gem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui uenit ad eum no- Supra. 3 a
cte, qui vnus erat ex ipsis. Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi
prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Responderunt, & dixe-
runt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide, quia a
Galilæa propheta non surgit. Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam.

Christus lux mundi adulteræ ignoscit. Cap. VIII.

IEsus autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum uenit in tē- A
plum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos. Addu-
cunt autem scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, &
sta uerunt eam in medio, & dicunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehen
sa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis, huiusmodi lapi- Leui. 20 a
dare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt possent ac-
cusare eum. IESVS autem inclinans se deorsum, digito scribebat in ter- Deut. 17 b
ram. Cum ergo perseuerarent interrogantes eum erexit se & dixit eis: Qui
sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se incli-
nans scribebat in terram. Audientes autem hæc, unus post unum exibant, B
incipientes a senioribus, & remansit solus IESVS, & mulier in medio
stans. Erigens autem IESVS, dixit ei: Mulier, vbi sunt qui te accusa-
bant? nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit autem IE-
SVS: Nec ego te cōdemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare. Iterum
ergo locutus est eis Iesus, dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non 1.Ioa.1 ba
ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu
te de ipso testimonium perhibes, testimoniū tuum non est verum. Respon-
dit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est
testimonium meum, quia scio vnde ueni, & quo vado: vos autem nescitis C
vnde uenio, aut quo uado. Vos, secundum carnem iudicatis, ego non iudi-
co quēquam: & si iudico ego, iudicium meum verū est: quia solus non sum, Deut. 19 b
sed ego & qui misit me, pater. Et in lege vestra scriptum est, Quia duo- Marc. 18 b
rum hominum testimonium uerum est. Ego sum qui testimonium perhi- 2.Cor. 13 a
beo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Dice- Heb. 10 c
bant ergo ei: Vbi est pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque pa-
trem meum: si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Hæc verba lo-
cutus est Iesus in Gazophylacio, docens in templo, & nemo apprehendit
eum, quia necdum uenerat hora eius. Dixit ergo iterum eis Iesus, Ego ua-

do,& quæretis me,& in peccato vestro moriemini.Quo ego vado,vos nō
potestis venire.Dicebant ergo Iudæi.Nūquid interficiet semetipsum, quia
dicit:Quo ego uado, vos non potestis venire? Et dicebat eis: Vos deorsum
estis,ego de supernis sum:vos de mundo hoc estis ego nō sum de hoc mūdo.
Dixi ergo uobis quia moriemini in peccatis vestris : si enim non crediderі-
tis quia ego sum,moriemini in peccato uestro.Dicebāt ergo ei: Tu quis es?
Rom. 3 a Dixit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de uobis lo
qui & iudicare,sed qui me misit,verax est,& ego quę audiui ab eo,hæc lo-
quor in mundo. Et non cognouerūt quia patrem eius dicebat deū. Dixit er-
go eis IESVS,Cū exaltaueritis filium hominis, tūc cognoscetis quia ego
sum,et a meipso facio nihil,sed sicut docuit me pater hæc loquor.Et qui me
B misit mecum est,& non reliquit me solum,quia ego quę placita sunt ei,fa-
cio semper.Hæc illo loquente,multi crediderunt in eum.Dicebat ergo Iesus
ad eos,qui crediderunt ei, Iudęos:Si uos māseritis in sermone meo,vere di-
scipuli mei eritis,& cognoscetis veritatem,& ueritas liberabit uos.Respon
derunt ei:Semē Abrahæ sumus,& nemini seruiuimus vnquā,quomodo tu
Rom. 6 e dicis,Liberi eritis?Respondit eis Iesus. Amen amen dico uobis quia omnis
2. Pet. 2 d qui facit peccatum, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in
æternum,filius manet in æternū:si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eri
tis.Scio quia filij Abrahę estis,sed quæritis me interficere, quia sermo meus
non capit in uobis.Ego quod vidi apud patrem loquor, & uos quę vidistis
apud patrem vestrum , facitis responderunt & dixerunt ei : Pater noster,
D Abrahā est.Dicit eis Iesus:Si filij Abrahæ estis,opera Abrahæ facite. Nūc
autem quæritis me interficere hominem , qui ueritatem uobis locutus sum,
quam audiui a Deo:Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris ve-
stri.Dixerunt itaque ei:Nos ex fornicatione non sumus nati:vnū patrē ha-
bemus Deū.Dixit ergo eis Iesus,Si deus,pater uester esset,diligeretis vtiq;
me:ego enim ex deo processi:& veni:neque enim a meipso veni,sed ille me
misit.Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire ser-
1. Io. 3 b monem meum,Vos ex patre diabolo estis,& desideria patris vestri vultis
facere:ille,homicida erat ab initio,& in veritate non stetit , quia non est ve-
ritas in eo:cum loquitur mendacium,ex proprijs loquitur, quia mēdax est,
& pater eius.Ego autem si ueritatem dico,non creditis mihi. Quis ex vo-
G bis arguet me de peccato? Si veritatem dico , quare uos non creditis mihi?
Qui ex deo est,uerba dei audit. Propterea vos non auditis,quia ex deo nō
estis.Respōderunt ergo Iudæi , & dixerunt ei:Nōne bene dicimus nos quia
1. Io. 4 a Samaritanus es tu,& dæmonium habes.Respondit IESVS:Ego dæmo-
nium non habeo , sed honorifico patrem meum , & vos inhonorastis me.
Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat & iudicet . Amen
amen dico uobis,si quis sermonem meum seruauerit , mortem non videbit
in æternum.Dixerunt ergo Iudæi:Nunc cognouimus quia dæmonium ha-
bes . Abraham mortuus est & prophetæ , & tu dicis: Si quis sermonem
meum seruauerit,non gustabis mortem in æternum. Nunquid tu maior es
patre nostro Abrahā,qui mortuus est,& prophetæ mortui sunt ? Quem te-
ipsum facis?Respondit Iesus.Si ego glorifico meipsum,gloria mea nihil est:
est pater meus qui glorificat me,quem vos dicitis;Quia deus noster est:&

non

non cognouistis eum, ego autẽ noui eũ. Et si dixero, quia non scio eũ, ero similis uobis, mendax. Sed scio eum, & sermonẽ eius seruo. Abraham pater uester exultauit ut uideret diẽ meũ, & vidit & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eũ: Quinquaginta annos nondũ habes, & Abrahã uidisti? Dixit eis IESVS: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum. IESVS autem abscondit se, & exiuit de templo.

Cæco nato uisus restituitur. Cap. IX.

ET præteriens IESVS, vidit hominem cæcum a natiuitate, & interrogauerũt eũ discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic aut parẽtes eius, ut cęcus nasceref? Respondit IESVS: Neq; hic peccauit, neq; parẽtes eius, sed ut manifestenẽ opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est: venit nox, qñ nemo potest operari, q̃diu sum in mundo lux sum mũdi. Hoc cũ dixisset, expuit in terrã & fecit lutũ ex sputo, & liniuit lutũ super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloe, (qđ interpretaẽ, missus.) Abijt ergo & lauit & uenit vidẽs. Itaq; vicini & qui uiderant eũ prius quia mendicus erat, dicebãt: Nõne hic est qui sedebat & mẽdicabat? Alii dicebãt, Quia hic est. Alii aũt, Nequaq̃ sed similis est ei. Ille uero dicebat, Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo qui dicif IESVS, lutũ fecit, & vnxit oculos meos, et dixit mihi, Vade ad natatoriã Siloe, & laua. Et abij, & laui, & video. Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt ad Pharisęos eũ qui cęcus fuerat. Erat autẽ sabbatũ, quãdo lutũ fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisęi, quomodo uidisset. Ille autem dixit eis: Lutũ mihi posuit super oculos, & laui, & uideo. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam, Non est hic homo a deo qui sabbatum nõ custodit. Alij autẽ dicebant. Quomodo potest homo peccator hęc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cęco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est. Non crediderũt ergo Iudæi de illo, quia cęcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicẽtes: Hic est filius vester quẽ uos dicitis, quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc uidet? Responderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est, quomodo autẽ nũc videat nescimus, aut quis eius aperuit oculos nos nescimus; ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur: Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos, iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Propterea parẽtes eius dixerunt, Quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo: nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio, vnum scio, quia cęcus cum essem, modo uideo. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi vobis iã, & audistis: quid iterum vultis audire? nunquid & uos vultis discipuli eius fieri? Maledixerũt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est deus, hunc autẽ nescimus vnde sit. Respõdit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia uos nescitis vnde sit,

G & aperuit meos oculos:scimus autem quia peccatores deus non audit, sed si
quis Dei cultor est,& uoluntatẽ eius facit,hunc exaudit.A seculo non est au
ditum,quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic a deo, nõ potest face
re quicq̃.Responderunt & dixerunt ei:In peccatis natus es totus,et tu doces
nos?Et eiecerũt eũ foras. Audiuit Iesus,quia eiecerũt eũ foras,& cũ inuenis-
set eũ,dixit ei,Tu credis in filiũ dei?Respondit ille,& dixit,Quis est dñe, vt
credã in eũ?Et dixit ei Iesus,& uidisti eũ,& qui loquit̃ tecũ,ipse est . At ille
ait:Credo dñe. Et procidens adorauit eũ .Et dixit ei Iesus: In iudiciũ ego in
hunc mundũ ueni,vt qui non uident uideant,& qui uident cęci fiant.Et au-
dierunt quidã ex Pharisęis,qui cũ ipso erant, & dixerũt ei: Nunquid & nos
cęci sumus?Dixit eis I E S V S,Si cęci essetis,nõ haberetis peccatum , nunc
vero dicitis,Quia uidemus:Peccatum ergo vestrum manet.

Christus pastor bonus Cap. X.

A Amen dico uobis, qui nõ intrat per hostium in ouile ouium,sed ascen
dit aliunde,ille fur est & latro.Qui autem intrat per ostium,pastor
est ouiũ.Huic ostiarius aperit,&oues uocẽ eius audiunt,& proprias
oues uocat nominatim,& educit eas. Et cũ ꝓprias oues emiserit,ante eas va
dit,& oues illũ sequuntur, quia sciunt vocem eius.Alienũ autẽ non sequunt̃,
sed fugiunt ab eo,quia nõ nouerunt uocẽ alienorũ.Hoc prouerbium dixit eis
I E S V S:illi autem non cognouerunt quid loqueret̃ eis:Dixit ergo eis iterũ
B I E S V S:Amen dico uobis,quia ego sum ostium ouium.Omnes quotquot
venerunt,fures sunt & latrones, sed non audierũt eos oues.Ego sum ostium.
Per me si quis introierit,saluabitur , & ingredietur & egredietur,& pascua
inueniet. Fur non uenit,nisi vt furetur & mactet & perdat . Ego ueni vt ui-
Esa.40 c tam habeant,& abundantius habeãt.Ego sum pastor bonus. Bonus pastor,
Ezec.34 f animã suã dat pro ouibus suis.Mercenarius autem,&qui non est pastor,cu-
g.& 37 f
C ius nõ sunt oues propriæ,videt lupum veniẽtẽ,& admittit oues & fugit, &
lupus rapit & dispergit oues : mercenarius autem fugit , quia mercenarius
est, & non pertinet ad eum de ouibus. Ego sum pastor bonus , & cognosco
meas,& cognoscunt me meæ. Sicut nouit me pater,& ego agnosco patrem,
& animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ non sunt
Ezec.37 f ex hoc ouili, & illas oportet me adducere , & uocem meam audient , & fiet
vnum ouile & unus pastor. Propterea me diligit pater,quia ego pono ani
D mam meam,vt iterum sumam eam:nemo tollit eam a me,sed ego pono eam
a meipso : potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum su-
mendi eam.Hoc mandatum accepi a patre meo. Dissensio iterum facta est
inter Iudæos propter sermones hos . Dicebant autem multi ex ipsis dæmo-
nium habet & insanit , quid eum auditis?Alĳ dicebant: Hęc verba non sunt
dæmonium habentis: nunquid dæmonium potest cęcorum oculos aperire?
B Facta sunt autem Encęnia in Hierosolymis & hyems erat . Et ambulabat
I E S V S in templo,in porticu Salomonis.Circundederunt ergo eum Iudęi,
1.Macha. & dicebant ei:Quousque animam nostram tollis?si tu es Christus,dic nobis
4 f g palam.Respondit eis I E S V S:Loquor uobis,& non creditis:opera quę ego
facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me , sed vos non
creditis,quia non estis ex ouibus meis.Oues meę uocem meã audiunt,&ego
cognosco eas,& sequuntur me;& ego vitã ęternã do eis, & non peribunt in

æternum: & non rapiet eas quisq̃ de manu mea, Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unum sumus. Sustulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Respondit eis IESVS: Multa bona opera ostẽdi uobis ex patre meo, ꝓpter quod eorum opus me lapidatis? Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cũ sis, facis te ipsum deũ. Respõdit eis IESVS: Nonne scriptum est in lege vestra: Ego dixi dĳ estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quẽ pater sanctificauit & misit in mundũ, vos dicitis, Quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum? Si nõ facio opera pr̃is mei, nolite credere mihi: si autẽ facio, & si mihi nõ uultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. Quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abĳt iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum. F Esa.43 a & b Psal.81 b. G

Suscitatur Lazarus a morte. Cap. XI.

Erat autem quidã languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororum eius Maria autẽ erat quæ vnxit dñm vnguento & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabat. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes: Domine ecce quẽ amas, infirmat. Audiens autem IESVS, dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eã. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus, deinde posthæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterũ vadis illuc? Respondit IESVS: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nõ offendit, quia lucẽ huius mundi uidet, si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitatem eum, Dixerunt ergo discipuli eius: Dñe, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius, illi autem putauerũt, quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos vt credatis, quoniam non eram ibi, sed eamus ad eũ, Dixit ergo Thomas qui dicit Didymns, ad condiscipulos: Eamus & nos & moriamur cum eo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadĳs quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariã, vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audiuit, quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: sed & nunc scio quia quæcũq; poposceris a deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio & uita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit: viuet. & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique domine: ego credidi quia tu es Christus filius A B C D

B Dei viui, qui in hunc mundum venisti. Et cum hęc dixisset, abiit & uocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te. Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum: nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. Iudęi ergo qui erant cum ea in domo,& consolabantur eam, cum vidissent Mariā quia cito surrexit & exijt,secuti sunt eam,dicentes: Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo cum venisset vbi erat IESVS,videns eum, cecidit ad pedes eius,& dicit ei:Domine,si fuisses hic,non esset mortuus frater meus. Iesus ergo vt uidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes,infremuit spiritu,& turbauit seipsum,& dixit, Vbi posuistis eū? Dicunt ei:Domine,veni & uide. Et lachrymatus est Iesus: Dixerunt ergo Iudęi:Ecce quomodo amabat eum.Quidam autem ex ipsis dixerūt:Nō poterat hic qui aperuit oculos cęci nati,facere ut hic nō moreretur? Iesus ergo rursum fremes in semetipso venit ad monumentū:erat autē spelunca,& lapis superpositus erat ei.Ait Iesus:Tollite lapidem.Dicit ei Martha, soror eius qui

F mortuus fuerat: Domine iam fœtet:quatriduanus est enim. Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi quoniam si credideris,videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem:Iesus autē eleuatis sursum oculis dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me:ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat,dixi,ut credant, quia tu me misisti.Hęc cum dixisset, voce magna clamauit, Lazare ueni foras. Et statim prodijt qui fuerat mortuus,ligatus manus & pedes institis,et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus:Soluite eum,& sinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham,& uiderant quæ fecit,crediderunt in eum: quidā autē ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quę fecit Iesus, Collegerunt ergo pontifices & Pharisęi concilium,& dicebant.Quid facimus? quia hic homo multa signa facit,si dimittimus eum sic,omnes credent in eum,& ve-

G nient Romani,& tollent nostrū locū &gentem.Vnus autē ex ipsis Caiphas nomine,cum esset pontifex anni illius,dixit eis: Vos nescitis quicq̄ nec cogitatis,quia expedit nobis vt unus moriatur homo pro populo,et non tota gens pereat.Hoc autē a semetipso non dixit:sed cū esset pōtifex anni illius,prophetauit,q̄ Iesus moriturus erat pro gente,et non tantum pro gente,sed ut filios Dei qui erant dispersi,congregaret in unum. Ab illo ergo die, cogitauerunt vt interficerent eum.

IESVS ergo iam non in palam ambulabat apud Iudęos,sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Ephrem & ibi morabatur cum discipulis suis.Proximum autem erat pascha Iudæorum, & ascenderūt multi Hierosolymam de regione ante pascha vt sanctificarent seipsos.Quęrebant ergo Iesum,& colloquebantur adinuicem,in templo stantes:Quid putatis,quia non venit ad diē festū istum?Dederant autem pontifices & Pharisæi mandatum,Vt si quis cognouerit vbi sit,indicet,vt apprehendant.

Vnctus Iesus a Maria ingreditur Hierosolymam. Cap. XII.

A Mat. 26 a Mar. 14 a IEsus ergo, ante sex dies paschę uenit Bethaniā, vbi Lazarus fuerat mortuus,quem suscitauit Iesus.Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero vnus erat ex discumbentibus cum eo.Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pisticæ pręciosi, & vnxit pedes Iesu, &

extersit pedes eius capillis suis & domus impleta est ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotes qui erat eũ traditurus: Quare hoc unguentum non vęnijt trecentis denarijs: & datum est egenis? Dixit autem hoc, nõ quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens, ea quę mittebantur portabat. Dixit ergo Iesus. Sine illam, in diem sepulturæ meæ seruauit illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est, venerunt non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum uiderẽt quem suscitauit a mortuis. Cogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudęis, & credebant in Iesum. In crastinum autẽ turba multa quę venerat ad diẽ festum, cũ audissent: Quia venit Iesus Hierosolymã, acceperũt ramos palmarũ, & pcesserũt obuiã ei, & clamabãt: Hosanna, benedictus qui venit in nomine dñi, rex Israel. Et inuenit Iesus asellum, et sedit super eũ, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinę. Hęc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quia hęc erant scripta de eo, & hęc fecerunt ei. Testimonium ergo perhibebat turba quę erat cum eo quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus post eum abijt.

B

C

Matt. 21 a
Mar. 14 a
Luc. 19 f
Zac. 9 b

D

Erant autẽ gentiles, ex his qui ascenderãt, vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserũt ad Philippũ, qui erat a Bethsaida Galilęę, & rogabãt eũ, dicentes: Dñe volumus Iesum uidere. Venit Philippus, & dicit Andrææ. Andreas rursum & Philippus dixerunt Iesu. Iesus autem respondit eis, dicens. Venit hora, vt clarificetur filius hominis. Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suã, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eã. Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Nunc anima mea turbata est: Et quid dicã? Pater, saluifica me ex hac hora. Sed propterea ueni in horam hãc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo uox de cœlo dicens: Et clarificaui, & iterũ clarificabo. Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factũ. Alii autẽ dicebãt: Angelus ei locutus est. Respondit Iesus, & dixit: Non propter me hæc vox uenit, sed propter uos. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipsum: hoc autẽ dicebat, significans qua morte esset moriturus. Respõdit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in ęternũ, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filiũ hominis? & quis est iste filius hominis? Dixit ergo Iesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. Hęc locutus est Iesus, & abiit: & abscondit se ab eis. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, vt sermo Esaię impleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui nostro? et

E

Matth. 10 d
& 16 d
Mar. 8 d
Luc. 9 c
& 71 g

F

Psal. 109 b
& 116 a
Esa. 40 c
Eze. 37 g

Esa. 53 a
Rom. 10 d

G brachium domini cui reuelatum est? Propterea non poterant credere, quia
Esa.6 c iterum dixit Esaias, Excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non
Matt.13 b videant oculis, & non intelligant corde, & cōuertantur, & sanē eos. Hæc di
Mar.4 b
Luc.8 b xit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo. Veruntamen et ex
Act.28 f principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisęos non confiteban
Rom.11 b tur, vt e synagoga non eijcerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei. IESVS autem clamauit & dixit, Qui credit in me, nō credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit verba mea, et non custodierit, ego non iudico eum: non enim veni vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatū dedit quid dicam & quid loquar: & scio quia mandatum eius vita ęterna est. Quę ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.

Lauantur pedes discipulorum, & proditor reuelatur. Cap. XIII.

A ANte diem festum paschæ, sciens IESVS quia venit hora eius vt
Matt.26 b transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui erant in
Marc.14 a
Luc.22 a mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia a Deo exiuit & ad Deum vadit, surgit a cœna & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat pręcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit IESVS, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in ęternum. Respondit ei IESVS, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit ei IESVS: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus: Et vos, mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes. Postquam
B ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, dominus et magister & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico uobis,
Infr.15 c non est seruus maior domino suo, neq; apostolus maior eo qui misit illum.
Mat.10 c
Luc.6 f Si hęc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Non de omnibus uobis dico, ego scio
Psal.40 c quos elegerim. Sed ut adimpleatur scriptura: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. Amodo dico uobis, prius quam fiat ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum. Amen amen dico uobis, qui ac-
Mat.10 d cipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me
Luc.10 c misit. Cum hæc dixisset IESVS, turbatus est spiritu, & protestatus est, &
Matt.26 b dixit: Amen amen dico uobis quia unus ex uobis tradet me. Aspiciebant er
Mar.14 b
Luc.22 b go adinuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens unus

ex discipulis eius in sinu I E SV,quem diligebat I E S V S.Innuit ergo huic C
Simon Petrus,& dixit:ei Quis est de quo dicit?Itaq; cum recubuisset ille su
pra pectus I E S V dixit ei:Domine,quis est?Respondit I E S V S,Ille est,
cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ
Simonis Iscariotę.Et post bucellam,introiuit in eum satanas.Et dicit ei I E-
S V S, Quod facis,fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentium, ad
quid dixerit ei.Quidam enim putabant,quia loculos habebat Iudas, quod
dixisset ei I E S V S,Eme ea quę opus sunt nobis ad diem festum,aut egenis
vt aliquid daret.Cum ergo accepisset ille bucellam,exiuit continuo, Erat au
tem nox.Cum ergo exisset,dixit IESVS:Nunc clarificatus est filius homi-
nis,& Deus clarificatus est in eo.Si Deus clarificatus est in eo,& Deus cla-
rificabit eum in semetipso,& continuo clarificabit eum.Filioli,adhuc modi- D
cum vobiscum sum. Quæretis me,& sicut dixi Iudæis.Quo ego vado, vos supra.7 c
non potestis venire,& vobis dico modo: Mandatum nouum do vobis, Vt
diligatis inuicem,sicut dilexi vos,vt & vos diligatis inuicem. In hoc cogno
scent omnes quia discipuli mei estis,si dilectionem habueritis adinuicem. Di 1.Ioan.2 b
cit ei Simon Petrus:Domine:quo vadis?Respondit I E S V S:Quo ego va Infra.15 b
do,non potes me modo sequi, sequeris autem postea.Dicit ei Petrus:Quare
non possum te sequi modo?animam meam pro te ponam. Respondit ei I E- Matt.26 d
SVS:Animam tuam pro me pones?Amen amen dico tibi, non cantabit gal Mar.14 c
lus,donec ter me neges. Luc.22 c

Christus via,veritas,& vita. Cap. XIIII.

ET ait discipulis suis:Non turbetur cor vestrum.Creditis in Deum,& A
in me credite.In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quo mi-
nus dixissem vobis:Quia vado parare vobis locum.Et si abiero, &
pręparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt
vbi sum ego & vos sitis.Et quo ego vado scitis,& viam scitis.Dicit ei Tho
mas:Domine,nescimus quo vadis,& quomodo possumus viam scire?Dicit
ei IESVS:Ego sum via,& veritas, & vita:nemo venit ad patrem nisi per
me.Si cognouissetis me,& patrem meum vtiq; cognouissetis & amodo co-
gnoscitis eum,& vidistis eum.Dicit ei Philippus, Domine, ostende nobis
patrē,& sufficit nobis.Dicit ei I E S V S:Tanto tempore vobiscum sum,&
non cognouistis me?Philippe,qui videt me,videt & patrem. Quomodo tu
dicis: Ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre,& pater in me B
est?Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor: pater autem in me
manens,ipse facit opera.Non creditis,quia ego in patre, & pater in me est?
Alioquin,propter opera ipsa credite.Amē amen dico vobis,qui credit in me
opera quę ego facio & ipse faciet,& maiora horum faciet, quia ego ad pa- Inf.16 e f
trem vado:& quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt Mat.7 a
glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo,hoc faciam. Mar.11 c
Si diligitis me,mandata mea seruate.Et ego rogabo patrem,& alium para-
cletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis,
quem mundus non potest accipere,quia non videt eum,nec scit eum:vos au
tem cognoscetis eum,quia apud vos manebit,& in vobis erit.Non relinquā
vos orphanos,veniam ad vos.Adhuc modicum,& mundus me iam non vi
det.Vos autem videtis me,quia ego viuo,et vos viuetis. In illo die vos co-

C gnoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui ha-
bet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me: qui autem diligit me, di
ligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Dicit
ei Iudas, non ille Iscariotes: Domine quid factum est, quia manifestaturus es
nobis teipsum & non mundo? Respondit I E S V S, & dixit ei: Si quis dili-
git me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ve-
niemus, & mansionem apud eũ faciemus: qui non diligit me, sermones meos
non seruat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me,
patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem spiritus
D sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & sugge-
ret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Pacem relinquo vobis, pacem
meam do vobis: non quomodo mundus dat ego do vobis. Non turbe-
tur cor vestrum, neq; formidet. Audistis quia ego dixi vobis: Vado &
venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem:
quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis prius quam fiat, vt cum fa-
ctum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiscum: venit enim prin-
ceps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoscat mun-
dus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.
Surgite, eamus hinc.

A Christus viti comparatus mutuam præcipit charitatem: Cap. XV.

EGo sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmittem in
me non ferentem fructum, tollet eum: et omnem qui fert fructum, pur
gabit eum, vt fructus plus afferat. Iam uos mundi estis propter sermo
nem quem locutus sum vobis. Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes
non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in uite: sic nec uos nisi in
me manseritis: Ego sum vitis: vos, palmites: qui manet in me, & ego in eo:
hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me nõ
B mãserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem
Matt.21 c mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis mãserint, quod
1.Ioan.3 d cunq; volueritis petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus est pater meus, vt
fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pa
ter, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueri-
Supra.13 d Ephe.5 a tis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego præcepta patris mei seruaui, et
maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vo-
1.Thes. 4 b c bis sit, et gaudium vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, Vt dili-
1.Ioan.3 c d.& 4 d gatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam
vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis
C quę ego precipio vobis, Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid
faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audi-
ui a patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos,
et posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus uester maneat, ut quod-
cunque petieritis patrem in nomine meo, det uobis. Hæc mando uobis, ut di
ligatis inuicem. Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio
1.Io.3 b d habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret: quia uero
& 4 d de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mun-
dus. Mementote sermonis mei, quem ego dixi uobis: Non est seruus maior

domino

domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum D
seruauerunt, & vestrum seruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter Supra.13 b
nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. Si non venissem et lo Matt.10 c
cutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem nõ Matt.14 a
habẽt de peccato suo. Qui me odit, et patrem meũ odit. Si opera nõ fecissem
in eis, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem et viderunt
& oderunt & me, & patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo qui in lege
eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Cum autem venerit pa
racletus, quem ego mittam vobis a patre, spiritus veritatis qui a patre pro- Psal.24 c
cedit ille testimonium perhibebit de me: & vos testimonium perhibebitis: Luc.24 g
quia ab initio mecum estis.

Consolatur Christus suos iam abiturus. Cap. XVI.

HÆc locutus sum vobis, vt non scãdalizemini. Absq; synagogis f. c ẽt A
vos. Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequiũ Matt.24 a
se præstare Deo: & hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem,
neq; me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora, eorum reminisca-
mini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobi-
scum eram. Et nunc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interro-
gat me: Quo vadis? Sed quia hęc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor B
vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam: si
enim non abiero, paracletus non veniet ad uos si autem abiero, mittam eum
ad vos. Et cum venerit, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de
iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero,
quia ad patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quia prin- C
ceps huius mundi iam iudicatus est. Adhuc multa habeo vobis dicere,
sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis,
docebit uos omnem ueritatem: non enim loquetur a semetipso, sed quæcun-
que audiet loquetur, & quæ uentura sunt annunciabit uobis. Ille me clarifica
bit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quęcunq; habet pa
ter mea sunt. Propterea dixi, Quia de meo accipiet, & annunciabit uo- D
bis. Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me
quia uado ad patrem. Dixerunt ergo ex discipulis eius adinuicem: Quid
est hoc quod dicit nobis, Modicum & non uidebitis me, & iterum modi-
cum & uidebitis me, & quia uado ad patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc
quod dixit, modicum? nescimus quid loquitur. Cognouit autẽ IESVS quia E
uolebant eũ interrogare, et dixit eis: De hoc quęritis inter uos quia dixi: Mo
dicũ & nõ uidebitis me, & iterũ modicũ & uidebitis me. Amẽ amẽ dico uo
bis, quia plorabitis et flebitis uos: mũdus autẽ gaudebit, uos autẽ cõtristabi-
mini, sed tristitia uestra uertetur in gaudiũ. Mulier cũ parit, tristitiã habet,
quia uenit hora eius: cũ autẽ pepererit puerũ, iã nõ meminit pressurę ꝓpter F
gaudiũ quia natus est homo in mundũ. Et uos igitur, nunc quidẽ tristitiam Supr.14 b
habetis: iterũ autẽ uidebo uos: & gaudebit cor uestrũ, & gaudiũ uestrum ne Matt.7 a
mo tollet a uobis. Et in illo die, me non rogabitis quicquã. Amen amen dico & 21 c
uobis, si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Vsq; modo nõ pe- Mar.11 c
tistis quicquã in nomine meo. Petite & accipietis, ut gaudiũ uestrũ sit ple- Luc.11 b Iac.1 a

G num. Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. Venit hora cum iam non in pro
uerbijs loquar vobis, sed palam de patre annunciabo vobis. In illo die in no
mine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ip-
se enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à Deo exi
ui. Exiui a patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, et vado ad
patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium
nullum dicis: nūc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi vt quis te in-
Matt. 26c terroget: in hoc credimus quod a Deo existi. Respondit eis IESVS: Modo
Mar. 14c creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisq; in pro-
pria, & me solum relinquatis: & tamen non sum solus, quia pater mecū est.
Hęc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo pressuram ha-
bebitis, sed confidite, ego vici mundum.

Oratio Iesu ad patrem. Capt XVII.

A HÆc locutus est IESVS, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pa-
ter, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, sicut
dedisti ei potestatem omnis carnis: vt omne quod dedisti ei, det eis
vitam æternam. Hæc est autem vita ęterna: Vt cognoscant te, solum Deum
verum, & quem misisti IESVM Christum. Ego te clarificaui super ter-
ram, opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam: & nunc clarifica me
tu pater apud temetipsum, claritate quam habui prius quam mundus fieret
apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo:
B tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt. Nunc cogno-
uerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt: quia verba quę dedisti mi
hi, dedi eis, & ipsi acceperunt, & cognouerunt vere quia a te exiui, & credi
derunt quia tu me misisti. Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro
his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia, tua sunt, & tua, mea sunt
& clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, et
ego ad te venio. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt
sint vnum sicut & nos. Cum essem cum eis, ego seruabā eos in nomine tuo;
C Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis
Psal. 108b vt scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio, & hęc loquor in mundo.
vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Ego dedi eis sermonem
tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego nō
sum de mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos a malo.
De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veri
tate. Sermo tuus, veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi
eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctifica
D ti in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri
sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, &
ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus quia tu me misi-
sti. Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut &
nos vnum sumus. Ego in eis & tu in me, vt sint consummati in unum & co
gnoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & me dilexisti.
Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum, vt videāt
claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem
mundi. Pater iuste, mundus te non cognouit: ego autem te cognoui: & hi

cognouerunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

Iesus capitur, & accusatur. Cap. XVIII.

HÆc cum dixisset IESVS: egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli A
eius. Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequen Matt.26 e
ter IESVS conuenerat illuc cum discipulis suis: Iudas ergo cum accepisset Marc.14 e Luc.22 d
cohortem, & a pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis Matt.26 e Marc.14 e
& facibus & armis. IESVS itaque sciens omnia quæ ventura erant super Luc.22 e
eum, processit & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: IESVM Nazarenum. Dicit eis IESVS. Ego sum. Stabat autem et Iudas qui tradebat
eum, cum ipsis. Vt ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt B
in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt
IESVM Nazarenum. Respondit IESVS: Dixi vobis quia ego sum: si Supra,17 c
ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quemquam. Simō ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit pontificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dixit ergo IESVS Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non
bibam illum? Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum comprehen C
derunt IESVM, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius: erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudęis, Quia expedit vnum hominem mori pro
populo. Sequebatur autem IESVM Simon Petrus, & alius discipulus. Supra,11 f
Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introiuit cum IESV in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ, et introduxit Petrum. Dicit ergo
Petro ancilla ostiaria: Nunquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit il D
le. Non sum. Stabant autem serui et ministri ad prunas, quia frigus erat, et Matt.26 g
calefaciebant se: erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se. Ponti Mar.14 f Luc.22 f
fex ergo interrogauit IESVM de discipulis suis, et de doctrina eius. Respondit ei IESVS, Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga et in templo quo omnes Iudæi conueniunt, et in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierūt quid locutus sum ipsis: ecce, hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixisset, vnus assistēs ministrorum dedit alapam IESV, dicens: Sic respondes pontifici? Respon
dit ei IESVS: Si male locutus sum testimonium perhibe de malo: si autem E
bene, quid me cędis? Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Matt.26 f Mar.14 f
erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Nunquid Luc.22 f
et tu ex discipulis eius es? Negauit ille, et dixit: Non sum. Dicit ei unus ex ser Matt.26 g
uis pontificis cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te Marc.14 g Luc.22 f g
vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus: et statim gallus cantauit. Adducunt ergo IESVM a Caipha in prætorium. Erat autem mane, Mat. 27 a
et ipsi non introierunt in prętorium, vt non contaminarentur, sed vt man Mar.15 a Luc. 22 g
ducarent pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusatio Luc. 22 g
nem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt et dixerunt ei: Si non & g

F esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eū. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum uos, & secundum legē uestram iudicate eum. Dixerūt ergo ei Iu-
Matt. 20 c dęi: Nobis non licet interficere quemquam. Vt sermo Iesu impleretur quem
Matt. 27 b Mar. 15 a dixit, significans qua morte esset moriturus. Introiuit ergo iterum in prætorium
Luc. 23 a Pilatus, & uocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudęorum? Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua, & pontifices, tradiderūt te mihi. Quid fecisti? Respōdit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mūdo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo
G rex es tu? Respōdit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, vt testimonium perhibeam ueritati: omnis qui est ex ueritate, audit uocē meam. Dicit ei Pilatus. Quid est ueritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudęos, & dicit eis: Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem consuetudo uobis vt unū dimittam uobis in pascha: vultis ergo dimittam uobis regem Iudæorum? Clamauerunt rursum omnes di-
Matt. 27 c Mar. 15 b centes. Non hunc, sed Barrabam. Erat autem Barrabas latro.
Luc. 23 b Condemnatus Iesus crucifigitur, & sepellitur. Cap. XIX.

A TVnc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & ueste purpurea circundederunt eum. Et ueniebant ad eum, & dicebant. Aue rex Iu-
Mat. 27 c dæorum, & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus, & dicit eis. Ecce addu-
Marc. 15 b co uobis eum foras, vt cognoscatis quia in eo nullam inuenio causam. Exiuit ergo Iesus foras, portans coronam spineam, et purpureum uestimētum. Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo uidissent eum pontifices & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum uos: & crucifigite: ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei
B Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autē responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset
C desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum: Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cęsari. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos. Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester. Illi autem clamabant: Tolle tolle, crucifige eū. Dicit eis Pilatus: Re-
D gem uestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum qui
Matt. 27 d Marc. 15 b dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Golgotha, vbi crucifixerūt eum,
Luc. 23 e & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum. Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum Iesus Naza-

renus

renus Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia B
prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est IESVS. Et erat scriptum
Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum:
Noli scribere Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit Rex sum Iudæorum. Re- Mat. 27 d
spondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. Milites ergo cum crucifixissent eũ, Mar. 15 b
acceperunt uestimenta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi par Luc. 23 e
tem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, de super contexta per to-
tum. Dixerunt ergo adinuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa
cuius sit. Vt scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, Psal. 21 c
& in uestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. Sta-
bant autem iuxta crucem IESV, mater eius, & soror matris eius, Maria
Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum uidisset ergo IESVS matrem &
discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier ecce filius tuus.
Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipu-
lus in suam. Postea sciens IESVS quia omnia consummata sunt, vt con F
summaretur scriptura, dicit: Sitio, Vas autem erat positum aceto plenum. Il- Psal. 68 c
li autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori
eius. Cum ergo accepisset IESVS acetum, dixit. Consummatum est. Et
inclinato capite, tradidit spiritum. Iudæi ergo (quoniam parasceue erat) vt
non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sab-
bati) rogauerunt Pilatum, vt non frangerentur eorum crura & tollerentur.
Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui cru
cucifixus est cum eo. Ad IESVM autem cum venissent, ut uiderunt eum
iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius G
aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Et qui uidit, testimoniũ perhi-
buit, & verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit, & vos cre
datis. Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur: Os non comminue- Exo. 12 g
tis ex eo. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Nu. 9 b
Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathæa (eo quòd esset disci Zacc. 12 c
pulus IESV, occultus autem propter metum Iudæorum) ut tolleret corpus Mat. 27 g
IESV. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus IESV. Venit Marc. 15 d
autem & Nicodemus qui uenerat ad IESVM nocte primũ, ferens mixtu Luc. 23 a
ram myrrhæ, & aloes quasi libras centum. Acceperunt autem corpus Iesu, Supr. 3 a
& ligauerũt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est, Iudæis sepelire. Erat
autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum,
in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæo-
rum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

Christus multis iudiciis probauit suam resurrectionem. Cap. XX

VNa autem sabbati Maria Magdalene uenit mane cum adhuc tene- A
bræ essent ad monumentum, & vidit lapidem sublatum a monumẽ Marc. 16 a
to. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium disci- Luc. 24 a
pulũ quem amabat Iesus, & dicit illis. Tulerũt dñm de monumẽto, & nesci
mus vbi posuerũt eum. Exiũt ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerũt B
ad monumentum. Currebat autẽ duo simul, & ille alius discipulus præcucur-
rit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cum se inclinasset,
vidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus

sequens eum,& introiuit in monumentum,&uidit linteamina posita,& su-
C darium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positū, sed se-
paratim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille discipulus
qui uenerat primus ad monumentum, & uidit & credidit: nondum enim
sciebant scripturam quia oporteret eum a mortuis resurgere. Abierunt ergo
iterum discipuli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum: fo-
Matt. 28 a Marc. 16 b ris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentum:
& uidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & unum ad pedes,
vbi positum fuerat corpus IESV. Dicunt ei illi, Mulier, quid ploras? Di-
D cit eis: Quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Hæc
cum dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit IESVM stantem, & non
sciebat quia IESVS est. Dicit ei IESVS: Mulier, quid ploras? Quem
quæris? Illa existimans quia ortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti
eum dicito mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam. Dicit ei IESVS: Ma-
ria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur magister) Dicit ei IESVS:
Noli me tangere: nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad
fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deū
E Matt. 28 d meum & Deum uestrum. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis,
Mar. 16 e Quia uidi dominum, & hæc dixit mihi. Cum ergo sero esset die illo, vna
Luc. 24 f sabbatorum, et fores essent clausę, vbi erant discipuli congregati propter
1. Cor. 15 a metum Iudęorū, venit IESVS, & stetit in medio, et dicit eis: Pax uobis.
Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus & latus. Gauisi sunt ergo discipuli,
viso domino. Dixit ergo eis iterum: Pax uobis: sicut misit me pater, et ego
Matt. 18 c mitto uos. Hæc cum dixisset, insufflauit, et dicit eis: Accipite spiritum san-
F ctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis,
retenta sunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non
erat cum eis quando venit IESVS. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidi-
mus dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram
clauorum, et mittam digitum meum in locum clauorum et mittam manum
meam in latus eius, non credam. Et post dies octo, iterum erant discipuli eius
intus, et Thomas cum eis. Venit IESVS ianuis clausis, et stetit in medio,
G et dixit eis: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuū huc, et ui-
de manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse in-
credulus, sed fidelis. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus: et deus
meus. Dicit ei IESVS: Quia uidisti me Thoma, credidisti: beati qui
non uiderunt, et crediderunt. Multa quidem et alia signa fecit IESVS in
conspectu discipulorum suorum, quę non sunt scripta in libro hoc. Hæc au-
tem scripta sunt, ut credatis, quia IESVS est Christus filius Dei, et ut cre
dentes, vitam habeatis in nomine eius.

Capiunt discipuli multitudinem piscium. Cap. XXI.

A POstea manifestauit se iterum IESVS ad mare Tyberiadis. Manife-
stauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Dy-
dimus: et Nathanael qui erat a Cana Galilæę, & filij Zebedæi, et alij
ex discipulis eius, duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei:
Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in nauim, et illa nocte ni-

hil prendiderunt. Mane autem facto, stetit Iesus in littore, non tamen cogno B
uerunt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis IESVS Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non dixit eis: Mittite in dexteram nauigij rete, et inuenietis, Miserunt ergo, et iam non valebant illud trahere prę multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus: Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare. Alij autem discipuli nauigio vene
runt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete C
piscium. Vt ergo descenderunt in terram, uiderunt prunas positas, et piscem su perpositum et panem, Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prędidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tot essent, nō est scissum rete. Dicit eis Iesus, Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes quia dominus est. Et uenit Iesus, et accepit panem,
et dabat eis, et piscem similiter. Hoc iam tertio manifestatus est Iesus disci D
pulis suis, cum surrexisset a mortuis. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro: Iesus: Simon Iona, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam domine, tu scis quia amo te: Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Iona, diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu scis quia amo te: Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Iona, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, et dixit ei: Domine, tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas: Amen amen dico tibi, cum esses iunior
cingebas te, et ambulabas vbi uolebas, cum autem senueris, extendes manus E 1.Pet.1c
tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat IESVS sequentem, qui et recubuit in cœna super pectus eius, et dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit IESV: Domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus: Si eum uolo manere donec veniam, quid ad
te? tu me sequere. Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non F
moritur. Et non dixit eis Iesus, Non moritur: sed, Si eum uolo manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc, et scimus quia uerum est testimonium eius. Sunt autem et alia multa quę fecit IESVS quę scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

EVANGELII SECVNDVM IOANNEM. FINIS.

ACTA APOSTOLORUM.

Ascensio Christi, & electio. Cap. I.

A

PRIMVM quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit IESVS facere, & docere, vsque in diem qua præcipiens apostolis per spiritū sanctū quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparēs eis, & loquens de regno Dei. Et conuescens, præcepit eis, ab Hierosolymis ne discede

Luc. 14 B rent, sed expectarent promissionem patris. Quam audi stis, inquit, per os meum: quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Igitur qui conuene-

B rant, interrogabant eum, dicētes: Domine, si in tempore hoc restitues regnū Israel? Dixit autem eis non est vestrū nosse tempora vel momenta, quę pater posuit in sua ipsius potestate: sed accipietis virtutē superuenientis spiritus sancti in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Sama

Luc. 24 B ria, & usque ad ultimum terrę. Et cum hæc dixisset, videntibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cœlum, euntem illum, ecce duo uiri astiterūt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? hic Iesus qui assumptus est a uobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem

C in cœlum. Tunc reuersi sunt Hierosolymam a monte qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, sabbati habēs iter. Et cum introissent in cœnaculū, ascenderūt ubi manebat Petrus et Ioānes, et Iacobus et Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthęus, Iacobus Alphęi et Simō Zelotes, et Iudas Iacobi: hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione et obsecratione cū mulieribus et Maria matre Iesu, & fratribus eius. In diebus his exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centū uiginti). Viri fratres, oportet impleri scripturam, quā prędi

Psal. 40 c
Ioan. 13 a dixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorū, qui cōprehen

D derunt Iesum, qui connumeratus erat in nobis, & sortitus erat sortem ministerij huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus

Matt. 27 a crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius. Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita vt appellaretur ager ille, lingua eorum Alcedema, hoc est ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorum:

Psal. 68 c
Psal. 108 b Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea. Et episcopatū eius accipiat alter. Oportet ergo ex his uiris, qui nobiscum sunt congregati, in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos dominus Iesus, incipiens a baptismate Ioannis vsque in diem qua assumptus est a nobis testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis. Et statuerūt duos, Ioseph, qui uocatur Bersabas, qui cognominatus est Iustus, & Mathiam. Et orantes dixerunt: Tu dñe, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnū accipere locum ministerij huius & apostolatus, de quo præuaricatus est

Iudas

Iudas,vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam,& annumeratus est cum vndecim apostolis.

Apostoli accepto spiritu sancto loquuntur uariis linguis. Cap. II.

ET cũ cōplerentur dies pentecostes,erant omnes pariter in eodē loco,et factus est repente de cœlo sonus,tanq̃ aduenientis spiritus vehemētis, & repleuit totā domum vbi erant sedentes. Et apparuerũt illis disper titæ linguę tanquā ignis,seditq; super singulos eorum, & repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui uariis linguis,prout spiritus sanctus dabat eloqui illis.Erant autē in Hierusalem habitātes Iudæi,viri religiosi ex omni natione,quę sub cœlo est.Facta autem hac uoce,cōuenit multitudo,& mēte confusa est,quoniam audiebat vnusquisq; linga sua illos loquentes.Stupebāt autem omnes,& mirabant,adinuicē dicētes: Nonne ecce omnes isti qui lo- quunt,Galilæi sunt? & quomodo nos audiuimus vnusquisq; linguā nostrā, in qua nati sumus?Parthi,& Medi,& Elamitę, & qui habitant Mesopota- miam,Iudęā,& Cappadociā,Pontũ,& Asiam,Phrygiā,& Pamphyliam, Ægyptũ,et partes Libyæ,quæ est circa Cyrenen,&aduenæ Romani,Iudęi quoque & Proselyti,Cretes,& Arabes, audimus eos loquentes nostris lin- guis magnalia Dei.Stupebant autem omnes,& mirabantur,adinuicē dicen tes:Quidnam vult hoc esse?Alij autem irridentes, dicebant: Musto pleni sunt isti.Stans autem Petrus cum undecim,leuauit uocem suam,et locutus est eis: Viri Iudæi,&qui habitatis Hierusalem vniuersi,hoc uobis notum sit,et au- ribus percipite verba mea.Non enim,sicut vos æstimatis,hi ebrij sunt,cum sit hora diei tertia:sed hoc est quod dictũ est per prophetā Ioel.Et erit in no uissimis diebus,dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnē carnē, & prophetabũt filij vestri & filię vestrę,&iuuenes vestri uisiones uidebũt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos,& su- per ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo, & prophetabunt, & dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & uaporem fumi.Sol conuertetur in tenebras,& luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus & manifestus. Et erit omnis quicun que inuocauerit nomen domini, salus erit. Viri Israelitæ, audite verba hæc: IESVM Nazarenum,virum approbatum a Deo in uobis uirtuti- bus & prodigijs, & signis, quę fecit Deus per illum in medio uestri, sicut vos scitis,hunc definito consilio & pręscientia Dei traditum, per manus ini quorum affligentes,interemistis: quem Deus suscitauit solutis doloribus in- ferni,iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eũ: Prouidebam dominum in cōspectu meo semper, quoniam a dextris est mi- hi ne commouear: propter hoc lętatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe: Quoniam non derelinques ani- mam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi fecisti vias uitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. Vi- ri fratres, liceat audenter dicere ad uos de Patriarcha Dauid quoniam, & defunctus est, & sepultus est, & sepulchrum eius est apud nos, vsque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret quia iureiuran- do iurasset illi Deus, de frustu lumbi eius sedere super sedem eius proui- dens locutus est de resurrectione CHRISTI,quia neque derelictus est in

[Margin: A; B; C; Ioel.2 g; D; Rom.10 c; Psal.15 c; B; 3.reg.2 b; Psal.131 c]

F inferno, neq; caro eius uidit corruptionem. Hunc IESVM resuscitauit Deus, cuius nos omnes, testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione spiritus sancti accepta a patre, effudit hoc donum quod uos uidetis
Psal.109 & auditis. Non enim Dauid ascendit in cœlum, dicit autem ipse: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & dominum eum, & CHRISTVM fecit Deus hūc IESVM quem uos crucifixistis. His autē auditis cōpuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrū, & ad reliquos apostolos: Quid faciemus uiri fratres? Petrus autem ad illos: Pœnitentiā (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESV Christi in remissionem peccatorum uestrorū: & accipietis donū spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filijs vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscunque aduocauerit dominus Deus noster. Alijs etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Soluamini a generatione ista praua.
G Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus. Fiebat autem omni animę timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos fiebant in Hierusalem, & metus erat magnus in vniuersis. Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebāt illa omnibus, prout cuiq; opus erat. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salui fierent quotidie in idipsum.

Claudus sanatur, & populus ad pœnitentiam excitatur. Cap. III.

A Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam. Et quidam uir qui erat claudus ex utero matris suæ, baiulabatur: quem ponebant quotidie ad portā templi, quę dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in tēplum. Is cum vidisset Petrum & Ioannē incipiētes introire in tēplū, rogabat vt eleemosynā acciperet. Intuēs autē in eū Petrus cū Ioāne dixit: Respice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturū ab eis. Petrus autē dixit: Argentū & aurum nō est mihi, quod autē habeo hoc tibi do: In nomine IESV Christi Nazareni surge, & ambula. Et apprehensa manu eius dextra, alleuauit eū, & protinus con
B solidatę sunt bases eius et plantæ. Et exiliens, stetit, & ambulabat: & intrauit cum illis in templū, ambulans & exiliens, & laudās Deum. Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum. Cognoscebant autē illum, q; ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi, & impleti sunt stupore & extasi in eo quod contigerat illi. Cū teneret autem Petrum & Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes. Videns autem Petrus, respondit ad populum. Viri Israelitę, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute
Matt.27 c aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, & Deus Isaac, &
Marc.15 b Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum IESVM,
Luc.23 c quem uos quidem tradidistis & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo
Ioan.18 g

dimitti uos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidã C
donari uobis: autorem vero uitæ interfecistis, quẽ Deus suscitauit a mortuis,
cuius nos testes sumus. Et in fide nominis eius, hũc quẽ uos uidetis et nostis,
confirmauit nomen eius, & fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem
istam in conspectu omnium vestrum. Et nunc fratres scio quia per ignoran
tiam fecistis, sicut & principes vestri. Deus autem quæ prænunciauit per os
omniũ prophetarũ pati Christũ suũ, impleuit sic. Pœnitemini igitur & con
uertimini, ut deleantur peccata vestra, ut cum venerint tempora refrigerij a
conspectu dñi, & miserit eum qui prædicatus est uobis IESVM Christũ,
quẽ oportet quidẽ cœlum suscipere vsq; in tempora restitutionis omnium D
quę locutus est Deus per os sanctorum suorũ a seculo prophetarum: Moyses
quidem dixit, Quoniam prophetam suscitabit vobis dominus Deus ve- Deute.18 c
ster de fratribus vestris tanquam me, ipsum audietis iuxta omnia quæcun-
que locutus fuerit uobis. Erit autem: omnis anima quę non audierit prophe
tam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes prophetæ a Samuel, & dein
ceps qui locuti sunt, etiam annunciauerunt dies istos. Vos estis filij prophe-
tarum & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abra
ham, Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terrę. Vobis primum Gene.22 c
Deus suscitans filium suum, misit eum benedicentem vobis, ut conuertat se
vnusquisque a nequitia sua.

Expostulant sacerdotes cum apostolis, & manus iniiciunt. Cap. IIII.

LOquentibus autem illis ad populum superuenerunt sacerdotes & ma A
gistratus templi, & Sadducęi dolentes q; docerent populum, & annũ
ciarent in IESV resurrectionẽ ex mortuis, & iniecerunt in eos ma-
nus, & posuerunt eos in custodiam in crastinũ: erat autem iam vespera. Mul
ti autem eorũ qui audierant verbum, crediderunt & factus est numerus uiro
rum quasi quinq; milia. Factum est autem in crastinum, vt congregarentur
prin cipes eorum, & Seniores, & Scribę in Hierusalẽ: & annas princeps sa-
cerdotum, & Caiphas, & Ioannes, et Alexander: et quotquot erant de gene- B
re sacerdotali. Et statuentes eos in medio, interrogabãt: In qua uirtute aut in
quo nomine fecistis hoc vos? Tunc Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad
eos: Principes populi & seniores, si nos hodie dijudicamur in benefacto ho-
minis infirmi, in quo iste saluus factus est, notum sit omnibus vobis et om-
ni plebi Israel, quòd in nomine domini nostri IESV CHRISTI Na-
zareni quem uos crucifixistis, quem Deus suscitauit a mortuis, in hoc iste C
astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est a uo bis ædifi- Psal.117 d Matt.21 d
cantibus, qui factus est in caput anguli, et non est in alio aliquo salus. Nec Mar.12 a
enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos sal- Luc.20 c
uos fieri. Videntes autem Petri constantiam et Ioannis, comperto q; homi Isa.28 d 1.Pet.2 a
nes essent sine literis, et idiotę admirabantur, et cognoscebant eos qm cũ Ie- Roma.9 g
su fuerant, hominẽ quoq; uidentes stantẽ cũ eis qui curatus fuerat, nihil pote D
rant contradicere. Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere, et con
ferebant adinuicem, dicẽtes: Quid faciemus hominibus istis? quoniã quidem
notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Hierusalem: mani
festum est, et non possumus negare. Sed ne amplius diuulgetur in populum,
comminemur eis, ne ultra loquãtur in nomine hoc ulli hominum. Et uocan-

B tes eos, denunciauerunt ne omnino loquerentur neque docerent in nomine IESV. Petrus uero & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in cõspectu Dei, uos potius audire q̃ Deum: iudicate: nõ enim possumus quæ vidimus: & audiuimus non loqui. At illi comminantes, dimiserunt eos, nõ in uenientes quomodo punirẽt eos, propter populum, quia omnes glorificabãt Deum in eo quod acciderat. Annorũ enim erat amplius quadraginta homo in quo factum fuerat signum istud sanitatis. Dimissi autem venerũt ad suos, & annunciauerunt eis quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Qui cum audissent vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cœlũ & terrã mare & omnia quæ in eis sunt,
Psal. 2 qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti, Quare fremue
F runt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerũt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum IESVM quem unxisti Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel facere quę manus tua & consilium tuũ decreuerunt fieri. Et nunc domine, respice in minas eorum, & da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbũ tuum, in eo quod manũ tuam extendas ad sanitates & signa & prodigia fieri per nomen sancti filij tui IESV. Et cum orassent, motus est locus in quo erant cõgregati, & repleti sunt omnes spiritu sancto, & loquebãtur verbum
G Dei cum fiducia. Multitudinis autẽ credentiũ erat cor unum & anima una, nec quisquam eorum quę possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et uirtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis IESV Christi domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorũ erant, vendentes offerebant precia eorum quę vendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. Ioseph autẽ qui cognominatus est Barnabas ab apostolis (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes apostolorum.

Mors Ananię & uxoris eius, apostolorumque captiuitas. Cap. V.

A VIR autem quidam nomine Ananias cũ Sapphira vxore sua uẽdidit agrum, & fraudauit de precio agri, cõscia vxore sua, & afferẽs partẽ quandam, ad pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuũ mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus
B hominibus, sed Deo Audiens autem Ananias hęc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. Surgentes autem iuuenes amouerunt eum, & efferentes sepelierunt. Factũ est autẽ quasi horarum trium spacium, et uxor ipsius nesciens quod factũ fuerat, introiuit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, si tanti agrũ vendidistis? At illa dixit. Etiam, tanti. Petrus autẽ ait ad eã: Quid utiq; conuenit vobis tentare spiritum domini? Ecce pedes eorũ qui sepelierunt virum tuũ, ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuene-

runt illam mortuam,& extulerunt et sepelierunt ad uirum suum. Et factus C
est timor magnus in vniuersa ecclesia,& in omnes qui audierūt. Per manus
autem apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant una-
nimiter omnes in porticu Salomonis. Cęterorū autem nemo audebat se con-
iungere illis,sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentiū
in domino multitudo uirorum ac mulierum, ita vt in plateas eijcerent infir-
mos,et ponerent in lectulis ac grabatis, vt ueniente Petro saltem vmbra il-
lius obumbraret quenquam illorum ,et liberarentur omnes ab infirmitati-
bus suis. Cōcurrebat autem et multitudo uicinarum ciuitatum,Hierusalem,
afferentes ęgros et uexatos a spiritibus immundis : qui curabantur omnes. D
Exurgens autem princeps sacerdotum et omnes qui cum illo erant , quę est
hæresis Sadducaeorum,repleti sunt zelo,iniecerūt manus in apostolos,et po-
suerunt eos in custodia publica. Angelus autem domini per noctem aperiens
ianuas carceris,et educens eos,dixit. Ite,et stantes loquimini in templo plebi
omnia verba uitæ huius. Qui cum audissent,intrauerunt diluculo in templū,
& docebant. Adueniens autem princeps sacerdotū & qui cum eo erant,con
uocauerunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel,& miserunt ad car
cerem vt adducerentur. Cum autem venissent ministri,& aperto carcere nō
inuenissent illos,reuersi nunciauerūt,dicentes, Carcerem quidem inuenimus E
clausum cum omni diligentia , & custodes stantes ante ianuas,aperientes au
tem, neminem intus inuenimus . Vt autem audierunt hos sermones magi-
stratus templi & principes sacerdotum,ambigebant de illis quidnam fieret .
Adueniens autem quidam,nunciauit eis, Quia ecce uiri quos posuistis in car
cerem,sunt in templo stantes,et docentes populum . Tunc abijt magistratus
cum ministris, & adduxit illos sine ui,timebant enim populum , ne lapida-
rentur . Et cum adduxissent illos,statuerunt in concilio. Et interrogauit eos
princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcipimus vobis ne doceretis in
nomine isto,& ecce replestis Hierusalem doctrina vestra , et uultis inducere
super nos sanguinem hominis istius . Respondens autem Petrus & aposto F
li, dixerunt , Obedire oportet Deo magis: quàm hominibus,Deus patrum
vestrorum suscitauit IESVM , quem uos interemistis suspendentes in li-
gno. Hunc principem & saluatorem Deus exaltauit dextera sua,ad dandam
pœnitentiam Israel , & remissionem peccatorum : et nos sumus testes ho-
rum verborum & spiritus sanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus
sibi. Hæc cum audissent,dissecabantur:et cogitabant interficere illos: Surgēs
autem quidam in consilio Pharisæus,nomine Gamaliel,legis doctor,honora
bilis vniuersę plebi,iussit foras modicum apostolos secedere,dixitq; ad illos, G
Viri Israelitæ,attendite uobis super hominibus istis quid acturi sitis . Ante
hos enim dies extitit Theudas,dicens se esse aliquē,cui cōsensit numerus vi-
rorum circiter quadringentorum , qui occisus est , & omnes qui credebant
ei , dissipati sunt , et redacti ad nihilum . Post hunc extitit Iudas Galilæus
in diebus professionis , et auertit populum post se , et ipse perijt, & omnes
quotquot consenserunt ei , dispersi sunt . Et nunc dico uobis , discedite ab
hominibus istis , et sinite illos : quoniam si est ex hominibus consilium hoc
aut opus , dissoluetur : si vero ex Deo est , non poteritis dissoluere , ne for-
te,et Deo repugnare videamini . Consenserunt autem illi. Et conuocantes

apostolos, cęsis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine IESV, & dimiserunt eos: Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati. Omni autem die nõ cessabant in templo & circa domos docentes, & euangelizantes IESVM Christum.

Stephanus vnus e septem diaconis accusatur. Cap. VI.

A IN diebus autem illis crescẽte numero discipulorum, factum est murmur Grecorum aduersus Hebręos, eo ꝙ desp1cerentur in ministerio quotidia no viduę eorum. Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonij septem,
B plenos spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus: Et placuit sermo coram omni multitudine: Et elegerunt Stephanum virũ plenum fide & spiritu sancto, & Philippum & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectũ
C apostolorũ, & orantes imposuerunt eis manus. Et verbum Dei crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde, multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem Plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidã de synagoga, quę appellatur Libertinorum, & Cyrenensium & Alexandrinorum, & eorum qui erant á Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano, & non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur. Tunc submise
D runt viros: qui dicerent se audiuisse eũ dicentem verba blasphemiæ in Moysen & Deum. Commouerunt itaque plebem & seniores, & scribas, & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes qui dicerent, Homo iste non cessat loqui verba aduersus locum sanctum & legem: audiuimus enim eum dicentem quoniam IESVS Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Et intuentes eum omnes qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius tãquam faciem angeli.

Stephani in dicendo libertas, eiusque interitus. Cap. VII.

A DIxit autem princeps sacerdotũ. Si hęc ita se habent? Qui ait, Viri fratres & patres audite. Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahę cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan, & dixit ad
gen.12 a illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua: & veni in terram quam monstrauero tibi. Tunc exijt de terra Chaldæorũ, et habitauit in Charan. Et inde
gen.11 d postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis. Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis, sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini eius post ipsum, cum non
gen.15 a haberet filium. Locutus est autem ei Deus, Quia erit semen eius accola in terra aliena: & seruituti eos subijciẽt, & male tractabunt eos annis quadringentis, & gentem cui seruierint, iudicabo ego, dicit dominus: & post hæc exi
gen.17 b bunt, & seruient mihi in loco isto. Et dedit illi testamentum circuncisionis,
21 a 25. & sic genuit Isaac, & circuncidit eum die octauo: & Isaac, Iacob: & Iacob,
c 29 f g 30, a 35 duodecim patriarchas. Et patriarchæ ęmulantes, Ioseph vendiderunt in Ae-

gyptum:& erat Deus cum eo,& eripuit eum ex omnibus tribulationibus B
eius,& dedit ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegy- &.37 f
ptiorum,& constituit eum præpositum super Aegyptum & super omnem gen.41c
domum suam. Venit autem fames in vniuersam Aegyptum & Chanaan,&
tribulatio magna,& non inueniebant cibos patres nostri. Cum audisset autē
Iacob esse frumentum in Aegypto,misit patres nostros primum,& in se- gen.42 a
cundo cognitus est Ioseph á fratribus suis ,& manifestatum est Pharaoni
genus eius. Mittens autem Ioseph,accersiuit Iacob patrem suum,& omnem
cognationem suam in animabus septuagintaquinque. Et descendit Iacob in gen.45 a
Aegyptum,& defunctus est ipse & patres nostri. Et translati sunt in Sychē, gen.46 a 49.d 50.b
& positi sunt in sepulchro quod emit Abraham precio argenti à filijs Emor
filij Sychem. Cum autem appropinquaret tempus promissionis,quam con- C
fessus erat Deus Abrahę,creuit populus et multiplicatus est ī Aegypto,quo- gen.23 a
adusque surrexit alius rex in Aegypto,qui nō sciebat Ioseph. Hic circumue-
niens genus nostrum,afflixit patres nostros,vt exponerent infantes suos,ne Exo.1 a
viuificarentur. Eodem tempore natus est Moyses,& fuit gratus Deo,qui nu
tritus est tribus mensibus in domo patris sui. Exposito autem illo,sustulit eū
filia Pharaonis,& nutriuit eum sibi in filium Et eruditus est Moyses omni
sapientia Aegyptiorum,& erat potens in verbis et in operibus suis. Cum au Exo 2 a
tem impleretur ei quadraginta annorum tempus,ascendit in cor eius vt vi-
sitaret fratres suos filios Israel. Et cum vidisset quendam iniuriam patientē,
vindicauit illum,& fecit vltionem ei qui iniuriam sustinebat, percusso Ae-
gyptio. Existimabat autem intelligere fratres quoniam Deus per manum, D
ipsius daret salutem illis. At illi non intellexerunt. Sequenti verò die appar-
uit illis litigantibus,& reconciliabat eos in pace,dicens, Viri, fratres estis,vt Exo.2 e
quid nocetis alterutrum? Qui autem iniuriam faciebat proximo, repulit eū
dicens, Quis te constituit principem et iudicem super nos? nunquid interfice
re me tu vis,quemadmodum interfecisti heri Aegyptium? fugit autem Moy
ses in verbo isto,et factus est aduena in terra Madian, vbi generauit filios
duos. Et expletis annis quadraginta,apparuit illi in deserto montis Sina an-
gelus in igne flammę rubi. Moyses autem videns,admiratus est visum Et ac Exo.3 a
cedente illo vt consideraret,facta est ad eum vox domini, dicens, Ego sum
Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus isaac,et Deus Iacob. Tremefa
ctus autem Moyses,non audebat considerare. Dixit eutem illi dominus,Sol-
ue calceamentum pedum tuorum,locus enim in quo stas,terra sancta est. Vi
dens vidi afflictionem populi mei qui est in Aegypto,et gemitum eorum au E
diui,et descendi liberare eos. Et nunc venito,et mittam te in Aegyptū. Hunc
Moysen quem negauerunt,dicentes, Quis te constituit principem et iudi-
cem hunc deus principem & redemptorem misit,cū manu angeli qui appa-
ruit illi in rubo. Hic eduxit illos faciens prodigia & signa in terra Aegypti,
& in rubro mari,& in deserto annis quadraginta. Hic est Moyses qui dixit
filijs Israel, Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris tanquam Exo.7.8 9.10.11 14.
me,ipsum audietis. Hic est qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo qui
loquebatur ei in monte Sina,& cum patribus nostris,qui accepit uerba vitę Exo.16 a
dare nobis. Cui voluerunt obedire patres nostri, sed repulerūt & auersi sunt deu.18 c
in cordibus suis in Aegyptum,dicentes ad Aron, Fac nobis Deos qui præce- Exo.19 a

dant nos, Moyſi enim huic qui eduxit nos de terra Aegypti, neſcimus quid
Exo.32 a factum ſit ei. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimu
lacro, lętabantur in operibus manuum ſuarum. Conuertit ſe autem Deus &
Amos 5 g tradidit eos ſeruire militię cæli, ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum: Nũ
quid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, do-
mus Iſrael? Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, & ſydus Dei veſtri Rem-
F phan, figuras quas feciſtis, adorare eas. Et transferam vos trãs Babylonem.
Exo. 25 d Tabernaculum teſtimonij fuit patribus noſtris in deſerto, ſicut diſpoſuit illis
heb.8 b Deus, loquens ad Moyſen, vt faceret illud ſecundum formam quam viderat.
Ioſ. 3 c d Q uod & induxerunt, ſuſcipientes patres noſtri cum IESV in poſſeſsionem
1 re.15 c gentium, quas expulit Deus à facie patrum noſtrorũ vſq; in diebus Dauid,
Pſal.131.a qui inuenit gratiam ante Deum, & petijt, vt inueniret tabernaculũ Deo Ia-
1 Para. 17 c cob. Salomon autem ædificauit illi domum. Sed excelſus, non in manufactis
3 Re.6 a habitat, ſicut per prophetam dicit. Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabel
inf.17 f lum pedum meorum. Q uam domum ædificabitis mihi, dicit dominus: aut
Iſa.66 a quis locus requietionis meæ eſt? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dura
ceruice & incircunciſi cordibus & auribus, vos ſemper ſpiritui ſancto reſtiti
G ſtis, ſicut patres veſtri, & vos. Q uem prophetarum non ſunt perſecuti pa-
tres veſtri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iuſti, cuius vos
nunc proditores & homicidę fuiſtis: qui accepiſtis legem in diſpoſitione an
gelorum, & non cuſtodiſtis. Audientes autem hęc, diſſecabãtur cordibus ſu-
is, & ſtridebant dentibus in eum. Cum autem eſſet plenus ſpiritu ſancto, in-
tendens in cælum, vidit gloriam Dei, & IESVM ſtantem à dextris virtutis
Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, et filium hominis ſtantem a dextris vir
tutis Dei. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures ſuas, & impe
tum fecerunt vnanimiter in eum. Et eijcientes eum extra ciuitatem lapidabãt
& teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur
Saulus. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem, Domine IE-
SU, ſuſcipe ſpiritum meum. Poſitis autem genibus, clamauit voce magna:
Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixiſſet, obdormiuit. Sau
lus autem erat conſentiens neci eius.

Simon & Eunuchus Candaces a Philippo perſuaſi baptizantur. Cap VIII.

A FActa eſt autem in illa die perſecutio magna in eccleſia, quæ erat Hiero
ſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudęę & Samariæ, pręter
apoſtolos. Curauerunt autem Stephanũ viri timorati, & fecerunt plan
ctum magnum ſuper eum. Saulus autem deuaſtabat eccleſiam, per domos in-
trans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in cuſtodiã. Igitur qui diſperſi
erant pertranſibant, euangelizantes verbum Dei. Philippus autem deſcen-
dens in ciuitatem Samarię, prædicabat illis Chriſtum. Intendebant autem
B turbæ his quę a Philippo dicebantur, vnanimiter audientes, & videntes ſi-
gna quę faciebat. Multorum enim habentium, ſpiritus immundi clamantes
voce magna, exibant. Multi autem paralytici & claudi, curati ſunt. Factum
eſt ergo gaudium magnum in illa ciuitate. Vir autem quidam nomine Simõ
qui ante fuerat in ciuitate Magus ſeducens gentem Samarię, dicens ſe eſſe ali
quem magnum, cui auſcultabant omnes a minimo vſq; ad maximum dicen
tes. Hic, eſt virtus Dei, quæ vocatur magna. Attendebant autem eum, pro-
pterea

pterea quòd multo tempore magijs suis dementasset eos. Cum vero credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adherebat Philippo. Videns etiam signa et uirtutes maximas fieri, stupens admirabatur. Cum autem audissent apostoli qui erant Hierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem. Qui cum uenissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum, Nondum enim in quenquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebāt manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum. Cum uidisset autem Simon quia per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunq; imposuero manus, accipiat spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionē: quoniam donum dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto: cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitētiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hęc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis uideo te esse. Respondens autem Simon, dixit. Precamini uos pro me ad dominum ut nihil veniat super me horum quę dixistis. Et illi quidem testificati & locuti uerbum domini, redibant Hierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum euangelizabāt. Angelus autem domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridiem, ad uiam quæ descendit ab Hierusalem in Gazam, hæc est deserta. Et surgens abijt. Et ecce, vir Æthiops, Eunuchus, potens Candaces reginę Æthiopū, qui erat super omnes gazes eius, venerant adorare in Hierusalem, & reuertebatur sedens super currum suum, legensq; Isaiam prophetam. Dixit autem spiritus Philippo: Accede & adiunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem Isaiam prophetā, & dixit, Putas'ne intelligis quę legis? Qui ait, Et quo modo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogauitque Philippū vt ascēderet, & sederet secum. Locus autem scripturę quam legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit? quoniam tolletur de terra vita eius. Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a scriptura ista, euangelizauit illi Iesum. Et dum irent per uiam, venerunt ad quādam aquam, & ait Eunuchus. Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus. Si credis ex toto corde licet. Et respondens, ait, Credo filium dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, et baptizauit eum. Cum autem ascendissent de aqua, spiritus domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viā suam gaudens. Philippus autem inuentus est in Azoto, & pertransiens, euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

C D E F Isa.53 c G

Ex Paulo, persecutore fit vas electionis, & Petrus puellam suscitat. Cap: IX.

SAulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos domini, ac-
A Gala. 1 c cessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum
ad synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos
perduceret in Hierusalem. Et cum iter faceret, contigit vt appropinquaret,
Damasco, & subito circumfulsit eum lux de cælo. Et cadens in terram, audi-
uit vocem dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Qui dixit: Quis
1. Cor. 15 b es domine? Et ille, Ego sum IESVS, quem tu persequeris: durum est tibi cō-
2 cor. 12 a tra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit: Domine, quid me vis
facere? Et dominus ad eum, Surge, & ingredere ciuitatē, & dicetur tibi quid
te oporteat facere. Viri autem illi qui comitabantur cum illo, stabant stupe-
B facti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Surrexit autē Sau
lus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes,
introduxerunt Damascum. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non man
ducauit neque bibit. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Anani-
as, & dixit ad illum in visu dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego domine. Et
dominus ad eum: Surge, & vade in vicum qui vocatur Rectus, & quære in
domo Iudæ Saulum nomine Tharsensem: ecce enim orat. Et vidit virū Ana
niam nomine, introeuntem & imponentem sibi manus vt visum recipiat.
C Respondit autem Ananias: Domine audiui à multis de viro hoc, quanta ma
la fecerit sanctis tuis in Hierusalem, & hic habet potestatem à principibus sa
cerdotum, alligandi omnes qui inuocant nomem tuum. Dixit autem ad eum
dominus, Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomē meum
coram gentibus & regibus & filijs Israel: ego enim ostendam illi quanta
oporteat eum pro nomine meo pati. Et abijt Ananias, et introiuit in domum,
& imponens ei manus, dixit: Saule frater, dominus misit me IESVS: qui
apparuit tibi in via qua veniebas, vt videas, & implearis spiritu sancto. Et
confestim ceciderūt ab oculis eius tanquam squamæ, & visum recepit, et sur
D gens baptizatus est. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cū
discipulis qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuò ingressus in syna-
gogas, prædicabat IESVM, quoniam hic est filius Dei: Stupebant autem
omnes qui eum audiebant, & dicebant: Nonne hic est qui expugnabat in
Hierusalem eos qui inuocabant nomem istud, & huc ad hoc venit vt vin-
ctos illos duceret ad principes sacerdotum? Saulus autem multo magis con-
ualescebat, & confundebat Iudæos qui habitabant Damasci, affirmans, quo-
niam hic est Christus. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerūt
in vnum Iudæi, vt eum interficerent. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eo
rum Custodiebant autem & portas die ac nocte, vt eum interficerent. Acci-
2 cor. 11 a pientes autem eum discipuli eius nocte, per murum demiserunt eum, submit
E tentes in sporta. Cum autem venisset in Hierusalem, tentabat se iungere di-
scipulis: & omnes timebant eum non credentes quod esset discipulus, Berna-
bas autem apprehēsum illum, duxit ad apostolos, & narrauit illis quomodo
in via vidisset dominum, & quod locutus est ei, & quomodo in Damasco fi
ducialiter egerit in nomine IESV. Et erat cum illis intrans & exiens in Hie
rusalem, fiducialiter agens in nomine domini. Loquebatur quoque gentibus,
& disputabat cum Græcis, illi autem quærebant occidere eum. Quod cum

cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tharsum. Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam & Samariam habebat pacem, ædificabatur ambulans in timore domini, & consolatione sancti spiritus replebatur. Factum est autem, vt petrus dum transiret vniuersos, deueniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. Inuenit autem ibi hominem quendã, nomine Aeneam, ab annis octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, sanet te dominus IESVS Christus, surge & sterne tibi. Et continuo surrexit. Et viderunt eum omnes qui habitabant Lyddæ, & Saronę: qui conuersi sunt ad dominum, In Ioppe autem fuit quędam discipula nomine Tabitha, quę interpretata dicitur Dorcas, Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cum lauissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cum autem prope esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quod Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum aduenisset, duxerũt illum in cœnaculum, & circunsterunt illum omnes viduę flentes, et ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit, & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos, & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos & viduas assignauit eam viuam. Notum autem factum est per vniuersam Ioppen, & crediderũt multi in dominum. Factum est autem vt dies multos moraretur in Ioppe apud Simonem quẽdam coriarium.

Cornelius Centurio ad fidem conuertitur. Cap. X.

VIR autem quidam erat in Cęsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus & timens Deum cum omni domo sua faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es domine? Dixit autem illi: Orationes tuę & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accerse Simonem quendam qui cognominatur Petrus, hic hospitantur apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocauit duos domesticos suos, & militem metuentem dominum ex his qui illi parebant. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen, Postera autem die iter illis facientibus et appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret, circa horam sextam. Et cum esuriret, voluit gustare. Parãtibus autẽ illis, cecidit super eum mẽtis excessus, & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam velut linteum magnũ, quatuor initijs submitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia et serpentia terræ, et volatilia cęli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide et manduca. Ait autem Petrus: Absit domine, quia nunquam manducaui omne commune et immundum. Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Hoc factum est per ter. Et statim receptum est vas in cælũ. Et dum intra se hæsitaret Petrus quidnam esset visio quam vidisset, ecce, vi

ri qui missi erant á Cornelio,inquirentes domum Simonis,adstiterūt ad ia-
nuam. Et cum vocassent,interrogabant.si Simon qui cognaminatur Petrus
illic haberet hospitium. Petro autem cogitante de visione, dixit spiritus ei:
Ecce viri tres quęrunt te. Surge itaq; & descende & vade cum eis, nihil du-
bitans:quia ego misi illos. Descēdens autem Petrus,ad viros,dixit:Ecce ego
sum quem quęritis:quę causa est propter quam venistis? Qui dixerūt,Cor
nelius centurio,vir iustus & timens Deum,& testimonium habens ab vni-
D uersa gente Iudęorum, responsum accepit ab angelo sancto accersire te in
domum suam,& audire verba abs te. Introducens ergo eos, recepit hospitio
Sequenti autem die surgens,profectus est cum illis: & quidam ex fratribus,
ab Ioppe comitati sunt eum. Altera autem die introiuit Cęsaream:Corneli-
us uero expectabat illos,conuocatis cognatis suis,et necessarijs amicis. Et fa-
ctum est,cum introisset. Petrus obuius venit ei Cornelius, & procidens ad
pedes eius adorauit eum. Petrus verò eleuauit eum,dicens: Surge, & ego ip-
se homo sum. Et loquens cum illo,intrauit,& inuenit multos qui conuenerāt
dixitque ad illos, Vos scitis quomodo abominatum sit viro Iudæo coniun-
gi,aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem commu-
nem,aut immundum dicere hominem:propter quod sine dubitatione veni,
E accersitus. Interrogo ergo quam ob causam accersistis me? Et Cornelius ait:
Die ab hinc quarto,vsque ad hanc horam,orans eram hora nona in domo
mea,& ecce vir stetit ante me in veste candida,& ait:Corneli, exaudita est
oratio tua,& eleemosinę tuæ commemoratę sunt in conspectu Dei. Mitte er
go in Ioppen,& accerse Simonem qui cognominatur Petrus,hic hospitatur
in domo Simonis coriarij iuxta mare. Confestim ergo misi ad te, & tu bene
fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus,audire om
Deu.10d nia quecunque tibi præcepta sunt a domino. Aperiens autem Petrus os suū
2pa.19 b dixit:In veritate comperio,quia non est personarum acceptor Deus, sed in
Iob.34 b omni gente,qui timet eum & operatur iustitiam acceptus est illi. Verbum
Sap.6 b F misit Deus filijs Israel,annuncians pacem per IESVM Christum hic est
ecc.35 b omnium dominus. Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæ
roma.2 b Gal.2 b am:incipiens enim à Galilæa post baptismum quod prædicauit Ioannes: IE
eph.6 b SVM à Nazaret,quomodo vnxit eum Deus spiritu sancto & virtute, qui
Col.3 d pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniā De
1 Pe.1 c us erat cum illo. Et nos testes sumus omnium quæ fecit in regione Iudæorū
& Hierusalem,quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit
tertia die,& dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus prę-
ordinatis à deo,nobis qui manducauimus & bibimus cum illo postquam re
surrexit à mortuis. Et præcepit nobis prędicare populo, et testificari,quia ip
G se est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes
Hie.31 f prophetę testimonium perhibent,remissionem peccatorum accipere per no
mich.7 d men eius omnes qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hęc,ceci-
dit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex
circuncisione fideles,qui venerant cum Petro,quia & in nationes gratia Spi
ritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis,et magnificam
tes Deum. Tunc respondit Petrus: Nun quid aquam quis prohibere potest,
vt non baptizentur hi,qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et ius

sit eos

sit eos baptizari in nomine domini IESV Christi. Tunc rogauerunt eum, vt maneret apud eos aliquod diebus.

Narrat Petrus Christianis conuersionem Cornelii. Cap. XI.

A Vdierunt autẽ apostoli & fratres qui erant in Iudæa, q̃m & gentes receperunt uerbum Dei. Cum autẽ ascendisset Petrus Hierosolymã: disceptabant aduersus illum qui erant ex circuncisione dicentes: Quare introisti ad viros præputiũ habentes, & manducasti cum illis? Incipiẽs aũt Petrus, exponebat illis ordinẽ, dicens: Ego eram in ciuitate Ioppe orans, & vidi in excessu mentis meæ visionem, descendens vas quoddam velut linteũ magnum, quatuor initijs summitti de cœlo, et venit vsq; ad me. In quod intuens considerabam & uidi quadrupedia terræ & bestias & reptilia & volatilia cœli. Audiui autem & uocem, dicentem mihi: Surge Petre, occide & manduca. Dixi autem: Nequaquam domine, quia commune aut immundum nunq̃ introiuit in os meum. Respõdit autem uox secundo de cœlo, Quę Deus mundauit, tu ne commune dixeris. Hoc autem factum est per ter, & recepta sunt omnia rursum in cœlũ. Et ecce uiri tres cõfestim astiterunt in domo in qua eram, missi a Cęsarea ad me. Dixit autem spiritus mihi ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum uiri. Narrauit autẽ nobis quomodo uidisset angelũ in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Ioppen, & accerse Simonem qui cognominat Petrus, qui loquet tibi verba in quibus saluus eris tu, et uniuersa domus tua. Cum autem cœpissem loqui, cecidit spiritus sanctus super eos sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi domini sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini spiritu sancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis qui credidimus in dñm IESVM Christum: ego quis erã, qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificauerunt Deũ dicentes, Ergo & gentibus pœnitentiã dedit Deus ad uitam. Et illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulauerunt vsq; Phœnicen & Cyprum & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis. Erant autẽ quidam ex eis viri Cyprij & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiã, loquebantur & ad Græcos, annunciantes dominum IESVM. Et erat manus domini cũ eis, multusq; numerus credentium conuersus est ad dominum. Peruenit autẽ sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Hierosolymis super istis, & miserunt Barnabã vsq; ad Antiochiã. Qui cum peruenisset, & uidisset gratiam Dei, gauisus est, & hortabaẽ omnes in proposito cordis permanere in domino: quia erat uir bonus, & plenus spiritu sancto & fide. Et apposita est multa turba domino. Profectus est autem Tharsum, vt quęreret Saulum, quem cum inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt ibi in ecclesia, & docuerunt turbam, ita vt cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. In his autem diebus superuenerunt ab Hierosolymis prophetæ Antiochiam, & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in uniuerso orbe terrarum, quę facta est sub Claudio. Discipuli autem prout quisq; habebat, proposuerunt in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabę & Sauli.

A B C Sup. 1 a D

A EOdem autem tempore misit Herodes rex manus, vt affligeret quos-
dam de ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. Vi-
dens autem quia placeret Iudęis, apposuit apprehendere & Petrum.
Erant autem dies azymorum. Quem cũ apprehendisset, misit in carcerem,
tradensque quatuor quaternionibus militum ad custodiendum, volens post
pascha producere eum populo. Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Ora-
tio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Cum autem
producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter du-
os milites, vinctus catenis duabus, & custodes ante ostium, custodiebant
carcerem. Et ecce angelus domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo,
percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens, Surge velociter. Et ceci-
derunt catenæ de manibus eius. Dixit autem angelus ad eum, Præcingere, &
B calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dicit illi, Circunda tibi vestimentum tu-
um, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est
q̃ fiebat per angelum, existimabat autem se visum videre. Transeuntes au-
tem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam Ferream quæ
ducit ad ciuitatem, quæ vltro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum
vnum, & continuò discessit angelus ab eo. Et Petrus ad se reuersus, dixit:
Nunc scio verè quia misit dominus angelum suum, & eripuit me de manu
Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. ConsidConsiderans&que venit
ad domum Mariæ, matris Ioannis qui cognominatus est Marcus, vbi erant
C multi congregati & orantes. Pulsante autem eo ad ostium ianuæ, processit
puella ad videndum, nomine Rhode. Et vt cognouit vocem Petri, prægau-
dio non aperuit ianuam, sed intrò currens nunciauit stare Petrum ante ianu-
am. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Il-
li autem dicebant: Angelus eius est. Petrus autem perseuerabat pulsans. Cum
autem aperuissent ostium, viderunt eum & obstupuerunt. Annuens autem
eis manu vt tacerent, narrauit quomodo dominus eduxisset eum de carcere,
dixitque, Nunciate Iacobo & fratribus hæc. Et egressus, abijt in alium lo-
cum. Facta autem die, erat non parua turbatio inter milites quidnam factũ
esset de Petro. Herodes autem cum requisisset eum, & non inuenisset, inqui-
sitione facta de custodibus, iussit eos duci, descendensque à Iudæa in Cæsareã,
D ibi commoratus est. Erat autem iratus Tyrijs & Sidonijs. At illi vnanimes
venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postu-
labant pacem eo, q̃ alerentur regiones eorum ab illo. Statuto autem die He-
rodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Popu-
lus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis. Confestim autem percus-
sit eum angelus domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus
à vermibus, expirauit. Verbum autem domini crescebat, et multiplicabatur.
Barnabas autem & Saulus reuersi sunt ab Hierosolymis expleto ministerio,
assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus.

Barnabas & Saulus segregati prædicant Christum inter gentes. Cap. XIII.

A ERant autẽ in ecclesia, quę erat Antiochię, prophetę et doctores, in qui-
bus Barnabas & Simõ qui vocabat Niger, & Lucius Cyrenensis, &
Manahen qui erat Herodis tetrarchę collactaneus, et Saulus, Ministrã

tibus autẽ illis domino,& ieiunantibus,dixit illis spiritus sanctus,Segregate mihi Saulũ & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tũc ieiunantes & orantes,imponentesq; eis manus,dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto,abierunt Seleuciam,& inde nauigauerũt Cyprum. Et cùm venissent Salaminam,prędicabant verbũ Dei in synagogis Iudæorũ. Habebant autẽ & Ioannem in ministerio.Et cum perambulassent vniuersam insulam vsque ad Paphum,inuenerunt quendam virũ magnum pseudoprophetam Iudæum,cui nomen erat Barieu,qui erat cũ proconsule Sergio Paulo, viro prudente.Hic accersitis Barnaba & Paulo,desiderabat audire verbum Dei. B
Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen eius) quærens auertere proconsulem à fide.Saulus autẽ qui & Paulus,repletus spiritu sancto,intuens in eũ,dixit,O plene omni dolo & omni fallacia fili diaboli,inimice omnis iustitiæ,non desinis subuertere vias domini rectas.Et nunc ecce manus domini super te,& eris cęcus non videns solem,vsq; ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo & tenebræ,& circuniens quærebat qui ei manum daret.Tũc proconsul cum vidisset factum,credidit,admirans super doctrina domini.Et cum à Papho nauigasset Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ.Ioannes autem descendens ab eis,reuersus est Hierosolymam.Illi verò pertranseuntes Pergen,venerunt Antiochiam Pisidiæ,& ingressi synagogam die sabbatorum,sederunt.Post lectionem autem C
legis & prophetarum,miserunt principes synagogę ad eos,dicentes,Viri fratres,si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem,dicite,Surgens autẽ Paulus,& manu silentium indicens,ait,Viri Israelitæ,& qui timetis Deum Exo.1 a 13,d 16 a
audite.Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltauit cum essent incolæ in terra Aegypti,& in brachio excelso eduxit eos ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. Et destruens gentes septem in terra Chanaan,sorte distribuit eis terram eorum,quasi Iof.14 a iudi.3 b
post quadringẽtos & quinquaginta annos,& post hæc dedit iudices, vsque ad Samuel prophetam.Et exinde postulauerunt regem,& dedit illis Saul filiũ Cis,virũ de tribu Beiamin annis quadraginta. Et amoto illo, suscitauit illis Dauid regem,cui testimoniũ perhibens,dixit, Inueni Dauid filium Iesse,virum secundum cor meum,qui faciet omnes voluntates meas.Huius ex semine Deus secundũ promissionem,eduxit Israeli saluatorem IESVM,prędicante Ioanne ante faciẽ aduentus eius, baptismũ pœnitentiæ omni populo Israel.Cũ impleret autem Ioannes cursum suũ,dicebat,Quẽ me arbitramini esse nõ sum ego,sed ecce venit post me,cuius non sum dignus calceamẽta pedũ soluere. 1reg.8 a 1Re.9 c 10 a D Psal.88 b 1re.16 c Isa.11 a Matt.3 a Mar.1 a Luc.3 a ioan.1 c Mar.1 a
Viri fratres,filij generis Abrahã, & qui in vobis timent Deũ vobis verbũ salutis huius missum est.Qui enim habitabãt Hierusalẽ, & principes eius hũnc ignorantes,& voces prophetarum,quę per omne sabbatum leguntur,iudicãtes impleuerũt,& nullã causam mortis inuenientes in eo,petierũt à Pilato vt interficerent eũ.Cumq; cõsummassent omnia,quę de eo scripta erant,deponentes eũ de ligno,posuerunt eum in monumento. Deus autẽ suscitauit eũ à mortuis tertia die,qui visus est per dies multos his qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Hierusalem, qui vsque nunc sunt testes eius ad plebem. Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris re- E Mat.27 c Mar.15 b Lu.23 c ioan.19 c Mat.28 Mar.16 Luc.24 ioan.20

Psal.2 b Heb.1 b Isa.55 b susciтans IESVM, sicut & in psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod autem suscitauit eum à mortuis, amplius iam non reuersurum in corruptionem, ita dixit: Quia dabo vobis sancta Dauid
Psal.15 d 3 Re.2 b fidelia. Ideoq; & alias dicit: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Dauid enim, in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei dormi-
F uit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem verò Deus suscitauit à mortuis non vidit corruptionem. Notum igitur sit vobis viri fratres, quod per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi iustificari In hoc omnis qui credit,
abac.1 b iustificatur. Videte ergo ne superueniat vobis quod dictum est in prophetis: Videte contemptores, & admiramini, et disperdimini, quia opus operor ego in diebus vestris opus quod non credetis si quis enarrauerit vobis. Exeuntibus autē illis, rogabant vt sequenti sabbato loquerentur sibi verba hęc. Cūq; dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Iudæorum, & colentiū Deum aduenarum, Paulū & Barnabam, qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. Sequenti verò sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire ver-
G bū Dei. Videntes autē turbas Iudęi repleti sunt zelo, & contradicebant his quę à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce conuertimur ad gen-
Isa.49 b tes: sic enim pręcepit nobis dominus, Posui te in lucē gentium, ut sis in salutē vsq; ad extremū terræ. Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant verbum domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Disseminabatur autem verbum domini per vniuersam regionem. Iudæi autem concitauerunt mulieres religiosas & honestas, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum & Barnabam, et eiecerunt eos
Mat.10 b Mar.6 b Luc.9 a de finibus suis: At illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium. Discipuli quoq; replebantur gaudio & spiritu sancto.

Paulus primum adoratur: deinde lapidatur. Cap. XIIII.

A Factum est autem in Iconio vt simul introirēt synagogam Iudæorum & loquerentur ita, vt crederet Iudæorum & Grecorum copiosa multitudo. Qui verò increduli fuerunt Iudæi, suscitauerunt & ad iracundiam concitauerunt animas gentium aduersus fratres. Multo igitur tempore demorati sunt fiducialiter agentes in domino testimonium perhibente verbo gratiæ suę, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. Diuisa est autem multitudo ciuitatis, & quidam quidem erant cum Iudęis, quidam vero cum apostolis. Cum autem factus esset impetus gentilium & Iudæorum cum principibus suis, vt contumelijs afficerent & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Listram & Derben, & vniuersam
B in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant: Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem & Barnabas morabantur Listris. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex vtero matris suæ, qui nunquam ambulauerat. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & uidens quia fidem hęberet vt saluus fieret, dixit magna voce, Surge super pedes tuos rectus, Et exilijt, & ambulabat. Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, leuauerunt

vocem

vocem suam, Lycaonice dicentes: Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam, Iouem: Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. Sacerdos quoque Iouis, qui erat ante ciuitatem, tauros & coronas ante ianuas afferens, cum populis volebat sacrificare. Quod vbi audierunt apostoli Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis, exilierunt in turbas, clamantes & dicentes. Viri quid hęc facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuũ qui fecit coelum & terram & mare & omnia quę in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de coelo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Et hæc dicentes, vix sedauerunt turbas ne sibi immolarent. Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi, & persuasis turbis lapidãtes Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse. Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumque euangelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunijs, commendauerunt eos domino in quem crediderunt: Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam: & loquentes verbum domini in Perge, descenderunt in Attaliam, & inde nauigauerunt Antiochiam, vnde erant traditi gratię Dei in opus quod compleuerunt. Cum autem venissent & congregassent ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, quia aperuisset gentibus ostiũ fidei. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

C

Psal.145 a
apo.14 b

2 co.11 f

D

supr.13 a

Dissensione ob circoncisionem orta consilium celebratur. Cap. XV.

A
Gala.5 a

ET quidam descendentes de Iudæa docebant fratres, Quia nisi circuncidamini secundum morem Moysi, non potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas & quidam alij ex alijs ad apostolos, et presbyteros in Hierusalẽ, super hac quęstione. Illi ergo deducti ab ecclesia, pertransibant Phœnicen & Samariam, narrantes conuersionem gentium, et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. Cum autem venissent Hierosolimam, suscepti sunt ab ecclesia & ab apostolis & senioribus, annunciantes quanta Deus fecisset cum illis. Surrexerunt autem quidam de hęresi Pharisęorum, qui crediderunt, dicentes, Quia oportet circuncidi eos, præcipere quoque seruare legem Moysi. Conueniuntque apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Sed per gratiam domini IESV Christi credimus saluari, quemadmodũ & illi. Tacuit autẽ omnis multi

B

Sup.10 c

C

C tudo,& audiebant Barnabam & Paulum narrãtes quanta Deus fecisset si-
gna & prodigia in gentibus per eos. Et postq̃ tacuerunt, respondit Iacobus,
dicens: Viri fratres, audite me. Simõ narrauit quemadmodum primũ Deus
visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo. Et huic concordant ver-
ba prophetica, sicut scriptum est, Post hæc reuertar, & reædificabo taberna
Amos 9 c culum Dauid, quod decidit, & diruta eius reędificabo, et erigam illud, vt re-
quirant cęteri hominum dominum, & omnes gentes super quas inuocatum
est nomen meum, dicit dominus faciens hæc. Notum a seculo est domino
opus suum. Propter quod ego iudico, non inquietari eos qui ex gentibus
D conuertuntur ad Deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminatio-
nibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Moyses
enim a temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus qui eum prædicet
in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur. Tunc placuit apostolis & se-
nioribus cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum
Paulo & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros
primos in fratribus, scribentes per manus eorũ. Apostoli, & seniores fratres,
his qui sunt Antiochię & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem.
Quoniam audiuimus quod quidam ex nobis exeuntes turbauerunt vos ver-
E bis, euertentes animas vestras, quibus non mandauimus, placuit nobis colle
ctis in unum, eligere viros, & mittere ad uos cum carissimis nostris Barna
ba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine domini
nostri IESV Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi uobis
verbis referent eadem. Visum est enim spiritui sancto & nobis, nihil vltra
imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immola-
tis simulacrorum & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custo-
dientes vos, bene agetis. Valete. Illi ergo dimissi descenderunt Antiochiã,
F & congregata multitudine tradiderũt epistolam. Quam cum legissent, ga-
uisi sunt super consolatione. Iudas autem & Silas, & ipsi cum essent prophe
tę, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmauerunt. Facto autem ibi
aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos qui miserant il-
los. Visum est autem Silæ ibi remanere, Iudas autem solus abijt Hierusa-
lem: Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochię, docentes & euan
gelizantes cum alijs pluribus, verbum domini. Post aliquot autem dies di-
xit ad Barnabam Paulus: Reuertentes visitemus fratres per vniuersas ciuita
G tes in quibus prędicamus verbũ domini, quomodo se habeãt. Barnabas au-
tem volebat secum assumere & Ioannem, qui cognominabatur Marcus.
Paulus autem rogabat eum, ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non
isset cum eis in opus, non debere recipi. Facta est autem dissensio, ita vt di-
scederent ab inuicem, & Barnabas quidem assumpto Marco nauigaret Cy-
prum: Paulus uero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.
Perambulabat autẽ Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens
custodire pręcepta apostolorum & Seniorum.

A Timotheus circumciditur, & Paulus virgis cæsus in carcerem conijcitur. Cap. XVI

PEruenit autem in Derben & Lystrã. Et ecce, discipulus quidã erat ibi
nomine Timotheus, filius mulieris Iudæę fidelis, patre gẽtili. Huic te-
stimonium bonum reddebant qui in Lystris erant & Iconio, fratres.

Huncuoluit Paulus secum proficisci, & assumens circuncidit eum propter B
Judęos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes ꝙ pater eius erat genti-
lis. Cum autem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata quę
erant decreta ab apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.
Et ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabāt numero quotidie.
Transeuntes autem Phrygiam & Galatię regionem, vetati sunt a spiritu san
cto loqui verbũ Dei in Asia. Cũ uenissent autem in Mysiā, tentabant ire in
Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu. Cum autē pertransissent My-
siam, descenderunt Troadem, & visio per noctē Paulo ostensa est. Vir Mace
do quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens, Transiens in Macedoniā C
adiuua nos. Vt autem uisum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Mace
doniam, certi facti ꝙ uocasset nos Deus euāgelizare eis. Nauigantes autem
a Troade, recto cursu venimus Samothracen, & sequenti die Neapolim, &
inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas, colonia. Eramus
autem in hac vrbe diebus aliquot consistētes. Die autem sabbatorum egressi
sumus foras portam iuxta flumen, vbi uidebatur oratio esse, & sedētes loque
bamur mulieribus quæ conuenerant. Et quædam mulier nomine Lydia pur
puraria ciuitatis Thyatirorum, colēs Deum, audiuit cuius dominus aperuit
cor, intendere his quæ dicebantur a Paulo, cum autem baptizata esset, & do D
mus eius, deprecata est dicens: Si iudicastis me fidelem domino esse, introi-
te in domum meam, & manete. Et coegit nos. Factum est autem euntibus
nobis ad orationem, puellam quandam habētem spiritum pythonem obuia
re nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando. Hæc
subsecuta Paulum & nos clamabat, dicens: Isti homines serui Dei excelsi
sunt qui annunciant vobis uiam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus.
Dolens autem Paulus, & conuersus, spiritui dixit, Præcipio tibi in nomine
Iesu Christi exire ab ea. Et exijt eadem hora. Videntes autem dñi eius quia
exiuit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt
in forum ad principes, et offerētes eos magistratibus, dixerunt, Hi homines E
conturbant ciuitatem nostram, cũ sint Iudæi, & annunciant morē quem nõ
licet nobis suscipere, neq; facere, cum simus Romani. Et cucurrit plebs ad-
uersus eos & magistratus scissis tunicis suis, iusserũt eos virgis cædi. Et cum 1.Cor.11
multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custo
di vt diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptũ accepisset, misit eos
in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno. Media autem nocte
Paulus & Silas adorantes laudabant Deum. Et audiebāt eos qui in custodia
erant. Subito uero terræmotus factus est magnus, ita ut mouerentur funda-
menta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula F
soluta sunt. Expergefactus autē custos carceris, & uidens ianuas apertas car
ceris, euaginato gladio volebat se interficere, existimans fugisse vinctos. Cla
mauit autē Paulus voce magna, dicens, Nihil tibi mali feceris uniuersi enim
hic sumus. Petitoq; lumine introgressus est, & tremefactus procidit Paulo
& Silæ ad pedes, & producens eos foras, ait, Domini, quid me oportet face-
re, vt saluus fiam? At illi dixerunt, Crede in dñm Iesum, & saluus eris tu, &
domus tua. Et locuti sunt ei verbũ domini cum omnibus qui erant in domo
eius. Et tollens eos in illa hora noctis, lauit plagas eorum, & baptizatus est

ipse & omnis domus eius continuo. Cumq; perduxisset eos in domum suã,
apposuit eis mensam,& lætatus est cum omni domo sua credens Deo. Et cũ
dies factus esset,miserunt magistratus lictores,dicentes: Dimitte homines il
los Nunciauit autem custos carceris verba hæc, Paulo, Quia miserunt ma-
gistratus vt dimittamini:nunc igitur exeuntes,ite in pace. Paulus autẽ dixit
eis: Cęsos non publice,indennatos homines Romanos miserunt in carcerem,
& nunc occulte nos eijciunt? Non ita,sed veniant ipsi,& nos eijciant. Nũcia
uerunt autem magistratibus lictores verba hęc. Timueruntq; audito q Ro
mani essent,& venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant vt egre-
derentur de vrbe. Exeuntes autem de carcere,introierũt ad Lydiam,& visis
fratribus,consolati sunt eos,& profecti sunt.

Prędicat Paulus Christum Thessalonicæ & Athenis. Cap. XVII.

A CVM autem perambulassent Amphipolim & Apolloniam,venerũt
Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum secundum consuetu-
dinem autem Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat
eis de scripturis,adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati & re-
surgere a mortuis,& quia hic est Christus Iesus quẽ ego annũcio vobis. Et
quidã ex eis crediderunt,& adiuncti sunt Paulo & Silæ,& de colentibus gen
tilibus multitudo magna,& mulieres nobiles nõ paucæ. Zelãtes autẽ Iudæi,
B assumentesq; de uulgo viros quosdã malos,& turba facta, cõcitauerũt ciui-
tatẽ,& assistentes domui Iasonis,quęrebant eos producere in populũ. Et cũ
non inuenissent eos, trahebãt Iasonẽ et quosdã fratres ad principes ciuitatis,
clamantes, Quoniã hi qui orbẽ cõcitant,& huc venerunt, quos suscepit Ia-
son:& hi omnes cõtra decreta Cęsaris faciunt,regẽ aliũ dicentes esse Iesum.
Concitauerunt autem plebẽ,& principes ciuitatis audientes hęc. Et accepta
satisfactione a Iasone & a cęteris,dimiserunt eos. Fratres uero confestim per
C noctẽ dimiserũt Paulum et Silam in Berrhœam. Qui cum venissent,in sy-
nagogam Iudæorum introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt
Thessalonicę,qui susceperunt verbum cum omni auiditate,quotidie scrutã-
tes scripturas,si hęc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis,&
mulierum gentilium honestarum, & viri non pauci. Cum autem cognouis-
sent Thessalonica Iudæi, quia & Berrhœæ prędicatum est a Paulo verbum
D Dei,venerunt & illuc, commouentes & turbantes multitudinem. Statimq;
Paulum dimiserunt fratres,vt iret vsque ad mare: Silas autẽ & Timotheus
remanserunt ibi. Qui autem deducebant Paulum,perduxerunt eum vsq; ad
Athenas,& accepto mandato ab eo ad Silã & Timotheũ vt q̃ celeriter veni
rent ad se,profecti sunt. Paulus autẽ cum Athenis eos expectaret, incitabat
spiritus eius in ipso videns idololatrię deditam ciuitatem. Disputabat igitur
in synagoga cum Iudæis & colentibus, & in foro per omnes dies ad eos qui
E aderant. Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disserebant cum eo,
quidam dicebant, Quid uult seminiuerbius hic dicere? Alij vero, Nouorum
dæmoniorum videtur annunciator esse: quia IESVM & resurrectionem
annunciabat eis. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt dicentes,
Possumus scire quæ est noua, quę a te dicitur,doctrina? Nõ enim quædã in-
fers auribus nostris. Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. Atheniẽ
ses autẽ omnes,& aduenæ hospites,ad nihil aliud vacabãt nisi aut dicere aut

audire aliquid noui. Stans autē Paulus in medio Areopagi, ait, Viri Atheniē F
ses, per oīa quasi superstitiosiores vos uideo. Pręteriēs enim & videns simu
lacra vestra, inueni & arā in qua scriptū erat: Ignoto Deo. Quod ergo igno
rātes colitis, hoc ego annūcio uobis. Deus qui fecit mundū, & oīa quæ in eo Sup. 7 f
sunt, hic cœli & terrę cū sit dñs, non in manufactis tēplis habitat, nec mani
bus humanis colit, indigens aliquo, cū ipse det oībus vitam & inspirationē
& omnia: fecitq; ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam
faciem terrę, definiens statuta tempora & terminos habitationis eorum, quę
rere Deum si forte attrectent eum aut inueniant, quāuis non lōge sit ab uno
que nostrū. In ipso enim viuimus & mouemur & sumus, sicut & quidā ve Aratus
strorum poetarū dixerunt, Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum si
mus Dei, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi sculpturę ar
tis & cogitationis hominis, diuinum esse simile. Et tempora quidem huius
ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Isa. 4 e
pœnitentiam agant, eo q; statuit diem in quo iudicaturus est orbē in æquita
te in uiro in quo statuit, fidē præbens omnibus, suscitans eū a mortuis. Cum
audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidē irridebant, qui
dam vero dixerunt. Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit de medio
eorum. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Diony A
sius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

Paulus in Corintho, Achaia, & Epheso, Christi negotium agit. Cap. XVIII.

POst hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum, & inueniens quendam A
Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Ita
lia, & Priscillam vxorem eius, eo quòd pręcepisset Claudius discedere
omnes Iudæos a Roma, accessit ad eos. Et quia eiusdem erat artis, manebat
apud eos et operabatur, erant autem scenofactoriæ artis. Et disputabat in sy
nagoga per omne sabbatum, interponens nomen domini I E S V: suade B
batq; Iudæis & Græcis. Cum venissent autem de Macedoniam Silas & Ti
motheus, instabat uerbo Paulus, testificans Iudęis esse Christū I E S V M.
Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua,
dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrū. Mundus ego, ex hoc ad gen C
tes vadam. Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdam nomine Titi Iu
sti, colentis Deum, cuius domus erat cōiuncta synagogę. Crispus autem ar
chisynagogus credidit domino, cum omni domo sua, & multi Corinthio
rum audientes credebant & baptizabantur. Dixit autem dominus nocte
per uisionem Paulo. Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propterea q; ego
sum tecum, & nemo apponetur tibi ut noceat te, quoniam populus est mihi D
multus in hac ciuitate. Sedit autem ibi annum, & sex menses, docens apud
verbum Dei. Gallione autem proconsule Achaiæ, insurrexerunt vno animo
Iudęi in Paulum, & adduxerunt eum in tribunal dicentes: Contra legem hic
persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit
Gallio ad Iudęos: Si quidem esset iniquum aliquid aut facinus pessimum, o E
viri Iudæi recte vos sustinerem: si vero quæstiones sunt de verbo & nomibus
legi, vestræ, vosipsi videritis, iudex ego horum nolo esse. Et minauit eos a
tribunali. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ,
percutiebant eum ante tribunal, & nihil eorū Gallioni curę erat. Paulus ve

rò cum adhuc ſuſtinuiſſet dies multos,fratribus valefaciens,nauigauit in Sy
riam,& cum eo Priſcilla & Aquila,qui ſibi totunderat in Cenchreis caput:
habebat enim votum. Deuenit que Epheſum,& illos ibi reliquit. Ipſe verò
ingreſſus ſynagogam,diſputabat cum Iudæis. Rogantibus autem eis vt am
p pliori tempore maneret,non conſenſit,ſed valefaciens,& dicens: Iterum re
uertar ad vos,Deo volente,profectus eſt ab Epheſo. Et aſcendēs Cæſaream,
aſcendit,& ſalutauit eccleſiam,& deſcendit Antiochiam. Et facto ibi aliquā
to tempore,profectus eſt perambulans ex ordine Galatiā regionem et Phry
giam,confirmans omnes diſcipulos. Iudæus autem quidam, Apollo nomine,
Alexādrinus genere,vir,eloquens deuenit Epheſum,potēs in ſcripturis. Hic
C erat edoctus viam domini,& feruens ſpiritu loquebatur & docebat diligen
ter ea quę ſunt IESV,ſciens tantum baptiſma Ioannis. Hic ergo cœpit fidu
cialiter agere in ſynagoga. Quem cum audiſſent Priſcilla et Aquila,aſſump
ſerunt eum,& diligentius expoſuerunt ei viam domini. Cum autem vellet
ire Achaiam,exhortati fratres,ſcripſerunt diſcipulis,vt ſuſciperent eum. Qui
cum veniſſet,contulit multum his qui crediderant. Vehemēter enim Iudæos
reuincebat publicè,oſtendens per ſcripturas,eſſe Chriſtum IESVM.

Paulus ſtrenue prædicans,& ſigna edens,Epheſi periclitatur. Cap. XIX.

A FActum eſt autem cum Apollo eſſet Corinthi, vt Paulus peragratis ſu
perioribus partibus,veniret Epheſum,& inueniret quoſdam diſcipu
los,dixitq; ad eos, Si ſpiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi di
xerunt ad eum: Sed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt,audiuimus. Ille verò ait: In
quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt,In Ioannis baptiſmate. Dixit autē
Mat.3 c Paulus: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, in eum
qui venturus eſſet poſt ipſum,vt crederent,hoc eſt in IESVM. His auditis
baptizati ſunt in nomine domini IESV. Et cū impoſuiſſet illis manus Pau
lus,venit Spiritus ſanctus ſuper eos,et loquebantur linguis,& prophetabāt.
B Erant autem omnes viri ferè duodecim. Introgreſſus autem Synagogam,cū
fiducia loquebatur per tres menſes,diſputans & ſuadens de regno Dei. Cum
autem quidam indurarentur & non crederent,maledicētes viam domini co
ram multitudine,diſcedens ab eis,ſegregauit diſcipulos, quotidie diſputans
in ſchola Tyranni cuiuſdam. Hoc autem factum eſt per bienniū, ita vt om
nes qui habitabant in Aſia,audirent verbum domini,Iudęi atque Gentiles.
Virtuteſque non modicas quaslibet faciebat Deus per manum Pauli,ita vt
C etiam ſuper languidos deferrentur à corpore eius ſudaria & ſemicinctia, &
recedebant ab eis languores,& ſpiritus nequam egrediebantur. Tentauerūt
autem quidam & de circumeūtibus Iudęis exorciſtis inuocare ſuper eos qui
habebant ſpiritus malos,nomen domini IESV,dicētes: Adiuro vos per IE
SVM quem Paulus prędicat. Erant autem cuiuſdam Iudęi,nomine Scęuæ,
principis ſacerdotum ſeptem filij,qui hoc faciebant. Reſpondens autem ſpiri
tus nequam,dixit eis: IESVM noui,& paulum ſcio,vos autem qui eſtis? Et
D inſiliens in eos homo in quo erat dęmonium peſſimum,& dominatus ambo
rum,inualuit contra eos,ita vt nudi & uulnerati effugerēt de domo illa. Hoc
autem notum factum eſt in omnibus Iudæis atque gentilibus qui habitabāt
Epheſi,& cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen domi
ni IESV. Multi que credentium veniebant,confitentes & annunciantes ac

tus suos. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretijs illorum, inuenerũt pecuniam denariorum quinquaginta milium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. His autem expletis, proposuit Paulus in spiritu, trãsita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. E
Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum, quos conuocans & eos qui eiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio; & videtis, et auditis quia non solum Ephesi sed pene totius Asię Paulus hic suadens auertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dij, qui manibus fiunt: Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, & destrui incipiet maiestas eius, quam tota Asia & orbis colit. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, rapto Caio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem, & de Asię principibus qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogãtes ne se daret in theatrũ. Alij autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, & plures nesciebant qua ex causa conuenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudęis. Alexander autem manu silentio postulato, valebat reddere rationem populo. Quem vt cognouerunt Iudęũ esse, vox facta una est omnium quasi per horas duas, clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesij, quis enim est hominũ qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnę Dianę, Iouisquę prolis. G
Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere. Adduxistis enim homines istos, neque sacri legos, neque blasphemantes deam vestram. Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent aduersus aliquem causam, conuentus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent inuicem. Si quid autem alterius rei quęritis, in legitima ecclesia poterit absolui. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ, cum nullus obnoxius sit de quo possimus reddere rationẽ concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit ecclesiam.

Paulus peragratis multis Graeciæ locis Hierosolymam contendit. Cap. XX.

POst quam autem cessauit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, vale dixit, & profectus est vt iret in Macedoniam. Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam, vbi cum fuisset menses tres, factæ sunt illi insidię à Iudęis nauigaturo in Syriam, habuitquę consiliũ vt reuerteretur per Macedoniam. Comitatus est autem Sosipater Pyrrhi Berrhoeensis, Thessalonicẽsium verò Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbęus, et Timotheus, Asiani vero Tychicus & Thophimus. Hi cũ pręcessissent, sustinuerũt nos Troade, nos vero nauigauimus post dies azymorum à Philippis, & venimus ad

B eos Troadem in diebus quinq; Vbi demorati sumus diebus septem. Vna au-
tem sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat
cum eis profecturus in crastinum, protraxitq; sermonẽ vsq; in mediam no-
ctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo vbi eramus congregati.
Sedens autem quidam adolescens, nomine Eutycus super fenestrã, cum mer
geretur somno graui, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio
cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Pau-
lus incubuit super eum, & complexus, dixit, Nolite turbari: anima enim
C ipsius in ipso est. Ascendens autẽ, frangensq; panem & gustans, satisq; allo-
cutus vsq; in lucẽ, sic profectus est. Adduxerũt autẽ puerũ viuentẽ, & conso
lati sunt non minime. Nos autem ascendentes nauem, nauigauimus in As-
son, inde suscepturi Paulum. Sic enim disposuerat, ipse per terram iter factu-
rus. Cum autem conuenissemus in Asson, assumpto eo, venimus Mityle-
nen. Et inde nauigantes, sequenti die venimus contra Chiũ, & alia die appli
cuimus Samum, & sequenti die venimus Miletũ: proposuerat enim Paulus
D trans nauigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia, Festinabat enim, si
possibile sibi esset, vt diem Pentecosten faceret Hierosolymis. A Mileto au-
tem mittens Ephesum, uocauit maiores natu ecclesiæ. Qui cũ uenissent ad eũ
& simul essent dixit eis, Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam,
qualiter uobiscum per omne tẽpus fuerim, seruiens dño cũ omni humilitate
& lachrymis & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum,
quomodo nihil subtraxerim vobis utilium, quominus annũciarem vobis, et
docerẽ vos publice & per domos, testificans Iudæis atq; gentilibus in Deũ
E pœnitentiam, & fidẽ in dñm nostrum I E S V M Christũ. Et nũc ecce ego
alligatus spiritu, uado in Hierusalem, quæ in ea ventura sunt mihi, ignorans,
nisi q; spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens, qm̃ uincu-
la & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horũ uereor, nec fa-
cio animã meã pretiosiorẽ q̃ me dũmodo consummem cursum meũ et mini
steriũ verbi quod accepi a dño I E S V, testificari euangeliũ gratiæ Dei. Et
nunc ecce ego scio quia amplius non uidebitis faciem meam vos omnes per
F quos transiui, prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna
die, q; mũdus sum a sanguine omniũ. Non enim subterfugi, quo minus an-
nunciarẽ omne consilium Dei uobis. Attendite vobis & uniuerso gregi, in
quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiã Dei, quã acquisiuit
sanguine suo. Ego scio, qm̃ intrabũt post discessionẽ meã lupi rapaces in uos,
non parcentes gregi. Et ex uobisipsis exurgẽt uiri loquentes peruersa, vt ab-
ducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinẽtes, quoniã
per trienniũ nocte et die nõ cessaui cum lachrymis monere vnũquẽq; ve-
G strũ. Et nunc cõmendo vos Deo & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ędifi
care, et dare hęreditatẽ in sanctificatis omnibus. Argẽtũ & aurũ, aut uestem
nullius concupiui. Sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quę mihi opus erant, et his
1. cor. 4 c qui mecũ sunt ministrauerunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniã sic
1. Thes. 2 b laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse uerbi dñi I E S V, qm̃
2. thes. 3 b ipse dixit, Beatius est magis dare, q̃ accipere. Et cũ hæc dixisset, positis geni
bus suis orauit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus est omnium,
& procumbentes super collũ Pauli osculabantur eum, dolentes maxime uer-

bo quod

bo quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent visuri. Et deducebant eum ad nauem.

Prędixit Agabus Paulum Hierosolymis capiendum iri. Cap. XXI.

A
CVm autē factū esset vt nauigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodū, & inde Patarā. Et cum inuenissem us nauem transfretantē in Phœnicen, ascendentes nauigauimus. Cum apparuissemus autem Cypro relinquentes eam ad sinistram, nauigauimus in Syriam, & venimus Tyrum, ibi enim nauis expositura erat onus. Inuentis autem discipulis mansimus ibi diebus septem, qui Paulo dicebant per spiritum, ne ascenderet Hierosolymam. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus, cum vxoribus & filijs vsq; foras ciuitatē, & positis genibus in littore, orauimus. Et cū vale fecissemus inuicem ascēdimus nauē, illi autem redierunt in sua. Nos uero nauigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaidē, & salutatis fratribus, mā̄simus die una apud illos. Alia autem die profecti, venimus Cæsareā. Et intrantes domū Philippi euangelistę, qui erat vnus de septē, mā̄simus apud eum. Huic autē erant quatuor filię virgines prophetantes. Et cùm moraremur per dies aliquot, superuenit quidam vir a Iudæa, propheta nomine Agabus. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli, & alligans sibi pedes & manus, dixit, Hęc dicit spiritus sanctus: virū cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalē Iudæi, & tradent in manus gētium. Quod cū audissemus, rogabamus nos & qui loci illius erāt, ne ascenderet Hierosolymam. Tunc respondit Paulus, & dixit. Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego autem nō solum alligari: sed & mori in Hierusalē paratus sum propter nomen domini IESV. Et cum ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes, Domini voluntas fiat. Post dies autem istos pręparati, ascendebamus in Hierusalem. Venerunt autē quidam ex discipulis à Cęsarea nobiscum, adducentes secū, apud quem hospitaremur, Iosanem quendam Cyprium, antiquum discipulum. Et cū venissemus Hierosolymā, libenter exceperunt nos fratres. Sequēti autē die, introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesq; collecti sunt seniores. Quos cum salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset in gentibus per ministerium ipsius. At illi cum audissent magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater quot milia sunt in Iudęis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Audierūt autem de te quia discessionem doceas à Moyse eorum qui per gētes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circuncidere filios suos, neq; secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtiq; oportet conuenire multitudinem, audient enim te superuenisse. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sūt nobis viri quatuor, votum habentes super se. His assumptis sanctifica te cum illis: & impēde in illis, vt radant capita, & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. De his autem qui crediderunt ex gentibus nos scripsimus, iudicantes vt abstineant se ab idolis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Tunc Paulus assumptis viris postera die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionē dierū purificationis, donec offerretur pro vno quoq; eorum oblatio. Dū autē septem dies cōsummarentur, hi qui de Asia erāt Iudæi, cū vidissent eum in tēplo, concitauerunt omnem populū & iniecerunt ei manus, clamātes

B
Sup. 6 b
C
D
E

F Viri Israelitæ, adiuuate. hic est homo qui aduersus populum & legem & locum hunc, omnes vbiq; docens, insuper & gẽtiles induxit in templum, & uiolauit sanctum locum istum. Viderãt enim Trophimum Ephesium in ciuitate cum ipso, quẽ existimauerunt qm̃ in templũ introduxisset Paulus. Commotaq; est ciuitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulũ, trahebãt eũ extra tẽplũ, & statim clausę sunt ianuæ. Quęrentibus aũt eũ occidere, nũtiatũ est tribuno cohortis, Quia tota cõfundit̃ Hierusalẽ. Qui statim assumptis millitibus et cẽturionibus decurrit ad illos. Qui cũ vidissent tribunũ & milites cessauerunt percutere Paulũ. Tunc accedens tribunus apprehẽdit eũ, & iussit eum alligari cathenis duabus & interrogabat quis esset, et quid fecisset. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cũ non posset certũ cognoscere prę tumultu, iussit duci eũ in castra. Et cũ venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi clamãs, Tolle eũ. Et cũ cœpisset induci in casttra Paulus, dicit tribuno, Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit ei, Grçce nosti? Nõne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultũ concitasti, & eduxisti in desertũ quatuor millia virorũ sicariorũ? Et dixit ad eũ Paulus, ego homo sum quidẽ Iudęus a Tharso Ciliciç, nõ ignotę ciuitatis municeps. Rogo aũt te pmitte mihi loqui ad populũ. Et cũ ille pmisisset, Paulus stãs in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens.

Paulus captus, reddit rationem suæ doctrinæ. Cap. XXII.

A Viri, fratres & patres, audite quã ad uos nunc reddo rationem. Cum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterũt silẽtiũ. Et dicit, Ego sum uir Iudæus natus Tharso Ciliciç, nutritus autẽ in ista ciuitate, secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta veritatẽ paternç legis, æmulator legis sicut & uos omnes estis hodie, qui hãc uiã persecutus sum vsq; ad mortẽ, alligãs & tradens in custodias viros ac mulieres, sicut princeps sacerdotũ mihi testimoniũ reddit, & oẽs maiores natu a quibus & epistolas accipiẽs ad fratres, Damascũ pergebã, vt adducerẽ inde vinctos in Hierusalẽ, ut punirentur. Factũ est autẽ eunte me & appropinquãte Damasco media die, subito de cœlo circũ fulsit me lux copiosa, & decidẽs in terrã, audiui uocem dicẽtẽ mihi, Saule, Saule, quid me persequeris? Ego autẽ respõdi. Quis es dñe? Dixitq; ad me, Ego sum IESVS Nazarenus quẽ tu persequeris. Et qui mecũ erãt, lumen quidẽ viderũt, vocẽ autẽ non audierunt eius qui loquebatur mecũ. Et dixi, Quid faciã dñe? Dñs autẽ dixit ad me, Surgẽs vade Damascũ, & ibi tibi dicẽt de oĩbus quæ te oporteat facere. Et cũ nõ uiderẽ prę claritate luminis illius, ad manũ deductus a comitibus venit Damascum. Ananias autẽ quidã, vir secundũ legẽ, testimoniũ habẽs ab oĩbus cohabitãtibus Iudæis, ueniẽs ad me et stãs, dixit mihi, Saule frater, respice, Et ego eadẽ hora respexi in eũ. At ille dixit, Deus patrũ nostrorũ prçordinauit te, ut cognosceres uoluntatẽ eius, & uideres iustũ, & audires uocẽ ex ore eius, quia eris testis illius ad oẽs hoĩes, eorũ quę uidisti & audisti. Et nunc quid moraris? Exurge te baptizare & ablue peccata tua inuocato noĩe ipsius. Factũ est autẽ reuertenti mihi in Hierusalẽ & orãti in tẽplo, fieri me in stupore mentis, & uidere illum dicentẽ mihi, Festina, & exi velociter ex Hierusalem, qm̃ non recipient testimoniũ tuum de me. Et ego dixi, Dñe, ipsi sciunt quia ego

eram concludens in carcerẽ, & cędẽs per synagogas eos qui credebant in te, B
& cum funderetr sanguis Stephani testis tui, ego astabã & cõsentiebã, & cu- Sup. 7 g
stodiebã vestimenta interficientiũ illũ. Et dixit ad me, Vade, q̃m ego in na-
tiones longe mittã te. Audiebant autẽ eũ vsq; ad hoc verbum, & leuauerũt
vocẽ suam dicentes, Tolle de terra huiusmodi. Nõ enim fas est eũ uiuere. Vo
ciferantibus autẽ eis, & proijcientibus vestimẽta sua, et puluerẽ iactãtibus in
aerem, iussit tribunus induci eũ in castra, & flagellis cędi, & torqueri eũ, vt F
sciret propter quã causam sic acclamarẽt ei. Et cũ astrinxisset eũ loris, astãti
sibi centurioni Paulus dixit, Si hominẽ Romanũ & indemnatũ licet vobis
flagellare? Q m audito, centurio accessit ad tribunum, & nunciauit ei dicens,
Quid acturus es? Hic enim homo, ciuis Romanus est. Accedẽs autẽ tribunus,
dixit illi, Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit, Etiã. Et respõdit tribunus, G
Ego multa summa ciuitatẽ hãc cõsecutus sum. Et Paulus ait, Ego aũt & na-
tus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eũ torturi erãt. Tribunus quo
que timuit postq̃ resciuit quia ciuis Romanus esset, & quia alligasset eũ. Po-
stera autẽ die volẽs scire diligẽtius, qua ex cã accusaretr a Iudæis, soluit eũ, &
iussit sacerdotes, cõuenire & oẽ cõciliũ: et ꝑducens Paulũ, statuit inter illos.

Insidiæ & iniurię aduersariorum Pauli. Cap. XXIII.

INtendens autẽ in cõciliũ Paulus, ait, Viri fratres, ego omni cõsciẽtia bo A
na cõuersatus sum ante Deũ vsq; in hodiernũ diẽ. Princeps autẽ sacerdo
tũ Ananias, præcepit astantibus sibi, percutere os eius. Tunc Paulus di-
xit ad eũ, Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundũ
legem, & contra legem iubes me percuti. Et qui astabant, dixerunt, Summũ
sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus, Nesciebã fratres quia prin- Exo. 22 d
ceps est sacerdotũ. Scriptũ est enim, Principẽ populi tui nõ maledices. Sciẽs
autem Paulus quia vna pars esset Sadducæorum, et altera Pharisæorũ, excla B
mauit in concilio, Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi: de spe & Phil. 3 b
resurrectione mortuorũ ego iudicor. Et cũ hęc dixisset, facta est dissensio inter
Pharisæos et Sadducęos, & soluta est multitudo. Sadducæi autẽ dicũt nõ esse Matt. 22 c
resurrectionẽ mortuorũ, neq; angelũ, neq; spm̃, Pharisęi aũt vtraq; cõfitentr.
Factus est aũt clamor magnus, & exurgẽtes qdã Pharisæorũ, pugnabãt, dicẽ
tes, Nihil mali inuenimus in hoĩe isto, quid si spiritus locutus est ei, aut ange C
lus? Et cum magna dissensio facta esset timens tribunus ne discerperetur Pau
lus ab ipsis, iussit milites descendere & rapere eum de medio eorum, ac dedu-
cere eum in castra. Sequenti autẽ nocte assistens ei dñs, ait, Constans esto, si-
cut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romę testifica
ri. Facta autẽ die, collegerunt se quidã ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes,
neq; manducaturos, neq; bibituros, donec occiderent Paulum. Erãt autẽ plus
q̃ quadraginta uiri, qui hãc cõiurationẽ fecerãt, qui accesserũt ad principem D
sacerdotum & seniores, & dixerunt: Deuotione deuouimus nos, nihil gusta-
turos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum
concilio, ut producat illum ad uos tanq̃ aliquid certius cogniturі de eo. Nos
vero priusq̃ appropinquet, parati sumus interficere illum. Quòd cũ audis-
set filius sororis Pauli insidias, venit & intrauit in castra, nunciauitq; Paulo.
Vocans autem Paulus ad se vnũ ex centurionibus, ait, Adolescentẽ hunc ab-
duc ad tribunũ: habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eũ,

E duxit ad tribunum, & ait, Vinctus Paulus rogauit me, hunc adolescentē perducere ad te, habentē aliquid loqui tibi. Apprehendēs autem tribunus manū illius secessit cū eo seorsum, & interrogauit illū. Quid est quod habes indicare mihi. Ille autem dixit, Iudæis conuenit rogare te, vt crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu vero ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis viri amplius q̄ quadraginta, qui se deuouerunt non manducare neq; bibere, donec interficiant eum, & nūc parati sunt, expectantes promissum tuū. Tribunus igitur dimisit adolescentē, præ-
F cipiens ei ne cui loqueretur quoniā hæc nota sibi fecisset. Et uocatis duobus centurionibus, dixit illis, Parate milites ducentos, vt eant vsq; Cęsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos: a tertia hora noctis & iumenta præparate: vt imponentes Paulum, saluū perducerent ad Felicē præsidem. (Timuit enim ne forte raperent eum Iudæi & occiderent, & ipse postea calumniā sustineret tanquā accepturus pecuniā.) scribens ei epistolam continentem hæc, Claudius Lysias, optimo præsidi Felici salutē. Virū hūc cōprehensum a Iudæis, & incipiētē interfici ab eis, superueniēs cū exercitu, eripui co-
G gnito q; Romanus est, volensq; scire causam quā obijciebāt illi, deduxi eum in conciliū eorū. Quē inueni accusari de quæstionibus legis ipsorū, nihil uero dignū morte aut uinculis habentē crimē. Et cū mihi perlatum esset de insidijs quas parauerant illi, misi eū ad te denuncians & accusatoribus, vt dicant apud te. Vale. Milites vero, secundum præceptū sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctē in Antipatridē. Et postera die dimissis equitibus vt cum eo irent reuersi sunt ad castra. Qui cū uenissent Cęsareā, et tradidissent epistolā pręsidi statuerūt ante illū & Paulū. Cum legisset autē, & interrogasset de qua prouincia esset, & cognoscens, quia de Cilicia, Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Iussitq; in prætorio Herodis custodiri eum.

Paulus apud Felicem Præsidem accusatur. Cap. XXIIII.

A Post quinq; autē dies descendit princeps sacerdotū Ananias, cū senioribus quibusdā & Tertullo quodā oratore, qui adierūt præsidem aduersus Paulū. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens, Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigant per tuā prouidentiā, semper et vbiq; suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarū actione. Ne diutius autē te protrahā, oro, breuiter audias nos pro tua clementia. Inuenimus hūc homi-
B nē pestiferū & concitantē seditionē omnibus Iudæis in uniuerso orbe, & autorē seditionis sectæ Nazarenorum, qui etiam templum uiolare conatus est, quem & apprehensum uoluimus secundum legem nostram iudicare. Superueniens autē tribunus Lysias, cū vi magna eripuit eū de manibus nostris, iubens accusatores eius ad te venire, a quo poteris ipse iudicās de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eū. Adiecerunt autē & Iudæi, dicentes
C hæc ita se habere. Respōdit autē Paulus, annuēte sibi præside dicere, Ex multis annis te esse iudicē genti huic sciēs, bono animo pro me satis faciā. Potes enim cognoscere quia non plus sunt mihi dies quā duodecim, ex quo ascendi adorare in Ierusalem, et neq; in templo inuenerunt me cū aliquo disputātem aut cōcursum facientē turbę, neq; in synagogis, neq; in ciuitate: neq; probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. Cōfiteor autē hoc tibi, quod secundum sectā, quam dicunt hæresim, sic deseruio patrio Deo meo, credēs omnibus

bus quæ in lege & prophetis scripta sunt, spem habens in Deum, quã & hi B
ipsi expectant, resurrectionem futurã iustorum & iniquorum. In hoc & ipse
studeo sine offendiculo cõscientiam habere ad Deum, et ad homines semper
Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meã veni, & obla
tiones, & uota in quibus inuenerunt me purificatum in tẽplo, non cum tur-
ba, neq; cũ tumultu. Et apprehenderũt me clamãtes, & dicentes, Tolle inimi Sup.21 e
cũ nostrum. Quidã autẽ ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse et
accusare, si quid haberent aduersum me: aut hi ipsi dicant si quid inuenerunt F
in me iniquitatis, cum stem in concilio, nisi de una hac solummodo uoce,
qua clamaui inter eos stans: quoniam de resurrectione mortuorum ego iudi- Supra.23 b
cor hodie a uobis. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de uia hac, di-
cens, Cum tribunus Lysias descenderit: audiam vos. Iussitque Centurioni
custodire eum, & habere requiem, nec quenquam de suis prohibere mini-
strare ei. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla vxore sua, G
quæ erat Iudæa, uocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ est in Chri-
stum IESVM. Disputante autem illo de iustitia & castitate & de iudicio
futuro, tremefactus Felix respondit, Quod nunc attinet, vade tempore autẽ
opportuno accersam te: simul & sperãs quod pecunia ei daretur a Paulo, pro
pter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. Biennio autem
expleto, accepit successorem Felix, Portium Festum. Volens autem gratiam
præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

Paulus a præside appellat Cæsarem. Cap. XXV.

FEstus ergo cum venisset in prouinciam, post triduũ ascendit Hieroso- A
lymam a Cæsarea. Audieruntque eum principes sacerdotum & primi
Iudæorum aduersus Paulum & rogabant eum postulantes gratiam
aduersus eum, vt iuberet perduci eum in Hierusalem, insidias intendentes ut
interficerent eum in uia. Festus autẽ respondit, seruari quidẽ Paulum in Cæsa
rea: se autem maturius profecturũ. Qui ergo in uobis, ait, potentes sunt, de-
scendentes simul: si quod est in viro crimen, accusent eum. Demoratus autẽ B
inter eos dies non amplius q̃ octo aut decẽ, descendit Cæsareã: & altera die se-
dit pro tribunali, & iussit Paulum adduci. Qui cum perductus esset, circun-
steterunt eum qui ab Hierosolyma descenderãt Iudæi, multas & graues cau
sas obijcientes, quas non poterant probare, Paulo rationem reddẽte, q̃m neq;
in legẽ Iudæorũ, neq; in templũ, neq; in Cæsarem quicq̃ peccaui. Festus aũt
volens gratiam præstare Iudæis respõdẽs Paulo, dixit Vis Hierosolymã ascẽ C
dere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæsa
ris sto, ibi me oportet iudicari. Iudæis nõ nocui, sicut tu melius nosti. Si enim
nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori, si uero nihil est eorũ
quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarẽ appello. Tũc Festus
cum consilio locutus, respõdit, Cæsarẽ appellasti? ad Cæsarẽ ibis. Et cum dies D
aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad
salutandũ Festum. Et cum dies plures ibi morarentur, Festus regi indicauit
de Paulo, dicens, Vir qdã est derelictus a Felice vinctus de quo cũ essem Hie
rosolymis, adierunt me principes sacerdotũ & seniores Iudæorum postulan-
tes aduersus illum dãnationẽ. Ad quos respondi, Quia nõ est Romanis cõsue
tudo damnare aliquem hominem, prius q̃ is qui accusatur, præsentes habeat

E accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluẽda crimina quæ ei obijciun
tur. Cum ergo huc conuenissent, sine ulla dilatione, in sequenti die sedens pro
tribunali iussi adduci virum. De quo, cũ stetissent accusatores, nullam cau-
sam deferebant de quibus ego suspicabar malum, quæstiones uero quasdam
de sua superstitione habebant aduersus eum, & de quodã IESV defuncto,
quẽ affirmabat Paulus uiuere. Hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione,
F dicebã, si uellet ire Hierosolymã & ibi iudicari de istis. Paulo autẽ appellan-
te ut seruaretur Augusti cognitioni, iussi seruari eũ, donec mitterem eum ad
Cæsarem. Agrippa autẽ dixit ad Festum, Volebã & ipse hominem audire.
Cras, inquit, audies eum. Altera autẽ die cũ uenisset Agrippa & Bernice cũ
multa ambitione, & introissent in auditoriũ cũ tribunis & uiris principali-
bus ciuitatis, iubẽte Festo adductus est Paulus. Et dicit Festus, Agrippa rex,
G & omnes qui simul adestis nobiscũ viri uidetis hunc hominẽ, de quo omnis
multitudo Iudæorũ interpellauit me Hierosolymis, petentes & acclamantes,
non oportere eũ uiuere amplius. Ego uero cõperi, nihil dignum morte eũ ad
misisse. Ipse autẽ hoc appellante ad Augustũ, iudicaui mittere. De quo quid
certum scribam domino, non habeo. Propter quod perduxi eum ad uos, &
maxime ad te rex Agrippa, vt interrogatione facta, habeam quod scribã. Si-
ne ratione enim mihi uidetur, mittere vinctũ & causas eius non significare.

Apud Agrippam regem Paulus suam innocentiam tuetur. Cap. XXVI.

A Agrippa uero ad Paulum ait, Permittitur tibi loqui pro temetipso.
Tunc Paulus extenta manu cœpit rationẽ reddere, De omnibus qui
bus accusator a Iudæis, rex Agrippa, existimo me beatum, apud te
cũ sim defensurus me hodie, maxime te sciẽte omnia quæ apud Iudæos sunt,
consuetudines & quæstiones, propter quod obsecro, patienter me audias. Et
quidem uitã meam a iuuentute, quæ ab initio fuit in gente mea in Hierosoly
mis, nouerunt omnes Iudæi præscietes me ab initio (si uelint testimoniũ per-
B hibere) qm̃ secundũ certissimã sectã nostræ religionis, vixi Pharisæus. Et nũc
in spe quæ ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto, iudicio subie
ctus, in quã duodecim tribus nostræ nocte & die deseruiẽtes, sperãt deuenire.
De qua spe accusator a Iudæis, rex. Quid incredibile iudicatur apud uos, si
deus mortuos suscitat? Et ego quidem æstimaueram me aduersus nomẽ IESV
Sup.18 Nazareni debere multa cõtraria agere, quod et feci Hierosolymis, & multos
C sanctorũ ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotũ potestate accepta:
& cum occiderent, detuli sententiã. Et per omnes synagogas frequenter pu-
niens eos, cõpellebam blasphemare, & amplius insaniens in eos, persequebar
vsque in exteras ciuitates. In quibus dum irem Damascũ cum potestate &
permissu principum sacerdotũ, die media, in uia vidi, rex, de cœlo supra splẽ
dorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecũ simul erant. Omnesq;
D nos cum decidissemus in terram, audiui vocem loquentẽ mihi Hebraica lin-
gua, Saule, Saule, quid me persequeris? Durũ est tibi contra stimulũ calcitra
re. Ego autẽ dixi, Quis es dñe? Dominus aũt dixit, Ego sum Iesus quẽ tu per-
sequeris. Sed exurge & sta super pedes tuos. Ad hoc enim apparui tibi, ut cõ
stituã te ministrũ & testẽ eorũ quæ uidisti & eorũ in quibus apparebo tibi,
eripiens te de populis & gentibus, in quas nunc ego mitto te aperire oculos
eorũ, ut conuertantur a tenebris ad lucẽ, & de potestate satanæ ad Deum, vt

accipiant remissionē peccatorū,& sortem inter sanctos per fidem,quę est in me. Vnde, rex Agrippa,non fui incredulus cœlesti visioni:sed his qui sunt Damasci primum,& Hierosolymis,& in omnem regionem Iudęę,& gentibus annunciabam,vt pœnitentiam agerent,& conuerterentur ad deum, digna pœnitentiæ opera faciētes. Hac ex causa me Iudęi cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. Auxilio autem adiutus Dei,usq; in hodiernum diem sto,testificans minori atq; maiori,nihil extra dicens q̃ ea quæ prophetæ locuti sunt futura esse,& Moyses,si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorū,lumen annunciaturus est populo et gētibus. Hęc loquēte eo & rationē reddente,Festus magna uoce dixit, Insanis Paule,multæ te literæ ad insaniā cōuertunt. Et Paulus,Non insanio,inquit, optime Feste,sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex,ad quē cōstanter loquor. Latere enim eum nihil horum arbitror. Neq; enim in angulo quicq̃ horū gestū est. Credis rex Agrippa ꝓphetis? Scio quia credis. Agrippa autē ad Paulū, In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus, Opto apud Deum & in modico,et in magno:non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie,fieri tales,qualis & ego sum,exceptis uinculis his. Et exurrexit rex & præses & Bernice & q assidebāt eis. Et cū secessissent, loquebanē adinuicē dicentes, Quia nihil morte aut uinculis dignū, quid fecit homo iste. Agrippa aūt Festo dixit,dimitti poterat homo hic, si nō appellasset Cęsarē. B Supr 13. 14 Supra 21c B G

Paulus cum multis Romam nauigans naufragium patitur. Cap. XXVII.

VT autē iudicatum est nauigare eū in Italiā, & tradi Paulū cum reliquis custodijs centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ: ascendentes nauem Adrumetinam incipiētem nauigare circa Asiæ loca sustulimus,perseuerante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequēti autem die uenimus Sidonem. Humane autem tractans Iulius Paulum,permisit ad amicos ire,& curam sui agere. Et inde cum sustulissemus,subnauigauimus Cyprum:propterea ꝙ essent venti contrarij. Et pelagus Ciliciæ, & Pamphyliæ nauigantes,venimus Lystram,quæ est Lyciæ:& ibi inueniens centurio nauem Alexandrinam,nauigantē in Italiam, transposuit nos in eā. Et cum multis diebus tarde nauigaremus, & uix deuenissemus contra Gnidum,prohibente nos vento,ad nauigauimus Cretæ iuxta Salmonem:& uix iuxta nauigantes,venimus in locum quendā, qui uocatur Boni portus, cui iuxta erat ciuitas Thalassa. Multo autē tēpore peracto, & cū iam non esset tuta nauigatio,eo ꝙ ieiunium iam præterisset, consolabatur eos Paulus, dicens eis. Viri,uideo quoniā cū iniuria & multo dāno,nō solum oneris & nauis,sed etiam animarū nostrarū incipit esse nauigatio. Cēturio aūt gubernatori & nauclero magis credebat,quā his quæ a Paulo dicebanē. Et cū aptus portus non esset ad hyemandū,plurimi statuerūt consilium nauigare inde,si quomodo possent deuenientes Phœnicē,hyemare,portū Cretæ, respiciētem ad Africū & ad Corum, Aspirante autem Austro ęstimantes propositum se tenere,cum sustulissent de Asson,legebant Cretam. Non post multum autē misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui uocatur Euroaquilo. Cumq; arrepta esset nauis,& non posset conari in ventū, data naue flatibus ferebamur. In insulam autem quandā decurrentes,quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. Quā sublata adiutorijs vtebantur,accingentes uauem A 2. Corin. 11 B C D

E timētes ne in Syrtim inciderent,submiſſo uaſe,ſic ferebantur. Valida autem nobis tempeſtate iactatis,ſequenti die iactū fecerunt:& tertia die ſuis manibus armamenta nauis proiecerunt.Neq; autem ſole, neq; ſyderibus apparentibus per plures dies, & tempeſtate non exigua imminente, iam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ. Et cū multa ieiunatio fuiſſet,tunc ſtans Paulus in medio eorū,dixit:Oportebat quidē, o viri,audito me nō tollere a Creta:lucriq; facere iniuriā hanc et iacturam.Et nunc ſuadeo uobis,bono animo eſſe:
F amiſſio enim nullius animæ erit ex nobis:præterquā nauis.Aſtitit enim mihi hac nocte angelus Dei cuius ſum ego, & cui deſeruio, dicens: Ne timeas Paule,Cæſari te oportet aſſiſtere:& ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum.Propter quod bono animo eſtote viri:credo enim Deo:quia ſic erit queadmodū dictū eſt mihi. In inſulā autem quandam oportet nos deuenire.
F nire. Sed poſtea quam quartadecima nox ſuperuenit,nauigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, ſuſpicabant nautę apparere ſibi aliquam regionem.Qui & ſubmittentes bolidem inuenerūt paſſus viginti, & puſillū inde ſeparati,inuenerunt paſſus quindecim. Timentes aūt ne in aſpera loca incideremus,de puppi mittentes ancoras quatuor,optabant diē fieri. Nautis uero quærentibus fugere de naui,cum miſiſſent ſcapham in mare, ſub obtentu quaſi inciperent a prora ancoras extendere,dixit Paulus centurioni & militibus.Niſi hi in naui manſerint,vos ſalui fieri non poteſtis. Tunc abſciderunt milites funes ſcaphę,& paſſi ſunt eā excidere.Et cū lux inciperet fieri,rogabat Paulus omnes ſumere cibū,dicens: Quartadecima die hodie expectātes ieiunij permanetis,nihil accipientes.Propter quod rogo vos accipere cibum pro ſalute veſtra,quia nullius veſtrū capillus de capite peribit.Et cū hæc dixiſſet,ſumens panem gratias egit Deo in conſpectu omniū, & cū fregiſſet,
G cœpit manducare.Animæquiores autem facti omnes, & ipſi ſumpſerunt cibum.Eramus vero vniuerſæ animę in naui ducentę ſeptuaginta ſex. Et ſatiati cibo,alleuiabant nauem,iactātes triticum in mare. Cū autē dies factus eſſet,terram nō agnoſcebant:ſinū vero quendā conſiderabant habētem littus, in quem cogitabāt(ſi poſſent,eijcere nauē)Et cum ancoras ſuſtuliſſent,committebant ſe mari,ſimul laxantes iuncturas tabernaculorū,& leuato artemone ſecundum auræ flatum,tendebant ad littus. Et cum incidiſſemus in locum dithalaſſum,impegerunt nauem,& prora quidē fixa, manebat immobilis: puppis vero ſoluebatur a vi maris.Militum autem conſiliū fuit ut cuſtodias occiderent,ne quis cū enataſſet,effugeret. Centurio autem uolēs ſeruare Paulū,prohibuit fieri,iuſſitq; eos qui poſſent natare,emittere ſe primos,& euadere,& ad terrā exire:& cæteros alios in tabulis ferebāt quoſdā ſuper ea quę de naui erant. Et ſic factum eſt vt omnes animę euaderent ad terram.

Paulus editis in itinere miraculis Romam uenit. Cap. XXVIII.

A ET cum euaſiſſemus,tunc cognouimus quia Mytilene,inſula uocabaſ. Barbari uero,pręſtabāt non modicā humanitatē nobis.Accenſa enim pyra,reficiebant nos omnes propter imbrē qui imminebat,& frigus. Cum congregaſſet autē Paulus ſarmentorū aliquantā multitudinē, & impoſuiſſet ſuper ignem, uipera a calore cum proceſſiſſet,inuaſit manum eius.Vt vero uiderunt Barbari pendentē beſtiam de manu eius,adinuicem dicebant: Vtique homicida eſt homo hic,qui cum euaſit de mari, vltio non ſinit eum

viuere

viuere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At B
illi existimabant eum in tumorem conuertendum, & subito casurum & mo
ri. Diu autem illis expectantibus & uidentibus nihil mali in eo fieri, conuer-
tente se, dicebāt eum esse Deū. In locis autem illis erant prędia principis insu
lę, nomine Publij, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. Contigit autē
patrē Publij febribus & dysenteria vexatū iacere. Ad quem Paulus intrauit
& cum orasset & imposuisset ei manus, saluauit eum. Quo facto, omnes qui C
in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur, qui etiam multis
honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus imposuerunt quæ necessaria
erant. Post menses autem tres, nauigauimus in naui Alexandrina, quæ in in-
sula hyemauerat, cui erat insigne Castorum. Et cum venissemus Syracusas
mansimus ibi triduo. Inde circumlegētes deuenimus Rhegium, & post vnum
diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos, vbi inuentis fratribus ro-
gati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam. Et inde cū D
audissent fratres, occurrerunt nobis vsque ad Appij forum: ac tres tabernas.
Quos cum vidisset Paulus gratias agens Deo, accepit fiduciā. cū autem ve-
nissemus Romam permissum est Paulo permanere sibimet cum custodiēte
se milite. Post tertium autem cōuocauit primos Iudęorum. Cūq; venissent,
dicebat eis: Ego uiri fratres, nihil aduersus plebem faciens, aut morem pater-
num, uinctus ab Hierosolymis traditus sum in manus Romanorū: qui cum
interrogationem de me habuissent, uoluerunt me dimittere, eo q; nulla esset E
causa mortis in me. Contradicentibus autem Iudęis, coactus sum appellare
Cęsarem: non quasi gentem meā habens aliquid accusare. Propter hanc igit
causam rogaui uos videre & alloqui. Propter spem enim Israel, catena hac
circundatus sum. At illi dixerunt ad eum, Nos neque literas accepimus de te
a Iudæa, neq; aduenìens aliquis fratrum nunciauit, aut locutus est quid de te
malum. Rogamus autem a te audire quę sentis. nam de secta hac notum est
nobis, quia ubiq; ei contradicitur. Cum constituissent autem illi diem, vene- F
runt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificās regnum dei,
suadensq; eis de IESV. ex lege Moysi & prophetis, a mane vsq; ad vespe-
ram. Et quidam credebant his quæ dicebantur, quidam vero non credebant.
Cumq; inuicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum
verbum, Quia bene spiritus sanctus locutus est per Esaiam prophetā ad pa-
tres nostros, dicēs, Vade ad populum istū, & dic, Aure audietis, & non intel- G
ligetis, & uidentes uidebitis, & nō perspicietis. Incrassatum est enim cor po Esa. 6 c
puli huius & auribus grauiter audierunt & oculos suos cōpresserunt, ne for Matt. 13 b
te videant oculis & auribus audiant corde intelligant, & conuertantur, & sa- Matt. 4 b
nem eos. Notum ergo sit uobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Luc. 8 f
Dei, & ipsi audient. Et cum hęc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam Ioan. 12 f
habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo Rom. 11 b
conducto, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum,
prędicās regnū Dei, et docens quę sunt de domino IE-
SV Christo cum omni fiducia, sine prohibitione

ACTORVM APOSTOLORVM FINIS.

PAVLI APOSTOLI
EPISTOLÆ.

EPISTOLAE CA-
THOLICÆ.

APOCALYPSIS
BEATI IOANNIS.

HIERONYMVS IN CATALOGO
scriptorum Ecclesiasticorum.

P AVLVS Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apostolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giscalis fuit, quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigrauit: a quibus ob studia legis missus Hierosolymam, a Gamaliele viro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis a pontifice templi epistolis ad persequendos eos qui CHRISTO crediderant, Damascum pergeret, reuelatione compulsus ad fidem, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad prædicationem eius Sergius Paulus procõsul Cypri credidisset, ab eo quòd eum CHRISTI fidei subegerat, sortitus est nomẽ Paulus, & iuncto sibi Barnaba, multis vrbibus peragratis, reuertensque Hierosolymam, a Petro, Iacoboque, & Ioanne gentium Apostolus ordinatur. Et quia in actibus apostolorum plenissime de eius conuersatione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem domini vicesimoquinto anno, id est secũdo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam vinctus mittitur, & bienniũ in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduentu CHRISTI quotidie disputauit. Sciendum autem in prima satisfactione, necdum Neronis Imperio roborato, nec in tanta erumpẽte scelera, quanta de eo nar-

rant historia, Paulum a Nerone dimissum, vt euangelium Christi, in occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum, eo tempore quo & passus est, de uinculis dictat epistolam. In prima mea satisfactione, nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt, non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit & confortauit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gentes, & liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonem, propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus, Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluauit in regnum suum cœleste: quod scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat: Ego enim iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romę pro Christo capite truncatus, sepultusq; est in uia Ostiensi, anno post passionem domini tricesimo septimo. Scripsit autem nouem ad septem ecclesias epistolas, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unã, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timotheum duas, Tito vnam, Philemoni vnam. Epistola autem quę fertur ad Hebræos, non eius creditur, propter stili sermonisq; distantiam: sed vel Barnabæ iuxta Tertullianum, vel Lucę Euangelistę iuxta quosdam, vel Clementis Romanę postea ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse, & ornasse sermone, vel certe, quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauerat. Scripserat ut Hebręus Hebręis Hebraice, id est, suo eloquio desertissime, vt ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum: & hanc causam esse, quòd a cæteris Pauli epistolis discrepare uideatur. Legunt quidã & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM Pauli ad Romanos.

ROMANI, sunt partis Italiæ. Hi præuenti sunt a falsis apostolis, & sub nomine domini nostri IESV CHRISTI, in legem & prophetas erant inducti. Hos reuocat Apostolus ad ueram, et Euangelicam fidem, scribens eis a Corintho, per Phœben ministram Ecclesiæ Cenchreensis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

Euangelium uirtus Dei in salutem. Cap. I.

A

P AVLVS seruus IESV Christi vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secũdum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritũ sanctificationis, ex resurrectione mortuorũ IESV Christi dñi nostri, per quem accepimus gratiã & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gẽtibus pro nomine eius in quibus estis & uos uocati Iesu Christi, oĩbus qui sunt Romę dilectis Dei, uocatis sanctis, gratia vobis & pax a Deo patre & dño nostro
B IESV Christo. Primũ quidẽ gratias ago Deo meo per IESVM Christũ pro omnibus uobis, quia fides vestra annunciať in uniuerso mundo. Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in euãgelio filij eius, ꝙ sine intermissione memoriã vestri facio semper in orationibus meis, obsecrans si quo modo tandẽ aliquando prosperum iter habeã in uoluntate Dei, veniẽdi ad uos. Desidero enim uidere uos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis, ad confirmãdos vos, id est, simul consolari in uobis per eã quæ inuicẽ est, fidẽ vestrã atq; meã. Nolo autẽ uos ignorare fratres, quia sępe proposui venire ad uos, & prohibitus sum vsq; adhuc ut aliquẽ fructũ habeam in uobis,
C sicut & in cęteris gentibus. Gręcis ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum, ita ꝙ in me promptũ est, & uobis qui Romę estis, euãgelizare:
Abac. 2 a Non enim erubesco euangeliũ. Virtus enim Dei est, in salutẽ omni credenti:
Heb. 10 g Iudæo primum & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidẽ,
Gal. 3 b sicut scriptum est: Iustus autẽ ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatẽ & iniustitiã hominum eorum qui ueritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, cõspiciuntur: sempiterna quoq; eius uirtus & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quia cũ cognouissent Deũ, nõ sicut Deũ glorifica-
D uerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscura
Ephe. 4 c tum est insipiens cor eorũ: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriã incorruptibilis Dei, in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & uolucrũ, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiã, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis: qui cõmutauerunt ueritatẽ dei in mendaciũ, & coluerũt & seruierunt creaturę potius q̃ creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalẽ usum, in eũ usum qui est contra naturã. Similiter autem, & masculi relicto naturali vsu fœminæ, exarserũt in desiderijs suis in inuicẽ, masculi in masculos turpitudinẽ operantes, & mercedem

quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere, in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cōtentione, dolo, malignitate, susurrores, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. B

Nullum discrimen personarum apud Deum: Capt. II.

PRopter quod inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem, in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc o homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea: quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius, ijs quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Iudæi primum & Græci, gloria autē & honor & pax, omni operanti bonū, Iudæo primum & Græco: non enim est acceptio personarū apud Deum. Quicunq; enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Cum enim gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus, accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum euangelium meum per IESVM CHRISTVM. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti uoluntatem eius & probas utiliora instructus per legē, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumē eorum qui in tenebris sunt, eruditorē insipientium magistrum infantium habentē formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? qui dicis non mœchandum, mœcharis? qui abominaris idola, sacrilegium facis? qui in lege gloriaris per præuaricationem legis, Deum inhonoras? Nomen enim Dei, per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est, Circuncisio quidem prodest, si legem obserues: si autem præuaricator legis sis, circuncisio tua præputium facta est. Si igitur præputium, iustitias legis custodiat, no'nne præputium illius in circuncisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura est præputium, legē cōsummans, te qui per literā et circuncisionē præuarica-

A Mat. 7 a
Matt. 16 d
B
Deut. 10 d
2. Par. 19 c
Iob. 37 b
Act. 10 e
Mat. 7 d
Iac. 1 d
C
D
Isa. 52 b
Ezec. 36 c

tor legis es? Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neq; quæ in manifesto in carne, est circucisio: sed qui in abscondito, Iudęus est & circuncisio cordis in spũ non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Omnes homines egent gratia Dei. Cap. III.

A QVID ergo amplius Iudæo est? aut quę vtilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei: Quid enim, si quidam illorum nõ crediderunt? Nun-
Ioan. 3 d quid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax,
Psal. 115 a omnis autem homo mẽdax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus
Psal. 50 a tuis, et vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas nostra, iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nũ quid iniquus est Deus qui infert iram? secundum hominem dico. Absit: alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas Dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc
B & ego tanquam peccator iudicor, & non (sicut blasphemamur, & sicut aiũt quidam nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona? quorum dannatio iusta
Gala. 3 d est. Quid ergo? præcellimus eos? Ne quaquam. Causati enim sumus Iudæos
Psal. 13 a & Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerũt simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Se
Psal. 5 c pulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: Venenum
& 13 b aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenũ
Psal. 139 a
Psal. 9 c est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio et infelicitas
Isa: 59 b in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, non est timor Dei ante ocu-
Psal. 13 a b
C los eorũ. Scimus autem quoniam quęcunq; lex loquitur, ijs qui in lege sunt,
Gal. 2 d loquitur: vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim, cognitio peccati. Nunc autẽ sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustitia autem Dei, per fidem IESV CHRISTI in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quę est in CHRISTO IESV, quẽ proposuit De-
D us propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitię suæ, propter remissionem pręcedentium delictorum, in sustentatione Dei, ad ostẽsionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide IESV CHRISTI. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudęorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Imo & Gentium: quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

Fides iustificat, non opera. Cap. IIII.

A QVID ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundũ
gen. 15 b carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet glo-
Gal. 3 a riam, sed nõ apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abra-
Iaco. 2 d ham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero qui non

operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratię Dei. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, Cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: Beati quorũ remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non Psal. 31 a
imputauit dominus peccatum. Beatitudo ergo haec in circuncisionem tãtum B
manet, an etiam in pręputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahae fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? in circuncisione, an in praeputio? Non in circuncisione, sed in pręputio. Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitię fidei quę est in praeputio, vt sit pater omnium credentium gen. 17 b
per pręputium, ut reputetur & illis ad iustitiã, & sit pater circuncisionis, nõ ijs tantum qui sunt ex circuncisione, sed ijs qui sectantur vestigia fidei quae est in pręputio patris nostri Abrahę. Non enim per legẽ promissio Abrahae, aut semini eius ut hęres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex
lege, haeredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram C
operatur. Vbi enim non est lex, nec pręuaricatio. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abrahę, qui pater est omnium nostrum, sicut scriptum est:
Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, qui credidisti, qui viuificat mortuos, & uocat ea quę non sunt, tanquam ea quae sunt: qui contra gen. 17 a
spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secũdum quod di- gen. 15 b
ctum est ei: Sic erit semen tuum, sicut stellae coeli & arena maris. Et non infir gen. 13 d
matus est in fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cum iam fere cen & 15 b
tum esset annorum, & mortuam vuluam Sarrae. In repromissione etiam D
Dei non hęsitauit diffidentia: sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens, quia quaecunque promisit Deus, potens est & facere. Ideo et reputatũ est illi ad iustitiã. Non est autem scriptum tantũ propter ipsum. Quia reputatum est illi ad iustitiã, sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum qui suscitauit IESVM CHRISTVM dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram.

Fide, spe, & charitate filij Dei constituimur. Cap. V.

IVstificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum nostrũ A
IESVM CHRISTVM, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe glorię filiorum
Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tri iaco. 1 a
bulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas dei diffusa est in cordibus no-
stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vt quid enim CHRISTVS heb. 9 e
cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est? Vix 1 Pet. 3 c
enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Com B
mendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus CHRISTVS pro nobis mortuus est. Multo igitur magis, nũc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solum autẽ, sed & gloriamur in Deo per dominũ nostrum IESVM CHRISTVM,

per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea, ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit,& per peccatum mors:& ita in omnes homines mors pertranſiit,in quo omnes peccauerunt. Vſq; ad legem enim,peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet. Sed regnauit mors ab Adam, vſq; ad Moyſen,etiam in eos qui nõ
C peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,qui eſt forma futuri,Sed non ſicut delictum,ita & donum: ſi enim vnius delicto, multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei & donum,in gratia vnius hominis IESV CHRISTI in plures abundauit. Et non ſicut per vnum peccatum,ita & donum: nam iudicium ex vno,in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iuſtificationem. Si enim vnius delicto,mors regnauit per vnũ: multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum IESVM Chriſtum. Igitur ſicut per vnius delictũ,in om-
D nes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam,in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi. Lex autem ſubintrauit,vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum,ſuperabundauit & gratia,& ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitã æternam per IESVM Chriſtum dominum noſtrum.

Mors & reſurrectio Chriſti,figura noſtri. Cap. VI.

QVID ergo dicimus? Manebimus in peccato,vt gratia abundet?
A Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres,quia quicunq; baptizati ſumus in Chri-
Gal.3 d ſto IESV, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum
Heb.13 a illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo CHRISTVS ſurrexit à
1.pet.2 a
Ephe.4 c mortuis per gloriam patris,ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim
Col.3 b complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus: hoc ſcientes quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt,vt deſtruatur corpus peccati,vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt,iuſtificatus eſt à peccato. Si autẽ mortui ſumus cũ Chriſto credimus quia ſimul
B etiã viuemus cum Chriſto ſciẽtes quod Chriſtus reſurgens à mortuis iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato,mortuus eſt ſemel: quod autem viuit,viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato: viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu. Nõ ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra,arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo,tanquam ex mortuis viuentes:& membra veſtra, arma
C iuſtitiæ Deo. Peccatũ enim vobis non dominabitur: non enim ſub lege eſtis ſed ſub gratia. Quid ergo? Peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege,ſed ſub
Ioan.8 d gratia? Abſit. An neſcitis quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendum:
2.pe.2 d ſerui eſtis eius cui obeditis,ſiue peccati ad mortem,ſiue obeditionis ad iuſtitiam? Gratias autem Deo, quod fuiſtis ſerui peccati,obediſtis autem ex corde,in eam formam doctrinæ in quam traditi eſtis. Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ ſicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immundiciæ & iniquitati ad

iniquitatem:

iniquitatem: ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ, in sanctifica-
tionem. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fru- D
ctum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum,
mors est. Nunc vero liberati a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructũ
vestrum in sanctificationem, finem uero vitam æternã. Stipendia enim pec-
cati mors: gratia autem Dei, vita æterna in Christo Iesu domino nostro.

Lex peccatum, iudicat. Cap. VII.

AN ignoratis fratres (scientibus enim legẽ, loquor quia lex in homine A
dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier, vi- 1.Cor.7 g
uente viro alligata est legi: si autẽ mortuus fuerit vir eius, soluta est
a lege viri, Igitur uiuente uiro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si
autem mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri, ut nõ sit adultera si fue-
rit cum alio uiro. Itaque fratres mei, & uos mortificati estis legis per corpus
Christi, vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis Deo. Cum
enim essemus in carne, passiones peccatorum quę per legem erant, operaban- B
tur in membris nostris, vt fructificarent morti: nũc autem soluti sumus a le-
ge mortis in qua detinebamur: ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & nõ in
vetustate literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatũ
non cognoui: nisi per legem: nam concupiscẽtiam nesciebam nisi lex diceret,
Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum ope- Exo.20 c
ratum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuũ Deut.5 b
erat. Ego autem uiuebam sine lege aliquando. Sed cum uenisset mandatum,
peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuentum est, mihi mandatũ
quod erat ad uitam, hoc esse ad mortẽ. Nam peccatũ occasione accepta per
mandatũ, seduxit me, & per illud occidit. Itaq; & lex quidẽ sancta, & man- C
datũ sanctum & iustum & bonũ. Quod ergo bonũ est, mihi factũ est mors? 1.Timo.1 b
Absit. Sed peccatum ue appareat peccatum: per bonum operatum est mihi
mortem, ut fiat supra modum peccans peccatũ per mandatum. Scimus enim
quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum væ nundatus sub peccato.
Quod enim operor, nõ intelligis, nõ enim quod uolo bonũ, hoc ago: sed quod
odi malum, illud facio. Si autẽ quod nolo, illud facio: consentio legi quoniam
bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me pec- D
catũ. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonũ. Nã vel-
le adiacet mihi, perficere autem bonũ, non inuenio. Non enim quod uolo bo-
num, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autẽ quod nolo, illud facio:
iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ. Inuenio igitur le-
gem, volenti mihi facere bonũ: qm̃ mihi malum adiacet. Condelector enim
legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in mem-
bris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,
quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia dei per IESVM Christum dominum nostrum. Igi-
tur ego ipse mente seruio legi Dei carne autem, legi peccati.

Non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulandum. Cap. VIII.

NIhil ergo nunc damnationis est ĳs qui sunt in Christo IESV qui A
non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitę in Christo
IESV, liberauit me a lege peccati et mortis, Nã quod impossibile

erat legi,in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in simi
litudinem carnis peccati,& de peccato damnauit peccatum in carne,vt iusti
ficatio legis impleretur in nobis,qui non secundum carnem ambulamus, sed
secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt, quę carnis sunt,sapi-
unt,qui verò secundum spiritum sunt,quæ sunt spiritus,sentiunt. Nam pru-
dentia carnis,mors est:prudentia autem spiritus, vita & pax:quoniam sapi
B entia carnis,inimica est Deo,legi enim Dei nō est subiecta,nec enim potest:
Qui autem in carne sunt,Deo placere non possunt. Vos autem in carne non
estis,sed in spiritu:si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiri
tum Christi non habet,hic non est eius. Si autem Christus in vobis est,cor-
pus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iu-
stificationem. Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis , habitat
C in vobis,qui suscitauit Iesum Christum á mortuis viuificabit & mortalia
corpora vestra,propter inhabitantem spiritum eius in vobis . Ergo fratres,
debitores sumus,non carni vt secundum carnem viuamus. Si enim secūdum
2 Tim. 1 b carnem vixeritis,moriemini:si autem spiritu, facta carnis mortificaueritis,
Gal. 4 a viuetis. Quicunque enim spiritu Dei aguntur,ij sunt filij Dei. Non enim ac
cepistis spiritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritum adoptio-
nis filiorū,in quo clamamus abba, pater. Ipse enim spiritus, testimoniū red
dit spiritui nostro quod sumus filij,& hęredes:hęredes quidem Dei cohære-
D des autem Christi,si tamen compatimur,vt & conglorificemur . Existimo
enim quod non sunt condignæ passiones huius temporis , ad futuram gloriā
quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturę , reuelationem filiorum
Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est,non volens , sed propter
eum qui subiecit eam in spe:quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute cor
ruptionis,in libertatem glorię filiorum Dei . Scimus enim quod omnis cre-
atura ingemiscit,& parturit vsque adhuc. Non solum autem illa,sed & nos
ipsi primitias spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus adoptionem filio
E rum Dei,expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti su
mus. Spes autem quæ uidetur,non est spes nam quod videt quis,quid sperat?
Si autem quod non videmus,speramus:per patientiam expectamus. Simili-
ter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram:nam quid oremus sicut
oportet,nescimus:sed ipse spiritus postulat pro nobis,gemitibus inenarrabi-
libus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus quia secundum
Deum postulat pro sanctis. Scimus autem,quoniam diligentibus Deum om
nia cooperantur in bonum,ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti:
F Nam quos præsciuit,& prędestinauit conformes fieri imaginis filij sui , vt
sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prędestinauit,hos &
vocauit:& quos vocauit,hos & iustificauit:quos autem iustificauit, illos et
glorificauit. Quid ergo dicemus ad hęc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?
Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit
illum:quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit
G ad versus electos Dei? Deus qui iustificat? Quis est qui condemnet? Chri-
stus Iesus qui mortuus est,imò qui & resurrexit,qui & est ad dexterā Dei,
qui & etiā interpellat pro nobis . Quis ergo nos separabit à charitate Chri-
sti? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecu-

tio an gladius? ficut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, Psal.
estimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter 43 d
eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque
angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, ne
que fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia pote-
rit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Filii Dei, non secundum carnem, sed promissionem. Cap. IX.

Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimonium mihi per- A
hibente conscientia mea in spiritu sancto, quoniam tristitia mihi ma
gna est & continuus dolor cordi meo. Optabã enim ego ipse anathe
ma esse à Christo pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnẽ,
qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum,
& legis latio, & obsequium, & promissa, quorũ patres, ex quibus est Chri
stus secundũ carnem, qui est super omnia, Deus benedictus in secula Amen.
Non autem quod exciderit verbum Dei. Nõ enim omnes qui ex Israel sunt, B
hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abrahę, omnes filij. Sed in Isaac vocabi Gen.2 b
tur tibi semen, id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promis- Gal.4 d
sionis, ęstimantur in semine: Promissionis, enim verbum hoc est, Secundum Gen.18 b
hoc tempus veniam, & erit Sarrę filius. Non solum autem illa, sed & Rebec Gen.25 c
ca ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati fu
issent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositũ C
Dei maneret: non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia maior ser
uiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quid er Gen.25 c
go dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Mise- Mal.1 a
rebor cuius misereor, & misericordiam præstabo, cuius miserebor. Igitur nõ Exo.33 d
volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharao
ni: Quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt an
nuncietur nomen meum in uniuersa terra, Ergo cui uult miseretur: & quem Exo.9 d
vult, indurat. Dicis itaque mihi: Quid adhuc quæritur? voluntati enim eius D
quis resistit? O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmen Isa.45 b
tum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus lu- Hie.18 a
ti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contu Sap.15 b
meliam? Quòd si Deus uolens ostendere iram, & notam facere potentiam
suam, sustinuit in multa patientia, uasa iræ apta in interitũ, vt ostenderet di-
uitias glorię suæ in vasa misericordię quæ pręparauit in gloriam. Quos &
uocauit, nos non solum ex Iudęis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit: E
Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & nõ Osee.2 d
misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit, in loco vbi 1 Pe.2 b
dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi uocabũtur filij Dei viui. Esaias autem Osee.1 d
clamat pro Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel tãquam arena maris, re- Isa.10 d
liquiæ saluę fient. Verbum autem consummans, & abbreuians in æquitate:
quia verbum breuiatum faciet dominus super terram. Et sicut prædixit Esai
as, Nisi dominus Saboth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus Isa.1 c
& sicut Gomorrha similes fuissemus: Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ F
non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ
ex fide est Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitię, non perue-

G nit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapi
Isa.28 d & 8 c dem offensionis, sicut scriptum est, Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et
1 Pe.2 b petran scandali: & omnis qui credit in eum, non confundetur.

Corde creditur ad iustitiam, & ore fit confessio ad salutem. Cap. X.

A FRatres, voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad Deum, fit pro il lis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes, enim iu stitiam Dei, & suã quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis
Leui.8 a Eze.20 b Deu.30 c enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Moyses enim scripsit, quoni am iustitiam quę ex lege est: Qui fecerit homo, viuet in ea. Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo. Quis ascendet in cœlum? id
B Deu.30 c est Christum deducere. Aut, quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prędicamus. Quia si confitearis in ore tuo dominum IESVM, & in corde tuo credideris quod Deus illum sus scitauit à mortuis, saluus eris: Corde enim creditur ad iustitiã, ore autẽ confes
Isa.28 d sio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illũ, non confun detur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Nam idem dominus omniũ
C diues in omnes qui inuocant illũ. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen
Ioel.2 g Act.2 c domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum in quẽ non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierũt? Quomodo autem audient sine
Isa.52 b Nah.1 d prædicante? Quomodo verò prędicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem: euangelizantium bona: Sed
Isa.53 a Io.12 f non omnes obediunt euangelio. Esaias enim dicit: Domine, quis credidit au
Psal.18 a ditui nostro? Ergo fides, ex auditu, auditus autem, per verbum CHRISTI.
D Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem, terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terrę verba eorũ, Sed dico: Nunquid Israel non cogno
Deu.32 e uit? Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem, vos ad ducam in non gen tem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Esaias audet & dicit: Inuen
Isa.65 a Isa.65 a tus sum á non quęrentibus me, palam apparui ĳs qui me non interrogabant. Ad Israel autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credẽ tem, & contradicentem.

Pauci ex Israel, & multi ex gentibus vocati sunt. Cap. XI.

A DIco ergo: Nunquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit. An nescitis in Elia quid dicit scri
3 Re.19 d ptura, queãdmodũ interpellat Deum aduersum Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quæ
3 Re.19 d runt animan meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi se ptem milia virorum, qui non curuauerũt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc
B tempore, reliquię secundum electionem gratiæ factæ sunt. Si autem gratia, iã non ex operibus. Alioquin gratia iam non est gratia. Quid ergo? Quod
Is.6 e Mat.13 b Ioan.12 f Act.28 f Psal.68 c quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri vero excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compun ctionis, oculos, vt non videant, & aures, vt non audiant vsque in hodiernum diem. Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & in ca

ptionem

ptionem & in scandalum & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum C
ne uideant,& dorsum eorum semper incurua. Dico ergo: Nunquid sic offen
derunt ut caderent? Absit: Sed illorum delicto, salus gentibus, vt illos æmu-
lentur. Quòd si delictum illorum diuitię sunt mundi, & diminutio eorum
diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorũ? Vobis enim dico gentibus:
Quandiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministerium meum hono-
rificabo: si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, & saluos fa-
ciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ as-
sumptio, nisi vita ex mortuis? Quòd si delibatio sancta est,& massa: & si
radix sancta, & rami. Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum
oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus
es, noli gloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed
radix te. Dicis ergo, Fracti sunt rami: vt ego inserar, Bene. Propter incredu
litatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim
Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo
bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt seueritatem: in
te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu exciden-
ris. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est D
enim Deus iterum inserere illos. Nam si & tu ex naturali excisus es olea-
stro,& contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis hi qui se-
cundum naturam, inserentur suæ oliuæ? Nolo enim vos ignorare fratres my-
sterium hoc, vt non sitis vobisipsis sapientes, quia cæcitas ex parte conti-
git in Israel, donec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fie- Esa. 59. d
ret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem a
Iacob. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secun-
dum euangelium quidem inimici propter vos, secundũ electionem aũt, cha-
rissimi propter patres. Sine pœnitentia enim, sunt dona & vocatio Dei. Si-
cut enim aliquando & uos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam
consecuti estis propter incredulitatem illorum, ita & isti nũc non crediderũt
in vestram misericordiam, vt & ipsi misericordiam consequantur. Cõclusit
enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. O altitudo diuitia
rum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et
inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis con-
siliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam Sapi. 9. c
ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculo- Esa. 40 d
rum. Amen. 1. cor. 2 d

Singuli diuersa accepimus dona; Cap. XII.

OBsecro itaq; vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis cor- A
pora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile Phili. 4. d
obsequium uestrum. Et nolite conformari huic seculo, sed reformami
ni in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona,& bene-
placens,& perfecta. Dico enim per gratiã quę data est mihi, oĩbus qui sunt Eph. 5 d
inter vos, Non plus sapere q̃ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vni 1. Thes. 4 a
cuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore, multa 1. Cor. 12 b
membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita Ephe. 4 d
multi vnum corpus sumus in CHRISTO, singuli autem alter alterius

B membra, habentes donationes, secundum gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortãdo, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine simulatione, odientes malum, adhærẽtes bono, charitatẽ fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem prauenientes, solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus uos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus. Idipsum inuicem sentientes. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam corã omnibus hominibus, Si fieri potest, quod in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non uosmetipsos defendẽtes charissimi, sed date locum iræ: Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuã, dicit dominus: Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed uince in bono malum.

Amos 5 d; Ephe. 4 a; 1.Pet. 2 c; 1.Pet. 5 b; C; Heb. 13 a; 1.Pet. 4 c; D; Prou. 3 a; 1.Pet. 3 d; 2.Cor. 8 d; Heb. 12 d; Ecc. 28 a; Deut. 32 e; Heb. 10 e; Pro. 25 c

Potestati sublimiori parendum. Cap. XIII.

A OMnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudẽ ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, uindex in iram, ei qui malum agit. Ideoque necessitati subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita: Cui tributũ, tributum: cui uectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, Vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malũ nõ operatur. Plenitudo ergo legis, est dilectio. Et hoc, scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus. Nox præcessit, dies autem appropiuquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die, honeste ambulemus, nõ in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione, sed induimini dominum IESVM Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs.

1.Pet. 2 c; Sapien. 6 a; B; Matt. 22 c; Exo. 20 c; Deu. 5 b; Leui. 19 d; Matt. 22 d; Marc. 12 c; Gal. 5 c; Iac. 2 b; C; Luc. 21 f; Gal. 5 c; 1.Pet. 2 c

Infirmi non offendendi. Cap. XIIII.

A INfirmum autem in fide, assumite, nõ in disceptationibus cogitationum. Alius enim credit se mãducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducat. Is qui manducat, non manducãtem non spernat; & qui non man-

ducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, B
quis iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem potēs Luc.4 d
est enim Deus statuere illum. Nam alius iudicat diem inter diem, alius autem iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diē, domino sapit. Et qui manducat, domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, domino non manducat: & gratias agit Deo. Nemo enim nostrum sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Siue enim uiuimus, dño uiuimus: siue morimur, dño morimur. Siue ergo uiuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim CHRISTVS mortuus est, & resurrexit, vt & uiuorum & mortuorū dominet. Tu autem quid iudicas fratrē tuū? aut tu, quare 2.corin.5 b
spernis fratrem tuū? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi: scriptum C
est enim: Viuo ego dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & Isa.45 d Phil.2 b
omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationē reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus: sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalū. Scio & confido in domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secūdum charitatem ambulas: Noli cibo tuo illū perdere pro quo Christus mor 1.corin. 8 d
tuus est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est regnū Dei esca D
& potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Itaq; quæ pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus. Noli propter escā destruere opus Dei Omnia quidem sunt munda, sed malum est homini qui Tit.1 d
per offendiculum manducat: Bonum est non manducare carnem, & non bi- 1 corin. 8 d
bere uinum, neque in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes penes temetipsum, habe coram Deo. Beatus qui non iudicat semetipsum, in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide, Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

Iudæi & gentes Deum magnificare debent. Cap. XV.

DEbemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, A
& non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in Psal. 68 b
bonum, ad ędificationem Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est. Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me. Quęcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientię B
et solatij, det uobis idipsum sapere in alterutrū secundū IESVM Christū, 1.cor.1 b
vt unanimes, vno ore honorificetis Deū & patrē dñi nostri IESV Christi. Propter quod suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit uos in honorē Dei. Dico enim Christum IESVM, ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrū: Gentes autem su- C
per misericordia, honorare Deum, sicut scriptum est. Propterea confitebor Psal.17 d
tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lętamini 2.reg. 22 d
gentes cum plebe eius. Et iterum. Laudate omnes gentes dominū, & magnifi Psal. 116 a Isa.11 c
cate eū omnes populi. Et rursus Isaias ait: Erit radix Iesse, et qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt Deus autem spei, repleat vos omnī gau-

D dio & pace in credendo, vt abundetis in spe, in uirtute spiritus sancti. Certus sum autem fratres mei & ego ipse de uobis quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omnia scientia, ita ut possitis alterutrum monere. Audacius autẽ scripsi vobis fratres ex parte, tãquam in memoriam vos reducens, propter gratiã quę data est mihi a Deo, ut sim minister Christi Iesu in gentibus, sanctificans euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta & sanctificata in spiritu sancto. Habeo igitur gloriam in Christo IESV ad Deum.
E Non enim audeo aliquid loqui eorũ quæ per me non effecit Christus in obedientiam gentium verbo & factis, in uirtute signorum & prodigiorum, in virtute spiritus sancti, ita vt ab Hierusalem per circumitum vsque ad Illyricum repleuerim euangelium Christi. Sic autem prędicaui euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentũ ædificarem:
Isa.52 d sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt de eo, intelligent. Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos: & prohibitus sum vsque adhuc. Nunc uero alterius locum non
F habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniẽdi ad uos ex multis iam pręcedentibus annis, cum Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam uos, & a uobis deducar illuc, si uobis primum ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiscor in Hierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pau-
ii.Cor.9 b peres sanctos qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis. Hoc igitur cum cõsummauero & assignauero eis fructum hunc per uos proficiscar in Hispaniam: scio autem quoniam veniẽs
G ad vos, in abundantia benedictionis euangelij CHRISTI veniam. Obsecro ergo uos fratres per dominum nostrum IESVM Christum, & per charitatem sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, & obsequij mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis, vt ueniam ad uos in gaudio per uoluntatem Dei, ut refrigerer vobiscum. Deus autem pacis sit cum omnibus uobis. Amen.

Salutat Paulus plurimos nominatim. Capi XVI.

A Commendo autem uobis Phœbem sororem nostram, quæ est in ministerio ecclesiæ quæ est Cenchreis, ut eam suscipiatis in domino digne sanctis, & assistatis ei in quocunque negotio vestri indiguerit, etenim ipsa quoque astitit multis & mihi ipsi. Salutate Priscam & Aqui-
Act.18 a g lam adiutores meo in CHRISTO IESV (qui pro anima mea, suas ceruices supposuerunt, quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ gentiũ) & domesticam ecclesiã eorum. Salutate Epænetum dilectũ mihi, qui est primitiuus Achaię in Christo IESV. Salutate Mariã, quę multum
B laborauit in uobis. Salutate Andronicum & Iuniã cognatos & concaptiuos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerũt in CHRISTO. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in domino. Salutate Vrbanũ adiutorem nostrum in Christo IESV, & Stachyn dilectum meum. Salutate Appellem probũ in CHRISTO. Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionẽ cognatũ meũ. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in domino. Salutate Tryphęnam & Triphosam, quę laborãt in domino.

in domino. Salutate Persidem charissimã, quæ multũ laborauit in domino. C
Salutate Rufum electũ in dño, & matrem eius et meã. Salutate Asyncritum, Phlegontẽ, Hermen, Patrobam, Herman, & qui cũ eis sunt, fratres. Salutate. Philogum & Iuliam, Nereum, & sororem eius, & Olympiadem, & oẽs qui cum eis sunt, sanctos. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant uos oẽs ecclesiæ Christi. Rogo autem uos fratres ut obseruetis eos qui dissensiones Phil. 3 d
& offendicula præter doctrinam q̃ uos didicistis faciunt & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo dño nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones, seducũt corda innocentiũ. Vestra enim obediẽtia, in omni loco diuulgata est. Gaudeo igitur in uobis. Sed uolo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia dñi nostri IESV Christi uobiscum. D
Salutat uos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. Saluto vos ego Tertius qui scripsi epistolam in domino. Salutat Act. 16 a
vos Caius hospes meus & vniuersæ ecclesiæ. Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini nostri IESV Christi cum omnibus vobis. Amen. Ei autem qui potens est vos confirmare iuxta euangeliũ meum & prędicationem IESV Christi, secundum reuelationem mysterij, temporibus æternis taciti (quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni Dei ad obeditionem fidei) in cunctis gentibus cogniti, soli sapienti Deo per IESVM Christum, cui honor & gloria in secula seculorum. Amen.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOlam Pauli ad Corinthios.

Corinthij, sunt Achaici: & hi similiter ab Apostolo audierunt verbum veritatis, et subuersi sunt multifarie a falsis Apostolis: quidam a philosophiæ verbosa eloquentia, alij secta legis Iudaicæ inducti sunt. Hos reuocat Apostolus ad veram fidem, & euangelicam sapientiam, scribens eis ab Epheso per Timotheum discipulum suum.

EPISTOLA PAVLI AD CORINTHIOS PRIMA.

Discordiam Corinthiorum increpat. Cap. I.

PAVLVS vocatus Apostolus IESV Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater: ecclesiæ Dei quæ est A
Corinthi sanctificatis in Christo IESV, vocatis sanctis cum omnibus qui inuocãt nomen domini nostri IESV B
Christi in omni loco ipsorum & nostro, gratia uobis & pax a Deo patre nostro, & domino IESV Christo.
Gratias ago Deo meo semper pro uobis, in gratia Dei quę data est uobis in Christo IESV, quòd in omnibus diuites facti estis

in illo in omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi cõfirma
B tum est in uobis: ita ut nihil uobis desit in ulla gratia, expectantibus reuelationem domini nostri IESV Christi, qui & confirmabit vos vsq; in finẽ
1.The.5 d sine crimine, in die aduentus domini nostri IESV CHRISTI. Fidelis
Rom.15 b deus, per quem uocati estis in societatẽ filij eius Iesu Christi dñi nostri. Obsecro autem uos fratres, per nomẽ domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sen
Act.18 f su, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de uobis fratres mei, ab ijs qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autẽ dico quod vnusquisq; vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi. Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Gratias ago Deo
C meo, quòd neminem vestrum baptizaui, nisi Crispum & Caiũ, ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis. Baptizaui autem & Stephanæ domum. Cæterum, nescio si quem alium vestrum baptizauerim. Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare, non in sapientia verbi, vt nõ euacuetur crux Christi. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia
Isa.29 e est: ijs autem qui salui fiunt, id est nobis, Dei uirtus est. Scriptum est enim,
Abd.1 c
Isa.33 c perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes. Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quæ-
D runt: nos autem prędicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudęis atque Græcis Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei fortius est hominibus. Videte enim uocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundũ carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mũdi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ nõ sunt, vt ea quæ sunt destrueret, ut nõ glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem uos estis in Christo IESV qui factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt (quemadmodum scriptum est.) Qui
Hier.9 g gloriatur, in domino glorietur.
2.Cor.10 d

Prædicatio Pauli non humanæ nititur sapientiæ. Cap. II.

A ET ego cum uenissem ad uos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi IESVM Christum: & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate & timore & tremore multo, fui apud uos, & sermo meus & prędicatio mea non in persuasibilibus humanę sapientię ver
B bis, sed in ostensione spiritus & uirtutis: vt fides uestra nõ sit in sapientia hominũ, sed in uirtute Dei. Sapientiã autẽ loquimur inter perfectos: sapientiã vero, non huius seculi, neq; principũ huius seculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prędestinauit Deus ante secula in gloriã nostram, quam nemo principum huius seculi co-

gnouit: si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Sed C
sicut scriptum est: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor homi Esa.64b
nis ascenderunt quę præparauit Deus ijs qui diligunt illum: nobis autem re-
uelauit Deus per spiritum suum: spiritus enim omnia scrutatur, etiam pro-
funda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis: nisi spiritus homi-
nis, qui in ipso est? Ita, & quę Dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus dei. Nos
autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: ut D
sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur non in doctis hu- 2.Pet.1 c
manæ sapientię uerbis: sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia com-
parantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: stul-
titia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.
Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur. Sicut scriptum
est: Quis enim cognouit sensum domini, aut quis instruxit eum? Nos autem Esa.40 d
sensum CHRISTI habemus. Sap.9 c Roma.11 d

Carnales adhuc Corinthii, & quisque iuxta opera sua remuneratur. Cap. III.

ET ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi car- A
nalibus. Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non
escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc
enim carnales estis. Cum enim sint inter uos zelus & contentio: nonne carna
les estis, & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat: Ego quidē
sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est
Apollo? Quid vero Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuiq; sicut dn̄s
dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaq; neq; B
qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Qui Psal.61 d
autem plantat & qui rigat, vnum sunt. vnusquisq; autem propriam merce- Gal.6 b
dem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores. Dei agri
cultura estis: Dei ædificatio estis. Secundum gratiam Dei quæ data est mihi,
vt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superędificat. Vnus-
quisq; autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud ne-
mo potest ponere, prēter id quod positum est, quod est Christus IESVS. C
Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapi
des preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit.
Dies enim dn̄i declarabit quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusq; opus qua
le sit, ignis probabit. Si cuius opus mā̄serit, quod superędificauit, mercedem
accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit,
sic tamen quasi per ignem. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus dei
habitat in vobis? Si quis autem templū Dei violauerit disperdet illum deus.
Templum Dei enim sanctū est, quod estis vos. Nemo se seducat. Si quis ui- D
detur inter vos sapiens esse in hoc seculo: stultus fiat, vt sit sapiens. Sapien- Infra 6 d
tia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim, Compre- 2.Cor.6 c
hendam sapiētes in astutia eorum. Et iterū, Dominus nouit cogitationes sa-
pientium, quoniam vanæ sunt. Nemo itaq; glorietur in hominibus. Omnia Iob.5 c
enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo: siue Cephas, siue mundus, siue Psal.93 b
uita, siue mors: siue pręsentia, siue futura, Omnia enim vestra sunt autem
Christi: Christus autem, Dei.

Nemo iuxta exteriorem hominem Cap. IIII.

A 1.Cor.6 a SIC nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores myste-
riorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inue-
niatur. Mihi autem pro minimo est, vt a uobis iudicer, aut ab humano
die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc
iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Itaque nolite ante
tempus iudicare, quoadusque veniat dominus, qui & illuminabit abscon-
dita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicui
B que a Deo. Hæc autem fratres transfiguraui in me & Apollo, propter uos: vt
in nobis discatis ne supra quàm scriptum est, vnus aduersus alterum infle-
tur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepi
sti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Iam saturati estis,
iam diuites facti estis, sine nobis regnatis: & vtinam regnetis, vt & nos vo-
biscum regnemus. Puto enim quòd Deus nos apostolos nouissimos osten-
dit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, & an
gelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum: vos autem prudentes in
C Christo, nos infirmi: vos autem fortes, vos nobiles: nos autem ignobiles. Vs-
que in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis
cędimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, ma-
Act.20 g ledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blas-
1.Thes.2 b phemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti su-
2.Thes.3 b mus, omnium peripsema vsque adhuc. Non ut confundam vos, hæc scri-
bo: sed ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem milia pędagogorum
D habeatis in CHRISTO: sed non multos patres. Nam in Christo IE-
SV per euangelium ego uos genui. Rogo ergo uos, imitatores mei estote, si-
cut & ego Christi. Ideo misi ad uos Timotheum, qui est filius meus charis-
simus & fidelis in domino: qui uos commonefaciet vias meas quę sunt in
CHRISTO IESV, sicut vbique in omni ecclesia doceo. Tanquam
non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad uos ci-
to, si dominus voluerit, & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt,
sed uirtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Quid
vultis? In uirga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

Fornicator Satanæ traditur. Cap. V.

A Gal.2 a. OMnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec
inter gentes, ita vt uxorem patris sui aliquis habeat. Et uos inflati
estis & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum
qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, pręsens autem spiritu iam
B iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est in nomine domini nostri IE-
SV Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum uirtute domini nostri
IESV tradere huiusmodi hominem Satanę in interitum carnis, vt spiritus
saluus sit in die domini nostri IESV Christi. Nō est bona glorificatio ve-
stra. Nescitis quia modicum fermentum, totam massam corrumpit? Expur-
Gal.5 b C gate vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim
pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermen-
to veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis
& veritatis. Scripsi uobis in epistola, Ne commisceamini fornicarijs: non

vtique fornicarijs huius mundi,aut auaris,aut rapacibus,aut idolis seruienti- D
bus:alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi uobis, nō
commisceri; si is qui frater nominatur inter uos,est fornicator, aut auarus,
aut idolis seruiens, aut maledicus,aut ebriosus,aut rapax, cum eiusmodi nec
cibum sumere. Quid enim mihi de ijs qui foris sunt iudicare? Nonne de
ijs qui intus sunt vos iudicatis? nam eos qui foris sunt,Deus iudicabit.Aufer
te malum ex vobisipsis.

Christianus non debet litem intendere proximo. Cap. VI.

AVdet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari A
apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis, quoniam sancti de
hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudicabitur mundus, indigni
estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quan
to magis secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis:contemptibiles qui
sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram
dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare, inter fra B
trem suum? Sed frater cum fratre iudicio contendit: & hoc apud infideles.
Iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter vos.
Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimi-
ni? Sed uos iniuriam facitis: & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis
quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij,
neque idolis seruientes,neque adulteri,neque molles, neque masculorum concubi
tores,neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici,neque rapaces C
regnum Dei possidebunt,Et hæc quidem fuisti, sed abluti estis,sed sanctifi-
cati estis,sed iustificati estis in nomine domini nostri IESV Christi, &
in spiritu Dei nostri.Omnia mihi licent sed non omnia expediunt. Omnia Infr.10 c
mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & ventre es- eccl. 37 d
cis: Deus autem,& hunc & has destruet: corpus autem non fornicationi,
sed domino, & dominus corpori. Deus vero & dominum suscitauit,et nos
suscitabit per virtutem suam. Nescitis quoniā corpora vestra,membra sunt D
Christi? Tollens ergo membra Christi,faciam membra meretricis? Absit.
An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? (Erunt Gene. 2 d
enim,inquit),duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus Matt. 19 a
est. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, Mar. 10 a
extra corpus est:qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis Ephe. 5 g Sup. 3 d
quoniam membra vestra,templum est spiritus sancti qui in vobis est quem 2.co. 6 c
habetis à Deo,& non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorifica Infr. 7 d
te & portate Deum in corpore vestro. 1. Pet. 1 d

Quomodo coniuges viduæ & uirgines se gerant. Cap. VII.

DE quibus autem scripsistis mihi. Bonum est homini mulierem non A
tangere: propter fornicationem autem, vnusquisque suam vxorem
habeat,& vnaquæque suum uirum habeat. Vxori vir debitum red-
dat:similiter autem & vxor viro. Mulier, sui corporis potestatem non ha- 1. Pet. 3 b
bet,sed vir. Similiter autem & vir,sui corporis potestatem non habet, sed
mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus,vt va-
cetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos satanas pro-

B pter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam: non secundum imperium. Volo autem omnes vos esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidam sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint sicut & ego. Quod si non se continent, nubant, melius est enim nubere quam vri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, praecipio, non ego, sed dominus, Vxorem

Mat.5 c & 19 b Mar.10 b Luc.16 d à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir, vxorem non dimittat. Nam caeteris, ego dico, non dominus: Si quis frater vxorem habet infidelem, & haec consentit habitare cum illo, non

C dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa non dimittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis per virũ fidelem: alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit discedat: non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi: in pace autem vocauit nos Deus. Vnde enim scis mulier, si virum saluum facies? aut vnde scis vir, si mulierem saluam facies? nisi vnicuique sicut diuisit dominus. Vnũquenque sicut vocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus eccle-

D sijs doceo. Circuncisus aliquis vocatus est? non adducat praeputium. In praeputio aliquis vocatus est? non circuncidatur. Circuncisio nihil est, & praeputiũ

Eph.4 a nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei: Vnusquisque in qua vocatione uocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? non sit tibi curae: sed & si potes

Supr.6 d 1 Pet.1 d fieri liber, magis vtere. Qui enim in domino uocatus est seruus, libertus est domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Pretio empti estis, nolite fieri serui hominũ. Vnusquisque ergo in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat apud Deum. De virginibus autem praeceptum domini non habeo,

E consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniã bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? noli quaerere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quaerere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebũt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico fratres: tempus breue est: reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui

F flent tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes. & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur: praeterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse: Qui sine vxore est, solicitus est quae domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quae sunt mundi quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta et virgo, cogitat quae domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non

G vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum, est & quod facultatem praebeat sine impedimento dominum obsecrandi. Si quis autem turpem se uideri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri, quod vult faciat, non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matri-

monio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mu
lier alligata est legi, quãto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius,
liberata est: cui autem vult nubat, tantum in domino. Beatior autẽ erit, si sic Ro.7 a
permanserit secundum meum consilium. Puto autem quod & ego spiritum
Dei habeam.

In escis, infirmorum ratio habenda. Cap. VIII.

DE ijs autem quæ idolis immolantur, scimus quod omnes scientiam ha A
bemus. Scientia inflat, charitas vero ędificat. Si quis autem se existi-
mat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum
scire. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. De escis autem quæ
idolis immolantur scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est
Deus nisi vnus. Nam & si sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra (si
quidẽ sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus pater, ex quo
omnia & nos in illum, & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia, & B
nos per ipsum, sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscien
tia vsque nunc idoli, quasi idolothytum manducant, & conscientia ipsorum
cum sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim
si manducauerimus, abũdabimus, neque si non manducauerimus, deficiemus.
Videte autem, ne forte hęc licentia vestra, offendiculũ fiat infirmis. Si enim
quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne consci- C
entia eius cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et pe- Ro.14 c
ribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est?
Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmã,
in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non Ro.14 d
manducabo carnem in ęternum, ne fratrem meum scandalizem.

Prædicanti Christum victus debetur. Cap. IX.

NOn sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christũ IESVM do- A
minum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in domino? Et si
alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum apo
stolatus mei vos estis in domino. Mea defensio apud eos qui me interrogant
hęc est: Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nun-
quid non habemus potestatem, mulierem sororem circunducendi, sicut & cę
teri apostoli & fratres domini, & Cephas? Aut ego solus & Barnabas, nõ ha
bemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquã? Quis
plantat vineam & de fructu eius nõ edit? Quis pascit gregem, & de lacte gre
gis non manducat? Nunquid secundum hominem hęc dico? An & lex hæc
non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituran B
ti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hoc dicit? Nã pro- Deu.25 a
pter nos scripta sunt: quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in 1.Timo.5 c
spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si
nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare Ro.15 f
non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne
quod offendiculum demus euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacra- Deu.18 a
rio operantur, quæ de sacratio sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum alta
rio participant? Ita & dominus ordinauit ijs qui euangelium annunciant, de
euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Non autem scripsi hęc,

C vt ita fiant in me. Bonum est enim mihi magis mori, quam vt gloriam meã quis euacuet. Nam & si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Quę est ergo merces mea? Vt euangelium prædicans, sine sumptu ponam euangeliũ, vt non abutar potestate mea in euangelio. Nam cũ liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudęos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, (cum ipse non essem sub lege) vt os qui sub lege eran lucrifacerem: ijs qui sine lege erant tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege

D essem Christi, vt lucrifacerem eos qui sine lege erãt. Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Omnia autem facio propter euangelium, vt particeps eius efficiar. Nescitis q̃ ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone cõtendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum & inseruitutem redigo ne cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar.

Veteribus omnia in figura contigerunt. Cap. X.

A Nolo enim vos ignorare fratres quoniam patres nostri omnes sub nu-
Nu. 9 d be fuerunt, & omnes mare trãsierunt, & omnes in Moyse baptizati
Exo. 13 d sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem mandu-
Ex 14 e
Ex 16 d cauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt (bibebant autem de
Exo. 17 b spirituali consequente eos, petra: petra autem, erat Christus) sed non in pluri-
Nu. 20 b bus eorum, beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem
Nu. 26 g in figura facta sunt nostri, vt non simus concupiscentes malorum, sicut & il-
Exo. 32 b li concupierunt, neq; idolatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, queadmodũ
B scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Ne-
Nu. 25 b que fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die
Nu. 21 b viginti tria milia: neq; tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt
Nu. 14 f
Iudit. 8 c & à serpentibus perierunt: neq; murmurraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia, in figura cõtingebant illis, scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt. Itaq; qui se existimat stare, videat ne cadat.

C Tentatio vos non apprehendat, nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentũ, vt possitis sustinere. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor, vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nõne communicatio sanguinis Christi est? & panis quẽ

D frangimus, nonne participatio corporis domini est? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus: omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus. Videte Israel secundũ carnem. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? dico q̃ idolis immolatum, sit aliquid? aut q̃ idolum sit aliquid? Sed quod quę immolant gentes, demonijs immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dęmoniorum. Non potestis calicem domini bibere,

ni bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ domini participes
eſſe, & menſæ dæmoniorum. An æmulamur dominum? Nunquid fortiores B Sup. 6 c
illo ſumus? Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, eccle. 37 d
ſed non omnia ædificāt. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Om
ne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcien-
tiam: domini eſt terra, & plenitudo eius. Siquis vocat uos infidelium ad cœ- F
nam.. & vultis ire, omne quod uobis apponitur manducate, nihil interrogan Psal. 23 a
tes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis,
nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam: con
ſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. Vt quid enim libertas mea iu- G
dicatur ab alia conſcientia? Si ergo cum gratia participo, quid blaſphemor Col. 3 c
pro eo quod gratias ago? Siue ergo mãducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid fa-
citis, omnia in gloriam dei facite. Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus,
& eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod
mihi utile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant.

Caput mulieris vir, item cœna domini quomodo celebranda. Cap. XI.

IMitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Laudo autē uos fratres, quòd A
per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi uobis, præcepta mea tene
tis. Volo autem vos ſcire quod omnis viri caput, Chriſtus eſt: caput autem Ephe. 5 c
mulieris, vir: caput vero Chriſti, Deus. Omnis uir orãs aut prophetans ve-
lato capite: deturpat caput ſuum. Omnis autem mulier orãs aut prophetans
non velato capite, deturpat caput ſuum: unū enim eſt, ac ſi decaluetur. Nam
ſi non velatur mulier, tōdeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi aut decalua B
ri, velet caput ſuū. Vir quidē non debet velare caput ſuū, quoniam imago & glo-
ria Dei eſt: mulier autē gloria viri eſt. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mu- Gene. 2 d
lier ex uiro. Etenim nō eſt creatus uir propter mulierē, ſed mulier propter ui-
rum. Ideo debet mulier velamen habere ſupra caput ſuū, & propter angelos.
Verūtamen neque vir ſine muliere, neque mulier ſine uiro in dño. Nã ſicut mu-
lier de uiro, ita & uiri per mulierē. Omnia autē, ex deo. Vos ipſi iudicate, de- C
cet mulierē nō velatã orare deū? Nec ipſa natura docet vos, quod vir quidem ſi
comam nutriat, ignominia eſt illi, mulier vero ſi comam nutriat, gloria eſt
illi: quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt. Si quis autē videtur cōtentio
ſus eſſe, nos talem conſuetudinē nō habemus, neque eccleſia dei. Hoc autē præ
cipio, non laudans, quod non in melius ſed in deterius conuenitis. Primū quidē D
conuenientibus uobis in eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter uos, & ex par-
te credo. Nam oportet & hæreſes eſſe, vt & qui probati ſunt, manifeſti fiant
in vobis. Cōuenientibus ergo uobis in unū, iam non eſt dominicam cœnam
manducare. Vnuſquiſque enim ſuã cœnam præſumit ad manducandū. Et alius
quidem eſurit, alius autē ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad mandu-
candum & bibendum? Aut eccleſiam Dei contemnitis, & confunditis eos E
qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo uos? In hoc non laudo. Ego Matt. 26 c
enim accepi a domino, quod & tradidi uobis, quoniam dominus IESVS Mar. 14 c
in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Ac- Luc. 22 b
cipite, & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc fa-
cite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit,
dicens: Hic calix, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quo-

F

Ioan.6 f tiescunque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim mandu
cabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec
veniat. Itaque quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indi
gne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, &
2 Cor.13 b sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne
iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideo inter
vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos di-
iudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, á domino cor-
ripimur, vt non cum hoc mundo dannemur. Itaque fratres mei, cum conue-
nitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet, ut
non in iudicium conueniatis. Cetera autem, cum venero disponam.

A

Vt varia corporis membra, ita variarum gratiarum dona. Cap. XII.

DE spiritualibus autem nolo vos ignorare fratres. Scitis autem quoni-
am cum gentes essetis, ad simulacra multa prout ducebamini eûtes.
Ideo notum uobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathe
ma Iesu, Et nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Diuisio
Mat.9 f nes vero gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum
sunt, idem autem dominus. Et diuisiones operationum sunt: idem vero Deus,
qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus
ad vtilitatem. Alijs quidem, per spiritum datur sermo sapientiæ: alijs autem, ser
B mo scientiæ, secundum eundem spiritum: alteri, fides, in eodē spiritu: alijs, gra-
tia sanitatum, in vno spiritu: alijs, operatio virtutum: alijs, prophetia: alijs, discre
tio spirituum: alijs, genera linguarum: alijs, interpretatio sermonum. Hæc autē
omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Sicut
Ro.12 a enim corpus vnum est & membra habet multa, omnia autem membra cor-
Eph.4 b poris cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Et enim in
vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gen
tiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. Nam & cor
pus, non est vnum membrum, sed multa. Si dixerit pes. Quoniam non sum
manus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore? Et si dixerit auris,
C Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore?
Si totum corpus oculus, vbi auditus? Si totum auditus ubi, odoratus? Nunc
autem posuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore sicut voluit.
Quod si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autē multa qui-
dem membra, vnum autem corpus. Non potest autem dicere oculus manui.
Opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus, Non estis mihi necessarij,
sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessario-
ra sunt: et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abū
D dantiorem circundamus: & quæ in honesta sunt nostra, abundantiorem ho-
nestatem habent, Honesta autem nostra, nullius egent: sed Deus temperauit
corpus, ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, vt non sit schisma
in corpore, sed in idipsum pro inuicem solicita sint membra. Et si quid pati-
tur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum
membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, &
Ephe.4 e membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia: primum
apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias

urationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretatio-
nes sermonum. Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetæ? nũquid
omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent
curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretan
tur? Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam
vobis demonstro.

Charitatis descriptio. Cap. XIII.

SI linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habe- A
am, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero
prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiã, & si ha-
buero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habue
ro, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &
si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, ni B Phil. 2.
hil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est. Charitas non ęmulatur,
non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quęrit quæ sua sunt,
non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet
autẽ veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Cha
ritas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, C
siue scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte propheta-
mus. Cum autem venerit quod perfectũ est: euacuabitur quod ex parte est:
Cum essem paruulus, loquebar, ut paruulus, sapiebã vt paruulus cogitabam
vt paruulus. Quando autem factus sum uir, euacuaui quæ erant paruuli. Vi-
demus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem, facie ad faciem. Nunc D
cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Nunc autẽ
manent, fides, spes, charitas, tria hęc: maior autem horum, est charitas.

Linguæ sine interprete non prosunt. Cap. XIIII.

SEctamini charitatem, æmulamini spiritualia, magis autem ut prophete- A
tis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo
enim audit, spiritu autem loquitur mysteria: nã qui prophetat, homini-
bus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui lo-
quitur lingua, semetipsum ędificat: qui autem prophetat, ecclesiã Dei ædifi-
cat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autẽ prophetare. Nam ma-
ior est qui prophetat q̃ qui loquitur linguis, nisi interpretetur vt ecclesia ædifi
cationem accipiat. Nunc autem fratres, si uenero ad uos linguis loquẽs: quid B
vobis prodero, nisi uobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in pro
phetia, aut in doctrina? Tamen quę sine anima sunt uocem dantia, siue tibia,
siue cithara: nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod
canitur, aut quod citharizatur? Etenim si incertam uocem det tuba: quis pa-
rabit se ad bellum? Ita & uos per linguam nisi manifestum sermonẽ dederi-
tis, quomodo scietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquẽtes. Tam mul
ta vtputa genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine uoce est. Si er- C
go nesciero uirtutẽ uocis: ero ei cui loquar barbarus: & qui loquitur, mihi
barbarus. Sic & uos, quoniã æmulatores estis spirituum, ad ædificationẽ eccle
siæ quærite vt abundetis. Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.
Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autẽ mea sine fructu est. Quid
ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente. Psallam spiritu, psallam & mente.

Cæterum si benedixeritis spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet
Amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit: nam tu quidē
D bene gratias agis, sed alter non ędificatur. Gratias ago Deo, quod omnium
vestrum lingua loquor. Sed in ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui,
vt & alios instruam, quam decem milia verborum in lingua. Fratres, nolite
pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.
Esa.28c In lege enim scriptum est: Quoniam in alijs linguis & labijs alijs loquar po
A pulo huic: & nec sic exaudient me, dicit dominus. Itaq; linguæ in signū sunt
non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autē non infidelibus, sed fidelibus. Si
ergo conueniat vniuersa ecclesia in vnū, & omnes linguis loquantur, intrent
B autem idiotę aut infideles: nonne dicent quod insanitis? Si autem omnes pro-
phetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, dijudi-
catur ab omnibus: occulta enim cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens
in faciem adorabit Deum pronuncians quod verè Deus in vobis sit. Quid
ergo est fratres? Cum conuenitis, vnusquisq; vestrum psalmum habet, do-
ctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet
omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: secundum duos, aut
vt multum, tres & per partes, & vnus interpretatur. Si autem non fuerit in-
terpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetę autem duo
aut tres dicant, & cęteri dijudicent. Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, pri
or taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, et
omnes exhortentur, & spiritus prophetarum, prophetis subiecti sunt. Non
enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus ecclesiis sanctorum
G
1Ti.2d doceo. Mulieres in ecclesiis taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subdi
Gen.3c G tas esse, sicut & lex dicit: Si quid autem volunt discere, domi viros suos in-
terrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei
processit? aut in vos solos peruenit? Si quis videtur propheta esse, aut spiritua
lis: cognoscat quæ scribo vobis, quod domini sunt mandata. Si quis autē igno
rat, ignorabitur. Itaque fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis, no-
lite prohibere. Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant in vobis.

Resurrectio mortuorum futura. Cap. XV.

A NOtum autem vobis facio fratres euangelium quod prædicaui vobis
Gala.1b quod & accepistis, in quo & statis, per quod & saluamini, qua ratio
ne prędicauerim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Tradidi enī
Isa.53b
Ionæ.2a vobis in primis quod & accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis no
Osee.6a stris, secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, se
Io.20e cundum scripturas: & quia visus est Cephæ: & post hoc vndecim. Deinde
B visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsq;
adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo, deinde apostolis
Act.9a omnibus: Nouissime autem omnium tanquam abortiuo, visus est & mihi.
Eph.3b Ego enim sum minimus apostolorum: qui non sum dignus vocari apostolus
quoniam persecutus sum ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum
C & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui:
non ego autem, sed gratia Dei mecum. Siue enim ego, siue illi: sic prædica-
mus, & sic credidistis. Si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mor
tuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio, mortuo-
rum

rum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurre D
xit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prędicatio nostra, inanis est
& fides vestra: inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniā testimoniū dixi-
mus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si
mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus re-
surrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim
estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in
hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus
hominibus. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitię dormien- Col. 1 c
tium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio Apo. 1 b
mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriūtur, ita & in Christo omnes ui-
uificabuntur, vnusquisq; autem in suo ordine. Primitiæ, Christus: deinde ij
qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Deinde finis: cum tradi- 1. Thes. 4 d
derit regnum Deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & pote-
statem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimi B
cos sub pedibus eius. Nouissime autē inimica destruetur mors. Omnia enim Psal. 109 a
subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat: Omnia subiecta sunt ei, sine du- Heb. 1 d & 10 c
bio præter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta fuerint illi om- Psal. 8 c
nia: tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus Heb. 2 d
omnia in omnibus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si
omnino mortui non resurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis? Vt quid &
nos periclitamur omni hora? Quotidie morior, propter vestram gloriam
fratres, quam habeo in Christo IESV domino nostro. Si (secundum ho-
minem) ad bestias pugnaui Ephesi: quid mihi prodest, si mortui non resur-
gunt? manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Nolite seduci. Corrū-
punt mores bonos colloquia mala. Euigilate iuste, & nolite peccare: ignoran Isa. 22 d
tiam enim Dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor. Sed dicit ali- Sapi. 2 b Menander
quis: Quomodo resurgunt mortui? quali autē corpore venient? Insipiens tu,
quod seminas, non viuificat, nisi prius moriat. Et quod seminas, non corpus
quod futurū est seminas, sed nudum granū, utputa tritici, aut alicuius cętero
rum. Deus autē dat illi corpus sicut vult: et unicuiq; seminū propriū corpus. B
Non omnis caro, eadē caro: sed alia hominum, alia pecorū, alia autem uolu-
crium, alia pisciū. Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem
cœlestiū gloria, alia autē terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, &
alia claritas stellarū. Stella enim a stella differt in claritate: sic & resurrectio
mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminat in
ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surgēt in virtute. Se-
minatur corpus animale, surget corpus spirituale. Si corpus animale, est &
corpus spirituale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in ani- Gen. 2 b
male viuentem nouissimus Adā in spiritū viuificantem: Sed nō prius, quod
spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de ter-
ra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis. Qualis terrenus, tales & terre-
ni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portauimus imaginē ter-
reni, portemus & imaginē cœlestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & san
guis regnū Dei possidere nō possunt: neq; corruptio incorruptelam posside-
bit. Ecce mysteriū vobis dico. Omnes quidē resurgemus; sed nō oēs immu-

G cabitur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionẽ: & mortale hoc: induere immortalitatẽ. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem: tũc fiet sermo qui scriptus est,

Osee. 13 d Absorpta est mors in victoria? Vbi est mors victoria tua? vbi est mors sti-
Heb. 2 d mulus tuus? Stimulus autem mortis, peccatum est: virtus vero peccati, lex.
1. Io. 5 a Deo autẽ gratias qui dedit nobis victoriã per dñm nostrũ Iesum Christũ. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles: abundantes in opere domini semper scientes q labor vester non est inanis in domino.

Meminit Paulus collectæ, & pollicetur reditum. Cap. XVI.

A DE collectis autem quę fiunt in sanctos sicut ordinaui ecclesijs Galatię, ita & uos facite. Per unã sabbati Vnusquisq; vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, ut non cũ venero tunc collectę fiant. Cum autem pręsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittã perferre gratiam uestram in Hierusalem. Quòd si dignum fuerit vt ego eã: mecum ibunt. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam

B Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo vel etiam hyemabo, ut uos me deducatis quocũque iero. Nolo enim vos modo in transitu videre: spero enim me aliquantulũ tẽporis manere apud vos, si dñs permiserit. Permanebo autẽ Ephesi vsq; ad Pentecosten. Ostiũ enim mihi apertũ est magnũ & euidens, & aduersarij multi. Si aũt venerit Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos, opus enim domini operat, sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat, deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expecto

C enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre, vobis notum facio, quoniam multum rogaui eum ut ueniret ad uos cum fratribus: & vtiq; non fuit voluntas eius ut nunc ueniret: ueniet autem cum ei uacuum fuerit. Vigilate, state in fide, viriliter agite & confortamini: omnia uestra in charitate fiant. Obsecro autẽ uos fratres, Nostis domũ Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum ordinauerunt seipsos, ut & uos subditi sitis eiusmodi: & omni cooperãti & laboranti. Gau

D deo autem in pręsentia Stephanæ & Fortunati & Achaici: quoniam id quod uobis deerat, ipsi suppleuerunt. Refecerunt enim & meum spiritũ & vestrũ. cognoscite ergo qui eiusmodi sunt. Salutant uos omnes ecclesiæ Asię. Salutãt uos in domino multum, Aquila & Priscilla cũ domestica sua ecclesia, apud quos & hospitor. Salutant uos omnes fratres. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat dominum nostrum IESVM CHRISTVM, sit anathema, maran atha. Gratia domini nostri IESV Christi uobiscum. Charitas mea cum omnibus uobis in Christo IESV. Amen.

ARGVMENTVM IN SECVNDAM epistolam Pauli ad Corinthios.

POST actam a Corinthijs pœnitentiam, consolatoriam scribit eis epistolam Apostolus a Troade per Titum. Et collaudans eos, hortatur ad meliora: contristatos quidem eos, sed emendatos ostendens.

EPISTOLA PAVLI AD CORINTHIOS SECVNDA.

Deus suorum liberator & consolator. Cap. I.

PAVLVS Apostolus IESV CHRISTI per uoluntatem Dei, & Timotheus frater: ecclesiæ dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in uniuersa Achaia, gratia uobis & pax a Deo patre nostro, & domino IESV Christo. A

Benedictus Deus & pater dñi nostri IESV Christi pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi a Deo; quoniam sicut abundãt passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat & consolatio nostra. Siue autem tribulamur pro uestra exhortatione & salute, siue consolamur pro uestra consolatione & salute, quæ operatur tolerantiam earũdem passionum, quas & nos patimur, & spes nostra firma est pro uobis, scientes, quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis, Non enim uolumus ignorare uos fratres, de tribulatione nostra quę facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra uirtutem, ita ut tæderet nos etiam uiuere. Sed ipsi in nobisipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet, adiuuantibus & uobis in oratione pro nobis, vt ex multarum personis facierum, eius quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostrę, quòd in simplicitate cordis, & synceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad uos. Non enim alia scribimus vobis, quám quæ legistis & cognouistis. Spero autem quòd usque in finem cognoscetis: sicut & cognouistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & uos nostra in die dñi nostri IESV Christi. Et hac confidentia volui prius venire ad uos, ut secũdã gratiã haberetis: & per uos transire in Macedoniam, & iterum a Macedonia uenire ad uos, & a uobis deduci in Iudæam. Cum ergo hoc uoluissem, nunquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundum carnẽ cogito: vt sit apud me Est & Non? Fidelis autem Deus quia sermo noster qui fuit apud uos, nõ est in illo Est & Non, sed est in illo Est. Dei enim filius IESVS CHRISTVS, qui in uobis per nos prædicatus est per me & Syluanum, & Timotheum, non fuit in illo, Est & Non, sed Est in illo fuit. Quotquot enim promissiones Dei sunt: in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram. Qui autem confirmat nos, uobiscum in Christum, & qui unxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ego autem testem Deum inuoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni vltra Corinthum: nõ quia dominamur fide uestrę, sed adiutores sumus gaudij vestri. Nam fide statis.

Marginalia: Ephe. 1 a; 1. Pet. 1 c; B; C; D

Tristitiam Paulus adimit Corinthiis, sui consolatione. Cap. II.

A STatui autem hoc ipsum apud me, ne iterũ in tristitia venirem ad uos. Si
enim ego contristo vos: & quis est qui me lætificet? nisi qui contristat
ex me? Et hoc ipsum scripsi uobis, ut non cum uenero, tristitiã super tri-
stitiam habeã, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus uo-
bis, quia meum gaudium, omnium vestrum est. Nam ex multa tribula-
tione & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas: non vt contri-
B stemini, sed vt sciatis quam charitatem habeam abũdantius in vobis. Si quis
autem contristauit me, non me contristauit, sed ex parte, vt non onerem om
nes vos. Sufficit illi qui eiusmodi est, obiurgatio hæc quę fit à pluribus, ita
vt econtrario magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tri-
stitia absorbeatur, qui eiusmodi est. Propter quod obsecro vos, vt confir-
C metis in illum charitatem. Ideo enim & scripsi vobis, vt cognoscam ex-
perimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. Cui autem aliquid do-
nastis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in per-
sona Christi, ut non circumueniamur a Satana, non enim ignoramus cogita
tiones eius. Cum venissem autem Troadem propter euangelium Chri-
sti, & ostium mihi apertum esset in domino, non habui requiem spiritui
D meo, ꝙ non inuenerim Titum fratrem meum: sed vale faciens eis, profectus
sum in Macedoniam. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Chri
sto IESV, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco: quia
Christi bonus odor sumus Deo, in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereũt, alijs
quidem odor mortis in mortem: alijs autem odor uitæ in uitam. Et ad hæc
quis tam idoneus? Non enim sumus (sicut plurimi) adulterantes verbum dei,
sed ex synceritate, sicut ex Deo coram Deo, in Christo loquimur.

Litera occidit, spiritus uiuificat. Cap. III.

A INcipimus iterum nosmetipsos commẽdare? Aut nunquid egemus (sicut
quidam) commendatitijs epistolis ad uos, aut ex uobis? Epistola nostra
vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus
hominibus, manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, &
scripta non atramento, sed spiritu Dei uiui, non in tabulis lapideis, sed in ta-
B bulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem non habemus per Chri-
Heb. 4 d stum ad Deũ, non ꝙ sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex no-
bis, sed sufficientia nostra ex deo est: qui & idoneos nos fecit ministros noui
testamenti, non literæ sed spiritus: litera enim occidit, spiritus autẽ viuificat.
Quòd si ministratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita
C vt non possent intendere filij Israel in faciẽ Moysi propter gloriã uultus eius
quæ euacuatur, quomodo nõ magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam
si ministratio damnationis, in gloria est, multo magis abundat ministerium
iustitiæ in gloria. Nam nec glorificatũ est quod claruit in hac parte propter
D excellentẽ gloriã. Si enim quod euacuaẽ, per gloriam est, multo magis quod
manet, in gloriam est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur, &
Exo. 34 d non sicut Moyses ponebat velamẽ super faciem suã, ut non intenderent filij
Israel in faciem eius quod euacuatur, sed obtusi sunt sensus eorum. Vsque
in hodiernũ enim diem, idipsum velamen in lectione ueteris testamenti ma-
net non reuelatum (quoniam in Christo euacuatur) sed usq; in hodiernũ diẽ,
cum

cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cum autem cō uersi fuerint ad dominum, auferetur velamen, Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Nos vero omnes, reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam à domini spiritu. Ioan.4 c

Deus per vasa fictilia manifestat suam gloriam. Cap. IIII.

IDeo habentes hanc ministrationem, iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neq; adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Quod si etiam opertum est euangelium nostrum, in ijs qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei. Non enī nosmetipsos prędicamus, sed Iesum Christum dominum nostrum, nos autē, seruos vestros per Iesum, quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientię caritatis Dei in facie Christi IESV. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur. humiliamur, sed non confundimur. * deijcimur, sed non perimus, semper mortificationem IESV Christi in corpore nostro circunferentes, vt & vita IESV manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter IESVM, vt & vita IESV manifestetur in carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quid & loquimur, scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum IESV suscitabit et constituet vobiscum. Omnia enim propter vos, vt gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. Propter quod, non deficimus: sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneū & leue tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate æternum glorię pondus operatur in nobis, non cōtemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, tēporalia sunt quæ autem non videntur, æterne sunt.

A B C D Psal.115 a

Hic exulamus, in cælo autem patria nostra est. Cap. V.

SCimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ędificationem ex Deo habemus, domum non manufactā æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cælo est, superindui cupientes: si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo q; nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est, à vita. Quia autem efficit nos in hoc ipsum Deus, quid dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper, & scientes quoniā dū sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino (Per fidē enim ambulamus, et nō per speciē) audemus autē, et bonā volūtatem habemus magis peregrinari à corpore, & pręsentes

A Apo.16 c

B esse ad dominnm. Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes placere
Rom.14 b illi: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat
vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Sciētes
ergo timorem domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus.
Spero autem & in conscientijs vestris manifestos nos esse. Non iterum com
mendamus nos uobis, sed occasionē damus uobis gloriandi pro nobis: ut ha-
beatis ad eos qui in facie gloriantur, & non in corde. Siue enim mente exce-
C dimus Deo, siue sobrij sumus, uobis. Charitas enim Christi vrget nos, æsti-
mantes hoc qm̄ si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:
& pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt, iam non sibi uiuāt,
sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: Itaq; nos, ex hoc neminem no
uimus secundum carnem. Et si cognouimus secundum carnē Christum, sed
nunc iam non nouimus. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera trāsie-
Esa.43 e runt: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconcilia-
Apo.21 c uit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniā
D quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis
delicta ipsorū, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo
legatione fungimur, tanquā Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Chri
sto reconciliamini Deo. Eum qui nō nouerat peccatum pro nobis peccatum
fecit ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

Dei ministri quomodo sese exhibeant ostenditur. Cap. VI.

A ADiuuantes autem exhortamur, Ne in vacuū gratiā Dei recipiatis.
Esa.49 c Ait enim: Tēpore accepto exaudiui te & in die salutis adiuui te. Ec-
ce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nemini dantes ul
lam offensionem, vt non uituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus
1.cor.4 a exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribula-
Iaco.4 a tionibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditiōibus,
B in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate,
in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in uir
tute Dei, per arma iustitiæ a dextris & a sinistris, per gloriam & ignobili-
tatem, per infamiam & bonam famam: ut seductores, & veraces: sicut qui
ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: ut castigati, & nō mor-
tificati: quasi tristes, semper autē gaudentes: sicut egentes, multos autē locu-
C pletantes: tanq̄ nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrū patet ad uos
o Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Nō angustiamini in nobis: angustia
mini autem in visceribus vestris. Eandem autem habentes remunerationem
(tanquam filijs dico) dilatamini & uos. Nolite iugum ducere cum infideli-
bus. Quę enim participatio iustitię cum iniquitate? Aut quę societas luci
D ad tenebras? Quæ autem conuentio Christo ad Belial? Aut quę pars fideli
1.Cor.3 d cum infideli? Quis autem cōsensus templo Dei cū idolis? Vos enim estis tem-
& 6 d plum Dei viui, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambula-
Leui.26 b bo inter eos: & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod
Esa.52 c exite de medio eorum, & separamini dicit dominus: & immundum ne teti-
geritis, & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in fi-
Hier.31 a lios & filias, dicit dominus omnipotens.

Tristitia quæ est secundum Deum, non caret consolatione. Cap. VII.

HAs ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circunuenimus. Non ad cōdemnationem vestram dico. Prędiximus enim, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum, & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia est apud uos, multa mihi gloriatio pro uobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. A
Nam & cum uenissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris, pugnæ: intus, timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos, Deus, in aduentu Titi. Non solum autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in uobis, referens nobis vestrū desiderium, vestrum fletum, vestram æmulatio nem pro me, ita ut magis gauderem. Quoniam etsi contristaui vos in epistola, nō me pœnitet: etsi pœniteret, videns quòd epistola illa (etsi ad horam) vos contristauit. Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia, mortē operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari uos, quantam in uobis operatur solicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed ęmulationē, sed uindictam: in omnibus exhibuistis vos, incōtaminatos esse negocio. Igitur etsi scripsi vobis, nō propter eū qui fecit iniuriam: nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam solicitudinē nostram quā habemus pro uobis corā Deo: ideo cōsolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gauisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus eius ab omnibus uobis. Et si quid apud illum de uobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia uobis in ueritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra quæ fuit ad Titum, veritas facta est, & uiscera eius abundantius in uobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Gaudeo, ꝙ in omnibus confido in uobis.

(Margin: B, C, 1.Pet.1.e, D)

Hortatur Paulus Corinthios ad eleemosynam sanctorum. Cap. VIII.

NOtam autem facimus vobis fratres gratiam dei, quæ data est in ecclesijs Macedoniæ, quòd in multo experimento tribulationis, abundantia gaudij ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum: quia secundum virtutem (testimonium illis reddo) & supra virtutem voluntarij fuerunt, cū multa exhortatione obsecrātes nos gratiam & cōmunicationem ministerij quod fit in sanctos. Et non sicut sperauimus, sed semetipsos dederunt, primum domino, deinde nobis per uoluntatem Dei, ita vt rogaremus Titum, vt queadmodum cœpit, ita & perficiat in uobis etiā gratiā istā. Sed sicut in omnibus abūdatis fide & sermone, & scientia, & omni solicitudine insuper & charitate uestra in nos, vt & in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico, sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans. Scitis enim gratiam domini nostri IESV Christi quoniam propter uos egenus fa-

(Margin: A, B)

C ctus est,cum esset diues,ut illius inopia ,vos diuites essetis . Et consilium in
hoc do. Hoc enim vobis vtile est,qui non solum facere,sed & uelle cœpistis
ab anno priore : nunc uero & facto perficite, vt quemadmodum promptus
est animus uoluntatis,ita sit & perficiendi ex eo quod habetis . Si enim vo-
luntas prompta est , secundum id quod habet, accepta est, non secundum id
quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio,uobis autem tribulatio , sed
ex æqualitate.In præsenti tempore,vestra abūdantia, illorum inopiam sup-
pleat,vt & illorum abundantia,vestræ inopiæ sit supplementū,vt fiat æqua
Exo. 16 d litas,sicut scriptum est:Qui multum,non abundauit: & qui modicum,non
minorauit:Gratias autem ago Deo,qui dedit eandem solicitudinem pro uo-
bis in corde Titi,quoniam exhortationē quidem suscepit,sed cū solicitior es-
D set,sua uoluntate profectus est ad uos . Misimus etiam cum illo fratrem no-
strum,cuius laus in euangelio per omnes ecclesias : non solum autem , sed &
ordinatus est ab ecclesijs comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam quę
Rom. 12 d ministratur a nobis ad domini gloriam , & destinatam voluntatem nostrā;
deuitantes hoc,ne quis nos uituperet in hac plenitudine , quæ ministratur a
nobis in domini gloriam . Prouidemus enim bona, non solum coram Deo,
sed etiam coram hominibus, Misimus autem cum illis & fratrem nostrum,
quem probauimus in multis sæpe solicitum esse , nunc autem multo solici-
tiorem, confidentia multa in uos,siue pro Tito qui est socius meus & in uo-
bis adiutor , siue fratres nostri , apostoli ecclesiarum, gloria Christi.Osten-
sionem ergo quæ est charitatis vestræ & nostræ gloriæ pro vobis , in illos
ostendite in facie ecclesiarum.

Eleemosyna hilariter danda. Cap. IX.

A NAm de ministerio quod fit in sanctos , ex abundanti est mihi scribe-
re uobis . Scio enim promptum animum vestrum,pro quo de uobis
glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno
preterito:& vestra ęmulatio prouocauit plurimos.Misimus autē fratres , ut
ne quod gloriamur de uobis,euacuetur in hac parte:ut (quemadmodum di-
B xi)parati sitis,ne cum venerint Macedones mecum, & inuenerint uos impa
ratos,erubescamus nos,vt non dicamus vos,in hac substantia. Necessarium
ergo existimaui rogare fratres,ut pręuenīāt ad uos , & pręparent repromis-
sam benedictionē,hanc paratam esse sic,quasi benedictionē,non tanquā aua
ritiā.Hoc autem dico : Qui parce seminat,parce & metet, & qui seminat in
C benedictionibus,de benedictionibus & metet.Vnusquisque prout destinauit
in corde suo,non ex tristitia,aut ex necessitate . Hilarem enim datorem dili-
Eccl.35 b git Deus.Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in uobis,
ut in omnibus semper omnē sufficientiam habentes,abundetis in omne opus
bonum,sicut scriptum est. Dispersit,dedit pauperibus,iustitia eius manet in
Psal.111 b seculum seculi. Qui autem administrat semen seminanti,& panem ad man-
D ducandum pręstabit,& multiplicabit semen uestrum,& augebit incremen-
ta frugū iustitię uestrę,ut in omnibus locupletati abundetis in omnē simpli-
citatem,quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.Quoniam ministe
rium huius officij,non solum supplet ea quę desunt sanctis, sed etiam abūdat
per multas gratiarum actiones in domino,per probationem ministerij huius
glorificantes Deum in obedientia confessionis uestræ in euangelio Christi,

& simplicitate communicationis uestræ in illos, & in omnes, & in ipsorum
obsecratione pro uobis desiderantium uos propter eminentem gratiam Dei
in uobis. Gratias ago Deo super inenarrabili dono eius.

Homo non metiendus iuxta corporis imbecillitatem. Cap. X.

IPse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem & modestiam A
Christi, qui in facie quidem humilis sum inter uos: absens autem cõfido
in uobis. Rogo autẽ uos, ne pręsens audeam per eam confidentiã qua exi
stimor audere in quosdam: qui arbitrant̃ nos tanq̃ secundum carnẽ ambule-
mus. In carne enim ambulantes: non secundũ carnem militamus. Nam arma
militię nostrę non carnalia, sed potẽtia deo ad destructionẽ munitionum, cõ-
silia destruentes, & omnẽ altitudinẽ extollentẽ se aduersus scientiam Dei, & B
in captiuitatẽ redigentes omnẽ intellectũ in obsequium Christi, & promptu
habẽtes ulcisci omnẽ inobedientiã, cum impleta fuerit uestra obediẽtia. Quæ
secundum faciem sunt, uidete, si quis confidit sibi, Christi, se esse, hoc cogitet
iterum apud se, q; sicut ipse CHRISTI est, ita & nos. Nã & si amplius
aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis dominus in ędi
ficationem & non in destructionem uestrã, non erubescam. Vt autẽ non exi-
stimer tanquam terrere uos per epistolas. (Quoniam quidem epistolæ, in- C
quiunt, graues sunt & fortes, præsentia autẽ corporis infirma, & sermo con
temptibilis) hoc cogitet qui eiusmodi est, quia quales sumus verbo per epi-
stolas absentes, tales & præsentes in facto. Non enim audemus inserere
aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant, sed ipsi in nobis
nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis. Nos autem non Ephe. 4 d
in immensum gloriabimur: sed secundum mensuram regulæ qua mensus est D
nobis Deus mensuram pertingendi usq; ad uos. Non enim quasi non pertin
gentes ad uos, superextendimus nos. Vsque ad vos enim peruenimus in
euanglio Christi: non immensum gloriantes in alienis laboribus: spem au-
tem habentes crescentis fidei uestræ, in uobis magnificari secundũ regulam
nostram in abundantia: etiam in illa quæ vltra vos sunt euangelizare, non in
aliena regula, in ijs quæ præparata sunt gloriari. Qui autem gloriatur, in do 1.Cor.1 d
mino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quẽ Hier.9 g
Deus commendat.

In Christi honorem sese laudat Paulus, idque coactus. Cap. XI.

VTinam sustineretis modicum quid insipientiæ meę sed & supporta- A
te me. Aemulor enim vos Dei ęmulatione. Despondi enim vos vni
viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autẽ ne sicut serpẽs
Euam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à sim Gene.3 a
plicitate, quę est in Christo. Nam si is qui venit, alium Christum prædicat
quem non prędicauimus, aut alium spiritum accipitis quem non accepistis,
aut aliud euangelium quod nõ recepistis, recte pateremini. Existimo enim ni B
hil me minus fecisse à magnis apostolis. Nam & si imperitus sermone, sed
non scientia. In omnibus autem manifestus sum vobis. Aut nunquid pecca-
tum feci, meipsum humilians, vt vos exaltemini? quoniam gratis euange-
lium Dei euãgelizaui vobis? alias ecclesias expoliaui, accipiens stipendia ad
ministeriũ vestrũ? Et cum essem apud vos, & egerẽ, nulli onerosus fui: nam
quod mihi deerat, suppleuerũt fratres, qui venerũt à Macedonia, et in omni-

C bus sine onore me vobis seruaui,& seruabo. Est veritas Christi in me,quoni
am hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quare? quia
non diligo vos? Deus scit. Quod autem facio:& faciam, vt amputem occa-
sionem eorum qui volunt occasionem : vt in quo gloriantur,inueniantur si-
cut & nos. Nam eiusmodi pseudo apostoli,sunt operarij subdoli,transfigurã-
tes se in apostolos Christi: Et non mirum:ipse enim satanas transfigurat se in
angelum lucis: non est ergo magnum , si ministri eius transfigurentur velut
D ministri iustitiæ:quorum finis erit secundum opera ipsorum. Iterum dico,ne
quis me putet insipientem esse: alioquin velut insipientem accipite me,vt et
ego modicum quid glorier. Quod loquor,non loquor secundum Deum, sed
quasi in insipientia,in hac substantia glorię. Quoniam multi gloriantur se-
cundum carnem,& ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes , cum
sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim, si quis vos in seruitutem redigit , si quis
E deuorat,si quis accipit,si quis extollitur,si quis in faciem vos cædit. Secun-
dum ignobilitatem dico,quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis
audet(in insipientia dico)audeo & ego. Hebręi sunt, & ego. Israelitę sunt,&
ego. Semen Abrahæ sunt,& ego. Ministri Christi sunt(vt minus sapiens di-
Act.16.e co)plus ego:in laboribus plurimis,in carceribus abundantius , in plagis su-
Act.14.c pra modum,in mortibus frequenter. A Iudęis quinquies quadragenas , vna
Act.27.a minus accepi. Ter virgis cęsum sum,semel lapidatus sum,ter naufragium feci
F nocte & die in profundo maris fui,in itineribus sæpe,periculis fluminum, pe
riculis latronum,periculis ex genere,periculis ex gentibus,periculis in ciuita
te,periculis in solitudine,periculis in mari,periculis in falsis fratribus,in la-
bore & ęrumna,in vigilijs multis,in fame & siti, in ieiunijs multis,in frigo-
re & nuditate: pręter illa quæ extrinsecus sunt,instantia mea quotidiana,soli
citudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur,& ego non infirmor? Quis scã
G dalizatur,& ego non vror? Si gloriari oportet,quę infirmitatis meę sunt,glo
Act.9.d riabor. Deus & pater domini nostri I E S V Christi,qui est benedictus in se
cula,scit quod non mentior. Damasci,præpositus gentis Arethę regis,custo-
diebat ciuitatem Damascenorum ut me comprehenderet,et per fenestram in
sporta demissus sum per murum,& sic effugi manus eius.

Gloriatur Paulus in infirmitatibus. Cap. XII.

A SI gloriari oportet(non expedit quidem)veniam autem ad visiones et re
Act.9.a uelationes domini. Scio hominẽ in Christo , ante annos quatuordecim
(siue in corpore,siue extra corpus,nescio : Deus scit)raptum huiusmodi
vsque ad tertium coelum. Et scio huiusmodi hominem (siue in corpore , siue
extra corpus: nescio: Deus scit)quoniam raptus est in paradisum , & audiuit
B arcana verba,quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor: pro me
autem nihil,nisi in infirmitatibus meis. Nam & si voluero gloriari, non ero
insipiens, veritatem enim dicam. Parco autem,ne quis me existimet supra id
quid videt in me,aut aliquid audit ex me Et ne magnitudo reuelationum ex-
tollat me,datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanę, vt me colaphi-
C zet. Propter quod ter dominum rogaui,vt discederet à me,et dixit mihi: Suf
ficit tibi gratia mea:nam virtus,in infirmitate perficitur. Libẽter igitur glo
riabor i infirmitatibus meis,vt inhabitet in me uirtus Christi. Propter quod
placeo mihi in infirmitatibus meis,in contumelijs,in necessitatibus,in perse-

cutionibus,in anguſtijs pro Chriſto. Cum enim infirmor, tunc potens ſum. D
Factus ſum inſipiens,vos me coegiſtis. Ego enim à vobis debui commendari:nihil enim minus feci ab ijs qui ſunt ſupra modum apoſtoli, tametſi nihil ſum. Signa tamen apoſtoli facta ſunt ſuper vos in omni patientia,in ſignis, & prodigijs & virtutibus. Quid eſt enim quod minus habuiſtis prę cęteris eccleſijs,niſi quod ego ipſe non grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam. Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos,& non ero grauis vobis. Non enim E
quęro quæ veſtra ſunt,ſed vos. Nec enim debent filij parentibus theſaurizare,ſed parentes filijs. Ego autem libentiſſime impendam & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris:licet plus vos diligẽs,minus diligar, Sed eſto. Ego vos non grauaui,ſed cum eſſem aſtutus,dolo cepi. Nunquid per aliquem eorum quos miſi ad vos,circunueni vos? Rogaui Titum, & miſi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? nonne eodem ſpiritu ambulauimus? F
nonne ijſdem veſtigijs? Olim putatis quod excuſemus nos apud vos? Coram Deo,in Chriſto loquimur. Omnia enim chariſſimi propter ædificationem veſtram. Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo,inueniam vos: & ego inueniar à vobis,qualem nõ vultis: ne forte contentiones,æmulationes,animoſitates,diſſenſiones,detractiones,ſuſurrationes,inflationes,ſeditiones ſint inter vos: ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex ijs qui ante peccauerunt,& non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & impudicitia quam geſſerunt. G

Oſtendit Paulus officii ſui poteſtatem. Cap. XIII.

ECce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. Prędixi enim & prędico vt præſens vobis, & nunc abſens ijs qui ante peccauerunt & cæteris omnibus,quoniam ſi venero iterum,non parcam. An experimentum quęritis eius qui in me loquitur Chriſtus,qui in vobis non infirmatur,ſed potens eſt in vobis? Nam et ſi crucifixus eſt ex infirmitate,ſed viuit ex virtute Dei. Nã & nos infirmi ſumus in illo,ſed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis. Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in fide,ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos quia Chriſtus Ieſus in uobis eſt? niſi forte reprobi eſtis. Spero autem quod cognoſcitis quia nos non ſumus reprobi. Oramus autem Deum vt nihil mali faciatis:non vt nos probati appareamus,ſed vt uos quod bonum eſt faciatis,nos autem ut reprobi ſimus. Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem,ſed pro veritate. Gaudemus enim quoniam nos infirmi ſumus, vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus,veſtram conſummationem: Ideo hęc abſens ſcribo, vt non pręſens durius agam ſecundum poteſtatem quam dominus dedit mihi in ædificationem et non in deſtructionem. De cætero,fratres,gaudete,perfecti eſtote,exhortamini,idipſum ſapite Pacẽ habete et Deus pacis et dilectionis erit uobiſcum. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Salutant uos omnes ſancti. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,& charitas Dei,et cõmunicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis Amen.

A · Deu.17 b · Mat.18 b · Ioan.8 c · Heb.10 e · 1.corin. 8 d · B · C

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD GALATAS.

Galatæ, sunt Græci. Hi verbum ueritatis primum ab Apostolo acceperunt: sed post discessum eius, tētati sunt a falsis apostolis, vt in legem & circūcisionem verterentur. Hos apostolus reuocat ad fidem ueritatis: scribens eis ab Ephęso.

EPISTOLA PAVLI

APOSTOLI AD GALATAS.

Reuocantur Galatæ per Paulum a pseudo apostolis seducti. Cap. I.

A PAVLVS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per IESVM CHRISTVM, & Deum patrem qui suscitauit eū a mortuis, & qui mecū sunt omnes fratres, ecclesijs Galatiæ, gratia uobis, & pax a Deo patre nostro & dño IESV Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de pręsenti seculo nequam secundum voluntatem Dei & patris nostri: cui est gloria in secula seculorū. Amen.

B Miror ꝙ sic tam cito trāsferimini ab eo qui uos uocauit in gratiam Christi, in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui uos conturbant, & uolunt conuertere euangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterq̄ quod euāgelizauimus vobis, anathema sit. Sicut prędiximus, et nunc iterū dico: Si quis uobis euangelizauerit pręter id quod accepistis, anathema sit. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An

1. Cor. 15. a quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus nō

C essem. Notum enim vobis facio fratres, euangelium quod euangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici: sed per reuelationem IESV Christi. Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quoniā supra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & uocauit per gratiam suam, ut reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus: continuo non acquieui carni &

D sanguini. Neq; ueni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abij in Arabiam, & iterū reuersus sum Damascum. Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim. Aliū autem apostolorum vidi neminem nisi Iacobum fratrem domini. Quę autē scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior: Deinde veni in partes Syriæ & Cilicię. Eram autē ignotus facie ecclesijs Iudęę, quę erant in Christo: Tantum autem auditum habebant. Quoniam qui persequebatur nos aliquā do, nunc euāgelizat fidem, quam aliquando expugnabat, & in me clarificabant Deum.

Paulus

Paulus confidenter abrogat ceremonias legis. Cap. II.

DEinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Hierosolymam cũ A
Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem
& contuli cum illis euangelium quod prædico in gentibus; seorsum
autem ĳs qui videbantur aliquid esse, ne forte in vanum currerem, aut cucur
rissem. Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est cir
cuncidi, sed propter subintroductos falsos fratres qui subintroierunt explora
re libertatem nostram quam habemus in Christo I E S V, vt nos in serui-
tutem redigerent. Quibus neque ad horam cessimus subiectioni, vt veritas
euangelĳ permaneat apud vos: Ab ĳs autem qui uidebantur esse aliquid (qua B
les aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus enim personam hominis non Deu.10 d
accipit.) Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed con- 2 Paral.
trà, cum vidissent quod creditum est mihi euangelium præputĳ, sicut & 19 c
Petro circuncisionis (qui enim operatus est Petro in apostolatum circũcisio Iob.34 b
nis, operatus est & mihi inter gentes) & cum cognouissent gratiam quæ da- Sap.6 b
ta est mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur columnę esse, Eccle.35 b
dextras dederunt mihi & Barnabæ, societatis: vt nos in gentes, ipsi autem Ro.2 b
in circuncisionem, tantum vt pauperum memores essemus, quod etiam so- Eph.6 b
licitus fui hoc ipsum facere. Cum autem venisset Cephas Antiochiam in Col.3 d
faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent qui- Act.10 e
dam à Iacobo, cum gentibus edebat. Cum autem venissent, subtrahebat & 1 Pet.1 e
segregabat se, timens eos qui ex circuncisione erant. Et simulationi eius C
consenserunt cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas, duceretur ab eis in illam si-
mulationem. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem
euangelĳ, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæus sis, gentiliter
viuis, & non Iudaice, quomodo gentes cogis Iudaizare? Nos natura Iu-
dæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quod non iustificatur ho
mo ex operibus legis nisi per fidem I E S V Christi, & nos in Christo I E-
S V credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, et nõ ex operibus legis. Pro Rom.3 e
pter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quod si queren- D
tes iustificari in Christo, inuenti sumus & ipsi peccatores: nunquid Chri-
stus peccati minister est? Absit. Si enim quę destruxi, iterum hęc ædifico,
preuaricatorem me cõstituo. Ego enim per legem, legi mortuus sum, vt Deo
uiuam. Christo confixus sum cruci. Viuo autem, iam non ego, viuit vero
in me Christus. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filĳ Dei, qui
dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Nõ abĳcio gratiam Dei. Si enim
per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Non operibus legis, sed fide Christi iustificatur homo. Cap. III.

O Insensati Galatę, quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quo- A
rum oculos I E S V S Christus proscriptus est, & in vobis crucifi-
xus? Hoc solum à vobis volo discere. Ex operibus legis spiritum ac
cepistis, an ex auditu fidei? Sic stulti estis, vt cum spũ cœperitis, nunc carne
consummamini? Tanta passi estis sine causa? si tamẽ sine causa. Qui ergo tri
buit uobis spiritũ et operatur virtutes in uobis, ex operibus legis, an ex audi Gen.15 b
tu fidei? Sicut scriptũ est, Abraham credidit Deo, & reputatũ est illi ad iustiti Ro.4 a
am. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ĳ sunt filĳ Abrahæ. Prouidẽs autẽ

B scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus,prænunciauit Abrahæ:Quia be
nedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt,benedicentur cũ fideli
Luce. 1 d Abraham. Quicunq; enim ex operibus legis sunt,sub maledicto sunt. Scri-
Gen.22 d ptum est enim: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quę scri-
Eccle. 44 d pta sunt in libro legis,vt faciat ea. Quod autem in lege nemo iustificatur
Deu.27 d apud Deum,manifestum est:quia iustus ex fide viuit. Lex autem non est ex
Aba.2 a fide,sed qui fecerit ea homo,viuet in illis. Christus nos redemit de maledicto
Rom.1 b legis,factus pro nobis maledictum(quia scriptum est: Maledictus omnis qui
Leui.18 a pendet in ligno)vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, vt
Deu. 21 d pollicitationem spiritus accipiamus per fidem: Fratres(secundum hominem
Heb.9.d
C dico)tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit,aut superordi
nat. Abrahæ dictę sunt promissiones,et semini eius. Non dicit: Et seminibus,
quasi in multis,sed quasi in uno, Et semini tuo,qui est Christus. Hoc autem
dico,testamentum confirmatum à Deo,quæ post quadringentos & triginta
annos facta est lex,non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si
ex lege hęreditas,iam non ex promissione. Abrahę autem per repromissionẽ
donauit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est, donec
veniret semen cui promiserat,ordinata per angelos in manu mediatoris. Me
diator autem vnius non est,Deus autem vnus est. Lex ergo aduersus promis
Ro.3 b D sa Dei? Absit. Si enim data esset lex quę posset viuificare,uere ex lege esset iu
stitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato,vt promissio ex fide IESV
Christi daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides,sub lege custo
diebamur conclusi,in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex,pædagogus
noster fuit in Christo,vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides,iam non su
mus sub pædagogo. Omnes enim filij Dei estis per fidem quę est in Christo
Ro.6 a Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis,Christum induistis. Non
est Iudæus neq; Græcus,non est seruus neq; liber,non est masculus neq; fœ-
mina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Si autem vos Christi,
ergo semen Abrahæ estis,secundum promissionem heredes.

Blanditiis Paulus Galatas ad Christum reuocat. Cap. IIII.

A DIco autem,quanto tempore hæres paruulus est,nihil differt á seruo,
cum sit dominus omnium,sed sub tutoribus & actoribus est vsque
ad pręfinitum tempus à patre: ita & nos,cum essemus paruuli, sub
elementis mundi huius eramus seruientes. At vbi venit plenitudo temporis,
misit Deus filium suum factum ex muliere,factum sub lege vt eos qui sub le
Ro.8 c ge erant redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem
estis filij Dei,misit Deus spiritum filij sui in corda vestra,clamantem,abba,
pater. Itaq; iam non est seruus,sed filius. Quod si filius,& hæres per Deum.
B Sed tunc quidem ignorantes Deum,ijs qui natura non sunt Dij, seruiebatis.
Nunc autem cum cognoueritis Deum, imo cogniti sitis à Deo, quomodo
conuertimini iterum ad infirma & egena elementa,quibus denuo seruire vul
tis? Dies obseruatis,& menses,et tempora,et annos. Timeo vobis,ne sine cau
sa laborauerim in vobis. Estote sicut ego,quia & ego sicut vos, fratres ob-
secro vos. Nihil me lęsistis. Scitis autem q; per infirmitatem carnis euange-
lizaui vobis iampridem,& tentationem vestram in carne mea non spreui-

stis neque respuistis, sed sicut angelum Dei accepistis me, sicut Christum Iesum. Vbi est ergo beatitudo uestra? Testimonium enim perhibeo vobis quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Ergo inimicus vobis factus sum verum dicens vobis? Aemulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, ut illos ęmulemini. Bonum autem æmulamini in bono semper, & non tantum cum presens sum apud vos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis: Dicite mihi qui sub legę vultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est, qui autem de libera, per repromissionem: quę sūt per allegoriam dicta. Hęc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem in monte Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar (Sina enim, mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quæ nunc est Hierusalem) & seruitu cum filijs suis. Illa autem quę sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare sterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis quia multi filij desertæ, magis quam eius quæ habet uirum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed quemadmodum tūc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius: non enim heres erit filius ancillę cum filio liberę. Itaque fratres, non sumus ancillę filij, sed liberę, qua libertate Christus nos liberauit.

C | Ge.16 d | Ge.21 a | D | Isa.54 a | Lu.23 d | Ro.9 b | Gen. 21 a

Non circumcisio, sed noua creatura commendat nos Deo. Cap. V.

STate, & nolite iterum iugo seruitutis contineri: Ecce ego Paulus dico uobis quoniam si circuncidamini, Christus uobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circuncidenti se quoniam debitor est uniuersæ legis faciendę. Euacuati estis á Christo, qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Nos enim spiritu, ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu, neque circuncisio aliquid ualet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Currebatis bene quis uos impediuit ueritati non obedire? Nemini consenseritis. Persuasio hæc, non est ex eo qui vocat uos modicum fermentum, totam massam currumpit. Ego confido in in vobis in domino, ꝙ nihil aliud sapietis, qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicunque est ille: Ego autem fratres, si circūcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est scādalum crucis. Vtinam & abscindantur, qui uos conturbant. Vos enim in libertatē uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quòd si inuicem mordetis & comeditis, uidete ne ab inuicem consummamini. Dico autem in Christo, spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur, ut non quæcunque uultis, illa faciatis. Quòd si spiritu ducimini, nō estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis: quę sunt fornicatio, immūdicia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones,

A | Act.15 a | B | 1Co.5 b | C | Leui.19 d | Mat.22 d | Mar.12 c | Ro.13 c | Iaco.2 b | Ro.13 d | 1.Pe.2 c

D æmulationes,iræ,rixæ,dissensiones, sectę,inuidię,homicidia,ebrietates, comessationes, & his similia: quę prædico uobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt,regnum Dei,non consequentur. Fructus autem spiritus est,charitas,gaudium, pax,patientia,longanimitas,bonitas,benignitas,mansuetudo,fides,modestia,continentia,castitas. Aduersus huiusmodi, non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Si spiritu viuimus,spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi,inuicem prouocantes,inuicem inuidentes.

Indesinenter benefaciendum. Cap. VI.

A FRatres & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis,huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, cōsiderās teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi, Nam si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse seducit. Opus autem suum probet vnusquisque,& sic in semetipso tantum gloriam habebit: & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

1.Cor.3.b

B Communicet autem is qui catechizatur verbo,ei qui se catechizat in omnibus bonis. Nolite errare. Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hęc & metet. Quoniā qui seminat in carne sua,de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes,non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo

2.Thes.3.e

C dum tempus habemus,operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus literis scripsi vobis mea manu. Quicunque enim uolunt placere in carne,hi cogunt vos circuncidi, tantū vt crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circunciduntur,legem custodiunt: sed uolunt vos circūcidi,vt in carne vestra glorientur. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri IESV Christi: per quem mihi

D mundus crucifixus est, & ego mundo. In Christo enim IESV, neque circuncisio aliquid valet, neque prępntium, sed noua creatura. Et quicunque hanc regulam secuti fuerint pax super illos, & misericordia, & super Israel dei. De cętero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata domini IESV, in corpore meo porto. Gratia domini nostri IESV Christi, cū spiritu vestro fratres. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD EPHESIOS.

EPhesij, sunt Asiani. Hi accepto verbo veritatis perstiterunt in fide. Hos collaudat Apostolus, scribens eis ab vrbe Roma de carcere per Tychicum diaconum.

Epistola

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS.

Per Christum omnia instaurabuntur. Cap. I.

PAVLVS Apostolus IESV Christi per volunta- A
tem Dei, omnibus sanctis qui sunt Ephesi, & fidelibus
in Christo IESV, gratia vobis & pax a deo patre no-
stro, & domino IESV Christo. Benedictus Deus & 1. Cor. 1 a
pater dñi nostri IESV Christi, qui benedixit nos in 1. Pet. 1 a
omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo,
sicut elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionẽ, vt esse-
mus sancti & immaculati in conspectu eius in charita-
te: qui prędestinauit nos in adoptionẽ filiorum per IESVM Christum in B
ipsum, secundũ propositũ uoluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suę, in qua
gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionẽ per sangui
nem eius, remissionem peccatorũ secundũ diuitias gratię eius, quæ superabũ
dauit in nobis in omni sapientia & prudentia, vt notũ faceret nobis sacramẽ
tum voluntatis suæ, secundũ beneplacitũ eius, quod proposuit in eo in dispẽ-
satione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis et
quæ in terra sunt in ipso. In quo etiam & nos sorte uocati sumus, prædestina C
ti secundum propositum eius, qui operatur omnia secundũ consiliũ volunta
tis suę: ut simus in laudem gloriæ, eis nos qui ante sperauimus in Christo, in
quo & uos, cum audissetis verbum ueritatis, euangelium salutis vestræ: in
quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hę-
reditatis nostræ in redemptionem acquisitionis in laudem gloriæ ipsius. Pro
pterea & ego audiens fidem uestram quę est in Christo IESV, & dilectio
nem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri
faciens in orationibus meis: vt Deus (domini nostri IESV Christi pa-
ter) gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, D
illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, et quę
diuitiæ gloriæ hęreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitu-
do virtutis eius in nos qui credidimus secundum operationem potentiæ vir-
tu tis eius, quã operatus est in Christo, suscitans illũ a mortuis, & constituẽs
ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum & potestatem,
& uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum
in hoc seculo, sed etiã in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum Psal. 8 a
dedit caput supra omnem ecclesiam, quę est corpus ipsius, & plenitudo eius,
qui omnia in omnibus adimplet.

Christus peccato mortuos uiuificat. Cap. II.

ET uos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus ali-
quando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundum princi A
pem potestatis aeris huius spiritus qui nunc operatur in filios diffiden Col. 2 d
tię, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs car-
nis nostræ facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natu-
ra filij irę sicut & cæteri; Deus autem qui diues est in misericordia, propter

B nimiam charitatem suam quā dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati & cōresuscitauit, & cō-sedere fecit in cœlestibus in Christo I E S V, vt ostenderet in seculis super-uenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo I E S V, Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donū est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo I E S V, in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Propter quod memores estote, quòd aliquando uos eratis gen-

C tes in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manufacta, q eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo I E S V vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque, vnum & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua, legem mādatorum decretis, euacuans: vt duos condat in semetipso

D in vnum nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliet ambos in uno cor-

Roma. 5 a pore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem uobis qui longe fuistis, & pacem ijs qui prope: quoniā per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrē. Ergo iam non estis

Roma. 5 a hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide I E S V Christo, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo & uos coędificamini in habitaculum Dei in spiritu sancto.

Gentes participes factæ æternæ salutis. Cap. III.

A HVius rei gratia ego Paulus vinctus Christi I E S V, pro uobis gentibus: si tamen audistis dispensationē gratiæ Dei quæ data est mihi in vobis: quoniam secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in breui, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicuti nunc reuelatum est sanctis apostolis eius & prophetis in spiritu, & gentes esse cohæredes, & incorporales, & compar

B ticipes promissionis eius in Christo I E S V per euangelium, Cuius factus sum ego minister secundum donum gratiæ Dei, quę data est mihi secūdum operationem uirtutis eius. Mihi enim omnium sanctorum minimo,

1.Cor. 15 b data est gratia hęc. In gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creauit, ut innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia Dei secundum prędifinitionem se-

C culorum, quam fecit in Christo I E S V domino nostro. In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quę est gloria vestra. Huius rei gratia, flecto genua mea ad patrē dñi nostri I E S V Christi ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det vobis secūdum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christū habitare per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & fundati, vt

possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatē Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus, secūdum virtutē quę operatur in nobis, ipsi gloria, in ecclesia & in Christo IESV, in omnes generationes seculi seculorum Amen. G

Ecclesia corpori humano comparata. Cap. IIII.

OBsecro itaq; vos ego vinctus in domino, vt digne ambuletis in uocatione qua uocati estis, cū omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Vnum corpus, & unus spiritus: sicut uocati estis in vna spe uocationis vestrę. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & pater omniū, qui super omnes & per omnia & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascē dit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ętatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris: veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate: Hoc igitur dico & testificor in domino: ut iam non ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a uita Dei per ignorantiam quæ illis propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ: in operationem immunditiæ omnis in auaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in IESV, deponere uos secundum pristinam conuersationem ueterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis uestræ, et induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini ueritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicem membra. Irascimini, et nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tol-

A 1. Cor. 7 d
Rom. 12 c
1. Cor. 12 b
Mal. 2 b
B
Rom. 12 b
1. Cor 12 b
2. Cor. 10 d
Psal. 67 d
1. Cor. 12 d
C
D
Roma. 1 c
E
Col. 3 b
Roma. 6 a
Colos. 3 b
F
Heb. 12 a
1. Pet. 2 a
& 4 a
Zac. 8 c
Psal. 4 b
Iaco. 4 b
G
Col. 3 b

latur a vobis cum omni malitia. Estote autem inuicē benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit vobis.

In luce ambulandum Christiano. Cap. V.

A Ioan 13 d & 15 b 1.Io.4 d Col.3 a
ESTote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi, et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quę ad rem nō pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, ꝙ omnis fornicator, aut
1. The.2 a Matt.24 a Marc.13 a Luc.21 b
immundus, aut auarus (quod est idolorum serui tus) nō habet hęreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Vt filij lucis ambu-
B
late (Fructus enim lucis, est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est dicere. Omnia autem quę arguuntur, a lumine manifestantur, omne enim quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortuis; & illuminabit te Christus. Videte itaque
col.4 a
fratres quomodo caute ambuletis, non quasi incipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes,
C
sed intelligentes quæ sit uoluntas Dei. Et nolite inebriari vino in quo est lu-
Roma.12 a 1.The.4 a
xuria, sed implemini spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in psalmis hymnis, & canticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine domine nostri IESV Christi Deo & patri. Subiecti inuicem in timore Christi. Mulieres viris
col.3 c 1.corint.11 a
suis subditæ sint sicut dño: qm̄ uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesię: ipse saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite uxores vestras, sicut
colo.3 c 1.Pet.3 a col.3 c
& Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi glorio-
D
sam ecclesiam non habentem maculā aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, et immaculata. Ita & uiri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam uxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnq̄ carnē suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam, quia mem-
Gene.2 d Matt.19 a Marc.10 a 1.corin.6 d
bra sumus corporis eius de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in ecclesia. Veruntamen & uos singuli vnusquisque vxorem suam sicut sei-
col.3 d
psum diligat: vxor autem timeat uirum suum.

Parentum, & filiorum, & dominorum officia. Capi VI.

Exo.20 c Deute.5 c A Eccle.3 b Matt.15 a Mar.7 b colo.3 d Titum 2 c Pet.2 c
FIlij, obedite parentibus vestris in domino: hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mādatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longęuus super terram. Et uos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina & correptione domini. Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore,

& tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi, facientes voluntatē Dei, ex animo: cum bona voluntate seruientes sicut dño et nō hominibus, scientes quoniā unusquisq; quodcūq; fecerit bonū, hoc recipiet a dño, siue seruus, siue liber. Et uos dñi, eadem facite illis, remittentes minas, scientes q; & illorum & vester dñs, est in cœlis: & personarū acceptio non est apud eum. De cætero fratres, confortamini in domino, & in potentia uirtutis eius. Induite uos armaturā Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniā non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harū, contra spiritualia nequitię in cęlestibus. Propterea accipite armaturā dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti loricam iustitię, & calceati pedes in præparationē euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes, in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me: vt detur mihi sermo, in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui. Vt autem & uos sciatis quę circa me sunt, quid agam: omnia uobis nota faciet Tychicus, charissimus frater & fidelis minister in domino, quem misi ad uos in hoc ipsum, vt cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra. Pax fratribus & charitas cum fide a Deo patre nostro & domino IESV Christo. Gratia cum omnibus qui diligunt dominum nostrum IESVM Christum in incorruptione. Amen.

B

Deut. 10 d
2. Par. 19 c
Iob. 34 b
C
Sap. 6 b
Eccle. 35 b
Roma. 2 b
Gal. 2 b
Col. 3 d
Act. 10 e
1. Pet. 1 c

D
1. Thes. 5 b
Isa. 59 c
Col. 4 a
2. Thes. 3 a

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM Pauli ad Philippenses.

PHilippenses, sunt Macedones. Hi, accepto verbo veritatis, perstiterunt in fide, nec receperūt falsos apostolos. Hos collaudat apostolus, scribēs eis a Roma de carcere, per Epaphroditum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

Aperit Paulus cordis sui desiderium in euangelico negotio. Cap. I.

PAVLVS & Timotheus serui IESV Christi, omnibus sanctis in Christo IESV, qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus, gratia uobis & pax a Deo patre nostro, & domino IESV Christo. A

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cūctis orationibus meis pro oībus uobis, cū gaudio deprecationē faciēs super cōicatione vestra in euāgelio Christi a prima die vsq; nūc: confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus

B bonum, perficiet usque in diem Christi I E S V: sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo q habeam uos in corde, & in uinculis meis, & in defensione, & confirmatione euangelij, cum socij gaudij mei omnes vos sitis. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes uos in visceribus I E S V Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet in omni scientia & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis synceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitię per Iesum Christum, in gloriā & laudem Dei. Scire autem volo uos fratres, quod quę circa me sunt, magis ad profectum venerunt euangelij: ita vt uincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio & in cęteris omnibus, & plures e fratribus in domino

C confidentes in uinculis meis, abundantius auderent sine timore uerbum Dei loqui. Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam uoluntatē Christū prędicant. Quidam ex charitate: scientes quoniam in defensionem euangelij positus sum, quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncere: existimantes pressurā se suscitare uinculis meis. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per ueritatem Christus annunciatur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proueniet ad salutem, per vestram orationem & subministrationem spiritus I E S V Christi, secundum expectationem, & spem meam, q in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut semper & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrum. Quod si uiuere in carne hic mihi

D fructus operis est, et quid eligam, ignoro. Coartor autem e duobus, desideriū habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter uos. Et hoc cōfidens, scio quia manebo & permanebo omnibus uobis ad profectum vestrum & gaudium fidei: vt gratulatio uestra abūdet in Christo I E S V in me, per meum aduentum iterum ad vos. Tantum digne euangelio Christi conuersamini: vt siue cum venero & videro uos, siue absens, audiam de uobis quia statis in uno spiritu, vnanimes collaborantes fidei euāgelij, & in nullo terreamini ab aduersarijs, quę illis est causa perditionis: uobis autem salutis, & hoc a Deo, quia uobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes quale & uidistis in me, & nunc auditis de me.

Proximorum commodis studendum. Cap. II.

A SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis: implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eadem charitatem habētes, vnanimes, idipsum sentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate, superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed

1. Cor. 13 b & ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo I E S V,

B qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se ęqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obe

Heb. 2 b diens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exal-

Rom. 14 b tauit illum: & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine

Isa. 45 d I E S V omne genu flectatur, cœlestium, terrestriū, & infernorum, & omnis

lingua confiteatur, quia dñs IESVS Christus in gloriam est Dei patris. C
Itaque charissimi mei, sicut semper obedistis, non ut in præsentia mea tantũ, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutẽ operamini. Deus est enim qui operat in uobis & velle, & perficere, pro bona uoluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus & hæsitationibus, vt sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauę & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo: verbum uitæ continentes ad gloriam meam in diem Christi: quia non in uacuum cucurri, neque in uacuum laboraui. Sed & si immolor supra sacrificium & obsequium fidei vestræ: gaudeo, & congratulor omnibus uobis. Idipsum autẽ & uos gaudete, & congratulamini mihi. Spero autẽ in dño IESV, Timotheum me cito mittere ad uos, ut & ego bono animo sim cognitis quæ circa vos sunt. Neminem enim habeo tam unanimem, qui syncera affectione pro uobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quęrunt, non quæ sunt IESV Christi. Experimentũ autem eius cognoscitis, quia sicut patri filius, mecum seruiuit in euãgelio. Hunc igitur spero me mittere ad uos mox ut uidero quæ circa me sunt. Confido autem in domino, quoniã & ipse ueniam ad uos cito: Necessarium autem existimaui, Epaphroditum fratrem & cooperatorem, & commilitonem meum, uestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meę, mittere ad uos: quoniam quidem omnes uos desiderabat: & mœstus erat, propterea ꝙ audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est vsque ad mortem, sed Deus misertus est eius: non solum autem eius, uerũetiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum: & uiso eo, iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in domino: & eiusmodi cum honore habetote, quoniam propter opus Christi, usque ad mortem accessit, tradens animam suã, vt impleret id quod ex uobis deerat erga meum obsequium.

1.Pet. 4 c
1.Pet. 4 e
Act.16 a
1.Cor. 13 b
D

In Christo, & non in propriis operibus gloriandum. Cap. III.

DE cętero fratres mei, gaudete in dño. Eadem uobis scribere mihi quidem non pigrum: uobis autem necessarium: uidete canes, uidete malos operarios, uidete concisionẽ. Nos enim sumus circuncisio, qui spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo IESV, & non in carne fiduciã habentes, quanquam et ego habeam confidentiam in carne. Si quis alius uidetur confidere in carne: ego magis, circuncisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Beniamin, Hebręus ex Hebræis, secundũ legẽ Pharisæus, secũdum æmulationẽ persequens ecclesiã Dei, secundũ iustitiã quæ in lege est conuersatus sine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam IESV Christi domini mei, propter quẽ omnia detrimentũ feci, & arbitror ut stercora, vt Christũ lucrifaciã, ut et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide, ad cognoscendum illum, & uirtutem resurrectionis eius, & societatem passionum illius: configuratus morti eius, si quomodo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis. Non ꝙ iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequor autem, si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum a Christo IESV. Fratres, ego me non arbi-

A
B
C

D trot comprehendisse. Vnum autem, quę quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo IESV. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, & hoc uobis Deus reuelabit.

Ro.16c Veruntamen ad quod peruenimus, ut idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres: & obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formã nostrã. Multi enim ambulãt quos sępe dicebã uobis (nũc autem & flens dico) inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde etiam saluatorem expectamus dominũ nostrum IESVM Christum, qui reformabit corpus humiliatis nostræ configuratum corpori claritatis suę secũdum operationem virtutis suæ, qua etiam possit subijcere sibi omnia.

Exhortatio ad ueram pietatem. Cap. IIII.

A ITaque fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum & corona mea, sic state in domino charissimi. Euodiã rogo & Syntichen deprecor, idipsum sapere in domino. Etiam rogo & te germane compar, ad iuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro uitæ. Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est. Nihil soliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratio-

B ne cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quę exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra & intelligẽtias uestras in Christo IESV. De cęteto fratres, quęcunque sunt uera, quæcunque pudica, quęcunque iusta, quęcunq; sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famę, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ hęc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & uidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit uobiscum. Gauisus sum autem in domino vehementer, quoniam

C tandem aliquãdo refloruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis: occupati autem eratis. Nõ quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare: vbique & in omnibus institutus sum, & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Veruntamen bene fecistis communicantes tribulationi meę. Scitis autem & uos Philippẽses, quòd in principio euãgelij, quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli: quia & Thessalonicam, semel & bis

D in vsum mihi misistis. Non quòd quæro datum, sed requiro fructum abundantem in rationem vestram. Habeo autem omnia, & abũdo, repletus sum,

Ro.12.a acceptis ab Epaphrodito quæ misistis in odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem deo. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum diuitias suas in gloria, in Christo IESV. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum. Amen. Salutate omnem sanctum in Christo IESV. Salutant vos qui mecum sunt fratres. Salutant uos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. Gratia domini nostri IESV Christi cum spiritu vestro. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM Pauli ad Colossenses.

COlossenses,& hi,sicut Laodicenses,sunt Asiani. Et ipsi præuenti erãt a pseudoapostolis. Nec ad hos accessit ipse apostolus, sed & hos per epistolam corrigit. Audierãt enim verbum ad Archippo,qui & ministerium in eos accepit. Ergo Apostolus iam ligatus, scribit eis ab Epheso per Tychicum diaconem,& Onesimum acolytum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

Gratos nos esse docet Christo a quo omnia habemus. Cap I.

PAVLVS Apostolus IESV Christi per uoluntatem Dei:& Timotheus fratres,ĳs qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo IESV, gratia uobis & pax a Deo patre nostro. Gratias agimus deo & patri domini nostri IESV Christi, semper pro uobis orantes, audientes fidẽ uestrã in Christo Iesu,& dilectionẽ quã habetis in sanctos omnes,propter spẽ quæ reposita est uobis in cœlis,q̃ audistis in uerbo ueritatis euãgelĳ quod peruenit ad vos, sicut & in uniuerso mũdo est,& fructificat,& crescit,sicut & in uobis ex ea die qua audistis et cognouistis gratiã Dei in ueritate,sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo nostro qui est fidelis pro uobis minister Christi Iesu, qui etiã manifestauit nobis dilectionem vestrã in spiritu. Ideo & nos ex qua die audiuimus,nõ cessamus pro uobis orantes & postulãtes,ut impleamini agnitione volũtatis eius in omni sapiẽtia,et intellectu spirituali:vt ambuletis digne deo per oĩa placẽtes,in omni opere bono fructificãtes, et crescẽtes in sciẽtia dei,in omni uirtute cõfortati secũdũ potentiã claritatis eius,in oĩ patiẽtia et lõganimitate,cũ gaudio gratias agẽtes deo patri q dignos nos fecit in partẽ sortis sanctoꝝ in lumine,qui eripuit nos de potestate tenebraꝝ,& transtulit in regnũ filĳ dilectionis suę,in quo habemus redẽptionẽ,et remissionẽ peccatorũ,qui est imago dei inuisibilis, primogenitus oĩs creaturę, qm̃ in ipso condita sunt uniuersa in cœlis & in terra,visibilia et inuisibilia, siue throni, siue dominationes,siue principatus,siue potestates, oĩa per ipsum & in ipso creata sunt,& ipse est ante omnes, & oĩa in ipso constant, & ipse est caput corporis ecclesiæ,qui est principiũ,primogenitus ex mortuis,vt sit in omnibus ipse primatũ tenens:quia in ipso complacuit omnẽ plenitudinem inhabitare,& per eum recõciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius,siue quæ in terris, siue quę in cœlis sunt. Et uos cum essetis aliquando alienati & inimici sensu, in operibus malis,nunc autem reconciliauit in corpore carnis suę per mortem,vt exhiberet uos sanctos & immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso, si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, et immobiles a spe euãgelĳ quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura quę sub cœlo est, cuius factus sum ego Paulus minister: qui nunc

Marginalia: A; B; C; 1. Cor. 15 c; Apo. 1 b

D gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia. Cuius factus sũ ego minister secundum dispensationem Dei quę data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei, mysterium quod absconditum fuit à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias glorię sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, in uobis spes gloriæ, quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docẽtes omnem hominem in omni sapientia, & exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secundum operationẽ eius quam operatur in me in virtute.

A Christo nemo abstrahendus & seducendus. Cap. II.

A VOlo enim vos scire qualem solicitudinem habeam pro vobis & pro ijs qui sunt Laodiciæ, & quicunq; non viderunt faciem meam in carne, vt consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitionẽ mysterij Dei & patris & Christi Iesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi. Hoc autẽ dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. Nam & si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens & videns ordinem vestrum, &

1.Co.5 b

B firmamentum eius quæ in Christo est, fidei uestrę. Sicut ergo accepistis Iesũ Christum dominũ, in ipso ambulate, radicati & superędificati in ipso, & cõfirmati in fide sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christũ

C quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo et circũcisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Christi consepulti ei in baptismo: in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Et vos cum mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans, vobis omnia

Ephe.2 a

D delicta, delens, quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates traduxit cõfidenter palam, triũphans illos in semetipso. Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorũ, quę sunt umbra futurorũ, corpus autẽ Christi. Nemo uos

Mat.24 a seducat volẽs in humilitate et religione angelorũ, quæ non uidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suę, & non tenens caput ex quo totũ corpus per

E nexus & cõiunctiones subministratũ, & constructum crescit in augmentũ Dei. Si mortui estis cũ Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tãquã viuentes in mũdo decernitis? Ne tetigeris, neq; gustaueris, neq; cõtrectaueris quę sunt omnia in interitu ipso vsu, secundũ præcepta & doctrinas hominũ: quę sunt rationem quidẽ habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

Exuto veteri, nouus homo induendus. Cap. III.

A IGitur si consurrexistis cum Christo, quę sursum sunt quęrite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quę super terram. Mortui enim estis, et vita uestra est abscondita cũ Christo in Deo.

Cum autem Christus apparuerit, vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis: in quibus ambulastis aliquando, cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illum: vbi non est gentilis & Iudæus, circuncisio & preputium, barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti et dilecti viscera misericordiæ benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiã: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & dominus donauit vobis, ita et vos. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in quam & vocati estis in vno corpore, & grati estote. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia docẽtes & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agẽtes Deo & patri per ipsum. Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet in domino. Viri diligite vxores, & nolite amari esse ad illas. Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in domino. Patres, nolite ad indignationẽ prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad occulum seruientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut domino & non hominibus, scientes, quod a domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite: qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique gessit: & nõ est personarũ acceptio apud Deũ.

[Margin: B; Ephe.5 a; Rom.6 a; Ephe.4 g; Heb.12 a; 1.Pe.2 a & 4 a; Ephe.6 b; Ephe.4 g; C; 1.Co.10 f; 1.Pe.3 a; Ephe.6 a; D; Ephe.6 a; Tit.2 c; 1.Pet.2 c; Sap.6 b; Ro.2 b]

Parcẽsis ad pietatis studium. Cap. IIII.

Domini quod iustum est & æquum, seruis præstate, scientes q & uos dominum habetis in cœlo. Orationi instate, vigilantes in ea gratiarũ actione: orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysteriũ Christi (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestẽ illud ita vt oportet me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo uester semper in gratia sale sit conditus vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; respondere. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater & fidelis minister: & conseruus in domino: quem misi ad vos ob hoc ipsum vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo & fideli fratre, qui ex vobis est, qui omnia quæ hic aguntur, nota facient vobis. Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus cõsobrinus Barnabæ (de quo accepistis mandata: Si venerit ad vos, suscipite illum) & Iesus qui dicitur Iustus, qui sunt ex circuncisione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. Salutat vos Epaphras qui ex vobis est, seruus Christi Iesu semper solicitus pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni

[Margin: A; Ephe.6 b; Ephe.6 b; 2.The.2 a; B; Ephe.5 d; C]

D volũtate Dei. Teſtimonium enim illi perhibeo ꝙ habet multũ laborem pro
2.Timo. 4.a vobis, & pro ĳs qui ſunt Laodiceæ, & qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus chariſmus. & demas. Salutate fratres qui ſunt Laodiceę, & Nymphã, & quæ in domo eius eſt eccleſiam: Et cum lecta fuerit apud vos epiſtola hęc, facite vt & in Laodicenſium eccleſia legatur, & ea quæ Laodicenſium eſt ut vobis legatur. Et dicite Archippo, Vide miniſteriũ quod accepiſti in domino, vt illud impleas. Salutatio, mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorũ meorum. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOlam Pauli ad Theſſalonicenſes.

Theſſalonicenſes, ſunt Macedones. Hi in Chriſto IESV accepto verbo ueritatis, perſtiterunt in fide etiam in perſecutione ciuium ſuorum. Præterea nec receperunt falſos apoſtolos, nec ea quę à falſis apoſtolis dicebantur. Hos collaudat apoſtolus, ſcribens eis ab Athenis per Tychicum diaconum, & Oneſimum acolitum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES. I.

A Non ſermone tantum, ſed virtute Theſſalonicenſes ad Chriſtum conuerſi ſunt. Cap. I.

PAVLVS & Syluanus, & Timotheus eccleſię Theſſalonicenſium in Deo patre noſtro & domino IESV Chriſto gratia vobis & pax.

B Gratias agimus Deo sẽper pro omnibus vobis, memoriam ueſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione memores operis fidei veſtræ & laboris, et charitatis, & ſubſtinentię ſpei domini noſtri Ieſu Chriſti, ante Deum & patrem noſtrum. Scientes fratres dilecti à Deo electionem veſtram, quia euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed & in virtute, & in ſpiritu ſancto, & in Plenitudine
C multa, ſicut ſcitis, quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores noſtri facti eſtis, & domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio ſpiritus ſancti: ita vt facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini, non ſolum in Macedonia & in Achaia, ſed & in omni loco fides, veſtra quę eſt ad Deum, profecta eſt, ita vt non ſit nobis, neceſſe quicquam lo-
D qui. Ipſi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo conuerſi eſtis ad Deum à ſimulacris ſeruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cælis (quem ſuſcitauit ex mortuis) IESVM, qui eripuit nos ab ira ventura.

Suum in prædicando Christo fidem commendat. Cap. II.

NAm & ipsi scitis fratres introitum nostrum ad vos, quia non inanis A
fuit, sed ante passi multa & contumelijs affecti (sicut scitis) in Philip
pis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad uos euangelium Dei
in multa solicitudine. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de im-
mundicia: neque in dolo, sed sicut probati sumus à Deo vt crederetur nobis
euangeliũ, ita loquimur: non quasi hominibus placentes, sed Deo qui probat
corda nostra. Neq; enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut sci-
tis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, neque quærentes ab homini- B
bus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs. Cum possemus vobis oneri esse,
vt Christi apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nu-
trix foueat filios suos. Ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis
non solum euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi
nobis facti estis. Memores enim estis fratres laboris nostri et fatigatiõis: no-
cte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus: prædicauimus in vobis C
euangelium Dei. Vos testes estis & Deus, quam sancte, & iuste, et sine que- Act.20 g
rela vobis qui credidistis, affuimus: sicut scitis qualiter vnumquenque vestrũ 1.cor.4 c
(sicut pater filios suos) deprecantes vos & consolantes, testificati sumus vt 2.the.3 b
ambularetis digne Deo, qui vocauit vos in suum regnum & gloriam. Ideo
& nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis
à nobis verbum auditus Dei accepistis illud non ut verbum hominum, sed
(sicut est vere) uerbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis: vos enim
imitatores facti estis fratres ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa, in Christo
I E S V: quia eadẽ passi estis & vos à cõtribulibus uestris, sicut & ipsi à Iu
dæis, qui & dominum occiderunt I E S V M, & prophetas, & nos persecuti D
sunt, & deo non placent, & oĩbus hominibus aduersantur, prohibentes nos
gentibus loqui ut salui fiant, vt impleant peccata sua semper, peruenit enim
ira Dei super illos usque in finem. Nos autem fratres desolati a uobis ad tem
pus horę, aspectu, non corde: abundantius festinauimus faciem vestrã videre
cum multo desiderio: quoniam uoluimus venire ad uos quidem Paulus, &
semel, & iterum: sed impediuit nos satanas. Quæ est enim nostra spes, aut
gaudiũ, aut corona gloriæ? Nonne vos ante dñm nostrum I E S V M Chri
stum estis in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Vnicum fuit Pauli gaudium gentium uera confirmatio. Cap. III.

PRopter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athe- A
nis solis: & misimus Timotheum fratrem nostrũ & ministrum Dei in Act.16 a
euangelio Christi ad confirmandos uos, & exhortandos pro fide ve-
stra, ut nemo moueatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quòd in hoc
positi sumus. Nam & cum apud uos essemus, prædicebamus vobis passu-
ros nos tribulationes, sicut & factum est & scitis. Propterea & ego am-
plius non sustinens, misi ad cognoscendã fidem vestram, ne forte tentauerit B
vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autẽ veniente Timotheo
ad nos a uobis, & annunciante nobis fidẽ & charitatẽ vestram & quia me-
moriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos uidere, sicut & nos
quoque uos: ideo consolati sumus fratres in uobis in omni necessitate & tri-
bulatione nostra per fidem vestrã: quoniã nunc uiuimus, si vos statis in do-

C mino Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis
in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum nostrũ, nocte ac die
abundantius orantes vt videamus faciem vestram, & compleamus ea que
desunt fidei vestrę? Ipse autem Deus & pater noster & dominus Iesu Chri-
stus dirigat viam nostram ad vos. Vos autem dominus multiplicet,& abun
D dare faciat charitatem vestram in inuicem,& in omnes quemadmodum &
nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela, in sanctitate ante
Deum & patrem nostrum, in aduentu domini nostri IESV Christi cum
omnibus sanctis eius. Amen.

Honeste viuendum,& mortui non lugendi. Cap. IIII.

A DE cetero ergo fratres, rogamus vos & obsecramus in domino Iesu:
vt quemadmodum accepistis á nobis quomodo oporteat vos ambu
lare & placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim
Ro.12 a quę præcepta dederim vobis per dominum Iesum. Hæc est enim voluntas
Ephe.5 d Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquis-
que vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passio-
ne desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum,& ne quis superegrediatur,
B neq; circunueniat in negocio fratrem suum: quoniam uindex est dominus de
his omnibus, sicut prædiximus vobis,& testificati sumus: non enim vocauit
nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaq; qui hæc spernit, nõ
Ioan.13 d hominem spernit sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctũ in nobis.
& 15 d De charitate autē fraternitatis, nõ necesse habemus scribere vobis: ipsi enim
1 Io.2 b vos à Deo didicistis, vt diligatis inuicem: Et enim illud facitis in omnes fra-
& 4 d C tres in vniuersa Macedonia. Rogamus autem vos fratres vt abundetis ma-
gis,& operã detis, vt quieti sitis,& vt vestrũ negocium agatis,& operemi-
ni manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & vt honeste ambuletis ad eos
qui foris sunt,& nullius aliquid desideritis. Nolumus autē vos ignorare fra-
tres de dormientibus, vt non contristemini sicut & ceteri qui spem non ha-
bent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexerit: ita & Deus
eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in
D verbo domini quia nos qui viuimus qui residui sumus in aduentum domini,
1 Co.15 d non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse dominus in iussu et in
voce archangeli & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo
sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus qui relinquimur, simul rapie
mur cum illis in nubibus obuiam domino in aera,& sic semper cum domino
erimus. Itaq; consolamini inuicem in verbis istis.

Dies iudicii piis non formidandus. Cap. V.

A DE temporibus autē & momentis fratres, non indigetis vt scribamus
2 Pet.3 c vobis. Ipsi enim diligenter scitis quia dies domini, sicut fur in nocte
Apo.3 a ita veniet. cum enim dixerint, pax & securitas, tũc repentinus eis su
& 16 c perueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis,& non effugient. Vos autē
fratres, nõ estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur cõprehendat: omnes
enim vos filij lucis estis,& filij diei, non sumus noctis neq; tenebrarũ. Igitur
nũ dormiamus sicut et cæteri, sed uigilemus & sobrij simus. Qui enĩ dormiũt
Esa.59 c nocte dormiũt: et qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui die sumus, so
Ephe.6 c brij simus, induti loricã fidei et charitatis, et galeã, spem salutis: quoniã nõ po

suit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum Ie B
sum Christũ, qui mortuus est pro nobis, vt siue vigilemus, siue dormiamus,
simul cum illo viuamus. Propter quod cõsolamini inuicẽ: & ædificate alteru
trum, sicut & facitis. Rogamus autem vos fratres, ut noueritis eos qui labo-
rant inter vos et pręsunt uobis in domino et monẽt uos, ut habeatis illos abũ
dantius in charitate propter opus illorũ, pacem habete cũ eis. Rogamus autẽ
vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillamines, suscipite infirmos, C Pro.17 c
patiẽtes estote ad omnes. Videte ne quis malũ pro malo alicui reddat: sed sem Ro.12 d
per quod bonum est sectamini in inuicẽ & in omnes. Semper gaudete. Sine 1 Pe 3 b
intermissione orate. In omnibus gratias agite: hæc est enim uoluntas Dei in Eccle. 18 c
Christo Iesu in omnibus uobis. Spiritum nolite extinguere: Prophetias noli Lu.18 a
te spernere. Omnia autem probate: quod bonum est, tenete. Ab omni specie
mali abstinete uos. Ipse autem Deus pacis sanctificet uos per omnia, ut inte
ger spiritus uester & anima & corpus sine querela, in aduẽtu domini nostri
Iesu Christi conseruetur. Fidelis est qui uocauit nos, qui etiam Fratres, orate D 1.Co.1 b
pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuro uos per dominum
ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Gratia domini nostri Iesu
Christi uobiscum. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM secundam ad Thessalonicenses.

AD Thessalonicenses secundã scribit epistolã apostolus: & notũ facit eis de tẽporibus nouissimis, & de aduersarij deiectione. Scribit hanc epistolam ab Athenis per Titum diaconum, & Onesimũ acolitum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD THES- salonicenses. II.

Patientia ad regnum Dei semita. Cap. I.

PAVLVS & Syluanus & Timotheus, ecclesiæ The A
salonicensiũ in Deo patre nostro & domino Iesu Chri
sto, gratia uobis & pax à Deo patre nostro, et domino
Iesu Christo. Gratias agere debemus semper deo pro
uobis fratres, ita ut dignũ est, quoniam supercrescit fi-
des uestra, & abundat charitas uniuscuiusque uestrum
in inuicem: ita ut & nosipsi in uobis gloriemur in eccle B
siis Dei, pro patientia uestra et fide in omnibus persecu
tionibus uestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij
Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum
est apud Deum retribuere tribulationẽ ijs qui uos tribulant, & uobis qui tri-
bulamini requiẽ nobiscum in reuelatione domini Iesu de cælo cum angelis C
uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs qui non nouerunt Deũ, &
qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabũt in
interitu æternas à facie domini et a gloria uirtutis eius, cũ uenerit glorificari

D In sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderũt, quia creditũ est testimoniũ nostrũ super uos in die illo, in quo etiã oramus semper pro uobis, vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnẽ volũtatẽ boni tatis suę, et opus fidei in virtute, vt clarificet nomẽ domini nostri Iesu Christi in vobis, et uos in illo secundũ gratiã Dei nostri, & domini Iesu Christi.

Antichristi exitum comitabitur dies domini extremus. Cap. II.

A ROgamus autẽ vos fratres, per aduentũ domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini neq; per spiritum, neque per sermonem, neq; per epistolam tanquã per nos missam, quasi instet dies domini. Ne quis vos

Ephe.5 b seducat vllo modo, quoniã nisi venerit discessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduersatur, & extollitur supra omne quod

B dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in tẽplo Dei sedeat ostẽdens se tanquam sit Deus. Num retinetis quod cũ adhuc essem apud vos, hęc dicebã uobis? Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tẽpore. Nam mysteriũ iam operatur iniquitatis: tãtum vt qui tenet nunc teneat donec de medio fiat. Et tunc

Esa.11 a reuelabit ille iniquus, quẽ dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui eũ, cuius est aduentus secundũ operationem satanę, in omni virtute, et signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione

C iniquitatis ijs qui pereũt, eo quod charitatẽ veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere, Deo semper pro vobis fratres dilecti à Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis. Ad quod, & vocauit vos per euangelium nostrum,

D in acquisitionem glorię domini nostri IESV Christi. Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostram. Ipse autem dominus noster Iesus Christus, & Deus & pater noster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia: exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

In otiosos inuehitur. Cap. III.

A DE cætero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur,

Ephe.6 c sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis homini-

Col.4 a bus: non enim omnium est fides. Fidelis autẽ dominus est, qui confirmabit vos & custodiet à malo. Cõfidimus autem de vobis fratres in domino quod quęcunq; pręcipimus, et facitis & facietis. Dominus autẽ dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi. Denunciamus autem vobis fra

B tres in nomine domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinate, & non secundum traditionem quã acceperunt à nobis.

Act.20 g Ipsi enim scitis quemadmodũ oporteat imitari nos: quoniã nõ inquieti fui-

1.Co.4 c mus inter vos, neq; gratis panem mãducauimus ab aliquo, sed in labore et in

1.The. 2 b fatigatione nocte & die operantes, ne quẽ vestrũ grauaremus. Non quasi nõ

C habuerimus potestatẽ, sed vt nosmetipsos formã daremus uobis ad imitandũ nos. Nam & cũ essemus apud uos, hoc denunciabamus vobis, quoniã si quis nõ vult operari, nec mãducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes in quiete, nihil operãtes, sed curiose agentes. Iis autẽ qui eiusmodi sunt de

nunciamus

nunciamus & obsecramus in dño IESV, ut cum silentio operātes, suū pa- D
nem manducēt. Vos autem fratres, nolite deficere benefaciētes. Quòd si quis Gal. 4 c
nō obedit verbo nostro per epistolā hunc notate, & ne cōmisceamini cū illo,
ut confundat, & nolite quasi inimicū existimare, sed corripite ut fratrē. Ipse
autē deus pacis det uobis pacē sempiternā in omni loco. Dñs sit cum omni-
bus vobis. Salutatio, mea manu Pauli, qđ est signū in omni epistola: ita scri
bo, Gratia dñi nostri IESV Christi, cū omnibus vobis. Amen.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOLAM PAVLI AD TIMOTHEVM.

Timotheum instruit et docet de ordinatione episcopatus, et diaconij & omnis ecclesiasticę disciplinæ, scribens ei a Laodicęa per Tychicum diaconem.

EPISTOLA PAVLI

APOSTOLI AD TIMOTHEVM I.

Lex non iusto, sed impio data. Cap. I.

PAVLVS Apostolus IESV Christi, secundū impe A
riū Dei saluatoris nostri et Christi IESV spei nostræ; Act. 16a
Timotheo dilecto filio in fide, gratia & misericordia,
& pax a Deo patre, & Christo IESV dño nostro.
Sicut rogaui te vt remaneres Ephesi cū irem in Mace-
doniā, vt denūciares quibusdā ne aliter docerēt, neq; in
tenderent fabulis & genealogijs interminatis: quæ quæ
stiones præstāt magis, q̄ ædificationem Dei quę est in B
fide. Finis autē præcepti, est charitas de corde puro, & cōscientia bona & fi-
de non ficta. A quibus quidā aberrātes, cōuersi sunt in uaniloquiū, volentes
esse legis doctores, nō intelligētes neq; quę loquunt, neq; de quibus affirmāt. Roma. 7 c
Scimus aūt quia bona est lex, si quis ea legitime utat sciēs hoc, quia lex iusto
non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis
& contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorum C
concubitoribus plagiarijs, mendacibus, & periuris, & si quid aliud sanæ do- D
ctrinæ aduersatur quæ est secundum euangelium gloriæ beati Dei, quod cre
ditum est mihi. Gratias ago ei qui me confortauit in Christo IESV dño
nostro, quia fidelem me existimauit, ponens in ministerio, qui prius blasphe
mus fui & persecutor & cōtumeliosus: sed et misericordiam Dei consecutus
sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundauit autē gratia dñi no- D
stri cū fide & dilectione, quę est in Christo Iesu. Fidelis sermo & omni acce
ptione dignus, q̄ Christus IESVS venit in hūc mundū peccatores saluos
facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiā consecutus sum, vt in Matt. 9 b
me primo ostenderet Christus IESVS omnem patientiam, ad informa- Mat. 2 c
tionem eorum qui credituri sunt illi in uitam æternā. Regi autē seculorū im-
mortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum Amen.

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundũ præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiã, habens fidẽ & bonã conscientiã: quã quidam repellẽtes, circa fidem naufragauerũt: ex quibus est Hymenęus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.

Pro omnibus orandum. Cap. II.

A Obsecro igitur primum omnium, fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt: ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum est &
B acceptum corã saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominũ, homo Christus IESVS, qui dedit redẽptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis cõfirmatũ est, in quo posi
1.Ti. 1 e tus sum ego prędicator & apostolus. (Veritatem dico, non mentior) doctor
C gentium in fide & ueritate. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes pu
1.Pet. 3 a ras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia et sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut
1.Cor. 14 f margaritis, uel veste præciosa, sed quod decet mulieres promittentes pieta-
D tem per opera bona. Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere
Gen. 1 d autem, mulieri nõ permitto, neq; dominari in uirũ, sed esse in silentio. Adam enim, primus formatus est, deinde Eua: & Adam nõ est seductus, mulier au-
Gen. 3 b tem seducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

Episcopi & Diaconi quales esse debeant. Cap. III.

A
Tit. 1 b Fidelis sermo. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim episcopum irreprehẽsibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorẽ, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidũ, sed
B suę domui bene pręposítum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse, nescit quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Non neophytum: ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum, & testimonium habere bonum ab ĳs, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Diacones simili-
C ter pudicos, non bilingues, non multo uino deditos, non turpe lucrum sectantes habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias fideles in omnibus. Diacones sint unius vxoris viri, qui filĳs suis bene pręsint, & suis domibus. Qui enim bene ministra
D uerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide quę est in Christo IESV. Hæc tibi scribo fili Timothee, sperans me ad te uenire cito: si autem tardauero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei uiui, columna & firmementum ueritatis. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu apparuit angelis, prędicatum est gẽtibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

Errores Antichristi prædicit. Cap. IIII.

SPiritus autẽ manifeste dicit, quia in nouissimis tẽporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorũ, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatã habentiũ suam cõscientiã, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem. Quòd omnis creatura dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per uerbum dei, et orationẽ. Hæc proponẽs fratribus, bonus eris minister Christi IESV, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es. Ineptas autẽ & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatẽ. Nã corporalis exercitatio, ad modicum utilis est, pietas autẽ, ad oĩa utilis est, promissionẽ habens uitæ quæ nũc est: & futuræ. Fidelis sermo & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicemur, quia speramus in Deum viuum qui est saluator omniũ hominũ, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fideliũ in verbo, in cõuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum uenio, attende lectioni exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quę data est tibi per prophetiã, cum impositione manuum presbyterij. Hęc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende enim tibi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

A 2.Tim.3 a 2.Pet.3 a Iudæ 1. f

B

2.Tim.2 d Tit.3 c

G

D

Quisque pro decore retractandus ab episcopo. Cap. V.

SEniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrẽ: iuuenes, ut fratres: anus, vt matres iuuenculas, ut sorores in omni castitate. Viduas honora quæ vere uiduæ sunt. Si qua autem uidua filios, aut nepotes habet, discãt primum domũ suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo. Quę autem uere uidua est & desolata, speret in deũ, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die. Nam quæ in delitijs est, uiuens mortua est. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Si qui, autẽ suorum & maxime domesticorum curã non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Vidua deligat̃ non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimoniũ habens si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in CHRISTO nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, simul autem & ociosę discunt circumire domos non solũ ociosę, sed & uerbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quędam conuersæ sunt retro post Satanam. Si quis fidelis habet uiduas, subministret illis, ut non grauetur ecclesia, vt ijs quę vere uiduæ sunt sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes, coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Testor coram Deo &

A

B

C

Deut. 25 a 1.Cor. 9 a Mat. 10 b 1.Timo. 4

D Christo IESV & electis angelis ut hæc custodias, sine præiudicio nihil faciens in alteram partem declinãdo. Manus cito nemini imposueris, neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Teipsum castum custodi: Noli adhuc aquã bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuũ, & frequentes tuas infirmitates. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequuntur. Similiter & facta bona, manifesta sunt, & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

Vitandæ curiosæ quæstiones, & auaritia. Cap. VI.

A QVicunq; sunt sub iugo serui dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen dñi & doctrina blasphemetᷓ. Qui autẽ fideles habent dños, nõ contẽnent quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hęc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus dnmini nostri IESV Christi, & ei quæ secundum pietatẽ est, doctrinæ: superbus, nihil sciens, sed languẽs circa quęstiones & pugnas uerborũ, ex quibus oriunẽ inuidię, cõtentiones, blasphemię, suspitiones malę, cõflictationes hoĩum mẽte corruptorũ, & q veritate priuati sunt, existimantiũ quęstũ esse pietatẽ. Est autẽ quæstus magnus, pietas cũ sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundũ, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidũt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt hoĩes in interitum & perditionẽ. Radix enim omniũ malorum est cupiditas: quam quidã appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem o homo dei, hæc fuge, sectare vero iustitiam, pietatẽ, fidem, charitatem, patientiã, mãsuetudinẽ. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitã æternã, in quã uocatus es & confessus bonã confessionẽ corã multis testibus. Pręcipio tibi coram Deo qui uiuificat omnia, & Christo IESV qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonã confessionem, vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile vsq; in aduentum dñi nostri IESV Christi: quem suis tẽporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum, & dñs dominantiũ, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominũ vidit, sed nec uidere potest: cui honor & imperium sempiternũ. Amen. Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in deo uiuo (qui pręstat nobis omnia abunde ad fruẽdum (bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram uitam. O Timothee depositum custodi, deuitans prophanas uocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum, Amen.

B — Iob. 1 d, Eccle. 5 c

C

D — apoc. 7 d & 16 c, Ioan. 1 b, 1. Ioan. 1 c, Luc. 12 b, Ioan. 1 b

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM Pauli secundam ad Timotheum.

ITem Timotheo scribit de exhortatiõe martyrij, & de omni regula veritatis, & quid futurum sit tẽporibus nouissimis, & de sua passione, scribens ei ab vrbe Roma.

Epistola

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM II.

Monet Paulus Timotheum ut pater filium. Cap. I.

PAVLVS Apostolus IESV Christi per voluntatem Dei, secundũ promissionẽ uitę, quę est in Christo IESV Timotheo charissimo filio gratia,& misericordia,& pax a deo patre nostro,et Christo IESV dño nostro. Gratias ago Deo meo, cui seruio a progenitoribus meis in conscientia pura, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te videre, memor lachrymarũ tuarum, vt gaudio implear recordationem accipiens eius fidei quæ est in te non ficta,quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autẽ ꝙ & in te. Propter quam causam admoneo te,vt resuscites gratiam Dei,quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis deus spiritũ timoris sed uirtutis,& dilectionis & sobrietatis. Noli itaq; erubescere testimonium dñi nostri,neq; me uinctum eius,sed collabora euangelio secundũ uirtutẽ dei:qui nos liberauit & uocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositũ suũ & gratiã quæ data est nobis in Christo IESV ante tẽpora secularia. Manifestata est autem nunc per illuminationẽ saluatoris nostri IESV Christi, qui destruxit quidem mortẽ,illuminauit autẽ vitã & incorruptionẽ per euãgeliũ, in quo positus sum ego prædicator,& apostolus,& magister gentiũ. Ob quã causam etiã hæc patior,sed non confundor.Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illũ diem. Formam habe sanorũ verborum,quæ a me audisti in fide & in dilectione in Christo IESV.Bonum depositum custodi per spiritum sanctũ, qui habitat in nobis. Scis enim hoc ꝙ auersi sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phygelus & Hermogenes. Det misericordiam dñs Onesiphori domui,quia sæpe me refrigerauit,& catenam meam non erubuit,sed cũ Romã venisset, solicite me quæsiuit,& inuenit. Det illi dominus inuenire misericordiam a deo in illa die. Et quanta Ephesi ministrauit mihi tu melius nosti.

A

B

Roma. 8 c

C

Tit. 3 b

1.Tim.1 b

D

Docendi uerbi ratio. Cap. II.

TV ergo fili mi,confortare in gratia quæ est in Christo IESV,& quę audisti a me per multos testes hæc commẽda fidelibus hominibus,qui idonei erũt et alios docere.Labora sicut bonus miles.Christi IESV. Nemo militans Deo,implicat se negotiis secularibus,vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronabitur nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Intellige quæ dico: dabit dominus in omnibus intellectum. Memor esto,dominum IESVM Christum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid, secundum euangelium meum,in quo laboro vsque ad uincula,quasi male operãs: sed uerbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem cõsequantur,quę est in Christo IESV, cum gloria cęlesti.

A

B

C Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & côuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Hæc commone, testificans corã domino. Noli contendere uerbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionẽ audientium. Solicite autem cura teipsum probabilem exhibere Deo, operariũ inconfusibilem, recte tractantem verbum ueritatis. Prophana autem & uaniloquia deuita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymenęus, & Philetus, qui a ueritate exciderant, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Cognouit dominus qui sunt sui: Et, discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In magna autem domo non solum sunt uasa aurea, & ar-

D gentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem in honorem, quędam autem in contumeliam. Si quis ergo emũdauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum et utile domino, ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem desideria fuge, sectare vero iustitiam, fidem, spem, & charitatem, & pacem cum ĳs qui inuocant dominum de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quæ generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

1.Timo. 4 Titũ.3 c cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequãdo Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatẽ, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ab ipsius uoluntatem.

Pericula nouissimorum dierum. Cap. III.

A 1.Tim.4 a 2.Pet.3 a Iudæ.1 f HOc autem scito, quia in nouissimis diebus instabũt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obediẽtes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immittes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, vt uoluptatum amatores magis quám Dei, habentes speciem

B quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita: ex his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varĳs desiderĳs, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iannes, & Mambres

Exo. 7 b restiterunt Moysi, ita & hi resistunt ueritati, homines corrupti mente, re-

C probi circa fidem: sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit in omnibus, sicut & illorum fuit. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconĳ, Lystris, quales persecutiones sustinui: & ex omnibus eripuit me domi-

D nus. Et omnes qui piè volunt uiuere in Christo IESV, persecutionem patientur. Mali autem homines & seductores proficient in peius, errantes, & & in errorem mittentes. Tu uero permane in ĳs quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris, & quòd ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo IESV. Om-

2.Pet.1 d nis scriptura diuinutus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.

Ad sui imitationem Timotheum excitat Paulus. Cap. IIII.

TEstificor coram Deo, & IESV Christo qui iudicaturus est uiuos & mortuos per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica verbũ, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cũ sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu uero uigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto, Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex: non solũ autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduẽtũ eius. Festina ad me venire cito. Demas enim me reliquit, diligens hoc seculũ, & abijt Thessalonicã: Crescens in Galatiã, Titus in Dalmatiã, Lucas, est mecũ solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum. Penulam quã reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecũ, & libros, maxime autem mẽbranas Alexãder ærarius multa mala mihi ostẽdit, reddet illi dñs secundũ opera eius, quẽ & tu deuita: ualde enim restitit uerbis nostris. In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi astitit, & confortauit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes, & liberatus sum de ore leonis. Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluũ faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in secula seculorum. Amen. Saluta Priscillam & Aquilam, & Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimũ autem reliqui infirmũ Mileti, Festina ante hyemem venire, Salutant te Eubulus & Pudẽs & Linus & Claudia, & fratres omnes. Dominus IESVS Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

A | B | Col. 4 | C | D

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD TITVM.

TITVM commonefacit, & instruit de constitutione presbyterij, & de spirituali conuersatione, & hæreticis uitandis, qui in traditionibus Iudaicis credunt: scribens ei a Nicopoli.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

Quales eligendi in episcopos & presbyteros. Cap. I.

PAVLVS seruus dei, apostolus autem IESV Christi, secundũ fidem electorum Dei & agnitionem ueritatis, quæ secũdum pietatem est in spem uitæ æternæ, quã promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia. manifestauit autem temporibus suis uerbum suum in prædicatione: quæ credita est mihi secundum præceptum saluatoris nostri Dei Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia & pax a Deo patre & Christo IESV saluatore nostro. A

B Huius rei gratia reliqui te Cretæ,vt ea quæ desunt corrigas,& constituas
1.Ti.3 a per ciuitates presbyteros,sicut & ego disposui tibi.Si quis sine crimine est,
vnius uxoris vir,filios habens fideles non in accusatione luxuriç,aut non sub
ditos.oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem , nõ
superbũ , non iracundum,non vinolentũ,non percussorem, non turpis lucri
C cupidũ:sed hospitalẽ:benignũ,prudentẽ, sobrium,iustũ,sanctũ,continentẽ,
amplectẽtem eum qui secundum doctrinam est , fidelem sermonem,ut potẽs
sit exhortari doctrina sana,& eos qui contradicunt arguere. Sunt enim mul
ti etiam inobedientes,vaniloqui & seductores,maxime,qui de circuncisione
sunt:quos oportet redargui,qui uniuersas domos subuertũt,docentes quç nõ
D oportet,turpis lucri gratia.Dixit quidã ex illis ꝓprius ipsorũ propheta:Cre
Epimenides, tenses semper mendaces,malę bestiæ,uentres pigri. Testimoniũ hoc,verum
est.Quam ob causam increpa illos dure,ut sani sint in fide , non attendentes
Iudaicis fabulis,et mandatis hominũ auersantiũ se a ueritate.Omnia munda
Rom.14 d mundis:coinquinatis autẽ et infidelibus,nihil est mundũ,sed inquinatę sunt
eorũ & mens et conscientia.Confitenť se nosse Deũ:factis autem negant, cũ
sint abominati & increduli,& ad omne opus bonum reprobi.

Pro personæ uarietate, aliter atque aliter docendum. Cap. II.

A TV autem loquere quæ decent sanã doctrinã.Senes,vt sobrij sint,pudi-
ci,prudentes,sani in fide,in dilectione , in patientia . Anus similiter,
in habitu sancto,nõ criminatrices,nõ multo vino seruientes,bene docẽ
tes,ut prudentiã doceãt.Adolescẽtulas,ut uiros suos amẽt,filios suos diligant,
B prudentes,castas sobrias,domus curã habẽtes,benignas , subditas viris suis,
vt non blasphemeť verbum Dei.Iuuenes similiter hortare,vt sobrij sint. In
omnibus teipsum præbe exemplũ bonorũ operũ,in doctrina,in integritate,
in grauitate:verbum sanũ,irreprehensibile,vt qui ex aduerso est uereať, ni-
C hil habens malũ dicere de nobis.Seruos dñis suis subditos esse,in oĩbus placẽ
Ephe.6 a tes,non contradicentes,non fraudantes: sed in omnibus fidẽ bonã ostendẽtes,
Colos.3.d doctrinã saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.Apparuit enim gratia Dei
1.Pet.2 c saluatori nostris oĩbus hoĩbus:erudiens nos , vt abnegantes impietatẽ & se-
D cularia desideria,sobriẽ,& iustẽ,& pie uiuamus in hoc seculo,expectãtes bea
tam spem & aduentũ gloriæ magni dei et saluatoris nostri IESV Christi,
qui dedit semetipsum pro nobis,ut nos redimeret ab omni iniquitate,& mũ
daret sibi populum acceptabilem,sectatorem bonorum operum. Hæc loque
re,& exhortare,& argue cum omni imperio.Nemo te contemnat.

Mansuetudo in increpatione seruanda. Cap. III.

A ADmone illos principibus,& potestatibus subditos esse,dicto obedi-
re,ad omne opus bonum paratos esse,neminem blasphemare , non
litigiosos esse , sed modestos omnẽ ostendentes mansuetudinem ad
omnes homines.Eramus enim aliquãdo & nos insipientes,increduli,errãtes,
seruientes desiderijs et uoluptatibus varijs in malitia & inuidia agentes,odi-
B biles,odientes inuicem. Cũ autẽ benignitas & humanitas apparuit saluato-
1.Tim.1 c ris nostri dei:non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos , sed secundum suam
misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis
spiritus sancti,quem effudit in nos abũde per IESVM Christũ saluatorẽ
nostrum,ut iustificati gratia ipsius,hęredes simus secũdum spem vitæ æter-

næ. Fidelis sermo est. Et de his uolo te confirmare, vt curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus. Stultas autē quęstiones, & genealogias, & contētiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles & vanæ. Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit cum sit proprio iudicio condemnatus. Cum misero ad te Arteman aut Tychicum, festina ad me uenire Nicopolim: ibi enim statui hyemare. Zenam legisperitum, & Apollo solicite pręmitte, vt nihil illis desit. Discant autem & nostri bonis operibus pręesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi. Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen. C 1. Tim. 1 b 2. Tim. 2 d

ARGVNTVM IN EPISTOLAM Pauli ad Philemonem.

PHilemoni familiares literas facit pro Onesimo seruo eius, scribēs ei ab vrbe Roma de carcere, per suprascriptum Onesimum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

Commendat Paulus Philemoni fidelem suum ministrum Onesimum: Cap. I.

PAVLVS vinctus Christi IESV, & Timotheus frater, Philemoni dilecto, et adiutori nostro, et Apphię sorori charissimę, et Archippe cōmilitoni nostro, et ecclesiæ quę in domo tua est, gratia vobis & pax a Deo patre nostro, et domino, IESV Christo. Gratias ago Deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in domino IESV, & in omnes sanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat, in agnitione omnis operis boni in vobis in Christo IESV. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua, ꝙ uiscera sanctorum requieuerunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo IESV imperandi tibi quod ad rem pertinet: propter charitatem, magis obsecro, cum sis talis vt Paulus senex, nunc autem & uinctus IESV Christi, obsecro te pro meo filio quem genui in uinculis, Onesimo: qui tibi aliquādo inutilis fuit, nūc autē & mihi, et tibi utilis, quē remisi tibi. Tu autē illum, id est mea viscera, suscipe: quē ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in uinculis euangelij, sine consilio autem tuo, nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonū tuū esset, sed uoluntariū. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, vt æternū illum reciperes, iam non ut seruum, sed pro seruo charissimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in domino? Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me. Si autem aliquid nocuit

D tibi aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu. Ego reddam vt non dicam tibi, quod et teipsum mihi debes. Itaque frater ego te fruar in domino: refice viscera mea in Christo. Cõfidens in obedientia tua scripsi tibi sciens quoniam et super id quod dico, facies. Simul & para mihi hospitium, Nam spero per orationes uestras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptius meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus: Demas & Lucas adiutores mei. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD HEBREOS.

Filii Dei sublimitas. Cap. I.

A VLTIPHARIAM multisq; modis olim Deus loquẽs patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in filio, quẽ cõstituit hęredẽ vniuersorũ

Sap. 7 d per quẽ fecit et secula, qui cũ sit splẽdor glorię, et figura substantię eius, portãsq; omnia verbo virtutis suę, purgationẽ peccatorũ faciẽs, sedet ad dextrã maiestatis in

B excelsis, tãto melior angelis effectus quanto differentius

Psal. 2 b prę illis nomẽ hęreditauit. Cui enim dixit aliquãdo an

2. Re. 7 b gelorũ: Filius meus es tu, ego hodiẽ genui te? Et rursum: Ego erõ illi in patrẽ, et ipse erit mihi in filiũ? Et cum iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terræ, dicit: Et adorẽt eũ omnes angeli Dei. Et ad angelos quidẽ dicit: Qui facit an

C gelos suos spiritus, et ministros suos flammã ignis. Ad filium autẽ. Thronus

Psal. 103 a tuus Deus in seculũ seculi, virga æquitatis, uirga regni tui. Dilexisti iustitiã.

Psal. 44 b et odisti iniquitatẽ propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis prę participibus tuis. Et, Tu in principio domine terrã fundasti, et opera manuũ

Psal. 101 d tuarũ sunt cæli. Ipsi peribũt, tu autẽ permanebis: & omnes vt vestimẽtũ ve

D terascẽt. Et velut amictũ mutabis eos et mutabunt: tu autẽ idẽ ipsę es, et anni tui nõ deficient. Ad quẽ autem angelorũ dixit aliquãdo, Sede á dextris meis,

Psal. 109 a Quoadusq; ponã inimicos tuos scabelũ pedũ tuorũ? Nõne omnes sunt ad mi

1. Co. 15 d nistratorij spiritus: i ministeriũ missi ꝓpter eos qui hęreditatẽ capiẽt salutis.

Filii Dei spontanea humilitas. Cap. II.

A PRopterea abundãtius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forte perafluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobediẽtia accepit iustã mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus si tãtam neglexerimus salutẽ? quę cum initium accepisset enarrari per dominũ: ab eis qui audierũt, in nos cõfirmata est, contestãte Deo signis & portentis & varijs uirtutibus, & spiritus sancti distributionibus secundũ suam uoluntatem. Nõ enim angelis subiecit Deus or

B bẽ terræ futurũ, de quo loquimur. Testatus est autẽ in quodã loco quis, dicẽs

Psal. 8 c Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniã visitas eum? Minuisti eũ paulominus ab angelis: gloria & honore coronasti eũ, & consti

1. Co. 15 d tuisti eũ super opera manuũ tuarũ. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit nõ subiectũ ei. Nunc autẽ necdum videmus omnia subiecta ei. Eum autẽ qui modico quã angeli, minoratus est,

videmus Iesum propter passionem mortis gloria et honore coronatũ:vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortẽ. Decebat enim eũ propter quẽ omnia, & per quẽ omnia,qui multos filios in gloriam adduxerat,autorẽ salutis eorũ per passionẽ cõsummari. Qui enim sanctificat & qui sanctificãtur, ex vno omnes. Propter quã causam nõ confunditur fratres eos vocare,dicẽs, Nunciabo nomẽ tuũ fratribus meis,in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterũ:Ego ero fidẽs in eũ. Et iterum:Ecce ego & pueri mei,quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri cõmunicauerũt carni et sanguini:& ipse similiter participauit eisdẽ,ut p mortẽ destrueret eũ qui habebat mortis imperiũ,id est,diabolũ et liberaret eos q timore mortis p totã vitã obnoxij erãnt seruituti. Nusquã enim angelos apprehẽdit.sed semẽ Abrahæ aprehẽdit. Vnde debuit p oĩa fratribus similari,vt misericors fieret et fidelis põtifex ad deũ,ut repropitiaret delicta populi In eo eni in quo passus est ipse et tẽtatus:potẽs est et eis qui tẽtãtur auxiliari. C Phil.2 b Psal.21 c D Isa.8 d Psal.17 a Osee.13 d 1.co.15 g

Christus longe præcellit Moysen. Cap. III.

VNde fratres sancti,vocationis cęlestis participes, considerate apostolum et pontificẽ confessionis nostræ Iesum,qui fidelis est ei qui pręfecit illũ,sicut & Moyses in omni domo eius. Amplioris enim glorię iste præ Moyse dignus est habitus : quãto ampliorem honorem habet domo qui fabricauit illam. Omnis nanq; domus,fabricatur ab aliquo:qui autẽ omnia creauit,Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tãquã famulus,in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus vero tanquam filius in domo sua:quæ domus,sumus nos,si fiduciam, & gloriam spei vsq; ad finem,firmam retineamus. Quapropter sicut dicit spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis,nolite obdurare corda vestra,sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto,vbi tentauerunt me patres vestri,probauerunt,& viderunt opera mea. Quadraginta annis,propter quod infensus fui generationi huic,& dixi, Semper errant corde: Ipsi autem non cognouerunt vias meas:quibus iuraui in ira mea,Si introibunt in requiẽ mean. Videte fratres, nequando sit in aliquo uestrũ cor malũ increduliatis discedendi a Deo uiuo,sed adhortamini vosmetipsos p singulos dies donec Hodie cognominaẽ,ut non oburetur quis ex uobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus:si tamen initiũ substantię eius vsq; ad finẽ firmum retineamus dum dicit. Hodie si uocem eius audieritis,nolite obdurare corda nestra quemadmodũ.in illa exacerbatione. Quidã enim audientes,exacerbauerũt: sed non uniuersi qui profecti sunt ab Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerunt, quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iurauit non introire in requiẽ ipsius,nisi illis qui increduli fuerunt? Et uidemus quia non potuerũt introire in requiem ipsius,propter incredulitatem. A Nu.12 b B Psal.94 c C D Nu.14 f

Requiem domini ingredi nemo negligat. Cap. IIII.

TImeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius,existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim & nobis nunciatum est,quemadmodum & illis:sed non profuit illis sermo auditus nõ admixtus fidei ex ijs quę audierunt. Ingrediemur enim in requiem qui credidimus,queamadmodum dixit:Sicut iuraui in ira mea,,si introibũt in requiem meam, & quidem operibus ab institutione mundi perfectis:dixit enim in A

B quodam loco de die septima sic: Et requieuit Deus die septima ab omnibus
Gen. 2 a operibus suis. Et in isto rursum. Si introibũt in requiẽ meã. Quoniã ergo su-
perest introire: quosdã in illã, & ij quibus prioribus annunciatũ est nõ intro-
ierunt propter incredulitatẽ, iterum terminat diẽ quendam, hodie, in Dauid
Sept. 3 b dicendo, post tãtum temporis, sicut supradictũ est: Hodie si vocẽ eius audie-
ritis, nolite obdurare corda vestra. Nã si eis IESVS requiem præstitisset,
nunquam de alia loqueretur posthac die. Itaque relinquitur sabbatismus po-
C pulo Dei. Qui enim ingressus est in requiẽ eius, etiam ipse requieuit ab ope
ribus suis sicut & à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illã requiem, vt ne
in idipsum quis incidat incredulitatis exemplũ. Viuus est enim sermo Dei &
efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisio-
Eccle. 15 d nem animæ ac spiritus, compagium quoq; ac medullarum, & discretor cogi
Psal. 33 c tationũ, & intentionum cordis: ut nõ est vlla creatura inuisibilis in conspectu
eius: omnia autẽ nuda & aperta sunt oculis eius, ad quẽ, nobis sermo. Haben
D tes ergo pontificem magnum qui penetrauit cœlos IESVM filium Dei, te
2. Co. 3 b neamus spei nostrę confessionẽ. Non enim habemus pontificẽ qui non possit
2. Co. 3 b cõpati infirmitatibus nostris, tentatum autẽ per omnia pro similitudine abs-
que peccato, Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratię eius, ut misericor
diam consequemur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

Pontifex conformari debet Christo sacerdoti. Cap. V.

A Omnis nanq; põtifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõsti-
tuitur in ijs quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona & sacrificia pro pecca
tis, qui cõdolere possit ijs qui ignorãt & errãt, quoniam et ipse circũ
datus est infirmitate: & propterea debet quemadmodũ pro populo, ita etiã
2. Parali. & pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquã sumit sibi honorẽ, sed qui
25 b vocatur à Deo, quemadmodũ et Aarõ. Sic et Christus nõ semetipsum clarifi
B cauit vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eũ: Filius meus es tu, ego hodie
Psal. 2 b genui te. Quemadmodũ & in alio loco dicit. Tu es sacerdos in æternũ, secũ-
Psal. 109 b dũ ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq;
ad eũ qui possit illum saluum facere à morte, cũ clamore valido et lachrymis
C offerẽs exauditus est pro sua reuerẽtia. Et quidẽ cũ esset filius Dei, didicit ex
ijs quæ passus est, obedientiã, & cõsummatus factus est omnibus obtẽperãti
bus sibi, causa salutis ęternę, appellatus à Deo põtifex iuxta ordinẽ Melchise
dec, De quo nobis grãdis sermo et interpretabilis ad dicẽdũ, quoniã ibecilles
D facti estis ad audiẽdũ. Et enim cũ deberetis magistri esse, ꝓpter tẽpus, rursum
indigetis ut uos doceamini q̃ sint elemẽta exordij sermonũ Dei, & facti estis
q̃bus lacte opus sit, nõ solido cibo. Omnis enim q̃ lactis est particeps, expers
est sermonis iustitiæ: paruulus eni est. Perfectorũ autẽ est solidus cibus, eorũ
qui ꝓ ipsa cõsuetudine exercitatos habẽt sensus ad discretionẽ boni ac mali.

Iesus semel confirmatus non facile cadit. Cap. VI.

A Qvapropter intermittẽtes inchoationis Christi sermonẽ ad perfectio
nẽ feramur, non rursum iacientes fundamentũ pœnitentiæ ab operi
bus mortuis et fidei ad Deũ baptismatũ doctrinæ, impositionis quo-
que manuũ, ac resurrectionis mortuorũ, & iudicij ęterni. Et hoc faciemus, si
2. Pe. 2 d si quidã permisserit Deus. Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati
gustauerũt etiã donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gusta-

uerunt nihilominus bonum Dei verbũ, virtutesq; seculi uenturi,& prolapsi B
sunt, rursus renouari ad pœnitentiã, rursum crucifigentes sibimetipsis filium
Dei,& ostẽtui habentes. Terra enim sæpe uenientẽ super se bibens imbrẽ, et
germinãs herbã opportunã illis a quibus colitur, accipit benedictionẽ a deo,
proferens autem spinas ac tribulos, reproba est,& maledictio proxima, cuius
consummatio in combustionem. Confidimus autem de uobis dilectissimi
meliora & uiciniora saluti, tametsi ita loquimur. Non enim iniustus deus,
vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ip- C
sius, qui ministrastis sanctis & ministratis. Cupimus autem vnumquenque
vestrum eandem ostentare solicitudinem, ad expletionem spei usque in finẽ,
ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide & patientia hę-
reditabunt promissiones Abrahæ. nanque promittens Deus, quoniam ne-
minem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum, dicens:
Nisi benedicens benedicam te,& multiplicans multiplicabo te. Et sic longa- Gene.22c
nimiter ferens, adeptus est repromissionem. Homines enim per maiorem se D
iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem, est iuramen
tum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hęredibus
immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum: ut per duas res immobi
les quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solacium habeamus,
qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habe
mus animę tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis
vbi pręcursor pro nobis introijt IESVS, secundũ ordinem Melchisedec pon
tifex factus in æternum.

Melchisedec figura Christi sacerdotis. Cap. VII.

HIc enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit A
Abrahę regresso a cęde regum,& benedixit ei, cui & decimas omniũ Gen. 14 d
diuisit Abraham: primum quidẽ qui interpretatur rex iustitiæ, dein-
de autem & rex Salem, quod est rex pacis. sine patre, sine matre, sine genea-
logia, neque initium dierum, neq; finem vitę habens assimilatus autem filio
Dei manet, sacerdos in perpetuũ. Intuemini autem quãtus sit hic, cui & de-
cimas dedit de pręcipuis Abraham patriarcha. Et quidem de filijs Leui sa-
cerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundũ B
legem, id est, a fratribus suis, quanquam & ipsi exierint de lumbis Abrahę.
Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abra-
ham,& hunc qui habebat repromissiones benedixit. Sine vlla autem cõtra-
dictione, quod minus est a meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas mo-
rientes homines accipiunt, ibi autem contestatur qui uiuit. Et (vt ita dictum
sit) per Abraham,& Leui qui decimas accepit decimatus est, adhuc enim
in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec. Si ergo consummatio C
per sacerdotium Leuiticum erat (populus enim, sub ipso legem accepit) quid
adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedec alium surgere sacer-
dotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio,
necesse est vt & legis translatio fiat. In quo enim hęc dicuntur, de alia tribu
est, de qua nullus altario præsto fuit. Manifestum est enim q; ex Iuda ortus
sit dñs noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Et am-
plius adhuc manifestum est, si secũdum similitudinem Melchisedec, exurgat

C alius sacerdos q̃ nõ secundũ legẽ mãdati carnalis factus est, sed secũdũ uirtutẽ
Psal. 109 c vitę insolubilis. Cõtestatur enim: Quoniã tu es sacerdos in ęternum, secundũ
ordinẽ Melchisedec. Reprobatio, quidẽ fit pręcedẽtis mãdati propter infirmi
tatẽ eius & inutilitatẽ: nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio ve-
ro melioris spei per quã proximamus ad Deũ. Et quãtum est nõ sine iureiu-
rãdo (alij quidem, sine iureiurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum iureiu
Psal. 109 b rando per eum qui dixit ad illũ: Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, tu es
sacerdos in æternum) in tãtum melioris testamẽti sponsor factus est IESVS.
Et alij quidẽ plures facti sunt sacerdotes idcirco q̃ morte prohiberẽtur per-
manere, hic autẽ eo q̃ maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.
D Vnde & saluare in perpetuum potest accedẽtes per ipsum ad Deum, semper
viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat vt nobis esset põ-
tifex, sanctus, innocens, impollutus segregatus à peccatoribus et excelsior cœ
lis factus: qui non habet necessitatem quotidie (quemadmodum sacerdotes)
prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel,
se offerendo. Lex enim, homines constituit sacerdotes infirmitatem habẽtes,
sermo autem iurisiurandi qui post legem est filium in æternum perfectum.

Vetus testamentum per nouum antiquandum erat. Cap. VIII.

A CApitulum autem super ea quę dicuntur. Talem habemus põtificem,
qui consedit in dextera sedis magnitudinis *in cælis*, sanctorum mini-
ster: & tabernaculi veri, quod fixit Deus, & non homo. Omnis enim
põtifex, ad offerendũ munera & hostias constituitur unde necesse est & hũc
habere aliquid quod offerat. Si ergo esset super terram, nec esset, sacerdos, cũ
B essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & vmbræ deser
Exo. 25 d uiunt cælestium sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculũ.
Act. 7 f Vide, inquit, omnia facito secundũ exemplar, quod tibi ostensum est in mon
te. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamẽ
ti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitũ est. Nã si illud
prius culpa vacasset, nõ vtiq; secundi locus inquireretur. Vituperãs enim eos
C dicit. Ecce dies veniẽt, dicit dominus, & consummabo super domũ Israel &
Hier. 31 e super domum Iuda testamentũ nouum, non secundũ testamentum quod feci
patribus eorum in die qua apprehẽdi manum eorũ, vt educerẽ illos de terra
Aegypti: quoniã ipsi non permãserunt in testamẽto meo, & ego neglexi eos,
dicit dominus: Quia hoc est testamentũ quod disponã domui Israel post dies
illos, dicit dominus: Dabo leges meas in mẽtẽ eorũ, et in corde eorũ superscri
D bã eas, et ero eis in Deũ, et ipsi erunt mihi i populũ: et nõ docebit vnusquisq;
proximũ suum et vnusquisq; fratrẽ suũ, dicẽs: Cognoscere dominũ, quoniã
omnes sciẽt me à minore usq; ad maiorẽ eorũ, quia ꝓpitius ero iniquitatibus
eorũ, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouum ue
terauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

Tabernaculum legis, Figura Christi. Cap. IX.

A HAbuit quidem & prius, iustificationes culturæ, & sanctum seculare:
Exo. 16 a Tabernaculũ enim factum est primum, in quo erãt cãdelabra, et mẽ-
& 36 a sa, & propositio panũ, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem
secundũ: tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureum habens thuri
bulum, et arcã testamenti circuntectam ex omni parte auro, in qua, urna au-

rea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamenti: su B
perq; eā erant Cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus nō
est modo dicēdum per singula. His uero ita cōpositis, in priori quidem tabe r
naculo semper introibāt sacerdotes, sacrificiorum officia consummātes: in se-
cundo autē, semel in anno solus pōtifex, nō sine sanguine quē offerret pro sua
& populi ignorantia, hoc significāte spiritū sancto, nondū propalatā esse san
ctorū viā, adhuc priore tabernaculo habente statum: quæ parabola est tēpo- C
ris instātis, iuxta quā munera & hostiæ offeruntur, quæ nō possunt iuxta cō
scientiā perfectum facere seruiētem, solū modo in cibis, et in potibus, et in ua
rijs baptismatibus, & iustitijs carnis, vsq; ad tempus correctionis impositis.
Christus autē assistēs pōtifex futurorum bonorū peramplius & perfectius ta-
bernaculum nō manufactum, id est, nō huius creationis, neq; per sanguinem
hircorum aut vitulorū, sed per proprium sanguinē introiuit semel in sancta, D
ęterna redēptione in uēta. Si enim sanguis hircorū & taurorum, & cinis vi- Leui.16 c
tulę, aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationē carnis: quāto magis san 1.Pe.1 d
guis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatū Deo 1.Ioan.1 d
emundauit cōscientiam nostrā ab operibus mortuis ad seruiendum Deo vi- Apo.1 b
uenti? Et ideo noui testamēti mediator est: vt morte intercedente, in redēptio 1.Pe.3 g
nem earum præuaricationum quæ erāt sub priori testamēto, repromissionē Ro.5 b
accipiāt qui vocati sunt, æternę hæreditatis. Vbi enim testamētum, mors ne- Gal.3 b E
cesse est intercedat testatoris. Testamentum enim, in mortuis confirmatum
est: alioquin nōdum valet, dū viuit qui testatus est. Vnde nec primum quidē
sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mādato legis à Moyse vniuer Exodi
so populo, accipiēs sanguinē vitulorum & hircorum cum aqua et lana cocci 24 c
nea & hyssopo: ipsum quoque librum, & omnē populum aspersit, dicēs: Hic
sanguis testamēti, quod mādauit ad vos Deus. Etiam tabernaculū & omnia F
vasa ministerij, sanguine similiter aspersit. Et omnia pene in sanguine, secūdū
legem mundātur, & sine sanguinis effusione nō fit remissio. Necesse est ergo
exēplaria quidem cęlestiū, his mūdari, ipsa autē cęlestia, melioribus hostijs
quā istis. Nō enim in manufacta sancta Iesu introiuit, exēplaria verorū, sed
in ipsum cęlum, vt appareat nūc vultui Dei pro nobis: Neq; vt sępe offerat
semetipsum, queādmodum pōtifex intrat in sancta per singulos annos in san G
guine alieno. (Alioquin oportebat eū frequēter pati ab origine mūdi.) Nunc
autē semel in consummationem seculorum, ad destitutionē peccati, per hostiā
suā apparuit. Et quemadmodū statutum est hominibus semel mori, post hoc
autē iudiciū, sic & Christus semel oblatus est ad multorū exhaurienda pecca Ro 5 b
ta secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se, in salutem. 1.Pe.3 c

Non hostia legalis, sed mors Christi auferet peccatum: Cap. X.

VMbram enim habēs lex futurorū bonorum, nō ipsam imaginē rerū, A
per singulos annos eisdem ipsis hostijs quas offerunt indesinenter, nū
quā potest accedētes perfectos facere, alioquin cessassent offerri, ideò Leui.16 c
q nullā haberēt vltra conscientiam peccati, cultores semel mundati: sed in ip
sis commemoratio peccatorū per singulos annos fit: impossibile enim est san
guine taurorum & hircorū auferri peccata. Ideò ingrediēs mūdum dicit: Ho
stiam & oblationē noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata, & Psal 39 b
pro peccato, nō tibi placuerunt. Tūc dixi; Ecce venio. In capite libri scriptū

B est de me, vt faciã Deus voluntatem tuã, Superius dicẽs: Quia hostias, et obla
Psal.39 b tiones, et holocaustomata et pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quę se-
cundũ legẽ offeruntur, tunc dixi: Ecce venio vt faciã Deus voluntatem tuã,
aufert primum, vt sequens statuat. In qua voluntate sanctificati sumus, per
oblationem corporis IESV Christi semel. Et omnis quidem sacerdos prę-
sto est quotidie ministrans, & easdem sępe offerens hostias quæ non possunt
auferre peccata, hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiter-
C num sedet in dextera Dei, de cætero expectãs, donec ponãtur inimici eius sca
Psal.109 bellum pedum eius. Vna enim oblatione, consummauit in sempiternum san-
1.Cor.15 d ctificatos, Contestatur autem nos & spiritus sanctus. Postquam enim dixit:
Hie.31 f Hoc autem testamentũ quod testabor ad illos post dies illos, dicit dominus,
Supr.8 c Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorũ inscribam eas, &
peccatorum, & iniquitatum eorũ iam non recordabor amplius: Vbi autẽ ho
rum remissio, iam non est oblatio pro peccato. Habentes itaque fratres fidu-
D ciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quã initiauit nobis viam no
uam & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum
super domũ Dei, accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei, aspersi cor-
da à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ
confessionem indeclinabilem: fidelis enim est qui repromisit: & cõsideremus
inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum, non deserẽtes col
E lectionem nostram sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes & tan
to magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntarie enim peccan-
Supr.6 c tibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro pecca
tis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij et ignis æmulatio, quę
Deu.17 b consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla mi
Mat.18 b seratione, duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deterio-
Ioan.8 c ra mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti
2.Co.13 a pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam
F fecerit? Scimus enim qui dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum
Deu.32 e Iudicabit dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei
Ro.12 d viuentis. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnũ
certamen sustinuistis passionum: et in altero quidem opprobrijs et tribulatio
nibus spetaculũ facti, in altero autem socij taliter cõuersantium effecti. Nam
et vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio susce
pistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Nolite
G itaq; amittere confidentiam uestram, quę magnam habet remunerationem.
Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis
Aba.2 a promissionem. Adhuc enim modicum, aliquantulumq;: qui venturus est ve-
Rom.1 b niet, & non tardabit: iustus autem meus, ex fide viuit: quod si subtraxerit se,
Gal.3 b non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis filij in perdi-
tionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

Fidei magnifica præponuntur exempla. Cap. XI.

A EST autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentũ non appa
Gene.1 a rentium. In hac enim testimonium consecuti sunt senes. Fide, intelligi
mus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.
Gen.4 a Fide, plurimã hostiam Abel quam Cain, obtulit Deo, per quã testimonium
consecutus

consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius deo, et per B
illam defunctus adhuc loquitur. Fide, Enoch, translatus est ne uideret mortẽ, Matt. 23 d
& non inueniebatur, quia transtulit illum Deus: ante trãslationem enim, te- Gen. 5 d
stimonium habuit placuisse Deo. Sine fide, autẽ, impossibile est placere deo. Eccl. 44 c
Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se re-
munerator sit. Fide, Noe responso accepto de ijs quæ adhuc non videbantur: Gen. 6 c
metuens, aptauit arcam in salutem domus suę, per quam damnauit mundũ: Eccl. 44 c
& iustitię quæ per fidem est hæres est institutus. Fide qui uocatur Abrahã,
obediuit in locum exire quem accepturus erat in hęreditatem: & exijt, ne- Gen. 12 a
sciens quò iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis tanquam in alie-
na, in cassulis habitando cũ Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eius- C
dem. Expectabat enim fundamenta habentẽ ciuitatẽ, cuius artifex & condi-
tor, deus. Fide, et ipsa Sarra sterilis virtutẽ in cõceptione seminis accepit, etiã Gene. 18 a
præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Gene. 17 c
Propter quod, & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tanquam sydera cœli in
multitudinem, & sicut arena quę est ad oram maris innumerabilis. Iuxta fi-
dem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus: sed a longe eas
aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super
terram. Qui enim hęc dicunt, significãt se patriã inquirere. Et siquidẽ ipsius D
meminissent de qua exierunt, habebant utiq; tempus reuertendi: nũc autem
meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non cõfunditur Deus uocari deus Gene. 22 a
eorum, parauit enim illis ciuitatẽ. Fide, obtulit Abraham Isaac, cũ tentare- Eccl. 44 d
tur, & unigenitum offerebat in quo susceperat repromissiones: ad quem di- Gene. 21 b
ctum est: In Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia et a mortuis suscitare Roma. 9 b
potens est deus: vnde eum & in parabolam accepit Fide, & de futuris bene-
dixit Isaac, Iacob & Esau. Fide, Iacob moriens singulos filiorũ Ioseph bene- Gen. 27 d
dixit: et adorauit fastigiũ virgę eius. Fide, Ioseph moriens, de profectione fi- & f
liorũ Israel memoratus est, & de ossibus suis mandauit. Fide, Moyses natus, Gene. 48 c
occultatus est mẽsibus tribus a parentibus suis, eo quod uidissent elegantẽ infan E
tem, & non timuerũt regis edictũ. Fide, Moyses grãdis factus, negauit se esse Gen. 50 d
filium filiæ Pharaonis: magis eligẽs affligi cũ populo Dei, quàm temporalis pec- Exo. 2 a
cati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, Exo. 1 c
improperiũ Christi: aspiciebat enim in remunerationẽ. Fide, reliquit Ægy- Exo. 2 b
ptum, non ueritus animositatem regis, inuisibilem enim tanquam videns Exo. 12 d
sustinuit. Fide, cęlebrauit pascha & sanguinis effusionẽ, ne qui uastabat pri- Exo. 14
mitiua, tangeret eos. Fide, transierunt mare rubrũ tanquam per aridam ter-
ram: quod experti Ægyptij deuorati sunt. Fide, muri Hierico corruerũt, cir- F
cumitu dierum septem. Fide, Raab meretrix non perijt cum incredulis, exci- Ios. 5 c
piens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tem- Ios. 6 d
pus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampson, Hiephtæ, Dauid, Samuel, & & 2 a
prophetis: qui per fidem vicerũt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt re-
promissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effuge-
runt aciem gladij conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, ca-
stra verterunt exterorum, acceperũt mulieres de resurrectione mortuos suos.
Alij autem distenti sunt, non suscipiẽtes redemptionẽ, ut meliorem inuenirẽt
resurrectionem. Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & uincula

terram, sed & cęlum. Quod autē adhuc semel dicit: declarat mobilium translationem tanquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia. Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam, per quam seruiamus placentes Deo cum metu & reuerentia: etenim Deus noster ignis consumens est. Agge. 2 b Deute. 4 d

Hortatur ad pietatem, Cap. XIII.

A CHaritas fraternitatis maneat in uobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim latuerunt quidam angelis hospitio recepti. Mementote vinctorū, tanquam simul vincti: & laborantiū, tanquam & ipsi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus, ipse enim dixit. Non te deseram neq; derelinquam, ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt uerbum dei: quorum intuētes exitum conuersationis, imitamini fidē. B IESVS Christus heri & hodie, ipse & in secula. Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim, gratia stabilire cor, non escis quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & IESVS, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram C inquirimus per ipsum ergo offeramus hostiam laudi, semper deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & cōmunicationis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit uobis. Orate pro nobis: cōfidimus enim quod bonam conscientiam habemus, in omnibus bene uolentes conuersari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar uobis. Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorē magnum ouium in sanguine testamenti D æterni, dominum nostrum IESVM Christum aptet vos in omni bono, ut faciatis eius uoluntatem, faciens in uobis, quod placeat coram se per IESVM Christum: cui est gloria in secula seculorum. Amen. Rogo autem vos fratres vt sufferatis verbum solatij. Etenim perpauci scripsi vobis. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo uos. Salutate omnes prępositos vestros, & omnes sanctos. Salutant uos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Rom. 12 c 1. Pet. 4 c Iosu. 1 a Psal. 117 a Nume. 19 Mich. 2 a

HIERONYMVS IN CATALOGO scriptorum ecclesiasticorum.

IAcobus qui appellatē frater domini, cognomento iustus, ut nonnulli, existimant, Ioseph, ex alia vxore: ut autem mihi uidetur Marię sororis matris domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius: post passionem

domini, statim ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus, vnam tantum scripsit epistolam, quę de septem catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine eius edita asseritur. Licet paulatim tempore procedente obtinuerit autoritatem. Hegesippus vicinus apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro, de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiā Hierosolymę, post apostolos frater domini Iacobus cognomento iustus. Multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec vnctus vnguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusq; ingrediebatur templum, & fixis genibus, pro populo deprecabatur, intantum, ut camelorū duritiem traxisse eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Iosephus in uicesimo libro antiquitatum refert, & Clemēs in septimo Hypotyposeon, mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum a Nerone esse successorem eius Albinum, qui cum necdum ad prouinciam peruenisset, Ananus, inquit pontifex adolescens Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione, ἀναρχίας, concilium congregauit, et compellens publice Iacobum vt Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit: qui cum præcipitatus de pinna templi confractis cruribus, adhuc semiuiuus tendens ad cœlum manus diceret: *Domine ignosce eis, quod enim faciunt nesciunt*, fullonis fuste, quo rudia vestimēta extorqueri solent, in cerebro percussus interijt. Tradit item Iosephus tantę eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, vt propter eius necem, creditū sit subuersam esse Hierosolymam. Hic est de quo Paulus apostolus scribit ad Galatas: Alium autē apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem domini. Et apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Euangelium quoque quod appellatur secūdum Hebręos, & a me nuper in Græcum, Latinumq; sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur post resurrectionem saluatoris, refert. Dominus autem cum dedisset syndonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. Iu rauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem domini, donec uideret eum resurgētem a mortuis. Rursusq; post paululum: Afferte, ait dominus, mensam & panem, Statimq; additur: Tulit panem, & benedixit ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis a dormientibus. Triginta itaq; annos Hierosolymis rexit ecclesiam, id est, vsque ad septimum Neronis annum, & iuxta templum vbi & præcipitatus fuerat sepultus est. Titulum vsque ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani, notissimum habuit. Quidam è nostris in monte Oliueti eum putauerūt conditum, sed falsa eorum opinio est.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM catholicam beati Iacobi apostoli.

IAcobus Apostolus sanctum instituit clerum de cultura cælestium præceptorum: & regula catholicæ obseruantię, et de inuictæ patientiæ maiestate, & de reuelatione plurimorum, & de mendacio magistrorum.

Epistola

EPISTOLA CATHOLICA
IACOBI APOSTOLI.

Contendunt ad sapientiam,humilitatem,tentationis sufferentiam &c. Cap. I.

IACOBVS Dei & domini nostri IESV Christi, A
seruus duodecim tribubus,quę sunt in dispsione,salutē.
Omne gaudiū existimate fratres mei, cum in tenta-
tiones varias incideritis, scientes q; probatio fidei ve- Rom. 5 a
I strę,patientiam operatur. Patientia autem opus perfe-
ctum habeat:ut sitis perfecti et integri,in nullo deficiē-
tes. Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet
a Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat,
et dabitur ei. Postulet autē in fide,nihil hęsitans. Qui enim hæsitat,similis est B Matt. 7 a
fluctui maris,qui a uento mouetur & circumfertur: non ergo existimet ho- & 21 c
mo ille quòd accipiat aliquid a domino. Vir duplex animo, inconstans est Mar. 11 c
in omnibus viījs suis. Glorietur autem frater humilis,in exaltatione sua:diues Luc. 11 b Ioan. 14 b
autem in humilitate sua:quoniam sicut flos fœni transibit. Exortus est enim & 16 e
sol cum ardore,& arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor vultus eius Ecc. 14 c
deperijt. Ita & diues in itineribus suis marcescet. Beatus vir qui suffert tenta- Esa. 40 b 1.Pet. 1 d
tionem: quoniam cum probatus fuerit,accipiet coronam vitę, quam repro- Iob. 5 c
misit Deus diligentibus se. Nemo cum tentatur,dicat qm̄ a deo tentat̄. Deus C
enim intentator malorū est:ipse autē neminem tentat. Vnusquisq; vero ten-
tatur,a concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscētia cum
conceperit,parit peccatum: peccatum uero cum consummatū fuerit,generat
mortem. Nolite itaq; errare fratres mei dilectissimi. Omne datū optimum,et
omne donū perfectum,desursum est,descendens a patre luminum, apud quē Pro. 17 d
non est transmutatio,nec uicissitudinis obumbratio. Volūtarie enim genuit
nos verbo ueritatis,ut simus initium aliquod creaturæ eius. Scitis fratres mei
dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendū, tardus autem ad lo-
quendum,& tardus ad iram. Ira enim uiri,iustitiam Dei non operatur. Pro D
pter quod abijcientes omnem immunditiā & abundantiam malitiæ, in man
suetudine suscipite insitū verbum,quod potest saluare animas vestras. Esto-
te autem factores verbi,& non auditores tantū,fallentes vosmetipsos. Quia Matt. 7 d Roma. 2 b
si quis auditor est verbi, & non factor:hic comparabitur viro consideranti
vultū natiuitatis suæ in speculo considerauit enim se,& abijt, & statim obli
tus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectę libertatis, & per
manserit in ea,non auditor obliuiosus factus, sed factor operis : hic beatus in
facto suo erit. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam
suam,sed seducens cor suum:huius uana est religio. Religio munda & imma
culata apud Deum & patrem,hęc est, Visitare pupillos & uiduas in tribula
tione eorum,& immaculatum se custodire ab hoc seculo. Leui. 19 c

Respectus personarum perniciosus,item per opera fidem indicari. Cap. II. Deut. 1 c

FRatres mei nolite in personarum acceptione habere fidem domini no- A & 16 d
stri IESV Christi gloriæ. Etenim si introierit in conuentum vestrū, Pro. 24 c
vir aureū annulū habēs,in veste candida,introierit autē & pauper in Ecc. 42 a

B fordido habitu & intendatis in eum qui indutus est ueste præclara,& dixe-
ritis ei:Tu sede hic bene,pauperi autem dicatis, Tu sta illic,aut sede sub sca-
bello pedum meorum,nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudi-
ces cogitationum iniquarum?Audite fratres mei dilectissimi.Nonne deus ele
git pauperes in hoc mundo,diuites in fide, & hæredes regni,quod repromi-
sit Deus diligentibus se?Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne diuites
per potentiã opprimũt uos,& ipsi trahunt uos ad iudicia?Nõne ipsi blasphe
mãt bonũ nomen quod inuocatũ est super uos? Si tamen legem perficitis re-
Leui. 19 d galem secundum scripturas:Diliges proximum tuũ sicut te ipsum,bene faci
Matt. 22 d tis:si autem personam accipitis,peccatum operamini, redarguti a lege quasi
Marc. 12 c. C transgressores. Quicunq; autẽ totã legẽ seruauerit,offendat autem in uno,fa-
Roma. 13 c ctus est omnium reus.Qui enim dixit,Non mœchaberis:dixit &, Non occi
Gal. 5 c des.Quod si non mœchaberis,occides autem,factus es transgressor legis.Sic
Leui. 19 c loquimini & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudi-
Deute. 1 c. & 16 d cium enim sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat
Matt. 5 c autem misericordia iudicium.Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat
se habere,opera autem non habeat?Nũquid poterit fides saluare eum?Si au-
1 Ioan. 3 c tem frater aut soror nudi sint, & indigeant uictu quotidiano, dicat autem
aliquis ex uobis,illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini, non dederitis
D autem eis quæ necessaria sunt corpori,quid proderit?Sic & fides, si non ha-
beat opera mortua est in semetipsa.Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego
opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi
ex operibus fidem meam.Tu credis quod vnus est Deus.Bene facis:& dæ-
mones credunt & contremiscunt. Vis autem scire o homo inanis,quoniam
Gene. 22 b fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iu-
Roma. 4 a stificatus est: offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides
Gala. 3 a cooperabatur operibus illius,et ex operibus fides consummata est?Et supple
Iosi. 2 a ta est scriptura,dicens:Credidit Abraham deo,& reputatum est illi ad iusti-
tiam,& amicus dei appellatus est.Videtis quoniam ex operibus iustificatur
homo,& non ex fide tantum?Similiter & Raab meretrix, nonne ex operi-
bus iustificata est suscipiens nuncios, & alia uia eijciens? Sicut enim corpus
sine spiritu mortuum est,ita & fides sine operibus mortua est.

A Matt. 23 a Lingua optimum & pessimum membrum. Cap. III.

NOlite plures magistri fieri fratres mei,scientes qm̃ maius iudiciũ su-
mitis.In multis enim offendimus omnes.Si quis in verbo nõ offen-
dit, hic perfectus est vir potens etiã freno circunducere totũ corpus.
Si autem equis frena in ora mittimus,ad consentiendũ nobis,omne corpus il
lorũ circũferimus. Et ecce,naues cum magnæ sint,& a uẽtis ualidis minent,
B circũferunt a modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit.Ita et lin
gua modicũ quidem membrũ est,& magna exaltat.Ecce quãtus ignis q̃ ma
gnã syluã incendit?Et lingua,ignis est,vniuersitas iniquitatis. Lingua cõsti
tuitur in membris nostris:quæ maculat totum corpus, & inflammat totam
natiuitatis nostræ inflammata a gehenna.Omnis enim natura bestiarum,&
volucrum,& serpentium & cæterorũ domãtur,& domita sunt a natura hu-
mana,linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum,

plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrem, & in ipsa C
maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinem dei facti sunt. Ex
ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita
fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam?
Nunquid potest fratres mei, ficus uvas facere, aut uitis, ficus? Sic neque sal-
sa, dulcem potest facere aquam. Qui sapiens & disciplinatus inter uos? Ostē
dat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.
Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, D
nolite gloriari & mendaces esse aduersus veritatem: non est enim ita sapien
tia de sursum descēdens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica.
Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ
autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica, modica est, deinde
pacifica, modesta suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructi-
bus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autem iustitiæ, in pace semina-
tur, facientibus pacem.

Affectibus non indulgendum. Cap. IIII.

VNde bella & lites in uobis? Nōne ex concupiscentijs vestris quę mi- A
litant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis &
zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis: non habetis,
propterea ꝙ non postulatis: Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis,
in concupiscentijs vestris insumatis. Adulteri, nescitis quòd amicitia huius
mundi, inimica est Dei? Quicunque ergo uoluerit amicus esse seculi huius, B
inimicus Dei constituitur. An putatis quòd inaniter scriptura dicat: An in-
uidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis? Maiorem autem dat gra- 1.Pet.5 b
tiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Ephe.4 f
Subditi ergo estote Deo, resistite autē diabolo, & fugite a vobis. Appropia-
te Deo, & appropinquabit uobis. Emundate manus peccatores, & purifica- C
te corda duplices animo. Miseri estote & lugete, & plorate: risus vester in
luctum conuertatur, et gaudium in mœrorē. Humiliamini in conspectu dñi,
& exaltabit uos. Nolite detrahere alterutrū fratres mei. Qui detrahit fratri, 1.Pet.5 b
aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudi-
cas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator, & iudex, Rom.14 a
qui potest perdere, et liberare. Tu aūt quis es qui iudicas proximū tuū? Ecce D
nunc qui dicitis: Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus
ibi quidem annum, & mercabimur & lucrum faciemus (qui ignoratis quid
erit in crastino. Quæ est enim uita vestra? Vapor est, ad modicum parens,
& deinceps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si dominus uoluerit. & : Si
vixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in superbijs ve-
stris. Omnis exultatio talis, maligna est. Scienti igitur bonum facere, & nō
facienti, peccatum est illi.

Diuites oppressores, exitium, pauperes, fœlicitas, manet. Cap. V.

AGite nunc diuites, plorate, ululantes in miserijs vestri: quæ aduenièt A
vobis. Diuitię vestrę putrefactæ sunt, & vestimenta vestra a ti-
neis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum ęruginauit, & æru
go eorū in testimonium vobis erit & māducabit carnes vestras sicut ignis.
Thezaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum

B qui messuerũt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor
eorum, in aures domini Sabaoth introiuit. Epulati estis super terram, & in
luxurijs enutristis corda uestra. In die occisionis addixistis & occidistis iu-
stum, & non restitit uobis. Patientes igitur estote fratres, vsque ad aduen
tum domini. Ecce, agricola expectat preciosum fructum terrę, patienter fe
rens donec accipiat temporaneum & serotinum. Patientes igitur estote &
vos, & confirmate corda vestra, quoniam aduentus domini appropinqua-
uit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non iudicemini. Ecce, iu-
C dex ante ianuam assistit. Exemplum accipite fratres exitus mali laboris &
patiētiæ prophetas qui locuti sunt in nomine domini. Ecce, beatificamus eos
qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem domini vidistis, quòd
Matt. 5 f misericors dominus est et miserator. Ante omnia autē fratres mei, nolite iura
re, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramen-
tum. Sit autem sermo vester, est est, non non, vt non sub iudicio decidatis.
Tristatur autem aliquis vestrum? oret. Æquo animo? & psallat. Infirma-
D tur qui in uobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngen-
tes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alle-
uiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Confitemini er-
go alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem vt saluemini: multum
3. re. 17 a b enim ualet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis passibilis,
Luc. 4 d & oratione orauit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres &
Mat. 8 b menses sex. Et rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fru-
ctum suum. Fratres mei, si quis ex uobis errauerit a veritate, & conuerte-
rit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab erro-
re viæ suæ, saluabit animam eius a morte & operit multitudinem pecca-
torum.

HIERONYMUS IN CATALOGO scriptorum ecclesiasticorum.

SIMON Petrus filius Ionæ, prouinciæ Galilææ, vico Bethsaida frater Andreæ apostoli, & princeps apostolorum, post episcopatum Antiochensis ecclesiæ, & prędicationem dispersionis eorum qui de circuncisione crediderant in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudij anno, ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis, cathedram sacerdotalem tenuit vsque ad vltimum annum Neronis, id est, decimum quartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus eleuatis, asserens se indignum, vt sic crucifigeretur vt dominus suus. Scripsit duas epistolas, quæ catholicę nominantur: quarum secunda, a plerisque eius esse negatur, propter stili cum priore dissonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius e quibus unus actorum eius inscribitur, alius euangelij, tertius prędicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputãtur. Sepultus Romę in Vaticano iuxta uiam triumphalem, totius vrbis ueneratione celebratur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM catholicam beati Petri primam.

DIscipulos saluatoris inuicti toto orbe diffusos et peregrinos in hoc seculo monstrat, & præteritæ vitæ pœnitere suadet, & in nouam vitã proficere, tota cum solicitudine exhortatur Simon Petrus filius Ionæ prouinciæ Galilæę, e uico Bethsaida, frater Andrææ apostoli.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

Salus animarum a nemine negligenda. Cap. I.

A PETRVS Apostolus IESV Christi, electis aduenis dispersionis Pōti, Galatię, Cappadocię, Asię, et Bithyniæ, secundum præscientiam Dei patris, in sanctificationem spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis IESV Christi, gratia uobis & pax multiplicet. Benedictus Deus, & pater domini nostri IESV Christi qui secundũ misericordiam suã magnã regenerauit nos in spem viuã, per resurrectionē IESV Christi ex mortuis, in hæreditatē incorruptibilē, & incontaminatã, & immarcessibilē cõseruatã in cęlis in uobis, qui in uirtute dei custodimini per fidē, in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo: in quo exultabitis, modicũ nunc si oportet contristari in varijs tentationibus, vt probatio vestrę fidei multo preciosior auro, (quod per ignem probatē) inueniatur in laudē & gloriã & honorē in reuelationem IESV Christi, quem cum non videritis, diligitis, in quem nunc quoq; nõ uidētes creditis, credentes autem exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei uestræ, salutem animarum uestrarũ: de qua salute exquisierunt atq; scrutati sunt prophetæ, qui de futura in uobis gratia prophetauerũt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prænuncians eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias, quibus reuelatum est quòd non sibimetipsis, nobis autem ministrabant ea quæ nunc nunciata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis, spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant angeli prospicere. Propter quod succincti lumbos mentis uestrę, sobrij, perfecte sperate in eam quę offertur vobis, gratiam, in reuelationem IESV Christi, quasi filij obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestrę desiderijs, sed secundum eum qui uocauit uos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Et si patrē inuocatis eum qui sine acceptione personarũ iudicat secundũ vniuscuiusque opus, in timore, incolatus vestri tempore conuersamini, scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana uestra conuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati CHRISTI & incontaminati, præcogniti quidem ante mundi constitutionē, manifestati autem nouissimis tēporibus propter vos qui per ipsum

Margin: 1. Cor. 1 a; Ephe. 1 a; B; C; D; Leui. 11 g, 19 a 20 b; Deu. 10 d; Ro. 2 b; Gal. 2 b; 1. cor. 6 d & 7 d; Heb. 9 d; 1. Io. 1 d; Apoc. 1 d

fideles estis in Deo qui suscitauit eum à mortuis & dedit ei gloriam, vt fides
vestra & spes esset in Deo. Animas vestras sanctificantes in obedientia cha
Isa.40 b ritatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicem diligite attentius, re-
Ecc.14 c nati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei viui &
Iaco.1 b permanentis in æternum: quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius
tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Verbum autem do-
mini manet in æternũ: hoc est autẽ uerbũ quod euangelizatum est in vobis.

Innocentiam puerorum docet. Cap. II.

A
Rom.6 a
Ephe.4 a
Colo.3 b
Heb.12 c
DEponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulatio-
nes, inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, ratio
nabile & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem, si ta
men gustastis quoniã dulcis est dominus. Ad quẽ accedentes, lapidem uiuum
ab hominibus quidem reprobatum, á Deo autẽ electum & honorificatũ, &
ipsi tanquã lapides viui superedificamini, domus spiritualis, sacerdotium san
Isa.28 d ctũ, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ, Pro-
Ro.9 g pter quod continet scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum angula-
B rem, probatum, electum, preciosum: & qui crediderit in eum, non confunde-
Psal.117 d tur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem re-
Mat.21 d probauerunt ędificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis et
Act.4 b
Isa.8 c petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credũt in quo & positi sunt. Vos
Exo.19 a autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis
Osee,2 d
Rom.9 e vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumẽ
suum. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei: qui non
consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam, consecuti. Charissimi,
C obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos á carnalibus de-
Gala.5 c siderijs quę militant aduersus animan, conuersationem vestram inter gentes
Ro.13 d habentes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefacto-
ribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visita-
Ro.13 a tionis. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter dominum, si-
ue regi, quasi pręcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam
malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt bene-
facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi
liberi & non quasi uelamen habentes malitię libertatem, sed sicut serui Dei.
Ro.12 c Omnes honorate: Fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorifica-
D te: Serui, subditi estote in omni timore dominus, non tantum bonis & mode
Ephe.6 a
Colo.3 d stis, sed etiam dyscolis. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam, su-
Tit.2 c stinet quis tristitias, patiens iniustè, Quæ enim est gratia, si peccantes, &
2.Co.7 c colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis, hæc est gra-
tia apud Deum. In hoc enim uocati estis, quia et Christus passus est pro no
bis, uobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum
Isa.53 c
1.Ioan.3 a non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non ma-
Esa.53 b ledicebat, cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se
iniuste: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt pec-
catis mortui, iustitiæ viuamus cuius liuore sanati estis. Eratis enim sicut
oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum anima-
rum vestrarum.

Mariti & vxoris officia. Cap. III.

SImiliter & mulieres,subditæ sint viris suis,vt & si qui non credunt uer A Ephe.5 c
bo,per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant considerantes in Col.3 e
timore castam conuersationem vestram:quarum non sit extrinsecus ca 1.Ti.2 c
pillatura,aut circundatio auri,aut indumenti uestimentorũ cultus:sed qui ab
sconditus est cordis homo,in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus,qui
est in cõpectu Dei locuples. Sic enim aliquãdo et sanctæ mulieres sperãtes in Gen. 18 b
Deo,ornabãt se,subiectæ proprijs viris,sicut Sarra obediebat Abrahę,domi
nũ eum vocans cuius estis filię,bene facientes,& non pertimentes vllam per 1.Cor.7 a
turbationem. Verisimiliter,cohabitãtes secundũ scientiam , quasi infirmiori
vasculo muliebri impartientes honorem,tanquã & cohęredibus gratię vitæ Pro.17 c & 21.d
vt non impediantur orationes vestrę. In fine autem,omnes vnanimes,cõpa Ro.12 d
tientes,fraternitatis amatores,misericordes,modesti,humiles: non reddentes 1.Thess.5 d
malum pro malo,nec maledictũ pro maledicto:sed econtrario,benedicentes, Psal.33.c
quia in hoc vocati estis,vt benedictionem hereditate possideatis . Qui enim B
vult vitam diligere,& dies videre bonos:coerceat linguã suam à malo,& la
bia eius ne loquãtur dolum. Declinet á malo & faciat bonum,inquirat pacẽ
& sequatur eam:quia oculi domini super iustos,& aures eius in preces eorũ
vultus autẽ domini super faciẽtes mala . Et quis est qui vobis noceat,si boni Mat.5 a
ęmulatores fueritis?Sed & si quid patimini propter iustitiam,beati Timorẽ
autem eorum ne timueritis,& non conturbemini,dominũ autem Christum
sanctificate in cordibus vestris,parati semper ad satisfationem omni poscẽti Sup.2 c
vos rationem de ea,quę in vobis est,spe:sed cum modestia & timore,cõsciẽ
tiam habentes bonam , vt in eo quid detrahunt vobis , confundantur , qui
calumniãtur vestram bonã in Christo conuersationẽ. Melius est enim,ut be Heb.9 d
nefacientes(si voluntas Dei velit)pati,quam malefaciẽtes :quia & Christus Ro.5 b D
semel pro peccatis nostris mortuus est,iustus ꝓ iniustis,ut nos offerret Deo,
mortificatos quidẽ carne,viuificatos autem spiritu,in quo & his qui in car
cere erant spiritibus,veniens prędicauit,qui increduli fuerant aliquãdo,quan Gene.6 b
do expectabant Dei patiẽtiam in diebus Noe , cum fabricaretur arca in qua Mat. 24 d
pauci,id est,octo animę saluę factę sunt per aquã. Quod & vos nunc similis Luc.17 f
formę saluos facit babtisma:non carnis depositio sordiũ, sed cõscientię bonæ
interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi,qui est in dextra Dei
deglutiens mortem,vt uitę ęternę hęredes efficeremur:profectus in cœlũ,su
biectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

Docet Petrus carnis mortificationem, & mutuam dilectionem. Cap. IIII.

CHRISTO igitur passo in carne,& vos eadem cogitatione arma A
mini:quia qui passus est in carne,desijt à peccatis,vt iam non desyde
rijs hominum,sed voluntate Dei quod reliquũ est in carne viuat tẽ
poris. Sufficit enim prętteritũ tempus ad voluntatem gentium consumman Ephe.4
dam,his qui ambulauerunt in luxurijs,desiderijs,vinolẽtijs,comessationibus
potationibus,ebrietatibus,& illicitis idolorum cultibus: in quo admirantur B
nõ concurrentibus vobis in eadem luxurię confusionẽ:blasphemãtes,qui red
dent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enĩ
& mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in
carne,viuant autẽ secũdum Deũ in spiritu. Omniũ autẽ finis appropinqua-

C uit. Estote itaq; prudentes, & uigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorũ. Hospitales inuicem sine murmuratione. Vnusquis-
Pro 10 b que sicut accepit gratiam, in alterutrũ illam administrantes: sicut boni dispē
Ro.12 c satores multiformis gratię Dei. Siquis loquitur tanquã sermones Dei: si quis
Heb.13 a. Phil. 2 b ministrat tanquam ex uirtute, quam administrat Deus, vt in omnibus hono rificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria et imperium in secula secu
D lorum Amen. Charissimi, nolite peregrinari in feruore qui ad tẽtationem uobis fit, quasi noui aliquid vobis contingat: sed communicantes Christi passionibus, gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si ex probramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, glorię, et virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorũ appetitor.
E Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomi
Pro.11 d ne: quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio? Et si iustus quidem vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secundũ voluntatẽ Dei: fideli creatori cõmendent animas suas in benefactis.

Seniores iunioribus debent doctrinam, & iuniores senioribus reuerentiam. Cap. V.

A SEniores ergo qui in vobis sunt obsecro, cõsenior, et testis Christi passionum, qui & eius quę in futuro reuelanda est, glorię communicator: pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontanee secundum Deum: neq; turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pa
Exo.4 e
B storum, percipietis immarcescibilem glorię coronam. Similiter adolescentes, subditi estote senioribus: omnes enim inuicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Humiliamini igitur sub
Mat.6 c potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis: omnem solicitudi-
Lu.12 c nem vestram proijcientes in eum quoniam, ipsi cura est de uobis. Sobrij esto
Ro.12 c te, & vigiliate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circu-
Psal.54 d
C mit, quærens quem deuoret. Cui resistite, fortes in fide: scientes eãdem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratię, qui vocauit nos in ęternam suam gloriam in Christo I E S V, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, et imperium in secula seculorum. Amen. Per Siluanum fidelem fratrem vobis vt arbitror, breui-
D ter scripsi; obsecrans, & contestans hanc esse veram gratiam Dei in qua & statis. Salutat uos ecclesia, quæ est in Babylone, coelecta: et Marcus filius meus. Salutate inuicẽ in osculo sancto. Gratia uobis omnibus qui estis in Christo I E S V. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM secundam beati Petri Apostoli.

SImon Petrus per fidem huic mũdo sapientes mortuos esse declarat, eisdemq; pietatis quanta sit magnitudo luce ipsa clarius manifestat.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECVNDA.

Semper ad meliora enitendum. Cap. I.

SIMON Petrus seruus et apostolus IESV Christi, A
ĳs qui coæqualem nobiscũ sortiti sunt fidem in iustitia
Dei nostri et saluatoris IESV Christi, Gratia uobis
& pax adimpleat in cognitione dei, & Christi IESV
8 dñi nostri: quo modo omnia nobis diuinæ uirtutis suæ,
quæ ad uitam & pietatem donata sunt, per cognitionẽ
eius qui uocauit nos propria gloria & virtute, per quæ
maxima & preciosa nobis ꝓmissa donauit: vt per hoc
efficiamini diuinæ consortes naturæ fugientes eius quæ in mũdo est, concupi B
scentię corruptionẽ. Vos autẽ curã omnẽ subinferentes, ministrate in fide ue-
stra uirtutẽ: in uirtute autẽ, scientiã: in scientia aũt, abstinentiã: in abstinentia
autẽ, patientiã: in patientia autẽ, pietatẽ: in pietate autẽ, amorẽ fraternitatis:
in amore autẽ fraternitatis, charitatẽ. Hæc enim si uobiscũ adsint, et superẽt:
non uacuos, nec sine fructu uos cõstituẽt in dñi nostri IESV Christi cogni
tione. Cui enim nõ pręsto sunt hæc: cęcus est, et manu tentãs, obliuionẽ acci-
piens purgationis veterũ suorũ delictorũ. Quapropter fratres magis satagi-
te, vt per bona opera, certã vestrã vocationẽ & electionẽ faciatis, hæc enim
facientes nõ peccabitis aliquãdo. Sic enim abundanter ministrabit̃ uobis in- C
troitus in æternũ regnum dñi & saluatoris nostri IESV Christi. Propter
quod incipiã uos semper cõmonere de his: & quidẽ scientes & confirmatos
vos in præsenti ueritate. Iustum autem arbitror quandiu sum in hoc taberna
culo, suscitare vos in commonitione, certus quòd velox est depositio taber-
naculi mei secundum quod & dominus noster IESV Christus significa
uit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum Ioan.21 f
vt horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas secuti notam feci- 1.Cor.2 c
mus uobis domini nostri IESV Christi uirtutem & præsentiam: sed specu D
latores facti illius magnitudinis: Accipiens enim a Deo patre honorẽ & glo-
riam, uoce delapsa ad eũ huiuscemodi a magnifica gloria: Hic est filius meus Matt.17 a
dilectus in quo mihi complacui, ipsum audite: & hanc uocẽ nos audiuimus E
de cęlo illatam, cum essemus cum in monte sancto. Et habemus firmiorem
propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernę lucenti in
loco caliginoso, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris:
hoc primum intelligentes quod omnis prophetia scripturæ, propria interpre
tatione non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia:
sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. 1. Ti.3 d

Deus scelera ut olim sic in posterum puniet. Cap. II.

FVERVNT vero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis A
erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum
qui emit eos dominum negant: superducentes sibi celerem perditio-
nem. Et multi sequentur eorũ luxurias, per quos via ueritatis blasphemabit̃:
& in auaritia fictis uerbis de uobis negociabunt̃: quibus iudiciũ iam olim nõ

B cessat, et perditio eorum non dormitat. Si enim Deus angelis peccantibus nõ
Iob.4 d pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in
Gen.7 a iudicium reseruari: & originali mundo non pepercit, sed octauũ Noe iustitiæ
Gen.19 b præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens, et ciuitates Sodo
morum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exem-
plum eorum qui impiè acturi sunt ponens: et iustum Lot oppressum à nefan
dorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iu-
stus erat: habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operi
bus cruciabãt. Nouit dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in di-
em iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concu-
piscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi
C placentes, sectas non metuunt introducere, blasphemantes: ubi angeli fortitu-
dine & virtute cum sint maiores, non portant aduersum se execrabile iudici-
um. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in per-
niciem, in his quę ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, per-
cipientes mercedem iniustitiæ: voluptatẽ existimantes, diei delitias: coinqui-
nationes & maculæ, delicijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum
oculos habentes plenos adulterij, et incessabilis delicti, pellicientes animas in-
Nu.22 d stabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij: derelinquentes
rectam viam errauerũt, secuti uiam Balaam ex bosor, qui mercedem iniqui-
Iudæ.1 d tatis amauit, correptionem verò habuit suæ uesaniæ: subiugale mutũ animal,
in hominis voce loquẽs, prohibuit prophetę insipientiam. Hi sunt fontes si-
D ne aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reserua-
tur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciũt in desiderijs carnis luxuriæ,
eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur: libertatem illis pro
Ioan.8 d mittentes, cum ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, hu
Rom.6 c ius et seruus est. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione do
Heb.6 b mini nostri et saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt
Matt.12 d eis posteriora, deteriora prioribus. Melius enim erat illis nõ cognoscere viam
Pro.26 b iustitię, quam post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum
est, sancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad
suum vomitum: & Sus lota in volutabro luti.

Deus patiens retributor. Cap. III.

A HAnc ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam, in quibus ve-
stram excito in commonitione, synceram mentem, vt memores sitis
eorum quę prædixi, verborum à sanctis prophetis, & apostolorũ ve
strorũ pręceptorum domini & saluatoris. hoc primum scientes, quod veniẽt
1.Tim.4 a in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias cõcupiscẽtias am
2.Tim.3 a bulantes, dicentes: Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres
Iudæ.1 f Ezech.12 f dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturę. Latet enim eos hoc vo
B lentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei
verbo: per quę, ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cęli autem qui nunc
sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, &
perditionis impiorum hominum. Vnum vero hoc non lateat vos charissi-
mi, quod vnus dies apud dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies
vnus. Non tardat dominus promissi: sicut quidam existimant; sed patienter

agit propter vos nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. C
Adueniet autem dies domini vt fur, in quo cœli, magno impetu transient, ele- 1 the.5 a
menta verò calore soluentur, terra autem et quę in ipsa sunt opera exurētur. Apo.3 a
Cum igitur hęc omnia dissoluenda sint, quales oportet uos esse in sanctis cō- & 16.c
uersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei do- A
mini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Apo.21 a
Nouos verò cœlos & nouam terram & promissa ipsius expectamus, in qui- isa. 65 c
bus iustitia habitat. Propter quod charissimi, hęc expectantes, satagite, im- & 66.g
maculati & inuiolati ei inueniri in pace: et domini nostri longanimitatē, salu- Rom.2 a
tem arbitramini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam
sibi sapientiā scripsit vobis: sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his D
in quibus sunt quędam difficilia intellectu, quę indocti et instabiles deprauāt
sicut & cęteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres,
prǽscientes, custodite ne insipientium errore traducti excidatis à propria fir-
mitate: crescite verò in gratia, & in cognitione domini nostri & saluatoris Ie-
su Christi. Ipsi gloria, & nunc & in diem ęternitatis. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM primam beati Ioannis Apostoli.

Rationem verbi, & quod Deus ipse sit charitas, manifestat: et susurro- res fratrum nec Deū scire, nec pios fieri posse eo usq; differat, vt esse comprobet homicidas: eo quod odium, sit interfectionis occasio.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

Deus lux est, & nos tenebræ. Capi. I.

QVOD fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus A
oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostrę cō-
trectauerunt de verbo vitę, et vita manifestata est: &
vidimus, & testamur, & annunciamus vobis uitā æter-
nam, quę erat apud patrem, et apparuit nobis. Quod ui-
dimus & audiuimus, annunciamus vobis vt & uos so- B
cietatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum
patre et cum filio eius Iesu Christo. Et hæc scribimus
vobis vt gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum. Et hęc est annunciatio Ioan.8 b
quam audiuimus ab eo, & annunciamus vobis. Quoniam Deus lux est, &
tenebrę in eo non sunt vllę. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum C
eo, & in tenebris ambulamus: mentimur, & veritatem non facimus. Si au- Heb.9 d
tem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus adinui- 1.Pe.1 d
cem, & sanguis IESV Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si Apo.1 b
dixerimus quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas 3 Re.8 e
in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est & iustus, vt re- 2.Pa.6 g Pro.20 b Eccle.7.c

D mittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem faciemus eum, & verbum eius non est in nobis.

Verbum Dei obseruandum, & mundus negligendus. Cap. II.

A Filioli mei, hęc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed et si qs peccauerit, aduocatum habemus apud patrem IESVM Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus quoniam cognouimus eum si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus

Ioan.13 d quod habuistis ab initio. Mandatum vetus, est verbum quod audiuistis. Ite-

& 15.b B rum mandatum nouum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis, quia tenebræ transierunt, & verum lumen iam lucet. Qui dicit se in luce es-

Ioan.12 b se, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc. Qui diligit fratrem su-

Infra.3.c um, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebrę occæcauerunt oculos eius. Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Scribo vobis patres, quoniam cognouistis eum qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes quoniam uicistis malignum. Scribo vobis infantes quoniam cognouistis patrem. Scripsi vobis patres, quoniam cognouistis eum qui est ab initio: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in uobis, et uicistis malignum. Nolite dilige-

C re mundum, neq; ea que in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt, vnde scimus quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. Sed vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam, & quoniam omne mendacium ex veritate non est. Quis est men

D dax nisi is qui negat quoniam IESVS est Christus? Hic est Antichristus, qui negat patrem & filium. Omnis qui negat filium nec patrem habet: qui confitetur filium, & patrem habet. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat, quia si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis. Et hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. Hæc scripsi vobis de ijs qui seducunt vos. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo. Et nunc filioli manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab

mur ab eo in aduentu eius. Si scitis quoniam iustus est: scitote quoniã et omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. B

Qui ex Deo est, filius Dei nominatur, & est. Cap. III.

Videte qualem charitatem dedit nobis pater: vt filij Dei nominemur: & simus. Propter hoc, mundus non nouit nos: quia non nouit eum. A
Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eũ sicuti est. Et omnis qui habet hanc spẽ in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, et peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit vt peccata tolleret, et peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum: nec cognouit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est: sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius dei, ut dissoluat opera diaboli, omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniã ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo & qui non diligit fratrem suum: quoniam hæc est annunciatio, quam audistis ab initio: Vt diligatis alterutrum. Non sicut Cain qui ex maligno erat, et occidit fratrem suũ. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniã translati sumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres. Qui non diligit: manet in morte: omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet uitam æternam in se manentem. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere: & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere et veritate: in hoc cognoscimus q̃ ex veritate sumus, et in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, maior est deus corde nostro, et nouit omnia. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad Deum: et quicquid petierimus: accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo, facimus: Et hoc est mandatum eius: Vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mãdata eius, in illo manet: et ipse in eo: et in hoc scimus quoniam manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis.

[Margin: Esa. 53 e; 1. Pet. 2 d; B; Ioan. 8 f; Ioan. 13 d & 15 b; Gene. 4 b; C; Sup. 2 b; Leui. 19 d; Ioan. 15 b; Iac. 2 c; D; Ioan. 15 c; Ioan. 5 d & 27 a; Ioan. 13 d & 15 b]

Cauendus Antichristus, & proximus diligendus. Cap. IIII.

Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate, spiritus si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprohetæ exierunt in mundum. A
In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur IESVM Christum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit IESVM, ex Deo non est, et hic est Antichristus de quo audistis: quoniam venit, et nũc iam in mũdo est. Vos ex deo estis filioli, et vicistis eos quoniã maior est qui in vobis est, quã qui in mundo. Ipsi de mũdo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deũ, Ioan. 8 f

B audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus spiritum veritatis & spiritum erroris. Charissimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt uiuamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit unquam. Si diligamus inuicẽ, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus ꝙ in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos uidimus et testificamur quoniam pater misit filium suum saluatorem mundi. Quisquis confessus fuerit quoniam IESVS est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, et credimus charitati, quam habet deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas, foras mittit timorem: quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. *Si quis dixerit:* Quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, Deum quem uon uidet, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.

Ioan. 3 b · C · Ioan. 1 b · 1. Tim. 6 c · D · Ioan. 3 d & 15 b · Ephe. 5 a

Fides triumphat de mundo. Cap. V.

A OMnis qui credit quoniam IESVS est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit et eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hęc est enim charitas dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt. Quoniã omne quod natum est ex Deo, uincit mundum: & hæc est uictoria quæ uincit mundum, fides nostra. Quis est qui uincit mundum, nisi qui credit quoniã IESVS est filius Dei? hic est qui uenit per aquam & sanguinem IESVS Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et spiritus est qui testificatur quoniam Christus est veritas. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres unum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis: et hi tres, vnũ sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei quod maius est, quoniam testificatus est de filio suo. Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo. Et hoc est testimonium: Quoniam vitam æternam dedit nobis Deus, & hęc uita, in filio eius est. Qui habet filium Dei habet vitam, qui non habet filium Dei, uitam non habet. Hæc scribo vobis, Vt sciatis quoniam vitam habetis æternam qui creditis in nomine filij Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum, Quia quodcunque

Matt. 11 b · 1. Cor. 15 g · B · C · Ioan. 3 d

petierimus secundum voluntatem eius,audit nos . Et scimus quia audit nos D
quicquid petierimus:scimus ꝙ habemus petitiones quas postulauimus ab
eo . Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, & da-
bitur ei uita,peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem,non pro il-
lo dico vt roget quis. Omnis iniquitas,peccatū est,& est peccatum ad mor-
tem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo,non peccat,sed generatio Dei
conseruat eum,& malignus non tangit eum . Scimus quoniam ex Deo su-
mus,& mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei
venit et dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum,& simus in vero
filio eius. Hic est verus Deus , & uita æterna. Filioli custodite uos a simula-
cris. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM secundam beati Ioannis apostoli.

VSque adeo ad sanctam fœminam scribit , vt eandem dominam non dubitet literis appellare , eiusdemq; filiis testimonium ꝙ ambulēt in veritate, perhibet.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI SECVNDA.

Permanendum in charitate & doctrina Christi. Cap. I.

SENIOR,electæ dominæ & natis eius,quos ego dili- A
go in veritate,et non ego solus,sed & omnes qui cogno
uerunt veritatem, propter veritatem quæ permanet in
vobis,et uobiscum erit in ęternum:Sit vobiscū gratia,
misericordia,pax a Deo patre,et a Christo IESV fi-
lio patris in ueritate , et charitate . Gauisus sum valde B
ꝙ inueni de filiis tuis ambulantes in ueritate, sicut man
datum accepimus a patre. Et nunc rogo te domina , nō
tanquam mandatū nouum scribens tibi,sed quod habuimus ab initio,ut di-
ligamus alterutrum . Et hæc est charitas,ut ambulemus secundum mandata
eius. Hoc est enim mandatum,ut quemadmodū audistis ab initio,in eo am- C
buletis:quoniam multi seductores exierunt in mundum , qui non confiten-
tur IESVM Christum venisse in carnem : hic est seductor & Antichri-
stus. Videte uosmetipsos,ne perdatis quæ operati estis,sed ut mercedem ple-
nam accipiatis. Omnis qui credit,et non permanet in doctrina Christi,Deū
nō habet. Qui permanet in doctrina,hic patrē et filium habet . Si quis uenit D
ad uos,et hanc doctrinam non affert,nolite recipere eum in domum. nec Aue
ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue,communicat operibus eius malignis. Ec-
ce,prędixi uobis,ut die domini non confundamini. Plura habens uobis scri-
bere, nolui per chartam et atramentum : spero enim me futurum apud uos,
& os ad os loqui , ut gaudium uestrum plenum sit . Salutant te filii sororis
tuæ electæ.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM tertiam Ioannis apostoli.

CAIVM pietatis causa extollit, atque vt in ipsa pietate maneat, exhortatur Diotrephen impietatis, et superbiæ causa obiurgat: Demetrio autem bonum testimonium perhibet, cum fratribus vniuersis.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI. III.

Laudatur Caius ob sua benefacta. Cap. 1.

A SENIOR Caio charissimo, quem ego diligo in veritate. Charissime, de omnibus orationē facio prospere te ingredi & valere, sicut prospere agit anima tua. Gauisus sum ualde venientibus fratribus, & testimoniū perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in ueritate ambulas.
B Maiorem horū non habeo gratiam, q̄ ut audiam filios meos in veritate ambulare. Charissime, fideliter facis quicquid operatis in fratres, & hoc in peregrinos qui testimonium reddiderūt charitati tuæ in conspectu ecclesię, quos benefacies, deducens digne deo. Pro noīe enim eius profecti sunt nihil accipiētes a genti-
C bus, Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus ueritatis. Scripsissem forsitan ecclesiæ, sed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si uenero, commonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, & eos qui suscipiunt, prohibet & de ecclesia eijcit. Charissi-
D me, noli imitari malū, sed quod bonū est. Qui bene facit ex Deo est, qui male facit: non uidet Deum. Demetrio testimonium reddit̄ ab omnibus, et ab ipsa veritate: sed & nos testimonium perhibemus, & nosti quoniam testimoniū nostrum verum est. Multa habui tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autē protinus te uidere, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim.

HIERONYMVS IN CATALOGO scriptorum Ecclesiasticorum.

IVDAS frater Iacobi paruam quidem quæ de septem catholicis est, epistolā reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, a plerisque reijcitur, tamen autoritatem vetustate iam & vsu meruit, & inter sanctas scripturas computatur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM beati Iudæ apostoli.

IVDAS apostolus fratres de corruptoribus viæ veritatis ita informat vt illicitum esse differet de sub iugo semel erutos seruitutis, denuo operā suam officijs nouare seruilibus.

EPISTOLA CATHOLICA
BEATI IVDÆ APOSTOLI.

Stomachatur in eos, qui cupiditate ducti aduersantur euangelio. Cap. I.

IVDAS IESV Christi seruus, frater autẽ Iacobi, A
ĳs qui sunt in Deo patre dilectis, & Christo IESV
conseruatis, et uocatis, Misericordia vobis, et pax &
charitas adimpleatur.
Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi
vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere
uobis, deprecans supercertari semel traditę sanctis fidei. B
Subintroierũt enim quidam homines (qui olim præscri
pti sunt in hoc iudicium) impĳ, dñi nostri gratiam transferentes in luxuriã, et
solum dñatorẽ et dñm nostrum Iesum Christum negantes. Cõmonere autẽ
uos uolo, scientes semel omnia, q̃ IESVS populũ de terra Ægypti saluãs, Nu̾. 4 f
secundo eos qui non crediderunt, perdidit: angelos uero qui non seruauerunt
suum principatum, sed dereliquerunt suũ domicilium, in iudiciũ magni diei, C
vinculis ęternis sub caligine reseruauit. Sicut Sodoma et Gomorrha, et finiti Gen. 19 e
mæ ciuitates simili modo exfornicatæ, et abeuntes post carnem alteram, fa-
cti sunt exemplum ignis æterni, pœnam sustinentes, similiter et hi carnẽ qui
dem maculant, dñationem autem spernunt, maiestatem aũt blasphemãt. Cũ
Michael archangelus, cum diabolo disputãs altercaretẽ de Moysi corpore, nõ Zach. 3 a
est ausus iudicium inferre blasphemię, sed dixit: Imperet tibi Deus: hi autem Eccle. 21 d
quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter, D
tanquam muta animalia, norunt in his corrũpunẽ. Væ illis, qui in uia Cain Gen. 4 b
abierunt, et errore Balaã, mercede effusi sunt, et in contradictione Core perie Nu. 22 d Nume. 16 a
runt. Hi sunt in epulis suis, maculæ conuiuantes sine timore, semetipsos pa- 2. Pet. 2 d
scentes, nubes sine aqua quę a ventis circunferuntur, arbores autumnales, in-
fructuose, bis mortuæ eradicatæ, fluctus feri maris, dispumantes suas confusio
nes, sydera errantia, quibus procella tenebrarũ seruata est in ęternũ. Prophe- E
tauit autem et de his septimus ab Adã, Enoch, dicẽs: Ecce uenit dñs in sanctis Apoc. 1 b
milibus suis, facere iudiciũ cõtra oẽs impios de omnibus operibus impietatis
eorum quibus impie egerunt, et de omnibus duris quę locuti sunt contra eũ
peccatores impĳ. Hi sunt murmuratores, quęrulosi, secundum desideria sua
ambulantes, & os eorũ loquitur superbiam, mirantes personas quæstus cau- F
sa. Vos autem charissimi, memores estote verborum quę prædicta sunt ab
apostolis domini nostri IESV Christi, qui dicebant vobis: Quoniam in
nouissimis temporibus venient illusores, secundum desideria sua ambulantes 1. Tim. 4 a
in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non 2. Ti. 3 a 2. Pet. 2 a
habentes. Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissi-
mæ nostræ fidei, in spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei
seruate, expectantes in misericordiam domini nostri IESV CHRI-
STI in uitam ęternam. Et hos quidem arguite iudicatos: illos vero saluate,
de igne rapientes. Alĳs autem miseremini in timore, odientes & eam quę car
nalis est, maculatam tunicam. Ei autem qui potẽs est uos cõseruare sine pec-

cato & constituere ante conspectum glorię suæ immaculatos in exultatione in aduentu domini nostri IESV Christi, soli Deo saluatori nostro per IESVM Christum dñm nostrum gloria & magnificentia, imperium et potestas ante omniā secula, & nunc, & in omnia secula seculorum, Amen.

APOCALYPSIS BEATI IOANNIS APOSTOLI.

Ioannes in insula Pathmos uidet Dei uisionem. Cap. I.

A POCALYPSIS IESV Christi, quā dedit illi
Deus, palam facere seruis suis quæ oportet fieri cito: &
significauit, mittens per angelum suum seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimo-
nium IESV Christo, quæcunq; vidit. Beatus qui le-
B git & audit verba prophetiæ huius, & seruat ea quæ
in ea scripta sunt: tempus enim prope est.
Ioānes septem ecclesijs quę sunt in Asia, Gratia vo-
bis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui uenturus est, & à septem spiriti-
C bus qui in conspectu throni eius sunt, & à IESV Christo qui est testis fide
lis, primogenitus mortuorum, & princeps regū terrę, qui dilexit nos, & la-
Col. 1 c, 1. Cor. 15 c, Heb. 9 d, 1. Pet. 1 d, 1. Ioh. 1 d, Isa. 3 c — uit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes
Deo & patri suo, ipsi gloria & imperium in secula seculorum.
Ecce venit cum nubibus, & uidebit eum omnis oculus, & qui eum pupu-
gerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terrę: etiam, Amen. Ego sum
D α & ω, principium & finis, dicit dominus Deus qui est, & qui erat, & qui
Matt. 24 c, Iudæ. 1 e — venturus est omnipotens. Ego Ioannes frater vester & particeps in tribu-
latione, & regno, & patientia in CHRISTO IESV, fui in insula,
quæ appellatur Pat mos: propter verbum Dei & testimonium IESV.
Fui in spiritu in dominica die, & audiui post me uocem magnam tanquam
E tubæ dicentis: Quod vides, scribe in libro, & mitte septē ecclesiis, quæ sunt in
Asia, Ephesо, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatyrę: & Sardis, & Philadelphię, & Laodicię. Et conuersus sum, ut uiderem vocem quæ loquebatur
mecum. Et conuersus, vidi septem candelabra aurea: & in medio septem can
F delabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcin-
ctum ad mamillas zona aurea, caput autem eius & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix, & oculi eius tanquam flamma ignis, &
pedes eius similes aurichalco, velut in camino ardenti, & vox illius tanquā
vox aquarum multarum, & habebat in dextera sua stellas septem, & deore
G eius gladius vtraque parte acutus exibat, & facies eius sicut sol lucet in vir-
Esa. 41 b, & 44 a — tute sua. Et cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et
posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere, ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus: & ecce sum uiuens in secula seculorum, &
habeo claues mortis & inferni. Scribe ergo quę vidisti, & quæ sunt, & quæ
oportet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ, angeli sunt, septem eccle-

fiarum, & candelabra feptem, feptem ecclefiȩ funt.

Qui fcribendum Deus uoluerit ecclefiis feptem. Cap: II.

ET angelo Ephefi Ecclefiȩ, fcribe: Hæc dicit, qui tenet feptem ftellas A
in dextera fua, qui ambulat in medio feptem candelabrorum aureo-
rum. Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam: & quod non
potes fuftinere malos, & tentafti eos qui fe dicũt apoftolos effe, & non funt,
& inuenifti eos mendaces, & patientiam habes, & fuftinuifti propter no-
men meum, & non defecifti. Sed habeo aduerfum te pauca, quòd charitatem
tuam primam reliquifti. Memor efto itaque unde excideris: & age pœni- B
tentiam, & prima opera fac: fin autem, veniam tibi cito, & mouebo can-
delabrum tuum de loco fuo, nifi pœnitẽtiam egeris. Sed hoc habes, quia odi-
fti facta Nicolaitarum, quȩ & ego odi. Qui habet aurem, audiat quid fpiri
tus dicat ecclefijs. Vincenti dabo edere de ligno vitȩ, quod eft in paradifo dei
mei. Et angelo Smyrnȩ ecclefiæ fcribe. Hæc dicit primus & nouiffimus, qui
fuit mortuus & uiuit, Scio tribulationem tuã & paupertatem tuam, fed di- C
ues es: et blafphemaris ab his qui fe dicunt Iudæos effe, et non funt, fed funt
fynagoga Satanæ. Nihil horum timeas quæ paffurus es. Ecce miffurus eft
diabolus aliquos ex uobis in carcerem, ut tentemini, et habebitis tribulatio-
nem diebus decem. Efto fidelis vfque ad mortem, & dabo tibi coronam
vitæ. Qui habet aurem, audiat quid fpiritus dicat ecclefiis: Qui vicerit, non
lędef a morte fecunda. Et angelo Pergami ecclefiæ fcribe: Hæc dicit qui ha- D
bet romphæã vtraq; parte acutam. Scio vbi habitas vbi fedes eft Satanȩ, &
tenes nomen meum, et non negafti fidem meam. Et in diebus illis Antipas
teftis meus fidelis, qui occifus eft apud uos, vbi Satanas habitat. Sed habeo Nu. 24 c
aduerfus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat
Balac mittere fcandalum coram filijs Ifrael, edere & fornicari: ita habes et tu
tenentes doctrinã Nicolaitarum. Similiter pœnitentiam age: fi quominus,
veniam tibi cito et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurem, E
audiat quid fpiritus dicat ecclefijs: Vincenti dabo manna abfcõditum, et da-
bo illi calculum candidum: & in calculo, nomen nouum fcriptum, quod
nemo fcit, nifi qui accipit. Et angelo Thyatyrȩ ecclefiæ fcribe: Hæc dicit fi-
lius dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, et pedes eius fimiles auri
chalco. Noui opera tua et fidem, et charitatem tuam, et minifterium, et patiẽ
tiam tuam, et opera tua nouiffima plura prioribus. F

Sed habeo aduerfus te pauca: quia permittis mulierem Hiezabel quæ fe
dicit prophetam, docere, et feducere feruos meos, fornicari, et manducare de
idolothytis. Et dedi illi tempus ut pœnitentiã ageret, et non uult pœnitere a
fornicatione fua. Ecce ego mitto eam in lectum: et qui mœchantur cum ea, in
tribulatione maxima erunt, nifi pœnitentiam ab operibus fuis egerint: et fi- G
lios eius interficiam in morte, et fcient omnes ecclefiȩ quia ego fum fcrutans Hier.17 b
renes & corda, et dabo vnicuique veftrum fecundum opera fua. Vobis autẽ
dico, et cæteris qui Thyatyræ eftis: Quicunque non habent doftrinam hanc,
et qui non cognouerunt altitudines fatanȩ, quemadmodum dicunt: non mit
tam fuper vos aliud pondus, tamen id quod habetis, tenete donec ueniam. Et Pfal. 2 c
qui uicerit et cuftodierit vfque in finem opera mea, dabo illi poteftatem fu-
per gentes, et reget eas in uirga ferrea, et tanquam uas figuli confringentur,

sicut & ego accepi a patre meo: & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesiis.

Monentur ecclesiæ Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ. Cap. III.

A ET Angelo Ecclesiæ Sardis, scribe: Hæc dicit, qui habet septem spiritus Dei, & septem stellas. Scio opera tua, quia nomen habes quòd uiuas, & mortuus es. Esto uigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inueni opera tua plena coram Deo meo. In menre ergo
Infr.16 c habe, qualiter acceperis et audieris: & serua: & pœnitētiam age. Si ergo non
1. The. 5 a uigilaueris, ueniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora ueniam ad te.
2.Pet. 3 c Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt uestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitę & confitebor no-
B men eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Et angelo Philadelphię ecclesiæ scribe: Hęc dicit
Isa. 22 f sanctus & verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit, &
Iob. 12 b nemo aperit. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, et seruasti verbum meū, & non negasti nomen meum. Ecce dabo de synagoga Satanæ qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, et sciant quia ego dilexi te: quoniam seruasti uer
bum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quę uentura est in
C orbem vniuersum tentare habitantes in terra. Ecce venio cito, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, et scribam super eū nomen Dei mei, et nomen ciuitatis Dei mei nouę Hierusalem, quę descendit de cęlo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Et angelo Laodiceæ ecclesię scribe: hęc dicit. Amen testis fidelis & verus, qui est principium creaturę Dei. Scio opera tua, quod neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es
D & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis: Diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, et miserabilis, & pauper, et cæcus, et nudus. Suadeo tibi emere à me, aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris, vt nō appareat con fusio nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos vt uideas. Ego quos amo,
Pro. 3 b arguo & castigo. Æmulare ergo et pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium &
Heb.12 b pulso: si quis audierit vocē meam, et apperuerit mihi ianuam, intrabo ad illū & cœnabo cum illo, et ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo: sicut et ego vici, et consedi cum patre meo in throno eius. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesijs.

Videntur circa thronum Dei sedilia & animalia. Cap. IIII.

A POst hęc vidi: et ecce ostiū apertum in cęlo, et vox prima quam audiui tanquā tubę loquentis mecū, dicēs: Ascende huc, & ostendam tibi que oportet fieri cito. Post hęc, statim fui ī spiritu. Et ecce sedes posita erat in cælo, et supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis ia-

ſpidis & ſardinis,& iris erat in circumitu ſedis,ſimilis viſioni ſmaragdinæ. B
Et in circumitu ſedis,ſedilia vigintiquatuor, & ſupra thronos, vigintiqua-
tuor ſeniores ſedentes,circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus ſuis
coronæ aureę.Et de throno procedebant fulgura,& uoces,& tonitrua:& ſe-
ptē lampades ardentes ante thronū,quæ ſunt ſeptem ſpūs dei. Et in conſpe-
ctu ſedis,tanq̄ mare uitreū ſimile cryſtallo:et in medio ſedis:et in circūmitu C
ſedis,quatuor animalia plena oculis ante & retro.Et animal plurimū, ſimi-
le leoni:& ſecundum animal, ſimile uitulo; & tertium animal, habens faciē
velut hominis:et quartum animal,ſimile aquilę uolanti.Et quatuor anima-
lia ſingula eorū habebāt alas ſenas in circumitu:& intus plena ſunt oculis et
requiem non habebant die ac nocte,dicentia:Sanctus,ſanctus, ſanctus domi Isa.6 a
nus Deus omnipotens qui erat,et qui eſt, et qui uenturus eſt.Et cum darent D
illa animalia gloriam et honorem et benedictionem ſedenti ſuper thronum,
viuenti in ſecula ſeculorum: procidebant vigintiquatuor ſeniores ante ſeden
tem in throno,et adorabant viuentem in ſecula ſeculorum, et mittebant co-
ronas ſuas ante thronum,dicentes: Dignus es domine Deus noſter accipere
gloriam et honorem et uirtutem: quia tu creaſti omnia,et propter uoluntatē
tuam erant,et creata ſunt.

Videtur liber cum ſeptem ſigillis,& agnus occiſus. Cap. V. A

ET vidi in dextera ſedentis ſupra thronum librum ſcriptum intus &
foris,ſignatum ſigillis ſeptem. Et uidi angelum fortem,et prædicantē
voce magna:Quis eſt dignus aperire librum,et ſoluere ſignacula eius?
Et nemo poterat,neque in cœlo,neque in terra, neque ſubtus terram aperire
librum, neq; reſpicere illum.Et ego flebam multum,q̄m nemo dignus inuē-
tus eſt aperire librum,nec videre eum.Et vnus de ſenioribus dicit mihi: Ne B
fleueris,ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum et ſoluere
ſeptē ſignacula eius.Et uidi, et ecce in medio throni et quatuor animalium,
et in medio ſeniorum agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua
ſeptem et oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem ter-
ram.Et venit,& accepit de dextera ſedentis in throno librū.Et cū aperuiſſet
librum,quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt corā agno, C
habentes ſinguli citharas et phialas aureas plenas odoramentorum,quę ſunt Dan.7 c
orationes ſanctorum: et cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es
domine accipere librum et aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es et re-
demiſti nos Deo in ſanguine tuo,ex omni tribu et lingua et populo et natio-
ne,et feciſti nos Deo noſtro regnum et ſacerdotes, et regnabimus ſuper ter-
ram. Et uidi, Et audiui uocem angelorum multorum in circumitu throni et D
animalium et ſeniorum, et erat numerus eorum millia millium, dicentium
voce magna:Dignus eſt agnus qui occiſus eſt,accipere virtutem, diuinita-
tem,et ſapientiam, & fortitudinem, et honorem,et gloriam,et benedictio-
nem. Et omnem creaturam quæ in cœlo eſt, et ſuper terram,et ſub terra,&
quæ ſunt in mari,et quę in eo: omnes audiui dicentes, Sedenti in throno,et
agno,benedictio & honor et gloria et poteſtas in ſecula ſeculorum. Et qua-
tuor animalia dicebant; Amen. Et uiginti quatuor ſeniores ceciderunt in fa-
cies ſuas,et adorauerunt uiuentem in ſecula ſeculorum.

Visiones varii generis. Cap. VI.

A ET vidi quòd aperuisset agnus vnum de septem sigillis, & audiui vnū de quatuor animalibus, dicens, tanquā vocem tonitrui: Veni, et vide: Et vidi: Et ecce equus albus, & qui sedebat super illū habebat arcum, et data est ei corona, & exiuit vincēs vt vinceret. Et cum apperuisset sigillū secundum audiui secūdum animal, dicens: Veni & vide. Et exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. Et cum aperuisset. sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus

B niger, & qui sedebat super illum, habebat staterā in manu sua. Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium dicentem: Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, & vinum & oleum ne lęseris. Et cū aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni, et vide. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terrę, interficere gladio, fame, et morte, & bestijs terrę. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, &

C propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vsque quo domine, sanctus & verus, non iudicas & nō vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et datę sunt illis singulę stolæ albæ: & dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt sicut & illi. Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terrę motus magnus factus est, et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellę de cęlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos

D cum à vento magno mouetur: & cęlum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulę de locis suis motę sunt: & reges terrę, & principes, & tribuni, et diuites, et fortes, et omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium: & dicunt montibus & petris, Cadite super nos, et ab-

Isa.1.d scondite nos à facie sedentis super thronum, et ab ira agni, quoniam venit di-

Osee.10 b Luc.23 d es magnus irę ipsorum. Et quis poterit stare?

Signantur electi Dei, ne cum impiis pereant. Cap. VII.

A POst hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terrę, tenentes quatuor uentos terrę ne flarent super terram, neque super mare, neq; in vllam arborem. Et vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terrę & mari, dicens: Nolite nocere terrę & mari neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus suis. Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor milia signati

B ex omni tribu filiorum Israel: Ex tribu Iuda, duodecim milia signati. Ex tribu Rubem, duodecim milia signati. Ex tribu Gad, duodecim milia signati. Ex tribu Aser, duodecim milia signati. Ex tribu Neptalim, duodecim milia signati. Ex tribu Manasse, duodecim milia signati. Ex tribu Symeon, duodecim milia signati. Ex tribu Leui, duodecim milia signati. Ex tribu Isachar, duodecim milia signati. Ex tribu Zabulō, duodecim milia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim milia signati. Ex tribu Beniamin, duodecim milia signati.

Post hęc vidi turbā magnam quam dinumerare nemo poterat,ex omnibus G
gentibus,& tribubus,& populis et linguis,stantes ante thronum,& in con-
spectu agni,amicti stolis albis,& palmę in manibus eorum,et clamabant uo
ce magna,dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronū,& agno. Et om
nes angeli stabant iu circumitu throni & seniorum,& quatuor animaliū,&
ceciderunt in conspectu throni in facies suas,& adorauerunt Deum,dicentes:
Amen. Benedictio,& claritas,& sapientia, et gratiarū actio,honor et uirtus
& fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen. Et respondit Vnus de se-
nioribus,& dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis,qui sunt?& vnde ve- D
nerunt?Et dixi illi: Domine mi,tu scis. Et dixit mihi : Hi sunt qui Venerunt
de tribulatione magna,& lauerunt stolas suas,et dealbauerūt eas in sanguine
agni:ideo sunt ante thronum Dei,et seruiunt ei die ac nocte in templo eius,
& qui sedet in throno,habitabit super illos:non esurient neqne sitient ampli- Isa.49 c
us,nec cadet super illos sol,neque vllus æstus , quoniam agnus qui in medio
throni est,reget illos,& deducet eos ad vitæ fontes aquarum,et absterget De Isa. 25.c
us omnem lachrymam ab oculis eorum.

Sequitur cantum angelicarum tubarum orbis excidium. Cap. VIII.

ET cum aperuisset sigillum septimū factum est silentium in cælo quasi A
media hora. Et vidi septē angelos stantes in cōspectu Dei,et datę sunt
illis septē tubæ. Et alius angelus venit,& stetit ante altare,habens thu
ribulum aureū,& data sunt illi incensa multa.vt daret de orationibus sancto
rum omnium super altare aureū,quod est ante thronū. Et ascendit fumus in-
censorū de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo,& accepit an
gelus thuribulum aureum,& impleuit illud de igne altaris, & misit in terrā, B
& facta sunt tonitrua & voces & fulgura et terrę motus magnus: Et septem
augeli qui habebant septem tubas pręparauerunt se vt tuba canerent: Et pri-
mus angelus tuba cecinit,& facta est grando et ignis, mixta in sanguine,&
missum est in terram,& tertia pars terræ combusta est,et tertia pars arborū
concremata est,et omne fœnum viride combustum est . Et secundus angelus
tuba cecinit,et tanquam mons magnus igne ardens,missus est in mare: et fa
cta est tertia pars maris,sanguis:& mortua est tertia pars creaturę eorū quę C
habebant animas in mari,& tertia pars nauium interijt . Et tertius angelus
tuba cecinit,et cecidit de cęlo stella magna ardens tanquam facula,& cecidit
in tertiam patrem fluminum,& in fontes aquarum,et nomen stellæ , dicitur
Absynthium:et facta est tertia pars aquarū in Absynthium:& multi homi-
nū mortui sunt de aquis:quia amarę factę sunt. Et quartus angelus tuba ceci D
nit:et percussa est tertia pars solis,et tertia pars lunę,et tertia pars stellarum,
ita vt obscuraretur tertia pars eorum,& diei non luceret pars tertia,et noctis
similiter. Et vidi,& audiui vocem vnius aquilę volantis per medium cęli di
centis voce magna: Vę vę væ habitantibus in terra , de cæteris vocibus tri-
um agelorum qui erant tuba canturi.

Vę & malum sequitur cantum relinquarum tubarum. Cap. IX.

ET quintus angelus tuba cecinit,& vidi stellam de cælo cecidisse in ter A
ram,& data est ei clauis putei abyssi: Et apparuit puteum abyssi, &
ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnę , & obscuratus est
sol,& aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locustę in terram, et data

B eſt illis poteſtas,ſicut habẽt poteſtatem ſcorpiones terræ:et præceptũ eſt illis
ne lęderent fœnum terrę,neq; omne viride, neq; omnem arborem,niſi tantũ
homines qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis: & datum eſt illis ne
occiderent eos,ſed vt cruciarentur menſibus quinq;:& cruciatus eorũ,ut cru
Isa.2.d ciatus ſcorpĳ cũ percutit hominem. Et in diebus illis quærent homines mor-
Osee.10 b tem:& non inuenient eam,& deſiderabunt mori,et fugiet mors ab eis. Et ſi-
Lu.13.d militudines locuſtarum,ſimiles equis paratis in pręlium,et ſuper capita earũ
Sap.16,b tanquam coronę,ſimiles auro,& facies earum tanquam facies hominum,&
habebant capillos ſicut capillos mulierum,& dentes earum,ſicut dentes leo-
num erant:& habebant loricas ſicut loricas ferreas:& vox alarum earum ſi-
cut uox curruum equorum multorum currentium in bellum:et habebant cau
das ſimiles ſcorpionum,et aculei erãt in caudis earum, et poteſtas earũ noce-
C re hominibus menſibus quinq;:& habebant ſuper ſe regem angelum abyſſi,
cui nomen Hebraice Abaddon,Græce autem Apollyon,& Latinę habẽs no
men Exterminans, Væ vnum abĳt,& ecce veniunt adhuc duo vę poſt hæc,
Et ſextus angelus tuba cecinit,& audiui vocem vnam ex quatuor cornibus
altaris aurei,quod eſt ante oculos Dei,dicentem ſexto angelo qui habebat tu
A ban,Solue quatuor angelos,qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate. Et
ſoluti ſunt quatuor angeli, qui parati erant in horam & diem et menſem &
annum,vt occiderent tertiam partem hominum. Et numerus equeſtris exer
citus,uicies millies dena milia. Et audiui numerum eorũ. Et ita uidi equos in
viſione,et qui ſedebant ſuper eos,habebant loricas igneas, & hyacinthinas
& ſulphureas,& capita equorum erant tanquam capita leonum,et de ore eo
D rum procedit ignis,& fumus et ſulphur: Et ab his tribus plagis occiſa eſt ter
tia pars hominum,de igne & de fumo et ſulphure,quę procedebant ex ore ip
ſorum. Poteſtas enim equorũ in ore eorum eſt et in caudis eorum: nam caudę
eorum ſimiles ſerpentibus,habentes capita,& in his nocent. Et cæteri homi-
nes qui non ſunt occiſi in his plagis,neque pœnitentiam egerunt de operibus
manuum ſuarum vt non adorarent dęmonia et ſimulacra aurea & argentea
& ærea & lapidea et lignea,quę neq; videre poſſunt, neq; audire,neq; ambu
lare,& non egerunt pœnitentiam ab homicidĳs ſuis,neque à veneficĳs ſuis,
neque à fornicatione ſua,neque à furtis ſuis.

Loquuntur ſeptem tonitrua,& deuorat Ioannes librum. Cap. X.

A ET vidi alium angelum fortem deſcendẽtem de cęlo,amictum nube,&
iris in capite,& facies eius erat vt ſol,& pedes eius tanquam columna
ignis,et habebat in manu ſua libellum apertum,et poſuit pedem ſuum
dextrum ſuper mare,ſiniſtrum autem ſuper terram,et clamauit voce magna
quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamaſſet, locuta ſunt ſeptẽ tonitrua
B voces ſuas. Et cum locuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas,ego ſcripturus
Dan.12.c eram,& audiui vocem de cęlo dicentem mihi. Signa quę locuta ſunt ſeptem
tonitrua,et noli ea ſcribere. Et angelus quem vidi ſtantem ſuper mare & ſu-
per terram,leuauit manum ſuam ad cælum, & iurauit per viuentem in ſecu-
la ſeculorum,qui creauit cęlum & ea quæ in eo ſunt,et terram et ea quę in ea
C ſunt,& mare et ea quę in eo ſunt, Quia tempus non erit amplius,ſed in die-
bus vocis ſeptimi angeli,cum cœperit tuba canere, conſummabitur myſte-
rium Dei,ſicut euangelizauit per ſeruos ſuos prophetas. Et audiui vocem de
cælo iterum

cœlo iterum loquentem mecũ,& dicentem: Vade, & accipe librum apertũ D
de manu angeli stanti, super mare & super terram. Et abij ad angelũ, dicens
ei vt daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librũ, & deuora illum, & fa- Ezech. 3. a
ciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et ac-
cepi librum de manu angeli, & deuoraui illum & erat in ore meo tanquam
mel dulce: & cum deuorassem eum, amaricatus est uenter meus, & dicit
mihi: Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & re-
gibus multis.

Duæ oliuæ, & duo candelabra stant ante Deum. Cap. XI.

ET datus est mihi calamus similis virge, & dictum est mihi. Surge & A
metire templũ Dei, & altare, & adorantes in eo: atriũ autem quod est
intra templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniã datũ est genti-
bus, & ciuitatem sanctã calcabunt mensibus quadraginta duobus, & dabo
duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducẽtis sexaginta, ami-
cti saccis. Hi sunt duę oliuę et duo candelabra in cõspectu dñi terræ stãtia. Et
si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorũ, & deuorabit inimicos eo-
rũ: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potesta-
tem claudendi cœlum: ne pluat diebus prophetię ipsorũ, & potestatẽ habent B
super aquas conuertendi eas in sanguinẽ, & percutere terrã omni plaga quo-
tiescunque voluerint. Et cũ finierint testimoniũ suum, bestia quæ ascẽdit de
abysso, faciet aduersum eos bellũ, & uincet illos, & occidet eos. Et corpora
eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quę uocatur spiritualiter Sodo-
ma, & Ægyptus, ubi & dominus eorũ crucifixus est. Et uidebunt de tribu-
bus, & populis, & linguis, & gentibus, corpora eorũ per tres dies & dimidiũ
& corpora eorum non sinent poni in monumentis: & inhabitantes terram,
gaudebunt super illos, & iucundabuntur, & munera mittent inuicẽ, quoniã C
hi duo prophetæ cruciauerũt eos qui habitabãt super terrã. Et post dies tres
& dimidiũ, spiritus uitæ a Deo intrauit eos: & steterunt super pedes suos, &
timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audierunt vocẽ magnã
de cœlo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube, et vi-
derunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, &
decima pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terręmotu nomina hominum
septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo D
cœli. Ve secundum abijt, & ecce ve tertium veniet cito. Et septimus ange-
lus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnę in cœlo dicentes: Factum est re-
gnum huius mundi domini nostri & Christi eius, & regnabit in secula secu
lorum, Amen. Et uigintiquatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedi
bus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deum dicẽtes: Gratias agi-
mus tibi domine Deus noster omnipotens qui es, & qui eras, & qui ventu-
rus es, quia accepisti uirtutem tuam magnam, & regnasti. Et iratę sunt gen-
tes & aduenit ira tua, & tempus mortuorum iudicari, & reddere mercedem
seruis tuis prophetis & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & ma-
gnis, & exterminandi eos qui corruperunt terram. Et apertum est templum
Dei in cœlo, & visa est arca testamenti eius in templo eius, & facta sunt ful
gura & uoces, & terremotus, & grando magna.

Fit prelium in cælo,& deiicitur draco antiquus. Cap. XII.

A ET signum magnũ apparuit in cęlo, mulier amicta sole, et luna sub pe-
dibus eius, et in capite eius corona stellarum duodecim, et in utero ha-
bens, & clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Et visum est aliud
signum in cęlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua
decem, & in capitibus eius diademata septem, & cauda eius trahebat tertiã
partem stellarum cæli, & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierem
quę erat paritura, ut cũ peperisset, filiũ eius deuoraret. Et peperit filium mas-
culum qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea, et raptus est filius eius
B ad Deum & ad thronum eius, et mulier fugit in solitudinem ubi habebat lo-
cum paratum à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta. Et fa
ctum prælium magnum in cęlo. Michael et angeli eius preliabãtur cũ draco-
ne, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus inuentus
est eorũ amplius in cęlo, et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus
qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus
est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. Et audiui vocem magnam in
C cęlo dicentem. Nunc facta est salus & virtus, & regnum Dei nostri, et pote-
stas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accu-
sabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerũt eum pro-
pter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui, et non dilexerũt ani
mas suas vsq; ad mortem: propterea lętamini cęli, & qui habitatis in eis, Ve
terræ & mari, quia descendit diabolus ad uos habens iram magnam, sciens ꝙ
modicum tempus habet. Et postquam vidit draco ꝙ proiectus esset in terrã,
prosecutus est mulierem quæ peperit masculum: & datæ sunt mulieri alę duę
D aquilę magnę, vt volaret in desertum in locum suum vbi alitur per tempus
& tempora & dimidium temporis á facie serpentis. Et misit serpens ex ore
suo post mulierem, aquam tanquam flumen, vt eam faceret trahi á flumine.
Et adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumẽ quod
misit draco de ore suo. Et iratus est draco in mulierem, & abijt facere præliũ
cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimo
nium Iesu Christi. Et stetit supra arenam maris.

Apparet bestia cum septem capitibus & decem cornibus. Cap. XIII.

ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cor-
A nua decem, et super cornua eius decem diademata, & super capita eius
nomina blasphemiæ. Et bestia quam vidi, similis erat pardo, et pedes
eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutẽ suam
et potestatem magnam. Et vidi unũ de capitibus suis quasi occisum in mor-
tem, & plaga mortis eius curata est. Et admirata est vniuersa terra post be-
stiam. Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestię, & adorauerũt
bestiam, dicentes: Quis similis bestię: & quis poterit pugnare cum ea? Et da
B tum est ei os loquẽs magna et blasphemias, & data est ei potestas facere mẽ-
ses quadraginta duos. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum blasphe-
mare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cęlo habitant. Et est da
tum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos. Et data est illi potestas in
omnem tribum, & populum, et linguam, et gentem, et adorauerunt eam om
nes qui inhabitabant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitę

agni, qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in G
captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadat, qui in gladio occiderit, oportet
eum gladio occidi. Hic est patientia & fides sanctorum. Et vidi aliam bestiã Gen.9.a
ascendentem de terra, & habebat cornua duo, similia agni, & loquebatur si- Mat.26.e
cut draco. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius, &
fecit terram et habitantes in ea, adorare bestiã primam, cuius curata est pla-
ga mortis. Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cęlo descendere in
terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra propter signa
quę data sunt illi facere in conspectu bestię, dicens habitantibus in terra, vt
faciant imaginem bestię, quę habet plagam gladĳ, & vixit. Et datum est illi
vt daret spiritum imagini bestię, & vt loquatur imago bestię, & faciet vt D
quicunque non adorauerint, imaginem bestiæ, occidantur. Et faciet omnes
pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, et seruos habere cha-
racterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis, et ne quis posset emere
aut vendere, nisi qui habeat characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum
nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum
bestię. Numerus enim hominis est, et numerus eius sexcenti sexagintasex.

Puri homines stant cum agno. Cap. XIIII.

ET vidi, et ecce agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centũ qua- A
draginta quatuor millia, habentes nomen eius et nomẽ patris eius scri-
ptum in fontibus suis. Et audiui vocem de cęlo, tanquam vocẽ aqua-
rum multarum, et tanquam vocem tonitrui magni, et uocem quam audiui,
sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis Et cantabant quasi can-
ticum nouum ante sedem et ante quatuor animalia, et seniores, et nemo pote
rat discere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti
sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus nõ sunt coinquinati: virgines enim
sunt. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit. Hi empti sunt ex hominibus pri-
mitiæ Deo et agno: et in ore eorum non est inuentum mendacium. Sine ma-
cula enim sunt ante thronum Dei. Et uidi alterũ angelum uolantem per me- B
dium cœli, habentem euangelium ęternum, ut euangelizaret sedentibus su-
per terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, di- Psal.145.8
cens magna uoce: Timete dominum, et date illi honorem, quia uenit hora iu- Act.14c
dicĳ eius: et adorate eum qui fecit cœlum et terram, mare et fontes aquarũ.
Et alius angelus secutus est, dicens: Cecidit cecidit Babylon illa magna, quæ Isa.21c
a uino irę fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et tertius angelus secutus Hie.51.a
est illos, dicens uoce magna: Si quis adorauerit bestiam et imaginem eius, &
acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: et hic bibet de uino irę
Dei, quod mixtum est mero in calice iræ ipsius, et cruciabitur igne et sulphu- C
re in conspectu angelorum sanctorum, et ante cõspectum agni: et fumus tor
mentorum eorum ascẽdet in secula secula seculorum: nec habent requiem die
ac nocte, qui adorauerunt bestiam, et imaginem eius, et si quis acceperit cha
racterem nominis eius. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mãdata
Dei, et fidem IESV. Et audiui uocem de cœlo, dicẽtem mihi. Scribe, Beati
mortui qui in domino moriuntur. Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant
a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. Et vidi, et ecce nubem
candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in ca-

D pite suo coronam auream,& in manu sua falcē acutam. Et alius angelus exi-
Mat.13.e uit de templo,clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem
tuam & mete,quia venit hora,vt metatur,quoniam aruit messis terrę. Et
d.3.c misit qui sedebat super nubem,falcem suam in terram & demessuit eam. Et
alius angelus exiuit de templo quod est in cęlo,habēs et ipse falcem acutam.
Et alius angelus exiuit de altari,qui habebat potestatem supra ignem, & cla
mauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam,dicens: Mitte falcem
tuam acutam,et uindemia botros vineę terrę:quoniā maturæ sunt vuæ eius.
Et misit angelus falcem suam acutam in terram,& uindemiauit vineam ter-
ræ,& misit in lacum iræ Dei magnum:et calcatus est lacus extra ciuitatem,
& exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

Victores bestię laudabant Deum. Cap. XV.

A ET vidi aliud signum in cęlo magnum & mirabile:angelos septem ha
bentes plagas septem nouissimas:quoniam in illis cōsummata est ira
Dei. Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igne, & eos qui vice-
runt bestiam & imaginem eius,et numerum nominis eius stantes super ma-
re vitreum, habentes citharas Dei,& cantantes canticum Moysi serui Dei,
B & canticum agni,dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua domine De-
Hier.10.a us omnipotens:iustæ & verę sunt vię tuę rex seculorum. Quis non timebit
te domine,& magnificabit nomen tuum?quia solus pius es,quoniam omnes
gentes venient,& adorabunt in conspectu tuo,quoniam iudicia tua manife-
sta sunt. Et post hæc vidi,& ecce apertum est templum tabernaculi testimo-
C nij in cęlo:& exierunt septem angeli,habentes septem plagas,de templo: ve-
stiti lapide mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et
vnum de quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas,
D plenas iracundię Dei uiuentis in secula seculorum. Et impletum est templum
Dei fumo à maiestate Dei,& de virtute eius: & nemo poterat introire in tē
plum,donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.

Ad effusionem septem phialarum struuntur plagæ in terra. Cap. XVI.

A ET audiui vocem magnam de templo,dicentem septem angelis: Ite,&
effundite septē phialas iræ Dei in terram. Et abijt primus angelus,&
effudit phialam suam in terram:& factum est vulnus sęuum et pessi-
mū in homines qui habebant characterem bestię, & in eos qui adorauerunt
bestiam & imaginem eius. Et secūdus angelus effudit phialam suam in ma-
re,& factus est sanguis tanquam mortui:& omnis anima uiuens,mortua est
in mari. Et tertius effudit phialam suam super flumina & super fontes aqua-
rum,& factus est sanguis. Et audiui angelum aquarum dicentē: Iustus es do-
B mine,qui es,& qui eras sanctus,qui hoc iudicasti: quia sanguinem sanctorū
& prophetarum effuderunt, & sanguinē eis dedisti bibere:digni enim sunt.
Et audiui alterum dicentem. Etiam domine Deus omnipotens vera et iu-
sta iudicia tua. Et quartus angelus effudit phialam suam in solem:& datum
est illi æstu affligere homines & igni,& æstuauerunt homines ęstu magno,
& blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas,neq;
egerunt pœnitentiam,ut darent illi gloriam. Et quintus angelus effudit phia
lam suam super sedem bestiæ:& factum est regnū eius tenebrosum,et com-
manducauerunt linguas suas prę dolore,et blasphemauerunt Deum cæli præ

doloribus

doloribus & vulneribus suis, et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. C
Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem
& siccauit aquam eius, vt prepararetur via regibus ab ortu solis. Et uidi de
ore draconis, & de ore bestię, & de ore pseudoprophetæ exire spiritus tres
immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facietes si-
gna, & procedunt ad reges totius terrę congregare illos in prælium ad diem
magnum omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat et custo Supr. 3.a
dit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Et con- Matth. 24.d
gregabit illos in locum qui uocatur Hæbraice Armageddon. Et septimus an- Luc. 12.e
gelus effudit phialam suam in aerem, & exiuit vox magna de templo à thro 1.Cor.5.
no, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ- D
motus factus est magnus qualis nūquā fuit, ex quo homines fuerūt super ter
ram talis terręmotus sic magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, et
ciuitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna uenit in memoriā ante De-
um: dare illi calicem vini indignationis irę eius. Et omnis insula fugit, & mō
tes non sunt inuenti. Et grando magna sicut talentum, descendit de cęlo in ho
mines: & blasphemauerunt Deum homines propter plagam grādinis: quo-
niam magna facta est vehementer.

Mulier cum poculo sedet super bestiam. Cap. XVII.

ET venit vnus de septē angelis qui habebant septem phialas, et locutus
est mecū, dicens: Veni et ostendā tibi damnationem meretricis magnę A
quę sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terrę, et ine
briati sunt qui inhabitabant terrā de uino prostitutionis eius. Et abstulit me
in spū in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, ple
nam nominibus blasphemiæ, habentem capita septē et cornua decem. Et mu
lier erat circundata purpura & coccino, & inaurata auro, et lapide precioso,
& margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenū abominatione et B
immunditia fornicationis suę. Et in fronte eius nomen scriptū, mysteriū: Ba-
bylon magna, mater fornicationum et abominationum terrę. Et vidi mulie-
rem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Et mira
tus sum cum uiderem illā, admiratione magna. Et dixit mihi angelus: Quare
miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris et bestię quę portat eam, quę
habet capita septem & cornua decem. Bestia quam vidisti fuit, & nō est, &
ascensura est de abysso, et in interitū ibit: & mirabuntur inhabitantes terrā C
(quorum non sunt scripta nomina in libro vitę á constitutione mundi) viden
tes bestiam quę erat & non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Sep-
tem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt.
Quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondum uenit: & cum venerit, oportet
illum breue tempus manere. Et bestia quę erat & non est: & ipsa octaua
est, & de septem est, et in interitum vadit. Et decem cornua quę vidisti, decem
reges sunt, qui regnum nondū acceperunt, sed potestatē tanquā reges vna ho D
ra accipiēt post bestiā. Hi vnum consilium habēt: et virtutē et potestatē suā
bestię tradent. Hi cū agno pugnabūt: et agnus vincet illos, quoniā dominus
dominorū est, et rex regum, & qui cū illo sunt vocati, & electi, et fideles. Et 1.Ti.6.c
dixit mihi: Aquę quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt: et gentes, et lin Infer. 19.c
guę. Et decē cornua q̄ uidisti i bestia: hi odiēt fornicariā, et desolatā faciēt illā

& nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt. Deus
enim dedit in corda eorum, vt faciant quod placitum est illi, ut dent regnum
suum bestiæ, donec consummentur uerba Dei. Et mulier quam vidisti, est ci-
uitas magna quę habet regnum super reges terrę.

Iudicium Babylonis, describitur. Cap. XVIII.

A E T post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem po-
testatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Et exclama-
uit in fortitudine dicens, Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est
Isa.21.c Hier.51.a habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia
omnis volucris immundæ & odibilis: quia de vino iræ fornicationis eius
biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores
B terrę de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam vocem de
cęlo, dicentem: Exite de illa populus meus, vt ne participes sitis delictorum
eius, & de plagis eius non accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius vs-
que ad cęlum, et recordatus est dominus iniquitatũ eius. Reddite illi sicut &
ipsa reddidit uobis: et duplicate duplicia secundum opera eius. In poculo quo
miscuit vobis: miscete illi duplũ. Quantũ glorificauit se, et in delicijs fuit, tã
Esa.47.b C tum date illi tormentum et luctum, quia in corde suo dicit: Sedeo regina, et ui
dua non sum, et luctum non uidebo. Ideo in vna die venient plagę eius, mors
& luctus, & fames, et igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit il-
lam. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati
sunt, et in delicijs vixerunt, cũ uiderint fumũ incendij eius: longe stantes pro-
pter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ væ ciuitas illa magna Babylõ
D ciuitas illa fortis: quoniã vna hora venit iudiciũ tuum. Et negociatores ter-
rę flebũt, et lugebunt super illam, quoniã merces eorum nemo emet amplius
merces auri et argenti et lapidis preciosi, & margaritę, & byssi, et purpuræ,
& serici, & cocci, & omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, et omnia
vasa de lapide precioso et ęramento, et ferro, et marmore, & cinnamomum,
et amomũ, et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, & similę
E et tritici, et iumentorum, et ouium, et equorum, & rhedarum, & mancipiorũ
& animarum hominum. Et poma desiderij animę tuę discesserunt à te, et om
nia pinguia & præclara perierunt à te; et amplius illa iam non inuenient mer
catores horum: qui diuites facti sunt: ab ea longe stabunt, propter timorem
tormentorum eius, flentes, ac lugentes, & dicentes: Væ vę ciuitas illa magna
F quę amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide
precioso, & margaritis: quoniam vna hora destitutę sunt tantę diuitię, et om
nis gubernator, & omnes qui in lacum nauigãt, & nautę et qui in mari ope-
rantur, longe steterunt, et clamauerunt uidentes locũ incẽdij eius dicẽtes: Quę
similis ciuitati huic magnę? Et miserunt puluerem super capita sua: et clama-
uerunt flentes, & lugentes, dicentes: Vę væ ciuitas illa magna, in qua diuites
G facti sunt omnes qui habebant naues in mari de precijs eius: quoniam vna
hora desolata est. Exulta super eam cęlũ et sancti apostoli & prophetę: quo-
niam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus angelus for-
tis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu
mittetur Babylon ciuitas illa magna: & vltra iam non inuenietur. Et uox ci-
tharœdorum & musicorum & tibia canentium & tuba, non audietur in te

amplius:& omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius, & lux lucernæ non lucebit in te amplius, & vox sponsi & sponsę non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficijs tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inuentus est: & omnium qui interfecti sunt in terra.

Gaudent sancti in nuptiis agni. Cap. XIX.

Post hæc audiui quasi uocem turbarum multarum in cœlo dicentium. A
Alleluia: Laus, & gloria, & virtus Deo nostro est: quia vera & iusta
iudicia sunt eius qui iudicauit de meretrice magna quę corrupit terram
in prostitutione sua, & uindicauit sanguinem seruorum suorum de manibus
eius. Et iterum dixerunt Alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum.
Et ceciderũt seniores vigintiquatuor et quatuor animalia, & adorauerũt deũ
sedentem super thronum, dicentes: Amen alleluia. Et uox de throno exiuit,
dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius: & qui timetis eum pusilli & magni. Et audiui quasi uocem turbę magnę, & sicut uocẽ aquarum
multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicẽtium, Alleluia: quo- B
niam regnauit dominus Deus noster omnipotẽs. Gaudeamus & exultemus
& demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ agni, et uxor eius præparauit se.
Et datum est illi vt cooperiat se byssino splendẽti & candido. Byssinũ enim,
iustificationes sunt sanctorũ. Et dixit mihi: Scribe, Beati qui ad cœnam nu-
ptiarũ agni uocati sunt. Et dicit mihi: Hęc verba dei, vera sunt. Et cecidi ante Matt. 22 a
pedes eius, vt adorarem eum: Et dicit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus Luc. 14 d
sum, & fratrum tuorum habentiũ testimonium IESV. Deum adora. Testimonium enim IESV, est spiritus propherię. Et uidi cęlum apertum: &
ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabať Fidelis & verax, & cũ C
iustitia iudicat & pugnat. Oculi autem eius sicut flamma ignis & in capite
eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse.
Et uestitus erat veste aspersa sanguine: & uocabatur nomen eius, Verbum
Dei. Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebãtur eum in equis albis, uestiti bys- Isa. 63 a
sino albo & mundo. Et de ore eius procedit gladius ex utraq; parte acutus:
vt in ipso percutiat gentes. Et ipse reget eas in uirga ferrea. Et ipse calcat tor Psal. 2 c
cular uini furoris irę dei omnipotentis. Et habet in vestimento & in fœmo- Sup. 17 d
re suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium. Et uidi unum ange- 1. Ti. 6 c
lum stantẽ in sole, & clamauit uoce magna, dicens omnibus auibus quę volabant per medium cæli. Venite & congregamini ad cœnam magnam Dei: D
vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, &
carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum & seruorum, & pusillorum & magnorum. Et uidi bestiam & reges terrę, & exercitus eorum congregatos ad faciẽdum prælium cum illo qui sedebat in equo
& cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta:
qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem
bestię, et qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum
ignis ardentis sulphure, & cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum,
qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatę sunt carnibus eorum.

Satanas ligatus & sancti cum Christo regnant. Cap. XX.

A E T vidi angelum descendentem de cęlo, habentem clauem abyssi, et ca
tenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentē anti
quum, qui est diabolus & satanas, & ligauit eū per annos mille, et mi
sit eū in abyssum, et clausit, & signauit super illum vt nō seducat amplius gē
tes, donec cōsummētur mille anni: et post hoc oportet illum solui modico tē
pore. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis, & ani
mas decollatorum propter testimonim I E S V, & propter verbum Dei: &
B qui non adorauerunt bestiam neq; imaginem eius, nec acceperunt characterē
eius in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt et regnauerunt cū Christo
mille annis. Cęteri mortuorum non vixerunt donec consummentur mille an
ni. Hęc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partem in resur
rectione prima, in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdo
Eze. 38 c tes Dei & Christi: & regnabunt cum illo mille annis. Et cum consummati
& 39 a fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo, & exibit & seducet gentes,
C quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos
in pręlium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super la
titudinem terræ, & circumierunt castra sanctorum & ciuitatem dilectam.
Et descendit ignis a Deo de cœlo, et deuorauit eos: & diabolus qui seducebat
eos: missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudoprophe
tæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Et uidi thronum magnum
D candidum & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra & cœlum,
& locus non est inuentus eis. Et uidi mortuos magnos & pusillos stantes in
cōspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est uitæ: &
iudicati sunt mortui ex his quę scripta erant in libris secundum opera ipso
rum: & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt
mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera
ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors
secunda. Et qui non inuētus est in libro vitę scriptus, missus est in stagnum
ignis.

Renouabitur cœlum & terra, & erit Deus omnia in omnibus. Cap. XXI.

A E T uidi cęlum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & pri
Isa. 65 e ma terra abijt, & mare iam non est. Et ego Ioannes uidi sanctam ciui
& 66 g
2.Pet. 3 c tatem Hierusalem nouā descendentem de cœlo, a Deo paratam, sicut
spōsam ornatā uiro suo. Et audiui vocē magnā de throno dicentē: Ecce taber
naculū dei cū hominibus, & habitabit cum eis & ipsi populus eius erunt, &
Isa. 25 a ipse Deus cū eis erit eorū deus: & absterget Deus omnē lachrymā ab oculis
eorū, et mors ultra nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, quę
prima abierūt. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio oīa. Et dixit
B mihi: Scribe, quia hæc uerba fidelissima sunt & uera. Et dixit mihi: Factum
Isa. 43 c
2.cor. 5 d est. Ego sum α & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquę uiuæ
gratis. Qui uicerit possidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.
Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus,
& veneficis, & idolatris, & omnibus mendacibus pars illorum erit in sta
gno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et uenit vnus de septē
angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis; & locutus est

mecum

mecū,dicens: Veni,& ostendā tibi sponsam,vxorem agni. Et sustulit me in C
spiritu in montē magnum & altum,& ostendit mihi ciuitatem sanctā. Hie-
rusalem,descendentem de cęlo à Deo,habentem claritatem Dei: et lumē eius
simile lapidi precioso tanquan lapidi iaspidis,sicut crystallum. Et habebat
murum magnum & altum, habentem portas duodecim,& in portis, ange-
los duodecim, & nomina inscripta,quę sunt nomina duodecim tribuum fi-
liorum Israel. Ab Oriente portę tres:& ab Aquilone,portę tres: & ab Au- D
stro,portę tres:et ab occasu,portę tres. Et murus ciuitatis habens fundamēta
duodecim,& in ipsis duodecim,nomina duodecim apostolorum agni. Et qui
loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metiretur
ciuitatem & portas eius,& murum. Et ciuitas in quadro posita est, et lōgitu
do eius tanta est quanta et latitudo,et mēsus est ciuitatem de arundine aurea
per stadia duodecim milia,& longitudo & altitudo & latitudo eius æqualia
sunt. Et mēsus est murum eius centū quadraginta quatuor cubitorū,mēsura E
hominis quę est angeli. Et erat structura muri eius ex lapide Iaspide,ipsa ue-
ro ciuitas aurum mundum,simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuita-
tis,omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum,iaspis: secundum,
sapphirus:tertium,calcedonius:quartum smaragdus:quintū,sardonyx:sextū
sardius:septimum,chrysolitus,octauum,berillus:nonum,topazius:decimum F
chrysopasus: vndecimum,hyacinthus:duodecimum,amethystus. Et duode-
cim portę,duodecim margaritæ sunt,per singulas:& singulę portę, erant ex
singulis margaritis:& platea ciuitatis aurum mundum,tanquā vitrum per-
lucidum. Et templū non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotēs templū
illius est & agnus. Et ciuitas non eget sole neq; luna,vt luceant in ea:nam cla Isa.60.d
ritas Dei illuminabit eam,& lucerna eius est agnus. Et ambulabunt gentes G
in lumine eius,& reges terræ afferent gloriam suam et honorē in illā. Et por-
tæ eius non claudentur per diem,nox enim non erit illic. Et afferent gloriā &
honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut Isa.60.c
abominationem faciens & mendaciū,nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

In regno Dei nullius rei penuria erit. Cap. XXII.

ET ostendit mihi fluuiū aquę viuę,splēdidum tanquam crystallū pro-
cedentē de sede Dei et agni. In medio platęę eius,et ex vtraq; parte flu A
minis lignum vitę,afferens fructus duodecim,per menses singulos red
dens fructum suum,& folia ligni ad sanitatem gentium. Et omne maledictū
non erit amplius,sed sedes Dei & agni in illa erunt, & serui eius seruient illi:
Et videbunt faciem eius,& nomen eius in frontibus eorū. Et nox vltra non Isa.60.d
erit, et non egebunt lumine lucernę,neq; lumine solis,quoniā dominus Deus
illuminabit illos,& regnabunt in secula seculorū. Et dixit mihi: Hęc verba
fidelissima sunt,& vera. Et dominus Deus spirituū prophetarum misit ange B
lum suū ostendere seruis suis,quę oportet fieri cito. Et ecce venio velociter.
Beatus qui custodit verba prophetię libri huius. Et ego Ioannes qui audiui,
& uidi hęc. Et postquam audissem & vidissem,cecidi vt adorarem ante pe-
des angeli,qui mihi hæc ostendebat,& dixit mihi: Vide ne feceris: conseruus
enim tuus sum,& fratrum tuorum prophetarum,& eorū qui seruant verba
prophetię libri huius. Deum adora. Et dicit mihi: Ne signaueris verba pro-
phetię libri huius:tempus enim prope est. Qui nocet,noceat adhuc,& qui in

C sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est reddere vnicuiq; secundum opera sua. Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principiũ
Isa.41.b & 44.a & finis. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitę & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidę, & idolis seruientes, et omnis qui amat et facit mẽdacium. Ego Iesus misi angelum meum testificari vobis hęc in ecclesiis. Ego
Isa.55.a sum radix & genus Dauid, stella splendida & matutina. Et spiritus & sponsa
D dicunt, Veni. Et qui audit, dicat veni. Et qui sitit, veniat & qui vult, accipiat aquam vitę gratis. Contestor enim omni audienti verba prophetię libri huius, Si quis apposuerit ad hęc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetię huius, auferet Deus partem eius de libro vitę, & de ciuitate sancta, et de ijs quę scripta sunt in libro isto: dicit qui testimonium perhibet istorũ. Etiam uenio cito. Amen. Veni domine Iesu Gratia domini nostri Iesu Christi cũ omnibus uobis. Amen.

FINIS.

INDEX EPISTOLARVM ET EVANGELIORVM, QVE VETERI ET

nouo testamento excerpta, in templis, dominicis, et alijs festis diebus leguntur.

ADVENTVS.

Dominica prima Epist. Et hoc scientes, tempus. Romanorum.13 c.d. Euãgelium. Et erunt signa in sole & luna. Luc.21 e.

Dominica secunda epist. Quęcunque enim scripta sunt Romanorum 15.a Euangelium. Ioannes autem cum audisset. Mat.11 a.

Dominica iij. epistola Gaudete in domino. Philippenses.4 a. Euangelium Et hoc est testimonium quando miserunt Iudęi. Ioan.1 b.

Feria iiij. quatuor temporum epistola. Et erit in nouissimis diebus. Isa.2 a. Item epis. Et adiecit dominus loqui. Isaia.7 b. Euangelio In mense autem sexto missus. Luc.1 c.

Feria vi. epist. Egredietur virga. Isa.11 a. Euan. Exurgẽs autẽ Maria. Luc.1 d

Sabbato epist. Clamabuntur enim ad dominum. Isaia.19.d. Item epist. Lętabitur deserta. Isaia 35.a. Item epist. Super montem excelsum. Isaia 40 c. Item epist. Hęc dicit dominus Christo meo Cyro. Isaia 45. a. Item epistola Angelus autem domini. Daniel.3 e. Item epistola. Rogamus autem vos fratres 2. Thess.2 a. Euangelio. Anno quintodecimo. Luc.3 a.

Dominica. iiij. Epistola Sic nos existimet homo.1. Corinthiorũ.4 a. Euangelium, Anno quintodecimo. Luc.3 a.

NATALIS DOMINI.

In vigilia epistola. Propter Sion non tacebo Isa.62 a. Item epist. Paulus seruus Christi Iesu, Roma.1 a. euangelium, Cum esset desponsata. Matth.1 c.

IN DIE PASCHÆ.

IN DIE ASCENSIONIS.

IN DIE PENTECOSTES.

IN DIE TRINITATIS.

IN DIE SACRAMENTI.

Tunc simile est regnum coelorum decem virginibus. Matt.25 .a

In dedicatione ecclesiæ. Episto. Et ego Ioannes uidi sanctam ciuitatem. Apocap.21 a. Euang. Et ingressus, perambu. Luc.19 a

In sponsalibus epist. Nescitis quoniam corpora vestra.1. Cor.6 d. Euãge. Et accedentes Phari. Mar.10 a

FINIS INDICIS.

DICIT DEVS.

Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias et facias omnia quę scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam & intelliges eam. Non declines a verbis legis huius ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.

IOSVE I.

REGISTRVM.

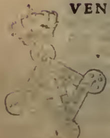
* ** ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY ZZZ

AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE FFFF GGGG HHHH IIII KKKK LLLL MMMM NNNN OOOO.

Omnes sunt quaterni, præter * qui est duernus.

VENETIIS APVD COMINVM DE TRIDINO
MONTISFERRATI, ANNO DOMINI
M. D. XLIIII.